TOMVS QVARTVS operum M. Tullii Ciceronis, philoſophicos eius libros complectens: quorum ſeriem altera pagina indicabit.

Variæ lectiones ex permultis antiquiſs. ac manuſcriptis exemplarib. quibus prior lectio (ſi quid ab ea immutatum eſt) nonnullǽque doctiorum coniecturæ adiunctæ ſunt.

Index copioſiſſimus rerum ac verborum memoria digniorum.

LVTETIAE.

Apud Carolum Stephanum, Typographum Regium.

M. D. LIIII.

Cum priuilegio Regis.

Quartus hic Tomus eos, qui ſuper-
SVNT CICERONIS DE PHILOSOPHIA, LI-
BROS HOC ORDINE COMPLECTITVR.

Academicarum quæſtionum editionis primæ qui Lucullus inſcribitur.	Librum II.
Editionis ſecundæ quæſtionum academicarum	Librum I.
De finibus bonorum & malorum	Libros V.
Tuſculanarum quæſtionum	Libros V.
De natura deorum	Libros III.
De diuinatione	Libros II.
De fato	Librum I.
De legibus	Libros III.
De vniuerſitate	Librum I.
De officiis	Libros III.
Catonem maiorem, vel de Senectute	Librum I.
Lælium, vel De amicitia	Librum I.
Paradoxa Stoicorum	VI.
Somnium Scipionis, ex lib. VI. de Repub.	
Phænomenωn Arati, quæ Latinè vertit Cicero, fragmentum.	

Ad calcem huius quarti & vltimi Tomi reſeruauimus Quinti
Ciceronis de petitione Conſulatus Librum.

M. Tullii Ciceronis Academicarum

QVÆSTIONVM EDITIONIS PRIMAE LIBER
SECVNDVS, QVI INSCRIBITVR LVCVLLVS.

1 MAGNVM ingenium L. Luculli, magnúmque optimarum ar-
tium ſtudiũ, tum omnis liberalis & digna homine nobili ab
eo percepta doctrina, quibus temporibus florere in foro ma-
ximè potuit, caruit omnino rebus vrbanis. vt enim admo-
dum adoleſcens cum fratre pari pietate & induſtria prædito
paternas inimicitias magna cum gloria eſt perſecutus, in
Aſiam Quæſtor profectus, ibi per multos annos admirabi-
li quadã laude prouinciæ præfuit: deinde abſens factus AEdi-
lis, continuò Prætor (licebat enim celerius legis præmio) pòſt
in Africam: inde ad Conſulatum: quem ita geſſit, vt diligen-
tiam admirarentur omnes, ingenium cognoſcerent. Pòſt ad Mithridaticum bellum
miſſus à Senatu, non modò opinionem vicit omnium, quæ de virtute eius erat, ſed
etiam gloriam ſuperiorum. ídque eo fuit mirabilius, quòd ab eo laus imperatoria non
2 admodum expectabatur, qui adoleſcentiam in forenſi opera, Quæſturæ diuturnum
tempus, Muræna bellum in Ponto gerente, in Aſiæ pace conſumpſerat: ſed incredibi-
lis quædam ingenii magnitudo non deſiderauit indocilem vſus diſciplinam. Itaque
cùm totum iter & nauigationem conſumpſiſſet partim in percontando à peritis, par-
tim rebus geſtis legendis, in Aſiam factus imperator venit, cùm eſſet Roma profectus
rei militaris rudis. Habuit enim diuinam quandam memoriam rerum, verborum ma-
iorem Hortenſius. Sed quod plus in negoriis gerendis res, quàm verba proſunt, hoc
erat memoria illa præſtantior, quam fuiſſe in Themiſtocle, quem facilè Græciæ prin-
cipem ponimus, ſingularem ferunt. qui quidem etiam pollicenti cuidam ſe artem
ei memoriæ, quæ tum primùm proferebatur, traditurum, reſpondiſſe dicitur, obli-
uiſci ſe malle diſcere. credo quòd hærebant in memoria quæcunque audierat aut vi-
3 derat. Tali ingenio præditus Lucullus adiunxerat & illam, quam Themiſtocles ſpre-
uerat, diſciplinam. Itaque vt literis conſignamus, quæ monumentis mandare volu-
mus: ſic ille in animo res inſculptas habebat. Tantus ergo imperator in omni genere
belli fuit, præliis, oppugnationibus, naualibus pugnis, totiúſque belli inſtrumentis &
apparatu, vt ille Rex poſt Alexandrum maximus hunc à ſe maiorem ducem cogni-
tum, quàm quenquam eorum, quos legiſſet, fateretur. In eodem tanta prudentia fuit
in conſtituendis temperandíſque ciuitatibus, tanta æquitas, vt hodie ſtet Aſia Lu-
culli inſtituris ſeruandis, & quaſi veſtigiis perſequendis. Sed etſi magna cum vtilita-
te Reip. tamen diutius quàm vellem, tanta vis virtutis atque ingenii peregrinata abfuit
ab oculis & fori & curiæ. Quinetiam cùm victor à Mithridatico bello reuertiſſet, ini-
4 micorum calumnia triennio tardius, quàm debuerat, triumphauit. nos enim Con-
ſules introduximus penè in vrbem currum clariſſimi viri. cuius mihi conſilium &
auctoritas quid tum in maximis rebus profuiſſet, dicerem, niſi de me ipſo dicendum
eſſet: quod hoc tempore non eſt neceſſe. Itaque priuabo illum potius debito teſti-
monio, quàm id cum mea laude communicem. Sed quæ populari gloria decora-
ri in Lucullo debuerunt, ea ferè ſunt & Græcis literis & Latinis celebrata. Nos autem
illa exteriora cum multis, hæc interiora cum paucis ex ipſo ſæpe cognouimus. maio-
re enim ſtudio Lucullus cùm omni literarum generi, tum philoſophiæ deditus fuit,
quàm qui illum ignorabant, arbitrabantur: nec verò ineunte ætate ſolùm, ſed & Quæ-
ſtor aliquot annos, & in ipſo bello, in quo ita magna rei militaris eſſe occupatio

ſolet, vt non multum imperatori ſub ipſis pellibus otii relinquatur. Cùm autem è phi-
loſophis ingenio, ſcientiáque putaretur Antiochus Philonis audiror excellere, eum
ſecum & Quæſtor habuit, & poſt aliquot annos imperator. cúmque eſſet ea memoria, 5
quam antè dixi, ea ſæpe audiendo facilè cognouit, quæ vel ſemel audita meminiſ-
ſe potuiſſet. delectabatur autem mirificè lectione librorum, de quibus audiebat.
Ac vereor interdum, ne talium perſonarũ, cùm amplificare velim, imminuã etiam
gloriam. ſunt enim multi, qui omnino Græcas non ament literas: plures, qui philo-
ſophiam: reliqui, qui etiam ſi hæc non improbent, tamen earum rerum diſputatio-
nem principibus ciuitatis non ita decoram putent. Ego autem, cùm Græcas literas
M. Catonem in ſenectute didiciſſe acceperim, P. autem Africani hiſtoriæ loquantur
in legatione illa nobili, quam ante Cenſuram obiit, Panætium vnum omnino comi-
tem fuiſſe: nec literarum Græcarum, nec philoſophiæ iam vllum auctorem requi-
ro. Reſtat vt iis reſpondeam, qui ſermonibus eiuſmodi nolint perſonas tam graues 6
illigari. quaſi verò clarorum virorum aut tacitos congreſſus eſſe oporteat, aut ludi-
cros ſermones, aut rerum colloquia leuiorum. Etenim, ſi quodam in libro verè eſt
à nobis philoſophia laudata, profectò eius tractatio optimo atque ampliſſimo quo-
que digniſſima eſt: nec quicquam aliud videndum eſt nobis, quos populus R. hoc
in gradu còllocauit, niſi ne quid priuatis ſtudiis de opera publica detrahamus. Quòd
ſi, cùm fungi munere debeamus, non modò operam noſtram nunquam à popula-
ri cœtu remouemus, ſed ne literam quidem vllam facimus niſi forenſem: quis re-
prehendet noſtrum otium, qui in eo non modò nòſmetipſos hebeſcere & languere
nolumus, ſed etiam, vt plurimis proſimus, enitimur? Gloriam verò non modò non
minui, ſed etiam augeri arbitramur eorum, quorum ad populares illuſtréſque lau-
des has etiam minus notas, minúſque peruulgatas adiungimus. Sunt etiam qui ne- 7
gent in iis, qui in noſtris libris diſputent, fuiſſe earum rerum, de quibus diſputatur,
ſcientiam: qui mihi videntur non ſolùm viuis, ſed etiam mortuis inuidere. Reſtat
vnum genus reprehenſorum, quibus Academiæ ratio non probatur. quod grauius
ferremus, ſi quiſquam vllam diſciplinam philoſophiæ probaret, præter eam quam
ipſe ſequeretur. Nos autem, quoniam contra omnes dicere, qui ſcire ſibi videntur,
ſolemus, non poſſumus, quin alii à nobis diſſentiant, recuſare. quanquam noſtra
quidem cauſa facilior eſt, qui verum inuenire ſine vlla contentione volumus, ídque
ſumma cura ſtudióque conquirimus. Etſi enim omnis cognitio multis eſt obſtru-
cta difficultatibus, eáque eſt & in ipſis rebus obſcuritas, & in iudiciis noſtris infirmi-
tas, vt non ſine cauſa & doctiſſimi & antiquiſſimi inuenire ſe poſſe, quod cuperent
diffiſi ſint: tamen nec illi defecerunt, neque nos ſtudium exquirendí defatigati re- 8
linquemus, neque noſtræ diſputationes quicquam aliud agunt, niſi vt in vtrànque
partem dicendo & audiendo eliciant, & tanquam exprimant aliquid, quod aut ve-
rum ſit, aut ad id quamproxime accedat. Neque inter nos & eos qui ſe ſcire arbi-
trantur, quicquam intereſt, niſi quòd illi non dubitant, quin ea vera ſint quæ de-
fendunt: nos probabilia multa habemus, quæ ſequi facilè affirmare vix poſſumus.
Hoc autem liberiores & ſolutiores ſumus, quòd integra nobis eſt iudicandi poteſtas,
neque, vt omnia, quæ præſcripta & quaſi imperata ſint, defendamus, neceſſitate vl-
la cogimur. nam cæteri primùm antè tenentur aſtricti, quàm quid eſſet optimum,
iudicare potuerunt: deinde infirmiſſimo tempore ætatis aut obſecuti amico cuï-
dam, aut vna alicuius, quem primum audierunt oratione capti, de rebus incognitis
iudicant, & ad quancunque ſunt diſciplinam quaſi tempeſtate delati, ad eam tan- 9
quam ad ſaxum adhæreſcunt. Nam quod dicunt omnia ſe credere ei, quem iudi-
cent fuiſſe ſapientem: probarem, ſi idipſum rudes & indocti iudicare potuiſſent. Sta-
tuere enim quid ſit ſapiens, vel maximè videtur eſſe ſapientis. Sed vt potuerunt
omnibus rebus auditis, cognitis etiam reliquorum ſententiis, iudicauerunt: aut re ſemel

audita, ad vnius ſe auctoritatem contulerunt. Sed neſcio quo modo plerique erra-rare malunt, eámque ſententiam, quam adamauerunt, pugnaciſſimè defendere, quàm ſine pertinacia, quid conſtantiſſime dicatur, exquirere. quibus de rebus & aliàs ſæpe nobis multa quæſita & diſputata ſunt, & quondam in Hortenſii villa, quæ eſt ad Baulos, cùm eò Catulus & Lucullus, nóſque ipſi poſtridie veniſſemus, quàm apud Catulum fuiſſemus. Quo quidem etiam maturius venimus, quòd erat conſtitutum, ſi ventus eſſet, Lucullo in Neapolitanum, mihi in Pompeianum nauigare. Cùm igitur pauca in xyſto locuti eſſemus, tum eodem in ſpatio conſedimus. Hic Catulus, Etſi heri, inquit, id quod quærebatur, penè explicatum eſt, vt tota ferè quæſtio tractata videatur, tamen expecto ea quæ te pollicitus es Luculle ab Antiocho audita dicturum.

Equidem, inquit Hortenſius, feci pluſquam vellem: totam enim rem Lucullo integram ſeruari oportuit: & tamen fortaſſe ſeruata eſt: à me enim, quæ in promptu erant, dicta ſunt: à Lucullo autem reconditiora deſidero. Tum ille, Non ſanè, inquit, Hortenſi conturbat me expectatio tua: etſi nihil eſt iis, qui placere volunt, tam aduerſarium: ſed quia non laboro quàm valde ea, quæ dico, probaturus ſim, eò minus conturbor. dicam enim nec mea, nec ea in quibus ſi non fuerint, non vinci me malim, quàm vincere. ſed mehercule, vt quidem ſe nunc cauſa habet, etſi heſterno ſermone labefactata eſt, mihi tamen videtur eſſe veriſſima. Agam igitur ſicut Antiochus agebat: nota enim mihi res eſt: nam & vacuo animo illum audiebam, & magno ſtudio, eadem de re etiam ſæpius: vt etiam maiorem expectationem mei faciam, quàm modò fecit Hortenſius. Cùm ita eſſet exorſus, ad audiendum animos ereximus. At ille, Cùm Alexandriæ Quæſtor, inquit, eſſem, fuit Antiochus mecum, & erat iam antea Alexandriæ familiaris Antiochi Heraclitus Tyrius, qui & Clitomachum multos annos, & Philonem audierat, homo ſanè in iſta philoſophia, quæ nunc propè dimiſſa reuocatur, probatus & nobilis, cum quo & Antiochum ſæpe diſputantem audiebam, ſed vtrumque leuiter. & quidem iſti libri duo Philonis, de quibus heri dictum à Catulo eſt, tum erant allati Alexandriam, túmque primùm in Antiochi manus venerant, & homo natura leniſſimus (nihil enim poterat fieri illo mitius) ſtomachari tamen cœpit. mirabar: neque enim vnquam antea videram. At ille Heracliti memoriam implorans, quærere ex eo, viderentúrne illa Philonis, aut ea num vel è Philone, vel ex vllo Academico audiuiſſet aliquando? Negabat. Philonis tamen ſcriptum agnoſcebat: nec id quidem dubitari poterat. nam aderant mei familiares, & docti homines, P. & C. Selii, & Tetrilius Rogus, qui ſe illa audiſſe Romæ de Philone, & ab eo ipſo illos duos libros dicerent deſcripſiſſe. Tum & illa dixit Antiochus, quæ heri Catulus commemorauit à patre ſuo dicta Philoni, & alia plura: nec ſe tenuit, quin contra ſuum doctorem librum etiam ederet, qui Soſus inſcribitur. Tum igitur & cùm Heraclitum ſtudioſè audirem contra Antiochum diſſerentem, & item Antiochum contra Academicos, dedi Antiocho operam diligentius, vt cauſam ex eo totam cognoſcerem. Itaque complures dies, adhibito Heraclito, doctíſque compluribus, & in his Antiochi fratre Ariſto, & præterea Ariſtone & Dione, quibus ille ſecundum fratrem plurimùm tribuebat: multum tempotis in iſta vna diſputatione conſumpſimus. Sed ea pars, quæ contra Philonem erat, prætermittenda eſt. minus enim acer eſt aduerſarius is, qui iſta, quæ ſunt heri defenſa, negat Academicos omnino dicere. etſi enim mẽtitur, tamen eſt aduerſarius lenior. Ad Arceſilam Carneadémque veniamus. Quæ cùm dixiſſet, ſic rurſus exorſus eſt: Primùm mihi videmini (me autem nomine appellabat) cùm veteres phyſicos nominatis, facere idẽ quod ſeditioſi ciues ſolẽt, cùm aliquos ex antiquis claros viros proferũt, quos dicant fuiſſe populares, vt eorum ipſi ſimiles eſſe videantur. Repetunt iam P. Valeriũ, qui exactis Regibus primo anno Conſul fuit: cõmemorant reliquos, qui leges populares de prouocationibus tulerint, cùm Cõſules eſſent: tum ad hos notiores, C. Flaminiũ, qui legem Agrariam aliquot

annis ante ſecundum Punicum bellum Tribunus pl. tulerit inuito Senatu, & poſtea
bis Conſul factus ſit: L. Caſſium, Q. Pompeium. illi quidem etiam P. Africanum
referre in eundem numerum ſolent. Duos verò ſapientiſſimos & clariſſimos fratres,
P. Craſſum & P. Scæuolam, aiunt Ti. Graccho auctores legum fuiſſe, alterum qui-
dem, vt videmus, palàm: alterum, vt ſuſpicamur, obſcurius. Addunt etiam C. Ma-
rium: & de hoc quidem nihil mentiuntur. Horum nominibus tot virorum, atque
tantorum expoſitis, eorum ſe inſtitutum ſequi dicunt. Similiter vos cùm perturba-
re, vt illi Remp. ſic vos philoſophiam bene iam conſtitutam velitis, Empedoclem,
Anaxagoram, Democritum, Parmenidem, Xenophanem, Platonem etiam & Socra-
tem profertis. Sed neque Saturninus (vt noſtrum inimicum potiſſimum nominem) 15
ſimile quicquam habuit veterum illorum, nec Arceſilæ calumnia conferenda eſt cum
Democriti verecundia. & tamen iſti phyſici raro admodum, cùm hærent aliquo loco,
exclamant quaſi mente incitati: Empedocles quidem, vt interdum mihi furere vi-
deatur, abſtruſa eſſe omnia, nihil nos ſentire, nihil cernere, nihil omnino quale ſit
poſſe reperire. Maiorem autem partem mihi quidem omnes iſti videntur nimis etiam
quædam affirmare, plúſque profiteri ſe ſcire, quàm ſciant. Quòd ſi illi tum in nouis
rebus quaſi modo naſcentes hæſitauerunt, nihilne tot ſeculis, ſummis ingeniis, maxi-
mis ſtudiis explicatum putamus? nónne, cùm iam philoſophorum diſciplinæ grauiſſi-
mæ conſtitiſſent, tum exortus eſt, vt in optima Rep. Ti. Gracchus, qui otium perturba-
ret, ſic Arceſilas, qui conſtitutam philoſophiam euerteret, & in eorum auctoritate de-
liteſceret, qui negaſſent quicquam ſciri aut percipi poſſe? Quorum è numero tollen- 16
dus eſt Plato & Socrates: alter, quia reliquit perfectiſſimam diſciplinam Peripateti-
cos & Academicos nominibus differentes, re congruentes, à quibus Stoici ipſi verbis
magis quàm ſententiis diſſenſerunt: Socrates autem de ſe ipſe detrahens in diſputa-
tione, plus tribuebat iis, quos volebat refellere. ita cùm aliud diceret, atque ſentiret, li-
benter vti ſolitus eſt ea diſſimulatione, quam Græci εἰρωνείαν vocant: quam ait etiam in
Africano fuiſſe Fannius: ídque propterea vitioſum in illo non putandum, quòd
idem fuerit in Socrate. Sed fuerint illa vetera, ſi vultis, incognita: Nihilne eſt ergo
actum, quod inueſtigata ſunt, poſteaquam Arceſilas Zenoni, vt putatur, obtrectans,
nihil noui reperienti, ſed emendanti ſuperiores, immutatione verborum, dum hu-
ius definitiones labefactare vult, conatus eſt clariſſimis rebus tenebras obducere? Cu- 17
ius primò non admodum probata ratio, quanquam floruit tum acumine ingenii, tum
admirabili quodam lepore dicendi, proximè à Lacyde ſolo retenta eſt: poſt autem
confecta à Carneade, qui eſt quartus ab Arceſila. audiuit enim Egeſimum, qui Euan-
drum audierat, Lacydis diſcipulum, cùm Arceſilæ Lacydes fuiſſet. Sed ipſe Carnea-
des diu tenuit. nam nonaginta vixit annos: & qui illum audierant, admodum florue-
runt: è quibus induſtriæ plurimum in Clitomacho fuit. declarat multitudo librorum,
ingenii non minus in hoc, quàm in Carneade eloquentiæ, in Melonthio Rhodio ſua-
uitatis. Bene autem noſſe Carneadem Stratoniceus Metrodorus putabatur. Iam Cli-
tomacho Philo veſter operam multos annos dedit. Philone autem viuo patrocinium
Academiæ non defuit. Sed quod nos facere nunc ingredimur, vt contra Academi-
cos diſſeramus, id quidem è philoſophis, & ii quidem non mediocres, faciendum 18
omnino non putabant: nec verò eſſe vllam rationem diſputare cum iis qui nihil pro-
barent: Antipatrúmque Stoicum, qui multus in eo fuiſſet, reprehendebant: nec defi-
niri aiebant neceſſe eſſe, quid eſſet cognitio, aut perceptio, aut, ſi verbum è verbo
volumus, comprehenſio, quam κατάληψιν illi vocant: eóſque qui perſuadere vel-
lent, eſſe aliquid quod comprehendi & percipi poſſet, inſcienter facere dicebant:
propterea quòd nihil eſſet clarius ἐνάργεια, vt Græci, perſpicuitatem, aut euidentiam
nos, ſi placet, nominemus, fabricemúrque, ſi opus erit, verba, ne hic ſibi (me appella-
bat iocans) hoc licère ſoli putet. ſed tamen orationem nullam putabant illuſtriorem

ipſa euidentia reperiri poſſe, nec ea quæ tam clara eſſent, definienda cenſebant. Alii
autem negabant ſe pro hac euidentia quicquam priores fuiſſe dicturos: ſed ad ea quæ
19 contra dicerentur, dici oportere putabant, ne qui fallerentur. Plerique tamen & de-
finitiones ipſarum etiam euidentiam rerum non improbant: & rem idoneam, de
qua quæratur, & homines dignos, quibuſcum diſſeratur, putant. Philo autem dum no-
ua quædam commouet, quòd ea ſuſtinere vix poterat, quæ contra Academicorum
pertinaciam dicebantur, & apertè mentitur, vt eſt reprehenſus à patre Catulo, &, vt
docuit Antiochus, in id ipſum ſe induit, quod timebat. Cùm enim ita negaret quic-
quam eſſe, quod comprehendi poſſet (id enim volumus eſſe ἀκατάληπτον) ſi illud eſ-
ſet, ſicut Zeno definiret, tale viſum (iam enim hoc pro φαντασία verbum ſatis heſter-
no ſermone triuimus) viſum igitur impreſſum, effectúmque ex eo vnde eſſet, quale
eſſe non poſſet, vt ex eo vnde non eſſet, id nos à Zenone definitum rectiſſimè dici-
mus. Quî enim poteſt quicquam comprehendi, vt planè confidas id perceptum co-
20 gnitúmque eſſe, quod eſt tale, quale vel falſum eſſe poſſit? Hoc cùm infirmat, tollít-
que Philo, iudicium tollit incogniti & cogniti: ex quo efficitur, nihil poſſe compre-
hendi: ita imprudens eò, quò minimè vult, reuoluitur. Quare omnis oratio contra
Academiam ſuſcipitur à nobis, vt retineamus eam definitionem, quam Philo voluit
euertere. quam niſi obtinemus, percipi nihil poſſe concedimus. Ordiamur igitur à
ſenſibus: quorum ita clara iudicia & certa ſunt, vt, ſi optio naturæ noſtræ detur, & ab
ea deus aliquis requirat, contentáne ſit ſuis integris, incorruptíſque ſenſibus, an poſtu-
let melius aliquid, non videam quid quærat amplius. Neque verò hoc loco expe-
ctandum eſt, dum de remo inflexo, aut de collo columbæ reſpondeam. non enim 71
is ſum, qui, quicquid videtur, tale dicam eſſe, quale videatur. Epicurus hoc viderit,
& multa alia. Meo autem iudicio ita eſt maxima in ſenſibus veritas, ſi & ſani ſunt, &
21 valentes, & omnia remouentur, quæ obſtant & impediunt. Itaque & lumen muta-
ri ſæpe volumus: & ſitus earum rerum, quas intuemur, & interualla aut contrahi-
mus, aut diducimus, multáque facimus, vſque eò, dum aſpectus ipſe fidem faciat
ſui iudicii. Quod idem fit in vocibus, in odore, in ſapore: vt nemo ſit noſtrum, qui
non in ſenſibus ſui cuiuſque generis iudicium requirat acrius. Adhibita verò exerci-
tatione & arte, vt oculi pictura teneantur, & aures cantibus, quis eſt, quin cernat,
quanta vis ſit in ſenſibus? Quàm multa vident pictores in vmbris, & in eminentia,
quæ nos non videmus? quàm multa, quæ nos fugiunt in cantu, exaudiunt in eo
genere exercitati? qui primo inflatu tibicinis Antiopam eſſe aiunt, aut Androma-
cham, cùm id nos ne ſuſpicemur quidem. Nihil neceſſe eſt de guſtatu & odoratu
loqui, in quibus intelligentia, etſi vitioſa, eſt quædam tamen. Quid de tactu, & eo
quidem, quem philoſophi interiorem vocant, aut doloris, aut voluptatis? in quo
22 Cyrenaici ſolo putant veri eſſe iudicium, quia ſentiatur. Potéſtne igitur quiſquam
dicere, inter eum qui doleat, & inter eum qui in voluptate ſit, nihil intereſſe? aut,
ita qui ſentiat, non apertiſſime inſaniat? Atqui qualia ſunt hæc, quæ ſenſibus per-
cipi dicimus: talia ſequuntur ea quæ non ſenſibus ipſis percipi dicuntur, ſed quo-
dammodo ſenſibus, vt hæc: Illud eſt album, hoc dulce, canorum illud, hoc bene
olens, hoc aſperum. Animo iam hæc tenemus comprehenſa, non ſenſibus. Ille dein-
ceps equus eſt, ille canis. cætera ſeries deinde ſequitur maiora nectens, vt hæc quæ qua-
ſi expletam rerum comprehenſionem amplectuntur: Si homo eſt, animal eſt, mor-
tale, rationis particeps. Quo è genere nobis notitiæ rerum imprimuntur, ſine quibus
neque intelligi quicquam, neque quæri, aut diſputari poteſt. Quòd ſi eſſent falſæ no-
23 titiæ (ἐννοίας enim notitias appellare tu videbare) ſi igitur eſſent hæ falſæ, aut eiuſmo-
di viſis impreſſæ, qualia viſa à falſis diſcerni non poſſent: quo tandem his modo vte-
remur? quo modo autem, quid cuique rei conſentaneum eſſet, quid repugnaret vide-
remus? Memoriæ quidem certè, quæ non modò philoſophiam, ſed omnis vitæ vſum,

omnéſque artes vna maximè cōtinet, nihil omnino loci relinquitur. quæ poteſt enim
eſſe memoria falſorum? aut quid quiſquam meminit, quod non animo comprehen-
dit & tenet? ars verò quæ poteſt eſſe, niſi quæ non ex vna, aut ex duabus, ſed ex multis
animi perceptionibus conſtat? quam ſi ſubſtraxeris, quî diſtingues artificem ab inſcio?
non enim fortuito hunc artificem dicemus eſſe, illum negabimus: ſed cùm alterum
percepta & comprehenſa tenere videmus, alterum non item. cúmque artium aliud
eiuſmodi genus ſit, vt tantummodo animo rem cernat: aliud, vt moliatur aliquid, &
faciat: quo modo aut geometres cernere ea poteſt, quæ aut nulla ſunt, aut internoſci 14
à falſis non poſſunt: aut is, qui fidibus vtitur, explere numeros & cōficere verſus? Quod
idem in ſimilibus quoque artibus continget: quarum omne opus eſt in faciendo at-
que agendo. Quid enim eſt, quod arte effici poſſit, niſi is qui artem tractabit, multa
perceperit? maximè verò virtutum cognitio confirmat percipi & comprehendi mul-
ta poſſe, in quibus ſolis ineſſe etiam ſcientiam dicimus, quam nos non comprehen-
ſionem modò rerum, ſed etiam ſtabilem atque immutabilem eſſe cenſemus: itém-
que ſapientiam, artem viuendi, quæ ipſa ex ſeſe habeat conſtantiam. Ea autem con-
ſtantia ſi nihil habeat percepti & cogniti, quæro vnde nata ſit, aut quo modo? Quæro
etiam, ille vir bonus, qui ſtatuit omnem cruciatum perferre, intolerabili dolore lace-
rari potius, quàm aut officium prodat, aut fidem, cur has ſibi tam graues leges impo- 15
ſuerit, cùm, quamobrem ita oporteret, nihil haberet comprehenſi, percepti, co-
gniti, conſtituti? Nullo igitur modo fieri poteſt, vt quiſquam tanti æſtimet æquita-
tem & fidem, vt eius conſeruandæ cauſa nullum ſupplicium recuſet, niſi iis rebus aſ-
ſenſus ſit, quæ falſæ eſſe non poſſunt. Ipſa verò ſapientia, ſi ſe ignorabit ſapientia ſit,
nécne, quomodo primum obtinebit nomen ſapientiæ: deinde quo modo ſuſcipere
aliquam rem, aut agere fidenter audebit, cùm certi nihil erit quod ſequatur? Cùm ve-
rò dubitabit quid ſit extremum & vltimum bonorum, ignorans quò omnia referan-
tur, quî poterit eſſe ſapientia? Atque etiam illud perſpicuum eſt, conſtitui neceſſe eſſe
initium, quod ſapientia, cùm quid agere incipiat, ſequatur: ídque initium eſſe naturæ
accommodatum. nam aliter appetitio (eam enim eſſe volumus ὁρμὴν) qua ad agēdum
impellimur, & id appetimus quod eſt viſum, moueri non poteſt. Illud autē, quod mo- 16
uet, prius oportet videri, eíque credi: quod fieri non poteſt, ſi id, quod viſum erit, diſcer-
ni non poterit à falſo. Quo modo autem moueri animus ad appetendum poteſt, ſi id
quod videtur, non percipitur, accommodatúmne naturæ ſit, an alienum? itémque, ſi,
quid officii ſui ſit, non occurrit animo, nihil vnquam omnino aget, ad nullam rem
vnquam impelletur, nunquam mouebitur. quòd ſi aliquid aliquādo acturus eſt, neceſ-
ſe eſt id ei verum, quod occurrit, videri. Quid, quòd ſi iſta vera ſunt, ratio omnis tolli-
tur, quaſi quædam lux, luménque vitæ: taménne in iſta prauitate perſtabitis? nam quæ-
rendi initium ratio attulit, quæ perfecit virtutem, cùm eſſet ipſa ratio confirmata quæ-
rendo. Quæſtio autem eſt appetitio cognitionis, quæſtioníſque finis inuētio. At nemo
inuenit falſa: nec ea quæ incerta permanēt, inuenta eſſe poſſunt: ſed cùm ea quæ quaſi 17
inuoluta fuerunt, aperta ſunt, tum inuenta dicuntur. ſic & initium quærendi & exitus
percipiendi & comprehendendi tenet. Itaque argumenti concluſio, quæ eſt Græcè
ἀπόδειξις, ita definitur, Ratio quæ ex rebus perceptis ad id, quod non percipiebatur,
adducit. Quòd ſi omnia viſa eiuſmodi eſſent, qualia iſti dicunt, vt ea vel falſa eſſe
poſſent, neque ea poſſet vlla notio diſcernere: quo modo quenquam aut conclu-
ſiſſe aliquid, aut inueniſſe diceremus? aut quæ eſſet concluſi argumenti fides? Ipſa au-
tem philoſophia, quæ rationibus progredi debet, quem habebit exitum? Sapientiæ
verò quid futurum eſt? quæ neque de ſe ipſa dubitare debet, neque de ſuis decretis,
quæ philoſophi vocant δόγματα: quorum nullum ſine ſcelere prodi poterit. cùm enim
decretum proditur, lex veri, rectíque proditur. quo è vitio & amicitiarum proditiones,
& rerum publicarum naſci ſolent. Non poteſt igitur dubitari, quin decretum nullum 18

ſalſum poſſit eſſe, ſapientique ſatis ſit non eſſe ſalſum, ſed etiam ſtabile, fixum, ratum eſſe debeat, quod mouere nulla ratio queat. Talia autem neque eſſe, neque videri poſſunt eorum ratione, qui illa viſa, è quibus omnia decreta ſunt nata, negant quicquam à falſis intereſſe. Ex hoc illud eſt natum, quod poſtulabat Hortenſius, vt id ipſum ſaltem perceptum à ſapiente diceretis, nihil poſſe percipi. Sed Antipatro hoc idem poſtulanti, cùm diceret, ei qui affirmaret nihil poſſe percipi, conſentaneum eſſe vnum tamen illud dicere percipi poſſe, vt alia non poſſent, Carneades acutius reſiſtebat. nam tãtùm abeſſe dicebat, vt id conſentaneum eſſet, vt maximè etiam repugnaret. qui enim negaret quicquã eſſe, quod perciperetur, eum nihil excipere: ita neceſſe eſſe, ne id ipſum
29 quidem, quod exceptum non eſſet, comprehendi, & percipi vllo modo poſſe. Antiochus ad iſtum locum preſſius videbatur accedere: quoniam enim id haberent Academici decretum (ſentitis enim iam hoc me δόγμα dicere) nihil poſſe percipi, non debere eos in ſuo decreto, ſicut in cæteris rebus, fluctuare: præſertim cùm in eo ſumma cõſiſteret. hanc enim eſſe regulam totius philoſophiæ, conſtitutionem veri, falſi, cogniti, incogniti. quam rationem quoniam ſuſciperent, docereque vellent, quæ à quouis accipi oporteret, & quæ repudiari, certè hoc ipſum, ex quo omne veri falſique iudicium eſſet, percipere eos debuiſſe. etenim duo eſſe hæc maxima in philoſophia, iudiciũ veri, & finem bonorum: neque ſapientem poſſe eſſe, qui aut cognoſcẽdi eſſe initium ignoret, aut extremum expetendi, vt, aut vnde proficiſcatur, aut quò perueniendum ſit, neſciat. hæc autem habere dubia, neque his ita confidere vt moueri non poſſint, abhorrere à ſapientia plurimum. Hoc igitur modo potius erat ab his poſtulandum, vt hoc vnũ
30 ſaltem, percipi nihil poſſe, perceptum eſſe dicerent. Sed de inconſtantia totius illorum ſententiæ, ſi vlla ſententia cuiuſquam eſſe poteſt nihil approbantis, ſit, vt opinor, dictũ ſatis. Sequitur diſputatio copioſa illa quidem, ſed paulò abſtruſior. habet enim aliquãtum à phyſicis: vt verear, ne maiorem largiar ei, qui cõtra dicturus eſt, libertatem & licentiam. nam quid eum facturum putem de abditis rebus & obſcuris, qui lucem eripere conetur? Sed id diſputari poterat ſubtiliter, quanto quaſi artificio natura fabricata eſſet primum animal omne, deinde hominem maximè: quæ vis eſſet in ſenſibus: quẽadmodum prima viſa nos pellerent, deinde appetitio ab his pulſa ſequeretur: tum vt ſenſus ad res percipiendas intenderemus. mens enim ipſa, quæ ſenſuum fons eſt, atque etiam ipſa ſenſus eſt, naturalem vim habet, quam intendit ad ea, quibus mouetur. itaque alia viſa ſic arripit, vt his ſtatim vtatur: aliqua ſic recondit, è quibus memoria ori-
31 tur. cætera autem ſimilitudinibus conſtituit, ex quibus efficiuntur notitiæ rerum, quas Græci tum ἐννοίας, tum προλήψεις vocant. eò cùm acceſſit ratio, argumentique concluſio, rerúmque innumerabilium multitudo, tum & perceptio eorum omnium apparet, & eadem ratio profecta his gradibus ad ſapientiam peruenit. Ad rerum igitur ſcientiam, vitæque conſtantiam aptiſſima cùm ſit mens hominis, amplectitur maximè cognitionem: & κατάληψιν, quam, vt dixi, verbum è verbo exprimentes, comprehenſionem dicemus, cùm ipſam per ſe amat (nihil eſt enim ei veritatis luce dulcius) tum etiam propter vſum. Quocirca etiam ſenſibus vtitur: & artes efficit quaſi ſenſus alteros, & vſque eò philoſophiam ipſam corroborat, vt virtutem efficiat, ex qua re vna vita omnis apta ſit. Ergo hi, qui negant quicquam poſſe comprehendi, hæc ipſa eripiũt vel inſtrumenta, vel ornamenta vitæ, vel potius etiam totam vitam euertunt funditus,
32 ipſúmque animal orbant animo: vt difficile ſit de temeritate eorum, perinde vt cauſa poſtulat, dicere. Nec verò ſatis conſtituere poſſum, quod ſit eorum cõſilium, aut quid velint. interdum enim cùm adhibemus ad eos orationem huiuſmodi, ſi ea quæ diſputantur, vera non ſint, tum omnia fore incerta: reſpõdent, Quid ergo iſtud ad nos? num noſtra culpa eſt? naturam accuſa, quæ in profundo veritatem, vt ait Democritus, penitus abſtruſerit. Alii autem elegantius: qui etiam queruntur, quòd eos inſimulemus, omnia incerta dicere: quantúmque interſit inter incertum, & id quod percipi nõ poſ-

ſit, docere conantur, eáque diſtinguere. Cum his igitur agamus, qui hæc diſtinguunt:
illos qui omnia ſic incerta dicunt, vt ſtellarum numerus par, an impar, neſciatur, quaſi
deſperatos aliquos relinquamus. volũt enim, & hoc quidem vel maxime animaduer-
tebam vos moueri, probabile aliquid eſſe, & quaſi veriſimile, eáque vti regula & in agē- 13
da vita, & in quærendo ac diſſerendo. Quæ iſta regula eſt veri & falſi, ſi notionem veri
& falſi, propterea quòd ea non poſſunt internoſci, nullam habemus? nam ſi habemus,
intereſſe oportet, vt inter rectum & prauum, ſic inter verum & falſum. ſi nihil intereſt,
nulla regula eſt, nec poteſt is, cui eſt viſio veri falſique communis, vllum habere iudi-
cium, aut vllam omnino veritatis notam. nam cùm dicunt hoc ſe vnum tollere, vt
quicquam poſſit ita videri: vt non eodem modo falſum etiam poſſit ita videri: cætera
autem concedere: faciunt pueriliter: quo enim omnia iudicantur ſublato, reliqua ſe
negant tollere. vt ſiquis quem oculis priuauerit, dicat ea quæ cerni poſſent, non ſe ei
ademiſſe. Vt enim illa oculis modò cognoſcuntur, ſic reliqua viſis: ſed propria veri, nō
communi veri & falſi nota. Quamobrem ſiue tu probabilem viſionem, ſiue improba-
bilem, & quæ non impediatur, vt Carneades volebat: ſiue aliud quid proferes, quod ſe- 14
quare: ad viſum illud, de quo agimus, tibi erit reuertendum. in eo autem, ſi erit com-
munitas cum falſo, nullum erit iudicium, quia proprium in communi ſigno notari nō
poteſt. ſin autem commune nihil erit, habeo quod volo. id enim quæro, quod ita mihi
videatur verum, vt non poſſit idem falſum videri. Simili in errore verſantur, cùm cō-
uicti, ac iudicio veritatis coacti perſpicua à perceptis volunt diſtinguere, & conantur
oſtendere, eſſe aliquid perſpicui: verum illud quidē impreſſum in animo, atque in mē-
te: neque id tamen percipi ac comprehendi poſſe. quo enim modo perſpicuè dixeris
album eſſe aliquid, cùm poſſit accidere, vt id, quod nigrum ſit, album eſſe videatur? aut
quo modo iſta aut perſpicua dicemus, aut impreſſa ſubtiliter: cùm ſit incertum, verè,
inanitéme moueatur? ita neque color, neque corpus, neque veritas, neque argumen-
tum, neque ſenſus, neque perſpicuum vllum relinquitur. Ex hoc illud his vſu venire 15
ſolet, vt quicquid dixerint, à quibuſdam interrogentur, Ergo iſtuc quidem percipis? ſed
qui ita interrogant, ab his irridentur: non enim vrgent, vt coarguant neminem vlla de
re poſſe contendere, neque aſſeuerare ſine aliqua eius rei, quam ſibi quiſque placere di-
cit, certa & propria nota. Quod eſt igitur iſtuc veſtrum probabile? nam ſi quod cuique
occurrit, & primo quaſi aſpectu probabile videtur, id confirmatur: quid eo leuius? ſin
ex circunſpectione aliqua, & accurata conſideratione, quod viſum ſit, id ſe dicent ſe-
qui: tamen exitum non habebunt. primùm quia his viſis, inter quæ nihil intereſt, æqua-
liter omnibus abrogatur fides. deinde cùm dicant poſſe accidere ſapienti, vt, cùm om-
nia fecerit, diligentiſſiméque circunſpexerit, exiſtat aliquid, quod & veriſimile videa-
tur, & abſit lōgiſſimè à vero: quo modo, ſi magna parte quidem, vt ſolent dicere, ad ve- 16
rum ipſum, aut quàm proximè accedant, confidere ſibi poterunt? Vt enim confidant,
notum his eſſe debebit inſigne veri: quo obſcuro & oppreſſo, quod tandem verum ſibi
videbuntur attingere? Quid autem tam obſcurum dici poteſt, quàm cùm ita loquun-
tur? Eſt hoc quidem rei illius ſignum aut argumentum, & ea re id ſequor: ſed fieri po-
teſt, vt id, quod ſignificatur, aut falſum ſit, aut nihil ſit omnino. Sed de perceptione
hactenus. ſiquis enim ea, quæ dicta ſunt, labefactare volet, facilè etiā abſentibus nobis
veritas ſe ipſa defendet. His ſatis cognitis, quæ iam explicata ſunt: nunc de aſſenſio-
ne atque approbatione, quam Græci συγκατάθεσιν vocant, pauca dicemus, non quo non
latus locus ſit, ſed paulò antè iacta ſunt fundamenta. nam cùm vim, quæ eſſet in ſenſi-
bus, explicabamus, ſimul illud aperiebatur, comprehendi multa & percipi ſenſibus:
quod fieri ſine aſſenſione non poteſt. deinde cùm inter inanimum & animal hoc ma- 17
ximè interſit, quòd inanimum nihil agit, animal agit aliquid: (nihil enim agens ne co-
gitari quidem poteſt quale ſit) aut ei ſenſus adimendus eſt, aut ea quæ eſt in noſtra ſita
poteſtate, reddenda aſſenſio. At verò animus quodam modo eripitur his, quos neque

ſentire, neque aſſentiri volunt. etenim neceſſe eſt, vt lancem in libra ponderibus impoſitis deprimi, ſic animum perſpicuis cedere. nam quo modo non poteſt animal vllum non appetere id, quod accommodatum ad naturam appareat (Græci id οἰκεῖον appellant) ſic non poteſt obiectam rem perſpicuam non approbare. Quanquam ſi illa, de quibus diſputatú eſt, vera ſunt: nihil attinet de aſſenſione omnino loqui. qui enim quid percipit, aſſentitur ſtatim. Sed hæc etiam ſequuntur, nec memoriam ſine aſſenſione poſſe conſtare, neque notitias rerum, nec artes: idque, quod maximum eſt, vt ſit aliquid in noſtra poteſtate, in eo, qui rei nulli aſſentietur, non erit. Vbi igitur virtus, ſi nihil ſitum eſt in ipſis nobis? Maximè autem abſurdum, vitia in ipſorum eſſe poteſtate, neque peccare quenquam niſi aſſenſione, hoc idem in virtute non eſſe. cuius omnis conſtantia & firmitas ex his rebus conſtat, quibus aſſenſa eſt, & quas approbauit: omninóque antè videri aliquid, quàm agamus, neceſſe eſt, eique, quod viſum ſit, aſſentiatur. Quare qui aut viſum aut aſſenſum tollit, is omnem actionem tollit è vita. Nunc ea videamus, quæ contra ab his diſputari ſolent. ſed prius poteſtis totius eorum rationis quaſi fundamenta cognoſcere. Componunt igitur primùm artem quandam de his, quæ viſa dicimus: eorumque & vim, & genera definiunt: in his quale ſit id, quod percipi & comprehendi poſſit, totidem verbis, quot Stoici. deinde illa exponunt duo, quæ quaſi contineant omnem hanc quæſtionem: quæ ita videantur, vt etiam alia multa eodem modo videri poſſint: neque in his quicquam interſit, non poſſe eorum alia percipi, alia non percipi: nihil intereſſe autem, non modò ſi ex omni parte eiuſdem modi ſint, ſed etiam ſi diſcerni non poſſint. quibus poſitis, vnius argumenti concluſione tota ab his cauſa comprehenditur. Compoſita autem ea concluſio ſic eſt: Eorum, quæ videntur, alia vera ſunt, alia falſa: & quod falſum eſt, id percipi nõ poteſt: quod autem verum viſum eſt, id omne tale eſt, vt eiuſdem modi falſum etiam poſſit videri. Et quæ viſa ſunt eiuſmodi, vt in iis nihil interſit: non poteſt accidere, vt eorum aliqua percipi poſſint, alia non poſſint. Nullum igitur eſt viſum, quod percipi poſſit. Quæ autem ſumunt, vt concludant id quod volunt: ex his duo ſibi putant concedi. neque enim quiſquam repugnat. Ea ſunt hæc, Quæ viſa falſa ſint, percipi ea non poſſe: & alterum, Inter quæ viſa nihil interſit, ex his non poſſe alia talia eſſe, vt percipi poſſint, alia vt non poſſint. Reliqua verò, multa & varia oratione defendunt. quæ ſunt item duo: vnum, eorũ quæ videantur, aliud verum eſſe, aliud falſum: alterum, omne viſum, quod ſit à vero, tale eſſe, quale etiam à falſo poſſit eſſe. Hæc duo propoſita non præteruolant, ſed ita dilatant, vt non mediocrem curam adhibeant & diligentiam. diuidunt enim in partes, & eas quidem magnas. primùm in ſenſus, deinde in ea quæ ducuntur à ſenſibus, & ab omni conſuetudine, quam obſcurari volunt: tum perueniunt ad eam partem, vt ne ratione quidem & coniectura vlla res percipi poſſit. Hæc autem vniuerſa concidunt etiã minutius. vt enim de ſenſibus heſterno ſermone vidiſtis, item faciũt de reliquis: in ſingulíſque rebus, quas in minima diſpartiunt, volunt efficere, his omnibus, quæ viſa ſint, veris adiuncta eſſe falſa, quæ à veris nihil differant: ea cùm talia ſint, nihil poſſe comprehendi. Hanc ego ſubtilitatem philoſophia quidem digniſſimam iudico, ſed ab eorum cauſa, qui ita diſſerunt, remotiſſimam: definitiones enim, & partitiones, & horum luminibus vtens oratio, tum ſimilitudines diſſimilitudinéſque, & earum tenuis & acuta diſtinctio, fidentium eſt hominum illa vera & firma, & certa eſſe, quæ tuentur: non eorum qui clament nihilo magis vera illa eſſe, quàm falſa. Quid enim agant, ſi cũ aliquid definierint, roget eos quiſpiam, num illa definitio poſſit in aliam rem transferri quamlibet: ſi poſſe dixerint: quid enim dicere habeant? cur illa vera definitio ſit? ſi negauerint, fatendum ſit, quoniam vel illa vera definitio transferri non poſſit in falſum, quod ea definitione explicetur, id percipi poſſe. quod minime illi volunt. Eadem dici poterunt in omnibus partibus. Si enim dicent ea, de quibus diſſerent, ſe dilucidè perſpicere, nec vlla communione viſorum impediri: comprehendere ea ſe poſſe fa-

rebuntur. ſin autem negabunt vera viſa à falſis poſſe diſtingui, quî poterunt longius
progredi? occurretur enim ſicut occurſum eſt. nam concludi argumentum non po-
teſt, niſi his quæ ad concludendum ſumpta erunt, ita probatis, vt falſa eiuſdem modi
nulla poſſint eſſe. Ergo ſi rebus comprehenſis & perceptis, niſa & progreſſa ratio hoc
efficiet, nihil poſſe comprehendi: quid poteſt reperiri, quod ipſum ſibi repugnet ma-
gis? Cúmque ipſa natura accuratæ orationis hoc profiteatur, ſe aliquid patefacturam,
quod non appareat, &, quo id facilius aſſequatur, adhibituram & ſenſus, & ea quæ per-
ſpicua ſint: qualis eſt iſtorum oratio, qui omnia non tam eſſe, quàm videri volunt? ma-
ximè autem conuincuntur, cùm hæc duo pro congruentibus ſumunt tam vehemen-
ter repugnantia: primùm eſſe quædam falſa viſa: quod cùm volunt, declarant quædam 43
eſſe vera: deinde ibidem, inter falſa viſa, & vera nihil intereſſe. At primùm ſumpſeras,
tanquam intereſſet. ita priori poſterius, poſteriori ſuperius non iungitur. Sed progre-
diamur longius, & ita agamus, vt nihil nobis aſſentati eſſe videamur: quǽque ab his di-
cuntur, ſic perſequamur, vt nihil in præteritis relinquamus. Primùm igitur perſpicui-
tas illa, quam diximus, ſatis magnam habet vim, vt ipſa per ſeſe ea quæ ſint, nobis, ita vt
ſint, indicet. Sed tamen vt maneamus in perſpicuis firmius & conſtantius, maiore qua-
dam opus eſt vel arte vel diligentia: ne ab his quæ clara ſint ipſa per ſeſe, quaſi præſti-
giis quibuſdam & captionibus depellamur. Nam qui voluit ſubuenire erroribus Epi-
curus iis qui videntur conturbare veri cognitionem, dixítque ſapientis eſſe, opinionem
à perſpicuitate ſeiungere: nihil fecit: ipſius enim opinionis errorem nullo modo ſuſtu-
lit. Quamobrem cùm duæ cauſæ perſpicuis & euidentibus rebus aduerſentur, auxilia 44
totidem ſunt contra comparanda: aduerſantur enim primùm, quòd parum defigunt
animos, & intendunt in ea quæ perſpicua ſunt, vt quanta luce ea circunfuſa ſunt, poſ-
ſint agnoſcere: alterum eſt, quòd fallacibus, & captioſis interrogationibus circunſcri-
pti atque decepti quidam cùm eas diſſoluere non poſſunt, deſciſcunt à veritate. Opor-
tet igitur & ea quæ pro perſpicuitate reſponderi poſſunt, in promptu habere, de quibus
iam diximus: & eſſe armatos, vt occurrere poſſimus interrogationibus eorum, captio-
néſque diſcutere. quod deinceps facere conſtitui. Exponam igitur generatim argu-
menta eorum, quoniàm ipſi etiam illa ſolent non confuſè loqui. Primùm conantur
oſtendere multa poſſe videri eſſe, quæ omnino nulla ſunt, cùm animi inaniter moueá-
tur eodem modo rebus iis quæ nullæ ſint: vt iis, quæ ſint. Nam cùm dicatis, inquiunt,
viſa quædam mitti à deo, velut ea quæ in ſomniis videantur, quǽque oraculis, auſpíciis, 45
extis declarentur (hæc enim aiunt probari à Stoicis, quos contra diſputant) quærunt
quonam modo, falſa viſa quæ ſint, ea deus efficere poſſit probabilia: quæ autem planè
proximè ad verum accedunt, efficere non poſſit? aut ſi ea quoque poſſit, cur illa non
poſſit, quæ perdifficiliter, internoſcantur tamen? & ſi hæc, cur non inter quæ nihil ſit o-
mnino? deinde cùm mens moueatur ipſa per ſeſe, vt & ea declarant, quæ cogitatione
depingimus, & ea quæ vel furioſis, vel dormientibus videntur: nónne, inquiunt, veriſi-
mile ſit, ſic etiam mentem moueri, vt non modò internoſcat, viſa vera illa ſint, ánne
falſa, ſed vt in his nihil interſit omnino? vt, ſi qui tremerent, & exalbeſcerent vel ipſi per
ſe motu mentis aliquo, vel obiecta terribili re extrinſecus, nihil intereſſet, qui diſtin-
gueretur tremor ille & pallor, neque, vt quicquam intereſſet inter inteſtinum & obla- 46
tum. Poſtremò ſi nulla viſa ſint probabilia, quæ falſa ſint, alia ratio eſt. ſin autem ſunt,
cur non etiam quæ non facilè internoſcantur? cur non vt planè nihil interſit? præſer-
tim cùm ipſi dicatis, ſapientem in furore ſuſtinere ſe ab omni aſſenſu, quia nulla in vi-
ſis diſtinctio appareat. Ad has omnes viſiones inanes Antiochus quidem & permulta
dicebat, & erat de hac vna re vnius diei diſputatio. Mihi autem non idem faciundum
puto: ſed ipſa capita dicenda: & primùm quidem hoc reprehendendum, quòd captio-
ſiſſimo genere interrogationis vtuntur: quod genus minimè in philoſophia probari
ſolet, cùm aliquid minutatim & gradatim additur aut demitur. Soritas hos vocant, qui

aceruũ efficiunt vno addito grano. Vitioſum ſanè,& captioſum genus. Sic enim aſcen-
ditis: Si tale viſum obiectum eſt à deo dormiẽti, vt probabile ſit, cur non etiam vt val-
47 de veriſimile? cur deinde, non vt difficiliter à vero internoſcatur? deinde, vt ne interno-
ſcatur quidem? poſtremò vt nihil inter hoc & illud interſit? Huc ſi perueneris, me tibi
primum quidque concedente: meum vitium fuerit. ſin ipſe tua ſponte proceſſeris: tuũ.
Quis enim tibi dederit, aut omnia deum poſſe, aut ita facturum eſſe, ſi poſſit? quo-
modo autem ſumis, vt ſi quid cui ſimile eſſe poſſit, ſequatur, vt etiam internoſci diffici-
liter poſſit? deinde vt ne vix internoſci quidem: poſtremò, vt idem ſit? vt ſi lupi canibus
ſimiles: eoſdem dices ad extremum. Et quidẽ honeſtis ſimilia ſunt quædã non hone-
ſta, & bonis non bona, & artificioſis minimè artificioſa. quid dubitamus igitur affirma-
re, nihil inter hæc intereſſe? Ne repugnantia quidem videmus? nihil eſt enim, quod de
ſuo genere in aliud genus transferri poſſit. At ſi efficeretur, vt inter viſa differẽtium ge-
nerum nihil intereſſet: reperirentur quæ & in ſuo genere eſſent, & in alieno. quod fieri
48 quî poteſt? Omnium deinde inanium viſorum vna depulſio eſt, ſiue illa cogitatione
informantur, quod fieri ſolere concedimus: ſiue in quiete, ſiue per vinum, ſiue per in-
ſaniam: nam ab omnibus eiuſdem modi viſis perſpicuitatem, quam mordicus tenere
debemus, abeſſe dicemus. quis enim cùm ſibi fingit aliquid, & cogitatione depingit, nõ,
ſimul ac ſe ipſe commouit, atque ad ſe reuocauit, ſentit, quid interſit inter perſpicua &
inania? Eadem ratio eſt ſomniorum. Num cenſes Ennium, cùm in hortis cum Ser. Gal-
ba vicino ſuo ambulaſſet, dixiſſe: Viſus ſum mihi cum Galba ambulare? at cùm ſom-
niauit, ita narrauit:

Viſus Homerus adeſſe poeta.

Idémque in Epicharmo,

Nam videbar ſomniare me & ego eſſe mortuum.

49 Itaque, ſimul experrecti ſumus, viſa illa contemnimus, neque ita habemus, vt ea quæ in
foro geſſimus. At enim dum videntur, eadem eſt in ſomniis ſpecies eorum, quæ vigi-
lantes videmus. plurimum intereſt. Sed id omittamus: illud enim dicimus, non eandẽ
eſſe vim, neque integritatem dormientium & vigilantium, nec mente, nec ſenſu. Ne
vinolenti quidem quæ faciunt, eadem approbatione faciunt, qua ſobrii: dubitant, hæſi-
tant, reuocant ſe interdum, iiſque, quæ videntur, imbecillius aſſentiũtur: cúmque edor-
miuerunt, illa viſa quàm leuia fuerint, intelligunt. Quod idem contingit inſanis, vt &
inſipientes furere ſentiant, & dicant aliquid quod non ſit, id videri ſibi: & cùm relaxen-
tur, ſentiant, atque illa dicant Alcmeonis:

Sed mihi neutiquam cor conſentit cum oculorum aſpectu.

At enim ipſe ſapiens ſuſtinet ſe in furore, ne approbet falſa pro veris: & aliàs quidem ſæ-
50 pe, ſi aut in ſenſibus ipſius eſt aliqua fortè grauitas aut tarditas, aut obſcuriora ſunt, quæ
videntur, aut à perſpiciendo temporis breuitate excluditur. Quanquam totum hoc,
ſapientem aliquando ſuſtinere aſſenſionem, contra vos eſt. ſi enim inter viſa nihil in-
tereſſet, aut ſemper ſuſtineret, aut nunquam. Sed ex hoc genere toto perſpici poteſt le-
uitas orationis eorum, qui omnia cupiunt confundere. Quærimus grauitatis, conſtan-
tiæ, firmitatis, ſapientiæ iudicium: vtimur exemplis ſomniantium, furioſorum, ebrio-
ſorum. illud attendamus, in hoc omni genere quàm inconſtanter loquamur: non
enim proferremus vino, aut ſomno oppreſſos, aut mente captos, tam abſurdè, vt tum
diceremus intereſſe inter vigilantium viſa, & ſobriorum, & ſanorum, & eorum qui eſ-
ſent aliter affecti: tum nihil intereſſe. Ne hoc quidem cernunt, omnia ſe reddere incer-
ta, quod nolunt: ea dico incerta, quæ ἄδηλα Græci. Si enim res ſe ita habeant, vt nihil
51 interſit, vtrum ita cui videatur, vt inſano, an ſano: cui poſſit exploratum eſſe de ſua ſa-
nitate? quod velle efficere non mediocris inſania eſt. Similitudines verò aut gemino-
rum, aut ſignorum annulis impreſſorum pueriliter conſectantur. quis enim noſtrûm,
ſimilitudines negat eſſe, cùm eæ plurimis in rebus appareant? Sed ſi ſatis eſt ad tollen-

dam cognitionem,ſimilia eſſe multa multorum, cur eo non eſtis contenti, præſertim
concedentibus nobis? & cur potius id contenditis, quod rerum natura non patitur, vt
non ſuo quidque genere ſit tale,quale eſt?nec ſit in duobus aut pluribus nulla re diffe-
rens vlla communitas? vt ſibi ſint & oua ouorum, & apes apum ſimillimæ. Quid pu-
gnas igitur? aut quid tibi vis in geminis? conceditur enim ſimiles eſſe: quo contentus
eſſe potueras.tu autem vis eoſdem eſſe planè non ſimiles. quod fieri nullo modo po-
teſt.deinde confugis ad phyſicos,eos qui maximè in Academia irridentur:à quibus ne
tu quidem iam te abſtinebis: & ais Democritum dicere innumerabiles eſſe mundos, 52
& quidem ſic quoſdam inter ſeſe non ſolùm ſimiles, ſed vndique, perfectè & abſolutè
ita pares, vt inter eos nihil prorſus interſit, & eo quidem innumerabiles: itémque ho-
mines. Deinde poſtulas, vt, ſi mundus ita ſit par alteri mundo, vt inter eos ne minimũ
quidem interſit, concedatur tibi vt in hoc quoque noſtro mundo aliquid alicui ſic par
ſit, vt nihil differat,nihil interſit.Cur enim,inquies,cùm ex illis indiuiduis, vnde omnia
Democritus gigni affirmat, in reliquis mundis, & in his quidem innumerabilibus, in-
numerabiles Q. Lutatii Catuli non modò poſſint eſſe, ſed etiam ſint:in hoc tanto mũ-
do Catulus alter non poſſit effici? Primùm quidem me ad Democritum vocas,cui non
aſſentior:potiúſque refellam,propter id,quod dilucidè docetur à politioribus phyſicis,
ſingularum rerum ſingulas proprietates eſſe.Fac enim antiquos illos Seruilios, qui ge- 53
mini fuerunt, tam ſimiles quàm dicuntur: num cenſes etiam eoſdem fuiſſe? non co-
gnoſcebantur foris,at domi: non ab alienis,at à ſuis. An non videmus hoc vſu venire,
vt quos nunquam putaſſemus à nobis internoſci poſſe, eos conſuetudine adhibita tam
facilè internoſceremus, vti ne minimum quidem ſimiles eſſe viderentur? Hîc pugnes
licet, non repugnabo: quinetiam concedam, illum ipſum ſapientem, de quo omnis
hic ſermo eſt,cùm ei res ſimiles occurrant,quas non habeat denotatas, retenturum aſ-
ſenſum, nec vnquam vlli viſo aſſenſurum, niſi quod tale fuerit,quale falſum eſſe non
poſſit. Sed ad cæteras res habet quandam artem,qua vera à falſis poſſit diſtinguere: &
ad ſimilitudines iſtas vſus adhibendus eſt,vt mater geminos internoſcit conſuetudine
oculorum: ſic tu internoſces,ſi aſſueueris. Vidéſne,vt in prouerbio ſit ouorum inter ſe
ſimilitudo? tamen hoc accepimus, Deli fuiſſe complures ſaluis rebus illis, qui gallinas 54
alere permultas quæſtus cauſa ſolerent. hi cùm ouum inſpexerant, quæ id gallina pe-
periſſet,dicere ſolebant.Neque id eſt contra nos: nam nobis ſatis eſt,oua illa interno-
ſcere: nihil enim magis aſſentiri poteſt hoc illud eſſe, quàm ſi inter illa omnino nihil
intereſſet:habeo enim regulam,vt talia viſa,vera iudicem,qualia falſa eſſe non poſſint.
ab hac mihi non licet tranſuerſum,vt aiunt,digitum diſcedere,ne confundam omnia.
veri enim & falſi non modò cognitio, ſed & natura tolletur, ſi nihil erit quod interſit.
vt etiam illud abſurdum ſit,quod interdum ſoletis dicere, cùm viſa in animos impri-
mantur, non vos id dicere inter ipſas impreſſiones nihil intereſſe, ſed inter ſpecies &
quaſdam formas eorum. Quaſi verò non ſpecie viſa iudicentur, quæ fidem nullam
habebunt ſublata veri & falſi nota. Illud verò perabſurdum, quòd dicitis probabilia
vos ſequi, ſi re nulla impediamini. Primum quî poteſtis non impediri, cùm à veris 55
falſa non diſtent? deindè quod iudicium eſt veri, cùm ſit commune falſi? ex his illa
neceſſario nata eſt ἐποχή, id eſt aſſenſionis retentio: in qua melius ſibi conſtitit Arce-
ſilas, ſi vera ſunt quæ de Carneade nonnulli exiſtimant. Si enim percipi nihil poteſt,
quod vtrique viſum eſt:tollendus aſſenſus eſt.quid enim eſt tam futile, quàm quicquã
approbare non cognitum? Carneadem autem etiam heri audiebamus ſolitum eſſe
delabi interdum vt diceret,opinaturum, id eſt peccaturum eſſe ſapientem. Mihi por-
rò non tam certum eſt, eſſe aliquid quod comprehendi poſſit, de quo iam etiam ni-
mium diu diſputo: quàm ſapientem nihil opinari,id eſt nunquam aſſentiri rei vel fal-
ſæ vel incognitæ. Reſtat illud, quod dicunt veri inueniendi cauſa contra omnia dici
oportere, & pro omnibus. Volo igitur videre quid inuenerint. Non ſolemus, inquit, 56

oſtendere. Quæ ſunt randem iſta myſteria? aut cur celatis quaſi turpe aliquid ſententiã
veſtrã? Vt qui audient, inquit, ratione potius, quam auctoritate ducantur. quid ſi vtrun-
que? num peius eſt? vnum tamen illud non celanr, nihil eſſe, quod percipi poſſit. an in
eo auctoritas nihil obeſt? mihi quidẽ videtur vel plurimum. Quis enim iſta tam apertè
perſpicuéque & peruerſa, & ſalſa ſecutus eſſet, niſi tanta in Arceſila, multò etiã maior in
Carneade & copia rerum, & dicendi vis fuiſſet? Hæc Antiochus ferè & Alexãdriæ tum,
& multis annis pòſt, multò etiam aſſeuerantius in Syria, cùm eſſet mecum, paulò antè
quàm eſſet mortuus. Sed iam etiam confirmata cauſa, te hominem amiciſſimum, (me
autem appellabar) & aliquot annis minorem natu, non dubitabo monere. Túne cùm
tantis laudibus philoſophiam extuleris, Hortenſiúmque noſtrum diſſentientem com-
57 moueris, eam philoſophiam ſequêre, quæ confundit vera cum ſalſis, ſpoliat nos iudi-
cio, priuat approbatione, omnibus orbat ſenſibus? Et Cimmeriis quidem, quibus aſpe-
ctum ſolis ſiue deus aliquis, ſiue natura ademerat, ſiue eius loci, quem incolebant, ſitus,
ignes tamen aderant, quo tum illis vti lumine licebat. iſti autem, quos tu probas, tantis
offuſis tenebris, ne ſcintillam quidem vllam nobis ad aſpiciendum reliquerunt. quos ſi
ſequamur, iis vinculis ſimus aſtricti, vt nos commouere nequeamus: ſublata enim aſ-
ſenſione, omnem & motum animorum, & actionem rerum ſuſtulerunt: quod non
modò rectè fieri, ſed omnino fieri non poteſt. Prouide etiam, ne vni tibi iſtam ſenten-
tiam minimè liceat defendere. an tu, cùm res occultiſſimas aperueris, in lucémque
protuleris, iuratúſque dixeris ea te comperiſſe, quod mihi quoque licebat, qui ex te illa
cognoueram, negabis eſſe rem vllam, quæ cognoſci, comprehendi, percipi poſſit? vide
58 quæſo etiam atque etiam, ne illarum quoque rerum pulcherrimarum à te ipſo minua-
tur auctoritas. Quæ cùm dixiſſet, ille finem fecit. Hortenſius autem vehementer ad-
mirans, quod quidem perpetuo Lucullo loquente fecerat, vt etiam manus ſæpe tolle-
ret: nec mirum: nam nunquam arbitror contra Academiam dictum eſſe ſubtilius: me
quoque, iocánſne, an ita ſentiens, (non enim ſatis intelligebam) cœpit hortari, vt ſen-
tentia deſiſterem. Tum mihi Catulus, Si te, inquit, Luculli oratio flexit, quæ eſt habita
memoriter, accuratè, copioſè: taceo, neque te, quo minus, ſi tibi ita videatur, ſentẽtiam
mutes, deterrendum puto. illud verò non cenſuerim, vt eius auctoritate moueare. tã-
tùm enim te non monuit, inquit arridens, vt caueres, ne quis improbus Tribunus pl.
quorum vides quanta copia ſemper futura ſit, arriperet te, & in concione quæreret, quî
tibi conſtares, cùm idem negares quicquam certi poſſe reperiri, idem te comperiſſe di-
59 xiſſes. hoc quæſo ne te terreat. De cauſa autem ipſa malim quidem te ab hoc diſſentire.
ſin ceſſeris, non magnopere mirabor. memini enim Antiochum ipſum, cùm annos
multos talia ſenſiſſet, ſimul ac viſum ſit, ſententia deſtitiſſe. Hæc cùm dixiſſet Catulus:
me omnes intueri. Tum ego non minus commotus, quàm ſoleo in cauſis maioribus,
huiuſmodi quadam oratione ſum exorſus. Me Catule oratio Luculli de ipſa re ita
mouit, vt docti hominis, & copioſi, & parati, & nihil prætereuntis eorum, quæ pro illa
cauſa dici poſſent: non tamen vt ei reſpondere poſſe diffiderem. auctoritas autem tan-
ta planè me mouebat, niſi tu oppoſuiſſes non minorem tuam. Aggrediar igitur, ſi pau
ca antè quaſi de fama mea dixero. Ego enim ſi aut oſtentatione aliqua adductus, aut
ſtudio certandi, ad hanc potiſſimum philoſophiam me applicaui, non modò ſtultitiã
60 meam, ſed etiam mores & naturam condemnandam puto. nam ſi minimis in rebus
pertinacia reprehenditur, calumnia etiam coërcetur: ego de omni ſtatu conſilióque
totius vitæ aut certare cum aliis pugnaciter, aut fruſtrari cùm alios, tum etiã meipſum
velim? Itaque niſi ineptum putarem, cùm in tali diſputatione id facerem, quod, cùm
de Repub. diſceptatur, fieri interdum ſolet: iurarem per Iouem, deóſque penates, me
& ardere ſtudio veri reperiendi, & ea ſentire, quæ dicerem. Quî enim poſſum non cu-
pere verum inuenire, cùm gaudeam, ſi ſimile veri quid inuenerim? Sed vt hoc pulcher-
rimum eſſe iudicem, vera videre: ſic, pro veris probare ſalſa, turpiſſimum eſt. Nec ta-

men ego is ſum, qui nihil vnquam falſi approbem, qui nunquam aſſentiar, qui nihil
opiner, ſed quærimus de ſapiente. ego verò ipſe & magnus quidem ſum opinator (non
enim ſum ſapiens) & meas cogitationes ſic dirigo, non ad illam paruulā Cynoſuram, 61

Qua fidunt duce nocturna Phœnices in alto,

vt ait Aratus, eóque directius gubernant, quòd eam tenent,

Quæ curſu interiore breui conuertitur orbe:

ſed ad Elicen & clariſſimos Septentriones, id eſt rationes has, latiore ſpecie, non ad te-
nue elimatas. Eo fit, vt errem, & vager latius. Sed non de me, vt dixi, ſed de ſapiente
quæritur. viſa enim iſta cùm acriter mentem, ſenſúmve pepulerunt, accipio, híſque in-
terdum etiam aſſentior, nec percipio tamē: nihil enim arbitror poſſe percipi. non ſum
ſapiens: itaque viſis cedo, neque poſſum reſiſtere. ſapientis autem hanc cenſet Arceſi-
las vim eſſe maximam, Zenoni aſſentiens, cauere ne capiatur, ne fallatur videre. nihil
eſt enim ab ea cogitatione, quam habemus de grauitate ſapiētis, errore, leuitate, teme-
ritate diſiūctius. Quid igitur loquar de firmitate ſapientis? quem quidem nihil opinari
tu quoque Luculle concedis. quod quoniam à te probatur (vt præpoſterè tecum agam: 62
mox referam me ad ordinem) hæc primùm concluſio quam habeat vim, conſidera: Si
vlli rei ſapiens aſſentietur vnquam: aliquando etiam opinabitur. nūquam autem opi-
nabitur: nulli igitur rei aſſentietur. Hanc concluſionem Arceſilas probat: confirmat
enim primum & ſecundum, Carneades nonnunquam ſecundum: & illud dabat, aſſen
tiri aliquando. ita ſequebatur etiam opinari: quod tu non vis, & rectè, vt mihi videris.
Sed illud primum ſapiētem, ſi aſſenſurus eſſet, etiam opinaturum, falſum eſſe & Stoici
dicūt, & eorū adſtipulator Antiochus: poſſe enim eum falſa à veris, & quæ nō poſſint,
percipi, ab iis quæ poſſint, diſtinguere. nobis autē primùm, etiā ſiquid percipi poſſit, ta-
men ipſa conſuetudo aſſentiendi periculoſa eſſe videtur, & lubrica. quamobrem cùm
tam vitioſum eſſe conſtet, aſſentiri quicquā aut falſum, aut incognitū: ſuſtinēda eſt po- 63
tius omnis aſſenſio, ne præcipitet, ſi temere proceſſerit. ita enim finitima ſunt falſa ve-
ris, eáque quæ percipi poſſunt (ſi modò ea ſunt quædā: iam enim videbimus) vt tamen
in præcipitem locum non debeat ſe ſapiēs committere. ſin autem, omnino nihil eſſe,
quod percipi poſſit, à me ſumpſero, &, quod tu mihi das, accepero, ſapiētem nihil opi-
nari: effectum illud erit, ſapientem aſſenſus omnes cohibiturum. vt tibi videndum ſit,
id ne malis, an aliquid opinaturum eſſe ſapientem. Neutrū, inquies, illorum. Nitamur
igitur, nihil poſſe percipi: etenim de eo omnis eſt controuerſia. Sed prius pauca cum
Antiocho: qui hæc ipſa, quæ à me defenduntur, & didicit apud Philonem tam diu, vt
cōſtaret diutius didiciſſe neminem, & ſcripſit de his rebus acutiſſimè, & idem hæc non
acrius accuſauit in ſenectute, quàm antea defenſitauerat. quamuis igitur fuerit acutus,
vt fuit: tamen inconſtantia leuatur auctoritas. Quis, inquam, enim iſte dies illuxerit, 64
quæro, qui illi oſtenderit eam, quam multos annos eſſe negauiſſet, veri & falſi notam.
Excogitauit aliquid: eadē dicit, quæ Stoici: pœnituit eum illa ſenſiſſe. cur non ſe trāſtu-
lit ad alios, & maximè ad Stoicos? eorum enim erat propria iſta defenſio. quid eum
Mneſarchi pœnitebat? quid Dardani? qui erant Athenis tum principes Stoicorum.
Nunquam à Philone diſceſſit, niſi poſteaquam ipſe cœpit, qui ſe audirent, habere. Vn-
de autem ſubitò vetus Academia reuocata eſt? nominis dignitatem videtur, cùm à re
ipſa deſciſceret, retinere voluiſſe, quòd erant qui illum gloriæ cauſa facerent ſperare,
etiam fore, vt ii, qui ſe ſequerentur, Antiochii vocarentur. mihi autem magis videtur
non potuiſſe ſuſtinere concurſum omnium philoſophorum. etenim de cæteris ſunt
inter illos nonnulla communia: hæc Academicorum eſt vna ſentētia, quam reliquo-
rum philoſophorum nemo probet. Itaque ceſſit. vt enim ii, qui ſub nube ſolem non 65
ferūt: item ille, cùm æſtuaret, veterum, vt Menianorum, ſic Academicorum vmbram
ſecutus eſt. quóque ſolebat vti argumēto tum, cùm ei placebat nihil poſſe percipi, cùm
quæreret Dionyſius ille Heracleotes, vtrum comprehēdiſſet certa illa nota, qua aſſen-

tiri dicitis oportere, illudne, quod multos annos tenuiſſet, Zenoníque magiſtro credidiſſet, honeſtũ quod eſſet, id bonũ ſolum eſſe: an, quod poſtea defenſitauiſſet, honeſti inane nomen eſſe, voluptatem eſſe ſummum bonum: qui ex illius commutata ſententia docere vellet, nihil ita ſignari in animis noſtris a vero poſſe, quod non eodem modo poſſit a falſo: is curauit quod argumentũ ex Dionyſio ipſe ſumpſiſſet, ex eo cæteri ſumerent. Sed cùm hæc alio loco plura, nunc ad ea, quæ à te Lucullę dicta ſunt, & primùm quod initio dixiſti, videamus quale ſit: ſimiliter à nobis de antiquis philoſophis
66 cõmemorari, atque ſeditioſi ſolerẽt claros viros, ſed tamẽ populares aliquos, nominare. illi cùm res non bonas tractẽt, ſimiles bonorũ videri volunt. nos autem dicimus, ea nobis videri, quæ voſmetipſi nobiliſſimis philoſophis placuiſſe cõceditis. Anaxagoras niuem nigram dixit eſſe. ferres me, ſi ego idem dicerem? tu, ne ſi dubitarẽ quidem. at quis eſt hic? num Sophiſtes? ſic enim appellantur ii, qui oſtẽtationis aut quæſtus cauſa philoſophãtur. maxima fuit & grauitatis & ingenii gloria. Quid loquar de Democrito? quem cum eo cõferre poſſumus, nõ modò ingenii magnitudine, ſed etiam animi, qui ita ſit auſus ordiri, Hæc loquor de vniuerſis. nihil excipit, de quo non profiteatur. quid enim eſſe poteſt extra vniuerſa? quis hunc philoſophũ non anteponit Cleanthi, Chryſippo, reliquíſque inferioris ætatis? qui mihi cum illo collati, quintæ claſſis videntur.
67 Atque is non hoc dicit quod nos, qui veri eſſe aliquid non negamus, percipi poſſe negamus: ille verũ eſſe planẽ negat. eſſe ſenſus quidẽ nec obſcuros dicit, nec tenebricoſos: ſic enim appellat eos is, qui hunc maximẽ eſt admiratus Chius Metrodorus initio libri, qui eſt de natura. Nego, inquit, ſcire nos, ſciamúſne aliquid, an nihil ſciamus: ne id ipſum quidem neſcire, aut ſcire, ſcire nos: nec, omnino ſitne aliquid, an nihil ſit. Furere tibi Empedocles videtur: at mihi digniſſimũ rebus iis, de quibus loquitur, ſonũm fundere. num ergo is excæcat nos, aut orbat ſenſibus, ſi parum magnam vim cenſet in iis eſſe ad ea, quæ ſub eos ſubiecta ſunt, iudicanda? Parmenides, Xenophanes, minus bonis quanquam verſibus, ſed tamen illis verſibus increpant eorum arrogantiam quaſi irati, qui, cùm ſciri nihil poſſit, audeant ſe ſcire dicere: & ab his aiebas remouendum
68 Socratem & Platonem. cur? an de vllis certius poſſum dicere? vixiſſe cum his equidem videor: ita multi ſermones perſcripti ſunt, ẽ quibus dubitari non poſſit, quin Socrati nihil ſit viſum ſciri poſſe. excepit vnum tantum, ſcire ſe, nihil ſe ſcire: nihil amplius. Quid dicam de Platone? qui certẽ tam multis libris hæc perſecutus non eſſet, niſi probauiſſet. ironiam enim alterius, perpetuam præſertim, nulla fuit ratio perſequi. Videórne tibi, non vt Saturninus, nominare modò illuſtres homines, ſed etiam imitari nunquam niſi clarum, niſi nobilem? atque habebam moleſtos vobis, ſed minutos, Stilbonem, Diodorũ, Alexinum: quorum ſunt contorta & aculeata quædam ſophiſmata: ſic enim appellantur fallaces concluſiunculæ. Sed quid eos colligam, cùm habeam Chryſippum, qui fulcire putatur porticum Stoicorum? Quàm multa ille cõtra ſenſus, quàm multa contra omnia, quæ in conſuetudine probantur, diſſoluit? idem mihi quidem
69 non videtur. Sed diſſoluerit ſanè. certẽ tam multa non collegiſſet, quæ nos fallerent probabilitate magna, niſi videret his reſiſti non facilè poſſe. Quid Cyrenei vidẽtur, minimẽ contempti philoſophi? qui negant eſſe quicquam, quod percipi poſſit extrinſecus: ea ſe ſola percipere, quæ tactu intimo ſentiant, vt dolorem & voluptatem: neque ſe, quo quid colore, aut quo ſono ſit, ſcire, ſed tãtùm ſentire affici ſe quodammodo. Satis multa de auctoribus. quanquam ex me quæſieras, nónne putarem poſt illos veteres, tót ſeculis, inueniri verum potuiſſe, tot ingeniis, tantíſque ſtudiis quærẽtibus. Quid inuentum ſit, paulò pòſt videro, te ipſo quoque iudice. Arceſilam verò non obtrectandi cauſa cum Zenone pugnauiſſe, ſed verum inuenire voluiſſe, ſic intelligitur. Nemo inquam ſuperiorũ non modò expreſſerat, ſed ne dixerat quidem poſſe hominem nihil
70 opinari: nec ſolùm poſſe, ſed ita neceſſe eſſe ſapienti. Viſa eſt Arceſilæ cùm vera ſententia, tum honeſta, & digna ſapiente. Quæſiuit de Zenone fortaſſe, quid futurum eſſet,

BB.i.

ſi nec percipere quicquam poſſet ſapiens, nec opinari ſapientis eſſet. ille, credo, nihil
opinatur: quoniam eſſet quod percipi poſſet. Quid ergo eſſet id? Viſum, credo. Quale
igitur viſum? Tum illũ ita definiuiſſe: ex eo quod eſſet, ſicut eſſet impreſſum & ſigna-
tum & effectum. Poſt requiſitum, etiam ne ſi eiuſmodi eſſet viſum verum, quale fal-
ſum. hic Zenonem vidiſſe acutè, nullum eſſe viſum, quod percipi poſſet: ſi id tale eſſet
ab eo quod eſt, vt eiuſmodi ab eo, quod non eſt, poſſet eſſe. Rectè conſenſit Arceſilas
ad definitionem additum: neque enim ſalſum percipi poſſe, neque verum, ſi eſſet tale
quale vel ſalſum. Incubuit autem in eas diſputationes, vt doceret nullum tale eſſe vi-
ſum à vero, vt non eiuſdem modi etiam à ſalſo poſſit eſſe. Hæc autem eſt vna conten-
tio, quæ adhuc permanſerit. Nam illud, nulli rei aſſenſurum eſſe ſapientem, nihil ad
hanc controuerſiam pertinebat: licebat enim nihil percipere, & tamen opinari: quod 71
à Carneade dicitur probatum. Equidem Clitomacho plus quàm Philoni, aut Metro-
doro credens, hoc magis ab eo diſputatum, quàm probatum puto. ſed id omittamus.
Illud certè opinatione & perceptione ſublata ſequitur, omnium aſſenſionum reten-
tio: vt, ſi oſtendero nihil poſſe percipi, tu concedas nunquam aſſenſurum eſſe. Quid
ergo eſt, quod percipi poſſit, ſi ne ſenſus quidem vera nunciant? quos tu Luculle com-
muni loco defendis. quod ne id facere poſſes, idcirco heri, non neceſſario loco, contra
ſenſus tam multa dixeram. tu autem te negas infracto remo, neque columbæ collo
commoueri: primùm cur? nam & in remo ſentio non eſſe id, quod videatur: & in co-
lumba plures videri colores, nec eſſe plus vno. deinde nihilne præterea diximus? ma-
neant illa omnia. lacerat iſta cauſa: veraces ſuos ſenſus eſſe dicit. Igitur ſemper aucto- 72
rem habes, & eum qui magno ſuo periculo cauſam agat: eò enim rem dimittit Epicu-
rus, ſi vnus ſenſus ſemel in vita mentitus ſit, nulli vnquam eſſe credendum. Hoc eſt
verum eſſe, confidere ſuis teſtibus, & importunè inſiſtere. Itaque Timagoras Epicu-
reus negat ſibi vnquam, cùm oculum torſiſſet, duas ex lucerna flammulas eſſe viſas:
opinionis enim eſſe mendacium, non oculorum. quaſi quæratur, quid ſit, non quid vi-
deatur. Sed hic quidem maiorum ſimilis. tu verò, qui viſa ſenſibus alia vera dicas eſſe,
alia ſalſa, quî ea diſtinguis? Deſine quæſo communibus locis. domi nobis iſta naſcũtur.
Si quis deus te interroget ſanis modò, & integris ſenſibus, Num amplius quid deſide-
ras? quid reſpondeas? Vtinam quidem roget, audiat, quàm nobiſcum malè agatur. Vt
enim vera videamus, quàm lõgè videbimus? ego Catuli Cumanam ex hoc loco regio-
nem video, Pompeianum non cerno: neque quicquã interiectum eſt, quod obſtet: ſed 73
intendi longius acies non poteſt. O' præclarum proſpectũ! Puteolos videmus: at fami-
liarem noſtrum Auianum, fortaſſe in porticu Neptuni ambulantem non videmus. At
ille neſcio qui, qui in ſcholis nominari ſolet, mille & octingenta ſtadia quòd abeſſet vi-
debat. quædam volucres longius. Reſponderẽ igitur audacter iſti veſtro deo, me pla-
nè his oculis non eſſe contentum. dicit me acrius videre, quàm vllos piſces fortaſſe,
qui neque videntur à nobis, & nunc quidẽ ſub oculis ſunt: neque ipſi nos ſuſpicere poſ-
ſunt. Ergo vt illis aqua, ſic nobis aer craſſus offunditur. At amplius non deſideramus.
Quid talpã? num deſiderare lumen putas? Neque tã quererer cum deo, quòd parũ lõgè,
quàm quòd falſum viderẽ. Vidẽſne nauẽ illã? ſtare nobis videtur: at iis, qui in naui ſunt,
moueri hæc villa. Quære rationem, cur ita videatur: quam vt maximè inueneris, quod
haud ſcio an nõ poſſis: non tu verum teſtẽ habere, ſed eum nõ ſine cauſa ſalſum teſti- 74
monium dicere oſtenderis. Quid ego de naui? vidi enim à te remum contemni. maio-
ra fortaſſe quæris. Quid poteſt eſſe ſole maius? quem Mathematici amplius duo de vi-
ginti partibus cõfirmant maiorẽ eſſe, quam terrã. quantulus nobis videtur? mihi quidẽ
quaſi pedalis. Epicurus autẽ poſſe putat etiam minorẽ eſſe eum, quàm videatur, ſed nõ
multo. ne maiorem quidẽ multo putat eſſe: vel tantum eſſe, quantus videatur: vt oculi
aut nihil, aut non multum mentiantur. Vbi igitur illud eſt ſemel? ſed ab hoc credulo,
qui nunquam ſenſus mentiri putat, diſcedamus, qui ne nunc quidẽ, cùm ille ſol, qui tã-

ta incitatione fertur, vt celeritas eius quanta ſit, ne cogitari quidem poſſit, tamen no-
bis ſtare videatur. Sed vt minuam cõtrouerſiam: videte quæſo, quàm in paruulis ſitis.
75 Quatuor ſunt capita, quæ cõcludunt nihil eſſe, quod noſci, percipi, comprehendi poſ-
ſit. de quo hæc tota quæſtio eſt. è quibus primum eſt, eſſe aliquod viſum falſum: ſecun
dum, non poſſe id percipi: tertium, inter quæ viſa nihil interſit, fieri non poſſe, vt eo-
rum alia percipi poſſint, alia non poſſint: quartum, nullum eſſe viſum verum à ſenſu
profectum, cui non appoſitum ſit viſum aliud, quod ab eo nihil interſit, quódque perci-
pi non poſſit. Horum quatuor capitum ſecundũ & tertium omnes cõcedunt, primum
Epicurus non dat. vos, quibuſcum res eſt, id quoque cõceditis, omnis pugna de quarto
eſt. Qui igitur P. Seruilium Geminum videbat, ſi quintum ſe videre putabat, incide-
bat in eiuſmodi viſum, quod percipi non poſſet: quia nulla nota verum à falſo diſtin-
guebatur. qua diſtinctione ſublata, quam haberet M. Cotta, qui bis cum Gemino Cõſul
76 fuit agnoſcẽdo eiuſmodi notam, quæ falſa eſſe non poſſit? Negas tãtam ſimilitudinem
in rerũ natura eſſe. pugnas omnino, ſed cum aduerſario facili. Ne ſit ſanè: videri certè
poteſt. fallet igitur ſenſum: & ſi vna feſellerit ſimilitudo, dubia omnia reddiderit: ſubla
to enim iudicio illo, quo oportet agnoſci: etiam ſi ipſe erit, quem videris, qui tibi vide-
bitur, tamen non ea nota iudicabis, qua dicis oportere, vt non poſſit eſſe eiuſdem modi
falſa. Quando igitur poteſt tibi P. Geminus, Quintus videri: quid habes explorati, cur
non poſſit tibi Cotta videri, qui non ſit, quoniam aliquid videtur eſſe quod non eſt?
Omnia dicis ſui generis eſſe: nihil eſſe idem, quod ſit aliud. Stoicum eſt quidem, nec
admodũ credibile, nullum eſſe pilum omnibus rebus talem, qualis ſit pilus alius, nul-
lum granũ. Hæc refelli poſſunt: ſed pugnare nolo: ad id enim, quod agitur, nihil inter-
eſt, omnibúſne partibus viſa res nihil differat, an internoſci non poſſit, etiam ſi diffe-
77 rat. Sed ſi hominum ſimilitudo tanta eſſe non poteſt, ne ſignorum quidem. Dic mihi,
Lyſippus eodem ære, eadem temperatione, eodem cælo, aqua cæteris omnibus, cẽtum
Alexandros eiuſdem modi facere nõn poſſit? qua igitur notione diſcerneres? Quid, ſi
in eiuſmodi cera centum ſigilla hoc annulo impreſſero, ecquæ poterit in agnoſcendo
eſſe diſtinctio? an tibi erit quærendus annularius aliquis, quoniã gallinarium inueniſti
Deliacum illum, qui oua cognoſceret? Sed adhibes artem aduocatam etiam ſenſibus.
pictor videt, quæ nos non videmus: & ſimul inflauit tibicen, à perito carmen agnoſci-
tur. Quid hoc? nónne videtur contra te valere, ſi ſine magnis artificiis, ad quæ pauci ac-
cedunt, noſtri quidem generis admodũ, nec videre, nec audire poſſumus? Iam illa præ-
clara, quanto artificio eſſet ſenſus noſtros, mentémque, & totam conſtructionem ho-
minis fabricata natura. cur non extimeſcam opinandi temeritatem? etiámne hoc af-
firmare potes Luculle, eſſe aliquam vim, cùm prudentia & conſilio ſcilicet, quæ finxe-
78 rit, vel, vt tuo verbo vtar, quæ fabricata ſit hominem? qualis iſta fabrica eſt? vbi adhibi-
ta eſt? quando? cur? quo modo? Tractantur iſta ingenioſè, diſputantur etiam eleganter.
denique videantur ſanè, ne affirmẽtur modo. Sed de Phyſicis mox, & quidem ob eam
cauſam, ne tu, qui idem me facturum paulò antè dixeris, videare mentitus. Sed vt ad ea,
quæ clariora ſunt, veniam: res iam vniuerſas profundam: de quibus volumina imple-
ta ſunt non à noſtris ſolùm, ſed etiam à Chryſippo. de quo queri ſolent Stoici, dum
ſtudioſè omnia conquiſierit contra ſenſus & perſpicuitatem, contráque omnem con-
ſuetudinem, contráque rationem, ipſum ſibi reſpondentem inferiorem fuiſſe: itaque
ab eo armatum eſſe Carneadem. Ea ſunt eiuſmodi, quæ à te diligẽtiſſimè tractata ſunt:
79 Dormientium, & vinolentorum, & furioſorum viſa imbecilliora eſſe dicebas, quàm
vigilantium, ſiccorum, ſanorum: quo modo? quia cùm experrectus eſſet Ennius, non
diceret ſe vidiſſe Homerum, ſed viſum eſſe: Alcmæo autem,

Sed mihi neutiquam cor conſentit.

Similia de vinolentis. quaſi quiſquam neget, & qui experrectus ſit, eum ſomniare:
& cuius furor conſederit, putare non fuiſſe ea vera, quæ eſſent ſibi viſa in furore. ſed

non id agitur. tum cùm videantur, quo modo videntur, id quæritur. niſi verò Ennium non putamus ita totum illud audiuiſſe,

O pietas animi,

ſi modò id ſomniauit: vt ſi vigilans audiret: experrectus enim potuit illa viſa putare, vt erant, & ſomnia. dormienti verò æquè, ac vigilanti probantur. Quid Iliona ſomno illo?

Mater te appello. 80

Nónne illa credit filium locutum, vt verè experrecta etiam crederet? vnde enim illa?

Age adſta: mane: audi: itera dum eadem & iſta mihi:

num videtur minorem habere viſis, quàm vigilantes fidem? Quid loquar de inſanis? qualis tandem fuit affinis tuus Catule Tuditanus? quiſquam ſaniſſimus tam certa putat quæ videt, quàm is putabat, quæ videbantur? Quid ille, qui,

Video, video te viuum Vlyxes, dum licet:

nónne etiam bis exclamauit ſe videre, cùm omnino non videret? Quid apud Euripidẽ Hercules, cùm vt Euryſthei filios, ita ſuos cõfigebat ſagittis? cùm vxorem interimebat? cùm conabatur etiam patrem? non perinde mouebatur falſis, vt veris moueretur? quid 81 ipſe Alcmæo tuus, qui negat cor ſibi cũ oculis cõſentire? nónne ibidẽ incitato furore?

Vnde hæc flamma oritur? Et illa deinceps,
Incende, incende: adſunt, adſunt: me, me expetunt.

Quid, cùm virginis fidem implorat?

Fer mi auxilium: peſtem abige à me:
Flammiferam hanc vim, quæ me excruciat,
Ceruleæ incinctæ igni incendunt:
Circunſtant cum ardentibus tædis.

num dubitas, quin ſibi hæc videre videatur? itémque cætera:

Intendit crinitus Apollo 82
Arcum auratum Luna innixus.
Diana facem iacit à læua.

Quî magis hæc crederet, ſi eſſent, quàm credebat, quia videbantur? apparet enim iã cor cũ oculis cõſentire. Omnia autẽ hæc proferũtur, vt illud efficiatur, quo certius nihil poteſt eſſe: inter viſa vera & falſa ad animi aſſenſum nihil intereſſe. Vos autẽ nihil agitis, cũ falſa illa vel furioſorũ, vel ſomniantiũ, recordatione ipſorũ refellitis. nõ enim id quæritur, qualis recordatio fieri ſoleat eorum, qui experrecti ſunt: aut eorũ, qui furere deſtiterint: ſed qualis viſio fuerit aut furẽtium, aut ſomniantiũ tũ, cùm cõmouebãtur. Sed abeo à ſenſibus. Quid eſt, quod ratione percipi poſſit? dialecticã inuentam eſſe dicitis, veri, & falſi quaſi diſceptatricẽ & iudicem. cuius veri & falſi? & in qua re? in Geometriáne, quid 83 ſit verum vel falſum, dialecticus iudicabit, an in literis, an in muſicis? At ea nõ nouit. In philoſophia igitur ſol quãtus ſit, quid ad illum? quod ſit ſummum bonũ, quid habet vt queat iudicare? Quid igitur iudicabit, quæ cõiunctio, quæ diſiunctio vera ſit, quid ambiguè dictum ſit, quid ſequatur quãque rem, quid repugnet? Si hæc, & horũ ſimilia iudicat, de ſe ipſa iudicat. plus autẽ pollicebatur. Nã hæc quidẽ iudicare, ad cæteras res, quæ ſunt in philoſophia multæ atque magnæ, non eſt ſatis. Sed quoniã in ea arte tãtum ponitis: videte ne contra vos tota nata ſit. quæ primo progreſſu feſtiuè tradit elementa loquendi, & ambiguorum intelligẽtiam, concludendíque rationem: tum paucis additis venit ad ſoritas lubricum ſanè, & periculoſum locum: quod tu modò dicebas eſſe vitioſum interrogandi genus. Quid ergo, iſtius vitii num noſtra culpa eſt? rerum natu- 84 ra nullam nobis dedit cognitionẽ finium, vt vlla in re ſtatuere poſſimus quatenus. nec hoc in aceruo tritici ſolum, vnde nomen eſt, ſed vlla omnino in re minutatim interroganti: diues, pauper: clarus, obſcurus ſit: multa, pauca: magna, parua: longa, breuia: lata, anguſta: quãto aut addito, aut dempto certum reſpõdeamus, non habemus. At vitioſi ſunt ſoritæ. Frangite igitur eos, ſi poteſtis, ne moleſti ſint: erunt enim, niſi cauea-

tis. Cautum eſt, inquit: placet enim Chryſippo, cùm gradatim interrogetur verbi cauſa,
tria pauca ſint, ánne multa: aliquanto prius, quàm ad multa perueniat, quieſcere, id eſt
quod ab iis dicitur ἡσυχάζειν. Per me vel ſtertas licet, inquit Carneades, non modò quie-
ſcas. Sed quid proficit? ſequitur enim qui te ex ſomno excitet, & eodem modo interro-
15 get. quod in numero conticuiſti: ſi ad eum numerũ vnum addidero, multáne erunt?
progrediere rurſus, quoad videbitur. Quid plura? hoc enim fateris, neque vltimũ te pau-
corum, neque primum multorum reſpondere poſſe. Cuius generis error ita manat,
vt non videam quò non poſſit accedere. Nihil me lædit, inquit: ego enim, vt agitator
callidus prius, quàm ad finem veniam, equos ſuſtinebo, eóque magis, ſi locus is, quò fe-
rentur equi, præceps erit. Sic me, inquit, antè ſuſtinebo, nec diutius captioſè interro-
ganti reſpondebo. Si habes, quod liqueat, neque reſpondes, ſuperbè: ſi non habes, ne
tu quidem perſpicis: ſi, quia obſcura, concedo: ſed negas te vſque ad obſcura progre-
di: illuſtribus igitur rebus inſiſtis. ſi id tantũmodò, vt taceas, nihil aſſequeris: quid enim
ad illum, qui te captare vult, vtrum tacentem irretiat te, an loquentem? ſin autem vſ-
que ad nouem, verbi gratia, ſine dubitatione reſpondes pauca eſſe, in decimo inſiſtis:
etiam à certis & illuſtrioribus cohibes aſſenſum. hoc idem me in obſcuris facere non
16 ſinis. Nihil igitur te contra ſoritas ars iſta adiuuat, quæ nec augendi, nec minuendi
quid aut primum ſit, aut poſtremum, docet. Quid, quòd eadem illa ars, quaſi Penelo-
pe telam retexens, tollit ad extremum ſuperiora? vtrum ea veſtra, an noſtra culpa eſt?
Nempe fundamentũ dialecticæ eſt, quicquid enuncietur (id autem appellatur ἀξίωμα,
quod eſt quaſi effatum) aut verum eſſe, aut falſum. Quid igitur? hæc vera, an falſa
ſunt? ſi te mentiri dicis, ídque verum dicis: mentiri verum dicis. Hæc ſcilicet inexpli-
cabilia eſſe dicitis. quod eſt odioſius, quàm illa, quæ nos incõprehenſa & non percepta
dicimus. Sed hæc omitto. Illud quæro, ſi iſta explicari non poſſunt, nec eorũ vllum iu-
dicium inuenitur, vt reſpondere poſſitis, veráne, an falſa ſint: vbi eſt illa definitio, effa-
tum eſſe id, quod aut verum, aut falſum ſit? Rebus ſumptis, adiungam, ex his ſequẽdas
17 eſſe alias, alias improbandas, quæ ſint in genere contrario. Quomodo igitur hoc con-
cluſum eſſe iudicas? ſi dicis nunc lucere, & verum dicis: lucet. dicis autem lucere, & ve-
rũ dicis: lucet igitur. Probatis certè genus, & rectiſſimè cõcluſum dicitis: itaque in do-
cendo eum primum concludendi modum traditis. Aut quicquid igitur eodem modo
concluditur, probabitis: aut ars iſta nulla eſt. Vide ergo, hanc concluſionem probatu-
rúſne ſis: Si dicis te mentiri, verúmque dicis: mentiris. dicis autem te mentiri, verúm-
que dicis, mentiris igitur. Quî potes hanc non probare, cùm probaueris eiuſdem gene-
ris ſuperiorẽ? Hæc Chryſippea ſunt, ne ab ipſo quidẽ diſſoluta: quid enim faceret huic
concluſioni? ſi lucet, lucet: lucet autem, lucet igitur. Cederet ſcilicet. Ipſa enim ratio
connexi, cùm conceſſeris ſuperius, cogit inferius cõcedere. Quid ergo hæc ab illa con-
cluſione differt? Si mentiris, mentiris: mentiris autem, mentiris igitur. Hoc negas te
18 poſſe nec approbare, nec improbare. Quî igitur magis illud? ſi ars, ſi ratio, ſi via, ſi vis
denique concluſionis valet: eadem eſt in vtroque. Sed hoc extremum eorum eſt. po-
ſtulant, vt excipiantur hæc inexplicabilia. Tribunum aliquem cẽſeo adeant: à me iſtam
exceptionem nunquàm impetrabunt. Etenim cùm ab Epicuro, qui totam Dialecti-
cam & contemnit, & irridet, non impetrẽt, vt verum eſſe concedat, quod ita effabimur:
Aut viuet cras Hermachus, aut non viuet: cùm Dialectici ſic ſtatuant, omne, quod ita
diſiunctum ſit, quaſi aut etiam, aut non, non modò verum eſſe, ſed etiam neceſſarium:
vide, quàm ſit cautus is, quẽ iſti tardum putãt. Si enim, inquit, alterutrũ conceſſero: ne-
ceſſariũ eſſe neceſſe erit, cras Hermachũ aut viuere, aut non viuere: nulla autẽ eſt in na-
tura rerũ talis neceſſitas. Cum hoc igitur Dialectici pugnẽt, id eſt Antiochus & Stoici:
19 totam enim euertit Dialecticam. nam ſi è contrariis diſiunctio (contraria autem ea di-
co, cùm alterum ait, alterũ neget) ſi talis diſiunctio falſa poteſt eſſe, nulla vera eſt. Me-
cum verò quid habent litium, qui ipſorum diſciplinam ſequor? Cùm aliquid huiuſ-

modi inciderat, ſic ludere Carneades ſolebat: Si rectè concluſit, teneo: ſin vitioſe, mi-
nam Diogenes reddat. ab eo enim Stoico dialecticam didicerat: hæc autē merces erat
dialecticorum. Sequar igitur eas vias, quas didici ab Antiocho: nec reperio, quomodo
iudicem, ſi lucet, lucet, verũ eſſe ob eã cauſam, quòd ita didici, omne, quod ipſum ex ſe
connexum ſit, verum eſſe: non iudicem, ſi mentiris, mentiris, eodem modo eſſe cōne-
xum. Aut igitur hoc, & illud: aut niſi hoc, ne illud quidem iudicabo. Sed vt omnes iſtos
aculeos, & totum tortuoſum genus diſputandi relinquamus, oſtēdamúſque qui ſimus:
iam explicata tota Carneadis ſententia, Antiochi iſta corruēt vniuerſa. Nec verò quic- 30
quam ita dicã, vt quiſquam id fingi ſuſpicetur: à Clitomacho ſumã, qui vſque ad ſene-
ctutē cũ Carneade fuit, homo & acutus, vt Pœnus, & valde ſtudioſus ac diligens. & qua-
tuor eius libri ſunt de ſuſtinēdis aſſenſionibus. Hæc autē, quæ iam dicã, ſunt ſumpta de
primo. Duo placet eſſe Carneadi viſorum genera: in vno hãc diuiſionem: Alia viſa eſ-
ſe, quæ percipi poſſint, alia quæ nō poſſint: in altero autem, Alia viſa eſſe probabilia, alia
nō probabilia: itaque quæ contra ſenſus, contráque perſpicuitatē dicantur, ea pertinere
ad ſuperiorem diuiſionem: contra poſteriorē nihil dici oportere. quare ita placere, tale
viſum nullum eſſe; vt perceptio cōſequeretur: vt autē probatio, multa. etenim cōtra na
turam eſſet, ſi probabile nihil eſſet. Sequitur omnis vitæ ea, quam tu Luculle cōmemo-
rabas, euerſio. Itaq; & ſenſibus probanda multa ſunt. Teneatur modò illud, nō ineſſe in 31
his quicquã tale, quale non etiã falſum nihil ab eo differens eſſe poſſit. Sic quicquid ac-
ciderit ſpecie probabile: ſi nihil ſe offeret, quod ſit probabilitati illi contrariũ, vtetur eo
ſapiēs, ac ſic omnis ratio vitæ gubernabitur. etenim is quoque, qui à vobis ſapiēs indu-
citur, multa ſequitur probabilia, non comprehenſa, neque percepta, neque aſſenſa, ſed
ſimilia veri: quæ niſi probet, omnis vita tollatur. Quid enim? conſcēdens nauem ſapiēs
num comprehenſum animo habet, atque perceptũ, ſe ex ſententia nauigaturum? quî
poteſt? ſed ſi iam ex hoc loco proficiſcatur Puteolos ſtadia triginta, probo nauigio, bo-
no gubernatore, hac trãquillitate: probabile videatur, ſe illuc venturum eſſe ſaluũ. Hu-
iuſmodi igitur viſis cōſilia capiet & agendi & non agēdi: faciliórque erit, vt albã niuem
eſſe probet, quàm erat Anaxagoras, qui id nō modò ita eſſe negabat, ſed ſibi, quia ſciret 31
aquã nigram eſſe, vnde illa concreta eſſet, albam ipſam eſſe ne videri quidē. Et quæcun-
que res eum ſic attinget, vt ſit viſum illud probabile, neque vlla re impeditum: moue-
bitur: non enim eſt è ſaxo ſculptus, aut è robore dolatus: habet corpus: habet animũ:
mouetur mēte: mouetur ſenſibus: vt ei multa vera videantur: neque tamen habere in-
ſignē illam & propriam percipiendi notã: eóque ſapientē non aſſentiri, quia poſſit eiuſ-
dem modi exiſtere falſum aliquod, cuiuſmodi hoc verum. Neque nos cōtra ſenſus ali-
ter dicimus, ac Stoici, qui multa falſa eſſe dicunt, lōgéque aliter ſe habere, ac ſenſibus vi
deantur. Hoc autē ſi ita ſit, vt vnum modò ſenſibus falſum videatur: præſto eſt, qui ne-
get, rem vllam percipi poſſe ſenſibus. Ita nobis tacentibus ex vno Epicuri capite, altero
veſtro, perceptio & comprehenſio tollitur. Quod eſt caput Epicuri? Si vllum ſenſibus 33
viſum falſum eſt: nihil percipi poteſt. Quod veſtrum? Sunt falſa ſenſus viſa. Quid ſe-
quitur? vt taceã, concluſio ipſa loquitur, Nihil poſſe percipi. Non concedo, inquit, Epi-
curo. Certa igitur cum illo, qui à te totus diuerſus eſt: noli mecum, qui hoc quidem cer
tè, falſi eſſe aliquid in ſenſibus, tibi aſſentior. Quanquam nihil mihi tam mirum vide-
tur, quàm iſta dici ab Antiocho quidem maximè, cui erant, quæ paulò antè dixi, no-
tiſſima. Licet enim hæc quiuis arbitratu ſuo reprehendat, quòd negemus rem vllam
percipi poſſe: certè leuior reprehenſio eſt, quòd tamen dicimus eſſe quædam proba-
bilia: Non videtur hoc ſatis eſſe vobis: ne ſit: illa certè debemus effugere, quæ à te vel
maximè agitata ſunt, Nihil igitur cernis: nihil audis? nihil tibi eſt perſpicuum? Explica-
ui paulò antè Clitomacho auctore, quo modo iſta Carneades diceret. Accipe, quēad-
modũ eadem dicantur à Clitomacho in eo libro, quē ad C. Lucilium ſcripſit poetam, 34
cùm ſcripſiſſet iiſdem de rebus ad L. Cenſorinum, eum, qui Conſul cum M. Manilio

fuit. Scripſit igitur his ferè verbis: ſunt enim mihi nota propterea, quòd earum ipſarum
rerum, de quibus agimus, prima inſtitutio, & quaſi diſciplina illo libro continetur. ſed
ſcriptum eſt ita: Academicis placere eſſe rerũ eiuſmodi diſſimilitudines, vt aliæ pro-
babiles videantur, aliæ contra. id autem non eſſe ſatis, cur alia percipi poſſe dicas, alia
non poſſe: propterea quòd multa falſa probabilia ſint, nihil autem falſi perceptum &
cognitum poſſit eſſe. Itaque ait vehementer errare eos, qui dicant ab Academia ſenſus
eripi, à quibus nunquam dictum ſit, aut colorem, aut ſaporem, aut ſonum vllum eſſe:
illud ſit diſputatum, non ineſſe in his propriam, quæ nuſquam alibi eſſet, veri & certi
notam. Quæ cùm expoſuiſſet, adiungit, dupliciter dici aſſenſus ſuſtinere ſapientẽ: vno
95 modo, cùm hoc intelligatur, omnino eum rei nulli aſſentiri: altero, cùm ſe à reſpondẽ-
do, vt aut approbet quid, aut improbet, ſuſtineat: vt neque neget aliquid, neque aiat. Id
cùm ita ſit: alterum placere, vt nunquam aſſentiatur: alterum tenere, vt ſequens proba-
bilitatẽ, vbicunque hæc aut occurrat, aut deficiat, aut etiam, aut non, reſpondere poſſit:
nec, vt placeat eum, qui de omnibus rebus contineat ſe ab aſſentiẽdo, moueri tamen,
& agere aliquid, reliquit eiuſmodi viſa, quibus ad actionẽ excitemur. Item ea quæ in-
terrogati in vtranque partem reſpondere poſſumus, ſequentes tantummodo quod ita
viſum ſit, dum ſine aſſenſu: neque tamen omnia eiuſmodi viſa approbari, ſed ea, quæ
nulla re impedirentur. Hæc ſi vobis non probamus, ſint falſa ſanè, inuidioſa certè nõ
ſunt: non enim lucem eripimus: ſed ea, quæ vos percipi, comprehendíque, eadem nos,
96 ſi modò probabilia ſint, videri dicimus. Sic igitur inducto & conſtituto probabili, & eo
quidem expedito, ſoluto, libero, nulla re implicato, vides profectò Luculle iacere iam
illud tuum perſpicuitatis patrocinium. Iiſdem enim hîc ſapiens, de quo loquor, oculis,
quibus iſte veſter, cælum, terram, mare intuebitur: iiſdẽ ſenſibus reliqua, quæ ſub quen-
que ſenſum cadunt, ſentiet. Mare illud quidem nunc Fauonio naſcente purpureum
videtur: idem huic noſtro videbitur, nec tamen aſſentietur, quia nobiſmetipſis modò
ceruleum videbatur, mane flauũ, quódque nunc, quia à ſole collucet, albeſcit, & vibrat,
diſſimiléque eſt proximo ei continenti: vt etiam ſi poſſis rationem reddere cur id eue-
niat, tamen non poſſis id verum eſſe, quod videbatur oculis, defendere. Vnde memo-
ria, ſi nihil percipimus (ſic enim quærebas) quòd meminiſſe viſa niſi comprehenſa nõ
97 poſſumus? Quid Polyænus, qui magnus mathematicus fuiſſe dicitur? is poſteaquã Epi-
curo aſſentiens totam geometriam eſſe falſam credidit, num illa etiam, quæ ſciebat,
oblitus eſt? Atqui falſum quod eſt, id percipi nõ poteſt, vt nobiſmetipſis placet. Si igi-
tur memoria perceptarum, comprehenſarúmque rerũ eſt: omnia, quæ quiſque memi-
nit, habet ea cõprehenſa atque percepta: falſi autẽ comprehendi nihil poteſt: & omnia
meminit Scyron Epicuri dogmata: vera igitur illa ſunt nunc omnia. Hoc per me licet.
Sed tibi aut concedẽdum eſt ita eſſe, quod minime vis: aut memoriam mihi remittas,
oportet: & facilè eſſe ei locum, etiam ſi comprehenſio, perceptióque nulla ſit. Quid
fiet artibus? quibus? iiſne, quæ ipſæ fatentur coniectura ſe plus vti, quàm ſcientia: an iis,
quæ tantum id quod videtur, ſequuntur, nec habent iſtam artem veſtram, qua vera &
98 falſa diiudicẽt? Sed illa ſunt lumina duo, quæ maximè cauſam iſtam continent. Primũ
enim negatis fieri poſſe, vt quiſquam nulli rei aſſentiatur. At id quidem perſpicuum eſt:
cùm Panætius, princeps propè meo quidem iudicio Stoicorum, ea de re dubitare ſe di
cat, quam omnes præter eum Stoici certiſſimam putant: vera eſſe aruſpicum auſpicia,
oracula, ſomnia, vaticinationes: ſéque ab aſſenſu ſuſtineat. Quod is poteſt facere, vt de
iis rebus, quas illi, à quibus ipſe didicit, certas habuerint: cur id ſapiens de reliquis rebus
facere non poſſit? An eſt aliquid, quod poſitum vel improbare, vel approbare poſſit, du
bitari non poſſit? An tu in ſoritis poteris hoc, cùm voles: ille in reliquis rebus non po-
terit eodem modo inſiſtere, præſertim cùm poſſit ſine aſſenſione ipſam veriſimili-
tudinem non impeditam ſequi? Alterum eſt, quod negaris actionem vllius rei poſ-
ſe in eo eſſe, qui nullam rem aſſenſu ſuo comprobet. Primùm enim videri oportet,

in quo ſit etiam aſſenſus: dicunt enim Stoici ſenſus ipſos aſſenſus eſſe: quos quoniam 99
appetitio conſequatur, actionem ſequi: tolli autem omnia, ſi viſa tollantur. Hac de re
in vtranque partem & dicta ſunt, & ſcripta multa. Vide ſuperiora: ſed breui res poteſt
tota confici. Ego enim etſi maximam actionem puto, repugnare viſis, obſiſtere opi-
nionibus, aſſenſus lubricos ſuſtinere, credóque Clitomacho ita ſcribenti, Herculis quē-
dam laborem exāclatum à Carneade, quòd, vt feram & immanem belluam, ſic ex ani-
mis noſtris aſſenſionem, id eſt opinationem & temeritatem extraxiſſet: tamen vt ea
pars defenſionis relinquatur, quid impediet actionē eius, qui probabilia ſequitur nulla
re impediente? Hoc, inquit, ipſum impediet, quòd ſtatuet, ne id quidem, quod probet,
poſſe percipi. Iam iſtuc te quoque impediet in nauigando, in conſerendo, in vxore du-
cenda, in liberis procreandis, plurimíſque in rebus, in quibus nihil ſequere, præter pro- 100
babile. Et tamen illud vſitatum, & ſæpe repudiatum refers, non vt Antipater, ſed, vt ais,
preſſius: nam Antipatrum reprehenſum, quòd diceret, conſentaneum eſſe ei, qui affir-
maret nihil poſſe comprehendi, id ipſum ſaltem dicere poſſe comprehendi: quod ipſi
Antiocho pingue videbatur, & ſibi contrarium. non enim poteſt conuenienter dici
nihil comprehendi poſſe, ſi id ipſum comprehendi poſſe dicatur. Illo modo potius pu
tat vrgendum fuiſſe Carneadem: cùm ſapientis nullum decretum eſſe poſſit, niſi com-
prehenſum, perceptum, cognitum: vt hoc ipſum decretum, quod ſapientis eſſet, nihil
poſſe percipi, fateretur eſſe perceptum. proinde quaſi ſapiens nullum aliud decretum
habeat, & ſine decretis vitam agere poſſit. Sed vt illa habet probabilia, non percepta:
ſic hoc ipſum, nihil poſſe percipi. nam ſi in hoc haberet cognitionis notam, eadem 101
vteretur in cæteris. quam quoniam non habet, vtitur probabilibus. Itaque non metuit,
ne cōfundere omnia videatur, & incerta reddere. Non enim quemadmodum ſi quæ-
ſitum ex eo ſit, ſtellarum numerus par, an impar ſit: item ſi de officio, multíſque aliis
de rebus, in quibus verſatur, exercitatúſque ſit, neſcire ſe dicat: in incertis enim nihil eſt
probabile: in quibus autem eſt, in his non deerit ſapiēti, neque quid faciat, neque quid
reſpondeat. Ne illam quidem prætermiſiſti Luculle reprehenſionem Antiochi. nec
mirum: in primis enim eſt nobilis. qua ſolebat dicere Antiochus Philonem maximè
perturbatum. Cùm enim ſumeretur vnum, eſſe quædam falſa viſa: alterum, nihil ea dif
ferre à veris: non attendere, ſuperius illud ea re à ſe eſſe conceſſum, quòd videretur eſſe
quædam in viſis differentia: eam tolli altero, quo neget viſa à falſis vera differre: nihil
tam repugnare. Id ita eſſet, ſi nos verum omnino tolleremus. Non facimus: nam tam 102
vera quàm falſa cernimus, ſed probandi ſpecies eſt: percipiendi ſignum nullum habe-
mus. Ac mihi videor nimis etiam nunc agere ieiunè. cùm ſit enim campus, in quo
poſſit exultare oratio: cur eam in tantas anguſtias, & in Stoicorum dumeta compelli-
mus? Si enim mihi cum Peripatetico res eſſet, qui id percipi poſſe diceret, quod im-
preſſum eſſet è vero: neque adhiberet illam magnam acceſſionem, quo modo impri-
mi non poſſet à falſo: cum ſimplici homine ſimpliciter agerem, nec magnopere con-
tenderem. Atque etiam, ſi cùm ego nihil dicerem poſſe comprehendi, diceret ille ſa-
pientem interdum opinari: non repugnarem, præſertim ne Carneade quidem huic lo
co valde repugnante. Nunc quid facere poſſum? quæro enim, quid ſit, quod cōprehen- 103
di poſſit. Reſpondet mihi non Ariſtoteles, aut Theophraſtus, ne Xenocrates quidem,
aut Polemo, ſed nihil minor: quod eſt tale verum, quale falſum eſſe non poſſit. Nihil
eiuſmodi inuenio: itaque in cognitione nimirum aſſentiar, id eſt opinabor. Hoc mihi
& Peripatetici, & vetus Academia cōcedit, vos negatis, Antiochus in primis: qui me val
de mouet: vel quòd amaui hominem, ſicut ille me: vel quòd ita iudico, politiſſimum &
acutiſſimū omnium noſtræ memoriæ philoſophorum. à quo primùm quæro, quo tā-
dem modo ſit eius Academiæ, cuius ſe eſſe profiteatur? Vt omittam alia: hæc duo, de
quibus agitur, quis vnquam dixit aut veteris Academiæ, aut Peripateticorum? vel id ſo-
lum percipi poſſe, quod eſſet verum tale, quale falſum eſſe non poſſet: vel ſapientem 104

nihil opinari? certè nemo. Horum neutrum ante Zenonem magnopere defenſum eſt, ego tamen vtrunque verum puto: nec dico temporis cauſa: ſed ita planè probo. Illud ferre non poſſum. Tu, cùm me incognito aſſentiri vetes, idque turpiſſimum eſſe dicas, & pleniſſimum temeritatis: tantùm tibi arroges, vt exponas diſciplinam ſapientiæ, naturam rerum omnium euoluas, mores fingas, fines bonorũ malorúmque conſtituas, officia deſcribas, quam vitam ingrediar definias, idémque etiam diſputandi &
105 intelligendi iudicium dicas te & artificium traditurum: perficies, vt ego iſta innumerabilia cõplectens, nuſquam labar? nihil opiner? quæ tandem ea eſt diſciplina, ad quam me deducas, ſi ab hac abſtraxeris? Vereor, ne ſubarroganter facias, ſi dixeris tuam, atque, ita dicas, neceſſe eſt. Neque verò tu ſolus, ſed me ad ſuam quiſque rapiet. Age, reſtitero Peripateticis, qui ſibi cum oratoribus cognationem eſſe, qui claros viros à ſe inſtructos dicant Remp. ſæpe rexiſſe? ſuſtinuero Epicureos, tot meos familiares, tam bonos, tam inter ſe amantes viros? Diodoro quid faciam Stoico, quem à puero audiui,
106 qui mecum viuit tot annos, qui habitat apud me, quem & admiror, & diligo, qui iſta Antiochia contemnit? Noſtra inquies, ſola vera ſunt. Certè ſola, ſi vera: plura enim vera diſcrepantia eſſe non poſſunt. Vtrum igitur nos impudentes, qui labi nolumus, an illi arrogantes, qui ſibi perſuaſerint ſcire ſe ſolos omnia? Non me quidem, inquit, ſed ſapientem dico ſcire. Oprime: nempe iſta ſcire, quæ ſunt in tua diſciplina. Hoc primum quale eſt, à non ſapiente explicari ſapientiam? ſed diſcedamus à nobiſmetipſis, de ſapiente loquamur: de quo, vt ſæpe iam dixi, omnis hæc quæſtio eſt. In tres igitur partes & à pleriſque, & à nobiſmetipſis diſtributa ſapiẽtia eſt. Primùm ergo, ſi placet, quæ de natura rerum ſint quæſita, videamus: velut illud antè. éſtne quiſquam tanto inflatus errore, vt ſibi ſe illa ſcire perſuaſerit? non quæro rationes eas, quæ ex coniectura pendent: quæ diſputationibus huc & illuc trahuntur, nullam adhibent perſuadendi neceſ-
107 ſitatem. Geometræ prouideant, qui ſe profitentur non perſuadere, ſed cogere, & qui omnia vobis, quæ deſcribunt, probant. Non quæro ex his illa initia mathematicorum, quibus non conceſſis, digitum progredi non poſſunt: Punctum eſſe, quod magnitudinem nullam habeat, extremitatem, & quaſi libramentum, in quo nulla omnino craſſitudo ſit: lineamentum ſine vlla latitudine carentem. Hæc cùm vera eſſe conceſſero: ſi adiiciam iuſiurandum, ſapientémne prius, quàm Archimedes eo inſpectante rationes omneis deſcripſerit eas, quibus efficitur multis partibus ſolem maiorẽ eſſe, quàm terram, iuraturum putas? ſi fecerit: ſolem ipſum, quem deum cenſet eſſe, contempſerit. Quòd ſi Geometricis rationibus non eſt crediturus, quæ vim afferunt in docendo, vos ipſi vt dicitis: næ ille longè aberit, vt argumentis credat philoſophorum. aut ſi eſt cre-
108 diturus, quorum potiſſimum? omnia phyſicorum licet explicare: ſed longum eſt: quæro tamen, quem ſequatur. Finge aliquem nunc fieri ſapientem, nondum eſſe: qua potiſſimum ſententia melius eliget diſciplinam? etſi quamcunque eliget, inſipiens eliget. Sed ſit ingenio diuino, quem vnum è phyſicis potiſſimum probabit? nec plus vno poterit. Non perſequor quæſtiones infinitas: tantùm de principiis rerum, è quibus omnia conſtant, videamus quem probet: eſt enim inter magnos homines ſumma diſſenſio. princeps Thales vnus è ſeptem, cui ſex reliquos conſenſiſſe primos ferunt, ex aqua dixit conſtare omnia. at hoc Anaximandro populari, & ſodali ſuo non perſuaſit: is enim infinitatem naturæ dixit eſſe, è qua omnia gignerentur. pòſt eius auditor Anaximenes, infinitum aera, ſed ea, quæ ex eo orirentur, definita, gigni autem terram, aquam,
109 ignem, tum ex his omnia. Anaxagoras, materiam infinitã, ſed eas particulas ſimiles inter ſe, minutas: eas primùm confuſas, poſtea in ordinem adductas mẽte diuina. Xenophanes paulò etiam antiquior, vnũ eſſe omnia, neque id eſſe mutabile, & id eſſe deum, neque natum vnquam, & ſempiternum, & conglobata figura. Parmenides, ignem, qui moueat terram, quæ ab eo formetur. Leucippus, plenũ, & inane. Democritus huic
8 in hoc ſimilis, vberior in cæteris. Empedocles, hæc peruulgata, & nota quatuor. Hera-

clitus, ignem. Meliſſus, hoc, quod eſſet infinitum, & immutabile, & fuiſſe ſemper, & fore. Plato ex materia in ſe omnia recipiente mundum eſſe factum cenſet à deo ſempiternum. Pythagorei ex numeris & mathematicorum initiis proficiſci volũt omnia. Ex his eliget veſter ſapiens vnum aliquem, credo, quem ſequatur: cæteri tot viri, & tanti repudiati ab eo condemnatíque diſcedent. Quancunque verò ſententiam probauerit, eam ſic animo comprehenſam habebit, vt ea, quæ ſenſibus: nec magis approbabit 110
nunc lucere, quàm, quoniam Stoicus eſt, hunc mundum eſſe ſapientem, habere mentem, quæ & ſe & ipſum fabricata ſit, & omnia moderetur, moueat, regat. erit perſuaſum etiam, ſolem, lunam, ſtellas omnes, terram, mare, deos eſſe, quòd quædam animalis intelligentia per omnia ea permeet & tranſeat: fore tamen aliquando, vt omnis hic mundus ardore deflagret. Sint iſta vera (vides enim, iam me fateri aliquid eſſe veri) comprehendi ea tamen, & percipi nego. cùm enim tuus iſte Stoicus ſapiens ſyllabatim iſta dixerit, veniet flumen orationis aureum fundẽs Ariſtoteles, qui illum deſipere dicat: neque enim ortum eſſe vnquam mundum, quòd nulla fuerit nouo conſilio initio tam præclari operis incœptio: & ita eum eſſe vndique aptum, vt nulla vis tantos queat motus mutationémque moliri, nulla ſenectus diuturnitate temporum exiſtere, vt hic 111
ornatus vnquam dilapſus occidat. Tibi hoc repudiare, illud autem ſuperius, ſicut caput & famam tuam, defendere neceſſe erit: mihíne vt dubitẽ quidem relinquatur? vt omittam leuitatem temere aſſentientium, quanti libertas iſta æſtimanda eſt, non mihi neceſſe eſſe, quod tibi eſt? Cur deus, omnia noſtri cauſa cùm faceret (ſic enim vultis) tantam vim natricum, viperarúmque fecerit? cur mortifera tam multa pernicioſa terra, maríque diſperſerit? Negatis hæc tam politè, támque ſubtiliter effici potuiſſe ſine diuina aliqua ſolertia: cuius quidem vos maieſtatem deducitis vſque ad apium, formicarúmque perfectionem: vt etiam inter deos Myrmecides aliquis minutorum opuſculorum fabricator fuiſſe videatur. Negas ſine deo poſſe quicquam. Ecce tibi ẽ tranſuerſo Lampſacenus Strato, qui det iſti deo immunitatẽ magni quidem muneris: ſed cùm 112
ſacerdotes deorum vacationem habeant, quanto eſt æquius habere ipſos deos? Negat opera deorum ſe vti ad fabricandum mundum. quæcunque ſint, docet omnia eſſe effecta natura, nec, vt ille, qui aſperis, & leuibus, & hamatis, vncinatíſque corporibus concreta hæc eſſe dicat interiecto inani, ſomnia cenſet hæc eſſe Democriti non docentis, ſed optantis. Ipſe autem ſingulas mundi partes perſequens, quicquid aut ſit, aut fiat, naturalibus fieri, aut factum eſſe docet ponderibus, & motibus. ſic ille & deum opere magno liberat, & me timore. quis enim poteſt, cùm exiſtimet à deo ſe curari, non & dies & noctes diuinum numen horrere? &, ſi quid aduerſi acciderit, quod cui non accidit? extimeſcere, ne id iure euenerit? Nec Stratoni tamen aſſentior: neque verò tibi. modò hoc, modò illud probabilius videtur. Latent iſta omnia Luculle craſſis occultata & circunfuſa tenebris, vt nulla acies humani ingenii tanta ſit, quæ penetrare in cælum, 113
terram intrare poſſit. corpora noſtra non nouimus: qui ſint ſitus partium, quam vim quæque pars habeat, ignoramus. Itaque medici ipſi, quorum intererat ea noſſe, aperuerunt, vt ea viderent: nec eo tamen aiunt Empiricis notiora eſſe illa, quia poſſit fieri, vt patefacta & detecta mutentur. Sed ecquid nos eodem modo rerum naturas perſecare, aperire, diuidere poſſumus, vt videamus, terráne penitus defixa ſit, & quaſi radicibus ſuis hæreat, an media pendeat? Habitari ait Xenophanes in luna, eámque eſſe terram multarum vrbium & montium. Portenta videntur: ſed tamen neque ille, qui dixit, iurare poſſet ita ſe rem habere, neque ego. Nonne etiam dicitis, eſſe è regione nobis è contraria parte terræ, qui aduerſis veſtigiis ſtent contra noſtra veſtigia, quos Antipodas vocatis? Cur mihi magis ſuccenſetis, qui iſta non aſpernor, quàm eis, qui, cùm audiunt, deſipere vos arbitrantur? Nicetas Syracuſius, vt ait Theophraſtus, cælum, 114
ſolem, lunam, ſtellas, ſupera denique omnia ſtare cenſet, neque præter terram, rem vllam in mundo moueri: quæ cùm circum axem ſe ſumma celeritate conuertat & tor-

quęat,eadem effici omnia, quæ, ſi ſtante terra cælum moueretur. atque hoc etiam Pla-
tonem in Timæo dicere quidem arbitrantur, ſed paulò obſcurius. Quid tu Epicure?
loquere. putas ſolem eſſe tantulum? Ego ne vobis quidem tantum. ſed & vos ab illo
irridemini;& ipſi illū viciſſim eluditis. Liber igitur à tali irriſione Socrates,liber Ariſto
Chius, qui nihil iſtorum ſciri putat poſſe. Sed redeo ad animum & corpus,ſatíſne tan-
dem ea nota ſunt nobis,quæ neruorum natura ſit, quæ venarum?tenemúſne,quid ani-
mus ſit? vbi ſit? denique ſitne, aut, vt Dicæarcho viſum eſt, ne ſit quidem vllus? ſi eſt:
115 triſne partes habeat, vt Platoni placuit, rationis,iræ,cupiditatis,an ſimplex, vnúſque ſit?
ſi ſimplex, vtrū ſit ignis, an anima,an ſanguis: an, vt Xenocrates,mens nullo corpore?
quod intelligi quale ſit vix poteſt:&, quicquid eſt, mortale ſit,an æternū? nam vtraque
in parte multa dicuntur. Horum aliquid veſtro ſapienti certum videtur: noſtro, ne
quid maximè quidem probabile ſit,occurrit: ita ſunt in pleriſque contrariarum ratio-
num paria momēta. Sin agis verecundius,& me accuſas,non quòd tuis rationibus non
aſſentiar,ſed quòd nullis: vincam animū,cuíque aſſentiar deligam: quem potiſſimum?
quem? Democritum? ſemper enim, vt ſcitis, ſtudioſus nobilitatis fui. Vrgebor iam
omnium veſtrum conuitio: Túne aut inane quicquam putes eſſe, cùm ita cōpleta
& conferta ſint omnia,vt & quod mouebitur corporum cedat,& quà quidque ceſſerit,
aliud ilico ſubſequatur? aut atomos vllas, è quibus quicquid efficiatur, illarum ſit diſſi-
116 millimum, aut ſine aliqua mente rem vllā effici poſſe præclaram? & cùm in vno
mundo ornatus hic tam ſit mirabilis, innumerabiles, ſupra, infra, dextra, ſiniſtra, ante,
poſt,alios diſſimiles, alios eiuſdem modi mundos eſſe? &, vt nos nunc ſumus ad Bau-
los,Puteolóſque videamus, ſic innumerabiles paribus in locis eſſe, eiſdem nominibus,
honoribus, rebus geſtis, ingeniis, formis, ætatibus, eiſdem de rebus diſputantes? & ſi
nunc, aut ſi etiàm dormientes aliquid animo videre videamur, imagines extrinſecus
in animos noſtros per corpus irrumpere? Tu verò ne iſta aſciueris, néue fueris com-
mentitiis rebus aſſenſus. Nihil ſentire, eſt melius,quàm tam praua ſentire. Non ergo
id agitur, vt aliquid aſſenſu meo comprobem. quæ tu vide ne impudēter etiam poſtu-
les,non ſolùm arroganter: præſertim cùm iſta tua mihi ne probabilia quidem videan-
tur. nec enim diuinationem,quam probatis, vllam eſſe arbitror: fatúmque illud etiam,
117 quo omnia contineri dicitis, contemno. ne exædificatum quidem hunc mundum di-
uino conſilio exiſtimo. atque haud ſcio an ita ſit. Sed cur rapior in inuidiam? licétne
per vos neſcire, quod neſcio? an Stoicis ipſis inter ſe diſceptare, mihi cum iis non lice-
bit? Zenoni & reliquis ferè Stoicis æther videtur ſummus deus, mente præditus, qua
omnia regantur. Cleantes, qui quaſi maiorum eſt gentium Stoicus, Zenonis auditor,
Solem dominari,& rerum potiri putat. Itaque cogimur diſſenſione ſapientum, domi-
num noſtrum ignorare: quippe qui neſciamus, Soli an ætheri ſeruiamus. Solis autem
magnitudo (ipſe enim hic radiatus me intueri videtur) admonet,vt crebrò faciā men-
* tionem ſui. Vos verò huius magnitudinē quaſi decempeda, hinc enim me quaſi ma-
lis architectis menſuræ veſtræ nego hoc: permenſi refertis. Ergo credere dubium eſt,
118 vter noſtrum ſit, leuiter vt dicam,verecundior? Neque tamen iſtas quæſtiones phyſi-
corum exterminandas puto: eſt enim animorum ingeniorúmque naturale quoddam
quaſi pabulum conſideratio, contemplatióque naturæ. Erigimur, elatiores fieri vide-
mur, humana deſpicimus, cogitantéſque ſupera atque cæleſtia, hæc noſtra, vt exigua
& minima, contemnimus. Indagatio ipſa rerum tum maximarum, tum etiam,occul-
tiſſimarum, habet oblectationem. Si verò aliquid occurret,quod veriſimile videatur:
humaniſſima completur animus voluptate. Quæret igitur hæc & veſter ſapiens,& hic
noſter: ſed veſter, vt aſſentiatur, credat, affirmet: noſter, vt vereatur temere opinari,
præclaréque agi ſecum putet, ſi in eiuſmodi rebus,veriſimile quod ſit, inuenerit. Ve-
niamus nunc ad bonorum malorúmque notionem. ſed paululum antè dicēdum eſt.
119 Non mihi videntur cōſiderare, cùm phyſica iſta valde affirmant, earum etiam rerum

auctoritatem, ſi quæ illuſtriores videantur, amittere: non enim magis aſſentiuntur, neque approbant lucere nunc, quàm cùm cornix cecinerit, tum aliquid eam aut iubere, aut vetare: nec magis affirmabunt ſignum illud, ſi erunt menſi, ſex pedum eſſe, quàm ſolem, quem metiri non poſſunt, pluſquam duodeuiginti partibus maiorē eſſe quàm terram. Ex quo illa concluſio naſcitur: ſi, ſol quantus ſit, percipi non poteſt, qui cæteras res eodem modo, quo magnitudinem ſolis approbat, is eas res non percipit. Magnitudo autem ſolis percipi non poteſt. qui igitur id approbat, quaſi percipiat, nullam rem percipit. Reſponderint poſſe percipi, quantus ſol ſit: non repugnabo, dummodò eodem pacto cætera percipi, comprehendíque dicant. Nec enim poſſunt dicere, aliud alio magis minúſue comprehendi: quoniam omnium rerum vna eſt definitio comprehendendi. Sed quod cœperam. quid habemus in rebus bonis & malis explorati? nempe fines conſtituendi ſunt, ad quod & bonorum & malorum ſumma referatur. Qua de re eſt igitur inter ſummos viros maior diſſenſio? & omitto illa quæ relicta iam videntur: & Herillum, qui in cognitione & ſcientia ſummum bonum ponit. qui cùm Zenonis auditor eſſet, vides quantum ab eo diſſenſerit, & quàm non multùm à Platone Megarici, quorum fuit nobilis diſciplina. cuius, vt ſcriptum video, princeps Xenophanes, quem modò nominaui: deinde eum ſecuti Parmenides & Zeno: itaque ab his Eleatici philoſophi nominabantur. Pòſt Euclides Socratis diſcipulus Megareus: à quo idem illi Megarici dicti, qui id bonum ſolum eſſe dicebant, quod eſſet vnum, & ſimile, & idem, & ſemper. hi quoque multa à Platone. À Menedemo autem, quòd is Eretrias fuit, Eretriaci appellati: quorum omne bonum in mente poſitum, & mentis acie, qua verum cerneretur. Illis ſimilia, ſed opinor explicata vberius & ornatius. Hos ſi contemnimus, etiam abiectos putamus, illos certè minus deſpicere debemus: Ariſtonem, qui cùm Zenonis fuiſſet auditor, reprobauit illa, quæ ille verbis: nihil eſſe bonum, niſi virtutem: neque malum, niſi quod virtuti eſſet contrarium: in mediis ea momenta, quæ Zeno voluit, nulla eſſe cenſuit. Huic ſummum bonum eſt, in his rebus neutram in partem moueri: quæ ἀδιαφορία ab ipſo dicitur. Pyrrho autem, ea ne ſentire quidem ſapientem, quæ ἀπάθεια nominantur. Has igitur tot ſententias omittamus: hæc videamus, quæ nunc diu, multúmque defenſa ſunt. Alii voluptatem finem eſſe voluerunt, quorum princeps Ariſtippus, qui Socratem audierat, vnde Cyrenaici: pòſt Epicurus, cuius eſt diſciplina nunc notior, neque tamen cum Cyrenaicis de ipſa voluptate conſentiēs. Voluptatem autem & honeſtatem fines eſſe Callipho cenſuit: vacare omni moleſtia Hieronymus: hoc idem cum honeſtate Diodorus. ambo hi Peripatetici. honeſtè autem viuere, fruentem rebus iis, quas primas homini natura conciliet, & vetus Academia cēſuit, vt indicant ſcripta Polemonis, quem Antiochus probat maximè, & Ariſtoteles: eiúſque amici nunc proximè videntur accedere. Introducebat etiam Carneades, non quo probaret, ſed vt opponeret Stoicis, ſummum bonum eſſe frui iis rebus, quas primas natura cōciliauiſſet. Honeſtum autem quod ducatur à conciliatione naturæ Zeno ſtatuit finem eſſe bonorum, qui inuentor & princeps Stoicorum fuit. Iam illud perſpicuum eſt, omnibus finibus iis bonorum, quos expoſui, malorum fines eſſe contrarios. Ad vos nunc refero, quem ſequar, modò ne quis illud tam ineruditum abſurdúmque reſpondeat, quemlibet, modò aliquem. nihil poteſt dici inconſideratius. cupio ſequi Stoicos: licétne? Omitto per ipſum Ariſtotelem, meo iudicio in philoſophia propè ſingularem: per ipſum Antiochum, qui appellabatur Academicus: erat quidem, ſi perpauca mutauiſſet, germaniſſimus Stoicis. Erit igitur res iam in diſcrimine. nam aut Stoicus conſtituatur ſapiens, aut veteris Academiæ. vtrunque non poteſt: eſt enim inter eos non de terminis, ſed de tota poſſeſſione contentio: nam omnis ratio vitæ diffinitione ſummi boni continetur: de qua qui diſſident, de omni ratione vitæ diſſident. Non poteſt igitur vterque ſapiens eſſe, quoniam tantopere diſſentiunt: ſed alter. ſi Polemoneus, peccat Stoicus rei falſæ aſſentiēs. num quidē nihil dicitis à ſapiēte

tam alienum eſſe. ſin vera ſunt Zenonis: eadem in veteres Academicos Peripateticóſ-
que dicenda. Hic igitur neutri aſſentiens, ſi nunquam, vter eſt prudentior? Quid, cum
114 ipſe Antiochus diſſentit quibuſdam in rebus ab iis quos amat, Stoicis? nónne indicat
non poſſe illa probanda eſſe ſapienti? Placet Stoicis, omnia peccata eſſe paria: at hoc
Antiocho vehementiſſimè diſplicet. liceat tandem mihi cõſiderare vtram ſententiam
ſequar. Præcide, inquit, ſtatue aliquando quid libet. quid? quæ dicuntur quidem, & acu-
ta mihi videntur in vtranque partem & paria: nónne caueam, ne ſcelus faciam? Scelus
enim dicebas eſſe Lucullе, dogma prodere. Cõtineo igitur me, ne incognito aſſentiar:
quod mihi tecum eſt dogma commune. Ecce multo maior etiam diſſenſio. Zeno in
vna virtute poſitam beatam vitam putat. Quid Antiochus? Etiam, inquit, beatam, ſed
non beatiſſimam. Deus ille, qui nihil cenſuit deeſſe virtuti. homuncio hic, qui multa
putat præter virtutem homini partim chara eſſe, partim etiam neceſſaria. Sed ille ve-
reor ne virtuti plus tribuat, quàm natura patiatur, præſertim Theophraſto multa diſer-
115 tè, copioſéque dicente. Et hic metuo ne vix ſibi conſtet: qui cùm dicat eſſe quædam &
corporis & fortunæ mala, tamen eum qui in his omnibus ſit, beatum fore cenſet, ſi ſa-
piẽs ſit. Diſtrahor: tum hoc mihi probabilius, tum illud videtur: & tamen, niſi alterutrũ
ſit, virtutem iacere planè puto. Verùm in his diſcrepanr. Quid illud? in quibus conſen-
tiunt, nùm pro veris probare poſſumus, Sapientis animum nunquam neque cupidi-
tate moueri, neque lætitia efferri? Age, hæc probabilia ſanè ſint: num etiam illa, Nun-
quam timere, nunquam dolere? ſapiénſne non timeat? nec, ſi patria deleatur, non do-
leat? ſatis durum: ſed Zenoni neceſſarium: cui, præter honeſtum, nihil eſt in bonis. ti-
bi verò Antioche minimè: cui prærer honeſtatem, multa bona, præter turpitudinem
multa mala videntur. quæ & venientia metuat ſapiens neceſſe eſt, & veniſſe doleat.
Sed quæro, quando iſta fuerint ab Academia vetere decreta, vt animum ſapiẽtis com-
116 moueri & cõturbari negarent? Mediocritates illi probant, & in omni permotione na-
turalêm volebant eſſe quendam modum. Legimus omnes Crantoris veteris Acade-
mici de luctu: eſt enim non magnus, verùm aureolus, &, vt Tuberoni Panætius præci-
pit, ad verbum ediſcendus libellus. atque illi quidam etiam vtiliter à natura dicebant
permotiones iſtas animis noſtris datas, metum cauendi cauſa, miſericordiam ægritu-
dinémque clementiæ: ipſam iracundiam fortitudinis quaſi cotem eſſe dicebant: rectè,
ſecúſne, aliàs viderimus. atrocitas iſta quidem tua quo modo in veterem Academiam
irruperit, neſcio. Illa verò ferre non poſſum, non quòd mihi diſpliceant: ſunt enim
Socratica pleraque mirabilia, Stoicorum quæ παράδοξα nominantur: ſed vbi Xenocra-
tes, vbi Ariſtoteles iſta tetigit? Hos enim quaſi eoſdẽ eſſe vultis. illi vnquam dicerent
117 ſapientes ſolos reges? ſolos diuites? ſolos formoſos? omnia, quæ vbique eſſent, ſapientis
eſſe? neminem Conſulem, Prætorem, Imperatorem, neſcio ánne quinqueuirum qui-
dem quenquam niſi ſapientem? poſtremò, ſolum ciuem, ſolum liberum? inſipientes
omnes, peregrinos, exules, ſeruos, furioſos? Denique ſcripta Lycurgi, Solonis, duode-
cim tabulas noſtras, non eſſe leges? ne vrbis denique, aut ciuitatis, niſi quæ eſſent ſapien
tium? Hæc tibi Lucullе, ſi es aſſenſus Antiocho familiari tuo, tam ſunt defendenda,
quàm mœnia: mihi autem bono modo tantum, quantum videbitur. Legi apud Clito-
machum, cùm Carneades, & Stoicus Diogenes ad Senatũ in Capitolio ſtarent, A. Albi-
num, qui tum P. Scipione, & M. Marcello Conſulibus Prætor eſſet, eum, qui cum auo
tuo Lucullе Conſul fuit, ſanè doctum hominem, vt indicat ipſius hiſtoria ſcripta Græ-
cè, iocantem dixiſſe Carneadi: Ego tibi Carneade Prætor eſſe non videor, quia ſapiens
118 non ſum: nec hæc vrbs, nec in ea ciuitas. Tum ille, Huic Stoico nõ videris. Ariſtoteles
aut Xenocrates, quos Antiochus ſequi volebat, non dubitaſſet, quin & Prætor ille eſſet,
& Roma vrbs, & eam ciuitas incoleret. Sed ille noſter eſt planè, vt ſuprà dixi, Stoicus
perpauca balbutiens. Vos autem mihi veremini, ne labar ad opinionem, & aliquid ad-
ſciſcam & comprobem incognitum: quod minimè vultis. Quid conſilii datis? teſtatur

ſæpe Chryſippus treis ſolas eſſe ſententias, quæ defendi poſſint, de finibus bonorum:
circuncidit & amputat multitudinem: aut enim honeſtatem eſſe finem, aut volupta-
tem,aut vtrunque:nam qui dicant ſummũ bonum id eſſe,ſi vacemus omni moleſtia,
eos inuidioſum nomẽ voluptatis fugere, ſed in vicinitate verſari: quod facere eos etiã,
qui illud idem cum honeſtate coniungerent : nec multò ſecus eos qui ad honeſtatem
prima naturæ commoda adiungerenr. Ita tres reliquit ſententias, quas putet probabi- 29
liter poſſe defendi. Sit ſanè ita. quanquam à Polemonis & Peripateticorum & Antio-
chi finibus non facilè diuellor:neque quicquam habeo adhuc probabilius. Verũtamen
video quàm ſuauiter volupras ſenſibus noſtris blandiatur. Laboro, vt aſſentiar Epicuro
aut Ariſtippo. reuocat virtus, vel potius reprehendit manu : pecudum illos motus eſſe
dicit:hominem iũgit deo. Poſſum eſſe medius: vt quoniam Ariſtippus, quaſi animum
nullum habeamus,corpus ſolum tuetur: Zeno,quaſi corporis ſimus expertes,animum
ſolum complectitur: vt Calliphontem ſequar,cuius quidem ſententiam Carneades ita
ſtudioſe defenſitabat, vt eam probare etiam videretur. quanquam Clitomachus affir-
mabat,nunquam ſe intelligere potuiſſe,quid Carneadi probaretur. Sed ſi ipſum finem
velim ſequi, nónne ipſa ſeueritas, & grauis, & recta ratio mihi obuerſetur? tu, cùm ho- 30
neſtas in voluptate contemnenda conſiſtat,honeſtatem cum voluptate,tanquam ho-
minem cum belua,copulabis? Vnum igitur par,quod depugnet,reliquum eſt,voluptas
cum honeſtate:de quo Chryſippo fuit,quãtum ego ſentio, non magna cõtentio. Alte-
rum ſi ſequare,multa ruunt, & maximè communitas cum hominum genere,charitas,
amicitia,iuſtitia, reliquæ virtutes: quarum eſſe nulla poteſt, niſi erit gratuita. nam quæ
voluptate, quaſi mercede aliqua, ad officium impellitur, ea non eſt virtus, ſed fallax
imitatio ſimulatióque virtutis. Audi contra illos qui nomen honeſtatis à ſe ne intelli-
gi quidem dicant : niſi fortè quod glorioſum ſit in vulgus, id honeſtum velimus dice-
re, fontem omnium bonorum in corpore eſſe, hanc normam , hanc regulam, hanc
præſcriptionem eſſe naturæ:à qua qui aberrauiſſet,eum nunquam quid in vita ſequa-
tur,habiturum. Nihil igitur me putabis,hæc & alia innumerabilia cùm audiam,moue- 31
ri?tam moueor,quàm tu Luculle:neque me minus hominem,quàm te putaueris. Tan-
tum intereſt, quòd tu,cùm es commotus, acquieſcis, aſſentiris, approbas: verùm illud
certum, comprehenſum, perceptum, ratum, firmum, fixum fuiſſe vis,déque eo nulla
ratione neque pelli,neque moueri potes. Ego nihil eiuſmodi eſſe arbitror,cui ſi aſſen-
ſus ſim, non aſſentiar ſæpe falſe, quoniam vera à falſis nullo diſcrimine ſeparantur:
præſertim cùm iudicia iſta dialecticæ nulla ſint . Venio enim iam ad tertiam partem
philoſophiæ. Aliud iudicium Protagoræ eſt, qui putet id cuique verum eſſe, quod cui-
que videatur : aliud Cyrenaicorum,qui, præter permotiones intimas, nihil putant eſſe
iudicii:aliud Epicuri,qui omne iudicium in ſenſibus,& in rerum notitiis,& in volupta-
te conſtituit. Plato autem omne iudicium veritatis,veritatémque ipſam,abductam ab
opinionibus,& à ſenſibus, cogitationis ipſius & mentis eſſe voluit. Num quid horum 32
probat noſter Antiochus? ille verò ne maiorum quidem ſuorum. vbi enim aut Xeno-
cratem ſequitur, cuius libri ſunt de ratione loquendi multi, & multùm probari? aut
ipſum Ariſtotelem, quo profectò nihil eſt acutius, nihil politius? à Chryſippo pedem
nunquam. Quid ergo Academici appellamur? an abutimur gloria nominis? aut cur
cogimur eos ſequi, qui inter ſe diſſident? in hoc ipſo, quod in elementis dialectici do-
cent, quo modo iudicare oporteat , verum, falſúmne ſit , ſi quid ita connexum eſt , vt
hoc: Si dies eſt,lucet: quanta contentio eſt? Aliter Diodoro, aliter Philoni, Chryſippo
aliter placet. Quid?cum Cleanthe doctore ſuo quàm multis rebus Chryſippus diſſidet?
Quid?duo vel principes dialecticorum, Antipater & Archidemus,opinioſiſſimi homi-
nes, nónne multis in rebus diſſentiunt? Quid me igitur Luculle in inuidiam, & tan- 33
quam in concionem vocas? & quidem,vt ſeditioſi Tribuni ſolent,occludi tabernas iu-
bes? quò enim ſpectat illud, cùm artificia tolli quereris à nobis, niſi vt opifices conci-

tentur? qui ſi vndique omnes conuenerint, facilè contra vos incitabuntur. Expro-
mam primùm illa inuidioſa, quòd eos omnes, qui in concione ſtabunt, exules, ſeruos,
inſanos eſſe dicatis: deinde ad illa veniam, quæ iam non ad multitudinem, ſed ad
voſmetipſos, qui adeſtis, pertinent. negat enim vos Zeno, negat Antiochus ſcire quic-
quam. Quomodo, inquies? nos enim defendimus etiam inſipientem multa compre-
hendere. At ſcire negatis quenquam rem vllam, niſi ſapientem. & hoc quidem Zeno
geſtu conficiebat. nam cùm extenſis digitis aduerſam manum oſtenderat, viſum, in-
quiebat, huiuſmodi eſt: deinde cùm paulùm digitos conſtrinxerat, aſſenſus huiuſmo-
di: tum cùm planè compreſſerat, pugnúmque fecerat, comprehenſionem illam eſſe
134 dicebat. qua ex ſimilitudine etiam nomen ei rei, quod antè non fuerat, κατάληψιν im-
poſuit. Cùm autem læuam manum admouerat, & illum pugnum arctè, vehementér-
que compreſſerat, ſcientiam talem eſſe dicebat: cuius compotem, niſi ſapientem, eſ-
ſe neminem. Sed qui ſapiens ſit, aut fuerit, ne ipſi quidem ſolent dicere. ita tu nunc Ca-
tule lucere neſcis: neque tu Hortenſi, in tua villa nos eſſe. Num nimis hæc inuidioſè
dicuntur? Hæc tamen minus eleganter, illa ſubtilius. Sed quo modo tu, ſi nihil com-
prehendi poſſet, artificia concidere dicebas, neque mihi dabas, id, quod probabile eſſet,
ſatis magnam vim habere ad artes: ſic ego nunc tibi refero, artem ſine ſciẽtia eſſe non
poſſe. An pateretur hoc Zeuſis, aut Phidias, aut Polycletus, nihil ſe ſcire, cũ in his eſſet
tanta ſolertia? Quòd ſi eos docuiſſet aliquis, quam vim habere diceretur ſcientia, deſi-
135 nerent iraſci: ne nobis quidem ſuccenſerent: cùm didiciſſent id tollere nos, quod nuſ-
quam eſſet: quod autem ſatis eſſet ipſis, relinquere. quam rationem maiorum etiam
comprobat diligentia: qui primùm iurare ex ſui animi ſententia quenque voluerunt:
deinde ita teneri, ſi ſciens falleret, quòd inſcientia multa verſaretur in vita: tum qui te-
ſtimonium diceret, vt arbitrari ſe diceret etiam quod ipſe vidiſſet: quæque iurati iudi-
ces cognouiſſent, vt ea non eſſe facta, ſed vt videri pronunciarent. Verùm, quoniam
non ſolùm nauta ſignificat, ſed etiam Fauonius ipſe inſuſurrat, nauigandi nobis Lu-
culle tempus eſſe: & quoniam ſatis multa dixi, eſt mihi perorandum. Poſthac tamen,
cùm hæc quæremus, potius de diſſenſionibus tantis ſummorum virorum diſſeramus,
de obſcuritate naturæ, déque errore tot philoſophorum, qui de bonis, contrariiſque
rebus tantopere diſcrepant, vt cùm plus vno verum eſſe non poſſit, iacere neceſſe ſit
136 tot, & tam nobiles diſciplinas: quàm de oculorum, ſenſuúmque reliquorum menda-
ciis, & de ſorite, aut pſeudomeno, quas plagas ipſi contra ſe Stoici texuerunt. Tum
Lucullus, Nõ moleſtè, inquit, fero nos hæc contuliſſe. Sæpius enim congredientes nos,
& maximè in Tuſculanis noſtris, ſiqua videbuntur, requiremus. Optimè, inquam. ſed
quid Catulus ſentit? quid Hortenſius? Tum Catulus, Egóne, inquit? ad patris reuol-
uor ſententiam: quam quidem ille Carneadeam eſſe dicebat: vt percipi nihil putem
poſſe, aſſenſurum autem non percepto, id eſt, opinaturum ſapientem exiſtimem: ſed
ita, vt intelligat ſe opinari, ſciatque nihil eſſe, quod comprehendi & percipi poſſit: per
* ἐποχὴν illam omnium rerum comprobans, illi alteri ſententiæ, nihil eſſe quod perci-
pi poſſit, vehementer aſſentior. Habeo, inquam, ſententiam tuam, neque eam ad-
137 modum aſpernor. ſed tibi quid tandem videtur Hortenſi? Tum ille ridens, tollen-
dum teneo te, inquam. nam iſta Academiæ eſt propria ſententia. Ita ſermone confe-
cto, Catulus remanſit, nos ad nauiculas noſtras deſcendimus.

CICERO VARRONI S. D.

ETSI munus flagitare, quamuis quis oſtenderit, ne populus quidem ſolet, niſi concitatus: tamen ego expectatione promiſſi tui moueor, vt admoneam te, non vt flagitem. Miſi autem ad te quatuor admonitores non nimis verecundos. noſti enim profectò os adoleſcentioris Academiæ. Ex ea igitur media excitatos miſi: qui, metuo, ne te fortè flagitent. ego autem mandaui, vt rogarent. Expectabam omnino iandiu, méque ſuſtinebam, ne ad te prius ipſe quid ſcriberem, quàm aliquid accepiſſem, vt poſſem te remunerari quamſimillimo munere: ſed cùm tu tardius faceres, id eſt, vt ego interpretor, diligentius, teneri non potui, quin coniunctionem ſtudiorum, amoríſque noſtri, quo poſſem literarum genere declararem. Feci igitur ſermonem, inter nos habitum in Cumano, cùm eſſet vnà Pomponius: tibi dedi parteis Antiochianas, quas à te probari intellexiſſe mihi videbar: mihi ſumpſi Philonis. Puto fore, vt cùm legeris, mirere id nos locutos eſſe inter nos, quod nunquam locuti ſumus: ſed noſti morem dialogorum. Poſt hæc autem mi Varro quamplurima, ſi videbitur, & de nobis, & inter nos, ſerò fortaſſe, ſed ſuperiorum temporum fortuna Reip. cauſam ſuſtineat: hæc ipſi præſtare debemus: atque vtinam quietis temporibus, atque aliquo ſi non bono, at ſaltem certo ſtatu ciuitatis hæc inter nos ſtudia exercere poſſemus. quanquam tum quidem vel aliæ quæpiam rationes honeſtas nobis & curas & actiones darent. nunc autem quid eſt, ſine his cur viuere velimus? Mihi verò cum his ipſis vix, his autem detractis, ne vix quidem. Sed hæc coràm, & ſæpius. Migrationem & emptionem feliciter euenire volo, tuúmque in ea re conſilium probo. Cura vt valeas.

M. T. CICERONIS ACADEMICARVM QVAESTIONVM SECVNDAE EDITIONIS LIBER I,

Ad M. Terentium Varronem.

IN Cumano nuper cùm meeum Atticus noſter eſſet, nuntiatum eſt nobis à M. Varrone, veniſſe eum Roma pridie veſperi, &, niſi de via feſſus eſſet, continuò ad nos venturum fuiſſe. quod cùm audiuiſſemus, nullam moram interponendam putauimus, quin videremus hominem nobiſcum & ſtudiis iiſdem, & vetuſtate amicitiæ coniunctum. Itaque cõfeſtim ad eum ire perreximus, paulúmque, cùm eius villa abeſſemus, ipſum ad nos venientem vidimus: atque illum complexi, vt mos amicorum eſt, ſatis eum longo interuallo ad ſuam villam reduximus. Hic pauca primò, atque ea percunctantibus nobis, Et ſiquid fortè Roma noui: Atticus, Omitte iſta, quæ nec percunctari, nec audire ſine moleſtia poſſumus, quæſo, inquit: & quære potius, ecquid ipſe noui. ſilent enim diutius muſæ Varronis, quàm ſolebant: nec tamen iſtum ceſſare, ſed celare quæ ſcribat, exiſtimo. Minimè verò, inquit ille: intemperantis enim eſſe arbitror, ſcribere quod occultari velit. Sed habeo opus magnum in manibus, quòd iampridem ad hunc eum ipſum (me autem dicebat) quædam inſtitui, quæ & ſunt magna ſanè, & limantur à me politius. Et ego, iſta quidem, inquam, Varro iam diu expectans, non audeo tamen flagitare. audiui enim è Libone noſtro, cuius noſti ſtudium (nihil enim eiuſmodi celare poſſumus) non ea te intermittere, ſed accuratius tractare, nec de manibus vnquam deponere. Illud autem mihi ante hoc tempus nunquam in mentem venit à te requirere: ſed nunc, poſteaquam ſum ingreſſus res eas, quas tecum ſimul didici, mandare monumentis, philoſophiámque veterem illam à Socrate ortam Latinis literis illuſtrare: quæro, quid ſit, cur, cùm multa ſcribas, genus hoc prætermittas: præſertim cùm & ipſe in eo excellas, & id ſtudium, totáque ea res longè cæteris & ſtudiis & artibus antecedat. Tum ille, Rem à me ſæpe deliberatam, & multùm agitatam requiris. itaque non multùm hæſitans reſpondebo: ſed ea dicam, quæ mihi ſunt in promptu, quòd iſta ipſa de re multùm, vt dixi, & diu cogitaui. Nam cùm philoſophiam viderem diligentiſſimè literis Græcis explicatam, exiſtimaui, ſiqui de noſtris eius ſtudio tenerẽtur, ſi eſſent Græcis doctrinis eruditi, Græca potius quàm noſtra lecturos? ſin à Græcorum artibus & diſciplinis abhorrerent, ne hæc quidem curaturos, quæ ſine eruditione Græca intelligi non poſſunt. itaque ea nolui ſcribere, quæ nec in-

doƈti intelligere poſſent, nec doƈti legere curarent. Vides autem eadem ipſe. didi-
4 ciſti enim non poſſe nos Amaſanii, aut Rabirii ſimiles eſſe: qui nulla arte adhibita,
de rebus ante oculos poſitis, vulgari ſermone diſputant, nihil diffiniunt, nihil par-
tiuntur, nihil apta interrogatione concludunt, nullam denique artem eſſe nec dicen-
di nec diſſerendi putant. Nos autem præceptis dialecticorum & oratorum, quoniam
vtranque vim vnam eſſe noſtri putant, ſic parentes, vt legibus, verbis, quanquam no-
uis, cogimur vti: quæ doƈti (vt dixi) à Græcis petere malunt, indoƈti ne à nobis qui-
dem accipiunt: vt fruſtrà omnis ſuſcipiatur labor. Iam verò phyſica, ſi Epicurum,
id eſt ſi Democritum probarem, poſſem ſcribere ita planè vt Amaſanius. Quid eſt
enim magnum, cùm cauſas rerum efficientium ſuſtuleris, de corpuſculorum (ita e-
nim appellat atomos) concurſione fortuita loqui? Noſtra tu phyſica noſti, quæ con-
5 tineantur ex effectione, & ex materia ea, quam fingit & format effectio. Adhibenda
enim geometria eſt: quoniam quibuſdam quiſquam enunciare verbis, aut quem ad
intelligendum poterit adducere, hæc ipſa de vita & moribus, de expetendis, fugien-
díſque rebus. illi enim ſimpliciter pecudis & hominis idem bonum eſſe cenſent.
Apud noſtros enim, non ignoras, quæ ſit & quanta ſubtilitas. Siue enim Zenonem
ſequare: magnum eſt efficere, vt quis intelligat quid ſit illud verum & ſimplex bo-
num, quod non poſſit ab honeſtate ſeiungi. Quod bonum quale ſit, negat omnino
Epicurus ſine voluptatibus ſenſum mouentibus nec ſuſpicari. Siue Academiam ve-
terem perſequamur, quam nos, vt ſcis, probamus: quàm erit illa acutè explicanda no-
bis! quàm argutè, quàm obſcurè etiam contra Stoicos diſſerendum! Totum igitur
illud philoſophiæ ſtudium mihi quidem ipſe ſumo, & ad vitæ conſuetudinem & con-
6 ſtantiam quãtam poſſum, & ad delectationem animi: nec vllum arbitror, vt apud Pla-
tonem eſt, maius aut melius à diis datum munus homini: ſed meos amicos, in quibus
eſt ſtudium, in Græciam mitto, id eſt ad Græcos ire iubeo, vt ea à fontibus potiùs hau-
riant, quàm riuulos conſectentur. Quæ autem nemo adhuc docuerat, nec erat vnde
ſtudioſi ſcire poſſent: ea, quantum potui (nihil enim magnopere meorum miror) feci
vt eſſent nota noſtris: à Græcis enim peti non poterant, ac poſt L. AElii noſtri occaſum
ne à Latinis quidem. Et tamen in illis veteribus noſtris, quæ Menippum imitati, non
interpretati quadam hilaritate conſperſimus, multa admiſta ex intima philoſophia,
multa dialecticè dicta: quæ quo facilius minus doƈti intelligerent, iocunditate qua-
dam ad legendum inuitati, in laudationibus, in iis ipſis antiquitatum proœmiis philo-
7 ſophiæ ſcribere voluimus, ſi modò conſecuti ſumus. Tum ego, Sunt, inquã, iſta Var-
ro. nam nos in noſtra vrbe peregrinantes, errantéſque, tanquam hoſpites, tui libri quaſi
domum deduxerunt: vt poſſemus aliquando, qui, & vbi eſſemus, agnoſcere. Tu ætatem
patriæ, tu deſcriptiones temporum, tu ſacrorum iura, tu ſacerdotum, tu domeſticam,
tu bellicam diſciplinam, tu ſedem regionum, locorum, tu omnium diuinarum hu-
manarúmque rerum nomina, genera, officia, cauſas aperuiſti: plurimúmque poëtis
noſtris, omninóque Latinis & literis luminis attuliſti, & verbis: atque ipſe variũ & ele-
gans omni ferè numero poëma feciſti: philoſophiámque multis locis inchoaſti, ad im-
pellendum ſatis, ad docendum parum. Cauſam autem probabilem tu quidem affers.
aut enim Græca legere malent, qui erunt eruditi: aut ne hæc quidem, qui illa neſciunt.
Sed da mihi nunc, ſatíſne probas? Immò verò & hæc, qui illa non poterunt, & qui Græ-
8 ca poterunt, non contemnent ſua. Quid enim cauſæ eſt, cur poëtas Latinos Græcis li-
teris eruditi legant, philoſophos non legant? an quia delectat Ennius, Pacuuius, Accius,
qui non verba, ſed vim Græcorum expreſſerunt poëtarum? quanto magis philoſophi
delectabunt, ſi, vt illi AEſchylum, Sophoclem, Euripidem: ſic hi Platonem imitentur,
Ariſtotelẽ, Theophraſtũ? Oratores quidem laudari video, ſi qui è noſtris Hyperidẽ ſint
aut Demoſthenem imitati. Ego autẽ (dicam enim, vt res eſt) dum me ambitio, dũ ho-
nores, dum cauſæ, dum Reip. non ſolùm cura, ſed quædã etiam procuratio multis offi-

ciis implicatum & conſtrictum tenebat, hæc incluſa habebam, &, ne obſoleſceret, renouabam, cùm licebat, legendo. Nunc verò & fortunæ grauiſſimo percuſſus vulnere, & adminiſtratione Reip. liberatus, doloris medicinam à philoſophia peto, & otii oble-
ctationem hanc honeſtiſſimam iudico. Aut enim huic ætati hoc maximè aptum eſt: 9
aut iis rebus, ſi quas dignas laude geſſimus, hoc in primis conſentaneum: aut etiam ad noſtros ciues erudiendos nihil vtilius: aut, ſi hæc ita non ſunt, nihil aliud video, quod agere poſſimus. Brutus quidē noſter excellens omni genere laudis, ſic philoſophiā Latinis literis perſequitur, nihil vt iiſdē de rebus à Græcis deſideres: & eandem quidē ſententiam ſequitur, quam tu. nam Ariſtum Athenis audiuit aliquandiu, cuius tu fratrem Antiochum. Quamobrem da quæſo te huic etiam generi literarum. Tum ille, Iſtuc quidem conſiderabo, nec verò ſine te. ſed de te ipſo quid eſt, inquit, quod audio?

Quanam, inquam, de re? Relictam à te veterem iam, inquit, tractari autem nouam? Quid ergo, inquam, Antiocho id magis licuerit noſtro familiari remigrare in
domum veterem è noua, quàm nobis in nouam è vetere? Certè enim recentiſſima 10
quæque ſunt correcta & emendata maximè. Quanquam Antiochi magiſter Philo, magnus vir, vt tu exiſtimas ipſe, negarit in libris, quod coràm etiam ex ipſo audiebamus, duas Academias eſſe: errorémque eorum, qui ita putarunt, coarguit: Eſt, inquit, vt dicis: ſed ignorare te non arbitror, quæ contra Philonem Antiochus ſcripſerit. Immò verò & iſtam, & totam veterem Academiam, à qua abſum tam diu, renouari à te, niſi moleſtum eſt, velim: & ſimul aſſidamus, inquam, ſi videtur. Sanè iſtud quidem, inquit: ſum enim admodum infirmus. Sed videamus, idémne Attico placeat fieri à me, quod te velle video. Mihi verò, inquit, ille. Quid eſt enim, quod malim, quàm ex Antiocho iam pridem audita recordari? & ſimul videre, ſatíſne ea commodè dici poſſint Latinè? quæ cùm ſunt dicta, in conſpectu conſedimus omnes. Tum Varro ita ex-
orſus eſt: Socrates mihi videtur, id quod conſtat inter omnes, primus à rebus occultis, 11
& ab ipſa natura inuolutis, in quibus omnes ante eum philoſophi occupati fuerunt, auocauiſſe philoſophiam, & ad vitam communem adduxiſſe, vt de virtutibus & vitiis, omninóque de bonis rebus & malis quæreret, cæleſtia autem vel procul eſſe à noſtra cognitione cenſeret, vel, ſi maximè cognita eſſent, nihil tamen ad bene viuendum conferre. Hic in omnibus ferè ſermonibus, qui ab iis, qui illum audierunt, perſcripti variè, copioſè ſunt, ita diſputat, vt nihil affirmet ipſe, refellat alios, nihil ſe ſcire dicat, niſi id ipſum; eóque præſtare cæteris, quòd illi, quæ neſciant, ſcire ſe putent, ipſe ſe nihil ſcire id vnum ſciat, ob eámque rem ſe arbitrari ab Apolline omnium ſapientiſſimum eſſe dictum, quòd hæc eſſet vna omnis ſapientia, non arbitrari ſeſe ſcire quod neſciat. Quæ cùm diceret conſtanter, & in ſententia permaneret, omnis eius oratio tum in vir-
tute laudanda, & in omnibus hominibus ad virtutis ſtudium cohortandis conſume- 12
batur, vt è Socraticorum libris, maximéque Platonis intelligi poteſt. Platonis autem auctoritate, qui varius & multiplex & copioſus fuit, vna & conſentiens duobus vocabulis philoſophiæ forma inſtituta eſt, Academicorum & Peripateticorum: qui rebus congruentes, nominibus differebant. nam cùm Speuſippum ſororis filium Plato philoſophiæ quaſi hæredem reliquiſſet, duos autem præſtantiſſimos ſtudio atque doctrina Xenocratem Chalcedonium, & Ariſtotelem Stagiritem: qui erant cum Ariſtotele, Peripatetici dicti ſunt, quia diſputabant inambulantes in Lycio. Illi autem, qui Platonis inſtituto in Academia, quod eſt alterum gymnaſium, cœtus erant, & ſermones habere ſoliti, ex loci vocabulo nomen habuerunt: ſed vtrique Platonis vbertate completi, certam quandam diſciplinæ formulam compoſuerunt, & eam quidem plenam
ac refertam. illam autem Socraticam dubitationem de omnibus rebus, & nulla affir- 13
matione adhibita, conſuetudinem diſſerendi reliquerunt. ita facta eſt diſſerendi, quod minimè Socrates probabat, ars quædam philoſophiæ, & rerum ordo, & deſcriptio diſciplinæ. Quæ quidem erat primò duobus, vt dixi, nominibus vna. nihil enim in-

ter Peripateticos & illam veterem Academiam differebat. Abundantia quadam in-
genii præſtabat, vt mihi videtur quidem, Ariſtoteles: ſed idem fons erat vtriſque, &
eadem rerum expetendarum fugiendarúmque partitio. Sed quid ago? inquit, aut ſum-
ne ſanus, qui hæc vos doceo? Nam etſi non ſus Mineruam, vt aiunt: tamen ineptè quiſ-
que Mineruam docet. Tum Atticus, Tu verò, inquit, perge Varro. valde enim amo
noſtra atque noſtros: méque iſta delectant, cùm Latinè dicuntur, & iſto modo. Quid
14 me, inquam, putas? qui philoſophiam iam profeſſus ſim, populo noſtro exhibiturum.
Pergamus igitur, inquit, quoniam placet. Fuit ergo iam accepta à Platone philoſo-
phandi ratio triplex: vna de vita & moribus: altera de natura & rebus occultis: tertia
de differendo, &, quid verum & quid falſum, quid rectum in oratione prauúmue, quid
conſentiens, quid repugnans iudicando. Ac primam partem illam bene viuendi à na-
tura petebant, eíque parendum eſſe dicebant: neque vlla alia in re, niſi in natura, quæ-
rendum eſſe illud ſummum bonum, quò omnia referrentur: conſtituebántque, extre-
mum eſſe rerum expetendarum, & finem bonorum adeptum eſſe omnia è natura, &
animo, & corpore, & vita. Corporis autem alia ponebant eſſe in toto, alia in partibus.
Valetudinem, vires, pulchritudinem in toto: in partibus autem ſenſus integros, & præ-
ſtantiam aliquam partium ſingularem, vt in pedibus celeritatem, vim in manibus,
15 claritatem in voce, in lingua etiam explanatam vocum impreſſionem. Animi autem
quæ eſſent ad comprehendendam ingenii virtutem idonea: eáque ab iis in naturam
& mores diuidebantur. Naturæ celeritatem ad diſcendum, & memoriam dabant:
quorum vtrunque mentis eſſet proprium, & ingenii. Morum autem putabant ſtudia
eſſe, & quaſi conſuetudinem: quam partim exercitationis aſſiduitate, partim ratione
formabant. in quibus erat philoſophia ipſa. In qua quod inchoatum eſt, neque abſolu-
tum, progreſſio quædam ad virtutem appellatur: quod autem abſolutum, id eſt vir-
tus, quaſi perfectio naturæ, omniúmque rerum, quas in animis ponunt, vna res opti-
ma. Ergo hæc animorum. Vitæ autem (id enim erat tertium) adiuncta eſſe dicebant
quæ ad virtutis vſum valerent. Iam virtus animi bonis & corporis cernitur in quibuſ-
16 dam, quæ non tam naturæ, quàm beatæ vitæ adiuncta ſunt. Hominem eſſe cenſebant
quaſi partem quandam ciuitatis & vniuerſi generis humani, eúmque eſſe coniunctum
cum hominibus humana quadam ſocietate. Ac de ſummo quidem ac naturali bono
ſic agunt. Cætera autem pertinere ad id putant, aut ad agendum, aut ad tuendum, vt
diuitias, vt opes, vt gloriam, vt gratiam. Ita tripartita ab iis inducitur ratio bonorum:
atque hæc illa ſunt tria genera, quæ putãt plerique Peripateticos dicere: id quidem non
falſo: eſt enim hæc partitio illorum: illud imprudenter, ſi alios eſſe Academicos, qui
tum appellarentur, alios Peripateticos arbitrantur. Communis hæc ratio, & vtriſque
hic bonorum finis videbatur, adipiſci quæ eſſent prima in natura, quǽque ipſa per
ſeſe expetenda, aut omnia, aut maxima. Ea ſunt autem maxima, quæ in ipſo animo
17 atque in ipſa virtute verſantur. itaque omnis illa antiqua philoſophia ſenſit in vna vir-
tute eſſe poſitam beatam vitam: nec tamen beatiſſimam, niſi adiungerentur & corpo-
ris, & cætera, quæ ſuprà dicta ſint, ad virtutis vſum idonea. Ex hac deſcriptione, agendi
quoque aliquid in vita & officii ipſius initium reperiebatur: quod erat in conſeruatio-
ne earum rerum, quas natura præſcriberet. Hinc gignebatur fuga deſidiæ, volupta-
túmque contemptio: ex quo laborum, dolorúmque ſuſceptio multorum, magnorúm-
que recti honeſtíque cauſa, & earum rerum, quæ erant congruentes cum deſcriptione
naturæ. vnde & amicitia exiſtebat, & iuſtitia, atque æquitas. Hæc & voluptatibus &
multis vitæ commodis anteponebantur. Hæc quidem fuit apud eos morum inſtitu-
tio, & eius artis, quam primã poſui, forma atque deſcriptio. De natura autẽ (id enim
ſequebatur) ita dicebant, vt eam diuiderẽt in res duas: vt altera eſſet efficiens, altera au-
18 tem quaſi huic ſe præbẽs, ea qua efficeretur aliquid. In eo, quod efficeret, vim eſſe cen-
ſebant: in eo autem, quod efficeretur, materiam quãdam: in vtroque tamen vtrunque.

neque enim materiam ipſam cohærere potuiſſe, ſi nulla vi contineretur, neque vim ſine aliqua materia: nihil eſt enim quod non alicubi eſſe cogatur. Sed quod ex vtroque, id iam corpus & qualitatem nominabant. Dabitis enim profectò, vt in rebus inuſitatis, quod Græci ipſi faciunt, à quibus hæc iam diu tractātur, vtamur verbis interdum inauditis. Nos verò, inquit Atticus, quinetiam Græcis licebit vtare, cùm voles, ſi te Latina fortè deficiet. Bene ſanè facis: ſed enitar, vt Latinè loquar, niſi in huiuſcemodi verbis, vt philoſophiam, aut rhetoricen, aut phyſicen, aut dialecticen appellem, quibus, vt aliis multis, conſuetudo iā vtitur pro Latinis. Qualitates igitur appellaui, quas ποιότητας Græci vocāt: quod ipſum apud Græcos non eſt vulgi verbum, ſed philoſophorum, atque id in multis. Dialecticorū quoque verba nulla ſunt publica: ſuis vtuntur. Et id quidem cōmune omnium ferè artium: aut enim noua ſunt rerum nouarum facienda nomina, aut ex aliis trāſferenda. Quod ſi Græci faciunt, qui in iis rebus tot iam ſecula verſantur: quāto id magis nobis concedendū eſt, qui hæc nunc primùm tractare conamur.

Tu verò, inquam, Varro bene etiam meriturus mihi videris de tuis ciuibus, ſi eos non modò copia rerum auxeris, vt effeciſti, ſed etiam verborum. Audebimus ergo, inquit, nouis verbis vti te auctore, ſi neceſſe eſt. Earum igitur qualitatum ſunt aliæ principes, aliæ ex iis ortæ. Principes ſunt vniuſmodi, & ſimplices. Ex his autem ortæ variæ ſunt, & quaſi multiformes. itaque aer quoque (vtimur enim pro Latino) ignis & aqua & terra, prima ſunt. Ex iis autem ortæ animātium formæ, earúmque rerum, quæ gignuntur è terra. Ergo illa initia, vt è Græco vertam, elementa dicuntur: è quibus aer & ignis mouendi vim habent, & efficiendi, reliquæ partes accipiendi, & quaſi patiendi: aquam dico & terram. Quintum genus, è quo eſſent aſtra, mentéſque ſingulares, eorum quatuor, quæ ſuprà dixi, diſſimile Ariſtoteles quoddam eſſe rebatur. ſed ſubiectam putant omnibus ſine vlla ſpecie, atque carentem omni illa qualitate (faciamus enim tractando vſitatius hoc verbum, & tritius) materiam quandam, ex qua omnia expreſſa atque effecta ſint, quæ tota omnia accipere poſſit, omnibúſque modis mutare, atque ex omni parte, eóque etiam interire non in nihilum, ſed in ſuas partes, quæ infinitè ſecari ac diuidi poſſint, cùm ſit nihil omnino in rerum natura minimum, quod diuidi nequeat. Quæ autem moueantur, omnia interuallis moueri: quæ interualla item infinitè diuidi poſſint. Et cùm ita moueatur illa vis, quam qualitatem eſſe diximus: & cùm ſic vltrò citróque verſetur: & materiam ipſam totam penitus commutari putant, & ita effici quæ appellant qualia, è quibus in omni natura cohærente, & continuata cum omnibus ſuis partibus effectum eſſe mundum, extra quem nulla pars materiæ ſit, nullúmque corpus. Partes autem eſſe mundi omnia, quæ inſint in eo, quæ natura ſentiente teneantur, in qua ratio perfecta inſit, quæ ſit eadem ſempiterna. nihil enim valentius eſſe à quo intereat. Quam vim animum eſſe dicunt mundi, eandémque eſſe mentem, ſapientiámque perfectam: quem deum appellant, omniúmque rerum, quæ ſunt ei ſubiectæ, quaſi prudentiam quandam, procurantem cæleſtia maximè, deinde in terris ea quæ pertinēt ad homines: quam interdū eandem neceſſitatem appellant, quia nihil aliter poſſit, atque ab ea conſtitutū ſit, inter quaſi fatalem & immutabilem continuationem ordinis ſempiterni. Nonnunquam quidem eandem fortunam, quòd efficiat multa improuiſa hæc nec opinata nobis propter obſcuritatem ignorationemque cauſarum. Tertia deinde philoſophiæ pars, quæ erat in ratione & in diſſerendo, ſic tractabatur ab vtriſque: quanquam oriretur à ſenſibus, tamen non eſſe iudicium veritatis in ſenſibus. Mentem volebant rerum eſſe iudicem: ſolam cenſebāt idoneam, cui crederetur, quia ſola cerneret id quod ſemper eſſet ſimplex, & vniuſmodi, & tale quale eſſet. Hanc illi Ideam appellabant, iam à Platone ita nominatam: nos rectè ſpeciem poſſumus dicere. Senſus autem omnes hebetes & tardos eſſe arbitrabantur, nec percipere vllo modo res eas, quæ ſubiectæ ſenſibus viderentur: quæ eſſent aut ita paruæ, vt ſub ſenſum cadere non poſſent: aut ita mobiles & concitatæ,

13 vt nihil vnquam vnum eſſet conſtans,ne idem quidem,quia continẽter laberentur, & fluerent omnia. Itaque hanc omnem partem rerum opinabilem appellabant. Scientiam autem nuſquam eſſe cenſebant, niſi in animi motionibus atque rationibus. Qua de cauſa definitiones rerum probabant,& has ad omnia,de quibus diſceptabatur,adhibebant. Verborum etiam explicatio probabatur, qua de cauſa quæque eſſent ita nominata: quam etymologiam appellabant. Poſt argumentis, & quaſi rerum notis vtebantur ad probandum & ad concludendum id, quod explanari volebant: in qua tradebatur omnis dialectica diſciplina,id eſt orationis ratione concluſæ. Huic quaſi ex altera parte oratoria vis dicendi adhibebatur explicatrix orationis perpetuæ, ad perſuadendum accommodatæ. Hæc erat illis prima à Platone tradita: cuius quas acceperim
14 diſputationes, ſi vultis, exponam. Nos verò volumus, inquam, vt pro Attico etiam reſpondeam. Et rectè,inquit,reſpondes: præclarè enim explicatur Peripateticorum & Academiæ veteris auctoritas. Ariſtoteles primus ſpecies,quas paulò antè dixi,labefactauit:quas mirificè Plato erat amplexatus: vt in his quiddam diuinum eſſe diceret. Theophraſtus autem, vir & oratione ſuauis, & ita moderatus, vt per ſe probitatem quandam & ingenuitatem ferat, vehementius etiam fregit quodam modo veteris diſciplinæ auctoritatem: ſpoliauit enim virtutem ſuo decore, imbecillámque reddidit, quòd negarit in ea ſola poſitum eſſe beatè viuere. Nam Strato eius auditor,quanquam fuit acri ingenio, tamen ab ea diſciplina omnino ſemouendus eſt: qui cùm maximè neceſſariam partem philoſophiæ, quæ poſita eſt in virtute & moribus, reliquiſſet, totúmque ſe ad inueſtigationem naturæ contuliſſet, in ea ipſa plurimùm diſſedit à
15 ſuis. Speuſippus autem & Xenocrates, qui primi Platonis rationem auctoritatémque ſuſceperant: & poſt hos Polemo & Crates, vnáque Crantor in Academia congregati, diligenter ea,quæ à ſuperioribus acceperant, tuebantur. Iam Polemonem audiuerant aſſiduè Zeno & Arceſilas. Sed Zeno cùm Arceſilam anteiret ætate, valdéque ſubtiliter diſſereret,& peracutè moueretur: corrigere conatus eſt diſciplinam. Eam quoque, ſi videtur, correctionem explicabo, ſicut ſolebat Antiochus. Mihi verò, inquam, videtur: quod vides idem ſignificare Pomponium. Zeno igitur nullo modo is erat, qui,vt Theophraſtus, neruos virtutis inciderit: ſed contrà, qui omnia, quæ ad beatam vitam pertinerent, in vna virtute poneret, nec quicquam aliud numeraret in bonis, ídque appellaret honeſtum, quod eſſet ſimplex quoddam, & ſolum, & vnum
16 bonum. Cætera autem etſi nec bona,nec mala eſſent, tamen alia ſecundum naturam dicebat,alia naturæ eſſe contraria. Iis ipſis alia interiecta & media numerabat. Quæ autem ſecundum naturam eſſent, ea ſumenda, & quadam æſtimatione dignanda docebat: contráque contraria. Neutra autem in mediis relinquebat: in quibus ponebat nihil omnino eſſe momenti: ſed quæ eſſent ſumenda, ex iis alia pluris eſſe æſtimanda, alia minoris. quæ pluris,ea præpoſita appellabat: reiecta autem,quæ minoris. Atque vt hæc non tam rebus,quàm vocabulis commutauerat: ſic inter rectè factum atque peccatum,officium,& cõtra officium media locabat quædã, rectè facta ſola in bonis actionibus ponens, prauè,id eſt peccata,in malis. Officia autem & ſeruata, prætermiſſáque media putabat, vt dixi. Cúmque ſuperiores non omnem virtutem in ratione eſſe dicerent, ſed quaſdam virtutes natura aut more perfectas, hic omneis in ratione pone-
17 bat. Cúmque illi ea genera virtutum,quæ ſuprà dixi,ſeiungi poſſe arbitrarentur,hic nec id vllo modo fieri poſſe diſſerebat,nec virtutis vſum modò,vt ſuperiores,ſed ipſum habitum per ſe eſſe præclarũ,nec tamẽ virtutem cuiquã adeſſe,quin ea ſemper vteretur: cúmque perturbationem animi illi ex homine non tollerent,naturáque & cõdoleſcere,& concupiſcere,& extimeſcere,& efferri lætitia dicerent,ſed ea contraherent, in anguſtúmque deducerent:hic omnibus his quaſi morbis voluit carere ſapientẽ. cúmque eas perturbationes antiqui naturales eſſe dicerent, & rationis expertes, aliáque in parte animi cupiditatem, alia rationem collocarent: ne his quidẽ aſſentiebatur. nam & per-

turbationes voluntarias eſſe putabat, opinionéſque iudicio ſuſcipi: & omnium perturbationum arbitrabatur eſſe matrem immoderatam quandam intemperantiam. Hæc ferè de moribus. De naturis autem ſic ſentiebat, primùm vt in quatuor initiis rerum illis quintam hanc naturam, ex qua ſuperiores ſenſus & mentem effici rebantur, non adhiberet: ſtatuebat enim ignem eſſe ipſam naturam, quæ quidque gigneret, & mentem atque ſenſus. Diſcrepabat etiam ab iiſdem, quòd nullo modo arbitrabatur quicquam effici poſſe ab ea, quæ expers eſſet corporis. Cuius generis Xenocrates & ſuperiores etiam animum eſſe dixerunt: nec verò, aut quod efficeret aliquid, aut quod efficeretur, poſſe eſſe non corpus. Plurima autem in illa tertia philoſophiæ parte mutauit. in qua primùm de ſenſibus ipſis quædam dixit noua, quos iunctos eſſe cenſuit è quadā quaſi impulſione oblata extrinſecus: quam ille φαντασίαν, nos viſum appellemus licet, & teneamus hoc verbum quidem: erit enim vtendum in reliquo ſermone ſæpius. Sed ad hæc, quæ viſa ſunt, & quaſi accepta ſenſibus, aſſenſionem adiungit animorum: quam eſſe vult in nobis poſitam, & voluntariam. Viſis non omnibus adiungebat fidem, ſed iis ſolùm, quæ propriam quandam haberent declarationem earum rerum, quæ viderentur: id autem viſum cùm ipſum cerneretur, comprehenſibile. feretis hæc? Nos verò, inquam: quonam enim modo καταληπτὸν diceres? Sed cùm acceptum iam & approbatum eſſet, comprehenſionem appellabat, ſimilem iis rebus, quæ manu prēderentur: ex quo etiam nomen hoc duxerat. At cùm eo verbo antè nemo tali in re vſus eſſet, plurimíſque idem nouis verbis (noua enim dicebat) vſus eſt. Quod autem erat ſenſu comprehenſum, id ipſum ſenſum appellabat. & ſi ita erat comprehenſum, vt conuelli ratione non poſſet, ſcientiam: ſin aliter, inſcientiam nominabat: ex qua exiſteret etiam opinio, quæ eſſet imbecilla, & cum falſo incognitóque communis. Sed inter ſcientiam & inſcientiam, comprehenſionem illam, quam dixi, collocabat, eámque neque in rectis, neque in prauis numerabat, ſed ſoli credendum eſſe dicebat. E quo ſenſibus etiam fidem tribuebat, quòd, vt ſuprà dixi, comprehenſio facta ſenſibus, & vera eſſe illi, & fidelis videbatur: non quòd omnia, quæ eſſent in re, comprehēderet: ſed quia nihil, quod cadere in eam poſſet, relinqueret, quódque natura quaſi normam ſcientiæ & principium ſui dediſſet, vnde poſtea notiones rerum in animis imprimerentur, è quibus nō principia ſolùm, ſed latiores quædā ad rationem inueniendā viæ reperiuntur. Errorem autem, & temeritatem, & ignorantiam, & opinationem, & ſuſpicionem, & vno nomine omnia, quæ eſſent aliena firmæ & conſtantis aſſenſionis, à virtute, ſapiētiáque remouebat. Atque in iis ferè commutatio conſiſtit omnis, diſſenſióque Zenonis à ſuperioribus. Quæ cùm dixiſſet: breuiter ſanè, miniméque obſcurè expoſita eſt, inquam, à re Varro & veteris Academiæ ratio & Stoicorum: verum eſſe autem arbitror, vt Antiocho noſtro familiari placebat, correctionem veteris Academiæ potiùs, quàm aliquam nouam diſciplinam putandam. Tunc Varro, Tuæ ſunt nunc partes, inquit, qui ab antiquorum ratione nunc deſciſcis, & ea, quæ ab Arceſila nouata ſunt, probas docere, quod, & qua de cauſa diſſidium factum ſit: vt videamus, ſatíſne iſta ſit iuſta defectio. Tum ego, Cum Zenone, inquam, vt accepimus, Arceſilas ſibi omne certamen inſtituit, non pertinacia aut ſtudio vincendi, vt mihi quidem videtur, ſed earum rerum obſcuritate, quæ ad confeſſionem ignorationis adduxerant Socratem, & veluti amantes Socratem Democritum, Anaxagoram, Empedoclem, omnes penè veteres: qui nihil cognoſci, nihil percipi, nihil ſciri poſſe dixerunt, anguſtos ſenſus, imbecillos animos, breuia curricula vitæ, & vt Democritus, in profundo veritatem eſſe demerſam, opinionibus & inſtitutis omnia teneri, nihil veritati relinqui: deinceps omnia tenebris circunfuſa eſſe dixerunt. Itaque Arceſilas negabat eſſe quicquam quod ſciri poſſet, ne illud quidem ipſum, quod Socrates ſibi reliquiſſet. Sic omnia latere cenſebant in occulto, neque eſſe quicquam, quod cerni aut intelligi poſſit: quibus de cauſis nihil oportere neque profiteri, neque affirmare quen-

quam, neque aſſertione approbare: cohiberéque ſemper, & ab omni lapſu continere temeritatem: quæ tum eſſet inſignis, cùm aut falſa, aut incognita res approbaretur: neque hoc quicquam eſſe turpius, quàm cognitioni & perceptioni aſſertionem, approbationémque præcurrere. Huic rationi quod erat conſentaneū, faciebat, vt cōtra omniū ſententias dies iam pleroſque deduceret, vt cùm in eadem re paria contrariis in partibus momenta rationum inuenirentur, facilius ab vtraque parte aſſertio ſuſtineretur. Hanc Academiam nouam appellant: quæ mihi vetus videtur: ſi quidem Platonem ex illa vetere numeramus. cuius in libris nihil affirmatur, & in vtráque partem multa diſſeruntur, de omnibus quæritur, nihil certi dicitur. ſed tamen illa, quam expoſui, vetus, hæc noua nominetur: quæ vſque ad Carneadem perducta, qui quartus ab Arceſila fuit, in eadem Arceſilæ ratione permanſit. Carneades autem nullius philoſophiæ partis ignarus, & vt cognoui ex iis, qui illum audierant, maximéque ex Epicureo Zenone, qui cùm ab eo plurimùm diſſentiret, vnum tamen præter cæteros mirabatur, incredibili quadam fuit facultate.

Et multa ex primo hoc libro, & tres reliqui deſiderantur.

M. TVLLII CICERONIS DE FINIBVS BONORVM ET MALORVM AD BRVTVM LIBER I.

NON eram neſcius Brute, cùm, quæ ſummis ingeniis, exquiſitáque doctrina philoſophi Græco ſermone tractauiſſent, ea Latinis literis mandaremus, fore, vt hic noſter labor in varias reprehenſiones incurreret. Nam quibuſdam, & iis quidem non admodum indoctis, totum hoc diſplicet philoſophari. Quidam autem id non totum reprehendunt, ſi remiſſius agatur: ſed tantum ſtudium, támque multam operam ponendam in eo non arbitrantur. Erunt etiam, & hi quidem eruditi Græcis literis, contemnentes Latinas, qui ſe dicant in Græcis legendis operam malle conſumere. Poſtremò aliquos futuros ſuſpicor, qui me ad alias literas vocent, genus hoc ſcribendi, etſi ſit elegans, perſonæ tamen & dignitatis eſſe negent. Contra quos omnes dicendum breuiter exiſtimo. quanquam philoſophiæ quidem vituperatoribus ſatis reſponſum eſt eo libro, quo à nobis philoſophia defenſa & collaudata eſt, cùm eſſet accuſata & vituperata ab Hortēſio. Qui liber cùm & tibi probatus videretur, & iis, quos ego poſſe iudicare arbitrarer, plura ſuſcepi, veritus ne mouere hominū ſtudia viderer, retinere non poſſe. Qui autem, ſi hoc maximè placeat, moderatius tamen id volunt fieri, difficilem quandam temperantiam poſtulant in eo, quod ſemel admiſſum coerceri, reprimíque non poteſt: vt propemodum iuſtioribus vtamur illis, qui omnino auocent à philoſophia, quàm iis, qui rebus infinitis modum conſtituant, in réque eo meliore, quo maior ſit, mediocritatem deſiderent. Siue enim ad ſapientiam perueniri poteſt: non paranda ſolùm nobis ea, ſed fruenda etiam eſt ſapientia. ſiue hoc difficile eſt: tamen nec modus eſt vllus inueſtigandi veri, niſi inueneris: & quærendi defatigatio turpis eſt, cùm id, quod quæritur, ſit pulcherrimum. Etenim ſi delectamur, cùm ſcribimus: quis eſt tam inuidus, qui ab eo nos abducat? ſin laboramus: quis eſt, qui alienæ modum ſtatuat induſtriæ? nam vt Terentianus Chremes non inhumanus, qui nouum vicinum non vult

Fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique:

non enim illum ab induſtria, ſed ab illiberali labore deterret: ſic iſti curioſi, quos offendit noſter minimè nobis iniucundus labor. His igitur eſt difficilius ſatiſfacere, qui ſe Latina ſcripta dicunt contemnere: in quibus hoc primum eſt, in quo admirer, cur in grauiſſimis rebus non delectet eos patrius ſermo, cùm iidem fabellas Latinas ad

verbum de Græcis expreſſas non inuiti legant. Quis enim tam inimicus penè nomini 4
Romano eſt, qui Ennii Medeam, aut Antiopã Pacuuii ſpernat aut reiiciat? quiſe iiſdem
Euripidis fabulis delectari dicat, Latinas literas oderit? Synephebos ego, inquit, potius
Cæcilii, aut Andriam Terentii, quàm vtranque Menandri legam? A` quibus tam diſſen
tio, vt cùm Sophocles vel optimè ſcripſerit Electram, tamen malè conuerſam Attilii
mihi legendam putem. de quo Licinius, ferreum ſcriptorem: verum opinor: ſcripto-
rem tamen, vt legendus ſit. rudem ènim eſſe omnino in noſtris poetis, aut inertiſſimæ
ſegnitiæ eſt, aut faſtidii delicatiſſimi. Mihi quidem nulli ſatis eruditi videntur, quibus
noſtra ignota ſunt. at,

Vtinam ne in nemore,

nihilo minus legimus, quàm hoc idem Græcum. Quæ autem de bene beatéque viuen
do à Platone diſputata ſunt, hæc explicari non placebit Latine? Quòd ſi nos non inter-
pretum fungimur munere, ſed tuemur ea, quæ dicta ſunt ab iis, quos probamus: eíſque 5
noſtrum iudicium, & noſtrum ſcribendi ordinem adiungimus: quid habent, cur Græ-
ca anteponant iis, quæ & ſplendidè dicta ſint, neque ſint conuerſa de Græcis? nam ſi di-
cerẽt ab illis has res eſſe tractatas: ne ipſos quidem Græcos eſt cur tam multos legant,
quàm legendi ſunt. Quid enim eſt à Chryſippo prætermiſſum in Stoicis? legimus ta-
men Diogenem, Antipatrum, Mneſarchum, Panætium, multos alios, in primíſque fa-
miliarẽ noſtrum Poſidoniũ. Quid Theophraſtus? mediocritérne delectat, cùm tractat
locos ab Ariſtotele antè tractatos? Quid Epicurei? num deſiſtunt de eiſdem, de quibus
& ab Epicuro ſcriptum eſt, & ab antiquis, ad arbitrium ſuum ſcribere? quòd ſi Græci le-
guntur à Græcis iiſdem de rebus alia ratione compoſitis: quid eſt, cur noſtri à noſtris
non legantur? Quanquam ſi planè ſic verterem Platonem aut Ariſtotelem, vt verte- 6
runt noſtri poetæ fabulas, malè credo mererer de meis ciuibus, ſi ad eorum cognitio-
nem diuina illa ingenia tranſferrem: ſed id neque feci adhuc, nec mihi tamen, ne fa-
ciam, interdictum puto: locos quidem quoſdam, ſi videbitur, trãſferam, & maxime ab
iis, quos modò nominaui, cùm inciderit, vt id aptè fieri poſſit: vt ab Homero Ennius,
Afranius à Menandro ſolet. Nec verò, vt noſter Lucilius, recuſabo, quo minus omnes
mea legant. Vtinam ille Perſius, Scipio verò, & Rutilius multò etiam magis: quorũ ille
iudicium reformidans, Tarentinis ait ſe, & Conſentinis, & Siculis ſcribere. Facetè is
quidem, ſicut aliàs: ſed nec tam docti tunc erant, ad quorum iudicium elaboraret: &
ſunt illius ſcripta leuiora, vt vrbanitas ſumma appareat, doctrina mediocris. Ego au-
tem quem timeam lectorem, cùm ad te ne Græcis quidem cedentem in philoſophia
audeam ſcribere? Quanquam à te ipſo id quidem facio prouocatus gratiſſimo mihi li- 7
bro, quem ad me de virtute miſiſti. Sed ex eo credo quibuſdam vſu venire, vt abhor-
reant à Latinis, quòd inciderint in inculta quædam & horrida, de malis Græcis Latinè
ſcripta deterius. Quibus ego aſſentior, dummodò à ſe de iiſdem rebus ne Græcos qui-
dem legendos putent. Res verò bonas verbis electis, grauiter, ornatéque dictatas quis
non legat? niſi qui ſe planè Græcum dici velit: vt à Scæuola eſt Prætor ſalutatus Athe-
nis Albutius. Quem quidem locum cum multa venuſtate, & omni ſale idem Lucilius:
apud quem præclarè Scæuola,

Græcum te Albuti, quàm Romanum, atque Sabinum,
Municipem Ponti, Titi, Anni centurionum
Præclarorum hominum, ac primorum, ſigniferúmque,
Maluiſti dici. Græcè ergo Prætor Athenis, 8
Id quod maluiſti, te, cùm ad me accedis, ſaluto:
Χαῖρε inquam Tite: lictores, turma omnis, cohórſque,
Χαῖρε. hinc hoſtis Muti Albutius, hinc inimicus.

Sed iure Mutius. Ego autem ſatis mirari non queo, vnde hoc ſit tam inſolẽs domeſti-
carum rerum faſtidium. Non eſt omnino hic docendi locus: ſed ita ſentio, & ſæpe diſ-

ſerui, Latinam linguam non modò non inopem, vt vulgò putarent, ſed locupletiorem etiam eſſe, quàm Græcá. Quando enim vel nobis dicam, aut oratoribus bonis, aut poetis, poſtea quidem quàm fuit quem imitarentur, vllus orationis vel copioſæ, vel elegantis ornatus defuit? Ego verò, cum forenſibus operis, laboribus, periculis, non deſeruiſſe mihi videor præſidium, in quo à Populo Rom. locatus ſum: debeo profectò, quantuncunque poſſim, in eo quoque laborare, vt ſint opera, ſtudio, labore meo doctiores ciues mei, nec cum iſtis tantopere pugnare, qui Græca legere malint, modò legant illa ipſa, nec ſimulent: & iis ſeruire, qui vel vtriſque literis vti velint, vel, ſi ſuas habent, illas non magnopere deſiderent. Qui autem alia malint ſcribi à nobis, æqui eſſe debent, quòd & ſcripta multa ſunt, ſic vt plura nemini è noſtris: & ſcribentur fortaſſe plura, ſi vita ſuppetet: & tamen qui diligenter hæc, quæ de philoſophia literis mandamus, legere aſſueuerit, iudicabit nulla ad legendū his eſſe potiora. Quid eſt enim in vita tātopere quærendū, quàm cùm omnia in philoſophia, tum id, quod iis libris quæritur, quid ſit finis, quid extremum, quid vltimum, quò ſint omnia bene viuendi, rectéque faciendi conſilia réferenda, quid ſequatur natura vt ſummum ex rebus expetendis, quid fugiat vt extremum malorū? Qua de re cùm ſit inter doctiſſimos magna diſſenſio, quis alienum putet eius eſſe dignitatis, quam mihi quiſque tribuit, quid in omni munere vitæ optimum & veriſſimum ſit, exquirere? An partus ancillæ ſitne in fructu habendus, diſſeretur inter principes ciuitatis, P. Scæuolam, M. Manilium, ab híſque M. Brutus diſſentiet, quòd & acutum genus eſt, & ad vſus ciuium non inutile: nóſque ea ſcripta, reliquáque eiuſdem generis & legimus libenter, & legemus: hæc, quæ vitam continent omnem, negligētur? nam vt ſint illa vendibiliora, hæc vberiora certè ſunt. quanquam id quidem licebit iis exiſtimare, qui legerint. Nos autem hanc omnem quæſtionem de finibus bonorū & malorum ferè à nobis explicatam eſſe iis literis arbitramur, in quibus, quantum potuimus, non modò quid nobis probaretur, ſed etiam quid à ſingulis philoſophiæ diſciplinis diceretur, perſecuti ſumus. Vt autem à facillimis ordiamur, prima veniat in medium Epicuri ratio, quæ pleriſque notiſſima eſt: quam à nobis ſic intelliges expoſitam, vt ab ipſis, qui eam diſciplinam probāt, non ſoleat accuratius explicari: verum enim inuenire volumus, non tanquam aduerſarium aliquem conuincere. Accuratè autem quondam à L. Torquato homine omni doctrina erudito defenſa eſt Epicuri ſententia de voluptate: à méque ei reſponſum, cùm C. Triarius, in primis grauis & doctus adoleſcens, ei diſputationi intereſſet. Nam cùm ad me in Cumanum ſalutandi cauſa vterque veniſſet, pauca primò inter nos de literis, quarum ſummum erat in vtroque ſtudium: deinde Torquatus, Quoniam nacti te, inquit, ſumus aliquando otioſum: certè audiam, quid ſit, quòd Epicurum noſtrum non tu quidem oderis, vt ferè faciunt qui ab eo diſſentiunt, ſed certè non probes eum, quem ego arbitror vnum vidiſſe verum, maximíſque erroribus hominum animos liberauiſſe, & omnia tradidiſſe, quæ pertinerent ad bene, beatéque viuēdum. Sed exiſtimo te, ſicut noſtrum Triarium, minus eo delectari, quòd iſta Platonis, Ariſtotelis, Theophraſti orationis ornamenta neglexerit. nam illuc quidem adduci vix poſſum, vt ea, quæ ſenſerit ille, tibi non vera videantur. Vide quantum, inquam, fallare Torquate. Oratio me iſtius philoſophi non offendit. nam & complectitur verbis, quod vult: & dicit planè, quod intelligam: & tamen à philoſopho, ſi afferat eloquentiam, non aſperner: ſi non habeat, non admodū flagitem. Re mihi non æquè ſatiſfacit, & quidem locis pluribus. Sed quot homines, tot ſententiæ: falli igitur poſſumus. Quamobrem tandem, inquit, non ſatiſfacit? te enim iudicem æquum puto: modò, quæ dicat ille, bene noris. Hic, niſi mihi Phædrum, inquam, mentitum, aut Zenonem putas, quorum vtrunque audiui, cùm mihi nihil ſanè præter ſedulitatem probarent: omnes mihi Epicuri ſententiæ ſatis notæ ſunt: atque eos, quos nominaui, cum Attico noſtro frequenter audiui, cùm miraretur ille quidem vtrunque, Phædrum autem etiam amaret: quotidiéque inter nos ea, quæ

audiebamus, conferebamus: neque erat vnquam cõtrouerſia, quid ego intelligerem, ſed quid probarẽ. Quid igitur eſt, inquit audire enim cupio, quid non probes. Principio, inquam, in phyſicis, quibus maximè gloriatur, primùm totus eſt alienus. Democrito adiicit perpauca mutans, ſed ita, vt ea, quæ corrigere vult, mihi quidem deprauare videatur. Ille atomos, quas appellat, id eſt corpora indiuidua propter ſoliditatem, cenſet in infinito inani, in quo nec ſummũ, nec infimum, nec medium, nec vltimum, nec extremum ſit, ita ferri, vt concurſionibus inter ſe cohæreſcant, ex quo efficiantur ea, quæ ſint, quæque cernantur omnia: eúmque motum atomorum nullo à principio, 14
ſed ex æterno tempore intelligi cõuenire. Epicurus autem in quibus ſequitur Democritum, non ferè labitur: quanquam vtriuſque cùm multa non probo, tum illud in primis, quòd, cùm in rerum natura duo quærenda ſint, vnum, quæ materia ſit, ex qua quæque res efficiantur: alterum, quæ vis ſit, quæ quicque efficiat: de materia diſſeruerunt, vim & cauſam efficiendi reliquerunt. Sed hoc commune vitium: illæ Epicuri propriæ ruinæ. Cẽſet enim eadem illa indiuidua, & ſolida corpora ferri ſuo deorſum põdere ad lineam, hunc naturalem eſſe omnium corporũ motum. Deinde ibidem homo acutus, cùm illud occurreret, ſi omnia deorſum è regione ferrentur, &, vt dixi, ad lineam, nunquam fore vt atomus altera alteram poſſet attingere: itaque attulit rem commentitiam: declinare dixit atomum perpaulum: quo nihil poſſet fieri minus: ita effici com- 15
plexiones & copulationes & adhæſiones atomorum inter ſe: ex quo efficeretur mundus, omnéſque partes mundi, quæque in eo eſſent. Quæ cùm res tota ficta ſit pueriliter, tum ne efficit quidem quod vult. nam & ipſa declinatio ad libidinẽ fingitur (ait enim declinare atomũ ſine cauſa: quo nihil turpius phyſico, quàm, fieri ſine cauſa quicquam, dicere) & illum motum naturalem omnium ponderum, vt ipſe conſtituit, è regione inferiorem locum petentium ſine cauſa eripuit atomis. nec tamen id, cuius cauſa hæc finxerat, aſſecutus eſt. nam ſi omnes atomi declinabunt, nullæ vnquam cohæreſcent: ſiue aliæ declinabunt, aliæ ſuo nutu rectè ferentur: primùm erit hoc quaſi prouinciam atomis dare, quæ rectè, quæ obliquè ferantur: deinde eadem illa atomorũ, in quo etiam Democritus hæret, turbulenta concurſio hunc mundi ornatum efficere non poterit. Ne illud quidem phyſici eſt credere aliquid eſſe minimum. quod profectò nunquam 16
putauiſſet, ſi à Polyæno familiari ſuo geometriam diſcere maluiſſet, quàm illam etiam ipſum dedocere. Sol Democrito magnus videtur, quippe homini erudito, in geometriaque perfecto. Huic bipedalis fortaſſe: tantùm enim eſſe cenſet, quantus videtur, vel paulòaut maiorem aut minorem: ita, quæ mutat, ea corrumpit: quæ ſequitur, ſunt tota Democriti. Atomi, inane, imagines, quæ idola nominant, quorum incurſione non ſolùm videamus, ſed etiam cogitemus, infinitio ipſa, quam ἀπειρίαν vocãt, tota ab illo eſt: tum innumerabiles mundi, qui & oriantur, & intereãnt quotidie. Quæ etſi mihi nullo modo probantur: tamẽn Democritum laudatum à cæteris, ab hoc, qui eum vnum ſecutus eſt, nollem vituperatum. Iam in altera philoſophiæ parte, quæ eſt quærẽdi ac diſſerendi, quæ λογικὴ dicitur, iſte veſter planè, vt mihi quidem videtur, inermis ac nudus eſt: tollit definitiones: nihil de diuidendo ac partiendo docet: non, quo modo efficia- 17
tur, concludatúrque ratio tradit: non, qua via captioſa ſoluantur, ambigua diſtinguantur, oſtendit: iudicia rerum in ſenſibus ponit: quibus ſi ſemel aliquid falſi pro vero probatum ſit, ſublatum eſſe omne iudicium veri & falſi putat. In tertia verò parte, quæ eſt de vita & moribus, in conſtitutione finis nil generoſum ſapit, atque magnificum.

Deſunt nonnulla.

Confirmat illud vel maximè, quòd ipſa natura, vt ait ille, aſciſcat & reprobet, id eſt voluptatem & dolorem. Ad hæc, & quæ fugiamus, & quæ ſequamur, refert omnia. quod quanquam Ariſtippi eſt, à Cyrenaicíſque melius, liberiúſque defenditur, tamen eiuſ- 18
modi eſſe iudico, vt nihil homine videatur indignius: ad maiora enim quædam nos natura genuit, & conformauit, vt mihi quidem videtur. Ac fieri poteſt, vt errem: ſed 19

ita prorſus exiſtimo, neque eum Torquatũ, qui hoc primus cognomen inuenerit, aut torquem illum hoſti detraxiſſe, vt aliquam ex eo perciperet corporis voluptatem: aut cum Latinis tertio Conſulatu conflixiſſe apud Veſerim propter voluptatem. Quòd vero ſecuri filium percuſſerit, priuauiſſe ſe etiam videtur multis voluptatibus, cùm ipſi naturæ, patrióque amori prætulerit ius maieſtatis atque imperii. Quid L. Torquatus, is, qui Conſul cum Cn. Octauio fuit: cùm illam ſeueritatem in eo filio adhibuit, quem in adoptionem D. Silano emancipauerat, vt eum, Macedonũ legatis accuſantibus, quòd pecunias Prætorem in prouincia cepiſſe arguerent, cauſam apud ſe dicere iuberet: réque ex vtraque parte audita, pronunciaret eum non talem videri fuiſſe in imperio, quales eius maiores fuiſſent, & in conſpectum ſuum venire vetuit: nunquid videtur tibi de voluptatibus ſuis cogitauiſſe? Sed vt omittam pericula, labores, dolorem etiam, quem optimus quiſque pro patria & pro ſuis ſuſcipit, vt non modò nullam captet, ſed etiam prætereat omnes voluptates: dolores denique quoſuis ſuſcipere malit, quàm deſerere vllam officii partem: ad ea, quæ hoc non minus declarant, ſed videntur leuiora, veniamus. Quid tibi Torquate, quid huic Triario literæ, quid hiſtoriæ, cognitióque rerum, quid poetarum euolutio, quid tanta tot verſuum memoria voluptatis affert? Nec mihi illud dixeris: Hæc enim ipſa mihi ſunt voluptati, & erant illa Torquatis. Nunquam hoc ita defendit Epicurus, neque verò tu, aut quiſquam eorum, qui aut ſaperet aliquid, aut iſta didiciſſet. Et quod quæritur ſæpe, cur tã multi ſunt Epicurei, ſunt aliæ quoq; cauſæ: ſed multitudinem hoc maximè allicit, quòd ita dici putat ab illo, recta & honeſta quæ ſint, ea facere ipſa per ſe lætitiam, id eſt voluptatem. Homines optimi non intelligunt totam rationem euerti, ſi ita ſe res habeat. Nam ſi concederetur, etiam ſi ad corpus nihil referatur, iſta ſua ſponte & per ſe eſſe iocũda: per ſe eſſet & virtus, & cognitio rerum, quod minimè ille vult, expetenda. Hæc igitur Epicuri non probo, inquam. De cætero, vellem equidem aut ipſe doctrinis fuiſſet inſtructior (eſt enim, quod ita tibi videri neceſſe eſt, non ſatis politus iis artibus, quas qui tenent, eruditi appellantur) aut ne deterruiſſet alios à ſtudiis. quanquam te quidem video minimè eſſe deterritum. Quæ cùm dixiſſem, magis vt illum prouocarem, quàm vt ipſe loqueretur: tum Triarius leniter arridens, Tu quidem, inquit, totum Epicurum penè è philoſophorum choro ſuſtuliſti. quid ei reliquiſti, niſi te quoque, vt id modò loqueretur, intelligere quid diceret? Aliena dicit in phyſicis, nec ea ipſa, quæ tibi probarentur: ſed ſi quæ in his corrigere voluit, deteriora fecit. Differendi artem nullam habuit. Voluptatem cùm ſummum bonum diceret, primùm in eo ipſo parum vidit, deinde hoc quoque alienum. nam antè Ariſtippus, & ille melius: etenim quaſi detractis de homine ſenſibus, addidiſti ad extremum, etiam indoctum fuiſſe. Fieri, inquam, ò Triari nullo pacto poteſt, vt nõ dicas, quid non probes eius, à quo diſſentias. Quid enim me prohiberet Epicureum eſſe, ſi probarem quæ ille diceret? cùm præſertim illa perdiſcere ludus eſſet. Quamobrem diſſerentium inter ſe reprehenſiones non ſunt vituperandæ. Maledicta, cõtumeliæ, tum iracundiæ, contentiones, concertationéſque in diſputando pertinaces, indignæ mihi philoſophia videri ſolẽt. Tunc Torquatus, Prorſus, inquit, aſſentior: neque enim diſputari ſine reprehenſione, nec cum iracundia aut pertinacia rectè diſputari poteſt. ſed ad hæc, niſi moleſtum eſt, habeo quæ velim. At me, inquam, niſi te audire vellem, cẽſes hæc dicturum fuiſſe? Verum igitur percurri omnem Epicuri diſciplinam placet, an de vna voluptate quæri, de qua omne certamen eſt? Tuo verò id quidem arbitratu. Sic faciam igitur, inquit: vnam rem explicabo, eámque maximam. De phyſicis aliàs: & quidem tibi & declinationem iſtam atomorum, & magnitudinem ſolis probabo, & Democriti errata ab Epicuro reprehenſa & correcta permulta. Nunc dicam de voluptate, nihil ſcilicet noui, ea tamen, quæ te ipſum probaturum eſſe confidam. Certè, inquam, pertinax non ero, tibíque, ſi mihi probabis ea, quæ dices, libẽter aſſentiar. Probabo, inquit, modò iſta ſis æquitate, quam oſtendis: ſed vti oratione perpetua malo,

quàm interrogare,aut interrogari. Vt placet,inquam. Tunc dicere exorſus eſt. Pri-
mùm igitur,inquit, agam ſic,vt ipſi auctori huius diſciplinæ placet: conſtituam, quid,
& quale ſit id,de quo quærimus:nõ quo ignorare vos arbitrer,ſed vt ratione & via pro- 13
cedat oratio.Quærimus igitur quid ſit extremũ,quid vltimum bonorũ,quod omnium
philoſophorum ſententia tale debet eſſe,vt ad id omnia referri oporteat,ipſum autem
nuſquam. Hoc Epicurus in voluptate ponit; quod ſummum bonum eſſe vult, ſum-
múmque malũ dolorem,ídque inſtituit docere ſic: Omne animal,ſimulatque natum
ſit, voluptatem appetere,eáque gaudere vt ſummo bono, dolorem aſpernari, vt ſum-
mum malum,&, quantum poſſit,à ſe repellere, ídque facere nondum deprauatũ, ipſa
natura incorruptè atque integrè iudicare. itaque negat opus eſſe ratione,neque diſpu-
tatione,quamobrem voluptas expetenda,fugiendus dolor ſit.Sentiri hoc putat,vt ca-
lere ignem,niuẽ eſſe albam,dulce mel:quorũ nihil oporteret exquiſitis rationibus con
firmare, tantùm ſatis eſſe admonere : intereſſe enim inter argumentũ,concluſionẽm- 14
que rationis, & inter mediocrem animaduerſionem atque admonitionem: altera, oc-
culta quædam,& quaſi inuoluta aperiri: altera prompta & aperta indicari:etenim quo-
niam detractis de homine ſenſibus, reliqui nihil eſt, neceſſe eſt, quid aut ſecũdum na-
turam,aut contra ſit,à natura ipſa iudicari: voluptatem etiam & per ſe expetendam eſ-
ſe, & dolorem ipſum per ſe eſſe fugiendum. etenim quid percipit, & quid iudicat, quo
aut petat,aut fugiat aliquid,præter voluptatem & dolorem? Sunt autem quidam è no-
ſtris, qui hæc ſubtilius velint tradere, & negent ſatis eſſe,quid bonum ſit, aut quid ma-
lum,ſenſu iudicari,ſed animo etiam ac ratione intelligi poſſe,& voluptatem ipſam per
ſe eſſe expetendam,& dolorem ipſum per ſe eſſe fugiendũ.itaque aiunt hanc quaſi na-
turalem,atque inſitam in animis noſtris ineſſe notionem,vt alterum eſſe appetẽdum,
alterum aſpernandum ſentiamus. Alii autem,quibus ego aſſentior,cùm à philoſophis 15
compluribus permulta dicuntur,cur nec voluptas in bonis ſit numeranda,nec in ma-
lis dolor, non exiſtimant oportere nimium nos cauſæ confidere, ſed & argumentan-
dum, & accuratè diſſerendum, & rationibus conquiſitis de voluptate & dolore diſpu-
tandum putant. Sed vt perſpiciatis, vnde omnis iſte error natus ſit voluptatem accu-
ſantium,dolorémque laudantium, totam rem aperiam, eáque ipſa, quæ ab illo inuen-
tore veritatis, & quaſi architecto beatæ vitæ dicta ſunt,explicabo. Nemo enim ipſam
voluptatem, quia voluptas ſit,aſpernatur, aut odit,aut fugit,ſed quia cõſequuntur ma-
gni dolores eos, qui ratione voluptatem ſequi neſciunt. Neque porrò quiſquam eſt,
qui dolorem ipſum, quia dolor ſit, amet,conſectetur, adipiſci velit, ſed quia nonnun-
quam eiuſmodi incidunt tempora, vt labore & dolore magnam aliquam quærat vo-
luptatem. Vt enim ad minima veniam, quis noſtrum exercitationem vllam corporis
ſuſcipit laborioſam, niſi vt aliquid ex ea commodi conſequatur? Quis autem vel eum 16
iure reprehenderit,qui in ea voluptate velit eſſe,qua nihil moleſtiæ conſequatur, vel il-
lum, qui dolorem eum fugiat, quo voluptas nulla pariatur? At verò eos & accuſamus,
& iuſto odio digniſſimos ducimus, qui blanditiis præſentium voluptatum deleniti at-
que corrupti,quos dolores,quas moleſtias excepturi ſint, occæcati cupiditate non pro-
uident.Similíque ſunt in culpa qui officia deſerũt mollitia animi,id eſt laborum & do-
lorum fuga:& harum quidem rerum facilis eſt & expedita diſtinctio.Nam libero tem
pore, cùm ſoluta nobis eſt eligendi optio, cúmque nihil impedit, quo minus id, quod
maximè placeat, facere poſſimus, omnis voluptas aſſumenda eſt, omnis dolor repel-
lẽdus. Temporibus autem quibuſdam, aut officiis debitis, aut rerum neceſſitatibus ſæ-
pe euenit, vt & voluptates repudiandæ ſint, & moleſtiæ non recuſandæ. Itaque harum 17
rerum hic tenetur à ſapiẽte delectus,vt aut reiiciendis voluptatibus maiores alias con-
ſequatur,aut perferendis doloribus aſperiores repellat.Hanc ego cùm teneam ſenten-
tiam,quid eſt cur verear, ne ad eam non poſſim accõmodare Torquatos noſtros? quos
tu paulò antè tum memoriter, tum etiam erga nos amicè & beneuolè collegiſti. Nec

me tamen laudandis maioribus meis corrupiſti, nec ſegniorem ad reſpondendum reddidiſti. Quorum facta quemadmodum, quæſo, interpretaris? ſiccine eos cenſes aut in armatum hoſtem impetum feciſſe, aut in liberos, aut in ſanguinem ſuum iam crudeles fuiſſe, nihil vt de vtilitatibus, nihil vt de commodis ſuis cogitarent? At id ne feræ quidem faciunt, vt ita ruant, atque turbentur, vt, earum motus & impetus quò pertineant, non intelligamus. Tu tam egregios viros cenſes tantas res geſſiſſe ſine cauſa? quæ fuerit cauſa, mox videro: interea hoc tenebò, ſi ob aliquam cauſam iſta, quæ ſine dubio præclara ſunt, fecerint, virtutem his per ſeipſam cauſam non fuiſſe. Torquem detraxit hoſti: & quidē ſe texit, ne interiret. at magnum periculum adiit: in oculis quidē exercitus. quid ex eo conſecutus eſt? laudem & charitatem: quæ ſunt vitæ ſine metu degendæ præſidia firmiſſima. filium morte mulctauit: ſi ſine cauſa, nollem me ab eo ortum tam importuno, támque crudeli: ſin vt dolore ſuo ſanciret militaris imperii diſciplinam, exercitúmque in grauiſſimo bello animaduerſionis metu contineret, ſaluti proſpexit ciuium, qua intelligebat contineri ſuam. Atque hæc ratio latè patet. In quo enim maximè cōſueuit iactare veſtra ſe oratio, tua præſertim, qui ſtudioſè antiqua perſequeris, claris & fortibus viris commemorandis, eorúmque factis non emolumento aliquo, ſed ipſius honeſtatis decore laudandis, id totum euertitur eo delectu rerum, quem modò dixi, conſtituto, vt aut voluptates omittantur maiorum voluptatum adipiſcendarum cauſa, aut dolores ſuſcipiantur maiorum dolorum effugiendorum gratia. Sed de clarorum hominum factis illuſtribus & glorioſis ſatis hoc loco dictum ſit: erit enim iam de omnium virtutum curſu ad voluptatem proprius differendi locus. Nunc autem explicabo, voluptas ipſa quæ, qualíſque ſit, vt tollatur error omnis imperitorum, intelligatúrque ea, quæ voluptaria, delicata, mollis habeatur diſciplina, quàm grauis, quàm continens, quàm ſeuera ſit: non enim hanc ſolam ſequimur, quæ ſuauitate aliqua naturam ipſam mouet, & cum iocunditate quadam percipitur ſenſibus, ſed maximam illam voluptatem habemus, quæ percipitur omni dolore detracto. Nam quoniam, cùm priuamur dolore, ipſa liberatione & vacuitate omnis moleſtiæ gaudemus, omne autem id, quo gaudemus, voluptas eſt, vt omne, quo offendimur, dolor: doloris omnis priuatio rectè nominata eſt voluptas. Vt enim cum cibo & potione fames ſitíſque depulſa eſt, ipſa detractio moleſtiæ conſecutionem affert voluptatis: ſic in omni re doloris amotio ſucceſſionem efficit voluptatis: itaque non placuit Epicuro medium eſſe quiddam inter dolorem & voluptatem: illud enim ipſum, quod quibuſdam medium videtur, cùm omni dolore caret, non modò voluptatem eſſe, verùm etiā ſummam voluptatem. Quiſquis enim ſentit, quemadmodum ſit affectus, eum neceſſe eſt aut in voluptate eſſe, aut in dolore: omni autem priuatione doloris putat Epicurus terminari ſummam voluptatem, vt poſtea variari voluptas diſtinguíque poſſit, augeri amplificaríque non poſſit. At etiam Athenis, vt à patre audiebam, facetè & vrbanè Stoicos irridente, ſtatua eſt in Ceramico Chryſippi ſedentis porrecta manu, quæ manus ſignificet illum in hac eſſe rogatiuncula delectatum. Nunquidnam manus tua ſic affecta, quemadmodum affecta nunc eſt, deſiderat? Nihil ſanè. At, ſi voluptas eſſet bonum, deſideraret. Ita credo. Non eſt igitur voluptas bonum. Hoc ne ſtatuam quidē dicturam pater aiebat, ſi loqui poſſet. concluſum eſt enim contra Cyrenaicos ſatis acutè: nihil ad Epicurum. Nam ſi ea ſola voluptas eſſet, quæ quaſi titillaret ſenſus, vt ita dicam, & ad eos cum ſuauitate afflueret & illaberetur, nec manus eſſe contenta poſſet vlla vacuitate doloris ſine iucundo motu voluptatis: ſin autem ſumma voluptas eſt, vt Epicuro placet, nihil dolere, primùm tibi rectè Chryſippe conceſſum eſt, nihil deſiderare manum, cùm ita eſſet affecta: ſecundum non rectè, ſi voluptas eſſet bonum, fuiſſe deſideraturam. iccirco enim non deſideraret, quia, quod dolore caret, id in voluptate eſt. Extremum autem eſſe bonorum voluptatem, ex hoc facilè perſpici poteſt. Conſtituamus aliquem magnis, multis, perpetuis fruentem & animo & corpore voluptatibus,

nullo dolore nec impediente,nec impendenre: quem tandem hoc ſtatu aut præſtabi-
liorem, aut magis expetendum poſſumus dicere? Ineſſe enim neceſſe eſt in eo, qui ita
ſit affectus, & firmitatem animi, nec mortem,nec dolorem timentis, quòd mors ſenſu
careat, dolor in longinquitate leuis, in grauitate breuis ſoleat eſſe, vt eius magnitudi-
nem celeritas, diuturnitatem alleuatio conſuletur. Ad ea cùm accedit, vt neque diui-
num numen horreat, nec præteritas voluptates effluere patiatur, earúmque aſſidua
recordatione lætetur:quid eſt,quod huic poſſit,quod melius ſit,accidere? Statue contra
aliquem confectum tantis animi,corporíſque doloribus,quanti in hominem maximi
cadere poſſunt,nulla ſpe propoſita, fore leuius aliquando,nulla præterita,nec præſen-
ti, nec expectata voluptate: quid eo miſerius dici aut fingi poteſt? quòd ſi vita dolori- 13
bus referta maximè fugienda eſt, ſummum profectò malum eſt viuere cum dolore.
Cui ſententiæ conſentaneum eſt, vltimûm eſſe bonorum cum voluptate viuere: nec
enim habet noſtra mens quicquam, vbi conſiſtat tanquam in extremo, omnéſque &
metus & ægritudines ad dolorem referuntur: nec præterea eſt res vlla, quæ ſuâ natura
aut ſolicitare poſſit aut frangere. Præterea & appetendi, & refugiēdi, & omnino rerum
gerendarum initia proficiſcuntur aut à voluptate, aut à dolore. quod cùm ita ſit, perſpi-
cuum eſt, omnes rectas res atque laudabiles eò referri, vt cum voluptate viuatur. Quo-
niam autem id eſt vel ſummū bonum vel vltimum vel extremúm, quod Græci τέλος
nominant, quod ipſum nullam ad aliam rem, ad id autem res referuntur omnes: faten-
dum eſt, ſummum eſſe bonum iucundè viuere. Id qui in vna virtute ponunt, & ſplen-
dore nominis capti, quid natura poſtulet, non intelligūt: errore maximo, ſi Epicurum 14
audire voluerint, liberātur: iſtæ enim veſtræ eximiæ pulchræque virtutes, niſi volupta-
tem efficerent, quis eas aut laudabiles, aut expetēdas arbitraretur? Vt enim medicorum
ſcientiam non ipſius artis, ſed bonæ valetudinis cauſa probamus, & gubernatoris ars,
quia bene nauigandi rationem habet, vtilitate, non arte laudatur: ſic ſapientia, quæ ars
viuendi putāda eſt, non expeteretur, ſi nihil efficeret: nunc expetitur, quod eſt tāquam
artifex conquirendæ & comparandæ voluptatis. quam autem dicam voluptatem, iam
videtis, ne inuidia verbi labefactetur oratio mea. nam cùm ignoratione rerum bona-
rum & malarum maximè hominum vita vexetur, ob eúmque errorem & voluptatibus
maximis ſæpe priuentur, & grauiſſimis animi doloribus torqueātur: ſapientia eſt adhi-
benda, quæ & terroribus, cupiditatibúſque detractis, & omnium falſarum opinionum 15
temeritate direpta, certiſſimam ſe nobis ducem præbeat ad voluptatem: ſapiētia enim
eſt vna, quæ mœſtitiā pellat ex animis, quæ nos exhorreſcere metu non ſinat, qua præ-
ceptrice in tranquillitate viui poteſt, omnium cupiditatū ardore reſtincto. cupiditates
enim ſunt inſatiabiles, quæ non modò ſingulos homines, ſed vniuerſas familias euer-
tunt, totam etiam labefactant ſæpe Remp. ex cupiditatibus odia, diſſidia, diſcordiæ, ſe-
ditiones, bella naſcuntur. Nec hæ ſeſe foris ſolùm iactant, nec tantùm in alios cæco im-
petu incurrunt: ſed intus etiam in animis incluſæ, inter ſe diſſident atque diſcordant.
Ex quo vitam amariſſimam neceſſe eſt effici: vt ſapiens ſolùm amputata circunciſaque
inanitate omni & errore, naturæ finibus contentus, ſine ægritudine poſſit & ſine metu
viuere. Quæ eſt enim aut vtilior, aut ad benè viuendum aptior partitio, quàm illa, qua
eſt vſus Epicurus? qui vnum genus poſuit earum cupiditatum, quæ eſſent & naturales 16
& neceſſariæ: alterum, quæ naturales eſſent, nec tamen neceſſariæ: tertium, quæ nec na-
turales, nec neceſſariæ: quarum ea ratio eſt, vt neceſſariæ nec opera multa, nec impen-
ſa expleantur. ne naturales quidem multa deſiderant, propterea quòd ipſa natura di-
uitias, quibus contenta eſt, & parabiles & terminatas habet. Inanium autem cupidi-
tatum nec modus vllus, nec finis inueniri poteſt. Quòd ſi vitam omnem videmus
perturbari errore & inſcitia, ſapientiámque eſſe ſolam, quæ nos à libidinum impetu, &
formidinum terrore vindicet, & ipſius fortunæ modicè ferre doceat iniurias, & omnes
doceat vias quæ ad quietem & tranquillitatem ferant: quid eſt, cur dubitemus dicere,

& ſapientiam propter voluptatem expetendam, & inſipiéntiam propter moleſtias eſ-
37 ſe fugiendam? Eadémque ratione ne temperantiam quidem propter ſe expetendam
eſſe dicemus, ſed quia pacem animis afferat, & eos quaſi concordia quadam placet ac
leniat: temperantia eſt enim, quæ in rebus aut expetendis aut fugiendis, rationem vt
ſequamur, monet: nec enim ſatis eſt iudicare, quid faciendum, non faciendúmve ſit,
ſed ſtare etiam oportet in eo, quod ſit iudicatum. Plerique autem, quòd tenere atque
ſeruare id, quod ſtatuerunt, non poſſunt, victi & debilitati, obiecta ſpecie voluptatis tra
dunt ſe libidinibus conſtringendos, nec, quid prouenturum ſit, prouident, ob eámque
cauſam propter voluptatem & paruam, & non neceſſariam, & quæ vel aliter parare-
tur, & qua etiam carere poſſent ſine dolore, tum in morbos graues, tum in damna, tũ
in dedecora incurrunt, ſæpe etiam legum, iudiciorúmque pœnis obligantur. Qui au-
tem ita frui volunt voluptatibus, vt nulli propter eas dolores conſequatur, & qui ſuum
38 iudicium retinent, ne voluptate victi faciant id, quod ſentiunt non eſſe faciendum: hi
voluptatem maximam adipiſcuntur prætermittẽda voluptate. iidem etiam dolorem
ſæpe perpetiuntur, ne, ſi id non faciant, incidant in maiorem. Ex quo intelligitur, nec
intemperantiam propter ſe fugiendam eſſe: temperantiámque expetendam, non quia
voluptates fugiat, ſed quia maiores conſequatur. Eadem fortitudinis ratio reperietur.
Nam neque laborum perfunctio, neque perpeſſio dolorum per ſe ipſa allicit, nec pa-
tientia, nec aſſiduitas, nec vigiliæ, nec ea ipſa, quæ laudatur, induſtria, ne fortitudo qui-
dem: ſed iſta ſequimur, vt ſine cura, metúque viuamus, animúmque & corpus, quantũ
efficere poſſimus, moleſtia liberemus. Vt enim mortis metu, omnis quietæ vitæ ſtatus
perturbatur, & vt ſuccumbere doloribus, eóſque humili animo, imbecillóque ferre, mi
ſerum eſt, ob eámque debilitatem animi, multi parentes, multi amicos, nonnulli pa-
39 triam, plerique autem ſeipſos penitus perdiderunt: ſic robuſtus animus & excelſus o-
mni eſt liber cura & angore, cùm & mortem contemnit: qua qui affecti ſunt, in eadem
cauſa ſunt, qua antequã nati, & ad dolores ita paratus eſt, vt meminerit maximos mor-
te finiri, paruos multa habere interualla quietis, mediocrium nos eſſe dominos, vt, ſi
tolerabiles ſint, feramus: ſin minus, æquo animo è vita, cùm ea non placeat, tanquam è
theatro exeamus. Quibus rebus intelligitur, nec timiditatem ignauiámque vituperari,
nec fortitudinem patientiámque laudari ſuo nomine: ſed illas reiici, quia dolorem pa-
riant, has optari, quia voluptatem. Iuſtitia reſtat, vt de omni virtute ſit dictum. ſed ſi-
milia ferè dici poſſunt. Vt enim ſapientiam, temperantiam, fortitudinem copulatas
eſſe docui cum voluptate, vt ab ea nullo modo nec diuelli, nec diſtrahi poſſint: ſic de
40 iuſtitia iudicandum eſt: quæ non modò nunquam nocet cuiquam, ſed contrà ſemper
alit aliquid tum vi ſua atque natura, quod tranquillet animos, tum ſpe, nihil earum re-
rũm defuturum, quas natura deprauata deſiderat. quemadmodum temeritas & libi-
do & ignauia ſemper animum excruciant, & ſemper ſolicitant, turbulentǽque ſunt: ſic
cuius in mente conſedit, hoc ipſo, quòd adeſt, turbulenta non poteſt fieri: & ſi verò mo
lita quippiam eſt, quamuis occultè fecerit, nunquam tamen cõfidet id fore ſemper oc-
cultum. Plerunque improborum facta primò ſuſpicio inſequitur, deinde ſermo atque
fama, tum accuſator, tum iudex: multi etiam, vt te Conſule, ipſi ſe indicauerunt. Quòd
ſi qui ſatis opibus hominum ſibi contra conſciẽtiã ſepti eſſe & muniti videntur, deo-
rum tamen numen horrent, eáſque ipſas ſolicitudines, quibus eorũm animi noctes at-
41 que dies exeduntur, à diis immortalibus ſupplicii cauſa importari putant. Quæ autem
tanta ex improbis factis ad minuendas vitæ moleſtias acceſſio fieri poteſt, quanta ad
augendas tum conſcientia factorum, tum pœna legum, odióque ciuium? Et tamen
in quibuſdam neque pecuniæ modus eſt, neque honoris, neque imperii, nec libidinũ,
nec epularum, nec reliquarum cupiditatum: quas nulla præda vnquam improbè parta
minuit, ſed auget potius, atque inflammat: vt coërcendi magis, quàm dedocendi eſſe
videantur. Inuitat igitur vera ratio bene ſanos ad iuſtitiam, æquitatem, fidem: neque

homini infanti, atque impotenti iniuſtè facta conducunt, qui nec facilè efficere poſſit,
quod conetur, nec obtinere, ſi effecerit: & opes vel fortunæ, vel ingenii liberalitati ma-
gis conueniunt: qua qui vtuntur, beneuolentiam ſibi concilianr, & quod aptiſſimum
eſt ad quietè viuendum, charitatem: præſertim cùm omnino nulla ſit cauſa peccandi.
quæ enim cupiditates à natura proficiſcuntur, facilè explentur ſine vlla iniuria: quæ au- 42
tem inanes ſunt, his parendum non eſt: nihil enim deſiderabile concupiſcunt, plúſque
in ipſa iniuria detrimenti eſt, quàm in iis rebus emolumenti, quæ iniuria pariuntur. Ita-
que ne iuſtitiam quidem rectè quis dixerit per ſeipſam optabilem, ſed quia iucundita-
tis vel plurimum afferat. nam diligi & charum eſſe, iucundum eſt, propterea quia tu-
tiorem vitam & voluptatem efficit pleniorem. Itaque non ob ea ſolùm incommoda,
quæ eueniunt improbis, fugiendam improbitatem putamus, ſed multò etiam magis,
quòd cuius in animo verſatur, nunquam ſinit eum reſpirare, nunquam acquieſcere.
Quòd ſi ne ipſarum quidem virtutum laus, in qua maximè cæterorum philoſophorũ
exultat oratio, reperire poteſt exitum, niſi dirigatur ad voluptatem, voluptas autem eſt
ſola quæ nos vocet ad ſe, & alliciat ſuapte natura: non poteſt eſſe dubium, quin id ſit
ſummum atque extremum bonorum omnium, beatéque viuere nihil aliud ſit, niſi cũ 43
voluptate viuere. Huic certæ ſtabiliſque ſententiæ quæ ſint coniuncta, explicabo breui.
Nullus in ipſis error eſt finibus bonorum & malorum, id eſt in voluptate aut in dolo-
re: ſed in his rebus peccant, cùm, è quibus hæc efficiantur, ignorant. Animi autem vo-
luptates & dolores naſci fatemur è corporis voluptatibus & doloribus. itaque conce-
do, quod modò dicebas, cadere cauſa, ſiqui è noſtris aliter exiſtimant: quos quidem vi-
deo eſſe multos, ſed imperitos. quanquam autem & lætitiam nobis voluptas animi, &
moleſtiam dolor afferat: eorum tamen vtrunque & ortum eſſe è corpore, & ad corpus
referri, nec ob eam cauſam non multò maiores eſſe & voluptates, & dolores animi,
quàm corporis. nam corpore nihil, niſi præſens, & quod adeſt, ſentire poſſumus: ani-
mo autem & præterita & futura. Vt enim æquè doleamus animo, cùm corpore dole-
mus: fieri tamen permagna acceſſio poteſt, ſi aliquod æternum & infinitum impen- 44
dere malum nobis opinemur. quod idem licet transferre in voluptatem, vt ea maior
ſit, ſi nihil tale metuamus. Iam illud quidem perſpicuum eſt, maximam animi aut vo-
luptatem, aut moleſtiam plus aut ad beatam, aut ad miſeram vitam afferre momenti,
quàm eorum vtrumuis, ſi æquè diu ſit in corpore. non placet autem, detracta volupta-
te, ægritudinem ſtatim conſequi, niſi in voluptatis locum dolor fortè ſucceſſerit: at cõ-
trà, gaudere noſmet omittendis doloribus, etiam ſi voluptas ea, quæ ſenſum moueat,
nulla ſucceſſerit. eo intelligi poteſt, quanta voluptas non dolere ſit. Sed vt iis bonis eri-
gimur, quæ expectamus: ſic lætamur iis, quæ recordamur. Stulti autem malorum me-
moria torquentur: ſapientes bona præterita grata recordatione renouata delectant. Eſt
autem ſitum in nobis, vt & aduerſa quaſi perpetua obliuione obruamus, & ſecunda iu-
cundè ac ſuauiter meminerimus. Sed cùm ea, quæ præterierunt, acri animo & attento 45
intuemur, tunc fit, vt ægritudo ſequatur, ſi illa mala ſint: lætitia, ſi bona. O' præclaram
beatè viuendi, & apertam, & ſimplicem, & directam viam! Cùm enim certè nihil ho-
mini poſſit melius eſſe, quàm vacare omni dolore & moleſtia, perfruíque maximis &
animi & corporis voluptatibus: videtíſne, quàm nihil prætermittatur, quod vitam adiu
uet, quo facilius id, quod propoſitum eſt, ſummum bonum conſequamur: clamat Epi-
curus, is, quem vos nimis voluptatibus eſſe deditum dicitis, non poſſe iucundè viui, ni-
ſi ſapienter, honeſtè, iuſtéque viuatur: nec ſapienter, honeſtè, iuſtè, niſi iucundè: neque
enim ciuitas in ſeditione beata eſſe poteſt, nec in diſcordia dominorum domus: quo
minus animus à ſe ipſe diſſidens, ſecúmque diſcordans, guſtare partem vllam liquidæ
voluptatis & liberæ poteſt. Atqui pugnantibus & contrariis ſtudiis, conſiliíſque ſemper 46
vtens, nihil quieti videre, nihil tranquilli poteſt. Quòd ſi corporis grauioribus morbis
vitæ iucunditas impeditur: quãto magis animi morbis impediri neceſſe eſt? Animi au-

tem morbi ſunt cupiditates immenſæ & inanes diuitiarum, gloriæ, dominationis, libi-
dinoſarum etiam voluptatum. Accedunt ægritudines, moleſtiæ, mœrores, qui animos
exedunt, conficiúntque curis hominum non intelligẽtium, nihil dolendũ eſſe animo,
quod ſit à dolore corporis præſenti, futuróue ſeiunctum. Nec verò quiſquam ſtultus
non horum morborũ aliquo laborat: nemo igitur eſt non miſer. Accedit etiam mors:
quæ quaſi ſaxum Tãtalo ſemper impendet: tum ſuperſtitio, qua qui eſt imbutus, quie-
tus eſſe nunquam poteſt. Præterea bona præterita non meminerunt, præſentibus non
47 fruuntur, futura modò expectant: quæ quia certa eſſe non poſſunt, conficiuntur & an-
gore & metu: maximéque cruciãtur, cùm ſerò ſentiunt fruſtrà ſe aut pecuniæ ſtuduiſ-
ſe, aut imperiis, aut opibus, aut gloriæ: nullas enim conſequuntur voluptates: quarum
potiendi ſpe inflammati, multos labores, magnóſque ſuſceperant. Ecce autem alii mi-
nuti & anguſti, aut omnia ſemper deſperantes, aut maleuoli, inuidi, difficiles, lucifugi,
maledici, monſtroſi, alii autem etiam amatoriis leuitatibus dediti, alii petulantes, alii
audaces, proterui, iidem intemperãtes & ignaui, nunquam in ſententia permanentes.
quas ob cauſas in eorum vita nulla eſt intercapedo moleſtiæ. Igitur neque ſtultorum
quiſquam beatus, neque ſapientum non beatus. Multóque hoc melius nos, veriúſque
quàm Stoici. Illi enim negãt bonum quicquam eſſe, niſi neſcio quam illam vmbram,
48 quod appellant honeſtum, non tam ſolido, quàm ſplendido nomine: virtutem autem
nixam hoc honeſto nullam requirere voluptatem, atque ad beatè viuẽdum ſe ipſa eſſe
contẽtam. Sed poſſunt hæc quadã ratione dici, non modò non repugnantibus, verùm
etiam approbantibus nobis: ſic enim ab Epicuro ſapiens beatus ſemper inducitur: fi-
nitas habet cupiditates: negligit mortem: de diis immortalibus ſine vllo metu vera ſen
tit: non dubitat, ſi ita melius ſit, de vita migrare: his rebus inſtructus ſemper in volupta-
te eſt: neque enim tẽpus eſt vllum, quo non plus habeat voluptatum, quàm dolorum.
nam & præterita gratè meminit, & præſentibus ita potitur, vt animaduertat quanta ſint
ea, quámque iucunda: neque pendet ex futuris, ſed expectat illa, fruitur præſentibus:
ab iíſque vitiis, quæ paulò antè collegi, abeſt plurimùm: &, cùm ſtultorum vitam cum
49 ſua comparat, magna afficitur voluptate. dolores autem, ſi qui incurrunt, nunquam
vim tantam habent, vt non plus habeat ſapiens, quod gaudeat, quàm quod agatur.
Optimè verò Epicurus, quòd exiguam dicit fortunam interuenire ſapienti, maximáſ-
que ab eo, & grauiſſimas res conſilio ipſius, & ratione adminiſtrari, nec maiorem volu-
ptatem ex infinito tempore ætatis percipi poſſe, quàm ex hoc percipiatur, quod vi-
deamus eſſe finitum. In dialectica autem veſtra nullam vim exiſtimauit eſſe nec ad
melius viuendum, nec ad commodius diſſerendum. In phyſicis quidem, cùm pluri-
mùm poſſint, ea ſcientia & verborum vis, & natura orationis, & conſequentium repu-
gnantiúmue ratio poteſt perſpici. Omnium autem rerum natura cognita, leuamur
ſuperſtitione, liberamur mortis metu, non cõturbamur ignoratione rerum: è qua ipſa
horribiles exiſtunt ſæpe formidines: denique etiam morati melius erimus, cùm didice-
50 rimus quæ natura deſideret. tum verò, ſi ſtabilem ſcientiam rerum tenebimus: ſeruata
illa, quæ quaſi delapſa de cælo eſt ad cognitionem omnium, regula, ad quam omnia iu-
dicia rerum dirigentur, nunquam vllius oratione victi ſententia deſiſtemus. Niſi au-
tem rerum natura perſpecta erit, nullo modo poterimus ſenſuum iudicia defendere.
Quicquid porrò animo cernimus, id omne oritur à ſenſibus. qui ſi omnes veri erunt,
vt Epicuri ratio docet: tum denique poterit aliquid cognoſci & percipi. quos qui tollũt,
& nihil poſſe percipi dicunt: ii remotis ſenſibus ne id ipſum quidem expedire poſ-
ſunt, quod diſſerunt. Præterea, ſublata cognitione & ſcientia, tollitur omnis ratio &
vitæ degendæ, & rerum gerendarum. Sic è phyſicis & fortitudo ſumitur contra mor-
tis timorem, & conſtantia contra metum religionis, & ſedatio animi omnium re-
rum occultarum ignoratione ſublata, & moderatio, natura cupiditatum generibúſ-
51 que earum explicatis: &, vt modò docui, cognitionis regula, & iudicio ab eadem illa

conſtituto, veri à falſo diſtinctio traditur. Reſtat locus huic diſputationi vel maximè
neceſſarius, de amicitia: quam, ſi voluptas ſummũ ſit bonum, affirmatis nullam omni-
no fore: de qua Epicurus quidem ita dicit: omnium rerum, quas ad bearè viuendum
ſapientia comparauerit, nihil eſſe maius amicitia, nihil vberius, nihil iucundius: neque
verò hoc oratione ſolùm, ſed multò magis vita & factis & moribus comprobauit. quod
quàm magnum ſit, fictæ veterum fabulæ declarant. in quibus tam multis, támque va-
riis ab vltima antiquitate repetitis, tria vix amicorum paria reperiuntur, vt ad Oreſtem
peruenias, profectus à Theſeo. At verò Epicurus vna in domo, & ea quidem anguſta,
quàm magnos, quantáque amoris conſpiratione conſentientes tenuit amicorum gre-
ges? quod fit etiam nunc ab Epicureis. Sed ad rem redeamus. de omnibus dici non 12
neceſſe eſt. Tribus igitur modis video eſſe à noſtris de amicitia diſputatum. Alii, cùm
eas voluptates, quæ ad amicos pertinerent, negarent eſſe per ſe ipſas tam expetendas,
quàm noſtras expeteremus: quo loco videtur quibuſdam ſtabilitas amicitiæ vacilla-
re: tuentur tamen eum locum, ſéque facilè, vt mihi videtur, expediunt. vt enim vir-
tutes, de quibus antè dictum eſt, ſic amicitiam negant à voluptate poſſe diſcedere: nam
cùm ſolitudo & vita ſine amicis, inſidiarum & metus plena ſit, ratio ipſa monet ami-
citias comparare: quibus partis, confirmatur animus, & à ſpe pariendarum volupta-
tum ſeiungi non poteſt. Atque vt odia, inuidiæ, deſpicationes aduerſantur voluptati-
bus: ſic amicitiæ non modò fautrices fideliſſimæ, ſed etiam effectrices ſunt volupta-
tum tam amicis, quàm ſibi. Quibus non ſolùm præſentibus fruuntur, ſed etiam ſpe eri-
guntur cõſequentis ac poſteri temporis. Quod quia nullo modo ſine amicitia firmam 13
& perpetuam iucunditatem vitæ tenere poſſumus, neque verò ipſam amicitiam tueri,
niſi æquè amicos & noſmetipſos diligamus: idcirco & hoc ipſum efficitur in amicitia,
& amicitia cum voluptate cõnectitur. nam & lætamur amicorum lætitia æquè, ac no-
ſtra: & pariter dolemus angoribus. Quocirca eodem modo ſapiens erit affectus erga
amicum, quo in ſe ipſum: quóſque labores propter ſuam voluptatem ſuſceperit, eoſ-
dem ſuſcipiet propter amici voluptatem: quæque de virtutibus dicta ſunt, quemad-
modum hæ ſemper voluptatibus inhærent, eadem de amicitia dicenda ſunt. Præclarè
enim Epicurus his penè verbis, Eadem, inquit, ſcientia confirmauit animum, ne quod
aut ſempiternum, aut diuturnum timeret malũ: quæ perſpexit in hoc ipſo vitæ ſpatio
amicitiæ præſidium eſſe firmiſſimum. Sunt autem quidam Epicurei timidiores paulò 14
contra veſtra conuitia, ſed tamen ſatis acuti: qui verentur, ne, ſi amicitiam propter no-
ſtram voluptatem expetẽdam putemus, tota amicitia quaſi claudicare videatur: itaque
primos cõgreſſus, copulationéſque conſuetudinum, inſtituendarum amicitiarum fieri
propter voluptatem: cùm autem vſus progrediens familiaritatem effecerit, tum amo-
rem eſſloreſcere tantum, vt, etiam ſi nulla ſit vtilitas ex amicitia, tamen ipſi amici pro-
pter ſe ipſos amentur. Etenim ſi loca, ſi phana, ſi vrbes, ſi gymnaſia, ſi campum, ſi canes,
ſi equos, ſi ludicra, exercendi aut venandi conſuetudine adamare ſolemus: quanto id
in hominum conſuetudine facilius fieri poterit, & iuſtius? Sunt autem qui dicũt fœdus
quoddam eſſe ſapientum, vt ne minus amicos quidem, quàm ſe ipſos diligant. quod &
fieri poſſe intelligimus, & ſæpe id videmus, & perſpicuum eſt nihil ad iucundè viuen-
dum reperiri poſſe, quod coniunctione tali ſit aptius. Quibus ex omnibus iudicari 15
poteſt, non modò non impediri rationem amicitiæ, ſi ſummum bonum in volupta-
te ponatur: ſed ſine hoc inſtitutionem amicitiæ omnino non poſſe reperiri. Quapro-
pter ſi ea, quæ dixi, ſole ipſo illuſtriora & clariora ſunt: ſi omnia dixi hauſta è fonte na-
turæ: ſi tota oratio noſtra omnem ſibi fidem ſenſibus cõfirmat, id eſt incorruptis atque
integris teſtibus: ſi infantes, pueri, ſi mutæ etiam beſtiæ penè loquũtur magiſtra ac du-
ce natura, nihil eſſe proſperũ niſi voluptatẽ, nihil improſperũ niſi dolorem: de quibus
neque deprauatè iudicãt, neque corruptè: nónne ei maximã gratiam habere debemus,
qui exaudita quaſi voce naturæ, ſic eam firmè grauitérq; cõprehenderit, vt omnes bene

ſanos in viam placatæ, tranquillæ, quietæ, beatæ vitæ deduceret? Qui quòd tibi parum
56 videtur eruditus, ea cauſa eſt, quòd nullam eruditionem eſſe duxit, niſi quæ beatæ vitæ
diſciplinam iuuaret. An ille tempus aut in poëtis euoluendis, vt ego & Triarius te hor-
tatore fecimus, conſumeret, in quibus nulla ſolida vtilitas, omníſque puerilis delecta-
tio: aut ſe, vt Plato, in muſicis, geometria, numeris, aſtris contereret? quæ & à falſis initiis
profecta, vera eſſe non poſſunt: &, ſi eſſent vera, nihil afferrēt, quo iucundius, id eſt, quo
melius viueremus. Eas ergo artes perſequeretur, viuendi artem tantam, támque ope-
roſam, & perinde fructuoſam relinqueret? non ergo Epicurus ineruditus, ſed ii indo-
cti, qui, quæ pueros non didiciſſe turpe eſt, ea putent vſque ad ſenectutem eſſe diſcen-
da. Quæ cùm dixiſſet, Explicaui, inquit, ſententiam meam, & eo quidem conſilio, tuum
iudicium vt cognoſcerem. Quæ mihi facultas, vt id meo arbitratu facerem, ante hoc
tempus nunquam eſt data.

M. T. CICERONIS DE FINIBVS BONORVM ET MALORVM AD M. BRVTVM LIBER II.

1 HIC cùm vterque me intueretur, ſeſéque ad audiendum ſignificarent
paratos: primùm, inquam, deprecor, ne me tanquam philoſophum
putetis ſcholam vobis aliquam explicaturum: quod ne in ipſis qui-
dem philoſophis magnopere vnquam probaui. quando enim So-
crates, qui parens philoſophiæ iure dici poteſt, quicquam tale fecit?
eorum erat iſte mos, qui tum ſophiſtæ nominabantur: quorum è nu-
mero primus eſt auſus Leontinus Gorgias in conuentu poſcere quæſtionem, id eſt iu-
bere dicere, qua de re quis vellet audire. Audax negocium: dicerem & impudens, niſi
hoc inſtitutum poſtea tranſlatum ad philoſophos noſtros eſſet. Sed & illum, quem
nominaui, & cæteros ſophiſtas, vt è Platone intelligi poteſt, luſos videmus à Socra-
te: is enim percontando atque interrogando elicere ſolebat eorum opiniones, qui-
2 buſcum diſſerebat, vt ad ea, quæ ii reſpondiſſent, ſi quid videretur, diceret. Qui mos
cùm à poſterioribus non eſſet retentus, Arceſilas eum reuocauit: inſtituírque, vt ii, qui
ſe audire vellent, non de ſe quærerent, ſed ipſi dicerent quid ſentirent. quod cùm di-
xiſſent, ille contra. Sed qui audiebant, quoad poterant, defendebant ſententiam ſuam.
Apud cæteros autem philoſophos, qui quæſiuit aliquid, tacet. quod quidē iam fit etiam
in Academia. Vbi enim is, qui audire vult, ita dixit, Voluptas mihi videtur eſſe ſum-
mum bonum: perpetua oratione contrà diſputatur: vt facilè intelligi poſſit, eos, qui
aliquid ſibi videri dicant, non ipſos in ea ſententia eſſe, ſed audire velle contraria. Nos
commodius agimus. non enim ſolùm Torquatus dixit, quid ſentiret, ſed etiam cur.
Ego autem arbitror, quanquam admodum delectatus ſum eius oratione perpetua, ta-
men commodius, cùm in rebus ſingulis inſiſtas, & intelligas quid quiſque concedat,
3 quid abnuat, ex rebus conceſſis concludi quid velis, & ad exitum perueniri. Cùm enim
fertur quaſi torrens oratio, quamuis multa cuiuſque modi rapiat, nihil tamen teneas,
nihil apprehendas, nuſquam orationem rapidam coerceas. Omnis autem in quæren-
do, quæ via quadam & ratione habetur, oratio præſcribere primùm debet, vt quibuſ-
dam in formulis ea res agatur, vt, inter quos diſſeritur, conueniat quid ſit id, de quo diſ-
ſeratur. Hoc poſitum in Phædro à Platone probauit Epicurus, ſenſitque in omni diſpu
tatione id fieri oportere: ſed quod proximum fuit, non vidit: negat enim definiri rem
placere: ſine quo fieri interdum non poteſt, vt inter eos, qui ambigunt, conueniat quid
ſit id, de quo agatur: velut in hoc ipſo, de quo nunc diſputamus. quærimus enim finem
bonorum. poſſumúſne ſcire, hoc quale ſit, niſi contulerimus inter nos, cùm finem bo-
norum dixerimus, quid finis, quid etiam ſit ipſum bonum? Atqui hæc patefactio quaſi
4 rerum opertarum, cùm, quid quidque ſit, aperitur, definitio eſt: qua tu etiam impru-

dens vtebare nonnũquam:nam hunc ipſum ſiue finem, ſiue extremum, ſiue vltimum
definiebas, id eſſe,quò omnia, quæ rectè fierent, referrentur, neque id ipſum vſquam
referretur. Præclarè hoc quidem. Bonum ipſum etiam quid eſſet,fortaſſe, ſi opus fuiſ-
ſet,definiſſes: aut quod eſſet natura appetendum: aut quod prodeſſet: aut quod iuua-
ret: aut quod liberet. Modò idem, niſi moleſtum eſt, quoniam tibi non omnino diſ-
plicet definire,& id facis cùm vis: velim definires,quid ſit voluptas, de quo omnis hæc
quæſtio eſt. Quaſi quiſquam,inquit,ſit,qui, quid ſit voluptas,neſciat,aut qui,quo magis
id intelligat, definitionem aliquam deſideret. Me ipſum eſſe dicerem, inquam, niſi
mihi viderer habere bene cognitam voluptatem,& ſatis firmè conceptam animo, at-
que comprehẽſam. Nunc autem dico ipſum Epicurum neſcire, & in eo nutare,eúm- 5
que, qui crebrò dicat diligenter oportere exprimi quæ vis ſubiecta ſit vocibus, non
intelligere interdũ quid ſonet hæc vox voluptatis,id eſt quæ res huic voci ſubiiciatur.
Tunc ille ridens, Hoc verò, inquit, optimum, vt is, qui finem rerum expetendarum
voluptatem eſſe dicat, id extremum, id vltimum bonorum: id ipſum quid ſit, quale
ſit,neſciat. Atqui,inquam,aut Epicurus, quid ſit voluptas,aut omnes mortales,qui vbi-
que ſunt, neſciunt. Quonam,inquit, modo? Quia voluptatem hanc eſſe ſentiunt,
omnes,quam ſenſus accipiens mouetur,& iucunditate quadam perfunditur.Quid er-
go, inquit, iſtam voluptatẽ Epicurus ignorat? Non ſemper,inquam: nam interdum
nimis etiam nouit, quippe qui teſtificetur ne intelligere quidem ſe poſſe, vbi ſit, aut
quid ſit vllum bonum, præter illud quod cibo aut potione, & aurium delectatione &
obſcœna voluptate capiatur. An hæc ab eo non dicuntur? Quaſi me pudeat, inquit, 6
iſtorum: aut non poſſim, quemadmodum ea dicantur, oſtendere. Ego verò non
dubito,inquam,quin facilè poſſis: nec eſt,quòd te pudeat ſapienti aſſentiri,qui ſe vnus,
quod ſciam, ſapientem profiteri ſit auſus. nam Metrodorum non putant ipſum pro-
feſſum: ſed cùm appellaretur ab Epicuro, repudiare tantum beneficium noluiſſe. Se-
ptem autem illi, non ſuo, ſed populorum omnium ſuffragio nominati ſunt. Verùm
hoc loco ſumo, verbis his eandem certè vim voluptatis Epicurum noſſe, quam cæte-
ros: omnes enim iucundum motum, quo ſenſus hilarentur, Græcè ἡδονὴν, Latinè vo-
7 luptatẽ vocant. Quid eſt igitur, inquit, quod requiras? Dicam, inquam, & quidem
diſcendi cauſa magis, quàm quo te, aut Epicurum reprehenſum velim. Ego quo-
que,inquit, didicerim libentius, ſi quid attuleris, quàm te reprehenderim. Tenéſne
igitur,inquam, Hieronymus Rhodius quod dicat eſſe ſummum bonum, quò putet,
omnia referri oportere? Teneo,inquit, finem illi videri,nihil dolere. Quid? Idem
iſte de voluptate quid ſentit? Negat eſſe eam, inquit, propter ſe ipſam expetendam.
Aliud igitur eſſe cenſet gaudere, aliud non dolere. Et quidem, inquit, vehementer
errat: nam, vt paulò antè docui, augendæ voluptatis finis eſt, doloris omnis amotio.
Tum non dolere,inquam, iſtud quam vim habeat,poſtea videro: aliam verò vim vo-
luptatis eſſe,aliam nihil dolẽdi,niſi valde pertinax fueris, concedas neceſſe eſt. Atqui
reperies, inquit,in hoc quidem pertinacem: dici enim nihil poteſt verius. Eſtne quæ-
ſo, inquam,ſitienti in bibendo voluptas? Quis iſtud,inquit, poſſet negare? Eadém-
ne,inquam,quæ reſtincta ſiti? Immò alio genere:nam reſtincta ſitis ſtabilitatem vo-
luptatis habet,inquit:illa autem voluptas ipſius reſtinctionis,in motu eſt. Cur igitur,
inquam, res tam diſſimiles eodem nomine appellas? Quid paulò antè, inquit, dixe- 8
rim,nónne meminiſti, cùm omnis dolor detractus eſſet, variari, non augeri volupta-
tem? Memini verò, inquam: ſed tu iſtud dixiſti bene Latinè, parum planè: varietas
enim Latinum verbum eſt, ídque propriè quidem in diſparibus coloribus dicitur, ſed
transfertur in multa diſparia: varium poëma, varia oratio, varii mores, varia fortuna,
voluptas varia etiam dici ſolet,cùm percipitur ex multis diſſimilibus rebus, diſſimiliter
efficientibus voluptates. Eam ſi varietatem diceres,intelligerem, vt etiam non dicẽte
te, intelligo: iſta varietas quæ ſit, non ſatis perſpicio, quòd ais, cùm dolore careamus,

tum in ſumma voluptate nos eſſe; cum autem veſcamur iis rebus quæ dulcem motum afferant ſenſibus, tum eſſe in motu voluptatem, quæ faciat varietatem voluptatum: ſed non augeri illam non dolendi voluptatem: quam cur voluptatem appellet, neſcio. An poteſt, inquit ille, quidquam eſſe ſuauius, quam nihil dolere? Immo ſit ſanè nihil melius, inquam: nondum enim id quæro: num propterea idem voluptas eſt, quod, vt ita dicam, indolentia? Plane idem, inquit, & maxima quidem, qua fieri nulla maior poteſt. Quid dubitas igitur inquam, ſummo bono a te ita conſtituto, vt id totum in non dolendo ſit, id tenere vnum, id tueri, id defendere? Quid enim neceſſe eſt tanquam meretricem in matronarum cœtum, ſic voluptatem in virtutum concilium adducere. ſed inuidioſum nomen eſt, & infamiæ ſubiectum. itaque hoc frequẽter dici ſolet à vobis, non intelligere nos, quam dicat Epicurus voluptatem. Quod quidem mihi ſi quando dictum eſt, eſt autem dictum non parum ſæpe: etſi ſatis clemens ſum in diſputando, tamen interdum ſoleo ſubiraſci. Egone non intelligo, quid ſit ἡδονὴ Græcè, Latinè voluptas? vtram tandem linguam neſcio? deinde, qui fit, vt ego neſciam, ſciant omnes quicunque Epicurei eſſe voluerunt? quod veſtri quidem vel optimè diſputant, nihil opus eſſe eum, qui philoſophus futurus ſit, ſcire literas. Itaque vt maiores noſtri ab aratro abduxerũt Cincinnatum illum, vt Dictator eſſet: ſic vos de Pelaſgis omnibus colligitis, bonos illos quidem viros, ſed certè non pereruditos. Ergo illi intelligunt, quid Epicurus dicat, ego non intelligo? vt ſcias me intelligere, primum idem eſſe voluptatem dico, quod ille ἡδονήν. Et qui idem ſæpe quærimus verbum Latinum par Græco, & quod idem valeat: hic nihil fuit, quod quæreremus: nullum inueniri poteſt, quod magis idem declaret Latinè, quod Græcè, quàm declarat voluptas. Huic verbo omnes, qui vbique ſunt, qui Latinè ſciunt, duas res ſubiiciunt, lætitiam in animo, commotionem ſuauem iucũditatis in corpore. Nam & ille apud Trabeam, voluptatem animi nimiam, lætitiam dicit, eandem, quam ille Cecilianus, qui omnibus lætitiis lætum eſſe ſe narrat. Sed hoc intereſt, quòd voluptas dicitur etiam in animo vitioſa res, vt Stoici putant, qui eam ſic definiunt: Sublationem animi ſine ratione, opinantis ſe magno bono frui: non dicitur lætitia, nec gaudium in corpore. In eo autem voluptas omnium Latinè loquẽtium more ponitur, cùm percipitur ea, quæ ſenſum aliquem moueat iucunditas. Hanc quoque iucunditatem, ſi vis tranſfer in animum: iuuare enim in vtroque dicitur, ex eóque iucundum: modo intelligas inter illum, qui dicat,

Tanta lætitia auctus ſum, vt mihi non conſtem: & eum, qui
Nunc demum mihi animus ardet,
quorum alter lætitia geſtiat, alter dolore crucietur: eſſe illum medium,
Quanquam hæc inter nos nuper notitia admodum eſt,

qui nec lætetur, nec angatur: itémque inter eum qui potiatur expetitis corporis voluptatibus, & eum, qui crucietur ſummis doloribus, eſſe eum, qui vtroque careat. Satíſne igitur videor vim verborum tenere, an ſum etiam nunc vel Græcè loqui, vel Latinè docendus? & tamen vide ne ſi ego non intelligam quid Epicurus loquatur, cùm Græcè, vt videor, luculenter ſciam, ſit aliqua culpa eius, qui ita loquatur, vt non intelligatur. quod duobus modis ſine reprehenſione fit: ſi aut de induſtria facias, vt Heraclitus cognomento qui σκοτινὸς perhibetur, quia de natura nimis obſcurè memorauit: aut cùm rerum obſcuritas non verborum facit, vt non intelligatur oratio: qualis eſt in Timæo Platonis. Epicurus autem, vt opinor, nec non vult, ſi poſſit, planè & apertè loqui: nec de re obſcura, vt phyſici: aut artificioſa, vt mathematici: ſed de illuſtri & facili, etiam in vulgus peruulgata, loquitur. quanquam non negatis nos intelligere quid ſit voluptas, ſed quid ille dicat. è quo efficitur, non vt nos non intelligamus, quæ vis ſit iſtius verbi: ſed vt ille ſuó more loquatur, noſtrum negligat. Si enim idem dicat quod Hieronymus qui cenſet ſummum bonum eſſe ſine vlla mo-

leſtia viuere: cur mauult dicere voluptatem,quàm vacuitatem doloris, vt ille facit, qui quid dicat,intelligitur. Sin autem voluptatem putat: dicat adiungendam ad illam,quæ in motu ſit: ſic enim appellat hanc dulcem in motu, illam nihil dolentis in ſtabilitate Quid tēdit,cùm efficere non poſſit,vt cuiquam, qui ipſe notus ſibi ſit,hoc eſt qui ſuam naturam, ſenſúmque perſpexerit, vacuitas doloris & voluptas idem eſſe videatur? hoc eſt vim afferre Torquate ſenſibus,extorquere ex animis cognitiones verborum,quibus imbuti ſumus. Quis enim eſt qui non videat hæc eſſe in natura rerum tria? vnum,cum 4 in voluptate ſumus: alterum,cùm in dolore:tertium hoc quidem,in quo nunc ſumus. credo quidem vos nec in dolore,nec in voluptate eſſe: cum in voluptate ſit, qui epuletur:in dolore, qui torqueatur. Tu autem inter hæc, tantam multitudinem hominum interiectam non vides nec lætantium nec dolentium? Non prorſus,inquit: omnes qui ſine dolore ſint,in voluptate,& ea quidem ſumma, eſſe dico. Ergo in eadem voluptate eum qui alteri miſceat mulſum ipſe non ſitiens, & eum, qui illud ſitiens bibat?

Tum ille,Finem,inquit,interrogādi,ſi videtur: quod quidem ego a principio ita me malle dixeram,hoc ipſum prouides dialecticas captiones. Rhetoricè igitur, inquam, nos mauis quàm dialecticè diſputare? Quaſi verò,inquit, perpetua oratio rhetorum ſolùm,non etiam philoſophorum ſit. Zenonis eſt,inquam, hoc Stoici,omnem vim loquēdi, vt iam antè Ariſtoteles,in duas tributam eſſe partes dicere. Rhetoricam palmæ dialecticam pugno ſimilem eſſe dicebat, quod latius loquerentur rhetores, dialectici autem compreſſius. Obſequar igitur voluntati tuæ: dicámque ſi potero rhetoricè: ſed hac rhetorica philoſophorum, non noſtra illa forenſi: quam neceſſe eſt, cum populariter loquatur,eſſe interdum paulò hebetiorem. Sed dum dialecticam Torquate contemnit Epicurus, quæ vna continet omnem & perſpiciēdi quid in quaque re ſit, ſcientiam, & iudicandi quale quidque ſit,ac ratione & via diſputandi: ruit in dicendo, vt mihi quidem videtur,nec ea quæ docet, vult vlla arte diſtingui: vt hæc ipſa,quæ modò loquebamur. Summum à vobis bonum Voluptas dicitur. Aperiendum eſt igitur, quid ſit voluptas:aliter enim explicari, quod quæritur, non poteſt. quam ſi explicauiſſet,non tam hæſitaret. aut enim eam voluptatem tueretur,quam Ariſtippus,id eſt qua 16 ſenſus dulciter ac iucundè mouetur,quam etiam pecudes,ſi loqui poſſent,appellarent voluptatem:aut ſi magis placeret ſuo more loqui,quàm vt

* Omnes Danai aut Mycenenſes, Attica pubes,

reliquíque Græci qui hoc anapæſto citātur, hoc non dolere ſolùm voluptatis nomine appellaret,illud Ariſtippeum contemneret: aut ſi vtrunque probaret,aut probat, coniungeret doloris vacuitatem cum voluptate, & duobus vltimis vteretur. multi enim & magni philoſophi hæc vltima bonorū iuncta fecerunt, vt Ariſtoteles,qui virtutis vſum cum vitæ perfectæ proſperitate cōiunxit. Calliphoadiunxit ad honeſtatē voluptatem. Diodotus ad eandem honeſtatem addidit vacuitatem doloris. Idem feciſſet Epicurus, ſi ſententiam hanc,quæ nunc Hieronymi eſt,cōiunxiſſet cum Ariſtippi vetere ſenten- 17 tia:illi enim inter ſe diſſentiūt: propterea ſingulis finibus vtuntur:& cùm vterque Græcè egregiè loquatur: nec Ariſtippus,qui voluptatem ſummū bonum dicit,in voluptate ponit non dolere:neque Hieronymus qui ſummū bonum ſtatuit non dolere,voluptatis nomine vnquam vtitur pro illa indolētia: quippe qui ne in expetēdis quidem rebus numeret voluptatem. Duæ ſunt enim res quoque: ne tu verba ſolùm putes: vnū eſt,ſine dolore eſſe:alterū, cum voluptate. Vos ex his tam diſſimilibus rebus non modò nomen vnum, nam id facilius paterer:ſed etiam rem vnam ex duabus facere conamini. quod fieri nullo modo poteſt. Hic,qui vtranque probat, ambobus debuit vti, ſicut facit, rémque tamen diuidit verbis. Cùm enim ipſam eam voluptatem, quam eodem nomine omnes appellamus, laudat locis plurimis, audet dicere,ne ſuſpicari qui- 18 dem ſe vllum bonum ſeiunctum ab illo Ariſtippeo genere voluptatis. Atque ibi hoc dicit, vbi omnis eius eſt oratio de ſummo bono. In alio verò libro, vbi breuiter com-

prehenſis grauiſſimis ſentẽtiis quaſi oracula edidiſſe ſapiẽtiæ dicitur, ſcribit his verbis, quæ nota tibi profectò Torquate ſunt: quis enim veſtrum non edidicit Epicuri κυρίας δόξας, id eſt maximè ratas? quia grauiſſimè ſint ad beatè viuendum breuiter enunciatæ ſententiæ. Animaduerte igitur, rectène hanc ſententiam interpreter: Si ea, quæ ſunt luxurioſis efficiẽtia voluptatum, liberarent eos deorum & mortis & doloris metu, docerẽtque qui eſſent fines cupiditatum: nihil haberem, quod reprehenderem, cum vndique complerentur voluptatibus, nec haberent vlla ex parte aliquid aut dolens, aut ægrum, id eſt aut malum. Hoc loco ſe tenere Triarius non potuit. Obſecro, inquit, Torquate hæc dicit Epicurus? quod mihi quidẽ viſus eſt, cùm ſciret, velle tamen confitẽtem audire Torquatũ. At ille non pertimuit, ſanẽque fidenter, iſtis quidẽ ipſis verbis, inquit: ſed quid ſentiat, non videtis. Si alia ſentit, inquam, alia loquitur: nunquam intelligã quid ſentiat: ſed planè dicit, quod intelligam: idque ſi ita dicit, non eſſe reprehendẽdos luxurioſos, ſi ſapiẽtes ſint, dicit abſurdè. Similiter & ſi dicat non reprehẽdendos parricidas, ſi nec cupidi ſint, nec deos metuãt, nec mortẽ, nec dolorẽ. Et tamẽ quid attinet luxurioſis vllã exceptionẽ dare, aut fingere aliquos, qui cùm luxurioſè viuerẽt, à ſummo philoſopho nõ reprehenderẽtur eo nomine dũtaxat, cætera cauerẽt? Sed tamen nónne reprehẽderes Epicure luxurioſos ob eam ipſam cauſam, quòd ita viuerent, vt perſequerentur cuiuſque modi voluptates: cùm eſſet præſertim, vt ais tu, ſumma voluptas nihil dolere? Atqui reperiemus aſotos primùm ita non religioſos, vt edãt de patella: deinde ita mortem non timentes, vt illud in ore habeant ex Hymnide,

Mihi ſex menſes ſatis ſunt vitæ: ſeptimum Orco ſpondeo. Iam doloris medicamenta illa Epicurea tanquam de narthecio promant: ſi grauis, breuis: ſi longus, leuis. vnum neſcio, quo modo poſſit, ſi luxurioſus ſit, finitas cupiditates habere. Quid ergo attinet dicere, nihil haberem, quod reprehenderem, ſi finitas cupiditates haberent? hoc eſt dicere, non reprehenderẽ aſotos, ſi non eſſent aſoti. Iſto modo ne improbos quidẽ, ſi eſſent boni viri. Hic homo ſeuerus luxuriam per ſe ipſam reprehendendam non putat. & hercle Torquate, vt verum loquamur, ſi voluptas ſummum bonum eſt, rectiſſimè non putat. Nolim enim mihi fingere aſotos, vt ſoletis, qui in menſam vomant, & qui de conuiuiis auferantur, crudíque poſtridie ſe rurſus ingurgitent, qui ſolem, vt aiunt, nec occidentem vnquam viderint, nec orientem, qui conſumptis patrimoniis egeãt. Nemo noſtrum iſtius generis aſotos iucundè putat viuere. Mundos, elegantes, optimis cocis, piſtoribus, piſcatu, aucupio, venatione, his omnibus exquiſitis, vitantes cruditatem, quibus vinum diffuſum è pleno ſit œnophoro, vt ait Lucilius, cui nihil dempſit ius, & ſarculos abſtulerit: adhibentes ludos, & quæ ſequuntur illa, quibus detractis, clamat Epicurus ſe neſcire quid ſit bonum. Adſint etiam formoſi pueri, qui miniſtrent: reſplendeat his veſtis, argentum, odrilitium, locus ipſe, ædificium. Hos ego aſotos bene quidem viuere, at beatè nunquam dixerim. Ex quo efficitur, non vt voluptas ne ſit voluptas, ſed vt voluptas non ſit ſummum bonum. Nec ille, qui Diogenem Stoicum adoleſcens, poſt autem Panætium audierat Lælius, eo dictus eſt ſapiens, quòd non intelligeret quid ſuauiſſimum eſſet (nec enim ſequitur, vt cui cor ſapiat, ei non ſapiat palatus) ſed quia parui id duceret.

Ò Lapathe, vt iactare neceſſe eſt cognitu' cui ſis,
In quo Læliu' clamores ſophos ille ſolebat
Edere, compellans gumas ex ordine noſtros.
Læliu' præclarè, & rectè ſophos, illúdque verè:
Ò Publi, ò gurges, Galloni es homo miſer, inquit:
Cœnaſti in vita nunquam bene, cùm omnia in iſto
Conſumis, ſquilla atque acipenſere cum decumano.

Is hæc loquitur, qui in voluptate nihil ponens, negat eum bene cœnare, qui omnia ponat in voluptate: & tamen non negat libenter vnquam cœnaſſe Galloniũ (mentiretur

enim)ſed bene. ita grauiter & ſeuerè voluptatem ſecernir à bono. Ex quo illud effici- 13
tur,qui bene cœnent,omneis libenter cœnare: qui libenter,non continuò bene. Sem-
per Lælius bene. Quid bene? dicet Lucilius, cocto,condito. ſed cedò caput cœnæ, ſer-
mone bono. Quid,ex eo ſi quæris,libenter? Veniebat enim ad cœnam,vt animo quie-
to ſatiaret deſideria naturæ. Rectè ergo is negat vnquam bene cœnaſſe Gallonium,re-
ctè miſerum:cùm præſertim in eo omne ſtudium conſumeret:quem libenter cœnaſ-
ſe nemo negat. Cur igitur non bene? quia quod bene,id rectè,frugaliter, honeſtè. ille
porrò malè,prauè,nequiter,turpiter cœnabat. Non igitur nec Lapathi ſuauitatem aci-
penſeri Gallonii Lælius anteponebat, ſed ſuauitatem ipſam negligebat. quod non ſa-
ceret, ſi in voluptate ſummum bonum poneret. Semouenda eſt igitur voluptas, non
ſolùm vt recta ſequamini, ſed etiam vt loqui deceat frugaliter. Poſſumuſne igitur in
vita ſummum bonum dicere, cùm id ne in cœna quidem poſſe videamur? Quo mo- 14
do autem philoſophus loquitur tria genera cupiditatum, naturales & neceſſarias: na-
turales,non neceſſarias:nec naturales,nec neceſſarias? Primùm diuiſit inelegãter: duo
enim genera quæ erant,fecit tria. hoc eſt non diuidere, ſed frangere rem. qui ſi diceret
cupiditatum eſſe duo genera,naturales & inanes: naturalium quoque item duo,neceſ-
ſarias & non neceſſarias:confecta res eſſet. vitioſum eſt enim in diuidendo, partem in
genere numerare. Sed hoc ſanè concedamus.contemnit enim diſſerendi elegantiam:
confuſè loquitur.gerendus eſt mos,modò rectè ſentiat.& quidem illud non nimium
probo,& tamen patior, philoſophum loqui de cupiditatibus finiendis, an poteſt cupi-
ditas finiri? Tollenda eſt atque extrahenda radicitus.quis eſt enim,in quo ſit cupiditas,
quin rectè cupidus dici poſſit? Ergo & auarus erit, ſed finitè: & adulter, verùm habebit 15
modum: & luxurioſus eodem modo. Qualis iſta philoſophia eſt, quæ non interitum
afferat prauitatis, ſed ſit contenta mediocritate vitiorum? Quanquam in hac diuiſione
rem ipſam prorſus probo,elegantiam deſidero. Appellet hæc deſideria naturæ,cupidi-
tatis nomen ſeruet aliò,vt cùm de auaritia, cùm de intemperantia, cùm de maximis vi-
tiis loquetur, eam tanquam capitis accuſet. Sed hæc quidem liberius ab eo dicuntur,
& ſæpius. Quod equidem non reprehendo:eſt enim tanti philoſophi,támque nobilis,
audacter ſua decreta defendere: ſed tamen ex eo,quòd eam voluptatem,quam omnes
gentes hoc nomine appellant, videtur amplexari ſæpe vehementius, in magnis inter-
dum verſatur anguſtiis,vt,hominum conſcientia remota,nihil tam turpe ſit,quod vo-
luptatis cauſa non videatur eſſe facturus. deinde vbi erubuit (vis enim eſt permagna 16
naturæ) confugit illuc, vt neget accedere quicquam poſſe ad voluptatem nihil dolen-
tis. At iſte non dolendi ſtatus non vocatur voluptas. Non laboro, inquit, de nomine.
Quid, quòd res alia tota eſt? reperiam multos, vel innumerabiles potius, non tam cu-
rioſos, nec tam moleſtos, quàm vos eſtis: quibus, quicquid velim,facilè perſuadeam.
Quid ergo dubitamus, quin, ſi non dolere voluptas ſit ſumma, non eſſe in voluptate
dolor ſit maximus? Cur id non ita fit? quia dolori non voluptas contraria eſt,ſed dolo-
ris priuatio. Hoc verò non videre maximo argumento voluptatem vllam:qua ſublata,
neget ſe intelligere omnino quid ſit bonum. Eam autem ita perſequitur, quæ palato
percipiatur,quæ auribus: cætera addit,quæ ſi appelles,honos præfandus ſit. Hoc igitur,
quod ſolum bonum ſeuerus & grauis philoſophus nouit, idem non videt ne expeten-
dum quidem eſſe, quòd eam voluptatem hoc eodem auctore non deſideremus, cùm 17
dolore careamus. Quanquam hæc ſunt contraria. Hic ſi definire & diuidere didiciſſet,
ſi loquendi vim,ſi denique conſuetudinem verborum teneret: nunquam in tantas ſa-
lebras incidiſſet. nunc vides, quid faciat. Quam nemo vnquam voluptatem appellat,
& hanc in motu voluptatẽ, quæ duo ſunt, vnum facit. ſic enim has ſuaues,& quaſi dul-
ces voluptates appellat. Interdum ita extenuat,vt M. Curium putes loqui:interdum ita
laudat,vt,quid præterea ſit bonum,neget ſe poſſe ne ſuſpicari quidem. quæ iam oratio
non à philoſopho aliquo, ſed à Cenſore opprimẽda eſt. non eſt enim vitium ſolùm in

oratione,ſed etiam in moribus. Luxuriam non reprehēdit,modò ſit vacua infinita cupiditate & timore. Hoc loco diſcipulos quærere videtur, vt, qui aſoti eſſe velint, philoſophi antè fiant. A' primo, vt opinor, animantium ortu petitur origo ſummi boni. Simulatque natum animal eſt, gaudet voluptate, & eam appetit, vt bonum: aſpernatur dolorem,vt malum. De malis autem,& bonis, ab iis animalibus, quæ nondum deprauata ſint,ait optimè iudicari. Hæc & tu ita poſuiſti, & verba veſtra ſunt.quanquam multùm vitioſa.Summum enim bonum & malum vagiens puer vtra voluptate diiudicabit,ſtante,an mouente? quoniam,ſi diis placet, ab Epicuro loqui diſcimus. ſi ſtante,hoc natura videlicet vult,ſaluam eſſe ſe,quod concedimus:ſi mouente,quod tamen dicitis,nulla turpis voluptas erit,quæ prætermittenda ſit.& ſimul non proficiſcitur animal illud modò natum à ſumma voluptate,quæ eſt à te poſita in non dolēdo. Nec tamen argumētum hoc Epicurus à paruis petiuit,aut etiam à beſtiis:quæ putat eſſe ſpecula naturæ:vt diceret,ab his duce natura hanc voluptatē expeti nihil dolendi.Neque enim hic mouere poteſt appetitū animi: nec vllum habet ictum, quo pellat animum ſtatus hic non dolēdi.Itaque in hoc eodem peccat Hieronymus. At ille pellit,qui permulcet ſenſum voluptate. Itaque Epicurus ſemper hoc vtitur, vt probet voluptatem natura expeti,quòd ea voluptas, quæ in motu ſit, & paruos ad ſe alliciat, & beſtias, non illa ſtabilis,in qua tantùm ineſt nihil dolere.Quid igitur conuenit,ab alia voluptate dicere naturam proficiſci, in alia ſummum bonum ponere?Beſtiarum verò nullum iudicium puto. quanuis enim deprauatæ non ſint,prauæ tamen eſſe poſſunt.vt bacillum aliud eſt inflexum & incuruatum de induſtria,aliud ita natum:ſic ferarum natura non eſt illa quidem deprauata mala diſciplina,ſed natura ſua.Nec verò vt voluptatē expetat,natura mouet infantem,ſed tantùm vt ſe ipſe diligat,vt integrum ſe,ſaluúmque velit. omne enim animal, ſimul vt ortum eſt,& ſe ipſum, & omnes partes ſuas diligit, duáſq; res,quæ maximæ ſunt,in primis amplectitur,animū & corpus,deinde vtriuſque partes. nam ſunt & in animo præcipua quædā, & in corpore: quæ cùm leuiter agnouit, nunc diſcernere incipit,vt ea quæ prima data ſunt natura,appetat,aſpernetúrque cōtraria.In his primis naturalibus voluptas inſit nécne,magna quæſtio eſt. Nihil verò putare eſſe præter voluptatem,non mēbra,non ſenſus, non ingenii motum,non integritatem corporis,non valetudinē,ſummæ mihi videtur inſcitiæ. Atque ab iſto capite fluere neceſſe eſt omnem rationem bonorū & malorum. Polemoni, & antè Ariſtoteli ea prima viſa ſunt,quæ paulò antè dixi.Ergo nata eſt ſententia veterum Academicorum & Peripateticorum, vt finem bonorum dicerent, ſecundum naturam viuere, id eſt, virtute adhibita,frui primis à natura datis.Callipho ad virtutem nihil adiunxit,niſi voluptatem:Diodorus,niſi vacuitatem doloris. His omnibus,quos dixi,cōſequentes ſunt fines bonorum.Ariſtippo ſimplex voluptas: Stoicis,cōſentire naturæ: quod eſſe volūt è virtute,id eſt honeſtè viuere:quod ita interpretātur,viuere cum intelligentia earum rerum,quæ natura euenirent,eligente ea quæ eſſent ſecundum naturam, reiicientéque cōtraria. Ita tres ſunt fines expertes honeſtatis: vnus Ariſtippi vel Epicuri: alter Hieronymi: Carneadis tertius: tres,in quibus honeſtas cum aliqua acceſſione, Polemonis, Calliphonis, Diodori. vna ſimplex, cuius Zeno auctor, poſito in decore tota, id eſt in honeſtate. nam Pyrrho,Ariſto,Herillus iam diu abiecti. reliqui ſibi conſtiterunt,vt extrema cum initiis cōuenirent:vt Ariſtippo voluptas,Hieronymo doloris vacuitas,Carneadi frui principiis naturalibus eſſet extremū. Epicurus autem cùm in prima cōmendatione voluptatē dixiſſet:ſi eam,quam Ariſtippus,idem tenere debuit vltimū bonorum,quod ille:ſin eam quam Hieronymus feciſſet idem, vt voluptatem illam Ariſtippi in prima commendatione poneret.nam quod ait ſenſibus ipſis iudicari voluptatem bonum eſſe,dolorem malum: plus tribuit ſenſibus, quàm nobis leges permittunt. Priuatarum litium iudices ſumus. nihil enim poſſumus iudicare, niſi quod eſt noſtri iudicii. in quo fruſtrà iudices ſolent,cùm ſentētiam pronunciant,addere, Siquid mei iu-

dicii eſt. Si enim non fuit eorũ iudicii, nihilo magis, hoc non addito, illud eſt iudicatũ,
quod iudicat ſenſus, dulce, amarum: lene, aſperum: propè, longè: ſtare, mouere: qua-
dratum, rotundum. Quam igitur pronunciabit ſentẽtiam ratio? Adhibita primùm di-
uinarum humanarúmque rerum ſcienria, quæ poteſt appellari ritè ſapientia: deinde 13
adiũctis virtutibus, quas ratio rerum omniũ dominas, tu voluprarum ſarellites & mini-
ſtras eſſe voluiſti: quarum adeò omnium ſenrẽria pronunciabit, primùm de voluptate,
nihil eſſe ei loci, non modò vt ſola ponatur in ſummi boni ſede, quam quærimus, ſed
ne illo quidem modo, vt ad honeſtatẽ applicetur. De vacuitate doloris eadem ſenten-
tia eſt. Reiicietur etiam Carneades: nec illa de ſummo bono ratio aut voluptatis, non
dolendíue particeps, aur honeſtatis expers probabitur. Ira relinquet duas, de quibus
etiam atque eriam conſideret. Aut enim ſtatuet nihil eſſe bonum, niſi honeſtum: nihil
malum, niſi turpe: cætera aur omnino nihil habere momenti, aut tantum, vt nec expe-
tenda, nec ſugienda, ſed eligenda modò, aut reiicienda ſint: aut anreponet eam, quam
cum honeſtate ornatiſſimam, tum etiam ipſis initiis naturæ, & totius perſectione vitæ
locupleratã videbir. quod eo liquidius faciet, ſi perſpexerit, rerum inter eas, verborúm-
ne ſit controuerſia. Huius ego nunc auctoritatem ſequens, idem ſaciam. quantum 14
enim potero, minuam contentiones: omnéſque ſimplices ſententias eorum, in quibus
nulla eſt virtutis adiunctio, omnino à philoſophia ſemouendas putabo. Primùm Ari-
ſtippi, Cyrenaicorúmque omnium: quos non eſt veritum, in ea voluptate, quæ maxi-
ma dulcedini ſenſum moueret, ſummum bonum ponere, contemnentes iſtam vacui-
tatem doloris. Hi non viderunt, vt ad curſum equum, ad arãdum bouem, ad indagan-
dum canem: ſic hominem ad duas res, vt ait Ariſtoteles, intelligendum & agendum
eſſe natum, quaſi mortalem deum: conrráque, vt tardam aliquam & languidam pecu-
dem ad paſtum, & ad procreandi voluptatem, hoc diuinum animal ortum eſſe volue-
rũt. quo nihil mihi videtur eſſe abſurdius. Atque hæc contra Ariſtippum, qui eam vo-
luptatem non modò ſummam, ſed ſolam etiam dicit, quam omnes vnam appellamus 15
voluptatem. Aliter autem vobis placet. Sed ille, vt dixi, vitioſe: nec enim figura corpo-
ris, nec ratio excellẽs ingenii humani ſignificat ad hanc vnam rem natum hominem,
vr frueretur voluptatibus. Nec verò audiendus Hieronymus: cui ſummum bonum eſt
idem, quod vos interdũ vel potius nimium ſæpe dicitis, nihil dolere. Non enim ſi ma-
lum dolor eſt, carere eo malo ſaris eſt ad bene viuendum. Hoc dixerit potius Ennius,

Nimium boni eſt, cui nihil eſt mali:

nos beatam vitam non depulſione mali, ſed adeptione boni iudicemus: nec eam ceſ-
ſando, ſiue gaudendo, vt Ariſtippus, ſiue non dolendo, vr hic, ſed agendo aliquid, con-
ſiderandóue quæramus. quæ poſſunt eadem contra Carneadeum illud ſummum bo-
num dici: quod is non tam, vt probaret, protulit, quàm vt Stoicis, quibuſcum bellum 16
gerebat, opponerer. Id autem eiuſmodi eſt, vt additum ad virtutem, auctoritatem vi-
deatur habiturum, & expleturum cumulatè vitam beatam: de quo omnis hæc quæſtio
eſt. nam qui ad virtutem adiungũt vel voluptatem, quam vnam virtus minimi facit:
vel vacuitatem doloris, quæ etiam ſi malo caret, tamen non eſt ſummum bonum: ac-
ceſſione vtuntur non ita probabili: nec tamen, cur id tam parcè, támque reſtrictè fa-
ciant, intelligo. Quaſi enim emendum eis ſit, quod addant ad virtutem, primùm viliſ-
ſimas res addunt: deinde ſingulas potius, quàm omnia, quæ prima natura approba-
uiſſet, ea cum voluptate coniungerenr. Quæ cùm Ariſtoni & Pyrrhoni omnino viſa
ſunt pro nihilo, vt inter optimè valere, & grauiſſimè ægrotare nihil prorſus dicerent
intereſſe: rectè iam pridem contra eos deſitum eſt diſputari. Dum enim in vna vir- 17
tute ſic omnia eſſe voluerunt, vt eam rerum ſelectione expoliarent: nec ei quicquam,
aut vnde oriretur, darent, aut vbi niteretur: virtutem ipſam, quam amplexabantur,
ſuſtulerunt. Herillus autem ad ſcientiam omnia reuocans, vnum quoddam bonum
vidit, ſed nec optimum, nec quo vita gubernari poſſit: itaque hic ipſe iam pridem

eſt reiectus. poſt enim Chryſippum non ſane eſt diſputatum. Reſtatis igitur vos. nam
cum Academicis incerta luctatio eſt, qui nihil affirmant, & quaſi deſperata cognitione
certi, id ſequi volunt, quodcunque veriſimile videatur. Cum Epicuro autem hoc eſt
plus negotii, quod ex duplici genere voluptatis coniunctus eſt, quodque & ipſe, & ami-
ci eius, & multi poſtea defenſores eius ſententiæ fuerunt, & neſcio quo modo, is, qui au
ctoritatem minimam habet, maximam vim, populus cum illis facit. quos niſi argui-
38 mus, omnis virtus, omne decus, omnis vera laus deſerenda eſt. Ita cæterorum ſenten-
tiis ſemotis, relinquitur non mihi cum Torquato, ſed virtuti cum voluptate certatio.
quam quidem certationem homo & acutus, & diligens Chryſippus non contemnit, to
túmque diſcrimen ſummi boni in eadem comparatione poſitum putat. Ego autem
exiſtimo, ſi honeſtum aliquid oſtendero, quod ſit ipſum vi ſua, proptérque ſe expeten-
dum, iacere veſtra omnia. Itaque eo, quale ſit, breuiter, vt tempus poſtulat, conſtituto,
accedam ad omnia tua Torquate, vbi ſi me memoria fortè defecerit, tuum eſt vt ſug-
geras. Honeſtum igitur id intelligimus, quod tale eſt, vt detracta omni vtilitate, ſine vl-
lis præmiis, fructibuſque, per ſe ipſum poſſit iure laudari. quod quale ſit, non tam defi-
nitione, qua ſum vſus, intelligi poteſt: quanquam aliquantum poteſt, quàm commu-
39 ni omnium iudicio, & optimi cuiuſque ſtudiis atque factis: qui permulta ob eam vnã
cauſam faciunt, quia decet, quia rectum, quia honeſtum eſt, etſi nullum conſecuturum
emolumentum vident. homines enim, etſi multis aliis, tamen hoc vno à beſtiis pluri-
mum differunt, quod rationem habeant à natura, mentémque datam & acrem, & vigē-
tem, celerrimeque multa ſimul agitantem, &, vt ita dicam, ſagacem: quæ & cauſas re-
rum, & conſecutiones videat, & ſimilitudines transferat, & disiuncta coniungat, & cum
præſentibus futura copulet, omnémque complectatur vitæ conſequentis ſtatum. Ea-
démque ratio facit hominem hominum appetentem, cúmque his natura & ſermone
& vſu congruentem: vt profectus à charitate domeſticorum ac ſuorum, currat lon-
gius, & ſe implicet primùm ciuium, deinde omnium mortalium ſocietate: atque, vt ad
40 Architam ſcripſit Plato, non ſibi ſe ſoli natum meminerit, ſed patriæ, ſed ſuis, vt perexi-
gua pars ipſi relinquatur. Et quoniam eadem natura cupiditatem ingenuit homini ve-
ri inueniendi, quod facillimè apparet, cùm vacui curis, etiam quid in cælo fiat, ſcire aue
mus: his initiis inducti, omnia vera diligimus, id eſt fidelia, ſimplicia, conſtantia: tum
vana, falſa, fallentia odimus, vt fraudem, periurium, malitiam, iniuriam. Eadem ratio
habet in ſe quiddam amplum atque magnificum, ad imperandum magis, quàm ad pa
rendum accommodatum: omnia humana non tolerabilia ſolùm, ſed etiam leuia du-
cens: altum quiddam, excelſum, nihil timens, nemini cedens, ſemper inuictum. Atque
his tribus generibus honeſtorum notatis, quartum ſequitur, & in eadem pulchritudi-
ne, & aptum ex illis tribus: in quo ineſt ordo & moderatio, cuius ſimilitudine perſpe-
cta in formarum ſpecie, à dignitate tranſitum eſt ad honeſtatem dictorum atque fa-
ctorum. nam ex his tribus laudibus, quas antè dixi, & temeritatem reformidat, & non
41 audet cuiquam aut dicto proteruo aut facto nocere: veretúrque quicquam aut facere,
aut loqui, quod parum virile videatur. Habes vndique expletam atque perfectam Tor
quate formam honeſtatis: quæ tota his quatuor virtutibus, quæ à te quoque comme-
moratæ ſunt, continetur. Hanc ſe tuus Epicurus omnino ignorare dicit, quam, aut qua-
lem eſſe velint, qui honeſtate ſummum bonum metiantur. Si enim ad honeſtatem o-
mnia referantur, nec in ea voluptatem dicãt ineſſe: ait eos inani voce ſonare (his enim
ipſis verbis vtitur) neque intelligere, neq; videre, ſub hac voce honeſtatis quæ ſit ſubii-
cienda ſententia. Vt enim conſuetudo loquitur, id ſolùm dicitur honeſtum, quòd eſt
populari fama glorioſum. quod, inquit, quanquam voluptatibus quibuſdam eſt ſæpe
iucundius, tamen expetitur propter voluptatem. Vidéſne quàm ſit magna diſſenſio?
42 philoſophus nobilis, à quo non ſolùm Græcia & Italia, ſed etiam omnis Barbaria com-
mota eſt, honeſtum quid ſit, ſi id non eſt in voluptate, negat ſe intelligere: niſi fortè il-

lud, quod multitudinis rumore laudatur. Ego autem hoc, etiam turpe eſſe ſæpe iudico: & ſi quando turpe non ſit, tamen non eſſe non turpe, cum id à multitudine laudetur, quod ſit ipſum per ſe rectum atque laudabile: non ob eam cauſam tamen illud dici honeſtum eſſe, quia laudetur a multis, ſed quia tale ſit, vt, vel ſi ignorarent id homines, vel ſi obmutuiſſent, pulchritudine ſua tamen eſſet ſpecieque laudabile. Itaque idem natura victus, cui obſiſti non poteſt, dicit alio loco id, quod a te etiam paulò ante dictũ eſt: non poſſe iucunde viui, niſi etiam honeſte. Quid nũc, honeſte, dicit? idémne, quod iucundè? ergo ita, non poſſe honeſte viui, niſi honeſte viuatur. An niſi populari fama? ſine ea igitur iucunde negat poſſe viuere? Quid turpius, quam ſapientis vitam ex inſi- 43
pientium ſermone pendere? Quid ergò hoc loco intelligit honeſtum? certè nihil, niſi quod poſſit ipſum propter ſe iure laudari. nam ſi propter voluptatem: quæ eſt iſta laus, quæ poſſit e macello peti? Non is vir eſt, vt cùm honeſtatem eo loco habeat, vt ſine ea iucunde neget poſſe viui, illud honeſtum, quod populare ſit, ſentiat, & ſine eo iucunde neget viui poſſe, aut quicquam aliud honeſtum intelligat, niſi quod ſit rectum ipſumque, quod per ſe ſua vi, ſua natura, ſua ſit ſponte laudabile. Itaque Torquate cum diceres clamare Epicurum non poſſe iucundè viui, niſi honeſte, & ſapienter, & iuſte viueretur: tu ipſe mihi gloriari videbare. tanta vis inerat in verbis propter earum rerum, quæ ſignificabantur his verbis, dignitatem, vt altior fieres, vt interdum inſiſteres, vt nos intuẽs, quaſi teſtificarere, laudari honeſtatem & iuſtitiam aliquando ab Epicuro. Quam 44
te decebat iis verbis vti, quibus ſi philoſophi non vterentur, philoſophia omnino non egeremus! Iſtorum enim verborum amore, quæ perrarò appellantur ab Epicuro, ſapientiæ, fortitudinis, iuſtitiæ, temperantiæ, præſtantiſſimis ingeniis homines ſe ad philoſophiæ ſtudium contulerunt. Oculorum, inquit Plato, eſt in nobis ſenſus acerrimus: quibus ſapientiam non cernimus. quàm illa ardentes amores excitaret ſui, ſi videretur! Cur tandem? an quòd illa callida eſt, vt optimè poſſit architectari voluptates? cur iuſtitia laudatur? aut vnde eſt hoc contritum vetuſtate prouerbium, Quicum in tenebris mices? Hoc dictum in vna re, latiſſimè patet: vt in omnibus factis re, non teſte moueamur. ſunt enim leuia & perinfirma, quæ dicebantur à te, cùm animi conſcientia improbos excruciari, tum etiam pœnæ timore: qua aut afficiuntur, aut ſemper ſunt in metu ne afficiantur aliquando. Non oportet timidum, aut imbecillo animo fingi: non bonũ 45
illum virũ, qui quicquid fecerit ipſe ſe cruciet, omniáque formidet, ſed omnia callide referentem ad vtilitatem, acutum, verſutum, veteratorem, facilè vt excogitet quo modo occultè ſine teſte, ſine vllo conſcio fallat. An tu me de L. Tubulo putas dicere? qui, cùm Prætor quæſtionem inter ſicarios exercuiſſet, ita apertè cepit pecunias ob rem iudicandam, vt anno proximo P. Scæuola Tribunus pl. ferret ad plebem, vellétne de ea re quæri. quo plebiſcito, decreta à Senatu eſt Conſuli quæſtio Cn. Scipioni. Profectus in exilium Tubulus ſtatim, nec reſpondere auſus: erat enim res aperta. Non igitur de improbo, ſed callidè improbo quærimus: qualis Q. Pompeius in fœdere Numantino inficiando fuit. nec verò omnia timentem: primùm qui animi conſcientiam non curet: quam ſcilicet comprimere nihil eſt negotii. is enim, qui occultus & tectus dici- 46
tur, tantùm abeſt vt ſe indicet, perficiet etiam vt dolere alterius improbè facto videatur. quid eſt enim aliud, eſſe verſutum? Memini me adeſſe P. Sextilio Ruſo, eùm is ad amicos rem ita deferret, ſe eſſe hæredem Q. Fabio Gallo, cuius in teſtamento ſcriptum eſſet, ſe ab eo rogatum, vt omnis hæreditas ad filiam perueniret. id Sextilius factum negabat. poterat autem impune: quis enim redargueret? nemo noſtrũ negabat. erátque veriſimilius, hunc mentiri, cuius intereſſet, quàm illum, qui id ſe rogaſſe ſcripſiſſet, quod debuiſſet rogare. Addebat etiam, ſe in legem Voconiam iuratum contra eam facere non audere, niſi aliter amicis videretur. Aderamus nos quidem adoleſcentes, ſed & multi ampliſſimi viri: quorum nemo cenſuit plus filiæ dandum, quàm poſſet ad eam lege Voconia peruenire. Tenuit permagnam Sextilius hæreditatem: vnde, ſi ſecutus

47 eſſet eorum ſententiam, qui honeſta & recta emolumentis omnibus & commodis an-
teponerent, ne nummum quidem vnum attigiſſet. Num igitur poſtea cenſes anxio
animo aut ſolicito fuiſſe? nihil minus. cōtráque, illa hæredítate diues, ob eámque rem
lætus. magni enim æſtimabat pecuniam non modò non contra leges, ſed etiam legi-
bus partam: quæ quidem vel cum periculo eſt quærenda vobis. eſt enim effectrix mul-
tarum & magnarum voluptatū. Vt igitur illis, qui recta & honeſta quæ ſunt, ea ſtatuunt
per ſe expetenda, adeunda ſunt quæuis pericula decoris, honeſtatíſque cauſa: ſic veſtris,
qui omnia voluptate metiuntur, pericula adeunda ſunt, vt adipiſcantur magnas volu-
ptates. Si magna res, magna hæreditas agetur, cùm pecunia voluptates pariantur plu-
rimæ, idem erit Epicuro veſtro faciendum, ſi ſuum finem bonorum ſequi volet, quod
48 Scipioni magna gloria propoſita, ſi Annibalem in Africam retraxiſſet. Itaque quan-
tum adiit periculum? ad honeſtatem enim ille omnem conatum ſuum referebat, non
ad voluptatem. Sic veſter ſapiens magno aliquo emolumento commotus, animi cau-
ſa, ſi opus fuerit, dimicabit. Occultum facinus eſſe potuerit, gaudebit: deprehenſus,
omnem pœnam contemnet. erit enim inſtructus ad mortem contemnendam, ad
exilium, ad ipſum etiam dolorem. quem quidem vos, cùm improbis pœnam propo-
nitis, impatibilem facitis: cùm ſapientem ſemper boni plus habere vultis, tolerabilem.
Sed finge non ſolùm callidum eum, qui aliquid improbè faciat, verùm etiam præpo-
tentem, vt M. Craſſus fuit: qui tamen ſolebat vti ſuo bono, vt hodie eſt noſter Pōpeius,
cui rectè facienti gratia eſt habenda. eſſe enim quamuis vellet iuſtus, iniquus poterat
impune. Quàm multa verò iniuſtè fieri poſſunt, quæ nemo poſſit reprehendere? Si te
49 amicus tuus moriens rogauerit, vt hæreditatem reddas ſuæ filiæ, nec vſquam id ſcri-
pſerit, vt ſcripſit Fabius, nec cuiquam dixerit, quid facias? tu quidem reddes: ipſe Epicu-
rus fortaſſe redderet: vt Sex. Peduceus Sex. F. is, qui hunc noſtrum reliquit, effigiem &
humanitatis & probitatis ſuæ filium, tum doctus, tum omnium vir optimus & iuſtiſſi-
mus: cùm ſciret nemo eum rogatum à C. Plotio equite Rom. ſplendido Nurſino, vl-
trò ad mulierem venit, eíque nihil opinanti viri mandatum expoſuit, hæreditatémque
reddidit. Sed ego ex te quæro (quoniam idem tu certè feciſſes) nónne intelligis eo ma-
iorem vim eſſe naturæ, quod ipſi vos, qui omnia ad veſtrum commodum, &, vt ipſi di-
citis, ad voluptatem referatis: tamē ea faciatis, è quibus appareat non voluptatem vos,
ſed officium ſequi? plúſque rectam naturam, quàm rationem prauam valere? Si ſcieris,
50 inquit Carneades, aſpidem occultè latere vſpiam, & velle imprudentem ſuper eam
aſſidere, cuius mors tibi emolumentum factura ſit: improbè feceris, niſi monueris ne
aſſideat: ſed impunè tamen id re cōſtat feciſſe. quis enim coarguere poſſit? Sed nimis
multa. perſpicuū eſt enim, niſi æquitas, fides, iuſtitia proficiſcantur à natura, & ſi omnia
hæc ad vtilitatem referantur, virum bonum non poſſe reperiri. Sed de his rebus ſatis
multa in noſtris de Rep. libris ſunt dicta à Lælio. Trāſfer idem ad modeſtiam vel tem-
perantiam, quæ eſt moderatio cupiditatum rationi obediens. Satíſne ergo pudori con-
ſulat, ſi quis ſine teſte libidini pareat? an eſt aliquid per ſe ipſum flagitioſum, etiā ſi nul-
la comitetur infamia? quid fortes viri? voluptatúmne calculis ſubductis præliū ineunt,
ſanguinem pro patria profundunt, an quodam animi ardore atque impetu concitati?
51 Vtrum tandem cenſes Torquate, imperioſum illum, ſi noſtra verba audiret, tuámne
de ſe orationem libentius auditurum fuiſſe, an meam, cùm ego dicerem nihil eum fe-
ciſſe ſua cauſa, omniáque Reip. tu contra nihil, niſi ſua? ſi verò id etiam explanare vel-
les apertius, diceres nihil eum feciſſe niſi voluptatis cauſa. quo modo eum tandem la-
turum fuiſſe exiſtimas? Eſto: fecerit, ſi ita vis, Torquatus propter ſuas vtilitates: malo
enim dicere, quàm voluptates, in tanto præſertim viro. num etiam eius collega P. De-
cius, princeps in ea familia Conſulatus, cùm ſe deuoueret, & equo admiſſo in mediam
aciem Latinorum irruebat, aliquid de voluptatibus ſuis cogitabat? Nam vbi eam cape-
ret, aut quando, cùm ſciret confeſtim eſſe moriendum, eámque mortem ardentiore

ſtudio peteret,quàm Epicurus voluptatem petẽdam putat?Quod quidem eius factum niſi eſſet iure laudarum,non eſſet imitatus quarto Conſulatu ſuo filius: neque porrò ex eo natus, cum Pyrrho bellum gerens, Conſul cecidiſſet in prælio, ſéque è continenti 12
genere tertiam victimam Reipub. præbuiſſet. Contineo me ab exemplis Græcis: hoc modicum eſt.Leonidas,Epaminundas: tres aliqui,aut quatuor. ego ſi noſtros colligere cœpero, perficiam illud quidem, vt ſe virtuti tradat conſtringendam voluptas: ſed dies me deficiet. & vt A. Varius, qui eſt habitus iudex durior,dicere conſeſſori ſolebat, cùm datis teſtibus alii tamen citarentur, Aut hoc teſtium ſatis eſt, aut neſcio quid ſatis ſit: ſic à me ſatis teſtium eſt dictum. quid enim? te ipſum digniſſimum maioribus tuis voluptáſne induxit,vt adoleſcentulus eriperes P.Syllæ Conſulatum? quem cùm ad patrem tuum retuliſſes fortiſſimum virum, qualis ille vel Conſul, vel ciuis cùm ſemper, tum poſt Conſulatum fuit? quo quidem auctore nos ipſi ea geſſimus, vt omnibus potius,quàm ipſis nobis conſuluerimus. At quàm pulchrè dicere videbare,cùm ex altera parte ponebas cumulatum aliquem plurimis & maximis voluptatibus, nullo nec 13
præſenti, nec futuro dolore, ex altera autem cruciatibus maximis toto corpore ,nulla nec adiuncta, nec ſperata voluptate: & quærebas, quis aut hoc miſerior, aut ſuperiore illo beatior foret: deinde concludebas ſummum malum eſſe dolorem, ſummum bonum voluptatem. L. Thorius Balbus fuit Lanuuinus: quem tu meminiſſe non potes. is ita viuebat, vt nulla tam exquiſita poſſet inueniri voluptas, qua non abundaret. erat & cupidus voluptatum, & cuiuſuis generis eius intelligens, & copioſus: ita non ſuperſtitioſus, vt illa plurima in ſua patria ſacrificia & phana contemneret: ita non timidus ad mortem,vt in acie ſit ob Rempub.interfectus. cupiditates non Epicuri diuiſione finiebat, ſed ſua ſatietate. habebat tamen rationem valetudinis. vtebatur iis exercitationibus, vt ad cœnam & eſuriens & ſitiens veniret : eo cibo, qui & ſuauiſſimus eſſet, & 14
idem facillimus ad concoquendum : vino & ad voluptatem, & ne noceret. cætera illa adhibebat, quibus demptis, negat ſe Epicurus intelligere quid ſit bonum. aberat omnis dolor. qui ſi adeſſet, nec molliter ferret, & tamen medicis plus, quàm philoſophis vteretur. color egregius,integra valetudo,ſumma gratia, vita denique cõferta voluptatum omnium varietate. Hunc verò beatum oratio quidem veſtra ſic cogitat. ego, huic quem anteponam,non audeo dicere: dicet pro me ipſa virtus: nec dubitabit iſti veſtro beato M. Regulum anteponere. quem quidem, cum ſua voluntate, nulla vi coactus præter fidem, quam dederat hoſti, ex patria Carthaginem reuertiſſet, tum ipſum,cùm vigiliis & fame cruciaretur, clamat virtus beatiorem fuiſſe, quàm potãtem in roſa Thorium. Bella magna geſſerat is: bis Conſul fuerat: triumpharat: nec tamen 15
ſua illa ſuperiora tam magna,nec tam præclara ducebat,quàm illum vltimum caſum, quem propter fidem,conſtantiámque ſuſceperat: qui nobis miſerabilis videtur audientibus,perpetienti illi erat voluntarius. non enim hilaritate, nec laſciuia,nec riſu aut ioco comite leuitatis, ſed ſæpe etiam triſtes firmitate & conſtantia ſunt beati. Stuprata per vim Lucretia à regis filio,teſtata ciues,ſe ipſam interemit. hic dolor populi Romani duce & auctore Bruto, cauſa ciuitati libertatis fuit: ob eiúſque mulieris memoriam primo anno & vir & pater eius Conſul eſt factus. Tenuis L.Virginius, vnúſque de multis,ſexageſimo anno poſt libertatem receptam,Virginiam filiam ſua manu occidit potius,quàm ea App. Claudii libidini, qui tum erat ſummo in imperio, dederetur. Aut hæc tibi Torquate ſunt vituperanda,aut patrocinium voluptatis repudiandum.Quod 16
autem patrocinium, aut quæ iſta cauſa eſt voluptatis, quæ nec teſtes vllos è claris viris, nec laudatores poterit adhibere? vt enim nos ex annalium monumentis teſtes excitamus eos,quorum omnis vita conſumpta eſt in laboribus glorioſis, qui voluptatis nomen audire non poſſent: ſic in veſtris diſputationibus hiſtoria muta eſt. Nũquam audiui in Epicuri ſchola Lycurgum, Solonem, Miltiadem, Themiſtoclem, Epaminundam nominari, qui in ore ſunt cæterorum omnium philoſophorum. Nunc verò,quo-

niam hæc nos etiam tractare cœpimus, ſuppeditabit nobis Atticus de theſauris ſuis,
quos & quantos viros habere teſtium ſat eſt. Nónne melius eſt de his aliquid, quàm
tantis voluminibus de Themiſtocle loqui? Sint iſta Græcorum. quanquam ab his phi-
loſophiam, & omnes ingenuas diſciplinas habemus. ſed tamen eſt aliquid, quod nobis
non liceat, liceat illis. Pugnant Stoici cum Peripateticis. alteri negant quicquam eſſe
57 bonum, niſi quod honeſtum ſit: alteri, plurimum ſe, & longe, longéque plurimum tri-
buere honeſtati, ſed tamen & in corpore & extra eſſe quædam bona. Et certamen ho-
neſtum & diſputatio ſplendida: omnis eſt enim de virtutis dignitate contentio. at cum
tuis cùm diſſeras, multa ſunt audienda etiam de obſcœnis voluptatibus, de quibus ab
Epicuro ſæpiſſime dicitur. Non potes ergo iſta tueri Torquate, mihi crede, ſi te ipſe &
tuas cogitationes & ſtudia perſpexeris. pudebit te inquam illius tabulæ, quam Clean-
thes, ſanè commodè, verbis pingere ſolebat. Iubebat eos, qui audiebant, ſecum ipſos
cogitare pictam in tabula voluptatem, pulcherrimo veſtitu & ornatu regali, in ſolio
ſedentem: præſto eſſe virtutes, vt ancillulas, quæ nihil aliud agerent, nullum ſuum of-
ficium ducerent, niſi vt voluptati miniſtrarent, & eam tantùm ad aurem admonerent
58 (ſi modò id pictura intelligi poſſet) vt caueret ne quid perficeret imprudens, quod of-
fenderet animos hominum, aut quicquam, è quo oriretur aliquis dolor. nos quidem
virtutes ſic natæ ſumus, vt tibi ſeruiremus: aliud negotii nihil habemus. At negat Epi-
curus (hoc enim veſtrum lumen eſt) quenquam, qui honeſtè non viuat, iucundè poſſe
viuere. Quaſi ego id curem, quid ille aiat, aut neget. illud quæro, quid ei, qui in volupta-
te ſummum bonum putat, conſentaneum ſit dicere. Quid affers, cur Thorius, Poſthu-
mius, cur Chius, cur omnium magiſter Orata non iucundiſſimè vixerit? Ipſe negat, vt
antè dixi, luxurioſorum vitam reprehendendam, niſi planè fatui ſint, id eſt, niſi aut cu-
piant aut metuant. quarum ambarum rerum cùm medicinam pollicetur, luxuriæ li-
centiam pollicetur: his enim rebus detractis, negat ſe reperire in aſotorum vita quod
reprehendat. Non igitur poteſtis voluptati omnia dirigentes aut tueri, aut retinere
59 virtutem. nam nec vir bonus ac iuſtus haberi debet, qui ne malum habeat, abſtinet ſe
ab iniuria. Noſti credo illud,

Nemo pius eſt, qui pietatem cauet.

Caue quicquam putes eſſe verius: nec enim, dum metuit, iuſtus eſt: & certè ſi metuere
deſtiterit, non erit. non metuit autem ſiue celare poterit, ſiue opibus maius quicquam
fecerit: certéque mallet obtinere exiſtimari bonus vir, vt non ſit, quàm eſſe, vt non pu-
tetur. Ita, quod certiſſimum eſt, pro vera certáque iuſtitia ſimulationem nobis iuſtitiæ
traditis, præcipitíſque quodammodo vt noſtram ſtabilem conſcientiam contemna-
mus, aliorum errantem opinionem aucupemur. quæ dici eadem de cæteris virtutibus
poſſunt: quarum omnium fundamenta vos in voluptate, tanquam in aqua, ponitis.
60 Quid enim? fortémne poſſumus dicere eundem illum Torquatum? delector enim,
quanquam te non poſſum, vt ais, corrumpere: delector, inquam, & familia veſtra &
nomine. & hercule modò vir optimus, noſtríque amantiſſimus A. Torquatus verſatur
ante oculos, cuius quantum ſtudium, & quàm inſigne fuerit erga me temporibus illis,
quæ nota ſunt omnibus, ſcire neceſſe eſt vtrunque veſtrum. quæ mihi ipſi, qui volo &
eſſe & haberi gratus, grata non eſſent, niſi eum perſpicerem mea cauſa mihi amicum
fuiſſe, nō ſua. niſi hoc dicis ſua, quod intereſt omnium rectè facere. ſi id dicis, vicimus:
id enim volumus, id contendimus, vt officii fructus ſit ipſum officium. Hoc ille tuus
non vult, omnibúſque ex rebus voluptatem, quaſi mercedem, exigit. Sed ad illum
redeo. Si voluptatis cauſa cum Gallo apud Anienem depugnauit prouocatus, & ex eius
ſpoliis ſibi & torquem & cognomen induit, nullam aliam ob cauſam, niſi quòd ei talia
61 facta digna viro videbantur: fortem non puto. Iam ſi modeſtia, ſi pudicitia, ſi vno ver-
bo temperantia pœnæ aut infamiæ metu coërcebuntur, non ſanctitate ſua ſe tuebun-
tur: quod adulterium, quod ſtuprum, quæ libido non ſe proripiet ac proiiciet, aut oc-

cultatione propoſita, aut impunitate, aut licentia? Quid illud Torquate, quale tandem videtur? te iſto nomine, ingenio, gloria, quæ facis, quæ cogitas, quæ contendis, quò referas, cuius rei cauſa perficere quæ conaris velis, quod optimum denique in vita iudices, non audere in conuentu dicere? Quid enim mereri velis iam, cùm magiſtratum inieris, & in concionem aſcenderis (eſt enim tibi edicendum, quæ ſis obſeruaturus in iure dicendo: & fortaſſe etiam, ſi tibi erit viſum, aliquid de maioribus tuis, & de te ipſo dices more maiorū) quid merearis igitur, vt te dicas in eo magiſtratu omnia volupta- 62
tis cauſa facturum eſſe? téque nihil feciſſe in vita, niſi voluptatis cauſa? An me, inquis, tam amentem putas, vt apud imperitos iſto modo loquar? At tu eadem iſta dic in iudicio, aut ſi coronam times, dic in Senatu. Nunquam facies. Cur, niſi quòd turpis eſt oratio? Méne ergo, & Triarium dignos exiſtimas, apud quos turpiter loquare? Verum eſto. verbum ipſum voluptatis non habet dignitatem: nec nos fortaſſe intelligimus: hoc enim identidem dicitis, non intelligere nos voluptatem quam dicatis. Rem vides difficilem & obſcurā. indiuidua, & intermundia, quæ nec ſunt vlla, nec poſſunt eſſe intelligimus, voluptas, quæ paſſeribus omnibus nota eſt, à nobis intelligi non poteſt. Quid, ſi efficio, vt fateare me non modò, quid ſit voluptas, ſcire (eſt enim iucundus motus in ſenſu) ſed etiam quid eam tu velis eſſe? tum enim eam ipſam vis, quam modò ego dixi: & nomen imponis, in motu vt ſit, & faciat aliquam varietatem: tum aliam quādam 63
ſummam voluptatē, cui addi nihil poſſit. eam tu adeſſe, cùm dolor omnis abſit, eámque ſtabilem appellas. Sit ſanè iſta voluptas. Dic in quo vis conuentu, te omnia facere, ne doleas. Si ne hoc quidem ſatis amplè, ſatis honeſtè dici putas, dic te omnia & in iſto magiſtratu, & in omni vita vtilitatis tuæ cauſa facturum, nihil niſi quod expediat, nihil denique niſi tua cauſa: quem clamorem concionis, aut quam ſpem Conſulatus eius, qui tibi parati ſſimus eſt, futuram putes? eámne rationem ſequare, qua tecum ipſe & cum tuis vtare, profiteri autem, & in medium proferre non audeas? At verò illa, quæ Peripatetici, quæ Stoici dicunt, ſemper tibi in ore ſunt: in iudiciis, in Senatu, officium, æquitatem, dignitatem, fidem, recta, honeſta, digna imperio, digna populo R. omnia pericula pro Rep. mori pro patria. Hæc cùm loqueris, nos Barones ſtupemus, tu videlicet tecum ipſe rides. Nam inter iſta tam magnifica verba, támque præclara non ha- 64
bet vllum voluptas locum, non modò illa, quam in motu eſſe dicitis, quam omnes vrbani, ruſtici, omnes, inquam, qui Latinè loquuntur, voluptatem vocant: ſed ne hæc quidem ſtabilis, quam præter vos nemo appellat voluptatem. Vide ne non debeas verbis noſtris vti, ſententiis tuis. Quòd ſi vultum tibi, ſi inceſſum fingeres, quo grauior videre-re, non eſſes tui ſimilis: verba tu fingas, & ea dicas, quæ non ſentias, aut etiam, vt veſtitum, ſic ſententiam habeas aliam domeſticam, aliam forenſem, vt in fronte oſtentatio ſit, intus veritas occultetur? Vide quæſo, rectúmne ſit. Mihi quidem eæ veræ videntur opiniones, quæ honeſtæ, quæ laudabiles, quæ glorioſæ, quæ in Senatu, quæ apud populum, quæ in omni cœtu, conciliòque proferēdæ ſint: ne id non pudeat ſentire, quod pudeat dicere. Amicitiæ verò locus vbi eſſe poteſt, aut quis amicus eſſe cuiquam, quem 65
non ipſum amet propter ipſum? Quid autem eſt amare, ex quo nomen amicitiæ ductum eſt, niſi velle bonis aliquem affici quammaximis, etiam ſi ad ſe ex iis nihil redeat? Et quidem prodeſt, inquis, mihi eo eſſe animo. Immò videri fortaſſe: eſſe enim, niſi eris, non poteſt: qui autem eſſe poteris, niſi te amor ipſe cepenrit? quod non ſubducta vtilitatis ratione effici ſolet, ſed ipſum à ſe oritur, & ſua ſponte naſcitur. At enim ſequor vtilitatem. manebit ergo amicitia tam diu, quàm diu ſequetur vtilitas: & ſi vtilitas amicitiam conſtituet, tollet eadem. Sed quid ages tandem, ſi vtilitas ab amicitia (vt fit ſæpe) defecerit? relinquéſne? quæ iſta amicitia eſt? retinebis? quî conuenit? quid enim de amicitia ſtatueris vtilitatis cauſa expetenda, vides: ne in odium veniam, ſi amicum deſtitero tueri. Primùm cur iſta res digna odio eſt? nūquid eſt turpe, niſi quod eſt? ſi, ne quo incōmodo afficiare, non relinques amicum: tamen, ne ſine fructu alligatus ſis, vt mo- 66

riatur, optabis. Quòd ſi non modò vtilitatem tibi nullam afferet, ſed iacturæ rei fami-
liaris erunt faciundæ, labores ſuſcipiendi, adeundum vitæ periculum: ne tum quidem
te reſpicies, & cogitabis ſibi quéque natum eſſe, & ſuis voluptatibus? Vadem te ad mor-
tem tyranno dabis pro amico, vt Pythagoræus ille fecit Siculo tyranno? aut Pylades
cùm ſis, dices te eſſe Oreſtem, vt moriare pro amico? aut ſi eſſes Oreſtes, Pyladem re-
felleres, te indicares? & ſi id non probares quo minus ambo vnà necaremini, non de-
precarere? Faceres tu quidem Torquate hæc omnia: nihil enim arbitror magna laude
dignum, quod te prætermiſſurum credam aut mortis aut doloris metu. Non quæri-
tur autem, quid naturæ tuæ conſentaneum ſit, ſed quid diſciplinæ. Ratio iſta, quam
defendis, præcepta quæ didiciſtis, quæ probas, funditus euertunt amicitiam: quanuis
67 eam Epicurus, vt facit, in cælum efferat laudibus. At coluit ipſe amicitias. Quaſi quis
illum neget & bonum virum, & comem, & humanum fuiſſe. de ingenio eius in his
diſputationibus, non de moribus quæritur. ſit iſta in Græcorum leuitate peruerſitas,
qui maledictis inſectantur eos, à quibus de veritate diſſentiunt. Sed quanuis comis
in amicitiis tuendis fuerit: tamen, ſi hæc vera ſunt (nihil enim affirmo) non ſatis
acutus fuit. At multis ſe probauit: & quidem iure fortaſſe: ſed tamen non grauiſſi-
mum eſt teſtimonium multitudinis. in omni enim arte, vel ſtudio, vel quauis ſcien-
tia, vel in ipſa virtute, optimum quidque rariſſimum eſt. Ac mihi quidem, quòd, &
ipſe bonus vir fuit, & multi Epicurei fuerunt, & hodie ſunt, & in amicitiis fideles, & in
omni vita conſtantes & graues, nec voluptate, ſed officio conſilia moderantes, hoc
68 videtur maior vis honeſtatis, & minor voluptatis. ita enim viuunt quidam, vt eorum
vita probetur, refellatur oratio. atque vt cæteri exiſtimantur dicere melius, quàm fa-
cere: ſic hi mihi videntur facere melius, quàm dicere. Sed hæc nihil ſanè ad rem. il-
la videamus, quæ à te de amicitia dicta ſunt. è quibus vnum mihi videbar ab ipſo
Epicuro dictum agnoſcere: amicitiam à voluptate non poſſe diuelli, ob eámque rem
colendam eſſe, quòd ſine ea tuto & ſine metu viui non poſſet, nec iucundè quidem
poſſet. Satis eſt ad hoc reſpõſum. Attuliſti aliud humanius horum recentiorum, nun-
quam dictum ab ipſo illo, quod ſciam: primò vtilitatis cauſa amicum expeti: cùm au-
tem vſus acceſſiſſet, tum ipſum amari propter ſe, etiam omiſſa ſpe voluptatis. Hoc etſi
multis modis reprehendi poteſt, tamen accipio quod dat: mihi enim ſatis eſt, ipſis
non ſatis. nam aliquando poſſe rectè fieri dicunt nulla expectata, nec quæſita volu-
69 ptate. Poſuiſti autem, dicere alios fœdus quoddam inter ſe facere ſapiẽtes, vt, quemad-
modum ſint in ſe ipſos animati, eodem modo ſint erga amicos: id & fieri poſſe, &
ſæpe eſſe factum, & ad voluptates percipiendas maximè pertinere. Hoc fœdus face-
re ſi potuerunt, faciant etiam illud, vt æquitatem, modeſtiam, virtutes omnes per ſe
ipſas gratis diligant. At verò ſi fructibus, & emolumentis, & vtilitatibus amicitias cole-
mus, ſi nulla charitas erit, quæ faciat amicitiam ipſam ſua ſponte, vi ſua, ex ſe, & propter
ſe expetendam: dubium eſt, quin fundos & inſulas amicis anteponamus? Licet hic
rurſus ea commemores, quæ optimis verbis ab Epicuro de laudibus amicitiæ dicta
ſunt: non quæro, quid dicat, ſed quid conuenienter rationi poſſit, & ſententiæ ſuæ
dicere. Vtilitatis cauſa amicitia eſt quæſita. num igitur vtiliorem tibi hunc Triarium
70 putas eſſe poſſe, quàm ſi tua ſint Puteolis gramina? Collige omnia quæ ſoletis: præ-
ſidium amicorum. ſatis eſt tibi in te, ſatis in legibus, ſatis & in mediocribus amicitiis
præſidii: iam contemni non poteris: odium autem & inuidiam facilè vitabis: ad eas
enim res ab Epicuro præcepta dantur: & tamen non tantis vectigalibus ad liberali-
tatem vtens, etiam ſine hac Pyladea amicitia, multorum te beneuolentia præclarè
& tuebere & munies. At qui cum ioca, ſeria, vt dicitur, qui cum arcana, qui cum occulta
omnia? tecum optimè, deinde etiam cum mediocri amico. Sed fac iſta eſſe non impor
tuna: quid ad vtilitatem tantæ pecuniæ? Vides igitur, ſi amicitiam ſua charitate metia-
te, nihil eſſe præſtantius: ſin emolumẽto, ſummas familiaritates prædiorum pretioſo-

rum mercede ſuperari. Me ipſum igitur ames oportet, non mea, ſi veri amici futuri ſu-
mus. Sed in rebus apertiſſimis nimium longi ſumus: perfecto enim & concluſo, nec
virtutibus, nec amicitiis vſquam locum eſſe, ſi ad voluptatem omnia referantur, nihil 71
præterea magnopere dicendum. Attamen ne cui loco non videatur eſſe reſponſum,
pauca etiam nunc dicam ad reliquam orationẽ tuam. Quoniam igitur omnis ſum-
ma philoſophiæ ad beatè viuendum refertur, idque vnum expetentes homines ſe ad
hoc ſtudium contulerũt, beatè autem viuere alii in alio, vos in voluptate ponitis, item
contra, omnem infelicitatem in dolore: id primùm videamus, beatè viuere veſtrum
quale ſit. Atque hoc dabitis, vt opinor, ſi modò ſit aliquid eſſe beatum, id oportere to-
tum poni in poteſtate ſapientis: nam ſi amitti vita beata poteſt, beata eſſe non poteſt.
quis enim confidit ſemper ſibi illud ſtabile, & firmum permanſurum, quod fragile &
caducum ſit? qui autem diffidet perpetuitati bonorum ſuorum, timeat neceſſe eſt, ne
aliquando amiſſis illis ſit miſer. Beatus autem eſſe in maximarum rerum timore ne-
mo poteſt: nemo igitur eſſe beatus poteſt: neque enim in aliqua parte, ſed in perpetui- 72
tate temporis vita beata dici ſolet: neque appellatur omnino vita beata, niſi confecta
atque abſoluta. Nec poteſt quiſquam aliàs beatus eſſe, aliàs miſer. qui enim exiſtima-
bit poſſe ſe miſerum eſſe, beatus non erit: nam cùm ſemel eſt ſuſcepta beata vita, tam
permanet, quàm ipſa illa effectrix beatæ vitæ ſapientia, neque expectat vltimum tem-
pus ætatis: quod Crœſo ſcribit Herodotus præceptum à Solone. Etenim quemadmo-
dum tute dicebas, negat Epicurus diuturnitatem quidem temporis ad beatè viuẽdum
aliquid afferre, nec minorem voluptatem percipi in breuitate temporis, quàm ſi illa ſit
ſempiterna. Hæc dicuntur inconſtãtiſſime. Cùm enim ſummum bonum in voluptate
ponat, negat infinito tẽpore ætatis voluptatem fieri maiorem, quàm finito atque mo-
dico. Qui bonum omne in virtute ponit, is poteſt dicere perfici beatam vitam perfe- 73
ctione virtutis: negat enim ſummo bono afferre incrementum diem. qui autem volu-
ptate vitam effici beatam putabit, qui ſibi is conueniet, ſi negabit voluptatem creſcere
longinquitate? Igitur ne dolorem quidem. An dolor longiſſimus quiſque miſerrimus,
voluptatem non optabiliorẽ diuturnitas facit? Quid eſt igitur, cur ita ſemper deum ap-
pellet Epicurus beatum & æternum? dempta enim æternitate nihilo beatior Iuppiter,
quàm Epicurus: vterque enim ſummo bono fruitur, id eſt voluptate. At enim hic etiã
dolore: nam eum nihili facit: ait enim ſe, ſi vratur, quàm hoc ſuaue, dicturũ. Qua igi-
tur re à deo vincitur, ſi æternitate non vincitur? in qua quid eſt boni, præter ſummam
voluptatem, & eam ſempiternam? Quid ergo attinet glorioſe loqui, niſi conſtanter lo-
quare? In voluptate corporis, addã ſi vis animi, dum ea ipſa, vt vultis, ſit quod & in cor-
pore, ſitum eſt viuere beatè. Quid? iſtam voluptatem perpetuam quis poteſt præſta- 74
re ſapienti? nam quibus rebus efficiuntur voluptates, hæ non ſunt in poteſtate ſapien-
tis: non enim in ipſa ſapientia poſitum eſt beatum eſſe, ſed in iis rebus, quas ſapientia
comparat ad voluptatem. totum autem id externum: & quod externum, id in caſu
eſt. ita fit beatæ vitæ domina fortuna: quam Epicurus ait exiguam interuenire ſapienti.
Age, inquies, iſta parua ſunt: ſapientem locupletat ipſa natura: cuius diuitias Epicurus
ipſe parabiles eſſe docuit. Hæc bene dicuntur: nec ego repugno: ſed inter ſe ipſa pu-
gnant: negat enim tenuiſſimo victu, id eſt contemptiſſimis eſcis & potionibus mino-
rem voluptatem percipi, quàm rebus exquiſitiſſimis ad epulandum. Huic ego, ſi ne-
garet quicquam intereſſe ad beatè viuendum, quali vteretur victu, concederem, lau-
darem etiam: verum enim diceret: idque Socratem, qui voluptatem nullo loco nu- 75
merat, audio dicentem, cibi condimentum eſſe famem, potionis ſitim: ſed qui ad vo-
luptatem omnia referens, viuit vt Gallonius, loquitur vt Frugi ille Piſo, non audio: nec
enim eum, quod ſentiat, dicere exiſtimo. Naturales diuitias dixit parabiles eſſe, quòd
paruo eſſet natura contenta. Certè, niſi voluptatẽ tanti æſtimaretis. Non minor, inquit,
voluptas percipitur tam ex viliſſimis rebus, quàm ex pretioſiſſimis. Hoc eſt non modò

cor non habere,ſed ne palatum quidem. qui enim voluptatem ipſam contemnunt,iis
licet dicere ſe acipenſerem mænæ non anteponere : cui verò in voluptate ſummum
bonum eſt,huic omnia ſenſu,non ratione,ſunt iudicanda,eáque dicenda optima, quæ
ſunt ſuauiſſima. Verùm iſto modo cõſequatur ſummas voluptates non modò paruo,
76 ſed fermè nihilo,ſi poteſt:ſit voluptas non minor in naſturtio illo,quo veſci Perſas eſſe
ſolitos ſcribit Xenophon,quàm in Syracuſanis menſis, quæ à Platone grauiter vitupe-
rantur:ſit,inquam,tam facilis,quàm vultis,voluptatis comparatio.quid de dolore dice-
mus? cuius tanta tormenta ſunt, vt in his beata vita,ſi modò dolor ſummum malum
eſt, eſſe non poſſit. ipſe enim Metrodorus, penè alter Epicurus, beatum eſſe deſcribit
his ferè verbis: cùm corpus bene conſtitutum ſit, & ſit exploratum ita futurum. An id
exploratum cuiquam poteſt eſſe, quo modo ſeſe habiturum ſit corpus, non dico ad
annum,ſed ad veſperam? Dolor igitur,id eſt ſummũ malum, metuetur ſemper,etiam
ſi non aderit : iam enim adeſſe poterit. Quî poteſt igitur habitare in beata vita ſummi
mali metus? Traditur, inquit, ab Epicuro ratio negligendi doloris. Iam ipſum abſur-
dum,maximũ malum negligit. Sed quæ tandem iſta ratio eſt?Maxiınus dolor,inquit,
77 breuis eſt. Primùm,quid tu dicis breue?deinde dolorem tam maximum? Quid enim?
ſummus dolor plures dies manere non poteſt? Vide, ne etiam menſes. niſi fortè eum
dicis,qui,ſimulatque arripuit, interficit. Quis iſtum dolorẽ timet?illum mallem leua-
res,quo optimum atque humaniſſimum virum Cn.Octauium M. filium,familiarem
meum,confici vidi:nec verò ſemel,nec ad breue tẽpus,ſed & ſæpe planè,& diu. Quos,
dii immortales,ille, cùm omnes artus ardere viderentur, cruciatus perferebat? nec ta-
men miſer eſſe,quia ſummum id malum non erat: tãtummodo laborioſus videbatur.
at miſer,ſi in vitioſa & flagitioſa vita afflueret voluptatibus.Quòd autem magnũ dolo-
rem breuem,longinquum,leuem eſſe dicitis: id non intelligo quale ſit: video enim &
78 magnos, & eoſdem longinquos dolores. Quædam alia toleratio eſt verior: qua vti vos
non poteſtis,qui honeſtatem ipſam per ſe non amatis. Fortitudinis quædam præcepta
ſunt, ac penè leges, quæ effœminari virum vetant in dolore. Quamobrem turpe pu-
tandum eſt, non dico dolere (nam id quidem eſt interdum neceſſe) ſed ſaxum illud
Lemnium clamore Philoctetæo funeſtare:

Quod eiulatu,quæſtu,gemitu,fremitibus
Reſonando mutum flebiles voces refert.

Huic Epicurus comparet ſe,ſi poteſt,

Cui viperino morſu venæ viſcerum
Veneno imbutæ tetros cruciatus cient.

Sit Epicurus Philocteta, ſi grauis dolor, breuis. At iam decimũ annum in ſpelunca ia-
cet. Si lõgus,leuis:dat enim interualla,& relaxat. Primùm non ſæpe: deinde quæ eſt iſta
79 relaxatio,cùm & præteriti doloris memoria recens eſt,& futuri atque impendentis tor-
quet timor? Moriatur, inquit. Fortaſſe id optimum, ſed vbi illud, plus ſemper volu-
ptatis?Si enim ita eſt,vide ne facinus facias,cùm mori ſuadeas. Potius ergo illa dicãtur,
turpe eſſe viro debilitari,dolore frãgi,ſuccũbere.nam iſta veſtra,Si grauis breuis,ſi lon-
gus leuis,dictata ſunt. Virtutis,magnitudinis animi,patientiæ,fortitudinis ſomẽtis do-
lor mitigari ſolet. Audi,ne longè abeam,moriens quid dicat Epicurus:& intelligi facta
eius cum dictis diſcrepare. *Epicurus Hermacho S.* Cùm ageremus, inquit, vitæ
beatũ,& eundem ſupremum diem, ſcribebamus hæc. Tanti autem morbi aderãt veſi-
cæ & viſcerum, vt nihil ad eorum magnitudinem poſſit accedere. Ecce miſerum ho-
80 minem,ſi dolor ſummũ malum eſt.dici aliter non poteſt. Sed audiamus ipſum. Com-
penſabatur tamen, inquit, cum his omnibus animi lætitia, quam capiebam memoria
rationum, inuentorúmque noſtrorũ. Sed tu, vt dignum eſt tua erga me & erga philo-
ſophiam volũtate, ab adoleſcẽtia ſuſcepta, fac vt Metrodori tueare liberos. Non ego
iam Epaminundæ,non Leonidæ mortẽ huius morti antepono.quorũ alter,cùm viciſ-

ſet Lacedæmonios apud Mantineam, ſimúlque ipſe graui vulnere exanimari videret
ſe: vt primùm deſpexit, quæſiuit ſaluúſne eſſet clypeus. Cùm ſaluum eſſe flentes ſui re-
ſpõdiſſent, rogauit eſſénme ſuſi hoſtes: cúmque id quoque vt cupiebat audiuiſſet, euel-
li iuſſit eam, qua erat tranſfixus, haſtam. ita multo ſanguine profuſo in lætitia & in vi-
ctoria eſt mortuus. Leonidas autem rex Lacedæmoniorum ſe in Thermopilis, trecen-
tóſq; eos, quos eduxerat Spartha, cùm eſſet propoſita aut fuga turpis aut glorioſa mors,
oppoſuit hoſtibus. Præclaræ mortes ſunt imperatoriæ: philoſophi autem in ſuis le- 11
ctulis plerunque moriuntur. Refert tamen, quòd ſibi videtur eſſe morienti magna
laus. Compenſabatur, inquit, cum ſummis doloribus lætitia. Audio equidem philo-
ſophi vocem Epicure. Sed quid tibi dicendum ſit, oblitus es. Primùm enim, ſi vera ſunt
ea, quorum recordatione te gaudere dicis, hoc eſt, ſi vera ſunt tua ſcripta & inuẽta, gau-
dere non potes: nihil enim iam habes, quod ad corpus referas: eſt autem à te ſemper di-
ctum, nec gaudere quẽquam niſi propter corpus, nec dolere. Præteritis, inquit, gaudeo.
Quibuſnam præteritis? ſi ad corpus pertinenribus, rationes tuas te video compenſare
cum iſtis doloribus, non memoriam corpore perceptarum voluptatum. ſi autem ad
animũ, falſum eſt, quod negas animi vllum eſſe gaudiũ, quod non referatur ad corpus.
Cur deinde Metrodori liberos commendas? Quid ex iſto tuo egregio officio & tanta 12
fide (ſic enim exiſtimo) ad corpus refers? Huc & illuc Torquate vos verſetis licet: nihil
in hac præclara epiſtola ſcriptum ab Epicuro congruens & cõueniens decretis eius re-
perietis. Ita redarguitur ipſe à ſeſe, væneúntq; ſcripta eius probitate ipſius, ac moribus.
nam iſta commendatio puerorum, memoria & charitas amicitiæ, ſummorum officio-
rum in extremo ſpiritu conſeruatio, indicat innatam eſſe homini probitatem gratui-
tam, non inuitatam voluptatibus, nec præmiorum mercedibus euocatam. quod enim
teſtimonium maius quærimus, quæ honeſta & recta ſint, ipſa eſſe optabilia per ſeſe,
cùm videamus tanta eſſe officia morientis? Sed vt epiſtolam laudandam arbitror eam,
quam modò totidem ferè verbis interpretatus ſum (quanquam ea cum ſententia eius
philoſophi nullo modo congruebat) ſic eiuſdem teſtamentum non ſolùm à philoſo-
phi grauitate, ſed etiam ab ipſius ſententia iudico diſcrepare. ſcripſit enim & multis 13
ſæpe verbis, & breuiter, aptéque in eo libro, quem modò nominaui, mortem nihil ad
nos pertinere: quod enim diſſolutum ſit, id eſſe ſine ſenſu: quod autem ſine ſenſu ſit,
id nihil omnino ad nos pertinere. Hoc ipſum elegantius poni, meliúſque potuit. nam
quod ita poſitum eſt, quod diſſolutum ſit, id eſſe ſine ſenſu: id eiuſmodi eſt, vt non ſa-
tis planè dicat, quid ſit diſſolutum. ſed tamen intelligo, quid velit. quæro autem, quid
ſit, quòd cum diſſolutione, id eſt morte, ſenſus omnis extinguatur: & cùm reliqui ni-
hil ſit omnino, quod pertineat ad nos, tam accuratè, támque diligenter caueat & ſan-
ciat, vt Amynomachus & Timocrates hæredes ſui de Hermaci ſententia dent, quod ſa-
tis ſit ad diem agendum natalẽ ſuum quotannis menſe Gamelione: itémque omnibus
mẽſibus viceſimo die lunæ dent ad eorum epulas, qui vnà ſecum philoſophati ſint: vt
& ſui, & Metrodori memoria colatur. Hæc ego non poſſum dicere non eſſe homi- 14
nis & belli, & humani: ſapientis verò nullo modo, phyſici præſertim, quem ſe ille
eſſe vult, putare vllum eſſe cuiuſquam diem natalem. Quid? veténe poteſt eſſe dies
ſæpius, qui ſemel fuit? Certè non poteſt. An eiuſdem modi? ne id quidem, niſi cùm
multa annorum interceſſerint milia, & omnium ſyderum eodem, vnde profecta
ſint, fiat ad vnum tẽpus reuerſio. Nullus eſt igitur cuiuſquam dies natalis. At habetur.
Et ego ſcilicet id neſciebam. Sed vt ſit, etiámne poſt mortem coletur? ídque teſtamen-
to cauebit is, qui vobis quaſi oraculum ediderit, nihil poſt mortem ad nos pertinere?
Hæc non erant eius, qui innumerabiles mũdos, infinitáſque regiones, quarũ nulla eſſet
ora, nulla extremitas, mẽte peragrauiſſet. Nunquid tale Democritus? vt alios omittam,
hunc appello, quem ille vnum ſecutus eſt. Quòd ſi dies notandus fuit, eúmne potius, 15
quo natus: an eum, quo ſapiens factus eſt? Non potuit, inquies, fieri ſapiens, niſi natus

eſſet. Iſto modo ne ſi auia quidem eius nata non eſſet. Res tota Torquate non docto-
rum hominum, velle poſt mortem epulis celebrari memoriam ſui nominis. quos qui-
dem dies quemadmodum agatis, & in quãtam hominum facetorum vrbanitatem in-
curratis, non dico. nihil opus eſt litibus. tantùm dico, magis fuiſſe veſtrum agere Epi-
curi diem natalem, quàm illum teſtamento cauere, vt ageretur. Sed vt ad propoſitum
reuertamur (de dolore enim cùm diceremus, ad iſtam epiſtolam delati ſumus) nunc
totum illud concludi ſic licet: Qui in ſummo malo eſt, iſte cùm in eo eſt, non eſt bea-
tus: Sapiens autẽ ſemper beatus eſt, & eſt aliquando in dolore: non eſt igitur ſummum
16 malum dolor. Iam illud quale tandẽ eſt? bona præterita non effluere ſapiẽti, mala me-
miniſſe non oportere. Primùm in noſtráne poteſtate eſt, quid meminerimus? The-
miſtocles quidẽ, cùm ei Simonides, aut quis alius artem memoriæ polliceretur, Obli-
uionis, inquit, mallem. nam memini etiam quæ nolo: obliuiſci non poſſum quæ volo.
Magno hic ingenio. Sed res ſe tamen ſic habet, vt nimis imperioſi philoſophi ſit, ve-
tare meminiſſe. Vide, ne Manliana ſint iſta veſtra, aut maiora etiam, ſi imperes quod fa-
cere non poſſim. Quid, ſi etiam iucunda memoria eſt præteritorum malorum? vt pro-
uerbia nonnulla veriora ſint, quàm veſtra dogmata. Vulgo enim dicitur, Iucundi acti
labores. nec malè Euripides: concludam, ſi potero, Latinè: Græcum enim hunc ver-
ſum noſtis omnes,

" Suauis eſt laborum præteritorum memoria.

17 Sed ad bona præterita redeamus. quæ ſi à vobis talia dicerentur, qualibus C. Marius
vti poterat, vt expulſus, egens, in palude demerſus, trophæorum recordatione leuaret
dolorem ſuum, audirem, & planè probarem: nec enim abſolui beata vita ſapiẽtis, nec
ad exitum perduci poterit, ſi prima quæque bene ab eo cõſulta atque facta, ipſius obli-
uione obruerentur. Sed vobis voluptatum perceptarum recordatio beatam vitam fa-
cit, & quidem corpore perceptarum. nam ſi quæ ſunt aliæ, falſum eſt, omnes animi vo-
luptates eſſe è corporis ſocietate. Corporis autem voluptas etiam ſi præterita delectat,
non intelligo cur Ariſtoteles Sardanapali epigramma tantopere derideat. in quo ille
rex Aſſyriæ glorietur ſe omnes ſecum libidinum voluptates abſtuliſſe. Quod enim ne
viuus quidem, inquit, diutius ſentire poterat, quàm dum fruebatur: quo modo id potuit
mortuo permanere? Fluit igitur voluptas corporis, & prima quæque auolat, vt aiebat:
18 ſæpiúſque relinquit cauſas pœnitendi, quàm recordandi. Itaque beatior Africanus
cum patria illo modo loquens,

" Deſine Roma tuos hoſtes: - reliqua præclarè,
" Nanque tibi monumenta mei peperere labores.

Laboribus hic præteritis gaudet: tu iubes voluptatibus. hic ſe ad ea reuocat, è quibus ni-
hil vnquá retulerit ad corpus: tu totus hæres in corpore. Illud autẽ ipſum quî obtine-
ri poteſt, quod dicitis omnes animi & voluptates & dolores ad corporis voluptates &
dolores pertinere? nihílne te delectat vnquã? Video, quicum loquar. Te igitur Torqua-
te ipſum per ſe nihil delectat? omitto dignitatẽ, honeſtatẽ, ſpeciẽ ipſam virtutũ, de qui-
bus antè dictũ eſt: hæc leuiora ponam: poëma, aut orationem cùm aut ſcribis, aut legis,
19 cùm omniũ factorũ, cùm regionũ conquiris hiſtoriã: ſignũ, tabula, locus amœnus, ludi,
venatio, villa Luculli (nam ſi tuã dicerẽ, latebram haberes, ad corpus diceres pertinere)
ſed ea, quæ dixi, ad corpúſne refers? An eſt aliquid, quod te ſua ſpõte delectet? Aut perti-
naciſſimus fueris, ſi in eo perſtiteris, ad corpus ea, quæ dixi, referre: aut deſérueris totam
Epicuri voluptatẽ, ſi negaueris. Quod verò à te diſputatũ eſt, maiores eſſe voluptates &
dolores animi, quàm corporis, quia triũ tẽporũ particeps animus ſit, corpore autẽ præ-
ſentia ſolùm ſentiantur: quî probari poteſt, vt is, qui propter me aliquid gaudeat, plus,
quàm ego ipſe, gaudeat? Animi voluptas oritur propter voluptatem corporis: & maior
eſt animi voluptas, quàm corporis: ita fit, vt gratulator lætior ſit, quàm is, cui gratuletur.
Sed dum efficere vultis beatum ſapientem, cùm maximas animo voluptates percipiat,

omnibúſque partibus maiores, quàm corpore: quid occurrat, non videtis. animi enim 90
quoque dolores percipiet omnibus partibus maiores, quàm corporis. ita miſer ſit ali-
quãdo neceſſe eſt is, quem vos beatũ ſemper vultis eſſe. nec verò id, dum omnia ad vo-
luptatem, dolorémque referetis, efficietis vnquam. Quare aliud aliquid Torquate ho-
minis ſummũ bonum reperiendũ eſt. voluptatem beſtiis concedamus: quibus vos de
ſummo bono teſtibus vti ſoleris. Quid, ſi etiam beſtiæ multa faciunt duce ſua quæque
natura partim indulgẽter vel cum labore, vt in gignendo, in educãdo, perfacile appa-
reat aliud quiddam iis propoſitũ, non voluptatem? Turtures & curſu & peregrinatione
lætantur: congregatione aliæ cœtum quodam modo ciuitatis imitantur. Videmus in
quodam volucrũ genere nõnulla indicia pietatis, cognitionem, memoriam, in multis
etiam diſciplinã. Ergo in beſtiis erunt ſecreta à voluptate humanarũ quædam ſimula- 91
cra virtutũ: in ipſis hominibus virtus niſi voluptatis cauſa nulla erit, & homini, qui cæ-
teris animãtibus plurimùm præſtat, præcipui à natura nihil datum eſſe dicemus? Nos
verò, ſi quidem in voluptate ſint omnia, longè multúmque ſuperamur à beſtiis, quibus
ipſa terra ſundit ex ſeſe paſtus varios, variéque abundãtes nihil laborantibus: nobis au-
tẽ aut vix, aut ne vix quidẽ, ſuppetunt multo labore quærentibus. Nec tamen vllo mo-
do ſummum pecudum bonum, & hominis, idem mihi videri poteſt. quid enim tanto
opus eſt inſtrumento in optimis artibus comparandis, quid tanto concurſu honeſtiſ-
ſimorum ſtudiorum, tanto virtutum comitatu, ſi ea nullam ad aliam rem niſi ad volu-
ptatẽ conquiruntur? vt ſi Xerxes, cum tantis claſſibus, tantíſque equeſtribus & pede-
ſtribus copiis, Helleſpõto iuncto, Athóue perfoſſo, maria ambulauiſſet, terrámque na-
uigauiſſet, ſi cum tãto impetu in Græciam veniſſet, cauſam eius quis ex eo quæreret tan- 92
tarum copiarum, tantíque belli, mel ſe afferre ex Hymetto voluiſſe diceret, certè ſine
cauſa videretur tanta conatus: ſic nos ſapientem plurimis & grauiſſimis artibus atque
virtutibus inſtructũ & ornatum nõ, vt illum, maria pedibus peragrantẽ, claſſibus mon-
tes, ſed omne cælum, totámque cum vniuerſo mari terram mente cõplexum, volupta-
tem petere ſi dicemus, mellis cauſa dicemus tãta molitum. Ad altiora quædam & ma-
gnificentiora, mihi crede Torquate, nati ſumus: nec id ex animi ſolùm partibus, in qui-
bus ineſt memoria rerum innumerabilium, vitæ quidem infinita, ineſt coniectura *
conſequentium, non multùm à diuinatione differens, ineſt moderator cupiditatis pu-
dor, ineſt ad humanam ſocietatem iuſtitiæ fida cuſtodia, ineſt in perpetiendis labori-
bus, adeundíſque periculis firma & ſtabilis doloris, mortíſque contemptio. Ergo hæc 93
in animis: tu autem etiam membra ipſa, ſenſúſque conſidera: qui tibi, vt reliquæ cor-
poris partes, non comites ſolùm virtutum, ſed miniſtri etiam videbantur. Quid, ſi in
ipſo corpore multa voluptati præponenda ſunt, vt vires, valetudo, velocitas, pulchri-
tudo? quid tandem in animis cenſes, in quibus doctiſſimi illi veteres ineſſe quiddam
cæleſte & diuinum putauerunt? Quòd ſi eſſet in voluptate ſummum bonum, vt dici-
tis, optabile eſſet, in voluptate maxima nullo interuallo interiecto, dies, noctéſque ver-
ſari, cùm omnes ſenſus dulcedine omni quaſi perfuſi mouerentur. Quis eſt autem di-
gnus nomine hominis, qui vnum diem totum velit eſſe in iſto genere voluptatis? Cy-
renaici quidem non recuſant. veſtri hæc verecundius: illi fortaſſe conſtantius. Sed lu-
ſtremus animo non has maximas artes, quibus qui carebãt, inertes à maioribus nomi-
nabantur: ſed quæro, Num exiſtimes non dico Homerum, Archilochum, Pindarum: 94
ſed Phidiã, Polycletum, Zeuxin ad voluptates, artes ſuas direxiſſe? Ergo opifex plus ſibi
proponet ad formarum, quàm ciuis excellens ad factorum pulchritudinem? Quæ au-
tem eſt alia cauſa erroris tãti, tam longè, latéque diffuſi, niſi quòd is, qui voluptatẽ ſum-
mum bonũm eſſe decernit, non cum ea parte animi, in qua ineſt ratio atque cõſilium,
ſed cum cupiditate, id eſt cum animi leuiſſima parte deliberat? Quæro enim de te: ſi
ſunt dii, vt vos etiam putatis, quî poſſunt eſſe beati, cùm voluptateś corpore percipere
non poſſint? aut ſi ſine eo genere voluptatis beati ſunt, cur ſimilem animi vſum in ſa-

piéte eſſe nolis? Lege laudationes Torquate non eorum, qui ſunt ab Homero lauda-
ti,non Cyri,non Ageſilai,non Ariſtidis,non Themiſtoclis, non Philippi, non Alexan-
95 dri:lege noſtrorum hominum,lege veſtræ familiæ: neminem videbis ita laudatum,vt
artifex callidus comparádarum voluptatum diceretur. Non elogia monumentorũ id
ſignificant,velut hoc ad portam? Vno ore cui plurimæ conſentiunt gentes,populi pri-
marium fuiſſe virum. Idne conſenſiſſe de Calatino plurimas gentes arbitramur, pri-
marium populi fuiſſe, quòd præſtantiſſimus fuiſſet in conficiendis voluptatibus? Ergo
in iis adoleſcentibus bonam ſpem eſſe dicemus,& magnam indolem,quos ſuis cómo-
dis inſeruituros,&, quicquid ipſis expediat,facturos arbitramur? Nónne videmus,quá-
ta perturbatio rerum omnium cõſequatur?quanta confuſio? Tollitur beneficium:tol-
litur gratia,quæ ſunt vincula cõcordiæ. Nec enim,ſi tuam ob cauſam cuiquam cómo-
des,beneficiũ illud habendum eſt,ſed fœneratio:nec gratia deberi videtur ei,qui ſuam
ob cauſam commodauerit.Maximas verò virtutes iacere omnes neceſſe eſt voluptate
96 dominante.Sunt etiam turpitudines plurimæ,quæ,niſi honeſtas natura plurimùm va-
lear, cur non cadant in ſapientem non eſt facile defendere. Ac ne plura complectar
(ſunt enim innumerabilia) bene laudata virtus voluptatis aditus intercludat neceſſe
eſt.quod iam à me expectare noli. tute introſpice in mẽté tuam ipſe:eámque omni
cogitatione pertractans, percontare ipſe te, perpetuíſne malis voluptatibus perfluens,
in ea, quam ſæpe vſurpabas, tranquillitate degere omnem ætatem ſine dolore,aſſum-
pto etiam illo, quod vos quidem adiũgere ſoletis,ſed fieri non poteſt ſine doloris me-
tu: an,cùm de omnibus gẽtibus optimè mererere, cùm opem indigẽtibus ſalutémque
ferres,vel Herculis perpeti ærumnas: ſic enim maiores noſtri labores nõ fugiẽdos, tri-
ſtiſſimo tamen verbo ærumnas etiam in deo nominauerũt.Exigerem ex te,cogerém-
97 que vt reſponderes, niſi vererer,ne Herculem ipſum ea,quæ pro ſalute gentium ſum-
mo labore geſſiſſet, voluptatis cauſa geſſiſſe diceres. Quæ cùm dixiſſem, Habeo, in-
quit Torquatus,ad quos iſta referam: & quanquam aliquid ipſe poteram, tamen inue-
nire malo paratiores familiares noſtros. Credo, Syronem dicis & Polidemum, cùm
optimos viros,tum doctiſſimos homines. Rectè,inquit,intelligis. Age ſanè,inquá,
ſed erat æquius Triarium aliquid de noſtra diſſenſione iudicare. Immò, inquit,arri-
dens,iniquum,hac quidem de re:tu enim iſta lenius: hic Stoicorum more nos vexat.
Tum Triarius,Poſthac quidem, inquit,audacius: nam hæc ipſa mihi erũt in promptu,
quæ modò audiui:nec antè aggrediar, quàm te ab iſtis, quos dicis, inſtructum videro.
Quæ cùm eſſent dicta,finem fecimus & ambulandi & diſputandi.

M. T. CICERONIS DE FINIBVS BONORVM ET MALORVM AD BRVTVM LIBER III.

1 VOLVPTATEM quidem Brute,ſi ipſa pro ſe loquatur,nec tam perti-
naces habeat patronos, conceſſuram arbitror conuictam ſuperiore
libro dignitati: etenim ſit impudens,ſi virtuti diutius repugnet, aut ſi
honeſtis iucunda anteponat, aut pluris eſſe contendat dulcedinem
corporis,& titillãtem ex ea re natam lætitiam, quàm grauitatem ani-
mi, atque conſtantiam. quare illam quidem dimittamus, & ſuis ſe fi-
nibus tenere iubeamus, ne blanditiis eius, illecebríſque impediatur diſputandi ſeueri-
tas:quærendum eſt enim,vbi ſit illud ſummum bonum,quod reperire volumus: quo-
niam & voluptas ab eo remota eſt,& eadem ſerè contra eos dici poſſunt,qui vacuita-
tem doloris,finem bonorum eſſe voluerunt. Nec verò ita vllum probetur ſummum
bonum,vt virtute careat,qua nihil poteſt eſſe præſtantius. Itaque quanquam in eo ſer-
mone, qui cum Torquato eſt habitus,non remiſſi fuimus: tamen hæc acrior eſt cum
2 Stoicis parata cõtentio:quæ enim de voluptate dicũtur,ea nec acutiſſimè,nec abſcon-

ditè diſſeruntur: neque enim qui defendũt eam, verſuti in diſſerendo ſunt: nec, qui contradicunt, cauſam difficilem repellunt. ipſe etiam dicit Epicurus, ne argumentandum quidem eſſe de voluptate, quòd ſit poſitum eius iudicium in ſenſibus, vt commoneri nos ſatis ſit, nihil attineat doceri. Quare illa nobis ſimplex fuit in vtranque partem diſputatio: nec enim in Torquati ſermone quicquam implicatum aut tortuoſum fuit, noſtráque, vt mihi videtur, dilucida oratio. Stoicorum autem non ignoras quàm ſit ſubtile, vel ſpinoſum potius diſſerendi genus, ídque cùm Græcis, rum magis nobis, quibus etiam verba parienda ſunt, imponendáque noua nouis rebus nomina. Quod quidem nemo mediocriter doctus mirabitur, cogitans in omni arte, cuius vſus vulgaris, communíſque non ſit, multam nouitatem nominum eſſe, cùm cõſtituantur ea- 3
rum rerum vocabula, quæ in quaque arte verſentur. Itaque & dialectici & phyſici verbis vtũtur iis, quæ ipſi Græciæ nota non ſunt. geometræ verò, muſici, grãmatici etiam more quodam loquuntur ſuo. item ipſæ rhetorum artes, quæ ſunt totæ forenſes atque populares, verbis tamen in dicendo quaſi priuatis vtuntur, ac ſuis. Atque vt omittam has artes elegãtes & ingenuas, ne opifices quidem tueri ſua artificia poſſent, niſi vocabulis vterentur nobis incognitis, vſitatis ſibi. Quinetiam agricultura, quæ abhorret ab omni politiore elegantia, tamen eas res, in quibus verſatur, nominibus notauit nouis. Quo magis hoc philoſopho faciendum eſt: ars eſt enim philoſophia vitæ: de qua diſſerens arripere verba de foro non poteſt. quãquam ex omnibus philoſophis Stoici plurima nominauerunt. Zeno quoque eorum princeps, non tam rerum inuentor fuit, quàm nouorum verborum. Quòd ſi in ea lingua, quam plerique vberiorem putant, 4
cõceſſum à Græcia eſt, vt doctiſſimi homines de rebus non peruulgatis, inuſitatis verbis vterentur: quanto id vel nobis magis eſt concedendum, qui ea nunc primùm audemus attingere? etſi (quod ſæpe diximus, & quidem cum aliqua querela non Græcorum modò, ſed etiam eorũ, qui ſe Græcos magis, quàm noſtros haberi volunt) nos non modò non vinci à Græcis verborum copia, ſed eſſe in ea etiam ſuperiores: elaborandum eſt, vt hoc non in noſtris ſolùm artibus, ſed etiam in illorum ipſorum conſequamur. Quãquam ea verba, quibus ex inſtituto veterum vtimur pro Latinis, vt ipſa philoſophia, vt rhetorica, dialectica, grãmatica, geometria, muſica, quãquam Latinè ea dici poterant, tamen, quoniam vſu percepta ſunt, noſtra ducamus. Atque hæc quidem de rerum nominibus. De ipſis rebus autem ſæpenumero Brute vereor ne reprehendar, 5
cùm hæc ad te ſcribam, qui tum in philoſophia, tum in optimo genere philoſophiæ tantum proceſſeris. Quod ſi facerem quaſi te erudiens, iure reprehenderer. ſed ab eo plurimùm abſum: neque, vt ea cognoſcas, quæ tibi notiſſima ſunt, ad te mitto: ſed quia facillimè in nomine tuo acquieſco, & quia te habeo æquiſſimũ eorum ſtudiorum, quæ mihi cõmunia tecum ſunt, æſtimatorem & iudicem. Attendes igitur, vt ſoles, diligẽter, eámque controuerſiam diiudicabis, quæ mihi fuit cum auunculo tuo diuino ac ſingulari viro. Nam in Tuſculano cùm eſſem, vellémque è bibliotheca pueri Luculli quibuſdã libris vti, veni in eius villam, vt eos ipſe (vt ſolebam) inde promerem. Quò cùm veniſſem, M. Catonem, quem ibi eſſe neſcieram, vidi in bibliotheca ſedentem, multis circunfuſum Stoicorum libris: erat enim, vt ſcis, in eo inexhauſta auiditas legẽdi, nec ſatiari poterat: quippe qui ne reprehenſionem quidem vulgi inanem reformidans, in 6
ipſa curia ſoleret legere ſæpe, dum ſenatus cogeretur, nihil operæ Reipub. detrahens. quo magis tum in ſummo ocio, maximáque copia, quaſi helluo librorum, ſi hoc verbo in tam clara re vtendum eſt, videbatur. Quod cùm accidiſſet, vt alter alterum nec opinato videremus: ſurrexit ſtatim. Deinde prima illa, quæ in congreſſu ſolemus: Quid tu, inquit, huc? à villa enim credo: & ſi ibi te eſſe ſciſſem, ad te ipſe veniſſem. Heri, inquã, ludis cõmiſſis, ex vrbe profectus veni ad veſperam: cauſa enim fuit huc veniendi, vt quoſdam hinc libros promerem: & quidem Cato totam hanc copiam iam Lucullo noſtro notã eſſe oportebit: nã his libris eum malo, quàm reliquo ornatu villæ

delectari:eſt enim mihi magnæ curæ. quanquam quidem hoc proprium tuum munus
7 eſt, vt ita erudiatur, vt & patri, & Scipioni noſtro, & tibi tam propinquo reſpondeat. La-
boro autem non ſine cauſa: nam & aui eius memoria moueor (nec enim ignoras,
quanti fecerim Scipionem: qui, vt opinio mea fert, in principibus iam eſſet, ſi viueret)
& Lucullus mihi verſatur ante oculos, vir tum omnibus excellens, tum mecum & ami
citia & omni voluntate ſententiáque coniunctus. Præclarè, inquit, facis, cùm & eorũ
memoriam tenes, quorum vterque tibi teſtamento liberos ſuos commendauit: & pue
rum diligis. Quod autem meum munus dicis, non equidem recuſo, ſed te adiungo ſo
cium. addo etiam illud, multa iam mihi dare ſigna puerum & pudoris & ingenii: ſed
ætatem vides. Video equidem, inquam: ſed infici tamen iam debet iis artibus, quas
ſi, dum eſt tener, combiberit, ad maiora veniet paratior. Sic equidem, diligentius ſæ-
piúſque iſta loquemur inter nos, agemúſque communiter: Sed reſideamus, inquit, ſi
8 placet: itáque fecimus. Tum ille: Tu autem, cùm ipſe tantum librorum habeas, quos
hîc tandem requiris? Commentarios quoſdam, inquam, Ariſtotelicos, quos hîc ſcie-
bam eſſe, veni vt auferrem, quos legerem, dum eſſem ocioſus: quod quidem nobis (vt
ſcis) non ſæpe contingit. Quàm vellem, inquit, vt te ad Stoicos inclinaſſes: erat enim,
ſi cuiuſquam, certè tuum, nihil præter virtutem in bonis ducere. Vide ne magis, in-
quam, tuum fuerit, cùm in re idem tibi, quod mihi, videretur, non noua te rebus nomi
na imponere: ratio enim noſtra conſentit, oratio pugnat. Minimè verò, inquit ille,
conſentit: quicquid enim præter id, quod honeſtum ſit, expetendum eſſe dixeris, in bo
níſque numeraueris: & honeſtum ipſum quaſi virtutis lumen extinxeris, & virtutem
penitus euerteris. Dicuntur iſta Cato magnificè, inquam. ſed vidéſne verborum glo-
riam tibi cum Pyrrhone & Ariſtone, qui omnia exæquent, eſſe communem? de qui-
9 bus cupio ſcire quid ſentias. Egóne, quæris, inquit, ſcire quid ſentiam? quos bonos viros,
fortes, iuſtos, moderatos aut audiuimus in Rep. fuiſſe, aut ipſi vidimus: qui ſine vlla do-
ctrina naturam ipſam ſecuti, multa laudabilia fecerunt: eos melius à natura inſtitutos
fuiſſe, quàm inſtitui potuiſſent à philoſophia, ſi vllam aliam probauiſſent, præter eam,
quæ nihil aliud in bonis habet, niſi honeſtum: nihil niſi turpe, in malis? Cæteræ philoſo-
phorum diſciplinæ, omnino alia magis, alia minus, ſed tamen omnes, quæ rem vllam
virtutis expertem aut in bonis, aut in malis numerent, eas non modò nihil adiuuare
arbitror, neque afferre, quo meliores ſimus: ſed ipſam deprauare naturam. nam ſi hoc
non obtineatur, id ſolum bonum eſſe, quod honeſtum ſit: nullo modo probari poſſit,
beatam vitam virtute effici. Quod ſi ita eſt: cur opera philoſophiæ ſit danda, neſcio. ſi
10 enim ſapiens aliquis miſer eſſe poſſit, næ ego iſtam glorioſam, memorabilémque vir-
tutem non magno æſtimandam putem. Quæ adhuc Cato à te dicta ſunt, eadem, in-
quam, dicere poſſes, ſi ſequerere Pyrrhonem aut Ariſtonẽ: nec enim ignoras, his iſtud
honeſtum, non ſummum modò, ſed etiam (vt tu vis) ſolum bonum videri. quod ſi ita
eſt, ſequitur id ipſum, quod te velle video, omnes ſemper beatos eſſe ſapientes. Hóſne
igitur laudas, & hanc eorum ſententiam ſequi nos cenſes oportere? Minimè verò
iſtorum quidem, inquit. Cùm enim virtutis hoc proprium ſit, earum rerum, quæ ſecũ-
dum naturam ſint, habere delectum: qui omnia ſic exæquauerũt, vt in vtranque par-
tem ita paria redderent, vti nulla ſelectione vterentur eius, virtutem ipſam ſuſtulerunt.
Iſtud quidem, inquam, optimè dicis: ſed quæro, núm ne tibi faciendum idem ſit, nihil
11 dicenti bonum, quod non rectum, honeſtúmque ſit, reliquarum rerum diſcrimen o-
mne tollenti. Si quidem, inquit, tollerem: ſed relinquo. Quonam modo, inquam,
ſi vna virtus, vnum iſtud, quod honeſtum appellas, rectum, laudabile, decorum (erit
enim notius quale ſit, pluribus notatum vocabulis idem declarantibus) id ergo inquã
ſi ſolum eſt bonum, quid habebis præterea quod ſequare? aut ſi nihil malum, niſi quod
turpe, inhoneſtum, indecorum, prauum, flagitioſum, fœdum: vt hoc quoque pluribus
nominibus inſigne faciamus: quid præterea dices eſſe fugiendum? Non ignoranti,

inquit,tibi quid ſim dicturus,ſed aliquid, vt ego ſuſpicor,ex mea breui reſponſione ar-
ripere cupienti non reſpõdebo ad ſingula:explicabo potius,quoniam ocioſi ſumus,ni-
ſi alienum putas,totam Zenonis,Stoicorúmque ſententiam. Minimè id quidem,in-
quam,alienum: multúmque ad ea,quæ quærimus, explicatio tua iſta profecerit. Expe- 11
riamur igitur, inquit. etſi habet hæc Stoicorum ratio difficilius quiddam & obſcurius.
nam cùm in Græco ſermone hæc ipſa quondam rerum nomina nouarum non vide-
bantur,quæ nunc cõſuetudo diuturna triuit: quid cenſes in Latino fore? Facillimum
id quidem eſt,inquam.ſi enim Zenoni licuit,cùm rem aliquam inueniſſet inuſitatam,
inauditum quoque ei rei nomen imponere: cur non liceat Catoni? Nec tamen expri-
mi verbum è verbo neceſſe erit, vt interpretes indiſerti ſolent : cùm ſit verbum, quod
idem declaret,magis,minúſue vſitatum. Equidem ſoleo etiam, quod vno Græci,ſi ali-
ter non poſſum,idem pluribus verbis exponere.& tamen puto concedi nobis oporte-
re,vt Græco verbo vtamur, ſi quando minus occurret Latinũ,ne hoc ephippiis & acra-
tophoris potius,quàm proegmenis & apoproegmenis cõcedatur. quanquam hæc qui-
dem propoſita rectè, & reiecta dicere licebit. Bene facis, inquit, quòd me adiuuas: & 13
iſtis quidem,quæ modò dixiſti, vtar potius Latinis. in cæteris ſubuenies,ſi me hærẽtem
videbis. Sedulò,inquam,faciam.ſed fortuna forteis. Quare conare quæſo:quid enim
hoc poſſumus agere diuinius? *Deſiderantur nonnulla*. Placet his, inquit,quorum ra-
tio mihi probatur,ſimul atque natum ſit animal(hinc enim eſt ordiendum)ipſum ſibi
conciliari & commendari ad ſe conſeruandum, & ad ſuum ſtatum, & ad ea, quæ con-
ſeruantia ſunt eius ſtatus,diligenda:alienari autem ab interitu, iíſque rebus,quæ interi-
tum videantur afferre. id ita eſſe ſic probãt, quòd antequam voluptas aut dolor attige-
rit,ſalutaria appetant parui, aſpernantúrque cõtraria. quod non fieret, niſi ſtatum ſuum
diligerent, interitum timerent. Fieri autem non poſſet, vt appeterent aliquid,niſi ſen-
ſum haberent ſui,eóque ſe & ſua diligerẽt. Ex quo intelligi debet,principium ductum
eſſe à ſe diligẽdi. In principiis autem naturalibus diligendi ſui plerique Stoici non pu- 14
tant voluptatem eſſe ponendam. quibus ego vehementer aſſentior: ne,ſi voluptatem
natura poſuiſſe in iis rebus videatur, quæ primæ appetuntur, multa turpia ſequantur.
Satis eſſe autem argumenti videtur,quamobrem illa,quæ natura prima ſunt aſcita,na-
tura diligamus,quòd eſt nemo,quin, cùm vtrũuis liceat,aptas malit, & integras omnes
partes corporis, quàm eodem vſu imminutas & detortas habere. Cognitiones autem
(vel, ſi hæc verba minus placent, aut minus intelliguntur, καταλήψεις appellemus licet)
eas igitur ipſas propter ſe aſciſcendas arbitramur, quòd habeant quiddam in ſe quaſi
complexum & continens veritatem. Id autem in paruis intelligi poteſt: quos delecta-
ri videamus, etiam ſi eorum nihil interſit, ſi quid ratione per ſe ipſi inuenerunt. Artes
etiam ipſas propter ſe aſſumendas putamus, tum quia ſit in his aliquid dignum aſſum- 15
ptione,tum quòd conſtent ex cognitionibus, & cõtineant quiddam in ſe ratione con-
ſtitutum, & via. À falſa autem aſſenſione magis nos alienatos eſſe,quàm à cæteris re-
bus,quæ ſunt contra naturam,arbitrantur.Iam mẽbrorum,id eſt partium corporis alia
videntur propter eorum vſum à natura eſſe donata, vt manus, crura, pedes,& ea, quæ
ſunt intus in corpore,quorum vtilitas quanta ſit,à medicis etiam diſputatur:alia autem
nullam ob vtilitatem,quaſi ad quendam ornatum, vt cauda pauoni, plumæ verſicolo-
res columbis,viris mãmæ atque barba. Hæc dicuntur fortaſſe ieiunius:ſunt enim quaſi
prima elemẽta naturæ,quibus vbertas orationis adhiberi vix poteſt. nec equidem eam
cogito conſectari:veruntamen cùm de rebus grandioribus dicas, ipſæ res verba rapiũt:
ita fit cùm grauior,tum etiã ſplẽdidior oratio. Eſt vt dicis,inquam.ſed tamen omne, 16
quod de re bona dilucidè dicitur,mihi præclarè dici videtur.Iſtiuſmodi autẽ res dice-
re ornatè velle,puerile eſt:planè autẽ & perſpicuè expedire poſſe, docti & intelligen-
tis viri. Progrediamur igitur: quoniam,inquit, ab his principiis naturæ diſceſſimus,
quibus congruere debent, quæ ſequuntur. Sequitur autem prima diuiſio hæc.æſtima-

bile eſſe dicitur:ſic enim,vt opinor,appellamus * id,quod aut ipſum ſecundum natu-
ram ſit,aut tale quid efficiat, vt ſelectione dignum propterea ſit, quod aliquod pondus
habeat dignum æſtimatione:quam ille ἀξίαν vocat : contráque inæſtimabile, quod ſit
ſuperiori contrarium. Initiis igitur ita conſtitutis, vt ea, quæ ſecundum naturam ſunt,
ipſa propter ſe ſumenda ſint, contrariáque item reiicienda : primùm eſt officium (id
enim appello καθῆκον) vt ſe conſeruet in naturæ ſtatu,deinceps vt ea teneat,quæ ſecun-
17 dum naturam ſint,pellátque contraria, quæ inuenta ſelectione, & item reiectione ſe-
quuntur:deinceps cum officio ſelectio,deinde ea perpetua,tum ad extremum conſtãs
conſentaneáque naturæ:in qua primùm ineſſe incipit,& intelligi quid ſit quod verè bo
num poſſit dici. prima eſt enim conciliatio hominis ad ea , quæ ſunt ſecundum natu-
ram. Simul autem cepit intelligentiam, vel notionem potius, quam appellant ἐννοίας
illi,viditque rerum agendarum ordinem,&,vt ita dicam,concordiam:multò eam plu-
ris æſtimauit,quàm omnia illa,quæ primùm dilexerat: atque ita cognitione & ratione
collegit , vt ſtatueret in eo collocatum ſummum illud hominis per ſe laudandum , &
expetendum bonum , quod cùm poſitum ſit in eo, quod ὁμολογίαν Stoici,nos appelle-
mus conuenientiam , ſi placet. Cùm igitur in eo ſit id bonum , quò omnia referenda
18 ſunt:honeſtè facta,ipſúmque honeſtum,quod in bonis ducitur,quanquam pòſt oritur,
tamen id ſolum vi ſua & dignitate expetendum eſt: eorum autem,quæ ſunt prima na-
turæ,propter ſe nihil eſt expetendum.Cùm verò illa,quæ officia eſſe dixi, proficiſcan-
tur ab initiis naturæ,ad ea hæc referri neceſſe eſt:vt rectè dici poſſit,omnia officia eò re
ferri, vt adipiſcamur principia naturæ, nec tamen vt hoc ſit bonorum vltimum : pro-
pterea quòd non ineſt in primis naturæ conciliationibus honeſta actio: conſequens e-
nim eſt, & pòſt oritur,vt dixi.eſt tamen ea ſecundum naturam, multóque nos ad ſe ex-
petendam magis hortatur , quàm ſuperiora omnia . Sed ex hoc primùm error tollen-
dus eſt,ne quis ſit, qui exiſtimet, vt duo ſint vltima bonorum. Vt enim ſi cui ſit propo-
ſitum collimare haſtam aliquò aut ſagittam,ſicut nos vltimum in bonis diximus:ſic il-
* li facere omnia quæ poſſit,vt collimet:huic in eius ſimilitudine omnia ſint facienda,vt
19 collimet,& tamen vt omnia faciat,quo propoſitum aſſequatur.ſed hoc quaſi vltimum,
quale nos ſummum in vita bonum dicimus : illud autem, vt feriat, quaſi ſeligendum,
non expetendum. Cùm autem omnia officia à principiis naturæ proficiſcantur,ab iiſ-
dem neceſſe eſt proficiſci ipſam ſapientiam.Sed quemadmodum ſæpe fit,vt is, qui cõ-
mendatus ſit alicui,pluris eum faciat,cui commendatus ſit, quàm illum,à quo ſit : mi-
nimè mirum eſt,primò nos ſapientiæ commendari ab initiis naturæ: pòſt autem ipſam
ſapientiam nobis chariorem fieri,quàm illa ſint,à quibus ad hanc venerimus.Atque vt
membra nobis ita data ſunt, vt ad quandam rationem viuendi data eſſe appareant : ſic
appetitio animi,quæ ὁρμὴ Græcè vocatur,non ad quoduis genus vitæ, ſed ad quandam
formam viuẽdi videtur data:itémque & ratio & perfecta ratio.Vt enim hiſtrioni actio,
20 ſaltatori motus non quiuis, ſed certus quidam eſt datus:ſic vita agenda eſt certo gene-
re quodam,non quolibet : quod genus conueniens, conſentaneúmque dicimus. Nec
enim gubernationi aut medicinæ ſimilem ſapientiam eſſe arbitramur, ſed actioni illi
potius,quam modò dixi,& ſaltationi vt in ipſa arte inſit, non foris petatur extremum,
id eſt artis effectio. & tamen eſt etiam alia cum his ipſis artibus ſapientiæ diſſimilitudo,
propterea quòd in illis, quæ rectè facta ſunt,non continentur tamen omnes partes ex
quibus conſtant.Quæ autem nos aut recta,aut rectè facta dicamus,ſi placet, illi autem
appellãt κατορθώματα, omnes numeros virtutis continent : ſola enim ſapientia in ſe to-
ta conuerſa eſt:quod idem in cæteris artibus non fit.Inſcite autem medicinæ & guber
nationis vltimum cum vltimo ſapientiæ comparatur: ſapientia enim & animi magni-
21 tudinem complectitur,& iuſtitiam,& vt omnia, quæ homini accidant , infra ſe eſſe iu-
dicet:quod idem in cæteris artibus non cõtingit. Tenere autem virtutes eas ipſas, qua-
rum modò mẽtionem feci, nemo poterit,niſi ſtatuerit nihil eſſe,quod interſit, aut dif-

ferat aliud ab alio, præter honeſta & turpia. Videamus nunc, quàm ſint præclarè illa iis, quæ iam poſui, conſequentia. Cum enim hoc ſit extremum (ſentis enim credo me iam diu, quod τέλος Græcus dicat, id dicere tum extremum, tum vltimum, tum ſummum: licebit etiam finem pro extremo aut vltimo dicere) cùm ergo hoc ſit extremum, congruenter naturæ conuenientérque viuere, neceſſario ſequitur, omnes ſapientes ſemper feliciter, abſolutè, fortunatè viuere, nulla re impediri, nulla prohiberi, nulla egere.

Quod autem continet non magis eam diſciplinam, de qua loquor, quàm vitam, fortunáſquè noſtras, id eſt vt, quod honeſtum ſit, id ſolum bonũ iudicemus: poteſt id quidem fuſe & copioſe, & omnibus electiſſimis verbis, grauiſſimíſque ſententiis rhetoricè 11
& augeri & ornari: ſed conſectaria me Stoicorum breuia & acuta delectant. Concluduntur igitur eorum argumẽta ſic: Quod eſt bonum, omne laudabile eſt: quod autem laudabile eſt, omne honeſtum eſt: bonum igitur quod eſt, honeſtum eſt. Satíſne hoc concluſum videtur? certè. quod enim efficiebatur ex his duobus, quæ erant ſumpta in eo, vides eſſe concluſum. duorum autem, è quibus effecta concluſio eſt, contrà ſuperius dici ſolet, non omne bonum eſſe laudabile. nam quod honeſtum ſit, laudabile eſſe conceditur. Illud autem perabſurdum, bonum eſſe aliquid, quod non expetendum ſit: aut non expetendum, quod non placens: aut, ſi id, non etiam diligendum: ergo & probãdum: ita etiam laudabile: id autem honeſtum. ita fit, vt, quod bonum ſit, id etiam honeſtum ſit. Deinde quæro, quis aut de miſera vita poſſit gloriari, aut non de beata. De ſola igitur beata. Ex quo efficitur gloriatione, vt ita dicam, dignam eſſe beatam vi- 13
tam: quod non poſſit quidem niſi honeſtæ vitæ iure contingere: ita fit, vt honeſta vita, beata vita ſit: & quoniam is, cui contingit vt iure laudetur, habet inſigne quiddam ad decus & ad gloriam, vt ob ea, quæ tanta ſint, beatus dici iure poſſit: idem de vita talis viri rectiſſimè dicitur. Ita ſi beata vita honeſtate cernitur, quod honeſtum eſt, id bonum ſolum habendum eſt. Quod verò negari nullo modo poſſit, quem vnquam ſtabili & firmo & magno animo, quem fortem virum dicimus effici poſſe, niſi conſtitutum ſit, non eſſe malum dolorem? vt enim qui mortem in malis ponit, non poteſt eam non timere: ſic nemo vlla in re poteſt id, quod malum eſſe decernit, non curare, ídque contemnere. quo poſito, & omnium aſſenſu approbato, illud aſſumitur, eum, qui magno ſit animo atque forti, omnia, quæ cadere in hominem poſſint, deſpicere, & pro nihilo putare. Quæ cùm ita ſint, effectum eſt nihil eſſe malum, quod turpe non ſit. at- 14
que iſte vir altus & excellens, magno animo, verè fortis, infra ſe omnia humana ducens, is inquam, quem efficere volumus, quem quærimus certè, & confidere ſibi debet, & ſuæ vitæ, & actæ, & conſequenti, & bene de ſe iudicare, ſtatuens nihil mali poſſe incidere ſapienti. Ex quo intelligitur idem, illud ſolùm bonum eſſe, quod honeſtum ſit, ídque eſſe beatè viuere, & honeſtè, id eſt cum virtute viuere. Nec verò ignoro varias philoſophorum fuiſſe ſententias, eorum dico, qui ſummum bonum, quod vltimum appello, in animo ponerent. quas quanquam vitioſe quidam ſecuti ſunt, tamen non modò his tribus, qui virtutem à ſummo bono ſegregauerũt, cùm aut voluptatem, aut vacuitatem doloris, aut prima naturæ in ſummis bonis ponerent, ſed etiam alteris tribus, qui manca m fore putauerunt ſine aliqua acceſſione virtutem, ob eámque rem 15
trium earum rerum, quas ſuprà dixi, ſingulas ſingulis addiderunt: his tamen omnibus eos antepono, cuiuſmodi ſunt, qui ſummum bonum in animo atque in virtute poſuerunt. Sed ſunt tamen perabſurdi & ii, qui, cum ſciẽtia viuere, vltimum bonorum, & qui nullam rerum differentiam eſſe dixerunt, atque ita ſapientem beatum fore, nihil aliud alii momento vllo anteponentem: vt quidam Academici conſtituiſſe dicuntur, extremum bonorum, & ſummum munus eſſe ſapiẽtis obſiſtere viſis, aſſenſúſque ſuos firmè ſuſtinere. His ſingulis copioſè reſponderi ſolet. ſed quæ perſpicua ſunt, longa eſſe non debent. Quid autem apertius, quàm, ſi ſelectio nulla ſit ab iis rebus, quæ contra naturam ſint, earum rerum, quæ ſint ſecundum naturam, tollatur omnis ea, quæ quæra- 16

tur,laudeturque prudentia? Circũſcriptis igitur iis ſententiis, quas poſui,& iis,quæ ſimi-
les earum ſunt,relinquitur vt ſummum bonum ſit,viuere ſcientiam adhibentem earũ
rerum,quæ natura eueniant,ſeligentem,quæ ſecundum naturam,& ſi quæ etiam con-
tra naturam ſunt,reiicientem, id eſt conuenienter congruẽtérque naturæ viuere. Sed
in cæteris artibus,cùm dicitur artificioſe, poſterum quodam modo,& conſequens pu-
tandum eſt: quod illi ἐπιγεννηματικὸν appellant. Quod autem in quo ſapienter dicimus,
id apprime rectè dicitur: quicquid enim à ſapiente proficiſcitur,id continuò debet ex-
pletum eſſe omnibus ſuis partibus:in eo enim poſitum eſt id,quod dicimus eſſe expe-
tendum.nam vt peccatum eſt patriam prodere,parentes violare,ſana depeculari, quæ
ſunt in effectu:ſic timere,ſic mœrere,ſic in libidine eſſe,peccatum eſt,etiã ſine effectu.
17 Verũ vt hæc non in poſteris & in conſequentibus,ſed in primis continuò peccata ſunt:
ſic ea quæ proficiſcuntur à virtute,ſuſceptione prima, non perfectione recta ſunt iudi-
canda. Bonum autem quod in hoc ſermone toties vſurpatum eſt,id etiam definitione
explicetur.ſed eorum definitiones paulùm oppidò inter ſe differunt, & tamen eodem
ſpectant.Ego aſſentior Diogeni,qui bonum definierit, id, quod eſſet natura abſolutũ.
id autem ſequens,illud quod prodeſſet(ὠφέλημα enim ſic appellemus) motum aut ſta
tum eſſe dixit,è natura abſoluta.Cúmque rerum notiones in animis fiant,ſi aut vſu ali-
quid cognitum ſit,aut coniunctione,aut ſimilitudine,aut collatione rationis:hoc quar
to, quod extremum poſui,bonorũ notitia facta eſt.cùm enim ab iis rebus, quæ ſunt ſe-
cũdum naturam, aſcendit animus collatione rationis, tum ad notionem boni perue-
18 nit.hoc autem ipſum bonum non acceſſione,neque creſcendo, aut cum cæteris com-
parando,ſed propria vi ſua & ſentimus,& appellamus bonum.vt enim mel,etſi dulciſ-
ſimum eſt,ſuo tamen proprio genere ſaporis,non comparatione cum aliis, dulce eſſe
ſentitur:ſic bonum hoc,de quo agimus,eſt illud quidem plurimi æſtimandum, ſed ea
æſtimatio genere valet,nõ magnitudine.nam cùm æſtimatio,quæ ἀξία dicitur, neque
in bonis numerata ſit,nec rurſus in malis:quantumcunque eo addideris,in ſuo genere
manebit. Alia eſt igitur propria æſtimatio virtutis,quæ genere,non creſcẽdo valet.nec
verò perturbationes animorum, quæ vitam inſipientium miſeram acerbámque red-
dunt,quas Græci πάθη appellant,poteram ego,verbum ipſum interpretans,morbos ap
pellare: ſed non conueniret ad omnia.quis enim miſericordiam,aut ipſam iracundiã,
19 morbum ſolet dicere?at illi dicunt πάθος.Sit igitur perturbatio,quæ nomine ipſo vitioſa
declarari videtur. nec hæ perturbationes vi aliqua naturali mouentur: omnéſque hæ
ſunt genere quatuor partibus plures:ægritudo,formido,libido,quámque Stoici cõmu-
ni nomine corporis & animi,ἡδονὴν appellant:ego malo lætitiã appellare,quaſi geſtien-
tis animi elationem voluptariam.Perturbationes autem nulla naturæ vi commouen-
tur:omniáque ea ſunt opiniones ac iudicia leuitatis.itaque his ſapiens ſemper vacabit.
Omne autem quod honeſtum ſit,id eſſe propter ſe expetendum, commune nobis eſt
cum multorum aliorum philoſophorum ſententiis. præter enim tres diſciplinas, quæ
virtutem à ſummo bono excludunt,cæteris omnibus philoſophis hæc eſt tuenda ſen-
tentia,maximè tamen his Stoicis,qui nihil aliud in bonorum numero,niſi honeſtum,
20 eſſe voluerunt. Sed hæc quidem eſt perfacilis & perexpedita defenſio. Quis eſt enim,
aut quis vnquam fuit, aut auaritia tam ardẽti,aut tam effrænatis cupiditatibus, vt eandẽ
illam rem, quam adipiſci ſcelere quouis velit,non multis partibus malit ad ſeſe, etiam
omni impunitate propoſita,ſine facinore,quàm illo modo peruenire?quam verò vtili-
tatem,aut quem fructum petentes,ſcire cupimus illa,quæ occulta nobis ſunt,quò mo-
ueantur,quibúſque de cauſis ea verſentur in cælo?Quis autem tam agreſtibus inſtitutis
viuit,aut quis contra ſtudia naturæ tam vehementer obdurauit, vt à rebus cognitu di-
gnis abhorreat,eáſque ſine voluptate,aut vtilitate aliqua non requirat,& pro nihilo pu-
tet?aut quis eſt,qui maiorum, aut Africanorum, aut eius quem tu in ore ſemper habes,
proaui mei, cæterorúmque virorũ fortium, atque omni virtute præſtantiũ facta,dicta,

conſilia cognoſcens, nulla animo afficiatur voluptate? quis autem honeſta in familia
inſtitutus, & educatus ingenuè, non ipſa turpitudine, etiam ſi eum læſura non ſit, of-
fenditur? Quis animo æquo videt eum, quem impurè ac flagitioſè putet viuere? quis 11
non odit ſordidos, vanos, leues, futiles? quid autem dici poterat, ſi turpitudinem non
ipſam per ſe fugiendam eſſe ſtatuerimus, quo minus homines tenebras, & ſolitudi-
nem nacti, nullo dedecore ſe abſtineant, niſi eos per ſe fœditate ſua turpitudo ipſa de-
terreat? Innumerabilia dici poſſunt in hanc ſententiam: ſed non neceſſe eſt: nihil eſt
enim de quo minus dubitari poſſit, quàm & honeſta expetenda per ſe, & eodem mo-
do turpia per ſe eſſe fugienda. Conſtituto autem illo, de quo antè diximus, quod ho-
neſtum ſit, id eſſe ſolum bonum, intelligi neceſſe eſt: pluris id, quod honeſtum ſit,
æſtimandum eſſe, quàm illa media, quæ ex eo comparentur. Stultitiam autem, & te-
meritatem, & iniuſtitiam, & intemperantiam cùm dicimus eſſe fugiendas propter eas
res, quæ ex ipſis eueniant, non ita dicimus, vt cum illo quod poſitum eſt, ſolum id eſ- 12
ſe malum, quod turpe ſit, hæc pugnare videatur oratio: propterea quòd ea non ad cór-
poris incómodum referuntur, ſed ad turpes actiones, quæ oriuntur è vitiis: quas enim
Græci κακίας appellant, vitia malo, quàm malitias nominare. Hæc tu, inquam, Cato
verbis illuſtribus, & id quod vis, declarantibus. itaque mihi videris Latinè docere phi-
loſophiam, & ei quaſi ciuitatem dare, quæ quidem adhuc peregrinari Romæ videba-
tur, nec offerre ſeſe noſtris ſermonibus: & iſta maximè propter limatam quandam
& rerum & verborum tenuitatem. ſcio enim eſſe quoſdam, qui quanuis lingua phi-
loſophari poſſint: nullis tamen partitionibus, nullis definitionibus vtuntur ipſi, qui
dicunt ea ſe modò probare, quibus natura tacita aſſentiatur. itaque in rebus minimè
obſcuris, non multus eſt apud eos diſſerendi labor. Quare attendo te ſtudioſè, &, quæ- 13
cunque rebus iis, de quibus hic ſermo eſt, nomina imponis, memoriæ mando: mihi
enim erit iiſdem iſtis ſortaſſe iam vtendum. Virtutibus igitur rectiſſimè mihi vide-
ris, & ad conſuetudinem noſtræ orationis vitia poſuiſſe contraria. quod enim vitupe-
rabile eſt per ſe ipſum, id eo ipſo vitium nominatum puto, vel etiam à vitio dictum
vituperari. ſin κακίαν malitiam dixiſſes, ad aliud nos vnum certum vitium conſuetudo
Latina traduceret. hoc omni virtuti vitium contrario nomine opponitur. Tum il-
le, His igitur ita poſitis, inquit, ſequitur magna contentio: quæ pertractata eſt à Peri-
pateticis mollius: eſt enim eorum conſuetudo dicendi non ſatis acuta propter igno-
rationem dialecticæ. Carneades tuus egregia quadam exercitatione in dialecticis,
ſummáque eloquentia rem in ſummum diſcrimen adduxit: propterea quòd pugnare
non deſtitit, in omni hac quæſtione, quæ de bonis & malis appelletur, non eſſe rerum 14
Stoicis cum Peripateticis controuerſiam, ſed nominum. Mihi autem nihil tam perſpi-
cuum videtur, quàm has ſententias eorum philoſophorum re inter ſe magis, quàm
verbis diſſidere, maiorem multò habere Stoicos & Peripateticos rerum omnino diſ-
crepantiam, quàm verborum, quippe cùm Peripatetici omnia, quæ ipſi bona appel-
lant, pertinere dicant ad beatè viuendum: noſtri verò, quod æſtimatione omnino ali-
qua dignum ſit, complecti beatam vitam putent. An verò certius quicquam poteſt
eſſe, quàm illa ratio eorum qui dolorem in malis ponunt, non poſſe ſapientem beatum
eſſe, cùm eculeo torqueatur? eorum autem qui dolorem in malis non habent, ratio cer-
tè cogit, vt in omnibus tormentis conſeruetur beata vita ſapienti. Etenim ſi dolores
eoſdem tolerabilius patiantur, qui excipiunt eos pro patria, quàm qui leuiore de cau- 15
ſa: opinio facit, non natura, vim doloris aut maiorem, aut minorem. Ne illud qui-
dem eſt conſentaneum, vt ſi, cùm tria genera bonorum ſint, quæ ſententia eſt Peri-
pateticorum, eo beatior quiſque ſit, quo ſit corporis aut externis bonis plenior: vt hoc
idem approbandum ſit nobis, vt qui plura habeat, quæ in corpore magni æſtiman-
tur, ſit beatior. illi enim corporis commodis compleri vitam beatam putant: noſtri
nihil minus. nam cùm ita placeat, ne eorum quidem bonorum, quæ nos bona natu-

ræ appellemus, frequentia beatiorem vitam fieri, aut magis expetẽdam, aut pluris æſtimandam: certè minus ad beatam vitam pertinet multitudo corporis commodorum. Etenim ſi & ſapere expetendum ſit, & valere: coniunctum vtrunque magis expetendum ſit, quàm ſapere ſolum. neque tamen, ſi vtrunque ſit æſtimatione dignum, pluris ſit coniunctum, quàm ſapere ipſum ſeparatum. nam qui valetudinem æſtimatione
36 aliqua dignam videamus, neque tamen eam in bonis ponimus, iidem cenſemus nullam eſſe tantam æſtimationem, vt ea virtuti anteponatur. quod idem Peripatetici non tenent: quibus dicendum eſt, quæ & honeſta actio ſit, & ſine dolore, eam magis eſſe expetẽdam, quàm ſi eſſet eadem actio cum dolore. Nobis aliter videtur: rectè, ſecúſne, poſtea. Sed potéſtne rerum maior eſſe diſſenſio? vt enim obſcuratur, & offunditur luce Solis lumen lucernæ: & vt interit magnitudine maris AEgæi ſtilla muriæ, & vt in diuitiis Crœſi, teruncii acceſſio, & gradus vnus in ea via, quæ eſt hinc in Indiam: ſic cùm ſit is bonorum finis, quem Stoici dicunt, omnis iſta rerum in corpore ſitarum æſtimatio, ſplendore virtutis, & magnitudine obſcuretur & obruatur, atque intereat neceſſe eſt: & quemadmodum opportunitas (ſic enim appellemus εὐκαιρίαν) non fit
37 maior productione temporis (habent enim ſuum modum quæcunque opportuna dicuntur) ſic recta effectio (κατόρθωσιν enim ita appello, quoniam rectum factum κατόρθωμα) Recta igitur effectio, item conuenientia, denique ipſum bonum, quod in eo poſitum eſt, vt naturæ conſentiat, creſcendi acceſſionem nullam habet. vt enim opportunitas illa, ſic hæc, de quibus dixi, non fiunt temporis productione maiora: ob eámque cauſam Stoicis non videtur optabilior, nec magis expetenda beata vita, ſi ſit longa, quàm ſi breuis: vtuntúrque ſimili. vt ſi cothurni laus illa eſſet, ad pedem aptè conuenire: neque multi cothurni paucis anteponerentur, nec maiores minoribus: ſic quorum omne bonum conuenientia atque opportunitate finitur, nec plura paucioribus, nec longinquiora breuioribus anteponentur. Nec verò ſatis acutè dicunt: ſi bona valetudo pluris æſtimanda ſit longa quàm breuis, ſapientiæ quoque vſus longiſſi-
38 mus quiſque ſit plurimi. non intelligunt valetudinis æſtimationem ſpatio iudicari, virtutis opportunitate: vt videantur qui illud dicant, iidem hoc eſſe dicturi, bonam mortem, & bonum partum meliorem longum eſſe, quàm breuem. non vident alia breuitate pluris æſtimari, alia diuturnitate. Itaque cõſentaneum eſt his, quæ dicta ſunt, ratione illorum, qui illum bonorum finem, quod appellamus extremum, quod vltimum, creſcere putant poſſe, iiſdem placere eſſe alium alio etiam ſapientiorem, irémque alium magis alio vel peccare, vel rectè facere. quod nobis non licet dicere, qui creſcere bonorum finem non putamus. vt enim qui demerſi ſunt in aqua, nihilo magis reſpirare poſſunt, ſi longè non abſunt à ſummo, vt iam iámque poſſint emergere, quàm ſi etiam tum eſſent in profundo: nec catulus ille, qui iam appropinquat vt videat, plus cernit, quàm is, qui modò eſt natus: item qui proceſſit aliquantum ad vir-
39 tutis aditum, nihilo minus in miſeria eſt, quàm ille, qui nihil proceſſit. Hæc mirabilia videri intelligo: ſed cùm certè ſuperiora, firma ac vera ſint, his autem ea conſentanea & conſequentia, ne de eorum quidem veritate eſt dubitandum. Sed quanquam negent, nec virtutes, nec vitia creſcere: attamen vtrunque eorum fundi quodam modo, & quaſi dilatari putant. Diuitias autem Diogenes cenſet non eam modò vim habere, vt quaſi duces ſint ad voluptatem & ad valetudinem bonam, ſed etiam vt ea contineant: non idem facere eas in virtute, neque in cæteris artibus, ad quas eſſe dux pecunia poteſt, cõtinere autem non poteſt. itaque ſi voluptas, aut ſi bona valetudo ſit in bonis, diuitias quoque in bonis eſſe ponẽdas: at ſi ſapientia bonum ſit, non ſequi, vt etiam diuitias bonum eſſe dicamus: nec ab vlla re, quæ non ſit in bonis, id, quod ſit in bonis, contineri poteſt. ob eámque cauſam, quia cogitationes, comprehenſionéſque rerum,
40 è quibus efficiũtur artes, ad appetitiones mouẽt: cùm diuitiæ non ſint in bonis, nulla ars diuitiis cõtineri poteſt. Quod ſi de artibus concedamus: virtutis tamen non ſit eadẽ ta-

tio,propterea quòd hæc plurimæ commentationis & exercitationis indigeat,quod idẽ
in artibus non ſit,& quòd virtus ſtabilitatem,firmitatem, conſtantiam totius vitæ com-
plectatur , nec eadem hæc in artibus eſſe videamus . Deinceps explicatur differentia
rerum : quam ſi non vllam eſſe diceremus, confunderetur omnis vita, vt ab Ariſtone:
nec vllum ſapientiæ munus aut opus inueniretur, cùm inter res eas,quæ ad vitam de-
gendam pertinerent , nihil omnino intereſſet, neque vllum delectum adhiberi opor-
teret. Itaque cùm eſſet ſatis conſtitutum , id ſolum eſſe bonum, quod eſſet honeſtum:
& id malum ſolum,quod turpe: tum inter hæc & illa, quæ nihil valerent ad beatè, mi-
ſeréve viuendum , aliquid tamen, quo differrent, eſſe voluerunt, vt eſſent eorum alia 41
æſtimabilia,alia contra,alia neutrum.Quæque autem æſtimanda eſſent,eorum in aliis
ſatis eſſe cauſæ, quamobrem quibuſdam anteponerentur : vt in valetudine,vt in inte-
gritate ſenſuum,vt in doloris vacuitate: vt gloriæ,diuitiarum,ſimilium rerum: alia au-
tem non eſſe eiuſmodi . Itémque eorum , quæ nulla æſtimatione digna eſſent, partim
ſatis habere cauſæ quamobrem reiicerentur : vt dolorem,morbum,ſenſuum amiſſio-
nem,paupertatem, ignominiam, & ſimilia horum, partim non. Itémque hinc eſſe il-
lud exortũ quod Zeno προηγμένον, cõtráque quod ἀποπροηγμένον nominauit, cùm vte-
retur in lingua copioſa factis tamen nominibus ac nouis:quod nobis in hac inopi lin-
gua non conceditur.quanquam tu hanc copioſiorem etiam dicere ſoles.Sed non alie-
num eſt , quo facilius vis verbi intelligatur , rationem huius verbi faciendi Zenonis
exponere.Vt enim,inquit, nemo dicit in regia regem ipſum quaſi productum eſſe ad 42
dignitatem (id enim eſt προηγμένον) ſed eos qui in aliquo honore ſint, quorum ordo
proximè accedit , vt ſecundus ſit ad regium principatum : ſic in vita non ea , quæ pri-
mario loco ſunt , ſed ea quæ ſecundum locum obtinent , προηγμένα , id eſt producta
nominentur. Quæ vel ita appellemus (id erit verbum è verbo) vel promota, vel re-
mota, vel,vt dudum diximus, præpoſita, vel præcipua : & illa reiecta . re enim intelle-
cta, in verborum vſu faciles eſſe debemus. Quoniam autem omne quod eſt bonum,
primum locum tenere dicimus : neceſſe eſt , nec bonum eſſe , nec malum hoc quod
præpoſitum vel præcipuum nominamus . Itaque id definimus , quod ſit indifferens,
cum æſtimatione mediocri . quod enim illi ἀδιάφορον dicunt, id mihi ita occurrit , vt
indifferens dicerem . neque enim illud fieri poterat vllo modo , vt nihil relinqueretur 43
in mediis,quod aut ſecundum naturam eſſet,aut contra : nec,cùm id relinqueretur,ni-
hil in his poni, quod ſatis æſtimabile eſſet:nec hæc poſita, non aliqua eſſent præpoſita.
Rectè igitur hæc facta diſtinctio eſt . atque etiam ab iis , quo facilius res perſpici poſſit,
hoc ſimile ponitur . Vt enim, inquiunt, ſi hoc fingamus eſſe quaſi finem & vltimum:
ita iacere talum , vt rectus aſſiſtat : qui ita talus erit iactus , vt cadat rectus , præpoſitum
quiddam habebit ad finem : qui aliter , contra : neque tamen illa præpoſitio tali ad
eum, quem dixi, finem pertinebit : ſic ea, quæ ſunt præpoſita , referuntur illa quidem
ad finem, ſed ad eius vim , naturámque nihil pertinent. Sequitur illa diuiſio , vt bo-
norum alia ſint ad illud vltimum pertinentia (ſic enim appello , quæ τελικὰ dicuntur:
iam hoc ipſum inſtituamus , vt placuit , pluribus verbis dicere , quod vno non pote-
rimus , vt res intelligatur) alia autem efficientia , quæ Græci ποιητικὰ : alia vtrunque.
De pertinentibus , nihil eſt bonum , præter actiones honeſtas : de efficientibus , nihil 44
præter amicum . ſed & pertinentem & efficientem ſapientiam volunt eſſe. nam quia
ſapientia eſt conueniens actio, eſt illo pertinenti genere , quod dixi . Quod autem
honeſtas actiones affert & efficit , id efficiens dici poteſt . Hæc , quæ præpoſita dici-
mus, partim ſunt per ſe ipſa præpoſita , partim quòd aliquid efficiunt , partim vtrun-
que . per ſe , vt quidam habitus oris & vultus , vt ſtatus , vt motus : in quibus ſunt &
præponenda quædam , & reiicienda . alia ob eam rem præpoſita dicentur , quòd ex
ſe aliquid efficiant , vt pecunia . alia autem ob vtranque rem , vt integri ſenſus, vt
bona valetudo. De bona autem fama (quam enim appellant εὐδοξίαν , aptius eſt hoc

loco bonam ſamam appellare,quàm gloriam) Chryſippus quidem, & Di genes, de
45 tracta vtilitate,ne digitum quidem eius cauſa porrigendum eſſe dicebant:quibu ego
vehementer aſſentior. Qui autem poſt eos fuerunt,cùm Carneadē ſuſt nere non poſ-
ſent, hanc,quam dixi,bonam ſamam ipſam propter ſe præpoſitam & ſu endam eſ-
ſe dixerunt: eſſéque hominis ingenui,& liberaliter educati,velle bene audire à paren-
tibus, à propinquis,à bonis etiam viris,ídque propter rem ipſam, non propter vſum:
dicúntque, vt liberis conſultum velimus,etiam ſi poſthumi futuri ſint,propter ipſos:
ſic futuræ poſt mortem ſamæ tamen eſſe propter rem, etiam detracto vſu,conſulen
dum. Sed cùm,quod honeſtum ſit,id ſolum bonum eſſe dicamus:conſentaneum ta-
men eſt fungi officio,cùm id officium nec in bonis ponamus,nec in mali . Eſt enim
aliquid in his rebus probabile,& quidem ita,vt eius ratio red i poſſit:ergo vt etiā pro-
babiliter acti ratio reddi poſſit. eſt autem officium,quod ita ſactum eſt, vt eius proba-
46 bilis ratio reddi poſſit. Ex quo intelligitur,officium medium quoddam eſſe,quod ne-
que in bonis ponatur,neque in contrariis. quoniámque in iis rebus,quæ neque in vir-
tutibus ſunt, neque in vitiis: eſt tamen quiddam, quod vſui poſſit eſſe : tollendum id
non eſt. Eſt autem eius generis actio quoque quædā, & quidem talis,vt ratio poſtulet
agere aliquid, & facere eorum. Quod autē ratione actum ſit,id officium appellamus.
eſt igitur officium eius gener s , quod nec in bonis ponatur, nec in contrariis. Atque
perſpicuum etiam illud eſt, in iſtis rebus mediis aliquid agere ſapientem. Iudicat igi-
tur, cùm agit,officium illud eſſe. Quod quoniam nunquam fallitur in iudicando,erit
in mediis rebus officium. quod efficitur etiam hac concluſione rationis. Quoniam e-
nim videmus eſſe quiddam,quod rectè factum appellemus,id autē eſt perfectum offi
47 cium:erit autem etiā inchoatū, vt, ſi iuſtè depoſitum reddere in rectè factis ſit, in of-
ficiis ponatur depoſitum reddere:illo enim addito,iuſtè,facit rectè ſactum: per ſe au-
tem hoc ipſum reddere in officio ponitur. quoniámque,non dubium eſt, quin in iis,
quæ media dicimus,ſit aliud ſumendum,aliud reiiciendum: quidquid ita fit,aut dici-
tur,communi officio continetur. Ex quo intelligitur,quoniam ſe ipſos omnes natura
diligunt,tam inſipientem,quàm ſapiētem ſumpturum quæ ſecundum naturam ſint,
reiecturumque contraria. Ita eſt quoddā commune officium ſapientis & inſipientis.
ex quo efficitur verſari in iis,quæ media dicamus. Sed cùm ab his omnia proficiſcātur
officia:non ſine cauſa dicitur,ad ea referri omnes noſtras cogitationes,in his & exceſ-
ſum è vita,& in vita manſionem. in quo enim plura ſunt,quæ ſecundum naturā ſunt,
huius officium eſt in vita manere: in quo autem aut ſunt plura contraria, aut fore vi-
48 dentur, huius officium eſt è vita excedere. Ex quo apparet & ſapientis eſſe aliquando
officium,excedere è vita,cùm beatus ſit:& ſtulti,manere in vita,cùm ſit miſer. nā bo-
num illud,& malum, quod ſæpe iam dictum eſt, poſtea conſequitur. Prima autē illa
naturæ,ſiue ſecunda,ſiue contraria,ſub iudicium ſapiētis,& delectum cadunt: éſtque
illa ſubiecta quaſi materia ſapientiæ. Itaque & manendi in vita,& migrandi ratio om-
nibus iis rebus,quas ſuprà dixi, metienda. nam neque iis, qui virtute retinentur in vi-
ta:neque iis,qui ſine virtute ſunt,mors eſt oppetenda,vt ſæpe officium eſt ſapiētis de-
ſciſcere à vita, cùm ſit beatiſſimus, ſi id opportunè facere poſſit, quod eſt conuenien-
ter naturæ viuere : ſic enim cenſent, opportunitatis eſſe beatè viuere. Itaque à ſapien-
tia præcipitur , ſe ipſam, ſi iuſſerit, ſapiens vt relinquat . Quamobrem cùm vitiorum
49 iſta vis non ſit, vt cauſam afferāt mortis voluntariæ:perſpicuum eſt,etiam ſtultorum,
qui iidē miſeri ſint,officium eſſe, manere in vita, ſi ſint in maiore parte earum rerum,
quas ſecundum naturam eſſe dicimus . Et quoniam excedens è vita , & manens, æ-
què miſer eſt,nec diuturnitas magis ei vitam fugiendam facit : non ſine cauſa dicitur
iis,qui pluribus naturalibus frui poſſint, eſſe in vita manendum . Pertinere autem ad
rem arbitrantur intelligi natura fieri,vt liberi à parentibus amētur:à quo initio profe-
ctam communē humani generis ſocietatē perſequimur. Quod primum intelligi de-

ber figura, membríſque corporum : quæ ipſa declarant procreandi à natura habitam
eſſe rationem. Neque verò hæc inter ſe congruere poſſent, vt natura & procreari vel-
let, & diligi procreatos non curaret. Atque etiam in beſtiis, vis naturæ inſpici poteſt:
quarum in fœtu & educatione laborem cùm cernimus, naturæ ipſius vocem vide
mur audire. quare vt perſpicuum eſt natura nos à dolore abhorrere: ſic apparet, a na- 10
tura ipſa impelli, vt eos, quos genuerimus, amemus, Ex hoc naſcitur, vt etiam com-
mũnis hominum inter homines naturalis ſit commẽdatio, vt oporteat hominem ab
homine ob id ipſum, quòd homo ſit, non alienum videri. Vt enim in mẽbris alia ſunt
tanquam ſibi nata, vt oculi, vt aures : alia etiam cæterorum membrorum vſum adiu-
uant, vt crura, vt manus: ſic immanes quædam beſtiæ ſibi ſolùm natæ ſunt. at illa, quæ
in concha patula Pinna dicitur, íſque, qui enat à cõcha, qui, quòd eam cuſtodiat, Pin-
noteres vocatur, in eámque cùm ſe recepit, includitur, vt videatur monuiſſe, vt caue
ret: itémque formicæ, apes, ciconiæ aliorum etiam cauſa quædam faciunt. Multo ma
gis hæc coniunctio eſt hominis : itaque natura ſumus apti ad cœtus, concilia, ciuita-
tes. Mundum autem cenſent regi numine deorum, eumque eſſe quaſi cõmunem vr-
bem, & ciuitatem hominum, & deorum, & vnumquenque noſtrum eius mundi eſſe 11
partem. Ex quo illud natura conſequitur, vt cõmunem vtilitatem noſtræ antepona-
mus. Vt enim leges omnium ſalutem ſingulorum ſaluti anteponunt: ſic vir bonus &
ſapiens, & legibus parens, & ciuilis officii non ignarus, vtilitati omnium plus, quàm
vnius alicuius, aut ſuæ conſulit. nec magis vituperandus eſt proditor patriæ, quam
communis vtilitatis aut ſalutis deſertor propter ſuam vtilitatem aut ſalutem. Ex quo
fit, vt laudãdus ſit is, qui mortem oppetat pro Rep. qui doceat chariorem eſſe patriam
nobis, quàm noſmetipſos. Quoniámque illa vox inhumana & ſcelerata ducitur, eo-
rum, qui negant ſe recuſare, quominus ipſis mortuis terrarum omnium deflagratio
conſequatur: quod vulgari quodam verſu Græco pronunciari ſolet: certè verum eſt,
etiam iis, qui aliquando futuri ſint, eſſe propter ipſos conſulẽdum. Ex hac animorum 12
affectione teſtamenta, commendationéſque morientium natæ ſunt: quódque nemo
in ſolitudine vitam agere velit, ne cum infinita quidem voluptatum abũdantia, facile
intelligitur, nos ad coniunctionem, congregationémque hominum, & ad naturalem
cõmunitatem eſſe natos. Impellimur autem natura, vt prodeſſe velimus quamplun-
mis, in primíſque docendo, rationibúſque prudentiæ tradendis. Itaque non facile eſt
inuenire, qui, quod ſciat ipſe, non tradat alteri. ita non ſolùm ad diſcendum propen-
ſi ſumus, verùm etiã ad docendum. atque vt tauris natura datum eſt, vt pro vitulis cõ-
tra leones ſumma vi, impetúque contendant: ſic ii, qui valent opibus, atque id facere
poſſunt, vt de Hercule & Libero accepimus, ad ſeruandũ genus hominum natura in-
citantur. atque etiam Iouem cùm optimum & maximum dicimus, cúmque eundem
ſalutarem, hoſpitalem, ſtatorem: hoc intelligi volumus, ſalutem hominum in eius eſ- 13
ſe tutela. Minimè autem conuenit, cùm ipſi inter nos abiecti neglectíque ſimus, poſtu
lare vt diis immortalibus chari ſimus, & ab his diligamur. Quẽadmodum igitur mem
bris, vtimur prius, quàm didicimus cuius ea vtilitatis cauſa habeamus: ſic inter nos na
tura ad ciuilem cõmunitatem coniuncti & conſociati ſumus. Quod ni ita ſe haberet,
nec iuſtitiæ vllus eſſet, nec bonitati locus. & quo modo hominum inter homines iu-
ris eſſe vincula putant, ſic homini nihil iuris eſſe cum beſtiis. præclarè enim Chryſip-
pus cætera nata eſſe hominum cauſa, & deorum: eos autem communitatis & ſocieta-
tis ſuæ, vt beſtiis homines vti ad vtilitatem ſuam poſſint ſine iniuria : quoniámque ea
natura eſſet hominis, vt cum genere humano quaſi ciuile ius intercederet: qui id con
ſeruaret, eum iuſtum: qui vi ageret, iniuſtum fore. Sed quẽadmodum theatrum, cùm 14
commune ſit, rectè tamen dici poteſt eius eſſe eum locum, quem quiſque occuparit:
ſic in vrbe, mundóue communi nõ aduerſatur ius, quo minus ſuum quidque cuiuſ-
que ſit. Cùm autem ad tuendos, conſeruandóſque homines hominem natum eſſe vi

deamus,conſentaneum eſt huic naturæ,vt ſapiẽs velit gerere & admini[illegible] Remp.
atque,vt è natura viuat, vxorẽ adiungere, & velle ex ea libero[illegible] procreare. Ne amores
quidem ſanctos a ſapiẽte alienos eſſe arbitrantur. Cynicorum autem rationem atque
vitã alii cadere in ſapientem dicunt,ſiquis eiuſmodi forte caſus inciderit,vt id facien-
dum ſit:alii nullo modo.Vt verò conſeruetur omnis homini erga hominem ſocietas,
coniunctio,charitas,& emolumenta & detrimenta, quæ ὠφελήματα & βλάμματα ap-
55 pellant,communia eſſe voluerunt.quorum altera proſunt, nocent altera. nec ſolùm
ea communia, verum etiam paria eſſe dixerunt. Incõmoda autem & commoda (ita
εὐχρηστήματα & δυσχρηστήματα appello) communia eſſe voluerunt, paria noluerunt: illa
enim,quæ proſunt,aut quæ nocent,aut bona ſunt,aut mala:quæ ſint paria neceſſe eſt.
Commoda autem , aut incommoda in eo genere ſunt, quæ præpoſita & reiecta dici-
mus:ea poſſunt paria non eſſe,ſed emolumenta cõmunia [illegible] dicuntur. rectè autem
facta & peccata non habentur communia. Amicitiã autem a[illegible]hibẽdam eſſe cenſent,
quia ſit ex eo genere,quæ proſunt.Quanquã autem in amicitia alii dicant æque charã
eſſe ſapienti rationem amici,ac ſuam, alii autem ſibi cuique chariorem ſuam: tamen
hi quoque poſteriores fatentur alienum eſſe à iuſtitia,ad quam nati eſſe videamur,de-
trahere quid de aliquo quod ſibi aſſumat . Minimè verò probatur huic diſciplinæ, de
56 qua loquor, aut amicitiam,aut iuſtitiam propter vtilitates aſciſci aut probari. eædem
enim voluptates poterunt eas labefactare atque peruertere.etenim nec iuſtitia,nec a-
micitia eſſe omnino poterunt, niſi ipſa per ſe expetantur.Ius autem quod ita dici, ap-
pellaríque poſſit,id eſſe naturam, alienúmque eſſe à ſapiente non modò iniuriam cui
facere, verum etiam nocere. nec verò rectum eſt cum amicis , aut bene meritis con-
ſociare aut coniungere iniuriam : grauiſſiméque, & veriſſimè defenditur , nunquam
æquitatem ab vtilitate poſſe ſeiungi:& quicquid æquum, iuſtúmque eſſet,id etiam ho
neſtum : viciſſimque , quicquid eſſet honeſtum , id iuſtum etiam atque æquum fore.
Ad eáſque virtutes,de quibus diſputatum eſt, dialecticam etiam adiungunt,& phyſi-
cam: eáſque ambas virtutum nomine appellant : alteram,quòd habeat rationem, ne
57 cui falſo aſſentiamur,néue vnquam captioſa probabilitate fallamur,eáque,quæ de bo
nis & malis diceremus,vt tenere,tueríque poſſimus. nam ſine hac arte quemuis arbi-
tramur à vero abduci, falliíque poſſe.Rectè igitur,ſi omnibus in rebus temeritas,igno
ratióque vitioſa eſt,ab his ea,quæ tollit hæc,virtus nominata eſt.Phyſicæ quoque non
ſine cauſa tributus idem eſt honos: propterea quòd qui conueniẽter naturæ victurus
ſit, ei & proficiſcendum eſt ab omni mundo , & ab eius procuratione . Nec verò po-
teſt quiſquam de bonis & malis verè iudicare,niſi omni cognita ratione naturæ & vi-
tæ,etiam deorum, & vtrum conueniat nécne natura hominis cum vniuerſa: quæque
ſunt vetera præcepta ſapientium, qui iubent tempori parere, & ſequi deum, & ſe no-
ſcere, & nihil nimis . hæc ſine phyſicis quam vim habeant (& habent maximam) vi-
dere nemo poteſt . Atque etiam ad iuſtitiam colendam, ad tuendas amicitias, & reli-
58 quas charitates quid natura valeat , hæc vna cognitio poteſt tradere . Nec verò pietas
aduerſus deos,nec quãta his gratia debeatur,ſine explicatione naturæ intelligi poteſt.
Sed iam ſentio me eſſe longius prouectum, quàm propoſita ratio poſtularet. verùm
admirabilis compoſitio diſciplinæ, incredibiliſque rerũ traxit ordo, quæ per deos im-
mortales , nónne miraris? Quid enim aut in natura, qua nihil eſt aptius,nihil deſcri-
ptius : aut in operibus manu factis tam compoſitum , támque compactum & coag-
mentatum inueniri poteſt? quid poſterius priori non conuenit? quid ſequitur , quod
non reſpondeat ſuperiori? quid non ſic aliud ex alio nectitur, vt non, ſi vllam literam
moueris, labent omnia? nec tamen quicquam eſt, quod moueri poſſit. Quàm grauis
verò, quàm magnifica,quàm conſtãs conficitur perſona ſapientis? qui,cùm ratio do-
cuerit quod honeſtũ eſſet, id eſſe ſolum bonum,ſemper ſit neceſſe eſt beatus,veréque
59 omnia iſta nomina poſſideat,quæ irrideri ab imperitis ſolent.rectius enim appellabi-

tur rex, quàm Tarquinius, qui nec ſe, nec ſuos regere potuit : rectius magiſter populi (is enim eſt Dictator) quàm Sylla, qui trium peſtiferorum vitiorum luxuriæ, auaritiæ, crudelitatis magiſter fuit: rectius diues, quàm Craſſus, qui niſi eguiſſet, nunquam Euphraten, nulla belli cauſa, tranſire voluiſſet : recte eius omnia dicentur, qui ſcit vti ſolus omnibus : recte etiam pulcher appellabitur : animi enim lineamenta ſunt pulchriora, quàm corporis: rectè ſolus liber, nec dominationi cuiuſquam parens, neque obediens cupiditati: rectè inuictus, cuius etiam ſi corpus conſtringatur, animo tamen vincula iniici nulla poſſint, neque expectet vllum tempus ætatis, vt tum denique iudicetur, beatuſne fuerit, cum extremum vitæ diem morte confecerit : quod ille vnus è ſeptē ſapientibus non ſapienter Crœſum monuit. nam ſi beatus vnquam fuiſſet, beatam vitam vſque ad illum à Cyro extructum rogum protuliſſet. Quod ſi ita eſt, vt neque quiſquam niſi bonus vir, & omnes boni beati ſint: quid philoſophia magis colendum, aut quid eſt virtute diuinius? 6

M. TVLLII CICERONIS DE FINIBVS BONORVM ET MALORVM AD BRVTVM LIBER IIII.

QVAE cum dixiſſet, finem ille. ego autem, Næ tu, inquam, Cato iſta expoſuiſti tam multa memoriter, tā obſcura dilucidè. itaque aut omittamus contra omnino velle aliquid, aut ſpatium ſumamus ad cogitandum. tum enim diligenter, etſi minus verè: nam nondum id quidem audeo dicere: ſed tamen accuratè non modò fundatam, verùm etiam extructam diſciplinā non eſt facile perdiſcere. Tum ille, Ain' tandem, inquit, cùm ego te hac noua lege videam eodem die accuſatori reſpondere, & tribus horis perorare, in hac me cauſa tempus dilaturum putas? quæ tamē à te agetur non melior, quàm illæ ſunt, quas interdum obtines. Quare iſtā quoque aggredere, tractatam præſertim & ab aliis, & a te ipſo ſæpe, vt tibi deeſſe non poſſit oratio. Tum ego, Non mehercule ſoleo temere contra Stoicos: non quo illis admodum aſſentiar, ſed pudore impedior: ita multa dicūt, quæ vix intelligam. Obſcura, inquit, quædam eſſe confiteor: nec tamen ab illis ita dicuntur de induſtria : ſed ineſt in rebus ipſis obſcuritas. Cur igitur eaſdem res, inquam, Peripateticis dicētibus, verbum nullum eſt, quod non intelligatur? Eaſdémne res, inquit? an parum diſſerui, non verbis Stoicos à Peripateticis, ſed vniuerſa re, & tota ſententia diſſentire? Atqui, inquā, Cato, ſi iſtud obtinueris, traducas me ad te totum licebit. Putabam equidem ſatis, inquit, me dixiſſe. quare ad ea primùm, ſi videtur. ſin aliud quid voles, poſtea. Immò iſto quidē, inquam, loco, niſi iniquum poſtulo, reſponde arbitratu meo. Vt placet, inquit. etſi illud erat aptius, æquum cuique concedere. Exiſtimo, inquā, Cato, veteres illos Platonis auditores, Speuſippum, Ariſtotelem, Xenocratē: deinde eorum Polemonem, Theophraſtum, ſatis & copioſè, & elegāter habuiſſe conſtitutam diſciplinā, vt non eſſet cauſa Zenoni, cùm Polemonem audiſſet, cur & ab eo ipſo, & à ſuperioribus diſſideret, quorum fuit hæc inſtitutio. in qua animaduertas velim quid putes mutandum: nec expectes, dum ad omnia dicam, quæ à te dicta ſunt: vniuerſa enim illorum ratione cum tota veſtra confligendum puto. qui cùm viderent nos ita eſſe natos, vt & communiter ad eas virtutes apti eſſemus, quæ notæ, illuſtréſque ſunt : iuſtitiam dico, temperantiam, cæteráſque generis eiuſdem : quæ omnes ſimiles artium reliquarum, materia tantum ad meliorem partem, & tractatione differunt: eáſque ipſas virtutes viderent nos magnificentius appetere, & ardentius, habere etiam inſitam quandā, vel potius innatam cupiditatem ſcientiæ, natóſque eſſe ad congregationem hominum, & ad ſocietatē, cōmunitatémque generis humani, eáque in maximis ingeniis maximè elucere: totam philoſophiam tres in partes diuiſerūt. quam partitionem à Zenone re-

tentam eſſe videmus. quarum cùm vna ſit, qua mores conformari putantur, differo
4 eam partem, quæ quaſi ſtirps eſt huius quæſtionis. qui ſit enim finis bonorum, mox:
hoc loco tantùm dico, à veteribus Peripateticis, Academicíſque, qui re conſentien-
tes vocabulis differebant, eum locum, quem ciuilem rectè appellaturi videmur, Græ-
cè πολιτικὸν, grauiter & copioſè eſſe tractatum. Quàm multa illi de Repub. ſcripſe-
runt? quàm multa de legibus? quàm multa non ſolùm præcepta in artibus, ſed etiam
exempla in orationibus bene dicendi reliquerunt? Primùm enim ipſa illa, quæ ſubti-
liter differenda erant, politè, aptéque dixerunt, cùm definientes, tum partientes, vt ve-
ſtri etiam: ſed vos ſquallidius: illorum vides quàm niteat oratio. deinde ea, quæ requi-
rebant orationem ornatam & grauē, quàm magnificè ſunt dicta ab illis? quàm ſplen-
5 didè? de iuſtitia, de fortitudine, de amicitia, de ætate degenda, de philoſophia, de ca-
peſſenda Repub. de tēperantia, de fortitudine hominum, • de ſpinis vellentium,
vt Stoici, nec oſſa nudantium, ſed eorum, qui grandia ornatè vellent, enucleatè mi-
nora dicere. Itaque quæ ſunt eorum conſolationes? quæ cohortationes? quæ etiam
monita & conſilia ſcripta ad ſummos viros? erat enim apud eos, vt eſt rerum ipſarum
natura, ſic dicendi exercitatio duplex. nam quicquid quæritur, id habet aut generis
ipſius ſine perſonis, temporibúſque, aut iis adiunctis, facti, aut iuris, aut nominis con-
trouerſiam. ergo in vtroque exercebantur: eáque diſciplina effecit tantam illorum v-
troque in genere dicendi copiam. Totum genus hoc & Zeno, & ab eo qui ſunt, aut
non potuerunt, aut noluerunt, certè reliquerunt. Quanquam ſcripſit artem Rhetori-
cam Cleanthes, Chryſippus etiā: ſed ſic, vt, ſiquis obmuteſcere concupierit, nihil aliud
6 legere debeat. Itaque vides, quo modo loquantur: noua verba fingunt, deſerunt vſi-
tata: at quanta conantur? mundum hunc omnem oppidum eſſe noſtrum. Incendit
igitur eos, qui audiunt. Vides, quantam rem agas: vt Circeis qui habitet, totum hunc
mundum ſuum municipium eſſe exiſtimet. Quid ille incendat? reſtinguet citius, ſi
ardentem acceperit. Iſta ipſa, quæ tu breuiter, regem, dictatorem, diuitē ſolum eſſe ſa-
pientem, à te quidem aptè ac rotundè: quippe: habes enim à rhetoribus. illorum verò
iſta ipſa quàm exilia de virtutis vi, quam tantam volunt eſſe, vt beatum per ſe efficere
poſſit. Pungunt quaſi aculeis, interrogatiunculis anguſtis: quibus, etiam qui aſſentiun-
tur, nihil commutantur animo, & iidem abeunt, qui venerant. res enim fortaſſe veræ,
certè graues, non ita tractantur, vt debent, ſed aliquanto minutius. Sequitur diſſe-
7 rendi ratio, cognitióque naturæ. nam de ſummo bono mox, vt dixi, videbimus, & ad
id explicādum diſputationē omnem conferemus. In iis igitur partibus duabus nihil
erat quod Zeno commutare geſtiret. res enim præclarè ſe habent, & quidem in vtra-
que parte. quid enim ab antiquis ex eo genere, quod ad differendum valet, prætermiſ-
ſum eſt? qui & definierunt plurima, & definiendi artes reliquerunt: quódque eſt defi-
nitioni adiunctum, vt res in partes diuidatur, id & fit ab illis, &, quemadmodum fieri
oporteat, traditur. item de contrariis: à quibus ad genera, formáſque generum deue-
nerunt. Iam argumenti ratione concluſi caput eſſe faciunt ea, quæ perſpicua dicunt:
deinde ordinem ſequuntur: tum quid verum ſit in ſingulis, extrema concluſio eſt.
Quanta autem ab illis varietas argumentorum ratione concludentium? eorúmque
cum captioſis interrogationibus diſſimilitudo? Quid, quòd pluribus locis quaſi denū-
8 ciāt, vt neque ſenſuum fidē ſine ratione, nec rationes ſine ſenſibus exquiramus, atque
vt eorū alterum ab altero ſeparemus? Quid? ea, quæ dialectici nunc tradunt & docēt,
nónne ab illis inſtituta ſunt & inuēta? de quibus etſi à Chryſippo maximè eſt elabora-
tum, tamē à Zenone minus multò, quàm ab antiquis. ab hoc autē quædā non melius,
quàm veteres: quædam omnino relicta. Cúmque duæ ſint artes, quibus perfectè ratio
& oratio cōpleatur, vna inueniendi, altera differendi: hác poſteriorem & Stoici & Pe-
ripatetici, priorē autem illi egregiè tradiderunt, hi omnino ne attigerunt quidē. nam
è quibus locis quaſi theſauris argumēta depromerētur, veſtri ne ſuſpicati quidē ſunt:

ſuperiores autem artificio & via tradiderunt. Quæ quidem res efficit, ne neceſſe ſit, iiſ-
dem de rebus ſemper quaſi dictata decantare, neque à commẽtariolis ſuis diſcedere.
nam qui ſciet vbi quidque poſitum ſit, quáque eò veniat, is, etiam ſiquid obrutum e- 9
rit, poterit eruere, ſempérque eſſe in diſputãdo ſuus. Quod etſi ingeniis magnis præ-
diti quidam dicendi copiam ſine ratione conſequuntur: ars tamen eſt dux certior,
quàm natura. aliud eſt enim poëtarum more verba fundere, aliud ea, quæ dicas, ratio-
ne & arte diſtinguere. Similia dici poſſunt de explicatione naturæ: qua hi vtuntur,
& veſtri: neque verò ob duas modò cauſas, quòd Epicuro videtur, vt pellatur mortis
& religionis metus: ſed etiam modeſtiam quandam cognitio rerum cæleſtium affert
iis, qui videant, quanta ſit etiam apud deos moderatio, quãtus ordo, & magnitudinem
animi, deorum opera & facta cernentibus: iuſtitiam etiam, cùm cognitum habeas
quod ſit ſummi rectoris & domini numen, quod conſilium, quæ voluntas. cuius ad
naturam apta ratio, vera illa, & ſumma lex à philoſophis dicitur. Ineſt in eadem ex-
plicatione naturæ inſatiabilis quædam è cognoſcendis rebus voluptas: in qua vna, 10
confectis rebus neceſſariis, vacui negotiis, honeſtè ac liberaliter poſſumus viuere. Er-
go in hac ratione tota de maximis rebus Stoici illos ſecuti ſunt, vt & deos eſſe, & qua-
tuor ex rebus omnia conſtare dicerent. Cùm autem quæreretur res admodum diffi-
cilis, num quinta quædam natura videretur eſſe, ex qua ratio & intelligentia oriretur,
in quo etiam de animis, cuius generis eſſent, quæreretur: Zeno id dixit eſſe ignẽ: non-
nulla deinde aliter, ſed ea pauca. De maxima autem re, eodem modo, diuina mẽte at-
que natura mundum vniuerſum, atque eius maximas partes adminiſtrari: materiam
verò rerum, & copiam apud eos exilem, apud illos vberrimam reperiemus. Quàm
multa ab his conquiſita & collecta ſunt de omnium animantium genere, ortu, mem
bris, ætatibus? quàm multa de rebus iis, quæ gignuntur è terra? quàm multæ, quámque 11
de rebus variis & cauſæ cur quidque fiat, & demonſtrationes quemadmodum quæ-
que fiant? qua ex omni copia, plurima & certiſſima argumenta ſumuntur ad cuiuſque
rei naturam explicandam. Ergo adhuc, quantum equidem intelligo, cauſa non vi-
detur fuiſſe mutandi nominis: non enim, ſi omnia non ſequebatur, iccirco non erat
ortus illinc. Equidem etiam Epicurum in phyſicis quidem Democritum puto: pau
ca mutat, vel plura ſanè. at cùm è plurimis eadem dicit, tum certè de maximis. quod
item cùm veſtri faciant, non ſatis magnam tribuunt inuentoribus gratiam. Sed hæc
hactenus. Nunc videamus quæſo, de ſummo bono, quod continet philoſophiam,
ecquid tandem attulerit, quamobrem ab inuentoribus, tanquam à parentibus, diſſen
tiret. Hoc igitur loco, tanquam à te Cato diligenter eſt explicatus finis hic bonorum,
qui continet philoſophiam, & quia Stoicis, & quemadmodum diceretur: tamen ego 12
quoque exponam, vt perſpiciamus, ſi potuerimus, quidnam à Zenone noui ſit alla-
tum. Cùm enim ſuperiores, è quibus planiſſime Polemo, ſecundum naturam viuere
ſummum bonum eſſe dixiſſent, his verbis ſignificari Stoici tria dicunt: vnum eiuſ-
modi, viuere adhibentem ſcientiam earum rerum, quæ natura euenirẽt. Hunc ipſum
Zenonis aiunt finem eſſe, declarantem illud quod à te dictum eſt, conueniẽter natu-
ræ viuere. alterum ſignificare idem, vt diceretur, officia omnia media, aut pleraque
ſeruantem viuere. Hoc ſic expoſitum diſſimile eſt ſuperiori: illud enim rectum, quod
κατόρθωμα dicebas, contingit ſapienti ſoli: hoc autem inchoati cuiuſdã officii eſt, non
perfecti, quod cadere in nonnullos inſipientes poteſt. Tertium autem, omnibus, aut
maximis rebus, iis, quæ ſecundum naturam ſint, fruentem viuere. hoc non eſt poſi- 13
tum in noſtra actione: cõpletur enim & ex eo genere vitæ, quod virtute fruitur: & ex
iis rebus, quæ ſecundum naturam ſunt, neque ſunt in noſtra poteſtate. Sed hoc ſum-
mum bonum, quod certa ſignificatione intelligitur, eáque vita, quæ ex ſummo bono
degitur, quia cõiuncta ei virtus eſt, in ſapientẽ ſolum cadit: iſque finis bonorum, vt ab
ipſis Stoicis ſcriptum videmus, à Xenocrate atque ab Ariſtotele cõſtitutus eſt. Itaque

ab his conſtitutio illa prima natura, à qua tu quoque ordiebare, his propè verbis ex-
ponitur: Omnis natura vult eſſe conſeruatrix ſui, vt & ſalua ſit, & in genere conſerue-
tur ſuo. Ad hanc rem aiunt artes quoque exquiſitas, quæ naturã adiuuarent: in quibus
ea numeretur in primis, quæ eſt viuendi ars, vt tueatur quod à natura datum ſit: quod
14 deſit, acquirat. iidémque diuiſerunt naturã hominis in animum & corpus. Cúmque
eorum vnumquodque per ſe expetendum eſſe dixiſſent, virtutes quoque vtriuſque
eorum per ſe expetendas eſſe dicebant. cùm animum quadam infinita laude ante-
ponerent corpori, virtutes quoque animi bonis corporis anteponebant. Sed cùm ſa-
pientiam totius hominis cuſtodem & procuratricẽ eſſe vellent, quæ eſſet naturæ co-
mes & adiutrix: hoc ſapientiæ munus eſſe dicebant, vt eum tueretur qui conſtaret ex
animo & corpore, in vtroque iuuaret eum, atque contineret. atque ita re primò ſim-
pliciter collocata, reliqua ſubtilius perſequentes, corporis bona facilem quandam ra-
tionem habere cenſebant. de animi bonis accuratius exquirebãt: in primíſque repe-
riebant, in his ineſſe iuſtitiæ ſemina: primíque ex omnibus philoſophis à natura tri-
butum eſſe docuerũt, vt ii, qui procreati eſſent, à procrearoribus amarẽtur: & id, quod
temporũ ordine antiquius eſt, vt coniugia virorũ & vxorum natura coniuncta eſſe di-
15 cerent, qua ex ſtirpe orirentur amicitiæ cognationũ: atque ab his initiis profecti, om-
nium virtutum & originẽ & progreſsionem perſecuri ſunt. Ex quo magnitudo quo-
que animi exiſtebat, qua facile poſſet repugnari, obſiſtíque fortunæ, quòd maximæ res
eſſent in poteſtate ſapiẽtis. varietates autem iniuriáſque fortunæ facile veterũ philoſo
phorum præceptis inſtituta vita ſuperabat. Principiis autẽ à natura datis, amplitudi-
nes quædam bonorũ excitabantur, partim profectæ à contemplatione rerum occul-
tiorum, quòd erat inſitus menti cognitionis amor: ex quo etiam rationis, explicandi,
differendíque cupiditas conſequebatur: quódque hoc ſolum animal natum eſt pudo-
ris ac verecundiæ particeps, appeténſque coniunctionũ hominum ac ſocietatum, a-
nimaduerténſque in omnibus rebus, quas ageret, aut diceret, ne quid ab eo fieret, niſi
16 honeſtè & decoré. His initiis, vt antè dixi, tanquã ſeminibus, à natura datis, temperan
tia, modeſtia, iuſtitia, & omnis honeſtas perfectè abſoluta eſt. Habes, inquã, Cato for-
mam eorum, de quibus loquor, philoſophorum. qua expoſita, ſcire cupio quæ cauſa
ſit, cur Zeno ab hac antiqua inſtitutione deſciuerit, quidnã horum ab eo non ſit pro-
batum, quod ne omnẽ naturam conſeruatricem ſui dixerit, an quòd omne animal i-
pſum ſibi commẽdatum, vt ſe & ſaluũ in ſuo genere, incolumeq; vellet: an, cùm om-
nium artium finis is eſſet, quid natura maximè quæreret, idem ſtatui debere de totius
arte vitæ: an quòd, cùm animo cõſtaremus, & corpore, & hæc ipſa, & eorũ virtutes per
ſe eſſe ſumendas: an verò diſplicuit ea, quæ tributa eſt animi virtutibus tanta præſtan-
tia: an quæ de prudẽtia, de cognitione rerũ, de coniunctione generis humani, quæque
ab eiſdem de tẽperantia, de modeſtia, de magnitudine animi, de omni honeſtate di-
17 cũtur? Fatebũtur Stoici hæc omnia dicta eſſe præclarè, neque enim eã cauſam Zeno-
ni deſciſcendi fuiſſe. alia quædã dicent, credo, magna antiquorum eſſe peccata, quæ il-
le veri inueſtigandi cupidus, nullo modo ferre potuerit: quid enim peruerſius, quid
intolerabilius, quid ſtultius, quàm bonam valetudinem, quàm dolorum omnium va-
cuitatem, quàm integritatem oculorum, reliquorúmque ſenſuum ponere in bonis
potius, quàm dicere, nihil omnino inter eas res, iíſque cõtraria intereſſe? ea enim om-
nia, quæ illi bona dicerent, præpoſita eſſe, non bona: itémque illa, quæ in corpore ex-
cellerent, ſtultè antiquos dixiſſe per ſe eſſe expetenda, & ſumenda potius, quàm expe-
tenda. eadémque de omni vita, quæ in vna virtute conſiſteret, illam vitam, quæ e-
tiam cæteris rebus, quæ eſſent ſecundum naturam, abundaret, magis expetendam
18 non eſſe, ſed magis ſumẽdam: cúmque ipſa virtus efficiat ita beatam vitam, vt bea-
tior eſſe non poſſit: tamen quædam deeſſe ſapientibus tum, cùm ſunt beatiſſimi: ita-
que eos id agere, vt à ſe dolores, morbos, debilitatem repellãt. O magnam vim inge-

nũ, cauſamque iuſtam, cur noua exiſteret diſciplina. Perge porrò: ſequentur enim,
quæ tu ſcientiſſimè complexus es, omnem inſipientiam & iniuſtitiam, alia vitia ſimi-
lia eſſe, omniáque peccata eſſe paria, eóſque qui natura, doctrináque longè ad virtu-
rem proceſſiſſent, niſi eam plenè conſecuti eſſent, ſummè eſſe miſeros, neque inter
eorum vitam, & improbiſſimorum quicquam omnino intereſſe: vt Plato, tantus ille
vir, ſi ſapiens non fuerit, nihilo melius, quàm quiuis improbiſſimus, nec beatius vi-
xerit. Hæc videlicet eſt correctio philoſophiæ veteris, & emendatio, quæ omnino adi-
tum habere nullum poteſt in vrbem, in forum, in curiam. quis enim ferre poſſet ita
loquentem eum, qui ſe auctorem vitæ grauiter & ſapienter agendæ profiteretur, no- 19
mina rerum commutantem: cúmque idem ſentiret, quod omnes, quibus rebus ean-
dem vim tribueret, alia nomina imponentem, verba modò mutantem, de opinio-
nibus nihil detrahentem? Patronúſne cauſæ in epilogo pro reo dicens, negaret eſſe
malum exilium, publicationem bonorum? hæc reiicienda eſſe, non fugienda? nec
miſericordem iudicem eſſe oportere? in concione autem ſi loqueretur, ſi Annibal ad
portas veniſſet, murúmque iaculo traieciſſet, negaret eſſe in malis capi, venire, interfi-
ci, patriam amittere? an, Senatus cùm triumphum Africano decerneret, quid de eius
virtute aut felicitate poſſet dicere, ſi neque virtus in vllo, niſi in ſapiente, nec felicitas
verè dici poteſt? Quæ eſt igitur iſta philoſophia quæ communi more in foro loqui-
tur: in libello, ſuo? præſertim, cùm quod illi verbis ſuis ſignificent, in eo nihil moue-
tur, de ipſis rebus nihil mutetur, eædem res maneant, alio modo. quid enim intereſt, 20
diuitias, opes, valetudinem, bona dicas, ánne præpoſita, cùm ille, qui iſta bona dicit,
nihilo plus his tribuat, quàm tu, qui eadem illa præpoſita nominas? Itaque homo in
primis ingenuus & grauis, dignus illa familiaritate Scipionis, & Lælii Panætius, cùm
ad Q. Tuberonem de dolore patiendo ſcriberet, quod eſſe caput debebat, ſi probari
poſſet, nunquam poſuit, non eſſe malum dolorem: ſed quid eſſet, & quale, quantúm-
que in eo ineſſet alieni, deinde quæ ratio eſſet perferendi. cuius quidem, quoniã Stoi-
cus fuit, ſententia condẽnata mihi videtur eſſe immanitas iſta verborum. Sed vt pro-
pius ad ea Cato accedam, quæ à re dicta ſunt, preſſius agamus, eáque, quæ modò dixi-
ſti, cum iis cõferamus, quæ tuis antepono. Quæ ſunt igitur communia vobiscum an-
tiquis, his ſic vtamur, quaſi conceſſis: quæ in cõtrouerſiam veniunt, de iis, ſi placet, diſ-
ſeramus. Mihi verò, inquit, placet agi ſubtilius, &, vt ipſe dixiſti, preſſius. quæ enim 21
adhuc protuliſti, popularia ſunt: ego autem à te elegantiora deſidero. A'méne tu,
inquam? ſed tamen enitar, & ſi minus mihi multa occurrent, non fugiam iſta popu-
laria. Sed primum poſitum ſit, noſmetipſos commẽdatos eſſe nobis, primámque ex
natura hác habere appetitionem, vt conſeruemus noſmetipſos. hoc conuenit. ſequi-
tur illud, vt animaduertamus qui ſimus ipſi, vt nos, quales oportet eſſe, ſeruemus. ſu-
mus igitur homines: ex animo conſtamus & corpore: quæ ſunt cuiuſdam modi: nóſ-
que oportet, vt prima appetitio naturalis poſtulat, hæc diligere, conſtituereque ex his
finem illum ſummi boni atque vltimi. quẽ, ſi prima vera ſint, ita conſtitui neceſſe eſt,
earum rerum, quæ ſunt ſecũdum naturam, quamplurima & quammaxima adipiſci.
Hunc igitur finem illi tenuerunt: quódque ego pluribus verbis, illi breuius, ſecũdum
naturam viuere. hoc his bonorum videtur extremum. Age nunc iſti doceant, vel tu 22
potius (quis enim iſta melius?) quonam modo ab iiſdem principiis profecti, efficiatis
vt honeſtè viuere, (id eſt enim vel ex virtute, vel naturæ congruẽter viuere) ſummum
bonum ſit, & quonam modo, aut quo loco corpus ſubitò deſerueritis, omniáque ea,
quæ cùm ſecundum naturam ſint, abſint à noſtra poteſtate, ipſum denique officium.
Quæro igitur, quo modo hæ tantæ commendationes à natura profectæ, ſubitò à ſa-
pientia relictæ ſint. Quòd ſi non hominis ſummum bonum quæreremus, ſed cuiuſ-
dam animantis, is autem eſſet nihil niſi animus (licet enim fingere aliquid eiuſmodi,
quo verum facilius reperiamus) tamen illi animo non eſſet hic veſter finis: deſidera-

ret enim valetudinem,vacuitatem doloris:appeteret etiam cõſeruationẽ ſui, earúm-
que rerum cuſtodiam:finémque ſibi conſtitueret,ſecundũ naturam viuere: quod eſt,
13 vt dixi,habere ea,quæ ſecũdum naturam ſunt,vel omnia,vel plurima,& maxima:cu-
iuſcunque enim modi animal conſtitueris,neceſſe eſt,etiã ſi id ſine corpore ſit,vt fin-
gimus,tamen eſſe in animo quædam ſimilia eorum,quæ ſint in corpore:vt nullomo-
do,niſi vt expoſui,conſtitui poſſit finis bonorum. Chryſippus autem exponens diffe-
rentias animantium,ait alias earum corpore excellere,alias autem animo, nonnullas
valere vtraque re.deinde diſputat,quod cuiuſque generis animantis ſtatui deceat ex-
tremum. Cùm autem hominem eo in genere poſuiſſet, vt ei tribueret animi excellen
tiam,ſummum bonum id conſtituit,non excellere animo, ſed vn nihil eſſe præter a-
nimum videretur. Vno autem modo in virtute ſola ſummum bonum rectè ponere-
tur,ſi quod eſſet animal,quod totum ex mẽte conſtaret:id ipſum tamen ſic,vt ea mẽs
14 nihil haberet in ſe,quod eſſet ſecundum naturam: vt valetudo eſt. Sed id ne cogitari
quidem poteſt quale ſit:vt non repugnet ipſum ſibi. Sin dicit obſcurari quædam, nec
apparere:quia valde parua ſint:nos quoque concedimus,quod dicit Epicurus de volu
ptate,quæ minimæ ſint voluptates,eas obſcurari ſæpe,& obrui. ſed non ſunt in eo ge-
nere tantæ commoditates corporis, támque productæ temporibus, támque multæ.
Itaque,in quibus propter earum exiguitatem obſcuratio conſequitur, ſæpe accidit, vt
nihil intereſſe noſtra fateamur,ſint illa,nécne ſint: vt in ſole, quod à te dicebatur, lu-
cernam adhibere nihil intereſt,aut teruntium addere Crœſi pecuniæ. Quibus autẽ in
rebus obſcuratio tanta non ſit, fieri tamen poteſt, vt id ipſum, quod intereſt, non ſit
magnum. vt ei,qui iucundè vixerit annos decem, ſi æquè vita iucunda menſtrua ad-
datur,quia momentum aliquod habeat ad iucundam acceſſionem,bonum ſit:ſinau-
15 tem id non concedatur,non continuò vita beata tollitur. Bona autem corporis huic
ſunt,quod poſterius poſui,ſimiliora:habent enim acceſſionem dignam, in qua labo-
retur:vt mihi in hoc Stoici iocari videantur interdum,cùm ita dicant,ſi ad illã vitam,
quæ cum virtute degatur,ampulla aut ſtrigilis accedat,ſumpturum ſapiẽtem eam vi-
tam potius,quò hæc adiecta ſint,nec beatiorem tamẽ ob eam cauſam fore. Hoc ſimi-
le tandem eſt non riſu potius,quàm oratione eiiciẽdum? Ampulla enim ſit, nécne ſit,
quis non iure optimo irrideatur,ſi laboret? At verò grauitate membrorum, & crucia-
tu dolorum ſiquis quem leuet, magnam ineat gratiam. Nec ſi ille ſapiens ad tortoris
eculeum à tyrãno ire cogatur,ſimilem habeat vultum,ac ſi ampullam perdidiſſet:ſed
vt magnum & difficile certamen iniens, cùm ſibi cum capitali aduerſario dolore de-
16 pugnandum videret,excitaret omnes rationes fortitudinis ac patientiæ: quarũ præſi-
dio iniret illud difficile,vt dixi,magnúmque prælium. Deinde nõ quærimus quid ob-
ſcuretur,aut intereat,quia ſit admodum paruum:ſed quid tale ſit, vt expleat ſummũ.
Vna voluptas è multis obſcuratur in illa vita voluptuaria,ſed tamen ea,quanuis parua
ſit, pars eſt eius vitæ,quæ poſita eſt in voluptate. Nummus in Crœſi diuitiis obſcura-
tur:pars eſt tamen diuitiarum. Quare obſcurentur etiam hæc,quæ ſecũdum naturam
eſſe dicimus,in vita beata:ſint modò partes beatæ vitæ. Atqui ſi,vt cõuenire debet in-
ter nos,eſt quædam appetitio naturalis,ea,quæ ſecundum naturam ſunt,appetẽs: eo-
rum omnium eſt aliqua ſumma facienda. quo conſtituto,tum licebit ocioſe iſta quæ-
rere,de magnitudine rerum,de excellentia, quanta in quoque ſit ad beatè viuendum,
de iſtis ipſis obſcurationibus,quæ propter exiguitatem vix, aut ne vix quidem appa-
17 reant. Quid,de quo multa diſſenſio eſt? nemo enim eſt,qui aliter dixerit, quin omniũ
naturarum ſimile eſſet id,ad quod omnia referuntur, quod eſt vltimum rerum appe-
tendarum:omnis enim eſt natura diligens ſui. quæ eſt enim, quæ ſe vnquam deſerat,
aut partem aliquam ſui,aut eius partis habitum,aut vim,aut vllius earum rerum, quæ
ſecũdum naturam ſint,aut motum,aut ſtatum? Quæ autem natura ſuæ primæ inſti-
tutionis oblita eſt? Nulla profectò,quin ſuam vim retineat à primo ad extremũ. Quo

modo igitur euenit, vt hominis natura ſola eſſet, quæ hominē relinqueret, quæ obli-
uiſceretur corporis, quæ ſummum bonum non in toto homine, ſed in parte homi-
nis poneret? quo modo autē, quod ipſi etiam fatentur, conſtátque inter omnes, con-
ſeruabitur, vt ſimile ſit omnium naturale illud vltimū, de quo quæritur? tum enim eſ-
ſet ſimile, ſi in cæteris quoque naturis id cuique eſſet vltimū, quod in quaque excelle-
ret: tale enim viſum eſſet vltimum Stoicorū. Quid dubitas igitur mutare principia
naturæ? Quid enim dicis, omne animal, ſimulatque ſit ortum, applicatū eſſe ad ſe dili
gendū, eſſéque in ſe conſeruando occupatum? quin potius ita dicis, omne animal ap-
plicatū eſſe ad id, quod in eo ſit optimum, & in eius vnius occupatum eſſe cuſtodia,
reliquáſque naturas nihil aliud agere, niſi vt id conſeruent, quod in quaque optimum
ſit? quo modo autē optimum, ſi bonum præterea nullū eſt? ſi autem reliqua appetēda
ſunt, cur, quod eſt vltimū rerum appetēdarum, id non aut ex omniū earum, aut ex plu
rimarum & maximarū appetitione cōcluditur? vt Phidias poteſt à principio inſtitue-
re ſignum, ídque perficere, poteſt ab alio inchoatū accipere & abſoluere. Huic eſt ſa-
pientia ſimilis: non enim ipſa genuit hominē, ſed accepit à natura inchoatū. hanc igi-
tur intuēs, debet inſtiturum illud quaſi ſignū abſoluere. Qualem igitur natura homi-
nem inchoauit? ecquod eſt munus, quod opus ſapiētiæ? Quid eſt, quod ab ea abſolui
& perfici debeat? ſi nihil in eo quidem perficiendū eſt, præter motum ingenii quendā,
id eſt rationē: neceſſe eſt huic vltimū eſſe ex virtute vitam fingere: rationis enim per-
fectio eſt virtus. Si nihil, niſi corpus: ſumma erunt illa, valetudo, vacuitas doloris, pul-
chritudo, & cætera. Nunc de hominis ſummo bono quæritur. Quid ergo dubitamus
in tota eius natura quærere quid ſit effectum? Cùm enim conſtet inter omnes, omne
officium, munúſque ſapientiæ in hominis cultu eſſe occupatum: alii (ne me exiſti-
mes contra Stoicos ſolum dicere) eas ſententias afferunt, vt ſummum bonum in eo
genere ponant, quod ſit extra noſtram poteſtatem, tanquam de animali aliquo lo-
quantur: alii contra, quaſi nullum corpus ſit hominis, ita præter animum nihil cu-
rant: cùm præſertim ipſe quoque animus non inane neſcio quid ſit (neque enim id
poſſum intelligere) ſed in quodam genere corporis, vt ne is quidem virtute vna
contentus ſit, ſed appetat vacuitatem doloris. Quamobrem vtrique idem faciunt,
vt ſi læuam partem negligerent, dexteram tuerentur: aut ipſius animi, vt fecit Heril-
lus, cognitionem amplexarentur, actionem relinquerēt. eorum enim omnium, mul-
ta prætermittentium, dum eligant aliquid, quod ſequantur, quaſi curta ſententia: at
verò illa perfecta atque plena eorum qui, cùm de hominis ſummo bono quærerent,
nullam in eo neque animi, neque corporis partem vacuam tutela reliquerūt. Vos au-
tem Cato, quia virtus, vt omnes fatemur, altiſſimum locum in homine, & maximè
excellentem tenet, & quòd eos, qui ſapientes ſunt, abſolutos & perfectos putamus:
aciem animorum noſtrorum virtutis ſplendore perſtringitis: in omni enim ani-
mante eſt ſummum aliquid, atque optimum, vt in equis, in canibus: quibus tamen
& dolore vacare opus eſt, & valere. Sic igitur in homine perfectio iſta, in eo potiſſi-
mùm, quod eſt optimum, id eſt in virtute laudatur. Itaque mihi non ſatis videmini
conſiderare, quid interſit naturæ quæque progreſſio. Non enim hoc, quod facit in fru
gibus, vt cùm ad ſpicam perduxerit ab herba, relinquat, & pro nihilo habeat herbam,
idem facit in homine, cùm eum ad rationis habitum perduxerit. ſemper enim ita aſ-
ſumit aliquid, vt ea, quæ prima dederit, ne deſerat. Itaque ſenſibus rationē adiunxit: &
ratione effecta ſenſus non reliquit: vt ſi cultura vitium, cuius hoc munus eſt, vt effi-
ciat, vt vitis cum partibus ſuis omnibus quam optimè ſe habeat. ſed ſic intelligamus:
licet enim, vt vos quoque ſoletis, fingere aliquid docendi cauſa: ſi igitur illa cultura
vitium in vite inſit, ipſa cætera credo velit, quæ ad colendam vitem attinebunt, ſicut
antea: ſe autem omnibus vitis partibus præferat, ſtatuátque nihil eſſe melius in vite,
quàm ſe. ſimiliter ſenſus, cùm acceſſit ad naturam, tuetur illam quidem, ſed etiam

tuetur ſe. cùm autem aſſumpta ratio eſt,tanto in dominatu locatur,vt omnia illa prima naturæ,huius tutelæ ſubiiciātur.Itaque non diſcedit ab eorum curatione, quibus præpoſita vitam omnem debet gubernare: vt mirari ſatis eorum inconſtantiam non poſſimus.naturalem enim appetitionem,quam vocant ὁρμὴν, itémque officium, ipſam etiam virtutem,tuētem eſſe volunt earum rerum, quæ ſecundum naturam ſunt. cùm autem ad ſummum bonum volunt peruenire, tranſiliunt omnia, & duo nobis opera pro vno relinquunt:vt alia ſumamus,alia appetamus potius, quàm vno fine o-
33 mnia concludant. At enim dicitis virtutem non poſſe conſtitui,ſi ea,quæ extra virtutem ſunt,ad beatè viuendum pertineant. quod totum contra eſt: introduci enim virtus nullo modo poteſt,niſi omnia,quæ leget,quǽque reiiciet,vnam referātur ad ſummam. nam ſi omninọ nos negligimus,in Ariſtonea vitia & peccata incidemus,obliuiſcemúrque quæ virtuti ipſi principia dederimus.ſin ea non negligimus,neq; tamen ad finem ſummi boni referimus,non multùm ab Herilli leuitate aberrabimus. duarum enim vitarum nobis erunt inſtituta capiēda : facit enim ille duo ſeiuncta vltima bonorum:quæ,vt eſſent vera,coniungi debuerūt: nunc ita ſeparātur,vt diſiuncta ſint: quo nihil poteſt eſſe peruerſius. itaque contra eſt,ac dicitis. nam conſtitui virtus nullo modo poteſt,niſi ea, quæ ſunt prima naturæ, vt ad ſummam pertinentia tenebit.
34 quæſita enim virtus eſt,non quæ relinqueret naturam,ſed quæ tueretur. At illa,vt vobis placet,partem quandam tuetur,reliquam deſerit. Atque ipſa inſtitutio hominis ſi loqueretur,hæc diceret: primos ſuos quaſi cœptus appetendi fuiſſe, vt ſe conſeruaret in ea natura,in qua ortus eſſet. Nondum autem explanatum ſatis erat, quod maximè natura vellet:explanetur igitur.Quid ergo aliud intelligetur, niſi vt æquè pars naturæ negligatur? in qua ſi nihil eſt præter rationem,ſit in vna virtute finis bonorum: ſin eſt etiam corpus,iſta explanatio naturæ nempe hoc effecerit,vt ea,quæ ante explicationē tenebamus,relinquamus.Ergo id eſt conuenienter naturæ viuere,à natura diſcedere, vt quidam philoſophi, cùm à ſenſibus profecti maiora quædā ac diuiniora vidiſſent, ſenſus reliquerunt:ſic iſti,cùm ex appetitione rerum virtutis pulchritudinem aſpexiſſent,omnia,propter quæ virtutem ipſam viderant,abiecerunt, obliti naturā omnem
35 appetendarum rerum ita latè patere,vt à principiis permaneret ad fines: neque intelligunt ſe rerum illarum pulchrarum atq; admirabilium fundamenta ſubducere.Itaq; mihi videntur omnes quidem illi erraſſe,qui finem bonorum eſſe dixerunt, honeſtè viuere:ſed alius alio magis: Pyrrho ſcilicet maximè,qui,virtute cōſtituta,nihil omnino,quod appetendum ſit,relinquat:deinde Ariſto,qui nihil relinquere non eſt auſus: introduxit autem quibus commotus ſapiens appeteret aliquid, quod cuique in mentem incideret,& quodcunque tanquam occurreret. is hoc melior,quàm Pyrrho,quòd vel aliquod genus appetendi dedit:deterior,quàm cæteri, quòd penitus à natura receſſit. Stoici autem, quòd finem bonorum in vna virtute ponunt, ſimiles ſunt illorum. quòd autem principium officii quærunt,melius quàm Pyrrho: quòd ea non occurren
36 tia fingunt,vincūt Ariſtonem:quòd autem ea,quæ ad naturam accommodata, & per ſe aſſumenda eſſe dicunt, non adiungunt ad finem bonorum,deſciſcunt à natura, & quodam modo ſunt non diſſimiles Ariſtonis:ille enim occurrentia neſcio quæ comminiſcebatur:hi autem ponunt illi quidem prima naturæ, ſed ea ſeiungunt à finibus, & à ſumma bonorum. quæ cùm præponunt,vt ſit aliqua rerum ſelectio,naturam videntur ſequi. cùm autem negant ea quicquam ad beatam vitam pertinere,rurſus naturam relinquunt. Atque adhuc ea dixi, cur cauſa Zenoni non fuiſſet, quamobrem à ſuperiorum autoritate diſcederet. nunc reliqua videamus: niſi aut ad hæc Cato dicere aliquid vis,aut nos iam longiores ſumus. Neutrū verò,inquit ille: nam & à te perfici iſtam diſputationem volo,nec tua mihi oratio longa videri poteſt. Optimè, in-
37 quam: quid enim mihi poteſt eſſe optatius, quàm cum Catone omnium virtutū auctore de virtutibus diſputare? Sed primum illud vide,grauiſſimam illam veſtrā ſen-

tentiam, quæ familiam ducit, honeſtum quod ſit, id eſſe ſolum bonum: honeſtéq; viuere, bonorum finem, cõmunem fore vobis cum omnibus, qui in vna virtute conſtituunt finem bonorum: quódque dicitis, informari non poſſe virtutem, ſi quicquã niſi quod honeſtum ſit numeretur, idem dicetur ab illis, quos modò nominaui. Mihi autem æquius videbatur, Zenonem cum Polemone diſceptãtem, à quo, quæ eſſent principia naturæ, acceperat, à cõmunibus initiis progredientẽ, videre vbi primùm inſiſteret, & vnde cauſa controuerſiæ naſceretur: non ſtantem cum iis, qui ne dicerent quidem ſua ſumma bona eſſe à natura profecta, vti iiſdem argumentis, quibus illi vterentur, iiſdémque ſententiis. Minimè verò illud probo, quod cùm docuiſtis, vt vobis videmini, ſolum bonum eſſe, quod honeſtum ſit, tum rurſum dicitis, initia proponi neceſſe eſſe apta & accõmodata naturæ, quorum ex electione virtus poſſit exiſtere: non enim in ſelectione virtus ponenda erat, vt id ipſum, quod erat bonorum vltimũ, aliud aliquid acquireret. nam omnia, quæ ſumenda, quæque legenda aut optanda ſunt, ineſſe debent in ſumma bonorum, vt is, qui eam adeptus ſit, nihil præterea deſideret. Vidéſne, vt, quibus ſumma eſt in voluptate, perſpicuum ſit, quid iis faciendum ſit, aut nõ faciendum? vt nemo dubitet, eorum omnia officia quò ſpectare, quid ſequi, quid fugere debeant. Sit hoc vltimum bonorum, quod nunc à me defenditur. apparet ſtatim, quæ ſint officia, quæ actiones. vobis autem, quibus nihil eſt aliud propoſitum, niſi rectum atque honeſtum, vnde officii, vnde agendi principium naſcatur, non reperietis. Hoc igitur quæritis omnes, & ii, qui, quodcunque in mentem veniat, aut quodcunque occurrat, ſe ſequi dicent: & vos ad naturam reuertemini: quibus natura iure reſponderit, non eſſe verum, aliunde finẽ beatè viuendi, à ſe principia rei gerẽdæ peti: eſſe enim vnam rationem, qua & principia rerum agendarum, & vltima bonorum continerentur: atque vt Ariſtonis eſſet exploſa ſententia, dicentis nihil differre aliud ab alio, nec eſſe res vllas præter virtutes & vitia, inter quas quicquam omnino intereſſet: ſic errare Zenonem, qui nulla in re, niſi in virtute aut vitio, propenſionem ne minimi quidem momenti ad ſummum bonum adipiſcendum diceret: & cùm ad beatam vitam nullum momentum ea res haberet, ad appetitionem autem rerum, eſſe in his momenta diceret, quaſi verò hæc appetitio nõ ad ſummi boni adeptionem pertineret. Quid autem minus conſentaneũ eſt, quàm, quod aiunt, cognito ſummo bono, reuerti ſe ad naturam, vt ab ea petant agendi principiũ, id eſt officii? non enim actionis aut officii ratio impellit ad ea, quæ ſecundum naturam ſunt, appetenda: ſed ab his & appetitio & actio cõmouetur. Nunc venio ad illa tua breuia, quæ conſectaria eſſe dicebas: & primum illud, quo nihil poteſt eſſe breuius: Bonum omne laudabile: laudabile autẽ omne honeſtũ: igitur omne bonum honeſtum. O' plumbeum pugionem: quis enim tibi illud primum conceſſerit? quo quidẽ conceſſo, nihil opus eſt ſecundo. Si enim omne bonũ laudabile eſt, omne laudabile honeſtum eſt. quis tibi ergo iſtud dabit, præter Pyrrhonem, Ariſtonem, eorúmue ſimiles? quos tu non probas. Ariſtoteles verò, Xenocrates, tota illa familia nõ dabit: quippe qui valetudinem, vires, diuitias, gloriã, multa alia bona eſſe dicant, laudabilia nõ dicant. & hi quidẽ ita non ſola virtute finem bonorum contineri putant, vt rebus tamen omnibus virtutem anteponãt. Quid cenſes eos eſſe facturos, qui omnino virtutem à bonorũ fine ſegregauerunt, Epicurũ, Hieronymũ, illos etiam, ſi qui Carneadeũ finem tueri volunt? iam aut Callipho, aut Diodorus quo modo poterunt tibi iſtud cõcedere, qui ad honeſtatẽ aliud adiũgant, quod ex eodẽ genere nõ ſit? Placet igitur tibi Cato, cũ res ſumpſeris nõ conceſſas, ex illis efficere quod velis? iam ille Sorites, quo nihil putatis eſſe vitioſius: quod bonũ ſit, id eſſe optabile: quod optabile, id eſſe expetendum: quod expetendũ, laudabile. deinde reliqui gradus. ſed ego in hoc reſiſto. eodẽ enim modo tibi nemo dabit, quod expetẽdũ ſit, id eſſe laudabile. illud verò minimè cõſectariũ, ſed in primis hebes, illorũ ſcilicet nominũ gloriatione dignam eſſe beatam vitam, quæ non poſſit ſine honeſtate contingere, vt

42 iure quiſquam glorietur. Dabit hoc Zenoni Polemon, etiam magiſter eius, & tota illa
gens, & reliqui qui virtutem omnibus rebus multò anteponẽtes, adiungunt ei tamen
aliquid ſummo in bono finiendo. Si enim virtus digna eſt gloriatione, vt eſt: tantúm-
que præſtat cæteris rebus, vt dici vix poſſit: & beatus eſſe poterit virtute vna præditus,
carens cæteris: nec tamen illud tibi concedet, præter virtutem, nihil in bonis eſſe du-
cendum: illi autem, quibus ſummum bonum ſine virtute eſt, non dabunt fortaſſe vi-
tam beatam habere, in quo iure poſſit gloriari: etſi illi quidem etiam voluptates fa-
ciunt interdum glorioſas. Vides igitur, te aut ea ſumere, quæ non concedantur, aut
ea, quæ etiam conceſſa, te nihil adiuuent. Equidem in omnibus iſtis concluſionibus
hoc putarem philoſophia, nobíſque dignum, & maximè, cùm ſummum bonum
43 quæreremus, vitam noſtram, conſilia, voluntates, non verba corrigi. Quis enim po-
teſt iſtis, quæ te, vt ais, delectant, breuibus & acutis auditis, de ſententia decedere?
Nam cùm ea ſpectant, & auent audire cur dolor malum non ſit, dicunt illi aſperum
eſſe dolorem, moleſtum, odioſum, contra naturam, difficilem toleratu: ſed quia nul-
la ſit in dolore nec fraus, nec improbitas, nec malitia, nec culpa, nec turpitudo, non
eſſe illud malum. Hæc qui audierit, vt ridere non curet, diſcedet tamen nihilo firmior
ad dolorem ferendum, quàm venerat. Tu autem negas fortem eſſe quenquam poſſe,
qui dolorem malum putet. Cur fortior ſit, ſi illud, quod tute concedis, aſperum, & vix
ferendum putabit? ex rebus enim timiditas, non ex vocabulis naſcitur. & ais, ſi vna
litera commota ſit, fore, tota vt labet diſciplina. Verum igitur tibi literam videor, an
totas paginas commouere? vt enim ſit apud illos id, quod eſt a te laudatum, ordo re-
44 rum conſeruatus, & omnia inter ſe apta & connexa (ſic enim aiebat) tamen perſequi
non debemus, ſi à falſis principiis profecta congruent ipſa ſibi, & a propoſito non
aberrant. In prima igitur conſtitutione Zeno tuus à natura receſſit: cúmq; ſummum
bonũ poſuiſſet in ingenii præſtantia, quam virtutem vocamus, nec quicquã aliud bo-
num eſſe dixiſſet, niſi quod eſſet honeſtum, nec virtutem poſſe conſtare, ſi in cæteris
rebus eſſet quicquã, quod aliud alio melius eſſet, aut peius, his propoſitis tenuit pror-
ſus conſequentia. Rectè dicis: negare enim non poſſum. ſed ita falſa ſunt ea, quæ cõ-
ſequuntur, vt illa, è quibus hæc nata ſunt, vera eſſe non poſſint. Docent enim nos (vt
ſcis) dialectici, ſi ea, quæ rem aliquam conſequantur, falſa ſint, falſam illam ipſam
eſſe, quam ſequantur. Ita fit illa concluſio non ſolùm vera, ſed ita perſpicua, vt diale-
ctici ne rationem quidem reddi putent oportere: Si illud, hoc: non autem hoc, igi-
45 tur ne illud quidem. Sic cõſequentibus veſtris ſublatis, prima tolluntur: quæ ſequũ-
tur igitur: Omnes, qui non ſunt ſapientes, æquè miſeros eſſe, Sapientes omnes, ſum-
mè beatos eſſe, Rectè facta omnia æqualia, Omnia peccata paria. quæ cùm magnifi-
cè primò dici videntur, conſiderata minus probantur: ſenſus enim cuiuſque, & na-
tura rerum, atque ipſa veritas clamat quodam modo, non poſſe adduci, vt inter eas
res, quas Zeno exæquaret, nihil intereſſet. Poſtea tuus ille Pœnulus (ſcis enim Citiæos
clientes tuos è Phœnicia profectos) homo igitur acutus cauſam non obtinens, repu-
gnãte natura, verba verſare cœpit: & primùm rebus iis, quas nos bonas ducimus, cõ-
ceſſit, vt haberentur aptæ, habiles, & ad naturam accommodatæ: faterique cœpit, ſa-
pienti, hoc eſt ſummè beato, commodius tamen eſſe, ſi ea quoque habeat, quæ bo-
46 na non audet appellare, natura ipſa accommodatá eſſe concedit: negátque Plato-
nem, ſi ſapiens non ſit, eadem eſſe in cauſa, qua tyrannum Dionyſium. huic mori o-
ptimum eſſe propter deſperationem ſapientiæ, illi propter ſpem viuere. peccata au-
tem partim eſſe tolerabilia, partim nullo modo, propterea quòd alia peccata plures,
alia pauciores quaſi numeros officii præterirent. iam inſipientes alios ita eſſe, vt nullo
modo ad ſapientiam poſſent peruenire: alios, qui poſſent, ſi id geſſiſſent, ſapientiam
conſequi. Hîc loquebatur aliter atque omnes: ſentiebat idem quod cæteri. nec verò
minoris æſtimanda ducebat ea, quæ ipſe bona negaret eſſe, quàm illi, qui ea bona eſſe

dicebant. Quid igitur voluit ſibi, qui illa mutauerit? ſaltem aliquid de pondere [illegible]
xiſſet, & paulò minoris æſtimauiſſet ea, quàm Peripatetici, vt ſentire quoque aliud [illegible]
ſolùm dicere videretur. Quid de ipſa beata vita, ad quam omnia referuntur, quæ d[illegible]
citis? negatis eam eſſe, quæ expleta ſit omnibus iis rebus, quas natura deſideret: totam- 47
que eam in vna virtute ponitis. cúmque omnis cõtrouerſia aut de re ſoleat, aut de no
mine eſſe: vtraque earum naſcitur, ſi aut res ignoratur, aut erratur in nomine. quorũ
ſi neutrum eſt, opera danda eſt, vt verbis vtamur quamuſitatiſſimis, & quammaximè
aptis, id eſt rem declarãtibus. Num igitur dubium eſt, quin, ſi in re ipſa nihil peccatur
à ſuperioribus, vèrbis illi commodius vtantur? Videamus igitur ſententias eorũ: tum
ad verba redeamus. Dicunt appetitionem animi moueri, cùm aliquid ei ſecundum
naturam eſſe videatur: omniáque, quæ ſecundum naturam ſunt, æſtimatione aliqua
digna, eáque pro eo, quantum in quaque ſit ponderis, eſſe æſtimanda: quǽque ſecun-
dum naturam ſint, partim nihil habere in ſeſe eius appetitionis, de qua ſæpe iam dixi-
mus, quæ nec honeſta, nec laudabilia dicantur, partim quæ voluptatẽ habeant in om- 48
ni animante, ſed in homine rationem etiam: ex eis quæ ſint apta, ea honeſta, ea pul-
chra, ea laudabilia. Illa autem ſuperiora, naturalia nominantur: quæ cóiuncta cum
honeſtis, vitam beatam perficiunt & abſoluunt. Omnium autem eorum commo-
dorum, quibus non illi plus tribuunt, qui illa bona eſſe dicunt, quàm Zeno, qui ne-
gat longè præſtantiſſimum eſſe, quod honeſtum eſſet atque laudabile: ſed ſi duo ho-
neſta propoſita ſint, alterum cum valetudine, alterum cum morbo, non eſſe dubium
ad vtrum eorum natura nos ipſa deductura ſit, ſed tamen tantam vim honeſtatis eſſe,
tantúmque eam rebus omnibus præſtare & excellere, vt nullis nec ſupplicus, nec præ-
miis dimoueri poſſit ex eo, quod rectum eſſe decreuerit: omniáque, quæ dura, diffici-
lia, aduerſa videantur, ea virtutibus iis, quibus à natura eſſemus ornati, obteri poſſe,
non faciles illas quidem, nec contemnendas (quid enim eſſet in virtute tantum?) ſed 49
vt hoc iudicaremus, non eſſe in his partem maximam poſitam beatè, aut ſecus viuen
di. Ad ſummam, ea quæ Zeno æſtimanda & ſumẽda, & apta naturæ eſſe dixit, eadem
illi bona appellant: vitam autem beatam illi eam, quæ conſtaret ex iis rebus, quas dixi,
aut plurimis, aut grauiſſimis. Zeno autẽ, quod ſuam, quod propriam ſpeciẽ habeat
cur appetendum ſit, id ſolum bonum appellat: beatã autem vitam eã ſolam, quæ cum
virtute degatur. Si de re diſceptari oportet, nulla mihi tecũ Cato poteſt eſſe diſſenſio:
nihil eſt enim de quo aliter tu ſentias, atque ego, modò cómutatis verbis ipſas res con
feramus. Nec hoc ille non vidit, ſed verborũ magnificẽtia eſt & gloria delectatus: qui
ſi ea, quæ dicit, ita ſentiret, vt verba ſignificãt, quid inter eum & vel Pyrrhonem, vel Ari
ſtonem intereſſet? ſin autẽ eos nõ probabat, quid attinuit cum iis, quibuſcum re cóue- 50
niebat, verbis diſcrepare? Quid, ſi reuiuiſcant Platonici illi, & deinceps qui eorum au-
ditores fuerunt, & tecum ita loquantur? Nos cùm te M. Cato ſtudioſiſſimum philoſo-
phiæ, iuſtiſſimum virum, optimum iudicẽ, religioſiſſimum teſtem audiremus, admi-
rati ſumus, quid eſſet, cur nobis Stoicos anteferres, qui de rebus bonis & malis ſentirẽt
ea, quæ ab hoc Polemone Zeno cognouerat, nominibus vterentur iis, quæ prima ſpe-
cie admirationem, re explicata riſum mouerent. Tu autẽ, ſi tibi illa probabantur, cur
nõ propriis verbis illa tenebas? ſin te auctoritas cómouebat, nobíſne omnibus, & Pla
toni ipſi neſcio quẽ illum antepónebas? præſertim cùm in Rep. princeps eſſe velles, ad
eámque tuẽdam cum ſumma tua dignitate maximè à nobis ornari atque inſtrui poſ-
ſes: nobis enim iſta quæſita, à nobis deſcripta, notata, præcepta ſunt: omniúmque rerũ 51
publicarum rectiones, genera, ſtatus, mutationes, leges etiã & inſtituta ac mores ciui-
tatũ præſcripſimus. Eloquẽtiæ verò, quæ & principibus maximè ornamento eſt, & qua
te audiuimus valere plurimùm, quantum tibi ex monumentis noſtris addidiſſes? ea
cũ dixiſſent, quid tandem talibus viris reſpondiſſes? Rogarem te, inquit, vt diceres pro
me tu idẽ, qui illis orationem dictauiſſes, vel potius paululun loci mihi, vt his reſpon-

derem,dares,niſi & te audire nunc mallem,& iſtis tamen alio tempore reſpóſurus eſſem,tunc ſcilicet,cùm tibi. Atqui,ſi verum reſpondere velles Cato, hæc erant dicenda:non eos tibi non probatos,tantis ingeniis homines,tantáque auctoritate,ſed te animaduertiſſe,quas res illi propter antiquitatem parum vidiſſent, eas à Stoicis eſſe per-
52 ſpectas, eiſdémque de rebus hos tum acutius diſſeruiſſe, tum ſenſiſſe grauius & fortius:quippe qui primùm valetudinem bonam expetendam negét eſſe,eligendam dicant:non quia ſit bonum valere, ſed quia ſit non nihilo æſtimandú: neque tamen pluris,quàm illis videatur, qui illud non dubitant bonum dicere. Hoc verò te ferre non potuiſſe,quod antiqui illi quaſi barbati, vt nos de noſtris ſolemus dicere, crediderint, eius,qui honeſtè viueret,ſi idem etiam bene valeret,bene audiret,copioſus eſſet,optabiliorem fore vitam,meliorémq;,& magis expetendam, quàm illius,qui æquè vir bonus,multis modis eſſet,vt Ennii Alcmæo,

Circumuentus morbo,exilio, atque inopia.

Illi igitur antiqui non tam acutè optabiliorem illam vitam putant,præſtãtiorem,bea-
53 tiorem. Stoici autem tantummodo præponendam in ſeligẽdo, non quò beatior hæc vita ſit,ſed quòd ad naturam accommodatior:& qui ſapientes non ſunt, omnes æquè miſeros eſſe. Stoici hoc videlicet viderunt:illos autem id fugerat ſuperiores:qui arbitrabãtur homines ſceleribus & parricidiis inquinatos,nihilo miſeriores eſſe,quàm eos qui cùm caſtè & integrè viuerent,nondum perfectam illam ſapientiam eſſent conſecuti. Atque hoc loco ſimilitudines eas,quibus illi vti ſolent,diſſimillimas proferebas. Quis enim ignorat,ſi plures ex alto emergere velint,propius fore eos quidem ad reſpirandum,qui ad ſummam iam aquam appropinquant,ſed nihilo magis reſpirare poſſe,quàm eos,qui ſunt in profundo? nihil ergo adiuuat procedere & progredi in virtute,quo minus miſerrimus ſit,antequam ad eam peruenerit: quoniã in aqua nihil adiu-
54 uat:& quoniam catuli,qui iam deſpecturi ſunt, cæci æquè,vt ii qui modò nati: Platonem quoque neceſſe eſt,quoniam nõdum videbat, æquè cæcum animo,ac Phalarim fuiſſe. Iſta ſimilia non ſunt Cato:in quibus quanuis multum proceſſeris, tamen illud in eadem cauſa eſt, à quo abeſſe velis,donec euaſeris:nec enim ille reſpirat,antè quàm emerſerit,& catuli æquè cæci priuſquam deſpexerunt,ac ſi ita futuri ſemper eſſent. Illa ſunt ſimilia:hebes acies eſt cuipiam oculorum:corpore alius languẽſcit:hi curatione adhibita leuãtur in dies: alter valet plus quotidie,alter videt. Hi ſimiles ſunt omnibus,qui virtuti ſtudent:leuantur vitiis:leuantur erroribus. niſi fortè cenſes Ti. Gracchum patrem non beatiorem fuiſſe quàm filium, cùm alter ſtabilire Remp. ſtuduerit,alter euertere. Nec tamen ille erat ſapiens:quis enim hoc?aut quando? aut vbi? aut vnde?ſed quia ſtudebat laudi & dignitati,multum in virtute proceſſerat. Conferã au-
55 tem auum tuum Druſum cum C.Graccho eius ferè æquali:quæ hic Reip.vulnera imponebat, eadem ille ſanabat. ſed nihil eſt,quod tam miſeros faciat, quàm impietas & ſcelus.Vt iam omnes inſipientes ſint miſeri,quod profectò ſunt : non eſt tamen æquè miſer,qui patriæ conſulit,& is,qui illam extinctam cupit. Leuatio igitur vitiorum magna fit iis,qui habent ad virtutem progreſſionis aliquantulum. Veſtri autem progreſſionem ad virtutem fieri aiunt,leuationem vitiorum fieri negant. At quo vtuntur homines acuti argumento ad probandum,operæpretium eſt conſiderare. Quarum,inquiunt,artiũ ſumma creſcere poteſt,earũ etiam contrariarũ ſumma poterit augeri.ad virtutis autem ſummã accedere nihil poteſt:ne vitia quidem igitur creſcere poterunt quæ ſunt virtutum contraria. Vtrum igitur tandem,perſpicuiſne dubia aperiũtur, an
56 dubiis perſpicua tolluntur?Atqui hoc perſpicuum eſt,vitia alia in aliis eſſe maiora: illud dubium,ad id,quod ſummum bonum dicitis,ecquænam fieri poſſit acceſſio. Vos autem cùm perſpicuis dubia debeatis illuſtrare, dubiis perſpicua conamini tollere. Itaque eadem ratione,qua ſum paulò antè vſus,hærebitis. Si enim propterea vitia alia aliis maiora non ſunt, quia ne ad finem quidem bonorum eum, quem vos facitis,

quicquam poteſt accedere: quoniam perſpicuum eſt vitia non eſſe omnium paria, fi-
nis bonorum vobis mutãdus eſt. Teneamus enim illud neceſſe eſt, cùm conſequens
aliquod falſum ſit: illud, cuius id conſequens ſit, non poſſe eſſe verum. Quæ eſt igitur
cauſa iſtarum anguſtiarum? glorioſa oſtentatio in conſtituendo ſummo bono. cùm
enim, quod honeſtum ſit, id ſolum bonum eſſe cõfirmatur, tollitur cura valetudinis,
diligentia rei familiaris, adminiſtratio Reip. ordo gerendorum negociorum, officia
vitæ, ipſum denique illud honeſtum, in quo vno vultis eſſe omnia, deſerendum eſt. 17
quæ diligẽtiſſimè contra Ariſtonem dicuntur à Chryſippo. Ex ea difficultate illæ fal-
laciloquentiæ (vt ait Accius) malitiæ natæ ſunt. Quid enim? ſapientia, vbi pedem po-
neret, non habebat ſublatis officiis omnibus, officia autem tollebãtur, delectu omni
& diſcrimine remoto. Quæ eſſe poterãt rebus omnibus ſic exæquatis, vt inter eas nihil
intereſſet? Ex his anguſtiis iſta euaſerunt deteriora, quàm Ariſtonis: illa tamen ſimpli-
cia, veſtra verſuta. Roges enim Ariſtonem, bonane ei videantur hæc, vacuitas doloris,
diuitiæ, valetudo? neget. Quid, quæ contraria ſunt his, malane? nihilo magis. Zeno-
nem roges: reſpondeat totidem verbis. Admirantes quæramus ab vtroque, quonam
modo vitam agere poſſimus, ſi nihil intereſſe noſtra putemus, valeamus, ægrine ſi-
mus: vacemus, an cruciemur dolore: frigus, famem propulſare poſſimus, nécne poſ-
ſimus. Viues, inquit, Ariſto magnificè atque præclarè: quod erit cunque viſum ages, 18
nunquam angêre, nunquam cupies, nunquam timebis. Quid Zeno? portẽta hæc eſſe
dicit, nec ea ratione vllo modo poſſe viui: ſed differre inter honeſtum & turpe, nimiũ
quantum, neſcio quid, immenſum: inter cæteras res nihil omnino intereſſe. Idem ad-
huc. audi reliqua, & riſum contine, ſi potes. Media illa, inquit, inter quæ nihil intereſt,
tamen eiuſmodi ſunt, vt eorum alia eligenda ſint, alia reiicienda, alia omnino negli-
genda: hoc eſt, vt eorũ alia velis, alia nolis, alia non cures. At modò dixeras nihil in his
rebus eſſe, quod intereſſet. Et nunc idem dico, inquies, ſed ad virtutes & ad vitia nihil
intereſſe. Quis iſtud quaſi neſciebat? Verum audiamus. Iſta, inquit, quæ dixiſti, valere,
locupletem eſſe, nõ dolere, bona non dico, ſed dicam Græcè προηγμένα, Latinè autem 19
producta: ſed præpoſita, aut præcipua malo: ſic tolerabilius & mollius. illa autẽ, ege-
ſtatem, morbum, dolorem, non appello mala, ſed, ſi libet, reiectanea. Itaque illa non
dico me expetere, ſed legere: nec optare, ſed ſumere: contraria autem non fugere,
ſed quaſi ſecernere. Quid ait Ariſtoteles, reliquíque Platonis alumni? ſe omnia, quæ
ſecundum naturam ſint, bona appellare: quæ autem contra, mala. Vidéſne igitur Ze-
nonem tuum cum Ariſtone verbis conſentire, re diſſidere? cum Ariſtotele & illis re
conſentire, verbis diſcrepare? Cur igitur, cùm de re conueniat, non malimus vſitatè
loqui, aut doceat paratiòrem me ad contemnẽdam pecuniam fore, ſi illam in rebus
præpoſitis, quàm ſi in bonis duxero: fortiorémque in patiendo dolore, ſi eum aſpe-
rum & difficilem perpeſſu, & contra naturam eſſe, quàm ſi malum dixero? Facetè M.
Piſo familiaris noſter, & alia multa, & hoc loco Stoicos irridebat. Quid enim, aiebat, 20
bonum negas eſſe diuitias, præpoſitum eſſe dicis? quid adiuuas? auaritiámne minuis?
quòd ſi verbum ſequimur, primùm longius verbũ præpoſitum, quam bonum. Nihil
ad rem: ne ſit ſanè: at certè grauius. nam, bonum ex quo appellatum ſit, neſcio, præ-
poſitum ex eo credo, quod præponatur aliis: id mihi magnum videtur. Itaque dice-
bat plus tribui diuitiis à Zenone, qui eas in præpoſitis poneret, quàm ab Ariſtotele, qui
bonum eſſe diuitias fateretur, ſed nec magnum bonum, & præ rectis honeſtíſque con
temnendum ac deſpiciendum, nec magnopere expetendum: omninóque de omni-
bus iſtis verbis à Zenone mutatis ita diſputabat, & quæ bona negarentur eſſe ab eo, &
quæ mala, illa lætioribus nominibus ab eo appellari quàm à nobis, hæc triſtioribus.
Piſo igitur hoc modo vir optimus, tuíque, vt ſcis, amantiſſimus. Nos paucis ad hæc
additis finẽ faciamus aliquãdo: longum eſt enim ad omnia reſpondere, quæ à te dicta 21
ſunt: nam ex eiſdem verborum præſtigiis & regna nata vobis ſunt, & imperia, & di-

uitiæ, & tantæ quidem, vt omnia, quæ vbique ſint, ſapientis eſſe dicatis: ſolum præterea
formoſum, ſolum liberum, ſolum ciuem: ſtultorum omnia contraria, quos etiam inſa-
nos eſſe vultis. Hæc παράδοξα illi, nos admirabilia dicamus. Quid autem habet admi-
rationis, cùm propè acceſſeris? cóferam tecum, quam cuique verbo rem ſubiicias: nul-
la erit controuerſia. omnia peccata paria dicitis. Non ego tecum iam ita loquar, vt
iiſdem his de rebus, cùm L. Murænam te accuſante defenderem. apud imperitos tum
illa dicta ſunt: aliquid etiam coronæ datum. nunc agendum eſt ſubtilius. Peccata pa-
ria quonam modo? quia nec honeſto quicquam honeſtius, nec turpi turpius. Perge
porrò: nam de iſto magna diſſenſio eſt. illa argumenta propria videamus, cur omnia
72 peccata ſint paria. Vt, inquit, in fidibus plurimis, ſi nulla earum ita contenta numeris
ſit, vt concentum ſeruare poſſit, omnes æquè contentæ ſint: ſic peccata, quia diſcre-
pant, æquè diſcrepant. paria ſunt igitur. Hic ambiguo ludimur. æquè enim contin-
git omnibus fidibus, vt incontentæ ſint: illud non continuò, vt æquè incontentæ.
Collatio igitur iſta te nihil iuuat. nec enim omnes auaritias, ſi æquè auaritias eſſe dixe-
rimus, ſequitur etiam vt æquas eſſe dicamus. Ecce aliud ſimile diſſimile. vt enim, in-
quit, gubernator æquè peccat, ſi palearum nauem euertit, & ſi auri: item æquè peccat
qui parentem, & qui ſeruum iniuria verberat. Hæc non videre, cuius generis onus
nauis vehat, ad gubernatoris artem nihil pertinere: itaque, aurum paleámue portet, ad
bene, aut ad malè gubernandum nihil intereſſe. At quid inter parentem & ſeruulum
73 interſit, intelligi & poteſt & debet. Ergo in gubernando nihil in officio plurimũ inter-
eſt, quo in genere peccetur. & ſi in ipſa gubernatione negligentia eſt nauis euerſa, ma-
ius eſt peccatum in auro, quàm in palea: omnibus enim artibus volumus attributam
eſſe eam, quæ communis appellatur prudentia. quam omnes, qui cuique artificio præ-
ſunt, debent habere. Ita ne hoc modo paria quidem peccata ſunt. Vrgent tamen, &
nihil remittunt. Quoniam, inquiunt, omne peccatum imbecillitatis & inconſtantiæ
eſt, hæc autẽ vitia in omnibus ſtultis æquè magna ſunt: neceſſe eſt paria eſſe peccata.
Quaſi verò aut concedatur, in omnibus ſtultis æquè magna eſſe vitia, & eadem imbe-
cillitate & Inconſtantia L. Tubulum fuiſſe, qua illum, cuius is condemnatus eſt roga-
tione, P. Scæuolam: & quaſi nihil inter res quoque ipſas, in quibus peccatur, interſit,
vt quo hæ maiores, minoréſue ſint, eo, quæ peccentur in his rebus, aut maiora ſint, aut
74 minora. Itaque (iam enim cócludatur oratio) hoc vno vitio maximè mihi premi vi-
dentur tui Stoici, quòd ſe poſſe putant duas contrarias ſententias obtinere. quid enim
eſt tam repugnans, quàm eundem dicere, quod honeſtum ſit, ſolùm id bonum eſſe,
qui dicat appetitionem rerum ad viuendum accommodatarum à natura profectam?
Ita cùm ea volunt retinere, quæ ſuperiori ſententiæ conueniunt, in Ariſtonem inci-
dunt: cùm id fugiunt, re eadem defendunt, quæ Peripatetici, verba tenent mordicus.
quæ rurſus dum ſibi euelli ex ore nolunt, horridiores euadunt, aſperiores, duriores
& oratione & moribus. Quam illorum triſtitiam atque aſperitatem fugiens Panætius,
nec acerbitatem ſententiarum, nec diſſerendi ſpinas probauit: fuítque in altero gene-
re mitior, in altero illuſtrior: ſempérque habuit in ore Platonem, Ariſtotelem, Xeno-
75 cratem, Theophraſtum, Dicæarchum, vt ipſius ſcripta declarant. quos quidem tibi ſtu-
dioſè & diligenter tractandos, magnopere cenſeo. Sed quoniam adueſperaſcit, & mi-
hi ad villam reuertendum eſt: nunc quidem hactenus: verùm hoc idem ſæpe facia-
mus. Nos verò, inquit ille: nam quid poſſumus facere melius? & hanc quidem pri-
mam exigam à te operam, vt audias me, quæ à te dicta ſunt, refellentem. Sed memen-
to, te, quæ nos ſentiamus, omnia probare, niſi quòd verbis aliter vtamur: mihi autem
veſtrorum nihil probari. Scrupulum, inquam, abeunti. ſed videbimus. Quæ cùm
eſſent dicta, diſceſſimus.

CVM audiuiſſem Antiochum Brute, vt ſolebam, cum M. Piſone diſputantẽ in eo gymnaſio, quod Ptolemæium vocatur: vnáque nobiſcum Q. Frater, & T. Pomponius, & L. Cicero frater noſter cognatione patruelis, amore germanus: cõſtituimus inter nos, vt ambulationem poſtmeridianam conficeremus in Academia, maximè quòd is locus ab omni turba id temporis vacuus eſſet. itaque ad tẽpus ad Piſonem omnes. inde vario ſermone ſex illa à Dipylo ſtadia confecimus. Cùm autem veniſſemus in Academiam, non ſine cauſa nobilitata ſpatia, ſolitudo erat ea, quam volueramus. Tum Piſo, Naturáne nobis hoc, inquit, datum dicam, an errore quodam, vt, cùm ea loca videamus, in quibus memoria dignos viros acceperimus multùm eſſe verſatos, magis moueamur, quàm ſi quando eorum ipſorum aut facta audiamus, aut ſcriptum aliquid legamus? velut ego nunc moueor: venit enim mihi Platonis in mẽtem, quem accepimus primùm hîc diſputare ſolitum: cuius etiã illi hortuli propinqui non memoriam ſolùm mihi afferunt, ſed ipſum videntur in conſpectu meo hîc ponere. hîc Speuſippus, hîc Xenocrates, hîc eius auditor Polemo: cuius ipſa illa ſeſſio fuit, quam videmus. Equidẽ etiam curiam noſtram, Hoſtiliam dico, non hanc nouam, quæ mihi minor eſſe videtur, poſteaquam eſt maior, ſolebam intuẽs, Scipionem, Catonem, Lælium, noſtrum verò in primis auum cogitare. Tanta vis admonitionis ineſt in locis: vt non ſine cauſa ex his memoriæ ducta ſit diſciplina. Tum Quintus, Eſt planè Piſo, vt dicis, inquit: nam meipſum huc modò venientem conuertebat ad ſeſe Coloneus ille locus, cuius incola Sophocles ob oculos verſabatur: quem ſcis quàm admirer, quámque eo delecter. me quidem ad altiorem memoriam OEdipodis huc venientis, & illo molliſſimo carmine quænam eſſent ipſa hæc loca requirentis, ſpecies quædam commouit, inanis ſcilicet, ſed commouit tamen. Tum Pomponius, At ego, quem vos vt deditum Epicuro inſectari ſoletis, ſum multum equidẽ cum Phædro, quem vnicè diligo, vt ſcitis, in Epicuri hortis, quos modò præteribamus: ſed veteris prouerbii admonitu viuorum memini: nec tamen Epicuri licet obliuiſci, ſi cupiam: cuius imaginem non modò in tabulis noſtri familiares, ſed etiam in poculis & in anellis habẽt.

Hic ego, Pomponius quidem, inquam, noſter iocari videtur, & fortaſſe ſuo iure: ita enim Athenis ſe collocauit, vt ſit penè vnus ex Atticis, vt id etiam cognomine videatur habiturus. Ego autem tibi Piſo aſſentior, vſu hoc euenire, vt acrius aliquantò, & attentius de claris viris locorum admonitu cogitemus. ſcis enim me quodam tempore Metapontum veniſſe tecum, nec ad hoſpitẽ antè diuertiſſe, quàm Pythagoræ ipſum illum locum, vbi vitam ediderat, ſedémque viderim. Hoc autem tempore, & ſi multa in omni parte Athenarum ſunt in ipſis locis indicia ſummorum virorum: tamen ego illa moueor exedra. modò enim fuit Carneades, quem videre videor: eſt enim nota imago: à ſedéque ipſa, tanta ingenii magnitudine orbata, deſiderari illam vocem puto.

Tum Piſo, Quoniam igitur aliquid omnes, quid Lucius noſter, inquit? An eum locum libenter inuiſit, vbi Demoſthenes & AEſchines inter ſe decertare ſoliti ſunt? ſuo enim quiſque ſtudio maximè ducitur. Et ille, cùm erubuiſſet, Noli, inquit, ex me quærere, qui in Phalericum etiam deſcenderim: quo in loco ad fluctum aiunt declamare ſolitũ Demoſthenem, vt fremitum aſſueſceret voce vincere. Modò etiam paululum ad dextram de via declinaui, vt ad Periclis ſepulchrum accederem. Quanquam id quidem infinitũ eſt in hac vrbe: quacũque enim ingredimur, in aliquam hiſtoriam veſtigiũ ponimus. Tum Piſo, Atqui Cicero, inquit, iſta ſtudia, ſi ad imitãdos ſummos viros ſpectãt, ingenioſorũ ſunt: ſin tãtummodo ad indicia veteris memoriæ cognoſcẽda, curioſorũ. Te autem hortamur omnes, currentẽ quidẽ, vt ſpero, vt eos, quos nouiſſe

vis, etiam imitari velis. Hîc ego, Etſi facit hic quidem, inquam, Piſo, vt vides, ea, quæ præcipis: tamen mihi grata eſt hortatio tua. Tum ille amiciſſimè, vt ſolebat, Nos verò, inquit, omnes omnia ad huius adoleſcentiam conferamus, in primíſque vt aliquid ſuorum ſtudiorum philoſophiæ quoque impertiat: vel vt te imitetur, quem amat: vel vt illud ipſum, quod ſtudet, facere poſſit ornatius. Sed vtrum hortandus es nobis Luci, inquit, an etiam tua ſponte propenſus es? mihi quidem Antiochum, quem audis, ſatis bellè videris attendere. Tum ille timidè, vel potius verecundè, Facio, in-

6 quit, equidem: ſed audiſtíne modò de Carneade? rapior illuc: reuocat autem Antiochus: nec eſt præterea, quem audiamus. Tum Piſo, Etſi hoc, inquit, fortaſſe non poterit ſic abire, cùm hic adſit (me autem dicebat) tamen audebo te ab hac Academia noua ad veterem illam vocare, in qua, vt dicere Antiochum audiebas, non ii ſoli numerantur, qui Academici vocantur, Speuſippus, Xenocrates, Polemo, Crantor, cæteríque, ſed etiam Peripatetici veteres, quorum princeps Ariſtoteles, quem, excepto Platone, haud ſcio an rectè dixerim principem philoſophorum. Ad eos igitur conuerte te, quæſo. ex eorum enim ſcriptis & inſtitutis, cùm omnis doctrina liberalis, omnis hiſtoria, omnis ſermo elegans ſumi poteſt, tum varietas eſt tanta artium, vt nemo ſine eo inſtrumento ad vllam rem illuſtriorem ſatis ornatus poſſit accedere. Ab his ora-

7 tores, ab his imperatores, ac rerum publicarum principes extiterunt. vt ad minora veniam, mathematici, poëtæ, muſici, medici denique ex hac tanquam ex omnium artium officina profecti ſunt. Ad quæ ego, Scis me, inquam, iſtud idem ſentire Piſo: ſed à te opportunè mentio facta eſt: ſtudet enim meus audire Cicero, quænã ſit iſtius veteris, quam cõmemoras, Academiæ de finibus bonorum, Peripateticorúmque ſentẽtia. Cẽſemus autem te facillimè id explanare poſſe, quòd & Staſeam Neapolitanum multos annos habueris apud te, & complureis iam menſes Athenis hæc ipſa te ex Antiocho videamus exquirere. Et ille ridens, Age, age, inquit: ſatis enim ſcitè me noſtri ſermonis principium eſſe voluiſti: exponamus adoleſcenti, ſiqua fortè poſſumus: dat enim id nobis ſolitudo, quod ſiquis deus diceret, nunquam putarem, me in Academia tanquam philoſophum diſputaturum. Sed ne, dum huic obſequor, vobis moleſtus ſim,

8 Mihi, inquam, qui te id ipſum rogaui? Tum Quintus & Põponius cùm idem ſe velle dixiſſent, Piſo exorſus eſt: cuius oratio, attende quæſo Brute, ſatíſne videatur Antiochi cõplexa eſſe ſententiam, quam tibi, qui fratrẽ eius Ariſtum frequenter audieris, maximè probatã exiſtimo. Sic eſt igitur locutus. Quantus ornatus in Peripateticorum diſciplina ſit, ſatis eſt à me, vt breuiſſimè potui, paulò antè dictũ: ſed eſt forma eius diſciplinæ, ſicut ferè cæterarum, triplex. vna pars eſt, naturæ: differendi, altera: viuendi, tertia. Natura ſic ab iis inueſtigata eſt, vt nulla pars cælo, mari, terra (vt poëticè loquar) prætermiſſa ſit. quinetiam, cùm de rerum initiis, omníque mundo locuti eſſent, vt multa non modò probabili argumentatione, ſed etiam neceſſaria mathematicorum ratione concluderent: maximam materiam ex rebus per ſe inueſtigatis ad rerum oc-

9 cultarum cognitionem attulerunt. Perſecutus eſt Ariſtoteles animantium omnium ortus, victus, figuras: Theophraſtus autem ſtirpium naturas, omniúmque ferè rerum, quæ è terra gignerentur, cauſas atque rationes. Qua ex cognitione facilior facta eſt inueſtigatio rerum occultiſſimarum: differendíque ab iiſdem non dialecticè ſolùm, ſed etiam oratoriè præcepta ſunt tradita: ab Ariſtoteléque principe de ſingulis rebus in vtranque partem dicendi exercitatio eſt inſtituta: vt non contra omnia ſemper, ſicut Arceſilas, diceret, & tamẽ vt in omnibus rebus, quicquid ex vtraque parte dici poſſet, expromeret. Cùm autem tertia pars bene viuendi præcepta quæreret, ea quoque eſt ab iiſdem non ſolùm ad priuatæ vitæ rationem, ſed etiam ad rerum publicarum rectionem relata. Omnium ferè ciuitatum non Græciæ ſolùm, ſed etiam Barbariæ ab Ariſtotele mores, inſtituta, diſciplinas, à Theophraſto leges etiam cognouimus. Cúm-

10 que vterque eorum docuiſſet, qualem in Repub. principem eſſe conueniret: pluribus

GG.ii.

prætere a cùm ſcripſiſſet, qui eſſet optimus Reipublicæ ſtatus: hoc amplius Theophra-
ſtus, quæ eſſent in Repub. inclinationes rerum, & momenta temporum, quibus eſſet
moderandum, vtcunque res poſtularet. Vitæ autem degendæ ratio maximè quidem
illis placuit quieta, in contemplatione & cognitione poſita rerum. quæ quia deorum
erat vitæ ſimillima, ſapiente viſa eſt digniſſima. Atque his de rebus & ſplendida eſt eo-
rum, & illuſtris oratio. De ſummo autem bono, quia duo genera librorum ſunt, vnum
populariter ſcriptum, quod ἐξωτερικὸν appellabant: alterum limatius, quod in commen
tariis reliquerunt, non ſemper idem dicere videntur: nec in ſumma tamen ipſa aut va-
rietas eſt vlla, apud hos quidem quos nominaui: aut inter ipſos diſſenſio. Sed cùm bea-
ta vita quæratur, ídque ſit vnum, quod philoſophia ſpectare & ſequi debeat: ſitne ea 11
tota ſita in poteſtate ſapientis, an poſſit aut labeſactari, àut eripi rebus aduerſis, in eo
nonnunquam variari inter eos, & dubitari videtur. quod maximè efficit Theophraſti
de beata vita liber, in quo multum admodum fortunæ datur. Quod ſi ita ſe habeat,
non poſſit beatam præſtare vitam ſapientia. Hæc mihi videtur delicatior, vt ita dicam,
molliórque ratio, quàm virtutis vis, grauitáſque poſtulat. Quare teneamus Ariſtote-
lem, & eius filium Nicomachum: cuius accuratè ſcripti de moribus libri, dicuntur
illi quidem eſſe Ariſtotelis, ſed non video cur non potuerit patri ſimilis eſſe filius.
Theophraſtum tamē adhibeamus ad pleraque, dummodo plus in virtute teneamus,
quàm ille tenuit, firmitatis & roboris. Simus igitur contenti his: nanque horum po-
ſteri meliores illi quidem mea ſententia, quàm reliquarum philoſophi diſciplinarum:
ſed ita degenerant, vt ipſi ex ſe nati eſſe videantur. Primùm Theophraſti Strato phy- 12
ſicum ſe voluit: in quo etſi eſt magnus, tamen noua pleraque, & perpauca de moribus.
Huius Lyſias & oratione locuples, rebus ipſis ieiunior. Concinnus deinde & elegans
huius Ariſto: ſed ea, quæ deſideratur à magno philoſopho, grauitas in eo non fuit. ſcri-
pta ſanè & multa, & polita: ſed neſcio quo pacto auctoritatem oratio non habet. Præ-
tereo multos, in his, doctum hominem, & ſuauem, Hieronymum: quem iam cur Peri-
pateticum appellem, neſcio: ſummum enim bonum expoſuit vacuitatem doloris: qui
autem de ſummo bono diſſentit, de tota philoſophiæ ratione diſſentit. Critolaus imi-
tari antiquos voluit: & quidem eſt grauitate proximus, & redùndat oratio: attamen is
quidem in patriis inſtitutis manet. Diodorus eius auditor adiungit ad honeſtatem va-
cuitatem doloris. hic quoque ſuus eſt: de ſummóque bono diſſentiens, dici verè Peri- 13
pateticus non poteſt. Antiquorum autem ſententiam Antiochus noſter mihi videtur
perſequi diligentiſſimè: quam eandem Ariſtotelis fuiſſe, & Polemonis docet. Facit igi-
tur Lucius noſter prudenter, qui audire de ſummo bono potiſſimum velit: hoc enim
conſtituto in philoſophia, conſtituta ſunt omnia. nam cæteris in rebus ſiue prætermiſ-
ſum, ſiue ignoratum eſt quippiam, non plus incommodi eſt, quàm quanti quæque ea-
rum rerum eſt, in quibus neglectum eſt aliquid. Summum autem bonum ſi ignore-
tur, viuendi rationem ignorari neceſſe eſt. ex quo tantus error conſequitur, vt, quem
in portum ſe recipiant, ſcire non poſſint. Cognitis autem rerum finibus, cùm intel-
ligitur quid ſit & bonorum extremum & malorum, inuenta vitæ via eſt, cónforma-
tióque omnium officiorum. Eſt igitur, quò quidque referatur, ex quo id, quod omnes
expetunt, beatè viuendi ratio inueniri & comparari poteſt. quod quoniam in quo ſit,
magna diſſenſio eſt, Carneadea nobis adhibenda diuiſio eſt, qua noſter Antiochus li- 14
benter vti ſolet. Ille igitur vidit, non modò quot fuiſſent adhuc philoſophorum de
ſummo bono, ſed quot omnino eſſe poſſent ſententiæ. Negabat igitur vllam eſſe ar-
tem, quæ ipſa à ſe proficiſceretur: etenim ſemper illud extra eſt, quod arte compre-
henditur. Nihil opus eſt exemplis hoc facere longius: eſt enim perſpicuum, nullam
artem in ſe verſari, ſed eſſe aliud artem ipſam, aliud quod propoſitū ſit arti. Quoniam
vt medicina valetudinis, nauigationis gubernatio, ſic viuendi ars eſt prudentia: neceſſe
eſt eam quoque ab alia re eſſe conſtitutam & profectam. Conſtitit autem ferè inter

omnes, id, in quo prudentia verſaretur, & quod aſſequi vellet, aptum & accommoda-
tum naturæ eſſe oportere, & tale, vt ipſum per ſe inuitaret, & alliceret appetitũ animi,
15 quem ὁρμὴν Græci vocant. Quid autem ſit, quod ita moueat, itaque a natura in primo
ortu appetatur, non conſtat: déque eo eſt inter philoſophos, cùm ſummum bonum
exquiritur, omnis diſſenſio: totius enim quæſtionis eius, quæ habetur de finibus bo-
norum & malorum, cùm quæritur in his quid ſit extremũ & vltimum, fons reperien-
dus eſt, in quo ſint prima inuitamenta naturæ. quo inuento, omnis ab eo, quaſi capite,
de ſummo bono & malo diſputatio ducitur. Voluptatis alii primum appetitum putãt,
& primam depulſionem doloris: alii cenſent primum aſcitum, doloris vacuitatem: &
primum declinatum, dolorem. Ab his alii, quæ prima ſecundum naturam nominant,
proficiſcuntur: in quibus numerant incolumitatem, conſeruationémque omniũ par-
tium, valetudinem, ſenſus integros, doloris vacuitatem, vires, pulchritudinem, cætera-
que generis eiuſdem: quorum ſimilia ſunt prima in animis, quaſi virtutum igniculi &
16 ſemina. Ex his tribus cùm vnum aliquod ſit, quo primùm natura moueatur vel ad ap-
petendum, vel ad repellendũ, nec quicquam omnino præter hæc tria poſſit eſſe: neceſ-
ſe eſt omnino officium aut fugiẽdi aut ſequendi ad eorum aliquid referri: vt illa pru-
dentia, quam artem vitæ eſſe diximus, in earum trium rerum aliqua verſetur, à qua to-
tius vitæ ducat exordiũ. Ex eo autem quod ſtatuerit eſſe, quo primùm natura mouea-
tur, exiſtet etiam recti-ratio, atque honeſti, quæ cum vno aliquo ex tribus illis congrue-
re poſſit, vt aut id honeſtũ ſit, facere omnia aut voluptatis cauſa, etiam ſi eam non con-
ſequare: aut non dolẽdi, etiam ſi id aſſequi nequeas: aut eorum, quæ ſecũdum naturam
ſunt, adipiſcendi: ita fit, vt, quanta differentia eſt in principiis naturalibus, tanta ſit in fi-
nibus bonorum malorúmque diſſimilitudo. Alii rurſus iiſdem à principiis omne offi-
cium referunt aut ad voluptatem, aut ad non dolẽdum, aut ad prima illa ſecũdum na-
17 turam obtinenda. Expoſitis iam igitur ſex de ſummo bono ſentẽtiis, trium proxima-
rum hi principes: voluptatis, Ariſtippus: non dolẽdi, Hieronymus: fruẽdi rebus iis, quas
primas ſecundum naturam eſſe diximus, Carneades, non ille quidem auctor, ſed de-
fenſor diſſerendi cauſa fuit. Superiores tres erant, quæ eſſe poſſent: quarum eſt vna ſo-
la defenſa, eáque vehementer. nam voluptatis cauſa facere omnia, cùm etiam ſi nihil
cõſequamur, tamen ipſum illud cõſilium ita faciendi per ſe expetẽdum, & honeſtum,
& ſolum bonum ſit, nemo dicit. ne vitationem quidem doloris ipſam per ſe quiſquam
in rebus expetẽdis putauit, ne ſi etiam euitare poſſit. At verò facere omnia, vt adipiſca-
mur quæ ſecundum naturam ſint, etiam ſi eà non aſſequamur, id eſſe & honeſtum, &
ſolum per ſe expetendum, & ſolum bonum Stoici dicunt. Sex igitur hæ ſunt ſimpli-
18 ces de ſummo bonorum malorúmque ſententiæ, duæ ſine patrono, quatuor defenſæ.
Iunctæ autem & duplices expoſitiones ſummi boni, tres omnino fuerũt: nec verò plu-
res, ſi penitus rerum naturam videas, eſſe potuerunt. nam aut voluptas adiungi poteſt
ad honeſtatẽ, vt Calliphoni, Dinomachóque placuit: aut doloris vacuitas, vt Diodoro:
aut prima naturæ, vt antiquis, quos eoſdem Academicos & Peripateticos nominamus.
Sed quoniam non poſſunt omnia ſimul dici, hæc in præſentia nota eſſe debebũt, volu-
ptatem ſemouendam eſſe: quãdo ad maiora quædam, vt iam apparebit, nati ſumus. De
vacuitate doloris eadem ferè dici ſolent, quæ de voluptate. quoniam igitur & de volu-
ptate cum Torquato, & de honeſtate, in qua vna omne bonum poneretur, cum Cato-
ne eſt diſputatum: primùm, quæ cõtra voluptatem dicta ſunt, eadem ferè cadunt con-
19 tra vacuitatem doloris. Nec verò alia ſunt quærenda contra Carneadeam illam ſenten
tiam: quocunque enim modo ſummũ bonum ſic expónitur, vt id vacet honeſtate: nec
officia, nec virtutes in ea ratione, nec amicitiæ cõſtare poſſunt. Coniunctio autem cum
honeſtate vel voluptatis, vel non dolẽdi, id ipſum honeſtum, quod amplecti vult, effi-
cit turpe: ad eas enim res referre, quæ agas: quarum vna, ſiquis malo careat, in ſummo
eum bono dicat eſſe: altera verſetur in leuiſſima parte naturæ, obſcurantis eſt omnem

ſplendorem honeſtatis, ne dicam inquinatis. Reſtant Stoici: qui cum à Peripateticis & Academicis omnia tranſtuliſſent, nominibus aliis eaſdem res ſecuti ſunt. hos contra ſingulos dici eſt melius. Sed nunc, quod agimus. de illis, cum volemus. Democriti autem ſecuritas, quæ eſt animi tanquam tranquillitas, quam appellant εὐθυμίαν, eo ſeparanda fuit ab hac diſputatione, quia iſta animi tranquillitas ea ipſa eſt beata vita. Quærimus. 10
autem, non quæ ſit, ſed vnde ſit. Iam exploſæ, eiectæque ſententiæ Pyrrhonis, Aristonis, Herilli, quòd in hunc orbem, quem circunſcripſimus, incidere non poſſunt, adhibendæ omnino non fuerũt. Nam cùm omnis hæc quæſtio de finibus, & quaſi de extremis bonorum & malorũ ab eo proficiſcatur, quod diximus naturæ eſſe aptum & accõmodatũ, quódque ipſum per ſe primùm appetatur: hoc totum & ii tollunt, qui in rebus iis, in quibus nihil, quod non aut honeſtum aut turpe ſit, negant eſſe vllam cauſam, cur aliud alii anteponatur, nec inter eas res quicquam omnino putãt intereſſe: & Herillus, ſi ita ſenſit, nihil eſſe bonum præter ſciẽtiam, omnem conſilii capiendi cauſam, inuentionémque officii ſuſtulit. Sic excluſis ſententiis reliquorum, cùm præterea nulla eſſe poſſit, hæc antiquorum valeat neceſſe eſt. Ergo inſtituto veterum, quo etiam Stoici vtuntur, hinc capiamus exordium. Omne animal ſeipſum diligit, & ſimul ac ortum 11
eſt, id agit, vt ſe conſeruet, quòd hic ei primus ad omnem vitam tuendam appetitus a natura datur, ſe vt conſeruet: atque ita ſit affectum, vt optimè ſecundum naturam affectum eſſe poſſit. Hanc initio conſtitutionem confuſam habet, & incertam, vt tantummodo ſe tueatur, qualecunque ſit. ſed nec quid ſit, nec quid poſſit, nec quid ipſius natura ſit, intelligit. Cùm autem proceſſit paulum, & quatenus quicquid ſe attingat, ad ſéque pertineat, perſpicere cœpit: tum ſenſim incipit progredi, ſeſéque agnoſcere, & intelligere quam ob cauſam habeat eum, quem diximus, animi appetitũ: cœptátque & ea, quæ naturæ apta ſentit, appetere, & propulſare contraria. Ergo omni animali illud, quod appetit, poſitum eſt in eo, quod naturæ eſt accommodatum. Ita finis bonorum exiſtit ſecundum naturam viuere, ſic affectum, vt optimè affici poſſit, ad naturámque accommodatiſſimè. Quoniam autem ſua cuiuſque animantis natura eſt, neceſſe eſt quoque finem omnium hunc eſſe, vt natura expleatur: nihil enim prohibet quædam eſſe & inter ſe animalibus reliquis, & cum beſtiis homini cõmunia, quoniam omnium eſt natura communis. Sed extrema illa & ſumma, quæ quærimus, inter animalium genera diſtincta & diſpertita ſunt, & ſua cuique propria, & ad id apta, quod cuiuſque natura deſiderat. Quare cùm dicimus, omnibus animalibus extremum eſſe, ſecũdum naturam viuere: non ita accipiendum eſt, quaſi dicamus, vnum eſſe omnium extremum. ſed vt omnium artium rectè dici poteſt commune eſſe, vt in aliqua ſcientia verſetur, ſcientiam autem ſuam cuiuſque artis eſſe: ſic cõmune animalium omnium, ſecundum naturam viuere, ſed naturas eſſe diuerſas, vt aliud equo ſit natura, aliud boui, aliud homini, & tamen in omnibus ſumma communis, & quidem non ſolùm in 13
animalibus, ſed etiam in rebus omnibus iis, quas natura alit, auget & tuetur: in quibus videmus, ea, quæ gignuntur è terra, multa quodam modo efficere ipſa ſibi per ſe, quæ ad viuendum, creſcendúmque valeant, & ſuo genere perueniant ad extremum, vt iam liceat vna comprehenſione omnia complecti: non dubitémque dicere, omnem naturam eſſe conſeruatricem ſui: idque habere propoſitũ quaſi finem, & extremum, ſe vt cuſtodiat quàm in optimo ſui generis ſtatu: vt neceſſe ſit, omniũ rerum, quæ natura vigeant, ſimilem eſſe finem, non eundem. Ex quo intelligi debet homini id eſſe in bonis vltimum, ſecundum naturam viuere: quod ita interpretemur, viuere ex hominis natura vndique perfecta & nihil requirente. Hæc igitur nobis explicanda ſunt: ſed ſi enodatius, vos ignoſcetis: huius enim ætati, & huic, nunc hoc primùm fortaſſe audiẽti, ſeruire debemus. Ita proſus, inquam, eiſi ea quidem, quæ adhuc dixiſti, 14
quanuis ad ætatem rectè iſto modo dicerentur. Expoſita igitur, inquit, terminatione rerum expetendarum, cur iſta ſe res ita habeat, vt dixi, deinceps demonſtrandum

eſt. Quamobrem ordiamur ab eo, quod primùm poſui, quod idem reapſe primum eſt: vt intelligamus omne animal ſe ipſum diligere. quod quanquam dubitationem non habet (eſt enim infixum in ipſa natura, comprehenditur ſuis cuiuſque ſenſibus, ſic, vt, contrà ſi quis dicere velit, non audiatur) tamen, ne quid prætermittamus, rationes quoque, cur hoc ita ſit, afferendas puto. etſi quî poteſt intelligi aut cogitari, eſſe aliquod animal, quod ſe oderit? res enim concurrent contrariæ. nam cùm appetitus ille animi aliquid ad ſe trahere cœperit conſulto, quod ſibi obſit, quia ſit ſibi inimicus: cùm
15 id ſua cauſa faciet, & oderit ſe, & ſimul diliget, quod fieri non poteſt: neceſſe eſt quidẽ, ſi quis ſibi ipſi inimicus eſt, eum, quæ bona ſunt, mala putare: bona contrà, quæ mala: & quæ appetenda, fugere: & quæ fugienda, appetere: quæ ſine dubio vitæ ſunt euerſio. neque enim ſi nonnulli reperiuntur, qui aut laqueos, aut alia exitia quærant, aut, vt ille apud Terentium, qui decreuit tantiſper ſe minus iniuriæ ſuo gnato facere (vt ait ipſe) dum fiat miſer, inimicus ipſe ſibi putandus eſt. ſed alii dolore mouentur, alii cupiditate, iracundia etiam multi efferuntur: & cùm in mala ſcientes ruunt, tamen ſe optimè ſibi conſulere arbitrantur: itaque dicunt, nec dubitant,

- Mihi ſic vſus eſt: tibi vt opus eſt facto, face:

velut qui ipſi ſibi bellum indixiſſent, cruciari dies, noctes torqueri vellent: nec verò ſeſe
16 ipſi accuſarent ob eam cauſam, quod ſeſe malè rebus ſuis conſuluiſſe dicerent: eorum enim eſt hæc querela, qui ſibi chari ſunt, ſeſéque diligunt. quare quotienſcunque dicetur malè de ſe quis mereri, ſibíque eſſe inimicus atque hoſtis, vitam denique fugere: intelligatur aliquam ſubeſſe eiuſmodi cauſam, vt ex eo ipſo poſſit intelligi, ſibi quenque eſſe charum. Nec verò id ſatis eſt, neminem eſſe, qui ipſe ſe oderit: ſed illud quoque intelligendum eſt, neminem eſſe, qui quomodo ſe habeat, nihil ſua cenſeat intereſſe. tolletur enim appetitus animi, ſi, vt in iis rebus, inter quas nihil intereſt, neutrã in partem propẽſiores ſimus, item in nobiſmetipſis, quemadmodũ affecti ſimus, nihil noſtra arbitrabimur intereſſe. atque etiam illud, ſiquis dicere velit, perabſurdum ſit, ita diligi à ſeſe quenquam, vt ea vis diligendi ad aliam rem quampiam referatur, non ad eum ipſum, qui ſeſe diligat. Hoc cùm in amicitiis, cùm in officiis, cùm in virtutibus dicitur,
17 quomodocunque dicitur, intelligi tamen, quid dicatur, poteſt: in nobis autem ipſis ne intelligi quidem, vt propter aliam quampiam rem, verbi gratia, propter voluptatem nos amemus: propter nos enim illã, non propter eam noſmetipſos diligimus. Quanquam quid eſt, quod magis perſpicuũ ſit, non modò charũ ſibi quenque, verumetiam vehemẽter charũ eſſe? quis eſt enim, aut quotus quiſque, cui mors, cùm appropinquet,

- Non refugiat timido ſanguen, atque exalbeſcat metu?

etſi hoc quidem eſt in vitio, diſſolutionẽ naturæ tam valde perhorreſcere, quod item eſt reprehendendum in dolore. ſed quia ferè ſic afficiuntur omnes, ſatis argumẽti eſt, ab interitu naturam abhorrere, ídque quo magis quidam ita faciunt, vt iure etiam re-
18 prehendantur: hoc magis intelligendum eſt, hæc ipſa nimia in quibuſdam futura non fuiſſe, niſi quædã eſſent modica natura. nec verò dico eorum metum mortis, qui quia priuari ſe vitæ bonis arbitrentur, aut quia quaſdã poſt mortem formidines extimeſcãt, aut ſi metuant ne cum dolore moriantur, iccirco mortem fugiant. in paruis enim ſæpe, qui nihil eorum cogitant, ſi quando his ludentes minamur præcipitaturos alicunde, extimeſcunt. quin etiam feræ, inquit Pacuuius,

- Quibus abeſt ad præcauendum intelligendi aſtutia,

ſibi iniecto terrore mortis horreſcũt. Quis autem de ipſo ſapiẽte aliter exiſtimat? Quinetiam cùm decreuerit eſſe moriẽdum, tamen diſceſſu à ſuis, atque ipſa relinquẽda luce moueatur. Maximè autem in hoc quidẽ genere vis eſt perſpicua naturæ, cùm & mendicitatem multi perpetiantur, vt viuant, & angantur appropinquatione mortis con-
19 fecti homines ſenectute: & ea perferant, quæ Philoctetam videmus in fabulis: qui cùm cruciaretur non ferendis doloribus, propagabat tamen vitam aucupio ſagittarum,

GG.iiii.

" Configebat tardus celeres,ſtans volantes, vt apud Accium eſt,
" Pennarúmque contextu corpori tegumenta faciebar.

De hominum genere, aut omnino de animalium loquor, cùm arborum & ſtirpium eadem penè natura ſit: ſiue, vt doctiſſimis viris viſum eſt, maior aliqua cauſa atque diuinior hanc vim ingenuit: ſiue hoc ita ſit fortuito. Videamus ea, quæ terra gignit, corticibus & radicibus valida ſeruari: quod contingit animalibus ſenſuum diſtributione, & quadam compactione membrorum. qua quidem de re, quanquam aſſentior iis, qui hæc omnia regi natura putant: quæ ſi natura negligat, ipſa eſſe non poſſint: tamen concedo,vt,qui de hoc diſſentiunt, exiſtiment quod velint,ac vel hoc intelligant, ſi quando naturam hominis dicam,hominem dicere me: nihil enim hoc differt: nam prius poterit à ſe quiſque diſcedere, quàm appetitum earum rerum, quæ ſibi conducant,amittere. Iure igitur grauiſſimi philoſophi initium ſummi boni à natura petiuerunt:& illum appetitum rerum ad naturam accommodatarum ingeneratum putauerũt omnibus,qui cõtinentur ea cõmendatione naturæ, qua ſe ipſi diligunt. Deinceps videndum eſt,quoniam ſatis apertum eſt,ſibi quenque natura eſſe charum quæ ſit hominis natura:id eſt enim,de quo quærimus. Atqui perſpicuum eſt hominem è corpore,animóque conſtare,cùm primæ ſint animi partes, ſecundæ corporis. deinde id quoque videmus,& ita figuratum corpus, vt excellat aliis, animúmque ita conſtitutum, vt & ſenſibus inſtructus ſit,& habeat præſtantiam mentis,cui tota hominis natura pareat, in qua ſit mirabilis quædã vis rationis, & cognitionis,& ſciẽtiæ, virtutúmque omnium. nam quæ corporis ſunt,ea nec auctoritatem cum animi partibus comparandam,& cognitionem habent faciliorem. Itaque ab his ordiamur. Corporis igitur noſtri partes, totáque figura,& forma,& ſtatura quàm apta ad naturã ſit,apparet: neque eſt dubium, quin frons,oculi,aures, & reliquæ partes,quales propriæ ſunt hominis, intelligatur. ſed certè opus eſt ea valere, & vigere,& naturales motus, vſúſque habere, vt nec abſit quid eorum, nec ægrum debilitatúmue ſit: id enim natura deſiderat. eſt enim actio quædam corporis,quæ motus & ſtatus naturæ congruentis tenet: in quibus ſi peccetur diſtortione & deprauatione quadam, aut motu, ſtatúue deformi,vt ſi aut manibus ingrediatur quis,aut non ante,ſed retro: fugere planè ſe ipſe,& hominem ex homine exuẽs naturam odiſſe videatur. Quamobrem etiam ſeſſiones quædam, & flexi,fractíque motus,quales proteruorum hominum, aut mollium eſſe ſolent, contra naturam ſunt:vt, etiam ſi animi vitio id eueniat, tamen in corpore immutari hominis natura videatur. itaque è contrario moderati, æquabiléſque habitus, effectiones, vſúſque corporis, apta eſſe ad naturam videntur. Iam verò animus non eſſe ſolùm,ſed etiam cuiuſdam modi debet eſſe, vt & omnes partes ſuas habeat incolumes, & de virtutibus nulla deſit. Atqui in ſenſibus eſt ſua cuiuſque virtus, vt ne quid impediat, quominus ſuo ſenſus quiſque munere ſungatur in iis rebus celeriter, expeditéque percipiendis, quæ ſubiectæ ſunt ſenſibus. Animi autem, & eius animi partis quæ princeps eſt, quæque mens nominatur,plures ſunt virtutes,ſed duo prima genera:vnum earum, quæ ingenerantur ſuapte natura, appellantúrque non voluntariæ: alterum earum, quæ in voluntate poſitæ magis proprio nomine appellari ſolent: quarum eſt excellens in animorũ laude præſtantia. Prioris generis eſt docilitas,memoria: quæ ferè omnia appellãtur vno ingenii nomine:eáſque virtutes qui habent,ingenioſi vocantur. alterum autẽ genus eſt magnarum, verarúmque virtutum, quas appellamus voluntarias, vt prudentiam,temperantiã, fortitudinẽ,iuſtitiã,& reliquas eiuſdẽ generis. Et ſummatim quidẽ hæc erãt de corpore,animóque dicenda. quibus quaſi informatum eſt,quod hominis natura poſtulet. Ex quo perſpicuum eſt, quoniam ipſi à nobis diligamur, omniáque & in animo & in corpore perfecta velimus eſſe, ea nobis ipſa chara eſſe propter ſe, & in iis eſſe ad bene viuendum momenta maxima. nam cui propoſita ſit conſeruatio ſui, neceſſe eſt huic partes quoque ſui charas eſſe,charioréſque, quo perfectiores ſint,& magis in ſuo gene-

re laudabiles.ea enim vita expetitur, quæ ſit animi, corporíſque expleta virtutibus : in
eóque ſummum bonum poni neceſſe eſt : quandoquidem id tale eſſe debet, vt rerum
expetendarum ſit extremum. quo cognito, dubitari non poteſt, quin, cùm ipſi homi-
nes ſibi ſint per ſe, & ſua ſponte chari, partes quoque & corporis, & animi,& earum re-
rum,quæ ſunt in vtriuſque motu & ſtatu, ſua charitate colantur, & per ſe ipſæ appetá-
tur.Quibus expoſitis, facilis eſt coniectura, ea maximè eſſe expetenda ex noſtris, quæ
plurimum habent dignitatis,vt optimæ cuiuſque partis,quæ per ſe expetatur, virtus ſit
expetenda maximè.Ita fiet,vt animi virtus corporis virtuti anteponatur, animíque vir
35 tutes non voluntarias vincant virtutes voluntariæ : quæ quidem propriè virtutes ap-
pellantur,multúmque excellunt:propterea quòd ex ratione gignuntur,qua nihil eſt in
homine diuinius. Etenim omnium rerum, quas & creat natura,& tuetur, quæ aut ſine
animo ſint, aut non multò ſecus, earum ſummum bonum in corpore eſt : vt non in-
ſcitè illud dictum videatur in ſue , animum illi pecudi datum pro ſale, ne putreſceret.
Sunt autem beſtiæ quædam,in quibus ineſt aliquid ſimile virtutis, vt in leonibus, vt in
canibus,vt in equis,in quibus non corporum ſolùm,vt in ſuibus,ſed etiam animorum
aliqua ex parte motus quoſdam videmus. In homine autem ſumma omnis animi eſt,
& in animo rationis,ex qua virtus eſt:quæ rationis abſolutio definitur: quam etiam at-
que etiam explicandam putant. earum etiam rerum, quas terra gignit, educatio quæ-
dam & perfectio eſt, non diſſimilis animantium. itaque & viuere vitem,& mori dici-
36 mus,arborémque & nouellam,& vetulam, & vigere,& ſeneſcere . Ex quo non eſt alie-
num, vt animantibus, ſic illis, & apta quædam ad naturam aptare , & aliena amputare,
earúmque augendarum & alendarum quandam cultricem eſſe, quæ ſit ſcientia atque
ars agricolarum,quæ circumcidat,amputet, erigat,extollat, adminiculetur, vt quò na-
tura ferat,eò poſſit ire:vt ipſæ vites,ſi loqui poſſint,ita ſe tractandas,tuendáſque eſſe fa-
teantur. Et nunc quidem,quod eam tuetur,vt de vite potiſſimum loquar,eſt id extrin-
ſecus. in ipſa enim parum magna vis eſt, vt quam optimè ſe habere poſſit, ſi nulla cul-
tura adhibeatur. At verò ſi ad vitam ſenſus acceſſerit,vt appetitum quendam habeat,&
per ſe ipſa moueatur , quid facturam putas?an ea , quæ per vinitorem antea conſeque-
batur, etiam per ſe ipſam curabit? Sed vidéſne acceſſuram ei curam, vt ſenſus quoque
ſuos,eorúmque omnium appetitum,& ſiqua ſunt ei membra adiuncta, tueatur? ſic ad
37 illa,quæ ſemper habuit,iunget ea,quæ poſtea acceſſerint: nec eundem finem habebit,
quem cultor eius habebat : ſed volet ſecundum eam naturam , quæ poſtea ei adiuncta
ſit, viuere. Ita ſimilis erit finis boni, atque antea fuerat:nec idem tamen.non enim iam
ſtirpis bonum quæret, ſed animalis. Quòd ſi non ſenſus modò ei ſit datus , verùm etiã
animus hominis:non neceſſe eſt,& illa priſtina manere,vt tuenda, & inter hæc multò
eſſe chariora quæ acceſſerint , animíque optimam quanque partem chariſſimam , in
eáque expletione naturæ ſummi boni finem conſiſtere , cùm longè multúmque præ-
ſtet mens atque ratio?Sic & extremum omnium appetendorum,atque ductum à pri-
ma communitate naturæ,multis gradibus aſcendit,vt ad ſummum perueniret : quod
cumulatur ex integritate corporis,& ex mentis ratione perfecta. Cùm igitur ea ſit,quã
38 expoſui,forma naturæ:ſi, vt initio dixi, ſimul atque ortus eſſet,ſe quiſque cognoſceret,
iudicaréque poſſet quæ vis & totius eſſet naturæ, & partium ſingularum : continuò vi-
deret quid eſſet hoc,quod quærimus,omnium rerum,quas expetimus,ſummum & vl-
timum , nec vlla in re peccare poſſet . Nunc verò à primo quidem mirabiliter occulta
natura eſt,nec perſpici, nec cognoſci poteſt. progredientibus autem ætatibus, ſenſim,
tardéve potius,quaſi nosmetipſos cognoſcimus. Itaque illa prima commendatio, quæ
à natura noſtri facta eſt,nobis obſcura & incerta eſt:primúſque appetitus ille animi tã-
tum agit, vt ſalui atque integri eſſe poſſimus.Cùm autem diſpicere cœperimus, & ſen-
tire quid ſimus, & quid ab animantibus cæteris differamus, tum ea ſequi incipimus, ad
quæ nati ſumus.quam ſimilitudinem videmus in beſtiis, quæ primò, in quo loco natæ

ſunt, ex eo ſe non commouent: deinde ſuo quæque appetitu mouetur. ſerpere anguicu-
los, nare anaticulas, euolare merulas, cornibus vti videmus boues, veſpas aculeis, ſuam
denique cuique naturam eſſe ad viuẽdum ducem. quæ ſimilitudo in genere etiam hu-
mano apparet: parui enim primo ortu ſic iacent, tanquam omnino ſine animo ſint:
cùm autem paulum firmitatis acceſſerit, & animo vtuntur, & ſenſibus, conituntúrque
vt ſeſe erigant: & manibus vtuntur, & eos agnoſcunt, à quibus educãtur: deinde æqua-
libus delectantur, libentérque ſe cum his congregant, dántque ſe ad ludẽdum, fabella-
rúmque auditione ducuntur: déque eo, quod ipſis ſuperat, aliis gratificari volunt: ani-
maduertúntque ea, quæ domi fiunt, curioſius: incipiúntque cõmentari aliquid, & diſce-
re: & eorum, quos vident, volunt non ignorare nomina: quibúſque rebus cum æquali-
bus decertant, ſi vincunt, efferunt ſe lætitia: victi debilitantur, animóſque demittunt.
quorum ſine cauſa fieri nihil putandum eſt. eſt enim natura ſic generata vis hominis, 40
vt ad omnem virtutem percipiendam facta videatur: ob eámque cauſam parui virtu-
tum ſimulacris, quarum in ſe habent ſemina, ſine doctrina mouentur. ſunt enim pri-
ma elementa naturæ, quibus auctis, virtutis quaſi carmen efficitur. nam cùm ita nati, fa-
ctíque ſimus, vt & agendi aliquid, & diligendi aliquos, & liberalitatis, & referendæ gra-
tiæ principia in nobis contineremus, atque ad ſcientiam, prudentiam, fortitudiném-
que aptos animos haberemus, à contrariíſque rebus alienos: non ſine cauſa eas, quas
dixi, in pueris virtutum quaſi ſcintillulas videmus. è quibus accendi philoſophi ratio
debet, vt eam, quaſi deum, ducem ſubſequens, ad naturæ perueniat extremum. nam,
vt ſæpe iam dixi, in infirma ætate, imbecilláque mente vis naturæ per caliginem cer-
nitur. Cùm autem progrediẽs confirmatur animus, agnoſcit ille quidem naturæ vim,
ſed ita, vt progredi poſſit longius, per ſe ſit tamen inchoata. Intrandum eſt igitur in re- 41
rum naturam, & penitus, quid ea poſtulet, peruidẽdum: aliter enim noſmetipſos noſſe
non poſſumus. quod præceptum quia maius erat, quàm vt ab homine videretur, iccir-
co aſſignatum eſt deo. Iubet igitur nos Pythius Apollo noſcere noſmetipſos. Cogni-
tio autem hæc eſt vna, vt vim noſtri corporis, animíque norimus, ſequamúrque eam
vitam, quæ rebus ipſis perfruatur. Quoniam autem is animi appetitus à principio fuit,
vt ea, quæ dixi, quamperfectiſſima à natura haberemus: confitẽdum eſt, cùm id adepti
ſimus, quod appetitũ ſit, in eo quaſi vltimo conſiſtere naturam, atque id eſſe ſummum
bonum, quod certè vniuerſum ſua ſponte ipſum expeti, & propter ſe neceſſe eſt: quo-
niam antè demonſtratum eſt, etiam ſingulas eius partes eſſe per ſe expetẽdas. In enu-
merandis autem corporis commodis ſiquis prætermiſſam à nobis voluptatem puta- 42
bit, in aliud tẽpus quæſtio differatur. vtrum enim ſit voluptas in iis rebus, quas primas
ſecundum naturam eſſe diximus, nécne ſit, ad id, quod agimus, nihil intereſt. ſi enim
(vt mihi quidem videtur) non explet bona naturæ voluptas, iure prætermiſſa eſt: ſin
eſt in ea, quod quidam volunt, nihil impedit noſtram hanc cõprehenſionem ſummi
boni. quæ enim cõſtituta ſunt prima naturæ, ad ea ſi voluptas acceſſerit, vnum aliquod
acceſſerit commodum corporis, neque eam cõſtitutionem ſummi boni, quæ eſt pro-
poſita, mutauerit. Et adhuc quidẽ ita nobis progreſſa ratio eſt, vt ea duceretur omnis
à prima commendatione naturæ. nunc autem aliud iam argumentãdi ſequamur ge-
nus, vt non ſolùm, quia nos diligamus, ſed quia cuiuſque partis naturæ & in corpore, &
in animo ſua quæque vis ſit: iccirco in his rebus ſumma noſtra ſponte moueamur. At- 43
que vt à corpore ordiar, vidéſne, vt, ſiqua in mẽbris praua, aut debilitata, aut imminu-
ta ſint, occultent homines? vt etiam contendant & elaborent, ſi efficere poſſint, vt aut
non appareat corporis vitium, aut quam minimùm appareat: multóſque etiam dolo-
res curationis cauſa perferant: vt, ſi ipſe vſus membrorum non modò non maior, ve-
rùm etiam minor futurus ſit: eorum tamen ſpecies ad naturã reuertatur. Etenim cùm
omnes natura totos ſe expetendos putent, nec id ob aliam rem, ſed propter ipſos: ne-
ceſſe eſt eius etiã partes propter ſe expeti, quod vniuerſum propter ſe expetatur. Quid?

in motu & ſtatu corporis nihil ineſt, quod animaduertendum eſſe ipſa natura iudicet? quemadmodum quis ambulet, ſedeat, qui ductus oris, qui vultus in quoque ſit:
44 nihilne eſt in his rebus, quod dignum libero, aut indignum eſſe ducamus? nonne odio dignos multos putamus, qui quodam motu aut ſtatu videntur naturæ legem & modũ contempſiſſe? Et quoniam hæc ducuntur de corpore, quid eſt cur non rectè pulchritudo etiam ipſa propter ſe expetenda ducatur? nam ſi prauitatem, imminutionemque corporis propter ſe fugiendam putamus: cur non etiam, ac fortaſſe magis, propter ſe formæ dignitatem ſequamur? & ſi turpitudinem fugiamus in ſtatu & motu corporis: quid eſt, cur pulchritudinem non ſequamur? atque etiam valetudinem, vires, vacuitatem doloris non propter vtilitatem ſolùm, ſed etiam ipſas propter ſe expetamus? Quoniam enim natura ſuis omnibus expleri partibus vult, hunc ſtatum corporis per ſeipſum expetit, qui eſt maximè è natura: quæ tota perturbatur, ſi aut ægrum corpus eſt, aut dolet, aut caret viribus. Videamus animi partes, quarum eſt aſpectus illuſtrior: quæ
45 quo ſunt excelſiores, eo dant clariora indicia naturæ. Tantus igitur eſt innatus in omnibus cognitionis amor & ſcientiæ, vt nemo dubitare poſſit, quin ad eas res hominum natura nullo emolumento inuitata rapiatur. Videmúſne, vt pueri ne verberibus quidẽ à contemplandis rebus, perquirendíſque deterreantur? vt pulſi requirant, & aliquid ſcire ſe gaudeant? vt aliis narrare geſtiant? vt pompa, ludis, atque eiuſmodi ſpectaculis teneantur, ob eámque rem vel famem & ſitim perferant? Quid verò, qui ingenuis ſtudiis atque artibus delectantur, nónne videmus eos, nec valetudinis, nec rei familiaris habere rationem? omniáque perpeti ipſa cognitione & ſcientia captos? & cum maximis curis & laboribus compenſare eam, quã ex diſcendo capiant, voluptatem? Mihi quidem Homerus huiuſmodi quiddam vidiſſe videtur in iis, quæ de Sirenum cantibus finxerit.
46 neque enim vocum ſuauitate videntur, aut nouitate quadam, & varietate cantandi reuocare eos ſolitæ, qui prætervehebantur: ſed quia multa ſe ſcire profitebantur, vt homines ad earum ſaxa diſcendi cupiditate adhæreſcerent. ita enim inuitant Vlyxem (nam verti vt quædam Homeri, ſic iſtum ipſum locum)

O decus Argolicum, quin puppim flectis Vlyxes,
Auribus vt noſtros poſſis agnoſcere cantus?
Nam nemo hæc vnquam eſt tranſuectus cærula curſu,
Quin prius aſtiterit vocum dulcedine captus,
Poſt variis auido ſatiatus pectore muſis
Doctior ad patrias lapſus peruenerit oras.
47 Nos graue certamen belli, cladémque tenemus,
Græcia quam Troiæ diuino numine vexit,
Omniáque è latis rerum veſtigia terris.

Vidit Homerus probari fabulam non poſſe, ſi cantiunculis tãtus vir irretitus teneretur. ſcientiam pollicentur, quam non erat mirum ſapiẽtiæ cupido patria chariorem. atque omnia quidem ſcire, cuiuſcunque modi ſunt, cupere, curioſorum: duci verò maiorum rerum contemplatione ad cupiditatem ſcientiæ, ſummorum virorum eſt putandum. Quem enim ardorem ſtudii cenſetis fuiſſe in Archimede, qui, dum in puluere quædã deſcribit attentius, ne patriam quidem captam eſſe ſenſerit? quantum Ariſtoxeni ingenium conſumptum videmus in muſicis? quo ſtudio Ariſtophanem putamus ætatem
48 in literis duxiſſe? quid de Pythagora, quid de Platone aut Democrito loquar, à quibus propter diſcendi cupiditatem videmus vltimas terras eſſe peragratas? quæ qui non vident, nihil vnquam magna cognitione dignum amauerunt. Atque hoc loco, qui propter animi voluptates coli dicunt ea ſtudia, quæ dixi: nõ intelligunt idcirco eſſe ea propter ſe expetenda, quòd nulla vtilitate obiecta, delectentur animi, atque ipſa ſcientia, etiam ſi incommoda datura ſit, gaudeant. Sed quid attinet de rebus tam apertis plura requirere? Ipſi enim quæramus à nobis, ſtellarum motus, contemplationéſque rerum

cæleſtium, corúmque omniũ, quæ naturæ obſcuritate occultantur, cognitiones quemadmodũ nos moueát, & quid hiſtoria delectet, quam ſolemus perſequi vſque ad extremum, prætermiſſa repetimus, inchoata perſequimur. Nec verò ſum inſcius eſſe vtilitatem in hiſtoria, non modò voluptatem. Quid, cùm fictas fabulas, è quibus vtili[illegible] nulla duci poteſt, cum voluptate legimus: quid, cùm volumus nomina eorũ, qui quid geſſerint, nota nobis eſſe, parentes, patriam, multa præterea minimè neceſſaria: quid, quòd homines infima fortuna, nulla ſpe rerum gerendarũ, opifices denique delect[illegible]r hiſtoria: maximéque eos videre poſſumus res geſtas audire, & legere velle, qui a ſpe gerendi abſunt confecti ſenectute. Quocirca intelligi neceſſe eſt, in ipſis rebus, quæ diſcuntur & cognoſcuntur, inuitamenta ineſſe, quibus ad diſcẽdum cognoſcendúmque moueamur. Ac veteres quidem philoſophi in beatorũ inſulis fingunt, qualis natura ſit vita ſapientium, quos cura omni liberatos, nullum neceſſarium vitæ cultum aut paratum requirentes, nihil aliud eſſe acturos putant, niſi vt omne tẽpus in quærendo ac diſcendo in naturæ cognitione cõſumant. nos autem non ſolùm beatæ vitæ iſtam oblectationem videmus, ſed etiam leuamẽtum miſeriarum. Itaque multi cùm in poteſtate eſſent hoſtiũ aut tyránorum, multi in cuſtodia, multi in exilio, dolorẽ ſuum doctrinæ ſtudiis leuauerũt. Princeps huius ciuitatis Phalereus Demetrius, cùm patria pulſus eſſet iniuria, ad Ptolemæum ſe regem Alexãdriam cõtulit. qui cùm in hac ipſa philoſophia, ad quam te hortamur, excelleret, Theophraſtíque eſſet auditor: multa præclara in illo calamitoſo otio ſcripſit, non ad vſum aliquem ſuum, quo erat orbatus: ſed animi cultus ille erat ei quaſi quidam humanitatis cibus. Equidem è Cn. Aufidio, prætorio, erudito homine, oculis capto, ſæpe audiebam, cùm ſe lucis magis, quàm vtilitatis deſiderio moueri diceret: Somnum denique nobis, niſi requietem corporibus, & medicinam quandam laboris afferret, contra naturam putaremus datum. aufert enim ſenſus, actionémque tollit omnẽ. Itaque, ſi aut requietem natura non quæreret, aut eam poſſet alia quadã ratione cõſequi, facilè pateremur, qui etiam nunc agendi aliquid, diſcendíque cauſa propè contra naturam vigilias ſuſcipere ſoleamus. Sunt autem clariora, vel planè perſpicua, nec dubitãda indicia naturæ, maximè ſcilicet in homine, ſed in omni animali, vt appetat animus aliquid agere ſemper, neque vlla conditione quietem ſempiternã poſſit pati. Facile eſt hæc cernere in primis puerorũ ætatulis. Quanquam enim vereor ne nimius in hoc genere videar: tamen omnes veteres philoſophi, maximè noſtri, ad incunabula accedunt, quòd in pueritia facillimè ſe arbitrentur naturæ voluptatem poſſe cognoſcere. Videmus igitur, vt conquieſcere ne infantes quidem poſſint: cùm verò paulùm proceſſerint, luſionibus vel laborioſis delectantur, vt ne verberibus quidẽ deterreri poſſint: eáque cupiditas agendi aliquid adoleſcit vnà cum ætatibus. Itaque, ne ſi iucũdiſſimis quidem nos ſomniis vſuros putemus, Endymionis ſomnum nobis nolimus dari: ídque ſi accidat, mortis inſtar putemus. quinetiam inertiſſimos homines, néſcio qua ſingulari nequitia præditos, videmus tamen & animo & corpore moueri ſemper, &, cùm re nulla impediantur neceſſaria, aut alueolum poſcere, aut quærere quẽpiam ludum, aut ſermonem aliquem requirere: cúmque non habeant ingenuas ex doctrina oblectationes, circulos aliquos & ſemicirculos conſectari. Ne beſtiæ quidem, quas delectationis cauſa concludimus, cùm copioſius alantur, quàm ſi eſſent liberæ, facilè patiuntur ſeſe cõtineri, motúſque ſolutos & vagos, à natura ſibi tributos, requirunt. Itaque vt quiſque optimè natus, inſtitutúſque eſt, eſſe omnino nolit in vita, ſi gerendis negotiis orbatus poſſit paratiſſimis veſci voluptatibus. nam aut priuatim aliquid gerere malunt: aut qui altiore animo ſunt, capeſſunt Remp. honoribus, imperiíſque adipiſcendis: aut totos ſe ad ſtudia doctrinæ conferunt. qua in vita, tantùm abeſt vt voluptates cõſectentur, etiam curas, ſolicitudines, vigilias perferũt: optimáque parte hominis, quæ in nobis diuina ducenda eſt, ingenii & mentis acie fruuntur, nec voluptatem requirentes, nec fugientes laborem. Nec verò intermittunt aut admira-

tionem earum rerum, quæ ſunt ab antiquis repertæ, aut inueſtigationem nouarũ. quo
ſtudio cùm ſatiari non poſſunt, omnium cæterarum rerum obliti, nihil abiectum, ni-
hil humile cogitant: tantáque eſt vis talibus in ſtudiis, vt eos etiam, qui ſibi alios propo
ſuerunt fines bonorũ, quos vtilitate aut voluptate diligunt, tamen in rebus quærendis,
explicandíſque naturis ætates conterere videamus. Ergo hoc quidem apparet, nos ad
agendum eſſe natos: actionum autem genera plura, vt obſcurentur etiam minora ma
14 ioribus. Maximæ autem ſunt, primùm, vt mihi quidem videtur, & iis quorum nunc in
ratione verſamur, conſideratio, cognitióque rerum cæleſtium, & earum, quas à natura
occultatas & latentes indagare ratio poteſt: deinde Rerũp. adminiſtratio, aut admini-
ſtrandi, ſciendíque prudẽs, temperata, fortis, & iuſta ratio, reliquǽque virtutes, & actio-
nes virtutibus cõgruentes: quæ, vno verbo complexi omnia, honeſta dicimus: ad quo-
rum etiam cognitionem & vſum iam corroborati, natura ipſa præeunte deducimur.
Omnium enim rerum principia parua ſunt, ſed ſuis progreſſionibus vſu augentur: nec
ſine cauſa. in primo enim ortu ineſt teneritas & mollicies quædam, vt nec res videre
optimas, nec agere poſſint. virtutis enim, beatǽque vitæ, quæ duo maximè expetenda
ſunt, ſerius lumen apparet, multò etiam ſerius, vt planè, qualia ſint, intelligantur. præ-
clarè enim Plato, beatum, cui etiam in ſenectute contigerit, vt ſapientiam, veráſque o-
15 piniones aſſequi poſſit. Quare, quoniam de primis naturæ cõmodis ſatis dictũ eſt, nũc
de maioribus, conſequentibúſque videamus. Natura igitur corpus quidem hominis ſic
& genuit & formauit, vt alia in primo ortu perficeret, alia progrediente ætate fingeret,
neque ſanè multum adiumentis externis & aduentitiis vteretur. animum autem reli-
quis rebus ita perfecit, vt corpus. ſenſibus enim ornauit ad res percipiendas idoneis, vt
nihil, aut non multum adiumento vllo ad ſuam conformationem indigeret. Quod au
tem in homine præſtantiſſimum atque optimum eſt, id deſeruit. etſi dedit talem men
tem, quæ omnem virtutem iam accipere poſſet: ingenuítq; ſine doctrina notitias par-
uas rerum maximarum, & quaſi inſtituit docere, & induxit in ea, quæ inerant, tãquam
elemẽta virtutis, ſed virtutẽ ipſam inchoauit: nihil amplius. Itaque noſtrum eſt (quod
16 noſtrum dico, artis eſt) ad ea principia, quæ accepimus, conſequentia exquirere, quoad
ſit id, quod volumus, effectum: quod quidẽ pluris ſit haud paulò, magíſque ipſum pro-
pter ſe expetendum, quàm aut ſenſus, aut corporis ea, quæ diximus: quibus tãtum præ-
ſtat mentis excellens perfectio, vt vix cogitari poſſit quid interſit. Itaque omnis honos,
omnis admiratio, omne ſtudium ad virtutem & ad eas actiones, quæ virtuti ſunt cõſen
taneæ, refertur: eáque omnia, quæ aut ita in animis ſunt, aut ita geruntur, vno nomine
honeſta dicuntur. quorum omnium quǽque ſint notitiæ, quǽque ſignificentur rerum
vocabulis, quǽque cuiuſque vis & natura ſit, mox videbimus. hoc autem loco tantũ ex-
plicemus, hæc, honeſta quæ dico, præterquã quòd noſmetipſos diligamus, præterea ſu-
apte natura per ſe eſſe expetẽda. Indicant pueri: in quibus, vt in ſpeculis, natura cerni-
17 tur. quanta ſtudia decertantium ſunt? quanta ipſa certamina? vt illi efferuntur lætitia,
cùm vicerint: vt pudet victos? vt ſe accuſari nolunt, quàm cupiunt laudari? quos illi la-
bores non perferunt, vt æqualium principes ſint? quæ memoria eſt in his bene meren
tium? quæ referendæ gratiæ cupiditas? atque ea in optima quaque indole maximè ap-
parent, in qua hæc honeſta, quæ intelligimus, à natura tanquã adumbrantur. ſed hæc
in pueris expreſſa: in iis verò ætatibus, quæ iam confirmatæ ſunt, quis eſt tam diſſimilis
homini, qui non moueatur & offenſione turpitudinis, & comprobatione honeſtatis?
quis eſt, qui non oderit libidinoſam, proteruam adoleſcentiam? quis contrà in illa æ-
tate pudorem, conſtantiam, etiam ſi ſua nihil interſit, non tãmen diligat? quis Pul-
lum Numitorem, Fregellanum proditorem, quanquam Reip. noſtræ profuit, non
odit? quis vrbis conſeruatorem Codrum, quis Erichthei filias non maximè laudat?
18 cui Tubuli nomen odio non eſt? quis Ariſtidem mortuum non diligit? an obliuiſca-
mur, quantopere in audiendo, legendóque moueamur, cùm piè, cùm amicè, cùm

vt parentes, vt liberi, vt propinqui, vt ipſa patria, ſunt illa quidem ſua ſponte chara, ſed
63 eodem in genere, quo illa, non ſunt. Nec verò quiſquam ſummum bonum aſſequi
vnquam poſſet, ſi omnia illa, quæ ſunt extra, quanquam expetenda, ſummo bono cō-
tinerentur. Quo modo igitur, inquies, verum eſſe poterit, omnia referri ad ſummum
bonum, ſi amicitiæ, ſi propinquitates, ſi reliqua externa ſummo bono non continen-
tur? Hac videlicet ratione: quòd ea quæ externa ſunt, iis tuemur officiis, quæ oriuntur
à ſuo cuiuſque genere virtutis: nam & amici cultus, & parentis, & qui officio fungitur,
in eo ipſo prodeſt, quod, ita fungi officio, in rectè factis eſt, quæ ſunt orta virtutibus.
quæ quidem ſapientes ſequuntur vtentes tanquam duce natura, non perfecti autem
homines, & tamen ingeniis excellentibus prædiri, excitantur ſpe gloriæ, quæ habet
formam honeſtatis, & ſimilitudinem. Quòd ſi ipſam honeſtatem vndique perfectam
64 & abſolutam, rem vnam præclariſſimam omnium, maximéque laudandam peni-
tus viderent, quonam gaudio complerentur, cùm tantopere eius adumbrata opi-
nione lætentur? quem enim deditum voluptatibus, cupiditatum incendiis inflamma-
tum, in iis potiendis, quæ acerrimè concupiuiſſet, tāta lætitia perfundi arbitramur, quā-
ta aut ſuperiorem Africanum Annibale victo, aut poſteriorem Carthagine euerſa? quē
• Tiberina diſſenſio feſto illo die tanto gaudio affecit, quanto L. Paulum, cùm Regem
Perſen captum adduceret, eodem flumine inuectum? Age nunc Luci noſter, extrue a-
nimo altitudinem, excellētiámque virtutum: iam non dubitabis, quin earum compo-
tes homines, magno animo erectóque viuentes, ſemper ſint beati: qui omnes motus
fortunæ, mutationéſque rerum & temporum leues, & imbecilles fore intelligant, ſi in
65 virtutis certamen venerint. illa enim, quæ ſunt à nobis bona corporis numerata, com-
plent ea quidē beatiſſimam vitam, ſed ita, vt ſine illis poſſit beata vita exiſtere. ita enim
paruæ & exiguæ ſunt iſtæ acceſſiones bonorū, vt quemadmodum ſtellæ in radio ſolis,
ſic iſtæ in virtutum ſplendore ne cernantur quidem. Atque hæc, vt verè dicitur parua
eſſe ad beatè viuendum momenta iſta corporis commodorum, ſic nimis violentū eſt,
nulla eſſe dicere. qui enim ſic diſputant, obliti mihi videntur, quæ ipſi egerint princi-
pia naturæ. Tribuēdum igitur eſt his aliquid, dummodo, quantum tribuendū ſit, intel-
ligas. Eſt tamen philoſophi nō tam glorioſa, quàm vera quærentis, nec pro nihilo pu-
tare ea, quæ ſecundum naturam illi ipſi glorioſi eſſe fatebantur, & videre tantam vim
virtutis, tantámque, vt ita dicam, auctoritatem honeſtatis, vt reliquà non illa quidē nul
66 la, ſed ita parua ſint, vt nulla eſſe videantur. Hæc eſt non omnia ſpernentis præter virtu-
tem, & virtutem ipſam ſuis laudibus amplificantis oratio. denique hæc eſt vndique cō-
pleta & perfecta explicatio ſummi boni. hinc cæteri particulas arripere conati, ſuam
quiſque videri voluit afferre ſententiam. Sæpe ab Ariſtotele & Theophraſto mirabi-
liter eſt laudata per ſe ipſa rerum ſcientia. hoc vno captus Herillus, ſcientiam ſummum
bonum eſſe defendit, nec rem vllam aliam per ſe expetendam. Multa ſunt dicta ab an-
tiquis de contemnendis ac deſpiciendis rebus humanis. hoc vnū Ariſto tenuit: præter
vitia atque virtutes, negauit rem eſſe vllam aut fugiendam aut expetendam. Poſitū eſt
à noſtris in iis rebus quæ ſecundum naturam eſſent, nō dolere. hoc Hieronymus ſum-
mum bonum eſſe dixit. at verò Callipho, & poſt eum Diodorus, cùm alter voluptatē
adamauiſſet, alter vacuitatem doloris, neuter honeſtate carere potuit, quæ eſt à noſtris
67 laudata maximè. Quinetiam ipſi voluptarii diuerticula quærant, & virtutes habeant
in ore totos dies, voluptatémque primò duntaxat expeti dicant, deinde conſuetu-
dinem quaſi alteram naturam effici, qua impulſi multa faciunt, nullam quærentes
voluptatem. Stoici reſtant. hi quidem non vnam aliquam, aut alteram à nobis,
ſed totam ad ſe noſtram philoſophiam tranſtulerunt: atque vt reliqui fures earum
rerum, quas ceperunt, ſigna commutant: ſic illi; vt ſententiis noſtris pro ſuis vte-
rentur, nomina tanquam rerum notas, mutauerunt. ita relinquitur ſola hæc diſci-
plina, digna ſtudioſis ingenuarum artium, digna eruditis, digna claris viris, digna

principibus, digna Regibus. Quæ cùm dixiſſet, paulúmque inſtitiſſet, Quid eſt, in-
quit, ſatíſne vobis videor pro meo iure in veſtris auribus commentatus? Et ego, Tu
verò, inquam, Piſo, vt ſæpe aliàs, ſic hodie ita iſta noſſe viſus es, vt, ſi tui copia nobis 68
ſemper fieret, non multùm Græcis ſupplicandum putarem. quod quidem eo proba-
ui magis, quia memini Staſeam Neapolitanum doctorem illum tuum, nobilem ſanè
Peripateticum, aliquanto iſta ſecus dicere ſolitum aſſentientem iis, qui multùm in
fortuna ſecunda aut aduerſa, multùm in bonis aut malis corporis ponerent. Eſt vt
dicis, inquit: ſed hæc ab Antiocho noſtro familiari dicuntur multò melius & fortius,
quàm à Staſea dicebantur. quanquam ego non quæro quid tibi à me probatum ſit,
ſed huic Ciceroni noſtro, quem diſcipulum cupio à te abducere. Tum Lucius, Mi-
hi verò iſta valde probata ſunt: quod item fratri puto. Tum mihi Piſo, Quid ergo,
inquit, dáſne adoleſcenti veniam? an eum diſcere ea mauis, quæ cùm præclarè didi-
cerit, nihil ſciat? Ego verò, inquam, permitto. ſed nónne meminiſti mihi licere pro-
bare iſta, quæ ſunt à te dicta? quis enim poteſt ea, quæ probabilia videantur ei, non
probare? An verò, inquit, quiſquam poteſt probare, quod perceptum, quod com- 69
prehenſum, quod cognitum non habet? Non eſt iſta, inquam, Piſo magna diſſen-
ſio: nihil eſt enim aliud, quamobrem nihil percipi mihi poſſe videatur, niſi quòd per-
cipiendi vis ita definitur à Stoicis, vt negent quicquam poſſe percipi, niſi tale verum,
quale falſum eſſe non poſſit. Itaque hæc cum illis eſt diſſenſio, cum Peripateticis nul-
la ſanè. Sed hæc omittamus: habent enim & bene lõgam, & ſatis litigioſam diſputa-
tionem. Illud mihi à te nimium feſtinanter dictum videtur ſapiẽtes omnes eſſe ſem-
per beatos: neſcio quo modo prætervolauit oratio, quod niſi ita efficitur: quæ Theo-
phraſtus de fortuna, de dolore, de cruciatu corporis dixit, cum quibus coniungi bea-
tam vitam nullo modo poſſe putauit, vereor ne vera ſint. nam illud vehementer repu-
gnat, eundem & beatum eſſe, & multis malis oppreſſum. Hæc quo modo conueniant, 70
non ſanè intelligo. Vtrum igitur tibi non placet, inquit, virtutis tãtam vim eſſe, vt ad
beatè viuendum ſe ipſa contenta ſit: an, ſi id probas, ita fieri poſſe negas, vt ii, qui virtu-
tis compotes ſint, etiam malis quibuſdam affecti, beati ſint? Ego verò volo in virtute
vim eſſe quàmaximam: ſed, quãta ſit, aliàs: nunc tantùm, poſſitne eſſe tanta, ſi quicquam
extra virtutem habeatur in bonis. Atqui, inquit, ſi Stoicis cõcedis, vt virtus ſola, ſi ad-
ſit, vitam efficiat beatam, concedis etiam Peripateticis. quæ enim mala illi non audent
appellare, aſpera autem & incommoda, & reiicienda, & aliena naturæ eſſe conce-
dunt: ea nos mala dicimus, ſed exigua, & porrò minima. Quare ſi poteſt eſſe beatus
is, qui eſt in aſperis reiiciendíſque rebus, poteſt is quoque eſſe, qui eſt in paruis malis.
Et ego, Piſo, inquam, ſi eſt quiſquam, qui acutè in cauſis videre ſoleat, quæ res agatur,
is es profectò tu. Quare attende quæſo: nam adhuc, meo fortaſſe vitio, quid ego quæ- 71
ram, non perſpicis. Iſtic ſum, inquit, expectóque, quid ad id, quod quæram, reſpon-
deas. Reſpõdebo me non quærere, inquam, hoc tempore quid virtus poſſit efficere,
ſed quid conſtanter dicatur, quid ipſum à ſe diſſentiat. Quo igitur, inquit, modo?
Quia cùm à Zenone, inquam, hoc magnificè, tanquam ex oraculo, editur, virtus ad
beatè viuendum ſeipſa cõtenta eſt. Quare, inquit? Reſpondet, quia, niſi quod ho-
neſtum eſt, nullum eſt aliud bonum. non quæro iam, verúmne ſit: illud dico, ea, quæ
dicat, præclarè inter ſe cohærere. dixerit hoc quidem Epicurus, ſemper beatum eſſe ſa-
pientem: quod quidem ſolet ebullire nonnunquam. quem quidem cùm ſummis do-
loribus cõficiatur, ait dictură, Quàm ſuaue eſt, quàm nihil curo, non pugnem cum ho-
mine, cur tãtùm habeat in natura boni: illud vrgeam, non intelligere eum, quid ſibi di- 72
cendũ ſit, cùm dolorẽ ſummũ malum eſſe dixerit. Eadem nunc mea aduerſum te ora-
tio eſt. dicis eadẽ omnia & bona & mala, quæ quidẽ dicunt qui nũquam philoſophum
pictum, vt dicitur, viderunt: valetudinẽ, vires, ſtaturam, formam, integritatẽ vnguicu-
lorum omniũ, deformitatem, morbũ, debilitatem, mala iam illa externa. parce tu qui-

dem: ſed hæc cùm corporis bona ſint, eorum conficientia certè in bonis numerabis,
amicos,liberos, propinquos, diuitias, honores,opes. contra hæc attende me nihil di-
cere:ſi iſta mala ſunt,in quæ poteſt incidere ſapiens, ſapientem eſſe, non eſſe ad beatè
viuendum ſatis. Immò verò,inquit,ad beatiſſimè viuendum parum eſt,ad beatè ve-
rò ſatis. Animaduerti,inquam,te iſto modo paulò antè ponere:& ſcio ab Antiocho
73 noſtro dici ſic ſolere.ſed quid minus probandum,quàm eſſe aliquem beatum,nec ſa-
tis beatum?quod autē ſatis eſt,eò quicquid acceſſerit,nimium eſt,& nemo nimiū bea-
tus eſt,& nemo beato beatior. Ergo,inquit,tibi Q.Metellus, qui tres filios Cōſules vi-
dit,è quibus vnum etiam & Cenſorem,& triumphantem,quartum autem Prætorem,
eóſque ſaluos reliquit, & tres filias nuptas, cùm ipſe Conſul,Cenſor etiam, Augúrque
fuiſſet & triumphaſſet, vt ſapiens fuerit, nónne beatior, quàm vt item ſapiens fuerit,
qui in poteſtate hoſtium vigiliis & inedia necatus eſt,Regulus? Quid me iſtud rogas,
inquam? Stoicos roga. Quid igitur,inquit, eos reſponſuros putas? Nihilo beatio-
rem eſſe Metellum,quàm Regulum. Inde igitur,inquit,audiendum eſt. Tamen à
propoſito, inquā, aberrauimus: non enim,inquam quæro,quid verum, ſed quid cui-
que dicendum ſit. vtinā quidem dicerent alium alio beatiorem:iam ruinas videres.in
74 virtute enim ſola, & in ipſo honeſto cùm ſit bonum poſitum, cúmque nec virtus, vt
placet illis,nec honeſtum creſcat:ídque bonum ſolum ſit,quo qui potiatur,neceſſe eſt
beatus ſit,cùm id augeri non poſſit,in quo vno poſitum eſt beatum eſſe:quî poteſt eſ-
ſe quiſquā alius alio beatior? Vidéſne vt hæc concinant? & hercule(fatēdum eſt enim,
quod ſentio)mirabilis eſt apud illos contextus rerum. reſpondēt extrema primis,me-
dia vtriſque,omnia omnibus:quid ſequatur,quid repugnet,vident. in geometria pri-
ma ſi dederis,danda ſunt omnia.concede nihil eſſe bonum,niſi quod honeſtū ſit:con
cedendum eſt,in virtute ſola poſitam eſſe beatam vitam.Vide rurſus retro:dato hoc:
dandum erit illud.quod veſtri non item.tria genera bonorum: procliuius currit ora-
tio:venit ad extremum:hæret in ſalebra:cupit enim dicere nihil poſſe ad beatā vitam
75 deeſſe ſapienti.Honeſta oratio,Socratica,Platonis etiam.audeo dicere,inquit.non po
teſt,niſi retexueris illa:paupertas,ſi malū eſt,mendicus beatus eſſe nemo poteſt,quan-
uis ſit ſapiens.at Zeno eum non beatum modò, ſed etiā diuitem dicere auſus eſt.Do-
lere malum:in cruce qui angitur,beatus eſſe nō poteſt. bonum liberi: miſera orbitas.
bonum patria:miſerum exilium. bonum valetudo: miſerū morbus. bonum integri-
tas corporis:miſera debilitas. bonū incolumis acies:miſera cæcitas. quæ ſi poteſt ſin-
gula conſolādo leuare,vniuerſa quomodo ſuſtinebit? ſit enim idē cæcus,debilis,mor
bo grauiſſimo affectus,exul,orbus,egens,torqueatur eculeo:quem hunc appellas Ze-
no?Beatum,inquit.Etiam beatiſſimum? Quippe, inquiet:cùm tam docuerim gradus
iſtam rem non habere,quàm virtutē, in qua ſit etiam ipſum beatum. Tibi hoc incre-
dibile,quia beatiſſimum. quid tuum?credibile?ſi enim ad populū me vocas, eum, qui
76 ita ſit affectus,beatum nunquā probabis:ſi ad prudentes,alterum fortaſſe dubitabunt,
ſitne tantùm in virtute,vt ea præditi vel in Phalaridis tauro beati ſint:alterum non du
bitabunt,quin & Stoici conuenientia ſibi dicāt,& vos repugnantia. Theophraſti igi-
tur,inquit,tibi liber ille placet de beata vita? Tamen aberramus à propoſito:& ne ló-
gius,Prorſus,inquam,Piſo,ſi iſta mala ſunt, placet. Nónne igitur tibi videntur, in-
quit,mala? Id quæres, inquam: in quo vtrum reſpondebo, verſes te huc atque illuc
neceſſe eſt. Quo tandem modo,inquit? Quia ſi mala ſunt,is, qui erit in his, beatus
non erit:ſi mala non ſunt,iacet omnis ratio Peripateticorū. Et ille ridens,Video,in-
quit,quid agas:ne diſcipulum abducā,times. Tu verò, inquā,ducas licet,ſi ſequatur:
erit enim mecum,ſi tecum erit. Audi igitur,inquit,Luci:tecū enim,vt ait Theophra
ſtus,mihi inſtituenda oratio eſt.Omnis authoritas philoſophiæ conſiſtit in beata vita
77 cōparanda:beatè enim viuēdi cupiditate incēſi ſumus omnes.hoc mihi cum tuo fra-
tre cōuenit.Quare hoc videndū eſt,poſſítne nobis hoc ratio philoſophorū dare.polli-

cetur certè. niſi enim id faceret, cur Plato AEgyptum peragrauit, vt à ſacerdotibus
barbaris numeros & cœleſtia acciperet? cur poſt Tarentum ad Architam? cur ad cæte-
ros Pythagoreos, Ethecratem, Timæum, Acrionem Locros, vt, cùm Socratem ex-
preſſiſſet, adiungeret Pythagoreorum diſciplinam, eáque, quæ Socrates repudiabat,
addiſceret? cur ipſe Pythagoras & AEgyptum luſtrauit, & Perſarum magos adiit? cur
tantas regiones barbarorum pedibus obiit, tot maria tranſmiſit? cur hæc eadem De-
mocritus: qui, verè falſóne quæreremus, dicitur oculis ſe priuaſſe: certè vt quàm mini-
mè animus à cogitationibus abduceretur, patrimonium neglexit: agros deſeruit in-
cultos, quid quærens aliud, niſi beatam vitam? quam ſi etiam in rerum cognitione po 78
nebat, tamen ex illa inueſtigatione naturæ conſequi volebat, vt eſſet bono animo: id
enim ille ſummum bonum εὐθυμίαν, & ſæpe ἀθαμβίαν appellat, id eſt animum terrore
liberum. Sed hæc etſi præclarè, nondum tamen & perpolita. pauca enim, neque ea
ipſa enucleatè, ab hoc de virtute quidem dicta. pòſt enim hæc in hac vrbe primùm à
Socrate quæri cœpta, deinde in hunc locum delata ſunt: nec dubitant, quin in virtu-
te omnis vt bene, ſic etiam beatè viuendi ſpes poneretur. Quæ cùm Zeno didiciſſet à
noſtris, vt in actionibus perſcribi ſolet, de re eadem fecit alio modo. hoc tu nunc in
illo probas: ſcilicet vocabulis rerum mutatis, inconſtantiæ crimen ille effugit, nos ef-
fugere non poſſumus? ille Metelli vitam negat beatiorem, quàm Reguli, præponen-
dam tamen: nec magis expetendam, ſed magis ſumendam, &, ſi optio eſſet, eligen-
dam Metelli, reiiciendam Reguli. ego, quam ille præponendam, & magis eligēdam, 79
beatiorem hanc appello: nec vllo minimo momento plus ei vitæ tribuo, quàm Stoi-
ci. Quid intereſt, niſi quòd ego res notas notis verbis appello, illi nomina noua quæ-
runt, quibus idem dicant? ita quemadmodum in Senatu ſemper eſt aliquis, qui inter-
pretem poſtulet: ſic iſti nobis cum interprete audiendi ſunt. Bonum appello, quic-
quid ſecundum naturam eſt: quod contra, malum. nec ego ſolus: ſed tu etiam Chry-
ſippe in foro, domi in ſchola definis. Quid ergo? aliter homines, aliter philoſophos
loqui putes oportere quanti quidque ſit, aliter doctos & indoctos? Sed cùm conſtite-
rit inter doctos, quanti res quæque ſit, ſi homines eſſent, vſitatè loquerentur. dum res
maneant, verba fingant arbitratu ſuo. Sed venio ad inconſtãtiæ crimen, ne ſæpius di-
cas me aberrare: quam tu ponis in verbis, ego poſitam in re putabam. Si ſatis erit hoc 80
percēptum, in quo adiutores Stoicos optimos habemus, tantam vim eſſe virtutis, vt
omnia, ſi ex altera parte ponantur, ne appareant quidem, cùm omnia, quæ illi com-
moda certè dicunt eſſe, & ſumenda, & eligenda, & præpoſita, quæ ita definiunt, vt ſa-
tis magno æſtimanda ſint. hæc igitur cùm ego tot nominibus à Stoicis appellata, par-
tim nouis & commentitiis, vt iſta producta & reducta, partim idem ſignificantibus:
quid enim intereſt expetas, an eligas? mihi quidem etiam lautius videtur, quod eligi-
tur, & ad quod delectus adhibetur: ſed cùm ego iſta bona omnia dixero, tantum re-
fert quàm magna dicam, quàm expetenda, quàm valde. ſin autem nec expetenda ego
magis, quàm tu eligenda, nec illa pluris æſtimanda ego, qui bona, quàm tu, qui pro-
ducta appellas: omnia iſta neceſſe eſt obſcurari, nec apparere, & in virtutes, tanquam
in ſolis radios, incurrere. At enim qua in vita eſt aliquid mali, ea eſſe beata non po- 81
teſt. Ne ſeges quidem igitur ſpicis vberibus & crebris, ſi auenam vſpiam videris: nec
mercatura quæſtuoſa, ſi in maximis lucris parum aliquid damni contraxerit. An hoc
vſquequaque aliter in vita, & non ex maxima parte de tota iudicabis? an dubium eſt,
quin virtus ita maximam partem obtineat in rebus humanis, vt reliquas obruat? Au-
debo igitur, quæ ſecundum naturam ſunt, bona appellare, nec fraudare ſuo veteri no
mine, quàm aliquid potius nouum exquirere, virtutis autem amplitudinem quaſi in
altera libræ lance ponere. Terram, mihi crede, ea lanx, & maria deprimet: ſemper e-
nim ex eo, quod maximas partes continet, latiſſiméque funditur, tota res appellatur.
Dicimus aliquem hilarè viuere. Igitur ſi ſemel triſtior effectus eſt, hilara vita amiſſa

eſt? at hoc in eo M. Craſſo, quem ſemel ait in vita riſiſſe Lucilius, non contigit, vt ea
92 re minus ἀγέλαστος, vt ait idem, vocaretur. Polycratē Samium felicem appellant: nihil acciderat ei, quod nollet, niſi quòd annulum, quo delectabatur, in mare abiecerat. Ergo infelix vna moleſtia. felix rurſus, cùm is ipſe annulus in præcordiis piſcis inuentus eſt. Ille verò, ſi inſipiens, quod certè, quoniam tyrannus, nunquam beatus: ſi ſapiens, ne tum quidem miſer, cùm ab Orœte Prætore Darei in crucem actus eſt. At multis malis affectus. quis negat? ſed ea mala virtutis magnitudine obruebantur. An ne hoc quidem Peripateticis concedis, vt dicant omnium virorum bonorum, id eſt ſapientum, omnibúſque virtutibus ornatorum, vitam omnibus partibus plus habere ſemper boni, quàm mali? quis hoc dicit? Stoicis licet? minimè. ſed iſti ipſi, qui voluptate & dolore omnia metiuntur, nónne clamāt ſapienti plus ſemper adeſſe, quod
93 velit, quàm quod nolit? Cùm tantum igitur in virtute ponant ii, qui ſe fatentur virtutis cauſa, niſi ea voluptatem acciret, ne manum quidem verſuros fuiſſe: quid facere nos oportet, qui quamuis minimam animi præſtantiam omnibus bonis corporis anteire dicamus, vt ea ne in conſpectu quidem relinquantur? Quis enim eſt, qui hæc cadere in ſapientem dicere audeat, vt, ſi fieri poſſit, virtutem in perpetuum abiiciat, vt dolore omni liberetur? quis veſtrum dixerit, quos non pudet ea, quæ Stoici aſpera dicunt, mala dicere, melius eſſe turpiter aliquid facere cum voluptate, quàm honeſtè cum dolore? Nobis Heracleotes ille Dionyſius flagitioſè deſciuiſſe videtur à Stoicis propter oculorum dolorem. quis verò hoc didiciſſet à Zenone, non dolere, cùm doleret? illud audierat, nec tamen didicerat, malum illud nō eſſe, quia turpe non eſſet, & eſſet ferendum viro. Hic ſi Peripateticus fuiſſet, permanſiſſet, credo, in ſententia, quo-
94 niam dolorem dicunt malum eſſe. de aſperitate autem eius fortiter ferenda præcipiūt eadem quæ Stoici. & quidem Arceſilas tuus, etſi fuit in diſſerendo pertinacior, tamen noſter fuit: erat enim Polemonis. is cùm arderet podagræ doloribus, viſitaſſétque hominem Carneades Epicuri perfamiliaris, & triſtis exiret, Mane quæſo, inquit, Carneade noſter: nihil illinc huc peruenit: oſtendit pedes & pectus: attamen hic mallet non dolere. Hæc igitur eſt noſtra ratio: quæ tibi videtur inconſtans, cùm propter virtutis cæleſtem quandam & diuinam, tantámque præſtantiā, vt, vbi virtus ſit, réſque magnæ ſumendæ, laudabiléſque virtute geſtæ, ibi eſſe miſeria & ærumna non poſſit: tamen labor poſſit, & moleſtia, non dubitem dicere omnes ſapientes ſemper beatos eſſe: ſed tamen fieri poſſe, vt ſit alius alio beatior. Atqui iſte locus eſt Piſo tibi etiam
95 atque etiam confirmandus, inquam: quem ſi tenueris, non modò meum Ciceronem, ſed etiam meipſum abducas licebit. Tum Quintus, Mihi quidem, inquit, ſatis hoc confirmatum videtur. Lætor quidem philoſophiam (cuius antea ſupellectilem pluris æſtimabam, quàm poſſeſſiones reliquorum, ita mihi diues videbatur, vt ab ea petere poſſem quicquid in ſtudiis noſtris concupiſſem) hanc igitur lætor etiam acutiorem repertam, quàm cæteras: quod quidam ei deeſſe dicebant. Non quàm noſtram quidem, inquit Pomponius iocans: ſed mehercule pergrata mihi oratio tua. Quæ enim dici Latinè poſſe non arbitrabar, ea dicta ſunt à te, nec minus planè, quàm dicuntur à Græcis, verbis aptis. ſed tempus eſt, ſi videtur: & recta quidem ad me. Quod cùm ille dixiſſet, & ſatis diſputatum videretur, in oppidum ad Pomponium perreximus omnes.

HH. ii.

M. TVLLII CICERONIS TVSCVLANARVM QVAESTIONVM LIBER PRIMVS, DE CONTEMNENDA MORTE.

CVM defenſionum laboribus, Senatoriiſque muneribus aut omnino, 1
aut magna ex parte eſſem aliquando liberatus, retuli me Brute, te hor
tante maximè, ad ea ſtudia, quæ retenta animo, remiſſa temporibus,
longo interuallo intermiſſa reuocaui. & cùm omnium artium, quæ
ad rectam viuendi viam pertineret, ratio & diſciplina ſtudio ſapien-
tiæ, quæ philoſophia dicitur, contineretur: hoc mihi Latinis literis il-
luſtrandum putaui, non quia philoſophia Græcis & literis & doctoribus percipi non
poſſet: ſed meum iudicium ſemper fuit, omnia noſtros aut inueniſſe per ſe ſapiẽtius,
quàm Græcos, aut accepta ab illis, feciſſe meliora, quæ quidem digna ſtatuiſſent, in
quibus elaborarent. Nam mores & inſtituta vitæ, réſque domeſticas ac familiares 2
nos profectò & melius tuemur, & lautius. rem verò publicã noſtri maiores certè me-
lioribus temperauerũt & inſtitutis & legibus. Quid loquar de re militari? in qua cùm
virtute noſtri multùm valuerunt, tum plus etiam diſciplina. Iam illa quæ natura, non
literis aſſecuti ſunt, neque cum Græcis, neque vlla cum gente ſunt conferenda. Quæ
enim tanta grauitas, quæ tanta conſtantia, magnitudo animi, probitas, fides, quæ tam
excellẽs in omni genere virtus in vllis fuit, vt ſit cũ maioribus noſtris comparãda? Do
ctrina Græcia nos, & omni literarũ genere ſuperabat. in quo erat facile vincere non re-
pugnãtes. nã cùm apud Græcos antiquiſſimum è doctis ſit genus poëtarum, ſi quidẽ
Homerus fuit, & Heſiodus ante Romã conditã, Archilochus regnãte Romulo: ſerius
poëticã nos accepimus. annis enim fere c c c c c. x. poſt Romã conditã Liuius fabulã
dedit, C. Claudio Cæci filio, M. Tuditano Conſulibus, anno ante natum Ennium, qui 3
fuit maior natu, quàm Plautus & Næuius. Serò igitur à noſtris poëtæ vel cogniti vel
recepti. quanquam eſt in Originibus, ſolitos eſſe in epulis canere conuiuas ad tibicinẽ
de clarorum hominum virtutibus. honorem tamen huic generi non fuiſſe, declarat
oratio Catonis, in qua obiecit vt probrum Marco Nobiliori, quòd is in prouinciã poë-
tas duxiſſet. duxerat autem Conſul ille in AEtoliam, vt ſcimus, Ennium. Quo minus
ergo honoris erat poëris, eo minora ſtudia fuerunt. Nec tamen ſi qui magnis ingeniis
in eo genere extiterunt, non ſatis Græcorum gloriæ reſponderunt. An ceſemus, ſi Fa-
bio nobiliſſimo homini laudi datum eſſet, quòd pingeret, nõ multos etiam apud nos
futuros Polycletos & Parrhaſios fuiſſe? Honos alit artes: omnéſque incenduntur ad
ſtudia gloria: iacéntque ea ſemper, quæ apud quoſque improbãtur. Summam erudi-
tionem Græci ſitã cenſebant in neruorum, vocúmque cantibus. igitur & Epaminon- 4
das, princeps meo iudicio Græciæ, fidibus præclarè ceciniſſe dicitur: Themiſtocléſque
aliquot antè annis, cùm in epulis recuſaſſet lyram, habitus eſt indoctior. Ergo in Græ
cia muſici floruerunt, diſcebántque id omnes, nec, qui neſciebat, ſatis excultus doctri-
na putabatur. in ſummo apud illos honore geometria fuit: itaque nihil mathematicis
illuſtrius. At nos metiendi, ratiocinandíque vtilitate huius artis terminauimus mo-
dum. At cõtra oratorem celeriter complexi ſumus, nec eum primò eruditum, aptum
tamen ad dicendum, pòſt autem eruditum. nam Galbam, Africanum, Lælium, do-
ctos fuiſſe, memoriæ traditum eſt, ſtudioſum autem eum, qui hos ætate anteibat, Ca-
tonem: poſt verò Lepidum, Carbonem, Gracchos: deinde ita magnos noſtrã ad æta-
tem, vt non multùm, aut nihil omnino Græcis cederetur. Philoſophia iacuit vſque ad
hanc ætatem, nec vllum habuit lumen literarum Latinarum: quæ illuſtranda & exci- 5
tanda nobis eſt, vt, ſi occupati profuimus aliquid ciuibus noſtris, proſimus etiã, ſi poſ-
ſumus, ocioſi. In quo eò magis nobis eſt elaborandum, quòd multi iam eſſe Latini li-
bri dicuntur ſcripti incõſideratè ab optimis illis quidẽ viris, ſed non ſatis eruditis. Fieri

autem poteſt, vt rectè quis ſentiat, & id, quod ſentit, politè eloqui non poſſit. ſed mandare quēquam literis cogitationes ſuas, qui eas nec diſponere, nec illuſtrare poſſit, nec delectatione aliqua allicere lectorem hominis eſt intemperanter abutentis & ocio & literis. Itaque ſuos libros ipſi legunt cum ſuis, nec quiſquam attingit, præter eos, qui eandem licentiam ſcribendi ſibi permitti volunt. Quare ſi aliquid oratoriæ laudi noſtra attulimus induſtria, multò ſtudioſius philoſophiæ fontes aperiemus, è quibus etiam illa manabant. Sed vt Ariſtoteles, vir ſummo ingenio, ſcientiæ copia, cùm motus eſſet Iſocratis rhetoris gloria, dicere etiam cœpit, adoleſcentes docere, & pruden-
6 tiam cum eloquentia iungere: ſic nobis placet nec priſtinum dicendi ſtudium deponere, & in hac maiore & vberiore arte verſari. hanc enim perfectam philoſophiā ſemper iudicaui, quæ de maximis quæſtionibus copioſè poſſet, ornatéque dicere. In quam exercitationem ita nos ſtudioſè operā dedimus, vt iam etiam ſcholas Græcorum more habere auderemus. vt nuper tuum poſt diſceſſum in Tuſculano, cùm eſſent complures mecum familiares, tentaui quid in eo genere poſſem. vt enim antea declamitabam cauſas, quod nemo me diutius fecit: ſic hæc mihi nunc ſenilis eſt declamatio. Ponere iubebā de quo quis audire vellet: & id aut ſedēs, aut ambulans diſputabam. Ita-
7 que dierum quinque ſcholas, vt Græci appellant, in totidem libros contuli. fiebat autē ita, vt, cùm is, qui audire vellet, dixiſſet quid ſibi videretur, tum ego contra dicerē. hæc eſt enim, vt ſcis, vetus & Socratica ratio contra alterius opinionem diſſerendi. nam ita facillimè, quid veriſimillimum eſſet, inueniri poſſe Socrates arbitrabatur. Sed quo commodius diſputationes explicentur, ſic eas exponam, quaſi agatur res, non quaſi narretur. Ergo ita naſcetur exordium. AVDITOR. Malum mihi videtur eſſe mors. MARCVS. Iiſne, qui mortui ſunt: an iis, quibus moriendum eſt? A. Vtriſque. M. Eſt igitur miſerum, quoniā malum. A. Certè. M. Ergo & ii, quibus euenit iam, vt morerentur: & ii, quibus euenturū eſt, miſeri. A. Mihi ita videtur. M. Nemo ergo non miſer. A. Prorſus nemo. M. Et quidem, ſi tibi conſtare vis, omnes, quicunque nati
8 ſunt, erúntue, non ſolùm miſeri, ſed etiam ſemper miſeri. nam ſi ſolos eos diceres miſeros, quibus moriendum eſſet, neminem tu quidem eorum, qui viuerent, exciperes: moriendum eſt enim omnibus: eſſet tamen miſeriæ finis in morte. quoniam autem etiam mortui miſeri ſunt, in miſeriam naſcimur ſempiternam. neceſſe eſt enim miſeros eſſe eos, qui centum millibus annorum antè occiderunt, vel potius omnes, quicūque nati ſunt. A. Ita prorſus exiſtimo. M. Dic quæſo, num te illa terrent, triceps apud inferos Cerberus, Cocyti fremitus, tranſuectio Acherontis, mento ſummam aquam attingens ſiti enectus Tantalus? num illud, quod Siſyphus verſat

Saxum ſudans nitendo, neque proficit hilum?

fortaſſe etiam inexorabiles iudices Minos & Rhadamāthus, apud quos nec te L. Craſſus defendet, nec M. Antonius, nec, quoniam apud Græcos iudices res agetur, poteris
9 adhibere Demoſthenem. tibi ipſi pro te erit maxima corona cauſa dicenda. Hæc fortaſſe metuis, & idcirco mortē cenſes eſſe ſempiternum malum. A. Adeóne me delirare cenſes, vt ita eſſe credā? M. An tu hæc non credis? A. Minimè verò. M. Malè hercule narras. A. Cur, quæſo? M. Quia diſertus eſſe poſſem, ſi contra iſta dicerē. A. Quis enim non in eiuſmodi cauſa? aut quid negocii eſt, hæc poëtarū & pictorum portēta conuincere? M. Atqui pleni ſunt libri philoſophorū contra iſta ipſa diſſerentiū. A. Ineptè ſanè: quis eſt enim tā excors, quē iſta moueāt? M. Si ergo apud inferos miſeri nō ſunt, ne ſunt quidē apud inferos vlli. A. Ita prorſus exiſtimo. M. Vbi ergo ſunt ii, quos miſeros dicis? aut quē locum incolunt? ſi enim ſunt, nuſquā eſſe non poſſunt. A. Ego verò nuſquā eſſe illos puto. M. Igitur ne eſſe quidē. A. Prorſus iſto mo-
10 do: & tamē miſeros ob id ipſum quidē, quia nulli ſunt. M. Iā mallem Cerberū metueres, quàm iſta tā inconſideratè diceres. A. Quî tandē? M. Quē eſſe negas, eundē eſſe dicis. vbi eſt acumen tuum? cùm enim miſerū eſſe dicis, tum eum, qui non ſit, dicis eſſe.

HH.iii.

A. Non ſum ita hebes,vt iſta dicã. M. Quid dicis igitur? A. Miſerũ eſſe(verbi cauſa) M.Craſſum,qui illas fortunas morte dimiſerit:miſerum Cn.Pompeium,qui tanta gloria, dignitate tanta ſit orbatus: omnes denique miſeros, qui hac luce careant. M. Reuolueris eodem.ſint enim oportet,ſi miſeri ſunt.tu autem mòdò negabas eos eſſe,qui mortui eſſent.Si igitur non ſunt,nihil poſſunt eſſe:ita ne miſeri quidem ſunt. A. Non dico fortaſſe etiam,quod ſentio. nam iſtud ipſum,non eſſe cùm fueris,miſerrimum puto. M. Quid miſerius,quàm omnino nunquam fuiſſe? Ita qui nondũ nati ſunt, miſeri iam ſunt, quia non ſunt: & nos ipſi, ſi poſt mortem miſeri futuri ſumus,miſeri fuimus,antequam nati,Ego autem non commemini,antequam ſum na- 12
tus,me miſerum.tu ſi meliore memoria es,velim ſcire,ecquid de te recordere. A. Ita iocaris,quaſi ego dicã eos eſſe miſeros,qui nati nõ ſunt: & nõ eos miſeros, qui mortui ſunt. Eſſe ergo eos dicis. A. Immò, quia non ſunt, cùm fuerint, eos miſeros eſſe. M. Pugnantia te loqui non vides? quid enim tam pugnat, quàm non modò miſerum, ſed omnino quicquam eſſe, qui non ſit? An tu egreſſus porta Capena, cùm Calatini, Scipionum,Seruiliorum,Metellorum ſepulchra vides,miſeros putas illos? A. Quoniam me verbo premis, poſthac non ita dicam, miſeros eſſe, ſed tantùm miſeros, ob id ipſum, quia non ſunt. M. Non dicis igitur, miſer eſt M. Craſſus: ſed tantum, miſer M. Craſſus. A. Ita planè. M. Quaſi non neceſſe ſit,quicquid iſto modo pronunties, id aut eſſe, aut non eſſe. An tu dialecticis ne imbutus quidem es? in primis enim hoc traditur: Omne pronunciatum(ſic enim mihi in præſentia occurrit, vt appella- 13
rem ἀξίωμα:vtar pòſt alio,ſi inuenero melius)id ergo eſt pronũciatum,quod aut verum,aut falſum eſſe dicitur.Cùm igitur dicis,Miſer M.Craſſus:aut hoc dicis, Miſer eſt M. Craſſus:vt poſſit iudicari,verum id,falſúmne ſit:aut nihil dicis omnino. A. Age iam concedo non eſſe miſeros, qui mortui ſunt: quoniam extorſiſti vt faterer,qui omnino non eſſent,eos ne miſeros quidẽ eſſe poſſe. Quid? qui viuimus,cùm moriendum ſit,nónne miſeri ſumus?Quæ enim poteſt in vita eſſe iucunditas,cum dies & noctes cogitandum ſit,iã iámque eſſe moriendum? M. Ecquid ergo intelligis,quantum mali ex humana conditione deieceris? A. Quonam modo? M. Quia,ſi mori etiam mortuis miſerum eſſet, infinitum quoddam & ſempiternum malum haberemus in vita. nunc video calcem: ad quem cùm ſit decurſum, nihil ſit præterea extimeſcen- 14
dum. ſed tu mihi videris Epicharmi, acuti,nec inſulſi hominis, vt Siculi, ſententiam ſequi. A. Quam? non enim noui. M. Dicã,ſi potero, Latinè:ſcis enim me Græcè loqui in Latino ſermone nõ plus ſolere,quàm in Græco Latinè. A. Et rectè quidem.ſed quæ tandem eſt Epicharmi iſta ſententia?

M. Emori nolo: ſed me eſſe mortuum nihili æſtimo.

A. Iam agnoſco Græcum.ſed quoniam coëgiſti,vt concederẽ,qui mortui eſſent,eos miſeros non eſſe:perfice,ſi potes,vt ne moriẽdum quidem eſſe miſerum putem. M. Iam iſtuc quidem nihil negocii eſt:ſed etiã maiora molior. A. Quomodo hoc nihil negocii eſt?aut quæ tandẽ ſunt iſta maiora? M. Quoniã, ſi poſt mortem nihil eſt ma-
li,ne mors quidem eſt malum:cui proximum tempus eſt poſt mortẽ,in quo nihil eſſe 15
mali concedis:ita ne moriendum quidem eſſe, malum eſt:id eſt enim, perueniẽdum eſſe ad id,quod non eſſe malum confitemur. A. Vberius iſta quæſo:hæc enim ſpinoſiora prius vt confitear me cogunt,quàm vt aſſentiar.Sed quæ ſunt ea,quæ dicis te maiora moliri? M. Vt doceã,ſi poſſim,non modò malum non eſſe, ſed bonum etiã eſſe mortem. A. Non poſtulò id quidẽ:aueo tamẽ audire. vt enim non efficias quod vis, tamen mors vt malum non ſit,efficies.ſed nihil te interpellabo:continentem orationẽ audire malo. M. Quid,ſi te rogauero aliquid,non reſpõdebis? A. Superbi id quidem eſſet.ſed,niſi quid neceſſe erit,malo ne roges.M.Gerã tibi morem,& ea, quæ vis, vt potero,explicabo:nec tamen quaſi Pythius Apollo,certa vt ſint,& fixa quæ dixero: ſed vt homunculus vnus è multis probabilia coniectura ſequẽs. vltra enim quò pro- 16

grediar, quàm vt veriſimilia videam, non habeo: certa dicent ii, qui & percipi ea poſ-
ſe dicunt, & ſe ſapiẽtes eſſe profitentur. A. Tu, vt videtur. nos ad audiẽdum parati ſu-
mus. M. Mors igitur ipſa, quæ videtur notiſſima res eſſe, quid ſit, primùm eſt videndũ.
Sunt enim, qui diſceſſum animi à corpore putent eſſe mortem. ſunt, qui nullum cen-
ſeant fieri diſceſſum, ſed vnà animum & corpus occidere, animúmque cum corpore
extingui. Qui diſcedere animum cenſent, alii ſtatim diſſipari, alii diu permanere, alii
ſemper. Quid ſit porrò ipſe animus, aut vbi, aut vnde, magna diſſenſio eſt. aliis cor i-
pſum animus videtur: ex quo Excordes, Vecordes, Concordéſque dicuntur: & Naſica
ille prudens bis Conſul Corculum appellatus, &

Egregiè cordatus homo Catus AEliu' Sextus.

17 Empedocles, animum eſſe cenſet cordi ſuffuſum ſanguinem. Aliis pars quædam ce-
rebri viſa eſt animi principatum tenere. aliis nec cor ipſum placet, nec cerebri quan-
dam partem eſſe animum: ſed alii in corde, alii in cerebro dixerunt animi eſſe ſedem
& locum. Animum autem alii animam, vt ferè noſtri declarant, nominari. nam & A-
gere animam, & Efflare dicimus, & Animoſos, & Bene animatos, & Ex animi ſenten-
tia. ipſe autem animus ab anima dictus eſt. Zenoni Stoico animus ignis videtur. Sed
hæc quidem, quæ dixi, cor, cerebrum, animam, ignem, vulgò: reliqua ferè ſinguli, vt
multi ante veteres. Proximè autẽ Ariſtoxenus muſicus, idémque philoſophus, ipſius
corporis intentionem quandam, velut in cantu & fidibus, quæ harmonia dicitur, ſic
ex corporis totius natura & figura varios motus cieri, tanquam in cantu ſonos. Hic ab
artificio ſuo non receſſit, & tamen dixit aliquid, quod ipſum quale eſſet, erat multò an-
18 tè & dictum & explanatum à Platone. Xenocrates animi figurã, & quaſi corpus ne-
gauit eſſe, verum numerum dixit eſſe, cuius vis, vt iam antea Pythagoræ viſum erat, in
natura maxima eſſet. Eius doctor Plato triplicem finxit animam: cuius principatum,
id eſt rationem, in capite, ſicut in arce, poſuit: & duas partes ſeparare voluit, iram & cu
piditatem, quas locis diſcluſit: iram in pectore, cupiditatem ſubter præcordia locauit.
Dicæarchus autem in eo ſermone, quem Corinthi habitum tribus libris exponit do-
ctorum hominum diſputantium, primo libro multos loquẽtes facit: duobus Phere-
cratem quendam Phthiotã ſenem, quem ait à Deucalione ortum, diſſerentẽ inducit,
nihil eſſe omnino animũ, & hoc eſſe nomẽ totum inane, fruſtráque & animalia, & a-
nimãtes appellari: neque in homine ineſſe animũ, vel animã, nec in beſtia: vímque o-
mnem eã, qua vel agamus quid, vel ſentiamus, in omnibus corporibus viuis æquabi-
19 liter eſſe fuſam, nec ſeparabilem à corpore eſſe, quippe quæ nulla ſit, nec ſit quicquam
niſi corpus vnum & ſimplex, ita figuratum, vt temperatione naturæ vigeat & ſentiat.
Ariſtoteles lõgè omnibus (Platonẽ ſemper excipio) præſtãs & ingenio & diligẽtia, cũ
quatuor nota illa genera principiorũ eſſet cõplexus, è quibus omnia orirentur, quintã
quandã naturam cenſet eſſe, è qua ſit mẽs. cogitare enim, & prouidere, & diſcere, & do
cere, & inuenire aliquid, & tã multa alia, meminiſſe, amare, odiſſe, cupere, timere, angi,
lætari: hæc & ſimilia eorũ in horum quatuor generũ nullo ineſſe putat. quintũ genus
adhibet vacãs nomine, & ſic ipſum animum ἐντελέχειαν appellat nouo nomine, quaſi
quandã continuatam motionẽ & perennem. Niſi quæ me fortè fugiunt, hæ ſunt ferè
omniũ de animo ſententiæ. Democritũ enim, magnum quidẽ illum virum, ſed leui-
20 bus & rotundis corpuſculis efficientẽ animum concurſu quodã fortuito, omittamus:
nihil eſt enim apud illum, quod non atomorũ turba conficiat. Harum ſententiarum
quæ vera ſit, deus aliquis viderit: quæ veriſimillima, magna quæſtio eſt. Vtrum igitur
inter has ſententias diiudicare malumus, an ad propoſitum redire? A. Cuperẽ equidẽ
vtrunque, ſi poſſet. ſed eſt difficile confundere. quare ſi, vt iſta non differamus, liberari
mortis metu poſſumus, id agamus: ſin id nõ poteſt, niſi hac quæſtione animorum ex-
plicata, nunc, ſi videtur, hoc, illud aliàs. M. Quod malle te intelligo, id puto eſſe com-
modius. efficiet enim ratio, vt, quæcũque vera ſit earũ ſententiarũ, quas expoſui, mors

aut malum non ſit, aut ſit bonum potius. nam ſi cor, aut ſanguis, aut cerebrum eſt animus, certè, quoniã eſt corpus, interibit cum reliquo corpore: ſi anima eſt, fortaſſe diſſipabitur: ſi ignis, extinguetur: ſi eſt Ariſtoxeni harmonia, diſſoluetur. Quid de Dicæarcho dicã, qui nihil omnino animum dicat eſſe? his ſententiis omnibus nihil poſt mortem pertinere ad quenquam poteſt: pariter enim cum vita ſenſus amittitur. Non ſentientis autem nihil eſt vllam in partem quod interſit. Reliquorum ſententiæ ſpem afferunt, ſi te fortè hoc delectat, poſſe animos, cùm è corporibus exceſſerint, in cælum quaſi in domiciliũ ſuum peruenire. A. Me verò delectat: ídque primùm ita eſſe: deinde, etiam ſi non ſit, mihi tamẽ perſuaderi velim. M. Quid tibi ergo opera noſtra opus eſt? num eloquentia Platonem ſuperare poſſumus? euolue diligenter eius eum librum, qui eſt de animo: amplius quod deſideres, nihil erit. A. Feci mehercule, & quidem ſæpius: ſed neſcio quo modo, dum lego, aſſentior: cùm poſui librum, & mecum ipſe de immortalitate animorũ cœpi cogitare, aſſenſio omnis illa elabitur. M. Quid 12 hoc? dáſne aut manere animos poſt mortẽ, aut morte ipſa interire? A. Do verò. M. Quid ſi maneant? A. Beatos eſſe cõcedo. M. Si intereant? A. Non eſſe miſeros, quoniam ne ſint quidẽ. iam iſtuc coacti à te paulò antè conceſſimus. M. Quo modo igitur, aut cur mortẽ malum tibi videri dicis, quæ aut beatos nos efficiet animis manentibus, aut non miſeros ſenſu carẽtes? A. Expone igitur, niſi moleſtum eſt, primùm ſi potes, animos remanere poſt mortem: tum, ſi minus id obtinebis (eſt enim arduum) docebis carere omni malo mortem. ego enim iſtuc ipſum vereor, ne malum ſit, non dico carere ſenſu, ſed carendum eſſe. M. Auctoribus quidem ad iſtam ſententiam, quam vis obtineri, vti optimis poſſumus: quòd in omnibus cauſis & debet & ſolet valere plurimùm: & primùm quidem omni antiquitate: quæ quò propius aberat ab ortu & diuina progenie, hoc melius ea fortaſſe, quæ erant vera, cernebat. itaque vnum 13 illud erat inſitum priſcis illis, quos Caſcos appellat Ennius, eſſe in morte ſenſum, neque exceſſu vitæ ſic deleri hominem, vt funditus interiret: ídque cùm multis aliis rebus, tum è põtificio iure, & cerimoniis ſepulchrorum intelligi licet: quas maximis ingeniis præditi, nec tanta cura coluiſſent, nec violatas tam inexpiabili religione ſanxiſſent, niſi hæſiſſet in eorum mentibus, mortem non interitum eſſe omnia tollentem atque delentem, ſed quandam quaſi migrationem, commutationémque vitæ, quæ in claris viris & fœminis dux in cælũ ſoleret eſſe, in cæteris humi retineretur, & permaneret tamen. Ex hoc & noſtrorum opinione,

- Romulus in cælo cum diis genitalibus æuum
- Degit, vt famæ aſſentiens dixit Ennius: & apud Græcos, indéque perlapſus ad nos, & vſque ad Oceanum Hercules, tantus, & tam præſens habetur deus. Hinc Liber Seme- 14 le natus, eadémque famæ celebritate Tyndaridæ fratres, qui non modò adiutores in præliis victoriæ populi Ro. ſed etiam nuncii fuiſſe perhibentur. Quid? Ino Cadmi filia nónne Leucothea nominata à Græcis, Matuta habetur à noſtris? quid? totum propè cælum, ne plures perſequar, nónne humano genere completum eſt? Si verò ſcrutari vetera, & ex his ea, quæ ſcriptores Græciæ prodiderunt, eruere coner: ipſi illi maiorũ gentium dii qui habentur, hinc à nobis profecti in cælum reperientur. Quære, quorum demonſtrãtur ſepulchra in Græcia: reminiſcere, quoniam es initiatus, quæ traduntur myſteriis: tum denique, quàm hoc latè pateat, intelliges. Sed qui nõdum ea, quæ multis pòſt annis tractari cœpiſſent, phyſica didiciſſent, tantum ſibi perſuaſerant, quãtum natura admonente cognouerant, rationes & cauſas rerum non tenebant, viſis quibuſ- 15 dam ſæpe mouebantur, híſque maximè nocturnis, vt viderentur ii, qui vita exceſſerant, viuere. Vt porrò firmiſſimum hoc afferri videtur, cur deos eſſe credamus, quòd nulla gens tam fera, nemo omnium tam ſit immanis, cuius mentem non imbuerit deorum opinio. Multi de diis praua ſentiunt: id enim vicioſo more effici ſolet: omnes tamen eſſe vim & naturam diuinam arbitrantur. nec verò id collocutio hominum,

aut conſenſus efficit: non inſtitutis opinio eſt confirmata, non legibus. omni autem
in re conſenſio omnium gentiũ, lex naturæ putanda eſt. Quis eſt igitur, qui ſuorum
mortem primùm non eo lugeat, quòd eos orbatos vitæ commodis arbitretur? tolle
hanc opinionem: luctum ſuſtuleris. nemo enim mœret ſuo incommodo. dolent
fortaſſe, & anguntur: ſed illa lugubris lamentatio, fletúſque mœrens ex eo eſt, quòd
16 eum, quem dileximus, vitæ commodis priuatum arbitramur, ídque ſentire. atque hæc
ita ſentimus natura duce, nulla ratione, nulláque doctrina. Maximum verò argumen-
tum eſt, naturam ipſam de immortalitate animorum tacitam iudicare, quòd omni-
bus curæ ſunt, & maximæ quidem, quæ poſt mortem futura ſint. Serit arbores, quæ
alteri ſeculo proſint, vt ait Statius in Synephebis: quid ſpectans, niſi etiam poſtera ſe-
cula ad ſe pertinere? Ergo arbores ſeret diligens agricola, quarum aſpiciet baccam ipſe
nunquam: vir magnus leges, inſtituta, Rempub. conſeret. Quid procreatio liberorũ,
quid propagatio nominis, quid adoptiones filiorum, quid teſtamentorum diligen-
tia, quid ipſa ſepulchrorum monumẽta, quid elogia ſignificant, niſi nos futura etiam
cogitare? Quid illud? num dubitas, quin ſpecimen naturæ capi deceat ex optima qua-
que natura? Quæ eſt igitur melior in hominum genere natura, quàm eorum, qui ſe
17 natos ad homines iuuandos, tutandos, conſeruandos arbitrantur? Abiit ad deos Her-
cules. nunquam abiiſſet, niſi, cùm inter homines eſſet, eam ſibi viam muniuiſſet. ve-
tera iam iſta, & religione omnium conſecrata. Quid in hac Repub. tot, tantóſque vi-
ros ob Remp. interfectos cogitaſſe arbitramur? iiſdémne vt finibus nomẽ ſuum, qui-
bus vita, terminaretur? Nemo vnquam ſine magna ſpe immortalitatis ſe pro patria
offerret ad mortem. Licuit eſſe ocioſo Themiſtocli, licuit Epaminondæ, licuit, ne &
vetera & externa quæram, mihi: ſed neſcio quo modo inhæret in mentibus quaſi ſe-
culorum quoddam augurium futurorum: ídque in maximis ingeniis, altiſſimíſque
animis & exiſtit maximè, & apparet facillimé. quo quidem dempto, quis tam eſſet a-
mens, qui ſemper in laboribus & periculis viueret? loquor de principibus. Quid poë-
18 tæ? nónne poſt mortem nobilitari volunt? vnde ergo illud?

„ Aſpicite ò ciues ſenis Enniĩ imaginis formam.
„ Hic veſtrum panxit maxima facta patrum.

Mercedem gloriæ flagitat ab iis, quorum patres affecerat gloria. idémque,

„ Nemo me lachrymis decoret, nec funera fletu
„ Faxit. cur? volito viuus per ora virûm.

Sed quid poëtas? opifices etiam poſt mortem nobilitari volunt. quid enim Phidias
ſui ſimilem ſpeciem incluſit in clypeo Mineruæ, cùm inſcribere non liceret? quid no-
ſtri philoſophi? nónne in his ipſis libris, quos ſcribunt de contemnenda gloria, ſua no-
mina inſcribunt? Quòd ſi omnium conſenſus, naturæ vox eſt: omnéſque, qui vbique
ſunt, conſentiunt eſſe aliquid, quod ad eos pertineat, qui è vita ceſſerũt: nobis quoque
19 idem exiſtimandum eſt. & ſi, quorũ aut ingenio aut virtute animus excellit, eos arbi-
tramur, quia natura optima ſint, cernere naturæ vim maximè: veriſimile eſt, cùm
optimus quiſque maximè poſteritati ſeruiat, eſſe aliquid, cuius is poſt mortem ſenſum
ſit habiturus. Sed vt deos eſſe natura opinamur: qualéſque ſint, ratione cognoſcimus:
ſic permanere animos arbitramur conſenſu nationum omnium. qua in ſede maneãt,
qualéſque ſint, ratione diſcendum eſt. cuius ignoratio finxit inferos, eáſque formidi-
nes, quas tu contemnere non ſine cauſa videbare. in terram enim cadentibus corpo-
ribus, híſque humo tectis, ex quo dictum eſt humari, ſub terra cenſebant reliquam vi-
tam agi mortuorum. quam eorum opinionem magni errores conſecuti ſunt: quos
auxerunt poëtæ. frequens enim conſeſſus theatri, in quo ſunt mulierculæ & pueri,
20 mouetur audiens tam grande carmen:

„ Adſum, atque aduenio Acheronte vix via alta atque ardua,
„ Per ſpeluncas ſaxis ſtructas aſperis, pendentibus,

Maximis: vbi rigida conſtat craſſa caligo inferûm.

tantúmque valuit error, qui mihi quidem iam ſublatus videtur, vt corpora cremata
cùm ſcirent, tamen ea fieri apud inferos fingerent, quæ ſine corporibus nec fieri poſ-
ſent, nec intelligi. animos enim per ſe ipſos viuentes non poterant mente complecti:
formam aliquam, figurámque quærebant. inde Homeri tota νεκύια: inde ea quæ meus
amicus Appius νεκρομαντία faciebat: inde in vicinia noſtra Auerni lacus,

Vnde animæ excitantur obſcura vmbra, aperto oſtio
Alti Acherontis, falſo ſanguine imagines mortuorum. 31

Has tamen imagines loqui volunt: quod fieri nec ſine lingua, nec ſine palato, nec ſine
faucium, laterum, pulmonum vi & figura poteſt. nihil enim animo videre poterant:
ad oculos omnia referebant. Magni autem eſt ingenii reuocare mentem à ſenſibus,
& cogitationem à conſuetudine abducere. Itaque credo equidem etiam alios tot ſe-
culis diſputaſſe de animis, ſed, quod literis extet, Pherecides Syrus primùm dixit ani-
mos hominum eſſe ſempiternos. antiquus ſanè: fuit enim meo regnante gentili.
Hanc opinionem diſcipulus eius Pythagoras maximè confirmauit: qui cùm regnan-
te Tarquinio Superbo in Italiam veniſſet, tenuit magnam illam Græciam cum ho-
nore & diſciplina, tum etiam auctoritate: multáque ſecula poſtea ſic viguit Pythago-
reorum nomen, vt nulli alii docti viderentur. Sed redeo ad antiquos. Rationem il- 32
li ſententiæ ſuæ non ferè reddebant, niſi quid erat numeris aut deſcriptionibus ex-
plicandum. Platonem ferunt, vt Pythagoreos cognoſceret, in Italiam veniſſe, & in ea
cùm alios multos, tum Architam, Timæúmque cognouiſſe, & didiciſſe Pythagorea
omnia: primúmque de animorum æternitate non ſolùm ſenſiſſe idem, quod Pytha-
goras, ſed rationem etiam attuliſſe: quam, niſi quid dicis, prætermittamus, & hanc to-
tam ſpem immortalitatis relinquamus. A. An tu, cùm me in ſummam expectatio-
nem adduxeris, deſeris? errare mehercule malo cum Platone, quem tu quanti facias
ſcio, & quem ex tuo ore admiror, quàm cum iſtis vera ſentire. M. Macte virtute: ego
enim ipſe cum eodem ipſo non inuitus errauerim. Num igitur dubitamus, an, ſicut
pleraque, ſic & hoc? quanquam hoc quidem minimè: perſuadent enim mathemati-
ci, terram in medio mundi ſitam ad vniuerſi cæli cõplexum quaſi pũcti inſtar obtine-
re, quod κέντρον illi vocant: eam porrò naturam eſſe quatuor omnia gignentium cor- 33
porum, vt (quaſi partita habeant inter ſe & diuiſa momenta) terrena & humida ſuo-
pte nutu & ſuo pondere ad pares angulos in terram & in mare ferantur: reliquæ duæ
partes, vna ignea, altera animalis, vt illæ ſuperiores in medium locum mundi grauita-
te ferantur, & pondere: ſic hæ ſurſum rectis lineis in cæleſtem locum ſubuolent, ſiue
ipſa natura ſuperiora appetente, ſiue quòd à grauioribus leuiora natura repellantur.
Quæ cùm conſtent, perſpicuum debet eſſe, animos, cùm è corpore exceſſerint, ſiue illi
ſint animales, id eſt ſpirabiles, ſiue ignei, in ſublime ferri. Si verò aut numerus quidam
ſit animus, quod ſubtiliter magis, quàm dilucidè dicitur: aut quinta illa non nomina-
ta magis, quàm non intellecta natura: multò etiam integriora ac puriora ſunt, vt à ter-
ra longiſſimè ſe efferant. Horum igitur aliquid animus eſt, ne tam vegeta mens aut in 34
corde, cerebróue, aut in Empedocleo ſanguine demerſa iaceat. Dicæarchũ verò cum
Ariſtoxeno æquali & condiſcipulo ſuo, doctos ſanè homines, omittamus: quorum
alter ne cõdoluiſſe quidem vnquam videtur, qui animum ſe habere non ſentiat: alter
ita delectatur ſuis cantibus, vt eos etiam ad hæc transferre conetur. Harmoniam autẽ
ex ſonorum interuallis noſſe poſſumus, quorum varia compoſitio harmonias etiã ef-
ficit plures: membrorũ verò ſitus & figura corporis vacans animo, quã poſſit harmo-
niã efficere, non video. Sed hic quidẽ, quanuis eruditus ſit, ſicut eſt, hæc magiſtro cõce-
dat Ariſtoteli, canere ipſe doceat: bene enim illo prouerbio Græcorum præcipitur:

Quam quiſque norit artem, in hac ſe exerceat. 35

Illam verò funditus eiiciamus indiuiduorum corporũ, leuium, & rotundorũ concur-

ſionem fortuitam: quam tamen Democritus concaleſactam & ſpirabilem, id eſt animalem eſſe voluit. Is autem animus, qui ſi eſt horum quatuor generum, ex quibus omnia cõſtare dicuntur, ex inflammata anima conſtat, vt potiſſimum videri video Panætio, ſuperiora capeſſat neceſſe eſt: nihil enim habent hæc duo genera proni, & ſupera ſemper petunt. Ita, ſiue diſſipantur procul à terris, id euenit: ſiue permanẽt, & conſeruant habitum ſuum, hoc etiam magis neceſſe eſt ferantur ad cælum, & ab his perrumpatur & diuidatur craſſus hic & concretus aër, qui eſt terræ proximus. calidior eſt enim, vel potius ardentior animus, quàm eſt hic aër, quem modò dixi craſſum atque concretum. quod ex eo ſciri poteſt, quia corpora noſtra terreno principiorum gene-
re confecta, ardore animi concaleſcunt. Accedit, vt eo facilius animus euadat ex hoc aëre, quem ſæpe iam appello craſſum, eúmque perrumpat, quòd nihil eſt animo velocius, nulla eſt celeritas, quæ poſſit cum animi celeritate contendere. qui ſi permanet incorruptus, ſuíque ſimilis: neceſſe eſt ita feratur, vt penetret & diuidat omne cælum hoc, in quo nubes, imbres, ventíque coguntur, quod & humidum & caliginoſum eſt propter exhalationes terræ. quam regionem cum ſuperauit animus, naturamque ſui ſimilem cõtigit & agnouit: iunctus ex anima tenui, & ex ardore ſolis temperato, ignibus inſiſtit, & finem altius ſe efferendi facit. cùm enim ſui ſimilem & leuitatem & calorem adeptus eſt, tanquam paribus examinatus ponderibus, nullam in partem mouetur: eáque ei demum naturalis eſt ſedes, cùm ad ſui ſimile penetrauit, in quo nulla
37 re egens aletur, & ſuſtentabitur iiſdem rebus, quibus aſtra ſuſtentantur & aluntur.
Cùmque corporis facibus inflammari ſoleamus ad omnes ferè cupiditates, eóque magis incendi, quòd iis æmulemur, qui ea habeant, quæ nos habere cupiamus: profectò beati erimus, cum, corporibus relictis, & cupiditatum & æmulationum erimus expertes: quódque nunc facimus, cùm laxati curis ſumus, vt ſpectare aliquid velimus, & viſere: id multò tum faciemus liberius, totóſque nos in contemplandis rebus, perſpiciẽdíſque ponemus: propterea quod & natura ineſt in mentibus noſtris inſatiabilis quædam cupiditas veri videndi, & oræ ipſæ locorum illorum, quò peruenerimus, quò faciliorem nobis cognitionẽ rerum cæleſtium, eo maiorem cognoſcendi cupiditatem dabunt. hæc enim pulchritudo etiam in terris patritam illam & auitam (vt ait Theo-
38 phraſtus) philoſophiã cognitionis cupiditate incenſam excitauit. præcipuè verò fruẽtur ea, qui tum etiam, cùm has terras incolentes circunfuſi erant caligine, tamen acie mentis diſpicere cupiebant. Etenim ſi nunc aliquid aſſequi ſe putant, qui hoſtiũ Ponti viderunt, & eas anguſtias, per quas penetrauit ea, quæ eſt nominata

Argo, quia Argiui in ea delecti viri
Vecti petebant pellem inauratam arietis:

aut ii, qui Oceani freta illa viderunt,

Europam, Libyámque rapax vbi diuidit vnda:

quod tãdem ſpectaculum fore putamus, cùm totam terram contueri licebit, eiúſque cùm ſitum, formam, circunſcriptionem, tum & habitabiles regiones, & rurſum omni cultu propter vim frigoris aut caloris vacantes? nos enim ne nunc quidem oculis cernimus ea, quæ videmus. Neque enim eſt vllus ſenſus in corpore, ſed, vt non ſolũ phy-
39 ſici docent, verùm etiam medici, qui iſta aperta & patefacta viderunt: viæ quaſi quædam ſunt ad oculos, ad aureis, ad nares à ſede animi perforatæ. Itaque ſæpe aut cogitatione, aut aliqua vi morbi impediti, apertis atque integris & oculis & auribus, nec videmus, nec audimus: vt facilè intelligi poſſit, animum & videre & audire, nõ eas partes, quæ quaſi feneſtræ ſunt animi: quibus tamen ſentire nihil queat mẽs, niſi id agat & adſit. Quid, quòd eadẽ mente res diſſimillimas comprehẽdimus, vt colorem, ſaporem, calorem, odorem, ſonum? quæ nunquam quinque nunciis animus cognoſceret, niſi ad eum omnia referrentur, vt idem omnium iudex ſolus eſſet. Atque ea profectò tum multò puriora & dilucidiora cernentur, cùm, quò natura fert, liber animus per-

uenerit. nam nunc quidem, quanquam foramina illa, quæ patent ad animum à cor-
pore, callidiſſimo artificio natura fabricata eſt: tamen terrenis, concretiſque corpori-
bus ſunt interſepta quodam modó. Cùm autem nihil erit præter animum, nulla res 40
obiecta impediet, quo minus percipiat, quale quidque ſit. quanuis copioſè hæc dice-
remus, ſi res poſtularet, quàm multa, quàm varia ſpectacula animus in locis cæleſti-
bus eſſet habiturus. quæ quidem cogitans, ſoleo ſæpe mirari nonnullorum inſolen-
tiam philoſophorum, qui naturæ cognitionē admirantur, eiúſque inuentori & prin-
cipi gratias exultantes agunt, eúmque venerātur vt deum. liberatos enim ſe per eum
dicūt grauiſſimis dominis, terrore ſempiterno, & diurno ac nocturno metu. quo ter-
rore? quo metu? quæ eſt anus tam delira, quæ timeat iſta, quæ vos videlicet, ſi phyſica
non didiciſſetis, timeretis?

Acherontia templa, alta orci, pallida
Leti, obnubila, obſita tenebris loca.

non pudet philoſophum in eo gloriari, quòd hæc nō timeat, & quòd falſa eſſe cogno- 41
uerit? Ex quo intelligi poteſt, quàm acuti natura ſint, qui hæc ſine doctrina credituri
fuerint. præclarum autem neſcio quid adepti ſunt, qui didicerūt, ſe, cùm tēpus mortis
veniſſet, totos eſſe perituros. quod vt ita ſit (nihil enim pugno) quid habet iſta res aut
lætabile aut glorioſum? nec tamen mihi ſanè quicquam occurrit, cur non Pythagoræ
ſit & Platonis vera ſententia: vt enim rationem Plato nullam afferret (vide, quid ho-
mini tribuam) ipſa auctoritate me frangeret. tot autem rationes attulit, vt velle cæte-
ris, ſibi certè perſuaſiſſe videatur. ſed plurimi contra nituntur, animóſque quaſi capite
damnatos morte mulctant: neque aliud eſt quicquam, cur incredibilis his animorum
videatur æternitas, niſi quòd nequeunt, qualis animus ſit vacās corpore, intelligere, &
cogitatione comprehendere. quaſi verò intelligant qualis ſit in ipſo corpore, quæ con 42
formatio, quæ magnitudo, qui locus: vt, ſi iam poſſent in homine vno cerni omnia,
quæ nunc tecta ſunt, caſurúſne in conſpectum videatur animus, an tāta ſit eius tenui-
tas, vt fugiat aciem. Hæc reputent iſti, qui negant animum ſine corpore ſe intelligere
poſſe: videbunt, quem in ipſo corpore intelligant. mihi quidem naturā animi intuen-
ti, multò difficilior occurrit cogitatio, multóque obſcurior, qualis animus in corpore
ſit tanquam alienæ domui, quàm qualis, cùm exierit, & in liberum cælum quaſi in do
mum ſuam venerit. ſi enim, quod nunquam vidimus, id quale ſit intelligere non poſ-
ſumus, certè & deum ipſum, & diuinum animum, corpore liberatū, cogitatione com
plecti non poſſumus. Dicæarchus quidē, & Ariſtoxenus, quia difficilis erat animi, quid
aut qualis eſſet intelligentia, nullum omnino animum eſſe dixerunt. eſt illud quidem 43
vel maximum, animo ipſo animum videre: & nimirum hanc habet vim præceptum
Apollinis, quo monet, vt ſe quiſque noſcat. non enim, credo, id præcipit, vt mēbra no
ſtra, aut ſtaturam figurámue noſcamus: neque nos corpora ſumus: neque ego tibi di-
cens hoc, corpori tuo dico. cùm igitur, Noſce te, dicit, hoc dicit, Noſce animū tuum.
nam corpus quidē quaſi vas eſt, aut aliquod animi receptaculum: ab animo tuo quic-
quid agitur, id agitur à te. Hunc igitur noſſe, niſi diuinū eſſet, non eſſet hoc acrioris cu-
iuſdam animi præceptum: ſic, vt tributum deo ſit. hoc eſt ſeipſum poſſe cognoſcere.
Sed ſi, qualis ſit animus, ipſe animus neſciat, dic quæſo, ne eſſe quidem ſe ſciet? ne mo-
ueri quidē ſe? ex quo illa ratio nata eſt Platonis, quæ à Socrate eſt in Phædro explicata,
à me autē poſita eſt in ſexto libro de Rep. Quod ſemper mouetur, id æternū eſt. quod
autē motum affert alicui, quódque ipſum agitatur aliunde, quando finē habet motus, 44
viuēdi quoque finē habeat neceſſe eſt. ſolū igitur, quod ſeipſum mouet, quia nunquā
deſeritur à ſe, nunquā ne moueri quidem deſinit. quin etiā cæteris, quæ mouentur, hic
fons, hoc principiū eſt mouendi. Principii autē nulla eſt origo: nā ex principio oriun-
tur omnia: ipſum autem nulla ex re alia naſci poteſt. nec enim eſſet id principiū, quod
gigneretur aliunde. quod ſi nunquam oritur, ne occidit quidem vnquam. nam prin-

„ cipium extinctum nec ipſum ab alio renaſcetur, nec à ſe aliud creabit, ſi quidem ne-
„ ceſſe eſt à principio oriri omnia. Ita fit, vt motus principium ex eo ſit, quod ipſum à
„ ſe mouetur. id autem nec naſci poteſt, nec mori. vel cócidat omne cælum, omníſque
„ natura conſiſtat neceſſe eſt, nec vim vllam nácíſcatur, qua primo impulſu moueatur.
Cùm pateat igitur æternum id eſſe, quod ſe ipſum moueat: quis eſt, qui hanc naturá
45 animis eſſe tributam neget? inanimum eſt enim omne, quod pulſu agitatur externo.
quod autem eſt animatum, id motu cietur interiore, & ſuo. nam hæc eſt propria na-
tura animi atque vis: quæ ſi eſt vna ex omnibus, quæ ſe ipſam ſemper moueat, neque
nata certè eſt, & æterna eſt. Licet concurrãt plebeii omnes philoſophi (ſic enim ii, qui
à Platone & Socrate, & ab illa familia diſſident, appellandi videntur) non modò ni-
hil vnquam tam eleganter explicabunt, ſed ne hoc quidem ipſum quàm ſubtiliter có-
cluſum ſit intelligent. Sentit igitur animus ſe moueri: quod cùm ſentit, illud vnà ſen-
tit, ſe vi ſua, non aliena moueri: nec accidere poſſe, vt ipſe vnquam à ſe deſeratur. Ex
quo efficitur æternitas, niſi quid habes ad hæc. A. Ego verò facile ſum paſſus ne in
mentem quidem mihi aliquid cõtra venire: ita iſti faueo ſententiæ. M. Quid illa tan-
dem, num leuiora cenſes, quæ declarant ineſſe in animis hominum diuina quædam?
46 quæ ſi cernerem quemadmodum naſci poſſent, etiam, quemadmodum interirẽt, vi-
derem. nam ſanguinem, bilem, pituitam, oſſa, neruos, venas, omnem denique mem-
brorum & totius corporis figuram videor poſſe dicere, vnde concreta, & quo modo
facta ſint. Per animum ipſum, ſi nihil eſſet in eo, niſi id vt per eum viueremus, tam
natura putarem hominis vitam ſuſtentari, quàm vitis, quàm arboris: hæc enim etiam
dicimus viuere. Item ſi nihil haberet animus hominis, niſi vt appeteret aut refugeret,
id quoque eſſet ei commune cum beſtiis. Habet primùm memoriam, & eam infini-
tam rerum innumerabilium: quam quidem Plato recordationem eſſe vult ſuperio-
ris vitæ. nam in illo libro, qui inſcribitur Menon, puſionem quendam Socrates inter-
rogat quædam geometrica de dimenſione quadrati. ad ea ſic ille reſpondit, vt puer: &
tamen ita faciles interrogationes ſunt, vt gradatim reſpondens eodem perueniat, quò
47 ſi geometrica didiciſſet. Ex quo effici vult Socrates, vt diſcere nihil aliud ſit, quàm re-
cordari, quem locum multò etiam accuratius explicat in eo ſermone, quem habuit
eo ipſo die, quo exceſſit è vita. docet enim quemuis, qui omnium rerum rudis eſſe vi-
deatur, bene interroganti reſpondentem, declarare, ſe non tum illa diſcere, ſed remi-
niſcendo recognoſcere: nec verò fieri vllo modo poſſe, vt à pueris tot rerum atque
tantarum inſitas, & quaſi conſignatas in animis notiones, quas ἐννοίας vocant, habere-
mus, niſi animus, antequam corpus intraſſet, in rerum cognitione viguiſſet. cúmque
nihil eſſet, vt omnibus locis à Platone diſſeritur (nihil enim putat eſſe, quod oriatur
& intereat, ídque ſolum eſſe, quod ſemper tale ſit, qualem ideam appellat ille, nos ſpe-
ciem) non potuit animus hæc in corpore incluſus cognoſcere, cognita attulit. Ex quo
48 tam multarum rerum cognitionis admiratio tollitur: neque ea planè videt animus,
cùm tam repentè in tam inſolitum, támque perturbatum domiciliũ immigrauit, ſed
cùm ſe collegit atque recreauit, tum agnoſcit ea reminiſcendo. Ita nihil aliud eſt di-
ſcere, niſi recordari. Ego autem maiore etiam quodam modo memoriam admiror:
quid eſt enim illud, quo meminimus? aut quam habet vim? aut vnde naturam? non
quæro, quanta memoria Simonides fuiſſe dicatur, quanta Theodectes, quãta is, qui à
Pyrrho legatus ad Senatũ eſt miſſus, Cyneas, quanta nuper Carneades, quãta qui mo-
dò fuit, Scepſius Metrodorus, quanta noſter Hortenſius: de communi hominum
memoria loquor, & eorum maximè, qui in aliquo maiore ſtudio & arte verſantur:
quorum quanta mens ſit, difficile eſt exiſtimare: ita multa meminerunt. Quorſum
49 igitur hæc ſpectat oratio? quæ ſit illa vis, & vnde ſit, intelligendũ puto. non eſt certè
nec cordis, nec ſanguinis, nec cerebri, nec atomorum. anima ſit animus, ignísue, ne-
ſcio: nec me pudet, vt iſtos, fateri neſcire quod neſciam: illud ſi vlla alia de re obſcura

affirmare poſſem, ſiue anima, ſiue ignis ſit animus, eum iurarem eſſe diuinum. quid enim, obſecro te, terráne tibi, aut hoc nebuloſo & caliginoſo cælo aut ſata, aut concreta videtur tanta vis memoriæ? ſi, quid ſit hoc, non vides: at, quale ſit, vides. ſi ne id quidem: at, quantum ſit, profectò vides. Quid igitur? vtrum capacitatem aliquam in animo putamus eſſe, quò tanquam in aliquod vas ea, quæ meminimus, infundantur? abſurdum id quidem. qui enim fundus, aut quæ talis animi figura intelligi poteſt? aut quæ tanta omnino capacitas? an imprimi quaſi ceram animum putamus, & memoriam eſſe ſignatarum rerũ in mente veſtigia? quæ poſſunt verborum, quæ rerum ipſarum eſſe veſtigia? quæ porrò tam immenſa magnitudo, quæ illa tam multa poſſit effingere? quid illa vis, quæ tandem eſt, quæ inueſtigat occulta, quæ inuentio atque excogitatio dicitur? ex hacne tibi terrena, mortalíque natura & caduca concreta ea videtur? aut qui primus, quod ſummæ ſapientiæ Pythagoræ viſum eſt, omnibus rebus impoſuit nomina? aut qui diſſipatos homines congregauit, & ad ſocietatem vitæ conuocauit? aut qui ſonos vocis, qui infiniti videbantur, paucis literarum notis terminauit? aut qui errantium ſtellarum curſus, progreſſiones, inſtitioneſque notauit? omnes magni, etiam ſuperiores, qui fruges, qui veſtitum, qui tecta, qui cultum vitæ, qui præſidia contra feras inuenerunt: à quibus manſuefacti & exculti, à neceſſariis artificiis ad elegantiora defluximus. nam & auribus oblectatio magna ex parte eſt inuenta, & tẽperata varietate & natura ſonorum: & aſtra ſuſpeximus, tum ea, quæ ſunt infixa certis locis, tum illa non re, ſed vocabulo errantia. quorum conuerſiones, omneſque motus qui animus vidit, is docuit ſimilem animum ſuum eius eſſe, qui ea fabricatus in cælo eſſet. Nam cùm Archimedes lunæ, ſolis, quinque errantium motus in ſphæram illigauit, effecit idem, quod ille, qui in Timæo mundum ædificauit Platonis deus, vt tarditate & celeritate diſſimillimos motus vna regeret conuerſio. Quod ſi in hoc mũdo fieri ſine deo non poteſt, ne in ſphæra quidem eoſdem motus Archimedes ſine diuino ingenio potuiſſet imitari. Mihi verò ne hæc quidem notiora & illuſtriora carere vi diuina videntur, vt ego aut poëtam graue plenúmque carmen ſine cæleſti aliquo mentis inſtinctu putem fundere, aut eloquentiam ſine quadam vi maiore fluere, abundantem ſonantibus verbis, vberibúſque ſententiis. Philoſophia verò, omnium mater artium, quid eſt aliud, niſi, vt Plato ait, donum: vt ego, inuentum deorum? Hæc nos primùm ad illorum cultum, deinde ad ius hominum, quod ſitum eſt in generis humani ſocietate, tum ad modeſtiam, magnitudinémque animi erudiuit: eadémque ab animo, tanquam ab oculis, caliginem diſpulit, vt omnia ſupera, infera, prima, vltima, media videremus. Prorſus hæc diuina mihi videtur vis, quæ tot res efficiat, & tantas. Quid eſt enim memoria rerum & verborum? quid porrò inuentio? profectò id, quo nec in deo quicquam maius intelligi poteſt. Non enim ambroſia deos, aut nectare, aut Iuuentate pocula miniſtrãte lætari arbitror: nec Homerũ audio, qui Ganymedem à diis raptum ait propter formam, vt Ioui pocula miniſtraret. non iuſta cauſa cur Laomedonti tanta fieret iniuria. Fingebat hæc Homerus, & humana ad deos transferebat: diuina mallem ad nos. quæ autem diuina? vigere, ſapere, inuenire, meminiſſe. ergo animus, qui, vt ego dico, diuinus, vt Euripides audet dicere, deus eſt. Et quidem ſi deus aut anima aut ignis eſt, idem eſt animus hominis. nam vt illa natura cæleſtis & terra vacat, & humore: ſic vtriuſque harum rerum humanus animus eſt expers. ſin autem eſt quinta quædam natura ab Ariſtotele inducta, primùm hæc & deorum eſt & animorum. Hanc nos ſententiam ſecuti, his ipſis verbis in conſolatione hæc expreſſimus: Animorum nulla in terris origo inueniri poteſt: nihil enim eſt in animis mixtum atque concretum, aut quod ex terra natum atque fictum eſſe videatur: nihil ne aut humidum quidem, aut flabile, aut igneum: his enim in naturis nihil ineſt, quod vim memoriæ, mentis, cogitationis habeat, quod & præterita teneat, & futura prouideat, & complecti poſſit præſentia:

quæ ſola diuina ſunt. nec inuenietur vnquam, vnde ad hominem venire poſſint, niſi à deo. Singularis eſt igitur quædam natura atque vis animi, ſeiuncta ab his vſitatis, no
14 tíſque naturis. Itaque quicquid eſt illud, quod ſentit, quod ſapit, quod vult, quod viget, cæleſte & diuinum eſt, ob eámque rē æternum ſit neceſſe eſt: nec verò deus ipſe, qui intelligitur à nobis, alio modo intelligi poteſt, niſi mens ſoluta quædam, & libera, ſegregata ab omni concretione mortali, omnia ſentiens & mouēs, ipſáque prædita motu ſempiterno. hoc è genere atque eadem è natura eſt humana mens. Vbi igitur, aut qualis eſt iſta mens? vbi tua, aut qualis? potéſne dicere? an, ſi omnia ad intelligendum non habeo, quæ habere vellem, ne iis quidem, quæ habeo, mihi per te vti licebit? nō valet tantum animus, vt ſeſe ipſe videat: at vt oculus, ſic animus ſeſe non videns alia cernit. non videt autem, quod minimum eſt, formam ſuam. fortaſſe: quanquam id quoque: ſed relinquamus: vim certè, ſagacitatem, memoriam, motum, celeritatem videt.
15 hæc magna, hæc diuina, hæc ſempiterna ſunt. qua facie quidem ſit, aut vbi habitet, ne quærendum quidem eſt. vt, cùm videmus ſpeciem primùm, candorémque cæli, deinde conuerſionis celeritatem tantam, quantam cogitare non poſſumus: tum viciſſitudines dierum atque noctium, commutationéſque tēporum quadripartitas, ad maturitatem frugum, & ad tēperationem corporum aptas, eorúmque omnium moderatorem & ducem ſolem, lunámque accretione & diminutione luminis quaſi faſtorum notātem & ſignificantem dies. tum in eodē orbe in XII. partes diſtributo, quinque ſtellas ferri, eoſdem curſus conſtantiſſimè ſeruantes, diſparibus inter ſe motibus, nocturnámque cæli formā vndique ſideribus ornatam. tum globum terræ eminentē è mari, fixum in medio mundi vniuerſi loco, duabus oris diſtantibus habitabilem &
16 cultum: quarum altera, quam nos incolimus, ſub axe poſita ad ſtellas ſeptem, vnde

„ Horrifer Aquilonis ſtridor gelidas molitur niues:

altera Auſtralis, ignota nobis, quam vocant Græci ἀντίχθονα: cæteras partes incultas, quòd aut frigore rigeant, aut vrantur calore: hic autem, vbi habitamus, non intermittit ſuo tempore

„ Cælum niteſcere, arbores frondeſcere,
„ Vites lætificæ pampinis pubeſcere,
„ Rami baccarum vbertate incurueſcere,
„ Segetes largiri fruges, florere omnia,
„ Fontes ſcatere, herbis prata conueſtirier:

tum multitudinem pecudum partim ad veſcendum, partim ad cultus agrorum, par-
17 tim ad vehendùm, partim ad corpora veſtienda: hominémque ipſum quaſi contemplatorē cæli ac deorum, ipſorúmque cultorem, atque hominis vtilitati agros omnes & maria parentia. Hæc igitur, & alia innumerabilia cùm cernimus, poſſumúſne dubitare, quin his præſit aliquis vel effector, ſi hæc nata ſunt, vt Platoni videtur: vel, ſi ſemper fuerint, vt Ariſtoteli placet, moderator tanti operis & muneris? ſic mentem hominis, quamuis eam non videas, vt deum non vides: tamen, vt deum agnoſcis ex operibus eius, ſic ex memoria rerum & inuentione & celeritate motus, omníque pulchritudine virtutis vim diuinam mentis agnoſcito. In quo igitur loco eſt? credo equidem in capite. &, cur credam, afferre poſſum: ſed de hoc aliàs: nunc vbi vbi ſit animus, certè quidem in te eſt. quæ eſt ei natura? propria puto, & ſua. ſed fac ignē, fac ſpirabilē: nihil ad id, de quo agimus. illud modò videto, vt deū noris, etſi eius ignores & locum, & fa-
18 ciem, ſic animum tibi tuum notum eſſe oportere, etiam ſi eius ignores & locum & formam. in animi autem cognitione dubitare non poſſumus, niſi planè in phyſicis plumbei ſumus, quin nihil ſit animis admixtum, nihil concretum, nihil copulatum, nihil coagmentatū, nihil duplex. quod cùm ita ſit, certè nec ſecerni, nec diuidi, nec diſcerpi, nec diſtrahi poteſt: nec interire igitur: eſt enim interitus quaſi diſceſſus & ſecretio ac diremptus earum partium, quæ ante interitum iunctione aliqua tenebātur,

His & talibus adductus Socrates, nec patronum quæſiuit ad iudicium capitis, nec iudicibus ſupplex fuit: adhibuítque liberã contumaciam à magnitudine animi ductã, non à ſuperbia: & ſupremo vitæ die de hoc ipſo multa diſſeruit: & paucis antè diebus, cùm facilè poſſet educi è cuſtodia, noluit: & cùm penè in manu iam mortiferũ illud teneret poculum, locutus ita eſt, vt non ad mortẽ trud[illegible] verùm in cælum videretur aſcendere. ita enim cenſebat, itáque diſſeruit, duas eſſe vias, duplicéſque curſus animorum è corpore excedentium. nam qui ſe humanis vitiis contaminaſſent, & ſe totos libidinibus dedidiſſent, quibus cæcati velut domeſticis vitiis atque flagitiis ſe inquinaſſent, vel in Rep. violãda fraudes inexpiabiles concepiſſent, iis deuium quoddã iter eſſe ſecluſum à concilio deorũ. qui autẽ ſe integros, caſtóſque ſeruauiſſent, quibúſque fuiſſet minima cum corporibus contagio, ſeſeque ab his ſemper ſeuocaſſent, eſſéntque in corporibus humanis vitam imitati deorum, his ad illos, à quibus eſſent profecti, reditum facilem patere. itaque commemorat, vt cygni, qui non ſine cauſa Apollini dicati ſunt, ſed quòd ab eo diuinationem habere videantur, qua prouidentes quid in morte boni ſit, cum cantu & voluptate moriantur: ſic omnibus & bonis & doctis eſſe faciẽdum. Nec verò de hoc quiſquam dubitare poſſet, niſi idem nobis accideret diligẽter de animo cogitãtibus, quod iis ſæpe vſu venit, qui acriter oculis deficiẽtem ſolem intuerentur, vt aſpectum omnino amitterent: ſic mentis acies ſe ipſam intuẽs, nonnunquam hebeſcit: ob eámque cauſam contẽplandi diligentiam amittimus. Itaque dubitans, circunſpectãs, hæſitans, multa aduerſa reuerens, tãquam ratis in mari immẽſo, noſtra vehitur oratio. Sed hæc & vetera, & à Græcis. Cato autem ſic abiit è vita, vt cauſam moriendi nactum ſe eſſe gauderet. Vetat enim dominans ille in nobis deus iniuſſu hinc nos ſuo demigrare. Cùm verò cauſam iuſtam deus ipſe dederit, vt tũc Socrati, nunc Catoni, ſæpe multis: næ ille mediuſfidius vir ſapiẽs, lætus ex his tenebris in lucem illam exceſſerit: nec tamen illa vincula carceris ruperit: leges enim vetant: ſed, tanquam à magiſtratu, aut ab aliqua poteſtate legitima, ſic à deo euocatus atque emiſſus exierit. tota enim philoſophorum vita, vt ait idem, commentatio mortis eſt. nam quid aliud agimus, cùm à voluptate, id eſt à corpore, cùm à re familiari, quæ eſt miniſtra & famula corporis, cùm à Repub. cùm à negotio omni ſeuocãmus animũ: quid, inquam, tum agimus, niſi animum ad ſe ipſum aduocamus, ſecum eſſe cogimus, maximéque à corpore abducimus? ſecernere autem à corpore animum, nequicquam aliud eſt, quàm emori diſcere. Quare hoc commẽtemur, mihi crede: diſiungamúſque nos à corporibus, id eſt conſueſcamus mori. hoc & dum erimus in terris, erit illi cæleſti vitæ ſimile: & cùm illuc ex his vinculis emiſſi feremur, minus tardabitur curſus animorum. nam qui in compedibus corporis ſemper fuerunt, etiam cùm ſoluti ſunt, tardius ingrediuntur, vt ii, qui ferro vincti multos annos fuerũt, quò cùm venerimus, tum denique viuemus. nam hæc quidem vita, mors eſt: quam lamentari poſſem, ſi liberet. A. Satis tu quidem in conſolatione es lamentatus: quam cùm lego, nihil malo, quàm has res relinquere: his verò modò auditis, multò magis. M. Veniet tempus, & quidem celeriter, & ſiue retractabis, ſiue properabis: volat enim ætas. tãtùm autem abeſt ab eo, vt malum mors ſit, quod tibi dudum videbatur, vt verear, ne homini nihil ſit nõ malum aliud certè, ſed nihil bonum aliud potius: ſi quidem vel dii ipſi, vel cum diis futuri ſumus. A. Quid refert? adſunt enim qui hæc non probent. M. Ego autẽ nunquam ita te in hoc ſermone dimittam vlla vti ratione, vt mors tibi videri malum poſſit. A. Quî poteſt, cùm iſta cognouerim? M. Quî poſſit, rogas? cateruæ veniunt contradicentium non ſolùm Epicureorum, quos equidem non deſpicio, ſed neſcio quo modo doctiſſimus quiſque contemnit. Acerrimè autẽ deliciæ meæ Dicæarchus contra hanc immortalitatẽ diſſeruit. is enim tres libros ſcripſit, qui Leſbiaci vocãtur, quòd Mitylenis ſermo habetur: in quibus vult efficere, animos eſſe mortales. Stoici autem vſuram nobis largiuntur tanquã cornicibus. diu manſuros aiunt animos, ſemper

negăt. num vis igitur audire,cur,etiam ſi ita ſit,mors tamen non ſit in malis? A. Vt videtur. ſed me nemo de immortalitate depellet. M. Laudo id quidem: etſi nihil nimis oportet cõfidere:mouemur enim ſæpe aliquo acotè concluſo:labamus,mutamúſque ſententiam clarioribus etiam in rebus: in his eſt enim aliqua obſcuritas. id igitur ſi acciderit,ſimus armati. A. Sanè quidem:ſed,ne accidat,prouidebo. M. Num quid igitur eſt cauſæ,quin amicos noſtros Stoicos dimittamus, eos dieo,qui aiunt animos ma-
64 nere,è corpore cùm exceſſerint,ſed non ſemper? iſtos verò, qui,quod tota in hac cauſa difficillimum eſt,ſuſcipiant,poſſe animum manere corpore vacantem:illud autem, quod non modò facile ad credendum eſt, ſed eo conceſſo,quod volunt, conſequens, id certè non dant, vt cùm diu permanſerit,ne intereat. A. Bene reprehendis:& ſe iſto modo res habet. M. Credamus igitur Panætio,à Platone ſuo diſſentiẽti. quem enim omnibus locis diuinum, quem ſapiẽtiſſimom, quem ſanctiſſimum, quem Homerum philoſophorum appellat, huius hanc vnam ſententiam de immortalitate animorum non probat. vult enim,quod nemo negat, quicquid natũ ſit,interire: naſci autem animos,quod declarat eorum ſimilitudo,qui procreantur: quæ etiam in ingeniis,non ſolùm in corporibus appareat. alteram autem affert rationẽ, nihil eſſe,quod doleat,quin
65 id ægrum eſſe quoque poſſit:quod autem in morbum cadat,id etiam interiturum:dolere autem animos,ergo etiam interire. Hæc refelli poſſunt: ſunt enim ignorãtis. cùm de æternitate animorum dicatur,de mente dici, quæ omni turbido motu ſemper vacet: non de partibus iis, in quibus ægritudines,iræ, libidinéſque verſentur: quas is,contra quem hæc dicantur, ſemotas à mente & diſcluſas putat. nam ſimilitudo magis apparet in beſtiis: quarum animi ſunt rationis expertes. hominum autem ſimilitudo in corporum figura magis extat: & ipſi animi magni refert quali in corpore locati ſint. multa enim è corpore exiſtunt,quæ acuant mentem:multa,quæ obtundant. Ariſtoteles quidem ait, omnes ingenioſos melancholicos eſſe: vt ego me tardiorem eſſe non moleſtè feram.enumerat multos:idque quaſi cõſtet,rationem,cur ita fiat,affert. Quòd ſi tanta vis eſt ad habitum mentis in iis,quæ gignuntur in corpore,ea ſunt autem,quæ-
66 cunque ſunt quæ ſimilitudinem faciẽt:nihil neceſſitatis affert,cur naſcatur animi ſimilitudo. Omitto ſimilitudines:vellem adeſſe poſſet Panætius.vixit cum Africano.quærerem ex eo, cuius ſuorum ſimilis fuiſſet Africani fratris nepos, facie vel patris vita omnium perditorum ita ſimilis, vt eſſet facilè deterrimus.cuius etiam ſimilis P. Craſſi, & ſapientis & eloquentis hominis nepos, multorúmque aliorum virorum clarorum, quos nihil attinet nominare,nepotes & filii. Sed quid agimus? oblitíne ſumus, hoc nũc nobis eſſe propoſitum:cùm ſatis de æternitate dixiſſemus,ne,ſi interirent quidem animi, quicquam mali eſſe in morte? A. Ego verò memineram : ſed te de æternitate dicentem aberrare propoſito facilè patiebar. M. Video te alta ſpectare, & velle in cælum migrare. A. Spero fore, vt contingat id nobis : ſed fac, vt iſti volunt, animos
67 non remanere poſt mortem : video nos, ſi ita ſit, priuari ſpe beatioris vitæ. M. Mali verò quid affert iſta ſentẽtia? fac animum ſic interire vt corpus: num igitur aliquis dolor, aut omnino poſt mortem ſenſus in corpore eſt? Nemo id quidem dicit : etſi Democritum inſimulat Epicurus: Democritici negant. Ne in animo quidem igitur ſenſus remanet : ipſe enim nuſquam eſt. Vbi igitur malum eſt, quoniam nihil tertium? an quoniã ipſe animi diſceſſus à corpore non fit ſine dolore? vt credam ita eſſe, quàm eſt id exiguum:& falſum eſſe arbitror:& fit plerunque ſine ſenſu, nonnunqoam etiam cum voluptate: totúmque leue eſt, qualecunque eſt. fit enim ad punctum temporis. illud angit, vel potius excruciat, diſceſſus ab omnibus iis, quæ ſunt bona in vita. vide, ne à malis dici verius poſſit. Quid ego nunc lugeam vitam hominum? verè & iure poſſum:ſed quid neceſſe eſt,cùm id agam,ne poſt mortem miſeros nos putemus fore,
68 vitam etiã efficere deplorãdo miſeriorẽ? fecimus hoc in eo libro,in quo noſmetipſos, quantũ potuimus,cõſolati ſumus. A' malis igitur mors abducit, non à bonis, verum ſi

H.i.

quærimus. Hoc quidem à Cyrenaico Hegeſia ſic copioſè diſputatur, vt is à Rege Ptolemæo prohibitus eſſe dicatur illa in ſcholis dicere, quòd multi, his auditis, mortem ſibi ipſi conſciſcerẽt. Callimachi quidem epigramma in Ambraciotam Cleombrotum eſt: quem ait, cùm nihil ei accidiſſet aduerſi, è muro ſe in mare abieciſſe lecto Platonis libro. eius autem, quem dixi, Hegeſiæ liber eſt ἀποκαρτερῶν: quòd à vita quidam per inediam diſcedẽs, reuocatur ab amicis: quibus reſpõdens vitæ humanæ enumerat incommoda. Poſſem id facere: etſi minus, quàm ille, qui omnino viuere expedire nemini putat. Omitto alios. etiámne nobis expedit, qui & domeſticis & forenſibus ſolatiis, ornamentíſque priuati, certè, ſi antè occidiſſemus, mors nos à malis, non à bonis abſtraxiſſet? Sit igitur aliquis, qui nihil mali habeat, nullum à fortuna vulnus acceperit. Metel- 69
lus ille honoratus quatuor filiis, at quinquaginta Priamus: è quibus decem & ſeptem iuſta vxore nati: in vtroque eandem habuit fortuna poteſtatem, ſed vſa in altero eſt. Metellum enim multi filii, filiæ, nepotes, neptes in rogum impoſuerũt: Priamum autem tanta progenie orbatum, cùm in aram confugiſſet, hoſtilis manus interemit. Hic ſi viuis filiis, incolumi regno occidiſſet,

- Aſtante ope barbarica,
- Tectis cælatis, laqueatis:

vtrum tandem à bonis, an à malis diſceſſiſſet? tum profectò videretur à bonis. At certè ei melius eueniſſet, nec tam flebiliter illa canerentur,

- Hæc omnia vidi inflammari, 70
- Priamo vi vitam euitari,
- Iouis aram ſanguine turpari.

quaſi verò iſta, vel quicquam tum potuerit ei melius accidere. quod ſi antè occidiſſet, tamen euentum omnino amiſiſſet. hoc autem tempore ſenſum malorũ amiſit. Pompeio noſtro familiari, cùm grauiter ægrotaret Neapoli, melius eſt factum, coronati Neapolitani fuerunt. nimirum etiam Puteolani vulgò ex oppidis publicè gratulabantur. ineptum ſanè negotium, & græculum, ſed tamen fortunatum. Vtrum igitur, ſi tum eſſet extinctus, à bonis rebus, an à malis diſceſſiſſet? certè à miſeris. non enim cum ſocero bellũ geſſiſſet, non imparatus arma ſumpſiſſet, non domũ reliquiſſet, non ex Italia fugiſſet, non exercitu amiſſo nudus in ſeruorũ ferrum & manus incidiſſet, non libe- 71
ri defleti, non fortunæ omnes à victoribus poſſiderẽtur. qui, ſi mortem tum obiſſet, in ampliſſimis fortunis occidiſſet: is propagatione vitæ quot, quantas, quàm incredibiles hauſit calamitates? Hæc morte effugiuntur, etiam ſi non euenerint, tamen quia poſſunt euenire. ſed homines ea ſibi accidere poſſe non cogitant: Metelli ſperat ſibi quiſque fortunam: proinde quaſi aut plures fortunati ſint, quàm infelices: aut certi quicquam ſit in rebus humanis: aut ſperare ſit prudentius, quàm timere. Sed hoc ipſum concedatur, bonis rebus homines morte priuari: ergo etiam carere mortuos vitæ commodis, ídque eſſe miſerum, certè ita dicant neceſſe eſt. An poteſt is, qui non eſt, re vlla carere? triſte enim eſt nomen ipſum carẽdi, quia ſubiicitur hæc vis: habuit, non habet: deſiderat, requirit, indiget. Opinor hæc incommoda ſunt carentis: caret oculis, odioſa cæci- 72
tas: liberis, orbitas. valet hoc in viuis: mortuorum autem non vitæ modò commodis, ſed ne vita quidem ipſa quiſquam caret. de mortuis loquor, qui nulli ſunt. nos, qui ſumus, num aut ſi cornibus caremus, aut pennis, ſit qui id dixerit? certè nemo. quid ita? quia, cùm id non habeas, quod tibi nec vſu nec natura aptum ſit, non careas, etiam ſi ſentias te non habere. Hoc premendum etiam atque etiam eſt argumentum, confirmato illo, de quo, ſi mortales animi ſunt, dubitare non poſſumus, quin tantus interitus in morte ſit, vt ne minima quidem ſuſpicio ſenſus relinquatur. Hoc igitur probè ſtabilito & fixo, illud excutiendum eſt, vt ſciatur quid ſit carere, ne relinquatur aliquid erroris in verbo. Carere igitur hoc ſignificat, egere eo, quod habere velis. ineſt enim velle in carendo, niſi cùm ſic tanquam in febri dicitur, alia quadam notione verbi. di- 73

citur enim alio modo etiam carere, cùm aliquid non habeas, & non habere te ſentias,
etiam ſi id facilè patiare. carere enim malo, id non dicitur. non enim eſſet dolendum:
dicitur illud, bono carere, quod eſt malum: ſed ne viuus quidem bono caret, ſi eo non
indiget: ſed in viuo intelligi tamen poteſt regno carere. Dici hoc in te ſatis ſubtiliter
nõ poteſt: poſſet in Tarquinio, cùm regno eſſet expulſus. at in mortuo ne intelligi qui-
dem poteſt. carere enim ſentientis eſt, nec ſenſus in mortuo eſt. ne carere quidem igi-
tur in mortuo eſt. Quanquam quid opus eſt in hoc philoſophari, cùm rem non ma-
gnopere egere philoſophia videamus? quoties non modò ductores noſtri, ſed vniuer-
ſi etiam exercitus ad non dubiam mortem cõcurrerunt? quæ quidem ſi timeretur, non
L. Brutus arcẽs eum reditu tyrannum, quem ipſe expulerat, in prælio concidiſſet: non
74 cum Latinis decertans pater Decius, cum Hetruſcis filius, etiam cum Pyrrho nepos, ſe
hoſtium telis obieciſſent: non vllo bello pro patria cadentes Scipiones Hiſpania vidiſ-
ſet, Paulum AEmilium Cannæ, Venuſia Marcellũ, Latini Albinum, Lucani Gracchum.
Num quis horũ miſer hodie? ne tum quidẽ poſt ſpiritũ extremũ. nec enim poteſt eſſe
miſer quiſquam ſenſu perẽpto. A. At id ipſum odioſum eſt, ſine ſenſu eſſe. M. Odio-
ſum, ſi id eſſet carere. cùm verò perſpicuũ ſit nihil poſſe in eo eſſe, qui ipſe non ſit: quid
poteſt eſſe in eo odioſum, qui careat, nec ſentiat? Quanquam hoc quidem nimis ſæpe,
ſed eo quòd in hoc ineſt omnis animi cõtractio ex metu mortis. Qui enim ſatis vide-
rit, id quod eſt luce clarius, animo & corpore cõſumpto, totóque animante deleto, & fa-
cto interitu vniuerſo, illud animal, quod fuerit, factũ eſſe nihil: is planè perſpiciet, inter
Hippocentaurum, qui nũquam fuerit, & Regem Agamemnonem nihil intereſſe: nec
75 pluris nunc facere M. Camillum hoc ciuile bellum, quàm illo viuo ego fecerim Ro-
mam captam. Cur igitur & Camillus doleret, ſi hæc poſt trecentos & quinquaginta fe-
rè annos euentura putaret: & ego doleam, ſi ad decem millia annorũ gentem aliquam
vrbem noſtram potitutam putem? quia tanta charitas patriæ eſt, vt eam non ſenſu no-
ſtro, ſed ſalute ipſius metiamur. Itaque non deterret ſapientem mors, quæ propter in-
certos caſus quotidie imminet, propter breuitatem vitæ nunquam non longè poteſt
abeſſe, quo minus in omne tẽpus Reip. ſuiſque cõſulat, & poſteritatẽ ipſam, cuius ſen-
ſum habiturus non ſit, ad ſe putet pertinere. Quare licet etiam mortalem eſſe animum
iudicantem, æterna moliri, non gloriæ cupiditate, quam ſenſurus non ſit: ſed virtutis,
quam neceſſario gloria, etiam ſi tu id non agas, cõſequatur. Natura verò ſic ſe habet, vt
76 quo modo initium nobis rerum omniũ ortus noſter afferat, ſic exitũ mors: quæ vt ni-
hil pertinuit ad nos ante ortũ, ſic nihil poſt mortem pertinebit. in quo quid poteſt eſſe
mali, cùm mors nec ad viuos pertineat, nec ad mortuos? alteri nulli ſunt, alteros nõ at-
tingit. quam qui leuiorem faciunt, ſomni ſimillimã volunt eſſe. Quaſi verò quiſquam
ita nonaginta annos velit viuere, vt, cùm ſexaginta cõfecerit, reliquos dormiat. ne ſues
quidem id velint, non modò ipſe. Endymion verò, ſi fabulas audire volumus, neſcio
quando in Latmo obdormiuit, qui eſt mons Cariæ, nõdum opinor experrectus. Num
igitur eum curare cenſes, cùm Luna laboret, à qua cõſopitus putatur, vt eum dormien-
tem oſcularetur? Quid curet autem, qui ne ſentit quidem? Habes ſomnum imaginem
mortis, eámque quotidie induis, & dubitas, quin ſenſus in morte nullus ſit, cùm in eius
ſimulachro videas eſſe nullũ ſenſum? Pellatur ergo iſtæ ineptiæ penè aniles, ante tem-
77 pus mori miſerum eſſe. Quod tandem tempus? naturæne? At ea quidem dedit vſuram
vitæ, tãquam pecuniæ, nulla præſtituta die. Quid eſt igitur quod querare, ſi repetit cùm
vult? ea enim conditione acceperas. iidem, ſi puer paruus occidit, æquo animo feren-
dum putant: ſi verò in cunis, ne querendum quidem. Atqui ab hoc acerbius exigit na-
tura, quod dederat. nondum guſtauerat, inquiunt, vitæ ſuauitatem. hic autem iam
ſperabat magna, quibus frui cœperat. At id quidem ipſum in cæteris rebus melius pu-
tatur, aliquam partem, quàm nullam attingere. cur in vita ſecus? Quanquam non
malè ait Callimachus multò ſæpius lachrymaſſe Priamum, quàm Troilum. eorum

autem, qui exacta ætate moritur, fortuna laudatur: cur nam, reor, non illis, ſi vita longior daretur, poſſet eſſe iucundior, nihil eſt enim profectò homini prudentia dulcius: quam, vt cætera auferat, affert certè ſenectus. Quæ verò ætas longa eſt? aut quid omnino homini lõgum? nónne modò pueros, modò adoleſcẽtes in curſu à tergo inſequẽs nec opinãtes aſſecuta eſt ſenectus? ſed quia vltra nihil habemus, hoc longum dicimus: omnia iſta, perinde vt cuique data ſunt, pro rata parte aut longa aut breuia dicuntur. 78
Apud Hypanim fluuium, qui ab Europæ parte in Põtum influit, Ariſtoteles ait beſtiolas quaſdã naſci, quæ vnum diem viuãt. ex his igitur hora octaua quæ mortua eſt, prouecta ætate mortua eſt: quæ verò occidẽte ſole, decrepita: eo magis, ſi etiam ſolſtitiali die. cõfer noſtrã longiſſimam ætatẽ cum æternitate: in eadem propemodũ breuitate, qua illæ beſtiolæ, reperiemur. Contemnamus igitur omnes ineptias: quod enim leuius huic leuitati nomen imponam? totámque vim bene viuendi in animi robore ac magnitudine, & in omniũ rerum humanarum contemptione ac deſpicientia, & in omni virtute ponamus. nam nunc quidem cogitationibus molliſſimis effœminamur, vt, ſi 79 antè mors aduẽtet, quàm Chaldæorum promiſſa cõſecuti ſumus, ſpoliati magnis quibuſdam bonis, illuſi, deſtitutíque videamur. quòd ſi expectãdo & deſiderando pendemus animis, cruciamur, angimur: proh dii immortales, quàm iter illud iucundum eſſe debet, quo confecto, nulla reliqua cura, nulla ſolicitudo futura ſit! quàm me delectat Theramenes, quámque elato animo eſt! etſi enim flemus, cùm legimus: tamen non miſerabiliter vir clarus emoritur. qui cùm coniectus in carcerem triginta iuſſu tyrannorum venenũ vt ſitiens obſ. ibiſſet, reliquum ſic è poculo eiecit, vt id reſonaret. Quo ſonitu reddito, ridẽs, Propino, inquit, hoc pulchro Critiæ, qui in eum fuerat teterrimus. Græci enim in cõuiuiis ſolent nominare, cui poculum tradituri ſint. Luſit vir egregius extremo ſpiritu, cùm iam præcordiis conceptam mortem contineret, veréque ei, qui 80 venenum præbuerat, mortem eſt eam auguratus, quæ breui conſecuta eſt. quis hanc animi maximi æquitatem in ipſa morte laudaret, ſi mortem malum iudicaret? vadir in eundem carcerem, atque in eundem paucis pòſt annis ſcyphum Socrates eodem ſcelere iudicum, quo tyrannorum Theramenes. Quæ eſt igitur eius oratio, qua facit eum Plato vſum apud iudices iam morte mulctatum? Magna me, inquit, ſpes tenet Iudices bene mihi euenire, quòd mittar ad mortẽ. neceſſe eſt enim, ſit alterũ de duobus, vt aut ſenſus omnino mors omnes auferat, aut in alium quendam locum ex his locis morte migretur. Quamobrem, ſiue ſenſus extinguitur, mórſque ei ſomno ſimilis eſt, qui nonnunquam, etiam ſine viſis ſomniorum, placatiſſimam quietem affert: dii boni, quid lucri eſt emori? aut quàm multi dies reperiri poſſunt, qui tali nocti anteponantur, cui ſimilis futura eſt perpetuitas omnis conſequentis temporis? quis me beatior? 81 Sin vera ſunt quæ dicuntur, migrationem eſſe mortem in eas oras, quas, qui è vita exceſſerunt, incolunt: id multò iam beatius eſt, te, cùm ab iis, qui ſe iudicum numero haberi volunt, euaſeris, ad eos venire, qui verè iudices appellentur, Minoem, Rhadamanthum, Aeacum, Triptolemum: conuenitéque eos, qui iuſtè & cum fide vixerint. Hæc peregrinatio mediocris vobis videri poteſt? vt vero colloqui cum Orpheo, Muſæo, Homero, Heſiodo liceat, quanti tandem æſtimatis? Equidem ſæpe mori, ſi fieri poſſet, vellem, vt ea quæ dico, mihi liceret inuenire. Quanta delectatione autem afficerer, cùm Palamedem, cùm Aiacem, cùm alios iudicio iniquorum circunuentos conuenirem? Tentarem etiam ſummi Regis, qui maximas copias duxit ad Troiam, & Vlyxis, Siſyphíque prudentiam. nec ob eam rem, cùm hæc exquirerem, ſicut hîc faciebam, capite damnarer. ne vos quidem iudices, ii qui me abſoluiſtis, mortem timueritis. 82 nec enim cuiquam bono mali quicquam euenire poteſt nec viuo, nec mortuo: nec vnquam eius res à diis immortalibus negligentur. nec mihi ipſi hoc accidit fortuito. nec verò ego iis, à quibus accuſatus ſum, aut à quibus cõdemnatus, habeo quod ſuccẽſeam, niſi quòd mihi nocere ſe crediderũt. Et hoc quidẽ hoc modo. nihil autẽ melius

æſtimo. Sed tēpus eſt,inquit, iam hinc abire me,vt moriar:vos,vt vitam agatis. Vtrum
autem ſit melius,dii immortales ſciunt:hominē quidem ſcire arbitror neminem. Næ
ego haud paulò hunc animum malim, quàm eorum omnium fortunas, qui de hoc
iudicauerunt. Etſi, quod præter deos negat ſcire quenquam, id ſcit ipſe, vtrum melius
ſit.nam dixit ante.ſed ſuum illud,nihil vt affirmet,tenet ad extremum.Nos autem te-
90 neamus, vt nihil cenſeamus eſſe malum, quod ſit à natura datum omnibus: intelliga-
múſque,ſi mors malum ſit,eſſe ſempiternum malum.nam vitæ miſeræ mors finis eſſe
videtur: mors ſi eſt miſera, finis eſſe nullus poteſt. Sed quid ego Socratem aut Thera-
menem, præſtantes viros virtutis & ſapientiæ gloria commemoro, cùm Lacedæmo-
nius quidam, cuius ne nomen quidem proditum eſt, mortem tantopere contempſe-
rit,vt, cùm ad eam duceretur damnatus ab Ephoris, & eſſet vultu hilari atque læto, di-
xiſſétque ei quidam inimicus, Contemníſne leges Lycurgi? reſponderit, Ego verò illi
maximā gratiā habeo,qui me ea pœna mulctauerit, quam ſine mutatione,& ſine ver-
ſura poſſem diſſoluere. O' virum Sparta dignū: vt mihi quidem, qui tam magno ani-
mo fuerit, innocens damnatus eſſe videatur. Tales innumerabiles noſtra ciuitas tulit.
Sed quid duces & principes nominem,cùm legiones ſcribat Cato ſæpe alacreis in eum
91 locum profectas, vnde redituras ſe non arbitrarentur? Pari animo Lacedæmonii in
Thermopylis occiderunt.in quos Simonides,

Dic hoſpes Spartæ,nos te hîc vidiſſe iacentes,
Dum ſanctis patriæ legibus obſequimur.

Quid ille dux Leonidas dicit? Pergite animo forti Lacedæmonii: hodie apud inferos
fortaſſe cœnabimus. Fuit hæc gens fortis, dum Lycurgi leges vigebant,è quibus vnus,
cùm Perſes hoſtis in colloquio dixiſſet glorians,Solem præ iaculorum multitudine &
ſagittarū non videbitis: In vmbra igitur, inquit, pugnabimus. Viros cōmemoro.qua-
lis tādem Lacæna? quæ cùm filium in prælium miſiſſet, & interfectum audiſſet: Iccirco,
inquit,genueram,vt eſſet qui pro patria mortem non dubitaret occumberē.Eſto: for-
92 tes & duri Spartiatæ:magnam habet vim Reipub.diſciplina.Quid? Cyrenæum Theo-
dorum, philoſophum non ignobilem,nónne miramur? cui cùm Lyſimachus Rex cru-
cem minaretur, Iſtis quæſo, inquit, iſta horribilia minitare purpuratis tuis, Theodori
quidē nihil intereſt,humíne, an ſublime putreſcat.Cuius hoc dicto admoneor, vt ali-
quid etiam de humatione & ſepultura dicendū exiſtimem,rem non difficilem:iis præ-
ſertim cognitis,quæ de nihil ſentiendo paulò antè dicta ſunt.de qua Socrates quidem
quid ſenſerit, apparet in eo libro, in quo moritur: de quo iam tam multa diximus.
cùm enim de immortalitate animorum diſputauiſſet, & iam moriendi tempus vrge-
ret,rogatus à Critone quemadmodū ſepeliri vellet,Multam verò,inquit,operam amici
fruſtra conſumpſi: Critoni enim noſtro non perſuaſi, me hinc auolaturū,neque quic-
quam mei relicturum. veruntamen Crito,ſi me aſſequi potueris,aut ſicubi nactus eris:
93 vt tibi videbitur,ſepelito. ſed,mihi crede,nemo me veſtrum,cùm hinc exceſſero,con-
ſequetur. Præclarè id quidem,qui & amico permiſerit, & ſe oſtenderit de hoc toto ge-
nere nihil laborare. Durior Diogenes, & id quidem ſentiens:ſed,vt Cynicus, aſperius.
proiici ſe iuſſit inhumatum.tum amici,Volucribúſne & feris? Minimè verò,inquit:ſed
bacillū prope me,quo abigam,ponitote.Qui poteris? illi:non enim ſenties. Quid igi-
tur mihi ferarū laniatus oberit nihil ſentienti? Præclarè Anaxagoras:qui cùm Lampſa-
ci moreretur,quærentibus amicis vellétne Clazomenas in patriam,ſi quid ei accidiſſet,
afferri, Nihil neceſſe eſt, inquit: vndique enim ad inferos tantundem viæ eſt. Totáque
de ratione humationis vnum tenendum eſt: ad corpus illam pertinere, ſiue occiderit
animus,ſiue vigeat.in corpore autem perſpicuum eſt, vel extincto animo, vel elapſo,
nullum reſidere ſenſum. ſed plena errorum ſunt omnia.Trahit Hectorem ad currum
94 religatum Achilles:lacerari eum,& ſentire credo putat. Ergo hic vlciſcitur,vt quidem
ſibi videtur.at illa ſicut acerbiſſimam rem mœret;

Vidi,videre quod me paſſa ægerrime,
Curru Hectorem quadriiugo raprarier.

Quem Hectorem? aut quandiu ille erit Hector? melius Actius, & aliquando ſapiens Achilles:

Immo enimuero corpus Priamo reddidi, Hectorem abſtuli. Non igitur Hectora traxiſti, ſed corpus quod fuerat Hectoris. Ecce alius exoritur è terra, qui matrem dormire non ſinat:

Mater,te appello,quæ curam ſomno ſuſpenſam leuas,
Neque te mei miſeret:ſurge,& ſepeli natum.-

Hæc cùm preſſis & flebilibus modis,qui totis theatris mœſtitiam inferant, concinnun- 95
tur,difficile eſt non eos qui inhumati ſunt,miſeros iudicare:

-prius quàm feræ,
volucreſque:-

metuit,ne laceratis membris minus bene vtatur:ne combuſtis,non extimeſcit.

Heu reliquias ſemiaſſi Regis denudatis oſſibus
Per terram ſanie delibutam fœdè diuexarier.

Non intelligo,quid metuat,cùm tam bonos ſeptenarios fundat ad tibiam.Tenendum eſt igitur, nihil curandum eſſe poſt mortem, cùm multi inimicos, etiam mortuos puniūtur.Execratur luculentis ſanè verſibus apud Enniū Thyeſtes,primùm vt naufragio pereat Atreus.durum hoc ſané.talis enim interitus non eſt ſine graui ſenſu. illa inania,

Ipſe ſummis ſaxis fixus aſperis, 96
Euiſceratus latere pendens,ſaxa ſpargens tabo,
Sanie & ſanguine atro.

Non ipſa ſaxa magis ſenſu omni vacabunt, quàm ille latere pendens,cui ſe hic cruciatum cenſet optare.quàm eſſent dura, ſi ſentiret? nulla ſine ſenſu ſunt. Illud verò perquàm inane:

Neque ſepulchrum quo recipiat,habeat portum corporis,
Vbi remiſſa humana vita corpus requieſcat à malis.

Vides,quāto hæc in errore verſentur.portum eſſe corporis, & requieſcere in ſepulchro putat mortuum. Magna culpa Pelopis, qui non erudierit filium, nec docuerit, quatenus eſſet quidque curandum. Sed quid ſingulorum opiniones animaduertam, natio- 97
num varios errores perſpicere cùm liceat? condiunt AEgyptii mortuoſ, & eos domi ſeruāt. Perſæ etiam cæra circunlitos condunt, vt quammaximè permaneant diuturna corpora. Magorum mos eſt non humare corpora ſuorum, niſi à feris ſint antea laniata.in Hyrcania plebs publicos alit canes,optimates domeſticos.nobile autem genus canum illud ſcimus eſſe. ſed pro ſua quiſque facultate parat, à quibus lanietur, eámque optimam illi eſſe cenſent ſepulturam. Permulta alia colligit Chryſippus, vt eſt in omni hiſtoria curioſus. ſed ita tetra ſunt quædam,vt ea fugiat & reformidet oratio. Totus igitur hic locus eſt contemnendus in nobis, non negligendus in noſtris: ita tamen, vt mortuorū corpora nihil ſentire ſentiamus.Quantum autem conſuetudini, famæque dandum ſit, id curent viui: ſed ita, vt intelligant nihil ad mortuos pertinere.
ſed profectò mors tum æquiſſimo animo opperitur, cùm ſuis ſe laudibus vita occi- 98
dens conſolari poteſt. nemo parum diu vixit, qui virtutis perfectæ perfecto functus eſt munere. multa mihi ipſi ad mortem tempeſtiua fuerunt: quæ vtinam potuiſſem obire.nihil enim iam acquirebatur: cumulata erant officia vitæ: cùm fortuna bella reſtabāt. Quare ſi ipſa ratio minus perficiet, vt mortem negligere poſſimus: at vita acta perficiat,vt ſatis ſupérque vixiſſe videamur.Quāquam enim ſenſus abierit,tamē ſummis & propriis bonis & laudis & gloriæ, quanuis non ſentiant, mortui non carent. etſi enim nihil in ſe habeat gloria, cur expetatur:tamen virtutem tāquam vmbra ſequitur. verum multitudinis iudiciū de bonis ſiquādo eſt,magis laudandū eſt,quàm illi ob eam

rem beati. Non poſſum autem dicere, quoquo modo hoc accipiatur, Lycurgum, Solo-
99 nem legum & publicæ diſciplinæ carere gloria: Themiſtoclem, Epaminondam belli-
cæ virtutis. ante enim Salaminam ipſam Neptunus obruet, quàm Salaminij trophæi
memoriam: priúſque Bœotia Leuctra tollentur, quàm pugnæ Leuctricæ gloria. multò
etiam tardius fama deſeret Curium, Fabricium, Calatinum, duos Scipiones, duos Afri-
canos, Maximum, Marcellum, Paulum, Catonem, Lælium, innumerabiles alios. quo-
rum ſimilitudinem aliquam qui arripuerit, non eam fama populari, ſed vera bonorum
laude metiens, fidenti animo, ſi ita res feret, gradietur ad mortem: in qua aut ſummum
bonum, aut nullum malum eſſe cognouimus: ſecũdis verò ſuis rebus volet etiam mo-
ri. non enim tam cumulus bonorum iucũdus eſſe poteſt, quàm moleſta deceſſio. hanc
ſententiam ſignificare videtur Laconis illa vox, qui, cùm Rhodius Diagoras, Olympio-
nices nobilis, vno die duos ſuos filios victores Olympiæ vidiſſet, acceſſit ad ſenem, &
100 gratulatus, Morere Diagora, inquit: non enim in cælum aſcenſurus es. Magna hæc, &
nimium fortaſſe Græci putant, vel tum potius putabant, íſque, qui hoc Diagoræ dixit,
permagnum exiſtimãs treis Olympionicas vna ex domo prodire, cunctari illum diu-
tius in vita fortunæ obiectum, inutile putabat ipſi. Ego autem tibi quidem quod ſatis
eſſet, paucis verbis, vt mihi videbar, reſpõderam. cõceſſeras enim nullo in malo mor-
tuos eſſe: ſed ob eam cauſam contendi, vt plura dicerem, quòd in deſiderio & luctu
hæc eſt conſolatio maxima. noſtrum enim & noſtra cauſa ſuſceptum dolorem modi-
cè ferre debemus, ne & noſmetipſos amare videamur. Illa ſuſpicio intolerabili dolo-
re cruciat, ſi opinamur eos, quibus orbati ſumus, eſſe cum aliquo ſenſu in iis malis, qui-
101 bus vulgò opinantur. Hanc excutere opinionem mihimet radicitus volui, eóque fui
fortaſſe longior. A. Tu longior? non mihi quidem. prior enim pars orationis tuæ fa-
ciebat, vt mori cuperem: poſterior, vt modò non nollem, modò non laborarẽ. omni
autem ratione illud certè perfectum eſt, vt mortem non ducerem in malis. M. Num
igitur etiam rhetorum epilogum deſideramus, an iam hanc artem planè relinqui-
mus? A. Tu verò iſtam ne reliqueris, quam ſemper ornaſti: & quidem iure. illa enim
ſi verè loqui volumus, te ornauerat. ſed quinam eſt iſte epilogus? aueo enim audire
quicquid eſt. M. Deorum immortalium iudicia ſolent in ſcholis proferre de morte:
nec verò ea fingere ipſi, ſed Herodoto auctore, aliíſque pluribus. Primùm Argiæ ſacer-
dotis Cleobis & Biton filii prædicantur. nota fabula eſt. cùm enim illam ad ſolenne &
102 ſtatum ſacrificium curru vehi ius eſſet ſatis longè ab oppido ad fanum, morarentúr-
que iumenta: tunc iuuenes ii, quos modò nominaui, veſte poſita, corpora oleo perun-
xerunt, ad iugum acceſſerunt. Ita ſacerdos aduecta in fanum, cùm currus eſſet ductus
à filiis, precata à dea dicitur, vt illis præmium daret pro pietate, quod maximum ho-
mini dari poſſet à deo: poſt epulatos cum matre adoleſcentes, ſomno ſe dediſſe, mane
inuentos eſſe mortuos. Simili precatione Trophonius & Agamedes vſi dicuntur: qui,
cùm Apollini Delphis templum exædificaſſent, venerantes deum petierunt merce-
dem non paruam quidem operis & laboris ſui, nil certi, ſed quod eſſet optimum ho-
mini. quibus Apollo ſe id daturum oſtendit poſt eius diei diem tertium: qui vt illuxit,
mortui ſunt reperti. Iudicauiſſe deum dicunt, & eum quidem deum, cui reliqui dii
cõceſſiſſent, vt præter cæteros diuinaret, mortem eſſe optimum homini. Fertur etiam
de Sileno fabella quædam: qui cùm à Mida captus eſſet, hoc ei muneris pro ſua miſſio-
103 ne dediſſe ſcribitur: docuiſſe Regem, non naſci homini longè optimum eſſe: proxi-
mum autem, quamprimùm mori. qua eſt vſus ſententia in Creſphonte Euripides,

" Nam nos decebat cœtus celebrantes domum,
" Lugere, vbi eſſet aliquis in lucem editus,
" Humanæ vitæ varia reputantes mala:
" At, qui labores morte finiſſet graueis,
" Omnes amicos laude & lætitia exequi.

Simile quiddam eſt in cõſolatione Crantoris: ait enim Terinæum quendam Eliſium,
cùm grauiter filii mortem mœreret, veniſſe in Pſycomantium, quærentem quæ fuiſſet
tantæ calamitatis cauſa: huic in tabellis tris huiuſmodi verſiculos datos: 104

„ Ignaris homines in vita mentibus errant:
„ Euthynous potitur fatorum munere læto.
„ Sic fuit vtilius finiri ipſique, tibíque.

His & talibus auctoribus vſi, cõfirmant cauſam, rebus à diis immortalibus iudicatam.
Alcidamus quidam rhetor antiquus in primis nobilis, ſcripſit etiam laudationẽ mor-
tis, quæ conſtat ex enumeratione malorum humanorum. cui rationes eæ, quæ exquiſi-
tius à philoſophis colliguntur, defuerunt, vbertas orationis non defuit. Claræ verò
mortes pro patria oppetitæ, non ſolùm glorioſæ rhetoribus, ſed etiam beatæ videri ſo-
lent. repetunt ab Erichtheo: cuius etiam filiæ cupidè mortem expetiuerunt pro vita
ciuium: Codrum, qui ſe in medios immiſit hoſteis famulari veſte, ne poſſet agnoſci, ſi
eſſet ornatu regio: quòd oraculum erat datum, ſi Rex interfectus eſſet, victrices Athe- 105
nas fore. Menecheus verò non prætermittitur: qui oraculo edito largitus eſt patriæ
ſuum ſanguinem. Iphigenia Aulide duci ſe immolandam iubet, vt hoſtium ſanguis
eliciatur ſuo. Veniunt inde ad propiora. Harmodius in ore, & Ariſtogiton: Lacedæmo-
nius Leonidas, Thebanus Epaminondas vigent. noſtros non norunt, quos enumera-
re magnũ eſt, ita ſunt multi: quibus videmus optabiles fuiſſe mortes cum gloria. Quæ
cùm ita ſint, magna tamen eloquẽtia eſt vtẽdum, atque ita velut ſuperiore è loco con-
cionandum, vt homines mortem vel optare incipiant, vel certè timere deſiſtant. nam
ſi ſupremus ille dies non extinctionem, ſed commutationem affert loci, quid optabi-
lius? ſin autem perimit, ac delet omnino, quid melius, quàm in mediis vitæ laboribus
obdormiſcere, & ita conniuentem ſomno conſopiri ſempiterno? quod ſi fiat, melior 106
Ennii, quàm Solonis oratio. hic enim noſter,

„ Nemo me lachrymis decoret (inquit) nec funera fletu
„ Faxit. at verò ſapiens ille,
„ Mors mea ne careat lachrymis: linquamus amicis
„ Mœrorem, vt celebrent funera cum gemitu.

Nos verò, ſi quid tale acciderit, vt à deo denunciatum videatur, vt exeamus è vita, læti
& agentes gratias pareamus, emittíque nos è cuſtodia, & leuari vinculis arbitremur, vt
aut in æternam, & planè in noſtram domum remigremus, aut omni ſenſu, moleſtiá-
que careamus. ſin autem nihil denunciabitur, eo tamen ſimus animo, vt horribilem
eum diem aliis, nobis fauſtum putemus: nihílque in malis ducamus, quod ſit vel à diis
immortalibus, vel à natura parente omnium conſtitutũ: non enim temerè, nec fortui- 107
to ſati & creati ſumus: ſed profectò fuit quædam vis, quæ generi conſuleret humano:
nec id gigneret aut aleret, quod cùm exantlauiſſet omnes labores, tum incideret in
mortis malum ſempiternum: portum potius paratum nobis, & perfugium putemus.
quò vtinam velis paſſis peruehi liceat. ſin reflantibus ventis reiiciemur, tamen eodem
paulò tardius referamur neceſſe eſt. quod autem omnibus neceſſe eſt, ídne miſerum
eſſe vni poteſt? habes epilogũ, ne quid prætermiſſum aut relictum putes. A. Ego ve-
rò. & quidem fecit etiam iſte me epilogus firmiorẽ. M. Optimè, inquam. Sed nunc
quidem valetudini tribuamus aliquid: cras autem, & quot dies erimus in Tuſculano,
agamus hæc, & ea potiſſimùm, quæ leuationem habeant ægritudinum, formidinum,
cupiditatum: qui omni è philoſophia eſt fructus vberrimus.

M. TVLLII CICERONIS TVSCVLANARVM QVAESTIONVM AD M. BRVTVM LIBER SECVNDVS, DE TOLERANDO DOLORE.

NEOPTOLEMVS quidem apud Ennium philoſophari ſibi ait
neceſſe eſſe, ſed paucis: nam omnino haud placere. Ego autem Bru-
te neceſſe quidem mihi eſſe arbitror philoſophari: nam quid poſſum
præſertim nihil agens agere melius? ſed non paucis, vt ille: difficile
enim eſt in philoſophia pauca eſſe ei nota, cui non ſint aut pleraque,
aut omnia. nam nec pauca niſi è multis eligi poſſunt: nec qui pauca
percepit, non idem reliqua eodem ſtudio perſequetur. ſed in vita tamen occupata, at-
que, vt Neoptolemi tum erat, militari, pauca ipſa multùm ſæpe proſunt, & ferunt fru-
ctus, ſi non tantos, quanti ex vniuerſa philoſophia percipi poſſunt: tamen eos, quibus
aliqua ex parte interdũ aut cupiditate, aut ægritudine, aut metu liberemur: velut ex ea
diſputatione, quæ mihi nuper habita eſt in Tuſculano, magna videbatur mortis effecta
2 contemptio: quæ non minimum valet ad animũ metu liberandum. nam qui id, quod
vitari non poteſt, metuit, is viuere animo quieto nullo modo poteſt: ſed qui, non mo-
dò quia neceſſe eſt mori, verùm etiam quia nihil habet mors quod ſit horrendũ, mor-
tem non timet, magnum is ſibi præſidium ad beatam vitam comparat. quanquam nõ
ſumus ignari, multos ſtudioſe cõtra eſſe dicturos: quod vitare nullo modo potuimus,
niſi nihil omnino ſcriberemus. etenim ſi orationes, quas nos multitudinis iudicio pro-
bari volebamus (popularis eſt enim illa facultas, & effectus eloquentiæ eſt audientium
approbatio) ſed ſi reperiebantur nonnulli, qui nihil laudarent, niſi quod ſe imitari poſ-
ſe confiderent: quémque ſperandi ſibi, eundem & bene dicendi finem proponerent:
& cùm obruerentur copia ſententiarum atque verborum, ieiunitatẽ & famem ſe mal-
le, quàm vbertatem & copiam dicerent, vnde erat exortum genus Atticorum, iis ipſis,
3 qui id ſequi ſe profitebantur, ignotum, qui iam conticuere penè ab ipſo foro irriſi. quid
futurum putamus, cùm adiutore populo, quo vtebamur antea, nunc minimè nos vti
poſſe videamus? eſt enim philoſophia paucis contenta iudicibus, multitudinem con-
ſultò ipſa fugiens, eíque ipſi & ſuſpecta & inuiſa: vt vel, ſi quis vniuerſam velit vitu-
perare, ſecundo id populo facere poſſit: vel, ſi in eam, quam nos maximè ſequimur,
conetur inuadere, magna habere poſſit auxilia reliquorum philoſophorum diſcipli-
nis. nos autem vniuerſæ philoſophiæ vituperatoribus reſpondimus in Hortenſio. pro
Academia autem quæ dicenda erant, ſatis accuratè in Academicis quatuor libris expli-
cata arbitramur. Sed tamen tantùm abeſt vt ſcribi contra nos nolimus, vt id etiam
maximè optemus. in ipſa enim Græcia, philoſophia tanto in honore nunquam fuiſſet,
4 niſi doctiſſimorum contentionibus diſſenſionibúſque viguiſſet. Quamobrem hortor
omnes, qui facere id poſſunt, vt huius quoque generis laudem iam languenti Græciæ
eripiant, & perferant in hanc vrbem, ſicut reliquas omnes, quæ quidem erant expeten-
dæ, ſtudio atque induſtria ſua maiores noſtri tranſtulerunt. atque oratorum quidem
laus ita ducta ab humili venit ad ſummum, vt iam, quod natura fert in omnibus ferè
rebus, ſeneſcat, breuíque tempore ad nihilum ventura videatur. Philoſophia naſcatur
Latinis quidem literis ex his temporibus, eámque nos adiuuemus, nóſque ipſos redar-
gui, refellíque patiamur. quod ii ferunt animo iniquo, qui certis quibuſdam deſtinatíſ-
que ſententiis quaſi addicti & conſecrati ſunt, eáque neceſſitate conſtricti, vt, etiam
quæ non probare ſoleant, ea cogantur conſtantiæ cauſa defendere. nos, qui ſequimur
probabilia, nec vltra id, quod veriſimile occurrerit, progredi poſſumus, & refellere ſine
5 pertinacia, & refelli ſine iracundia parati ſumus. Quòd ſi hæc ſtudia traducta erunt ad
noſtros, ne bibliothecis quidem Græcis egebimus, in quibus multitudo infinita librorũ

propter eorum eſt multitudinem qui ſcripſerunt: eadem enim dicuntur à multis, ex
quo libris omnia referſerunt. quod accidet etiam noſtris, ſi ad hæc ſtudia plures cõflu-
xerint. Sed eos, ſi poſſumus, excitemus, qui liberaliter eruditi, adhibita etiam differen-
di elegantia, ratione & via philoſophãtur. eſt enim quoddam genus eorum, qui ſe phi-
loſophos appellari volunt, quorum dicũtur eſſe Latini ſanè multi libri: quos non con-
temno equidẽ, quippe quos nunquam legerim, ſed quia profitẽtur ipſi illi qui eos ſcri-
bunt, ſe neque diſtinctè, neque diſtributè, neque elegãter, neque ornatè ſcribere, lectio-
nem ſine vlla delectatione negligo. quid enim dicant, & quid ſentiant ii, qui ſunt ab ea
diſciplina, nemo mediocriter quidem doctus ignorat. quamobrẽ, quoniam, quemad- 6
modum dicant, ipſi non laborant: cur legendi ſint, niſi ipſi inter ſe, qui idem ſentiunt,
non intelligo. nam vt Platonẽ, reliquóſque Socraticos, & deinceps eos, qui ab his pro-
fecti ſunt, legunt omnes, etiam qui illa aut non approbant, aut non ſtudioſiſſime con-
ſectantur, Epicurum autem & Metrodorum non ferè præter ſuos quiſquam in manus
ſumit: ſic hos Latinos ii ſoli legunt, qui illa rectè dici putãt. Nobis autem videtur, quic-
quid literis mandetur, id commẽdari omnium eruditorum lectione decere: nec ſi ipſi
minus conſequi poſſumus, iccirco minus id ita faciendum eſſe ſentimus. Itaque mihi
ſemper Peripateticorum, Academiǽque conſuetudo, de omnibus rebus in contrarias
partes diſſerendi, non ob eam cauſam ſolùm placuit, quòd aliter non poſſet, quid in
vnaquaque re veriſimile eſſet, inueniri: ſed etiam quòd eſſet ea maxima dicendi exerci-
tatio, qua princeps vſus eſt Ariſtoteles, deinde eum qui ſecuti ſunt. noſtra autem me- 7
moria Philo, quem nos frequenter audiuimus, inſtituit alio tempore rhetorum præ-
cepta tradere, alio philoſophorum. ad quam nos cõſuetudinem à familiaribus noſtris
adducti, in Tuſculano, quod datum eſt tẽporis nobis, in eo conſumpſimus: itaque cùm
ante meridiem dictioni operam dediſſemus, ſicut pridie feceramus: poſt meridiem
in Academiam deſcendimus: in qua diſputationem habitam non quaſi narrantes ex-
ponimus, ſed eiſdem ferè verbis, vt actum, diſputatúmque eſt. Eſt igitur ambulantibus
ad hunc modũ ſermo ille nobis inſtitutus, & à tali quodam inductus exordio. A. Dici
nõ poteſt, quàm ſim heſterna diſputatione tua delectatus, vel potius adiutus: etſi enim
mihi conſcius ſum, nunquam me nimis cupidum fuiſſe vitæ: tamen obiiciebatur in-
terdum animo metus quidam & dolor, cogitanti fore aliquando finem huius lucis, &
amiſſionem omnium vitæ commodorum. hoc genere moleſtiæ ſic, mihi crede, ſum 8
liberatus, vt nihil minus curandum putem. M. Minimè mirum id quidem: nam, effi-
cit hoc philoſophia: medetur animis: inanes ſolicitudines detrahit: cupiditatibus libe-
rat: pellit timores. ſed hæc eius vis non idem poteſt apud omnes: tum valet multum,
cùm eſt idoneam complexa naturam. fortes enim non modò fortuna adiuuat, vt eſt
in vetere prouerbio, ſed multò magis ratio, quæ quibuſdam quaſi præceptis confirmat
vim fortitudinis. te natura excelſum quendam videlicet, & altum, & humana deſpi-
cientem genuit: itaque facilè in animo forti contra mortem habita inſedit oratio. ſed
hæc eadem num cenſes apud eos ipſos valere, niſi admodũ paucos à quibus inuenta,
diſputata, cõſcripta ſunt? quotus enim quiſque philoſophorũ inuenitur, qui ſit ita mo-
ratus, ita animo ac vita cõſtitutus, vt ratio poſtulat: qui diſciplinam ſuam non oſtenta- 9
tionem ſcientiæ, ſed legem vitæ putet: qui obtemperet ipſe ſibi, & decretis ſuis pareat?
videre licet alios tanta leuitate & iactatione, iis vt fuerit non didiciſſe melius: alios pe-
cuniæ cupidos, gloriæ nonnullos: multos libidinum ſeruos: vt cum eorum vita mirabi-
liter pugnet oratio. quod quidem mihi videtur eſſe turpiſſimum. vt enim, ſi gramma-
ticum ſe profeſſus quiſpiam barbarè loquatur: aut ſi abſurdè canat is qui ſe haberi velit
muſicum, hoc turpior ſit, quòd in eo ipſo peccet, cuius profitetur ſcientiam: ſic philo-
ſophus in ratione vitæ peccãs, hoc turpior eſt, quòd in officio, cuius magiſter eſſe vult,
labitur, artémque vitæ profeſſus, delinquit in vita. A. Nónne verẽdum igitur, ſi eſt ita,
vt dicis, ne philoſophiam falſa gloria exornes? quod eſt enim maius argumẽtum, nihil

eam prodeſſe, quàm quoſdam perfectos philoſophos turpiter viuere? M. Nullum verò id quidem argumentum eſt. nam vt agri non omnes frugiferi ſunt, qui coluntur: falſúmque illud, ac improbè,

Etſi in ſegetem ſunt deteriorem datæ
Fruges, tamen ipſæ ſuapte natura enitent:

ſic animi non omnes culti fructum ferunt. atque vt in eodem ſimili verſer, vt ager, quanuis fertilis, ſine cultura fructuoſus eſſe non poteſt, ſic ſine doctrina animus. ita eſt vtraque res vna ſine altera debilis. cultura autem animi philoſophia eſt, quæ extrahit vitia radicitus, & præparat animos ad ſatus accipiendos. eáque mandat his, &, vt ita dicam, ſerit, quæ adulta fructus vberrimos ferant. Agamus igitur vt cœpimus. Dic, ſi vis, de quo diſputari velis. A. Dolorem exiſtimo maximum malorum omnium. M. Etiamne maius, quàm dedecus? A. Non audeo id dicere quidem, & me pudet tam citò de ſententia eſſe eiectum. M. Magis eſſet pudendum, ſi in ſententia permaneres. quid enim minus eſt dignum, quàm tibi quicquam peius videri dedecore, flagitio, turpitudine? quæ vt effugias, quis eſt non modò non recuſandus, ſed vltrò appetendus, ſubeundus, excipiendus dolor? A. Ita prorſus exiſtimo. quare ne ſit ſanè ſummum malum dolor, malum eſt certè. M. Videſne igitur quantum, breuiter admonitus, de doloris terrore deieceris? A. Video planè: ſed plus deſidero. M. Experiar equidem: ſed magna res eſt, animóque mihi opus eſt non repugnante. A. Habebis id quidem: vt enim heri feci, ſic nunc rationem, quò ea me cunque ducet, ſequar. M. Primũ igitur de imbecillitate multorum, & de variis diſciplinis philoſophorum loquar. quorum princeps & auctoritate & antiquitate Socraticus Ariſtippus non dubitauit ſummum malum dolorem dicere. dehinc ad hanc eneruatam, muliebrémque ſententiam ſatis docilem ſe Epicurus præbuit. hunc poſt Rhodius Hieronymus dolore vacare ſummum bonum dixit: tantum in dolore duxit mali. cæteri, præter Zenonem, Ariſtonem, Pyrrhonem, idem ferè, quod modò tu: malum illud quidem, ſed alia peiora. Ergo id, quod natura ipſa, & quædam generoſa virtus ſtatim reſpuit, ne dolorem ſummum malum diceres, oppoſitóque dedecore ſentẽtia depellerere, in eo magiſtra vitæ tot ſecula permanet philoſophia. quod huic officium, quæ laus, quod decus erit tanti, quod adipiſci cum dolore corporis velit, qui dolorem ſummum malum eſſe ſibi perſuaſerit? quam porrò quis ignominiam, quam turpitudinem non pertulerit, vt effugiat dolorẽ, ſi id ſummum malum eſſe decreuerit? Quis autem non miſer non modò tunc, cùm premetur ſummis doloribus, ſi in his eſt ſummum malum: ſed etiam cùm ſciet id ſibi poſſe euenire? & quis eſt, cui non poſſit? ita fit, vt omnino nemo poſſit eſſe beatus. Metrodorus quidem eum perfectè putat beatũ, cui corpus bene conſtitutum ſit & exploratum ita ſemper fore. quis autem eſt iſte, cui id exploratum poſſit eſſe? Epicurus verò ea dicit, vt mihi quidem riſus captare videatur. affirmat enim quodam loco, ſi vratur ſapiens, ſi crucietur: expectas fortaſſe, dum dicat, patietur, perferet, non ſuccumbet: magna mehercule laus, & eo ipſo, per quem iuraui, Hercule digna: ſed Epicuro homini aſpero & duro non eſt hoc ſatis: in Phalaridis tauro ſi erit, dicet, quàm ſuaue eſt hoc? quàm hoc non curo? Suaue etiam? an parum eſt, ſi non amarum? At id quidem illi ipſi, qui dolorem malum eſſe negant, non ſolent dicere, cuiquam ſuaue eſſe cruciari: aſperum, difficile, odioſum, contra naturam dicunt, nec tamen malum. Hic, qui ſolum hoc malum dicit, & malorum omnium extremum, ſapientem cenſet id ſuaue dicturum. Ego à te non poſtulo, vt dolorem eiſdem verbis afficias, quibus Epicurus voluptatem, homo, vt ſcis, voluptarius. ille dixerit ſanè idem in Phalaridis tauro, quod ſi eſſet in lectulo. ego tantam vim non tribuo ſapientiæ contra dolorem: ſi fortè in perferendo, officio ſatis eſt: vt lætetur etiam, non poſtulo. triſtis enim res eſt ſine dubio, aſpera, amara, inimica naturæ, ad patiendum, tolerandúmque difficilis. Aſpice Philoctetam: cui concedendum eſt gementi: ipſum enim Herculem viderat in OEta magnitudine

dolorũ eiulantẽ. Nihil igitur hunc virũ ſagittæ, quas ab Hercule acceperat, tum cõſolabátur, Cùm è viperino morſu venæ viſcerum
Veneno imbutæ tetros cruciatus cierent.
Itaque exclamat auxilium expetens, mori cupiens:
Heu quis ſalſis fluctibus mandet
Me ex ſublimi vertice ſaxi?
Iam iam abſumor: conficit animam
Vis vulneris, vlceris æſtus.

Difficile dictu videtur, eum non in malo eſſe, & magno quidem, qui ita clamare cogatur. Sed videamus Herculem ipſum, qui tum dolore frangebatur, cùm immortalitatem ipſa morte quærebat: quas hic voces apud Sophoclem in Trachiniis edit? cui cùm Deianira ſanguine Centauri tinctã tunicã induiſſet, inhæſiſſétque ea viſceribus, ait ille,

O᾿ multa dictu grauia, perpeſſu aſpera,
Quæ corpore exanclato atque animo pertuli.
Nec mihi Iunonis terror implacabilis,
Nec tantùm inuexit triſtis Euryſtheus mali,
Quantum vna vecors OEnei partu edita.
Hæc me irretiuit veſte furiali inſcium,
Quæ lateri inhærens morſu lacerat viſcera,
Vrgénſque grauiter pulmonum haurit ſpiritus:
Iam decolorem ſanguinem omnem exorbuit:
Sic corpus clade horribili abſumptum extabuit.
Ipſe illigatus peſte, interimor textili.
Hos non hoſtilis dextra, non terra edita
Moles gigantum, non biformato impetu
Centaurus ictus corpori infixit meo,
Non Graia vis, non Barbara vlla immanitas,
Non ſæua terris gens relegata vltimis:
Quas peragrans, vndique omnem hinc feritatem expuli:
Sed fœminea vir, fœminea interimor manu.
O᾿ nate, verè hoc nomen vſurpa patri,
Ne me occidentem matris ſuperet charitas.
Huc arripe ad me manibus abſtractam piis.
Iam cernam, méne, an illam potiorem putes.
Perge, aude nate, illachryma patris peſtibus:
Miſerere. gentes noſtras flebunt miſerias.
Heu virginalem me ore ploratum edere,
Quem vidit nemo vlli ingemiſcentem malo.
Sic fœminata virtus afflicta occidit.
Accede nate, aſſiſte, miſerandum aſpice
Euiſceratum corpus lacerati patris.
Videte cuncti: túque cæleſtum ſator
Iace obſecro in me vim coruſcam fulminis.
Nunc nunc dolorum anxiferi torquent vertices:
Nunc ſerpit ardor. O᾿ antè victrices manus,
O᾿ pectora, ò terga, ò lacertorum thori,
Veſtro ne preſſu quondam Nemeæus leo
Frendens efflauit grauiter extremum halitum?
Hæc dextra Lernam tetram mactata excetra
Placauit: hæc bicorporem afflixit manum:

Erymanthiam hæc vaſtificam abiecit beluam:
Hæc à Tartarea tenebrica abſtractum plaga
Tricipitem eduxit Hydra generatum canem:
Hæc interemit tortu multiplicabili
Draconem, auriferam obtutu obſeruantem arborem.
Multa alia victrix noſtra luſtrauit manus,
Nec quiſquam è noſtris ſpolia cepit laudibus.

Poſſumúſne nos contemnere dolorem, cùm ipſum Herculem tam intoleranter dolere videamus? Veniat Æſchilus non poëta tantùm, ſed etiam Pythagoreus: ſic enim accepimus. quomodo fert apud eum Prometheus dolorem, quem excipit ob furtum Lemnium, vnde ignis lucet mortalibus, clàm diuiſus eum Prometheus, doctus clepſiſſe dolo, pœnáſque Ioui fato expendiſſe ſupremo. has igitur pœnas pendens, affixus ad Caucaſum hæc dicit:

Titanum ſoboles ſocia noſtri ſanguinis
Generata cælo, aſpicite religatum aſperis
Vinctúmque ſaxis, nauem vt horriſono freto
Noctem pauentes timidi adnectunt nauitæ.
Saturnius me ſic infixit Iupiter,
Iouíſque numen Mulcibri adſciuit manus.
Hos ille cuneos fabrica crudeli inſerens,
Perrupit artus: qua miſer ſolertia
Tranſuerberatus, caſtrum hoc furiarum incolo.
Iam tertio me quoque funeſto die,
Triſti aduolatu, aduncis lacerans vnguibus
Iouis ſatelles paſtu dilaniat fero.
Tum iecore opimo farta & ſatiata affatim
Clangorem fundit vaſtum, & ſublime aduolans
Pinnata cauda noſtrum adulat ſanguinem.
Cùm verò adeſum inflatu renouatum eſt iecur,
Tum rurſus tetros auida ſe ad paſtus refert.
Sic hunc cuſtodem mœſti cruciatus alo,
Qui me perenni viuum fœdat miſeria.
Nanque, vt videtis, vinclis constrictus Iouis,
Arcere nequeo diram volucrem à pectore.
Sic me ipſe viduus peſtes excipio anxias,
Amore mortis terminum inquirens mali.
Sed longè à læto numine aſpellor Iouis.
Atque hæc vetuſta ſeclis glomerata horridis,
Luctifica clades noſtro infixa eſt corpori:
Ex quo liquatæ ſolis ardore excidunt
Guttæ, quæ ſaxa aſſiduæ inſtillant Caucaſi.

Vix igitur poſſe videmur ita affectum non miſerum dicere: & ſi hunc miſerum, certè dolorem malum. A. Tu quidem adhuc meam cauſam agis. ſed hoc mox videro. interea vnde iſti verſus? non enim agnoſco. M. Dicam hercule: etenim rectè requiris. Vidéſne abundare me ocio? A. Quid tum? M. Fuiſti ſæpe credo, cùm Athenis eſſes, in ſcholis philoſophorum. A. Verò, ac libenter quidem. M. Animaduertebas igitur, etſi tum nemo erat admodum copioſus, veruntamen verſus ab his admiſceri orationi. A. Ac multos quidem à Dionyſio Stoico. M. Probè dicis. ſed is quaſi dictata nullo delectu, nulla elegantia. Philo & proprium numerum, & electa poëmata, & loco adiungebat. Itaque poſtquã adamaui hanc quaſi ſenilẽ declamationẽ, ſtudioſè equidem

vtor noſtris poëtis. ſed ſicubi illi defecerunt, verti ipſe multa de Græcis, ne quo orna-
mento in hoc genere diſputationis careret Latina oratio. Sed vidéſne, poëtæ quid mali
afferant? lamẽtantes inducunt fortiſſimos viros: molliũt animos noſtros: ita ſunt dein-
de dulces, vt non legantur modò, ſed etiam ediſcantur. ſic ad malam domeſticã diſci-
plinam, vitámque vmbratilem & delicatã cùm acceſſerũt etiam poëtæ, neruos omnes
virtutis elidunt. Rectè igitur à Platone educuntur ex ea ciuitate, quam finxit ille, cùm 15
mores optimos, & optimũ Reipub. ſtatum exquireret. at verò nos, docti ſcilicet à Græ-
cia, hæc & à pueritia legimus & diſcimus, hanc eruditionem liberalem & doctrinam
putamus. Sed quid poëtis iraſcimur? virtutis magiſtri philoſophi inuenti ſunt, qui ſum-
mum malum dolorem dicerent. at tu adoleſcens, cùm id tibi paulò antè dixiſſes vide-
ri, rogatus à me, Etiámne maius quàm dedecus, verbo de ſententia deſtitiſti. roga hoc
idem Epicurum: maius dicet eſſe malum mediocrem dolorem, quàm maximum de-
decus: in ipſo enim dedecore mali nihil eſſe, niſi ſequantur dolores. quis igitur Epicu-
rũ ſequitur dolor, cùm hoc ipſum dicit ſummũ malum eſſe dolorẽ, quo dedecus maius
à philoſopho nullum expecto? Quare ſatis mihi dediſti, cùm reſpondiſti, maius tibi vi-
deri malum dedecus, quàm dolorẽ. hoc ipſum enim ſi tenebis, intelliges quàm ſit ob- 16
ſiſtendum dolori. Nec tam quærẽdum eſt, dolor malúmne ſit, quàm firmãdus animus
ad dolorem ferendum. Cõcludunt ratiunculis Stoici, cur non ſit malum: quaſi de ver-
bo, non de re laboretur. Quid me decipis Zeno? nam cùm id, quod mihi horribile vi-
detur, tu omnino malum eſſe negas, capior, & ſcire cupio quo modo id, quod ego mi-
ſerrimum exiſtimem, ne malum quidem ſit. Nihil eſt, inquit, malum, niſi quod turpe
& vitioſum eſt. A. Ad ineptias redis: illud enim, quod me angebat, nõ eximis. Scio do-
lorem non eſſe nequitiam. deſine id me docere: hoc doce, doleam, nécne doleam, ni-
hil intereſſe. M. Nunquam quicquam, inquit, ad beatè quidem viuendum, quod eſt
in vna virtute poſitum, ſed tamen eſt reiiciendum. Cur? Aſperum eſt, contra naturam,
difficile perpeſſu, triſte, durum. Hæc copia verborum eſt: quod omnes vno verbo ma-
lum appellamus, id tot modis poſſe dicere. definis tu mihi, non tollis dolorem, cùm di- 17
cis aſperum, cõtra naturam, vix quod ferri, tolerarique poſſit. nec mentiris: ſed re ſuc-
cumbere non oportebat, verbis gloriantem, dum nihil bonum niſi quod honeſtum,
niſi malum niſi quod turpe. Optare hoc quidẽ eſt, nõ docere. illud & melius & verius:
omnia, quæ natura aſpernatur, in malis eſſe: quæ aſciſcit, in bonis. Hoc poſito, & verbo-
rum concertatione ſublata, tantùm tamen excellet illud, quod rectè amplexantur iſti,
quod honeſtum, quod rectum, quod decorum appellamus, quod idem interdum vir-
tutis nomine amplectimur: vt omnia præterea, quæ bona corporis & fortunæ putan-
tur, perexigua & minuta videantur: nec malum quidem vllum, nec, ſi vnum in locum
collata omnia ſint, cum turpitudinis malo comparanda. Quare, ſi, vt initio conceſſiſti,
turpitudo peius eſt, quàm dolor, nihil eſt planè dolor. nam dum tibi turpe, nec dignũ
viro videbitur gemere, eiulare, lamẽtari, frangi, debilitari, dolere, tum dignitas, tum de- 18
cus aderit, túque in ea intueberis, te continebis: cedet profectò virtuti dolor, & animi
inductione langueſcet. aut enim nulla virtus eſt, aut contemnendus eſt omnis dolor.
Prudentiámne vis eſſe, ſine qua ne intelligi quidem vlla virtus poteſt? Quid ergo? ea
patietúrne te quicquam facere nihil proficientem & laborantem? an temperantia ſi-
net te immoderatè facere quicquam? an coli iuſtitia poterit ab homine propter vim
doloris enuntiante commiſſa, prodente conſcios, multa officia relinquente? Quid, for-
titudini, comitibúſque eius, magnitudini animi, grauitati, patiẽtiæ, rerum humanarum
deſpicientiæ quomodo reſpõdebis? afflictúſne, & iacens, & lamẽtabili voce deplorans,
audies, O virum fortem? te verò ita affectum ne virum quidem dixerit quiſquam.
Amittenda igitur fortitudo eſt, aut ſepeliendus dolor. ecquid ſcis igitur, ſi quid de Co- 19
rinthiis tuis amiſeris, poſſe habere te reliquam ſupellectilem ſaluam: virtutem autem
ſi vnam amiſeris, etſi amitti non poteſt virtus, ſed ſi vnam confeſſus fueris te non ha-

bere,nullam te eſſe habiturũ? num igitur ſortem virum,num magno animo,num patientem, num grauẽ, num humana cõtemnentẽ potes dicere aut Philoctetã illum? quàm te enim malo dicere. Sed ille certè non fortis, qui iacet in lectulo humido, qui

Eiulatu,queſtu,gemitu,fremitibus
Reſonando,multùm flebiles voces refert.

Non ego dolorem,dolorem eſſe nego.cur enim fortitudo deſideraretur? ſed eum opprimi dico patientia, ſi modò eſt aliqua patientia : ſi nulla eſt, quid exornamus philoſophiam? aut quid eius nomine glorioſi ſumus? Pungit dolor, vel fodiat ſanè. ſi nudus es,da iugulum:ſin tectus Vulcaniis armis,id eſt fortitudine,reſiſte.hæc enim te,niſi ita facies,cuſtos dignitatis relinquet & deſeret . Cretum quidem leges,quas ſiue Iupiter,ſiue Minos ſanxit de Iouis quidem ſentẽtia,vt poëtæ ferunt: itémque Lycurgi,laboribus erudiunt iuuentutem,venando,currẽdo, eſuriendo,ſitiendo,algendo, æſtuando. Spartæ verò pueri ad aram ſic verberibus accipiũtur, vt multus è viſceribus ſanguis exeat, nõnunquam etiam,vt,cùm ibi eſſem,audiebam,ad necem: quorum non modò nemo exclamauit vnquam,ſed ne ingemuit quidem.Quid ergo? hoc pueri poſſunt,viri non poterunt? & quod mos valet, ratio non valebit ? Intereſt aliquid inter laborem & dolorem.ſunt finitima omnino, ſed tamen differũt aliquid.labor eſt functio quædam vel animi vel corporis grauioris operis & muneris: dolor autem motus aſper in corpore à ſenſibus alienus. hæc duo Græci illi, quorum copioſior eſt lingua , quàm noſtra, vno nomine appellant. Itaque induſtrios homines,illi ſtudioſos, vel potius amantes doloris appellant:nos commodius laborioſos:aliud eſt enim laborare,aliud dolere.O' verborum inops interdum, quibus abundare te ſemper putas, Græcia. aliud,inquam, eſt dolere,aliud laborare. Cùm varices ſecabãtur C. Mario,dolebat: cùm æſtu magno ducebat agmen,laborabat. Eſt inter hæc quædam tamen ſimilitudo.cõſuetudo enim laborum perpeſſionem dolorum efficiet faciliorem. Itaque illi, qui Græciæ formam rerum publicarum dederunt, corpora iuuenum firmari labore voluerũt. quod Spartiatæ etiam in fœminas tranſtulerunt: quæ cæteris in vrbibus molliſſimo cultu parietum vmbris occuluntur. illi autem voluerunt nihil horum ſimile eſſe apud Lacænas virgines:quibus magis palæſtra,Eurotas,ſol, puluis,labor,militia in ſtudio eſt, quàm fertilitas barbara. Ergo his laborioſis exercitationibus & dolor intercurrit nõnunquam. impellũtur,feriũtur,abiiciũtur,cadunt:& ipſe labor quaſi callũ quoddã obducit dolori.militiam verò noſtrã dico,non Spartiatarũ,quorũ procedit ad modũ,ad tibiã,nec adhibetur vlla ſine anapæſtis pedibus hortatio. Noſtri exercitus primùm vnde nomẽ habeat, vides:deinde qui labor,quãtus agminis:ferre plus dimidiati mẽſis cibaria: ferre,ſi quid ad vſum velint : ferre vallũ. nam ſcutũ, gladiũ,galeam in onere noſtri milites non plus numerant, quàm humeros,lacertos,manus. arma enim mẽbra militis eſſe dicunt:quæ quidem ita gerũtur aptè, vt,ſi vſus foret,abiectis oneribus, expeditis armis, vt membris pugnare poſſint. Quid exercitatio legionũ? quid ille curſus, clamor, quãti laboris eſt? ex hoc ille animus in prælIis paratus ad vulnera. adduc pari animo inexercitatũ militem:mulier videbitur.Cur? tantùm intereſt inter nouũ & veterem exercitum,quãtum experti ſumus. ætas tyronum plerunque melior: ſed ferre laborem, contemnere vulnus,cõſuetudo docet. quinetiam videmus ex acie efferri ſæpe ſaucios, & quidẽ rudem illum & inexercitatum,quanuis leui ictu,ploratus turpiſſimos edere. At verò ille exercitatus, & vetus, ob eámque rem fortior,Medicum modò requirens à quo obligetur,

O' Patrocles(inquit)ad vos adueniens auxilium & veſtras manus peto,
Priuſquam oppeto malam peſtem mandatam hoſtili manu:
Neque ſanguis vllo potis eſt pacto profluens conſiſtere,
Si quà ſapientia magis veſtra deuitari mors poteſt.
Nanque AEſclapii liberorum ſaucii opplent porticus:
Non poteſt accedi.-

Certè Euripylus hic quidem eſt,hominẽ exercitatũ,vbi tãtum luctus cõtinuatus? vide,

quàm non flebiliter reſpondeat: rationẽ etiam afferat, cur æquo animo ſibi ferendũ ſit:

" -Qui alteri exitium parat,
" Eum ſcire oportet ſibi paratam peſtem, vt participet parem.

Abducet Patrocles credo, vt collocet in cubili, vt vulnus obliget, ſi quidem homo eſſet. ſed nihil vidi minus: quærit enim, quid actum ſit:

" Eloquere, res Argiuûm prælio vt ſe ſuſtinet.

Non poteſt effari tantum dictis, quantum factis ſuppetit laboris. Quieſce igitur, & vul- 15
nus alliga, etiam ſi Euripylus poſſet, non poſſet AEſopus:

" -Vbi fortuna Hectoris
" Noſtram acrem aciem inclinatam:-

& cætera explicat in dolore. ſic eſt enim intẽperans militaris in forti viro gloria. Ergo hæc veteranus miles facere poterit, doctus vir, ſapiẽnſq; nõ poterit? Ille verò melius, ac non paulò quidẽ. ſed de cõſuetudine adhuc exercitationis loquor, nondũ de ratione & ſapientia. aniculæ ſæpe inediã biduũ aut triduũ ferũt. ſubduc cibũ vnum diem athletæ: Iouẽ Olympiũ eum ipſum, cui ſe exercebit, implorabit: ferre nõ poſſe clamabit. Conſuetudinis magna vis eſt. pernoctant venatores in niue: in mõtibus vri ſe patiũtur. inde pugiles cæſtibus cõtuſi, ne ingemiſcunt quidẽ. Sed quid hos, quibus Olympiorũ victoria Conſulatus ille antiquus videtur? gladiatores, aut perditi homines, aut barbari, quas 16
plagas perferũt? quo modo illi, qui bene inſtituti ſunt, accipere plagã malũt, quàm turpiter vitare? quàm ſæpe apparet nihil eos malle, quàm vel domino ſatiſfacere, vel populo? mittũt etiam vulneribus cõfecti ad dominos, qui quærant quid velint, ſi ſatiſfactũ iis ſit, ſe velle decũbere. Quis mediocris gladiator ingemuit? quis vultum mutauit vnquã? quis nõ modò ſtetit, verumetiã decubuit turpiter? quis cùm decubuiſſet, ferrũ recipere iuſſus, collum cõtraxit? tãtùm exercitatio, meditatio, cõſuetudo valet. ergo hoc poterit

" Samnis ſpurcus homo, vita illa dignus, locóque:

vir natus ad gloriã, vllã partẽ animi tam mollẽ habebit, quam nõ meditatione & ratione corroboret? crudele gladiatorum ſpectaculũ, & inhumanũ nonnullis videri ſolet: & 17
haud ſcio an ita ſit, vt nũc fit. cùm verò ſontes ferro depugnabãt, auribus fortaſſe multæ, oculis quidẽ nulla poterat eſſe fortior cõtra dolorẽ & mortẽ diſciplina. De exercitatione & cõſuetudine & cõmentatione dixi. age ſis, nunc de ratione videamus, niſi quid vis ad hæc. A. Egóne vt te interpellẽ? ne hoc quidẽ vellẽ: ita me ad credendũ tua ducit oratio. M. Sítne igitur malũ dolor, nécne, Stoici viderint, qui cõtortulis quibuſdam ac minutis cõcluſiunculis, nec ad ſenſus permanãtibus, effici volũt non eſſe malũ dolorẽ. ego illud, quicquid ſit, tãtum eſſe, quantũ videatur, non puto: falſáq; eius viſione & ſpecie moueri homines dico vehemẽtius, dolorémq; eius omnem eſſe tolerabilẽ. Vnde igitur ordiar? an eadẽ breuiter attingã, quæ modò dixi, quo facilius oratio progredi poſſit longius? Inter omnes igitur hoc cõſtat, nec doctos homines ſolùm, ſed etiã indoctos, 18
virorũ eſſe fortiũ, & magnanimorũ, & patiẽtium, & humana vincentiũ, tolerãter dolorẽ pati. nec verò quiſquã fuit, qui eũ, qui ita pateretur, non laudandũ putaret. quod ergo & poſtulatur à fortibus, & laudatur, cùm fit, id aut extimeſcere veniẽs, aut non ferre præſens, nónne turpe eſt? atqui vide, ne, cùm omnes rectæ animi affectiones virtutes appellẽtur, nõ ſit hoc propriũ nomẽ omniũ, ſed ab ea vna, quæ cæteris excellat, omnes nominatæ ſint: appellata eſt enim à viro virtus: viri autẽ propria maximè eſt fortitudo: cuius munera duo maxima ſunt, mortis dolorís q; contẽptio. Vtendũ eſt igitur his, ſi virtutis cõpotes, vel potius ſi viri volumus eſſe, quoniã à viris virtus nomẽ eſt mutuata. Quæres fortaſſe, quo modo, & rectẽ: talẽ enim medicinã philoſophia profitetur. venit Epicurus 19
homo minimè malus, vel potius vir optimus: tãtum monet, quãtum intelligit. Neglige, inquit, dolorẽ. Quis hoc dicit? Idẽ, qui dolorẽ ſummũ malũ. Vix ſatis cõſtanter. audiamus. Si ſummus dolor eſt, inquit, breuẽ eſſe neceſſe eſt. A. Itera dũ eadẽ iſta mihi: non enim intelligo, quid ſummũ dicas eſſe, quid breue. M. Sũmum, quo nihil ſit ſuperius: breue, quo nihil breuius. cõtemno magnitudinẽ doloris, à qua me breuitas tẽporis

vindicabit antè penè, quàm venerit. ſed ſi eſt tantus dolor, quantus Philoctetæ, bene
planè magnus mihi quidē videtur, ſed tamen non ſummus. nihil enim dolet, niſi pes:
poſſunt oculi, poteſt caput, latera, pulmones: pōſſunt omnia. lōgè igitur abeſt à ſum-
mo dolore. Ergo, inquit, dolor diuturnus habet lætitiæ plus, quàm moleſtiæ. Nūc ego
40 non poſſum tātum hominē nihil ſapere dicere, ſed nos ab eo derideri puto. ego ſum-
mum dolorem (ſummum autē dico, etiam ſi decem atomis eſt maior alius) non con-
tinuò dico eſſe breuē: multóſque poſſum bonos viros nominare, qui complures an-
nos doloribus podagræ cruciētur maximis, ſed homo cautus nunquam terminat nec
magnitudinis, nec diuturnitatis modum, vt ſciā quid ſummum dicat in dolore, quid
breue in tempore. Omittamus igitur hunc nihil prorſus dicētem, cogamúſque con-
fiteri non eſſe ab eo doloris remedia quærenda, qui dolorē malorum omnium ma-
ximum dixerit. quanuis idem forticulū ſe in torminibus & in ſtranguria ſua præbeat.
Aliunde igitur eſt quærenda medicina, & maximè quidē, ſi, quid maximè conſenta-
neum ſit, quærimus ab iis, quibus, quod honeſtum ſit, ſummum bonum, quod turpe,
ſummum videtur malum. his tu præſentibus gemere, & te iactare non audebis pro-
41 ſectò. loquetur enim eorum voce virtus ipſa tecū: Túne, cùm pueros Lacedæmone,
adoleſcentes Olympiæ, barbaros in arena videris excipientes grauiſſimas plagas, & ſe
rentes ſilentio, ſi te fortè dolor aliquis peruellerit, exclamabis vt mulier? non conſtan-
ter & ſedatè feres? Ferri non poteſt: natura non patitur. Audio. pueri ferunt gloria du-
cti, ferunt pudore alii, multi metu: & tamen veremur, vt hoc, quod à tam multis, &
quod tot locis perferatur, natura non patiatur? Illa verò non modò patitur, verùm etiā
poſtulat: nihil enim habet præſtantius, nihil quod magis expetat, quàm honeſtatem,
quàm laudem, quàm dignitatē, quàm decus. hiſce ego pluribus nominibus vnā rem
declarari volō, ſed vtor, vt quammaximè ſignificem, pluribus. volo autē dicere illud
homini longè optimum eſſe, quod ipſum ſit optādum per ſe, à virtute profectum, vel
42 in ipſa virtute ſitum, ſua ſponte laudabile: quod quidem citius dixerim ſolum, quàm
ſummum bonum. atque vt hæc de honeſto, ſic de turpi contraria. nihil tam tetrum,
nihil tam aſpernandum, nihil homine indignius. Quod ſi tibi perſuaſum eſt, princi-
pio enim dixiſti plus in dedecore mali tibi videri, quàm in dolore: reliquum eſt, vt tu-
te tibi imperes. quáquam hoc neſcio quo modo dicatur, quaſi duo ſimus, vt alter im-
peret, alter pareat: non inſcitè tamen dicitur. eſt enim animus in partes diſtributus
duas, quarum altera rationis eſt particeps, altera expers. cùm igitur præcipitur, vt no-
biſmetipſis imperemus, hoc præcipitur, vt ratio coërceat temeritatem. Eſt in animis
omnium ferè natura molle quiddam, demiſſum, humile, eneruatum quodam mo-
do, & languidum. ſi nihil eſſet aliud, nihil eſſet homine deformius. ſed præſto eſt do-
mina omnium & regina ratio, quæ connixa per ſe, & progreſſa lōgius, fit perfecta vir-
43 tus. hæc vt imperet illi parti animi, quæ obedire debet, id videndum eſt viro. Quonā
modo, inquies? Velut ſeruo dominus, velut imperator militi, velut parens filio. ſi tur-
piſſimè ſe illa pars animi geret, quam dixi eſſe mollem: ſi ſe lamentis muliebriter, la-
chrymíſque dedet, vinciatur, & conſtringatur amicorum, propinquorúmque cuſto-
diis. ſæpe enim videmus fractos pudore, qui ratione nulla vincerentur. ergo hos qui-
dem, vt famulos, vinclis ac cuſtodia arceamus. qui autē erunt firmiores, nec tamē ro-
buſtiſſimi, hos admonitu ſimili oportebit vt bonos milites reuocatos dignitatē tueri.
Non nimis in Niptris ille ſapiētiſſimus Græciæ ſaucius lamētatur, vel modicè potius:

„ Pedetentim (inquit) ite, & ſedato niſu, ne ſuccuſſu arripiat maior dolor.

Pacuuius hoc melius, quàm Sophocles. apud illum enim perquàm flebiliter Vlyxes
44 lamentatur in vulnere: tamen huic leuiter gementi illi ipſi, qui ferunt ſaucium perſo-
næ grauitatem intuentes non dubitarunt dicere,

„ Tu quoque Vlyxes, quanquam grauiter cernimus ictum,
„ Nimis es penè animo molli, qui conſuetus in armis æuum agere.

Intelligit poëta prudens ferendi doloris conſuetudinem eſſe non contẽnendam ma-
giſtram. atque ille non immoderatè magno in dolore,

-retinete, tenete, opprimite,
Vlcus nudate. heu miſerum me, excrucior.

incipit labi: deinde illico deſinit.

Opetite, abſcedite, iam iam dimittite:
Nam attrectatu & quaſſu ſæuum amplificatis dolorem. 45

Vidéſne, vt obmutuerit non ſedatus corporis, ſed caſtigatus animi dolor? itaque in
extremis Niptris alios quoque obiurgat, ídque moriens,

Conqueri fortunam aduerſam, non lamentari decet.
Id viri eſt officium. fletus muliebri ingenio additus.

Huius animi pars illa mollior rationi ſic paruit, vt ſeuero imperatori miles prudens.
in quo viro erit perfecta ſapientia (quem adhuc nos quidem videmus neminem: ſed
philoſophorum ſententiis, qualis futurus ſit, ſi modò aliquando fuerit, exponitur) is
igitur, ſiue ea ratio, quæ erit in eo perfecta atque abſoluta, ſic illi parti imperabit infe-
riori, vt iuſtus parẽs probis filiis: nutu, quod volet, conficiet, nullo labore, nulla mole-
ſtia: eriget ipſe ſe, ſuſcitabit, inſtruet, armabit, vt tãquam hoſti, ſic obſiſtat dolori. Quæ 46
ſunt iſta arma? contentio, confirmatio, ſermóque intimus, cùm ipſe ſecum, caue tur-
pe quicquam, languidum, non virile. obuerſentur ſpecies honeſtæ animo: Zeno pro-
ponatur Eleates, qui perpeſſus eſt omnia potius, quàm conſcios delendæ tyránidis in-
dicaret. de Anaxarcho Democritio cogitetur. qui cùm in manus Cyprii Nicocreótis
Regis incidiſſet, nullum genus ſupplicii deprecatus eſt, neque recuſauit. Calanus In-
dus, indoctus ac barbarus, in radicibus Caucaſi natus, ſua voluntate viuus combuſtus
eſt. nos, ſi pes condoluit, ſi dẽs, ſed fac totum dolere corpus, ferre non póſſumus. opi-
nio eſt enim quædã effœminata ac leuis, nec in dolore magis, quàm eadem in volu-
ptate, qua cùm liqueſcimus, fluimúſque mollitia, apis aculeũ ſine clamore ferre non
poſſumus. At verò C. Marius ruſticanus vir, ſed planè vir, cùm ſecaretur, vt ſuprà dixi,
principio vetuit ſe alligari: nec quiſquam ante Marium ſolutus dicitur eſſe ſectus. Cur 47
ergo poſtea alii? valuit auctoritas. Vidéſne igitur opinionis eſſe, non naturæ malum? &
tamen fuiſſe acrem morſum doloris, idem Marius oſtendit: crus enim alterum non
præbuit. ita & tulit dolorẽ vt vir, &, vt homo, maiorem ferre ſine cauſa neceſſaria no-
luit. Totum igitur in eo eſt, vt tibi imperes. oſtendi autem, quod eſſet imperandi ge-
nus. atque hæc cogitatio, quid patientia, quid fortitudine, quid magnitudine animi di
gnum ſit, non ſolùm animum comprimit, ſed ipſum etiam dolorem neſcio quo pa-
cto mitiorem facit. vt enim fit in prælio, vt ignauus miles ac timidus, ſimul ac viderit
hoſtem, abiecto ſcuto fugiat, quantum poſſit, ob eámque cauſam pereat nonnunquã,
etiam integro corpore, cùm ei, qui ſteterit, nihil tale euenerit: ſic qui doloris ſpeciem
ferre non poſſunt, abiiciunt ſe, atque ita afflicti & exanimati iacent: qui autem reſtite- 48
runt, diſcedunt ſæpiſſimè ſuperiores: ſunt enim quædã animi ſimilitudines cum cor-
pore. vt onera contentis corporibus facilius feruntur, remiſſis opprimunt: ſimillimè
animus intentione ſua depellit preſſum omnem ponderum, remiſſione autem ſic vr-
getur, vt ſe nequeat extollere. Et, ſi verum quærimus, in omnibus officiis perſequendis
animi eſt adhibenda contentio. ea eſt ſola officii tanquam cuſtodia. Sed hoc quidem
in dolore maximè eſt prouidendum, ne quid abiectè, ne quid timidè, ne quid ignauè,
ne quid ſeruiliter, muliebritérue faciamus, in primíſque refutetur ac reiiciatur Philo-
cteteus ille clamor. ingemiſcere nonnunquam viro conceſſum eſt, ídque raro: eiula-
tus ne mulieri quidẽ. & hic nimirum eſt fletus, quem duodecim tabulæ in funeribus
adhiberi vetuerunt. Nec verò vnquã ne ingemiſcit quidẽ vir fortis ac ſapiens, niſi for-
tè vt ſe intendat ad firmitatem, vt in ſtadio curſores exclamãt quàm maximè poſſunt. 49
faciunt idem, cùm exercentur, athletæ. pugiles verò, etiam cùm feriunt aduerſarium,

in iactandis cæſtibus ingemiſcunt:non quòd doleant,animóue ſuccumbant, ſed quia in profundenda voce omne corpus intenditur, venítque plaga vehemẽtior. Quid? qui volunt exclamare maius,num ſatis habent latera,fauces,linguam intendere,è quibus elici vocem,& fundi videmus? toto corpore atque omnibus vngulis, vt dicitur, contentioni vocis aſſeruiunt. genu mehercule M. Antonium vidi,cùm contente ipſe pro ſe lege Varia diceret,terram tangere. vt enim baliſtæ lapidum,& reliqua tormenta telorum eo grauiores emiſſiones habenr, quo ſunt contenta, atque adducta vehementius:ſic vox,ſic curſus,ſic plaga hoc grauior,quo eſt miſſa contentius. Cuius contẽtionis cùm tanta vis ſit,ſi gemitus in dolore ad confirmãdum animum valebit,vtemur: ſin erit ille gemitus lamẽtabilis,ſi imbecillus,ſi abiectus,ſi flebilis, ei qui ſe dederit, vix eum virum dixerim. qui quidem gemitus ſi leuationis aliquid afferret, tamen videremus quid eſſet fortis & animoſi viri. cùm verò nihil imminuat doloris, cur fruſtrà turpes eſſe volumus? quid eſt enim fletu muliebri viro turpius? Atque hoc præceptum, quod de dolore datur, patet latius: omnibus enim rebus, non ſolùm dolori, ſimili cõtentione animi reſiſtẽdum eſt. ira exardeſcit: libido concitatur. in eandem arcẽ confugiendum eſt: eadem ſunt arma ſumenda. Sed quoniam de dolore loquimur, illa omittamus. Ad ferendum igitur dolorem placidè & ſedatè, plurimùm proficit toto pectore, vt dicitur, cogitare,quàm id honeſtũ ſit. ſumus enim natura, vt antè dixi (dicendum eſt enim ſæpius) ſtudioſiſſimi, appetentiſſimíque honeſtatis. cuius ſi quaſi lumen aliquod aſpexerimus, nihil eſt, quod, vt eo potiamur, non parati ſimus & ferre & perpeti. Ex hoc curſu atque impetu animorum ad veram laudem atque honeſtatem illa pericula adeuntur in prælijs. non ſentiunt viri fortes in acie vulnera, vel ſentiunt, ſed mori malunt, quàm tantillum modò de dignitatis gradu dimoueri. Fulgentes gladios hoſtium videbant Decii, cùm in aciem eorum irruebant. his leuabat omnẽ vulnerum metum nobilitas mortis, & gloria. Num tum ingemuiſſe Epaminondam putas, cùm vnà cum ſanguine vitam effluere ſentiret? imperantem enim patriam Lacedæmoniis relinquebat, quam acceperat ſeruientem. Hæc ſunt ſolatia, hæc fomenta ſummorum dolorum. Dices, quid in pace? quid domi? quid in lectulo? Ad philoſophos me reuocas, qui in aciẽ non ſæpe prodeunt. è quibus homo ſanè leuis Heracleotes Dionyſius, cùm à Zenone fortis eſſe didiciſſet, à dolore deuictus eſt. nam cùm ex renibus laboraret, ipſo in eiulatu clamitabat, falſa eſſe illa, quæ antea de dolore ipſe ſenſiſſet. quem cùm Cleanthes cõdiſcipulus rogaret, quænam ratio eum de ſententia deduxiſſet, reſpondit, quia, cùm tãtum operæ philoſophiæ dediſſem, dolorem tamen ferre non poſſem, ſatis eſſet argumenti, malum eſſe dolorem. plurimos autem annos in philoſophia conſumpſi, nec ferre poſſum: malum eſt igitur dolor. tum Cleãthem, cùm pede terram percuſſiſſet, verſum ex Epigonis ferunt dixiſſe,

• Audíſne hæc Amphiarae ſub terram abdite?

Zenonem ſignificabat: à quo illum degenerare dolebat. At non noſter Poſſidonius: quem & ſæpe ipſe vidi, & id dicam quod ſolebat narrare Pompeius: ſe, cùm Rhodum veniſſet decedens ex Syria, audire voluiſſe Poſſidonium: ſed cùm audiuiſſet eum grauiter eſſe ægrum, quòd vehementer eius artus laborarent, voluiſſe tamen nobiliſſimum philoſophum viſere: quem vt vidiſſet, & ſalutauiſſet, honorificíſque verbis proſecutus eſſet, moleſtéque ſe dixiſſet ferre, quòd eum non poſſet audire: at ille, Tu verò, inquit, potes: nec committam, vt dolor corporis efficiat, vt fruſtrà tantus vir ad me venerit. itaque narrabat eum grauiter & copioſè de hoc ipſo, nihil eſſe bonũ, niſi quod honeſtũ eſſet cubantẽ diſputaſſe. cúmque quaſi faces ei doloris admouerẽtur, ſæpe dixiſſe, Nihil agis dolor, quãuis ſis moleſtus, nunquam te eſſe confitebor malum. Omninóque omnes clari & nobilitati labores contemnendo fiunt etiã tolerabiles. Videmúſne, apud quos eorum ludorũ, qui gymnici nominantur, magnus honos ſit, nullũ ab iis, qui in id certamen deſcendant, deuitari dolorem? apud quos autem venandi &

equitandi laus viget, qui hanc pereſſunt, nullum fugiunt dolorẽ. Quid de noſtris am-
bitionibus, quid de cupiditate honorum loquar? quæ flamma eſt, per quam non cu- 54
currerint ii; qui hæc olim punctis ſingulis colligebant? Itaque ſemper Africanus So-
craticum Xenophontem in manibus habebat: cuius in primis laudabat illud quod
diceret, eoſdem labores non eſſe æquè graues imperatori & militi, quòd ipſe honos
laborem leuiorẽ faceret imperatorum. Sed tamen hoc euenit, vt in vulgus inſipien-
tium opinio valeat honeſtatis, cùm ipſam videre non poſſint. itaque fama & multitu-
dinis iudicio mouentur, vt id honeſtum putent, quod à pleriſque laudetur. te autem,
ſi in oculis ſis multitudinis, tamen eius iudicio ſtare nolim, nec, quod illa putet, idem
te putare pulcherrimum. tuo tibi iudicio eſt vtendum. tibi ſi recta probanti placebis,
tum non modò tute viceris, quod paulò antè præcipiebam, ſed omnes & omnia. Hoc
igitur tibi propone, amplitudinem, & quaſi quandam exaggerationem quam altiſſi-
mam animi, quæ maxima eminet contemnẽdis & deſpiciendis doloribus, vnam eſſe 55
omnium rem pulcherrimam, eóque pulchriorem, ſi vacet populo, neque plauſum ca
ptans, ſe tantùm ipſa delectet. Quinetiam mihi quidem laudabiliora videntur om-
nia, quæ ſine venditatione & ſine populo teſte fiunt: non quo fugiendus ſit (omnia e-
nim benefacta in luce ſe collocari volunt) ſed tamen nullum theatrum virtuti con-
ſcientia maius eſt. atque in primis meditemur illud, vt hæc patientia dolorum, quam
ſæpe iam animi intentione dixi eſſe firmandam, in omni genere ſe æquabilem præ-
beat. ſæpe enim multi, qui aut propter victoriæ cupiditatem, aut propter gloriæ, aut e-
tiam vt ius ſuum & libertatem tenerent, vulnera exceperunt fortiter, & tulerunt, iidẽ
omiſſa contentione dolorem morbi ferre non poſſunt: neque enim illum, quem fa-
cilè tulerant, ratione aut ſapientia tulerant, ſed ſtudio potius & gloria. Itaque barbari 56
quidam, & immanes ferro decertare acerrimè poſſunt, ægrotare viriliter non queunt.
Græci autem homines non ſatis animoſi, prudentes, vt eſt captus hominum, ſatis ho-
ſtem aſpicere non poſſunt, ſed iidẽ morbos toleranter atque humanè ferunt. at Cim-
bri & Celtiberi in prælio exultant, lamentãtur in morbo: nihil enim poteſt eſſe æqua-
bile, quod non à certa ratione proficiſcatur. Sed cùm videas eos, qui aut ſtudio aut o-
pinione ducantur, in eo perſequendo atque adipiſcendo, dolore non frangi: debes
exiſtimare aut nõ eſſe malum dolorem, aut, etiam ſi, quicquid aſperum, alienúmque
à natura ſit, id appellari placeat malum, tãtulum tamen eſſe, vt à virtute ita obruatur,
vt nuſquã appareat. quæ meditare quæſo dies & noctes: latius enim manabit hæc ra-
tio, & aliquanto maiorem locum, quàm de vno dolore, occupabit: nam ſi omnia fu- 57
giendæ turpitudinis, adipiſcendǽque honeſtatis cauſa faciemus, non modò ſtimulos
doloris, ſed etiam fulmina fortunæ cõtemnamus licebit, præſertim cùm paratum ſit
illud ex heſterna diſputatione perfugium. vt enim ſi cui nauigãti, quem prædones in-
ſequantur, deus quis dixerit, Eiice te de naui, præſto eſt qui excipiat, vel delphinus, vt
Arionem Methymnæum: vel equi Pelopis illi Neptunii, qui per vndas currus ſuſpen-
ſos rapuiſſe dicuntur, excipient te, & quò velis, perferent, omnem omittat timorem:
ſic vrgentibus aſperis & odioſis doloribus, ſi tanti non ſint, vt ferendi ſint: quò ſit con-
fugiendum, vides. Hæc ferè hoc tempore putaui eſſe dicenda. ſed tu fortaſſe in ſentẽ-
tia permanes. A. Minimè verò: méque biduo duarum rerum, quas maximè time-
bam, ſpero liberatum metu. M. Cras ergo ad clepſydram: ſic enim duximus. ſed tibi
hoc video non poſſe deberi. A. Ita prorſus. & illud quidem ante meridiem, hoc eo-
dem tempore. M. Sic faciemus, tuíſque optimis ſtudiis obſequemur.

M. TVLLII CICERONIS TVSCVLANARVM QVAESTIONVM AD M. BRVTVM LIBER TERTIVS, DE AEGRITVDINE LENIENDA.

1 QVIDNAM eſſe Brute cauſæ putem, cur, cùm conſtemus ex animo &
corpore, corporis curandi tuendíque cauſa quæſita ſit ars eius, atque
vtilitas, deorum immortalium inuentioni conſecrata: animi autem
medicina nec tam deſiderata ſit antequã inuenta, nec tam culta poſt-
eaquam cognita eſt, nec tam multis grata & probata, pluribus etiam
ſuſpecta & inuiſa? an quòd corporis grauitatem & dolorẽ animo iu-
dicamus, animi morbũ corpore non ſentimus? ita fit, vt animus de ſe ipſe tum iudicet,
cùm id ipſum, quo iudicat, ægrotet. quòd ſi tales nos natura genuiſſet, vt eã ipſam in-
tueri & perſpicere, eadémque optima duce curſum vitæ conficere poſſemus: haud e-
rat ſanè, quod quiſquã rationem ac doctrinam requireret. nunc paruulos nobis dedit
igniculos, quos celeriter malis moribus, opinionibúſque deprauatis ſic reſtinguimus,
2 vt nuſquã naturæ lumẽ appareat. ſunt enim ingeniis noſtris ſemina innata virtutum:
quæ ſi adoleſcere liceret, ipſa nos ad beatã vitam natura perduceret. nũc autem, ſimul
atque editi in lucem, & ſuſcepti ſumus, in omni continuò prauitate, & in ſumma opi-
nionum peruerſitate verſamur: vt penè cum lacte nutricis errorẽ ſuxiſſe videamur.
Cum verò parentibus redditi, id eſt magiſtris traditi ſumus, tũ ita variis imbuimur er-
roribus, vt vanitati veritas, & opinioni confirmatæ natura ipſa cedat. Accedunt etiam
poëtæ: qui cùm magnã ſpeciem doctrinæ, ſapientiǽque præ ſe tulerunt, audiuntur, le-
guntur, ediſcuntur, & inhæreſcunt penitus in mentibus. cùm verò accedit eodẽ, quaſi
maximus quidẽ magiſter, populus, atque omnis vndique ad vitia conſentiẽs multitu-
do, tum planè inficimur opinionũ prauitate, à naturáque ipſa deſciſcimus: vt nobis o-
ptimã naturam inuidiſſe videãtur, qui nihil melius homini, nihil magis expetendum,
3 nihil præſtãtius honoribus, imperiis, populari gloria iudicauerunt. ad quã fertur opti-
mus quiſque: verámque illã honeſtatem expetẽs, quam vnam natura maximè inqui-
rit, in ſumma inanitate verſatur: conſectatúrque nullã eminentem effigiem virtutis,
ſed adumbratam imaginem gloriæ. eſt enim gloria, ſolida quædam res, & expreſſa,
non adumbrata. ea eſt conſentiens laus bonorum, incorrupta vox bene iudicantium
de excellente virtute. ea virtuti reſonat tanquam imago gloriæ. quæ quia rectè facto-
rum plerunque comes eſt, non eſt à bonis viris repudiãda. illa autem, quæ ſe eius imi-
tatricem eſſe vult, temeraria atque incõſiderata, & plerunque peccatorum vitiorúm-
que laudatrix, fama popularis, ſimulatione honeſtatis formam eius, pulchritudinẽm-
que corrumpit. qua cæcitate homines, cùm quædam præclara etiam cuperent, eáque
neſcirent nec vbi, nec qualia eſſent, funditus alii euerterunt ſuas ciuitates, alii ipſi oc-
4 ciderunt. Atque hi quidem optima petentes, non tam voluntate, quàm curſus errore
falluntur. Quid, qui pecuniæ cupiditate, qui voluptatum libidine feruntur: quorúm-
que ita perturbantur animi, vt non multũ abſint ab inſania, quod inſipiẽtibus contin-
git, omnibus his nulláne eſt adhibenda curatio? vtrum quòd minus noceant animi æ-
grotationes, quàm corporis: an quòd corpora curari poſſint, animorũ nulla medicina
ſit? At & morbi pernicioſiores, pluréſque ſunt animi, quàm corporis: hi enim ipſi o-
dioſi ſunt, quòd ad animum pertinent, eúmque ſolicitant, animúſque æger, vt ait En-
nius, ſemper errat, neque pati, neque perpeti poteſt, cupere nunquam deſinit. quibus
duobus morbis (vt omittã alios) ægritudine & cupiditate, qui tandem poſſunt in cor-
pore eſſe grauiores? quî verò probari poteſt, vt ſibi mederi animus nõ poſſit, cùm ipſe
5 medicinam corporis animus inuenerit, cúmque ad corporum ſanationem multum
ipſa corpora, & natura valeat, nec omnes, qui ſe curari paſſi ſunt, continuò etiã conua-
leſcant, animi autẽ, qui ſe ſanari voluerint, præceptíſque ſapiẽtium paruerint, ſine vlla

dubitatione ſanetur? Eſt profectò animi medicina philoſophia: cuius auxilium non
vt in corporis morbis, petẽdum eſt foris. omnibúſque opibus, viribúſque, vt noſmet-
ipſi nobis mederi poſſimus, elaborandum eſt. quanquã de vniuerſa philoſophia, quã-
topere & expetenda & colenda eſſet, ſatis, vt arbitror, dictum eſt in Hortenſio. De ma
ximis autẽ rebus nihil ferè intermiſimus poſtea nec diſputare, nec ſcribere. his autem
libris expoſita ſunt ea, quæ à nobis cum familiaribus noſtris in Tuſculano erant diſpu
tata. Sed quoniã duobus ſuperioribus de morte & de dolore dictum eſt, tertius dies
diſputationis hoc tertium volumen efficiet. Vt enim in Academiam noſtrã deſcendi- 6
mus, inclinato iam in poſtmeridianum tempus die, popoſci eorum aliquẽ, qui ade-
rant, cauſam diſſerendi. tum res acta ſic eſt. A. Videtur mihi cadere in ſapientẽ ægri-
tudo. M. Num reliquæ quoque perturbationes animi, formidines, libidines, iracun-
diæ? hæc enim ferè ſunt eiuſmodi, quæ Græci πάθη appellant, ego poteram morbos, &
id verbum eſſet è verbo, ſed in cõſuetudinem noſtram non caderet. nam miſereri, in-
uidere, geſtire, lætari, hæc omnia morbos Græci appellãt, motus animi rationi nõob-
temperantes: nos autem hos eoſdẽ motus concitati animi rectè, vt opinor, perturba-
tiones dixerimus, morbos autẽ non ſatis vſitatè: niſi quid aliud tibi videtur. A. Mihi
verò iſto modo. M. Hæccine igitur cadere in ſapientem putas? A. Prorſus exiſtimo.
M. Næ iſta glorioſa ſapientia non magno æſtimanda eſt, ſiquidem non multùm dif-
fert ab inſania. A. Quid? tibi omníſne animi commotio videtur inſania? M. Non 7
mihi quidẽ ſoli: ſed id, quod admirari ſæpe ſoleo, maioribus quoque noſtris hoc ita vi-
ſum intelligo multis ſeculis ante Socratem: à quo hæc omnis, quæ eſt de vita & mori-
bus, philoſophia manauit. A. Quoná tandem modo? M. Quia nomẽ inſaniæ ſigni-
ficat mentis ægrotationem & morbum, id eſt inſanitatem & ægritudinẽ animi, quam
appellarunt inſaniam. omnes autem perturbationes animi, morbos philoſophi ap-
pellant, negántque ſtultum quenquã his morbis vacare. qui autẽ in morbo ſunt, ſani
non ſunt, & omnium inſipientium animi in morbo ſunt: omnes inſipientes igitur in-
ſaniunt: ſanitatem enim animorum, poſitã in tranquillitate quadã, conſtantiáque cen
ſebant. his rebus mentem vacuam appellarunt inſaniá, propterea quòd in perturbato
animo, ſicut in corpore, ſanitas eſſe non poſſit. nec minus illud acutè, quòd animi affe 8
ctionem lumine mentis carentem nominauerunt amentiã, eandémque demẽtiam.
Ex quo intelligẽdum eſt, eos, qui hæc rebus nomina poſuerunt, ſenſiſſe hoc idẽ, quod
à Socrate acceptum diligenter Stoici retinuerunt, omnes inſipientes eſſe non ſanos.
qui enim animus eſt in aliquo morbo (morbos autem hos perturbatos motus, vt mo-
dò dixi, philoſophi appellãt) non magis eſt ſanus, quàm id corpus, quod in morbo eſt.
ita fit, vt ſapientia ſanitas ſit animi, inſipientia autem quaſi inſanitas quædam, quæ eſt
inſania, eadémque dementia. multóque melius hæc notata ſunt verbis Latinis, quàm
Græcis: quod aliis quoque multis locis reperietur. Sed id aliás. nunc, quod inſtat. Totũ
igitur id, quod quærimus, quid & quale ſit, verbi vis ipſa declarat. eos enim ſanos intel-
ligi neceſſe eſt, quorum mens motu, quaſi morbo perturbata nullo ſit. qui contrà af-
fecti ſunt, hos inſanos appellari neceſſe eſt. itaque nihil melius, quàm quod eſt in con 9
ſuetudine ſermonis Latini, cùm exiſſe ex poteſtate dicimus eos, qui effrænati ferũtur
aut libidine aut iracũdia: quanquam ipſa iracundia libidinis eſt pars: ſic enim diffini-
tur iracundia, vlciſcendi libido. qui igitur exiſſe ex poteſtate dicuntur, idcirco dicun-
tur, quia non ſunt in poteſtate mẽtis, cui regnum totius animi à natura tributum eſt.
Græci autem μανίαν vnde appellent, non facilè dixerim. eam tamen ipſam diſtingui-
mus nos melius, quàm illi. hanc enim inſaniã, quæ iuncta ſtultitiæ patet latius, à furore
diſiungimus. Græci volũt illi quidẽ, ſed parum valent verbo: quem nos furorem, με-
λαγχολίαν illi vocant: quaſi verò atra bili ſolùm mens, ac non ſæpe vel iracundia gra-
uiore, vel timore, vel dolore moueatur. quo genere Athamantẽ, Alcmæonẽ, Aiacem,
Oreſtẽ furere dicimus. Qui ita ſit affectus, eum dominum eſſe rerum ſuarum vetant

10 duodecim tabulæ. Itaque non eſt ſcriptũ, ſi inſanus, ſed ſi furioſus eſſe incipit. inſaniã
enim cenſuerunt, id eſt inconſtantiã ſanitate vacantẽ, poſſe tamen tueri mediocritatẽ
officiorũ, & vitæ communem cultum atque vſitatum: furorẽ autem eſſe rati ſunt men
tis ad omnia cæcitatẽ. quod cùm maius eſſe videatur, quàm inſania: tamen eiuſmodi
eſt, vt furor in ſapiẽtem cadere poſſit, non poſſit inſania. Sed hæc alia quæſtio eſt. nos
ad propoſitum reuertamur. Cadere opinor in ſapiẽtem ægritudinẽ tibi dixiſti videri.
A. Ego verò ita exiſtimo. M. Humanum id quidẽ, quod ita exiſtimas: non enim ſili-
ce nati ſumus: ſed eſt naturale in animis tenerũ quiddam atque molle, quod ægritu-
11 dine, quaſi tẽpeſtate, quatiatur. nec abſurdè Crãtor ille, qui in noſtra Academia vel in
primis fuit nobilis: Minimè, inquit, aſſentior iis, qui iſtam neſcio quam indolentiã ma
gnopere laudãt: quæ nec poteſt vlla eſſe, nec debet. Ne ægrotus ſim, inquit: ſed ſi fue-
rim, ſenſus adſit, ſiue ſecetur quid, ſiue auellatur à corpore. nã iſtuc nihil dolere, nõ ſi-
ne magna mercede contingit, immanitatis in animo, ſtuporis in corpore. Sed videa-
mus, ne hæc oratio ſit hominũ aſſentantium noſtræ imbecillitati, & indulgẽtiũ molli-
tudini. nos autẽ audeamus nõ ſolùm ramos amputare miſeriarũ, ſed omnes radicum
fibras euellere. tamẽ aliquid relinquetur fortaſſe: ita ſunt ſtirpes altæ ſtultitiæ. ſed relin
quetur id ſolum, quod eſt neceſſarium. illud quidẽ ſic habeto, niſi ſanatus animus ſit,
quod ſine philoſophia fieri non poteſt, finẽ miſeriarum nullũ fore. quamobrem, quo-
niã cœpimus, tradamus nos ei curãdos: ſanabimur, ſi volemus. & progrediar quidem
longius: nõ enim de ægritudine ſolùm (quanquã id quidẽ primum) ſed de omni ani-
12 mi, vt ego poſui, perturbatione, morbo, vt Græci volunt, explicabo. Et primò ſi placet,
Stoicorũ more agamus, qui breuiter aſtringere ſolẽt argumenta: deinde noſtro inſti-
tuto vagabimur. Qui fortis eſt, idẽ eſt fidens: quoniã confidens mala conſuetudine lo
quẽdi in vitio ponitur, ductum verbum à confidendo, quod laudis eſt. qui autẽ eſt fi-
dẽs, is profectò non extimeſcit: diſcrepat enim à timendo, confidere. atque in quẽ ca-
dit ægritudo, in eundẽ timor: quarum enim rerũ præſentia ſumus in ægritudine, eaſ-
dem impẽdentes & venientes timemus. ita fit, vt fortitudini ægritudo repugnet. veri-
ſimile eſt igitur, in quẽ cadit ægritudo, in eundẽ cadere timorẽ, & infractionem quã-
dam animi, & demiſſionẽ: in quẽmque ea cadũt, in eundem cadit vt ſeruiat, vt victum
ſe quãdoque eſſe fateatur. quæ qui recipit, recipiat idẽ neceſſe eſt timiditatem & igna-
13 uiã. non cadunt autem hæc in virum fortem: igitur ne ægritudo quidem. at nemo ſa-
piens, niſi fortis: non cadet ergo in ſapientem ægritudo. Præterea neceſſe eſt, qui fortis
ſit, eundẽ eſſe magni animi: qui magni animi, inuictũ: qui inuictus, eum humanas res
deſpicere, atque infra ſe poſitas arbitrari. deſpicere autẽ nemo poteſt eas res, propter
quas ægritudine affici poteſt. ex quo efficitur, fortem virũ ægritudine nunquã affici: o-
mnes autẽ ſapientes fortes: non cadit igitur in ſapientẽ ægritudo. Et quemadmodum
oculus conturbatus non eſt probè affectus ad ſuum munus fungendũ: & reliquæ par-
tes, totúmue corpus, à ſtatu cùm eſt motum, deeſt officio ſuo & muneri: ſic contur-
batus animus non eſt aptus ad exequendum munus ſuum. munus autẽ animi eſt, ra-
tione bene vti: & ſapiẽtis animus ita ſemper affectus eſt, vt ratione optimè vtatur: nũ-
quã eſt igitur perturbatus. at ægritudo perturbatio eſt animi: ſemper igitur ea ſapiens
14 vacabit. Veriſimile etiam illud eſt, qui ſit temperans, quem Græci σώφρονα appellant,
eámque virtutem σωφροσύνην vocant, quã ſoleo equidem tum temperãtiam, tum mo-
derationem appellare, nonnunquam etiam modeſtiã. ſed haud ſcio, an rectè ea virtus
frugalitas appellari poſſit. quod anguſtius apud Græcos valet: qui frugi homines χρη-
σίμους appellãt, id eſt, tantummodo vtiles. at illud latius: eſt enim omnis abſtinentia, o-
mnis innocentia, quæ apud Græcos vſitatum nomen nullum habet, ſed habere poteſt
ἀβλάβειαν: nam eſt innocentia affectio talis animi, quæ noceat nemini. Reliquas au-
tem virtutes frugalitas continet. quæ niſi tanta eſſet, & ſi iis anguſtiis, quibus plerique
putant, teneretur, nunquã eſſet L. Piſonis cognomen tantopere laudatum. Sed quia

nec qui propter metum præſidium reliquit, quod eſt ignauiæ: nec qui propter auaritiam clàm depoſitum non reddidit, quod eſt iniuſtitiæ: nec qui propter temeritatem malè rem geſſit, quod eſt ſtultitiæ, frugi appellari ſolet: eo tres virtutes, fortitudinem, iuſtitiam, prudentiam, frugalitas amplexa eſt: etſi hoc quidē commune eſt virtutum: omnes enim inter ſe nexæ & coniugatæ ſunt. reliqua igitur, & quarta virtus vt ſit ipſa frugalitas, neceſſe eſt: eius enim videtur eſſe proprium motus animi appetentis regere & ſedare: ſempérque aduerſantem libidini, moderatam in omni re ſeruare conſtantiam, cui contrarium vitium nequitia dicitur. Frugalitas, vt opinor, à fruge: qua nihil melius è terra oritur. nequitia ab eo, etſi hoc erit fortaſſe durius, ſed tentemus, & luſiſſe putemur, ſi nil ſit, ab eo, quod nequicquam eſt in tali homine, ex quo idem nihili dicitur. Qui ſit frugi igitur, vel, ſi mauis, moderatus & temperans, eum neceſſe eſt eſſe conſtantem: qui autem conſtans, quietum: qui quietus, perturbatione omni vacuum: ergo etiam ægritudine: & ſunt illa ſapientis. abeſt igitur à ſapiente ægritudo. Itaque non inſcitè Heracleotes Dionyſius ad ea diſputat, quæ apud Homerum Achilles queritur, hoc, vt opinor, modo,

„ Córque meum penitus turgeſcit triſtibus iris,
„ Cùm decore atque omni me orbatum laude recordor.

Num manus affecta rectè eſt, cùm in tumore eſt? aut num aliquod quoppiam membrum tumidum ac turgidum non vitioſè ſe habet? ſic igitur inflatus & tumens animus in vitio eſt. Sapiētis autem animus ſemper vacat vitio, nunquam turgeſcit, nunquam tumet. at iratus animus eiuſmodi eſt: nunquam igitur ſapiens iraſcitur. nam ſi iraſcitur, etiam concupiſcit: proprium eſt enim irati, cupere, à quo læſus videatur, ei quammaximum dolorem inurere. qui autē id concupierit, eum neceſſe eſt, ſi id conſecutus ſit, magnopere lætari. ex quo fit, vt alieno malo gaudeat. quod quoniam non cadit in ſapientem, ne vt iraſcatur quidem cadit. ſi autem caderet in ſapientem ægritudo, caderet etiam iracūdia. qua quoniam vacat, ægritudine etiam vacabit. Etenim ſi ſapiens in ægritudinem incidere poſſet, poſſet etiam in miſericordiam, poſſet in inuidentiam: non dixi in inuidiam, quæ tum eſt, cùm inuidetur: ab inuidēdo autem inuidentia rectè dici poteſt, vt effugiamus ambiguum nomen inuidiæ: quod verbum ductum eſt à nimis intuendo fortunam alterius, vt eſt in Menalippo,

„ Florem quiſnam liberum inuidit meum?

Malè Latinè videtur. ſed præclarè Actius: vt enim videre, ſic inuidere florem rectius, quàm flori dicitur. nos conſuetudine prohibemur: poëta ius ſuum tenuit, & dixit audacius. Cadit igitur in eundem, & miſereri & inuidere. nam qui dolet rebus alicuius aduerſis, idem alicuius etiam ſecundis dolet: vt Theophraſtus interitum deplorans Calliſthenis ſodalis ſui, rebus Alexandri proſperis angitur: itaque dicit Calliſthenem incidiſſe in hominem ſumma potentia, ſummáque fortuna, ſed ignarum quemadmodum rebus ſecundis vti conueniret. Atqui quemadmodum miſericordia ægritudo eſt ex alterius rebus aduerſis, ſic inuidentia ægritudo eſt ex alterius rebus ſecundis. in quem igitur cadit miſereri, in eundem etiam inuidere. non cadit autem inuidere in ſapientem: ergo ne miſereri quidem. quod ſi ægrè ferre ſapiens ſoleret, miſereri etiam ſoleret. abeſt ergo à ſapiēte ægritudo. Hæc ſic dicuntur à Stoicis, concluduntúrque contortius, ſed latius aliquàro dicenda ſunt & diffuſius. ſententiis tamen vtendum eſt eorum potiſſimùm, qui maximè forti, &, vt ita dicam, virili vtuntur ratione atque ſententia. nam Peripatetici familiares noſtri, quibus nihil eſt vberius, nihil eruditius, nihil grauius, mediocritatem vel perturbationum vel morborum animi mihi non ſanè probant. omne enim malum, etiam mediocre, magnum eſt. nos autem id agimus, vt id in ſapiēte nullum ſit omnino. nam vt corpus, etiam ſi mediocriter ægrum eſt, ſanum non eſt: ſic, ſi in animo eſt iſta mediocritas, caret ſanitate. Itaque præclarè noſtri, vt alia multa, moleſtiam, ſolicitudinem, angorem propter ſimilitudinē cor-

porum ægrorum ægritudinem nominauerũt. hoc propemodũ verbo Græci omnem animi perturbationem appellanr: vocant enim πάθος, id eſt morbum, quicunque eſt motus in animo turbidus. nos melius: ægris enim corporibus ſimillima eſt animi ægritudo. at non ſimilis ægrotationis eſt libido, non immoderata lætitia, quæ eſt voluptas animi elata & geſtiens. ipſe etiam metus non eſt morbi admodum ſimilis, quanquam ægritudini eſt finitimus: ſed propriè, vt ægrotatio in corpore, ſic ægritudo in animo nomen habet non ſeiunctum à dolore. Doloris igitur huius origo nobis explicanda eſt, id eſt cauſa efficiens ægritudinem in animo, tãquam ægrotationem in corpore. nam vt medici, cauſa morbi inuenta, curationem eſſe inuentam putant: ſic nos, cauſa ægritudinis reperta, medendi ſaculratem reperiemus. Eſt igitur cauſa omnis in opinione, nec verò ægtitudinis ſolùm, ſed etiam reliquarũ omniũ perturbationum: quæ ſunt genere quatuor, partibus plures. nam cùm omnis perturbatio ſit animi motus vel rationis expers, vel rationem aſpernans, vel rationi non obediens: íſque motus aut boni aut mali opinione citetur, biſariam quatuor perturbationes æqualiter diſtributæ ſunt. nam duæ ſunt ex opinione boni: quarũ altera, voluptas geſtiens, id eſt præter modum elata lætitia opinione præſentis magni alicuius boni: altera vel cupiditas rectè, vel libido dici poreſt, quæ eſt immoderata appetitio opinari magni boni rationi non obtemperans. Ergo hæc duo genera, voluptas geſtiens & libido, bonorum opinione turbantur: vt duo reliqua, metus & ægritudo, malorum. nam & metus opinio magni mali impendentis, & ægritudo eſt opinio magni mali præſentis: & quidem recens opinio talis mali, vt in eo rectum videatur eſſe angi: id autem eſt, vt is, qui doleat, oportere opinetur ſe dolere. hìs autem perturbationibus, quas in vita hominum ſtultitia quaſi quaſdam immittit ſurias, atque incitat, omnibus viribus atque opibus repugnandum eſt, ſi volumus hoc, quod datum eſt viræ, tranquillè, placidéque traducere. Sed cæteras aliás. nunc ægritudinem, ſi poſſumus, depellamus: id enim ſit propoſitum: quandoquidem eam tu videri tibi in ſapientem cadere dixiſti. quod ego nullo modo exiſtimo. tetra enim res eſt, miſera, deteſtabilis; omni contentione, velis, vt ita dicam, remíſque fugiẽda. qualis enim tibi ille videtur Tantalo prognatus, Pelope natus, qui quondam à ſocero OEnomaò Rege Hippodamiam raptis nactus eſt nuptiis? Iouis iſte quidem pronepos: támne ergo abiectus, támque fractus?

Nolite (inquit) hoſpites adire ad me ilico iſtic,
Ne conragio mea bonis, vmbráue obſit:
Tanta vis ſceleris in corpore hæret.

Tu te Thyeſta damnabis, orbabíſque luce propter vim ſceleris alieni? quid? illum filium Solis nónne patris ipſius luce indignum putas?

Reſugere oculi: corpus macie extabuit:
Lachrymæ peredere humore exangues genas:
Situ nidoris barba pædore horrida,
Atque intonſa inſuſcar pectus illuuie ſcabrum.

Hæc mala ò ſtultiſſime AEeta ipſe tibi addidiſti. non erant in iis, quæ tibi caſus inuexerat, & quidem inueterato malo, cùm tumor animo reſediſſet. eſt autẽ ægritudo, vt docebo, in opinione mali recentis. ſed mœres videlicet regni deſiderio, non filiæ: illam enim oderas, & iure ſortaſſe: regno non æquo animo carebas. eſt autem impudẽs luctus mœrore ſe conficientis, quòd imperare non liceat liberis. Dionyſius quidem tyrannus Syracuſis expulſus, Corinthi pueros docebat, vſque eò imperio carere non poterat. Tarquinio verò quid impudentius, qui bellum gereret cum iis, qui eius non tulerant ſuperbiam? is cùm reſtitui in regnum nec Veientium, nec Latinorum armis potuiſſet, Cumas ſe contuliſſe dicitur, ínque ea vrbe ſenio & ægritudine eſſe cõfectus. Hoc tu igitur cenſes ſapienti accidere poſſe, vt ægritudine opprimatur, id eſt miſeria? nam cùm omnis perturbatio miſeria eſt, tum carnificina eſt ægritudo. habet ardorem

libido, leuitatem lætitia geſtiens,humilitatem metus: ſed ægritudo maiora quædam, tabem,cruciatū, afflictionem,fœditatem: lacerat,exeſt animū, planéque cōficit.hanc niſi exuimus ſic vt abiiciamus, miſeria carere non poſſumus. At hoc quidem perſpicuum eſt,tum ægritudinem exiſtere,cùm quid ita viſum ſit,vt magnum quoddam malum adeſſe & vrgere videatur. Epicuro autem placet opinionem mali ægritudinem eſſe natura, vt quicunque intueatur in aliquod maius malum, ſi id ſibi accidiſſe opinetur, ſit continuò in ægritudine. Cyrenaici non omni malo ægritudinem effici cenſent, ſed inſperato, nec opinato malo. eſt id quidem non mediocre ad ægritudinem augēdam:vidētur enim omnia repentina grauiora. Ex hoc & illa iure laudātur:

Ego,cùm genui,tum moriturum ſciui,& ei rei ſuſtuli.
Præterea ad Troiam cùm miſi ad defendendam Græciam,
Scibam me in morriferum bellum,non in epulas mittere.

Hæc igitur præmeditatio futurorum malorum lenit eorum aduentum, quæ venientia longè antè videris.Itaque apud Euripidem à Theſeo dicta laudantur: licet enim, vt ſæpe facimus,in Latinum illa conuertere:

Nam qui hæc audita à docto meminiſſem viro,
Futuras mecum commentabar miſerias:
Aut mortem acerbam,aut exilii mœſtam fugam,
Aut ſemper aliquam molem meditabar mali:
Vt ſiqua inuecta diritas caſu foret,
Ne me imparatum cura laceraret repens.

Quod autem Theſeus à docto viro ſe audiſſe dicit, id de ſe ipſo loquitur Euripides. fuerat enim auditor Anaxagoræ:quem ferunt nūciata morte filii dixiſſe, Sciebam me genuiſſe mortalem.quæ vox declarat iis eſſe hæc acerba,à quibus non fuerint cogitata. Ergo id quidem non eſt dubium, quin omnia, quæ mala putantur, ſint improuiſa grauiora. Itaque quanquam non hæc vna res efficit maximam ægritudinem: tamen, quoniam multùm poteſt prouiſio animi, & præparatio ad minuēdum dolorem, ſint ſemper omnia homini humana meditata. & nimirum hæc eſt illa præſtans & diuina ſapientia, perceptas penitus,& pertractatas humanas res habere, nihil admirari,cùm acciderit:nihil,antequam euenerit,non euenire poſſe arbitrari.

Quamobrem omnes,cùm ſecundæ res ſunt maximè, tum maximè
Meditari ſecum oportet,quo pacto aduerſam ærumnam ferant:
Pericla,damna,exilia.peregrè rediens ſemper cogitet,
Aut filii peccatum,aut vxoris mortem,aut morbum filiæ:
Communia eſſe hæc,fieri poſſe:vt ne quid animo ſit nouum:
Quicquid præter ſpem eueniat,omne id deputare eſſe in lucro.

Ergo hoc Terentius à philoſophia ſumptum cùm tam commodè dixerit,nos,è quorum fontibus id hauſtum eſt, non & dicemus hoc melius, & conſtantius ſentiemus? hic eſt enim ille vultus ſemper idem, quem dicitur Xantippe prædicare ſolita in viro ſuo fuiſſe Socrate:eodem vultu ſemper ſe vidiſſe exeuntem illum domo & reuertentem. Nec verò ea frons erat, quæ M. Craſſi illius veteris, quem ſemel ait in omni vita riſiſſe Lucilius, ſed tranquilla & ſerena : ſic enim accepimus : iure autem erat ſemper idem vultus, cùm mētis,à qua is fingitur,nulla fieret mutatio. Quare accipio equidem à Cyrenaicis hæc arma cōtra caſus & euētus, quibus eorum aduenientes impetus diuturna præmeditatione frangātur:ſimúlque iudico,malū illud opinionis eſſe, non naturæ.ſi enim in re eſſent,cur fierent prouiſa leuiora? Sed eſt,iiſdem de rebus quod dici poſſit ſubtilius, ſi prius Epicuri ſentētiam viderimus, qui cenſet neceſſe eſſe omnes in ægritudine eſſe,qui ſe in malis eſſe arbitrētur,ſiue illa antè prouiſa & expectata ſint, ſiue inueterauerint. nam neque vetuſtate minui mala, nec fieri præmeditata leuiora, ſtultámque etiam eſſe meditationē futuri mali,aut fortaſſe ne futuri quidem:ſatis eſſe

odioſum malum omne, cùm veniſſet: qui autem ſemper cogitauiſſet, accidere poſſe aliquid aduerſi, ei fieri illud ſempiternum malum: ſi verò ne futurum quidem ſit, fruſtrà ſuſcipi miſeriam voluntariam: ita ſemper angi, aut accipiendo, aut cogitando malo. Leuationem autem ægritudinis in duabus rebus ponit, auocatione à cogitãda moleſtia, & reuocatione ad contemplandas voluptates. parere enim cenſet animum rationi poſſe, & quò illa ducat, ſequi. Vetat igitur ratio intueri moleſtias: abſtrahit ab acerbis cogitationibus hebetem aciem ad miſerias contemplandas: à quibus cùm cecinit receptui, impellit rurſum, & incitat ad conſpiciendas, totáque mente contrectãdas varias voluptates: quibus & ille præteritarum memoria, & ſpe conſequentium ſapiẽtis vitam refertam putat. Hæc noſtro more nos diximus: Epicurei dicunt ſuo. ſed, quæ dicant, videamus quo modo negligamus. Principio malè reprehendunt præmeditationem rerum futurarum: nihil eſt enim, quod tam obtundat, eleuétque ægritudinem, quàm perpetua in omni vita cogitatio, nihil eſſe quod accidere non poſſit, quàm meditatio conditionis humanæ, quàm vitæ lex, commentatióque parendi: quæ non hoc affert, vt ſemper mœreamus, ſed vt nunquam. neque enim qui rerum naturam, qui vitæ varietatẽ, qui imbecillitatem generis humani cogitat, mœret cùm hæc cogitat, ſed tum vel maximè ſapientiæ fungitur munere: vtrunque enim conſequitur, vt & conſiderandis rebus humanis proprio philoſophiæ fruatur officio, & aduerſis caſibus triplici conſolatione ſanetur: primùm, quòd poſſe accidere diu cogitauerit: quæ cogitatio vna maximè moleſtias omnes extenuat & diluit: deinde, quòd humana ferenda intelligit: poſtremò, quòd videt nullũ malum eſſe niſi culpã: culpam autẽ nullã eſſe, cùm id, quod ab homine nõ potuerit præſtari, euenerit. nam reuocatio illa quam affert, cùm à contuendis nos malis auocat, nulla eſt. non eſt enim in noſtra poteſtate, fodicantibus iis rebus, quas malas eſſe opinemur, diſſimulatio vel obliuio. lacerant, vexant, ſtimulos admouent, ignes adhibent, reſpirare non ſinunt: & tu obliuiſci iubes, quod contra naturam eſt, quod à natura datum eſt: auxilium extorques inueterati doloris? eſt enim tarda illa quidem medicina, ſed tamen magna, quam affert lõginquitas & dies. Iubes me bona cogitare, obliuiſci malorum. diceres aliquid, & magno quidem philoſopho dignum, ſi ea bona ſentires eſſe, quæ eſſent homine digniſſima. Pythagoras mihi ſic diceret, aut Socrates, aut Plato: Quid iaces? aut quid mœres? aut cur ſuccũbis, cedíſque fortunæ, quæ peruellere te forſitã potuerit, & pungere, non potuerit certè vires frangere? magna vis eſt in virtutibus. eas excita, ſi fortè dormiunt. iam tibi aderit princeps fortitudo, quæ te animo tãto eſſe coget, vt omnia, quæ poſſint homini euenire, contemnas, & pro nihilo putes. aderit temperantia: quæ eſt eadem moderatio, à me quidem paulò antè appellata frugalitas, quæ te turpiter & nequiter facere nihil patiatur. quid eſt autem nequius aut turpius effœminato viro? Ne iuſtitia quidem ſinet iſta facere: cui minimum eſſe videtur in hac cauſa loci. quæ tamen ita dicet, dupliciter eſſe te iniuſtum: cùm & alienum appetas, qui mortalis natus, conditionem poſtules immortalium: & grauiter feras, te, quod vtendum acceperis, reddidiſſe. Prudentiæ verò quid reſpondebis dicenti virtute ſe eſſe contentam, quo modo ad bene viuendum, ſic & ad beatè? quæ ſi extrinſecus religata pendeat, & non oriatur ex ſe, & rurſus ad ſe reuertatur, & omnia ſua complexa nihil quærat aliunde: non intelligo, cur aut verbis tam vehementer ornanda, aut re tantopere expetenda videatur. Ad hæc bona me ſi reuocas Epicure, pareo, ſequor, vtor te ipſo duce, obliuiſcor etiam malorum, vt iubes: eóque facilius, quòd ea ne in malis quidem ponenda cẽſeo. ſed traducis cogitationes meas ad voluptates. quas? corporis credo, aut quæ propter corpus vel recordatione vel ſpe cogitentur. Nunquid eſt aliud? recténe interpretor ſententiam tuam? ſolent enim iſti negare nos intelligere, quid dicat Epicurus. Hoc dicit, & hoc ille Græculus me audiente Athenis ſenex Zeno iſtorum acutiſſimus contendere, & magna voce dicere ſolebat eum eſſe beatum, qui præſentibus

voluptatibus frueretur, conſiderétque ſe fruiturum aut in omni, aut in magna parte
vitæ, dolore non interueniente: aut ſi interueniret, ſi ſummus foret, futurum breuem:
ſi productior, plus habiturum iucũdi quàm mali. hæc cogitantem fore beatum, præ-
ſertim ſi & antè perceptis bonis contẽtus eſſet, nec deos extimeſceret. Habes formam
Epicuri vitæ beatæ, verbis Zenonis expreſſam, nihil vt poſſit negari. Quid ergo? huiúſ-
ne vitæ propoſitio & cogitatio aut Thyeſtem leuare poterit, aut AEetam, de quo pau-
lò antè dixi, aut Telamonem pulſum patria exulantem atque egentem? in quo hæc
admiratio fiebat:

„ Hiccine eſt Telamon ille, modò quem gloria ad cælum extulit,
„ Quem adſpectabant, cuius ob os Graii ora obuertebant ſua. 15

Quòd ſi cui, vt ait idem, ſimul animus cum re concidit, à grauibus illis antiquis phi-
loſophis petenda medicina eſt, non ab his voluptariis. quam enim iſti bonotum co-
piam dicunt? Fac ſanè ſummum bonum eſſe non dolere. quanquam id non vocatur
voluptas. ſed non neceſſe eſt nunc omnia. ídne eſt, quò traducti luctum leuemus? ſit
ſanè ſummum malum dolere: in eo igitur qui non eſt, ſi malo careat, cõtinuóne frui-
tur ſummo bono? Quid tergiuerſamur Epicure, nec fatemur eã nos dicere volupta-
tem, quam tu idem, cùm os perfricuiſti, ſoles dicere? ſunt hæc tua verba, nécne? in eo
quidem libro, qui continet omnem diſciplinam tuam (fungar enim iam interpretis
„ munere, ne quis me putet fingere) dicis hæc: Nec equidem habeo quod intelligam bo
„ num illud, detrahens eas voluptates, quæ ſapore percipiuntur: detrahens eas etiam, 16
„ quæ auditu & cantibus: detrahens eas etiam, quæ ex formis percipiuntur oculis, ſua-
„ ues motiones, ſiue quæ aliæ voluptates in toto homine gignuntur quolibet è ſenſu.
Nec verò ita dici poteſt, mentis lætitiam ſolam eſſe in bonis. lætantem enim mentem
ita noui ſpe eorum omnium, quæ ſuprà dixi fore, vt natura iis potiens dolore careat.
Atque hæc quidem his verbis, quiuis vt intelligat quam voluptatem norit Epicurus.
„ Deinde paulò infrà: Sæpe quæſiui (inquit) ex iis, qui appellantur ſapientes, quid habe-
„ rent, quod in bonis relinquerent, ſi illa detraxiſſent, niſi vellent voces inanes fundere:
„ nihil ab his potui cognoſcere: qui ſi virtutes ebullire volent, & ſapientias, nihil aliud
„ dicent, niſi eam viam, qua efficiantur eæ voluptates, quas ſuprà dixi. Quæ ſequuntur,
in eadem ſententia ſunt: totúſque liber, qui eſt de ſummo bono, refertus & ſenten- 17
tiis & verbis talibus eſt. Ad hanccine igitur vitam Telamonem illum reuocabis, vt
leues ægritudinem? & ſi quem tuorum afflictum mœrore videris, huic acipenſerem
potius, quàm aliquem Socraticum libellum dabis? αὐλῶν hortabere vt audiat voces
potius, quàm Platonis? expones, quæ ſpectet florida & varia? faſciculum ad nares ad-
mouebis? incẽdes odores? & ſertis redimiri iubebis, & roſa? ſi verò aliquid etiam, tum
planè luctum omnem abſterſeris? Hæc Epicuro confitenda ſunt, aut ea, quæ modò
expreſſa ad verbum dixi, tollenda de libro, vel totus liber potius abiiciẽdus. eſt enim
confertus voluptatibus. Quærendum igitur, quemadmodum ægritudine priuemus
eum, qui ita dicat:

„ -Pol mihi fortuna magis nunc deſit, quàm genus:
„ Nanque regnum ſuppetebat mihi: vt ſcias quanto è loco, 18
„ Quantis opibus, quibus de rebus lapſa fortuna occidat.

Quid? huic calix mulſi impingendus eſt, vt plorare deſinat, aut aliquid eiuſmodi? ecce
tibi ex alrera parte ab eodem poëta:

„ Ex opibus ſummis opis egens Hector tuæ.

Huic ſubuenire debemus: quærit enim auxilium.

„ Quid petam præſidi, aut exequar? quóue nunc auxilio, aut fuga
„ Freta ſim? arce & vrbe orba ſum: quò accedam? quò applicem?
„ Cui nec aræ patriæ domi ſtant: fractæ & diſiectæ iacent:
„ Fana flamma deflagrata, toſti alti ſtant parietes

39 Deformari, atque abiete criſpa.

Scis, quæ ſequantur: & illud in primis:

O' pater, ò patria, ò Priami domus,
Septum altiſono cardine templum:
Vidi ego te, aſtante ope barbarica,
Tectis cælatis, laqueatis,
Auro, ebore inſtructam regifice.

O' poëtam egregium: quanquam ab his cantoribus Euphorionis contemnitur. ſen-
tit omnia repentina & inopinata eſſe grauiora. Exaggeratis igitur Regis opibus, quæ
videbantur ſempiternæ fore, quid adiungit?

Hæc omnia vidi inflammari,
40 Priamo vi vitam euitari,
Iouis aram ſanguine turpari.

Præclarũ carmen. eſt enim & rebus & verbis & modis lugubre. Eripiamus huic ægri-
tudinem: quo modo? collocemus in culcitra plumea, pſaltriam adducamus, cedrum
incendamus, demus ſcutellam dulciculæ potionis, aliquid prouideamus & cibi. Hæc
tandem bona ſunt, quibus ægritudines grauiſſimæ detrahãtur? tu enim paulò antè ne
intelligere te quidem alia bona dicebas. Reuocari igitur oportere à mœrore ad cogi-
tationem bonorum, conueniret mihi cum Epicuro, ſi, quid eſſet bonum, conueniret.
Dicet aliquis: Quid? ergo tu Epicurũ exiſtimas iſta voluiſſe, aut libidinoſas eius fuiſſe
ſentẽtias? Ego verò minimè: video enim ab eo dici multa ſeuerè, multa præclarè. Ita-
41 que, vt ſæpe dixi, de acumine eiũs agitur, non de moribus. Quanuis ſpernat volupta-
tes eas, quas modò laudauit: ego tamen meminero, quod videatur ei ſummum bo-
num. non enim verbo ſolùm poſuit voluptatem, ſed explanauit quid diceret. Sapo-
rem, inquit, & corporum cõplexum, & ludos, atque cantus, & formas eas, quibus ocu-
li iucundè moueantur. Num fingo? num mentior? cupio refelli. quid enim laboro, ni-
ſi vt veritas in omni quæſtione explicetur? At idem ait non creſcere voluptatem do-
lore detracto, ſummámque voluptatem nihil dolere. Paucis verbis tria magna pecca-
ta: vnum, quòd ſecum ipſe pugnat. modò enim, ne ſuſpicari quidem ſe quicquam bo-
num, niſi ſenſus quaſi titillarentur voluptate. nunc autem, ſummã voluptatẽ eſſe do-
lore carere. potéſtne magis ſecum ipſe pugnare? Alterum eſt peccatum, quòd, cùm in
natura tria ſint, vnũm gaudere, alterum dolere, tertium nec gaudere, nec dolere, hic
42 putat primum & tertium idem eſſe, nec diſtinguit à non dolendo voluptatem. Ter-
tium peccatum cõmune cum quibuſdã, quòd, cùm virtus maximè expetatur, eiúſque
adipiſcendæ cauſa philoſophia quæſita ſit, ille à virtute ſummum bonum ſeparauit.
At laudat, & ſæpe, virtutem. Et quidẽ C. Gracchus, cùm largitiones maximas feciſſet,
& effudiſſet ærarium, verbis tamen defendebat ærarium. Quid verba audiam, cùm fa-
cta videam? Piſo ille Frugi ſemper contra legem frumentariã dixerat. is lege lata con-
ſularis ad frumentum accipiẽdum venerat. Animaduertit Gracchus in concione Pi-
ſonem ſtantem. quærit audiente populo R. qui ſibi conſtet, cùm ea lege frumentum
petat, quam diſſuaſerat? Nolim, inquit, mea bona Gracche tibi viritim diuidere liceat:
ſed ſi facias, partem petam. Parúmne declarauit vir grauis & ſapiens, lege Sempronia
43 patrimonium publicum diſſipari? Lege orationes Gracchi: patronũ ærarii eſſe dices.
Negat Epicurus iucũdè poſſe viui, niſi cum virtute viuatur: negat vllam in ſapiẽtem
vim eſſe fortunæ: tenuem victum anteſert copioſo: negat vllum eſſe tẽpus, quo ſapiẽs
non beatus ſit. omnia philoſopho digna, ſed cum voluptate pugnãtia. Non iſtam di-
cit voluptatem. Dicat quamlibet: nẽpe eam dicit, in qua virtutis nulla pars inſit. Age,
ſi voluptatem non intelligimus, ne dolorem quidem? Nego igitur eius eſſe, qui dolo-
re ſummum malum metiatur, mentionem facere virtutis. Et queruntur quidem Epi-
curei viri optimi (nam nullum genus eſt minus malitioſum) me ſtudioſe dicere con-

tra Epicurum. Ita credo, de honore aut de dignitate contendimus. mihi ſummum in
animo bonum videtur, illi autem in corpore: mihi in virtute, illi in voluptate. & illi
pugnant, & quidem vicinorum fidem implorant. multi autem ſunt, qui ſtatim con-
uolent. ego ſum is, qui dicam me non laborare, actum habiturum quod egerint. Quid 44
enim? de bello Punico agitur? de quo ipſo cùm aliud M. Catoni, aliud L. Lentulo vi-
deretur, nulla inter eos concertatio vnquam fuit. Hi nimis iracundè agunt: præſertim
cùm ab his non ſanè animoſe defendatur ſententia, pro qua non in Senatu, non in
concione, non apud exercitum, neque apud Cenſores dicere audeant. Sed cum iſtis
aliàs, & eo quidem animo, nullum vt certamen inſtituam, verum dicẽtibus facilè ce-
dam. tantùm admonebo, ſi maximè verum ſit, ad corpus omnia referre ſapientem: ſi-
ue, vt honeſtius dicam, nihil facere, niſi quod expediat: ſiue omnia referre ad vtilita-
tem ſuam: quoniam hæc plauſibilia non ſunt, vt in ſinu gaudeant, glorioſè loqui deſi-
nant. Cyrenaicorum reſtat ſentẽtia: qui tum ægritudinem cenſent exiſtere, ſi nec opi-
nato quid euenerit. Eſt id quidem magnum, vt ſuprà dixi: etiam Chryſippo ita videri 45
ſcio, quod prouiſum antè non ſit, id fieri vehementius. ſed non ſunt in hoc omnia:
quanquam hoſtium repens aduentus magis aliquanto conturbat, quàm expectatus:
& maris ſubita tempeſtas, quàm antè prouiſa, terret nauigantes vehementius: & eiuſ-
modi ſunt pleraque. Sed cùm diligẽter nec opinatorũ naturam conſideres, nihil aliud
reperias, niſi omnia ſubita videri maiora, & quidẽ ob duas cauſas: primùm, quòd, quan
ta ſint quæ accidunt, conſiderandi ſpatium non datur: deinde cùm videtur præcaueri
potuiſſe, ſi prouiſum eſſet: quaſi culpa cõtractum malum ægritudinem acriorem fa-
cit. quod ita eſſe dies declarat: quæ procedens ita mitigat, vt iiſdem malis manentibus
non modò leniatur ægritudo, ſed in pleriſque tollatur. Carthaginenſes multi Romæ
ſeruierunt, Macedones Rege Perſe capto. vidi etiam in Peloponneſo, cùm eſſem ado- 46
leſcẽs, quoſdã Corinthios. Hi poterant omnes eadem illa de Andromacha deplorare:

Hæc omnia vidi:-

Sed & iam decantauerant fortaſſe. eo enim erant vultu, oratione, omni reliquo motu
& ſtatu, vt eos Argiuos aut Sicyonios diceres: magiſque me mouerant Corinthi ſubi-
tò aſpectæ parietinæ, quàm ipſos Corinthios: quorum animis diuturna cogitatio cal-
lum vetuſtatis obduxerat. Legimus librũ Clitomachi, quẽ ille euerſa Carthagine mi-
ſit cõſolandi cauſa ad captiuos ciues ſuos. in eo eſt diſputatio ſcripta Carneadis, quam
ſe ait in cõmentarium retuliſſe. cùm ita poſitum eſſet, videri fore in ægritudine ſapien-
tem patria capta: quæ Carneades contra dixerit, ſcripta ſunt. Tanta igitur calamitatis
præſentis adhibetur à philoſopho medicina, quanta inueteratæ ne deſideratur quidẽ.
nec ſi aliquot annis poſt idem ille liber captiuis miſſus eſſet, vulneribus mederetur, 47
ſed cicatricibus. ſenſim enim & pedetentim progrediens extenuatur dolor: non quo
ipſa res immutari ſoleat, aut poſſit: ſed id, quod ratio debuerat, vſus docet, minora eſſe
ea, quæ ſint viſa maiora. Quid ergo opus eſt, dicet aliquis, ratione, aut omnino con-
ſolatione vlla, qua ſolemus vti, cùm leuare dolorem mœrẽtium volumus? Hæc enim
ferè tum habemus in promptu, nihil oportere inopinatum videri. atqui tolerabilius
feret incommodum, qui cognouerit, neceſſe eſſe homini tale aliquid accidere. Hæc
enim oratio de ipſa ſumma mali nihil detrahit: tantũmodo affert, nihil eueniſſe, quod
non opinandum fuiſſet. neque tamen genus id orationis in conſolando non valet:
ſed id haud ſciam an plurimũ. Ergo iſta nec opinata non habent tantam vim, vt ægri-
tudo ex his omnis oriatur. feriũt enim fortaſſe grauius: non id efficiũt, vt ea, quæ acci-
dant, maiora videantur. quia recentia ſunt, maiora videntur, non quia repentina. Du- 48
plex eſt igitur ratio veri reperiẽdi, non in iis ſolùm, quæ mala, ſed in iis etiam, quæ bo-
na videntur. nam aut de ipſius rei natura, qualis, & quanta ſit, quærimus, vt de pauper-
tate nonnunquam: cuius onus diſputando leuamus, docentes, quàm parua, & quàm
pauca ſint, quæ natura deſideret: aut à diſputandi ſubtilitate orationem ad exempla

traducimus. hic Socrates commemoratur, hic Diogenes, hic Cæcilianum illud,

Sæpe eſt etiam ſub palliolo ſordido ſapientia.

Cùm enim paupertatis vna eadémque ſit vis, quidnam dici poteſt quamobrem C. Fabricio tolerabilis ea fuerit, alii negent ſe ferre poſſe? Huic igitur alteri generi ſimilis eſt ea ratio conſolandi, quæ docet humana eſſe, quæ acciderint. non enim ſolùm id continet ea diſputatio, vt cognitionē afferat generis humani: ſed ſignificat tolerabilia eſſe, quæ & tulerint, & ferant cæteri. De paupertate agitur: multi patientes pauperes commemorantur. de contemnendo honore: multi inhonorati proferuntur, & quidem propter id ipſum beatiores: eorúmque, qui priuatum otium negotiis publicis antetulerunt, nominatim vita laudatur: nec ſiletur illud potētiſſimi Regis Anapæſtum, qui laudat ſenē, & fortunatum eſſe dicit, quòd inglorius ſit, atque ignobilis ad ſupremum diem peruenturus. Similiter commemorādis exemplis, orbitates quoque liberorum prædicantur: eorúmque, qui grauius ferunt, luctus, aliorum exemplis leniuntur. ſic
49 perpeſſio cæterorum facit, vt ea, quæ acciderint, multò minora, quàm quanta ſint exiſtimata, videantur. ita fit ſenſim cogitantibus, vt, quantum ſit ementita opinio, appareat. atque hoc idem & Telamon ille declarat,

-ego cùm genui moriturum ſciui: & Theſeus,

Futuras mecum commentabar miſerias:

& Anaxagoras, Sciebam me genuiſſe mortalem. hi enim omnes diu cogitātes de rebus humanis, intelligebant eas nequaquam pro opinione vulgi eſſe extimeſcendas. & mihi quidem videtur idem ferè accidere iis, qui antè meditantur, quod iis, quibus medetur dies: niſi quòd ratio quædam ſanat illos, hos ipſa natura, intellecto eo, quod remedium illud cōtinet, Malum, quod opinatum ſit eſſe maximum, nequaquam eſſe tantum, vt vitā beatam poſſit euertere. Hoc igitur efficitur, vt ex illo nec opinato plaga maior ſit, non, vt illi putant, vt, cùm duobus pares caſus euenerint, is modò ægritudine afficiatur, cui ille nec opinatus caſus euenerit. Itaque dicuntur nonnulli in mœrore, cùm de hac communi omnium conditione audiſſent, ea lege nos eſſe natos, vt
50 nemo in perpetuum eſſe poſſet expers mali, grauius etiam tuliſſe. Quocirca Carneades, vt video noſtrum ſcribere Antiochum, reprehendere Chryſippum ſolebat laudātem Euripideum carmen illud,

Mortalis nemo eſt, quem non attingat dolor,
Morbúſque. multi ſunt humandi liberi,
Rurſum creandi: mórſque eſt finis omnibus:
Quæ generi humano angorem nequicquam afferunt:
Reddenda eſt terræ terra: tum vita omnibus
Metenda, vt fruges. ſic iubet neceſſitas.

Negabat genus hoc orationis quicquam omnino ad leuādam ægritudinem pertine-
51 re. id enim ipſum dolendum eſſe dicebat, quòd in tam crudelem neceſſitatem incidiſſemus. nam illam quidem orationem ex commemoratione alienorum malorum ad maleuolos conſolandos eſſe accommodatam. Mihi verò longè videtur ſecus. nam & neceſſitas ferendæ conditionis humanæ quaſi cum deo pugnare cohibet, admonétque eſſe hominem: quæ cogitatio magnoperè luctum leuat: & enumeratio exemplorum non, vt animum maleuolorum oblectet, affertur, ſed vt ille, qui mœret, ferēdum ſibi id cenſeat, quod videat multos moderatè & trāquillè tuliſſe. omnibus enim modis fulciendi ſunt, qui ruunt, nec cohærere poſſunt propter magnitudinem ægritudinis. ex quo ipſam ægritudinem λύπην Chryſippus, quaſi λύσιν, id eſt ſolutionem totius hominis appellatā putat. quæ tota poterat euelli explicata, vt principio dixi, cauſa ægritudinis. eſt enim nulla alia, niſi opinio, & iudicium magni præſentis atque vr-
52 gentis mali. itaque & dolor corporis, cuius eſt morſus acerrimus, perfertur ſpe propoſita boni: & acta ætas honeſtè ac ſplendidè tātam affert conſolationem, vt eos, qui ita

vixerint, aut non tangat ægritudo, aut perleuiter pungat animi dolor. ſed ad hác opinionem magni mali cum illa etiam opinio aeceſſit, oportere, rectum eſſe, ad officium pertinere, ferre illud ægrè, quod acciderit: tum denique efficitur illa grauis ægritudinis perturbatio. ex hac opinione ſunt illa varia & deteſtabilia genera lugẽdi, pædores, muliebres lacerationes genatum, pectoris, feminum, capitis percuſſiones. hinc ille Agamemnon Homericus, & idem Accianus,

" Scindens dolore identidem intonſam comam.

in quo facetum illud Bionis, perinde ſtultiſſimum Regẽ in luctu capillum ſibi euellere, quaſi caluitio mœror leuaretur. Sed hæc omnia faciunt opinantes ita fieri oportere. itaque & AEſchines in Demoſthenem inuehitur, quòd is ſeprimo die poſt filiæ mortem hoſtias immolaſſet. at quàm rhetoricè! quàm copioſè! quas ſententias colligit! quæ verba contorquet! vt licere quiduis rhetori intelligas. quæ nemo probaret, niſi inſitum illud in animis haberemus, omneis bonos interitu ſuorum quamgrauiſſimè mœrere oportere. Ex hoc euenit, vt in animi doloribus alii ſolitudines captent, vt ait Homerus de Bellerophonte, 55

" Qui miſer in campis mœrens errabat Aleis
" Ipſe ſuum cor edens, hominum veſtigia vitans.

& Niobe fingitur lapidea, propter æternum credo in luctu ſilentium. Hecubã autem putant propter animi acerbitatem quandam, & rabiem fingi in canem eſſe conuerſam. ſunt autẽ alii, quos in luctu cum ipſa ſolitudine loqui ſæpe delectat, vt illa apud 14
Ennium nutrix:

" Cupido cepit miſeram nunc me, proloqui
" Cælo atque terræ Medeæ miſerias.

Hæc omnia recta, vera, debita putantes, faciunt in dolore: maximéque declaratur hoc quaſi officii iudicio fieri. quod ſiqui fortè, cùm in luctu eſſe vellẽt, aliquid fecerunt humanius, aut ſi hilarius locuti ſunt, reuocant ſe rurſus ad mœſtitiam, peccatíque ſe inſimulant, quòd dolere intermiſerint. pueros verò matres & magiſtri caſtigare etiam ſolent, nec verbis ſolùm, ſed etiam verberibus, ſiquid in domeſtico luctu hilarius ab iis factum eſt, aut dictum: plorare cogunt. Quid? ipſa remiſſio luctus cùm eſt conſecuta, intellectúmque eſt nihil profici mœrendo, nónne declarat fuiſſe totum illud voluntarium? quid ille Terentianus ipſe ſe puniens, id eſt ἑαυτὸν τιμωρούμενος?

" Decreui tantiſper me minus iniuriæ 55
" Chremes meo gnato facere, dum fiam miſer.

Hic decernit, vt miſer ſit. num quis igitur quicquam decernit inuitus?

Malo quidem me quouis dignum deputem.

Malo ſe dignum deputat, niſi miſer ſit. Vides ergo opinionis eſſe, non naturæ malùm. Quid, quod res ipſa lugere prohibet? vt apud Homerum quotidianæ neces, interitúſque multorum ſedationem mœrendi afferunt: apud quem ita dicitur:

" Nanque nimis multos, atque omni luce, cadentes
" Cernimus: vt nemo poſſit mœrore vacare.
" Quo magis eſt æquum tumulis mandare peremptos
" Firmo animo, & luctum lachrymis finire diurnis. 56

Ergo in poteſtate eſt abiicere dolorem, cùm velis, tempori ſeruientem. An eſt vllum tempus, quoniam quidem res in noſtra poteſtate eſt, cui non ponendæ curæ ægritudinis cauſa ſeruiamus? conſtabat, eos, qui concidẽtem vulneribus Cn. Pompeium vidiſſent, cùm in illo ipſo acerbiſſimo, miſerrimóque ſpectaculo ſibi timerent, quòd ſe claſſe hoſtium circumfuſos viderent, nihil tum aliud egiſſe, niſi vt remiges hortarentur, & vt ſalutem adipiſcerentur fuga: poſteaquam Tyrum veniſſent, tum afflictari, lamentaríque cœpiſſe. Timor igitur ab iis ægritudinem potuit repellere, ratio ac ſapiẽtia vera non poterit? Quid eſt autem, quod plus valeat ad ponendum dolorem, quàm

cùm eſt intellectum nihil profici, & fruſtrà eſſe ſuſceptũ? Si igitur deponi poteſt, etiã nõ ſuſcipi poteſt. Voluntate igitur, & iudicio ſuſcipi ægritudinẽ confitendũ eſt. ídque
57 indicatur eorum patientia, qui cùm multa ſint ſæpe perpeſſi, facilius ferunt quicquid accidit, obduruiſſéque ſeſe contra fortunam arbitrantur: vt ille apud Euripidem,

Si mihi nunc triſtis primùm illuxiſſet dies,
Nec tam ærumnoſo nauigauiſſem ſalo,
Eſſet dolendi cauſa: vt iniecto equulei
Fræno repentè tactu exagitantur nouo.
Sed iam ſubiectus miſeriis obtorpui.

Defatigatio igitur miſeriarum ægritudines cùm faciat leuiores, intelligi neceſſe eſt, non rem ipſam cauſam atque fontem eſſe mœroris. Philoſophi ſummi, nec dum ta-
58 men ſapientiam conſecuti, nónne intelligunt in ſummo ſe malo eſſe? ſunt enim inſipientes: neque inſipientia vllum maius malum eſt: neque tamen lugẽt: quid ita? quia huic generi malorum non affingitur illa opinio, rectum eſſe & æquum, & ad officium pertinere, ægrè ferre, quòd ſapiens non ſis. quod idem affingimus huic ægritudini, in qua luctus ineſt, quæ omnium maxima eſt. Itaque Ariſtoteles, veteres philoſophos accuſans, qui exiſtimauiſſent philoſophiam ſuis ingeniis eſſe perfectam: ait eos aut ſtultiſſimos, aut glorioſiſſimos fuiſſe: ſed ſe videre, quòd paucis annis magna acceſſio facta eſſet, breui tempore philoſophiam planè abſolutam fore. Theophraſtus autem moriens accuſaſſe naturam dicitur, quòd ceruis & cornicibus vitam diuturnam, quorum id nihil intereſſet: hominibus, quorum maximè interfuiſſet, tam exiguam vitam dediſſet: quorum ſi ætas potuiſſet eſſe longinquior, futurum fuiſſe, vt omnibus
59 perfectis artibus, omni doctrina hominum vita erudiretur. quærebatur igitur ſe tum, cùm illa videre cœpiſſet, extingui. Quid? ex cæteris philoſophis nónne optimus & grauiſſimus quiſque confitetur, multa ſe ignorare? & multa ſibi etiam atque etiam eſſe diſcenda? neque tamen, cùm ſe in media ſtultitia, qua nihil eſt peius, hærere intelligant, ægritudine premuntur. nulla enim admiſcetur opinio officioſi doloris. Quid, qui non putant lugendum viris? qualis fuit Q. Maximus efferens filium conſularem, qualis L. Paulus, duobus paucis diebus amiſſis filiis: qualis M. Cato, prætore deſignato, mortuo filio: quales reliqui, quos in conſolatione collegimus. quid hos aliud placauit, niſi quòd luctum & mœrorem eſſe non putabant viri? Ergo id, quod alii rectum opinantes ægritudini ſe ſolent dedere, ii turpe putantes ægritudinem repulerunt. ex quo intelligitur, non in natura, ſed in opinione eſſe ægritudinem.
60 Contrà dicuntur hæc: Quis tam demens, vt ſua voluntate mœreat? natura affert dolorem: cui quidem Crantor, inquiunt, veſter cedendum putat. premit enim, atque inſtat, nec reſiſti poteſt. Itaque Oileus ille apud Sophoclem, qui Telamonem antea de Aiacis morte conſolatus eſſet, is cum audiſſet de ſuo, fractus eſt. de cuius commutata mente ſic dicitur,

Nec verò tanta præditus ſapientia
Quiſquam eſt, qui aliorum ærumnam dictis alleuans,
Non idem, cum fortuna mutata impetum
Conuertat, clade vt ſubita frangatur ſua,
Vt illa ad alios dicta & præcepta excidant.

61 Hæc cùm diſputant, hoc ſtudent efficere, naturæ obſiſti nullo modo poſſe. ii tamen fatentur grauiores ægritudines ſuſcipi, quàm natura cogat. Quæ igitur amentia, vt nos quoque idem ab aliis requiramus? Sed plures ſunt cauſæ ſuſcipiendi doloris. primùm illa opinio mali, quo viſo atque perſuaſo ægritudo inſequitur neceſſariò. deinde etiam gratum ſe mortuis facere, ſi grauiter eos lugeant, arbitrantur. accedit ſuperſtitio muliebris quædam. exiſtimant enim diis immortalibus ſe facilius ſatiſfacturos, ſi eorum plaga perculſi, afflictos ſe & ſtratos eſſe fateantur. Sed hæc inter ſe quam

repugnent, pleriqúe non vident. laudant enim eos, qui æquo animo moriantur: qui alterius mortem æquo animo ferant, eos putant vituperandos. quaſi fieri vllo modo poſſit, quod in amatorio ſermone dici ſolet, vt quiſquam plus alterum diligat, quam ſe. Præclarum illud eſt, &, ſi quæris, rectum quoque & verum, vt eos, qui nobis chariſſimi eſſe debeant, æquè ac noſmetipſos amemus: vt verò plus, fieri nullo pacto poteſt. ne optandum quidē eſt in amicitia, vt me ille plus, quàm ſe amet: ego illum plus, quàm me. perturbatio vitæ, ſi ita ſit, atque officiorum omnium conſequatur. Sed de hoc aliàs: nunc illud ſatis eſt, non attribuere ad amiſſionem amicorum miſeriam noſtram, ne illos plus, quàm ipſi velint, ſi ſentiant, plus certè quàm noſmetipſos diligamus. nam quod aiunt pleroſque conſolationibus nihil leuari, adiungúntque conſolatores ipſos confiteri ſe miſeros, cùm ad eos impetum ſuum fortuna conuerterit, vtrunque diſſoluitur: ſunt enim iſta non naturæ vitia, ſed culpæ. ſtultitiam autem accuſare quamuis copioſè licet. nam & qui non leuantur, ipſi alios ad miſeriam inuitant: & qui ſuos caſus aliter ferunt, atque vt aliis auctores ipſis fuerunt, non ſunt vitioſiores, quàm ferè plerique, qui auari auaros, gloriæ cupidos glorioſi reprehendunt. Eſt enim proprium ſtultitiæ aliorum vitia cernere, obliuiſci ſuorum. Sed nimirum hoc maximum eſt experimentum, cùm conſtet ægritudinem vetuſtate tolli, hanc vim non eſſe in die poſitam, ſed in cogitatione diuturna. nam ſi eadem res eſt, & idem eſt homo, quî poteſt quicquam de dolore mutari, ſi neque de eo, propter quod dolet, quicquam eſt mutatum, neque de eo, qui dolet? Cogitatio igitur diuturna nihil eſſe in re mali, dolori medetur, non ipſa diuturnitas. Hic mihi afferunt mediocritates: quæ ſi naturales ſunt, quid opus eſt conſolatione? natura enim ipſa terminabit modum. ſin opinabiles, opinio tota tollatur. Satis dictum eſſe arbitror, ægritudinem eſſe opinionem mali præſentis: in qua opinione illud inſit, vt ægritudinem ſuſcipere oporteat. Additur ad hanc diffinitionem à Zenone rectè, vt illa opinio præſentis mali ſit recens. hoc autem verbum ſic interpretatur, vt non tantùm illud recens eſſe velit, quod paulò antè acciderit: ſed quàm diu in illo opinato malo vis quædam inſit & vigeat, & habeat quandam viriditatem, tam diu appelletur recens: vt Arthemiſia illa Mauſoli Cariæ Regis vxor: quæ nobile illud Halicarnaſi fecit ſepulchrum, quàm diu vixit, vixit in luctu, eodémque etiam confecta contabuit. huic erat illa opinio quotidie recēs: quæ tum denique non appellabatur recens, cùm vetuſtate exaruit. Hæc igitur officia ſunt conſolantium, tollere ægritudinem funditus, aut ſedare, aut detrahere quamplurimùm, aut ſupprimere, nec pati manare longius, aut ad aliam traducere. Sunt qui vnum officiū conſolantis putent, malum illud omnino non eſſe, vt Cleanthi placet. ſunt, qui non magnum malū, vt Peripatetici. ſunt qui abducunt à malis ad bona, vt Epicurus. ſunt qui ſatis putant oſtendere, nihil inopinati accidiſſe, nihil mali. Chryſippus autem caput eſſe cenſet in conſolandò, detrahere illam opinionē mœrenti, ſi ſe officio fungi putet iuſto atque debito. ſunt etiā, qui hæc omnia genera conſolandi colligunt: alius enim alio modo mouetur, vt fere nos omnia in conſolationem vnam coniecimus: erat enim in tumore animus, & omnis in eo tenebatur curatio. ſed ſumēdum tempus eſt non minus in animorum morbis, quàm in corporum: vt Prometheus ille AEſchyli: cui cùm dictum eſſet,

" Atqui Prometheu te hoc tenere exiſtimo,
" Mederi poſſe rationem iracundiæ: Reſpondet,
" Si quidem qui tempeſtiuam medicinam admouens,
" Non ad graueſcens vulnus illidat manus.

Erit igitur in cōſolationibus prima medicina, docere aut nullum malum eſſe, aut admodum paruum: altera, & de cōmuni conditione vitæ, & propriæ, ſiquid ſit de ipſius qui mœreat, diſputandum: tertia, ſummam eſſe ſtultitiam fruſtrà confici mœrore, cùm intelligas nihil poſſe profici. nam Cleanthes quidem ſapientem conſolatur, qui

conſolatione non eget. nihil enim eſſe malum, quod turpe non ſit, ſi lugenti perſua-
ſeris, non tu illi luctum, ſed ſtultitiam detraxeris. Alienum autem tempus docendi: &
tamen non ſatis mihi videtur vidiſſe hoc Cleãthes, ſuſcipi aliquando ægritudinẽ poſſe
ex eo ipſo, quod eſſe ſummum malum Cleanthes ipſe fatetur. Quid enim dicemus?
cùm Socrates Alcibiadi perſuaſiſſet, vt accepimus, eum nihil hominis eſſe, nec quic-
quam inter Alcibiadem ſummo loco natum, & quemuis baiulum intereſſe: cùm ſe
67 Alcibiades affligeret, lachrymánſque Socrati ſupplex eſſet, vt ſibi virtutem traderet,
turpitudinémque depelleret: quid dicemus Cleanthe? num in illa re, quæ ægritudine
Alcibiadem afficiebat, mali nihil fuiſſe? quid illa Lyconis, qualia ſunt? qui ægritudinẽ
extenuans, paruis ait eam rebus moueri, fortunæ & corporis incommodis, non ani-
mi malis. quid ergo? illud, quod Alcibiades dolebat, non ex animi malis vitiíſque con
ſtabat? Ad Epicuri conſolationem ſatis eſt antè dictum. Ne illa quidem cõſolatio fir-
miſſima eſt, quanquam & vſitata eſt, & ſæpe prodeſt: Non tibi hoc ſoli. prodeſt hæc
quidem, vt dixi, ſed nec ſemper, nec omnibus: ſunt enim, qui reſpuant: ſed refert,
quo modo adhibeatur. vt enim tulerit quiſque eorum, qui ſapientèr tulerunt: non
quo quiſque incommodo affectus ſit, prædicandum eſt. Chryſippi ratio ad veritatem
firmiſſima eſt, ad tempus ægritudinis difficilis. Magnum opus eſt probare mœrenti,
68 illum ſuo iudicio, & quòd ſe ita putet oportere facere, mœrere. nimirum igitur, vt in
cauſis non ſemper vtimur eodem ſtatu (ſic enim appellamus controuerſiarum gene-
ra) ſed ad tempus, ad controuerſiæ naturam, ad perſonam accommodamus: ſic in
ægritudine lenienda. nam quam quiſque curationem recipere poſſit, videndum eſt.
Sed neſcio quo pacto ab eo, quod erat à te propoſitum, aberrauit oratio. tu enim de
ſapiente quæſieras: cui aut malum videri nullum poteſt, quod vacet turpitudine: aut
ita paruum malum, vt id obruatur ſapiẽtia, vixque appareat, qui nihil opinione affin-
gat, aſſumátque ad ægritudinem: nec id putèt eſſe rectum, ſe quàm maximè excru-
ciari, luctúque confici, quo prauius nihil eſſe poſſit. edocuit tamen ratio, vt mihi qui-
dem videtur, cùm hoc ipſum propriè non quæreretur hoc tẽpore, ne quidem vllum
eſſe malum, niſi quod idem dici turpe poſſet: tamen vt videremus, quicquid eſſet in
69 ægritudine mali, id non naturale eſſe, ſed voluntario iudicio, & opinionis errore con-
tractum. Tractatum eſt autem à nobis id genus ægritudinis, quod vnum eſt omnium
maximum, vt eo ſublato, reliquorũ remedia ne magnopere quærenda arbitraremur.
ſunt enim certa quæ de paupertate, certa quæ de vita inhonorata & ingloria dici ſo-
leant. ſeparatim autẽ certæ ſcholæ ſunt de exilio, de interitu patriæ, de ſeruitute, de de-
bilitate, de cæcitate, & de omni caſu. in quo nomen poni ſolet calamitatis. hæc Græci
in ſingulas ſcholas, & in ſingulos libros diſpertiunt: opus enim quærunt, quanquã pla
nè diſputationis ſunt, delectationis: & tamen vt medici toto corpore curando mini-
mæ etiam parti, ſi condoluit, medentur: ſic philoſophia, cùm vniuerſam ægritudi-
nem ſuſtulit, tamen ſi quis error aliunde extitit, ſi paupertas momordit, ſi ignominia
70 pupugit, ſi quid tenebrarum offudit exilium, aut eorum quæ modò dixi, ſi quid exti-
tit, etſi ſingularum rerum ſunt propriæ conſolationes: de quibus audies tu quidem,
cùm voles. Sed ad eundem fontem reuertendum eſt, ægritudinem omnẽ procul ab-
eſſe à ſapiente, quòd inanis ſit, quòd fruſtrà ſuſcipiatur, quòd non natura exoriatur, ſed
iudicio, ſed opinione, ſed quadã inuitatione ad dolendũ, cùm id decreuerimus ita fieri
oportere. hoc detracto, quod totum eſt voluntariũ, ægritudo erit ſublata illa mœrens:
morſus tamen, & contractiunculæ quædam animi relinquentur. hanc dicant ſanè na-
turalem, dum ægritudinis nomen abſit, graue, tetrum, funeſtum, quod cum ſapientia
eſſe, atque, vt ita dicam, habitare nullo modo poſſit. Atqui ſtirpes ſunt ægritudinis
quàm multæ, quàm amaræ, quæ ipſo trunco euerſo, omnes elidendæ ſunt, & ſi neceſſe
71 erit, ſingulis diſputationibus. ſupereſt enim nobis hoc cuicuimodi eſt otium. Sed ra-
tio vna omnium eſt ægritudinum, plura nomina: nam & inuidere ægritudinis eſt,

& æmulari, & obtrectare, & miſereri, angi, lugere, mœrere, ærumna affici, lamentari, ſolicitari, dolere, in moleſtia eſſe, afflictari, deſperare. Hæc omnia diffiniunt Stoici: eáque verba, quæ dixi, ſingularum rerum ſunt, non, vt videntur, eaſdem res ſignificãt, ſed aliquid differunt: quod alio loco fortaſſe tractabimus. Hæ ſunt illæ fibræ ſtirpium, quas initio dixi, perſequendæ, & omnes elidendæ, ne vlla vnquam poſſit exiſtere. Magnum opus & difficile: quis negat? quid autem præclarum, non idem arduum? ſed tamen id ſe effecturam philoſophia profitetur: nos modò curationem eius recipiamus. Verùm quidem hæc hactenus. cætera, quotieſcunque voletis, & hoc loco, & aliis parata vobis erunt.

M. TVLLII CICERONIS TVSCVLANARVM QVAESTIONVM AD M. BRVTVM LIBER QVARTVS, DE RELIQVIS ANIMI PERTVRBATIONIBVS.

CVM multis locis noſtrorum hominum ingenia, virtutéſque Brute ſoleo mirari, tum maximè iis in ſtudiis, quæ ſerò admodum experita, in hãc ciuitatem è Græcia tranſtulerunt. nam cùm à primo vrbis ortu, regiis inſtitutis, partim etiam legibus auſpicia, cerimoniæ, comitia, prouocationes, patrum conſiliũ, equitũ, peditúmque deſcriptio, tota res militaris diuinitus eſſet conſtituta, tum progreſſio admirabilis, incredibiliſque curſus ad omnem excellentiam factus eſt, dominatu regio Rep. liberata. Nec verò hic locus eſt, vt de moribus inſtitutiſque maiorum, & diſciplina ac tẽperatione ciuitatis loquamur. aliis hæc locis ſatis accuratè à nobis dicta ſunt, maximéque in iis ſex libris, quos de Rep. conſcripſimus. hoc autem loco conſideranti mihi ſtudia doctrinæ, multa ſanè occurrunt, cũr ea quoque accerſita aliunde, neque ſolùm expetita, ſed etiã conſeruata & culta videantur. erat enim illis penè in conſpectu præſtanti ſapientia & nobilitate Pythagoras, qui fuit in Italia temporibus iiſdẽ, quibus L. Brutus patriã liberauit, præclarus auctor nobilitatis tuæ. Pythagoræ autem doctrina cùm longè latéque flueret, permanauiſſe mihi videtur in hanc ciuitatem, ídque cùm coniectura probabile eſt, tum quibuſdam etiam veſtigiis indicatur. quis eſt enim qui putet, cùm floreret in Italia Græcia potentiſſimis & maximis vrbibus ea quæ magna dicta eſt, in híſque primùm ipſius Pythagoræ, deinde poſtea Pythagoreorum tantum nomen eſſet, noſtrorum hominum ad eorum doctiſſimas voces, aures clauſas fuiſſe? quinetiam arbitror, propter Pythagoreorum admirationẽ, Numam quoque Regem Pythagoreum à poſterioribus exiſtimatum. nam cùm Pythagoræ diſciplinam & inſtituta cognoſcerẽt, Regíſque eius æquitatẽ & ſapiẽtiam à maioribus ſuis accepiſſent, ætates autem & tempora ignorarent propter vetuſtatem, eum qui ſapiẽtia excelleret, Pythagoræ auditorem fuiſſe crediderunt. Et de coniectura quidem hactenus. Veſtigia autem Pythagoreorum, quanquam multa colligi poſſunt, paucis tamen vtemur, quoniam non id agitur hoc tempore. nam cùm carminibus ſoliti illi eſſe dicantur, & præcepta quædam occultius tradere, & mentes ſuas à cogitationum intentione cãtu fidibúſque ad trãquillitatem traducere: grauiſſimus auctor in originibus dixit Cato, morem apud maiores hunc epularum fuiſſe, vt deinceps, qui accubarent, canerent ad tibiam clarorum virorum laudes atque virtutes. ex quo perſpicuum eſt, & cantus tum fuiſſe deſcriptos vocum ſonis, & carmina. quanquam id quidem etiam XII. tabulæ declarant, condi iam tum ſolitum eſſe carmen: quod ne liceret fieri ad alterius iniuriam, leges ſanxerunt. nec verò illud non eruditorum temporum argumentum eſt, quod deorum puluinaribus & epulis magiſtratuum fides præcinunt: quod proprium eius fuit, de qua loquor, diſciplinæ. Mihi quidem etiam Appii Cæci carmen, quod valde Panætius laudat epiſtola quadam, quæ eſt ad Q. Tuberonem, Py-

thagoreorum videtur. multa ſunt etiam in noſtris inſtitutis ducta ab illis: quæ prætere-
eo, ne ea, quæ peperiſſe ipſi putamur, aliunde didiciſſe videamur. Sed vt ad propoſi-
tum redeat oratio: quàm breui tempore quot & quanti poëtæ, qui autem oratores ex-
titerunt? facilè vt appareat noſtros omnia conſequi potuiſſe, ſimul vt velle cœpiſſent.
Sed de cæteris ſtudiis alio loco & dicemus, ſi vſus fuerit, & ſæpe diximus. Sapientiæ
ſtudium vetus id quidem in noſtris: ſed tamen ante Lælii ætatem, & Scipionis, non
reperio quos appellare poſſim nominatim. quibus adoleſcentibus Stoicum Dioge-
nem & Academicum Carneadem video ad Senatum ab Athenienſibus miſſos eſſe
5 legatos. qui cùm Reipub. nullam vnquam partem attigiſſent, eſſéntque eorum alter
Cyrenæus, alter Babylonius: nunquam profectò ſcholis eſſent excitati, neque ad il-
lud munus electi, niſi in quibuſdam principibus temporibus illis fuiſſent ſtudia do-
ctrinæ. qui cùm cætera literis mandarent, alii ius ciuile, alii orationes ſuas, alii monu-
menta maiorum: hanc ampliſſimam omnium artium bene viuendi diſciplinam vita
magis, quàm literis perſecuti ſunt. itaque illius veræ, elegátiſque philoſophiæ, quæ du-
cta à Socrate in Peripateticis adhuc permanſit, & idem alio modo dicentibus Stoicis,
cùm Academici eorum controuerſias diſceptarent: nulla ferè ſunt, aut pauca admo-
dum Latina monumenta, ſiue propter magnitudinem rerum, occupationémque o-
mnium: ſiue etiam, quòd imperitis ea probari poſſe non arbitrabantur, cùm interim
6 illis ſilentibus C. Amaſanius extitit dicens. cuius libris editis, cómota multitudo con-
tulit ſe ad eandem potiſſimùm diſciplinã, ſiue quòd erat cognitu perfacilis, ſiue quòd
inuitabatur illecebris blandis voluptatis, ſiue etiam quia nihil prolatum erat melius:
illud quod erat, tenebãt. Poſt Amafanium autem multi eiuſdem æmuli rationis mul-
ta cùm ſcripſiſſent, Italiam totam occupauerunt: quódque maximum argumentum
eſt, non dici illa ſubtiliter, quòd & facilè ediſcãtur, & ab indoctis probentur: id illi fir-
mamentum eſſe diſciplinæ putant. Sed defendat quidem quod quiſque ſentit: ſunt e-
nim iudicia libera. nos inſtitutũ tenebimus: nulliſque vnius diſciplinæ legibus aſtri-
cti, quibus in philoſophia neceſſariò pareamus, quid ſit in quaque re maximè proba-
bile, ſemper requiremus. quod cùm ſæpe aliàs, tum nuper in Tuſculano ſtudioſè egi-
mus: itaque expoſitis tridui diſputationibus, quartus dies hoc libro concluditur. vt e-
7 nim in inferiorem ambulationem deſcendimus, quod idem feceramus ſuperioribus
diebus, ſic acta res eſt. M. Dicat, ſi quis vult, de qua re diſputare velit. A. Non mihi
videtur omni animi perturbatione poſſe ſapiẽs vacare. M. AEgritudine quidem he-
ſterna diſputatione videbatur, niſi fortè temporis cauſa aſſentiebare. A. Minimè ve-
rò: nam mihi egregiè probata eſt oratio tua. M. Non igitur exiſtimas cadere in ſa-
pientẽ ægritudinem? A. Prorſus non arbitror. M. Atqui, ſi iſta perturbare animum
ſapientis non poteſt, nulla poterit. Quid enim? metuſne conturbet? at earum rerum
eſt abſentium metus, quarum præſentium eſt ægritudo. ſublata igitur ægritudine,
ſublatus eſt metus. Reſtant duæ perturbationes, lætitia geſtiens & libido: quæ ſi non
cadent in ſapientem, ſemper mens erit tranquilla ſapientis. A. Sic prorſus intel-
ligo. M. Vtrum igitur mauis? ſtatímne nos vela facere, an quaſi è portu egredien-
8 tes paululum remigrare? A. Quidnã eſt iſtuc? non enim intelligo. M. Quia Chry-
ſippus & Stoici, cùm de animi perturbationibus diſputant, magnam partem in his
partiendis & definiendis occupati ſunt: illa eorum perexigua oratio eſt, qua medean-
tur animis, nec eos turbulentos eſſe patiantur. Peripatetici autem ad placandos ani-
mos multa afferunt: ſpinas partiendi & diffiniendi prætermittunt. Quærebam igi-
tur, vtrum panderem vela orationis ſtatim; an eam antè paululum dialecticorum re-
mis propellerem. A. Iſto modo verò: erit enim hoc totum, quod quæro, ex vtroque
perfectius. M. Eſt id quidem rectius: ſed pòſt requires, ſi quid fuerit obſcurius. A. Fa-
ciam equidem. tu tamẽ, vt ſoles, dices iſta ipſa obſcura planius, quàm dicuntur à Græ-
cis. M. Enitar quidem: ſed intento opus eſt animo, ne omnia dilabantur, ſi vnum

aliquod effugerit. quoniam quæ Græci πάθη vocāt, nobis perturbationes appellari magis placet, quàm morbos. in his explicandis veterem illam equidem Pythagoræ primùm, deinde Platonis deſcriptionem ſequar: qui animum in duas partes diuidunt: alteram rationis participem faciunt, alteram expertem. in participe rationis ponunt tranquillitatem, id eſt placidam quietamque conſtantiam: in illa altera motus turbidos tum iræ, tum cupiditatis, contrarios inimicóſque rationi. Sit igitur hic fons, vtamur tamen in his perturbationibus deſcribendis Stoicorum diffinitionibus & partitionibus, qui mihi videntur in hac quæſtione verſari acutiſſimé. Eſt igitur Zenonis hæc diffinitio, vt perturbatio ſit, quod πάθος ille dicit, auerſa à recta ratione contra naturam animi commotio. quidam breuius, perturbationem eſſe appetitum vehementiorem dicunt: ſed vehementiorē eum volunt eſſe, qui lõgius diſceſſerit à naturæ conſtantia. partes autem perturbationum volunt ex duobus opinatis bonis naſci, & ex duobus opinatis malis. ita eſſe quatuor. ex bonis libidinē & lætitiam, vt ſit lætitia præſentium bonorum, libido futurorum. ex malis metum & ægritudinem naſci cenſent: metum futuris, ægritudinem præſentibus. quæ enim venientia metuuntur, eadem efficiunt ægritudinem inſtantia. lætitia autem, & libido in bonorum opinione verſantur, cum libido ad id, quod videtur bonum, illecta & inflammata rapiatur: lætitia, vt adepta iam aliquid concupitum, efferatur & geſtiat. natura enim omnes ea, quæ bona videntur, ſequuntur, fugiuntque contrária. quamobrem ſimul obiecta ſpecies cuiuſpiam eſt, quod bonum videatur, ad id adipiſcendum impellit ipſa natura. id cùm conſtanter prudentérque fit, eiuſmodi appetitionem Stoici βούλησιν appellant, nos appellamus Voluntatem. eam illi putant in ſolo eſſe ſapiente, quam ſic diffiniunt: Voluntas eſt, quæ quid cum ratione deſiderat. quæ autem aduerſa ratione incitata eſt vehemētius, ea libido eſt, vel cupiditas effrænata, quæ in omnibus ſtultis inuenitur. itémque, cùm ita mouemur, vt in bono ſimus aliquo, dupliciter id contingit. nam cum ratione animus mouetur placidè atque conſtanter, tum illud gaudium dicitur: cùm autem & inaniter & effuſè animus exultat, tum illa lætitia geſtiens, vel nimia dici poteſt: quam ita diffiniunt, ſine ratione animi elationem. quomodóque bona natura appetimus, ſic à malis natura declinamus: quæ declinatio ſi cum ratione fiet, cautio appelletur, eáque intelligatur in ſolo eſſe ſapiente: quæ autem ſine ratione, & cum exanimatione humili atque fracta, nominetur metus. eſt igitur metus rationi aduerſa cautio. præſentis autem mali ſapientis affectio nulla eſt. ſtulti autem ægritudo eſt ea, qua afficiuntur in malis opinatis, animóſque demittunt, & contrahunt rationi non obtemperantes. itaque hæc prima definitio eſt, vt ægritudo ſit animi aduerſante ratione contractio. Sic quatuor perturbationes ſunt, tres conſtantiæ: quoniam ægritudini nulla conſtantia opponitur: ſed omnes perturbationes iudicio cenſent fieri, & opinione. itaque eas diffiniunt preſſius, vt intelligatur non modò quàm vitioſæ, ſed etiam quàm in noſtra ſint poteſtate. eſt igitur ægritudo, opinio recēs mali præſentis, in quo demitti contrahíque animo rectum eſſe videatur. Lætitia, opinio recens boni præſentis, in quo efferri rectum eſſe videatur. Metus, opinio impendentis mali, quod intolerabile eſſe videatur. Libido, opinio venturi boni, quod ſit ex vſu iam præſens eſſe atque adeſſe. Sed quæ iudicia, quáſque opiniones perturbationum eſſe dixi, non in eis perturbationes ſolùm poſitas eſſe dicunt, verùm illa etiam quæ efficiuntur perturbationibus, vt ægritudo quaſi morſum aliquem doloris efficiat, metus receſſum quendam animi & fugam, lætitia profuſam hilaritatem, libido effrænatam appetentiam. opinionem autē, quam in omnes diffinitiones ſuperiores incluſimus, volunt eſſe imbecillā aſſenſionem. Sed in ſingulis perturbationibus partes eiuſdem generis plures ſubiiciuntur. vt ægritudini inuidentia (vtendum eſt enim docēdi cauſa verbo minus vſitato, quoniam inuidia non in eo, qui inuidet, ſolùm dicitur, ſed etiā in eo, cui inuidetur) æmulatio, obtrectatio, miſericordia, angor, luctus, mœror, ærumna, dolor, lamentatio, ſoli-

citudo,moleſtia,afflictatio,deſperatio, & ſiqua ſunt de genere eodem. ſub metum au-
tem ſubiecta ſunt pigritia,pudor,terror,timor,pauor,exanimatio,cõturbatio,formi-
do. Voluptati maleuolentia lætans malo alieno,delectatio,iactatio, & ſimilia. Libidi-
ni ira,excandeſcentia,odium, inimicitia, diſcordia, indigentia, deſiderium,& cætera
14 eiuſmodi,Hæc autem diffiniunt hoc modo:Inuidentiá eſſe dicunt ægritudinem ſuſ-
ceptam propter alterius res ſecundas, quæ nihil noceant inuidenti. nam ſi quis doleat
eius rebus ſecundis, à quo ipſe lædatur, non recte dicitur inuidere : vt ſi Hectori Aga-
memnon. qui autem,cui alterius commoda nihil noceant, tamẽ cum doleat his frui,
is inuidet profectó. AEmulatio autem dupliciter illa quidem dicitur, vt & iñ laude &
in vitio nomen hoc ſit. nam & imitatio virtutis æmulatio dicitur,ſed ea nihil hoc lo-
co vtimur:eſt enim laudis: & eſt æmulatio ægritudo,ſi eo,quod concupierit,alius po-
tiatur, ipſe careat. Obtrectatio autem eſt ea, quam intelligi zelotypiam volo,ægritu-
do ex eo,quòd alter quoque potiatur eo, quod ille ipſe concupiuerit. Miſericordia eſt
ægritudo ex miſeria alterius iniuria laborantis : nemo enim parricidæ aut proditoris
15 ſupplicio miſericordia cómouetur. Angor eſt ægritudo premẽs. Luctus,ægritudo ex
eius,qui charus fuerit,interitu acerbo. Mœror,ægritudo flebilis. AErumna, ægritudo
laborioſa. Dolor,ægritudo crucians. Lamentatio,ægritudo cum eiulatu. Solicitudo,
ægritudo cum cogitatione. Moleſtia,ægritudo permanens. Afflictatio,ægritudo cum
vexatione corporis. Deſperatio,ægritudo ſine vlla rerum expectatione meliorum.
Quæ autẽ ſubiecta ſunt ſub metum,ea ſic diffiniunt:Pigritiá metum conſequentis la-
boris: Terrorem metum concutientem, ex quo fit, vt pudorem rubor, terrorem pal-
lor & tremor, & dentium crepitus conſequatur : Timorem metum mali appropin-
quantis:Pauorem metum mentem loco mouentem,ex quo illud Ennij,

Tum pauor ſapientiam mihi omnem ex animo expectorat:

16 Exanimationem metum ſubſequẽtem, & quaſi comitem pauoris: Conturbationem
metum excutientem cogitata: Formidinem metum permanentem. Voluptatis au-
tem partes hoc modo deſcribunt, vt Maleuolentia ſit voluptas ex malo alterius ſine
emolumento ſuo:Delectatio, voluptas ſuauitate auditus animum deliniens. & qualis
eſt hæc aurium, tales ſunt oculorum & tactionum & odorationum & ſaporum: quæ
ſunt omnes vnius generis,ad perſundendum animum tãquam illiquefactæ volupta-
tes. Iactatio eſt voluptas geſtiens,& ſe efferens inſolentius. Quæ autem libidini ſub-
iecta ſunt, ea ſic definiunt, vt Ira ſit libido puniendi eius, qui videatur læſiſſe iniuria:
Excandeſcentia autem ſit ira naſcens, & modò exiſtens : quæ θύμωσις Græcè dicitur:
Odium,ira inueterata: Inimicitia, ira vlciſcendi tempus obſeruans : Diſcordia, ira a-
cerbior, intimo odio & corde concepta: Indigentia, libido inexplebilis: Deſiderium,
17 libido eius, qui nondum adſit, videndi. diſtinguunt illud etiam, vt ſit libido earum
rerum, quæ dicuntur de quodam aut quibuſdam, quæ κατηγορήματα dialectici appel-
lant: vt habere diuitias, capere honores. Indigentia rerum ipſarum eſt, vt honorum,
vt pecuniæ. omnium autem perturbationum fontem eſſe dicunt intẽperantiam, quæ
eſt à tota mente & à recta ratione defectio, ſic auerſa à præſcriptione rationis, vt nullo
modo appetitiones animi nec regi nec contineri queant. Quẽadmodum igitur tem-
perantia ſedat appetitiones, & efficit, vt hæ rectæ rationi pareant, conſeruatque con-
ſiderata iudicia mentis : ſic huic inimica intemperantia omnem animi ſtatum in-
flammat; conturbat, incitat. Itaque & ægritudines, & metus, & reliquæ perturba-
tiones omnes gignuntur ex ea. quemadmodum cùm ſanguis corruptus eſt, aut pi-
tuita redundat, aut bilis, in corpore morbi ægrotationéſque naſcuntur: ſic prauarum
18 opinionum conturbatio, & ipſarum inter ſe repugnantia ſanitate animum ſpoliat,
morbíſque perturbat. ex perturbationibus autem primùm morbi conficiuntur, quæ
vocant illi νοσήματα, eáque quæ ſunt eis morbis contraria, quæ habent ad res certas vi-
tioſam offenſionem atque faſtidium: deinde ægrotationes, quæ appellantur à Stoicis

ἀρρωστήματα: híſque itẽ oppoſitæ contrariæ offenſiones. Hoc loco nimium operæ conſumitur à Stoïcis, maximè à Chryſippo, dum morbis corporum comparatur morborum animi ſimilitudo. qua oratione minimè neceſſaria prætermiſſa, ea, quæ rem continent, pertractemus. Intelligatur igitur perturbationem, iactantibus ſe opinionibus inconſtanter & turbidè, in motu eſſe ſemper. cùm autem hic feruor, concitatioque animi inueterauerit, & tanquam in venis medullíſque inſederit, tum exiſtit & morbus, & ægrotatio, & offenſiones eæ, quæ ſunt eis morbis, ægrotationibúſque contrariæ. Hæc, quæ dico, cogitatione quidem inter ſe differunt, re verò copulata ſunt, eáque oriuntur ex libidine & lætitia. nam cùm eſt concupita pecunia, nec adhibita continuò ratio, quaſi quædam Socratica medicina, quæ ſanaret eam cupiditatẽ, permanat in venas, & inhæret in viſceribus illud malum, exiſtítque morbus & ægrotatio: quæ euelli inueterata non poſſunt: eíque morbo nomen eſt auaritia. ſimilitérque cæteri morbi, vt gloriæ cupiditas, vt mulieroſitas, vt ita appellem eam, quæ Græcè φιλογυνία dicitur, cæteríque ſimiliter morbi ægrotationéſque naſcuntur. quæ autẽ his ſunt contraria, ea naſci putantur à metu, vt odium mulierum, quale in μισογυνίᾳ eſt: vt in hominum vniuerſum genus, quod accepimus de Timone, qui μισάνθρωπος appellatur: vt inhoſpitalitas eſt. quæ omnes ægrotationes animi ex quodam metu naſcuntur earum rerum, quas fugiunt & oderũt. Definiunt autẽ animi ægrotationẽ, opinationem vehementem de re non expetenda, tanquã valde expetenda ſit, inhærentem, & penitus inſitam. Quod autem naſcitur ex offenſione, ita definiunt: opinionem vehementem de re non fugienda, inhærentem, & penitus inſitam, tanquam fugienda. hæc autem opinatio eſt, iudicare ſe ſcire, quod neſciat. AEgrotationi autem talia quædã ſubiecta ſunt, auaritia, ambitio, mulieroſitas, peruicacia, liguritio, vinolentia, cupedia, & ſi qua ſunt ſimilia. Eſt autem auaritia, opinatio vehemens de pecunia, quaſi valde expetenda ſit, inhærens, & penitus inſita. ſimiliſque eſt eiuſdem generis diffinitio reliquarum. Offenſionum autem diffinitiones ſunt eiuſmodi, vt Inhoſpitalitas ſit opinio vehemẽs, valde fugiendum eſſe hoſpitem, eáque inhærẽs & penitus inſita. ſimiliter definitur & mulierum odium, vt Hippolyti, & vt Timonis generis humani. Atque vt ad valetudinis ſimilitudinem veniam, eáque collatione vtamur aliquando, ſed parcius quàm ſolent Stoici: vt ſunt alii ad alios morbos procliuiores. Itaque dicimus grauedinoſos quoſdam, quoſdam torminoſos, non quia iam ſint, ſed quia ſæpe ſint: alii ad metum, alii ad aliam perturbationem. ex quo in aliis anxietas, vnde anxii: in aliis iracundia dicitur, quæ ab ira differt: eſtque aliud iracundum eſſe, aliud iratum, vt differt anxietas ab angore. neque enim omnes anxii, qui anguntur aliquando: neque anxii, ſemper anguntur: vt inter ebrietatem & ebrioſitatem intereſt: aliúdque eſt eſſe amatorem, aliud amantem. Atque hæc aliorum ad alios morbos procliuitas latè patet. nam pertinet ad omnes perturbationes. in multis etiam vitiis apparet: ſed nomen res non habet. ergo inuidi & maleuoli, liuidi & timidi & miſericordes, quia procliues ad eas perturbationes ſunt, non quia ſemper feruntur. Hæc igitur procliuitas ad ſuum quodque genus à ſimilitudine corporis ægrotatio dicitur, dum ea intelligatur ad ægrotandum procliuitas. ſed hæc in bonis rebus, quòd alii ad alia bona ſunt aptiores, facilitas nominetur: in malis procliuitas, vt ſignificet lapſionem: in neutris habeat ſuperius nomen. quo modo autem in corpore morbus, ægrotatio & vitium, ſic in animo. Morbum appellant totius corporis corruptionem: AEgrotationem, morbum cum imbecillitate: Vitium, cùm partes corporis inter ſe diſſident. ex quo prauitas membrorum, diſtortio, deformitas. Itaque illa duo, morbus & ægrotatio, ex totius valetudinis corporis conquaſſatione & perturbatione gignuntur, vitium autẽ integra valetudine ipſum ex ſe cernitur. ſed in animo tantummodò cogitatione poſſumus morbum ab ægrotatione ſeiungere. Vitioſitas autẽ eſt habitus, aut affectio in tota vita inconſtãs, & à ſeipſa diſſentiens. ita fit, vt in altera corruptione opinionum

morbus efficiatur & ægrotatio, in altera inconſtantia & repugnãtia. non enim omne
vitium partes habet diſſentientes. vt eorum, qui non longe à ſapientia abſunt, affectio
eſt illa quidem diſcrepans à ſe ipſa, dum eſt inſipiẽs, ſed non diſtorta, nec praua. mor-
bi autem & ægrotationes partes ſunt vitioſitatis: ſed perturbationes ſintnè eiuſdem
partes, quæſtio eſt. vitia enim affectiones ſunt manentes, perturbationes autem mo-
uentes, vt non poſſint affectionum manentium partes eſſe. atque vt in malis attingit
animi naturam corporis ſimilitudo, ſic & in bonis. ſunt enim in corpore præcipua,
pulchritudo, vires, valetudo, firmitas, velocitas: ſunt item in animo, corporis tempe-
ratio, cùm ea congruunt inter ſe, è quibus conſtamus: ſanitas ſic animi dicitur, cùm
14 eius iudicia, opinionéſque concordant. eáque eſt animi virtus: quam alii ipſam tem-
perantiam dicunt eſſe, alii obtemperantem temperantiæ præceptis, & eam ſubſe-
quentem, nec habentem vllam ſpeciem ſuam, ſed, ſiue hoc, ſiue illud ſit, in ſolo eſſe
ſapiente. Eſt autem quædam animi ſanitas, quæ in inſipientem etiam cadat, cùm cu-
ratione medicorum perturbatio mentis aufertur. & vt corporis eſt quædam apta fi-
gura membrorum, cum coloris quadam ſuauitate, eáque dicitur pulchritudo: ſic in
animo opinionum, iudiciorúmque æquabilitas & conſtantia, cum firmitate quadam
& ſtabilitate virtutem ſubſequens, aut virtutis vim ipſam continens, pulchritudo vo-
catur. itémque viribus corporis, & neruis & efficacitati ſimiles, ſimilibus quoque ver-
bis, animi vires nominantur. Velocitas autem corporis, celeritas appellatur: quæ ea-
dem ingenii etiam laus habetur, propter animi multarum rerum breui tempore per-
15 curſionem. Illud animorum corporúmque diſſimile eſt, quòd animi valentes morbo
tentari non poſſunt, corpora poſſunt. ſed corporum offenſiones ſine culpa accidere
poſſunt, animorum non item. quorum omnes morbi & perturbationes ex aſperna-
tione rationis eueniunt: itaque in hominibus ſolùm exiſtunt. nam beſtiæ ſimile quid-
dam faciunt, ſed in perturbationes non incidũt. Inter acutos autẽ & hebetes intereſt,
quòd ingenioſi, vt æs Corinthium in æruginem: ſic illi in morbum & incidũt tardius,
& recreantur ocyus: hebetes non item. Nec verò in omnem morbum ac perturbatio-
nem animus ingenioſi cadit: non enim multa efferata & immania: quædam autem
humanitatis quoque habẽt primam ſpeciẽ, vt miſericordia, ægritudo, metus. AEgro-
tationes autem & morbi animorum difficilius euelli poſſe putantur, quàm ſumma il-
la vitia, quæ virtutibus ſunt contraria. morbis enim manentibus, vitia ſublata eſſe non
16 poſſunt, quia non tam celeriter ſanantur, quàm illa tolluntur. Habes ea, quæ de per-
turbationibus enucleatè diſputant Stoici: quæ logica appellant, quia diſſerũtur ſubti-
lius. è quibus quoniã tanquam è ſcrupuloſis cotibus enauigauit oratio, reliquæ diſpu-
tationis curſum teneamus: modò ſatis illa dilucidè dixerimus pro rerum obſcurita-
te. A. Prorſus ſatis: ſed ſiqua diligentius erunt cognoſcenda, quæremus aliàs: nunc
vela, quæ modò dicebas, expectamus, & curſum. M. Quando & aliis locis de virtute
diximus, & ſæpe dicendum erit (pleræque enim quæſtiones, quæ ad vitam, moréſque
pertinẽt, à virtutis fonte ducuntur) quando igitur virtus eſt affectio animi conſtans,
conueniénſque, laudabiles efficiens eos, in quibus eſt, & ipſa per ſe ſua ſponte, ſepara-
ta etiam vtilitate, laudabilis: ex ea proficiſcũtur honeſtæ voluntates, ſententiæ, actio-
nes, omniſque recta ratio: quanquam ipſa virtus breuiſſimè recta ratio dici poteſt.
17 Huius igitur virtutis contraria eſt vitioſitas: ſic enim malo, quàm malitiam appellare
eam, quam Græci κακίαν appellant. nam malitia certi cuiuſdam vitii nomen eſt, vitio-
ſitas omniũ. ex qua concitantur perturbationes: quæ ſunt, vt paulò antè diximus, turbi-
di animorũ, concitatíque motus, auerſi à ratione, & inimiciſſimi mẽtis, vitǽque tran-
quillæ: importãt enim ægritudines anxias atque acerbas, animóſque affligũt & debili-
tant metu. iidem inflãmant appetitione nimia: quam tum cupiditatẽ, tum libidinem
dicimus, impotẽtiam quãdam animi à tẽperãtia & moderatione plurimũ diſſidẽtem.
quæ ſi quãdo adepta eſt id, quod ei fuerit cõcupitum, tum fert alacritatem, vt nihil eſſe

conſtet, quod agat: vt ille, qui voluptatem animi nimiam ſummum eſſe errorem arbitratur. eorum igitur malorum in vna virtute poſita ſanatio eſt. Quid autem eſt non miſerius ſolùm, ſed fœdius etiam & deformius, quàm ægritudine quis afflictus, debilitatúſque iacens? cui miſeriæ proximus eſt is, qui appropinquans aliquod malum metuit, exanimatúſque pendet animi. quem vim ſignificantes mali, poëtæ impendere apud inferos ſaxum Tantalo faciunt ob ſcelera, animíque impotentiam & ſuperbiloquentiam. ea communis pœna ſtultitiæ eſt: omnibus enim, quorũ mens abhorret à ratione, ſemper aliquis alius, dolor, alius terror impendet. atque vt hæ tabificæ mentis perturbationes ſunt: ægritudinem dico & metum: ſic hilariores illæ, cupiditas auidè ſemper aliquid expetens, & inanis alacritas, id eſt lætitià geſtiens, non multùm differunt ab amentia. Ex quo intelligitur, qualis ille ſit, quem tum moderatum, aliàs modeſtum & temperantem, aliàs conſtantem, continentémque dicimus. nonnunquam hæc eadem vocabula ad frugalitatis nomen, tanquam ad caput, referre volumus. quod niſi eo nomine virtutes continerentur, nunquam illud ita peruulgatum eſſet, vt iam prouerbii locum obtineret, Hominem frugi omnia rectè facere. quod idem cùm Stoici de ſapiẽte dicunt, nimis admirabiliter, nimíſque magnificè dicere videntur. Ergo is, quiſquis eſt, qui moderatione & conſtantia quietus animo eſt, ſibíque ipſe placatus, vt neque tabeſcat moleſtiis, neque frangatur timore, nec ſitiẽter quid appetens ardeat deſiderio, nec alacritate futili geſtiens deliqueſcat: is eſt ſapiens, quem quærimus: is eſt beatus, cui nihil humanarum rerum aut intolerabile ad demittendum animum, aut nimis lætabile ad efferendum videri poteſt. quid enim videatur ei magnum in rebus humanis, cui æternitas omnis, totiúſque mundi nota ſit magnitudo? nam quid aut in ſtudiis humanis, aut in tam exigua vitæ breuitate magnum ſapienti videri poteſt, qui ſemper animo ſic excubat, vt ei nihil improuiſum accidere poſſit, nihil inopinatum, nihil omnino nouum? atque idem ita acrem in omnes partes aciem intendit, vt ſemper videat ſedem ſibi, ac locum ſine moleſtia atque angore viuẽdi, vt quẽcunque caſum fortuna inuexerit, hunc aptè & quietè ferat? quod qui faciet, non ægritudine ſolùm vacabit, ſed etiam perturbationibus reliquis omnibus. his autẽ vacuus animus perfectè atque abſolutè beatos efficit: idémque cõcitatus & abſtractus ab integra, certáque ratione, non conſtantiam ſolùm amittit, verumetiam ſanitatem. Quocirca mollis & eneruata putanda eſt Peripateticorũ ratio & oratio, qui perturbari animos neceſſe eſſe dicunt, ſed adhibent modum quendam, quem vltrà progredi non oporteat. Modum tu adhibes vitio? an vitium nullũ eſt non parere rationi? an ratio parum præcipit, nec bonum illud eſſe, quod aut cupias ardẽter, aut adeptus te efferas inſolẽter? nec porrò malum, quo aut oppreſſus iaceas, aut, ne opprimare, mente vix conſtes? eáque omnia aut nimis triſtia, aut nimis læta errore fieri? qui ſi error ſtultis extenuetur die, vt, cùm res eadem maneat, aliter ferat inueterata, aliter recentia: ſapientem ne attingat quidem omnino. etenim quis erit tandem modus iſte? quæramus enim modum ægritudinis, in qua operæ plurimùm ponitur. Ægrè tuliſſe P. Rutilium fratris repulſam Cõſulatus, ſcriptũ apud Fannium eſt: ſed tamen tranſiſſe modum videtur, quippe qui ob eam cauſam à vita receſſerit. moderatius igitur ferre debuit. Quid, ſi, cùm id ferret modicè, mors liberorum acceſſiſſet? nata eſſet ægritudo noua, ſed ea modica: magna tamen facta eſſet acceſſio. quid, ſi deinde dolores graues corporis, ſi bonorũ amiſſio, ſi cæcitas, ſi exilium, ſi pro ſingulis malis ægritudines accederent? ſumma ea fieret, quæ non ſuſtineretur. Qui modum igitur vitio quærit, ſimiliter facit, vt ſi poſſe putet eum, qui ſe è Leucade præcipitauerit, ſuſtinere ſe, cùm velit. vt enim id non poteſt, ſic animus perturbatus & incitatus nec cohibere ſe poteſt, nec quo loco vult, inſiſtere omnino. quæque creſcentia pernicioſa ſunt, eadem ſunt vitioſa naſcẽtia. ægritudo autem cæteræque perturbationes amplificatæ certè peſtiferæ ſunt: igitur etiã ſuſceptæ cõtinuò in magna peſtis parte verſantur. etenim ipſæ.

ſe impellunt, vbi ſemel à ratione diſceſſum eſt: ipſaque ſibi imbecillitas indulget, in altúmque prouehitur imprudens, nec reperit locum conſiſtendi: quamobrem nihil intereſt, vtrum moderatas perturbationes approbét, an moderatam iniuſtitiam, moderatam ignauiam, moderatam intemperantiam. qui enim vitiis modum apponit, is partē ſuſcipit vitiorum. quod cùm ipſum per ſe odioſum eſt, tum eo moleſtius, quia
33 ſunt in lubrico, incitatáque ſemel in procliue labuntur, ſuſtinerique nullo modo poſſunt. Quid, quòd iidem Peripatetici perturbationes iſtas, quas nos extirpandas putamus, non modò naturales eſſe dicunt, ſed etiam vtiliter à natura datas? quorum eſt talis oratio. Primùm multis verbis iracundiam laudant: cotem fortitudinis eſſe dicunt, multóque & in hoſtem, & in improbum ciuem vehementiores iratorum impetus eſſe: leues autem ratiunculas eorum, qui ita cogitarent: Prælium rectum eſt hoc fieri: conuenit dimicare pro legibus, pro libertatē, pro patria. hæc nullam habent vim, niſi ita excanduit fortitudo. Nec verò de bellatoribus ſolùm diſputant. imperia ſeueriora nulla eſſe putant ſine aliqua acerbitate iracundiæ. Oratorē denique non modò accuſantem, ſed ne defendentem quidem probant ſine aculeis iracundiæ. quæ etiam ſi non adſit, tamen verbis atque motu ſimulandam arbitrantur, vt auditoris iram ora-
34 toris incendat actio. Virum denique videri negant, qui iraſci neſciat. eámque, quam lenitatem nos dicimus, vitioſo lentitudinis nomine appellant. Nec verò ſolùm hanc libidinē laudant (eſt enim ira, vt modò diffiniui, vlciſcendi libido) ſed illud ipſum genus vel libidinis, vel cupiditatis ad ſummam vtilitatem eſſe dicunt à natura datum: nihil enim quenquam, niſi quod libeat, præclarè facere poſſe. Noctu ambulabat in publico Themiſtocles, quòd ſomnum capere non poſſet: quærentibúſque reſpondebat, Miltiadis trophæis ſe è ſomno ſuſcitari. Cui nō ſunt auditæ Demoſthenis vigiliæ? qui dolere ſe aiebat, ſi quādo opificum antelucana victus eſſet induſtria. Philoſophiæ denique ipſius principes nunquam in ſuis ſtudiis tantos progreſſus ſine flagranti cupiditate facere potuiſſent. Vltimas terras luſtraſſe Pythagoram, Democritum, Platonem accepimus. vbi enim quid eſſet, quod diſci poſſet, eò veniendum iudicauerunt.
35 Num putamus hæc fieri ſine ſummo cupiditatis ardore potuiſſe? Ipſam ægritudinē, quam nos vt teteram & immanem beluam fugiendam eſſe diximus, non ſine magna vtilitate à natura dicunt conſtitutam, vt homines caſtigationibus, reprehenſionibus, ignominiis affici ſe in delicto dolerent. impunitas enim peccatorum data videtur eis, qui & ignominiam & infamiam ferunt ſine dolore. morderi eſt melius conſcientia. ex quo eſt illud è vita ductum ab Afranio. nam cùm diſſolutus filius, Heu me miſerū, dixiſſet: tum ſeuerus pater,

Dummodo doleat aliquid, doleat quod lubet.

Reliquas quoque partes ægritudinis vtiles eſſe dicunt, miſericordiam ad opem ferendam, & calamitates hominum indignorum ſubleuandas: ipſum illud æmulari, obtre-
36 ctare, non eſſe inutile: cùm aut ſe non idem videat conſecutum, quod aliū: aut alium idem, quod ſe: metum verò ſi quis ſuſtuliſſet, omnem vitæ diligentiam ſublatam fore, quæ ſumma eſſet in eis, qui leges, qui magiſtratus, qui paupertatem, qui ignominiam, qui mortem, qui dolorem timerent: hæc tamen ita diſputant, vt reſecanda eſſe fateantur, euelli penitus dicāt nec poſſe, nec opus eſſe: vt in omnibus ferè rebus mediocritatem eſſe optimam exiſtiment. Quæ cùm exponunt, nihílne tibi videntur, an aliquid dicere? A. Mihi verò dicere aliquid: itaque expecto, quid ad iſta. M. Reperiā fortaſſe: ſed illud antè: Vidéſne, quanta fuerit apud Academicos verecundia? planè enim dicunt quod ad rem pertineat. Peripateticis reſpondetur à Stoicis. digladientur illi, per me licet: cui nihil eſt neceſſe, niſi vbi ſit illud, quod veriſimillimum videatur inquirere. Quid eſt igitur, quod occurrat in hac quæſtione, è qua poſſit attingi aliquid ve-
37 riſimile, quo longius mens humana progredi non poteſt? definitio perturbationis: qua rectè Zenonem vſum puto. ita enim definit, vt perturbatio ſit aduerſa ratione

contra naturam animi commotio: vel breuius, vt perturbatio ſit appetitus vehementior: vehementior autem intelligatur is, qui procul abſit à naturæ conſtantia. Quid ad has definitiones poſſim dicere? atqui hæc pleraque ſunt prudenter, acutéque diſſerentium. illa quidē ex rhetorum pompa, ardores animorum, cotéſque virtutum. An verò vir fortis, niſi ſtomachari cœperit, non poteſt fortis eſſe? gladiatorum id quidem. quanquam in eis ipſis videmus ſæpe conſtātiam. colloquuntur, congrediuntur, aliquid poſtulant, vt magis placati, quàm irati eſſe videātur. Sed in illo genere ſit ſanè Pacideianus aliquis hoc animo, vt narrat Lucilius:

Occidam illum equidem, & vincam, ſi id quæritis, inquit.
Verum illud credo fore, in os prius accipiam ipſe,
Quàm gladium in ſtomacho, ſura, ac pulmonibus ſiſto.
Odi hominem: iratus pugno: nec longius quicquam
Vobis, quàm dextræ gladium dum accommodet alter:
Vſqueadeò ſtudio atque odio illius, efferor ira.

At ſine hac gladiatoria iracundia videmus progredientem apud Homerum Aiacem multa cum hilaritate, cùm depugnaturus eſſet cum Hectore. cuius, vt arma ſumpſit, ingreſſio lætitiam attulit ſociis, terrorem autem hoſtibus: vt ipſum Hectorem, quemadmodum eſt apud Homerum, toto pectore tremētem prouocaſſe ad pugnam pœniteret. atque hi collocuti inter ſe, priuſquam manum conſererent, leniter & quietè, nihil ne in ipſa quidem pugna iracundè, rabioſéue fecerunt. Ego ne Torquatum quidem illum, qui hoc cognomē inuenit, iratum exiſtimo Gallo torquem detraxiſſe: nec Marcellum apud Claſtidium ideo fortē fuiſſe, quia fuerit iratus. de Africano quidem, quia notior eſt nobis propter recentem memoriam, vel iurare poſſum, non illum iracundia tum inflammatum fuiſſe, cùm in acie M. Alienum Pelignum ſcuto protexit, gladiúmque hoſti in pectus infixit. De L. Bruto fortaſſe dubitarim, an propter infinitum odium tyranni effrænatius in Aruntem inuaſerit. video enim vtrunque comminus ictu cecidiſſe contrario. Quid igitur huc adhibetis iram? an fortitudo, niſi inſanire cœperit, impetus ſuos non habet? Quid? Herculē, quem in cælum iſta ipſa, quam vos iracundiam eſſe vultis, ſuſtulit fortitudo, iratúmne cenſes conflixiſſe cum Erymāthio apro aut leone Nemeæo? an etiam Theſeus Marathonii tauri cornua comprehendit iratus? Vide, ne fortitudo minimè ſit rabioſa, ſitque iracūdia tota leuitatis. neque enim eſt illa fortitudo, quæ rationis expers eſt. Contemnendæ ſunt humanæ res: negligenda mors eſt: patibiles & dolores & labores putandi. hæc cùm conſtituta ſint iudicio atque ſententiā, tum eſt robuſta illa & ſtabilis fortitudo: niſi fortè quæ vehementer, acriter, animoſe fiunt, iracundè fieri ſuſpicamur. Mihi verò ne Scipio quidem ille Pontifex maximus, qui hoc Stoicorum verum eſſe declarauit, nunquam priuatum eſſe ſapientem, iratus videtur fuiſſe Tib. Graccho, tum, cùm Conſulem languentē reliquit, atque ipſe priuatus, vt ſi Cōſul eſſet, qui Remp. ſaluam eſſe vellet, ſe ſequi iuſſit. Neſcio ecquid ipſi nos fortiter in Repub. fecerimus. ſiquid fecimus, certè irati non fecimus. An eſt quicquā ſimilius inſaniæ, quàm ira? quam bene Ennius initium dixit inſaniæ. color, vox, oculi, ſpiritus, impotentia dictorum atque factorum, quam partem habēt ſanitatis? quid Achille Homerico fœdius? quid Agamemnone in iurgio? nā Aiacem quidem ira ad furorem, mortémque perduxit. Non igitur deſiderat fortitudo aduocatam iracundiam. ſatis eſt inſtructa, armata, parata per ſeſe. nam iſto modo quidem licet dicere vtilem vinolentiam ad fortitudinē, vtilem etiam dementiam, quod & inſani & ebrii multa faciunt ſæpe vehementius.

Semper Aiax fortis, fortiſſimus tamen in furore:
Nam facinus fecit maximum, cùm, Danais inclinantibus,
Summam rem perfecit manus, prælium cùm reſtituit inſaniens.

Dicamus igitur vtilem inſaniam. Tracta definitionem fortitudinis: intelliges eā ſto-

42 macho non egere. Fortitudo eſt igitur animi affectio legi ſummæ in perpetiendis rebus obtemperans: vel conſeruatio ſtabilis iudicii in eis rebus, quæ formidoloſæ videntur, ſubeundis & repellendis: vel ſcientia rerum formidoloſarũ, cõtrariarúmque perferendarum, aut omnino negligẽdarum, conſeruans earùm rerum ſtabile iudicium. vel breuius, vt Chryſippus. nam ſuperiores definitiones erant Sphæri, hominis in primis bene definientis, vt putant Stoici: ſunt enim omnino omnes ferè ſimiles: ſed declarāt communes notiones alia magis alia. Quo modo igitur Chryſippus? Fortitudo eſt, inquit, ſcientia perferendarum rerum, vel affectio animi in patiendo ac perferendo, ſummæ legi parens ſine timore. Quanuis licet inſectemur iſtos, vt Carneades ſolebat: metuo ne ſoli philoſophi ſint. quæ enim iſtarum definitionum non aperit notionem noſtram, quam habemus omnes de fortitudine, tectam atque inuolutam?
43 qua aperta, quis eſt, qui aut bellatori, aut imperatori, aut oratori quærat aliquid, neque eos exiſtimet ſine rabie quicquam fortiter facere poſſe? Quid? Stoici, qui omnes inſipientes inſanos eſſe dicunt, nónne iſta colligunt? remoue perturbationes, maximéque iracundiam: iam videbuntur monſtra dicere. nunc autem ita diſſerunt, ſic ſe dicere, Omnes ſtultos inſanire, vt malè olere omne cœnum: at non ſemper. commoue: ſenties. ſic iracundus non ſemper iratus eſt. laceſſe: iam videbis furentem. Quid? iſta bellatrix iracundia, cùm domum rediit, qualis eſt cum vxore? cum liberis? cum familia? an tum quoque eſt vtilis? eſt igitur aliquid, quod conturbata mens melius poſſit facere, quàm conſtans? an quiſquam poteſt ſine perturbatione mentis iraſci? Bene igitur noſtri, cùm omnia eſſent in morbis vitia, quòd nullũ erat iracundia fœdius, iracundos
44 ſolos morboſos nominauerũt. Oratorẽ verò iraſci minimè decet, ſimulare non dedecet. An tibi iraſci tum videmur, cùm quid in cauſis acrius & vehementius dicimus? quid? cùm iam rebus tranſactis & præteritis orationes ſcribimus, num irati ſcribimus?

Ecquis hoc animaduertit? Vincite.

num aut egiſſe vnquam iratum AEſopũ, aut ſcripſiſſe exiſtimamus iratum Accium? Aguntur iſta præclarè, & ab oratore quidem melius, ſi modò eſt orator, quàm ab vllo hiſtrione: ſed aguntur leniter & mente tranquilla. Libidinem verò laudare, cuius eſt libidinis? Themiſtoclem & Demoſthenem mihi profertis: additis Pythagoram, Democritum, Platonem. quid? vos ſtudia libidinem vocatis? quæ vel optimarum rerum, vt ea ſunt, quæ profertis, ſedata tamen & tranquilla eſſe debent. Iam ægritudinem
45 laudare, vnam rem maximè deteſtabilem, quorum eſt tandem philoſophorum? At commodè dixit Afranius,

Dummodo doleat aliquid, doleat quod lubet.

dixit enim de adoleſcente perdito ac diſſoluto: nos autem de conſtanti viro ac ſapienti quærimus. & quidem illam ipſam iram centurio habeat, aut ſignifer, vel cæteri, de quibus dici non neceſſe eſt, ne rhetorum aperiamus myſteria: vtile eſt enim vti motu animi, qui vti ratione non poteſt. nos autem, vt teſtificor ſæpe, de ſapiente quærimus. At etiam æmulari vtile eſt, obtrectare, miſereri. Cur miſereare potius, quàm feras opem, ſi id facere poſſis? an ſine miſericordia liberales eſſe non poſſumus? non enim ſuſcipere ipſi ægritudines propter alios debemus: ſed alios, ſi poſſimus, leuare ægritudine. Obtrectare verò alteri, aut illa vitioſa æmulatione, quæ riualitati ſimilis
46 eſt, æmulari, quid habet vtilitatis, cùm ſit æmulantis angi alieno bono, quod ipſe non habeat: obtrectantis autem angi alieno bono, quòd id etiam alius habeat? Quis id approbare poſſit, ægritudinem ſuſcipere pro experientia, ſi quid habere velis? nam ſolùm habere velle, ſumma dementia eſt. Mediocritates autem malorum quis laudare rectè poſſit? quis enim poteſt, in quo libido, cupiditáſue ſit, non libidinoſus & cupidus eſſe? in quo ira, non iracundus? in quo angor, non anxius? in quo timor, non timidus? libidinoſum igitur, & cupidum, & iracundum, & anxium, & timidum cenſemus eſſe ſapiẽtem? de cuius excellẽtia multa quidem dici quanuis fusè, latéque poſſint, ſed

breuiſſimè illo modo, ſapientiam eſſe rerum diuinarum & humanarum ſcientiam,
cognitionémque, quæ cauſa cuiuſque rei ſit. Ex quo efficitur, vt diuina imitetur, hu-
mana omnia inferiora virtute ducat. In hunc tu igitur, tãquam in mare, quod eſt ven-
tis ſubiectũ, perturbationem cadere tibi dixiſti videri? Quid eſt, quod tantam grauita-
tem, conſtantiámque perturbet? an improuiſum aliquid atque repentinũ? quid poteſt 47
accidere tale ei, cui nihil ſubitum eſt, quod homini euenire poſſit? nam quod aiunt ni-
mia reſecari oportere, naturalia relinqui: quid tãdem poteſt eſſe naturale, quod idem
nimium eſſe poſſit? ſunt enim omnia iſta ex errorũ orta radicibus: quæ euellenda &
extrahenda penitus, non circuncidenda nec amputanda ſunt. Sed quoniam ſuſpi-
cor te non tam de ſapiente, quàm de te ipſo quærere (illum enim putas omni pertur-
batione eſſe liberum, te vis) videamus quanta ſint, quæ à philoſophia remedia mor-
bis animorum adhibeantur: eſt enim quædam medicina certè: nec tam fuit homi-
num generi inſenſa atque inimica natura, vt corporibus tot res ſalutares, animis nul-
lam inuenerit. de quibus eſt hoc etiam merita melius, quòd corporũ adiumenta adhi-
bentur extrinſecus, animorum ſalus incluſa in his ipſis eſt. Sed quo maior eſt in eis
præſtantia & diuinior, eo maiore indigent diligentia. itaque bene adhibita ratio cer- 48
nit, quid optimũ ſit: neglecta multis implicatur erroribus. Ad te igitur mihi iam con-
uertenda omnis oratio eſt: ſimulas enim quærere te de ſapiẽte: quæris autem fortaſſe
de te. Earum igitur perturbationum, quas expoſui, variæ ſunt curationes. nam neque
omnis ægritudo vna ratione ſedatur: alia eſt enim lugenti, alia miſeranti, alia inuiden
ti adhibẽda medicina: eſt enim in omnibus quatuor perturbationibus illa diſtinctio,
vtrum ad vniuerſam perturbationem, quæ eſt aſpernatio rationis, aut appetitus vehe-
mentior, an ad ſingulas, vt ad metum, libidinem, reliquáſque melius adhibeatur ora-
tio: & vtrum illúdne non videatur ægrè ferendum, ex quo ſuſcepta ſit ægritudo, an
omnium rerum tollenda omnino ægritudo. vt ſi quis ægrè ferat, ſe pauperem eſſe,
ídne diſputes, paupertatem malum non eſſe, an hominem ægrè ferre nihil oportere.
nimirum hoc melius: ne, ſi fortè de paupertate non perſuaſeris, ſit ægritudini conce- 49
dendum: ægritudine autem ſublata propriis rationibus, quibus heri vſi ſumus, quo-
dam modo etiam paupertatis malum tollitur. ſed omnis eiuſmodi perturbatio, ani-
mi placatione abluatur, illa quidem, cùm doceas, nec bonum illud eſſe, ex quo læti-
tia aut libido oriatur: nec malum, ex quo aut metus aut ægritudo. Veruntamen hæc
eſt certa & propria ſanatio, ſi doceas, ipſas perturbationes per ſe eſſe vitioſas, nec habe-
re quicquam aut naturale, aut neceſſariũ. vt ipſam ægritudinem leniri videmus, cùm
obiicimus mœrentibus imbecillitatẽ animi effœminati, cúmque eorum grauitatem,
conſtantiámque laudamus, qui non turbulentè humana patiantur. quod quidem ſo-
let eis etiam accidere, qui illa mala eſſe cenſent, ferenda tamen æquo animo arbitran-
tur. Putat aliquis voluptatem eſſe bonum, alius autem pecuniam: tamen & ille ab in-
tẽperantia, & hic ab auaritia auocari poteſt. Illa autem altera ratio & oratio, quæ ſimul 50
& opinionem falſam tollit, & ægritudinẽ detrahit, eſt ea quidem vtilior, ſed ratò pro-
ficit, neque eſt ad vulgus adhibenda. Quædam autem ſunt ægritudines, quas leuare
illa medicina nullo modo poſſit: vt ſi quis ægrè ferat, nihil in ſe eſſe virtutis, nihil
animi, nihil officii, nihil honeſtatis, propter mala is quidem angatur, ſed alia quædam
ad eum ſit admouenda curatio, & talis quidem, quæ poſſit eſſe omnium, etiam de cæ-
teris rebus diſcrepantium philoſophorũ. inter omnes enim conuenire oportet, com-
motiones animorum à recta ratione auerſas eſſe vitioſas, vt, etiam ſi nec mala ſint il-
la quæ metum, ægritudinémue: nec bona, quæ cupiditatem, lætitiámue moueant: ta-
men ſit vitioſa ipſa cõmotio: conſtantem enim volumus quẽdam, ſedatum, grauem,
humana omnia prementẽ illum eſſe, quem magnanimũ & fortẽ virum dicimus. ta- 51
lis autem nec mœrẽs, nec timens, nec cupiẽs, nec geſtiens eſſe quiſquã poteſt. eorum
enim hæc ſunt, qui euẽtus humanos ſuperiores, quàm ſuos animos eſſe ducũt. Quare

omnium philoſophorum, vt antè dixi, vna ratio eſt medendi, vt nihil, quale ſit illud
quod perturbet animum, ſed de ipſa ſit perturbatione dicendum. Itaque primùm in
ipſa cupiditate, cùm id ſolum agitur, vt ea tollatur, non eſt quærendum, bonum illud
nécne ſit, quod libidinem moueat: ſed libido ipſa tollēda eſt: vt ſiue, quod honeſtum
eſt, id ſit ſummum bonum, ſiue volupras, ſiue horum vtrunque coniunctum, ſiue illa
tria genera bonorum: tamen, etiam ſi virtutis ipſius vehementior appetitus ſit, eadem
ſit omnibus ad deterrendum adhibenda oratio. Continet autem ſedationem animi
32 humana in conſpectu poſita natura: quæ quo facilius expreſſa cernatur, explicāda eſt
oratione communis conditio, léxque vitæ. Itaque non ſine cauſa cum Oreſtem fabu-
lam doceret Euripides, primos tres verſus reuocaſſe dicitur Socrates:

Neque tam terribilis vlla fando oratio eſt,
Neque ſors, neque ira cœlitum inuectum malum,
Quod non natura humana patiendo ferat.

Eſt autem vtilis ad perſuadendum ea, quæ acciderunt, ferri & poſſe & oportere, enu-
meratio eorum, qui tulerūt. etſi ægritudinis ſedatio & heſterna diſputatione explica-
ta eſt, & in conſolationis libro, quem in medio (non enim ſapientes eramus) mœrore
& dolore conſcripſimus: quódque vetat Chryſippus ad recētes quaſi tumores animi
33 remedium adhibere, id nos fecimus, naturǽque vim attulimus, vt magnitudini me-
dicinæ doloris magnitudo cōcederet. Sed ægritudini, de qua ſatis eſt diſputatum, fi-
nitimus eſt metus. de quo pauca dicenda ſunt. Eſt enim metus, vt ægritudo præſentis,
ſic ille futuri mali. itaque nonnulli ægritudinis partem quandā metum eſſe dicebant.
alii autem metum præmoleſtiam appellabant, quòd eſt quaſi dux conſequētis mole-
ſtiæ. quibus igitur rationibus inſtantia feruntur, eiſdem contemnuntur ſequētia. nam
vidēdum eſt in vtriſque, ne quid humile, ſummiſſum, molle, effœminatum, fractum,
abiectúmque faciamus. Sed quanquam de ipſius metus inconſtātia, imbecillitate, le-
uitate dicēdum eſt: tamen multùm prodeſt ea, quæ metuūtur, ipſa contemnere. ita-
que, ſiue caſu accidit, ſiue conſilio, percōmodè factum eſt, quòd eis de rebus, quæ ma-
ximè metuuntur, de morte, & de dolore, primo & proximo die diſputatum eſt. quæ
34 ſi probata ſunt, metu magna ex parte liberati ſumus. Ac de malorum opinione hac-
tenus. videamus nunc de bonorum, id eſt de lætitia & de cupiditate. Mihi quidem in
tota ratione ea, quæ pertinet ad animi perturbationem, vna res videtur cauſam conti-
nere, omneis eas eſſe in noſtra poteſtate, omneis iudicio ſuſceptas, omneis volunta-
rias. hic igitur error eſt eripiendus; hæc detrahenda opinio: atque vt in malis opinatis
tolerabilia, ſic in bonis ſedatiora ſunt efficienda ea, quæ magna & lætabilia dicuntur.
atque hoc quidem commune malorum & bonorum: vt ſi iam difficile ſit perſuadere,
nihil earum rerum, quæ perturbent animum, aut in malis, aut in bonis eſſe habēdum,
tamen alia ad aliū motum curatio ſit adhibēda, aliáque ratione maleuolus, alia ama-
tor, alia rurſus anxius, alia timidus corrigendus. atque erat facile ſequērem eam ratio-
35 nem, quæ maximè probatur de bonis & malis, negare vnquam lætitia affici poſſe inſi-
pientem, quòd nihil vnquam haberet boni. ſed loquimur nunc more communi. ſint
ſanè iſta bona, quæ putātur, honores, diuitiæ, voluptates, cæteráque: tamen in eis ipſis
potiundis exultās, geſtiénſque lætitia turpis eſt: vt, ſi ridere conceſſum ſit, vituperetur
tamen cachinnatio: eodē enim vitio eſt effuſio animi in lætitia, quo in dolore contra-
ctio: eadémque leuitate cupiditas eſt in appetendo, qua lætitia in fruendo. & vt nimis
afflicti moleſtia, ſic nimis elati lætitia iure iudicātur leues. & cùm inuidere, ægritudi-
nis ſit: malis autē alienis voluptatem capere, lætitiæ: vtrunque immanitate & feritate
quadā proponenda caſtigari ſolet. atque vt confidere decet, timere non decet: ſic gau-
dere decet, lætari non decet: quoniam docēdi cauſa, à gaudio lætitiam diſtinguimus.
36 Illud iam ſuprà diximus, fieri contractionem animi rectè nunquam poſſe, elationem
poſſe: aliter enim Næuianus ille gaudet Hector,

-Lætus ſum
Laudari me abs te pater laudato viro:

aliter ille apud Trabeam Chærea,

Læna delinita argento nutum obſeruabit meum,
Quid velim, quid ſtudeam. adueniens digito impellam ianuam:
Fores patebunt. de improuiſo Chryſis vbi me aſpexerit,
Alacris obuiam mihi veniet complexum exoptans meum,
Mihi ſe dedet.

quàm hæc pulchra putet, ipſe iam dicet:

Fortunam ipſam anteibò fortunis meis. 57

Hæc lætitia quàm turpis ſit, ſatis eſt diligenter attendētem penitus videre. & vt turpes ſunt, qui efferunt ſe lætitia tum, cùm fruuntur venereis voluptatibus: ſic flagitioſi, qui eas inflammato animo concupiſcunt. totus verò iſte, qui vulgo appellatur amor (nec hercule inuenio, quo nomine alio poſſit appellari) tantæ leuitatis eſt, vt nihil videam, quod putem conferendum. quem Cæcilius,

-Deum qui non ſummum putet,
Aut ſtultum, aut rerum eſſe imperitum exiſtimet:
Cui in manu ſit, quem eſſe dementem velit,
Quem ſapere, quem ſanari, quem in morbum inijci,
Quem contrà amari, quem acceſſiri, quem expeti. 58

O præclaram emēdatricem vitæ poëticam, quæ amorem flagitii, & leuitatis auctorē, in conſilio deorum collocandum putet. de comœdia loquor: quæ, ſi hæc flagitia non probaremus, nulla eſſet omnino. Quid autē ex tragœdia princeps ille Argonautarū?

Tu me amoris magis, quàm honoris ſeruauiſti gratia.

quid ergo? hic amor Medeæ quanta miſeriarum incendia excitauit? atque ea tamen apud alium poëtam patri dicere audet, ſe coniugem habuiſſe

Illum, amor quem dederat, qui plus pollet, potiórque eſt patre.

Sed poëtas ludere ſinamus, quorum fabulis in hoc flagitio verſari ipſum videmus Iouem. ad magiſtros virtutis philoſophos veniamus: qui amorem negant ſtupri eſſe, & in ea litigant cum Epicuro, non multùm, vt opinio mea fert, mentiente: quis eſt enim amor iſte amicitiæ? cur neque deformem adoleſcentem quiſquam amat, neque for- 59 moſum ſenem? mihi quidem hæc in Græcorum gymnaſiis nata conſuetudo videtur: in quibus iſti liberi & conceſſi ſunt amores. bene igitur Ennius,

Flagitii principium eſt nudare inter ciues corpora.

qui vt ſint, ſicut fieri poſſe video, pudici, ſoliciti tamē & anxii ſunt, eóque magis, quòd ſe ipſi continent & coërcent, atque vt muliebreis amores omittam, quibus maiorem licentiam natura conceſſit: quis aut de Ganymedis raptu dubitat, quid poëtæ velint, aut non intelligit, quid apud Euripidem & loquatur, & cupiat Laïus? quid denique homines doctiſſimi, & ſummi poëtæ de ſe ipſis, & carminibus edant, & cantibus? fortis vir in ſua Repub. cognitus, quæ de iuuenum amore ſcripſit Alcæus? nam Anacreontis 60 quidem tota poëſis eſt amatoria. maximè verò omnium flagraſſe amore Rheginum Ibicum, apparet ex ſcriptis. atque horum omnium libidinoſos eſſe amores videmus. philoſophi ſumus exorti, & auctore quidem noſtro Platone, quem non iniuria Dicæarchus accuſat, qui amori auctoritatem tribueremus. Stoici verò & ſapiētem amaturum eſſe dicunt: & amorem ipſum, conatum amicitiæ faciundæ ex pulchritudinis ſpecie definiunt: qui ſi quis eſt, in rerum natura ſine ſolicitudine, ſine deſiderio, ſine cura, ſine ſuſpirio, ſit ſanè: vacat enim omni libidine: hæc autem de libidine oratio eſt. ſin autem eſt aliquis amor, vt eſt certè, qui nihil abſit, aut non multùm ab inſania, qualis in Leucadia eſt:

Si quidem ſit quiſquam deus, cui ego ſum curæ.

At id erat deis omnibus curãdum, quemadmodùm hic frueretur voluptate amatoria.

Heu me inſelicem.

nihil verius. probè & ille,

Sanúſne es, qui temere lamentare?

ſic inſanus ſuis etiam videtur. at quas tragœdias efficit?

Te Apollo ſancte ſer opem, téque omnipotens Neptune inuoco,

Vóſque adeò venti.-

mundum totum ſe ad amorem ſuum ſubleuandum conuerſurum putat: Venerem vnam excludit, vt iniquam.

Nam quid ego te appellem Venus?

eam præ libidine negat curare quicquam. quaſi verò ipſe non propter libidinem tanta flagitia & faciat & dicat. Sic igitur affecto hæc adhibenda curatio eſt, vt ei illud, quod cupiat, oſtendatur quàm leue, quàm contemnendum, quàm nihil ſit omnino, quàm facile vel aliũde, vel alio modo perfici, vel omnino negligi poſſit. adducẽdus eſt etiam nonnunquam ad alia ſtudia, ſolicitudines, curas, negotia. loci denique mutatione, tanquam ægroti non conualeſcentes, ſæpe curandus eſt. etiam nouo quodam amôre veterem amorem tanquam clauo clauum eiiciendum putant. maximè autem admonendus, quantus ſit furor amoris: omnibus enim ex animi perturbationibus eſt profectò nulla vehementior: vt, ſi iam ipſa illa accuſare nolis, ſtupra dico & corruptelas & adulteria: inceſta denique, quorũ omnium accuſabilis eſt turpitudo: ſed vt hæc omittamus, perturbatio ipſa mentis in amore fœda per ſe eſt. nam vt illa præteream, quæ ſunt furoris: hæc ipſa per ſeſe quam habent leuitatem, quæ videntur eſſe mediocria?

-iniuriæ,
Suſpiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rurſum. incerta hæc ſi tu poſtules
Rarione certa facere, nihilo plus agas,
Quàm ſi des operam vt cum ratione inſanias.

Hæc inconſtantia, mutabilitáſque mentis quem non ipſa prauitate deterreat? Eſt etiam illud, quod in omni perturbatione dicitur, demonſtrandum, nullam eſſe niſi opinabilem, niſi iudicio ſuſceptam, niſi voluntariam. etenim ſi naturalis amor eſſet, & amarẽt omnes, & amarentur, & ſemper amarent, & idem amarent: neque alium pudor, alium cogitatio, alium ſatietas deterreret. Ira verò quanquam diu perturbat animum, dubitationem inſaniæ non habet: cuius impulſu exiſtit etiam inter fratres tale iurgium:

Quis homo te exuperauit vnquam gentium impudentia?
Quis autem malitia te?

noſti, quæ ſequuntur. alrernis enim verſibus intorquẽtur inter fratrès grauiſſimæ contumeliæ: vt facilè appareat Atrei filios eſſe, eius, qui meditatur pœnã in fratrẽ nouam.

Maior mihi moles, maius miſcendum malum,
Qui illius acerbum cor contundam & comprimam.

Quæ igitur hæ erunt moles? audi Thyeſtem ipſum:

Impius hortatur me frater, vt meos malis miſer
Manderem natos.-

eorum viſcera apponit: quid eſt enim, quò non progrediatur eodem ira, quò furor? itaque iratos propriè dicimus exiſſe de poreſtate, id eſt de conſilio, de ratione, de mente: horum enim poteſtas in totum animum eſſe debet. his autem ſunt ſubtrahendi, in quos impetum conantur facere, dum ſe ipſi colligant (quid eſt autem ſeipſum colligere, niſi diſſipatas animi partes rurſum in ſuum locum cogere?) aut rogandi ſunt, orandíque, vt, ſi quam habent vlciſcendi vim, differant in tempus aliud, dum deferueſcat ira: deferueſcere autem certè ſignificat ardorem animi inuita ratione excitatum. ex quo illud laudatur Archytæ: qui cum villico factus eſſet iratior, Quo te modo, inquit,

acceptiſſem, niſi iratus eſſem? Vbi ſunt ergo iſti, qui iracũdiam vtilem dicunt? poteſt vti-
lis eſſe inſania? At naturalis eſt. An quicquam eſſe poteſt ſecundum naturam, quod ſit
repugnante ratione? quo modo autem, ſi naturalis eſſet ira, aut alius alio magis iracun-
dus eſſet, aut finem haberet prius, quàm eſſet vlta, vleſcendi libido: aut quenquam pœ-
niteret, quod feciſſet per iram? vt Alexãdrum Regem videmus: qui cùm interemiſſet 66
Clytum familiarem ſuum, vix à ſe manus abſtinuit; tanta vis fuit pœnitendi. Quibus
cognitis, quis eſt qui dubitet, quin hic quoque motus animi ſit totus opinabilis ac vo-
luntarius? quis enim dubitarit, quin ægrotationes animi, qualis eſt auaritia, gloriæ cu-
piditas, ex eo, quòd magni æſtimetur ea res, ex qua animus ægrotat, oriantur? vnde in-
telligi debet, perturbationem quoque omnem eſſe in opinione. & ſi fidentia, id eſt fir-
ma animi confiſio, ſcientia quædam eſt & opinio grauis, non temere aſſentiens: metus
quoque eſt diffidentia expectati & impẽdentis mali. & ſi ſpes eſt expectatio boni, ma-
li expectationem eſſe neceſſe eſt metum. vt igitur metus, ſic reliquæ perturbationes
ſunt in malo. ergo vt conſtantia ſcientiæ, ſic perturbatio erroris eſt. qui autem natura
dicuntur iracundi, aut miſericordes, aut inuidi, aut tale quid, ii ſunt eiuſmodi conſti- 67
tuti, quaſi mala valetudine animi, ſanabiles tamen: vt Socrates dicitur, cùm multa in
conuentu vitia collegiſſet in eum Zopyrus, qui ſe naturam cuiuſque ex forma perſpi-
cere profitebatur, deriſus eſt à cæteris, qui illa in Socrate vitia non agnoſcerent: ab ipſo
autem Socrate ſubleuatus eſt, cùm illa ſibi vitia ineſſe, ſed ratione à ſe deiecta diceret.
Ergo vt optima quiſque valetudine affectus, poteſt videri alius, vt natura, ad aliquem
morbum procliuior: ſic animus alius ad alia vitia propenſior. qui autem non natura,
ſed culpa vitioſi eſſe dicuntur, eorum vitia conſtant ex falſis opinionibus rerum bo-
narum ac malarum, vt ſit alius ad alios motus perturbationéſque procliuior. inuete-
ratio autem vt in corporibus ægrius depellitur, ſic in animis quoque perturbatio: ci-
tiúſque repentinus oculorum tumor ſanatur, quàm diuturna lippitudo depellitur. Sed
cognita iam cauſa perturbationum, quæ omnes oriuntur ex iudiciis opinionum, & 68
voluntatibus, ſit iam huius diſputationis modus. ſcire autem nos oportet, cognitis,
quoad poſſint ab homine cognoſci, bonorum & malorum finibus, nihil à philoſophia
poſſe aut maius aut vtilius optari, quàm hæc, quæ à nobis hoc quatriduo diſputata
ſunt. morte enim contempta, & dolore ad patiendum leuato, adiunximus ſedatio-
nem ægritudinis: qua nullum homini maius malum eſt. Etſi enim omnis animi per-
turbatio grauis eſt, nec multùm differt ab amentia: tamen ita cæteros, cùm ſint in ali-
qua perturbatione aut metus, aut lætitiæ, aut cupiditatis, commotos modò & pertur-
batos dicere ſolemus: at eos, qui ſe ægritudini dediderunt, miſeros, afflictos, ærumno-
ſos, calamitoſos. Itaque non fortuito factum videtur, ſed à te ratione propoſitum, vt
ſeparatim de ægritudine & de cæteris perturbationibus diſputaremus: in ea eſt enim 69
fons miſeriarum, & caput. ſed & ægritudinis, & reliquorum animi morborum vna ſa-
natio eſt, omnes opinabiles eſſe, & voluntarios, eáque re ſuſcipi, quòd ita rectum eſſe
videatur. Hunc errorem, quaſi radicem omnium malorum, ſtirpitus philoſophia ſe
extracturam pollicetur. Demus ergo nos huic excolendos, patiamúrque nos ſanari.
his enim malis inſidentibus, non modò beati, ſed ne ſani quidem eſſe poſſumus. aut
igitur negemus quicquam ratione confici, cùm contrà nihil ſine ratione rectè fieri
poſſit: aut, cùm philoſophia ex rationum collatione conſtet, ab ea, ſi & boni & beati
volumus eſſe, omnia adiumenta & auxilia petamus bene, beatéque viuendi.

M. TVLLII CICERONIS TVSCVLANARVM QVAESTIONVM AD M. BRVTVM LIBER V, VIRTVTEM AD BEATE VIVENDVM SE IPSA ESSE CONTENTAM.

QVINTVS hic dies Brute finem faciet Tuſculanarũ diſputationum:
quo die eſt à nobis ea de re, quam tu ex omnibus maximè probas,
diſputatum. placere enim tibi admodum ſenſi & ex eo libro, quem
ad me accuratiſſimè ſcripſiſti, & ex multis ſermonibus tuis, virtutẽ ad
beatè viuendum ſeipſa eſſe contentam. quod etſi difficile eſt proba-
tu, propter tam varia & tam multa tormenta fortunæ: tale tamen eſt,
vt elaborandum ſit, quo facilius probetur. nihil eſt enim omnium, quæ in philoſophia
tractantur, quod grauius, magnificentiúſque dicatur. nam cùm ea cauſa impulerit eos,
qui primi ſe ad philoſophiæ ſtudium contulerunt, vt omnibus rebus poſthabitis, totos
ſe in optimo vitæ ſtatu exquirendo collocarent: profectò ſpe beatè viuendi tantam in
eo ſtudio curam, operámque poſuerunt. quòd ſi ab iis inuenta & perfecta virtus eſt, &
ſi præſidii ad beatè viuẽdum in virtute ſatis eſt: quis eſt, qui non præclarè & ab illis po-
ſitam, & à nobis ſuſceptam operam philoſophandi arbitretur? ſin autem virtus ſubie-
cta ſub varios incertóſque caſus famula fortunæ eſt, nec tantarum virium eſt, vt ſe ipſa
tueatur: vereor, ne non tam virtutis fiducia nitendum nobis ad ſpem beatè viuendi,
quàm vota facienda videatur. Equidẽ eos caſus, in quibus me fortuna vehemẽter exer-
cuit, mecum ipſe cõſiderans, huic incipio ſententiæ diffidere, interdũ etiam humani ge-
neris imbecillitatem, fragilitatémque extimeſcere: vereor enim, ne natura cùm corpo
ra nobis infirma dediſſet: iiſque & morbos inſanabiles & dolores intolerabiles adiun-
xiſſet, animos quoque dederit & corporum doloribus congruentes, & ſeparatim ſuis
angoribus & moleſtiis implicatos. ſed in hoc me ipſe caſtigo, quòd ex aliorum, & ex
noſtra fortaſſe mollitie, non ex ipſa virtute de virtutis robore exiſtimo: illa enim, ſi mo
dò eſt vlla virtus, quam dubitationem auunculus tuus Brute ſuſtulit: omnia, quæ cade-
re in hominem poſſunt, ſubter ſe habet, eáque deſpiciens, caſus contemnit humanos:
culpaque omni carens, præter ſe ipſam nihil cenſet ad ſe pertinere. Nos autem omnia
aduerſa tum venientia metu augentes, tum mœrore præſentia, rerum naturam quàm
errorem noſtrum damnare malumus. Sed & huius culpæ & cæterorũ vitiorum, pec-
catorúmque noſtrorũ omnis à philoſophia petenda correctio eſt. cuius in ſinum cùm
à primis temporibus ætatis, noſtra voluntas ſtudiúmque nos contuliſſet, his grauiſſi-
mis caſibus in eundem portum, ex quo eramus egreſſi, magna iactati tempeſtate con-
fugimus. O vitæ philoſophia dux, ò virtutis indagatrix, expultríxque vitiorum, quid
non modò nos, ſed omnino vita hominum ſine te eſſe potuiſſet? tu vrbes peperiſti: tu
diſſipatos homines in ſocietatem vitæ conuocaſti: tu eos inter ſe primò domiciliis,
deinde coniugiis, tum literarum & vocum communione iunxiſti: tu inuentrix legum,
tu magiſtra morum & diſciplinæ fuiſti: ad te confugimus, à te opem petimus: tibi nos,
vt antea magna ex parte, ſic nunc penitus, totóſque tradimus. Eſt autem vnus dies be-
ne, & ex præceptis tuis actus, peccanti immortalitati anteponendus. cuius igitur potius
opibus vtamur, quàm tuis, quæ & vitæ trãquillitatem largita nobis es, & terrorem mor-
tis ſuſtuliſti? at philoſophia quidem tantùm abeſt vt perinde, ac de hominum eſt vita
merita, laudetur, vt à pleriſque neglecta, à multis etiam vituperetur. vituperare quiſ-
quam vitæ parentem, & hoc parricidio ſe inquinare audet: & tam impiè ingratus eſſe,
vt eam accuſet, quam vereri deberet, etiam ſi minus percipere potuiſſet? ſed, vt opinor,
hic error, & hæc indoctorum animis offuſa caligo eſt, quòd tam longè retro reſpicere
non poſſunt, nec eos, à quibus vita hominũ inſtructa primò ſit, fuiſſe philoſophos arbi-

trantur. quam rem antiquiſſimam cùm videamus, nomen tamen eſſe confitemur re-
cẽs. nam ſapientiã quidẽ ipſam quis negare poteſt, nõ modo re eſſe antiquã, verũetiam
nomine? quæ diuinarũ, humanarumque rerum, tum initiorum, cauſarumque, tum cu-
iuſque rei cognitione hoc pulcherrimum nomen apud antiquos aſſequebatur. Itaque
& illos ſeptem, qui à Græcis σοφοὶ, ſapientes à noſtris & habebãtur & nominabantur, &
multis ante ſeculis Lycurgum, cuius tẽporibus Homerus etiam fuiſſe ante hãc vrbem
conditam traditur, etiam heroicis ætatibus Vlyxem & Neſtorem accepimus & fuiſſe,
& habitos eſſe ſapientes. nec verò Atlas ſuſtinere cælum, nec Prometheus affixus Cau-
caſo, nec ſtellatus Cepheus cum vxore, genero, filia traderetur, niſi cæleſtium diuina
cognitio nomen eorum ad errorẽ fabulæ traduxiſſet. a quibus ducti deinceps omnes, 6
qui in rerum contẽplatione ſtudia ponebant, ſapientes & habebantur & nominaban-
tur: idque eorum nomen vſque ad Pythagoræ manauit ætatem. quem, vt ſcribit audi-
tor Platonis Ponticus Heraclides, vir doctus in primis, Phliuntem ferunt veniſſe, eúm-
que cum Leonte principe Phliaſiorum doctè & copioſè diſſeruiſſe quædam: cuius in-
genium & eloquentiam cùm admiratus eſſet Leon, quæſiuiſſe ex eo qua maxime arte
cõfideret: at illũ, artem quidẽ ſe ſcire nullam, ſed eſſe philoſophũ: admiratum Leon-
tem nouitatem nominis, quæſiſſe, quinam eſſent philoſophi, & quid inter eos & reli-
quos intereſſet: Pythagoram autem reſpondiſſe, ſimilem ſibi videri vitam hominum,
& mercatum eum, qui haberetur maximo ludorũ apparatu totius Græciæ celebritate.
nam vt illic alii corporibus exercitatis gloriã & nobilitatẽ coronæ peterent, alii emen- 7
di aut vendẽdi quæſtu & lucro ducerentur, eſſet autem quoddam genus eorum, idque
vel maximè ingenuum, qui nec plauſum, nec lucrum quærerent, ſed viſendi cauſa ve-
nirent, ſtudioſéque perſpicerent quid ageretur, & quo modo: item nos quaſi in merca-
tus quadam celebritate ex vrbe aliqua, ſic in hanc vitam ex alia vita & natura profe-
ctos. alios gloriæ ſeruire, alios pecuniæ, raros eſſe quoſdam, qui cæteris omnibus pro
nihilo habitis, rerum naturam ſtudioſè intuerentur: hos ſe appellare ſapientiæ ſtudio-
ſos, id eſt enim philoſophos: & vt illic liberaliſſimum eſſet ſpectare, nihil ſibi acquiren
tem: ſic in vita longè omnibus ſtudiis contẽplationem rerum, cognitionémque præ-
ſtare: nec verò Pythagoras nominis ſolùm inuentor, ſed rerum etiam ipſarum ampli-
ficator fuit. qui cùm poſt hunc Phliaſium ſermonẽ in Italiam veniſſet, exornauit eam
Græciam, quæ magna dicta eſt, & priuatim, & publicè præſtantiſſimis & inſtitutis, & ar- 8
tibus, cuius de diſciplina aliud tempus fuerit fortaſſe dicendi. ſed ab antiqua philoſo-
phia vſque ad Socratem, qui Archelaum Anaxagoræ diſcipulũ audierat, numeri, mo-
tuſque tractabantur, & vnde omnia orirentur, quóue recederent: ſtudioſéque ab his ſi-
derum magnitudines, interualla, curſus inquirebantur, & cuncta cæleſtia. Socrates au-
tem primus philoſophiã deuocauit è cælo, & in vrbibus collocauit, & in domos etiam
introduxit, & coëgit de vita & moribus, rebúſque bonis & malis quærere. cuius multi-
plex ratio diſputandi, rerúmque varietas, & ingenii magnitudo, Platonis memoria &
literis conſecrata, plura genera effecit diſſentientium philoſophorum. è quibus nos id
potiſſimum conſectati ſumus, quo Socratem vſum arbitramur: vt noſtram ipſi ſen-
tentiam tegeremus, errore alios leuaremus, & in omni diſputatione, quid eſſet ſimil- 9
limũ veri, quæreremus. quem morem cùm Carneades acutiſſimè, copioſiſſiméque te-
nuiſſet, fecimus & aliàs ſæpe, & nuper in Tuſculano, vt ad eam conſuetudinem diſpu-
taremus: & quatridui quidem ſermonem ſuperioribus ad te perſcriptũ libris miſi-
mus: quinto autem die cùm eodem in loco conſediſſemus, ſic eſt propoſitum, de quo
diſputaremus. A. Non mihi videtur ad beatè viuendum ſatis poſſe virtutem. M. At
Hercule Bruto meo videtur: cuius ego iudicium, pace tua dixerim, longè antepono
tuo. A. Non dubito. nec id nunc agitur, tu illum quantũ ames: ſed hoc, quod mihi di-
xi videri, quale ſit, de quo à te diſputari volo. M. Nempe negas ad beatè viuendum
ſatis poſſe virtutem? A. Prorſus nego. M. Quid? ad rectè, honeſtè, laudabiliter, poſtre-

10 mò ad beue viuendum ſatiſne eſt præſidiĩ in virtute? A. Certè ſatis. M. Potes igitur, aut qui male viuat, non eum miſerũ dicere: aut, quem bene fateare, eum negare beatè viuere? A. Quidni poſſim? nam etiam in tormentis rectè, honeſtè, laudabiliter, & ob eam rem bene viui poteſt, dũmodo intelligas quid nunc dicam bene: dico enim, conſtanter, grauiter, ſapienter, fortiter. hæc etiam in equuleum coniiciuntur, quò vita non aſpirat beata. M. Quid igitur? ſoláne beata vita quæſo relinquitur extra oſtium liménque carceris, cùm conſtantia, grauitas, fortitudo, ſapientia, reliquæque virtutes rapiantur ad tortorem, nullúmque recuſent nec ſupplicium nec dolorem? A. Tu, ſi quid es facturus, noua aliqua conquiras oportet. iſta me minimè mouent, non ſolùm quia peruulgata ſunt, ſed multò magis, quia, tanquam leuia quædam vina nihil valent in
11 aqua, ſic Stoicorum iſta magis guſtata quàm potata delectant. velut iſte chorus virtutum in equuleum impoſitus, imagines conſtituit ante oculos cum ampliſſima dignitate, vt ad eas curſim perrectura, nec eas beata vita à ſe deſertas paſſura videatur: cùm autem animum ab iſta pictura, imaginibúſque virtutum ad rem veritatémque traduxeris, hoc nudũ relinquitur, poſſitne quis beatus eſſe quàdiu torqueatur. Quamobrem hoc nunc quæramus. virtutes autem noli vereri ne expoſtulent & quærãtur ſe à beata vita eſſe relictas. ſi enim nulla virtus prudẽtia vacat, prudẽtia ipſa hoc videt, nõ omnes bonos eſſe etiam beatos: multáque de M. Attilio, Q. Cæpione, M. Aquilio recordatur: beatámque vitam, ſi imaginibus potius vti, quàm rebus ipſis placet, conantem ire in equuleum retinet ipſa prudentia, negátque ei cum dolore & cruciatu quicquam eſſe commune. M. Facile patior te iſto modo agere: etſi iniquum eſt præſcribere mihi te,
12 quemadmodum à me diſputari velis. ſed quæro, vtrum aliquid actum ſuperioribus diebus, an nihil arbitremur? A. Actum verò, & aliquantum quidem. M. Atqui, ſi ita eſt, profligata iam hæc, & penè ad exitum adducta quæſtio eſt. A. Quo tandem modò? M. Quia motus turbulenti, iactationéſque animorum incitatæ, & impetu inconſiderato elatæ, rationem omnem repellentes, vitæ beatæ nullam partem relinquunt. quis enim poteſt mortem aut dolorem metuens, quorum alterum ſæpe adeſt, alterum ſemper impendet, eſſe non miſer? quid, ſi idem (quod plerunque fit) paupertatem, ignominiam, infamiam timet, ſi debilitatem, cæcitatem, ſi denique quod non ſingulis hominibus, ſed potẽtibus populis ſæpe cõtingit, ſeruitutem: poteſt ea timens eſſe quiſquam beatus? quid, qui non modò ea futura timet, verumetiam fert, ſuſtinétque præſentia? adde eodem exilia, luctus, orbitates: qui rebus his fractus ægritudine eliditur, po-
13 teſt tandem eſſe non miſerrimus? Quid verò illum quem libidinibus inflammatum & furentem videmus, omnia rabidè appetentem cum inexplebili cupiditate, quóque affluentius voluptates vndique hauriat, eo grauius ardentiúſque ſitientem, nónne rectè miſerrimum dixeris? Quid? elatus ille leuitate, inaníque lætitia & exultans & temere geſtiens, nónne tanto miſerior, quanto ſibi videtur beatior? Ergo, vt hi miſeri, ſic contra illi beati, quos nulli metus terrent, nullæ ægritudines exedunt, nullæ libidines incitant, nullæ futiles lætitiæ exultantes languidis liquefaciunt voluptatibus. Vt maris igitur tranquillitas intelligitur, nulla ne minima quidem aura fluctus commouente: ſic animi quietus & placatus ſtatus cernitur, cùm perturbatio nulla eſt, qua moueri queat. Quòd ſi eſt, qui vim fortunæ, qui omnia humana, quæcunque accidere poſſunt, tole-
14 rabilia ducat, ex quo nec timor eum, nec angor attingat: idémque, ſi nihil cõcupiſcat, nulla efferatur animi inani voluptate: quid eſt, cur is non beatus ſit? & ſi hæc virtute efficiũtur, quid eſt, cur virtus ipſa per ſe non efficiat beatos? A. Atqui alterũ dici non poteſt, quin ii, qui nihil metuant, nihil angantur, nihil concupiſcant, nulla impotenti lætitia efferantur, beati ſunt: itaque id tibi concedo. alterum autem iam integrum non eſt. ſuperioribus enim diſputationibus effectum eſt, vacare omni animi perturbatione ſapientem. M. Nimirum igitur confecta res eſt: videtur enim ad exitum veniſſe quæſtio. A. Propemodum id quidem. M. Veruntamen mathematicorum iſte mos

MM.iii.

eſt, non philoſophorum. nam geometræ, cùm aliquid docere volunt, ſi quid ad eam rem pertinet eorum, quæ antè docuerũt, id ſumunt pro cõceſſo & probato: illud modò explicant, de quo antè nihil ſcriptum eſt. philoſophi quancunque rem habent in manibus, in eam, quæ cõueniunt, congerunt omnia: etſi alio loco diſputata ſunt. quod 15
ni ita eſſet, cur Stoicus, ſi eſſet quæſitum, ſatiſne ad beatè viuendum virtus poſſet, multa diceret? cui ſatis eſſet reſpondere, ſe antè docuiſſe nihil bonum eſſe, niſi quod honeſtum eſſet: hoc probato, conſequens eſſe, beatam vitam virtute eſſe contentam: & quomodo hoc ſit conſequens illi, ſic illud huic: vt, ſi beata vita virtute contenta ſit, niſi honeſtum quod ſit, nihil aliud ſit bonum. Sed tamen non agũt ſic. nam & de honeſto & de ſummo bono ſeparatim libri ſunt: & cùm ex eo efficiatur, ſatis magnam in virtute ad beatè viuendum eſſe vim: nihilo minus hoc agunt ſeparatim. propriis enim, & ſuis argumentis & admonitionibus tractanda quæque res eſt, tanta præſertim. caue enim putes vllam in philoſophia vocem emiſſam clariorẽ, vllúmue eſſe philoſophiæ promiſſum vberius aut maius. nam quid profitetur ô dii boni? perfecturam ſe, qui le- 16
gibus ſuis paruiſſet, vt eſſet contra fortunam ſemper armatus, vt omnia præſidia haberet in ſe bene beatéque viuendi, vt eſſet ſemper denique beatus. Sed videro, quid efficiat. tantiſper hoc ipſum magni æſtimo, quod pollicetur. nam Xerxes quidem refertus omnibus præmiis, doníſque fortunæ, non equitatu, non pedeſtribus copiis, non nauium multitudine, non infinito pondere auri contentus, præmium propoſuit, qui inueniſſet nouam voluptatem: qua ipſe ne contentus, non fuit contentus. neque enim vnquam finem inueniet libido. nos vellem præmio elicere poſſemus, qui nobis aliquid attuliſſet, quo hoc firmius crederemus. A. Vellem id quidem: ſed habeo paululum, quod requiram. ego enim aſſentior, eorum, quæ poſuiſti, alterum alteri conſequens eſſe, vt, quemadmodum, ſi quod honeſtum ſit, id ſolum ſit bonum, ſequatur beatam vitam virtute confici: ſic, ſi vita beata in virtute ſit, nihil eſſe niſi virtutem bonum. Sed 17
Brutus tuus auctore Ariſtone & Antiocho, non ſentit hoc. putat enim, etiam ſi ſit bonum aliquod præter virtutem. M. Quid igitur? contra Brutúmne me dicturum putas? A. Tu verò, vt videtur. nam præfinire non eſt meum. M. Quid cuique igitur conſentaneum ſit, alio loco. nam iſta mihi & cum Antiocho ſæpe, & cum Ariſtone nuper, cùm Athenis imperator apud eum diuerſarer, diſſenſio fuit. mihi enim non videbatur quiſquam eſſe beatus poſſe, cùm in malis eſſet. in malis autem ſapientem eſſe poſſe, ſi eſſent vlla corporis aut fortunæ mala. Dicebantur hæc, quæ ſcripſit etiam Antiochus locis pluribus, virtutem ipſam per ſe beatam vitam efficere poſſe, neque tamen beatiſſimam: deinde ex maiore parte pleraſque res nominari, etiam ſi qua pars abeſſet: vt vires, vt valetudinem, vt diuitias, vt honorem, vt gloriam: quæ genere non numero cernerentur: item beatam vitam, etiam ſi ex aliqua parte claudicaret, tamen ex 18
multo maiore parte obtinere nomen ſuum. Hæc nunc enucleare non ita neceſſe eſt: quanquam non conſtantiſſimè dici mihi videntur. nam & qui beatus eſt, non intelligo quid requirat, vt ſit beatior (ſi eſt enim quod deſit, ne beatus quidem eſt) & quod ex maiori parte vnamquanque rem appellari ſpectaríque dicunt, eſt vbi id iſto modo valeat. cùm verò tria genera malorum eſſe dicant, qui duorum generum malis omnibus vrgeatur, vt omnia aduerſa ſint in fortuna, omnibus oppreſſum corpus & confectum doloribus, huic paululúmne ad beatam vitam deeſſe dicemus, non modò ad beatiſſimam? Hoc illud eſt, quod Theophraſtus ſuſtinere non potuit. nam cùm ſtatuiſſet verbera, tormenta, cruciatus, patriæ euerſiones, exilia, orbitates, magnam vim habere ad malè, miſeréque viuendum: non eſt auſus elatè & amplè loqui, cùm humiliter, demiſſéque ſentiret. quàm bene, non quæritur: conſtanter quidem certè. Ita- 19
que mihi placere non ſolet conſequentia reprehendere, cùm prima conceſſeris. Hic autem, elegantiſſimus omnium philoſophorum & eruditiſſimus, non magnopere reprehenditur, cùm tria genera dicit bonorum. vexatur autem ab omnibus, primùm

in eo libro, quem ſcripſit de vita beata, in quo multa diſputat, quamobrem is, qui torqueatur, qui crucietur, beatus eſſe non poſſit. in eo etiam putatur dicere, in rotã, beatam vitam non aſcendere. nuſquam id quidem dicit omnino, ſed, quæ dicit, idem valẽt. Poſſum igitur, cui cõceſſerim in malis eſſe dolores corporis, in malis fortunæ naufragia, huic ſuccenſere dicenti, nõ omnes bonos eſſe beatos, cùm in omnes bonos ea, quæ ille in malis numerat, cadere poſſint? Vexatur idẽ Theophraſtus & libris & ſcholis omnium philoſophorum, quòd in Calliſthene ſuo laudarit illam ſententiam,

Vitam regit fortuna, non ſapientia.

10 Negant ab vllo philoſopho quicquam dictũ eſſe languidius. rectè id quidem: ſed nihil intelligo dici potuiſſe conſtantius. ſi enim tot ſunt in corpore bona, tot extra corpus in caſu atque fortuna: nónne conſentaneum eſt, plus fortunam, quæ domina rerum ſit & externarum, & ad corpus pertinentium, quàm conſilium valere? An malumus Epicurum imitari? qui multa præclarè ſæpe dicit. quàm enim ſibi conſtãter conuenienterque dicat, non laborat. laudat tenuem victum. philoſophi id quidem, ſed ſi Socrates aut Antiſthenes diceret, nõ is, qui finem bonorum voluptatem eſſe dixerit. negat quẽquam iucundè poſſe viuere, niſi idem honeſtè, ſapienter, iuſtéque viuat. nihil grauius, nihil philoſophia dignius, niſi idem hoc ipſum, honeſtè, ſapiẽter, iuſtè, ad 11 voluptatem referret. quid melius, quàm fortunam exiguam interuenire ſapienti? ſed hoc iſne dicit, qui, cùm dolorem non modò maximum malum, ſed ſolum malum etiam dixerit, toto corpore opprimi poſſit doloribus acerrimis, tũ cùm maxime contra fortunam glorietur? quod idem melioribus etiam verbis Metrodorus: Occupaui, inquit, te fortuna, atque cepi, omnéſque aditus tuos intercluſi, vt ad me aſpirare non poſſes. Præclarè, ſi Ariſto Chius, aut ſi Stoicus Zeno diceret, qui, niſi quod turpe eſſet, nihil malum duceret. tu verò Metrodore, qui omne bonum in viſceribus, medulliſq; cõdideris, & definieris, ſummũ bonum firma corporis affectione, exploratáque ſpe cõtineri, fortunæ aditus interclusiſti? quo modo? iſto enim bono iam expoliari potes. Atqui his capiuntur imperiti: & propter huiuſmodi ſententias iſtorum hominum eſt 12 multitudo. Acutè diſputantis illud eſt, non quid quiſque dicat, ſed quid cuique dicendum ſit, videre. velut in ea ipſa ſententia, quam in hac diſputatione ſuſcepimus, omnes bonos ſemper beatos volumus eſſe. quos dicam bonos, perſpicuum eſt. omnibus enim virtutibus inſtructos & ornatos, tum ſapientes, tũ viros bonos dicimus. Videamus, qui dicendi ſint beati. equidem hos exiſtimo, qui ſint in bonis, nullo adiuncto malo. nec vlla alia huic verbo, cùm beatũ dicimus, ſubiecta notio eſt, niſi, ſecretis malis omnibus, cumulata bonorum complexio. hanc aſſequi virtus, ſi quicquam præter ipſam boni eſt, non poteſt: aderit enim malorum, ſi mala illa dicimus, turba quædam paupertas, ignobilitas, humilitas, ſolitudo, amiſſio ſuorum, graues dolores corporis, perdita valetudo, debilitas, cæcitas, interitus patriæ, exiliũ, ſeruitus. denique in his tot 13 & tantis, atque etiam quæ plura poſſunt accidere, poteſt eſſe ſapiens. nam hæc caſus inportat, qui in ſapientem poteſt incurrere. at ſi ea mala ſunt, quis poteſt præſtare ſapientem ſemper beatum fore, cùm vel in omnibus his vno tempore eſſe poſſit? Non igitur facilè cõcedo, neque Bruto meo, neque cõmunibus magiſtris, neq; veteribus illis, Ariſtoteli, Speuſippo, Xenocrati, Polemoni, vt, cũ ea, quæ ſuprà enumeraui, in malis numerenr, iidẽ dicant ſemper beatum eſſe ſapientem. quos ſi titulus hic delectat inſignis & pulcher, Pythagora, Socrate, & Platone digniſſimus, inducant animum illa, quorũ ſplendore capiuntur, vires, valetudinẽ, pulchritudinem, diuitias, honores, opes contẽnere, eáque, quæ his contraria ſint, pro nihilo ducere. tum poterunt clariſſima voce profiteri, ſe neque fortunæ impetu, nec multitudinis opinione, nec dolore, neque paupertate terreri, omniáque ſibi in ſeſe eſſe poſita, neque eſſe quicquam extra 14 ſuam poteſtatem, quod ducant in bonis. neque hunc & hæc loqui, quæ ſunt magni cuiuſdam & alti viri, & eadem quæ vulgus in malis & bonis numerare, concedi vllo

modo poteſt,qua gloria commotus Epicurus exoritur. cui etiam, ſi diis placet, videtur
ſemper ſapiens beatus. hic dignitate huius ſentētiæ capitur:ſed nunquam id diceret,
ſi ipſe ſe audiret. quid eſt enim, quod minus conueniat,quàm vt is,qui vel ſummum,
vel ſolum malum dolorèm eſſe dicat, idem cenſeat,quàm hoc ſuaue eſt,tum, cū do-
lore crucietur, dicturum eſſe ſapientem? Non igitur ex ſingulis vocibus philoſophi
ſpectandi ſunt,ſed ex perpetuitate atque conſtantia. A. Adducis me, vt tibi aſſentiar:
ſed tua quoque vide ne deſideretur cōſtantia. M. Quonā modo? A. Quia legi tuum
nuper quartum de finibus: in eo mihi videbare, contra Catonem diſſerens, hoc velle
oſtendere, quod mihi quidem probatur, inter Zenonem & Peripateticos nihil præ- 15
ter verborum nouitatem intereſſe. quod ſi ita eſt, quid eſt cauſæ, quin, ſi Zenonis ra-
tioni conſentaneum ſit ſatis magnam vim in virtute eſſe ad beatè viuendum, liceat
idem Peripateticis dicere? Rem enim opinor ſpectari oportere, non verba. M. Tu
quidem tabellis obſignatis agis mecū, & teſtificaris quid dixerim aliquando, aut ſcri-
pſerim: Cum aliis iſto modo, qui legibus impoſitis diſputant. nos in diem viuimus:
quodcunque noſtros animos probabilitate percuſſit, id dicimus: itaque ſoli ſumus
liberi. veruntamen, quoniam de conſtantia paulò antè diximus, non ego hoc loco
id quærendum puto, verúmne ſit quod Zenoni placuerit, quódque eius auditori Ari-
ſtoni,bonum eſſe ſolum quod honeſtum eſſet, ſed, ſi ita eſſet, tum vt hoc totum bea-
tè viuere in vna virtute poneret. Quare demus hoc ſanè Bruto, vt ſit beatus ſemper
ſapiens. quàm ſibi conueniat, ipſe viderit. gloria quidem huius ſententiæ quis eſt illo
viro dignior? nos tamen teneamus, vt ſit idem beatiſſimus: etſi Zeno Citiæus, adue- 16
na quidam, & ignobilis, verborum opifex, inſinuaſſe ſe in antiquam philoſophiam
videtur. huius ſententiæ grauitas à Platonis auctoritate repetatur: apud quē ſæpe hæc
oratio vſurpata eſt, vt nihil præter virtutem diceretur bonum. velut in Gorgia Socra
tes, cùm eſſet ex eo quæſitum, Archelaum Perdicæ filium, qui tum fortunatiſſimus
» haberetur, nónne beatum putaret? Haud ſcio, inquit: nunquam enim cum eo locu-
» tus ſum. Aín' tu? an aliter id ſcire non potes? Nullo modo. Tu igitur ne de Perſarum
» quidem Rege magno potes dicere, beatúſne ſit? An ego poſſum, cùm ignorem quàm
» ſit doctus, quàm vir bonus? Quid? tu in eo ſitam vitam beatam putas? Ita prorſus exi-
» ſtimo, bonos beatos, improbos miſeros. Miſer ergo Archelaus? Certè, ſi iniuſtus.
Videtúrne omnem hic beatam vitam in vna virtute ponere? Quid verò in epita-
» phio? quo modo idem? Nam cui viro, inquit, ex ſe ipſo apta ſunt omnia, quæ ad bea- 17
» tè viuendum ferunt, nec ſuſpenſa aliorum aut bono caſu, aut contrario pēdere ex al-
» terius euentis, & errare coguntur: huic optimè viuendi ratio comparata eſt. Hic eſt
» ille moderatus, hic fortis, hic ſapiens, hic, & naſcentibus, & cadentibus cùm reliquis
» commodis, tum maximè liberis, parebit & obediet præcepto illi veteri:
» Neque enim lætabitur vnquam, neque mœrebit nimis,
» Quòd ſemper in ſeipſo omnem ſpem reponet ſui.
Ex hoc igitur Platonis quaſi quodā ſancto, auguſtóque fonte noſtra omnis manabit
oratio. Vnde igitur rectius ordiri poſſumus, quàm à communi parente natura? quæ,
quicquid genuit non modò animal, ſed etiam quod ita eſſet ortum è terra, vt ſtirpibus
ſuis niteretur, in ſuo quodque genere perfectum eſſe voluit. Itaque & arbores, & vites, 18
& ea, quæ ſunt humiliora, neque ſe tollere à terra altius poſſunt, alia ſemper virent,
alia hyeme nudata verno tempore tepefacta frondeſcunt: neque eſt vllum, quod non
ita vigeat interiore quodam motu, & ſuis quoque ſeminibus incluſis, vt aut flores, aut
fruges fundat, aut baccas, omniáque in omnibus, quantum in ipſis ſit, nulla vi impe-
diente perfecta ſint. facilius verò etiam in beſtiis, quòd his ſenſus à natura eſt datus,
vis ipſius naturæ perſpici poteſt. nanque alias beſtias nantes aquarum incolas eſſe
voluit, alias volucres cælo frui libero, ſerpentes quaſdam, quaſdam eſſe gradientes:
earum ipſarum partim ſoliuagas, partim congregatas: immanes alias, quaſdam au-

39 tem cicures: nōnullas abditas, terráque tectas. atque earum quæque ſuum tenens munus, cùm in diſparis animantis vitam tranſire non poſſit, manet in lege naturæ. & vt beſtiis aliud alii præcipui à natura datum eſt, quod ſuum quæque retinet, nec diſcedit ab eo: ſic homini multò quiddam præſtantius. etſi præſtantia debent ea dici, quæ habent aliquam cōparationem. humanus autē animus decerptus ex mente diuina, cum alio nullo, niſi cum ipſo deo, ſi hoc fas eſt dictu, comparari poteſt. Hic igitur, ſi eſt excultus, & ſi eius acies ita curata eſt, vt nec cæcetur erroribus: fit perfecta mens, id eſt abſoluta ratio: quæ eſt idem, quod virtus. Et ſi omne beatū eſt, cui nihil deeſt, & quod in ſuo genere expletum atque cumulatum eſt, ídque virtutis eſt proprium: certè omnes virtutis compotes beati ſunt. & hoc quidem mihi cum Bruto conuenit, itē cum Ariſtotele, Xenocrate, Speuſippo, Polemone. Sed mihi videntur etiam beatiſſimi.
40 quid enim deeſt ad beatè viuendum ei, qui confidit ſuis bonis? aut, qui diffidit, beatus eſſe quî poteſt? at diffidat neceſſe eſt, qui bona diuidit tripartito. quî enim poterit aut corporis firmitate, aut fortunæ ſtabilitate confidere? atqui niſi ſtabili & fixo permanente bono, beatus eſſe nemo poteſt. quid igitur eiuſmodi iſtorum eſt? vt mihi illud Laconis dictum in hos cadere videatur: qui glorianti cuidam mercatori, quòd multas naues in omnem oram maritimam dimiſiſſet, Non ſanè optabilis iſta quidem eſt, inquit, rudentibus apta fortuna. An dubium eſt, quin nihil ſit habendum in eo genere, quod vita beata complectitur, ſi id poſſit amitti? nihil enim inueteraſcere, nihil extingui, nihil cadere debet eorum, in quibus vita beata conſiſtit. nam qui timebit ne quid ex his deperdat, beatus eſſe non poterit. volumus enim eum, qui beatus ſit, tutū eſſe, inexpugnabilem, ſeptum atque munitum, non vt paruo metu præditus ſit, ſed vt
41 nullo. Vt enim innocens is dicitur, non qui leuiter nocet, ſed qui nihil nocet: ſic ſine metu is habendus eſt, non qui parum metuit, ſed qui omnino metu vacat. quæ eſt enim alia fortitudo, niſi animi affectio cùm in adeundo periculo, & in labore ac dolore patiens, tum procul ab omni metu? atque hæc certè non ita ſe haberēt, niſi omne bonum in vna honeſtate cōſiſteret. qui autem illam maximè optatā & expetitam ſecuritatem (ſecuritatem autem nunc appello vacuitatē ægritudinis, in qua vita beata poſita eſt) habere quiſquam poteſt, cui aut adſit, aut adeſſe poſſit multitudo malorū? qui autem poterit eſſe celſus & erectus, & ea, quæ homini accidere poſſunt, omnia parua ducens, qualem ſapientem eſſe volumus, niſi omnia ſibi in ſe poſita eſſe cenſebit? an Lacedæmonii Philippo minitanti per literas ſe omnia, quæ conarentur, prohibiturū, quæſiuerunt num ſe eſſet etiā mori prohibiturus? vir is, quem quærimus, non multò
42 facilius tali animo reperietur, quàm ciuitas vniuerſa? Quid ad hanc fortitudinē, de qua loquimur, tēperantia adiuncta, quæ ſit moderatrix omnium cōmotionum? quid poteſt ad beatè viuēdum deeſſe ei, quē fortitudo ab ægritudine & à metu vindicet, temperantia tum à libidine auocet, tum inſolenti alacritate geſtire non ſinat? Hæc efficere virtutem oſtenderē, niſi ſuperioribus diebus eſſent explicata. Atqui cùm perturbationes animi miſeram, ſedationes autem vitā efficiant beatā: duplēxq; ratio perturbationis ſit, quòd ægritudo & metus in malis opinatis, in bonorū autem errore lætitia geſtiēs, libidóque verſentur: cùm hæc omnia cum conſilio & ratione pugnēt: his tu tam grauibus cōcitationibus, támq; ipſis inter ſe diſſentiētibus atq; diſtractis, quem vacuū,
43 ſolutum, liberū videris, hunc dubitabis beatū dicere? Atqui ſapiens ſemper ita affectus eſt. ſemper igitur ſapiens beatus eſt. atque etiā omne bonum lætabile eſt: quod autem lætabile, id prædicandū, & præ ſe ferendum: quod tale autem, id etiā glorioſum: ſi verò glorioſum, certè laudabile: quod autem laudabile, profectò etiā honeſtum: quod bonum igitur, id honeſtum. At quæ iſti bona numerant, ne ipſi quidē honeſta dicunt. ſolum igitur bonū, quod honeſtū. Ex quo efficitur, honeſtate vna vitā contineri beatā. non ſunt igitur ea bona dicenda, nec habēda, quibus abundantē licet eſſe miſerrimū. An dubitas, quin præſtās valetudine, viribus, forma, acerrimis, integerrimíſq; ſenſibus,

adde etiã ſi libet pernicitatem & velocitatem:da diuitias,honores, imperia, opes,glo-
riã:ſi fuerit is,qui hæc habet,iniuſtus,intemperans,timidus,hebeti ingenio atque nul-
lo, dubitabíſne eum miſerũ dicere?qualia igitur iſta bona ſunt,quæ qui habeat, miſer-
rimus eſſe poſſit?Videamus,ne,vt aceruus ex ſui generis granis,ſic beata vita ex ſui ſi- 14
milibus partibus effici debeat.quod ſi ita eſt,ex bonis, quæ ſola honeſta ſunt, efficien-
dum eſt beatum.ea mixta ex diſſimilibus ſi erunt, honeſtum ex his effici nihil poterit.
quo detracto, quid poterit beatum intelligi? Etenim quicquid eſt quod bonum ſit, id
expetendũ eſt.quod autẽ expetendum,id certè approbãdum: quod verò approbaris,
id gratum acceptúmque habendum: ergo etiã dignitas ei tribuẽda eſt. quod ſi ita eſt,
laudabile ſit neceſſe eſt.bonum igitur omne laudabile.Ex quo efficitur,vt,quod ſit ho
neſtum,id ſit ſolũ bonum.quod ni ita tenebimus,multa erunt, quæ nobis bona dicẽ-
da ſint.Omitto diuitias:quas,cùm quiuis,quãuis indignus,habere poſſit,in bonis non
numero.quod enim eſt bonum,id non quiuis habere poteſt.Omitto nobilitatem,fa-
mámque popularem,ſtultorum,improborúmque conſenſu excitatam.hæc,quæ ſunt 15
minima,tamen bona dicãtur neceſſe eſt:candiduli dentes,venuſti oculi,color ſuauis,
& ea,quæ Euryclia laudat Vlyxi pedes abluẽs,lenitudo orationis,mollitudo corporis.
ea ſi bona ducemus,quid erit in philoſophi grauitate, quàm in vulgi opinione,ſtulto-
rúmque turba,quod dicatur aut grauius aut grandius? At enim eadẽ Stoici præcipua
vel producta dicũt,quæ bona iſti.Dicunt illi quidẽ: ſed his vitam beatã compleri ne-
gant.hi autẽ ſine iis eſſe nullã putant:aut ſi ſit beata,beatiſſimam certè negant.nos au
tem volumus beatiſſimã:ídque nobis Socratica illa cõcluſione confirmatur. ſic enim
princeps ille philoſophiæ diſſerebat : Qualis cuiuſque animi affectus eſſet,talem eſſe
hominem : qualis autem ipſe homo eſſet, talem eius eſſe orationem . orationi autem
facta ſimilia,factis vitã.affectus autem animi in bono viro laudabilis:& vita igitur lau 16
dabilis boni viri:honeſta ergo,quoniã laudabilis.ex quibus,bonorum beatã vitam eſ-
ſe,concluditur . Etenim, proh deorum atque hominum fidẽ, parúmne cognitum eſt
ſuperioribus noſtris diſputationibus,an delectationis & ocii conſumendi cauſa locu-
ti ſumus,ſapientẽ ab omni concitatione animi,quam perturbationẽ voco, ſemper va
care?ſemper in animo eius eſſe placidiſſimã pacem?Vir igitur tẽperatus,conſtans,ſine
metu, ſine ægritudine, ſine alacritate vlla, ſine libidine, nónne beatus? At ſemper ſa-
piens talis:ſemper igitur beatus.Iam verò quî poteſt vir bonus non ad id quod lauda-
bile ſit,omnia referre,quæ agit,quǽque ſentit? refert autem omnia ad beatè viuẽdum.
beata igitur vita laudabilis. nec quicquam ſine virtute laudabile. beata igitur vita vir-
tute conficitur.Atque hoc ſic etiam concluditur, Nec in miſera vita quicquã eſt præ-
dicabile aut gloriandum, nec in ea, quæ nec miſera ſit, nec beata. & eſt in aliqua vita 17
prædicabile aliquid,& gloriandum,ac præ ſe ferendum: vt Epaminondas,

„ Conſiliis noſtris laus eſt attonſa Laconum. vt Africanus,
„ A` ſole exoriente,ſupra Meoti paludes,
„ Nemo eſt,qui factis me æquiparare queat.

Quòd ſi beata vita glorianda,& prædicanda,& præ ſe ferenda eſt: nihil eſt enim aliud,
quod prædicandũ & præ ſe ferendũ ſit. quibus poſitis, intelligis quid ſequatur. & qui-
dem niſi ea vita beata eſt, quæ eſt eadẽ honeſta : ſit aliud neceſſe eſt melius vita beata.
quod enim erit honeſtũ,certè fatebuntur eſſe melius:ita erit beata vita melius aliquid:
quo quid poteſt dici peruerſius? Quid?cùm fatẽtur ſatis magnam vim eſſe in vitiis ad
miſerã vitam,nónne fatendũ eſt,eandẽ vim in virtute eſſe ad beatã vitam? contrario- 18
rum enim contraria ſunt conſequẽtia.Quo loco quæro,quã vim habeat libra illa Cri-
tolai:qui cùm in alterã lancem animi bona imponat, in alteram corporis, & externa:
tantùm propendere illã boni lancem putet, vt terram & maria deprimat.Quid igitur
aut hũc prohibet, aut etiam Xenocratem illum grauiſſimum philoſophorum, exag-
gerantem tantopere virtutem, & extenuantem cætera,& abiicientem, in virtute non

beatam modò vitam, ſed etiam beatiſſimam ponere? Quod quidem niſi ſit, virtutum
interitus conſequetur. nam in quem cadit ægritudo, in eundem metum cadere neceſ-
ſe eſt. eſt enim metus futuræ ægritudinis ſolicita expectatio. in quem autem metus, in
eundem formido, timiditas, pauor, ignauia. ergo vt idem vincatur interdum neceſſe
39 eſt, nec putet ad ſe præceptum illud Atrei pertinere,

Proinde ita parent ſe in vita, vt vinci neſciant.

Hic autē vincetur, vt dixi: nec modò vincetur, ſed etiam ſeruiet. at nos virtutem ſem-
per liberam volumus, ſemper inuictam. quæ niſi ſunt, ſublata virtus eſt. Atqui ſi in vir-
tute ſatis eſt præſidii ad bene viuendum, ſatis eſt etiam ad beatè: ſatis eſt enim certè in
virtute, vt fortiter viuamus: ſi fortiter, etiam vt magno animo, & quidē vt nulla re vn-
quam terreamur, ſempérque ſimus inuicti: ſequitur, vt nihil pœniteat, nihil deſit, nihil
obſtet. ergo omnia profluēter, abſolutè, proſperè: igitur beatè. ſatis autē ad fortiter vi-
uēdum virtus poteſt: ſatis ergo etiam ad beatè. Etenim vt ſtultitia, etſi adepta eſt quod
cōcupiuit, nūquam ſe tamen ſatis cōſecuram putat: ſic ſapiētia ſemper eo contenta eſt,
40 quod adeſt, neque eam vnquam ſui pœnitet. Similémne putas C. Lælii vnum Cōſula-
rum fuiſſe, & eum quidē cum repulſa (ſed cùm ſapiēs & bonus vir, qualis ille fuit, ſuffra-
giis præteritur, non populus à bono Cōſule potius, quàm ille à vano populo repulſam
fert?) ſed tamen, vtrum malles te, ſi poteſtas eſſet, ſemel, vt Lælium, Cōſulem, an, vt Cin-
nam, quater? nō dubito, tu quid reſpōſurus ſis: itaque video, cui cōmittam. Non quēuis
hoc idem interrogarē: reſpōderet enim alius fortaſſe, ſe non modò quatuor Cōſulatus
vni anteponere, ſed vnum diem Cinnæ multorū & clarorum virorū totis ætatibus. Læ-
lius ſi digito quem attigiſſet, pœnas dediſſet: at Cinna collegæ ſui Conſulis Cn. Octauii
præcidi caput iuſſit, P. Craſſi, L. Cæſaris nobiliſſimorū hominū, quorū virtus fuerat do-
mi, militiæque cognita: M. Antonii omnium eloquētiſſimi, quos ego audierim: C. Cæ-
41 ſaris, in quo mihi videtur fuiſſe ſpecimen humanitatis, ſalis, ſuauitatis, lepôris. Beatúſne
igitur, qui hos interfecit? mihi contrà non ſolùm eo videtur miſer, quòd ea fecit: ſed
etiam quòd ita ſe geſſit, vt ea facere ei liceret: etſi peccare nemini licet. ſed ſermonis er-
rore labimur: id enim licere, dicimus, quod cuique conceditur. Vtrum tandem beatior
C. Marius, tum, cùm Cimbricæ victoriæ gloriam cum collega Catulo communicauit,
penè altero Lælio: (nam hunc illi duco ſimillimū) an cùm ciuili bello victor iratus ne-
ceſſariis Catuli deprecātibus non ſemel reſpōdit, ſed ſæpe, moriatur? In quo beatior il-
le, qui huic neſariæ voci paruit, quàm is, qui tam ſceleratè imperauit. nam cùm accipe-
re, quàm facere præſtat iniuriam: tum morti iam ipſi aduentanti paululum procedere
42 obuiam, quod fecit Catulus: quàm, quod Marius, talis viri interitu ſex ſuos obruere Cō-
ſulatus, & cōtaminare extremum tēpus ætatis. Duodequadraginta annos tyrannus Sy-
racuſanorum fuit Dionyſius, cum v. & x x. natus annos dominatū occupaſſet. qua pul-
chritudine vrbem, quibus autē opibus præditā, ſeruitute oppreſſam tenuit ciuitatem?
atqui de hoc homine à bonis auctoribus ſic ſcriptū accepimus, ſummam fuiſſe eius in
victu tēperantiam, in rebúſq; gerēdis virū acrē & induſtriū, eundē tamen maleficū na-
tura, & iniuſtū. Ex quo omnibus bene veritatem intuentibus videri neceſſe eſt miſerri-
mum. ea enim ipſa, quæ cōcupierat, ne tum quidē, cùm omnia ſe poſſe cēſebat, conſe-
quebatur. qui cùm eſſet bonis parētibus atque honeſto loco natus (etſi id quidem alius
alio modo tradit) abūdarétque & æqualiū familiaritatibus & cōſuetudine propinquorū,
haberet etiam more Græciæ quoſdā adoleſcētes amore cōiunctos, credebat eorū ne-
43 mini: ſed iis, quos ex familiis locupletū ſeruos delegerat, quibus nomen ſeruitutis ipſe
detraxerat, & quibuſdam conuenis & feris barbaris corporis cuſtodiam cōmittebat. Ita
propter iniuſtam dominatus cupiditatem, in carcerem quodam modo ipſe ſe incluſe-
rat. quinetiam, ne tōſori collū committeret, tondere filias ſuas docuit. ita ſordido, an-
cillaríque artificio regiæ virgines vt tonſtriculæ, tondebant barbā & capillum patris. &
tamen ab iis ipſis, cùm iā eſſent adultæ, ferrū remouit: inſtituítq;, vt cādentibus iuglan-

dium puraminibus barbam ſibi & capillum adurerent. cúmque duas vxores haberet,
Ariſtomachen ciuem ſuam, Doridem autem Locrenſem, ſic noctu ad eas vẽtitabat, vt
omnia ſpecularetur & perſcrutaretur anté. & cùm foſſam latam cubiculari lecto cir-
cundediſſet, eiúſque foſſæ tranſitũ ponticulo ligneo coniunxiſſet: eum ipſum, cùm fo-
res cubiculi clauſerat, detorquebat. idémque cùm in communibus ſuggeſtis conſiſte- 44
re non auderet, concionari ex turri alta ſolebat. atque is cùm pila ludere vellet (ſtudio-
ſè enim id factitabat) tunicámque poneret, adoleſcentulo, quem amabat, tradidiſſe
gladium dicitur. hic cùm quidam familiaris iocans dixiſſet, huic quidem certè vitam
tuam committis, arriſiſſétque adoleſcens, vtrunque iuſſit interfici: alterum, quia viam
demonſtrauiſſet interimendi ſui: alterum, quia id dictum riſu approbauiſſet. atque eo
facto ſic doluit, vt nihil grauius tulerit in vita: quem enim vehemẽter amaret, occide-
rat. Sic diſtrahuntur in contrarias partes impotentium cupiditates. cùm huic obſecu-
tus ſis, illi eſt repugandum. quanquam hic quidem tyrannus ipſe indicauit, quàm eſſet
beatus. nam cùm quidam ex eius aſſentatoribus Damocles commemoraret in ſermo-
ne copias eius, opes, maieſtatẽ dominatus, rerum abundantiã, magnificentiam ædium
regiarum, negarétque vnquam beatiorem quenquam fuiſſe: Víſne igitur, inquit, ò Da- 45
mocle, quoniam hæc te vita delectat, ipſe eãdem deguſtare, & fortunã experiri meam?
cùm ſe ille cupere dixiſſet, collocari iuſſit hominem in aureo lecto, ſtrato pulcherri-
mo, textili ſtragulo, magnificis operibus picto, abacóſque cõplures ornauit argẽto, au-
róque cælato. tum ad mẽſam eximia forma pueros delectos iuſſit cõſiſtere, eóſque ad
nutum illius intuentes diligenter miniſtrare. aderant vnguenta, coronæ: incendeban-
tur odores: menſæ conquiſitiſſimis epulis extruebantur. fortunatus ſibi Damocles vi-
debatur. in hoc medio apparatu fulgentem gladium è lacunari ſeta equina appenſum
demitti iuſſit, vt impenderet illius beati ceruicibus. Itaque nec pulchros illos admini-
ſtratores aſpiciebat, nec plenum artis argentum, nec manum porrigebat in menſam:
iam ipſæ defluebãt coronæ: denique exorauit tyrãnum, vt abire liceret, quòd iam bea-
tus nollet eſſe. Satíſne videtur declaraſſe Dionyſius nihil eſſe ei beatũ, cui ſemper ali- 46
quis terror impendeat? Atque ei ne integrum quidem erat, vt ad iuſtitiam remigraret,
ciuibúſque libertatem & iura redderet: iis enim ſe adoleſcens improuida ætate irretie-
rat erratis, eáque commiſerat, vt ſaluus eſſe non poſſet, ſi ſanus eſſe cœpiſſet. Quanto-
pere verò amicitias deſideraret, quarum infidelitatem extimeſcebat, declarauit in Py-
thagoreis duobus illis: quorum cùm alterum vadem mortis accepiſſet, alter vt vadem
ſuum liberaret, præſto fuiſſet ad horam mortis deſtinatam: Vtinam ego, inquit, tertius
vobis amicus aſcriberer. quàm huic erat miſerum carere cõſuetudine amicorum, ſo-
cietate victus, ſermone omnino familiari! homini præſertim docto à puero, & arti-
bus ingenuis erudito. muſicorum verò perſtudioſum accepimus, poëtam etiam tra-
gicum: quàm bonum nihil ad rem: in hoc enim genere neſcio quo pactò magis quàm 47
in aliis, ſuum cuique pulchrũ eſt. adhuc neminem cognoui poëtam (& mihi fuit cùm
Aquinio amicitia) qui ſibi non optimus videretur. ſic ſe res habet, te tua, me delectant
mea. ſed vt ad Dionyſium redeamus: omni cultu & victu humano carebat: viuebat
cum fugitiuis, cum facinoroſis, cum barbaris: neminem, qui aut libertate dignus eſſet,
aut vellet omnino liber eſſe, ſibi amicũ arbitrabatur. Nõ ergo iam cum huius vita, qua
tetrius, miſerius, deteſtabilius excogitare nihil poſſum, Platonis aut Archytæ vitã cõpa-
rabo, doctorũ hominũ & planè ſapientiũ. ex eadẽ vrbe humilẽ homunculũ à puluere
& radio excitabo, qui multis annis pòſt fuit, Archimedem. cuius ego Quæſtor ignoratũ
ab Syracuſanis, cùm eſſe omnino negarent, ſeptum vndique & veſtitum vepribus &
dumetis indagaui ſepulchrum: tenebam enim quoſdam ſenariolos, quos in eius mo- 48
numento eſſe inſcriptos acceperam: qui declarabãt in ſummo ſepuchro ſphæram eſſe
poſitam cum cylindro. Ego autem cùm omnia colluſtrarẽ oculis (eſt enim ad portas
Agragianas magna frequẽtia ſepulchrorũ) animaduerti columellã non multùm è du-

mus eminentem: in qua inerat ſphæræ figura & cylindri. atque ego ſtatim Syracuſanis (erant autem principes mecum) dixi, me illud ipſum arbitrari eſſe quod quærerem. immiſſi cum falcibus multi purgarũt, & aperuerunt locum. quò cùm patefactus eſſet aditus, ad aduerſam baſim acceſſimus. apparebat epigramma exeſis poſterioribus partibus verſiculorum, dimidiatis ferè. Ita nobiliſſima Græciæ ciuitas, quondã verò etiam doctiſſima ſui ciuis vnius acutiſſimi monumentum ignoraſſet, niſi ab homine Arpinate didiciſſet.
49 Sed redeat vnde aberrauit oratio. Quis eſt enim omnium, qui modò cum muſis, id eſt cum humanitate & cum doctrina habeat aliquod cõmercium, qui ſe non hunc mathematicum malit, quàm illum tyrannum: ſi vitæ modũ, actionémque quærimus: alterius mens rationibus agitandis exquirendíſque alebatur, cum oblectatione ſolertiæ, qui eſt vnus ſuauiſſimus paſtus animorũ: alterius cæde & iniuriis, cum & diurno & nocturno metu. Age confer Democritum, Pythagoram, Anaxagoram: quæ regna, quas opes ſtudiis eorum, & delectationibus antepones? etenim quæ pars optima eſt in homine, in ea ſitum eſſe neceſſe eſt illud quod quæris omnium optimum. quid eſt autem in homine, ſagaci ac bona mente melius? eius bono fruendum eſt igitur, ſi beati eſſe volumus. bonum autem mentis eſt virtus: ergo hac beatam vitam contineri neceſſe eſt. Hinc omnia, quæ pulchra, honeſta, præclara ſunt, vt ſuprà dixi, ſed dicen-
50 dum illud idem paulò vberius videtur, plena gaudiorum ſunt. ex perpetuis autem pleniſque gaudiis cùm perſpicuum ſit vitam beatam exiſtere, ſequitur vt ea exiſtat ex honeſtate. Sed ne verbis ſolùm attingamus ea quæ volumus oſtendere, proponẽda quædam quaſi mouentia ſunt, quæ nos magis ad cognitionem, intelligentiámque conuertant. Sumatur enim nobis quidam præſtãs vir optimis artibus, íſque animo parumper & cogitatione fingatur. primùm ingenio eximio ſit, neceſſe eſt: tardis enim mentibus virtus non facilè committitur. deinde ad inueſtigandam veritatem ſtudio incitato. ex quo triplex ille animi fœtus exiſtit: vnus in cognitione rerum poſitus, & in explicatione naturæ: alter in deſcriptione expetendarũ, fugiendarúmue rerũ: tertius in iudicando, quid cuique rei ſit cõſequens, quid repugnans: in quo ineſt omnis tum ſubtilitas diſſerendi, tum veritas iudicandi. Quo tandẽ igitur gaudio affici neceſſe eſt ſapientis ani-
51 mum cum his habitantem, pernoctantémque curis? & cùm totius mundi motus conuerſionéſque perſpexerit, ſideráque viderit innumerabilia cælo inhærentia, cum eius ipſius motu cõgruere certis infixa ſedibus? ſeptem alia ſuos quæque tenere curſus, multum inter ſe aut altitudine aut humilitate diſtantia, quorum vagi motus, rata tamẽ & certa ſui curſus ſpatia definiant? Horum nimirum aſpectus impulit illos veteres, & admonuit, vt plura quærerent. inde eſt indagatio nata initiorum, & tanquam ſeminum, vnde eſſent omnia orta, generata, concreta: quæque cuiuſque generis vel inanimi, vel animati, vel muti, vel loquentis origo: quæ vita, quis interitus, quæque ex alio in aliud viciſſitudo atque mutatio: vnde terra, & quibus librata ponderibus: quibus cauernis maria ſuſtineat: in qua omnia delata grauitate medium mundi locum ſemper expe-
52 tant: qui eſt idem infimus in rotundo. Hæc tractanti animo, & noctes & dies cogitanti, exiſtit illa à deo Delphis præcepta cognitio, vt ipſa ſe mens vitiis exutam, cognoſcat, coniunctámque cum diuina mente ſe ſentiat, ex quo inſatiabili gaudio compleatur. ipſa enim cogitatio de vi & natura deorum, ſtudium incendit illius æternitatis imitandæ. neque ſe in breuitate vitæ collocatam putat, cùm rerum cauſas alias ex aliis, aptas & neceſſitate nexas videt. quibus ab æterno tempore fluentibus in æternum, ratio tamen, ménſque moderatur. Hæc ille intuens atque ſuſpiciens, vel potius omnes partes, oráſque circũnſpiciens, quanta rurſus animi tranquillitate humana, & citeriora conſiderat? hinc illa cognitio virtutis exiſtit: efflorеſcunt genera, partéſque virtutum: inuenitur, quid ſit quod natura ſpectet extremum in bonis; quod in malis vlti-
53 mum, quò referenda ſint officia, quæ degendæ ætatis ratio deligenda. Quibus & talibus rebus exquiſitis, hoc vel maximè efficitur, quod hac diſputatione agitamus, vt vir-

tus ad beatè viuendum ſit ſeipſa contenta. Sequitur tertia, quæ per omnes partes ſapien-
tiæ manat & funditur, quæ rem diffinit, genera diſpartit, ſequentia adiungit, perfecta con-
cludit, vera & falſa diiudicat, diſſerendi ratio & ſcientia. ex qua cùm ſumma vtilitas
exiſtit ad res ponderandas, tum maximè ingenua delectatio & digna ſapientia. ad
hæc otii. Tranſeat idem iſte ſapiens ad Rempub. tuendam: quid eo poſſit eſſe præ-
ſtantius, cùm contineri prudentia vtilitatem ciuium cernat, iuſtitia nihil in ſuam do-
mum inde deriuet, reliquis vtatur tot, támque variis virtutibus? adiunge fructum ami-
citiarum: in quo à doctis poſitum eſt cùm conſilium omnis vitæ conſentiens & pæne
conſpirans, tum ſumma iucũditas è quotidiano cultu atque victu. quid hæc tandem vita
deſiderat, quo ſit beatior? cui rei refertæ tot, tantiſque gaudiis, fortuna ipſa cedat neceſſe
eſt. quòd ſi gaudere talibus bonis animi, id eſt, virtutibus, beatum eſt, omneſque ſapien- 4
tes iis gaudiis perfruuntur, omnes eos confiteri beatos eſſe, neceſſe eſt. A. Etiámne in
cruciatu atque tormentis? M. An tu me in viola putas, aut in roſa dicere? an Epicuro,
qui tantummodo induit perſonam philoſophi, & ſibi ipſe hoc nomen inſcripſit, dice-
re licebit: quod quidem, vt habet ſe res, me tamen plaudente dicit nullum ſapienti eſſe
tempus, etſi vratur, torqueatur, ſecetur, quin poſſit exclamare, Quàm pro nihilo puto?
cùm præſertim omne malum dolore definiat, bonum voluptate: hæc noſtra honeſta
turpia irrideat, dicátque nos in vocibus occupatos, inanes ſonos fundere, neque quic-
quam ad nos pertinere, niſi quod aut læue aut aſperum in corpore ſentiatur. Huic er-
go, vt dixi, non multùm differenti à iudicio ferarum, obliuiſci licebit ſui? & tum fortu-
nam cõtemnere, cùm ſit omne & bonum eius, & malum in poteſtate fortunæ? tum di- 5
cere ſe beatum in ſummo cruciatu atque tormentis, cùm cõſtituerit non modò ſum-
mum malum eſſe dolorem, ſed etiam ſolum? Nec verò illa ſibi remedia comparauit
ad tolerandũ dolorem, firmitatẽ animi, turpitudinis verecũdiam, exercitationẽ con-
ſuetudinémque patiẽdi, præcepta fortitudinis, duritiam virilem: ſed vna ſe dicit recor-
datione acquieſcere præteritarum voluptatum: vt ſi quis æſtuans, cùm vim caloris non
facilè patiatur, recordari velit, ſe aliquãdo in Arpinati noſtro gelidis fluminibus circũ-
fuſum fuiſſe: non enim video, quo modo ſedare poſſint mala præſentia præteritæ vo-
luptates. ſed cùm is dicat ſemper beatum eſſe ſapientem; cui dicere hoc, ſi ſibi conſta-
re vellet, non liceret: quidnam faciendum eſt iis, qui nihil expetendum, nihil in bonis
ducendum quod honeſtate careat, exiſtimant? Me quidem auctore etiam Peripatetici,
veteréſque Academici balbutire deſinant aliquando, apertéque, & clara voce audeant 6
dicere, beatam vitam in Phalaridis taurum deſcenſuram. ſint enim tria genera bono-
rum, vt iam à laqueis Stoicorũ, quibus vſum me pluribus, quàm ſoleo, intelligo, receda-
mus: ſint ſanè illa genera bonorũ, dum corporis, & externa iaceant humi, & tantum-
modo, quia ſumenda ſunt, appellẽtur bona: alia autẽ diuina illa, lõgè, latéque ſe pan-
dant, cælúmque cõtingant, vt ea qui adeptus ſit, cur eum beatũ modò, & nõ beatiſſimũ
etiam dixerim? dolorem verò ſapiẽs extimeſcet? is enim huic maximè ſententiæ repu-
gnat. nam contra mortem noſtram, atque noſtrorum, contráque ægritudinem & reli-
quas animi perturbationes ſatis eſſe videmur ſuperiorum dierum diſputationibus ar-
mati & parati. Dolor eſſe videtur acerrimus virtuti aduerſarius. is ardẽtes faces inten-
tat: is fortitudinem, magnitudinem animi, patiẽtiam ſe debilitaturũ minatur. Huic igi- 7
tur ſuccumbet virtus? huic beata ſapientis & cõſtantis viri vita cedet? Quàm turpe, ô dii
boni. Pueri Spartiatæ non ingemiſcunt verberum dolore laniati. adoleſcentium gre-
ges Lacedæmone vidimus ipſi incredibili contentione certantes pugnis, calcibus, vn-
guibus, morſu denique vt exanimarentur, priuſquam ſe victos faterentur. Quæ barba-
ria India vaſtior aut agreſtior? in ea tamen gente primùm ii, qui ſapiẽtes habentur, nu-
di ætatem agunt, & Caucaſi niues, hyemalémque vim perferunt ſine dolore: cúmque
ad flammam ſe applicuerint, ſine gemitu aduruntur. mulieres verò in India, cùm eſt
cuiuſque earum vir mortuus, in certamen, iudiciúmque veniunt, quam plurimum il-

le dilexerit:plures enim ſingulis ſolent eſſe nuptæ. quæ eſt victrix, ea læta proſequenti-
58 bus ſuis, vnà cum viro in rogum imponitur: illa victa mœſta diſcedit. Nunquam natu-
rã mos vinceret: eſt enim ea ſemper inuicta. ſed nos vmbris, deliciis, ocio, languore, de-
ſidia animũ infecimus, opinionibus, malóque more delinitũ molliuimus. AEgyptio-
rum morem quis ignorat? quorum imbutæ mentes prauitatis erroribus, quamuis carni-
ficinam prius ſubierint, quàm ibim, aut aſpidẽ, aut felem, aut canem, aut crocodilum
violent: quorum etiam ſi imprudẽtes quippiam fecerint, pœnam nullam recuſent. de
hominibus loquor. Quid beſtiæ: non frigus, non famem, non montiuagos, atque ſil-
ueſtres curſus, luſtrationéſque patiuntur: non pro ſuo partu ita propugnant, vt vulnera
excipiant: nullos impetus, nullos ictus reformident? Omitto, quæ perferãt, quǽque pa-
tiantur ambitioſi honoris cauſa: laudis ſtudioſi, gloriæ cauſa: amore incenſi, cupiditatis.
Plena vita exemplorum eſt. ſed adhibeat oratio modum, & redeat illuc, vnde deflexit.
59 Dabit, dabit, inquam, ſe in tormenta vita beata: nec iuſtitiam, temperantiam, in pri-
míſque fortitudinem, magnitudinem animi, patientiam proſecuta, cùm tortoris os vi-
derit, conſiſtet: virtutibúſque omnibus ſine vllo animi terrore ad cruciatum profectis,
reſiſtet extra fores (vt antè dixi) liménque carceris. quid enim ea fœdius, quid defor-
mius ſola relicta, comitatu pulcherrimo ſegregata? quod tamen fieri nullo pacto po-
teſt: nec enim virtutes ſine beata vita cohærere poſſunt, nec illa ſine virtutibus. Itaque
eam tergiuerſari non ſinent, ſecúmque rapient ad quencunque ipſæ dolorem, crucia-
túmque ducẽtur. ſapientis eſt enim propriũ, nihil, quod pœnitere poſſit, facere, nihil in-
uitum: ſplendidè, conſtanter, grauiter, honeſtè omnia: nihil ita expectare, quaſi certò
futurum: nihil, cùm acciderit, admirari, vt inopinatum ac nouum accidiſſe videatur:
60 omnia ad ſuum arbitrium referre: ſuis ſtare iudiciis. quo quid ſit beatius, mihi certè in
mentem venire non poteſt. Stoicorũ quidem facilis concluſio eſt: qui cùm finem bo-
norũ eſſe ſenſerint, cógruere naturæ, cúmque ea conuenienter viuere: cùm id ſit in ſa-
piẽte ſitũ non officio ſolùm, verumetiã poteſtate: ſequatur neceſſe eſt, vt cuius in po-
teſtatẽ ſummũ bonum, in eiuſdem vita beata ſit. ita fit ſemper vita beata ſapientis. Ha-
bes, quæ fortiſſimè de beata vita dici putem, &, quo modo nunc eſt, niſi quid tu melius
attuleris, etiam veriſſimé. A. Melius quidẽ afferre nihil poſſum: ſed à te impetrare li-
bẽter velim, niſi moleſtũ ſit, quoniã te nulla vincula impediunt vllius certæ diſciplinæ,
libáſque ex omnibus quodcunque te maximè ſpecie veritatis mouet: quod paulò antè
Peripateticos, veterémque Academiã hortari videbare, vt ſine retractatione liberè di-
cere auderent, ſapiẽtes eſſe ſemper beatiſſimos, id velim audire, quẽadmodum his pu-
61 tẽs cõſentaneũ eſſe id dicere. multa enim à te cõtra iſtam ſentẽtiam dicta ſunt, & Stoi-
corum ratione cõcluſa. M. Vtamur igitur libertate: qua nobis ſolis in philoſophia licet
vti, quorum oratio nihil ipſa iudicat, ſed habetur in omnes partes, vt ab aliis poſſit ipſa
per ſeſe nullius auctoritate adiũcta iudicari. & quoniam videris hoc velle, vt quæcũque
diſſentientiũ philoſophorũ ſentẽtia de finibus ſit, tamen virtus ſatis habeat ad vitã bea-
tam præſidii: quod quidem Carneadem diſputare ſolitum accepimus: ſed is, vt contra
Stoicos, quos ſtudioſiſſimè ſemper refellebat, & contra quorũ diſciplinam ingenium
eius exarſerat: nos illud quidem cum pace agemus. ſi enim Stoici fines bonorum rectè
poſuerunt, confecta res eſt, neceſſe eſt ſemper beatum eſſe ſapientem. Sed quæramus
vnamquanque reliquorũ ſententiam, ſi fieri poteſt, vt hoc præclarum quaſi decretum
62 beatæ vitæ poſſit omnium ſententiis & diſciplinis conuenire. Sunt autem hæ de fini-
bus, vt opinor, retentæ, defenſǽque ſentẽtiæ: primùm ſimplices quatuor: nihil bonum,
niſi honeſtum, vt Stoici: nihil bonum, niſi voluptatem, vt Epicurus: nihil bonum, niſi
vacuitatem doloris, vt Hieronymus: nihil bonum, niſi naturæ primis bonis aut omni-
bus, aut maximis frui, vt Carneades contra Stoicos diſſerebat. Hæc igitur ſimplicia: illa
mixta, tria genera bonorũ, maxima animi, ſecunda corporis, externa tertia, vt Peripa-
tetici, nec multò veteres Academici ſecus. Voluptatẽ cum honeſtate Clitomachus &

Callipho copulauit. indolentiam autem honeſtati Peripateticus Diodorus adiunxit. Hæ ſunt ſententiæ, quæ ſtabilitatis aliquid habeant. nam Ariſtonis, Pyrrhonis, Herilli, nonnullorúmque aliorum euanuerunt. Hi quid poſſint obtinere, videamus, omiſſis Stoicis: quorum ſatis videor defendiſſe ſententiam. & Peripateticorum quidem expli- 63
cata cauſa eſt, præter Theophraſtũ, & ſi qui illum ſecuti, imbecillius horrent dolorem, & reformidant. reliquis quidem licet facere, quod ferè faciunt, vt grauitatem, dignitatémque virtutis exaggerent. quàm cùm ad cælum extulerint, quod facere eloquentes homines copioſè ſolent: reliqua ex collatione facile eſt conterere atque contemnere. nec enim licet iis, qui laudem cum dolore petendam eſſe dicunt, negare eos eſſe beatos, qui illam adepti ſunt. quãquam enim ſint in quibuſdam malis: tamen hoc nomen beati longè & latè patet. nam vt quæſtuoſa mercatura, fructuoſa aratio dicitur, non ſi altera ſemper omni damno, altera omnis tempeſtatis calamitate ſemper vacet, ſed ſi multò maiori ex parte extet in vtraque felicitas: ſic vita, non ſolùm ſi vndique referta bonis eſt, ſed ſi multò maiore & grauiore ex parte bona propendent, beata rectè dici poteſt. Sequetur igitur horum ratione vel ad ſupplicium beata vita virtutem, cúmque 64
ea deſcendet in taurum, Ariſtotele, Xenocrate, Speuſippo, Polemone auctoribus: nec eam minimis blandimentis corrupta deſeret. eadem Calliphontis erit, Diodoríque ſententia: quorum vterque honeſtatem ſic cõplectitur, vt omnia, quæ ſine ea ſint, longè & retrò ponenda cenſeat. reliqui habere ſe videntur anguſtius, enatant tamen, Epicurus, Hieronymus, & ſiqui ſunt, qui deſertum illum Carneadem curẽt defendere: nemo eſt enim, qui eorum bonorum animum putet eſſe iudicem, eúmque condocefaciat, vt ea, quæ bona maláue videantur, poſſit contemnere. nam quæ tibi Epicuri videtur, eadem erit Hieronymi & Carneadis cauſa, & hercle omnium reliquorũ: quis enim parum eſt contra mortem aut dolorem paratus? Ordiamur ab eo, ſi placet, quem mollem, quem voluptarium dicimus. Quid? is tibi mortémne videtur, an dolorèm time- 65
re, qui eum diem, quo moritur, beatum appellat: maximíſque doloribus affectus, eos ipſos inuentorum ſuorum memoria & recordatione confutat? nec hoc ſic agit, vt ex tempore quaſi effutire videatur: de morte enim ita ſentit, vt, diſſoluto animante, ſenſum extinctum putet. quod autem ſenſu careat, nihil ad nos id iudicet pertinere. item de dolore certa habet quæ ſequatur: quorum magnitudinem breuitate cõſolatur, longinquitatem leuitate. Quid tandem iſti grandiloqui contra hæc duo, quæ maximè angunt, melius ſe habent, quàm Epicurus? an ad cætera, quæ mala putantur, non & Epicurus, & reliqui philoſophi ſatis parati videntur? quis non paupertatem extimeſcit? neque tamen quiſquam philoſophorum. Hic verò ipſe quàm paruo eſt contentus? nemo de tenui victu plura dixit. etenim quæ res pecuniæ cupiditatem afferunt, vt amori, vt ambitioni, vt quotidianis ſumptibus copiæ ſuppetãt: cùm procul ab iis omnibus rebus ab- 66
ſit, cur pecuniam magnopere deſideret, vel potius curet omnino? an Scythes Anacharſis potuit pro nihilo pecuniam ducere, noſtrates philoſophi facere non potuerũt? Illius epiſtola fertur his verbis: *Anacharſis Hannoni ſalutem.* Mihi amictus eſt Scythicum tegmen, calciamentum ſolorum callum, cubile terra, pulpamentum fames: lacte, caſeo, carne veſcor. quare vt ad quietũ me licet venias. munera autem iſta, quibus es delectatus, vel ciuibus tuis, vel diis immortalibus dona. Omnes ferè philoſophi omniũ diſciplinarum, niſi quos à recta ratione natura vitioſa detorſiſſet, hoc eodem animo eſſe potuerunt. Socrates, in põpa cùm magna vis auri argẽtíque ferretur, Quàm multa non deſidero, inquit. Xenocrates, cùm legati ab Alexandro quinquaginta ei talenta at- 67
tuliſſent, quæ erat pecunia temporibus illis, Athenis præſertim maxima: adduxit legatos ad cœnam in Academiam: iis appoſuit tãtùm, quod ſatis eſſet, nullo apparatu. Cùm poſtridie rogarent eum, cui numerari iuberet: Quid? vos heſterna, inquit, cœnula non intellexiſtis, me pecunia non egere? quos cùm triſtiores vidiſſet, x x x minas accepit, ne aſpernari regis liberalitatẽ videretur. At verò Diogenes liberius, vt Cynicus, Alexã

dro toganti, vt diceret ſi quid ſibi opus eſſet. Nũc quidem paululũ, inquit, à ſole abſis.
Offecerat videlicet apricanti. Et hic quidem diſputare ſolebat, quanto regẽ Perſarum
vita, fortunáque ſuperaret: ſibi nihil deeſſe, illi nihil ſatis vnquã fore: ſe eius volupta-
tes non deſiderare, quibus nunquam ſatiari ille poſſet, ſuas eum conſequi nullo modo
poſſe. Vides, credo, vt Epicurus cupiditatum genera diuiſerit, non nimis fortaſſe ſub-
68 tiliter, vtiliter tamen: partim eſſe naturales & neceſſarias: partim naturales & non ne-
ceſſarias: partim neutrum: neceſſarias ſatiari poſſe penè nihilo: diuitias enim naturæ
parabiles eſſe. ſecundum autem genus cupiditatum nec ad potiendum difficile cen-
ſet, nec verò ad carendum. tertias, quòd eſſent planè inanes, neque neceſſitatẽ modò,
ſed ne naturam quidem attingerent, funditus eiiciendas putauit. Hoc loco multa ab
Epicureis diſputantur, hǽque voluptates ſigillatim extenuantur: quarum genera non
contẽnunt, quærunt tamẽ copiam. nam & obſcœnas voluptates, de quibus multa ab
illis habetur oratio, faciles, communes, in medio ſitas eſſe dicunt: eáſque ſi natura re-
quirat, non genere, aut loco, aut ordine, ſed forma, ætate, figura metiendas putant: ab
iíſque abſtinere minimè eſſe difficile, ſi aut valetudo, aut officium, aut fama poſtulet:
69 omninóque genus hoc voluptatũ optabile eſſe, ſi non obſit, prodeſſe nunquã. totúm-
que hoc de voluptate ſic ille præcepit, vt voluptatẽ ipſam per ſe, quia voluptas ſit, ſem
per optandam, expetendámque putet: eadémque ratione dolorẽ ob id ipſum, quia do
lor ſit, ſemper eſſe fugiẽdum. itaque hac vſurum compẽſatione ſapientẽ, vt volupta-
tem fugiat, ſi ea maiorem dolorem effectura ſit: & dolorẽ ſuſcipiat maiorem efficien-
tem voluptatem, omniáque iucunda, quanquam ſenſu corporis iudicentur, ad ani-
mum referri tamẽ. quocirca corpus gaudere tam diu, dum præſentem ſentiret volu-
ptatem: animum & præſentem percipere pariter cum corpore, & proſpicere venien-
tem, nec præteritam præterfluere ſinere: ita perpetuas & contextas voluptates in ſa-
piẽte fore ſemper, cùm expectationi ſperatarum, perceptarum memoria iungeretur.
70 Atque iis ſimilia ad victũ etiam transferuntur, extenuantúrque magnificẽtia, & ſum-
ptus epularum, quòd paruo cultu natura contenta ſit. etenim quis hoc non videt, de-
ſideriis iſta condiri omnia? Darius in fuga, cùm aquã turbidam, & cadaueribus inqui-
natam bibiſſet, negauit vnquam ſe bibiſſe iucundius, nunquam videlicet ſitiens bibe-
rat. néc eſuriens Ptolemæus ederat. cui cùm peragranti AEgyptum, comitibus non
cõſecutis, cibarius in caſa panis datus eſſet, nihil viſum eſt illo pane iucundius. Socra-
tem ferunt, cùm vſque ad veſperum contentius ambularet, quæſitúmque eſſet ex eo,
quare id faceret: reſpondiſſe, ſe, quo melius cœnaret, obſonare ambulando famem.
Quid? victum Lacedæmoniorum in Phiditiis nónne videmus? vbi cùm tyrannus cœ-
nauiſſet Dionyſius, negauit ſe iure illo nigro, quod cœnæ caput erat, delectatum. tum
is, qui illa coxerat, Minime mirum, inquit: condimenta enim defuerunt. Quæ tãdem,
71 inquit ille? Labor in venatu, ſudor, curſus ab Eurota, fames, ſitis: his enim rebus Lace-
dæmoniorum epulæ condiuntur. Atque hoc non ex hominũ more ſolùm, ſed etiam
ex beſtiis intelligi poteſt, quæ, vt quicquid obiectum eſt, quod modò à natura non ſit
alienum, eo contentæ non quærunt amplius. Ciuitates quædam vniuerſæ, more do-
ctæ, parſimonia delectantur, vt de Lacedæmoniis paulò antè diximus. Perſarum à Xe
nophõte victus exponitur: quos negat ad panem adhibere quicquam, præter naſtur-
tium. quanquam, ſi quædam etiam ſuauiora natura deſideret, quàm multa ex terra, ar
boribúſque gignũtur cũ copia facili, tum ſuauitate præſtãtia? adde ſiccitatẽ, quæ conſe
quitur hanc cõtinentiã in victu. adde integritatem valetudinis. confer ſudãtes, ructan
tes, refertos epulis, tanquam opimos boues: tum intelliges, qui voluptatem maximè
72 ſequantur, eos minime conſequi, iucunditatémque victus eſſe in deſiderio, non in ſa-
tietate. Timotheum, clarum hominem Athenis, & principem ciuitatis, ferunt, cùm
cœnauiſſet apud Platonẽ, eóque conuiuio admodum delectatus eſſet, vidiſſétque eũ
poſtridie, dixiſſe, Veſtræ quidẽ cœnæ nõ ſolũ in præſentia, ſed etiã poſtero die iucũdæ

ſunt. Quid, quòd ne mẽte quidẽ rectè vti poſſumus multo cibo & potione completi?
eſt præclara epiſtola Platonis ad Dionis propinquos, in qua ſcriptũ eſt his ferè verbis:
" Quò cùm veniſſem, vita illa beata, quæ ferebatur, plena Italicarũ, Siracuſanarúmque
" menſarũ, nullo modo mihi placuit, bis in die ſaturum fieri, nec vnquã pernoctare ſo-
" lũ, cæteráque, quæ comitãtur huic vitæ, in qua ſapiens nemo efficitur vnquã, modera-
" tus verò multò minus. Quæ enim natura tam mirabiliter temperari poteſt? Quo
modo igitur iucunda vita poteſt eſſe, à qua abſit prudentia, abſit moderatio? Ex quo 73
Sardanapali opulentiſſimi Syriæ regis error agnoſcitur, qui incidi iuſſit in buſto,

" Hæc habeo, quæ edi, quæque exſaturata libido
" Hauſit: at illa iacent multa, & præclara relicta.

Quid aliud, inquit Ariſtoteles, in bouis, non in regis ſepulchro inſcriberes? hæc habe-
re ſe mortuum dicit, quæ ne viuus quidem diutius habebat, quàm fruebatur. Cur igi-
tur diuitiæ deſiderentur? aut vbi paupertas beatos eſſe non ſinit? Signis, credò, tabulis,
ludis. Si quis eſt, qui his delectetur, nónne melius tenues homines fruuntur, quàm illi,
qui his abundant? eſt enim earum omnium rerum noſtra in vrbe ſumma in publico
copia. quæ qui priuati habent, nec tam multa, & rarò vident, cùm in ſua rura vene-
rint. quos tamen pungit aliquid, cùm illa vnde habeant, recordantur. Dies deficiet, ſi 74
velim paupertatis cauſam defendere: aperta enim res eſt, & quotidie nos ipſa natura
admonet, quàm paucis, quàm paruis rebus egeat, quàm vilibus. Num igitur ignobi-
litas, aut humilitas, aut etiam popularis offenſio ſapientem beatum eſſe prohibebit?
Vide, ne plus commendatio in vulgus, & hæc quæ expetitur gloria, moleſtiæ habeat,
quàm voluptatis. Leuiculus ſanè noſter Demoſthenes, qui illo ſuſurro delectari ſe di-
cebat aquam ferentis mulierculæ, vt mos in Græcia eſt, inſuſurrantíſque alteri, Hic eſt
ille Demoſthenes. quid hoc leuius? at quantus orator? ſed apud alios loqui videlicet
didicerat, non multùm ipſe ſecum. Intelligendum eſt igitur nec gloriam popularem
ipſam per ſe expetẽdam, nec ignobilitatem extimeſcendã. Veni Athenas, inquit De-
mocritus, neque me quiſquam ibi agnouit. cõſtantem hominem, & grauem, qui glo-
rietur, à gloria ſe abfuiſſe. An tibicines, iíque, qui fidibus vtuntur, ſuo, nõ multitudinis 75
arbitrio cãtus numeróſque moderãtur: vir ſapiens, multò arte maiore præditus, non
quid veriſſimum ſit, ſed quid velit vulgus, exquiret? an quicquam ſtultius, quàm quos
ſingulos ſicut operarios, barbaróſque contẽnas, eos aliquid putare eſſe vniuerſos? Ille
verò noſtras ambitiones, leuitatéſque contemnet, honoréſque populi, etiã vltrò dela-
tos, repudiabit: nos autẽ eos neſcimus, antequã pœnitere cœpit, contemnere. Eſt apud
Heraclitũ phyſicum de principe Epheſiorum Hermodoro: vniuerſos ait Epheſios eſſe
" morte mulctãdos, quòd, cùm ciuitate expellerent Hermodorũ, ita locuti ſunt, Nemo
" de nobis vnus excellat, ſed, ſi quis extiterit, alio in loco, & apud alios ſit. An hoc nõ ita
fit omni in populo? nónne omnẽ exuperãtiam virtutis oderunt? Quid? Ariſtides (ma-
lo enim Græcorum, quàm noſtra proferre) nónne ob eam cauſam expulſus eſt patria, 76
quòd præter modum iuſtus eſſet? quantis igitur moleſtiis vacant, qui nihil omnino
cum populo contrahũt! quid eſt enim dulcius ocio literato? iis dico literis, quibus in-
finitatẽ rerum atque naturæ, & in hoc ipſo mũdo cælum, terras, maria cognoſcimus.
Contempto igitur honore, contẽpta etiam pecunia, quid relinquitur, quod extime-
ſcendum ſit? Exilium, credo, quod in maximis malis ducitur. id ſi propter alienam, &
offenſam populi voluntatẽ malum eſt: quàm ſit ea contẽnenda, paulò antè dictũ eſt.
ſin abeſſe à patria miſerum eſt, plenæ miſerorũ prouinciæ ſunt: ex quibus admodum
pauci in patriam reuertuntur. At mulctãtur bonis exules. Quid tum? parúmne mul-
ta de toleranda paupertate dicuntur? Iam verò exilium, ſi rerum naturam, non igno-
miniam nominis quærimus, quantum demum à perpetua peregrinatione differt? in
qua ætates ſuas philoſophi nobiliſſimi conſumpſerunt, Xenocrates, Crãtor, Arceſilas, 77
Lacides, Ariſtoteles, Theophraſtus, Zeno, Cleanthes, Chryſippus, Antipater, Carnea-

des,Panætius,Clitomachus,Philo,Antiochus,Poſidonius: innumerabiles alii: qui ſe-
mel egreſſi,nunquã domum reuertere. At enim non ſine ignominia afficere poterit
ſapientẽ. de ſapiente enim eſt hæc omnis oratio, cui iure id accidere non poſſit: nam
iure exulantẽ conſolari nõ oportet. poſtremò ad omnes caſus facillima ratio eſt eorũ,
qui ad voluptatẽ ea referunt, quæ ſequũtur in vita, vt, quocũque hæc loco ſuppeditẽt,
ibi beatè queant viuere. Itaque ad omnẽ rationem Teucri vox accommodari poteſt,

Patria eſt, vbicunque eſt bene.

Socrates quidem cùm rogaretur, cuiatem ſe eſſe diceret, Mundanum, inquit: totius e-
78 nim mundi ſe incolã & ciuem arbitrabatur. Quid T. Albutius? nónne animo æquiſ-
ſimo Athenis exul philoſophabatur? cui tamen illud ipſum non accidiſſet, ſi in Rep.
quieſcens, Epicuri legibus paruiſſet. qui enim beatior Epicurus, quòd in patria viue-
bat, quàm Metrodorus, quòd Athenis? aut Plato Xenocratem vincebat, aut Polemo
Arceſilam, quo eſſet beatior? Quanti verò iſta ciuitas æſtimanda eſt, ex qua boni ſa-
pientéſque pelluntur. Demaratus quidem Tarquini Regis noſtri pater tyrãnum Cy-
pſellum quod ferre nõ poterat, fugit Tarquinos Corintho, & ibi ſuas fortunas conſti-
tuit, ac liberos procreauit. num ſtultè antepoſuit exilii libertatem domeſticæ ſeruitu-
ti? Iam verò motus animi, ſolicitudines, ægritudinéſque obliuione leniuntur, tradu-
ctis animis ad voluptatem. Non ſine cauſa igitur Epicurus auſus eſt dicere, ſemper in
pluribus bonis eſſe ſapientem, quia ſemper ſit in voluptatibus. ex quo effici putat ille,
79 quod quærimus, vt ſapiens ſemper beatus ſit. A. Etiámne, ſi ſenſibus carebit oculo-
rum, ſi aurium? M. Etiam: nam iſta ipſa contemnit. primùm enim, horribilis iſta cæ-
citas quibus tandem caret voluptatibus? cùm quidam etiam diſputent cæteras volu-
ptates in ipſis habitare ſenſibus: quæ autem aſpectu percipiãtur, ea non verſari in ocu-
lorum vlla iocunditate, vt ea, quæ guſtemus, olfaciamus, tractemus, audiamus, in ea
ipſa, vbi ſentimus, parte verſẽtur: in oculis tale nihil fit. Animus accipit quæ videmus.
animo autẽ multis modis, variíſque delectari licet, etiam ſi non adhibeatur aſpectus.
Loquor autem de docto homine & erudito, cui viuere eſt cogitare. ſapientis enim
cogitatio non fermè ad inueſtigãdum adhibet oculos aduocatos. etenim ſi nox non
adimit vitam beatam, cur dies nocti ſimilis adimat? nam illud Antipatri Cyrenaici
80 eſt quidem paulò obſcœnius, ſed non abſurda ſententia eſt: cuius cæcitatẽ cùm mu-
lierculæ lamentarentur, Quid agitis, inquit? an vobis nulla videtur voluptas eſſe no-
cturna? Appium quidem veterem illum, qui cæcus annos multos fuit, & ex magi-
ſtratibus, & ex rebus geſtis intelligimus in illo ſuo caſu nec priuato, nec publico mu-
neri defuiſſe. C. autem Druſi domum compleri conſultoribus ſolitam accepimus:
cùm, quorum res eſſet, ſua ipſi non videbãt, cæcũ adhibebant ducẽ. Pueris nobis Cn.
Aufidius prætorius, & in Senatu ſententiam dicebat, nec amicis deliberantibus dee-
rat, & Græcam ſcribebat hiſtoriam, & videbat ĩn literis. Diodotus Stoicus cæcus mul-
tos annos noſtræ domi vixit. is verò, quod credibile vix eſſet, cùm in philoſophia mul
tò etiam magis aſſiduè, quàm antea, verſaretur, & cum fidibus Pythagoreorum more
vteretur, cúmque ei libri noctes & dies legerentur, quibus in ſtudiis oculis non ege-
81 bat: tamen, quod ſine oculis fieri poſſe vix videtur, geometriæ munus tuebatur, verbis
præcipiens diſcentibus, vnde, quò, quámque lineam ſcriberent. Aſclepiadem ferunt
non ignobilem Eretricum philoſophum, cùm quidam quæreret quid ei cæcitas at-
tuliſſet, reſpondiſſe, vt puero vno eſſet comitatior. vt enim vel ſumma paupertas to-
lerabilis ſit, ſi liceat, quod quibuſdam Græcis, quotidie: ſic cæcitas ferri facilè poſſit, ſi
non deſint ſubſidia valetudinum. Democritus luminibus amiſſis alba ſcilicet & atra
diſcernere non poterat: at verò bona, mala, æqua, iniqua, honeſta, turpia, vtilia, inuti-
lia, magna, parua poterat: & ſine varietate colorum licebat viuere beatè, ſine notio-
ne rerum non licebat. atque hic vir impediri animi etiam aciẽ aſpectu oculorum arbi
trabatur: & cùm alii ſæpe, quod eſſet ante pedes, non viderẽt, ille infinitatem omnem

NN.ii.

peregrinabatur, vt nulla in extremitate conſiſteret. Traditum eſt etiam, Homerũ cæ- 12
cum fuiſſe: at eius picturam, non poëſim videmus. quæ regio, quæ ora, qui locus Græciæ, quæ ſpecies formæ, quæ pugna, quæ acies, quod remigium, qui motus hominum, qui ferarum non ita expictus eſt, vt, quæ ipſe non viderit, nos vt videremus effecerit? Quid ergo aut Homero ad delectationem animi, ac voluptatem, aut cuiquam docto defuiſſe vnquam arbitramur? aut, ni ita ſe res haberet, Anaxagoras, aut hic ipſe Democritus agros & patrimonia ſua reliquiſſent: huic diſcendi, quærendíque diuinæ delectationi toto ſe animo dedidiſſent? Itaque augurem Tyreſiam, quem ſapientem fingunt poëtæ, nunquam inducunt deplorãtem cæcitatem ſuam: at verò Polyphemum Homerus cùm immanem, ferúmque finxiſſet, cum ariete etiam colloquentem facit, eiúſque laudare fortunas, quòd, quà vellet, ingredi poſſet, & quæ vellet attingeret. Rectè hic quidẽ: nihilo enim erat ipſe Cyclops, quàm aries ille prudẽtior. In ſurditate ve- 13
rò quidnã eſt mali? erat ſurdaſter M. Craſſus: ſed aliud moleſtius, quòd male audiebat, etiam ſi, vt mihi videbatur, iniuria. Epicurei noſtri Græcè fari neſciunt, nec Græci Latinè: ergo hi in illorum, & illi in horum ſermone ſurdi: omnéſque id nos in iis linguis, quas non intelligimus, quæ ſunt innumerabiles, ſurdi profectò ſumus. At vocem citharœdi non audiunt: ne ſtridorem quidem ſerræ tum, cùm acuitur, aut grunitum, cùm iugulatur ſus: nec, cùm quieſcere volunt, fremitum murmurantis maris. & ſi cantus eos fortè delectant, primùm cogitare debent, antequam hi ſint inuenti, multos beatè vixiſſe ſapientes: deinde multò maiorem percipi poſſe legẽdis his, quàm audiendis voluptatem. tum, vt paulò antè cæcos ad aurium traducebamus voluptatem, ſic licet ſurdos ad oculorum: etenim qui ſecum loqui poterit, ſermonem alterius non requiret. Congerantur in vnum omnia: vt idem oculis & auribus captus ſit: pre- 14
matur etiam doloribus acerrimis corporis: qui primùm per ſe ipſi plerunque conficiunt hominẽ: ſin fortè longinquitate producti, vehementius tamen torquent, quàm vt cauſa ſit cur ferantur, quid eſt tandem dii boni, quod laboremus? portus enim præſto eſt, quoniam mors ibidem eſt, æternum nihil ſentienti receptaculum. Theodorus Lyſimacho mortem minitanti, Magnum verò, inquit, effeciſti, ſi Cantharidis vim conſecutus es. Paulus Perſæ deprecanti ne in triumpho duceretur, In tua id, inquit, poteſtate eſt. Multa primo die, cùm de ipſa morte quæreremus, non pauca etiam poſtero, cùm ageretur de dolore, ſunt dicta de morte: quæ qui recordetur, haud ſanè periculũ eſt, ne non mortẽ aut optandam, aut certè non timendam putet. mihi quidem in vita ſeruanda videtur illa lex, quæ in Græcorum conuiuiis obtinetur: Aut bibat, inquit, aut abeat: & rectè. aut enim fruatur aliquis pariter cum aliis voluptate potandi: aut, ne ſo- 15
brius in violentiam vinolẽtorum incidat, antè diſcedat. ſic iniurias fortunæ, quas ferre nequeas, defugiendo relinquas. Hæc eadem, quæ Epicurus, totidem verbis dicit & Hieronymus. Quòd ſi iis philoſophis, quorum ea ſententia eſt, vt virtus per ſe ipſa nihil valeat, omne, quod honeſtum nos, & laudabile eſſe dicimus, id illi caſſum quiddã, & inanis vocis ſono decoratum eſſe dicant, & tamen ſemper beatum eſſe cenſent ſapientem: quid tandem à Socrate & Platone, perfectíſque philoſophis faciendum putes? quorum alii tantam præſtantiam in bonis animi eſſe dicunt, vt ab his corporis, & externa obſcurentur. Alii autẽ hæc ne bona quidem ducunt, in animo reponunt omnia. quorum controuerſiam ſolebat tanquam honorarius arbiter iudicare Carneades. nã cùm, quæcunque bona Peripateticis, eadẽ Stoicis commoda viderentur, neque tamẽ Peripatetici plus tribuerẽt diuitiis, bonæ valetudini, cæteríſque rebus generis eiuſ- 16
dẽ, quàm Stoici: cùm ea re, non verbis ponderarẽtur, cauſam eſſe diſſidendi negabat. Quare hunc locum cæterarũ diſciplinarum philoſophi quẽadmodum obtinere poſſint, ipſi viderint. mihi tamen gratũ eſt, quod de ſapientium perpetua bene viuendi facultate dignum quiddã philoſophorum voce profitentur. Sed quoniã mane eſt eundũ, has quinque dierũ diſputationes memoria cõprehendamus. Equidẽ me etiã con-

ſcripturum arbitror. vbi enim melius vti poſſumus hoc, cuicuimodi eſt, ocio? ad Brutúmque noſtrum hos libros alteros quinque mittemus: à quo non modò impulſi ſumus ad philoſophicas ſcriptiones, verùm etiam laceſſiti: in quo quãtum cæteris profuturi ſumus, non facilè dixerimus: noſtris quidem acerbiſſimis doloribus, variíſque, & vndique circunfuſis moleſtiis alia nulla potuit inueniri leuatio.

M. TVLLII CICERONIS DE NATVRA DEORVM AD MARCVM BRVTVM LIBER I.

1 CVM multæ res in philoſophia nequaquã ſatis adhuc explicatæ ſunt,
tum perdifficilis Brute, quod tu minimè ignoras, & perobſcura quæ-
ſtio eſt de natura deorum: quæ & ad agnitionem animi pulcherrima
eſt, & ad moderãdam religionem neceſſaria. De qua tam variæ ſunt
doctiſſimorum hominum, támque diſcrepantes ſententiæ, vt ma-
gno argumento eſſe debeat, cauſam, id eſt principium philoſophiæ,
eſſe ſcientiam: prudentérque Academicos à rebus incertis aſſenſionem cohibuiſſe.
Quid eſt enim temeritate ſortius? aut quid tam temerarium, támque indignum ſa-
piẽtis grauitate atque conſtãtia, quàm aut falſum ſentire, aut quod non ſatis exploratè
perceptum ſit & cognitum, ſine vlla dubitatione defendere? Velut in hac quæſtione
2 plerique, quod maximè veriſimile eſt, & quò omnes duce natura vehimur, deos eſſe
dixerunt. dubitare ſe Protagoras: nullos eſſe omnino Diagoras Melius & Theodorus
Cyrenaicus putauerunt. Qui verò deos eſſe dixerunt, tanta ſunt in varietate ac diſſen-
ſione conſtituti, vt eorum moleſtum ſit annumerare ſententias. Nam & de figuris
deorum, & de locis atque ſedibus, & actione vitæ multa dicuntur: déque his ſum-
ma philoſophorum diſſenſione certatur. Quod verò maximè rem, cauſámque con-
tinet, eſt vtrum nihil agant, nihil moliantur, an ab omni curatione & adminiſtratio-
ne rerum vacent: an contrà ab his & à principio omnia facta & conſtituta ſint, & ad
infinitum tempus regantur atque moueantur. In primíſque magna diſſenſio eſt: eá-
que niſi diiudicatur, in ſummo errore neceſſe eſt homines, atque in maximarum re-
3 rum ignoratione verſari. Sunt enim philoſophi, & fuerũt, qui omnino nullam habere
cenſerent humanarum rerum procurationem deos. quorum ſi vera ſentẽtia eſt, quæ
poteſt eſſe pietas? quæ ſanctitas? quæ religio? Hæc enim omnia purè ac caſtè tribuen-
da deorum numini ita ſunt, ſi animaduertuntur ab his, & ſi eſt aliquid à diis immor-
talibus hominum generi tributum. ſin autem dii neque poſſunt nos iuuare, nec vo-
lunt, nec curant omnino, nec quid agamus animaduertunt, nec eſt quod ab his ad ho
minum vitam permanare poſſit: quid eſt, quod vllos diis immortalibus cultus, hono-
res, preces adhibeamus? In ſpecie autem fictæ ſimulationis, ſicut reliquæ virtutes, ita
pietas ineſſe non poteſt, cum qua ſimul & ſanctitatẽ & religionẽ tolli neceſſe eſt: qui-
bus ſublatis, perturbatio vitæ ſequitur, & magna confuſio. Atque haud ſcio, an pietate
aduerſus deos ſublata, fides etiam, & ſocietas humani generis, & vna excellentiſſima
4 virtus iuſtitia tollatur. Sunt autem alii philoſophi, & hi quidem magni atque nobiles,
qui deorum mente atque ratione omnem mundum adminiſtrari & regi cenſeant:
neque verò id ſolùm, ſed etiam ab iiſdem vitæ hominum conſuli & prouideri. nam
& fruges & reliqua, quæ terra pariat, & tempeſtates, ac temporum varietates, cæliſque
mutationes, quibus omnia, quæ terra gignat, maturata pubeſcãt, à diis immortalibus
tribui generi humano putant: multáque, quæ dicẽtur in his libris, colligunt: quæ talia
ſunt, vt ea ipſa dii immortales ad vſum hominũ fabricati penè videãtur. Contra quos
Carneades ita multa diſſeruit, vt excitaret homines non ſocordes ad veri inueſtigandi
cupiditatem. Res enim nulla eſt, de qua tãtopere non ſolùm indocti, ſed etiam docti
diſſentiant. quorum opiniones cùm tam variæ ſint, támque inter ſe diſſidentes: alte-
rum fieri profectò poteſt, vt earũ nulla: alterum certè non poteſt, vt plus vna vera ſit.

Qua quidẽ in cauſa & beneuolos obiurgatores placare, & inuidos vituperatores con- 5
ſutare poſſumus, vt alteros reprehendiſſe pœniteat, alteri ſe didiciſſe gaudeant. nã qui
admonent amicè docendi ſunt: qui inimicè inſectantur, repellẽdi. Multum autẽ flu-
xiſſe video de libris noſtris, quos complures breui tempore edidimus, variúmque ſer-
monem, partim admirantium, vnde hoc philoſophãdi nobis ſubitò ſtudium extitiſ-
ſet: partim, quid quaque de re certi haberemus, ſcire cupientium. Multis etiã ſenſi mi-
rabile videri, eam nobis potiſſimum probatã eſſe philoſophiam, quæ lucem eriperet,
& quaſi noctẽ quandam rebus offunderet: deſertǽque diſciplinæ, & iampridem reli-
ctæ patrocinium nec opinatum à nobis eſſe ſuſceptum. Nos autem nec ſubitò cœpi-
mus philoſophari, nec mediocrẽ à primo tempore ætatis in eo ſtudii operã, curám-
que conſumpſimus: &, cùm minimè videbamur, tum maximè philoſophabamur. 6
quod & orationes declarant refertæ philoſophorum ſententiis: & doctiſſimorum ho
minũ familiaritates, quibus ſemper domus noſtra floruit: & principes illi Diodotus,
Philo, Antiochus, Poſidonius, à quibus inſtituti ſumus. Et ſi omnia philoſophiæ præ-
cepta referuntur ad vitam, arbitramur nos & publicis, & priuatis in rebus ea præſtitiſ-
ſe, quæ ratio & doctrina præſcripſerit. ſin autem quis requirit, quæ cauſa nos impule-
rit, vt hæc tam ſerò literis mandaremus, nihil eſt, quod expedire tam facilè poſſimus.
Nam cùm otio langueremus, & is eſſet Reip. ſtatus, vt eam vnius conſilio atque cura
gubernari neceſſe eſſet: primùm ipſius Reipub. cauſa philoſophiam noſtris homini-
bus explicandam putaui, magni exiſtimans intereſſe ad decus & laudem ciuitatis res
tam graues, támque præclaras Latinis etiam literis contineri. Eóque me minus inſti- 7
tuti mei pœniteret, quòd facilè ſentio, quàm multorum non modo diſcendi, ſed e-
tiam ſcribendi ſtudia cõmouerim. Complureis enim Græcis inſtitutionibus eruditi,
ea quæ didicerant, cum ciuibus ſuis communicare non poterãt, quòd illa quæ à Græ-
cis accepiſſent, Latinè dici poſſe diffiderent. Quo in genere tantũ profeciſſe videmur,
vt à Græcis ne verborum quidem copia vinceremur. Hortata eſt etiam, vt me ad hæc
conferrem, animi ægritudo, fortunæ magna & graui commota iniuria: cuius ſi ma-
iorem aliquam leuationẽ reperire potuiſſem, non ad hanc potiſſimum confugiſſem.
ea verò ipſa nulla ratione melius frui potui, quàm ſi me non modò ad legẽdos libros,
ſed etiam ad totam philoſophiam pertractandam dediſſem. Omnes autem eius par-
tes, atque omnia membra tum facillimè noſcuntur, cùm totæ quæſtiones ſcribendo
explicantur. Eſt enim admirabilis quædam continuatio, ſeriéſque rerum, vt alia ex a- 8
lia nexa, & omnes inter ſe aptæ colligatǽque videantur. Qui autem requirunt, quid
quaque de re ipſi ſentiamus, curioſius id faciunt quàm neceſſe eſt. non enim tam au-
ctoritatis in diſputando, quàm rationis momenta quærenda ſunt. Quinetiam obeſt
plerunque iis, qui diſcere volunt, auctoritas eorum, qui ſe docere profitentur. Deſi-
nunt enim ſuum iudicium adhibere: id habent ratum, quod ab eo quem probant, iu-
dicatum vidẽt. Nec verò probare ſoleo id quod de Pythagoricis accepimus, quos fe-
runt, ſiquid affirmarent in diſputando, cùm ex iis quæreretur, quare ita eſſet, reſponde-
re ſolitos, Ipſe dixit. Ipſe autem, erat Pythagoras. tantum opinio præiudicata poterat,
vt etiam ſine ratione valeret auctoritas. Qui autem mirantur nos hanc potiſſimum
diſciplinam ſecutos, his quatuor Academicis libris ſatis reſponſum videtur. Nec verò 9
deſertarum, relictarúmque rerum patrocinium ſuſcepimus: non enim hominum in-
teritu ſententiæ quoque occidunt, ſed lucem auctoris fortaſſe deſiderant: vt hæc in
philoſophia ratio contra omnia diſſerendi, nullámque rem apertè iudicandi, profe-
cta à Socrate, repetita ab Arceſila, confirmata à Carneade, vſque ad noſtram viguit æ-
tatem: quam nunc propemodum orbam eſſe in ipſa Græcia intelligo. Quod non A-
cademiæ vitio, ſed tarditate hominũ arbitror contigiſſe. Nã ſi ſingulas diſciplinas per-
cipere magnũ eſt, quãto maius omnes: quod facere iis neceſſe eſt, quibus propoſitum
eſt, veri reperiẽdi cauſa, & cõtra omnes philoſophos, & pro omnibus dicere. Cuius rei

tantæ, tamque difficilis facultatē conſecutum eſſe me non profiteor, ſecurum eſſe præ me fero. Nec tamē fieri poteſt, vt qui hac ratione philoſophentur, ii nihil habeāt quod ſequantur. Dictū eſt hac de re alio loco diligentius: ſed quia nimis indociles quidam, tardíque ſunt, admonēdi videntur ſæpius. Nō enim ſumus ii, quibus nihil verum eſſe videatur, ſed ii, qui omnibus veris falſa quædā adiuncta eſſe dicamus, tāta ſimilitudine, vt in iis nulla inſit certa iudicandi & aſſentiendi nota. Ex quo exſtitit & illud, multa eſſe probabilia: quæ quanquam non perciperentur, tamen quia viſum haberent quendam inſignem & illuſtrem, his ſapientis vita regeretur. Sed iam, vt omni me inuidia liberem, ponam in medio ſentētias philoſophorum de natura deorum. Quo quidem loco conuocandi omnes videntur, qui, quæ ſit earum vera, iudicent. Tum demū mihi procax Academia videbitur, ſi aut conſenſerint omnes, aut erit inuentus aliquis, qui quid verum ſit, inuenerit. Itaque mihi libet exclamare, vt Statius in Synephebis:

Prò deum, popularium omnium adoleſcentium
Clamo, poſtulo, obſecro, oro, ploro, atque imploro fidem.

non leuiſſima de re, vt quæritur ille fieri in ciuitate facinora capitalia,

Ab amico amante argentum accipere meretrix non vult:

ſed vt adſint, cognoſcant, animaduertāt quid de religione, pietate, ſanctitate, cerimoniis, fide, iureiurando, quid de templis, delubris, ſacrificiíſque ſolennibus, quid de ipſis auſpiciis, quibus nos præſumus, exiſtimandum ſit. hæc enim omnia ad hanc de diis immortalibus quæſtionem referenda ſunt. Profectò eos ipſos, qui ſe aliquid certi habere arbitrantur, addubitare coget doctiſſimorum hominum de maxima re tanta diſſenſio. quod cum ſæpe aliàs, tum maximè animaduerti, cùm apud C. Cottam familiarem meum accuratè ſanè, & diligenter de diis immortalibus diſputatum ſit.

Nam cum feriis Latinis ad eum ipſius rogatu acceſſitúque veniſſem, offendi eum ſedentem in exhedra, & cum C. Velleio Senatore diſputantem, ad quem tum Epicuri primas ex noſtris hominibus deferebant. Aderat etiam Q. Lucilius Balbus, qui tantos progreſſus habebat in Stoicis, vt cùm excellentibus in eo genere Græcis compararetur. Tum vt me Cotta vidit, Peropportunè, inquit, venis: oritur enim mihi magna de re altercatio cum Velleio, cui pro tuo ſtudio nō eſt alienum te intereſſe. Atqui mihi quoque videor, inquā, veniſſe, vt dicis, opportunè: tres enim trium diſciplinarum principes conueniſtis. M. enim Piſo ſi adeſſet, nullius philoſophiæ, earum quidem quæ in honore ſunt, vacaret locus. Tum Cotta, ſi, inquit, liber Antiochi noſtri, qui ab eo nuper ad hunc Balbum miſſus eſt, vera loquitur, nihil eſt, quod Piſonem familiarem tuum deſideres. Antiocho enim Stoici cùm Peripateticis re conſentire videntur, verbis diſcrepare. quo de libro velim ſcire Balbe quid ſentias.

Egóne? inquit ille. miror Antiochum hominem in primis acutum non vidiſſe, intereſſe plurimùm inter Stoicos, qui honeſta à commodis non nomine, ſed genere toto diſiungerent: & Peripateticos, qui honeſta commiſcerent commodis: vt ea inter ſe magnitudine, & quaſi gradibus, non genere differrēt. hæc enim eſt non verborum parua, ſed rerum permagna diſſenſio. Verùm hæc aliàs. nunc quod cœpimus, ſi videtur. Mihi verò, inquit Cotta, videtur. ſed vt hic, qui interuenit me intuēs, ne ignoret quæ res agatur, de natura agebamus deorum. quæ cùm mihi videretur perobſcura, vt ſemper videri ſolet, Epicuri ex Velleio ſciſcitabar ſententiam. Quamobrem, inquit, Vellei, niſi moleſtum eſt, repete quæ cœperas. Repetam verò: quanquam non mihi, ſed tibi hic venit adiutor. ambo enim, inquit arridens, ab eodem Philone nihil ſcire didiciſtis. Tum ego, Quid didicerimus, Cotta viderit: tu autē nolo exiſtimes me adiutorē huic veniſſe, ſed auditorem, & quidem æquum, libero iudicio, nulla eiuſmodi aſtrictum neceſſitate, vt mihi velim nolim, ſit certa quædam tuenda ſentētia. Tum Velleius fidenter ſanè, vt ſolēt iſti, nihil tam verens, quàm ne dubitare aliqua de re videretur, tanquā modò ex deorum concilio, & ex Epicuri intermundiis deſcendiſſet:

Audite, inquit, non commentitias, futiléſque ſententias, non opificem, ædificatorem-que mũdi Platonis de Timæo deum: nec anum fatidicam Stoicorum πρόνοιαν, quam Latinè licet prouidẽtiam dicere: neque verò mundum ipſum animo & ſenſibus prædi-tum, rotundum, ardentem, volubilem deum, portenta & miracula non diſſerentium philoſophorum, ſed ſomniantium. Quibus enim oculis intueri potuit veſter Plato fabricam illam tanti operis, qua conſtrui à deo, atque ædificari mundum facit? quæ molitio, quæ ferramẽta, qui vectes, quæ machinæ, qui miniſtri tanti muneris fuerunt? Quemadmodum autem obedire & parêre voluntati architecti, aër, ignis, aqua, terra potuerunt? Vnde verò ortæ illæ quinque formæ, ex quibus reliquæ formantur, aptè cadentes ad animum efficiendum, pariendóſque ſenſus? Longum eſt ire ad omnia, quæ talia ſunt, vt optata magis, quàm inuenta videantur. Sed illa palmaris quidem; quòd, qui non modò natum mundum introduxerit, ſed etiam manu penè factum, is eum dixerit fore ſempiternum: hunc cenſes primis, vt dicitur, labris guſtaſſe phyſiologiam, qui quicquam quod ortum ſit, putet æternum eſſe poſſe? Quæ eſt enim coagmentatio non diſſolubilis? aut quid eſt, cuius principium aliquod ſit, nihil ſit extremum? Pronœa verò ſi veſtra eſt Lucili, eadem requiro quæ paulò antè, miniſtros, machinas, omnem totius orbis deſignationem atque apparatum. ſin alia eſt, cur mortalem fecerit mũdum, non, quemadmodum Platonicus deus, ſempiternum. Ab vtroque autẽ ſciſcitor, cur mundi ædificatores repentè extiterint, innumerabilia ante ſecula dormierint. Non enim, ſi mundus nullus erat, ſecula non erant. ſecula nunc dico, non ea, quæ dierum noctiumque numero annuis curſibus conficiuntur: nàm fateor ea ſine mundi conuerſione effici non potuiſſe: ſed fuit quædam ab infinito tempore æternitas, quam nulla temporum circunſcriptio metiebatur ſpatio: tamen qualis ea fuerit, intelligi non poteſt: quod ne in cogitationem quidem cadit, vt fuerit tempus aliquod, nullum cùm tempus eſſet. Iſto igitur tam immenſo ſpatio quæro Balbe cur Pronœa veſtra ceſſauerit. laborémne fugiebat? At iſte nec attingit deum, nec erat vllus, cùm omnes naturæ numini diuino, cælum, ignes, terræ, maria parêrẽt. Quid autem erat, quod concupiſceret deus mundum ſignis & luminibus tanquã Aedilis ornare? ſi vt deus ipſe melius habitaret: antea videlicet tempore infinito in tenebris tanquam in gurguſtio habitauerat: pòſt autem varietaténe eum delectari putamus, qua cælũ & terras exornatas videmus? Quæ iſta poteſt eſſe oblectatio deo? quæ ſi eſſet, non ea tandiu carere potuiſſet. An hæc, vt ferè dicitis, hominum cauſa à deo conſtituta ſunt? ſapientũmne? propter paucos ergo tanta eſt facta rerum molitio. an ſtultorum? at primùm cauſa non fuit, cur de improbis bene mereretur: deinde quid eſt aſſecutus, cùm omnes ſtulti ſint ſine dubio miſerrimi, maximè quòd ſtulti ſunt? Miſerius enim ſtultitia quid poſſumus dicere? deinde quòd ita multa ſunt incommoda in vita, vt ea ſapientes commodorum compenſatione leniant, ſtulti nec vitare venientia poſſint, nec ferre præſentia. Qui verò mundum ipſum animantem ſapientémque eſſe dixerunt, nullo modo viderunt animi naturam, intelligentes in quam figuram cadere poſſet: de quo dicam paulò pòſt. Nũc autem hactenus admirabor eorum tarditatem, qui animantem, immortalem, & eundem beatum & rotundum eſſe velint, quòd ea forma vllam neget eſſe pulchriorẽ Plato. At mihi vel cylindri, vel quadrati, vel coni, vel pyramidis videtur eſſe formoſior. Quæ verò vita tribuitur iſti rotundo deo? nempe vt ea celeritate contorqueatur, cui par nulla ne cogitari quidem poſſit. in qua non video vbinam mẽs conſtans & vita beata poſſit inſiſtere: quódque in noſtro corpore ſi minima ex parte ſignificetur, moleſtum ſit, cur hoc idem non habeatur moleſtum in deo? Terra enim profectò, quoniam pars mundi eſt, pars eſt etiam dei. atqui terræ maximas regiones inhabitabiles atque incultas videmus, quòd pars earũ appulſu ſolis exarſerit, pars obriguerit niue, pruináque, longinquo ſolis abſceſſu. quæ, ſi mundus eſt deus, quoniam partes mundi ſunt, dei membra partim ardentia, partim refrigera-

ta dicenda ſunt. Atque hæc quidem veſtra Lucili.qualia verò ſint, ab vltimo repetam ſuperiorum. Thales enim Mileſius, qui primus de talibus rebus quæſiuit, aquam dixit eſſe initium rerum: deum autem eam mentem, quæ ex aqua cũcta fingeret. Si dii poſſunt eſſe ſine ſenſu & mente,cur aquæ adiunxit, ſi ipſa mens conſtare poteſt vacãs corpore? Anaximandri autem opinio eſt natiuos eſſe deos, longis interuallis orientes,occidentéſque,eóſque innumerabiles eſſe mũdos.ſed nos deum niſi ſempiternum intelligere qui poſſumus? Pòſt Anaximenes aëra deum ſtatuit,eúmque gigni, eſſeque immẽſum,& infinitum,& ſemper in motu:quaſi aut aër ſine vlla forma deus eſſe poſſit,cùm præſertim deum nõ modò aliqua, ſed pulcherrima ſpecie eſſe deceat:aut non omne, quod ortum ſit,mortalitas cõſequatur. Inde Anaxagoras, qui accepit ab Anaximene diſciplinam, primus omnium rerum deſcriptionem & modum mentis infinitæ vi ac ratione deſignari & confici voluit. in quo non vidit, neque motum ſenſui coniunctum & continentem in infinito vllum eſſe poſſe,neque ſenſum omnino,quo non ipſa natura pulſa ſentiret. Deinde ſi mentem iſtam quaſi animal aliquod eſſe voluit,erit aliquid interius, ex quo illud animal nominetur. Quid autem interius mẽte? Cingitur igitur corpore externo. Quod quoniã non placet, aperta ſimpléxque mens nulla re adiuncta, quæ ſentire poſſit, fugere intelligentiæ noſtræ vim & notionem videtur. Crotoniates autem Alcmeo, qui ſoli & lunæ, reliquíſque ſideribus, animóque præterea diuinitatem dedit, non ſenſit ſeſe mortalibus rebus immortalitatem dare. Nam Pythagoras,qui cenſuit animum eſſe per naturam rerum omnem intentum & commeantem,ex quo noſtri animi carperentur, non vidit diſtractione humanorum animorũ diſcerpi & dilacerari deum: & cùm miſeri animi eſſent,quod pleriſque contingeret, tum dei partem eſſe miſeram: quod fieri non poteſt. Cur autem quicquam ignoraret animus hominis, ſi eſſet deus? quomodo porrò deus iſte,ſi nihil eſſet niſi animus, aut infixus aut infuſus eſſet in mũdo? Tum Xenophanes,qui mente adiunctã omne præterea quod eſſet infinitum, deum voluit eſſe, de ipſa mente ita reprehenditur,vt cæteri:de infinitate autem vehemẽtius,in qua nihil,neque ſentiens,neque coniunctum eſſe poteſt. Nam Parmenides commentitium quiddam coronæ ſimilitudine efficit: Stephanem appellat, continentem ardore lucis orbem, qui cingit cælum, quem appellat deum,in quo neque figuram diuinam,neque ſenſum quiſquam ſuſpicari poteſt.Multa eiuſdem monſtra,quippe qui bellum,qui diſcordiam,qui cupiditatem, cæteráque generis eiuſdẽ ad deum reuocat:quæ vel morbo,vel ſomno,vel obliuione, vel vetuſtate delentur. eadémque de ſideribus: quæ reprehenſa iam in alio,in hoc omittantur.Empedocles autem multa alia peccans,in deorum opinione turpiſſimè labitur.Quatuor enim naturas,ex quibus omnia conſtare vult,diuinas eſſe cenſet:quas & naſci & extingui perſpicuũ eſt,& ſenſu omni carere. Nec verò Protagoras, qui ſeſe negat omnino de diis habere quod liqueat,ſint,nõ ſint,quales ue ſint,quicquã videtur de natura deorum ſuſpicari. Quid Democritus,qui tum imagines,earúmque circuitus in deorum numero refert,tum illam naturam quæ imagines fundat ac mittat,tum ſciẽtiam, intelligẽtiámque noſtram, nónne in maximo errore verſatur? cùm idem omnino,quia nihil ſemper ſuo ſtatu maneat,neget eſſe quicquã ſempiternum, nónne deum ita tollit omnino,vt nullam opinionem eius reliquam faciat? Quid aër, quo Diogenes Apolloniates vtitur deo, quem ſenſum habere poteſt, aut quam formam dei? Iam de Platonis inconſtantia longum eſt dicere: qui in Timæo, patrem huius mundi nominari negat poſſe: in legum autem libris, quid ſit omnino deus,inquiri oportere non cẽſet. Quod verò ſine corpore vllo deum vult eſſe, vt Græci dicũt ἀσώματον:id quale eſſe poſſit,intelligi non poteſt.careat enim ſenſu neceſſe eſt, careat prudentia, careat voluptate: quæ omnia vnà cum deorum notione cõprehendimus. Idem & in Timæo dicit,& in legibus,& mundũ deum eſſe, & cælũ, & aſtra,& terram, & animos,& eos quos maiorũ inſtitutis accepimus: quæ & per ſe ſunt falſa perſpicuè,

& inter ſeſe vehementer repugnantia. Atque etiam Xenophon paucioribus verbis 14
eadem ferè peccat. facit enim in iis, quæ à Socrate dicta retulit, Socratem diſputantem formam dei quæri non oportere, eundémque & ſolem, & animum deum dicere, & modò vnum, tum autem plures deos: quæ ſunt iiſdem in erratis ferè, quibus ea quæ de Platone dicimus. Atque etiam Antiſthenes in eo libro qui phyſicus inſcribitur, populares deos multos, naturalem vnum eſſe dicẽs, tollit vim & naturam deorum. Nec multò ſecus Speuſippus Platonem auunculum ſubſequens, & vim quandam dicens, qua omnia regantur, eámque animalem, euellere ex animis conatur cognitionẽ deorum. Ariſtoteles quoque in tertio de philoſophia libro multa turbat, à magiſtro Platone vno diſſentiẽs: modò enim mẽti tribuit omnẽ diuinitatẽ: modò mũdum ipſum deum dicit eſſe: modò quendam alium præficit mundo: eíque eas partes tribuit, vt replicatione mundi quadam motum regat atque tueatur: tum cæli ardorem deum di- 15
cit eſſe, non intelligens cælũ mundi eſſe partem, quem alio loco ipſe deſignarit deum. Quomodo autẽ cæli diuinus ille ſenſus in celeritate tanta conſeruari poteſt? vbi deinde illi tot dii, ſi numeramus etiam cælum deum? Cùm autem ſine corpore idem vult eſſe deum, omni illum ſenſu priuat & prudentia. Quo porrò modò mundus moueri poteſt carens corpore? aut quomodo ſemper ſe mouens eſſe quietus & beatus poteſt? Nec verò eius condiſcipulus Xenocrates in hoc genere prudentior: in cuius libris qui ſunt de natura deorum, nulla ſpecies diuina deſcribitur. deos enim octo eſſe dicit: quinque eos, qui in ſtellis vagis nominãtur: vnũ, qui ex omnibus ſideribus, quæ infixa cælo ſunt, ex diſperſis quaſi membris ſimplex ſit putandus deus: ſeptimum ſolem adiũgit, octauámque lunam: qui quo ſenſu beati eſſe poſſint, intelligi non poteſt. Ex eadem Platonis ſchola Ponticus Heraclides puerilibus fabulis refercit libros: & ta- 16
men modò mundum, tum mentem diuinam eſſe putat, errantibus etiam ſtellis diuinitatem tribui: ſenſúque deum priuat, & eius formam mutabilem eſſe vult: eodémque libro rurſus terram & cælum refert in deos. Nec verò Theophraſti inconſtantia ferenda eſt: modò enim menti diuinum tribuit principatum, modò cælo, tum autem ſignis, ſideribúſque cæleſtibus. Nec audiendus eius auditor Strato, is qui phyſicus appellatur, qui omnem vim diuinam in natura ſitam eſſe cẽſet, quæ cauſas gignẽdi, augendi, minuendíue habeat, ſed careat omni ſenſu & figura. Zeno autem (vt iam ad veſtros Balbe veniam) naturalem legem diuinam eſſe cenſet, eámque vim obtinere recta imperantem, prohibentémque contraria. quam legem quomodo efficiat animantem, intelligere non poſſumus. deum autem animantem certè volumus eſſe. Atque hic idem alio loco æthera deum dicit eſſe, ſi intelligi poteſt nihil ſentiens deus, 17
qui nunquam nobis occurrit neque in precibus, neque in optatis, neque in votis. aliis autem libris rationem quãdam per omnem pertinẽtem naturam, vt diuinã eſſe affectam putat. idem aſtris hoc idem tribuit, tum annis, mẽſibus, annorúmque mutationibus. Cùm verò Heſiodi theogoniã interpretatur, tollit omnino vſitatas, perceptáſque cognitiones deorum. neque enim Iouem, neque Iunonem, neque Veſtam, neque quẽquam, qui ita appelletur, in deorũ habet numero, ſed rebus inanimatis atque mutis per quandam ſignificationem hæc docet tributa nomina. Cuius diſcipuli Ariſtonis non minus magno in errore ſententia eſt: qui neque formam dei intelligi poſſe cenſeat, neque in diis ſenſum eſſe dicat, dubitétque omnino deus animans necne ſit. Cleãthes autẽ, qui Zenonẽ audiuit vnà cum eo quem proximè nominaui, tum ipſum 18
mundũ deum dicit eſſe: tum totius naturæ mẽti, atque animo hoc nomẽ tribuit, tum vltimum & altiſſimũ, atque vndique circũfuſum, & extremũ, omnia cingẽtem atque cõplexum ardorem, qui æther nominetur, certiſſimum deum iudicat. idem quaſi deliras in iis libris, quos ſcripſit cõtra voluptatẽ, tum fingit formam quãdam & ſpeciem deorum, tum diuinitatẽ omnem tribuit aſtris, tum nihil ratione cẽſet eſſe diuinius. Ita fit, vt deus ille, quẽ mẽte noſcimus, atque in animi notione tanquã in veſtigio vo-

lumus reponere, nuſquã prorſus appareat. Ar Perſeus eiuſdem Zenonis auditor, eos
dicit eſſe habitos deos, à quibus magna vtilitas ad vitæ cultum eſſet inuenta, ipſáſque
res vtiles, & ſalutares deorum eſſe vocabulis nuncupatas: vt ne hoc quidem diceret, il-
29 la inuẽta eſſe deorum, ſed ipſa diuina. Quo quid abſurdius, quàm aut res ſordidas, at-
que deformes deorum honore afficere, aut homines iam morte deletos reponere in
deos, quorum omnis cultus eſſet futurus in luctu? Iã verò Chryſippus, qui Stoicorum
ſomniorum vaſerrimus habetur interpres, magnam turbam congregat ignotorum
deorum, atque ita ignotorum, vt eos ne coniectura quidem informare poſſimus, cùm
mens noſtra quiduis videatur cogitatione poſſe depingere. Ait enim vim diuinam in
ratione eſſe poſitã, & vniuerſæ naturæ animo, atque mente: ipſúmque mũdum deum
dicit eſſe, & eius animi fuſionem vniuerſam: tum eius ipſius principatum, qui in mẽte
& ratione verſetur, communémque rerum naturam vniuerſa atque omnia continé-
rem, tum fatalem vmbrã, & neceſſitatem rerum futurarum. ignem præterea, & eum
30 quem antea dixi, æthera: tum ea quæ natura fluerent atque manarent, vt aquã, & ter-
ram, & aëra, ſolem, lunam, ſidera, vniuerſitatémque rerum, qua omnia continerentur:
atque homines etiam eos qui immortalitatem eſſent conſecuti. Idémque diſputat, æ-
thera eſſe eum, quem homines Iouem appellarẽt: quíque aër per maria manaret, eum
eſſe Neprunum: terram, eam quæ Ceres diceretur: ſimilíque ratione perſequitur vo-
cabula reliquorum deorum. Idémque eriam legis perpetuæ & æternæ vim, quæ quaſi
dux vitæ, & magiſtra officiorum ſit, Iouem dicit eſſe: eádémque ſaralem neceſſitatem
appellat, ſempiternam rerum futurarum veritatem: quorum nihil rale eſt, vt in eo vis
diuina ineſſe videatur. Et hæc quidem in primo libro de Natura deorum. In ſecundo
autẽ vult Orphei, Muſæi, Heſiodi, Homeríque ſabellas accommodare ad ea, quæ ipſe
primo libro de diis immortalibus dixerit: vt etiam veterrimi poëtæ, qui hæc ne ſuſpi-
31 cati quidem ſint, Stoici fuiſſe videantur. Quem Diogenes Babylonius conſequens in
eo libro, qui inſcribitur de Minerua, partum Iouis, ortúmque virginis ad phyſiologiã
traducens diſiungit à fabula. Expoſui ferè non philoſophorum iudicia, ſed delirã-
tium ſomnia. Nec enim multo abſurdiora ſunr ea, quæ poëtarum vocibus fuſa, ipſa
ſuauitate nocuerunt, qui & ira inflammatos, & libidine furentes induxerunt deos, fe-
cerúntque vt eorum bella, pugnas, prælia, vulnera videremus: odia præterea, diſſidia,
diſcordias, ortus, interitus, querelas, lamentationes, effuſas in omni intemperantia li-
bidines, adulteria, vincula, cum humano genere concubitus, mortaléſque ex immor-
tali procreatos. Cum poëtarum autem errore coniungere licet portenta magorum,
AEgyptiorúmque in eodem genere demenriam: tum etiam vulgi opiniones, quæ in
maxima inconſtantia, veritatis ignoratione verſantur. Ea qui conſideret quàm incon
32 ſultè ac temerè dicãtur, venerari Epicurum, & in eorum ipſorum numero, de quibus
hæc quæſtio eſt, habere debeat. ſolus enim vidit primùm eſſe deos, quòd in omnium
animis eorum notionem impreſſiſſet ipſa natura. Quæ eſt enim gens, aut quod genus
hominum, quod non habeat ſine doctrina anticipationem quandam deorum? quam
appellat πρόληψιν Epicurus, id eſt anteceptam animo rei quandam informationem,
ſine qua nec intelligi quicquam, nec quæri, nec diſputari poſſit. cuius rationis vim at-
que vtilitatẽ ex illo cæleſti Epicuri de regula & iudicio, volumine accepimus. Quod
igitur fundamẽtum huius quæſtionis eſt, id præclarè iactum videtis. Cùm enim non
inſtituto aliquo, aut more, aut lege ſit opinio conſtituta, maneátque ad vnũ omnium
firma conſenſio, intelligi neceſſe eſt, eſſe deos: quoniam inſitas eorum, vel potius in-
natas cognitiones habemus. De quo autem omnium natura conſentit, id verum eſſe
33 neceſſe eſt. eſſe igitur deos confitẽdum eſt. Quod quoniam ferè conſtat inter omnes
non philoſophos ſolùm, ſed etiam indoctos, fateamur conſtare illud etiam, hanc nos
habere ſiue anticipationem, vt antè dixi, ſiue prænotionem deorum. Sũt enim rebus
nouis noua ponẽda nomina, vt Epicurus ipſe πρόληψιν appellauit, quam anteà nemo

eo verbo nominarat. Hanc igitur habemus, vt deos beatos & immortales putemus. Quæ enim nobis natura informationem deorum ipſorum dedit, eadem inſculpſit in mentibus, vt eos æternos & beatos haberemus. Quod ſi ita eſt, verè expoſita illa ſententia eſt ab Epicuro, Quod æternũ beatúmque ſit, id nec habere ipſum negotii quicquam, nec exhibere alteri. Itaque neque ira neque gratia teneri, quòd, quæ talia eſſent, imbecilla eſſent omnia. Si nihil aliud quæreremus, niſi vt deos piè coleremus, & vt ſuperſtitione liberaremur, ſatis erat dictum: nam & præſtãs deorum natura hominum 14
pietate coleretur, cùm & æterna eſſet, & beatiſſima: habet enim venerationem iuſtam quicquid excellit: & metus omnis à vi atque ira deorũ pulſus eſſet. Intelligitur enim, à beata immortalíque natura & iram & gratiam ſegregari: quibus remotis, nullos à ſuperis impendere metus. Sed ad hanc confirmandam opinionem inquirit animus & formam, & vitam, & actionem mentis, atque agitationẽ in deo. Ac de forma quidem partim natura nos admonet, partim ratio docet: nam à natura habemus omnes omnium gentium ſpeciem nullam aliam, niſi humanam deorum. Quæ enim alia forma occurrit vnquam aut vigilanti cuiquam, aut dormienti? Sed ne omnia reuocentur ad primas notiones, ratio hoc idem ipſa declarat. nam cùm præſtantiſſimam naturam, vel quia beata eſt, vel quia ſempiterna, conuenire videatur eãdem eſſe pulcherrimam, quæ compoſitio mẽbrorum, quæ conformatio lineamentorum, quæ figura, quæ ſpe- 15
cies, humana poteſt eſſe pulchrior? Vos quidem Lucili ſoletis (nam Cotta meus modò hoc, modò illud) cùm artificium effingitis, fabricámque diuinam, quàm ſint omnia in hominis figura non modò ad vſum, verùm etiam ad venuſtatem apta, deſcribere. Quòd ſi omnium animantium formam vincit hominis figura, deus autem animans eſt: ea figura profectò eſt quæ pulcherrima ſit omnium. quoniámque deos beatiſſimos eſſe conſtat, beatus autẽ eſſe ſine virtute nemo poteſt, nec virtus ſine ratione conſtare, nec ratio vſquam ineſſe, niſi in hominis figura: hominis eſſe ſpecie deos confitẽdum eſt. Nec tamen ea ſpecies corpus eſt, ſed quaſi corpus: nec habet ſanguinem, ſed quaſi ſanguinem. Hæc quanquam & inuenta ſunt acutius, & dicta ſubtilius ab Epicuro, quàm vt quiuis ea poſſit agnoſcere: tamen fretus intelligentia veſtra diſſero breuius, quàm cauſa deſiderat. Epicurus autem, qui res occultas, & penitus abditas non 16
modò viderat animo, ſed etiam ſic tractat, vt manu doceat eam eſſe vim & naturam deorum, vt primùm non ſenſu, ſed mente cernatur: nec ſoliditate quadam, nec ad numerum, vt ea, quæ ille propter firmitatem στερέμνια appellat, ſed imaginibus, ſimilitudine & tranſitione perceptis, cùm infinita ſimillimarum imaginum ſpecies ex innumerabilibus indiuiduis exiſtat, & ad deos affluat, cũ maximis voluptatibus in eas imagines mentem intentam, infixámque noſtram intelligentiam, capere, quæ ſit & beata natura & æterna. Summa verò vis infinitatis, & magna, ac diligenti contemplatione digniſſima eſt: in qua intelligi neceſſe eſt, eam eſſe naturam, vt omnia omnibus, paribus paria reſpondeant. hanc ἰσονομίαν appellat Epicurus, id eſt æquabilẽ tributionem. Ex hac igitur illud efficitur, ſi mortalium tanta multitudo ſit, eſſe immortalium non 17
minorem: & ſi, quæ interimant, innumerabilia ſint, etiam ea quæ conſeruent, infinita eſſe debere. Et quærere à nobis Balbe ſoletis, quæ vita deorum ſit, quǽque ab iis degatur ætas. ea videlicet qua nihil beatius, nihil omnino bonis omnibus affluentius excogitari poteſt. Nihil enim agit: nullis occupationibus eſt implicatus: nulla opera molitur: ſua ſapientia & virtute gaudet: habet exploratũ fore ſe ſemper tum in maximũ, tum in æternis voluptatibus. Hunc deum ritè beatum dixerimus, veſtrum verò laborioſiſſimum. Siue enim ipſe mundus deus eſt, quid poteſt eſſe minus quietum, quàm nullo puncto temporis intermiſſo verſari circum axem cæli admirabili celeritate? niſi quietum autem nihil beatum eſt. ſiue in ipſo mundo deus ineſt aliquis qui regat, qui gubernet, qui curſus aſtrorum, mutationes tẽporum, rerum viciſſitudines ordinéſque conſeruet, terras & maria contẽplans hominum commoda, vitáſque tueatur: næ 18

ille eſt implicatus moleſtis negotiis & operoſis. Nos autẽ beatam vitam in animi ſecuritate, & in omnium vacatione munerum ponimus. Docuit enim nos idẽ qui cætera natura effectum eſſe mundum, nihil opus fuiſſe fabrica, eámque rem ei eſſe tam facilẽ, quàm vos negatis effici ſine diuina poſſe ſolertia, vt innumerabiles natura mundos effectura ſit, efficiat, effecerit. Quod quia quemadmodum natura efficere ſine aliqua mente poſſit non videtis: vt tragici poëtæ, cùm explicare argumenti exitum non poteſtis, confugitis ad deum: cuius operam profectò non deſideraretis, ſi immẽſam & interminatam in omnes partes magnitudinem regionum videretis: in quam ſe iniiciens animus, & intendens, ita latè, longéque peregrinatur, vt nullam tamen oram vltimi videat, in qua poſſit inſiſtere. In hac igitur immenſitate latitudinum, longitudinum, altitudinum infinita vis innumerabilium volitat atomorum: quæ interiecto inani cohæreſcunt tamen inter ſe, & aliæ alias apprehendentes continuantur: ex quo efficiuntur hæ rerum formæ atque figuræ, quas vos effici poſſe ſine follibus & incudibus non putatis. Itaque impoſuiſtis in ceruicibus noſtris ſempiternum dominum, quem dies & noctes timeremus. Quis enim non timeat omnia prouidẽtem, & cogitantem, & animaduertentem, & omnia ad ſe pertinere putãtem, curioſum, & plenum negotii deum? Hinc vobis extitit primùm illa fatalis neceſſitas, quam εἱμαρμένην dicitis: vt quicquid accidat, id ex æterna veritate, cauſarúmque continuatione fluxiſſe dicatis. Quanti autem hæc philoſophia æſtimanda eſt, cui, tanquam aniculis, & iis quidem indoctis, fato fieri omnia videantur? Sequitur μαντικὴ veſtra, quæ Latinè diuinatio dicitur: qua tãta imbueremur ſuperſtitione, ſi vos audire vellemus, vt aruſpices, augures, arioli, vates & coniectores nobis eſſent colendi. His terroribus ab Epicuro ſoluti, & in libertatem vendicati, nec metuimus eos, quos intelligimus, nec ſibi fingere vllam moleſtiam, nec alteri quærere: & piè ſanctéque colimus naturam excellentem atque præſtãtem. Sed elatus ſtudio, vereor ne longior fuerim. erat autem difficile rem tantam, támque præclaram, inchoatam relinquere. quanquam non tam dicẽdi mihi ratio habenda fuit, quàm audiendi. Tum Cotta comiter, vt ſolebat: Atqui, inquit, Vellei niſi tu aliquid dixiſſes, nihil ſanè ex me quidẽ audire potuiſſes: mihi enim non tam facile in mentem venire ſolet, quare verum ſit aliquid, quàm quare falſum: ídque cùm ſæpe, tũ cùm te audirẽ paulò antè contigit. Roges me qualẽ deorum naturã eſſe ducã: nihil fortaſſe reſpondeã. Quæras, putémne talẽ eſſe, qualis modò à te ſit expoſita: nihil dicam mihi videri minus. Sed antequam aggrediar ad ea, quæ à te diſputata ſunt, de te ipſo dicã quid ſentiã. Sæpe enim de L. Craſſo, familiari tuo illo, videor audiſſe, cùm te togatis omnibus ſine dubio anteferret, & paucos tecũ Epicureos è Græcia compararet. ſed quòd ab eo te mirificè diligi intelligebam, arbitrabar illum propter beneuolentiam id vberius dicere. Ego autem, & ſi vereor laudare præſentem, iudico tamen de re obſcura atque difficili à te dictum eſſe dilucidè, neque ſententiis ſolùm copioſè, ſed verbis etiam ornatius, quàm ſolent veſtri: Zenonem, quem Philo noſter Coryphæum appellare Epicureorum ſolebat, cùm Athenis eſſem, audiebã frequenter, & quidem ipſo auctore Philone, credo vt facilius iudicarem, quàm illa bene refellerentur, cùm à principe Epicureorum accepiſſem quemadmodum dicerẽtur. Non igitur ille, vt plerique, ſed iſto modo, vt tu, diſtinctè, grauiter, ornatè. Sed quod in illo mihi vſu ſæpe venit, idem modò, cùm te audirem, acciderat, vt moleſtè ferrem tãtum ingenium (bona venia me audies) in tam leues, ne dicam in tam ineptas ſentẽtias incidiſſe. Nec ego nunc ipſe aliquid afferam melius. vt enim modò dixi, omnibus ferè in rebus, & maximè in phyſicis, quid non ſit citius, quàm quid ſit, dixerim. Roges me, quid, aut qualis ſit deus. auctore vtar Simonide: de quo cùm quæſiuiſſet hoc idem tyrannus Hiero, deliberandi cauſa ſibi vnum diem poſtulauit. Cùm idem ex eo poſtridie quæreret, biduum petiuit. cùm ſæpius duplicaret numerum dierum, admiránſque Hiero quæreret cur ita faceret, Quia quanto, inquit, diutius conſidero, tanto mihi res

eo verbo nominarat. Hanc igitur habemus, vt deos beatos & immortales putemus.
Quæ enim nobis natura informationem deorum ipſorum dedit, eadem inſculpſit in
mentibus, vt eos æternos & beatos haberemus. Quod ſi ita eſt, verè expoſita illa ſen-
tentia eſt ab Epicuro, Quod æternũ beatúmque ſit, id nec habere ipſum negotii quic-
quam, nec exhibere alteri. Itaque neque ira neque gratia teneri, quòd, quæ talia eſſent,
imbecilla eſſent omnia. Si nihil aliud quæreremus, niſi vt deos piè coleremus, & vt ſu
perſtitione liberaremur, ſatis erat dictum: nam & præſtãs deorum natura hominum 14
pietate coleretur, cùm & æterna eſſet, & beatiſſima: habet enim venerationem iuſtam
quicquid excellit: & metus omnis à vi atque ira deorũ pulſus eſſet. Intelligitur enim,
à beata immortalíque natura & iram & gratiam ſegregari: quibus remotis, nullos à ſu
pens impendere metus. Sed ad hanc confirmandam opinionem inquirit animus &
formam, & vitam, & actionem mentis, atque agitationẽ in deo. Ac de forma quidem
partim natura nos admonet, partim ratio docet: nam à natura habemus omnes om-
nium gentium ſpeciem nullam aliam, niſi humanam deorum. Quæ enim alia forma
occurrit vnquam aut vigilanti cuiquam, aut dormienti? Sed ne omnia reuocentur ad
primas notiones, ratio hoc idem ipſa declarat. nam cùm præſtantiſſimam naturam,
vel quia beata eſt, vel quia ſempiterna, conuenire videatur eãdem eſſe pulcherrimam,
quæ compoſitio mẽbrorum, quæ conformatio lineamentorum, quæ figura, quæ ſpe- 15
cies, humana poteſt eſſe pulchrior? Vos quidem Lucili ſoletis (nam Cotta meus modò
hoc, modò illud) cùm artificium effingitis, fabricámque diuinam, quàm ſint omnia
in hominis figura non modò ad vſum, verùm etiam ad venuſtatem apta, deſcribere.
Quòd ſi omnium animantium formam vincit hominis figura, deus autem animans
eſt: ea figura profectò eſt quæ pulcherrima ſit omnium. quoniámque deos beatiſſi-
mos eſſe conſtat, beatus autẽ eſſe ſine virtute nemo poteſt, nec virtus ſine ratione con
ſtare, nec ratio vſquam ineſſe, niſi in hominis figura: hominis eſſe ſpecie deos confitẽ-
dum eſt. Nec tamen ea ſpecies corpus eſt, ſed quaſi corpus: nec habet ſanguinem, ſed
quaſi ſanguinem. Hæc quanquam & inuenta ſunt acutius, & dicta ſubtilius ab Epicu-
ro, quàm vt quiuis ea poſſit agnoſcere: tamen fretus intelligentia veſtra diſſero bre-
uius, quàm cauſa deſiderat. Epicurus autem, qui res occultas, & penitus abditas non 16
modò viderat animo, ſed etiam ſic tractat, vt manu doceat eam eſſe vim & naturam
deorum, vt primùm non ſenſu, ſed mente cernatur: nec ſoliditate quadam, nec ad nu
merum, vt ea, quæ ille propter firmitatem στερέμνια appellat, ſed imaginibus, ſimilitu-
dine & tranſitione perceptis, cùm infinita ſimillimarum imaginum ſpecies ex innu-
merabilibus indiuiduis exiſtat, & ad deos affluat, cũ maximis voluptatibus in eas ima-
gines mentem intentam, infixámque noſtram intelligentiam, capere, quæ ſit & beata
natura & æterna. Summa verò vis infinitatis, & magna, ac diligenti contemplatione
digniſſima eſt: in qua intelligi neceſſe eſt, eam eſſe naturam, vt omnia omnibus, pari-
bus paria reſpondeant. hanc ἰσονομίαν appellat Epicurus, id eſt æquabilẽ tributionem.
Ex hac igitur illud efficitur, ſi mortalium tanta multitudo ſit, eſſe immortalium non 17
minorem: & ſi, quæ interimant, innumerabilia ſint, etiam ea quæ conſeruent, infinita
eſſe debere. Et quærere à nobis Balbe ſoletis, quæ vita deorum ſit, quǽque ab iis dega-
tur ætas. ea videlicet qua nihil beatius, nihil omnino bonis omnibus affluentius exco-
gitari poteſt. Nihil enim agit: nullis occupationibus eſt implicatus: nulla opera mo-
litur: ſua ſapientia & virtute gaudet: habet exploratũ fore ſe ſemper tum in maximis,
tum in æternis voluptatibus. Hunc deum ritè beatum dixerimus, veſtrum verò labo-
rioſiſſimum. Siue enim ipſe mundus deus eſt, quid poteſt eſſe minus quietum, quàm
nullo puncto temporis intermiſſo verſari circum axem cæli admirabili celeritate: niſi
quietum autem nihil beatum eſt. ſiue in ipſo mundo deus ineſt aliquis qui regat, qui
gubernet, qui curſus aſtrorum, mutationes tẽporum, rerum viciſſitudines ordinẽſ-
que conſeruet, terras & maria contẽplans hominum commoda, vitáſque tueatur: næ 18

ille eſt implicatus moleſtis negotiis & operoſis. Nos autē beatam vitam in animi ſe-
curitate,& in omnium vacatione munerum ponimus. Docuit enim nos idē qui cæ-
tera natura effectum eſſe mundum , nihil opus fuiſſe fabrica, eámque rem ei eſſe tam
facilē,quàm vos negatis effici ſine diuina poſſe ſolertia,vt innumerabiles natura mun
dos effectura ſit,efficiat, effecerit. Quod quia quemadmodum natura efficere ſine ali-
qua mente poſſit non videtis: vt tragici poëtæ, cùm explicare argumenti exitum non
poteſtis, confugitis ad deum: cuius operam profectò non deſideraretis, ſi immēſam
& interminatam in omnes partes magnitudinem regionum videretis:in quam ſe in-
iiciens animus,& intendens, ita latè, longéque peregriuatur, vt nullam tamen oram
vltimi videat,in qua poſſit inſiſtere. In hac igitur immenſitate latitudinum, longitu-
35 dinum,altitudinum infinita vis innumerabilium volitat atomorum: quæ interiecto
inani cohæreſcunt tamen inter ſe,& aliæ alias apprehendentes continuantur : ex quo
efficiuntur hæ rerum formæ atque figuræ, quas vos effici poſſe ſine follibus & incudi-
bus non putatis. Itaque impoſuiſtis in ceruicibus noſtris ſempitērnum dominum,
quem dies & noctes timeremus. Quis enim non timeat omnia prouidētem,& cogi-
tantem,& animaduertentem,& omnia ad ſe pertinere putātem, curioſum,& plenum
negotii deum? Hinc vobis extitit primùm illa fatalis neceſſitas,quam ἱμαρμένην dici-
tis:vt quicquid accidat, id ex æterna veritate, cauſarúmque continuatione fluxiſſe di-
catis. Quanti autem hæc philoſophia æſtimanda eſt,cui, tanquam aniculis, & iis qui-
dem indoctis,fato fieri omnia videantur? Sequitur μαντικὴ veſtra,quæ Latinè diuina-
tio dicitur: qua tāta imbueremur ſuperſtitione,ſi vos audire vellemus,vt aruſpices,au
40 gures, arioli, vates & coniectores nobis eſſent colendi. His terroribus ab Epicuro ſo-
luti,& in libertatem vendicati, nec metuimus eos, quos intelligimus, nec ſibi fingere
vllam moleſtiam,nec alteri quærere: & piè ſanctéque colimus naturam excellentem
atque præſtātem. Sed elatus ſtudio, vereor ne longior fuerim. erat autem difficile rem
tantam,támque præclaram, inchoatam relinquere. quanquam non tam dicēdi mihi
ratio habenda fuit,quàm audiendi. Tum Cotta comiter, vt ſolebat : Atqui, inquit,
Vellei niſi tu aliquid dixiſſes, nihil ſanè ex me quidē audire potuiſſes : mihi enim non
tam facile in mentem venire ſolet,quare verum ſit aliquid,quàm quare falſum: idque
cùm ſæpe, tū cùm te audirē paulò antè contigit. Roges me qualē deorum naturā eſ-
ſe ducā: nihil fortaſſe reſpondeā. Quæras, putemne talē eſſe,qualis modò à te ſit expo-
45 ſita: nihil dicam mihi videri minus. Sed antequam aggrediar ad ea,quæ à te diſputata
ſunt,de te ipſo dicā quid ſentiā. Sæpe enim de L.Craſſo,familiari tuo illo, videor audiſ
ſe,cùm te togatis omnibus ſine dubio anteferret , & paucos tecū Epicureos è Græcia
compararet. ſed quòd ab eo te mirificè diligi intelligebam , arbitrabar illum propter
beneuolentiam id vberius dicere. Ego autem, & ſi vereor laudare præſentem , iudico
tamen de re obſcura atque difficili à te dictum eſſe dilucidè , neque ſententiis ſolùm
copioſè, ſed verbis etiam ornatius,quàm ſolent veſtri: Zenonem, quem Philo noſter
Coryphæum appellare Epicureorum ſolebat, cùm Athenis eſſem, audiebā frequen-
ter,& quidem ipſo auctore Philone,credo vt facilius iudicarem,quàm illa bene reſel-
lerentur, cùm à principe Epicureorum accepiſſem quemadmodum diceretur. Non
50 igitur ille,vt plerique,ſed iſto modo,vt tu, diſtinctè, grauiter,ornatè. Sed quod in illo
mihi vſu ſæpe venit,idem modò,cùm te audirem,acciderat, vt moleſtè ferrem tātum
ingenium (bona venia me audies) in tam leues, ne dicam in tam ineptas ſentētias in-
cidiſſe. Nec ego nunc ipſe aliquid afferam melius. vt enim modò dixi, omnibus ferè
in rebus,& maximè in phyſicis,quid non ſit citius, quàm quid ſit,dixerim. Roges me,
quid,aut qualis ſit deus. auctore vtar Simonide: de quo cùm quæſiuiſſet hoc idem ty-
rannus Hiero,deliberandi cauſa ſibi vnum diem poſtulauit. Cùm idem ex eo poſtri-
die quæreret,biduum petiuit. cùm ſæpius duplicaret numerum dierum,admiránſque
Hiero quæreret cur ita faceret, Quia quanto, inquit, diutius conſidero, tanto mihi res

videtur obſcurior . Sed Simonidem arbitror (non enim poëta ſolùm ſuauis, verùm
etiam cæteroqui doctus ſapiénſque rradirur) quia multa venirent in mentem acuta
arque ſubrilia, dubitātem quid eorum eſſet veriſſimum, deſperaſſe omnem veritatem.
Epicurus verò tuus (nam cum illo malo diſſerere, quàm tecum) quid dicit, quod non 43
modò philoſophia dignum eſſet, ſed etiam mediocri prudētia? Quæritur primùm in
ea quæſtione, quæ eſt de natura deorum, ſinrne dii, nécne ſint. Difficile eſt negare, cre-
do, ſi in concione quæratur : ſed in huiuſcemodi ſermone & conſeſſu, facillimum.
Itaque ego ipſe Pontifex, qui cerimonias, religionéſque publicas ſanctiſſimè tuendas
arbitror, is hoc, quod primum eſt, eſſe deos perſuaderi mihi non opinione ſolùm, ſed
eriam ad veritatem planè velim. multa enim occurrunt, quæ conturbent, vt interdum
nulli eſſe videantur. Sed vide, quàm tecum agam liberaliter. quæ communia ſunt vo-
bis cum cæteris philoſophis, non attingam, vt hoc ipſum : placet enim omnibus ferè,
mihíque ipſi in primis eſſe deos : itaque non pugno : rationem tamen eam, quæ à te
affertur, non ſatis firmam puto. Quod enim omnium genrium, generúmque homi 44
nibus ita videretur, id ſatis magnum eſſe argumentum dixiſti, cur eſſe deos confitere-
mur: quod cùm leue per ſe, tum etiam falſum eſt. Primùm enim vnde notæ tibi ſunt
opiniones nationum? Equidem arbitror multas eſſe gentes ſic immanitate efferatas,
vt apud eas nulla ſuſpicio deorum ſit. Quid? Dyagoras, Arheos qui dictus eſt, poſteá-
que Theodorus, nónne apertè deorum naturam ſuſtulerunr? Nam Abderites quidem
Protagoras, cuius à te modò mentio facta eſt, ſophiſtes temporibus illis vel maximus,
cùm in principio libri ſui ſic poſuiſſet, De diis neque vt ſint, neque vt non ſint, habeo
dicere, Atheniēſium iuſſu vrbe atque agro eſt exterminatus, libríque eius in concione
combuſti. Ex quo equidem exiſtimo tardiores ad hanc ſenrētiam profirendam mul-
tos eſſe factos, quippe cùm pœnam ne dubitatio quidem effugere potuiſſet. Quid de 45
ſacrilegis, quid de impiis, periuríſque dicemus?

" -Tubulus ſi Lucius vnquam,
" Si Lupus, aut Carbo: aut Neptuni filius,-

vt ait Lucilius, putaſſet eſſe deos, tam periurus aut tam impius fuiſſet? Non eſt igitur
tam explorata iſta ratio ad id, quod vultis, confirmandum, quàm videtur. Sed quia
commune eſt hoc argumentum, aliorum etiam philoſophorum, omittam hoc tem-
pore: ad veſtra propria venire malo. Concedo eſſe deos: doce me igitur, vnde ſint, vbi
ſinr, quales ſint corpore, animo, vita. hæc enim ſcire deſidero. Abuteris ad omnia ato-
morum regno & licentia. Hinc quodcunque in ſolum venit, vt dicitur, effingis atque
efficis. Quæ primum nullæ ſunt: nihil eſt enim quod vacet corpore. corporibus autē
omnis obſiderur locus. ita nullum inane, nihil eſſe indiuiduum poteſt. hæc ego nunc 46
phyſicorum oracula fundo: verá, an falſa, neſcio, ſed veri tamē ſimiliora, quàm veſtra.
iſta enim flagitia Democriti, ſiue etiam ante Leucippi, eſſe corpuſcula quædam læuia,
alia aſpera, rotunda alia, partim angulata, curuata quædam, & quaſi adunca: ex his effe-
ctum eſſe cælum atque rerram, nulla cogente narura, ſed concurſu quodam fortuito,
Hanc tu opinionem C. Vellei vſque ad hanc ætatem perduxiſti, priúſque te quis de
omni vitæ ſtatu, quàm de iſta auctoritate deiecerit. Antè enim iudicaſti Epicureū te
eſſe oportere, quàm iſta cognouiſti. Ita neceſſe fuit aut hæc flagitia animo concipere,
aut ſuſceptæ philoſophiæ nomen amittere. Quid enim mereas, vt Epicureus eſſe de-
ſinas? Nihil equidem, inquis, vt rationem vitæ beatæ, veritatémque deſeram . Iſta igi-
tur eſt vetitas? nam de vita beata nihil repugno : quam tu ne in deo quidem eſſe cen-
ſes, niſi planè otio langueat. Sed vbi eſt veriras? in mundis credo innumerabilibus, o- 47
mnibus minimis temporum punctis aliis naſcentibus, aliis cadentibus, an in indiui-
duis corpuſculis, tam præclara opera, nulla moderante natura, nulla ratione, fingen-
tibus? Sed oblirus liberalitatis meæ, qua tecum paulò antè vti cœperam, plura com-
plector. Concedam igitur ex indiuiduis conſtare omnia. quid ad rem? deorum enim

natura quæritur. Sint ſanè ex atomis. non igitur æterni. Quod enim ex atomis ſit, id natum aliquando ſit. Si natum, nulli dii antequam nati. Et ſi ortus eſt deorum, interitus ſit neceſſe eſt, vt tu paulò antè de Platonis mundo diſputabas. Vbi igitur illud veſtrum beatum & æternum, quibus duobus verbis ſignificatis deum? Quod cùm efficere vultis, in dumeta correpitis. Ita enim dicebas, non corpus eſſe in deo, ſed quaſi corpus: nec ſanguinē, ſed quaſi ſanguinem. Hoc perſæpe facitis, vt cùm aliquid non
40 veriſimile dicatis, & effugere reprehēſionem veliris, afferatis aliquid, quod omnino ne fieri quidē poſſit: vt ſatius fuerit idipſum, de quo ambigebatur, concedere, quàm tam impudenter reſiſtere. velut Epicurus, cùm videret, ſi atomi ferrentur in locum inferiorem ſuopte pōdere, nihil fore in noſtra poteſtate, quòd eſſet earum motus certus & neceſſarius, inuenit quo modo neceſſitarē effugeret, quod videlicet Democritum fugerat: ait atomū, cùm pondere & grauitate directo deorſum feratur, declinare paululum. Hoc dicere turpius eſt, quàm illud, quod vult, non poſſe defendere. Idem facit contra dialecticos: à quibus cùm traditum ſit, in omnibus diſiunctionibus, in quibus aut etiam, aut non poneretur, alterutrum verum eſſe: pertimuit, ne, ſi conceſſum eſſet huiuſmodi aliquid, aut viuet cras, aut non viuet Epicurus, alterutrum fieret neceſ-
45 ſarium. Totum hoc aut etiā, aut non, negauit eſſe neceſſarium. quo quid dici poteſt obtuſius? Vrgebat Arceſilas Zenonem, cùm ipſe omnia falſa diceret, quæ ſenſibus viderentur: Zeno autem nōnulla viſa eſſe falſa, non omnia. Timuit Epicurus, ne, ſi vnū viſum eſſet falſum, nullum eſſet verum: omnes ſenſus veri nūcios dixit eſſe. nihil horum, niſi callidè. grauiorem enim plagam accipiebat, vt leuiorem repelleret. Idem facit in natura deorum: dum indiuiduorum corporum concretionem fugit, ne interitus & diſſipatio conſequatur, negat eſſe corpus deorum, ſed tanquam corpus: nec ſanguinem, ſed tanquam ſanguinem. Mirabile videtur, quòd non rideat aruſpex, cùm aruſpicē viderit: hoc mirabilius, quòd vos inter vos riſum tenere poſſitis. non eſt corpus, ſed quaſi corpus. Hoc intelligerem quale eſſet, ſi id in cereis fingeretur, aut fictilibus figuris: in deo quid ſit quaſi corpus, aut quaſi ſanguis, intelligere non poſſum: ne
50 tu quidem Vellei: ſed non vis fateri: iſta enim à vobis quaſi dictata reddūtur: quæ Epicurus oſcitans hallucinatus eſt, cùm quidem gloriaretur, vt videmus in ſcriptis, ſe magiſtrū habuiſſe nullum: quod & non prædicāti tamen facilè quidē credam, ſicut mali ædificii domino glorianti ſe architectum non habuiſſe. nihil enim olet ex Academia, nihil ex Lyceo, nihil ne è puerilibus quidem diſciplinis. Xenocratem audire potuit: quē virum dii immortales: & ſunt qui putant audiuiſſe, ipſe non vult: credo plus nemini. Pamphilum quendam Platonis auditorem ait à ſe Sami auditum. ibi enim adoleſcens habitabat cum patre & fratribus, quòd in eam pater eius Neocles agripeta venerat. Sed cùm agellus eum non ſatis aleret, vt opinor, ludi magiſter fuit. Sed hunc Platonicum mirificè cōtemnit Epicurus. ita metuit, ne quid vnquam didiciſſe videa-
55 tur. In Nauſiphane Democriteo tenetur: quem cùm à ſe non neget auditum, vexat tamē omnibus contumeliis. Atqui ſi hæc Democritea nō audiſſet, quid audierat? Quid eſt in phyſicis Epicuri non à Democrito? Nam etſi quædā commutauit, vt quod paulò antè de inclinatione atomorum dixi: tamen pleraque dicit eadem, atomos, inane, imagines, infinitatē locorum, innumerabilitatémque mundorū, eorum ortus & interitus, omnia ferè quibus naturæ ratio cōtinetur. Nunc iſtuc quaſi corpus, & quaſi ſanguinem, quid intelligis? ego enim ſcire te iſta melius quàm me, non fateor ſolùm, ſed etiam facilè patior. Cùm quidem ſemel dicta ſunt, quid eſt quod Velleius intelligere poſſit, Cotta non poſſit? Itaque corpus quid ſit, ſanguis quid ſit, intelligo: quaſi corpus, & quaſi ſanguis quid ſit, nullo prorſus modo intelligo. Nec tu me celas, vt Pythagoras ſolebat alienos: nec cōſultò dicis occultè, tanquam Heraclitus: ſed, quod inter nos
60 liceat, ne tu quidem intelligis. Illud video pugnare te, ſpecies vt quædam ſit deorum quæ nihil concreti habeat, nihil ſolidi, nihil expreſſi, nihil eminētis, ſitque pura, leuis,

perlucida. Dicemus ergo idem, quod in venere Coa: corpus illud non eſt, ſed ſimile corpori: nec ille ſuſus, & candore mixtus rubor ſanguis eſt, ſed quædam ſanguinis ſimilitudo. ſic in Epicureo deo non res, ſed ſimilirudines rerũ eſſe. fac id, quod ne intelligi quidem poteſt, mihi eſſe perſuaſum. cedò mihi iſtorum adumbrarorum deorum lineamenta atque formas. Non deeſt hoc loco copia rationum, quibus docere velitis humanas eſſe formas deorũ. Primum quòd ita ſit informarũ, anticipatúmq; mentibus noſtris, vt homini, cùm de deo cogitet, forma occurrat humana. Deinde, vt, quoniam rebus omnibus excellat natura diuina, forma quoq; eſſe pulcherrima debeat, nec eſſe humana vllam pulchriorem. Tertiam rationem affertis, quòd nulla alia figura domicilium mentis eſſe poſſit. Primum igitur quidque conſideras quale ſit? Arripere enim mihi videmini quaſi veſtro iure rem nullo modo probabilem. Quis tam cæcus in cõtemplandis rebus vnquam fuit, vt non videret ſpecies iſtas hominum collatas in deos aut conſilio quodam ſapientum, quo facilius animos imperitorum ad deorum cultũ à vitæ prauitate conuerterent, aut ſuperſtitione, vt eſſent ſimulacra, quæ venerantes, deos ipſos ſe adire crederent? Auxerunt autem hæc eadem poëtæ, pictores, opifices. Erat autem non facile agentes aliquid & molientes deos in aliarum formarum imitatione ſeruare. Acceſſit etiã iſta opinio fortaſſe, quòd homini homine nihil pulchrius videatur. Sed tu hoc phyſice non vides, quàm blanda conciliatrix, & quaſi ſui ſit lena natura. An putas vllam eſſe terra maríque beluam, quæ non ſui generis belua maximè delectetur? Quod ni ita eſſet, cur non geſtiret taurus equæ contrectatione, equus vaccæ? An tu aquilam, aut leonem, aut delphinum vllam anteferre cẽſes figuram ſuæ? Quid igitur mirum, ſi hoc eodẽ modo homini natura præſcripſit, vt nihil pulchrius quàm hominem putaret, eam eſſe cauſam, cur deos hominum ſimiles putaremus? Quid cenſes, ſi ratio eſſet in beluis, non ſuo quaſque generi plurimum tributuras fuiſſe? At me hercle ego (dicam enim vt ſentio) quanuis amem ipſe me, tamen nõ audeo dicere pulchriorem eſſe me, quàm ille fuit taurus, qui vexit Europam. non enim hoc loco de ingeniis, aut de orationibus noſtris, ſed de ſpecie, figuráque quæritur. Quòd ſi fingere nobis, & iungere formas velimus, qualis ille maritimus Triton pingitur, natantibus inuehens beluis, adiunctis humano corpori, nolis eſſe? Difficili in loco verſor. eſt enim vis tanta naturæ, vt homo nemo velit niſi hominis ſimilis eſſe: & quidẽ formica formicæ. Sed tamen cuius hominis? quotus enim quiſque formoſus eſt? Athenis cùm eſſem, è gregibus epheborum vix ſinguli reperiebantur. Video quid arriſeris, ſed tamen ita res ſe habet. Deinde nobis, qui, concedentibus philoſophis antiquis, adoleſcentulis delectamur, etiam vitia ſæpe iucunda ſunt. Næuus in articulo pueri delectat Alcæum. at eſt corporis macula næuus. illi tamen hoc lumen videbatur. Q. Catulus, huius collegæ & familiaris noſtri pater, dilexit municipem tuum Roſcium: in quem etiam illud eſt eius,

" Conſtiteram exorientem auroram fortè ſalutans,
" Cùm ſubitò à læua Roſcius exoritur.
" Pace mihi liceat cæleſtes dicere veſtra,
" Mortalis viſus pulchrior eſſe deo.

Huic pulchrior deo? at erat ſicut hodie eſt, peruerſiſſimis oculis. Quid refert, ſi hoc ipſum ſalſum & venuſtum illi videbatur? Redeo ad deos: ecquos ſi non tam ſtrabones, at petulos eſſe arbitramur? ecquos næuum habere? ecquos ſilos, flaccos, frontones, capitones, quæ ſunt in nobis? An omnia emẽdata in illis? Detur id vobis. Num etiã eſt vna omnium facies? nam ſi plures, aliam eſſe alia pulchriorem neceſſe eſt. Igitur aliquis non pulcherrimus deus. Si vna omnium facies eſt, florere in cælo Academiam neceſſe eſt. Si enim nihil inter deum & deum differt, nulla eſt apud deos cognitio, nulla perceptio. Quid ſi etiam Vellei falſum illud omnino eſt, nullam aliã nobis de deo cogitantibus ſpeciẽ niſi hominis occurrere: taménne iſta tam abſurda defendes?

17 Nobis fortaſſe ſi occurrit vt dicis, Iouẽ, Iunonem,Mineruã,Neptunum, Vulcanum,
Apollinẽ,reliquos deos ea facie nouimus qua pictores,fictoréſque voluerũ: n[illegible]ue ſo
lum facie,ſed etiã ornatu,ætate atque veſtitu.At nõ AEgyptii,nec Syri,nec ſ[illegible]cta
barbaries.firmiores enim videas apud eos opiniones eſſe de beſtiis quibuſ[illegible] a-
pud nos de ſanctiſſimis tẽplis & ſimulachris deorum.Etenim fana multa expoliata,&
ſimulachra deorũ de locis ſanctiſſimis ablata videmus à noſtris. at vero ne ſando qui-
dẽ auditum eſt,crocodilum,aut ibim,aut felẽ violatum ab AEgypto.Quid igitur cen
ſes? Apim illũ ſanctum AEgyptiorũ bouem, nónne deum videri AEgyptiis? Tã her-
cle,quàm tibi illã noſtram Soſpitam, quam tu nunquã ne in ſomnis quidẽ vides, niſi
cum pelle capriua,cum haſta,cum ſcutulo, cum calceolis repãdis. & non eſt talis Ar-
giua,nec Romana Iuno. Ergo alia ſpecies Iunonis Argiuis,alia Latinis. & quidẽ alia no-
58 bis Capitolini,alia Afris Ammonis Iouis. Non pudet igitur phyſicũ,id eſt ſpeculatorẽ
venatorémque naturæ ab animis cõſuetudine imbutis pẽtere teſtimonium veritatis?
Iſto enim modo dicere licebit Iouẽ ſemper barbatum, Apollinem ſemper imberbẽ,
cæſios oculos Mineruæ, ceruleos eſſe Neptuni. Et quidẽ Athenis laudamus Vulcanũ
eum,quẽ fecit Alcamenes: in quo ſtãte, atque veſtito leuiter apparet claudicatio non
deformis. Claudũ igitur habebimus deũ,quoniam de Vulcano ſic accepimus. Age &
his vocabulis deos eſſe facimus,quibus à nobis nominãtur. At primùm quot hominũ
linguæ,tot nomina deorũ. Non enim,vt tu Velleius quocunque veneris,ſic idẽ in Ita-
lia Vulcanus,idẽ in Africa,idẽ in Hiſpania. Deinde nominum non magnus numerus
ne in Pontificiis quidẽ noſtris,deorum autẽ innumerabilis. An ſine nominibus ſunt?
59 iſtud quidẽ ita vobis dicere neceſſe eſt. Quid enim attinet,cùm vna facies ſit,plura eſ-
ſe nomina? Quàm bellũ erat Vellei,cõfiteri potius neſcire quod neſcires,quàm iſta eſ-
futientẽ nauſeare,atque ipſum ſibi diſplicere? An tu mei ſimilẽ putas eſſe,aut tui deũ?
Profectò non putas. Quid ergo? ſolẽ dicam,aut lunã,aut cælum deum? Ergo etiã bea-
tum. Quibus fruentẽ voluptatibus? Et ſapientẽ. Qui poteſt eſſe in eiuſmodi trunco ſa
pictia? Hæc veſtra ſunt. Si igitur nec humano viſu,quod docui: nec tali aliquo,quod ti
bi perſuaſum eſt:quid dubitas negare deos eſſe? Nõ audes. Sapienter id quidẽ.etſi hoc
loco non populũ metuis,ſed ipſos deos. Noui ego Epicureos omnia ſigilla numerã-
tes:quanquã video nonnullis videri Epicurũ,ne in offenſionẽ Athenienſium caderet,
60 verbis reliquiſſe deos,re ſuſtuliſſe. Itaque in illis ſelectis eius,breuibúſq; ſententiis,quas
appellatis κυρίας δόξας,hæc,vt opinor,prior ſentẽtia eſt, Quod beatũ & immortale eſt,
id nec habet,nec exhibet cuiquã negotium. In hac ita expoſita ſentẽtia,ſunt qui exiſti-
mẽt,quod ille inſcitia planè loquẽdi fecerit,feciſſe conſulto. De homine minimè va-
fro malè exiſtimãt. Dubium eſt enim,vtrũ aliquid dicat iſte beatũ & immortale, an,ſi
quod ſit beatũ,id eſſe immortale. Non animaduertunt,hic eũ ambiguè locutum eſſe,
ſed multis aliis locis & illũ, & Metrodorum tam apertè,quàm paulò ante te. Ille verò
deos eſſe putat:nec quenquã vidi qui magis ea quæ timenda eſſe negaret,timeret,mor
tem dico & deos. Quibus mediocres homines nõ ita valde mouentur, his ille clamat
omniũ mortalium mentes eſſe perterritas. Tot millia latrocinãtur morte propoſita:
alii omnia quæ poſſunt fana cõpilant. credo,aut illos mortis timor terret,aut hos reli-
61 gionis. Sed quoniã non audes (iam enim cum ipſo Epicuro loquar) negare eſſe deos,
quid eſt quod te impediat aut ſolẽ,aut lunam,aut mundũ, aut mentem aliquã ſempi-
ternã in deorum natura ponere? Nunquã vidi,inquis, animã rationis conſiliíque par-
ticipẽ in vlla alia,niſi humana figura. Quid? ſolis nunquidnam aut lunæ, aut quinque
errãtium ſiderum ſimile vidiſti? Sol duabus vnius orbis vltimis partibus definiẽs mo-
tum,curſus annuos cõficit. Huius hanc illuſtrationẽ eiuſdem incenſa radiis mẽſtruo
ſpatio luna cõplet. Quinque autẽ ſtellæ eundem orbem tenentes, aliæ propius à ter-
ris,aliæ remotius,ab eiſdẽ principiis,diſparibus tẽporibus eadẽ ſpatia conficiunt. Nũ-
quid tale Epicure vidiſti? Ne ſit igitur ſol,ne luna,ne ſtellæ:quoniã nihil eſſe poteſt,niſi

quod attigimus aut vidimus. Quid? deũ ipſum númne vidiſti? Cur igitur credis eſſe? Tollamus ergo omnia quæ aut hiſtoria nobis, aut noua ratio affert. ita ſit, vt mediterranei mare eſſe non credant. Quæ ſunt tantæ animi anguſtiæ, vt ſi Seriphi natu eſſes, nec vnquã egreſſus ex inſula, in qua lepuſculos vulpeculáſque ſæpe vidiſſes, nõ crederes leones & pãtheras eſſe, cùm tibi, quales eſſent, diceretur? ſi verò de elephanto quis diceret, etiã irrideri te putares? Et tu quidẽ Vellei non veſtro more, ſed dialecticorum, quæ funditus gens veſtra non nouit, argumenti ſententiã concluſiſti: beatos eſſe deos ſumpſiſti. concedimus. beatum autẽ ſine virtute neminẽ eſſe poſſe, id quoque damus, & libenter quidẽ. virtutem autẽ ſine ratione conſtare non poſſe, conueniat id quoque neceſſe eſt. Adiungis, nec rationẽ eſſe niſi in hominis figura. quẽ tibi hoc daturum putas? Si enim ita eſſet, quid opus erat te gradatim iſtuc peruenire? Quid autem eſt iſtuc gradatim? ſumpſiſſes tuo iure. Nã à beatis ad virtutẽ, à virtute ad rationẽ video te veniſſe gradibus. à ratione ad hũmanã figuram quomodo accedis? præcipitare iſtuc quidẽ eſt, non deſcẽdere. Nec verò intelligo cur maluerit Epicurus deos hominũ ſimiles dicere, quàm homines deorũ. Quæres, quid interſit. Si enim hoc illi ſimile ſit, eſſe illud huic video. Sed hoc dico, nõ ab hominibus formæ figurã perueniſſe ad deos. dii enim ſemper fuerunt, & nati nunquã ſunt, ſiquidẽ æterni ſunt futuri. at homines nati. antè igitur humana forma, quàm homines, ea qua erãt forma dii immortales. Non ergo illorũ humana forma, ſed noſtra diuina dicẽda eſt. Verum hoc quidem, vt voletis. illud quæro, quæ fuerit tanta fortuna. nihil enim in rerũ natura ratione factũ eſſe vultis. ſed tamẽ quis iſte tantus caſus, vnde tam fœlix concurſus atomorũ, vt repentè homines deorũ forma naſcerentur? Semina deorũ decidiſſe de cælo in terras putamus, & ſic homines patrũ ſimiles extitiſſe? vellẽ diceretis: deorum cognationẽ agnoſcerem non inuitus. Nihil tale dicitis: ſed caſu eſſe factũ, vt deorũ ſimiles eſſemus. Et nunc argumenta quærenda ſunt, quibus hoc refellatur? Vtinã tam facile vera inuenire poſſim, quàm falſa cõuincere. Etenim enumeraſti memoriter & copioſè, vt mihi quidẽ admirari liberet in homine eſſe Romano tãtam ſcientiã, vſque à Thalete Mileſio de natura deorum philoſophorum ſentẽtias. omnéſne tibi illi delirare viſi ſunt, qui ſine manibus & pedibus conſtare deũ poſſe decreuerunt? Nec hoc quidẽ vos mouet conſiderãtes quæ ſit vtilitas, quǽque opportunitas in homine mẽbrorum, vt iudicetis mẽbris humanis deos nõ egere? Quid enim pedibus opus eſt ſine ingreſſu? quid manibus, ſi nihil comprehẽdatur? quid reliqua deſcriptione omniũ corporis partiũ, in qua nihil inane, nihil ſine cauſa, nihil ſuperuacaneũ eſt? Itaque nulla ars imitari ſolertiã naturæ poteſt. Habebit igitur linguã deus, & non loquetur: dentes, palatum, fauces nullũ ad vſum: quǽque procreationis cauſa natura corpori affinxit, ea fruſtrà habebit deus: nec externa magis, quàm interiora. Cor, pulmones, iecur, cæteráque detracta vtilitate, quid habent venuſtatis? quandoquidẽ hæc eſſe in deo propter pulchritudinẽ vultis. Iſtíſne fidentes ſomniis non modò Epicurus & Metrodorus, & Hermachus contra Pythagorã, Platonem, Empedoclémque dixerunt, ſed meretricula etiã Leontium contra Theophraſtũ ſcribere auſa ſit? ſcito quidẽ illa ſermone & Attico. Sed tamẽ cùr tantum Epicuri hortus habuerit licentiæ, etiã ſoletis queri. Zeno quidẽ etiam litigabat, Quid dicã Albutium? nam Phædro nihil elegãtius, nihil humanius. Sed ſtomachabatur ſenex ſiquid aſperius dixerã: cùm Epicurus contumelioſiſſimè Ariſtotelẽ vexarit, Phædoni Socratico turpiſſimè maledixerit, Metrodori ſodalis ſui fratrẽ Timocratem, quia neſcio quid in philoſophia diſſentiret, totis voluminibus conciderit, in Democritũ ipſum, quem ſecutus eſt, fuerit ingratus, Nauſiphanẽ magiſtrum ſuum, à quo nihil didicerat, tã malè acceperit. Zeno quidẽ non eos ſolùm, qui tum erãt, Apollodorum, Syllũ, cæteróſque figebat maledictis, ſed Socratẽ ipſum parentẽ philoſophiæ, Latino verbo vtens, ſcurram Atticũ fuiſſe dicebat. Chryſippum nunquã niſi Cheſippum vocabat. Tu ipſe paulò antè, cùm tanquã Senatum philoſophorũ citares, ſummos viros deſipere, delirare,

deméres eſſe dicebas.quorũ ſi nemo verum vidit de natura deorũ, verendũ eſt ne nul-
la ſit omnino. Nã iſta quæ vos dicitis, ſunt tota cõmentitia, vix digna lucubratione a-
67 nicularũ. Non enim ſentitis quàm multa vobis ſuſcipiẽda ſint, ſi impetraueritis vt con
cedamus eandẽ eſſe hominũ & deorũ figurã. Omnis cultus & curatio corporis erit ea-
dẽ adhibẽda deo, quæ adhibetur homini: ingreſſus, curſus, accubatio, inclinatio, ſeſſio,
cõprehenſio, ad extremũ etiã ſermo & oratio. Nã quòd & mares deos & fœminas eſſe
dicitis, quid ſequatur videtis. Equidẽ mirari ſatis non poſſum vnde ad iſtas opiniones
veſter ille princeps venerit. ſed clamare nõ deſinitis, retinendũ hoc eſſe, deus vt beatus
immortaliſq; ſit. Quid autẽ obſtat quo minus ſit beatus, ſi nõ ſit bipes? aut iſta ſiue bea
titas, ſiue beatitudo dicẽda eſt (vtrunque omnino durũ, ſed vſu molliẽda nobis verba
ſunt) verũ ea quæcunque eſt, cur aut in ſolẽ illum, aut in hunc mundum, aut in aliquã
mentẽ æternam, figura mẽbriſque corporis vacuam, cadere non poteſt? Nihil aliud di
68 cis, niſi nunquã vidi ſolem aut mundũ beatum. Quid? mundũ præter hunc vnquám-
ne vidiſti? negabis. Cur igitur non ſexcẽta millia eſſe mundorũ, ſed innumerabilia au-
ſus es dicere? Ratio docuit. Ergo hoc te ratio non docebit, cùm præſtantiſſima natura
quæratur, eáque beata & æterna, quæ ſola in diuina natura ſunt, vt immortalitate vin-
camur ab ea natura, ſic animi præſtantia vinci: atque vt animi, itẽ corporis? Cur igitur,
cùm cæteris rebus inferiores ſimus, forma pares ſumus? Ad ſimilitudinem enim deo
propius accedebat humana virtus, quàm figura. An quicquam tam puerile dici poteſt
(vt eundẽ locum diutius vrgeã) quàm ſi ea genera beluarũ, quæ in rubro mari Indiáue
gignãtur, nulla eſſe dicamus? Atqui ne curioſiſſimi quidẽ homines exquirendo audire
tã multa poſſunt, quàm ſunt multa, quæ terra, mari, paludibus, fluminibus exiſtũt: quæ
69 negemus eſſe, quia nunquam vidimus. Ipſa verò quàm nihil ad rem pertinet, quæ vos
delectat maximè, ſimilitudo? Quid? canis nónne ſimilis lupo? atque, vt Ennius,

Simia quàm ſimilis turpiſſima beſtia nobis?

at mores in vtroque diſpares. Elephanto beluarum nulla prudentior. at figura quæ va
ſtior? de beſtiis loquor. Quid? inter ipſos homines nónne & ſimillimis formis diſpa-
res mores, & moribus figura diſſimilis? Etenim ſi ſemel Vellei ſuſcepimus genus hoc
argumenti, attẽde quò ſerpat. Tu enim ſumebas, niſi in hominis figura, rationem in-
eſſe non poſſe. ſumet alius, niſi in terreſtri: niſi in eo qui natus ſit: niſi in eo qui adole-
uerit: niſi in eo qui didicerit: niſi in eo qui ex animo cõſtet & corpore caduco & infir-
70 mo: poſtremò niſi in homine atq; mortali. Quòd ſi in omnibus his rebus obſiſtis, quid
eſt quòd te vna forma conturbet? His enim omnibus quæ propoſui adiunctis, in ho-
mine rationem eſſe & mentem videbas. quibus detractis, deum tamen noſſe te dicis,
modò lineamẽta maneãt. Hoc eſt non conſiderare, ſed quaſi ſortiri quid loquare. Niſi
fortè ne hoc quidẽ attendis, non modò in homine, ſed etiã in arbore, quicquid ſuper-
uacaneũ ſit, aut vſum non habeat, obſtare. Quàm moleſtũ eſt vno digito plus habere?
quid ita? quia nec ſpeciẽ, nec vſum alium quinque deſiderant. Tuus autẽ deus non di-
gito vno redundat, ſed capite, collo, ceruicibus, lateribus, aluo, tergo, poplitibus, ma-
nibus, pedibus, feminibus, cruribus. Si vt immortalis ſit, quid hæc ad vitam membra
pertinent? quid ipſa facies? magis illa, cerebrum, cor, pulmones, iecur. hæc enim ſunt
domicilia vitæ. Oris quidem habitus ad vitæ firmitatem nihil pertinet. At eos vitupe-
71 rabas, qui ex operibus magnificis atque præclaris, cùm ipſum mundum, cùm eius
membra, cælum, terras, maria, cúmque horum inſignia, ſolem, lunam, ſtelláſque vi-
diſſent, cúmque temporum mutationes, maturitates, viciſſitudinéſque cognouiſſent,
ſuſpicati eſſent aliquã excellentem eſſe, præſtãtémque naturã, quæ hæc feciſſet, moue-
ret, regeret, gubernaret. qui etiã ſi aberrant à coniectura, video tamen quid ſequantur.
tu quod opus tandem magnum & egregium habes, quod effectum diuina mente vi-
deatur, ex quo eſſe deos ſuſpicere? Habeo, inquis, in animo inſitã informationẽ quan-
dam dei, & barbati quidem Iouis, galeatæ Mineruæ. Num igitur tales putas? Quanto

melius hæc vulgus imperitorum, qui non membra ſolùm hominis deo tribuunt, ſed
vſum etiã membrorum? Dant enim arcum, ſagittas, haſtam, clypeum, fuſcinam, ful-
men: & ſi actiones quæ ſint deorũ, non vident, nihil agentẽ tamen deum non queunt 72
cogitare. Ipſi qui irridentur AEgyptii, nullam beluam, niſi ob aliquam vtilitatẽ quam
ex ea caperent, conſecrauerunt. Ibes maximam vim ſerpentium conficiunt, cùm ſint
aues excelſæ, cruribus rigidis, corneo proceróque roſtro: auertunt peſtẽ ab AEgypto,
cùm volucres angues ex vaſtitate Libyæ véto Africo inuectas interficiunt atque con-
ſumunt. Ex quo fit, vt illæ nec morſu viuæ noceant, nec odore mortuæ. Poſſum de
Ichneumonum vtilitate, de Crocodilorum, de Felium dicere: ſed nolo eſſe longus. Ita
concludam tamẽ, beluas à barbaris propter beneficium conſecratas: veſtrorum deo-
rum non modò beneficium nullum extare, ſed ne factum quidẽ omnino. Nihil ha-
bet, inquit, negotii. Profectò Epicurus, quaſi pueri delicati, nihil ceſſatione melius exi-
ſtimat. at ipſi tamen pueri, etiã cùm ceſſant, exercitatione aliqua ludicra delectantur:
deum ſic feriatum volumus ceſſatione torpere, vt ſi ſe commouerit, vereamur ne bea 73
tus eſſe non poſſit. Hæc oratio non modò deos ſpoliat motu & actione diuina, ſed etiã
homines inertes efficit: ſiquidem agẽs aliquid ne deus quidem eſſe beatus poteſt. Ve-
rum ſit ſanè, vt vultis, deus effigies hominis & imago: quod eius eſt domicilium? quæ
ſedes? qui locus? quæ deinde actio vitæ? quibus rebus, id quod vultis, beatus eſt? Vtatur
enim ſuis bonis oportet, & fruatur, qui beatus futurus eſt. Nam locus quidẽ iis etiam
naturis, quæ ſine animis ſunt, ſuus eſt cuique proprius, vt terra infimum teneat, hanc
inundet aqua, ſuperior aër, ignibus altiſſima ora reddatur. Beſtiarum autem terrenæ
ſunt aliæ, partim aquatiles, aliæ quaſi ancipites, in vtraque ſede viuentes. ſunt quædam
etiam, quæ igne naſci putentur, appareántque in ardentibus fornacibus ſæpe volitan-
tes. Quæro igitur, veſter deus primùm vbi habitet: deinde quæ cauſa eũ loco moueat: 74
ſi modò mouetur aliquãdo: poſtremò cùm hoc proprium ſit animantium, vt aliquid
appetant quod ſit naturæ accommodatum, deus quid appetat: ad quam denique rem
motu mentis ac rationis vtatur: poſtremò, quomodo beatus ſit, quomodo æternus.
Quicquid enim horum attigeris, vlcus eſt. ita malè inſtituta ratio exitum reperire nõ
poteſt. Sic enim dicebas, ſpeciem dei percipi cogitatione, non ſenſu, nec eſſe in ea vl-
lam ſoliditatẽ, neque eandem ad numerum permanere: eámque eſſe eius viſionem,
vt ſimilitudine & tranſitione cernatur, neque deficiat vnquam ex infinitis corporibus
ſimilium acceſſio: ex eóque fieri, vt in hæc intenta mens noſtra beatam illam natu-
ram & ſempiternam putet. Hoc, per ipſos deos, de quibus loquimur, quale tandem
eſt? Nam ſi tantummodo ad cogitationem valent, nec vllam habent ſoliditatem, nec
eminentiam: quid intereſt vtrum de Hippocentauro, an de deo cogitemus? Omnem 75
enim talem conſormationem animi cæteri philoſophi motum inanem vocant: vos
autem aduentum in animos, & introitum imaginum dicitis. Vt igitur Ti. Gracchum
cùm videor concionantẽ in Capitolio videre de M. Octauio deferẽtem ſitellam, tum
eum motum animi dico eſſe inanem: tu autem & Gracchi & Octauii imagines rema-
nere, quæ in Capitolium cùm peruenerint, tum ad animũ meum referãtur: hoc idem
fieri in deo, cuius crebra facie pellãtur animi, ex quo eſſe beati atque æterni intelligan-
tur. Fac imagines eſſe quibus pulſentur animi: ſpecies duntaxat obiicitur quædã. num
etiam cur beata ſit, cur æterna? Quæ autẽ iſtæ imagines veſtræ, aut vnde? à Democrito
omnino hæc licentia. Sed & ille reprehenſus à multis eſt, nec vos exitum reperitis,
totáque res vacillat & claudicat. Nã quid eſt, quod minus probari poſſit, quàm omniũ 76
in me incidere imagines, Homeri, Archilochi, Romuli, Numæ, Pythagoræ, Platonis,
nec ex forma, qua illi fuerunt? Quo modo ergo illi? & quorum imagines? Orpheum
poëtam docet Ariſtoteles nunquam fuiſſe, & hoc Orphicum carmen Pythagorici fe-
runt cuiuſdã fuiſſe Cercopis. At Orpheus, id eſt imago eius, vt vos vultis, in animum
meũ ſæpe incurrit. Quid, quod eiuſdẽ hominis in meum aliæ, aliæ in tuũ? quid, quod

earum rerum, quæ nunquã omnino fuerunt, neque eſſe potuerunt, vt Scyllæ, vt Chi-
meræ? quid, quod hominum, locorum, vrbium earum quas nunquam vidimus? quid,
quod, ſimul ac mihi collibitum eſt, præſto eſt imago? quid, quod etiam ad dormiẽtem
veniunt inuocatæ? Tota res Vellei nugatoria eſt. vos autẽ non modò oculis imagines,
77 ſed etiã animis inculcatis: tanta eſt impunitas garriendi. At quàm licenter? fluentium
frequenter tranſitio fit viſionum, vt è multis vna videatur. Puderet me dicere non in-
telligere, ſi vos ipſi intelligeretis, qui iſta defenditis. Quo modo enim probas contineñ-
ter imagines ferri? aut ſi continenter, quo modo æternæ? Innumerabilitas, inquis, ſup-
peditat atomorũ. Num eadẽ ergo iſta facient, vt ſint omnia ſempiterna? Confugis ad
æquilibritatem. ſic enim ἰσονομίαν, ſi placet, appellemus. & ais, quoniã ſit natura morta-
lis, immortalẽ etiam eſſe oportere. Iſto modo, quoniam homines mortales ſunt, ſint
aliqui immortales: & quoniã naſcuntur in terra, naſcantur & in aqua: & quia ſunt quæ
interimant, ſint quæ conſeruent. Sint ſanè: ſed ea conſeruent, quæ ſunt. deos iſtos eſſe
nõ ſentio. Omnis tamen iſta rerum effigies ex indiuiduis quo modo corporibus ori-
78 tur? quæ etiam ſi eſſent, quæ nulla ſunt, pellere ſe ipſa & agitari inter ſe concurſu for-
taſſe poſſent: formare, figurare, colorare, animare non poſſent. Nullo igitur modo im
mortalẽ deum efficitis. Videamus nunc de beato. Sine virtute certè nullo modo. vir-
tus autem actuoſa, & deus veſter nihil agens. expers virtutis igitur: ita ne beatus qui-
dem. Quæ ergo vita? ſuppeditatio, inquis, bonorum nullo malorum interuẽtu. Quo-
rum tandem bonorum? voluptatum. credo: nempe ad corpus pertinentium. nullam
enim nouiſtis niſi profectam à corpore, & redeuntem ad corpus animi voluptatem.
Non arbitror te Vellei similẽ eſſe Epicureorum reliquorum, quos non pudeat earum
Epicuri vocum, quibus ille teſtatur ſe ne intelligere quidẽ vllum bonum quod ſit ſe-
iunctum à delicatis & obſcœnis voluptatibus: quas quidẽ non erubeſcens perſequitur
omnes nominatim. Quem cibum igitur, aut quas potiones, aut quas vocũ & florum
79 varietates, aut quos tactus, quos odores adhibebis ad deos, vt eos perfundas voluptati-
bus? At poëtæ quidem nectar, ambroſiam, epulas comparant, & aut Iuuentatem, aut
Ganymedem pocula miniſtrantem. Tu autem Epicure quid facies? Neque enim vn-
de habeat iſta deus tuus video, nec quo modo vtatur. Locupletior igitur hominũ na-
tura ad beatè viuendum eſt, quàm deorum, quòd pluribus generibus fruitur volupta-
tũ. At has leuiores ducis voluptates, quibus quaſi titillatio (Epicuri enim hoc verbum
eſt) ſenſibus adhibetur. Quouſque ludis? nam etiam Philo noſter ferre non poterat
aſpernari Epicureos molles & delicatas voluptates. ſumma enim memoria pronun-
ciabat plurimas Epicuri ſententias iis ipſis verbis, quibus erant ſcriptæ. Metrodori ve-
rò, qui eſt Epicuri collega ſapiẽtiæ, multa impudentiora recitabat. Accuſat enim Ti-
80 mocratem fratrem ſuum Metrodorus, quòd dubitet omnia, quæ ad beatam vitam
pertineant, ventre metiri: neque id ſemel dicit, ſed ſæpius. Annuere te video: nota e-
nim tibi ſunt. proferrem libros, ſi negares. Neque nunc reprehendo, quòd ad volu-
ptatem omnia referãtur: alia eſt ea quæſtio: ſed doceo deos veſtros eſſe voluptatis ex-
pertes: ita veſtro iudicio ne beatos quidẽ. At dolore vacant. Satín' eſt id ad illam abun
dantem bonis, vitã beatiſſimã? Cogitant, inquis, aſſiduè beatos eſſe ſe. habẽt enim nihil
aliud quod agitent in mẽte. Cõprehende igitur animo, & propone ante oculos deum
nihil aliud in omni æternitate, niſi, mihi pulchrè eſt, & ego beatus ſum, cogitantẽ. nec
tamen video, quo modo videatur iſte deus beatus, cùm ſine vlla intermiſſione pulſe-
tur, agitetúrque incurſione atomorum ſempiterna, cúmque ex ipſo imagines ſemper
affluant. ita nec beatus eſt veſter deus, nec æternus. At etiam de ſanctitate, de pietate
81 aduerſus deos libros ſcripſit Epicurus. At quo modo in his loquitur? Vt Corũcanum,
aut Scæuolã Pontifices maximos te audire dicas: nõ eum, qui ſuſtulerit omnẽ fundi-
tus religionẽ: nec manibus, vt Xerxes, ſed rationibus, deorũ immortaliũ tẽpla & aras
euerterit. Quid eſt enim cur deos ab hominibus colẽdos dicas, cùm dii nõ modò ho-

mines non colant,ſed omnino nihil curent,nihil agant? At eſt eorũ eximia quædam præſtánſque natura,vt ea debeat ipſa per ſe ad ſe colendã elicere ſapientem. An quicquam eximiũ poteſt eſſe in ea natura, quæ ſua voluptate lætãs, nihil nec actura ſit vnquã, neque agat, neque egerit? Quæ porrò pietas ei debetur,à quo nihil acceperis? aut quid omnino,cuius nullum meritũ ſit,ei deberi poteſt? Eſt enim pietas,iuſtitia aduerſum deos:cum quibus quid poteſt nobis eſſe iuris,cùm homini nulla cum deo ſit cõmunitas? Sanctitas autẽ eſt ſcientia colendorum deorũ: qui quamobrẽ colendi ſunt, 42
non intelligo,nullo nec accepto ab iis,nec ſperato bono. Quid eſt autem quòd eos venetemur propter admirationẽ eius naturæ, in qua egregiũ nihil videmus? Nã ſuperſtitione quod gloriari ſoletis,facile eſt liberare, cùm ſuſtuleris omnem vim deorum. Niſi forte Diagorã aut Theodorum, qui omnino deos eſſe negabant, cenſes ſuperſtitioſos eſſe potuiſſe. Ego ne Protagoram quidẽ,cui neutrum liquerit,nec eſſe deos,nec non eſſe. Horum enim ſententiæ omnium non modò ſuperſtitionem tollunt, in qua ineſt timor inanis deorum:ſed etiam religionem, quæ deorum cultu pio continetur. Quid?ii qui dixerũt totã de diis immortalibus opinionẽ fictam eſſe ab hominibus ſapientibus Reip.cauſa,vt quos ratio non poſſet,eos ad officium religio duceret: nónne omnem religionem funditus ſuſtulerũt? Quid Prodicus Chius? qui ea quæ prodeſſent hominum vitæ, deorum in numero habita eſſe dixit, quam tandem religionem reli- 43
quit? Quid,qui aut fortes,aut claros,aut potẽtes viros tradunt poſt mortẽ ad deos perueniſſe, eóſque eſſe ipſos, quos nos colere,precari, venerarique ſoleamus: nónne expertes ſunt religionum omnium? quæ ratio maximè tractata ab Euhemero eſt:quem noſter & interpretatus & ſecutus eſt præter cæteros Ennius. Ab Euhemero autem & mortes & ſepulturæ demonſtrantur deorũ. Vtrum igitur hic confirmaſſe religionem videtur,an penitus totam ſuſtuliſſe? Omitto Eleuſinen ſanctam illam & auguſtam,

Vbi initiantur gentes orarum vltimæ:

prætereo Samothraciam,eáque quæ Lemni nocturno aditu occulta colũtur ſilueſtribus ſepibus denſa. quibus explicatis, ad rationémque reuocatis, rerum magis natura cognoſcitur,quàm deorum. Mihi quidem etiã Democritus,vir magnus in primis,cu- 44
ius fontibus Epicurus hortulos ſuos irrigauit,nutare videtur in natura deorũ. Tum enim cenſet imagines diuinitate præditas ineſſe vniuerſitati rerũ: rum principia mentéſque,quæ ſunt in eodem vniuerſo,deos eſſe dicit:tum animantes imagines,quæ vel prodeſſe nobis ſolent,vel nocere:tum ingentes quaſdã imagines,tantáſque,vt vniuerſum mundum complectantur extrinſecus. Quæ quidem omnia ſunt patria Democriti,quàm Democrito digniora. Quis enim iſtas imagines cõprehendere animo poteſt? quis admirari? quis aut cultu aut religione dignas iudicare? Epicurus verò ex animis hominum extraxit radicitus religionẽ, cum diis immortalibus & opẽ & gratiam ſuſtulit. Cùm enim optimã & præſtãtiſſimam naturam dei dicat eſſe, negat idem eſſe in deo gratiam: tollit id quod maximè proprium eſt optimæ præſtãtiſſimǽque naturæ. Quid enim eſt melius,aut quid præſtantius bonitate & beneficẽtia? qua cùm care- 45
te deum vultis,neminem deo nec deum,nec hominẽ charum,neminem ab eo amari,neminem diligi vultis. Ita fit, vt non modò homines à diis, ſed ipſi dii inter ſe ab aliis alii negligantur. Quanto Stoici melius, qui à vobis reprehenduntur? Cenſent autem ſapientes ſapiẽtibus etiam ignotis eſſe amicos. Nihil eſt enim virtute amabilius: quam qui adeptus erit, vbicunque erit gentium, à nobis diligetur. Vos autẽ quid mali datis, cùm imbecillitatem,gratificationem & beneuolentiã ponitis? Vt enim omittam vim & naturam deorum,ne homines quidẽ cenſetis,niſi imbecilli eſſent,futuros beneficos & benignos fuiſſe. Nulla eſt charitas naturalis inter bonos. Charum ipſum verbum eſt amoris, ex quo amicitiæ nomen eſt ductum: quam ſi ad fructum noſtrum referemus, non ad illius commoda,quem diligimus, non erit iſta amicitia,ſed u mercatura quædam vtilitatum ſuarum. Prata & arua, & pecudum greges diligun-

tur iſto modo, quòd fructus ex eis capiuntur : hominum charitas & amicitia gratuita
eſt. Quanto igitur magis deorum, qui nulla re egentes & inter ſe diligunt, & homini-
bus conſulunt? Quod ni ita ſit, quid veneramur, quid precamur deos? cur ſacris Pon-
tifices, cur auſpiciis Augures præſunt? quid optamus à diis immortalibus? quid voue-
mus? At etiam Epicuri liber eſt de ſanctitate. Ludimur ab homine non tam faceto,
quàm ad ſcribendi licentiam libero. quæ enim poteſt eſſe ſanctitas, ſi dii humana non
curant? Quæ autē animans natura, nihil curans? Verius eſt igitur illud nimirum, quod
familiaris omnium noſtrum Poſidonius diſſeruit in libro quinto De natura deorum,
nullos eſſe deos Epicuro videri: quæque is de diis immortalibus dixerit, inuidiæ dete-
87 ſtandæ gratia dixiſſe. Neque enim tam deſipiens fuiſſet, vt homunculi ſimilem deum
fingeret, lineamentis duntaxat extremis, non habitu ſolido: membris hominis prædi-
tum omnibus, vſu membrorum ne minimo quidem: exilem quēdam atque perluci-
dum, nihil cuiquam tribuentē, nihil gratificantem, omnino nihil curantē, nihil agen-
tem : quæ natura primùm nulla eſſe poteſt: ídque videns Epicurus, re tollit, oratione
relinquit deos. Deinde ſi maximè talis eſt Deus, vt nulla gratia, nulla hominum cha-
ritate teneatur, valeat. quid enim dicam, propitius ſit? Eſſe enim propitius poteſt ne-
mini, quoniam, vt dicitis, omnis in imbecillitate eſt & gratia & charitas.

M. TVLLII CICERONIS DE NATVRA DEORVM AD MARCVM BRVTVM LIBER II.

1 QVAE cùm Cotta dixiſſet, tum Velleius, Næ ego, inquit, incautus, qui
cum Academico, & eodem rhetore congredi conatus ſum. nam ne-
que indiſertū Academicum pertimuiſſem, nec ſine iſta philoſophia
rhetorem quamuis eloquentem. Neque enim flumine cōturbor ina-
nium verborum, nec ſubtilitate ſententiarum, ſi orationis eſt ſiccitas.
tu autem Cotta vtraque re valuiſti: corona tibi, & iudices defuerūt, ſed
ad iſta aliás. nunc Lucilium, ſi ipſi cōmodum eſt, audiamus. Tum Balbus, Eundē, in-
quit, mallē audire Cottam, dum, qua eloquētia falſos deos ſuſtulit, eadem veros indu-
cat. eſt enim & philoſophi, & Pontificis, & Cottæ, de diis immortalibus habere nō er-
rantem & vagā, vt Academici, ſed, vt noſtri, ſtabilem certámque ſententiā. Nam con-
tra Epicurum ſatis ſupérque dictū eſt, ſed aueo audire, tu ipſe Cotta quid ſentias. An,
2 inquit, oblitus es, quod initio dixerim, facilius me talibus præſertim de rebus, quid nō
ſentirem, quàm quid ſentirem, poſſe dicere? Quòd ſi haberem aliquid, quod liqueret:
tamen te audire viciſſim vellem, cùm ipſe tam multa dixiſſem. Tum Balbus, Geram
tibi morā, & agam quàm breuiſſimè potero. etenim conuictis Epicuri erroribus, lon-
ga de mea diſputatione detracta oratio eſt. Omnino diuidunt noſtri totam iſtam de
diis immortalibus quæſtionem in partes quatuor. Primùm docent eſſe deos : deinde
quales ſint: tum mundum ab his adminiſtrari : poſtremò conſulere eos rebus huma-
nis. Nos autē hoc ſermone, quæ priora duo ſunt, ſumamus: tertium, & quartum, quia
maiora ſunt, puto in aliud eſſe tempus differenda. Minimè verò, inquit Cotta : nam &
otioſi ſumus, & iis de rebus agimus, quæ ſunt etiam negotiis anteponendæ. Tum Lu-
3 cilius, Ne egere quidē videtur, inquit, oratione prima pars. quid enim poteſt eſſe tam
apertum, tamque perſpicuum, cùm cælum ſuſpeximus, cæleſtiáque contemplati ſu-
mus, quàm eſſe aliquod numen præſtantiſſimæ mentis, quo hæc regantur? Quod ni
ita eſſet, quî potuiſſet aſſenſu omnium dicere Ennius?

Aſpice hoc ſublime candens, quem inuocant omnes Iouem.

illum verò & Iouē, & dominatorē rerum, & omnia nutu regentem, &, vt idē Ennius,

-patrem diuúmque hominúmque,

& præſentem ac præpotentem deum. quod qui dubitat, haud ſanè intelligo, cur non

idem ſol ſit,an nullus ſit,dubitare poſſit. Quid enim eſt hoc illo euidentius? quod niſi
cognitum comprehenſúmque animis haberemus,non tam ſtabilis opinio permane-
ret,nec cõfirmaretur diuturnitate temporis,nec vnà cum ſeculis, ætatibúſque homi-
num inueterare potuiſſet. Etenim videmus cæteras opiniones fictas atque vanas diu- 4
turnitate extabuiſſe. Quis enim Hippocentaurum fuiſſe, aut Chimæram putat? quæ-
ue anus tam excors inueniri poteſt,quæ illa,quæ quondam credebantur,apud inferos
portenta extimeſcat? Opinionum enim commenta delet dies,naturæ iudicia confir-
mat.Itaque & in noſtro populo,& in cæteris deorum cultus religionúmque ſanctita-
tes exiſtunt in dies maiores atque meliores. ídque euenit non temerè, nec caſu, ſed
quòd præſentiam ſæpe diui ſuam declarant:vt & apud Regillum bello Latinorũ,cum
A. Poſthumius Dictator cum Octauio Mamilio Tuſculano prælio dimicaret, in no-
ſtra acie Caſtor & Pollux ex equis pugnare viſi ſunt. & recentiore memoria iidé Tyn-
daridæ Perſem victum nunciauerunt. P. enim Vatienus, auus huiuſce adoleſcentis, 5
cùm è præfectura Reatina Romam venienti noctu duo iuuenes cum equis albis di-
xiſſent,Regem Perſem illo die captum, Senatui nunciauit: & primò,quaſi temere de
Repub.locutus eſſet, in carcerem coniectus eſt. póſt à Paulo literis allatis, cùm idem
dies conſtitiſſet,& agro à Senatu,& vacatione donatus eſt. Atque etiã cùm ad fluuium
Sagram Crotoniatas Locri maximo prælio deuiciſſent, eo ipſo die auditã eſſe eam pu
gnam ludis Olympiæ memoriæ proditum eſt. Sæpe Faunorum voces exauditæ,ſæpe
viſæ formæ deorum, quemuis aut non hebetem aut impium deos præſentes eſſe con
fiteri coëgerunt. Prædictiones verò, & præſenſiones rerum futurarum, quid aliud de-
clarant,niſi hominibus ea quæ ſint oſtendi,monſtrari,portendi,prædici,ex quo illa o-
ſtenta,monſtra,portenta, prodigia dicuntur? Quòd ſi ea ficta credimus licentia fabu-
larum,Mopſum,Tireſiam,Amphiaraum,Calchantem, Helenum,quos tamen Augu
res ne ipſæ quidem fabulæ aſciuiſſent,ſi res omnino repudiarent:ne domeſticis quidẽ 6
exemplis docti numen deorum comprobabimus? Nihil nos P.Claudii bello Punico
primo temeritas mouebit? qui etiam per iocum deos irridens,cùm cauea liberati pul-
li non paſcerentur,mergi eos in aquam iuſſit vt biberent,quoniam eſſe nollẽt. qui ri-
ſus claſſe deuicta multas ipſi lachrymas, magnam Populo Ro. cladem attulit. Quid?
collega eius Iunius eodem bello nonne tempeſtate claſſem amiſit,cùm auſpiciis non
paruiſſet? Itaque Claudius à populo condemnatus eſt, Iunius necem ſibi ipſe conſci-
uit. C. Flaminium Cælius religione neglecta cecidiſſe apud Thraſimenũ ſcribit, cum
magno Reipub. vulnere. Quorum exitio intelligi poteſt,eorum imperiis Remp. am-
plificatã,qui religionibus paruiſſent. Et ſi conferre volumus noſtra cum externis, cæ-
teris rebus aut pares, aut etiam inferiores reperiemur: religione, id eſt cultu deorum,
multò ſuperiores. An Actii Nauii lituus ille,quo ad inueſtigandum ſuem regiones vi- 7
neæ terminauit,contemnendus eſt? Crederem, niſi eius augurio Rex Hoſtilius maxi-
ma bella geſſiſſet. Sed negligẽtia nobilitatis augurii diſciplina omiſſa,veritas au-
ſpiciorum ſpreta eſt,ſpecies tantùm retenta. Itaque maximè Reip. partes, in his bella,
quibus Reip. ſalus continetur,nullis auſpiciis adminiſtrantur, nulla perennia ſeruan-
tur, nulla ex acuminibus,nulli viri vocantur. Ex quo in procinctu teſtamenta perie-
runt. Tum enim bella gerere noſtri duces incipiunt,cùm auſpicia poſuerunt. At verò
apud maiores tanta religionis vis fuit, vt quidam imperatores etiam ſe ipſos diis im-
mortalibus capite velato verbis certis pro Rep. deuouerent. Multa ex Sibyllinis vati-
cinationibus, multa ex aruſpicum reſponſis commemorare poſſum,quibus ea confir
mentur,quæ dubia nemini debent eſſe. Atqui & noſtrorum augurũ,& Hetruſcorum,
& aruſpicum diſciplinam Pub. Scipione,C. Figulo Conſulibus res ipſa probauit. quos 8
cùm Tiberius Gracchus Conſul iterum crearet,primus rogatorum, vt eos retulit,ibi-
dem eſt repentè mortuus. Gracchus cùm comitia nihilo minus peregiſſet,rémque il-
lam in religionem populo veniſſe ſentiret,ad Senatum retulit. Senatus, quos ad ſole-

ret,referendum cenſuit.aruſpices introducti, reſponderunt, non fuiſſe iuſtum comitiorum rogatorem. Tum Gracchus,vt è patre audiebam, incenſus ira, Itáne verò ego non iuſtus,qui & Conſul rogaui, & augur, & auſpicato? An vos Thuſci ac barbari auſpiciorum populi Ro.ius tenetis, & interpretes eſſe comitiorum poteſtis? Itaque tum illos exire iuſſit:pòſt autem ex prouincia literas ad collegium miſit, ſe, cùm legeret libros,recordatum eſſe vitio ſibi tabernaculum captũ fuiſſe in hortos Scipionis: quòd, cùm pomœrium poſtea intraſſet habendi Senatus cauſa,in redeundo,cùm idem pomœrium tranſiret,auſpicari eſſet oblitus. Itaque vitio creatos eſſe Conſules. Augures rem ad Senatũ:Senatus vt abdicarent: Conſules abdicauerunt. Quæ quærimus exempla maiora? Vir ſapientiſſimus,atque haud ſcio an omnium præſtãtiſſimus,peccatum ſuum,quod celari poſſet, confiteri maluit,quàm hærere in Repub.religionem: Conſules ſummum imperium ſtatim deponere,quàm id tenere punctum temporis contra religionẽ. Magna augurum auctoritas.quid,aruſpicum ars nónne diuina? Hæc innumerabilia ex eodem genere qui videat,nónne cogatur cõfiteri deos eſſe? Quorum enim interpretes ſunt,eos ipſos eſſe certè neceſſe eſt. deorum autem interpretes ſunt: deos igitur eſſe fateamur. At fortaſſe non omnia eueniunt,quæ prædicta ſunt: ne ægri quidẽ,quia non omnes conualeſcunt,iccirco ars nulla medicina eſt. Signa oſtenduntur à diis rerum futurarum.in his ſiqui errauerunt,non deorum natura,ſed hominum coniectura peccauit. Itaque inter omnes omnium gentium ſententia conſtat. omnibus enim innatum eſt,& in animo quaſi inſculptum eſſe deos.quales ſint,varium eſt: eſſe nemo negat. Cleanthes quidẽ noſter quatuor de cauſis dixit in animis hominum informatas deorum eſſe notiones. Primá poſuit eam de qua modò dixi,quæ orta eſſet ex præſenſione rerum futurarum: alterá, quam ceperimus ex magnitudine commodorum,quæ percipiũtur cæli temperatione,fœcunditate terrarum,aliarúmque commoditatum complurium copia:tertiam, quæ terreret animos fulminibus, tempeſtatibus,nimbis,niuibus,grandinibus,vaſtitate,peſtilentia, terræmotibus, & ſæpe fremitibus,lapideíſque imbribus,& guttis imbrium quaſi cruentis,tum lapidibus,aut repẽtinis terrarum hiatibus,tum præter naturam hominum,pecudúmque portentis, tum facibus viſis cæleſtibus, tum ſtellis iis,quas Græci Cometas,noſtri Crinitas vocãt:quæ nuper bello Octauiano magnarum fuerũt calamitatum prænunciæ : tum ſole geminato,quod,vt è patre audiui, Tuditano & Aquilio Conſulibus euenerat: quo quidem anno P. Africanus ſol alter extinctus eſt.quibus exterriti homines vim quandam eſſe cæleſtem & diuinam ſuſpicati ſunt. Quartam cauſam eſſe,eámque vel maximam, æquabilitatem motus,conuerſionem cæli,ſolis,lunæ,ſiderúmque omnium diſtinctionem,varietatem,pulchritudinem,ordinem:quarum rerum aſpectus ipſe ſatis indicaret non eſſe fortuita. Vt ſiquis in domum aliquam,aut in gymnaſium,aut in forum venerit:cùm videat omnium rerum rationem,modum, diſciplinam, non poſſit ea ſine cauſa fieri iudicare,ſed eſſe aliquem intelligat,qui præſit,& cui pareatur: multò magis in tantis motibus, tantíſque viciſſitudinibus, tam multarum rerum atque tantarũ ordinibus, in quibus nihil vnquam immenſa & infinita vetuſtas mentita ſit, ſtatuat neceſſe eſt,ab aliqua mente tantos naturæ motus gubernari. Chryſippus quidem, quanquam eſt acerrimo ingenio,tamen ea dicit, vt ab ipſa natura didiciſſe, non vt ipſe reperiſſe videatur. Si enim,inquit,eſt aliquid in rerũ natura,quod hominis mens, quod ratio,quod vis,quod poteſtas humana efficere non poſſit : eſt certè id, quod illud efficit, homine melius. Atqui res cæleſtes, omnéſque eæ, quarum eſt ordo ſempiternus, ab homine confici non poſſunt . Eſt igitur id, quo illa conficiuntur, homine melius. Id autem quid potius dixeris, quàm deum ? Etenim ſi dii non ſunt, quid eſſe poteſt in rerum natura homine melius ? in eo enim ſolo ratio eſt, qua nihil poteſt eſſe præſtantius. Eſſe autem hominem , qui nihil in omni mundo melius eſſe, quàm ſe putet, deſipientis arrogantiæ eſt. Ergo eſt aliquid melius . Eſt igitur profectò deus . An verò

ſi domum magnã pulchrámque videris, non poſſis adduci, vt etiam ſi dominum non
videas, muribus illam, & muſtelis ædificatam putes: tantum verò ornatum mundi,
tantam varietatem, pulchritudinémque rerum cæleſtium, tantam vim & magnitu-
dinem maris atque terrarum, ſi tuum, ac non deorum immortalium domicilium pu-
tes, nónne planè deſipere videare? An ne hoc quidem intelligimus, omnia ſupera eſſe
meliora? terram autem eſſe infimam, quam craſſiſſimus circunfundat aër, vt ob eam
ipſam cauſam, quod etiam quibuſdam regionibus atque vrbibus cõtingere videmus,
hebetiora vt ſint hominum ingenia propter cæli pleniorem naturam, hoc idem ge-
neri humano euenerit, quòd in terra, hoc eſt in craſſiſſima regione mundi collocati
ſint. & tamen ex ipſa hominum ſolertia eſſe aliquam mentem, & eam quidem acrio-
rem & diuinam exiſtimare debemus. Vnde enim hanc homo arripuit? vt ait apud 14
Xenophontem Socrates. Quin & humorem & calorem, qui eſt fuſus in corpore, &
terrenam ipſam viſcerum ſoliditatem, animum denique illum ſpirabilem ſiquis quæ-
rat vnde habemus: apparet quòd aliud à terra ſumpſimus, aliud ab humore, aliud ab
igne, aliud ab aëre eo quem ſpiritu ducimus. Illud autem quod vincit hæc omnia, ra-
tionem dico, & ſi placet pluribus verbis, mentem, conſilium, cogitationem, pruden-
tiam vbi inuenimus? vnde ſuſtulimus? An cætera mundus habebit omnia, hoc vnum
quod plurimi eſt, non habebit? Atqui certè nihil omnium rerum melius eſt mundo,
nihil præſtabilius, nihil pulchrius: nec ſolùm nihil eſt, ſed ne cogitari quidem quic-
quam melius poteſt. Et ſi ratione & ſapientia nihil eſt melius, neceſſe eſt hæc ineſſe in
eo, quod optimum eſſe concedimus. Quid verò tanta rerum cõſentiens, conſpirans,
continuata cognatio? quem non coget ea, quæ à me dicuntur, comprobare? Poſſétne 15
vno tempore florere, deinde viciſſim horrere terra, aut, tot rebus ipſis ſe immutãtibus,
ſolis acceſſus, diſceſſúſq; ſolſtitiis, brumíſque cognoſci, aut æſtus maritimi, fretorúm-
que anguſtiæ ortu, aut obitu lunæ commoueri, aut vna totius cæli conuerſione curſus
aſtrorum diſpares conſeruari? Hæc ita fieri omnibus inter ſe concinentibus mundi
partibus profectò non poſſent, niſi ea vno diuino & continuato ſpiritu continerẽtur.
Atque hæc cùm vberius diſputantur, & fuſius, vt mihi eſt in animo facere, facilius ef-
fugiunt Academicorum calumniam. cùm autem, vt Zeno ſolebat, breuius, anguſti-
úſque concluduntur, tum apertiora ſunt ad reprehendendũ. Nam vt profluens amnis
aut vix, aut nullo modo, concluſa autem aqua facilè corrumpitur: ſic orationis flumi-
ne reprehenſoris vitia diluuntur, anguſtia autem concluſæ orationis non facile ſe ipſa 16
tutatur. Hæc enim, quæ dilatantur à nobis, Zeno ſic premebat, Quod ratione vtitur,
id melius eſt, quàm id quod ratione non vtitur. nihil autem mundo melius: ratione
igitur mundus vtitur. Similiter effici poteſt, ſapientem eſſe mundum: ſimiliter beatũ,
ſimiliter æternum. Omnia enim hæc meliora ſunt, quàm ea, quæ ſunt his carentia:
nec mundo quicquam melius: ex quo efficitur eſſe mundum deum. Idémq; hoc mo-
do, Nullius ſenſu carentis pars aliqua poteſt eſſe ſentiens. mundi autem partes ſentiẽ-
tes ſunt: non igitur caret ſenſu mundus. Pergit idem, & vrget anguſtius: Nihil, inquit,
quod animi, quódque rationis eſt expers, id generare ex ſe poteſt animantem, compo-
témque rationis. mundus autem generat animantes, compotéſque rationis: animans
eſt igitur mundus, cõpóſque rationis. Idémque ſimilitudine, vt ſæpe ſolet, rationem
concluſit hoc modo, Si ex oliua modulatè canẽtes tibiæ naſcerentur: non dubitares, 17
quin eſſet in oliua tibicinis quædam ſcientia. quid, ſi platani fidiculas ferrent numero-
ſe ſonantes? idem ſcilicet cenſeres, in platanis ineſſe muſicam. Cur igitur mũdus non
animans, ſapiénſq; iudicetur, cùm ex ſe procreet animantes atque ſapientes? Sed quo-
niam cœpi ſecus agere, atque initio dixeram: negaram enim hanc primam partẽ ege-
re oratione, quòd eſſet omnibus perſpicuum, deos eſſe: tamen id ipſum rationibus
phyſicis confirmari volo: ſic enim res ſe habet, vt omnia, quæ alantur & creſcant, con-
tineãt in ſe vim caloris: ſine qua neque ali poſſent, neque creſcere. Nam omne, quod

eſt calidum & igneum, cietur & agitur motu ſuo. quod autem alitur & creſcit, motu
quodam vtitur certo & æquabili: qui quandiu remanet in nobis, tandiu ſenſus & vita
remanet: refrigerato autem, & extincto calore, occidimus ipſi, & extinguimur. Quod
18 quidem Cleanthes his etiam argumentis docet, quanta vis inſit caloris in omni cor-
pore. Negat enim vllum eſſe cibum tam grauem, quin is die & nocte concoquatur:
cuius etiam in reliquiis ineſt calor, iis, quas natura reſpuerit. Iam verò venæ & arteriæ
micare non deſinunt quaſi quodam igneo motu: animaduerſúmque ſæpe eſt, cùm
cor animantis alicuius euulſum, ita mobiliter palpitaret, vt imitaretur igneam celeri-
tatem. Omne igitur, quod viuit, ſiue animal, ſiue terra editum, id viuit propter inclu-
ſum in eo calorem. Ex quo intelligi debet, eam caloris naturam, vim in ſe habere vi-
talem per omnem mundum pertinentẽ. Atque id facilius cernemus toto genere hoc
igneo, quod tranat omnia, ſubtilius explicato. Omnes igitur partes mundi tangã, quæ
maximo calore fultæ ſuſtinentur: quod primum in terrena natura perſpici poteſt.
19 Nam & lapidum conflictu atque tritu elici ignem videmus: & recenti foſſione
» -terram fumare calentem:
atque etiam ex puteis iugibus aquam calidam trahi, & id maximè hybernis fieri tem-
poribus, quòd magna vis terræ cauernis contineatur caloris, eáque hyeme ſit denſior,
ob eámque cauſam, calorẽ inſitum in terris contineat arctius. Longa eſt oratio, mul-
táque rationes, quibus doceri poſſit, omnia quæ terra concipiat ſemina, quæque ipſa
ex ſe generata ſtirpibus infixa contineat, ea temperatione caloris & oriri & augeſcere.
Atque aquæ etiam admiſtum eſſe calorem, primùm ipſe liquor, tum aquæ declarat
effuſio: quæ neque conglaciaret frigoribus, neque niue pruináque concreſceret, niſi
eadem ſe admiſto calore liquefacta & dilapſa diffunderet. Itaque & Aquilonibus, re-
20 liquíſque frigoribus adiectis dureſcit humor: & idem viciſſim mollitur tepefactus, &
tabeſcit calore. Atque etiam maria agitata ventis ita tepeſcunt, vt intelligi facilè poſ-
ſit in tantis illis humoribus incluſum eſſe calorem. Nec enim ille externus & aduen-
titius habendus eſt tepor, ſed ex intimis maris partibus agitatione excitatus: quod no
ſtris quoque corporibus cõtingit, cùm motu atque exercitatione recaleſcunt. Ipſe ve-
rò aër, qui natura eſt maximè frigidus, minimè eſt expers caloris. Ille verò & multo
quidem calore admiſtus eſt: ipſe enim oritur ex reſpiratione aquarum. earum enim
quaſi vapor quidam aër habendus eſt. Is autẽ exiſtit motu eius caloris qui aquis con-
tinetur. quam ſimilitudinem cernere poſſumus in iis aquis quæ efferueſcunt ſubditis
ignibus. Iam verò reliqua quarta pars mundi ea & ipſa tota natura feruida eſt, & cæte-
ris naturis omnibus ſalutarem impertit & vitalem calorem. Ex quo concluditur, cùm
21 omnes mundi partes ſuſtineantur calore, mundum etiam ipſum ſimili, paríque na-
tura in tanta diuturnitate ſeruari: eóque magis, quòd intelligi debet calidum illud, at-
que igneũ ita in omni fūſum eſſe natura, vt in eo inſit procreandi vis, & cauſa gignen-
di: à quo & animantia omnia, & ea, quorum ſtirpes terra continentur, & naſci ſit ne-
ceſſe, & augeſcere. Natura eſt igitur, quæ contineat mundum omnem, eúmque tuea-
tur, & ea quidem nõ ſine ſenſu atque ratione. omnem enim naturam neceſſe eſt, quæ
non ſolitaria ſit neque ſimplex, ſed cum alio coniuncta atque connexa, habere aliquẽ
in ſe principatum, vt in homine mentem, in belua quiddã ſimile mentis, vnde orian-
tur rerum appetitus. In arborum autem & earum rerum quæ gignuntur è terra, radi-
cibus ineſſe principatus putatur. Principatum autem id dico, quod Græci ἡγεμονικὸν vo
cant: quo nihil in quoque genere nec poteſt, nec debet eſſe præſtantius. Itaque neceſ-
22 ſe eſt illud etiam, in quo ſit totius naturæ principatus, eſſe omnium optimum, om-
niúmque rerum poteſtate dominatúque digniſſimum. Videmus autem in partibus
mundi (nihil eſt enim in omni mundo, quod non pars vniuerſi ſit) ineſſe ſenſum &
rationem. In ea parte igitur, in qua mundi eſt principatus, hæc ineſſe neceſſe eſt, & a-
criora quidem atque maiora. quocirca ſapientẽ eſſe mundum neceſſe eſt, naturámque

eam, quæ res omnes complexa teneat, perfectione rationis excellere, eóque deum eſſe
mundum, omnémque vim mundi diuina natura contineri. Atque etiam mundi fer-
uór ille purior, perlucidior, mobiliórque multò, ob eáſque cauſas aptior ad ſenſus cō-
mouendos, quàm hic noſter calor, quo hæc, quæ nota nobis ſunt, retinentur & vigent.
Abſurdū eſt igitur dicere, cùm homines, beſtiæque hoc calore teneantur, & propterea
moueantur & ſentiant, mundum eſſe ſine ſenſu, qui integro & puro & libero, eodém-
que acerrimo & mobiliſſimo ardore teneatur: præſertim cùm is ardor, qui eſt mun- 13
di, non agitatus ab alio, neque externo pulſu, ſed per ſe ipſe, ac ſua ſponte moueatur.
Nam quid poteſt eſſe mundo valentius, quod pellat atque moueat calorem eum, quo
ille teneatur? Audiamus enim Platonem quaſi quendam deum philoſophorum: cui
duos placet eſſe motus, vnum ſuum, alterū externum: eſſe autē diuinius, quod ipſum
ex ſe ſua ſponte moueatur, quàm quod pulſu agitetur alieno. Hunc autem motum in
ſolis animis eſſe ponit, ab hiſque principium motus eſſe ductū putat. Quapropter quo-
niam ex mundi ardore motus omnis oritur, is autem ardor non alieno impulſu, ſed
ſua ſponte mouetur: animus ſit neceſſe eſt. ex quo efficitur, animantem eſſe mundū.
Atque ex hoc quoque intelligi poterit, in eo ineſſe intelligentiam, quòd certè eſt mun-
dus melior, quàm vlla natura. Vt enim nulla pars corporis noſtri eſt, quæ non ſit mi- 14
nor, quàm noſmetipſi ſumus: ſic mundum vniuerſum pluris eſſe neceſſe eſt, quàm
partem aliquam vniuerſi. Quod ſi ita eſt, ſapiens ſit mundus neceſſe eſt. nam ni ita eſ-
ſet, homine, qui eſt mundi pars, quoniam rationis eſt particeps, pluris eſſe, quàm mū-
dum omnem, oporteret. Atque etiam ſi à primis inchoatiſque naturis ad vltimas per-
fectáſque volumus procedere, ad deorum naturam perueniamus neceſſe eſt. Primò
enim animaduertimus à natura ſuſtineri ea, quæ gignuntur è terra, quibus natura ni-
hil tribuit amplius, quàm vt ea alendo atque augendo tueretur. Beſtiis autem ſenſum
& motum dedit, & cum quodam appetitu acceſſum ad res ſalutares, à peſtiferis receſ-
ſum: homini hoc amplius, quòd addidit rationem, qua regerentur animi appetitus:
qui tum remitterentur, tum continerentur. Quartus autem gradus, & altiſſimus, eo-
rum, qui natura boni ſapientéſque gignuntur: quibus à principio innaſcitur ratio re- 15
cta, conſtánſque, quæ ſupra hominem putanda eſt, deóque tribuenda, id eſt mundo:
in quo neceſſe eſt perfectam illam atque abſolutam ineſſe rationem. Neque enim di-
ci poteſt, in vlla rerum inſtitutione non eſſe aliquid extremum atque perfectum. Vt
enim in vite, vt in pecude (niſi quæ vis obſtitit) videmus naturam ſuo quodam itinere
ad vltimum peruenire: atque vt pictura, & fabrica, cæteræque artes habent quendam
abſoluti operis effectum: ſic in omni natura, ac multò etiam magis, neceſſe eſt abſolui
aliquid ac perfici. Etenim cæteris naturis multa externa, quo minus perficiantur, poſ-
ſunt obſiſtere: vniuerſam autem naturam nulla res poteſt impedire: propterea quòd
omnes naturas ipſa cohibet & continet. Quocirca neceſſe eſt eſſe illum quartum &
altiſſimum gradum, quò nulla vis poſſit accidere. is autem gradus eſt, in quo rerum 16
omnium natura ponitur: quæ quoniam talis eſt, vt præſit omnibus, & eam nulla res
poſſit impedire, neceſſe eſt intelligentem eſſe mundum, & quidem etiam ſapientem.
Quid autem eſt inſcitius, quàm aut eam naturam, quæ omnes res ſit complexa, non
optimam dici: aut cùm ſit optima, non primum animantem eſſe, deinde rationis &
conſilii compotem, poſtremò ſapientem? Quî enim aliter poteſt eſſe optima? Neque
enim ſi ſtirpium ſimilis ſit, aut etiam beſtiarum, optima putanda ſit potius, quàm de-
terrima: nec verò, ſi rationis particeps ſit, nec ſit tamen à principio ſapiens, nō ſit de-
terior mundi potius, quàm humana conditio. Homo enim ſapiens fieri poteſt: mun-
dus autem, ſi in æterno præteriti temporis ſpatio fuit inſipiens, nunquam profectò ſa-
pientiam conſequetur: ita erit homine deterior. quod quoniā abſurdum eſt, & ſapiens
à principio mundus & deus habendus eſt. Neq; enim eſt quicquam aliud præter mū- 17
dum, cui nihil abſit, quódq; vndique aptum atque perfectū, expletúmque ſit omnibus

ſuis numeris & partibus. Scitè enim Chryſippus, vt clypei cauſa inuolucrū, vaginam autem gladii, ſic præter mūdum cætera omnia aliorum cauſa eſſe generata, vt eas fruges atque fructus quos terra gignit, animantium cauſa, animantes autem hominum, vt equum vehendi cauſa, arandi bouem, venandi & cuſtodiendi canem. ipſe autē homo ortus eſt ad mundum contemplandum & imitandum, nullo modo perfectus, ſed quædam particula perfecti. Sed mūdus, quoniam omnia complexus eſt, nec eſt quicquam quod non inſit in eo, perfectus vndique eſt. Quid igitur poteſt ei deeſſe, quod eſt optimum? nihil autem eſt mente & ratione melius: ergo hæc mundo deeſſe non poſſunt. Bene igitur idem Chryſippus, qui ſimilitudines adiungēs, omnia in perfectis & maturis docet eſſe meliora, vt in equo quàm in equulo, in cane quàm in catulo, in viro quàm in puero. Item quod in omni mundo optimum ſit, id in perfecto aliquo atque abſoluto eſſe debere. eſt autem mundo nihil perfectius, nihil virtute melius: igitur mundi eſt propria virtus. Nec verò hominis natura perfecta eſt: & efficitur tamen in homine virtus. quanto igitur in mundo faciliùs? eſt ergo in eo virtus. Sapiēs igitur eſt, & propterea deus. Atque hac mundi diuinitate perſpecta tribuenda eſt ſideribus eadem diuinitas: quæ ex nobiliſſima, puriſſimáque ætheris parte gignuntur. neque vlla præterea ſunt admiſta natura, totáque ſunt calida atque perlucida, vt ea quoque rectiſſimè & animātia eſſe, & ſentire atque intelligere dicantur. Atque ea quidem tota eſſe ignea duorum ſenſuum teſtimonio confirmari Cleanthes putat, tactus & oculorum. Nam ſolis candor illuſtrior eſt quàm vllus ignis, quippe qui immenſo mundo tam longè latéque colluceat: & is eius tactus eſt, non vt tepefaciat ſolum, ſed etiam ſæpe comburat: quorum neutrum faceret, niſi eſſet igneus. Ergo, inquit, cùm ſol igneus ſit, Oceaníque alatur humoribus, quia nullus ignis ſine paſtu aliquo poſſit permanere: neceſſe eſt, aut ei ſimilis ſit igni, quē adhibemus ad vſum atque ad victum: aut ei qui corporibus animantium continetur. Atque hic noſter ignis, quem vſus vitæ requirit, confector eſt & conſumptor omnium: idémque quocunque inuaſit, cuncta diſturbat ac diſſipat. Contrà ille corporeus, vitalis & ſalutaris omnia cōſeruat, alit, auget, ſuſtinet, ſenſúque afficit. Negat ergo eſſe dubium, horum ignium ſol vtri ſimilis ſit, cùm is quoque efficiat vt omnia floreāt, & in ſuo quæque genere pubeſcāt. Quare cùm ſolis ignis ſimilis eorum ignium ſit qui ſunt in corporibus animātium, ſolem quoque animantem eſſe oportet, & quidem reliqua aſtra quæ oriantur in ardore cæleſti, qui æther vel cælum nominatur. Cùm igitur aliorum animantium ortus in terra ſit, aliorum in aqua, in aëre aliorum: abſurdum eſſe Ariſtoteli videtur, in ea parte quæ ſit ad gignenda animalia aptiſſima, animal gigni nullum putare. Sidera autem æthereum locum obtinēt: qui quoniam tenuiſſimus eſt, & ſemper agitatur & viget, neceſſe eſt quod animal in eo gignatur, idem quoque ſenſu acerrimo & mobilitate celerrima eſſe. Quare cùm in æthere aſtra gignantur, conſentaneum eſt, in iis ſenſum ineſſe & intelligentiam. ex quo efficitur, in deorum numero aſtra eſſe ducenda. Etenim licet videre acutiora ingenia, & ad intelligendum aptiora, eorum qui terras incolāt eas in quibus aër ſit purus ac tenuis, quàm illorum qui vtantur craſſo cælo atque concreto. Quinetiam cibo quo vtare intereſſe aliquid ad mentis aciem putant. Probabile eſt igitur, præſtantem intelligētiam in ſideribus eſſe, quæ & æetheream mundi partem incolāt, & marinis terreníſque humoribus longo interuallo extenuatis alantur. Senſum autem aſtrorum atque intelligentiam maximè declarat ordo eorum atque conſtātia. Nihil eſt enim quod ratione & numero moueri poſſit ſine conſilio: in quo nihil eſt temerarium, nihil varium, nihil ſortuitum. Ordo autem ſiderum, & in omni æternitate conſtantia, neque naturam ſignificat, eſt enim plena rationis: neque fortunam, quæ amica varietati conſtantiam reſpuit. Sequitur ergo vt ipſa ſua ſponte, ſuo ſenſu ac diuinitate moueantur. Nec verò Ariſtoteles non laudādus in eo, quòd omnia quæ mouentur, aut natura moueri cenſuit, aut vi, aut voluntate. moueri autē ſolem & lunam,

& ſidera omnia. Quæ autem natura mouerentur, hæc aut pondere deorſum, aut leuitate in ſublime ferri: quorum neutrum aſtris cõtingeret: propterea quòd eorum motus in orbem circunferretur. Nec verò dici poteſt vi quadam maiore fieri, vt contra naturam aſtra moueantur. Quæ enim poteſt maior eſſe? Reſtat igitur vt motus aſtrorum ſit voluntarius. Quæ qui videat, non indoctè ſolùm, verùm etiam impiè faciat, ſi deos eſſe neget. Nec ſanè multùm intereſt, vtrum id neget, an eos omni procuratione atque actione priuet. Mihi enim qui nihil agit, eſſe omnino non videtur. Eſſe igitur deos ita perſpicuum eſt, vt id qui neget, vix eum ſanæ mentis exiſtimem. Sanè reſtat, vt qualis eorum natura ſit, conſideremus: in quo nihil eſt difficilius, quàm à conſuetudine oculorum aciem mẽtis abducere. Ea difficultas induxit, & vulgo imperitos, & ſimiles philoſophos imperitorum, vt niſi figuris hominum conſtitutis, nihil poſſent de diis immortalibus cogitare. Cuius opinionis leuitas confutata à Cotta, non deſiderat orationem meam. Sed cùm talem eſſe deum certa notione animi præſentiamus, primùm vt ſit animans, deinde vt in omni natura nihil eo ſit præſtãtius: ad hanc præſenſionem notionémque noſtram, nihil video quod potius accommodem, quàm vt primum hunc ipſum mundum, quo nihil fieri excellentius poteſt, animantẽ eſſe & deum iudicem. Hic quàm volet Epicurus iocetur, homo non aptiſſimus ad iocandum, miniméque reſpiciens patriam: & dicat ſe non poſſe intelligere qualis ſit volubilis & rotundus deus: tamen ex hoc quod ipſe etiam probat, nunquam me mouebit. Placet enim illi eſſe deos, quia neceſſe ſit præſtantem aliquam eſſe naturam, qua nihil ſit melius. mundo autem certè nihil eſt melius. Nec dubium, quin quod animãs ſit, habeátque ſenſum & rationem & mentem, id ſit melius quàm id quod his careat. Ita efficitur, animantem, ſenſus, mentis, rationis mundum eſſe compotem. qua ratione, deum eſſe mundum, concluditur. Sed hæc paulò pòſt facilius cognoſcentur ex iis rebus ipſis, quas mũdus efficit. Interea Vellei noli quæſo præ te ferre, vos planè expertes eſſe doctrinæ. Conum tibi ais & cylindrum & pyramidem pulchriorem quàm ſphæram videri. Nouum etiam oculorum iudicium habetis. Sed ſint iſta pulchriora duntaxat aſpectu, quod mihi tamen ipſum non videtur. Quid enim pulchrius ea figura, quæ ſola omnes alias figuras complexa continet, quǽque nihil aſperitatis habere, nihil offenſionis poteſt, nihil inciſum angulis, nihil anfractibus, nihil eminens, nihil lacunoſum? Cúmque duæ formæ præſtantes ſint, ex ſolidis globus (ſic enim σφαῖραν interpretari placet) ex planis autem circulus aut orbis, qui κύκλος Græcè dicitur: his duabus formis contingit ſolis, vt omnes earum partes ſint inter ſe ſimillimæ, à medióque tantùm abſit extremum, quãtùm idem à ſummo, quo nihil fieri poteſt aptius. Sed ſi hæc non videtis, quia nunquam eruditum illum puluerem attigiſtis: anne hoc Phyſici quidem intelligere potuiſtis, hanc æqualitatem motus, conſtantiámque ordinum in alia figura non potuiſſe ſeruari? Itaque nihil poteſt eſſe indoctius, quàm quod à vobis affirmari ſolet. Nec enim hunc ipſum mundum pro certo rotundum eſſe dicitis. nam poſſe fieri, vt ſit alia figura: innumerabiléſque mundos, alios aliarum eſſe formarum. quæ, ſi bis bina quid eſſent didiciſſet Epicurus, certè non diceret. Sed dum palato quid ſit optimum iudicat, cæli palatium (vt ait Ennius) nõ ſuſpexit. Nam cùm duo ſint genera ſiderum, quorum alterũ ſpatiis immutabilibus ab Ortu ad Occaſum commeans, nullum vnquam curſus ſui veſtigium inflectat: alterum autem cõtinuas conuerſiones duas iiſdem ſpatiis curſibúſque conficiat: ex vtraque re & mundi volubilitas, quæ niſi in globoſa forma eſſe non poſſet, & ſtellarum rotũdi ambitus cognoſcuntur: primúſque ſol, qui aſtrorum obtinet principatum, ita mouetur, vt cùm terras larga luce compleuerit, eaſdem modò his, modò illis partibus opacet. Ipſa enim vmbra terræ ſoli officiens, noctem efficit. Nocturnorum autem ſpatiorum eadem eſt æqualitas quæ diurnorum. eiuſdémque ſolis tum acceſſus modici, tum receſſus, & frigoris & caloris modum temperant. Circuitus enim ſolis orbium v defectibus & LX

& c c c, quarta ferè diei parte addita, conuerſionem conficiunt annuam. Inflectens autem ſol curſum tum ad Septentriones, tum ad Meridiem, æſtates & hyemes efficit: & ea duo tempora, quorum alterum hyemi ſeneſcenti adiunctum eſt, alterum æſtati. Ita ex quatuor temporum mutationibus omnium, quæ terra maríque gignuntur, ini-
37 tia cauſǽque ducuntur. Iam ſolis annuos curſus ſpatiis menſtruis luna conſequitur: cuius tenuiſſimum lumen facit proximus acceſſus ad ſolem, digreſſus autem longiſſimus quiſque pleniſſimum. Neque ſolùm eius ſpecies ac forma mutatur, tū creſcendo, tum defectibus in initia recurrendo, ſed etiam regio, quæ tum eſt aquilonaris, tum auſtralis. In lunæ quoque curſu eſt & brumæ quædam & ſolſtitii ſimilitudo: multáque ab ea manant & fluunt, quibus & animantes alantur augeſcántque, & pubeſcant, maturitatémque aſſequãtur, quæ oriuntur è terra. Maximè verò admirabiles ſunt motus earum quinque ſtellarum quæ falſò vocantur errantes. Nihil enim errat, quod in omni æternitate conſeruat progreſſus & regreſſus, reliquóſque motus conſtantes & ratos. Quod eo eſt admirabilius in his ſtellis quas dicimus, quia tum occultantur, tum rurſus aperiuntur: tum abeunt, tū recedunt: tum antecedunt, tum ſubſequuntur: tum
18 celerius mouentur, tum tardius: tum omnino ne mouētur quidem, ſed ad quoddam tempus inſiſtunt. Quarum ex diſparibus motionibus magnum annum mathematici nominauerunt: qui tum efficitur, cùm ſolis & lunæ & quinque errantium ad eandem inter ſe comparationē confectis omnium ſpatiis eſt facta conuerſio. Quæ quàm longa ſit, magna quæſtio eſt: eſſe verò certā & definitam, neceſſe eſt. Nam ea quæ Saturni ſtella dicitur, φαίνωνque à Græcis nominatur, quæ à terra abeſt plurimùm, x x x ferè annis curſum ſuum conficit. In quo curſu multa mirabiliter efficiens tum antecedendo, tum retardando, tum veſpertinis temporibus deliteſcendo, tum matutinis rurſum ſe aperiendo, nihil immutat ſempiternis ſeculorum ætatibus, quin eadem iiſdem temporibus efficiat. Infra autē hanc propius à terra Iouis ſtella fertur, quæ φαέθων dicitur: eáque eundem x i i ſignorum orbem annis x i i conficit: eaſdémque quas Saturni ſtella efficit in curſu varietates. Huic autem proximum inferiorem orbem tenet
39 πυρόεις, quæ ſtella Martis appellatur: eáque i i i i & x x menſibus, v i, vt opinor, diebus minus, eūdem luſtrat orbem, quem duæ ſuperiores. Infra hanc autem ſtella Mercurii eſt: ea στίλβων appellatur à Græcis: quæ anno ferè vertente ſigniferum luſtrat orbem: neque à ſole longius vnquam vnius ſigni interuallo diſcedit, tum anteuertens, tum ſubſequens. Infima eſt quinque errantium terrǽque proxima ſtella Veneris, quæ φωσφόρος Græcè, Lucifer Latinè dicitur, cùm antegreditur ſolem: cùm ſubſequitur autem, Heſperos. Ea curſum anno conficit, & latitudinem luſtrans ſigniferi orbis & longitudinem, quod idem faciunt ſtellæ ſuperiores: neque vnquam ab ſole duorum ſignorum interuallo longius diſcedit, tum antecedens, tum ſubſequens. Hanc igitur in ſtellis conſtantiam, hanc tantam, tam variis curſibus in omni æternitate conuenien-
40 tiam temporum non poſſum intelligere ſine mente, ratione, conſilio. Quæ cùm in ſideribus ineſſe videamus, non poſſumus ea ipſa non in deorū numero reponere. Nec verò ſtellæ eæ quæ inerrantes vocantur, non ſignificant eandem mentem atque prudentiam: quarum eſt quotidiana cōueniens conſtánſque conuerſio: nec habent æthereos curſus, neque cælo inhærētes, vt plerique dicunt phyſicæ rationis ignari. Non eſt enim ætheris ea natura, vt vi ſua ſtellas complexa contorqueat. nam tenuis ac perlucens, & æquabili calore ſuffuſus æther, non ſatis aptus ad ſtellas continendas videtur. Habent igitur ſuam ſphæram ſtellæ inerrantes ab ætherea coniunctione ſecretam & liberam. Earum autem perennes curſus atque perpetui, cum admirabili incredibilíque conſtantia, declarant in his vim & mentem eſſe diuinam: vt hæc ipſa qui non ſen-
41 tiat deorum vim habere, is nihil omnino ſenſurus eſſe videatur. Nulla igitur in cælo nec fortuna, nec temeritas, nec erratio, nec vanitas ineſt: contráque omnis ordo, veritas, ratio, conſtantia. Quǽque his vacant, ea mentita & falſa, plenáque erroris eunt cir-

cum terras, infra lunam, quæ omnium vltima eſt, in terríſque verſatur. Cæleſtẽ ergo admirabilem ordinem, incredibilémque conſtantiam, ex qua conſeruatio & ſalus omnium omnis oritur, qui vacare mente putat, is ipſe mentis expers habẽdus eſt. Haud ergo, vt opinor, errauero, ſi à principe inueſtigandæ veritatis huius diſputationis principium duxero. Zeno igitur ita naturam diffinit, vt eam dicat ignem eſſe artificioſum ad gignendum progredientẽ via. Cenſet enim artis maximè proprium eſſe creare & gignere: quodque in operibus noſtrarum artium manus efficiat, id multò artificioſius naturam efficere, id eſt, vt dixi, ignem artificioſum, magiſtrum artium reliquarũ. Atque hac quidem ratione omnis natura artificioſa eſt, quòd habet quaſi viam quandam & ſectam quam ſequatur. Ipſius verò mundi, qui omnia complexu ſuo coërcet & continet, natura nõ artificioſa ſolùm, ſed planè artifex ab eodem Zenone dicitur cõſultrix & prouida vtilitatum opportunitatúmque omnium. Atque vt cæteræ naturæ ſuis ſeminibus quæque gignuntur, augeſcunt, continentur: ſic natura mundi omnes motus habet voluntarios: conatúſque & appetitiones quas ὁρμὰς Græci vocant, & his cõſentaneas actiones ſic adhibet, vt noſmetipſi, qui animis mouemur & ſenſibus. Talis igitur mens mundi cùm ſit, ob eámque cauſam prouidentia appellari rectè poſſit (Græce enim πρόνοια dicitur) hæc potiſſimùm prouidet, & in his maximè eſt occupata. primùm vt mundus quàm aptiſſimus ſit ad permanendũ. deinde vt nulla re egeat. maximè autẽ vt in eo eximia pulchritudo ſit, atque omnis ornatus. Dictum eſt de vniuerſo mundo: dictum eſt etiã de ſideribus: vt iam propemodum appareat multitudo nec ceſſantium deorum, nec ea quæ agant molientium cum labore operoſo ac moleſto. Non enim venis & neruis & oſſibus continentur, nec iis eſcis aut potionibus veſcuntur, vt aut nimis acres, aut nimis concretos humores colligant: nec iis corporibus ſunt, vt aut caſus aut ictus extimeſcãt, aut morbos metuant ex defatigatione mẽbrorum. Quæ verens Epicurus, monogrammos deos & nihil agentes commẽtus eſt. Illi autẽ pulcherrima forma præditi, puriſſimáque in regione cæli collocati, ita feruntur moderantúrque curſus, vt ad omnia conſeruanda & tuenda conſenſiſſe videátur. Multæ autem aliæ naturæ deorum ex magnis beneficiis eorũ non ſine cauſa & à Græciæ ſapientibus, & à maioribus noſtris conſtitutæ nominatǽque ſunt. Quicquid enim magnã vtilitatẽ generi afferret humano, id nõ ſine diuina bonitate erga homines fieri arbitrabantur. Itaque tum illud, quod erat à deo natum, nomine ipſius dei nũcupabant, vt cùm fruges Cererem appellamus, vinũ autem Liberum: ex quo illud Terẽtii,

Sine Cerere & Libero friget Venus.

Tum autem res ipſa in qua vis ineſt maior aliqua, ſic appellatur, vt ea ipſa vis nominetur deus, vt Fides, vt Mens, quas in Capitolio dedicatas videmus proximè à M. AEmilio Scauro: antè autem ab Attilio Calatino erat Fides conſecrata. Vides Virtutis templum, vides Honoris à M. Marcello renouatum, quod multis antè annis erat bello Liguſtico à Q. Maximo dedicatũ. Quid Opis? quid Salutis? quid Concordiæ, Libertatis, Victoriæ? quarum omnium rerũ quia vis erat tanta, vt ſine deo regi non poſſet, ipſa res deorum nomẽ obtinuit. Quo ex genere Cupidinis & Voluptatis & Lubentinæ Veneris vocabula conſecrata ſunt, vitioſarum rerũ neque naturalium: quanquam Velleius aliter exiſtimat: ſed tamen ea ipſa vitia naturam vehemẽtius ſæpe pulſant. Vtilitatum igitur magnitudine conſtituti ſunt ii dii, qui vtilitates quaſque gignebant. Atque his quidem nominibus quæ paulò antè dicta ſunt à me, quæ vis ſit, in quoque declaratur deo. Suſcepit autem vita hominum, conſuetudóque communis, vt beneficiis excellentes viros in cælum fama ac voluntate tollerẽt. Hinc Hercules, hinc Caſtor & Pollux, hinc AEſculapius, hinc Liber etiam: hunc dico Liberum Semele natum, non eum quem noſtri maiores auguſtè ſanctéque Liberũ cum Cerere & Libera conſecrauerũt: quod quale ſit, ex myſteriis intelligi poteſt. ſed quòd ex nobis natos liberos appellamus, idcirco Cerere nati nominati ſunt Liber & Libera: quod in Libero ſeruãt, in

Libera non item. Hinc etiam Romulus, quem quidam eundem eſſe Quirinum pu-
tant. quorum cùm remanerent animi, atque æternitate fruerentur, dii ritè ſunt habi-
ti, cùm & optimi eſſent & æterni. Alia quoque ex ratione, & quidem phyſica, magna
fluxit multitudo deorum: qui induti ſpecie humana fabulas poëtis ſuppeditauerunt,
hominum autem vitam ſuperſtitione omni referſerunt. Atque hic locus à Zenone
tractatus, pòſt à Cleanthe & Chryſippo pluribus verbis explicatus eſt. Nam vetus hæc
opinio Græciam oppleuit, exectum Cælum à filio Saturno, vinctum auté Saturnum
ipſum à filio Ioue. Phyſica ratio non inelegãs incluſa eſt in impias fabulas. Cæleſtem
enim altiſſimam æthereámque naturam, id eſt igneam, quæ per ſeſe omnia gigneret,
vacare voluerunt ea parte corporis quæ cõiunctione alterius egeret ad procreandũ.
47 Saturnum autem eum eſſe voluerunt, qui curſum & conuerſionem ſpaciorum ac té-
porum contineret: qui deus Græcè id ipſum nomen habet: χρόνος enim dicitur: qui eſt
idem χρόνος, id eſt temporis ſpatium. Saturnus autem eſt appellatus, quòd ſaturetur
annis. ex ſe enim natos comeſſe fingitur ſolitus, quia conſumit ætas temporum ſpa-
cia, anníſque præteritis inſaturabiliter expletur. Vinctus eſt autem à Ioue, ne immo-
deratos curſus haberet, atque vt eum ſiderum vinculis alligaret. Sed ipſe Iuppiter, id
eſt iuuans pater, quem conuerſis caſibus appellamus à iuuando Iouem, à poëtis pater
diuúmque hominúmque dicitur, à maioribus autem noſtris Optimus, Maximus, &
quidem antè optimus, id eſt beneficentiſſimus, quàm maximus: quia maius eſt, certé-
queg ratius prodeſſe omnibus, quàm opes magnas habere. Hunc igitur Ennius, vt ſu-
48 prà dixi, nuncupat ita dicens,

" Aſpice hoc ſublime candens, quem inuocant omnes Iouem.

Planiúſque alio loco idem,

" Cui quod in me eſt, execrabor hoc quo lucet, quicquid eſt.

Hunc etiam augures noſtri cùm dicunt, Ioue fulgente, tonante: dicunt enim in cælo
fulgente, tonante. Euripides autem, vt multa præclarè, ſic hoc breuiter,

" Vides ſublime ſuſum, immoderatum æthera,
" Qui tenero terram circunuecta amplectitur:
" Hunc ſummum habeto diuum: hunc perhibeto Iouem.

Aër autem, vt Stoici diſputant, interiectus inter mare & cælum Iunonis nomine con
49 ſecratur: quæ eſt ſoror & coniux Iouis, quòd & ſimilitudo eſt ætheris, & cum eo ſum-
ma coniunctio. Effœminarnut autem eum, Iunoníque tribuerunt, quòd nihil eſt eo
mollius. Sed Iunonem à iuuando credo nominatam. Aqua reſtabat & terra, vt eſſent
ex fabulis tria regna diuiſa. Datum eſt igitur Neptuno alterum, Iouis vt volunt fratri,
maritimum omne regnum: noménque productum, vt Portunus à portu: ſic Neptu-
nus à nando, paulùm primis literis immutatis. Terrena autem vis omnis, atque natu-
ra Diti patri dedicata eſt: qui Dis, vt apud Græcos πλούτων, quia & recidant omnia in
terras, & oriantur è terris: Is rapuit Proſerpinam, quod Græcorum nomen eſt: ea enim
eſt, quæ περσεφόνη Græcè nominatur: quam frugum ſemen eſſe volunt, abſconditám-
que quæri à matre fingunt. Mater autem eſt à gerendis frugibus Ceres, tanquam ge-
res: caſúque prima litera itidem immutata, vt à Græcis: nam ab illis quoque δημήτηρ,
50 quaſi γημήτηρ nominata eſt. Iam qui magna verteret, Mauors: Minerua autem quæ vel
minueret, vel minaretur. Cúmque in omnibus rebus vim haberẽt maximam prima
& extrema, principem in ſacrificando Ianum eſſe voluerunt, quod ab eundo nomen
eſt ductum: ex quo tranſitiones peruiæ, Iani: foréſque in liminibus profanarum æ-
dium, ianuæ nominantut. Nam Veſtæ nomen à Græcis: ea eſt enim, quæ ab illis ἑστία
dicitur. Vis autem eius ad aras & focos pertinet. Itaque in ea dea, quæ eſt rerum cuſtos
intimarum, omnis & precatio & ſacrificatio extrema eſt. Nec longè abſunt ab hac vi
dii penates, ſiue à penu ducto nomine (eſt enim omne quo veſcuntur homines pe-
nus) ſiue ab eo quòd penitus inſident, ex quo etiam penetrales à poetis vocantur. Iam

Apollinis nomen eſt Græcum, quem ſolem eſſe volunt. Dianam autem & Lunã eandem eſſe putant: cùm Sol dictus ſit, vel quia ſolus ex omnibus ſideribus eſt tantus, vel quia cùm eſt exortus, obſcuratis omnibus ſolus apparet. Luna à lucendo nominata ſit: eadem eſt enim Lucina. Itaque vt apud Græcos Dianam, eámque Luciferam, ſic apud noſtros Iunonem Lucinam in pariendo inuocant: quæ eadem Diana omniuaga dicitur, non à venando, ſed quòd in ſeptem numeratur tanquam vagantibus. 11 Diana dicta, quia noctu quaſi diem efficeret. Adhibetur autem ad partus, quòd ii matureſcunt aut ſeptem nonnunquam, aut plerunque nouem lunæ curſibus: qui quia menſa ſpatia conficiunt, menſes nominantur. concinnéque, vt multa, Timæus, qui cùm in hiſtoria dixiſſet, qua nocte natus Alexãder eſſet, eadem Dianæ Epheſiæ templum deflagrauiſſe: adiunxit, minimè id eſſe mirandum, quòd Diana, cùm in partu Olympiadis adeſſe voluiſſet, abfuiſſet domo. Quæ autem dea ad res omnes veniret, Venerẽ noſtri nominauerunt: atque ex ea potius venuſtas, quàm Venus ex venuſtate. Videtíſne igitur, vt à phyſicis rebus bene atque vtiliter inuentis tracta ratio ſit ad commentitios, & fictos deos? Quæ res genuit falſas opiniones erroréſque turbulentos, & ſuperſtitiones penè aniles. Et formæ enim nobis deorum & ætates & veſtitus ornatúſque noti ſunt: genera præterea, coniugia, cognationes, omniáque traducta ad ſimilitudinẽ imbecillitatis humanæ. Nã & perturbatis animis inducuntur: accipimus enim deorum cupiditates, ægritudines, iracundias. Nec verò, vt fabulæ ferunt, dii bellis prælíiſque caruerunt: nec ſolùm, vt apud Homerum, cùm duos exercitus contrarios alii dii ex alia parte defenderent: ſed etiã, vt cum Titanis, vt cum Gigantibus, propria bella geſſerunt. Hæc & dicuntur & creduntur ſtultiſſimè, & plena ſunt futilitatis ſummæque leuitatis. Sed tamen his fabulis ſpretis ac repudiatis, deus pertinens per naturam cuiuſque rei, per terras Ceres, per maria Neptunus, alii per alia, poterunt intelligi qui, qua- 11 léſque ſunt, quóque eos nomine conſuetudo nuncupauerit, quos deos & venerari & colere debemus. Cultus autem deorum eſt optimus, idémque caſtiſſimus atque ſanctiſſimus, pleniſſimúſque pietatis, vt eos ſemper pura, integra, incorrupta & mente & voce veneremur. Non enim philoſophi ſolùm, verumetiam maiores noſtri ſuperſtitionem à religione ſeparauerunt. Nã qui totos dies precabantur & immolabãt, vt ſui liberi ſibi ſuperſtites eſſent, ſuperſtitioſi ſunt appellati: quod nomen poſtea latius patuit. Qui autẽ omnia quæ ad cultum deorum pertinerent, diligenter pertractarent & tanquã relegerent, ſunt dicti religioſi ex relegendo, vt elegantes ex eligendo, tanquam à deligendo diligentes, ex intelligendo intelligẽtes. His enim in verbis omnibus ineſt vis legendi eadẽ quæ in religioſo. Ita factum eſt in ſuperſtitioſo & religioſo, alterũ vitii nomen, alterum laudis. Ac mihi videor ſatis, & eſſe deos, & quales eſſent, oſtẽdiſſe. 14

Proximum eſt vt docẽã, deorum prouidentia mundum adminiſtrari. Magnus ſanè locus, & à veſtris Cotta vexatus: ac nimirum vobiſcum omne certamen eſt. Nã vobis Vellei minus notum eſt, quemadmodum quidque dicatur. Veſtra enim ſolùm legitis, veſtra amatis: cæteros cauſa incognita condemnatis. velut à te ipſo heſterno die dictum eſt, anum fatidicam πρόνοιαν à Stoicis induci, id eſt prouidentiã. Quod eo errore dixiſti, quia exiſtimas ab his prouidentiã fingi, quaſi quandam deam ſingularẽ quæ mundum omnem gubernet & regat: ſed id præciſè dicitur. vt, ſiquis dicat Athenienſium Rempub. conſilio regi, deſit illud, Ariopagi: ſic cùm dicimus prouidentia mundum adminiſtrari, deeſſe arbitrator deorum. Plenè autẽ & perfectè ſic dici exiſtimato, prouidentia deorum mundum adminiſtrari. Ita ſalẽ iſtum quo caret veſtra natio, in irridendis nobis nolito te conſumere, & mehercle ſi me audiatis, ne experiamini quidẽ. non decet: non datum eſt: non poteſtis. Nec verò hoc in te vnum cõuenit moribus domeſticis ac noſtrorũ hominum vrbanitate limatum, ſed cùm in reliquos veſtros, tum in eũ maximè, qui iſta peperit, hominẽ ſine arte, ſine literis, inſultantẽ in omnes, ſine acumine vllo, ſine auctoritate, ſine lepore. Dico igitur prouidẽtia deorum

mundum & omnes mundi partes, & initio conſtitutas eſſe, & omni tempore admini-
ſtrari: eámque diſputationem tres in partes noſtri ferè diuidunt. quarum pars prima
eſt, quæ ducitur ab ea ratione quæ docet eſſe deos: quo conceſſo, confitendum eſt eo-
rum conſilio mundum adminiſtrari. Secunda eſt autem quæ docet omnes res ſubie-
55 ctas eſſe naturæ ſentienti, ab eáque omnia pulcherrimè geri. quo cõſtituto, ſequitur ab
animantibus principiis eam eſſe generatã. Tertius locus eſt, qui ducitur ex admiratio-
ne rerum cæleſtiũ atque terreſtrium. Primùm igitur aut negandũ eſt deos eſſe, quod
& Democritus ſimulachra, & Epicurus imagines inducẽs quodam pacto negat: aut
qui deos eſſe concedant, iis fatendũ eſt eos aliquid agere, idque præclarum. Nihil eſt
autẽ præclarius mundi adminiſtratione: deorum igitur conſilio adminiſtratur mun-
dus. Quod ſi aliter eſt, aliquid profectò ſit neceſſe eſt melius, & maiore vi præditum,
quàm deos, quale id cunque eſt, ſiue inanima natura, ſiue neceſſitas vi magna incitata,
hæc pulcherrima opera efficiens quæ videmus. Non eſt igitur natura deorũ præpotẽs
neque excellẽs, ſiquidẽ ea ſubiecta eſt ei vel neceſſitati, vel naturæ, qua cælum, maria,
terræque regantur. nihil autẽ eſt præſtãtius deo: ab eo igitur neceſſe eſt mundum re-
56 gi. Nulli igitur eſt naturæ obediens, aut ſubiectus deus: omnem ergo regit ipſe natu-
ram. Etenim ſi concedimus intelligentes eſſe deos, concedimus etiam prouidentes, &
rerum quidem maximarũ. Ergo vtrum ignorãt, quæ res maximæ ſint, quóque hæ mo
do tractandæ & tuendæ, an vim non habent, qua tantas res ſuſtineant & gerant? At &
ignoratio rerum aliena naturæ deorum eſt, & ſuſtinendi muneris propter imbecilli-
tatem difficultas minimè cadit in maieſtatem deorum. ex quo efficitur id quod volu-
mus, deorum prouidentia mundũ adminiſtrari. Atqui neceſſe eſt cùm ſint dii, ſi mo-
dò ſint, vt profectò ſunt, animantes eſſe, nec ſolùm animantes, ſed etiã rationis com-
potes, inter ſéque quaſi ciuili conciliatione & ſocietate coniunctos, vnum mundum,
vt communem Rempub. atque vrbem aliquam regẽtes. Sequitur vt eadem ſit in his
57 quæ in genere humano ratio, eadem veritas vtrobique ſit, eadémque lex: quæ eſt recti
præceptio, prauíque depulſio. Ex quo intelligitur prudentiam quoque & mentem à
diis ad homines perueniſſe: ob eámque cauſam maiorum inſtitutis mens, fides, virtus,
concordia, conſecratæ & publicè dedicatæ ſunt. Quæ quî cõuenit penes deos eſſe ne-
gare, cùm eorũ auguſta & ſancta ſimulachra veneremur? Quòd ſi ineſt in hominum
genere mẽs, fides, virtus, concordia: vnde hæc in terras niſi à ſuperis defluere potue-
runt? Cúmque ſit in nobis conſilium, ratio, prudentia, neceſſe eſt deos hæc ipſa habe-
re maiora, nec habere ſolùm, ſed etiam his vti in maximis & optimis rebus. Nihil au-
tem eſt nec maius, nec melius mundo. neceſſe eſt ergo eum deorum conſilio & pro-
uidentia adminiſtrari. Poſtremò cùm ſatis docuerimus hos eſſe deos, quorum inſi-
gnem vim & illuſtrem faciem videremus, ſolem dico & lunam, & vagas ſtellas, & in-
58 errantes, & cælũ & mundum ipſum, & earum rerum vim quæ ineſſent in omni mun-
do cum magno vſu & cõmoditate generis humani: efficitur omnia regi diuina men-
te atque prouidentia. Ac de prima quidem parte ſatis dictum eſt. Sequitur vt do-
ceam omnia ſubiecta eſſe naturæ, eáque ab ea pulcherrimè regi. Sed quid ſit ipſa na-
tura, explicandum eſt antè breuiter, quo facilius id quod docere volumus, intelligi
poſſit. Nanque alii naturam cenſent eſſe vim quandam ſine ratione, ciẽtem motus in
corporibus neceſſarios: alii autem vim participem rationis atque ordinis tãquam via
progredientem, declarantémque quid cuiuſque rei cauſa efficiat, quid ſequatur, cuius
ſolertiam nulla ars, nulla manus, nemo opifex conſequi poſſit imitando. Seminis e-
nim vim eſſe tantam, vt id, quanquam ſit perexiguum, tamen ſi inciderit in conci-
59 pientem comprehendentémque naturam, nactúmque ſit materiam qua alſ, augerí-
que poſſit, ita fingat & efficiat in ſuo quidque genere, partim vt tantummodò per ſtir-
pes alantur ſuas, partim vt moueri etiam & ſentire & appetere poſſint, & ex ſeſe ſi-
milia ſui gignere. Sunt autem qui omnia naturæ nomine appellent, vt Epicurus,

qui ita diuidit,omnium quæ ſint naturam eſſe corpora,& inane,quǽque his accidant.
Sed nos cùm dicimus natura cõſtare, adminiſtraríque mundum,non ita dicimus vt
glebam aut fragmenrum lapidis,aut aliquid eiuſmodi nulla cohærendi natura, ſed vt
arborem,vt animal,in quibus nulla temeritas,ſed ordo apparet,& artis quædam ſimi-
litudo.Quòd ſi ea quæ à terra ſtirpibus continentur,arte naturæ viuunt & vigẽt: pro-
fectò ipſa terra eadem vi contrinetur & arte naturæ, quippe quæ grauidata ſeminibus
omnia pariat & fundat ex ſeſe, ſtirpes amplexa alat & augeat, ipſáque alatur viciſſim a
ſuperis externíſque naturis. Eiuſdémque expirationibus aër alitur, & æther, & omnia
ſidera. Ita ſi terra natura tenetur & viget,eadem ratio in reliquo mundo eſt: ſtirpes e-
nim terræ inhærent: animantes autem à ſpiratione aëris ſuſtinentur : ipſeque aër no-
biſcum vider,nobiſcum audit,nobiſcum ſonat.nihil enim eorum ſine eo fieri poteſt.
Quin etiam mouetur nobiſcum.quacunque enim imus,quacunque mouemur,vide-
tur quaſi locum dare & cedere. quǽque in medium locum mundi, qui eſt infimus,&
quæ à medio in ſuperum, quǽque conuerſione rotunda circum medium feruntur,ea
continentem mundi efficiunt, vnámque naturam . Et cùm quatuor ſint genera cor-
porum, viciſſitudine eorum mũdi continuata natura eſt. Nam ex terra aqua,ex aqua
oritur aër,ex aëre æther:deinde retrorſum viciſſim ex æthere aër,ex aëre aqua,ex aqua
terra infima. Sic naturis his ex quibus omnia conſtanr, ſurſum deorſum, vltro citro-
que commeantibus, mundi partium coniunctio continerur, quæ aut ſempiterna ſit
neceſſe eſt hoc eodem ornatu quẽ videmus: aut certè perdiuturna,permanens ad lon
ginquum & immenſum penè tempus: quorum vtrumuis vt ſit, ſequitur naturâ mun-
dũ adminiſtrari. Quæ enim claſſium nauigatio,aur quæ inſtructio exercitus,aut ru-
ſus (vt ea quæ natura efficit conferamus) quæ procreatio vitis aut arboris, quæ porrò
animantis figura conformatióque membrorum, tantam naturæ ſolertiam ſignificat,
quantam ipſe mundus? Aut igitur nihil eſt quod ſentiente natura regatur, aut mun-
dum regi confitendũ eſt. Etenim qui reliquas naturas omnes,earúmque ſemina con-
tineat, quî poteſt ipſe non natura adminiſtrari? vt ſiquis dentes & pubertatem natura
dicat exiſtere,ipſum autem hominem cui ea exiſtanr non conſtare natura,non intel-
ligat ea quæ efferant aliquid ex ſe, perfectiorem habere naturam, quàm ea quæ ex iis
efferantur. Omnium autem rerum quæ narura adminiſtrantur ſeminator,& ſator, &
parens,vt ita dicam,atque educator, & altor eſt mundus : omniáque ſicut membra &
partes ſuas nutricatur & continet . Quòd ſi mundi partes natura adminiſtrantur, ne-
ceſſe eſt mundum ipſum natura adminiſtrari : cuius quidem adminiſtratio nihil ha-
bet in ſe quod reprehendi poſſit. ex iis enim naturis quæ erãt, quod effici potuit, opti-
mum effectum eſt. Doceat ergo aliquis potuiſſe melius. ſed nemo vnquam docebit.
& ſiquis corrigere aliquid volet,aut deterius faciet, aut id quod fieri nõ potuit, deſide-
rabit. Quòd ſi omnes mundi partes ita conſtitutæ ſunt, vr neque ad vſum meliores po
tuerint eſſe,neque ad ſpeciem pulchriores:videamus vtrum ea fortuita ſint,an eo ſta-
tu,quo cohærere nullo modo potuerint, niſi ſenſu moderante, diuináque prouiden-
tia.Si ergo meliora ſunt ea quæ natura,quàm illa quæ arte perfecta ſunt, nec ars efficit
quicquam ſine ratione:ne natura quidem rationis expers eſt habenda.Quí igitur con
uenit, ſignum aur tabulã pictam cùm aſpexeris, ſcire adhibitam eſſe artem : cúmque
procul curſum nauigii videris,non dubitare quin id ratione atque arte moueatur:aut
cùm ſolarium vel deſcriptum, aut ex aqua cõtemplere, intelligere declarari horas ar-
te,non caſu: mundum autem, qui & has ipſas artes, & earum artifices,& cuncta com
plectatur, conſilii & rationis eſſe expertem putare? Quòd ſi in Scyrhiam aut in Britã-
niam ſphæram aliquis tulerit, hanc quam nuper familiaris noſter effecit Poſidonius,
cuius ſingulæ conuerſiones idem efficiunt in ſole & in luna, & in quinque ſtellis errã-
tibus, quod efficitur in cælo ſingulis diebus & noctibus : quis in illa barbarie dubitet
quin ea ſphæra ſit perfecta ratione? Hi autem dubitant de mundo, ex quo oriuntur, &

ſiunt omnia, caſúne ipſe ſit effectus aut neceſſitate aliqua, an ratione, an mente diuina: & Archimedem arbitrantur plus valuiſſe in imitandis ſphæræ conuerſionibus, quàm naturam in efficiendis, præſertim cùm multis partibus ſint illa perfecta, quàm hæc ſimulata ſolertius. Atque ille apud Actium paſtor, qui nauem nunquam antè vidiſſet, vt procul diuinum & nouum vehiculum Argonautarum è monte conſpexit, primò admirans & perterritus hoc modo loquitur:

-tanta moles labitur
Fremebunda ex alto ingenti ſonitu & ſpiritu:
Præ ſe vndas voluit: vertices vi ſuſcitat:
Ruit prolapſa: pelagus reſpergit: reflat:
Ita dum interruptum credas nimbum voluier,
Dum quod ſublime ventis expulſum rapi
Saxum aut procellis, vel globoſos turbines
Exiſtere ictos vndis concurſantibus,
Niſi quas terreſtres pontus ſtrages conciet:
Aut fortè Triton fuſcina euertens ſpecus,
Subter radices penitus vndanti in freto
Molem ex profundo ſaxeam ad cælum vomit.

Dubitat primò, quæ ſit ea natura, quam cernit ignotam: idémque iuuenibus viſis, auditóque nautico cantu,

Sicut inciti atque alacres roſtris perfremunt
Delphini.- Item alia multa.
-Syluani melo
Conſimilem ad aures cantum, & auditum refert.

Ergo vt hic primo aſpectu inanimum quiddã ſenſúque vacuũ ſe putat cernere, pòſt autem ſignis certioribus quale ſit id de quo dubitauerat, incipit ſuſpicari: ſic philoſophi debuerũt, ſi fortè eos primus aſpectus mundi cõturbauerat, poſtea cùm vidiſſent motus eius finitos & æquabiles, omniáque ratis ordinibus moderata, immutabilíque conſtãtia, intelligere ineſſe aliquẽ non ſolùm habitatorẽ in hac cæleſti ac diuina domo, ſed etiã rectorem & moderatorẽ, & tanquam architectum tanti operis, tantíque muneris. Nunc autẽ mihi vidẽtur ne ſuſpicari quidẽ quanta ſit admirabilitas cæleſtiũ rerum atque terreſtriũ. Principio enim terra ſita in media parte mundi circũfuſa vndique eſt hac animabili ſpirabilíque natura, cui nomẽ eſt aër, Græcum illud quidem, ſed receptũ iam tamen vſu à noſtris: tritum eſt enim pro Latino. Hunc rurſus amplectitur immenſus æther, qui conſtat ex altiſſimis ignibus. mutuemur hoc quoque verbum, dicatúrque tam æther Latinè, quàm dicitur aër: & ſi interpretatur Pacuuius,

Hoc, quod memoro, noſtri cælum, Graii perhibent æthera.

Quaſi verò non Graius hoc dicat. At Latinè loquitur. ſiquidem nos non quaſi Græcè loquentem audiamus. Docet idem alio loco,

Graiugena de iſto aperit ipſa oratio.

Sed ad maiora redeamus. Ex æthere igitur innumerabiles flammæ ſiderum exiſtunt: quorum eſt princeps ſol, omnia clariſſima luce colluſtrans, multis partibus maior atque amplior, quàm terra vniuerſa: deinde reliqua ſidera magnitudinibus immenſis. Atque hi tanti ignes, támque multi non modò nihil nocent terris rebúſque terreſtribus, ſed ita proſunt, vt ſi mota loco ſint, cõflagrare terras neceſſe ſit à tantis ardoribus moderatione & tẽperatione ſublata. Hîc ego non mirer eſſe quenquã, qui ſibi perſuadeat, corpora quædã ſolida atque indiuidua vi & grauitate ferri, mũdúmque effici ornatiſſimum & pulcherrimum ex eorum corporum concurſione fortuita? Hoc qui exiſtimat fieri potuiſſe, non intelligo cur non idem putet, ſi innumerabiles vnius & viginti formæ literarum vel aureæ, vel quales libet aliquò coniiciantur, poſſe ex his

in terram excuſſis annales Enniū, vt deinceps legi poſſint, effici: quod neſcio an ne in vno quidem verſu poſſit tantùm valere fortuna. Iſti autem quēadmodum aſſeuerant ex corpuſculis non colore, non qualitate aliqua, quam ποιότητα Græci vocant, non ſen 69
ſu præditis, ſed concurrentibus temerè atque caſu mundum eſſe perfectum, vel innumerabiles potius in omni puncto temporis alios naſci, alios interire? Quòd ſi mundum efficere poteſt concurſus atomorum, cur porticum, cur templum, cur domum, cur vrbem non poteſt, quæ ſunt minus operoſa, & multò quidem faciliora? Certè ita temere de mundo effutiunt, vt mihi quidem nunquam hūc admirabilem cæli ornatum, qui locus eſt proximus, ſuſpexiſſe videantur. Præclarè ergo Ariſtoteles, Si eſſent, inquit, qui ſub terra ſemper habitauiſſent bonis & illuſtribus domiciliis, quæ eſſent ornata ſignis atque picturis, inſtructáque rebus iis omnibus, quibus abundāt ii qui beati putantur, nec tamen exiſſent vnquam ſupra terram, accepiſſent autem fama & auditione eſſe quoddam numen & vim deorum: deinde aliquo tempore patefactis terræ 70
faucibus ex illis abditis ſedibus euadere in hæc loca quæ nos incolimus, atque exire potuiſſent: cùm repentè terram & maria, cælúmque vidiſſent; nubium magnitudinem, ventorúmque vim cognouiſſent, aſpexiſſéntque ſolem, eiúſque tum magnitudinem pulchritudinémque, tum etiam efficientiam cognouiſſent, quòd is diem efficeret, toto cælo luce diffuſa: cùm autem terras nox opacaſſet, tum cælum totum cernerent aſtris diſtinctum & ornatum, lunǽque luminum varietatē tum creſcentis tum ſeneſcentis, eorúmque omniū ortus & occaſus, atque in omni æternitate ratos immutabiléſque curſus. hæc cùm viderent, profectò & eſſe deos, & hæc tanta opera deorum eſſe arbitrarentur. Atque hæc quidem ille. Nos autē tenebras cogitemus tantas, quantæ quondam eruptione AEtnæorum ignium finitimas regiones obſcurauiſſe dicuntur, vt per biduum nemo hominem homo agnoſceret: cùm autem tertio die ſol illu- 71
xiſſet, tum vt reuixiſſe ſibi videretur. Quòd ſi hoc idē ex æternis tenebris contingeret, vt ſubitò lucē aſpiceremus: quænam ſpecies cæli videretur? Sed aſſiduitate quotidiana, & conſuetudine oculorū aſſueſcunt animi: neque admirantur, neque requiruntrationes earū rerum, quas ſemper vidēt: perinde quaſi nouitas nos magis quàm magnitudo rerum debeat ad exquirendas cauſas excitare. Quis enim hunc hominē dixerit, qui cùm tam certos cæli motus, tam ratos aſtrorum ordines, támque omnia inter ſe connexa & apta viderit, neget in his vllam ineſſe rationem, eáque caſu fieri dicat, quæ quanto conſilio gerantur, nullo conſilio aſſequi poſſumus? An cum machinatione quadam moueri aliquid videmus, vt ſphæram, vt horas, vt alia permulta, non dubitamus quin illa opera ſint rationis: cùm autem impetum cæli admirabili cum celeritate moueri vertíque videamus, conſtantiſſimè conficientem viciſſitudines anniuerſa- 72
rias, cum ſumma ſalute & cōſeruatione rerū omnium, dubitamus quin ea non ſolùm ratione fiant, ſed etiam excellenti quadam diuináque ratione? Licet enim iam remota ſubtilitate diſputādi, oculis quodammodo contemplari pulchritudinem rerum earum, quas diuina prouidētia dicimus conſtitutas. Ac principio terra vniuerſa cernatur locata in media mundi ſede, ſolida & globoſa, & vndique ipſa in ſeſe nutibus ſuis conglobata, veſtita floribus, herbis, arboribus, frugibus. quorum omnium incredibilis multitudo inſatiabili varietate diſtinguitur. Adde huc fontium gelidas perennitates, liquores perlucidos amnium, riparum veſtitus viridiſſimos, ſpeluncarū concauas altitudines, ſaxorum aſperitates, impendentium montium altitudines, immenſitatéſque camporum. adde etiam reconditas auri argentíque venas, infinitámque vim marmoris. Quæ verò, & quàm varia genera beſtiarū vel cicurum vel ferarum? qui vo- 73
lucrum lapſus atque cantus? qui pecudum paſtus? quæ vita ſilueſtrium? Quid iā de hominum genere dicam? qui quaſi cultores terræ conſtituti, non patiūtur eam nec immanitate beluarum efferari, nec ſtirpium aſperitate vaſtari: quorúmque operibus agri, inſulæ, litoráque collucent diſtincta tectis & vrbibus. quæ ſi vt animis, ſic ocu-

lis videre poſſemus, nemo cunctam intuens terrā de diuina ratione dubitaret. At verò quanta maris eſt pulchritudo? quæ ſpecies vniuerſi? quæ multitudo & varietas inſularum? quæ amœnitates orarum & litorū? quot genera, quámque diſparia partim ſubmerſarum, partim fluitantium & innatantium beluarum, partim ad ſaxa natiuis teſtis inhærentium? Ipſum autem mare ſic terram appetens litoribus cludit, vt vna ex duabus naturis conflata videatur. Exinde mari finitimus aër die & nocte diſtinguitur. 74 Iſque tum fuſus & extenuatus in ſublime fertur, tum autem concretus in nubes cogitur, humorémque colligens, terram auget imbribus, tum effluens huc & illuc ventos efficit. idem annuas frigorum & calorum facit varietates. idémque & volatus alitum ſuſtinet, & ſpiritu ductus alit & ſuſtentat animantes. Reſtat vltimus, & à domicilijs noſtris altiſſimus, omnia cingens & coërcens cæli complexus, qui idē æther vocatur, extrema ora & determinatio mundi: in quo cum admirabilitate maxima igneæ formæ curſus ordinatos definiunt. ex quibus ſol, cuius magnitudine multis partibus terra ſuperatur, circum eā ipſam voluitur: iſque oriens & occidens, diem noctémque cōficit: 75 & modo accedens, tum autem recedens, binas in ſingulis annis reuerſiones ab extremo contrarias facit: quarum interuallo tum quaſi triſtitia quadam contrahit terram, cùm viciſſim lætificat, vt cum cælo hilarata videatur. Luna autē, quæ eſt, vt oſtendunt mathematici, maior quàm dimidia pars terræ, iiſdem ſpatiis vagatur quibus ſol: ſed tū congrediens cum ſole, tum digrediens, & eam lucem, quam à ſole accipit, mittit in terras, & varias ipſa mutationes lucis habet. atque etiam tum ſubiecta atque oppoſita ſoli, radios eius & lumen obſcurat, tum ipſa incidens in vmbram terræ, cùm eſt è regione ſolis, interpoſitu interiectúque terræ repentè deficit. iiſdémque ſpatiis hæ ſtellæ, quas vagas dicimus, circum terram feruntur, eodémque modo oriuntur & occidunt. quarū motus tum incitatur, tum retardantur, ſæpe etiā inſiſtunt. quo ſpectaculo nihil poteſt admirabilius eſſe, nihil pulchrius. Sequitur ſtellarū inerrantium maxima multitudo: quarū ita deſcripta diſtinctio eſt, vt ex notatū figurarum ſimilitudine nomi- 76 na inuenerint. Atque hoc loco me intuens, Vtar, inquit, carminibus Arati, eis quæ à te admodum adoleſcentulo conuerſa, ita me delectant quia Latina ſunt, vt multa ex iis memoria teneam. Ergo vt oculis aſſiduè videmus ſine vlla mutatione aut varietate,

" Cætera labuntur celeri cæleſtia motu,
" Cum cæló que ſimul noctéſque diéſque feruntur.

quorū contēplatione nullius expleri poteſt animus naturæ cōſtantiā videre cupiētis.

" Extremúſque adeò duplici de cardine vertex
" Dicitur eſſe polus.-

Hunc circum ἄρκτοι duæ feruntur, nunquam occidentes.

" Ex his altera apud Graios Cynoſura vocatur,
" Altera dicitur eſſe Helice.-

77 Cuius quidem clariſſimas ſtellas totis noctibus cernimus,

" Quas noſtri ſeptem ſoliti vocitare Triones.

Paribúſque ſtellis ſimiliter diſtinctis eundem cæli verticem luſtrat parua Cynoſura.

" Hac fidunt duce nocturna Phœnices in alto.
" Sed prior illa magis ſtellis diſtincta refulget,
" Et late prima conſeſtim à nocte videtur.
" Hæc verò parua eſt: ſed nautis vſus in hac eſt.
" Nam curſu interiore breui conuertitur orbe.
" Et quo ſit earum ſtellarum admirabilior aſpectus,
" Has inter, veluti rapido cum gurgite flumen,
78 Toruu' Draco ſerpit ſubter, ſupráque reuoluens
" Seſe, conficiénſque ſinus è corpore flexos.

Eius cùm totius eſt præclara ſpecies, in primis ſuſpicienda eſt figura capitis atque

ardor oculorum.

Huic non vna modò caput ornans ſtella relucet,
Verùm tempora ſunt duplici fulgore notata,
E trucibúſque oculis duo feruida lumina flagrant,
Atque vno mentum radianti ſidere lucet:
Obſtipum caput & tereti ceruice reflexum,
Obtutum in cauda maioris figere dicas.

Et reliquum quidem corpus draconis totis noctibus cernimus.

Hoc caput hic paulum ſeſe ſubitóque recondit,
Ortus vbi atque obitus parte admiſcentur in vna.

Id autem caput,

Attingens defeſſa vělut mœrentis imago
Vertitur. - quam quidem Græci
Engonaſin vocitant, genibus quia nixa feratur.
Hic illa eximio poſita eſt fulgore corona.

atque hæc quidem à tergo: propter caput autem Anguitenens:

Quem claro perhibent Ophiucum nomine Graii.
Hic preſſu duplici palmarum continet Anguem,
Eius & ipſe manet religatus corpore toto:
Nanque virum medium ſerpens ſub pectora cingit.
Ille tamen nitens grauiter veſtigia ponit,
Atque oculos vrget pedibus, pectuſque Nepâi.

Septentriones autem ſequitur

Arctophylax vulgò qui dicitur eſſe Bootes:
Quod quaſi temone adiunctam præ ſe quatit Arctum.

Dein quæ ſequuntur. Huic Booti enim

-Subter præcordia fixa videtur
Stella micans radiis Arcturus nomine claro:

cui ſubiecta fertur,

Spicum illuſtre tenens ſplendenti corpore Virgo.

Atque ita demetata ſigna ſunt, vt in tantis deſcriptionibus diuina ſolertia appareat.

Et natos Geminos inuiſes ſub caput Arcti.
Subiectus media eſt Cancer, pedibúſque tenetur
Magnu' Leo tremulam quatiens è corpore flammam.

Auriga

Sub læua Geminorum obductus parte feretur.
Aduerſum caput huic Helice truculenta tuetur.
At Capra læuum humerum claro obtinet. -

Tum quæ ſequuntur.

Verùm hæc eſt magno atque illuſtri prædita ſigno.
Contra Hœdi exiguum iaciunt mortalibus ignem.

cuius ſub pedibus

Corniger eſt valido connexus corpore Taurus.

Eius caput ſtellis conſperſum eſt frequentibus.

Has Græci ſtellas Hyadas vocitare ſuerunt:

à pluendo: ὕειν enim eſt pluere: noſtri imperitè ſuculas, quaſi à ſuibus eſſent, non ab imbribus nominatæ. Minorem autem Septentrionem Cepheus paſſis palmis tergo ſubſequitur.

Nanque ipſum ad tergum Cynoſuræ vertitur Arcti.

Hunc antecedit

Obſcura ſpecie ſtellarum Caſſiopea.
Hanc autem illuſtri verſatur corpore propter
Andromeda, aufugiens aſpectum mœſta parentis.
Huic Equus ille iubam quatiens fulgore micanti
Summum contingit caput aluo: ſtelláque iungens
83 Vna, tenet duplices communi lumine formas,
AEternum ex aſtris cupiens connectere nodum.
Exin contortis Aries cum cornibus hæret.

Quem propter

Piſces, quorum alter paulum prælabitur antè,
Et magis horriferis Aquilonis tangitur alis.

Ad pedes Andromedæ Perſeus deſcribitur.

Quem ſumma ab regione Aquilonis flamina pulſant

Cuius propter læuum genu

-Vergilias tenui cum luce videbis.
84 Inde Fides leuiter poſita & connexa videtur.
Inde eſt ales auis lato ſub tegmine cæli.

Capiti autem Equi proximat Aquarii dextra, totúſque Deinceps Aquarius.

Tum gelidum valido de pectore frigus anhelans
Corpore ſemifero magno Capricornus in orbe.
Quem cùm perpetuo veſtiuit lumine Titan,
Brumali flectens contorquet tempore currum.

Hinc autem aſpicitur,

Vt ſeſe emergens oſtendat Scorpius altè,
Poſteriore trahens plexum vi corporis arcum.
Quem propter nitens pennis conuoluitur ales.
85 At propter ſe Aquila ardenti cum corpore portat.

Deinde Delphinus.

Exinde Orion obliquo corpore nitens.

Quem ſubſequens,

Feruidus ille Canis ſtellarum luce refulget.

Poſt Lepus ſubſequitur,

Curticulum nunquam defeſſo corpore ſedans.
At Canis ad caudam ſerpens prolabitur Argo.
Hanc Aries tegit, & ſquamoſo corpore Piſces,
Fluminis illuſtri tangentem corpore ripas.

86 Quam longè ſerpentem & manantem

-aſpicies, proceráque vincla videbis,
Quæ retinent Piſces caudarum à parte locata.
Inde Nepæ cernes propter fulgentis acumen
Aram, quam flatu permulcet ſpiritus Auſtri.

Propter quæ Centaurus.

Cedit Equi partis properans ſubmergere Chelis.
Hinc dextram porgens, quadrupes quà vaſta tenetur,
Tendit, & illuſtrém truculentus cædit ad aram.
Hic ſeſe infernis è partibus erigit Hydra:

87 cuius longè corpus eſt fuſum:

In medióque ſinu fulgens cratera relucet.
Extremam nitens plumato corpore Coruus

Roſtro tundit: & hic Geminis eſt ille ſub ipſis
Ante Canem, Graio Procyon qui nomine fertur.

Hæc omnis deſcriptio ſiderum, atque hic tantus cæli ornatus, ex corporibus huc & il-
luc caſu & temere concurſantibus potuiſſe effici cuiquam ſano videri poteſt? Aut ve-
rò alia quæ natura mentis & rationis expers hæc efficere potuit, quæ non modo vt fie-
rent, ratione eguerunt, ſed intelligi qualia ſint, ſine ſumma ratione non poſſunt? Nec
verò hæc ſolùm admirabilia, ſed nihil maius, quàm quòd ita ſtabilis eſt mũdus, atque
ita cohæret ad permanendum, vt nihil ne excogitari quidem poſſit aptius. Omnes e- 18
nim partes eius vndique medium locum capeſſentes, nituntur æqualiter. maximè au-
tem corpora inter ſe iuncta permanent, cùm quodam quaſi vinculo circundata col-
ligantur: quod facit ea natura, quæ per omnẽ mundum omnia mente & ratione con-
ficiens funditur, & ad medium rapit, & conuertit extrema. Quocirca ſi mundus glo-
boſus eſt, ob eámque cauſam omnes eius partes vndique æquales eſſe per ſe atque in-
ter ſe continẽtur: contingere idem terræ neceſſe eſt, vt omnibus eius partibus in me-
dium vergentibus (id autem medium infimum in ſphæra eſt) nihil interrumpat, quo
labefactari poſſit tanta contentio grauitatis & ponderum. Eadémque ratione mare
cùm ſupra terram ſit, medium tamen terræ locum expetens, conglobatur vndique
æqualiter, neque redundat vnquam, neque effunditur. Huic autem continens aër
fertur ille quidem leuitate ſublimi, ſed tamen in omnes partes ſe ipſe fundit. itaque &
mari continuatus & iunctus eſt, & natura fertur ad cælum: cuius tenuitate & calore
temperatus, vitalem & ſalutarem ſpiritum præbet animãtibus. quem complexa ſum-
ma pars cæli quæ æther dicitur, & ſuum retinet ardorem tenuem, & nulla admiſtione
concretum, & cum aëris extremitate coniungitur. In æthere autem aſtra voluuntur:
quæ ſe & nixu ſuo conglobata continent, & forma ipſa figuráque, ſua momenta ſu-
ſtentant: ſunt enim rotunda: quibus formis, vt antè dixiſſe videor, minime noceri po
teſt. Sunt autem ſtellæ natura flammeæ: quocirca terræ, maris, aquarum vaporibus a-
luntur iis, qui à ſole ex agris tepefactis & ex aquis excitantur: quibus altæ renouatǽque
ſtellæ atque omnis æther refundũt eadem, & rurſum trahunt in idem, nihil vt ferè in-
tereat, aut admodum paululum, quod aſtrorum ignis & ætheris flamma conſumat.
Ex quo euenturum noſtri putant id, de quo Panætium addubitare dicebant, vt ad ex- 19
tremum omnis mundus igneſceret, cùm humore conſumpto neque terra ali poſſet,
neque remearet aër, cuius ortus aqua omni exhauſta eſſe non poſſet: ita relinqui nihil
præter ignem: à quo rurſum animante, ac deo renouatio mundi fieret, atque idem or-
natus oriretur. Nolo in ſtellarum ratione multus vobis videri, maximéque earum
quæ errare dicuntur: quarum tantus eſt concentus ex diſſimillimis motibus, vt cum
ſumma Saturni refrigeret, media Martis incendat, his interiecta Iouis illuſtret & tem-
peret, infráque Martem duæ ſoli obediant, ipſe ſol mundum omnem ſua luce com-
pleat, ab eóque luna illuminata grauiditates & partus afferat, maturitatéſque gignen-
di. Quæ copulatio rerum, & quaſi conſentiens ad mundi incolumitatem coagmen-
tatio naturæ, quem non commouet, hunc horum nihil vnquã reputauiſſe certò ſcio.
Age vt à cæleſtibus rebus ad terreſtres veniamus: quid eſt in his, in quo non naturæ ra- 20
tio intelligentis appareat? Principio eorum quæ gignuntur è terra ſtirpes & ſtabilita-
tem dant iis quæ ſuſtinent, & ex terra ſuccum trahunt, quo alantur ea quæ radicibus
continentur, obducuntúrque libro aut cortice trunci, quo ſint à frigoribus & à calori-
bus tutiores. Iam verò vites ſic clauiculis adminicula tãquam manibus apprehẽdunt,
atque ita ſe erigunt vt animantes. quinetiam à caulibus braſſicíſque, ſi propè ſati ſunt,
vt à peſtiferis & nocentibus refugere dicuntur, nec eos vlla ex parte contingere. Ani-
mantium verò quanta varietas eſt? quanta ad eam rem vis, vt in ſuo quæque genere
permaneãt? quarum aliæ coriis tectæ ſunt, aliæ villis veſtitæ, aliæ ſpinis hirſutæ: pluma
alias, alias ſquama videmus obductas, alias eſſe cornibus armatas, alias habere effugia

91 pennarum. Paſtum autem animãtibus largè & copioſè natura eum, qui cuique aptus erat, comparauit. Enumerare poſſum ad eum paſtum capeſſendum conficiendúmq; quæ ſit in figuris animãtium, & quàm ſolers ſubtiliſque deſcriptio partium, quámque admirabilis fabrica membrorum. Omnia enim, quæ quidem intus incluſa ſunt, ita nata atque ita locata ſunt, vt nihil eorũ ſuperuacaneum ſit, nihil ad vitam retinendam non neceſſariam. Dedit autem eadem natura beluis & ſenſum & appetitum, vt altero conatum haberent ad naturales paſtus capeſſendos, altero ſecernerent peſtifera à ſalutaribus. Iam verò alia animalia gradiendo, alia ſerpendo ad paſtum accedũt, alia volando, alia nando: cibúmque partim oris hiatu & dentibus ipſis capeſſunt, partim vnguium tenacitate arripiunt, partim aduncitate roſtrorum: alia ſugunt, alia carpũt, alia vorant, alia mandunt. Atque etiam aliorum ea eſt humilitas, vt cibum terreſtrem
92 roſtris facilè contingãt. quæ autem altiora ſunt, vt anſeres, vt cygni, vt grues, vt cameli, adiuuantur proceritate collorum. Manus etiã data elephantis, quia propter magnitudinem corporis difficiles aditus habebant ad paſtum. At quibus beſtiis erat is cibus, vt alius generis beſtiis veſcerẽtur: aut vires natura dedit, aut celeritatem. data eſt quibuſdam etiã machinatio quædam atque ſolertia: vt in araneolis, aliæ quaſi rete texunt, vt ſiquid inhæſerit, conficiant: aliæ autem vt ex inopinato obſeruant, & ſiquid incidit, arripiunt, ídque conſumũt. Pinna verò (ſic enim Græcè dicitur) duabus grãdibus patula conchis cum parua ſquilla quaſi ſocietatẽ coit comparãdi cibi. Itaque cùm piſciculi parui in conchã hiantem innatauerint, tum admonita à ſquilla pinna morſu cõprimit conchas. Sic diſſimillimis beſtiolis communiter cibus quæritur. in quo admi-
93 randum eſt, congreſſúne aliquo inter ſe, an iam inde ab ortu naturæ ipſæ congregatæ ſint. Eſt etiam admiratio nonnulla in beſtiis aquatilibus iis, quæ gignũtur in terra: veluti crocodili, fluuiatiléſque teſtudines, quædámque ſerpẽtes ortæ extra aquam, ſimul ac primùm niti poſſunt, aquam perſequuntur. Quinetiam anatum oua gallinis ſæpe ſupponimus: ex quibus pulli orti primùm aluntur ab iis vt à matribus: deinde eas relinquunt, à quibus excluſi fotíque ſunt, & effugiũt, cùm primùm aquam quaſi naturalem domum videre potuerunt. Tantam ingenuit animantibus conſeruandi ſui natura cuſtodiam. Legi etiam ſcriptum, eſſe auem quãdam quæ Platalea nominetur: eam ſibi cibum quærere aduolantem ad eas aues quæ ſe in mari mergerent: quæ cũ emerſiſſent, piſcémque cepiſſent, vſque eò premere earum capita mordicus, dum illæ captum amitterent, id quod ipſa inuaderet. Eadémque hæc auis ſcribitur conchis ſe ſo-
94 lere complere, eáſque cum ſtomachi calore concoxerit, euomere atque ita eligere ex iis quæ ſunt eſculenta. Ranæ autem marinæ dicuntur obruere ſeſe arena ſolere, & moueri prope aquam: ad quas quaſi ad eſcam piſces cùm acceſſerint, confici à ranis atque conſumi. Miluo eſt quoddam bellum naturale cum coruo. Ergo alter alterius vbicũque nactus eſt oua, frangit. Illud verò ab Ariſtotele animaduerſum, à quo pleraque, quis poteſt non mirari? grues cùm loca calidiora petentes maria tranſmittunt, trianguli formam efficere: eius autem ſummo angulo aer ab iis aduerſus pellitur: deinde ſenſim ab vtroque latere tãquam remis, ita pennis curſus auium leuatur. Baſis autem trianguli, quam grues efficiunt, ea tanquam à puppi ventis adiuuatur, hǽque in tergo præuolantium colla & capita reponunt. quod quia ipſe dux facere non poteſt, quia
95 nõ habet vbi nitatur, reuolat vt ipſe quoque quieſcat. in eius locum ſuccedit ex iis quæ acquieuerunt: eáque viciſſitudo in omni curſu conſeruatur. Multa eiuſmodi proferre poſſum: ſed genus ipſum videtis. Iam verò illa etiam notiora, quanto ſe opere cuſtodiant beſtiæ, vt in paſtu circunſpectent, vt in cubilibus delireſcant: atque illa mirabilia. Quid ea quæ nuper, id eſt paucis antè ſeculis medicorũ ingeniis reperta ſunt? Vomitione canis purgare aluos ibes AEgyptiæ curant. Auditũ eſt pantheras, quæ in barbaria venenata carne caperentur, remedium quoddam habere, quo cùm eſſent vſæ, non moterẽtur. captas autẽ in Creta feras cùm eſſent confixæ venenatis ſagittis, her-

bam quærere quæ Dictamus vocaretur: quam cùm guſtauiſſent, ſagittas excidere di-
cunt è corpore. ceruæque paulò ante partum perpurgant ſe quadam herbula quæ Se-
ſelis dicitur. Iam illa cernimus, vt contra metũ & vim ſuis ſe armis quæque defendat:
cornibus tauri, apri dentibus, morſu leones, aliæ fuga ſe, aliæ occultatione tutantur: a- 96
tramenti effuſione ſepiæ, torpore torpedines: multæ etiam inſectantes odoris intole-
rabili fœditate depellunt. Vt verò perpetuus mundi eſſet ornatus, magna adhibita cu-
ra eſt à prouidentia deorum, vt ſemper eſſent & beſtiarum genera & arborum, o-
mniúmque rerum quæ altæ aut radicibus à terra, aut ſtirpibus cõtinerentur. Quæ qui-
dem omnia eam vim ſeminis habent in ſe, vt ex vno plura generentur: ídque ſemen
incluſum eſt in intima parte earum bacarum quæ ex quaque ſtirpe funduntur: iiſ-
démque ſeminibus & homines affatim veſcuntur, & terræ eiuſdem generis ſtirpium
renouatione complentur. Quid loquar quanta ratio in beſtiis ad perpetuam conſer-
uationem earum generis appareat? Nam primùm aliæ mares, aliæ fœminæ ſunt: quod
perpetuitatis cauſa machinata natura eſt. Deinde partes corporis & ad procreandum
& ad concipiendum aptiſſimæ, & in mari & in fœmina commiſcendorum corpo- 97
rum miræ libidines. Cùm autem in locis ſemen inſedit, rapit omnem ferè cibum ad
ſeſe, eóque ſeptum fingit animal: quod cùm ex vtero elapſum excidit, in iis animanti-
bus quæ lacte aluntur, omnis ferè cibus matrum lacteſcere incipit: eáque quæ paulò
antè nata ſunt, ſine magiſtro duce natura mammas appetunt, earúmque vbertate ſa-
turantur. Atque vt intelligamus nihil horum eſſe fortuitum, & hæc omnia eſſe proui-
dæ ſolertíſque naturæ: quæ multiplices fœtus procreant, vt ſues, vt canes, his mam-
marum data eſt multitudo: quas eaſdem paucas habent eæ beſtiæ quæ pauca gignũt.
Quid dicam quantus amor beſtiarum ſit in educandis cuſtodiendíſque iis quæ pro-
creauerint, vſque ad eum finem, dum poſſint ſe ipſa defendere? Etſi piſces, vt aiunt, o-
ua cùm genuerunt, relinquunt: facilè enim illa aqua & ſuſtinẽtur, & fœtum fundunt.
Teſtudines autem & crocodilos dicunt, cùm in terra partum ediderint, obruere oua, 98
deinde diſcedere. ita & naſcuntur & educantur ipſa per ſeſe. Iam gallinæ auéſque reli-
quæ & quietum requirunt ad pariendum locum, & cubilia ſibi nidóſque conſtruunt,
eóſque quàm poſſunt molliſſimè ſubſternunt, vt quàm facillime oua ſeruẽtur: ex qui-
bus pullos cùm excluſerint, ita tuentur, vt & pennis foueant, ne frigore lædantur. & ſi
eſt calor, à ſole ſe opponant. Cùm autem pulli pinnulis vti poſſunt, tum volatus eo-
rum matres proſequuntur, reliqua cura liberantur. Accedit etiam ad nonnullorum
animantium, & earum rerum quas terra gignit conſeruationem & ſalutẽ, hominum
etiam ſolertia & diligentia. Nam multæ & pecudes & ſtirpes ſunt, quæ ſine procura-
tione hominum ſaluæ eſſe non poſſunt. Magnæ etiam opportunitates ad cultum ho-
minum atque abundantiam aliæ aliis in locis reperiuntur. AEgyptum Nilus irrigat, 99
& cùm tota æſtate obrutam oppletámque tenuerit, tum recedit, mollitóſque & obli-
matos agros ad ſerẽdum relinquit. Meſopotamiam fertilem efficit Eufrates, in quam
quotannos quaſi nouos agros inuehit. Indus verò, qui eſt omnium fluminum maxi-
mus, non aqua ſolùm agros lætificat & mitigat, ſed eos etiam cõſerit. magnam enim
vim ſeminum ſecum frumenti & ſimiliũ dicitur deportare. Multáque alia in aliis lo-
cis commemorabilia proferre poſſum, multos fertiles agros alios aliorum fructuum.
Sed illa quanta benignitas naturæ, quòd tam multa ad veſcendum, tam varia, támque
iucunda gignit: neque ea vno tempore anni: vt ſemper & nouitate delectemur & co-
pia. Quàm tempeſtiuos autem dedit, quàm ſalutares non modò hominum, ſed etiam
pecudum generi, iis denique omnibus quæ oriuntur è terra, ventos Eteſias: quorũ fla- 100
tu nimii temperantur calores. ab iiſdem etiam maritimi curſus celeres & certi dirigũ-
tur. Multa prætereunda ſunt: & tamen multa dicuntur. enumerari enim non poſſunt
fluminũ opportunitates, æſtus maritimi multũ accedentes & recedẽtes, mõtes veſtiti
atq; ſilueſtres, ſalinæ ab ora maritima remotiſſimæ, medicamentorũ ſalutarium ple-

niſſimæ terræ, artes denique innumerabiles ad victum & ad vitā neceſſariæ. Iam diei
noctíſque viciſſitudo conſeruat animantes, tribuens aliud agendi tempus, aliud quie-
ſcendi. Sic vndique omni ratione concluditur, mente conſilioque diuino omnia in
hoc mūdo ad ſalutem omnium conſeruationémque admirabiliter adminiſtrari. Sin
quæret quiſpiā, cuiuſnam cauſa tantarum rerum molitio facta ſit, arborumne & her-
barum, quæ quanquam ſine ſenſu ſunt, tamen à natura ſuſtinentur? At id quidem ab-
101 ſurdum eſt. An beſtiarum? nihilo probabilius, deos mutarum & nihil intelligentium
cauſa tātùm laboraſſe. Quorum igitur cauſa quis dixerit effectum eſſe mundum? Eo-
rum ſcilicet animantium quæ ratione vtuntur. Hi ſunt dii & homines, quibus profe-
ctò nihil eſt melius. Ratio eſt enim quæ præſtat omnibus. Itaque fit credibile, deorum
& hominum cauſa factum eſſe mundum, quǽque in eo ſint omnia. Faciliúſque intel-
ligetur, a diis immortalibus hominibus eſſe prouiſum, ſi erit tota hominis fabricatio
perſpecta, omníſque humanæ naturæ figura atque perfectio. Nam cùm tribus rebus
animantium vita teneatur, cibo, pòtione, ſpiritu: ad hæc omnia percipienda os eſt a-
ptiſſimum, quod adiunctis naribus ſpiritu augetur. Dētibus autem in ore conſtructis
manditur, atque ab his extenuatur & molitur cibus. Eorum aduerſi acuti morſu di-
102 uidunt eſcas, intimi autem conficiunt, qui genuini vocantur: quæ confectio etiā à lin-
gua adiuuari videtur. Linguam autem ad radices eius hærens excipit ſtomachus, quò
primùm illabuntur ea quæ accepta ſunt ore. is vtraque ex parte tonſillas attingens, pa
lato extremo atque intimo terminatur. atque is agitatione & motibus linguæ cùm de-
pulſum & quaſi detruſum cibum accepit, depellit. Ipſius autē partes eæ quæ ſunt in-
fra id quod deuoratur, dilatantur: quæ autem ſupra, contrahuntur. Sed cùm aſpera ar-
teria (ſic enim à medicis appellatur) oſtium habeat adiunctum linguæ radicibus, pau-
lò ſupra quàm ad linguam ſtomachus annectitur: eáque ad pulmones vſque perti-
neat, excipiátque animam eam, quæ ducta ſit ſpiritu, eandémque à pulmonibus reſpi-
ret & reddat: tegitur quaſi quodam operculo. quod ob eam cauſam datum eſt, ne ſi-
quid in eam cibi fortè incidiſſet, ſpiritus impediretur. Sed cùm alui natura ſubiecta
103 ſtomacho, cibi & potionis ſit receptaculum, pulmones autem & cor extrinſecus ſpi-
ritum adducant: in aluo multa ſunt mirabiliter effecta, quæ conſtant ferè è neruis. Eſt
autem multiplex & tortuoſa, arcétque & cōtinet, ſiue illud aridum eſt, ſiue humidum
quod recipit, vt id mutari & cōcoqui facilè poſſit: eáque tum aſtringitur, tum relaxa-
tur, atque omne quod accepit, cogit & confundit: vt facilè & calore quem multum ha
bet exterendo cibo, & præterea ſpiritu omnia cocta atque confecta in reliquum cor-
pus diuidantur. In pulmonibus autem ineſt raritas quædam & aſſimilis ſpongiis mol
litudo, ad hauriendum ſpiritum aptiſſima: qui tum ſe contrahunt aſpirantes, tum re-
ſpiritu dilatant, vt frequenter ducatur cibus animalis, quo maximè aluntur animātes.
Ex inteſtinis autem & aluo ſecretus à reliquo cibo ſuccus is quo alimur, permanat ad
iecur per quaſdam à medio inteſtino vſque ad portas iecoris (ſic enim appellant) du-
104 ctas & directas vias, quæ pertinent ad iecur, eíque adhærent. Atque inde aliæ ad renes
pertinentes ſunt, per quas cadit cibus à iecore dilapſus. Ab eo cibo cùm eſt ſecreta bi-
lis, iíque humores qui ex renibus profunduntur, reliqua ſe in ſanguinem vertunt, ad
eaſdémque portas iecoris confluunt, ad quas omnes eius viæ pertinēt: per quas lapſus
cibus in hoc ipſo loco in eam venam quæ caua appellatur, confunditur, pérque eam
ad cor confectus iam coactúſque perlabitur. A corde autem in totum corpus diſtri-
buitur per venas admodum multas, in omnes partes corporis pertinentes. Quemad-
modum autem reliquiæ cibi depellantur, tum aſtringentibus ſe inteſtinis, tum rela-
xantibus, haud ſanè difficile dictu eſt: ſed tamen prætereundum eſt, nequid habeat
iniucunditatis oratio. Illa potius explicetur incredibilis fabrica naturæ. Nam quæ ſpi-
105 ritu in pulmones anima ducitur, ea caleſcit primùm ab ipſo ſpiritu, deinde coagita-
tione pulmonum: ex eáque pars redditur reſpirādo, pars concipitur cordis parte qua-

dam,quam ventriculum cordis appellant:cui ſimilis alrer adiunctus eſt,in quem ſanguis à iecore per venam illam cauam influit.cóque modo ex his partibus & ſanguis per venas in omne corpus diffunditur, & ſpiritus per arterias. Vtræque autem crebræ multǽque toto corpore intextæ vim quandam incredibilem artificioſi operis diuiníque teſtantur. Quid dicam de oſſibus? quæ ſubiecta corpori mirabiles cómiſſuras habent,& ad ſtabilitatem aptas,& ad artus finiendos accommodatas,& ad motum,& ad omnem corporis actionem.Huc adde neruos,à quibus artus continentur:eorumque implicationem toto corpore pertinentem: qui ſicut venæ & arteriæ à corde tractæ & profectæ in corpus omne ducuntur.Ad hanc prouidentiam naturæ tam diligentem, támque ſolertem, adiungi multa poſſunt, è quibus intelligatur quantæ res homini- 116
bus à deo,quámque eximiæ tributæ ſint:qui primùm eos humo excitatos, celſos & erectos conſtituit,vt deorum cognitioné,cælum intuentes,capere poſſent. Sunt enim è terra homines non vt incolæ atque habitatores, ſed quaſi ſpectatores ſuperarum rerum atque cæleſtium: quarum ſpectaculum ad nullum aliud genus animátium pertinet. Senſus autem interpretes ac nuntii rerum, in capire tanquam in arce mirifice ad vſus neceſſarios & facti & collocati ſunt. Nam oculi,tanquam ſpecularores,altiſſimum locum obtinent:ex quo plurima conſpicientés, ſungantur ſuo munere. Et aures cùm ſonum recipere debeát, qui natura in ſublime fertur, rectè in altis corporum partibus collocatæ ſunt. Itémque nares, eo quòd omnis odor ad ſuperiora fertur, rectè ſurſum ſunt:& quod cibi & porionis iudicium magnum earum eſt,non ſine cauſa viciniratem oris ſecutæ ſunt. Iam guſtatus qui ſentire eorum quibus veſcimur ge- 117
nera deber, habitat in ea parte oris qua eſculentis & poculentis irer natura patefecit. Tactus autem toto corpore æquabiliter fuſus eſt, vt omnes ictus omnéſque nimios & frigoris & caloris appulſus ſentire poſſimus. Atque vt in ædificiis archirecti auertút ab oculis & naribus dominorum ea,quæ profluentia neceſſariò tetri eſſent aliquid habitura: ſic natura res ſimiles procul amandauir à ſenſibus. Quis verò opiſex præter naturam, qua nihil poteſt eſſe callidius, tantam ſolertiam perſequi potuiſſet in ſenſibus? quæ primùm oculos membranis tenuiſſimis veſtiuit & ſepſit: quas primùm perlucidas fecit,vt per eas cerni poſſet: firmas autem, vt continerentur. Sed lubricos oculos fecit & mobiles,vt & declinarent ſiquid noceret: & aſpectũ quò vellent facilè conuerterent. aciéſque ipſa qua cernimus, quæ pupilla vocatur, ira parua eſt,vt ea quæ nocere poſſint,facilè viter. palpebrǽque quæ ſunr tegumenta oculorum molliſſimæ tactu- 118
ne læderent aciem aptiſſimè factæ,& ad claudendas pupillas, nequid incideret, & ad aperiendas:ídque prouidir vt identidem fieri poſſet cum maxima celeritate.Munitǽque ſunt palpebræ tanquam vallo pilorum: quibus & apertis oculis, ſiquid incideret repelleretur, & ſomno conniuentibus, cùm oculis ad cernendum non egeremus, vt qui tanquam inuoluti quieſcerent. Latent prærerea vtiliter, & excelſis vndique partibus ſepiuntur.Primùm enim ſuperiora ſuperciliis obducta ſudorem à capite & fronte defluentem repellunt. Genæ deinde ab inferiore parte tutantur ſubiectæ, leuitérque eminentes. Naſus ita locarus eſt, vt quaſi murus oculis interiectus eſſe videatur. Auditus autem ſemper patet. eius enim ſenſu etiam dormientes egemus. à quo cùm ſonus eſt acceptus, etiam è ſomno excitamur. Flexuoſum iter habet nequid intrare 119
poſſit, ſi ſimplex & directum pateret. Prouiſum etiam, vt ſiqua minima beſtiola conaretur irrumpere, in ſordibus aurium tanquam in viſco inhæreſceret. Extra autem eminent quæ appellantur aures, & tegendi cauſa factæ,tutandíque ſenſus,& ne adiectæ voces laberentur atque errarent, priuſquam ſenſus ab his pulſus eſſet. Sed duros & quaſi corneolos habent introitus, mulríſque cum flexibus, quòd his naturis relatus amplificatur ſonus. Quocirca & in fidibus teſtudine reſonatur, aut cornu, & ex tortuoſis locis & incluſis referuntur ampliores. Similiter nares, quæ ſemper propter neceſſarias vtilitates patent, contractiores habent introitus, nequid in eas quod noceat

poſſit peruadere:humorémque ſemper habent ad puluerem, multáque alia repellen-
da non inutilem. Guſtatus præclarè ſeptus eſt, ore enim continetur, & ad vſum aptè,
110 & ad incolumitatis cuſtodiam. Omniſque ſenſus hominũ multò antecellit ſenſibus
beſtiarum. Primùm enim oculi in iis artibus, quarum iudicium eſt oculorũ, in pictis,
fictis, cælatíſque formis, in corporum etiam motione atque geſtu multa cernunt ſub-
tilius: colorum etiam & figurarum tum venuſtatem atque ordinem, &, vt ita dicam,
decentiam oculi iudicant: atque etiam alia maiora. nam & virtutes & vitia cognoſcũt:
iratum, propitium, lætantem, dolentem, fortem, ignauum, audacẽ, timidúmque co-
gnoſcunt. Aurium item eſt admirabile quoddam artificioſúmque iudicium, quo iu-
dicatur & in vocis & in tibiarum neruorúmque cantibus varietas ſonorum, interual-
la, diſtinctio, & vocis genera permulta, canorum, fuſcum: leue, aſperum: graue, acu-
tum: flexibile, durum: quæ hominum ſolùm auribus iudicantur. Nariúmque item &
guſtandi & apertè tãgendi magna iudicia ſunt: ad quos ſenſus capiendos & perfruen-
111 dos plures etiam quàm vellem artes repertæ ſunt. Perſpicuum eſt enim quò compoſi-
tiones vnguentorum, quò ciborum conditiones, quò corporum lenocinia proceſſe-
rint. Iam verò animum ipſum mentémque hominis, rationem, conſiliũ, prudentiam,
qui non diuina cura perfecta eſſe perſpicit, is ipſis rebus mihi videtur carere. De quo
dum diſputarem, tuam mihi dari velim Cotta eloquentiam. Quo enim tu illa modo
diceres: quanta primùm intelligentia, deinde conſequentium rerum cum primis con
iunctio & comprehenſio eſſet in nobis: ex quo videlicet quid ex quibúſque rebus effi-
ciatur, idque ratione, concludimus, ſinguláſque res diffinimus, circunſcriptéque com
plectimur: ex quo ſcientia intelligitur quam vim habeat, qualis ſit: qua ne in deo qui-
dem eſt res vlla præſtãtior. Quanta verò illa ſunt, quæ vos Academici infirmatis & tol
112 litis, & quòd & ſenſibus & animo ea quæ extra ſunt percipimus atque comprehendi-
mus. Ex quibus collatis inter ſe & comparatis artes quoque efficimus, partim ad vſum
vitæ, partim ad oblectationem neceſſarias. Iam verò domina rerum (vt vos ſoletis di-
cere) eloquendi vis quàm eſt præclara, quámque diuina: quæ primùm efficit vt ea quæ
ignoramus diſcere, & ea quæ ſcimus alios docere poſſimus. Deinde hac cohortamur,
hac perſuademus, hac conſolamur afflictos, hac deducimus perterritos à timore, hac
geſtientes comprimimus, hac cupiditates iracundiáſque reſtinguimus: hæc nos iu-
ris, legum, vrbium ſocietate deuinxit, hæc à vita immani & fera ſegregauit. Ad vſum
autẽ orationis incredibile eſt, niſi diligenter attẽderis, quanta opera machinata natu-
ra ſit. Primùm enim à pulmonibus arteria vſque ad os intimum pertinet: per quam
vox principium à mente ducens, percipitur & funditur. Deinde in ore ſita lingua eſt
113 finita dentibus. ea vocem immoderatè profuſam fingit & terminat: quæ ſonos vocis
diſtinctos & preſſos efficit, cùm & ad dentes & ad alias partes pellit oris. Itaque plectri
ſimilem linguam noſtri ſolẽt dicere, chordarum dentes, nares cornibus iis qui ad ner-
uos reſonent in cantibus. Quàm verò aptas, quámque multarum artium miniſtras ma
nus natura homini dedit: Digitorũ enim contractio facilis, faciliſque porrectio, pro-
pter molles cõmiſſuras & artus nullo in motu laborat. Itaque ad pingendũ, ad fingen-
dum, ad ſculpendum, ad neruorum eliciendos ſonos, ac tibiarum apta manus eſt ad-
motione digitorum. Atque hæc oblectationis, illa neceſſitatis. cultus dico agrorum
extructionéſque tectorũ, tegumenta corporum vel texta vel ſuta, omnémque fabricã
æris & ferri. Ex quo intelligitur, ad inuẽta animo, percepta ſenſibus, adhibitis opificum
114 manibus omnia nos conſecutos, vt tecti, vt veſtiti, vt ſalui eſſe poſſimus: vrbes, muros,
domicilia, delubra haberemus. Iam verò operibus hominũ, id eſt manibus, cibi etiam
varietas inuenitur & copia. Nã & agri multa ferunt manu quæſita, quæ vel ſtatim con
ſumantur, vel mandantur condita vetuſtati, & præterea veſcimur beſtiis & terrenis, &
aquatilibus, & volatilibus, partim capiendo, partim alendo. Efficimus etiam domi-
tu noſtro quadrupedum vectiones, quorum celeritas atque vis nobis ipſis affert vim

& celeritatem. Nos onera quibuſdam beſtiis, nos iuga imponimus: nos elephãtorum
acutiſſimis ſenſibus, nos ſagacitate canum ad vtilitatem noſtram obutimur: nos e ter-
ræ cauernis ferrum elicimus, rem ad colendos agros neceſſariam: nos æris, argẽti, auri
venas penitus abditas inuenimus, & ad vſum aptas, & ad ornatum decoras. Arborum
autem confectione, omníque materia & culta & ſilueſtri, partim ad calefaciendum
corpus igni adhibita, & ad mitigandum cibum vtimur, partim ad ædificandum, vt 115
tectis ſepti frigora caloréſque pellamus. Magnos verò vſus affert ad nauigia facienda,
quorum curſibus ſuppeditantur omnes vndique ad vitam copiæ: quáſque res violen-
tiſſimas natura genuit, earum moderationem nos ſoli habemus, maris atque vento-
rum, propter nauticarum rerum ſcientiam: plurimíſque maritimis rebus fruimur at-
que vtimur. Terrenorum item commodorum omnis eſt in homine dominatus. Nos
campis, nos montibus fruimur: noſtri ſunt amnes, noſtri lacus: nos fruges ſerimus,
nos arbores: nos aquarum inductionibus terris fœcunditatem damus: nos flumina
arcemus, dirigimus, auertimus: noſtris denique manibus in rerum natura quaſi alte-
ram naturam efficere conamur. Quid verò? hominum ratio non in cælum vſque pe-
netrauit? Soli enim ex animantibus nos aſtrorum ortus, obitus, curſúſque cognoui-
mus. Ab hominum genere finitus eſt dies, menſis, annus: defectiones ſolis & lunæ co- 116
gnitæ, prædictæque in omne poſterum tempus, quæ, quantæ, quãdo futuræ ſint. Quæ
contuens animus accipit ab his cognitionem deorum, ex qua oritur pietas: cui con-
iuncta iuſtitia eſt, reliquæque virtutes: ex quibus vita beata exiſtit par & ſimilis deo-
rum, nulla re, niſi immortalitate, quæ nihil ad bene viuendum pertinet, cedens cæle-
ſtibus. Quibus rebus expoſitis, ſatis docuiſſe videor, hominis natura quãto omnes an-
teiret animantes. Ex quo debet intelligi, nec figuram ſitúmque membrorum, nec in-
genii mentíſque vim talem effici potuiſſe fortuna. Reſtat vt doceam, atque aliquan-
do perorem, omnia quæ ſint in hoc mundo, quibus vtantur homines, hominum cau-
ſa facta eſſe & parata. Principio ipſe mundus deorum hominúmque cauſa factus eſt:
quæque in eo ſunt omnia, ea parata ad fructum hominum & inuenta ſunt. Eſt enim 117
mundus quaſi cõmunis deorum atque hominum domus, aut vrbs vtrorunque. Soli
enim ratione vtentes iure ac lege viuunt. Vt igitur Athenas & Lacedæmonem Athe-
nienſium Lacedæmoniorúmque cauſa putãdum eſt conditas eſſe: omniáque quæ ſint
in his vrbibus eorum populorũ rectè eſſe dicuntur: ſic quæcunque ſunt in omni mun
do, deorum atque hominum putanda ſunt. Iam verò circuitus ſolis & lunæ, reliquo-
rúmque ſiderum, quanquam etiam ad mundi cohærentiã pertinent, tamen & ſpecta-
culum hominibus præbent. nulla eſt enim inſatiabilior ſpecies, nulla pulchrior, & ad
rationem ſolertiámque præſtantior. Eorum enim curſus dimetiti, maturitatès tẽpo-
rum & varietates mutationéſque cognouimus. quæ ſi hominibus ſolis nota ſunt, ho-
minum cauſa facta eſſe iudicãda ſunt. Terra verò fœta frugibus, & vario leguminum
genere, quæ maxima largitate fundit, ea ferarúmne an hominum cauſa gignere vide- 118
tur? Quid de vitibus oliuetíſque dicã? quarum vberrimi lætiſſimíque fructus nihil o-
mnino ad beſtias pertinent. Neque enim ſerendi, neque colendi, nec tempeſtiuè de-
metendi percipiendíque fructus, neque condendi ac reponendi vlla pecudum ſcien-
tia eſt: earúmque omnium rerum hominum eſt & vſus & cura. Vt fides igitur & tibias
eorum cauſa factas dicendum eſt qui illis vti poſſunt: ſic ea quæ diximus, ſolis iis con-
fitẽndum eſt eſſe parata qui vtuntur. Nec ſi quæ beſtiæ furantur aliquid ex his aut ra-
piunt, illarum quoque cauſa ea nata eſſe dicemus. Neque enim homines murium aut
formicarum cauſa frumentum condunt, ſed coniugum, & liberorum & familiarum
ſuarum. Itaque beſtiæ furtim, vt dixi, fruũtur, domini palàm & liberé. Hominum igi-
tur cauſa eas rerum copias comparatas, fatendum eſt. Niſi fortè tanta vbertas & varie-
tas pomorum, eorúmque iucundus non guſtatus ſolùm, ſed odoratus etiam & aſpe- 119
ctus, dubitationem affert quin hominibus ſolis ea natura donauerit. tantúmque abeſt

vt hæc beſtiarum etiam cauſa parata ſint, vt ipſas beſtias hominum gratia generatas eſſe videamus. Quid enim oues aliud afferunt, niſi vt earum villis confectis, atque contextis homines veſtiantur? quæ quidem neque ali, neque ſuſtentari, neque vllum fructum edere ex ſe ſine cultu hominum & curatione potuiſſent. Canum verò tam fida cuſtodia, támque amans dominorum adulatio, tantúmque odium in exteros, & tam incredibilis ad inueſtigandum ſagacitas narium, tanta alacritas in venãdo, quid ſignificat aliud, niſi ſe ad hominum commoditates eſſe generatos? Quid de bobus loquar? quorum ipſa terga declarant non eſſe ſe ad onus accipiẽdum figurata: ceruices autem natæ ad iugum, tum vires humerorum & latitudines ad aratra extrahẽda: quibus cùm terræ ſubigerentur fiſſione glebarum, ab illo aureo genere, vt poetæ loquuntur, vis nunquam vlla afferebatur.

> Ferrea tum verò proles exorta repentè eſt,
> Auſáque funeſtum prima eſt fabricarier enſem,
> Et guſtare manu victum domitúmque iuuencum.

Tanta putabatur vtilitas percipi ex bobus, vt eorum viſceribus veſci ſcelus haberetur. Longũ eſt mulorum perſequi vtilitates & aſinorũ: quæ certè ad hominum vſum paratæ ſunt. Sus verò quid habet præter eſcã? cui quidem ne putreſceret, animã ipſam pro ſale datam dicit eſſe Chryſippus. Qua pecude, quòd erat ad veſcendum hominibus apta, nihil genuit natura fœcũdius. Quid multitudinẽ ſuauitatémque piſcium dicam? quid auium? ex quibus tanta percipitur voluptas, vt interdũ Pronœa noſtra Epicurea fuiſſe videatur. Atque hæ ne caperẽtur quidem, niſi hominum ratione atque ſolertia. quanquam aues quaſdam & alites, & oſcines, vt noſtri augures appellant, rerum augurandarum cauſa eſſe natas putemus. Iam verò immanes & feras beluas nanciſcimur venando, vt & veſcamur iis, & exerceamur in venãdo ad ſimilitudinem bellicæ diſciplinæ, & vtamur domitis & condocefactis, vt elephantis, multáque ex earum corporibus remedia, morbis & vulneribus eligamus, ſicut ex quibuſdam ſtirpibus & herbis, quarum vtilitates longinqui temporis vſu & periclitatione percipimus. Totam licet animis tanquam oculis luſtrare terram, mariáque omnia cernere, & ſpatia frugifera atque immenſa camporum, veſtitúſque denſiſſimos montium, pecudum paſtus, tum incredibili curſus maritimos celeritate. Nec verò tantùm ſupra terram, ſed etiã in intimis eius tenebris plurimarum rerum latet vtilitas, quæ ad vſum hominum orta, ab hominibus ſolis inuenitur. Illud verò quod vterque veſtrum fortaſſe arripiet ad reprehendendum: Cotta, quia Carneades libenter in Stoicos inuehebatur: Velleius, quia nihil tam irridet Epicurus, quàm prædictionem rerum futurarum: mihi videtur vel maximè confirmare deorum prouidentia conſuli rebus humanis. Eſt enim profectò diuinatio quæ multis locis, rebus, temporibus apparet, tum in priuatis, tum maximè in publicis. Multa cernunt aruſpices: multa augures prouident: multa oraculis declarantur, multa vaticinationibus, multa ſomniis, multa portentis: quibus cognitis, multæ ſæpe res hominum ſententia atque vtilitate partæ, multa etiam pericula depulſa ſunt. Hæc igitur ſiue vis, ſiue ars, ſiue natura, ad ſcientiam rerum futurarum homini profectò eſt, nec ab alio alicui, quàm à diis immortalibus data. Quæ ſi ſingula vos fortè non mouent, vniuerſa certè inter ſe connexa atque coniuncta mouere debebunt. Nec verò vniuerſo generi hominum ſolùm, ſed etiam ſingulis à diis immortalibus conſuli & prouideri ſolet. licet enim contrahere vniuerſitatem generis humani, eámque gradatim ad pauciores, poſtremò deducere ad ſingulos. Nam ſi omnibus hominibus qui vbique ſunt, quacunque in ora hac parte terrarum ab huiuſce terræ, quam nos incolimus, continuatione diſtantium, deos conſulere cenſemus ob eas cauſas quas antè diximus: his quoque hominibus conſulunt, qui has nobiſcum terras ab Oriente ad Occidentem colunt. Sin autem his conſulunt, qui quaſi magnam quandam inſulam incolunt, quam nos orbẽ terræ vocamus: etiam illis conſu-

lunt qui partes eius inſulæ tenent, Europā, Aſiā, Africā. Ergo & earum partes diligunt, vt Romā, Athenas, Spartam, Rhodum: & earum vrbium ſeparatim ab vniuerſis ſingulos diligunt, vt Pyrrhi bello Curſum, Fabricium, Coruncanum: primo Punico Calati- n
num, Duillium, Metellum, Luctatium: ſecūdo Maximum, Marcellum, Africanū: poſt hos Paulum, Gracchum, Catonē: patrúmue memoria Scipionem, Lælium: multóſque præterea & noſtra ciuitas & Græcia tulit ſingulares viros, quorum neminē niſi iuuante deo talem fuiſſe credendum eſt. Quæ ratio poëtas, maximéque Homerum impulit, vt principibus heroum Vlyxi, Diomedi, Agamemnoni, Achilli, certos deos diſcriminum & periculorum comites adiūgeret. Præterea ipſorum deorum ſæpe præſentiæ, quales ſuprà commemoraui, declarant ab his & ciuitatibus & ſingulis hominibus conſuli. Quod quidem intelligitur etiam ſignificationibus rerum futurarum, quæ tum dormientibus, tum vigilantibus portenduntur. Multa præterea oſtētis, multa extis admonemur, multíſque rebus aliis, quas diuturnus vſus ita notauit, vt artē di- m
uinationis efficeret. Nemo igitur vir magnus ſine aliquo afflatu diuino vnquam fuit. Nec verò ita refellendum eſt, vt ſi ſegetibus aut vinetis cuiuſpiam tempeſtas nocuerit, aut ſi quid è vitæ cōmodis caſus abſtulerit, eum cui quid horum acciderit, aut inuiſum deo, aut neglectum à deo iudicemus. Magna dii curant, parua negligunt: magnis autem viris proſperè eueniunt ſemper omnes res: ſiquidē ſatis à noſtris, & à principe philoſophorum Socrate dictum eſt de vbertatibus virtutis & copiis. Hæc mihi ferè in mentem veniebant quæ dicenda putarem de natura deorum. Tu autem Cotta, ſi me audias, eandem cauſam agas, téque & principem ciuem putes, & pontificem eſſe cogites. & quoniam in vtranque partem vobis licet diſputare, hanc potius ſumas, eámque facultatem diſſerendi, quam tibi à rhetoricis exercitationibus acceptam amplificauit Academia, huc potius conferas. Mala enim, & impia conſuetudo eſt contra deos diſputandi, ſiue ex animo id fit, ſiue ſimulatè.

M. TVLLII CICERONIS DE NATVRA DEORVM AD MARCVM BRVTVM LIBER III.

QVAE cùm Balbus dixiſſet, tum arridens Cotta, Serò, inquit, mihi Bal- a
be præcipis quid defendam. Ego enim te diſputante quid contradicerem mecum ipſe meditabar, neque tam refellendi tui cauſa, quàm ea quæ minus intelligebam requirendi. Cùm autem ſuo cuique iudicio ſit vtēdum, difficile factu eſt me id ſentire quod tu velis. Hic Velleius, Neſcis, inquit, quāta cum expectatione Cotta ſim te auditurus. Iucundus enim Balbo noſtro ſermo tuus contra Epicurū fuit. Præbebo igitur me tibi viciſſim attentū contra Stoicos auditorē. ſperò enim te, vt ſoles, bene paratū venire. Tum Cotta, Si me hercule, inquit, Vellei: neque enim mihi par ratio cum Lucilio eſt ac tecū fuit. Qui tandē, inquit ille? Quia mihi videtur Epicurus veſter de diis immortalibus nō magnopere pugnare: tātum modò negare deos eſſe nō audet, ne quid inuidiæ ſubeat aut criminis. Cùm verò deos nihil agere, nihil curare cōfirmat, mēbríſque b
humanis eſſe præditos, ſed eorū mēbrorum vſum nullū habere: ludere videtur, ſatíſque putare ſi dixerit eſſe quandā beatam naturā & æternam. A Balbo autem animaduertiſti credo quàm multa dicta ſint, quámque etiam ſi minus vera, tamē apta inter ſe & cohærētia. Itaque cogito, vt dixi, non tam refellere eius orationē, quàm ea quæ minus intellexi, requirere. Quare Balbe tibi permitto, reſponderéne mihi malis de ſingulis rebus quærēti ex te ea quæ parum accepi, an vniuerſam audire orationem meam. Tū Balbus, Ego verò, ſiquid explanari tibi voles, reſpōdere malo: ſin me interrogare, non tā intelligendi cauſa quàm refellēdi, vtrum voles faciā: vel ad ſingula quæ requires ſtatim reſpondebo, vel cùm perorarís, ad omnia. Tum Cotta, Optimè, inquit:

3 quamobrem ſic agamus, vt nos ipſa ducit oratio. Sed antequã de re, pauca de me. Non
enim mediocriter moueor auctoritate tua Balbe, orationéque ea quæ me in peroran-
do cohortabatur, vt meminiſſem me & Cottam eſſe & Pontificem. Quod eo credo va
lebat, vt opiniones quas à maioribus accepimus de diis immortalibus, ſacra, cerimo-
nias, religionéſque defenderem. Ego verò eas defendam, ſempérque defendi: nec me
ex ea opinione, quam à maioribus accepi de cultu deorum immortalium, vllius vn-
quam oratio aut docti aut indocti mouebit. Sed cùm de religione agitur, T. Corun-
canum, P. Scipionem, P. Scæuolam Pontifices maximos, non Zenonem aut Clean-
them, aut Chryſippum ſequor, habeóque C. Lælium augurem, eundem ſapientem,
quem potius audiã de religione dicentem in illa oratione nobili, quàm quenquã prin
cipem Stoicorum. Cúmque omnis Populi Ro. religio in ſacra & in auſpicia diuiſa ſit,
4 tertium adiunctum ſit, ſi quid prædictionis cauſa ex portentis & monſtris Sibyllæ in-
terpretes aruſpicéſue monuerunt: harum ego religionum nullam vnquam contem-
nendã putaui: mihíque ita perſuaſi Romulum auſpiciis, Numã ſacris conſtitutis fun-
damenta iecisse noſtræ ciuitatis: quæ nunquam profectò ſine ſumma placatione deo-
rum immortalium tanta eſſe potuiſſet. Habes Balbe, quid Cotta, quid Põtifex ſentiat.
Fac nũc ergo intelligam, tu quid ſentias: à te enim philoſopho rationem accipere de-
beo religionis: maioribus autem noſtris, etiam nulla ratione reddita, credere. Tum
Balbus, Quam igitur à me rationem, inquit, Cotta deſideras? Et ille, Quadripartita, in-
quit, fuit diuiſio tua. Primùm vt velles docere deos eſſe: deinde quales eſſent: tum ab
his mundum regi: poſtremò conſulere eos rebus humanis. Hæc ſi rectè memini, par-
5 titio fuit. Rectiſſimè, inquit Balbus: ſed expecto quid requiras. Tũ Cotta, Primum
quidque videamus, inquit: etſi id eſt primum quod inter omnes niſi admodũ impios
conuenit, mihi quidẽ ex animo exire non poteſt eſſe deos: id tamẽ ipſum quod mihi
perſuaſum eſt, eſſe deos auctoritate maiorum, cur ita ſit nihil tu me doces. Quid eſt,
inquit Balbus, ſi tibi perſuaſum eſt, cur à me velis diſcere? Tũ Cotta, Quia ſic aggre-
dior, inquit, ad hanc diſputationem, quaſi nihil vnquam audierim de diis immortali-
bus, nihil cogitauerim, rudẽ me diſcipulum & integrum accipe, & ea quæ requiro do-
ce. Dic igitur, inquit, quid requiras. Egóne? primum illud, Cur quod perſpicuũ in
iſtã partem ne egere quidẽ oratione dixiſſes, quod eſſet perſpicuũ, & inter omnes con-
ſtaret, de eo ipſo tam multa dixeris. Quia te quoque, inquit, animaduerti Cotta ſæpe,
cùm in foro diceres, quàm plurimis poſſes argumentis onerare iudicem, ſi modò eam
facultatem tibi daret cauſa. atque hoc idem & philoſophi faciunt, & ego vt potui feci.
6 tu autem qui id quæris, ſimiliter facis, ac ſi me roges cur te duobus contuear oculis, &
non altero tantùm, cùm idem vno aſſequi poſſim. Tum Cotta, Quàm ſimile iſtud
ſit, inquit, tu videris. nam ego neque in cauſis, ſi quid eſt euidens de quo inter omnes
conueniat, argumentari ſoleo: perſpicuitas enim argumentatione eleuatur: nec ſi id
facerem in cauſis forenſibus, idem facerem in hac ſubtilitate ſermonis. Cur contuere-
ris autem altero oculo cauſa non eſſet, cùm idem obtutus eſſet amborum, & cum re-
rum natura, quam tu ſapiẽtem eſſe vis, duo lumina ab animo ad oculos perforata nos
habere voluiſſet. Sed quia non confidebas tam eſſe id perſpicuum, quàm tu velis, pro-
pterea multis argumentis deos eſſe docere voluiſti. Mihi enim vnum ſatis erat, ita no-
bis maiores noſtros tradidiſſe. Sed tu auctoritates omnes contemnis, ratione pugnas.
7 Patere igitur rationem meam cum tua ratione contendere. Affers hæc omnia argu-
menta, cur dii ſint: remque mea ſententia minimè dubiam argumentãdo dubiam fa-
cis. Mandaui enim memoriæ non numerum ſolùm, ſed etiam ordinem argumento-
rum tuorum. Primum fuit, cùm cælum ſuſpexiſſemus, ſtatim nos intelligere eſſe ali-
quod numen, quo hæc regantur. Ex hoc illud etiam,

Aſpice hoc ſublime candens, quẽ inuocant omnes Iouem.

Quaſi verò quiſquã noſtrũ iſtũ potius quàm Capitolinum, Iouẽ appellet: aut hoc perſpicuum ſit, conſter-

que inter omnes,eos eſſe deos,quos tibi Velleius, multíque præterea ne animãtes quidem eſſe concedant. Graue etiam argumentum tibi videbatur, quòd opinio de diis immortalibus & omnium eſſet,& quotidie creſceret. Placet igitur tantas res opinione ſtultorum iudicari, vobis præſertim qui illos inſanos eſſe dicatis? At enim præſentes videmus deos, vt apud Regillũ Poſthumius, in Salaria Vacienus, neſcio quid etiã de Locrorum apud Sagram prælio. Quos igitur tu Tyndaridas appellabas, ideſt homines homine natos:& quos Homerus qui recens ab illorum ætate fuit, ſepultos eſſe dicit Lacedæmone, eos tu cãteriis albis nullis calonibus obuiam Vacieno veniſſe exiſtimas,& victoriam populi Ro. Vacieno potius homini ruſtico, quàm M. Catoni, qui tum erat princeps, nunciauiſſe? Ergo & illud in ſilice,quod hodie apparet apud Regillum,tanquam veſtigium vngulæ Caſtoris equi credis eſſe? Nónne mauis illud credere quod probari poteſt,animos præclarorum hominum,quales iſti Tyndaridæ fuerũt, diuinos eſſe & æternos, quàm eós qui ſemel cremati eſſent,equitare, & in acie pugnate potuiſſe? Aut ſi hoc fieri potuiſſe dicis, doceas oportet quo modo nec fabellas aniles proferas. Tũ Lucilius,An tibi,inquit,fabellæ videntur? Nónne ab A.Poſthumio, ædem Caſtori & Polluci in foro dedicatã: nónne s. c. de Vacieno vides? Nam de Sagra,Græcorum etiam eſt vulgare prouerbium: qui quæ affirmãt, certiora eſſe dicunt, quàm illa quæ apud Sagram. His igitur auctoribus nónne debes moueri? Tum Cotta, Rumoribus, inquit, mecum pugnas Balbe:ego autem à te rationes requiro.

Sequuntur quæ futura ſunt. effugere enim nemo id poteſt, quod futurum eſt. Sæpe autem ne vtile eſt quidem ſcire quid futurum ſit. miſerum eſt enim nihil proficientem angi, nec habere ne ſpei quidem extremum, & tamen cõmune ſolatium: præſertim cùm vos iidem fato fieri dicatis omnia. Quod autẽ ſemper ex omni æternitate verum fuerit,id eſſe fatum. Quid igitur iuuat,aut quid affert ad cauendum ſcire aliquid futurum, cùm id certè futurum ſit? Vnde porrò iſta diuinatio? quis inuenit fiſſum iecoris? quis cornicis cantũ notauit? quis ſortes? Quibus ego credo: nec poſſum Attii Nauii, quem cõmemorabas,lituum contẽnere. Sed quî iſta intellecta ſunt, à philoſophis debeo diſcere, præſertim cùm iſti plurimis de rebus diuinis mentiãtur. At medici quoque,ita enim dicebas,ſæpe falluntur. Quid ſimile medicina, cuius ego rationem video:& diuinatio, quæ vnde oriatur nõ intelligo? Tu autem etiam Deciorum deuotionibus placatos deos eſſe cenſes. Quæ fuit eorum tãta iniquitas, vt placari populo R. non poſſent, niſi viri tales occidiſſent? Conſilium illud imperatorum fuit, quod Græci ϛρατήγημα appellant: ſed eorum imperatorum qui patriæ cõſulerent, vitæ non parcerent. Rebantur enim fore, vt exercitus imperatorem equo incitato ſe in hoſtes immittentem perſequeretur: id quod euenit. Nam Fauni vocẽ equidem nunquam audiui:tibi, ſi audiuiſſe te dicis,credã. etſi Faunus omnino quid ſit,neſcio. Non igitur adhuc, quãtum quidem in te Balbe eſt, intelligo deos eſſe. quos equidem credo eſſe,ſed nihil docent Stoici. Nam Cleanthes, vt dicebas, quatuor modis formatas in animis hominum putat deorũ eſſe notiones. Vnus is modus eſt,de quo ſatis dixi,qui eſt ſuſceptus ex præſenſione rerum futurarum. Alter ex perturbationibus tempeſtatum, & reliquis motibus. Tertius ex commoditate rerum quas percipimus & copia. Quartus ex aſtrorum ordine cælíque conſtantia. De præſenſione diximus. de perturbationibus cæleſtibus & maritimis & terrenis, non poſſumus dicere, cùm ea fiãt non eſſe multos qui ea metuãt,& à diis immortalibus fieri exiſtimẽt. Sed non id quæritur, ſintne aliqui qui deos eſſe putẽt,dii vtrum ſint nécne quæritur. Nã reliquæ cauſæ, quas Cleanthes affert, quarum vna eſt de commodorũ quæ capimus copia, altera de temporum ordine cælíque conſtantia, tum tractabuntur à nobis, cùm de prouidẽtia deorum diſputabimus, de qua plurima à te Balbe dicta ſunt: eodémque illa etiam differemus, quod Chryſippum dicere aiebas, quoniam eſſet aliquid in rerũ natura quod ab homine effici non poſſet, eſſe homine aliquid melius: quǽque in domo pulchra cum

pulchritudine mundi comparabas, & cùm totius mundi conuenientiam conſenſúm-
que afferebas, Zenoníſque breues & acutulas concluſiones in eam partem ſermonis,
quam modò dixi, differemus. Eodémque tempore illa omnia, quæ à te phyſicè dicta
ſunt de vi ignea, déque eo calore; ex quo omnia generari dicebas, loco ſuo quærétur:
omniáque quæ à te nudiuſtertius dicta ſunt, cùm docere velles deos eſſe, quare & mú-
dus vniuerſus, & ſol, & luna, & ſtellæ ſenſum ac mẽtem haberent, in idem tempus re-
13 ſeruabo. A te autem illud etiam atque etiam quæram, quibus rationibus tibi perſua-
deas deos eſſe. Tum Balbus, Equidem attuliſſe rationes mihi videor: ſed eas tu ita re-
fellis, vt cùm me interrogaturus eſſe videare, & ego me ad reſpondendum compara-
rim, repentè auertas orationem, nec des reſpondendi locum. Itáque maximæ res ta-
citæ prætererũt, de diuinatione, de fato: quibus de quæſtionibus tu quidem ſtrictim,
noſtri autem multa ſolent dicere. ſed ab hac ea quæſtione, quæ nunc in manibus eſt,
ſeparantur. Quare, ſi videtur, noli agere confuſè: vt hoc explicemus hac diſputatione
quod quæritur. Optimè, inquit Cotta. Itaque quoniam quatuor in partes totam quæ-
ſtionem diuiſiſti, de prima quidem diximus, conſideremus ſecundam: quæ mihi talis
videtur fuiſſe, vt cùm oſtendere velles quales dii eſſent, oſtenderes nullos eſſe. A' con-
14 ſuetudine enim oculorũ animum abducere difficillimum dicebas: ſed cùm deo nihil
præſtantius eſſet, non dubitabas quin mundus eſſet deus, quòd nihil in rerum natura
melius eſſet, modò poſſemus eum animantem cogitare, vel potius vt cætera oculis,
ſic animo hoc cernere. Sed cùm mundo negas quicquam eſſe melius, quid dicis me-
lius? ſi pulchrius, aſſentior. ſi aptius ad vtilitates noſtras, id quoque aſſentior. ſin autem
id dicis, nihil eſſe mundo ſapientius, nullo modo prorſus aſſentior. non quòd difficile
ſit mẽtem ab oculis ſeuocare. ſed quo magis ſeuoco, eo minus id quod tu vis, poſſum
mente comprehẽdere. Nihil eſt mundo melius in rerum natura. ne in terris quidem
vrbe noſtra. num igitur iccirco in vrbe eſſe rationem, cogitationem, mentem putas?
aut quoniam non ſic, num iccirco exiſtimas formicam anteponendam eſſe huic pul-
15 cherrimæ vrbi, quòd in vrbe ſenſus ſit nullus, in formica non modò ſenſus, ſed etiam
mens, ratio, memoria? Videre oportet Balbe, quid tibi concedatur, non te ipſum quod
velis ſumere. Iſtũ enim locũ totum illa vetus Zenonis breuis, &, vt tibi videbatur, acu-
ta concluſio dilatauit. Zeno enim ita cõcludit, Quod ratione vtitur melius eſt, quàm
id quod ratione non vtitur. nihil autẽ mundo melius. ratione igitur mundus vtitur.
Hoc ſi placet, iã efficies vt mundus optimè librũ legere videatur. Zenonis enim veſti-
giis hoc modo rationem poteris concludere. Quod literatum eſt, id eſt melius, quàm
quod non eſt literatum. nihil autẽ mundo melius. literatus igitur eſt mũdus. Iſto mo-
do etiã diſertus, & quidẽ mathematicus, muſicus, omni denique doctrina eruditus, po
ſtremò philoſophus erit mundus. Sæpe dixit nihil fieri ſine deo, nec vllã vim eſſe na-
16 turæ, vt ſui diſſimilia poſſet effingere. Concedã non modò animantẽ & ſapiẽtem eſſe
mundum, ſed fidicinẽ etiam & tibicinem, quoniã earum quoque artium homines ex
eo procreãtur. Nihil igitur affert pater iſte Stoicorũ, quare mundum ratione vti pute-
mus, nec cur animãtem quidem eſſe. Non eſt igitur mundus deus: & tamen nihil eſt
eo melius: nihil eſt eo pùlchrius, nihil ſalutarius, nihil ornatius aſpectu, motúque con
ſtantius. Quòd ſi mundus vniuerſus non eſt deus, ne ſtellæ quidem, quas tu innume-
rabiles in deorum numero reponebas: quarũ te curſus æquabiles æterníque delecta-
bant: nec mehercule iniuria. ſunt enim admirabili incredibilíque conſtãtia. Sed non
omnia Balbe quæ curſus certos & conſtantes habent, ea deo potius quàm naturæ tri-
buenda ſunt. Quid Chalcidico Euripo in motu identidem reciprocando putas fieri
17 poſſe conſtantius? Quid freto Sicilienſi? Quid Oceani feruore illis in locis,

Europam Libyámque rapax vbi diuidit vnda?

Quid æſtus maritimi vel Hiſpanienſes, vel Britannici: eorúmque certis temporibus
vel acceſſus, vel receſſus, ſine deo fieri nónne poſſunt? Vide quæſo, ſi omnis motus,

omniáque quæ certis temporibus ordinem ſuum conſeruant, diuina duximus, ne ter-
tianas quidẽ febres & quartanas diuinas eſſe dicendum ſit, quarum reuerſione & mo-
tu quid poteſt eſſe conſtantius? Sed omnium talium rerum ratio reddenda eſt: quod
vos cùm facere non poteſtis, tanquam in aram confugitis ad deum. Et Chryſippus ti-
bi acutè dicere videbatur, homo ſine dubio verſutus & callidus. Verſutos eos appel-
lo, quorum celeriter mens verſatur: callidos autem, quorum tanquam manus opere,
ſic animus vſu concalluit. Is igitur, Si aliquid eſt, inquit, quod homo efficere non poſ-
ſit: qui id efficit, melior eſt homine. homo autẽ hæc quæ in mundo ſunt, efficere non 10
poteſt. qui potuit igitur, is præſtat homini. homini autẽ præſtare quis poſſit, niſi deus?
eſt igitur deus. Hæc omnia in eodem, quo illa Zenonis, errore verſantur. Quid enim
ſit melius, quid præſtabilius, quid inter naturam & rationem interſit, non diſtingui-
tur. Idémque ſi dei non ſint, negat eſſe in omni natura quicquam homine melius. id
autem putare quenquam hominẽ, nihil homine eſſe melius, ſummæ arrogantiæ cen-
ſet eſſe. Sit ſanè arrogantis, pluris ſe putare quàm mundum: at illud non modò non
arrogantis, ſed potius prudentis, intelligere ſe habere ſenſum & rationem & oratio-
nem: hæc eadem & caniculam non habere. Et ſi domus pulchra ſit, intelligamus eam
dominis, inquit, ædificatam eſſe, non muribus. Sic igitur mundum deorum domum
exiſtimare debemus. Ita prorſus exiſtimarem, ſi illum ædificatum, non quemadmo-
dum docebo, à natura conformatum putarem. At enim quærit apud Xenophontem 11
Socrates, vnde animam arripuerimus, ſi nulla fuerit in mundo. Et ego quæro vnde
orationem, vnde numeros, vnde cantus. Niſi verò loqui ſolẽ cum luna putamus, cùm
propius acceſſerit: aut ad harmoniam canere mundum, vt Pythagoras exiſtimat.
Naturæ iſta ſunt Balbe, naturæ non artificioſè ambulantis, vt ait Zeno: quod quidem
quale ſit, iam videbimus: ſed omnia cientis & agitantis motibus & mutationibus
ſuis. Itáque illa mihi placebat oratio de conuenientia conſenſúque naturæ, quam qua-
ſi cognatione continuatam conſpirare dicebas: Illud non probabam, quòd negabas
id accidere potuiſſe, niſi ea vno diuino ſpiritu contineretur. Illa verò cohæret & per-
manet naturæ viribus, non deorum: eſtque in ea iſte quaſi conſenſus, quam συμπά-
θειαν Græci vocant: ſed ea quo ſua ſponte maior eſt, eo minus diuina ratione fieri exi-
ſtimanda eſt. Illa autem quæ Carneades afferebat, quemadmodum diſſoluitis? Si nul- 12
lum corpus immortale ſit, nullum eſſe corpus ſempiternum: corpus autem immor-
tale nullum eſſe, ne indiuiduum quidem, nec quod dirimi, diſtrahíque non poſſit.
Cúmque omne animal patibilem naturam habeat, nullum eſt eorum quod effugiat
accipiendi aliquid extrinſecus, id eſt quaſi ferendi & patiẽdi neceſſitatem. Et ſi omne
animal mortale eſt, nullum eſt immortale. Et ſi omne animal ſecari ac diuidi poteſt,
nullum eſt eorum indiuiduum, nullum æternũ. Atqui omne animal ad accipiendam
vim externã & ferẽdam paratum eſt: mortale igitur omne animal & diſſolubile & di-
uiduum ſit neceſſe eſt. Vt enim ſi omnis cera cõmutabilis eſſet, nihil eſſet cereũ quod
commutari non poſſet: item nihil argenteum, nihil æneum, ſi cõmutabilis eſſet natu-
ra argenti & æris. ſimiliter igitur, ſi omnia quæ ſunt, ex quibus cuncta conſtant, muta- 13
bilia ſunt, nullum corpus eſſe poteſt non mutabile. mutabilia autem ſunt illa ex qui-
bus omnia conſtant, vt vobis videtur: omne igitur corpus mutabile eſt. At ſi eſſet cor-
pus aliquod immortale, nõ eſſet omne mutabile. Ita efficitur vt omne corpus mortale
ſit. Etenim omne corpus, aut aqua, aut aër, aut ignis, aut terra eſt, aut id quod eſt cõcre-
tum ex his, aut ex aliqua parte eorum: horum autẽ nihil eſt quod nõ intereat. Nam &
terrenum omne diuiditur, & humor ita mollis eſt vt facilè cõprimi collidíque poſſit:
ignis verò & aër omni impulſu faciliimè pellitur, naturáque cedẽs eſt maximè & diſ-
ſipabilis. Præterea omnia hæc tum intereunt, tum in naturã aliam conuertũtur: quod
fit cùm terra in aquam ſe vertit, & cùm ex aqua oritur aër, & cùm ex aëre æther, cúm-
que eadem viciſſim retro commeant. Quòd ſi ea intereunt, ex quibus conſtat omne

22 animal, nullum eſt animal ſempiternũ. Et vt hæc omittamus, tamen animal nullum
inueniri poteſt quod neque natum vnquã ſit, & ſemper ſit futurum. omne enim ani-
mal ſenſus habet: ſentit igitur & calida & frigida, & dulcia & amara, nec poteſt vllo ſen
ſu iucunda accipere, & non accipere contraria. Si igitur voluptatis ſenſum capit, do-
loris etiam capit. quod autem dolorem accipit, id accipiat etiã interitum neceſſe eſt.
omne igitur animal confitendum eſt eſſe mortale. Præterea ſiquid eſt quod nec volu
ptatem ſentiat, nec dolorẽ, id animal eſſe non poteſt. ſin autem quod animal eſt, id il-
la neceſſe eſt ſentiat: & quod ea ſentiat, non poteſt eſſe æternum: & omne animal ſen-
tit: nullum igitur animal eſt æternum. Præterea nullũ poteſt eſſe animal, in quo non
& appetitio ſit & declinatio naturalis. appetuntur autem quæ ſecundum naturã ſunt,
declinantur contraria: & omne animal appetit quædam, & fugit à quibuſdam. quod
23 autem refugit, id contra naturam eſt: & quod eſt contra naturam, id habet vim interi-
mendi. omne ergo animal intereat neceſſe eſt. Innumerabilia ſunt ex quibus effici
cogíque poſſit, nihil eſſe quod ſenſum habeat, quin id intereat. Etenim ea ipſa quæ
ſentiuntur, vt frigus, vt calor, vt voluptas, vt dolor, vt cætera, cùm amplificata ſunt,
interimunt: nec vllum animal eſt ſine ſenſu: nullum igitur animal eſt æternum. Ere-
nim aut ſimplex eſt natura animantis, vt vel terrena ſit, vel ignea, vel animalis, vel
humida: quod quale ſit, ne intelligi quidem poteſt: aut concreta ex pluribus naturis,
quarum ſuum quæque locum habeat quo naturæ vi efferatur, alia infimum, alia ſum-
mum, alia medium. Hæc ad quoddam tempus cohærere poſſunt. ſemper autem nul-
lo modo poſſunt. neceſſe eſt enim ſuum quæque in locum natura rapiatur. nullum
igitur animal eſt ſempiternum. Sed omnia veſtri Balbe ſolent ad igneam vim refer-
24 re, Heraclitum, vt opinor, ſequentes: quem ipſum non omnes interpretantur vno
modo. qui quoniam quid diceret intelligi noluit, omittamus. Vos autem ita dicitis,
omnem vim eſſe ignem: itaque & animantes, cùm calor defecerit, tum interire: & in
omni natura rerum id viuere, id vigere, quod caleat. Ego autem non intelligo, quo
modo calore extincto corpora intereant, non intereant humore aut ſpiritu amiſſo,
præſertim cùm intereant etiam nimio calore. Quamobrem id quidem commune eſt
de calido: veruntamen videamus exitum. Ita vultis opinor, nihil eſſe animal extrin-
ſecus in natura atque mundo præter ignem. quî magis quàm præter animam, vnde
animantium quoque conſtet animus, ex quo anima dicitur? Quo modo autem hoc
quaſi concedatur ſumitis, nihil eſſe animum niſi ignem? Probabilius enim videtur ta-
25 le quiddam eſſe animum, vt ſit ex igne atque anima temperatum. Quòd ſi ignis ex ſe-
ſe ipſe animal eſt, nulla ſe alia admiſcente natura, quoniam is cùm ineſt in corporibus
noſtris, efficit vt ſentiamus: non poteſt ipſe eſſe ſine ſenſu. Rurſus eadem dici poſſunt,
quicquid eſt enim quod ſenſum habeat, id neceſſe eſt ſentiat & voluptatem & dolo-
rem: ad quem autem dolor veniat, ad eundem etiam interitum venire. ita fit, vt ne
ignem quidem efficere poſſitis æternum. Quid enim? non eiſdem vobis placet omnẽ
ignem paſtu indigere, nec permanere vllo modo poſſe niſi alatur? Alij autem ſolem,
lunam, reliqua aſtra, aquis alia dulcibus, alia marinis? Eámque cauſam Cleãthes affert,
cur ſe ſol referat, nec longius progrediatur ſolſtitiali orbe, irémque brumali, ne lon-
gius diſcedat à cibo. Hoc totum quale ſit, mox: Nunc autem concludatur illud, quod
interire poſſit, id æternum non eſſe natura. ignem autem interiturum eſſe, niſi alatur,
26 non eſſe igitur natura ignem ſempiternum. Qualem autẽ deum intelligere nos poſ-
ſumus nulla virtute prædſtum? Quid enim? prudentiámne deo tribuemus, quæ con-
ſtat ex ſcientia rerum bonarum & malarum, & nec bonarum nec malarum? Cui ma-
li nihil eſt, nec eſſe poteſt, quid huic opus eſt delectu bonorum & malorum? Quid au
tem ratione? quid intelligentia? quibus vtimur ad eam rem, vt apertis obſcura aſſequa-
mur. At obſcurum deo nihil poteſt eſſe. nã iuſtitia quæ ſuum cuique diſtribuit, quid
pertinet ad deos? Hominum enim ſocietas & communitas, vt vos dicitis, iuſtitiam

procreauit. Temperantia autem conſtat ex prætermittendis voluptatibus corporis: cui ſi locus in cælo eſt, eſt etiam voluptatibus. Nam fortis deus intelligi quî poteſt? in dolore, an in labore, an in periculo? quorum deum nihil attingit. Nec ratione igitur vtentem, nec virtute vlla præditum deum intelligere quî poſſumus? Nec verò vulgi atque imperitorum inſcitiã deſpicere poſſum, cùm ea conſidero quæ dicuntur à Stoicis. Sunt enim illa imperitorum. Piſcem Syri venerãtur. Omne ferè genus beſtiarum AEgyptii conſecrauerunt. Iam verò in Græcia multos habent ex hominibus deos, Alabandum Alabandi, Tenedi Tenem: Leucotheam quæ fuit Ino, & eius Palæmonem filium, cuncta Græcia, Herculem, AEſculapium, Tyndaridas: Romulum noſtri, alióſque complures, quos quaſi nouos & aſcriptitios ciues in cælum receptos putant. Hæc igitur indocti. Quid vos philoſophi, qui meliora? Omitto illa: ſunt enim præclara. Sit ſanè deus ipſe mundus. Hoc credo illud eſſe

-ſublime candens, quem inuocant omnes Iouem.

Quare igitur plures adiungimus deos? quanta autem eſt eorum multitudo? Mihi quidem ſanè multi videntur: ſingulas enim ſtellas numeras deos, eóſque aut beluarum nomine appellas, vt capram, vt lupam, vt taurum, vt leonem: aut rerum inanimatarum, vt Argon, vt aram, vt coronam. Sed vt hæc concedantur, reliqua quî tandẽ non modò concedi, ſed omnino intelligi poſſunt? Cùm fruges Cererem, vinum Liberum dicimus, genere nos quidem ſermonis vtimur vſitato: ſed ecquem tam amentem eſſe putas, qui illud quo veſcatur, deum credat eſſe? Nam quos ab hominibus perueniſſe dicis ad deos, tu reddes rationẽ quemadmodum idẽ fieri potuerit, aut cur fieri deſierit, & ego diſcam libenter. Quo modo nunc quidem eſt, non video quo pacto ille, cui in monte OEtæo illatæ lampades fuerunt, vt ait Accius, in domum æternam patris ex illo ardore peruenerit. quem tamẽ Homerus conueniri apud inferos facit ab Vlyxe, ſicut cæteros qui exceſſerant vita. Quanquam quem potiſſimum Herculem colamus, ſcire ſanè velim. Plures enim tradunt nobis ii qui interiores ſcrutantur & reconditas literas: antiquiſſimum Ioue natum, ſed antiquiſſimo itẽ Ioue: nã Ioues quoque plures in priſcis Græcorum literis inuenimus. Ex eo igitur & Liſyto eſt is Hercules quem concertauiſſe cum Apolline de tripode accepimus. Alter traditur Nilo natus AEgyptius, quem aiunt Phrygias literas conſcripſiſſe. Tertius eſt ex Idæis indigenis, cui inferias afferunt. Quartus Iouis eſt, Aſteriæ Latonæ ſororis, quem Tyrii maximè colunt, cuius Carthaginem filiam ferunt. Quintus in India; qui Belus dicitur. Sextus hic ex Alcumena, quem Iuppiter genuit: ſed tertius Iuppiter: quoniã, vt iam docebo, plures Ioues etiam accepimus. Quando enim me in hunc locum deduxit oratio, docebo meliora me didiciſſe de colendis diis immortalibus iure pontificio & maiorum more capedunculis iis quas Numa nobis reliquit, de quibus in illa aureola oratiuncula dicit Lælius, quàm rationibus Stoicorum. Si enim vos ſequar, dic quid ei reſpondeam, qui me ſic roget, Si dii ſunt, ſúntne etiam Nymphæ deæ? Si Nymphæ, Paniſci etiam & Satyri. Hi autem non ſunt. ne Nymphæ quidem deæ igitur. At earum templa ſunt publicè vota & dedicata. Quid igitur? ne cæteri quidẽ ergo dii, quorum templa ſunt dedicata. Agè porrò Iouem & Neptunum deum numeras. ergo etiã Orcus frater eorum deus: & illi qui fluere apud inferos dicuntur, Acheron, Cocytus, Styx, Phlegeton: tum Charon, tum Cerberus dii putandi. At id quidem repudiandum. ne Orcus quidem igitur. Quid dicitis ergo de fratribus? Hæc Carneades agebat, non vt deos tolleret. quid enim philoſopho minus conueniens? ſed vt Stoicos nihil de diis explicare conuinceret. Itaque inſequebatur. Quid enim aiebat, ſi ii fratres ſunt in numero deorum, num de patre eorum Saturno negari poteſt? quem vulgò maximè ad Occidentem colunt. Qui ſi eſt deus, patrem quoque eius cælum eſſe deum confitendũ eſt. Quod ſi ita eſt, Cæli quoque parentes dii habendi ſunt AEther & Dies, eorúmque fratres & ſorores, qui à genealogis antiquis ſic nominantur, amor, dolus, metus,

labor,inuidentia,fatum,ſenectus,mors, tenebræ, miſeria, querela, gratia, fraus,perti-
nacia,Parcæ, Heſperides,ſomnia: quos omnes Erebo & Nocte natos ferunt. Aut igi-
tur hæc monſtra probanda ſunt,aut prima illa tollẽda. Quid? Apollinem,Vulcanum,
Mercurium,cæteros deos eſſe dices,de Hercule,AEſculapio,Libero,Caſtore, Polluce
dubitabis? At hi quidem coluntur æquè atque illi,apud quoſdam etiam multò magis.
Ergo hi dii ſunt habendi mortalibus nati matribus. Quid Ariſtæus qui oliuæ dicitur
inuentor,Apollinis filius: Theſeus,qui Neptuni:reliqui,quorum patres dii,non erunt
32 in deorum numero? Quid,quorum matres? opinor etiam magis. Vt enim in iure ci-
uili,qui eſt de matre libera,liber eſt:item iure naturæ,qui de dea matre eſt,deus ſit ne-
ceſſe eſt. Itaque Achillem Aſtypalea inſula ſanctiſſimum colit: qui ſi deus eſt, & Or-
pheus,& Rheſus dii ſunt matre Muſa nati.niſi fortè maritimæ nuptiæ terrenis antepo
nuntur.Si hi dii non ſunt,quia nuſquam coluntur,quo modo illi ſunt? Vide igitur ne
virtutibus hominum iſti honores habeantur,non immortalitatibus: quod tu quoque
Balbe viſus es dicere.Quo modo autem potes,ſi Latonam deam putes,Hecatem non
putare, quæ matre Aſteria eſt ſorore Latonæ? An hæc quoque dea eſt? vidimus enim
eius aras delubráque in Græcia.Sin hæc dea eſt, cur non Eumenides? quæ ſi deæ ſunt,
quarũ & Athenis fanum eſt,& apud nos, vt ego interpretor, lucus Furinæ, Furiæ deæ
33 ſunt,ſpeculatrices,credo,& vindices facinorum & ſcelerum. Quòd ſi tales dii ſunt, vt
rebus humanis interſint, Natio quoque dea putanda eſt: cui cùm fana circuimus in
agro Ardeati, rem diuinam facere ſolemus, quæ quia partus matronarum tueatur, à
naſcentibus Natio nominata eſt. Ea ſi dea eſt, dii omnes illi qui commemorabantur
à te,honos,fides,mens,concordia:ergo etiam ſpes,moneta,omniáque quæ cogitatio-
ne nobiſmetipſis poſſumus fingere. Quod ſi veri ſimile non eſt: ne illud quidem eſt,
hæc vnde fluxerunt. Quid autem dicis? ſi dii ſunt illi quos colimus & accepimus, cur
non eodem in genere Serapim, Iſimque numeremus? Quod ſi facimus, cur barba-
rorum deos repudiemus? Boues igitur, & equos, ibes, accipitres, aſpidas, crocodilos,
piſces,canes,lupos,feles,multas præterea beluas in deorum numero reponemus. quæ
ſi reiiciamus,illa quoque vnde hæc nata ſunt,reiiciemus. Quid deinde? Ino dea dice-
34 tur quæ Leucothea à Græcis, à nobis Matuta dicitur,cùm ſit Cadmi filia? Circe autem
& Paſiphae è Perſeide Oceani filia natæ,patre ſole,in deorum numero non habebun-
tur? Quãquam Circem quoque coloni noſtri Circeienſes religioſè colunt.Ergo hanc
deam dicis.Quid Medeæ reſpondebis,quæ duobus auis, Sole & Oceano,AEta patre,
matre Idya procreata eſt? Quid huius Abſyrto fratri qui eſt apud Pacuuium Egialeus?
Sed illud nomen veterum literis vſitatius. Qui ſi dii non ſunt, vereor quid agat Ino,
Hæc enim omnia ex eodem fonte fluxerunt. An Amphiaraus deus erit & Tropho-
nius? Noſtri quidem publicani,cùm eſſent agri in Bœotia deorum immortalium ex-
cepti lege cenſoria, negabant immortales eſſe vllos, qui aliquando homines fuiſſent.
Sed ſi ſunt hi dii,eſt certè Erichtheus, cuius Athenis & delubrum vidimus & ſacerdo-
35 tem. Quẽ ſi deum facimus, quid aut de Codro dubitare poſſumus, aut de cæteris qui
pugnantes pro patriæ libertate ceciderunt? Quod ſi probabile non eſt,ne illa quidem
ſuperiora, vnde hæc manant, probanda ſunt. Atque in pleriſque ciuitatibus intelligi
poteſt, augẽdæ virtutis gratia quo libentius Reipub. cauſa periculum adiret optimus
quiſque virorum fortium memoriam honore deorum immortalium conſecratam.
Ob eam enim ipſam cauſam Erichtheus Athenis filiæque eius in numero deorum
ſunt.Itémque Leonaticum eſt delubrum Athenis,quod Leocorion nominatur. Ala-
bandenſes quidẽ ſanctius Alabandum colunt,à quo eſt vrbs illa condita,quàm quen-
quam nobilium deorum:apud quos non inurbanè Stratonicus, vt multa,cùm quidã
ei moleſtus Alabãdum deum eſſe confirmaret,Herculem negaret, Ergo, inquit,mihi
Alabandus, tibi Hercules ſit iratus. Illa autem Balbe quæ tu à cælo. aſtríſque ducebas,
36 quàm longè ſerpant non vides? ſolem deum eſſe,lunámque:quorum alterum Apolli-

nem Græci, alteram Dianam putant. Quòd ſi luna dea eſt: ergo etiam lucifer, cæteréque errantes numerum deorum obtinebunt. Igitur etiam inerrantes. Cur autem arcus ſpecies non in deorum numero reponatur? Eſt enim pulcher, & ob eam cauſam quia ſpeciem habeat admirabilem, Thaumante dicitur eſſe nata. Cuius ſi diuina natura eſt, quid facies nubibus? Arcus enim ipſe ex nubibus efficitur quodá modo coloratus: quarum vna etiam Cẽtauros peperiſſe dicitur. Quòd ſi nubes retuleris in deos, referendæ certè erunt tempeſtates, quæ populi Ro. ritibus conſecratæ ſunt. Ergo imbres, nimbi, procellæ, turbines ſunt dii putádi. Noſtri quidem duces mare ingredientes immolare hoſtiam fluctibus conſueuerunt. Tum ſi eſt Ceres à gerendo (ita enim
dicebas) terra ipſa dea eſt, & ita habetur: quæ eſt enim alia Tellus? Sin terra: mare etiá, 37
quem Neptunum eſſe dicebas. Ergo & flumina & fontes. Itaque & fontis delubrum Marſo ex Corſica dedicauit: & in augurum precatione Tiberinum, Spinonem, Anemonem, Nodinum, alia propinquorum fluminum nomina videmus. Ergo hoc aut in immenſum ſerpet, aut nihil horum recipiemus, nec illa infinita ratio ſuperſtitionis probabitur. Nihil ergo horum probandũ eſt. Dicamus igitur, Balbe, oportet contra illos etiam qui hos deos ex hominum genere in cælum tranſlatos non re, ſed opinione eſſe dicunt, quos auguſtè omnes ſanctéque veneramur. Principio Ioues tres numerant ii qui theologi nominantur: ex quibus primum & ſecundum natos in Arcadia: alterum patre AEthere, ex quo etiam Proſerpinam natam ferunt & Liberum: alterum patre Cælo, qui genuiſſe Mineruam dicitur, quam principem & inuentricem
belli ferunt: tertium Cretenſem Saturni filium, cuius in illa inſula ſepulchrum oſten- 38
ditur. *Διόσκουροι* etiam apud Graios multis modis nominantur. Primi tres qui appellantur Anaces, Athenis ex Ioue Rege antiquiſſimo & Proſerpina nati, Tricopatreus, Eubuleus, Dionyſius. Secundi, Ioue tertio nati ex Leda, Caſtor & Pollux. Tertiũ dicuntur à nonnullis Aleo & Melampus, Emolus, Atrei filii, qui Pelope natus fuit. Iam Muſæ primæ quatuor, natæ Ioue altero, Thelxiope, Mneme, Acede, Melete. ſecundæ Ioue tertio, & Mnemoſine procreatæ nouem. Tertiæ Ioue tertio Pieriæ natæ & Antiopa: quas Pieridas & Pierias ſolẽt poetæ appellare, iiſdem nominibus, eodem numero quo proximæ ſuperiores. Cúmque tu Solem, quia ſolus eſſet, appellatum eſſe dicas: Soles ipſi quàm multi à theologis proferuntur? Vnus eorum Ioue natus, nepos AEtheris: alter Hyperione. tertius Vulcano Nili filio; cuius vrbem AEgyptii volũt eſſe eam quæ
Heliopolis appellatur. quartus is quem heroicis temporibus Achanto Rhodi peperiſ- 39
ſe dicitur, auum Ialyſi, Camiri, & Lindi. quintus, qui Colchis fertur AEetam & Circem procreauiſſe. Vulcani item cõplures, primus Cælo natus, ex quo Minerua Apollinem eum, cuius in tutela Athenas antiqui hiſtorici eſſe voluerunt. ſecũdus Nilo natus Opas, vt AEgyptii appellant, quem cuſtodem eſſe AEgypti volunt. tertius ex tertio Ioue & Iunone, qui Lemni fabricæ traditur præfuiſſe. quartus Menalio natus, qui tenuit inſulas propter Siciliam, quæ Vulcaniæ nominabantur. Mercurius vnus Cælo patre, Die matre natus: cuius obſcœnius excitata natura traditur, quòd aſpectu Proſerpinæ commotus ſit. alter Valentis & Phoronidis filius, is qui ſub terris habetur: idem Trophonius: tertius Ioue tertio natus & Maïa, ex quo & Penelopa Pana natum ferunt.
quartus Nilo patre; quem AEgyptii nefas habent nominare. quintus, quem colunt 40
Pheneatæ, qui Argum dicitur interemiſſe, ob eámque cauſam AEgypto præfuiſſe, atque AEgyptiis leges & literas tradidiſſe. Hunc AEgyptii Thoyth appellant: eodémque nomine anni primus menſis apud eos vocatur. AEſculapiorum primus Apollinis, quem Arcades colunt, qui ſpecillum inueniſſe, primúſque vulnus obligaſſe dicitur: ſecundus ſecundi Mercurii frater: is fulmine percuſſus dicitur humatus eſſe Cynoſuris. tertius Arſippi & Arſinoæ: qui primus purgationem alui, dentíſque euulſionem, vt ferunt, inuenit: cuius in Arcadia non longè à Luſio flumine ſepulchrum & locus oſtenditur. Apollinum antiquiſſimus is, quem paulò antè ex Vulcano natum

eſſe dixi, cuſtodem Athenarum. alter Corybantis filius natus in Creta, cuius de illa in-
ſula cum Ioue ipſo certamen fuiſſe traditur. tertius Ioue tertio natus & Latona, quem
41 ex Hyperboreis Delphos ferūt aduenisſe. quartus in Arcadia, quem Arcades Nomio-
nem appellāt, quòd ab eo ſe leges ferunt accepiſſe. Dianæ item plures. prima Iouis
& Proſerpinæ quæ pinnatum Cupidinem genuiſſe dicitur. ſecunda notior, quam Io-
ue tertio & Latona natā accepimus. tertiæ pater Vpis traditur, Glauce mater. eam Græ
ci ſæpe Vpim paterno nomine appellāt. Dionyſios multos habemus. primũm è Io-
ue & Proſerpina natum. ſecundum Nilo, qui Nyſam dicitur interemiſſe. tertium Ca-
prio patre: eúmque Regem Aſiæ præfuiſſe dicunt: cuius Abazea ſunt inſtituta. quar-
tum Ioue & Luna, cui ſacra Orphica putantur confici. quintum Niſo natum & Thio-
ne, à quo Trieterides conſtitutæ putantur. Venus prima Cælo & Die nata: cuius Elide
delubrum videmus. altera ſpuma procreata, ex qua & Mercurio Cupidinē ſecundum
natum accepimus. tertia Ioue nata, & Dione, quæ nupſit Vulcano. Sed ex ea & Marte
42 natus Anteros dicitur. quarta Syria Tyróque concepta, quæ Aſtarte vocatur, quam A-
donidi nupſiſſe traditum eſt. Minerua prima, quam Apollinis matrem ſuprà dixi-
mus. ſecunda orta Nilo, quam AEgyptii Saitæ colunt. tertia illa quam Ioue genera-
tam ſuprà diximus. quarta Ioue nata & Coriphe Oceani filia, quam Arcades Coriam
nominant, & quadrigarum inuentricem ferunt. Quinta Pallantis, quæ patrem dici-
tur interemiſſe virginitatem ſuam violare conantem, cui pinnarum talaria affigunt.
Cupido primus Mercurio & Diana prima natus dicitur. ſecundus Mercurio & Vene-
re ſecunda. tertius quidem eſt Anteros Marte & Venere tertia. Atque hæc quidem, at-
que eiuſmodi ex vetere Græciæ fama collecta ſunt: quibus intelligis reſiſtendum eſ-
ſe, ne perturbentur religiones. Veſtri autem non modò hæc non refellunt, verùm e-
tiam confirmant, interpretando quorſum quidque pertineat. Sed eò iam vnde huc di
43 greſſi ſumus, reuertamur. Num cenſes igitur ſubtiliore ratione opus eſſe ad hæc refel-
lenda? Nam mentem, fidem, ſpem, virtutem, honorem, victoriam, ſalutem, concor-
diam, cæteráſque eiuſmodi rerum vim habere videmus, non deorum. Aut enim in
nobiſmet inſunt ipſis, vt mens, vt ſpes, vt fides, vt virtus, vt concordia: aut optandæ no
bis ſunt, vt honos, vt ſalus, vt victoria: quarum rerum vtilitate video etiam conſecra-
ta ſimulacra. Quare autem in his vis deorum inſit, tum intelligam cùm cognouero.
Quo in genere vel maximè eſt fortuna numeranda, quam nemo ab inconſtātia & te-
meritate ſeiunget: quæ digna certè nō ſunt deo. Iam verò quid vos illa delectat expli-
catio fabularum, & enodatio nominum? exectum à filio Cœlum, vinctum itidem à
filio Saturnum? Hæc & alia generis eiuſdem ita defenditis, vt ii qui iſta finxerunt non
44 modò non inſani, ſed etiam fuiſſe ſapientes videantur. In enodandis autem nomini-
bus, quod miſerandum ſit, laboratis. Saturnus, quia ſe ſaturat annis: Mauors, quia ma-
gna vertit: Minerua, quia minuit, aut quia minatur: Venus, quia venit ad omnia: Ceres
à gerendo. Quàm periculoſa cōſuetudo? in multis enim nominibus hærebitis. Quid
Veioui facies? quid Vulcano? quanquam quoniam Neptunum à nando appellatum
putas, nullum erit nomen quod non poſſis vna litera explicare vnde ductum ſit. in
quo quidem magis tu mihi natare viſus es, quàm ipſe Neptunus. Magnam moleſtiam
ſuſcepit & minimè neceſſariam primus Zeno, pòſt Cleanthes, deinde Chryſippus, cō-
mentitiarum fabularum reddere rationem, vocabulorū, cur quidque ita appellatū ſit,
cauſas explicare. Quod cùm facitis, illud profectò confitemini, longè aliter rem ſe ha
bere, atque hominum opinio ſit. eos enim qui dii appellantur, rerum naturas eſſe, non
45 figuras deorum. Qui tantus error fuit, vt pernicioſis etiam rebus non modò nomen
deorum tribueretur, ſed etiam ſacra conſtituerentur. Febris enim fanum in Palatio,
& ædem Larum, & aram malè Fortunæ Eſquiliis conſecratam videmus. Omnis igitur
talis à Philoſophia pellatur error, vt cùm de diis immortalibus diſputemus, dicamus
digna diis immortalibus: de quibus habeo ipſe quid ſentiam, non habeo autem quid

tibi aſſentiar. Neptunum eſſe dicis animum cum intelligentia per mare pergentem, idem de Cerere. Iſtã autem intelligentiam aut maris aut terræ non modò comprehẽdere animo, ſed ne ſuſpicione quidem poſſum attingere. Itaque aliunde mihi quærẽdum eſt, vt & eſſe deos, & quales ſint diſcere poſſim, quàm quales tu eos eſſe velis. Videamus ea quæ ſequũtur: primùm deorúmne prouidẽtia mundus regatur: deinde cõſulántne rebus humanis. hæc enim mihi ex tua partitione reſtãt duo: de quibus ſi vobis videtur, accuratius differendũ puto. Mihi verò, inquit Velleius, valde videtur: nã & maiora expecto, & his quæ dicta ſunt, vehemẽter aſſentior. Tum Balbus, Interpellare te, inquit, Cotta nolo: ſed ſumemus tẽpus aliud: efficiam profectò vt fateare. ſed

multa deſunt.

„ Nequaquam iſtuc iſtac ibit: magna ineſt certatio.
„ Nam vt ego illis ſupplicarem tanta blandiloquentia?

Niobe parúmne ratiocinari videtur, & ſibi ipſa nefariam peſtem machinari? Illud verò quàm callida ratione?

„ Qui volt quod volt, ita dat ſe res, vt operam dabit.

Qui eſt verſus omnium ſeminator malorum.

„ Ille tranſuerſa mente mihi hodie tradidit repagula,
„ Quibus ego iram omnem recludam, atque illi perniciem dabo:
„ Mihi mœrores, illi luctum: exitium illi, exilium mihi.

Hanc videlicet rationem quam vos diuino beneficio homini ſolùm tributam dicitis, beſtiæ non habent. Vidéſne igitur quãto munere deorum ſimus affecti? Atque eadem Medea patrem patriámque fugiens:

„ Poſtquam pater appropinquat, iámque penè vt comprehendatur, parat,
„ Puerum interea obtruncat, membráque articulatim diuidit,
„ Pérque agros paſſim diſpergit corpus: id ea gratia,
„ Vt dum nati diſſipatos artus captaret parens,
„ Ipſa interea effugeret: illum vt mœror tardaret ſequi,
„ Sibi ſalutem vt familiari pareret paricidio.

Huic vt ſcelus, ſic nec ratio quidem defuit. Quid ille funeſtas epulas fratri comparans, nónne verſat huc & illuc cogitatione rationem?

„ Maior mihi moles, maius miſcendum eſt malum,
„ Qui illius acerbum cor contundam & comprimam.

Nec tamen ille ipſe eſt prætereundus, qui non ſat habuit coniugem illexiſſe in ſtuprũ: de quo rectè & veriſſimè loquitur Atreus,

„ Quod re in ſumma ſummum eſſe arbitror
„ Periculum, matres coinquinari, regiam
„ Contaminari ſtirpem, admiſceri genus.

At id ipſum quàm callidè qui regnum adulterio quæreret?

„ Addo (inquit) huc, quòd mihi portento cæleſtum pater
„ Prodigium miſit regni ſtabilimen mei,
„ Agnum inter pecudes aurea clarum coma
„ Quondam Thyeſtem clepere auſum eſſe è regia:
„ Qua in re adiutricem coniugem cepit ſibi.

Videtúrne ſumma improbitate vſus non ſine ſumma eſſe ratione? Nec verò ſcena ſolùm referta eſt his ſceleribus, ſed multò vita cõmunis penè maioribus. Sentit domus vniuſcuiuſque, ſentit forum, ſentit curia, campus, ſocii, prouinciæ, vt quemadmodum ratione rectè fiat, ſic ratione peccetur: alterum & à paucis, & raró, alterum & ſæpe & à pluribus: vt ſatius fuerit nullam omnino nobis à diis immortalibus datam eſſe ratio-

nem, quàm tanta cum pernicie datam. Vt vinum ægrotis, quia prodeſt rarò, nocet ſæpiſſimè, melius eſt non adhibere omnino, quàm ſpe dubiæ ſalutis in apertam perniciem incurrere: ſic haud ſcio an melius fuerit humano generi motum iſtum celerem cogitationis, acumen, ſolertiam, quam rationem vocamus, quoniam peſtifera ſit multis, admodum paucis ſalutaris, nõ dari omnino, quàm tam munificè & tam largè dari. Quamobrẽ ſi mens voluntáſque diuina iccirco conſuluit hominibus, quòd iis largita eſt rationem: iis ſolis conſuluit, quos bona ratione donauit: quos videmus, ſi modò vlli ſunt, eſſe paucos. non placet autem paucis à diis immortalibus eſſe cõſultum:
51 ſequitur ergo vt nemini conſultũ ſit. Huic loco ſic ſoletis occurrere, Non idcirco non optimè nobis à diis eſſe prouiſum, quòd multi eorum beneficio peruerſè vterentur: etiã patrimoniis multos malè vti, nec ob eam cauſam eos beneficium à patribus nullum habere. Quis iſtuc negat? aut quæ eſt in collatione iſta ſimilitudo? Nec enim Herculi Deianira nocere voluit, cùm ei tunicam ſanguine Centauri tinctã dedit: nec prodeſſe Phæreo Iaſoni, is qui gladio vomicã eius aperuit, quam ſanare medici non poterãt. Multi enim etiã cùm obeſſe vellent, profuerunt: & cùm prodeſſe, obfuerunt. Ita non fit ex eo quod datur, vt voluntas eius qui dederit, appareat: nec ſi is qui accepit, bene vtitur, iccirco is qui dedit, amicè dedit. Quæ enim libido, quæ auaritia, quod faci-
52 nus aut ſuſcipitur niſi conſilio capto, aut ſine animi motu & cogitatione, id eſt ratione perficitur? Nam omnis opinio ratio eſt, & quidem bona ratio, ſi vera: mala autem, ſi falſa eſt opinio. Sed à deo tantùm rationem habemus, ſi modò habemus: bonam autem rationem, aut non bonam, à nobis. Non enim vt patrimonium relinquitur, ſic ratio homini eſt beneficio deorum data. Quid enim potius hominibus dediſſent, ſi iis nocere voluiſſent? Iniuſtitiæ autem, intemperantiæ, timiditatis quæ ſemina eſſent, ſi his vitiis ratio non ſubeſſet? Medea modò & Atreus cõmemorabantur à nobis, heroicæ perſonæ, inita ſubductáque ratione, nefaria ſcelera meditãtes. quid leuitates comicæ, parúmne ſemper in ratione verſãtur? parúmne ſubtiliter diſputat ille in Eunucho?

" -quid igitur faciam?
" Excluſit, reuocat: redeam? non, ſi me obſecret.

53 Ille verò in Synephebis Academicorum more contra communem opinionem non dubitat pugnare ratione, qui in amore ſummo, ſummáque inopia ſuaue eſſe dicit

" Parentem habere auarum, illepidum, in liberos
" Difficilem, qui te nec amet, nec ſtudeat tui.

Atque huic incredibili ſententiæ ratiunculas ſuggerit:

" Aut tu illum fructu fallas: aut per literas
" Auertas aliquod nomen: aut per ſeruolum
" Percutias pauidum: poſtremò, à parco patre
" Quod ſumas, quanto diſſipas libentius?

Idémque facilem & liberalem patrem incommodum eſſe amãti filio diſputat: quem

" Neque quo pacto fallam, neque quid inde auferam,
54 Nec quem dolum ad eum, aut machinam commoliar,
" Scio quicquam: ita omnes meos dolos, fallacias,
" Præſtigias præſtrinxit commoditas patris.

Quid ergo iſti doli, quid machinæ, quid fallaciæ præſtigiǽque? num ſine ratione eſſe potuerunt? O præclarum munus deorum: vt Phormio poſſit dicere,

" Cedò ſenem: iam inſtructa mihi ſunt in corde conſilia omnia.

Sed exeamus è theatro: veniamus in forum: ſeſſum ite precor. quid vt iudicetur qui tabularium incenderit. Quod facinus occultius? at ſe Q. Soſius ſplendidus eques Ro. ex agro Piceno, feciſſe confeſſus eſt. Qui tranſcripſerit tabulas publicas. id quoque L. Alenius fecit, cùm chirographum Sexprimorum imitatus eſt. Quid hoc homine ſo-
55 lertius? Cognoſce alias quæſtiones, auri Toloſani, cõiurationis Iugurthinæ. Repete ſu-

periora Tubuli de pecunia capta ob rem iudicandam:poſteriora de inceſtu rogatione
peducea.tum hæc quotidiana,ſicæ,venena,peculatus,teſtamentorum etiam lege no-
ua quæſtiones. Inde illa actio, Ope conſilióque tuo furtum aio factum eſſe. inde tot
iudicia de fide mala,tutelæ,mandati,pro ſocio,fiduciæ: reliqua,quæ ex empto aut ven
dito,conducto aut locato contra fidem fiunt. Inde iudicium publicum rei priuatæ le
ge Lectoria. Inde euerriculum malitiarum omnium, iudiciũ de dolo malo, quod C.
Aquilius familiaris noſter protulit. quem dolum idẽ Aquilius tum teneri putat, cùm
aliud ſit ſimulatum,aliud actum. Hanc̃ igitur à diis immortalibus tantam arbitramur
malorum ſementem eſſe factam? Si enim rationem hominibus dii dederunt: & ma-
litiam dederunt.eſt enim malitia verſuta & fallax nocẽdi ratio.Iidem autem dii frau-
dem dederunt,facinus,cæteráque quorum nihil nec ſuſcipi ſine ratione,nec effici po-
teſt.Vtinam igitur,vt illa anus optat,

-ne in nemore Pelio ſecuribus

Cæſa cecidiſſet abiegna ad terram trabes:

ſic iſtam calliditatem hominibus dii ne dediſſent: qua perpauci bene vtuntur,qui ta-
men ipſi ſæpe à malè vtẽtibus opprimuntur:innumerabiles autem improbè vtuntur:
vt donum hoc diuinum rationis & conſilii,ad fraudem hominibus,nõ ad bonitatem
impertitum eſſe videatur. Sed vrgetis idẽtidem hominum eſſe iſtam culpã,non deo-
rum: vt ſi medicus grauitatem morbi, gubernator vim tẽpeſtatis accuſet. etſi hi qui-
dem homunculi,ſed tamen ridiculi.Quis enim te adhibuiſſet,dixerit quiſpiam, ſi iſta
non eſſent? Contra deum licet diſputare liberius. In hominum vitiis ais eſſe culpam.
Eam dediſſes hominibus rationem,quæ vitia,culpámque excluderet.Vbi igitur locus
fuit errori deorum?nã patrimonia ſpe bene tradendi relinquimus, qua poſſumus fal-
li:deus falli quî potuit? An vt Sol in currum,cùm Phaetõtem filium ſuſtulit? aut Ne-
ptunus cùm Theſeus Hippolitum perdidit,cùm ter optandi à Neptuno patre habuiſ-
ſet poteſtatem?Poëtarum iſta ſunt:nos autem philoſophi eſſe volumus rerum aucto-
res,non fabularum. Atque ii tamen ipſi dii poëtici ſi ſciſſent pernicioſa fore illa filiis,
peccaſſe in beneficio putarẽtur.Et ſi verum eſt quod Ariſto Chius dicere ſolebat,No-
cere audientibus philoſophos iis,qui bene dicta malè interpretarentur:poſſe enim a-
ſotos ex Ariſtippi,acerbos è Zenonis ſchola exire:prorſus ſi qui audierũt, vitioſi eſſent
diſceſſuri, quod peruerſè philoſophorũ diſputationẽ interpretarẽtur: tacere præſtaret
philoſophis, quàm iis qui ſe audiſſent nocere. Sic ſi homines rationẽ bono conſilio à
diis immortalibus datã,in fraudem malitiámque conuertunt:non dari illã,quàm dari
humano generi melius fuit. vt ſi medicus ſciat eum ægrotum qui iuſſus ſit vinum ſu-
mere, meracius ſumpturum, ſtatímque periturum, magna ſit in culpa: ſic veſtra iſta
prouidentia reprehendenda,quæ rationẽ dederit iis,quos ſcierit ea peruerſè & impro-
bè vſuros. Niſi fortè dicitis eam neſciuiſſe.vtinã quidem. ſed nõ audebitis. non enim
ignoro,quanti eius nomen putetis. Sed hic quidẽ locus concludi iam poteſt. Nam ſi
ſtultitia conſenſu omniũ philoſophorum maius eſt malũ, quàm ſi omnia mala & for
tunæ & corporis ex altera parte ponantur:ſapientiã autẽ nemo aſſequitur: in ſummis
malis omnes ſumus,quibus vos optimè conſultum à diis immortalibus dicitis.Nã vt
nihil intereſt,vtrũ nemo valeat, an nemo poſſit valere: ſic non intelligo quid interſit,
vtrum nemo ſit ſapiens,an nemo eſſe poſſit. Ac nos quidẽ nimis multa de re apertiſſi-
ma. Telamon autem vno verſu locum totum conficit,vtrum dii homines negligant:

Nam ſi curent,bene bonis ſit,male malis:quod nunc abeſt.

Debebant illi quidem omnes bonos efficere,ſiquidem hominum generi conſulebãt:
ſin id minus,bonis quidem certè conſulere debebant.Cur igitur duos Scipiones,for-
tiſſimos & optimos viros in Hiſpania Pœnus oppreſſit?cur Maximus extulit filiũ con
ſularem?cur Marcellum Annibal interemit? cur Paulum Cannæ ſuſtulerũt?cur Pœ-
norum crudelitati Reguli corpus eſt præbitum?cur Africanũ domeſtici parietes non

60 texerunt? Sed hæc vetera & alia permulta. propiora videamus. Cur auunculus meus, vir innocentiſſimus, idémque doctiſſimus P. Rutilius in exilio eſt? cur ſodalis meus interfectus domi ſuæ Druſus? cur temperantiæ prudentiǽque ſpecimen ante ſimulachrum Veſtæ pontifex maximus eſt Q. Scæuola trucidatus? cur etiam ante tot ciuitatis principes à Cinna interempti? cur omnium perfidioſiſſimus C. Marius Q. Catulum præſtantiſſima dignitate virum mori potuit iubere? Dies deficiat, ſi velim numerare quibus bonis malè euenerit: nec minus, ſi commemorem quibus improbis optimé. Cur enim Marius tam feliciter ſeptimum Cõſul domi ſuæ ſenex eſt mortuus? cur omniũ crudeliſſimus tam diu Cinna regnauit? At dedit pœnas. Prohiberi melius fuit, impedirique ne tot ſummos viros interficeret, quàm ipſum aliquando pœnas dare. Sũmo cruciatu ſupplicióque Q. Varius homo importuniſſimus periit: ſed quia Dru-
61 ſum ferro, Metellum veneno ſuſtulerat, illos conſeruari melius fuit, quàm pœnas ſceleris Variũ pendere. Duo de XL Dionyſius tyrannus annos fuit opulentiſſimæ & beatiſſimæ ciuitatis. Quàm multas ante hunc in ipſo Græciæ flore Piſiſtratus, ac Phalaris, ac Apollodorus pœnas ſuſtulit, multis quidem antè cruciatis & necatis. Et prædones multi ſæpe pœnas dant: nec tamẽ poſſumus dicere non plures captiuos acerbè, quàm prædones necatos. Anaxarchum Democritium à Cyprio tyranno excarnificatũ accepimus: Zenonẽ Eleatem in tormentis necatum. Quid dicam de Socrate? cuius morti illachrymari ſoleo Platonem legens. Vidéſne igitur deorum iudicio, ſi vidẽt res humanas, diſcrimẽ eſſe ſublatum? Diogenes quidem Cynicus dicere ſolebat, Harpalum, qui temporibus illis prædo felix habebatur, contra deos teſtimonium dicere, quòd in
62 illa fortuna tam diu viueret. Dionyſius, de quo antè dixi, cùm fanum Proſerpinæ Locris expilauiſſet, nauigabat Syracuſas: íſque cùm ſecundiſſimè curſum teneret, Vidétiſne, inquit, amici, quàm bona à diis immortalibus nauigatio ſacrilegis detur? Atque homo acutus, cùm bene planéque percepiſſet, in eadem ſententia perſeuerabat. qui cùm ad Peloponneſum claſſem appuliſſet, & in fanũ veniſſet Iouis Olympii, aureum ei detraxit amiculum grandi pondere, quo Iouem ornarat ex manubiis Carthaginenſium tyrannus Gelo: atque in eo etiam cauillatus eſt, æſtate graue eſſe aureum amiculum, hyeme frigidum: eíque laneum pallium iniecit, cùm id eſſe aptum ad omne anni tempus diceret. Idémque AEſculapii Epidauri barbam auream demi iuſſit. neque enim cõuenire, barbatum eſſe filium, cùm in omnibus fanis pater imberbis eſſet. Iam menſas argẽteas de omnibus delubris iuſſit auferri: in quibus quòd more veteris Græ-
63 ciæ inſcriptum eſſet Bonorum deorum, vti ſe eorum bonitate velle dicebat. Idem victoriolas aureas, & pateras, coronáſque, quæ ſimulachrorum porrectis manibus ſuſtinebantur, ſine dubitatione tollebat: eáque ſe accipere, non auferre dicebat. eſſe enim ſtultitiam, à quibus bona precaremur, ab iis porrigentibus & dantibus nolle ſumere. Eundémque ferunt hæc, quæ dixi, ſublata de fanis in forum protuliſſe, & per præconem vendidiſſe: exactáque pecunia edixiſſe, vt quod quiſque à ſacris haberet, id ante diem certam in ſuum quidque fanum referret. ita ad impietatem in deos, in homines adiũxit iniuriã. Hunc igitur nec Olympius Iuppiter fulmine percuſſit, nec AEſculapius miſero diuturnóque morbo intabeſcentẽ interemit: atque in ſuo lectulo mortuus, in Tympanidis rogum illatus eſt: eámque poteſtatem, quam ipſe per ſcelus erat nactus, quaſi iuſtam & legitimã, hæreditatis loco filio tradidit. Inuita in hoc loco ver-
64 ſatur oratio: videtur enim auctoritatem afferre peccandi: & rectè videretur, niſi & virtutis & vitiorum ſine vlla diuina ratione graue ipſius conſcientiæ pondus eſſet: qua ſublata, iacent omnia. Vt enim nec domus, nec Reſpub. ratione quadam & diſciplina deſignata videatur, ſi in ea nec rectè factis præmia extent vlla, nec ſupplicia peccatis: ſic mundi diuina in homines moderatio profectò nulla eſt, ſi in ea diſcrimen nullum eſt bonorum & malorum. At enim minora dii negligunt, neque agellos ſingulorum, nec viticulas perſequuntur, nec ſi vredo aut grãdo quippiam nocuit, id Ioui animad-

uertendum fuit. Ne in regnis quidem Reges omnia minima curant. Sic enim dicis, quaſi ego paulò antè de fundo Formiano P. Rutilii ſim queſtus, non de amiſſa ſalute. Atque hoc quidem omnes mortales ſic habent, externas commoditates, vineta, ſegetes, olivueta, vbertatē frugum & fructuum, omnem denique commoditatem, proſperitatémque vitæ à diis ſe habere: virtutem autem nemo vnquam acceptam deo retulit. nimirum rectè: propter virtutem enim iure laudamur, & in virtute rectè gloriamur. quod non contingeret ſi id donum à deo non à nobis haberemus. At verò aut honoribus aucti, aut re familiari, aut ſi aliud quippiam nacti ſumus fortuiti boni, aut depulimus mali, cùm diis gratias agimus, tum nihil noſtræ laudi aſſumptum arbitramur. Num quis, quòd bonus vir eſſet, gratias diis egit vnquam? at quòd diues, quòd honoratus, quòd incolumis. Iouémque optimum maximum ob eas res appellant, non quòd nos iuſtos, temperatos, ſapientes efficiat, ſed quòd ſaluos, incolumes, opulentos, copioſos. Neque Herculi quiſquam decumam vouit vnquam, ſi ſapiens factus eſſet. quanquam Pythagoras, cùm in geometria quiddam noui inueniſſet, Muſis bouem immolaſſe dicitur. Sed id quidem non credo, quoniam ille ne Apollini quidem Delio hoſtiam immolare voluit, ne aram ſanguine aſpergeret. Ad rem autem vt redeam, iudicium hoc omnium mortalium eſt, fortunam à deo petendam, à ſeipſo ſumendam eſſe ſapientiam. Quamuis menti delubra, & virtuti & fidei conſecremus: tamen hæc in nobis ipſis ſita videmus: ſpei, ſalutis, opis, victoriæ facultas à diis expetenda eſt. Improborum igitur proſperitates ſecundǽque res redarguunt (vt Diogenes dicebat) vim omnem deorum ac poteſtatem. At nonnunquam bonos exitus habent boni. eos quidem aſcribimus attribuimúſque ſine vlla ratione diis immortalibus. At Diagoras, cùm Samothraciam veniſſet, atheos ille qui dicitur, atque ei quidā amicus, Tu qui deos putas humana negligere, nónne animaduertis ex tot tabellis pictis, quàm multi votis vim tempeſtatis effugerint, in portúmque ſalui peruenerint? Ita fit, inquit. illi enim nuſquā picti ſunt qui naufragium fecerunt, in maríque perierunt. Idémque, cùm ei nauiganti vectores aduerſa tempeſtate timidi & perterriti dicerent, non iniuria ſibi illud accidere, qui illum in eandem nauem recepiſſent: oſtendit eis in eodem curſu multas alias laborantes, quæſiuítque num etiam in iis nauibus Diagoram vehi crederent. Sic enim ſeſe res habet, vt ad proſperam aduerſámue fortunam, qualis ſis, aut quemadmodum vixeris, nihil interſit. Non animaduertunt, inquit, omnia dii: ne Reges quidē. Quid eſt ſimile? Reges enim ſi ſcientes prætermittunt, magna culpa eſt. At deo ne excuſatio quidem eſt inſcientiæ, quem vos præclarè defenditis, cùm dicitis eam vim deorum eſſe, vt etiam ſiquis morte pœnas ſceleris effugerit, expetantur eæ pœnæ à liberis, à nepotibus, à poſteris. O mira m æquitatem deorum! Ferrétne vlla ciuitas latorem iſtiuſmodi legis, vt condemnaretur filius aut nepos, ſi pater aut auus deliquiſſet? Quinam Tantalidarum internecioni modus paretur? aut quænam vnquam ob mortem Myrtili pœnis luendis dabitur ſatietas ſupplicii? Vtrum poëtæ Stoicos deprauauerint, an Stoici poëtis dederint auctoritatem, non facilè dixerim: portēta enim & flagitia ab vtriſque dicūtur. Neque enim quem Hipponactis iambus læſerat, aut qui erat Archilochi verſu vulneratus, à deo immiſſum dolorem non conceptum à ſeipſo continebat. nec cùm AEgiſthi libidinem, aut cùm Paridis videmus, à deo cauſam requirimus, cùm culpæ penè vocem audiamus. nec ego multorum ægrorum ſalutem non ab Hippocrate potius, quàm ab AEſculapio datā iudico. nec Lacedæmoniorum diſciplinam dicam vnquam ab Apolline potius Spartæ, quàm à Lycurgo datam. Crytolaus inquam euertit Corinthum, Carthaginem Aſdrubal. Hi duos illos oculos oræ maritimæ effoderunt. Non iratus alicui, quem omnino iraſci poſſe negatis deum: at ſubuenire certè potuit, & conſeruare vrbes tantas atque tales. Vos enim ipſi dicere ſoletis, nihil eſſe quod deus efficere nō poſſit, & quidem ſine labore vllo: Vt enim hominum mēbra nulla contentione, mente ipſa ac voluntate moueantur, ſic numine deo-

rum omnia fingi, moueri, mutaríque poſſe. Neque id dicitis ſuperſtitioſe atque ani-
liter, ſed phyſica conſtantíque ratione. materiam enim rerum ex qua & in qua om-
nia ſint, totam eſſe flexibilem & commutabilem, vt nihil ſit quod non ex ea quan-
uis ſubitò fingi conuertíque poſſit. Eius autem vniuerſæ fictricem & moderatricem
diuinam eſſe prouidentiam. hanc igitur quocunque ſe moueat, efficere poſſe quic-
quid velit. Itaque aut neſcit quid poſſit, aut negligit res humanas, aut quid ſit opti-
mum non poteſt iudicare. Non curat ſingulos homines. non mirũ: ne ciuitates qui-
70 dem. non has: ne nationes quidem & gẽtes. Quòd ſi has etiam contemnet, quid mi-
rum eſt omne ab ea genus humanum eſſe contemptum? Sed quo modo iidem dici-
tis, non omnia deos perſequi, qui iidem vultis, à diis immortalibus hominibus diſ-
partiri ac diuidi ſomnia? Iccirco ſomnia hæc tecum, quia veſtra eſt de ſomniorum
veritate ſententia. Atque iidem etiam vota ſuſcipi dicitis oportere. nempe ſinguli vo-
uent. Audit igitur mens diuina etiam de ſingulis. Videris ergo, eam non eſſe tam oc-
cupatam, quàm putabatis? Fac eſſe diſtentam, cælum verſantem, terram tuentem, ma
ria moderantẽ, cur tam multos deos nihil agere & ceſſare patitur? Cur non rebus hu-
manis aliquos otioſos deos præfecit, qui à te Balbe innumerabiles explicati ſunt?
Hæc ferè dicere habui de natura deorum, non vt eam tollerem, ſed vt intelligeretis
quàm eſſet obſcura, & quàm difficiles explicatus haberet. Quæ cùm dixiſſet Cotta, fi-
71 nem fecit. Lucilius autem, Vehementius, inquit, tu quidem Cotta inuectus es in
meram Stoicorum rationem, quæ de prouidentia deorum ab illis ſanctiſſimè & pro-
uidentiſſimè conſtituta eſt. ſed quoniam adueſperaſcit, dabis diem nobis aliquem, vt
contra iſta dicamus. eſt enim mihi tecum pro aris & focis certamen, & pro deorum
templis atque delubris, próque vrbis muris, quos vos pontifices ſanctos eſſe dicitis, di-
ligentiúſque vrbem religione, quàm ipſis mœnibus cingitis. quæ deſeri à me, dum
quidem ſpirare potero, nefas iudico. Tum Cotta, Ego verò & opto redargui me Bal-
be, & ea quæ diſputaui diſſerere malui, quàm iudicare: & facilè me à te vinci poſſe cer-
tò ſcio. Quippe, inquit Velleius, qui etiam ſomnia putet ad nos mitti ab Ioue: quæ
ipſa tamen tam leuia non ſunt, quàm eſt Stoicorum de natura deorum oratio. Hæc
cùm eſſent dicta, ita diſceſſimus, vt Velleio Cottæ diſputatio verior, mihi Balbi ad ve-
ritatis ſimilitudinem videretur eſſe propenſior.

M. TVLLII CICERONIS DE DIVINATIONE LIBER I.

Vetvs opinio eſt, iã vſque ab heroicis ducta tẽporibus, eáque & populi Ro. & omniũ gentium firmata conſenſu, verſari quandam inter homines diuinationem, quam Græci [illegible] appellant, id eſt præſenſionem & ſcientiã rerum futurarum. Magnifica quædam res & ſalutaris, ſi modò eſt vlla, quáque proxima ad deorum vim natura mortali poſſit accedere. Itaque vt alia nos melius multa, quàm Græci, ſic huic præſtãtiſſimæ rei nomen noſtri à diuis, Græci, vt Plato interpretatur, à furore duxerunt. Gentem quidem nullam video neque tam humanam atque doctam, neque tam immanem, támque barbaram, quæ non ſignificari futura, & à quibuſdam intelligi, prædicíque poſſe cenſeat. Principio Aſſyrii, vt ab vltimis auctoritatem repetam, propter planitiẽ magnitudinémque regionum quas incolebant, cùm cælum ex omni parte patens atque apertum intuerentur, traiectiones motúſque ſtellarum obſeruauerunt: quibus notatis, quid cuique ſignificaretur, memoriæ prodiderunt. Qua in natione Chaldæi non ex artis, ſed ex gentis vocabulo nominati, diuturna obſeruatione ſiderum, ſcientiam putantur effeciſſe, vt prædici poſſet quid cuique euẽturum, & quo

quiſque fato natus eſſet. Eandem artem etiam AEgyptii longinquitate temporum
innumerabilibus penè ſeculis conſecuti putantur. Cilicum autem & Piſidarum gens
& his finitima Pamphylia, quibus nationibus præfuimus ipſi, volatilibus auium, cãti-
búſque, vt certiſſimis ſignis declarari res futuras putãt. Quam verò Græcia coloniam
miſit in AEtoliam, Ioniã, Aſiam, Siciliã, Italiam, ſine Pythio aut Dodonæo, aut Am- 3
monis oraculo: aut quod bellum ſuſceptum ab ea ſine cõſilio deorum eſt? Nec vnum
genus eſt diuinationis publicè priuatímque celebratum. Nam vt omittã cæteros po-
pulos, noſter quàm multa genera complexus eſt? Principio huius vrbis parẽs Romu-
lus non ſolùm auſpicato vrbem cõdidiſſe, ſed ipſe etiã optimus augur fuiſſe traditur.
Deinde auguribus & reliqui Reges vſi: & exactis Regibus nihil publicè ſine auſpiciis
nec domi, nec militiæ gerebatur. Cúmque magna vis videretur eſſe & in impetrãdis
cõſulendíſque rebus, & in monſtris interpretãdis ac procurandis in aruſpicũ diſcipli-
na: omnem hanc ex Etruria ſcientiam adhibebant, ne genus eſſet vllum diuinationis
quod neglectũ ab iis videretur. Et cùm duobus modis animi ſine ratione & ſcientia,
motu ipſi ſuo ſoluto & libero incitarentur, vno furente, altero ſomniãte: furoris diui-
nationem Sibyllinis maximè verſibus contineri arbitrati, eorũ decem interpretes de- 4
lectos ex ciuitate eſſe voluerũt. Ex quo genere ſæpe ariolorũ etiam & vatum furibun-
dãs prædictiones: vt Octauiano bello Cornelii Culleoli, audiendas putauerunt. Nec
verò ſomnia grauiora, ſiquæ ad Remp. pertinere viſa ſunt, à ſummo conſilio negle-
cta ſunt. Quinetiam memoria noſtra templum Iunonis Soſpitæ L. Iulius, qui cum
P. Rutilio Conſul fuit, de Senatus ſententia refecit ex Cæciliæ Balearici filiæ ſomnio.
Atque hæc, vt ego arbitror, veteres rerum magis euentis moniti, quàm ratione docti
putauerunt & probauerunt. Philoſophorum verò exquiſita quædam argumenta, cur
eſſet vera diuinatio, collecta ſunt. Ex quibus, vt dẽ antiquiſſimis loquar, Colophonius
Xenophanes vnus, qui deos eſſe diceret, diuinationem funditus ſuſtulit. Reliqui verò
omnes præter Epicurum balbutientẽ de natura deorum, diuinationem probauerũt, 5
ſed non vno modo. Nam cùm Socrates, omnéſque Socratici, Zenóque & ii qui ab eo
eſſent profecti, manerent in antiquorum philoſophorum ſententia, vetere Academia
& Peripateticis conſentientibus: cúmque huic rei magnam auctoritatem Pythagoras
iam antè tribuiſſet, qui etiam ipſe augur vellet eſſe: plurimíſque locis grauis auctor
Democritus præſenſionem rerum futurarum comprobaret: Dicæarchus Peripateti-
cus cætera diuinationis genera ſuſtulit, ſomniorum & furoris reliquit. Cratippúſque
familiaris noſter, quem ego parẽ ſummis Peripateticis iudico, iiſdem rebus fidem tri-
buit, reliqua diuinationis genera reiecit. Sed cùm Stoici omnia ferè illa defenderent,
quòd & Zeno in ſuis commentariis quaſi ſemina quædam ſparſiſſet, & ea Cleanthes
paulò vberiora feciſſet: acceſſit acerrimo vir ingenio Chryſippus, qui totam de diui-
natione duobus libris explicauit ſententiam, vno præterea de oraculis, vno de ſom- 6
niis: quem ſubſequens, vnum librum Babylonius Diogenes edidit, eius auditor: duos
Antipater, quinque noſter Poſidonius. Sed à Stoicis vel principibus eius diſciplinæ,
Poſidonii doctor, diſcipulus Antipatri, degenerauit Panætius: nec tamẽ auſus eſt ne-
gare vim eſſe diuinandi, ſed dubitare ſe dixit. Quod illi in aliqua re inuitiſſimis Stoi-
cis Stoico facere licuit, id nos vt in reliquis rebus faciamus, à Stoicis non cõcedetur?
præſertim cùm id de quo Panætio non liquet, reliquis eiuſdem diſciplinæ ſolis videa-
tur luce clarius. Sed hæc quidem laus Academiæ præſtãtiſſimi philoſophi iudicio &
teſtimonio cõprobata eſt. Etenim nobiſmetipſis quærentibus quid ſit de diuinatione
iudicandum, quòd à Carneade multa acutè & copioſe contra Stoicos diſputata ſint,
verentibúſque ne temere, vel falſæ rei, vel non ſatis cognitæ aſſentiamur, faciendũ vi- 7
detur vt diligenter etiã atque etiã argumẽta cum argumentis cõparemus, vt fecimus
in iis tribus libris, quos de natura deorũ ſcripſimus. Nam cũ omnibus in rebus teme-
ritas in aſſentiendo, errórque turpis eſt, tum in eo loco maximè, in quo iudicandũ eſt

quantum auſpiciis rebuſque diuinis, religioniſque tribuamus. Eſt enim periculum, ne aut neglectis iis impia fraude, aut ſuſceptis anili ſuperſtitione obligemur. Quibus de rebus & aliàs ſæpe, & paulò accuratius nuper, cùm eſſem cum Q. fratre, in Tuſculano diſputatum eſt. Nam cùm ambulandi cauſa in Lyceum veniſſemus (id enim ſuperiori gymnaſio nomen eſt) Perlegi, inquit ille, tuum paulò antè tertium de natura deorum: in quo diſputatio Cottæ quanquam labefactauit ſententiam meã, non
8 funditus tamen ſuſtulit. Optimè verò, inquam: etenim ipſe Cotta ſic diſputat, vt Stoicorum magis argumenta confutet, quàm hominũ deleat religionem. Tum Quintus, Dicitur quidem iſtud, inquit, à Cotta, & verò ſæpius, credo ne communi iure migrare videatur: ſed ſtudio contra Stoicos diſſerendi, deos mihi videtur funditus tollere. Eius orationi non ſanè deſidero quid reſpondeam: ſatis enim defenſa religio eſt in ſecundo libro à Lucilio: cuius diſputatio tibi ipſi, vt in extremo tertio ſcribis, ad veritatem eſt viſa propenſior. Sed quod prætermiſſum eſt in illis libris, credo quia commodius arbitratus es ſeparatim id quæri, déque eo diſſeri, id eſt de diuinatione, quæ eſt earum rerum quæ fortuitæ putantur prædictio atque præſenſio: id ſi placet, videamus quam habeat vim, & quale ſit. Ego enim ſic exiſtimo: ſi ſint ea genera diuinandi vera, de quibus accepimus, quǽque colimus eſſe deos: viciſſimque, ſi dii ſint, eſſe qui
9 diuinent. Arcem tu quidem Stoicorum, inquam, Quinte defendis. ſiquidem iſta reciprocantur: vt & ſi diuinatio ſit, dii ſint: & ſi dii ſint, ſit diuinatio. quorum neutrum tam facile, quàm tu arbitraris, conceditur. Nam & natura ſignificari futura ſine deo poſſunt: & vt ſint dii, poteſt fieri vt nulla ab iis diuinatio generi humano tributa ſit. Atque ille, Mihi verò, inquit, ſatis eſt argumenti, & eſſe deos, & conſulere rebus humanis, quòd eſſe clara & perſpicua diuinationis genera iudico. De quibus quid ipſe ſentiam, ſi placet, exponam: ita tamen, ſi vacas animo, neque habes aliquid quod huic ſermoni præuertendum putes. Ego verò, inquam, philoſophiæ Quinte ſemper vaco: hoc autem tempore, cùm ſit nihil aliud quod libenter agere poſſimus, multò magis aueo audire de diuinatione quid ſentias. Nihil, inquit, quidem noui, nec quod præter cæteros ipſe ſentiam: nam cùm antiquiſſimã ſententiam, tum
10 omnium populorum & gentium conſenſu comprobatam ſequor. Duo ſunt enim diuinandi genera: quorum alterum artis eſt, alterum naturæ. Quæ eſt autem gens, aut quæ ciuitas, quæ non aut extis pecudum aut monſtra, aut fulgura interpretãtium, aut augurum, aut aſtrologorum, aut ſortium (ea enim ferè artis ſunt) aut ſomniorum, aut vaticinationum (hæc enim duo naturalia putantur) prædictione moueatur? Quarum quidem rerum euenta magis arbitror, quàm cauſas quæri oportere. Eſt enim vis & natura quædam, quæ tum obſeruatis longo tempore ſignificationibus, tum aliquo inſtinctu inflatúque diuino futura prænunciat. Quare omittat vrgere Carneades, quod faciebat etiam Panætius, requirens, Iuppitérne corniccem à læua, coruum à dextra canere iuſſiſſet. Obſeruata ſunt hæc tẽpore immenſo, & ſignificatione euentus animaduerſa & notata. Nihil eſt autem quod non longinquitas temporum, excipiente me-
11 moria prodendíſque monumentis, efficere atque aſſequi poſſit. Mirari licet quæ ſint animaduerſa à medicis herbarum genera, quæ radicum ad morſus beſtiarum, ad oculorum morbos, ad vulnera, quorum vim atque naturam ratio nunquam explicauit: vtilitate & ars eſt, & inuentor probatus. Age, ea quæ quanquam ex alio genere ſunt, tamen diuinationi ſunt ſimiliora, videamus.

Atque etiam ventos præmonſtrat ſæpe futuros
Inflatum mare, cùm ſubitò, penitúſque tumeſcit:
Saxáque cana ſalis niueo ſpumata liquore
Triſtificas certant Neptuno reddere voces:
Aut denſus ſtridor cum celſo è vertice montis
Ortus adaugeſcit ſcopulorum ſæpe repulſu.

Atque his rerum præſenſionibus prognoſtica tua referta ſunt. Quis igitur elicere cauſas præſenſionum poteſt? etſi video Boethum Stoicum eſſe conatum, qui hactenus aliquid egit, vt earum rationem rerum explicaret, quæ in mari cælóue fierent. illa verò cur eueniant, quis probabiliter dixerit?

Cana fulix itidem fugiens è gurgite ponti,
Nunciat horribiles clamans inſtare procellas,
Haud modicos tremulo fundens è gutture cantus.
Sæpe etiam pertriſte canit de pectore carmen,
Et matutinis Acredula vocibus inſtat,
Vocibus inſtat, & aſſiduas iacit ore querelas,
Cùm primùm gelidos rores aurora remittit,
Fuſcaque nonnunquam curſans per littora cornix
Demerſit caput, & fluctum ceruice recepit.

Videmus hæc ſigna nunquam ferè ementientia: nec tamen, cur ita fiat, videmus.

Vos quoque ſigna videtis aquaï dulcis alumnæ,
Cum clamore paratis inanes fundere voces,
Abſurdóque ſono fontes & ſtagna cietis.

Quis eſt, qui ranunculos hoc videre ſuſpicari poſſit? ſed ineſt mirè & ranunculis quædam natura ſignificans aliquid, per ſe ipſa ſatis certa, cognitioni autem hominum obſcurior.

Mollipedéſque boues ſpectantes lumina cæli
Naribus humiferum duxere ex aëre ſuccum.

Non quæro cur, quoniam, quid eueniat, intelligo.

Iam verò ſemper viridis, ſempérque grauata
Lentiſcus triplici ſolita grandeſcere fœtu,
Ter fruges fundens, tria tempora monſtrat arandi.

Ne hoc quidem quæro, cur hæc arbor vna ter floreat, aut cur arandi maturitatem ad ſignum floris accommodet. Hoc ſum contentus, quòd, etiam ſi quo modo quidque fiat, ignorem, quid fiat intelligo. Pro omni igitur diuinatione idem, quod pro omnibus iis rebus, quas commemoraui, reſpondebo. Quid Scamoneæ radix ad purgandum, quid Ariſtolochia ad morſus ſerpentum poſſit, quæ nomen ex inuentore reperit, rem ipſam inuentor ex ſomnio, video, quod ſatis eſt: cur poſſit, neſcio. ſic ventorum & imbrium ſigna, quæ dixi, rationem quam habeant, non ſatis perſpicio: vim & euentum agnoſco, ſcio, approbo. ſimiliter, quid fiſſum in extis, quid fibra valeat, accipio: quæ cauſa ſit, neſcio. Atque horum quidē plena vita eſt: extis enim omnes ferè vtuntur. Quid de fulgurum vi, dubitare num poſſumus? nónne cùm multa alia mirabilia, tum illud in primis: cùm Summanus in faſtigio Iouis Optimi Maximi, qui tum erat fictilis, cælo ictus eſſet, nec vſquam eius ſimulachri caput inueniretur, aruſpices in Tiberim id depulſum eſſe dixerunt, ídque inuētum eſt eo loco, qui eſt ab aruſpicibus demōſtratus. Sed quo potius vtar aut auctore, aut teſte, quàm te? cuius edidici etiā verſus, & libenter quidem, quos in ſecundo Conſulatu Vrania muſa pronunciat.

Principio ætherio flammatus Iuppiter igni
Vertitur, & totum colluſtrat lumine mundum,
Mentéque diuina cælum terráſque petessit:
Quæ penitus ſenſus hominum, vitáſque retentat,
AEtheris æterni ſepta, atque incluſa cauernis.
Et ſi ſtellarum motus curſúſque vagantes
Noſſe velis, quæ ſint ſignorum in ſede locatæ,
Quæ verbo, & falſis Graiorum vocibus errant,
Re vera certo lapſu, ſpatióque feruntur:

Omnia iam cernes diuina mente notata.
Nam primum aſtrorum volucres te Conſule motus,
Concurſúſque graues ſtellarum ardore micantes
Tu quoque, cùm tumulos Albano in monte niuales
Luſtraſti, & læto mactaſti lacte Latinas,
Vidiſti, & claro tremulos ardore cometas,
Multáque miſceri nocturna ſtrage putaſti,
Quod fermè dirum in tempus cecinere Latinæ,
Cùm claram ſpeciem concreto lumine luna
Abdidit, & ſubitò ſtellanti nocte perempta eſt.
Quid verò Phœbi fax, triſtis nuncia belli,
Quæ magnum ad columen flammato ardore volabat,
Præcipites cæli partes, obitúſque petiſſet:
Aut cùm terribili perculſus fulmine ciuis,
Luce ſerenanti vitalia lumina liquit:
Aut cùm ſe grauido tremefecit corpore tellus.
Iam verò variæ nocturno tempore viſæ
Terribiles formæ bellum, motúſque mouebant:
Multáque per terras vates oracla furenti
Pectore fundebant triſtes minitantia caſus:
Atque ea, quæ lapſu tandem cecidere vetuſto,
Hæc fore, perpetuis ſignis, claríſque frequentans
Ipſe deûm genitor cælo, terríſque canebat.
Nunc ea, Torquato quæ quondam, & Conſule Cotta
Lydius ediderat Tyrrhenæ gentis aruſpex,
Omnia fixa tuus glomerans determinat annus.
Nam pater altitonans ſtellanti nixus olympo,
Ipſe ſuos quondam tumulos ac templa petiuit,
Et Capitolinis iniecit ſedibus ignes.
Tum ſpecies ex ære vetus, generatáque Nattæ
Concidit, elapſæque vetuſto numine leges:
Et diuûm ſimulachra peremit fulminis ardor.
Hic ſilueſtris erat, Romani nominis altrix,
Martia, quæ paruos Mauortis ſemine natos
Vberibus grauidis vitali rore rigabat:
Quæ tum cum pueris flammato fulminis ictu
Concidit, atque auulſa pedum veſtigia liquit.
Tum quis non artis ſcripta ac monumenta volutans,
Voces triſtificas chartis promebat Etruſcis?
Omnes ciuili generoſam ſtirpe profectam
Vitare ingentem cladem, peſtémque monebant:
Vel legum exitium conſtanti voce ferebant,
Templa deúmque adeò flammis, vrbéſque iubebant
Eripere, & ſtragem horribilem, cædémque vereri:
Atque hæc fixa graui fato, ac fundata teneri,
Ni poſt excíſum ad columen formata decore
Sancta Iouis ſpecies claros ſpectaret in ortus:
Tum fore, vt occultos populus, ſanctúſque Senatus
Cernere conatus poſſet, ſi ſolis ad ortum
Conuerſa, inde patrum ſedes, populique videret.

" Hæc tardata diu ſpecies,multúmque morata,
" Conſule te tandem celſa eſt in ſede locata:
" Atque vna fixi ac ſignati temporis hora
" Iuppiter excelſa clarabat ſceptra columna:
" Ac clades patriæ flamma,ferróque parata,
" Vocibus Allobrogum patribus populóque patebat.
" Rite igitur veteres,quorum monumenta tenetis,
" Qui populos,vrbéſque modo ac virtute regebant:
" Rite etiam veſtri,quorum pietáſque,fidéſque
" Præſtitit,& longè vicit ſapientia cunctos,
" Præcipuè ingenti coluerunt numine diuos.
" Hæc adeò penitus cura videre ſagaci,
" Ocia qui ſtudiis læti tenuere decoris,
" Inque Academia vmbrifera,nitidóque Lycæo
" Fuderunt claras fœcundi pectoris artes.
" E quibus ereptum primo iam à flore iuuentæ,
" Te patria in media virtutum mole locauit.
" Tu tamen anxiferas curas requiete relaxãs,
" Quòd patriæ voces ſtudiis,nobíſque ſacraſti.

Tu igitur animum poteris inducere contra ea, quæ à me diſputantur, de diuinatione dicere, qui & geſſeris ea, quæ geſſiſti, & ea quæ pronunciaui, accuratiſſimè ſcripſeris? Quid quæris Carneade,cur hæc ita fiãt,aut qua arte perſpici poſſint? neſcire me fateor: euenire autem,te ipſum dico videre. Caſu,inquis. Itáne verò quicquã poteſt eſſe caſu factum,quod omnes habet in ſe numeros veritatis? Quatuor tali iacti,caſu venereum efficiunt. Num etiam centum venereos, ſi c c c c talos ieceris, caſu futuros putas? aſperſa temere pigmenta in tabula,oris lineamenta effingere poſſunt: num etiam Veneris Gnidiæ, Coæque pulchritudinem effingi poſſe aſperſione fortuita putas? ſus roſtro ſi humi A literã impreſſerit, num propterea ſuſpicari poteris, Andromachã Ennii ab ea poſſe deſcribi? fingebat Carneades,in Chiorum lapicidinis ſaxo diffiſſo caput extitiſſe Paniſci. Credo,aliquam non diſſimilem figuram,ſed certè non talem,vt eam factam à Scopa diceres. ſic enim ſe profectò res habet, vt nũquam perfectè veritatem caſus imitetur. At nonnunquam ea,quæ prædicta ſunt,minus eueniunt: quæ tandem id ars non habet? earum dico artium,quæ coniectura continentur,& ſunt opinabiles. An medicina ars non putanda eſt? quam tamen multa fallunt. Quid, gubernatores nónne fallũtur? an Achiuorum exercitus,& tot nauium rectores non ita profecti ſunt ab Ilio,vt profectione læti piſcium laſciuiam intuerentur, vt ait Pacuuius, nec tuendi ſatietas capere poſſet?

" Interea propè iam occidente ſole inhorreſcit mare,
" Tenebræ conduplicantur,noctíſque & nimbûm occæcat nigror.

Num igitur tot clariſſimorum ducum,Regúmque naufragium ſuſtulit artem gubernandi? aut num imperatorum ſciẽtia nihil eſt,quia ſummus imperator nuper fugit amiſſo exercitu? aut num propterea nulla eſt Reip. gerendæ ratio atque prudẽtia, quia multa Cn. Pompeium,quædam M. Catonem,nõnulla etiam te ipſum fefellerunt? Similis eſt aruſpicum reſponſio, omníſque opinabilis diuinatio: coniectura enim nititur: vltra quam progredi non poteſt. ea fallit fortaſſe nonnunquã,ſed tamen ad veritatem ſæpiſſimè dirigit: eſt enim ab omni æternitate repetita: in qua cùm penè innumerabiles res eodẽ modo euenirent iiſdem ſignis antegreſſis,ars eſt effecta,eadem ſæpe animaduertendo atque notãdo. Auſpicia verò veſtra quàm conſtant? quæ quidem nũc à Romanis auguribus ignorantur,bona hoc tua venia dixerim: à Cilicibus, Pamphyliis,Piſidis,Lyciis tenentur. Iam quid ego hoſpitẽ noſtrũ, clariſſimum atque optimum

virum, Deiotarum Regem cõmemorem? qui nihil vnquam niſi auſpicato gerit: qui
17 cùm ex itinere quodam propoſito, & iam conſtituto reuertiſſet aquilæ admonitus volatu, conclaue illud, vbi erat mãſurus, ſi ire perrexiſſet, proxima nocte corruit. itaque, vt ex ipſo audiebã, perſæpe reuertit ex itinere, cùm iam progreſſus eſſet multorũ dierum viã, cuius quidem hoc præclariſſimum eſt, quòd poſtea quàm à Cæſare tetrarchia regno, pecuniaque mulctatus eſt, negat ſe tamen eorum auſpiciorum, quæ ſibi ad Põpeium proficiſcenti ſecunda euenerint, pœnitere: Senatus enim auctoritatem, & populi Ro. libertatem, atque imperii dignitatem ſuis armis eſſe defenſam: ſibíque eas aues, quibus auctoribus officium & fidem ſecutus eſſet, bene conſuluiſſe: antiquiorem enim ſibi fuiſſe poſſeſſionibus ſuis gloriam. ille igitur mihi videtur verè augurari. nam noſtri quidem magiſtratus auſpiciis vtuntur coactis: neceſſe enim eſt offa obiecta ca-
18 dere fruſtum ex pulli ore, cùm paſcitur. Quod autẽ ſcriptum habetis, aut tripudium fieri, ſi ex ea quid in ſolidum ceciderit: hoc quoque, quod dixi coactum, tripudium ſoliſtimũ dicitis. itaque multa auguria, multa auſpicia, quod Cato ille ſapiens quæritur, negligentia collegii amiſſa planè, & deſerta ſunt. Nihil ferè quondam maioris rei, niſi auſpicato, ne priuatim quidem gerebatur: quod etiam nũc nuptiarum auſpices declarant, qui re omiſſa nomen tantum tenent. nam vt nunc extis, quanquam id ipſum aliquanto minus, quàm olim: ſic tum auibus magnæ res impertiri ſolebant. itaque, ſiniſtra dum non exquirimus, in dira & in vitioſa incurrimus. vt P. Claudius Appii Cæci filius, eiúſque collega L. Iunius claſſes maximas perdiderunt, cùm vitio nauigaſſent.
19 quod eodem modo euenit Agamemnoni. qui, cùm Achiui cœpiſſent

" Inter ſe ſtrepere, apertéque artem obterere extiſpicum,
" Soluere imperat ſecundo rumore, auerſáque aui.

Sed quid vetera? M. Craſſo quid acciderit videmus dirarum obnunciatione neglecta. in quo Appius collega tuus, bonus augur, vt ex te audire ſoleo, non ſatis ſciẽter virum bonum & ciuem egregium cenſor P. AEtheium notauit, quòd ementitum auſpicia ſubſcripſerit. Eſto: fuerit hoc cenſoris, ſi iudicabat ementitum. at illud minimè auguris, quòd aſcripſit ob eã cauſam populum R. calamitatem maximã cepiſſe. ſi enim ea cauſa calamitatis fuit, non in eo eſt culpa, qui obnũciauit: ſed in eo, qui non paruit: veram enim fuiſſe obnunciationẽ, vt ait idem augur, & cenſor, exitus approbauit. quæ ſi falſa fuiſſent, nullã afferre potuiſſent cauſam calamitatis: etenim diræ, ſicut cætera au-
20 ſpicia, vt omina, vt ſigna, non cauſas afferunt cur quid eueniat, ſed enunciãt euentura, niſi prouideris. Non igitur obnunciatio AEtheii cauſam finxit calamitatis, ſed ſigno obiecto monuit Craſſum, quid euenturum eſſet, niſi cauiſſet. Ita aut illa obnunciatio nihil valuit: aut ſi, vt Appius iudicat, valuit, id valuit, vt peccatum hæreat non in eo, qui monuerit, ſed in eo, qui non obtemperarit. Quid lituus iſte veſter, quod clariſſimum eſt inſigne auguratus, vnde nobis eſt traditus? nempe eo Romulus regiones direxit tum, cùm vrbem condidit. qui quidem Romuli lituus, id eſt incuruum, & leuiter à ſummo inflexum bacillum, quod ab eius litui, quo canitur, ſimilitudine nomen inuenit: cùm ſitus eſſet in curia Saliorum, quæ eſt in Palatio, eáque deflagraſſet, inuentus eſt integer. Quid multis annis poſt Romulum, Priſco regnante Tarquinio? quis
21 veterum ſcriptorum non loquitur, quæ ſit ab Atrio Nauio per lituum regionum facta deſcriptio? qui cùm propter paupertatem ſues puer paſceret, vna ex his amiſſa, vouiſſe dicitur: ſi recuperaſſet, vuam ſe deo daturum, quæ maxima eſſet in vinea. Itaque ſue inuenta, ad meridiem ſpectans, in vinea media dicitur conſtitiſſe: cúmque in quatuor partes vineam diuiſiſſet, triſque partes aues abdixiſſent, quarta parte, quæ erat reliqua, in regiones diſtributa, mirabili magnitudine vuam, vt ſcriptum videmus, inuenit. Qua re celebrata, cùm vicini omnes ad eum de rebus ſuis referrent, erat in magno nomine & gloria. ex quo factum eſt, vt eum ad ſe Rex Priſcus accerſeret. cuius cùm tẽtaret ſcientiam auguratus, dixit ei ſe cogitare quiddam, id poſſétne fieri conſuluit.

ille augurio acto, poſſe reſpõdit. Tarquinius autem dixit, ſe cogitaſſe cotem nouaculæ poſſe præcidi. tum Attium iuſſiſſe experiri. ita coté in comitium illatam inſpectante & Rege & populo nouacula eſſe diſcitſam. Ex eo euenit, vt & Tarquinius augure 33
Attio Nauio vteretur, & populus de ſuis rebus ad eum referret. Coté autem illã, & nouaculã defoſſam in comitio, ſupráque impoſitũ puteal accepimus. Negemus omnia, comburamus annales, ficta hæc eſſe dicamus, quiduis denique potius, quàm deos res humanas curare, fateamur: quid, quod apud te ſcriptum eſt de Ti. Graccho, nónne & augurum & aruſpicum comprobat diſciplinam? qui cùm tabernaculum vitio cepiſſet imprudens, quòd inauſpicato pomerium tranſgreſſus eſſet: comitia Conſulibus rogandis habuit. Nota res eſt, & à te ipſo mandata monumentis. ſed & ipſe augur Ti. Gracchus auſpiciorum auctoritatem cõfeſſione errati ſui comprobauit, & aruſpicum diſciplinæ magna acceſſit auctoritas, qui recentibus comitiis in Senatum introducti, negauerunt iuſtum comitiorum rogatorem fuiſſe. Iis igitur aſſentior, qui duo genera 34
diuinationis eſſe dixerunt: vnum, quod particeps eſſet artis: alterum, quod arte careret. eſt enim ars in iis, qui nouas res coniectura perſequuntur, veteres obſeruatione didicerunt. carent autem arte ii, qui non ratione aut coniectura obſeruatis ac notatis ſignis, ſed concitatione quadam animi, aut ſoluto, liberóque motu futura præſentiunt. quod & ſomniantibus ſæpe contingit, & nonnunquam vaticinantibus per furorem, vt Bacchis Bœotius, vt Epimenides Cres, vt Sibylla Erithrea. Cuius generis oracula etiam habenda ſunt, non ea, quæ æquatis ſortibus ducuntur: ſed illa, quæ inſtinctu diuino, afflatúque funduntur. etſi ipſa ſors contemnenda non eſt, ſi & auctoritatem habet vetuſtatis, vt eæ ſunt ſortes, quas è terra editas accepimus: quæ tamen ductæ, vt in rem aptè cadant, fieri poſſe credo diuinitus. quorum omnium interpretes, vt grammatici poëtarum, proximè ad eorum, quos interpretantur, diuinationem videntur accedere. Quæ eſt igitur iſta calliditas, res vetuſtate robuſtas calumniando velle per- 35
uertere? non reperio cauſam. latet fortaſſe obſcuritate inuoluta naturæ. non enim me deus iſta ſcire, ſed his tantummodò vti voluit. Vtar igitur, nec abducar, vt rear aut in extis totam Etruriam delirare, aut eandem gentem in fulguribus errare, aut fallaciter portenta interpretari, cùm terræ ſæpe fremitus, ſæpe mugitus, ſæpe motus multa noſtræ Reipub. multa cæteris ciuitatibus grauia & vera prædixerint. Quid, qui irridetur, partus hic mulæ, nónne, quia fœtus extitit in ſterilitate naturæ, prædictus eſt ab aruſpicibus incredibilis partus malorum? Quid? Ti. Gracchus Publii filius, qui bis conſul & cenſor fuit, idémque & ſummus augur, & vir ſapiens, ciuíſque præſtans, nónne, vt C. Gracchus filius eius ſcriptum reliquit, duobus anguibus domi comprehenſis aruſpices conuocauit? qui cùm reſpondiſſent, ſi marem emiſiſſet, vxori breui tempore 36
eſſe moriẽdum: ſi fœminam, ipſi: æquius eſſe cenſuit, ſe maturam opperere mortem, quàm P. Africani filiam adoleſcentem. fœminam emiſit: ipſe paucis pòſt diebus eſt mortuus. Irrideamus aruſpices, vanos, futiles eſſe dicamus: quorúmque diſciplinam & ſapientiſſimus vir, & euentus, ac res comprobauit, contemnamus. Contemnamus etiam Babylonios, & eos, qui ex Caucaſo cæli ſigna ſeruãtes, numeris, & motibus ſtellarum curſus perſequuntur. condemnemus inquam hos aut ſtultitiæ, aut vanitatis, aut imprudentiæ, qui CCCCLXX millia annorum, vt ipſi dicunt, monumentis comprehenſa continent: & mentiri iudicemus, nec ſeculorum reliquorũ iudicium, quod de ipſis futurum ſit, pertimeſcere. Age, barbari vani, atque fallaces, num etiam Græcorum hiſtoria mentita eſt? quæ Crœſo Pythius Apollo, vt de naturali diuinatione dicã, 37
quæ Athenienſibus, quæ Lacedæmoniis, quæ Taygetis, quæ Argiuis, quæ Corinthiis reſponderit, quis ignorat? Collegit innumerabilia oracula Chryſippus, nec vllum ſine locuplete auctore atque teſte: quæ quia nota tibi ſunt, relinquo. defendo vnum hoc. nunquam illud oraculum Delphis tam celebre, & tam clarum fuiſſet, neque tantis donis refertum omnium populorum atque regum, niſi omnis ætas oraculorũ illorum

veritatem eſſet experta. iam diu idem non facit. Vt igitur nűc minore gloria eſt, quia
minus oraculorum veritas excellit: ſic tum, niſi ſumma veritate, in tanta gloria non
fuiſſet. Poteſt autem vis illa terræ, quæ mentem Pythiæ diuino afflatu concitabat, eua-
nuiſſe vetuſtate, vt quoſdam exaruiſſe amnes, aut in alium curſum contortos & de-
flexos videmus. Sed, vt vis, acciderit: magna enim quæſtio eſt: modò maneat id, quod
37 negari non poteſt, niſi omnem hiſtoriam peruerterimus, multis ſeclis verax fuiſſe id
oraculum. Sed omittamus oracula: veniamus ad ſomnia, de quibus diſputans Chry-
ſippus, multis, & minutis ſomniis colligendis facit idem quod Antipater, ea conqui-
rens, quæ Antiphontis interpretatione explicata, declarant illa quidem acumen in-
terpretis, ſed exemplis grādioribus decuit vti. Dionyſii mater, eius, qui Syracuſiorum
tyrannus fuit, vt ſcriptum apud Philiſtum eſt, & doctum hominem, & diligentem, &
æqualem temporum illorum, cùm prægnans hunc ipſum Dionyſium aluo contine-
ret, ſomniauit ſe peperiſſe Satyriſcum. Huic interpretes portentorum, qui Galleotæ
tum in Sicilia nominabantur, reſponderunt (vt ait Philiſtus) eum, quem illa peperiſ-
ſet, clariſſimũ Græciæ diuturna cum fortuna fore. Num te ad fabulas reuoco vel no-
38 ſtrorum, vel Græcorum poëtarum: narrat enim & apud Ennium Veſtalis illa,

Excita cum tremulis anus attulit artubu' lumen,
Talia commemorat lachrymans exterrita ſomno
Euridica prognata, pater quam noſter amauit,
Vires vitáque corpu' meum nunc deſerit omne.
Nam me viſus homo pulcher per amœna ſalicta
Et ripas raptare, locóſque nouos. ita ſola
Poſt illa germana ſoror errare videbar,
Tardáque veſtigare, & quærere te, neque poſſe
Corde capeſſere. ſemita nulla pedem ſtabilibat.
39 Exin compellare pater me voce videtur
His verbis, Cognata tibi ſunt antè gerendæ
AErumnæ: pòſt ex fluuio fortuna reſiſtet.
Hæc pater effatus, germana repente receſſit,
Nec ſeſe dedit in conſpectum corde cupitus.
Qnanquam multa manus ad cæli cærula templa
Tendebam lachrymans, & blanda voce vocabam.
Vix ægro tum corde meo me ſomnu' reliquit.

Hæc etiam ſi ficta ſunt à poëta, non abſunt tamen à conſuetudine ſomniorum. Sit ſa-
nè etiam illud commentitium, quo Priamus eſt conturbatus.

40 Quia mater grauida parere ſe ardentem facem
Viſa eſt in ſomnis Hecuba: quo facto pater
Rex ipſe Priamus, ſomnio mentis metu
Perculſus, curis ſumptis ſuſpirantibus
Exſacrificabar hoſtiis balantibus.
Tum coniectorem poſtulat pacem petens,
Vt ſe edoceret obſecrans Apollinem,
Quò ſeſe vertant tantæ ſortes ſomniûm.
Ibi ex oraculo voce diuina edidit
Apollo puerum, primus Priamo qui foret
41 Poſt illa natus tempora, hunc ſi tolleret,
Eum eſſe exitium Troiæ, peſtem Pergamo.

Sint hæc, vt dixi, ſomnia fabularum: híſque adiũgatur etiam AEneæ ſomnium: quod
innumerum Fabii Pictoris Græcis annalibus eiuſmodi eſt, vt omnia, quæ ab AEnea
geſta ſunt, quæque illi acciderunt, ea fuerint, quæ ei ſecundum quietem viſa ſunt. Sed

propiora videamus. Cuiuſnam modi eſt Superbi Tarquinii ſomnium, de quo in Bruto Accii loquitur ipſe?

" Cùm iam quieti corpus nocturno impetu
" Dedi, ſopore placans artus languidos,
" Viſum eſt in ſomnis, paſtorem ad me appellere,
" Duos conſanguineos arietes inde eligi,
" Pecus lanigerum eximia pulchritudine,
" Præclarioremque alterum inuolare me:
" Deinde eius germanum cornibus conitier
" In me arietare, eóque ictu me ad caſum dari:
" Exin proſtratum terra grauiter ſaucium,
" Reſupinum, in cælo contueri maximum
" Ac mirificum facinus, dexrrorſum orbem flammeum
" Radiatum ſolis liquier curſu nouo.

Eius igitur ſomnii quæ ſit à coniectoribus interpretatio facta, videamus.

" Rex, quæ in vita vſurpant homines, cogitanr, curant, vident,
" Quæque agunt vigilantes, agitántque, ea ſi cui in ſomno accidunt,
" Minus mirum eſt: ſed in re tanta haud temerè improuiſo offerunt:
" Proin vide, ne, quem tu eſſe hebetem deputes æquè ac pecus,
" Is ſapientia munitum pectus egregium gerat,
" Téque regno expellat. nam id, quod de ſole oſtentum eſt tibi,
" Populo commutationem rerum portendit fore.
" Per propinqua hæc bene verruncent populo. nam quod ad dexteram
" Cœpit curſum ab læua ſignum præpotens, pulcherrimè
" Auguratum eſt, rem Romanam publicam ſummam fore.

Age nunc ad externa redeamus. Matrē Phalaridis ſcribit Ponticus Heraclides, doctus vir, auditor, & diſcipulus Platonis, viſam eſſe videre in ſomniis ſimulachra deorum, " quæ ipſa Phalaridis domi conſecrauiſſet: ex his Mercurium è parera, quam dextra manu teneret, ſanguinem viſum eſſe fundere: qui cùm terram attigiſſet, referueſcere videretur ſic, vt tota domus ſanguine redundaret. quod matris ſomnium immanis filii crudelitas comprobauit. Quid ego, quæ magi Cyro illi principi interpretati ſunt, ex Dionyſii Perſici libris proferam? nam cùm dormienti ei ſol ad pedes viſus eſſet, ter eum ſcribit fruſtrà appetiuiſſe manibus, cùm ſe conuoluens ſol elaberetur, & abiret: ei magos dixiſſe, quod genus ſapientum & doctorum habebatur in Perſis, ex triplici appetitione ſolis, x x x annos Cyrum regnaturū eſſe, portendi. quod ita contigit. nam ad ſeptuageſimū peruenit, cùm x l natus annos regnare cœpiſſet. Eſt profectò quiddam etiam in barbaris gentibus præſentiens atque diuinans: ſiquidem ad mortē proficiſcens Calanus indus cùm aſcenderet in rogum ardētem, O' præclarum diſceſſum, " inquit, è vita, cùm, vt Herculi contigit, mortali corpore cremato in lucem animus exceſſerit! cúmque Alexander eū rogaret, ſi quid vellet, vt diceret: optimè, inquit: propediem te videbo. quod ita contigit. nam Babylone paucis poſt diebus Alexander eſt mortuus. Diſcedo parumper à ſomniis: ad quæ mox reuertar. Qua nocte templum Epheſiæ Dianæ deflagrauit, eadem conſtat ex Olympiade natum eſſe Alexandrum, atque vbi lucere cœpiſſet, clamitaſſe magos, peſtem ac perniciem Aſiæ proxima nocte natam. Hæc de Indis & magis. Redeamus ad ſomnia. Annibalem Cælius ſcribit, cùm columnam auream, quæ eſſet in fano Iunonis Laciniæ, auferre vellet, dubitaréque vtrum ea ſolida eſſet, an extrinſecus inaurata, perterebrauiſſe: cúmque ſolidam inueniſſet, ſtatuiſſétque tollere, ſecundum quietem viſam eſſe ei Iunonem prædicere ne id faceret, minitaríque, ſi id feciſſet, ſe curaturam, vt eum quoque oculum, quo be- " ne videret, amitteret: idque ab homine acuto non eſſe neglectum: itaque ex eo auro,

quod exterebratum eſſet, buculam curaſſe faciēdam, & eam in ſumma columnā col-
locauiſſe. Hoc idem in Sileni, quem Cælius ſequitur, Græca hiſtoria eſt. Is autem dili-
gentiſſimè res Annibalis perſecutus eſt. Annibalem, cùm cepiſſet Saguntum, viſum
eſſe in ſomnis à Ioue in deorum concilium vocari: quò cùm veniſſet, Iouem imperaſ-
ſe, vt Italiæ bellum inferret, ducémque ei vnum ex concilio datum: quo illum vten-
tem, cum exercitu progredi cœpiſſe: tum ei ducē illum præcepiſſe, ne reſpiceret: illū
autem id diutius facere non potuiſſe, elatumque cupiditate reſpexiſſe. tum viſam be-
luam vaſtam & immanem, circumplicatam ſerpentibus, quacunque incederet, om-
nia arbuſta, virgulta, tecta peruertere: & eum admiratum quæſiſſe de deo, quidnam il-
47 lud eſſet tale monſtrum, & deum reſpondiſſe, vaſtitatem eſſe Italiæ: præcepiſſéque, vt
pergeret protinus: quid retro, atque à tergo fieret, ne laboraret. Apud Agathoclē ſcri-
ptum in hiſtoria eſt, Hamilcarem Carthaginēſem, cùm oppugnaret Syracuſas, viſum
eſſe audire vocem, ſe poſtridie cœnaturum Syracuſis: cùm autem is dies illuxiſſet, ma
gnam ſeditionē in caſtris eius inter Pœnos & Siculos milites eſſe factam: quod cùm
ſenſiſſent Syracuſani, improuiſo eos in caſtra irrupiſſe, Hamilcarémque ab iis viuum
eſſe ſublatum. Ita res ſomnium comprobauit. Plena exēplorum eſt hiſtoria, tum re-
ferta vita communis. At verò P. Decius ille Q. filius, qui primus è Deciis Conſul fuit,
cùm eſſet Tribunus milit. M. Valerio, & A. Cornelio Cōſulibus, à Samnitibúſque pre-
meretur noſter exercitus: cùm pericula præliorum iniret audacius, moneretúrque, vt
48 cautior eſſet, dixit, quod extat in annalibus, ſibi in ſomniis viſum eſſe, cùm in mediis
hoſtibus verſaretur, occidere cum maxima gloria. & tum quidem incolumis exerci-
tum obſidione liberauit. poſt triennium autem, cùm Conſul eſſet, deuouit ſe, & in a-
ciem Latinorum irrupit armatus. quo eius facto ſuperati ſunt, & deleti Latini. cuius
mors ita glorioſa fuit, vt eandem concupiſceret filius. Sed veniamus nunc, ſi placet,
ad ſomnia philoſophorum. Eſt apud Platonē Socrates, cùm eſſet in cuſtodia publi-
ca, dicens Critoni ſuo familiari, ſibi poſt tertium diem eſſe moriendum: vidiſſe ſe in
ſomnis pulchritudine eximia fœminam, quæ ſe nomine appellans diceret Homeri-
cum quendam eiuſmodi verſum:

Tertia te Phthiæ tempeſtas læta locabit.

49 Quod vt eſt dictum, ſic ſcribitur contigiſſe. Xenophon Socraticus (qui vir, & quan-
tus, in ea militia, qua cum Cyro minore perfunctus eſt?) ſua ſcribit ſomnia, quorum
exitus mirabiles extiterunt. mentiri Xenophontem, an delirare dicemus? Quid ſin-
gulari vir ingenio Ariſtoteles, & penè diuino ipſe ne errat, an alios vult errare, cùm
ſcribit Eudemum Cyprium familiarem ſuum iter in Macedoniam facientem Pheras
veniſſe: quæ erat vrbs in Theſſalia tum admodum nobilis, ab Alexādro autem tyran-
no crudeli dominatu premebatur: in eo igitur oppido ita grauiter ægrum Eudemum
fuiſſe, vt omnes medici diffiderent: ei viſum eſſe in quiete egregia facie iuuenem dice-
re, fore vt breui conualeſceret, paucíſque diebus interiturum Alexādrum tyrannum,
ipſum autem Eudemum quinquēnio poſt domum eſſe rediturum. atque ita quidem
prima ſtatim ſcribit Ariſtoteles conſecuta, & conualuiſſe Eudemum, & ab vxoris fra-
50 tribus interfectum tyrannū. quinto autē anno exeunte, cùm eſſet ſpes ex illo ſomnio
in Cyprum illum ex Sicilia eſſe rediturum, præliantem eum ad Syracuſas occidiſſe:
ex quo ita illud ſomnium eſſe interpretatum, vt, cùm animus Eudemi ex corpore ex-
ceſſerit, tum domum reuertiſſe videatur. Adiungam philoſophis doctiſſimum homi-
nem, poëtam quidem diuinum, Sophoclem: qui, cùm ex æde Herculis patera aurea
grauis ſurrepta eſſet, in ſomnis vidit ipſum deum dicētem qui id feciſſet. quod ſemel
ille, iterúmque neglexit. vbi idem ſæpius, aſcēdit in Ariopagum, detulit rem. Ariopa-
gitæ comprehendi iubent eum, qui à Sophocle erat nominatus. is, quæſtione adhibi-
ta, confeſſus eſt, pateráque retulit. quo facto, fanum illud Indicis Herculis nomina-
tum eſt. Sed quid ego Græcorū? neſcio quo modo magis me noſtra delectant. omnes

hoc hiſtorici, Fabii, Gellii, ſed proximè Cælius, cùm bello Latino ludi votiui maximi
primùm fierent, ciuitas ad arma repentè eſt excitata. itaque ludis intermiſſis inſtaura- 55
tiui conſtituti ſunt. qui antequam fierét, cúmque iam populus conſediſſet, ſeruus per
circum, cùm virgis cæderetur, furcam ferens ductus eſt. exin cuidam ruſtico Roma-
no dormienti viſus eſt venire, qui diceret, præſultorem ſibi non placuiſſe ludis, ídque
ab eodem iuſſum eſſe eum Senatui nunciare: illum non auſum: iterum eſſe idem iuſ-
ſum & monitum, ne vim ſuam experiri vellet: ne tum quidé eſſe auſum: exiñ filium
eius eſſe mortuum: eandem in ſomniis admonitioné fuiſſe tertiam: tum illum etiam
debilem factum, rem ad amicos detuliſſe, quorum de ſentẽtia lecticula in curiam eſſe
delatum: cúmque Senatui ſomnium enarrauiſſet, pedibus ſuis ſaluum reuertiſſe. ita-
que ſomnio cõprobato à Senatu, ludos illos iterum inſtauratos memoriæ proditum
eſt. C. verò Gracchus multis dixit, vt ſcriptum apud eundẽ Cælium eſt, ſibi in ſomnis
quæſturam petenti Ti. fratrem viſum eſſe dicere, quàm vellet cunctaretur, tamen eo- 56
dem ſibi leto, quo ipſe interiſſet, eſſe pereundum. hoc antequam Tribunus pl. Grac-
chus factus eſſet, & ſe audiſſe ſcribit Cælius, & dixiſſe multis. Quo ſomnio quid inue-
niri poteſt certius? Quid? illa duo ſomnia, quæ creberrimè commemorãtur à Stoicis,
quis tãdem poteſt contemnere? vnum de Simonide: qui cùm ignotum quendã pro-
iectum mortuum vidiſſet, eúmque humauiſſet, haberétque in animo nauem conſcẽ-
dere, moneri viſus eſt, ne id faceret, ab eo, quem ſepultura affecerat: ſi nauigaſſet, eum
naufragio eſſe periturum. itaque Simonidẽ rediſſe: periſſe cæteros, qui tum nauigaſ-
ſent. Alterum ita traditum clarum admodum ſomnium: Cùm duo quidam Arcades
familiares iter vnà facerent, & Megaram veniſſent, alterum ad cauponem diuertiſſe,
ad hoſpitem alterum. qui vt cœnati quieſcerẽt, concubia nocte viſum eſſe in ſomniis
ei, qui erat in hoſpitio, illum alterum orare vt ſubueniret, quòd ſibi à caupone interi- 57
tus pararetur: eum primo perterritum ſomnio ſurrexiſſe: deinde cùm ſe collegiſſet,
ídque viſum pro nihilo habendum eſſe duxiſſet, recubuiſſe: tum ei dormiẽti eundem
illum viſum eſſe rogare, vt quoniam ſibi viuo non ſubueniſſet, mortem ſuam ne in-
ultam eſſe pateretur: ſe interfectum in plauſtrum à caupone eſſe coniectum, & ſupra
ſtercus iniectum: petere, vt mane ad portam adeſſet, priuſquam plauſtrum ex oppido
exiret. hoc vero ſomnio eum commotum mane bubulco præſto ad portã fuiſſe, quæ-
ſiſſe ex eo, quid eſſet in plauſtro: illum perterritum fugiſſe, mortuum erutum eſſe, cau
ponẽ re pateſacta pœnas dediſſe. quid hoc ſomnio dici diuinius poteſt? Sed quid aut
plura, aut vetera quærimus? ſæpe tibi meũ narraui: ſæpe ex te ſomnium audiui tuum.
me, cùm Aſiæ prouinciæ præeſſem, vidiſſe in quiete, cùm tu equo aduectus ad quan- 58
dam magni fluminis ripam, prouectus ſubitò, atque delapſus in flumen, nuſquam ap-
paruiſſes, me contremuiſſe timore perterritũ: tum te repentè lætum extitiſſe, eodém-
que equo aduerſam aſcendiſſe ripam, nóſque inter nos eſſe complexos. facilis conie-
ctura huius ſomnii: mihíque à peritis in Aſia prædictum eſt, fore eos euentus rerum,
qui acciderunt. Venio nunc ad tuum. audiui equidem ex te ipſo, ſed mihi ſæpius Sa-
luſtius noſter narrauit: cùm in illa fuga nobis glorioſa, patriæ calamitoſa, in villa qua-
dam campi Atinatis maneres, magnámque partem noctis vigilaſſes, ad lucem deni-
que arctè & grauiter dormitare cœpiſſe: itaque, quanquam iter inſtaret, te tamen ſilẽ-
tium fieri iuſſiſſe, neque eſſe paſſum te excitari: cùm autem experrectus eſſes hora ſe-
cundà ferè, te ſibi ſomnium narrauiſſe: viſum tibi eſſe, cùm in locis ſolis mœſtus erra-
res, C. Marium cum faſcibus laureatis quærere ex te, quid triſtis eſſes: cúmque tu te tua 59
patria vi pulſum eſſe dixiſſes, prehendiſſe eum dextram tuam, & bono animo te iuſ-
ſiſſe eſſe, lictoríque proximo tradidiſſe, vt te in monumentum ſuum deduceret: & di-
xiſſe, in eo tibi ſalutem fore: tum & ſe exclamaſſe Saluſtius narrat, reditum tibi cele-
rem, & glorioſum paratum, & te ipſum viſum ſomnio delectari. nam illud mihi ipſi
celeriter nunciatum eſt, vt audiuiſſes in monumẽto Marii de tuo reditu magnificen-

tiſſimum illud s.c. eſſe factum, referente optimo & clariſſimo viro Conſule, idque fre
quentiſſimo theatro, incredibili clamore & plauſu comprobatum: dixiſſe te, nihil illo
Atinati ſomnio fieri poſſe diuinius. At multa falſa: immò obſcura fortaſſe nobis. ſed
ſint falſa quædam: contra vera quid dicimus? quæ quidem multò plura euenirent, ſi
ad quietem integri iremus: nunc onuſti cibo & vino, perturbata & confuſa cernimus.
56 Vide, quid Socrates in Platonis Politia loquatur. dicit enim, cùm dormientibus ea pars
animi, quæ mentis & rationis particeps ſit, ſopita langueat: illa autē, in qua feritas quæ-
dam ſit, atque agreſtis immanitas, cùm ſit immoderato obſtupefacta potu atque pa-
ſtu, exultare eam in ſomno, immoderatéque iactari. itaque huic omnia viſa obiiciun-
tur à mente ac ratione vacua: vt aut cum matre corpus miſcere videamur, aut cum
quouis alio vel homine, vel deo, ſæpe belua, atque etiam trucidare aliquem, & impiè
cruentari, multáque facere impurè, atque tetrè, cum temeritate atque impudentia.
at qui ſalubri & moderato cultu, atque victu quieti ſe tradiderit, ea parte animi, quæ
mentis & conſilii eſt, agitata, & erecta, ſaturatáque bonarum cogitationum epulis:
eáque parte animi, quæ voluptate alitur, nec inopia enecta, nec ſatietate affluenti,
57 quorum vtrunque præſtringere aciem mentis ſolet, ſiue deeſt naturæ quippiam, ſi-
ue abundat atque effluit: illa etiam tertia parte animi, in qua irarum exiſtit ardor, ſe-
data atque reſtincta: tum eueniet, duabus animi temerariis partibus compreſſis, vt il-
la tertia pars rationis & mentis eluceat, & ſe vegetam ad ſomniandum, acrémque
præbeat: tum ei viſa quietis occurrent tranquilla atque veracia. Hæc verba ipſa Pla-
tonis expreſſi. Epicurum igitur audiemus potius? nam Carneades concertationis ſtu-
dio, modò ait hoc, modò illud. At ille quid ſentit? ſentit autem nihil vnquam elegans,
nihil decorum. Hunc ergo antepones Platoni & Socrati? qui vt rationem non redde-
rent, auctoritate tamen hos minutos philoſophos vincerent. Iubet igitur Plato ſic ad
ſomnum proficiſci corporibus affectis, vt nihil ſit, quod errorem animis, perturbatio-
némque afferat. Ex quo etiam Pythagoricis interdictum putatur, ne faba veſcerentur,
58 quòd habet inflationem magnam is cibus, tranquillitati mentis quærenti vera con-
trariam. Cùm ergo eſt ſomno ſeuocatus animus à ſocietate, & contagione corporis,
tum meminit præteritorum, præſentia cernit, futura prouidet. iacet enim corpus dor
mientis, vt mortui: viget autem, & viuit animus. quod multò magis faciet poſt mor-
tem, cùm omnino ex corpore exceſſerit. itaque appropinquante morte multò eſt di-
uinior. nam & id ipſum vident, qui ſunt morbo graui & mortifero affecti, inſtare mor
tem. Itaque his occurrunt plerúque imagines mortuorum: túmque vel maximè lau-
di ſtudēt: eóſque, qui ſecus quàm decuit vixerunt, peccatorum ſuorum tum maximè
pœnitet. Diuinare autem morientes etiam illo exemplo confirmat Poſidonius, quo
affert Rhodium quendam morientem ſex æquales nominaſſe, & dixiſſe, qui primus
eorum, qui ſecundus, qui deinceps moriturus eſſet. Sed tribus modis cenſet deorum
59 appulſu homines ſomniare: vno, quòd præuideat animus ipſe per ſeſe, quippe qui
deorum cognatione teneatur: altero, quòd plenus aër ſit immortalium animorum, in
quibus tanquam inſignitæ notæ veritatis appareant: tertiò, quòd ipſi dii cum dormi-
entibus colloquantur: idque, vt modò dixi, facilius euenit appropinquante morte, vt
animi futura augurentur. Ex quo & illud eſt Calani, de quo antè dixi: & Homerici He
ctoris, qui moriens propinquam Achilli mortē denunciat. neque enim illud verbum
temerè conſuetudo approbauiſſet, ſi ea res nulla eſſet omnino:

Præſagibat animus fruſtra me ire, cùm exirem domo.

Sagire enim ſentire acutè eſt: ex quo ſagæ anus, quia multa ſcire volunt, & ſagaces di-
cti canes. Is igitur, qui antè ſagit, quàm oblata res eſt, dicitur præſagire, id eſt futura an-
60 tè ſentire. Ineſt igitur in animis præſagitio extrinſecus iniecta atque incluſa diuinitus.
ea ſi exarſit acrius, furor appellatur, cùm à corpore animus abſtractus diuino inſtin-
ctu concitatur.

Sed quid oculis rapere viſa eſt derepentè ardentibus?
Vbi illa paulò antè ſapiens virginali modeſtia?
Mater optuma,tum multò mulier melior,
Miſſa ſum ſuperſtitioſis ariolationibus:
Neque me Apollo fatis fandis dementem inuitam ciet.
Virgines verò æquales patris mei meum factum pudet
Optimi viri: mea mater tui me miſeret, mei piget.
Optumam progeniem Priamo reppeřiſti extra me: hoc dolet,
Me obeſſe,illos prodeſſe: me obſtare, illos obſequi.

O' poëma tenerum,& moratum,atque molle. Sed hoc minus ad rem.illud,quod volumus, expreſſum eſt, vt vaticinari furor vera ſoleat.

Adeſt, adeſt fax obuoluta ſanguine atque incendio:
Multos annos latuit. ciues ferte opem, & reſtinguite.

Deus incluſus corpore humano iam, non Caſſandra loquitur.

Iámque mari magno claſſis cita
Texitur:exitium examen rapit:
Aduenit, & fera veliuolantibus
Nauibu' compleuit manu' littora.

Tragœdias loqui videor, & fabulas. At ex te ipſo non commētitiam rem, ſed factam, eiuſdem generis audiui:C.Coponium ad te veniſſe Dyrrhachio,cùm prætorio imperio claſſi Rhodiæ præeſſet,cum primis hominem prudentem atque doctum:eúmque dixiſſe, remigem quendam ex quinqueremi Rhodiorum vaticinatum, madefactum iri minùs x x x diebus Græciam ſanguine : rapinas Dyrrhachii, & conſcenſionem in naues cum fuga, fugiētibus miſerabilem reſpectum incendiorum fore: ſed Rhodiorum claſſi propinquum reditum, ac domum itionem dari : tum neque te ipſum non eſſe commotum:Marcúmque Varronem,& M.Catonē,qui tum ibi erant,doctos homines,vehementer eſſe perterritos:paucis ſanè pòſt diebus ex Pharſalica fuga veniſſe Labienum:qui cùm interitum exercitus nunciauiſſet,reliqua vaticinationis breui eſſe confecta.nam & ex horreis direptum, effuſúmque frumentum vias omnes, angiportúſque conſtrauerat:& vos naues ſubitò perterriti metu conſcendiſtis:& noctu ad oppidum reſpicientes, flagrantes onerarias, quas incenderant milites, quia ſequi noluerāt,videbatis:poſtremò à Rhodia claſſe deſerti,verum vatem fuiſſe ſenſiſtis. Expoſui quàm breuiſſimè potui ſomnii & furoris oracula, quæ carere arte dixeram. quorum amborum generum vna ratio eſt, qua Cratippus noſter vti ſolet, animos hominum quadam ex parte extrinſecus eſſe tractos & hauſtos. Ex quo intelligitur, eſſe extra diuinum animum,humanus vnde dicatur:humani autem animi eam partem, quæ ſenſum,quæ motum,quæ appetitum habeat,nō eſſe ab actione corporis ſeiugatam : quæ autem pars animi rationis atque intelligentiæ ſit particeps, eam tum maximè vigere, cùm plurimùm abſit à corpore.itaque ex ipſis exemplis, verarum vaticinationum & ſomniorum Cratippus ſolet rationem concludere hoc modo: Si ſine oculis non poteſt extare officium , & munus oculorum, poſſunt autem aliquando oculi non fungi ſuo munere:qui vel ſemel ita eſt vſus oculis,vt vera cerneret, is habet ſenſum oculorū vera cernentium. Item igitur,ſi ſine diuinatione non poteſt & officium & munus diuinationis extare,poteſt autem quis,cùm diuinationem habeat,errare aliquando,nec vera cernere: ſatis eſt ad confirmandam diuinationem ſemel ita eſſe aliquid diuinatū, vt nihil fortuito cecidiſſe videatur. ſunt autem eius generis innumerabilia. eſſe igitur diuinationem confitendum eſt. Quæ verò aut coniectura explicantur, aut euentis animaduerſa & notata ſunt,ea genera diuinandi,vt ſuprà dixi,non naturalia, ſed artificioſa dicuntur.in quo aruſpices, augures, coniectoréſque numerantur: hæc improbantur à Peripateticis, à Stoicis defenduntur. quorum alia ſunt poſita in monumētis

& diſciplina: quod Etruſcorũ declarant & aruſpicini & fulgurales & rituales libri, no-
ſtri etiam augurales: alia autem ſubitò ex tẽpore coniectura explicantur, vt apud Ho-
merum Chalcas, qui ex paſſerum numero belli Troiani annos auguratus eſt: & vt in
Siſennæ ſcriptum hiſtoria videmus, quod te inſpectante factum eſt, vt, cùm Sylla in
agro Nolano immolaret ante prætoriũ, ab infima ara ſubitò anguis emergeret. cùm
quidam C. Poſthumius aruſpex oraret illum, vt in expeditionem exercitum educe-
ret: id cùm Sylla feciſſet, tum ante oppidum Nolam florentiſſima Samnitum caſtra
cepit. Facta coniectura etiã in Dionyſio eſt paulò antè quàm regnare cœpit: qui cùm
per agrum Leontinum iter faciens, equum ipſe dimiſiſſet in flumẽ: ſummerſus equus
voraginibus non extitit: quem cùm maxima contentione non potuiſſet extrahere,
66 diſceſſit, vt ait Philiſtus, ægrè ferens. cùm autem aliquantulum progreſſus eſſet, ſubi-
rò exaudiuit hinnitũ, reſpexítque, & equum alacrem lætus aſpexit, cuius in iuba exa-
men apum conſederat. quod oſtentũ habuit hanc vim, vt Dionyſius paucis pòſt die-
bus regnare cœperit. Quid? Lacedæmoniis paulò ante Leuctricam calamitatem quæ
ſignificatio facta eſt, cùm in Herculis fano arma ſonuerũt, Herculíſque ſimulachrum
multo ſudore manauit? At eodem tẽpore Thebis, vt ait Calliſthenes, in templo Her-
culis valuæ clauſæ repagulis, ſubitò ſe ipſæ aperuerunt, armáque, quæ fixa in parieti-
bus fuerãt, ea humi ſunt inuenta, cúmque eodem tempore apud Lebadiam Tropho-
nio res diuina fieret, gallos gallinaceos in eo loco ſic aſſiduè canere cœpiſſe, vt nihil
intermitterent: tum augures dixiſſe Bœotios, Thebanorum eſſe victoriam, propterea
67 quòd auis illa victa ſilere ſoleret, canere ſi viciſſet. Eadémque tempeſtate multis ſignis
Lacedæmoniis Leuctricæ pugnæ calamitas denũciabatur. nanque & Lyſandri, quí
Lacedæmoniorum clariſſimus fuerat, ſtatuæ, quæ Delphis ſtabat, in capite corona
ſubitò extitit ex aſperis herbis & agreſtibus: ſtelláque aureæ, quæ Delphis erant à La-
cedæmoniis pòſitæ poſt naualem illam victoriam Lyſandri, qua Athenienſes conci-
derunt, qua in pugna quia Caſtor & Pollux cum Lacedæmoniorum claſſe viſi eſſe di-
cebantur, eorum inſignia deorum ſtellæ aureæ, quas dixi, Delphis poſitæ, paulò ante
Leuctricam pugnam deciderunt, neque repertæ ſunt. Maximum verò illud porten-
tum iiſdem Spartiatis fuit, quòd, cùm oraculum ab Ioue Dodonæo petiuiſſent, de vi-
ctoria ſciſcitantes, legatíque illud, in quo inerant ſortes, collocauiſſent, ſimia, quã Rex
Moloſſorum in deliciis habebat, & ſortes ipſas, & cætera, quæ erant ad ſortem parata,
68 diſturbauit, & aliud aliò diſſipauit. tum ea, quæ præpoſita erat oraculò, ſacerdos dixiſ-
ſe dicitur, de ſalute Lacedæmoniis eſſe, non de victoria cogitandum. Quid bello Pu-
nicò ſecundo? nónne C. Flaminius Conſul iterum, neglexit ſigna rerum futura-
rum magna cum clàde Reipub? qui exercitu luſtratò, cùm Aretium verſus caſtra mo
uiſſet, & contra Annibalem legiones duceret, & ipſe & equus eius ante ſignum Io-
uis Statoris ſine cauſa rèpentè concidit, nec eam rem habuit religioni, obiecto ſigno,
vt peritis videbatur, ne committeret prælium. Idem cum tripudio auſpicaretur, pul-
larius diem prælii committendi differebat, tum Flaminius ex eo quæſiuit, ſi ne poſtea
quidem pulli paſcerentur, quid faciendum cenſeret. cùm ille quieſcendum reſpon-
diſſet, Flaminius, Præclara verò auſpicia, ſi eſurientibus pullis res geri poterit, ſaturis
69 nihil geretur. itaque ſigna conuelli, & ſe ſequi iuſſit. quo tempore, cùm ſignifer primi
haſtati ſignum non poſſet mouere loco, nec quicquam proficeret, plures cùm acce-
derent: Flaminius re nunciata ſuo more neglexit. itaque tribus horis conciſus exerci-
tus, atque ipſe interfectus eſt. Magnum illud etiam, quod addidit Cælius, eo ipſo tem-
pore, cùm hoc calamitoſum fieret prælium, tantos terræmotus in Liguribus, Gallia,
compluribúſque inſulis, totáque in Italia factos eſſe, vt multa oppida corruerint, mul-
tis locis labes facta ſit, terráque deſederint, fluminàque in contrarias partes fluxerint,
atque in amnes mare influxerit. Fiunt certè diuinationum coniecturæ à peritis. Midæ
illi Phrygio, cùm puer eſſet, dormienti formicæ in os tritici grana congeſſerunt. ditiſ-

ſimum fore, prædictum eſt:quod euenit. at Platoni,cùm in cunis paruulo dormienti apes in labellis conſediſſent, reſponſum eſt, ſingulari illum ſuauitate orationis fore. ita futura eloquentia prouiſa in infante eſt. Quid amores ac deliciæ tuæ Roſcius? num aut ipſe, aut pro eo Lanuuium totum mentiebatur? qui cùm eſſet in cunabulis, educeretúrque in Selonio,qui eſt campus agri Lanuuini : noctis lumine appoſito experrecta nutrix animaduertit puerum dormientem circumplicatum ſerpentis amplexu.quo aſpectu exterrita clamorem ſuſtulit.pater autem Roſcii ad aruſpices retulit. qui reſponderunt,nihil illo puero clarius, nihil nobilius fore. atque hanc ſpeciem Praxiteles cælauit argento , & noſter expreſſit Archias verſibus. Quid igitur expectamus?an,dum in foro nobiſcum dii immortales,dum in viis verſentur,dum domi?qui quidem ipſi ſe nobis non offerunt,vim autem ſuam longè,lateque diffundunt. quam cùm terræ cauernis includunt, tum hominum naturis implicant. nam terræ vis Pythiam Delphis incitabat,naturæ Sibyllam.Quid enim?non videmus,quàm ſint varia terrarum genera? ex quibus & mortifera quædam pars eſt, vt & Ampſancti in Hirpinis,& in Aſia Plutonia,quæ videmus : & ſunt partes agrorum aliæ peſtilentes, aliæ ſalubres,aliæ quæ acuta ingenia gignant, aliæ quæ retuſa. quæ omnia fiunt & ex cæli varietate, & ex diſparili aſpiratione terrarum. Fit etiam ſæpe ſpecie quadã , ſæpe vocum grauitate & cantibus, vt pellantur animi vehementius : ſæpè etiam cura & timore: qualis eſt illa,

Flexa anima tanquam lymphata,vt Bacchi ſacris
Commota,in tumulis Teucrum commemorans ſuum.

Atque etiam illa concitatio declarat vim in animis eſſe diuinam. negat enim ſine furore Democritus quenquam poëtam magnũ eſſe poſſe.quod idem dicit Plato.quem, ſi placet,appellet furorem,dum modò is furor ita laudetur,vt in Phædro Platonis laudatus eſt.Quid veſtra oratio in cauſis? quid ipſa actio?poteſt eſſe vehemens, & grauis, & copioſa,niſi eſt animus ipſe commotior?equidem etiam in te ſæpe vidi, &, vt ad leuiora veniamus, in AEſopo familiari tuo tantum ardorem vultuum atque motuum, vt eum vis quædam abſtraxiſſe à ſenſu mentis videretur. Obiiciuntur etiam ſæpe formæ, quæ reapſe nullæ ſunt, ſpeciem autem offerunt. quod contigiſſe Brenno dicitur, eiúſque Gallicis copiis, cùm fano Apollinis Delphici nefarium bellum intuliſſet. tum enim ferunt ex oraculo hæc fatam eſſe Pythiam,

Ego prouidebo rem iſtam, & albæ virgines.

Ex quo factum,vt & viderentur virgines ferre arma contra, & niue Gallorum obrueretur exercitus.Ariſtoteles quidem eos etiam,qui valetudinis vitio furerent,& melancholici dicerentur,cenſebat habere aliquid in animis præſagiens,atque diuinum. ego autem haud ſcio an nec cardiacis hoc tribuẽdum ſit,nec phreneticis: animi enim integri,non vitioſi corporis eſt diuinatio.Quam quidem eſſe re vera,hac Stoicorum ratione concluditur : Si ſunt dii, neque antè declarant hominibus quæ futura ſunt : aut non diligunt homines:aut,quid euenturum ſit,ignorant:aut exiſtimant nihil intereſſe hominum,ſcire quid futurum ſit:aut non cenſent eſſe ſuæ maieſtatis præſignificare hominibus quæ ſunt futura:aut ea ne ipſi quidẽ dii ſignificare poſſunt. At neque non diligunt nos:ſunt enim benefici, generíque hominum amici: neque ignorant ea,quæ ab ipſis conſtituta & deſignata ſunt:neque noſtra nihil intereſt ſcire ea,quæ euentura ſunt.erimus enim cautiores,ſi ſciemus:neque hoc alienũ ducunt maieſtate ſua: nihil eſt enim beneficentia præſtantius : neque non poſſunt futura prænoſcere: non igitur ſunt dii,nec ſignificant futura.Sunt autem dii: ſignificant ergo: & non, ſi ſignificant, nullas vias dant nobis ad ſignificationis ſcientiã:fruſtrà enim ſignificarent:nec ſi dant vias, non eſt diuinatio: eſt igitur diuinatio. hac ratione & Chryſippus & Diogenes & Antipater vtitur. Quid eſt igitur,cur dubitandum ſit,quin ſint ea,quæ diſputaui, veriſſima,ſi ratio mecum facit, ſi euenta, ſi populi, ſi nationes, ſi Græci,ſi barbari, ſi ma-

iores etiam noſtri, ſi denique hoc ſemper ita putatum eſt, ſi ſummi philoſophi, ſi poë-
tæ, ſi ſapientiſſimi viri, qui res publicas conſtituerunt, qui vrbes condiderunt? an, dum
beſtiæ loquantur, expectamus, hominum conſentiente auctoritate contenti non ſu-
mus? Nec verò quicquam aliud affertur, cur ea, quæ dico, diuinãdi genera nulla ſint:
niſi quòd difficile dictu videtur, quæ cuiuſque diuinationis ratio, quæ cauſa ſit. Quid
enim habet aruſpex, cur pulmo inciſus etiam in bonis extis dirimat tempus, & pro-
75 ferat diem? quid augur, cur à dextra coruus, à ſiniſtra cornix faciat ratum? quid aſtro-
logus, cur ſtella Iouis, aut Veneris coniuncta cum Luna ad ortus puerorum ſalura-
ris ſit, Saturni, Martíſue contraria? cur autem deus dormientes nos moneat, vigilan-
tes negligat? quid deinde cauſæ ſit, cur Caſſandra furens futura proſpiciat, Priamos
ſapiens hoc idem facere non queat? cur fiat quidque, quæris? rectè omnino, ſed non
nunc id agitur: fiat, nécne fiat, id quæritur. vt ſi magnetem lapidem eſſe dicam, qui
ferrum ad ſe alliciat & trahat, at rationem, cur id fiat, afferre nequeam, fieri omni-
no neges. quod idem facis in diuinatione. quam & cernimus ipſi, & audiuimus & le-
gimus, & à patribus accepimus: neque ante philoſophiam patefactam, quæ nuper in-
uenta eſt, hac de re communis vita dubitauit: & poſtea quàm philoſophia proceſſit,
76 nemo aliter philoſophus ſenſit, in quo modo eſſet auctoritas. Dixi de Pythagora, de
Democrito, de Socrate: excepi de antiquis præter Xenophanem neminem: adiunxi
veterem Academiam, Peripateticos, Stoicos. vnus diſſentit Epicurus. Quid verò hoc
turpius, quàm quòd idem nullam cẽſet gratuitam eſſe virtutem? quis autem eſt, quem
non moueat clariſſimis monumentis teſtata, conſignatáque antiquitas? Calchantem
augurem ſcribit Homerus longè optimum, eúmque ducem claſſis fuiſſe: at illum au-
ſpiciorum credo ſcientia, non locorum. Amphilocus & Mopſus Argiuorum Reges
fuerunt, ſed iidem augures, iíque vrbes in ora maritima Ciliciæ Græcas condiderunt.
atque etiam ante hos Amphiaraus & Tireſias non humiles & obſcuri, neque eorum
ſimiles, vt apud Ennium eſt,

Qui ſui quæſtus cauſa fictas ſuſcitant ſententias?

77 ſed clari & præſtantes viri, qui auibus & ſignis admoniti futura dicebãt. quorum de al-
tero etiam apud inferos Homerus ait, ſolum ſapere, cæteros vmbrarum vagari modo.
Amphiaraum autem ſic honorauit fama Græciæ, deus vt haberetur, atque vt ab eius
ſolo, in quo eſt humatus, oracula peterentur. Quid Aſiæ Rex Priamus, nónne & He-
lenum filium, & Caſſandram filiam diuinantes habebat, alterum auguriis, alteram
mentis incitatione diuina? quo in genere Martios quoſdam fratres, nobili loco na-
tos, apud maiores noſtros fuiſſe ſcriptum videmus. Quid Polybum Corinthiũ, nón-
ne Homerus & aliis multa, & filio ad Troiam proficiſcenti mortem prædixiſſe com-
memorat? Omnino apud veteres qui rerum potiebantur, iidem auguria tenebant: vt
enim ſapere, ſic diuinare regale ducebant, vt teſtis eſt noſtra ciuitas, in qua & Reges,
78 augures, & poſtea priuati eodem ſacerdotio præditi Rempub. religionum auctorita-
te rexerunt. eáque diuinationum ratio ne in barbaris quidem gentibus neglecta eſt.
ſiquidem & in Gallia Druydes ſunt, è quibus ipſe Diuitiacum Heduum hoſpitem tuũ,
laudatorémque cognoui: qui & naturæ rationẽ, quam phyſiologiam Græci appellãt,
notam eſſe ſibi profitebatur, & partim auguriis, partim coniectura, quæ eſſent futura,
dicebat. & in Perſis augurantur & diuinant magi, qui congregantur in fano cõmen-
tandi cauſã, atque inter ſe colloquendi: quod etiam idem vos quondam facere Nonis
ſolebatis. nec quiſquam Rex Perſarum poteſt eſſe, qui non ante magorum diſciplinã,
ſcientiámque perceperit. Licet autem videre & genera quædã, & nationes huic ſcien-
tiæ deditas. Telmeſſus in Caria eſt: qua in vrbe excellit aruſpicum diſciplina. itémque
79 Elis in Peloponeſo familias duas certas habet, Iamidarum vnam, alteram Clutida-
rũ, aruſpicinæ nobilitate præſtantes. in Syria Chaldæi cognitione aſtrorum, ſolertiá-
que ingeniorum antecellunt. Etruria autem de cælo tacta ſcientiſſimè animaduertit:

eadémque interpretatur, quid quibuſque oſtendatur monſtris atque portentis. Quocirca bene apud maiores noſtros Senatus tum, cùm florebat imperium, decreuit, vt de principum filiis ſex ſingulis Etruriæ populis in diſciplinam traderentur, ne ars tanta propter tenuitatem hominum à religionis auctoritate abduceretur ad mercedē atque quæſtum. Phryges autem & Piſidæ, & Cilices, & Arabum natio auium ſignificationibus plurimùm obtemperant. quod idem factitatum in Vmbria accepimus. At mihi quidem videntur ex locis quoque ipſis, qui à quibuſque incolebantur, diuinationum opportunitates eſſe ductæ. Vt enim ÆGyptii aut Babylonii in camporum patentium æquoribus habitantes, cùm ex terra nihil emineret, quod contēplationi cæli officere poſſet, omnem curam in ſiderum cognitione poſuerunt: Etruſci autem, quòd religione imbuti ſtudioſius & crebrius hoſtias immolabant, extorū cognitioni ſe maximè dediderunt: quódque propter aëris craſſitudinē de cælo apud eos multa fiebant, & quòd ob eandem cauſam multa inuſitata partim ex cælo, alia ex terra oriebantur, quædam etiam ex hominum, pecudúmue conceptu & ſatu, portentorum exercitatiſſimi interpretes extiterunt. Quorum quidem vim, vt tu ſoles dicere, verba ipſa prudenter à maioribus poſita declarant. quia enim oſtēdunt, portendunt, monſtrāt, prædicunt, oſtenta, portenta, monſtra, prodigia dicuntur. Arabes autem & Phryges & Cilices, quòd paſtu pecudum maximè vtuntur, campos & montes hyeme & æſtate peragrantes, propterea facilius cantus auium & volatus notauerunt. eadémque & Piſidiæ cauſa fuit, & huic noſtræ Vmbriæ. tum Caria tota, præcipuéque Telmeſſes, quos antè dixi, quòd agros vberrimos maximeque fertiles incolunt, in quibus multa propter fœcunditatem fingi, gignique poſſunt, in oſtentis animaduertendis diligentes fuerūt. Quis verò non videt, in optima quaque Repub. plurimùm auſpicia & reliqua diuinandi genera valuiſſe? quis Rex vnquam fuit, quis populus, qui non vteretur prædictione diuina? neque ſolùm in pace, ſed in bello multò etiam magis: in quo maius erat certamen & diſcrimen ſalutis. Omitto noſtros, qui nihil in bello ſine extis agunt, nihil ſine auſpiciis domi habent. auſpicia externa videamus. nam & Athenienſes omnibus ſemper publicis conſiliis diuinos quoſdam ſacerdotes, quos Mantes vocant, adhibuerunt: & Lacedæmonii Regibus ſuis augurē aſſeſſorem dederunt: itémque Senibus (ſic enim conſilium publicum appellant) augurē intereſſe voluerūt: iidémque de rebus maioribus ſemper aut Delphis oraculum, aut ab Hammone, aut à Dodona petebant. Lycurgus quidem, qui Lacedæmoniorum Remp. temperauit, leges ſuas auctoritate Apollinis Delphici cōfirmauit. quas cùm vellet Lyſander cōmutare, eadem eſt prohibitus religione. Atque etiam qui præerant Lacedæmoniis, non contenti vigilantibus curis, in Paſithεæ fano, quod eſt in agro propter vrbē, ſomniandi cauſa excubabant, quia vera quietis oracula ducebant. Ad noſtra iam redeo. quoties Senatus decē viros ad libros ire iuſſit? nam & cùm duo viſi ſoles eſſent, & cùm tres lunæ, & cùm faces, & cùm ſol nocte viſus eſſet, & cùm ex cælo fremitus auditus, & cùm cælum diſceſſiſſe viſum eſt, atque in eo animaduerſi globi. Delata etiam ad Senatum labes agri Priuernatis, cùm ad infinitam altitudinem terra deſediſſet, Apuliáque maximis terræ motibus conquaſſata eſſet, quibus portentis magna populò Ro. bella, pernicioſǽque ſeditiones denunciabantur. inque his omnibus, reſponſa aruſpicum cum Sibyllæ verſibus congruebāt. Quid, cùm Cumis Apollo ſudauit, Capuæ Victoria? quid ortus androgyni? nónne fatale quoddam monſtrum fuit? quid, quòd fluuius atratus ſanguine fluxit? quid, cùm ſæpe lapidum, ſanguinis nonnunquam, terræ interdum, quondam etiā lactis imber defluxit? quid, cùm in Capitolio ictus centaurus ex cælo eſt? in Auentino portæ & homines? Tuſculi ædes Caſtoris & Pollucis, Romǽque Pietatis? nónne & aruſpices ea reſponderunt, quæ euenerunt: & in Sibyllæ libris eædem repertæ prædictiones ſunt? quoties Senatus decemuiros ad libros ire iuſſit? quātis in rebus, quámque ſæpe reſponſis aruſpicum paruit? Cæciliæ Q. filiæ ſomnio modo, Marſico bello,

84 templum eſt à Senatu Iunoni Soſpitæ reſtitutum. quod quidem ſomnium Siſenna
cùm diſputaſſet mirificè ad verbum cum re conueniſſe, tum inſolẽter, credo ab Epi-
cureo aliquo inductus, diſputat ſomniis credi non oportere. Idẽ contra oſtenta nihil
diſputat, exponítque initio belli Marſici & deorum ſimulachra ſudauiſſe, & ſangui-
nẽ fluxiſſe & diſceſſiſſe cælum, & ex occulto auditas eſſe voces, quæ pericula belli nun-
ciarent, & Lanuuii clypeos, quod aruſpicibus triſtiſſimum viſum eſſet, à muribus eſ-
ſe deroſos. Quid, quod in annalibus habemus, Veienti bello, cùm lacus Albanus præ-
ter modum creuiſſet, Veientem quendam ad nos hominem nobilẽ profugiſſe, eùm-
que dixiſſe, ex fatis, quæ Veientes ſcripta haberent, Veios capi non poſſe, dum lacus is
redũdaret, &, ſi lacus emiſſus lapſu & curſu ſuo ad mare profluxiſſet, perniciosũ po-
pulo Ro. ſin autem ita eſſet eductus, vt ad mare peruenire non poſſet, tum ſalutare no
85 ſtris fore. Ex quo illa admirabilis à maioribus Albanæ aquæ facta deductio eſt. Cùm
autem Veientes bello feſſi legatos ad Senatum miſiſſent, tum ex his quidam dixiſſe
dicitur, non omnia illum tranſfugam auſum eſſe Senatui dicere: in iiſdem enim fatis
ſcriptum Veientes habere, fore vt breui à Gallis Roma caperetur. Quod quidem ſex-
ennio poſt Veios captos factum eſſe videmus. Sæpe etiam & in præliis Fauni auditi,
& in rebus turbidis veridicæ voces ex occulto miſſæ eſſe dicuntur. cuius generis duo
ſunt ex multis exempla, ſed maxima. Nam non multò ante vrbem captam exaudita
vox eſt à luco Veſtæ, qui à Palatii radice in nouam viam deuexus eſt: vt muri & portæ
reficerentur: futurum eſſe, niſi prouiſum eſſet, vt Roma caperetur. Quod neglectum
cùm caueri potérat, poſt acceptam illam maximám cladem explicatum eſt. ara enim
86 Aio loquenti, quam ſeptam videmus, aduerſus eum locum conſecrata eſt. Atque e-
tiam ſcriptum à multis eſt, cùm terræmotus factus eſſet, vt ſue plena procuratio fie-
ret, vocem ab æde Iunonis ex arce extitiſſe: quocirca Iunonem illam appellatam Mo
netam. Hæc igitur & à diis ſignificata, & à noſtris maioribus iudicata contemnimus?
neque ſolùm deorum voces Pythagorei obſeruauerunt, ſed etiam hominum, quæ vo
cant omnia. quæ maiores noſtri quia valere cenſebant, iccirco omnibus rebus agen-
dis, quod bonum, fauſtum, felix, fortunatúmque eſſet, præfabantur: rebúſque diui-
nis, quæ publicè fierent vt fauerent linguis, imperabatur: ínque feriis imperandis, vt li-
tibus & iurgiis ſe abſtinerent. itémque in luſtranda colonia, ab eo, qui eam deduce-
ret, & cùm imperator exercitum, cenſor populum luſtraret, bonis nominibus, qui ho
ſtias ducerent, eligebantur. quod idem in delectu Conſules obſeruant, vt primus mi-
87 les fiat bono nomine. quæ quidem à te ſcis & Cõſule & Imperatore ſumma religione
eſſe ſeruata. Prærogatiuam etiam maiores omnes iuſtorum comitiorum eſſe volue-
runt. atque ego exempla ominum nota proferam. L. Paulus Conſul iterũ, cùm ei, bel-
lum vt cum Rege Perſe gereret, obtigiſſet: vt ea ipſa die domum ad veſperum rediit,
filiolam ſuam Tertiã, quæ tum erat admodum parua, oſculans animaduertit triſticu-
lam. Quid eſt, inquit, mea Tertia, quid triſtis es? Mi pater, inquit, Perſa periit. Tũ ille ar-
ctius puellã cõplexus, Accipio omen, inquit, mea filia. Erat autẽ mortua catella eo no
mine. L. Flaccum flaminẽ Martialẽ ego audiui cùm diceret, Cæciliã Metelli, cùm vel-
let ſororis ſuæ filiam in matrimonium collocare, exiſſe in quoddam ſacellum ominis
capiendi cauſa, quod fieri more veterum ſolebat: cùm virgo ſtaret, & Cæcilia in ſella
88 ſederet: neque diu vlla vox extitiſſet, puellam defatigatam periiſſe à matertera, vt ſibi
concederet pauliſper, vt in eius ſella requieſceret: illam autem dixiſſe, Vero mea puel-
la tibi cõcedo meas ſedes. Quod omen res conſecuta eſt: ipſa enim breui mortua eſt,
virgo autẽ nupſit cui Cæcilia nupta fuerat. Hæc poſſe contemni, vel etiam rideri, præ-
clarè intelligo: ſed ipſum eſt, deos non putare, quæ ab iis ſignificãtur, contẽnere. Quid
de auguribus loquar? tuæ partes ſunt: tuum inquam auſpiciorum patrocinium debet
eſſe: tibi P. Claudius augur Conſuli nunciauit, addubitato ſalutis augurio, bellum do-
meſticum triſte ac turbulentum fore: quod paucis poſt menſibus exortũ, paucioribus

eſt à te diebus oppreſſum. Cui quidem auguri vehementer aſſentior: ſolus enim multorum annorum memoria non decantandi augurii, ſed diuinãdi tenuit diſciplinam. quem irridebãt collegæ tui, eúmque tum Piſidam, tum Soranum augurem eſſe dicebant. Quibus nulla videbatur in auguriis aut auſpiciis præſenſio, aut ſcientia veritatis futuræ, ſapienter aiebant ad opinionem imperitorum eſſe fictas religiones. quod longè ſecus eſt. neque enim in paſtoribus illis, quibus Romulus præfuit, nec in ipſo Romulo hæc calliditas eſſe potuit, vt ad errorem multitudinis religionis ſimulachra fingerent: ſed difficultas, labórque diſcendi diſertam negligentiã reddidit: malunt enim diſſerere nihil eſſe in auſpiciis, quàm, quid ſit, ediſcere. Quid eſt illo auſpicio diuinius, quod apud te in Mario eſt, vt vtar potiſſimùm te auctore?

Hic Iouis altiſoni ſubitò pinnata ſatelles
Arboris è trunco ſerpentis ſaucia morſu,
Subigit ipſa feris transfigens vnguibus anguem
Semianimum, & varia grauiter ceruice micantem.
Quem ſe intorquentem lanians, roſtróque cruentans,
Iam ſatiata animos, iam duros vlta dolores,
Abiicit efflantem, & laceratum affligit in vnda,
Séque obitu à ſolis nitidos conuertit ad ortus.
Hanc vbi præpetibus pennis, lapſúque volantem
Conſpexit Marius diuini numinis augur,
Fauſtáque ſigna ſuæ laudis reditúſque notauit:
Partibus intonuit cæli pater ipſe ſiniſtris.
Sic aquilæ clarum firmauit Iuppiter omen.

Atque ille Romuli auguratus, paſtoralis, non vrbanus fuit: nec fictus ad opiniones imperitorũ, ſed à certis acceptus, & poſteris traditus. Itaque Romulus augur, vt apud Ennium eſt, cum fratre item augure,

Curantes magna cum cura, concupientes
Regni, dant operam ſimul auſpicio, augurióque.
Hinc Remus auſpicio ſe deuouet, atque ſecundam
Solus auem ſeruans. at Romulus pulcher in alto
Quærit Auentino, ſeruat genus altiuolantum.
Certabant, vrbem Romam Remámne vocarent.
Omnis cura viris, vter eſſet induperator.
Expectant, veluti, conſul cùm mittere ſignum
Vult, omnes auidi ſpectant ad carceris oras,
Quà mox emittat pictis ex faucibu' currus:
Sic expectabat populus, atque ore timebat
Rebus, vtri magni victoria ſit data regni.
Interea ſol albu' receſſit in infera noctis.
Exin candida ſe radiis dedit icta foras lux:
Et ſimul ex alto longè pulcherrima præpes
Læua volauit auis: ſimul aureus exoritur ſol.
Cedunt ter quatuor de cælo corpora ſancta
Auium, præpetibus ſeſe pulchríſque locis dant.
Conſpicit inde ſibi data Romulus eſſe priora,
Auſpicio regni ſtabilita ſcamma, ſolúmque.

Sed vnde huc digreſſa eſt, eodẽ redeat oratio. Si nihil queam diſputare, quamobrem quidque fiat, & tantummodo fieri ea, quæ cõmemoraui, doceam, parúmne Epicuro, Carneadíue reſpondeã? quid, ſi etiam ratio extat artificioſæ præſenſionis facilis, diuinæ autem paulò obſcurior? quæ enim extis, quæ fulguribus, quæ portentis, quæ aſtris

præſentiũtur, hæc notata ſunt obſeruatione diuturna. affert autem vetuſtas omnibus in rebus longinqua obſeruatione incredibilem ſcientiam: quæ poteſt eſſe etiam ſine motu atque impulſu deorum, cùm, quid ex quoque eueniat, & quid quanque rem ſignificet, crebra animaduerſione perſpectum eſt. Altera diuinatio eſt naturalis, vt antè
94 dixi, quæ phyſica diſputandi ſubtilitate referenda eſt ad naturam deorum: à qua, vt do ctiſſimis, ſapientiſſimiſque placuit, hauſtos animos & delibatos habemus: cúmque omnia completa ſint & referta æterno ſenſu & mẽte diuina, neceſſe eſt cognatione diuinorum animorum animos humanos commoueri. Sed vigilantes animi vitæ neceſſitatibus ſeruiunt, diſiungũntque ſe à ſocietate diuina, vinclis corporis impediti. Rarũ eſt quoddam genus eorum, qui ſe à corpore auocent, & ad diuinarum rerum cognitionem cura omni, ſtudióque rapiantur. Horum ſunt auguria non diuini impetus, ſed rationis humanæ. nam & natura futura præſentiũt, vt aquarum fluxiones, vt deflagrationem futuram aliquando cæli atque terrarum. alii autem in Repub. exercitati, vt de Athenienſi Solone accepimus, orientem tyrannidem multò antè proſpiciunt: quos prudentes poſſumus dicere, id eſt prouidentes: diuinos nullo modo poſſumus, non
95 plus, quàm Mileſium Thalem, qui, vt obiurgatores ſuos conuinceret, oſtenderétque etiam philoſophum, ſi ei cõmodum eſſet, pecuniam facere poſſe, omnem oleam, antequã florere cœpiſſet, in agro Mileſio coëmiſſe dicitur. animaduerterat fortaſſe quadam ſciẽtia, olearum vbertatem fore. & quidem idem primus defectionem ſolis, quæ Aſtyage regnante facta eſt, prædixiſſe fertur. Multa medici, multa gubernatores, agricolæ etiam multa præſentiunt: ſed nullam eorum diuinationem voco, ne illam quidem, qua ab Anaximandro phyſico moniti Lacedæmonii ſunt, vt vrbem & tecta linquerent, armatíque in agro excubarent, quòd terræmotus inſtaret, tum, cùm & vrbs tota corruit, & ex monte Taygeto extrema montis quaſi puppis auulſa eſt. Ne Pherecides quidẽ ille Pythagoræ magiſter potius diuinus habebitur, quàm phyſicus: qui
96 cùm vidiſſet hauſtam aquam de iugi puteo, terræmotus dixit inſtare. Nec verò vnquã animus hominis naturaliter diuinat, niſi cùm ita ſolutus eſt & vacuus, vt ei planè nihil ſit cum corpore, quod aut vatibus contingit, aut dormientibus. itaque ea duo genera à Dicæarcho probantur, &, vt dixi, à Cratippo noſtro: ſi propterea quòd ea proficiſcũtur à natura, ſint ſumma ſanè, modò ne ſola: ſin autem nihil eſſe in obſeruatione putant, multa tollunt quibus vitæ ratio continetur. Sed quoniam dant aliquid, ídque non paruum, vaticinationes cum ſomniis: nihil eſt, quod cum his magnopere pugnemus, præſertim cùm ſint, qui omnino nullam diuinationem probent. Ergo & ii, quorum animi ſpretis corporibus euolant atque excurrunt foras, ardore aliquo inflammati atque incitati cernunt illa profectò, quæ vaticinantes prænunciant: multíſque rebus inflammantur tales animi, qui corporibus non inhærẽt, vt ii, qui ſono quo-
97 dam vocum & Phrygiis cantibus incitãtur: multos nemora, ſyluæque, multos amnes aut maria commouent: quorum furibunda mens videt antè multò, quæ futura ſunt. quo de genere illa ſunt,

Eheu videte: iudicauit iudicium inclytum
Inter deas tris aliquis: quo iudicio Lacedæmonia
Mulier furiarum vna adueniet. -

Eodem enim modo multa à vaticinantibus ſæpe prædicta ſunt, neque ſolùm verbis, ſed etiam

Verſibus, quos olim Fauni, vatéſque canebant.

Similiter Marcius & Publicius vates ceciniſſe dicũtur. quo ex genere Apollinis operta prolata ſunt. Credo etiam anhelitus quoſdam fuiſſe terrarum, quibus inflatæ mentes oracula funderent. Atque hæc quidem vatum ratio eſt: nec diſſimilis ſanè ſomniorum: nam quæ vigilantibus accidunt vatibus, eadem nobis dormientibus. viget e-
98 nim animus in ſomniis, liberque ſenſibus ab omni impeditione curarum, iacente &

SS iii.

mortuo penè corpore: qui quia vixit ab omni æternitate, verſatúſque eſt cũ innumerabilibus animis, omnia, quæ in natura rerum ſunt, videt, ſi modò tẽperatis eſcis, modicíſque potationibus ita eſt affectus, vt ſopito corpore ipſe vigilet. Hæc ſomniãs eſt diuinatio. hic magna quædam exoritur, neque ea naturalis, ſed artificioſa ſomniorum Antiphontis interpretatio, eodémque modo & oraculorum & vaticinationum: ſunt enim explanatores, vt grammatici poëtarum. nam vt aurum & argentum, æs, ferrum fruſtrà natura diuina genuiſſet, niſi eadem docuiſſet quemadmodum ad eorum venas perueniretur: nec fruges terræ, baccáſue arborum cum vtilitate vlla generi humano dediſſet, niſi earum cultus & conditiones tradidiſſet: materia deinde quid iuuaret, niſi confectionis eius fabricam haberemus: ſic cum omni vtilitate, quam dii hominibus dederunt, ars aliqua coniuncta eſt, per quam illa vtilitas percipi poſſit. Item igitur ſomniis, vaticinationibus, oraculis, quòd erant multa obſcura, multa ambigua, explanationes adhibitæ ſunt interpretum. quo modo autem aut vates, aut ſomniãtes ea videant, quæ nuſquam etiam tunc ſint, magna quæſtio eſt. ſed explorata ſi ſint ea, quæ antè quæri debeant, ſint hæc, quæ quærimus, faciliora: continet enim totã hanc quæſtionem ea ratio, quæ eſt de natura deorum, quæ à te ſecundo libro eſt explicata dilucidé. quam ſi obtinemus, ſtabit illud quidem, quod locum hunc continet, de quo agimus, eſſe deos, & eorum prouidentia mundum adminiſtrari, eoſdémque conſulere rebus humanis, nec ſolùm vniuerſis, verùm etiam ſingulis. Hæc ſi tenemus, quæ mihi quidem non videntur poſſe conuelli: profectò hominibus à diis futura ſignificari neceſſe eſt. ſed diſtinguendum videtur, quonam modo. Non placet Stoicis, ſingulis iecorum fiſſis, aut auium cantibus intereſſe deum. neque enim decorum eſt, nec diis dignum, nec fieri vllo pacto poteſt: ſed ita à principio inchoatum eſſe mundum, vt certis rebus certa ſigna præcurrerent, alia in extis, alia in auibus, alia in fulguribus, alia in oſtentis, alia in ſtellis, alia in ſomniantium viſis, alia in furentium vocibus. Ea quibus bene percepta ſunt, ii non ſæpe falluntur, malè coniecta, maléque interpretata, falſa ſunt, non rerum vitio, ſed interpretum inſcitia. Hoc autem poſito atque conceſſo, eſſe quandã vim diuinam hominum vitam continentem, non difficile eſt, quæ fieri certè videmus, ea qua ratione fiant, ſuſpicari. nam & ad hoſtiã deligẽdam poteſt dux eſſe vis quædam ſentiẽs, quæ eſt toto confuſa mundo: & tum, ipſam cùm immolare velis, extotũ fieri mutatio poteſt, vt aut abſit aliquid, aut ſuperſit. paruis enim momentis multa natura aut affingit, aut mutat, aut detrahit: quod ne dubitare poſſimus, maximo eſt argumento quod paulò ante interitum Cæſaris contigit: qui cùm immolaret illo die, quo primùm in ſella aurea ſedit, & cum purpurea veſte proceſſit, in extis bouis opimi cor non fuit. Num igitur cenſes vllum animal, quod ſanguinem habeat, ſine corde eſſe poſſe? qua ille rei nouitate perculſus, cùm Spurinna diceret, timendũ eſſe, ne conſilium & vita deficeret: earum enim rerum vtrunque à corde proficiſci: poſtero die caput in iecore non fuit. quæ quidem illi portendebãtur à diis immortalibus, vt videret interitum, non vt caueret. Cùm igitur eæ partes in extis non reperiuntur, ſine quibus victima illa viuere nequiſſet: intelligendum eſt, in ipſo immolationis tẽpore eas partes, quæ abſint, interiiſſe. Eadémque efficit in auibus diuina mens: vt tum huc, tum illuc volent alites: tum in hac, tum in illa parte ſe occultent: tum à dextra, tum à ſiniſtra parte canant oſcines. nam ſi omne animal, vt vult, ita vtitur motu ſui corporis, prono, obliquo, ſupino, membráque quò vult flectit, contorquet, porrigit, contrahit, eáque antè efficit penè quàm cogitat; quanto id deo eſt facilius, cuius numini parent omnia? idémque mittit, & ſigna nobis eius generis, qualia permulta hiſtoria tradidit: quale ſcriptum illud videmus: ſi luna paulò ante ſolis ortum defeciſſet in ſigno Leonis, fore vt armis Darius, & Perſæ ab Alexandro & Macedonibus prælio vincerentur, Dariúſque moreretur: & ſi puella nata biceps eſſet, ſeditionem in populo fore, corruptelam & adulterium domi: & ſi mulier leonem peperiſſe viſa eſſet, fore vt ab

cæteris gentibus vinceretur ea Reſp.in qua id contigiſſet. Eiuſdem autẽ generis etiam
illud eſt, quod ſcribit Herodotus: Crœſi filium, cùm eſſet infans, locutum: quo oſten-
to regnum patris, & domum funditus concidiſſe. Caput arſiſſe Ser. Tullio dormien-
103 ti, quæ historia non prodidit? Vt igitur, qui ſe tradet ita quieti, præparato animo, tũ bo-
nis cogitationibus, tum rebus ad tranquillitatem accommodatis, certa & vera cernit
in ſomnis: ſic caſtus animus, puríſque vigilantis, & ad aſtrorum, & ad auium, reliquo-
rúmque ſignorum, & ad extorum veritatẽ eſt paratior. Hoc nimirum eſt illud, quod
de Socrate accepimus, quódque ab ipſo in libris Socraticorum ſæpe dicitur, eſſe diui-
num quiddam, quod Dæmonium appellat, cui ſemper ipſe paruerit, nũquam impel-
lenti, ſæpe reuocãti. & Socrates quidem (quo quem auctorem meliorem quærimus?)
Xenophonti conſulenti, ſequeretúrne Cyrum, poſtea quàm expoſuit quæ ſibi vide-
bantur, Et noſtrum quidem, inquit, humanum eſt conſilium, ſed de rebus & obſcuris,
& incertis ad Apollinem cenſeo referendum, ad quem etiam Athenienſes publicè de
maioribus rebus ſemper retulerunt. Scriptum eſt item, cùm Critonis ſui familiaris o-
104 culum alligatum vidiſſet, quæſiuiſſe quid eſſet: cùm autẽ ille reſpondiſſet, in agro am-
bulanti ramulum adductum, vt remiſſus eſſet, in oculum recidiſſe: tum Socrates, non
enim paruiſti mihi reuocanti, cùm vterer, qua ſoleo, præſagitione diuina. Idem etiam
Socrates, cùm apud Delium malè pugnatum eſſet Lachete prætore, fugerétque cum
ipſo Lachete: vt ventum eſt in triuium, eadem, quà cæteri, fugere noluit. quibus quæ-
rentibus cur non eadem via pergeret, deterreri ſe à deo dixit. tum quidẽ ii, qui alia via
fugerãt, in hoſtium equitatum inciderunt. Permulta conlecta ſunt ab Antipatro, quæ
mirabiliter à Socrate diuinata ſunt: quæ prætermittam: tibi enim nota ſunt, mihi ad
commemorandum non neceſſaria. Illud tamen eius philoſophi magnificum, ac pe-
nè diuinum, quòd, cùm impiis ſententiis dãnatus eſſet, æquiſſimo animo ſe dixit mo-
105 ri: neque enim domo egredienti, neque illud ſuggeſtũ, in quo cauſam dixerat, aſcen-
denti ſignũ ſibi vllum, quod conſueſſet, à deo quaſi mali alicuius impendentis datum.
Equidem ſic arbitror: etiam ſi multa fallant eos, qui aut arte aut coniectura diuinare
videantur, eſſe tamen diuinationẽ: homines autẽ, vt in cæteris artibus, ſic in hac poſſe
falli. Poteſt accidere, vt aliquod ſignũ dubiè datum, pro certo ſit acceptum: poteſt ali-
quod latuiſſe, aut ipſum, aut quod eſſet illi cõtrarium. mihi autem ad hoc, de quo diſ-
puto, probandum ſatis eſt, non modò plura, ſed pauciora diuinè præſenſa & prædi-
cta reperiri. Quinetiam hoc non dubitãs dixerim: ſi vnum aliquid ita ſit prædictum,
præſenſúmque, vt, cùm euenerit, ita cadat vt prædictũ ſit, neque in eo quicquam caſu
& fortuito factum eſſe appareat, eſſe certè diuinationẽ, ídque eſſe omnibus confiten-
dũ. Quocirca primùm mihi videtur, vt Poſidonius facit, à deo, de quo ſatis dictum eſt,
deinde à fato, deinde à natura vis omnis diuinandi, ratióque repetenda. Fieri igitur o-
106 mnia fato, ratio cogit fateri. Fatum autem id appello, quod Græci εἱμαρμένην, id eſt
ordinem, ſeriémque cauſarum, cùm cauſa cauſæ nexa rem ex ſe gignat. Ea eſt ex om-
ni æternitate fluens veritas ſempiterna. quod cùm ita ſit, nihil eſt factum, quod non
futurum fuerit: eodémque modo nihil eſt futurũ, cuius non cauſas id ipſum efficien-
tes natura contineat. Ex quo intelligitur, vt fatum ſit non id quod ſuperſtitioſè, ſed id
quod phyſicè dicitur, cauſa æterna rerum, cur & ea, quæ præterierunt, facta ſint, & quæ
inſtant, fiant, & quæ ſequuntur, futura ſint. ita fit, vt & obſeruatione notari poſſit, quæ
res quanque cauſam plerunque conſequatur, etiam ſi non ſemper: nam id quidẽ dif-
ficile eſt affirmare. eaſdémque cauſas veriſimile eſt rerum futurarum cerni ab iis, qui
aut per furorem eas, aut in quiete videant. Præterea cùm fato omnia fiant, id quod a-
107 lio loco oſtendetur: ſi quis modo talis poſſit eſſe, qui colligationẽ cauſarum omnium
perſpiciat animo, nihil eum profectò fallet. qui enim teneat cauſas rerum futurarum,
idem neceſſe eſt omnia teneat, quæ futura ſint. quod cùm facere nemo niſi deus poſ-
ſit, relinquendum eſt homini, vt ſignis quibuſdam conſequentia declarãtibus futura

præſentiat. non enim illa, quæ futura ſunt, ſubitò exiſtunt: ſed eſt, quaſi rudentis explicatio, ſic traductio temporis nihil noui efficientis, & primùm quidque replicãtis. quod & ii vident, quibus naturalis diuinatio data eſt: & ii, quibus curſus rerum obſeruando notatus eſt. qui etſi cauſas ipſas non cernũt, ſigna tamen cauſarum, & notas cernũt: ad quas adhibita memoria & diligentia, ex monumentis ſuperiorum efficitur ea diuinatio, quæ artificioſa dicitur, extorum, fulgurum, oſtentorũ, ſignorúmque cæleſtium. Non eſt igitur vt mirandum ſit, ea præſentiri à diuinantibus, quæ nuſquam ſint: ſunt enim omnia, ſed tempore abſunt. Atque vt in ſeminibus vis ineſt earum rerum, quæ ex iis progignuntur: ſic in cauſis conditæ ſunt res futuræ, quas eſſe futuras aut concitata mens, aut ſoluta ſomno cernit, aut ratio, aut coniectura præſentit. atque vt ii, qui ſolis & lunæ, reliquorúmque ſiderũ ortus, obitus, motúſque cognorunt, quo quidque tempore eorum futurum ſit, multò antè prædicũt: ſic qui curſum rerum, euentorúmque conſequentiam diuturnitate pertractata notauerunt, aut ſemper, aut, ſi id difficile eſt, plerunque: quòd ſi ne id quidem conceditur, nonnunquam certè, quid futurum ſit, intelligunt. Atque hæc quidem, & quædam huiuſmodi argumenta, cur ſit diuinatio, ducuntur à fato. A natura autem alia quædam ratio eſt: quæ docet, quanta ſit animi vis ſeiuncta à corporis ſenſibus: quod maximè contingit aut dormientibus, aut mente permotis. Vt enim deorum animi ſine oculis, ſine auribus, ſine lingua ſentiunt inter ſe, quid quiſque ſentiat: ex quo fit, vt homines, etiam cùm taciti optent aliquid, aut voueant, haud dubitent quin dii illud exaudiant: ſic animi hominum, cùm aut ſomno ſoluti vacant corpore, aut mente permoti per ſe ipſi liberi incitati mouentur, cernunt ea, quæ permiſti cum corpore animi videre non poſſunt. Atque hanc quidem rationem naturæ difficile eſt fortaſſe traducere ad id genus diuinationis, quod ex arte profectum dicimus: ſed tamen id quoque rimatur quantum poteſt Poſidonius, cùm eſſe cenſet in natura ſigna quædam rerum futurarum. Vt enim Ceos accepimus ortum Caniculæ diligenter quotannis ſolere ſeruare, coniecturámque capere, vt ſcribit Ponticus Heraclides, ſalubríſne, an peſtilens annus futurus ſit: nam ſi obſcurior quaſi caliginoſa ſtella extiterit, pingue & concretum eſſe cælum, vt eius aſpiratio grauis & peſtilens futura ſit: ſin illuſtris, & perlucida ſtella apparuit, ſignificari cælum eſſe tenue, purúmque, & propterea ſalubre. Democritus autem cenſet ſapienter inſtituiſſe veteres, vt hoſtiarum immolatarum inſpicerentur exta, quorum ex habitu atque colore tum ſalubritatis, tum peſtilentiæ ſigna percipi, nonnunquam etiam quæ ſit vel ſterilitas agrorum, vel fertilitas futura. Quæ ſi à natura profecta, obſeruatio atque vſus agnouit: multa afferre potuit dies, quæ animaduertendo notarẽtur: vt ille Pacuuianus, qui in Chryſe phyſicus inducitur, minimè naturam rerum cognoſcere videatur.

Nam iſtis, qui linguam auium intelligunt,
Pluſque ex alieno iecore ſapiunt quàm ex ſuo,
Magis audiendum quàm auſcultandum cenſeo.

Cur quæſo, cùm ipſe paucis interpoſitis verſibus dicas ſatis luculentè:

Quicquid eſt hoc, omnia animat, format, alit, auget, creat,
Sepelit, recipítque in ſeſe omnia, omniúmque idem eſt pater,
Indidémque eadem, quæ oriuntur, de integro, atque eodem occidunt.

Quid eſt igitur, cur, cùm domus ſit omniũ vna, eáque communis, cúmque animi hominum ſemper fuerint, futuríque ſint, cur ii quidem, quid ex quoque eueniat, & quid quanque rem ſignificet, perſpicere non poſſunt?

Hæc habui, inquit, de diuinatione quæ dicerem: nunc illa teſtabor, non me ſortilegos neque eos, qui quæſtus cauſa hariolentur, ne pſychomantia quidem, quibus Appius amicus tuus vti ſolebat, agnoſcere. non habeo denique nauci Marſum augurem,

Non vicanos aruſpices, non de circo aſtrologos,

Non Iſiacos coniectores, non interpretes ſomniûm:
Non enim ſunt ii aut ſcientia aut arte diuini,
Sed ſuperſtitioſi vates, impudentéſque harioli,
Aut inertes, aut inſani, aut quibus egeſtas imperat:
Qui ſibi ſemitam non ſapiunt, alteri monſtrant viam:
Quibus diuitias pollicentur, ab iis drachmam ipſi petunt.
De his diuitiis ſibi deducant drachmam, reddant cætera.

Atque hæc quidem Ennius, qui paucis ante verſibus eſſe deos cenſet, ſed eos non curare opinatur quid agat humanum genus. Ego autem, qui & curare arbitror, & monere etiam, ac multa prædicere, leuitate, vanitate, malitia excluſa diuinationem probo. Quæ cùm dixiſſet Quintus, præclarè tu quidem, inquam, paratus,

Deſunt pauca quædam.

M. TVLLII CICERONIS DE DIVINATIONE LIBER II.

1 QVAERENTI mihi, multúmque & diu cogitanti, quanam re poſſem
prodeſſe quamplurimis, nequando intermitterem conſulere Reip.
nulla maior occurrebat, quàm ſi optimarum artium vias traderem
meis ciuibus: quod compluribus iam libris me arbitror cõſecutum.
nam & cohortati ſumus, vt maximè potuimus, ad philoſophiæ ſtudium
eo libro, qui eſt inſcriptus Hortenſius: &, quod genus philoſophandi
minimè arrogans, maximéque & conſtans, & elegans arbitraremur, quatuor
Academicis libris oſtendimus. Cúmque fundamẽtum eſſet philoſophiæ poſitum in
finibus bonorum & malorum, perpurgatus eſt is locus à nobis quinque libris, vt, quid
à quoque, & quid contra quenque philoſophum diceretur, intelligi poſſet. totidẽ ſubſecuti
libri Tuſculanarum diſputationum, res ad beatè viuendum maximè neceſſarias
aperuerunt: primus enim eſt de contemnenda morte, ſecundus de tolerando do-
2 lore, de ægritudine lenienda tertius, quartus de reliquis animi perturbationibus, quintus
eum locum complexus eſt, qui totam philoſophiã maximè illuſtrat: docet enim,
ad beatè viuendum virtutem ſe ipſa eſſe contẽtam. Quibus rebus editis, tres libri perfecti
ſunt de natura deorum, in quibus omnis eius loci quæſtio cõtinetur. quæ vt plenè
eſſet, cumulatéque perfecta, de diuinatione ingreſſi ſumus his libris ſcribere, quibus,
vt eſt in animo, de fato ſi adiũxerimus, erit abundè ſatiſfactum toti huic quæſtioni.
Atque his libris annumerandi ſunt ſex de Rep. quos tunc ſcripſimus, cùm gubernacula
Reip. tenebamus: magnus locus, philoſophiǽque proprius, à Platone, Ariſtotele,
Theophraſto, totáque Peripateticorum familia tractatus vberrimé. nã quid ego
de Conſolatione dicam: quæ mihi quidẽ ipſi ſanè aliquantum medetur: cæteris item
3 multùm profuturam puto. Interiectus etiam eſt nuper is, quẽ ad noſtrum Atticum
de Senectute miſimus: in primíſque, quoniam philoſophia vir bonus efficitur, & fortis,
Cato noſter in horum librorum numero ponendus eſt. cúmque Ariſtoteles, itémque
Theophraſtus, excellentes viri cùm ſubtilitate, tum copia, cùm philoſophia dicẽdi
etiam præcepta coniunxerint, noſtri quoque oratorii libri in eundem numerum
referendi videntur. Ita tres erunt de Oratore, quartus Brutus, quintus Orator. Adhuc
hæc erant: ad reliqua acri tendebamus animo, ſic parati, vt, niſi quæ cauſa grauior obſtitiſſet,
nullum philoſophiæ locum eſſe pateremur, qui non Latinis literis illuſtratus
pateret. Quod enim munus Reipub. afferre maius, meliúſue poſſumus, quàm ſi docemus
atque erudimus iuuentutem: his præſertim moribus atque temporibus, quibus

ira prolapſa eſt, vt omnium opibus refrænanda atque coërcenda ſit. Nec verò id effici poſſe confido, quod ne poſtulandum quidem eſt, vt omnes adoleſcẽtes ſe ad hæc ſtudia conuertant: pauci vtinam, quorum tamen in Repub. latè patere poterit induſtria. Equidem etiam ex iis fructum capio laboris mei, qui iam ætate prouecti in noſtris libris acquieſcunt: quorum ſtudio legendi meum ſcribendi ſtudium vehementius in dies incitatur: quos quidẽ plures, quàm rebar, eſſe cognoui. Magnificum illud etiam, Romaniſque hominibus glorioſum, vt Græcis de philoſophia literis non egeãt: quod aſſequar profectò, ſi inſtituta perfecero. Ac mihi quidẽ explicandæ philoſophiæ cauſam attulit grauis caſus ciuitatis, cùm in armis ciuilibus nec tueri meo more Rẽpub. nec nihil agere poteram, nec, quid potius, quod quidem me dignum eſſet, agerem, reperiebam. Dabunt igitur mihi veniam mei ciues, vel gratiam potius habebunt, quòd cùm eſſet in vnius poteſtate Reſpub. neque ego me abdidi, neque deſerui, neque afflixi: neque ita geſſi, quaſi homini aut tẽporibus iratus: neque ita porrò aut adulatus, aut admiratus fortunã ſum alterius, vt me meæ pœniteret. id enim ipſum à Platone, philoſophiáque didiceram, naturales eſſe conuerſiones quaſdam rerum publicarum, vt eæ tum à principibus tenerentur, tum à populis, aliquando à ſingulis. quod cùm accidiſſet noſtræ Reip. tum priſtinis orbati muneribus hæc ſtudia renouare cœpimus, vt & animus moleſtiis hac potiſſimùm re leuaretur, & prodeſſemus ciuibus noſtris qua re cunque poſſemus. in libris enim ſententiam dicebamus, concionabamur, philoſophiam nobis pro Reipub. procuratione ſubſtitutam putabamus. Nunc, quoniam de Repub. conſuli cœpti ſumus, tribuenda eſt opera Reipub. vel omnis potius in ea cogitatio & cura ponenda: tantum huic ſtudio relinquendum, quantum vacabit à publico officio & munere. Sed hæc aliàs pluribus: nunc ad inſtitutam diſputationem reuertamur. Nam cùm de diuinatione Q. frater ea diſſeruiſſet, quæ ſuperiore libro ſcripta ſunt, ſatiſque ambulatum videretur, tum in bibliotheca, quæ in Lycéo eſt, aſſedimus. Atque ego, Accuratè tu quidem, inquam, Quinte & Sroice Stoicorum ſententiam defendiſti: quódque me maximè delectat, plurimis noſtris exemplis vſus es, & iis quidem claris & illuſtribus. Dicendum eſt mihi igitur ad ea, quæ ſunt à te dicta: ſed ita, nihil vt affirmem, quærã omnia, dubitans plerunque, & mihi ipſe diffidens. ſi enim aliquid certi haberem quod dicerem, ego ipſe diuinarẽ, qui eſſe diuinationem nego. Etenim me mouet illud, quod in primis Carneades quærere ſolebat, quarumnam rerum diuinatio eſſet, earúmne, quæ ſenſibus perciperẽtur? at eas quidem cernimus, audimus, guſtamus, olfacimus, tangimus. Nunquid ergo in iis rebus eſt, quod prouiſione aut permotione mentis magis, quàm natura ipſa ſentiamus? aut neſcio qui ille diuinius, ſi oculis captus ſit, vt Tireſias fuit, poſſit, quæ alba ſint, quæ nigra, dicere? aut, ſi ſurdus ſit, varietates vocum, aut modos noſcere? ad nullam igitur earum rerum, quæ ſenſu accipiuntur, diuinatio adhibetur. Atqui ne in iis quidem rebus, quæ arte tractantur, diuinatione opus eſt. Etenim ad ægros, non vates, aut hariolos, ſed medicos ſolemus adducere. nec verò, qui tibiis aut fidibus vti volunt, ab aruſpicibus accipiũt earum tractationem, ſed à muſicis. Eadem in literis ratio eſt, reliquiſque rebus, quarum eſt diſciplina. num cenſes eos, qui diuinare dicuntur, poſſe reſpondere, ſol maióre, quàm terra ſit: an tantus, quantus videatur? lunáque ſuo lumine, an ſolis vtatur? ſol, luna quem motum habeant? quem quinque ſtellæ, quæ errare dicuntur? nec hæc, qui diuini habentur, profitentur ſe eſſe dicturos: nec eorum, quæ in geometria deſcribũtur, quæ vera, quæ falſa ſint: ſunt enim ea mathematicorũ, non hariolorum. De illis verò rebus, quæ in philoſophia verſantur, nunquid eſt quod quiſquam diuinorum aut reſpondere ſoleat, aut conſuli, quid bonum ſit, quid malum, quid neutrũ? ſunt enim hæc propria philoſophorum. Quid de officio? num quis aruſpicem cõſuluit, quemadmodum ſit cum parentibus, cum fratribus, cum amicis viuendũ? quemadmodum vtendum pecunia? quemadmodum honore? quemadmodum imperio? ad ſapientes hæc,

non ad diuinos referri ſolent. Quid, quæ à phyſicis, aut dialecticis tractantur, num quis eorum diuinare poteſt, vnúſne mundus ſit, an plures? quæ ſint initia rerum, ex quibus naſcuntur omnia? phyſicorum eſt iſta prudentia. Quomodo autem mentientē, quem ψευδόμενον vocāt, diſſoluas? aut quemadmodum Soriti reſiſtas? quem, ſi neceſſe ſit latino verbo, liceat acerualem appellare: ſed nihil opus eſt. vt enim ipſa philoſophia & multa verba Græcorum, ſic Sorites ſatis latino ſermone tritus eſt. Ergo hæc quoque dialectici dicent, non diuini. Quid? cùm quæritur qui ſit optimus Reip. ſtatus, quæ leges, qui mores aut vtiles aut inutiles, aruſpicéſne ex Etruria accerſentur, an principes ſtatuent, & delecti viri, periti rerum ciuilium? Quòd ſi nec earum rerum, quæ ſubiectæ ſenſibus ſunt, vlla diuinatio eſt: nec earum, quæ artibus continentur: nec earum, quæ in philoſophia diſſeruntur: nec earum, quæ in Repub. verſantur: quarum rerum ſit, nihil prorſus intelligo. nam aut omnium debet eſſe, aut aliqua ei materia danda eſt, in qua verſari poſſit: ſed nec omnium diuinatio eſt, vt ratio docuit: nec locus, nec materia inuenitur, cui diuinationem præficere poſſimus. Vide igitur, ne nulla ſit diuinatio. eſt quidem Græcus in hanc ſententiam verſus.

Bene qui coniiciet, vatem hunc perhibeto optimum.

Num igitur, aut quæ tempeſtas impendeat, vates melius coniiciet, quàm gubernator? aut morbi naturam acutius, quàm medicus: aut belli adminiſtrationem prudentius, quàm imperator, cōiectura aſſequetur? Sed animaduerti Quinte, te cautè, & ab iis cōiecturis, quæ haberent artem atque prudentiam, & ab iis rebus, quæ ſenſibus aut artificiis perciperentur, abducere diuinationem, eámque ita diffinire: Diuinationem eſſe earum rerum prædictionem & præſenſionem quæ eſſent fortuitæ. Primum eodem reuolueris. nam & medici & gubernatoris & imperatoris præſenſio eſt rerum fortuitarum: num igitur aut aruſpex, aut augur, aut vates quis, aut ſomnians melius coniecerit, aut ex morbo euaſurum ægrotum, aut ex periculo nauem, aut ex inſidiis exercitum, quàm medicus, quàm gubernator, quàm imperator? Atqui ne illa quidem diuinantis eſſe dicebas, ventos aut imbres impēdentes quibuſdam præſentire ſignis: in quo noſtra quædam Aratea memoriter à te pronunciata ſunt: etſi hæc ipſa fortuita ſunt: plerunque enim non ſemper eueniunt. Quæ eſt igitur, aut vbi verſatur fortuitarum rerum præſenſio, quam diuinationē vocas? Quæ enim præſentiri aut arte, aut ratione, aut vſu, aut coniectura poſſunt, ea non diuinis tribuenda putas, ſed peritis. Ita relinquitur, vt ea fortuita diuinari poſſint, quæ nulla nec arte, nec ſapientia prouideri poſſunt: vt ſi quis M. Marcellum illum, qui ter Conſul fuit, multis annis antè dixiſſet naufragio eſſe periturum, diuinaſſet profectò: nulla enim arte alia, nec ſapiētia id ſcire potuiſſet. Talium ergo rerum, quæ in fortuna poſitæ ſunt, præſenſio diuinatio eſt. Poteſtne igitur earum rerum, quæ nihil habent rationis, quare futuræ ſint, vlla eſſe præſenſio? Quid eſt enim aliud fors, quid fortuna, quid caſus, quid euentus, niſi cùm ſic aliquid cecidit, ſic euenit, vt vel non cadere atque euenire, vel aliter cadere atque euenire potuerit? Quo modo ergo id, quod temere fit cæco caſu, & volubilitate fortunæ, præſentiri & prædici poteſt? medicus morbum ingraueſcentem ratione prouidet, inſidias imperator, tempeſtates gubernator: tamen hi ipſi ſæpe falluntur, qui nihil ſine certa ratione opinantur: vt agricola cùm florem oleæ videt, baccā quoque ſe viſurum putat: non ſine ratione ille quidem, ſed nonnunquam tamen fallitur. Quòd ſi falluntur ii, qui nihil ſine aliqua probabili coniectura ac ratione dicunt, quid exiſtimandum eſt de coniectura eorum, qui extis, aut auibus, aut oſtentis, aut oraculis, aut ſomniis futura præſentiunt? nōdum dico, quàm hæc ſigna nulla ſint, fiſſum iecoris, corui cantus, volatus aquilæ, ſtellæ traiectio, voces furentium, ſortes, ſomnia: de quibus ſingulis dicam ſuo loco, nūc de vniuerſis. Qui poteſt prouideri, quicquam futurum eſſe, quod neque cauſam habet vllam, neque notā cur futurum ſit? ſolis defectiones, itemque lunæ prædicuntur in multos annos ab iis, qui ſiderum curſus & motus numeris

perſequuntur:ea enim prædicunt,quæ naturæ neceſſitas perfectura eſt. Vident ex conſtantiſſimo motu lunæ, quando illa è regione ſolis facta incurrit in vmbram terræ, quæ eſt meta noctis, vt eam obſcurari neceſſe ſit:quandóque eadem luna ſubiecta ſoli, atque oppoſita noſtris oculis eius lumen obſcuret : quo in ſigno quæque errantium ſtellarum,quóque tẽpore futura ſit: qui exortus quoque die ſigni alicuius, aut qui occaſus futurus ſit. Hæc qui antè dicunt,quam rationem ſequantur vides:qui theſaurum inuenturum, aut hæreditatẽ venturam dicunt, quid ſequuntur? aut in qua rerum natura ineſt,id futurum? quòd ſi ea, quæ ſunt eiuſdem generis, habẽt aliquam talem neceſſitatem:quid eſt tandem, quod caſu fieri,aut forte fortuna putemus? nihil enim eſt tam contrarium rationi & conſtantiæ,quàm fortuna. vt mihi ne in deum quidem cadere videatur,vt ſciat quid caſu & fortuito futurum ſit. ſi enim ſcit,certè illud eueniet. ſin certè eueniet,nulla fortuna eſt. Eſt autem fortuna:rerum igitur fortuitarum nulla eſt præſenſio . aut ſi negas eſſe fortunam, & omnia quæ fiunt, quǽque futura ſunt, ex omni æternitate diffinita dicis eſſe fataliter: muta diffinitionem diuinationis,quam dicebas præſenſionem eſſe rerum fortuitarum. Si enim nihil fieri poteſt,nihil accidere, nihil euenire,niſi quod ab omni æternitate certum fuerit eſſe futurum rato tempore: quæ poteſt eſſe fortuna? qua ſublata,qui locus eſt diuinationi? quæ à re fortuitarum rerum eſt dicta præſenſio? Quanquam dicebas,omnia,quæ fierent,futuráue eſſent, fato contineri . Anile ſanè , & plenum ſuperſtitionis fati nomen ipſum . ſed tamen apud Stoicos de iſto fato multa dicuntur. De quo aliàs:nunc quod neceſſe eſt. Si omnia fato: quid mihi diuinatio prodeſt? quod enim is, qui diuinat, prædicit,id verò futurum eſt : vt ne illud quidem ſciam quale ſit , quòd Deiotarum familiarem noſtrum ex itinere aquila reuocauit : qui niſi reuertiſſet , in eo conclaui ei cubandum fuiſſet , quod proxima nocte corruit. Ruina igitur oppreſſus eſſet. At id neque ſi fatum fuerat,effugiſſet:nec,ſi non fuerat, in eũ caſum incidiſſet. Quid ergo adiuuat diuinatio? aut quid eſt, quod me moueant aut ſortes, aut exta,aut vlla prædictio? ſi enim fatum fuit,claſſes populi Ro. bello Punico primo alteram naufragio,alteram à pœnis depreſſam interire: etiam ſi tripudium ſoliſtimum pulli feciſſent, L.Iunio & P.Clodio Conſulibus, claſſes tamen interiſſent. ſin,cùm auſpiciis obtemperatum eſſet, interituræ claſſes non fuerunt , non interierunt fato . vultis autem omnia fato : nulla igitur eſt diuinatio. Quòd ſi fatum fuit, bello Punico ſecundo exercitum populi Ro. ad lacum Traſimenum interire: num id mutari potuit,ſi Flaminius Cõſul iis ſignis,iiſque auſpiciis, quibus pugnare prohibebatur, paruiſſet? certè potuit. aut igitur nõ fato interiit exercitus: mutari enim fata non poſſunt: aut,ſi fato,quod certè vobis ita dicendum eſt : etiam ſi obtemperaſſet auſpiciis, idem euenturum fuiſſet . vbi eſt igitur diuinatio iſta Stoicorum? quæ ſi fato omnia fiunt, nihil nos admonere poteſt, vt cautiores ſimus. quoquo enim modo nos geſſerimus, fiet tamen illud quod futurum eſt. ſin autem id poteſt flecti,nullum eſt fatum,ita ne diuinatio quidẽ,quoniã ea rerum futurarum eſt. nihil autem eſt pro certo futurũ,quod poteſt aliqua procuratione accidere ne fiat. Atque ego ne vtilẽ quidem arbitror eſſe nobis futurarum rerum ſciẽtiam. Quæ enim vita fuiſſet Priamo,ſi ab adoleſcentia ſciſſet quos euentus ſenectutis eſſet habiturus? abeamus à fabulis:propiora videamus. Clariſſimorum hominũ noſtræ ciuitatis grauiſſimos exitus in Cõſolatione collegimus. Quid igitur? vt omittamus ſuperiores, M. ne Craſſo putas vtile fuiſſe,tũ, cùm maximis opibus, fortuniſque florebat,ſcire, ſibi interfecto Publio filio,exercitúque deleto, trãs Euphratẽ cum ignominia & dedecore eſſe pereundum? An Cn. Pompeium cẽſes tribus ſuis Conſulatibus,tribus triumphis, maximarum rerum gloria, læraturum fuiſſe,ſi ſciſſet ſe in ſolitudine AEgyptiorũ trucidatum iri amiſſo exercitu:poſt mortem verò ea conſecutura, quæ ſine lachrymis non poſſumus dicere? Quid verò Cæſarem putamus? ſi diuinaſſet fore,vt in eo Senatu, quẽ maiore ex parte ipſe cooptaſſet,in curia Põpeiana,ante ipſius Põpeii ſimulachrum, tot cẽturio-

nibus ſuis inſpectãtibus, à nobiliſſimis ciuibus, partim etiam à ſe omnibus rebus or-
natis, trucidatus ita iaceret, vt ad eius corpus non modò amicorum, ſed ne ſeruorum
18 quidem quiſquam accederet: quo cruciatu animi vitam acturum fuiſſe? Certè igitur
ignoratio futurorum malorum vtilior eſt, quàm ſciẽtia: nam illud quidem dici, præ-
ſertim à Stoicis, nullo modo poteſt: non iiſſet ad arma Pompeius, non tranſiſſet Craſ-
ſus Euphratem, non ſuſcepiſſet bellum ciuile Cæſar. non igitur fatales exitus habue-
runt. vultis autem euenire omnia fato, nihil ergo profuiſſet illis diuinare: atque etiam
omnem fructum vitæ ſuperioris perdidiſſent, quid enim poſſet iis eſſe lætum exitus
ſuos cogitantibus? ita, quoquo ſe verterint Stoici, iaceat neceſſe eſt omnis eorum ſo-
lertia. Si enim id, quod euenturum eſt, vel hoc vel illo modo poteſt euenire: fortuna
valet plurimùm. quæ autem fortuita ſunt, certa eſſe nõ poſſunt. ſin autem certum eſt,
quid quaque de re, quóque tempore futurum ſit: quid eſt, quod me adiuuẽt aruſpices,
cùm res triſtiſſimas portendi dixerint? Addunt ad extremum, omnia leuius caſura re-
19 bus diuinis procuratis. ſi enim nihil fit extra fatum, nihil leuari re diuina poteſt. Hoc
ſentit Homerus, cùm querẽtem Iouem inducit, quòd Sarpedonẽ filium à morte con-
tra fatum eripere non poſſet. hoc idem ſignificat Græcus ille in eam ſententiã verſus:

Quod fore paratum eſt, id ſummum exuperat Iouem.

Totum omnino fatũ etiam Atellanio verſu iure mihi eſſe irriſum videtur. Sed in re-
bus tam ſeueris non eſt iocandi locus. cõcludatur ergo ratio. Si enim prouideri nihil
poteſt futurum eſſe eorum, quæ caſu fiunt: quia eſſe certa non poſſunt: diuinatio nul-
la eſt. ſin autem iccirco poſſunt prouideri, quia certa ſunt, & fatalia: rurſus diuinatio
nulla eſt: eam enim tu fortuitarum rerum eſſe dicebas. Sed hæc fuerit nobis tanquam
20 leuis armaturæ prima orationis excurſio: nunc cominus agamus: experiamur itaque,
ſi poſſumus, cornua commouere diſputationis tuæ. Duo enim genera diuinandi eſſe
dicebas: vnum artificioſum, alterum naturale: artificioſum conſtare partim ex conie-
ctura, partim ex obſeruatione diuturna: naturale, quod animus arriperet, aut excipe-
ret extrinſecus ex diuinitate, vnde omnes animos hauſtos, aut acceptos, aut libatos ha
beremus. Artificioſè diuinationis illa ferè genera ponebas, extiſpicum, eorúmque,
qui ex fulguribus, oſtentíſque prædicerent, tũ augurũ, eorúmque qui ſignis, aut omini-
bus vterentur: omnéque genus coniecturale in hoc ferè genere ponebas. Illud autem
naturale aut concitatione mẽtis edi, & quaſi fundi videbatur, aut animo per ſomnum
ſenſibus & curis vacuo prouideri. Duxiſti autem diuinationem omnem à tribus re-
bus, à deo, à fato, à natura. Sed tamen cùm explicare nihil poſſes, pugnaſti cõmenti-
21 tiorum exemplorũ mirifica copia. de quo primò hoc libet dicere. Hoc ego philoſo-
phi nõ eſſe arbitror, teſtibus vti: qui aut caſu veri, aut malitia falſi, fictíque eſſe poſſunt.
Argumentis & rationibus oportet, quare quidque ita ſit, docere, non euentis, iis præ-
ſertim, quibus mihi liceat non credere. Vt ordiar ab aruſpicina, quam ego Reip. cau-
ſa, communíſque religionis colendã cenſeo: ſed ſoli ſumus: licet verum exquirere ſi-
ne inuidia, mihi præſertim de pleriſque dubitãti. Inſpiciamus, ſi placet, exta primùm.
perſuaderi igitur cuiquam poteſt, ea, quæ ſignificari dicuntur extis, cognita eſſe ab a-
ruſpicibus obſeruatione diuturna? ecquàm diuturna iſta fuit? aut quàm longinquo
tempore obſeruari potuit? aut quo modo eſt collata inter ipſos, quæ pars inimici, quæ
pars familiaris eſſet, quod fiſſum periculum, quod cõmodum aliquod oſtenderet? An
22 hæc inter ſe aruſpices Etruſci, Elii, AEgyptii, Pœni contulerunt? at id, præterquã quod
fieri non potuit, ne fingi quidem poteſt: alios enim alio more videmus exta interpre-
tari, nec eſſe vnam omnium diſciplinam. & certè, ſi eſt in extis aliqua vis, quæ declaret
futura: neceſſe eſt, eam aut cum rerum natura eſſe coniunctam, aut conformari quo-
dam modo numini deorum. Atqui diuina cum rerum natura tanta, támque præcla-
ra in omnes partes, motúſque diffuſa, quid habere poteſt commune? non dicam gal-
linaceum fel (ſunt enim, qui vel argutiſſima hæc exta eſſe dicant) ſed tauri opimi ie-

cur, aut cor, aut pulmo quid habet naturale, quod declarare poſſit quid futurũ ſit? Democritus tamen non inſcitè nugatur vt phyſicus: quo genere nihil arroganti

Quid eſt ante pedes, nemo ſpectat: cæli ſcrutantur plagas.

Verùm is tamen habitu extorum, & colore declarari cenſet, hoc duntaxat, pabuli genus. & earum rerum, quas terra procreet, vel vbertatem, vel tenuitatem: ſalubritatem etiam, aut peſtilentiam extis ſignificari putat. O' mortalem beatum: cui certò ſcio ludum nunquam defuiſſe. húnccine hominem tantis delectatum eſſe nugis, vt non videret, tum futurum id veriſimile, ſi omnium pecudum exta eodem tempore in eundem habitum ſe, colorémque conuerterent? ſed ſi eadem hora aliæ pecudis iecur nitidum atque plenum eſt, aliæ horridum & exile: quid eſt, quod declarari poſſit habitu extorum, & colore? an hoc eiuſdem modi eſt, quale Pherecydeum illud, quod eſt à te dictum? qui cùm aquam vidiſſet ex puteo hauſtã, terræmotum dixit futurum. parum, credo, impudenter, quòd, cùm factus eſſet motus, dicere audent quæ vis id effecerit. etiámne futurũ eſſe aquæ iugis colore præſentiunt? Multa iſtiuſmodi dicuntur in ſcholis: ſed credere omnia vide ne non ſit neceſſe. Verùm ſint ſanè iſta Democritea vera: quando ea nos extis exquirimus, aut quãdo aliquid eiuſmodi ab aruſpice inſpectis extis audiuimus? ab aqua aut ab igni pericula monent: tum hæreditates, tum damna denunciant: fiſſum familiare & vitale tractant: caput iecoris ex omni parte diligentiſſimè conſiderant: ſi verò id non eſt inuentũ, nihil putant accidere potuiſſe triſtius: hæc obſeruari certè non potuerunt, vt ſuprà docui. Sunt igitur artis inuenta, non vetuſtatis, ſi eſt ars vlla rerum incognitarum. Cum rerum autem natura quam cognationem habent? quæ vt vno conſenſu iuncta ſit & continẽs, quod video phyſicis placuiſſe, eiſque maximè, qui omne, quod eſſet, vnum eſſe dixerunt: quid habère mundus poteſt cum theſauri inuentione coniunctum? ſi enim extis pecuniæ mihi amplificatio oſtẽditur, ídque fit natura: primùm exta ſunt coniuncta mũdo, deinde meum lucrum natura rerum continetur. nónne pudet phyſicos hæc dicere? vt enim iam ſit aliqua in natura rerũm cognatio, quam eſſe cõcedo: multa enim Stoici colligunt: nam & muſculorum iecuſcula bruma dicuntur augeri, & puleium aridum floreſcere ipſo brumali die, & inflatas rumpi veſiculas, & ſemina malorũ, quæ in his mediis incluſa ſint, in contrarias partes ſe vertere: iã neruos in fidibus aliis pulſis reſonare alios: oſtreiſque & conchiliis omnibus contingere, vt cum luna creſcãt pariter, paritérque decreſcant, arboréſque vt hyemali tempore, cum luna ſimul ſeneſcentes, quia tum exiccatæ ſint, tempeſtiuè cædi putentur. Quid de fretis aut de marinis æſtibus plura dicam? quorum acceſſus & receſſus lunæ motu gubernantur. Sexcenta licet eiuſmodi proferri, vt diſtantium rerum cognatio naturalis appareat. demus hoc: nihil enim huic diſputationi aduerſatur. num etiam, ſi fiſſum cuiuſdam modi fuerit in iecore, lucrum oſtenditur? qua ex cognatione naturæ, & quaſi concẽtu atque conſenſu, quam συμπάθειαν Græci appellant, conuenire poteſt aut fiſſum iecoris cum lucello meo, aut meus quæſticulus cum cælo, terra, rerúmque natura? concedam hoc ipſum, ſi vis: etſi magnam iacturam cauſæ fecero, ſi vllam eſſe conueniẽtiam naturæ cum extis conceſſero: ſed tamen eo conceſſo, quî euenit, vt is, qui impetrare velit, conuenientem hoſtiam rebus ſuis immolet? hoc erat, quod ego non rebar poſſe diſſolui. at quàm feſtiuè diſſoluitur. Pudet me non tui quidem, cuius etiam memoriam admiror: ſed Chryſippi, Antipatri, Poſidonii, qui idem iſtue quidem dicunt, quod eſt dictum à te, ad hoſtiam deligendam ducem eſſe vim quandam ſentiẽtem atque diuinam, quæ toto confuſa mundo ſit. Illud verò multò etiã melius, quod & à te vſurpatum eſt, & dicitur ab illis: cùm immolare quiſpiam velit, tum fieri extorum mutationem, vt aut abſit aliquid, aut ſuperſit: deorum enim numini parere omnia. Hæc, mihi iam crede, ne aniculæ quidem exiſtimant. An cenſes, eundem vitulum ſi alius delegerit, ſine capite iecur inuenturum: ſi alius, cum capite? hæc deceſſio capitis, aut acceſſio, ſubitóne fieri poteſt, vt ſe exta ad immolãtis for-

tuuam accommodent? Non perſpicitis aleam quandam ineſſe hoſtiis deligēdis, præſertim cùm res ipſa doceat? cùm enim triſtiſſima exta ſine capite fuerūt, quibus nihil videtur eſſe dirius: proxima hoſtia litatur ſæpe pulcherrimè. vbi igitur illæ minæ ſuperiorū extorum? aut quæ tam ſubita facta eſt deorum tanta placatio? Sed affers, in tauri opimi extis immolante Cæſare cor non fuiſſe: id quia non potuerit accidere, vt ſine corde victima illa viueret, iudicandum eſſe tum interiſſe cor, cùm immolaretur. qui fit, vt alterum intelligas, ſine corde non potuiſſe bouem viuere: alterū non videas, cor ſubitò non potuiſſe neſcio quò auolare? ego enim poſſum vel neſcire, quæ vis ſit cordis ad viuendum: vel ſuſpicari contactum aliquo morbo bouis exile, & exiguū, & vietū cor, & diſſimile cordis fuiſſe. Tu verò quid habes, quare putes, ſi paulò antè cor fuerit in tauro opimo, ſubitò id in ipſa immolatione interiſſe? an, quòd aſpexit veſtitu purpureo excordem Cæſarem, ipſe corde priuatus eſt? Vrbem philoſophiæ, mihi crede, proditis, dum caſtella defenditis. nam dum aruſpicinam veram eſſe vultis, phyſiologiam totam peruertitis. Caput eſt in iecore, cor in extis: iam abſcedet, ſimul ac molam & vinum inſperſeris. Deus id eripiet, vis aliqua conficiet aut exedet. Non ergo omnium interitus atque obitus natura conficiet: & erit aliquid, quod aut ex nihilo oriatur, aut in nihilum ſubitò occidat. quis hoc phyſicus dixit vnquam? aruſpices dicunt. his igitur, quàm phyſicis, potius credendum exiſtimas? Quid, cùm pluribus diis immolatur, qui tandem euenit, vt litetur aliis, aliis non litetur? quæ autem inconſtantia deorum eſt, vt primis minentur extis, bene promittant ſecūdis? aut tanta inter eos diſſenſio, ſæpe etiā inter proximos, vt Apollinis exta bona ſint, Dianæ non bona? quid eſt tam perſpicuum, quàm, cùm fortuito hoſtiæ adducātur, talia cuique exta eſſe, qualis cuique obtigerit hoſtia? At enim id ipſum habet aliquid diuini, quæ cuique hoſtia obtingat, tanquam in ſortibus quæ cui ducatur. Mox de ſortibus. quāquam tu quidem non hoſtiarum caſum confirmas ſortium ſimilitudine, ſed infirmas ſortes collatione hoſtiarum. An, cùm in AEquimelium miſimus qui afferat agnū, quem immolemus, is mihi agnus affertur, qui habet exta rebus accommodata, & ad eum agnum nō caſu, ſed duce deo ſeruus deducitur? nam ſi caſum in eo quoque dicis eſſe, quaſi ſortē quandam cum deorum voluntate coniunctam: doleo tantam Stoicos noſtros Epicureis irridendi ſui facultatem dediſſe: non enim ignoras, quàm iſta derideant. & quidem illi facilius facere poſſunt: deos enim ipſos iocādi cauſa induxit Epicurus perlucidos, & perflabiles, & habitantes, tanquam inter duos lucos, ſic inter duos mundos propter metum ruinarum: eóſque habere putat eadem membra, quæ nos, nec vllum vſum habere membrorum. Ergo is circuitione quadam deos tollens, rectè non dubitat diuinationem tollere. Sed non, vt hic ſibi conſtat, item Stoici: illius enim deus nihil habens nec ſui, nec alieni negocii, non poteſt hominibus diuinationē impertire: veſter autem deus poteſt non impertire, vt nihilo minus mūdum regat, & hominibus conſulat. Cur igitur vos inducitis in eas captiones, quas nunquam explicetis? ita enim, cū magis properant, concludere ſolent: Si dii ſunt, eſt diuinatio. ſunt autem dii: eſt ergo diuinatio. multò eſt probabilius: Non eſt autem diuinatio, non ſunt ergo dii. Vide, quàm temere committār, vt, ſi nulla ſit diuinatio, nulli ſint dii: diuinatio enim perſpicuè tollitur: deos eſſe, retinēdum eſt. Atque hac extiſpicū diuinatione ſublata, omnis aruſpicina ſublata eſt: oſtenta enim ſequuntur, & fulgura: valet autem in fulguribus obſeruatio diuturna: in oſtentis ratio, plerunque coniectura adhibetur. Quid eſt igitur, quod obſeruatum ſit in fulgure? cælum in XVI partes diuiſerunt Etruſci. facile id quidem fuit, quatuor, quas nos habemus, duplicare, poſt idem iterum facere, vt ex eo dicerent, fulmen qua ex parte veniſſet. Primùm id quid intereſt? deinde quid ſignificat? Nónne perſpicuum eſt, ex prima admiratione hominum, quòd tonitrua, iactúſque fulminum extimuiſſent, crediſſe ea efficere rerum omnium præpotentem Iouem? Itaque in noſtris commentariis ſcriptum habemus, Ioue tonante, fulgurāte, co-

mitia populi habere nefas. hoc fortaſſe Reipub. cauſa conſtitutum eſt. Comitiorum enim non habendorum cauſas eſſe voluerunt. Itaque comitiorum ſolum vicium eſt fulmen: quod idem omnibus rebus optimum auſpicium habemus, ſi ſiniſtrum fuerit. Sed de auſpiciis alio loco: nũc de fulguribus. Quid igitur minus à phyſicis dici debet, quàm quicquam certi ſignificari rebus incertis? Non enim te puto eſſe eum, qui Ioui fulmen fabricatos eſſe Cyclopas in AEtna putes. nam eſſet mirabile, quo modo Iuppiter toties iaceret, cùm vnũ haberet. Nec verò fulminibus homines, quid aut faciendum eſſet, aut cauendum, moneret. placet enim Stoicis, eos anhelitus terræ, qui frigidi ſint, cùm fluere cœperint, ventos eſſe: cùm autem ſe in nubem induerint, eiuſque tenuiſſimam quanque partem cœperint diuidere, atque diſrumpere, ídque crebrius facere, & vehementius, tum & fulgura & tonitrua exiſtere: ſi autẽ nubium conflictu ardor expreſſus ſe emiſerit, id eſſe fulmen. Quod igitur vi naturæ, nulla conſtantia, nullo rato tempore videmus effici, ex eo ſignificationem rerum conſequentium quærimus? ſcilicet, ſi iſta Iuppiter ſignificaret, tam multa fruſtrà fulmina emitteret. Quid enim proficit, cùm in medium mare fulmen iecit? quid, cùm in altiſſimos montes, quod plerunque fit: quid, cùm in deſertas ſolitudines? quid, cùm in earum gẽtium oras, in quibus hæc ne obſeruantur quidem? At inuentũ eſt caput in Tiberi. quaſi ego artem aliquam iſtorum eſſe negem. diuinationem nego. cæli enim diſtributio, quam antè dixi, & certarum rerum notatio docet vnde fulmẽ venerit, quò conceſſerit: quid ſignificet autem, nulla ratio docet. Sed vrges me meis verſibus:

Nam pater altitonans ſtellanti nixus olympo,
Ipſe ſuos quondam tumulos ac templa petiuit,
Et Capitolinis iniecit ſedibus ignes.

Tum ſtatua Nattæ, tum ſimulachra deorum, Romulúſque & Remus cum altrice belua vi fulminis icti conciderunt, déque his rebus aruſpicum extiterũt reſponſa veriſſima. Mirabile autem illud, quòd eo ipſo tempore, quo fieret indicium coniurationis in Senatu, ſignum Iouis biennio pòſt, quàm erat locatum, in Capitolio collocabatur. Tu igitur animum induces (ſic enim mecum agebas) cauſam iſtam & contra facta tua, & contra ſcripta defendere? frater es. eo vereor. Verùm quid tibi hic tandem nocet? reſne, quæ talis eſt: an ego, qui verum explicari volo? Itaque nihil contra dico: à te rationem totius aruſpicinæ peto. Sed te mirificam in latebram coniecisti. Quod enim intelligeres fore vt premerem te, cùm ex te cauſam vniuſcuiuſque diuinationis exquirerem: multa verba feciſti, te, cùm res videres, rationem cauſámque nõ quærere: quid fieret, non cur fieret, ad rem pertinere: quaſi ego aut fieri concederem: aut eſſet philoſophi, cauſam, cur quidque fieret, non quærere: & eo quidẽ loco & prognoſtica noſtra pronunciabas, & genera herbarum, ſcammoneam, ariſtolochiámque radicẽ: quarum cauſam ignorares, vim & effectum videres. Diſſimile totum. nam & prognoſticorum cauſas perſecuti ſunt & Boethus Stoicus, qui eſt à te nominatus, & noſter etiã Poſidonius. Et ſi cauſæ non reperiantur iſtarũ rerum, res tamen ipſæ obſeruari, animaduertíque poſſunt. Nattæ verò ſtatua, aut æra legum de cælo tacta quid habent obſeruatum ac vetuſtum? Pinarii Nattæ nobiles: à nobilitate igitur periculum. hoc tamẽ callidè Iuppiter cogitauit. Romulus lactens fulmine ictus. vrbi igitur periculum oſtenditur, ei, quam ille condidit. quàm ſcitè per notas nos certiores facit Iuppiter? at eodem tempore ſignum Iouis collocabatur, quo coniuratio indicabatur. & tu ſcilicet mauis numine deorum id factum, quàm caſu arbitrari? & redemptor, qui columnam illam de Cotta & de Torquato conduxerat faciendam, non inertia, aut inopia tardior fuit, ſed à diis immortalibus ad iſtam horam ſeruatus eſt? non equidem planè deſpero iſta eſſe vera, ſed neſcio, & diſcere à te volo. nam cùm mihi quædam caſu viderẽtur ſic euenire, vt prædicta eſſent à diuinantibus: dixiſti multa de caſu: vt, venerium iaci poſſe caſu, quatuor talis iactis: quadringentis, centum venerios non poſſe caſu conſiſte-

37 re. primùm neſcio, cur non poſſint: ſed non pugno: abundas enim ſimilibus: habes
& reſperſionem pigmentorum, & roſtrum ſuis, & alia permulta. Idem Carneadem
fingere dicis de capite Panisci. quaſi non potuerit id euenire caſu, & nõ in omni mar-
more neceſſe ſit ineſſe vel Praxitelia capita. illa enim ipſa efficiuntur detractione: nec
quicquã illuc affertur à Praxitele: ſed cùm multa ſunt detracta, & ad lineamenta oris
peruentum eſt, tum intelligas, illud, quod iam expolitum ſit, intus fuiſſe. poteſt igitur
tale aliquid etiam ſua ſpõte in lapicidinis Chiorum extitiſſe. Sed ſit hoc fictum: quid?
in nubibus nunquam animaduertiſti leonis formam, aut hippocẽtauri? poteſt igitur,
quod modò negabas, veritatem caſus imitari. Sed quoniam de extis & fulguribus ſa-
tis eſt diſputatum, oſtenta reſtãt, vt tota aruſpicina ſit pertractata. Mulæ partus prola-
tus eſt à te, res mirabilis, propterea quia non ſæpe fit: ſed ſi fieri nõ potuiſſet, facta non
38 eſſet. Atque hoc contra omnia oſtenta valeat, nunquam, quod fieri non potuerit, eſſe
factum: ſin potuerit, non eſſe mirandum. cauſarum enim ignoratio in re noua mira-
tionem facit: eadem ignoratio ſi in rebus vſitatis eſt, non miramur. nam qui mulam
peperiſſe miratur, is, quo modò equa pariat, aut omnino quæ natura partum animan-
tis faciat, ignorat: ſed, quod crebrò videt, non miratur, etiã ſi, cur fiat, neſcit: quod au-
tem non vidit, id ſi euenerit, oſtentum eſſe cenſet. vtrum igitur, cùm concepit mula,
an cùm peperit, oſtẽtum eſt? conceptio contra naturam fortaſſe, ſed partus propè ne-
ceſſarius. Sed quid plura? ortum videamus aruſpicinæ: ſic facillimè, quid habeat au-
ctoritatis, iudicabimus. Tages quidam dicitur in agro Tarquinienſi, cùm terra arare-
tur, & ſulcus altius eſſet impreſſus, extitiſſe repentè, & eum affatus eſſe, qui arabat. is au-
39 tem Tages, vt in libris eſt Etruſcorum, puerili ſpecie dicitur viſus, ſed ſenili fuiſſe pru-
dentia: eius aſpectu cùm obſtupuiſſet bubulcus, clamoremque maiorem cum admi-
ratione edidiſſet, cõcurſum eſſe factum, totámque breui tẽpore in eum locum Etru-
riam conueniſſe: tum illum plura locutum multis audientibus, qui omnia eius verba
exceperint, literíſque mandauerint: omnem autem orationem fuiſſe eam, qua aruſpi-
cinæ diſciplina contineretur: eam poſtea creuiſſe rebus nouis cognoſcendis, & ad ea-
dem illa principia referendis. Hæc accepimus ab ipſis: hæc ſcripta conſeruant: hunc
fontem habent diſciplinæ. num ergo opus eſt ad hæc refellenda Carneadenum Epi-
curo? Eſtne quiſquam ita deſipiens, qui credat exaratum eſſe, deum dicam, an homi-
nem? ſi deum, cur ſe contra naturam in terram abdiderit, vt patefactus aratro lucem
aſpiceret? quid? idem nónne poterat deus hominibus diſciplinam ſuperiore ex loco
40 tradere? ſi autem homo ille Tages fuit, quonam modo potuit terra oppreſſus viuere?
vnde porrò illa potuit, quæ docebat alios, ipſe didiciſſe? ſed ego inſipientior, quàm illi
ipſi, qui iſta credunt, qui quidem contra eos tam diu diſputem. Vetus autem illud Ca-
tonis admodum ſcitum eſt, qui mirari ſe aiebat, quòd non rideret aruſpex, aruſpicem
cùm vidiſſet. Quota enim quæque res euenit prædicta ab his? aut, ſi euenit quippiam,
quid afferri poteſt, cur nõ caſu id euenerit? Rex Pruſias, cùm Annibali apud eum exu-
lanti pugnare placeret, negabat ſe audere, quòd exta prohiberent. an tu, inquit, ca-
runculæ vitulinæ mauis, quàm imperatori veteri credere? Quid? ipſe Cæſar, cùm à
ſummo aruſpice moneretur, ne in Africã ante brumam tranſmitteret, nónne tranſ-
miſit? quod ni feciſſet, vnum in locum omnes aduerſariorum copiæ conueniſſent.
Quid ergo aruſpicum reſponſa commemorem (poſſum equidẽ innumerabilia) quæ
41 aut nullos habuerunt exitus, aut cõtrarios? Hoc ciuili bello dii immortales quàm mul
ta luſerunt? quæ nobis in Græciã Roma reſponſa aruſpicum miſſa ſunt? quæ dicta Põ-
peio? etenim ille admodum extis & oſtentis mouebatur. Non lubet commemorare,
nec verò neceſſe eſt, tibi præſertim, qui interfuiſti: vides tamen omnia ferè contra, ac
dicta ſunt, eueniſſe. Sed hæc hactenus: nunc ad oſtenta veniamus. Multa me Conſule
à me ipſo ſcripta recitaſti: multa ante Marſicum bellũ à Siſenna collecta attuliſti: mul
ta ante Lacedæmoniorum malam pugnam in Leuctris à Calliſthene commemorata

dixiſti. De quibus dicam equidem ſingulis, quoad vtile videbitur: ſed dicẽdum etiam eſt de vniuerſis. Quæ eſt enim iſta à diis profecta ſignificatio, & quaſi denunciatio calamitatum? quî autem ea volunt dii immortales primùm ſignificantes, quæ ſine interpretibus non poſſumus intelligere: deinde ea, quæ cauere nequeamus? At hoc ne homines quidem probi faciunt, vt amicis impendentes calamitates prædicant, quas illi effugere nullo modo poſſint: vt medici, quãquam ſæpe intelligunt, tamen nunquam ægris dicunt illo morbo eos eſſe morituros: omnis enim prædictio mali tum probatur, cùm ad prædictionẽ cautio adiungitur. Quid igitur aut oſtenta, aut eorum interpretes vel Lacedæmonios olim, vel nuper noſtros adiuuerũt? quæ ſi ſigna deorum putanda ſunt, cur tam obſcura fuerunt? ſi enim, vt intelligeremus, quid eſſet euenturum, apertè declarari oportebat, aut ne occultè quidem, ſi ea ſciri nolebant. Iam verò coniectura omnis, in qua nititur diuinatio, ingeniis hominum in multas ac diuerſas, aut etiam cõtrarias partes ſæpe deducitur. vt enim in cauſis iudicialibus alia eſt coniectura accuſatoris, alia defenſoris, & tamen vtriuſque credibilis: ſic in omnibus iis rebus, quæ coniectura inueſtigari ſolent, anceps reperitur oratio. Quas autem res tum natura, tum caſus affert, nonnunquã etiam errorem creat ſimilitudo: magna ſtultitia eſt earum rerum deos facere effectores, cauſas rerum nõ quærere. Tu vates Bœotios credis Lebadiæ vidiſſe ex gallorum gallinaceorum cantu victoriam eſſe Thebanorum, quia galli victi ſilere ſolent, canere victores. Hoc igitur per gallinas Iuppiter tantæ ciuitati ſignum dabat? an illæ aues, niſi cùm vicerint, canere non ſolent? at tum canebant, nec vicerant. id enim inquies oſtentum. magnum verò: quaſi piſces, non galli cecinerint. quod autem eſt tempus, quo illi non cantent, vel nocturnum, vel diurnum? quòd ſi victores alacritate, & quaſi lætitia ad canendum excitantur: potuit accidiſſe alia quoque lætitia, qua ad cantum mouerentur. Democritus quidem optimis verbis cauſam explicat, cur ante lucẽ galli canant. depulſo enim de pectore, & in omne corpus diuiſo & modificato cibo, cantus edere quiete ſatiatos: qui quidem ſilentio noctis, vt ait Ennius, fauent faucibus: ruſus cantu, plauſúque premunt alas. Cùm igitur hoc animal tam ſit canorum ſua ſponte, quid in mẽtem venit Calliſtheni dicere deos gallis ſignum dediſſe cantandi? cùm id vel natura, vel caſus efficere potuiſſet. Sanguinem pluiſſe Senatui nũciatum eſt, atratum fluuium fluxiſſe ſanguine, deorum ſudaſſe ſimulachra: num cenſes his nunciis Thalem, aut Anaxagoram, aut quenquam phyſicum crediturum fuiſſe? nec enim ſanguis, nec ſudor niſi è corpore eſt. Sed & decoloratio quædã ex aliqua contagione terrena maximè poteſt ſanguinis ſimilis eſſe: & humor allapſus extrinſecus, vt in tectoriis videmus, Auſtro ſudorem imitari. Atque hæc in bello plura & maiora videntur timẽtibus: eadem non tam animaduertuntur in pace. accedit illud etiam, quòd in metu & periculo cùm creduntur facilius, tum finguntur impunius. Nos autem ita leues atque incõſiderati ſumus, vt, ſi mures corroſerint aliquid, quorum eſt opus hoc vnum, monſtrum putemus. Ante verò Marſicum bellum, quòd clypeos Lanuuii, vt à te eſt dictum, mures roſiſſent, maximũ id portentum aruſpices eſſe dixerunt. quaſi verò quicquam interſit, mures, diem & noctem aliquid rodentes, ſcuta an cribra corroſerint. nam ſi iſta ſequimur: quòd Platonis Politiam nuper apud me mures corroſerint, de Repub. debui pertimeſcere: aut, ſi Epicuri de voluptate liber corroſus eſſet, putarem annonam in macello cariorẽ fore. An verò illa nos terrent, ſiquando aliqua portentoſa, aut ex pecude, aut ex homine nata dicuntur? Quorum omnium, ne ſim longior, vna ratio eſt. quicquid enim oritur, qualecunque eſt, cauſam habeat à natura neceſſe eſt: vt etiam ſi præter cõſuetudinem extiterit, præter naturam tamẽ non poſſit exiſtere. Cauſam igitur inueſtigato in re noua atque admirabili, ſi potes: ſi nullam reperies, illud tamẽ exploratum habeto, nihil fieri potuiſſe ſine cauſa: eúmque errorem, quem tibi rei nouitas attulerit, naturæ ratione depellito. ita te nec terræ fremitus, nec cæli diſceſſus, nec lapideus aut ſanguineus imber, nec

traiectio ſtellæ, nec faſces viſæ terrebũt, quarum omnium cauſas ſi à Chryſippo quæras, ipſe ille diuinationis auctor nũquam illa dicet facta fortuito, naturalémque rationem omnium reddet: nihil enim fieri ſine cauſa poteſt: nec quicquã fit, quod fieri non poteſt: nec, ſi id factum eſt, quod fieri potuit, portẽtum debet videri. nulla igitur portenta ſunt. nam ſi, quod rarò fit, id portentum putandum eſt, ſapientem eſſe portentum eſt: ſæpius enim mulam peperiſſe arbitror, quàm ſapientem fuiſſe. Illa igitur ratio concluditur: nec id, quod non potuerit fieri, factum vnquam eſſe: nec, quod potuerit, id portentum eſſe: ita omnino nullum eſſe portentum. quod etiam coniector quidam & interpres portentorum non inſcitè dicitur ei reſpondiſſe, qui cùm ad eum retuliſſet quaſi oſtentum, quòd anguis domi vectem circunuectus fuiſſet, tum eſſet, inquit, oſtentum, ſi anguem vectis circumplicaſſet. Hoc ille reſponſo ſatis apertè declarauit, nihil habendum eſſe portẽtum, quod fieri poſſet. C. Gracchus ad M. Pomponium ſcripſit, duobus anguibus domi comprehenſis, aruſpices à patre conuocatos, qui magis anguibus, quàm lacertis, quàm muribus? quia ſunt hæc quotidiana, angues non item. quaſi verò referat, quod fieri poteſt, quàm id ſæpe fiat. Ego tamen miror, ſi emiſſio fœminæ anguis mortem afferebat Ti. Graccho, emiſſio autem maris anguis

48 erat mortifera Corneliæ, cur alterutram emiſerit: nihil enim ſcribit reſpõdiſſe aruſpices, ſi neuter anguis emiſſus eſſet, quid eſſet futurum. At mors inſecuta Gracchum eſt. cauſa quidem credo aliqua morbi grauioris, non emiſſione ſerpentis: neque enim tãta eſt infelicitas aruſpicum, vt ne caſu quidem vnquam fiat, quod futurum illi eſſe dixerint. Nam illud mirarer, ſi crederem, quod apud Homerum Calchantem dixiſti ex paſſerum numero belli Troiani annos auguratum: de cuius coniectura ſic apud Homerum, vt nos ocioſi conuertimus, loquitur Agamemnon,

Ferte viri & duros animo tolerate labores,
Auguris vt noſtri Calchantis fata queamus
Scire, ratos ne habeant, an vanos pectoris orſus:
49 Nanque omnes memori portentum mente retentant,
Qui non funeſtis liquerunt lumina fatis.
Argolicis primùm vt veſtita eſt claſſibus Aulis,
Quæ Priamo cladem & Troiæ, peſtémque ferebant:
Nos circum latices gelidos fumantibus aris,
Aurigeris diuûm placantes numina tauris,
Sub platano vmbrifera, fons vnde emanat aquai,
Vidimus immani ſpecie, tortúque draconem
Terribilem, Iouis vt pulſu penetrabat ab ara:
Qui platani in ramo foliorum tegmine ſeptos
50 Corripuit pullos: quos cùm conſumeret octo,
Nona ſuper tremulo genitrix clangore volabat:
Cui ferus immani laniauit viſcera morſu.
Hunc, vbi tam teneros volucres, matrémque peremit,
Qui luci ediderat, genitor Saturnius idem
Abdidit, & duro firmauit tegmine ſaxi.
Nos autem timidi ſtantes mirabile monſtrum
Vidimus in mediis diuûm verſarier aris.
Tum Calchas hæc eſt fidenti voce locutus,
Quidnam torpentes ſubitò obſtupuiſtis Achiui?
51 Nobis hæc portenta deûm dedit ipſe creator,
Tarda & ſera nimis, ſed fama ac laude perenni.
Nam quot aues tetro mactatas dente videris,
Tot nos ad Troiam belli exanclabimus annos:

TT.ii.

Quæ decimo cadet, & pœna ſatiabit Achiuos.
Edidit hæc Calchas, quæ iam matura videtis.

Quæ tandem iſta auguratio eſt ex pafferibus annorum potius, quàm aut menſium aut dierum: cur autem de paſſerculis coniecturam facit, in quibus nullum erat monſtrum: de dracone ſilet, qui, id quod fieri non potuit, lapideus dicitur factus? poſtremò quid ſimile habet paſſer annis? nam de angue illo, qui Syllæ apparuit immolanti, vtrunque memini: & Syllam, cùm in expeditionem educturus eſſet, immolauiſſe, & anguem ab ara extitiſſe, eóque die rem præclarè eſſe geſtam non aruſpicis conſilio, ſed imperatoris. Atque hæc oſtentorum genera mirabile nihil habent: quæ cùm facta ſunt, tum ad coniecturam aliqua interpretatione reuocantur: vt illa tritici grana in os pueri Midæ congeſta; aut apes quas dixiſti in labris Platonis pueri conſediſſe, non tam mirabilia ſint, quàm coniecta bellè: quæ tamen vel ipſa falſa eſſe, vel illa, quæ prædicta ſunt, fortuitò accidiſſe potuerunt. De ipſo Roſcio poteſt illud quidem eſſe falſum, vt circumligatus fuerit angui: ſed vt in cunis fuerit anguis, non tam eſt mirum, in Selonio præſertim, vbi apud focum angues nundinari ſolent. nam quod aruſpices reſponderunt, nihil illo clarius, nihil nobilius fore: miror deos immortales hiſtrioni futuro claritatem oſtendiſſe, nullam oſtendiſſe Africano? Atque etiam à te Flaminiana oſtenta collecta ſunt, quòd ipſe, & equus eius repentè conciderit: non ſanè hoc quidem mirabile: quòd euelli primi haſtati ſignũ non potuerit: timidè fortaſſe ſignifer euellebat, quod fidenter infixerat. Nam Dionyſii equus quid attulit admirationis, quòd emerſit è flumine: quódque habuit apes in iuba: ſed quia breui tempore regnare cœpit: quod caſu acciderat, vim habuit oſtẽti. At Lacedæmoniis in Herculis fano arma ſonuerunt, eiuſdémque dei Thebis valuæ clauſæ ſubitò ſe aperuerunt, eáque ſcuta, quæ fuerant ſublime fixa, ſunt humi inuẽta. Horum cùm nihil fieri potuerit ſine aliquo motu, quid eſt cur diuinitus ea potius, quàm caſu facta eſſe dicamus? At in Lyſandri ſtatuæ capite Delphis extitit corona ex aſperis herbis, & quidem ſubita: itáne cenſes antè coronam extitiſſe, quàm herbarum conceptum eſſe ſemen? herbã autem aſperam credo auium congeſtu, nõ humano ſatu. iam quicquid in capite eſt, id coronæ ſimile videri poteſt. Nam quòd eodẽ tempore ſtellas aureas Caſtoris & Pollucis Delphis poſitas deciđiſſe, neque eas vſquã repertas eſſe dixiſti: furum id magis factum, quàm deorũ videtur. Simiæ verò Dodoneæ improbitatem hiſtoriis Græcis mandatam eſſe demiror. Quid minus mirum, quàm illam mõſtruoſiſſimam beſtiam vrnam euertiſſe, ſortes diſſipauiſſe? & negant hiſtorici Lacedæmoniis vllum oſtentum hoc triſtius accidiſſe. Nam illa prædicta Veientum, ſi lacus Albanus redundaſſet, iſque in mare fluxiſſet, Romam perituram: ſi repreſſus eſſet, Veios: ita aqua Albana deducta ad vtilitatem agri ſuburbani, non ad arcem, vrbémque retinendam. At paulò pòſt audita vox eſt monentis, vt prouiderent ne à Gallis Roma caperetur: ex eo Aio loquenti aram in noua via conſecratam. quid ergo? Aius iſte loquens, quando eum nemo norat, aiebat & loquebatur, & ex eo nomen inuenit: poſteaquam & ſedem, & aram, & nomẽ inuenit, obmutuit? Quod idem dici de Moneta poteſt: à qua, præterquã de ſue plena, quid vnquam moniti ſumus? Satis multa de oſtentis. Auſpicia reſtant & ſortes, eæ quæ ducuntur, non illæ quæ vaticinatione funduntur: quæ oracula verius dicimus: de quibus tum dicemus, cùm ad naturalem diuinationem venerimus. Reſtat etiã de Chaldæis: ſed primùm auſpicia videamus. Difficilis auguri locus ad contradicendũ, Marſo fortaſſe, ſed Romano facillimus: non enim ſumus ii nos augures, qui auiũ, reliquorũmue ſignorũ obſeruatione futura dicamus: & tamen credo Romulum, qui vrbem auſpicato cõdidit, habuiſſe opinionem, eſſe in prouidendis rebus augurandi ſcientiam: errabat enim multis in rebus antiquitas: quam vel vſu iam, vel doctrina, vel vetuſtate immutatã videmus. Retinetur autem & ad opinionem vulgi, & ad magnas vtilitates Reipub. mos, religio, diſciplina, ius augurũ, collegii auctoritas. Nec verò non omni ſupplicio digna

P.Claudius, L.Iunius Conſules,qui contra auſpicia nauigarunt : parendum enim fuit
religioni,nec patrius mos tam contumaciter repudiandus. Iure igitur alter populi iu-
dicio damnatus eſt,alter mortem ſibi ipſe conſciuit . Flaminius non paruit auſpiciis:
itaque periit cum exercitu.at anno pòſt Paulus paruit: num minus cecidit in Cānenſi
pugna cum exercitu?etenim vt ſint auſpicia,quæ nulla ſunt:hæc certè,quibus vtimur
ſiue tripudio,ſiue de cælo,ſimulacra ſunt auſpiciorum,auſpicia nullo modo. Q. Fabi,
te mihi in auſpicio eſſe volo. reſpondet , Audiui . Hic apud maiores noſtros adhibe-
batur peritus , nunc quilibet. peritum autem eſſe neceſſe eſt eum,qui, ſilentium quid
ſit,intelligat:id enim ſilentium dicimus in auſpiciis,quod omni vitio caret.hoc intel-
57 ligere, perfecti auguris eſt. illi autem, qui in auſpicium adhibetur, cùm ita imperauit
is, qui auſpicatur, Dicito,ſi ſilentium eſſe videtur,nec ſuſpicit,nec circunſpicit:ſtatim
reſpondet, Silētium eſſe videri.tum ille, Dicito ſi paſcuntur aues: Paſcuntur. quæ,aut
vbi?attulit,inquit, in cauea pullos is, qui ex eo ipſo nominatur pullarius.Hæ ſunt igi-
tur aues internunciæ Iouis:quæ paſcātur,nécne,quid refert?nihil ad auſpicia.ſed quia,
cùm paſcūtur,neceſſe eſt aliquid ex ore cadere, & terram pauire, terripauium primò,
pòſt terripudium dictum eſt, hoc quidē iam tripudium dicitur . Cùm igitur offa iam
cecidit ex ore pulli,tum auſpicanti tripudium ſoliſtimum nunciant. Ergo hoc auſpi-
cium diuini quicquam habere poteſt, quod tam ſit coactum & expreſſum ? quo anti-
quiſſimos augures non eſſe vſos, argumento eſt, quòd decretum collegii vetus habe-
58 mus,omnem auem tripudium facere poſſe.tum igitur eſſet auſpicium, ſi modò ei eſ-
ſet liberum ſe oſtendiſſe : tum auis illa videri poſſet interpres & ſatelles Iouis. nunc
verò incluſa in cauea & famē enecta, ſi in offam pultis inuadit, & ſi aliquid ex ore ce-
cidit,hoc tu auſpicium, aut hoc modo Romulum auſpicari ſolitum putas ? Iam verò
de cælo ſeruare non ipſos cenſes ſolitos, qui auſpicabantur ? nunc imperant pullario:
ille renunciat. Fulmē ſiniſtrum auſpicium optimum habemus ad omnes res,præter-
quam ad comitia: quod quidem inſtitutum Reip. cauſa eſt, vt comitiorum vel in iu-
diciis populi,vel in iure legum,vel in creandis magiſtratibus principes ciuitatis eſſent
interpretes.at Ti. Gracchi literis Scipio & Figulus,quòd augures iudicaſſent eos vitio
creatos eſſe,magiſtratu ſe abdicauerunt. Quis negat augurum diſciplinā eſſe? diuina-
tionem nego.at aruſpices diuini:quos cùm Ti. Gracchus propter mortē repentinam
59 eius,qui in prærogatiua referenda ſubitò concidiſſet,in Senatū introduxiſſet, non iu-
ſtum rogatorē comitiorum fuiſſe dixerunt. Primùm vide,ne in eum dixerint, qui ro-
gator cēturiæ fuiſſet:is enim erat mortuus.id autē ſine diuinatione cōiectura poterat
dicere:deinde fortaſſe caſu,qui nullo modo eſt ex hoc genere tollēdus.quid enim ſci-
re Etruſci aruſpices aut de tabernaculo rectè capto , aut de pomerii iure potuerunt?
Equidē aſſentior C. Marcello potius, quàm App.Claudio,qui ambo mei collegæ fue-
rūt:exiſtimóque ius augurū,etſi diuinationis opinione principio conſtitutū ſit,tamen
poſtea Reip. cauſa conſeruatū ac retētum. Sed de hoc loco plura in aliis: nunc hacte-
nus.Externa enim auguria,quæ ſunt non tā artificioſa,quàm ſuperſtitioſa, videamus.
Omnibus ferè auibus vtuntur,nos admodū paucis. alia illis ſiniſtra ſunt, alia noſtris.
60 Solebat ex me Deiotarus percōtari noſtri augurii diſciplinā,& ego illius. Dii immor-
tales,quātum differebat: vt quædā eſſent etiam contraria. Atque ille iis ſemper vteba-
tur: nos,niſi dum à populo auſpicia accepta habemus, quàm multùm iis vtimur? Bel-
licā rem adminiſtrari maiores noſtri niſi auſpicato noluerunt:quàm multi anni ſunt,
cùm bella à proprætoribus & proconſulibus adminiſtrantur,qui auſpicia non habēt?
itaque nec amnes tranſeunt auſpicato,nec tripudio auſpicantur:nam ex acuminibus
quidem,quod totum auſpicium militare eſt, iam M. Marcellus ille quinquies Conſul
totum omiſit,idem imperator,idē augur optimus. Vbi eſt ergo auium diuinatio?quæ,
quoniam ab iis,qui auſpicia nulla habent,bella adminiſtrantur,ab vrbanis retenta vi-
detur, à bellicis eſſe ſublata. Et quidem ille dicebat,ſi quando rem agere vellet,ne im-

pediretur auſpiciis, lectica operta facere ſe iter ſolere. Huic ſimile eſt, quod nos augures præcipimus, ne iuge auſpicium obueniat, vt iumenta iubeant diiungere. Quid eſt aliud nolle moneri à Ioue, niſi efficere, vt aut ne fieri poſſit auſpicium, aut, ſi fiat, videri? nam illud admodum ridiculum, quòd negas Deiotarum auſpiciorum, quæ ſibi ad Pompeium proficiſcenti facta ſunt, pœnitere, quòd fidem ſecutus, amicitiámque populi Ro. functus ſit officio: antiquiorem enim ſibi fuiſſe laudem & gloriam, quàm regnum & poſſeſſiones ſuas. Credo id quidem: ſed nihil ad auſpicia. nec enim ei cornix canere poterat rectè eum facere, quòd populi Ro. libertatem defendere pararet. Ipſe hoc ſentiebat, ſicuti ſenſit. aues euentus ſignificant aut aduerſos, aut ſecundos. Virtutis auſpiciis video eſſe vſum Deiotarum: quæ vetat ſpectare fortunã, dum præſtetur fides. Aues verò ſi proſperos euentus oſtenderunt, certè fefellerunt. Fugit ex prælio cum Pompeio: graue tempus. diſceſſit ab eo: luctuoſa res. Cæſarem eodem tempore & hoſtem & hoſpitem vidit. quid hoc triſtius? Is cùm ei Troginorum tetrarchiam eripuiſſet, & aſſeclæ ſuo Pergameno neſcio cui dediſſet, eidemque detraxiſſet Armeniam à Senatu datam, cúmque ab eo magnificẽtiſſimo hoſpitio acceptus eſſet, ſpoliatum reliquit & hoſpitem & Regem. Sed labor lõgius. ad propoſitum reuertar. Si euenta quærimus, quæ exquiruntur auibus: nullo modo proſpera Deiotaro. ſin officia, à virtute ipſius, non ab auſpiciis petita ſunt. Omitte igitur lituum Romuli, quem in maximo incendio negas potuiſſe comburi: contemne cotem Attii Nauii: nihil debet eſſe in philoſophia commentitiis fabellis loci. illud erat philoſophi, totius augurii primùm naturam ipſam videre, deinde inuentionem, deinde conſtantiã. Quæ eſt igitur natura, quæ volucres huc & illuc paſſim vagantes efficiat, vt ſignificent aliquid, & tum vetent agere, tum iubeant aut cantu aut volatu? cur autẽ aliis à dextra, aliis à læua datum eſt auibus, vt ratum auſpicium facere poſſint? quomodo autem hæc, aut quando, aut à quibus inuenta dicemus? Etruſci tamen habẽt exaratum puerum auctorem diſciplinæ ſuæ: nos quem? Attiúmne Nauium? at aliquot annis antiquior Romulus & Remus, ambo augures, vt accepimus. an Piſidarum, aut Ciliciũ, aut Phrygum iſta inuẽta dicemus? Placet igitur, humanitatis expertes habere diuinitatis auctores. At omnes Reges, populi, nationes vtuntur auſpiciis. Quaſi verò quicquã ſit tam valde, quàm nihil ſapere, vulgare: aut quaſi tibi ipſi in iudicãdo placeat multitudo. quotus quiſque eſt, qui voluptatem neget eſſe bonum? plerique etiam ſummum bonum dicunt. num igitur eorum frequentia Stoici de ſententia deterrentur? aut num pleriſque in rebus ſequitur eorum auctoritatem multitudo? quid mirum igitur, ſi in omnibus auſpiciis & omni diuinatione imbecilli animi ſuperſtitioſa iſta concipiãt, verum diſpicere non poſſint? Quæ autem eſt inter augures conueniens & coniuncta conſtantia? ad noſtri augurii conſuetudinem dixit Ennius,

» Cùm tonuit læuum bene tempeſtate ſerena.

At Homericus Aiax apud Achillem querens de ferocitate Troianorum, neſcio quid hoc modo nunciat:

» Proſpera Iuppiter his dextris fulgoribus edit.

Ita nobis ſiniſtra videntur, Graiis & Barbaris dextra meliora. quanquam haud ignoro, quæ bona ſint, ſiniſtra nos dicere, etiam ſi dextra ſint. ſed certè noſtri ſiniſtrum nominauerunt, externíque dextrum, quia plerunque melius id videbatur. Hæc quanta diſſenſio eſt? Quid, quòd aliis auibus vtuntur, aliis ſignis, aliter obſeruant, aliter reſpondẽt? non neceſſe eſt fateri, partim horum errore ſuſceptum eſſe, partim ſuperſtitione multa fallendo? Atque his ſuperſtitionibus non dubitaſti etiam omina adiungere. Æmilia Paulo Perſam periſſe: quod pater omen accepit: Cæcilia ſororis filiæ ſedes ſuas tradere. Iã illa, Fauete linguis, & prærogatiuũ omen comitiorum: hoc eſt, ipſum eſſe contra ſe copioſum & diſertum. quando enim iſta obſeruans, quieto & libero animo eſſe poteris, vt ad rem gerendam non ſuperſtitionem habeas, ſed rationem

ducementaneiſi quis aliquid ex ſua re atque ex ſuo ſermone dixerit, & eius verbum a-
liquod aprè ceciderit ad id quod ages, aut cogitabis, ea res tibi aut timorem afferet, aut
alacrirarem? Cùm M. Craſſus exercitum Brunduſii imponeret, quidam in portu cari-
67 eas Cauno aduectas vendens, Cauneas clamirabat. dicamus, ſi placet, monitum ab eo
Craſſum, caueret ne iret, nō fuiſſe periturum, ſi omini paruiſſet. quæ ſi ſuſcipiamus, pe
dis offenſio nobis, & abruptio corrigiæ, & ſternutamenta erunt obſeruāda. Sortes re-
ſtant & Chaldæi: vt ad vates & ſomnia veniamus. Dicendum igitur puras de Sorti-
bus. quid enim Sors eſt? idem propemodū, quod micare, quod talos iacere, quod teſ-
ſeras. quibus in rebus temeritas & caſus, non ratio, nec cōſilium valet. Tota res eſt in-
uēta fallaciis, aut ad quæſtū, aut ad ſuperſtitionem, aut ad errorem. Atque vt in aruſpi-
cina fecimus, ſic videamus clariſſimarum ſortium quæ tradatur inuētio. Numerium
Suffucium Prænestinorum monumenta declarant honeſtum hominem, & nobilem
ſomniis crebris, ad extremum etiam minantibus, cùm iuberetur certo in loco ſilicem
68 cædere, perterritum viſis, irridentibus ſuis ciuibus, id agere cœpiſſe. itaque perfracto
ſaxo ſortes erupiſſe, in robore inſculptas priſcarum literarum notas. is eſt hodie lu-
cus ſeptus religioſè propter Iouis pueri, qui lactens cum Iunone in gremio Fortunæ
ſedens mammam appetens, caſtiſſimè colitur à matribus. Eodem tempore illo loco,
vbi nunc Fortunæ ſita ædes eſt, mel ex olea fluxiſſe dicunt, aruſpicéſque dixiſſe, ſum-
ma nobilitate illas ſortes futuras, eorúmque iuſſu ex illa olea arcam eſſe factam, eá-
que conditas ſortes, quæ hodie Fortunæ monitu tolluntur. Quid igitur in his poteſt
eſſe certi, quæ Fortunæ monitu pueri manu miſcentur atque ducuntur? Quo modo
autem iſtæ poſitæ in illo loco? quis robur illud cæcîdit, dolauit, inſcripſit? nihil eſt, in-
quiunt, quod deus efficere non poſſit. Vtinam ſapientes Stoicos effeciſſet, ne omnia
ſuperſtitioſa ſolicitudine & miſeria crederēt. Sed hoc quidem genus diuinationis vi-
69 ta iam communis exploſit. Fani pulchritudo & vetuſtas, Prænestinarum etiam nunc
ſortiū retinet nomen, atque id in vulgus. quis enim magiſtratus, aut quis vir illuſtrior
vtitur ſortibus? cæteris verò in locis ſortes planè refrixerunt. quod Carneadem Clito-
machus ſcribit dicere ſolitum, nuſquam ſe fortunatiorē, quàm Prænestæ vidiſſe For-
tunam. Ergo hoc diuinationis genus omittemus. Ad Chaldæorum monſtra venia-
mus: de quibus Eudoxus Platonis auditor, in aſtrologia iudicio doctiſſimorum ho-
minum facilè princeps, ſic opinatur, id quod ſcriptum reliquit: Chaldæis in prædi-
ctione & in notatione cuiuſque vitæ ex natali die, minimè eſſe credendum. nominat
etiam Panætius, qui vnus è Stoicis aſtrologorum prædicta reiecit: Archelaum & Caſ-
ſandrum ſummos aſtrologos illius ætatis, qua erat ipſe, cùm in cæteris aſtrologiæ par-
70 tibus excellerent, hoc prædictionis genere non vſos. Scylax Halicarnaſſeus, familiaris
Panætii, excellens in aſtrologia, idémque in regenda ſua ciuitate princeps, totum hoc
Chaldaicum prædicendi genus repudiauit. Sed vt ratione vtamur omiſſis teſtibus, ſic
iſti diſputant, qui hæc Chaldæorum natalitia prædicta defendunt: vim quandam eſſe
aiunt ſignifero in orbe, qui Græcè ζωδιακὸς dicitur, talem, vt eius orbis vnaquæque pars
alia alio modo moueat, immutétque cælum, perinde vt quæque ſtellæ in iis, finitimíſ-
que partibus ſint quoque tempore: eámque vim variè moueri ab iis ſideribus, quæ vo
cantur errantia. cùm autem in eam ipſam partem orbis venerint, in qua ſit ortus eius
qui naſcitur: aut in eam, quæ coniunctum aliquid habeat, aut conſentiens: ea trian-
gula illi, & quadrata nominant. etenim cùm tempore anni, tēpeſtatúmque, cæli con-
uerſiones, commutationéſque tantæ fiant acceſſu ſtellarum & receſſu: cúmque ea vi
71 ſolis efficiantur, quæ videmus: non veriſimile ſolùm, ſed etiam verum eſſe cenſent,
perinde vtcunque temperatus ſit aër, ita pueros orientes animari atque formari, ex eó-
que ingenia, mores, animum, corpus, actionem vitæ, caſus cuiuſque, euentúſque fin-
gi. O' delirationem incredibilem! non enim omnis error ſtultitia eſt dicenda. quibus
etiā Diogenes Stoicus cōcedit aliquid vt prædicere poſſint, dūtaxat quali quiſque na-

tura, & ad quam quiſque maximè rem aptus futurus ſit. cætera, quæ profiteantur, negat vllo modo poſſe ſciri. etenim geminorum formas eſſe ſimiles, vitam atque fortunam plerunque diſparem. Proclus & Euriſthenes Lacedæmoniorum reges g[illegible] fratres fuerunt. at hi nec totidem annos vixerunt: anno enim Procli vita breuior fuit, multúmque is fratri rerum geſtarum gloria præſtitit. At ego id ipſum, quod vir optimus Diogenes Chaldæis, quaſi quadam præuaricatione, concedit, nego poſſe in[illegible]gi. Etenim cùm, vt ipſi dicunt, ortus naſcentium luna moderetur, eáque animaduertant, & notent ſidera natalitia Chaldæi, quæcunque lunæ iuncta videantur: oculorum fallaciſſimo ſenſu iudicant ea, quæ ratione atque animo videre debebant. docet enim ratio mathematicorũ, quam iſtis notam eſſe oportebat, quanta humilitate luna fe[illegible]tur terram penè contingens, quantum abſit à proxima Mercurii ſtella, multo autem longius à Veneris, deinde alio interuallo diſtet à ſole, cuius lumine colluſtrari putatur. Reliqua verò tria interualla infinita & immenſa, à ſole ad Martis, inde ad Iouis, ab eo ad Saturni ſtellam, inde ad cælum ipſum, quod extremum atque vltimum mundi eſt. Quæ poteſt igitur cõtagio ex infinito penè interuallo pertinere ad lunam, vel potius ad terram? quid? cùm dicunt id, quod iis dicere neceſſe eſt, omnes omnium ortus, quicunque gignantur in omni terra, quæ incolatur, eoſdem eſſe, eadémque omnib[illegible] qui eodem ſtatu cæli & ſtellarũ nati ſunt, accidere neceſſe eſſe, nónne eiuſmodi ſunt, vt ne cæli quidem naturam interpretes iſtos cæli noſſe appareat? Cùm enim illi orbes, qui cælum quaſi medium diuidunt, & aſpectum noſtrum definiunt, qui à Græcis [illegible] ζοντες nominantur, à nobis finientes rectiſſimè nominari poſſunt, varietatem maximam habeant, alíque in aliis locis ſint: neceſſe eſt, ortus, occaſúſque ſiderum non fieri eodem tempore apud omnes. Quòd ſi eorum vi cælum modò hoc, modò illo modo temperatur, qui poteſt eadem vis eſſe naſcentium, cùm cæli tanta ſit diſſimilitudo? In his locis, quæ nos incolimus, poſt ſolſtitium Canicula exoritur, & quid[illegible] aliquot diebus: apud Troglodytas, vt ſcribitur, ante ſolſtitium: vt, ſi iam concedamus aliquid vim cæleſtem ad eos, qui in terra gignuntur, pertinere, cõfitendum ſit illis, eos, qui naſcuntur eodem tempore, poſſe in diſſimiles incidere naturas propter cæli diſſimilitudinem. Quod minimè illis placet: volunt enim illi, omnes eodem tempore ortos, qui vbique ſint nati, eadem conditione naſci. Sed quæ tanta demẽtia eſt, vt in maximis motibus, mutationibúſque cæli nihil interſit qui ventus, qui imber, quæ tempeſtas vbique ſit? quarum rerum in proximis locis tantæ diſſimilitudines ſæpe ſunt, vt alia Tuſculi, alia Romæ eueniat ſæpe tempeſtas. quod, qui nauigant, maximè animaduertunt, cùm in flectendis promontoriis ventorũ mutationes maximas ſæpe ſentiant. Hæc igitur cùm ſit tum ſerenitas, tum perturbatio cæli: éſtne ſanorũ hominum hoc ad naſcentium ortus pertinere non dicere? quod non certè pertinet: illud neſcio quid tenue, quod ſentiri nullo modo, intelligi autem vix poteſt, quæ à luna cæteríſque ſideribus cæli temperatio fiat, dicere ad puerorum ortus pertinere. Quid, quòd non i[illegible]telligunt ſeminum vim, quæ ad gignẽdum, procreandúmque plurimùm valeat, funditus tolli, mediocris erroris eſt? quis enim non videt & formas, & mores, & pleroſque ſtatus, ac motus effingere à parentibus liberos? quod non contingeret, ſi hoc non vis, & natura gignẽtium efficeret, ſed temperatio lunæ, cælíque moderatio. Quid, quòd vno eodémque temporis pũcto nati diſſimiles & naturas, & vitas, & caſus habent, parúmne declarant nihil ad agendam vitam naſcendi tempus pertinere? niſi fortè putamus neminem eodem tempore ipſo & conceptum & natum, quo Africanum. nũquid igitur talis fuit? quid? illúdne dubium eſt, quin multi, cùm ita nati eſſent, vt quæda[illegible] contra naturam deprauata haberent, reſtituerentur, & corrigerẽtur ab natura, cùm ſe [illegible] reuocaſſet, aut arte, aut medicina? aut quorum linguæ ſic inhærerent, vt loqui nõ poſſent, ex ſcalpello reſectæ liberarẽtur? multi etiã naturæ vitium meditatione atque [illegible]ercitatione ſuſtulerũt, vt Demoſthenem ſcribit Phalereus, cùm [illegible] dicere nequ[illegible]

exercitatione feciſſe, vt planiſſimè diceret. quòd ſi hæc aſtro ingenerata & tradita eſ-
ſent, nulla res ea mutare poſſet. Quid? diſſimilitudo locorum nónne diſſimiles homi-
num procreationes habet? quas quidem percurrere oratione facile eſt: quid inter In-
dos & Perſas, AEthiopas & Syros differat corporibus, animis: vt incredibilis varietas
diſſimilitudoque ſit. Ex quo intelligitur, plus terrarum ſitus, quàm lunæ tractus ad na-
ſcendum valere. Nam quod aiunt quadringenta & ſeptuaginta milia annorum in pe
riclitandis, experiundíſque pueris, quicunque eſſent nati, Babylonios poſuiſſe, fallunt.
76 ſi enim eſſet factitatum, non eſſet deſitum. neminem autem habemus auctorem, qui
aut fieri dicat, aut factum ſciat. Vidéſne me non ea dicere, quæ Carneades, ſed ea, quæ
princeps Stoicorum Panætius dixerit? Ego autem etiam hoc requiro, omnéſne, qui
Cannenſi pugna ceciderunt, vno aſtro fuerint. exitus quidem omnium vnus & idem
fuit. Quid? qui ingenio atque animo ſingulares, num aſtro quoque vno? quod enim
tempus, quo non innumerabiles naſcãtur? at certè nemo ſimilis Homeri. Et ſi ad rem
pertinet, quo modo cælo affecto, compoſitíſque ſideribus quodque animal oriatur, va
leat id neceſſe eſt etiam in rebus inanimis. quo quid dici poteſt abſurdius? L. quidem
Tarutius Firmanus, familiaris noſter, in primis Chaldaicis rationibus eruditus, vrbis
etiam noſtræ natalẽ diem repetebat ab iis parilibus, quibus eam à Romulo conditam
accepimus, Romámque, cùm eſſet in iugo luna, natam eſſe dicebat, nec eius fata ca-
77 nere dubitabat. O' vim maximam erroris. Etiámne vrbis natalis dies ad vim ſtellarum
& lunæ pertinebat? Fac in puero referre, ex qua affectione cæli primum ſpiritum du-
xerit: num hoc in latere, aut in cæmento, ex quibus vrbs effecta eſt, potuit valere? ſed
quid plura? quotidie refelluntur. Quàm multa ego Põpeio, quàm multa Craſſo, quàm
multa huic ipſi Cæſari à Chaldæis dicta memini, neminẽ eorum niſi ſenectute, niſi do
mi, niſi cum claritate eſſe moriturum? vt mihi permirum videatur, quenquam extare,
qui etiã nunc credat iis, quorum prædicta quotidie videat re & euentis refelli. Reſtãt
duo diuinandi genera: quæ habere dicimur à natura, non ab arte: vaticinandi & ſom-
niandi. de quibus Quinte inquam, ſi placet, diſſeramus. Mihi verò, inquit, placet: his
enim, quæ adhuc diſputaſti, prorſus aſſentior: &, verè vt loquar, quãquam tua me ora-
78 tio confirmauit, tamen etiam mea ſponte nimis ſuperſtitioſam de diuinatione Stoi-
corum ſententiam iudicabam: ac me Peripateticorum ratio magis mouebat, & vete-
ris Dicæarchi, & eius, qui nunc floret, Cratippi: qui cenſent eſſe in mentibus homi-
num tanquam oraculum aliquod, ex quo futura præſentiãt, ſi aut furore diuino inci-
tatus animus, aut ſomno relaxatus ſolutè moueatur ac liberè. his de generibus quid
ſentias, & quibus ea rationibus infirmes, audire ſanè velim. Quæ cùm ille dixiſſet,
tum ego rurſus quaſi ab alio principio ſum exorſus dicere. Non ignoro Quinte, te
ſemper ita ſenſiſſe, vt de cæteris diuinãdi generibus dubitares, iſta duo furoris & ſom-
nii, quæ à libera mente fluere viderentur, probares. Dicam igitur, de iſtis ipſis duobus
generibus mihi quid videatur, ſi prius, Stoicorum rationis concluſio, & Cratippi no-
79 ſtri quid valeat, videro. Dixiſti & Chryſippum & Diogenem & Antipatrum conclu-
dere hoc modo: Si ſunt dii, neque antè declarant hominibus, quæ futura ſint: aut non
diligunt homines: aut, quid euenturum ſit, ignorant: aut exiſtimant nihil intereſſe ho
minum, ſcire quid ſit futurum: aut non cenſent eſſe ſuæ maieſtatis præſignificare ho-
minibus, quæ ſint futura: aut ea ne ipſi quidem dii ſignificare poſſunt. At neque nõ di-
ligunt nos (ſunt enim benefici, generíque hominum amici) neque ignorãt ea, quæ ab
ipſis conſtituta & deſignata ſunt: neque noſtra nihil intereſt ſcire ea, quæ futura ſunt
(erimus enim cautiores, ſi ſcierimus) neque hoc alienum ducunt maieſtate ſua (nihil
eſt enim beneficentia præſtantius) neque non poſſunt futura prænoſcere. non igitur
dii ſunt, nec ſignificant nobis futura: ſunt autem dii, ſignificant ergo. & non, ſi ſignifi-
cant futura, nullas dant nobis vias ad ſignificationum ſcientiam: fruſtrà enim ſignifi-
80 carent: neque, ſi dant vias, non eſt diuinatio: eſt igitur diuinatio. O' acutos homines:

quàm paucis verbis negotium confectum putant! ea ſumunt ad concludẽdum, quorum iis nihil conceditur. Concluſio autem rationis ea probanda eſt, in qua ex rebus non dubiis id, quod dubitatur, efficitûr. Vidéſne Epicurum, quem hebetem & rudem dicere ſolẽt Stoici, quemadmodum, quod in natura rerum omne eſſe dicimus, id infinitum eſſe concluſerit? Quod finitum eſt, inquit, habet extremum. quis hoc non dederit? quod habet extremũ, id cernitur ex alio extrinſecus. hoc quoque eſt concedendum. at quod omne eſt, id non cernitur ex alio extrinſecus. ne hoc quidem negari poteſt. nihil igitur cùm habeat extremum, infinitũ ſit neceſſe eſt. Vidéſne vt ad rem dubiam conceſſis rebus peruenerit? hoc vos dialectici non facitis: nec ſolùm ea non ſumitis ad concludendum, quæ ab omnibus concedãtur: ſed ea ſumitis, quibus conceſſis, nihilo magis efficiatis quod velitis. Primùm enim hoc ſumitis: Si ſunt dii, benefici in homines ſunt. Quis hoc vobis dabit? Epicurúſne, qui negat quicquã deos nec alieni curare, nec ſui? an noſter Ennius, qui magno applauſu loquitur, aſſentiente populo?

Ego deûm genus eſſe ſemper dixi, & dicam cælitum.

Sed eos non curare opinor, quid agat humanum genus.

Et quidem, cur ſic opinetur, rationem ſubiicit. ſed nihil eſt neceſſe dicere quæ ſequuntur: tantùm ſat eſt intelligi, id ſumere iſtos pro certo, quod dubium controuerſúmque ſit. Sequitur porrò, nihil deos ignorare, quòd omnia ſint ab iis conſtituta. hic verò quanta pugna eſt doctiſſimorum hominum, negantium eſſe hæc à diis immortalibus conſtituta? At noſtra intereſt ſcire quæ euentura ſint. magnus Dicæarchi liber eſt, neſcire ea melius eſſe, quàm ſcire. negant enim id eſſe alienum maieſtatis deorum, ſcilicet cauſas omniũ introſpicere, vt videant quid cuique conducat. Neque non poſſunt futura prænoſcere. negant poſſe ii, quibus non placet eſſe certum, quid futurum ſit. Vidéſne igitur, quæ dubia ſunt, ea ſumere ipſos pro certis atque conceſſis? deinde contorquent, & ita concludunt: Non igitur & ſunt dii, nec ſignificãt futura: id enim iam perfectum arbitrantur. deinde aſſumunt, Sunt autem dii: quod ipſum non ab omnibus conceditur. Significant ergo. ne id quidem ſequitur: poſſunt enim non ſignificare, & tamen eſſe dii: nec, ſi ſignificent, non dare vias aliquas ad ſcientiam ſignificationis. at id quoque poteſt, vt non dent homini, ſed ipſi habeant. cur enim Tuſcis potius, quàm Romanis darent? nec, ſi dant vias, nulla eſt diuinatio. fac dare deos: quod abſurdum eſt: quid refert, ſi accipere non poſſumus? Extremum eſt igitur diuinatio. ſit extremum: effectum tamen non eſt. ex falſis enim, vt ab ipſis didicimus, verum effici non poteſt. iacet igitur tota concluſio. Veniamus nunc ad optimum virum familiarem noſtrum Cratippum. Si ſine oculis, inquit, non poteſt extare officium, & munus oculorum, poſſunt autem aliquando oculi non fungi ſuo munere: qui vel ſemel ita eſt vſus oculis, vt vera cerneret, is habet ſenſum oculorum vera cernentium. item igitur, ſi ſine diuinatione non poteſt officium & munus diuinationis extare: poteſt autem, cùm quis diuinationẽ habeat, errare aliquando, nec vera cernere: ſatis eſt ad confirmandam diuinationem, ſemel aliquid ita eſſe diuinatum, nihil vt fortuito cecidiſſe videatur. ſunt autem eius generis innumerabilia. Eſſe igitur diuinationem confitendum eſt: feſtiuè & breuiter. ſed cùm bis ſumpſit quod voluit, etiam ſi faciles nos ad concedendum habuerit: id tamen, quod aſſumit, concedi nullo modo poteſt. Si, inquit, aliquando oculi peccent: tamen, quia rectè aliquando viderint, ineſt in iis vis videndi. item, ſi qui ſemel aliquid in diuinatione dixerit, is etiam cùm peccet, tamen exiſtimandus eſt habere vim diuinandi. Vide quæſo Cratippe noſter, quàm ſint iſta ſimilia: nam mihi quidem non videntur: oculi enim vera cernentes, vtuntur natura atque ſenſu: animi ſi quando vel vaticinando, vel ſomniando vera viderunt, vſi ſunt fortuna atque caſu. niſi fortè conceſſuros tibi exiſtimas eos, qui ſomnia pro ſomniis habẽt, ſi quando aliquod ſomnium verum euaſerit, non id fortuito accidiſſe. Sed demus tibi iſtas duas ſumptiones, ea, quæ λήμματα appellãt dialectici: ſed nos Latinè loqui ma-

ſumus: præſumptio tamē, quam πρόληψιν iidem vocāt, non dabitur. Aſſumit autem
Cratippus hoc modo: Sunt autem innumerabiles præſenſiones non fortuitæ. at ego
dico nullam. Vide, quanta ſit controuerſia. Iam, aſſumptione non conceſſa, nulla con
85 cluſio eſt. At impudētes ſumus, qui, quod tam perſpicuum ſit, non cōcedamus. Quid
eſt perſpicuum? multa vera, inquit, euadere. quid, quòd multò plura falſa? nónne ipſa
varietas, quæ eſt propria fortunæ, fortunam eſſe cauſam, non naturam docet? deinde,
ſi tua iſta cōcluſio Cratippe vera eſt (tecum enim mihi res eſt) nónne intelligis eadem
vti poſſe & aruſpices, & fulguratores, & interpretes oſtentorum, & augures, & ſortile-
gos, & Chaldæos? quorum generum nullum eſt, ex quo non aliquid, ſicut prædictum
ſit, euaſerit. Ergo aut ea quoque genera diuinandi ſunt, quæ tu rectiſſimè improbaſti:
aut, ſi ea non ſunt, nō intelligo, cur hæc duo ſint, quæ relinquis. qua ergo ratione hæc
inducis, eadē illa poſſunt eſſe, quæ tollis. Quid verò habet auctoritatis furor iſte, quem
diuinum vocatis, vt, quæ ſapiens non videat, ea videat inſanus: & is, qui humanos ſen-
ſus amiſerit, diuinos aſſecutus ſit? Sibyllæ verſus obſeruamus, quos illa furens fudiſſe
86 dicitur. quorum interpres nuper, falſa quædam hominum fama, dicturus in Senatu
putabatur, eum, quem re vera Regem habebamus, appellandum quoque eſſe Re-
gem, ſi ſalui eſſe vellemus. Hoc ſi eſt in libris, in quem hominem, & in quod tempus
eſt? callidè enim, qui illa compoſuit, perfecit, vt, quodcunque accidiſſet, prædictum vi-
deretur, hominum & temporum diffinitione ſublata. Adhibuit etiam latebrā obſcu-
ritatis, vt iidem verſus aliàs in aliam rem poſſe accommodari viderētur. Non eſſe au-
tem illud carmen furētis, cùm ipſum poēma declarat (eſt enim magis artis & diligen-
tiæ, quàm incitationis & motus) tum verò ea, quæ ἀκροστιχὶς dicitur, cùm deinceps ex
primis verſus literis aliquid connectitur, vt in quibuſdam Ennianis, quæ Ennius fe-
cit. id certè magis eſt attenti animi, quàm furentis, atque in Sibyllinis ex primo verſu
87 cuiuſque ſententiæ primis literis illius ſententiæ carmen omne prætexitur. hoc ſcri-
ptoris eſt, non furentis: adhibentis diligentiam, non inſani. Quamobrem Sibyllam
quidem ſepoſitam & conditam habeamus, vt, id quod proditum eſt à maioribus, in-
iuſſu Senatus ne legantur quidem libri, valeántque ad deponendas potius, quàm ad
ſuſcipiēdas religiones: cum antiſtitibus agamus, vt quiduis potius ex illis libris, quàm
Regem proferant: quem Romæ poſthac nec dii, nec homines eſſe patientur. At mul-
ti ſæpe vera vaticinati, vt Caſſandra,

Iámque mari magno. Eadémque paulò pòſt:

Eheu videte.

Num igitur me cogis etiam fabulis credere? quæ delectationis habeant, quantum vo-
les: verbis, ſententiis, numeris, cantibus adiuuētur: auctoritatem quidem nullam de-
bemus, nec fidem commentitiis rebus adiungere. Eodémque modo nec ego Publi-
88 cio neſcio cui, nec Martiis vatibus, nec Apollinis opertis credendū exiſtimo: quorum
partim ficta apertè, partim effutita temere, nūquam ne mediocri quidem cuiquā, non
modò prudenti, probata ſunt. Quid, inquies, remex ille de claſſe Coponii, nónne ea
prædixit, quæ facta ſunt? ille verò & ea quidem, quæ omnes eo tempore, ne acciderēt,
timebamus: caſtra enim in Theſſalia caſtris collata audiebamus: videbatúrque nobis
exercitus Cæſaris & audaciæ plus habere, quippe qui patriæ bellum intuliſſet: & robo-
ris, propter vetuſtatem. caſum autem prælii, nemo noſtrum erat, quin timeret, ſed ita,
vt conſtantibus hominibus par erat, nō apertè. ille autem Græcus quid mirum ſi ma-
gnitudine timoris, vt plerunque fit, à conſtātia, atque à mente, atque à ſe ipſe diſceſſit?
qua perturbatione animi, quæ, ſanus cùm eſſet, timebat ne euenirēt, ea demens euen-
tura eſſe dicebat. Vtrū tandem per deos atque homines magis veriſimile eſt, veſanum
89 remigem, an aliquem noſtrum, qui ibi tum eramus, M. Catonē, Varronē, Coponium
ipſum conſilia deorum immortalium perſpicere potuiſſe? Sed iam ad te venio

O ſanctè Apollo, qui vmbilicum terrarum certum obſides,

Vnde ſuperſtitioſa primùm ſæua euaſit vox fera:

Tuis enim oraculis Chryſippus totum volumẽ impleuit partim falſis, vt ego opinor: partim caſu veris, vt fit in omni oratione ſæpiſſimè: partim flexiloquis & obſcuris, vt interpres egeat interprete, & ſors ipſa referẽda ſit ad ſortes: partim ambiguis, & quæ ad dialecticum referenda ſint. nam cùm ſors illa edita eſt opulentiſſimo regi Aſiæ,

Crœſus Halym penetrans magnam peruertet opum vim,

hoſtium vim ſeſe peruerſurum putauit, peruertit autem ſuam. Vtrum igitur eorum accidiſſet, verum oraculum fuiſſet. Cur autem hoc credam vnquam editum Crœſo? aut Herodotum cur veraciorem ducã Ennio? num minus ille potuit de Crœſo, quàm de Pyrrho fingere Ennius? quis enim eſt, qui credat Apollinis ex oraculo Pyrrho eſſe reſponſum,

Aio te AEacida Romanos vincere poſſe?

Primùm Latinè Apollo nũquam locutus eſt: deinde iſta ſors inaudita Græcis eſt: præterea Pyrrhi temporibus iam Apollo verſus facere deſierat: poſtremò, quanquã ſemper fuit, vt apud Ennium eſt ſtolidum genus AEacidarum: Bellipotentes ſunt magi, quàm ſapientipotentes: tamen hanc amphibologiam verſus intelligere potuiſſet, vincere te Romanos, nihilo magis in ſe, quàm in Romanos valere. nam illa amphibologia, quæ Crœſum decepit, vel Chryſippũ potuiſſet fallere: hæc verò ne Epicurum quidem: Sed, quod caput eſt, cur iſto modo iam oracula Delphis non eduntur, non modò noſtra ætate, ſed iandiu, iam vt nihil poſſit eſſe contemptius? Hoc loco cùm vrgentur, euanuiſſe aiunt vetuſtate vim loci eius, vnde anhelitus ille terræ fieret, quo Pythia mente incitata oracula ederet. de vino aut ſalſamento putes loqui, quæ euaneſcunt vetuſtate. De vi loci agitur, neque ſolùm naturali, ſed etiã diuina: quæ quo tãdem modo euanuit? Vetuſtate, inquies. quæ vetuſtas eſt, quæ vim diuinã conficere poſſit? quid tam diuinum, quàm afflatus ex terra mentem ita mouens, vt eam prouidam rerum futurarum efficiat, vt ea non modò cernat multò antè, ſed etiã numero verſúque pronunciet? quando autem iſta vis euanuit? an poſtquam homines minus creduli eſſe cœperunt? Demoſthenes quidẽ, qui abhinc annos propè c c c fuit, iam tum φιλιππίζειν Pythiam dicebat, id eſt quaſi cum Philippo facere. Hoc autem eò ſpectabat, vt eam à Philippo corruptam diceret. Quo licet exiſtimare in aliis quoque oraculis Delphicis aliquid non ſynceri fuiſſe. Sed neſcio quo modo iſti philoſophi ſuperſtitioſi, & penè fanatici quiduis malle videntur, quàm ſe non ineptos. euanuiſſe mauultis, & extinctum eſſe id, quod ſi vnquã fuiſſet, certè æternũ eſſet, quàm ea, quæ non ſunt credenda, non credere. Similis eſt error in ſomniis: quorum quidẽ defenſio repetita quàm longè eſt? Diuinos animos cenſent eſſe noſtros, eóſque eſſe tractos extrinſecus, animorúmque conſentientiũ multitudine completum eſſe mundũ. hac igitur mentis & ipſius diuinitate & coniunctione cum externis mentibus cerni quæ ſint futura. Contrahi autem animum Zeno, & quaſi labi putat atque concidere, & ipſum eſſe dormire. Iam Pythagoras & Plato, locupletiſſimi auctores, quo in ſomniis certiora videamus, præparatos quodam cultu atque victu proficiſci ad dormiendum iubẽt: faba quidem Pythagorei vtique abſtinuere: quaſi verò eo cibo mens, non vẽter infletur. Sed neſcio quo modo nihil tam abſurdè dici poteſt, quod non dicatur ab aliquo philoſophorũ. Vtrum igitur cenſemus dormientiũ animos per ſemetipſos in ſomniãdo moueri, an, vt Democritus cenſet, externa & aduẽtitia viſione pulſari? ſiue enim ſic eſt, ſiue illo modo, videri poſſunt permulta ſomniantibus falſa pro veris. nam & nauigantibus moueri vidẽtur ea, quæ ſtant: & quodam obtutu oculorum duo pro vno lucernæ lumina. Quid dicam, inſanis, quid, ebriis quàm multa falſa videantur? quòd ſi eiuſmodi viſis credendum non eſt, cur ſomniis credatur, neſcio. nã tam licet de his erroribus, ſi velis, quàm de ſomniis diſputare. vt ea, quæ ſtant, ſi moueri videantur, terræmotum ſignificare dicas, aut repentinam aliquam fugam: gemino autem lucernæ lumine declarari diſ-

ſenſionem ac ſeditionem moueri. Iam ex inſanorum aut ebriorum viſis innumera-bilia coniectura trahi poſſunt, quæ futura videantur. quis eſt enim, qui totum diem iaculans non aliquando collimet? totas noctes ſomniamus: neque vlla ferè eſt, qua non dormiamus: & miramur, aliquando id, quod ſomniemus, euadere? quid eſt tam incertum, quàm taloꝝ iactus? tamen nemo eſt, quin ſæpe iactans, venereum aliquando iaciat, nonnunquam etiam iterum, ac tertiũ. num igitur, vt inepti, Veneris id fieri impulſu malumus, quàm caſu dicere? Quòd ſi cæteris temporibus falſis viſis credendum non eſt, non video quid præcipui ſomnus habeat, in quo valeant falſa pro veris. Quòd ſi ita natura paratum eſſet, vt ea dormientes agerent, quæ ſomniarent: alligandi eſſent
95 omnes, qui cubitum irent. maiores enim, quàm vlli inſani, efficerẽt motus ſomniantes. quod ſi inſanorum viſis fides nõ eſt adhibenda, quòd falſa ſunt: cur credatur ſomniantium viſis, quæ multò etiam perturbatiora ſunt, non intelligo. an quod inſani ſua viſa coniectori non narrant, narrant qui ſomniauerunt? Quæro etiam, ſi velim ſcribere quid, aut legere, aut canere voce, vel fidibus, aut geometricum quiddam, aut phyſicum, aut dialecticum explicare, ſomniumne expectandum ſit, an ars adhibẽda, ſine qua nihil earum rerum nec fieri, nec expediri poteſt? atqui ne ſi nauigare quidem velim, ita gubernarem, vt ſomniauerim: præſens enim pœna ſit. Quid igitur conuenit ægros à coniectore ſomniorum potius, quàm à medico petere medicinam? An Æſculapius, an Serapis poteſt præſcribere per ſomnium curationem valetudinis, Neptunus
96 gubernantibus non poteſt? & ſi ſine medico medicinam dabit Minerua, Muſæ ſcribendi, legendi, cæterarúmque artium ſcientiam ſomniantibus non dabunt? at ſi curatio daretur valetudinis, hæc quoque, quæ dixi, darentur: quæ quoniam non dantur, medicina non datur. qua ſublata, tollitur omnis auctoritas ſomniorum. Sed hæc quoque in promptu: nunc interiora videamus. aut enim diuina vis quædam conſulens nobis ſomniorum ſignificationes facit: aut coniectores ex quadam conuenientia & cõiunctione naturæ, quam vocant συμπάθειαν, quid cuique rei conueniat, ex ſomnis, & quid quamque rem ſequatur, intelligunt: aut eorum neutrum eſt, ſed quædam obſeruatio conſtans atque diuturna eſt, cùm quid viſum ſecundum quietem ſit, quid euenire, aut quid ſequi ſoleat. Primùm igitur intelligendum eſt, nullam vim eſſe diuinam effectricem ſomniorum. Atque illud quidem perſpicuum eſt, nulla viſa ſom-
97 niorum proficiſci à numine deorum: noſtra enim cauſa dii id facerent, vt prouidere futura poſſemus. Quotus igitur eſt quiſque, qui ſomniis pareat? qui intelligat? qui meminerit? quàm multi verò, qui contemnant, eámque ſuperſtitionem imbecilli animi atque anilis putent? quid eſt igitur, cur his hominibus conſulens deus, ſomniis moneat eos, qui illa non modò cura, ſed ne memoria quidem digna ducant? nec enim ignorare deus poteſt, qua mente quiſque ſit: nec fruſtrà, ac ſine cauſa quid facere, dignum deo eſt: quod abhorret etiam ab hominis conſtantia. Ita ſi pleraque ſomnia aut ignorantur, aut negliguntur: aut neſcit hoc deus, aut fruſtrà ſomniorum ſignificatione vtitur. ſed horum neutrum in deum cadit: nihil igitur à deo ſomniis ſignificari fatendum eſt. Illud etiam requiro, cur, ſi deus iſta viſa nobis prouidendi cauſa dat, non vigilantibus potius det, quàm dormientibus. ſiue enim externus & aduentitius pul-
98 ſus animos dormientium commouet, ſiue per ſe ipſi animi mouentur, ſiue quæ cauſa alia eſt, cur ſecundum quietem aliquid videre, audire, agere videamur: eadem cauſa vigilantibus eſſe poterat: idque ſi noſtra cauſa ſecundum quietem dii facerẽt, vigilantibus idem facerent, præſertim cùm Chryſippus Academicos refellens permultò clariora & certiora eſſe dicat, quæ vigilantibus videantur, quàm quæ ſomniantibus. Fuit igitur diuina beneficentia dignius, cùm conſuleret nobis, clariora viſa dare vigilantibus, quàm obſcuriora per ſomnium. quod quoniam non fit, ſomnia diuina putanda non ſunt. Iam verò quid opus eſt circuitione & anfractu, vt ſit vtẽdum interpretibus ſomniorum potius, quàm directo deus, ſi quidem nobis conſulebat. Hoc facito, hoc

ne feceris, diceret? idque viſum vigilanti potius, quàm dormiẽti daret? Iam verò quis dicere audeat, vera omnia eſſe ſomnia? aliquot ſomnia vera, inquit Ennius: ſed omnia non eſt neceſſe. quæ eſt tandẽ iſta diſtinctio? quæ vera, quæ falſa habet? & ſi vera à deo mittuntur, falſa vnde naſcuntur? nam ſi ea quoque diuina, quid inconſtantius deo? quid inſcitius autem eſt, quàm mentes mortalium falſis & mendacibus viſis concitare? ſin vera viſa diuina ſunt, falſa autem, & inania humana: quæ eſt iſta deſignandi licentia, vt hoc deus, hoc natura fecerit potius, quàm aut omnia deus, quod negatis, aut omnia natura? quod quoniam illud negatis, hoc neceſſario confitẽdum eſt. Naturam autẽ eam dico, qua nunquam animus inſiſtens agitatione & motu eſſe vacuus poteſt. is cùm languore corporis, nec membris vti, nec ſenſibus poteſt, incidit in viſa varia & incerta ex reliquis, vt ait Ariſtoteles, inhærentibus earum rerum, quas vigilans geſſerit aut cogitarit. quarum perturbatione mirabiles interdum exiſtũt ſpecies ſomniorum. Quæ ſi alia vera, alia falſa: qua nota internoſcantur, ſcire ſanè velim. ſi nulla eſt, quid iſtos interpretes audiamus? ſin quæpiam eſt, aueo audire quæ ſit. ſed hærebunt. Venit enim iam in contentionẽ, vtrum ſit probabilius, deóſne immortales rerum omnium præſtantia excellentes concurſare omnium mortalium, qui vbique ſunt, non modò lectos, verùm etiam grabatos, &, cùm ſtertẽtes aliquos viderint, obiicere his viſa quædam tortuoſa & obſcura, quæ illi exterriti ſomnio ad coniectorem mane deferant: an natura fieri, vt mobiliter animus agitatus, quod vigilans viderit, dormiens videre videatur. Vtrum philoſophia dignius, ſagarum ſuperſtitione iſta interpretari, an explicatione naturæ? vt ſi iam fieri poſſit coniectura vera ſomniorum, tamen iſti, qui profitentur, eam facere non poſſint: ex leuiſſimo enim & indoctiſſimo genere conſtant. Stoici autem tui negant quenquam niſi ſapientẽ diuinum eſſe poſſe. Chryſippus quidem diuinationem diffinit his verbis, Vim cognoſcentem & videntem, & explicantem ſigna, quæ à diis hominibus portendantur: officium autem eius eſſe, prænoſcere, dei erga homines mente qua ſint, quídque ſignificent, quemadmodúmque ea procurentur atque expientur. Idémque ſomniorum coniectionem diffinit hoc modo, Eſſe vim cernentem & explanantem quæ à diis hominibus ſignificentur in ſomnis. Quid ergo, ad hæc mediocri opus eſt prudentia, an & ingenio præſtanti & eruditione perfecta? talem autem cognouimus neminem. Vide igitur, ne, etiam ſi diuinationem tibi eſſe conceſſero, quod nunquam faciam: neminem tamen diuinum reperire poſſimus. Qualis autem iſta mens eſt deorum, ſi neque ea nobis ſignificant in ſomnis, quæ ipſi per nos intelligamus: neque ea, quorũ interpretes habere poſſimus? ſimiles enim ſunt dii, ſi ea nobis obiiciunt, quorum neque ſcientiam neque explanationem habeamus, tanquam ſi Pœni aut Hiſpani in Senatu noſtro ſine interprete loquerentur. Iam verò quò pertinent obſcuritates & ænigmata ſomniorum? intelligi enim à nobis dii velle debebant ea, quæ noſtra cauſa nos monebant. Quid? poëta nemo, nemo phyſicus obſcurus? ille verò nimis etiam obſcurus Euphorion: at non Homerus. vter igitur melior? valde Heraclitus obſcurus, minimè Democritus: num igitur conferendi? mea cauſa me mones, quod non intelligam. quid me igitur mones? vt ſi quis medicus ægroto imperet, vt ſumat

Terrigenam, herbigradam, domiportam, ſanguine caſſam,

potius quàm hominum more, cocleam dicere. nam Pacuuianus Amphion,

Quadrupes tardigrada, agreſtis, humilis, aſpera,
Capite breui, ceruice anguina, aſpectu truci,
Euiſcerata, inanima cum animali ſono,

cùm dixiſſet obſcurius, tum Attici reſpondent: Non intelligimus, niſi apertè dixeris. At ille vno verbo, Teſtudo. Nõ potueras hoc igitur à principio cythariſta dicere? Defert ad coniectorem quidam ſomniaſſe ſe, ouum pendere ex faſcia lecti ſui cubicularis. eſt hoc in Chryſippi libro ſomnium. reſpõdit coniector, theſaurum defoſſum eſſe

ſub lecto. fodit : inuenit auri aliquãtum, idque circundatum argento: miſit coniectori quantulum viſum eſt de argento. Tum ille, Nihílne de vitello? id enim ex ouo videbatur aurum declaraſſe, reliquum argẽtum. Nemóne igitur vnquã alius ouum ſomniauit? Cur ergo hic neſcio quis theſaurum ſolus inuenit? quàm multi inopes, digni præſidio deorum, nullo ſomnio ad theſaurum reperiendum admonentur? quam autem ob cauſam tam eſt obſcurè admonitus, vt ex ouo naſceretur theſauri ſimilitudo
104 potius, quàm apertè theſaurum quærere iuberetur, ſicut apertè Simonides vetitus eſt nauigare? Ergo obſcura ſomnia minimè cõſentanea ſunt maieſtati deorum. Ad aperta & clara veniamus, quale eſt de illo interfecto à caupone Megaris, quale de Simonide, qui ab eo, quem humauerat, vetitus eſt nauigare: quale etiam de Alexandro: quòd à te præteritum eſſe miror: qui, cùm Ptolemæus familiaris eius in prælio telo venenato ictus eſſet, eóque vulnere ſummo cũ dolore moreretur, Alexander aſſidens ſomno eſt conſopitus. tum ſecundum quietem viſus ei dicitur draco is, quem mater Olympias alebat, radiculam ore ferre, & ſimul dicere quo illa loci naſceretur (neque is longè aberat ab eo loco) eius autẽ eſſe vim tãtam, vt Ptolemæum facilè ſanaret. Cum Alexander experrectus narraſſet amicis ſomnium, emiſiſſe qui illam radiculam quærerent. qua inuenta, & Ptolemæus ſanatus dicitur, & multi milites, qui erãt eodem genere teli vulnerati. Multa etiã ſunt à te ex hiſtoriis prolata ſomnia, matris Phalaridis, Cyri ſuperioris, matris Dionyſii, Pœni Amilcaris, Annibalis, P. Decii: peruulgatũ iam illud de præſultore, Gracchi etiam, & recẽs Cæciliæ Balearici filiæ ſomnium. Sed hæc externa, ob eámque cauſam ignota nobis ſunt: nõnulla etiam ficta fortaſſe: quis enim auctor iſtorum? De noſtris ſomniis quid habemus dicere? tu demerſo me, & equo ad ripam? ego de Mario cum faſcibus laureatis me in ſuum deduci iubente monumentum? Omnium ſomniorum Quinte vna ratio eſt: quæ, per deos immortales, videamus ne noſtra ſuperſtitione & deprauatione ſuperetur. quem enim tu Marium viſum à me putas? ſpeciem credo eius, & imaginem, vt Democrito videtur. vnde profectam imaginem? à corporibus enim ſolidis, & à certis figuris vult fluere imagines.
106 Quod igitur Marii corpus erat? Ex eo, inquit, quod fuerat, plena ſunt imaginũ omnia iſta. Igitur me imago Marii in campum Atinatem perſequebatur: nulla enim ſpecies cogitari poteſt, niſi pulſu imaginũ. Quid ergo iſtæ imagines ita nobis dicto audientes ſunt, vt, ſimul atque velimus, accurrãt? etiámne earum rerum, quæ nullæ ſunt? quæ eſt enim forma tam inuſitata, tam nulla, quam nõ ſibi animus poſſit effingere? vt, quæ nũquam vidimus, ea tamen formata habeamus, oppidorum ſitus, hominum figuras. num igitur, cùm aut muros Babylonis, aut Homeri faciem cogito, imago illorum me aliqua pellit? Omnia igitur quæ volumus, nota nobis eſſe poſſunt: nihil eſt enim, de quo cogitare nequeamus. Nullæ ergo imagines obrepunt in animos dormientiũ extrinſecus, nec omnino fluunt illæ: nec cognoui quẽquam, qui maiore auctoritate ni-
107 hil diceret. Animorum eſt ea vis atque natura, vt vigeant vigilantes, nullo aduentitio pulſu, ſed ſuo motu, incredibili quadam celeritate. Hi cùm ſuſtinentur mẽbris, & corpore, & ſenſibus, omnia certiora cernunt, cogitant, ſentiunt. Cùm autem hæc ſubtracta ſunt, deſertúſque animus lãguore corporis, tum agitatur ipſe per ſeſe. itaque in eo & formæ verſantur, & actiones, & multa audiri, multa dici videntur. Hæc ſcilicet imbecillo remiſſóque animo multa omnibus modis confuſa & variata verſantur: maximéque reliquiæ earum rerum mouentur in animis, & agitantur, de quibus vigilantes aut cogitauimus, aut egimus: vt mihi temporibus illis multùm in animo Marius verſabatur recordanti, quam ille grauem ſuum caſum magno animo, quàm conſtãti tuliſſet. Hanc credo cauſam de illo ſomniandi fuiſſe. tibi autem de me cum ſolicitudine cogitanti ſubitò ſum viſus emerſus ex flumine: inerant enim in vtriuſque noſtrum a-
108 nimis vigilantium cogitationum veſtigia. At quædam adiuncta ſunt, vt mihi de monumento Marii: tibi, quòd equus, in quo ego vehebar, mecũ vnà demerſus rurſus ap-

paruit. An tu cenſes vllam anum tam deliram futuram fuiſſe, vt ſomniis crederet, niſi iſta caſu nonnunquam, fortè, temerè concurrerent? Alexandro loqui draco viſus eſt. poteſt omnino hoc eſſe falſum, poteſt verum. ſed vtrū ſit, non eſt mirabile: non enim audiuit ille draconem loquentem, ſed eſt viſus audire. & quidem, quo maius ſit, cùm radicem ore teneret, locutus eſt. Sed nihil eſt magnum ſomnianti. Quæro autem, cur Alexandro tam illuſtre ſomnium, tam certum, nec huic eidem aliàs, nec multa cæteris. mihi quidem, præter hoc Marianum, nihil ſanè, quod meminerim. fruſtrà igitur conſumptæ tot noctes tam longa in ætate. Nunc quidem propter intermiſſionem foréſis operæ & lucubrationes detraxi, & meridiationes addidi, quibus vti antea non ſolebam: nec tam multum dormiens vllo ſomnio ſum admonitus, tantis præſertim de rebus: nec mihi magis vſquã videor, quàm cùm aut in foro magiſtratus, aut in curia Senatum video ſomniare. Etenim ex diuiſione hoc ſecundum eſt, quæ eſt continuatio, coniunctióque naturæ: quam, vt dixi, vocãt συμπάθειαν eiuſmodi, vt theſaurus ex ouo intelligi debeat. nam medici ex quibuſdam rebus & aduenietes & creſcentes morbos intelligunt: nonnullæ etiam valetudinis ſignificationes, vt hoc ipſum, pleni, enectíue ſimus, ex quodam genere ſomniorum intelligi poſſe dicuntur. theſaurus verò, & hæreditas, & honos, & victoria, & multa generis eiuſdem, qua cum ſomniis naturali cognatione iunguntur? Dicitur quidam, cùm in ſomnis complexu venerio iungeretur, calculos eiecisse. video ſympathiam: viſum eſt enim tale obiectum dormienti, vt id, quod euenit, naturæ vis, non opinio erroris effecerit. Quæ igitur natura obtulit illam ſpeciem Simonidi, à qua vetaretur nauigare? aut quid naturæ copulatum habuit Alcibiadis quod ſcribitur ſomnium? qui paulò ante interitum viſus eſt in ſomnis amicæ eſſe amictus amiculo. is cùm eſſet proiectus inhumatus, ab omnibúſque deſertus iaceret, amica corpus eius texit ſuo pallio. ergo hoc inerat in rebus futuris, & cauſas naturales habebat. an, & vt videretur, & vt eueniret, caſus effecit? Quid ipſorum interpretum coniecturæ, nonne magis ingenia declarant eorum, quàm vim conſenſúmque naturæ? Curſor ad Olympia proficiſci cogitãs, viſus eſt in ſomnis curru quadrigarum vehi: mane ad coniectorem. at ille, Vinces, inquit: id enim celeritas ſignificat, & vis equorum. Poſt idem ad Antiphontem. is autem, Vincare, inquit, neceſſe eſt. an non intelligis quatuor ante te cucurriſſe? ecce aliud curſor. Atque horum ſomniorum, & talium plenus eſt Chryſippi liber, plenus Antipatri. Sed ad curſorē redeo. Ad interpretem detulit, aquilam ſe in ſomnis viſum eſſe factum. at ille, Viciſti: iſta enim aui volat nulla vehementius. Huic equidem Antipho, Tu verò, inquit, te victum eſſe non vides? iſta enim auis inſectans alias & agitãs, ſemper ipſa poſtrema eſt. Parere quædam matrona cupiens, dubitans eſſétne prægnans, viſa eſt in quiete obſignatam habere naturam: retulit. negauit eam, quoniam obſignata fuiſſet, concipere potuiſſe. At alter prægnantem eſſe dixit: nam inane obſignari nihil ſolere. Quæ eſt iſta ars coniectoris, eludentis ingenio? an ea, quæ dixi, & innumerabilia, quæ collecta habēt Stoici, quicquam ſignificant, niſi acumen hominum ex ſimilitudine aliqua coniecturam modò huc, modò illuc ducentium? medici ſigna quædam habent ex venis, & ex ſpiritu ægroti, multíſque ex aliis futura præſentiunt. gubernatores cùm exultantes Loligenes viderint, aut Delphinos ſe in portum coniicientes, tempeſtatem ſignificari putãt. Hæc ratione explicari, & ad naturã facilè reuocari poſſunt: ea verò, quæ paulò antè dixi, nullo modo. At enim obſeruatio diuturna (hæc enim pars vna reſtat) notãdis rebus fecit artem. an tãdem ſomnia obſeruati poſſunt? quonam modo? ſunt enim innumerabiles varietates. nihil tam præpoſterè, tam inconditè, tam monſtruoſè cogitari poteſt, quod non poſſimus ſomniare. Quo modo igitur hæc infinita, & ſemper noua aut memoria complecti, aut obſeruando notare poſſumus? aſtrologi motus errantium ſtellarum notauerunt: inuentus eſt enim ordo in iis ſtellis, qui non putabatur. cedò tandem, qui ſit ordo, aut quæ concurſatio ſomniorum? quo modo autem diſtingui poſ-

ſunt vera ſomnia à falſis, cùm eadem & aliis aliter euadant, & iiſdem non ſemper eodē
113 modo? vt mihi mirum videatur, cùm mendaci homini, ne verum quidē dicenti cre-
dere ſoleamus, quo modo iſti, ſi ſomnium verum euaſit aliquod, non ex multis potius
vni fidem derogant, quàm ex vno innumerabilia confirmant. Si igitur neque deus eſt
effector ſomniorum, neque naturæ ſocietas vlla cum ſomniis, neque obſeruationē in-
ueniri potuit ſcientia: effectum eſt, vt nihil prorſus ſomniis tribuendum ſit: præſertim
cùm illi ipſi, qui ea vidēt, nihil diuinent: ii, qui interpretantur, coniecturam adhibeāt,
nō naturam: caſus autem innumerabilibus penè ſeculis in omnibus plura mirabilia,
quàm in ſomniorum viſis effecerit: neque coiectura, quæ in varias partes duci poteſt,
nōnunquam etiam in cōtrarias, quicquam ſit incertius. Explodatur hæc quoque ſom-
niorum diuinatio pariter cum cæteris: nā, vt verè loquamur, ſuperſtitio fuſa per gētes,
oppreſſit omniū ferè animos, atque hominū imbecillitatem occupauit: quod & in iis
114 libris dictū eſt, qui ſunt de natura deorū, & hac diſputatione id maximè egimus, multū
enim & nobiſmetipſis, & noſtris profuturi videbamur, ſi eam funditus ſuſtuliſſemus.
Nec verò (id enim diligēter intelligi volo) ſuperſtitione tollenda religio tollitur. nam
& maiorū inſtituta tueri ſacris, cæremoniiſque retinendis, ſapientis eſt: & eſſe præſtan-
tem aliquam, æternámque naturam, & eam ſuſpiciendā admirandámque hominum
generi, pulchritudo mundi, ordóque rerum cæleſtium cogit confiteri. Quamobrem
vt religio propaganda etiam eſt, quæ eſt iuncta cum cognitione naturæ: ſic ſuperſti-
tionis ſtirpes omnes eiiciēdæ ſunt: inſtat enim, & vrget, & quocunque te verteris, per-
ſequitur, ſiue tu vatē, ſiue tu omē audieris, ſiue immolaris, ſiue auem aſpexeris, ſi Chal-
dæum, ſi aruſpicem videris, ſi fulſerit, ſi tonuerit, ſi tactū aliquid erit de cælo, ſi oſtēti ſi-
115 mile natum, factúmue quippiam: quorū neceſſe eſt plerunque aliquid eueniat: vt nun-
quam liceat quieta mente conſiſtere. Perfugiū videtur omniū laborum & ſolicitudinū
eſſe ſomnus. at ex eo ipſo plurimæ curæ, metúſq; naſcūtur. qui quidē ipſi per ſe minus
valerent, & magis contemnerentur, niſi ſomniorū patrociniū philoſophi ſuſcepiſſent,
nec ii quidm contemptiſſimi, ſed in primis acuti, & conſequentia & repugnantia vi-
dentes: qui propè iam abſoluti & perfecti putantur. Quorum licentiæ niſi Carneades
reſtitiſſet, haud ſcio, an ſoli iam philoſophi iudicarētur: cum quibus omnis ferè nobis
diſceptatio, contentióque eſt: non quòd eos maximè contemnamus: ſed quòd vidētur
acutiſſimè ſententias ſuas, prudentiſſiméque defendere. Cùm autem propriū ſit Aca-
demiæ, iudicium ſuum nullum interponere, ea probare, quæ ſimillima veri videātur:
conferre cauſas, &, quid in quanque ſententiam dici poſſit, expromere: nulla adhibita
116 ſua auctoritate, iudicium audientium relinquere integrum ac liberum: tenebimus
hāc conſuetudinem à Socrate traditam, eáque inter nos, ſi tibi Quinte frater placebit,
quam ſæpiſſime vtemur. Mihi verò, inquit ille, nihil poteſt eſſe iucundius. Quæ cùm
eſſent dicta, ſurreximus.

M. TVLLII CICERONIS DE FATO LIBER.

Deeſt principium.

1 QVIA pertinet ad mores, quos ἤθη Græci vocant, nos eam partem philoſophiæ De
moribus appellare ſolemus. Sed decet augētem linguā Latinam nominare Moralem.
Explicandáque vis eſt, ratióque enunciationum: quæ Græci ἀξιώματα vocant: quæ de
re futura cùm aliquid dicunt, déque eo, quod poſſit fieri, aut non poſſit, quam vim
habeant obſcura quæſtio eſt: quam περὶ δυνατῶν appellant: totáque eſt logicæ: quam
rationem diſſerendi voco. Quod autem in aliis libris feci, qui ſunt de natura deorum,
itémque in iis, quos de diuinatione edidi, vt in vtranque partem perpetua explicaretur
oratio, quo facilius id à quoque probaretur, quod cuiq; maximè probabile videretur:
in hac diſputatione de fato caſus quidā, ne facerem, impediuit. Nā cùm eſſem in Pu-

teolano, Hirciúſque noſter Conſul deſignatus iiſdem in locis, vir nobis amiciſſimus, & iis ſtudiis, in quibus nos à pueritia viximus, deditus: multùm vnà eramus, maximè nos quidem exquirentes ea conſilia, quæ ad pacem & ad concordiam ciuium pertinerent. Cùm enim omnes poſt interitum Cæſaris nouarum perturbationũ cauſæ quæri 2
viderentur, híſque eſſe occurrendum putaremus: omnis ferè noſtra in his deliberationibus conſumebatur oratio: ídque & ſæpe aliàs, & quodam liberiore, quàm ſolebat, & magis vacuo ab interuentoribus die, cùm ille ad me veniſſet: primò illa, quæ erant quotidiana & quaſi legitima nobis, de pace & de ocio dicta ſunt. Quibus acceptis, Quid ergo, inquit ille, quoniam oratorias exercitationes non tu quidem, vt ſpero, reliquiſti, ſed certè philoſophiam illis anteposuiſti, poſſúmne aliquid audire? Tu verò, inquã, vel audire, vel dicere: nec enim, quod rectè exiſtimas, oratoria illa ſtudia deſerui: quibus etiam te incendi, quanquam flagrantiſſimum acceperám: nec ea, quæ nunc tracto, minuunt, ſed augent potius illam facultatẽ. nam cum hoc genere philoſophiæ, 3
quod nos ſequimur, magnam habet orator ſocietatem: ſubtilitatem enim ab Academia mutuatur, & ei viciſſim reddit vbertatem orationis, & ornamenta dicẽdi. Quamobrem, inquam, quoniam vtriuſque ſtudii noſtra poſſeſſio eſt, hodie vtro frui malis, optio ſit tua. Tum Hircius, Gratiſſimum, inquit, & tuorum omnium ſimile: nihil enim vnquam abnuit volũtas tua meo ſtudio. Sed quoniam mihi rhetorica veſtra ſat nota, téque in his & audiuimus ſæpe, & audiemus, atque hanc Academicorum contra propoſitum diſputandi conſuetudinem indicant te ſuſcepiſſe Tuſculanæ diſputationes: ponere aliquid, ad quod audiam, ſi tibi non eſt moleſtum, volo. An mihi, inquam, poteſt quicquam eſſe moleſtum, quod tibi gratum futurum ſit? ſed ita audies, vt Romanum hominem, vt timidè ingredientẽ ad hoc genus diſputandi, vt longo interuallo hæc ſtudia repetentem. Ita, inquit, audiam te diſputantem, vt ea lego, quæ ſcripſiſti. 4
Proinde ordire.

Multa deſunt

Conſideramus hîc, quorum in aliis, vt in Antipatro poeta, vt in brumali die natis, vt in ſimul ægrotantibus fratribus, vt in vrina, vt in vnguibus, vt in reliquis eiuſmodi naturæ contagio valeret: quam ego non tollo: vis eſt nulla fatalis. in aliis autem fortuita quædam eſſe poſſunt, vt in illo naufrago, vt in Icadio, vt in Daphita. Quædam etiam Poſidonius, pace magiſtri dixerim, comminiſci videtur. Sunt, inquam, quidem abſurda. Quid enim? ſi Daphitæ fatum fuit de equo cadere, atque ita perire, ex hócne equo, qui cùm equus non eſſet, nomen habebat alienum? aut Philippus haſce in capulo quadrigulas vitare monebatur? quaſi verò capulo ſit occiſus. Quid autem magnum & naufragum illũ ſine nomine in riuo eſſe lapſum? quanquam huic quidem hic ſcribit prædictum in aqua eſſe pereundum. Ne Hercule Icadii quidem prædonis video fatum 5
vllum: nihil enim ſcribit ei prædictum. Quid mirũ igitur, ex ſpelunca ſaxum in crura eius incidiſſe? puto enim, etiam ſi Icadius tum in ſpelunca non fuiſſet, ſaxum tamen illud caſurum fuiſſe. nam aut nihil eſt omnino fortuitum, aut hoc ipſum potuit euenire fortuna. Quæro igitur, atque hoc latè patebit, ſi fati omnino nullum nomẽ, nulla natura, nulla vis eſſet, & fortè, temere, caſu aut pleraque fierent, aut omnia: num aliter, ac nunc eueniunt, euenirent? Quid ergo attinet inculcare fatum, cùm ſine fato ratio omnium rerum ad naturã, fortunámue referatur? Sed Poſidonium, ſicut æquum eſt, cum bona gratia dimittamus: ad Chryſippi laqueos reuertamur. Cui primùm quidem de ipſa rerum contagione reſpondeamus: reliqua poſtea perſequemur. Inter locorum naturas quantũ interſit, videmus: alios eſſe ſalubres, alios peſtilentes, in aliis eſſe pitui- 6
toſos, & quaſi redundantes, in aliis exſiccatos atque aridos: multáque ſunt alia, quæ inter locum & locum plurimùm differũt. Athenis tenue cælum, ex quo acutiores etiam putantur Attici: craſſum Thebis, itaque pingues Thebani, & valẽtes. tamẽ neque illud tenue cælum efficiet, vt aut Zenonẽ quis, aut Arceſilã, aut Theophraſtũ audiat: neque craſſum, vt Nemea potius, quàm Iſthmo victoriam petat. Diſiunge logius, Quid enim

loci natura afferre poteſt, vt in porticu Pompeii potius, quàm in campo ambulemus? tecum, quàm cum alio? Idibus potius, quàm Calendis? Vt igitur ad quaſdã res natura loci pertinet, & operatur aliquid, ad quaſdam autẽ nihil ſic affectio aſtrorũ valeat, ſi vis, ad quaſdam res, ad omnes certè non valebit. At enim quoniam in naturis hominum diſsimilitudines ſunt vt alios dulcia, alios ſubamara delectent, alii libidinoſi, alii ira-
7 cundi, aut crudeles, aut ſuperbi ſint, alii talibus vitiis abhorreant: quoniam igitur, inquit, tantùm natura à natura diſtat: quid mirum eſt, has diſsimilitudines ex differentibus cauſis eſſe factas? Hæc differens, qua de re agatur, & in quo cauſa conſiſtat, non videt. Nõ enim, ſi alii ad alia propenſiores ſint propter cauſas naturales & antecedentes, idcirco etiam noſtrarum voluntatum atque appetitionum ſunt cauſæ naturales & antecedentes: nam nihil eſſet in noſtra poteſtate, ſi res ita ſe haberet. nunc verò fatemur, acuti, hebetéſne, valentes, imbecillíne ſimus, non eſſe id in nobis. Qui autem ex eo cogi putat, ne vt ſedeamus quidẽ, aut ambulemus voluntatis eſſe, is non videt quæ res quanque rem cõſequatur. Vt enim & ingenioſi & tardi ita naſcãtur antecedẽtibus cauſis, itémque valẽtes & imbecilli: non ſequitur tamen, vt etiam ſedere & ambulare, & rem agere aliquam, principalibus cauſis definitum & conſtitutum ſit. Stylponem
8 Megaricum philoſophum, acutum ſanè hominem & probatum temporibus illis accepimus. hunc ſcribunt ipſius familiares & ebrioſum & mulieroſum fuiſſe: neq; hoc ſcribunt vituperantes, ſed potius ad laudẽ: vitioſam enim naturam ab eo ſic edomitã & compreſſam eſſe doctrina, vt nemo vnquam vinolentum illum, nemo in eo libidinis veſtigium viderit. Quid? Socratem nónne legimus quemadmodum notarit Zopirus phyſiognomon, qui ſe profitebatur hominum mores naturáſque ex corpore, oculis, vultu, fronte pernoſcere? ſtupidum eſſe Socratem dixit, & bardum, quòd iugula concaua nõ haberet: obſtructas eas partes, & obturatas eſſe dicebat: addidit etiam mulieroſum: in quo Alcibiades cachinnum dicitur ſuſtuliſſe. Sed hæc ex naturalibus cauſis vitia naſci poſſunt: extirpari autem, & funditus tolli, vt is ipſe, qui ad ea propenſus
9 fuerit, à tantis vitiis auocetũr, non eſt id poſitum in naturalibus cauſis, ſed in volũtate, ſtudio, diſciplina. quæ tolluntur omnia, ſi vis & natura fati ex dininationis ratione firmabitur. Etenim ſi eſt diuinatio, quibuſnam à præceptis artis proficiſcitur? præcepta appello, quæ dicuntur Græcè θεωρήματα. Non enim credo nullo præcepto aut cæteros artifices verſari in ſuo munere, aut eos, qui diuinatione vtãtur, futura prædicere. Sunt igitur aſtrologorum præcepta huiuſmodi: Si quis, verbi cauſa, oriente Canicula natus eſt, is in mari non morietur. Vigila Chryſippe, ne tuam cauſam, in qua tibi cum Diodoro valente dialectico magna luctatio eſt, deſeras. Si enim verum eſt, quod ita connectitur: Si quis oriente Canicula natus eſt, in mari nõ morietur: illud quoque verum eſt: Si Fabius oriente Canicula natus eſt, Fabius in mari non morietur. Pugnant ergo hæc inter ſe, Fabium oriente Canicula natum eſſe, & in mari Eabium moriturum: &
10 quoniam certum in Fabio ponitur, ortum eſſe eum Canicula oriente, hæc quoque pugnant, & eſſe Fabiũ, & in mari moriturum. Ergo hæc quoque coniunctio eſt ex repugnantibus, & eſt Fabius, & in mari Fabius morietur. Quod vt propoſitũ eſt, ne fieri quidem poteſt. Ergo illud, Morietur in mari Fabius, ex eo genere eſt, quod fieri non poteſt. Omne igitur, quod falſum dicitur in futuro, id fieri non poteſt. At hoc Chryſippe minimè vis? maximéq; tibi de hoc ipſo cum Diodoro certamen eſt: ille enim id ſolum fieri poſſe dicit, quod aut ſit verum, aut futurum ſit verum: & quicquid futurum ſit, id dicit fieri neceſſe eſſe: & quicquid nõ ſit futurum, id negat fieri poſſe. tu, & quæ nõ ſint futura, poſſe fieri dicis: vt frangi hãc gemmam, etiã ſi id nunquam futurum ſit: neque neceſſe fuiſſe Cypſelũ regnare Corinthi, quanquã id milleſimo ante anno Apolli-
11 nis oraculo editũ eſſet. At ſi iſta cõprobabis diuina prædicta: & quæ falſa in futuris dicentur, in his habemus, vt ea fieri nõ poſſint: vt ſi dicatur Africanum Carthagine potitutum, & ſi verè dicatur de fututo, ídque ita futurũ ſit, dicas eſſe neceſſarium. Quæ eſt

tota Diodori vobis inimica ſentẽtia. Etenim ſi illud verè connectitur, Si oriente Ca-
nicula natus es, in mari nõ morieris: primúmque, quod eſt in cõnexo, natus es oriente
Canicula, neceſſarium eſt: omnia enim vera in præteritis neceſſaria ſunt, vt Chryſippo
placet diſſentienti à magiſtro Cleanthe, quia ſunt immutabilia, nec in falſum è vero
præterita poſſunt conuerti: ſi igitur quod primum in connexo eſt, neceſſarium eſt, fit
etiã quod conſequitur neceſſarium. Quanquam hoc Chryſippo non videtur valere in
omnibus. Sed tamẽ, ſi naturalis eſt cauſa cur in mari Fabius nõ moriatur, in mari Fa-
bius mori nõ poteſt. Hoc loco Chryſippus æſtuans falli ſperat Chaldæos, cæteróſq; di- 12
uinos, neque eos vſuros eſſe cõiunctionibus, vt ita ſua præcepta pronuncient, Si quis
natus eſt oriẽte Canicula, is in mari non morietur, ſed potius ita dicent, Nõ & natus eſt
quis oriẽte Canicula, & is in mari morietur. O licentiam iocularem: ne ipſe incidat in
Diodorũ, docet Chaldæos, quo pacto eos exponere præcepta oporteat. Quæro enim,
ſi Chaldæi ita loquantur, vt negationes infinitarum coniunctionum potius, quàm in-
finita connexa ponant: cur idem medici, cũr geometræ, cur reliqui facere nõ poſsint?
medicus in primis, quod erit ei perſpectum in arte, non ita proponet: Si cui venæ ſic
mouentur, is habet febrem: ſed potius illo modo: Non & huic venæ ſic mouentur, &
febrem is non habet. Itémque geometres non ita dicet: Si in ſphæra maximi orbes
ſunt, medii inter ſe diuiduntur. ſed potius illo modo: Non & ſunt in ſphæra maximi
orbes, & hi non medii inter ſe diuiduntur. Quid eſt, quod non poſsit iſto modo ex
connexo transferri ad coniunctionum negationem? & quidem aliis modis eaſdem 13
res efferre poſſumus. Modò dixi, Si in ſphæra maximi orbes ſunt, medii inter ſe diui-
duntur: poſſum dicere, Si in ſphæra maximi orbes erũt: poſſum dicere, Quia in ſphæra
maximi orbes erunt. Multa genera ſunt enunciandi, nec vllum diſtortius, quàm hoc,
quo Chryſippus ſperat Chaldæos cõtentos Stoicorum cauſa fore. Illorũ tamen nemo
ita loquitur: maius eſt enim has contortiones orationis, quàm ſignorum ortus obitúſ-
que perdiſcere. Sed ad illam Diodori contentionem, quam περὶ δυνατῶν appellant,
reuertamur. in qua quid valeat id, quod fieri poſsit, anquiritur. Placet igitur Dio-
doro id ſolum fieri poſſe, quod aut verum ſit, aut verum futurũ ſit. qui locus attingit
hanc quæſtionem: nihil fieri, quod nõ neceſſe fuerit: & quicquid fieri poſsit, id aut eſſe
iam, aut futurum eſſe: nec magis commutari ex veris in falſa ea poſſe, quæ futura ſunt,
quàm ea, quæ facta ſunt: ſed in factis immutabilitatem apparere: in futuris quibuſdã 14
quia non apparent, ne neceſſe quidem videri: vt in eo, qui mortifero morbo vrgeatur,
verum ſit, Hic morietur hoc morbo: at hoc idem ſi verè dicatur in eo, in quo vis morbi
tanta non appareat, nihilo minus futurum ſit. Ita fit, vt commutatio ex vero in falſum
ne in futuro quidem vlla fieri poſsit. nam, Morietur Scipio, talem vim habet, vt quan-
quam de futuro dicetur, tamen id non poſsit conuerti in falſum: de homine enim di-
citur, cui neceſſe eſt mori. Sic ſi diceretur, Morietur noctu in cubiculo ſuo Scipio vi
oppreſſus, verè diceretur: id enim fore diceretur: quod eſſet futurum: futurum autem
fuiſſe, ex eo, quia factũ eſt, intelligi debet: nec magis erat verũ, Morietur Scipio, quàm,
Morietur illo modo: nec minus neceſſe eſt mori Scipioni, quàm illo modo mori: nec
magis immutabile ex vero in falſum, Necatus eſt Scipio, quàm, Necabitur Scipio: 15
nec, cùm hæc ita ſint, eſt cauſa cur Epicurus fatum extimeſcat, & ab atomis petat præ-
ſidium, eáſque de via deducat, & vno tempore ſuſcipiat res duas inenodabiles: vnam,
vt ſine cauſa fiat aliquid, ex quo exiſtet, vt de nihilo quippiam fiat, quod nec ipſi,
nec cuiquam phyſico placet: alteram, vt, cùm duo indiuidua per inanitatem fe-
rantur, alterum è regione moueatur, alterum declinet. licet enim Epicuro, conce-
denti omne enunciatum aut verum, aut falſum eſſe, non vereri, ne omnia fato
fieri ſit neceſſe: non enim æternis cauſis naturæ neceſsitate manantibus verum
eſt id, quod ita enunciatur, Deſcendit in Academiam Carneades: nec tamen ſine
cauſis: ſed intereſt inter cauſas fortuito antegreſſas, & inter cauſas cohibentes

in ſe efficientiam naturalem. Ita & ſemper verum fuit, Morietur Epicurus, cùm duo
16 & ſeptuaginta annos vixerit, Archonte Pitharato: neque tamen erãt cauſæ fatales,cur ita accideret:ſed quòd ita cecidiſſet,certè caſurum,ſicut cecidit,ſuit. Nec ii,qui dicunt immutabilia eſſe,quæ futura ſint, nec poſſe verum futurum cõuerti in falſum,fati neceſſitatem confirmant:ſed verborum vim interpretantur. At qui introducunt cauſarum ſeriem ſempiternam, ii mentem hominis voluntate libera ſpoliatam,neceſſitate fati deuinciunt. Sed hæc hactenus. alia videamus. Concludit enim Chryſippus hoc modo:Si eſt motus ſine cauſa, non omnis enunciatio,quod ἀξίωμα dialectici appellant,aut vera,aut falſa erit:cauſas enim efficientes quod nõ habebit, id nec verum,nec falſum erit: omnis autem enunciatio aut vera aut falſa eſt:motus ergo ſine cauſa nullus eſt. Quod ſi ita eſt, omnia, quæ fiunt,cauſis fiunt antegreſſis: id ſi ita eſt,omnia fato
17 fiunt:efficitur igitur fato fieri quæcunque fiãt. Hîc primùm ſi mihi libeat aſſentiri Epicuro,& negare omnem enũciationem aut veram eſſe,aut falſam, eam plagam potius accipiam,quàm fato omnia fieri comprobem:illa enim ſententia aliquid habet diſputationis, hæc verò non eſt tolerabilis. itaque contendit omnes neruos Chryſippus, vt perſuadeat omne ἀξίωμα aut verum eſſe aut falſum. Vt enim Epicurus veretur, ne, ſi hoc conceſſerit, concedendum ſit, fato fieri quæcunque fiant: ſi enim alterutrum ex æternitate verum ſit,eſſe id etiam certum: & ſi certum, etiam neceſſarium: ita & neceſſitatem & fatum confirmari putat: ſic Chryſippus metuit,ne,ſi non obtinuerit, omne,quod enuncietur,aut verum eſſe,aut falſum,omnia fato fieri poſſint, & ex cauſis æternis rerum futurarum. Sed Epicurus declinatione atomi,vitari fati neceſſitatẽ putat. Itaque tertius quidam motus oritur extra pondus & plagã, cùm declinat atomus
18 interuallo minimo. id appellat ἐλάχιστον. Quam declinationem ſine cauſa fieri, ſi minus verbis,re cogitur confiteri:non enim atomus ab atomo pulſa declinat:nã quî poteſt pelli alia ab alia,ſi grauitate feruntur ad perpendiculum corpora indiuidua,rectis lineis, vt Epicuro placet: ſequitur enim,vt, ſi alia ab alia nunquam depellatur,ne contingat quidem alia aliam. Ex quo efficitur, vt iam ſi ſit atomus, eáque declinet, declinare ſine cauſa. Hanc rationem Epicurus induxit ob eam rem, quòd veritus eſt,ne, ſi ſemper atomus grauitate ferretur naturali ac neceſſaria, nihil liberũ nobis eſſet, cùm ita moueretur animus,vt atomorum motu cogeretur. Hinc Democritus auctor atomorum accipere maluit,neceſſitate omnia fieri, quàm à corporibus indiuiduis naturales motus auellere. Acutius Carneades, qui docebat poſſe Epicureos ſuam cauſam ſine hac commentitia declinatione defendere. nam cùm doceret eſſe poſſe quendam
19 animi motum volũtarium,id fuit defendi melius,quàm introducere declinationem, cuius præſertim cauſam reperire non poſſunt. Quo defenſo,facilè Chryſippo poſſent reſiſtere. cùm enim conceſſiſſent motum nullum eſſe ſine cauſa,non concederẽt, omnia,quæ fierent,fieri cauſis antecedentibus: voluntatis enim noſtræ non eſſe cauſas externas & antecedẽtes. Communi igitur conſuetudine ſermonis abutimur, cùm ita dicimus,velle aliquid quempiã,aut nolle ſine cauſa. Ita enim dicimus ſine cauſa,vt dicamus ſine externa & antecedente cauſa, non ſine aliqua. Vt cùm vas inane dicimus, non ita loquimur vt phyſici, quibus inane eſſe nihil placet: ſed ita,vt, verbi cauſa,ſine aqua,ſine vino,ſine oleo vas eſſe dicamus:ſic,cùm ſine cauſa animũ moueri dicimus, ſine antecedente & externa cauſa moueri,non omnino ſine cauſa dicimus. De ipſa atomo dici poteſt, cùm per inane moueatur grauitate & pondere, ſine cauſa moueri,
20 quia nulla cauſa accedat extrinſecus. Rurſus autẽ,ne omnes à phyſicis irrideamur, ſi dicamus quicquam fieri ſine cauſa,diſtinguendum eſt,& ita dicendum,ipſius indiuidui hanc eſſe naturam,vt pondere & grauitate moueatur, eámque ipſam eſſe cauſam cur ita feratur. Similiter ad animorũ motus voluntarios,non eſt requirẽda externa cauſa. motus enim voluntarius eam naturam in ſe ipſo cõtinet,vt ſit in noſtra poteſtate,nobíſque pareat: nec id ſine cauſa: eius enim rei cauſa,ipſa natura eſt. Quod cùm ita ſit,

quid eſt, cur non omnis pronunciatio aut vera aut falſa ſit? niſi cõceſſerimus fato fieri quæcunque fiant. Quia futura, inquit, vera non poſſunt eſſe ea, quæ cauſas, cur futura ſint, non habẽt. Habeãt igitur cauſas neceſſe eſt, vt ea, quæ vera ſunt, ita cũ euenerint, fato euenerint. Confectũ negocium: ſi quidem tibi concedendum eſt, aut fato omnia fieri, aut quicquam poſſe fieri ſine cauſa. An aliter hæc enunciatio vera eſſe nõ poteſt, Capiet Numantiam Scipio: niſi ex æternitate cauſa cauſam ſerens hoc erit effectura? An hoc falſum potuiſſet eſſe, ſi eſſet ſexcentis ſeculis antè dictum? & ſi tum non eſſet vera hæc enunciatio, Capiet Numantiam Scipio: ne illa quidem vera eſt hæc enunciatio, Capiet Numantiam Scipio. Poteſt igitur quicquam factum eſſe, quod non verum fuerit futurũ eſſe. nam vt præterita ea vera dicimus, quorum ſuperiore tempore vera fuerint inſtantia: ſic futura, quorum conſequenti tempore vera erunt inſtantia, ea vera dicemus. Nec ſi omne enũciatum aut verum aut falſum eſt, ſequitur ilico eſſe cauſas immutabiles, eáſque æternas, quæ prohibeãt quicquam ſecus cadere, atque caſurum ſit. Fortuitæ ſunt cauſæ, quæ efficiant, vt verè dicantur, quæ ita dicentur, Veniet Cato in Senatum: non incluſæ in rerum natura atque mundo. & tamen tam eſt immutabile venturum, cùm eſt verum, quàm veniſſe: nec ob eam cauſam fatum, aut neceſſitas extimeſcenda eſt. Etenim erit confiteri neceſſe, ſi hæc enunciatio, Veniet in Tuſculanum Hortenſius, verum non eſt. ſequitur, vt falſum ſit. quorum iſti neutrum volunt: quod fieri non poteſt. Nec nos impediet illa ignaua ratio, quæ dicitur: appellatur enim quidam à philoſophis ἀργὸς λόγος: cui ſi pareamus, nihil eſt omnino, quod agamus in vita. Sic enim interrogant, Si fatum tibi eſt ex hoc morbo conualeſcere, ſiue medicũ adhibueris, ſiue nõ adhibueris, cõualeſces. item, Si fatũ tibi eſt ex hoc morbo non conualeſcere: ſiue tu medicum adhibueris, ſiue non, non conualeſces. & alterutrum fatum eſt: medicum ergo adhibere nihil attinet. Rectè genus hoc interrogationis ignauũ atque iners nominatũ eſt, quòd eadem ratione omnis è vita tolletur actio. Licet etiã immutare, vt fati nomen nõ adiũgas, & eandem tamen teneas ſententiam, hoc modo: Si ex æternitate verũ hoc fuit, Ex iſto morbo conualeſces: ſiue adhibueris medicũ, ſiue non, cõualeſces. itémque: Si ex æternitate hoc falſum fuit, Ex iſto morbo non cõualeſces: ſiue adhibueris medicũ, ſiue non adhibueris, non cõualeſces: deinde cætera. Hæc ratio à Chryſippo reprehenditur. Quædã enim ſunt, inquit, in rebus ſimplicia, quædã copulata. ſimplex eſt, Morietur eo die Socrates. huic, ſiue quid fecerit, ſiue nõ fecerit, finitus eſt moriẽdi dies. At ſi ita fatũ ſit, Naſcetur OEdipus Laio, nõ poterit dici, ſiue fuerit Laius cũ muliere, ſiue nõ fuerit: copulata enim res eſt, & cõfatalis: ſic enim appellat: quia ita fatum ſit, & concubiturũ cum vxore Laium, & ex ea OEdipum procreaturum. Vt ſi eſſet dictum, Luctabitur Olympiis Milo: & referret aliquis, Ergo, ſiue habuerit aduerſarium, ſiue non habuerit, luctabitur: erraret: eſt enim copulatum, luctabitur, quia ſine aduerſario nulla luctatio eſt. Omnes igitur iſtius generis captiones eodem modo refelluntur, ſiue tu adhibueris medicum, ſiue nõ adhibueris, conualeſces: captioſum: tam enim eſt fatale medicũ adhibere, quàm conualeſcere. Hæc, vt dixi, confatalia ille appellat. Carneades hoc totum genus non probabat, & nimis inconſideratè cõcludi hanc rationem putabat: itaque premebat alio modo, nec vllam adhibebat calumniam: cuius erat hæc concluſio: Si omnia antecedentibus cauſis fiunt, omnia naturali colligatione conſertè, contextéque fiunt. quod ſi ita eſt, omnia neceſſitas efficit. id ſi verum eſt, nihil eſt in noſtra poteſtate. eſt autem aliquid in noſtra poteſtate. ac ſi omnia fato fiunt, omnia cauſis antecedentibus fiunt. non igitur fato fiunt, quæcunque fiunt. Hæc arctius aſtringi ratio non poteſt. nam ſi quis velit idem referre, atque ita dicere: Si omne futurum ex æternitate verum eſt, vt ita certè eueniat, quemadmodum ſit futurum, omnia neceſſe eſt colligatione naturali cõſertè, contextéque fieri: nihil dicat: multùm enim differt, vtrum cauſa naturalis ex æternitate futura vera efficiat, an etiam ſine æternitate naturali, futura quæ ſint, ea vera eſſe

15 poſſint intelligi. Itaque dicebat Carneades, ne Apollinem quidem futura poſſe dice-
re, niſi ea, quorum cauſas natura ita contineret, vt ea fieri neceſſe eſſet. Quid enim ſpe-
ctâs deus ipſe diceret, Marcellum eum, qui ter Conſul fuit, in mari eſſe periturú? erat
quidem hoc verum ex æternitate, ſed cauſas id efficientes non habebat. Ita ne præte-
rita quidem ea, quorum nulla ſigna tanquã veſtigia extarent, Apollini nota eſſe cen-
ſebat, quò minus futura: cauſis enim efficientibus quanque rem cognitis, poſſe deni-
que ſciri quid futurum eſſet. ergo nec de OEdipo potuiſſe Apollinem prædicere, nul-
lis in rerum natura cauſis propoſitis, cur ab eo patrem interfici neceſſe eſſet: nec quic-
quam huiuſmodi. Quocirca ſi Stoicis, qui omnia fato fieri dicunt, conſentaneum eſt
huiuſmodi oracula, cæteráque, quæ ad diuinationem pertinent, comprobare: iis au-
tem, qui, quæ futura ſunt, ea vera eſſe ex æternitate dicunt, non idem dicendum eſt:
vide, ne non eadem ſit illorum cauſa, & Stoicorum: hi enim vrgentur anguſtiis, illo-
16 rum ratio ſoluta ac libera eſt. Quòd ſi concedatur nihil poſſe euenire niſi cauſa ante-
cedente: quid proficiatur, ſi ea cauſa non ex æternis cauſis apta ducatur? Cauſa autem
ea eſt, quæ id efficit, cuius eſt cauſa, vt vulnus mortis, cruditas morbi, ignis ardoris. Ita-
que non ſic cauſa intelligi debet, vt, quod cuique antecedat, id ei cauſa ſit, ſed quod
cuique efficienter antecedat: nec, quòd in campum deſcenderim, id fuiſſe cauſæ, cur
pila luderem: nec Hecubam cauſam interitus fuiſſe Troianis, quòd Alexandrum ge-
nuerit: nec Tyndareum Agamemnoni, quòd Clytemneſtram: hoc enim modo via-
tor quoque bene veſtitus cauſa graſſatori fuiſſe diceretur, cur ab eo ſpoliaretur. Ex hoc
genere illud eſt Ennii,

Vtinam ne in nemore Pelio ſecuribus
Cæſa cecidiſſet abiegna ad terram trabes.

Licuit vel altius, vtinã ne in Pelio nata vlla vnquã eſſet arbor: etiã ſuprà, vtinã ne eſſet
17 mons vllus Pelius: ſimilitérque ſuperiora repetentem regredi in infinitum licet.

Néue inde nauis inchoandæ exordium Cepiſſet.

Quorſum hæc præterita? quia ſequitur illud,

Nam nunquam hera errans mea, domo efferret pedem
Medea, animo ægro, amore ſæuo ſaucia.

Non vt eæ res cauſam afferrent amoris. Intereſſe autem aiunt, vtrum eiuſmodi quid
ſit, ſine quo aliquid effici non poſſit: an eiuſmodi, cum quo aliquid effici neceſſe ſit.
Nulla igitur earum cauſa eſt, quoniam nullam rem ſua vi efficit, cuius dicitur cauſa:
nec id, ſine quo quippiã non fit, cauſa eſt: ſed id, quod cùm acceſſit, id, cuius cauſa eſt,
efficit neceſſarió. nondum enim vlcerato ſerpẽtis morſu Philocteta, quæ cauſa in re-
rum natura continebatur, fore, vt is in inſula Lemno linqueretur? poſt autem cauſa
fuit propior, & cum exitu iunctior. Ratio igitur euentus aperit cauſam: ſed ex æterni-
18 nitate vera fuit hæc enunciatio: Relinquetur in inſula Lemno Philoctetes: nec hoc ex
vero in falſum poterat conuerti: neceſſe eſt enim in rebus contrariis duabus (contra-
ria autem hoc loco ea dico, quorum alterum ait quid, alterum negat) ex his igitur ne-
ceſſe eſt inuito Epicuro alterum verum eſſe, alterũ falſum: vt, Sauciabitur Philoctetes,
omnibus ante ſeculis verũ fuit: Nõ ſauciabitur, falſum. Niſi fortè volumus Epicureo-
rũ opinionẽ ſequi, qui tales enunciationes nec veras nec falſas eſſe dicunt: aut, cùm id
pudet, illud tamẽ dicunt, quod eſt impudẽtius, veras eſſe ex contrariis disiunctiones:
ſed quæ in his enunciata eſſent, eorum neutrum eſſe verum. O admirabilẽ licentiam,
& miſerabilem inſcitiam diſſerendi! Si enim aliquid in eloquẽdo, nec verum nec fal-
ſum eſt, certè id verum non eſt. quod autem verum non eſt, quî poteſt non falſum eſ-
ſe? aut quod falſum non eſt, quî poteſt non verum eſſe? Tenebitur id, quod à Chryſip-
19 po defenditur. Omnem enunciationem aut veram aut falſam eſſe, ratio ipſa coget,
& ex æternitate quædam vera eſſe, & ea non eſſe nexa cauſis æternis, & à fati neceſſita-
te eſſe libera. Ac mihi quidem videtur, cùm duæ ſententiæ fuiſſent veterum philo-

ſophorum, vna eorum, qui cenſerent omnia ita fato fieri, vt id fatum vim neceſſitatis afferret, in qua ſententia Democritus, Heraclitus, Empedocles, Ariſtoteles fuit: altera eorum quibus videretur ſine vllo fato eſſe animorum motus voluntarii: Chryſippus tanquam arbiter honorarius medium ſe ferre voluiſſe: ſed applicat ſe ad eos potius, qui neceſſitate motus animos liberatos volunt. Dum autem verbis vtitur ſuis, delabitur in eas difficultates, vt neceſſitatem fati confirmet inuitus. Atque hoc, ſi placet, quale ſit videamus, in aſſēſionibus, quas prima oratione tractaui: eas enim veteres illi, quibus omnia fato fieri videbantur, vi effici & neceſſitate dicebant: qui autem ab his diſſentiebant, fato aſſenſiones liberabant, negabántque, fato aſſenſionibus adhibito, neceſſitatem ab his poſſe remoueri: iique ita diſſerebāt: Si omnia fato fiunt, omnia fiunt antecedente cauſa: & ſi appetitus, illa etiam quæ appetitum ſequuntur: ergo etiam aſſenſiones. at ſi cauſa appetitus non eſt ſita in nobis, ne ipſe quidem appetitus eſt in noſtra poteſtate: quòd ſi ita eſt, ne illa quidem, quæ appetitu efficiūtur, ſita in nobis ſunt. non ſunt igitur neque aſſenſiones, neque actiones in noſtra poteſtate. Ex quo efficitur, vt neque laudationes iuſtæ ſint, nec vituperationes, nec honores, nec ſupplicia: quod cùm vitioſum ſit, probabiliter concludi putant non omnia fato fieri, quæcunque fiāt. Chryſippus autem cùm & neceſſitatem improbare, & nihil vellet ſine præpoſitis cauſis euenire, cauſarum genera diſtinguit, vt & neceſſitatem effugiat, & retineat fatum. Cauſarum enim, inquit, aliæ ſunt perfectæ & principales, aliæ adiuuātes & proximæ. Quamobrem cùm dicimus omnia fato fieri cauſis antecedentibus, non hoc intelligi volumus, cauſis perfectis & principalibus, ſed cauſis antecedentibus, adiuuantibus & proximis. itaque illi rationi, quam paulò antè concluſi, ſic occurrit: Si omnia fato fiāt, ſequi illud quidem, vt omnia cauſis fiant antepoſitis, verùm non principalibus & perfectis, ſed adiuuantibus & proximis. Quæ ſi ipſæ non ſint in noſtra poteſtate, non ſequitur, vt ne appetitus quidem ſit in noſtra poteſtate: at hoc ſequeretur, ſi omnia perfectis & principalibus cauſis fieri diceremus, vt cùm hæ cauſæ non eſſent in noſtra poteſtate, ne ille quidem eſſet in noſtra poteſtate. Quamobrem qui ita fatum introducunt, vt neceſſitatem adiungant, in eos valebit illa concluſio: qui autem cauſas antecedentes non dicent perfectas neque principales, in eos nihil valebit: quòd enim dicantur aſſenſiones fieri cauſis antepoſitis, id quale ſit, facile à ſe explicari putant. Nam quanquam aſſenſio non poſſit fieri niſi cōmota viſo: tamen cùm id viſum proximam cauſam habeat, non principalem, hāc habet rationem, vt Chryſippus vult, quam dudum diximus, non vt illa quidem fieri poſſit nulla vi extrinſecus excitata (neceſſe eſt enim aſſenſionem viſo commoueri) ſed reuertitur ad cylindrum & turbinem ſuum, quæ moueri incipere, niſi pulſa, non poſſunt: id autē cùm accidit, ſuapte natura, quod supereſt, & cylindrum volui, & verſari turbinem putāt. Vt igitur, inquit, qui protruſit cylindrum, dedit ei principium motionis, volubilitatem autem non dedit: ſic viſum obiectum imprimet illud quidem, & quaſi ſignabit in animo ſuam ſpeciem, ſed aſſenſio noſtra erit in poteſtate, eáque, quemadmodum in cylindro dictum eſt, extrinſecus pulſa, quod reliquum eſt, ſuapte vi & natura mouebitur. Quòd ſi aliqua res efficeretur ſine cauſa antecedente, falſum eſſet omnia fato fieri. Sin omnibus, quæcunque fiunt, veriſimile eſt cauſam antecedere: quid afferri poterit, cur non omnia fato fieri fatendum ſit? modò intelligatur quæ ſit cauſarum diſtinctio ac diſſimilitudo. Hæc cùm ita ſint à Chryſippo explicata: ſi illi, qui negant aſſenſiones fato fieri, fateantur tamen eas non ſine viſo antecedente fieri, alia ratio eſt: ſed ſi concedunt anteire viſa, nec tamen fato fieri aſſenſiones, quòd proxima illa & continēs cauſa non moueat aſſenſionem: vide, ne idem dicant. neque enim Chryſippus concedēs aſſenſionis proximam & continentem cauſam eſſe in viſo poſitam, neque eam cauſam ad aſſentiendum neceſſariam eſſe, concedet, vt, ſi omnia fato fiant, oīnia fiant cauſis antecedentibus & neceſſariis. itémque illi, qui ab hoc diſſentiunt, confitentes non fieri aſſenſiones ſine

præcurſione viſorum, dicét, ſi omnia fato fierent eiuſmodi, vt nihil fieret, niſi prægreſ-
54 ſione cauſæ, confitendū eſſe fato fieri omnia. Ex quo facile intellectu eſt, cùm vtrique
patefacta atque explicata ſententia ſua, ad eundem exitum veniant, verbis eos, non re
diſſidere: omninóque cùm hæc ſit diſtinctio, vt quibuſdam in rebus verè dici poſſit,
cùm hæ cauſæ antegreſſæ ſint, non eſſe in noſtra poteſtate, quin illa eueniant, quorum
cauſæ fuerint: quibuſdam autem in rebus, cauſis antegreſſis, in noſtra tamen eſſe pote
ſtate, vt illud aliter eueniat: hanc diſtinctionem vtrique approbant: ſed alteri cenſent,
quibus in rebus cùm cauſæ anteceſſerint ita, vt non ſit in noſtra poteſtate, vt aliter illa
eueniant, illas fato fieri: quæ autem in noſtra poteſtate ſint, ab his fatum abeſſe. Hoc
modo hanc cauſam diſceptari oportet, non ab atomis errantibus, & de via declinan-
tibus præſidium petere. Declinat, inquit, atomus. Primùm cur? aliam enim quandam
vim motus habebunt à Democrito impulſionis quam plagam ille appellat: à te Epi-
55 cure grauitatis & pōderis. Quæ ergo noua cauſa in natura eſt, quæ declinet atomum?
aut num ſortiuntur inter ſe, quæ declinent, quæ non? aut cur minimo declinent inter-
uallo, maiore non? aut cur declinent vno minimo, non declinent duobus aut tribus?
Optare hoc quidem eſt, non diſputare. nam neque extrinſecus impulſam atomum
loco moueri & declinare dicis: neque in illo inani, per quod feratur atomus, quicquā
fuiſſe cauſæ, cur ea non è regione ferretur: nec in ipſa atomo mutationis aliquid factū
eſt, quamobrem naturalem ſui ponderis motum non teneret. Ita cùm attuliſſet nul-
lam cauſam, quæ iſtam declinationem efficeret: tamē aliquid ſibi dicere videtur: cùm
id dicat, quod omnium mentes aſpernentur ac reſpuant. Nec verò quiſquam magis
confirmare mihi videtur non modò fatum, verùm etiam neceſſitatē, & vim omnium
rerum, ſuſtuliſſéque motus animi voluntarios, quàm hic, qui aliter obſiſtere fato fa-
56 tetur ſe non potuiſſe, niſi ad has commentitias declinationes confugiſſet. Nam, vt eſ-
ſent atomi, quas quidem eſſe mihi probari nullo modo poteſt: tamen declinationes
iſtæ nunquam explicarentur. nam ſi atomis, vt grauitate ferantur, tributum eſt neceſ-
ſitate naturæ, quòd omne pondus nulla re impediēte moueatur & feratur neceſſe eſt:
illud quoque neceſſe eſt, declinare quibuſdā atomis, vel, ſi voluit, omnibus naturaliter.

Multa deſunt.

M. T. CICERONIS DE LEGIBVS LIBER PRIMVS.

Deſit fortaſſe quippiam.

ATTICVS.

LVCVS quidem ille, & hæc Arpinatium quercus agnoſcitur, ſæpe à me lectus in
Mario. Si manet illa quercus, hæc eſt profectò: etenim eſt ſanè vetus. QVINTVS.
Manet verò Attice noſter, & ſemper manebit: ſata eſt enim ingenio: nullius autē agri-
colæ cultu ſtirps tā diuturna, quàm poëtæ verſu ſeminari poteſt. ATT. Quo tandem
modo Quinte? aut quale eſt iſtuc, quod poëtæ ſerunt? Mihi enim videris fratrē laudan
do ſuffragari tibi. Q. Sit ita ſanè. Veruntamen, dum Latinæ loquentur literæ, quercus
huic loco nō deerit, quæ Mariana dicatur; eáque, vt ait Scæuola, de fratris mei Mario
Caneſcet ſeclis innumerabilibus.
Niſi fortè Athenæ tuæ ſempiternā in arce o-
leam tenere potuerunt; aut, quod Homericus Vlyxes Deli ſe procerā & teneram pal-
mam vidiſſe dixit, hodie monſtrant eādem: multáque alia multis locis diutius com-
memoratione manent, quàm natura ſtare potuerunt. Quare glandifera illa quercus,
ex qua olim euolauit
Nuncia fulua Iouis, miranda viſa figura,

nunc ſit hæc. ſed cùm eam tempeſtas vetuſtáſue conſumpſerit, tamen erit his in locis, quam Marianam quercum vocent. ATT. Non dubito id quidẽ: ſed hoc iam non ex te Quinte quæro, verùm ex ipſo poeta, tuíne verſus hanc quercum ſeuerint, an ita factum de Mario, vt ſcribis, acceperis. M. Reſpondebo tibi equidem, ſed non antè, quàm tu ipſe mihi reſponderis Attice, certè non longè à tuis ædibus inambulans poſt exceſſum ſuum Romulus Proculo Iulio dixerit, ſe deum eſſe & Quirinũ vocari, templúmque ſibi dedicari in eo loco iuſſerit: & Athenis non longè item à tua illa antiqua domo Orithyam Aquilo ſuſtulerit: ſic enim eſt traditum. ATT. Quorſum tandem, aut cur iſta quæris? M. Nihil ſanè, niſi ne nimis diligenter inquiras in ea, quæ iſto modo memoriæ ſint prodita. ATT. Atqui multa quærũtur in Mario fictáne, an vera ſint, & à nonnullis, quòd & in recenti memoria, & in Arpinati homine: ſed veritas à te poſtulatur. M. Et mehercule ego me cupio non mendacem putari: ſed tamẽ nonnulli iſti Tite faciunt imperitè, qui in iſto opuſculo nõ vt à poëta, ſed vt à teſte veritatem exigant: nec dubito, quin iidem, & cum Egeria collocutum Numam, & ab Aquila Tarquinio apicẽ impoſitum putent. Q. Intelligo te frater alias in hiſtoria leges obſeruandas putare, alias in poëmate. M. Quippe cùm in illa ad veritatem Quinte referantur, in hac ad delectationem pleraque: quanquam & apud Herodotum patrem hiſtoriæ, & apud Theopompum ſunt innumerabiles fabulæ. ATT. Teneo quam optabam occaſionem, neque omittam. M. Quam tandem Tite? ATT. Poſtulatur à te iandiu, vel flagitatur potius hiſtoria: ſic enim putant, te illam tractante effici poſſe, vt in hoc etiam genere Græciæ nihil cedamus. Atque vt audias, quid ego ipſe ſentiam, non ſolùm mihi videris eorum ſtudiis, qui literis delectantur, ſed etiam patriæ debere hoc munus, vt ea, quæ ſalua per te eſt, per te eundem ſit ornata. abeſt enim hiſtoria literis noſtris, vt & ipſe intelligo, & ex te perſæpe audio. potes autem tu profectò ſatiſfacere in ea, quippe cùm ſit opus, vt tibi quidẽ videri ſolet, vnum hoc oratorium maximè. Quamobrem aggredere quæſumus, & ſume ad hanc rem tempus, quæ eſt à noſtris hominibus adhuc aut ignorata, aut relicta. nam poſt annales pontificum maximorum, quibus nihil poteſt eſſe iucundius: ſi aut ad Fabium, aut ad eum, qui tibi ſemper in ore eſt, Catonem, aut ad Piſonem, aut ad Fannium, aut ad Vennonium venias: quãquam ex his alius alio plus habet virium, tamen quid tam exile, quàm iſti omnes? Fannii autem ætate coniunctus Antipater paulò inflauit vehementius, habuítque vires agreſtes ille quidem atque horridas, ſine nitore ac palæſtra, ſed tamen admonere reliquos potuit, vt accuratius ſcriberent. Ecce autem ſucceſſere huic belli, Clodius, Aſellio: nihil ad Cælium, ſed potius ad antiquorum languorem atque inſcitiam. Nam quid Accium memorem? cuius loquacitas habet aliquid argutiarum, nec id tamen ex illa erudita Græcorum copia, ſed ex librariolis Latinis: in orationibus autem multus & ineptus, ad ſummam impudentiã. Siſenna eius amicus omnes adhuc noſtros ſcriptores, niſi qui fortè nondum ediderunt, de quibus æſtimare non poſſumus, facilè ſuperauit. is tamen neque orator in numero veſtro vnquã eſt habitus, & in hiſtoria puerile quiddam conſectatur, vt vnum Clitarchum, neque præterea quenquam, de Græcis legiſſe videatur, eũ tamen velle duntaxat imitari: quẽ ſi aſſequi poſſet, aliquantũ ab optimo tamẽ abeſſet. Quare tuũ eſt munus: hoc à te expectatur: niſi quid Quinto videtur ſecus. Q. Mihi verò nihil: & ſæpe de iſto collocuti ſumus: ſed eſt quædam inter nos parua diſſenſio. ATT. Quæ tandem? Q. A' quibus temporibus ſcribendi capiatur exordium. ego enim ab vltimis cenſeo: quoniam illa ſic ſcripta ſunt, vt ne leguntur quidem: ipſe autem æqualem ætatis ſuæ memoriã depoſcit, vt ea cõplectatur, quibus ipſe interfuit. ATT. Ego verò huic potius aſſentior: ſunt enim maximæ res in hac memoria atque ætate noſtra: tum autẽ hominis amiciſsimi Cn. Põpeii laudes illuſtrabit: incurret etiam in illum memorabilẽ annum ſuum: quem ab iſto malo prædicari, quàm, vt aiũt, de Remo & Romulo. M. Intelligo equidẽ à me iſtum laborem

iandiu poſtulari Attice: quem non recuſarem, ſi mihi vllum tribueretur vacuum tem
pus & liberum: neque enim occupata opera, neque impedito animo, res tanta ſuſcipi
poteſt: vtrunque opus eſt, & cura vacare & negocio. Att. Quid? ad cætera, quæ ſcri-
pſiſti plura, quàm quiſquam è noſtris, quod tibi tandem tempus vacuum fuit conceſ-
ſum? M. Subſiciua quædam tempora incurrunt: quæ ego perire non patior: vt ſi qui
dies ad ruſticandum dati ſint, ad eorum numerum accommodentur, quæ ſcribimus.
Hiſtoria verò nec inſtitui poteſt, niſi præparato ocio: nec exiguo tempore abſolui. &
ego animi pendere ſoleo, cùm ſemel quid orſus, ſi traducor aliò: neque tam facilè in-
terrupta contexo, quàm abſoluo inſtituta. Att. Legationem aliquam nimirum ora
8 tio iſta poſtulat, aut eiuſmodi quampiam ceſſationem liberã atque ocioſam. M. Ego
verò ætatis potius vacationi confidebam, cùm præſertim non recuſarem, quo minus
more patrio ſedens in ſolio conſulentibus reſponderẽ, ſenectutíſque non inertis gra-
to atque honeſto fungerer munere. ſic enim mihi liceret & iſti rei, quam deſideras, &
multis vberioribus atque maioribus operæ, quantum vellẽ, dare. Att. Atqui vereor,
ne iſtam cauſam nemo noſcat, tibíque ſemper dicendum ſit: & eo magis, quòd te ipſe
mutaſti, & aliud dicendi genus inſtituiſti: vt quemadmodum Roſcius familiaris tuus
in ſenectute numeros in cantu ceciderat, ipſáſque tardiores fecerat tibias, ſic tu à con-
tentionibus, quibus ſummis vti ſolebas, quotidie relaxes aliquid, vt iam oratio tua nõ
multùm à philoſophorũ lenitate abſit. quod ſuſtinere cùm vel ſumma ſenectus poſ-
ſe videatur, nullã tibi à cauſis vacationem video dari. Q. At mehercule ego arbitra-
9 bar poſſe id populo noſtro probari, ſi te ad ius reſpondendum dediſſes. Quamobrem,
cùm placebit, tibi experiẽdum cenſeo. M. Id, ſi quidem Quinte, nullum eſſet in ex-
periẽdo periculum: ſed vereor, ne, dum minuere velim laborem, augeam, atque ad il-
lam cauſarum operam, ad quam ego nunquam niſi paratus & meditatus accedo, ad-
iungatur hæc iuris interpretatio, quæ non tam mihi moleſta ſit propter laborẽ, quàm
quòd dicendi cogitationem auferat, ſine qua ad nullam maiorem vnquam cauſam
ſum auſus accedere. Att. Quin igitur iſta ipſa explicas nobis his ſubſiciuis, vt ais, tẽ-
poribus, & conſcribis de iure ciuili ſubtilius, quàm cæteri? nam à primo tempore æta-
tis iuri ſtudere te memini, cùm ipſe etiam ad Scæuolam ventitarem: neque vnquam
mihi viſus es ita te ad dicendum dediſſe, vt ius ciuile contemneres. M. In longum
ſermonem me reuocas Attice: quem tamen, niſi Quintus aliud quid nos agere ma-
10 uult, ſuſcipiam: &, quoniam vacui ſumus, dicam. Q. Ego verò libenter audierim:
quid enim agam potius? aut in quo melius hunc conſumam diem? M. Quin igitur
ad illa ſpatia noſtra, ſedéſque pergimus? vbi, cùm ſatis erit deambulatum, requieſce-
mus: nec profectò nobis delectatio deerit, aliud ex alio quærentibus. Att. Nos verò,
& hac quidem, adire ſi placet per ripam & vmbram. Sed iam ordire explicare, quæſo,
de iure ciuili quid ſentias. M. Ego memini ſummos fuiſſe in ciuitate noſtra viros, qui
id interpretari populo, & reſpondere ſoliti ſint: ſed eos magna profeſſos, in paruis eſſe
verſatos. Quid enim eſt tantum, quantum ius ciuitatis? Quid autem tam exiguum,
quàm eſt munus hoc eorum, qui conſuluntur? quàm eſt populo neceſſarium? nec ve-
rò eos, qui ei muneri præfuerunt, vniuerſi iuris expertes fuiſſe exiſtimo, ſed hoc, ciui-
11 le quod vocant, eatenus exercuerunt, quoad populo præſtare voluerunt. id autem in-
cognitum eſt, minúſque in vſu neceſſarium. Quamobrem quò me vocas? aut quid
hortaris, vt libellos conficiam de ſtillicidiorum, ac de parietum iure? aut vt ſtipulatio-
num & iudiciorum formulas componam? quæ & conſcripta ſunt à multis diligẽter,
& ſunt humiliora, quàm illa, quæ à vobis expectari puto. Att. Atqui, ſi quæres ego
quid expectem: quoniam ſcriptum eſt à te ſatis de optimo Reip. ſtatu, conſequens eſ-
ſe videtur, vt ſcribas tu idem de legibus: ſic enim feciſſe video Platonem illum tuum,
quem tu admiraris, quem omnibus anteponis, quem maximè diligis. M. Víſne igi-
tur, vt ille Crete cum Clinia, & cum Lacedæmonio Megillo, æſtiuo, quemadmodum

deſcribit, die, in cupreſſetis Gnoſiorum & ſpatiis ſilueſtribus, crebrò inſiſtens, inter-
dum acquieſcens, de inſtitutis rerumpublicarum, ac de optimis legibus diſputat: ſic
nos inter has proceriſſimas populos, in viridi opacáque ripa inambulãtes, tum autem
reſidentes, quæramus iiſdem de rebus aliquid vberius, quàm forenſis vſus deſiderat? 12
Att. Ego verò iſta audire cupio. M. Quid ait Quintus? Q. Nulla de re magis. M.
Et rectè quidem: nam ſic habetote, nullo in genere diſputãdi magis honeſta patefie-
ri, quid ſit homini natura tributum, quantam vim rerum optimarum mens humana
contineat, cuius muneris colendi, efficiendíque cauſa nati, & in lucem editi ſumus,
quæ ſit coniunctio hominum, quæ naturalis ſocietas inter ipſos: his enim explicatis,
fons legũ & iuris inueniri poteſt. Att. Non ergo à prætoris edicto, vt plerique nunc,
neque à XII tabulis, vt ſuperiores, ſed penitus ex intima philoſophia hauriendam iu-
ris diſciplinã putas. M. Nõ enim id quærimus hoc ſermone Pomponi, quemadmo-
dum caueamus in iure, aut quid de quaque conſultatione reſpondeamus. Sit iſta res 13
magna, ſicut eſt: quæ quondam à multis claris viris, nunc ab vno ſumma auctoritate
& ſcientia ſuſtinetur. Sed noris iſta. Complectẽda in hac diſputatione tota cauſa vni-
uerſi iuris eſt, ac legum, vt hoc, ciuile quod dicimus, in paruum quẽdam & anguſtum
locum concludatur naturæ: natura enim iuris nobis explicanda eſt, eáque ab homi-
nis repetenda natura: conſiderandæ leges, quibus ciuitates regi debeant: tum hæc tra-
ctanda, quæ compoſita ſunt, & deſcripta, iura & iuſſa populorum, in quibus ne noſtri
quidem populi latebunt, quæ vocantur iura ciuilia. Q. Altè verò, &, vt oportet, à ca-
pite frater repetis quod quærimus: & qui aliter ius ciuile tradunt, non tam iuſtitiæ,
quàm litigandi tradunt vias. M. Non eſt ita Quinte: ac potius ignoratio iuris litigio-
ſa eſt, quàm ſcientia. Sed hæc poſterius. Nunc iuris principia videamus. Igitur do-
ctiſſimis viris proficiſci placuit à lege: haud ſcio an rectè, ſi modò, vt iidem definiunt,
lex eſt ratio ſumma inſita in natura, quæ iubet ea, quæ faciẽda ſunt, prohibétque con- 14
traria. Eadem ratio cùm eſt in hominis mente confirmata & confecta, lex eſt. itaque
arbitrantur prudentiam eſſe legem, cuius ea vis ſit, vt rectè facere iubeat, vetet delin-
quere: eámque rem illi Græco putant nomine à ſuum cuique tribuendo appellatam,
ego noſtro à legendo. nam vt illi æquitatis, ſic nos delectus vim in lege ponimus: &
proprium tamen vtrunque legis eſt. Quod ſi ita rectè dicitur, vt mihi quidem plerun-
que videri ſolet: à lege ducendum eſt iuris exordium: ea eſt enim naturæ vis, ea mens
ratióque prudentis, ea iuris atque iniuriæ regula. Sed quoniam in populari ratione o-
mnis noſtra verſatur oratio, populariter interdum loqui neceſſe erit, & appellare eam
legẽ, quæ ſcripto ſancit quod vult, aut iubendo, aut vetando, vt vulgus appellat. Con- 15
ſtituendi verò iuris ab illa ſumma lege capiamus exordium, quæ ſeculis omnibus an-
tè nata eſt, quàm ſcripta lex vlla, aut quàm omnino ciuitas conſtituta. Q. Commo-
dius verò, & ad rationem inſtituti ſermonis aptius. M. Víſne ergo, ipſius iuris ortum
à fonte repetamus? quo inuento, non erit dubium, quò ſint hæc referenda quæ quæ-
timus. Q. Ego verò ita faciendũ eſſe cenſeo. Att. Me quoque adſcribito fratris ſen-
tentiæ. M. Quoniam igitur eius Reipub. quam optimam eſſe docuit in illis ſex libris
Scipio, tenendus eſt nobis, & ſeruandus ſtatus, omnéſque leges accommodandæ ad
illud ciuitatis genus, ſerendi etiam mores, nec ſcriptis omnia ſancienda: repetam ſtir-
pem iuris à natura: qua duce eſt nobis omnis diſputatio explicãda. Att. Rectiſſimè:
& quidem iſta duce errari nullo pacto poteſt. M. Dáſne igitur hoc nobis Pomponi
(nam Quinti noui ſententiã) deorum immortalium vi, natura, ratione, poteſtate, mẽ- 16
te, numine, ſiue quod eſt aliud verbum, quo planius ſignificẽ quod volo, naturam o-
mnem diuinam regi? nam ſi hoc non probas, à deo nobis cauſa ordienda eſt potiſſi-
mum. Att. Do ſanè, ſi poſtulas: etenim propter hunc concẽtum auium, ſtrepitúm-
que fluminum, non vereor, condiſcipulorum ne quis exaudiat. M. Atqui cauẽdum
eſt: ſolent enim, id quod virorum bonorum eſt, admodum iraſci: nec verò ferẽt, ſi au-

dierint te primum caput libri optimi prodidiſſe: in quo ſcripſit nihil curare deum nec ſui, nec alieni. Att. Perge quæſo:nam id, quod tibi conceſsi,quorſum pertineat expecto. M. Non faciam longius; huc enim pertinet:Animal hoc prouidum,ſagax, multiplex, acutum, memor, plenum rationis & conſilii, quem vocamus hominem,
17 præclara quadam conditione generatum eſſe à ſupremo deo:ſolum eſt enim ex tot animantium generibus, atque naturis particeps rationis & cogitationis, cùm cætera ſint omnia expertia. Quid eſt autem, non dicam in homine, ſed in omni cælo, atque terra,ratione diuinius? quæ cùm adoleuit,atque perfecta eſt, nominatur ritè ſapientia. Eſt igitur,quoniam nihil eſt ratione melius, eáque & in homine & in deo, prima homini cum deo rationis ſocietas. Inter quos autem ratio,inter eoſdem etiam recta ratio communis eſt. Quæ cùm ſit lex, lege quoque conſociati homines cum diis putandi ſumus. Inter quos porrò eſt communio legis, inter eos cõmunio iuris eſt. Quibus autem hæc ſunt inter eos communia, & ciuitatis eiuſdem habendi ſunt. Si verò iiſdem imperiis & poteſtatibus parent,multò etiam magis parent huic cæleſti deſcriptioni, mentíque diuinæ, & præpotenti deo: vnde etiam vniuerſus hic mundus vna
18 ciuitas communis deorum atque hominum exiſtimanda: & quòd in ciuitatibus ratione quadam, de qua dicetur idoneo loco, agnationibus familiarum diſtinguuntur ſtatus,id in rerum natura tanto eſt magnificentius, tantóque præclarius, vt homines deorum agnatione & gente teneantur. Nam cùm de natura omni quæritur, diſputari ſolent nimirum iſta:perpetuis curſibus,conuerſionibus cæleſtibus extitiſſe quandam materiam ſerendi generis humani,quod ſparſum in terras,atque ſatum, diuino auctũ ſit animorum munere. nam quòd aliquibus cohærẽt homines,è mortali genere ſumpſerunt quæ fragilia eſſent & caduca:animum eſſe ingeneratum à deo,ex quo verè vel agnatio nobis cum cæleſtibus, vel genus, vel ſtirps appellari poteſt. Itaque ex tot generibus nullum eſt animal præter hominem, quod habeat notitiam aliquam dei: ipſiſque in hominibus nulla gens eſt neque tam immanſueta,neque tam fera, quæ non,
19 etiam ſi ignoret qualem habere deum deceat, tamen habendum ſciat. Ex quo efficitur illud,vt is agnoſcat deũ,qui, vnde ortus ſit,quaſi recordetur ac agnoſcat. Iam verò virtus eadem in homine ac deo eſt,neque vllo alio ingenio præterea. Eſt autem virtus nihil aliud, quàm in ſe perfecta,& ad ſummum perducta natura. Eſt igitur homini cum deo ſimilitudo. Quod cùm ita ſit, quæ tandem poteſt eſſe propior certiórue cognatio? Itaque ad hominum commoditates & vſus tantam rerum vbertatem natura largita eſt,vt ea, quæ gignuntur, donata conſulto nobis, non fortuito nata videantur: nec ſolùm ea,quæ frugibus atque baccis terræ fœtu profunduntur:ſed etiam pecudes, quod perſpicuum ſit, partim eſſe ad vſum hominum, partim ad fructum, partim ad veſcendum procreatas. Artes verò innumerabiles repertæ ſunt docente natura.quam
20 imitata ratio res ad vitam neceſſarias ſolerter conſecuta eſt. Ipſum autem hominem eadem natura non ſolùm celeritate mentis ornauit, ſed etiam ſenſus tanquam ſatellites attribuit ac nuncios, & rerum plurimarum obſcuras & neceſſarias intelligentias enudauit,quaſi fundamenta quædam ſcientiæ: figurámque corporis habilem & aptã ingenio humano dedit. nam cùm cæteras animantes abieciſſet ad paſtum, ſolum hominem erexit, ad cæliq́ue quaſi cognationis domiciliúque priſtini conſpectum excitauit: tum ſpeciem ita formauit oris, vt in ea penitus reconditos mores effingeret. Nam & oculi nimis arguti,quemadmodum animo affecti ſimus, loquuntur: & is, qui appellatur vultus,qui nullo in animante eſſe præter hominem poteſt, indicat mores: cuius vim Græci norunt, nomen omnino non habent. Omitto opportunitates, habilitateſque reliqui corporis,moderationem vocis,orationis vim,quæ conciliatrix eſt
21 humanæ maximè ſocietatis. Neque enim omnia ſunt huius diſputationis ac temporis: & hunc locum ſatis,vt mihi videtur, in iis libris, quos legiſtis, expreſsit Scipio. Nunc quoniam hominem,quod principium reliquarum rerum eſſe voluit,generauit

& ornauit deus, perſpicuum ſit illud, ne omnia differantur, ipſam per ſe naturam longius progredi: quæ etiam nullo docente profecta ab iis, quorum ex prima, & inchoata intelligentia genera cognouit, confirmat ipſa per ſe rationem & perficit. Att. Dii immortales, quàm tu longè iuris principia repetis, atque ita, vt ego non modò ad illa nõ properem, quæ expectabam à te de iure ciuili, ſed facilè patiar te hunc diem vel totum in iſto ſermone conſumere: ſunt enim hæc maiora, quæ aliorum cauſa fortaſſe complecteris, quàm ipſa illa, quorum hæc cauſa præparantur. M. Sunt hæc quidem magna, quæ nunc breuiter attinguntur, ſed omnium, quæ in hominum doctorum diſ- 10
putatione verſantur, nihil eſt profectò præſtabilius, quàm planè intelligi nos ad iuſtitiam eſſe natos, neque opinione, ſed natura conſtitutum eſſe ius. Id iam patebit, ſi hominum inter ipſos ſocietatem, coniunctionémque perſpexeris. Nihil eſt enim vnum vni tam ſimile, tam par, quàm omnes inter noſmetipſos ſumus. Quòd ſi deprauatio conſuetudinum, ſi opinionum vanitas non imbecillitatem animorum torqueret, & flecteret quocunque cœpiſſet: ſui nemo ipſe tam ſimilis eſſet, quàm omnes ſunt omnium. Itaque quæcunque eſt hominis diffinitio, vna in omnes valet. Quod argumenti ſatis eſt, nullam diſsimilitudinem eſſe in genere. quæ ſi eſſet, non vna omnes diffinitio contineret. Etenim ratio, qua vna præſtamus beluis, per quam coniectura valemus, argumentamur, refellimus, differimus, conficimus aliquid, concludimus, certè eſt cõmunis, doctrina differens, diſcendi quidem facultate par. nam & ſenſibus eadem omnia comprehenduntur: & ea, quæ mouent ſenſus, itidem mouent omnium: quǽque 11
in animis imprimuntur, de quibus antè dixi, inchoatæ intelligentiæ, ſimiliter in omnibus imprimuntur: interpréſque eſt mentis oratio, verbis diſcrepans, ſententiis congruens. Nec eſt quiſquam gentis vllius, qui ducem naturam nactus ad virtutem peruenire non poſsit. Nec ſolùm in rectis, ſed etiam in prauitatibus inſignis eſt humani generis ſimilitudo. nam & voluptate capiuntur omnes: quæ etſi eſt illecebra turpitudinis, tamen habet quiddam naturalis boni: lenitatis eſt enim, & ſuauitatis: id enim, vt ſuauitate delectans, ſic ab errore mentis tanquam ſalutare aliquid aſciſcitur. Similíque inſcitia mors fugitur, quaſi diſſolutio naturæ: vita expetitur, quia nos, in quo nati ſumus, continet: dolor in maximis malis ducitur, cum ſua aſperitate, tum quòd naturæ interitus videtur ſequi. Proptérque honeſtatis & gloriæ ſimilitudinem beati, qui honorati ſunt, videntur: miſeri autem, qui inglorii. Moleſtiæ, lætitiæ, cupiditates, 12
timores ſimiliter omnium mẽtes peruagantur: nec, ſi opiniones aliæ ſunt apud alios, idcirco, qui canem & felem vt deos colunt, non eadem ſuperſtitione, qua cæteræ gentes, conflictantur. Quæ autem natio non comitatem, non benignitatem, non gratum animum, & beneficii memorem diligit? quæ ſuperbos, quæ maleficos, quæ crudeles, quæ ingratos non aſpernatur, non odit? Quibus ex rebus cùm omne genus hominum ſociatum inter ſe eſſe intelligatur, illud extremum eſt, quòd rectè viuendi ratio meliores efficit. quæ ſi approbatis, pergã ad reliqua: ſin quid requiritis, id explicemus prius. Att. Nos verò nihil: vt pro vtroque reſpondeam. M. Sequitur igitur, ad participandum alium ab alio, communicandúmq; inter omnes, iuſtos natura eſſe factos (atque hoc in omni hac diſputatione ſic intelligi volo, quod dicam naturam eſſe (tantam au- 13
tem eſſe corruptelam malæ conſuetudinis, vt ab ea tanquam igniculi extinguantur à natura dati, exoriantúrque & confirmentur vitia contraria. Quòd ſi, quo modo eſt natura, ſic iudicio homines humani (vt ait poeta) nihil à ſe alienũ putarent, coleretur ius æquè ab omnibus. quibus enim ratio natura data eſt, iiſdem etiam recta ratio data eſt. ergo & lex, quæ eſt recta ratio in iubendo & vetando. ſi lex, ius quoque. At omnibus ratio: ius igitur datum eſt omnibus. Rectéque Socrates execrari eum ſolebat, qui primus vtilitatem à natura ſeiunxiſſet: id enim querebatur caput eſſe exitiorum omniũ: vnde enim illa Pythagorea vox, τὰ τῶν φίλων κοινά, καὶ φιλίας ἰσότητα. Ex quo perſpicitur, cùm hanc beneuolẽtiam tam latè longéque diffuſam vir ſapiens in aliquem pari vir-

16 tute præditum contulerit, tum illud effici, quod quibuſdam incredibile videatur, ſit
autem neceſſarium, vt nihilo ſeſe plus, quàm alterum diligat. quid enim eſt quod affe-
rat, cùm ſint cuncta paria? Quòd ſi intereſſe quippiam tantulum modò potuerit, iam
amicitiæ nomen occiderit: cuius eſt ea vis, vt, ſimul atque ſibi aliquid, quàm alteri ma-
luerit, nulla ſit. quæ præmuniuntur omnia reliquo ſermoni, diſputationíque noſtræ,
quo facilius, ius in natura eſſe poſitum, intelligi poſſit. De quo cùm perpauca dixero,
tum ad ius ciuile veniam, ex quo hæc omnis nata eſt oratio. Q. Tu verò iam per-
pauca ſcilicet: ex iis enim quæ dixiſti, Attico • videtur, mihi quidem certè ex natura
ortum eſſe ius. Att. An mihi aliter videri poſſit, cùm hæc iam perfecta ſint? primùm
17 quaſi muneribus deorum nos eſſe inſtructos & ornatos: ſecundo autem loco vnam
eſſe hominum inter ipſos viuendi parem, communémque rationem: deinde omnes
inter ſe naturali quadam indulgentia & beneuolentia, tum etiam ſocietate iuris con-
tineri. Quæ cùm vera eſſe rectè, vt arbitror, cōceſſerimus, qui iam licet nobis à natura
leges & iura ſeiungere? M. Rectè dicis: & res ſic ſe habet. Verum philoſophorum
more, non veterum quidem illorum, ſed eorum, qui quaſi officinas inſtruxerunt ſa-
pientiæ, quæ fuſe olim diſputabantur, ac liberè, ea nunc articulatim diſtinctéque di-
cuntur: nec enim ſatisfieri cenſent huic loco, qui nunc eſt in manibus, niſi ſeparatim
hoc ipſum, naturæ eſſe ius, diſputarint. Att. Et ſcilicet tua libertas diſſerendi amiſſa
eſt: aut tu is es, qui in diſputando non tuum iudicium ſequare, ſed auctoritati aliorum
18 pareas. M. Non ſemper Tite: ſed, iter huius ſermonis quod ſit, vides ad Reipub. fir-
mandas & ſtabiliendas vires, ſanandos populos omnis noſtra pergit oratio. Quo-
circa vereor committere, vt non bene prouiſa, & diligenter explorata principia po-
nantur: nec tamen vt omnibus probentur (nam id fieri non poteſt) ſed vt iis, qui o-
mnia recta atque honeſta per ſe expetenda dixerunt, & aut nihil omnino in bonis
numerandum, niſi quod per ſe ipſum laudabile eſſet, aut certè nullum habendum
magnum bonum, niſi quod verè laudari ſua ſponte poſſet. His omnibus, ſiue in Aca-
demia vetere cum Speuſippo, Xenocrate, Polemone manſerunt, ſiue Ariſtotelem &
Theophraſtum, cum illis re congruentes, genere docendi paulum differentes, ſecuti
ſunt, ſiue, vt Zenoni viſum eſt, rebus non commutatis immutauerunt vocabula, ſiue
etiam Ariſtonis difficilem atque arduam, ſed iam tamē fractam & conuictam ſectam
ſecuti ſunt, vt virtutibus exceptis, atque vitiis, cætera in ſumma æqualitate ponerent,
19 his omnibus hæc, quæ dixi, probantur. ſibi autem indulgentes, & corpori deſeruien-
tes, atque omnia, quæ ſequantur in vita, quæque fugiant, voluptatibus & doloribus
ponderantes, etiam ſi vera dicunt: nihil enim opus eſt hoc loco litibus, in hortulis ſuis
iubeamus dicere, atque etiam ab omni ſocietate Reipub. cuius partem nec norunt
vllam, nec vnquam noſſe voluerunt, pauliſper faceſſant rogemus. Perturbatricem au-
tem harum omnium rerum Academiam hanc ab Arceſila & Carneade recentem
exoremus, vt ſileat. nam ſi inuaſerit in hæc, quæ ſatis ſcitè nobis inſtructa & compo-
ſita videntur, miras edet ruinas. Quam quidem ego placare cupio, ſubmouere non
audeo. • nam & in iis ſine illius ſuffimentis expiati ſumus. At verò ſcelerum in ho-
mines, atque impietatum nulla expiatio eſt. Itaque pœnas luunt non tam iudiciis,
20 quæ quondam nuſquam erant, hodie multifariam nulla ſunt, vt ſint tamen, perſæpe
falſa ſunt: vt eos agitent, inſectentúrque furiæ, non ardentibus tædis, ſicut in fabulis,
ſed angore conſcientiæ, fraudíſque cruciatu. Quòd ſi homines ab iniuria pœna, non
natura arcere deberet, quænam ſolicitudo vexaret impios, ſublato ſuppliciorum
metu? quorum tamen nemo tam audax vnquam fuit, quin aut abnueret à ſe com-
miſſum eſſe facinus, aut iuſti ſui doloris cauſam aliquam fingeret, defenſionémque
facinoris à natura iure aliquo quæreret. Quæ ſi appellare audent impii, quo tandem
ſtudio colentur à bonis? Quòd ſi pœna, ſi metus ſupplicii, non ipſa turpitudo, de-
terret ab iniurioſa, facinoroſaque vita, nemo eſt iniuſtus: at incauti potius habendi

ſunt improbi. Tum autem qui non ipſo honeſto mouemur, vt boni viri ſimus, ſed
vtilitate aliqua atque fructu, callidi ſumus, non boni. Nam quid faciet is homo in te-
nebris, qui nihil timet niſi teſtem vel iudicem? quid in deſerto loco, nactus quem
multo auro ſpoliare poſſit imbecillum atque ſolum? Noſter quidem hic natura iu-
ſtus vir ac bonus etiam colloquetur, iuuabit, in viam deducet. Is verò qui nihil alterius
cauſa facit, & metitur ſuis commodis omnia, videtis credo quid ſit acturus. quòd ſi
negabit ſe illi vitam erepturum, & aurum ablaturum, nunquam ob eam cauſam ne-
gabit, quòd id natura turpe iudicet, ſed quòd metuat ne emanet, id eſt ne malum ha-
beat. O rem dignam, in qua non modò docti, verùm etiam agreſtes erubeſcant. Iam
verò ſtultiſſimum illud, exiſtimare omnia iuſta eſſe, quæ ſcita ſint in populorum in-
ſtitutis aut legibus. Etiámne, ſi quæ ſint tyrannorum leges, ſi triginta illi Athenis le-
ges imponere voluiſſent? aut ſi omnes Athenienſes delectarentur tyrannicis legibus,
num idcirco hæ leges iuſtæ haberentur? nihilo credo magis illa, quam interrex noſter
tulit, vt Dictator, quem vellet ciuium, indicta cauſa impunè poſſet occidere. eſt enim
vnum ius, quo deuincta eſt hominum ſocietas, & quod lex cōſtituit vna. Quæ lex eſt
recta ratio imperandi atque prohibendi: quam qui ignorat, is eſt iniuſtus, ſiue eſt illa
ſcripta vſpiam, ſiue nuſquam. Quòd ſi iuſtitia eſt obtemperatio ſcriptis legibus, inſti-
tutíſque populorum, & ſi, vt iidem dicunt, vtilitate omnia metienda ſunt, negliget
leges, eáſque perrumpet, ſi poterit, is, qui ſibi eam rem fructuoſam putabit fore. Ita
fit, vt nulla ſit omnino iuſtitia, ſi neque natura eſt, & ea, quæ propter vtilitatem con-
ſtituitur, vtilitate illa conuellitur. Atqui ſi natura confirmatum ius non erit, virtutes
omnes tollantur. vbi enim liberalitas, vbi patriæ charitas, vbi pietas, vbi aut bene me-
rendi de altero, aut referendæ gratiæ voluntas poterit exiſtere? nam hæc naſcuntur ex
eo, quòd natura propenſi ſumus ad diligēdos homines, quod fundamentum iuris eſt:
neque ſolùm in homines obſequia, ſed etiā in deos cæremoniæ, religionéſque tollun-
tur: quas nō metu, ſed ea coniunctione, quæ eſt homini cum deo, conſeruandas puto.
Quòd ſi populorum iuſſis, ſi principum decretis, ſi ſententiis iudicum, iura conſtitue-
rentur: ius eſſet latrocinari, ius adulterare, ius teſtamenta falſa ſupponere, ſi hæc ſuf-
fragiis, aut ſcitis multitudinis probarentur. Quæ ſi tanta potentia eſt ſtultorum ſen-
tentiis atque iuſſis, vt eorum ſuffragiis rerum natura vertatur: cur non ſanciunt, vt,
quæ mala, pernicioſáque ſunt, habeantur pro bonis ac ſalutaribus? aut cur, cùm ius
ex iniuria lex facere poſſit, bonum eadem facere non poſſit ex malo? Atqui nos le-
gem bonam à mala nulla alia niſi naturali norma diuidere poſſumus. nec ſolùm ius &
iniuria à natura diiudicatur, ſed omnino omnia honeſta ac turpia. nam & communis
intelligentia nobis res notas efficit, eáſque in animis noſtris inchoauit, vt honeſta in
virtute ponantur, in vitiis turpia. Hæc autem in opinione exiſtimare, non in natura
ponere, dementis eſt. nam nec arboris, nec equi virtus quæ dicitur, in quo abutimur
nomine, in opinione ſita eſt, ſed in natura. quod ſi ita eſt, honeſta quoque & turpia
natura diiudicanda ſunt. Nam ſi opinione vniuerſa virtus, eadem eius etiam partes
probarentur. Quis igitur prudentem, &, vt ita dicam, catum non ex ipſius habitu, ſed
ex aliqua re externa iudicet? eſt enim virtus perfecta ratio. quod certè in natura eſt.
Igitur omnis honeſtas eodem modo. nam vt vera & falſa, vt conſequentia, & con-
traria, ſua ſponte, non aliena iudicantur: ſic conſtans & perpetua ratio vitæ, quæ
eſt virtus, itémque inconſtantia, quod eſt vitium, ſua natura probatur. Nos ingē-
nia iuuenum non ratione ab ingenita naturæ virtute, ſed vitia, quæ exiſtunt ab in-
geniis, iudicamus. an ea non aliter, quàm honeſta & turpia, non ad naturam re-
ferri neceſſe erit? Quod laudabile bonum eſt, in ſe habeat quod laudetur neceſſe eſt:
ipſum enim bonnm non eſt in opinionibus, ſed in natura. nam ni ita eſſet, beati
quoque opinione eſſent: quo quid dici poteſt ſtultius? Quare cùm & bonum
& malum natura iudicetur, & ea ſint principia naturæ: certè honeſta quoque &

turpia ſimili ratione diiudicanda, & ad naturam referenda ſunt. Sed perturbat nos opinionum varietas, hominúmque diſſenſio: & quia non idem contingit in ſenſibus, hos natura certos putamus, illa, quæ aliis ſic, aliis ſecus, nec iiſdem ſemper vno modo videntur, ficta eſſe dicimus. quod eſt longè aliter. nam ſenſus noſtros non parens, non nutrix, non magiſter, non poeta, non ſcena deprauat, non multitudinis conſenſus abducit à vero. Animis omnes tenduntur inſidiæ, vel ab iis, quos modò enumeraui, qui teneros
36 & rudes cùm acceperunt, inficiunt, & flectunt vt volunt: vel ab ea, quæ penitus in omni ſenſu implicata inſidet imitatrix boni voluptas, malorum autē mater omnium: cuius blanditiis corrupti, quæ natura bona ſunt, quia dulcedine hac & ſcabie carent, non cernimus ſatis. Sequitur, vt concluſa mihi iam hæc ſit omnis oratio, id quod ante oculos ex iis eſt, quæ dicta ſunt, & ius, & omne honeſtum ſua ſponte eſſe expetendum. Etenim omnes viri boni ipſam æquitatem & ius ipſum amant: nec eſt viri boni errare, & diligere, quod per ſe non ſit diligendum. Per ſe igitur ius eſt expetendum & colendum. Quòd ſi ius, etiam iuſtitia. ſic reliquæ quoque virtutes per ſe colendæ ſunt. Quid liberalitas? gratuitáne eſt, an mercenaria? ſi ſine præmio benigna eſt, gratuita: ſi cum mercede, conducta. nec eſt dubium, quin is, qui liberalis, benignúſue dicitur, officium, non fru-
37 ctum ſequatur. Ergo item iuſtitia nihil expetit præmii, nihil pretii: per ſe igitur expetitur. eadémque omnium virtutum cauſa atque ſententia eſt. atque etiam ſi emolumentis, non ſuapte natura virtus expetitur, vna erit virtus, quæ malitia rectiſſimè dicetur. Vt enim quiſque maximè ad ſuum commodum refert quæcunque agit, ita minimè eſt vir bonus, vt, qui virtutem præmio metiuntur, nullam virtutem niſi malitiam putent. Vbi enim beneficus, ſi nemo alterius cauſa benignè facit? vbi gratus, ſi non eum ipſum, cui referunt gratiam, cernunt grati? vbi illa ſancta amicitia, ſi non ipſe amicus per ſe amatur toto pectore, vt dicitur? qui etiam deſerendus & abiiciendus eſt, deſperatis emolumentis & fructibus. quo quid poteſt dici immanius? Quòd ſi amicitia per ſe colenda eſt, ſocietas quoque hominum, & æqualitas, & iuſtitia per ſe expetenda. quod ni ita eſt, omnino iuſtitia nulla eſt: id enim iniuſtiſſimū ipſum eſt, iuſtitiæ mercedem
38 quærere. Quid verò de modeſtia, quid de temperantia, quid de continentia, quid de verecundia, pudore, pudicitiáque dicemus? infamiǽne metu non eſſe petulantes, an legum & iudiciorum? Innocentes ergo & verecundi ſunt, vt bene audiant: & vt rumorem bonum colligant, erubeſcunt, & pudet impudica loqui. Ac me nimirum iſtorum philoſophorum pudet, qui nullum vitium vitare, niſi iudicio ipſo mulctatum, putant. Quid enim? poſſumus eos, qui ſtupro arcentur infamiæ metu, pudicos dicere, cùm ipſa infamia propter rei turpitudinem conſequatur? Nam quid aut laudari ritè, aut vituperari poteſt, ſi ab eius natura receſſeris, quod aut laudandum aut vituperandum putes? An corporis prauitates, ſi erunt perinſignes, habebunt aliquid offenſionis, animi deformitas non habebit? cuius turpitudo ex ipſis vitiis facillimè perſpici poteſt. quid enim fœdius auaritia, quid immanius libidine, quid contemptius timiditate, quid abiectius
39 tarditate & ſtultitia dici poteſt? Quid ergo? eos, qui ſingulis vitiis excellunt, aut etiam pluribus, propter damna, aut detrimenta, aut cruciatus aliquos miſeros dicimus, an propter vim turpitudinémque vitiorum? quod item ad contrariam laudem in virtute dici poteſt. Nam ſi propter alias res virtus expetitur, melius eſſe aliquid, quàm virtutem, neceſſe eſt. Pecuniámne igitur? an honores? an formā? an valetudinē? quæ &, cùm adſunt, perparua ſunt, &, quàm diu affutura ſint, certū ſciri nullo modo poteſt. an, id quod turpiſſimum dictu eſt, voluptatem? at in ea quidem ſpernenda & repudianda virtus vel maximè cernitur: Videtíſne, quanta ſeries rerum, ſententiarúmque ſit, atque vt
40 ex alio alia nectantur? Quin labebar longius, niſi me retinuiſſem. Q. Quò tandem? libenter enim frater ad iſtam orationem tecum prolaberer. M. Ad finem bonorū, quò referuntur, & cuius aſciſcendi cauſa ſunt faciēda omnia, cōtrouerſam rem, & plenam diſſenſionis inter doctiſſimos, ſed aliquando tamen iudicandam. A. Quì

iſtuc fieri poteſt L. Gellio mortuo? M. Quid tandem id ad rem? Att. Quia me Athenis audire ex Phædro meo memini, Gellium, familiarem tuum, cùm Proconſul ex Prætura in Græciam veniſſet, Athenis philoſophos, qui tum erant, in locum vnum conuocaſſe, ipſiſque magnopere auctorem fuiſſe, vt aliquando controuerſiarum aliquem facerent modum: quòd ſi eſſent eo animo, vt nollent ætatem in litibus conterere, poſſe rem conuenire: & ſimul operam ſuam illis eſſe pollicitum, ſi poſſet inter eos aliquid cõuenire. M. Ioculare iſtud quidem Pomponi, & à multis ſæpe deriſum: ſed ego planè vellem me arbitrum inter antiquam Academiam & Zenonem datum. Att. Quo tãdem iſtuc modo? M. Quia de re vna ſolùm diſſident, de cæteris mirificè congruunt.

Att. Ain' tandem, vna de re eſt ſolùm diſſenſio? M. Quæ quidem ad rem pertineat, vna: quippe cùm antiqui omnes, quod ſecundum naturam eſſet, quo iuuaremur in vita, bonum eſſe decreuerint: hic, niſi quod honeſtum eſſet, nihil putauerit bonum. Att. Perparuam verò controuerſiam dicis, ac non eam, quæ dirimat omnia. M. Probè quidem ſentis, ſi te, ac non verbis diſſiderent. Att. Ergo aſſentiris Antiocho familiari meo, magiſtro enim non audeo dicere: quocũ vixi, & qui me ex noſtris penè conuellit hortulis, deduxítque in Academiam perpauculis paſſibus. M. Vir iſte fuit ille quidem prudens & acutus, & in ſuo genere perfectus, mihíque, vt ſcis, familiaris: cui tamen ego aſſentiar in omnibus, nécne, mox videro: hoc dico, controuerſiam totam iſtam poſſe ſedari. Att. Quî iſtuc tandem vides? M. Quia ſi, vt Chius Ariſto dixit, ſolum bonum eſſe diceret, quod honeſtum eſſet: malúmque, quod turpe: cæteras res omnes planè pares, ac ne minimum quidem, vtrum adeſſent, an abeſſent, intereſſe: valde à Xenocrate & Ariſtotele, & ab illa Platonis familia diſcreparet, eſſétque inter eos de re maxima, & de omni viuendi ratione diſſenſio. nunc verò cùm decus, quod antiqui ſummum bonũ eſſe dixerunt, hic ſolum bonum dicat: item dedecus, quod illi ſummum malum, hic ſolum: diuitias, valetudinem, pulchritudinem, commodas res appellet, non bonas: paupertatem, debilitatem, dolorem, incommodas, non malas: ſentit idem, quod Xenocrates, quod Ariſtoteles: loquitur alio modo. Ex hac autem non rerum, ſed verborum diſcordia, controuerſia nata eſt de finibus: in qua quoniam vſucapionem XII. tabulæ inter quinque pedes eſſe voluerunt, depaſci veterem poſſeſſionem Academiæ ab hoc acuto homine non ſinemus: nec Manilia lege ſinguli, ſed ex his tres arbitri fines regemus. Q. Quamnam igitur ſententiã dicimus? M. Requiri placere terminos, quos Socrates pepigerit, iíſque parere. Q. Præclarè, frater, iã nunc à te verba vſurpantur ciuilis iuris & legum: quo de genere expecto diſputationem tuam: nam iſta quidem magna diiudicatio eſt, vt ex te ipſo ſæpe cognoui. M. Sed certè res ita ſe habent, vt ex natura viuere ſummum bonum ſit, id eſt vita modica, & apta virtute perfrui, aut naturã ſequi, & eius quaſi lege viuere, id eſt nihil, quantum in ipſo ſit, prætermittere, quo minus ea, quæ natura poſtulet, conſequatur, quòd inter hæc velit virtute tanquam lege viuere. Quapropter hoc diiudicari, neſcio an vnquam, ſed hoc ſermone certè nõ poteſt, ſi quidem id, quod ſuſcepimus, perfecturi ſumus. Att. At ego huc declinabam non inuitus. Q. Licebit aliàs: nunc id agamus, quod cœpimus, cùm præſertim ad id nihil pertineat hæc de ſummo malo, bonóque diſſenſio. M. Prudentiſſimè, Quinte, dicis: nam quæ à me adhuc dicta ſunt, * Q. Nec Lycurgi leges, nec Solonis, neque Charondæ, neque Zaleuci, nec noſtras XII. tabulas, nec plebiſcita deſidero: ſed te exiſtimo tum populis, tum etiam ſingulis hodierno ſermone legem viuendi, & diſciplinam daturum. M. Eſt huius verè diſputationis Quinte proprium id, quod expectas: atque vtinam eſſet etiam facultatis meæ. ſed profectò ita ſe res habet, vt, quoniam vitiorum emendatricem legem eſſe oportet, commendatricẽmque virtutum, ab ea viuendi doctrina ducatur. ita fit, vt mater omnium bonarum artium ſapientia ſit: à cuius amore Græco verbo Philoſophia nomen inuenit: qua nihil à diis immortalibus vberius, nihil florentius, nihil præſtabilius hominum vitæ datum eſt. Hæc enim vna nos cùm cæte-

ras res omnes,tum,quod eſt difficillimum, docuit, vt noſmetipſos noſceremus : cuius
præcepti ranta vis,tanta ſententia eſt, vt ea non homini cuipiam, ſed Delphico deo tri-
bueretur. nam qui ſe ipſe norit, primùm aliquid ſentiet ſe habere diuinum, ingeniúmq;
in ſe ſuum,ſicut ſimulacrum aliquod,dedicatum putabit:tantóque munere deorũ ſem
per dignum aliquid & faciet & ſentiet: & cùm ſe ipſe perſpexerit,totúmque tentarit, in-
telliget quemadmodum à natura ſubornatus in vitam venerit, quantáque inſtrumen-
ra habeat ad obtinendam, adipiſcendámque ſapientiam,quoniam principio rerum o-
mnium quaſi adumbtatas intelligennas animo ac mẽte conceperit, quibus illuſtratus
46 ſapientia duce bonum virum, & ob eam ipſam cauſam cernat ſe beatum fore. Nam
cùm animus,cognitis perceptíſque virtutibus,à corporis obſequio, indulgentiáque diſ-
ceſſerit , voluptatémque ſicut labem aliquam decoris oppreſſerit , omnémque mortis
dolorísque timorem effugerit, ſocietatémque charitatis coïerit cum ſuis , omnéſque
natura coniunctos ſuos duxerit, cultúmque deorum, & puram religionem ſuſceperit,
& exacuerit illam, vt oculorum,ſic ingenii aciem ad bona deligenda & reiicienda con-
traria,quæ virtus ex prouidendo eſt appellata prudentia: quid eo dici aut excogitari po
terit beatius? Idémque cùm cælum,terras,maria, omniúmque rerum naturam perſpe-
xerit,eáque vnde generata,quò recurrant,quando,quo modo obitura, quid in iis mor-
tale & caducum, quid diuinum , æternúmque ſit, viderit, ipſúmque ea moderantem &
47 regentem penè prehenderit, ſeſéque non vnis circundatum mœnibus popularem ali-
cuius loci,ſed ciuem totius mundi,quaſi vnius vrbis,agnouerit:in hac ille magnificen-
tia rerum,atque in hoc conſpectu & cognitione naturæ , dii immortales, quàm ipſe ſe
noſcet,quod Apollo præcepit Pythius:quàm contemnet,quàm deſpiciet,quàm pro ni-
hilo putabit ea,quæ vulgò dicuntur ampliſſima! Atque hæc omnia, quaſi ſepimento ali
quo,vallabit diſſerendi ratione,veri & falſi iudicãdi ſciẽtia , & arte quadam intelligendi
quid quanque rem ſequatur,& quid ſit cuique cõtrarium . cúmque ſe ad ciuilem ſocie-
tatem natum ſenſerit,non ſolùm illa ſubtili diſputatione ſibi vtendum putabit, ſed etiã
fuſa latius perpetua oratione,qua regat populos,qua ſtabiliat leges,qua caſtiget impro-
bos, qua tueatur bonos, qua laudet claros viros , qua præcepta ſalutis & laudis aptè ad
48 perſuadendum edat ſuis ciuibus,qua horrari ad decus,reuocare à flagitio,conſolari poſ
ſit afflictos , factáque & conſulta fortium & ſapientum cum improborum ignominia
ſempiternis monumẽtis prodere. Quæ cùm tot res tantǽque ſint, quæ ineſſe in homi-
ne perſpiciantur ab iis,qui ſe ipſi velint noſcere : earum parens eſt educatríxque ſapiẽ-
tia. Att. Laudata quidem à te grauiter, & veré. ſed quorſus hæc pertinẽt? M. Primùm
ad ea Pomponi,de quibus acturi iam ſumus,quæ tanta eſſe volumus: non enim erunt,
niſi ea fuerint, vnde illa manant, ampliſſima. deinde facio & libenter, &,vt ſpero, rectè,
quòd eam,cuius ſtudio teneor, quǽque me, quicunque ſum, effecit,non poſſum ſilen-
tio præterire. Att. Verè facis & merito,& ipſe, fuítque id, vt dicis, in hoc ſermone fa-
ciendum.

M. T. CICERONIS DE LEGIBVS LIBER SECVNDVS.

ATTICVS.

SED viſne,quoniam & ſatis iam deambulatum eſt, & tibi aliud dicendi initium ſumendum eſt, locum mutemus,& in inſula,quæ eſt in Fibreno, (nã opinor illi alteri flumini nomẽ eſſe) ſermoni reliquo demus operam ſedẽtes? M. Sane quidem : nam illo loco libentiſſimè ſoleo vti , ſiue quid mecum ipſe cogito , ſiue aliquid ſcribo aut lego. Att. Equidem,qui nunc primùm huc venerim, ſatiari non queo, magnificáſque villas,& pauimẽta marmorea, & laqueata tecta cõtemno. Ductus verò aquarũ,

quos iſti tubos & euripos vocant,quis non, cùm hæc videat,irriſerit? Itaque, vt tu paulò
antè de lege & iure diſſerens ad naturam referebas omnia,ſic in his ipſis rebus, quæ ad
quietem animi,delectationémque quæruntur, natura dominatur. Quare antea mira-
bar(nihil enim his in locis niſi ſaxa & montes cogitabam : ídque vt facerem,& oratio-
nibus inducebar tuis, & verſibus) ſed mirabar, vt dixi,te tam valde hoc loco delectari: 2
nunc contrà miror,te,cùm Roma abſis, vſquã potius eſſe. M. Ego verò,cùm licet plu-
res dies abeſſe, præſertim hoc tempore anni, & amœnitatem & ſalubritatem hanc ſe-
quor: tardò autem licet. Sed nimirum me alia quoque cauſa delectat, quæ te non attin-
git ita. Att. Quæ tandem iſta cauſa eſt? M. Quia,ſi verum dicimus, hæc eſt mea, &
huius fratris mei germana patria : hic enim orti ſtirpe antiquiſſima ſumus : hic ſacra,
hic genus,hic maiorum multa veſtigia. Quid plura? hanc vides villam,vt nunc quidem
eſt, lautius ædificatam patris noſtri ſtudio : qui cùm eſſet infirma valetudine, hic ferè
ætatem egit in literis. Sed hoc ipſo in loco cùm auus viueret,& antiquo more parua eſ-
ſet villa,vt illa Curiana in Sabinis,me ſcito eſſe natum. Quare ineſt neſcio quid,& latet
in animo ac ſenſu meo,quo me plus hic locus fortaſſe delectet. ſiquidem etiam ille ſa-
pientiſſimus vir, Ithacam vt videret, immortalitatem ſcribitur repudiaſſe. Att. Ego 3
verò tibi iſtam iuſtam cauſam puto, cur huc libentius venias, atque hunc locum dili-
gas. quin ipſe, verè dicam, ſum ipſi villæ amicior factus, atque huic omni ſolo, in quo
tu ortus & procreatus es: mouemur enim neſcio quo pacto locis ipſis, in quibus eo-
rum, quos diligimus, aut admiramur, adſunt veſtigia. Me quidem ipſæ illæ noſtræ
Athenæ non tam operibus magnificis, exquiſitíſque antiquorum artibus delectant,
quàm recordatione ſummorum virorum, vbi quiſque habitare, vbi ſedere, vbi diſpu-
tare ſit ſolitus : ſtudioſéque eorum etiam ſepulchra contemplor. Quare iſtum, vbi tu es
natus, plus amabo poſthac locum. M. Gaudeo igitur me incunabula penè mea tibi
oſtendiſſe. Att. Et quidem me cognoſſe admodum gaudeo. Sed illud tamen quale
eſt,quod paulò antè dixiſti? hunc locum,idem ego te accipio dicere Arpinum,germa- 4
nam patriam eſſe veſtram. Nunquid vos duas habetis patrias, an eſt illa vna patria cõ-
munis? niſi fortè ſapienti illi Catoni fuit patria non Roma, ſed Tuſculum. M. Ego
mehercule & illi & omnibus municipibus duas eſſe cenſeo patrias, vnam naturæ,alte-
ram ciuitatis : vt ille Cato,cùm eſſet Tuſculi natus,in populi R. ciuitatem ſuſceptus eſt.
itaque,cùm ortu Tuſculanus eſſet,ciuitate Romanus,habuit alteram loci patriam,alte-
ram iuris : vt veſtri Attici, priuſquam Theſeus eos demigrare ex agris, & in aſtu, quod
appellatur,omnes ſe conferre iuſſit,& Sunii erãt iidem,& Attici:ſic nos & eam patriam
dicimus, vbi nati, & illam, qua excepti ſumus. ſed neceſſe eſt charitate eam præſtare,
qua Reip. nomen vniuerſæ ciuitatis eſt:pro qua mori,& cui nos totos dedere, & in qua
noſtra omnia ponere, & quaſi conſecrare debemus. Dulcis autem non multò ſecus 5
eſt ea,quæ genuit, quàm illa,quæ excepit : itáque ego eſſe hanc meam patriam prorſus
nunquam negabo,dum illa ſit maior,& hæc in ea contineatur. Att. Rectè igitur Ma-
gnus ille noſter me audiente poſuit in iudicio, cùm pro Ambio tecum ſimul diceret,
Rempub. noſtram iuſtiſſimas huic municipio gratias agere poſſe, quòd ex eo duo ſui
conſeruatores extitiſſent : vt iam videar adduci, hanc quoque, quæ te procreauit, eſſe
patriam tuam. Sed ventum in inſulam eſt. Hac verò nihil eſt amœnius. vt enim hoc
quaſi roſtro finditur Fibrenus, & diuiſus æqualiter in duas partes latera hæc alluit, rapi-
déque dilapſus citò in vnum confluit, & tantùm complectitur quod ſatis ſit modicæ
palæſtræ loci. quo effecto, tãquam id habuerit operis ac muneris,vt hanc nobis effice-
ret ſedem ad diſputandum, ſtatim præcipitat in Lirem,&,quaſi in familiam patritiam
venerit, amittit nomen obſcurius, Lirémque multò gelidiorem facit: nec enim vl- 6
lum hoc frigidius flumen attigi, cùm ad multa acceſſerim, vt vix pede tentare id poſ-
ſim:quod in Phædro Platonis facit Socrates. M. Eſt verò ita : ſed tamen huic amœ-
nitati,qua ex Quinto ſæpe audio,Thebanus Epirotes tuus ille nihil,opinor,conceſſerit.

Q. Eſt ita, vt dicis: caue enim putes Attici noſtri Emathio, plataníſque illis quicquam eſ-
ſe præclarius. ſed, ſi videtur, conſidamus hîc in vmbra, atque ad eam partem ſermonis,
ex qua egreſſi ſumus, reuertamur. M. Præclarè exigis Quinte. at ego effugiſſe arbitra-
bar: & tibi nihil horum deberi poteſt. Q. Ordire igitur: nam hunc tibi totũ dicamus
diem maiore Muſarum primordio, ſicut in Arati carmine orſi ſumus. M. Quorſum
iſtuc? Q. Quia nunc itidem ab eodem, & cæteris diis immortalibus ſunt nobis agen-
7 di capienda primordia. M. Optimè verò frater: & fieri ſic decet. Videamus igitur rur-
ſus, priuſquam aggrediamur ad leges ſingulas, vim natura̍mque legis, ne, cùm referen-
da ſint ad eam nobis omnia, labamur interdum errore ſermonis, ignoremúſque vim
ſermonis eius, quo iura nobis diffinienda ſint. Q. Sanè quidem Hercule: & eſt iſta re-
cta docendi via. M. Hanc igitur video ſapientiſſimorum fuiſſe ſententiam, legem ne-
que hominum ingeniis excogitatam, neque ſcitum aliquod eſſe populorum, ſed æter-
num quiddam, quod vniuerſum mundum regeret imperandi, prohibendíque ſapien-
tia. ita principem legem illam, & vltimam, mentem eſſe dicebant omnia ratione aut
cogentis aut vetantis dei: ex qua illa lex, quam dii humano generi dederunt, rectè eſt
laudata: eſt enim ratio, ménſque ſapientis ad iubendum & ad deterrendum idonea.
8 Q. Aliquoties iam iſte locus à te tactus eſt: ſed antequam ad populares leges venias,
vim iſtius cæleſtis legis explana, ſi placet: ne æſtus nos conſuetudinis abſorbeat, & ad
ſermonis morem vſitati trahat. M. A' paruis enim, Quinte, didicimus, ſi in ius vo-
cat, atque eat, eiuſmodi leges alias nominare. Sed verò intelligi ſic oportet, & hæc, &
alia iuſſa, ac vetita populorum vim habere ad rectè facta vocandi, & à peccatis auocan-
di: quæ vis non modò ſenior eſt, quàm ætas populorum & ciuitatum, ſed æqualis illius
cælum atque terras tuentis & regentis dei. neque enim eſſe mens diuina ſine ratione
poteſt, nec ratio diuina non hanc vim in rectis prauíſque ſanciendis habere. nec, quia
nuſquam erat ſcriptum, vt contra omnes hoſtium copias in ponte vnus aſſiſteret, à ter
góque pontem interſcindi iuberet, iccirco minus Coclitem illum rem geſſiſſe tantam
9 fortitudinis lege atque imperio putabimus. nec, ſi regnante Tarquinio nulla erat Ro-
mæ ſcripta lex de ſtupris, iccirco non contra illam legem ſempiternam Sex. Tarqui-
nius vim Lucretiæ Tricipitini filiæ attulit. erat enim ratio profecta à rerum natura, & ad
rectè faciendum impellens, & à delicto auocans: quæ non tum denique incipit lex eſſe,
cùm ſcripta eſt, ſed tum, cùm orta eſt. orta autem ſimul eſt cum mente diuina. quam-
obrem lex vera, atque princeps, apta ad iubendum, & ad vetãdum, ratio eſt recta ſum-
mi Iouis. Q. Aſſentior, frater, vt quod eſt rectum, verum quoque ſit, neque cum lite-
ris, quibus ſcita ſcribuntur, aut oriatur, aut occidat. M. Ergo vt illa diuina mens ſum-
ma lex eſt, item, cùm in homine eſt perfecta, eſt in mente ſapientis. Quæ ſunt autem
variæ, & ad tempus ſcriptæ, populi fauore magis, quàm re, legum nomen tenent: om-
nem enim legem, quæ quidem rectè lex appellari poſſit, eſſe laudabilem quibuſdam
talibus argumentis docent. Conſtat profectò ad ſalutem ciuium, ciuitatúmque inco-
10 lumitatem, vitámque omnium quietam & beatam conditas eſſe leges: eóſque, qui pri-
mùm eiuſmodi ſcita ſanxerunt, populis oſtendiſſe, ea ſe ſcripturos atque laturos, quibus
illi aſcriptis, ſuſceptíſque, honeſtè beatéque viuerent: quǽque ita compoſita, ſanctáque
eſſent, eas leges videlicet nominarũt. Ex quo intelligi par eſt, eos, qui pernicioſa & iniu
ſta populis iuſſa deſcripſerint, cùm cõtrà fecerint, quàm polliciti, profeſſiq; ſint, quiduis
potius tuliſſe, quàm leges: vt perſpicuum eſſe poſſit, in ipſo nomine legis interpretando
ineſſe vim & ſententiam iuſti & iuris colendi. Quæro igitur Quinte à te, ſicut illi ſo-
lent: quo ſi ciuitas careat, ob eam ipſam cauſam, quòd eo careat, pro nihilo habenda
ſit, id éſtne numerandum in bonis? Q. Ac maximis quidem. M. Lege autem ca-
rens ciuitas, ánne ob ipſum habenda nullo loco? Q. Dici aliter non poteſt. M. Ne-
11 ceſſe eſt igitur legẽ haberi in rebus optimis. Q. Prorſus aſſentior. M. Quid, quòd multa
pernicioſa, multa peſtifera ſciſcuntur in populis? quæ non magis legis nomen attingũt,

quàm ſi latores aliquas conceſſu ſuo ſanxerint. nam neque medicorum præcepta dici
verè poſſent, ſi quæ inſcii imperitique pro ſalutaribus mortiſera conſcripſerint: neque
in populo lex, cuicuimodi fuerit illa, etiam ſi pernicioſum aliquid populus acceperit.
Ergo eſt lex iuſtorum, iniuſtorúmque diſtinctio, ad illam antiquiſſimam, & rerum o-
mnium principẽ expreſſa naturam, ad quam leges hominum diriguntur, quæ ſuppli-
cio improbos afficiunt, defendunt, ac tuentur bonos. Q. Præclarè intelligo: nec verò
iam aliam eſſe vllã legem puto non modò habendam, ſed ne appellandã quidem. M.
Igitur tu Seias & Apuleias leges nullas putas? Q. Ego verò ne Liuias quidem. M. Et 12
rectè, quæ præſertim vno verſiculo Senatus puncto temporis ſublatæ ſint: lex autem il-
la, cuius vim explicaui, neque tolli, neque abrogari poteſt. Q. Eas tu igitur leges ro-
gabis videlicet, quæ nunquam abrogentur. M. Certè, ſi modò acceptæ à vobis duo-
bus erunt. ſed, vt vir doctiſsimus fecit Plato, atque idem grauiſſimus, omniúmque prin
ceps, de Rep. cùm ſcripſit, idémque ſeparatim de legibus eius, id mihi credo eſſe facien
dum, vt priuſquam ipſam legem recitem, de eius legis laude dicam. quod idem & Za-
leucum & Charondam feciſſe video, cùm quidem illi non ſtudii & delectationis, ſed
Reip. cauſa leges ciuitatibus ſuis ſcripſerunt. quos imitatus Plato, videlicet hoc quoque
legis putauit eſſe, perſuadere aliquid, nõ omnia vi ac minis cogere. Q. Quid, quòd Za
leucum iſtum negat vllum fuiſſe Timæus? M. At Theophraſtus auctor, haud deterior
mea quidem ſententia, meliorem multi nominant: commemorant verò ipſius ciues 13
noſtri clientes, Locri. Sed ſiue fuit, ſiue nõ fuit, nihil ad rem. loquimur, quod traditum
eſt. Sit igitur hoc iam à principio perſuaſum ciuibus, dominos eſſe omnium rerum, ac
moderatores deos, eáque, quæ gerantur, eorum geri iudicio ac numine, eoſdémque o-
ptimè de genere hominum mereri, &, qualis quiſque ſit, quid agat, quid in ſe admittat,
qua mente, qua pietate religiones colat, intueri, piorúmque & impiorum habere ra-
tionem. his enim rebus imbutæ mentes, haud ſanè abhorrebunt ab vtili & à vera ſen-
tentia. quid eſt enim verius, quàm neminem eſſe oportere tam ſtultè arrogantem, vt
in ſe mentem & rationem putet ineſſe, in cælo mundóque non putet? aut ea, quæ vix
ſumma ingenii ratione comprehendat, nulla ratione moueri putet? Quem verò aſtro-
rum ordines, quem dierum, noctiúmque viciſſitudines, quem menſium temperatio,
quémque ea quæ gignuntur nobis ad fruendum, non gratum eſſe cogant, hunc ho- 14
minem omnino numerare quî decet? cúmque omnia quæ rationem habent, præſtent
iis quæ ſint rationis expertia, nefáſque ſit dicere vllam rem præſtare naturæ omnium
rerum: rationem ineſſe in ea cõfitendum eſt. Vtiles eſſe autem opiniones has quis ne-
get, cùm intelligat, quàm multa firmentur iureiurando, quantæ ſalutis ſint fœdera reli-
gionis, quàm multos diuini ſupplicii metus à ſcelere reuocarit, quámque ſancta ſit ſo-
cietas ciuium inter ipſos, diis immortalibus interpoſitis, tum iudicibus, tum teſtibus? Ha
bes legis proœmium: ſic enim hoc appellat Plato. Q. Habeo verò, frater: & in hoc ad-
modum delector, quòd in aliis rebus, aliíſque ſententiis verſaris, atque ille: nihil enim
tam diſſimile eſt, quàm vel ea, quæ antè dixiſti, vel hoc ipſum legis exordium. vnum il-
lud mihi videris imitari orationis genus. M. Vellem fortaſſe: quis enim id poteſt, aut 15
vnquam poterit imitari? nam ſententias interpretari perfacile eſt. quod quidem ego fa
cerem, niſi planè eſſe vellem meus. quid enim negotii eſt, eadem propè verbis iiſdem
conuerſa dicere? Q. Prorſus aſſentior. verùm, vt modò tute dixiſti, te eſſe malo tuum.
Sed iam exprome, ſi placet, iſtas leges de religione. M. Expromam equidem, vt pote
ro: & quoniam & locus & ſermo familiaris eſt, legum vocem proponam. Q. Quid-
nam id eſt? M. Sunt certa legum verba Quinte, neque ita priſca, vt in veteribus his, ſa
cratíſq; legibus: & tamen quò plus auctoritatis habeant, paulò antiquiora, quàm hic ſer-
mo eſt. eum morem igitur cum breuitate, ſi potero, conſequar. Leges autem à me eden
tur non perfectæ, nam eſſet infinitum: ſed ipſæ ſummæ rerum, ac ſentẽtiæ. Q. Ita verò
neceſſe eſt: quare audiamus verba legis.

16 M. Ad diuos adeunto caſtè: pietatem adhibento: opes amouēto. qui ſecus faxit, deus
ipſe vindex erit. Separatim nemo habeſſit deos, néue nouos: ſed ne aduenas, niſi pu-
blicè adſcitos, priuatim colunto. cōſtructa à patribus delubra in vrbibus habento: lucos
in agris habēto, & larū ſedes: ritus familiæ, patrúmque ſeruāto. diuos, & eos, qui cœleſtes
ſemper habiti, colūto, & ollos, quos in cœlū merita vocauerint, Herculē, Liberū, AEſcu-
lapiū, Caſtorem, Pollucē, Quirinum. aſt olla, propter quæ datur homini aſcenſus in cœ-
lum, Mentē, Virtutem, Pietatē, Fidem, earúmque laudū delubra ſunto. Nec vlla vitiorū
ſacra ſolennia obeunto. Feriis iurgia amouēto, eáſque in famulis operibus patratis ha-
17 bento. Itaq; vt ita cadat in annuis anfractibus, deſcriptum eſt: certáſque fruges, certáſq;
baccas ſacerdotes publicè libāto: hoc certis ſacrificiis ac diebus. itémq; alios addes. Vber
tatē lactis, fœtúſque ſeruāto. Idque ne cōmitti poſſit, ad eā rem, & rationē curſus annuos
ſacerdotes finiunto. Quæque cuique diuo decoræ gratǽque ſint hoſtiæ, prouidento: di-
uíſque aliis alii ſacerdotes, omnibus pōtifices, ſingulis flamines ſunto. Virgines Veſtales
in vrbe cuſtodiūto ignē foci publici ſempiternū: quóque & priuatim, & publicè modo,
ritúque fiat, diſcunto ignari à publicis ſacerdotibus. Eorū autem genera ſunto duo, vnū
quod præſit cerimoniis & ſacris, alterū quod interpretetur fatidicorū & vatū effata inco
18 gnita, cùm Senatus populúſque aſciuerit. Interpretes autē Iouis Optimi Maximi pu-
blici augures ſignis & auſpiciis poſtea vidēto, Diſciplinā tenēto. Sacerdotes vineta, vir-
getáque, & ſalutē populi auguranto: Quíque agēt rem duelli, quíque populare auſpiciū
præmonēto: Ollíque obtēperanto, diuorumque iras prouidēto, iíſque parento, cœlíque
fulgura regionibus ratis tēperanto, vrbémque, & agros, & templa liberata, & effata ha-
bento: Quæque augur iniuſta, nefaſta, vitioſa, dira defixerit, irrita, infectáq; ſunto: Quí-
que non paruerit, capitale eſto. Fœderū, pacis, belli, induciarū oratores, feciales, iudices
ſunto: Bella, diſceptatio, prodigia, portenta ad Etruſcos & aruſpices, ſi Senatus iuſſerit,
deferunto: Etruriǽque principes diſciplinā docento: Quibus diuis creuerint, procurā-
to: Idémque fulgura atque obſtita pianto. Nocturna mulierum ſacrificia ne ſunto, præ
24 ter olla, quæ pro populo ritè fient. néue initianto, niſi vt aſſolet Cereri Græco ſacro. Sa-
crum commiſſum, quod neque expiari poterit, impiè commiſſum eſt: quod expiari po
terit, publici ſacerdotes expianto. Ludis publicis, quod ſine curriculo & ſine certatione
corporū fiat, popularē lætitiam in cātu & fidibus & tibiis moderanto, eámque cum diuū
honore iungunto. Ex patriis ritibus optuma colunto, præter Idææ matris famulos, eóſ-
que iuſtis diebus, nequis ſtipem cogito. Sacrū ſacróue commendatum qui clepſerit, ra-
pſeritque, parricida eſto. Periurii pœna diuina, exitium: humana, dedecus. Inceſtū pon-
tifices ſupremo ſupplicio ſanciunto. Impius ne audeto placare donis irā deorum. San-
ctè vota reddunto. Pœna violati iuris eſto. Quocirca ne quis agrum cōſecrato: auri, ar-
genti, eboris ſacrandi modus eſto. Sacra priuata perpetua manento. Deorum manium
iura ſancta ſunto. Hos leto dato diuos habēto. Sumptum in ollos luctúmque minuūto.
25 Att. Concluſa eſt quidē à te tam magna lex, ſanequam breuis: &, vt mihi quidem
videtur, non multum diſcrepat iſta conſtitutio religionum à legibus Numæ, noſtríſque
moribus. M. An cenſes, cùm in illis de Rep. libris perſuadere videatur Africanus om-
nium rerum publicarū noſtram veterem illā fuiſſe optimam, nō neceſſe eſſe optumæ
Reip. leges dare cōſentaneas? Att. Immò prorſus ita cenſeo. M. Ergo adeò expecta-
tæ leges, quæ genus illud optimum Reip. cōtineant: & ſi quæ fortè à me hodie rogabū-
tur, quæ nō ſint in noſtra Rep. nec fuerint, tamen erāt ferè in more maiorum, qui tum
vt lex valebat. Att. Suade igitur, ſi placet, iſtam ipſam legem, vt ego, vt & tu rogas, poſ
26 ſim edicere. M. Ain' tandem Attice, nōn es edicturus alter? Att. Prorſus maiorem
quidem rem nullam ſciſcam aliter: in minoribus, ſi voles, remittam hoc tibi. M. Atq;
mea quidem ſententia eſt. at ne longum fiat, videte. Att. Vtinam quidem: quid enim
agere malumus? M. Caſtè iubet lex adire ad deos, animo videlicet, in quo ſunt om-
nia: nec tollit caſtimoniam corporis: ſed hoc oportet intelligi, cùm multū animus cor-

pori præſtet,obſeruetúrque vt caſto corpore adeatur,multò eſſe in animis id ſeruãdum
magis : nam illud vel aſperſione aquæ , vel dierum numero tollitur : animi labes nec
diuturnitate vaneſcere , nec manibus vllis elui poteſt. Quod autem pietatem adhi-
beri, opes amoueri iubet,ſignificat probitatem gratam eſſe deo, ſumptum eſſe remo-
uendum.Quid eſt enim,cùm paupertatem diuitiis etiam inter homines eſſe æqualem
velimus,cur eam ſumptu ad ſacra adhibito deorũ aditu arceamus? præſertim cùm ipſi 17
deo nihil minus gratũ futurum ſit,quàm non omnibus patere ad ſe placandum & co-
lendum viam. Quòd autẽ non iudex,ſed deus ipſe vindex cõſtituitur, præſentis pœ-
næ metu religio confirmari videtur: ſuóſque deos,aut nouos,aut alienigenas coli con-
fuſionem habet religionum,& ignotas cerimonias etiam ſacerdoribus.nam à patribus
acceptos deos ita placet coli,ſi huic legi paruerint ipſi. Patrum delubra eſſe in vrbibus
cenſeo:nec ſequor magos Perſarum:quibus auctoribus Xerxes inflãmaſſe templa Græ
ciæ dicitur, quòd parietibus includerent deos, quibus omnia deberent eſſe patentia ac
libera, quorúmque hic mundus omnis tẽplum eſſet, & domus.melius Græci atque no-
ſtri,qui,vt augerent pietatem in deos,eaſdem illos, quas nos vrbes incolere voluérunt.
affert enim hæc opinio religionem vtilem ciuitatibus : ſiquidem & illud bene dictum
eſt à Pythagora doctiſſimo viro, tum maximè & pietatem & religionem verſari in ani 18
mis,cùm rebus diuinis operam daremus:& quod Thales,qui ſapientiſſimus inter ſeptem
fuit,homines exiſtimare oportere deos omnia cernere, deorumq; omnia eſſe plena: fo- *
re enim omnes caſtiores , veluti quo inſans eſſet maximè religioſus. eſt enim quadam
opinione ſpecies deorum in oculis , non ſolùm in mentibus. Eandémque rationem
luci habent in agris,neque ea,quæ à maioribus prodita eſt cùm dominis, tum famulis,
poſita in fundi,villǽque conſpectu religio patrum repudianda eſt. Iam ritus familiæ
patrúmque ſeruari,id eſt,quoniam antiquitas proximè accedit ad deos,à diis quaſi tra-
ditam religionem tueri. Quòd autem ex hominum genere conſecratos,ſicut Hercu
lem,& cæteros,coli lex iubet,indicat omnium quidẽ animos immortales eſſe, ſed ſor-
tium,bonorúmque diuinos. Bene verò, quòd Mens, Pietas, Virtus, Fides,conſecratur 19
manu:quarũ omnium Romæ dedicata publicè templa ſunt, vt illa qui habeant (habẽt
autem omnes boni) deos ipſos in animis ſuis collocatos putent. nã illud vitioſum Athe
nis,quòd,Cylonio ſcelere expiato,Epimenide Crete ſuadente fecerunt Contumeliæ fa
num,& Impudentiæ.virtutes enim nõ vitia conſecrare decet,aráque vetus ſtat in Pala
tio Febris, & altera Exquiliis malæ Fortunæ, deteſtatǽque. quæ omnia eiuſmodi repu-
dianda ſunt.Quòd ſi fingenda nomina vice poetæ,& potius vincendi, atque potiundi, *
ſtataſſandíque cognomina,ſtatoris,& inuicti Iouis:rerúmque expetendarum nomina,
ſalutis,honoris,opis,victoriæ: quoniam quidem expectatione rerum bonarum erigi-
tur animus . Rectè etiam à Calatino ſpes conſecrata eſt: ſortunáque ſit vel huius diei. *
Nam valet in omnes dies vel reſpiciens ad opem ferendam , vel forum in quo incerti 20
caſus ſignificantur magis vel primigeniam à gignendo:cùm eſt * feriarum
feſtorúmque dierum ratio in liberis requietem habet litium & iurgiorum, in ſeruis o-
perum & laborum:quas compoſitio anni conſerre debet & perfectionem operum ru-
ſticorum . quod tempus, vt ſacrificiorum libamenta ſeruentur, fœtúſque pecorum,
quæ dicta in lege ſunt , diligenter habenda ratio intercalandi eſt . quod inſtitutum pe-
ritè à Numa, poſteriorum pontificum negligentia diſſolutum eſt . Iam illud ex inſti-
tutis pontificum & aruſpicum non mutandum eſt , quibus hoſtiis immolandum cui-
que deo, cui maioribus, cui lactentibus,cui maribus,cui fœminis. Plures autem deo-
rum omnium,ſinguli ſingulorum ſacerdores, & reſpondendi iuris & confitendarum
religionum facultatum afferũt.Cúmque Veſta quaſi focus vrbis, vt Græco nomine eſt 21
appellata,quod nos propè idem Græcũ interpretatum nomen tenemus,conſpecta ſit,
ei colendæ virgines præſint, vt aduigiletur facilius ad cũſtodiam ignis, & ſentiant mu-
lieres in natura fœminarũ omnium deum caſtitatẽ pati. Quod ſequitur verò,nõ ſolùm

ad religionem pertinet, ſed etiam ad ciuitatis ſtatum, vt ſine iis, qui ſacris publicè præ-
ſunt, religioni priuatæ ſatiſfacere non poſſint: continet enim Reip. conſilio & auctori-
tate optimatum ſemper populum indigere: deſcriptióque ſacerdotum nullum iuſtæ
religionis genus prætermittit. nam ſunt ad placãdos deos alii conſtituti, qui ſacris præ-
ſint ſolennibus: ad interpretãda alii prædicta vatum, neque multorum, ne eſſet infini-
tum, neque vt ea ipſa, quæ ſuſcepta publicè eſſent, quiſquam extra collegium noſſet.
Maximum autem, & præſtantiſſimũ in Rep. ius eſt augurum, cùm eſt auctoritati con-
31 iũctum. neque verò hoc, quia ſum ipſe augur, ita ſentio, ſed quia ſic exiſtimare nos eſt
neceſſe. Quid enim maius eſt, ſi de iure quærimus, quàm poſſe à ſummis imperii, &
ſummis poteſtatibus comitia tollere? cõcilia vel inſtituta dimittere, vel habita reſcin-
dere? quid grauius, quàm rem ſuſceptã dirimi, ſi vnus augur ALIO DIE dixerit? quid
magnificentius, quàm poſſe decernere, vt magiſtratu ſe abdicent conſules? quid reli-
gioſius, quàm cum populo, cum plebe agendi ius aut dare, aut non dare? quid, legem,
ſi non iure rogata eſt, tollere? vt etiam decreto collegii, vt Liuias cõſilio Philippi, con-
ſules & augures: nihil domi, nihil foris per magiſtratus geſtum, ſine eorum auctorita-
te poſſe cuiquã probari? Att. Age iam iſta video, fateórque omnia eſſe magna: ſed eſt
in collegio veſtro inter Marcellũ & Appium optimos augures magna diſſenſio: nam
33 eorum ego in libros incidi: cùm alteri placeat auſpicia iſta ad vtilitatẽ eſſe Reip. com-
poſita, alteri diſciplina veſtra quaſi diuinare videatur prorſus poſſe. Hac tu de re quæro
quid ſentias. M. Egóne? diuinationem, quam Græci μαντικὴν appellãt, eſſe cenſeo, &
huius hanc ipſam partem, quæ eſt in auibus cæteriſque ſignis diſciplinæ noſtræ, quòd,
cùm ſummos deos eſſe cõcedamus, eorúmque mente mundũ regi, & eorundem be-
nignitatem hominum conſulere generi, & poſſe nobis ſigna rerum futurarum oſten-
dere, non video cur diuinationem eſſe negem. ſunt autem ea, quæ poſui, ex quibus id,
quod volumus, efficitur & cogitur. Iam verò permultorũ exemplorum, & noſtra ple-
na eſt Reſp. & omnia regna, omnéſque populi, cunctǽque gentes, augurum prædictis
multa incredibiliter vera cecidiſſe: neque enim Polеtis, neque Melampodis, neque
34 Mopſi, neque Amphiarai, neque Chalchantis, neque Heleni tantum nomen fuiſſet,
neque tot nationes id ad hoc tẽpus retenuiſſent, Arabum, Phrygum, Lycaonum, Cili-
cum, maximéque Piſidarũ, niſi vetuſtas ea certa eſſe docuiſſet. nec verò Romulus no-
ſter auſpicato vrbem cõdidiſſet, neque Attii Nauii nomen memoria floreret tam diu,
niſi hi omnes multa ad veritatẽ admirabilia dixiſſent. Sed dubium non eſt, quin hæc
diſciplina & ars augurum euanuerit iam & vetuſtate & negligentia. Itaque neque illi
aſſentior, qui hanc ſcientiam negat vnquam in noſtro collegio fuiſſe; neque illi, qui
eſſe etiam nunc putat. quæ mihi videtur apud maiores fuiſſe duplex, vt ad Reip. tem-
pus nonnunquã, ad agendi cõſilium ſæpiſſime pertineret. Att. Credo Hercle ita eſſe,
iſtíque rationi potiſſimùm aſſentior. ſed redde cætera. M. Reddam verò, &, ſi potero,
35 breui. Sequitur enim de iure belli: in quo & ſuſcipiendo, & gerendo, & deponendo ius
vt plurimum valet, & fides: horúmque vt publici interpretes eſſent, lege ſancimus.
Iam de aruſpicum religione, de expiationibus, & procurationibus ſatis, ſupérque in
ipſa lege dictũ puto. Att. Aſſentior, quoniam omnis hæc in religione verſatur ora-
tio. M. At verò, quod ſequitur, quo modo aut tu aſſentiare, aut ego reprehẽdam, ſanè
quæro Tite. Att. Quid tãdem id eſt? M. De nocturnis ſacrificiis mulierũ. Att. Ego
verò aſſentior, excepto præſertim in ipſa lege ſolenni ſacrificio ac publico. M. Quid
ergo aget Iacchus, Eumolpidǽque noſtri, & auguſta illa myſteria, ſi quidem ſacra no-
cturna tollimus? non enim populo R. ſed omnibus bonis firmiſque populis leges da-
mus. Att. Excipis credo illa, quibus ipſi initiati ſumus. M. Ego verò excipiam. nam
mihi cum multa eximia diuináque videtur Athenæ tuæ peperiſſe, atque in vita homi-
36 nũ attuliſſe, tum nihil melius illis myſteriis, quibus ex agreſti immanſque vita exculti
ad humanitatem, & mitigati ſumus: initiáque vt appellantur, ita re vera principia vitæ

cognouimus: neque ſolùm cum lætitia viuendi rationem accepimus, ſed etiam cum
ſpe meliore moriendi. Quid autem mihi diſpliceat in nocturnis poetæ indicant co-
mici. Qua licentia Romæ data, quidnam egiſſet ille, qui in ſacrificium cogitatam libi-
dinem intulit, quò ne imprudentiam quidem oculorum adiici fas fuit? Att. Tu ve-
rò iſtam Romæ legem rogato, nobis noſtras ne ademeris. M. Ad noſtra igitur reuer
tor: quibus profectò diligentiſſimè ſanciendum eſt, vt mulierum famam multorum
oculis lux clara cuſtodiat, initieturque eo ritu Cereri, quo Romæ initiantur. quo in ge-
nere ſeueritatem maiorum Senatus vetus auctoritas de Bacchanalibus, & Conſulum
exercitu adhibito quæſtio, animaduerſióque declarat. atque omnia nocturna, ne nos 37
duriores fortè videamur, in media Græcia Diagondas Thebanus lege perpetua ſuſtu-
lit. Nouos verò deos, & in his colendis nocturnas peruigilationes ſic Ariſtophanes fa-
cetiſſimus poeta veteris comœdiæ vexat, vt apud eum Sabazius, & quidã alii dii, pere-
grini iudicati, è ciuitate eiiciantur. Publicus autem ſacerdos imprudentiam conſilio
expiatam metu liberet, audaciam in admittendis religionibus fœdis damnet, atque
impiam iudicet. Iam ludi publici, cùm ſint cauea, circóque diuiſi, ſint corporũ cer-
tationes, curſu, & pugillatione, luctatione, curriculíſque equorum vſque ad certam vi-
ctoriam circo conſtitutis: cauea, cantu, voce, ac fidibus, & tibiis: dum modò ea mode-
rata ſint, vt lege præſcribitur. aſſentior enim Platoni, nihil tam facilè in animos tene-
ros atque molles influere, quàm varios canendi ſonos. quorum dici vix poteſt quanta 38
ſit vis in vtranque partem. nanque & incitat languẽtes, & langueſacit excitatos, & tum
remittit animos, tum contrahit: ciuitatúmque hoc multarum in Græcia interfuit, anti-
quum vocum ſeruare modum: quarũ mores lapſi ad mollitiem, pariter ſunt immu-
tati cum cantibus, aut hac dulcedine corruptelàque deprauati, vt quidam putant: aut,
cùm ſeueritas eorum ob alia vitia cecidiſſet, tum fuit in auribus animíſque mutatis e-
tiam huic mutationi locus. Quamobrem ille quidem ſapientiſſimus Græciæ vir, lon-
géque doctiſſimus valde hanc labẽ veretur: negat enim mutari poſſe muſicas leges ſi-
ne mutatione legum publicarum. Ego nec tam valde id timẽdum, nec planè cõtem-
nendum puto. Illa quidem, quæ ſolebant quondam complecti ſeueritate iucunda Li-
uianis & Næuianis modis, nunc vt eadem exultent, ceruices oculóſque pariter cum
modorum flexionibus torqueant. Grauiter olim iſta vindicabat vetus illa Græcia, lon- 39
gè prouidẽs, quàm ſenſim pernicies illapſa ciuium animos malis ſtudiis, malíſque do-
ctrinis repentè totas ciuitates euerteret: ſiquidem illa ſeuera Lacedæmon neruos
iuſſit, quòd plures quàm ſeptem haberet, in Timothei fidibus inde demi. Deinceps
in lege eſt, vt de ritibus patriis colantur optimi: de quo cùm conſulerent Athenienſes
Apollinem Pythium, quas potiſſimum religiones tenerent: oraculum editum eſt, eas,
quæ eſſent in more maiorum. quò cùm iterum veniſſent, maiorúmque morem dixiſ-
ſent ſæpe eſſe mutatum, quæſiuiſſéntque quem morem potiſſimum ſequerẽtur è va-
riis: reſpondit, optimum. Et profectò ita eſt, vt id habendum ſit antiquiſſimum, & deo
proximum, quod ſit optimum. Stipem ſuſtulimus, niſi eam, quam ad paucos dies
propriam Ideæ matris excepimus: implet enim ſuperſtitione animos, & exhaurit do-
mos. Sacrilego pœna eſt, neque ei ſoli, qui ſacrum abſtulerit: ſed etiam ei, qui facro 40
commẽdatum. quod & nunc multis fit in fanis. Alexander in Cilicia depoſuiſſe apud
Solem in delubro pecuniam dicitur, & Athenienſis Cliſthenes Iunoni Samiæ ciuis e-
gregius, cùm rebus timeret ſuis, filiarũ dotes credidit. Sed iam de periuris: de inceſtis
nihil ſanè hoc quidem loco diſputandum eſt. Donis impii ne placare audeant deos,
Platonem audiant, qui vetat dubitare qua ſit mẽte futurus deus, cùm vir nemo bonus
ab improbo ſe donari velit. Diligentia votorũ ſatis in lege dicta eſt, ac voti ſponſio,
qua obligamur deo. Pœna verò violatæ religionis iuſtam recuſationẽ non habet.
Quid ego hic ſceleratorum vtar exemplis? quorũ ſunt plenæ tragœdiæ. quæ ante ocu-
los ſunt, ea potius attingantur. etſi hæc commemoratio vereor ne ſupra hominis for-

41 ruinam eſſe videatur: tamen,quoniam mihi ſermo eſt apud eos,nihil reticebo: velím-
que hoc,quod loquar, diis immortalibus gratū potius videri, quàm graue. Omnia au-
tem tum perditorū ciuium ſcelere diſceſſu meo religionum iura polluta ſunt: vexati
noſtri lares familiares:in eorum ſedibus exædificatum tēplum Licentiæ:pulſus à delu-
bris is, qui illa ſeruarat. Circunſpicite celeriter animo (nihil enim attinet quenquam
nominari) qui ſint rerum exitus conſecuti. nos,qui illam cuſtodem vrbis,omnibus e-
reptis noſtris rebus ac perditis, violari ab impiis paſſi non ſumus, eámque ex noſtra
domo in ipſius patris domum detulimus, iudicia Senatus, Italiæ, gentium denique o-
mnium,conſeruatæ patriæ conſecuti ſumus.quo quid accidere potuit hominum præ-
clarius? quorū ſcelere religiones proſtratæ, afflictǽque ſunt: partim ex illis diſtracti ac
42 diſſipati iacent. Qui verò ex his & omnium ſcelerum principes fuerunt, & præter cæ-
teros in omni religione impii, non ſolùm vita cruciati, atque dedecore, verumetiam
ſepultura ac iuſtis exequiis caruerunt. Q. Equidem iſta agnoſco frater,& meritas diis
gratias ago: ſed nimis ſæpe ſecus aliquanto videmus euadere. M. Non enim Quinte
rectè exiſtimamus,quæ pœna diuina ſit:& opinionibus vulgi rapimur in errorem,nec
vera cernimus: morte,aut dolore corporis,aut luctu animi, aut offenſione iudicii, ho-
minum miſerias ponderamus: quæ fateor humana eſſe, & multis bonis viris accidiſſe:
ſceleris autem pœna triſtis, & præter eos euentus, qui ſequuntur, per ſe ipſa maxima
eſt. Vidimus eos, qui niſi odiſſent patriam, nunquam inimici nobis fuiſſent, ardentes
tum cupiditate,tum metu,tum cōſcientia:quid agerent modo timentes,viciſſim con-
temnentes religiones, iudicia perrupta, ab iiſdem corrupta hominum,non deorum.
43 Reprimam iam,& non inſequar lōgius, eóque minus,quo plus pœnarum habui quàm
petiui: tantùm pœnam erui, duplicem pœnam eſſe diuinam, quòd conſtaret & ex ve-
xādis viuorum animis, & ea fama mortuorum,vt eorum exitium & iudicio viuorum,
& gaudio comprobetur. Agri autem ne conſecrētur,Platoni prorſus aſſentior: qui,
ſi modò interpretari potuero,his ferè verbis vtitur: Terra igitur,vt focus,domicilium
ſacrum omnium deorum eſt. quocirca ne quis iterum idem conſecrato. Aurum au-
rem,& argentum in vrbibus & priuatim,& in fanis inuidioſa res eſt. Tum ebur ex ina-
ni corpore extractum, haud ſatis caſtum donum deo. Iam æs atque ferrum duelli in-
ſtrumēta,non fani. Ligneū autem quodque voluerit vno è ligno dedicato,itémque la-
pideū. In delubris cōmunibus textile: nec operoſius, quàm mulieris opus mēſtruum.
44 Color autem albus præcipuè decorus deo eſt tum in cæteris, tum maximè in textili.
tincta verò abſint,niſi à bellicis inſignibus. Diuiniſſima autem dona habent,& formæ
ab vno pictore vno abſolutæ die. Itémque cætera huius exempli dona ſunt. hæc illi pla
cent. Sed ego cætera non tam reſtrictè præfinio,vel hominum vitiis,vel ſubſidiis tem-
porū victus. Terræ cultum ſegniorē ſuſpicor fore,ſi ad eam tuēdam,ferróque ſubiicien
dam ſuperſtitionis aliquid acceſſerit. Att. Habeo iſta.nunc de ſacris perpetuis, & de
manium iure reſtat. M. O' miram memoriam Pomponi tuam. at mihi iſta excide-
rant. Att. Ita credo: ſed tamen hoc magis eas res & memini, & expecto, quòd & ad
pontificium ius,& ad ciuile pertinent. M. Vera & apertiſſima ſunt iſtis de rebus & re-
ſponſa,& ſcripta multa: & ego in hoc omni ſermone noſtro,quod ad cunque legis ge-
45 nus me diſputatio noſtra deduxerit,tractabo,quoad potero,eius ipſius generis ius ciui-
le noſtrū: ſed ita, locus ipſe vt notus ſit, ex quo ducatur quæque res, & ars iuris,vt non
difficile ſit, quæcunque noua cauſa conſultatioue acciderit, eius tenere ius, cùm ſcias
à quo ſit capite repetendum. Sed iureconſulti ſiue erroris obiiciendi cauſa, quo plura
& difficiliora ſcire videantur: ſiue,quod ſimilius veri eſt,ignoratione docēdi (nam non
ſolùm ſcire aliquid, artis eſt,ſed quædam ars etiam docendi) ſæpe, quod poſitum eſt in
vna cognitione, id in infinita diſpartiuntur: velut in hoc ipſo genere,quàm magnum
illud Scæuolæ faciunt, pontifices ambo,& iidem iuris peritiſſimi? At, inquit Publii fi-
lius, ex patre audiui, pontificem neminem bonum eſſe, niſi qui ius ciuile cognoſſet.

Totúmne? quid ita? quid enim ad pontificem de iure parietum, aut aquarum, aut vllo
omnino? Si ergo quod cum religione coniunctũ eſt: id autem quantulum eſt? de ſacris 46
credo, de votis, de ferijs, de ſepulchris, & ſi quid eiuſmodi eſt. Cur igitur hæc tanta fa-
cimus, cùm cætera perparua ſint? De ſacris autem, qui locus patet latius, hæc ſit vna ſen-
tentia, vt conſeruentur ſemper, & deinceps familiis prodantur, &, vt in lege poſui, per-
petua ſint ſacra. Hoc poſito, hæc iura Pontificũ auctoritate conſecuta ſunt, vt ne mor-
te patriſfamiliâs ſacrorum memoria occideret, & iis eſſet ea adiũcta, ad quos eiuſdem
morte pecunia venerit. Hoc vno poſito, quod eſt ad cognitionem diſciplinæ ſatis, in-
numerabilia naſcuntur, quibus implentur iuriſconſultorum libri. Quæruntur enim,
qui aſtringantur ſacris. Hæredum cauſa iuſtiſſima eſt: nulla eſt enim perſona, quæ ad
vicem eius, qui è vita emigrauerit, propius accedat. Deinde qui morte, teſtamentóue
eius tantundem capiat, quantum omnes hæredes: id quoque ordine: eſt enim ad id,
quod propoſitum eſt, accommodatum. Tertio loco, ſi nemo ſit hæres, is, qui de bonis, 47
quæ eius fuerint, cùm moreretur, acceperit plurimum poſſidẽdo. Quartó, ſi nemo ſit,
qui vllam rem ceperit, de creditoribus eius qui plurimum ſeruet. Extrema illa perſona
eſt, vt is, qui ei, qui mortuus ſit, pecuniã debuerit, neminique eam ſoluerit, perinde ha-
beatur, quaſi eam pecuniam ceperit. Hæc nos à Scæuola didicimus: non ita deſcripta
ſunt ab antiquis. nam illi quidem his verbis docebant tribus modis ſacris aſtringi hæ-
reditatem, aut ſi maiorem partem pecuniæ capiat, aut ſi maior pars pecuniæ legata eſt,
aut ſi inde quippiam ceperit. Sed pontificem ſequamur. Videtis igitur omnia pendere
ex vno illo, quòd pontifices pecuniam ſacris coniungi volũt. iiſdémque ferias & cære-
monias aſcribendas putãt. atque etiã dant hoc Scæuolæ, quod eſt partitio: vt, ſi in teſta-
mẽto deducta, ſcripta non ſint, ipſique minus ceperint, quàm omnibus hæredibus re- 48
linquatur, ſacris ne alligẽtur. In donatione hoc iidem ſecus interpretantur: & quod pa-
terfamiliâs in eius donationẽ, qui in ipſius poteſtate eſſet, approbauit, ratum eſt: quód
eo inſcio factum eſt, ſi id is non approbãt, ratum non eſt. His propoſitis, quæſtiunculæ
multæ naſcuntur: quas qui intelligat, non, ſi ad caput referat, per ſe ipſe perſpiciat: ve-
luti, ſi minus quis cepiſſet, ne ſacris alligaretur, ac pòſt de eius hæredibus aliquis exegiſ-
ſet pro ſua parte id, quod ab eo, cuius ipſe hæres eſſet, prætermiſſum fuiſſet; eáque pe-
cunia non minor eſſet facta cum ſuperiore exactione, quàm hæredibus omnibus eſſet
relicta: qui eam pecuniã exegiſſet, ſolum, ſine cohæredibus, ſacris alligari. Quinetiam
cauẽt, vt cui plus legatum ſit, quàm ſine religione capere liceat, is per æs & libram hæ-
redem teſtamenti ſoluat: propterea quòd eo loco res eſt ita ſoluta hæreditate, quaſi ea
pecunia legata non eſſet. Hoc ego loco, multíſque aliis quæro à vobis Scæuolæ pontifi- 49
ces maximi, & homines meo quidem iudicio acutiſſimi, quid ſit, quòd ad ius pontifi-
cium ciuile appetatis. ciuilis enim iuris ſcientia pontificium quodam modo tollitis.
nam ſacra cum pecunia põtificum auctoritate nulla lege cõiuncta ſunt: itaque vſibus
tantummodo pontificis eſſet, ſi pontificalis maneret auctoritas. Sed quod idem iuris
ciuilis eſt, ſpernitis, ac ſcientia illa eluditis. Placuit P. Scæuolæ & Coruncano pontifici-
bus maximis, idémque cæteris, qui tantundem caperet, quantum omnes hæredes, ſa-
cris alligari. Habeo ius pontificium. Quid huc acceſſit ex iure ciuili? partitionis caput,
ſcriptũ cautè, vt centum nummi deducerẽtur. Inuenta eſt ratio, cur pecunia ſacrorũ mo-
leſtia liberaretur. Quòd ſi hoc, qui teſtamẽtum faciebat, cauere voluiſſet, admonet iu-
riſcõſultus hic quidẽ ipſe Mutius, põtifex idem, vt minus capiat, quàm omnibus hære- 50
dibus relinquatur. ſuper dicebãt, quicquid cepiſſet, aſtringi. rurſus ſacris liberãtur. Hoc
verò nihil ad pontificium ius, & è medio eſt iure ciuili, vt per æs & libram hæredem te-
ſtamenti ſoluant, & eodem loco res ſit, quaſi ea pecunia legata non eſſet, ſi is, cui lega-
tum eſt, ſtipulatus eſt id ipſum, quod legatum eſt, vt ea pecunia ex ſtipulatione debea-
tur: ſitque ea non doctum hominem ſanè: cuius fuit Accius perfamiliaris:
ſed mẽſem credo extremum anni, vt veteres Februarium, ſic hic Decẽbrem ſequeba-

tur.Hoſtia autem maxima parentare, pietatis eſſe adiunctum putabat. Iam tāta religio
eſt ſepulchrorum, vt extra ſacra & gentē inferri fas negēt eſſe: ídque apud maiotes no
9 ſtros Torquatus in gente Popilia iudicauit. Nec verò tam denicales, quæ à nece appel-
latæ ſunt, qua reſidentur mortui, quàm cæterorum cæleſtium quieti dies feriæ nomi-
narentur, niſi maiores eos, qui ex hac vita migraſſent, in deorum numero eſſe voluiſ-
ſent: eas in eos dies conſerre ius, vt neque ipſius, neque publicæ feriæ ſint. totáque hu-
ius iuris compoſitio pontificalis magnam religionem cerimoniámque declarat. Ne-
que neceſſe eſt ediſſeri à nobis, quæ finis funeſtæ familiæ, quod genus ſacrificii lare ver
uecibus fiat, quemadmodum os reiectum terræ obtegatur, quǽque in porca conſracta
iura ſint, quo tempore incipiat ſepulchrū eſſe, & religione teneatur. At mihi quidē an-
tiquiſſimum ſepulturæ genus id fuiſſe videtur, quo apud Xenophontem Cyrus vtitur:
redditur enim terræ corpus, & ita locatum ac ſitum, quaſi operimēto matris obducitur.
11 eodémque ritu in eo ſepulchro, quod procul ad fontis aras, Regem noſtrum Numam
cōditum accepimus: gentémque Corneliam vſque ad memoriam noſtram hac ſepul-
tura ſcimus eſſe humatam. C. Marii ſitas reliquias apud Anienem diſſipari iuſſit Sylla
victor, acerbiore odio incitatus, quàm ſi tam ſapiens fuiſſet, quàm fuit vehemens. quod
haud ſcio an timens ſuo corpore poſſe accidere, primus è patritiis Corneliis igni vo-
luit cremari. declarat enim Ennius de Africano, Hic eſt ille ſitus.
Verè: nam ſiti dicuntur ii, qui conditi ſunt: nec tamē eorum antè ſepulchrum eſt, quàm
iuſta facta, & corpus incenſum eſt. Et quod nunc communiter in omnibus ſepultis pe
nitus, humati dicātur: id erat proprium tum in iis, quos humus iniecta cōtegeret: eúm-
que morem ius pontificale confirmat. nam priuſquam in eos iniecta gleba eſt, locus
ille vbi crematum eſt corpus, nihil habet religionis. iniecta gleba tumulis, & humatus
13 eſt, & gleba vocatur: ac tum deniq; multa religioſa iura complectitur. Itaque in eo, qui
in naui necatus, deinde in mare proiectus eſſet, decreuit P. Mutius familiam puram,
quòd os ſupra terram non extaret, porcā hæredi eſſe. Cotta cenſet habēdas triduum fe-
rias, & porco fœmina piaculum pati: ſi in mari mortuus eſſet, eadem præter piaculum
& ferias. A. Video, quæ ſint in pontificio iure. ſed quæro quidnam ſit in legibus. M.
Pauca ſanè Tite, &, vti arbitror, non ignota vobis, ſed ea non tā ad religionem ſpectant,
quàm ad ius ſepulchrorū. Hominem mortuum, inquit lex in duodecim tabulis, in vr-
be ne ſepelito, néve vrito. Credo vel propter ignis periculum. Quod autem addit né-
ve vrito, indicat, non qui vratur ſepeliri, ſed qui humetur. A. Quid, qui poſt duodecim
in vrbe ſepulti ſunt? M. Claros viros credo Tite fuiſſe, aut eos, quibus hoc ante hanc
14 legem virtutis cauſa tributum eſt, vt Publicolæ, vt Tuberto, quod eorum poſteri iure
tenuerunt: aut eos, ſi qui hoc, vt C. Fabricius, virtutis cauſa ſoluti legibus conſecuti ſunt.
Sed in vrbe ſepeliri lex vetat. ſic decretum à pontificum collegio, non eſſe ius in loco
publico fieri ſepulchrum. noſtis extra portam Collinam ædem Honoris, & aram in eo
loco fuiſſe, memoriæ proditum eſt: ad eam cùm lamina eſſet inuēta, & in ea ſcriptum,
Domina honoris: ea cauſa fuit ædis huius dedicandæ. Sed cùm multa in eo loco ſepul-
chra fuiſſent, exarata ſunt. ſtatuit enim collegium, locū publicum non potuiſſe priuata
„ religione obligari. Iam cætera in duodecim, Minuendi ſunt ſumptus, lamentationéſ-
„ que funeris, tranſlata de Solonis ferè legibus: hoc plus inquit, Ne facito rogum, aſcia ne
„ polito. noſtis quæ ſequuntur: diſcebamus enim pueri duodecim vt carmen neceſſariū:
15 quas iam nemo diſcit. Extenuato igitur ſumptu tribus riciniis, & tunicula purpurea, &
„ decem tibicinibus, tollit etiam lamentationem. Mulieres genas ne radūto, néve leſſum
„ funeris ergò habento. Hoc veteres interpretes Sex. AElius, L. Acilius non ſatis ſe intel-
ligere dixerunt, ſed ſuſpicari veſtimēti aliquod genus funebris: Lælius leſſum quaſi lu-
gubrem eiulationem, vt vox ipſa ſignificat. quod eò magis iudico verum eſſe, quia lex
Solonis idipſum vetat. Hæc laudabilia, & locupletibus ferè cum plebe cōmunia. quod
quidē maximè è natura eſt, tolli fortunæ diſcrimē in morte. cætera item funebria, qui-

bus luctus augetur,duodecim ſuſtulerunt:Homini,inquit,mortuo ne oſſa legito, quo
poſt funus faciat.Excipit bellicam peregrinámque mortem.Hæc præterea ſunt in legi- 56
bus de vnctura : quæ ſeruilis vnctura tollitur , omníſque circumpotatio . Quæ & rectè
tolluntur:neque tollerētur,niſi fuiſſent, ne ſumptuoſa reſperſio,ne longæ corohæ,nec
acerræ prætereantur . Illa iam ſignificatio eſt,laudis ornamenta ad mortuos pertinere,
quòd coronam virtute partam , & ei, qui peperiſſet , & eius parenti ſine fraude eſſe lex
impoſitam iubet : credóque quòd erat factitatum , vt vni plura fierent , lectíque plures
ſternerentur,id quoque ne fieret,lege ſancitum eſt.qua in lege cùm eſſet, Neue aurum
addito, quàm humanè excipiat. Altera lex præcipit, altera lex vetat, vt cui auro dentes
iūcti eſſent,aſtim cum illo ſepeliretur:& ne ſe fraudi eſto:& ſimul illud videtote, aliud
habitum eſſe ſepeliretur ære. Duæ ſunt præterea leges de ſepulchris . quarū altera pri-
uatorum ædificiis,altera ipſis ſepulchris cauet. Nā quòd rogum buſtúmue nouum ve- 57
tat propius ſexaginta pedes adiici ædes alienas inuito domino , incendium veretur
acerbum. Quod autem forū, id eſt veſtibulum ſepulchri buſtúmue vſucapi vetat, tue-
tur ius ſepulchrorum. Hæc habemus in duodecim ſanè ſecundum naturam:quæ nor-
ma legis eſt.reliqua ſunt in more:funus vt indicatur, ſi quid ludorum,domúſque ſune-
ris vtatur accenſo atque lictoribus:honoratorum virorum laudes in concione memo-
rantor,eáſque etiam ad cantus ad tibicinem proſequantor:cui nomen Næniæ:quo vo
cabulo etiam à Graccho cantus lugubres nominantur. Q. Gaudeo noſtra iura ad na-
turam accommodari:maiorúmque ſapientia admodū delector. M. Sed credo Quin-
te,vt cæteros ſumptus,ſic etiam ſepulchrorū modum rectè requiri. quos enim ad ſum
ptus progreſſa iam iſta res ſit,in C. Figuli ſepulchro vides. Sed credo minimā olim iſtius 58
rei fuiſſe cupiditatem.alioquin multa extarent exempla maiorum. Noſtræ quidem le-
gis interpretes, quo capite iubentur ſumptus, & luctum remouere à deorum manium
iure,hoc intelligunt,in primis ſepulchrorum magnificētiam eſſe minuēdam. Nec hæc
à ſapientiſſimis legum ſcriptoribus neglecta ſunt.nam & Athenis iam ille mos à Ce-
crope,vt aiunt,permanſit,hoc ius terra humandi: quam cum proximis fecerant, obdu-
ctáque terra erat,frugibus obſerēbatur,vt ſinus & gremium quaſi matris mortuo tribue
retur:ſolum autem frugibus expiatum vt viuis redderetur. Sequebantur epulæ,quas ini
bant parentes coronati:apud quas de mortui laude, cùm ni quid veri erat prædicatum:
nam mentiri nefas habebatur: ad iuſta coniecta erant. Poſteaquā, vt ſcribit Phalereus, 59
ſumptuoſa fieri funera & lamentabilia cœpiſſent,Solonis lege ſublata ſunt. quam legē
eiſdem propè verbis noſtri Decēuiri in decimam tabulam coniecerunt.nam de tribus
riciniis,& pleraq; illa Solonis ſunt.de lamētis verò expreſſa verbis ſunt,Mulieres genas
ne radúto,néue leſſum funeris ergò habento. De ſepulchris autē nihil eſt apud Solonē
amplius,quàm ne quis ea deleat, néue alienum inferat:pœnáque eſt,ſi quis buſtū(nam
id puto appellari tymbon) aut monumentum,inquit, aut columnam violarit, deiece-
rit,fregerit. Sed pòſt aliquanto propter has amplitudines ſepulchrorum, quas in Cera-
mico videmus, lege ſancitum eſt,ne quis ſepulchrū faceret operoſius, quàm quod de-
cem homines effecerint triduo. neque id opere tectorio exornari, nec, Hermas quos 60
vocant,licebat imponi, nec de mortui laude,niſi in publicis ſepulturis, nec ab alio,niſi
qui publicè ad eam rem cōſtitutus eſſet, dici licebat. Sublata etiam erat celebritas viro-
rum & mulierū,quo lamētatio minueretur : habet enim luctū concurſus hominum.
quocirca Pittacus omnino accedere quenquam vetat in funus aliorū. Sed ait rurſus
idem Demetrius increbuiſſe eam funerū, ſepulchrorúmque magnificentiā,quæ nunc
ferè Romæ eſt. quam conſuetudinem lege minuit ipſe.fuit enim hic vir,vt ſcitis,non
ſolùm eruditiſſimus, ſed etiam ciuis Reip. maximè tuendǽque ciuitatis peritiſſimus.
iſte igitur ſumptus minuit non ſolùm pœna,ſed etiam tempore:ante lucem enim iuſ-
ſit efferri.Sepulchris autē nouis finiuit modū : nam ſuper terræ tumulum noluit quid
ſtatui,niſi columellam tribus cubitis non altiórem, aut menſam, aut labellum: & huic 61

procurationi certum magiſtratum præfecerat. Hæc igitur Athenienſes tui. Sed videamus Platonem, qui iuſta funerum reiicit ad interpretes religionum: quem nos morem tenemus. De ſepulchris autem dicit hæc: Vetat ex agro culto, eóue, qui coli poſſit, vllam partem ſumi ſepulchro: ſed quæ natura agri tantummodo efficere poſſit, vt mortuorum corpora ſine detrimẽto viuorum recipiat, ea potiſſimum vt compleatur: quæ autẽ terra fruges ferre, & vt mater cibos ſuppeditare poſſit, eam ne quis nobis minuat, néue viuus, néue mortuus. Extrui autem vetat ſepulchrum altius, quàm quod quinque diebus abſoluerint, nec è lapide excitari plus, nec imponi quàm quod capiat laudem mortui inciſam quatuor heroicis verſibus: quos lõgos appellat Ennius. Habemus igitur huius quoque auctoritatem ſummi viri de ſepulchris: à quo iterum funerum ſumptus præfinitur ex cenſibus à minis quinque vſque ad minam. Deinceps dicit eadem illa de immortalitate animorum, & reliqua poſt mortem tranquillitate bonorum, pœnis impiorum. Habetis igitur explicatũ omnem, vt arbitror, religionis locum. Q. Nos verò frater, & copioſe quidem: ſed perge ad cætera. M. Pergam equidẽ: &, quoniam libitum eſt vobis me ad hæc impellere, hodierno ſermone cõficiam ſpero, hoc præſertim die: video enim Platonem idem feciſſe, omnémque orationem eius de legibus peroratam eſſe vno æſtiuo die. Sic igitur faciã, & dicam de magiſtratibus: id eſt enim profectò, quod conſtituta religione Remp. contineat maximè. Att. Tu verò dic, & iſtam rationem, quam cœpiſti, tene.

M. T. CICERONIS DE LEGIBVS LIBER TERTIVS.

MARCVS.

SEQVAR igitur, vt inſtitui, diuinum illum virum: quem quadam admiratione commotus ſæpius fortaſſe laudo, quàm neceſſe eſt. Att. Platonẽ videlicet dicis. M. Iſtum ipſum Attice. Att. Tu verò eum nec nimis valde vnquã, nec nimis ſæpe laudaueris: nam hoc mihi etiam noſtri illi, qui neminem niſi ſuum laudari volunt, concedunt, vt eum arbitratu meo diligam. M. Bene hercle faciunt: quid enim eſt elegãtia tua dignius? cuius & vita & oratio cõſecuta mihi videtur difficillimã illam ſocietatẽ grauitatis cum humanitate. Att. Sanè gaudeo quòd te interpellaui, quãdoquidem tam præclarũ mihi dediſti iudicii tui teſtimoniũ. ſed perge, vt cœperas.

M. Laudemus igitur prius legẽ ipſam veris & propriis generis ſui laudibus. Att. Sanè quidẽ, ſicut de religionũ lege feciſti. M. Videtis igitur, magiſtratus hãc eſſe vim, vt præſit, præſcribátq; recta, & vtilia, & cõiuncta cum legibus. Vt enim magiſtratibus leges, ita populo præſunt magiſtratus: veréque dici poteſt magiſtratũ legem eſſe loquentem, legẽ autem mutũ magiſtratũ. Nihil porrò tam aptum eſt ad ius, conditionémque naturæ: quod cùm dico legem, à me dici nihil aliud intelligi volo, quàm imperiũ, ſine quo nec domus vlla, nec ciuitas, nec gens, nec hominũ vniuerſum genus ſtare, nec rerũ natura omnis, nec ipſe mũdus poteſt. nam & hic deo paret, & huic obediũt maria terræque, & hominũ vita iuſſis ſupremæ legis obtẽperat. Atque vt ad citeriora veniã & notiora nobis, omnes antiquæ gentes regibus quõdam paruerunt. quod genus imperii primùm ad homines iuſtiſſimos & ſapientiſſimos deferebatur. ídque in Rep. noſtra maximè valuit, quoad ei regalis poteſtas præfuit. Deinde etiã deinceps poſteris prodebatur: quod & in his etiam, qui nunc regnãt, manet. Quibus autem regia poteſtas non placuit, non ii nemini, ſed non ſemper vni parere voluerunt. Nos autem, quoniam leges damus liberis populis: quǽque de optima Rep. ſentiremus, in ſex libris antè diximus: accõmodabimus hoc tempore leges ad illum, quem probamus, ciuitatis ſtatum. Magiſtratibus igitur opus eſt: ſine quorum prudentia ac diligentia eſſe ciuitas non poteſt: quorum deſcriptione omnis Reipub. moderatio continetur. Neque ſolùm iis

præſcribendus eſt imperandi, ſed etiam ciuibus obtemperandi modus. nam & qui be-
ne imperat, paruerit aliquando neceſſe eſt: & qui modeſtè paret, videtur, qui aliquan-
do imperet, dignus eſſe. Itaque oportet & eum, qui paret, ſperare ſe aliquo tempore
imperaturum: & illum, qui imperat, cogitare breui tẽpore ſibi eſſe parendum. Nec ve-
rò ſolùm vt obtemperent, obediántque magiſtratibus, ſed etiam vt eos colant, dili-
gántque, præſcribimus: vt Charondas in ſuis facit legibus. Noſter verò Plato Titanũ è 4
genere ſtatuit eos, qui, vt illi cæleſtibus, ſic hi aduerſentur magiſtratibus. Quæ cùm
ita ſint, ad ipſas iam leges veniamus, ſi placet. Att. Mihi verò & iſtud, & ordo iſte re-
rum placet. M. Iuſta imperia ſunto, iiſque ciues modeſtè, ac ſine recuſatione parẽto.
Magiſtratus nec obedientem, & noxium ciuem mulcta, vinculis, verberibúſque coer-
cento, ni par, maiórue poteſtas, populúſque prohibeſſit, ad quos prouocatio eſto. Cùm 5
magiſtratus iudicaſſit, inrogaſſítue, per populum mulctæ pœnæ certatio eſto. Militiæ
ab eo, qui imperabit, prouocatio ne eſto. quódque is, qui bellũ gerat, imperaſſit, ius ra-
túmque eſto. Minores magiſtratus periti iuris plures in prælia ſunto. Militiæ quibus iuſ
ſi erũt, imperãto, eorúmque Tribuni ſunto. Domi pecuniã publicam cuſtodiũto: vin-
cula ſontium ſeruanto: capitalia vindicãto: æs, argẽtum, aurúmue publicè ſignãto: lites
contractas iudicãto: quodcũque Senatus creuerit, agunto. Suntóque AEdiles curatores 6
vrbis, annonæ, ludorúmque ſolenniũ: olliſque ad honoris amplioris gradum is primus
aſcẽſus eſto. Cẽſores, populi æuitates, ſoboles, familias, pecuniáſq; cẽſento: vrbis tem-
pla, vias, aquas, ærariũ, vectigalia tuento: populíque partes in tribus diſtribuunto. exin
pecunias, æuitates, ordines partiunto: equitum, peditúmque prolem deſcribunto: cæli- 7
bes eſſe prohibento: mores populi regunto: probrum in Senatu ne relinquunto: bini
ſunto: magiſtratum quinquennium habento: reliqui magiſtratus annui ſunto: eáque
poteſtas ſemper eſto. Iuris diſceptator, qui priuata iudicet, iudicariue iubeat, Prætor
eſto: is iuris ciuilis cuſtos eſto: huic poteſtati parẽto. Quotcũque Senatus creuerit, po-
pulúſue iuſſerit, tot ſunto. Regio imperio duo ſunto: iique præeundo, iudicando, conſu- 8
lendo. Prætores, Iudices, Conſules appellantor: militiæ ſummum ius habento: nemini
parento: ollis ſalus populi ſuprema lex eſto. eundem magiſtratũ, ni interfuerint x. an-
ni, nequis capito. æuitatem annali lege ſeruãto. Aſt quando duellum grauius, diſcordiæ
ciuium, eſtunto ne amplius ſex menſes, ſi Senatus creuerit: idem iuris, quod duo Con-
ſules, tenũto: iſque aue ſiniſtra dictus, populi magiſter eſto. AEquitatem quicũque re-
gat, habeto pari iure cum eo, quicũque erit iuris diſceptator. Aſt quãdo Cõſulis eſt, ma-
giſtratúſue populi, nec reliqui magiſtratus ne ſunto. Auſpicia patrum ſunto: ollique ex
ſe produnto, qui comitiis creare Conſules ritè poſſint. Imperia, poteſtates, legationes 9
cùm Senatus creuerit, populúſue iuſſerit, ex vrbe exeũto: duella iuſta iuſtè gerũto: ſo-
ciis parcunto: ſe, & ſeruos cõtinento, populi ſui gloriam augẽto: domũ cum laude re-
deunto: rei ſuæ ergò ne quis legatus eſto. Plebes quos pro ſe, cõtra vim auxilii ergò de-
cem creaſſit, Tribuni eius ſunto: quódque ii prohibeſſint, quódque plebem rogaſſint, ra-
tũ eſto: ſanctique ſunto: néue plebem orbam Tribunis relinquũto. Omnes magiſtra-
tus auſpiciũ, iudiciúmque habẽto: éque his Senatus eſto: eius decreta rata ſunto. aſt ni 10
poteſtas par, maiórue prohibeſſit, s.c. perſcripta ſeruanto. is ordo vitio vacato: cæteris
ſpecimen eſto. Creatio magiſtratuũ, iudicia, populi iuſſa, vetita, cùm cõſciſcentur ſuffra
gio, optimatibus nota, plebi libera ſunto. At ſi quid erit, quod extra magiſtratus cœra-
tore vſus ſit, qui cœret, populus creato, éique ius cœrãdi dato. Cum populo, patribúſ-
que agẽdi ius eſto Cõſuli, Prætori, magiſtro populi, equitúmque, éique, quem produnt
patres conſulũ rogandorũ ergò: Tribuníſque, quos ſibi plebs rogaſſit, ius eſto cũ patri-
bus agẽdi: idem ad plebẽ, quod cẽſus erit, ferũto. Quæ cum populo, quæ cum patribus
agẽtur, modica ſunto. Senatori, qui nec aderit, aut cauſa, aut culpa eſto. cauſas populi 11
teneto. Vis in populo abeſto. par, maiórue poteſtas plus valeto. aſt qui turbaſſitur in
agẽdo, fraus auctoris eſto. interceſſor rei malæ ſalutaris ciuis eſto. Qui agent, auſpicia

ſeruanto: auguri publico parento: promulgata, propoſita, in ærario cognita, agũto: nec
plus, quàm de ſingulis rebus ſemel conſulunto: rem populum docento: doceri à ma-
giſtratibus priuatíſque patiũtor. Priuilegia ne irrogãto de capite ciuis, niſi per maximũ
comiriatum ollóſque, quos Cenſores in partibus populi locaſſint, ne ferunto: donum
ne capiunto, néue danto, néue petenda, néue gerenda, néue geſta poteſtate, quod quis
earum rerum migraſſit, noxiæ pœna par eſto. Cenſores fide legem cuſtodiunto. Pri-
uata ad eos acta referunto: nec eo magis lege liberi ſunto. Lex recitata eſt. diſcere, &
14 tabellam iubebo dari. Q. Quàm breui frater in cõſpectu poſita eſt a te omnium ma
giſtratuum deſcriptio! ſed ea pené noſtræ ciuitatis: etſi à te paululum allatum eſt noui.
M. Rectiſſime Quinte animaduertis: hæc eſt enim, quam Scipio laudat in libris, & quã
maximè probat temperationem Reipub. quæ effici non potuiſſet, niſi tali deſcriptio-
ne magiſtratuũ. nam ſic habetote, magiſtratibus, iiſque, qui præſunt, contineri Remp.
& ex eorum compoſitione, quod cuiuſque in Rep. genus ſit. intelligi. Quæ res cùm
ſapientiſſimè, moderatiſſiméque conſtituta eſſet à maioribus noſtris, nihil habui ſanè,
non modò multum, quod putarem nouandum in legibus. Att. Reddes igitur nobis,
15 vt in religionis lege feciſti admonitu & rogatu meo, ſic de magiſtratibus, vt diſputes,
quibus de cauſis maximè placeat iſta deſcriptio. M. Faciam, Attice, vt vis: & locum
iſtum totum, vt à doctiſſimis Græciæ quæſitum & diſputatum eſt, explicabo: &, vt in-
ſtitui, noſtra iura attingam. Att. Iſtud maximè expecto diſſerendi genus. M. Atqui
pleraque ſunt dicta in illis libris: quod faciundũ fuit, cùm de optima Rep. quæreretur.
ſed huius loci de magiſtratibus ſunt propria quædam, à Theophraſto primum, deinde
à Dione Stoico quæſita ſubtilius. Att. Aín' tandem, etiam à Stoicis iſta tractata ſunt?
M. Non ſanè, niſi ab eo, quem modò nominaui, & poſtea à magno homine, & in pri-
mis erudito, Panætio. nam veteres verbo tenus, acutè illi quidem, ſed non ad hunc v-
ſum popularem atque ciuilem, de Repu. diſſerebant. ab hac familia magis iſta mana-
16 runt Platone principe. pòſt Ariſtoteles illuſtrauit omnem hunc ciuilem in diſputãdo
locum, Heraclidéſque Ponticus profectus ab eodem Platone. Theophraſtus verò in-
ſtitutus ab Ariſtotele abundauit, vt ſciris, in eo genere rerum: ab eodémque Ariſtotele
doctus Dicæarchus huic rationi ſtudióque non defuit. pòſt à Theophraſto Phalereus
ille Demetrius, de quo feci ſuprà mentionem, mirabiliter doctrinam ex vmbraculis
eruditorum, ocióque non modò in ſolem atque puluerem, ſed in ipſum diſcrimen,
aciémque perduxit. nam & mediocriter doctos magnos in Repub. viros, & doctiſſi-
mos homines non nimis in Rep. verſatos multos commemorare poſſumus. qui verò
vtraque re excelleret, vt & doctrinæ ſtudiis, & regenda ciuitate princeps eſſet, quis fa-
cile præter hunc inueniri poteſt? Att. Puto poſſe, & quidem aliquem de tribus nobis.
ſed perge, vt cœperas. M. Quæſitum igitur ab illis eſt, placerétne vnum in ciuitate eſſe
17 magiſtratum, cui reliqui parerent: quod exactis Regibus intelligo placuiſſe noſtris
maioribus. ſed quoniam regale ciuitatis genus probatum quondam, poſtea non tam
regni, quàm Regis vitiis repudiatum eſt, nomen tantum videbitur Regis repudiatum,
res manebit, ſi vnus omnibus reliquis magiſtratibus imperabit. Quare nec Ephori La-
cedæmone ſine cauſa à Theopompo oppoſiti Regibus, nec apud nos Conſulibus Tri-
buni. nam illud quidẽ ipſum, quod in iure poſitum eſt, habet Conſul, vt ei reliqui ma-
giſtratus omnes pareant, excepto Tribuno, qui pòſt extitit, ne id, quod fuerat, eſſet. hoc
enim primùm minuit conſulare ius, quòd extitit ipſe, qui eo non teneretur: deinde
quòd attulit auxilium reliquis non modò magiſtratibus, ſed etiam priuatis, Conſuli
non parentibus. Q. Magnum dicis malum: nam, iſta poteſtate nata, grauitas opti-
18 matum cecidit, conualuítque ius multitudinis. M. Non eſt ita Quinte: non enim ius
illud ſolum ſuperbius populo, ſed violentius videri neceſſe erat: quòd poſteaquã mo-
dica & ſapiens temperatio acceſſit, conuerſa lex in omnes eſt.

Multa deſunt.

Domum cum laude redeunto. nihil enim præter laudem bonis atque innocentibus,
neque ex hoſtibus, neque à ſociis reportandum. Iam illud apertum profectò eſt, ni-
hil eſſe turpius, quàm quenquam legari niſi Reipub. cauſa. omitto, quemadmodum
iſti ſe gerant, atque geſſerint, qui legatione hæreditates aut ſyngraphas ſuas perſe-
quuntur. in hominibus eſt hoc fortaſſe vitium. ſed quæro, quid hac re ſit turpius, quàm
ſine procuratione ſenator, legatus ſine mandatis, ſine vllo Reipub. munere? Quod
quidem genus legationis ego Conſul, quanquam ad commodum Senatus pertinere 9
videatur, tamen approbante Senatu frequentiſſimo, niſi mihi leuiſſimus Tribunus pl.
interceſſiſſet, ſuſtuliſſem: tamen minui tempus, &, quod erat infinitum, annuum feci.
Ita turpitudo manet, diuturnitate ſublata. Sed iam, ſi placet, de prouinciis decedatur,
in vrbémque redeatur. A. Nobis verò placet: ſed iis, qui in prouinciis ſunt, minimè
placet. M. At verò Tite, ſi pareant his legibus, nihil erit his vrbe, nihil domo ſua dul-
cius, nec laborioſius, moleſtiúſque prouincia. Sed ſequitur lex, quæ ſancit eam Tribu-
norum pleb. poteſtatem, quæ in Repub. noſtra: de qua diſſeri nihil neceſſe eſt. Q. At
mehercule ego frater quæro, de iſta poteſtate quid ſentias. nam mihi quidem peſtifera
videtur: quippe quæ in ſeditione, & ad ſeditionem nata ſit. cuius primum ortum, ſi re-
cordari volumus, inter arma ciuium & occupatis & obſeſſis vrbis locis procreatum
videmus. deinde cùm eſſet citò legatus tanquam ex XII. tabulis, inſignis ad deformi- 10
tatem puer breui tempore neſcio quo pacto creatus, multóque tetrior & fœdior natus
eſt. Quem enim ille non edidit, qui primum, vt impio dignum fuit, patribus omnem
honorem eripuit, omnia infima ſummis paria fecit, turbauit, miſcuit: cùm afflixiſſet
principum grauitatem, nunquam tamen conquieuit? atque vt C. Flaminium, at-
que ea, quæ priſca ſunt, relinquam: quid iuris bonis viris T. Gracchi Tribunatus re-
liquit? etſi quinquennio ante D. Brutum, & P. Scipionem Conſules, quos, & quan-
tos viros, homo omnium infimus, & ſordidiſſimus Tribunus pleb. C. Curiatius in
vincula coniecit: quod antè factum non erat. C. verò Gracchus ruinis & emiſſitiis, *
quas ipſe ſe proieciſſe in forum dixit, quibus digladiarentur inter ſe ciues, nónne o-
mnem Reip. ſtatum permutauit? Quid iam de Saturnini ſupplicio, reliquíſq; dicam? 11
quos ne depellere quidem à ſe ſine ferro potuit Reſp. cur autem aut vetera, aut aliena
proferamus potius, quàm & noſtra & recentia? quis vnquam tam audax, tam inimicus
nobis fuiſſet, vt cogitaret vnquam de ſtatu noſtro labefactãdo, niſi mucronem aliquẽ
Tribunitium exacuiſſet in nos? quem cùm homines ſcelerati ac perditi nõ modò vlla
in domo, ſed nulla in gente reperirent, gentes ſibi in tenebris Reip. perturbandas pu- *
tauerunt. quod nobis quidem egregium, & ad immortalitatem memoriæ glorioſum,
neminem in nos mercede vlla Tribunum potuiſſe reperiri, niſi cui ne eſſe quidem li-
cuiſſet Tribuno. ſed ille quas ſtrages edidit? eas videlicet, quas ſine ratione, ac ſine vlla
ſpe bona furor edere potuit impuræ beluæ multorum inflammatus furoribus.
Quamobrem in iſta quidem re vehementer Syllam probo, qui Tribunis pleb. ſua lege 12
iniuriæ faciẽdæ poteſtatem ademerit, auxilium ferendi reliquerit: Pompeiúmque no-
ſtrum cæteris rebus omnibus, ſemper ampliſſimis, ſummíſque effero laudibus: de
Tribunitia poteſtate taceo: nec enim reprehendere libet, nec laudare poſſum. M. Vi-
tia quidem Tribunatus præclarè Quinte perſpicis. ſed eſt iniqua in omni re accuſan-
da prætermiſſis bonis malorum enumeratio, vitiorúmque ſelectio. nam iſto quidem
modo vel Conſulatus vituperabilis eſt, ſi Conſulum, quos enumerare nolo, peccata
collegeris. Ego enim fateor in ipſa iſta poteſtate ineſſe quiddam mali. ſed bo-
num, quod eſt quæſitum in ea, ſine iſto malo non haberemus. Nimia poteſtas eſt
Tribunorum pleb. quis negat? ſed vis populi multò ſæuior, multóque vehemen-
tior: quæ ducem quòd habet, interdum lenior eſt, quàm ſi nullum haberet. dux enim
ſuo periculo progredi cogitat, populi impetus periculi rationem ſui non habet.
At aliquando incenditur: & quidem ſæpe ſedatur. Quod enim eſt tam deſperatum 13

collegium, in quo nemo è decem ſana mente ſit? quin per ipſum Ti. Gracchum non
ſolùm vetitus, ſed etiam ſublatus interceſſor fuerat. quid enim illum aliud perculit,
niſi quòd poteſtatem intercedendi collegæ abrogauit? Sed tu ſapientia maiore nihilo
vide. conceſſa plebi à patribus iſta poteſtate arma ceciderunt: reſtincta ſeditio eſt: in-
uentum eſt temperamentum, quo tenuiores cum principibus æquari ſe putarint: in
quo vno fuit ciuitatis ſalus. At duo Gracchi fuerunt. Et præter eos, quamuis enumeres
multos, licet. Cùm deni creantur, nullos in omni memoria reperies pernicioſos Tri-
bunos: leues, & non bonos fortaſſe plures. inuidia quidem ſummus ordo caret: plebs
de ſuo iure pericu-loſas contentiones nullas facit. Quamobrem aut exigendi reges
14 non fuerunt, aut plebi re, non verbo danda libertas: quæ tamen ſic data eſt, vt multis
præclariſſimis addiceretur, vt auctoritati principum cederet. Noſtra autem cauſa, quæ
optime & dulciſſime frater incidit in tribunitiam poteſtatem, nihil habuit contentio-
nis cum Tribunatu. non enim plebs incitata noſtris rebus inuidit: ſed vincula ſoluta
ſunt, & ſeruitia incitata, adiuncto terrore etiam militari. neque nobis cum illa tum pe-
ſte certamen fuit, ſed cum grauiſſimo Reipub. tempore: cui ſi non ceſſiſſem, non
diuturnum beneficii mei patria fructum tuliſſet. atque hoc rei exitus indicauit. quis
enim non modò liber, ſed etiam ſeruus libertate dignus fuit, cui noſtra ſalus chara
non eſſet? Quòd ſi is caſus fuiſſet rerum, quas pro ſalute Reipub. geſſimus, vt non o-
mnibus gratus eſſet: & ſi in nos multitudinis vis furentis inflammata inuidia pepuliſ-
15 ſet tribunitia: quis in me populum, ſicut Gracchus in Lenatem, Saturninus in Metel-
lum, incitaſſet? Ferremus ò Quinte frater: conſolarentúrque nos non tam philoſophi
qui Athenis fuerunt, qui hoc facere debent, quàm clariſſimi viri, qui illa vrbe pulſi ca-
rere ingrata ciuitate, quàm manere in improba maluerunt. Pompeium verò quòd v-
na iſta in re non ita valde probas, vix ſatis mihi illud videris attendere, non ſolùm ei,
quid eſſet optimum, videndum fuiſſe, ſed etiam quid neceſſarium. ſenſit enim deberi
non poſſe huic ciuitati illam poteſtatem: quippe quam tantopere populus noſter
ignotam expetiſſet, qui poſſet carere cognita? ſapientis autem ciuis fuit, cauſam nec
pernicioſam, & ita popularem, vt non poſſet obſiſti, pernicioſe populari ciui non re-
linquere. Scis ſolere frater in huiuſmodi ſermone, vt tranſiri aliò poſſit, admodũ dici.
Q. Prorſus ita eſt: haud equidem aſſentior: tu tamen ad reliqua pergas velim. M. Per-
16 ſeueras tu quidem, & in tua vetere ſententia permanes. Q. Nunc mehercule. Att.
Ego ſanè à Quinto noſtro diſſentio. ſed ea, quæ reſtãt, audiamus. M. Deinceps igitur
omnibus magiſtratibus auſpicia & iudicia dantur: iudicia, vt eſſet populi poteſtas, ad
quã prouocaretur: auſpicia, vt multos inutiles comitatus probabiles impedirẽt moræ.
ſæpe enim populi impetum iniuſtum auſpiciis dii immortales repreſſerunt: ex iis au-
tem, qui magiſtratum ceperunt, quod Senatus conſulto efficitur, popularẽ ſanè ne-
minem in ſummum locum niſi per populum venire ſublata cooptatione cenſoria.
Sed præſto eſt huius vitii temperatio, quòd Senatus lege noſtra cõfirmatur auctoritas.
ſequitur enim, Eius decreta rata ſunto. nã ita ſe res habet, vt, ſi Senatus dominus ſit pu-
blici conſilii, quódq; is creuerit, defendant omnes: & ſi ordines reliqui principis ordi-
nis conſilio Remp. gubernari velint, poſſit ex temperatione iuris, cùm poteſtas in po-
17 pulo, auctoritas in Senatu ſit, teneri ille moderatus: & cõcors ciuitatis ſtatus, præſer-
tim ſi proxime legi parebitur. nam proximum eſt: Is ordo vitio careto, cæteris ſpeci-
mẽ eſto. Q. Præclara verò frater iſta lex: ſed & altera, vt & vitio careat ordo, & vt Cen-
ſorem quærat interpretẽ. Att. Ille verò, etſi tuus totus eſt ordo, gratiſſimámque me-
moriam retinet Cõſulatus tui: pace tua dixerim, non modò Cenſores, ſed etiã Iudices
omnes poteſt defatigare. M. Omitte iſta Attice: nõ enim de hoc Senatu, nec his de ho
minibus, qui nũc ſunt, ſed de futuris, ſi qui fortè his legibus parere voluerint, hæc habe
tur oratio. nã cùm omni vitio carere lex iubeat, ne veniet quidẽ in eum ordinem quiſ-
quã vitii particeps. Id autẽ difficile factu eſt, niſi educatione quadã & diſciplina: de qua

dicemus aliquid fortaſſe, ſi quid fuerit loci aut temporis. Att. Locus certè non deerit,
quoniam tenes ordinem legum: tempus verò largitur longitudo diei. Ego autem, e- 28
tiam ſi præterieris, repetam à te iſtum de educatione & de diſciplina locum. M. Tu
verò & iſtum Attice, & ſi quem alium præterii: Cæteris ſpecimen eſto. quod ſi eſt, tene-
mus omnia. Vt enim cupiditatibus principum, & vitiis infici ſolet tota ciuitas: ſic e-
mendari & corrigi continentia. Vir magnus, & nobis omnibus amicus, L. Lucullus ſe-
rebatur quamcommodiſſimè reſpondiſſe, cùm eſſet obiecta magnificentia villæ Tu-
ſculanæ, duos ſe habere vicinos, ſuperiorem equitem R. inferiorem libertinum: quo-
rum cùm eſſent magnificæ villæ, concedi ſibi oportere, quod iis, qui tenuioris ordinis
eſſent, liceret. Nónne vides Lucull è à te id ipſum natum, vt illi cuperent? quibus id, ſi
tu non faceres, nõ liceret. quis enim ferret iſtos, cùm videret eorum villas ſignis & ta-
bulis refertas partim publicis, partim etiam ſacris & religioſis? quis non frangeret eorũ
libidines, niſi illi ipſi, qui eas frangere deberent, eiſdem tenerentur? nec enim tantum 29
mali eſt peccare principes (quanquam eſt hoc magnum per ſe ipſum malum) quan-
tum illud, quòd permulti imitatores principum exiſtunt. nam licet videre, ſi velis re-
plicare memoriam temporum, qualeſcunque ſummi ciuitatis viri fuerunt, talem ci-
uitatem fuiſſe: quæcunque mutatio morum in principibus extiterit, eandem in po-
pulo ſecuturam. ídque haud paulò eſt verius, quàm quod Platoni noſtro placet, qui
muſicorum cantibus ait mutatis, mutari ciuitatum ſtatus. ego autem, nobilium vita,
victúque mutato, mores mutari ciuitatum puto. quo pernicioſius de Rep. merentur
vitioſi principes, quòd non ſolùm vitia cõcipiunt ipſi, ſed ea infundunt in ciuitatem:
neque ſolùm obſunt, quòd ipſi corrumpuntur, ſed etiam quòd corrumpunt, plúſque
exemplo, quàm peccato nocent. Atque hæc lex dilatata in ordinem cunctum coan- 30
guſtari etiam poteſt. pauci enim, atque admodum pauci, honore & gloria amplificati,
vel corrumpere mores ciuitatis, vel corrigere poſſunt. Sed hæc & nunc ſatis, & in aliis
libris tractata ſunt diligentius. quare ad reliqua veniamus. Proximum autem eſt de
ſuffragiis: quæ iubeo nota eſſe optimatibus, populo libera. Att. Ita mehercule atten-
di, nec ſatis intellexi, quid ſibi lex, aut quid verba iſta vellent. M. Dicam Attice, & ver-
ſabor in re difficili, ac multùm & ſæpe quæſita: ſuffragia in magiſtratu mandando, aut
de reo iudicãdo quin in lege aut rogatione clàm, an palàm ferre, melius eſſet. Q. An
etiam id dubium eſt? vereor, ne à te rurſus diſſentiam. M. Non facies Quinte: nam
ego in iſta ſum ſententia, qua te fuiſſe ſemper ſcio, nihil vt fuerit in ſuffragiis voce me-
lius. ſed, obtineri an poſſit, videndum eſt. Q. Bona tua venia dixerim, iſta ſententia 31
maximè & fallit imperitos, & obeſt ſæpiſſime Reipub. cùm aliquid verum & rectum
eſſe dicitur, ſed obtineri, id eſt obſiſti poſſe populo, negatur. primum enim obſiſti-
tur, cùm agitur ſeuerè: deinde vi opprimi in bona cauſa, eſt melius, quàm malè ce-
dere. Quî autem non ſentit auctoritatem omnem optimatium tabellariam legem
abſtuliſſe? quam populus liber nunquam deſiderauit, idem oppreſſus dominatu ac
potentia principum flagitauit. itaque grauiora iudicia de potētiſſimis hominibus ex-
tant vocis, quàm tabellæ. Quamobrem ſuffragandi nimia libido in non bonis cauſis
eripienda fuit potentibus, non latebra danda populo, in qua bonis ignorantibus quid
quiſque ſentiret, tabella vitioſum occultaret ſuffragium. Itaque iſti rationi neque la-
tor quiſquam eſt inuentus, neque auctor vnquam bonus. ſunt enim quatuor leges
tabellariæ: quarum prima de magiſtratibus mandandis: ea eſt Gabinia, lata ab ho- 32
mine ignoto & ſordido. ſecuta biennio pòſt Caſſia eſt de populi iudicio: ea à nobili
homine lata eſt L. Caſſio, ſed, pace familiæ dixerim, diſſidente à bonis, atque omnes
rumuſculos populari ratione aucupante. Carbonis eſt tertia de iubendis legibus ac
vetandis, ſeditioſi atque improbi ciuis: cui ne reditus quidem ad bonos ſalutem
à bonis potuit auferre. Vno in genere relinqui videbatur vocis ſuffragium, quod
ipſe Caſſius exceperat, perduellionis. dedit huic quoque iudicio Cælius tabellam,

docuíſque quoad vixit, ſe vt opprimeret C. Popilium, nocuiſſe etiã Reip. & auus qui-
dem noſter ſingulari virtute in hoc municipio, quoad vixit, reſtitit M. Gratidio, cuius
in matrimonio ſororem auiam noſtram habebat, ferenti legem tabellariam. excitabat
enim fluctus in ſimpulo, vt dicitur, Gratidius, quos poſt filius eius Marius in AEgæo
33 excitauit mari, ac noſtro quidem. Quæ cùm res eſſet ad ſe delata, Scaurus Conſul, Vti-
nam, inquit, M. Cicero iſto animo atque virtute in ſumma Repub. nobiſcum verſari,
quàm in municipali maluiſſes. quamobrem, quoniam nõ recognoſcimus nunc leges
populi R. ſed aut repetimus ereptas, aut nouas ſcribimus, non quid ab hoc populo ob-
tineri poſſit, ſed quid optimum ſit, tibi dicendum puto. nam Caſſiæ legis culpam Sci-
pio tuus ſuſtinet, quo auctore lata eſſe dicitur. tu, ſi tabellariam tuleris, ipſe præſtabis:
nec enim mihi placet, nec Attico noſtro, quantum è vultu eius intelligo. Att. Mihi
verò nihil vnquam populare placuit: eámque optimam Rempub. eſſe duco, quam hic
Conſul conſtituerat, quæ ſit in poteſtate optimorum. M. Vos demum, vt video, le-
gem antiquaſtis ſine tabella. ſed ego, etſi ſatis dixit pro ſe in illis libris Scipio, tamen
34 libertatem iſtam largior populo, vt & auctoritate valeant, & vtantur bonis: ſic enim à
me lex eſt recitata de ſuffragiis, Optimatibus nota, plebi libera ſunto. quæ lex hãc ſen-
tentiam continet, vt omnes leges tollat, quæ poſtea latæ ſunt, quæ tegunt omni ratio-
ne ſuffragium, ne quis inſpiciat tabellam, ne roget, ne appellet. pontes etiam lex Ma-
ria fecit anguſtos. quæ ſi oppoſita ſunt ambitioſis, vt ſunt ferè, nõ reprehendo. ſin va-
luerint tamen leges, vt ne ſint ambitus: habeat ſanè populus tabellam, quaſi vindicem
libertatis, dummodo hæc optimo cuique & grauiſſimo ciui oſtendatur, vltróque of-
feratur, vti ſit ipſa libertas, in qua populo poteſtas honeſtè bonis gratificandi datur.
Eóque nunc fit illud, quod à te modò Quinte dictũ eſt, vt minus multos tabella con-
demnet, quàm ſolebat vox, quia populo licere ſatis eſt. hoc retento, reliqua voluntas
35 auctoritati aut gratiæ traditur. Itaque, vt omittam largitione corrupta ſuffragia: non
vides, ſi quando ambitus ſileat, quæri in ſuffragiis, quid optimi viri ſentiant? Quam-
obrem lege noſtra libertatis ſpecies datur, bonorum auctoritas retinetur, contentio-
nis cauſa tollitur. Deinde ſequitur, Quibus ius ſit cum populo agẽdi, aut cum Senatu.
Grauis, &, vt arbitror, præclara lex, Quæ cum patribus agentur, modica ſunto: id eſt
modeſta atque ſedata: auctor enim moderatur, & effingit non modò mentẽ ac volun
tates, ſed penè vultus eorũ, apud quos agit. quod ſi in Senatu non difficile eſt: eſt enim
ipſe ſenator is, cuius non ad auctorẽ referatur animus, ſed qui per ſe ipſe ſpectari velit.
huic iuſſa tria ſunt, vt adſit: nã grauitatẽ res habet, cùm frequẽs ordo eſt: vt loco dicat,
id eſt rogatus: vt modo, ne ſit infinitus. nam breuitas non modò ſenatoris, ſed etiam
36 oratoris magna laus eſt in ſententia. nec eſt vnquam longa oratione vtendum, niſi
aut ſpectante Senatu, quod fit ambitione ſæpiſſime, nullo magiſtratu adiuuante: tolli
diem, vtile eſt: aut cùm tanta cauſa eſt, vt opus ſit oratoris copia vel ad hortandum,
vel ad docendum. quorum generum in vtroque magnus noſter Cato eſt. quódque
addit, Cauſas populi teneto: eſt ſenatori neceſſarium noſſe Rempub. ídque latè patet,
quid habeat militum, quid valeat ærario, quos ſocios Reſpub. habeat, quos amicos,
quos ſtipendiarios, qua quiſque ſit lege, conditione, fœdere: tenere conſuetudinem
decernendi, noſſe exempla maiorum. Videtis iam, genus hoc omne ſcientiæ diligen-
tiæ memoriam eſſe, ſine quo paratus eſſe ſenator nullo pacto poteſt. Deinceps ſunt
cum populo actiones: in quibus primum & maximum, Vis abeſto. nihil eſt enim exi-
37 tioſius ciuitatibus, nihil tam contrarium iuri & legibus, nihil minus ciuile & huma-
num, quàm, compoſita & conſtituta Rep. quicquam agi per vim. Parere iubet inter-
ceſſori: quo nihil præſtãtius: impediri enim bonam rem melius, quàm concedi malæ.
Quod verò actoris iubeo abeſſe fraudem, id totum dixi ex Craſſi ſapientiſſimi hominis
ſentẽtia: quam Senatus eſt ſecutus, cùm decreuiſſet, C. Claudio Cõſule de C. Carbonis
ſeditione referente, eo inuito, qui cum populo ageret, ſeditionem non poſſe fieri:

quippe cui liceat concilium, ſimul atque interceſſum, turbarique cœptum ſit, dimittere. quod qui permouet, cùm agi nihil poteſt, vim quærit. cuius impunitatem amittit hac lege. ſequitur illud: Interceſſor rei malæ ſalutaris ciuis eſto. quis non ſtudioſe Reipub. ſubuenerit, hac tam præclara legis voce laudatus? Sunt deinde poſita deinceps, quæ habemus etiam in publicis inſtitutis ac legibus: Auſpicia ſeruanto: auguri parento. eſt autem boni auguris meminiſſe, maximis Reipub. temporibus præſto eſſe debere, Iouíque optimo maximo ſe conſiliarium atque adminiſtrum datum, vt ſibi eos, quos in auſpicio eſſe iuſſerit, cælíque partes ſibi definitas eſſe traditas, è quibus ſæpe opem referre poſſit. deinde de promulgatione, de ſingulis rebus agendis, de priuatis, magiſtratibúſue audiendis. tum leges præclariſſimæ de XII. tabulis tranſlatæ duæ. quarum altera priuilegia tollit, altera de capite ciuis rogari, niſi maximo comitiatu, vetat, nondum initis ſeditioſis Tribunis plebis. Negocialis quidem, admirádum, tantum maiores in poſterum prouidiſſe: in priuatos homines leges ferri noluerunt: id eſt enim priuilegium: quo quid eſt iniuſtius? cùm legis hæc vis ſit, ſcitum eſt iuſſum in omnes, ferri de ſingulis niſi centuriatis comitiis noluerunt: deſcriptus enim populus cenſu, ordinibus, ætatibus, plus adhibet ad ſuffragium auxilii, quàm fuſè in tribus conuocatus. quo verius in noſtra cauſa vir magni ingenii, ſummáque prudentia L. Cotta dicebat, nihil omnino actũ eſſe de nobis. præter enim quàm quòd comitia illa eſſent armis geſta ſeruilibus, præterea neque tributa capitis, neque comitia rata eſſe poſſent, neque vlla priuilegia. quocirca nihil nobis opus eſſe lege, de quibus nihil omnino actum eſſet legibus. ſed viſum eſt & nobis, & clariſſimis viris melius, de quo ſerui, & latrones ſciuiſſe ſe aliquid dicerent, de hoc eódem cunctam Italiam, quid ſentiret, oſtendere. Sequitur de captis pecuniis, de ambitu legis. quæ cùm magis iudiciis, quàm verbis ſancienda ſint: adiungitur, Noxiæ pœna par eſto. vt in ſuo vitio quiſque plectatur, vis capite, auaritia mulcta, honoris cupiditas ignominia ſanciatur. Extremæ leges ſunt nobis non vſitatæ, Reipu. neceſſariæ. legum cuſtodiam nullam habemus: itaque hæ leges ſunt, quas apparitores noſtri volunt: à librariis petimus: publicis literis conſignatam memoriam publicam nullam habemus. Græci hoc diligentius: apud quos νομοφύλακες creantur: nec hi ſolùm literas (nam id quidem etiam apud maiores noſtros erat) ſed etiam facta hominum obſeruabant, ad legéſque reuocabant. Hæc detur cura Cenſoribus: quandoquidem eos in Rep. ſemper volumus eſſe: apud eoſdem, qui magiſtratu abierint, edant, & exponant quid in magiſtratu geſſerint: déque iis Cenſores præiudicent. Hoc in Græcia fit publicè cõſtitutis accuſatoribus. qui quidem graues eſſe non poſſunt, niſi ſint voluntarii. Quocirca melius eſt rationes referri, cauſámque exponi Cenſoribus: integram tamen legem accuſatori, iudicióque ſeruari. Sed ſatis iam diſputatum eſt de magiſtratibus, niſi fortè quid deſideratis. Att. Quid? ſi nos tacemus, locus tamen ipſe non admonet, quid tibi ſit deinde dicendum? M. Mihíne? de iudiciis arbitror Pomponi: id eſt enim iunctum magiſtratibus. Att. Quid? de iure populi R. quemadmodum inſtituiſti, dicendum nihil putas? M. Quid tandem hoc loco eſt, quod requiras? Att. Egóne? quod ignorari ab iis, qui in Repub. verſantur, turpiſſimũ puto. nam, vt modò à te dictum eſt, leges à librariis lego: ſic animaduerto, quoſque in magiſtratibus ignoratione iuris ſui tantum ſapere, quantum apparitores velint. quamobrem, ſi de ſacrorum alienatione dicendum putaſti, cùm de religione leges propoſueras: faciendum tibi eſt, vt, magiſtratibus lege conſtitutis, de poteſtate, tum de iure diſputes. M. Faciam breuiter, ſi conſequi potero: nam pluribus verbis ſcripſit ad patrem ſuum M. Iunius ſodalis, peritè, meo quidem iudicio, & diligenter. At de iure naturæ cogitari per nos, & quæ dicere debemus de iure populi R. quæ relicta ſunt, & tradita. Att. Sic profectò cenſeo: & id ipſum, quod dicis, expecto.

Multa deſunt.

M. T. CICERONIS EX TIMAEO PLATONIS DE VNIVERSITATE LIBER.

1 MVLTA ſunt à nobis & in Academicis conſcripta contra phyſicos, &
ſæpe cum P. Nigidio, Carneadeo more & modo diſputata. fuit enim
vir ille cùm cæteris artibus, quæ quidem dignæ libero eſſent, ornatus
omnibus, tum acer inueſtigator, & diligens earum rerum, quæ à na-
tura inuolutæ videntur. Denique ſic iudico, poſt illos nobiles Pytha-
goreos, quorum diſciplina extincta eſt quodam modo, cùm aliquot
ſecula in Italia, Siciliáque viguiſſet, hunc extitiſſe, qui illam renouaret. qui cùm me in
Ciliciam proficiſcentem, Epheſi expectauiſſet, Romam ex legatione ipſe decedens,
5 veniſſétque eodem Mitylenis mei ſalutandi & viſendi cauſa Cratippus Peripateticorũ
omnium, quos quidem ego audiuerim, meo iudicio facilè princeps: perlibenter &
Nigidium vidi, & Cratippũ cognoui. ac primùm quidem tempus ſalutationibus, re-
liquum percunctatione conſumpſimus.

Deſunt multa.

Quid eſt, quod ſemper ſit, neque vllum habet ortum, & quod gignatur, nec vnquam
ſit. quorum alterum intelligentia & ratione comprehenditur, quod vnum ſemper,
atque idem eſt: alterum, quod affert opinionem per ſenſus, rationis expers, quod totũ
opinabile eſt, id gignitur, & interit, nec vnquam eſſe verè poteſt. omne autem, quod gi
gnitur, ex aliqua cauſa gigni neceſſe eſt: nullius enim rei cauſa remota, reperiri origo
5 poteſt. Quocirca ſi is, qui aliquod munus efficere molitur, eam ſpeciem, quæ ſemper
eſt eadem, intuebitur, atque eam ſibi proponet exemplar, præclarum opus efficiat ne-
ceſſe eſt. ſin autem illam, quæ gignitur: nunquam illam, quam expeter, pulchritudinẽ
conſequetur. omne igitur cælum, ſiue mundus, ſiue quouis alio vocabulo gaudet, hoc
à nobis nuncupatus ſit. De quo id primum conſideremus, quod principio eſt in omni
quæſtione conſiderandum, ſempérne fuerit nullo generatus ortu, an ortus ſit, an ab a-
liquo temporis principatu ortus eſt, quandoquidem cernitur & tangitur, & eſt vndi-
que corporatus. omnia autem talia ſenſum mouent: ſenſúſque mouentia quæ ſunt,
eadem in opinatione conſidunt: quæ ortum habere, gignique diximus: nihil autem
gigni poſſe ſine cauſis. Atque illum quidem quaſi parentem huius vniuerſitatis inue-
nire difficile: &, cùm iam inueneris, indicare in vulgus nefas. rurſus igitur videndum,
7 ille fabricator tãti operis vtrum ſit imitatus exemplar, ídne quod ſemper vnũ & idem,
& ſui ſimile, an id quod generatum ortúmque dicimus. Atqui ſi pulcher eſt hic mun-
dus, ſi probus eius artifex: profectò ſpeciem æternitatis imitari maluit. ſin ſecus, quod
ne dictu quidem fas eſt: generatum exemplum eſt pro æterno ſecutus. non igitur du-
bium, quin æternitatem maluerit exequi, quandoquidem neque mundo quicquam
pulchrius, neque eius ædificatore præſtantius. ſi ergo generatus, ad id eſt effectus, quod
ratione ſapientiáque comprehenditur, atque immutabili æternitate continetur. ex
quo efficitur, vt ſit neceſſe hunc, quem cernimus, mundum, ſimulacrum æternum eſſe
alicuius æterni. Difficillimum autem eſt in omni conquiſitione rationis exordium.
9 De iis igitur, quæ diximus, hæc ſit prima diſtinctio. in omni oratione cum iis rebus, de
quibus explicandum videtur, eſſe cognitio. itaque cùm de re ſtabili & immutabili diſ-
putatur, oratio talis ſit, qualis ſit illa, quæ neque redargui neque conuinci poteſt. cùm
autem ingreſſa eſt imitata & effecta ſimulacra, bene agi putat, ſi ſimilitudinem veri
cõſequatur. quantũ enim ad id, quod ortum eſt, æternitas valet, tantum ad fidẽ veritas.
Quocirca ſi fortè de deorũ natura, ortúque mũdi differentes, minus id, quod habemus
animo, conſequimur, vt tota dilucidè & planè oratio exornata ſibi conſtet, & ex omni
parte ſecũ ipſa cõſentiat, haud ſanè erit mirũ: contentíq; eſſe debebitis, ſi probabilia di-

centur. æquum eſt enim meminiſſe, & me, qui diſſeram, hominem eſſe, & vos, qui iudicatis: vt, ſi probabilia dicentur, nil vltrà requiratis. Quæramus igitur cauſam, quæ eum impulerit, qui hæc machinatus ſit, vt originem rerum & molitionem nouam quæreret. probitate videlicet præſtabat: probus autem inuidet nemini: itaque omnia ſui ſimilia generauit: hæc nimirum gignendi mundi cauſa iuſtiſſima. nam cùm conſtituiſſet deus bonis omnibus explere mundum, mali nihil admiſcere, quoad natura pateretur: quicquid erat quod in cernendi ſenſum caderet, id ſibi aſſumpſit, non tranquillum & quietum, ſed immoderatè agitatum & fluctuans: ídque ex inordinato in ordinem adduxit: hoc enim iudicabat eſſe præſtātius. fas autem nec eſt, nec vnquam fuit, quicquam niſi pulcherrimum facere eum, qui eſſet optimus. Cùm rationem igitur habuiſſet, reperiebat nihil eſſe eorum, quæ natura cernerentur: nón intelligens, intelligente, in toto genere præſtantius. quocirca intelligentiam in animo, animum concluſit in corpore. ſic ratus eſt opus illud effectum eſſe pulcherrimum. quam ob cauſam non eſt cunctandum profiteri, ſi modò inueſtigari aliquid coniectura poteſt, hunc mundum animal eſſe, ídque intelligens, & diuina prouidentia conſtitutum. Hoc poſito, quod ſequitur videndum eſt, cuiuſnam animantium deus in fingendo mundo ſimilitudinem ſecutus ſit. nullius profectò, eorum quidem, quæ ſunt nobis nota animantia. ſunt enim omnia in quædam genera partita aut inchoata, nulla ex parte perfecta: imperfecto autem nec abſoluto ſimile, pulchrum eſſe nihil poteſt. cuius ergo omne animal quaſi particula quædam eſt, ſiue in ſingulis, ſiue in diuerſo genere cernatur, eius ſimilem mundum eſſe dicamus. omnes igitur, qui animo cernuntur, & ratione intelliguntur animantes, complexu rationis & intelligentiæ, ſicut homines, hoc mundo, & pecudes, & omnia quæ ſub aſpectum cadunt, comprehenduntur. quod enim pulcherrimum in rerum natura intelligi poteſt, & quod ex omni parte abſolutiſſimum eſt, cùm deus ſimilem mūdum efficere vellet, animal vnum, aſpectabile, in quo omnia animalia cōtinerentur, effecit. Rectène igitur vnum mundum dixerimus, an ſint plures, an innumerabiles, dictu verius & melius. vnus profectò: ſiquidem factus eſt ad exemplum. quod enim omnes animantes eos, qui ratione intelliguntur, complectitur, id non poteſt eſſe cum altero. rurſus enim alius animans, qui eum contineat, ſit neceſſe eſt, cuius partes ſint animātes ſuperiores, cælúmque hoc ſimulacrum illius vltimi ſit, non proximi. quorum ne quid accideret, atque vt hic mundus eſſet animanti abſoluto ſimillimus. hoc ipſo, quòd ſolus atque vnus eſſet, iccirco ſingularem deus hunc mundum atque vnigenam procreauit. corporeum autem & aſpectabile, itémque tractabile omne neceſſe eſt eſſe, quod natū eſt. Nihil porrò igni vacuum videri poteſt: nec verò tangi, quod careat ſolido: ſolidum autem nihil, quod terræ ſit expers. Quamobrem mundū efficere moliens deus, terram primùm, ignémque iungebat. omnia autem duo ad cohærendum tertium aliquid requirunt, & quaſi nodum, vinculúmque deſiderant, ſed vinculorum id eſt aptiſſimum atque pulcherrimum, quod ex ſe, atque de his, quæ aſtringit, quāmaximè vnum efficit. id optimè aſſequitur quæ Græcè ἀναλογία, Latinè (audendum eſt enim, quoniam hæc primùm à nobis nouātur) comparatio, proportióue dici poteſt. quando enim trium vel numerorum, vel figurarum, vel quoruncunque generum contingit, vt quod medium ſit, vti primum proportione, ita id poſtremò cōparetur, viciſſimque vt extremum cum medio, ſic medium cum primo cōferatur: id, quod medium eſt, tum primum fit, tum poſtremum: poſtrema verò & prima media fiunt. ita neceſſitas cogit, vt eadem ſint ea quæ deiuncta fuerunt. eadem autem cùm facta ſint, efficitur, vt omnia ſint vnū. Quòd ſi vniuerſitatis corpus planum & æquabile explicaretur, neque in eo quicquam eſſet requiſitum: vnum interiectum medium, & ſe ipſum, & ea, quibus eſſet interpoſitum, colligaret. ſed cùm ſoliditas mūdo quæreretur, ſolida autem omnia vno medio nunquam, duobus ſemper copulētur: ita contingit vt inter ignem & terram, aquam deus,

animámque poneret, eáque inter ſe cōpararet, & proportione coniungeret: vt, quemadmodum ignis animæ, ſic anima aquæ: quódque anima aquæ, id aqua terræ proportione redderet. qua ex coniunctione cælum ita aptum eſt, vt ſub aſpectum & tactum cadat. Itaque & ob eam cauſam, & ab iis rebus numero quatuor, mundi eſt corpus effectum, ea conſtructum proportione, qua dixi: ex quo ipſe ſe concordi quadam amicitia & charitate complectitur: atque ita aptè cohæret, vt diſſolui nullo modo queat, niſi ab eodem à quo eſt colligatus. Earum autem quatuor rerum, quas ſuprà dixi, ſic in omni mundo omnes partes collocatæ ſunt, vt nulla pars huiuſce generis excederet
11 extra, atque in hoc vniuerſo ineſſent genera illa vniuerſa. id ob eas cauſas, primùm vt mundus animans poſſit ex perfectis partibus eſſe perfectus: deinde vt vnus eſſet, nulla parte, vnde alter gigneretur, relicta: poſtremò ne quis morbus eum poſſit, aut ſenectus affligere. omnis enim coagmentatio corporis vel calore, vel frigore, vel aliqua impulſione vehementi labefactatur & frangitur, & ad morbos, ſenectutémque compellitur. Hanc igitur habuit rationem effector mundi, molitórque deus, vt vnum opus totum, atque perfectum ex omnibus totis, atque perfectis abſolueret, quod omni morbo ſenióue careret. formam autē & maximè ſibi cognatam & decoram dedit. à quo enim animante omnes reliquos contineri vellet animantes, hunc ea forma figurauit, qua vna omnes reliquæ formæ concluduntur: & globoſus eſt fabricatus, quod σφαιροειδὲς Græci vocant: cuius omnis extremitas paribus à medio radiis attingitur: idque ita tor-
13 nauit, vt nihil effici poſſit rotundius, nihil vt aſperitatis haberet, nihil offenſionis, nihil inciſum angulis, nihil anfractibus, nihil eminens, nihil lacunoſum, omnéſque partes ſimillimæ omnium, quoad eius præſtabat iudicio diſſimilitudini ſimilitudo. Omni autem totam figuram mundi leuitate circundedit: nec enim oculis egebat, quia nihil extra, quod cerni poſſet, relictum erat: nec auribus, quia ne quod audiretur quidem: neque erant anima circunfuſa extrema mundi, vt reſpirationem requireret: nec verò deſiderabat aut alimenta corporis, aut detractionem confecti & conſumpti cibi: neque enim vlla deceſſio fieri poterat, neque acceſſio. neque verò erat vnde: ita ſe ipſe conſumptione & ſenio alebat ſui, cùm ipſe per ſe, & à ſe & pateretur & faceret omnia. ſic enim ratus eſt ille, qui iſta iunxit & condidit, ipſum ſe contentum eſſe mundum, neque egere altero. Itaque nec ei manus affixit, quia nec capiendum quicquam erat, nec repellendum: nec pedes, nec alia membra, quibus ingreſſus corpore ſuſtineret.
14 motum enim dedit cælo eum, qui figuræ eius ſit aptiſſimus, qui vnus ex ſeptem motibus mentem atque intelligentiam cohiberet maximè. itaque vna cōuerſione, atque eadem ipſe circum ſe torquetur, & vertitur. ſex autem reliquos motus ab eo ſeparauit: itaque eum ab omni erratione liberauit. ad hanc igitur conuerſionem, quæ pedibus & gradu non egeret, ingrediendi membra non dedit. Hæc deus is, qui erat, de aliquando deo futuro cogitans, leuem eum effecit, & vndique æquabilem, & à medio ad ſummū parem, & perfectum, atque abſolutum ex abſolutis atque perfectis. animum autem vt in eius medio collocauit, ita per totum tetendit: deinde eum circundedit corpore, & veſtiuit extrinſecus: cælóque ſoliuago, & volubili, & in orbem incitato complexus eſt, quod ſecum ipſum propter virtutem facile eſſe poſſet, nec deſideraret alterum ſa-
17 tis ſibi ipſe notus & familiaris. Sic deus ille æternus hunc perfectè beatum deum procreauit. ſed animum haud ita, vt modò locuti ſumus, tum denique cùm corpus ei effeciſſet, inchoauit. neque enim eſſet rectum minori parere maiorem. ſed nos multa inconſideratè ac temere dicimus. deus autem & ortu & virtute antiquiorem genuit animum, eúmque vt dominum atque imperantem obedienti præfecit corpori: ídque molitus tali quodam eſt modo. ex materia, quæ indiuidua eſt, & quæ ſemper vniuſmodi, ſuíque ſimilis: & ex ea, quæ corporibus diuidua gignitur, tertium materiæ genus ex duobus in medium admiſcuit, quod eſſet eiuſdem naturæ, & quod alterius: ídque interiecit inter indiuiduū, atque id, quod diuiduum eſſet in corpore. ea cùm tria ſum-

pſiſſet, vnam in ſpeciem temperauit: naturámque illam, quam alterius diximus, vel cùm eadem coniunxit fugientem, & eius copulationis alienam permiſcens cum materia, cùm ex tribus effeciſſet vnum, id ipſum in ea quæ decuit mẽbra partitus eſt. iam partes ſingulas ex eôdem, & ex altero, & ex materia temperauit. fuit autẽ talis illa partitio: Vnam principio partem detraxit ex toto: ſecundam autem primæ partis duplã: deinde tertiam, quæ eſſet ſecundæ ſeſquialtera, primæ tripla: deinde quartam, quæ ſecundæ dupla eſſet: quintam inde, quæ tertiæ tripla: tum ſextam octuplam primæ: poſtremò ſeptimám, quæ ſeptem & viginti partibus antecederet primæ. deinde inſtituit dupla & tripla interualla explere, partes rurſus ex toto deſecans: quas interuallis ita locabat, vt in ſingulis eſſent bina media: vix enim audeo dicere medietates, quas Græci μεσότητας appellant: ſed quaſi ita dixerim, intelligatur: erit enim planius. earum alteram, eadem parte præſtantem extremis, eadémque ſuperatam: alteram pari numero præſtantem extremis, paríque numero ſuperatam. ſeſquialteris autem interuallis, & ſeſquitertiis, & ſeſquioctauis ſumptis ex his colligationibus in primis interuallis, ſeſquioctauo interuallo, ſeſquitertia omnia explebat, cùm particulã ſingulorum relinqueret. eius autem particulæ interuallo relicto, habebat numerus ad numerum eandẽ proportionẽ, comparationémque in extremis: quam habẽt C C L V I cum C C X L I I I. atque ita permiſtum illud, ex quo hæc ſecuit, iam omne conſumpſerat. hanc igitur omnem coniunctionem, duplicem in longitudinem diffidit: mediæque accommodans mediam, quaſi decuſſauit: deinde in orbem torſit, vt & ipſæ ſecum, & inter ſe, ex commiſſura, quæ è regione eſſet, iungerentur: eóque motu, cuius orbis ſemper in eodem erat, eodémque modo ciebatur, vndique eſt eas circumplexus. atque ita cùm alterum eſſet exteriorem amplexus orbem, illum eiuſdem naturæ, hunc alterius nominauit: eámque, quæ erat eiuſdem, detorſit à latere in dextram partem: hanc autem citimam à media linea direxit ad læuam: ſed principatum dedit ſuperiori, quam ſolam indiuiduam reliquit. interiorem autem cùm in ſex partes diuiſiſſet, ſeptem orbes diſpares duplo, & triplo interuallo moueri iuſſit, cõtrariis inter ſe curſibus. eorum autem trium fecit pares celeritates, ſed quatuor & inter ſe diſpares & diſſimiles trium reliquorum. animum igitur cùm ille procreator mundi deus ex ſua mente & diuinitate genuiſſet, tum denique omne, quod erat concretum atque corporeum, ſubſternebat animo, interiuſque faciebat: atque ita medio medium accommodans copulabat. ſic animus à medio profectus, extremitatem cæli à ſuprema regione rotundo ambitu circuniecit, ſeſéque ipſe verſans, diuinæ, ſempiternæ, ſapientiſq; vitæ induxit exordium: & corpus quidem cæli ſpectabile effectum eſt: animus autem oculorum effugit obtutum. eſt autem vnus ex omnibus, rationis, contentioniſque (ἁρμονία Græcè) ſempiternarum rerum & ſub intelligentiam cadẽtium compos & particeps: quo nihil ab optimo & præſtantiſſimo genitore melius procreatum: quippe qui ex eadem vinctus, alteráque natura, adiũcta materia temperationẽ trium partium, proportione compacta, ſe ipſe conuerſans, cùm materiam mutabilem arripuiſſet, & cùm rurſus indiuiduam atque ſimplicem, per quam omnis mouetur, diſcernítque quid ſit eiuſdem generis, & quid alterius: & cætera diiudicat, quid cuique rei ſit maximè aptum, quid quoque loco, aut modo, aut tempore contingat: quæque diſtinctio ſit inter ea, quæ gignantur, & ea quæ ſint ſemper eadem. ratio autem vera, quæ verſatur in iis, quæ ſunt ſemper eadem, & in iis quæ mutantur, cùm in eodem & in altero mouetur ipſa per ſe ſine voce & ſine vllo ſono, cùm eandem partem attingit, qua ſenſus cieri poteſt: orbis illius generis alterius immutatus & rectus omnia animo mentíque denunciat: tum opiniones, adſenſionéſque firmæ veræque gignuntur. Cùm autem in illis rebus vertitur, quæ manentes ſemper eædem, non ſenſu, ſed intelligentia continentur.

Deſunt multa.

Ita vim ſuam natura conuertit, vt terram Lunæ curſus proximè ambiret, eíque ſupra
terram proxima Solis circunuectio eſſet. Lucifer deinde & ſancta Mercurii ſtella cur-
ſum habent Solis celeritati parem, ſed vim quandam contrariam: eáque conuerſione,
quam inter ſe habent Lucifer, Mercurius, Sol: alii alios vincunt, viciſſimque vincun-
tur. Reliquorũ ſiderum quæ cauſa collocandi fuerit, quæque eorum ſit collocatio, in
ſermonem alium differendum eſt, ne in eo, quod attingendum fuit, quàm in eo, cuius
cauſa id attigimus, longior ponatur oratio. Quando igitur vnumquodque eorum
ſiderum, curſum decorum eſt adeptum, è quibus erat motus temporis cõſignandus:
35 colligatíſque corporibus vinculis animalibus, tum animantia orta ſunt, eáque impe-
rio parere didicerũt: tunc ex alterius naturæ motione trãſuerſa, in eiuſdẽ naturæ mo-
tum incurrẽtia, in eóque hærẽtia, atque impedita, cùm alia maiorem luſtrarẽt orbem,
alia minorem, tardiúſque maiorem, celeriúſque minorem, motu vero vnius eiuſdém-
que naturæ, quæ velociſſimè mouebãtur, ea celeritate vinci à tardioribus, &, cùm ſu-
perabant, ſuperari videbãtur. omnes enim orbes eorum quaſi facilitatis * inflexio-
ne vertebat: quam biſariam contrariè ſimul procedentia efficiebant, vt, quod eſſet tar
diſſimum, id proximum fieret celerrimo. atque vt eſſet menſura quædam euidens,
quæ in iſtis octo curſibus celeritates, tarditatéſque declararet: deus ipſe Solem, quaſi
lumen accendit ad ſecundum ſupra terram ambitum, vt quàmaximè cælum omni-
41 bus colluceret, animantéſque, quibus ius eſſet doceri, ab eiſdem motu, & ab eo, quod
ſimile eſſet, numerorum naturam, vímque cognoſcerent. nox igitur & dies ad hunc
modum, & ob has generata cauſas, vnum circuitũ orbis efficit ſapientiſſimum atque
optimum: menſis autem, quando Luna luſtrato ſuo curſu Solem cõſecuta eſt: annus,
vbi Sol ſuum totum confecit & peragrauit orbem. cæterorum autem ſiderum ambi-
tus ignorãtes homines, præter admodum paucos, neque nomen appellant, neque in-
ter ſe numero commeñtur. itaque neſciunt hos ſiderum errores id ipſum eſſe, quod
ritè dicitur tẽpus, multitudine infinita, varietate admirabili præditos. Attamen illud
proſpici & intelligi poteſt, abſoluto, perfectóque numero temporis, abſolutum per-
fectúmque annum tunc compleri denique, cùm ſe octo ambitus confectis ſuis curſi-
bus ad idem caput retulerunt, cúmque eos permenſus eſt idem, & ſemper ſui ſimilis
43 orbis. Has igitur ob cauſas nata aſtra ſunt, quæ per cælum penetrantia ſolſtitiali ſe &
brumali reuocatione conuerterent: vt hoc omne animal, quod videmus, eſſet illi ani-
mali, quod ſentimus, ad æternitatis imitationem ſimillimũ. & cætera quidem vſque
ad temporis ortum impreſſa ab illis, quæ imitabatur, effinxerat. ſed quia nondũ omne
animal in mundo intus incluſerat, ex ea parte deficiebat ad propoſitũ exemplar ima-
ginis ſimilitudo. quod igitur, & quales animaliũ formas mens, in ſpeciem rerum in-
tuens, poterat cernere, totidem, & tales in hoc mũdo ſecum cógitauit effingere. erant
autem animãtium genera quatuor, quorum vnum diuinum atque cæleſte, alterũ pen-
nigerũ & aerium, tertium * terreſtre, quartum diuinæ animationis maximè ſpe-
ciem faciebat ex igne, ita vt ſplẽdidiſſimus eſſet, & aſpectu pulcherrimus. cúmque ſi-
milem vniuerſitatis naturæ efficere vellet, ad volubilitatem rotundauit, comitéque
eum ſapientia quamoptimæ mentis effecit, circúmque cælum æqualiter diſtribuit, vt
45 hunc varietate diſtinctum bene Græci κόσμον, nos lucẽtem mundum nominaremus.
dedit autem diuinis duo genera motus: vnum, quod ſemper eſſet in eodem æquè, &
idem in omnibus, atque vno modo celeraret: alterũ, quod in antiquam partem à con-
uerſione eiuſdem, & ſimilis, pelleretur. quinque autem reliquis motibus orbem eum
eſſe voluit expertem, immobilem, & ſtantem. ex quo genere ea ſunt ſidera, quæ infixa
cælo non mouentur loco: quæ ſunt animantia, eaque diuina, ob eámque cauſam ſuis
ſedibus inhærent, & perpetuò manent. quæ autem vaga & mutabili ratione labuntur,
ita generata ſunt, vt ſuprà diximus. Iam verò terram altricem noſtram, quæ traiecto
axe ſuſtinetur, diei noctíſque effectricem, eandémque cuſtodem, antiquiſſimam deo-

rum voluit eſſe eorum, qui intra cælum gignerentur. flexiones autem deorum, & in-
rer ipſos deos concurſiónes, quǽque in orbibus eorum conuerſiones, anteceſſionéſ-
que eueniant: cúmque inter ſe penè contingant, eos, qui propè copulentur contraria 47
regione, & pone quos, aut ante labuntur, quibúſque temporibus à noſtro aſpectu ob-
liteſcant, rurſúſque emerſi errorem incutiant rationis expertibus, ſi verbis explicare
conemur, nullo poſito ſub oculis ſimulacro, earum rerum fruſtrà ſuſcipiatur labor.
Sed hæc ſatis ſunt dicta nobis. quæ de deorum, qui cernuntur, quíque orti ſunt, natura
præfati ſumus, habeant hunc terminum. reliquorum autem quos Græci δαίμονας ap-
pellant, noſtri opinor lares, ſi modò hoc rectè conuerſum videri poteſt, & noſſe, &
nunciare ortum eorum maius eſt, quàm vt profiteri ſcribere nos audeamus. credendũ
nimirum eſt veteribus & priſcis, vt aiunt, viris, qui ſe progeniem deorum eſſe dicebãt.
itaque eorum vocabula nobis prodiderunt. noſſe autem generatores ſuos optimè po-
terant: ac difficile factu eſt, à diis ortis fidem non habere: quanquam nec argumentis,
nec rationibus certis eorum oratio confirmatur. ſed quia de ſuis rebus notis videntur 49
loqui, veteri legi, moríque parendum eſt. Sic igitur, vt ab his eſt traditum, horum deo-
rum ortus habeatur atque dicatur, vt Oceanum Salaciámque cæli ſatu terrǽque con-
ceptu generatos, editóſque memoremus. ex his Phorcyn, Saturnũ & Opem: deinceps
Iouem atque Iunonem, reliquos, quos fratres inter ſe, agnatóſque vſurpare atque ap-
pellare videmus, & eorum, vt vtamur veteri verbo, proſapiam. Quando igitur omnes,
& qui mouentur, palámque oſtenduntur, & qui eatenus nobis declarãtur, quo ipſi vo-
lunt, creati ſunt: tum ad eos is deus, qui omnia genuit, fatur: Hæc vos, qui deorum ſatu
orti eſtis, attendite: quorum operum ego parens effectórque ſum, quæ per me facta,
non ſunt diſſoluta me inuito: quanquam omne colligatum ſolui poteſt: ſed haudqua-
quam boni eſt, ratione vinctum velle diſſoluere. ſed quoniam orti eſtis, immortales 51
vos quidem eſſe, & indiſſolubiles non poteſtis: neutiquam tamen diſſoluemini, nec
vos vlla mortis ſata periment, nec fraus valentior, quàm conſilium meum: quod ma-
ius eſt vinculum ad perpetuitatem veſtram, quàm illa, quibus eſtis tum, cùm gigne-
bamini, colligati. quid ſentiam igitur, cognoſcite. Tria nobis genera reliqua ſunt, eá-
que mortalia: quibus prætermiſſis, cæli abſolutio perfecta non erit. omnia enim ge-
nera animalium complexu non tenebit: teneat autem oportebit, vt eodem ne quid
abſit, quæ à me ipſo effecta ſint, quod deorum vitam poſſit adæquare. vt igitur mortali
generentur conditione, vos ſuſcipite, vt illa gignatis, imiteminíque vim meam, qua in
veſtro ortu me vſum eſſe meminiſtis: in quibus qui tales creantur, vt deorum immor-
talium quaſi gentiles eſſe debeant, diuini generis appellentur, teneántque omnium a- 53
nimantium principatum, vobíſque iure & lege volentes pareant: quorum vobis ini-
tium, ſtatúſque traditur à me: vos autem ad id, quod erit immortale, partem attexitote
mortalem. ita orientur animantes, quos & viuos alatis, & conſumptos ſinu recipiatis.
Hæc ille dixit. deinde ad temperationem ſuperiorem reuertit: in qua omnem animũ
vniuerſæ naturæ temperãs permiſcebat, ſuperíſque permixtionis reliquias fundens æ-
quabat, eodem modo fermè, niſi quòd non ita incorrupta, vt ea quæ ſemper idem, ſed
à diis ſecundum ſumebat, atque tertium. Toto igitur omnino conſtituto, ſideribus
parem numerum diſtribuit animorum, & ſingulos adiunxit ad ſingula, atque ita quaſi
in currum vniuerſitatis impoſuit, commonſtrauítque leges fatales ac neceſſarias, &
oſtendit primum ortum vnum fore omnibus, eúmque moderatum atque conſtan- 55
tem, nec ab vllo imminutum: ſatis autem, & quaſi ſparſis animis, fore vti certis tem-
porum interuallis oriretur animal, quod eſſet ad cultũ deorum aptiſſimum. ſed cùm
duplex eſſet natura generis humani, ſic res habebãt, vt præſtantius genus eſſet eorum,
qui eſſent futuri viri. Cùm autem animis corpora cum neceſſitate inſeuiſſet, cúmque
ad corpora neceſſitate tum acceſſio fieret, tum abſceſſio, neceſſe erat ſenſum exiſtere
vnum, communémque omnium vehementiore motu excitato, coniunctóque na-

turæ:deinde voluptate & moleſtia mixtum amorem: poſt iram & metum,& reliquos motus animi,comites ſuperiorum,& his etiam contrarios diſſidentes: quos qui ratione rexerit,iuſtè vixerit: qui autem his ſe dederit,iniuſtè. Atque ille, qui rectè & honeſtè curriculũ viuendi à natura datum confecerit,ad illud aſtrum, quocum aptus fue-
57 rit,reuertetur:qui autem immoderatè & intemperatè vixerit, eum ſecundus ortus in figuram muliebrem transferet: & ſi ne tum quidem finem vitiorum faciet, grauius etiam iactabitur, & in ſuis moribus ſimillimas figuras pecudum & ferarum transferetur:neque malorum terminum prius aſpiciet,quàm illam ſequi cœperit conuerſionem, quam habebat in ſe ipſe eiuſdem, & vnius ſimul innatam & inſitam. quod tum eueniet,cùm illa,quæ ex igne,aere,aqua, atque terra turbulẽta, & rationis expertia inſederint,denique ratione depulerit,& ad primam atque optimam affectionem animi peruenerint. Quæ cùm ita deſignaſſet, ſeſeque, ſi quid poſtea fraudis aut vitii eueniſſet,extra omnem culpam,cauſamque poſuiſſet, alios in terra,alios in luna,alios in reliquas mundi partes, quæ ſunt ad ſpatiorum temporis ſignificationem notæ conſtitutæ,ſpargens quaſi ſerebat.poſt autẽ ſationem eam diis,vt ita dicam,iunioribus per-
59 miſit,vt corpora mortalia effingerẽt, quantúmque eſſet reliquum ex humano animo, quod deberet accedere, id omne,& quæ ſequentia eſſent, perpolirent & abſoluerent: deinde vt huic animanti principem ſe ducémque præberet,vitámque eius pulcherrimè regeret & gubernaret, niſi quatenus ipſe beneficiis ſua culpa ſibi aliquid miſeriæ quæreret. Atque is quidem,qui cuncta compoſuit, conſtanter in ſuo manebat ſtatu. qui autem erant ab eo creati,cùm parentis ordinem cognouiſſent,hunc ſequebantur. Itaque cùm accepiſſent immortale principium mortalis animantis, imitantes genitorem & effectorem ſui, particulas ignis,& terræ,& aquæ, & aeris à mũdo, quas rurſus redderent,mutuabantur, eáſque inter ſe copulabãt, haud iiſdem vinculis, quibus ipſi erãt colligati,ſed talibus, quæ cerni non poſſent propter paruitatem: crebris quaſi cu-
61 neolis iniectis vnum efficiebant ex omnibus corpus: itémque in eo, influente atque effluente animo diuino ambitus illigabant.itaque illi in flumen immerſi neque tenebant,neque tenebantur, ſed vi magna tum ferebant,tum ferebãtur.ita totum animal mouebatur illud quidem,ſed immoderatè & fortuitu,vt ſex motibus veheretur: nam & antè,& ponè ad læuam,& ad dextrã, & ſurſum, & deorſum,modò huc,modò illuc.

Deſunt nonnulla.

Sed ſi in ſplendore cõſedit,tum vel eadem ſpecies,vel interdum immutata redditur, cùm ignis oculorum cum eo igne, qui eſt ob os offuſus, ſe confudit & cõtulit. Dextra autem videntur, quæ læua ſunt: quia cõtrariis partibus oculorum, cõtrarias partes attingunt.reſpondent autem dextra dextris, læua læuis conuerſione luminum, cùm ea inter ſe non cohæreſcunt. id fit, cùm ſpeculorum leuitas hinc, illíncque altitudinem aſſumpſit,& ita dextra detruſit in læuam partem oculorum,læuáque in dextram.Supina etiam ora cernuntur depulſione luminum: quæ cõuertens inferiora reddit quæ ſunt ſuperiora. Atqui hæc omnia ex eo genere ſunt,quæ rerum adiuuãt cauſas:quibus
63 vtitur miniſteriis deus,cùm optimi ſpeciẽ,quoad fieri poteſt,efficit. ſed æſtimant plerique non hæc adiuuantia cauſarum, ſed has ipſas eſſe omnium cauſas,quæ vim habeant frigoris & caloris, concretionis & liquoris: careãt autem omni intelligẽtia atque ratione,quæ,niſi in animo, nulla alia in natura reperiãtur. animus autem ſenſum omnem effugit oculorum,at ignis,& aqua,& terra,& aer corpora ſunt,eáque cernuntur.illum autem, qui intelligentiæ ſapientiǽque ſe amatorem profitetur, neceſſe eſt intelligentis ſapientíſque naturæ primas cauſas conquirere: deinde ſecundas cauſas rerum earum,quæ neceſſario mouent alias, cùm ipſæ ab aliis mouẽtur. Quocirca nobis ſic cerno eſſe faciendum, vt de vtroque nos quidem dicamus genere cauſarum:

ſeparatim autem de iis, quæ cum intelligẽtia ſunt efficientes pulcherrimarum rerum atque optimarum, & de iis quæ vacantes prudentia, inconſtantia, perturbatáque efficiunt. Ac de oculorum quidem cauſis, vt haberent eam vim, quam nunc habent, ſatis 6
ferme eſſe dictum puto. maxima autem eorum vtilitas donata humano generi deorũ munere deinceps explicetur. rerum enim optimarum cognitiones nobis oculi attulerunt. nam hæc, quæ eſt habita de vniuerſitate, oratio à nobis haud vnquam eſſet inuenta, ſi neque ſidera, neque ſol, neque cælum ſub oculorum aſpectum cadere potuiſſent. nunc verò dies noctéſque oculis cognitæ, tum menſium, annorúmque conuerſiones ad numerum machinatæ ſunt, & ſpatium temporis dimenſæ, & ad quæſtionem totius naturæ impulerunt. quibus ex rebus philoſophiam adepti ſumus: quo bono nullum optabilius, nullum præſtantius neque datum eſt mortalium generi deorum conceſſu atque munere, neque dabitur.

Multa deſiderantur.

M. T. CICERONIS OFFICIORVM AD MARCVM FILIVM LIBER I.

QVANQVAM te Marce fili annum iam audientem Cratippum, ídque 1
Athenis, abundare oportet præceptis, inſtitutíſque philoſophiæ, propter ſummam & doctoris auctoritatem & vrbis: quorum alter te ſcientia augere poteſt, altera exemplis: tamen, vt ipſe ad meam vtilitatem ſemper cum Græcis Latina coniunxi, neque id in philoſophia ſolùm, ſed etiam in dicendi exercitatione feci, idem tibi cenſeo faciendum, vt par ſis in vtriuſq; orationis facultate. quam quidem ad rem nos (vt videmur) magnum attulimus adiumentum hominibus noſtris: vt nõ modò Græcarum literarum rudes, ſed etiam docti, aliquantum ſe arbitrentur adeptos & ad dicendum & ad 3
iudicandum. Quamobrem diſces tu quidem à principe huius ætatis philoſophorum, & diſces quàm diu voles: tam diu autem velle debebis, quoad te, quãtum proficias, nõ pœnitebit. ſed tamen noſtra legens non multùm à Peripateticis diſſidentia (quoniam vtrique & Socratici & Platonici eſſe volumus) de rebus ipſis vtere tuo iudicio: nihil enim impedio. orationem autem Latinam profectò legendis noſtris efficies pleniorem. Nec verò hoc arroganter dictum exiſtimari velim. nam philoſophandi ſcientiã concedens multis: quod eſt oratoris proprium aptè, diſtinctè, ornatéque dicere, quoniam in eo ſtudio ætatem conſumpſi, ſi id mihi aſſumo, videor id meo iure quodam modo vendicare. Quamobrem magnopere te hortor mi Cicero, vt non ſolùm orationes meas, ſed hos etiam de philoſophia libros, qui iam ſe illis ferè æquarũt, ſtudioſè 5
legas. vis enim dicendi maior eſt in illis, ſed hoc quoque colendum eſt æquabile & tẽperatum orationis genus. Et id quidem nemini video Græcorum adhuc contigiſſe, vt idem vtroque in genere laboraret, ſequereturque & illud forenſe dicendi, & hoc quiẽtum diſputandi genus: niſi fortè Demetrius Phalereus in hoc numero haberi poteſt, diſputator ſubtilis, orator parum vehemens, dulcis tamen, vt Theophraſti diſcipulum poſſis agnoſcere. Nos autem quãtum in vtroque profecerimus, aliorum ſit iudicium: vtrunque certè ſecuti ſumus. Equidem & Platonem exiſtimo, ſi genus id forenſe dicendi tractare voluiſſet, grauiſſimè & copioſiſſimè potuiſſe dicere: & Demoſthenem, ſi illa quæ à Platone didicerat, tenuiſſet, & pronunciare voluiſſet, ornatè ſplendidéque facere potuiſſe. eodémq; modo de Ariſtotele & Iſocrate iudico: quorum vterque ſuo 7
ſtudio delectatus, contempſit alterum. Sed, quum ſtatuiſſem aliquid hoc tempore ad te ſcribere, & multa poſthac, ab eo exordiri volui maximè, quod & ætati tuæ eſſet aptiſſimum, & auctoritati meæ grauiſſimum. nam, quum multa ſint in philoſophia & gra-

tia & vtilia, accuratè copioſéque à philoſophis diſputata, latiſſimè patêre videntur ea, quæ de officiis tradita ab illis & præcepta ſunt. nulla enim vitæ pars neque publicis, neque priuatis, neque forēſibus, neque domeſticis in rebus, neque ſi tecum agas quid, neque ſi cum altero contrahas, vacare officio poteſt: in eóque colendo ſita vitæ eſt honeſtas omnis, & in negligēdo turpitudo. Atque hæc quidem quæſtio communis eſt omnium philoſophorum. quis eſt enim, qui nullis officii præceptis tradendis, philoſophum ſe audeat dicere? ſed ſunt nonnullæ diſciplinæ, quæ propoſitis malorum & bonorum finibus, officium omne peruertūt. nam qui ſummum bonum ſic inſtituit, vt nihil habeat cum virtute coniunctum, ídque ſuis commodis, non honeſtate metitur: hic ſi ſibi ipſe conſentiat, & non interdum naturæ bonitate vincatur, fit vt neque amicitiam colere poſſit, nec iuſtitiam, nec liberalitatē: fortis verò, dolorem, ſummum malum iudicans aut tēperans, voluptatem ſummum bonum ſtatuens, eſſe certè nullo modo poteſt. Quæ quanquam ita ſunt in promptu, vt res diſputatione non egeat: tamen ſunt à nobis alio loco diſputata. Hæ diſciplinæ igitur ſi ſibi conſentaneæ eſſe velint, de officio nihil queāt dicere: neque vlla officii præcepta firma, ſtabilia, coniuncta naturæ tradi poſſunt, niſi aut ab iis qui ſolam, aut ab iis qui maximè honeſtatem propter ſe dicant expetendam. Itaque propria eſt ea præceptio Stoicorum, & Academicorum, & Peripateticorū: quoniam Ariſtonis, Pyrrhonis, & Herilli iampridem ex-

11 ploſa ſententia eſt: qui tamen haberent ius ſuum diſputandi de officio, ſi rerū aliquem delectum reliquiſſent, vt ad officii inuētionem aditus eſſet. Sequemur igitur hoc quidem tēpore, & in hac quæſtione potiſſimùm Stoicos, non vt interpretes, ſed, vt ſolemus, è fontibus eorū, iudicio arbitrióque noſtro, quantum, quóque modo videbitur, hauriemus. Placet igitur, quoniā omnis diſputatio de officio futura eſt, antè definire quid ſit officiū: quod à Panætio prætermiſſum eſſe miror. omnis enim, quæ à ratione ſuſcipitur de aliqua re inſtitutio, debet à definitione proficiſci: vt intelligatur quid ſit id, de quo diſputetur. Omnis de officio duplex eſt quæſtio. vnū genus eſt, quod pertinet ad finem bonorū: alterum, quod poſitum eſt in præceptis, quibus in omnes

13 partes vſus vitæ cōfirmari poſſit. ſuperioris generis huiuſmodi exēpla ſunt: Omniáne officia perfecta ſint: Nunquid officiū aliud alio maius ſit, & quæ ſunt generis eiuſdem. quorum autem officiorum præcepta traduntur, ea, quáquam pertinent ad finem bonorum, tamen id minus apparet, quia magis ad inſtitutionem vitæ cōmunis ſpectare videntur. de quibus eſt nobis his libris explicandum. Atque etiam alia diuiſio eſt officii. nam & medium quoddá officium dicitur, & perfectum. Perfectum autem officium, rectum (opinor) vocemus, quod Græci κατόρθωμα: hoc autem, commune, quod ii καθῆκον vocant. atque ea ſic definiunt, vt rectum quod ſit, id perfectum officium eſſe definiant: medium autem officium id eſſe dicant, quod cur factum ſit, ratio proba-

15 bilis reddi poſſit. Triplex igitur eſt, vt Panætio videtur, conſilii capiendi deliberatio. nam honeſtúmne factu ſit, an turpe, dubitant, id quod in deliberationem cadit. in quo conſiderando, ſæpe animi in contrarias ſententias diſtrahuntur. Tum autem inquirunt, aut conſultant ad vitæ commoditatem iucunditatémque, ad facultates rerum atque copias, ad opes, ad potentiam, quibus & ſe poſſint iuuare, & ſuos, conducat id nécne, de quo deliberant: quæ deliberatio omnis in rationem vtilitatis cadit. Tertium dubitādi genus eſt, quū pugnare videtur cum honeſto id quod videtur eſſe vtile. quum enim vtilitas ad ſe rapere, honeſtas cōtrà reuocare ad ſe videtur, fit vt diſtra-

17 hatur in deliberando animus, afferátque ancipitem curam cogitandi. Hac in diuiſione (quum præterire aliquid maximum vitium in diuidēdo ſit) duo prætermiſſa ſunt. nec enim ſolùm, vtrum honeſtum an turpe ſit, deliberari ſolet: ſed etiam duobus propoſitis honeſtis, vtrum honeſtius: itémque duobus propoſitis vtilibus, vtrum vtilius. ita, quam ille triplicem putauit eſſe rationem, in quinque partes diſtribui debere reperitur. Primùm igitur eſt de honeſto, ſed dupliciter: tum pari ratione de vtili: pòſt

de comparatione eorum differendum. Principio generi animantium omni eſt à natura tributum, vt ſe, vitam, corpúſque tueatur, declinétque ea quæ nocitura videantur: omniáque, quæ ſint ad viuendum neceſſaria, inquirat & paret, vt paſtum, vt latibula, vt alia eiuſdem generis. commune item animantium omnium eſt coniunctionis appetitus procreandi cauſa, & cura quædam eorum, quæ procreata ſunt. Sed inter ho- 10
minem & belluam hoc maximè intereſt, quòd hæc tantum, quantum ſenſu mouetur, ad id ſolũ quod adeſt, quódque præſens eſt, ſe accómodat, paulùlum admodũ ſentiens præteritũ, aut futurum: homo autẽ, qui rationis eſt particeps, per quam conſequentia cernit, principia & cauſas rerum videt, earúmque progreſſus & quaſi anteceſſiones nõ ignorat, ſimilitudines cõparat, rebúſque præſentibus adiungit atque annectit futuras: facilè totius vitæ curſum videt, ad eámque degendã præparat res neceſſarias: eadémque natura vi rationis hominem cõciliat homini & ad orationis & ad vitæ ſocietatem: ingenerátque in primis præcipuum quendam amorem in eos qui procreati ſunt: impellítque vt hominum cœtus & celebrari inter ſe, & ab ſe obiri velit: ob eáſque cauſas ſtudeat parare ea, quæ ſuppeditent ad cultum & ad victum, nec ſibi ſoli, ſed coniugi, liberis, cæteríſque, quos charos habeat, tuerique debeat. Quæ cura exſuſcitat etiam a- 12
nimos, & maiores ad rem gerendam facit. in primíſque hominis eſt propria veri inquiſitio atque inueſtigatio. Itaque, quum ſumus neceſſariis negotiis curíſque vacui, tum auemus aliquid videre, audire, ac diſcere: cognitionémque rerum aut occultarũ, aut admirabilium, ad bene beatéque viuendum neceſſariam ducimus. ex quo intelligitur, quod verũ, ſimplex, ſyncerúmque ſit, id eſſe naturæ hominis aptiſſimum. Huic veri videndi cupiditati adiuncta eſt appetitio quædam principatus, vt nemini parere animus bene informatus à natura velit, niſi præcipienti & docenti, aut vtilitatis cauſa iuſtè & legitimè imperanti: ex quo animi magnitudo exiſtit, humanarúmque rerum contemptio. Nec verò illa parua vis naturæ eſt rationíſque, quòd vnum hoc animal ſentit quid ſit ordo, quid ſit quod deceat in factis dictíſque, qui modus. itaque eorum ipſorum, quæ aſpectu ſentiũtur, nullum aliud animal pulchritudinem, venu- 13
ſtatem, cõuenientiam partium ſentit. quam ſimilitudinem natura ratióque ab oculis ad animum transferens, multò etiam magis pulchritudinem, conſtantiam, ordinem in conſiliis factíſque conſeruandum putat: cauétque nequid indecorè effœminatéue faciat: tum in omnibus & opinionibus & factis, nequid libidinoſè aut faciat aut cogitet. quibus ex rebus conflatur & efficitur id, quod quærimus, honeſtum. quod etiam ſi nobilitatum non ſit, tamen honeſtum ſit: quódque verè dicimus, etiam ſi à nullo laudetur, laudabile eſſe natura. Formam quidem ipſam Marce fili, & tanquam faciem honeſti vides: quæ ſi oculis cerneretur, mirabiles amores (vt ait Plato) excitaret ſapientiæ. Sed omne quod honeſtum eſt, id quatuor partium oritur ex aliqua. aut enim in perſpicientia veri ſolertiáque verſatur: aut in hominum ſocietate tuenda, tribuendóque ſuum cuique, & rerum contractarum fide: aut in animi excelſi atque inuicti magnitudine ac robore: aut in omnium quæ fiunt, quæque dicuntur, ordine & modo, in quo 15
ineſt modeſtia & temperantia. Quæ quatuor quanquam inter ſe colligata atque implicita ſunt, tamen ex ſingulis certa officiorum genera naſcuntur: velut ex ea parte, quæ prima deſcripta eſt, in qua ſapientiam & prudentiam ponimus, ineſt indagatio atque inuentio veri: eiúſque virtutis hoc munus eſt proprium. vt enim quiſque maximè perſpicit quid in re quaque veriſſimum ſit, quíque & acutiſſimè & celerrimè poteſt & videre & explicare rationem, is prudentiſſimus & ſapientiſſimus rite haberi ſolet. quocirca huic, quaſi materia quam tractet, & in qua verſetur, ſubiecta eſt veritas. Reliquis autem tribus virtutibus neceſſitates propoſitæ ſunt ad eas res parandas tuendáſque, quibus actio vitæ continetur: vt ſocietas hominum coniunctióque ſeruetur: & animi excellentia, magnitudóque cùm in augendis opibus, vtilitatibúſque & ſibi & 17
ſuis comparandis, tum multò magis in his ipſis deſpiciendis eluceat. Ordo autem,

& conſtantia, & moderatio, & ea quæ ſunt his ſimilia, verſantur in eo genere, ad quod adhibenda eſt actio quædam, non ſolùm mentis agitatio. his enim rebus quæ tractantur in vita, modum quendam adhibentes, & ordinem, & honeſtatem, & decus conſeruabimus. Ex quatuor autem locis, in quos honeſti naturam vímque diuiſimus, primus ille qui in veri cognitione conſiſtit, maximè naturam attingit humanam. omnes enim trahimur & ducimur ad cognitionis & ſcientiæ cupiditatem, in qua excellere pulchrum putamus: labi autem, errare, neſcire, & decipi, & malum & turpe ducimus.
19 In hoc genere & naturali & honeſto duo vitia vitanda ſunt: vnum, ne incognita pro cognitis habeamus, híſque temerè aſſentiamus: quod vitium effugere qui volet (omnes autem velle debebunt) adhibebit ad conſiderandas res & tempus & diligentiam. alterum eſt vitium, quòd quidam nimis magnum ſtudium, multámque operam in res obſcuras atque difficiles conferunt, eaſdémque nõ neceſſarias. quibus vitiis declinatis, quod in rebus honeſtis & cognitione dignis operæ curǽque ponetur, id iure laudabitur: vt in Aſtrologia C. Sulpitium audiuimus, in Geometria Sex. Pompeium ipſi cognouimus, multos in Dialectica, plures in iure ciuili. quæ omnes artes in veri inueſtigatione verſantur: cuius ſtudio à rebus agendis abduci, contra officiũ eſt. virtutis enim laus omnis in actione conſiſtit: à qua tamen ſæpe fit intermiſſio, multíque dantur ad ſtudia reditus: tum agitatio mentis, quæ nunquam acquieſcit, poteſt nos in ſtudiis co-
21 gitationis & ſine opera noſtra continere. Omnis autẽ cogitatio, motúſque animi aut in conſiliis capiendis de rebus honeſtis & pertinentibus ad bene beatéque viuendum, aut in ſtudiis ſcientiæ cognitioníſque verſabitur. ac de primo quidem officii fonte diximus. De tribus autem reliquis latiſſimè patet ea ratio, qua ſocietas hominum inter ipſos, & vitæ quaſi communitas continetur. cuius partes duæ ſunt: iuſtitia, in qua virtutis ſplendor eſt maximus, ex qua boni viri nominantur: & huic coniuncta beneficentia, quam eandem vel benignitatem, vel liberalitatem appellare licet. Sed iuſtitiæ primum munus eſt, vt ne cui quis noceat, niſi laceſſitus iniuria: deinde, vt communibus pro communibus vtatur, priuatis autem vt ſuis. Sunt autem priuata nulla natura:
23 ſed aut veteri occupatione, vt qui quondã in vacua venerunt: aut victoria, vt qui bello potiti ſunt: aut lege, aut pactione, conditione, ſorte. ex quo fit vt ager Arpinas, Arpinatum dicatur, Tuſculanus, Tuſculanorum. Similiſq; eſt priuatarum poſſeſſionum deſcriptio. ex quo, quia ſuum cuiuſque fit eorum, quæ natura fuerant communia: quod cuique obtigit, id quiſque teneat. eo ſiquis ſibi plus appetet, violabit ius humanæ ſocietatis. Sed quoniam (vt præclarè ſcriptum eſt à Platone) non nobis ſolùm nati ſumus, ſed ortus noſtri partem patria, partem parentes vendicant, partem amici: atque (vt placet Stoicis) quæ in terris gignuntur, ad vſum hominum omnia creari, homines autem hominum cauſa eſſe generatos, vt ipſi inter ſe alii aliis prodeſſe poſſent: in hoc naturam debemus ducem ſequi, & communes vtilitates in mediũ afferre, mutatione officiorum, dando, accipiendo, tum artibus, tum opera, tum facultatibus deuincire ho-
25 minum inter homines ſocietatem. Fundamentum autem iuſtitiæ eſt fides, id eſt, dictorum conuentorúmque conſtantia & veritas. ex quo (quanquam hoc videbitur fortaſſe cuipiã durius) tamen audeamus imitari Stoicos, qui ſtudioſè exquirunt vnde verba ſint ducta, credamúſque, quia fiat quod dictum eſt, appellatã fidem. Sed iniuſtitiæ duo genera ſunt: vnum eorum, qui inferunt: alterũ eorum, qui ab iis quibus infertur, ſi poſſint, non propulſant iniuriam. nam qui iniuſtè impetum in quempiam facit, aut ira aut aliqua perturbatione incitatus, is quaſi manus violenter videtur afferre ſocio: qui autẽ non defendit, nec obſiſtit, ſi poteſt, iniuriæ, tam eſt in vitio, quàm ſi parentes, aut amicos, aut patriam deſerat. Atque illæ quidem iniuriæ, quæ nocendi cauſa de induſtria inferuntur, ſæpe à metu proficiſcuntur, quum is qui alteri nocere cogitat, timet
27 ne, niſi id alteri fecerit, ipſe aliquo afficiatur incõmodo. Maximam autẽ partem ad iniuriã faciendam aggrediuntur nonnulli, vt adipiſcantur ea quæ concupierunt: in quo

vitio latiſſimè patet auaritia. Expetuntur autem diuitiæ tum ad vſus vitæ neceſſarios, tum ad perfruendas voluptates. In quibus autem maior eſt animus, in his pecuniæ cupiditas ſpectat ad opes, & ad gratificandi facultatem: vt nuper M. Craſſus negabat vllam ſatis magnam pecuniam eſſe ei qui in Rep. princeps vellet eſſe, qui ſuis fructibus exercitum alere non poſſet. Delectant etiam magnifici apparatus, vitæque cultus cum elegantia & copia. quibus rebus effectum eſt, vt infinita pecuniæ cupiditas eſſet. Nec verò rei familiaris amplificatio nemini nocens vituperanda eſt: ſed fugienda ſemper iniuria. maximè autem adducuntur plerique, vt eos iuſtitiæ capiat obliuio, quum in imperiorum, honorum, gloriæue cupiditatē inciderint. Quod enim eſt apud Enniū,

Nulla ſancta ſocietas, nec fides regni eſt,

id latius patet. nam quicquid eiuſmodi eſt, in quo non poſſint plures excellere, in eo 39 plerunque fit tanta contentio, vt difficillimum ſit ſanctam ſeruare ſocietatem. Declarauit id modò tempeſtas C. Cæſaris, qui omnia iura diuina & humana peruertit propter eum, quem ſibi ipſe opinionis errore finxerat, principatum. Eſt autem in hoc genere moleſtum, quòd in maximis animis, ſplendidiſſimiſque ingeniis plerunque exiſtunt honoris, imperii, potentiæ, gloriæ cupiditates. quo magis cauendum eſt, ne quid in eo genere peccetur. Sed in omni iniuſtitia permultum intereſt, vtrum perturbatione aliqua animi, quæ plerunque breuis eſt, & ad tempus: an conſultò, & cogitata fiat iniuria. leuiora enim ſunt ea, quæ repentino aliquo motu accidunt, quàm ea quæ meditata & præparata inferuntur. Ac de inferenda quidem iniuria ſatis dictum eſt. Prætermittendæ 41 autem defenſionis, deſerendíque officii plures ſolent eſſe cauſæ. nam aut inimicitias, aut laborem, aut ſumptus ſuſcipere nolūt: aut etiam negligentia, pigritia, inertia, aut ſuis ſtudiis, quibuſdámue occupationibus ſic impediuntur, vt eos, quos tutari debeant, deſertos eſſe patiantur. Itaque videndum eſt, ne nō ſatis ſit id quod apud Platonem eſt in philoſophos dictum, quòd in veri inueſtigatione verſentur, quódque ea quæ plerique vehementer expetunt, de quibus inter ſe digladiari ſolent, contemnāt & pro nihilo ducant, propterea iuſtos eſſe. nam dum alterum iuſtitiæ genus aſſequuntur, in ſerenda, ne cui noceant, iniuria, in alterum incidunt. diſcendi enim ſtudio impediti quos tueri debent, deſerunt. itaque eos ne ad Rempub. quidem acceſſuros putat, niſi coactos. æquius autem erat id voluntate fieri. nam hoc ipſum ita iuſtum eſt, 43 quod rectè fit, ſi eſt voluntarium. Sunt etiam qui aut ſtudio rei familiaris tuendæ, aut odio quodam hominum, ſuum ſe negotium agere dicant, ne facere cuiquam videantur iniuriam: qui dum altero iniuſtitiæ genere vacant, in alterum incurrunt. deſerunt enim vitæ ſocietatem, quia nihil conferunt in eam ſtudii, nihil operæ, nihil facultatum. Quoniam igitur duobus generibus iniuſtitiæ propoſitis, adiunximus cauſas vtriuſque generis, eáſque res antè conſtituimus, quibus iuſtitia continetur: facilè, quod cuiuſque tēporis officium ſit, poterimus (niſi noſmet ipſos valde amabimus) iudicare. eſt enim difficilis cura rerum alienarum: quanquā Terentianus ille Chremes humani nihil à ſe alienum putat. ſed tamen, quia magis ea percipimus atque ſentimus, quæ nobis ipſis aut proſpera, aut aduerſa eueniunt, quàm illa quæ cæteris, quæ quaſi longo interuallo interiecto videmus: aliter de illis, ac de nobis, iudicamus. Quocirca bene præcipiunt, 45 qui vetant quicquam agere, quod dubites æquū ſit an iniquum. æquitas enim lucet ipſa per ſe: dubitatio autem cogitationem ſignificat iniuriæ. Sed incidunt ſæpe tempora, quum ea quæ maximè videtur digna eſſe iuſto homine, eóque quem virum bonum dicimus, commutantur, fiúntque contraria: vt, non reddere depoſitum, etiam ne furioſo promiſſum facere, quæque pertinet ad veritatem & ad fidem, ea negare interdum & non ſeruare ſit iuſtum. referri enim decet ad ea, quæ propoſui in principio, fundamenta iuſtitiæ: primùm vt ne cui noceatur: deinde, vt communi vtilitati ſeruiatur. ea quum tempore commutantur, commutatur officium, vt non ſemper ſit idem. poteſt enim accidere promiſſum aliquod, & cōuentum, vt id effici ſit inutile vel ei cui

47 promiſſum ſit, vel ei qui promiſerit. nam ſi(vt in fabulis eſt) Neptunus, quod Theſeo
promiſerat, non feciſſet, Theſeus filio Hippolyto non eſſet orbatus. ex tribus enim o-
ptatis(vt ſcribitur) hoc erat tertium quod de Hippolyti interitu iratus optauit: quo im-
petrato, in maximos luctus incidit. Nec promiſſa igitur ſeruanda ſunt ea, quæ ſint iis
quibus promiſeris, inutilia: nec ſi plus tibi noceant, quàm illi proſint, cui quidem pro-
miſeris, contra officium eſt, maius damnum anteponi minori. vt, ſi conſtitueris te cui-
piam aduocatum in rem præſentem eſſe venturum, atque interim grauiter ægrotare
filius cœperit, non ſit contra officium, non facere quod dixeris: magíſque ille, cui pro-
miſſum ſit, ab officio diſcedat, ſi ſe deſtitutum queratur. Iam illis promiſſis non ſtandũ
eſſe quis non videt, quæ coactus quis metu, aut deceptus dolo promiſerit: quæ quidem
pleraque iure prætorio liberãtur, nonnulla legibus. Exiſtunt etiam iniuriæ ſæpe ca-
49 lumnia quadam, & nimis callida & malitioſa iuris interpretatione. ex quo illud, Sum-
mum ius, ſumma iniuria, factum eſt iam tritum ſermone prouerbium. Quo in genere
etiam in Repub. multa peccantur: vt ille qui, quum triginta dierum eſſent cum hoſte
pactæ induciæ, noctu populabatur agros, quòd dierum eſſent pactæ, non noctium in-
duciæ. Nec noſter quidem probandus eſt: ſi verum eſt, Q. Fabium Labeonem, ſeu
quem alium (nihil enim præter auditum habeo) arbitrum Nolanis & Neapolitanis de
finibus agri à Senatu datum, quum ad locũ veniſſet, cum vtriſque ſeparatim locutum,
ne cupidè quid agerent, nec appeterent, atque vt regredi, quàm progredi mallent. id
quum vtrique feciſſent, aliquantum agri in medio relictum eſt. itaque illorum fines,
ſicut ipſi dixerant, terminauit: in medio relictum quod erat, populo Ro. adiudicauit.
decipere hoc quidem, non iudicare eſt. quocirca in omni re fugienda eſt talis ſolertia.
51 Sunt autem quædam officia etiam aduerſus eos ſeruanda, à quibus iniuriam acceperis:
eſt enim vlciſcendi & puniendi modus. atque haud ſcio an ſatis ſit, eum qui laceſſierit,
iniuriæ ſuæ pœnitere, vt ipſe ne quid tale poſthac committat, & cæteri ſint ad iniuriam
tardiores. Atque in Rep. maximè conſeruanda ſunt iura belli. nam quum ſint duo
genera decertandi, vnum per diſceptationem, alterum per vim: quúmque illud pro-
prium ſit hominis, hoc belluarum: confugiendum eſt ad poſterius, ſi vti non licet ſu-
periore. Quare ſuſcipienda quidem bella ſunt ob eam cauſam, vt ſine iniuria in pace
viuatur: parta autem victoria cõſeruandi ſunt ii, qui non crudeles in bello nec imma-
nes fuerunt: vt maiores noſtri Tuſculanos, AEquos, Volſcos, Sabinos, Hernicos in ci-
uitatem etiam acceperunt: at Carthaginem & Numantiam funditus ſuſtulerunt. nol-
53 lem Corinthum: ſed credo illos ſecutos opportunitatem loci maximè, ne poſſet ali-
quando ad bellum faciendum locus ipſe adhortari. Mea quidem ſententia, paci, quæ
nihil habitura ſit inſidiarum, ſemper eſt conſulendum. in quo ſi mihi obtemperatum
eſſet, ſi non optimam, at aliquã Remp. quæ nunc nulla eſt, haberemus. & cum iis quos
vi deuiceris, conſulendum eſt: tum ii qui armis poſitis ad imperatorum fidem confu-
giunt, quanuis murum aries percuſſerit, recipiendi ſunt. in quo tãtopere apud noſtros
iuſtitia culta eſt, vt ii qui ciuitates aut nationes deuictas bello in fidem recepiſſent, earũ
patroni eſſent more maiorum. ac belli quidem æquitas ſanctiſſimè fœciali populi R.
iure perſcripta eſt: ex quo intelligi poteſt nullum bellum eſſe iuſtum, niſi quod aut re-
55 bus repetitis geratur, aut denunciatum antè ſit & indictum. Pompilius Imperator te-
nebat prouinciam, in cuius exercitu Catonis filius tyro militabat: quum autem Pom-
pilio videretur vnã dimittere legionẽ, Catonis quoque filiũ, qui in eadem legione mi-
litabat, dimiſit. ſed quum amore pugnandi, in exercitu remanſiſſet, Cato ad Pompiliũ
ſcripſit, vt ſi eum pateretur in exercitu remanere, ſecũdo eum obligaret militiæ ſacra-
mento, quia priore amiſſo, iure pugnare cum hoſtibus non poterat. adeò ſumma erat
obſeruatio in bello mouẽdo. Marci quidẽ Catonis ſenis eſt epiſtola ad Marcũ filium, in
qua ſcripſit ſe audiſſe eũ miſſum factũ eſſe à Cõſule, quum in Macedonia bello Perſico
miles eſſet. Monet igitur vt caueat ne prælium ineat: negat enim ius eſſe, qui miles nõ

ſit, pugnare cum hoſte. Equidē illud etiam animaduerto, quòd qui proprio nomine perduellis eſſet, is hoſtis vocaretur, lenitate verbi, triſtitiam rei mitigante. hoſtis enim 57
apud maiores noſtros is dicebatur, quem nūc peregrinum dicimus: indicant duodecim tabulæ, AVT ſtatus dies cum hoſte: itémque, ADVERSVS hoſtem æterna auctoritas. Quid ad hanc manſuetudinem addi poteſt, eum, quicum bella geras, tam molli nomine appellare? quanquam id nomen durius efficit iam vetuſtas: à peregrino enim receſſit, & propriè in eo qui contrà ferret arma, remanſit. Quum verò de imperio decertatur, bellóque quæritur gloria, cauſas omnino ſubeſſe tamen oportet eaſdem, quas dixi paulò antè iuſtas cauſas eſſe bellorum. Sed ea bella quibus imperii gloria propoſita eſt, minus acerbè gerenda ſunt. Vt enim quum ciuiliter contendimus, aliter ſi eſt inimicus, aliter ſi competitor: cum altero certamen honoris & dignitatis eſt, cum altero capitis & famæ: ſic cum Celtiberis, cum Cimbris bellum vt cum inimicis gerebatur, vter eſſet, non vter imperaret: cum Latinis, Sabinis, Samnitibus, Pœnis, Pyrrho de 59
imperio dimicabatur. Pœni fœdifragi, crudelis Annibal, reliqui iuſtiores. Pyrrhi quidem de captiuis reddendis illa præclara ſententia eſt,

Nec mi aurum poſco, nec mi pretium dederitis:
Nec cauponantes bellum, ſed belligerantes,
Ferro, non auro vitam cernamus vtrique.
Vóſne velit, an me regnare hera, quídue ferat ſors,
Virtute experiamur. & hoc ſimul accipe dictum:
Quorum virtuti, belli fortuna pepercit,
Eorundem me libertati parcere certum eſt.
Dono ducite: dóque volentibus, cum magnis diis.

Regalis ſanè & digna AEacidarū genere ſententia. Atque etiā, ſiquid ſinguli, tēporibus 61
adducti, hoſti promiſerint, eſt in eo ipſo fides ſeruanda. Vt primo Punico bello Regulus captus à Pœnis, quum de captiuis cōmutandis Romam miſſus eſſet, iuraſſétque ſe rediturū: primùm vt venit, captiuos reddēdos in Senatu nō cenſuit: deinde, quū retineretur à propinquis & ab amicis, ad ſuppliciū redire maluit, quàm fidē hoſti datā fallere.

* *Secundo autem Punico bello, poſt Cannenſem pugnam, quos decem Annibal Romam adſtrictos miſit iureiurando ſe redituros eſſe, niſi de redimendis iis, qui capti erant, impetraſſent, eos omnes Cenſores, quoad quiſque eorum vixit, qui peieraſſent, in ærariis reliquerunt: nec minus illum, qui iuriſiurādi fraude culpam inuenerat. Cùm enim Annibalis permiſſu exiſſet de caſtris, rediit paulò poſt, quòd ſe oblitum neſcio quid diceret: deinde egreſſus de caſtris, iureiurando ſe ſolutum putabat, & erat verbis, re non erat. Semper autem in fide quid ſenſeris, non quid dixeris, cogitandum. Maximum autem exemplum eſt iuſtitiæ in hoſtem à maioribus noſtris conſtitutum. Cùm à Pyrrho perfuga Senatui eſt pollicitus, ſe venenum regi daturum, & eum necaturum, Senatus & C. Fabritius perfugam Pyrrho dedit. Ita ne hoſtis quidem & potentis, & bellum vltrò inferentis cum ſcelere interitum approbauit.)*

Ac de bellicis quidem officiis ſatis dictum eſt. Meminerimus autem & aduerſus infimos iuſtitiam eſſe ſeruandam. Eſt autem infima conditio & fortuna ſeruorū: quibus non malè præcipiunt qui ita iubent vti, vt mercenariis ad operam exigendam & iuſta præbenda. Quum autem duobus modis, id eſt aut vi, aut fraude, fiat iniuria: fraus quaſi vulpeculæ, vis leonis videtur: vtrūque alieniſſimū ab homine eſt, ſed fraus odio digna maiore. Totius autem iniuſtitiæ nulla capitalior eſt, quàm eorum qui tum, quum maximè fallunt, id tamen agunt, vt viri boni eſſe videantur. De iuſtitia ſatis dictum eſt. 65

Deinceps (vt erat propoſitum) de beneficētia ac liberalitate dicatur: qua quidē nihil eſt naturæ hominis accommodatius: ſed habet multas cautiones. videndum eſt enim primùm, ne obſit benignitas & iis ipſis quibus benignè videbitur fieri, & cæteris: deinde ne maior benignitas ſit, quàm facultas: tū vt pro dignitate cuique tribuatur. Id enim eſt iuſtitiæ fundamentum, ad quam hæc referenda ſunt omnia. nam & qui gratificantur cuipiam quod obſit illi cui prodeſſe velle videantur, non benefici, neque liberales, ſed pernicioſi aſſentatores iudicandi ſunt: & qui aliis nocent, vt in alios liberales ſint, in eadem ſunt iniuſtitia, vt ſi in ſuam rem aliena conuertant. Sunt autem multi, & quidem cupidi ſplendoris & gloriæ, qui eripiunt ab aliis quod aliis largiantur: híque arbitrantur ſe beneficos in ſuos amicos viſum iri, ſi locupletent eos quacunque ratione. Id 67
autem tātùm abeſt ab officio, vt nihil magis officio poſſit eſſe contrarium. Videndum eſt igitur vt ea liberalitate vtamur, quæ proſit amicis, noceat nemini. Quare L. Syllæ & C. Cæſaris pecuniarum tranſlatio à iuſtis dominis ad alienos, non debet liberalis videri. nihil enim eſt liberale, quod nō ſit idem iuſtum. Alter locus erat cautionis, ne be-

bignitas maior eſſet quàm facultates: quòd qui benigniores volunt eſſe, quàm res pa-
titur, primùm in eo peccant, quòd iniurioſi ſunt in proximos. quas enim copias his &
ſuppeditari æquius eſt & relinqui, eas trãſferunt ad alienos. Ineſt autẽ in tali liberalita-
te cupiditas rapiendi plerunque & auferendi per iniuriam, vt ad largiendum ſuppetãt
copiæ. Videre etiam licet pleroſque non tam natura liberales, quàm quadam gloria
ductos, vt benefici videantur, facere multa, quæ ab oſtẽtatione proficiſci magis, quàm
69 à voluntate videantur. Talis autem ſimulatio vanitati eſt coniunctior, quàm aut libe-
ralitati aut honeſtati. Tertium eſt propoſitũ, vt in beneficẽtia delectus eſſet dignitatis:
in quo & mores eius erunt ſpectandi, in quem beneficium cõferetur, & animus erga
nos, & cõmunitas ac ſocietas vitæ, & ad noſtras vtilitates officia antè collata. quæ vt cõ-
currant omnia, optabile eſt: ſin minus, plures cauſæ maioréſque põderis plus habebũt.

Quoniam autem viuitur non cum perfectis hominibus, plenéque ſapientibus, ſed
cum iis, in quibus præclarè agitur, ſi ſint ſimulachra virtutis: etiam hoc intelligendum
puto, neminem omnino eſſe negligẽdum, in quo aliqua ſignificatio virtutis appareat:
colendum autẽ eſſe ita quenque maximè, vt quiſque maximè virtutibus his lenioribus
erit ornatus, modeſtia, temperantia, ac ipſa, de qua iam multa dicta ſunt, iuſtitia. nam
71 fortis animus & magnus in homine nõ perfecto nec ſapiẽte, feruentior plerunque eſt:
illæ verò virtutes bonũ virũ videntur potius attingere. atqui hæc in moribus cõſiderentur.

De beneuolentia autem quam quiſque habeat erga nos, primùm illud eſt in officio,
vt ei plurimum tribuamus, à quo plurimùm diligimur: ſed beneuolentiam non ado-
leſcentulorum more, ardore quodam amoris, ſed ſtabilitate potius & conſtantia iudi-
cemus. Sin erunt merita, vt non ineunda, ſed referenda ſit gratia, maior quædam cura
adhibenda eſt. nullum enim officium referenda gratia magis neceſſarium eſt. Quòd
ſi ea quæ acceperis vtenda, maiore menſura (ſi modò poſſis) iubet reddere Heſiodus:
quidnã beneficio prouocati facere debemus? an non imitari agros fertiles, qui multò
plus afferunt, quàm acceperunt? Etenim ſi in eos quos ſperamus nobis profuturos, nõ
71 dubitamus officia cõferre: quales in eos eſſe debemus, qui iam profuerunt? Nam quum
duo genera liberalitatis ſint, vnum dandi beneficii, alterum reddendi: demus néc ne, in
noſtra poteſtate eſt: non reddere, viro bono nõ licet, ſi modò id facere poſſit ſine iniu-
ria. Acceptorum autem beneficiorum ſunt delectus habendi: nec dubium, quin ma-
ximo cuique plurimum debeatur. In quo tamẽ in primis, quo quiſque animo, ſtudio,
beneuolentia fecerit, ponderandũ eſt. multi enim multa faciunt temeritate quadam,
ſine iudicio, vel modo in omnes, vel repentino quodam, quaſi vẽto, impetu animi in-
citati. quæ beneficia æquè magna non ſunt habenda, atque ea quæ iudicio, cõſideratè,
conſtanteŕque delata ſunt. Sed in collocando beneficio, & in referenda gratia, ſi cæ-
tera paria ſunt, hoc maximè officii eſt, vt quiſque maximè opis indigeat, ita ei potiſſi-
mum opitulari. quod contra fit à pleriſque: à quo enim plurimum ſperant, etiam ſi
ille his non eget, tamen ei potiſſimum inſeruiunt.

75 Optimè autem ſocietas hominum cõiunctióque ſeruabitur, ſi vt quiſquis erit con-
iunctiſſimus, ita in eum benignitatis plurimum conferetur. Sed quæ naturæ principia
ſint communitatis & ſocietatis humanæ, repetẽdum altius videtur. eſt enim primum
quod cernitur in vniuerſi generis humani ſocietate, eius autem vinculum eſt ratio &
oratio, quæ docendo, diſcendo, communicando, diſceptando, iudicando conciliat in-
ter ſe homines, coniungítque naturali quadam ſocietate. Neque vlla re longius abſu-
mus à natura ferarum: in quibus ineſſe fortitudinem ſæpe dicimus, vt in equis, in leo-
nibus: iuſtitiam, æquitatem, bonitatem non dicimus: ſunt enim rationis & orationis
expertes. Ac latiſſimè quidem patẽs hominibus inter ipſos, omnibus inter omnes ſo-
cietas hæc eſt: in qua omniũ rerum, quas ad communẽ vſum hominũ natura genuit,
77 eſt ſeruanda communitas, vt quæ deſcripta ſunt legibus & iure ciuili, hæc ita teneãtur,
vt ſit cõſtitutum: è quibus ipſis cætera ſic obſeruentur, vt in Græcorum prouerbio eſt,

Amicorum omnia eſſe communia. Omnia autem communia hominum vidétur ea quæ ſunt generis eiuſdẽ,quod ab Ennio poſitum in vna re,tráſferri per multas poteſt:

Vt homo, qui erranti comiter monſtrat viam,
Quaſi lumen de ſuo lumine accendat, facit,
Vt nihilominus ipſi luceat, quum illi accenderit.

Vna enim ex re ſatis præcipitur,vt,quicquid ſine detrimento poſſit commodari,id tribuatur cuique,vel ignoto. Ex quo ſunt illa communia, Non prohibere aquam profluentem : Pati ab igne ignem capere : Siquis velit conſilium fidele, deliberanti dare. quæ ſunt iis vtilia qui accipiunt: danti non moleſta. Quare & his vtendũ eſt,& ſemper aliquid ad communẽ vtilitatem afferendum.Sed quoniã copiæ paruæ ſingulorũ ſunt, eorũ autẽ qui his egeant infinita eſt multitudo,vulgaris liberalitas referenda eſt ad illũ Ennii finem : Nihilominus vt ipſi luceat:vt facultas ſit qua in noſtros ſimus liberales.

Gradus autem plures ſunt ſocietatis hominum.vt enim ab illa diſcedatur infinitate, propior eſt eiuſdem gentis,nationis,linguæ,qua maximè homines coniunguntur:interius etiam eſt,eiuſdẽ eſſe ciuitatis.multa ſunt enim ciuibus inter ſe communia,forũ, fana,porticus,viæ,leges,iura,iudicia, ſuffragia, cõſuetudines præterea & familiaritates, multǽque cum multis res,rationéſque contractæ. Arctior verò colligatio eſt, ſocietas propinquorum : ab illa enim immenſa ſocietate humani generis, in exiguum anguſtúmque concluditur.nam quum ſit hoc natura commune omnium animantium,vt habeant libidinem procreandi:prima ſocietas in ipſo eſt coniugio,proxima in liberis, deinde vna domus, communia omnia.id autem eſt principium vrbis, & quaſi ſeminarium Reip. Sequuntur fratrum coniunctiones, pòſt conſobrinorum ſobrinorúmque:qui quum vna domo iam capi non poſſunt,in alias domos,tanquam in colonias, exeunt. Sequuntur connubia & affinitates,ex quibus etiã plures propinqui : quæ propagatio & ſoboles, origo eſt Rerump. Sanguinis autem coniunctio & beneuolentia deuincit charitate homines.magnum eſt enim eadem habere monimenta maiorum, eiſdem vti ſacris,ſepulchra habere cõmunia. Sed omnium ſocietatum nulla præſtantior eſt, nulla firmior, quàm quum viri boni, moribus ſimiles, ſunt familiaritate coniuncti.illud enim honeſtum,quod ſæpe diximus, etiam ſi in alio cernimus, tamẽ nos mouet,atque illi in quo id ineſſe videtur,amicos facit. Et quanquam omnis virtus nos ad ſe allicit,facítque vt eos diligamus,in quibus ipſa ineſſe videatur:tamen iuſtitia & liberalitas id maximè efficit. nihil autẽ eſt amabilius,nec copulatius, quàm morum ſimilitudo bonorum:in quibus enim eadem ſtudia ſunt,eædémque voluntates, in his fit, vt æquè quiſque altero delectetur,ac ſe ipſo:efficitúrque id quod Pythagoras vult in amicitia,vt vnus fiat ex pluribus. Magna etiam illa communitas eſt, quæ cõficitur ex beneficiis vltrò citróque datis, acceptíſque. quæ mutua & grata dum ſunt, inter quos ea ſunt,firma deuinciuntur ſocietate. Sed quum omnia ratione animóque luſtraueris, omnium ſocietatum nulla eſt gratior, nulla charior, quàm ea quæ cum Rep. eſt vnicuique noſtrum. chari ſunt parentes,chari liberi,propinqui, familiares: ſed omnes omnium charitates patria vna complexa eſt : pro qua quis bonus dubitet mortem oppetere,ſi ei ſit profuturus? Quo eſt deteſtabilior iſtorum immanitas,qui lacerarunt omni ſcelere patriam,& in ea funditus delenda occupati & ſunt & fuerunt. Sed ſi contentio quædam & comparatio fiat,quibus plurimùm tribuendum ſit officii:principes ſunt patria & parentes,quorum beneficiis maximè obligati ſumus:proximi liberi,totáque domus, quæ ſpectat in nos ſolos, neque aliud vllum poteſt habere perfugium: deinceps bene conuenientes propinqui,quibus communis etiam plerunque fortuna eſt.Quamobrẽ neceſſaria vitæ præſidia debentur iis maximè,quos antè dixi: vita autẽ victúſque cõmunis,conſilia,ſermones,cohortationes, conſolationes,interdum etiam obiurgationes in amicis vigent maximè:éſtque ea iucundiſſima amicitia,quam ſimilitudo morum coniugauit.

Sed in his omnibus officiis tribuendis, videndum erit quid cuique maximè neceſſe
ſit,& quid quiſque nobiſcum,vel ſine nobis aut poſſit conſequi,aut non poſſit. ita non
iidem erunt neceſſitudinum gradus,qui & temporum.ſúntque officia,quæ aliis magis,
quàm aliis,debeātur: vt vicinū citius adiuueris in frugibus percipiendis, quàm aut fra-
trem,aut familiarē. at ſi lis in iudicio ſit,propinquū potius & amicum, quàm vicinum
defenderis. Hæc igitur & talia circunſpiciēda ſunt in omni officio, & cōſuetudo exer-
citatióque capiēda, vt boni ratiocinatores officiorū eſſe poſſimus,& addēdo deducen-
dóque,videre quæ reliqui ſumma fiat:ex quo quantum cuique debeatur intelligas.Sed
vt nec medici,nec imperatores,nec oratores,quanuis artis præcepta perceperint,quic-
87 quam magna laude dignū ſine vſu & exercitatione cōſequi poſſunt:ſic officii cōſeruan
di præcepta traduntur, illa quidem vt faciamus ipſi: ſed rei magnitudo vſum quoque,
exercitationémque deſiderat. Atque ab iis rebus, quæ ſunt in iure ſocietatis humanæ,
quemadmodum ducatur honeſtum,ex quo ortum eſt officium,ſatis ferè diximus.

Intelligendum eſt autem, quum propoſita ſint genera quatuor, è quibus honeſtas
officiúmque manaret, ſplendidiſſimum videri, quod animo magno, elatóque,huma-
náſque res deſpiciente factum ſit. itaque in probris maximè in promptu eſt,ſiquid ta-
le dici poteſt:

Vos etenim iuuenes animum geritis muliebrem,
Illáque virgo viri. Et ſiquid huiuſmodi:
Salmacida ſpolia ſine ſanguine & ſudore.

89 Cōtráque in laudibus:quæ magno animo,& fortiter excellētérque geſta ſunt,ea neſcio
quo modo quaſi pleniore ore laudamus.Hinc rhetorū cāpus de Marathone,Salamine,
Platæis,Thermopylis,Leuctris, Stratocle : hinc noſter Cocles, hinc Decii, hinc Cn. &
P. Scipiones, hinc M . Marcellus, innumerabiléſque alii : maximéque ipſe populus
R. animi magnitudine excellit. declaratur autem ſtudium bellicæ gloriæ, quòd ſta-
tuas quoque videmus ornatu ferè militari.

Sed ea animi elatio,quæ cernitur in periculis & laboribus,ſi iuſtitia vacat,pugnátque
nō pro ſalute cōmuni,ſed pro ſuis cōmodis, in vitio eſt.nō enim modò id virtutis non
eſt, ſed potius immanitatis omnem humanitatē repellentis. Itaque probè definitur à
Stoicis fortitudo,quū eam virtutē eſſe dicūt propugnātem pro æquitate.Quocirca ne-
91 mo,qui fortitudinis gloriā conſecutus eſt,inſidiis & malitia laude eſt adeptus.nihil e-
nim honeſtū eſſe poteſt,quod iuſtitia vacat.Præclarū igitur Platonis illud,Non ſolùm,
inquit,ſciētia,quæ eſt remota à iuſtitia,calliditas potius quàm ſapiētia eſt appellāda:ve-
rùm etiam animus paratus ad periculū,ſi ſua cupiditate,non vtilitate cōmuni impelli-
tur, audaciæ potius nomen habeat quàm fortitudinis. Itaque viros fortes & magnani-
mos,eoſdémq; bonos & ſimplices,veritatis amicos,miniméque fallaces eſſe volumus:
quæ ſunt ex media laude iuſtitiæ. Sed illud odioſum eſt, quod in hac elatione & ma-
gnitudine animi facillimè pertinacia, & nimia cupiditas principatus innaſcitur. vt e-
nim apud Platonem eſt, omnē morem Lacedæmoniorū inflammatū eſſe cupiditate
vincēdi:ſic,vt quiſque animi magnitudine maximè excellit,ita maximè vult princeps
omnium eſſe, vel potius ſolus eſſe. difficile autem eſt, quum præſtare omnibus cōcu-
pieris, ſeruare æquitatē, quæ eſt iuſtitiæ maximè propria. Ex quo fit,vt neque diſcepta-
93 tione vinci ſe, nec vllo publico ac legitimo iure patiantur: exiſtúntque in Rep.plerun-
que largitores & factioſi, vt opes quàmaximas conſequātur,& ſint vi potius ſuperiores,
quàm iuſtitia pares. Sed quo difficilius,hoc præclarius.nullum enim eſt tempus,quod
iuſtitia vacare debeat. Fortes igitur & magnanimi ſunt habendi, non qui faciunt,ſed
qui propulſant iniuriam. Vera autem & ſapiens animi magnitudo honeſtum illud,
quod maximè natura ſequitur, in factis poſitum, non in gloria iudicat, principémque ſe eſſe mauult, quàm videri. Etenim qui ex errore imperitæ multitudinis pen-
det,hic in magnis viris non eſt habendus. facillimè autem ad res iniuſtas impellitur,

ZZ.iiii.

vt quiſque eſt altiſſimo animo & gloriæ cupido. qui locus eſt ſanè lubricus, quòd vix inuenitur qui laboribus ſuſceptis, periculiſque aditis, non quaſi mercedem rerum geſtarum, deſideret gloriam.

Omnino fortis animus & magnus duabus rebus maximè cernitur: quarum vna in 95
rerum externarũ deſpicientia ponitur, quum perſuaſum ſit nihil hominem, niſi quod honeſtũ decorũmque ſit, aut admirari, aut optare, aut expetere oportere, nulliqúe neque homini, neque perturbationi animi, nec fortunæ ſuccũbere. altera eſt res, vt, quum ita ſis affectus animo, vt ſuprà dixi, res geras magnas illas quidem, & maximè vtiles, ſed & vehementer arduas, plenáſque laborum & periculorum, tum cauſa vitæ, tum multarum rerum, quæ ad vitam pertinent. harum rerum duarum ſplendor omnis & amplitudo eſt, addo etiam vtilitatem in poſteriore. cauſa autem & ratio efficiens magnos viros, eſt in priore. in eo enim eſt illud, quod excellentes animos, & humana contemnentes facit. Id autem ipſum cernitur in duobus, ſi & ſolum id, quod honeſtum ſit, bonum iudices, & ab omni animi perturbatione liber ſis. nam & ea, quæ eximia pleriſque & præclara videntur, parua ducere, eáque ratione ſtabili firmáque contemnere, fortis animi magníque dicendum eſt: & ea, quæ videtur acerba, quæ multa & varia in homi- 97
num vita fortunáque verſantur, ita ferre, vt nihil à ſtatu naturæ diſcedas, nihil à dignitate ſapientis, robuſti animi eſt, magnǽque conſtantiæ. Non eſt autem cõſentaneum, qui metu non frangatur, eum frangi cupiditate: nec qui inuictum ſe à labore præſtiterit, vinci à voluptate. Quamobrem & hæc vitanda ſunt, & pecuniæ fugienda cupiditas. nihil enim eſt tam anguſti animi, támque parui, quàm amare diuitias: nihil honeſtius, magnificentiúſque, quàm pecuniam contemnere, ſi non habeas: ſi habeas, ad beneficentiam liberalitatémque conferre. Cauenda eſt etiam gloriæ cupiditas, vt ſuprà dixi. eripit enim libertatem, pro qua magnanimis viris omnis debet eſſe cõtentio. Nec verò imperia expetenda, ac potius aut non accipiẽda interdum, aut deponẽda nonnunquam. Vacandum autem eſt omni animi perturbatione, tum cupiditate & metu, tum etiam ægritudine, & voluptate animi, & iracundia, vt tranquillitas animi adſit, & ſecu- 99
ritas, quæ afferat tum conſtantiam, tum etiam dignitatem. Multi autem & ſunt & fuerunt, qui eam quam dico, tranquillitatem expetentes, à negotiis publicis ſe remouerunt, ad otiúmque perfugerunt. In his & nobiliſſimi philoſophi, longéque principes, & quidam homines ſeueri & graues, nec populi, nec principum mores ferre potuerunt: vixerúntque nõnulli in agris delectati re ſua familiari. his idem propoſitum fuit quod & regibus, vt ne qua re egerent, ne cui parerent, libertate vterentur, cuius proprium eſt ſic viuere vt velis. Quare, quum hoc commune ſit potentiæ cupidorum cum iis, quos dixi, otioſis: alteri ſe adipiſci id poſſe arbitrantur, ſi opes magnas habeant: alteri, ſi contenti ſint & ſuo, & paruo. in quo quidem neutrorum omnino contemnenda eſt ſententia: ſed & facilior, & tutior, & minus aliis grauis aut moleſta vita eſt otioſorum: fructuoſior autem hominum generi, & ad claritatẽ amplitudinémque aptior eorum, qui 101
ſe ad Remp. & ad magnas res gerendas accommodauerũt. Quapropter & his forſitan concedẽdum ſit Rempub. non capeſſentibus, qui excellenti ingenio, doctrinæ ſeſe dederunt: & iis qui aut valetudinis imbecillitate, aut aliqua grauiore cauſa impediti, à Rep. receſſerunt, quum eius adminiſtrãdæ poteſtatem aliis laudémque concederent. Quibus autem talis nulla eſt cauſa, ſi deſpicere ſe dicant ea, quæ plerique admirentur, imperia & magiſtratus, his non modò non laudi, verumetiam vitio dandum puto. Quorum iudicium in eo, quòd gloriam contemnant, & pro nihilo putent, difficile factu eſt non probare: ſed videntur labores & moleſtias tum offenſionum, tum repulſarum, quaſi quandam ignominiam timere, & infamiam. Sunt enim qui in rebus contrariis parum ſibi conſtent: voluptatem ſeueriſſimè contemnant, in dolore ſint molliores: gloriam negligant, frangantur infamia: atque ea quidem non ſatis conſtanter. Sed iis, qui habent à natura adiumenta rerum gerendarum, abiecta omni cunctatio- 103

ne adipiſcendi magiſtratus ſunt,& gerenda Reſp. eſt : nec enim aliter aut regi ciuitas, aut declarari animi magnitudo poteſt. Capeſſentibus autem Remp. nihil minus quàm philoſophis, haud ſcio an magis etiam,& magnificentia, & deſpicientia adhibenda eſt rerum humanarum, quam ſæpe dico, & tranquillitas animi atque ſecuritas. ſiquidem nec anxii futuri ſunt,&cum grauitate conſtantiáque victuri. Quæ eo faciliora ſunt philoſophis,quo minus multa patet in eorum vita,quæ fortuna feriat : & quo minus multis rebus egent : & quia ſiquid aduerſi eueniat, tam grauiter cadere non poſſunt. Quocirca non ſine cauſa maiores motus animorum concitantur, maioraque efficienda Remp. gerentibus,quàm quietis:quo magis his & magnitudo animi eſt adhibenda, &
105 vacuitas ab angoribus. Ad rem gerendam autem qui accedit, caueat ne id modò conſideret,quàm illa res honeſta ſit:ſed etiam, vt habeat efficiendi facultatem. in quo ipſo conſiderandum eſt, ne aut temerè deſperet propter ignauiam, aut nimis confidat propter cupiditatem. in omnibus autem negotiis, prius quàm aggrediare, adhibenda eſt præparatio diligens.

Sed quum plerique arbitrentur res bellicas maiores eſſe quàm vrbanas, minuenda eſt hæc opinio: multi enim bella ſæpe quæſiuerunt propter gloriæ cupiditatem : atque in magnis animis ingeniíſque id plerunque contingit, eóque magis,ſi ſunt ad rem militarem apti,& cupidi bellorum gerendorum. Verè autem ſi volumus iudicare, multæ res extiterunt vrbanæ maiores clarioréſque quàm bellicæ. Quanuis enim Themiſtocles iure laudetur,& ſit eius nomen,quàm Solonis,illuſtrius: citetúrque Salamis clariſ-
107 ſimæ teſtis Victoriæ,quæ anteponatur conſilio Solonis,ei quo primùm conſtituit Areopagitas:non minus præclarum hoc,quàm illud iudicandum eſt: illud enim ſemel profuit,hoc ſemper proderit ciuitati:hoc conſilio leges Athenienſium, hoc maiorum inſtituta ſeruantur. Et Themiſtocles quidem nihil dixerit, in quo ipſe Areopagum adiuuerit:at ille adiuuit Themiſtoclem. eſt enim bellum geſtum conſilio Senatus eius, qui à Solone erat conſtitutus. Licet eadem de Pauſania Lyſandróque dicere:quorum rebus geſtis quanquam imperium Lacedæmoniorum dilatatum putatur, tamen ne minima quidem ex parte,Lycurgi legibus & diſciplinæ conferendi ſunt:quinetiam ob has ipſas cauſas,& paratiores habuerunt exercitus & fortiores. Mihi quidem neque pueris nobis, M. Scaurus C. Mario, neque quum verſaremur in Rep. Q. Catulus Cn. Pompeio cedere videbatur.parua enim ſunt foris arma, niſi eſt conſilium domi. Nec plus Africa-
109 nus,ſingularis & vir & imperator,in excidenda Numantia Reip. profuit, quàm eodem tempore P. Naſica priuatus,quum T. Gracchum interemit.quanquam hæc quidem res non ſolùm ex domeſtica eſt ratione : attingit enim & bellicam, quoniam vi manúque confecta eſt.ſed tamen idipſum geſtum eſt conſilio vrbano ſine exercitu. Illud autem optimum eſt,in quo me inuadi ſolere ab inuidis & improbis audio:

" Cedant arma togæ.concedat laurea linguæ.

Vt enim alios omittam,nobis Remp. gubernantibus,nónne togæ arma ceſſere? neque enim periculum in Rep. fuit grauius vnquam, nec maius otium. ita conſiliis, diligentiáque noſtra celeriter de manibus audaciſſimorum ciuium delapſa arma ipſa ceciderunt. Quæ res igitur geſta eſt vnquam in bello tanta?quis triumphus conferendus?licet enim Marce fili apud te gloriari,ad quem & hæreditas huius gloriæ, & factorum imita-
111 tio pertinet. Mihi quidem certè vir abundans bellicis laudibus Cn. Pompeius multis audientibus hoc tribuit,vt diceret fruſtrà ſe triumphum tertium deportaturum fuiſſe, niſi meo in Remp. beneficio,vbi triumpharet,eſſet habiturus. Sunt ergo domeſticæ fortitudines non inferiores militaribus : in quibus etiam plus quàm in his, operæ ſtudiíque ponendum eſt.omnino enim illud honeſtum, quod ex animo excelſo magnificóque quærimus, animi efficitur, non corporis viribus. exercendum tamen eſt corpus,& ita afficiendum, vt obedire conſilio rationíque poſſit in exequendis negotiis, & in labore tolerãdo. Honeſtum autem id,quod exquirimus,totum eſt poſitum in animi

cura & cogitatione. in quo non minorem vtilitatem afferunt, qui togati Reip. præſunt, quàm qui bella gerunt. itaque eorum conſilio ſæpe aut non ſuſcepta aut confecta bella ſunt, nonnunquam etiam illata: vt M. Catonis conſilio bellum tertium Punicum, in quo etiam mortui valuit auctoritas. Quare expetenda quidem magis eſt decernendi 113
ratio, quàm decertandi fortitudo: ſed cauendum, ne id bellandi magis fuga, quàm vtilitatis ratione faciamus. Bellum autem ita ſuſcipiatur, vt nihil aliud, niſi pax quæſita videatur. Fortis verò animi & conſtãtis eſt non perturbari in rebus aſperis, nec tumultuantem de gradu deiici, vt dicitur, ſed præſentis animi vti conſilio, nec à ratione diſcedere. quanquam hoc animi, illud etiam ingenii magni eſt, præcipere cogitatione futura, & aliquantò antè conſtituere, quid accidere poſſit in vtranque partem: & quid agendum ſit, quum quid euenerit: nec committere aliquid, vt aliquando dicendum ſit, Non putaram. hæc ſunt opera magni animi & excelſi, & prudentia conſilióque fidentis. Temerè autem in acie verſari, & manu cum hoſte confligere, immane quiddam & belluarum ſimile eſt. Sed quum tempus eſt, neceſſitáſque poſtulat, decertandum manu eſt, & mors ſeruituti turpitudiníque anteponenda.

De euertendis autem diripiendíſque vrbibus valde illud conſiderãdum eſt, nequid 115
temerè, nequid crudeliter fiat. ídque eſt viri magnanimi, rebus agitatis punire ſontes, multitudinem conſeruare in omni fortuna, recta atque honeſta retinere. Vt enim ſunt (quemadmodum ſuprà dixi) qui vrbanis rebus bellicas anteponunt: ſic reperias multos, quibus periculoſa & calida conſilia quietis cogitationibus ſplendidiora & maiora videantur. Nunquam omnino periculi fuga cõmittendum eſt, vt imbelles timidíſque videamur: ſed fugiendum etiam illud, ne offeramus nos periculis ſine cauſa: quo nihil poteſt eſſe ſtultius. Quapropter in adeundis periculis conſuetudo imitanda medicorum eſt, qui leuiter ægrotantes leuiter curant, grauioribus autem morbis periculoſas curationes & ancipites adhibere coguntur. Quare in trãquillo tempeſtatem aduerſam optare, dementis eſt: ſubuenire autem tempeſtati quauis ratione, ſapientis, eóque ma- 117
gis, ſi plus adipiſcare re explicata boni, quàm addubitata mali.

Periculoſæ autem rerum actiones partim iis ſunt, qui eas ſuſcipiunt: partim Reip. itémque alii de vita, alii de gloria & beneuolentia ciuium in diſcrimen vocantur. Promptiores igitur debemus eſſe ad noſtra pericula, quàm ad cõmunia, dimicaréque paratius de honore & gloria, quàm de cæteris commodis. Inuenti autem multi ſunt, qui non modò pecuniam, ſed vitam etiam profundere pro patria parati eſſent: iidem gloriæ iacturam ne minimam quidem facere vellent, ne Rep. quidem poſtulante: vt Callicratidas, qui, quum Lacedæmoniorum dux eſſet Peloponneſiaco bello, multáque feciſſet egregiè, vertit ad extremum omnia, quum cõſilio non paruit eorum, qui claſſem ab Arginnuſis remouẽdam, nec cum Athenienſibus dimicandum putabant. quibus ille reſpõdit, Lacedæmonios, claſſe illa amiſſa, aliam parare poſſe: ſe fugere ſine ſuo dedecore non poſſe. Atque hæc quidem Lacedæmoniis plaga mediocris fuit: illa pe- 119
ſtifera, qua, quum Cleombrotus inuidiã timens, temere cum Epaminunda cõflixiſſet, Lacedæmoniorum opes corruerunt. quanto Q. Maximus melius? de quo Ennius:

Vnus homo nobis cunctando reſtituit rem:
Non ponebat enim rumores ante ſalutem.
Ergo póſtque, magíſque viri nunc gloria claret.

Quod genus peccandi vitandum eſt etiam in rebus vrbanis. ſunt enim qui quod ſentiunt, etiam ſi optimum ſit, tamen inuidiæ metu non audent dicere.

Omnino qui Reip. præfuturi ſunt, duo Platonis præcepta teneant: vnum, vt vtilitatem ciuium ſic tueantur, vt quicquid agunt, ad eam referant, obliti cõmodorum ſuorum: alterum, vt totum corpus Reip. curent: ne dum partem aliquam tuentur, reliquas deſerant. vt enim tutela, ſic procuratio Reip. ad vtilitatem eorum qui commiſſi 121
ſunt, non ad eorum quibus commiſſi, gerenda eſt. Qui autem parti ciuium conſulunt,

partem negligunt, tem pernicioſiſſimam in ciuitatem inducunt, ſeditionem atque diſcordiam: ex quo euenit, vt alii populares, alii ſtudioſi optimi cuiuſque videantur, pauci vniuerſorum. Hinc apud Athenienſes magnæ diſcordiæ ortæ, in noſtra Rep. nō ſolùm ſeditiones, ſed peſtifera etiam bella ciuilia. quæ grauis & fortis ciuis in Rep. dignus principatu fugiet atque oderit, tradétque ſe totum Reip. neque opes aut potentiam conſectabitur: totámque eam ſic tuebitur, vt omnibus conſulat. nec verò criminibus falſis in odium aut inuidiam quenquam vocabit: omninóque ita iuſtitiæ honeſtatíque adhæreſcet, vt dum eam conſeruet, quanuis grauiter offendat, mortem appetat potius, quàm deſerat illa quæ dixi.

113 Miſerrima eſt omnino ambitio, honorúmque cōtentio: de qua præclarè apud eundem eſt Platonem, ſimiliter facere eos qui inter ſe contenderent, vter potius Remp. adminiſtret: vt ſi nautæ certarent, quis eorum potiſſimum gubernaret. Idémque præcepit vt eos aduerſarios exiſtimemus, qui arma contrà ferant: non eos qui ſuo iudicio tueri Rep. velint: qualis fuit inter P. Africanū, & Q. Metellúſine acerbitate diſſenſio.

Nec verò audiendi qui grauiter iraſcendum inimicis putant, ídque magnanimi & fortis viri eſſe cenſent. nihil enim laudabilius, nihil magno & præclaro viro dignius placabilitate atque clemētia. In liberis verò populis, & iuris æquabilitate, exercēda etiā eſt facilitas & altitudo animi quæ dicitur: ne, ſi iraſcamur aut intempeſtiuè accedentibus, aut impudēter rogantibus, in moroſitatem inutilem & odioſam incidamus. &
115 tamen ita probanda eſt manſuetudo atque clemētia, vt adhibeatur Reip. cauſa ſeueritas: ſine qua adminiſtrari ciuitas nō poteſt. Omnis autem & animaduerſio & caſtigatio contumelia vacare debet, neque ad eius qui punit aliquem, aut verbis caſtigat, ſed ad Reip. vtilitatem referri. Cauendum eſt etiam, ne maior pœna quàm culpa ſit, & ne iiſdem de cauſis alii plectātur, alii ne appellentur quidem. Prohibenda autem maximè eſt ira in puniendo, nunquam enim iratus qui accedet ad pœnam, mediocritatem illam tenebit, quæ eſt inter nimium & parum: quæ placet Peripateticis, & rectè placet, modò ne laudarent iracundiam, & dicerent vtiliter à natura datam. Illa verò omnibus in rebus repudianda eſt: optandúmque, vt ii qui præſunt Reip. legū ſimiles ſint: quæ ad puniendum, non iracundia, ſed æquitate ducuntur.

Atque etiam in rebus proſperis, & ad voluntatem noſtram fluentibus, ſuperbiam
117 magnopere, faſtidiū, arrogantiámque fugiamus. nam vt aduerſas res, ſic ſecundas immoderatè ferre, leuitatis eſt: præclaráque eſt æquabilitas in omni vita, & idem ſemper vultus, eadémque frōs: vt de Socrate, item de Caio quoque Lælio accepimus. Philippum quidem Macedonum Regem, rebus geſtis & gloria ſuperatum à filio, facilitate verò & humanitate video ſuperiorem fuiſſe. itaque alter ſemper magnus, alter ſæpe turpiſſimus fuit: vt rectè præcipere videantur qui monent, vt quāto ſuperiores ſimus, tanto nos ſummiſſius geramus. Panætius quidē auditorem Africanum & familiarem ſuum ſolitum ait dicere: vt equos propter crebras contentiones præliorum ferocitate exultantes domitoribus tradere ſoleant, vt his facilioribus poſſint vti: ſic homines ſecundis rebus effrænatos, ſibíque præfidentes, tanquam in gyrum rationis & doctrinæ duci oportere, vt perſpicerent rerum humanarum imbecillitatem, varietatémque for-
119 tunæ. Atque etiam in ſecundiſſimis rebus maximè eſt vtendum conſilio amicorum: híſque etiam maior quàm antè, tribuenda eſt auctoritas: iiſdémque temporibus cauendum eſt, ne aſſentatoribus pateſaciamus aures, nec adulari non ſinamus: in quo falli facile eſt. tales enim nos eſſe putamus, vt iure laudemur. ex quo naſcuntur innumerabilia peccata, quum homines inflati opinionibus, turpiter irridentur, & in maximis verſantur erroribus. Sed hæc quidem hactenus.

Illud autem ſic eſt iudicandū, maximas geri res, & maximi animi, ab iis qui Remp. tegant, quòd eorum adminiſtratio latiſſimè pateat, ad plurimóſque pertineat: eſſe autem magni animi & fuiſſe multos, etiam in vita otioſa, qui aut inueſtigarēt, aut cona-

rentur magna quædam, ſeſéque ſuarum rerum finibus continerent: aut interiecti inter philoſophos, & eos qui Remp. adminiſtrarent, delectarentur re ſua familiari, non eam quidem omni ratione exaggerantes, neque excludentes ab eius vſu ſuos, potiúſque & amicis impartientes, & Reip. ſiquando vſus eſſet. quæ primùm bene parata ſit, 92
nullóque turpi quæſtu, neque odioſo: tum quamplurimis, modò dignis, ſe vtilem præbeat: deinde augeatur ratione, diligentia, parſimonia: nec libidini potius luxuriǽque, quàm liberalitati & beneficentiæ pateat. Hæc præſcripta ſeruantem licet magnificè, grauiter, animoſéque viuere, atque etiam ſimpliciter, fideliter, vitǽque hominũ amicé.

Sequitur vt de illa reliqua parte honeſtatis dicendum ſit, in qua verecundia, & quaſi quidam ornatus vitæ, temperantia & modeſtia, omníſque ſedatio perturbationum animi, & rerum modus cernitur. hoc loco continetur id quod dici Latinè decorum poteſt: Græcè enim πρέπον dicitur. huius vis eſt ea, vt ab honeſto non queat ſeparari. nam & quod decet, honeſtum eſt: & quod honeſtum eſt, decet. Qualis autem diffe- 94
rentia ſit honeſti & decori, facilius intelligi quàm explanari poteſt. quicquid enim eſt quod deceat, id tum apparet, quum antegreſſa eſt honeſtas. itaque non ſolùm in hac parte honeſtatis, de qua hoc loco differẽdum eſt, ſed etiam in tribus ſuperioribus, quid deceat apparet. nam & ratione vti atque oratione prudenter, & agere, quod agas, conſideratè, omníque in re quid ſit veri, videre & tueri decet: contráque falli, errare, labi, decipi tam dedecet, quàm delirare, & mente captum eſſe. & iuſta omnia, decora ſunt: iniuſta omnia contrà, vt turpia, ſic indecora. Similis eſt ratio fortitudinis. quod enim viriliter animóque magno fit, id dignum viro, & decorum videtur: quod contrà, id vt turpe, ſic indecorum. Quare pertinet quidem ad omnem honeſtatem hoc, quod dico, decorum: & ita pertinet, vt non recondita quadam ratione cernatur, ſed ſit in promptu. eſt enim quiddam, ídque intelligitur in omni virtute, quod deceat: quod cogitatione magis à virtute poteſt quàm re ſeparari. vt enim venuſtas & pulchritudo cor- 95
poris ſecerni non poteſt à valetudine: ſic hoc, de quo loquimur, decorum, totum quidem illud eſt cum virtute confuſum, ſed mente & cogitatione diſtinguitur. Eſt autem eius deſcriptio duplex. nam & generale quoddam decorum intelligimus, quod in omni honeſtate verſatur: & aliud huic ſubiectum, quod pertinet ad ſingulas partes honeſtatis. Atque illud ſuperius ſic ferè definiri ſolet, Decorum id eſſe, quod cõſentaneũ ſit hominis excellentiæ, in eo in quo natura eius à reliquis animantibus differat. Quæ autem pars ſubiecta generi eſt, eam ſic definiunt, vt id decorum eſſe velint, quod ita naturæ conſentaneum ſit, vt in eo moderatio & temperantia appareat cum ſpecie quadam liberali. Hæc ita intelligi à philoſophis, poſſumus exiſtimare ex eo decoro quod poetæ ſequuntur, de quo alio loco plura dici ſolét. Sed tum ſeruare illud poetas dicimus quod deceat, quum id, quod quaque perſona dignum eſt, & fit & dicitur: vt 97
" ſi aut AEacus, aut Minos diceret, ODERINT, dum metuant: aut, NATIS ſepulchrũ
" ipſe eſt parens: indecorum videretur, quòd eos fuiſſe iuſtos accepimus. at Atreo dicente, plauſus excitantur: eſt enim digna perſona oratio. Sed poetæ, quid quenque deceat, ex perſona iudicabunt: nobis autem perſonam impoſuit ipſa natura, magna cum excellentia, præſtantiáque animantium reliquorum. Quocirca poetæ in magna varietate perſonarum, etiam vitioſis quid conueniat & quid deceat, videbunt. nobis autem quum à natura, conſtantiæ, moderationis, temperantiæ, verecundiæ partes datæ ſint: quúmque eadem natura doceat non negligere, quemadmodum nos aduerſus homines geramus, efficitur, vt & illud quod ad omnem honeſtatem pertinet decorũ, quàm latè fuſum ſit, appareat, & hoc quod ſpectatur in vno quoque genere virtutis. Vt enim pulchritudo corporis, apta compoſitione membrorum mouet oculos, & delectat hoc ipſo, quòd inter ſe omnes partes cum quodam lepore conſentiunt: ſic hoc, 98
decorum, quod elucet in vita, mouet approbationem eorum quibuſcum viuitur, ordine & conſtantia, moderatione dictorum omnium atque factorum. Adhibenda eſt

igitur quædam reuerentia aduerſus homines,& optimi cuiuſque & reliquorum. nam
negligere quid de ſe quiſque ſentiat,non ſolùm arrogantis eſt, ſed etiam omnino diſ-
ſoluti.Eſt autem quod differat, in omni ratione habenda, inter iuſtitiam & verecun-
diam.Iuſtitiæ partes ſunt,non violare homines:verecūdiæ,non offendere: in quo ma
ximè perſpicitur vis decori . His igitur expoſitis, quale ſit id quod decere dicimus, in-
tellectum puto.

Officium autē quod ab eo ducitur,hanc primùm habet viam,quæ deducit ad con-
uenientiam,conſeruationémque naturæ: quam ſi ſequemur ducem,nunquam aber-
141 rabimus:ſequemúrque & id quod acutum & perſpicax natura eſt,& id quod ad homi-
num ſocietatem accommodatum,& id quod vehemens atque forte.Sed maxima vis
decori in hac ineſt parte, de qua diſputamus.neque enim ſolùm corporis, qui ad na-
turam apti ſunt,ſed multò etiam magis animi motus probandi,qui item ad naturam
accommodati ſunt . Duplex eſt enim vis animorum atque naturæ. vna pars in appe-
titu poſita eſt,quæ eſt ὁρμὴ Græcè, quæ hominem huc & illuc rapit : altera in ratione,
quæ docet & explanat,quid faciēdum,fugiendúmq; ſit.ita fit,vt ratio præſit: appetitus
verò obtemperet . Omnis autem actio vacare debet temeritate & negligētia: nec ve-
rò agere quicquā,cuius non poſſit cauſam probabilem reddere: hæc eſt enim ferè de-
ſcriptio officii.Efficiendum autē eſt,vt appetitus rationi obediāt, eámque neque præ-
currant,nec propter pigritiam aut ignauiam deſerant: ſintque tranquilli, atque omni
143 perturbatione animi careant.ex quo elucebit omnis conſtātia,omníſque moderatio.
nam qui appetitus longius euagantur, & tanquā exultātes ſiue cupiendo,ſiue fugien-
do,non ſatis à ratione retinentur,hi ſine dubio finē & modum tranſeunt . relinquunt
enim & abiiciunt obedientiam, nec rationi parēt cui ſunt ſubiecti lege naturæ. à qui-
bus nō modò animi perturbātur, ſed etiam corpora. Licet ora ipſa cernere iratorum,
aut eorū,qui aut libidine aliqua aut metu commoti ſunt, aut voluptate nimia geſtiūt:
quorum omnium vultus,voces,motus,ſtatúſque mutantur.ex quibus illud intelligi-
tur (vt ad officii formam reuertamur) appetitus omnes contrahendos ſedandóſque,
excitandámque eſſe animaduerſionem & diligentiam, vt nequid temerè ac fortuitu,
inconſideratè negligētérque agamus. neque enim ita generati à natura ſumus, vt ad
ludum & iocum facti eſſe videamur, ſed ad ſeueritatem potius, & ad quædam ſtudia
grauiora atque maiora . Ludo autem & ioco vti illis quidem licet, ſed ſicut ſomno &
145 quietibus cæteris,tum quum grauibus seriíſque rebus ſatiſfecerimus:ipſúmque genus
iocandi non profuſum, nec immodeſtum , ſed ingenuum & facetum eſſe debet . Vt
enim pueris non omnem licētiam ludendi damus , ſed eam quæ ab honeſtatis actio-
nibus non ſit aliena:ſic in ipſo ioco aliquod probi ingenii lumen eluceat.

Duplex omnino eſt iocandi genus:vnum illiberale, petulans, flagitioſum , obſcœ-
num:alterum elegans, vrbanum,ingenioſum,facetum.quo genere non modò Plau-
tus noſter,& Atticorum antiqua comœdia,ſed etiā philoſophorum Socraticorum li-
bri referti ſunt: multáque multorum facetè dicta, vt ea quæ à ſene Catone ſunt colle-
cta, quæ vocantur ἀποφθέγματα. Facilis igitur eſt diſtinctio ingenui & illiberalis ioci.
alter eſt,ſi tempore fit,ac remiſſo animo,libero dignus:alter ne homine quidem,ſi re-
rum turpitudini adhibetur verborum obſcœnitas.

Ludendi etiam eſt quidam modus retinendus,vt ne nimis omnia profundamus,e-
147 latíque voluptate in aliquam turpitudinem delabamur . Suppeditant autem & cam-
pus noſter & ſtudia venandi, honeſta exempla ludendi. ſed pertinet ad omnem offi-
cii quæſtionem,ſemper in promptu habere,quantum natura hominis pecudibus,re-
liquíſque beſtiis antecedat. illæ enim nihil ſentiunt niſi voluptatem, ad eámque ſerū-
tur omni impetu: hominis autem mens diſcendo alitur, & cogitādo ſemper aliquid
aut inquirit aut agit,videndíque & audiendi delectatione ducitur . Quinetiam, ſiquis
eſt paulò ad voluptates propenſior,modò ne ſit ex pecudum genere (ſunt enim qui-

dam homines non re,ſed nomine) ſed ſiquis eſt paulò erectior, quanuis voluptate capiatur, occultat & diſſimulat appetitum voluptatis propter verecundiam. ex quo intelligitur,corporis voluptatem non ſatis eſſe dignam hominis præſtantia,eámque cõtemni & reijci oportere. ſin ſit quiſpiam qui aliquid tribuat voluptati, diligenter ei te- 149
nendum eſſe modum eius fruendæ. Iraque victus cultúſque corporis ad valetudinem referantur & ad vires,non ad voluptatem. atque etiam,ſi conſiderare volumus quæ ſit in natura excellentia & dignitas, intelligemus quàm ſit turpe diffluere luxuria, & delicatè ac molliter viuere : quámque honeſtum, parcè, continenter, ſeuerè,ſobriéque.

Intelligendum eſt etiam, duabus quaſi nos à natura indutos eſſe perſonis, quarum vna eſt communis, ex eo quòd omnes participes ſumus rationis, præſtantiǽque eius qua antecellimus beſtiis, à qua omne honeſtum decorúmque trahitur, & ex qua ratio inueniendi officii exquiritur: altera autem,quæ propriè ſingulis eſt tributa. vt enim in corporibus magnæ diſſimilitudines ſunt(alios enim videmus velocitate ad curſum,alios viribus ad luctandum valere:itémque in formis,aliis dignitatem ineſſe,aliis venuſtatem) ſic & in animis exiſtunt etiam maiores varietates. Erat in L. Craſſo & L. Phi- 151
lippo multus lepos,maior etiam magíſque de induſtria in C.Cæſare L.filio. At iiſdem temporibus in M. Scauro, & in M. Druſo adoleſcente ſingularis ſeueritas,in C. Lælio multa hilaritas, in eius familiari Scipione ambitio maior, vita triſtior. De Græcis autem dulcem & facetum,feſtiuiq; ſermonis,atque in omni ratione ſimulatorem(quem εἴρωνα Græci nominauerunt) Socratem accepimus : contrà Pythagoram & Periclem ſummam auctoritatem conſecutos ſine vlla hilaritate. Callidum Annibalem ex Pœnorum, ex noſtris ducibus Q. Maximum accepimus, facilè celare, tacere, diſſimulare, inſidiari, præripere hoſtium conſilia. In quo genere Græci Themiſtoclē Athenienſem, & Pheræum Iaſonem cæteris anteponunt,in primíſque verſutum & callidũ factum Solonis:qui, quo & tutior vita eius eſſet, & plus aliquanto Reip. prodeſſet, furere ſe ſimulauit. Sunt his alii multùm diſpares,ſimplices & aperti,qui nihil ex occul- 153
to, nihil ex inſidiis agendum putant,veritatis cultores,fraudis inimici,itémque alii qui quiduis perpetiantur, cuiuis deſeruiant,dum quod velint conſequantur, vt Syllam & M.Craſſum videbamus.Quo in genere verſutiſſimum & patientiſſimum Lacedæmonium Lyſandrum accepimus, contráque Callicratidam, qui præfectus claſſis proximus poſt Lyſandrum fuit. Irémque in ſermonibus, alium quidem videmus, quanuis præpotens ſit, efficere vt vnus de multis eſſe videatur.quod in Catulo & in patre,& in filio,idémque & in Q. Mutio Mācino vidimus. Audiui & ex maioribus natu hoc idem fuiſſe in P. Scipione Naſica: contráque patrem eius, illum qui Tiberii Gracchi conatus perditos vindicauit, nullam comitatem habuiſſe ſermonis : necnon Xenocratem quidem ſeueriſſimum philoſophorum, ob eámque rem ipſam magnum clarúmque fuiſſe. Innumerabiles aliæ diſſimilitudines ſunt naturæ morúmque, minimè tamen 155
vituperandorum. Admodum autem tuenda ſunt ſua cuique non vitioſa, ſed tamen propria,quò facilius decorum illud quod quærimus, retineatur.ſic enim eſt faciendũ, vt contra naturã vniuerſam nihil contendamus:ea tamẽ conſeruata,propriam naturã ſequamur: vt etiã ſi ſint alia grauiora atque meliora, tamen nos ſtudia noſtra, naturæ regula metiamur. neque enim naturæ attinet repugnare, nec quicquam ſequi quod aſſequi nequeas. Ex quo magis emergit, quale ſit decorum illud:ideo quia nihil decet inuita (vt aiũt) Minerua:id eſt,aduerſante & repugnante natura. Omnino ſi quicquam eſt decorũ,nihil eſt profectò magis quàm æquabilitas vniuerſæ vitæ, tum ſingularum actionum: quam conſeruare non poſſis,ſi aliorum naturam imiteris,omittas tuam. vt enim ſermone eo debemus vti, qui notus eſt nobis,ne,vt quidam Græca verba inculcantes,iure optimo rideamur:ſic in actiones,omnémque vitam nullam diſcrepãtiam conferre debemus. Atque hæc differentia naturarum tantam habet vim, vt nonnun- 157
quam mortem ſibi ipſi alius conſciſcere debeat,alius in eadem cauſa non debeat. non

enim alia in cauſa M. Cato fuit, alia cæteri qui ſe in Africa Cæſari tradiderunt. Atqui
cæteris forſitã vitio datum eſſet, ſi ſe interemiſſent, propterea quòd eorum vita lenior,
& mores fuerant faciliores: Catoni autem quum incredibilem tribuiſſet natura gra-
uitatem, eámque ipſe perpetua conſtantia roboraſſet, ſempérque in propoſito, ſuſce-
ptóque conſilio permanſiſſet, moriendum potius quàm tyranni vultus aſpiciendus
fuit. Quàm multa paſſus eſt Vlyſſes in illo errore diuturno, quũ & mulieribus (ſi Circe
& Calypſo mulieres appellandæ ſunt) inſeruiret, & in omni ſermone omnibus affabi-
lem ſe eſſe vellet? domi verò & contumelias ſeruorum ancillarúmque pertulit, vt ad id
aliquando, quod cupiebat, perueniret. At Aiax quo animo traditur, millies oppetere
mortem, quàm illa perpeti ab alio maluiſſet. quæ cõtemplantes expendere oportebit,
159 quid quiſque habeat ſui: eáque moderari, nec velle experiri quàm ſe aliena deceant. id
enim quenque decet, quod eſt cuiuſque ſuum maximé. Suum igitur quiſque noſcat
ingenium, acrémque ſe & vitiorum & bonorum ſuorum iudicem præbeat: ne ſcenici
plus quàm nos videantur habere prudentiæ. illi enim non optimas, ſed ſibi accom-
modatiſſimas fabulas eligunt. qui enim voce freti ſunt, Epigonos, Medeámque: qui
geſtu, Menalippam, Clytæmneſtrã. ſemper Rupilius, quem ego memini, Antiopam:
non ſæpe AEſopus Aiacẽ. ergo hiſtrio hoc videbit in ſcena, quod non videbit ſapiens
in vita? Ad quas igitur res aptiſſimi erimus, in his potiſſimùm elaborabimus. ſin ali-
quando neceſſitas nos ad ea detruſerit, quæ noſtri ingenĳ nõ erunt: omnis adhibenda
erit cura, meditatio, diligentia, vt ea, ſi non decorè, at quamminimum indecorè fa-
161 cere poſſimus: nec tam eſt enitendum, vt bona quæ nobis data non ſunt, ſequamur,
quàm vt vitia fugiamus.

Ac duabus his perſonis, quas ſuprà dixi, tertia adiungitur: quam caſus aliquis, vel
tempus imponit: quarta etiam, quam nobiſmetipſis iudicio noſtro accommodabi-
mus. nam regna, imperia, nobilitates, honores, diuitiæ, opes, eáque quæ ſunt his con-
traria, in caſu ſita, temporibus gubernantur: ipſi autem quam perſonam gerere veli-
mus, à noſtra voluntate proficiſcitur. Itaque ſe alii ad philoſophiam, alii ad ius ciuile,
alii ad eloquentiam applicant: ipſarúmque virtutum in alia alius mauult excellere.
quorum verò patres aut maiores in aliqua gloria præſtiterunt, eorum plerique in hoc
genere laudis ſtudent excellere: vt Q. Mutius P. filius in iure ciuili, Pauli filius Africa-
nus in re militari. Quidam autem ad eas laudes, quas à patribus acceperunt, addunt a-
163 liquam ſuam: vt hic idem Africanus eloquentia cumulauit bellicam gloriam: quod
idem fecit Timotheus Cononis filius: qui quum belli laude non inferior fuiſſet quàm
pater, ad eam laudem, doctrinæ & ingenii gloriam adiecit. Fit autem interdum, vt
nonnulli omiſſa imitatione maiorum, ſuum quoddam inſtitutum conſequantur: ma
ximéque in eo plerunque elaborant ii qui magna ſibi proponunt, obſcuris orti paren-
tibus. Hæc igitur omnia, quum quærimus quid deceat, complecti animo & cogita-
tione debemus.

In primis autem conſtituendũ eſt, quos nos & quales eſſe velimus, & in quo genere
vitæ. quæ deliberatio eſt omnium difficillima. ineunte enim adoleſcentia, quum in-
eſt maxima imbecillitas conſilii, tunc id ſibi quiſque genus ætatis degendæ conſtituit,
quod maximè adamauit: itaque antè implicatur aliquo certo genere curſuque viuẽdi,
quàm potuit, quod optimum eſſet, iudicare. Nam quòd Herculem Prodicus dicit (vt
eſt apud Xenophõtem) quũ primum pubeſceret (quod tempus à natura ad deligendũ
165 quam quiſque viam viuendi ſit ingreſſurus, datum eſt) exiſſe in ſolitudinem: atque ibi
ſedentem, diu ſecum multúmque dubitaſſe, quum duas cerneret vias, vnam volupta-
tis, alteram virtutis, vtram ingredi melius eſſet: hoc Herculi Iouis ſatu edito potuit for-
taſſe contingere: nobis nõ item, qui imitamur quos cuique viſum eſt, atque ad eorum
ſtudia inſtitutáque impellimur. plerunque autem parentum præceptis imbuti, ad eo-
rum conſuetudinem morémque deducimur. alii multitudinis iudicio feruntur: quæ-

que maiori parti pulcherrima videntur, ea maximè exoptant. nonnulli tamen ſiue felicitate quadam, ſiue bonitate naturæ, ſiue parentum diſciplina, rectam vitæ ſecuti ſunt viam. Illud autem maximè rarum genus eorũ, qui aut excellente ingenii magnitudine, aut præclara eruditione atque doctrina, aut vtraque re ornati, ſpatium deliberandi habuerunt, quem potiſſimum vitæ curſum ſequi vellent: in qua deliberatione ad ſuam cuiuſque naturam conſilium eſt omne reuocandum. nam eùm in omnibus 167
quæ aguntur, ex eo modo quo quiſque natus eſt (vt ſuprà dictum eſt) quid deceat exquirimus: tum in tota vita conſtituenda, multò eſt eius rei cura maior adhibenda, vt conſtare in vitæ perpetuitate poſſimus nobiſmetipſis, nec in vllo officio claudicare. Ad hãc autem rationem quoniam maximam vim natura habet, fortuna proximam, vtriuſque omnino ratio habenda eſt in deligẽdo genere vitæ, ſed naturæ magis. multò enim & firmior eſt & conſtantior: vt fortuna nonnũquam ipſa mortalis cum immortali natura pugnare videatur. qui igitur ad naturæ ſuæ non vitioſæ genus, conſilium vitæ omne contulerit, is conſtantiam teneat: id enim maximè decet. niſi fortè ſe erraſſe intellexerit in deligẽdo genere vitæ. quod ſi acciderit (poteſt autem accidere) facienda morum inſtitutorúmque mutatio eſt. Eam igitur mutationem, ſi tempora adiuuabunt, facilius commodiúſque faciemus: ſin minus, ſenſim erit pedetentím- 169
que facienda. vt amicitias quæ minus delectent & minus probẽtur, magis decere cenſent ſapientes ſenſim diſſuere, quàm repẽtè præcidere. Commutato autẽ genere vitæ, omni ratione curandũ eſt, vt id bono cõſilio feciſſe videamur. Sed quoniã paulò antè dictum eſt imitandos eſſe maiores, primum illud exceptum ſit, ne vitia ſint imitãda: deinde, ſi natura non feret, vt quædam imitari poſſint. vt ſuperioris Africani filius, qui hunc Paulo natum adoptauit, propter infirmitatem valetudinis non tam potuit patris ſimilis eſſe, quàm ille fuerat ſui. Si igitur non poterit ſiue cauſas defenſitare, ſiue populum concionibus tenere, ſiue bella gerere: illa tamen præſtare debebit, quæ erũt in ipſius poteſtate, iuſtitiam, fidem, liberalitatem, modeſtiam, temperantiam, quo minus ab eo id quod deſit, requiratur. Optima autem hæreditas à patribus traditur liberis, omníque patrimonio præſtantior, gloria virtutis rerúmque geſtarum: cui dedeco- 170
ri eſſe, nefas & vitium iudicandum eſt. Et quoniam officia non eadem diſparibus ætatibus tribuuntur, aliáque ſunt iuuenum, alia ſeniorum: aliquid etiam de hac diſtinctione dicendum eſt.

Eſt igitur adoleſcentis, maiores natu vereri, ex híſque eligere optimos & probatiſſimos, quorum conſilio atque auctoritate nitatur: ineuntis enim ætatis inſcitia, ſenum conſtituenda & regenda prudentia eſt. Maximè autem hæc ætas à libidinibus arcenda eſt, exercendáque in labore, patientiáque & animi & corporis, vt eorum & in bellicis & ciuilibus officiis vigeat induſtria. atque etiam quum relaxare animos, & dare ſe iucunditati volent, caueant intemperantiam, meminerint verecundiæ: quod erit facilius, ſi eiuſmodi quoque rebus maiores natu intereſſe velint.

Senibus autem labores corporis ſunt minuendi, exercitationes animi etiã augendæ videntur: danda verò opera vt amicos, & iuuentutem, & maximè Rempub. con- 171
ſilio & prudentia quamplurimum adiuuent. Nihil autem magis cauendum eſt ſenectuti, quàm ne lãguori deſidiæque ſe dedat. Luxuria verò cùm omni ætati turpis, tum ſenectuti fœdiſſima eſt. ſin autem & libidinum intemperantia acceſſerit, duplex malum eſt, quòd & ipſa ſenectus concipit dedecus, & facit adoleſcentium impudentiorem intemperantiam.

Ac ne illud quidem alienum eſt, de magiſtratuum, de priuatorum, de ciuium, de peregrinorũ officiis dicere. Eſt igitur proprium munus magiſtratus intelligere ſe gerere perſonam ciuitatis, deberéque eius dignitatẽ & decus ſuſtinere, ſeruare leges, iura deſcribere, ea fidei ſuæ commiſſa meminiſſe. Priuatũ autẽ oportet æquo & pari cum ciuibus iure viuere, neque ſummiſſum & abiectum, neque ſe efferẽtem: tum in Rep.

ea velle, quæ tranquilla & honeſta ſint. talem enim & ſentire, & bonum ciuem dicere
175 ſolemus. Peregrini autem & incolæ officium eſt, nihil præter ſuum negotiũ agere,
nihil de alio inquirere, miniméque in aliena eſſe Repub. curioſum. Ita ferè officia re-
perientur, quum quæretur quid deceat, & quid aptum ſit perſonis, temporibus, ætati-
bus. nihil eſt autem quod tam deceat, quàm in omni re gerenda, conſilióque capiendo
ſeruare conſtantiam. Sed quoniam decorum illud in omnibus factis & dictis, in cor-
poris denique motu & ſtatu cernitur, ídque poſitum eſt in tribus rebus, formoſitate,
ordine, ornatu ad actionem apto (difficilius ad eloquendum, ſed ſatis erit intelligi) in
his autem tribus continetur cura etiam illa, vt probemur ab iis cum quibus, & apud
quos viuamus: his quoque de rebus pauca dicantur.

Principio, corporis noſtri magnam natura ipſa videtur habuiſſe rationem: quæ for
mam noſtram reliquámque figuram, in qua eſſet ſpecies honeſta, eam poſuit in prom-
177 ptu: quæ autem partes corporis ad naturæ neceſſitatem datæ, aſpectum eſſent defor-
mem habituræ atque turpem, eas contexit atque abdidit. hanc naturæ tam diligẽtem
fabricam imitata eſt hominum verecundia. quæ enim natura occultauit, eadem om-
nes qui ſana mente ſunt, remouent ab oculis, ipſíque neceſſitati dant operã vt quam-
occultiſſimè pareãt: quarumque partiũ corporis vſus ſunt neceſſarii, eas neque partes,
neque earum vſus ſuis nominibus appellant: quódque facere non turpe eſt, modò oc-
culte, id dicere obſcœnum eſt. Itaque nec actio rerum illarum aperta, petulantia va-
cat, nec oratio obſcœnitate. Nec verò audiendi ſunt Cynici, aut ſiqui fuerunt Stoici
penè Cynici, qui reprehendunt & irrident, quòd ea quæ turpia re non ſunt, verbis fla-
gitioſa dicamus: illa autem quæ turpia ſint, nominibus appellemus ſuis. Latrocinari,
fraudare, adulterari, re turpe eſt, ſed dicitur non obſcœnè: liberis dare operam, re ho-
179 neſtum eſt, nomine obſcœnum: pluráque in eam ſententiam ab eiſdem contra vere-
cundiam diſputantur. Nos autem naturam ſequamur, & ab omni, quod abhorret ab
ipſa oculorũ auriúmque comprobatione, fugiamus. ſtatus, inceſſus, ſeſſio, accubatio,
vultus, oculi, manuum motus teneant illud decorum. Quibus in rebus duo ſunt ma-
ximè fugienda, nequid effœminatum aut molle, aut nequid durum aut ruſticum ſit.
Nec verò hiſtrionibus oratoribúſque concedendum eſt, vt iis hæc apta ſint, nobis diſ-
ſoluta. Scenicorum quidem mos tantam habet à vetere diſciplina verecundiam, vt in
ſcenam ſine ſubligaculo prodeat nemo. verentur enim ne, ſiquo caſu euenerit, vt cor-
poris partes quædam aperiantur, aſpiciantur non decorè. noſtro quidem more cum
parentibus puberes filii, cum ſoceris quidem generi non lauantur. Retinenda eſt igi-
tur huius generis verecundia, præſertim natura ipſa magiſtra & duce.

181 Quum autem pulchritudinis duo genera ſint, quorũ in altero venuſtas ſit, in altero
dignitas: venuſtatem muliebrẽ ducere debemus, dignitatẽ virilem. Ergo & à forma re-
moueatur omnis viro non dignus ornatus, & huic ſimile vitium in geſtu motúque ca-
ueatur: nam & palæſtrici motus ſæpe ſunt odioſiores, & hiſtrionũ nonnulli geſtus in-
eptiis non vacant: & in vtroque genere quæ ſunt recta & ſimplicia laudantur. Formæ
autem dignitas coloris bonitate tuẽda eſt, color exercitationibus corporis. Adhibẽda
eſt præterea munditia nõ odioſa, neque exquiſita nimis: tantùm quæ fugiat agreſtẽ &
inhumanã negligentiã. eadem ratio eſt habẽda veſtitus: in quo, ſicut in pleriſq; rebus,
mediocritas optima eſt. Cauendũ eſt autẽ, ne aut tarditatibus vtamur in greſſu mol-
lioribus, vt ſimiles põparum ferculis eſſe videamur: aut in feſtinationibus ſuſcipiamus
nimias celeritates: quæ quũ fiunt, anhelitus mouẽtur, vultus mutãtur, ora torquẽtur: ex
183 quibus magna ſignificatio fit, nõ adeſſe cõſtantiã. Sed multò etiã magis elaborandũ eſt,
ne animi mot⁹ à natura recedãt: quod aſſequemur, ſi cauebimus, ne in perturbationes
atque exanimationes incidamus, & ſi attentos animos ad decori conſeruationẽ tenebi
mus. Motus autẽ animorũ duplices ſunt: alteri cogitationis, alteri appetitus: cogitatio
in vero exquirẽdo maximè verſatur: appetitus impellit ad agendũ. curandũ eſt igitur

vt cogitatione ad res quamoptimas vtamur, appetitũ rationi obedientẽ præbeamus.

Et quoniã magna vis orationis eſt, eadémque duplex: altera cõtentionis, altera ſer-
monis: contentio diſceptationibus tribuatur iudiciorum, concionũ, ſenatus: ſermo in
circulis, diſputationibus, cõgreſſionibus familiarium verſetur, perſequatur etiam con-
uiuia. contentionis præcepta rhetorum ſunt, nulla ſermonis: quanquam haud ſcio an
poſſint hæc quoque eſſe. ſed diſcentium ſtudiis inueniuntur magiſtri. huic autem qui 185
ſtudeant, ſunt nulli. rhetorum turba referta omnia: quanquam quæ verborum ſenten-
tiarúmque præcepta ſunt, eadẽ ad ſermonẽ pertinebunt. ſed quum orationis indicem
vocẽ habeamus, in voce autem duo ſequamur, vt clara ſit, vt ſuauis: vtrunque omnino
à natura petendum eſt. verùm alterum exercitatio augebit: alterum imitatio preſſè
loquentium & leniter. Quid fuit in Catulis, vt eos exquiſito iudicio putares vti literarũ?
quanquam erant literati: ſed & alii. hi autẽ optimè vti lingua Latina putabantur. ſonus
erat dulcis: literæ neque expreſſæ, neque oppreſſæ: ne aut obſcurum eſſet, aut nimis pu
tidum. ſine contentione vox, nec lãguens, nec canora. vberior oratio L. Craſſi, nec mi-
nus faceta: ſed bene loquendi de Catulis opinio non minor. ſale vero conditus & face-
tiis Cæſar: Catuli patris frater vicit omnes, vt in ipſo illo forenſi genere dicendi, cõten-
tiones aliorum ſermone vinceret. In omnibus igitur his elaborandum eſt, ſi in om- 187
nibus, quod deceat, exquirimus. *Sit* igitur hic ſermo, in quo Socratici maximè excel-
lunt, lenis miniméque pertinax: inſit in eo lepos. nec verò tanquã in poſſeſſionem ſuã
venerit, excludat alios: ſed cùm reliquis in rebus, tum in ſermone communi, viciſſitu-
dine nõnunquam vtendũ putet. ac videat in primis, quibus de rebus loquatur: ſi ſeriis,
ſeueritatẽ adhibeat: ſi iocoſis, leporem. in primis prouideat ne ſermo vitiũ aliquod in-
dicet ineſſe moribus. quod maximè tum ſolet euenire, quũ ſtudioſè de abſentibus de-
trahẽdi cauſa aut per ridiculũ, aut ſeuerè, maledicè, contumelioſéq; dicitur. Habentur
autem plerunque ſermones aut de domeſticis negotiis, aut de Rep. aut de artium ſtu-
diis & doctrina. Danda igitur opera eſt, vt etiam ſi aberrare ad alia cœperit, ad hæc re-
uocetur oratio: ſed vtcunque aderunt res. neque enim iiſdẽ de rebus, nec in omni tem
pore, nec ſimiliter delectamur. Animaduertẽdum eſt etiam quatenus ſermo delecta- 189
tionem habeat, & vt incipiendi ratio fuerit, ita ſit deſinendi modus. ſed quoniam in o-
mni vita rectiſſimè præcipitur vt perturbationes fugiamus, id eſt motus animi nimios,
rationi nõ obtemperãtes: ſic eiuſmodi motibus ſermo debet vacare: ne aut ira exiſtat,
aut cupiditas aliqua, aut pigritia, aut ignauia, aut quid tale appareat. maximéq; curan-
dum eſt, vt eos, quibuſcum ſermonem conferimus, & vereri & diligere videamur. Ob-
iurgationes etiam nonnunquam incidunt neceſſariæ: in quibus vtendum eſt fortaſſe
& vocis contentione maiore, & verborum grauitate acriore. Id agendum etiam, vt ea
facere non videamur irati, ſed vt ad vrendum & ſecandũ medici, ſic nos ad hoc genus
caſtigandi raro inuitíque veniamus, nec vnquã niſi neceſſariò, ſi nulla reperietur alia
medicina. ſed tamẽ ira procul abſit, cum qua nihil rectè fieri, nihil conſideratè poteſt.
Magna autem ex parte clementi caſtigatione licet vti, grauitate tamen adiuncta, vt ſe- 191
ueritas adhibeatur, & contumelia repellatur. atque etiam illud ipſum quod acerbitatis
habet obiurgatio, ſignificandum eſt ipſius cauſa qui obiurgetur, ſuſceptum eſſe. Re-
ctum eſt autem, etiam in illis contentionibus quæ cum inimiciſſimis fiunt, etiamſi
nobis indigna audiamus, tamen grauitatem retinere, iracundiam repellere. quæ enim
cum aliqua perturbatione fiunt, ea neque conſtãter fieri poſſunt, nec ab iis qui adſunt,
approbari. Deforme etiam eſt de ſeipſo prædicare, falſa præſertim, & cum irriſione
audientium imitari militem glorioſum.

Et quoniã omnia perſequimur (volumus quidem certè) dicendum eſt etiam, qualẽ
hominis honorati & principis domum placeat eſſe. cuius finis eſt vſus ad quem accõ-
modanda eſt ædificandi deſcriptio: & tamen adhibenda dignitatis commoditatíſque
diligentia. Cn. Octauio, qui primus ex illa familia Conſul factus eſt, honori fuiſſe ac-

193 cepimus, quòd præclaram ædificaſſet in palatio & plenã dignitatis domum: quæ quũ
vulgò viſeretur, ſuffragata domino, nouo homini, ad Conſulatũ putabatur. hãc Scau-
rus demolitus, acceſſionem adiunxit ædibus. Itaque ille in ſuam domum Conſulatũ
primus intulit: hic ſummi & clariſſimi viri filius in domum multiplicatam non repul-
ſam ſolùm retulit, ſed ignominiã & calamitatem. ornanda eſt enim dignitas domo,
non ex domo dignitas tota quærenda: nec domo dominus, ſed domino domus hone-
ſtanda eſt. & vt in cæteris habenda ratio non ſui ſolùm, ſed etiam aliorum: ſic in domo
clari hominis, in quam & hoſpites multi recipiendi, & admittẽda hominum cuiuſque
generis multitudo, adhibẽda eſt cura laxitatis. aliter ampla domus dedecori domino
ſæpe fit, ſi eſt in ea ſolitudo: & maximè, ſi aliquando alio domino ſolita eſt frequentari.
" odioſum eſt enim quum à prætereuntibus dicitur: O domus antiqua, heu quàm diſ-
" pari dominaris domino. quod quidem his temporibus in multis licet dicere. Cauen-
195 dum eſt etiam, præſertim ſi ipſe ædifices, ne extra modum ſumptu & magnificentia
prodeas. quo in genere multum mali etiam in exemplo eſt. ſtudioſè enim plerique,
præſertim in hac parte, facta principum imitantur: vt L. Luculli ſummi viri virtutem
quis? quàm multi villarum magnificentiam imitati ſunt? quarum quidem certè eſt
adhibendus modus, ad mediocritatem reuocandus: eadémque mediocritas ad com-
munem vſum cultúmque vitæ referenda eſt. Sed hæc hactenus.

In omni autem actione ſuſcipienda, tria ſunt tenenda: primùm vt appetitus rationi
pareat: quo nihil eſt ad officia conſeruanda accommodatius. deinde vt animaduer-
tatur quanta illa res ſit, quam efficere velimus: neu minor, néue maior cura & opera
197 ſuſcipiatur, quàm cauſa poſtulet. tertium eſt vt caueamus, vt ea quæ pertinent ad libe-
ralem ſpeciem & dignitatem, moderata ſint. Modus autem eſt optimus, decus ipſum
tenere, de quo antè diximus, nec progredi longius. horum autem trium præſtantiſſi-
mum eſt, appetitum obtemperare rationi.

Deinceps de ordine rerum, & temporum opportunitate dicendum eſt. hæc autem
ſcientia continet eam quam Græci εὐταξίαν nominant, non hanc quam interpretamur
modeſtiam: quo in verbo modus ineſt. ſed illa eſt εὐταξία, in qua intelligitur ordinis
conſeruatio. Itaque, vt eandem nos modeſtiam appellemus, ſic definitur à Stoicis, vt
modeſtia ſit ſcientia earum rerum, quæ agentur aut dicentur, loco ſuo collocandarũ.
itaque videtur eadem vis ordinis & collocationis fore. Nam & ordinem ſic definiunt,
compoſitionem rerum aptis & accommodatis locis. locum autem actionis, opportu-
199 nitatem temporis eſſe dicunt. Tempus autẽ actionis opportunum, Græcè εὐκαιρία, La-
tinè appellatur occaſio. ſic fit vt modeſtia hæc, quã interpretamur ita, vt dixi, ſciẽtia ſit
opportunitatis idoneorũ ad agendum temporum. Sed poteſt eadem eſſe prudentiæ
diffinitio, de qua principio diximus. hoc autem loco de moderatione & temperantia,
& aliis ſimilibus virtutibus quærimus. Itaque, quæ erant prudentiæ propria, ſuo loco
dicta ſunt: quæ autẽ harũ virtutum, de quibus iamdudũ loquimur, quæ pertinẽt ad ve-
recundiam, & ad eorum approbationem, quibuſcum viuimus, nunc dicenda ſunt.

Talis eſt igitur ordo actionum adhibendus, vt quemadmodum in oratione con-
ſtanti, ſic in vita omnia ſint apta, & inter ſe conuenientia. turpe eſt enim, valdéque
vitioſum, in re ſeuera, conuiuio dignum aut delicatum aliquem inferre ſermonem.
Benè Pericles, quum haberet collegam in Prætura Sophoclem, híque de communi
201 officio conueniſſent, & caſu formoſus puer præteriret, dixiſſétque Sophocles, O pue-
rum pulchrum Pericle. At enim, Pericles, Prætorẽ Sophoclẽ decet nõ ſolùm manus,
ſed etiã oculos abſtinentes habere. Atque hoc idem Sophocles ſi in athletarũ appro-
batione dixiſſet, iuſta reprehenſione caruiſſet. tanta vis eſt & loci & temporis. Vt ſiquis
quũ cauſam ſit acturus, in itinere aut in ambulatione ſecum ipſe meditetur, aut ſiquid
aliud attẽtius cogitet, non reprehẽdatur: at hoc idem ſi in conuiuio faciat, inhumanus
videatur inſcitia temporis. Sed ea quæ multùm ab humanitate diſcrepant, vt ſiquis in

ſoro cantet, aut ſiqua eſt alia magna peruerſitas, facilè apparent, nec magnopere ad-
monitionem & præcepta deſiderant. quæ autem parua videntur eſſe delicta, neque à
multis intelligi poſſunt, ab his eſt diligentius declinandum. vt in fidibus aut in tibiis,
quamuis paulum diſcrepent, tamen id à ſciente animaduerti ſolet: ſic viuendum eſt in
vita, ne forte quid diſcrepet: vel multò etiam magis, quo maior & melior actionum 103
quàm ſonorum concentus eſt. itaque vt in fidibus, muſicorum aures vel minima ſen-
tiunt: ſic nos, ſi acres ac diligentes iudices eſſe volumus, animaduerſoréſque vitiorum,
magna intelligemus ſæpe ex paruis. Ex oculorum obrutu, ſupereiliorum aut remiſ-
ſione aut contractione, ex mœſtitia, ex hilaritate, ex riſu, ex locutione, ex reticentia,
ex contentione vocis, ex ſummiſſione, ex cæteris ſimilibus facilè iudicabimus, quid
aptè eorum fiat, quid ab officio naturáque diſcrepet. Quo in genere non eſt incom-
modum, quale quodque eorum ſit ex aliis iudicare, vt ſiquid dedeceat in illis, vitemus
& ipſi. fit enim neſcio quo modo, vt magis in aliis cernamus, quàm in nobiſmet ipſis,
ſiquid delinquitur. Itaque facillimè corriguntur illi in diſcendo, quorum vitia imitan-
tur emendandi cauſa magiſtri. Nec verò alienum eſt ad ea eligenda quæ dubitationē 105
afferunt, adhibere doctos homines, vel etiam vſu peritos, & quid his de vnoquoque ge
nere officii placeat, exquirere. maior enim pars eò ferè deferri ſolet, quò à natura ipſa
deducitur. in quibus videndum eſt non modò quid quiſque loquatur, ſed etiam quid
quiſque ſentiat; atque etiam de qua cauſa quiſque ſentiat. Vt enim pictores, & ii, qui
ſigna fabricant, & veri etiam poetæ ſuum quiſque opus à vulgo conſiderari vult, vt ſi-
quid reprehenſum ſit à pluribus, id corrigatur, híque & ſecum, & cum aliis, quid in eo
peccatum ſit, exquirunt: ſic aliorum iudicio permulta nobis & facienda & non facien-
da, & mutanda & corrigenda ſunt. Quæ verò more aguntur & inſtitutis ciuilibus, de
his nihil eſt præcipiendum. illa enim ipſa præcepta ſunt: nec quenquam hoc errore
duci oportet, vt ſiquid Socrates aut Ariſtippus contra morem conſuetudinémque ci-
uilem fecerint, locutíue ſint, idem ſibi arbitretur licere. magnis illi & diuinis bonis
hanc licentiam aſſequebantur. Cynicorum verò ratio tota eſt eiicienda: eſt enim ini- 107
mica verecundiæ, ſine qua nihil rectum eſſe poteſt, nihil honeſtum. Eos autem, quo-
rum vita perſpecta in rebus honeſtis atque magnis eſt, de Rep. ſentientes, ac bene me-
ritos aut merentes, aliquo honore aut imperio affectos obſeruare & colere debemus:
tribuere etiam multum ſenectuti: cedere iis qui magiſtratum habebunt: habere dele-
ctum ciuis & peregrini: in ipſo quoque peregrino, priuatímne an publicè venerit. Ad
ſummam (ne agam de ſingulis) communem totius generis hominum cōciliationem
& conſociationem colere, tueri, ſeruare debemus.

Iam de artificiis & quæſtibus, qui liberales habendi, qui ſordidi ſint, hæc ferè acce-
pimus. Primùm improbantur ii quæſtus, qui in odia hominum incurrunt: vt porti-
torum & fœneratorum. Illiberales autem & ſordidi quæſtus mercenariorum omniū,
quorum operæ, non quorum artes emuntur. Eſt enim in illis ipſa merces auctora- 109
mentum ſeruitutis. Sordidi etiam putandi, qui mercantur à mercatoribus quod ſta-
tim vendant: nihil enim proficiunt, niſi admodum mentiantur. nec verò quicquā eſt
turpius vanitate: opificéſque omnes in ſordida arte verſantur. nec verò quicquā inge-
nuū poteſt habere officina: miniméque artes probandæ, quæ miniſtræ ſunt voluptatū:
Cætarii, lanii, coqui, fartores, piſcatores, vt ait Terentius. adde his, ſi placet, vnguētarios,
ſaltatores, totúmque ludum talarium. Quibus autem artibus aut prudentia maior in-
eſt, aut non mediocris vtilitas quæritur, vt medicina, architectura, vt doctrina rerum
honeſtarum: hæ ſunt iis quorum ordini conueniunt, honeſtæ. Mercatura autem, ſi
tenuis eſt, ſordida putanda eſt: ſin magna & copioſa, multa vndique apportans, 111
multíſque ſine vanitate impartiens, non eſt admodum vituperanda: atque etiam,
ſi ſatiata quæſtu, vel contenta potius, vt ſæpe ex alto in portum, ex ipſo portu ſe in a-
gros poſſeſſionéſque contulerit, videtur iure optimo poſſe laudari. Omnium autem

rerum, ex quibus aliquid exquiritur, nihil eſt agricultura melius, nil vberius, nil dul-
cius, nil libero homine dignius. de qua quoniam in Catone maiore ſatis multa dixi-
mus, illinc aſſumes quæ ad hunc locum pertinebunt.

Sed ab iis partibus quæ ſunt honeſtatis, quemadmodum officia ducerentur, ſatis
expoſitum videtur. Eorum autem ipſorum quæ honeſta ſunt, poteſt incidere ſæpe cõ-
tentio & comparatio, de duobus honeſtis vtrum honeſtius: qui locus à Panætio eſt
prætermiſſus. nam quum omnis honeſtas manet à partibus quatuor, quarum vna ſit
cognitionis, altera communitatis, tertia magnanimitatis, quarta moderationis: hæ in
113 deligendo officio ſæpe inter ſe comparentur neceſſe eſt. Placet igitur aptiora eſſe na-
turæ ea officia quæ ex communirate, quàm ea quæ ex cognirione ducantur: ídque hoc
argumento confirmari poteſt, quòd ſi contigerit ea vita ſapienti, vt omnium rerum af
fluentibus copiis ditetur: quanuis ea quæ cognitione digna ſunt, ſummo otio ſecum
ipſe conſideret & contempletur: tamen ſi ſolitudo tanta ſit, vt hominem videre non
poſſit, excedat è vita. Princépſque omnium virtutum eſt illa ſapientia, quam σοφίαν
Græci vocant. prudentiam enim, quam Græci φρόνησιν dicunt, aliam quandam intel-
ligimus, quæ eſt rerum expetendarum fugiendarúmque ſcientia. Illa autem ſapientia,
quam principem dixi, rerum eſt diuinarum atque humanarum ſcientia: in qua conti-
netur deorum & hominum communitas, & ſocietas ipſorum inter ipſos. ea ſi maxima
115 eſt, vt certè: neceſſe eſt quod à communitate ducatur officium, id eſſe maximum.
etenim cognitio contemplatióque naturæ manca quodammodo atque inchoata ſit, ſi
nulla actio rerum conſequatur: ea verò actio in hominum cõmodis ruendis maximè
cernitur. pertinet igitur ad ſocietatem generis humani: ergo hæc cognitioni antepo-
nenda eſt: atque id optimus quiſque re ipſa oſtendit & indicat. Quis eſt enim tam cu-
pidus in perſpicienda cognoſcendáque rerũ natura, vt ſi ei tractanti contemplantíque
res cognitione digniſſimas ſubitò ſit allatum periculum diſcriménque patriæ, cui ſub-
uenire opitularíque poſſit, nõ illa omnia relinquat atque abiiciat, etiam ſi dinumerare
ſe ſtellas, aut metiri mundi magnitudinem poſſe arbitretut: atque hoc idem in paren-
117 ris, in amici re aut periculo fecerit? Quibus rebus intelligitur, ſtudiis officiíſque ſcien-
tiæ præponenda eſſe officia iuſtitiæ, quæ pertinent ad hominum vtilitatem: qua nihil
homini debet eſſe antiquius. Atque illi, quorum ſtudia vitáq; omnis in rerum cogni-
tione verſata eſt, tamen ab augendis hominum vtilitatibus & commodis non receſſe-
runt. nam & erudierunt multos, quo meliores ciues vtilioréſque in rebus ſuis publicis
eſſent: vt Thebanum Epaminundam Lyſis Pythagoreus, Syracuſium Dionem Plato,
multíque multos: nóſque ipſi, quicquid ad Remp. attulimus, (ſi modò aliquid attuli-
mus) à doctoribus atque doctrina inſtructi ad eam & ornati acceſſimus. Neque ſolùm
viui atque præſentes, ſtudioſos dicendi erudiunt atque docent, ſed hoc idem etiã poſt
mortem monimentis literarum aſſequũtur. nec enim locus vllus prætermiſſus eſt ab
iis, qui ad leges, qui ad mores, qui ad diſciplinã Reip. pertineret, vt otium ſuum ad no-
ſtrum negotium contuliſſe videantur. ita illi ipſi doctrinæ ſtudiis & ſapiẽtiæ dediti, ad
hominum vtilitatem, ſuam ſapientiam, prudentiam, intelligentiámque potiſſimùm
119 conferunt. Ob eam etiam cauſam eloqui copioſè, modò prudenter, melius eſt, quàm
vel acutiſſimè ſine eloquentia cogitare: quòd cogitatio in ſe ipſa vertitur: eloquentia
verò complectitur eos, quibuſcum cõmunitate iuncti ſumus. atque vt apum examina
nõ fingendorum fauorum cauſa congregãtur, ſed quum cõgregabilia natura ſint, fin-
gunt fauos: ſic homines, ac multò etiã magis narura congregati, adhibent agẽdi cogi-
tandíque ſolertiam. Itaque niſi ea virtus quæ cõſtat ex hominibus tuendis, id eſt, ex ſo-
cietate generis humani, attingat rerũ cognitionẽ, ſoliuaga cognitio & ieiuna videatur:
itémque magnitudo animi, remota communitate coniunctionéque humana, feritas
ſit quædam & immanitas. ita fit vt vincat cognitionis ſtudium conſociatio hominum
atque communitas. Nec verum eſt quod dicitur à quibuſdã, propter neceſſitatẽ vitæ,

quòd ea quæ natura deſideraret, conſequi ſine aliis atque efficere nō poſſemus, idcirco
iſtam eſſe cum hominibus communitatem & ſocietatem: quòd ſi omnia nobis quæ
ad victum cultúmque pertinent, quaſi virgula diuina (vt aiunt) ſuppeditarentur, tum 111
optimo quiſque ingenio, negotiis omnibus omiſſis, totum ſe in cognitione & ſcientia
collocaret. Non eſt ita. nam & ſolitudinem fugeret, & ſocium ſtudii quæreret: tum
docere, tum diſcere vellet: tum audire, tum dicere. Ergo omne officium, quod ad
coniunctionem hominum & ad ſocietatem tuendam valet, anteponendum eſt illi
officio, quod cognitione & ſcientia continetur.

Illud forſitan quærendum ſit, num hæc communitas, quæ maximè eſt apta naturæ,
ſit etiam moderationi modeſtiǽque ſemper anteponenda. Non placet. ſunt enim
quædam partim ita fœda, partim ita flagitioſa, vt ea ne conſeruandæ quidem patriæ
cauſa, ſapiens facturus ſit. ea Poſidonius collegit permulta, ſed ita tetra quædam, ita
obſcœna, vt dictu quoque videantur turpia. hæc igitur non ſuſcipiet quiſquam Reip.
cauſa, nec Reſpu. quidem pro ſe ſuſcipi volet. Sed hæc commodius ſe res habet, quòd
non poteſt accidere tempus, vt interſit Reipub. quicquam illorum facere ſapientem.
Quare hoc quidem effectum ſit in officiis deligendis, hoc genus officiorum excellere, 113
quod teneatur hominum ſocietate. etenim cognitionem prudentiámque ſequetur
conſiderata actio. ita fit vt conſideratè agere, pluris ſit quàm cogitare prudenter. Atque
hæc quidem hactenus. patefactus eſt enim locus ipſe, vt non ſit difficile in exquitendo
officio, quod cuique ſit præponēdum videre. In ipſa autem communitate ſunt
gradus officiorum: ex quibus, quod cuique præſtet, intelligi poſſit: vt prima diis immortalibus,
ſecunda patriæ, tertia parentibus: deinceps gradatim reliqua reliquis debeantur.
Quibus ex rebus breuiter diſputatis, intelligi poteſt, non ſolùm id homines
ſolere dubitare, honeſtúmne an turpe ſit: ſed etiā duobus propoſitis honeſtis, vtrū honeſtius.
hic locus à Panætio eſt (vt ſuprà dixi) prætermiſſus. Sed ad reliqua pergamus.

M. TVLLII CICERONIS OFFICIORVM AD MARCVM FILIVM LIB. II.

QVEMADMODVM officia ducerentur ab honeſtate, Marce fili, atque 1
ab omni genere virtutis, ſatis explicatum arbitror libro ſuperiore. Sequitur
vt hæc officiorum genera perſequar, quæ pertinent ad vitæ
cultum, & ad earum rerum, quibus vtuntur homines, facultatem,
ad opes, ad copias. in quo tum quæri dixi, quid vtile, quid inutile: tum
ex vtilibus quid vtilius, aut quid maximè vtile. de quibus dicere ag- 2
grediar, ſi pauca prius de inſtituto ac de iudicio meo dixero. Quanquam enim libri
noſtri, complures non modò ad legendi, ſed etiam ad ſcribendi ſtudium excitauerint:
tamen interdum vereor, ne quibuſdam bonis viris philoſophiæ nomen ſit inuiſum,
mirentúrque in ea tantum me operæ & temporis ponere. Ego autem, quandiu 3
Reſpub. per eos regebatur, quibus ſe ipſa commiſerat, omnes meas curas cogitationéſque
in eam conferebā: quum autem dominatu vnius omnia tenerētur, neque eſſet
vſquam conſilio aut auctoritati locus, ſocios denique tuendæ Reipub. ſummos viros
amiſiſſem: nec me angoribus dedi, quibus eſſem confectus, niſi iis reſtitiſſem: nec
rurſum indignis homine docto voluptatibus. Atque vtinam Reſpub. ſtetiſſet, quo
cœperat, ſtatu: nec in homines non tam commutandarum rerum, quàm euertenda- 4
rum cupidos incidiſſet. primùm enim, vt ſtante Rep. facere ſolebamus, in ágendo
plus quàm in ſcribendo operæ poneremus: deinde ipſis ſcriptis non ea quæ nunc, ſed
actiones noſtras mandaremus, vt ſæpe fecimus. quum autem Reſp. in qua omnis mea
cura, cogitatio, opera poni ſolebat, nulla eſſet omnino, illæ ſcilicet literæ conticuerunt 1

forenſes & ſenatoriæ. Nihil auté agere quum animus non poſſet, in iis ſtudiis ab ini-
tio verſatus ætatis, exiſtimaui honeſtiſſimè moleſtias deponi poſſe, ſi me ad philoſo-
phiam retuliſſem: cui quum multùm adoleſcens diſcendi cauſa temporis tribuiſſem,
poſteaquam honoribus inſeruire cœpi, méque totum Reip. tradidi, tantum erat phi-
loſophiæ loci, quantum ſuperfuerat amicorum & Reip. temporibus. id autem omne
6 conſumebatur in legendo: ſcribendi otium non erat. Maximis igitur in malis hoc tan
tum boni aſſecuti videmur, vt ea literis mandaremus, quæ nec ſatis erant nota noſtris,
& erant cognitione digniſſima. Quid eſt enim per deos optabilius ſapiētia? quid præ-
ſtantius? quid homini melius? quid homine dignius? Hanc qui expetunt igitur, phi-
loſophi nominantur: nec quicquam aliud eſt philoſophia, ſi interpretari velis, quàm
ſtudium ſapientiæ. Sapientia autem eſt (vt à veteribus philoſophis definitum eſt) re-
7 rum diuinarum & humanarum, cauſarúmque quibus hæ res continentur, ſcientia.
Cuius ſtudium qui vituperat, haud ſanè intelligo quidnam ſit quod laudandum pu-
tet. nam ſiue oblectatio quæritur animi, requieſque curarum, quæ conferri cum eorũ
ſtudiis poteſt, qui ſemper aliquid acquirunt quod ſpectet & valeat ad bene beatéque
viuendum? ſiue ratio conſtantiæ virtutiſque quæritur, aut hæc ars eſt, aut nulla om-
8 nino, per quam eas aſſequamur. nullam dicere maximarum rerum artem eſſe, quum
minimarum ſine arte nulla ſit, hominum eſt parum conſideratè loquentium, atque in
maximis rebus errantium. Si autem eſt aliqua diſciplina virtutis, vbi ea quæretur,
quum ab hoc diſcendi genere diſceſſeris? ſed hæc, quum ad philoſophiam cohorta-
mur, accuratius ſolent diſputari: quod alio quidem libro fecimus. Hoc autem tem-
pore tantùm nobis declarandum fuit, cur orbati Reip. muneribus, ad hoc nos ſtudiũ
9 potiſſimùm contuliſſemus. Occurritur autem nobis, & quidem à doctis & eruditis,
quærentibus, ſatíſne conſtanter facere videamur: qui quum percipi nihil poſſe dica-
mus, tamen & aliis de rebus diſſerere ſoleamus, & hoc ipſo tempore præcepta officii
perſequamur. Quibus vellem ſatis cognita eſſet noſtra ſententia. non enim ſumus ii,
quorum vagetur animus errore, nec habeat vnquam quid ſequatur. quæ enim eſſet iſta
mens, vel quæ vita potius, non ſolùm diſputandi, ſed etiam viuendi ratione ſublata?
10 Nos autem, vt cæteri, qui alia certa, alia incerta eſſe dicunt, ſic ab his diſſentientes, alia
probabilia, contrà alia improbabilia eſſe dicimus. Quid eſt ergo, quod me impediat
ea quæ mihi probabilia videantur, ſequi: quæ contrà, improbare: atque affirmandi
arrogantiam vitare, fugere temeritatem, quæ à ſapientia diſſidet plurimúm? Contrà
autem omnia diſputantur à noſtris, quòd hoc ipſum probabile elucere non poſſet, niſi
11 ex vtraque parte cauſarũ eſſet facta contentio. ſed hæc explanata ſunt in Academicis
noſtris ſatis (vt arbitror) diligenter. Tibi autem mi Cicero, quanquam in antiquiſſi-
ma nobiliſſimáque philoſophia Cratippo auctore verſaris, iis ſimillimo qui iſta præ-
clara pepererunt: tamen hæc noſtra, finitima veſtris, ignota eſſe nolui. Sed iam ad in-
ſtituta pergamus.

Quinque igitur rationibus propoſitis officii perſequendi, quarum duæ ad decus ho-
12 neſtatémque pertinent: duæ ad commoda vitæ, copias, opes, facultates: quinta ad eli-
gendi iudicium, ſiquando ea quæ dixi, pugnare inter ſe viderentur, honeſtatis pars
perfecta eſt: quam quidem tibi cupio eſſe notiſſimam. Hoc autem, de quo nunc agi-
mus, id ipſum eſt, quod vtile appellatur. in quo verbo lapſa cõſuetudo deflexit de via,
ſenſímque eò deducta eſt, vt ab honeſto vtile ſecerneret, & conſtitueret honeſtum ali-
quod, quod vtile non eſſet, & vtile quod non honeſtum: qua nulla pernicies maior ho-
13 minum vitæ potuit afferri. Summa quidem auctoritate philoſophi ſeuerè ſanè atque
honeſtè hæc tria genera confuſa, cogitatione diſtingunt. quicquid enim iuſtum ſit,
id vtile etiam eſſe cēſent: itémque, quod honeſtum, idem eſſe iuſtum: ex quo efficitur,
vt quicquid honeſtum ſit, idem ſit vtile. Quod qui parũ proſpiciunt, hi ſæpe verſutos
homines & callidos admirantes, eorum malitiam, ſapientiam iudicant. quorum error

eripiendus eſt, omníſque opinio ad eam ſpem traducenda, vt honeſtis conſiliis iuſtiſ- 14
que factis, non fraude & malitia ſe intelligant ea quæ velint, conſequi poſſe.
Quæ ergo ad vitam hominum tuendam pertinent, partim ſunt inanimata, vt au-
rum, argentum, vt ea quæ gignuntur è terra, vt alia eiuſdem generis: partim anima-
lia, quæ habent ſuos impetus & rerum appetitus. Eorum autem alia rationis expertia
ſunt, alia ratione vtentia. Expertes rationis ſunt equi, boues, reliquæ pecudes, apes,
quarum opere efficitur aliquid ad hominum vſum atque vitam. Ratione autem v- 15
tentium duo genera ponũtur: vnum deorum, alterum hominum. deos placatos pie-
tas efficiet & ſanctitas. proximè autem, & ſecundum deos, homines hominibus ma-
ximè vtiles eſſe poſſunt. Earúmque iterum rerum quæ noceant & obſint, eadem diui-
ſio eſt. ſed quia deos nocere non putant, his exceptis homines hominibus plurimum
obeſſe vel prodeſſe arbitrantur. ea enim ipſa quæ inanimata diximus, pleraque ſunt 16
hominum effecta operis: quæ nec haberemus, niſi manus & ars acceſſiſſet: nec his ſine
hominum adminiſtratione vteremur. neque enim valetudinis curatio, neque naui-
gatio, neque agricultura, neque frugum fructuúmque reliquorum perceptio & con-
ſeruatio, ſine opera hominum vlla eſſe potuiſſet. Iam verò & earum rerum, quibus a-
bundaremus, exportatio, & earum, quibus egeremus, inuectio certè nulla eſſet, niſi his 17
muneribus homines fungerentur. eadémque ratione nec lapides exciderentur è terra
ad vſum noſtrum neceſſarii: nec ferrum, aurum, æs, argentum effoderetur penitus ab-
ditum, ſine hominum labore & manu. Tecta verò, quibus & frigorum vis pelleretur,
& calorum moleſtiæ ſedarentur, vnde aut initio generi humano dari potuiſſent, aut
poſtea ſubuenire, ſi aut vi tempeſtatis, aut terræ motu, aut vetuſtate cecidiſſent, niſi
communis vita ab hominibus harum rerũ auxilia petere didiciſſet? adde ductus aqua- 18
rum, deriuationes fluminum, ægrorum irrigationes, moles oppoſitas fluctibus, por-
tus manu factos, quæ non ſine hominum opere habere poſſemus. Ex quibus omni-
bus, multíſq; aliis, perſpicuum eſt, qui fructus, quǽque vtilitates ex rebus iis quæ ſunt
inanimatæ, percipiantur, eas nos nullo modo ſine hominum manu atque opera ca-
pere potuiſſe. Qui denique ex beſtiis fructus, aut quæ commoditas, niſi homines ad- 19
iuuarent, percipi poſſet? nam & qui principes inueniendi fuerunt, quem ex quaque
bellua vſum habere poſſemus, homines certè fuerunt: nec hoc tempore ſine homi-
num opera aut paſcere equos, aut domare, aut tueri, aut tempeſtiuos fructus ex his ca-
pere poſſemus: ab eiſdémque & ea quæ nocent interficiuntur, & quæ vſui poſſunt eſſe,
capiuntur. Quid enumerem artium multitudinem, ſine quibus vita omnino nulla eſſe
potuiſſet? quis enim ægris ſubueniret, quæ eſſet oblectatio valentium, qui victus aut 20
cultus, niſi tam multæ nobis artes miniſtrarent? quibus rebus exculta hominum vita
tantùm deſtitit à victu & cultu beſtiarum. Vrbes verò ſine hominum cœtu non po-
tuiſſent nec ædificari nec frequentari: ex quo leges, moréſque conſtituti: tum iuris æ-
qua deſcriptio, certáque viuendi diſciplina: per quas bene beatéque viuitur: quas res &
manſuetudo animorum conſecuta & verecundia eſt; effectúmque eſt vt eſſet vita mu- 21
nitior, atque vt dando & accipiendo, permutandíſque facultatibus & commodis nulla
re egeremus. Longiores hoc loco ſumus quàm neceſſe eſt. quis eſt enim, cui non per-
ſpicua ſint illa quæ pluribus verbis à Panætio commemorantur, neminem neque du-
cem in bello, nec principem domi magnas res & ſalutares ſine hominum ſtudiis ge-
rere potuiſſe? Commemoratur ab eo Themiſtocles, Pericles, Cyrus, Ageſilaus, Ale-
xander: quos negat ſine adiumentis hominum tantas res efficere potuiſſe. Vtitur in re 22
non dubia teſtibus non neceſſariis. Atque vt magnas vtilitates adipiſcimur conſpira-
tione hominum atque conſenſu: ſic nulla tam deteſtabilis peſtis eſt, quæ non homini
ab homine naſcatur. Eſt Dicæarchi liber de interitu hominum, Peripatetici magni &
copioſi: qui collectis cæteris cauſis eluuionis, peſtilentiæ, vaſtitatis, belluarum etiam
repentinæ multitudinis: quarum impetu docet quædam hominum genera eſſe con-

13 ſumpta : deinde comparat, quanto plures deleti ſint homines hominum impetu, id
eſt bellis aut ſeditionibus, quàm omni reliqua calamitate. Quum igitur hic locus ni-
hil habeat dubitationis, quin homines plurimum hominibus & proſint & obſint, pro-
prium hoc ſtatuo eſſe virtutis, conciliare ſibi animos hominum, & ad vſus ſuos adiun-
gere. itaque quæ in rebus inanimis, quǽque in vſu & tractatione belluarum fiunt vti-
liter ad hominum vitam, artibus ea tribuuntur operoſis: hominum autem ſtudia ad
14 amplificationem noſtrarum rerum prompta ac parata, virorum præſtantium ſapien-
tia & virtute excitantur. Etenim virtus ferè omnis in tribus rebus vertitur: quarum v-
na eſt in perſpiciendo quid in quaque re verum ſyncerúmque ſit, quid conſentaneum
cuique, quid cõſequens, ex quo quæque gignantur, quæ cuiuſque rei ſit cauſa. alterum,
cohibere motus animi turbatos, quos Græci πάθη nominant: appetitiones, quas illi ὁρ-
15 μὰς, obedientes efficere rationi. tertium, iis quibuſcum congregamur, vti moderatè &
ſcienter, quorum ſtudiis ea quæ natura deſiderat, expleta cumulatáque habeamus: per
eos denique, ſiquid importetur nobis incommodi, propulſemus: vlciſcamúrque eos
qui nocere nobis conati ſunt: tantáque pœna afficiamus, quãtam æquitas humanitáſ-
que patitur. Quibus autem rationibus hãc facultatem aſſequi poſſimus, vt hominum
ſtudia complectamur, eáque teneamus, dicemus, neque ita multò póſt. ſed pauca antè
16 dicenda ſunt. Magnam vim eſſe in fortuna in vtranque partem, vel ad ſecundas res
vel aduerſas, quis ignorat? nam & quum proſpero flatu eius vtimur, ad optatos exitus
prouehimur: & quum reflauit, affligimur. hæc igitur ipſa fortuna cæteros caſus rario-
res habet: primùm ab inanimis procellas, tempeſtates, naufragia, ruinas, incendia: de-
inde à beſtiis ictus, morſus, impetus. hæc igitur (vt dixi) rariora. At verò interitus exer-
17 cituum, vt proximè trium, ſæpe multorum: clades imperatorum, vt nuper ſummi ac
ſingularis viri: inuidiæ præterea multitudinis, atque ob eas benemeritorum ſæpe ci-
uium expulſiones, calamitates, fugæ: rurſúſque ſecũdæ res, honores, imperia, victoriæ:
quanquam fortuita ſunt, tamen ſine hominum operibus & ſtudiis neutram in partem
effici poſſunt. Hoc igitur cognito, dicendum eſt quonam modo hominum ſtudia ad
18 vtilitates noſtras allicere atque excitare poſſimus. quæ ſi longior fuerit oratio, cum ma
gnitudine vtilitatis comparetur: ita fortaſſe etiam breuior videbitur.

Quæcunque igitur homines homini tribuunt ad eum augendum atque honeſtan-
dum, aut beneuolentiæ gratia faciunt, quum aliqua de cauſa quempiam diligunt: aut
honoris, ſi cuius virtutem ſuſpiciunt, & ſi quem dignum fortuna quamampliſſima pu
tant: aut cui fidem habent, & bene rebus ſuis conſulere arbitrantur: aut cuius opes me-
tuunt: aut contrà, à quibus aliquid expectant: vt quum Reges, popularéſue homines
19 largitiones aliquas proponunt: aut poſtremo pretio, aut mercede ducuntur. quæ ſor-
didiſſima quidem eſt ratio, & inquinatiſſima, & iis qui ea tenentur, & illis qui ad eam
confugere conantur: malè enim ſe res habet, quum quod virtute effici debet, id tenta-
tur pecunia. Sed quoniam nonnunquam ſubſidium hoc neceſſariũ eſt, quemadmo-
dum ſit vtendum eo dicemus, ſi prius iis de rebus, quæ virtuti propiores ſunt, dixeri-
20 mus. Atque etiã ſubiiciunt ſe homines imperio alterius & poteſtati pluribus de cauſis.
ducuntur enim aut beneuolẽtia, aut beneficiorũ magnitudine, aut dignitatis præſtan-
tia, aut ſpe ſibi id vtile futurum: aut metu, ne vi parere cogãtur: aut ſpe largitionis pro-
miſſioníſque capti: aut poſtremò, vt ſæpe in noſtra Rep. videmus, mercede conducti.

Rerum autem omnium nec aptius eſt quicquam ad opes tuendas, quàm diligi: nec
21 alienius, quàm timeri. Præclarè Ennius,

Quem metuunt, oderunt:
Quem quiſque odit, periiſſe expetit.

Multorum autem odiis nullas opes poſſe obſiſtere, ſi antea fuit ignotum, nuper eſt
cognitum. Nec verò huius tyranni ſolùm, quem armis oppreſſa pertulit ciuitas, inte-
ritus declarat quãtum odium hominum valeat ad peſtẽ: ſed reliquorum ſimiles exitus

tyrannorum, quorum haud ferè quiſquam interitum ſimilem effugit. malus enim
cuſtos diuturnitatis, metus:contráque, beneuolentia fidelis eſt vel ad perpetuitatem. 32
Sed iis qui vi oppreſſos imperio coercent,ſit ſanè adhibenda ſæuitia,vt heris in ſamulos,
ſi aliter teneri non poſſunt. qui verò in libera ciuitate ita ſe inſtruunt, vt metuantur,
his nihil poteſt eſſe dementius. quanuis enim demerſæ ſint leges alicuius opibus,
quanuis tremefacta libertas, emergunt tamen hæc aliquando aut iudiciis tacitis,
aut occultis de honore ſuffragiis: acriores autem morſus ſunt intermiſſæ li- 33
bertatis, quàm retentæ. Quod igitur latiſſimè patet, neque ad incolumitatem ſo-
lùm, ſed etiam ad opes & potentiam valet plurimùm, id amplectamur: vt metus
abſit, charitas retineatur, ita facillimè quæ volumus, & priuatis in rebus & in Repu-
blica conſequemur. etenim qui ſe metui volent, à quibus metuuntur, eoſdem me-
tuant ipſi, neceſſe eſt. Quid enim cenſemus ſuperiorem illum Dionyſium, quo cru-
ciatu timoris angi ſolitum, qui cultros metuens tonſorios, candente carbone ſibi 34
adurebat capillum? quid Alexandrum Phæreum, quo animo vixiſſe arbitramur? qui
(vt ſcriptum legimus) quum vxorem Theben admodum diligeret, tamen ad eam ex
epulis in cubiculum veniens, barbarum, & eum quidem (vt ſcriptũ eſt) compunctum
notis Threiciis, diſtricto gladio iubebat anteire: præmittebátque de ſtipatoribus ſuis,
qui perſcrutarentur arculas muliebres, & nequod in veſtimentis occultaretur telum,
exquirerent. O' miſerum, qui fideliorem & barbarum & ſtigmatiã putaret, quàm con-
iugem. nec eum feſellit opinio: ab ea eſt enim ipſe propter pellicatus ſuſpicionem in- 35
terfectus. Nec verò vlla vis imperii tãta eſt, quæ premente metu poſſit eſſe diuturna.
teſtis eſt Phalaris, cuius eſt præter cæteros nobilitata crudelitas: qui non ex inſidiis in-
teriit, vt is quem modò dixi, Alexãder: non à paucis, vt hic noſter: ſed in quem vniuer-
ſa Agrigentinorum multitudo impetum fecit. Quid? Macedones nónne Demetrium
reliquerunt, vniuerſique ſe ad Pyrrhũ contulerunt? Quid? Lacedæmonios iniuſtè im- 36
perantes nónne repentè omnes ferè ſocii deſeruerunt, ſpectatoréſque ſe ocioſos præ-
buerunt Leuctricæ calamitatis? Externa libentius in tali re quàm domeſtica recordor.
veruntamen quandiu imperium populi Ro. beneficiis tenebatur, non iniuriis, bella
aut pro ſociis aut de imperio gerebantur: exitus erant bellorum aut mites aut neceſſa-
rii. Regum, populorum, nationum portus erat & refugium Senatus. Noſtri autẽ ma- 37
giſtratus imperatoréſque ex vna hac re maximam laudem capere ſtudebãt, ſi prouin-
cias, ſi ſocios æquitate & fide defendiſſent. itaque illud, patrocinium orbis terræ verius
quàm imperium poterat nominari. Senſim hanc conſuetudinem & diſciplinam iam
antea minuebamus, poſt verò Syllæ victoriam, penitus amiſimus: deſitum eſt enim
videri quicquam in ſocios iniquum, quum extitiſſet etiam in ciues tanta crudelitas. er- 38
go in illo ſecuta eſt honeſtam cauſam non honeſta victoria: eſt enim auſus dicere,
haſta poſita, quum bona in foro venderet & bonorum virorum & locupletum, & cer-
tè ciuium, prædam ſuam ſe vendere. Secutus eſt qui in cauſa impia, victoria etiã fœ-
diore, non ſolùm ſingulorum ciuium bona publicaret, ſed vniuerſas quoque prouin-
cias regionéſque vno calamitatis iure comprehenderet. itaque vexatis & perditis exte-
ris nationibus, ad exemplum amiſſi imperii portari in triumpho Maſſiliam vidimus, 39
& ex ea vrbe triumphari, ſine qua nunquam noſtri imperatores ex tranſalpinis bellis
triumpharunt. multa præterea commemorarem neſaria in ſocios, ſi hoc vno ſol quic-
quam vidiſſet indignius. iure igitur plectimur: niſi enim multorum impunita ſcelera
tuliſſemus, nunquam ad vnum tanta perueniſſet licentia: à quo quidem rei familiaris
ad paucos, cupiditatum ad multos improbos venit hæreditas. Nec verò vnquam bel- 40
lorum ciuilium ſemen & cauſa deerit, dum homines perditi haſtam illam cruentã &
meminerint & ſperabunt, quam P. Sylla quum vibraſſet, Dictatore propinquo ſuo,
idem ſexto & triceſimo anno pòſt à ſceleratiore haſta eadem non receſſit. alter autem
qui in illa Dictatura Scriba fuerat, in hac fuit Quæſtor vrbanus. Ex quo debet intelli-

41 gi, talibus præmiis propoſitis, nunquam deſutura bella ciuilia. itaque parietes vrbis
modò ſtant & manent, iíque ipſi iam extrema ſcelera metuentes: rem verò publi-
cam penitus amiſimus. atque in has clades incidimus (redeundum eſt enim ad pro-
poſitum) dum metui, quàm chari eſſe & diligi maluimus. Quæ ſi populo R. iniuſtè
imperanti accidere potuerunt, quid debent putare ſinguli? quod quum perſpicuum
ſit, beneuolentiæ vim eſſe magnam, metus imbecillem: ſequitur vt diſſeramus, qui-
bus rebus poſſimus facillimè eam, quam volumus, adipiſci cum honore & fide chari-
42 tatem. ſed ea non pariter omnes egemus: nam ad cuiuſque vitam inſtituendam ac-
commodandum eſt, à multiſne opus ſit, an ſatis ſit à paucis diligi. Certum igitur hoc
ſit, & id, quod & primum & maximè neceſſarium, familiaritates habere fidas aman-
tium nos amicorum, & noſtra mirantium. hæc enim eſt vna res prorſus, vt non diſ-
ferat multum inter ſummos & mediocres viros: eáque vtriſque propemodum com-
43 paranda. Honore & gloria, & beneuolentia ciuium fortaſſe non æquè omnes egent:
ſed tamen ſi cui hæc ſuppetunt, adiuuant aliquantum tum ad cætera, tum ad amicitias
comparandas. Sed de amicitia alio libro dictum eſt, qui inſcribitur Lælius. Nunc di-
camus de gloria: quanquam ea quoque de re duo ſunt noſtri libri: ſed attingamus:
quandoquidem ea in rebus maioribus adminiſtrandis adiuuat plurimum.

Summa igitur & perfecta gloria conſtat ex tribus his: ſi diligit multitudo: ſi fidem
44 habet: ſi cum admiratione quadam, honore nos dignos putat. Hæc autem, ſi eſt ſim-
pliciter breuitérque dicendum, quibus rebus pariuntur à ſingulis, eiſdem ferè à mul-
titudine. ſed eſt alius quoque quidam aditus ad multitudinem, vt in vniuerſorum a-
nimos tanquam influere poſſimus. Ac primùm de illis tribus, quæ antè dixi beneuo-
lentiæ præcepta, videamus: quæ quidem beneficiis capitur maximè: ſecundo autem
loco benefica voluntate beneuolentia mouetur, etiam ſi res fortè non ſuppetit. vehe-
45 mēter autem amor multitudinis commouetur ipſa fama & opinione liberalitatis, be-
neficentiæ, iuſtitiæ, fidei, omniúmque earum virtutum, quæ pertinent ad manſuetu-
dinem morum ac facilitatem. Etenim illud ipſum quod decorum honeſtúmque di-
ximus, quia per ſe nobis placet, animóſque omnium natura & ſpecie ſua commouet,
maximéq; quaſi perlucet ex iis quas commemoraui virtutibus, idcirco illos in quibus
46 eas virtutes eſſe remur, à natura ipſa diligere cogimur. Atque hæ quidem cauſæ ſunt
diligendi grauiſſimæ. poſſunt enim præterea nonnullæ eſſe leuiores.

Fides autem vt habeatur, duabus rebus effici poteſt: ſi exiſtimabimur adepti con-
iunctam cum iuſtitia prudentiam. nam & iis fidem habemus, quos plus intelligere
quàm nos, arbitramur, quóſque & futura proſpicere credimus, & quum res agatur, in
diſcriménque ventum ſit, expedire rem, & conſilium ex tempore capere poſſe. hanc
47 enim omnes exiſtimant vtilem verámque prudentiam. iuſtis autem & fidis homini-
bus, id eſt bonis, ita fides habetur, vt nulla ſit in his fraudis iniuriǽque ſuſpicio: itaque
his ſalutem noſtram, his fortunas, his liberos rectiſſimè committi arbitramur. Harum
igitur duarum ad fidem faciendam iuſtitia plus pollet, quippe quum ea ſine pruden-
tia ſatis habeat auctoritatis: prudentia ſine iuſtitia nihil valeat ad faciendam fidem.
48 quo enim quis verſutior & callidior eſt, hoc inuiſior & ſuſpectior detracta opinione
probitatis. Quamobrem intelligentiæ iuſtitia coniuncta, quantum volet habebit ad
faciendam fidem virium: iuſtitia ſine prudentia multum poterit: ſine iuſtitia nihil va-
lebit prudentia. Sed ne quis ſit admiratus, cur quum inter omnes philoſophos con-
ſtet, à méque ipſo ſæpe diſputatum ſit, qui vnam haberet, omnes habere virtutes: nunc
ita ſeiungam, quaſi poſſit quiſquam, qui non idem prudens ſit, iuſtus eſſe: alia eſt illa,
49 quum veritas ipſa limatur in diſputatione, ſubtilitas: alia quum ad opinionem com-
munem omnis accommodatur oratio. Quamobrem, vt vulgus, ita nos hoc loco lo-
quimur, vt alios fortes, alios bonos viros, alios prudentes dicamus: popularibus enim
verbis eſt agendum & vſitatis, quum loquamur de opinione populari: ídque eodem

modo ſecit Panætius. Sed ad propoſitum reuertamur.
Erat igitur ex tribus, quæ ad gloriam pertinerent, hoc tertium, vt cum admiratione 10
hominum honore ab his digni iudicaremur. Admirātur igitur communiter illi quidem
dem omnia quæ magna & præter opinionem ſuam animaduerterunt. ſeparatim au-
tem in ſingulis, ſi perſpiciunt, nec opinata quidē bona: itaque eos viros ſuſpiciunt, ma-
ximíſque efferunt laudibus, in quibus exiſtimant ſe excellentes quaſdam & ſingulares
virtutes perſpicere: deſpiciunt autem eos & cōtemnunt, in quibus nihil virtutis, nihil
animi, nihil neruorum putant. non enim omnes eos cōtemnunt, de quibus malè exi- 11
ſtimant. nam quos improbos, maledicos, fraudulētos putant, & ad faciēdam iniuriam
inſtructos, eos haud contemnunt quidem, ſed de iis malè exiſtimāt. Quamobrem (vt
antè dixi) contemnuntur ii qui nec ſibi, nec alteri proſunt, vt dicitur: in quibus nullus
labor, nulla induſtria, nulla cura eſt: admiratione quadam verò afficiūtur ii, qui anteire
cæteros virtute putantur, & cum omni carere dedecore, tum verò iis vitiis, quibus alii 12
non facilè poſſunt obſiſtere. nam & voluptates, blādiſſimæ dominæ, ſæpe maiores par-
tes animi à virtute detorquent: & dolorum quum admouentur faces, præter modum
plerique exterrentur: vita, mors, diuitiæ, paupertas omnes homines vehementiſſimè
permouent. quæ qui in vtrāque partem excelſo animo magnóque deſpiciunt: quúm-
que aliqua his ampla & honeſta res obiecta eſt, totos ad ſe conuertit & rapit: tum quis 13
non admiretur ſplendorē pulchritudinémque virtutis? Ergo & hæc animi deſpicien-
tia admirabilitatem magnam facit: & maximè iuſtitia, ex qua vna virtute viri boni ap-
pellātur, mirifica quædam res multitudini videtur: nec iniuria. nemo enim iuſtus eſſe
poteſt, qui mortem, qui dolorem, qui exilium, qui egeſtatem timet: aut qui ea quæ his
ſunt contraria, equitati anteponit. maximéque admirātur eum qui pecunia non mo-
uetur: quod in quo viro perſpectum ſit, hunc dignum ſpectatu arbitrantur. Itaque illa 14
tria quæ propoſita ſunt ad gloriam, omnia iuſtitia conficit: & beneuolentiā, quòd pro-
deſſe vult plurimis: & ob eandem cauſam, fidem & admirationem, quòd eas res ſper-
nit & negligit, ad quas plerique inflammari auiditate rapiuntur. Ac mea quidem ſen-
tentia, omnis ratio & inſtitutio vitæ adiumenta hominum deſiderat, in primíſque vt
habeas quibuſcum poſſis familiares conferre ſermones: quod eſt difficile, niſi ſpeciem 15
præ te boni viri feras. Ergo etiam ſolitario homini, atque in agro vitam agenti, opinio
iuſtitiæ neceſſaria eſt, eóque etiam magis, quòd, ſi eam nō habebunt, iniuſti habebun-
tur: nullis præſidiis ſepti, multis afficientur iniuriis. Atque his etiā qui vendunt, emūt,
conducunt, locant, contrahendíſque negotiis implicantur, iuſtitia ad rem gerendam
neceſſaria eſt: cuius tanta vis eſt, vt nec illi quidem qui maleficio & ſcelere paſcuntur, 16
poſſint ſine vlla particula iuſtitiæ viuere. nam qui eorum cuipiam qui vnà latrocinan-
tur, furatur aliquid aut clàm eripit, is ſibi ne in latrocinio quidem relinquit locum. ille
autē qui archipirata dicitur, niſi æquabiliter prædam diſpertiat, aut occidetur à ſociis,
aut relinquetur. quinetiam leges latronum eſſe dicuntur, quibus pareant, quas obſer-
uent. Itaque propter æquabilem prædæ portionem & Bargulus Illyricus latro, de quo 17
eſt apud Theopompū, magnas opes habuit: & multò maiores Viriatus Luſitanus: cui
quidem etiam exercitus noſtri imperatoréſque ceſſerunt, quem C. Lælius, is qui ſapiēs
vſurpatur, Prætor fregit & cōminuit, ferocitatémque eius ita repreſſit, vt facile bellum
reliquis traderet. Quum igitur tanta vis iuſtitiæ ſit, vt ea etiam latronum opes firmet
atque augeat, quantam eius vim inter leges & iudicia & inſtituta Reip. fore putamus?
Mihi quidem non apud Medos ſolùm (vt ait Herodotus) ſed apud etiam maiores no- 18
ſtros fruendæ iuſtitiæ cauſa videntur olim bene morati Reges conſtituti. nam quum
premeretur initio multitudo ab iis qui maiores opes habebant, ad vnum aliquem con
fugiebant virtute præſtātem: qui quum prohiberet iniuria tenuiores æquitate conſti-
tuenda, ſummos cum infimis pari iure retinebat. Eadémque cōſtituendarum legum
fuit cauſa, quæ Regum: ius enim ſemper quæſitū eſt æquabile: neque enim aliter eſſet

59 ius. id [illegible] ab vno iuſto & bono viro conſequebantur, eo erant contenti: quum id minus
contingeret, leges ſunt inuentæ, quæ cum omnibus ſemper vna atque eadem voce lo
querentur. Ergo hoc quidem perſpicuum eſt, eos ad imperandum deligi ſolitos, quo-
rum de iuſtitia magna eſſet opinio multitudinis. adiuncto vero hoc, vt iidem etiam
prudentes haberentur, nihil erat quod homines his auctoribus non poſſe conſequi ſe
60 arbitrarentur. Omni igitur ratione colenda & retinenda iuſtitia eſt: tum ipſa propter
ſeſe (nam aliter iuſtitia non eſſet) tum propter amplificationem honoris & gloriæ. Sed
vt pecuniæ quærendæ non ſolùm ratio eſt, ſed etiam collocandæ, quæ perpetuos ſum-
ptus ſuppeditet, nec ſolum neceſſarios, ſed etiam liberales: ſic gloria quærenda & col-
locanda ratione eſt. quanquam præclare Socrates hanc viam ad gloriam proximam
& quaſi compendiariam dicebat eſſe, ſiquis id ageret, vt qualis haberi vellet, talis eſſet.
61 Quod ſi qui ſimulatione & inani oſtentatione, ficto non modò ſermone, ſed etiam
vultu ſtabilem ſe gloriam conſequi poſſe rentur, vehementer errant. Vera gloria ra-
dices agit atque etiam propagatur: ficta omnia, celeriter, tanquam floſculi, decidunt:
nec ſimulatum poteſt quicquam eſſe diuturnũ. teſtes ſunt permulti in vtranque par-
tem, ſed breuitatis cauſa familia erimus contẽti vna. Tit. enim Gracchus P. filius tam
62 diu laudabitur, dum memoria rerum Romanarum manebit. at eius filii nec viui pro-
babantur a bonis, & mortui numerum obtinent iure cæſorum. Qui igitur adipiſci ve-
ram iuſtitiæ gloriam volet, iuſtitiæ fungatur officijs: ea quæ eſſent, dictum eſt in ſu-
periore libro. Sed vt facillimè quales ſimus, tales eſſe videamur: etſi in eo ipſo vis ma-
xima eſt, vt ſimus ii, qui haberi velimus; tamen quædam præcepta danda ſunt. nam
ſiquis ab ineunte ætate habet cauſam celebritatis & nominis, aut à patre acceptã (quod
63 tibi mi Cicero arbitror contigiſſe) aut aliquo caſu atque fortuna: in hunc oculi omniũ
coniiciuntur, atque in eũ quid agat, quemadmodum viuat, inquiritur, & tanquam in
clariſſima luce verſetur, ita nullum obſcurum poteſt nec dictum eius eſſe nec factum.
quorum autem prima ætas propter humilitatem & obſcuritatem in hominum igno-
ratione verſatur, hi ſimul ac iuuenes eſſe cœperunt, magna ſpectare, & ad ea rectis ſtu
64 diis debent contendere: quod eo firmiore animo facient, quia non modò non inui-
detur illi ætati, verùm etiam fauetur.
Prima igitur eſt adoleſcenti commendatio ad gloriam, ſiqua ex bellicis rebus com-
parari poteſt. in qua multi apud maiores noſtros extiterunt: ſemper enim ferè bella
gerebantur. Tua autem ætas incidit in id bellum, cuius altera pars, ſceleris nimium ha
buit, altera felicitatis parum. quo tamen in bello, quum te Pompeius alæ alteri præfe-
65 ciſſet, magnam laudem & à ſummo viro, & ab exercitu conſequebare, equitando, ia-
culando, omnia militari laboré tolerando. atque ea quidem tua laus pariter cum Rep.
cecidit. Mihi autem hæc oratio ſuſcepta non de te eſt, ſed de genere toto. quamobrem
ad ea quæ reſtat, pergamus. Vt igitur in reliquis rebus multò maiora ſunt opera animi
quàm corporis: ſic eæ res, quas perſequimur ingenio ac ratione, gratiores ſunt quàm
illæ quas viribus. Prima igitur commendatio proficiſcitur à modeſtia, tum pietate in
66 parentes, tum in ſuos beneuolentia. Facillimè autem in optimam partem cognoſcun-
tur adoleſcentes, qui ſe ad claros & ſapientes viros, bene conſulentes Reipub. contu-
lerunt. quibuſcum ſi frequentes ſunt, opinionem afferunt populo, eorum fore ſe ſi-
miles, quos ſibi ipſi delegerunt ad imitandum. P. Rutilii adoleſcentiam ad opinionem
& innocentiæ & iuris ſcientiæ, P. Mutii commendauit domus. nam L. quidem Craſ-
ſus, quum eſſet admodum adoleſcens, non aliunde mutuatus eſt, ſed ſibi ipſe peperit
67 maximam laudem ex illa accuſatione nobili & glorioſa. & qua ætate qui exercentur,
laude affici ſolet, vt de Demoſthene accepimus: ea ætate L. Craſſus oſtẽdit, id ſe in foro
optimè iam præmeditatũ facere, quod etiam tum poterat domi cum laude meditari.
Sed quum duplex ſit ratio orationis: quarum in altera ſit ſermo, in altera contentio:
non eſt id dubium, quin contentio orationis plurimum poſſit, & maiorẽ vim habeat

ad gloriam:ea eſt enim quam eloquentiam dicimus:ſed tamē difficile dictu eſt, quan-
topere conciliet animos hominum comitas affabilitáſque ſermonis. Extant epiſtolæ
& Philippi ad Alexandrum, & Antipatri ad Caſſandrum, & Antigoni ad Philippum, 68
trium prudentiſſimorū(ſic enim accepimus) quibus præcipiunt, vt oratione benigna,
multitudinis animos ad beneuolentiam alliciant, militéſque blando appellando ſer-
mone deliniant. quæ autem in multitudine cum contentione habetur oratio,ea ſæpe
vniuerſam excitat gloriam: magna eſt enim admiratio copioſè ſapientérque dicen-
tis:quem qui audiunt, intelligere etiam & ſapere plus quàm cæteros arbitrantur. ſi ve-
rò ineſt in oratione mixta modeſtiæ grauitas, nil admirabilius fieri poteſt: eóque ma- 69
gis,ſi ea ſunt in adoleſcente. Sed quum ſint plurima cauſarum genera, quæ eloquen-
tiam deſiderant:multíque in noſtra Repub.adoleſcentes,& apud iudices, & apud Se-
natum dicēdo laudem aſſecuti ſint,maxima admiratio eſt in iudiciis:quorū ratio du-
plex eſt.nā ex accuſatione & defenſione conſtat:quarū etſi laudabilior eſt defenſio,ta-
men etiam accuſatio probata perſæpe eſt. Dixi paulò ante de Craſſo. idem fecit ado-
leſcens M.Antonius:etiam P.Sulpitii eloquētiam accuſatio illuſtrauit, quum ſeditio- 70
ſum,& inutilem ciuem C. Norbanum in iudiciū vocauit. ſed hoc quidem non eſt ſæ-
pe faciendum:nec vnquam, niſi aut Reip.cauſa,vt duo Luculli: aut patrocinio, vt nos
pro Siculis,pro Sardis,pro M.Albutio Iulius Cæſar.in accuſando etiam M. Aquilio L.
Fuſii cognita induſtria eſt. Semel igitur,nō ſæpe certè:ſin erit cui faciēdum ſit ſæpius,
Reipub.tribuat hoc muneris,cuius inimicos vlciſci ſæpe,non eſt reprehendendū:mo- 71
dus tamen adſit.duri enim hominis,vel potius vix hominis videtur, periculum capi-
tis inferre multis: id enim tum periculoſum ipſi eſt, tum etiam ſordidum ad famam,
committere vt accuſator nominetur:quod contigit M. Bruto ſummo genere nato,il-
lius filio qui iuris ciuilis in primis peritus fuit. Atque etiam hoc præceptum officii di-
ligenter tenendum eſt,ne quem vnquam innocentem in iudicium capitis arceſſas: id
enim ſine ſcelere fieri nullo pacto poteſt.nam quid eſt tam inhumanū,quàm eloquen- 72
tiam à natura ad ſalutem hominum & ad conſeruationem datam, ad bonorum pe-
ſtem perniciémque conuertere? Nec tamen,vt hoc fugiendum eſt, ita habendum eſt
religioni contrarium, nocentem aliquando & nefarium impiúmque defendere: vult
hoc multitudo,patitur conſuetudo, fert etiam humanitas. iudicis eſt ſemper in cauſis
verum ſequi: patroni, nonnunquam veriſimile, etiam ſi minus ſit verum, defendere: 73
quod ſcribere, præſertim quum de philoſophia ſcriberem, non auderem, niſi idem pla
ceret grauiſſimo Stoicorum Panætio. maximè autem & gloria paritur & gratia defen
ſionibus,eóque maior,ſi quando accidit,vt ei ſubueniatur, qui potētis alicuius opibus
circunueniri vrgeríque videatur: vt nos & ſæpe aliàs, & adoleſcentes contra L. Syllæ
dominantis opes pro Sex.Roſcio Amerino fecimus:quæ(vt ſcis)extat oratio. 74

Sed expoſitis adoleſcentium officiis,quæ valeant ad gloriā adipiſcendam, deinceps
de beneficentia ac liberalitate dicendum eſt:cuius eſt ratio duplex: nam aut opera be-
nignè fit indigentibus,aut pecunia.facilior eſt hæc poſterior,locupleti præſertim: ſed
illa,lautior ac ſplendidior,& viro forti claróque dignior. quanquam enim in vtroque
ineſt gratificandi liberalis voluntas,tamen altera ex arca,altera ex virtute depromitur:
largitióque quæ fit ex re familiari, fontem ipſum benignitatis exhaurit: ita benigni- 75
tate benignitas tollitur:qua quo in plures vſus ſis,eo minus in multos vti poſſis. At qui
opera,id eſt virtute & induſtria,benefici & liberales erunt, primùm quo pluribus pro-
fuerint,eo plures ad benignè faciendū adiutores habebunt;deinde conſuetudine be-
neficentiæ, paratiores erunt & tanquam exercitatiores ad bene de multis promeren-
dum,Præclarè in epiſtola quadam Alexandrum filium Philippus accuſat,quòd lar- 76
gitione beneuolentiam Macedonum conſectetur. Quid te(malum)inquit,rationis in
iſtam ſpem induxit,vt eos tibi fideles putares fore, quos pecunia corrupiſſes? an tu id
agis,vt Macedones non te regem ſuum,ſed miniſtrum & præbitorem putent? Bene

miniſtrum & præbitorem, quia ſordidum Regi. melius etiam, quòd largitionem cor-
77 ruptelam dixit eſſe. fit enim deterior qui accipit, atque ad idem ſemper expectandum
paratior. Hoc ille filio: ſed præceptum putemus omnibus. Quamobrem id quidem
non eſt dubium, quin illa benignitas, quæ conſtat ex opera & induſtria, & honeſtior
ſit, & latius pateat, & poſſit prodeſſe pluribus. nonnunquam tamẽ eſt largiendum: nec
hoc benignitatis genus omnino repudiandum eſt: & ſæpe idoneis hominibus indi-
gentibus de re familiari impertiendum, ſed diligenter atque moderatè: multi enim
78 patrimonia effuderunt, inconſulte largiendo. Quid autem eſt ſtultius, quàm quod li-
benter facias, curare vt id diutius facere non poſſis? atque etiam ſequuntur largitio-
nem rapinæ. quum enim dando egere cœperunt, alienis bonis manus afferre cogun-
tur: ita, quum beneuolentiæ comparandæ cauſa benefici eſſe velint, non tanta ſtudia
aſſequuntur eorum quibus dederunt, quanta odia eorum quibus ademerunt. Quam-
79 obrem nec ita claudenda eſt res familiaris, vt eam benignitas aperire non poſſit: nec
ita reſeranda, vt pateat omnibus: modus adhibeatur, iſque referatur ad facultates.
Omnino meminiſſe debemus id quod à noſtris hominibus ſæpiſſime vſurpatũ, iám-
que in prouerbii conſuetudinem venit, Largitionem fundũ non habere. etenim quis
poteſt eſſe modus, quum & iidem qui conſueuerunt, & illud idem alii deſiderent? O-
80 mnino duo ſunt genera largorum, quorum alteri prodigi, alteri liberales. prodigi, qui
epulis & viſceranonibus, & gladiatorum muneribus, ludorum venationúmque ap-
paratu pecunias profundunt in eas res, quarum memoriam aut breuem aut nullam
ſint relicturi omnino. liberales autem, qui ſuis facultatibus aut captos à prædonibus
redimunt, aut æs alienum ſuſcipiũt amicorum cauſa, aut in filiarum collocatione ad-
81 iuuant, aut opitulantur vel in re quærenda vel augenda. Itaque miror quid in mentem
venerit Theophraſto in eo libro quem de diuitiis ſcripſit: in quo multa præclarè, illud
abſurdè. eſt enim multus in laudanda magnificentia & apparatione popularium mu-
nerum: taliúmque ſumptuum facultatem, fructum diuitiarum putat. Mihi autem ille
fructus liberalitatis, cuius exempla pauca poſui, multò & maior videtur & certior.
Quanto Ariſtoteles grauius & verius nos reprehendit, qui has effuſiones pecuniarum
82 non admiremur, quæ fiunt ad multitudinem deliniendam. at ii qui ab hoſtibus obſi-
dentur, ſi emere aquæ ſextarium mina cogerentur, hoc primo auditu incredibile no-
bis videri, omnéſque mirari: ſed quum attenderimus, veniam neceſſitati dare ſint his
immanibus iacturis, infinitíſque ſumptibus nihil nos magnopere mirari: quum præ-
ſertim neque neceſſitati ſubueniatur, nec dignitas augeatur, ipſáque illa delinitio mul
83 titudinis ad breue tempus exiguúmque duratura ſit, eáque à leuiſſimo quoque animo:
in quo tamen ipſo vnà cum ſatietate memoria quoque moriatur voluptatis. bene etiã
colligitur hæc pueris & mulierculis, & ſeruis & ſeruorum ſimillimis liberis eſſe grata:
graui verò homini, & ea quæ fiunt, iudicio certo ponderãti, probari poſſe nullo modo.
quanquam intelligo in noſtra ciuitate inueteraſſe iam bonis temporibus, vt ſplendor
84 AEdilitatũ ab optimis viris poſtuletur. Itaque P. Craſſus cùm cognomine diues, tum
copiis, functus eſt AEdilitio maximo munere: & paulò pòſt L. Craſſus cum omnium
hominum moderatiſſimo Q. Mutio magnificẽtiſſima AEdilitate functus eſt: deinde
C. Claudius App. filius: multi pòſt, Lucullus, Hortenſius, Silanus. omnes autem P.
Lentulus me Conſule vicit ſuperiores. hunc eſt Scaurus imitatus. Magnificentiſſima
verò noſtri Pompeii munera ſecundo Conſulatu: in quibus omnibus quid mihi pla-
85 ceat vides. Vitanda tamẽ eſt ſuſpicio auaritiæ. Nam Mameteo homini ditiſſimo, præ-
termiſſio AEdilitatis Conſulatus repulſam attulit. quare & ſi poſtulatur à populo, bo-
nis viris ſi non deſiderantibus, attamen approbantibus faciendum eſt, modò pro fa-
cultatibus: nos ipſi vt fecimus: & ſi quando aliqua res maior aut vtilior populari lar-
gitione acquiritur: vt Oreſti nuper prãdia in ſemitis decimæ nomine magno honori
fuerunt. ne M. quidem Seio vitio datum eſt, quòd in caritate annonæ aſſe modium

populo dedit:magna enim ſe & inueterara inuidia,nec turpi iactura, quando erat AE- 86
dilis,nec maxima liberauit. Sed honori ſummo nuper noſtro Miloni fuit,quòd gladia
toribus emptis Reipub.cauſa,quæ ſalute noſtra continebatur, omnes P.Clodii cona-
tus furoréſque compreſſit.Cauſa igitur largitionis eſt,ſi aut neceſſe eſt,aut vtile. In his
autem ipſis mediocritatis regula optima eſt.L.quidem Philippus Q. filius magno vir
ingenio,in primíſque clarus gloriari ſolebat, ſe ſine vllo munere adeptum eſſe omnia
quæ haberentur ampliſſima.dicebat idem Cotta Curio.Nobis quoq; licet in hoc quo- 87
dammodo gloriari.nam pro amplitudine honorum, quos cunctis ſuffragiis adepti ſu
mus noſtro quidem anno, quod contigit eorum nemini,quos modò nominaui,ſanè
exiguus ſumptus AEdilitatis fuit. Atque etiam illæ impenſæ meliores ſunt, muri, na-
ualia,portus,aquarum ductus, omniáque quæ ad vſum Reipub. pertinẽt. quanquam,
quod præſens tanquam in manu datur,iucundius eſt: tamen hæc in poſterum gratio- 88
ra,theatra,porticus,noua templa. verecundius reprehendo propter Pompeiũ: ſed do-
ctiſſimi non probant:vt & hic ipſe Panætius, quem multum in his libris ſecutus ſum,
non interpretatus:& Phalereus Demetrius,qui Periclem principem Græciæ vitupera-
bat,quòd tantam pecuniá in præclara illa Propylæa coniecerit. Sed de hoc genere to-
to,in iis libris,quos de Rep.ſcripſi, diligenter eſt diſputatum. Tota igitur ratio talium
largitionum genere vitioſa eſt, temporibus neceſſaria, & tum ipſa & ad facultates ac- 89
commodanda,& mediocritate moderanda eſt.

In illo autem altero genere largiẽdi,quod à liberalitate proficiſcitur, non vno mo-
do in diſparibus cauſis affecti eſſe debemus.alia cauſa eſt eius, qui calamirate premi-
tur:& eius qui res meliores quærit,nullis ſuis rebus aduerſis. propẽſior benignitas eſſe
debebit in calamitoſos: niſi fortè erunt digni calamirate. in iis tamen qui ſe adiuuari 90
volent,non vt ne affligantur,ſed vt ad altiorem gradum aſcendant, reſtricti omnino
nullo modo eſſe debemus: ſed in deligendis idoneis iudicium & diligẽtiam adhibe-
re.nam præclarè Ennius,

„ Benefacta malè locata,maleſacta arbitror.

Quod autem tributum eſt bono viro & grato,in eo cùm ex ipſo fructus eſt, tum etiam 91
ex cæteris.temeritate enim remota,gratiſſima eſt liberalitas: eóque eam ſtudioſius ple
rique laudant,quòd ſummi cuiuſque bonitas commune perfugium eſt omniũ. Dan-
da igitur opera eſt, vt hos beneficiis quamplurimis afficiamus,quorũ liberis poſteriſ-
que prodatur memoria,vt his ingratis eſſe non liceat. omnes enim immemorem be-
neficii oderunt: eámque iniuriam in deterrẽda liberalitate ſibi etiam fieri: eúmque qui 92
faciat,communem hoſtem tenuiorum putant. Atque hæc benignitas etiam Reip. vti-
lis eſt,redimi è ſeruitute captos,locupletari tenuiores: quod quidem vulgò ſolitũ fieri
ab ordine noſtro, in oratione Craſſi ſcriptum copioſè videmus. hanc ergo conſuetu-
dinem benignitatis,largitioni munerũ longè antepóno:hæc,eſt grauium hominũ at-
que magnorum:illa,quaſi aſſentatorum populi, multitudinis leuitatẽ voluptate quaſi
titillantium.conuenit autem tum in dando munificum eſſe, tum in exigendo non a- 93
cerbum:in omníque re contrahenda,vendendo,emendo,conducẽdo, locando,in vi-
cinitatibus & cõfiniis æquum & facilem, multa multis de iure ſuo concedentem: à li-
tibus verò, quantum liceat,& neſcio an paulò plus etiam quàm liceat,abhorrentẽ. Eſt
enim non modò liberale, paulùm nonnunquam de ſuo iure decedere, ſed interdum
etiam fructuoſum. habenda autem eſt ratio rei familiaris: quam quidem dilabi ſinere
flagitioſum eſt:ſed ita,vt illiberalitatis auaritiǽque abſit ſuſpicio. poſſe enim liberali- 94
tatẽ vti nõ ſpoliantẽ ſe patrimonio, nimirũ eſt pecuniæ fructus maximus. Rectè etiá à
Theophraſto eſt laudata hoſpitaliras,eſt enim (vt mihi quidẽ videtur) valde decorũ,pa
tere domos hominũ illuſtrium illuſtribus hoſpitibus:ídque etiá Reip. eſt ornamẽto,
homines externos hoc liberalitatis genere in vrbe noſtra non egere: eſt etiam vehe-
menter vtile iis qui honeſtè poſſe multa volunt,per hoſpites apud externos populos

valere opibus & gratia. Theophraſtus quidem ſcribit Cimonem Athenis etiã in ſuos
95 cu[illegible]ales Laciadas hoſpitalem fuiſſe. ita enim inſtituiſſe, & villicis imperaſſe vt omnia
præberentur, quicunque Laciades in villam ſuam diuertiſſet.

Quæ autem opera non largitione beneficia dantur, hæc tum in vniuerſam Remp.
tum in ſingulos ciues conferuntur. nam in iure cauere, conſilio iuuare, atque hoc ſci-
entiæ genere prodeſſe quamplurimis, vehementer & ad opes augendas pertinet, & ad
96 gratiam. Itaque cùm multa præclara maiorum, tum quamoptimè conſtituti iuris ci-
uilis ſummo ſemper in honore fuit cognitio atque interpretatio: quam quidem ante
hanc confuſionem temporum in poſſeſſione ſua principes retinuerunt: nunc, vt ho-
nores, vt omnes dignitatis gradus, ſic huius ſcientiæ ſplẽdor deletus eſt, ídque eo indi-
gnius, quòd eo tẽpore hoc cõtigit, quum is eſſet qui omnes ſuperiores, quibus honore
97 par eſſet, ſcientia facilè viciſſet. Hæc igitur opera grata multis, & ad beneficiis aſtrin-
gendos homines accõmodata. Atque huic arti finitima eſt dicendi grauior facultas, &
gratior & ornatior. quid enim eloquentia laudabilius & præſtabilius, vel admiratione
audientiũ, vel ſpe indigentium, vel eorũ qui defenſi ſunt, gratia? huic quoq; ergo à ma-
ioribus noſtris eſt in tota dignitate principatus datus. diſerti igitur hominis, & facilè
98 laborãtis, quódque in patriis eſt moribus, multorum cauſas & non grauatè & gratuitò
defendẽtis, beneficia & patrocinia latè patent. Admonebat me res, vt hoc quoque loco
intermiſſionem eloquentiæ, ne dicam interitum, deplorarẽ: niſi vererer, ne de me ipſo
aliquid viderer queri. ſed tamen videmus, quibus extinctis oratoribus, quàm in pau-
cis ſpes, quàm in paucioribus facultas, quàm in multis ſit audacia. Quum autem o-
mnes non poſſint, ne multi quidem, aut iuris periti eſſe, aut diſerti, licet tamen opera
99 prodeſſe multis, beneficia petentem: commendantem iudicibus & magiſtratibus: vi-
gilantem pro re alterius: eos ipſos qui aut conſulunt aut defendunt, rogantem: quod
qui faciunt, plurimum gratiæ conſequuntur, latiſſiméque eorum manat induſtria.
Iam illud non ſunt admonendi (eſt enim in promptu) vt animaduertant, quum a-
lios iuuare velint, ne quos offendant. ſæpe enim aut eos lædunt, quos non debent, aut
eos quos non expedit: ſi imprudentes, negligentiæ eſt: ſi ſcientes, temeritatis. Vten-
100 dum etiam eſt excuſatione aduerſus eos, quos inuitus offendas, quacunque poſſis, qua-
re id quod feceris, neceſſe fuerit, nec aliter facere potueris: cetéſque operis & officiis
erit quod violatum eſt, compenſandum.

Sed quum in hominibus iuuandis aut mores ſpectari, aut fortuna ſoleat, dictu qui-
dem eſt procliue, itáque vulgò loquuntur, ſeſe in beneficiis collocandis mores homi-
num, non fortunam ſequi. honeſta oratio eſt. ſed quis eſt tandem, qui inopis & optimi
101 viri cauſæ non anteponat in opera danda gratiam fortunati & potentis? à quo enim
expeditior & celerior remuneratio fore videtur, in eum ferè eſt voluntas noſtra pro-
penſior. Sed animaduertendum eſt diligentius, quæ natura rerum ſit. nimirum enim
inops ille, ſi bonus eſt vir, etiam ſi referre gratiam nõ poteſt, habere certè poteſt. Com-
modè autem, quicunque dixit: Pecuniam qui habeat, non reddidiſſe: & qui reddide-
102 rit, non habere: Gratiam autem, & qui retulerit, habere: & qui habeat, retuliſſe. At qui
ſe locupletes, honoratos & beatos putant, hi ne obligari quidẽ beneficio volunt: quin-
etiam beneficium ſe dediſſe arbitrantur, quum ipſi quamuis aliquod magnum acce-
perint, æquè etiam à ſe aut poſtulari aut expectari aliquid ſuſpicantur: patrocinio verò
ſe vſos, aut clientes appellari, mortis inſtar putant. At verò ille tenuis, quum quid fa-
ctum ſit, ſeſe ſpectatum non fortunam putans, non modò illi qui eſt meritus, ſed e-
103 tiam illis à quibus expectat (eget enim multis) gratum ſe videri ſtudet. neque enim
verbis auget ſuum munus, ſi quo fortè fungitur: ſed etiam extenuat. videndúmque
illud idem, quòd ſi opulentum fortunatúmque defenderis, in illo vno, aut fortè in
liberis eius manet gratia: ſin autem inopem, probum tamen & modeſtum, omnes
non improbi humiles (quæ magna in populo multitudo eſt) præſidium ſibi paratum

vident. Quamobrem melius apud bonos, quàm apud fortunatos beneficium collo- 104
cari puto. danda omnino opera eſt, vt omni generi ſatiſfacere poſſimus: ſed ſi res in
contentionẽ veniet, nimirũ Themiſtocles eſt auctor adhibendus: qui, quũ conſulere-
tur, vtrũ bono viro pauperi, an minus probato diuiti filiã collocaret: Ego verò, inquit,
malo virum, qui pecunia egeat: quàm pecuniam, quæ viro. Sed corrupti mores de-
prauatíque ſunt admiratione diuitiarum: quarum magnitudo quid ad vnumquémque
noſtrum pertinet? illum fortaſſe adiuuat qui habet: ne id quidem ſemper. ſed fac iu- 105
uare: potentior ſanè ſit, honeſtior verò quo modo? quòd ſi etiam bonus erit vir, ne im-
pediant diuitiæ, quo minus iuuetur, modò ne adiuuent: ſitque omne iudicium, non
quàm locuples, ſed qualis quiſque ſit. Extremum autem præceptum in beneficiis ope-
ráque danda eſt, ne quid contra æquitatem contendas, ne quid per iniuriam. funda-
mentum enim perpetuæ commendationis & famæ eſt iuſtitia: ſine qua nihil poteſt
eſſe laudabile.

Sed quoniam de eo genere beneficiorum dictum eſt quæ ad ſingulos ſpectant: de- 106
inceps de iis quæ ad vniuerſos, quǽque ad Remp. pertinent, diſputandum eſt. Eorum
autem ipſorũ partim eiuſmodi ſunt, vt ad vniuerſos ciues pertineant: partim, ſingulos
vt attingant: quæ ſunt etiam gratiora. danda eſt opera omnino, ſi poſſit, vtriſque, nec
minus vt etiam ſingulis conſulatur, ſed ita, vt ea res aut proſit, aut certè ne obſit Reip.
C. Gracchi frumẽtaria magna largitio fuit: exhauriebat igitur ærariũ. modica M. Octa- 107
uii, & Reip. tolerabilis, & plebi neceſſaria: ergo & ciuibus, & Reip. ſalutaris. In primis
autem videndum erit ei, qui Remp. adminiſtrabit, vt ſuũ quiſque teneat, neque de bo-
nis priuatorum publicè diminutio fiat. pernicioſè enim Philippus in Tribunatu, quũ
legem agrariam ferret, quam tamen antiquari facilè paſſus eſt, & in eo vehementer ſe
moderatum præbuit: ſed cùm in agendo, multa populariter, tum illud malè: non eſſe 108
in ciuitate duo millia hominum qui rem haberent. capitalis omnino oratio eſt, ad æ-
quationem bonorum pertinens: qua peſte quæ poteſt eſſe maior? Hanc enim ob cau-
ſam maximè vt ſua tenerentur, Reſp. ciuitatéſque conſtitutæ ſunt. nã etſi duce natura
congregabantur homines, tamen ſpe cuſtodiæ rerum ſuarum, vrbium præſidia quæ-
rebant. Danda etiam opera eſt, ne (quod apud maiores noſtros ſæpe fiebat) propter æ- 109
rarii tenuitatem, aſſiduitatémque bellorum, tributum ſit conferendum: ídque ne eue-
niat, multò antè erit prouidendum. ſin qua neceſſitas huius muneris alicui Reip. ob-
uenerit (malo enim alteri, quàm noſtræ ominari: neque tamen de noſtra, ſed de omni
Rep. diſputo) danda erit opera, vt omnes intelligant, ſi ſalui eſſe velint, neceſſitati eſſe
parendum. atque etiam omnes qui Remp. gubernabunt, conſulere debebunt, vt earũ 110
rerum copia ſit quæ ſunt neceſſariæ. quarum qualis comparatio fieri ſoleat & debeat,
non eſt neceſſe diſputare: eſt enim in promptu. tantùm locus attingendus fuit.

Caput autem eſt in omni procuratione negotii & muneris publici, vt auaritiæ pel-
latur etiam minima ſuſpicio. Vtinam (inquit C. Pontius Samnis) ad illa tempora for-
tuna me ſeruaſſet, & tunc eſſem natus, quando Romani dona accipere cœpiſſent: non 111
eſſem paſſus diutius eos imperare. ne illi quidem multa ſecula expectanda fuerunt:
modò enim hoc malum in hanc Remp. inuaſit. itaque facilè patior tunc potius Pon-
tium fuiſſe, ſi quidem in illo tantum fuit roboris. Nondum centum & decem anni
ſunt, quum de pecuniis repetundis à L. Piſone lata eſt lex, nulla antea quum fuiſſet. at
verò poſtea tot leges, & proximæ quæque duriores: tot rei, tot damnati: tantum Italicũ 112
bellum propter iudiciorum metum excitatum: tanta ſublatis legibus & iudiciis expi-
latio direptióque ſociorum: vt imbecillitate aliorum, non noſtra virtute valeamus.
Laudat Africanum Panætius, quòd fuerit abſtinens: quidni laudetur? ſed in illo alia
maiora: laus enim abſtinentiæ, non hominis eſt ſolùm, ſed etiam temporum illo-
rum. Omni Macedonum gaza, quæ fuit maxima, potitus eſt Paulus: tantum in
ærarium pecuniæ inuexit, vt vnius imperatoris præda finem attulerit tributorum. 113

at hic nihil in domum ſuam intulit præter memoriam nominis ſempiternam. Imi-
tatus patrem Africanus, nihilo locupletior Carthagine euerſa. Quid, qui eius collega
in Cenſura fuit, L. Mummius? nunquid copioſior, quum copioſiſſimam vrbem fun-
ditus ſuſtuliſſet? Italiam ornare quàm domum ſuam maluit: quanquam, Italia ornata,
114 domus ipſa videtur mihi ornatior. Nullum igitur vitiũ eſt tetrius (vt eò, vnde egreſſa
eſt, referat ſe oratio) quàm auaritia, præſertim in principibus & Remp. gubernantibus.
habere enim quæſtui Remp. non modò turpe eſt, ſed ſceleratum etiam & nefarium.
Itaque quod Apollo Pythius oraculo edidit, Spartã nulla re alia, niſi auaritia, eſſe per-
ituram, id videtur nõ ſolùm Lacedæmoniis, ſed & omnibus opulentis populis prædi-
xiſſe. Nulla autem re cõciliare facilius beneuolentiã multitudinis poſſunt ii, qui Reip.
115 præſunt, quàm abſtinentia & continentia. Qui verò eſſe populares volunt, ob eámque
cauſam, aut agrariam rem tentant, vt poſſeſſores ſuis ſedibus pellantur; aut pecunias
creditas debitoribus condonandas putant: labefactant fundamenta Reip. concordiã
primùm tollunt, quæ eſſe non poteſt, quum aliis adimuntur, aliis condonantur pecu-
niæ: deinde æquitatem, quæ tollitur omnis, ſi habere ſuum cuique nõ licet. id enim eſt
116 proprium, vt ſupra dixi, ciuitatis atque vrbis, vt ſit libera & non ſollicita ſuæ rei cuiuſ-
que cuſtodia. Atque in hac pernicie Reip. ne illam quidem conſequuntur, quam pu-
tant, gratiã: nam, cui res erepta eſt, inimicus: cui data eſt, etiam diſſimulat ſe accipere
voluiſſe: & maximè in pecuniis creditis occultat ſuum gaudium, ne videatur nõ fuiſſe
ſoluendo. at verò ille, qui accipit iniuriam, & meminit, & præ ſe fert dolorem ſuum:
117 nec ſi plures ſunt ii, quibus improbè datum eſt, quàm illi quibus iniuſtè ademptum
eſt, idcirco plus etiam valent. non enim numero hæc iudicantur, ſed pondere. quam
autem habet æquitatem, vt agrum multis annis aut etiam ſeculis antè poſſeſſum, qui
nullum habuit, habeat: qui autem habuit, amittat? At propter hoc iniuriæ genus Lace-
dæmonii Lyſandrum Ephorum expulerunt: Agin Regẽ (quod nunquam antea apud
eos acciderat) necauerunt: ex eóque tempore tantæ diſcordiæ ſecutæ ſunt, vt tyranni
exiſterent, & optimates exterminarentur, & præclariſſimè conſtituta Reſpub. dilabe-
118 retur. nec verò ſolùm ipſa cecidit, ſed etiam reliquam Græciam euertit contagionibus
malorum, quæ à Lacedæmoniis profectæ, manarunt latiùs. Quid? noſtros Gracchos
Ti. Gracchi ſummi viri filios, Africani nepotes, nónne agrariæ contentiones perdide-
runt? At verò Aratus Sicyonius iure laudatur, qui, quũ eius ciuitas quinquaginta annos
à tyrannis teneretur, profectus Argis Sicyonem, clandeſtino introitu Vrbe eſt potitus:
quúmque tyrannum Nicoclem improuiſò oppreſſiſſet, ſexcentos exules, qui fuerant
119 eius ciuitatis locupletiſſimi, reſtituit, rémque pub. aduentu ſuo liberauit. Sed quum
magnam animaduerteret in bonis & poſſeſſionibus difficultatem, quòd & eos, quos &
ipſe reſtituerat, quorum bona alii poſſederant, egere iniquiſſimũ arbitrabatur, & quin-
quaginta annorum poſſeſſiones mouere non nimis æquum putabat: propterea quòd
tam longo ſpatio multa hæreditatibus, multa emptionibus, multa dotibus detinebã-
120 tur, ſine iniuria iudicauit, neque illis adimi, neque his non ſatisfieri, quorum illa fuerãt,
oportere. Quum igitur ſtatuiſſet opus eſſe ad eam rem conſtituendam pecunia, Ale-
xandriam ſe proficiſci velle dixit, rémque integram ad reditum ſuum iuſſit eſſe: iſque
celeriter ad Ptolemæum ſuum hoſpitem venit, qui tum regnabat alter poſt Alexan-
driam conditam: cui quum expoſuiſſet patriam ſe liberare velle, cauſámque docuiſſet,
121 à Rege opulento vir ſummus facilè impetrauit, vt grandi pecunia adiuuaretur. quam
quum in Sicyonẽ attuliſſet, adhibuit ſibi in conſiliũ quindecim principes, cum quibus
cauſas cognouit, & eorum qui aliena detinebant, & eorum qui ſua amiſerant: perfecít-
que æſtimandis poſſeſſionibus, & vt perſuaderent aliis vt pecuniã accipere mallent, &
poſſeſſionibus cederẽt: aliis, vt cõmodius putarent numerari ſibi quod tãti eſſet, quàm
ſuũ recuperare. ita perfectũ eſt, vt omnes cõſtituta concordia ſine querela diſcederẽt.
122 O virũ magnũ, dignúmq; qui in noſtra Rep. natus eſſet! Sic par eſt agere cũ ciuibus, nõ

(vt bis iam vidimus) haſtam in foro ponere, & bona ciuium voci ſubiicere præconis.
at ille Græcus (id quod fuit ſapientis & præſtantis viri) omnibus conſulẽdum putauit.
eáque eſt ſumma ratio & ſapiẽtia ſummi ciuis, commoda ciuium defendere, non di-
uellere, atque omnes æquitate eadem continere. Habitent gratis in alieno. quid ita? vt 113
quum ego emerim, ædificauerim, tuear, impendam, tu me inuito fruare meo? quid eſt
aliud, niſi aliis ſua eripere, aliis dare aliena? Tabulæ verò nouæ quid habent argumenti,
niſi vt emas mea pecunia fundũ, & cum tu habeas, ego non habeã pecuniam? Quam-
obrem ne ſit æs alienum, quod Reip. noceat, prouidẽdum eſt: quod multis rationibus
caueri poteſt, ſi hoc nõ fuerit, vt locupletes ſuum perdant, debitores lucrentur alienũ.
nec enim vlla res vehementius Remp. continet, quàm fides: quæ eſſe nulla poteſt, niſi 114
erit neceſſaria ſolutio rerum creditarum. Nunquã enim vehemẽtius actum eſt, quàm
me Cõſule, ne ſolueretur. armis & caſtris tentata res eſt ab omni genere hominum &
ordine: quibus ſic reſtiti, vt hoc tantum malum de Repub. tolleretur. nunquam nec
maius æs alienum fuit: nec melius, nec facilius diſſolutum eſt. fraudandi enim ſpe
ſublata, ſoluendi neceſſitas conſecuta eſt. At verò hic noſter victor, nunc quidem 115
victus, quæ cogitarat, ea perfecit, quum eius iam nihil intereſſet. tanta in eo pec-
candi libido fuit, vt hoc ipſum eum delectaret, peccare, etiam ſi cauſa nõ eſſet. Ab hoc
igitur genere largitionis, vt aliis detur, aliis auferatur, aberunt ii qui Remp. tuebuntur:
in primíſque operam dabunt, vt iuris & iudiciorum æquitate ſuum quiſque teneat: &
neque tenuiores propter imbecillitatem circunueniantur, neque locupletibus ad ſua
vel tenenda vel recuperanda obſit inuidia: præterea quibuſcunque rebus vel belli vel 116
domi poterunt, Remp. augeant, imperio, agris vectigalibus. hæc magnorum hominũ
ſunt: hæc apud maiores noſtros factitata: hæc genera officiorũ qui perſequuntur, cum
ſumma vtilitate Reip. magnam ipſi adipiſcentur & gratiam & gloriam. In his autem
vtilitatũ præceptis Antipater Tyrius Stoicus, qui Athenis nuper eſt mortuus, duo præ-
cepta cenſet eſſe à Panætio prætermiſſa: valetudinis curationem, & pecuniæ. quas res à 117
ſummo philoſopho præteritas arbitror, quòd eſſent faciles: ſunt certè vtiles. Sed vale-
tudo ſuſtentatur notitia ſui corporis, & obſeruatione earum rerũ, quæ res aut prodeſſe
ſoleant aut obeſſe: & continentia in victu omni atque cultu, corporis tuendi cauſa, &
prætermittendis voluptatibus: poſtremò arte eorum, quorum ad ſcientiam hæc perti-
nent. Res autẽ familiaris quæri debet iis rebus, à quibus abeſt turpitudo: conſeruari 118
autem diligẽtia & parſimonia: iiſdem etiam rebus augeri. has res commodiſſimè Xe-
nophon Socraticus perſecutus eſt in eo libro qui OEconomicus inſcribitur: quẽ nos
iſta ferè ætate quum eſſemus, qua es tu nunc, è Græco in Latinum conuertimus.

Sed vtilitatum comparatio (quoniã hic locus erat quartus à Panætio prætermiſſus)
ſæpe eſt neceſſaria. nam & corporis commoda cum externis, & externa cum corporis, 119
& ipſa inter ſe corporis, & externa cum externis comparari ſolent. cum externis cor-
poris, hoc modo comparantur, valere vt malis quàm diues eſſe: cum corporis externa,
hoc modo, diues eſſe potius, quàm maximis corporis viribus. ipſa inter ſe corporis cõ-
parantur ſic: bona valetudo voluptati anteponatur, vires celeritati: externorum autẽ,
vt gloria diuitiis, vectigalia vrbana ruſticis. Ex quo genere comparationis illud eſt Ca-
tonis ſenis: à quo quum quæreretur quid maximè in re familiari expediret, reſpondit, 120
Bene paſcere: quid ſecundum, Satis bene paſcere: quid tertium, Bene veſtire: quid
quartum, Arare: & quum ille qui quæſierat, dixiſſet, Quid fœnerari? tum Cato: Quid
hominem, inquit, occidere? Ex quo & multis aliis intelligi debet, vtilitatum compa-
rationes ſolere fieri, rectéque hoc adiunctum eſſe quartum exquirẽdorum officiorum
genus. Sed toto hoc de genere, de quærenda, de collocanda pecunia, etiam de vtenda, 121
commodius à quibuſdam optimis viris ad medium Ianum ſedentibus, quàm ab vllis
philoſophis vlla in ſchola, diſputatur. ſunt tamen ea cognoſcenda: pertinent enim ad
vtilitatem, de qua hoc libro diſputandum eſt. Reliqua deinceps perſequemur.

M. TVLLII CICERONIS OFFICIORVM AD MARCVM FILIVM LIB. III.

1 PVBLIVM Scipionem, Marce fili, eum qui primus Africanus appel-
latus eſt, dicere ſolitum ſcripſit Cato, qui fuit ferè eius æqualis, Nun-
quam ſe minus otioſum eſſe, quàm quum otioſus: nec minus ſolum,
quàm quum ſolus eſſet. Magnifica verò vox, & magno viro & ſapiēte
digna: quæ declarat illum & in otio de negotiis cogirare, & in ſolitu-
dine ſecum loqui ſolitum: vt neque ceſſaret vnquam, & interdum
2 colloquio alterius non egeret. Itaque duæ res quæ languorem afferunt cæteris, illum
acuebant, otium & ſolitudo. vellem & nobis hoc idem verè dicere liceret: ſed ſi minus
imitatione tantam ingenii præſtantiam conſequi poſſumus, voluntate certè proximè
accedimus. nam & à Rep. forenſibúſque negotiis, armis impiis, vſque prohibiti, otium
3 perſequimur: & ob eã cauſam vrbe relicta, rura peragrantes, ſæpe ſoli ſumus. Sed nec
otium hoc cum Africani otio, nec hæc ſolitudo cum illa comparanda eſt. ille enim
requieſcens à Reip. pulcherrimis muneribus, otium ſibi ſumebat aliquando, & à cœtu
hominum frequentiáq; interdum, tanquam in portum, ſe in ſolitudinem recipiebat.
noſtrum autem otium negotii inopia, nec requieſcendi ſtudio cõſtitutum eſt. extin-
4 cto enim Senatu, deletíſque iudiciis, quid eſt quod dignum nobis aut in curia aut in
foro agere poſſimus? Itaque in maxima celebritate, arque in oculis ciuium quondam
viximus: nunc fugientes conſpectum ſceleratorum, quibus omnia redundant, abdi-
mus nos, quantum licet, & ſæpe ſoli ſumns. Sed quia ſic ab hominibus doctis accepi-
mus, non ſolùm ex malis eligere minima oportere, ſed etiam excerpere ex his ipſis, ſi-
5 quid ineſſet boni: propterea & otio fruor, nõ illo quidem, quo debeat is qui quondam
peperiſſet otium ciuitati: nec eam ſolitudinem languere patior, quam mihi affert ne-
ceſſitas, non voluntas. Quanquam Africanus maiorem laudem vel meo iudicio aſſe-
quebatur: nulla tamen eius ingenii monimenta mandara literis, nullum opus otii, nul
lum ſolitudinis munus extat. ex quo intelligi deber, illum mentis agiratione, inueſti-
6 gationéque earum rerum, quas cogitãdo conſequebatur, nec otioſum, nec ſolum vn-
quam fuiſſe. Nos autem qui non tantum roboris habemus, vt cogitatione tacita à ſo-
litudine abſtrahamur, ad hãc ſcribēdi operam, omne ſtudiũ curámque conuertimus,
itaque plura breui tempore euerſa, quàm multis annis, ſtante Repub. ſcripſimus. Sed
quum tota philoſophia, mi Cicero, frugifera & fructuoſa, nec vlla pars eius inculta ac
7 deſerta ſit, tamen nullus feracior in ea locus eſt, nec vberior, quàm de officiis: à quibus
cõſtanter honeſtéque viuēdi præcepta ducuntur. Quare, quanquã à Cratippo noſtro,
principe huius memoriæ philoſophorũ, hoc te aſſiduè audire atque accipere confido:
tamen conducere arbitror, talibus aures tuas vocibus vndique circunſonare, nec eas, ſi
fieri poſſit, quicquam aliud audire. quod cum omnibus eſt faciendum, qui vitam ho-
8 neſtam ingredi cogitant: tamen haud ſcio, an nemini potius quàm tibi. ſuſtines enim
non paruam expectationem imitandæ induſtriæ noſtræ, magnã honorum, nonnul-
lam fortaſſe nominis. ſuſcepiſti onus præterea graue & Athenarũ & Cratippi: ad quos
quum tanquàm ad mercaturam bonarum artium ſis profectus, inanem redire turpiſ-
ſimum eſt, dedecorantē & vrbis auctoritatem & magiſtri. Quare, quantum conniti a-
nimo potes, quantum labore contendere (ſi diſcendi labor eſt potius quàm voluptas)
9 tantum fac vt efficias: néue cõmittas, vt quum omnia ſuppeditata ſint à nobis, tute tibi
defuiſſe videare. Sed hæc hactenus. multa enim ſæpe ad te cohortandi gratia ſcripſi-
mus. nunc ad reliquam partem propoſitæ diuiſionis reuertamur.

Panætius igitur, qui ſine controuerſia de officiis accuratiſſimè diſputauit, quémque
nos correctione quadã adhibita potiſſimũ ſecuti ſumus: tribus generibus propoſitis,
10 in quibus deliberare homines & conſultare de officio ſolerent: vno, quũ dubitarēt, ho-

neſtúmne id eſſet de quo ageretur, an turpe: altero, vtiléne eſſet an inutile: tertio, ſi id
quod ſpeciem haberet honeſti, pugnaret cum eo quod vtile videretur, quo modo ea
diſcerni oporteret: de duobus generibus primis, tribus libris explicauit: de tertio au-
tem genere deinceps ſe ſcripſit dicturũ, nec exſoluit quod promiſerat. Quod eo magis
miror, quia ſcriptum à diſcipulo eius Poſidonio eſt, triginta annos vixiſſe Panætium 11
poſtquàm illos libros edidiſſet. quem locum miror à Poſidonio breuiter eſſe tractatũ
in quibuſdã commentariis: præſertim quum ſcribat nullum eſſe locum in tota philo-
ſophia tam neceſſariũ. minimè verò aſſentior iis qui negant eum locũ à Panætio præ-
termiſſum, ſed conſultò relictum: nec omnino ſcribendũ fuiſſe, quia nunquam poſſet
vtilitas cum honeſtate pugnare. de quo alterũ poteſt habere dubitationem, adhiben- 12
dúmne fuerit hoc genus quod in diuiſione Panætii tertium eſt, an planè omittẽdum:
alterum dubitari non poteſt quin à Panætio ſuſceptum ſit, ſed derelictum. nam qui è
diuiſione tripartita duas partes abſoluerit, huic neceſſe eſt reſtare tertiam. præterea in
extremo libro tertio, de hac parte pollicetur ſe deinceps eſſe dicturum. accedit eodem
teſtis locuples Poſidonius: qui etiam ſcribit in quadam epiſtola, P. Rutilium Rufum
dicere ſolere, qui Panætium audiuerat, vt nemo pictor eſſet inuentus, qui Veneris eam
partem, quam Apelles inchoatam reliquiſſet, abſolueret (oris enim pulchritudo, reli- 13
qui corporis imitandi ſpem auferebat) ſic ea quæ Panætius prætermiſiſſet, & non per-
feciſſet, propter eorum quæ feciſſet præſtantiam, neminem eſſe perſecutum. Quam-
obrem de iudicio Panætii dubitari non poteſt: recténe autem hanc tertiam partem ad
exquirendum officium adiunxerit, an ſecus, de eo fortaſſe dubitari poteſt. nam ſiue ho
neſtum ſolum bonum eſt, vt Stoicis placet: ſiue quod honeſtum eſt, id ita ſummum
bonum eſt, quemadmodum Peripateticis noſtris videtur, vt omnia ex altera parte col 14
locata, vix minimi momenti inſtar habeant: dubitandum non eſt, quin nunquã poſ-
ſit vtilitas cum honeſtate contendere. Itaque accepimus, Socratem ſolitum execrari
eos, qui primùm hæc natura cohærentia, opinione diſtraxiſſent. cui quidem ita ſunt
Stoici aſſenſi, vt etiam quicquid honeſtum eſſet, id vtile eſſe cenſerent: nec vtile quic-
quam, quod non honeſtum. Quòd ſi is eſſet Panætius, qui virtutem propterea colen-
dam diceret, quòd ea efficiens vtilitatis eſſet: vt ii qui res expetendas vel voluptate vel 15
indolentia metiuntur: liceret ei dicere, honeſtatem aliquando cum vtilitate pugnare.
ſed quum ſit is, qui id ſolum bonum iudicet quod honeſtum ſit: quæ autem huic re-
pugnent ſpecie quadam vtilitatis, eorum neque acceſſione meliorem vitam fieri, nec
diſceſſione peiorem: non videtur huiuſmodi debuiſſe deliberationem introducere: in
qua, quod vtile videretur, cum eo quod honeſtum eſt, comparetur. Etenim quod 16
ſummum bonum à Stoicis dicitur, conuenienter naturæ viuere: id habet hanc (vt o-
pinor) ſententiam, cum virtute congruere ſemper: cætera autem quæ ſecundum na-
turam eſſent, ita legere, ſi ea virtuti non repugnarent. quod quum ita ſit, putãt quidam
hanc comparationem rectè non eſſe introductam, nec omnino de eo genere quicquã
præcipiendum fuiſſe. Atque illud quidem honeſtum, quod propriè veréque dicitur,
id in ſapiẽtibus eſt ſolis, neque à virtute diuelli vnquam poteſt: in iis autem, in quibus 17
ſapientia perfecta non eſt, ipſum illud quidem perfectum honeſtum nullo modo eſſe
poteſt: ſimilitudines honeſti eſſe poſſunt. Hæc igitur omnia officia, de quibus his libris
diſputamus, media Stoici appellant: & ea communia ſunt, & latè patent: quæ & inge-
nii bonitate multi aſſequuntur, & progreſſione diſcẽdi. Illud autem quod rectũ iidem
appellant, perfectum atque abſolutum eſt, & vt iidem dicunt, omnes numeros habet, 18
nec præter ſapientem cadere in quenquam poteſt. Quum autem aliquid actum eſt,
in quo media officia comparantur, id cumulatè videtur eſſe perfectum: propterea
quòd vulgus, quid abſit à perfecto, ferè non ex toto intelligit: quatenus autẽ intelligit,
nihil putat prætermiſſum. Quod autẽ in poematibus & in picturis vſu euenit, in aliiſ-
que compluribus, vt delectentur imperiti, laudéntque ea quæ laudanda non ſint:

19 ob eam credo cauſam, quod inſit in his aliquid probi, quod capiat ignatos, qui quidem
quid in vnaquaque re vitii ſit, nequeant iudicare. itaque quum ſint docti a peritis, deſi-
ſtunt facilè à ſentẽtia. Hæc igitur officia, de quibus in his libris diſſerimus, quaſi ſecun-
da quædam honeſta dicunt eſſe, non ſapientum modo propria, ſed cum omni homi-
num genere communia. Itaque ii omnes, in quibus eſt virtutis indoles, commouen-
tur. Nec verò quum duo Decii, aut duo Scipiones fortes viri commemorantur, aut
20 quum Fabritius, aut Ariſtides iuſtus nominatur: aut ab illis fortitudinis, aut ab his iu-
ſtitiæ, tanquam à ſapiente, petitur exemplum. nemo enim horum ſic ſapiẽs, vt ſapien-
tem intelligi hîc volumus: nec ii qui ſapientes habiti ſunt & nominati, M. Cato & C.
Lælius, ſapientes fuerũt: nec illi quidem ſeptem: ſed ex mediorum officiorũ frequentia
ſimilitudinem quandã gerebant, ſpeciémque ſapientũ. Quocirca nec id quod verè ho-
neſtum eſt, fas eſt cum vtilis repugnantia comparari: nec id quod communiter appel-
21 lamus honeſtũ, quódque colitur ab iis qui bonos ſe viros haberi volunt, cum emolu-
mentis vnquam eſt comparandum: tamque id honeſtum, quod in noſtrã intelligen-
tiam cadit, tuendum conſeruandúmque eſt nobis, quàm id quod propriè dicitur, veré-
que eſt honeſtum, ſapientibus. aliter enim teneri non poteſt, ſi qua ad virtutem eſt fa-
cta progreſſio. ſed hæc quidem de iis qui conſeruatione officiorum exiſtimãtur boni.
Qui autem omnia metiuntur emolumẽtis & commodis, neque ea volunt præponde-
22 rati honeſtate, hi ſolent in deliberando, honeſtum cum eo quod vtile putant, compa-
rare: boni viri non ſolent. Itaque exiſtimo Panætiũ, quum dixerit homines ſolere in
hac comparatione dubitare, hoc ipſum ſenſiſſe, quòd dixerit ſolere modò, non etiam
oportere. etenim nõ modò pluris putare quod vtile videatur, quàm quod honeſtum,
ſed hæc etiam inter ſe comparare, & in his dubitare, turpiſſimum eſt. Quid eſt ergo
23 quod nonnunquam ad dubitationem afferre ſoleat, conſiderandúmque videatur? cre-
do, ſiquando dubitatio accidit, quale ſit id de quo conſideretur. ſæpe enim tempore
fit, vt quod plerunque turpe haberi ſoleat, inueniatur non eſſe turpe. exempli cauſa po
natur aliquid quod pateat latius. Quod poteſt eſſe maius ſcelus, quàm non modò ho-
minem, ſed etiam familiarem occidere? num igitur ſe obſtrinxit ſcelere, ſi quis tyran-
num occidit quamuis familiarem? populo quidem Romano non videtur, qui ex o-
24 mnibus præclaris factis illud pulcherrimũ exiſtimat. Vicit igitur vtilitas honeſtatem?
immò verò honeſtas vtilitatem ſecuta eſt.

Itaque, vt ſine vllo errore diiudicare poſſimus, ſiquando cum illo quod honeſtum
intelligitur, pugnare id videbitur quod appellamus vtile, formula quædã conſtituen-
da eſt: quam ſi ſequemur in comparatione rerum, ab officio nũquam recedemus. Erit
25 autem hæc formula, Stoicorũ rationi diſciplinæque maximè conſentanea: quam qui-
dem in his libris propterea ſequimur, quòd quanquã à veteribus Academicis & Peri-
pateticis noſtris, qui quondã iidẽ erãt qui Academici quæ honeſta ſunt, anteponuntur
iis quæ videntur vtilia: tamẽ ſplendidius hæc ab eis diſſerũtur, quibus quicquid honeſtũ
eſt, idem vtile videtur, nec vtile quicquã quod non honeſtum: quàm ab iis quibus eſt
26 honeſtum aliquod non vtile, aut vtile non honeſtũ. Nobis autẽ noſtra Academia ma-
gnam licentiam dat, vt, quodcunque maximè probabile occurrat, id noſtro iure liceat
defendere. Sed redeo ad formulam. Detrahere igitur aliquid alteri, & hominẽ homi-
nis incõmodo ſuũ augere commodum, magis eſt contra naturam, quàm mors, quàm
paupertas, quàm dolor, quàm cætera quæ poſſunt aut corpori accidere, aut rebus ex-
27 ternis. nam principio tollit conuictũ humanũ & ſocietatem: ſi enim ſic erimus affecti,
vt propter ſuum quiſque emolumentum ſpoliet aut violet alterũ, diſrũpi neceſſe eſt
eam, quæ maximè eſt ſecundũ naturam, humani generis ſocietatẽ. vt ſi vnũquodque
membrum ſenſum hunc haberet, vt poſſe putaret ſe valere, ſi proximi membri vale-
tudinem ad ſe traduxiſſet, debilitari & interire totum corpus neceſſe eſſet: ſic ſi vnuſ-
quiſque noſtrum rapiat ad ſe commoda aliorum, detrahátque quod cuique poſſit,

emolumenti ſui gratia, ſocietas hominum & communitas euertatur neceſſe eſt. nam ſibi vt quiſque malit quod ad vſum vitæ pertineat, quàm alteri acquirere, cōceſſum eſt non repugnante natura. Illud quidem natura non patitur, vt aliorum ſpoliis noſtras facultates, copias, opes augeamus. Neque verò hoc ſolùm natura, id eſt, iure gētium: ſed & legibus populorum, quibus in ſingulis ciuitatibus Reſpu. continentur, eodem modo conſtitutum eſt, vt non liceret ſui commodi cauſa nocere alteri. hoc enim ſpectant leges, hoc volūt, incolumem eſſe ciuium coniunctionem: quam qui dirimunt, eos morte, exilio, vinculis, damno coercent. atque hoc multò magis exigit ipſa naturæ ratio, quæ eſt lex diuina & humana: cui parere qui velit (omnes autem parebunt, qui ſecundum naturam volent viuere) nunquam committet vt alienum appetat, & id quod alteri detraxerit, ſibi aſſumat. Etenim multò magis eſt ſecundum naturam celſitas & animi magnitudo, itémque communitas, iuſtitia, liberalitas, quàm voluptas, quàm vita, quàm diuitiæ. quæ quidem contemnere, & pro nihilo ducere, comparantem cum vtilitate communi, magni animi & excelſi eſt. Detrahere autem alteri ſui commodi cauſa, magis eſt contra naturam, quàm mors, quàm dolor, quàm cætera generis eiuſdem: itémque magis eſt ſecundum naturam, pro omnibus gentibus (ſi fieri poſſit) conſeruandis aut iuuandis maximos labores moleſtiáſque ſuſcipere, imitantes Herculem illum, quem hominum fama beneficiorum memor in concilio cæleſtium collocauit: quàm viuere in ſolitudine non modò ſine vllis moleſtiis, ſed etiam in maximis voluptatibus, abundantem omnibus copiis, vt excellas etiam pulchritudine & viribus. Quocirca optimo quiſque ſplendidiſſimóque ingenio longè illam vitā huic anteponit. ex quo efficitur, hominem naturæ obedientem, homini nocere non poſſe. Deinde qui alterum violat, vt ipſe aliquid commodi cōſequatur: aut nihil ſe exiſtimat contra naturam facere, aut magis fugiendam cenſet mortem, paupertatem, dolorem, amiſſionem etiam liberorum, propinquorum, amicorum, quàm facere cuiquam iniuriam. ſi nihil exiſtimat contra naturam fieri hominibus violandis: quid cum eo diſſeras, qui omnino hominem ex homine tollat? ſin fugiendum id quidem cenſet, ſed multò illa peiora, mortem, paupertatē, dolorem: errat in eo, quòd vllum aut corporis aut fortunæ vitium, animi vitiis grauius exiſtimat. Ergo vnum debet eſſe omnibus propoſitum, vt eadem ſit vtilitas vniuſcuiuſque & vniuerſorum: quam ſi ad ſe quiſque rapiat, diſſoluetur omnis humana conſociatio. atque ſi etiam hoc natura præſcribit, vt homo homini quicunque ſit, ob eam ipſam cauſam tamen, quòd is homo ſit, conſultum velit, neceſſe eſt ſecundum eandem naturam, omnium vtilitatem eſſe communem. quod ſi ita eſt, vnà continemur omnes, & eadem lege naturæ: idque ipſum ſi ita eſt, certè violare alterum lege naturæ prohibemur. verum autem primum: verum igitur & extremum. Nam illud quidem abſurdum eſt quod quidam dicunt, parentiſe aut fratri nihil detracturos commodi ſui cauſa aliam rationē eſſe ciuium reliquorū. hi ſibi nihil iuris & nullam ſocietatem communis vtilitatis cauſa ſtatuunt eſſe cum ciuibus: quæ ſententia omnem ſocietatem diſtrahit ciuitatis. Qui autem ciuium rationem dicunt eſſe habendam, externorum negant, hi dirimunt communem humani generis ſocietatem: qua ſublata, beneficentia, liberalitas, bonitas, iuſtitia funditus tollitur: quæ qui tollunt, etiā aduerſus deos immortales impii iudicandi ſunt. ab his enim conſtitutam inter homines ſocietatem euertunt: cuius ſocietatis arctiſſimum vinculum eſt, magis arbitrari eſſe contra naturam, hominem homini detrahere ſui commodi cauſa, quàm omnia incommoda ſubire vel externa, vel corporis, vel etiam ipſius animi, quæ vacent iuſtitia. hæc enim virtus omnium eſt domina & regina virtutum. Forſitan quiſpiam dixerit: Nónne igitur ſapiens, ſi fame ipſe conficiatur, abſtulerit cibum alteri homini ad nullam rem vtili? Minimè verò: non enim mihi eſt vita mea vtilior, quàm animi talis affectio, neminē vt violem commodi mei gratia. Quid? ſi Phalarim crudelem tyrannum & immanem vir bonus, ne ipſe frigore conficiatur,

veſtū ſpoliare poſſit, nonne faciat? Hæc ad iudicandum ſunt facillima. nam ſi quid
37 ab homine ad nullam partem vti i, vtilitatis tuæ cauſa detraxeris, inhumane feceris,
contraque naturæ legem: ſin autem is tu ſis, qui multam vtilitatem Reip. atque hominum
ſocietati, ſi in vita remaneas, afferre poſſis: ſiquid ob eam cauſam alteri detra-
xeris, non ſit reprehendendum: ſin autem id non ſit eiuſmodi, ſuum cuique incom-
modum ferendum eſt potius, quàm de alterius commòdis ſubtrahendum. Non igi-
tur magis eſt contra naturam morbus, aut egeſtas, aut quid eiuſmodi, quàm detractio
38 atque appetitio alieni. Sed communis vtilitatis derelictio cōtra naturam eſt: eſt enim
iniuſta. Itaque lex ipſa naturæ, quæ vtilitatem hominum conſeruat & continet, de-
cernit profectò, vt ab homine inerti atque inutili ad ſapientem, bonum, fortémque
virum transferantur res ad viuendum neceſſariæ: qui ſi occiderit, multum de com-
muni vtilitate detraxerit: modò hoc ita faciat, vt ne ipſe de ſe bene exiſtimans, ſeſeque
39 diligens, hanc cauſam habeat ad iniuriam. itaque ſemper officio fungatur, vtilitati cō-
ſulens hominum, & ei quam ſæpe commemoro, humanæ ſocietati. Nam quod ad
Phalarim attinet, perſacile iudicium eſt. nulla eſt enim ſocietas nobis cum tyrannis,
ſed potius ſumma diſtractio: neque eſt contra naturam ſpoliare eum, ſi poſſis, quem
honeſtum eſt necare. Atque hoc omne genus peſtiferum atque impium ex hominū
40 communitate exterminandum eſt. etenim vt membra quædā amputantur, ſi & ipſa
ſanguine & tanquam ſpiritu carere cœperunt, & nocent reliquis partibus corporis: ſic
iſta in figura hominis, feritas & immanitas belluæ à communi tanquam humanitate
corporis ſegreganda eſt. huius generis quæſtiones ſunt omnes ex in quibus ex tem-
pore officium exquiritur. Eiuſmodi igitur credo res Panætium perſecuturum fuiſſe,
niſi aliquis caſus aut occupatio conſilium eius præueniſſet: ad quas ipſas conſultatio-
41 nes ex ſuperioribus libris ſatis multa præcepta ſunt, quibus perſpici poſſit, quid ſit pro-
pter turpitudinem fugiendum: quid ſit id, quod idcirco fugiendum non ſit, quia om-
nino turpe nō eſt. Sed quoniam operi inchoato, propè tamen abſoluto tanquā faſti-
gium imponimus, vt geometræ ſolent non omnia docere, ſed poſtulare vt quædam
ſibi concedantur, quo facilius quæ velint explicent: ſic ego à te poſtulo mi Cicero, vt
mihi concedas, ſi potes, nihil præter id quod honeſtum ſit, eſſe propter ſe expetendū.
42 ſin hoc non licet propter Cratippum: at illud certè dabis, quod honeſtum ſit, id eſſe
maximè propter ſe expetendum. mihi vtrumuis ſatis eſt: & cùm hoc, tum illud pro-
babilius videtur; nec præterea quicquam probabile. Ac primùm Panætius in hoc loco
defendendus eſt, quòd non vtilia cum honeſtis pugnare dixerit aliquando poſſe (ne-
que enim ei fas erat) ſed ea quæ viderentur vtilia. Nihil verò vtile, quod non idem ho
43 neſtum: nec honeſtum, quod non idem vtile ſit, ſæpe teſtatur: negátque vllam peſtem
maiorem in vitam hominum inuaſiſſe, quàm eorum opinionem qui iſta diſtraxerint.
Itaque non vt aliquando anteponeremus vtilia honeſtis, ſed ea ſine errore diiudicare-
mus, ſi quando incidiſſent, induxit eam quæ videretur eſſe, non quæ eſſet, repugnan-
tiam. Hanc igitur partem relictam explebimus, nullis adminiculis, ſed (vt dicitur)
44 Marte noſtro. neque enim quicquam de hac parte poſt Panætium explicatum eſt,
quod mihi probaretur, de iis quæ in manus meas venerunt.

Quum igitur aliqua ſpecies vtilitatis obiecta eſt, nos commoueri neceſſe eſt: ſed ſi,
quum animum attenderis, turpitudinem videas adiunctam ei rei, quæ ſpeciem vtili-
tatis attulerit: tunc vtilitas non requirenda eſt: ſed intelligendum, vbi turpitudo ſit, ibi
vtilitatem eſſe non poſſe. Quòd ſi nihil eſt tam contra naturam, quàm turpitudo (recta
enim & conuenientia & conſtantia natura deſiderat, aſpernatúrque contraria) nihil-
45 que tam ſecundum naturam, quàm vtilitas: certè in eadem re vtilitas & turpitudo eſſe
non poteſt. itémque ſi ad honeſtatem nati ſumus, eáque aut ſola expetenda eſt (vt Ze-
noni eſt viſum) aut certè omni pōdere grauior eſt habēda, quàm reliqua omnia, quod
Ariſtoteli placet: neceſſe eſt, quod honeſtum ſit, id eſſe aut ſolum, aut ſummum bo-

num : quod autem bonum, id certè vtile. itaque quicquid honeſtum, id vtile. quare
error hominum non proborum quum aliquid, quod vtile viſum eſt, arripuit, id con- 46
tinuò ſecernit ab honeſto. Hinc ſicæ, hinc venena, hinc falſa teſtamēta naſcuntur, hinc
ſurta, hinc peculatus, expilationes, direptionéſque ſociorum & ciuium, hinc opum
nimiarum potentiæ non ferendæ . poſtremò etiam in liberis ciuitatibus exiſtunt re-
gnandi cupiditates, quibus nihil nec tetrius, nec fœdius excogitari poteſt: emolumēta
enim rerū fallacibus iudiciis vident: pœnam non dico legum, quas ſæpe perrumpunt, 47
ſed ipſius turpitudinis, quæ acerbiſſima eſt, non vident. Quamobrem hoc quidem de-
liberantium genus pellatur è medio, (eſt enim totum ſceleratum & impium) qui
deliberant, vtrum id ſequantur quod honeſtum eſſe videant, an ſe ſcientes ſcelere co-
taminent. in ipſa enim dubitatione facinus ineſt, etiam ſi ad id non peruenerint. Ergo
ea deliberanda omnino non ſunt, in quibus eſt turpis ipſa deliberatiô : atque etiam in
omni deliberatione, celandi & occultandi ſpes opinióque remouenda eſt . ſatis enim 48
nobis (ſi modò in philoſophia aliquid profecimus) perſuaſum eſſe debet, ſi omnes
deos hominéſque celare poſſimus, nihil tamen auarè, nihil iniuſtè, nihil libidinoſe, ni-
hil incontinenter eſſe faciendum. Hinc ille Gyges inducitur à Platone: qui, quum ter-
ra diſceſſiſſet magnis quibuſdam imbribus, in illum hiatum deſcendit, æneúmque e-
quum (vt ferunt fabulæ) animaduertit, cuius in lateribus fores eſſent : quibus apertis,
hominis mortui vidit corpus magnitudine inuſitata, annulúmque aureum in digito: 49
quem vt detraxit, ipſe induit: erat autem regius paſtor . tum in concilium paſtorum
ſe recepit. ibi quum palam eius annuli ad palmam conuerterat, à nullo videbatur, ipſe
autem omnia videbat : idem rurſus videbatur, quum in lucem annulum inuerterat.
Itaque hac opportunitate annuli vſus, Reginæ ſtuprum intulit, eáque adiutrice Regē
dominum interemit, ſuſtulítque quos obſtare arbitrabatur: nec in his quiſquam eum
facinoribus potuit videre. ſic repentè annuli beneficio Rex ortus eſt Lydiæ. Hunc igi- 50
tur ipſum annulum ſi habeat ſapiens, nihil plus ſibi licere putet peccare , quàm ſi non
haberet. honeſta enim bonis viris, non occulta quæruntur. atque hoc loco philoſophi
quidam, minimè mali illi quidem, ſed non ſatis acuti, fictam & commentitiam fabu-
lam dicunt prolatam à Platone: quaſi verò ille aut factum id eſſe, aut fieri potuiſſe de-
fendat. Hæc eſt vis huius annuli, & huius exempli: ſi nemo ſciturus, nemo ne ſuſpica- 51
turus quidem ſit, quum aliquid diuitiarum , potentiæ , dominationis, libidinis cauſa
feceris, ſi id diis hominibúſque futurum ſit ſemper ignotum, ſiſne facturus . negant
id fieri poſſe : quanquàm non poteſt id quidem . ſed quæro , quod negant poſſe, id ſi
poſſet, quidnam facerent ? Vrgent ruſticè ſanè : negant enim poſſe, & in eo perſtant:
hoc verbum quid valeat non vident. quum enim quærimus , ſi poſſint celare quid fa- 52
cturi ſint : non quærimus , poſſíntne celare : ſed tanquam tormenta quædam adhibe-
mus, vt ſi reſponderint ſe impunitate propoſita facturos quod expediat, facinoroſos ſe
eſſe fateantur: ſi negent, omnia turpia per ſeipſa fugienda eſſe concedant. Sed iam ad
propoſitū reuertamur. Incidunt ſæpe multæ cauſæ, quæ conturbant animos vtilitatis
ſpecie: non quum hoc deliberetur, Relinquendáne ſit honeſtas propter vtilitatis ma- 53
gnitudinem, (nam id quidem improbum eſt) ſed illud, Poſſítne id, quod vtile videa-
tur, fieri non turpiter. Quum Collatino Tarquinio collegæ Brutus imperium abroga-
bat, poterat videri facere id iniuſtè : fuerat enim in Regibus expellendis ſocius Bruti,
conſiliorum etiam adiutor. quum autem conſilium hoc principes cepiſſent , cogna-
tionem Superbi, noménque Tarquiniorum & memoriam regni eſſe tollēdam, quòd
erat vtile patriæ conſulere: id erat ita honeſtū, vt etiam ipſi Collatino placere deberet. 54
Itaque vtilitas valuit propter honeſtatem: ſine qua nec vtilitas quidem eſſe potuiſſet. at
in eo Rege qui vrbem condidit, non ita: ſpecies enim vtilitatis animum pepulit eius:
cui quum viſum eſſet vtilius, ſolum ſe quàm cum altero regnare , fratrem interemit.
omiſit hic & pietatem & humanitatem, vt id quod vtile videbatur, neque erat, aſſequi

poſſet. & tamen muri cauſam oppoſuit,ſpeciem honeſtatis,nec probabilem,nec ſatis
55 idoneam. peccauit igitur, pace vel Quirini vel Romuli dixerim. Nec tamen noſtræ
nobis vtilitates omittẽdæ ſunt,aliíſque tradendæ, quum his ipſi egeamus: ſed ſuæ cui-
que vtilitati,quod ſine alterius iniuria fiat,ſeruiendum eſt. Scitè Chryſippus,vt multa:
Qui ſtadium, inquit, currit,eniti & contendere debet quàm maximè poſſit,vt vincat:
ſupplantare eum quicum certet,aut manu depellere nullo modo debet.ſic in vita ſibi
quenque petere quod pertineat ad vſum, non iniquum eſt:alteri ſurripere,ius non eſt.
56 Maximè autem perturbantur officia in amicitiis:quibus & non tribuere quod rectè
poſſis, & tribuere quod non ſit æquum, contra officium eſt, ſed huius generis totius
breue & non difficile præceptum eſt:quæ enim videntur vtilia,honores,diuitiæ,volu-
ptates, & cætera generis eiuſdem, hæc amicitiæ nunquam anteponenda ſunt. At ne-
que contra Remp. neque contra iuſiurandum ac fidem, amici ſui cauſa vir bonus fa-
57 ciet: nec ſi iudex quidem erit de ipſo amico: ponit enim perſonam amici, quum in-
duit iudicis. tantum dabit amicitiæ, vt veram amici cauſam eſſe malit: vt perorandæ
litis tẽpus,quoad per leges liceat,accommodet. Quum verò iurato dicenda ſententia
ſit, meminerit deum ſe adhibere teſtem,id eſt (vt ego arbitror) mentem ſuam,qua ni-
hil homini dedit ipſe deus diuinius. Itaque præclarum à maioribus accepimus morẽ
58 rogandi iudicis, ſi eum teneremus: QVAE ſalua fide facere poſſit. hæc rogatio ad ea
pertinet, quæ paulò antè dixi, honeſtè amico, à iudice poſſe concedi. nam ſi omnia
facienda ſint quæ amici velint, non amicitiæ tales, ſed coniurationes putandæ ſunt.lo
quor autem de communibus amicitiis.nam in ſapientibus viris atque perfectis nihil
poteſt eſſe tale. Damonem & Pythiam Pythagoreos ferunt hoc animo inter ſe fuiſſe,
vt quum eorum alteri Dionyſius tyrannus diem necis deſtinauiſſet: & is qui morti ad-
59 dictus eſſet, paucos ſibi dies commendandorum ſuorum cauſa poſtulauiſſet: vas fa-
ctus ſit alter eius ſiſtendi, vt ſi ille non reuertiſſet ad diem, moriendum eſſet ſibi ipſi.
qui quum ad diem ſe recepiſſet, admiratus eorum fidem tyrãnus,petiuit vt ſe in ami-
citiam tertiũ aſcriberent. Quum igitur id quod vtile videtur in amicitia,cum eo quod
honeſtum eſt comparatur, iaceat vtilitatis ſpecies,valeat honeſtas. quum autem in a-
micitia,quæ honeſta non ſunt,poſtulabuntur,religio & fides anteponantur amicitiæ:
60 & ſic habebitur is,quem exquirimus, delectus officii.
Sed vtilitatis ſpecie in Rep.ſæpiſſimè peccatur,vt in Corinthi diſturbatione noſtri.
durius etiam Athenienſes,qui ſciuerunt vt AEginetis qui claſſe valebant,pollices præ-
ciderentur. hoc viſum eſt vtile:nimis enim imminebat propter propinquitatem AE-
gina Piræo. Sed nihil,quod crudele,vtile.eſt enim hominum naturæ,quam ſequi de-
61 bemus,maximè inimica crudelitas.Malè etiam,qui peregrinos vrbibus vti prohibent,
eóſque exterminãt,vt Petronius apud patres noſtros,Papius nuper.nam eſſe pro ciue
qui ciuis non ſit,rectum eſt non licere:quam tulerũt legẽ ſapientiſſimi conſules Craſ-
ſus & Scæuola: vſu verò vrbis prohibere peregrinos ſanè inhumanũ eſt. illa præclara,
in quibus publicæ vtilitatis ſpecies præ honeſtate contemnitur. Plena exemplorum
62 eſt noſtra Reſpub. tum ſæpe aliàs,tum maximè bello Punico ſecundo:quæ Cannenſi
calamitate accepta maiores animos habuit, quàm vnquam rebus ſecundis: nulla fuit
timoris ſignificatio, nulla mentio pacis. tanta vis eſt honeſti, vt ſpeciem vtilitatis ob-
ſcuret. Athenienſes quum Perſarum impetum nullo modo poſſent ſuſtinere, ſtatue-
réntque vt vrbe relicta,coniugibus & liberis Trœzene depoſitis,naues conſcenderent,
libertatémque Græciæ, claſſe defenderent, Cyrſilum quendam ſuadentem vt in vrbe
63 manerent, Xerxémque reciperent,lapidibus obruerunt.atque ille ſequi vtilitatem vi-
debatur:ſed ea nulla erat,repugnãte honeſtate. Themiſtoles poſt victoriam eius belli
quod cũ Perſis fuit,dixit in concione,ſe habere conſiliũ Reip.ſalutare,ſed id ſciri opus
non eſſe:poſtulauit vt aliquẽ populus daret,quicum cõmunicaret.datus eſt Ariſtides.
Huic ille, claſſem Lacedæmoniorũ,quæ ſubducta eſſet ad Gytheũ,clàm incendi poſſe:

quo ſacto, frangi Lacedæmoniorum opes neceſſe eſſet. quod Ariſtides quum audiuiſ- 64
ſet, in cōcionem magna expectatione venit, dixítque perutile eſſe conſiliū quod The-
miſtocles afferret, ſed minimè honeſtum. itaque Athenienſes, quod honeſtū non eſ-
ſet, id ne vtile quidem putarunt: totámque eam rem, quam ne audiuerant quidem, au-
ctore Ariſtide repudiauerunt. melius hi quàm nos, qui piratas immunes, ſocios vecti- 65
gales habemus. Maneat ergo, quod turpe ſit, id nunquam eſſe vtile: ne tum quidem,
quum id quod eſſe vtile putes, adipiſcare. hoc enim ipſum vtile putare quod turpe ſit,
calamitoſum eſt.

Sed incidūt (vt ſuprà dixi) ſæpe cauſæ, quum repugnare vtilitas honeſtati videatur: vt
animaduertendum ſit repugnétne planè, an poſſit cum honeſtate coniungi. Eius ge- 66
neris hæ ſunt quæſtiones: Si, exempli gratia, vir bonus ab Alexādria profectus, Rhodū
magnum frumēti numerū aduexerit in Rhodiorum inopia & fame, ſummáque an-
nonæ caritate: ſi idem ſciat complures mercatores ab Alexādria ſoluiſſe, nauéſque in
curſu frumēto onuſtas petentes Rhodum viderit: dicturúſne ſit id Rhodiis, an ſilen-
tio ſuum quamplurimo vēditurus? ſapienté & bonū virum fingimus: de eius delibe-
ratione & conſultatione quærimus, qui celaturus Rhodios non ſit, ſi id turpe iudicet:
ſed dubitet an turpe non ſit. In huiuſmodi cauſis aliud Diogeni Babylonio videri ſo- 67
let, magno & graui Stoico: aliud Antipatro diſcipulo eius, homini acutiſſimo. Anti-
patro omnia pateſacienda, vt nequid omnino quod venditor norit, emptor ignoret:
Diogeni, venditorem, quatenus iure ciuili conſtitutum ſit, dicere vitia oportere, cæte-
ra ſine inſidiis agere, & quoniam vendat, velle quam optimè vēdere. Aduexi, expoſui:
vendo meum non pluris quàm cæteri: fortaſſe etiam minoris, quum maior eſt copia:
cui fit iniuria? Exoritur Antipatri ratio ex altera parte: Quid agis? tute quū hominibus 68
conſulere debeas, & ſeruire humanæ ſocietati: eáque lege natus ſis, vt ea habeas princi-
pia naturæ: quibus parere, & quæ ſemper ſequi debeas: vt vtilitas tua, communis vtili-
tas ſit, viciſſim & æquè communis vtilitas, tua ſit: celabis homines, quid iis adſit & cō-
moditatis & copiæ? Reſpondebit Diogenes fortaſſe ſic: Aliud celare, aliud eſt tacere:
neque ego nūc te celo, ſi tibi nō dico quæ natura deorū ſit, quis ſit finis bonorū: quæ tibi 69
plus prodeſſent cognita, quàm tritici vilitas: ſed non quicquid tibi audire vtile eſt, id
mihi dicere neceſſe eſt. immò verò, inquit ille, neceſſe eſt: ſi quidem inter homines na-
tura meminiſti coniunctam ſocietatem. Memini, inquit ille: ſed num iſta ſocietas talis
eſt, vt nihil ſuum cuiuſque ſit? quod ſi ita eſt, nec vēdendum quidem quicquam eſt, ſed
donandum. Vides in hac tota diſceptatione non illud dici, Quanuis hoc turpe ſit, ta-
men quoniam expedit, faciam: ſed ita expedire, vt turpe non ſit: ex altera autem parte 70
ea re, quia turpe ſit, non eſſe faciendum. Vendat ædes vir bonus propter aliqua vitia
quæ ipſe norit, cæteri ignorent: peſtilentes ſint, & habeantur ſalubres: ignoretur in o-
mnibus cubilibus apparere ſerpentes: malè materiatæ, ruinoſæ: ſed hoc præter domi-
num nemo ſciat: quæro, ſi hoc emptoribus venditor non dixerit, ædéſque vendiderit
pluris multò, quàm ſe venditurum putarit, num id iuſtè aut improbè ſecerit? Ille ve- 71
rò, inquit Antipater, improbè facit. quid enim eſt aliud, erranti viam non monſtrare
(quod Athenis execrationibus publicis ſancitum eſt) ſi hoc non eſt, emptorē pati rue-
re, & per errorem in maximam fraudem incurrere? plus etiam eſt, quàm viam non
monſtrare. nam eſt ſcientem, in errorem alterum inducere. Diogenes contrà: Num te
emere coegit, qui ne hortatus quidem eſt? Ille, quod non placebat, proſcripſit: tu, quod
placebat, emiſti. quòd ſi qui proſcribunt villam bonam (vt ipſi aſſerunt) benéque ædi-
ficatam, non exiſtimantur ſeſelliſſe, etiā ſi illa nec bona eſt, nec ædificata ratione: mul- 72
tò minus qui domum non laudarunt: vbi enim iudicium emptoris eſt, ibi fraus ven-
ditoris quæ poteſt eſſe? ſin autem dictum non omne præſtandum eſt: quod dictū non
eſt, id præſtandum putas? Quid verò eſt ſtultius quàm venditorem, eius rei quam ven-
dat, vitia narrare? quid autē tam abſurdum, quàm ſi domini iuſſu ita præco prædicet?

73 Domum peſtilentem vendo. Sic ergo in quibuſdam cauſis dubiis, ex altera parte de-
fenditur honeſtas: ex altera ita de vtilitate dicitur, vt id quod vtile videatur, non modò
honeſtum facere ſit, ſed etiam non facere, turpe. Hæc eſt illa quæ videtur vtilium fieri
cum honeſtis ſæpe diſſenſio, quæ diiudicanda ſunt. non enim vt quæreremus expo-
ſuimus, ſed vt explicaremus. Non igitur videtur nec frumentarius ille Rhodius, nec
hic ædium venditor celare emptores debuiſſe. neque enim id eſt celare, quicquid reti-
74 ceas: ſed quum quod tu ſcias, id ignorare emolumenti tui cauſa velis eos, quorũ inter-
ſit id ſcire. Hoc autem celandi genus quale ſit, & cuius hominis, quis non videt? certè
non aperti, non ſimplicis eſt, non ingenui, non iuſti, non viri boni: verſuti potius, ob-
ſcuri, aſtuti, fallacis, malitioſi, callidi, veteratoris, vafri. hæc tot & alia plura nónne in-
utile eſt vitiorum ſubire nomina? Quòd ſi vituperandi ſunt qui reticuerunt, quid de iis
75 exiſtimãdum eſt qui orationis vanitatem adhibuerunt? C. Canius eques R. homo nec
infacetus, & ſatis literatus, quum ſe Syracuſas otiandi cauſa, non negotiandi (vt ipſe di
cere ſolebat) cõtuliſſet, dictitabat ſe hortulos aliquos velle emere, quò inuitare amicos,
& vbi ſe oblectare ſine interpellatoribus poſſet. quod quum percrebuiſſet, Pythius ei
quidam, qui argentariam faceret Syracuſis, dixit, vænales quidem ſe hortos nõ habere,
ſed licere vti Canio, ſi vellet, vt ſuis: & ſimul ad cœnam hominem in hortos inuitauit
76 in poſterum diem. quum ille promiſiſſet, tum Pythius, vt argentarius qui eſſet apud o-
mnes ordines gratioſus, piſcatores ad ſe conuocauit, & ab iis petiuit, vt ante ſuos hor-
tulos poſtera die piſcarentur, dixítque quid eos facere vellet. ad cœnam tẽpore venit
Canius: opiparè paratum erat conuiuium. cymbarum ante oculos multitudo. pro ſe
quiſque, quod ceperat, afferebat. ante pedes Pythii piſces abiiciebantur. tum Canius,
Quæſo, inquit, quid eſt ô Pythi, tãtúmne piſcium? tantúmne cymbarum? Et ille, Quid
77 mirum? inquit: hoc loco eſt, Syracuſis quicquid eſt piſcium: hìc aquatio: hac villa iſti
carere non poſſunt. Incenſus Canius cupiditate, contendit à Pythio vt venderet. gra-
uatè ille primo. quid multa? impetrat: emit homo cupidus & locuples tanti, quanti Py-
thius voluit, & emit inſtructos: nomina facit: negotium cõficit. inuitat Canius poſtera
die familiares ſuos: venit ipſe maturè: ſcalmum nullũ videt: quærit ex proximo vicino,
78 num feriæ quædam piſcatorum eſſent, quòd eos nullos videret. Nullæ, quod ſciam, in-
quit ille: ſed hìc piſcari nulli ſolent: itaque heri mirabar, quid accidiſſet. ſtomachari Ca
nius: ſed quid faceret? nondum enim Aquilius collega & familiaris meus protulerat
de dolo malo formulas. in quibus ipſis, quum ex eo quærerem quid eſſet dolus malus,
reſpondebat, Quum eſſet aliud ſimulatum, aliud actum. hoc quidem ſanè luculẽter,
79 vt ab homine perito definiendi. Ergo & Pythius, & omnes aliud agentes, aliud ſimu-
lantes, perfidi, improbi, malitioſi ſunt. nullum igitur factum eorum poteſt vtile eſſe,
quum ſit tot vitiis inquinatum. Quòd ſi Aquiliana definitio vera eſt, ex omni vita ſi-
mulatio diſſimulatióque tollenda eſt. ita nec vt emat melius, nec vt vendat, quicquam
ſimulabit aut diſſimulabit vir bonus. Atque iſte dolus malus etiam legibus erat vindi-
catus: vt tutela Duodecim tabulis, & circunſcriptio adoleſcentium lege Plectoria, &
80 ſine lege, iudiciis, in quibus EX FIDE BONA, agitur. Reliquorum autem iudiciorũ
hæc verba maximè excellũt, in arbitrio rei vxoriæ, MELIVS, AEQVIVS: in fiducia,
VT INTER BONOS BENE AGIER. Quid ergo? aut in eo quod melius æquius eſt,
poteſt vlla pars ineſſe fraudis? aut quum dicitur, Inter bonos bene agier, quicquam
agi doloſè aut malitioſè poteſt? Dolus autem malus ſimulatione & diſſimulatione
(vt ait Aquilius) continetur. tollendum eſt igitur in rebus contrahendis omne
81 mendacium. non licitatorem venditor, nec qui contra ſe liceatur, emptor oppo-
net. vterque ſi ad loquendum venerit, non plus quàm ſemel loquetur. Quintus qui-
dem Scæuola P. filius, quum poſtulaſſet vt ſibi fundus, cuius emptor erat, ſemel indi-
caretur, ídque venditor ita feciſſet: dixit ſe pluris æſtimare, addidit cẽtum millia. nèmo
eſt qui hoc viri boni fuiſſe neget: ſapientis negant: vt ſi minoris quàm potuiſſet, ven-

didiſſet. Hæc igitur eſt illa pernicies, quòd alios bonos, alios ſapientes exiſtimant. ex
quo Ennius: Nequicquam ſapere ſapientem, qui ſibi ipſi prodeſſe nequiret. verè id 82
quidem, ſi quid eſſet prodeſſe, mihi cum Ennio coueniret. Hecatonem quidem Rho-
dium diſcipulum Panætii video in iis libris, quos de officiis ſcripſit Q. Tuberoni, dice-
re, ſapientis eſſe, nihil contra mores, leges, inſtituta facientem, habere rationem rei fa-
miliaris. neque enim ſolùm nobis diuites eſſe volumus, ſed liberis, propinquis, amicis,
maximéque Reip. ſingulorum enim facultates & copiæ, diuitiæ ſunt ciuitatis. Huic 83
Scæuolæ factum, de quo paulò antè dixi, placere nullo modo poteſt: etenim omnino
ſe negat facturum compedii ſui cauſa, quod non liceat. huic nec laus magna tribuen-
da eſt, nec gratia. ſed ſiue & ſimulatio & diſſimulatio dolus malus eſt, perpaucæ res
ſunt, in quibus dolus iſte malus non verſetur: ſiue vir bonus eſt is qui prodeſt quibus
poteſt, nocet nemini, rectè iuſtum virum, bonum non facilè reperiemus. Nunquam 84
igitur eſt vtile peccare, quia ſemper eſt turpe: & quia ſemper eſt honeſtũ, virũ bonum
eſſe, ſemper eſt vtile. Ac de iure quidem prædiorum ſancitum eſt apud nos iure ciuili,
vt in his vendendis vitia etiam dicerentur, quæ nota eſſent venditori. nã quum ex duo-
decim tabulis ſatis eſſet cautum, ea præſtari quæ eſſent lingua nuncupata, quæ qui infi-
ciatus eſſet, dupli pœnam ſubiret: à iuriſconſultis etiam reticentiæ pœna eſt conſti-
tuta. quicquid enim ineſt prædio vitii, id ſtatuerunt, ſi venditor ſciret, niſi nominatim 85
dictum eſſet, præſtari oportere. vt quum in arce augurium Augures acturi eſſent, iuſ-
ſiſſéntque T. Claudium Cẽtimalum, qui ædes in Cœlio monte habebat, demoliri eas,
quarum altitudo officeret auſpiciis: Claudius proſcripſit, inſulam vẽdidit: emit P. Cal-
phurnius Lanarius. huic ab Auguribus illud idem denunciatum eſt. Itaque Calphur-
nius quũ demolitus eſſet, cognouiſſétque Claudium ædes poſtea proſcripſiſſe, quàm 86
eſſet ab Auguribus demoliri iuſſus, arbitrum illum adegit: QVICQVID ſibi de ea re
facere oporteret ex fide bona. M. Cato ſententiam dixit huius noſtri Catonis pater.
vt enim cæteri ex patribus, ſic hic qui illud lumen progenuit, ex filio eſt nominandus.
Is igitur iudex ita pronunciauit: quũ in venundando rem eam ſciſſet, & non pronun-
ciauiſſet, emptori damnum præſtari oportere. igitur ad fidem bonam ſtatuit pertine-
re, notum eſſe emptori vitium quod noſſet venditor. quod ſi rectè diiudicauit, non re- 87
ctè frumentarius ille, non rectè ædium peſtilentium venditor tacuit. ſed huiuſmodi
reticentiæ iure ciuili omnes comprehendi non poſſunt: quæ autem poſſunt, diligẽter
tenentur. M. Marius Gratidianus propinquus noſter C. Sergio Oratæ vendiderat æ-
des eas, quas ab eodem ipſe paucis antè annis emerat. hæ Sergio ſeruiebant: ſed hoc in
mancipio Marius non dixerat. adducta res in iudicium eſt. Oratam Craſſus, Gratidia- 88
num defendebat Antonius. ius Craſſus vrgebat: quòd vitiũ venditor non dixiſſet, ſciẽs
id oportere præſtari: æquitatem Antonius: quoniam id vitium ignotum Sergio non
fuiſſet, qui illas ædes vẽdidiſſet, nihil fuiſſe neceſſe dici: nec eum eſſe deceptum, qui id
quod emerat, quo iure eſſet, teneret. Quorſum hæc? vt illud intelligas, nõ placuiſſe ma-
ioribus noſtris aſtus. Sed aliter leges, aliter philoſophi tollunt aſtutias: leges, quatenus 89
manu tenere res poſſunt: philoſophi, quatenus ratione & intelligẽtia. Ratio igitur hoc
poſtulat, ne quid inſidioſè, ne quid ſimulatè, ne quid fallaciter. Suntne igitur inſidiæ,
tendere plagas, etiam ſi excitaturus non ſis nec agitaturus? ipſæ enim feræ nullo inſe-
quente ſæpe incidunt. ſic tu, quum ædes proſcribas, tabulam tanquam plagam ponas,
domum propter vitia vendas, in eam aliquis incurrat imprudens: hoc quanquã video 90
propter deprauationem conſuetudinis, neque more turpe haberi, neque aut lege ſan-
ciri, aut iure ciuili: naturæ tamen lege ſancitum eſt. ſocietas enim eſt (quod etſi ſæpe
dictum eſt, dicendum tamen eſt ſæpius) latiſſimè quidem quæ pateat, hominum inter
homines: interior eorum qui eiuſdem gentis ſunt: propior eorũ, qui eiuſdem ciuitatis.
Itaque maiores aliud ius gentiũ, aliud ius ciuile eſſe voluerunt. quod enim ciuile, non
idem continuò gentium: quod autem gẽtium, idem ciuile eſſe debet. Sed nos veri iu- 91

ris germanǽque iuſtitiæ ſolidā & expreſſam effigiem nullam tenemus: vmbra & ima-
ginibus vtimur: eáſque ipſas vtinam ſequeremur. feruntur enim ex optimis naturæ
principiis, & veritatis exemplis. nam quanti verba illa, VTI NE PROPTER TE,
FIDÉMVE TVAM CAPTVS, FRAVDATVSVE SIM? quàm illa aurea, VT
INTER BONOS BENE AGIER OPORTET, ET SINE FRAVDATIONE?
91 Sed qui ſint boni, & quid ſit bene agi, magna quæſtio eſt. Quintus quidē Scæuola Pon-
tifex Maximus ſummam vim eſſe dicebat in omnibus iis arbitriis, in quibus ageretur
ex fide bona: fideíque bonæ nomen exiſtimabat manare latiſſimè, ídque verſari in tu-
telis, ſocietatibus, fiduciis, mandatis, rebus emptis, venditis, conductis, locatis, qui-
bus vitæ ſocietas cōtinetur: in his magni eſſe iudicis ſtatuere (præſertim quum in ple-
92 riſque eſſent iudicia contraria) quid quenque cuique præſtare oporteret. Quocirca
aſtutiæ tollendæ ſunt, eáque malitia quæ vult quidem videri ſe eſſe prudentiam, ſed
abeſt ab ea, diſtátque plurimúm. prudētia eſt enim locata in delectu bonorum & ma-
lorum: malitia, ſi omnia quæ turpia ſunt, mala ſunt, mala bonis anteponit. Nec verò
in prædiis ſolùm ius ciuile ductum à natura, malitiam fraudémque vindicat: ſed & in
mancipiorum venditione, venditorum fraus omnis excluditur. qui enim ſcire debuit
94 de ſanitate, de fuga, de furtis, præſtat edicto AEdilium. hæredum alia cauſa eſt. ex quo
intelligitur, quoniam iuris natura fons ſit, hoc ſecundum naturam eſſe, neminem id
agere, vt ex alterius prædetur inſcitia. nec vlla pernicies vitæ maior inueniri poteſt,
quàm in malitia ſimulatio intelligentiæ. Ex quo illa innumerabilia naſcuntur, vt vti-
lia cum honeſtis pugnare videantur. quotus enim quiſque reperietur, qui impunitate
95 & ignoratione omnium propoſita, abſtinere poſſit iniuria? Periclitemur (ſi placet) in
iis quidem exemplis, in quibus peccare vulgus hominum fortaſſe non putat. neque
enim de ſicariis, veneficis, teſtamentariis, furibus, peculatoribus hoc loco diſſerendū
eſt: qui non verbis ſunt & diſputatione philoſophorum, ſed vinculis & carcere caſti-
gandi. ſed hæc conſideremus, quæ faciunt ii qui habentur boni. L. Minutii Baſilii lo-
cupletis hominis falſum teſtamentū quidam è Græcia Romam attulerunt: quod quo
96 facilius obtinerent, ſcripſerunt hæredes ſecum M. Craſſum & Q. Hortenſium, ho-
mines eiuſdem ciuitatis potentiſſimos. qui quum illud falſum eſſe ſuſpicarentur, ſibi
autem nullius eſſent conſcii culpæ, alieni facinoris munuſculum non repudiauerunt.
Quid ergo? ſatín' hoc eſt, vt non deliquiſſe videantur? mihi quidem nō videtur: quan-
quam alterum amaui viuum, alterum non odi mortuum. ſed quum Baſilius M. Sa-
tirium ſororis filium nomen ſuum ferre voluiſſet, eúmque feciſſet hæredem: hunc
97 dico patronum agri Piceni & Sabini (ô turpem notam temporum illorum) non erat
æquum principes ciuitatis rem habere, ad Satirium nihil præter nomen peruenire.
Etenim ſi is qui non defendit iniuriam, neque propulſat à ſuis, quum poteſt, iniuſtè fa-
98 cit, vt in primo libro diſſerui: qualis habendus eſt is, qui non modò non repellit, ſed
etiam adiuuat iniuriam? Mihi quidem etiam veræ hæreditates non honeſtæ videntur,
ſi ſint malitioſis blanditiis officiorum, non veritate, ſed ſimulatione quæſitæ. atqui in
talibus rebus aliud vtile interdū, aliud honeſtū videri ſolet. falſò. nam eadem vtilitatis
quæ honeſtatis eſt regula. qui hoc non præuiderit, ab hoc nulla fraus aberit, nullum
facinus. ſic enim cogitans: Eſt iſtud quidem honeſtú, verùm hoc expedit: res à natura
copulatas audebit errore diuellere: qui fons eſt fraudum, maleficiorum, ſcelerum o-
99 mnium. Itaque ſi vir bonus habeat hanc vim, vt ſi digitis concrepuerit, poſſit in locu-
pletum teſtamenta nomen eius irrepere, hac vi non vtatur, ne ſi exploratum quidem
habeat id omnino neminem vnquam ſuſpicaturum. At ſi dares hanc vim M. Craſſo,
vt digitorum percuſſione hæres poſſet ſcriptus eſſe, qui re vera non eſſet hæres: in foro
(mihi crede) ſaltaret. Homo autem iuſtus, & is quem ſentimus virum bonum, nihil
cuiquam, quod in ſe transferat, detrahet. hoc qui admiratur, is ſe, quis ſit vir bonus,
100 neſcire fatetur. At verò ſi quis voluerit animi ſui complicatā notionem euoluere, iam

ſe ipſe doceat, eum virum bonum eſſe, qui proſit quibus poſſit: noceat nemini, niſi la-
ceſſitus iniuria. Quid ergo? hic non noceat, qui quodam quaſi veneno perficiat vt ve-
ros hæredes moueat, in eorum locum ipſe ſuccedat? nõ ergo faciat, dixerit quis, quod
vtile ſit, quódque expediat? immò intelligat, nihil nec expedire, nec vtile eſſe, quod ſit
iniuſtum. hoc qui non didicerit, bonus eſſe non poterit. Fimbriam Cõſularem audie-
bam de patre noſtro puer, iudicem M. Lutatio Pythiæ fuiſſe equiti Ro. ſanè honeſto, 101
quum is ſponſionem feciſſet, N I bonus vir eſſet. itaque ei dixiſſe Fimbriam, ſe illam
rem nunquã iudicaturum: ne aut ſpoliaret fama probatum hominem, ſi contrà iudi-
caſſet: aut ſtatuiſſe videretur virũ bonum aliquem eſſe, quum ea res innumerabilibus
officiis & laudibus cõtineretur. Huic igitur viro bono, quẽ Fimbria etiã, nõ modò So-
crates, nouerat, nullo modo videri poteſt quicquã eſſe vtile, quod nõ honeſtũ ſit. itaque 102
talis vir nõ modò facere, ſed ne cogitare quidẽ quicquã audebit, quod nõ audeat prædi-
care. Hæc nónne eſt turpe dubitare philoſophos, quæ ne ruſtici quidẽ dubitẽt? à qui-
bus natum eſt id, quod iam tritum eſt vetuſtate, prouerbium. quũ enim fidem alicuius
bonitatémque laudant, dignũ eſſe dicunt quicum in tenebris mices. hoc quam habet
vim, niſi illam, nihil expedire, quod non deceat, etiã ſi id poſſis nullo refellente obtine-
re? Vidéſne igitur hoc prouerbio, neque Gygi illi poſſe veniam dari, neque huic, quem 103
paulò antè fingebam digitorum percuſſione hæreditates omniũ poſſe ad ſeſe cõuerte-
re? Vt enim quod turpe eſt, id quanuis occultetur, tamen honeſtum fieri nullo modo
poteſt: ſic quod honeſtum non eſt, id vtile vt ſit, effici non poteſt, aduerſante etiã & re-
pugnante natura. At enim, quum permagna præmia ſunt, eſt cauſa peccandi. C. Ma-
rius, quum à ſpe Conſulatus longè abeſſet, & ſeptimum annum poſt Præturã iaceret,
neque periturus vnquam Conſulatũ videretur, Q. Metellum, cuius legatus erat, ſum- 104
mum virum & ciuem, quum ab eo imperatore ſuo Romã miſſus eſſet, apud populum
Rom. criminatus eſt, bellum illum ducere: ſi ſe Conſulem feciſſent, breui tempore
aut viuum aut mortuum Iugurtham ſe in poteſtatem populi Rom. redacturum. Ita-
que factus eſt ille quidem Conſul, ſed à fide iuſtitiáque diſceſſit, qui optimum & grauiſ
ſimum ciuem, cuius legatus, & à quo miſſus eſſet, in inuidiam falſo crimine adduxe-
rit. Nec noſter quidẽ Gratidianus officio boni viri functus eſt tum, quum Prætor eſſet, 105
collegiúmque Prætorium Tribuni pl. adhibuiſſent, vt res numaria de communi ſen-
tentia conſtitueretur. iactabatur enim temporibus illis numus, ſic vt nemo poſſet ſci-
re quid haberet. Conſcripſerunt communiter edictum cum pœna atque iudicio: cõ-
ſtituerúntque vt omnes ſimul in roſtra poſt meridiem deſcenderent, & cæteri quidem
alius aliò: Marius à ſubſelliis in Roſtra rectà: ídque quod communiter compoſitũ fue- 106
rat, ſolus edixit: & ea res (ſi quæris) ei magno honori fuit: omnibus vicis ſtatuæ factæ
ſunt: ad eas thus & cerei. quid multa? nemo vnquã multitudini fuit charior. Hæc ſunt
quæ conturbant homines in deliberatione nonnũquam, quum id, in quo violatur æ-
quitas, nõ habetur ita magnum: illud autem quod ex eo paritur, permagnum videtur.
vt Mario, præripere collegis & Tribunis pl. popularem gratiam, nõ ita turpe: Conſulẽ
ob eam rem fieri, quod ſibi tunc propoſuerat, valde vtile videbatur. Sed omnium vna 107
regula eſt, quam cupio tibi eſſe notiſſimam: aut illud quod vtile videtur, turpéne ſit?
aut ſi turpe eſt, ne videatur eſſe vtile. quid igitur? poſſumúſne aut illum Marium, virum
bonum iudicare, aut hunc? explica atque excute intelligentiam tuam, vt videas quæ ſit
in ea ſpecies, forma & notio viri boni. Cadit ergo in virum bonum mentiri emolu-
mẽti ſua cauſa, criminari, præripere, fallere? nihil profectò minus. eſt ergo vlla res tanti, 108
aut commodum vllum tam expetendum, vt viri boni & ſplendorem & nomen amit-
tas? quid eſt, quod afferre tantum vtilitas iſta quæ dicitur, poſſit, quantum auferre, ſi bo-
ni viri nomen eripuerit, fidem, iuſtitiámque detraxerit? Quid enim intereſt, vtrum ex
homine ſe conuertat quis in beluam, an in hominis figura immanitatem gerat bel-
luæ? Quid, qui omnia recta & honeſta negligunt, dummodo potentiam conſequan-

109 tur : nónne id faciunt quod is, qui etiam ſocerum habere voluit eum, cuius ipſe auda-
cia potens eſſet? vtile enim videbatur, plurimum poſſe alterius inuidia. id quàm iniu-
ſtum in patriam, quàm inutile, quàm turpe eſſet, non videbat. Ipſe autem ſocer in ore
ſemper Græcos verſus Euripidis de Phœniſſis habebat: quos dicam vt potero, incondi-
110 tè fortaſſe, ſed tamen vt res poſſit intelligi:

Nam ſi violandum eſt ius, regnandi gratia
Violandum eſt: aliis rebus pietatem colas.

Capitalis Eteocles, vel potius Euripides, qui id vnum ſolum, quod omnium ſceleratiſ-
ſimum fuerat, exceperit. quid igitur minuta colligimus, hæreditates, mercaturas, ven-
ditiones fraudulentas? eccè tibi, qui Rex populi Rom. dominúſque omnium gentium
eſſe concupierit, ídque perfecerit. Hanc cupiditatem ſiquis honeſtam eſſe dicit, amens
111 eſt. probat enim & legum & libertatis interitum : earúmque oppreſſionem tetram &
deteſtabilem, glorioſam putat. Qui autem fateatur honeſtum non eſſe, in ea ciuitate
quæ libera fuit, quæque eſſe debeat, regnare, ſed ei qui id facere poſſit, eſſe vtile : qua hūc
obiurgatione, aut quo potius conuitio à tanto errore coner auertere? Poteſt enim, dii
immortales, cuiquam eſſe vtile fœdiſſimum & teterrimum paricidium patriæ: quanuis
112 eo qui ſe obſtrinxerit, ab oppreſſis ciuibus parens nominetur? Honeſtate igitur dirigē-
da vtilitas eſt, & quidem ſic, vt hæc duo verba inter ſe diſcrepare, ſed tamen vnum ſo-
nare videantur. Nunc abeo ad vulgi opinionem. quæ maior vtilitas, quàm regnandi, eſ-
ſe poſſit? nihil contrà, inutilius ei, qui id iniuſtè conſecutus ſit, inuenio, quum ad verita-
tem cœpi reuocare rationem. poſſunt enim cuiquam eſſe vtiles angores, ſolicitudines,
113 diurni & nocturni metus, vita inſidiarum periculorúmque pleniſſima?

Multi iniqui, atque infideles regno, pauci boni ſunt,

inquit Accius. at cui regno? quod à Tantalo & Pelope proditum iure obtinebatur. nam
quanto plures ei regi putas, qui cum exercitu populi Rom. populum ipſum Romanū
oppreſſiſſet, ciuitatemque non modò liberam, ſed etiam gentibus imperantem ſeruire
ſibi coegiſſet? Hunc tu quas conſcientiæ labes in animo cenſes habuiſſe? quæ vulnera?
114 cuius autem vita ipſi poteſt vtilis eſſe, quum eius vitæ ea conditio ſit, vt qui illam eri-
puerit, in maxima gratia futurus ſit & gloria? Quòd ſi hæc vtilia non ſunt, quæ maximè
videntur, quia plena ſunt dedecoris ac turpitudinis: ſatis perſuaſum eſſe debet, nihil eſſe
vtile, quod non honeſtum ſit. Quanquam id quidem cum ſæpe aliàs, tum Pyrrhi bello
à C. Fabritio Conſule iterum, & à Senatu noſtro iudicatum eſt. quum enim Rex Pyr-
rhus populo Rom. bellum vltrò intuliſſet : quúmque de imperio certamen eſſet cum
115 Rege generoſo ac potente, perfuga ab eo venit in caſtra Fabricii, eíque eſt pollicitus, ſi
præmiū ſibi propoſuiſſet, ſe, vt clam veniſſet, ſic clam in Pyrrhi caſtra rediturum, & eū
veneno necaturum. hunc Fabritius reducendum curauit ad Pyrrhum : ídque eius fa-
ctum à Senatu laudatum eſt. Atqui ſi ſpeciem vtilitatis opinionémque quærimus, ma-
gnum illud bellum perfuga vnus & grauem aduerſarium imperii ſuſtuliſſet : ſed ma-
116 gnū dedecus & flagitium, quicum laudis certamen fuiſſet, eū non virtute, ſed ſcelere ſu-
peratum. Vtrum igitur vtilius vel Fabritio, qui talis in hac vrbe, qualis Ariſtides Athenis
fuit : vel Senatui noſtro, qui nunquam vtilitatem à dignitate ſeiunxit, armis cū hoſte
certare, an venenis? Si gloriæ cauſa imperiū expetendū eſt, ſcelus abſit, in quo nō poteſt
eſſe gloria: ſin ipſæ opes expetuntur quoquo modo, non poterūt eſſe vtiles cū infamia.
Nō igitur vtilis illa L. Philippi Q. filii ſententia: quas ciuitates L. Sylla pecunia accepta
117 ex s.c. liberauiſſet, vt eæ rurſus vectigales eſſent. neque iis pecuniam, quàm pro liber-
tate dederant, redderemus. eſt ei Senatus aſſenſus: turpe imperio: piratarū enim melior
fides quàm Senatus. at aucta vectigalia : vtile igitur. quouſque audebunt dicere quic-
quam vtile, quod nō honeſtum? poteſt autē vlli imperio, quod gloria debet fultum eſ-
ſe, & beneuolentia ſociorum, vtile eſſe odiū & infamia? Ego etiā cum Catone meo ſæpe
118 diſſenſi. nimis enim mihi videbatur præfractè ærariū vectigaliáque defendere: omnia pu-

blicanis negare, multa ſociis: quum in hos benefici eſſe deberemus, cum illis ſic
agere, vt cum colonis noſtris ſoleremus: eoque magis, quòd illa ordinum coniun-
ctio ad ſalutem Reipublicæ pertinebat. Malè etiam Curio, quum cauſam Tranſ
padanorum æquam eſſe diceebat: ſemper autem addebat, Vincat vtilitas. potius dice
ret non eſſe æquam, quia non eſſet vtilis Reipublicæ, quàm quum æquam eſſe diceret, 109
non eſſe vtilem fateretur.

Plenus eſt ſextus liber de officiis Hecatonis talium quæſtionum, ſítne boni viri, in
maxima caritate annonæ familiam non alere. in vtranque partem diſputat: ſed tamen
ad extremum vtilitate putat officium dirigi magis, quàm humanitate. Quærit, ſi in ma
ri iactura facienda ſit, equíne pretioſi potius iacturam faciat, an ſeruuli vilis? hîc aliò res
familiaris, aliò ducit humanitas. Si tabulam de naufragio ſtultus arripuerit, extorque- 110
bítne eam ſapiens ſi potuerit? negat, quia ſit iniurium. quid dominus nauis? eripietne
ſuum? minimè, non plus quàm ſi nauigantem in altū eiicere de naui velit, quia ſua non
ſit. quoad enim peruentum ſit eò, quò ſumpta nauis eſt, non domini eſt nauis, ſed naui-
gantium. Quid, ſi in vna tabula ſint duo naufragi, híque ſint ſapientes, ſibi vterque ra-
piat, an alter cedat alteri? cedat verò, ſed ei cuius magis interſit vel ſua, vel Reipub. cau- 111
ſa viuere. quid ſi hæc paria in vtroque? nullum erit certamen: ſed quaſi in ſorte, aut in
micādo victus, alteri cedet alter. Quid, ſi pater fana expilet, cuniculos agat ad ærarium,
indicétne id magiſtratibus filius? nefas id quidem eſt: quinetiam defendat patrem, ſi ar
guatur. non igitur patria præſtat omnibus officiis? immo verò: ſed ipſi patriæ condu-
cit pios habere ciues in parentes. Quid, ſi tyrannidem occupare, ſi patriam prodere co-
nabitur pater, ſilebítne filius? immò verò obſecrabit patrē ne id faciat: ſi nihil proficiet, 112
accuſabit, minabitur ètiam: ad extremum, ſi ad perniciem patriæ res ſpectabit, patriæ
ſalutem anteponet ſaluti patris. Quærit etiam, ſi ſapiens adulterinos numos accipiet im
prudens pro bonis, quum id reſcierit, ſoluturúſne ſit eos, ſi cui debeat pro bonis. Dioge-
nes ait: Antipater negat, cui potius aſſentior. Qui vinum fugiens vendat ſciens, debeát-
ne dicere? non neceſſe putat Diogenes, Antipater viri boni exiſtimat. Hæ ſunt qua-
ſi controuerſiæ in iure Stoicorum. in mancipio vendendo, dicendáne vitia, non ea 113
quæ niſi dixeris, redhibeatur mancipium iure ciuili: ſed hæc, mendacem eſſe, aleato-
rem, furacē, ebrioſum. alteri dicenda videntur, alteri nòn dicenda. ſiquis aurum vèn-
dens, orichalcum ſe putat vendere, indicétne ei vir bonus aurum illud eſſe, an emat
denario quod ſit millenarium? Perſpicuum iam eſt & quid mihi videatur, & quæ ſit in-
ter eos philoſophos, quos nominaui, controuerſia. Pacta & promiſſa ſempérne ſeruan- 114
da ſint, quæ nec vi, nec dolo malo (vt Prætores ſolent dicere) facta ſint: Si quis medi-
camentum cuipiam dederit ad aquam intercutem, pepigerítque ne illo medicamen-
to vnquam poſtea vteretur: ſi eo medicamento ſanus factus fuerit, & annis aliquot
pòſt inciderit in eundem morbum, nec ab eo, quicum pepigerat, impetret vt item eo
liceat vti, quid faciēdū ſit, cùm ſit is inhumanus, qui non concedat vti, nec ei quicquam
fiat iniuriæ? vitæ & ſaluti conſulendum eſt. Quid ſiquis ſapiens rogatus ſit ab eo qui 115
eum hæredem faciat, quum ei teſtamento ſeſtertium millies relinquatur, vt antè quàm
hæreditatem adeat, luce palàm in foro ſaltet, ídque ſe facturum promiſerit, quòd ali-
ter eum hæredem ſcripturus ille non eſſet: faciat quod promiſerit ille, nécne? pro-
miſiſſe nollem, & id arbitror fuiſſe grauitatis: ſed quoniam promiſit, ſi ſaltare in foro
turpe ducet, honeſtius mentietur, ſi ex hæreditate nihil cœperit: niſi fortè eā pecuniam 116
in Reip. magnum aliquod tempus contulerit, vt vel ſaltare eum, quū patriæ conſultu-
rus ſit, turpe non ſit. Ac ne illa quidem promiſſa ſeruanda ſunt, quæ non ſunt iis ipſis
vtilia, quibus illa promiſeris. Sol Phaethonti filio (vt redeamus ad fabulās) facturum
ſe eſſe dixit quicquid optaſſet: optauit vt in currum patris tolleretur: ſublatus eſt inſa-
nus, atque quà conſtitit, ictu fulminis deflagrauit. quanto melius fuerat in hoc pro-
miſſum patris non eſſe ſeruatum? Quid, quod Theſeus exegit promiſſum à Neptuno? 117

cui quum tres optiones Neptunus dediſſet, optauit interitum Hippolyti filii ſui, quum is patri ſuſpectus eſſet de nouerca. quo optato impetrato, Theſeus in maximis fuit luctibus. quid Agamemnon? quum deuouiſſet Dianæ quod in ſuo regno pulcherrimum natum eſſet illo anno, immolauit Iphigeniam, qua nihil erat eo quidem anno natum
128 pulchrius. promiſſum potius non faciendum, quàm tam terrum facinus admittendum fuit. ergo & promiſſa non facienda nonnunquam: neque ſemper depoſita reddenda ſunt. ſi gladium quis apud te ſanæ mentis depoſuerit, repetat inſaniens: reddere, peccatum ſit: non reddere, officium. Quid ſi is qui apud te pecuniam depoſuerit, bellum inferat patriæ, reddéſne depoſitum? non, credo: facies enim contra Rempub. quæ debet eſſe chariſſima. ſic multa, quæ natura honeſta videntur eſſe, temporibus fiunt non honeſta. facere promiſſa, ſtare conuentis, reddere depoſita, commutata vtilitate fiunt non
129 honeſta. Ac de his quidem quæ videntur eſſe vtilitatis contra iuſtitiam, ſimulatione prudentiæ, ſatis arbitror dictum. Sed quoniam à quatuor fontibus honeſtatis primo libro officia duximus, in eiſdem verſabimur, quum docebimus ea quæ videntur eſſe vtilia, neque ſunt, quàm ſint virtutis inimica. Ac de prudentia quidem, quam vult imitari malitia: itémque de iuſtitia; quæ ſemper eſt vtilis, diſputatum eſt.

130 Reliquæ ſunt duæ partes honeſtatis: quarum altera in animi excellentis magnitudine & præſtantia cernitur: altera in conformatione & moderatione continentiæ & temperantiæ. vtile videbatur Vlyſſi, vt quidam poetæ tragici prodiderunt: nam apud Homerũ optimum auctorem talis de Vlyſſe nulla ſuſpicio eſt: ſed inſimulant eum tra-
131 gœdiæ, ſimulatione inſaniæ militiam ſubterfugere voluiſſe. non honeſtum conſilium. at vtile (vt aliquis fortaſſe dixerit) regnare, & Ithacæ viuere otioſe cum parentibus, cum vxore, cum filio. Vllum tu decus in quotidianis periculis & laboribus, cum tranquillitate hac conferendum putas? ego verò iſtam contemnendam & abiiciendam: quoniã quæ honeſta non ſit, ne vtilem quidem eſſe arbitror. quid enim auditurum putas fuiſſe
132 Vlyſſem, ſi in illa ſimulatione perſeueraſſet? qui quum maximas res geſſerit in bello, tamen hæc audiuit ab Aiace:

» Cuius ipſe princeps iuriſiurandi fuit,
» Quod omnes ſcitis, ſolus neglexit fidem:
» Furere aſſimulauit: ne coiret, inſtitit.
» Quòd ni Palamedis perſpicax prudentia
133 Iſtius perceptſet malitioſam audaciam,
» Fidei ſacratæ ius perpetuò falleret.

Illi verò non modò cum hoſtibus, verùm etiam cum fluctibus (id quod fecit) dimicare melius fuit, quàm deſerere conſentientem Græciam ad bellum barbaris inferendũ. Sed dimittamus & fabulas & externa: ad rem factáque veniamus. M. Attilius Regulus
134 quum Conſul iterum in Africa ex inſidiis captus eſſet, duce Xanthippo Lacedæmonio, imperatore autem patre Annibalis Amilcare, iuratus miſſus eſt ad Senatum, vt niſi redditi eſſent Pœnis captiui nobiles quidam, rediret ipſe Carthaginem. is quum Romam veniſſet, vtilitatis ſpeciem videbat, ſed eam, vt res declarat, falſam iudicauit: quæ erat talis, manere in patria, eſſe domi ſuæ cum vxore, cum liberis: quam calamitatem acceptiſſet in bello, communem fortunæ bellicæ iudicantem, tenere conſularis digni-
135 tatis gradum. quis hæc neget eſſe vtilia? quid cenſes? magnitudo animi & fortitudo negat. An locupletiores quæris auctores? harum enim eſt virtutum proprium, nil extimeſcere, omnia humana deſpicere, nihil quod homini accidere poſſit, intolerandum putare. itaque quid fecit? in Senatum venit: mandata expoſuit: ſententiam ne diceret, recuſauit: quandiu iureiurando hoſtium teneretur, non eſſe ſe Senatorem. atque illud etiam: (O ſtultum hominem, dixerit quiſpiam, & repugnantem vtilitati ſuæ!) reddi ca-
136 ptiuos negauit eſſe vtile. illos enim adoleſcentes eſſe, & bonos duces, ſe iam cõfectum ſenectute. cuius quum valuiſſet auctoritas, captiui retenti ſunt, ipſe Carthaginem rediit,

neque eum charitas patriæ retinuit, nec ſuorum. neque verò tamen ignorabat ſe ad crudeliſſimum hoſtem, & ad exquiſita ſupplicia proficiſci: ſed iuſiurandum conſeruandum putabat. Itaque tum, quum vigilando necabatur, erat in meliore cauſa, quam ſi domi ſenex captiuus, periurus, & conſularis remanſiſſet. at ſtulte, qui non modo non cenſuerit captiuos remittendos, verùm etiam diſſuaſerit. quo modo ſtulte? etiamne ſi Reip. conducebat? poteſt autem quod inutile Reipub. ſit, id cuiquam ciui vtile eſſe? Peruertunt homines ea quæ ſunt fundamenta naturæ, quum vtilitatem ab honeſtate ſeiungũt: omnes enim expetimus vtilitatem, ad eámque rapimur: nec facere aliter vllo modo poſſumus. nam quis eſt qui vtilia fugiat? aut quis potius qui ea nõ ſtudioſiſſimè perſequatur? ſed quia nuſquam poſſumus, niſi in laude, decore, honeſtate vtilia reperire: 138
propterea illa prima & ſumma habemus, vtilitatis nomen non tam ſplendidum, quàm neceſſarium ducimus. Quid eſt igitur, dixerit quis, in iureiurando? num iratum timemus Iouem? at hoc quidem commune eſt omnium philoſophorum, non eorum modò, qui deum nihil habere ipſum negotii dicunt, & nihil exhibere alteri: ſed eorum etiam qui deum ſemper agere aliquid & moliri volunt, nunquam nec iraſci deum nec nocere. Quid autem iratus Iupiter plus nocere potuiſſet, quàm nocuit ſibi ipſe Regu- 139
lus? nulla igitur vis fuit religionis, quæ tantam vtilitatem peruerteret. an ne turpiter faceret? primum minima de malis. num igitur tantum mali turpitudo iſta habebit, quãtum ille cruciatus? deinde illud etiam apud Accium,

Fregiſtíne fidem? neque dedi, neque do infideli cuiquam:

quanquam ab impio Rege dicitur, luculentè tamen dicitur. Addit etiam, quemadmo- 140
dum nos dicamus videri quædã vtilia quæ nõ ſint: ſic ſe dicere, videri quædam honeſta quæ non ſint: vt hoc ipſum videtur honeſtum, conſeruandi iuriſiurandi cauſa ad cruciatum reuertiſſe: ſed fit non honeſtum, quia quod per vim hoſtium eſſet actum, ratum eſſe non debuit. Addunt etiam, quicquid valde vtile ſit, id fieri honeſtum, etiam ſi antea non videretur. hæc ferè contra Regulum. ſed prima videamus. Non fuit Iupiter metuendus, ne iratus noceret, quia neque iraſci ſolet, neque nocere. hæc quidem ra- 141
tio non magis contra Regulum, quàm contra omne iuſiurandum valet. ſed in iureiurando non qui metus, ſed quæ vis ſit, debet intelligi. eſt enim iuſiurandum, affirmatio religioſa. quod autem affirmatè, quaſi deo teſte promiſeris, id tenendum eſt. iam enim non ad iram deorum, quæ nulla eſt: ſed ad iuſtitiam & ad fidem pertinet. nam præclarè Ennius,

O' fides alma apta pennis, & iuſiurandum Iouis. 142

Qui igitur iuſiurandum violat, is fidem violat: quam in Capitolio vicinam Iouis Optimi Maximi (vt in Catonis oratione eſt) maiores noſtri eſſe voluerunt. At enim ne iratus quidem Iupiter plus Regulo nocuiſſet, quàm ſibi nocuit ipſe Regulus. certè, ſi nihil malum eſſet niſi dolere. id autem non modò non ſummum malum, ſed nec malum quidem eſſe, maxima auctoritate philoſophi affirmant. quorum quidem teſtem non mediocrem, ſed haud ſcio an grauiſſimum, Regulum nolite, quæſo, vituperare. quem 143
enim locupletiorem quærimus, quàm principem Reipub. qui retinendi officii cauſa, cruciatum ſubierit voluntarium? Nam quod aiunt minima de malis, id eſt, vt turpiter potius quàm calamitoſè, an eſt vllum maius malum turpitudine? quæ ſi in deformitate corporis habeat aliquid offenſionis, quanta illa deprauatio & fœditas turpificati animi debet videri? Itaque neruoſius qui iſta diſſerunt, ſolum audent malum dicere id quod 144
turpe ſit: qui autem remiſſius, hi tamen non dubitant ſummum malum dicere. nam illud quidem,

Neque dedi, neque do fidem infideli cuiquam:

idcirco rectè à poeta dicitur: quia quum tractaretur Atreus, perſonæ ſeruiendum fuit. ſed ſi hinc ſibi ſumunt, nullam eſſe fidem quæ infideli data ſit: videant ne quæratur latebra periurio. Eſt autem etiam ius bellicum, fidéſque iuriſiurandi ſæpe hoſti ſeruãda.

145 quod enim ita iuratum eſt, vt mens deferentis conciperet fieri oportere, id obſeruandū
eſt: quod aliter id ſi non fecerit, nullum periurium eſt. vt ſi prædonibus pactum pro
capite pretium non attuleris, nulla fraus eſt, ne ſi iuratus quidem id non feceris. nam
pirata non eſt ex perduellium numero definitus, ſed communis hoſtis omnium. cum
hoc nō fides eſſe debet, nec iuſiurandum commune. non enim falſum iurare, peierare
eſt: ſed quod ex animi tui ſententia iuraueris, ſicut verbis concipitur more noſtro, id
146 non facere, periurium eſt. ſcite enim Euripides,
Iuraui lingua, mentem iniuratam gero.
Regulus verò nō debuit conditiones pactionéſque bellicas & hoſtiles perturbare per-
iurio. cum iuſto enim & legitimo hoſte res gerebatur: aduerſus quem & totum ius fœ-
ciale, & multa ſunt iura communia. quod ni ita eſſet, nunquam claros viros Senatus
147 vinctos hoſtibus dedidiſſet. At vero T. Veturius & Sp. Poſthumius, quū iterum Con-
ſules eſſent, quia quum malè pugnatum apud Caudium eſſet, legionibus noſtris ſub
iugum miſſis pacem cum Samnitibus fecerāt, dediti ſunt his: iniuſſu enim populi Se-
natúſque fecerant. eodémque tempore T. Numitius, Q. AEmylius, qui tum Tribuni
pl. erant, quòd eorum auctoritate pax erat facta, dediti ſunt, vt pax Samnitum repu-
148 diaretur. atque huius deditionis ipſe Poſthumius qui dedebatur, ſuaſor & auctor fuit.
quod item multis annis pòſt C. Mancinus, qui vt Numantinis, quibuſcū ſine Senatus
auctoritate fœdus fecerat, dederetur, rogationem ſuaſit eam, quam L. Furius & Sex.
Attilius ex s. c. ferebant: qua accepta, eſt hoſtibus deditus. Honeſtius hic, quàm Q.
Pompeius, quo, quum in eadem cauſa eſſet, deprecante, accepta lex non eſt. hîc ea quæ
videbatur vtilitas, plus valuit, quàm honeſtas: apud ſuperiores, vtilitatis ſpecies falſa ab
honeſtatis auctoritate ſuperata eſt. At nō debuit ratum eſſe, quod erat actum per vim.
149 quaſi verò forti viro vis poſſit adhiberi. Cur igitur ad Senatum proficiſcebatur, quum
præſertim de captiuis diſſuaſurus eſſet? quod maximum in eo eſt, id reprehēditis. non
enim ſuo iudicio ſtetit: ſed ſuſcepit cauſam, vt eſſet iudicium Senatus: cui niſi ipſe
auctor fuiſſet, captiui profectò Pœnis redditi eſſent: ita incolumis in patria Regulus
reſtitiſſet. quod quia patriæ non vtile putauit, idcirco honeſtum ſibi & ſentire illa &
150 pati credidit. nam quod aiunt, quod valde vtile ſit, id fieri honeſtum: immò verò eſſe,
non fieri. eſt enim nihil vtile, quod idem non honeſtum: nec quia vtile, honeſtum eſt:
ſed quia honeſtum, vtile. Quare ex multis mirabilibus exemplis, haud facilè quis di-
xerit hoc exemplo aut laudabilius aut præſtātius. ſed ex tota hac laude Reguli, vnum
illud eſt admiratione dignum, quòd captiuos retinendos cenſuerit. nam quòd rediit,
151 nobis non mirabile videtur: illis quidem temporibus aliter facere non potuit. itaque
iſta laus non eſt hominis, ſed temporum. nullum enim vinculum ad aſtringendam
fidem, iureiurando maiores arctius eſſe voluerunt. id indicant leges in Duodecim ta-
bulis, indicant ſacratæ, indicant fœdera, quibus etiam cum hoſte deuincitur fides: in-
dicant notationes, animaduerſionéſque Cenſorum, qui nulla de re diligentius, quàm
152 de iureiurando iudicabant. L. Manlio A. filio, quum Dictator fuiſſet, M. Pomponius
Tribunus pl. diem dixit, quòd is paucos ſibi dies ad Dictaturam gerendam addidiſſet.
Criminabatur etiam, quòd Titum filium, qui Torquatus poſtea eſt appellatus, ab ho-
minibus relegaſſet, & ruri habitare iuſſiſſet. quod quum audiuiſſet adoleſcens filius,
negotium exhiberi patri, accurriſſe Romam, & prima luce Pomponii domum veniſſe
dicitur. cui quum eſſet nuntiatum, quòd illum iratum allaturum ad ſe aliquid contra
153 patrem arbitraretur, ſurrexit è lectulo, remotíſque arbitris ad ſe adoleſcentem iuſſit
venire. at ille vt ingreſſus eſt, confeſtim gladium diſtrinxit, iurauítque ſe illum ſtatim
interfecturum, niſi iuſiurandum ſibi dediſſet, ſe patrem miſſum eſſe facturum. iu-
rauit hoc terrore coactus Pomponius: rem ad populum detulit: docuit cur ſibi à cau-
ſa deſiſtere neceſſe eſſet: Manlium miſſum fecit. Tantum temporibus illis iuſiu-
randum valebat. atque hic T. Manlius, is eſt qui ad Anienem Gallo, quem ab eo

prouocatus occiderat , torque detracto , cognomen inuenit . cuius tertio Conſu- 154
latu Latini ad Veſerim fuſi & fugati : magnus vir in primis, & qui nuper indulgens in
patrem, idem acerbus & ſeuerus in filium. Sed vt laudandus Regulus in conſeruando
iureiurando: ſic decem illi, quos poſt Cannenſem pugnam iuratos ad Senatum miſit
Annibal, ſe in caſtra redituros ea, quorũ erant potiti Pœni, niſi de redimendis captiuis
impetrauiſſent: ſi non redierunt, vituperandi. de quibus non omnes vno modo. nam 155
Polybius , bonus auctor in primis, ſcribit ex decem nobiliſſimis, qui tunc erant miſſi,
nouem reuertiſſe, à Senatu re non impetrata vnum ex decem, qui paulò pòſt quam e-
greſſus erat è caſtris, rediſſet, quaſi aliquid eſſet oblitus, Romæ remanſiſſe. reditu enim
in caſtra, liberatum ſe eſſe iureiurando interpretabatur: non rectè: fraus enim diſtrin-
git, non diſſoluit periurium. Fuit igitur ſtulta calliditas, peruerſè imitata prudentiam.
itaque decreuit Senatus, vt ille veterator & callidus vinctus ad Annibalem duceretur. 156
ſed illud maximum: Octo hominum millia tenebat Annibal, non quos in acie cepiſ-
ſet, aut qui periculo mortis diffugiſſent, ſed qui relicti in caſtris fuiſſent à Paulo & Var-
rone Conſulibus : eos Senatus non cenſuit redimendos, quum id parua pecunia fieri
potuiſſet: vt eſſet inſitum militibus noſtris aut vincere, aut emori. qua quidẽ re audita
fractum animum Annibalis ſcribit idem, quòd Senatus populúſque Ro. rebus afflictis 157
tam excelſo animo fuiſſet. ſic honeſtatis comparatione, ea quæ videntur vtilia, vincun-
tur. Acilius autem ille, qui Græcè ſcripſit hiſtoriam, plures ait fuiſſe qui in caſtra reuer-
tiſſent, eadem fraude, vt iureiurãdo liberarentur: eóſque à Cenſoribus, omnibus igno-
miniis notatos. Sit iam huius loci finis. perſpicuum eſt enim quæ timido animo, hu-
mili, demiſſo, fractóque fiant, (quale fuiſſet Reguli factum, ſi aut de captiuis, quod ipſi 158
opus eſſe videret , non quod Reip. cenſuiſſet : aut domi remanere voluiſſet) non eſſe
vtilia, quia ſunt flagitioſa, fœda & turpia.

Reſtat quarta pars, quæ decore, moderatione, modeſtia, continentia, temperantia
continetur. poteſt igitur quicquam eſſe vtile, quod ſit huic talium virtutum choro cõ-
trarium ? Atqui ab Ariſtippo Cyrenaici atque Annicerii philoſophi nominati, omne 159
bonum in voluptate poſuerunt: virtutémque cẽſuerunt ob eam rem eſſe laudandam,
quòd efficiens eſſet voluptatis. quibus obſoletis floret Epicurus , eiuſdem ferè adiutor
auctórque ſententiæ. Cum his velis equíſque (vt dicitur) ſi honeſtatẽ tueri ac retinere
ſententia eſt, decertãdum eſt. nam ſi non modò vtilitas, ſed vita omnis beata, corporis
firma conſtitutione, eiúſq; conſtitutionis ſpe explorata (vt à Metrodoro ſcriptum eſt)
continetur: certè hæc vtilitas, & quidem ſumma (ſic enim cenſent) cum honeſtate pu- 160
gnabit. nam vbi primùm prudẽtiæ locus dabitur? an vt conquirat vndique ſuauitates?
quàm miſer virtutis famulatus ſeruientis voluptati. quod autem munus prudentiæ? an
legere intelligenter voluptates? ſac nihil iſto eſſe iucundius: quid excogitari poteſt tur-
pius? Iam qui dolorem ſummum malum dicat, apud eum, quem habet locum forti-
tudo, quæ eſt dolorum laborúmque contemptio ? quanuis enim multis in locis dicat
Epicurus (ſicut hic dixit) ſatis fortiter de dolore: tamẽ non id ſpectandũ eſt, quid dicat, 161
ſed quid conſentaneum ſit ei dicere, qui bona, voluptate terminauerit, mala, dolore: vt
ſi illum audiam de continentia & temperantia, dicit ille quidẽ multa multis locis: ſed
aqua hæret, vt aiunt. nam quo modo poteſt temperantiam laudare is qui ponat ſum-
mum bonũ in voluptate? eſt enim temperantia libidinum inimica, libidines autẽ con
ſectatrices voluptatis. Atque in his tamen tribus generibus, quoquo modo poſſunt, nõ 162
incallidè tergiuerſantur. prudentiã introducunt, ſcientiã ſuppeditantẽ voluptates, de-
pellentẽ dolores. fortitudinẽ quoq; aliquo modo expediũt, quũ tradunt rationẽ negli-
gendæ mortis, perpetiendíque doloris. etiam temperantiã inducunt, non facillimè illi
quidẽ, ſed tamẽ quoquo modo poſſunt. dicunt enim voluptatis magnitudinẽ doloris
detractione fieri. Iuſtitia vacillat, vel iacet potius, omnéſq; hæ virtutes quæ in cõmuni- 163
tate cernũtur, & in ſocietate generis humani. neque enim bonitas, nec liberalitas, nec

comitas eſſe poteſt, nō plus quàm amicitia, ſi hæc nō per ſe expetātur, ſed ad voluptatē
vtilitatemue referantur. Conſeramus igitur in pauca. nam vt vtilitatem nullam eſſe
docuimus, quæ honeſtati eſſet contraria: ſic omnem voluptatem dicimus honeſtati
164 eſſe contrariam. quo magis reprehendendos Calliphonem & Dinomachum iudico:
qui ſe dirempturos controuerſiam putauerunt, ſi cum honeſtate voluptatem, tanquā
cum homine pecudem, copulauiſſent. non recipit iſtam coniunctionem honeſtas,
aſpernatur, repellit. nec verò finis bonorum & malorum, qui ſimplex eſſe debet, ex diſ-
ſimilibus rebus miſceri & temperari poteſt. Sed de hoc hactenus: magna enim res, alio
loco pluribus verbis diſputata. nunc ad propoſitum. Quemadmodum igitur, ſiquan-
165 do ea quæ videretur vtilitas, honeſtati repugnat, diiudicanda res ſit, ſatis eſt ſupra diſ-
putatum. ſin autem ſpeciem vtilitatis etiam voluptas habere dicatur, nulla poteſt eſſe
ei cum honeſtate coniunctio. nam vt tribuamus aliquid voluptati, condimenti for-
taſſe nonnihil, vtilitatis certè nihil habebit.

Habes a patre munus, Marce fili, mea quidem ſententia, magnum: ſed perinde erit
166 vt acceperis. quanquam tibi hi tres libri inter Cratippi commentarios, tanquam ho-
ſpites, erunt recipiendi. Sed vt ſi ipſe veniſſem Athenas (quod quidem eſſet factum,
niſi me de medio curſu clara voce patria reuocaſſet) aliquādo me quoque audires: ſic,
quoniam his voluminibus ad te profecta vox mea eſt, tribues his temporis quantum
poteris: poteris autem quantum voles. quum verò intellexero te hoc ſcientiæ genere
gaudere, tum & præſens tecum propediem (vt ſpero) & dum aberis, abſens loquar.
167 Vale igitur mi Cicero, tibíque perſuade, te mihi quidē eſſe chariſſimum: ſed multò
fore chariorem, ſi talibus monimentis præceptíſque lætabere.

M. TVLLII CICERONIS CATO MAIOR, vel DE SENE-
CTVTE, AD T. POMPONIVM ATTICVM.

DIALOGI PERSONAE, SCIPIO, CATO, LAELIVS.

1 O Tite, ſiquid ego adiuro, curámue leuaſſo,
Quæ nunc te coquit & verſat ſub pectore fixa,
Ecquid erit præmii?
Licet enim verſibus iiſdē mihi affari te, Attice, quibus affatur Flami-
nium ille vir haud magna cum re, ſed fide plenus. Quanquam certò
ſcio, non vt Flaminiū, ſolicitari te, Attice, ſic noctéſque diéſque. noui
enim moderationem animi tui & æquitatem: téque non cognomen ſolùm Athenis
deportaſſe, ſed humanitatem & prudentiam intelligo, & tamen ſuſpicor iiſdem rebus
te, quibus me ipſum, interdum grauius commoueri. quarum conſolatio & maior eſt,
2 & in aliud tempus differenda. Nunc autem mihi viſum eſt de ſenectute aliquid ad te
ſcribere: hoc enim onere, quod mihi tecum commune eſt, aut iam vrgentis, aut certè
aduentantis ſenectutis, & te, & me ipſum leuari volo. etſi te quidem id modeſtè ac ſa-
pienter, ſicut omnia, & ferre & laturum eſſe certò ſcio. ſed mihi, quum de ſenectute
vellem aliquid ſcribere, tu occurrebas dignus eo munere, quo vterque noſtrum com
muniter vteretur. Mihi quidem ita iucunda huius libri confectio fuit, vt non modò o-
mnes abſterſerit ſenectutis moleſtias, ſed effecerit mollem etiam & iucundam ſene-
ctutem. nunquam igitur ſatis laudari dignè poterit philoſophia: cui qui pareat, omne
tempus ætatis ſine moleſtia poſſit degere. Sed de cæteris & diximus multa, & ſæpe
dicemus. hunc verò librum de ſenectute ad te miſimus. Omnem autem ſermonem
3 tribuimus non Tithono, vt Ariſto Chius, ne parum eſſet auctoritatis in fabula: ſed M.
Catoni ſeni, quo maiorem auctoritatē haberet oratio: apud quem, Lælium & Scipionē
facimus admirantes, quòd is tam facilè ſenectutem ferat, iiſque eum reſpondentem.

qui ſi eruditius videbitur diſputare, quàm cõſueuit ipſe in ſuis libris, attributo Græcis
literis: quarum conſtat eum perſtudioſum fuiſſe in ſenectute. ſed quid opus eſt pluraꝛ
iam enim ipſius Catonis ſermo explicabit noſtram omnem de ſenectute ſententiam.
SCI. Sæpenumero mirari ſoleo cum hoc C. Lælio, tum cæterarum rerum tuam ex- 4
cellentem M. Cato, perfectámque ſapientiam, tum vel maxime, quòd ſenectutem tuã
nunquam tibi grauem eſſe ſenſerim: quæ pleriſque ſenibus ſic odioſa eſt, vt onus ſe
AEtna grauius dicant ſuſtinere. CA. Rem haud ſanè, Scipio & Læli, difficilem ad-
mirari videmini. quibus enim nihil opis eſt in ipſis ad bene beatéque viuendum, iis
omnis grauis eſt ætas: qui autem omnia bona à ſeipſis petunt, iis nihil poteſt malum
videri, quod naturæ neceſſitas afferat. quo in genere in primis eſt ſenectus, quam vt
adipiſcantur, omnes optant: eandem accuſant adepti: tanta eſt inconſtãtia, ſtultitia, at-
que peruerſitas. Obrepere aiunt etiam citius quàm putaſſent. primùm, quis coëgit
eos falſum putareꝛ quî enim citius adoleſcentiæ ſenectus, quam pueritiæ adoleſcentia
obrepitꝛ deinde, quî minus grauis eſſet iis ſenectus, ſi octingenteſimum annum age-
rent, quàm ſi octogeſimumꝛ præterita enim ætas, quamuis lõga, quum effluxiſſet, nulla
conſolatione permulcere poſſet ſtultam ſenectutem. Quocirca ſi ſapientiam meam
admirari ſoletis (quæ vtinam digna eſſet opinione veſtra, noſtróque cognomine in
hoc ſumus ſapientes, quòd naturam optimam ducem, tanquam deum, ſequimur, ei-
que paremus. à qua non veriſimile eſt, quum cæteræ partes ætatis bene deſcriptæ ſint,
extremum actum, tanquam ab inerti poeta, eſſe neglectum. ſed tamẽ neceſſe fuit eſſe
aliquod extremum, & tanquam in arborum baccis, terráque frugibus, maturitate tem
peſtiua quaſi vietum & caducum: quod ferendum eſt molliter ſapienti. quid enim eſt 6
aliud gigantum more bellare cum diis, niſi naturæ repugnareꝛ LAE. Atqui Cato gra-
tiſſimum nobis (vt etiam pro Scipione pollicear) feceris, ſi, quoniam ſperamus & vo-
lumus quidem ſenes fieri, antè multò à te didicerimus, quibus facillimè rationibus in-
graueſcentem ætatem ferre poſſimus. CA. Faciam verò Læli, præſertim ſi vtrique
veſtrum gratum, vt dicis, futurum eſt. LAE. Volumus ſanè, niſi moleſtum eſt tibi Ca-
to, tanquam aliquam viam longam confeceris, qua nobis quoque ingrediendum ſit,
iſtuc, quò perueniſti, videre quale ſit. CA. Faciam vt potero, Læli: ſæpe enim interfui
querélis meorum æqualiũ, (pares autem cum paribus, veteri prouerbio, facillimè con-
gregantur) queis C. Salinator, queis Sp. Albinus, homines conſulares, noſtri ferè æqua- 7
les deplorare ſolebant: tum quòd voluptatibus carerent, ſine quibus vitam nullam pu
tarent: tum quòd ſpernerẽtur ab iis, à quibus eſſent coli ſoliti. qui mihi non id videban-
tur accuſare, quod eſſet accuſandum. nam ſi id culpa ſenectutis accideret, eadem mihi
vſu euenirent, reliquíſque omnibus maioribus natu: quorum ego multorum cognoui
ſenectutem ſine querela, qui ſe à libidinum vinculis laxatos eſſe non moleſtè ferrent,
nec à ſuis deſpicerentur. ſed omnium iſtiuſmodi querelarum in moribus eſt culpa, nõ
in ætate. moderati enim nec difficiles ſenes, nec inhumani tolerabilem agũt ſenectu-
tem: importunitas autem & inhumanitas omni ætati moleſta eſt. LAE. Eſt vt dicis
Cato: ſed fortaſſe dixerit quiſpiam, tibi propter opes & copias & dignitatem tuam, to-
lerabilem ſenectutem videri, id autem non poſſe multis contingere. CA. Eſt iſtud 8
quidem Læli aliquid, ſed nequaquam in iſto ſunt omnia: vt Themiſtoclem ferunt Se-
riphio cuidam in iurgio reſpondiſſe, quum ille dixiſſet, non illũ ſua, ſed patriæ gloria
ſplendorem aſſecutum: Nec hercle, inquit, ſi ego Seriphius eſſem, ignobilis: nec, ſi tu
Athenienſis eſſes, clarus vnquam fuiſſes. quod eodem modo de ſenectute poteſt dici.
nec enim in ſumma inopia leuis eſſe ſenectus poteſt, ne ſapienti quidem: nec inſipiẽti
in ſumma copia, non grauis. Aptiſſima omnino ſunt, Scipio & Læli, arma ſenectutis,
artes, exercitationéſque virtutum: quæ in omni ætate cultæ, quum multum diúque vi-
xeris, mirificos afferunt fructus, non ſolùm quia nunquam deſerunt, ne in extremo
quidem tempore ætatis, (quanquam id maximum eſt) verùm etiam quia conſcientia

bene actæ vitæ, multorumque benefactorum recordatio iucundiſſima eſt. Ego quidẽ Q. Maximum, eum qui Tarentum recepit, adoleſcens ita dilexi ſenem, vt æqualem. erat enim in illo viro comitate cõdita grauitas: nec ſenectus mores mutauerat. quanquam eum colere cœpi nõ admodum grandẽ natu: ſed tamen iam ætate prouectum. anno enim poſt quàm primum Conſul fuerat, ego natus ſum: cumque eo quartũ Conſule adoleſcentulus miles profectus ſum ad Capuã, quintóque anno poſt ad Tarẽtum Quæſtor: deinde AEdilis, quadriennio pòſt factus ſum Prætor, quem magiſtratũ geſſi Conſulibus Tuditano & Cethego, quum quidem ille admodum ſenex, ſuaſor legis Cinciæ de donis & muneribus fuit. Hic & bella gerebat vt adoleſcens, quum planè grandis eſſet: & Annibalem iuueniliter exultantem patientia ſua molliebat: de quo præclare familiaris noſter Ennius:

> Vnus homo nobis cunctando reſtituit rem:
> Non ponebat enim rumores ante ſalutem.
> Ergo poſtque, magíſque viri nunc gloria claret.

Tarentum verò qua vigilantia, quo conſilio recepit? quum quidem, me audiente, Salinatori, qui àmiſſo oppido fugerat in arcem, glorianti atque ita dicenti: Mea opera Q. Fabi Tarentum recepiſti. Certe, inquit ridens, niſi tu amiſiſſes, nunquam recepiſſem. Nec verò in armis præſtantior quàm in toga, qui Conſul iterum, Sp. Caruilio collega quieſcente, C. Flaminio Tribuno pl. quoad potuit, reſtitit, agrum Picenum & Gallicũ viritim contra Senatus auctoritatẽ diuidenti: Augúrque quum eſſet, dicere auſus eſt, optimis auſpiciis ea geri, quæ pro Reip. ſalute gererentur: quæ contra Remp. fierent, contra auſpicia fieri. multa in eo viro præclara cognoui: ſed nihil eſt admirabilius, quàm quo modo ille mortẽ Marci filii tulit, clari viri & conſularis. Eſt in manibus viri laudatio: quam quum legimus, quem philoſophum non contemnimus? Nec verò ille in luce modò, atque in oculis ciuiũ magnus: ſed intus, domíque præſtãtior. qui ſermo? quæ præcepta? quanta notitia antiquitatis? quæ ſcientia iuris augurii? multæ etiam, vt in homine Romano, literæ: omnia memoria tenebat, non domeſtica ſolùm, ſed etiam externa bella. cuius ſermone ita tum cupidẽ fruebar, quaſi iam diuinarẽ id quod euenit, illo extincto fore vnde diſcerẽ neminem. Quorſum igitur hæc tam multa de Maximo? quia profectò videtis neſas eſſe dictu, miſeram fuiſſe talem ſenectutem. Nec tamen omnes poſſunt eſſe Scipiones, aut Maximi, vt vrbiũ expugnationes, vt pedeſtres naualéſque pugnas, vt bella à ſe geſta, vt triumphos recordẽtur. eſt enim quietè & purè & eleganter actæ ætatis placida ac lenis ſenectus: qualem accepimus Platonis, qui vno & octogeſimo anno ſcribens mortuus eſt: qualem Iſocratis, qui eum librum qui Panathenaicus inſcribitur, quarto & nonageſimo anno ſcripſiſſe dicitur, vixítque quinquennium poſtea: cuius magiſter Leontinus Gorgias centum & ſeptem compleuit annos: neque vnquam in ſuo ſtudio atque opere ceſſauit. qui, quum ex eo quæreretur cur tandiu vellet eſſe in vita, Nihil habeo, inquit, quòd accuſem ſenectutem. præclarũ reſponſum, & docto homine dignum. ſua enim vitia inſipientes, & ſuam culpam in ſenectutem conferunt: quod non faciebat is, cuius modò mentionem feci, Ennius,

> Sicut fortis equus, ſpatio qui ſæpe ſupremo
> Vicit Olympia, nunc ſenio confectus quieſcit.

Equi fortis & victoris ſenectuti comparat ſuam. quem quidem probè meminiſſe poteſtis: anno enim vndeuigeſimo poſt eius mortem hi Cõſules, L. Flaminius & M. Atilius facti ſunt. ille autem Cæpione & Philippo iterum Conſulibus mortuus eſt, quum ego quidem quinque & ſexaginta annos natus, legẽ Voconiam voce magna & bonis lateribus ſuaſiſſem. annos ſeptuaginta natus (tot enim vixit Ennius) ita ferebat duo, quæ maxima putantur, onera, paupertatem & ſenectutem, vt eis penè delectari videretur. Etenim quum complector animo, quatuor cauſas reperio cur ſenectus miſera videatur: vnam, quòd auocet à rebus gerendis: alteram, quòd corpus faciat infirmum:

tertiam,quòd priuet omnibus ferè voluptatibus: quartam,quòd haud pr[illegible] à
morte. earum, ſi placet, cauſarum quantum quæque valeat, quantúmque iuſta ſit vi-
deamus. A` rebus gerendis ſenectus abſtrahit: quibus? an iis quæ iuuentute geruntur
& viribus? nullæne igitur res ſeniles ſunt, quæ vel infirmis corporibus, animo tamen
adminiſtrentur? Nihil igitur agebat Q. Maximus? nihil L. Paulus pater tuus Scipio, 15
ſocer optimi viri filii mei? cæteri ſenes, Fabritii, Curii, Coruncani, quum Remp. con-
ſilio & auctoritate defendebant, nihil agebant? ad App. Claudii ſenectutem accede
bat etiam vt cæcus eſſet: tamen quum ſententia Senatus inclinaret ad pacem, & fœdus
faciendum cum Pyrrho, non dubitauit dicere illa quæ verſibus perſecutus eſt Ennius:

Quò vobis mentes, rectè quæ ſtare ſolebant
Antehac, dementi ſeſe flexere ruina?

cæteráque grauiſſimé. notum vobis enim carmen: & tamen ipſius Appii extat oratio.
atque hæc ille egit ſeptem & decem annis poſt alterum Conſulatum, quum inter duos
Conſulatus anni decem interfuiſſent, Cenſórque ante Conſulatum ſuperiorem fuiſ- 16
ſet: ex quo intelligitur, Pyrrhi bello grandem ſane fuiſſe: & tamen ſic a patribus acce-
pimus. Nihil igitur afferunt, qui in re gerenda verſari ſenectutem negant: ſimilésque
ſunt, vt ſi qui gubernatorem in nauigando agere nihil dicant, quum alii malos ſcan-
dant, alii per foros curſent, alii ſentinam exhauriant: ille autem clauum tenens, ſedeat
in puppi quietus, non facit ea quæ iuuenes, at verò multò maiora & meliora facit. non
enim viribus, aut velocitatibus, aut celeritate corporum res magnæ gerũtur: ſed con-
ſilio & auctoritate & ſententia: quibus non modò non orbari, ſed etiam augeri ſene-
ctus ſolet. Niſi fortè ego vobis (qui & miles, & Tribunus, & Legatus, & Conſul verſa-
tus ſum in vario genere bellorum) ceſſare nunc videor, quum bella non gero, at Se-
natui quæ ſunt gerenda præſcribo: & quo modo Carthagini malè iam diu cogitanti 17
bellum inferatur, multò antè denuncio: de qua non antè vereri deſinam, quàm illam
exciſam eſſe cognouero. quam palmam vtinam dii immortales tibi Scipio reſeruẽt,
vt aui reliquias perſequare: cuius à morte hic tertius & trigeſimus eſt annus: ſed me-
moriam illius viri excipient omnes anni conſequentes. Anno ante me Cenſorem
mortuus eſt, nouem annis poſt meum Conſulatum, quum Conſul iterum, me Con-
ſule creatus eſſet. non igitur, ſi ad cẽteſimum annum vixiſſet, ſenectutis eum ſuæ pœ-
niteret? nec enim excurſione aut ſaltu, nec eminus haſtis, aut comminus gladiis vte-
retur: ſed conſilio, ratione, ſententia. quæ niſi eſſent in ſenibus, non ſummum conſi- 18
lium maiores noſtri appellaſſent Senatum. apud Lacedæmonios quidem ii qui am-
pliſſimum magiſtratũ gerunt, vt ſunt, ſic etiam appellãtur ſenes. Quòd ſi legere & au-
dire voletis externa, maximas Reſp. per adoleſcẽtulos labefactatas, à ſenibus ſuſten-
tatas & reſtitutas reperietis. Cedo, quî veſtram Rempublicam tantam amiſiſtis tam
citò? ſic enim percunctanti, vt eſt in Næuii ludó, reſpondẽtur & alia, & hæc in primis:

Proueniebant oratores noui, ſtulti adoleſcentuli.

temeritas eſt videlicet florentis ætatis, prudentia ſenectutis. At memoria minuitur:
credo, niſi exerceas eam, aut etiam ſi ſis natura tardior. Themiſtocles omnium ci- 19
uium nomina perceperat. num igitur cenſeris eum, quum ætate proceſſiſſet, qui Ari-
ſtides eſſet, Lyſimachum ſalutare ſolitum? Equidem non modò eos noui qui ſunt,
ſed eorum patres etiam & auos: nec ſepulchra legens vereor (quod aiunt) ne perdam
memoriam. his enim ipſis legẽdis redeo in memoriam mortuorum. nec verò quen-
quam ſenum audiui oblitum quo loco theſaurum obruiſſet. omnia, quæ curant, me-
minerunt, vadimonia conſtituta: qui ſibi, quibus ipſi debeant. Quid iuriſconſulti,
quid Pontifices, quid Augures, quid philoſophi ſenes? quàm multa meminerunt? ma-
nent ingenia ſenibus, modò permaneat ſtudium & induſtria: nec ea ſolùm in claris
& honoratis viris, ſed in vita etiam priuata & quieta. Sophocles ad ſummam ſenectu- 20
tem tragœdias fecit. qui propter ſtudium quum rem familiarem negligere videre-

tur, à filiis in iudicium vocatus eſt, vt quemadmodum noſtro more, malè rem gerentibus patribus, bonis interdici ſolet: ſic illum, quaſi deſipiētem, à re familiari remouerent iudices. tum ſenex dicitur eam fabulam, quam in manibus habebat, & proximè ſcripſerat, OEdipum Coloneum recitaſſe iudicibus, quæſiſſéque, num illud car-
11 men deſipientis videretur. quo recitato, ſententiis iudicum eſt liberatus. Num igitur hunc, num Heſiodum, num Simonidem, num Steſichorum, num quos antè dixi, Iſocratem, Gorgiam: num Homerum, num philoſophorum principes, Pythagoram, Democritum, num Platonem, num Xenocratem, num poſtea Zenonem, Cleãthem, aut eum, quem vos etiam Romæ vidiſtis, Diogenem Stoicũ coëgit in ſuis ſtudiis obmuteſcere ſenectus? an non in omnibus his ſtudiorum agitatio, vitæ æqualis fuit? Age, vt iſta diuina ſtudia omittamus, poſſum nominare ex agro Sabino ruſticos vicinos & familiares meos, quibus abſentibus nũquam ferè vlla in agro maiora opera fiunt, non
12 ſerendis, non percipiendis fructibus, non condendis. quanquam in iis hoc minus mirum. nemo enim eſt tam ſenex, qui ſe annum non putet poſſe viuere. ſed iidem laborant in eis, quæ ſciunt nihil ad ſe omnino pertinere:

" Serunt arbores, quæ alteri ſeculo proſint,

vt ait Statius noſter in Synephebis. Nec verò dubitat agricola, quamuis ſenex, quærenti cui ſerat, reſpondere: Diis immortalibus, qui me non accipere tantummodo hæc à maioribus voluerunt, ſed etiam poſteris prodere. Melius Cæcilius de ſene alteri ſeculo proſpiciente, quàm illud idem,

" AEdepol ſenectus, ſi nihil quicquam aliud vitii
" Apportet ſecum, quum aduenerit: vnum id ſatis eſt,
" Quòd diu viuendo, multa quæ non vult, videt:

& multa fortaſſe quæ vult: atque in ea quidem quæ non vult, ſæpe etiam adoleſcentia
13 incurrit. Illud verò idem Cæcilius vitioſius:

" Tum etiam in ſenecta hoc deputo miſertimum,
" Sentire ea ætate eſſe odioſum ſe alteri.

Iucundum potius, quàm odioſum: vt enim adoleſcentibus bona indole præditis ſapientes ſenes delectãtur, leuiórque fit eorum ſenectus, qui à iuuentute coluntur & diliguntur: ſic adoleſcentes ſenum præceptis gaudent, quibus ad virtutum ſtudia ducuntur. nec minus intelligo me vobis, quàm vos mihi eſſe iucũdos. ſed videtis vt ſenectus non modò languida atque iners non ſit, verùm etiam ſit operoſa, & ſemper agens aliquid & moliens, tale ſcilicet, quale cuiuſque ſtudium in ſuperiore vita fuit. Quid, quòd etiam addiſcunt aliquid? vt Solonem in verſibus gloriantem videmus, qui ſe quotidie aliquid addiſcentem, ſenem fieri dicit: vt ego feci, qui Græcas literas ſenex didici. quas
14 quidem ſic auidè arripui, quaſi diuturnam ſitim explere cupiens: vt ea ipſa mihi nota eſſent, quibus me nunc exemplis vti videtis. quod quum feciſſe Socratem in fidibus audirem: vellem equidem & illud: (diſcebant enim fidibus antiqui) ſed in literis certè elaboraui. Nec nunc quidem vires deſidero adoleſcentis (is enim locus erat alter de vitiis ſenectutis) nòn plus quàm adoleſcens vires tauri aut elephantis deſiderabam. quod enim homini naturaliter inſitum eſt, eo vti decet: & quicquid agas, agere pro viribus. quæ enim vox poteſt eſſe contemptior, quàm Milonis Crotoniatæ? qui quum iam ſenex eſſet, athletáſque ſe in curriculo exercentes videret: aſpexiſſe lacertos ſuos dicitur, illachrymánſque dixiſſe:

" At hi quidem iam mortui ſunt.

15 Non verò tam iſti, quàm tu ipſe, nugator: neque enim ex te vnquam es nobilitatus, ſed ex lateribus & lacertis tuis. Nihil Sex. AElius tale, nihil multis annis antè T. Coruncanus, nihil modò P. Craſſus: à quibus iura ciuibus præſcribebantur: quorum vſque ad extremum ſpiritum prouecta eſt prudentia. Orator metuo ne langueſcat ſenectute. eſt enim munus eius non ingenii ſolùm, ſed laterum etiam & virium. Omni-

no canorũ illud in voce, ſplendeſcit etiam neſcio quo pacto in ſenectute. quod equi-
dem non amiſi adhuc: & tamen videtis annos meos. ſed tamen decorus eſt ſermo ſe-
nis, quietus & remiſſus : facítque perſæpe ipſa ſibi audiẽtiam diſerti ſenis compta ora-
tio & mitis. quod ſi exequi nequeas, poſſis tamen Scipioni præcipere & Lælio. quid e- 16
nim eſt iucundius ſenectute ſtipata ſtudiis iuuentutis ? Anne eas quidem vires ſene-
ctuti relinquemus, vt adoleſcẽtulos doceat, inſtituat, ad omne officii munus inſtruat?
quo quidem opere quid poteſt eſſe præclarius? Mihi verò Cn. & P. Scipiones, & aui tui
duo, L. AEmylius & P. Africanus, comitatu nobilium iuuenum fortunati videbãtur.
nec vlli bonarum artium magiſtri non beati putandi, quanuis conſenuerint vires at-
que defecerint: etſi iſta ipſa defectio virium, adoleſcentiæ vitiis efficitur ſæpius quàm
ſenectutis. libidinoſa etenim & intemperans adoleſcentia effœtum corpus tradit ſene-
ctuti. Cyrus quidem apud Xenophontem, eo ſermone, quem moriens habuit, quum
admodũ ſenex eſſet, negat ſe vnquam ſenſiſſe ſenectutem ſuam imbecilliorẽ factam, 17
quàm adoleſcentia fuiſſet. Ego L. Metellum memini puer (qui quum quadriennio
poſt alterum conſulatum Pontifex maximus factus eſſet, viginti & duos annos ei ſa-
cerdotio præfuit) ita bonis viribus eſſe in extremo tempore ætatis, vt adoleſcentiam
non requireret. Nihil neceſſe eſt de me ipſo dicere mihi. quanquam eſt id quidem ſe-
nile, ætatíque noſtræ conceditur. videtis enim, vt apud Homerum ſæpiſſime Neſtor
de virtutibus ſuis prædicet. tertiam enim iam ætatem hominum viuebat : nec erat ei
verendum, ne vera de ſe prædicans, nimis videretur aut inſolens, aut loquax : etenim
(vt ait Homerus) ex eius lingua melle dulcior fluebat oratio: quam ad ſuauitatem nul 18
lis egebat corporis viribus. & tamen ille dux Græciæ nunquam optat, vt Aiacis ſimiles
decem habeat, at vt Neſtoris: quod ſi acciderit, non dubitat quin breui Troia ſit peri-
tura. Sed redeo ad me. quartum annum ago & octogeſimum: equidem poſſe vellem
idem gloriari quod Cyrus: ſed tamen hoc queo dicere, nõ me quidem iis eſſe viribus,
quibus aut miles Punico bello, aut Quæſtor in eodem bello, aut Conſul in Hiſpania
fuerim, aut quadriennio poſt, quum Tribunus militaris depugnaui apud Thermopy-
las M. Attilio Glabrione Conſule: ſed tamen (vt vos videtis) non planè me eneruauit,
non afflixit ſenectus: non curia vires meas deſiderat, non Roſtra, non amici, non clien
tes, non hoſpites. nec enim vnquam ſum aſſenſus illi veteri laudatóque prouerbio,
quod monet, maturè fieri ſenem, ſi diu velis eſſe ſenex. ego verò me minus diu ſenem
eſſe mallem, quàm eſſe ſenem antè quàm eſſem. itaque nemo adhuc conuenire me 19
valuit, quin fuerim occupatus, at minus habeo virium, quàm veſtrum vteruis : nec
vos quidem T. Pontii Centurionis vires habetis : num iccirco ille eſt præſtantior vo-
bis? moderatio modò virium adſit, & tantum, quantum quiſque poteſt, nitatur, næ il-
le non magno deſiderio tenebitur virium : Olympiæ per ſtadium ingreſſus eſſe Milo
dicitur, quum humeris ſuſtineret bouẽ. Vtrum igitur has corporis, an Pythagoræ tibi
malis vires ingenii dari? denique iſto bono vtare, dum adſit : quum abſit, ne requiras.
niſi fortè adoleſcentes pueritiam, paululum ætate progreſſi adoleſcentiam debeant
requirere. curſus eſt certus ætatis, & via vna naturæ, eáque ſimplex: ſuáque cuique parti 20
ætatis tẽpeſtiuitas eſt data. vt enim infirmitas eſt puerorum & ferocitas iuuenũ, & gra-
uitas iam conſtantis ætatis : ſic ſenectutis maturitas naturale quiddam habet, quod
ſuo tẽpore percipi debeat. Arbitror te audire Scipio, hoſpes tuus Maſiniſſa quæ faciat
hodie, nonaginta annos natus. quum ingreſſus iter pedibus ſit, in equum omnino non
aſcendere: quum equo, ex equo non deſcendere: nullo imbre, nullo frigore adduci, vt
capite operto ſit: ſummam in eo eſſe corporis ſiccitatem: itaque exequi omnia Regis
officia & munera. Poteſt igitur exercitatio & temperantia etiam in ſenectute conſer- 21
uare aliquid priſtini roboris. non ſunt in ſenectute vires : ne poſtulantur quidem vi-
res à ſenectute. ergo & legibus & inſtitutis, vacat ætas noſtra muneribus iis, quæ non
poſſunt ſine viribus ſuſtineri. itaque non modò quod non poſſumus, ſed ne quantum

poſſumus quidem cogimur. At ita multi ſunt imbecilli ſenes, vt nullum officii aut o-
mnino vitæ munus exequi poſſint: at id quidem non proprium ſenectutis eſt vitium,
ſed commune valetudinis. Quam fuit imbecillus P. Africani filius, is qui te adoptauit?
quàm tenui, aut nulla potius valetudine? quod ni ita fuiſſet, alterum ille extitiſſet lu-
32 men ciuitatis: ad paternam enim magnitudinem animi, doctrina vberior accellerat.
Quid mirum igitur in ſenibus, ſi infirmi ſunt aliquando, quũ ne id quidem adoleſcen
tes effugere poſſint? reſiſtendum Læli & Scipio ſenectuti eſt: eiuſq; vitia diligentia cor-
rigenda ſunt. pugnandum tanquam contra morbum, ſic contra ſenectutem. haben-
da ratio valetudinis: vtendum exercitationibus modicis: tantum cibi & potionis adhi-
bendum, vt reficiantur vires, non opprimantur. Nec vero corpori ſolùm ſubuenien-
dum eſt, ſed etiam menti atque animo multò magis. naque hæc quoque, niſi tanquam
lumini oleum inſtilles, extinguuntur ſenectute. & corpora quidem defatigatione &
exercitatione ingraueſcunt animi autem ſe exercendo leuantur. nam quos ait Cæci-
lius comicos ſtultos ſenes, hos ſignificat credulos, obliuioſos, diſſolutos. quæ vitia ſunt
33 non ſenectutis, ſed inertis, ignauæ, ſomniculoſæ ſenectutis. vt petulantia, vt libido ma-
gis eſt adoleſcentum, quàm ſenum, nec tamen omnium adoleſcentum, ſed non pro-
borum: ſic iſta ſenilis ſtultitia, (quæ deliratio appellari ſolet) ſenum leuium eſt, non o-
mnium. Quatuor robuſtos filios, & filias quinque, tantam domum, tantas clientelas
Appius regebat & ſenex & cæcus. intentum enim animum tanquam arcum habebat:
nec langueſcens ſuccumbebat ſenectuti. tenebat non modo auctoritatem, ſed etiam
imperium in ſuos. metuebant eum ſerui, verebantur liberi, charum omnes habebant:
vigebat in ea domo patrius mos & diſciplina. ita enim ſenectus honeſta eſt, ſi ſeipſa de-
fendit, ſi ius ſuum retinet, ſi nemini mancipata eſt, ſi vſque ad extremum ſpiritum do-
34 minatur in ſuos. vt enim adoleſcentem in quo ſenile aliquid, ſic ſenem in quo adole-
ſcentis eſt aliquid, laudamus. quod qui ſequitur, corpore ſenex eſſe poterit, animo nun-
quam erit. Septimus mihi Originũ liber eſt in manibus: omnia antiquitatis monimen-
ta colligo: cauſarum illuſtrium, quaſcunque defendi, nunc quammaximè conficio o-
rationes: ius augurum, pontificium, ciuile tracto. multum etiam literis Græcis vtor: Py
thagoreorúmq; more, exercẽdæ memoriæ gratia, quid quoque die dixerim, audiuerim,
egerim, còmmemoro veſperi. Hæ ſunt exercitationes ingenii, hæc curricula mentis: in
his deſudans atque elaborans, corporis vires non magnopere deſidero: adſum amicis:
venio in Senatum frequens, vltróque affero res multum & diu cogitatas, eáſque tueor
35 animi, non corporis viribus. quæ ſi exequi nequirem, tamen me lectulus oblectaret
meus ea ipſa cogitantem, quæ iam agere non poſſem: ſed vt poſſim, facit acta vita:
ſemper enim in his ſtudiis laboribúſque viuenti non intelligitur quando obrepat ſe-
nectus. ita ſenſim ſine ſenſu ætas ſeneſcit: nec ſubitò frangitur, ſed diuturnitate ex-
tinguitur. Sequitur tertia vituperatio ſenectutis, quòd eam carere dicunt voluptati-
bus. O præclarum munus ætatis: ſi quidem id aufert nobis, quod eſt in adoleſcentia vi-
tioſiſſimum. accipite enim optimi adoleſcentes veterem orationem Archytæ Taren-
tini, magni in primis & præclari viri: quæ mihi tradita eſt, quum eſſem adoleſcens
36 Tarenti cum Q. Maximo. nullam capitaliorem peſtem, quàm corporis voluptatem,
hominibus dicebat à natura datam: cuius voluptatis auidæ libidines, temerè & effre-
natè ad potiundum incitarentur, hinc patriæ proditiones, hinc Rerumpub. euerſio-
nes, hinc cum hoſtibus clãdeſtina colloquia naſci dicebat: nullum denique ſcelus, nul-
lum magnum facinus eſſe, ad quod ſuſcipiendum non libido voluptatis impelleret.
ſtupra verò, & adulteria, & omne tale flagitium nullis aliis illecebris incitari, niſi volu-
ptate: quúmque homini ſiue natura, ſiue quis deus nihil mente præſtabilius dediſſet,
huic diuino muneri ac dono nihil tam eſſe inimicum, quàm voluptatem. nec enim li-
bidine dominante, temperantiæ locum eſſe, nec omnino in voluptatis regno virtu-
37 tem poſſe conſiſtere. quod quò magis intelligi poſſet, fingere animo aliquem iubebat

tanta incitarum voluptate corporis, quanta percipi poſſet maxima: nemini cenſebat fore dubium, quin tam diu dum ita gauderet, nihil agitare mente, nihil ratione, nihil cogitatione conſequi poſſet: quocirca nihil eſſe tam deteſtabile, tamque peſtiferum, quàm voluptatem: ſiquidem ea, quum maior eſſet atque longior, omne animi lumen extingueret. Hæc eum C. Pontio Samnite, patre eius à quo in Caudino prælio Sp. Poſthumius & T. Veturius Conſules ſuperati ſunt, locutum Archytam, Nearchus Tarentinus hoſpes noſter, qui in amicitia populi Ro. permanſerat, ſe à maioribus natu accepiſſe dicebat: quum quidem ei ſermoni interfuiſſet Plato Athenienſis, quem Tarentum veniſſe L. AEmylio, App. Claudio Cõſulibus reperio. Quorſum hæc? vt intelliga- 38
tis, ſi voluptatem aſpernari ratione & ſapientia non poſſumus, magnam habendam ſenectuti gratiam, quæ effecerit, vt non libêret, quod non oporteret. impedit enim conſilium voluptas, rationi inimica: ac mentis (vt ita dicam) perſtringit oculos: nec habet vllum cum virtute commercium. Inuitus quidem feci, vt fortiſſimi viri T. Flaminii fratrem L. Flaminium è Senatu eiicerem ſeptem annis pòſt quàm Conſul fuiſſet: ſed notandam libidinem putaui nimiam. ille enim quum eſſet Conſul in Gallia, exoratus eſt in conuiuio à ſcorto, vt ſecuri feriret aliquem eorum, qui in vinculis eſſent damnati rei capitalis. tunc fratre ſuo Cenſore, qui proximus ante me fuerat, elapſus eſt. mihi
verò & Flacco neutiquam probari potuit tam flagitioſa & tam perdita libido, quæ cum 39
probro priuato coniungeret imperii dedecus. Sæpe à maioribus natu audiui, qui ſe porrò pueros à ſenibus audiuiſſe dicebant, mirari ſolitum C. Fabritium, quòd quum apud Regem Pyrrhum legatus eſſet, audiſſet à Theſſalo Cinea, Athenis quendam eſſe, qui ſe ſapientem profiteretur: cúmque dicere, omnia quæ faceremus, ad voluptatem eſſe referenda, quod ex eo audientes Manium Curium & T. Coruncanum optare ſolitos, vt id Samnitibus ipſique Pyrrho perſuaderetur: quò facilius vinci poſſent, quum ſe voluptatibus dedidiſſent. vixerat Manius Curius cum P. Decio, qui quinquennio
ante eum Conſulem ſe pro Republica quarto Conſulatu deuouerat: norat eũdem Fa- 40
britius, norat Coruncanus: qui tum ex ſua vita, tum ex eius, quem dico, P. Decii facto iudicabant eſſe profectò aliquid natura pulchrum atque præclarum, quod ſua ſponte peteretur, quódque ſpreta & contempta voluptate optimus quiſque ſequeretur. Quorſum igitur hæc tam multa de voluptate? quia non modò vituperatio nulla, ſed etiam ſumma laus ſenectutis eſt, quòd ea voluptates nullas magnopere deſiderat. caret epulis, extructíſque menſis, & frequentibus poculis: caret ergo vinolentia, cruditate & inſomniis. ſed ſi aliquid dandum eſt voluptati, quoniam eius blanditiis non facilè obſiſtimus (diuinitus enim Plato eſcam malorum voluptatem appellat, quòd ea videlicet homines capiantur, vt hamo piſces) quanquã immoderatis epulis careat ſenectus,
modicis conuiuiis tamen poteſt delectari. C. Duillum M. filium, qui Pœnos primus claſ- 41
ſe deuicerat, redeuntem à cœna ſenem ſæpe videbam puer. delectabatur cereo funali & tibicine: quæ ſibi nullo exemplo priuatus ſumpſerat: tantum licentiæ dabat gloria. Sed quid ego alios? ad me ipſum iam reuertar. primùm habui ſemper ſodales. ſodalitates autem me Quæſtore conſtitutæ ſunt, ſacris Idæis Magnæ matris acceptis. epulabar igitur cum ſodalibus, omnino modicè, ſed erat tamen quidam feruor ætatis: qua progrediente, omnia fiunt etiam in dies mitiora. neque enim ipſorum conuiuio-
rum delectationes corporis voluptatibus magis, quàm cœtu amicorum & ſermoni 42
bus metiebar. bene enim maiores accubationem epularem amicorum, quia vitæ coniunctionem haberet, conuiuium nominarunt: melius quàm Græci, qui hoc idem tum compotationem, tum concœnationem vocant: vt quod in eo genere minimum eſt, id maximè probare videantur. Ego verò propter ſermonis delectationem tempeſtiuis conuiuiis delector, nec cum æqualibus ſolùm, qui pauci admodum reſtant, ſed cum veſtra etiam ætate, atque vobiſcum: habeóque ſenectuti magnam gratiam, quæ mihi ſermonis auiditatem auxit, potionis & cibi ſuſtulit. Quòd ſi quem etiam iſta de-

lectant, ne omnino bellum indixiſſe videar voluptati, cuins eſt etiam fortaſſe quidem
naturalis motus: non intelligo ne in iſtis quidem voluptatibus ipſis carere ſenſu ſene-
43 ctutem. Me vero & magiſteria delectant à maioribus inſtituta: & is ſermo, qui more
maiorum à ſummo adhibetur magiſtro in poculo: & pocula, ſicut in ſympoſio Xe-
nophontis, minuta atque rorantia, & refrigeratio æſtate & viciſſim in hyeme aut ſol,
aut ignis hybernus: quæ quidem in Sabinis etiam perſequi ſoleo: conuiuiúmque vici-
norum quotidie compleo: quod ad multam noctem, quammaximè poſſumus, va-
rio ſermone producimus. At non eſt voluptatum tanta quaſi titillatio in ſenibus. cre-
do: ſed nec deſideratio quidem. nihil autem moleſtum, quod non deſideres. Bene
Sophocles, quum ex eo quidam iam confecto ætate quæreret, vteretúrne rebus Ve-
nereis, Dii meliora, inquit: libenter verò iſtinc, tanquam à domino agreſti ac furio-
ſo profugi. cupidis enim rerum talium odioſum & moleſtum eſt fortaſſe carere: ſa-
44 tiatis verò & expletis iucundius eſt carere, quàm frui: quanquam non caret is, qui
non deſiderat. ergo hoc non deſiderare dico eſſe iucundius, quàm frui. quòd ſi iſtis
ipſis voluptatibus bona ætas fruitur libentius: primùm paruuli fruitur rebus, vt dixi-
mus: deinde iis quibus ſenectus, ſi etiam non abundè potitur, non omnino caret.
vt Turpione Ambiuiò magis delectatur, qui in prima cauea ſpectat: delectatur ta-
men etiam, qui in vltima. ſic adoleſcentia voluptates prope intuens magis fortaſſe læ-
tatur: ſed delectatur etiam ſenectus procul eas ſpectans, tantum quantum ſat eſt. At
illa quanti ſunt, animum tanquam emeritis ſtipendiis libidinis, ambitionis, conten-
tionis, inimicitiarum, cupiditatum omnium, ſecum eſſe, ſecúmque (vt dicitur) vi-
45 uere? ſi verò habet aliquod tanquam pabulum ſtudii atque doctrinæ, nihil eſt otio-
ſa ſenectute iucundius. mori videbamus in ſtudio dimetiendi penè cæli atque terræ
Gallum familiarem patris tui Scipio. quoties illum lux, noctu aliquid deſcribere in-
greſſum, quoties nox oppreſſit, quum cœpiſſet mane? quàm delectabatur quum de-
fectiones ſolis & lunæ multò nobis antè prædiceret? Quid in leuioribus ſtudiis, ſed
tamen acutis? quàm gaudebat bello ſuo Punico Næuius? quàm Truculento Plautus?
quàm Pſeudulo? Vidi etiam ſenem Liuium: qui quum ſeptem annis, ante quàm ego
natus ſum, fabulam docuiſſet, Centone Tuditanóque Conſulibus, vſque ad adoleſcen-
tiam meam proceſſit ætate. quid de P. Licinii Craſſi, & pontificii, & ciuilis iuris ſtudio
loquar? aut de huius P. Scipionis, qui his paucis diebus Pontifex maximus factus eſt?
Atqui eos omnes quos commemoraui, his ſtudiis flagrantes ſenes vidimus. Marcum
46 verò Cethegum (quem rectè Suadæ medullam dixit Ennius) quanto ſtudio exerceri
in dicendo videbamus etiam ſenem? quæ ſunt igitur epularum, aut ludorum, aut
ſcortorum voluptates cum his voluptatibus comparandæ? Atque hæc quidem ſtudia
ſunt doctrinæ: quæ quidem prudentibus & bene inſtitutis pariter cum ætate creſcunt.
vt honeſtum illud Solonis eſt, quod ait verſiculo quodam, (vt antè dixi) Seneſcere ſe
multa in dies addiſcentem: qua voluptate animi nulla certè poteſt eſſe maior. Venio
nunc ad voluptates agricolarum, quibus ego incredibiliter delector: quæ nec vlla im-
pediuntur ſenectute, & mihi ad ſapientis vitam proximè videntur accedere. habent e-
nim rationem cum terra, quæ nunquam recuſat imperium, nec vnquam ſine vſura
47 reddit quod accepit: ſed aliàs minore, plerunque maiore cum fœnore. quanquam
me quidem non fructus modò, ſed etiam ipſius terræ vis ac natura delectat: quæ quum
gremio mollito ac ſubacto ſemen ſparſum excepit, primum id occæcatum cohibet:
ex quo occatio, quæ hoc efficit, nominata eſt: deinde tepefactum vapore & comple-
xu ſuo diffundit, & elicit herbeſcentem ex eo viriditatem: quæ nixa fibris ſtirpium
ſenſim adoleſcit, culmóque erecta geniculato, vaginis iam quaſi pubeſcens includi-
tur, è quibus quum emerſerit, fundit frugem ſpicæ ordine ſtructam, & contra auium
minorum morſum munitur vallo ariſtarum. quid ego vitium ſatus, ortus, incremen-

ta commemorem? ſatiari delectatione non poſſum: vt meæ ſenectutis requietem oble ctamentúmque noſcatis. Omitto enim vim ipſam omniũ quæ generantur e terra, quæ 48
ex fici tantulo grano, aut ex acino vinaceo, aut ex cæterarum frugum, aut ſtirpium minutiſſimis ſeminibus tantos truncos ramóſque procreet: malleoli, plantæ, ſarmenta, viuiradices, propagines nónne ea efficiunt, vt quemuis cum admiratione delectent? vitis quidem, quæ natura caduca eſt, & niſi fulta ſit, ad terram fertur, eadem vt ſe erigat, clauiculis ſuis, quaſi manibus quicquid eſt nacta complectitur: quam ſerpentem multiplici lapſu & erratico, ferro amputans coërcet ars agricolarum, ne ſiluеſcat ſarmentis, & in omnes partes nimia fundatur. Itaque ineunte vere in iis quæ relicta ſunt,
exiſtit tanquam ad articulos ſarmentorum ea quæ gemma dicitur: à qua oriens vua ſe- 49
ſe oſtendit: quæ & ſucco terræ & calore ſolis augeſcens, primò eſt peracerba guſtui, deinde maturata dulceſcit, veſtitáque pampinis, nec modico tepore caret, & nimios ſolis defugit ardores: qua quid poteſt eſſe tum fructu lætius, tum aſpectu pulchrius? cuius quidem non vtilitas me ſolùm, (vt antè dixi) ſed etiam cultura & ipſa natura delectat: adminiculorum ordines, capitum coniugatio & religatio, & propagatio vitium, ſarmentorum ea, quam dixi, aliorum amputatio, & aliorum immiſſio. quid ego irrigationes, quid agri foſſiones, repaſtinationéſque proferam, quibus fit multò terra fœcun
dior? quid de vtilitate loquar ſtercorandi? dixi in eo libro, quem de rebus ruſticis ſcri- 50
pſi: de qua doctus Heſiodus ne verbum quidem fecit, quum de cultura agri ſcriberet. at Homerus, qui multis (vt mihi videtur) antè ſeculis fuit, Laërtem lenientem deſiderium quod capiebat è filio, colentem agrum, & eum ſtercorantem facit. Nec verò ſegetibus ſolùm, & pratis, & vineis, & arbuſtis res ruſticæ lætæ ſunt, ſed pomariis etiam & hortis, tum pecudum paſtu, & apum examinibus, tum florum omnium varietate. nec conſitiones modò delectant, ſed etiam inſitiones: quibus nihil inuenit agricola ſolertius. poſſum perſequi permulta oblectamenta rerum ruſticarum; ſed ea ipſa quæ dixi, ſentio fuiſſe longiora. ignoſcetis autem: nam & ſtudio rerum ruſticarum prouectus ſum, & ſenectus eſt natura loquacior: ne ab omnibus eam vitiis videar vẽdicare. Ergo in hac vita M. Curius, quũ de Samnitibus, de Sabinis, de Pyrrho triumphaſſet, conſumpſit ex-
tremum tempus ætatis. cuius quidem villam ego contemplans (abeſt enim non longè 51
à me) admirari ſatis non poſſum vel ipſius hominis continentiam, vel temporum diſciplinam. Curio ad focum ſedenti magnum auri pondus Samnites quum attuliſſent, repudiati ab eo ſunt. non enim aurum habere, præclarum ſibi videri dixit: ſed eis qui haberent aurum, imperare. poteráтne tantus animus non iucundam efficere ſenectutem? Sed venio ad agricolas, ne à me ipſo recedam. in agris erant tunc Senatores, id eſt ſenes: ſiquidem L. Quintio Cincinnato in agro aranti nũciatum eſt, eum Dictatorem eſſe factum. cuius Dictatoris iuſſu Magiſter equitum C. Seruilius Hala Sp. Melium regnum appetentem & occupantem interemit. à villa in Senatum acceſſebantur & Cu-
rius & cæteri ſenes: ex quo qui eos accerſebant, Viatores nominati ſunt. num igitur eo- 52
rum ſenectus miſerabilis fuit, qui ſe agri cultione oblectabant? Mea quidem ſententia, haud ſcio, hac an vlla vita beatior eſſe poſſit: neque ſolùm officio, quòd hominum generi vniuerſo cultura agrorum eſt ſalutaris: ſed & delectatione quam dixi, & ſaturitate, copiáque omnium rerum quæ ad victum hominum & cultum etiam deorum pertinent: vt quoniam hæc quidam deſiderant, in gratiam iam cum voluptate redeamus. ſemper enim boni aſſiduíque domini referta cella vinaria, olearia, & penuaria eſt, villáque tota locuples eſt: abundat porco, hœdo, agno, gallina, lacte, caſeo, melle.
iam hortum ipſi agricolæ ſuccidiam alteram appellant. tum conditiora facit hæc ſu- 53
peruacaneis operis aucupium atque venatio. Quid de pratorum viriditate, aut arborum ordinibus, aut vinearum oliuetorúmve ſpecie dicam? breui expediam. Agro bene culto nil poteſt eſſe nec vſu vberius, nec ſpecie ornatius: ad quem fruẽdum non modò

non r[illegible]ar[illegible],v[illegible] [illegible] ar at[illegible] [illegible] [illegible] vbi e[illegible] po[illegible] illa [illegible] aut calefcere, vel apricatione melius, vel [illegible] aut vi[illegible] aqu[illegible] [illegible]ran falubrius? habeant [illegible]tur [illegible] ar[illegible]a, fibi [illegible]uo[illegible], [illegible] haftas, fibi clauam & pilam, fibi nata-
54 tione[illegible] & cu[illegible] [illegible]us ex luf[illegible]o[illegible] u[illegible] tal[illegible] relinquant & te[illegible]eras. id ipſum tamen vt lu[illegible]ebit, [illegible] fine hi[illegible] beata e[illegible] [illegible]e[illegible]t. [illegible]as ad [illegible] petu[illegible]iles Xenophonti[illegible] libri funt: quos legite, quæſo, ſtudioſè, vt facitis: quam copioſè ab eo agricultura laudatur in eo libro qui eſt de tuenda re familiari, qui OEconomicus inſcribitur? atque vt in[illegible]ell[illegible]gati[illegible] nihil ei tam regale videri, quam ſtudium agricolẽdi, Socrates in eo libro loquitur cum Critobulo, Cyrum m[illegible]in[illegible]rem, regem Perſarum præſtantem ingenio atque imperii gloria, quum Lyſander Lacedæmonius vir ſummæ virtutis veniſſet
55 ad eum Sardis, eique dona à ſociis attuliſſet: & cæteris in rebus co[illegible]em erga Lyſandrum atque humanum fuiſſe, & ei quendam co[illegible]ſeptum agrum, dili[illegible]ter conſ[illegible]tu[illegible] oſtendiſſe. quum autem admiraretur Lyſander & proceritates arborum, & directos in quincuncem ordines, & humum ſubactam atque puram, & ſuauitatem odorum qui efflarẽtur e floribus: tum eum dixiſſe, mirari ſe non modò diligentiam, ſed etiam ſolertiam eius, a quo eſſent i[illegible]la [illegible]imenſa atque deſcripta: & ei Cyrum reſpondi[illegible], Atqui ego iſta ſum omnia dimẽſus: mei ſunt ordines, mea deſcriptio: multæ etiam iſtarum arborum
56 mea manu ſunt ſatæ. tum Lyſandrum intuentem eius purpuram & nitorem corporis, or[illegible]atumque Perſicum multo auro, multiſ[illegible]ue gemmis dixiſſe: Rectè vero te Cyre bea tu[illegible] fer[illegible]nt, quoniam virtuti tuæ fortuna coniuncta eſt. Hac igitur fortuna frui licet ſenibus: nec ætas impedit quo minus & cæterarum rerum, & in primis agri colendi ſtudia teneamus vſque ad vltimum tempus ſenectutis. Marcum quidem Valerium Cor[illegible] accepimus ad centeſimum annum vitam produxiſſe, quum eſſet exacta iam ætate in agris, eóſque coleret: cuius inter primum & ſextum Conſulatum ſex & quadraginta anni interfuerunt. Itaque quantũ ſpatium ætatis maiores noſtri ad ſenectutis ini-
57 tium e[illegible]e voluerunt, tantus illi curſus honorum fuit. atque eius extrema ætas hoc beatior qua[illegible] media, quòd auctoritatis plus habebat, laboris verò minus. Apex autẽ ſenectutis eſt auctoritas. quanta fuit in L. Cæcilio Metello, quanta in Attilio Calatino? in quem illud elogium, Vnicum plurimæ conſentiunt gentes populi primarium fuiſſe virum. notum eſt totum eius carmẽn inciſum in ſepulchro. iure igitur grauis, cuius de laudibus omnium eſſet fama conſentiens. quem virum nuper P. Craſſum Pontificem maximum, quem poſtea M. Lepidum eodem ſacerdotio præditum vidimus? quid de Paulo aut Africano loquar, aut, vt iam antè, de Maximo? quorum non in ſententia ſolùm, ſed etiam in nutu reſidebat auctoritas? Habet ſenectus, honorata præſertim, tantam auctoritatem, vt ea pluris ſit, quàm omnes adoleſcentiæ voluptates. ſed in omni oratione mementote eam me laudare ſenectutem, quæ fundamentis adoleſcentiæ
58 conſtituta ſit. ex quo id efficitur, quod ego quondam magno cum aſſenſu omnium dixi, Miſeram eſſe ſenectutem, quæ ſe oratione defenderet. non cani, non rugæ repentè auctoritatem afferre poſſunt: ſed honeſtè acta ſuperior ætas fructus auctoritatis capit extremos. hæc enim ipſa ſunt honorabilia, quæ videntur leuia atque cõmunia, ſalutari, appeti, decedi, aſſurgi, deduci, reduci, conſuli: quæ & apud nos, & in aliis ciuitatibus, vt quæque optimè morata eſt, ita diligentiſſimè obſeruantur. Lyſandrum Lacedæmonium, cuius modo mentionem feci, dicere aiunt ſolitum, Lacedæmone eſſe honeſtiſſimum domicilium ſenectutis: nuſquam enim tantum tribuitur ætati, nuſquam eſt ſenectus honoratior. quinetiam memoriæ proditum eſt, quum Athenis ludis quidam in
59 theatrum grandis natu veniſſet, in magno conſeſſu locum ei à ſuis ciuibus nuſquam datum: quum autem ad Lacedæmonios acceſſiſſet, qui quum legati eſſent, in loco certo conſederant, conſurrexiſſe omnes, & ſenem illum ſeſſum recepiſſe: quibus quum à cuncto conſeſſu plauſus eſſet multiplex datus, dixiſſe ex iis quendam, Athenienſes ſcire quæ recta eſſent, ſed facere nolle. Multa in noſtro collegio præclara, ſed hoc,

DDD.i.

de quo agimus, in primis, quòd vt quiſq; ætate antecellit, ita ſentētiæ [illegible] et:
neque ſolùm honore antecedentibus, ſed iis etiam qui cum imperio ſun[illegible] na-
tu Augures anteponuntur. Quæ ſunt igitur voluptates corporum cum auctoritatis
præmiis comparandæ? quibus qui ſplendidè vſi ſunt, hi mihi videntur fabulam æta-
tis peregiſſe, nec tāquam inexercitati hiſtriones, in extremo actu corruiſſe. at ſunt mo-
roſi, & anxii, & iracundi, & difficiles ſenes: ſi quærimus, etiam auari. ſed hæc morum vi- 60
tia ſunt, non ſenectutis. At moroſitas tamen, & hæc vitia quæ dixi, habent aliquid ex-
cuſationis, non illius quidem iuſtæ, ſed quæ probari poſſe videatur. conte[illegible]ni ſe pu-
tant, deſpici, illudi: præterea in fragili corpore odioſa omnis offenſio eſt. quæ tamen o-
mnia dulciora fiunt & bonis moribus & artibus: idque tum in vita, tum in ſcena intel-
ligi poteſt ex iis fratribus, qui in Adelphis ſunt: quanta in altero diritas, in altero co-
mitas? ſic ſe res habent. vt enim non omne vinum, ſic non omnis ætas, vetuſtate coa-
ceſcit. ſeueritatem in ſenectute probo, ſed eam, ſicut alia, modicam: acerbitatem nul-
lo modo. auaritia verò ſenilis quid ſibi velit, non intelligo. poteſt enim quicquam eſſe
abſurdius, quam quo minus viæ reſtat, eo plus viatici quærere? Quarta reſtat cauſa, 61
quæ maximè angere, atque ſolicitam habere noſtram ætatem videtur, appropinqu[illegible]o
mortis, quæ certe à ſenectute non poteſt lōgè abeſſe. O miſerum ſenem, qui mortem
contemnendam eſſe in tam longa ætate non viderit: quæ aut planè negligenda eſt, ſi
omnino extinguit animum: aut etiam appetenda, ſi aliquò eum deducit, vbi ſit futu-
rus æternus. atqui tertium certè nihil inueniri poteſt. Quid igitur timeam, ſi aut n[illegible]n
miſer poſt mortem, aut beatus etiam futurus ſum? quanquā quis eſt tam ſtultus, quan-
uis ſit adoleſcens, cui ſit exploratum ſe ad veſperum eſſe victurum? quinetiam ætas il-
la multò plures quàm noſtra, mortis caſus habet. facilius in morbos incidunt adole-
ſcentes, grauius ægrotant, triſtius curantur. itaque pauci veniunt ad ſenectutem: quod
niſi ita accideret, melius & prudentius viueretur. mens enim & ratio & conſilium in 62
ſenibus eſt: qui ſi nulli fuiſſent, nullæ omnino ciuitates fuiſſent. Sed redeo ad mortem
impendentem: quod illud eſt crimen ſenectutis, quum illud videatis cum adoleſcen-
tia eſſe commune? ſenſi ego tum in optimo filio meo, tum in expectatis ad ampliſſi-
mam dignitatem fratribus tuis, Scipio, omni ætati mortem eſſe communem. At ſperat
adoleſcens diu ſe victurum: quod ſperare item ſenex non poteſt. inſipienter ſperat:
quid enim eſt ſtultius, quàm incerta pro certis habere, falſa pro veris? at ſenex ne quid
ſperet, habet quidem. at eſt eo meliore conditione quàm adoleſcens: quū id quod ſpe-
rat ille, hic iam aſſecutus eſt. ille vult diu viuere, hic diu vixit. quanquā ô dii boni, quid 63
eſt in hominis vita diu? da enim ſupremum tempus (expectemus Tarteſſiorū regis æta-
tem. fuit enim (vt ſcriptum video) Arganthonius quidam Gadibus, qui octoginta re-
gnauit annos, centum & viginti vixit. Sed mihi ne diuturnū quidem quicquam vide-
tur, in quo eſt aliquid extremum: quum enim id aduenerit, tunc illud quod præteriit,
effluxit: tantùm remanet quidem, quod virtute & rectè factis ſis conſecutus. horæ qui-
dem cedunt & dies, menſes & anni: nec præteritum tempus vnquam reuertitur: nec
quid ſequatur, ſciri poteſt. quod cuique temporis ad viuendum datur, eo debet cōten-
tus eſſe. neque enim hiſtrioni, vt placeat, peragēda eſt fabula, modò, in quocunque fue
rit actu, probetur: neque ſapienti vſque ad Plaudite, viuendū: breue enim tempus æta- 64
tis, ſatis eſt longum ad bene honeſtéque viuendum: ſin proceſſeris longius, non magis
dolendum eſt, quàm agricolæ dolēt, præterita verni temporis ſuauitate, æſtatē, autùm-
númque veniſſe. ver enim, tanquā adoleſcentia, ſignificat, oſtendítque fructus futuros:
reliqua tempora demetendis fructibus aut percipiendis accōmodata ſunt. fructus autē
ſenectutis eſt (vt ſæpe dixi) in antè partorum bonorum memoria & copia. Omnia ve-
rò, quæ ſecundum naturā fiunt, ſunt habenda in bonis. quid eſt autē tam ſecundū natu-
rā, quàm ſenibus emori? quod idem contingit adoleſcentibus aduerſante & repugnan-
te natura. itaque adoleſcentes mori ſic mihi videntur, vt quum aquæ multitudine vis

65 flammæ opprimitur:ſenes autem,ſicut ſua ſponte,nulla adhibita vi, conſumptus ignis
extinguitur.& quaſi poma ex arboribus,ſi cruda ſint,vi auelluntur : ſi matura & cocta,
decidunt:ſic vitam adoleſcentibus vis aufert,ſenibus maturitas: quæ mihi quidem tam
iucunda eſt, vt quo propius ad mortem accedam, quaſi terram videar videre, aliquan-
dóque in portum ex longa nauigatione eſſe venturus. Omnium ætatum certus eſt ter-
minus:ſenectutis autem nullus certus eſt terminus : rectéque in ea viuitur,quoad mu-
nus officii exequi & tueri poſſis,& tamen mortem contemnere.ex quo fit,vt animoſior
etiam ſenectus ſit,quàm adoleſcentia, & fortior.hoc eſt illud quod Piſiſtrato tyranno à
Solone reſponſum eſt, quum illi quærẽti, qua tandem re fretus, ſibi tam audacter ob-
ſiſteret,reſpondiſſe dicitur,Senectute.Sed viuendi eſt finis optimus,quum integra mẽ-
66 te,certíſque ſenſibus opus ipſa ſuum eadem quæ coagmentauit,natura diſſoluit, vt na-
uem,vt ædificium idem deſtruit facillimè,qui cõſtruxit: ſic hominem eadem optimè,
quæ conglutinauit,natura diſſoluit.nam omnis conglutinatio recens,ægrè:inueterata,
facilè diuellitur.ita fit vt illud breue vitæ reliquum nec auidè appetendum ſenibus,nec
ſine cauſa deſerendum ſit:vetátque Pythagoras, iniuſſu imperatoris,id eſt dei,de præſi-
dio & ſtatione vitæ decedere. Solonis quidem ſapientis elogium eſt, quo ſe negat velle
ſuam mortem dolore amicorum lamentíſque vacare. vult ſe charum, credo,ſuis eſſe.
ſed haud ſcio an melius Ennius:

Nemo me lachrymis decoret,neque funera fletu

67 Faxit.non eſſe lugendam mortem cenſet,quam immortalitas cõſequatur. Iam ſen-
ſus moriendi,ſi aliquis eſſe poteſt,is ad exiguũ tempus durat,præſertim ſeni : poſt mor-
tem quidem ſenſus aut optandus,aut nullus eſt. ſed hoc meditatum ab adoleſcẽtia de-
bet eſſe,mortem vt negligamus:ſine qua meditatione tranquillo eſſe animo nemo po-
teſt.moriendum enim certè eſt,& id,incertum,an eo ipſo die.Mortem igitur omnibus
horis impendentem timens, quis poſſit animo conſiſtere ? de qua non ita longa diſpu-
tatione opus eſſe videtur,quum recorder non ſolùm L. Brutum, qui in liberanda patria
eſt interfectus: non duos Decios,qui ad voluntariam mortem curſum equorum inci-
tauerunt: non M. Attilium,qui ad ſupplicium eſt profectus, vt fidem hoſti datam con-
68 ſeruaret:non duos Scipiones,qui iter Pœnis vel corporibus ſuis obſtruere voluerunt:nõ
auum tuum L. Paulum, qui morte ſua luit collegæ in Cannenſi ignominia temeritatẽ:
non M. Marcellum,cuius interitum ne crudeliſſimus quidem hoſtis honore ſepulturæ
carere paſſus eſt: ſed legiones noſtras (quod ſcripſi in Originibus) in eum locum ſæpe
profectas alacri animo & erecto, vnde nunquam ſe redituras arbitrarentur. Quod igi-
tur adoleſcentes,& ii quidem non ſolùm indocti, ſed etiam ruſtici contemnunt, id do-
cti ſenes extimeſcent? omnino (vt mihi quidem videtur) rerum omnium ſatietas, vitæ
facit ſatietatem.Sunt pueritiæ certa ſtudia:num igitur ea deſiderant adoleſcentes? ſunt
69 & ineuntis adoleſcentiæ : num ea iam conſtans requirit ætas, quæ dicitur media ? ſunt
etiam huius ætatis:ne ea quidem in ſenectute quæruntur. ſunt autem extrema quædam
ſtudia ſenectutis:ergo, vt ſuperiorum ætatum ſtudia occidunt, ſic occidunt etiam ſene
ctutis : quod quum euenit,ſatietas vitæ tempus maturum mortis affert. Equidem non
video cur quid ipſe ſentiam de morte,non audeam dicere vobis : quod eo melius cer-
nere mihi videor,quo ab ea propius abſum. Ego veſtros patres,P. Scipio, tuúque C. Læli,
viros clariſſimos, mihíque amiciſſimos viuere arbitror, & eam quidem vitam, quæ eſt
70 ſola vita nominãda.nam dum ſumus in his incluſi cõpagibus corporis, munere quodã
neceſſitatis,& graui opere perfungimur. eſt enim animus cæleſtis ex altiſſimo domici-
lio depreſſus & quaſi demerſus in terrã,locum diuinæ naturæ æternitatiq; contrariũ.Sed
credo deos immortales ſparſiſſe animos in corpora humana, vt eſſent qui terras tuerẽ-
tur,quiq; cæleſtium ordinẽ contẽplantes,imitarẽtur eum vitæ modo atq; conſtãtia.nec
me ſolũ ratio ac diſputatio impulit vt ita crederẽ : ſed nobilitas etiã ſummorũ philoſo-
phorũ,& auctoritas. Audiebã Pythagorã Pythagoreóſq;,incolas penè noſtros,qui eſſent

Italici philoſophi quondam nominati, nunquam dubitaſſe quin ex vniuerſa mente di-
uina delibatos animos haberemus. demonſtrabantur mihi prætere a quæ Socrates ſu- 71
premo vitæ die de immortalitate animorum diſſeruiſſet, is qui eſſet ſapientiſſimus ora-
culo Apollinis iudicatus. Quid multa? ſic mihi perſuaſi, ſic ſentio, quum tanta celeritas
animorum ſit, tanta memoria præteritorum, futurorũ prouidentia, tot artes, tantæ ſciẽ-
tiæ, tot inuenta, non poſſe eam naturam, quæ res eas contineat, eſſe mortalem. quũmq;
animus ſemper agitetur, nec principium motus habeat, quia ipſe ſe moueat: nec finem
quidem habiturum eſſe motus, quia nunquam ſe ipſe ſit relicturus. & quũ ſimplex ani-
mi natura eſſet, neque haberet in ſe quicquam admixtum diſpar ſui atque diſſimile, nõ
poſſe eum diuidi: quòd ſi non poſſet, non poſſe interire: magnóque eſſe argumento, ho 72
mines ſcire pleraque antequam nati ſint, quòd iam pueri quum artes difficiles diſcant,
ita celeriter res innumerabiles arripiant, vt eas non tum primùm accipere videãtur, ſed
reminiſci & recordari. Hæc Platonis ſunt ferè. Apud Xenophontem autem moriens
Cyrus maior hæc dicit: Nolite arbitrari ô mihi chariſſimi filii, me, quũ à vobis diſceſſe-
ro, nuſquam aut nullum fore: nec enim dum eram vobiſcum, animum meum videba
tis: ſed eum eſſe in hoc corpore, ex iis rebus quas gerebam, intelligebatis. eũdem igitur
eſſe creditote, etiam ſi nullum videbitis. Nec verò clarorum virorum poſt mortem ho-
nores permanerent, ſi nihil eorum ipſorum animi efficerent, quo diutius memoriam
ſui teneremus. Mihi quidem nunquam perſuaderi potuit, animos, dum in corporibus
eſſent mortalibus, viuere: quum exiſſent ex iis, emori. nec verò tum animum eſſe inſi- 73
pientem, quum ex inſipienti corpore euaſiſſet: ſed quum omni admixtione corporis li
beratus, purus & integer eſſe cœpiſſet, tum eſſe ſapientẽ. Atque etiã quum hominis na-
tura morte diſſoluitur, cæterarum rerum perſpicuum eſt quò quæque diſcedant. abeũt
enim illuc omnia, vnde orta ſunt: animus autem ſolus, nec quum adeſt, nec quum diſ-
cedit, apparet. Iam verò videtis nihil morti eſſe tam ſimile, quàm ſomnum. atqui dor-
mientium animi maximè declarant diuinitatem ſuam. multa enim quum remiſſi & li-
beri ſunt, futura proſpiciunt. ex quo intelligitur quales futuri ſint, quũ ſe planè corporis
vinculis relaxauerint. Quare, ſi hæc ita ſunt, ſic me colitote vt deum: ſin vnà interiturus
eſt animus cum corpore, vos tamen, deos verentes, qui hanc omnem pulchritudinem
tuentur & regunt, memoriam noſtri piè inuiolatéque ſeruabitis. Cyrus quidẽ hæc mo- 74
riens: nos ſi placet, noſtra videamus. Nemo vnquam mihi, Scipio, perſuadebit aut pa-
trem tuum Paulum, aut duos auos, Paulum & Africanum, aut Africani patrem, aut pa-
truum, aut multos præſtantes viros, quos enumerare nõ neceſſe eſt, tanta eſſe conatos,
quæ ad poſteritatis memoriam pertinerẽt, niſi animo cernerẽt poſteritatem ad ſe per-
tinere poſſe. An cenſes (vt de me ipſo aliquid more ſenum glorier) me tantos labores
diurnos nocturnóſque domi militiæque ſuſcepturum fuiſſe, ſi iiſdem finibus gloriam
meam, quibus vitam, eſſem terminaturus? nónne melius multò fuiſſet otioſam ætatem
& quietam, ſine vllo labore aut contentione traducere? ſed neſcio quo modo animus
erigens ſe, poſteritatẽ ſemper ita proſpiciebat, quaſi quũ exceſsiſſet è vita, tum denique
victurus eſſet. quod quidem ni ita ſe haberet, vt animi immortales eſſent, haud optimi 75
cuiuſque animus maximè ad immortalem gloriã niteretur. Quid, quòd ſapientiſsimus
quiſq; æquiſſimo animo moritur, ſtultiſſimus iniquiſſimo? nõne vobis videtur animus,
is qui plus cernat & longius, videre ſe ad meliora proficiſci: ille autem, cuius obtuſior ſit
acies, non videre? Equidem efferor ſtudio, patres veſtros, quos colui & dilexi, videndi:
neque eos verò ſolùm conuenire aueo, quos ipſe cognoui: ſed illos etiam, de quibus
audiui & legi, & ipſe cõſcripſi. quò quidẽ me proficiſcentẽ haud ſanè quis facilè retraxe-
rit, neue tanquã Peliã recoxerit. quod ſi quis deus mihi largiatur, vt ex hac ætate repuera-
ſcam, & in cunis vagiam, valde recuſem: nec verò velim, quaſi decurſo ſpatio, à cal-
ce ad carceres reuocari. quid enim habet vita cõmodi? quid non potius laboris? ſed ha- 76
beat ſanè. habet certè tamen aut ſatietatem, aut modum. non libet enim mihi deplo-

rare vitam, quod multi, & ii docti, ſæpe fecerunt: nec me vixiſſe pœnitet, quoniam ita
vixi, vt non fruſtra me natum exiſtimem: & ex vita illa diſcedo, tanquam ex hoſpitio,
non tanquam ex domo. commorandi enim natura diuerſorium nobis, non habitandi
locum dedit. O præclarum diem, quum in illud animorum conciliũ cœtúmque pro-
ficiſcar, & quum ex hac turba & colluuione diſcedam! proficiſcar enim non ad eos ſo-
lùm viros, de quibus antè dixi, ſed etiam ad Catonem meum, quo nemo vir melior na
tus eſt, nemo pietate præſtãtior: cuius à me corpus crematum eſt: quod contrà decuit,
77 ab illo meũ. animus verò non me deſerens, ſed reſpectans, in ea profectò loca diſceſſit,
quo mihi ipſi cernebat eſſe veniendum. quem ego meũ caſum fortiter ferre viſus ſum:
non quòd æquo animo ferrem, ſed me ipſe conſolabar, exiſtimans non longinquum
inter nos digreſſum & diſceſſum fore. His mihi rebus Scipio (id enim te cum Lælio ad-
mirari ſolere dixiſti) leuis eſt ſenectus, nec ſolùm nõ moleſta, ſed etiam iucunda. quòd
ſi in hoc erro, quòd animos hominum immortales eſſe credam, libenter erro: nec mihi
hunc errorem, quo delector, dum viuo, extorqueri volo. ſin mortuus (vt quidam mi-
78 nuti philoſophi cenſent) nihil ſentiam: non vereor ne hunc errorem meũ mortui phi-
loſophi irrideant. quòd ſi non ſumus immortales futuri, tamen extingui homini ſuo
tẽpore optabile eſt. nam habet natura, vt aliarum omnium rerum, ſic viuendi modũ.
Senectus autem peractio ætatis eſt, tanquam fabulæ: cuius defatigationem fugere de-
bemus, præſertim adiuncta ſatietate. Habui hæc de ſenectute quæ dicerem: ad quam v-
tinam perueniatis, vt ea quæ ex me audiſtis, re experti probare poſſitis.

M. TVLLII CICERONIS LAELIVS, vel DE AMICITIA, AD T. POMPONIVM ATTICVM.

DIALOGI PERSONAE, FANNIVS, SCAEVOLA, LAELIVS.

1 QVINTVS Mutius Augur Scæuola multa narrare de C. Lælio ſocero
ſuo memoriter & iucundè ſolebat, nec dubitare illũ in omni ſermone
appellare ſapientem. Ego autem à patre ita eram deductus ad Scæuo-
lam ſumpta virili toga, vt quoad poſſem, & mihi liceret, à ſenis latere
nunquam diſcederem. itaque multa ab eo prudenter diſputata, multa
breuiter & commodè dicta, memoriæ mandabam, fieríque ſtudebam
eius prudẽtia doctior. quo mortuo, me ad Pontificem Scæuolam contuli: quem vnum
2 noſtræ ciuitatis & ingenio & iuſtitia præſtantiſſimum audeo dicere. Sed de hoc aliàs:
nunc redeo ad Augurem. Quũ ſæpe multa narraret, tum memini domi in hemicyclo
ſedentem (vt ſolebat) quum & ego eſſem vnà, & pauci admodum familiares, in eum ſer
monem illum incidere, qui tum ferè erat multis in ore. meminiſti enim profectò (vt o-
pinor) Attice, & eo magis, quòd P. Sulpitio vtebare multùm, quum is Tribunus pl. capi-
tali odio, à Q. Põpeio, qui tum erat Conſul, diſſideret, quicum coniunctiſſimè & aman-
tiſſimè vixerat: quãta hominum eſſet vel admiratio, vel querela. Itaque tum Scæuola,
3 quum in eam ipſam mentionem incidiſſet, expoſuit nobis ſermonẽ Lælii de amicitia
habitũ ab illo ſecum, & cum altero genero C. Fannio M. filio paucis diebus poſt mortẽ
Africani. cuius diſputationis ſententias memoriæ mandaui, quas in hoc libro expoſui
meo arbitratu: quaſi enim ipſos introduxi loquẽtes, ne Inquam & Inquit, ſæpius inter-
poneretur. atque id eo feci, vt tanquam à præſentibus coràm haberi ſermo videretur.
quum enim ſæpe mecum ageres Attice, vt de amicitia ſcriberẽ aliquid, digna mihi res
tum omniũ cognitione, tum noſtra familiaritate viſa eſt. itaque feci nõ inuitus, vt pro-
deſſem multis tuo rogatu. Sed, vt in Catone maiore, qui eſt ſcriptus ad te de ſenectute,
Catonem induxi ſenẽ diſputantẽ, quia nulla videbatur aptior perſona quæ de illa ætate
loqueretur, quàm eius qui & diutiſſimè ſenex fuiſſet, & in ipſa ſenectute præ cæteris flo-
4 ruiſſet: ſic quũ accepiſſemus à patribus, maximè memorabilem C. Lælii & P. Scipionis
familiaritatem fuiſſe, idonea mihi Lælii perſona viſa eſt, quæ de amicitia ea ipſa diſſe-

reret, quæ diſputata ab eo meminiſſet magiſter meus Scæuola. Genus autem hoc ſer-
monum poſitum in hominum veterum auctoritate, & eorum illuſtrium, plus neſcio
quo pacto videtur habere grauitatis. itaque ipſe mea legens ſic afficior interdum, vt Ca
tonem, non me, loqui exiſtimem. ſed vt tum ad ſenem ſenex de ſenectute, ſic in hoc li
bro ad amicum amiciſſimus de amicitia ſcripſi. tum eſt Cato locutus, quo erat nemo
ferè ſenior temporibus illis, nemo prudentior: nunc Lælius, & ſapiens (ſic enim eſt ha-
bitus) & amicitiæ gloria excellés, de amicitia loquitur. tu velim à me animum parũper
auertas, Lælium loqui ipſum putes. C. Fannius & Q. Mutius ad ſocerum veniunt poſt
mortem Africani. ab iis ſermo oritur: reſpõdet Lælius, cuius tota diſputatio eſt de ami-
citia: quam legens tu ipſe cognoſces. FAN. Sunt iſta vera Læli: nec enim melior vir
fuit Africano quiſquam nec clarior. ſed exiſtimare debes omniũ oculos in te eſſe con-
iectos: vnum te ſapientem & appellant & exiſtimant. tribuebatur hoc modo M. Cato-
ni. ſcimus L. Acilium apud patres noſtros appellatum eſſe ſapientem: ſed vterque alio
quodam modo. Acilius, quia prudens eſſe in iure ciuili putabatur: Cato, quia multarũ
rerum vſum habebat, multáque eius & in Senatu & in foro vel prouiſa prudenter, vel 6
acta conſtanter, vel reſponſa acute ferebãtur, propterea quaſi cognomen iam habebat
in ſenectute ſapientis. te autem alio quodam modo dicunt non ſolùm natura & mori-
bus, verùm etiam ſtudio & doctrina eſſe ſapientem: nec ſicut vulgus, ſed vt eruditi ſo-
lent appellare ſapientem, qualem in reliqua Græcia neminem. nam qui ſeptem appel-
lantur, eos qui iſta ſubtilius quærunt, in numero ſapientum non habẽt. Athenis vnum
accepimus, & eum quidẽ etiam Apollinis oraculo ſapientiſſimum iudicatum. hãc eſſe
in te ſapientiam exiſtimant, vt omnia tua in te poſita eſſe ducas, humanóſque caſus vir
tute inferiores putes. itaque ex me quærũt, credo ex hoc item Scæuola, quonam pacto 7
mortem Africani feras: eóque magis, quòd his proximis Nonis, quũ in hortos D. Bruti
Auguris commentandi cauſa (vt aſſolet) veniſſemus, tu non affuiſti, qui diligentiſſimè
ſemper illum diẽ & illud munus ſolitus eſſes obire. SCAE. Quærunt quidem C. Læli
multi, vt eſt à Fannio dictũ: ſed ego id reſpondeo quod animaduerti, te dolorẽ, quẽ ac-
ceperis tum ſummi viri tum amantiſſimi morte, ferre moderatè, nec potuiſſe non cõ-
moueri, nec fuiſſe id humanitatis tuæ. quòd autem his Nonis in collegio noſtro non af
fuiſſes, valetudinem cauſam, non mœſtitiam fuiſſe. LAE. Rectè tu quidem Scæuola, 8
& verè: nec enim ab iſto officio, quod ſemper vſurpaui, quum valerem, abduci incom-
modo meo debui: nec vllo caſu arbitror hoc conſtãti homini poſſe contingere, vt vlla
intermiſſio fiat officii. Tu autẽ Fanni, quòd mihi tantum tribui dicis, quantum ego nec
agnoſco, nec poſtulo, facis amicè: ſed (vt mihi videris) non rectè iudicas de Catone. aut
enim nemo, quod quidem magis credo: aut, ſi quiſquam, ille ſapiens fuit. quo modo
enim (vt alia omittam) mortem filii tulit? memineram Paulum, videram Caium: ſed hi
nec comparantur Catoni maximo & ſpectato viro. quamobrem caue Catoni antepo-
nas ne iſtum quidem ipſum, quem Apollo (vt ais) ſapiẽtiſſimum iudicauit. huius enim
facta, illius dicta laudantur. De me autẽ, vt iam cum vtroque loquar, ſic habetote: Ego, 9
ſi Scipionis deſiderio me moueri negem, quàm id rectè faciam, viderint ſapientes: ſed
certè mentiar. moueor enim tali amico orbatus, qualis (vt arbitror) nemo vnquam
erit, &, vt confirmare poſſum, nemo certè fuit. ſed non egeo medicina: me ipſe con-
ſolor, & maximè illo ſolatio, quòd eo errore careo, quo, amicorum deceſſu plerique
angi ſolent. nihil enim mali accidiſſe Scipioni puto: mihi accidit, ſiquid accidit. ſuis
autem incommodis grauiter angi, non amicum, ſed ſe ipſum amantis eſt. cum illo
verò quis neget actum eſſe præclarè? niſi enim, quod ille minimè putabat, immorta-
litatem optare vellet: quid non eſt adeptus, quod homini fas eſſet optare? qui ſum- 10
mam ſpem ciuium, quam de eo iam puero habuerant, continuò adoleſcens incredi-
bili virtute ſuperauit: qui Conſulatum petiit nunquam, factus eſt Conſul bis, primùm
ante tempus, iterum ſibi ſuo tẽpore, Reip. penè ſero: qui duabus vrbibus euerſis inimi-

ciſſimis huic imperio, non modò præſentia, verùm etiam futura bella deleuit. quid di-
cam de moribus facillimis? de pietate in matrẽ, liberalitate in ſorores, bonitate in ſuos,
iuſtitia in omnes? hæc nota ſunt vobis. quam autem ciuitati charus fuerit, mœrore fu-
neris indicatum eſt. Quid igitur hunc paucorum annorum acceſſio iuuare potuiſſet?
ſenectus enim, quamuis non ſit grauis, vt memini Catonem vno anno, antequam mor
tuus eſſet, mecum & cum Scipione diſſerere: tamen aufert eam viriditatem, in qua etiã
11 nunc erat Scipio. Quamobrem vita quidem talis fuit vel fortuna, vel gloria, vt nihil
poſſet accedere: moriendi autem ſenſum celeritas abſtulit. quo de genere mortis diffi-
cile dictu eſt: quid homines ſuſpicentur, videtis. hoc tamen verè licet dicere, P. Scipio-
ni ex multis diebus, quos in vita celeberrimos lætiſſimóſque viderit, illum diem clariſ-
ſimum fuiſſe, quum Senatu dimiſſo domum reductus ad veſperam eſt à patribus con-
ſcriptis, à populo R. ſociis & Latinis, pridie quàm exceſſit è vita: vt ex tam alto dignitatis
gradu ad ſuperos videatur potius, quàm ad inferos perueniſſe. neque enim aſſentior iis
qui hæc nuper diſſerere cœperunt, cum corporibus ſimul animos interire, atque omnia
12 morte deleri. plus apud me antiquorum auctoritas valet, vel noſtrorum maiorum, qui
mortuis tam religioſa iura tribuerũt: quod non feciſſent profectò, ſi nihil ad eos perti-
nere arbitrarentur: vel eorum qui in hac terra fuerunt, magnámque Græciam, quæ nũc
quidem deleta eſt, tunc florebat, inſtitutis & præceptis ſuis erudierũt: vel eius, qui Apol-
linis oraculo ſapientiſſimus eſt iudicatus: qui non tum hoc, tum illud, vt in pleriſque,
ſed idem dicebat ſemper, animos hominũ eſſe diuinos: iíſque, quũ è corporibus exceſ-
ſiſſent, reditum ad cælum patere, optimóque & iuſtiſſimo cuique expeditiſſimũ. quod
idem Scipioni videbatur: qui, idem quaſi præſagiret, perpaucis ante mortẽ diebus quũ
13 & Philus & Manilius adeſſent, & alii plures, túque etiam Scæuola mecum veniſſes, tri-
duum diſſeruit de Rep. cuius diſputationis fuit extremum ferè de immortalitate ani-
morũ: quæ ſe in quiete per viſum ex Africano audiſſe dicebat. Id ſi ita eſt, vt optimi cu-
iuſque animus in morte facillimè euolet tanquam è cuſtodia, vinculíſque corporis: cui
cẽſemus curſum ad deos faciliorem fuiſſe, quàm Scipioni? Quocirca mœrere hoc eius
euentu, vereor ne inuidi magis, quàm amici ſit. ſin autem illa vereor, vt idem interitus
ſit animorum & corporum, nec vllus ſenſus maneat: vt nihil boni eſt in morte, ſic cer-
tè nihil mali. ſenſu enim amiſſo, fit idem, quaſi natus non eſſet omnino: quem tamen
eſſe natum & nos gaudemus, & hæc ciuitas, dum erit, lætabitur. Quamobrem cum illo
14 quidẽ (vt ſuprà dixi) actum optimè eſt, mecum autem incõmodius: quem fuit æquius,
vt prius introieram in vitam, ſic prius exire de vita. ſed tamen recordatione noſtræ ami
citiæ ſic fruor, vt beatè vixiſſe videar, quia cum Scipione vixerim: quocum mihi con-
iuncta cura de Repub. & de priuata fuit: quocum domus fuit & militia communis, & id
in quo eſt omnis vis amicitiæ, voluntatum, ſtudiorum, ſententiarum ſumma conſen-
ſio. Itaque non tam iſta me ſapientiæ, quam modò Fannius commemorauit, fama de-
lectat, falſa præſertim: quàm quòd amicitiæ noſtræ memoriam ſpero ſempiternam fo-
re. ídque mihi eo magis eſt cordi, quòd ex omnibus ſeculis, vix tria aut quatuor nomi-
nantur paria amicorum: quo in genere ſperare videor Scipionis amicitiam & Lælii, no-
15 tam poſteritati fore. FAN. Iſtud quidem Læli ita neceſſe eſt. Sed quoniam ami-
citiæ mentionem feciſti, & ſumus otioſi, pergratum mihi feceris, ſpero item Scæuolæ,
ſi (quemadmodum ſoles) de cæteris rebus, quum ex te quæruntur, ſic de amicitia diſpu-
tabis quid ſentias, qualem exiſtimes, quæ præcepta des. SCAE. Mihi verò pergra-
tum hoc erit: atque id ipſum quum tecum agere conarer, Fannius anteuertit. Quam-
obrem vtrique noſtrum gratum admodum feceris. LAE. Ego verò non graua-
16 ter, ſi mihi ipſe confiderem. nam & præclara viſa res eſt: & ſumus (vt dixit Fannius)
otioſi. Sed quis ego ſum? aut quæ in me eſt facultas? doctorum eſt iſta conſuetudo, eá-
que Græcorum, vt iis proponatur de quo diſputent quamuis ſubitò. magnum opus eſt,
egétque exercitatione non parua. Quamobrem quæ diſputari de amicitia poſſunt,

ab eis cenſeo petatis,qui iſta profitentur. ego vos hortari tantùm poſſum, vt amicitiam
omnibus rebus humanis anteponatis. nihil eſt enim tam naturæ aptum, tam conue-
niens ad res vel ſecundas vel aduerſas. Sed hoc primùm ſentio, niſi in bonis amicitiam
eſſe non poſſe: neque id ad viuum reſeco,vt illi qui hæc ſubtilius diſſerunt, forraſſe ve-
rè,ſed ad communem vtilitatem parum. negant enim quenquam virum bonum eſſe,
niſi ſapientem . ſit ita ſanè. ſed eam ſapientiam interpretantur , quam adhuc mortalis 17
nemo eſt conſecutus. nos autem ea quæ ſunt in vſu, vitáque communi,non ea quæ fin-
guntur aut optantur,ſperare debemus. nunquam ego dicam C. Fabritium, M. Curium,
T. Coruncanum,quos ſapientes noſtri maiores iudicabant, ad iſtorum normam fuiſſe
ſapientes. Quare ſibi habeát ſapientiæ nomen & inuidioſum & obſcurum , concedánt-
que vt hi boni viri fuerint. ne id quidem facient . negabunt id,niſi ſapienti, poſſe con-
cedi. Agamus igitur pingui Minerua, vt aiunt,qui ita ſe gerũt,ita viuunt, vt eorum pro-
betur fides,integritas, æquitas, liberalitas:nec ſit in eis vlla cupiditas, vel libido, vel au-
dacia,ſíntque magna conſtantia,vt hi fuerunt quos modò nominaui. hos viros bonos,
vt habiti ſunt,ſic etiam appellandos putemus,qui aſſequuntur,quantum homines poſ-
ſunt,naturam optimam rectè viuendi ducem. ſic enim mihi perſpicere videor , ita na- 18
tos eſſe nos, vt inter omnes eſſet ſocietas quædam : maior autem, vt quiſque proximè
accederet. itaque ciues potiores ſunt,quàm peregrini : & propinqui, quàm alieni. cum
his enim amicitiam natura ipſa peperit: ſed ea nõ ſatis habet firmitatis. nãque hoc præ-
ſtat amicitia propinquitati,quòd ex propinquitate beneuolentia tolli poteſt, ex amici-
tia autem non poteſt. ſublata enim beneuolenria,amicitiæ nomen tollitur, propinqui-
taris manet. quanta autem vis amicitiæ ſit, ex hoc intelligi maximè poteſt, quòd ex in-
finita ſocietate generis humani,quam conciliauit ipſa natura,ita contracta res eſt,& ad-
ducta in anguſtum, vt omnis charitas aut inter duos , aut inter paucos iungeretur . Eſt 19
autem amicitia nihil aliud , niſi omnium diuinarum humanarúmque rerum cum be-
neuolentia & charitate ſumma conſenſio. qua quidem haud ſcio an excepta ſapientia,
quicquam melius homini ſit à diis immortalibus datum. diuitias alii præponunt,bonã
alii valetudinem,alii potentiam, alii honores, multi etiam voluptates . belluarum hoc
quidem extremum eſt : illa autem ſuperiora, caduca & incerta, poſita non tam in no-
ſtris conſiliis,quàm in fortunæ temeritate. qui autem in virtute ſummum bonum po-
nunt,præclarè illi quidem,ſed hæc ipſa virtus amicitiam gignit & continet: nec ſine vir
tute amicitia eſſe vllo pacto poteſt . Iam virtutem ex conſuetudine vitæ ſermoníſque 20
noſtri interpretemur: nec metiamur eam, vt quidam indocti, verborum magnificen-
tia: viróſque bonos eos qui habentur, numeremus, Paulos, Catones, Caios, Scipiones,
Philos. his communis vita contenta eſt: eos autem omittamus, qui omnino nuſquam
reperiuntur. tales igitur inter viros, amicitia tantas opportunitates habet , quantas vix
queo dicere. Principio,cui poteſt eſſe vita vitalis, vt ait Ennius,qui non in amici mutua
beneuolentia conquieſcat? Quid dulcius, quàm habere quocum omnia audeas ſic lo-
qui, vt tecum? quis eſſet tantus fructus in proſperis rebus, niſi haberes, qui illis æquè ac
tu ipſe,gauderet? aduerſas verò ferre difficile eſſet ſine eo,qui illas grauius etiam quàm 21
tu, ferret: denique cæteræ res quæ expetuntur , opportunæ ſunt ſingulæ rebus ferè ſin-
gulis: diuitiæ, vt vtare: opes, vt colare: honores, vt laudere: voluptates, vt gaudeas : vale-
tudo, vt dolore careas,& muneribus fungare corporis: amicitia plurimas res continet,
quoquò te verteris, præſto eſt: nullo loco excluditur: nunquam intempeſtiua, nunquã
moleſta eſt . itaque non aqua, non igni, non aëre (vt aiunt) pluribus locis vtimur, quàm
amicitia. neque ego nunc de vulgari, aut de mediocri (quæ tamen ipſa delectat , & pro-
deſt) ſed de vera & perfecta loquor : qualis eorum qui pauci nominantur, fuit. nam &
ſecundas res ſplendidiores facit amicitia , & aduerſas partiens communicánſque , le-
uiores . quúmque plurimas & maximas commoditates amicitia contineat , tum illa 22
nimirum præſtat omnibus, quòd bona ſpe prælucet in poſterum, nec debilitari ani-

mos aut cadere patitur. verùm etenim amicū qui intuetur, tanquam exemplar aliquod intuetur ſui. Quocirca & abſentes adſunt, & egentes abundant, & imbecilles valent, & quod difficilius dictu eſt, mortui viuunt, tantus eos honos, memoria, deſiderium proſequitur amicorum. ex quo illorum beata mors videtur: horum, vita laudabilis. quòd ſi exemeris ex natura rerum beneuolentiæ coniunctionem, nec domus vlla, nec vrbs
13 ſtare poterit: ne agri quidem cultus permanebit. id ſi minus intelligitur, quāta vis amicitiæ concordiæque ſit, ex diſſenſionibus atque ex diſcordiis percipi poteſt. quæ enim domus tam ſtabilis, quæ tam firma ciuitas eſt, quæ non odiis atque diſſidiis funditus poſſit euerti? Ex quo quantum boni ſit in amicitia, iudicari poteſt. Agrigentinum quidem doctum quēdam virum carminibus Græcis vaticinatum ferunt: quæ in rerum natura, totóque mundo conſtarent, quæque mouerentur, ea contrahere amicitiam, diſſipare diſcordiam: atque hoc quidem omnes mortales & intelligunt & reprobant. Ita-
14 que, ſi quando aliquod officium exiſtit amici in periculis aut adeundis aut communicandis, quis eſt qui id non maximis efferat laudibus? qui clamores tota cauea nuper in hoſpitis & amici mei M. Pacuuii noua fabula, quum ignotante Rege vter eorum eſſet Oreſtes, Pylades Oreſtem ſe eſſe diceret, vt pro illo necaretur: Oreſtes autem, ita ve erat, Oreſtem ſe eſſe perſeueraret? ſtantes autem plaudebant in re ficta: quid arbitramur in vera fuiſſe facturos? facilè indicabat ipſa natura vim ſuam: quum homines, quod facere ipſi non poſſent, id rectè fieri in altero iudicarent. Hactenus mihi videor de amicitia quid ſentirem potiſsimè dixiſſe. ſi qua præterea ſunt (credo autem eſſe mul-
15 ta) ab iis, ſi videbitur, qui iſta diſputant, quæritote. FAN. Nos autem à te potius. quanquam etiam ab iſtis ſæpe quæſiui & audiui, non inuitus equidem: ſed aliud quoddam expetimus filum orationis tuæ. SCAE. Tu magis id diceres Fanni, ſi nuper in hortis Scipionis, quum de Republica diſputatum eſt, affuiſſes. qualis tum patronus iuſtitiæ fuit contra accuratam orationem Phili? FAN. Facile id quidem fuit, iuſtitiam iuſtiſſimo viro defendere. SCAE. Quid amicitiam? nónne facile ei erit, qui ob eam ſumma fide, conſtantia, iuſtitiáque ſeruatam, maximam gloriam ceperit? LAE. Vim hoc quidem eſt afferre. quid enim refert, qua me ratione cogatis? cogitis certè: ſtudiis enim generorum, præſertim in re bona, quum difficile eſt, tum ne æquum quidem obſiſtere. Sæpiſſime igitur mihi de amicitia cogitāti, maximè illud conſiderandum vi-
16 deri ſolet, num propter imbecillitatem atque inopiam deſideranda ſit amicitia, vt in dandis recipiendiſque meritis, quod quiſque minus per ſe poſſet, id acciperet ab alio, viciſsímque redderet: an eſſet hoc quidem proprium amicitiæ, ſed antiquior & pulchrior, & magis à natura ipſa profecta alia cauſa eſſet. amor enim, ex quo amicitia eſt nominata, princeps eſt ad beneuolentiam coniungendam. nam vtilitates quidem etiam ab iis percipiuntur ſæpe, qui ſimulatione amicitiæ coluntur & obſeruantur temporis cauſa. In amicitia autem nihil fictū, nihil ſimulatum: & quicquid in ea eſt, id & verum & voluntarium eſt. Quapropter à natura mihi videtur potius quàm ab indigentia, orta a-
17 micitia, applicatione magis animi cum quodam ſenſu amandi, quàm cogitatione quātum illa vtilitatis eſſet habitura. Quod quidem quale ſit, etiam in beſtiis quibuſdam animaduerti poteſt, quæ ex ſe natos ita amant ad quoddam tempus, & ab eis ita amantur, vt facilè earum appareat ſenſus. quod in homine multò eſt euidentius. primùm ex ea charitate, quæ eſt inter natos & parentes, quæ dirimi niſi deteſtabili ſcelere non poteſt: deinde, quum ſimilis ſenſus extitit amoris, ſi aliquem nacti ſumus, cuius cum moribus & natura congruamus: quòd in eo quaſi lumen aliquod probitatis & virtutis perſpicere videamur. nihil eſt enim amabilius virtute: nihil quod magis alliciat homines ad diligendum. quippe quum propter virtutem & probitatem, eos etiam, quos nun-
18 quam vidimus, quodammodo diligamus. Quis eſt qui C. Fabritii, M. Curii cum charitate aliqua & beneuolentia memoriam non vſurpet, quos nunquam viderit? quis autem eſt, qui Tarquinium Superbum, qui Sp. Caſſium, Sp. Melium non oderit? Cum

duobus ducibus de imperio in Italia decertatum eſt, Pyrrho & Annibale: ab altero, propter probitatem eius, non alienos animos habemus: alterũ propter crudelitatẽ eius ſemper hæc ciuitas oderit. Quòd ſi tãta vis probitatis eſt, vt eam vel in eis quos nũquam vidimus, vel quod maius eſt, in hoſte etiam diligamus: quid mirum ſi animi hominum moueantur, quum eorum, quibuſcum vſu coniuncti eſſe poſſunt, virtutem & bonitatem perſpicere videantur? Quanquam confirmatur amor & beneficio accepto, & ſtudio perſpecto, & cõſuetudine adiuncta. quibus rebus ad illum primum motum animi & amoris adhibitis, admirabilis quædam exardeſcit beneuolẽtiæ magnitudo. quam ſiqui putant ab imbecillitate proficiſci, vt ſit per quam quiſque aſſequatur quod deſideret: humilem ſanè relinquunt, & minimè generoſum (vt ita dicam) ortum amicitiæ: quam ex inopia atque indigentia natam volunt. quod ſi ita eſſet, vt quiſque minimum in ſe eſſe arbitraretur, ita ad amicitiam eſſet aptiſſimus: quod longè ſecus eſt. vt enim quiſque ſibi plurimũ confidit, & vt quiſque maximè virtute & ſapiẽtia ſic munitus eſt, vt nullo egeat, ſuáque omnia in ſe ipſo poſita iudicet: ita in amicitiis expetendis colendíſque maximè excellit. Quid enim? Africanus erat indigens mei? minimè hercule. at ne ego quidem illius: ſed ego admiratione quadam virtutis eius, ille viciſſim opinione fortaſſe nonnulla, quam de meis moribus habebat, me dilexit: auxit beneuolentiam conſuetudo. ſed quanquam vtilitates multæ & magnæ conſecutæ ſunt, non ſunt tamen ab earum ſpe cauſæ diligendi profectæ. Vt enim benefici liberaléſque ſumus, non vt exigamus gratiam (neque enim beneficium fœneramur, ſed natura propẽſi ad liberalitatem ſumus) ſic amicitiam non ſpe mercedis adducti, ſed quòd eius omnis fructus in ipſo amore ineſt, expetendam putamus. Ab iis qui pecudum ritu ad voluptatem omnia referunt, longè diſſentimus. nec mirum: nihil enim altum, nihil magnificum, nec diuinum ſuſpicere poſſunt, qui omnes ſuas cogitationes abiecerunt in rem tam humilem, támque contemptam. Quamobrem hos quidem ab hoc ſermone remoueamus: ipſi autem intelligamus à natura gigni ſenſum diligendi, & beneuolentiæ charitatem, facta ſignificatione probitatis: quam qui appetiuerunt, applicant ſeſe, & propius admouent, vt & vſu eius, quem diligere cœperunt, fruantur & moribus: ſintq́ pares in amore & æquales, propenſioréſque ad bene merendum, quàm ad repoſcendum. atque hæc inter eos ſit honeſta certatio. ſic & vtilitates ex amicitia maximæ capientur: & erit eius ortus à natura, quàm ab imbecillitate, grauior & verior. nam ſi vtilitas amicitias conglutinaret, eadem commutata diſſolueret: ſed quia natura mutari non poteſt, iccirco veræ amicitiæ ſempiternæ ſunt. Ortum quidem amicitiæ videtis, niſi quid adhuc fortè vultis. FAN. Tu verò perge Læli. pro hoc enim, qui minor eſt natu, meo iure reſpondeo.

SCAE. Rectè tu quidem. quamobrem audiamus. LAE. Audite verò optimi viri ea quæ ſæpiſſimè inter me & Scipionem de amicitia diſſerebantur. quanquam ille quidem nihil difficilius eſſe dicebat, quàm amicitiam vſque ad extremum vitæ diem permanere. nam vel vt non idem expediret vtrique, incidere ſæpe, vel vt de Repub. non idem ſentirent: mutari etiam mores hominum ſæpe dicebat, aliàs aduerſis rebus, aliàs ætate ingraueſcente. atque earum rerum exemplum ex ſimilitudine capiebat ineuntis ætatis, quòd ſummi puerorum amores ſæpe vnà cum prætexta, ſumpta toga deponerentur: ſin autem ad adoleſcentiam perduxiſſent, dirimi tamen interdum contentione vel luxuriæ, vel conditionis, vel commodi alicuius, quod idem adipiſci vterque non poſſet: quòd ſiqui longius in amicitia prouecti eſſent, tamen ſæpe labefactari, ſi in honoris contentionem incidiſſent: peſtem enim maiorem eſſe nullam in amicitiis, quàm in pleriſque pecuniæ cupiditatem: in optimis quibuſque honoris certamen & gloriæ: ex quo inimicitias maximas ſæpe inter amiciſſimos extitiſſe. magna etiam diſſidia & plerunque iuſta naſci, quum aliquid ab amicis, quod rectum non eſſet, poſtularetur: vt aut libidinis miniſtri, aut adiutores eſſent ad iniuriam: quod qui recuſarent, quanuis honeſtè id facerent, ius tamen amicitiæ deſerere arguerentur ab iis, quibus obſequi nollent:

illos autem qui quiduis ab amico auderét poſtulare, poſtulatione ipſa profiteri, omnia
ſe amici cauſa eſſe facturos. eorum querela inueterata non modò familiaritates extin-
gui ſolere, ſed etiam odia gigni maxima atque ſempiterna. hæc ita multa, quaſi fata, im
pendere amicitiis, vt omnia ſubterfugere, non modò ſapientiæ, ſed etiam felicitatis di-
ceret ſibi videri. Quamobrem id primùm videamus, ſi placet, quatenus amor in amici-
tia progredi debeat. Nûm ſi Côriolanus habuit amicos, ferre contra patriam arma illi
cum Coriolano debuere? num Becillinum, amici, regnum appetentem, num Sp. Me-
35 lium iuuare debuerunt? Tiberium quidem Gracchum Remp. vexantem, à Q. Tubero-
ne æqualibúſque amicis derelictum videbamus. At C. Bloſſius Cumanus, hoſpes fami-
liæ veſtræ, Scæuola, quum ad me, qui aderam Lenati & Rutilio Conſulibus in conſilio,
deprecatum veniſſet: hanc, vt ſibi ignoſcerem, cauſam afferebat, quòd tanti Ti. Grac-
chum feciſſet, vt quicquid ille vellet, ſibi faciẽdum putaret. tum ego, Etiámne, inquam,
ſi te in Capitolium faces ferre vellet? Nunquam, inquit, voluiſſet id quidem: ſed ſi vo-
luiſſet, paruiſſem. Videtis quàm nefaria vox: & hercule ita fecit, vel plus etiam quàm di-
xit. non enim paruit ille Ti. Gracchi temeritati, ſed præfuit: nec ſe comitem illius furo-
ris, ſed ducem præbuit. itaque hac amentia, quæſtione noua perterritus, in Aſiam pro-
36 fugit: ad hoſtes ſe contulit: pœnas Reipub. graues iuſtáſque perſoluit. Nulla eſt igitur
excuſatio peccati, ſi amici cauſa peccaueris. nam quum conciliatrix amicitiæ, virtutis
opinio fuerit, difficile eſt amicitiam manere, ſi à virtute defeceris. quòd ſi rectum ſtatue
rimus, vel concedere amicis quicquid velint: vel impetrare ab amicis quicquid veli-
mus: perfecta quidem ſapientia ſimus, ſi nihil habeat res vitii. ſed loquimur de iis ami-
cis qui ante oculos ſunt, quos videmus, aut de quibus memoriam accepimus, quos no-
uit vita communis. ex hoc numero nobis exempla ſumẽda ſunt, & eorum quidem ma
37 ximè, qui ad ſapientiam proximè accedunt. Videmus Paulum AEmyllum C. Luſcinio
familiarem fuiſſe (ſic à patribus accepimus) bis vnà Conſules & collegas in Cenſura:
tum etiam cum iis, & inter ſe coniunctiſſimos fuiſſe M. Curium & T. Coruncanum, me-
moriæ tráditum eſt. igitur ne ſuſpicari quidem poſſumus, quenquam horum ab amico
quippiam contendiſſe, quod contra fidem, contra iuſiurandum, contra Rempub. eſſet,
nam hoc quidem in talibus viris quid attinet dicere? ſi contendiſſet, ſcio impetraturum
non fuiſſe: quum illi ſanctiſſimi viri fuerint: æquè autem nefas ſit, tale aliquid & facere
rogatum, & rogare. At verò Ti. Gracchum ſequebantur C. Carbo, C. Cato, & minimè
38 tunc quidem C. frater, nũc idem acerrimus hoſtis. Hæc igitur prima lex in amicitia ſan
ciatur, vt neque rogemus res turpes, nec faciamus rogati. turpis enim excuſatio eſt, &
minimè accipienda, quum in cæteris peccatis, tum ſi quis contra Remp. ſe amici cau-
ſa feciſſe fateatur. Etenim eo loco Fanni & Scæuola locati ſumus, vt nos longè proſpi-
cere oporteat futuros caſus Reipub. deflexit enim iam aliquantulum de ſpatio curricu
lóque conſuetudo maiorum. Ti. Gracchus regnum occupare conatus eſt, vel regna-
uit is quidem paucos menſes. num quid ſimile populus Ro. audierat aut viderat? hunc
etiam poſt mortem ſecuti amici & propinqui, quid in P. Scipionem effecerint, ſine la-
39 crhymis non queo dicere. nam Carbonem quoque, quem modò poſuimus, propter re-
centem pœnam Ti. Gracchi ſuſtinuimus. De C. Gracchi autem Tribunatu quid expe-
ctem, nõ libet augurari. ſerpet enim deinde res, quæ procliuis ad perniciem, quum ſe-
mel cœpit, labitur. videtis in tabella iam antè quanta ſit facta labes, primo Gabinia le-
ge, biennio autem pòſt Caſſia. Videre iam videor populum Ro. à Senatu diſiunctum,
multitudiníſque arbitrio res maximas agi. plures enim diſcent quemadmodum hæc
fiant, quàm quemadmodum his reſiſtatur. Quorſum hæc? quia ſine ſociis nemo quic-
quàm tale conatur. præcipiẽdum eſt igitur bonis, vt ſi in eiuſmodi amicitias ignari caſu
aliquo inciderint, ne exiſtiment ita ſe alligatos, vt ab amicis in magna re aliqua in Rep.
40 peccantibus non diſcedant. improbis autem pœna ſtatuenda eſt: nec minor verò iis
qui ſecuti erunt alterum, quàm iis qui ipſi fuerint impietatis duces. Quis clarior in Græ-

cia Themiſtocle: quis potentior? qui quum imperator bello Perſico ſeruitute Græciam
liberaſſet, proptérque inuidiam in exilium pulſus eſſet, ingratæ patriæ iniuriam non
tulir, quã ferre debuit. fecit idem quod viginti annis antè apud nos fecerat Coriolanus.
his adiutor contra patriam inuentus eſt nemo: itaque mortem ſibi vterque conſciuit.
Quare talis improborum conſenſio non modò excuſatione amicitiæ tegenda non eſt,
ſed potius omni ſupplicio vindicanda: vt ne quis ſibi conceſſum putet, amicum bellum
patriæ inferentem ſequi. quod quidem, vt res ire cœpit, haud ſcio an aliquando futu- 41
rum ſit. mihi autem non minori curæ eſt, qualis Reſpub. poſt mortem meam futura
ſit, quàm qualis hodie ſit. Hæc igitur prima lex amicitiæ ſanciatur, vt ab amicis hone-
ſta petamus, amicorum cauſa, honeſta faciamus: nec expectemus quidem dum ro-
gemur, ſed ſtudium ſemper adſit, cunctatio abſit: conſilium verum dare gaudeamus
liberè. plurimum in amicitia, amicorum bene ſuadentium valeat auctoritas: eaque
adhibeatur ad monendum non modò apertè, ſed etiam acriter, ſi res poſtulabit, & ad-
hibitæ pareatur. Nam quibuſdam, quos audio ſapientes habitos in Græcia, placuiſſe o-
pinor mirabilia quædam (ſed nihil eſt quod illi non perſequantur ſuis argutiis) parum 42
fugiendas eſſe nimias amicitias, ne neceſſe ſit vnum ſolicitum eſſe pro pluribus: ſatis
ſupérque eſſe ſibi ſuarum cuique rerum curam: alienis nimis implicari moleſtum eſſe:
commodiſſimum eſſe quamlaxiſſimas habenas habere amicitiæ, quas vel adducas
quum velis, vel remittas. caput enim eſſe ad beatè viuendum, ſecuritatem: qua frui non
poſſit animus, ſi tanquam parturiat vnus pro pluribus. Alios autem dicere aiunt etiam
multò inhumanius (quem locum breuiter perſtrinxi paulò antè) præſidii adiumentíque
cauſa, non beneuolentiæ neque charitatis, amicitias eſſe expetendas. itaque vt quiſque
minimum firmitatis habeat, minimúmque virium, ita amicitias appetere maximé. ex 43
eo fieri vt mulierculæ magis amicitiarum præſidia quærant, quàm viri: & inopes, quam
opulenti: & calamitoſi, quàm ii qui putantur beati. O præclaram ſapientiam! ſolem e-
nim è mundo tollere videntur, qui amicitiam è vita tollunt: qua nihil à diis immorta-
libus melius habemus, nihil iucundius. quæ eſt enim iſta ſecuritas? ſpecie quidem blan
da, ſed re ipſa multis locis repudianda eſt. neque enim eſt conſentaneum, vllam hone-
ſtam rem actionémve, ne ſolicitus ſis, aut non ſuſcipere, aut ſuſceptam deponere.
Quòd ſi curam fugimus, virtus fugienda eſt, quæ neceſſe eſt vt cum aliqua cura res ſi-
bi contrarias aſpernetur, atque oderit: vt bonitas malitiam, temperantia libidinem,
ignauiam fortitudo. Itaque videas rebus iniuſtis iuſtos maximè dolere, imbecillibus 44
fortes, flagitioſis modeſtos. Ergo hoc proprium eſt animi benè conſtituti, & lætari bo-
nis rebus, & dolere contrariis. Quamobrem ſi cadit in ſapientem animi dolor (qui pro-
fectò cadit, niſi ex eius animo extirpatam humanitatẽ arbitremur) quæ cauſa eſt vt ami-
citiam funditus tollamus è vita, ne aliquas propter eam ſuſcipiamus moleſtias? quid e-
nim intereſt, motu animi ſublato, non dico inter pecudem & hominem, ſed inter ho-
minem & ſaxum, aut truncum, aut quiduis generis eiuſdem? neque enim ſunt iſti au-
diendi, qui virtutem duram & quaſi ferream eſſe volunt: quæ quidem eſt tum multis 45
in rebus, tum in amicitia, tenera atque tractabilis, vt ex bonis amici quaſi diffundatur, &
incommodis contrahatur. Quamobrem angor iſte, qui pro amico ſæpe capiendus
eſt, non tantùm valet, vt tollat è vita amicitiam: non plus quàm vt virtutes, quia nonnul
las curas & moleſtias afferunt, repudientur. Quum autem contrahat virtus amicitiam
(vt ſuprà dixi) ſi qua ſignificatio virtutis eluceat, ad quam ſe ſimilis animus applicet &
adiungat: id quum contingit, amor ibi exoriatur neceſſe eſt. quid enim tam abſurdum,
quàm delectari multis inanibus rebus, vt honore, vt gloria, vt ædificio, vt veſtitu cultu-
que corporis: animo autem virtute prædito, eo qui vel amare, vel (vt ita dicam) reda-
mare poſſit, non admodum delectari? nihil eſt enim remuneratione beneuolentiæ, ni-
hil viciſſitudine ſtudiorum officiorúmque iucundius. Quòd ſi etiam illud addimus 46
(quod rectè addi poteſt) nihil eſſe quod ad ſe rem vllam tam alliciat & tam attrahat,

quàm ad amicitiam ſimilitudo: concedatur profectò verum eſſe, vt bonos boni dili-
gant, aſciſcántque ſibi quaſi propinquitate coniunctos atque natura. nihil eſt enim ap-
petentius ſimilium ſui: nihil rapacius, quàm natura. Quamobrem hoc quidem Fanni
& Scæuola conſtat (vt opinor) bonis inter bonos quaſi neceſſariam beneuolentiam eſ-
ſe, qui eſt amicitiæ fons à natura cóſtitutus. ſed eadem bonitas etiam ad multitudinem
47 pertinet. non eſt enim inhumana virtus, neque immanis, neque ſuperba, quæ etiam
populos vniuerſos tueri, eíſque optime conſulere ſoleat. quod non faceret profectò, ſi à
charitate vulgi abhorreret. Atque etiam mihi quidem videntur qui vtilitatis cauſa fin-
gunt amicitias, amabiliſſimum nodum amicitiæ tollere. non enim tam vtilitas par-
ta per amicũ, quàm amici amor ipſe delectat: túmque illud fit, quod ab amico eſt pro-
fectum, iucundum, ſi cum amore & ſtudio eſt profectum: tantúmque abeſt, vt amici-
tiæ propter indigentiam colantur, vt ii qui opibus & copiis, maximéque virtute præ-
diti, in qua plurimum eſt præſidij, minimè alterius indigeant, liberaliſſimi ſint & be-
neficentiſſimi. Atque haud ſcio an ne opus ſit quidem, nihil vnquam omnino deeſſe
amicis. vbi enim ſtudia noſtra viguiſſent, ſi nunquam ſtudio, nunquam conſilio, nun-
48 quam opera noſtra nec domi nec militiæ Scipio eguiſſet? non igitur vtilitatem amici-
tia, ſed vtilitas amicitiam conſecuta eſt. Non ergo erunt homines diuitiis affluentes au
diendi, ſi quando de amicitia, quam nec vſu nec ratione habent cognitam, diſputa-
bunt. Nam quis eſt, prò deûm fidem atque hominum, qui velit, vt neque diligat quen-
quam, nec ipſe ab vllo diligatur, circunfluere omnibus copiis, atque in omnium rerum
abundantia viuere? hæc enim eſt tyrannorũ vita nimirum, in qua nulla fides, nulla cha
ritas, nulla ſtabilis beneuolentiæ poteſt eſſe fiducia: omnia ſemper ſuſpecta atque ſoli-
cita, nullus locus eſt amicitiæ. quis enim aut eum diligat quem metuit: aut eum, à quo
ſe metui putat? coluntur tamen ſimulatione amicitiæ duntaxat ad tempus. Quòd ſi for
tè (vt fit plerunque) ceciderint, tum intelligitur quàm fuerint inopes amicorum. quod
Tarquinium dixiſſe ferunt, tum quum exul eſſet: ſe intellexiſſe quos fidos amicos ha-
49 buiſſet, quóſque infidos, quum iam neutris gratiam referre poſſet. quanquam miror, in
illa ſuperbia & importunitate ſi quenquam habere potuit. Atque vt huius, quem dixi,
mores, veros amicos parare non potuere: ſic multorum opes præpotentium excludunt
amicitias fideles. non enim ſolùm ipſa fortuna cæca eſt, ſed eos etiam plerunque efficit
cæcos, quos complexa eſt. itaque illi efferuntur faſtidio ferè & contumacia: neque quic-
quam inſipiente fortunato intolerabilius fieri poteſt. Atque hoc quidem videre licet,
eos qui antea commodis fuerunt moribus, imperio, poteſtate, proſperis rebus immu-
50 tari: ſperníque ab iis veteres amicitias, & indulgeri nouis. Quid autem ſtultius, quàm vt
plurimum copiis, facultatibus, opibus poſſint, cætera parare quæ parant, pecuniam, e-
quos, famulos, veſtes egregias, vaſa pretioſa: amicos non parare, optimam & pulcherri-
mam vitæ (vt ita dicam) ſupellectilem? etenim cætera quum parãt, cui parent neſciunt,
nec cuius cauſa laborent: eius enim eſt iſtorum quodque, qui vincit viribus. amicitia-
rum ſua cuique permanet ſtabilis & certa poſſeſſio: vt etiam ſi illa maneant, quæ ſunt
quaſi dona fortunæ, tamen vita inculta & deſerta ab amicis, nõ poſſit eſſe iucunda. Sed
hæc hactenus. Conſtituendi autem ſunt qui ſint in amicitia fines & quaſi termini di-
51 ligendi. de quibus tres video ferri ſententias, quarum nullam probo. vnam, vt eodem
modo erga amicum affecti ſimus, quo erga noſmetipſos: alteram, vt noſtra in amicos
beneuolentia, illorum erga nos beneuolẽtiæ pariter æqualitérque reſpondeat: tertiam,
vt quanti quiſque ſe ipſe facit, tanti fiat ab amicis. Harum trium ſententiarum nulli
prorſus aſſentior. nec enim illa prima vera eſt, vt quemadmodum in ſe quiſque, ſic in
amicum ſit animatus. quàm multa enim quæ noſtra cauſa nunquam faceremus, faci-
mus cauſa amicorum? precari ab indigno, ſupplicare, tum acerbius in aliquem inuehi,
inſectaríque vehementius: quæ in noſtris rebus non ſatis honeſtè, in amicorum fiunt
honeſtiſſimè. multæ quoque res ſunt, in quibus de ſuis commodis viri boni multa

detrahunt, detrahíque patiuntur, vt iis amici potius quàm ipſi fruantur. Altera ſenten-
tia eſt quæ definit amicitiam paribus officiis ac voluntatibus. hoc quidem eſt nimis exi- 5
guè & exiliter ad calculos reuocare amicitiam, vt par ſit ratio acceptorum & dato-
rum. Ditior mihi & affluentior videtur eſſe vera amicitia, nec obſeruare ſtrictè, ne plus
reddat, quàm acceperit. neque enim verendum eſt, ne quid excidat, aut ne quid in ter-
ram defluat, aut ne plus æquo quid in amicitia congeratur. Tertius verò ille finis deter-
rimus, vt quanti quiſque ſe ipſe faciat, tanti fiat ab amicis. ſæpe enim in quibuſdam aut
animus abiectior eſt, aut ſpes amplificandæ fortunæ fractior. non eſt igitur amici, ta-
lem eſſe in eum, qualis ille in ſe eſt: ſed potius eniti & efficere, vt amici iacentem ani-
mum excitet, inducátque in ſpem cogitationémque meliorem. Alius igitur finis veræ 9
amicitiæ conſtituendus eſt, ſi prius, quid maximè reprehendere Scipio ſolitus ſit, edixe-
ro. negabat vllam vocem inimiciorem amicitiæ potuiſſe reperiri, quàm eius qui dixiſ-
ſet, ita amare oportere, vt aliquádo eſſet oſurus: nec verò ſe adduci poſſe, vt hoc quem-
admodum putaretur, a Biante dictum eſſe crederet, qui ſapiens habitus eſſet vnus è ſe-
ptem: ſed impuri cuiuſdam, aut ambitioſi, aut omnia ad ſuam potentiam reuocantis eſ-
ſe ſententiam. quonam enim modo quiſquam amicus eius eſſe poterit, cuius ſe putabit
inimicum eſſe poſſe? quinetiam neceſſe erit cupere, etiam optare vt quàm ſæpiſſimè
peccet amicus, quò plures det ſibi tanquam anſas ad reprehendendum: rurſum autem
rectè factis commodíſque amicorum neceſſe erit angi, dolere, inuidere. Quare hoc
quidem præceptum, cuiuſcunque eſt, ad tollendam amicitiam valet. Illud potius præci- 14
piendum fuit, vt eam diligentiam adhiberemus in amicitiis comparandis, vt nequan-
do amare inciperemus eum, quem aliquando odiſſe poſſemus. quinetiam ſi minus feli-
ces in deligendo fuiſſemus, ferendum id Scipio potius, quàm inimicitiarum tempus co-
gitandum putabat. His igitur finibus vtendum arbitror, vt quum emendati mores ami-
corum ſint, tum ſit inter eos omnium rerum, conſiliorum, & voluntatum ſine vlla ex-
ceptione communitas: & ſi qua fortuna acciderit, vt minus iuſtæ amicorum voluntates
ſint adiuuandæ, in quibus eorum aut de capite agatur, aut fama, declinandum ſit de via,
modò ne ſumma turpitudo ſequatur. eſt enim quatenus amicitiæ venia dari poſſit, nec 15
verò negligenda eſt fama: nec mediocre telum ad res gerendas exiſtimare oportet be-
neuolentiam ciuium, quam blanditiis & aſſentationibus colligere, turpe eſt. virtus, quam
ſequitur charitas, minimè repudianda eſt. Sed (ſæpe enim redeo ad Scipionem, cuius
omnis ſermo erat de amicitia) querebatur, quòd in omnibus rebus homines diligen-
tiores eſſent: capras & oues quot quiſq; haberet, dicere poſſe: amicos quot haberet, non
poſſe dicere. & in illis quidem parandis adhibere curam, in amicis eligendis negligen-
tes eſſe: nec habere quaſi ſigna quædam & notas, quibus eos qui ad amicitiã eſſent ido-
nei, iudicarent. Sunt igitur firmi, & ſtabiles, & cõſtãtes deligendi: cuius generis eſt ma-
gna penuria: & iudicare difficile eſt ſanè niſi expertum. experiendum autem eſt in ipſa 16
amicitia: ita præcurrit amicitia iudicium, tollítque experiendi poteſtatem. Eſt igitur
prudentis ſuſtinere, vt curſum, ſic impetum beneuolentiæ, quò vtamur quaſi equis ten-
tatis, ſic amicitiis, aliqua parte periclitatis moribus amicorum. quidam ſæpe in parua pe-
cunia perſpiciuntur quàm ſint leues: quidam autem, quos parua mouere non potuit,
cognoſcuntur in magna. ſi verò erunt aliqui reperti qui pecuniam præferre amicitiæ
ſordidum exiſtiment, vbi eos inueniemus qui honores, magiſtratus, imperia, poteſta-
tes, opes amicitiæ nõ anteponant: vt quum ex altera parte propoſita hæc ſint, ex alte-
ra vis amicitiæ, non multò illa malint? Imbecilla enim natura eſt ad contemnendam 17
potentiam: quam etiam ſi neglecta amicitia conſecuti ſunt, excuſari ſe arbitrãtur, quia
non ſine magna cauſa ſit neglecta amicitia. Itaque veræ amicitiæ difficillimè reperiun-
tur in iis qui in honoribus, Rópque publica verſantur. vbi enim iſtum inuenias qui hono-
rem amici anteponat ſuo? Quid? (hæc vt omittam) quàm graues, quàm difficiles pleriſ-
que videntur calamitatum ſocietates? ad quas non eſt facilè inuentus qui deſcendat,

quanquam Ennius rectè,

Amicus certus in re incerta cernitur.

tamen hæc duo leuitatis & infirmitatis pleroſque conuincunt: aut ſi in bonis rebus contemnunt, aut ſi in malis deſerunt. Qui igitur vtraque in re grauem, conſtantem, ſtabilem ſe in amicitia præſtiterit, hunc ex maxime raro hominum genere iudicare debe-
18 mus, & penè diuino. Firmamentum autem ſtabilitatis conſtantiæque eius, quam in amicitia quærimus, fides eſt: nihil enim ſtabile eſt, quod infidum eſt. ſimplicem præterea, & communem, & conſentientem, id eſt, qui rebus iiſdem moueatur, eligi par eſt: quæ omnia pertinent ad fidelitatem. neque enim fidum poteſt eſſe multiplex ingenium & tortuoſum: neque verò qui non iiſdem rebus mouetur, & natura conſentit, aut fidus, aut ſtabilis poteſt eſſe. addendum eodem eſt, vt ne criminibus aut inferendis delectetur amicus, aut credat illatis. quæ pertinent omnia ad eam, quam iandudum tracto, conſtantiam. Ita fit verum illud quod initio dixi, amicitiam niſi inter bonos eſſe non poſſe. eſt enim boni viri, quem eundem ſapientem licet dicere, hæc duo tenere in ami-
59 citia. primùm, nequid fictum ſit, néve ſimulatum (apertè enim vel odiſſe, magis ingenuum eſt, quàm fronte occultare ſententiam) deinde non ſolùm ab aliquo oblatas criminationes depellere, ſed ne ipſum quidē eſſe ſuſpicioſum, ſemper aliquid exiſtimantem ab amico eſſe violatum. Accedat huc ſuauitas quædam oportet ſermonum atque morum, haudquaquam mediocre condimentum amicitiæ. Triſtitia autem, & in omni re ſeueritas abſit. habet illa quidem grauitatem: ſed amicitia remiſſior eſſe debet, & liberior & dulcior, & ad omnem comitatem facilitatémque procliuior. Exiſtit autem hoc loco quædam quæſtio ſubdifficilis: num quando amici noui, digni amicitia, veteribus ſint anteponendi, vt equis vetulis teneros anteponere ſolemus, indigna homi-
60 ne dubitatio: non enim amicitiarum eſſe debent, ſicut aliarum rerum, ſatietates: veterrimæ quæque (vt ea vina quæ vetuſtatem ferunt) eſſe debent ſuauiſſimæ: verùmque illud eſt quod vulgò dicitur, Multos modios ſalis ſimul edendos eſſe, vt amicitiæ munus expletum ſit. nouitates autem, ſi ſpem afferunt, vt tanquam in herbis non fallacibus fructus appareat, non ſunt illæ quidem repudiandæ: vetuſtas tamen ſuo loco conſeruanda eſt: maxima eſt enim vis vetuſtatis & conſuetudinis. atqui in ipſo equo, cuius modò mentionem feci, ſi nulla res impediat, nemo eſt qui non eo, quo conſueuit, libentius vtatur, quàm intractato & nouo: nec modò in hoc, quod eſt animal, ſed in iis etiam quæ ſunt inanimata, conſuetudo valet: quum locis etiam ipſis montoſis delectemur & ſylueſtribus, in quibus diutius commorati ſumus. Sed maximum eſt in amicitia ſuperio-
61 rem parem eſſe inferiori. ſæpe enim excellentiæ quædam ſunt, qualis erat Scipionis in noſtro (vt ita dicam) grege. nunquam ſe ille Philo, nunquam Rutilio, nunquam Mummio antepoſuit, nūquam inferioris ordinis amicis. Quintum verò Maximum fratrem, egregium virum, omnino ſibi nequaquam parem, quòd is anteibat ætate, tanquam ſuperiorem colebat: ſuóſque omnes per ſe eſſe poſſe ampliores volebat. Quod faciēdum imirandúmque eſt omnibus: vt ſi quam præſtantiam virtutis, ingenii, fortunæ conſecuti ſunt, impartiant eam ſuis, communicentque cum proximis. vt ſi parentibus nati ſunt humilibus, ſi propinquos habeant imbecilliores vel animo vel fortuna, eorum augeant opes, eíſque honori ſint & dignitati: vt in fabulis, qui aliquandiu propter ignorantiam ſtirpis & generis in famulatu fuerint, quum cogniti ſunt, & aut deorum aut regum filii inuenti, retinent tamen charitatem in paſtores, quos patres ſuos multos annos eſſe du-
62 xerunt. Quod quidem eſt multò profectò magis in veris patribus certíſque faciēdum. fructus enim ingenii & virtutis, omníſque præſtantiæ tum maximè capitur, quum in proximum quenque confertur. Vt igitur ii qui ſunt in amicitia coniunctioníſque neceſſitudine ſuperiores, exæquare ſe cum inferioribus debent: ſic inferiores dolere non debent ſe à ſuis amicis aut ingenio, aut fortuna, aut dignitate ſuperari. quorum plerique aut queruntur ſemper aliquid, aut etiam exprobrant, eóque magis, ſi aliquid habe-

re ſe putant,quod officioſè, aut amicè, & cum labore aliquo ſuo factum queant dicere.
Odioſum ſanè genus hominum officia exprobrantium, quæ meminiſſe debet is,in
quem collata ſunt, non commemorare qui contulit. Quamobrem vt ii qui ſuperiores
ſunt,ſummittere ſe debent in amicitia, ſic quodammodo inferiores extollere. ſunt e-
nim quidam qui moleſtas amicitias faciunt,quum ipſi ſe contemni putat. quod non ſe
rè contingit,niſi iis qui etiam contemnendos ſe arbitrantur:qui hac opinione non mo-
dò verbis, ſed etiam opere leuandi ſunt. Tantum autem cuique tribuendum eſt, pri-
mùm quantum ipſe efficere poſſis:deinde etiam quantum ille,quem diligas atque adiu
ues, poſſit ſuſtinere. non enim tu poſſis,quantumuis licet excellas, omnes tuos ad ho-
nores ampliſſimos perducere:vt Scipio P.Rutilium potuit Conſulem efficere, fratrem
eius Lucium non potuit. quod ſi etiam poſſis quiduis deferre ad alterum, videndum
eſt tamen quid ille poſſit ſuſtinere. Omnino amicitiæ corroboratis iam confirmatiſ-
que & ingeniis & ætatibus iudicandæ ſunt:nec ſi qui ineunte ætate,venandi aut pilæ ſtu
dioſi fuerint,eos habere neceſſarios oportet, quos tum eodem ſtudio præditos dilexe-
runt.iſto enim modo nutrices & pædagogi iure vetuſtatis plurimum beneuolentiæ po 64
ſtulabunt: qui negligendi quidem non ſunt, ſed alio quodam modo colendi. aliter e-
nim amicitiæ ſtabiles permanere non poſſunt. diſpares enim mores diſparia ſtudia ſe-
quuntur: quorum diſſimilitudo diſſociat amicitias. nec ob aliam cauſam vllam boni
improbis, improbi bonis amici eſſe non poſſunt, niſi quòd tanta eſt inter eos, quanta
maxima poteſt eſſe, morum ſtudiorumque diſtantia. Rectè etiam præcipi poteſt in a-
micitiis, ne quis intemperata quadam beneuolentia (quod perſæpe fit) impediat ma-
gnas vtilitates amicorum. nec enim (vt ad fabulas redeam) Troiam Neoptolemus ca-
pere potuiſſet,ſi Lycomedem,apud quem erat educatus,multis cũ lachrymis iter ſuum
impedientem audire voluiſſet. & ſæpe incidunt magnæ res, vt diſcedendum ſit ab a-
micis: quas qui impedire vult, quòd deſiderium non facilè ferat,is & infirmus eſt,mol-
liſque natura,& ob eam ipſam cauſam in amicitia parum iuſtus. Atque in omni re con
ſiderandum eſt & quid poſtules ab amico,& quid patiare à te impetrari. Eſt etiam qua-
ſi quædam calamitas in amicitiis dimittendis nonnunquam neceſſaria. iam enim a ſa-
pientum familiatitatibus ad vulgares amicitias oratio noſtra delabitur. Erumpunt ſæ-
pe vitia amicorum tum in ipſos amicos,tum in alienos: quorum tamen ad amicos re-
dundet infamia.tales igitur amicitiæ ſunt remiſſione vſus eleuandæ, &(vt Catonem di
cere audiui) diſſuendæ magis,quàm diſcindẽdæ ſunt:niſi quædam admodum intolera-
bilis iniuria exarſerit, vt neque rectum, neque honeſtum ſit,neque fieri poſſit, vt non
ſtatim alienatio diſiunctióque facienda ſit. ſi autem morum aut ſtudiorum commu-
tatio quædam (vt fieri ſolet) facta erit, aut in Reip. partibus diſſenſio intercesserit (lo
quor enim,vt paulò antè dixi,non de ſapientum,ſed de communibus amicitiis) cauen-
dum erit ne non ſolùm amicitiæ depoſitæ,ſed inimicitiæ etiam ſuſceptæ videantur.ni-
hil enim turpius,quàm cum eo bellum gerere, quicum familiariter vixeris. Ab amici-
tia Q. Pompeii meo nomine ſe remouerat (vt ſcitis) Scipio:propter diſſenſionem au-
tem quæ erat in Repub. alienatus eſt à collega noſtro Metello. vtrunque egit grauiter,
auctoritate, & offenſione animi non acerba. Quamobrem primum danda opera eſt,
ne qua amicorum diſſidia fiant: ſin tale aliquid euenerit, vt extinctæ potius amicitiæ, 67
quàm oppreſſæ videantur. Cauendum verò eſt, ne etiam in graues inimicitias conuer-
tant ſe amicitiæ: è quibus iurgia,maledicta,contumeliæ gignuntur. quæ tamen ſi tole-
rabiles erunt,ferendæ ſunt:& hic honos veteri amicitiæ tribuendus eſt, vt is in culpa ſit
qui faciat, non qui patiatur iniuriam. Omnino omniũ horum vitiorum atque incom-
modorum vna cautio eſt,atque vna prouiſio: vt ne nimis citò diligere incipiamus,ne-
ve indignos. Digni autem ſunt amicitia, quibus in ipſis ineſt cauſa cur diligantur. Ra-
rum iſtud genus:& quidem omnia præclara,rara:nec quicquam difficilius,quam repe-
rire quod ſit omni ex parte in ſuo genere perfectum. ſed plerique neque in rebus hu-

manis quicquam bonum norunt, niſi quod fructuoſum ſit:& amicos, tanquam pecu-
des,eos potiſſimum diligunt,ex quibus ſperãt ſe maximum fructum eſſe capturos.ita-
68 que pulcherrima illa & maximè naturali carent amicitia , per ſe & propter ſe expeten-
da:nec ipſi ſibi exemplo ſunt, hæc vis amiciriæ qualis & quanta ſit.ipſe enim ſe quiſque
diligit , non vt aliquem à ſe ipſo mercedem exigat charitatis ſuæ , ſed quòd per ſe ſibi
quiſque charus eſt : quod niſi idem in amicitiam transferatur, verus amicus nunquam
reperietur . eſt enim is amicus quidem , qui eſt tanquam alter idem . Quòd ſi hoc ap-
paret in beſtiis, volucribus , agreſtibus , narantibus , cicuribus , feris , primùm vt ſe ip-
ſæ diligant: (id enim pariter cum omni animante naſcitur) deinde vt requirant atque
appetant , ad quas ſe applicent , eiuſdem generis animantes : idque faciunt cum deſi-
derio,& cum quadam ſimilitudine amoris humani:quanto id magis in homine fit na-
69 tura, qui & ſe ipſe diligit, & alterum acquirir, cuius animum ita cum ſuo commiſceat,
vt efficiat penè vnum ex duobus ? Sed plerique peruerſè , ne dicam impudenter , a-
micum habere talem volunt, quales ipſi eſſe non poſſunt: quæque ipſi non tribuunt a-
micis,hæc ab iis deſiderant . Par eſt autem primùm ipſum eſſe virum bonum , tum al-
terum ſimilem ſui quærere.in talibus ea, quam iam dudum tractabamus,ſtabilitas ami
citiæ confirmari poteſt : quum homines beneuolentia coniuncti , primùm cupidita-
tibus iis,quibus cæteri ſeruiunt , imperabunt : deinde æquitate, iuſtitiáque gaudebunt:
omniáque alter pro altero ſuſcipiet, neque quicquam vnquam niſi honeſtũ & rectum
alter ab altero poſtulabit:neque ſolùm colent ſe inter ſe ac diligent, ſed etiam verebun
tur. nam maximum ornamentum amicitiæ tollit, qui ex ea tollit verecundiam.Itaque
in iis pernicioſus eſt error, qui exiſtimant libidinum peccatorúmque omnium patere
70 in amicitia licentiam. virtutum enim amicitia adiutrix à natura data eſt,non vitiorum
comes: vt quoniam ſolitaria non poſſet virtus ad ea quæ ſumma ſunt peruenire, con-
iuncta & conſociata cum altera perueniret . quæ ſi quos inter ſocietas aut eſt, aut fuit,
aut futura eſt : eorum eſt habendus ad ſummum naturæ bonum optimus beatiſſi-
miſque comitatus . hæc eſt inquam ſocietas, in qua omnia inſunt, quæ putant homi-
nes expetenda:honeſtas,gloria,tranquillitas animi atque iucunditas: vt quum hæc ad-
ſint, beata vita ſit, & ſine his eſſe non poſſit. Quod quum optimum maximúmque ſit,
ſi id volumus adipiſci, virtuti opera danda eſt; ſine qua neque amicitiam,neque vllam
rem expetendam conſequi poſſumus:ea verò neglecta,qui ſe amicos habere arbitran-
71 tur,tum ſe denique erraſſe ſentiunt,quum eos grauis aliquis caſus experiri cogit. Quo-
circa(dicendum eſt enim ſæpius)quum iudicaueris,diligere oportet:non quum dilexe
ris, iudicare . ſed cùm multis in rebus negligentia plectimur, tum maximè in amicis &
deligendis & colendis . præpoſteris enim vtimur conſiliis , & acta agimus: quod veta-
mur veteri prouerbio. nam implicati vltrò & citrò vel vſu diuturno, vel etiam officiis,
repente in medio curſu amicitias , exorta aliqua offenſione, dirumpimus. quo etiam
magis vituperanda eſt rei tam maximè neceſſariæ tanta incuria . Vna eſt enim amici-
tia in rebus humanis, de cuius vtilitate omnes vno ore conſentiunt.quanquam à mol-
tis ipſa virtus contemnitur , & venditatio quædam atque oſtentatio eſſe dicitur . multi
72 diuitias deſpiciunt,quos paruo contentos tenuis victus cultúſque delectat:honores ve-
rò, quorum cupiditate quidam inflammantur , quàm multi ita contemnunt , vt nihil
inanius , nihil eſſe leuius exiſtiment ! itémque cætera, quæ quibuſdam admirabilia vi-
dentur , permulti ſunt qui pro nihilo putent : de amicitia omnes ad vnum idem ſen
tiunt , & ii qui ad Rempub. ſe contulerunt , & ii qui rerum cognitione doctrináque
delectantur , & ii qui ſuum negotium gerunt otioſè : poſtremò ii qui ſe totos tradide-
runt voluptatibus, ſine amicitia vitam eſſe nullam,ſi modò velint aliqua ex parte libe-
raliter viuere . ſerpit enim neſcio quo modo per omnium vitam amicitia : nec vl-
73 lam ætatis degendæ rationem patitur eſſe expertem ſui . Quinetiam ſi quis ea aſpe-
ritate eſt, & immanitate naturæ , vt congreſſus , ſocietatémque hominum fugiat atque

oderit, qualem fuiſſe Athenis Timonem neſcio quem accepimus: tamen is pati non poſſit, vt non acquirat aliquẽ, apud quem euomat virus acerbitatis ſuæ. atque h[illegible] maximè iudicaretur, ſiquid tale poſſet contingere: vt aliquis nos deus ex hac homin[illegible] quenria tolleret, & in ſolitudine vſpiam collocaret: atque ibi ſuppeditans omnium rerum, quas natura deſiderat, abundantiam & copiam, hominis omnino aſpiciendi p[illegible]ſtatem eriperet: quis tam eſſet ferreus, qui eam vitam ferre poſſet? cuíque non auferret fructum voluptatum omnium ſolitudo? Verum igitur illud eſt, quod à Tarenti[illegible]o [illegible]chyta (vt opinor) dici ſolitum noſtros ſenes commemorare audiui, ab aliis ſenibus [illegible]ditum: Siquis in cælum aſcendiſſet, naturámque mundi & pulchritudinem ſi[illegible]erum 74
perſpexiſſet, inſuauem illam admirationem ei fore, quæ iucundiſſima fuiſſet, ni[illegible]liquẽm cui narraret, habuiſſet. Sic natura ſolitarium nihil amat, ſempérque ad aliquod tãquam adminiculum annititur, quòd in amiciſſimo quoque dulciſſimũ eſt. ſed quum tot ſignis eadem natura declaret quid velit ac queat, quid deſideret: obſurdeſcimus tamen neſcio quo modo, nec ea quæ ab ea monemur, audimus. eſt enim varius & multiplex vſus amicitiæ, multæque cauſæ ſuſpicionum offenſionúmque dantur: quas tu[illegible]e uitare, tum eleuare, tum ferre, ſapientis eſt. vna illa ſubleuanda offenſio eſt, vt & ve[illegible] in amicitia & fides retineatur. nam & monẽdi amici ſæpe ſunt & obiurgandi: & hæc [illegible] 75
cipiẽda amicè, quum beneuolè fiunt. Sed neſcio quo modo verum eſt, quod in Andria familiaris meus Terentius dixit,

Obſequium amicos, veritas odium parit.

moleſta veritas eſt, ſi quidẽ ex ea naſcitur odium, quod eſt venenum amicitiæ: ſed obſequium multò moleſtius, quod peccatis indulgẽs, præcipitem amicum ferri ſinit. Maxima autem culpa in eo eſt, qui & veritatem aſpernatur, & in fraudem obſequio impellitur. Omnis igitur hac in re habenda ratio & diligentia eſt, primùm vt monitio acerbitate, deinde obiurgatio contumelia careat. in obſequio autem (quoniam Terentiano verbo libenter vtimur) comitas adſit: aſſentatio, vitiorum adiutrix, procul amoueatur: quæ non modò amico, ſed ne libero quidem digna eſt. aliter enim cum tyranno, aliter cum amico viuitur. Cuius autem aures clauſæ veritati ſunt, vt ab amico verum audire nequeant, huius ſalus deſperanda eſt. ſcitum eſt enim illud Catonis, Multò melius de quibuſdam acerbos inimicos mereri, quàm eos amicos qui dulces videantur: illos verum 76
ſæpe dicere, hos nunquam. Atque illud abſurdum eſt, quòd ii qui monentur, eam moleſtiam quam debent capere, non capiunt: eam capiunt, qua debent carere. peccaſſe enim ſe non anguntur: obiurgari, moleſtè ferunt. quod contrà oportebat, delicto dolere, obiurgatione gaudere. Vt igitur & monere & moneri, proprium eſt veræ amicitiæ: & alterũ liberè facere, non aſperè: alterum patienter accipere, non repugnanter: ſic habendũ eſt, nullam in amicitiis peſtẽ eſſe maiorem, quàm adulationem, blanditias, aſſentationem. quamuis enim multis nominibus eſt hoc vitium notandũ leuium hominum atque fallacium, ad voluntatem loquentium omnia, nihil ad veritatem. Cùm autem om- 77
nium rerum ſimulatio eſt vitioſa (tollit enim iudicium veri, idque adulterat) tum amicitiæ repugnat maximè: delet enim veritatem, ſine qua nomen amicitiæ valere non poteſt. nam quum amicitiæ vis ſit in eo, vt vnus quaſi animus fiat ex pluribus: qui id fieri poteſt, ſi ne in vno quidem vnus animus erit, idémque ſemper, ſed varius, commutabilis, multiplex? Quid enim poteſt eſſe tam flexibile, tam deuium, quàm animus eius, qui ad alterius non modò ſenſum ac voluntatẽ, ſed etiam vultum atque nutũ conuertitur?

Negat quis, nego: ait, aio. poſtremò imperaui egomet mihi

Omnia aſſentari:

vt ait idem Terentius: ſed ille ſub Gnathonis perſona: quod amici genus adhibere, omnino leuitatis eſt. Multi autem Gnathonum ſimiles quũ ſint, loco, fortuna, fama ſuperio- 78
res: horum eſt aſſentatio moleſta, quum ad vanitatem acceſſit auctoritas. ſecerni autem blandus amicus à vero & internoſci tam poteſt adhibita diligentia, quàm omnia

fucata & ſimulata à ſynceris atque veris. concio quæ ex imperitiſſimis conſtat, tamen
iudicare ſolet quid interſit inter popularem, id eſt aſſentatorem & leuem ciuem, & in-
ter conſtantem, ſeuerum & grauem. Quibus blanditiis C. Papirius Cos. nuper influe-
bat in aures concionis, quum ferret legem de Tribunis pl. reficiendis: diſſuaſimus nos.
ſed nihil de me: de Scipione dicam libentius. Quanta illi, dii immortales, fuit grauitas,
quanta in oratione maieſtas: vt facilè ducem populi Rom. non comitem diceres. ſed af
79 fuiſtis: & eſt in manibus oratio. itaque lex popularis ſuffragiis populi repudiata eſt. At-
que (vt ad me redeam) meminiſtis, Q. Maximo fratre Scipionis, & L. Manſino Conſu
libus, quàm popularis lex de ſacerdotiis C. Licinii Craſſi videbatur. cooptatio enim col
legiorũ ad populi beneficium transferebatur. atque is primum inſtituit in forum ver-
ſus agere cum populo. tamen illius vendibilem orationem, religio deorum immorta-
lium nobis defendentibus facilè vincebat. atque id actum eſt Prætore me quinquen-
nio antè quàm Conſul ſum factus. itaque re magis quàm auctoritate, cauſa illa defenſa
eſt. Quòd ſi in ſcena, id eſt in concione, in qua rebus fictis & adumbratis loci pluri-
mum eſt, tamen verum valet, ſi modò id patefactum & illuſtratum eſt: quid in ami-
80 citia fieri oportet, quæ tota veritate perpenditur? in qua niſi (vt dicitur) apertum ami-
ci pectus videas, tuúmque oſtendas, nihil fidum, nihil exploratum habeas: ne ama-
re quidem, aut amari poſſis, quum id quàm verè fiat, ignores. quanquam iſta aſſen-
tatio pernicioſa ſit, nocere tamen nemini poteſt, niſi ei qui eam recipit, atque ea dele-
ctatur. ita fit vt is aſſentatoribus patefaciat aures ſuas maximè, qui ipſe ſibi aſſentetur,
& ſe maximè ipſe delectet. Omnino eſt amans ſui virtus. optimè enim ſe ipſa nouit,
quámque amabilis ſit, intelligit. ego autem non de virtute nunc loquor, ſed de virtutis
opinione. virtute enim ipſa non tam multi præditi eſſe, quàm videri volunt. Hos dele-
ctat aſſentatio: his fictus ad eorum voluntatem ſermo quum adhibetur, orationem il-
lam vanam teſtimonium eſſe laudum ſuarum putant. nulla eſt igitur hæc amicitia,
81 quum alter verum audire non vult, alter ad mentiendum paratus eſt. nec paraſitorum
in comœdiis aſſentatio nobis faceta videretur, niſi eſſent milites glorioſi.

» Magnas verò agere gratias Thais mihi?

Satis erat reſpondere, Magnas: Ingentes, inquit. Semper auget aſſentatio id, quod is, cu-
ius ad voluntatem dicitur, vult eſſe magnum. Quamobrem, quanuis blanda iſta vani-
tas apud eos valeat, qui ipſi illam allectant & inuitant: tamen etiam grauiores conſtan
tioréſque admonendi ſunt, vt animaduertant ne callida aſſentatione capiantur. apert-
tè enim adulantem nemo non videt, niſi qui admodum eſt excors: callidus ille & oc-
cultus ne ſe inſinuet, ſtudioſè cauendum eſt. nec enim facillimè agnoſcitur: quippe qui
82 etiã aduerſando ſæpe aſſentetur, & litigare ſe ſimulans blandiatur, atque ad extremum
det manus, vincíque ſe patiatur, vt is qui illuſus ſit, plus viciſſe videatur. Quid autem tur
pius, quàm illudi? quod ne accidat, magis cauendum eſt: vt in Epicureo,

» Hodie me ante omneis comicos ſtultos ſenes

» Verſaris, atque luſeris lautiſſimè.

hæc enim in fabulis ſtultiſſima perſona eſt improuidorum & credulorum ſenum. Sed
neſcio quo pacto ab amicitiis perfectorum hominum, id eſt ſapientum (de hac dico ſa
pientia, quæ videtur in hominem cadere poſſe) ad leues amicitias deflexit oratio. Quã-
83 obrem ad illam primam redeamus: eámque ipſam cócludamus aliquando. Virtus, in-
quam, C. Fāni & tu Q. Muti, & conciliat amicitias & conſeruat. in ea eſt enim cõuenien
tia rerum, in ea ſtabilitas, in ea conſtantia: quæ quum ſe extulit, & oſtẽdit lumen ſuum,
& idem aſpexit agnouítque in alio, ad id ſe admouet, viciſſímque accipit illud, quod in
altero eſt. ex quo exardeſcit amor, ſiue amicitia: vtrumque enim dictum eſt ab aman-
do. Amare autem, nihil aliud eſt, niſi eum ipſum diligere, quem ames, nulla indigen-
tia, nulla vtilitate quæſita: quæ tamen ipſa efflorеſcit ex amicitia, etiam ſi tu eam minus
ſecutus ſis. hac nos adoleſcẽtes beneuolentia ſenes illos, L. Paulum, M. Catonem, C. Gal

lum, P. Naſicam, Ti. Gracchum, Scipionis noſtri ſocerum dileximus. hæc etiam magis
elucet inter æquales, vt inter me & Scipionem, & L. Furium, P. Rutilium, Sp. M[illegible]m-
mium. viciſſim autem ſenes in adoleſcentium charitate acquieſcimus, vt ego in [illegible]e-
ſtra, & Q. Tuberonis: equidem etiam admodum adoleſcentis P. Rutilii Virgini fa-
miliaritate delector. Quoniámque ita ratio comparata eſt vitæ naturǽque noſtræ, vt a-
lia ætas oriatur ex alia: maximè quidem optandum eſt, vt cum æqualibus poſſ[illegible] quibuſ
cum tanquam è carceribus emiſſus ſis, iiſdem ad calcem (vt dicitur) peruenire: ſed quo-
niam res humanæ, fragiles, caducǽque ſunt, ſemper aliqui acquirẽdi ſunt, quos [illegible]a-
mus, & à quibus diligamur. charitate enim beneuolentiáque ſublata, omnis eſt è vita
ſublata iucunditas. Mihi quidem Scipio, quanquam eſt ſubitò ereptus, viuit tamen, ſem
pérque viuet. virtutem enim amaui illius viri, quæ extincta non eſt: nec mihi ſoli verſa-
tur ante oculos, qui illam ſemper in manibus habui: ſed etiam poſteris erit clara & inſi- 15
gnis. nemo vnquam animo, aut ſpe maiora ſuſcipiet, qui ſibi non illius memoriam
atque imaginem proponendam putet. Equidem ex omnibus rebus, quas mihi aut for
tuna, aut natura tribuit, nihil habeo quod cum amicitia Scipionis poſſim comparare. in
hac mihi de Repub. conſenſus, in hac rerum priuatarum conſilium, in hac requies ple-
na oblectationis fuit, nunquam illum ne minima quidem re offendi, quod quidẽ ſen-
ſerim: nihil audiui ex eo ipſe quod nollem. vna domus erat, idem victus, iſque com-
munis: neque ſolùm militia, ſed etiam peregrinationes ruſticationéſque communes.
Nam quid ego de ſtudiis dicam cognoſcendi ſemper aliquid atque diſcendi, in quibus
remoti ab oculis populi, omne otium tempúſque contriuimus? quarum rerum recor- 16
datio & memoria ſi vnà cum illo occidiſſet, deſiderium cõiunctiſſimi viri atque aman-
tiſſimi ferre nullo modo poſſem: ſed nec illa extincta ſunt, aluntúrque potius & augen-
tur cogitatione & memoria: & ſi planè illis orbatus eſſem, magnum tamen afferret mi-
hi ætas ipſa ſolatium: diutius enim iam in hoc deſiderio eſſe non poſſum. omnia au-
tem breuia, tolerabilia eſſe debent, etiam ſi magna ſunt. Hæc habui de amicitia quæ
dicerem. vos autem hortor, vt ita virtutem locetis (ſine qua, amicitia eſſe non poteſt) vt
ea excepta, nihil amicitia præſtabilius eſſe putetis.

M. TVLLII CICERONIS PARADOXA VI.

ad M. Brutum.

ANIMADVERTI Brute ſæpe Catonem auúculum tuum, quum in Se- 1
natu ſententiam diceret, locos graues ex philoſophia tractare, abhor-
rentes ab hoc vſu forenſi & publico: ſed dicendo conſequi tamen,
vt illa etiam populo probabilia viderentur. quod eo maius eſt illi,
quàm aut tibi, aut nobis: quia nos ea philoſophia plus vtimur, quæ pe-
perit dicendi copiam, & in qua dicuntur ea, quæ non multùm diſcre- 2
pant ab opinione populari: Cato autem perfectus mea ſententia Stoicus, & ea ſentit
quæ non ſanè probantur in vulgus: & in ea hæreſi eſt, quæ nullum ſequitur florem o-
rationis, neque dilatat argumentum, ſed minutis interrogatiunculis quaſi punctis,
quod propoſuit efficit. ſed nihil eſt tam incredibile quod non dicendo fiat proba- 3
bile: nihil tam horridum, tam incultum, quod non ſplendeſcat orationẽ, & tan-
quam excolatur. quod quum ita putarem, feci etiam audacius, quàm ille ipſe de quo
loquor. Cato enim duntaxat de magnitudine animi, de continẽtia, de morte, de omni
laude virtutis, de diis immortalibus, de charitate patriæ Stoicè ſolet, nullis oratoriis or- 4
namentis adhibitis, dicere. Ego verò illa ipſa, quæ vix in gymnaſiis, & in otio Stoici
probant, ludens conieci in communes locos, quæ quia ſunt admirabilia, contráque
opinionem omnium, ab ipſis etiam παράδοξα appellantur: tentare volui poſſénme
proferri in lucem, id eſt, in forum, & ita dici vt probarentur: an alia quædam eſſet eru-

5 dita, alia popularis oratio: eóque ſcripſi libentius, quòd mihi iſta παράδοξα, quæ appel-
lantur, maximè videntur eſſe Socratica, longéque veriſſima. Accipies igitur hoc par-
uum opuſculum lucubratum his iam contractioribus noctibus, quoniam illud maio-
rum vigiliarum munus in tuo nomine apparuit: & deguſtabis genus hoc exercita-
tionum mearũ, quibus vti conſueui, quum ea quæ dicuntur in ſcholis θετικῶς, ad noſtrum
hoc oratorium transfero dicendi genus. hoc tamẽ opus in apertum vt referas, nihil po
6 ſtulo. non enim eſt tale, vt in arce poni poſſit, quaſi illa Minerua Phidiæ: tale tamen eſt,
vt ex eadem officina exiſſe videatur.

Ὅτι μόνον ἀγαθὸν, τὸ καλόν. Quod ſolum bonum, honeſtum.

VEreor, ne cui veſtrum, ex Stoicorum hominum diſputationibus, non ex meo ſen
ſu deprompta hæc videatur oratio: dicam tamen quod ſentio: & dicam breuius
7 quàm res tanta dici poſſit. Nunquam mehercule ego neque pecunias iſtorum, neque
tecta magnifica, neque opes, neque imperia, neque eas, quibus maximè aſtricti ſunt, vo
luptates in bonis rebus eſſe numerandas duxi: quippe quum viderem, homines his re-
bus circunfluentes, ea tamen deſiderare maximè, quibus abundarent. neque enim vn-
quam expletur nec ſatiatur cupiditatis ſitis: neque ea ſolùm, quæ habent, libidine au-
gendi cruciantur, ſed etiam amittendi metu. in quo equidem continentiſſimorum ho
8 minum maiorum noſtrorum ſæpe requiro prudentiam, qui hæc imbecilla & commu
tabilia pecuniæ membra ſolo verbo bona putauerũt appellanda, quum re ac factis lon-
gè aliter iudicauiſſent. poteſt enim bonum cuiquam malo eſſe? aut poteſt quiſquam in
abundantia bonorum ipſe eſſe non bonus? Atqui iſta omnia talia videmus, vt & impro
bi habeant, & obſint probis. Quamobrem, licet irrideat ſiquis velit, plus apud me vera
9 ratio valebit, quàm vulgi opinio: neque ego vnquam illum bona perdidiſſe dicam, ſi-
quis pecus aut ſupellectilem amiſerit: necnon ſæpe laudabo ſapientem illum Biantem
(vt opinor) qui numeratur inter ſeptem ſapientes: cuius quum patriam Prienem ce-
piſſet hoſtis, cæteríque ita fugerent, vt multa de ſuis rebus ſecum aſportarent, quum eſ-
ſet admonitus à quodam, vt idem ipſe faceret: Ego verò, inquit, facio: nam omnia mea
mecũ porto. Ille hæc ludibria fortunæ ne ſua quidẽ putauit, quæ nos appellamus etiam
10 bona. Quid eſt igitur, quæret aliquis, bonum? Siquid rectè fit & honeſtè & cum virtu-
te, id bene fieri verè dicitur: & quod rectum, & honeſtum, & cum virtute eſt, id ſolum
opinor bonum. Sed hæc videri poſſunt obſcuriora, quum ſine appoſitione exemplo-
rum lentius diſputantur: vita atque factis illuſtranda ſunt ſummorum virorum hæc,
quæ verbis ſubtilius, quàm ſatis eſt, diſputari videntur. Quæro enim à vobis, num vl-
11 lam cogitationem habuiſſe videantur ii, qui hanc Remp. tam præclarè fundatam no-
bis reliquerũt, aut auri atque argenti ad auaritiam, aut amœnitatum ad delectationem,
aut ſupellectilis ad delicias, aut epularum ad voluptates. Ponite ante oculos vnumquen
que regum. Vultis incipiam à Romulo? vultis poſt liberam ciuitatem, ab iis ipſis qui li-
berauerunt eam? quibus tandem Romulus gradibus aſcendit in cælum? iíſne, quæ
12 iſti bona appellant: an rebus geſtis atque virtutibus? Quid autem Numa Pompi-
lius? minúſne gratas diis immortalibus capedines, ac fictiles vrnulas fuiſſe, quàm fi-
licatas aliorum pateras arbitramur? Omitto reliquos. ſunt enim omnes pares in-
ter ſe, præter Superbum. Brutum verò ſi quis roget quid egerit in patria liberanda, ſi-
quis reliquos item eiuſdem conſilii ſocios, quid ſpectarint, quid ſecuti ſint: num quis
13 exiſtat, cui voluptas, cui diuitiæ, cui denique præter officium fortis & magni viri,
quicquam aliud propoſitum fuiſſe videatur? Quæ res ad necem Porſenæ Q. Mutium
impulit ſine vlla ſpe ſalutis ſuæ? Quæ vis Horatium Coclitem contra omnes ho-
ſtium copias tenuit in ponte ſolum? quæ patrem Decium, quæ filium deuouit, ac
immiſit in armatas hoſtium copias? Quid continentia C. Fabritii? quid tenuitas vi-
14 ctus M. Curii ſequebatur? quid duo propugnacula belli Punici Cneus & Publius Scipio-

nes, qui Carthaginenſium aduentum corporibus ſuis intercludendum putaue[illegible] quid Africanus maior? quid minor? quid inter horum ætates interiectus Cato? quid innumerabiles alii? (nam domeſticis exemplis abundamus.) an putamus quenquam horum cogitaſſe quicquam in vita ſibi expetendum, niſi quod laudabile eſſe & præclarum videretur? Veniant igitur irriſores huius orationis ac ſententiæ: & iam vel ipſi iudicent, vtrum ſe horum alicuius, qui marmoreis tectis ebore & auro fulgentibus, qui ſignis, qui tabulis, qui cælato auro & argento, qui Corinthiis operibus abundant: an [illegible]a britii, qui nihil eorum habuit, nihil habere voluit, ſimiles eſſe malint. Atque hæc quid[illegible], quæ modò huc, modò illuc transferuntur, facilè adduci ſolent vt in rebus bonis eſſe negent: illud tamen arctè tenent, accuratéque defendunt, voluptatem eſſe ſummum bonum. quæ quidem mihi vox pecudum videtur eſſe, non hominum. tu, quum tibi ſiue deus, ſiue mater (vt ita dicam) rerum omnium natura dederit animum, quo nihil eſt præſtantius, neque diuinius: ſic te ipſe abiicies atque proſternes, vt nihil inter te atque inter quadrupedem aliquid putes intereſſe? Quicquámne bonum eſt, quod non eum qui poſſidet, meliorem faciat? vt enim quiſque eſt maximè boni particeps, ita & laudabilis maximè: neque eſt vllum bonum, de quo non is qui id habeat, poſſit honeſtè gloriari. quid autem eſt horum in voluptate? melioré mne efficit, aut laudabiliorem virum? an quiſquam in potiundis voluptatibus gloria ſeſe & prædicatione effert? Atqui, ſi voluptas, quæ plurimorum patrociniis defenditur, in rebus bonis habenda non eſt, eaque, quo eſt maior, eo magis mentem ex ſua ſede & ſtatu dimouet: profectò nihil eſt aliud bene & beatè viuere, niſi honeſtè & rectè viuere.

Ὅτι αὐτάρκης ἡ ἀρετὴ πρὸς εὐδαιμονίαν.

Quòd ſe ipſa contenta virtus ad beatè viuendum.

NEc verò ego M. Regulum ærumnoſum, nec infelicem, nec miſerum vnquam putaui. non enim magnitudo animi eius cruciabatur à Pœnis, non grauitas, non fides, non conſtantia, non vlla virtus, non denique animus ipſe: qui tot virtutum præſidio munitus, tantóque comitatu circunſeptus, quum corpus eius caperetur, capi certè ipſe non potuit. Caium verò Marium vidimus: qui mihi ſecundis in rebus vnus ex fortunatis hominibus, in aduerſis vnus ex ſummis viris videbatur: quo beatius eſſe mortali nihil poteſt. Neſcis inſane, neſcis quãtas vires virtus habeat. nomẽ tantùm virtutis vſurpas: quid ipſa valeat, ignoras. nemo poteſt non beatiſſimus eſſe, qui eſt totus aptus ex ſeſe, quiq́ in ſe vno ſua ponit omnia. cuius autẽ ſpes omnis, & ratio, & cogitatio pendet ex fortuna, huic nihil poteſt eſſe certi, nihílque quod exploratum habeat permãſurũm ſibi ne vnum quidem diem. Eum tu hominem terreto, ſiquem eris nactus iſtiuſmodi, mortis aut exilii minis. mihi verò quicquid acciderit in tam ingrata ciuitate, ne recuſanti quidem euenerit, nõ modò non repugnãti. quid enim ego laboraui, aut quid egi, aut in quo euigilauerunt curæ & cogitationes meæ, ſi quidem nihil peperi tale, nihil conſecutus ſum, vt in eo ſtatu eſſem, qué neque fortunæ temeritas, neque inimicorum labefactaret iniuria? Mortémne mihi minitaris, vt omnino ab hominibus: an exilium, vt ab improbis demigrandum ſit? mors terribilis eſt iis, quorum cum vita omnia extinguuntur: non iis quorum laus emori non poteſt. exilium autem terribile illis, quibus quaſi circunſcriptus eſt habitandi locus: non iis, qui omnem orbem terrarum, vnam vrbem eſſe ducunt. Te miſeriæ, te ærumnæ premunt omnes, qui te beatum, qui te florentem putas: tuæ libidines te torquent: tu dies noctéſque cruciaris, cui nec ſatis eſt, quod eſt, & id ipſum quod habes, ne non diuturnum ſit futurum, times: te conſcientiæ ſtimulant maleficiorum tuorum: te metus exanimant iudiciorum atque legum: quocunque aſpexiſti, vt furiæ, ſic tuæ tibi occurrunt iniuriæ, quæ te reſpirare non ſinunt. Quamobrem vt improbo & ſtulto & inerti nemini bene eſſe poteſt: ſic bonus vir,

& fortis, & ſapiens, miſer eſſe nemo poteſt. Nec verò, cuius virtus moréſque laudandi ſunt, eius non laudanda vita eſt: neque porrò ſugienda vita, quæ laudanda eſt. eſſet autem ſugienda, ſi eſſet miſera. Quamobrē quicquid eſt laudabile, idem & beatum, & florens, & expetendum videri debet.

Ὅτι ἴσα τὰ ἁμαρτήματα. Quòd æqualia peccata.

13 PArua, inquis, res eſt, atqui magna culpa. Nec enim peccata rerum euentu, ſed vitiis
hominum metiēda ſunt. In quo peccatur, id poteſt aliud alio maius eſſe, aut minus:
ipſum quidem illud peccare, quoquò te verteris, vnum eſt. auri nauem euertat guber-
nator, an paleæ, in re aliquantum, in gubernatoris inſcitia nihil intereſt. Lapſa eſt alicu-
ius libido in muliere ignota: dolor ad pauciores pertinet, quàm ſi petulans fuiſſet in a-
14 liqua generoſa ac nobili virgine: peccauit verò nihilo minus. ſiquidem eſt peccare, tan
quam tranſire lineas: quod quum feceris, culpa commiſſa eſt: quàm longè progrediare,
quum ſemel tranſieris, ad augendam tranſeundi culpam nihil pertinet. Peccare certè
licet nemini. quod autem nō licet, id hoc vno tenetur, ſi arguitur non licere. id nec ma
ius nec minus vnquam fieri poteſt: quoniā in eo eſt peccatum, ſi non licuit. Quod ſem
15 per vnum & idem eſt, quæ ex eo peccata naſcantur, æqualia ſint oportet. quòd ſi virtu-
tes pares ſunt inter ſe, paria eſſe etiam vitia neceſſe eſt. atqui pares eſſe virtutes, nec bo-
no viro meliorem, nec temperante temperantiorem, nec forti fortiorem, nec ſapiente
ſapientiorem poſſe fieri, facilè poteſt perſpici. An virum bonum dices, qui depoſitum
nullo teſte, quum lucrari impunè poſſet, auri pondo decem reddiderit: ſi idem in de-
cem millibus non idem fecerit? aut temperantem eum, qui ſe in aliqua libidine con-
16 tinuerit, in aliqua effuderit? Vna virtus eſt conſentiens cū ratione & perpetua conſtan-
tia: nihil huic addi poteſt, quo magis virtus ſit: nihil demi, vt virtutis nomen relin-
quatur. etenim ſi bene facta, rectè facta ſunt, & nihil recto rectius: certè nec bono quidē
melius quicquam inueniri poteſt. Sequitur igitur, vt etiam vitia ſint paria: ſiquidē pra-
uitates animi rectè vitia dicūtur. atqui, quoniam pares virtutes ſunt, rectè etiam facta,
17 quando à virtutibus proficiſcuntur, paria eſſe debent: itémque peccata, quoniam ex vi-
tiis manāt, ſint æqualia neceſſe eſt. A philoſophis, inquit, iſta ſumis. Metuebā ne à leno-
nibus diceres. Socrates diſputabat iſto modo. Bene hercule narras. nam iſtum doctum
& ſapientem virum fuiſſe memoriæ traditum eſt. Sed tamen quæro ex te (quando ver-
bis inter nos contendimus, non pugnis) vtrum potius de bonis eſt quærendum, quid
baiuli atque operarii, an quid homines doctiſſimi cenſerint: præſertim quum hac ſen-
18 tentia non modò verior, ſed ne vtilior quidem hominum vitæ reperiri vlla poſſit? quæ
vis enim, quæ magis arceat homines ab improbitate omni, quàm ſi ſenſerint nullum
in delictis eſſe diſcrimen? & æquè peccare ſe, ſi priuatis, ac ſi magiſtratibus manus in-
ferant? quancunque in domum ſtuprum intulerint, eandem eſſe labem libidinis? Ni-
hílne igitur intereſt (nam hoc dicet aliquis) patrem quis necet, an ſeruum? nuda iſta ſi
19 ponas, iudicari qualia ſint, non facilè poſſunt. patrem vita priuare, ſi per ſe ſcelus
eſt: Saguntini, qui parentes ſuos liberos emori, quàm ſeruos viuere maluerunt,
parricidæ fuerunt. ergo & parenti nonnunquam adimi vita ſine ſcelere poteſt: &
ſeruo ſæpe ſine iniuria non poteſt. Cauſa igitur hæc, non natura diſtinguit: quæ
quando alteri acceſſit, id fit propenſius: ſi vtrique adiuncta ſit, paria fiant neceſſe
20 eſt. illud tamen intereſt, quòd in ſeruo necando, ſi adſit iniuria, ſemel peccatur: in
patris vita violanda, multa peccantur: violatur is qui procreauit: is qui aluit: is qui
erudiuit: is qui in ſede ac domo, atque in Repub. collocauit. multitudine peccato-
rum præſtat, eóque pœna maiore dignus eſt. ſed nos in vita, non quæ cuique peccato
pœna ſit, ſed quantum cuique liceat, ſpectare debemus. quicquid non oportet, ſcelus
eſſe quicquid nō licet, nefas putare debemus: etiámne in minimis rebus? Etiam: ſiquidē
21 rerum modum fingere non poſſumus, animorum tenere poſſumus. hiſtrio ſi paulò ſe

mouit extra numerum, aut ſi verſus pronunciatus eſt ſyllaba vna breuior aut lon-
gior, exibilatur & exploditur: in vita, quæ omni geſtu moderatior, omni verſu aptior
eſſe debet, vt in ſyllaba te peccare dices? poëtam nõ audio in nugis: in vitæ ſocietate au-
diam ciuem digitis peccata dimetientem ſua? quæ ſi viſa ſint breuiora, leuiora qui poſ-
ſint videri? quũ quicquid peccatur, perturbatione peccetur rationis atq; ordinis: pertur- 32
bata autẽ ratiõne ſemel & ordine, nihil poſſit addi, quo magis peccari poſſe videatur.

Ὅτι πάντες οἱ μωροὶ μαίνονται. Quod omnes ſtulti inſaniunt.

EGo verò te non ſtultum, vt ſæpe: non improbũ, vt ſemper: ſed demẽtem & inſanum
rebus addicam neceſſariis. Sapientis animus magnitudine cõſilii, tolerantia rerum
humanarum, contemptione fortunæ, virtutibus denique omnibus vt mœnibus, ſeptus 33
vincetur & expugnabitur, qui ne ciuitate quidem pelli poteſt? quæ eſt enim ciuitas? o-
mníſne conuentus ferorum & immanium? omníſne etiam fugitiuorum ac latronum
congregata vnum in locum multitudo? certè negabis. Num igitur erat illa tum ciuitas,
quum leges in ea nihil valebant: quum iudicia iacebant: quum mos patrius occiderat:
quum ferro pulſis magiſtratibus, Senatus nomen in Rep. non erat prædonum ille con-
curſus, & te duce lattocinium in foro conſtitutum, & reliquiæ coniurationis à Catilinæ 34
furiis ad tuum ſcelus furorémque conuerſæ, num ciuitas erat? Itaque pulſus ego ciuita-
te nõ ſum, quæ tum nulla erat: accerſitus in ciuitatem ſum, quum eſſet in Rep. Conſul,
qui tum nullus fuerat: eſſet Senatus, qui tum occiderat: eſſet conſenſus populi liberi,
quũ eſſet iuris & æquitatis (quæ vincula ſunt ciuitatis) repetita memoria. At vide quam
iſta tui latrocinii tela contempſerim. iactam & immiſſam à te nefariam in me iniuriam 35
ſemper duxi, perueniſſe tamen ad me nunquam putaui: niſi fortè, quum parietes diſ-
turbabas, aut quum tectis ſceleratas faſces inferebas, tũc meorum aliquid ruere aut de-
flagrare arbitrabare. Nihil neque meũ eſt, neque cuiuſquam, quod auferri, quod eripi,
quod amitti poteſt. ſi mihi eripuiſſes diuinam animi mei conſtantiam, meas curas, vi-
gilias, conſilia, quibus Reſpub. inuicta ſtat: ſi huius æterni beneficii immortalem me- 36
moriam deleuiſſes: multò etiam magis, ſi illam mentem, vnde hæc conſilia manarũt,
mihi eripuiſſes: tum ego accepiſſe me confiterer iniuriam. ſed ſi hæc nec feciſti, nec fa-
cere potuiſti: reditum mihi glorioſum tua dedit iniuria, non exitum calamitoſum. Er-
go ego ſemper ciuis eram, & tum màximè, quum meam ſalutem Senatus exteris natio-
nibus, vt ciuis optimi, commendabat: tu ne nunc quidem es ciuis: niſi fortè idem ho-
ſtis & ciuis eſſe poteſt. An tu ciuem ab hoſte natura ac loco, non animo factíſque diſtin 37
guis? Cædem in foro feciſti: armatis latronibus templa tenuiſti: priuatorum domos, æ-
déſque ſacras incendiſti. Cur hoſtis Spartacus, ſi tu ciuis? potes autem eſſe tu ciuis, pro-
pter quem aliquando ciuitas non fuit? & me exulem tuo nomine appellas? Quum om-
nes meo diſceſſu exulaſſe Rempũb. putent: nunquámne homo amantiſſime te circun-
ſpicies? nũquámne, quid facias conſiderabis, nec quid loquare? neſcis exilium ſcelerum
eſſe pœnam, meum illud iter ob præclariſſimas res à me antè geſtas eſſe ſuſceptum? O- 38
mnes ſcelerati atque impii, quorum tu te ducem eſſe profiteris, quos leges exilio affici
volunt, exules ſunt, etiam ſi ſolum non mutarunt. an, quum omnes leges te exulem eſ-
ſe iubeãnt, non eris tu exul? Non appellatur inimicus, qui cum telo fuerit ante Sena-
tum? tua ſica deprehenſa eſt. qui hominem occiderit? tu plurimos occidiſti. qui incen-
dium fecerit? ædes Nympharum manu tua deflagrarunt. qui templa deorum occupa- 39
uerit? in foro etiam caſtra poſuiſti. ſed quid ego communes leges profero, quibus om-
nibus es exul? Familiariſſimus tuus de re priuilegium tulit, vt ſi in opertum Bonæ deæ
acceſſiſſes, exulares. at te id feciſſe, etiam gloriari ſoles. quo modo igitur tot legibus eie-
ctus in exilium, nomen exulis non perhorreſcis? Romæ ſum, inquis, & tu quidem in
operto fuiſti. Nõ igitur vbi quiſque erit, eius loci ius tenebit, ſi ibi eum legibus eſſe non 40
oportebit.

Ὅτι οἱ σοφοὶ ἐλεύθεροι, καὶ οἱ μωροὶ δοῦλοι.

Quod ſapientes liberi, & ſtulti ſerui.

LAudetur verò hic imperator, aut etiã appelletur, aut hoc nomine dignus putetur:
quo modo? aut cui tandem hic libero imperabit, qui non poteſt cupiditatibus ſuis
41 imperare? refrenet prius libidines, ſpernat voluptates, iracundiam teneat, coërceat aua-
ritiam, cæteras animi labes repellat: tum incipiat aliis imperare, quũ ipſe improbiſſimis
dominis, dedecori ac turpitudini, parere deſierit. dum quidem his obediet, non modò
imperator, ſed liber habẽdus omnino non erit. præclarè enim eſt hoc vſurpatum a do-
ctiſſimis, quorũ auctoritate non vterer, ſi mihi apud aliquos agreſtes hæc habẽda eſſet
42 oratio. quum verò apud prudentiſſimos loquar, quibus hæc inaudita non ſunt: cur ego
ſimulem me, ſiquid in his ſtudiis operæ poſuerim, perdidiſſe? Dictum eſt igitur ab eru-
ditiſſimis viris, niſi ſapientem, liberum eſſe neminem. Quid eſt enim libertas? pote-
ſtas viuendi vt velis. quis igitur viuit vt vult? niſi profectò qui recta ſequitur, qui gaudet
officio, cui viuendi via conſiderata atque prouiſa eſt, qui legibus quidem non propter
metum paret, ſed eas ſequitur atque colit, quia id ſalutare maximè eſſe iudicat: qui nihil
43 dicit, nihil facit, nihil cogitat denique, niſi libenter ac liberè: cuius omnia conſilia, réſq;
omnes quas gerit, ab ipſo proficiſcũtur, eodémque referuntur: nec eſt vlla res quæ plus
apud eum polleat, quàm ipſius volũtas atque iudicium. cui quidem etiam, quæ vim ha-
bere maximam dicitur, fortuna ipſa cedit: quæ, ſicut ſapiens poëta dixit, Suis cuique fin
gitur moribus. Soli igitur hoc contingit ſapienti, vt nihil faciat inuitus, nihil dolens, ni-
44 hil coactus. quod etſi ita eſſe pluribus verbis diſſerendum eſt: illud tamen breui confi-
ciendum eſt, niſi qui ita ſit affectus, eſſe liberum neminem. igitur omnes improbi, ſerui:
nec hoc tam re eſt, quàm dictu inopinatum atque mirabile. non enim ita dicunt eos eſ
ſe ſeruos, vt mancipia quæ ſunt dominorum facta nexu, aut aliquo iure ciuili: ſed ſi ſer
uitus ſit ſicut eſt, obedientia fracti animi & abiecti, & arbitrio carentis ſuo, quis neget o-
45 mnes leues, omnes cupidos, omnes denique improbos eſſe ſeruos? An ille mihi liber vi
deatur, cui mulier imperat, cui leges imponit, præſcribit, iubet, vetat quod videtur? qui
nihil imperanti negare poteſt, nihil audet? poſcit, dandum eſt: vocat, veniendum: eiicit,
abeundum: minatur, extimeſcendum. ego verò iſtum non modò ſeruum, ſed nequiſ-
ſimum ſeruum, etiam ſi in ampliſſima familia natus ſit, appellandum puto. Atque vt in
46 magna familia ſtultorũ, ſunt alii lautiores, vt ſibi videntur, ſerui, ſed tamen ſerui atrien-
* ſes, ac tu pari ſtultitia. quos ſigna, quos tabulæ, quos cælatum argentum, quos Corinthia
opera, quos ædificia magnifica nimio opere delectant. Ex ſummis, inquiunt, ciuitatis
principes ſumus: vos verò ne conſeruorum quidem veſtrorum principes eſtis. ſed vt in
familia qui tractant iſta, qui tergunt, qui vngunt, qui verrunt, qui ſpargunt, nõ honeſtiſ-
ſimum locum ſeruitutis tenent: ſic in ciuitate, qui ſe iſtarum rerum cupiditatibus dedi-
derunt, ipſius ciuitatis locum penè infimum tenent. Magna, inquis, bella geſſi: magnis
47 imperiis & prouinciis præfui. Gere igitur animũ laude dignũ. Actæonis tabula te ſtupi-
dũ detinet, aut ſignũ aliquod Polycleti. omitto, vnde ſuſtuleris, & quomodo habeas. in-
tuentẽ te, admirantem, clamores tollentem quum video, ſeruum te eſſe ineptiarum o-
mniũ iudico. Nónne igitur ſunt illa feſtiua? Sunt. nam nos quoque oculos eruditos ha
bemus: ſed obſecro te, ita venuſta habeantur iſta, non vt vincula virorũ ſint, ſed vt oble
48 ctamenta puerorum. quid enim cenſes, ſi L. Mummius aliquem iſtorum videret, matel
lionem Corinthium cupidiſſimè tractantem, quum ipſe totam Corinthum contem-
pſiſſet: vtrum illum ciuem excellentem, an atrienſem ſeruum diligentem putaret? Re-
uiuiſcat M. Curius, aut eorum aliquis, quorum in villa ac domo nihil ſplendidum, nihil
ornatum fuit præter ipſos: & videat aliquẽ ſummis populi beneficiis vſum, barbatulos
49 mululos exceptantem de piſcina, & pertractantem, & murænarum copia gloriantem:
nónne hũc hominem ita ſeruum iudicet, vt ne in familia quidem dignum maiore ali-
quo negotio putet? An eorum ſeruitus dubia eſt, qui cupiditate peculii, nullam condi-

tioné recuſant duriſſimæ ſeruitutis? hæreditatis ſpes quid iniquitatis in ſeruiendo non
ſuſcipit? quem nutum locupletis orbi ſenis non obſeruat? loquitur ad voluntatem: quic
quid denuntiatum ſit, facit: aſſentatur, aſſider, miratur: quid horum eſt liberi? quid deni 10
que non ſerui inertis? quid iam illa cupiditas, quæ videtur eſſe liberior, honoris, imperii,
prouinciarum, quàm dura eſt domina, quam imperioſa, quàm vehemens? Cethego ho
mini non probatiſſimo ſeruire coëgit eos, qui ſibi eſſe ampliſſimi videbantur: mittere
munera, noctu venire domum ad eum, precari, denique ſupplicare. Quæ ſeruitus eſt,
ſi hæc libertas exiſtimari poteſt? quid? quum cupiditatũ dominatus exceſſit, & alius eſt
dominus exortus, ex conſcientia peccatorũ, timor: quàm eſt illa miſera, quàm dura ſer 11
uitus? adoleſcentibus paulò loquacioribus eſt ſeruiendum: omnes qui aliquid ſcire vi-
dentur, tanquam domini timentur. iudex verò quãtum habet dominatum? quò timo-
re nocentes afficit? an non eſt omnis metus ſeruitus? Quid valet igitur illa eloquentiſſi-
mi viri L. Craſſi copioſa magis, quàm ſapiens oratio? ERIPITE NOS EX SERVITV
TE. quæ eſt iſta ſeruitus tã claro homini, támq; nobili? omnis enim animi debilitati & 12
humilis & fracti timiditas, ſeruitus eſt. NOLITE SINERE NOS CVIQVAM SER-
VIRE. in libertatem vindicari vult? minimé. quid enim adiungit? NISI VOBIS V-
NIVERSIS. dominũ mutare, nõ liber eſſe vult. QVIBVS ET POSSVMVS ET DE-
BEMVS. nos verò, ſiquidem animo excelſo & alto & virtutibus exaggerato ſumus, nec
debemus, nec poſſumus. tu poſſe te dicito, quandoquidem potes. debere ne dixeris:
quoniam nihil quiſquam debet, niſi quod eſt turpe non reddere. Sed hæc hactenus. il- 13
le videat quo modo imperator eſſe poſſit, quum eum ne liberum quidem eſſe, ratio &
veritas ipſa conuincat.

Ὅτι μόνος ὁ σοφὸς, πλούσιος. — Quòd ſolus ſapiens, diues.

QVæ eſt iſta in commemoranda pecunia tua tam inſolens oſtentatio? ſolúſne tu
diues? pròdii immortales, egóne me audiſſe aliquid & didiciſſe non gaudeam?
ſolúſne tu diues? quid ſi ne diues quidem? quid ſi pauper etiam? quẽ enim intelligimus
diuitem? aut hoc verbum in quo homine ponimus? opinor in eo, cui tãta poſſeſſio eſt, 14
vt ad liberaliter viuendum facilè contẽtus ſit: qui nihil quærat, nihil appetat, nihil optet
amplius. animus enim tuus oportet ſe iudicet diuitem, non hominum ſermo, neque
poſſeſſiones tuæ. qui ſi tibi nihil deeſſe putas, nihil curas amplius: ſatiatus es, aut conten
tus etiam pecunia: concedo, diues es. ſin autem propter auiditatem pecuniæ nullum
quæſtum turpem putas, quum iſti ordini ne honeſtus quidem eſſe poſſit vllus, ſi quoti-
die fraudas, decipis, poſcis, paciſceris, auſers, eripis, ſi ſocios ſpolias, ærariũ expilas, ſi te- 15
ſtamẽta amicorũ expectas, aut ne expectas quidem, atque ipſe ſupponis: hæc verũ abũ-
dantis, an egentis ſigna ſunt? Animus hominis diues, non arca appellari ſolet. quáuis il-
la ſit plena, dum te inanem videbo, diuitẽ non putabo. etenim ex eo quantum cuique
ſat eſt, metiantur homines diuitiarũ modum. Filiam quis habet, pecunia eſt opus: duas,
maiore: plures, maiore: & ſi (vt aiunt) Danai quinquaginta ſint filiæ, tot dotes magnam 16
quærunt pecuniam. quantum enim cuique ſatis eſt, ad id accommodatur (vt antè dixi)
diuitiarũ modus. qui igitur non filias plures, ſed innumerabiles cupiditates habet, quæ
breui tempore maximas copias exhaurire poſſint: hunc quomodo ego appellabo diui-
tem, quum ipſe egere ſe ſentiat? multi ex te audierunt quũ diceres, neminem eſſe diui-
tem, niſi qui exercitum alere poſſet ſuis fructibus: quod populus Ro. ex tantis vectigali- 17
bus iam pridem vix poteſt. ergo hoc propoſito nũquam eris diues, antequã tibi ex tuis
poſſeſſionibus tantum reficiatur, vt ex eo tueri ſex legiones & magna equitum ac pedi-
tum auxilia poſſis. Iam fateris igitur non eſſe te diuitem, cui tantum deſit vt expleas id
quod exoptas. itaque iſtam paupertatem vel potius egeſtatem, ac mendicitatem tuam
nunquam obſcurè tuliſti. nam vt iis qui honeſtè rem quærunt mercaturis faciendis, o- 18
peris dandis, publicis ſumendis, intelligimus opus eſſe quæſito: ſic, qui videt domi tuæ

pariter accuſatorum atque iudicum conſociatos greges, qui nocētes & pecunioſos reos eodem te auctore corruptelam iudicii molientes, qui tuas mercedum pactiones in patrociniis interciſas, pecuniarum in coitionibus candidatorum, dimiſſiones libertorum ad fœnerandas diripiendáſque prouincias, qui expulſiones vicinorum, qui latrocinia in agris, qui cum ſeruis, cum libertis, cum clientibus ſocietates, qui poſſeſſiones vacuas, qui proſcriptiones locupletum, qui cædes municipiorum, qui illam Syllani temporis meſſem recordetur, qui teſtamenta ſubiecta, qui ſublatos tot homines, qui denique omnia venalia, delectum, decretum, alienam ſuam ſententiam, forum, domum, vocem, ſilentium: quis hunc non putet confiteri, ſibi quæſito opus eſſe? cui autem quæſito opus ſit, quis vnquam hunc verè dixerit diuitem? eſt enim diuitiarum fructus in copia: copiam autem declarat ſatietas rerum, atque abundantia: quam tu quoniam nūquam aſſequēre, nunquam omnino es futurus diues. meam autem quoniam pecuniam contemnis, & rectè (eſt enim ad vulgi opinionem mediocris, ad tuam nulla, ad meam modica) de me ſilebo: de te loquar. Si cenſenda nobis atque æſtimanda res ſit, vtrum tandem pluris æſtimabimus, pecuniam Pyrrhi, quam Fabritio dabat: an continentiam Fabritii, qui illam pecuniam repudiabat? vtrum aurum Samnitum, an reſpōſum M. Curii? hæreditatem L. Pauli, an liberalitatem Africani, qui eius hæreditatis Q. Maximo fratri partem ſuam conceſſit? hæc profectò quæ ſunt ſummarum virtutum, pluris æſtimanda ſunt, quàm illa quæ ſunt pecuniæ. Quis igitur (ſiquidem, vt quiſque, quod plurimi ſit, poſſideat, ita ditiſſimus habēdus ſit) dubitet quin in virtute diuitiæ poſitæ ſint: quoniam nulla poſſeſſio, nulla vis auri & argenti pluris quàm virtus æſtimanda eſt. O dii immortales, non intelligunt homines quàm magnum vectigal ſit parſimonia. venio enim ad ſumptuoſos, relinquo iſtum quæſtuoſum. Capit ille ex ſuis prædiis ſexcenta ſeſtertia: ego centena ex meis. illi aurata tecta in villis & ſola marmorea facienti, & ſigna, tabulas, ſupellectilem, & veſtem infinitè concupiſcenti, non modò ad ſumptum ille fructus eſt, ſed etiam ad fœnus exiguus. ex meo tenui vectigali, detractis ſumptibus cupiditatis, aliquid etiam redundabit. Vter igitur eſt ditior, cui deeſt, an cui ſuperat? qui eget, an qui abundat? cuius poſſeſſio quo eſt maior, eò plus requirit ad ſe tuendam: an quæ ſuis ſe viribus ſuſtinet? Sed quid ego de me loquor, qui morum ac temporum vitio aliquantum etiam ipſe fortaſſe in huius ſeculi errore verſer? M. Manilius patrum noſtrorum memoria (ne ſemper Curios & Tuſcinios loquamur) pauper tandem fuit. habuit enim ædiculas in Carinis, & fundum in Labicano. nos igitur ditiores, qui plura habemus? vtinam quidem eſſemus: ſed non æſtimatione ſenſus, verùm victu atque cultu terminatur pecuniæ modus. Nōn eſſe cupidum, pecunia eſt: non eſſe emacem, vectigal eſt. contentum verò ſuis rebus eſſe, maximæ ſunt certiſſimæque diuitiæ. Etenim, ſi iſti callidi rerum æſtimatores prata & areas quaſdam magno æſtimāt, quòd ei generi poſſeſſionum minimè quaſi noceri poteſt: quanti eſt æſtimanda virtus, quæ nec eripi nec ſurripi poteſt vnquam: neque naufragio, neque incendio amittitur: nec tempeſtatum, nec temporum permutatione mutatur? qua qui præditi ſunt, ſoli ſunt diuites. ſoli enim poſſidēt res & fructuoſas & ſempiternas: ſolique, quod eſt proprium diuitiarū, contenti ſunt rebus ſuis: ſatis eſſe putant, quod eſt: nihil appetunt, nulla re egent, nihil ſibi deeſſe ſentiunt, nil requirūt. Improbi autem & auari, quoniam incertas atque in caſu poſitas poſſeſſiones habēt, & plus ſemper appetunt, nec eorum quiſquam adhuc inuentus eſt, cui quod haberet, eſſet ſatis: non modò non copioſi ac diuites, ſed etiam inopes ac pauperes exiſtimandi ſunt.

Fragmenta ſex librorum Ciceronis de Repub.

LECTORIBVS S.

FRAGMENTA ſex librorum M. T. Ciceronis de Republica, ex variis ſcriptoribus vndique in quibus tanquam ex maximo miſerrimóque naufragio, velut ad ſaxa proiecta, ad hoc vſque tempus ſparſa permanſerant ob has cauſas lectores optimi, magno ſtudio cõquiſiuimus atque collegimus, cùm vt in his operibus qua diligentia verſati eſſemus intelligeretis, qui ne in reliquiis quidem ſeruãdis rate nauéque expugnata, aut temporis iniuria comminuta, vllum officium prætermittendum eſſe duxerimus: tum vt vos etiam atque etiam admoneremus, atque hortaremur, vt in iis ipſis inueſtigandis libris, omni ſtudio, opera, diligentiáque elaboraretis. vix enim fieri poſſe arbitramur, vt qui vſque ad Lactantii, Auguſtini, Priſcianique tempora extarunt, ii non aliquo compreſſi aut deiecti loco, reperiri aliqua ratione non poſſint. Atque eò magis omnibus contẽdendum eſſe puto, quòd cum illis, nulli meo quidem iudicio, Ciceronis libri, aut rerum magnitudine ac pondere, aut vtilitate, aut verborum ſententiarúmque grauitate ac ſplendore, ſi extarent, eſſent conferendi. Quæ enim vlla grauior, aut in omnes partes ad vſus vitæ accommodatior, magíſque neceſſaria diſputatio poteſt inſtitui, quàm de Reipublicæ forma, ſtatu, legibus, illiúſque tota ratione ac moderatione? Quanta autem illorum librorum præſtantia fuerit, cùm multorum teſtimoniis, tum re facilè intelligi poteſt: quòd ab eo viro ſcripti eſſent, qui & Græcos omnes, harum rerum ſtudioſiſſimos, nouerat, & eos vſu longè, eloquentiáque ſuperarat. ea enim in Republica ab ineunte ætate ad ſenectutem ſummis negotiis nõ interfuerat ſolùm, ſed etiam præfuerat: quæ omnium facilè princeps eſſet. O præclaram illam, neminíque noſtrûm non optandam M. Ciceronis cum Platone, Ariſtotele, Theophraſto, reliquaque Peripateticorum familia de ciuili inſtitutione contentionem, iucundúmque certamen, eò ſi nobis hoc tempore Dei beneficio frui liceret. Sed mitto ea, quæ iam habere non poſſumus, aut laudãdo requirere, aut requirendo noſtrum illorum deſyderium augere. Itaque ſubſidio cùm ex ipſius Ciceronis, tum ex aliorum omnium auctorum monumentis, horum librorum veſtigia mihi perſequenda eſſe duxi, eáque in lucem vobis hoc tempore proferenda: vt ſi minus tanti operis tantǽque exædificationis formam ſpeciémque repræſentare potuerim, darem tamen operam, vt illius nõnulla præſtantiſſima ornamenta, ſigna, columnas, marmora agnoſcere poſſetis.

TESTIMONIA QVAEDAM, EX SVPERIORIBVS CICEronis ſcriptis, in quibus ſuorum de Repub. librorum meminit. Quæ quo ex loco deſumpta fuerint, proximus index tibi oſtendet.

1 Quod quæris quid de illis libris egerim, quos, cùm eſſem in Cumano, ſcribere inſtitui, non ceſſaui, neque ceſſo: ſed ſæpe iam ſcribendi totum conſilium rationémque mutaui. Nam iam duobus factis libris, in quibus nouendialibus iis feriis, quæ fuerunt Tuditano & Aquilio COSS. ſermo eſt à me inſtitutus Africani paulò ante mortem, & Lælii Phili, Manliíque, & Lælii generorum Fannii & Scæuolæ. Sermo autem in nouem & dies & libros diſtributus de optimo ſtatu ciuitatis, & de optimo ciue. Sanè texebatur opus luculentè, hominúmque dignitas aliquantum orationi ponderis afferebat. Hi libri cùm in Tuſculano mihi legerentur, audiente Salluſtio, admonitus ſum ab illo, multò maiore auctoritate illis de rebus dici poſſe, ſi ipſe loquerer de repub. præſertim cùm eſſem non Heraclides Ponticus, ſed Conſularis, & is qui in maximis verſatus in repub. rebus eſſem: quæ tam antiquis hominibus attribuerem, ea viſum iri ficta eſſe. Oratorum ſermonem in illis noſtris libris, quòd eſſet de ratione dicendi, bellè à me remouiſſe: ad eos tamen retuliſſe, quos ipſe vidiſſem. Ariſtotelem denique, quæ de repub. & præſtante viro ſcribat, ipſum loqui. Cõmonit me, & eò magis, quòd maximos motus noſtræ ciuitatis attingere non poteram, quòd erant inferiores, quàm illorum ætas qui loquebantur. Ego autẽ id ipſum tum eram ſecutus, ne in noſtra tempora incurrens, offenderem quempiam. Nunc & id vitabo, & loquar ipſe tecum, & tamen illa quæ inſtitueram, ad te, ſi Romam venero, mittã. Puto enim te exiſtimaturum à me illos libros non ſine aliquo meo ſtomacho eſſe relictos.

2 Varro, de quo ad me ſcribis, includetur in aliquem locum, ſi modò erit locus: ſed noſti genus dialogorum meorum, vt in Oratoriis, quos tu in cœlum fers, non mentio potuit fieri cuiuſquam ab iis qui diſputant, niſi eius qui illis notus aut auditus eſſet. Hanc ego de repub. quam inſtitui diſputationem, in Aphricani perſonam, & Phili & Pæti Manilii contuli: adiunxi adoleſcentis, Q. Tuberonem, P. Rutilium, duos Lælii generos, Scæuolam & Fannium. Itaque cogitabam, quoniam in ſingulis libris vtor procemiis, vt [illegible] in his quos [illegible] vocat, aliquid efficere, vt non ſine cauſa iſtum appellarem. Id quod intelligo tibi placere, vtinã modò conata efficere poſſim: rem enim (quod te non fugit) magnam complexus ſum, & grauem, & plurimi otii, quo ego maximè egeo.

3 Si Cottam & Varronem feciſſem inter ſe diſputantes, vt à te proximis literis admoneor, meum [illegible] [illegible] eſſet. hoc in antiquis perſonis ſuauiter fit, vt & Heraclides in multis, & nos ſex de Repub. libris fecimus.

4 Qui Apollinis oraculo ſapientiſſimus eſt iudicatus, qui non tum hoc, tum illud (vt in pleriſque)

ſed idem ſemper animos hominum eſſe diuinos, iiſque, cùm è corporibus exceſſiſſent, reditum in cœlum patere, optimóque & iuſtiſſimo cuique expeditiſſimum. quod idem Scipioni videbatur. Qui quidem, quaſi præſagiret, perpaucis ante mortem diebus, cum & Philus & Manilius adeſſent & alii plures, tuque etiam Scæuola mecum veniſſes, triduum diſſeruit de Repub. cuius diſputationis fuit extremum ferè de immortalitate animorum: quæ ſe in quiete per viſum ex Africano audiſſe dicebat.

5 His libris adnumerandi ſunt ſex de R. P. quos tunc ſcripſimus, quum gubernacula Reipub. tenebamus: magnus locus, philoſophiǽque proprius, à Platone, Ariſtotele, Theophraſto, totáque Peripateticorum familia tractatus vberrimè.

6 Quum à primo Vrbis ortu regiis inſtitutis, partim etiã legibus, auſpiciis, cerimoniis, comitiis, prouocationes, Patrum conſilium, equitum peditúmque deſcriptio, tota res militaris diuinitus eſſet conſtituta: tum progreſſio admirabilis incredibiliſque curſus ad omnem excellentiam factus eſt, dominatu regio Repub. liberata. Nec vero hic locus eſt, vt de moribus inſtitutiſque maiorum, & diſciplina ac temperatione ciuitatis loquamur: aliis hæc locis ſatis accuratè à nobis dicta ſunt, maximéque in his ſex libris, quos de Repub. ſcripſimus.

7 Quòd ſi illa nobis cogitatio de triumpho iniecta nõ eſſet, quam tu quoque approbas, næ tu haud multum requireres illum virum, qui in ſexto libro informatus eſt. Quid enim tibi faciam, qui illos libros deuoraſti? equidem nunc ipſum non dubitabo rem tantam abiicere, ſi id erit rectius: vtrunque verò ſimul agi non poteſt, & de triumpho ambitioſè, & de Repub. liberè. Sed ne dubitaris, quin quod honeſtius, id mihi futurum ſit antiquius.

8 An cenſes, quum in illis de R. P. libris perſuadere videatur Africanus omnium rerum publicarũ noſtram veterem illam fuiſſe optimam, non neceſſe eſſe optimæ reipub. leges dare conſentaneas? A. Imò prorſus ita cenſeo. M. Ergo adeò expectatæ leges, quæ genus illud optimum reip. contineant.

9 Quoniam igitur eius reipub. quam optimam eſſe docuit in illis ſex libris Scipio, tenendus eſt nobis & ſeruandus ſtatus, omnéſque leges accommodandæ ad illud ciuitatis genus, ſerendi etiam mores, nec ſcriptis omnia ſancienda: repetam ſtirpem iuris à natura.

10 Quàm breui frater in conſpectu poſita eſt à te omnium magiſtratuum deſcriptio? ſed ea penè noſtræ ciuitatis, etſi à te paulùm allatum eſt noui. M. Rectiſſime Quinte animaduertis. Hæc eſt enim quam Scipio laudat in libris, & quam maximè probat temperationem Reipub. quæ effici non potuiſſet, niſi tali deſcriptione magiſtratuum. Nam ſic habetote, magiſtratibus, iiſque qui præſunt contineri rempub. & ex eorum compoſitione quod cuiuſque reipub. genus ſit intelligi. Quæ res quum ſapiẽtiſſimè moderatiſſiméque conſtituta eſſet à maioribus noſtris, nihil habui, ſanè non multum, quod putarem nouandum in legibus.

11 Iraſcatur qui volet, patiar. τὸ ἀμελὲς ἱκανόν. præſertim cùm ſex libris tanquam prædibus meipſum obſtrinxerim, quos tibi tam valde probari gaudeo. E quibus vnum ἱστορικὸν requiris de Cn. Flauio Annii F. ille verò ante X. viros nõ fuit, quippe qui Ædilis Curulis fuerit, qui magiſtratus multis annis poſt X. viros inſtitutus eſt. Quid ergo profecit, quòd protulit faſtos? Occultatam putant quodam tempore iſtam tabulam, vt dies agendi peterentur à paucis. Nec verò pauci ſunt auctores Cn. Flauium ſcribam faſtos protuliſſe, actioneſque compoſuiſſe, ne me hoc, vel potius Africanum (is enim loquitur) commentum putes.

12 Ain' tandem Attice laudator integritatis & elegantiæ noſtræ, auſus es hoc ex ore tuo, inquit Ennius, vt equites Scaptio ad pecuniam cogendam darem, me rogare? an tu, ſi mecum eſſes (qui ſcribis morderi te interdum, quòd non ſimul ſis) paterere me id facere, ſi vellem? Et poſt aliquot verſus,

Sed iam quid opus equitatu? ſoluunt enim Salaminii: niſi fortè id volumus armis efficere, vt fœnus quaternis centeſimis ducant. Et ego audebo legere vnquam, aut attingere eos libros, quos tu dilaudas, ſi tale quid fecero?

13 Erit (verò nos à te admonemur) rectè in illis libris diximus, nihil eſſe bonum, niſi quod honeſtum: nihil malum, niſi quod turpe ſit: certè vterque iſtorum eſt miſerrimus, quorum vtrique ſemper patriæ ſalus & dignitas poſterior ſua dominatione & domeſticis commodis fuit.

14 Filiola tua te delectari lætor, & probari tibi φυσικὴν eſſe τὴν πρὸς τὰ τέκνα. Etenim, ſi hæc non eſt, nulla poteſt homini eſſe ad hominẽ naturæ adiũctio: qua ſublata, vitæ ſocietas tollitur. Bene eueniat, inquit Carneades, ſpurcè, ſed tamen prudentius, quàm Lucius noſter & Patron, qui cùm omnia ad ſe referãt, quicquam alterius cauſa fieri putent? cùm eã re bonum virum oportere eſſe dicant, ne malum habeat, non quo id natura rectum ſit, non intelligunt ſe de callido homine loqui, non de bono viro. Sed hæc, opinor, ſunt in his libris, quos tu laudando, animos mihi addidiſti.

15 Quoniam ſcriptum eſt à te de optimo reip. ſtatu, conſequens eſſe videtur, vt ſcribas tu idem de legibus. Sic enim feciſſe video Platonem illum tuum.

16 Quoniam leges damus liberis populis, quæque de optima repub. ſenſeremus, in ſex libris antè diximus, accommodabimus hoc tempore leges ad illum, quem probamus ciuitatis ſtatum.

17 A te peto (inquit Pomponius) vt ſcribas aliquid: iampridem enim conticuerunt literæ tuæ. Nam vt illos de repub. libros edidiſti, nihil à te ſanè poſtea accepimus, eiſque nosmetipſi ad rerũ naturalium memoriã comprehendẽdam impulſi atque incenſi ſumus. Sed illa cùm poteris, atque vt poſſis, rogo.

18 Quòd in ciuitatibus ratione quadam, de qua dicetur idoneo loco, agnationibus familiarum diſtinguuntur ſtatus, id in rerum natura tanto eſt magnificentius, tantóque præclarius, vt homines deorũ agnatione & gente teneantur.

19 Sed heus tu, [illegible] Athenis. placet hoc tibi? Etſi non impediebant mei certè libri: (non enim iſta largitio fuit in ciueis, ſed in hoſpites liberalitas)

20 Sed de hoc genere toto in his libris, quos de Repub. ſcripſi, diligenter eſt diſputatum. De largitione loquitur.

21 Vt cupiditatibus principum & vitiis infici ſolet tota ciuitas, ſic emendari & corrigi continentia.

Poſt, aliquot interpoſitis verſibus,

Sed hæc & nunc ſatis, & in illis libris tractata ſunt diligentius.

22 Non quòd hoc populo obtineri poſſit, ſed quid optimum ſit, tibi dicendum puto. Nam Caſſiæ legis culpam Scipio tuus ſuſtinet, quo auctore lata eſſe dicitur. M. Vos demum, vt video, legem a[illegible] quaſtis ſine tabella. ſed ego, etſi ſatis dixit pro ſe in illis libris Scipio, tamen libertatem iſtam lar[illegible]t populo, vt & auctoritate valeant, & vtantur bonis. ſic enim à me recitata lex eſt de ſuffragiis: Optimatibus nota, plebi libera ſunto.

M. T. Ciceronis, libri primi de Repub. fragmenta:

QVORVM FRVSTA, QVIBVS EX AVTHORIBVS EXtracta fuerint, inſequens index per numeros edocebit.

1 Cicero in libris de Republica, Platonis ſe comitem profitetur: in conſolatione filiæ, Crantorem, inquit, ſequor. item Panætium de Officiis. Quæ volumina eius ediſcenda, non modò in manibus habenda quotidie, noſti.

2 Expoſitámque ad exemplum noſtræ reipub. accommodabo [illegible] eam, ſi potero, omnem illam orationem, quæ eſt mihi habenda de optimo ciuitatis ſtatu.

3 Eúmque vt ſalutauit, propter Tuberonem iuſſit aſſidere.

4 Quæ videlicet ille non ex agri conſitura, quam cernebat, ſed ex doctrinæ indiciis interpretabatur.

5 Nec tantum Carthago habuiſſet opum ſexcentos ferè annos ſine conſiliis & diſciplina.

6 Tum annui conſules, tum dimiſſi populo faſces.

7 Quam cum locis manúque ſepſiſſent, eiuſmodi coniunctionem tectorum, oppidum, vel vrbem appellarunt, delubris diſtinctam, ſpatiíſque communibus. Omnis ergo populus, qui eſt talis cœtus multitudinis, qualem expoſui, ciuitas eſt. omnis ciuitas, qua [illegible] eſt conſtitutio populi.

8 Non modò integra eximi, ſed etiam maior, quàm in arbore vnquam pependerit, de oliuitate oleas eſui optimè condi, ſcribit Cato.

9 Cognoſce mehercle, inquit, conſuetudinem iſtam, & ſtudium, ſermonémque.

10 Sed vt ille qui nauigat, cùm ſubitò mare cœpit horreſcere.

11 Tum virtute, labore, induſtria quæreretur ſummi viri indolem: niſi nimis animoſe ferox natura illum neſcio quo pacto.

12 Ergo non probares conſilio pulſo lubidines, quæ ſunt innumerabiles iracundiæ quæ tenerent omnia? Ego verò nihil iſto animo, nihil sta animato homine miſerius ducerem.

13 Quid tum, enim es iratus, permittis illi iracundiæ dominatum animi tui?

14 Habent æquabilitatem quandam, qua carere diutius vix poſſunt liberi: deinde firmitudinem.

15 Sed quoniam plurima beneficia continet patria, & eſt antiquior parens, quàm ſi quis (vt aiunt) curauerit, maior ei profectò, quàm parenti, debetur gratia.

16 Quare, ſi placet, deduc orationem tuam de cœlo ad hæc citima.

17 Sed vt plurimas & maximas noſtri animi, ingenii, conſilii prima ipſa ſibi ad vtilitatem ſuam pignetaretur.

18 Facillimum autem, in ea repub. eſſe poſſe concordiam, in qua idem conducat omnibus.

19 Qua enim iudicatur iſte optimus, doctrina, artibus, ſtudiis, audio quando.

Libri II. fragmenta.

Cùm in laude Romanorum dixiſſet Saluſtius, Ius bonúmque apud eos non legibus magis, quàm natura valebat, prædicans illud tempus, quo expulſis regibus incredibiliter ciuitas breui ætatis ſpatio plurimum creuit: Idem tamen in primo hiſtoriæ ſuæ libro, atque eius exordio fatetur, etiam tunc, cùm ad Côſules à regibus eſſet trãſlata Reſpub. poſt paruum interuallum, iniurias validiorum, &, ob eas, diſceſſionem plebis à patribus, aliáſque in vrbe diſſenſiones fuiſſe. Nam cum optimis moribus & maxima concordia populum Romanum inter ſecundum & poſtremum bellum Carthaginenſe commemoraſſet egiſſe: cauſámque huius boni, non amorem iuſtitiæ, ſed, ſtante Carthagine, metum pacis infidæ fuiſſe dixiſſet. Vnde & Naſica ille, ad reprimendam nequitiam, ſeruandoſque iſtos mores optimos, vt metu vitia cohiberentur, Carthaginem nolebat euerti: continuò ſubiecit idem Saluſtius, & ait, At diſcordia & Auaritia atque Ambitio, & cætera ſecundis rebus oriri ſueta mala, poſt Carthaginis excidium maximè aucta ſunt: vt intelligeremus, etiam antea & oriri ſolere & augeri. Vnde

ſubnectens cur hæc dixerit: Nam iniuriæ, inquit, validiorum, & ob eas diſceſſio plebis à patribus, aliæque diſſenſiones domi fuere iam inde à principio: neque amplius quàm regibus exactis, dum metus à Tarquinio & bellum graue cum Etruria poſitum eſt, æquo & modeſto iure agitatum. Vides, quemadmodum etiam illo breui tempore, vt, regibus exactis, aliquantulum æquo & modeſto iure ageretur. Metum dixit fuiſſe cauſam, quoniam metuebatur bellum, quod rex Tarquinius regno atque vrbe pulſus, Etruſcis ſociatus, contra Romanos gerebat. Attende itaque, quid deinde contexat: Dein, inquit, ſeruili imperio patres plebem exercere, de vita atque tergo regio more conſulere, agro pellere, & cæteris expertibus, ſoli in imperio agere. Quibus ſæuitiis & maximè fœnore oppreſſa plebes cum aſſiduis bellis tributum ſimul & militiam toleraret, armata montem ſacrum atque Auentinum inſedit. Dumque tribunos plebis, & alia ſibi iura parauit, diſcordiarum & certaminis vtrinque finis fuit ſecundum bellum Punicum. Cernis ex quo tempore, id eſt paruo interuallo, poſt reges exactos, quales Romani fuerint, de quibus ait: Ius bonúmque apud eos non legibus magis, quàm natura valebat. Porrò ſi illa tempora talia reperiuntur, quibus pulcherrima atque optima fuiſſe prædicatur Romana reſpublica: quid iam de conſequenti ætate dicendum aut cogitandum arbitramur, cùm paulatim mutata (vt eiuſdem hiſtorici verbis vtar) ex pulcherrima atque optima, peſſima ac flagitioſiſſima facta eſt, poſt Carthaginis videlicet, vt commemorauit, excidium? Quæ tempora ipſe Saluſtius quemadmodum breuiter recolat & deſcribat, in eius hiſtoria legi poteſt, quantis malis morũ, quæ ſecundis rebus exorta ſunt, vſque ad bella ciuilia demonſtret eſſe peruentum. Ex quo tempore (vt ait) maiorum mores non paulatim, vt antea, ſed torrentis modo præcipitati, adeò iuuentus luxu atque auaritia corrupta eſt: vt meritò dicatur, genitos eſſe, qui neque ipſi habere poſſent res familiares, neque alios pati. Dicit deinde plura Saluſtius de Syllæ vitiis, cæteráque fœditate reipub. & alii ſcriptores conſentiunt.

Et poſt aliquot verſus;

1 Sed ecce contemnitor, qui Romanam rempublicam peſſimam ac flagitioſiſſimam dixit: nec curant iſti, quanta morum peſſimorum ac flagitioſorum labe ac dedecore impleatur, ſed tantummodo vt conſiſtat & maneat, audiant, eam, non vt Saluſtius narrat, peſſimam ac flagitioſiſſimam factam: ſed ſicut Cicero diſputat, iam tunc prorſus periſſe, & nullam omnino remanſiſſe rempublicam. Inducit enim Scipionem, eum ipſum qui Carthaginem extinxerat, de republica diſputantem, quando præſentiebatur ea corruptione quam deſcribit Saluſtius, eam iam iámque perituram. Eo quippe tempore diſputatur, quo iam vnus Gracchorum occiſus fuit, à quo ſcribit ſeditiones graues cœpiſſe Saluſtius. Nam mortis eius fit in eiſdem libris commemoratio. Cùm autem Scipio in ſecundi libri fine dixiſſet, vt in fidibus ac tibiis atque cantu ipſo ac vocibus, concentus eſt quidam tenendus ex diſtinctis ſonis, quem immutatum aut diſcrepantem aures eruditæ ferre non poſſunt, iſque concentus ex diſſimillimarum vocum moderatione concors tamen efficitur & congruens: ſic ex ſummis, & mediis, & infimis interiectis ordinibus vt ſonis, moderatam ratione ciuitatem, conſenſu diſſimillimorũ concinere: & quæ harmonia à muſicis dicitur in cantu, eam eſſe in ciuitate concordiam, arctiſſimum atque optimum omnium in republica vinculum incolumitatis, eámque ſine iuſtitia nullo pacto eſſe poſſe. Ac deinde cùm aliquanto latius & vberius diſſeruiſſet, quantúmque prodeſſet iuſtitia ciuitati, quantúmque obeſſet ſi abfuiſſet: ſuſcepit deinde Philus, vnus eorum qui diſputationi aderant: & popoſcit vt hæc ipſa quæſtio diligentius tractaretur, ac de iuſtitia plura dicerentur, propter illud, quod iam vulgo ferebatur, rempublicam regi ſine iniuria non poſſe. Hanc proinde quæſtionem diſcutiendam & enodandam eſſe, aſſenſus eſt Scipio: reſpondítque nihil eſſe quod adhuc de republica putaret dictum, & quo poſſet longius progredi, niſi eſſet confirmatum, non modò falſum eſſe illud, ſine iniuria regi non poſſe: ſed hoc veriſſimum eſſe, ſine ſumma iuſtitia rempublicam regi non poſſe.

2 Non grauarer Læli, niſi & hos velle putarem, & ipſe cuperem te quoque aliquam partem huius noſtri ſermonis attingere: præſertim cùm heri ipſe dixeris, te nobis etiam ſuperfuturũ. verùm ſi id quidem fieri non poteſt, ne deſis, omnes te rogamus.

3 Statuo eſſe optimè conſtitutam Rempub. quæ ex tribus generibus illis, regali & optimati, & populari confuſa, modicè * nec puniendo irritet animum immanem ac ferum.

4 Iuſtitia foras ſpectat, & proiecta tota eſt, atque eminet.

5 Quæ virtus, præter cæteras, totam ſe ad alienas vtilitates porrigit atque explicat.

6 Quartáque anxitudo, prona ad luctum & mœrens, ſempérque ipſa ſe ſolicitans.

7 Eſſe autem angores, & miſeria afflictas, atque abiectas timiditate & ignauia.

8 Sed imitor Archytam illum Tarentinum, qui cùm ad villam veniſſet, & omnia aliter offendiſſet.

9 Itaque illa præclara inſtitutio Romuli, cùm ducentos annos & triginta ferè firma manſiſſet.

10 Cupido autem & expetenti & libidinoſo & volutabundo in voluptatibus.

11 Ac primus agros, quos bello Romulus ceperat, diuiſit viritim ciuibus.

12 Quæ ſanguine alitur, quæ in omni crudelitate ſic exultat, vt vix hominũ acerbis funerib' ſatietur.

13 Vt auriga indoctus è curru trahitur, opteritur, eliditur, laniatur.

14 Vt Carneadi reſpondeatis, qui ſæpe optimas cauſas ingenii calumnia ludificari ſolet.

Libri III. fragmenta.

1 In tertio libro magna conflictatione res acta eſt. Suſcepit enim Philus ipſe diſputationem eorum qui ſentirent ſine iniuſtitia regi non poſſe rempublicam: purgans ſe præcipuè, ne hoc ipſe ſentire cre-

deretur. Egítque ſedulò pro iniuſtitia contra iuſtitiam, vt hanc eſſe vtilem reipublicæ, illam verò inutilem, veriſimilibus rationibus & exemplis, velut conaretur oſtendere. Tum Lælius, rogantibus omnibus, iuſtitiam defendere aggreſſus eſt: aſſeruítque, quantum potuit, nihil tam inimicum, quàm iniuſtitiam ciuitati: nec omnino, niſi magna iuſtitia geri, aut ſtare poſſe rempublicam. Qua quæſtione, quantum ſatis viſum eſt, pertractata, Scipio ad intermiſſa reuertitur, recolítque ſuam, atque commendat breuem reipublicæ definitionem, qua dixerat eam eſſe rem populi. Populum autem, non omnem cœtum multitudinis, ſed cœtum iuris conſenſu & vtilitatis communione ſociatum, eſſe determinat. Docet deinde quanta ſit in diſputando definitionis vtilitas: atque ex illis ſuis definitionibus, colligit tunc eſſe rempublicam, id eſt rem populi, cùm bene ac iuſtè geritur, ſiue ab vno rege, ſiue à paucis optimatibus, ſiue ab vniuerſo populo. Cùm verò iniuſtus eſt rex, quem tyrannum more Græco appellauit: aut iniuſti optimates, quorum conſenſum dixit eſſe factionem: aut iniuſtus ipſe populus, cui nomen vſitatum non reperit, niſi vt etiam ipſum tyrannum vocaret: non iam vitioſam, ſicut pridie fuit diſputatum, ſed, ſicut ratio ex illis definitionibus connexa docuiſſet, omnino nullam eſſe rempublicam: quoniam non eſſet res populi, cùm tyrannus eam factióve capeſſeret: nec ipſe populus iam populus eſſet, ſi eſſet iniuſtus: quoniam non eſſet multitudo & iuris conſenſu, & vtilitatis communione ſociata, ſicut populus fuerat definitus. Quando ergo reſpublica Romana talis erat, qualem illam deſcribit Salluſtius, non iam peſſima ac flagitioſiſſima, ſicut ipſe ait, ſed omnino nulla erat: ſecundum iſtam rationem, quam diſputatio de republica inter magnos eius principes tunc habita patefecit: Sicut etiam ipſe Tullius non Scipionis, nec cuiuſquam alterius, ſed ſuo ſermone loquens, teſtatur in principio quinti libri, commemorato ipſius Ennii poetæ verſu, quo dixerat,

Moribus antiquis res ſtat Romana virîſque.

Quem quidem ille verſum, inquit, vel breuitate, vel veritate tanquam ex oraculo mihi quodam eſſe effatus videtur. Nam neque viri, niſi ita morata ciuitas fuiſſet, neque mores, niſi hi viri præfuiſſent, aut fundare, aut tandiu tenere potuiſſent tantam, & tam iuſtè latéque temperantem rempublicam. Itaque ante noſtram memoriam, & mos ipſe patrius præſtantes viros adhibebat, & veterum morem ac maiorum inſtituta retinebant excellentes viri. Noſtra verò ætas cùm rempublicam ſicut picturam accepiſſet egregiam, ſed euaneſcentem vetuſtate, non modò eam coloribus iiſdem, quibus fuerat, renouare neglexit, ſed ne id quidem curauit, vt formam ſaltem eius & extrema tanquam lineamenta ſeruaret. Quid enim manet ex antiquis moribus, quibus ille dixit rem ſtare Romanam, quos ita obliuione obſoletos videmus, vt non modò non colantur, ſed etiam ignorentur? Nam de viris quid dicam? Mores enim ipſi interierunt virorum penuria, cuius tanti mali non modò reddenda ratio nobis, ſed etiam tanquam reis capitis quodammodo dicenda cauſa eſt. Noſtris enim vitiis non caſu aliquo rempublicam verbo retinemus, re ipſa verò iam pridem amiſimus. Hæc Cicero fatebatur longè quidem poſt mortem Africani, quem in ſuis libris fecit de Republica diſputare, adhuc tamē ante aduentum CHRISTI.

2 Carneades, Academicæ ſectæ philoſophus, cuius in diſſerendo quæ vis fuerit, quæ eloquentia, quod acumen, qui neſcit, is ex prædicatione Ciceronis intelliget, aut Lucilii: apud quem diſſerens Neptunus de re difficillima, oſtendit non poſſe id explicari, nec ſi Carneadem ipſum Orcus remittat. Is, quū legatus ab Athenienſibus Romam miſſus eſſet, diſputauit de iuſtitia copioſe, audiente Galba & Catone cenſoribus, maximis tunc oratoribus. Sed diſputationem ſuam poſtridie contraria diſputatione ſubuertit, & iuſtitiam, quam pridie laudauerat, ſuſtulit: non quidem philoſophi grauitate, cuius firma & ſtabilis debet eſſe ſententia, ſed quaſi oratorio exercitii genere in vtranque partem diſſerendi. Quod ille facere ſolebat, vt alios quodlibet aſſerentes poſſet refutare. Eam diſputationem, qua iuſtitia ſubuertitur, apud Ciceronem L. Furius recordatur. Credo quoniam de repub. diſſerebat, vt defenſionem laudationémque eius induceret, ſine qua putabat regi non poſſe rempub. Carneades autem, vt Ariſtotelem refelleret ac Platonem, iuſtitiæ patronos, prima illa diſputatione collegit ea omnia, quæ pro iuſtitia dicebantur, vt poſſet illa, ſicut fecit, euertere. Erat enim faciliimum, iuſtitiam radices non habentem labefactare.

3 Carneades ergo, quoniam erant infirma, quæ à philoſophis afferebantur, ſumpſit audaciam refellendi, quia refelli poſſe intellexit. Eius diſputationis ſumma hæc fuit: Iura ſibi homines pro vtilitate ſanxiſſe, ſcilicet varia pro moribus, & apud eoſdem pro temporibus ſæpe mutata; ius autem naturale eſſe nullum. Omnes & homines & animantes alias ad vtilitates ſuas natura ducente ferri: proinde aut nullam eſſe iuſtitiam, aut ſi ſit aliquá, ſummam eſſe ſtultitiam: quoniam ſibi noceret, alienis commodis conſulens. Et inferebat hæc argumenta: Omnibus populis qui florerent imperio, & Romanis quoque ipſis, qui totius orbis potirentur dominio, ſi iuſti velint eſſe, hoc eſt, ſi aliena reſtituant, ad caſas eſſe redeundum, & in neceſſitate ac miſeriis iacendum. Tum omiſſis communibus ad propria veniebat: Bonus vir, inquit, ſi habeat ſeruum fugitiuum, vel domum inſalubrem ac peſtilentem, quæ vitia ſolus ſciat, & ideo proſcribat, vt vendat: vtrúmne profitebitur fugitiuum ſeruum, ac peſtilentem domum ſe vendere, an celabit emptorem? Si profitebitur emptori fugitiuum eſſe, bonus quidem, quia non fallat: ſed tamen ſtultus iudicabitur, quia vel paruo vendet, vel omnino non vendet. Si celauerit, erit quidem ſapiens, quia rei conſulet: ſed idem malus, quia fallat. Rurſus, ſi reperiat aliquem qui aurichalcum ſe putet vendere, quum ſit illud aurum: aut plumbum, quum ſit argentum: tacebitne, vt id paruo emat, an id indicabit, vt magno? Stultum planè videtur emere malle magno. Vnde intelligi volebat, & eum qui ſit iuſtus, ac bonus, ſtultum eſſe: & eum qui ſapiens, malum. Et tamen ſine pecuniæ

fieri poſſe,vt ſint homines paupertate [illegible] Tranſ[illegible]at ergo ad m[illegible] q[illegible] poteſt [illegible]ne periculo vitæ iuſ[illegible]us eſſe.Di[illegible]ebat enim:N[illegible] [illegible]nem n[illegible] pr[illegible]ſus non attinge[illegible]. Quid e[illegible]o iuſtus faciet, ſi f[illegible] [illegible] f[illegible]erit, [illegible] [illegible]us tabulam ceperit,no[illegible]ne [illegible]lum à tabul[illegible] deturbabi[illegible] vt ipſe c[illegible]nſc[illegible]ndat, e[illegible]que nixu [illegible]uada[illegible] [illegible]um maximè ſit nullus medio mari teſtis,ſi ſapi[illegible], faciet. Ipſi enim pereundum [illegible],n[illegible] fec[illegible]tem mori maluerit, quam manus infer[illegible] a[illegible]am vero iuſtu[illegible] ſt, ſed ſtu[illegible]s, [illegible] vitæ ſuæ n[illegible]n parcat,dum parcit alienæ.Item ſi acie ſuorum fuſa,hoſtes inſequi cœperint,& iuſtus ille na[illegible]us fuerit aliquem ſaucium equo inſidentem,cíne p[illegible],vt ipſe occidatur,an deiiciet ex [illegible]quo, vt [illegible] p[illegible]it hoſtem effugere?Quod ſi fecerit,ſapiens,[illegible] in[illegible]lus:ſi non fecerit,iuſtu[illegible],ſe[illegible] de[illegible] ſtu[illegible] [illegible]ne[illegible]ceſſe eſt.ita ergo iuſtitiam quum in duas partes diui[illegible]et,alteram [illegible]mile[illegible] eſſe dic[illegible]s,al[illegible]er[illegible] natur[illegible], vtranque ſubuertit:quòd illa ciuilis, ſapientia ſit quidẽ,ſed iuſtitia non ſit. Naturalis autẽ iuſ[illegible]a [illegible]t quidem, ſed non ſit ſapientia. Argut[illegible] hæc planè & venenata ſunt,& quæ M. Tu[illegible]us non p[illegible]fellere. Nam quum facit Lælium Furio re[illegible]pondentẽ, pro [illegible]e iuſtitia dicentẽ, [illegible]ta ha[illegible] [illegible]quá foueam prætergreſſus eſt:vt videatur idẽ Lælius non naturalem,quæ in ſtultitiæ crimen [illegible]at, [illegible]d illam ciuilem defend[illegible]ſſe iuſtitiam, quam Fu[illegible]ius ſapientiam qu[illegible]dem eſſe conce[illegible]ſerat,ſ[illegible]d [illegible].

4 Senſit igitur Carneades quæ ſit natura iuſtitiæ, [illegible]ſi quod parum alt[illegible] p[illegible]oſ[illegible] [illegible] [illegible]ſe:quanquam intelligere mihi videar qua mente id fe[illegible]erit. Non enim verè exiſtimau[illegible] [illegible] [illegible]m eſſe, quia iuſtus eſt:ſed quum ſciret non eſſe,& rationem tamen [illegible]ur ita v[illegible]eretur, non c[illegible]pre[illegible]enderet, voluit oſtendere latere in abdito veritatem, vt decretum d[illegible]ſciplinæ ſuæ tueret[illegible] [illegible] [illegible]a ſententia eſt, nihil percipi poſſe. Videamus ergo vtrumne iuſtitia fœdus aliquod habere cum [illegible]a poſſit. Iuſtus (inquit) ſi aut equum ſaucio, aut tabulam naufrago non ademerit, vt ipſe [illegible] tuã liberet, ſtultus eſt. Primum omnium nego vllo modo fieri poſſe, vt homini, qui quidem [illegible] iuſtus ſit, eiuſmodi caſus eueniat: quia iuſtus neque cuiquam irato inimicus, nec quicquam [illegible]mnino appetit alienum. Cur enim nauiget, aut quid petat ex aliena terra, cui ſufficit ſua? Cur autem belligeret, aut ſe alienis furoribus miſceat, in cuius animo pax cum ho[illegible]nibus perpetua verſetur? Se[illegible] peregrinis mercibus, aut humano ſanguine delectabitur, qui neque lucrum ſciat appetere, cui [illegible]ufficit victus, & non modò ipſe cædem facere, ſed intereſſe facẽtibus, ac ſpectare ducat nefas? Sed omitto iſta, quoniam fieri poteſt vt vel iniuſtus ad hæc ſubeunda cogatur. Adeóne ergo iuſti[illegible]am ô Furi, vel potius ô Carneade, cuius eſt illa omnis ratio, tam inanem, tam ſuperuacuam, tamque contemptam deo putas, vt nihil poſſit, nihilque habeat in ſeſe, quod ad cuſtodiã ſui valeat? Sed videlicet, qui ſacramentum hominis ignorant, ideóque ad hanc vitam temporalem referant omnia, quanta ſit vis iuſtitiæ ſcire non poſſunt. Nam & quum de virtute diſputant, quamuis intelligant ærumnis ac miſeriis eſſe pleniſſimam, tamen expetendam eſſe aiunt ſua cauſa: eius enim præmia, quæ ſunt æterna & immortalia, nullo modo vident. Sic rebus omnibus ad hanc præſentem vitam relatis, virtutem planè ad ſtultitiam redigunt, ſi quidem tantos huius vitæ labores fruſtrà & inaniter ſuſcipit.

5 Tum magis id diceres Fanni, ſi nuper Scipionis in hortis, cùm eſt de Repub. diſputatum, affuiſſes, qualis tum patronus iuſtitiæ fuit contra accuratam orationem Pili. FAN. Facilè id quidem fuit, iuſtitiam iuſtiſſimo viro defendere.

6 Neſcierunt ergo iuſtitiã philoſophi? quia nec ipſum deum agnouerunt: & ideo refelli potuerunt à Carneade, cuius hæc fuit diſputatio, nullum eſſe ius naturale. Itaque omnes animantes ipſa ducente natura commoda ſua defendere: & ideo iuſtitiam, ſi alienis vtilitaribus conſulet, ſuas negliget, ſtultitiam eſſe dicendam. Quòd ſi omnes populi, penes quos ſit imperium, ipſique Romani, qui orbem totum poſſedere, iuſtitiam ſequi velint, ac ſuum cuique reſtituere, quod vi & armis occuparunt, ad caſas & egeſtatem reuertentur. Quod ſi fecerint, iuſtos dicemus quidem: ſed tamen ſtultos iudicare neceſſe eſt, qui vt aliis proſint, ſibi nocere contendant. Deinde ſi reperiat aliquis hominem qui aut aurum pro aurichalco, aut argentum pro plumbo vendat per errorem, atque id emere neceſſitas cogat, vtrum diſſimulabit, & emet paruo, an potius indicabit? iuſtus vtique dicetur, quia non fefellit: ſed idem ſtultus, qui alteri fecerit lucrum, ſibi damnum: ſed facilè de damno eſt. Quid, ſi vita eius in periculum veniet, vt eum aliquando neceſſe ſit aut occidere, aut mori: quid faciet? Poteſt hoc euenire, vt naufragio facto, inueniat aliquem imbecillem tabulæ inhærentem: aut victo exercitu fugiens, reperiat aliquem vulneratum equo inſidentem: vtrumne aut illum tabula, aut hunc equo deturbabit, vt ipſe poſſit euadere? Si volet iuſtus eſſe, non faciet: ſed idem ſtultus iudicabitur, qui dum alterius vitæ parcit, ſuam perdet. ſi faciet quidem, ſapiens videbitur, quia ſibi conſulet: ſed & idem malus, quia nocebit. Acuta iſta ſanè, ſed reſpondere ad ea facilè poſſumus, imitatio enim nominum facit, vt ſic eſſe videatur. Nam, &c.

7 Apud Ciceronem idem ipſe iuſtitiæ defenſor Lælius, Vult, inquit, planè virtus honorem: nec eſt virtutis vlla alia merces. Quam tamen illa, inquit, accipit facilè, exigit non acerbè. Erras vehementer, ſi putas ab homine præmium ſolui poſſe virtuti. quum ipſe alio loco veriſſime diſſeras, Huic verò quas diuitias obiicies? quæ imperia? quæ regna? qui iſta putat humana, ſua bona diuina iudicat. Quis ergo te ſapientem Læli putet, quum ipſe tibi loquare contraria? & paulo pòſt adimis virtuti, quæ dediſti. Sed videlicet ignorantia veri facit incertam labantémque ſententiam. Deinde quod adiungis: Sed ſi aut ingrati vniuerſi, aut inuidi multi, aut inimici potentes, ſuis virtutem præmiis ſpoliant. O quàm fragilem, quàm mancam virtutem induxiſti, ſi ſpoliari poteſt ſuo præmio. Quæ ſi bona ſua diuina iudicas, vt aiebas, quî poſſunt exiſtere tam [illegible]grati, tam

inu[illegible], tam potentes, qui virtut in [illegible] vale[illegible] bonis quæ fuerint in eam collata [illegible] Ne[illegible]la ſe, inqui[illegible], mu[illegible] [illegible] at maxi[illegible] éque ſuo decore ſeipſam ſuſtentat. Q[illegible] latu[illegible], quo decore quum in c[illegible]men[illegible] ve[illegible]at, & in pœnam decor ille vertatur? quid en[illegible] Furius aiebat, rapiatur, vexetu[illegible], c[illegible]etur, ege[illegible], auferant[illegible]r ei manus effodiant[illegible]r ei[illegible], damnetur, vinciat[illegible], [illegible]ati[illegible], [illegible] etiam modis necetur: perdetne ſuum præmium virtus, an [illegible] tius peribit ipſa?

Sicut vna eadémque natura m[illegible]ndus o[illegible]nibus part[illegible]bus inte[illegible] [illegible] congruentibus cohæret ac ni[illegible]tur, ſic o[illegible]nes hom[illegible] [illegible] natura [illegible] prauitate diſſentiunt, nec ſe intelligunt eſſe conſanguineos & ſubiectos omne[illegible] [illegible]anı eandémque rutelam. quod ſi teneretur, Deorum profectò v[illegible]tam homines viuerent.

9 M. T. in lib. de Repub[illegible] [illegible] ve[illegible] le[illegible]em penè diui[illegible]a voce depinxit Eſt quidem vera lex, recta ratio naturæ con[illegible], diff[illegible] omnes, conſtans, ſempiterna, quæ vocet ad officiu[illegible] iubendo: vetando, à fraude deter[illegible]at: quæ tamen [illegible]eque probos fruſtrà iubet aut vetat, nec improbos iubendo aut vetando moue[illegible] H[illegible] legi nec propaga[illegible] fas eſt, neque derogari ex hac aliquid licet, neque tota abrogari pote[illegible]. Nec verò aut per ſenatum, aut per populum ſolui hac lege poſſumus.

10 Eſt apud Ciceronem non abhorrens à vero locus, in ea diſputatione quæ habetur a Fur[illegible] contra iuſtitiam: Quæro, inquit, ſi duo ſi[illegible]t, quor[illegible]m alter optimus vir, æquiſſimus, ſumma iuſtitia, ſingulari fide: alter inſigni ſcelere & audacia: & ſi in eo ſit errore ciuitas, vt bonum [illegible]lum virum, ſceleratum, facinoroſum, nefarium putet: contrà autem, qui ſit improbiſſimus, exiſtimet eſſe ſumma probitate ac fide: pr[illegible]ue hac opinione omnium ciuium bonus ille vir vexetur, rapiatur, manus ei denique auferantur, effo[illegible]iantur oculi, damnetur, vinciatur, vra[illegible]r, exterminetur, egeat: poſtremò iure etiam optimo omnibus miſerrimus eſſe videatur: contrà autem ille improbus laudetur, colatur, ab omnibus diligatur, omnes ad eum honores, omnia imperia, omnes opes, omnes denique copiæ conferantur, vir denique optimus omnium æ[illegible]matione & digniſſimus omni fortuna iu[illegible]tur. Quis tandem erit tam demens, qui dubite[illegible] verum ſe eſſe malit?

11 Scio in libro Ciceronis tertio, niſi fallor, de republica diſputari, nullum bellum ſ[illegible]ipi à [illegible]uitate optima, niſi aut pro fide, aut pro ſa[illegible]ute. Quid autem dicat pro ſalute, vel intelli[illegible] quam ſalutem velit, alio loco demonſtrans: Sed his pœnis, inquit, quas etiam ſtultiſſimi ſentiunt, e[illegible]ſtate, exilio, vinculis, verberibus elabuntur ſæpe priuati, oblata mortis celeritate. Ciuitatibus autem mors ipſa pœna eſt, quæ videtur à pœnis ſingulos vindicare. Debet enim conſtituta ſic eſſe ciuitas, vt æterna ſit. Itaque nullus interitus eſt reipublicæ naturalis, vt hominis, in quo mors non modò neceſſaria eſt, verùm etiam optanda perſæpe. Ciuitas autem cùm tol[illegible]itur, deletur, extinguitur, ſimile eſt quodammodo, vt magnis parua conferamus, ac ſi omnis hic mundus intereat & concidat.

12 Non ſunt in diſputando vafri, non veteratores, non malitioſi.

13 Quæ curſu frumento onuſtas petentibus Rhodum viderit.

14 Sed vt ipſis, ſeu animum pendlitentur, ſeu vident quid ſe putent eſſe facturos.

15 Noſter autem populus ſocus defendendis terrarum iam omnium potitus eſt.

16 Cuius etiam focum Cato ille noſter, cùm venerat ad ſe in Sabinos, vt ex ipſo audiebamus, viſere ſolebat, apud quem ſedens Samnitum quondam hoſtium, tum iam clientium ſuorum dona relegauerat.

17 Phœnices primi mercaturis & mercibus ſuis auaritiam, & magnificentiam, & inexplebiles cupiditates omnium rerum exportauerunt in Græciam.

18 Nunc eſt locus, vt quàm potero breuiter ac dilucidè expediam ſecundũ definitiones, quibus apud Ciceronem vtitur Scipio in libris de Repub. nunquam Rempub. fuiſſe Romanam. Breuiter enim Rempublicam definit eſſe rem populi. Quæ definitio ſi vera eſt, nunquam fuit Romana reſpublica, quia nunquam fuit res populi: quam definitionem voluit eſſe Reipub. Populum enim eſſe definiuit cœtũ multitudinis, iuris conſenſu & vtilitatis communione ſociatum. Quid autem dicat iuris conſenſum, diſputando explicat: per hoc oſtendens, geri ſine iuſtitia non poſſe Rempublicam. Vbi ergo iuſtitia vera non eſt, nec ius poteſt eſſe. Quod enim iure fit, profectò iuſtè fit. Quod autem fit iniuſtè, nec iure fieri poteſt. Non enim iura dicenda ſunt, vel putanda, iniqua hominum conſtituta, cùm illud etiam ipſius eſſe dicant, quod de iuſtitiæ fonte manauerit: falſúmque eſſe quod à quibuſdam non rectè ſentientibus dici ſolet, id eſſe ius, quod ei qui plus poteſt, vtile eſt. Quocirca vbi non eſt vera iuſtitia, iuris conſenſu ſociatus cœtus hominum non poteſt eſſe, & ideo nec populus, iuxta illam Scipionis vel Ciceronis definitionem. Et ſi non populus, nec res populi: ſed qual[illegible]unq[illegible]e mul[illegible]u[illegible]nis, quæ populi nomine digna non eſt. ac per hoc, ſi Reſpublica, res populi eſt: & populus non eſt, qui conſenſu non ſociatus eſt iuris: non eſt autem ius, vbi nulla iuſtitia eſt: proc[illegible]dubio colligitur vbi iuſtitia non eſt, non eſſe Rempublicam. Iuſtitia porrò ea virtus eſt, quæ ſ[illegible]a cuique diſtribuit. Quæ igitur iuſtitia eſt hominis, quæ ipſum hominem Deo vero tollit, & immundis dæmonibus ſubdit? Hoccine eſt ſua cuique diſtribuere? An qui fundum aufert eius, à quo emptus eſt, & tradit ei qui nihil in eo habet iuris, iniuſtus eſt: & qui ſeipſum aufert dominanti Deo [illegible] quo factus eſt, & malignis ſeruit ſpiritibus, iuſtus eſt? Diſputatur certè acerrimè atque f[illegible]rt[illegible] m[illegible]

eiſdem ipſis de Republicæ libris aduerſus iniuſtitiam pro iuſtitia. Et quoniam cùm prius ageretur pro iniuſtitiæ partibus contra iuſtitiam, & diceretur [illegible] per iniuſtitiam, Rempublicam ſtare augerique non poſſe: hoc veluti validiſſimum poſitum erat, iniuſtum eſſe, vt homines hominibus dominantibus ſeruiant: quam tamen iniuſtitiam niſi ſequatur imperioſa ciuitas, cuius eſt magna Reſpublica, non eam poſſe prouinciis imperare. Reſponſum eſt à parte iuſtitiæ, ideo iuſtum eſſe, quòd talibus hominibus ſit vtilis ſeruitus, & pro vtilitate eorum fieri, cùm rectè aliquid fit, id eſt cùm improbis aufertur iniuriarum licentia: & domiti ſe melius habebunt, quia indomiti deterius ſe habuerunt. Subditúmque eſt, vt iſta ratio firmaretur, veluti à natura ſumptum nobile exemplum, atque dictum eſt, Cur igitur Deus homini, animus imperat corpori, ratio libidini, cæteríſque vitioſis animi partibus? Planè hoc exemplo ſatis edoctum eſt quibuſdam eſſe vtilem ſeruitutem: & Deo quidem vt ſeruiatur vtile eſſe omnibus. Seruiens autem Deo animus rectè imperat corpori, ínque ipſo aoimo ratio domino Deo ſubdita, rectè imperat libidini vitiíſque cæteris. Qoapropter vbi homo Deo non ſeruit, quid io eo putaodum eſt eſſe iuſtitiæ? quandoquidem Deo non ſeruieos, nullo modo poteſt iuſtè animus corpoti, aut homana ratio vitiis imperare. Et ſi in homioe tali non eſt vlla iuſtitia, proculdubio nec in hominum cœtu, qui ex hominibus talibus conſtat. Non eſt hic ergo iuris ille conſenſus qui hominum multitudinem popolum facit, cuius res dicitur eſſe Reſpublica. Nam de vtilitate quid dicam, cuius etiam communione ſociatus cœtus hominum, ſicut ſe habet iſta definitio, populus ouncupatur? Quanuis enim ſi diligenter atteodas, nec vtilitas ſit vlla viuentium qui viuunt impiè, ſicut viuit omnis qui non ſeruit Deo, ſeruitque dæmonibus: tanto magis impiis, quanto magis ſibi, cùm ſint immundiſſimi ſpiritus, tanquam diis ſacrificari volunt. Tamen quod de iuris conſenſu diximus, ſatis eſſe arbitror, vnde appareat per hanc definitionem non eſſe populum: cuius reſpublica eſſe dicatur in quo iuſtitia noo eſt.

19 Eſt enim genus iniuſtæ ſeruitutis, cùm hi ſunt alterius, qui ſui poſſunt eſſe: cùm autem hi famulantur.

20 Ita magoam habet vim diſciplina verecundiæ, careot temeto omnes mulieres.

21 Nam cùm quæreretur ex eo, quo ſcelere compulſus mare haberet infeſtum vno myoparone, Eodem, inquit, quo tu orbem terræ.

22 Nunquam viri fortiſſimi fortitudinis, impigritatis, patientiæ.

23 Duas ſibi res quominus in vulgus & in foro diceret, coofidentiam & vocem defuiſſe.

24 Pyrrhi videlicet largitas acos, aut Samnitium copia Curio deſuerunt.

25 Sapientia iubet proferre opes, amplificare diuitias.

Libri IIII. fragmenta.

1 Quid autem ſenſerint Romani veteres de ludis ſcenicis, Cicero teſtatur in libris, quos de Republica ſcripſit, vbi Scipio diſputans ait, Nunquam Comœdiæ, niſi conſuetudo vitæ pateretur, probare ſua theatris flagitia potuiſſent. Et Græci quidem antiquiores vitioſæ ſuæ opinionis quandam conuenientiam ſeruauerunt, apud quos fuit etiam lege conceſſum, vt quod vellet comœdia, nominatim, vel de quo vellet, diceret. Itaque (ſicut in eiſdem libris loquitur Africanus) quem illa non attigit? vel potius quem non vexauit? cui pepercit? Eſto: populares homines, improbos in Republica, ſeditioſos, Cleonem, Cleophontem, Hyperbolum læſit: patiamur, inquit, etſi huiuſmodi ciues à Cenſore melius eſt, quàm à poeta notari, ſed Periclem, cùm iam ſuæ ciuitati maxima authoritate plurimos annos domi & belli præfuiſſet, violari verſibus, & eos agi in ſcena non plus decuit, quàm ſi Plautus (inquit) non voluiſſet, aut Næuius Publio & Cneo Scipioni, aut Cæcilius Marco Catoni maledicere. Deinde paulò pòſt, Noſtræ, inquit, contrà duodecim tabulæ cùm perpaucas res capite ſaoxiſſent, in his hanc quoque ſancieodam putauerunt. Siquis occentauiſſet, ſiue carmen condidiſſet, quod infamiam faceret, flagitiúmve alteri precaretur. Iudiciis enim, ac magiſtratuum diſceptatiooibus legitimis propoſitam vitam, non poetarum ingeniis habere debemus: nec probrum audire, niſi ea lege vt reſpoodere liceat, & iudicio defendere. Hæc ex Ciceronis quarto de Republica libro ad verbum excerpenda arbitratus ſum, nonoullis propter faciliorem intellectum vel prætermiſſis, vel paululum commutatis. Multum enim ad rem pertinet, quam molior explicare ſi potero. Deinde dicit alia, & ſic concludit hunc locum, vt oſtendat veteribus diſplicuiſſe Romanis vel laudari quenquam in ſcena viuum hominem, vel vituperari.

2 Græci Scenicos actores fabularum non paruo ciuitatis ſuæ honore dignos exiſtimarunt. Siquidem, quod in eo quoque de Republica libro commemoratur, AEſchines ciuis Athenieoſis, vir eloquentiſſimus, cùm adoleſcens tragœdias actitauiſſet, Rempublicam capeſſiuit: & Ariſtodum tragicum item actorem maximis de rebus pacis ac belli legatum ad Philippum Athenienſes ſæpe mi-

ſ tunt. Non enim conſentaneum putabatur, cùm eaſdem artes eoſdémque ſcenicos ludos etiam diis ſuis acceptos viderent, illos per quos agerentur, inſamium loco ac numero deputari.

3 Apud Ciceronem idem Scipio ita loquitur, Cum artem ludicram ſcenámque totam in probro ducerent, genus hominum id non modò honore ciuium reliquorum carere, ſed etiam tribu amoueri notatione cenſoria voluerunt.

4 Tentabo, quoniam corporis & animi facta mentio eſt, vtriuſque rationem, quantum pu ſ itas intelligentiæ meæ peruidet, explicare. Quod officium hac de cauſa maximè ſuſcipiendum puto, quòd M. Tullius vir ingenii ſingularis in quarto de Republica libro cùm id facere tentaſſet, nihil prorſus effecit, & materiam latè patentem anguſtis finibus terminauit, leuiter ſumma quæque decerpens. Ac ne vlla eſſet excuſatio, cur eum locum non fuerit executus, ipſe teſtatus eſt nec voluntatem ſibi defuiſſe, nec curam. In libro enim de legibus primo, cùm hoc idem ſummatim ſtringeret, ſic ait, Hunc locum ſatis (vt mihi videtur) in iis libris, quos legiſtis, expreſſit Scipio. Poſtea tamen in libro De natura deorum ſecundo, hoc idem latius exequi conatus eſt.

5 Admiror nec rerum ſolùm, ſed verborum etiam elegantiam, Si iurgant, inquit, beneuolorũ concertatio, non lis, inimicorum iurgium dicitur.

6 Iurgare igitur lex putat inter ſe vicinos, non litigare.

7 Ego verò eodem quo ille Homerum redimitum coronis, & delibutum vnguentis emittit ex ea vrbe quam ſibi ipſe fingit.

8 In quibus aſſentior, ſollicitam & periculoſam iuſtitiam non eſſe ſapientis.

9 Cenſoris iudicium nihil ferè damnato offerent, niſi ruborem. Itaque vt omnis ea iudicatio verſatur, tantummodo in homine animaduerſio illa ignominia dicta eſt.

10 Ea denique obiectum viuo, atque vmbram, noctémque efficiat, cùm ad numerum dierum aptum ad laborum quietem.

11 In ciue excelſo, atque homine nobili blanditiam, oſtentationem, ambitionem eam eſſe leuitatis.

12 Itaque à petendo petulantia: à procando, id eſt poſcendo, procacitas nominata eſt.

13 Et noſter Plato magis etiam quàm Lycurgus, omnia qui prorſus iubet eſſe communia: nequis ciuis propriam, aut ſuam rem vllam ✱ adiicere.

14 Nec verò mulieribus præfectus præponatur, qui apud Græcos creari ſolet: ſed ſit cenſor, qui viros doceat moderari vxoribus.

15 Atque etiam ſi qua erat famoſa, ei cognati oſculum non ferebant.

16 Cùm adhibent in pecuda paſtores.

17 Qnos inſepultos reliquiſſent, eos quos è mari, propter vim tempeſtatis, excipere non potuiſſent, innocentes necauerint.

18 Eoſdem terminos hominum curæ, atque vitæ, ſic pontificio iure ſanctitudo ſepulturæ.

19 Nolo enim, eundem populum imperatorem & portitorem eſſe terrarum. Optimum autem & in priuatis familiis & in Repub. vectigal duco eſſe parſimoniam.

20 Cui quidem vtinam verè, fideliter, abundante ✱ augurauerim.

21 Atque ipſa mens, quæ futura videt, præterita meminit.

22 Fides enim nomen ipſum mihi videtur habere, cùm fit quod dicitur.

23 Non enim facile, volenti populo reſiſtitur, ſi aut nihil impertias iuris, aut parum.

24 Nec in hac diſſenſione ſuſcepi populi cauſam, ſed bonorum.

25 Horum in ſeueritatem dicitur inhorruiſſe primùm ciuitas.

26 Cúmque autumno terras ad concipiendas fruges patefecerit, hyeme ad concipiendas relaxarit, à fiſtula maturitate alia mitigauerit, alia torruerit.

27 Non modo vt Spartæ, rapere vbi pueri & clepere diſcunt.

28 Sed menti vtique noſtræ minimè audiendus. Quippe ſi ita ſentit vt loquitur, eſt homo impurus: ſin aliter, quod malo, oratio eſt tamen immanis.

29 Armillæ quæ brachialia vocantur.

Libri V. fragmenta.

1 Quando ergo Reſpublica Romana talis erat, qualem illam deſcribit Salluſtius, non iam peſſima ac flagitioſiſſima, ſicut ipſe ait, ſed omnino nulla erat: ſecundum iſtam rationem, quam diſputatio de Republica inter magnos eius principes tunc habita patefecit. Sicut etiam ipſe Tullius non Scipionis, nec cuiuſquam alterius, ſed ſuo ſermone loquens, teſtatur in principio quinti libri, commemorato prius Ennii poetæ verſu, quo dixerat,

Moribus antiquis res ſtat Romana, viriſque.

Quem quidem ille verſum, inquit, vel breuitate, vel veritate, tanquam ex oraculo mihi quodam eſſe effatus videtur. Nam neque viri, niſi ita morata ciuitas fuiſſet: neque mores, niſi hi viri præ-

fuiſſent, aut fundare aut tandiu tenere potuiſſent tantam, & tam iuſtè lateq́ue [illegible] Rempublicam. Itaque ante noſtram memoriam, & mos ipſe patrius præſtantes vi[illegible]a[illegible]hebat & veterum morem ac maiorum inſtituta retinebant excellentes viri. Noſtra verò ætas [illegible]m Rempublicam, ſicut picturam accepiſſet egregiam, ſed euaneſcentem vetuſtate, no[illegible] modo eam [illegible] iiſdem, quibus fuerat, renouare neglexit, ſed ne id quidem curauit, vt formam ſaltem eius & extrema tanquam lineamenta ſeruaret. Quid enim manet ex antiquis moribus, quibus ille dixit rem ſtare Romanam: quos ita obliuione obſoletos videmus, vt non modò nõ colantur, ſed eti[illegible]m i[illegible]norentur? Nam de viris quid dicam? mores enim ipſi interierunt, virorum penuria. cuius tanti mali non modò reddenda ratio nobis, ſed etiam tanquam reis capitis quodammodo dicenda cauſa eſt. Noſtris enim vitiis, non caſu aliquo Rempublicam verbo retinemus, re ipſa verò iam pri[illegible]m amiſimus.

2 In ſtudiis ac literis noſtris conſumo omne tempus, conſiderans quanta vis ſit illius viri, quem noſtris libris ſatis diligenter (vt tibi quidem videmur) expreſſimus: Tenéſne igitur moderatorem illum Reipub. quò referre velimus omnia? nam ſic quinto, vt opinor, in libro loquitur Scip[illegible], Vt er[illegible]in gubernatori curſus ſecundus, medico ſalus, Imperatori victoria: ſic huic moderatori Reipub. beata ciuium vita propoſita eſt, vt opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, virtute honeſta ſit. Huius enim operis maximi inter homines atque optimi, illum eſſe perfectorem volo.

3 Vt noſtra verò ætas cùm Rempublicam ſicut picturam accepiſſet egregiam, ſed iam euaneſcentem vetuſtate.

4 Quæ virtus fortitudo vocatur, in qua eſt magnitudo animi, mortis, doloriſque magna contemptio.

5 Marcellus vt taceret, pugnax maximus & conſideratus, & lentus.

6 Quæ cùm Scipio dixiſſet, admodum probans: nimis enim erat odio rhetorum imbutus.

7 Sed tamen, vt bono patrifamilias, colendi, ædificandi, ratiocinandi quidam vſus opus eſt.

8 Qui comperit eius vim, & effrænatam illam ferociam.

9 Quod moleſtius ſenectutis ſuæ veſtris familias impertire poſſet.

M. TVLLII CICERONIS, SCIPIONIS SOMNIVM, EX LIBRO SEXTO DE REPVBLICA.

SCIPIO.

1 QVVM in Africam veniſſem, à Manlio Conſule ductus ad quartam
legionem (vt ſcitis) Tribunus militum: nihil mihi potius fuit, quàm
vt Maſiniſſam conuenirem, regem familiæ noſtræ iuſtis de cauſis
amiciſſimum. Ad quem vt veni, complexus me ſenex collachryma-
uit, aliquantóque pòſt ſuſpexit in cælum: &, Grates, inquit, tibi ago
2 ſumme Sol, vobíſque reliqui cælites, quòd antequam ex hac vita
migro, conſpicio in meo regno & his tectis P. Cornelium Scipionem, cuius ego no-
mine ipſo recreor: nunquam ex animo meo diſcedit illius optimi atque inuictiſſimi
viri memoria. Deinde ego illum de ſuo regno, ille me de noſtra Repub. percuncta-
3 tus eſt: multíſque verbis vltrò citróque habitis, ille nobis conſumptus eſt dies. pòſt
autem regio apparatu accepti, ſermonem in multam noctem produximus, quum
ſenex nihil niſi de Africano loqueretur, omniáque eius non ſolùm facta, ſed etiam
dicta meminiſſet. deinde vt cubitum diſceſſimus, me & feſſum de via, & qui ad mul-
4 tam noctem vigilaſſem, arctior quàm ſolebat ſomnus complexus eſt. Hic mihi (cre-
do equidem ex hoc quod eramus locuti: fit enim ferè vt cogitationes ſermonéſque
noſtri pariant aliquid in ſomno tale, quale de Homero ſcribit Ennius, de quo videli-
cet ſæpiſſime vigilans ſolebat cogitare & loqui) Africanus ſe oſtendit illa forma, quæ
5 mihi ex imagine eius, quàm ex ipſo erat notior. quem vt agnoui, equidem cohorrui:
ſed ille, Ades, inquit, animo, & omitte timorē Scipio, & quæ dicā, trade memoriæ. Videſ-
ne illā vrbem quæ parere populo Ro. coacta per me, renouat priſtina bella, nec poteſt
quieſcere? (oſtendebat autem Carthaginem de excelſo & pleno ſtellarū illuſtri & claro

quodam loco ad quam tu oppugnandam nunc venis pene miles, hanc hoc biennio Consul euertes: eritque cognomen id tibi per te partum, quod habes ex nobis hæreditarium. Quum autem Carthaginem deleueris, triumphum egeris, Censórque fueris, & obieris Legatus AEgyptum, Syriam, Asiam, Græciam, deligere iterum absens Consul, bellumque maximum conficies, Numantiam excindens. ſed quum eris curru Capitolium inuectus, offendes Rempub. perturbatam consiliis nepotis mei. hîc tu Africane oſtendas oportebit patriæ, lumen animi, ingenii conſiliique tui. Sed eius temporis ancipitem video quaſi fatorum viam. nam quum ætas tua ſeptenos octies ſolis anfractus reditúſque conuerterit, duóque ii numeri, quorum vterque plenus, alter altera de cauſa habetur, circuitu naturali ſummam tibi fatalem confecerint: in te vnum atque tuum nomen ſe tota conuertet ciuitas: te Senatus, te omnes boni, te ſocii, te Latini intuebuntur: tu eris vnus in quo nitatur ciuitatis ſalus. ac ne multa, Dictator Rempub. conſtituas oportet, ſi impias propinquorum manus effugeris. Hîc quum exclamaſſet Lælius, ingemuiſſentque cæteri vehementius, leniter arridens 8 Scipio, Quæſo, inquit, ne me è ſomno excitetis,& pax ſit rebus. audite cætera. Sed quò ſis Africane alacrior ad tutandam Rempub. ſic habeto, omnibus qui patriam conſeruauerint, adiuuerint, auxerint, certum eſſe in cælo ac diffinitum locum, vbi beati æuo ſempiterno fruantur. nihil eſt enim illi principi deo, qui omnem hunc mundum regit, quod quidem in terris fiat, acceptius, quàm concilia, cœtúſque hominum iure ſociati, quæ ciuitates appellantur. harum rectores & conſeruatores hinc profecti, huc reuertentur. Hîc ego, etſi eram perterritus non tam metu mortis, quàm inſidiarum à meis, quæſiui tamen, viuerétne ipſe pater Paulus, & alii, quos nos extinctos arbitremur. Immò verò, inquit, hi viuunt qui ex corporum vinculis, tanquam è carcere, euolauerunt: veſtra verò quæ dicitur vita, mors eſt. quin tu aſpicias ad te venientem Paulum patrem. Quem vt vidi, equidem vim lachrymarum profudi: ille 10 autem me amplexus atque oſculans, flere prohibebat. Atque ego vt primùm fletu repreſſo loqui poſſe cœpi, Quæſo, inquam, pater ſanctiſſime atque optime, quando hæc eſt vita (vt Africanum audio dicere) quid moror in terris, quin huc ad vos venire propero? Non eſt ita, inquit ille: niſi enim deus is, cuius hoc templum eſt omne quod conſpicis, iſtis te corporis cuſtodiis liberauerit, huc tibi aditus patere non poteſt. homines enim ſunt hac lege generati, qui tuerentur illum globū, quem in hoc 11 templo medium vides, quæ dicitur terra: híſque animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus, quæ ſidera & ſtellas vocatis: quæ globoſæ & rotundæ diuinis animatæ mentibus, circulos ſuos orbéſque conficiunt celeritate mirabili. Quare & tibi Publi & piis omnibus retinendus eſt animus in cuſtodia corporis: nec iniuſſu eius, à quo ille eſt nobis datus, ex hominum vita migrandum eſt: ne munus humanum aſſignatum à deo deſugiſſe videamini. Sed ſic Scipio, vt auus hic tuus, vt ego qui te genui, iuſtitiam cole & pietatem: quæ quum ſit magna in parentibus & propinquis, tum in patria, maxima eſt: quia ea vita via eſt in cælum, & in hunc cœtum eorum qui iam vixerunt, & corpore laxati illum incolunt locum, quem vides. Erat autem is ſplendidiſſimo candore inter flammas circulus elucens, quem vos (vt à Graiis accepiſtis) orbem Lacteum nuncupatis: ex quo omnia mihi contemplanti, præclara cætera & mirabilia videbantur. erant autem eæ ſtellæ, quas nunquam ex hoc loco vidimus: 13 & eæ magnitudines omnium, quas eſſe nunquam ſuſpicati ſumus. ex quibus erat illa minima, quæ vltima cœlo, citima terris, luce lucebat aliena. ſtellarum autem globi, terrarum magnitudinem facilè vincebant. Iam verò ipſa terra ita mihi parua viſa eſt, vt me imperii noſtri, quo quaſi eius punctum attingimus, pœniteret. quam quum magis intuerer, Quæſo, inquit Africanus, quouſque humi defixa tua mens 14 erit? nónne aſpicis quæ in templa veneris? nouem tibi orbibus, vel potius globis connexa ſunt omnia: quorum vnus eſt cæleſtis extimus, qui reliquos omnes complectitur,

ſummus ipſe deus, arcens & continens cæteros: in quo infixi ſunt illi qui voluuntur, ſtellarum curſus ſempiterni, cui ſubiecti ſunt ſeptem qui verſantur retro contrario
15 motu, atque cælum. ex quibus vnum globum poſſidet illa, quam in terris Saturniam nominant. deinde eſt hominum generi proſperus & ſalutaris ille fulgor qui dicitur Iouis: tum rutilus horribiliſque terris, quem Martem dicitis. deinde ſubter mediam ferè regionem Sol obtinet dux & princeps, & moderator luminum reliquorum, mens mundi & temperatio, tanta magnitudine vt cuncta ſua luce luſtret & compleat. hunc
16 vt comites conſequuntur, alter Veneris alter Mercurii curſus; in infimóque orbe Luna radiis ſolis accenſa conuertitur. infra autem iam nihil eſt niſi mortale & caducum, præter animos generi hominum munere deorum datos. ſupra Lunam ſunt omnia æterna. nam ea quæ eſt media, & nona tellus neque mouetur, & infima eſt, & in eam feruntur omnia ſuo nutu pondera. Quæ quum intuerer ſtupens, vt me recepi, Quis hic, inquam, quis eſt, qui complet aures meas tantus & tam dulcis ſo-
17 nus? Hic eſt, inquit ille, qui interuallis coniunctus imparibus, ſed tamen pro rata portione diſtinctis, impulſu & motu ipſorum orbium efficitur: qui acuta cum grauibus temperans, varios æquabiliter concentus efficit. nec enim ſilentio tanti motus incitari poſſunt: & natura fert, vt extrema ex altera parte grauiter, ex altera autem acutè ſonent. Quam ob cauſam ſummus ille cæli ſtelliferi curſus, cuius conuerſio eſt concitatior, acuto & excitato mouetur ſono, grauiſſimo autem hic lunaris atque
18 infimus. nam terra nona immobilis manens, ima ſede ſemper hæret, complexa medium mundi locum. illi autem octo curſus, in quibus eadem vis eſt duorum, Mercurii & Veneris, ſeptem efficiunt diſtinctos interuallis ſonos: qui numerus rerum omnium ferè nodus eſt. quod docti homines neruis imitati atque cantibus, aperuere ſibi reditum ad hunc locum: ſicut alii, qui præſtantibus ingeniis in vita humana diuina ſtudia coluerunt. hoc ſonitu completæ aures obſurduerunt: nec eſt vllus he-
19 betior ſenſus in vobis, ſicut in illis, vbi Nilus ad illa quæ Catadupa nominantur, præcipitat ex altiſſimis montibus: ea gens quæ illum locum accolit, propter magnitudinem ſonitus, ſenſu audiendi caret. Hic vero tantus eſt totius mundi incitatiſſima conuerſione ſonitus, vt eum aures hominum capere non poſſint: ſicut intueri ſolem nequitis aduerſum, eiúſque radiis acies veſtra, ſenſúſque vincitur. Hæc ego ad-
20 mirans, referebam tamen oculos ad terram identidem. tum Africanus, Sentio, inquit, te ſedem etiam nunc hominum contemplari, ac domum: quæ ſi tibi parua, vt eſt, ita videtur, hæc cæleſtia ſemper ſpectato, illa humana contemnito. tu enim quam celebritatem ſermonis hominum, aut quam expetendam gloriam conſequi potes? Vides habitari in terra raris & anguſtis in locis, & in ipſis quaſi maculis, vbi ha-
21 bitatur, vaſtas ſolitudines interiectas: hóſque qui incolunt terram, non modò interruptos ita eſſe, vt nihil inter ipſos ab aliis ad alios manare poſſit, ſed partim obliquos, partim auerſos, partim etiam aduerſos ſtare vobis: à quibus ſperare gloriam certè nullam poteſtis. cernis autem terram eandem quaſi quibuſdam redimitam & circundatam cingulis: è quibus duos maximè inter ſe diuerſos, & cæli verticibus ipſis ex
22 vtraque parte ſubnixos, obriguiſſe pruina vides: medium autem illum & maximum, ſolis ardore torreri. duo ſunt habitabiles: quorum Auſtralis ille, in quo qui inſiſtunt, aduerſa vobis vrgent veſtigia, nihil ad veſtrum genus. hic autem alter ſubiectus Aquiloni, quem incolitis, cerne quàm vos tenui parte contingat. omnis enim terra, quæ colitur vobis, anguſta verticibus, lateribus latior, parua quædam inſula eſt, circunfuſa illo
23 mari, quod Atlanticum, quod Magnum, quod Oceanum appellatis in terris: qui tamē tanto nomine quàm ſit paruus, vides. Ex his ipſis cultis notíſque terris num aut tuum, aut cuiuſquam noſtrum nomen vel Caucaſum hunc, quē cernis, tranſcendere potuit, vel illum Gangē tranſnatare? quis in reliquis orientis aut obeuntis ſolis vltimis, aut Aquilonis Auſtríve partibus tuum nomen audiet? quibus amputatis, cernis profectò, quantis

in anguſtiis veſtra gloria ſe dilatari velit? ipſi autem qui de nobis loquuntur, quamdiu loquentur? Quin etiam ſi cupiat proles illa futurorum hominum deinceps laudes vnius cuiuſque noſtrum à patribus acceptas poſteris prodere, tamen propter eluuiones, exuſtioneſque terrarum, quas accidere tẽpore certo neceſſe eſt, non modo non æternam, ſed ne diuturnam quidem gloriam aſſequi poſſumus. Quid autem intereſt ab iis qui poſtea naſcentur, ſermonem fore de te, quum ab iis nullus fuerit, qui ante nati ſunt? qui nec pauciores, & certè meliores fuerunt viri: quum præſertim apud eos ipſos, à quibus nomen noſtrum poteſt audiri, nemo vnius anni memoriam conſequi poſſit. homines enim populariter annum tantummodo ſolis, id eſt vnius aſtri reditu metiuntur. quũ autẽ ad idem, vnde ſemel profecta ſunt, cũcta aſtra redierint, eandemque totius cæli deſcriptionem longis interuallis retulerint, tum ille verè vertens annus appellari poteſt: in quo vix dicere audeo, quam multa ſecula hominum teneatur. nanque vt olim deficere ſol hominibus extinguique viſus eſt, quũ Romuli animus hæc ipſa in templa penetrauit: ita quãdocunque eadem parte ſol, eodémq; tempore iterũ defecerit, tũ ſignis omnibus ad idẽ principium ſtelliſque reuocatis, expletũ annum habeto. Huius quidem anni nondum vigeſimam partẽ ſcito eſſe conuerſam. Quocirca ſi reditum in hunc locum deſperaueris, in quo omnia ſunt magnis & præſtantibus viris: quãti tandem eſt iſta hominum gloria, quæ pertinere vix ad vnius anni partẽ exiguam poteſt? igitur alte ſpectare ſi voles, atque ad hanc ſedem & æternam domum contueri: neque ſermonibus vulgi dederis te, nec in præmiis humanis ſpem poſueris rerũ tuarum, ſuis te illecebris oportet ipſa virtus trahat ad verum decus. quid de te alii loquantur, ipſi videant. ſed loquentur tamen. Sermo autem omnis ille & anguſtiis cingitur iis regionum quas vides. nec vnquã de vllo perennis fuit: & obruitur hominum interitu: & obliuione poſteritatis extinguitur. Quæ quum dixiſſet, Ego verò, inquã, ô Africane, ſi quidẽ bene meritis de patria quaſi limes ad cæli aditũ patet, quanquã à pueritia veſtigiis ingreſſus & patris & tuis, decori veſtro nõ deſui: nunc tamen tanto præmio propoſito enitar multo vigilantius. & ille, Tu verò enitere: & ſic habeto, te non eſſe mortalem, ſed corpus hoc. nec enim is es quẽ forma iſta declarat, ſed mens cuiuſque, is eſt quiſque, non ea figura quæ digito demonſtrari poteſt. deũ te igitur ſcito eſſe: ſiquidem deus eſt, qui viget, qui ſentit, qui meminit, qui præuidet, qui tam regit & moderatur & mouet id corpus, cui præpoſitus eſt, quàm hunc mundum princeps ille deus: & vt ipſum mundum ex quadam parte mortalem ipſe deus æternus, ſic fragile corpus animus ſempiternus mouet. Nam quod ſemper mouetur, æternum eſt: quod autem motũ affert alicui, quod ipſum agitatur aliunde, quando finẽ habet motus, viuendi finem habeat neceſſe eſt. ſolum igitur quod ſeſe mouet, quia nunquam deſeritur à ſe, nunquam ne moueri quidem deſinit. quinetiam cæteris quæ mouentur, hic fons, hoc principium eſt mouendi. principio autem nulla eſt origo: nam ex principio oriuntur omnia: ipſum autem nulla ex re fieri poteſt. nec enim eſſet hoc principium, quod gigneretur aliũde. quod ſi nunquam oritur, nec occidit quidem vnquam: nam principium extinctum, nec ipſum ab alio renaſcetur, nec ex ſe aliud creabit: ſiquidem neceſſe eſt à principio omnia oriri: ita fit vt motus principium ex eo ſit, quod ipſum à ſe mouetur. id autem nec naſci poteſt, nec mori: vel concidat omne cælum, omníſque natura conſiſtat neceſſe eſt, nec vim vllam nanciſcatur, qua primo impulſu moueatur. Quum pateat igitur æternum id eſſe, quod à ſe ipſo moueatur: quis eſt qui hanc naturam animis eſſe tributam neget? inanimatum eſt enim omne, quod impulſu agitatur externo: quod autem anima eſt, id motu cietur interiore, & ſuo. nam hæc eſt natura propria animæ, atque vis. quæ ſi eſt vna ex omnibus, quæ ſeſe moueat, neque nata eſt certè, & æterna eſt, hanc tu exerce in optimis rebus. Sunt autem optimæ curæ de ſalute patriæ, quibus agitatus & exercitatus animus, velocius in hanc ſedem & domum ſuam peruolabit: ídque ocyus faciet, ſi iã tum, quũ erit incluſus in corpore, eminebit foras, & ea quæ ex-

tra erunt contemplans, quammaxime ſe a corpore abſtrahet. Nam eorum animi qui ſe corporis voluptatibus dediderunt, earumque ſe quaſi miniſtros præbuerunt, impulſúque libidinum voluptatibus obedientium, deorum & hominum iura violauerunt, corporibus elapſi circum terrá ipſam voluntantur, nec in hunc locum, niſi multis exagitati ſeculis, reuertuntur. Ille diſceſſit: ego ſomno ſtatim ſolutus ſum.

RELIQVA FRAGMENTA LIBRI VI DE REPVBLICA.

1 Oratio extat, Læli, quam omnes habemus in manibus, quàm ſint * imperia pōtifici dìs immortalibus grata, ſine ſamio, quæ vt his verbis expedines.

3 Totam igitur expectas prudentiæ huius rectoris quæ ipſum nomen hoc nacta eſt ex prouidendo.

4 Qui numero optimatum & principum obtulit his vocibus, & grauitatis ſuæ liquit illum tinnitum & plenum dignitatis ſonum.

5 Quamobrem ſe comparet hic ciuis, ita neceſſe eſt, vt ſit contra hæc, quæ ſtatū ciuitatis permouent, ſemper armatus.

6 Et verò in diſſenſione ciuili, quum boni plus, quàm multi valent, expendendos ab his non numerandos puto.

7 Eáque diſſenſio ciuium, quòd ſeorſum eunt alii ad alios, ſeditio dicitur.

8 Graues enim dominæ cogitationum libidines infinita quædam cogunt atque imperant: quæ quia expleri nec ſatiari vllo modo poſſunt, ad omne facinus impellunt eos, qui illecebris ſuis incēduntur.

9 Firmiter enim maiores noſtri ſtabilita matrimonia eſſe voluerunt.

10 Quod quidem eò fuit maius, quia quum in cauſa pari collegæ eſſent, non modò inuidia pati non erant, ſed etiam Claudii inuidiam Gracchi charitas deprecabatur.

11 In his, vt meminiſtis cōcurſu leuiſſimæ multitudinis, & ære congeſto funus deſubito eſſet ornatū.

12 Vt quemadmodum ſcribit ille, quotidiano in forum mille hominum cum palliis conchylio tinctis diſcederent.

13 Deinde eſt hōminum generi proſperus & ſalutaris.

14 Ex quibus erat ea minima, quæ vltima cælo, citima terris, luce lucebat aliena.

QVAE SEQVVNTVR, INCERTVM EST QVEM IN LIbrum referri oporteat.

1 Sapientia autem, niſi in aliquo actu fuerit, quo vim ſuam exerceat, inanis & falſa eſt. Rectéque Tullius ciuiles viros, qui Rempub. gubernent, qui vrbes aut nouas conſtituant, aut conſtitutas æquitate tueantur: qui ſalutem libertatemque ciuium, vel bonis legibus, vel ſalubribus conſiliis, vel iudiciis grauibus conſeruent, philoſophiæ doctoribus præfert. Bonos enim facere oportet, potius quàm incluſos in angulis facienda præcipere, quæ ne ipſi quidem faciunt qui loquuntur: & quoniam ſe à veris actibus remouerunt, apparet eos exercendæ linguæ cauſa, vel aduocandi gratia, artem ipſam philoſophiæ repetiſſe. Qui autem docent tantùm, nec faciunt, ipſi præceptis ſuis detrahunt pondus. Quis enim obtemperet, quum ipſi præceptores doceant non obtemperare? Bonum eſt autem recta & honeſta præcipere: ſed niſi facias, & mendaciū eſt, & incongruens atque ineptum eſt, non in pectore, ſed in labiis habere bonitatem. Nō ergo vtilitatem ex philoſophia, ſed oblectationem petunt. Quod quidem Cicero teſtatus eſt: Profectò, inquit, omnis iſtorum diſputatio, quanquam vberrimos fontes virtutis & ſcientiæ contineat, tamen collata cum horum actis, perfectiſque rebus, vereor ne tantum videatur attuliſſe negotiis hominum quandam oblectationem otii.

2 Satis Cicero illam inter deos Romuli receptionem, putatam magis ſignificat eſſe, quàm factam, quando & laudans eum in libris de Repub. Scipioniſque ſermone: Tantum eſt, inquit, conſecutus, vt cùm ſubitò ſole obſcurato non comparuiſſet, deorum in numero collocatus putaretur. Quam opinionem nemo vnquam mortalis aſſequi potuit, ſine eximia virtutis gloria. De Tullo etiam Hoſtilio, qui tertius à Romulo rex fuit, qui & ipſe fulmine abſumptus eſt, dicit in iiſdem libris idem Cicero, propterea & iſtum non creditum inter deos receptum tali morte, quia fortaſſe quod erat in Romulo probatum, id eſt perſuaſum, Romani vulgare noluerunt, id eſt * vilificare, ſi hoc & alteri facilè tribueretur.

3 Hanc igitur in ſtellis conſtantiam, hanc tantam in tam variis curſibus, in omni æternitate conuenientiam temporum, non poſſum intelligere ſine mente, ratione, conſilio. Quæ quum in ſyderibus eſſe videamus, non poſſumus ea ipſa non in deorum numero reponere. Item paulò ſuperius, Reſtat, inquit, vt motus aſtrorum ſit voluntarius: quæ qui videat, non indoctè ſolùm, verumetiam impiè faciat, ſi deos eſſe neget.

4 Sed audiſſe te credo, tum verò Platonem Socrate mortuo, primùm in AEgyptum diſcendi cauſa, pòſt in Italiam contendiſſe.

5 Quid ergo illa ſibi vult abſurda exceptio, niſi quis Athonem pro monumento vult funditus efficere? Quis enim eſt Athos, aut Olympus tantus?

6 Eſt igitur quiddam turbulentum in hominibus [illegible], quod vel exultat voluptate, [illegible] frangitur.

7 Clamor, inquit, & approbatio populi quaſi magni cuiuſdam & ſapientis magiſtri quas [illegible] tenebras? quos inuehunt metus? quas inflammant [illegible]?

8 In quibus aſſentatio, [illegible] & [illegible] iuſtitiam [illegible].

9 Ferunt laudibus, mactant honoribus.

10 Idque ipſa natura non inuitaret ſolùm, ſed etiam cogeret.

11 Quum Ciceronis librum de Rep. prehendit hinc philologus aliquis, hinc [illegible] philoſophiæ deditus, alius alio curam ſuam mittit. Philoſophus admiratur contra iuſtitiam dici tam multa potuiſſe. Quum ad hanc eandem lectionem philologus acceſſit, hoc ſubnotat, duos Romanos reges eſſe, quorum alter patrem non habet, alter matrem. Nam de Seruii matre dubitatur. Anci pater nullus, Martius Numæ nepos dicitur. Præterea notat eum, quem nos Dictatorem dicimus [illegible] ita nominari legimus, apud antiquos Magiſtrum populi vocatum. Hodieque id extat in Auguralibus libris, & teſtimonium eſt, quòd qui ab illo nominatur, Magiſter equitum eſt. Æquè notat, Romulum periiſſe Solis defectione, prouocationem ad populum etiam à regibus fuiſſe. Id ita in [illegible] calibus libris aliqui putant, & Feneſtella. Eoſdem libros cum grammaticus explicuit, primum verbum Reapſe dici ab Cicerone, id eſt reipſa, in commentarium refert: nec minus ſeſe, id eſt ſe ipſe. Deinde tranſit ad ea, quæ conſuetudo ſeculi mutauit, tanquam quod ait Cicero, Quoniam ſumus ab ipſa calce eius interpellatione reuocati, hanc quam nunc in circo cretam vocamus, calcem antiqui dicebant. Deinde Ennianos colligit verſus, & in primis illos de Aphricano ſcriptos,

-cui nemo ciuis neque hoſtis
Quiuit pro factis reddere operæ pretium.

Ex eo ſe ait intelligere, apud antiquos non tantùm auxilium ſignificaſſe operam, ſed opera. ait enim neminem potuiſſe Scipioni neque ciuem, neque hoſtem reddere operæ pretium. Felicem deinde ſe putat, quòd inuenerit vnde viſum ſit Virgilio dicere, -quem ſuper ingens Porta tonat cæli. Ennium hoc ait Homero ſurripuiſſe: Ennio Virgilium. Eſſe Ennii apud Ciceronem in his ipſis de Repub. hoc epigramma,

Si fas cedendo cæleſtia ſcandere cuiquam eſt,
Mi ſoli cæli maxima porta patet.

12 Apud Ennium ſic loquitur Aphricanus,

Si fas cedendo cæleſtia ſcandere cuiquam eſt,
Mi ſoli cæli maxima porta patet.

Scilicet quia magnam partem generis humani [illegible]xit ac perdidit. Quantis in tenebris Aphricane verſatus es, vel potius ô poeta, qui per cædes & [illegible]nem patere hominibus in cælum aſcenſum putaueris. Cui vanitati & Cicero aſſenſit, [illegible] inquit, Aphricane: nam & Herculi eadem ipſa porta patuit, tanquam ipſe planè quum id fieret, ianitor fuerit in cælo.

13 Cicero in dialogis de Rep. multa dicit, referens Aſianos oratores ditrochæo clauſulas terminare.

14 Nónne Cicero in libris de Repub. quum de imperiorum differentia diſputaret, & huius rei ſimilitudinem ex natura hominis aſſumeret, vt [illegible] filiis dixit imperari corporis mēbris, propter obediendi facilitatem: vitioſas verò animi partes, vt ſeruos à [illegible] ſuperiore imperio coerceri?

15 Idque ipſa natura non inuitaret ſolùm, ſed etiam cogeret.

16 Cùmque nihil tam incorruptum eſſe debeat in Repub. quàm ſuffragium, quàm ſententia, non intelligo cur qui ea pecunia corruperit, pœna dignus ſit: qui eloquētia, laudem etiam ferat. Mihi quidem hoc plus mali facere videtur, qui oratione, quàm qui pretio iudicem corrumpit, quòd pecunia corrumpere prudentem nemo poteſt, dicendo poteſt.

EX QVIBVS SCRIPTORIBVS, QVIBVSQVE LOCIS SVMpta ſint ea quæ de Rep. à Cicerone diſputata, & à nobis in vnum contracta ſunt.

TESTIMONIA.

1 Cicero ad Q. fratrem, lib. 1. epiſt. 21. 1.
2 Ad Atticū, lib. 4. epiſt. 85. 2.
3 Ad Atticū, lib. 13. epiſt. 276. 3.
4. De Amicitia, 12.
5 De diuinatione, 5.
6 Libro 4. Tuſcul. 1.
7 Ad Atticum, lib. 7. 123. 3.
8 Libro 2. de legibus 38
9 Libro 1. de legibus, 29
10 Libro 3. de legibus, 17.
11 Ad Atticum, lib. 6. epiſ. 111. 16.
12 Ad Atticum, lib. 6. epiſ. 113. 13.
13 Ad Atticū, lib. 10. epiſt. 195. 4.
14 Ad Atticum, lib. 7. epiſ. 122. 5.
15 Libro 1. de legibus, 21.
16 Libro 3. de legibus, 5.
17 De claris Oratoribus, 10.
18 Libro 1. de legibus, 24.
19 Ad Attic. lib. 6. epiſt. 117. 2.
20 Libro 2. Offic. 89.
21 Libro 3. de legibus, 44
22 Libro 3. de legibus, 54. 55.

LIB. I.

1 Plinius in præf. nat. hiſtor.
2 Nonius in verbo Accommodare.
3 Nonius Propter.
4 Nonius Conſitura.
5 Nonius, Tempus per accuſatiuum vel ablatiuū expreſſum.
6 Nonius Dimiſſi.

7 Nonius Oppidum.
8 Nonius Oliuitas.
9 Nonius Co[illegible]oſcere.
10 Nonius Horridum.
11 Nonius Anima.
12 Nonius Anima.
13 Nonius Dominatus.
14 Nonius Firmitudo.
15 Nonius Antiquior.
16 Nonius Deducere.
17 Nonius Pignerari.
18 Nonius Conducere.
19 Nonius AEmulus.

LIB. II.

Auguſt.de ciuit.lib.2.c.18.
1 Auguſt.de ciuit.lib.2.[illegible]21.
2 Gell.lib.1.cap.22.
3 Nonius Modicum.
4 Nonius Proiecta.
5 Nonius Explicare.
6 Nonius Anxitudo.
7 Nonius Timor.
8 Nonius Offendere.
9 Nonius, vbi De cõſtructione accuſatiui & ablatiui.
10 Nonius Voluntabundus.
11 Nonius Viritim.
12 Nonius Exultare.
13 Nonius Elidere.
14 Nonius Calumnia.

LIB. III.

1 Auguſt.de ciuit.lib.2. cap.21.
2 Lactãt.de Iuſtitia, lib.5.c.15.
3 Lactãt.de Iuſtitia,lib.5.c.17.
4 Lactãt.de Iuſtitia, lib.5.c.18.
5 Cicero de Amicitia.
6 Lactantius in Epitome.
7 Lactant.de Iuſtitia,lib.5.c.19.
8 Lactant.de Iuſtitia,lib.5.c.12.
9 Lactãt.de vero cultu,li.6.c.8.
10 Lactãt. de Iuſtitia,lib. 5.c.12.
11 Auguſt.de ciuitate,lib.22. c.6.
12 Nonius Vafer.
13 Nonius Curſus.
14 Nonius Periculum.
15 Nonius, vbi Genitiuus pro ablatiuo vel aduerbio.
16 Nonius Apud,pro In,
17 Nonius Mercatura.
18 Auguſt. de ciuit.lib.15.c.21.
19 Nonius Famulari.
20 Nonius Temetum.
21 Nonius Infeſtũ mare, Myoparo.
22 Nonius Impigritas.
23 Nonius Confidentia.
24 Nonius [illegible]argitas.
25 Nonius Proferre.

LIB. IIII.

1 Auguſt.de ci[illegible]it.lib.2.cap.9.
2 Auguſt.de ciuit. lib.2.cap.10.
3 Auguſt.de [illegible]uit.lib. 2.[illegible]ap.13.
4 Lactãt. de Opificio dei, ca.1.
5 Nonius Lis.
6 Nonius Lis.
7 Noni[illegible] Fingere.
8 Priſci[illegible]s,vbi De ſignificationibus verborum.
9 Nonius Ignominia.
10 Nonius Apta.
11 Nonius Blandimentum.
12 Nonius Procacitas.
13 Nonius Proprius.
14 Nonius,vbi Datiuus pro accuſatiuo.
15 Nonius Fama.
16 Nonius Pecuda.
17 Nonius Excipere.
18 Nonius Sanctitudo.
19 Nouius Portitor.
20 Nonius Augurare.
21 Nonius, vbi Accuſatiu' pro genitiuo.
22 Nonius Fides.
23 Priſcian.li.15.vbi de Aduerb.
24 Nonius,vbi Numerus paucorum & multorum.
25 Nonius Horrendum.
26 Nonius Mitis.
27 Nonius Clepere.
28 Nonius Impurus.
29 Priſcianus de Carminibus.

LIB. V.

1 Auguſt.de ciuitat. lib.2.c.21.
2 Cicero ad Atticum,lib.8.epiſtol.155.1,& 2.
3 Nonius Vanus.
4 Nonius Contemptio.
5 Nonius Lentus.
6 Nonius Imbuere.
7 Nonius, vbi Nominatiuus vel accuſatiuus pro ablatiuo
8 No[illegible]us [illegible].
9 Nonius Impertire.

LIB. V[illegible]

1 Ex Mac[illegible]bio.
2 Nonius Samium.
3 Nonius Prudentia.
4 Nonius Triſtis.
5 Nonius C[illegible]parare.
6 Nonius,vbi [illegible]umerus paucorum & multorum.
7 Nonius Seditio.
8 Nonius Explere.
9 Nonius Firmiter, & Priſcianus lib.1[illegible]. [illegible]bi de Aduerbiis.
10 Gell.lib.6.cap.16. & Nonius Deprecari.
11 Nonius De ſubito.
12 Nonius, vbi Genitiuus pro nominatiuo.
13 Priſc.lib.6.vbi De nominatiuo & genitiuo.
14 Priſcian.lib.3. vbi De ſuperlatiuo:& Nonius Citim'.

INCERTA QVOTO DE REP. LIBRO.

1 Lactant.lib.3.cap.16.
2 Auguſt.lib.3.cap.15.
3 Lactant.lib.2.cap.5.
4 Nonius Contendere.
5 Priſcianus lib.6. vbi De nominatiuo & genitiuo.
6 Nonius Exultare.
7 Auguſtinus de ciuitate, lib. 2.cap.14.
8 Priſcian.lib.8. vbi De ſignificationibus & gener. verborum.
9 Nonius Mactare.
10 Nonius Inuitare.
11 Seneca lib.19.epiſt.
12 Lactantius lib.1.
13 Rufinus de numeris & pedibus.
14 Auguſtinus de ciuitate, lib. 14.cap.23.
15 Nonius Inuitare.
16 Ammianus Marcellinus, libro 30.

Arati Phænomenon interpretatio, ſed lacera et corrvpta: a'cicerone admodvm adoleſc n tvlo facta.

*

1 E qnibus hinc ſubter poſſis cognoſcere fultum.
Iam cæli mediam partem te it, vt prius illæ
Chelæ, quum pectus quod ce nitur Orionis.
Et propè conſpiciens paruum ſub pectore claro
Andromedæ ſignum, Deltoton dicere Graii
Quod ſoliti, mili quia fo na lit era claret:
Huic ſpatio ductum ſimili latus extat vtrunque.
At non tertia pars lateris: nam non minor illis,
2 Sed ſtellis longè denſis præclara relucet.
Inferior paulò eſt Aries, & flamen ad Auſtri
Inclinatior, atque etiam vehementius illo
Piſces, quorum alter paulò prælabitur antè,
Et magis horriſonis Aquilonis tangitur alis.
Atque horum ex caudis duplices, velut eſſe catenæ
Dicantur, ſua diuerſæ per lumina ſerpunt:
Atque vna tandem in ſtella communiter hærent,
Quam veteres ſoliti cæleſtem dicere nodum,
Andromedæ læuo ex humero ſiqua exere perges,
At poſitum poteris ſupra cognoſcere Piſcem.
3 E pedibus vatum ſummo natus Ioue Perſeus
Quos humeros retinet defixo corpore Perſeus:
Quē ſumma ab regione Aquilonis flamina pulſant.
Hic dextram ad ſedes intendit Caſſiepeæ,
Diuerſóſque pedes vinctos talaribus aptis
Puluerulentus vti de terra lapſu' repentè
In cælum victor magnum ſub culmine portat.
At propter læuum genus omni ex parte locatas
Paruas Vergilias tenui cum luce videbis,
Hæ ſeptem vulgò perhibentur more vetuſto
Stellæ, cernuntur verò ſex vndique paruæ.
4 At non interiiſſe putari conuenit vnam:
Sed fruſtrà temerè à vulgi ratione ſine vlla
Septem dicier, vt veteres ſtatuere poetæ,
AEterno cunctas æuo qui nomine dignant,
Alcyone, Metopéque, Celeno, Taygetéque,
Electra, Steropéque, ſimul ſanctiſſima Maia:
Hæ tenues paruo labentes lumine lucent.
At magnum nomen ſigni, clarúmque vocatur,
Propterea quòd ad æſtatis primordia clarent,
Et poſt hiberni præpandens temporis ortus
5 Admonet vt mandent mortales ſemina terris,
Inde Fides leuiter poſita & conuexa videtur,
Mercurius paruus manibus quam dicitur olim
Infirmis fabricatus in alta ſede locaſſe.
Quod genus ad læuum nixi delapſa reſedit,
Atque inter flexum genus & caput Alitis hæſit.
Nanque eſt Ales auis lato ſub tegmine cæli
Quæ volat, & ſerpens geminis ſecat aera pennis.
Altera pars huic obſcura eſt, & luminis expers.
6 Altera nec paruis, nec claris lucibus ardet,
Sed mediocre iacit quatiens è corpore lumen.
Hæc dextram Cephei dextro pede pellere palmam
Geſtit: iam verò clinata eſt vngula vehemens
Fortis equi propter pennati corporis alam.
Ipſe autem labens multis equus ille tenetur
Piſcibus: hinc ceruix dextra mulcetur Aquari

Serius: hæc obitus terrai iuſſit equinis,
Quàm gelidum valido de corpore frigus anhelans
Corpore ſemifero magno Capricornus in orbe. 7
Quem quum perpetuo veſtiuit lumine Titan,
Brumali flectens contorquet tempore curſum.
Hoc caue te ponto ſtudeas committere menſe:
Nam non longinquum ſpatium labere diurnum.
Non hiberna cito voluetur curriculo no :
Humida non ſeſe veſtris auro a quercis
Ocyus oſtendet clari prænuncia ſolis.
At validis æquor pulſauit viribus Auſter,
Tum fixum tremulo quatietur frigore corpus.
Sed tamen anni iam labuntur tempore toto, 8
Nec cui ſignorum cedunt, neque flamina vitant,
Nec metuunt canos minitanti murmure fluctus:
Atque etiam ſuper hos naui pelagóque vagato
Menſe ſagittipotens ſolis quum ſuſtinet orbem.
Nam iam quū minus exiguo lux tempore præſto eſt,
Hoc ſignum veniens poterunt prænoſcere nautæ:
Iam propè præcipiti antè licebit viſere nocti
Vt ſeſe oſtendens emergit Scorpios altè,
Poſteriore trahens flexum vi corporis arcum: 10
Iam ſupera cernes Arcti caput eſſe minoris,
Et magis erectum ad ſummum verſarier orbem.
Tum ſeſe Orion toto iam corpore condit
Extrema propè nocte, & Cepheus conditur ante,
Lumborum tenus à prima depulſus ad vndas.
Hic miſſo reuocans fulgens iacet vna ſagitta
Quam propter nitens penna conuoluitur Ales,
Et clinata magis paulò eſt Aquilonis ad auras.
At propter ſe Aquila ardenti cum corpore portat 11
Igniferum mulgens tremebundis æthera pennis,
Non minus ingenti cum corpore, ſed graue mœſtus
Oſtendit nautis perturbans æquora ſignum.
Tum magni curuus Capricorni corpora propter
Delphinus iacet haud nimio luſtratu' nitore,
Præter quadtuplices ſtellas in fronte locatas,
Quas interuallum binas diſterminat vnum.
Cætera pars læta tenui cum lumine ſerpit.
Illæ quæ fulgent luces ex ore coruſco, 12
Sunt inter partes gelidas Aquilone locatas,
Atque inter ſpatium & læti veſtigia ſolis.
At pars inferior Delphini fuſca videtur
Inter ſolis iter, ſimul inter flamina venti
Viribus erumpit qua ſummi ſpiritus Auſtri.
Exinde Orion obliquo corpore nitens
Inferiora tenet truculenti corpora Tauri:
Quem qui ſuſpiciet in cælum nocte ſerena
Lætè diſperſum non viderit, abdita verò 13
Cætera ſe ſperet cognoſcere ſigna poteſſe.
Nanque pedes ſubter rutilo cum lumine claret
Feruidus ille Canis ſtellarum luce reſulgens,
Hunc tegit obſcurus ſubter præcordia Veſper:
Ver toto ſpirans rabido de corpore flammam
AEſtiferos validis erumpit flatibus ignes,
Totus ab ore micans iacitur mortalibus ardor.

Hic vbi ſe pariter q[illegible] ſ[illegible]m lu[illegible]
14 Extuli[illegible],haud patitu[illegible] h[illegible]ru[illegible] te[illegible]une fruſtrà
Suſpenſos a[illegible] arbu[illegible] rnara renere.
Nam qu[illegible]um ſti[illegible] [illegible]los amplexa prehendit,
Hæc au[illegible]ens anima vit[illegible] fla[illegible] multet.
At quotu[illegible] [illegible]ueunt radi[illegible]es findere terras,
De[illegible]ud at folus ramos & [illegible]rtice truncos.
Hunc p[illegible]pter ſubtérque pedes quos diximus ant[illegible]
Ori[illegible]na iac[illegible]t leu pes Lep[illegible]s hic fugit [illegible]:
Hor[illegible]s metuens roſt[illegible] t[illegible]mebundus acuti.
15 Nam C[illegible] ſ[illegible]ſeſto [illegible]quitur veſtigia [illegible]urſu
Præcip[illegible]antem agitans,o[illegible]ns iam denique paulo
Curr[illegible]ul[illegible] n[illegible]q iam defeſſo corpore ſedans.
At Canis ad caudam ſ[illegible]pens pra labitur Argo,
Co[illegible]ſam præ [illegible] por[illegible] cum lumine puppim:
Non [illegible] naues vt in alto pondere pro[illegible]as
Ante ſ[illegible] [illegible] Neptunia prata ſecautes,
Sed [illegible] retro cæli ſemper loca portat:
Sicut [illegible] [illegible]prauit tutos conſtringere portus,
16 Obuer[illegible] nauem magno cum pondere nautæ,
Aduerſamque trahunt optata ad littora puppim.
Sic conuerſa vetus ſuper æthera vertitur Argô,
Atque vſque à prora ad cælum ſine lumine malum,
A malo ad puppim cum lumine clara videtur.
Inde gubernaclum diſperſo lumine fulgens,
Clari poſteriora Canis veſtigia condit.
Exin ſemotam procul in tutóque locatam
Andromedam tamen explorans fera quærere Piſtrix
17 Pergit,& vſque ſitam validas Aquilonis ad Auras
Cœrula veſtigat finita in partibus aſtra.
Hanc Aries tegit,& ſquamoſi corpore Piſces
Fluminis illuſtri tangentem corpore ripas.
Nanque etiam Eridanum cernes in parte locatum
Cæli,funeſtum magnis cum viribus amnem,
Quem lachrymis mœſtæ Phaethontis ſæpe ſorores
Sparſerunt,letum mœrenti voce canentes.
Hunc Orionis ſub læua cernere planta
Serpentem poteris,proceráque vincla videbis,
Quæ retinent Piſces caudarum parte locata
18 Flumine mixta retro ad Piſtricis terga reuerti.
Hanc vna ſtella vettuntur quam iacit ex ſe
Piſtricis ſpinæ valida cum luce refulgens.
Exinde exiguæ tenui cum lumine multæ
Inter Piſtricem fuſæ ſparſæque videntur,
Atque gubernaclum ſtellæ, quas contigit omnis
Formidans acrem morſum Lepus: his neque nomen
19 Nec formam veteres certam ſtatuiſſe videntur.
Nam quæ ſyderibus claris natura poliuit,
Et vario pinxit diſtinguens lumine formas,
Hæc ille aſtrorum cuſtos ratione notauit,
Signáque ſignauit cæleſtia nomine vero.
Has autem quæ ſunt paruo ſub culmine fuſæ
Conſimili ſpecie ſtellas,parílique nitore,
Non potuit nobis nota clarere figura.
20 Exinde auſtralem ſoliti conuincere Piſcem
Voluitur inferior Capricorno verſus ad Auſtrum,
Piſtricem obſeruans,procul illis Piſcibus hærens.
Et propè conſpicies expertes nominis omnes
Inter Piſtricem & Piſcem quem diximus Auſtri
Stellas ſub pedibus ſtratas radiantis Aquari,
Propter Aquarius obſcurum dextra rigat amnem
Exiguo qui ſtellarum candore niteſcit.
E multis tamen is duo larè lumina fulgent,
Vnum ſub magnis pedibus cernetur Aquari:

[illegible] gel[illegible] flumine [illegible]ntis 21
S[illegible] rato tal[illegible] caud[illegible]m Piſ[illegible]is adhæſ[illegible]:
Et tenues ſtell[illegible] cutu[illegible] non[illegible]e A[illegible].
H[illegible] aliæ ve[illegible]tant [illegible] c[illegible]æ,
At[illegible]e [illegible] pe[illegible] te[illegible]unt v[illegible]a magni
A[illegible] ter[illegible] n[illegible]mine [illegible]
Inde Nep[illegible] cernes propter fulge[illegible]is acumen
A[illegible] quam ſtat[illegible] mulcet ipſ[illegible]us Au[illegible],
[illegible] ſuperum quæ lumina tempo[illegible]nat:
N[illegible]m procul Arcturo eſt aduerſa par[illegible] locata.
A[illegible] magnum ſ[illegible]at[illegible]m ſupra de[illegible]it. orbem
I[illegible]ter hunc paruum inferiore in parte locauit.
Hic tamen æterno in[illegible]ſens loca c[illegible]lo nox,
S[illegible]na ded[illegible]t nautis,[illegible] nec[illegible] quæ noſcere [illegible],
Commiſcerans hominum metuendos vndique caſus.
Nam quum fulgentem cernes ſine nubibus atris
Aram ſub media cæli regione locatam,
A ſumma parte obſcura caligine tectam,
Tum validis fugito deuitans viribus Auſtrum:
Quem ſi proſpiciens viraueris omnia cauté,
Armamenta locans turó labere per vndas.
Sin grauis inciderit vehementi flamine ventus,
Perfringet celſos defixo robore malos:
Vt res nulla feras poſſit mulcere procellas,
Ni parte ex Aquilonis opacam pellere nubem
Cœperit, & ſubitis auris diduxerit ara.
Si numeros medio in cælo Centaurus habebit, 24
Ipſeque cærulea contectus nube feretur,
Atque aram tenui caligans veſtiet vmbra,
Ad ſignorum obitum vis eſt metuenda Fauoni.
Ille autem Centaurus in alta ſede locatus
Qua ſeſe claro collucens Scorpios infert,
Hæc ſubter partem perpotans ipſe virilem
Cedit,equi partis properat coniungere Chelis.
Hic dextram porgens quadrupes qua vaſta tenetur,
Quam nemo certo donauit nomine Graium
Tendit,& illuſtrem truculentus cædit ad aram. 25
Hic ſeſe inferni de partibus erigit Hydra
Præcipiti lapſu flexo cum corpore ſerpens.
Hæc caput atque oculos torqueri ad terga Nepai,
Conuexóque ſinu ſubiens inferna Leonis
Centaurum leni contingit lubrica cauda,
In medióque ſinu fulgens cratera relucet,
Extrema nitens plumato corpore Coruus
Roſtro rundit & hic,Geminis eſt ille ſub ipſis
Antecanem Graio Procyon qui nomine fertur. 26
Hæc ſunt quæ viſens nocturno tempore ſigna
Legitimo cernes cæli luſtrantia curſu,
AEternúmque volens mundi pernoſcere motum,
Nam quæ per bis ſex ſignorum labier orbes
Quinque ſolent ſtellæ,ſimili ratione notari
Non poſſunt:quia quæ faciunt veſtigia curſu,
Non eodem ſemper ſpatio portata feruntur.
Sic maluntertare vagæ per nubila cæli,
Atque ſuos vario motu metiuer orbes.
Hæc faciunt magnos longinqui temporis annos, 27
Quum redeunt ad idem cæli ſub tegmine ſignum,
Quare ego nunc nequeo totos euoluere curſus.
Verùm hæc quæ ſemper certo euoluuntur in orbe
Fixa ſimul magno ſedem gentibus orbes
Quattuor æterno luſtrantes lumine mundum,
Orbis ſtelligeri portantes ſigna feruntur
Amplexi terra cæli ſub tegmine fulti.
E quibus annorum volitantia lumina noſces, 28

Quæ denſis di[illegible]cta licet [illegible]re ſignis,
Tum magnos orbis magno cum lumine latos,
Vinctos inter ſe & nodis cæleſtibus aptos,
Atque pari ſpatio duo cernes eſſe duobus.
Nec ſic nocturno cognoſcens tempore cælum,
Quum neque caligans detergit ſydera nubes,
Nec pleno ſtellas ſuperaret lumine Luna,
Vidiſti magnum candentem ſerpere circum.
29 Lacteus hic nimio fulgens candore notatur.
His non perpetuum detexens conficit orbem,
Sed ſpatio multum ſupereſt præſtare duobus:
Dicitur & latè cæli luſtrare cauernas,
Quorum alter tangens Aquilonis vertitur auras
Ora petens Geminorum illuſtratum genus ardens,
In ſeſe retinens Auriga portat vtrunque.
Hunc ſupera læuæ Perſeus humeróque ſiniſtro
Tangit, ad Andromedam hic dextra de parte tenetur,
30 Imponítque pedes duplices Equus, & ſimul Ales
a Ponit auis caput, & clinato corpore tergum.
Anguitenens humeris connititur: illa recedens
Auſtrum conſequitur deuitans corpore Virgo.
At verò totum ſpatium conueſtit & orbis
Magnu' Leo, & claro collucens lumine Cancer,
In quo conſiſtens conuertit curriculum ſol
AEſtiuus, medio diſtinguens corpore curſus.
Hic totus medius circo diſiungitur ipſe
Pectoribus validis, atque aluo poſſidet orbem.
31 Hunc octo in parteis diuiſum noſcere circum
Si potes, inuenies ſupero conuertier orbe
Quinque pari ſpatio par triſtis eſſe relictas,
Tempore nocturno quas vis inferna frequentet.
Alter ab infernis Auſtri conuertitur auris.
Arcitenens humeris connititur: illa recedens
Diſtribuens medium ſubter ſecat hic Capricornum
32 Atque pedes gelidum riuum fundentis Aquari,
Cæruleæque feram caudam Piſtricis, & illum
Fulgẽtem Leporẽ, inde pedes Canis, & ſimul amplam
Argolicam retinet crebro cum lumine Nauem,
Tergáque Centauri atque Nepai portat acumen:
Inde Sagittari defixum poſſidet arcum.
Hunc à clariſonis auris Aquilonis ad Auſtrum,
Condens poſtremum tangit rota feruida ſolis,
Exinde in ſuperas brumali tempore flexu
33 Se recipit ſedes: hinc orbi quinque tributæ
Nocturnæ partes ſupera tres luce dicantur.
Haſce inter mediam in partem retinere videtur:
Tantus quantus erit collucens lacteus orbis,
In quo autumnali atque iterum ſol lumine verno
Exæquat ſpatium lucis cum tempore noctis.
Hunc retinens Aries ſublucet corpore totus,
Atque genu flexo Taurus connititur ingens,
Orion claro contingens corpore fertur.
Hydra tenet flexu Crateram, Coruus adhæret.
Et paucæ Chelis ſtellæ ſimul anguitenentis
34 Sunt genua & ſummi Iouis Ales nuncius inſtat.
Propter Equus capite & ceruicum lumine tangit,
Hoſce æquo ſpatio deuinctos ſuſtinet axis,
Per medios ſummo cæli de vertice tranans.
Ille autem claro quartus cum lumine circus
Partibus extremis extremos continet orbes,
Et ſimul à medio media de parte ſecatur,
Atque obliquus in bis nitens cum lumine fertur:
35 Vt nemo cui ſancta manu doctiſſima Pallas
Solertem ipſa dedit fabricæ rationibus artem.
Tam tornare catè co[illegible]
Quàm ſunt in cælo diuino lu[illegible]
Terram cingentes, ornantes lumi[illegible]
Culmine tranſuerſo retinentes ſyde[illegible]
Quattuor in [illegible]tus cuncti voluun[illegible]
Sed tamen ſupera terras ſemper ten[illegible]
Curriculum obliquè inflexus tribus orbi[illegible]
Quantò eſt diuiſus Cancer ſpatio à Capric[illegible] 36
Ac ſubter terras ſpatium par eſſe neceſſe eſt.
Et quantos radios iacimus de lumine noſtro,
Queis lunæ conuexum cæli contingimus orbem,
Sex tantæ poterunt ſub eum ſuccedere partes,
Bina pari ſpatio cæleſtia ſi[illegible]a tenentes.
Zodiacum hunc Græci vocitant, noſtrique Latini
Orbem ſigniferum perhibebunt nomine ver[illegible]:
Nam gerit hic voluens bis ſex ardentia ſigna.
AEſtifer eſt pandens feruentia ſydera Cancer. 37
Hunc ſubterfulgens cedit vis torua Leonis,
Quem rutilo ſequitur collucẽns corpore Virgo.
Exin proiectæ claro cum lumine Chelæ,
Ipſáque conſequitur lucens vis magna Nepai:
Inde ſagittipotens dextra flexum tenet arcum.
Poſt hunc ore fero Capricornus vadere per[illegible]t,
Humidus inde loci collucet Aquarius orbem.
Exin ſquamiferi ſerpentes ludere Piſces,
Queis comes eſt Aries obſcuro lumine labens, 38
Inflexóque genu proiecto corpore Taurus,
Et Gemini clarum iactantes lucibus igne[illegible]
Hæc ſol æterno conueſtit lumine luſtrans,
Annua conficiens vertentia tempora curſus.
Hic quantus terris conſectus pellitur orbis,
Tantundem ille patens ſupra mortalibus edit,
Sex omnes ſemper cedunt labentia nocte,
Tot cælum inſſus fugientia ſigna reuiſunt.
Huc ſpatium tranans cæcis nos conficit vmbris 39
Quòd ſupera terras prima de nocte relictum eſt
Signifero ex orbis & ſignorum ordine fultum.
Quòd ſi ſolis aues certos cognoſcere curſus,
Ortus ſignorum nocturno tempore viſes.
Nam ſemper ſignum exoriens Titan trahit vnum.
Sin autem officiens ſignis mons obſtruet altus,
Aut adiment lucem cæca caligine nubes,
Certas ipſe notas cæli de tegmine ſumes,
Ortus atque obitus omneis cognoſcere poſſis.
Quæ ſimul exiſtant cernes, quæ tempore eodem
Præcipitent obitum nocturno tempore noſces.
Iam ſimul vt ſupero ſe toto lumine Cancer
Extulit, extemplo cedit delapſa Corona,
Et loca conuiſit cauda tenus infera Piſcis.
Dimidiam retinens ſtellis diſtincta Corona
Partem, etiam ſupera atque alia de parte repulſa eſt:
Quum tamen inſequitur Piſcis, nec totus ad vmbras
Tactus, ſed ſupero contectus corpore cedit,
Atque humeros vſque à genibus, clarúmque recondit
Anguitenens validis magnum à ceruicibus Anguem.
Iam verò Arctophylax non æqua parte ſecatur:
Nam breuior clara cæli de parte videtur,
Amplior infernas depulſus poſſidet vmbras.
Quartuor hic obiens ſecum deducere ſigna 40
Signifero ſolet ex orbi, tum ſerius ille
Quum ſupera ſeſe ſatiauit luce, recedit,
Poſt mediam labens claro cum corpore noctem.
Hæc obſcura tenens conueſtit ſydera tellus,
Dimidiam retinet ſtellis diſtincta Corona.

Ac parte ex alia claris cum [illegible] erat
Orion, humer[illegible] & [illegible]o pect[illegible],
Et d[illegible] lumin[illegible]
Sed [illegible] L[illegible],
Omnia, q[illegible]æ [illegible] præc[illegible] detu[illegible],
41 Cedunt [illegible] vis maior Aqu[illegible]
Pellit[illegible], ac fle[illegible] n[illegible] corpore nixu[illegible]
Iam ſuper[illegible] me [illegible]
Sed læ[illegible]nus at[illegible] [illegible] liquit in [illegible]
Plantam, tum cont[illegible] exoritu[illegible] clarum caput H[illegible]dræ,
Et Lepus & Proc[illegible]on, qu[illegible] ſe[illegible] [illegible]
Ant[illegible] Ca[illegible] Canis v[illegible]
Non pauca è cælo de[illegible] tempore
Exoritur candens [illegible] lumina Virgo.
Cedit [illegible]lara Fides Cyll[illegible]a, [illegible] vnda
42 Delphin[illegible]s, ſimul ob[illegible] depul[illegible] Sagitta,
Atque Auis ad ſummam [illegible], prim[illegible]
Pinnas, & magnus pa[illegible]ter d[illegible] am[illegible]
Hic Equus a c[illegible]pite & longa ceruice lat[illegible]
Longius exoritur iam claro [illegible]pore ſerp[illegible]s,
Crateráque tenus luc[illegible] mor[illegible]bus Hy[illegible],
Inde pe[illegible]s Can[illegible]s oſten[illegible] poſteriores,
E[illegible] poſt ipſe trahit c[illegible] cum lumine Puppim,
Inſequitur labens per [illegible] lumina Nauis,
43 Et iamiam toto proc[illegible] corpore Virgo:
Hæc me[illegible]um oſtendit [illegible] ſtipite malum.
At quum pro[illegible]dunt obſ[illegible] corpore Chelæ,
Exilit pari[illegible] larga cum luce Boötes,
Cuius in aduerſum e[illegible] Arc[illegible]us corpore fixus,
To[illegible]aque iam ſupera [illegible] prolabitur Argò.
Hydráque quod latè [illegible] diſperſa tenetur,
Nondum tota lat[illegible], non caudam contegit vmbra.
Iam dextrum genus, & decoratam lumine ſuram
44 Erigit, ille vagans vulgato nomine nixus,
Quem nocte extinctum atquè exortum vidimus vnà
Perſæpe in pa[illegible]uum tranans geminanerit orbem.
Hic genus & ſuram cum Chelis erigit altè,
Ipſe autem præceps obſcura nocte tenetur,
Dum Nepa & Arcitenens inuiſant lumina cæli,
Non ſecum medium pandet: Nepa tollete verò
In cælum totum exoriens conabitur arcus.
Hic tribus elatus cum ſignis corpore toto
45 Lucet: at exoritur media de parte Corona,
Caudáque Centauri extremo candore refulget.
Hic ſe iam totum cæca Equus abdit in vmbras,
Quem rutila fulgens pluma prætteuolat Ales.
Occidit Andromedæ clarum caput, & fera Piſtrix
Labitur, horribileis epulas funeſta requirens.
Hanc contra Cepheus non ceſſat tendere palmas,
Illa vſque ad ſpinam mergens ſe cœrula condit.
At Cepheus caput atque humeros, palmaſq; reclinat.
46 Quum verò vis eſt vehemens exorta Nepai,
Latè volat fuſa: per terras fama vagatur,
[illegible] Diana
I[illegible] ſ[illegible]s rebus [illegible],
C[illegible] A[illegible]a [illegible] gurgite [illegible] hincis,
[illegible] ueſtit tegmine vim
Ill[illegible] armenti [illegible]de necabat
O[illegible] [illegible]re ni[illegible]s.
At [illegible] ab [illegible] ul'a Dianæ
I[illegible] ſit, eſi[illegible]taque ſaxa reuellens 47
Per[illegible] as l[illegible]ſtrauit luce lacunas.
[illegible]ubus in[illegible] exiſt[illegible]um corpore p[illegible]æ ſe
Sc[illegible] [illegible] perpetrans flebile [illegible]umen.
H[illegible] venientem percu[illegible]u,
Mortif[illegible]um in venas figens per vul[illegible]a virus:
Ille [illegible] moriens conſtrauit corpore terram.
Quare cùm magnis [illegible] Nepa lucibus [illegible]fert,
O[illegible]ion [illegible] commer[illegible]t corpora ter[illegible].
Tum verò fugit Andromeda, & Neptunia Piſtrix 48
Tota latet, cedit conuerſo corpore Cepheus
Extremas medio contingens corpore ter[illegible]as.
Hic cap[illegible]t & ſuperas [illegible]otis eſt demergere partes:
Infera lumb[illegible]um nunquam conueſtiet vmbra:
Nam retinent ar[illegible]o luſtrantes lumine ſuras.
Labitur illa ſimul gnatam lachrymoſa requirens
Caſſiepe[illegible], neque ex cælo depulſa decore
Fertur: nam ve[illegible] contingens vertice primùm
Te[illegible]as poſt humeros eue[illegible]ſa ſede refertur. 49
Hanc illi tribuunt pœnam Nereides almæ,
Cum quibus (vt perhibent) auſa eſt contẽdere forma:
Hæc obit inclinata: at pars exorta Corona eſt
Alte[illegible]a, cum caudáque omnis iam panditur Hydra.
At caput & totum ſeſe Centaurus opacis
Eripit, è tenebris linquens veſtigia parua
Antè pedum contecta, ſimul cum lumine pandit:
Ipſe feram dextra retinet, prolabitur inde
Anguitenẽs capite & manibus, profert ſimul Anguis
Iam caput & ſummum flexo de corpore lumen.
Hic ille exoritur conuerſo corpore Nixus,
Aluum, crura, humeros, ſimul & præcordia luſtrans, 50
Et dextræ radios læto cum lumine iactans.
Inde Sagittipotens ſuperas conuiſere luces
Inſtitit, & mergit Nixi caput, & ſimul effert
Seſe clara Fides, & promit corpore Cepheus,
Feruidus ille Canis toto cum corpore cedit,
Abditur Orion, obiit ſimul abditus vmbra eſt,
Inferiora cadunt Aurigæ lumina, lapſum
Crus dextrúmque pedem linquẽs obit infera Perſeus
In loca, tum cedens à puppi linquitur Argò:
Inde obiens Capricornus ab alto lumine pellit
Aurigã, inſtantémque Capram, paruos ſimul Hœdos,
Et magnam antiquo depellit nomine nauem:
Obruitur Procyon, emergunt Alite lapſum,
Et terris volucris exiliit clara Sagitta.

Q. CICERO DE PETITIONE CONSVLATVS AD M. TVLLIVM FRATREM.

ETSI tibi omnia ſuppetunt, quæ conſequi ingenio aut vſu homines, aut diligentia poſſunt: tamen ab amore noſtro non ſum arbitratus alienum, ad te perſcribere ea, quæ mihi veniebant in mentem, dies ac noctes de petitione tua cogitanti: nō vt aliquid ex iis noui addiſceres, ſed vt ea quæ in re diſperſa atque infinita viderentur eſſe, ratione & diſtributione ſub vno aſpectu ponerentur. Quanquam plurimum natura valet, tamē videtur in paucorum menſium negocio poſſe ſimulatio naturam vincere. Ciuitas quæ ſit, cogita, quid petas, qui ſis. prope quotidie ad forum tibi deſcendenti meditandum hoc ſit, Nouus ſum, Conſulatum peto, Roma eſt. nominis nouitatem dicendi gloria maximè ſubleuabis. ſemper ea res plurimum dignitatis habuit. non po- 2
teſt, qui dignus habetur patronus cōſularium, indignus Cōſulatu putari. Quamobrem, quoniam ab hac laude proficiſceris, &, quicquid es, ex hoc es: ita paratus ad dicendum venito, quaſi in ſingulis cauſis iudicium de omni ingenio futurum ſit. Eius facultatis adiumenta, quæ tibi ſcio eſſe ſepoſita, vt parata ac prompta ſint, cura: & ſæpe quæ de Demoſthenis ſtudio & exercitatione ſcripſit Demetrius, recordare. deinde & amicorum multitudo & genera appareant: habes enim ea, quæ noui habuerunt, omnes publicanos, totum ferè Equeſtrem ordinem, multa prærerea municipia, multos abs te defenſos homines cuiuſque ordinis, aliquot collegia: præterea ſtudio dicendi conciliatos plurimos adoleſcentulos, quotidianam amicorum aſſiduitatem & frequentiam. Hæc cura & vt teneas commendando & rogando, & omni ratione efficiendo, vt intelligant qui debent tua cauſa, referendæ gratiæ, & qui volunt, obligandi ſui tempus ſibi aliud nullum fore. etiam hoc multum videtur adiuuare poſſe nouum hominem, hominum nobilium voluntas, & maximè conſularium. Prodeſt, quorum in locum ac numerum peruenire velis, ab his ipſis illo loco ac numero dignum putari. hi rogandi omnes ſunt diligenter, & ad eos allegandum: perſuadendúmque eſt iis, nos ſemper cum optimatibus de Repub. ſenſiſſe, minimè populares fuiſſe: ſi quid locuti populariter videmur, id nos eo conſilio feciſſe, vt nobis Cn: Pompeium adiungeremus, vt eum qui plurimum poſſet, aut amicum in noſtra petitione haberemus, aut certè non aduerſarium. Præ- 4
terea adoleſcentes nobiles elabora vt habeas, vel vt teneas ſtudioſos quos habes. multum dignitatis afferent. plurimos habes: perfice vt ſciant, quantum in his putes eſſe. ſi adduxeris, vt ii, qui nolunt, cupiant, plurimum quidem proderunt. ac multum etiam nouitatem tuam adiuuat, quòd eiuſmodi nobiles tecum petunt, vt nemo ſit qui audeat dicere, plus illis nobilitatē, quàm tibi virtutem prodeſſe oportere. Iam P. Galbam & L. Caſſium ſummo loco natos, quis eſt, qui petere Conſulatum putet? vides igitur ampliſſimis ex familiis homines, qui ſine neruis ſint, tibi pares eſſe non poſſe. At Antonius & 5
Catilina moleſti ſunt. immò homini nouo, induſtrio, innocenti, diſerto, gratioſo apud eos qui res iudicant, optandi competitores, ambo ſiccarii, ambo libidinoſi, ambo egentes, eorum alterius bona proſcripta videmus, vocem denique audiuimus iurantis ſe Romæ iudicio æquo cum homine Græco certare non poſſe, & ex ſenatu eiectum ſcimus. optima verò Cēſorum exiſtimatione in Prætura competitorem habuimus, amico Sabidio & Panthera, quòd, ad tabulam quos poneret, non habebat, quo tamen in magiſtratu amicam, quam palàm domi haberet, de machinis emit. in petitione autem Conſulatus caupones omnes hic compilare per turpiſſimam legationem maluit, quàm adeſſe, & populo Rom. ſupplicare. Alter verò, dii boni, quo ſplendore eſt? primùm nobi- 6
litate eadem, qua Catilina. num maiore? non, ſed virtute. quamobrem qui inanius vmbram ſuam metuit, hunc negliges quidem, natum in patris egeſtate, educatum in ſororis ſtupris, corroboratum in cæde ciuium, cuius primus ad Rempub. aditus in equitibus

R. occidendis fuit. nam illis, quos meminimus, Gallis, qui tum Titiniorum, ac Vannio
rum, ac Tanuſiorum capita demebant, Sylla vnum Catilinam præfecerat: in quibus il-
le hominem optimũ Q. Cæcilium ſororis ſuæ virum, equitem R. nullarum partium,
cùm ſemper natura, tum etiã ætate iam quietum, ſuis manibus occidit. Quid ego nunc
dicam petere eum tecum Conſulatum, qui homioem chariſſimum populo R. M. Ma-
rium inſpectante populo R. virgis per totam vrbem ceciderit, ad buſtum egerit, ibi o-
7 mni cruciatu lacerarit, viuo ſtanti collum gladio ſua dextera ſecuerit, cùm ſiniſtra ca-
pillum eius à vertice teneret, caput ſua manu tulerit, cùm inter digitos eius riui ſangui-
nis fluerent? qui poſtea cum hiſtrionibus & cum gladiatoribus ita vixit, vt alteros li-
bidinis, alteros facinoris adiutores haberet: qui nullum in locum tam ſanctum ac tam
religioſum acceſſit, in quo non, etſi in aliis culpa non eſſet, tamen ex ſua nequitia dede-
coris ſuſpicionem relinqueret: qui ex curia Curios & Annios, ab atriis Sapalas & Car-
uilios, ex Equeſtri ordine Pompilios & Cneios ſibi amiciſſimos cõpararit: qui tantum
habet audaciæ, tantũ nequitiæ, tãtum denique in libidine artis & efficacitatis, vt paren-
tum propè in gremiis prætextatos liberos cõſtuprarit. Quid ego nunc tibi de Africa,
8 quid de teſtium dictis ſcribã? nota ſunt: & ea tu ſæpius legito. ſed tamen hoc mihi non
prætermittendũ videtur, quòd primùm tam egens ex eo iudicio diſceſſit, quàm qui-
dam iudices eius antè illud iudiciũ fuerũt: deinde tam inuidioſus, vt aliud in eum iudi-
cium quotidie flagitetur. hic ſe ſic habet, vt magis timeat, etiã ſi quieuerit: quàm vt con
temnat, ſi quid commouerit. Quanto melior tibi fortuna petitionis data eſt, quàm nu-
per homini nouo C. Celio? ille cum duobus hominibus ita nobiliſſimis petebat, vt ta-
men in iis omnia pluris eſſent, quàm ipſa nobilitas: ſumma ingenia, ſummus pudor,
plurima beneficia, ſumma ratio ac diligentia petendi. tamen eorũ alterum, cùm deeſ-
ſet alter, Celius, etiam cùm multò eſſet inferior genere, ſuperior nulla re penè, ſupera-
uit. Quare ſi facies ea, quæ tibi natura & ſtudia, quibus vſus es ſemper, largiuntur, quæ
9 temporis tui ratio deſiderat, quæ potes, quæ debes: non erit difficile certamen cum iis
competitoribus, qui nequaquam ſunt tam genere inſignes, quàm vitiis nobiles. quis e-
nim reperiri tam improbus ciuis poteſt, qui velit vno ſuffragio duas in Rempub. ſicas
diſtringere? Quoniam igitur, quæ ſubſidia nouitatis haberes, & habere poſſes, expoſui:
nunc de magnitudine petitionis dicendum videtur. Conſulatum petis: quo honore,
nemo eſt, qui te non dignum arbitretur: ſed multi, qui inuideant. petis enim homo
ex Equeſtri loco ſummum locum ciuitatis, atque ita ſummum, vt forti homini, diſer-
to, innocenti multo ille idem honos plus amplitudinis, quàm cæteris afferat. Noli pu-
tare eos, qui ſunt eo honore vſi, non videre, tu cùm idem ſis adeptus, quid dignitatis
habiturus ſis. eos verò, qui conſularibus familiis nati locum maiorum conſecuti non
10 ſunt, ſuſpicor tibi, niſi qui admodum te amant, inuidere. etiam nouos homines præto-
rios exiſtimo, niſi qui tuo beneficio iuncti ſunt, nolle abs te ſe honore ſuperati. Iam in
populo quàm multi inuidi ſunt, quàm multi conſuetudine horum annorum ab hono
ribus nouis alienati, venire tibi in mentem certò ſcio. eſſe etiam nonnullos tibi ira-
tos ex iis cauſis, quas egiſti, neceſſe eſt. iam illud tute circunſpicito, quod ad Cn. Pom-
peii gloriam augendam tanto ſtudio te dediſti, num quos tibi putes ob eam cauſam
eſſe amicos? Quamobrem cùm & ſummum locum ciuitatis petas, & videas eſſe ſtudia,
quæ tibi aduerſentur: adhibeas neceſſe eſt omnem rationem, & curam, & laborem, &
diligentiam. Et petitio magiſtratuum diuiſa eſt in duarum rationum diligẽtiam: qua-
11 rum altera in amicorum ſtudiis, altera in populari voluntate ponenda eſt. Amicorum
ſtudia beneficiis, & officiis, & vetuſtate, facilitate, ac iucunditate naturæ parta eſſe opor-
ter. ſed hoc nomen amicorum in petitione latius patet, quàm in cætera vita. quiſquis
eſt enim, qui oſtendat aliquid in te voluntatis, qui colat, qui domum ventitet, is in ami-
corum numero eſt habendus. ſed tamen, qui ſunt amici ex cauſa honeſtiore, cognatio-
tionis, aut affinitatis, aut ſodalitatis, aut alicuius neceſſitudinis, his charum & iucun-

GGG. i.

dum eſſe maximè prodeſt. deinde vt quiſque optimus, ac maximè domeſticus, vt is a-
met, quíque fideliſſimum eſſe te cupiat, valde elaborandum puto: tum vt tribules, vt
vicini, vt clientes, vt denique liberti, poſtremò etiã ſeruitus: nam ferè omnis ſermo ad
forenſem famam à domeſticis emanat auctoribus. deinde inſtituendi ſunt cuiuſcun- 13
que generis amici ad ſpeciẽ hominis illuſtris honore ac nomine: qui etiã ſi ſuffragandi
ſtudia non nauant, tamen afferunt petitori aliquid dignitatis ad iuſtitiã obtinendam.
Magiſtratus, ex quibus maximè Conſules, deinde Tribunos pl. ad cõficiendum centu-
rias homines excellenti gratia, qui tribuent cẽturiam, vt aliquod ex te beneficiũ aut ha-
beant, aut vt habeant ſperent, eos prorſus magnopere compara & confirma. nam per
hos annos homines ambitioſi vehementer omni ſtudio atque opere laborarũt, vt poſ-
ſent à tribulibus ſuis ea, quæ peterent, impetrare. hos tu homines, quibuſcunque ratio-
nibus poteris, vt ex animo, atque vt ex illa ſumma voluntate tui ſtudioſi ſint, laborato.
Quòd ſi ſatis grati homines eſſent, hæc omnia parata eſſe debebãt, ſicut parata eſſe con
cerno: nam hoc biennio quatuor ſodalitates ciuium ad ambitionẽ gratioſiſſimorum 14
tibi obligaſti, M. Fundanii, Q. Gallii, Cn. Cornelii, L. Coruini: & horum in cauſis ad te
deferendis quidnam eorum ſodales receperint & cõfirmarint, ſcio: nam interfui. Qua-
re hoc tibi faciendum eſt, vt idem ab iis, quod debent, exigas, ſæpe commonendo, ro-
gando, confirmando, curando vt intelligant nullum tempus aliud ſe vnquam habitu-
ros reſtituẽdæ gratiæ. profectò homines & ſpe reliquorum tuorum officiorum, etiam
recentibus beneficiis ad ſtudium ſeruandum excitabuntur. & omnino quoniam eo
genere amicitiarum petitio tua maximè initiata eſt, quod cauſarum defenſionibus a-
deptus es: fac vt planè iis hominibus, quos deuinctos tenes, deſcriptum ac diſpoſitum
ſuum cuique munus ſit. &, quemadmodum memini, quòd nulla in re illis vnquã mo-
leſtus fuiſti, ſic cura vt intelligant omnia te, quæ ab illis tibi deberi putaris, ad hoc tem- 15
pus reſeruaſſe. Sed quoniam tribus rebus homines maximè ad beneuolentiam, atque
hæc ſuffragandi ſtudia ducuntur, beneficio, ſpe, adiunctione animi, vel voluntate: ani-
maduertendum eſt, quemadmodum cuique horum generi ſit inſeruiendum. Mini-
mis beneficiis homines adducuntur, vt ſatis cauſæ putent ſe ad ſtudium ſuffragationis
dediſſe: ne dum ii, quibus ſaluti fuiſti, quos tu habes plurimos, & intelligant, ſi hoc tuo
tempore non ſatis fecerint, ſe probatos nemini vnquam fore. quod cùm ita ſit, tamẽ ro
gandi ſunt, atque etiã in hanc opinionem adducendi, vt, qui nobis adhuc obligati fue-
rint, iis viciſſim nos obligati adhuc poſſe videamur. qui autem ſpe tenentur, quod ge-
nus hominum multò eſt diligẽtius atque officioſius: iis fac vt propoſitũm ac paratum
auxilium tuum eſſe videatur: denique vt ſpectatorem te ſuorum officiorum eſſe intel- 16
ligant diligentem: vt videre te planè, atque animaduertere, quantũ ab vnoquoque pro-
ficiſcatur, appareat. Tertium illud genus eſt ſtudiorum volũtarium: quod agendis gra-
tiis, accommodandis ſermonibus ad eas rationes, propter quas quiſque ſtudioſus eſſe
videbitur, ſignificanda erga illos pari voluntate, adducenda amicitia in ſpem familia-
ritatis & conſuetudinis confirmari oportebit. atque in iis omnibus generibus iudicato
& perpendito quantum quiſque poſſit, vt ſcias & quemadmodum cuique inſeruias, &
quid à quoque expectes & poſtules. ſunt enim quidam homines in ſuis ciuitatibus &
municipiis gratioſi: ſunt diligentes & copioſi: qui etiam ſi antea non ſtuduerunt huic
gratiæ, tamen ex tempore elaborare eius cauſa, cui debẽt, aut volunt, facilè poſſunt. his 17
hominum generibus ſic inſeruiendum eſt, vt ipſi intelligant te videre quid à quoque
expectes, ſentire quid accipias, meminiſſe quid acceperis. Sunt autem alii, qui aut nihil
poſſunt, aut etiã odio ſunt tribulibus ſuis: nec habent tãtum animi, aut facultatis, vt eni-
tantur ex tẽpore. hos internoſcas: & videto, ne, ſpe in aliquo maiore poſita, præſidii pa-
rum comparetur. & quanquam partis & fundatis amicitiis fretum ac munitum eſſe
oporteret: tamen in ipſa petitione amicitiæ permultæ ac perutiles comparantur. nam
in cæteris moleſtiis habet hoc tamẽ petitio commodi, vt poſſis honeſtè, quod in cæte-

ra vita non queas, quoſcunque velis, adiungere ad amicitiam: quibuſcum ſi alio tempo
re agas, vt te vtantur, abſurdè facere videare: in petitione autem niſi id agas, & cum mul
18 tis, & diligenter, nullus petitor eſſe videare. Ego autem tibi hoc confirmo, eſſe nemi-
nem, niſi ſi aliqua neceſſitudine competitorum alicui tuorum ſit adiunctus, à quo non
facilè, ſi contenderis, impetrare poſſis, vt ſuo beneficio promereatur, ſe vt ames, & ſi-
bi vt debeas, modò intelligat te magni æſtimare, ex animo agere, bene ſe ponere, ſo-
re ex eo non breuem & ſuffragatoriam, ſed firmam & perpetuam amicitiam. Nemo
erit, mihi crede, in quo modo aliquid virtutis ſit, qui hoc tempus ſibi oblatum amicitiæ
tecum conſtituendæ prætermittat, præſertim quum id tibi caſus afferat, vti tecum pe-
tant, quorum amicitia aut contemnenda aut ſugienda ſit, & qui hoc, quod ego te hor-
tor, non modò non aſſequi, ſed ne incipere quidem poſſint. nam quid incipiat Anto-
nius homines adiungere, atque inuitare ad amicitiam, quos per ſe ſuo nomine appel-
19 lare non poſſit? mihi quidem ſtultius nihil videtur, quàm exiſtimare eum ſtudioſum
tui, quem non noris. eximiam quandam gloriam, & dignitatem, ac rerum geſtarũ ma-
gnitudinem eſſe oportet in eo, quem homines ignoti, nullis ſuffragantibus meritis ho-
nore afficiant. nanque vt homo iners, ſine officio, ſine ingenio, cum infamia, nullis a-
micis ſeptus, hominem plurimorum ſtudio, atque omnium bona exiſtimatione muni
tum præcurrat, ſine magna culpa negligentiæ fieri non poteſt. Quamobrẽ omnes cen
turias multis & variis amicitiis, cura, vt confirmatas habeas: & primum id, quod ante o-
culos eſt, Senatores, Equitéſque Romanos, cæterorum hominum nauos homines &
gratioſos complectere. multi homines vrbani & induſtrii, multi libertini gratioſi: in fo-
ro nanque verſantur, quos per te, quos per communes amicos poteris ſumere. cura vt
20 tui cupidi ſint, elaborato, appetito, allegato, ſummo beneficio te afficere oſtendito. de-
inde habe oratores vrbis totius, collegium omnium pagorum, vicinitatum. ex iis prin
cipes ad amicitiam tuam ſi adiunxeris, per eos reliquam multitudinem facile tenebis.
poſtea totam Italiam fac vt in animo ac memoria tibi diſtributam, comprehenſámque
habeas: ne quod municipium, coloniam, præfecturam, locum denique Italiæ ne quem
eſſe patiare, in quo non habeas firmamenti quod ſatis eſſe poſſit. perquiras etiam & in-
ueſtiges homines ex omni regione, eóſque cognoſcas, appetas, confirmes, cures vt in
ſuis ciuitatibus tibi aliquos petant, & tua cauſa quaſi candidati ſint. volent te amicum,
ſi ſuam à te amicitiam expeti videbunt. id vt intelligant, oratione, quæ ad eam ratio-
21 nem pertinet, conſequere. homines municipales, ac ruſticani, nomine tantùm noti in
amicitia ſe eſſe arbitrentur. ſi verò etiam præſidii ſe aliquid ſibi conſtituere putant, non
amittunt occaſionem promerendi. hos cæteri, & maximè tui competitores ne norunt
quidem, tu & noſti, & facilè cognoſces: ſine queis amicitia eſſe non poteſt. neque id ta-
men ſatis eſt, tametſi magnum eſt: ſed vt conſequatur ſpes vtilitatis atque amicitiæ, ne
nomenclator ſolùm, ſed amicus etiam bonus eſſe videare. ita quum & hos ipſos pro-
pter ſuam ambitionem, qui apud tribules ſuos plurimũ gratia poſſint, ſtudioſos in cen
turiis habebis: & cæteros, qui apud aliquam partẽ tribulium propter municipii, aut ci-
uitatis, aut collegii rationem valét, cupidos tui conſtitueris, in optima ſpe eſſe debebis.
22 Iam equitum centuriæ multò facilius mihi diligẽtia poſſe teneri videntur. primùm co
gnoſcendi ſunt Equites, deinde adipiſcẽdi: multò enim facilius illa adoleſcentulorum
ad amicitiam ætas adiungitur. deinde habebis tecum ex iuuentute optimum quen-
que, & ſtudioſiſſimum humanitatis. tum Equeſter ordo ſequetur illius auctoritatem
ordinis, ſi abs te adhibebitur ea diligentia, vt non ordinis illius auctoritatem ſolùm vo-
luntate, ſed etiam ſingulorum amicitiis eas centurias confirmatas habeas. Iam ſtudia
adoleſcentulorum in ſuffragando, in obeundo, in nunciando, in aſſectando mirifi-
cè & magna & honeſta ſunt. Et quoniã aſſectationis mentio facta eſt, id quoque curan-
23 dum eſt, vt quotidiana cuiuſque generis, & ordinis, & ætatis vtare. nam ex ea ipſa copia
coniectura fieri poterit, quantum ſis in ipſo campo virium ac facultatis habiturus.

huius autem rei tres partes ſunt: vna ſalutatorum, quum domum veniunt: altera dedu
ctorum: tertia aſſectatorum. In ſalutatoribus, qui magis vulgares ſunt, & ad hanc con-
ſuetudinem, quæ nunc eſt, plures veniunt, hoc efficiendũ eſt, vt hoc ipſum minimum
officium eorum tibi gratiſſimum eſſe videatur. Qui domum tuam venient, iis ſignifi-
cato te animaduertere, & eorum amicis, qui illis renuncient, oſtendito, ſæpe ipſis dici-
to. ſic homines ſæpe, quum obeunt plures competitores, & vident vnum eſſe aliquem,
qui hæc officia maximè animaduerrat, ei ſe dedunt, deſerũt cæteros, minutatim ex cõ-
munibus proprii, ex fucoſis firmi ſuffragatores euadunt. Iam illud teneto diligenter, ſi
eum, qui tibi promiſerit, fucum, vt dicitur, facere velle ſenſeris, vt te id audiſſe, aut ſcire 14
diſſimules: ſi quis tibi ſe purgare volet, quòd ſuſpectum eſſe arbitretur, affirmes te de il-
lius voluntate nunquam dubitaſſe, nec debere dubitare. is enim, qui ſe non putat ſatiſ-
facere, amicus eſſe nullo modo poteſt. ſcire autem oportet, quo quiſque animo ſit, vt e-
tiam, quantum cuique confidas, conſtituere poſſis. Iam deductorum officium, quod
maius eſt quàm ſalutatorum, hoc gratius tibi eſſe ſignificato atque oſtendito, &, quoad
eius fieri poterit, certis temporibus deſcendito. magnam affert opinionem, magnam di
gnitatem quotidiana in deducẽdo frequentia. Tertia eſt ex hoc genere aſſidua aſſecta-
torum copia. in ea quos voluntarios habebis, cura vt intelligant te ſibi in perpetuum
ſummo beneficio obligari. qui autem tibi debent, ab iis planè hoc munus exige: qui per
ætatem ac negocium poterunt, ipſi tecum vt aſſidui ſint: qui ſi ipſi ſectari non pote- 15
runt, neceſſarios ſuos in hoc munere conſtituant. valde ego te volo, & ad rem pertine-
re arbitror, ſemper cum multitudine eſſe. præterea magnam affert laudẽ & ſummam
dignitatem, ſi ii tecum erunt, qui à te defenſi, & qui per te ſeruati, ac iudiciis liberati ſunt.
Hæc tu planè ab iis poſtulato, vt quoniam nulla impenſa per te alii rem honeſtam, alii
ſalutẽ ac fortunas omnes obtinuerunt, nec aliud vllum tempus futurum ſit, vbi tibi re-
ferre gratiam poſſint, hoc te officio remunerent. Et quoniam in amicorum ſtudiis hæc
omnis oratio verſatur: qui locus in hoc genere cauendus ſit, prætermittendum non vi-
detur: fraudis, atque inſidiarum, & perfidiæ plena ſunt omnia. non eſt huius temporis
perpetua illa de hoc genere diſputatio, quibus rebus beneuolus & ſimulator diiudica- 16
ri poſſit. tantum eſt huius temporis admonere, Summa tua virtus eoſdem homines &
ſimulare tibi eſſe amicos, & inuidere coget. Quamobrem Ἐπιχάρμειον illud teneto, ner
uos atque artus eſſe ſapientiæ non temerè credere. & quum tuorum amicorum ſtudia
conſtitueris, tum etiam obtrectatorum, atque aduerſariorum rationes & genera co-
gnoſcito. hæc tria ſunt: vnum ex iis, quos læſiſti: alterum, qui ſine cauſa non amant: ter-
tium, qui competitorum valde amici ſunt. Quos læſiſti, quum contra eos pro amico di
ceres, his te purgato planè: neceſſitudines commemorato, in ſpem adducito, te in eo-
rum rebus, ſi ſe in amicitiam contulerint, pari ſtudio atque officio futurum ſpondeto.
Qui ſine cauſa non amant, eos aut beneficio, aut ſpe, aut ſignificando tua erga illos ſtu-
dia futura, delinies, dans operam, vt de illa animi prauitate deducas. Quorum voluntas 17
erit abs te propter competitorum amicitias alienior, his quoque inſerui oratione qua
ſuperioribus: & ſi probare poteris, te in eos ipſos competitores tuos beneuolo eſſe a-
nimo oſtendito. Quoniam de amicitiis conſtituendis ſatis dictum eſt, dicendum eſt
de illa altera parte petitionis, quæ in populari ratione verſatur. Ea deſiderat nomen-
clationem, blanditiam, aſſiduitatem, benignitatem, rumorem, ſpem in Repub. Pri-
mum id, quod facis, vt homines noris, ſignifica, vt appareat: & auge, vt quotidie melius
fiat. nihil mihi tam populare, neque tam gratum videtur. Deinde id quod natura non
habes, induc in animum ita ſimulandum eſſe, vt natura facere videare. non committas
tibi neceſſe eſt, ea quæ bono ac ſuaui homine digna ſunt. ſed opus eſt magnopere blan
ditia: quæ etiam ſi vitioſa eſt, & turpis in cætera vita, tamen in petitione neceſſaria. nibi
enim cùm deteriorem aliquem aſſentãdo facit, improba eſt: cùm amiciorem, non tam 18
vituperanda. petitori verò neceſſaria eſt, cuius & frons, & vultus, & ſermo àd eorum,

quoſcunque conuenerit,ſenſum & voluntatem commutandus eſt. iam aſſiduitatis nullum eſt præceptum: verbúmque ipſum docet, quæ res ſit. prodeſt quidem vehementer nuſquam deeſſe: ſed tamen hic fructus eſt aſſiduitatis, non ſolùm eſſe Romæ atque in foro, ſed aſſiduè petere, ſæpe eoſdem appellare: non committere vt quiſquam poſſit dicere, quod eius ſit conſequi poſſis, ſi abs te non ſit rogatum, & valde ac diligenter rogatum. Benignitas autem latè patet, & eſt in re familiari: quæ quanquam ad multitudinem peruenire non poteſt, tamen ab amicis laudatur, & multitudini grata eſt. Eſt in conuiuiis, quæ facetè abs te, & amicis tuis concelebrentur & paſſim, & tributim: eſt e-
29 tiam in opera, quam peruulga & communica: cura, vt aditus ad te diurni atque nocturni pateant, neque foribus ſolùm ædium tuarum, ſed etiam vultu & fronte, quæ eſt animi ianua. quæ ſi ſignificant voluntatem abditam eſſe ac retruſam, parui refert patere oſtium: homines enim non modò promitti ſibi, præſertim quæ à candidato petant, ſed etiam largè ac honorificè promitti volunt. quare hoc quidem facile præceptum eſt, vt, quod acturus ſis, id ſignifices te ſtudioſè ac libenter eſſe facturum. illud difficilius, & magis ad tempus, quàm ad naturam accommodatum tuam: quod facere non poſſis, vt id iucundè neges. quorum alterum eſt boni viri, alterum boni petitoris: nam quum id petitur, quod honeſtè aut ſine detrimento noſtro promittere non poſſumus: quo modo ſi quis roget, vt contra amicũ aliquam cauſam recipiamus: bellè negandum eſt, vt oſtẽdas neceſſitudinem, demonſtres quàm moleſtè feras, aliis te id rebus exactu-
30 rum eſſe perſuadeas. audiui hoc dicere quendam de quibuſdam oratoribus, ad quos cauſam ſuam detuliſſet, gratiorem ſibi fuiſſe orationem eius, qui negaſſet, quàm illius, qui recepiſſet. ſic homines fronte & oratione magis, quàm ipſo beneficio, réque capiuntur. verum hoc probabile eſt. Illud alterum ſubdurum tibi homini planè perito ſuadere: ſed tamen tempori tuo conſulam. quibus enim te propter aliquod officium neceſſitudinis affuturum negaris, tamen ii poſſunt abs te placati æquíque diſcedere. quibus autem iccirco negaris, quòd re impeditum eſſe dixeris aut amicorum negociis, aut grauioribus cauſis, aut antè ſuſceptis: inimici diſcedunt, omnéſque hoc animo ſunt, vt ſibi te mentiri malint, quàm negare. C. Cotta in ambitione artiſex dicere ſolebat, ſe operam ſuam, quod non contra officium rogaretur, polliceri ſolere omnibus, impar-
31 tire iis, apud quos optimè poni arbitraretur: ideóque ſe negare nemini, quòd ſæpe accideret cauſa, cur is, qui pollicitus eſſet, vacuus foret plus quàm putaret: neque poſſe domum eius compleri, qui tantummodo reciperet, quantum videret ſe obire poſſe: caſu fieri, vt agantur ea, quæ non putaris, illa, quæ credideris in manibus eſſe, vt aliqua de cauſa non agantur: deinde eſſe extremũ, vt iraſcatur is, cui mẽdacium dixeris. id ſi promittas, & incertum eſt, & in diem, & in paucioribus. ſin autem id neges, ſtatim abalienant ſe, & inimicantur. plures enim multò ſunt qui rogant, vt vti liceat opera alterius, quàm qui vtatur. Quare ſatius eſt, ex iis aliquos aliquando tibi in foro iraſci, quàm omnes continuo domi: præſertim quum multò magis iraſcantur iis, qui negent, quàm iis, quem videant ea cauſa impeditum, vt facere, quod promiſit, cupiat, ſi vllo modo
32 poſſit. Ac ne videar aberraſſe à diſtributione mea, qui hæc in hac populari parte petitionis diſputem: hoc ſequor, hæc omnia non tam ad amicorum ſtudia, quàm ad popularem famam pertinere. etſi ineſt aliquod dictum ex illo genere, benignè reſpondere, ſtudioſè inſeruire negociis amicorum, ac periculis: tamen hoc loco ea dico, quibus multitudinem capere poſſis, vt de nocte domus compleatur, vt multi ſpe tui præſidii teneantur, vt amiciores abs te diſcedãt quàm acceſſerint, vt quamplurimorum aures optimo ſermone compleant. Sequitur enim, vt de rumore dicendum ſit: cui maximè ſeruiendum eſt. ſed quæ dicta ſunt omni ſuperiori oratione, eadem ad celebrandum rumorem valent, dicendi laus, ſtudia publicanorum, & Equeſtris ordinis, hominum nobiliũ voluntas, adoleſcentulorũ frequentia, eorũ, qui abs te defenſi ſunt, aſſidui-
33 tas, ex municipiis multitudo eorũ, quos tua cauſa veniſſe appareat: bene homines noſ-

ſe,comiter appellare,aſſiduè ac diligenter petere,benignum ac liberalem eſſe,bene lo-
qui exiſtimare,domus vt multa nocte compleatur, omnium generum frequẽtia adſit,
ſatiſfiat oratione omnibus,re,operáque multis proficiatut,id quod fieri poteſt labore &
arte & diligẽtia,non vt ad populum ab iis hominibus fama perueniat, ſed vt in his ſtu-
diis populus ipſe verſetur. Iam vrbanam illam multitudinem & eorum ſtudia, qui con
ciones tenent, quæ adeptus es in Pompeio ornando, in Manilii cauſa recipienda, Cor-
nelio defendendo,excitanda nobis ſunt:quæ adhuc habuit nemo, quin idem ſplendo-
rem omnium,voluntaréſque haberet. Efficiendum illud eſt,vt ſciant omnes,Cn. Pom-
peii ſummam erga te eſſe voluntatem , & vehementer ad illius rationes , te id aſſequi, 14
quod petis,pertinere. Poſtremò tota petitio cura vt põpæ plena ſit, vt illuſtris, vt ſplen-
dida , vt popularis , vt habeat ſummam ſpeciem ac dignitatem, vt,etiam ſi quid poſſit,
ne competitoribus tuis exiſtat aut ſceleris , aut libidinis , aut largitionis accommodata
ad eorum mores infamia. Atque etiam in hac petitione maximè vidẽdum eſt, vt ſpes
Reipub. bona de te ſit,& honeſta opinio. nec tamen in petendo Reſp. capeſcenda eſt,
neque in Senatu,neque in concione: ſed hæc ſunt tibi retinẽda, vt Senatus te exiſtimet
ex ęo , quòd ita vixeris, defenſorem auctoritatis ſuæ fore: equites Ro. boni & locuple-
tes ex vita acta te ſtudioſum ocii ac rerum tranquillarum : multitudo , ex eo duntaxat
quòd oratione in concionibus ac iudicio popularis fuiſti , te à ſuis commodis alienum 15
non futurum. Hæc mihi veniebant in mentem de duabus illis commotionibus matu-
tinis, quo tibi quotidie ad forum deſcendenti meditandũ eſſe dixeramus: Nouus ſum,
Conſulatum peto. Tertium teſtat, Roma eſt, ciuitas ex nationum conuentu conſtitu-
ta:in qua multæ inſidiæ , multa fallacia, multa in omni genere vitia verſantur : multo-
rum arrogantia , multorum contumacia , multorum maleuolentia, multorum ſuper-
bia, multotum odia ac moleſtia perferenda eſt . video eſſe magni conſilii atque artis,
in tot hominum cuiuſque modi vitiis , tantíſque verſantem vitare offenſionem, vitare
fabulam,vitare inſidias , eſſe vnum hominem accommodatum ad tantam morum ac
ſermonum ac voluntatum varietatem. Quare etiam atque etiam perge tenere iſtam
viam,quam inſtituiſti:excelle dicendo:hoc & tenentur Romæ homines,& alliciuntur, 16
& ab impediendo ac lædendo repelluntur . Et quoniam in hoc vel maximè vitioſa eſt
ciuitas,quòd,largitione interpoſita, virtutis ac dignitatis obliuiſci ſolet, in hoc fac vt te
bene noris,id eſt vt intelligas eum eſſe te, qui iudicii ac periculi metum maximũ com-
petitoribus afferre poſſis. fac vt ſe abs te cuſtodiri atque obſeruari ſciant: quum diligen
tiam tuam,tum auctoritatem, vímque dicendi, tum profectò Equeſtris ordinis erga te
ſtudium pertimeſcent. Atque hæc ita te volo illis proponere, vt videare accuſationem
non meditari , ſed vt hoc terrore facilius hoc ipſum, quod agis,conſequare. & planè ſic
contende omnibus neruis ac facultatibus , vt adipiſcamur quod petimus . Video eſſe
nulla comitia tam inquinata largitione , quibus non gratis aliquæ centuriæ renuncient 17
ſuos maximè neceſſatios . quare ſi aduigilamus pro rei dignitate , & ſi noſtros ad ſum-
mum ſtudiũ beneuolos excitamus, & ſi hominibus ſtudioſis gratioſíſque noſtri ſuum
cuique munus deſcribimus , & ſi competitoribus iudicia proponimus , ſi ſequeſtribus
metum iniicimus , diuiſores ratione aliqua coercemus : perfici poteſt, vt largitio nulla
fiat, aut nihil valeat. Hæc ſunt quæ putaui non melius ſcire me quàm te , ſed facilius his
tuis occupationibus colligere vnum in locum poſſe,& ad te perſcripta mittere. quæ ta-
men ita ſcripta ſunt,vt non ad omnes,qui honores petant, ſed ad te propriè, & ad hanc
tuam petitionem valeant. tamen tu ſi quid mutandum eſſe videbitur,aut omnino tol-
lendum,aut ſi quid erit præteritum,velim hoc mihi dicas: volo enim hoc commenta-
riolum petitionis haberi omni ratione perfectum.

Variæ lectiones.

IN S[illegible]CVN[illegible]VM librum Academicarum Quæſtionum.

1 ing[illegible]m[illegible] noſcerent. [illegible]etus, ingratū agnoſ[illegible]ent.
2 in A[illegible] pace. Vetus, in [illegible] pace
4 ſ[illegible] & [illegible]æſtor. Vetus, [illegible] Proquæſtor
7 dicere, quis ſit[illegible] uideātur. Vetus, quæ [illegible]re uidentur uel, quæ uidentur,
Et[illegible] enim omnes. Vetus, Et[illegible] omnes
11 Cum Alexandriæ [illegible] Vetus, Cum Alexand[illegible] Proquæſtor,
utrunque leniter. Vetus, utcunque leniter.
13 adu[illegible]ſarius lenior. Vetus, aduerſarius [illegible].
14 Xenophantem, Platonem etiam & Socratem. Vetus, Leonem, Platonem & Socratem
17 Cuius primo. Vetus, Cuius primùm
17 quomodo quenquam. Vetus, quo modo quempiam
28 cùm diceret, eiſque. Vetus, cùm diceret, eiſque
30 S[illegible] d[illegible] utari. Vetus, Sed diſputari
31 ſimilitudinibus conſtituit. Vetus, ſimilitudinibus conſtruit,
eadem ra[illegible] proſec[illegible]. Vetus, eadem ratio perſ[illegible]
& [illegible]. Vetus, & iſtam [illegible].
33 eaque uti regula. Vetus, eáque ſenti regula
35 diligentiſſiméque circumſpexerit. Vet. diligentiſſiméque conſpexerit.
36 Quid autem tam obſcurum. Vetus, Quid autem tam abſurdè
39 non poteſt accidere. Vetus, non poſſe accidere,
40 aliud uerum eſſe, aliud falſum. Vetus, alia uera eſſe, alia falſa:
nihil poſſe comprehendi. Vetus, non poſſe comprehendi.
43 deinde ibidem, inter. Vet. deinde inter
ſuperius non iungitur. Vetus, ſuperius coniungitur.
44 aduerſarius enim. Vetus, aduerſatur enim
46 præſertim cùm ipſi dicatis. Vetus, præſertim cùm dicatis
47 poſtremò, ut idem ſit? Vetus, poſtremò, ut eadem ſint?
51 ut non ſuo quodque genere ſit tale. Vetus, ut non ſuo quoque ſit tale,
52 Q. Lutatii. Vetus, Q. Lu[illegible]
53 nec unquam ulli uiſo aſſenſurum. Vetus, nec ulli uiſo aſſenſurum,
55 de quo iam etiam memini. Vetus, de quo etiam memini
56 Sed iam etiam confirmata. Vetus, Sed iam confirmata
57 quo tum illis. Vetus, quorum illis
58 enim me non monuit. Vetus, enim me modò monuit,
& in concione quæreret. Vetus, & inquireret,

60 ego de omni ſtatu. Vetus, [illegible] de omni ſtatu
quòd eam tenent. [illegible]etus, q[illegible] eam tenant
hiſque mordeum etiam aſſentior. Vetus, hiſque mordeum a[illegible]ntior,
61 con[illegible] [illegible]
ſecundùm & illud. Ve[illegible] ſecundum illud
65 ut enim ij, qui. [illegible]etus, & ut ij, qui
66 illi [illegible] boni [illegible] erant. Vetus, illi [illegible] boni erant. ne
qui mihi cum i[illegible]. Vetus, qui mihi cum [illegible],
69 te i[illegible] quoque [illegible]. te ipſo quidem iudice.
71 Luculle communis lo[illegible]. Vetus, Luculle omnis lo[illegible].
contra ſenſus tam multa dixeram. Vet. contra ſenſus multa dixeram.
72 audiat, quam no[illegible] mal[illegible]. Vetus, audiat, quàm nobiſcum maledicere
75 quam [illegible] M. Cotta. Vetus, quam [illegible] M. Cotta,
78 uideare mentitus. Vetus, uideare eſſe mentiens.
[illegible] igni mandunt. [illegible]etus, igni mandunt:
80 cum commouebantur. Vetus, cùm commouebatur.
[illegible] e[illegible] eſſe id. Vet. e[illegible] eſſe id,
Cederet ſiliat. Vet. Cederet ſaliat
91 illa cócretum eſſet. Vetus, illa cógregata e[illegible],
98 facere, ut de his. Vetus, facere de his
100 ſi idipſum comprehendi. Vet. ſi quicquam comprehendi
110 ſyllabatim iſta. Vet. ſyllabatim tibi iſta
113 ut ea uideret. Vet. ut ea uiderentur:
117 Itaque cogimur. Vetus, Ita cogimur
110 ab eo diſſenſerit. Vetus, ab eo diſſenſerit,
134 Nunc nimis. Vetus, Num nimis

IN PRIMVM LIBRVM Academicarum quæſtionum.

4 utranque unum unum eſſe. Vetus, utrāque unum [illegible] eſſe
6 & ad delectationem. Vetus, & delectationem
7 Sed ea mihi nunc, ſatiſne probas? Vetus, Sed eam mihi nunc ſatiſne probas?
8 Sophoclem, Euripidem. Vetus, Sophoclem, Empedoclem, Euripidem.
18 & qualitatem. Vetus, & quaſi qualitatem
19 Dialecticorum quoque. Vetus, Dialecticorum uerò
23 ne idem quidem. Vetus, eidem quidem,
terum notis utebantur. Vetus, terum notis duabus utebantur
25 Zeno igitur nullo modo. Vet. Zeno nullo modo

IN PRIMVM LIBRVM DE finibus bonorum & malorum.

2 id non totum. Vetus, id non tam
2 retinere non poſſe. Vetus, retinere non poſſem.

4 A quibus tam diſſentio. V[illegible] quibus tantum [illegible]entio,
[illegible] at [illegible] et
10 quis alienum putet. V[illegible], qui[illegible] alienum putem
[illegible] aliæ [illegible] Vetus [illegible] meta
[illegible] Confir[illegible] au[illegible] [illegible]etus [illegible]onfirma[illegible]
1[illegible] patri[illegible]ue amori. [illegible]etus, patrio quoque a[illegible]
11 etenim quaſi detractis. Ve[illegible], etenim quoniam detra[illegible]is
1[illegible] a ph[illegible] plur[illegible]. Ve[illegible], a ph[illegible] lo[illegible] [illegible]mpi[illegible]
27 ne ad eam non poſſim. [illegible]etus, ne ad eā po[illegible]m
32 quo[illegible] ne po[illegible] Vet. quod [illegible] ne poſſit,
33 ſummum bonum. Vetus, ſummum bonorum
34 noluerint, liberantur. Vetus, noluerint, liberabuntur.
39 & angore, [illegible] &. Ve[illegible], & rigore animi, etiam
44 eo intelligi poteſt. Vetus, eoque intelligi poteſt,
46 dolendum eſſe animo. Vetus, dolendū e[illegible] e animo,
47 alij pet[illegible]lantes. Ve[illegible], alij appetendo omnia petulantes
54 ſæpe id uidemus. Vetus, ſæpe enim uidemus,

IN SECVNDVM LIBRVM de finibus bonorum & malorum.

6 ſenſus hilarentur. Vetus, ſenſus hilarēt,
10 non pereruditos. Vetus, non ſemper eruditos.
Et quidem. Vetus, Quod quidem
23 quod dicunt, intelligitur. Vetus, quod dicat, intelligit.
adiungendam ad illam. Vetus, adiungendam eam,
14 omnes, qui ſine dolore ſint. Vetus, omnémque, qui ſine dolore ſit,
17 quæ nunc Hieronymus. Vetus, quæ Hieronymi
21 argentum, odrilitium. Vetus, argentum Corinthium,
22 atque ac penſitare. Vetus, atque ambas ære
24 illud non. Vetus, illud ipſum non
29 quo pellat animum ſtatim. Vetus, quo pellat animi ſtatum
30 animum & corpus. Vetus, animū ſaliat & corpus,
31 Diodorus, niſi uacuitatem. Vetus, Diodorus uacuitatem
39 quòd rationem habeant à natura, mentémque datam & acrem. Vetus, quòd rationem habeant à natura menti datam [illegible] acrem. Vel, quòd rationem habeant à natura datam, mentémque & acrem,
4 altum quiddam [illegible] excelſum. Vetus, altum quiddam [illegible] excelſum. Vel, alterum quiddam excelſum
41 niſi etiam hone[illegible]. Vetus, niſi honeſtè.

emolumentum [illegible]. Vetus, emolumentum [illegible]

6 [illegible] [illegible]atum. V[illegible], qu[illegible] ma[illegible]ratum

de maioribus tuis, & Vetus, [illegible] maioribus

65 mihi [illegible] tus, mihi in eo

67 & quidem iure. Vet. & quidem in rem

68 ut eorum uita probetur, [illegible] latur oratio. Vetus, ut eorum uita reſtitueretur oratio.

70 ad liberalitatem uenis. Vetus, ad [illegible] bertatem uenis

81 Q[illegible]d ex iſto. Vetus, Quid iſto

84 hominis & beſti[illegible] Vetus, hominis quæ [illegible] uis & [illegible],

85 Iſto modo ne ſi anima quidem Vetus, Et iſto modo ne ſi anima quidem

hominum facetorum urbanitatem. Vetus h[illegible]minum facetoſam urbanitatem

magis [illegible] uiſſe ueſtrum agere. Vetus, magis fui, c[illegible] uerum agere

86 Vi[illegible]e, ne Manliana ſint iſta ueſtra. Vetus, Vide, ne iſta ſint Manliana ueſtra,

87 quàm dum fruebatur. Vetus, dum uita fruebatur:

88 reliqua præclarè. Vetus, reliquaque præclare,

97 iſta lenones. Vetus, iſta l[illegible]nus:

IN TERTIVM LIBRVM de finibus bonorum & malorum.

3 quum conſtituantur. Vetus, quum conſtruantur

9 neque afferre. Vetus, neque affirmare. Vel, neque affirmare,

12 nomina nouarum non uidebātur. Vetus, nomina nouarum nouabantur,

15 propoſita rectè. Vetus, præpoſita rectè,

27 illud quod. Vetus, illud etiam quod

30 quò moueantur. Vetus, quo modo moueantur,

31 quem impurè. Vetus, quem impunè,

34 ratio eorum. Vetus, ratio eſt horum

36 in corpore ſitarum. Vetus, in corpore harum

39 attamen utrunque. Vetus, & tamen utrunque

44 altio, eſt. Vetus, altio, erit cum

47 communi officio. Vetus, omni officio

49 ſocietatem perſequimur. Vetus, ſocietatem proſequimur.

50 quare ut perſpicuum. Vet. quare perſpicuum

enat a concha, qui, quod. Vetus, enat à concha, quòd

51 utilitatis omnium plus. Vetus, utilitati hominum plus,

quæ deceat charioré. Vetus, quod deceat chariorem

52 in ſolitudine. Vetus, in ſumma ſolitudine.

56 poſſe ſiungi. Vetus, poſſe ſeiungere.

57 tempori parere. Vetus, tempori parare,

IN QVARTVM LIBRVM de finibus bonorum & malorum.

1 Im[illegible] iſto quidem, inquam, loco. Vetus, Im[illegible] [illegible]d qu[illegible] inquam, [illegible] loco,

10 de m[illegible] [illegible]. Vetus, de maximis [illegible]

[illegible] ne[illegible] enim eam. Vetus, ne qu[illegible]am

[illegible] e[illegible]ear [illegible]um. Vetus, e[illegible] ali. et earum [illegible],

20 hanc igitur intuens. Vetus, hanc intuens,

33 nunc i[illegible]ſ[illegible]arantur. Vetus, nunc iſta ſeparantur.

45 (ſcit enim Citiæos clientes tuos è Phœnicia profectos. Vetus, ſ[illegible] enim citius, quàm hunc à philoſophia [illegible]cient tuos à poetam profectos Vel, [illegible] e[illegible]im [illegible] clientes tuos à poetam prof[illegible]

54 nondū uid[illegible] at, æquè. Vetus, nondum ui[illegible] at ſapientiam, æquè

57 ille f[illegible]laciæ loquētiæ. Vetus, ille fallaciæ eloquentiæ Vel, f[illegible] [illegible] loquela

59 n[illegible] ſitur l[illegible]qui. Vetus, n[illegible] [illegible] loqui,

61 ſtultorum omnia contraria. Vetus, omnia contraria [illegible],

tecum iam ita loquar. Vetus, tecum ita loquar,

72 Hic ambiguo ludimur. Vetus, hoc ambiguo [illegible]udu me.

73 eo, quæ petentur. Vetus, eo pe[illegible]

74 accommodatarum a natur[illegible]. Vetus, accōmodatarum natura

IN QVINTVM LIBRVM de finibus bonorum & malorum.

1 ut, quum ea. Vetus, ut, quando ea

quàm ſi quando. Vetus, quàm ſi aut

8 meo hic ponere. Vetus, meo ponere.

9 poſſet, exprimeret. Vetus, poſſet, exprimeret.

16 ſunt, adipiſcendi iam Vetus, ſunt, adipiſcendi etiam ſi non adipiſcare[illegible]

24 quod primum. Vetus, quod modò

27 timido ſanguen. Vetus, timido ſanguis,

30 rerum ad naturam accommodatarum. Vetus rerum à natura accommodatarum

35 aut nō multò ſecus Ve. aut multò ſecus,

37 animus hominis. Vetus, animus & animus hominis:

ut tuenda & uiuer. Vetus, ut tuenda uiuer

43 contendant & elaborent. Vetus, contendant & laborent.

nihil ineſt. Vetus, nihilne eſt

47 è latis rerum. Vetus, e latis regum

51 Endymionis ſomnum nobis nolimus dare. Vetus, Endymionis ſomnum nobis nolimus dari:

53 ad ſuam confirmationem indigeret. Ve. ad ſuam confirmationem indigeret.

65 momenta iſta corporis commodorum. Vetus, momēta iſta corporis cōmoda,

66 in iis rebus. Vetus, in iis eſſe rebus

68 Ego uerò, inquā. Vet. Ego uerò iſti, inquam,

69 neſcio quo modo prætervolauit oratio. Vetus, neſcio quò prætervolauit oratio.

70 repugnat, eundem & beatum eſſe, &. Vetus, repugnat, eſſe beatum, &

82 appellant: ni[illegible] l[illegible] a[illegible]deras. Vetus, appellant, quòd nihil a[illegible]deras

IN PRIMVM LIBRVM Tuſculanarum quæſtionum.

4 Lepidum, Carbonem. Vetus, Lepidum, Carbonem,

8 na[illegible] ſi ſo[illegible] cet. V[illegible] [illegible] cot

tranſ[illegible] A[illegible] [illegible] Ac[illegible]ronte

9 ut ita [illegible]e credi[illegible] [illegible], ut [illegible]

13 quod [illegible] euerint, [illegible] [illegible]tur. V[illegible] [illegible]od e[illegible] [illegible] ,aut [illegible]

15 Superbi id quidem e[illegible]. [illegible], [illegible] bum i[illegible] [illegible]dem

17 Empe[illegible] animum. Vetus, [illegible]pedo[illegible] autem, animum

[illegible] quæ te[illegible] [illegible]ondi[illegible] [illegible] Vetus quære [illegible] non [illegible] antur,

21 Idque primum ita [illegible] d[illegible] d. Vetus, idque p[illegible] [illegible] ita [illegible]

28 ne [illegible] pan[illegible] t. V[illegible] [illegible] [illegible]

ut poti[illegible] mum uideri uideo Panætio. Vetus, ut potiſſimū uideri Panætio,

35 (l[illegible] etiam m[illegible] [illegible] p[illegible] ac etia magis

37 profe[illegible]ò beati erimus. [illegible] tunc beati erimus

in ter[illegible] patriam Ve[illegible], in terra patriam

39 ut idem omni[illegible] Vetus, [illegible] [illegible]

40 quàm uaria ſpe[illegible] [illegible] [illegible]ua ria, quanta ſpe[illegible] [illegible]la

47 nihil enim putat. Vetus, [illegible] putat

50 ſtellarum curſ[illegible]. V[illegible] [illegible] [illegible]rum, curſ[illegible],

57 aliquis uel e[illegible]. Vetus, a[illegible]qui conditor uel [illegible],

58 His & talibus adducti. Ve His & talibus [illegible] adducti

71 ſit quod dixerit? Vet[illegible] [illegible] [illegible] deret?

90 gratiam habeo, qui. Vetus gratiam habeo, [illegible]d

101 ſi uere loqui uolumus. Vetus, uerum [illegible] loqui uolumus,

102 ſtatum ſacrificium. Vetus, ſtatutum ſacrificium

107 ſin reſtantibus. Vet. ſi enim reſtantibus

IN LIBRVM SECVNDVM Tuſculanarum quæſtionum.

1 fructus, ſi non tantos. Vet. fructus, ſed non tantos,

3 cùm adiutore populo. Vetus [illegible] auditore populo,

30 & quod mas ualet. Vet. & mas ualet

32 curſus, clamor. Vet. curſus, concurſus, clamor,

35 Nō poteſt effari Ve N[illegible] pote[illegible] hæc fari

39 Iterâ dum ea[illegible]. V[illegible] Iter[illegible] [illegible] cadem

43 uinclis ac cuſtodia. Vet uin[illegible] propè ac cuſtodia

51 tantillum modò. Vet tantummodo

à dolore deuictus eſt. Vetus, a dolore deductus eſt.

56 animo[illegible], prudentes. Vetus, animoſi, ſed prudentes,

IN LIBRVM TERTIVM Tuſculanarum quæſtionum.

13 poteſt ex quo. Vetus, poteſt, [illegible] ex quo

14 Reliquas autem. Vetus, Reliquas etiam

15 inter ſe nexæ & coniugatæ ſunt. Vetus, inter ſe nexæ ſunt.

[illegible] ſiam. V[illegible] [illegible] enim

14 [illegible] quidem [illegible] quidē

[illegible]

18 Nec ueri [illegible] Vetus [illegible] eadem fro[illegible]

49 & mihi quidem uidetur. Vetus & mi[illegible] uid[illegible]

52 pectoris, feminum. Vetus, pectoris, feminum,

66 quod [illegible] Vetus, quod non [illegible]

67 Chry[illegible] Vetus, [illegible] pi authoritas

72 hoc cuiuſmodi eſt otium. Vetus, hoc cuiuſmodi eſt otium.

IN LIBR[illegible] [illegible]ARTVM Tuſculanarum quæſtionum.

8 ex utroque per[illegible]. Vetus, ex utroque perfe[illegible]

11 aduerſa ratione. Vetus, aduerſus ratio[illegible]

17 In[illegible] rerum. Vetus, [illegible] [illegible]do rerum

21 non quia iam ſint. Vetus, non quia ſemper [illegible]

26 ſed [illegible] diligentius. Vetus, ſed quia diligentius

27 congrediuntur [illegible] congrediuntur [illegible]

41 contrariis [illegible]que per [illegible], aut. Vetus, [illegible]que, aut

51 Conti[illegible] autem ſedationem animi. Vetus, Continet autem ſedationem omnem animi

55 ſ[illegible] animi elati ſic gaudere decet. Vetus, ſic quidem gaudere decet,

58 quem [illegible] Vetus, [illegible] inſanire,

67 cùm illa [illegible] meſſe. Vetus, cùm illa ſibi ſigna meſſe,

IN LIBRVM QVINTVM Tuſculanarum quæſtionum.

4 pe[illegible] immortalitati. Vetus, penè toti immortalitati

18 neque eſt ullum. Vetus, neque enim eſt ullum,

39 quæ [illegible] Vetus, quæ niſi ita eſt,

64 reliqui habere. Vetus, reliqui quo habere

68 hæque uoluptates ſigillatim. Vetus, hæque uoluptates, de quibus multa ab illis ſigillatim

69 ſperatarum, perceptarum. Vetus, ſperatarum uoluptatum, perceptarum.

IN LIBRVM PRIMVM DE natura deorum.

10 Dictum eſt hac de re. Vetus, Dictum eſt omnino hac de re

26 totius orbis. Vetus, totius operis

21 eadémque d[illegible] Vetus, ea denique

27 per omnem pertinentem naturam. Vetus, per omnium naturam rerum pertinentem,

31 uexerari Epicurum. Vetus, uulnerare Epicurum,

37 non minorem. Vetus. non tumorem:

46 ſed ueri [illegible] quàm noſtra. Vetus, ſed ueri [illegible] ſimiliora, quàm uera

57 ut dicis, lubens. Vetus, ut dicis, appa

[illegible]

[illegible] Vetus, [illegible] re q[illegible]

[illegible] Vetus nihil [illegible]

[illegible] æther.

[illegible] ut neutrū [illegible]

8 [illegible] Vetus quo in [illegible]

IN LIBRVM SECVNdum de natura deorum.

3 primus rogatorum. Vetus, primus in[illegible]

21 [illegible] uocant. Vetus, noſtri [illegible] uocant.

diſt[illegible] Vetus, diſtin[illegible] utilitatem,

14 atque etiam. Vetus, atque [illegible]

26 ut præſit omnibus. Vetus, ut [illegible] præſit omnibus.

30 idē quoque ſenſu. Vetus, id [illegible] ſenſu

[illegible] æqualitas quæ. Vetus, [illegible] quæ

37 tum ante[illegible], tum [illegible] Vetus, tum antecedunt tum autē ſubſequuntur

48 Iouis [illegible] Vetus, Iouis [illegible]

4 è terra: I. rapuit Proſerpinam, quod. Græcorum nomen eſt: [illegible] enim eſt, quæ. Vetus, è terris: cui Proſerpina nomen eſt, quæ

37 Cùmque ſit. Vetus, Tum quæ ſint

61 procul curſum [illegible] uideris. Vetus, procul curſum [illegible] uideris,

64 ſonitu & ſpiritu. Vetus, ſonitu & ſtrepitu.

78 Ob[illegible] caput & tereti ceruice reflexum. Vetus, Obſtipúmque caput tereti ceruice [illegible]

84 Veſe[illegible] oſtendat Scorpius al[illegible] Vetus, [illegible] ſe oſtendens emergit Scorpius altè,

88 quæ æther dicitur. Vetus, quæ ætherea dicitur.

92 alius generis beſtiis. Vetus, alius generis eſtis

94 Miluo eſt quoddam bellum naturale. Vetus, Miluo eſt quoddam bellum quaſi naturale

95 ex iis quæ acquieuerit. Vetus, ex iis quæ aſſequitur:

quæ Di[illegible]. Vetus, quæ Dictamnus

97 & hæc omnia [illegible] prouidæ. Vetus, & hæc omnia eſſe opera prouidæ

101 quæque in eo ſunt omnia. Vetus, quæque in eo mundo ſunt omnia.

102 ni ſiquid in eam. Vetus, niſi quòd ſiquid in eam

103 per quaſdam. Vetus, per uias quaſdā

105 deinde cogitatione. Vetus, deinde contagione

110 & ap[illegible] tangendi. Vetus, [illegible] arte tangendi

IN LIBRVM TERTIVM de natura deorum.

4 ex portentis & monſtris Sibyllæ. Vetus, ex portentis, uel monitis & mōſtris Sibyllæ

5 ex animo exire. Vetus, ex animo exiis, Vel, ex animo [illegible]

2 ut facile comprim[illegible] Vetus [illegible] prim[illegible]

[illegible]alem autem deum. [illegible], Quà i[illegible] deum

[illegible] Vetus. [illegible]

56 [illegible] Vetus [illegible]

58 [illegible] Vetus [illegible]

62 [illegible] Vetus [illegible]

63 in T[illegible] Vetus in T[illegible] Tyrann[illegible]

63 uocem [illegible] audiamus.

IN LIBRVM PRIMVM de diuinatione.

4 do[illegible] putauerunt & probauerunt. Vetus, do[illegible] probauerunt.

11 Cana ſulix [illegible] Vetus, Rana [illegible]

13 nunquam [illegible] Vetus, nonnunquam [illegible]

15 dubitare num poſſumus? Vetus dubitare non poſſumus.

[illegible] condemnemus inquam. Vetus, contemnamus inquam

36 ut quo[illegible] Vetus, ut quoſdam [illegible] exarſiſſe

39 Hæc pater eſ[illegible] Vetus, [illegible] pater.

40 te[illegible] peruertere. Vetus, te[illegible] percurrere.

48 Tertia te Pith[illegible] Vetus, Tertia te Pythiæ

52 de ſententiis [illegible] Vetus, de ſententia [illegible]

54 cùm Aſiæ prouinciæ præeſſem. Vetus, cùm Aſiæ proconſul præeſſem

70 portentorum exercitatiſſimi. Vetus, oſtentorum exercitatiſſimi

87 ſumma religione. Vetus, ſumma cum religione

89 neque enim in paſtoribus illis, quibus Romulus præfuit, nec in ipſo Romulo hæc calliditas. Vetus, neque enim in ipſo Romulo, neque in paſtoribus illis, quibus Romulus præfuit, hæc calliditas

91 ſeruat genus. Vetus, æternum genus

93 ſtabilita ſcāns. Vetus, ſtabilita ſcamna

102 membráque quò uult. Vetus, membráque quocunque uult

IN LIBRVM SECVNDVM de diuinatione.

13 ludum nunquam defuiſſe. Vetus, iudicium nunquam defuiſſe.

id ueri [illegible] ſi omnium. Vetus, id uerisimile ſomnium, cum

27 Non perſpicitis aleam quandam meſſe beſtiis. Vetus, Non perſpicitis aleam quandam meſſe in [illegible]

35 animaduertique po[illegible] Vetus, animaduerti potuerant.

57 Dicito ſi paſcuntur aues: Paſcuntur. quæ, [illegible] ubi. Vetus, Dicito ſi paſcuntur pa[illegible] quæ aues, aut ubi.

76 ualeat id [illegible] eſt etiam in rebus [illegible] Vetus, ualeat id non

in l omnibus ſolùm, uerum etiam in [illegible]

Chaldæ. [illegible] . [illegible] tus, Chal[illegible] [illegible] rit

78 Noui uero [illegible] tur. [illegible] Nonignorom [illegible]

[illegible] Dixi, [illegible] Vetus, Di[illegible] enim [illegible] p[illegible]

81 negant etiam id [illegible] alienum maieſtatis deorum. V[illegible] ma[illegible] deorum,

91 ſ[illegible] ndia, iam ut nihil. Vetus, [illegible] ma[illegible]

96 in promptu nunc. Vetus, in promptu [illegible] nunc

101 Terr[illegible] nam [illegible] adam. Vetus, Terrigenam, tardi [illegible] adam,

IN LIBRVM DE Fato.

1 [illegible] appellant. Vetus, [illegible] philoſop[illegible] appellant

9 ſi eſt diuinatio, quibuſnam à præceptis. Vetus ſi eſt diuinatio, qua[illegible]nam à perceptis

11 ne illa quidem uera eſt. Vetus, ne illa quidem [illegible] era eſt. Vel, ne illa quidē [illegible] uerſa uera eſt

13 Relinquetur in inſula Lemno Philo[illegible] tes Vetus, Relinquetur in inſula Philo[illegible]

IN LIBRVM PRIMVM de legibus.

1 certè non longè. Vetus, certùm non longè

3 ſed tamen nonnulli iſti. Vetus ſed tamen iſti

8 oratio iſta poſtulat. Vetus, hiſtoria poſtulat

in canta ceciderat. Vetus, in canta ceciderat,

11 ſcriptum eſt à te ſatis de. Vetus, ſcriptum eſt à te de

12 nullo in genere diſputandi magis honeſtè patefieri. Vetus, nullo in genere diſputando honeſtè patefieri. Vel, nullo in genere diſputationis [illegible] patefieri,

15 ſeculis omnibus. Vetus, ſeculis compluribus

18 Nam cùm de natura omni Vetus, Nam cùm de natura hominis

nam quòd aliquibus. Vetus, quàquam alia quibus

23 lenitatis eſt enim, & ſuauitatis: id enim, ut ſuauitate delectans. Vetus, lenitate enim & ſuauitate delectat,

33 Quæ ſi tanta potentia eſt. Vetus, Quæ ſi tanta poteſtas eſt

37 Ergo item Vetus, Ergo eadem

38 niſi iudicio ipſo mulctatum. Vetus, niſi iudicio ipſo notatum,

40 & cuius aſciſcendi. Vetus, & cuius adipiſcendi

41 [illegible] que, ut ſcis. Vetus, ubique fuit, ut ſcis,

44 bonarum artium ſapientia. Vetus, bonarum rerum ſapientia

46 ſocietatémque charitatis coierit cū ſuis, omneſque. Vetus, ſocietatémque [illegible] charitatis cum ſuis, omneſque

48 Vere facit. Vetus, E[illegible] facit

IN LIBRVM [illegible] de leg[illegible].

quos [illegible] Vetus, [illegible]

[illegible] Vetus [illegible] modò fr[illegible]

5 pro [illegible] Au dio

[illegible] d[illegible] Mu[illegible] arum primordia, ſicut in Arati carmine [illegible]. M. [illegible] orſum [illegible] nam [illegible] ab eodem [illegible] re[illegible] dis immor[illegible] nobis [illegible] capienda primordia. M. Optime uerò [illegible] & fieri [illegible] decet. Videamus [illegible] M. Ab Ioue Mu[illegible]arum primordia, [illegible] in Arati carmine orſ[illegible] Quorſum iſtuc? M. [illegible] ab eodem [illegible] cæteri d[illegible] mortali[illegible] nobis agendi capienda primordia. [illegible] Optime uerò [illegible] fieri [illegible] decet. M. Videamus [illegible]

11 cui uiuendi [illegible] erit illa. Vetus [illegible] cui quod [illegible] ,uila.

12 grauiſſimus, omniumque princeps, de [illegible] ſcripſit. Vetus, grauiſſimus [illegible] philoſophorum omnium que princeps, de repub[illegible]

14 fœdera religionis. Vetus, fœdernum religione,

17 ſaciū que ſeruanto. Vetus, ſacraque ſeruanto.

18 effata habento. Vetus, effata habento.

25 ſanequàm breuis. Vetus, ſanequàm breuis uel ſanequàm breuiter.

26 ut caſto corpore adeatur. Vetus, ut caſto corpore adhibeantur,

nam illud uel. Vetus, nam maſtum

28 exiſtimare oportere deos omnia cernere, deorum omnia eſſe plena. Vetus, exiſtimare oportere, omnia quæ cernerent, deorum eſſe plena

30 à gignendo cùm eſt. Vetus, à gignendo comes.

32 fateórque omnia eſſe magna. Vetus, fateórque eſſe magna

39 quam ad paucos dies. Vet. quam apud paucos dies

40 ſermo eſt apud eos. Vetus, ſermo eſt apud nos

43 tantùm parnam erui. Vetus, tantùm poenam erui,

è ligno dedicato. Vetus, è ligno cauato,

44 autem dona habent. Vetus, autem dona ames habent,

52 iniecta gleba tumulis, & humatus eſt, & gleba nominat Vetus, iniecta gleba, tum [illegible] & humatus eſt, & ſepulc[illegible] rum uocatur:

53 puram, quòd in ſupra terram non extaret, porcam hæredi eſſe. Vetus, puram, quòd os ſupra terram non extra portam, hæredi [illegible]

57 Quod autem ſ[illegible]rum. Vetus, Quod autem heroum,

58 hoc ius terra humandi. Vetus, corpus terra humandi

imbent parentes. Vetus, iubeante propinquo

IN TERTIVM LIBRVM de legibus.

6 tutribus diſtribuunto. Vetus, in tri-

[illegible]

17 q[illegible] [illegible] uerentur:

1[illegible] [illegible] recurat[illegible] ne. [illegible]

[illegible] nte.

28 ut [illegible] ſuper [illegible] Vetus [illegible]

31 [illegible] aut[illegible]

[illegible] [illegible] V[illegible] [illegible] que in patrio [illegible]

[illegible] præ[illegible] ea neque. V[illegible] neque

IN L[illegible]BRVM DE Vniuer[illegible].

3 alterum, quod. V[illegible] quidem

9 de quibus explicandum [illegible] [illegible] gnitio. [illegible] q[illegible] uod [illegible] nitio.

15 atque [illegible] ntiam [illegible] [illegible] aq[illegible] at[illegible] tiam [illegible]. Maxima itaque

5 ratio autem uera [illegible] ratio autem utr[illegible] e,

3 omnis [illegible] num[illegible] corum quaſ[illegible] tatis [illegible] e cone uer[illegible] [illegible] ris. [illegible] num [illegible] corum [illegible] [illegible] in[illegible]

45 quod in a[illegible] tum. V[illegible]

59 & a[illegible] [illegible] a. in. Ve[illegible] a[illegible] anim[illegible] a,

IN LIBRVM PRIM[illegible] Officiorum.

9 hic [illegible] conſeruat. V[illegible] [illegible] nis a.

1[illegible] uitæ [illegible] ſ[illegible] uitæ [illegible] ſernari p[illegible]

19 quæ præterea ſint Vet[illegible] quæ procreantur.

21 audire ac diſcere. Vet[illegible] [illegible] ſcere:

animi magnitudo ex[illegible] animi magnitudo con[illegible]

25 uerißimum ſit, quoque. V[illegible] u[illegible] mum ſit, iſque

29 laudabitur, ut in A[illegible] Vetus laudabitur, ut in A[illegible]

31 ſtudijs cogitationis [illegible]. Vetus, ſtudi[illegible] cogitationis etiam

33 amici. atque (ut placet [illegible] tus, am[illegible] atque placet

afferre mutatione. Vetus, a[illegible] erre, mutatione

39 tempeſtas C. Cæſaris. Vetus, [illegible] C. Cæſaris,

45 depoſitum, etiam ne. Vetus, dep[illegible] tum etiam, ne

ad ea quæ propoſui prin[illegible]. Vetus, ad ea quæ po[illegible] in principio,

55 in quas ſcrip[illegible]. Vetus, in quas ſ[illegible]

[illegible] ab homine eſt, ſed. Vetus, ab homine, ſed

71 atque hæc in moribus conſiderentur. De. Vet. atque hæc in moribus. De

73 non licet, [illegible] modo. Vet non licet, modò ſine iudicio, uel modo in omnes, uel repentino. Vetus, ſine iudicio uel repentino

77 lumen de ſuo lumine. Vetus, lumen de lumine

ab illa diſcedatur infinitate. Vetus, ab illa infinita multitudine diſcedatur,
80 amabilius, nec copulatius. Vetus, amabilius, nec copulantius,
85 obiurgationes in amicitia negent. Vetus, obiurgationes in amicitia negent
propinquum potius & amicum. Vetus, uicinum potius amicum,
87 Illáque uergo. Vetus, Illa uirago
ex quo ornum eſt officium. Vetus, ex quo aptum eſt officium,
89 quaſi pleniore ore. Vetus, quaſi pleno ore
Leuctris, Stratocle. Vet. Leuctris, Stratóque:
dicunt propugnantem. Vetus, dicunt pugnantem
91 eoſdemque bonos. Vetus, eoſdem & bonos.
95 oportere, nullique neque homini. Vet. oportere, nulli neque homini,
utilet, ſed & uehementer. Vetus, utiles, ſed tum uehementer
97 Quamobrem & hæc intuenda ſunt. Vetus, Quamobrem & hæc uidenda ſunt,
105 autem Remp. nihil minus. Vetus, autem Remp. nihilominus
107 at ille adiuuit Themiſtoclem. Vetus, at ille uerè adiuuit Themiſtoclem.
uidebatur. parua. Vetus, uidebatur. parum
113 nec committere aliquid, ut. Vetus, nec committere, ut
quum tempus eſt, neceſſitaſque. Vetus, quum tempus, neceſſitáſque
115 uiri magnanimi. Vetus, uiri magni,
119 corpus Reip. curent. Vet. corpus Reip. tuerentur.
122 diſcordiæ ortæ, in. Vetus, diſcordiæ, in
offendat, mortem appetat. Vetus, offendat aliquos, mortémque oppetat
125 facilitas & altitudo animi quæ. Vetus, facilitas & μεγαλοψυχία quæ
129 maximas geri res, & maxime animi. Vetus, maximas geri res maximè,
quidem omni ratione. Vetus, quidem omnino ſine ratione
131 nulloque turpi quæſtu. Vetus, nullo neque turpi quæſtu,
dicitur. huius. Vetus, dicitur decorum. huius
135 poteſt quàm re ſeparari. Vetus, poteſt quàm oratione ſeparari.
Eſt autem eius deſcriptio. Vetus, Eſt autem eius diſtinctio
137 etiam uitioſit. Vetus, etiam in uitioſis
nobis autem. Vetus, nobis itaque
139 in omni ratione habenda. Vetus, in hominum ratione habenda,
141 ad hominum ſocietatem. Vetus, ad hominum conſociationem
nec uero agere quicquam. Vetus, nec uerò agere debet quicquam,
143 relinquunt eum & abijciunt. Vetus, relinquunt eum, & omnino abijciunt
ſedandóſque excitandámque eſſe animaduerſionem. Vetus, ſedandóſque eſſe, excitandámque animaduerſionem
147 reliquiſque libus anteadat. Vetus, reliquiſque bellis anteadat,
151 in M. Scauro, & in M. Druſo adoleſcente. Vetus, in M. Scauro, & in M. Druſo adoleſcentibus
153 alium quidem uidemus. Vetus, alium quem uidemus,
155 ideo quia nihil. Vetus, ideò que nihil
æquabilitas uniuerſæ uitæ. Vet. æquabilitas tum uniuerſæ uitæ,
157 mulieres fuerunt) Vetus, mulieres appellandæ ſunt)
affabilem ſe eſſe uellet? Vetus, affabilem & iucundum ſe eſſe uellet?
quàm illa perpeti ab alio maluiſſet. Vetus, quàm illa perpeti ab ullo maluiſſet.
161 quæ nobis data non ſunt. Vetus, quæ nobis à natura data ſunt,
eorum plerique in hoc genere laudis ſtudent excellere. Vetus, ij ſtudent plerunque eodem in genere laudis excellere:
165 ſpatium deliberandi habuerunt. Vet. ſpatiū etiam deliberandi habuerūt,
167 conſtantior: in fortuna nonnunquam ipſa. Vetus, conſtantior: in tamen fortuna ipſa
Eam igitur mutationem. Vetus, Eam mutationem
173 opera ut amicos. Vetus, opera ut & amicos,
177 ſunt, uerbis. Vetus, ſunt, nominibus ac uerbis
179 aut molle, aut inquid. Vetus, aut molle, nequid
181 muliebrem ducere debemus. Vetus, muliebrem ducere debemus.
185 in non autem duo ſequamur. Vetus, in non autem duo genera ſequamur,
Quid fuit in Catulit. Vetus, Nihil fuit in Catulis,
189 Animaduertendum eſt etiam quatenus. Vetus, Animaduertendum erit quatenus
191 ut ſeueritas. Vetus, ut & ſeueritas
193 hanc Scaurus demolitus. Vetus, hanc Scaurus filius demolitus,
repulſam ſolùm retulit, ſed. Vetus, repulſam ſolùm, ſed
ratio non ſui ſolùm. Vetus, ratio non ſua ſolùm,
195 quarum quidem certè eſt. Vetus, quarum quidem certus eſt
uelimus néue maior. Vetus, uelimus: ut neue minor,
199 in Prætura Sophoclem, híque de communi. Vetus, in Prætura Sophoclē poetam, híque cùm de communi
201 ſic uiuendum eſt in uita. Vetus, ſic uiuendum eſt in uita,
203 Ex oculorum obtutu, ſuperciliorum aut remiſſione aut contractione. Vetus, Ex oculorum obtutu, ex eleuatione aut remiſſione ſuperciliorum, aut contractione,
quale quodque eorum. Vetus, quale quidque eorum
qui ſigna fabricant, & ueri. Vetus, qui ſigna fabricant, & uerò
205 Quæ uerò more aguntur & inſtitutis ciuilibus. Vetus, Quæ uero more aguntur, inſtitutiſque conſilijs ciuilibus
207 eſt, de Rep. ſentientes. Vetus, eſt, bene de Rep. ſentientes,
hominum conciliationem & conſociationem colere. Vetus, hominum ſocietatem & conſolationem & conciliationem tueſere,
209 opificéſque omnes. Vetus, opifices quoque omnes
215 maxima eſt, ut certè: Vetus, maxima eſt, ut eſt certè:
ergo hæc cognitioni. Vetus, ergo cognitioni
ſubitò ſit allatum. Vet. ſubitò ſit oblatum,
217 ad hominum utilitatem. Vetus, ab hominum charitatem:
Atque illi, quorum. Vetus, Atque illi ipſi, quorum
utilioreſque in rebus ſunt publicis. Vet. utilioréſq; rebus & ſunt & publicis
Lyſit Pythagoreus. Vetus, Lyſias Pythagoreus,
219 remota communitate. Vetus, remota communitate
idcirco iſtam eſſe cum hominibus. Vetus, idcirco uitam eſſe cū hominibus
221 quidem pro ſe ſuſcipi uolet. Vet. quidē propter ſe ſuſcipi uolet.
223 Sed ad reliqua pergamus. Vetus, Sed iā ad reliqua pergamus.

IN LIBRVM SECVNdum Officiorum.

1 quid inutile. tum ex utilibus quid utilius, aut quid maximè utile. Vetus, quid inutile: tum ex duobus utilibus quid utilius, aut ex pluribus quid maximè utile.
3 per eos regebatur. Vetus, per eos gerebatur,
6 Maximus igitur in malis hoc tamen. Vetus, Maximus malis hoc tamen
9 qui quum percipi. Vet. qui quum præcipi.
10 ut cæteri, qui alia. Vet. ut cæteri, alia,
12 ut ab honeſto utile ſecerneret, & conſtitueret honeſtum aliquod. Vetus, ut honeſtatem ab utilitate ſecerneres, conſtitueret eſſe honeſtum aliquid,
13 genera confuſa, cogitatione diſtinguunt. Vetus, genera confuſa, cogitatione diſtinguunt.
parum proſpiciunt. Vetus, parū perſpiciunt,
15 pietas efficiet. Vetus, pietas efficit
proximè autem, & ſecundum deos. Vetus, proximè autem ſecundum deos,
Earúmque iterum rerum. Vetus, Earúmque item earum
noceant & obſint. Vetus, noceant & proſint,
16 effecta operis. Vetus, effecta opera:
18 manu atque opera. Vetus, manu atque opere
19 paſcere equos, aut domare. Vetus. paſcere eos, aut domare,
eiſdémque & ea. Vetus, eiſdémque & ea
ſine quibus uita omnino. Vetus, ſine quibus hominum uita omnino

10 *tantùm deſtat. Vetus, tantùm diſtat*
11 *qui collectis cætera. Vetus, qui collatis cætera*
15 *per eos denique, ſiquid. Vetus, per eoſdémque ſiquid*
17 *quanquam fortuitæ ſunt. Vetus, quanquam fortunæ ſunt,*
29 *pretio aut mercede. Vetus, pretio ac mercede*
30 *opes tuendas, quàm. Vetus, opes tuendas ac augendas, quàm*
31 *ualet ad peſtem. Vetus, ualeat ad peſtem:*
32 *ita ſe inſtruunt. Vetus, ita ſe inſtituũt,*
40 *haſta eadem non receſſit. Vetus, haſta non receſſit.*
42 *hoc ſit, & id, quod. Vetus, hoc ſit, eſſe id quidem & primum*
iuret: eáque. Vetus, iuret: æquè
47 *hunc enim omnes exiſtimant. Vetus, hunc enim homines exiſtimant*
50 *nec opinata quidem bona. Vetus, nec opinata quædam bona,*
nihil neruorum putant. Vetus, nihil neruorum eſſe putant.
51 *admiratione quadam uerò afficiuntur ij. Vetus, admiratione autem afficiuntur ij*
54 *perſpectum ſit, hunc dignum ſpectatu arbitrantur. Vetus, perſpectum ſit, hunc ignũ ſpectatum arbitrantur.*
56 *tanta uis eſt, ut nec illi quidem. Vetus, tanta uis eſt, ut ne illi quidem*
aliquid aut clam eripit. Vetus, aliquid aut palàm eripit,
57 *prædæ portionem. Vetus, prædæ partitionem*
iudicia & inſtituta reipub. Vetus, iudicia in conſtituta republ.
60 *gloria quærenda. Vetus, gloria & quærenda*
67 *optimè iam præmeditatum facere. Vet. optime impræmeditatum facere.*
non eſt id dubium. Vetus, non eſt id quidem dubium,
68 *intelligere etiam & ſapere. Vetus, intelligere enim, & ſapere*
70 *niſi aut reipu. cauſa, ut duo. Vetus, niſi aut reip. cauſa, ut dij, quos antea dixi, aut ulciſcendi gratia, ut duo*
aut patrocinio. Ve. aut patrocinandi,
id enim tum periculoſum eſt. Vetus, id cùm periculoſum ipſi eſt,
76 *miniſtrum & præbitorem. Vetus, miniſtrum & diribitorem*
melius etiam, quòd largitionem. Vetus, melius etiam, quàm largitionem
80 *nullam ſine relicturi omnino. Vetus, nullam omnino ſine relicturi.*
82 *ipſáque illa delectatio. Vetus, ipſáque illa delectatio*
83 *quoq. animo, in quo. Vet. quoq., in quo*
bene etiã colligitur. Vetus, bene igitur collegit,
84 *poſtuletur. Itaque P. Craſſus. Vet. poſtularetur, & P. Craſſus*
87 *in hoc quodammodo gloriari. Vetus, in hoc gloriari.*
101 *reddiderit, non habere: Gratiam autem, & qui retulerit, habere: & qui habeat, retuliſſe. Vetus, reddiderit, habere: Gratiam autem, & qui reddiderit, habere: & qui habeat, reddidiſſe.*
acceperint, atqui etiam. Vetus, acceperint, atque etiam
103 *illud idem. Vetus, illud item,*
ſibi paratum uidere. Vetus, ſibi dici paratum uidere.
105 *ne quid per iniuriam. Vetus, ne quid pro iniuria.*
108 *oratio eſt, ad. Vetus, oratio, ad*
ut ſua tenerentur. Vetus, ut ſua tenerentur.
109 *(malo enim alteri, quam noſtræ ominari. Vet. (malo enim alienæ, quàm noſtræ reipub. ominari:*
110 *fieri ſoleat & debeat. Vetus, fieri & ſoleat & debeat.*
111 *ne illi quidem multa. Vetus, ne illi multa*
112 *& iudiciis expilatio. Vetus, & iudicijs, ærarij expilatio*
quidni laudetur? Vetus, quidni laudet?
113 *nihil in domum ſuam intulit. Vetus, nihil in domum ſuam detulit*
114 *unde egreſſa eſt. Vetus, unde digreſſa eſt,*
116 *cui data eſt. etiã. Vetus, cui data. etiam*
117 *ut tyranni. Vetus, ut & tyranni*
121 *quod tanti eſſet. Vetus, quanti eſſent,*
123 *continere. Habitent. Vetus, continere habitent*
125 *ſoluendi neceſſitas. Vetus, uendendi neceſſitas*
quæ cogitarat, ea perfecit. Vetus, quæ cogitarat tum, ipſius interierat tum, ea perfecit,
propter imbecillitatem. Vetus, propter humilitatem
126 *duo præcepta cenſet. Vetus, duo prætermiſſa cenſet*
129 *hoc modo comparantur, ualere ut malis. Vetus, hoc modo ualere, utrum malis*
131 *pecuniæ, etiam de uenda. Vetus, pecuniæ, uellem etiam de uenda,*

IN LIBRVM TERTIVM Officiorum.

3 *inopia, nec. Vetus, inopia, non*
4 *Itaque in maxima. Vet. Itaqui in maxima*
8 *cogitaret: tamen. Vetus, cogitaret: tum*
paruam expectationem. Vetus, paruam exiſtimationem
Cratippi. ad quos. Vetus, Cratippi: quò quum
quantum conniti. Vetus, quantum conyære
11 *eſſe tractatum. Vetus, eſt tactum*
13 *neminem eſſe perſecutum. Vetus, neminem eſſe perſecuturum.*
dubitari poteſt. Vetus, diſputari poteſt.
15 *honeſtatem aliquando cum utilitate. Vetus, utilitatem aliquando cum honeſtate*
16 *ſententiam, cum uirtute. Vetus, ſententiam, naturam cum uirtute*
17 *diſputamus, media Stoici appellant: & ea communia ſunt. Vetus, diſputamus, & media Stoici appellant: ea communia*
18 *officia comparantur. Vetus, officia comparentur uel appareant,*
Quod autem. Vetus, Quod item
19 *honeſta dicimus eſſe. Vetus, honeſta dicũtur eſſe,*
Itaque ij omnes. Vetus, Itaque ijs omnes,
20 *tanquam à ſapiente petitur. Vetus, tanquam à ſapientibus petitur,*
fuerunt: nec illi quidem. Vetus, fuerunt: ne illi quidem
cum utilis repugnantia. Vetus, cum utilitatis repugnantia
23 *ſed etiam familiarem occideret? Vetus, ſed etiam familiarem hominem occideret?*
24 *formula quædam conſtituenda eſt. Vetus, formula quædam diſputandi conſtituenda eſt:*
29 *magis exigit ipſa. Vetus, magis efficit ipſa*
celſitas & animi magnitudo, itémque communitas. Vetus, celſitas animi, & magnitudo, itémque comitas,
36 *quæ maximè iuſtitia. hæc enim uirtus. Vetus, quæ maximè iniuſtitia. hæc enim una uirtus*
37 *commodis ſubtrahendum. Vetus, commodis detrahendum.*
38 *detractio atque appetitio alieni. Vetus, detractio aut appetitio alieni.*
43 *honeſtum: nec honeſtum. Vetus, honeſti: nihil honeſtum,*
45 *re utilitas & turpitudo. Vetus, re & utilitas & turpitudo*
honeſtum, id utile. Vetus, honeſtum, id certè utile.
48 *nihil tamen auarè. Vetus, nihil tamen nobis auarè,*
53 *conſiliorum etiam adiutor. Vetus, conſiliorum adiutor.*
54 *qui urbem condidit, non ita. Vetus, qui urbem condidit, non item:*
55 *alteri ſurripere. Vetus, alteri deripere,*
58 *Quæ ſalua fide facere poſſit. Vetus, Quæ ſalua fide, fidem facere poſſit.*
60 *qui ſtruerunt. Vetus, qui iuſſerunt*
63 *lapidibus obruerunt. Vetus, lapidibus cooperuerunt,*
70 *quoniam expedit, faciam. Vetus, quoniam expedit, faciendum:*
in omnibus cubilibus. Vetus, in omnibus cubiculis
72 *num id iuſtè aut improbè. Vetus, num id iuſtè an improbè*
75 *otiandi cauſa, non negotiandi. Vetus, otiandi non negotiandi cauſa*
76 *opiparè paratum etiæ conuiuium. Vetus, opiparè à Pythio apparatum conuiuium.*
cymbarum? Et ille. Vetus, cymbarum? at ille
78 *quum ex eo quæreret. Vetus, quum ex eo quæreretur,*
81 *emptor opponet. Vetus, emptor apponet.*
82 *uerè id quidem, ſi quid eſſet prodeſſe. Vetus, uerè id quidem. ſiquidem, id eſſe,*
84 *nemini, rectè iuſtum. Vetus, nemini, certè iſtum*
85 *quicquid enim ineſt prædio meij. Vetus, quicquid enim in prædio eſſet*
89 *noſtris aſtus. Vetus, noſtri aſtutus.*

ſi excitaturus non ſit. Vetus, ſi excitaturus beſtiam non ſit

91 in quibus agitetur. Vetus, in quibus adderetur,

93 omnis excluditur. qui enim ſcire debuit de ſanitate, de fuga, de furtis, præſtat edicto ædilium. Vetus, omnis excluditur. quod enim ſciri debuit de ſanitate, de fuga, de furtis, præſtatur edicto ædilium.

95 in quibus peccare. Vetus, in quibus ſe peccare

& carcere caſtigandi. Vetus, & carcere fatigandi.

96 homines euſdem ciuitatis. Vetus, homines euſdem ætatis

97 illorum) non erat. Vetus, illorum) non erat

99 At ſi dares. Vetus, Adderet

101 Ni bonus uir eſſet. Vetus, Ni is uir bonus eſſet.

110 ecce ubi. Vetus, ecce ille ubi,

113 pauci boni ſunt. Vetus, pauci beneuoli ſunt,

116 magnum dedecus & flagitium. Vetus, magnum & flagitium & dedecus,

119 potius diceret non eſſe æquam, quia nõ eſſet utilis Reip. quàm quum æquã eſſe diceret, non eſſe utilem fateretur. Vetus, potius diceret non eſſe æquam, quia non eſſet utilis Reip. quàm quum utilem non eſſe diceret, eſſe æquam fateretur.

120 uelit, quia ſua non ſit. Vetus, uelit, quia ſua ſit.

hique ſint ſapientes. Vetus, hique ſint æquè ſapientes,

121 quum etiam defendat. Vet. quum etiam defendat

pios habere ciues. Vetus, pios habere filios

123 uitia, non ea quæ niſi dixeris, redhibeatur. Vetus, uitia non, niſi ea, quæ ni dixeris, reddi debeatur

eſſe aleatorem, furacem, ebrioſum. Vetus, eſſe amatorem, ebrioſum,

quod ſit millenarium? Vetus, quod ſit mille denarium

124 malo (ut Prætores ſolent dicere) Vetus, malo ſint (ut Prætores ſolent determinare)

impetret ut item ei liceat uti. Vetus, impetret, ut iterum ei liceat uti,

faciendum ſit, cùm ſit is inhumanus, qui non concedat uti, nec ei quicquã fiat iniuriæ? Vetus, faciendum ſit, cùm ſit is inhumanus, qui non concedat, nec quicquã fiat iniuriæ?

125 & id arbitror fuiſſe grauitatis. Vetus, & id arbitror fuiſſet grauitatis:

126 ſublatus eſt inſanus, atque quã conſtitit. Vetus, ſublatus eſt inſanus: antè quàm conſtitit,

127 quo optato impetrato. Vetus, quo impetrato,

128 Quid ſi is quis. Vetus, Quid ſi quis

131 at ut (ut aliquis. Vetus, at utile (aliquis

133 ad rem factàque ueniamus. Vetus, ad rem factam noſtrámque ueniamus.

134 quam calamitatem. Vetus, quam ad ſui ſolamen in fortunis calamitatem

135 recuſauit: quoniam iureiurando hoſtium teneretur, non eſſe ſe Senatorem. Vetus, recuſauit: quoniam iureiurando hoſtium teneretur, non eſſet Senator.

136 neque uerò tamen ignorabat. Vetus, nec uerò tum ignorabat

138 Quid eſt igitur, dixerit quis. Vetus, Quid eſt igitur, quod dixerit quis,

139 turpitudo iſta habebis. Vetus, turpitudo iſta habebat,

142 O fides alma apta pennis, & iuſiurãdum Iouis. Vetus, O fides alma, à qua pendet iuſiurandum Iouis

143 quam principem Reip. Vetus, quam principem pop. Rom.

corporis habeat aliquid. Vetus, corporis habet aliquid

145 cum hoc non fides. Vetus, cum hoc nec fides

146 iniuratam gero. Vetus, iniuratam gerẽs.

147 tempore T. Numitius, Q. Æmylius. Vetus, tempore L. Liuius, Q. Melius,

148 quod item multis. Vetus, quod idem multis

auctoritate ſuperata eſt. Vetus, auctoritate ſeparata eſt.

149 Cur igitur ad Senatum. Vetus, Cur igitur Regulus ad Senatum

153 is eſt qui ad Amenum Gallo, quem. Vetus, is eſt qui ad Anienem Gallo torquem detraxit,

154 erant potiti Pœni, niſi. Vetus, erant impune, niſi

155 nouem reuertiſſe, à Senatu. Vetus, nouem reuertiſſe dicit, à Senatu

157 Sit iam huius loci finis. Vetus, Sed iam huius loci finis ſit.

perſpicuum eſt enim quæ. Vetus, perſpicuum eſt enim ea quæ

159 euſdem ferè adiutor. Vetus, eiuſdem ferè auditor

Cum his uelis equiſque. Vetus, Cum his uiris equiſque

conſtitutionis ſpe. Vetus, conſtitutionis ſpecie

163 ſi hæc non per ſe. Vetus, ſi hæc non per ſe

167 ſi talibus monumentis. Vetus, ſi talibus monitis

IN LIBRVM DE Senectute.

2 Ecquid erit præmii. Vetus, Et quis deprimeris, Ecquid erit præmii?

magna cum re. Vetus, magna in re,

ſed humanitatem. Vetus, ſed etiam humanitatem

8 Nunc autem mihi uiſum eſt. Vetus, Nunc autem mihi eſt cordi

3 auctoritatis in fabula. Vetus, auctoritatis tanquam in fabula:

5 Obrepere autem etiam. Vetus, Obrepere autem eam

10 ridens, niſi tu. Vetus, ridens. nam niſi tu

11 quæ contra Remp. fierent, contra auſpicia fieri. Vetus, quæ contra rẽp. ferrentur, contra auſpicia ferri.

mortem Marci filii. Vetus, mortem Q. filii

13 ille autem Caepione. Vetus, ille autem Scipione

14 quantúmque iuſta ſit uideamus. Vetus, quantúmque iuſta ſit unaquæque uideamus.

16 anni decem interfuiſſent. Vetus, anni decem interfluxiſſent,

ante Conſulatum ſuperiorem fuiſſet: Vetus, ante Conſulatum poſteriorem fuiſſet:

17 hic tertius & trigeſimus eſt annus. Vetus, hic quintus & trigeſimus eſt annus:

excurſione aut ſaltu. Vetus, excurſione nec ſaltu,

22 quàm illud idem. Vetus, quàm illud,

25 uideris annos meos. Vetus, uideris annos meos.

27 uiribus eſſe in extremo. Vetus, uiribus eſſe extremo

28 at ut Neſtoris: quod. Vetus, at ut Neſtoris quandoque: quod

Quæſtor in eodem bello. Vetus, Quæſtor eodem bello,

30 hoſpes tuus Maſiniſſa. Vetus, hoſpes tuus habitus Maſiniſſa

quum equo, ex equo. Vetus, quum ante equo, ex equo

32 cuiſque uitia diligentia corrigenda ſunt. Vetus, cuiſque uitia diligentia compenſanda, uel compenſanda ſunt.

quidem defatigatione & exercitatione. Vetus, quidem exercitationum defatigatione

34 adoleſcentis eſt aliquid, laudamus. Vetus, adoleſcentis eſt aliquid, laudo.

quid quoque die dixerim. Vetus, quid quotidie dixerim,

38 L. Æmylio. Vetus, L. Camillo,

libidinum putaui nimiam. ille. Vetus, libidinum putaui. ille

39 primam coniungeret imperii. Vetus, primam coniungeret imperii

40 ſua ſponte peteretur. Vetus, ſua ſponte quæreretur,

41 delectabatur cereo funali. Vetus, delectabatur crebrò funali

ſed erat tamen quidam. Vetus, ſed erat tum quidam

42 tempeſtiuus conuiuiis. Vetus, tempeſtiuis quoque conuiuiis

naturalis motus. Vet. naturalis modus:

43 & uiciſſim in hyeme. Vetus, & uiciſſim hyeme

44 ergo hoc non deſiderare. Vetus, ergo nõ deſiderare

45 Centone, Tuditanóque Conſulibus. Vetus, Cethego, Tuditanoque Conſulibus,

47 uapore & complexu. Vetus, uapore & compreſſu

pubeſcens includitur. Vetus, pubeſcens induitur,

ſenectutis requietem. Vetus, ſenectutis requiem

49 nimios ſolis defugit ardores. Vetus, nimios ſolis defendit ardores:

50 ſed pomariis etiam & hortis. Vetus, ſed hortis etiam & pomariis,

nihil inuenias agricola ſolertius. Vetus, nihil inuenias agricultura ſolertius.

51 non longè à me) Vet. non longè à me a)

53 ſpecie dicam breui expediam. Vetus, ſpecie plura dicam breui præcidã.

56 multis gemmis dixiſſe. Vetus, multis gemmis fulgentem dixiſſe.
uitam produxiſſe. Vetus, uitam perduxiſſe,
57 elogium, Vnicum plurimæ. Vetus, elogium uno ore, Plurimæ
notum eius carmen. Vetus, notum carmen
58 appeti, decedi, aſſurgi. V. appeti, aſſurgi,
59 Multa in noſtro collegio præclara. Vetus, Multa in noſtro collegio præclara ſunt,
60 in altero dicitur. Vetus, in altero dicitur,
61 aut etiam appetenda. Vetus, aut etiã optanda,
64 dixi) in ante. Vetus, dixi) ante
66 cæteriſque ſenſibus. Vetus, cæteriſque ſenſibus
uult ſe charum, credo, ſuis eſſe. Vetus, uult, credo, charum ſe eſſe ſuis.
67 Faxit non eſſe. Vetus, Faxit. cur? uolito uiuus per ora uirûm. non eſſe
68 qui morte ſua luit. Vetus, qui morte luit
uidetur) rerum omnium. Vetus, uidetur, ſtudiorum omnium
70 deos immortales ſparſiſſe. Vetus, deos immortales ſpiraſſe
Audiebam Pythagoram. Vetus, Audiebam nanque Pythagoram
71 Hæc Platonis ſunt ferè. Vetus, Hæc Plato aut noſter.
73 quum ſe planè corporis uinculis. Vetus, quum ſe plenè corporum uinculis
75 ſolùm conuenire aueo. Vetus, ſolùm cõuenire habeo,
néue tanquam pilam retorxerit. Vetus, nec tanquam pilam retorſerit.
76 quum in illud animorum concilium. Vetus, quum ad illud diuinum animorum concilium

IN LIBRVM DE Amicitia.

1 poſſem, & mihi liceret. Vetus, poſſem, & liceret
multa breuiter. Vetus, multa etiam breuiter
2 Quum ſæpe multa narraret, tum. Vetus, Quum ſæpe multa, tum
3 ut in Catone maiore, qui. Vetus, in Catone maiore feci, qui
4 ſic in hoc libro. Vetus, ſic hoc libro
7 uiri tam amantiſſimi. Vetus, uiri tam amiciſſimi
8 aut enim nemo, quod quidẽ magis credo: aut, ſi quiſquam, ille ſapiens fuit. Vet. nemo unquã fuit, quod quidẽ magis credo: aut, ſi quiſquam, ille ſapiẽs fuit.
10 liberalitate in ſorores, bonitate in ſuos. Vetus, liberalitate in ſorores, benignitate in ſuos,
Catonem uno anno, antequam. Vetus, Catonem anno, antequam
14 quocum domus fuit. Vetus, quocum & domus fuit
15 rebus, quum ex te. Ve. rebus, quæ ex te
Mihi uerò pergratum hoc erit. Vetus, Mihi uerò gratum erit:
16 ut iis proponatur. Vetus, ut iis id ponatur
17 ſperare debemus. Vetus, ſpectare debemus.
putemus, qui aſſequuntur. Vetus, putemus, qui ſequuntur,
18 ut quiſque proximè accederet. Vetus, ut quiſque proximè adhæreret.
ex hoc intelligi maximè poteſt. Vetus, ex hoc intelligi uel maximè poteſt,
19 iungeretur. Eſt autem. Vetus, iungitur. Eſt enim
inducta & inertia. Vetus, inducta ſunt & inertia,
amicitiam gignit. Vetus, amicitiam & gignit
20 ut quidam indocti. Vetus, ut quidam docti
Catones, Caios. Vetus, Catones, Gallos,
21 aduerſus uerò ferre. Vetus, aduerſas uerò res ferre
non igne, non aëre (ut aiunt) Vetus, nõ igni (ut aiunt)
ipſa delectat, & prodeſt) Vetus, ipſa & delectat, & prodeſt)
22 contineat, tum illa. Vetus, contineat, tamen illa
uerum etenim amicum. Vetus, uerum etiam amicum
23 ex diſſenſionibus, atque ex diſcordiis. Ve. ex diſſenſionibus atque diſcordiis
quæ enim domus. Vetus, quæ autem domus
24 perſeueraret? ſtantes autem plaudebãt. Vetus, perſeueraret? adſtantes plaudebant
de amicitia quid ſentirẽ potiſſimè dixiſſe. Vetus, de amicitia quid ſentirem potuiſſe dicere
25 SCAE. Tum magis. Vetus, SCAE. Tum magis
28 Quis eſt qui. Vetus, Quis enim eſt qui
non alienos animos. Vetus, non nimis alienos animos
29 ut ſit per quam quiſque aſſequatur. Vetus, ut ſit amicus per quem quiſque aſſequatur
31 nihil magnificum, nec diuinum. Vetus, nihil magnificum, ac diuinum
33 adoleſcentiam perduxiſſent. Vetus, adoleſcentiam perueniſſent,
quàm ut pleriſque pecuniæ. Vetus, quàm in improbus pecuniæ.
34 odia gigni maxima atque ſempiterna. Vetus, odia gigni ſempiterna.
35 qui aderam Lenati. Vetus, qui aderam cum Lenate
37 Cato, & minimè. Vetus, Cato, at minimè
39 in magna re aliqua in Repu. peccantibus. Vetus, in magnam rem aliquam peccantibus
41 nec expectemus quidem dum rogemur, ſed ſtudium ſemper adſit, cunctatio abſit: conſilium uerum dare gaudeamus liberè. Vetus, ne expectemus quidem dum rogemur, ſtudium ſemper adſit, cunctatio abſit: conſilium uerò liberè dare gaudeamus.
& adhibitæ pareatur. Vetus, & authoritati adhibitæ pareatur.
quos audio ſapientes habitos. Vetus, quos audio fuiſſe habitos
44 cauſa eſt ut. Vetus, cauſa eſt cur
45 & quaſi ferream eſſe uolunt. Vetus, & quaſi ferream eſſe quandam uolunt:
ut ex bonis amici. Vetus, ut & bonis amici
Quum autem contrahat uirtus amicitiam. Vetus, Quum autem contrahat amicitiam
46 tum alliciat & tum attrahat. Vetus, tũ alliciat, tum attrahat,
ſi nunquam ſtudio, nunquam conſilio. Vetus, ſi nunquam conſilio
53 cuius ſe putabit inimicum. Vetus, cui ſe putabit inimicum
54 & ſiqua fortuna acciderit. Vetus, ut etiam ſiqua fortuna acciderit.
55 minimè repudianda eſt. Sed (ſæpe enim redeo. Vetus, minimè repudianda. Sed non (ſæpe redeo
57 excuſari ſe arbitrantur. Vetus, excuſatum iri ſe arbitrantur
58 & conſentientem, id eſt, qui. Vetus, & conſentientem, qui
59 criminationes depellere. Vetus, criminationes repellere,
60 ueterrimæ quæque. Vetus, ueterrima quæque
61 ſuóſque omnes. Vetus, ſuos uerò omnes
propter ignorantiam ſtirpis & generis in famulatu fuerint. Vetus, propter ignorationem ſtirpis & generis in famulatu fuerant,
quos patres ſuos uulnus. Vetus, quos patres permultos
63 ſunt enim quidam qui. Vetus, ſunt enim qui
deinde etiam quantum ille. Vetus, deinde quantum ille
67 Rarum iſtud genus. Vetus, Rarum genus:
68 per ſe & propter ſe expetenda ut. Vetus, per ſe & propter ſe expetita ut
in homine ſit natura. Vetus, in homini ſit à natura
69 neque ſolùm colent ſe inter ſe ac diligent. Vetus, neque ſolum colent inter ſe ac diligent,
71 intemperanda eſt rei tum maximè. Vet. intemperanda eſt rei maximè
conſentiunt. quãquam à multis. Vetus, conſentiunt. nanque à multis
72 qui ſuum negotium gerunt otioſẽ. Vet. qui ſuum negotium gerunt otioſi
ſine amicitia uitam eſſe nullam, ſi. Vetus, ſine amicitia uitam eſſe nullam ſentiunt, ſi
74 ut & ueritas. Vetus, ut & utilitas
76 qua debent carere. Vetus, qua debent uacare.
obiurgatione gaudere. Vetus, correctione gaudere.
77 quũ id fieri poteſt. Vetus, quũ fieri poterit,
quod amici genus. Vetus, quod amicitiæ genus
78 C. Papirius Cos nuper. Vetus, C. Papirius nuper
80 aſſentatio perniciosa ſit. Vetus, aſſentatio quamuis perniciosa ſit,
81 auget aſſentatio. Vetus, auget aſſentator
80 plus uiciſſe uideatur. Vetus, plus illu-

ſiſſe uideatur.

Hodie me amo. Vetus, *Vt me hodie amo*

81 *ex quo exardeſcat amor.* Vetus, *ex quo exardeſcat ſine amor,*

& Scipionem, & L. Furium. Vetus, *& Scipionem, L. Furium,*

84 *Rutilij Virginii.* Vetus, *Rutilij Virginiani*

ut cum æqualibus poſſit, quibus. Vetus, *ut cum æqualibus poſſit uiuere, quibus*

86 *omne otium tempúſque contriuimus?* Vetus, *omne otioſum tempus contriuimus?*

præſtabilius eſſe putetis. Vetus, *præſtabilius putetis.*

IN PARADOXA

Ciceronis.

2 *minutis interrogatiunculis, quaſi.* Vetus, *minutis interrogatiunculis, & quaſi*

4 *ſolet, nullus oratoriis.* Vet. *ſolet, oratoriis*

Ego uerò illa ipſa. Vetus, *Ego uerò tibi illa ipſa,*

9 *inter ſeptem ſapientes: cuius.* Vetus, *inter ſeptem: cuius*

12 *quid ſpectarint, quid ſecuti ſint.* Vetus, *quid expectauerint, uel expetiuerint, quid ſecuti ſint,*

14 *an putamus quicquam horum cogitaſſe quicquam.* Vetus, *an cogitaſſe quicquam eos putamus*

16 *efficit, aut laudabiliorem uirum?* Vetus, *efficit, ac laudabiliorē uirum?*

17 *Quòd ſeipſa contenta uirtus ad beatè uiuendum.* Vetus, *In quo uirtus ſit, ei nihil deeſſe ad beatè uiuendum.*

18 *tantóque comitatu circunſeptus.* Vetus, *tantóque comitatu uirtutis ſeptus,*

19 *cuius autem ſpes omnis.* Vetus, *cui autem ſpes omnis,*

20 *exilium autem terribile illis.* Vetus, *exilium autem illis*

22 *Quòd æqualia peccata.* Vetus, *Æqualia eſſe peccata.*

24 *id nec minus.* Vetus, *id ſiquidem nec minus*

25 *aut temperantem eum, qui.* Vetus, *aut temperantem, qui*

28 *quæ uis enim, quæ.* Vet. *quæ uis enim eſt, quæ*

diſcrimen? & æquè peccare. Vetus, *diſcrimen, æquè peccare*

30 *necando, ſi adſit iniuria.* Vetus, *necando, ſi abſit iniuria,*

uiolatur is qui. Vetus, *uiolatur is enim qui*

31 *in uita, quæ omni.* Vetus, *uita te, quæ omni*

32 *quòd omnes ſtulti inſaniunt.* Vetus *Omnes ſtultos inſanire.*

inſanum rebus addidam neceſſariis. Vetus, *inſanum rationibus adiunctam, uel coniunctam, neceſſariis.*

34 *conſenſus populi liberi.* Vetus, *conſenſus populi liber,*

37 *ac loco, non animo.* Vetus, *ac loco, an animo*

38 *tu exul? Non appellatur.* Vetus, *tu exul? Non appellatur*

40 *Quòd ſapientes liberi, & ſtulti ſerui.* Vetus, *Omnes ſapientes liberos eſſe, & ſtultos omnes ſeruos.*

41 *prius libidines.* Vetus, *primùm libidines*

43 *Sui cuique fingitur moribus.* Vetus, *Sui quiſque fingitur moribus.*

45 *nihil audet? poſſet.* Vetus, *nihil recuſare audet? ſi poſſet*

46 *magna familia ſtultorum, ſunt.* Vetus, *magna familia ſunt*

ſed tamen ſerui atrienſes, ac in pari ſtultitia. Vetus, *ſed tamen ſerui: ſic ij pari ſtultitia ſunt.*

delectant. Ex ſummus, inquiunt. Vetus, *delectant, at, inquiunt,*

47 *dignum. Actæonis tabula.* Vet. *dignū. Echionis tabula*

50 *ſeruire cogit eos.* Vetus, *ſeruire res cogit eos,*

51 QVIBVS ET POSSVMVS, ET DEBEMVS. Vetus, QVIBVS ET POSSVMVS, ET SERVIRE DEBEMVS.

54 *qui ſi tibi nihil deeſſe putas, nihil curas amplius ſatiatus es.* Vetus, *quo nihil deeſſe putas, nihil curas amplius, ſatiatus eſt,*

55 *cuique ſat eſt, metiantur homines.* Vetus, *cuique ſatis eſt, metiuntur homines*

58 *pactiones in patrociniis intercißas, pecuniarum.* Vetus, *pactiones in patrociniis, interceßiones pecuniarū*

IN SOMNIVM

Scipionis.

8 *recreor: nunquam ex animo meo.* Vetus, *recreor: ita, uel itaque, nunquam ex animo meo*

10 *niſi enim deus is.* Vetus, *niſi enim cùm deus is,*

13 *uis eſt duorum, Mercurij & Veneris, ſeptem.* Vetus, *uis eſt duorum ſeptē*

19 *ſicut ne illis, ubi Nilus.* Vetus, *ſicut, ubi Nilus*

21 *obliquos, partim auerſos.* Vetus, *obliquos, partim tranſuerſos,*

30 *nulla ex re fieri poteſt.* Vetus, *nulla ex re naſci poteſt.*

IN LIBRVM DE PEtitione conſulatus.

6 *hominem optimum.* Vetus, *hominē unū optimum*

14 *ut idem ab ijs.* Vetus, *ut hoc tempore ab ijs,*

reſtituendæ gratiæ. Vetus, *referendæ gratiæ.*

maximè imitata eſt. Vetus, *maximè munita eſt,*

16 *quiſque ſtudioſius.* Vetus, *quiſque ſtudioſus*

19 *gratioſi: ne foro nanque uerſantur.* Vetus, *ne foro gratioſi nanique uerſantur,*

22 *cognoſcendi ſunt Equites, deinde.* Vetus, *cognoſcēdi ſunt equites, pauci enim ſunt, deinde*

28 *quæ facerè abs te, &.* Vetus, *quæ facere te oportet, &*

29 *non modò prometti ſibi.* Vetus, *non modò promptè ſibi*

30 *homine planè perito.* Vetus, *homini Platonico*

31 *quæ pollicitus eſſet, uacuus fores plus quàm putaret.* Vetus, *non uteretur: ſæpe ut ipſe magis eſſet uacuus:*

35 *Efficiendum illud eſt.* Vetus, *Efficiendum etiam illud eſt,*

QVEMADMODVM nihil eſt in Ciceronis operibus æquè magnificū, atque id quod res philoſophicas complectitur: ſic illud ſanè non minore admiratione dignū eſſe iudicabis, quòd vir Cōſularis, ampliſſimis Ro. Reip. magiſtratibus perfungēs, eiuſque grauiſſimis, ac ſuis quoque non minus angentibus negotiis implicitus, tantū otii ex dimenſo ſuo veluti vnciatim ſuis poſteris comparſerit, vt de rebus ad bene beatéque viuendum pertinentibus, tam doctè támque ſapienter diſceptaret. Quo labore ſi tu quiduis admirabilius excogitare poſſis, Lector, id verò à te vehemētiſſime requiro. Huius autem fructum vt facilius ac commodius perciperes, eum in ordinem alphabeticum ac locos communes ita digeſſimus, vt ex iis quæcunque in hoc tomo de rebus philoſophicis aptè atque ornatè ab eo pertractata ſunt, nullo ferè negotio depromas.

A

A Literam ſi ſus roſtro humi impreſſerit, &c. Diuin. lib. 2. 44
à certis & illuſtrioribus cohibere aſſenſum. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 85
aberrant à coniectura. de Nat. deorū, 1. 71
etſi eram perterritus non tam metu mortis, quàm inſidiarū à meis. Som. Scip 9
à noſtro aſpectu obteſcunt orbes. de Vniuer. 47
à vitæ prauitate ad deū conuertantur. de Nat. deorum, 1. 53
à primo. de Finib. lib. 5. 38. pro, ab initio
à primo ſtatu. de Finib. lib. 5. 60
quin ſuam vim retineat à primo ad extremum. de Finib. lib. 4. 57
à primo tempore ætatis. de Nat. deo. 1. 5
à primis tēporibus ætatis. Tuſc. q. lib 5. 5
quibus à principio innaſcitur ratio. de Nat. deo. 2. 15. paulò pòſt, ſapiens à principio deus.
à quo capite ius repetendum. 1. de leg. 45
à rebus incertis aſſenſionem cohibuerunt Academici. de Nat. deo. 1. 1
propius à terra (prius dixeras, infra hanc, de ſtellis loquens) de Nat. deo. 1. 38
aliæ propius à terris, aliæ remotius. de Nat. deo. 2. 61. de ſtellis errantibus loquitur.
à vero longiſſimè abeſſe. Acad. quæſt. ed. 2. lib. 1 36
à veritate deſciſcere. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 44
¶ Ab amico amante argentum accipere meretrix non vult, capitale facinus. de Nat. deorum, 1 21
ab Anaximene diſciplinā accepit. de Nat. deo. 1. 10
qui ſunt ab ea diſciplina. Tuſc. q. lib 2. 6
nec eſt quod ab his ad hominum vitam permanare poſſit. de Nat. deo. 1. 3
ab infima ara, id eſt, ab infima parte aræ. Diuin. lib. 1. 65
ab infinito tempore fuit quædam æternitas. de Nat. deo. 1. 16
qui quia vixit ab omni æternitate. Diui. lib. 1 98
ab omni aſſenſu ſe ſuſtinere. Acad. quæſ. ed. 1. lib. 2 46. Græci id [illegible] dicunt, vt apud Lucianum, [illegible] ſuſtineo me ab aſſenſione, vel inhibeo aſſenſionem, vt alibi inquitur Cicero.
nūquam ab ſole longius diſcedit. de Nat. deor. 2. 39
ab vltimo repetam ſuperiorum. de Nat. deorum, 1. 19
ſtatim abalienant ſe, & inimicantur. de Pet. Conſ. 31
Abazea cuius Dionyſii ſint inſtituta. 3. de Nat. deo. 41
Abderites, Protagoras vrbe & agro Athenienſium exterminatus, quòd ſcripſiſſet ſe non curare deos. de Nat. deo. 1. 44
abdicauerunt conſules. de Nat. deo. 2. 9
abdicent ſe cōſules magiſtratu. 2. de leg. 30
treíſque partes aues abdixiſſet. Diu. l. 1. 31
abdicare ſe magiſtratu. Diuin. lib. 1. 58
abdere ſe in terram. Diuin. lib. 1. 59
quæ ſi ſignificat voluntatē abditam eſſe ac retruſam. de Pet. Conſul. 29
abditæ & obſcuræ res. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 30
nō abducit ſenſus noſtros multitudinis conſenſus à vero. 1. de leg 36
abducere è malis ad bona. Tuſc. q. li. 3. 64
abducere animū à corpore. Tuſc. 4. li. 1. 61
abducere cogitationem à conſuetudine. Tuſc. q. lib 1 38
abducere mētis aciem à conſuetudine oculorum. de Nat. deo. 2. 31
abduci à rebus gerēdis ſtudio inueſtigationis veri. Off. 1. 19
abduci à vero falſíque. de Finib lib. 3. 57
nec enim ab iſto officio rem abduci incommodo meo debui. Læl. 8
abductam ab opinionibus & à ſenſibus, pro, Separatam & ſeiunctam. Acad. q. ed 1. lib. 1 131
ſed abeo à ſenſibus: hoc eſt, Ceſſo de ſenſibus diſputare. Acad. q. ed. 1 lib 2 81
& iidem abeunt qui venerant. de Finib. lib 4 6
tum abeunt, tum recedunt ſtellæ. de Nat. deo. 2 37
abeamus à fabulis. Diuin lib. 2. 16
qui abierint magiſtratu. 3. de leg. 40
abire ad deos. Tuſc. q. lib. 1. 17
abire è vita. Tuſc. q. lib. 1. 10
aberrent à coniectura. de Nat. deo. 1. 71
aberrare à norma, regula, præſcriptione naturæ. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 130
vt etiam ſi aberrare ad alia cœperit (oratio) Offic. 1. 187
aberrare propoſito Tuſc. q lib. 1 66
aberrare à propoſito. de Finib. lib 4. 44
vt à rebus cognitu dignis abhorreat. de Finib. lib. 5. 30
abhorrere à ratione. Tuſc. q lib. 4. 28
abhorrere à ſapientia plurimum. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 19
abhorrere ab oculorū auriúmque approbatione. Offic. 1. 179
qui ſoes omnes cogitationes abiecerunt in rem tam vilem, támque contēptam. Læl. 31
ſic te ipſe abiicies, atque proſternes, &c. Parad. 16
ergo in poteſtate eſt abiicere dolorē, cū velis, tempori ſeruientē. Tuſc. q. li. 3. 55
abiicere obedientiam. Offic. 1. 143
abiicere ſe. Tuſc. q. lib. 2. 48
cùm ipſi inter nos abiecti neglectíque ſimus. de Finib. lib. 3. 53
hoc ſi contemnimus, etiam abiectos putamus illos. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 118
[illegible]. Tuſc. q. lib. 5. 14
nihil enim vnquā abhorruit voluntas tua meo ſtudio. Fat 4
abrogauit Tib. Gracchus collegæ poteſtatem intercedendi 3. de leg. 13
abrogare alicui imperium. Offic. 3. 53
æqualiter omnib⁹ abrogatur fides. Acad. quæſt. ed. 2 lib 2. 55
abrogari ea lex non poteſt 2. de leg. 11
abruptio corrigiæ. Diuin. lib. 2. 67
ad corpora tum acceſſio fieret, tum abſceſſio. de Vniuerſ. 55
abſoluerent id omne & perpolirent. de Vniuer. 59
hanc igitur intuens, debet inſtitutū quaſi ſignum abſoluere. de Finib. lib. 4 29
ne abſorbeat nos æſtus conſuetudinis. 2. de leg. 8
vt non modò omnes abſterſerit ſenectutis moleſtias. Cat. 2
abſtergere omnem luctum. Tuſ q. li. 3. 37
è quibus ne tu quidem iam te abſtinebis. Aced. q. ed. 1. lib. 2. 51
abſtinere iniuria. Off. 3. 94
abſtinere liitibus & iurgiis. Diuin. lib. 1. 86
nulla alia re conciliare facilius beneuolentiā multitudinis poſſunt ii, qui reipub. præſunt, quàm abſtinentia & continentia. Offic. 2 214
ſi ab hac abſtraxeris, ſubaudi, diſciplina. Aced. q. ed. 1. lib. 2. 115
abſtrahere à rebus gerendis. Cat. 14
abſtrahere ſe quàm maximè è corpore. Somn. Scip. 33
vt eum vis quædam abſtraxiſſe à ſenſu mentis videretur. Diuin. lib 1. 72
abſtruſa omnia, ſecūdum Empedoclem. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 15
quòd ab ea propius abſum. Cat. 69
ſed ab eo plurimum abſum. de Fin. lib 35
abeſt enim hiſtoria literis noſtris. 1. de legib 4
eodem cælo ne quid abſit eorum quæ à deo effecta ſunt. de Vniuer. 52
cui nihil abſit, quódque vndique aptum atque perfectum, expletúmque ſit. de Nat. deorum, 2. 16
abeſſe à patria. Tuſc. quæſt. lib. 5. 76
abeſſe longiſſimè à vero. Acad. quæ. ed. 1. lib. 2. 36
abeſſe plures dies cùm liceat. 2. de leg. 2
de abſentibus detrahēdi cauſa dicere. Offic. 1. 187
nihil tam abſurdè dici poteſt, quod nō dicatur ab aliquo philoſophorū. Diuin. lib. 2. 93
Abſyrtū fratri Medeæ qui eſt apud Pacu-

uiuũ. Egialeus. 3 de nat. d. 34
ſiue deeſt naturæ quidpiam, ſiue abundat atque effluit Diuin. lib. 1. 57
abundare ocio. Tuſc q. lib 2. 14
abundare omnibus copiis. Off. 3 51
abundare porco, hœdo, agno, gallina, lacte, caſeo, melle Cat 56
abundare præceptis, inſtitutiſque philoſophiæ. Off. lib. 1 1
abundare verbis ſonantibus, vberibuſque ſententiis. Tuſc. quæ. lib 1. 51
abundantia ingenii præſtare. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 15
abundantia ceterum. Tuſc. q. lib. 5 44
atque in omnium rerum abundantia viuere. Læl. 48
ne cum infinita quidē voluptatum abundantia. de Finib. lib. 3. 51
an abutimur gloria nominis? Acad. quæ. edit. 2. lib 2. 131
abuti communi conſuetudine ſermonis. Fat 19
abuti intemperanter & ocio & literis. Tuſcul. q lib. 2. 5
¶ Academia antiqua & Zeno de re vna ſolùm diſſident, de cæteris mirificè congruunt. 1 de Leg. 39
academia noua. Acad. quæſt. ed. 2. lib. 1. 9. & 33
academia recens ab Arceſila & Carneade. 1. de Legib. 19
academia vetus. Acad. q ed 2. lib 1. 5
academia vetus & Ariſtoteles ſummum bonum cenſuerunt, honeſtè viuere, fruentem rebus iis, quas primas homini natura conciliet. Acad. q ed. 2 li 2. 131
in academia vetere cum Speuſippo, Xenocrate, Polemone manſerunt. 2. de Leg. 18
Academiæ proprium eſt, iudicium ſuum nullū interponere, ea probare quæ ſimillima veri videantur, &c. Diuin. li. 2. 116
prudenter Academici à rebus incertis aſſenſionem cohibuerunt. de Nat. deo 1. 1
Academici antiqui quod ſecundum naturam eſſet, quo iuuaremur in vita, bonum eſſe decreuerunt Zeno niſi quod honeſtum eſſet, nihil putauit bonum. 1. de Leg. 41
Academici bona corporis alia ponebant eſſe in toto, alia in partibus. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 14
Academici conātur oſtendere multa poſſe videri eſſe, quæ omnino nulla ſunt, quum animi inaniter moueantur eodem modo rebus iis quæ nullæ ſint, vt iis, quæ ſint. Acad. q. ed. 2. lib. 2 44
Academici conſtituebant ſummum bonum eſſe extremum rerum expetendarum. Academ. quæſt. edit. 2. lib. 2. 14
Academici dicebant perturbationes, ἐκ φύσεως, vtiliter à natura animis noſtris datas. Acad. q. ed. 2. lib. 2 136
Academici & Peripatetici quondam iidem. Offic. 3. 15
Academici & Peripatetici rebus cōgruentes, nominibus differebant. Acad. q. ed. 2. lib 2. 15
Academici ex loci vocabulo, nempe Academia, quæ gymnaſium erat, nomen habuerunt ibidem.
Academici id habebant decretum, Nihil poſſe percipi. Acad. q ed. 2. lib. 2 29
Academici mūdum ex iis quæ qualia appellant, tū natura cohærente, & continuata cum omnibus ſuis partibus effectum eſſe volunt. Acad. q. ed. 2. lib. 1 21
Academici nihil affirmant, & quaſi deſperata cognitione certi id ſequi volunt, quodcunque veriſimile videatur. de Finib. lib 5. 37
Academici noui contra omnes dicere ſolent, qui ſcire ſibi videntur. Acad quæſ. edit. 2. lib. 2. 7
Academici noui verum ſine vlla contentione inuenire volunt, idque ſumma cura ſtudioque conquirunt. Acad. quæ. ed. 2 lib 2. 7
Academici ſummum bonū à natura petebant. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 22
Academici ſummum bonum, quò omnia referrentur, nulla alia in re, niſi in natura quærendum eſſe, eique parendum dicebant. Acad. q. ed. 2. lib 2. 14
Academici veri eſſe aliquid non negant, percipi poſſe negant. Acad. quæſt. ed. 2. lib. 2. 67
Academici veteres mediocritates probāt, & in omni permotione naturalem volebant eſſe quendam modum. Acad. q. ed. 2. lib 2. 116
Academici volunt probabile aliquid eſſe, & quaſi veriſimile: ipſumque probabile vnicam eſſe regulam & in agenda vita, & in quærendo ac diſputando. (hoc eſt, in omni diſputatione & conſideratione veri & falſi. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 51
Academici volentes perſpicua à perceptis diſtinguere, in errore verſantur, vt ſentit Lucullus. Acad q ed 2. lib. 2 54
Academici vtranque artem, dicendi ſcilicet & diſſerendi, vim vnam eſſe putant. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 4
Academicorum alii omnia incerta eſſe dicebant, alii verò inter incertum, & id quod percipi non poſſit, diſtinguere conabantur. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 32
facilius effugiunt Academicorum calumniam, quæ vberius diſputantur & fuſius. de Nat. deo. 2. 15
Academicorum diſputationes nihil aliud agunt, niſi vt in vtranque partem dicendo & audiendo eliciant, & tanquam exprimant aliquid, quod aut verum ſit, aut ad id quàm proximè accedat. Acad. q. ed 2. lib. 2. 8
Academicorum oratio nihil ipſa iudicat, ſed habetur in omnes partes, vt ab aliis poſſit ipſa per ſeſe nullius authoritate adiuncta iudicare. Tuſculan. quæſt. lib. 5. 61
Academicorū philoſophiam, confundere vera cum falſis, ſpoliare nos iudicio, priuare approbatione, omnibus orbare ſenſibus. Acad. q. ed. 2 lib. 2 57
contra Academicos diſſerendum ſit, nécne Acad. q. ed. 2. lib 2. 18
Academicos, dum viſum definiunt & partiuntur, & viſorum genera declarant, κατάληψιν efficere, quam tamen inueniri poſſe negant. probat Lucullus. Acad. q. ed 2 lib. 2. 41
inter Academicos & reliquos philoſophos diſcrimen. Academ quæſt. edit 2. lib. 2. 8
videſne quanta fuerit apud Academicos verecundia? Tuſc. q lib. 4 36
in Academicis libris quatuor oſtendit Cicero, quod genus philoſophandi minimè arrogans, maximéque & conſtans & elegans arbitraretur. Diuin. lib 2. 1
ἀκατάληπτον, quod comprehendi non poteſt. Acad. q. ed. 2 lib. 2. 29
voluntate certè proximè accedimus. Offic. 3. 1
accedere ad rem gerendam. Offic. 1. 105
accedere ad Rempub. Officio. 1. 41. πολιτεύεσθαι.
accedere ad verum magna ex parte, aut quàm proximè. Academ. quæſt edit. 2. lib. 2. 36
accedere proximè ad verum. Acad q. ed. 2 lib. 2. 45
acceſſus & digreſſus lunæ ad ſolem. de Nat deo. 2 37
acceſſus diſceſſuſque ſolis. de Nat. deo. 2. 25
acceſſus & receſſus æſtuum maritimorum lunæ motu gubernantur. Diu. lib. 2. 25
acceſſus & receſſus ſtellarum. Diuin. lib. 2. 70
acceſſum ad res ſalutares, & à peſtiferis receſſum. de Natu. deo. 2 14
magna tamen facta eſſet acceſſio. Tuſcul. quæſt. lib. 4 31
acceſſio aut deceſſio. de Vniuerſ. 23
cùm ad corpora tum acceſſio fieret, tum abſceſſio. de Vniuerſ. 55
quid igitur hunc paucorum annorum acceſſio iuuare potuiſſet? Læl. 11
quòd pauci anni magna acceſſio facta eſſet. Tuſc. q. lib. 3. 58
fieri tamen permagna acceſſio poteſt de Fin. lib. 1. 44
hāc Scaurus demolitus, acceſſionem adiunxit ædibus. Offic. 1. 193
eorum neque acceſſione meliorem vitam fieri, nec deceſſione peiorem. Offic 3. 15
accenſo atque lictoribus in funere vtatur. 2. de Leg. 57
quicquid accidit, ex æterna veritate, cauſarumque continuatione confluxit. de Nat. deo. 1. 39
accidere caſu. contrariū eſt, accidere conſilio. Tuſcul. q. lib. 4 53
accidere repentino motu: contrarium, meditatum & præparatum inferri. Offic. 1. 39
nec accidere poſſe, vt ipſe vnquam à ſe deſeratur. Tuſ. q. lib. 3. 45
accepit diſciplinam ab Anaximene. de Nat. deo. 1. 10
malè accepit Epicurus Nauſiphanem magiſtrum. de Nat. deo. 1. 66
tamen hoc accepimus. Academ. quæſt. edit. 2. lib 2. 53. audiuimus ex relatione aliorum.
& tamen ſic à patribus accepimus. Cato 16
accipe, pro audi, attende. Acad. quæſt. ed. 2 lib. 2. 93
qui acceperit plurimum de bonis, quæ patris ſam. fuerint, quum moreretur, poſsidendo 2 de Legib. 47
alterum patiēter accipere, non repugnanter. Læl. 76
accipere aliquem in ciuitatem. Offic. 2. 52
accipere aliquem magnificentiſſimo hoſpitio. Diuin. lib. 2. 63
accipere aliquem vadem mortis. Tuſcul. q. lib 5. 46
accipere aliquid vtendum. Offic. 2. 71
accipere grauiorem plagam, vt leuiorem repellat. de Nat. de. 2 49
accipere iniuriam ab aliquo. Offic. 2. 51
accipere nummos adulterinos pro bonis. Offic 3. 118
accipere plagam. Tuſcul. q. lib. 2. 36
accipere, quàm facere, iniuriam præſtat. Tuſc. q. lib. 5. 41. κρεῖττον εἶναι ἀδικεῖσθαι ἢ ἀδικεῖν, ſententia Socratica.
accipere viſa. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 61
accipere vulnus à fortuna. Tuſc. quæſt. lib 2. 69
accipi apparatu regio. Som Scip 3
quæ à quouis accipi oporteret, & quæ repudiari. Acad. q. ed 2. lib. 2. 29

HHH. 1.

QVEMADMODVM nihil eſt in Ciceronis operibus æquè magnificũ, atque id quod res philoſophicas complectitur: ſic illud ſanè non minore admiratione dignũ eſſe iudicabis, quòd vir Cõſularis, ampliſſimis Ro. Reip. magiſtratibus perfungẽs, eiúſque grauiſſimis, ac ſuis quoque non minus angentibus negotiis implicitus, tantũ otii ex dimenſo ſuo veluti vnciatim ſuis poſteris comparſerit, vt de rebus ad bene beatéque viuendum pertinentibus, tam doctè támque ſapienter diſceptaret. Quo labore ſi tu quiduis admirabilius excogitare poſſis, Lector, id verò à te vehementiſſime requiro. Huius autem fructum vt facilius ac commodius perciperes, eum in ordinem alphabeticum ac locos communes ita digeſſimus, vt ex iis quæcunque in hoc tomo de rebus philoſophicis aptè atque ornatè ab eo pertractata ſunt, nullo ferè negotio depromas.

A

A Literam ſi ſus roſtro humi impreſſerit, &c. Diuin. lib. 1. 24
à certis & illuſtrioribus cohibere aſſenſum. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 85
aberrant à coniectura. de Nat. deorũ. 1. 71
euſi eram perterritus non tam metu mortis, quàm inſidiarũ à meis. Som. Scip. 9
à noſtro aſpectu obſteſcunt orbes. de Vniuer. 47
à vitæ prauitate ad deũ conuertantur. de Nat. deorum. 1. 53
à primo. de Finib. lib. 5. 58. pro, ab initio
à primo ſtatu. de Finib. lib. 5. 60
quin ſuam vim retineat à primo ad extremum. de Finib. lib. 4. 17
à primo tempore ætatis. de Nat. deo. 1. 5
à primis tẽporibus ætatis. Tuſc. q. lib. 5. 3
quibus à principio innaſcitur ratio. de Nat. deo. 1. 15 paulò pòſt, ſapiens à principio deus.
à quo capite ius repetendum. 1. de leg. 45
à rebus incertis aſſenſionem cohibuerunt Academici. de Nat. deo. 1. 1
propius à terra (prius dixerat, infra hanc, de ſtellis loquens) de Nat. deo. 1. 58
aliæ propius à terris, aliæ remotius. de Nat. deo. 1. 61. de ſtellis errantibus loquitur.
à vero longiſſimè abeſſe. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 36
à veritate deſciſcere. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 44
¶ Ab amico amante argentum accipere meretrix non vult, capitale facinus. de Nat. deorum. 1. 11
ab Anaximene diſciplinã accepit. de Nat. deo. 1. 20
qui ſunt ab ea diſciplina. Tuſc. q. lib. 1. 6
nec eſt quod ab his ad hominum vitam permanaret poſſit. de Nat. deo. 1. 3
ab infima ara, id eſt, ab infima parte aræ. Diuin. lib. 1. 65
ab infinito tempore fuit quædam æternitas. de Nat. deo. 1. 16
qui quia vixit ab omni æternitate. Diui. lib. 1. 98
ab omni aſſenſu ſe ſuſtinere. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 46. Græci id ἐπέχω dicunt, vt apud Lucianum, ἐπέχω καὶ σκοπῶ καὶ διασκέπτομαι. ſuſtineo me ab aſſenſione, vel inhibeo aſſenſionem, vt alibi loquitur Cicero.
nũquam ab ſole longius diſcedit. de Nat. deor. 2. 39
ab vltimo repetam ſuperiorum. de Nat. deorum. 1. 19
ſtatim abalienant ſe, & immiſcentur. de Pet. Conſ. 31
Abazea cuius Dionyſii ſint inſtituta. 3. de Nat. deo. 41
Abderites. Protagoras vrbe & agro Athenienſium exterminatus, quòd ſcripſiſſet ſe non tenere deos. de Nat. deo. 1. 44
abdicauerunt conſules. de Nat. deo. 1. 9
abdicent ſe cõſules magiſtratu. 2. de leg. 52
triſque partes aues abdixiſſet. Diu. li. 1. 31
abdicare ſe magiſtratu. Diuin. lib. 1. 58
abdere ſe in terram. Diuin. lib. 1. 39
quæ ſi ſignificat voluntatẽ abditam eſſe ac retruſam. de Pet. Conſul. 29
abditæ & obſcuræ res. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 1. 30
nõ abducit ſenſus noſtros multitudinis conſenſus à vero. 1. de leg. 36
abducere à malis ad bona. Tuſc. q. li. 3. 64
abducere animũ à corpore. Tuſc. 4. li. 1. 65
abducere cogitationem à conſuetudine. Tuſc. q. lib. 1. 38
abducere mẽtis aciem à conſuetudine oculorum. de Nat. deo. 1. 32
abduci à rebus gerẽdis ſtudio inueſtigationis veri. Off. 1. 19
abduci à vero falli que de Finib. lib. 3. 57
nec enim ab iſto officio rem abduci incommodo meo debui. Læl. 8
abductam ab opinionibus & à ſenſibus, pro, Separatam & ſeiunctam. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 31
ſed abeo à ſenſibus: hoc eſt, Ceſſo de ſenſibus diſputare. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 81
& iidem abeunt qui venerant. de Finib. lib. 4. 6
tum abeunt, tum recedunt ſtellæ. de Nat. deo. 1. 37
abeamus à fabulis. Diuin. lib. 2. 16
qui abierint magiſtratu. 3. de leg. 40
abire ad deos. Tuſc. q. lib. 1. 27
abire è vita. Tuſc. q. lib. 1. 10
aberrant à coniectura. de Nat. deo. 1. 71
aberrare à norma, regula, præſcriptione naturæ. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 150
vt etiam ſi aberrare ad alia cœperit (oratio) Offic. 1. 187
aberrare propoſito Tuſc. q. lib. 1. 66
aberrare à propoſito. de Finib. lib. 4. 44
vt à rebus cognitu dignis abhorreat de Finib. lib. 5. 30
abhorrere à ratione. Tuſc. q. lib. 4. 28
abhorrere à ſapientia plurimum. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 19
abhorrere ab oculorũ auriúmque approbatione. Offic. 1. 179
qui ſuas omnes cogitationes abiecerunt in rem tam vilem, támque contẽptam. Læl. 31
ſic te ipſe abiicies, atque proſternes, &c. Parad. 16
ergo in poteſtate eſt abiicere dolorẽ, cũ velis, tempori ſeruientẽ. Tuſc. q. li. 3. 58
abiicere obedientiam. Offic. 1. 143
abiicere ſe. Tuſc. q. lib. 2. 48
cùm ipſi inter nos abiecti neglectique ſimus. de Finib. lib. 3. 55
hoc ſi contemnimus, etiam abiectos putamus illos. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 118
ἀθυμίαι. Tuſc. q. lib. 3. 14
nihil enim vnquã abnuit voluntas tua meo ſtudio. Fat. 4
abrogauit Tib. Gracchus collegæ poteſtatem intercedendi. 3. de leg. 13
abrogare alicui imperium. Offic. 3. 53
æqualiter omnib⁹ abrogatur fides. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 35
abrogari ea lex non poteſt. 2. de leg. 11
abruptio corrigiæ. Diuin. lib. 2. 67
ad corpora tum acceſſio fieret, tum abſceſſio. de Vniuerſ. 55
abſoluerent id omne & perpolirent. de Vniuer. 59
hanc igitur intuens, debet inſtitutũ quaſi ſignum abſoluere. de Finib. lib. 4. 29
ne abſorbeat nos æſtus conſuetudinis. 1. de leg. 8
vt non modò omnes abſterſerit ſenectutis moleſtias. Cat. 1
abſtergere omnem luctum. Tuſ. q. li. 3. 57
à quibus ne tu quidem iam te abſtinebis. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 51
abſtinere iniuria. Off. 3. 94
abſtinere litibus & iurgiis. Diuin. lib. 1. 86
nulla alia re conciliare facilius beneuolentiã multitudinis poſſunt ii, qui reipub. præſunt, quàm abſtinentia & continentia. Offic. 2. 114
ſi ab hac abſtraxeris (ſubaudi, diſciplina) Acad. q. ed. 1. lib. 2. 105
abſtrahere à rebus gerendis. Cat. 14
abſtrahere ſe quàm maximè à corpore. Som. Scip. 33
vt eum vis quædam abſtraxiſſe à ſenſibus mentis videretur. Diuin. lib. 1. 71
abſtruſa omnia, ſecũdum Empedoclem. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 1. 45
quòd ab ea propius abſum. Cat. 69
ſed ab eo plurimum abſum. de Fin. lib. 3
abeſt enim hiſtoria litteris noſtris. 1. de legib. 4
eodem cælo ne quid abſit eorumque i deo effecta ſunt. de Vniuer. 51
cui nihil abſit, quódque vndique aptum atque perfectum, expletúmque ſit. de Nat. deorum. 1. 16
abeſſe à patria. Tuſc. quæſt. lib. 5. 76
abeſſe longiſſimè à vero. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 36
abeſſe plures dies cùm liceat. 1. de leg. 2
de abſentibus detrahẽdi cauſa dicere. Offic. 1. 187
nihil tam abſurdè dici poteſt, quod nõ dicatur ab aliquo philoſophorũ. Diuin. lib. 2. 93
Abſyrto fratri Medeæ qui eſt apud Pacu-

uium. Ægialeus. 3 de nat. d. 34
ſiue deeſt naturæ quidpiam, ſiue abundat atque effluit Diuin. lib. 1 57
abundare ocio Tuſc. q. lib 2. 24
abundare omnibus copiis. Off 3 58
abundare porco, hœdo, agno, gallina, lacte, caſeo, melle Cat. 52
abundare præceptis, inſtitutiſque philoſophiæ. Off. lib. 2 1
abundare verbis ſonantibus, vberibuſque ſententiis. Tuſc. quæ. lib. 1. 51
abundantia ingenii præſtare. Acad. q. ed. 2. lib 1. 13
abundantia rerum. Tuſc. q. lib. 5 44
atque in omnium rerum abundantia viuere. Læl. 48
ne cum infinita quidẽ voluptatum abundantia. de Finib. lib. 3. 51
an abutimur gloria nominis? Acad. quæ. edit. 1. lib 2. 151
abuti communi conſuetudine ſermonis. Fat 19
abuti intemperanter & ocio & literis. Tuſcul. q lib. 1. 5
Academia antiqua & Zeno de re vna ſolùm diſſidens, de cæteris mirificè congruunt. 1 de Leg. 39
academia noua. Acad. quæſt. ed. 2. lib. 1. 9. & 33
academia recens ab Arceſila & Carneade. 1. de Legib. 19
academia vetus. Acad. q. ed 1. lib 1. 5
academia vetus & Ariſtoteles ſummum bonum cenſuerunt, honeſtè viuere, fruentem rebus iis, quas primas homini natura conciliet. Acad. q ed. 2 li. 1. 122
in academia vetere erant Speuſippo, Xenocrate, Polemone manſerunt. 1. de Leg. 28
Academiæ proprium eſt, iudicium ſuum nullũ interponere, ea probare quæ ſimillima veri videantur, &c. Diuin. li. 2. 116
prudenter Academici à rebus incertis aſſenſionem cohibuerunt de Nat. deo 1. 1
Academici antiqui quod ſecundum naturam eſſet, quo iuuaremur in vita, bonum eſſe decreuerunt. Zeno niſi quod honeſtum eſſet, nihil putauit bonum. 1. de Leg. 41
Academici bona corporis alia ponebant eſſe in toto, alia in partibus. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 14
Academici conãtur oſtendere multa poſſe videri eſſe, quæ omninò nulla ſunt, quum animi inaniter moueantur eodem modo rebus iis quæ nullæ ſint, vt iis, quæ ſint. Acad. q. ed. 1. lib. 2 44
Academici conſtituebant ſummum bonum eſſe extremum rerum expetendarum. Academ. quæſt. edit. 2. lib. 1. 14
Academici dicebant permotiones, ὁρμὰς, vtiliter à natura animis noſtris datas. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 116
Academici & Peripatetici quondam iidem. Offic. 3. 15
Academici & Peripatetici rebus cõgruentes, nominibus differebant. Acad. q. ed. 2. lib 2. 18
Academici ex loci vocabulo, nempe Academia, quæ gymnaſium erat, nomen habuerunt. Ibidem.
Academici id habebant decretum, Nihil poſſe percipi. Acad. q. ed. 1. lib. 2 29
Academici mũdum ex iis quæ qualia appellant, in natura cohærente, & continuata cum omnibus ſuis partibus effectum eſſe volunt. Acad. q. ed. 2. lib 1 21
Academici nihil affirmant, & quaſi deſperata cognitione certi id ſequi volunt, quodcunque veriſimile videatur. de Finib lib 2. 37
Academici noui contra omnia dicere ſolent, qui ſcire ſibi videntur. Acad. quæſ. edit. 1 lib. 2. 7
Academici noui verum ſine vlla contentione inuenire volunt, idque ſumma cura ſtudioque conquirunt. Acad. quæ. ed. 1 lib. 2. 7
Academici ſummum bonũ à natura petebant. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 18
Academici ſummum bonum, quò omnia referrentur, nulla alia in re, niſi in natura quærendum eſſe, eique parendum dicebant. Acad. q. ed. 2. lib 1. 14
Academici veri eſſe aliquid non negant, percipi poſſe negant. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 67
Academici veteres mediocritates probãt, & in omni permotione naturalem volebant eſſe quendam modum. Acad. q. ed. 1. lib 2. 116
Academici volunt probabile aliquid eſſe, & quaſi veriſimile: ipſumque probabile vnicam eſſe regulam & in agenda vita, & in quærendo ac diſputando. (hoc eſt, in omni diſputatione & conſideratione veri & falſi. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 32
Academici volentes perſpicua à perceptis diſtinguere, in errore verſantur, vt ſentit Lucullus. Acad q ed 1. lib. 2 34
Academici vtranque artem, dicendi ſcilicet & differendi, vim vnam eſſe putant. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 4
Academicorum alii omnia incerta eſſe dicebant, alii verò inter incertum, & id quod percipi non poſſit, diſtinguere conabantur. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 32
facilius effugiunt Academicorum calumniam, quæ vberius diſputantur & fuſius. de Nat. deo. 1. 15
Academicorum diſputationes nihil aliud agunt, niſi vt in vtranque partem dicendo & audiendo eliciant, & tanquam exprimant aliquid, quod aut verum ſit, aut ad id quàm proximè accedat. Acad. q. ed 1. lib. 1. 8
Academicorum oratio nihil ipſa iudicat, ſed habetur in omnes partes, vt ab aliis poſſit ipſi per ſeſe nullius authoritate adiuncta iudicare. Tuſculan. quæſt. lib. 5. 61
Academicorũ philoſophiam, confundere vera cum falſis, ſpoliare nos iudicio, priuare approbatione, omnibus orbare ſenſibus. Acad. q. ed. 1 lib. 2. 57
contra Academicos differendum ſit, nécne Acad. q. ed. 2. lib 1. 18
Academicos, dum viſum definiunt & partiuntur, & viſorum genera declarant, κατάληψιν efficere, quam tamen inueniri poſſe negant, probat Lucullus. Acad. q. ed 1 lib. 2. 41
inter Academicos & reliquos philoſophos diſcrimen. Academ quæſt. edit 2. lib. 1. 8
videſne quanta fuerit apud Academicos verecundia? Tuſc. q. lib. 4 36
In Academicis libris quatuor oſtendit Cicero, quod genus philoſophandi minimè arrogans, maximéque & conſtans & elegans arbitraretur. Diuin. lib. 2. 1
ἀκατάληπτον, quod comprehendi non poteſt. Acad. q ed. 1. lib. 2. 19
voluntate certè proximà accedimus. Offic. 3. 1
accedere ad rem gerendam. Offic. 1. 105
accedere ad Rempub. Officio. 1. 41. πολιτεύεσθαι.
accedere ad verum magna ex parte, aut quàm proximè. Academ. quæſt. edit. 1. lib. 2. 36
accedere proximè ad verum. Acad q. ed. 2 lib 1. 45
acceſſus & digreſſus lunæ ad ſolem. de Nat. deo. 1. 57
acceſſus diſceſſuſque ſolis. de Nat. deo. 2. 15
acceſſus & receſſus æſtuum marinorum lunæ motu gubernantur. Diu. lib. 2 25
acceſſus & receſſus ſtellarum. Diuin. lib. 2. 70
acceſſum ad res ſalutares, & à peſtiferis receſſum. de Natu. deo. 2 24
magna tamen facta eſſet acceſſio. Tuſcul. quæſt. lib. 4. 32
acceſſio aut deceſſio. de Vniverſ. 13
cùm ad corpora tum acceſſio fieret, tum abſceſſio. de Vniuerſ. 55
quid igitur hunc paucorum annorum acceſſio iuuare potuiſſet. Læl. 10
quòd paucis annis magna acceſſio facta eſſet. Tuſc. q. lib 3 58
fieri tamen permagna acceſſio poteſt de Fin. lib. 1. 44
hãc Scaurus demolitus, acceſſionem adiunxit ædibus. Offic. 1. 193
eorum neque acceſſione meliorem vitam fieri, nec deceſſione peiorem. Offic. 3. 15
accenſo atque lictoribus in funere vtatur. 2. de Leg. 57
quicquid accidit, ex æterna veritate, cauſarúmque continuatione confluxit. de Nat. deo. 1. 39
accidere caſu. contrariũ eſt, accidere conſilio. Tuſcul. q. lib. 4 53
accidere repentino motu: contrarium, meditatum & præparatum inferri. Offic. 1. 39
nec accidere poſſe, vt ipſe vnquam à ſe deſeratur. Tuſ. q. lib. 1. 45
accepit diſciplinam ab Anaximena, de Nat. deo. 1. 20
malè accepit Epicurus Nauſiphanem magiſtrum. de Nat. deo. 1. 26
tamen hoc accepimus. Academ. quæſt. edit. 1. lib 2 55. audiuimus ex relatione aliorum.
& tamen ſic à patribus accepimus. Cato 16
accipe, pro audi, attende. Acad. quæſt. ed. 1 lib 1. 93
qui acceperit plurimum de bonis, quæ patriſſaret fuerint, quum moreretur, pollicendo 2 de Legib. 47
alterum patiẽter accipere, non repugnante. Læl. 76
accipere aliquem in ciuitatem. Offic. 1. 51
accipere aliquem magnificentiſſimo hoſpitio. Diuin. lib. 1. 63
accipere aliquem vadem mortis. Tuſcul. q. lib 5. 46
accipere aliquid vtendum. Offic. 2. 71
accipere grauiorem plagam, vt leuiorem repellas. de Nat. de. 1. 49
accipere iniuriam ab aliquo. Offic. 1. 51
accipere numos adulterinos pro bonis, Offic 3. 112
accipere plagam. Tuſcul. q. lib. 1. 56
accipere, quàm facere, iniuriam præſtat. Tuſc. q. lib. 5. 41. κρεῖττον ἐστὶν ἀδικεῖσθαι ἢ ἀδικεῖν, ſententia Socratica.
accipere viſa. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 61
accipere vulnus à fortuna. Tuſc. quæſt. lib 1. 69
accipi apparatu regio. Som Scip 3
quæ à quouis accipi oporteret, & quæ repudiari. Acad. q. ed 2. lib. 2. 19

accipi ſenſu, dicuntur res ſub ſenſum cadentes. Diuin.lib.2.7
accipi verberibus. Tuſculan. quæſt. lib. 2.30
acceptam & approbatum. Academ. quæſ. ed.2.lib.2.19
accepta ſenſibus Acad.q.ed.2.lib.1.19
vt par ſit ratio acceptorum & datorum. Læl.58
Accius hiſtoricus, cuius loquacitas habet aliquid argutiarum.1.de Leg.5
nec poſſum Accii Nauii lituum contemnere.3 de Nat.deo.10
accommodare ad ſententiam aliquos. lib.1.de Fin.17
accommodare ſe ad id ſolum quod adeſt, quódque præſens eſt, Offic.1.19. vt belluæ faciunt, paulum admodum ſentientes præteritum aut futurum.
accommodare ſe ad Remp. & ad res magnas gerendas. Offic.1.101
accommodans medium medio copulabat de Vniuerſ.33
accommodari iura noſtra ad naturam.1. de Leg.57
hoc proprium eſt animantium, vt aliquid appetant, quod ſit naturæ accommodatum de Nat.deo.1.74
accommodatum ad naturam, Græci οἰκεῖον appellant. Academ. quæſt. edit.2. lib.2.37
eſſe vnum hominem accommodatum ad tantam morum ac ſermonum & voluntatum varietatem. de Petit.Conſ.55
accommodatum naturæ. Academ. quæſt. edit.1.lib.2.25
accretio & diminutio luminis (lunaris). Tuſc.quæſt.lib.1.35
ingreſſus, curſus, accubatio, inclinatio, &c. de Nat.de 2.67
accubationem epularem amicorum Græci tum compotationem (συμπόσιον) tum concœnationem (σύνδειπνον) vocant. Cat.41
accubationem epularem amicorum Romani, quia vitæ coniunctionem haberet, conuiuium nominarunt Cat.41
accurata conſideratio. Acad. quæſt. ed.1. lib 35
accurata oratio. Academ. quæſt. edit. 2. lib.2.42
accurate defendere aliquid. Parad.15
accuratè diſſerere. de Fin lib.1.55
quem locum multò etiam accuratius explicat. Tuſc.q.lib.1.47
accuratius tractere. Acad.q.edit.2. lib 2.2. quod Græci ἀκριβῶς.
eum tanquam capitis accuſet. de Finib. lib.1.25
at verò eos & accuſamus, & iuſto odio dignisſimos ducimus. lib.1.de Fin.36
accuſandum non ſæpe eſt, nec vnquam niſi aut Reipub. cauſa, aut patrocinii. Offic.2.70
accuſata & vituperata philoſophia) (defenſa & collaudata) lib.1.de Fin 5
in omni re iniqua eſt & accuſanda prætermiſſis bonis malorum enumeratio, vitiorúmque ſelectio.4.de Leg.12
id quum periculoſum ipſi eſt, tum ſordidum ad famam, committere vt accuſator nominere. Offic.2.71
accuſatores publicè conſtituti ſic qui magiſtratu abibant, qui tamen graues eſſe non poſſunt, niſi ſint voluntarii. 3. de Leg.40
minus acer aduerſarius. Academ. quæſt. ed.1 lib 2 13
acer inueſtigator rerum, quæ à natura inuolutæ videntur. de Vniuerſ 1
acre iudicium. Acad.q.edit.1 lib 2.15
acri ingenio vir. Academ. quæſt. edit. 2. lib.1.24
acres humores aut nimis concretos colligant. de Nat.deo.2 43
hæc ineſſe neceſſe eſt (nempe ſenſum & rationem) & acriora quidem atque maiora. de Nat.deo.2.22
acriter accuſare. Academ. quæſt. edit. 2. lib.2.63
quum acriter mentem ſenſúmve pepulerunt. Acad.q ed.1.lib.1.61
acriter videre. Acad.q.ed.1.lib.2.75
acerrimo ingenio. de Nat.deo.2.25
quæ acerrimè concupiuiſſet. de Finib. lib.5.64
acerbi, quibus opponuntur aſoti.3.de Nat. deo.58
acerbos poſſe è Zenonis ſchola exire, ex Ariſtippi, aſotos.3 de Nat.deo.58
acerba multa & varia in hominum vita fortunáque verſantur. Offic.1.97
atqui ab hoc acerbius exigit natura quod dederat. Tuſc.q.lib.1.77
acerbitas animi. Tuſc.q.lib.3.53
acerbitas iracundiæ. Tuſc.q.lib.4.53
acerbitas ſententiarum. de Fin.lib 4 74
aceræ in funeribus ſublatæ.2 de Leg.56
aceruatis, quem Græci ſoriten vocant. Diuin. lib.2.8
videamus, ne vt aceruus ex ſui generis granis, ſic beata vita ex ſui ſimilibus partibus effici debeat. Tuſc.q.lib.5.54
aceruus ſoritici. Academic. quæſt. edit.1. lib.2.8
Acheron, Cocythus, Styx, Phlegeton, flumina apud inferos.3.de Nat.deo.30
Acheron alius. Tuſc q.lib.2.30
trahit Hectorem ad currum religatum Achilles. Tuſc.quæſ.lib.1.94. Vide Hom. Iliad.22.& 94
Achillem Aſtypalæa Inſula ſanctiſſimum colit.3.de Na.deo.32
quid Achille Homerico fœdius? Tuſc. q. lib.4.41 Vide Hom. Iliad.1.
acies humani ingenii. Acad. quæſt.ed. 1.lib.2.113. tranſlatio ab oculis corporis ad animum.
nulla acies humani ingenii tanta, quæ penetrare in cælum, terram intrare poſſit. Acad q.edit 1.lib.1.215
acies ingenii & mentis. de Fin.lib.5.53
acies mentis. Acad.quæſt.ed.1.lib.2.122.& Tuſc.4.lib.1.60
acies oculorum hebes. de Fin.lib.4.54
aciem ingenii ad bona deligenda & contraria reiicienda exacuerit.1. de Legib.46
In aciem hoſtium irruere. Tuſcul.quæſt. lib. 2. 52
atque eadem ita acrem in omnes partes aciem intendis. Tuſc.q.lib.4.30
aciem mentis abducere à conſuetudine oculorum. de Nat. deo.2.32
quinetiam videmus ex acie efferri ſæpe ſaucios. Tuſc quæſt.lib.2 33
acie mentis diſpicere. Tuſc.quæſ.lib.1.38
temerè in acie verſari, & manu cum hoſte confligere, immane quiddam & beluarum ſimile eſt. Offic.1 113
acinus vinaceus. Cat 48
acipenſer Tuſc.q.lib 3.36. piſcis eſt, qui vnus omnium ſquamis ad os verſis contra aquam nando meat. Plin.
non igitur nec Lapathi ſuauitatem acipenſeri Galloni Lælius anteponebat. de Fin lib.2.13
ſed quia facillimè in nomine tuo acquieſco. de Fin.lib 3 5
viciſſim autem ſenes in adoleſcentium charitate acquieſcimus. Læl 84
qui iam ætate prouecti in noſtris libris acquieſcunt. Diuin.lib.2.4
vt ſibi quiſque malit quod ad vſum vitæ pertineat, quàm alteri acquirere conceſſum eſt, non repugnante natura. Offic.3 28
acratophori. de Fin.lib.3.12
acredula. Diuin.lib.1.22
ἀκροστιχὶς dicitur, cùm deinceps ex primis verſus literis aliquid connectitur. Diuin.lib.2. 86
Actii Nauii lituus, quo ad inueſtigandum ſuè regiones vineæ terminauit. de Natu.deo.1.7
apud Actium verba paſtoris nauem admirantis.2.de Nat.deo. 64
aculeus apis. Tuſc.q lib.2.46
aculei iracundiæ. Tuſc.q.lib.4 55
aculei, pro ſpinoſis interrogatiunculis, quibus Stoici vtuntur in diſputando ad pungendum aduerſarium Acad.q. ed.1. lib.2.89
aculeata & contorta ſophiſmata. Acad.q. edit 1.lib.2.68
acuere mentem. Tuſc.q.lib 1.65
acutus, contrarium, hebes. Tuſc.q.lib 4.15
acutus homo Acad.q.ed.1.lib 1.90
acutus natura. Tuſc.q.lib 1.41
inter acutos & hebetes intereſt, quòd ingenioſi, vt æs Corinthium in æruginem, ſic illi in morbum & incidunt tardius, & recreantur ocyus hebetes non item. Tuſc.q lib.4 55
multa acuta & ſubtilia venirent in mentem. de Nat.deo.1.42
quæ dicuntur quidem, & acuta mihi videntur in vtranque partem & paria. Acad.q.ed 1.lib.2.214
acutiora ingenia & ad intelligendum aptiora. de Nat.deo 2.30
acutiſſimos & politiſſimus philoſophus. Acad.q.ed 2 lib.2.203
acutè explicare. Acad.q.ed.2.lib.1.5
acutè videre. Acad.q.ed 1.lib.1.70
acutiſſimè & celerrimè videre & explicare rationem. Offic.1.15
acutiſſimè ſcribere de aliqua re. Acad q. ed.1.lib.2 63
breues & acutulæ concluſiones.3.de Nat. deo.18
vbi eſt acumen ſuum? Tuſc.q.lib.1.10
declarant illa quidem acumen interpretis. Diuin.lib.2.57
acumine ingenii florere. Academ. quæſt. ed.1.lib.2.17
nulla ex acuminibus, nulli viri, vocantur. de Nat.deo.2.7
¶ Ad agendi conſilium ſæpiſſimè pertineret ars augurum 2.de Leg.34
ad aliquem primas deferre. de Nat.d.1.81
ad Aruſpices & Etruſcos bella, prodigia, portenta, ſi ſenatus iuſſerit, deferunto. 1.de Leg 18
& eam tantùm ad aurem admonerent, vt caueret, &c. de Fin.lib 1.57
nihil ad Cælium, ſed potius ad antiquorum languorem, &c. 1.de Leg.5
ad cohærendum omnia duo tertium aliquid requirunt, & quaſi nodum vinculúmque deſiderant de Vniuerſ.15
ad eandem inter ſe comparationem ad eſt, facta comparatione aſtrorum inter ſe. de Nat.deo.2 38
ad cultum deorum aptiſſimum animal. de Vniuerſ.55
ad deformitatem inſignis puer erectus 3. de Legib 10
ad deos quoniam proximè accedit antiquitas, ritus familiæ patrúmque ſeruari

ri. id eſt, quaſi à diis traditam religionem tueri. 2. de Leg. 18
ad diuos adeunto caſtè, pietatem adhibento, opes amouento: qui ſecus faxit, deus ipſe vindex erit. 2. de Leg. 16
ad diem ſe recepiſſet. Offic. 3. 59
ad Etruſcos & Aruſpices bella, diſceptatio, prodigia, portenta, ſi Senatus iuſſerit, deferunto. 2. de Leg. 18
ad eum veni, ipſius rogatu arceſſitúque. de Nat. deo. 1. 17
ad extremum. Acad. quæſt. editi. lib. 1. 86
ſume ad hanc rem tempus. 2. de Leg. 4
ad hominum vitam permanare poteſt. de Nat. deo. 1. 3
ad id enim quod agitur, nihil intereſt. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 76
ac ad infinitum tempus regantur atque moueantur dii. de Nat. deo. 1. 2
ſed ad ea quæ contrà dicerentur, dici oportere putabant. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 18
vnde ad iſtas opiniones veneris. de Nat. deo 1. 67
ad ius pontificium & ciuile pertinent ea, quæ de ſacris perpetuis & manium iure dicuntur. 2. de Leg. 44
homo ad ſcribendi licentiam liber. de Nat. deo. 1. 86
ad maiora quædam nos natura genuit & conformauit. lib. 1. de Fin. 18
ad memoriæ immortalitatem nobis glorioſum. 3. de Leg. 51
ad modum dici, vt aliò tranſiri poſſit. 3. de Leg. 15
ad nullam partem vtilis homo. Officio. 3. 37
materia tantùm ad meliorem partem & tractatione differunt. de Fin. lib. 4. 3
& quum ad multam noctem vigilaſſem. Som. Scip. 4
ad quam denique rem vtatur motu mentis ac rationis. de Nat. d. 1. 74
ad ſacra adhibito ſumptu non eſt arcenda deorum aditu paupertas. 2. de Leg. 26
ad ſe reuocare. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 48
ad ſeditionem nata poteſtas tribunitia. 3. de Leg. 19
augures item ad Senatum. (ſub. retulerũt) de Nat. deo. 2. 9
Senatus, quos ad ſoleret, referendum cenſuit. de Nat. deo. 2. 8
ad ſummam. de Finib. lib. 4. 49
ineptus ad ſummam impudentiam 2. de Leg. 5
ad temperationem ſuperiorem reuertis deus. de Vniuerſ. 53
ad tenue elimatæ rationes. Acad. q. edit. 1. lib. 2. 61
fabellæ Latinæ ad verbum de Græcis expreſſæ. lib. 1. de Fin. 3
ad veritatem loqui. Læl. 77
ad veritatem planè velim mihi perſuaderi. de Nat. deo. 2. 43
ad veſtram perpetuitatem vinculum, maius eſt cõſilium meum, quàm illa quibus eſtis colligati. de Vniuer. 51
ad vnum omnium firma conſenſio, manens opinio dicitur. de Nat. deo. 2. 92
de amicitia omnes ad vnum idem ſentiunt. Læl. 72
ad voluptatem loqui. Læl. 77
eſt enim ad vulgi opinionem mediocris. Parad. 60
adæquare quod poſſit vitam deorum. de Vniuerſ. 51
adamare ſententiam aliquam. Acad. qu. edit. 1. lib. 2. 9
ſed dementem & inſanum rebus addicam neceſſariis. Parad. 32
addictus morti. Offic. 3. 59
amare, conſectari, adipiſci, velle) (aſpernari, odiſſe, fugere. lib. 1. de Fin. 15
addidiſti ad extremum. lib. 1. de Fin. 21
quòd is paucos ſibi dies ad dictaturam gerendam addidiſſet. Offic. 3. 151
addere, cõtrarium deducere: verba arithmetica ſunt, pro quibus Cicero alibi ſummam facere dixit, & ſubducere ſummam, & detrahere de ſumma, & deceſſionem de ſumma trahere. Offic. 1. 85
addere. Offic. 1. 85. eſt plures numeros aut vnitates in vnum componere, vt ſummus inde cognoſcatur numerus.
addubitare cogit tanta difficultas. de Nat. deo. 1. 11
adduxit id in ordinem ex inordinato. de Vniuerſ. 18
adducere aliquem in ſummam expectationem. Tuſc. q. lib. 1. 31
adducere aliquem in inuidiam falſo crimine. Offic. 3. 105
adducere in ordinem. Academ. quæſt. ed. 1 lib. 2. 109
adducere in ſpem. de Pet. Conſ. 17
adducere habenas. Læl. 41
adducere rem in ſummum diſcrimen. de Fin. lib. 3. 33
adduci oſtentatione. Acad. quæſt. edit. 1. lib. 2. 59
nam illuc quidem adduci vix poſſum, vt ea quæ ſenſerit ille, tibi non vera videantur. lib. 2. de Fin. 11
non ſpe mercedis adducti, &c. Læl. 30
ita contracta res eſt, & adducta in anguſtum. Læl. 19
adducta res in iudicium eſt. Offic. 3. 88
atque etiam in hac opinionem adducendi. de Pet. Conſ. 15
adferre cauſam probabilem. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 7
adferre manus alicui. Parad. 18
adferre motum alicui. Tuſcul. q. lib. 1. 44. κινεῖν δοῦς.
adferre ſemper aliquid ad communem vtilitatem. Offic. 1. 77. Vide Afferre.
adire hæreditatem. Offic. 3. 155
adire periculum. Tuſcul. quæſt. lib. 5. 31
adire magnum periculum. de Finib. lib. 1. 58
adire periculum vitæ. de Fin. lib. 1. 66
adire pericula. Offic. 1. 115
adire quæuis pericula decoris honeſtiſque cauſa. de Fin. lib. 1. 47
quò quum patefactus eſſet aditus. Tuſc. q. lib. 5. 48
ſed eſt alius quoque quidam aditus ad multitudinem. Offic. 2. 44
aditus ad Remp. de Pet. Conſ. 6
vt aditus ad te diurni atque nocturni pateant. de Pet. Conſ. 29
quæ omnino aditum habere nullum poſſet in vrbem. de Fin. lib. 4. 18
quæ Lemni nocturno aditu occulta coluntur. de Nat. deo. 1. 83
vt homines ad earum ſaxa diſcedi cupiditate adhæreſcerent. de Finib. lib. 5. 46
adhæreſcere iuſtitiæ honeſtatíque. Offic. 1. 155
complexiones & copulationes & adhæſiones atomorum interſe. lib. 1. de Finib. 15
quum adhibemus ad eos orationem huiuſmodi. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 32
adhibemus ignem ad vſum atque ad victum. de Nat. deo 2. 19
quum illam ſeueritatem in eo filio adhibuit, &c. de Fin. lib. 1. 28
adhibere ad conſiderandas res & tempus & diligentiam. Off. 1. 19
adhibere ignes. Tuſc. q lib. 3. 31
adhibere ſuum iudicium. de Natu. deor. 1. 8
adhibere iudicium & diligentiam in aliqua re faciendo. Offic. 1. 90
adhibere modum quendam & ordinem his rebus quæ tractantur ingenio. Offic. 2. 17
adhibere ornamenta oratoria. Parad 4
adhibere omnem rationem, & curam, & laborem, & diligentiam. de Pet. Conſul. 48
adhibere periculoſas curationes & ancipites. Offic. 1. 115 quales medici grauioribus morbis adhibere coguntur.
nullam adhibere perſuadendi neceſſitatem, dicuntur rationes ex coniectura pendentes. Acad quæſt. ed. 1. lib. 2. 106
adhibere preces, cultus, honores diis. de Nat. deo. 1. 3
adhibere varietatem orationis. Officiorũ 5. 74
adhibere vſum ad rem aliquam. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 53
ſenſibus adhibetur quaſi titillatio à voluptatibus, aiebat Epicurus. de Natura deo. 1. 79
ἀδιαφορία Ariſtonis Chii. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 111
quod enim illi ἀδιάφορον dicunt, id mihi ita occurrit, vt indifferens dicerem. de Fin. lib. 3. 42
quò ne imprudẽtiam quidem oculorum adici fas fuit 2. de Leg. 36
adiici rogum, buſtumve propius ſexaginta pedes ædes alienas lex vetat. 2. de Leg. 57
ἄδηλα, Latinè Incerta. Academ. quæſt. ed. 1. lib. 2. 50
magnam ipſi adipiſcentur & gratiam & gloriam. Offic. 2. 116
adipiſci decus cum dolore corporis. Tuſcul. q. lib. 2. 12
adipiſci laudem. Offic 1. 91
adipiſci ſalutem fuga. Tuſculan. quæſt. lib. 3. 56
adipiſci magnas vtilitates. Offic. 2. 51
quam adipiſci ſcelere quouis velit. de Finib. lib. 3. 30
præclarum enim neſcio quid adepti ſunt. Tuſcul. q. lib. 1. 41
voluptates omittantur maiorum voluptatum adipiſcendarum cauſa. lib. 1. de Finib. 19
ſed te adiungo ſocium. de Fin. lib. 3. 7
adiunxit ſingulos animos ad ſingula ſidera deus. de Vniuerſ. 53
vt nobis Cn. Pompeium adiungeremus. de Pet. Conſ. 3
hic quæ dicta ſunt ab iis quos probamus, noſtrum iudicium, & noſtrum ſcribendi ordinem adiungere. lib. 1. de Finib. 5
adiungere acceſſionem ædibus. Officiorũ 1. 193
quoſcunque velis adiungere ad amicitiã. de Pet. Conſ. 17
adiungere authoritatem ac fidem rebus commentitiis. Diuin. lib. 1. 87
adiungere fidem. Academ. quæſt. edit. 2. lib. 1. 19
adiũgere homines ad amicitiam. de Pet. Conſul 28
adiuncta iis ſunt poſſeſſam. mortuiſ aera, ad quos eiuſdem morte pecunia peruenerit. 2. de Leg. 46
adiuuare aliquem conſilio & prudentia. Offic. 1. 171
adiuuare aliquem in percipiendis fructibus. 41.

ctibus. Offic. 1. 85
adiuuare iniuriam. Offic. 3. 67
adiuuare patriam. Som. Scip. 8
non eſſe hæc adiuuantia cauſarum, ſed has ipſas cauſas putant. de Vniuer. 63
adiutor ad iniuriam. Læl. 34
eiuſdem ferè adiutor, authórque ſententiæ. Offic. 1. 59
non veni adiutor, ſed auditor. de Nat. deo. 1. 14
adiutor victoriæ. Tuſc. q. lib. 1. 14
vt alteros libidinis, alteros facinoris adiutores haberet. de Pet. Conſ. 70
adiumentum magnum adferre alicui ad rem aliquam. Offic. lib. 1. 1
adiumenta externa & aduenticia. de Fin. lib. 5. 55
ab ea (philoſophia) ſi & boni & beati volumus eſſe, omnia adiumenta & auxilia petamus bene beatéque viuendi. Tuſc. q. lib. 4. 69
adminiculari. de Finib. lib. 5. 36
vites clauiculis adminicula tanquam manibus apprehendunt. 2. de Nat. deo. 90
adminiculorum ordines. Cat. 49
nullis adminiculis, ſed (vt dicitur) Marte noſtro. Offic. 3. 43
adminiſtrare Remp. Offic. 1. 123
adminiſtratione Reipub. liberatus. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 8
quem & admiror & diligo. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 106
admirabor eorum tarditatem. de Nat. de. 1. 28
admirari aliquem ex alterius ore. Tuſcu. quæſt. lib. 1. 31. hoc eſt, ex alterius relatione.
admirari memoriam alicuius. Diuin. lib. 1. 16
admiratione afficiuntur ii, qui anteire cæteris virtute putantur, & quum omni carere dedecore, tum verò iis vitiis, quibus alii non facilè poſſunt obſiſtere. Offic. 2. 51
admirabilis laus. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 1
quæ quibuſdam admirabilia videntur. Læl. 71
admirabilitas cæleſtium rerum atque terreſtrium quanta ſit 2. de Nat. deo. 66
ergo & hæc animi deſpicientia admirabilitatem magnam facit. Offic. 2. 53
nimis admirabiliter, nimiſque magnificè dicere videntur. Tuſcul. quæſt. lib. 4. 19
nihil admirabilius fieri poteſt. Offic. 2. 69
admixtus eſt aer multo calore. de Nat. deo 2. 10
admixtum eſſe aquæ calorem. de Nat. deor. 2. 29. quo liquefacta & dilapſa diffunditur.
ſemel admiſſum coerceri reprimique non poteſt. lib. 1. de Fin. 1
& equo admiſſo in mediam aciem Latinorum irruebat. de Fin. lib. 1. 51
quorum nihil oporteret exquiſitis rationibus confirmare, tantùm ſatis eſſe admonere. lib. 1. de Fin. 23
admonitu & rogatu meo feciſti. 3. de Legib. 25
intereſſe enim inter argumentum concluſionémque rationis, & inter mediocrem animaduerſionem atque admonitionem: altera occulta quædam & quaſi inuoluta aperiri, altera prompta & aperta iudicari. lib. 1. de Fin. 14
admouere ſtimulos. Tuſc. q. lib. 3. 31
admouere tempeſtiuam medicinam. Tuſcul. q. lib. 3. 65
adoleſcere dicuntur ſemina. Tuſc. quæſt. lib. 3. 1
admodum adoleſcens. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 1
in primis grauis & doctus adoleſcens. lib. 1. de Fin. 11
adoleſcens bona indole præditus. Cat. 23
adoleſcens perditus ac diſſolutus. Tuſc. quæſt lib. 4. 43
adoleſcentes ſic moriuntur, vt quum aquæ multitudine vis flammæ opprimitur Cat 64
adoleſcentis eſt maiores natu vereri, ex que his deligere optimos & probatiſſimos, quorum conſilio atque authoritate nitatur. Offic. 1. 71
adoleſcentium greges Lacedæmone vidimus ipſi incredibili contentione certantes pugnis, calcibus, vnguibus, morſu denique vt exanimarentur, priuſquam ſe victos faterentur. Tuſcul. q. lib. 5. 57
quemadmodum poma ex arboribus, ſi cruda ſunt, vi auelluntur. ſi matura & cocta, decidunt: ſic vitam adoleſcentibus vis aufert, ſenibus maturitas. Cato 65
adoleſcentia libidinoſa & intemperans effœtum corpus tradit ſenectuti. Cato 16
adoleſcentia libidinoſa & proterua. de Finib. lib. 5. 57
adoleſcentia multò plures quàm ſenectus mortis caſus habet. Cat 61
adoleſcentiæ ineunti ineſt maxima imbecillitas conſilii. Offic. 1. 163
adoleſcentiam in aliqua re conſumere. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 2
Adonidi nupſit, quarta Venus Syria Tyróque concepta. 3. de Nat. deo. 41
filium ſuum in adoptionem alicui emancipare. lib. 1 de Fin 18
adoptiones filiorum. Tuſc q. lib. 1. 26
quid ſit quod adpetatis ius ciuile ad pontificum. 2. de Leg. 49
quod ipſa natura adſciſcat & reprobet, id eſt, voluptatem & dolorem. lib. 1. de Finib. 17
adſciſcere & comprobare, aliquid incognitum. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 118
adſciti publicè dii aduenæ. 1. de Leg. 16
adſenſiones tum firmæ veræque gignuntur. de Vniuerſ. 37
& eorum adſtipulator Antiochus. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 61
adſtrictos iureiurando. Offic. 1. 61. contrarium, Solutus iureiurando.
adeſſe amicis. Cat 34
aduenas deos niſi publicè adſcitos nemo habeſſit. 2. de Leg. 16
aduentus hoſtium repente magis aliquanto conturbat, quàm expectatus. Tuſ. q. lib. 3. 45
aduentum & introitum imaginum in animus dicitis, eam animi conformationem, quam cæteri philoſophi motum inanem vocant. de Nat. deo. 1. 75
externos aut aduentitius maris tepor. de Nat. deo. 2. 10 ſed ex intimis eius partibus, agitatione excitatus.
quippe qui etiam aduerſando ſæpe aſſentetur Læl 81
quæ aduerſante & repugnante natura. Cat 64. Offic 3. 103
eodémque equo aduerſam aſcendiſſe ripam. Diuin. lib. 1. 54
& ſi quid aduerſi acciderit. Acad q. edit. 1. lib. 1. 11
aduerſarius capitalis. de Fin. lib. 4. 25
aduerſarius facilis. Academ. quæſt. edit. 1. lib. 1. 76
aduerſarius lenior. Academ. quæſt. edit 1. lib. 2. 15
aduerſarius minus acer Aca. q. ed. 1. li. 1. 15
virum enim inuenire volumus, non tanquam aduerſarium aliquem conuincere lib. 1. de Fin. 11
ſicut intueri ſolem nequitis aduerſum. Som: Scip. 19
ſed partim obliquos, partim auerſos, partim aduerſos ſtare vobis. Som. Scip. 11
pietas aduerſus deos. de Nat. deo 1. 3
ſcripſit libros de pietate aduerſus deos. de Nat. deo. 81
ſed quoniam aduesperaſcit. de Finib. lib. 4. 75
aduigilare pro rei dignitate. de Pet. Conſulat. 57
nec adulari nos ſinamus, in quo falli facile eſt. Offic. 1. 219
adulatio hominum eſt leuium atque fallacium. Læl. 77
adulterare. 1 de Leg. 33
adulterare iudicium veri. Læl. 77
in quo hæc honeſta, quæ intelligimus, à natura tanquam adumbrantur. de Finib. lib. 5. 57
quum tantopere eius adumbrata opinione lætentur. de Finib. lib 5. 64
adumbratas intelligentias animo ac mente primùm concepit homo. 1 de Legib. 45
aduncitate roſtrorum cibum arripiunt quædam animalis 2. de Nat. deo 91
aduocare animum ad ſeipſum. Tuſcul. q. lib. 1 61
Æacidarū genus ſemper fuit ſtolidum. Diuin. lib. 2. 90
ædes Honoris extra portam Collinam: in eo loco arant fuiſſe memoriæ proditū eſt. Ad eam cùm lamina eſſet inuenta, & in ea ſcriptum, Domina Honoris, ea cauſa fuit ædis huius dedicandæ. 2. de Legib. 54
ædes malè materiatæ. Offic. 3. 70
ædes peſtilentes. Offic. 3 70
ædes ruinoſæ. Ibidem.
ædes ſalubres. Ibidem.
ædificata lautius villa patris noſtri ſtudio. 2. de Legib. 2
ædificatore mundi nihil præſtantius. de Vniuerſ. 7
tanquam ædilis ornaret mundum ſignis & luminibus. de Nat. deo. 2. 27
ædiles ſunto curatores vrbis, annonæ, ludorúmque ſolennium, olliſque ad honoris amplioris gradum is primus aſcenſus eſto. 3. de Leg. 6
ædilitio munere fungi. Offic. 2. 84
Æginetis, qui claſſe valebant, Athenienſes ſciuerint, vt pollices præciderentur. Offic 3. 90
Ægiſthi libidinem aut Paridis videmus. 3. de Nat. deo. 68
Ægyptum Nilus irrigat. 2. de Nat. deo 98
ab Ægypto ne ſonitu auditum quidem crocodilum, aut ibim, aut ſelem violatum. de Nat. deo. 1. 57. pro, ab Ægyptiis.
ab Ægypto peſtem auertunt ibes. de Nat. deo. 1 72
Ægyptii ac Syri firmiores habent de beſtiis quibuſdam opiniones, quàm nos de ſanctiſſimis templis & ſimulachris deorum. de Nat. deo. 1. 37
ipſi qui irridentur Ægyptii, nullam beluam, niſi ob aliquam vtilitatem, quam ex ea caperent, conſecrauerunt. de Nat. deo. 1. 71
Ægyptii & Babylonii omnem curam in ſiderum cognitione poſuerunt, propter regionis, quam incolebant, planitiem. Diuin. lib. 1. 79

Ægyptii quāuis carnificinam priùs ſubierint, quàm ibim, aut aſpidem, aut felem, aut canem, aut crocodylum violent. Tuſc. q. lib. 5 78
Ægyptii condiunt mortuos, & eos domi ſeruant. Tuſc. q. lib. 1. 97
Ægyptii longinquitate temporum innumerabilibus penè ſeculis artem diuinandi conſecuti putantur. Diuin. lib. 1 2
Ægyptii omne ferè genus beſtiarum conſecrauerunt. 3. de Nat. deo. 27
Ægyptii Saitæ Mineruam ſecundam colunt, ortam Nilo. 3 de Nat. deo. 41
Ægyptiorum bos ſanctus, apis. de Nat. deor. 1. 57
quis Mercurius Ægyptiis leges & literas tradiderit. 3. de Nat. de 40
ita grauiter ægrum Eudemum fuiſſe, vt omnes medici diffiderent. Diuin. lib. 1. 49
ne ægris quidem, ſub. (omnia eueniunt, quæ prædicta ſunt). de Nat. deo. 2. 9. emendandum eſt, ne ægri quidem.
quum omnis perturbatio miſeria eſt, tum carnificina eſt ægritudo. Tuſc. q. lib. 3 14
ægritudo animi. Tuſc. q lib 3 7
ægritudo animi, fortunæ magna & grauis commota iniuria de Nat. deo 1. 7
ægritudo animi ſimillima eſt ægris corporibus. Tuſc q lib. 3 19
ægritudo, cæteræque perturbationes amplificatæ, peſtiferæ ſunt: igitur etiā ſuſceptæ continuò in magna peſtis parte verſantur. Tuſc. q. lib. 4 52
ægritudo communis pœna ſtultitiæ eſt: omnibus enim, quorum mens abhorret à ratione, ſemper aliquis aliis dolor, aliis terror impendet. Tuſc quæſ. lib. 4 18
ægritudo crucians. Tuſc. q. lib. 4. 15
ægritudo & metus in malis opinatis verſantur. Tuſc. q. lib. 3. 51
ægritudo & metus tabificæ mentis perturbationes ſunt. Tuſc. q. lib. 4 18
ſtulti autem ægritudo eſt ea, qua afficiuntur in opinatis malis, animóſque demittunt & cōtrahunt, rationi non obtemperantes. Tuſc. q. lib. 4. 11. & 15
ægritudo, eſt animi, aduerſante ratione, contractio. Tuſc. q lib. 4. 11
ægritudo eſt in opinione mali recentis. Tuſc. q. lib. 3. 25
ægritudo, eſt opinio magni mali præſentis, & quidem recens opinio talis mali, vt in eo rectum eſſe videatur angi. Tuſcul. q. lib 3. 61
ægritudo, eſt opinio mali præſentis, in qua opinione illud inſit, vt ægritudinem ſuſcipere oporteat. Tuſcul. quæſt. lib. 3. 63
ægritudo, eſt opinio recens mali præſentis, in quo demitti contrahique animo rectum eſſe videatur. Tuſcul. quæſ. lib. 4. 13
ægritudo exeſt animum, planéque conficit. Tuſc. q lib 3 24
ægritudo fortitudini repugnat. Tuſcul. q. lib. 3 12
ægritudo habet tabem cruciatum, afflictionem, fœditatem. Tuſculan. quæſt. lib. 3 24
vt ægrotatio in corpore, ſic ægritudo in animo nomen habet non ſeiunctum à dolore. Tuſc. q. lib. 3. 20
in quem cadit ægritudo, in eundem timor. Tuſc. q lib. 3. 14
in quem cadit ægritudo, in eundem metum cadere neceſſe eſt. Tuſcul. quæſt. lib 5 78
ægritudo flebilis. Tuſc. q. lib. 4. 15
ægritudo laborioſa. Tuſc q. lib. 4 15
ægritudo non cadit in ſapientem. Tuſc. q. lib. 3 15
ægritudo nō cadit in virum fortem. Tuſ. q. lib 3. 13
ægritudo, perturbatio eſt animi. Tuſc. q. lib. 3. 15
ægritudo premens. Tuſc. q. lib 4. 15
ægritudo ſi perturbare animum ſapientis non poteſt, nulla poterit. Tuſcul. q. lib. 4. 7
ægritudo tetra res eſt, miſera, deteſtabilis, omni contentione, velis, vt ita dicam, remiſque fugienda. Tuſcul. quæſt. lib. 3. 25
ægritudo tum exiſtit, quum quid ita viſum eſt, vt magnum quoddam malum adeſſe & vrgere videatur. Tuſc. quæſt. lib. 4 14
quòd ægritudo vetuſtate tollitur, id non eſt in die. id eſt, in longinquitate temporis poſitum, ſed in cogitatione diuturna. Tuſc. 4 lib. 3 63
nam neque omnis ægritudo vna ratione ſedatur: alia eſt enim lugenti, alia miſeranti, alia inuidenti adhibenda medicina. Tuſc. q. lib. 4. 43
ægritudo vna res maximè deteſtabilis. Tuſc. q. lib. 4 45
ægritudo verum cadat in ſapientem néc ne. Tuſc q. lib. 3. 6
dum ægritudinis nomen abſit, graue, tetrum, funeſtum, quod cum ſapientia eſſe, atque, vt ita dicā, habitare nullo modo poſſit. Tuſc. q. lib. 3 70
ægritudinis verbo Græci omnem animi perturbationem appellant. Tuſcul. q. lib. 3. 19
& ægritudinis, & reliquorum animi morborum vna ſanatio eſt, omnes opinabiles eſſe & voluntarios, eáque re ſuſcipi, quòd ita rectū eſſe videatur. Tuſc. q. lib. 4. 69
ægritudinis cauſa nulla alia eſt, niſi opinio, & iudicium magni præſentis atque vrgentis mali. Tuſc. q. lib. 3. 51
ægritudini efficitur, quaſi morſus aliquis doloris. Tuſc q. lib. 4 13
atqui ſtirpes ſunt ægritudinis quàm multæ, quàm amaræ, quæ ipſo trunco euerſo omnes eligendæ ſunt, & c. Tuſcul. q. lib 3. 20
at eos qui ſe ægritudini dediderunt, miſeros, afflictos, ærumnoſos, calamitoſos (appellamus) Tuſc. q lib. 4 68
ægritudini ſubiiciuntur inuidia, æmulatio, obtrectatio, miſericordia, angor, luctus, mœror, ærumna, dolor, lamentatio, ſolicitudo, moleſtia, afflictatio, deſperatio, & ſi qua ſunt de genere eodē. Tuſc. q. lib 4 13
ex quo intelligitur non in natura, ſed in opinione eſſe ægritudinem. Tuſ. quæſ. lib 3. 59
voluntate igitur & iudicio ſuſcipi ægritudinem confitendum eſt. Tuſc. quæſt. lib. 3 56
vt ipſam ægritudinem leniri videmur, quum obiicimus mœrentibus imbecillitatē animi effœminati, quumque eorum grauitatem conſtantiámque laudamus, qui non turbulentè humana patiantur. Tuſc. q. lib 4 49
ægritudinem ex turpitudine, quam Cleanthes ſummum malū fatetur, ſuſcipi poſſe. Tuſc. q. lib 3 66
ægritudinem niſi exolmus, ſic vt abiiciamus, miſeria carere non poſſumus. Tuſcul. q. lib. 3. 24
ægritudinem non omni malo effici cenſent Cyrenaici, ſed inſperato, nec opinato malo. Tuſc. q. lib. 3. 15
ægritudinem omnem procul abeſſe à ſapiente, quòd inanis ſit, quòd fruſtrà ſuſcipiatur, quòd nō natura exoriatur: ſed iudicio, ſed opinione, ſed inuitatione quadam ad dolendum, quum id decreuerimus ita fieri oportere. Tuſc. quæſt. lib. 3. 70
nihil eſt quod tam obtundat eleuétque ægritudinem, quàm perpetua in omni vita cogitatio, nihil eſſe quod accidere non poſſit, quàm meditatio conditionis humanæ, quàm vitæ lex, commentatióque parendi. Tuſc. q. lib. 3. 30
ægritudinem paruis rebus moueri ait Lycon, fortunæ & corporis incommodis, non animi malis. Tuſcul. quæſt. lib. 3. 67
ægritudinem, quam Stoici vt tetram & inanem belluam fugiendam eſſe dicūt, Peripatetici non ſine magna vtilitate à natura dicunt conſtitutam, vt homines caſtigationibus, reprehēſionibus, ignominiis affici ſe in delicto dolerent. Tuſcul. quæſt. lib 4. 35
ægritudinem Zeno definit opinionem mali præſentis recentem. Tuſcul. quæſt. lib. 3. 63
ægritudine affici. Tuſc. q lib. 3. 13
num illa in re, quæ ægritudine Alcibiadē afficiebat. Tuſc. quæſt lib. 3. 67
quarum rerum præſentia ſumus in ægritudine, eaſdem impendentes & venientes timemus. Tuſc. q. lib 3. 14
in ægritudine eſſe. Tuſc. q. lib. 3. 15
in ægritudine fons eſt miſeriarum, & caput. Tuſc. q. lib. 4 69
detracto ab ægritudine hoc, quod totum eſt voluntarium, ægritudo erit ſublata illa mœrens: morſus tamen & contractiunculæ quædam animi relinquentur. Tuſcul. quæſt. lib. 3. 70
in ægritudine leniēda, quam quiſque curationem recipere poſſit, vidēdum eſt. Tuſcul quæſt lib 3. 68
tamen vt videremus, quicquid eſſet in ægritudine mali, id non naturale eſſe, ſed voluntario iudicio, & opinionis errore contractum. Tuſc. q. lib. 3. 68
ægritudine nullū homini maius malum eſt. Tuſcul. q. lib. 4. 48
vt ægritudine opprimatur, id eſt miſeriar Tuſc. q. lib. 3. 24
quid eſt autem non miſerius ſolùm, ſed fœdius etiam & deformius, quàm ægritudine quis afflictus debilitatuſque iacens? Tuſc. q. lib 4. 18
ſublata igitur ægritudine, ſublatus eſt metus. Tuſcul. q. lib. 4. 7
ægritudines Græci λύπας vocant. Tuſc. q. lib. 1. 63
ægritudines anxiæ atque acerbæ. Tuſc. q. lib. 4 27
hæc tandem bona ſunt, quibus ægritudines grauiſſimè detrahantur? Tuſc. q. lib. 3. 40
omnium ægritudinum vna ratio eſt, plura nomina. Tuſc. q. lib. 3 71
nō enim ſuſcipere ipſi ægritudines propter alios debemus: ſed alios, ſi poſſimus, leuare ægritudine. Tuſcul. quæſt. lib 4 45
leuiter ægrotare. Offic. 1. 115
ægrotare viriliter. Tuſc. 4. lib. 2. 56
ægrotatio animi eſt opinatio vehemens de re non expetenda, tanquam valde expetenda ſit, inhærens & penitus inſita. Tuſc q lib 4. 26

ægrotatio mentis. Tuſc. q. lib. 3. 7
ægrotationem appellant Stoici morbum cum imbecillitate. Tuſc. q. lib. 4. 11
ægrotationes animi. Tuſc. q. lib. 3. 4
quis enim dubitet, quin ægrotationes animi, qualis eſt auaritia, gloriæ cupiditas, ex eo quòd magni æſtimetur ea res, ex qua animus ægrotat, oriantur? Tuſc. q. lib. 4. 66
ægrotationes & morbi animorum difficilius euelli poſſe putantur, quàm ſumma illa vitia, quæ virtutibus ſunt contraria. Tuſc. q. lib. 4. 15
ægrotationes corporis. Tuſculan. quæſt. lib. 3. 4
ægrotationibus talia quædam ſubiecta ſunt, auaritia, ambitio, mulieroſitas, pertinacia, ligurito, vinolentia, cupedia, & ſiqua ſunt ſimilia. Tuſc. quæſt. lib. 4. 74
M. Æmilius Scaurus, fidei & mentis templa Capitolio dedicauit. de Natura deo. 2. 44
æmulari, obtrectare, non eſſe inutile dicunt Peripatetici: quòd aut ſe non idem videat conſecutum, quod alium: aut alium idem, quod ſe. Tuſc. q. lib. 4. 36
æmulari iis, qui ea habent, quæ nos habere cupimus. Tuſc. q. lib. 1. 37
æmulantis eſt angi alieno bono, quod ipſe non habeat. Tuſc. q. lib. 4. 46
æmulatio eſt ægritudo, ſi eo, quod concupieris, alius potiatur, ipſe careas. Tuſc. q. lib. 4. 14
æmulatio dupliciter dicitur, vt & in laude & in vitio nomen hoc ſit: nam & imitatio virtutis æmulatio dicitur. Tuſcul. q. lib. 4. 14
Æneæ ſomnium. Diuin. lib. 1. 37
ænigmata ſomniorum. Diuin. lib. 2. 102
æquabas permiſtionis reliquias fundens ſuper. de Vniuerſ. 53
æquari tenuiores ſe cum principibus putarunt. 3. de Leg. 25
æquus eſt diuitor. de Nat. deo. 1. 14
æquo animo ferre mortem alicuius. Tuſcul. q. lib. 3. 61
æquo animo mori. Tuſc. q. lib. 3. 61
æquum eſt vos meminiſſe me, qui diſſeram, hominem eſſe. de Vniuer. 9
quocirca bene præcipiunt, qui vetant quicquam agere, quod dubites æquum ſit an iniquum: æquitas enim lucet ipſa per ſe, dubitatio cogitationem ſignificat iniuriæ. Offic. 1. 45
æquitas ab vtilitate nunquam ſeiungi poteſt. de Fin. lib. 3. 56
æquitas tollitur omnis, ſi habere ſuum cuique non licet. Offic. 2. 115
æquitas iuſtitiæ maximè propria. Offic. 1. 93
vt Græci æquitatis, ſic Latini delect⁹ vim in lege ponunt. 1. de Leg. 14
quis hanc animi maximi æquitatem in ipſa morte laudaret, &c. Tuſcul. quæſt. lib. 1. 80
æquitatem quicunque regat, habeat pacis iure cum eo quicunque erit iuris diſceptator. 3. de Leg. 8
modò iſta ſit æquitate, quam oſtendis. de Finib. lib. 1. 11
æquitate conſtituenda ſummos cum infimis pari iure retinebat. Offic. 2. 58
æqualis (Græcis [illegible] dicitur) Tuſc. q. lib. 1. 34
æqualis eſt ea vis cælum atque terras tuentis & regentis dei. 1. de Leg. 8
noſtri ferè æquales, [illegible]. Læl. 7
æqualiter diſtributis cultum circum mundum. de Vniuerſ. 43
capitalis oratio eſt ad æquationem bonorum pertinens. Offic. 2. 108
nihil poteſt eſſe æquabile, quod non à certa ratione proficiſcatur. Tuſcul. quæſt. lib. 2. 56
æquabilem tributionem vocat Epicurus [illegible], vt omnia omnibus partibus paria reſpondeant. de Nat. deor. 1. 36
æquabilem vndique & leuem mundum effecit. de Vniuerſ. 15
ſi æquabile vniuerſitatis corpus explicaretur. de Vniuerſ. 17
æquabilitas & conſtantia opinionum iudiciorúmque. Tuſc. q. lib. 4. 14
præclaráque eſt æquabilitas in omni vita, & idem ſemper vultus, eadémque frons. Offic. 1. 127
æquabilitas motus cæli. de Nat. deor. 2. 16
nihil magis decorum eſt, quàm æquabilitas vniuerſæ vitæ, tum ſingularum actionum. Offic. 1. 155
æquabilitatem vitæ conſeruare non poſſis, ſi aliorum naturam imitans, omittas tuam. Offic. 1. 175
niſi æquabiliter prædam diſpertiat. Offic. 2. 36
æquabilitatem, ſi placet, [illegible] appellabimus. de Nat. deo. 1. 77
Aer, nomen Græcum, ſed receptum iam tamen vſu à noſtris. 2. de Nat. deo. 67
ex aqua oritur aer. 3. de Nat. deo. 21
aer oritur ex reſpiratione aquarum: earum enim quaſi vapor quidam habendus eſt. de Nat. d. 2. 10. motu eius caloris qui aquis continetur
aer alitur & æther expirationibus terrarum. 2. de Nat. deo. 60
aer annuas frigorum & calorum facit varietates. 2. de Nat. deo. 74
aer cæli tenuitate & calore temperatus, vitalem & ſalutarem ſpiritum præbet animantibus. 2. de Nat. deo. 88
aer craſſus & concretus. Tuſcul. quæſt. lib. 1. 35
ſic nobis aer craſſus offunditur. Acad. quæſt. 2. lib. 2. 75
aer craſſiſſimus circumfundit terram. de Nat. d. 2. 15
aer & ignis nihil habet pondus, id eſt, quod vergat in imum. Tuſc. quæſt. lib. 1. 35
aer & ignis ſurſum rectis lineis, in cæleſtem locum ſubuolant. Tuſcul. quæſt. lib. 1. 35
aer & ignis ſupera ſemper petunt. Tuſc. quæſt. lib. 1. 35
aer, ignis, aqua, & terra prima ſunt, initia & elementa rerum. Acad. quæſt. edit. 2. lib. 1. 20
aer fertur leuitate ſublimi. 2. de Natura deo. 88
aer humorem colligens, terram auget imbribus. 2. de Nat. deo. 74
aer interiectus inter mare & cælum. 2. de Nat. deo. 48
aer Iunonis nomine conſecratur. 2. de Nat. deo. 48
aer purus ac tenuis cui opponitur cælum craſſum ac concretum. de Nat. deo. 2. 30
aer, qui eſt terræ proximus, craſſus eſt & concretus. Tuſc. q. lib. 1. 35
aer quem ſpiritu ducimus. de Nat. deo. 2. 14
ipſe verò aer, qui natura eſt maximè frigid⁹, minimè eſt expers caloris. de Nat. deo. 2. 10
aer tum fuſus & extenuatus in ſublime fertur, tum autem concretus in nubes cogitur. 2. de Nat. deo. 74
aer volatus alitum ſuſtinet, & ſpiritu ductus, alit & ſuſtentat animantes. 2. de Nat. deo. 74
aera deum ſtatuit Anaximenes. de Nat. deo. 1. 19
aerem qui per maria manaret, Neptunum eſſe diſputat Chryſippus. de Nat. deo. 1. 30
aerium animal. de Vniuerſ. 45
ærumna, eſt ægritudo laborioſa. Tuſc. q. lib. 4. 15
qui aliorum ærumnam dictis alleuant, &c. Tuſc. q. lib. 3. 60
ſic enim maiores noſtri labores non fugiendos, triſtiſſimo tamē verbo, ærumnas etiam in deo nominauerunt. de Finib. lib. 2. 96
æs atque ferrum duelli inſtrumenta, non fana. 2. de Leg. 45
æs Corinthium. Tuſc. q. lib. 4. 15
per æs & libram heredem teſtamenti ſoluat. 2. de Leg. 48
æra legum. Diuin. lib. 2. 35
in ærario propoſita. 3. de Leg. 11
quid valeat Reſpub. ærario, ſenator nôſſe debet. 3. de Leg. 36
Æſchylus nō poeta tantùm, ſed etiam Pythagoreus. Tuſc. q. lib. 2. 20
itaque & Æſchines in Demoſthenem inuehitur, quòd is ſeptimo die poſt filiæ mortem hoſtias immolaſſet. Tuſcul. q. lib. 3. 53. Vide orationem Æſchinis, inuectiuam in Demoſth.
Æſculapius ſecundus, ſecundi Mercurii frater, fulmine percuſſus. 3. de Natura deo. 42
Æſculapii quot, & qui fuerint. 3. de Nat. deo. 40
æſtates & hyemes efficit inflexus ſolis curſus, tum ad ſeptentrionem, tum ad meridiem. de Nat. deo. 1. 56
de quibus (ſcriptoribus) æſtimare non poſſumus. 1. de Leg. 5. pro, iudicare.
quanti æſtimāda eſt hæc philoſophia, cui, &c. de Nat. deo. 1. 39
& quia te habeo æquiſſimum eorum ſtudiorum, &c. æſtimatorem & iudicē. de Finib. lib. 3. 5
æſtimatio, ἀξία dicitur Græcé. de Finib. lib. 3. 18
æſtimationem Zeno ἀξίαν vocat. de Fin. lib. 3. 16
æſtimabile eſſe dicitur, quod aut ipſum ſecundum naturam ſit, aut tale quid efficiat, vt ſelectione dignum propterea ſit, quòd aliquod pondus habeat dignū æſtimatione. de Finib. lib. 3. 16
ne æſtus nos conſuetudinis abſorbeat, & ad ſermonis morem vſitati trahat. 2. de Legib. 8
æſtus marini. Diuin. lib. 2. 25
æſtus maritimi, fretorúmque anguſtiæ, ortu aut obitu lunæ commouentur. de Nat. deo. 1. 15
æſtus maritimi multum accedentes & recedentes. 2. de Nat. deo. 100
hoc loco Chryſippus æſtuans falli ſperat Chaldæos. Fat. 11
ætas acta honeſtè & ſplendidè tantam affert conſolationem, vt eos, qui ita vixerint, aut non attingat ægritudo, aut perleuiter pungat animi dolor. Tuſc. quæ. lib. 3. 52
ætas exacta. Tuſc. q. lib. 1. 77
ætas corroborata iam, confirmatáque. Læl. 63
ætas improuida, cuiuſmodi eſt adoleſcētia. Tuſc. q. lib. 3. 46
ætas infirma. de Finib. lib. 5. 42
ætas ingraueſcens. Cat. 6

ætas iuuenis maximè à libidinibus arcenda eſt, exercendáque in labore patientiáque & animi & corporis. Offic.1.171
ætas prouecta. Tuſc.q.lib.1 78
ætas volat. Tuſc.q.lib.1.61
ineuntis ætatis inſcitia ſenum conſtituenda & regenda eſt prudentia. Offic.1.172
ætatis quietè & purè & elegáter actæ placida ac lenis eſt ſenectus. Cat.11
ſua cuique parti ætatis tempeſtiuitas eſt data. Cat.30
ætatis tempore infirmiſſimo. Acad.q.ed. 1.lib.1.8
quoniam in eo ſtudio ætatem cōſumpſi. Offic.1.3
ætate aliquem anteire. Acad.quæſ.edit.1. lib.1.25
qui hos ætate antecibat. Tuſc.q lib.1.4
ætate ineunte. Acad.q.ed.1.lib.1.4
ætate prouecta mori. Tuſc.q lib.1.78
ætates confirmatæ. de Fin lib.5.57
omnium ætatum certus eſt terminus, ſenectutis autem nullus eſt. Cat.65
facile eſt hæc cernere in primis puerorum ætatulis. de Fin.lib.5.51
vnà cum ſeculis ætatibúſque hominum. de Nat.deo 2.4
Æetas, filius Solis. Tuſc.q.lib.3.13
Æetæ filia Medæa 3 de Nat.deo.34
Æetam & Circen quaeſus Sol fertur Colchis procreauiſſe.3 de Nat.deo.39
ex æterne veritate cauſarúmque continuatione confluxit quicquid accidit. de Nat.deo.1.39
quod æternum beatúmque eſt, id nec habet ipſum negotii quicquam, nec exhibet alteri. de Nat.deo.1.33
æternum eſt, quod ſeipſum mouet. Tuſc. q.lib.1.45
motum atomorum nullo à principio, ſed ex æterno tempore intelligi conuenire. lib.1.de Fin.14
æternitas animorum. Tuſc.q.lib.1.31
æternitas quantum ad id quod ortum eſt, valat, tantum ad fidem veritas. de Vniuerſ.9
quod in omni æternitate conſeruat progreſſus. id eſt, perpetuò. de Natura deo. 1.37
æthre immenſus aerem amplectitur.1.de Nat.deo.67
ex aere oritur æther.3.de Nat.deo.11
æther Zenoni & reliquis ferè Stoicis videtur ſummus deus, mente præditus, qua omnia regantur. Academ.quæſt.edit 1. lib.1.117
tenuis, pellucens, & æquabili calore ſuffuſus æthre. de Nat.deo.2. 40
æther nominatur ardor vltimus & certiſſimus vndique circunfuſus, &c. de Na. deo.2.18
ex nobiliſſima puráque ætheris parte gignuntur ſydera. de Nat.deo 2.18
ætherea Chryſippus eſſe diſputat, quem homines Iouem appellant. de Nat.deo. 2. 30
ex æthere innumerabiles flāmæ ſiderum exiſtunt.2.de Nat.deo 67
æthereum locum obtinent ſidera, qui tenuiſſimus eſt, & ſemper agitatur & viget. de Nat.deo 2.30
cæleſtis altiſſima, ætheréaque natura, id eſt, ignea 2.de Nat.deo.46
Ætneorum ignium eruptione quātæ tenebræ finitimas regiones obſcurauerint 2 de Nat.deo.70
æuum degere cum diis genitalibus. Tuſc. q lib.1 13
vbi beati æuo ſempiterno fruentur Som. Scip 8
æquitatem annali lege ſeruanto. 3. de Legib.8
æuitates populi cenſores cenſento. 3. de Legib.6
¶ Affabilis & iucundus in ſermone. Offic.1.157
afferre, [illegible]. Offic.1.72
afferre aliquid leuationis. Tuſcul.quæſt. lib.2.30
afferre alicui magnum adiumentum ad aliquid. Offic.lib.1.1
afferre ancipitem curam cogitandi. Officior.1.17
afferre curas & moleſtias. Læl.45
afferre dubitationem. Offic.3.13
afferre mirificos fructus. Cat.8
afferre errorē animis & perturbationem. Diuin.lib.1.57
negat enim ſummo bono afferre incrementum diem. de Finib.lib.2.75
afferre interitum. de Finib.lib.3.13
afferre lætitiam, terrorem. Tuſcul.quæſt. lib. 4.58
afferre manus alicui bonis. Offic.1.78
afferre manus ſocio. Offic 1.35
afferre alicui maximum metum iudicii ac periculi de Pet.Conſ.36
afferre dulcem motum ſenſibus. de Fin. lib.1.8
afferre pacem animis. de Finib.lib.1.37
afferre plurimum dignitatis. de Petit. Conſul 4
efferre rationem. Tuſculan. quæſt. lib. 1. 31
efferre rei multam & diu cogitatas. Cato 35
efferre ſalutem Carboni à bonis, reditus ad bonos non potuit.3.de Leg.31
afferre ſedationem mœrendi. Tuſc.quæſ. lib.3.55
afferre magnum ſolatium. Læl.86
afferre ſpem. Tuſc.q.lib.1.11
afferre multam vtilitatem Reipub. atque hominum ſocietati. Off 3 37
afferre vim. Læl.15
afferre vim naturæ. Tuſc.q.lib. 4.53
afferre vim ſenſibus. de Fin.lib.1.13
ſi aliquid oratoriæ laudi noſtra attulimus induſtria. Tuſc.q.lib.1.5
attulerūt nobis oculi rerum optimarum cognitiones. de Vniuerſ.65
omnia conſeruat ignis vitalis, ſenſúque afficit. de Nat.deo.2.19
vt dolorem eiſdem verbis efficiss, quibus Epicurus voluptatem. id eſt, ſuauem enim dicas, vt Epicurus. Tuſc. quæſt. lib.2.14
afficere aliquem ægritudine. Tuſc.quæſ. lib 3.67
afficere aliquem gloria. Tuſcul. quæſt. lib 1.28
afficere aliquem honore, nullis meritis ſuffragantibus. de Pet.Conſ.19
afficere deorum honore. de Nat.deorum, 1. 19
afficere aliquem ſepultura. Diuin.lib.2.51
affici admiratione, [illegible]. Off. 2.51
affici ægritudine. Tuſc.q.lib 3 13
affici exilio. Parad.38
affici gaudio. Tuſcul.quæſt.lib.5.50
affici incommodo. Tuſc.q.lib.3.67
affici aliquo incommodo, [illegible]. Offic.1.35
affici voluptate animo. de Finib. lib.3.30
vt quum ita ſis animo affectus. Offic. 1.95
affectus honore, imperio. Offic.1.107
affectus morbo graui & mortifero. Diuin.lib.1.58
affectus optima valetudine. Tuſc.quæſt. lib.4.67
affectus animi in bono viro laudabilis. Tuſc.q.lib.5 36
qualis cuiuſque animi affectus, talis homo. Tuſc.q lib.5.35
firma corporis affectio. Tuſcul. quæſt. lib.5.21
affectio diſcrepans à ſeipſa. Tuſc. quæſt. lib. 4.23
affectio diſtorta. Ibidem.
affectio praua. Ibidem.
affectionē animi, lumine mentis carentem, philoſophi nominauerunt amentiam, eandémque dementiam. Tuſc.q. lib.3.8
ad primam atque optimam affectionem animi peruenerint. de Vniuer.57
omnes rectæ animi affectiones, virtutes appellantur. Tuſc.q.lib.4.38
qui nihil opinione affingat, aſſumátque ad ægritudinem. Tuſcul. quæſt. lib.3.68
quia huic generi malorum non affingitur illa opinio, &c. Tuſcul. quæſt. lib.3.58
quod autem affirmatè, quaſi deo teſte, promiſeris, id tenendum eſt. Offic. lib.3. 141
afflixit principum grauitatem. 3. de Legib. 20
affligere & debilitare animos metu. Tuſ. q.lib.4.27
afflictus debilitatúſque ægritudine. Tuſ. q.lib.4.18
afflictus mœrore. Tuſc.q.lib.3.57
atque ita afflicti & exanimati iacent. Tuſcul.q.lib.1. 48
afflictæ proſtratǽque religiones. 2. de Legib 41
quum ſe Alcibiades afflictaret. Tuſc. q. lib.3 67
tum afflictari lamentaríque cœpiſſe. Tuſcul.q.lib.3.56
afflictatio eſt ægritudo cum vexatione corporis. Tuſc.q.lib.4.15
& ſuauitatem odorum qui afflaretur è floribus. Cat. 55
afflatus diuinus. Diuin.lib.1.33
& ad eos cum ſuauitate afflueret & illaberetur. de Finib.lib.1.31
affluere ſanitate. Diuin.lib.1.56
affluere voluptatibus. de Finib. lib.2.77
vt omnium rerū affluentibus copiis, &c. Offic.1.153
ditior mihi & affluentior videtur eſſe vera amicitia. Læl.51
nihil bonis omnibus affluentius. de Nat. deo.1.37
Afris alia Ammonis Iouis ſpecies. de Na. deo.1.38
Africo vento inuectæ angues ex vaſtitate Libyæ (in Ægyptum) de Nat. deo. 1. 72
Africanus in libris de Repub. Ciceronis perſuadere conatur rerum publicarum omnium veterem fuiſſe optimam. 2. de Leg 25
Africanus M. Alienum Pelignum ſcuto protexit, gladiúmque hoſti in pectus infixit. Tuſc.q.lib. 4 39
Africanus ſecundo bello Punico.1.de Natu.deo.124
Africanus Socraticum Xenophontem ſemper in manibus habuit. Tuſcul. quæſt. lib.2.54
Africanus Socratici Xenophontis in primis laudabat illud, quòd diceret, eoſdem labores non eſſe æquè graues imperatori & militi, quòd ipſe honos laborem leuiorem faceret

imperatorum. Tuſc.q.lib.1.54
P. Africanus ſol alter eo anno extinctus, quo ſol geminatus apparuit. de Nat. deo.1.11
Africani fratris nepos omnium perditorum ita ſimilis fuit, vt eſſet facilè deterrimus. Tuſc.q.lib.1.66
cur Africanum domeſtici parietes nõ texerunt. 3. de Nat.deo 59
in Africano diſſimulationem, quam Græci εἰρωνείαν vocant, fuiſſe ait Fannius. Acad. quæſt edit.2.lib.2.16
¶ quid Agamemnone in iurgio (fœdius?) Tuſc.q.lib.4 41
ager fertilis. Tuſc.q.lib.2.10
ager fructuoſus. Tuſcul.q lib 2.10
ager frugifer. Tuſc.q.lib.2.10
vt ager quamuis fertilis ſine cultura fructuoſus eſſe non poteſt, ſic ſine doctrina animus. Tuſc.q.lib.2 10
vt agro à Senatu & vacatione donatus eſt. de Nat.deo.2.5
agro bene culto nil poteſt eſſe nec vſu vberius, nec ſpecie ornatius. Cat.55
ex agro culto, vel qui coli poſſit, vllam partem ſepulchro ſumi vetat Plato, ſed quæ natura agri tantummodo efficere poſſit, vt mortuorum corpora ſine detrimento viuorum recipiat, ea potiſſimum vt compleatur. Quæ autem terra fruges ferre, & vt mater cibos ſuppeditare poſſit, eam ne quis minuat, néve viuus, néve mortuus. 2 de Leg.61
vite atque agro exterminatus. de Natura deo.1.44
agri fertiles. Offic.1 71. qui multò plus afferunt, quàm acceperunt.
agri ne conſecrentur, Platoni aſſentior. 2. de Leg 45
vt agri non omnes frugiferi ſunt, qui coluntur. ſic animi non omnes culti fructum ferunt. Tuſc.q.lib.2.13
agri vberrimi maximéque fertiles. Diui. lib 1.81
quum eſſent agri deorum immortalium excepti lege Cenſoria. 3. de Nat.deo.34
quum agellus eum non ſatis aleret. de Nat. deo.1.50
agreſtes atque horridos viros, ſine nitore & palæſtra habere in hiſtoria. 1. de Legib.5
ob eámque cauſam aut agrariã rem tentant. Offic.2.115
agricola diligens. Tuſc.q.lib.3.26
agricultura abhorret ab omni politiore elegantia. de Fin.lib 5 5
agricultura copioſè laudatur à Xenophonte in eo libro, qui eſt de tuenda re familiari, qui Œconomicus inſcribitur. Cat 54
omnium rerum, ex quibus aliquid acquiritur, nihil eſt agricultura melius, nihil vberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius. Offic.1.151
agripeta venerat, in eam (nẽpe Samum) de Nat. deor.1.50. de Neocle patre Epicuri.
aggrediar igitur Acad.qu.edit.1. lib.2. 59. ſubintellige ad dicendum.
aggredere quæſumus. 1 de Leg. 4
antequam aggrediar ad ea. de Nat. deor. 1.41
aggredi ad iniuriam faciendam. Off.1.27
Agin regem, quod nunquam antea apud eos acciderat, Lacedæmonii necauerũt. Offic.2.17
agnoſcebat Philonis ſcriptum. Acad. q. ed 1.lib.2.12. hoc eſt, à Philone ſcriptum fatebatur.
ad agnitionem animi pulcherrima quæſtio. de Nat.deo.1.1
mihi enim qui nihil agit, eſſe omnino non videtur. de Nat.deo 1.31
qui agent auſpicia, ſeruanto. 3. de Legib.11
egit ætatem hic in litteris. 1. de Leg.2
vide quàm tecum agã liberaliter. de Nat. deor.1.45
quicquid agas, id decet agere pro viribus. Cat 24
in quibus eorũ aut de capite agatur, aut fama. Læl 54
cum hic igitur agamus. Acad.q.edit.1.lib. 1. 30
agamus ergo pingui Minerua, vt aiunt. Lælius 17
ſic agamus vt nos ipſa ducit oratio. 3. de Nat.deo.5
ageſis, nunc de ratione videamus. Tuſc. q.lib.1.57
agere aliquem ad buſtum. de Pet.Conſ.6
agere ætatem. Tuſc.q. lib.5.57
agere æuum in armis. Tuſc.q.lib.2.44. ex Pacuuio.
agere alicuius diem natalem. de Finib. lib.2.85
agere alicui gratias exultantes. Tuſc. q. lib.1.42
agere augurium. Diuin.li.1.32. & Off.3.85
agere cauſam magno ſuo periculo. Acad. q.ed.1.lib.2 72
agere gratias alicui. Somn Scip 2
agere cum aliquo tabellis obſignatis. Tuſcul q.lib.5 33. tranſlatio eſt ducta de ſyngraphis aut teſtamentis.
agere cuniculos ad ærarium. Offic.3.111
agere de inſidiis. Offic.1.153
agere ex occulto. ibidem.
agere nimis ſeriò Academ. quæſt. edit.1. lib.2.108
agere nimis iracundè. Tuſc.q.lib.3.43
agere orationem. Cat.15
agere pingui Minerua. Læl.17
agere preſſius. de Finib.lib.4.20
agere radices. Off.2.61
agere ſimpliciter cum homine ſimplici. Acad q.ed.1 lib.2.108
agere ſine inſidiis. Offic.3 67
agere ſuum negotium, pro Priuatam vitam agere, non accedere ad Remp. Offic.1.45
agere tolerabilem ſenectutem. Cat.7
agere triumphum. Som. Scip 6
agere vitam Acad q.edit 1.lib.1.53. & 100. & Tuſc.q.lib.1.81
agere vitam grauiter & ſapienter. de Finib lib.4.19
agere vitam in agro. Offic.2.45
agere vitam in ſolitudine. de Finib. lib. 3 51
agendi capienda primordia à diis immortalibus. 2. de Leg. 6
agendi cum populo, cum plebe ius dant vel non dant augures. 2. de Leg.31
agendi cum populo & patribus ius conſul eſto. 3. de Leg.10
in agendo eſt quid turbaſſitur, fraus actori eſto. 3 de Leg 11
nũ quid poſſum præſertim nihil agens, agere melius? Tuſc.q.lib.1 1
& ſemper agens aliquid & moliens. Caton 23
omnes aliud agentes, aliud ſimulantes, perfidi, improbi, malitioſi ſunt. Offic. 3.79
non ergo id agitur. Acad. q. ed.1.lib.2.126
ſed agantur leniter & mente tranquilla. Tuſc.q.lib 4 44
ſi magna res, magna hæreditas agitur. de Finib.lib.2 47
ſic eas exponam, quaſi agatur res, nõ narretur. Tuſc.q.lib.1.7
agi aliquid remiſſius. lib. 1. de Fin.1
bene agi putat. de Vniuer.9
præclaréque agi ſecum putet. Acad.q.ed. 1.lib.2.118
extremum actum tanquam ab inerti poeta eſſe neglectum. Cat 5
ego ſum is qui dicam me non laborare, actum habiturum quod egerint. Tuſc. q.lib.3 44
acta ad cenſores priuati referunto. 3. de Leg.11
acta agere. Læl.72
cum illo verò quis neget actũ eſſe præclarè. Læl.9
quamobrem cum illo quidem actum optimè eſt. Læl 14
virtus autem actuoſa. de Nat. deo 1.78
actio bona, mala. Acad. q.ed.2.lib 1 16
actio conſiderata. Offic.1 113
actio honeſta non ineſt in primis naturæ conciliationibus, ſed conſequens eſt, & pòſt oritur. de Finib. lib.3.18
actio rerum. Acad.q.ed 1 lib 2 57
maxima actio repugnare viſis, obſiſtere opinionibus, aſſenſus lubricos ſuſtinere. Acad q ed.1.lib 2 99
actionẽ vllam eſſe poſſe in eo eſſe, qui nullam rem aſſenſu ſuo comprobet, negãt Stoici Acad. quæſt. ed.1.lib.2.98
in omni actione ſuſcipienda, tria ſunt tenenda. primùm, vt conſilio non cupiditate ſuſcipiatur: deinde, vt quantum oporteat curæ adhibeatur: tertium, vt mediocritas ſeruetur. Offic.1.141
de actione vitæ deorum multa dicuntur. de Nat.deo. 1.2
actiones rerũ periculoſæ, partim iis ſunt (periculoſæ) qui eas ſuſcipiunt, partim Reip. Offic. 1.117
actiones virtuti conſentaneæ. de Finib. lib 5 56
actiones virtutibus congruentes. de Fin. lib.5.54
actionum ordo talis eſt adhibendus, vt ſicut in oratione conſtãti, ſic in vita omnia ſint apta inter ſe & conuenientia. Offic.1.144
in actionibus cum populo primum & maximum eſt vt vis abſit 3 de Leg. 36
agitare aliunde. Tuſc q.lib.1.44 [illegible]
agitare & exquirere rationes. Tuſcul. q. lib.5.49
celerrimèque multa ſimul agitantem. de Finib.lib.1.39
agitatio mentis. Offic 1.17. & 19. & 3.5
agitatio ſtudiorum. Cat.11
agitator callidus. Acad.q.ed.1.lib.2 85
agitatoris callidi eſt, priuſquam ad finem veniat, equos ſuſtinere, eóque magis, ſi locus is, ad quem ferẽtur equi, præceps erit Acad.q.ed.1.lib.2 85
agitari & exercitari curis de ſalute patriæ. Som. Scip.31
agitari pulſu externo. Tuſc.q.lib 1.45
agitari impulſu externo Som. Scip.31
agitatum immoderatè & fluctuante, non tranquillum & quietum. de Vniuerſ 11
¶ Aio loquenti ara aduerſus lucum Veſtæ conſecrata. Diuin.lib.1 86
Aio loquenti ara in noua via Romæ conſecrata. Diuin.lib.2 54
Aiacem ira ad furorem mortémque perduxit. Tuſc.q.lib.4.41
progredientem apud Homerum Aiacem multa cum hilaritate, cùm depugnaturus eſſet cum Hectore. Tuſc.q.lib.4 49 De monomachia Aiacis & Hectoris, vide Homerum Iliad.11

Alabandus dent apud Alabandus. 3. de Nat.d.17
Alabandenſes ſanctius Alabandum colunt, à quo eſt vrbs illa condita, quàm quenquam nobilium deorum. 3. de Natur.deor.55
alacritate fatali geſtire. Tuſc.q lib.4.29
albeſcere & vibrare dicitur mare, quando à ſole collucet. Acad.q.ed.2.lib.2.96
A.Albinus, homo doctus, P. Scipione, & M.Marcello Coſs. Prætor, hiſtoriá Græcè ſcripſit. Acad.q.ed.1.lib.2.137
A. Albini iocoſum dictú ad Carneadem. Acad q.ed.1 lib.2.137
Albutius philoſophus. de Nat.d.2 65
fortis vir in ſua rpub. cognitus, quæ de iuuenum amore ſcripſit Alcæus. Tuſc. q.lib.4.60
Alcamenes fecit Vulcanú Athenis, in quo ſtante atq; veſtito, leuiter apparet claudicatio non deformis. de Nat.d.1.58
Alcibiades cùm eſſet proiectus inhumatus, ab omnibuſque deſertus iaceret, amica corpus eius texit ſuo pallio. Diuin.lib.2.120
Alcibiades paulo ante interitum viſus eſt in ſomnis amicæ eſſe amictus amiculo. Diuin.lib.2.120
Alcidamus quidam rhetor antiquus in primis nobilis, ſcripſit laudationem mortis. Tuſc.q.lib.1.104
Alcmeo Crotoniates, Soli & Lunæ, reliquiſque ſideribus, animóque præterea, diuinitatem dedit. de Nat.d.1.20
Aleo & Melampus, Emolus, dicti ſunt terti [illegible] 3. de Nat.d.48
vt tum huc, tum illuc volitent alites. Diuin.lib 2.102
altum volatus ſuſtinet aer 2 de Nat.d.74
Alexáder Babylone mortuus paucis diebus poſtquam Calanus Indus ei mortem prædixit. Diuin.lib.1.45
Alexander in Cilicia depoſuiſſe apud ſolem in delubro pecuniam dicitur. 2 de Leg.40
qua nocte Alexander natus eſt, eadem Dianæ Epheſiæ templum deflagrauit. 2.de Nat.d.51
Alexander natus ex Olympiade eadem nocte qua templum Epheſiæ deflagrauit. Diuin.lib 1.45
Alexander per ſomnium monitus de radice, qua Ptolemæus familiaris eius, & multi milites, qui erant telis venenatis icti, ſanati ſunt. Diuin.lib.2.134
Alexander Pheræus. Off.2 34
Alexander Pheræus ab vxore ſua Thebe propter pellicatus ſuſpicionem interfectus. Off.2.35
Alexander rex cùm interemiſſet Clytum familiarem ſuum, vix à ſe manus abſtinuit: tanta vis fuit pœnitendi. Tuſc. q.lib.4.66
Alexander tyrannus ab vxoris fratribus interfectus. Diuin.lib.1 50
Alexandro nato poſtridie mane vbi lucere cœpiſſet, clamitarút peſtem ac perniciem Aſiæ proxima nocte natam. Diuin.lib.1 45
nihil eſt præter deum, cui nihil al ſit. de Nat.d.2.16 hoc eſt, quo 1 perfectum ſit.
principio in phyſicis, quibus maximè gloriatur, primùm totus eſt alienus. lib.1 de Fin.15
aliena copulatio eis alterius materiæ materia. de Vniuerſ.17
tamen ab amore noſtro non ſum arbitratus alienum. de Pet.Conſul.1
alienum à natura. Tuſc.q.lib.5.70
neque hoc alienú ducunt maieſtate ſua. Diuin.lib.2.73
negans enim id eſſe alienum maieſtatis deorum. Diuin.lib.2.81
te à ſuis commodis alienum non futurú. de Pet.Conſ.55
quis alienum putet eius eſſe dignitatis. lib 2 de Fin.10
pro tuo ſtudio non eſt alienum te huic altercationi intereſſe. de Nat d.2.11
aliena firmæ & conſtantis aſſenſionis. Acad.q.ed.1.lib.2.52 [illegible]
vt non ſtatim alienatio diſiunctióque facienda ſit. Læl.66
quem ſi aſſequi poſſet, aliquantum ab optimo tamen abeſſet. de Leg.1.6
aliquam excellentem ac præſtantem naturam eſſent ſuſpicati. de Nat.d.2.72
alius alio plus habet virium. 1.de Leg 4
cùm aliud diceret atque ſentiret. Acad.q. ed 2.lib.2.16
allicere aliquem delectatione. Tuſc. q. lib.2.5
allicere animos multitudinis ad beneuolentiam oratione benigna. Off 2 68
quonam modo hominum ſtudia ad vtilitates noſtras allicere atque excitare poſſimus. Off.2.17.& 18
qui ipſi illá allectant & inuitant. Læl.81
alligare vulnus. Tuſc.q lib.2 54
& ad eos alligandum. de Pet.Conſ.3
ne alligentur iacens patriſſa. 2.de Leg.48
ne exiſtiment ita ſe alligatos, &c. Læl.59
quæ aluntur & creſcunt, continent in ſe vim caloris, ſine qua neq; ali poſſent, neque creſcere. de Nat. d. 2. 27 (paulò pòſt) quod alitur & creſcit, motu quodam vititur certo & æquabili.
ali copioſius de Finib.lib.5 51
altrix noſtra terra. de Vniuerſ 45
reliquique Platonis alumni de Finib.lib. 4.59
neceſſe eſt enim ſit alterum de duobus. Tuſc.q.lib.1.80
vt alteros reprehendiſſe pœniteat, alteri ſe didiciſſe gaudeant. de Nat.d.1.5
oritur mihi magna de re altercatio. de Nat.d 1.12
in altum prouehi. Tuſc.q.lib 4 32
ex alto in portum ſe cunferet. Off.1.212
altæ renouatæque vaporibus ſtellæ. 2. de Nat.d 88
vt altius fieret. de Finib.lib.2.43
altè repetis, & à capite quod quærimus. 1.de Leg.13
altitudo animi. Off.1 123
altitudines concauæ ſpeluncarum. 2. de Nat.d.72
aut alueolum poſcere. de Fin.lib. 5.52
alui purgationem quis ex Æſculapiis inuenerit 3 de Nat d 40
alui natura ſubiecta ſtomacho. 2. de Nat. d.102
Amafanius & Rabirius Epicurei nihil diffiniunt, nihil partiuntur, nihil apta interrogatione concludút, nullam denique artem eſſe nec dicendi nec diſſerendi putant. Acad. q ed.2.lib.1.4
amandatus procul à ſenſibus. 2. de Nat.d. 107
ea quo vitam amariſſimam neceſſe eſt effici. de Fin.lib.2 35
ambigua diſtinguantur. lib.1.de Fin 17
ambiguè dictum. Acad.q.ed.1.lib.2.83
ambit proxime terram Lunæ curſus. de Vniuerſ 37
miſerrima omnium eſt ambitio, honorumque contentio. Off.1.123
ambitione ſæpiſſimè fit, vt aliqui, ſpectante ſenatu, lóga oratione vtantur. 3. de Leg.36
ambitus ſi quando fieret, quæritur in ſuffragiis quid optimi viri ſentiant. 3. de Leg.55
ambitus in homine illigabant animo diuino influentis atque effluentis. de Vniuerſ.61
ad ambitum ſecundum ſupra terrá Deus Solem quaſi lumen accendit. de Vniuerſ.39
ambitu rotundo extremitatem cæli à ſuprema regione circúiecit. de Vniuer. 35
cùm ſe octo ambitus confectis ſuis curſibus ad idem caput retulerunt. de Vniuerſ.41
ambitus ſyderum ignorantes homines. de Vniuerſ.41
Ambroſia. Tuſc.q.lib.1 51
ambulare in hortis. Acad q.ed 1.lib.2.48
ambulare in publico. Tuſc.q lib 4.34
ambulare maria. de Finib.lib 2.91
vt enim in inferiorem ambulationem deſcendimus. 1. in Academiam enim ſuperiori gymnaſio Tuſculani nomen fuiſſe Lyceum dicitur lib. 2 de Diuin. Tuſc.q.lib 4 7
vt ambulationem poſt meridiem conficeremus in Academia. de Finib.lib.5.1
quis tam eſſet amens? Tuſc.q.lib.1.17
amentia, affectio animi lumine mentis carens. Tuſc.q.lib.3.8
amiculum aureum. 3.de Nat d.62
verus amicus eſt, qui eſt alter idem. Læl. 68
amicus blandus: contrariú, Verus. Læl.78
amicus certus in re incerta cernitur. Læl. 57
amicus fidus, Infidus. Læl.49
amicus per ſe amari debet toto pectore, nec deſerendus & abiiciendus etiam deſperatis fructibus ac emolumentis, vt ſit ſancta illa amicitia. 1 de Leg 37
amicus quis dicatur in petitione magiſtratus. de Pet.Conſ.21
amico obſequi. Acad.q.ed.1.lib.2.8
quod ab amico eſt profectum, id tum ſit iucundum, ſi cum amore & ſtudio eſt profectum. Læl.47
amicorum communia omnia, [illegible] Off 1.77
amici firmi, & ſtabiles, & conſtantes eligendi. Læl.55
amici noui digni amicitia num quando veteribus ſint anteponendi, necne. Læl.59
amicorum nomen in petitione magiſtratuum latius patet, quàm in cætera vita. de Pet.Conſ.21
amicorum vix tria paria inueniuntur. de Finib.1 51
in ſecúdiſſimis rebus maior etiam, quàm antè tribuénda eſt amicis authoritas. Off.1.129
amicis quatenus obſequendum. Off.3.56
amicos eſſe ſapientes ſapientibus etiam ignotis cenſent Stoici. de Nat.d.1 85
fortuna amica varietati conſtantiam reſpuit. de Nat.d.1.32
amicior villa ſum factus atq; huic omni ſolo in quo tu ortus & procreatus es. 2.de Leg 3
qui admonent amicè, docendi ſunt: qui inimicè inſectantur, repellendi. de Natur.d.1 5
tum etiam erga nos amicè & beneuolé. de Fin.lib.1 27
nihil eſt tam naturæ aptum, tam conueniens ad res ſecundas, vel aduerſas, quàm amicitia. Læl.16
amicitia à natura potius, quàm ab indi-

gentia orta. Læl. 16
amicitia ex amore nominata eſt. Læl. 26
amicitia & ſecundas res ſplendidiores facit, & aduerſas partiens communicanſque, leuiores. Læl. 22
amicitia hoc præſtat propinquitati, quòd ex propinquitate beneuolentia tolli poteſt, ex amicitia non poteſt. Læl. 28
amicitia firma & perpetua. de Pet. Conſul 28
amicitia per ſe colenda eſt. 1. de Leg. 37
eſtque ea iucundiſſima amicitia, quam ſimilitudo morum coniugauit. Off. 1. 85
amicitia ſine virtute nullo modo eſſe poteſt. Læl. 19. 86
amicitia nihil aliud eſt, niſi omnium diuinarum humanarúmque rerum cum beneuolentia & charitate ſumma conſenſio. Læl 19
amicitia niſi in bonis eſſe non poteſt. Læl. 16
amicitia tota veritate perpẽditur. Læl. 80
amicitia, virtute excepta, nihil præſtabilius. Læl 86
amicitia, virtutum adiutrix, à natura data eſt, non vitiorum comes. Læl. 70.
amicitia vitum propter imbecillitatem atque inopiam deſiderata. Læl. 26
amicitiæ ea eſt vis, vt ſimulatque ſibi aliquid quàm alteri maluerit, nulla ſit. 1. de Leg. 26
amoris vis amicitia eſt in voluntatum, ſtudiorum, ſententiarum conſenſione. Læl. 14
amicitiæ maximum ornamentum tollit, qui ex ea tollit verecundiam Læl. 69
charum ipſum verbum eſt amoris, ex quo amicitiæ nomen eſt ductum. de Nat. d. 1. 85
amicitiæ varius eſt & multiplex vſus. Lælius 74
amicitiæ vis eſt in eo, vt vnus quaſi animus fiat ex pluribus. Læl. 77
amicitiam contrahere quæ in rerum natura, totóque mundo conſtent, quæque mouentur omnia. Læl. 23
ſolem è mundo tollere videntur, qui amicitiam è vita tollunt. Læl. 45
difficile eſt amicitiam manere, ſi à virtute defeceris. Læl 36
amicitiam ſi ad fructum noſtrum referemus, non ad illius commoda quem diligimus: non erit iſta amicitia, ſed mercatura quædam vtilitatum ſuarũ. de Nat. d. 1. 86
nihil difficilius, quàm amicitiam vſque ad extremum vitæ diem permanere. Læl. 31
ſine amicitia corruere omnia. Læl. 22. & 23
amicitia digni ſunt, quibus in ipſis ineſt cauſa cur diligantur. Læl. 67
prima lex in amicitia eſt, vt neque rogemus res turpes, nec faciamus rogati. Læl. 38
in amicitia niſi (vt dicitur) apertum pectus videas, tuúmque oſtendas, nihil fidum, nihil exploratum habeas, &c. Lælius 80
in amicitia nihil eſt fictum, nihil ſimulatum Læl. 26
in amicitia quæ ſint viro bono tenenda. Læl. 59
in amicitia quicquid eſt, id eſt verum & voluntarium. Læl. 26
ne opinandum quidem eſt in amicitia, vt me ille plus quàm ſe amet: ego illum plus quàm me: perturbatio vitæ, ſi ita ſit, atque officiorum omnium conſequatur. Tuſc. q lib. 3. 68
in amicitia vult Pythagoras, vt vnus fiat ex pluribus. Offic. 1. 81. hinc eſt quòd φασιν definiuit μίαν ψυχὴν ἐν δυοῖν σώμασιν.
amicitiæ corroboratis iam confirmatiſque & ingeniis & ætatibus iudicandæ ſunt. Læl. 63
veræ amicitiæ difficillimè reperiuntur in iis, qui in honoribus reque pub. verſantur. Læl. 57
amicitiæ nõ modò fautrices fideliſſimæ, ſed etiam effectrices ſunt voluptatum tam amicis, quàm ſibi, iuxta Epicureos. de Fin. lib. 1. 52
veræ amicitiæ ſempiternæ ſunt. Læl. 32
amicitiarum cum cæteris bonis collatio. Læl. 50
amicitiarum proditiones. Acad. q, ed. 1. lib. 2. 27
amicitiarum ſua cuique permanet ſtabilis & certa poſſeſſio. Læl. 52
amicitias quæ minus delectent & minus probentur, magis decere cenſent ſapientes ſenſim diſſuere, quàm repentè præcidere. Off. 1. 169
in amicitiis expetendis colendíſque ita quiſque maximè excellit, vt ſibi plurimum confidit, virtutéque ac ſapientia ſic munitus eſt, vt nullo egeat, &c. Lælius 29
Amynomachus & Timocrates heredes Epicuri de Fin. lib. 2. 85
amittere aſpectum. Tuſc. q. lib. 1 60
amittere exercitum. Tuſc. q. lib. 2. 72
amittere impunitatem vis factæ. 3. de Legib. 37
amittere patriam. de Fin. lib. 4. 29
amittere ſplendorem & nomen viri boni. Off. 3. 108
amiſſio omnium vitæ commodorũ. Tuſ. q. lib. 2. 7 8
amiſſio bonorum. Tuſc. q. lib. 4. 32
Ammonis Iouis alia Afris ſpecies, quam nobis Iouis Capitolini. de Nat. deor. 1. 58
amnis profluens, cui opponitur concluſa aqua. de Nat. d. 2. 25
amnũ liquores perlucidi. 2 de Nat. d. 72
cùm miraretur ille quidẽ vtrunque, alterum autem etiã amaret. lib. 2. de Fin. 25
amare, conſectari, adipiſci velle) (aſpernari, odiſſe, fugere. lib. 2. de Fin. 25
nihil eſt tam anguſti animi, támque parui, quàm amare diuitias. Off. 1. 97
amare nihil aliud eſt, niſi eum ipſum diligere, quem ames, nulla indigentia, nulla vtilitate quæſita. Læl 83
amare nihil eſt aliud, quàm niſi velle bonis aliquem effici quàm maximis, etiã ſi ad ſe ex iis nihil redeat. de Finib. lib. 2. 65
tam inter ſe amantes viros. Acad. q ed. 1. lib. 2. 103
vir optimus, mique, vt ſcis, amantiſſimus. de Fin. lib. 4. 60
amantiſſimè & coniunctiſſimè viuere cũ aliquo. Læl. 2
aliud eſt eſſe amatorem, aliud amantem. Tuſc. q. lib. 4. 22
qui ſe amatorem intelligentiæ ſapientiæque profitetur, eum neceſſe eſt intelligentis ſapientiſque naturæ primas cauſas conquirere. de Vniuerſ. 25
nihil eſt virtute amabilius, quam qui adeptus fuerit, vbicunque erit gentium diligetur. de Nat. d. 1. 85
amabiliſſimum nodum amicitiæ tollere. Læl. 47
amor cognitionis & ſcientiæ. de Finib. lib. 5. 45
amor cognitionis inſitus menti. de Finib. lib. 4 25
amor confirmatur & beneficio accepto, & ſtudio perſpecto, & conſuetudine adiuncta. Læl 19
amor eſt conatus amicitiæ faciundæ ex pulchritudinis ſpecie, iuxta Stoicos. Tuſc. q. lib. 4 60
amor flagitii & leuitatis author. Tuſc. q. lib. 4. 58
amor multitudinis vehementer commouetur ipſa fama & opinione liberalitatis, beneficentiæ, iuſtitiæ, fidei, omniúmque earum virtutum, quæ pertinent ad manſuetudinem morum ac facilitatem. Off. 2. 45
amor patrius. de Fin. lib. 1. 28
amor princeps eſt ad beneuolentiam cõiungendam. Læl 26
amor quatenus in amicitia progredi debeat. Læl. 34
totus iſte qui vulgò appellatur amor, tãtæ leuitatis eſt, vt nihil videam, quod putem conferendum. Tuſc. quæſt. lib. 4. 57
amor ſi naturalis eſſet, & amarẽt omnes, & amarentur, & ſemper amarent, & idem amarẽt: neque alium pudor, alium cogitatio, alium ſatietas deterreret. Tuſ. q. lib. 4. 63
amor voluptate & moleſtia mixtus. de Vniuerſ. 53
charum ipſum verbũ eſt amoris, ex quo amicitiæ nomen eſt ductum. de Nat. d. 1 85
omnibus ex animi perturbationibus eſt profectò nulla vehementior amoris furore. Tuſc. q. lib. 4. 62
amori patrio & ipſi naturæ præferre iura maieſtatis atque imperii. lib. 1. de Fin. 28
amorem ſtupri eſſe negant philoſophi. Tuſc. q. lib. 4 58
perturbatio ipſa mentis in amore fœda per ſe eſt. Tuſc. q. lib. 4. 68
quid amores ac deliciæ tuæ Roſcius? Diuin. lib. 1. 70
amores adoleſcentulorum in Græcorum gymnaſiis liberi & conceſſi. Tuſcul. q. lib. 4. 59
amores adoleſcentulorum vt ſint pudici, ſolliciti tamen & anxii ſunt, eóque magis, quòd ſe ipſi continent & coercent. Tuſc. q. lib 4. 59
amores ardentes. de Fin. lib. 1. 44
amores libidinoſi. Tuſc q. lib. 4. 60
amores pudici. Tuſc. q. lib. 4 59
amores ſoliciti & anxii. Tuſc. q. lib. 4 59
atque vt muliebres amores omittã, quibus maiorem licentiam natura conceſſit (quàm adoleſcentulorũ amoribus) Tuſc. q lib. 4 59
amotio doloris in omni re ſucceſſionem efficit voluptatis. de Fin. lib. 1. 30
Amphiaraus augur. 2. de Leg. 34
Amphiaraus (augur in fabulis aſcitus) de Nat. d. 2. 5
Amphiaraus & Tireſias artibus & ſignis admoniti futura dicebant. Diu. lib. 1 76
Amphiaraũ ſic honorauit fama Græciæ, deus vt haberetur, atque vt ab eius ſolo, in quo eſt humatus, oracula peterentur. Diuin. lib. 1. 77
Amphilochus & Mopſus Argiuorum reges fuerunt, idémque augures. Diuin. lib. 1. 76
Amphilochus & Mopſus vrbes in ora maritima Ciliciæ Græcas condiderunt. Diuin. lib. 1. 76
amplexari aliquid mirificè. Acad. q. ed 2. lib. 1. 24
ille autem me amplexus atque oſculans

ſiere prohibebat. Somn. Scip. 10
nihil tribuit amplius. (Paulò poſt, hoc ampli⁹ addidit homini natura. de Na. d. 2. 14
amplitudo & quaſi quædam exaggeratio animi maximè eminet contemnendis & deſpiciendis doloribus. Tuſc. q. lib. 2. 54
amplitudo & quaſi quædam exaggeratio animi vna eſt omniū res pulcherrima, eóque pulchrior, ſi vacet populo, neque plauſum captans, ſe tantùm ipſa delectet. Tuſc. q. lib. 2. 55
amplitudo honorum. Off. 1. 87
amplitudines ſepulchrorū in Ceramico. 2. de Leg. 59
amplificare fortunam. Læl. 52
amplificare gloriam alterius. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 5
& virtutem ipſam ſuis laudibus amplificauiſtis. de Fin. lib. 5. 66
eorū imperio reſpub. amplificata qui religioni paruiſſent. de Nat. d. 2. 6
amplificatio pecuniæ. Diuin. lib. 2. 24
amplificatio rei familiaris, nemini nocēs, non vituperanda. Off. 1. 37
ſi ad illam vitam, quæ cum virtute degatur, ampulla aut ſtrigilis accedat. dē Finib. lib. 4. 25
amputare ferro vitem ſerpentem multiplici lapſu & erratico. Cat. 48
amputare ramos miſeriarum. Tuſc. q. lib. 3. 13
amputatio ſarmentorum. Cat. 49
vt ſapiens ſolùm amputata circumciſáque inanitate omni & errore, &c. de Fin. lib. 2. 45
¶ An omnia emendata in illis. de Nat. d. 2. 11
Anaces primi tres ἀνάκτορες vocantur. 3. de Nat. d. 38
nam Anacreontis quidem tota poeſis eſt amatoria. Tuſc. q. lib. 4. 60
ἀναλογία Græcè, Latinè comparatio, proportióve dici poteſt. de Vniuerſ. 17
anapæſtus pes. Tuſc. q. lib. 2. 37. pes eſt cōſtans ex duabus ſyllabis breuibus & vna longa dicitur etiam ἀντιδάκτυλος.
anatum oua gallinis ſæpe ſupponimus. 2. de Nat. d. 93
anaticulæ. de Fin. lib. 5. 39
Anaxagoras Clazomenius, cùm Lampſaci moreretur, quærentibus amicis velléſne Clazomenas in patriam, ſi quid ei accidiſſet, afferri, nihil neceſſe eſt, inquit: Vndique enim ad inferos tantundem viæ eſt. Tuſc. q. lib. 1. 93
Anaxagoras & Democritus agros & patrimonia ſua reliquerunt, ac diſcendi quærendíque diuinæ delectationi toto ſe animo dediderunt. Tuſc. q. lib. 5. 81
Anaxagoras maxima fuit & grauitatis & ingenii gloria. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 66
Anaxagoras niuem nigram eſſe dixit. Acad. q. ed 2. lib 2. 66
Anaxagoras nullum ſenſum vidit omnino. de Nat d. 2. 10
Anaxagoras, qui accepit ab Anaximene diſciplinam, primus omnium rerum deſcriptionem, & modum mentis infinitæ, vi ac ratione deſignari & confici voluit de Nat. d 2 20
Anaxagoras voluit materiam eſſe infinitam, ſed ex ea particulas ſimiles inter ſe minutas eas primùm confuſas, deinde in ordinem adductas mente diuina Acad. q. ed. 1. lib. 2 109
Anaxagoram ferunt nunciata morte filiæ dixiſſe, Sciebam me genuiſſe mortalem. Tuſc. q lib 3. 16
Anaxarchus Democritius cùm in manus Cyprii Nicocreontis regis incidiſſet, nullum genus ſupplicii deprecatus eſt, neque recuſauit. Tuſc. q. lib. 2. 46 vide Val. Maximum.
Anaxarchum Democritium à Cyprio tyranno excarnificatum accepimus. 3. de Nat. d. 62
Anaximander Mileſius popularis & ſodalis Thaletis. Acad. q. ed. 1. lib. 2 108
Anaximander phyſicus terræ motū, quo vrbs tota corruit, Lacedæmoniis prædixit. Diuin. lib. 1. 95
Anaximandro infinitatem naturæ dixit eſſe, è qua omnia gignerentur. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 108
Anaximenes, aera deum ſtatuit, eúmque gigni, eſſéque immēſum & infinitum, & ſemper in motu. de Nat d. 1 19
Anaximenes auditor Anaximādri. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 108
Anaximenes aerem infinitum eſſe voluit, ſed ea, quæ ex eo gignerentur, definita. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 108
Anaximenes voluit ex aere gigni terram, aquam, ignem, tū ex his omnia. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 18
ab Anaximene diſciplinam accepit Anaxagoras. de Nat. d. 1. 10
ſed eius temporis ancipitem video quaſi fatorum viam. Som. Scip. 6
beſtiarum aliæ quaſi ancipites in vtraque ſede viuentes. de Nat. d. 2. 73
quid ortus Androgyni? Diuin. lib. 1. 83
Andromacha. Acad. q ed. 2. lib. 2. 12
Andromacha Ennii. Diuin. lib. 1. 24
tragœdia Ennii de calamitatibus & ærumnis Andromachæ vxoris Hectoris, quæ capta Troia à Neoptolemo rapta eſt, & poſtea variis modis agitata. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 12
quum ætas tua ſeptenos octies ſolis anfractus reditúſque conuerterit. Somn. Scip. 7
in anfractibus annuis vt ita cadat, deſcriptum eſt. 2. de Leg 27
anfractibus inciſum nihil habet mundi forma. de Vniuerſ. 13
illud angit vel potius excruciat. Tuſc. q. lib. 1. 67
angi alicuius rebus proſperis. Tuſc. q. lib. 3. 18
angi appropinquatione mortis. de Finib. lib. 5. 28
angi deceſſu amicorum. Læl 9
angi rectè factis commodiſque amicorū. Læl 55
angor eſt ægritudo premens. Tuſc. q. lib. 4. 15
nec me angoribus dedidi, quibus eſſem confectus, niſi his reſtitiſſem. Off. 2. 3
angues ex vaſtitate Libyæ vento Africo inuectas, interficiunt atque conſumūt Ibes, aues excelſæ: ex quo fit, vt illæ nec morſu viuæ noceant, nec odore mortuæ. de Nat. d 2. 72
anguiculi de Fin. lib. 5. 39
nihil angulis inciſum habet mundi forma. de Vniuerſ 13
in anguſtum adduci. Læl. 19
in anguſtum deducere. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 27
anguſtia concluſæ orationis, non facilè ſe ipſa tutatur. de Nat. d. 2. 16
anguſtiæ, per quas penetrauit ea quæ eſt nominata Argo. Tuſc. q. lib. 1. 38. fauces ponti Euxini.
cur eā (ſub. orationem) in tantas anguſtias, & in Stoicorum dumeta compellimus? Acad. q. ed. 2. lib. 2. 102. intelligit ſubtile & anguſtum diſſerendi genus, quod placuit Stoicis.
& ſi iis anguſtiis, quibus plerique putāt, teneretur. Tuſc. q. lib. 3. 24
quæ breuius anguſtiúſque concluduntur, apertiora ſunt ad reprehendēdum. de Nat. d. 2. 25
anguſtius vrget. de Nat. d. 2. 16
anhelitus terræ, qui frigidi ſunt, cùm fluere cœperint, ventos eſſe placet Stoicis. Diuin. lib. 2 32
anhelitus terrarum. Diuin. lib. 1. 97
quod anima eſt, id motu cietur interiore & ſuo. Som. Scip 32
anima inflammata, Tuſc. q. lib. 1 35. id eſt, aer, ignis & caleſcens.
anima quæ ſpiritu in pulmones ducitur, ea caleſcit primùm ab ipſo ſpiritu. 2. de Nat. d. 104
anima rationis conſiliíque particeps. de Nat. d. 1 61
anima triplex, iuxta Platonem. Tuſc. q. lib. 1. 18
anima vna eſt ex omnibus quæ ſeſe mouet: ideo neque nata eſt, & æterna eſt. Somn Scip 32
animæ principatum, id eſt, rationem in capite, ſicut in arce poſuit Plato. Tuſc. q. lib. 1. 18
animam & aquam deus inter terram & ignem poſuit, eáque inter ſe comparauit, & proportione coniunxit. de Vniuerſ 19
animam eſſe immortalem. Læl. 13
anima circunfuſa non fuerunt extrema mundi, vt reſpirationem requireret. de Vniuerſ. 13
animal & inanimum hoc maximè diſcrepant, quòd inanimum nihil agit, animal agit aliquid. Acad. q. ed 2. lib. 2 37
omne animal naturam patibilem habet. 3. de Nat. d. 20
vt animal, quod videmus, eſſet illi animali quod ſentimus ad æternitatis imitationem ſimillimum. de Vniu. 45
omne animal ſimul vt ortum eſt, & ſeipſum, & omnes partes ſuas diligit. de Fin. lib. 2. 30
animal nullum ſempiternum. 3. de Nat. d. 12
ſiue animal, ſiue è terra editum. de Nat. d. 2. 18
quomodo non poteſt animal vllum non appetere id, quod accommodatum ad naturam appareat, ſic non poteſt obiectam rem perſpicuam non approbare. Acad. q ed. 1. lib. 2. 37
animal vnum aſpectabile, in quo alia omnia animalia continentur, mundus. de Vniuerſ. 13
nullum animal, quod ſanguinem habet, ſine corde eſſe poteſt. Diu. lib. 1. 101
omni animali illud, quod appetit, poſitum eſt in eo, quod naturæ eſt accommodatum. de Fin. lib. 5. 21
animal eſſe mundum hunc intelligens, & diuina prouidentia conſtitutū. de Vniuerſ. 12
ſi mentem iſtam quaſi animal aliquod eſſe voluerit. de Nat. d. 1. 20
in omni animali eſt appetitio & declinatio naturalis 3. de Nat. d. 22
animalia & animantes fruſtrà appellare cenſuit Dicæarchus. Tuſc q. lib. 1. 18
animalium alia ſugunt, alia carpunt, alia vorant, alia mandunt cibum. 2. de Nat. d. 91
omnium animalium commune eſt ſecūdum naturam viuere de Fin lib. 5. 21
animalium genera quatuor. de Vniu. 43

quot formas animalium mens in ſpeciē eeram intuēs poterat cernere, totidem & tales in hoc mundo ſecum cogitauit effingere. de Vniuerſ. 45
vis animalis qua omnia reguntur. de Natur. d. 2. 24
animabilis ſpirabiliſque natura, aer. 2. de Nat. d. 67
ſed quid ſingulorum opiniones animaduertam? Tuſc. q. lib. 1. 96
aus euentis animaduerſa & notata. Diuin. lib. 1. 64
animaduerſor vitiorum. Off. 1. 103
medicris animaduerſio atque admonitio. lib. 1. de Fin. 24
omnis & animaduerſio & caſtigatio cōtumelia vacare debet, neque ad eius qui punit aliquem, aut verbis caſtigat, ſed ad Reipub. vtilitatem referri. Off. 1. 115
animaduerſio atque admonitio medicris. de Fin. lib. 1. c4
animæ non poſſent indiuidua. de Nat. d. 1. 78
animans eſt igitur mundus, compóſque rationis. de Nat. d. c. 16
qui mundum ipſum animantem ſapientémque eſſe dixerunt. de Nat. d. 1. 18
nihil quod (viuit) generare ex ſe poteſt animātem, compotémque rationis. de Nat. d. 2. 16
quæ autem animans natura, nihil curāſt de Nat. d. 1. 86
animantem legem efficit Zeno. de Nat. d. 1. 36
animantes aſpiratione aeris ſuſtinentur. c. de Nat. d. 60
animantes multæ inſectantes odoris intolerabili fœditate depellunt. 2. de Nat. d. 96
animantes orientur quæ & viuos alatis, & conſumptos ſiou recipiatis. de Vniuerſ. 53
animantes qui animo cernuntur, & ratione intelliguntur. de Vniuerſ. 13
animantium aliæ coriis tectæ, aliæ villis veſtitæ, aliæ ſpinis hirſutæ. 2. de Natur. d. 90
animantia diuina ſunt infixa cœlo ſydera, ob eámq; cauſam ſuis ſedibus inhærent, & perpetuò manent. de Vniu. 47
animantia omnia ſunt in quædam genera partita aut inchoata. de Vniuerſ. 13
commune animantium omnium eſt coniunctionis appetitus, procreandi cauſa, & cura quædam eorū quæ procreata ſunt. Offic. 1. 19
animantium generi omni à natura tributum eſt, vt ſe, vitam, corpúſque tueatur, declinétque ea quæ nocitura videātur, omniáque quæ ſint ad viuendum neceſſaria, anquirat & paret. Off. 1. 17
animantium hoc natura commune eſt, vt habeant libidinem procreandi. Off. 1. 79
animantium varius ortus. de Nat. d. 1. 30
animantibus quantam cuſtodiam conſeruandi ſui ingenuit natura. 2. de Nat. d. 93
animationis diuinæ maximè ſpeciem faciebat quartum genus animantium ex igne. de Vniuerſ. 43
bene animatus. Tuſc. q. lib. 1. 17
animatum. Græci vocant ἔμψυχον. Tuſc. q. lib. 1. 45
animatum quod eſt, id motu cietur interiore & ſuo. Tuſc. q. lib. 1. 45
quemadmodum ſine in ſe ipſas animal. de Fin. lib. c 69
animus à medio profectus, extremitatem cæli à ſuprema regione rotundo ambitu circumiecit, ſeſéque ipſe verſans, diuinæ, ſempiternæ, ſapientiſque vitæ induxit exordium. de Vniuerſ. 53
animus à ſe ipſe diſſidens, ſecúmque diſcordans. de Fin. 1. 45
animus ægritudine ac perturbationibus reliquis omnibus vacuus, perfectè atque abſolutè beatos efficit. Tuſc. q. lib. 4. 30
animus ab anima dictus. Tuſc. q. lib. 1. 17
quid ſit animus, aut vbi, aut vnde, magna diſſenſio eſt. Tuſc. q. lib. 1. 16
animus accipit quæ videmus. Tuſcul. q. lib. 5. 79
animus æger (vt ait Ennius) ſemper errat, neque pati, neque perpeti poteſt, cupere nunquam deſinit. Tuſc. q. lib. 3. 4
animus altiſſimus & gloriæ cupidus. Offic. 1. 93
animus anguſtus. Off. 1. 97
animus, appropinquante morte, multò eſt diuinior. Diuin. lib. 1. 58
animus calidior eſt, vel potius ardentior, quàm eſt aer terræ proximus. Tuſc. q. lib. 1. 35
animus concitatus abſtractúſque ab integra certáque ſtatione, non conſtantiā ſolùm amittit, verumetiam ſanitatem. Tuſc. q. lib. 4. 50
animus corporis expers Xenocrati, & antiquis philoſophis. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 18
animus cùm ad ſui ſimile penetrauit, in eo nullis rebus egens alitur, & ſuſtentabitur iiſdem rebus quibus aſtra. Tuſc. q. lib. 1. 37
animus cum languore corporis nec membris vti, nec ſenſibus poteſt, incidit in viſa varia & incerta, ex reliquiis inhærentibus earum rerum, quas vigilans geſſerit aut cogitarit. Diuin. lib. 2. 99
animus cùm multum corpori præſtet, obſcuretúrque vt caſto corpore ad deos adſcitus, multò eſt in animis id ſeruādū magis. Animi labes nec diuturnitate vaneſcere, nec manibus vllis elui poteſt. c. de Leg. 26
quod ſi cui ſimul animus cum re concidit. Tuſc. q. lib. 3. 34
animus cùm ſuperauit regionem aeris craſſi, naturámque ſui ſimilem contigit & agnouit, ignibus inſiſtit, & finem altius ſe efferendi facit. Tuſc. q. lib. 1. 36
animus de ſe ipſe tum iudicat, cùm id ipſum, quo iudicat, ægrotat. Tuſcul. q. lib. 3. 1
animus defectus languore corporis. Diu. lib. 2. 107
animus diuinus eſt. Tuſc. q. lib. 1. 52
animus diuinus, corpore liberatus. Tuſc. q. lib. 1. 45
animus effœminatur. Tuſc. q. lib. 4. 49
ardor mundi animus eſt. de Nat. d. c. 25
animus exanimatus, id eſt, exhauſtus æſtuans. Tuſc. q. lib. c. 16
quorum aut ingenio, aut virtute animus excellit. Tuſc. q. lib. 1. 19
animus excelſus atque inuictus. Off. c. 13
animus excelſus & magnificus. Off. 1. 11c
animus fortis. Tuſc. q. lib. 2. 8
animus fortis & magnus duabus rebus maximè cernitur: quarum vna eſt in deſpicientia rerum externarum: altera in rebus magnis & vtilibus, ſed vehementer arduis gerendis. Off. 1. 95
animus fortis & magnanimus in homine non perfecto nec ſapiente feruentior plerunque eſt. Off. 1. 71. quoniam ſeruitutē fortitudinis Ariſtoteles 3 Eth. excelſum fecit, ὑπερβολήν.
animus fractus & abiectus. Parad. 44
animus furore diuino incitatus. Diuin. lib. c. 78
animus harmonia, ſecundum Ariſtoxenum. Tuſc. q. lib. 1. 18
animus hominis diues, non arca appellari ſolet. Parad. 55
animus hominis habet memoriam, & eā infinitam rerum innumerabiliū. Tuſc. q. lib. 1. 46
animus in duas partes diuiſus, alteram rationis participem, alteram expertē. Tuſc. q. lib. 4. 9
animus hominis nunquam naturaliter diuinat, niſi cùm ita ſolutus eſt & vacuus, vt ei planè nihil ſit cum corpore. Diuin. lib. 1. 56
animus hominis quibus rebus beatus fiat 1. de Leg. 46
cur animus hominis quisquam ignoraret, ſi eſſet deus? de Nat. d. 1. 21
animus hominis ſi nihil eſſet in eo, niſi vt per eum viueremus, eſſet nobis cum beſtiis plantiſque communis. Tuſc. q. lib. 1. 46. beſtiæ enim & plātæ animam vegetatiuam ſiue vitalem habent, per quam viuunt.
animus hominis ſi nihil haberet, niſi vt appeteret aut refugeret, id ei eſſet cōmune cum beſtiis. Tuſc. q. lib. 1. 46. nam & beſtiæ appetunt quæ ſunt bona, & refugiunt contraria.
animus hominibus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus, quæ ſydera & ſtellæ vocantur. Som. Scip. 11
animus humanus decerptus ex mente diuina, cum alio nullo, niſi cū ipſo deo, ſi hoc fas eſt dictu, comparari poteſt. Tuſc. q. lib. 5. 19
animus humanus ſic vt natura cœleſtis & terra vacat & humore. Tuſc. q. lib. 1. 55
animus humanus ſi eſt cultus, & ſi eius acies ita curata eſt, vt ne cæcetur erroribus, fit perfecta mens, id eſt, abſoluta ratio, quæ eſt idem quod virtus. Tuſc. q. lib. 5. c9
animus imbecillus atque anilis. Diuin. lib. 2. 97
animus imbecillus remiſſuſq; Diuin. lib. c. 107
animus in corpore incluſus. Tuſc. q. lib. 1. 47
animus in corpore tanquam alienæ domi. Tuſc. q. lib. 5. 41. propria enim eius ſedes eſt cœlum.
animus inflatus & tumens. Tuſcul. q. lib. 3. 16
animus in partes duas diſtributus eſt, quarum altera rationis eſt particeps, altera expers. Tuſc. q. lib. 2. 47
ex hoc ille animus in prœliis paratur ad vulnera. Tuſc. q. lib c. 33
animus intentus. Tuſc. q. lib. 4. 8
vt onera contentis corporibus facilius feruntur, remiſſis opprimunt, ſimillimè animus intentione ſua depellit preſſum omnem ponderum, remiſſione autem ſic vrgetur, vt ſe nequeat extollere. Tuſcul. q. lib. c. 48
animus iudex omnium. Tuſc. q. lib. 1. 30
animus iuxta Empedoclem eſt cordi ſuffuſus ſanguis. Tuſc. q. lib. 1. 17
animus latè longéque peregrinatur. de Nat. d. 1. 38
animus leuis & calidus. Tuſc. q. lib. 1. 56
animus magnus & excelſus. Off. 3. 30
animus magnus elatúſque, humanáſque res deſpiciens. Off. 1. 87
animus magnus erectúſque. de Fin. lib. 3. 64

animus mundi Acad.q.ed.ſ.lib.1.11 Vult & Plato in Timæo mundum eſſe animantem,& omnium,qui ſub aſpectum cadunt,animantium perfectiſſimum.
animus mundi omnium rerum quæ ſunt et ſubiectæ quaſi prudentia quædam, procurans cæleſtia ac humana,ſecundū Academicos.Acad.q.ed.ſ.lib.1.11
animus natura inſiſtens, agitatione & motu nunquam vacuus eſſe poteſt. Diuin.lib.1.99
animus nec ſecerni,nec diuidi,nec diſcerpi,nec diſtrahi poteſt nec interire igitur. Tuſc.q.lib.1 58
quemadmodum oculus conturbatus nō eſt probè affectus ad ſuum munus fungendum: ſic conturbatus animus non eſt aptus ad exequendum munus ſuū. Tuſc.q.lib.3.15
cùm præſertim ipſe quoque animus non inane neſcio quid ſit,ſed in quodam genere corporis de Fin.lib.4.30
animus numerus, ſecundum Xenocratē. Tuſc.q.lib.1.18
animus oculorum effugit obtutum. de Vniuerſ.35
animus opinionibus maloque more, id eſt, vſu & conſuetudine vitæ delinitus. Tuſc.q.lib.5 58
animus paratus ad periculum , ſi ſua cupiditate,non vtilitate cōmuni impellitur, audaciæ potius nomen habeat, quàm fortitudinis.Off.1.93
animus paruus.Off.1.97
animus perturbatus. Tuſc.q lib.4.7
vt qui è Leucade ſe præcipitauerit, ſuſtinere ſe, cum velit,non poteſt : ſic animus perturbatus & incitatus nec cohibere ſe poteſt , nec quo lòco vult, inſiſtere omnino. Tuſc.q.lib.4.32
animus piis omnibus retinendus eſt in cuſtodia corporis , nec iniuſſu eius , à quo ille eſt nobis datus, ex hominum vita migrandum eſt.Som.Scip.11
animus prudentia conſilióque fidēs.Off. 2.113
animus qui eſt in aliquo morbo,non magis eſt ſanus , quàm id corpus, quod in morbo eſt. Tuſc.q.lib.3.8
animus rerum bonarum expectatione erigitur.2.de Leg.19
animus robuſtus & excelſus . de Finib. lib.1.39
animus ſapientis ita ſemper eſt affectus, vt ratione optimè vtatur. Tuſ.q.lib.3.15
animus ſapientis nunquam eſt perturbatus. Tuſc.q.lib.3.15
animus ſapientis ſemper vacat vitio, nūquam turgéſcit,nunquam tumet. Tuſc. q.lib.3.16
animus ſe iniiciens & intendens in immenſum. de Nat.d.1.38
animus ſeipſum ſemper mouet,atque idcirco non eſt natus, ſed æternus. Tuſc. q lib.1.45
animus ſemper agit aliquid , neque vlla conditione quietem ſempiternam poſſit pati. de Fin.lib.1.51
vt ipſum mundum ex quadā parte mortalem ipſe deus æternus, ſic fragile corpus animus ſempiternus mouet. Som. Scip.19
animus ſenſum omnem effugit oculorū. de Vniuerſ 63
animus ſenſibus & curis vacuus . Diuin. lib.1.10
vt oculus,ſic animus ſeſe non videns alia cernit. Tuſc.q.lib.1.14
animus ſi eſt horum quatuor generum, ex quibus omnia conſtare dicuntur,ſi id eſt, elementorum , ex inflammata anima conſtat,atque idcirco ſuperiora capeſſat neceſſe eſt. Tuſc.q.lib 1 55
animus ſi ſit numerus,vt cenſit Xenocrates: vel ἐντελέχεια, vt Ariſtoteles, multò integrior ac purior eſt , quàm igneus, aut animalis , longiſſimeque à terra ſe efferet. Tuſc.q.lib 1 55
illud quidem ſic habeto, niſi ſanatus animus ſit, quod ſine philoſophia fieri nō poteſt, finem miſeriarum nullum fore. Tuſc.q.lib.5 11
animus ſiue anima ſit, id eſt, ſpiritalis & aerius, ſiue ignis, diuinus eſt. Tuſc. q. lib 1.49
animus ſomno ſeuocatus à ſocietate & contagione corporis meminit præteritorum, præſentia cernit, futura prouidet. Diuin.lib.1,58
animus tres partes habet, vt Platoni placuit, rationis, iræ, cupiditatis. Acad. q. ed.1.lib. 1. 115. eas Plato λόγον, θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν vocat.
animus turpificatus. Off.3.145
animus vacans corpore. Tuſc.q. lib.1.41
animus iunctus ex anima tenui , id eſt, aere, & ardore ſolis temperato. Tuſc.q. lib.1 36
ſi animus vnà cum corpore interit , nullus in eo ſenſus remanet,ipſe enim nuſquam eſt.Tuſc.q.lib.1.67
animus , vt Euripides audet dicere, deus eſt.Tuſc.q.lib.1.51
animus, vt Xenocrates,mens nullo corpore.Acad.q.ed 1.lib 1.115
animus vnus ex omnibus rationis , contentioniſque ſempiternarum rerum & ſub intelligentiam cadentium compos & particeps: quo nihil ab optimo genitore melius procreatum: quippe qui ex eadem vinctus,alteraque natura,adiūcta materia temperatione trium partium,proportione compacta, ſe ipſe cōuerſans,cùm materiam mutabilem acripuiſſet,& cùm rurſus indiuiduam atque ſimplicem , per quam omnis mouetur,diſcernitque quid ſit eiuſdem generis, & quid alterius, & cætera diiudicat, quid cuique rei ſit maxime aptum, quid quoque loco,aut modo, aut tempore contingat , quæque diſtinctio ſit inter ea quæ gignantur, & ea quæ ſemper ſint eadem de Vniuerſ.35
animus Zenoni Stoico ignis videtur.Tuſcul.q.lib.1.17
vt optima quiſque valetudine affectus poteſt videri alius, vt natura ad aliquē morbum procliuior : ſic animus alius ad alia vitia propenſior. Tuſc. q. lib. 4.67
animi appetitus, ratione regūtur. de Nat, deo 2.14
animi auxilium nōn vt in corporis morbis petendum eſt foris . Tuſc.q.lib 3 5
animi bene conſtituti proprium eſt,& lætari bonis rebus , & dolere contrariis. Læl.44
animi bona ab Academicis in naturam & mores diuidebantur. Acad. q. ed. 1. lib. 1.15
animi bona dicebant Academici, quæ eſſent ad comprehendendam animi virtutem idonea.Acad.q.ed.1 lib.1.15
animi celeritas. Tuſc.q.lib.1.36
omnem animi conformationem , cæteri philoſophi motum inanem vocant : vos,aduentum in animos & introitum imaginum dicitis.de Nat.d.1.75
animi creatio vnde à deo facta . de Vniuerſ.17
animi domus, cœlum. Tuſc.q.lib 1.41
in omnibus officiis perſequendis animi eſt adhibenda contentio. Tuſc. q. lib. 2.48
qui magni animi eſt, eum neceſſe eſt eſſe inuictum. Tuſc.q.lib.5 13
munus animi eſt, ratione bene vti. Tuſc. q.lib.5 13
magni animi eſſe. Tuſc.q lib 3.15
animi & corporis inter ſe comparatio. Tuſc.q.lib 4.15
animi & plures ſunt & pernicioſiores morbi quàm corporis. Tuſc.q.lib.5 4
animi fortis & conſtantis eſt non perturbari in rebus aſperis , nec tumultuantem de gradu deiici, ſed præſenti animo vti & conſilio , nec à ratione diſcedere.Off.1.113
animi fortis magnique ducendum eſt, ea quæ eximia plæriſque & præclara videntur, parua ducere.Off.1.95
animi intelligentia , quid aut qualis ſit, difficilis. Tuſc.q.lib.1.43
animi magnitudo Acad.q. ed.1 lib 1. 66. Tuſc.q.lib.1 a
animi motus & cogitatio id eſt, ratio.3.de Nat.d.51
animi motus qui eſ ratione exercit, iuſtè vixerit qui autem his ſe dederit, iniuſtè. de Vniuerſ.55
in animi notione reponere tanquam in veſtigio.de Nat.d.1.18
animi pars , in qua feritas quædam eſt, atque agreſtis immanitas Diuin. lib.1. 56. Græci θυμὸν ſeu θυμοειδὲς vocant.
animi pars, in qua irarum exiſtit ardor. Diuin.lib.1.57. θυμὸς & θυμοειδὲς dicitur à Græcis.
animi pars quæ mentis & conſilii eſt. Diuin.lib.1.56. Græci νοῦν & λόγον vocant.
animi pars, quæ mentis & rationis particeps eſt.Diuin. lib.1.59 Græci λογιστικὸν μέρος vocant.
animi pars, quæ voluptate alitur. Diuin. lib.1 56. ἐπιθυμητικὸν μέρος τῆς ψυχῆς Græcis dicitur.
animi pars rationis atque intelligentiæ particeps, tum maximè viget, cùm plurimum abeſt à corpore.Diuin lib.1.65
animi partes duæ temerariæ.Diuin.lib.1. 57. nempe θυμὸς καὶ ἐπιθυμία.
animi propria natura atque vis eſt, motu ciert interiore & ſuo. Tuſc q.lib.1 45
vt maris tranquillitas intelligitur , nulla ne minima quidem aurâ fluctus commouente: ſic animi quietus & placatus ſtatus cernitur, cùm perturbatio nulla eſt, qua moueri queat. Tuſc.q lib.5 13
animi robuſti eſt, magniq́ue conſtantiæ, ea quæ videntur acerba, ita ferre, vt nihil à ſtatu naturæ diſcedas , nihil à dignitate ſapientis.Off.1.97
in animi ſecuritate vitam beatam ponimus.de Nat.d 1.38
animi ſedes naturalis. Tuſc.q.lib 1.36
animi ſedem & locum in corde eſſe dixerunt Stoici: in cerebro, Pythagoras, & eum ſecutus Plato. Tuſc.q.lib.1 17
ſingularis eſt quædam natura atque vis animi, ſeiuncta ab his vſitatis notiſque naturis.(ſcilicet terrena, humida, aerea & ignea) Tuſc.q.lib 1.55
ex animi ſententia. Tuſc.q lib.1.17
ſunt enim quædam animi ſimilitudines cum corporibus . Tuſc.q.lib.1.48
animi turpitudo vitiis ipſis facillima percipitur.1.de Leg.38
animo diuinitatem dedit Alcmæo Crotoniates.de Nat d.1.10
animum à conſuetudine oculorum ab-

ducere, difficillimum eſt 3 de Nat. d 14
qui animum à corpore diſcedere cēſent, alii ſtatim diſſipari, vt Democritus & Epicurei: alii diu permanere, vt Stoici: alii ſemper, vt Platonici. Tuſc. q. lib. 1. 16
animum à corpore ſecernere, nec quicquā aliud eſt, quàm emori diſcere. Tuſc. q. lib. 1. 62
cùm animum à negotiis omni ſeuocamus, nihil aliud agimus, quàm animū ad ſe ipſum aduocamus, ſecum eſſe cogimus, maximéque à corpore abducimus. Tuſc. q. lib. 1. 61
animum, antequam corpus intrauit, in rerum cognitione viguiſſe. Tuſc. q. lib. 1. 47. ſententia Socratis apud Platonem in Phædone.
animū Ariſtoteles appellat ἐντελέχειαν nouo nomine. Tuſc. q. lib. 1. 19
animum ad ſeipſum aduocare, ſecum eſſe cogere, maximè à corpore abducere. Tuſc. q. lib. 1. 61
animum cum corpore extingui ſunt qui cenſent, quales ſunt Epicurei. Tuſc. q. lib. 1. 16
animum defigere, & intendere in rem aliquam. Acad. q. edi. 1. lib. 1. 44
animum deus vt in medio mundi collocauit, ita per totum tetendit. de Vniu. 25
animum deum eſſe Pythagoras cenſuit per naturam rerum omnem intentum & commeantem, ex quo animi noſtri carperentur. de Nat. d. 1. 11
animum diuinum, corpore liberatum, cogitatione cōplecti non poſſumus. Tuſc. q. lib. 1. 41
animum & corpus occidere cenſent Epicurei. Tuſc. q. lib. 1. 16
nihil omnino eſſe animum, & hoc eſſe nomen totū inane ſenſit Dicæarchus. Tuſc. q. lib. 1. 18
animū & videre & audire, nō eas partes, quæ quaſi feneſtræ ſunt animi (vt ſunt oculi & aures) Tuſc. q. lib 1. 39
animum eſſe deum, ſeu diuinum probatur. Tuſc. q. lib. 1 55
licet etiam mortalem animum iudicantem, æterna moliri, non gloriæ cupiditate, quam ſenſurus non ſit, ſed virtutis, quam neceſſario gloria conſequatur. Tuſc. q. lib. 1. 75
animum mundi Academici deum appellant. Acad. q. ed 1. lib. 1. 11
animum mundi haud tum denique cùm corpus ei effecit, inchoauit deus. Deus enim & ortu & virtute antiquiorem genuit animum, eúmque vt dominum atque imperantem obedienti præfecit corpori. de Vniuerſ. 17
cùm nihil erit præter animum, nulla res obiecta impediet, quo minus percipiat quale quidque ſit. Tuſc. q. lib. 1. 40
neceſſe eſt animum perſpicuis cedere, vt lancem in libra ponderibus impoſitis deprimi. Acad. q. ed 1. lib. 1. 37
animum procreator mundi deus ex ſua mente & diuinitate genuiſſet, tum denique omne quod erat concretum atque corporeum ſubſternebat animo, totóiuſque faciebat. de Vniuerſ. 33
vt animum ſapientis commoueri & conturbari negarent. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 116
animum ſpirabilem ſumpſimus ab aere eo quem ſpiritu ducimus. de Nat. d. 2. 14
animum vel animam ineſſe in homine, & in beſtia negauit Dicæarchus. Tuſc. q lib. 1. 18
animo aliquid videre, vt faciunt dormiētes. Acad q. ed 1. lib. 2. 116
quicquid animo cernimus, id omne oritur à ſenſibus. de Fin. lib 1. 50
qui animo cernuntur, & ratione intelliguntur animantes. de Vniuerſ. 15
animo comprehendere. 3. de Nat 45
animo comprehendere & tenere. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 13
animo comprehenſum atque perceptum habere. Acad. q. ed. 1. lib. 2 91
animo diuino in hominem influente atque effluente ambitus illigabant. de Vniuerſ 61
animo claro eſſe. Tuſc. q lib. 1. 79
cùm conſtemus ex animo & corpore. Tuſc. q. lib. 3 1
in eum locum ſæpè profectos alacri animo & erecto, &c. Cat 68
facillimè ad res iniuſtas impellitur, vt quiſque altiſſimo eſt animo & gloriæ cupido. Off 1 53
animo & præterita & futura ſentimus. de Fin. 1. 43
animo & ſenſibus præditus mundus. de Nat. d. 1. 24
negāt ſatis eſſe quid bonum ſit, aut quid malum ſenſu iudicari, ſed animo etiam ac ratione intelligi poſſe. lib. 1. de Finib. 14
ſiquidem animo excelſo & alto & virtutibus exaggerato ſumus. Parad. 51
animo excelſo magnóque deſpicere aliquid. Off. 2. 52
ex animo exire hoc mihi non poteſt. 3. de Nat. d. 5
æquo animo ferre aliquid. Tuſc. q. lib. 1. 77
animo fidenti gradi ad mortem. Tuſc. q. lib. 1. 99
animo iam hæc tenemus comprehenſa. Acad. q. ed. 1. lib 2. 11
ſiue ex animo id fit, ſiue ſimulatè. 2. de Nat. d. 115
animo in quo ſunt omnia, iubet lex caſtè ad deos adire. 2. Leg. 16
animo inflammato aliquid cōcupiſcere. Tuſc. q. lib. 4. 57
animo ipſo animum videre. Tuſc. q. lib. 1. 43
in animo meo ineſt neſcio quid, quo me plus hic locus delectet. 2. de Leg 2
nimis es penè animo molli. Tuſc. q lib 2 44. ex Pacuuio.
animo multis modis variiſque delectari licet, etiam ſi non adhibeatur aſpectus. Tuſc. q. lib. 5. 79
animo nihil præſtantius, neque diuinius. Parad 16
in animo perturbato, ſicut in corpore, ſanitas eſſe non poteſt. Tuſc. q. lib. 3. 7
animo rem cernere Acad. q. ed. 1. lib. 2. 13. de artibus dictum, quas Græci θεωρήματα vocant.
in animo res inſculptas habere. Acad. q. ed. 1 lib. 2 3
non modò viderat animo res obſcuras. de Nat. d 1 36
ab animo tanquam ab oculis caliginem diſpellere. Tuſc. q. lib. 1. 52
ab animo tuo quicquid agitur, id agitur à te. Tuſc. q lib. 1. 45
animo tranquillo eſſe. Cat. 67
animo vacuo audire aliquem, & magno ſtudio Acad. q ed. 1. lib. 2. 11
nihil animo velocius. Tuſc. q. lib. 1. 36
nihil enim animo videre poterant. Tuſc. q. lib. 1. 51
ipſi animi magni refert quali in corpore locati ſint: multa enim è corpore exiſtunt, quæ acuant mentem, multa quæ obtundant. Tuſc. q. lib. 1. 65
vt agri non omnes frugiferi ſunt, qui coluntur: ſic animi non omnes culti fructum ferunt. Tuſc. q. lib. 2 52
animi altiſſimi. Tuſc. q. lib. 1. 27
animi beſtiarum ſunt rationis expertes. Tuſc. q. lib. 1 65
animi cum corpore permiſti. Diuin. lib. 1. 109
ne ſi interirent quidem animi, quicquam mali eſſe in morte. Tuſc q. lib. 1 66
animi hominum ſemper fuerunt, futurique ſunt. Diuin. lib. 1. 118
animi imbecilles. Acad. q. ed 1 lib 2 52
ſi animi mortales ſūt, tantus interitus eſt in morte, vt ne minima quidem ſuſpicio ſenſus relinquatur. Tuſc. q. lib. 1 72
animi per ſe ipſos viuentes. Tuſc. q lib. 1 50
animi, quo maior eſt in eis præſtantia & diuinior, eo maiore indigent diligentia. Tuſc. q. lib 4. 47
animi quibus rebus pellantur, ſæpe vehementius. Diuin. lib. 1. 71
animi ſe ipſos mouent, ergo æterni. Tuſc. q. lib. 1. 45
animi valentes. id eſt, bene conſtituti ac ſani, qui nulla perturbatione tentari poſſunt, qualis eſt animus ſapientis. Tuſc. q. lib. 4 24
animorum æternitas cur nonnullis videatur incredibilis. Tuſc. q lib. 1 41
cùm de animorum æternitate dicitur, de mente dicitur, quæ omni turbido motu ſemper vacet: non de partibus iis, in quibus ægritudines, iræ, libidinéſque verſantur. Tuſc. q lib. 1. 65
illud animorum corporúmque diſſimile eſt, quòd animi valentes morbo tentari non poſſunt, corpora poſſunt. Tuſc q. lib. 4 14
animorum è corpore excedentium duas eſſe vias, duplicéſque curſus diſſerit Socrates. Tuſc. q. lib. 1. 59
de animorum immortalitate Plato eadē dicit. 2. de Leg. 61
animorū ingeniorúmque naturale quoddam quaſi pabulum conſideratio contemplatióque naturæ. Acad. q. ed. 1. lib. 2 118
ſed ſumendum tempus eſt non minus in animorum morbis, quàm in corporis. Tuſc q. lib 3 65
animorum nulla in terris origo inueniri poteſt. Tuſc. q lib. 1. 55
animorum omnes morbi & perturbationes ex aſpernatione rationis eueniūt. Tuſc. q lib 4 15
animorum parem numerum ſideribus diſtribuit deus, & ſingulos adiunxit ad ſingula. de Vniuerſ. 55
animorum vis duplex eſt: vna pars in appetitu poſita eſt, quæ eſt ὁρμὴ Græcè, quæ hominem huc atque illuc rapit: altera in ratione, quæ docet & explanat quid faciendum fugiendúmque. Off. 1. 141
animos ad audiendum ereximus. Acad. q ed. 1. lib. 2. 11
poſſe animos, cùm è corporibus exceſſerint, in cœlum quaſi in domicilium ſuum peruenire. Tuſc. q. lib. 1. 24
animos deos eſſe dicit Plato in Timæo & in Legibus. de Nat d. 1. 13
animos eſſe mortales quibus rationibus probet Panætius. Tuſc q. lib 1. 63
ab altero non nimis alienos animos habemus. Læl 1 8
animos, omnium hominum immortales

eſſe, ſed fortium, bonorumque diuinos. e de Leg. 28
animos permanere arbitramur conſenſu omnium nationum. Tuſc. q. lib. 1. 29
deſinere aut manere animos poſt mortem, aut in morte ipſa interire. Tuſc. q. lib. 1. 32
animos ſiue animales ſint, id eſt, ſpirabiles, ſiue ignei, in ſublime ferri perſpicuum eſt. Tuſc. q. lib. 1. 33
animos, ſiue diſſipentur procul à terris, ſiue permaneant & conſeruent habitum ſuum, neceſſe eſt ad cœlum ferri. Tuſc. q. lib. 1. 35
ex animis conatur euellere cognitionem deorum. de Nat. d. 1. 14
ab animis conſuetudine imbutis. de Nat. d. 1. 58
in animis doctiſſimi illi veteres ineſſe quiddam cœleſte & diuinum putauerunt. de Fin. lib. 2. 95
in animis hominum, deorum notionem impreſſit ipſa natura. de Nat. d. 1. 32
in animis imprimentur. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 30
nihil eſt in animis mixtum aut concretum. Tuſc. q. lib. 1. 53
noſmetipſi qui animis mouemur & ſenſibus de Nat. d. 1. 42
in ſolis animis motum, qui ſua ſponte fit, ponit Plato. de Nat. d. 1. 13
animis nihil admixtum, nihil concretum, nihil copulatum, nihil coagmentatum, nihil duplex. Tuſc. q. lib. 1. 58
eſt in animis omnium ferè naturâ molle quiddam, demiſſum, humile, eneruatum quodam modo & languidum. Tuſc. q. lib. 2. 42
in maximis animis ſplendidiſſimiſque ingeniis plerunque exiſtunt honoris, imperii, potentiæ, gloriæ cupiditates. Off. 1. 39
naturis quæ ſine animis ſunt, locus eſt proprius de Nat. d. 1. 73
animis tanquam oculis, totam licet luſtrare terram. 2. de Nat. d. 121
ſed eſt naturale in animis tenerum quiddam atque molle, quod ægritudine, quaſi tempeſtate, quatiatur. Tuſc. q. lib. 3. 10
animoſus. Tuſc. q. lib. 1. 17
præſertim cùm ab his non ſanè animoſè defendatur ſententia, &c. Tuſc. q. lib. 3. 44
ita pueros oriente animari atque formari. Diuin. lib. 2. 72
ſic in amicum ſit animatus. Læl. 51
quæ globoſæ & rotundæ, diuinis animatæ mentibus, &c. Som. Scip. 11
viſa illa vera ſint, anne falſa. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 45
Annibal Marcellum interemit 3. de Nat. d. 59
Annibal apud Pruſiam Regem exulauit. Diuin. lib. 2. 40
Annibalis ſomnium. Diui. lib. 1. 45, & 46
Annibalis ſomnium cùm cepiſſet Saguntum. Diuin. lib. 1. 46
Anniceris philoſophi Off. 3. 159
ſempérque ad aliquid tanquam adminiculum annititur Læl. 74
annularius. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 77
annus fit vbi ſol ſuum totum confecit & peragrauit orbem. de Vniuerſ. 41
annus perfectus & abſolutus perfecto numero temporis tum completur, deníque cùm ſe octo ambitus confectis ſuis curſibus ad idem caput retulerunt, cúmque eos permenſus eſt idem & ſemper ſui ſimilis orbis. de Vniuerſ. 41
annus vertens verè appellari poteſt tum, cùm ad idē, vnde ſemel profecta ſunt, cuncta aſtra redierint, eandémque totius cœli deſcriptionem longis interuallis retulerint. Som. Scip. 25
anni primus menſis apud Ægyptios. 3. de Nat. d. 40
anni tempora quomodo ex ſolis inflexione fiant. de Nat. d. 2. 36
magnum annum mathematici nominarunt de Nat. d. 2. 58
annum homines populariter tantummodo ſolis, id eſt vnius aſtri reditu metiuntur. Som. Scip. 25
anno ferè vertente. de Nat. d. 2. 39
ni anni decem interfuerint, nequis eundem magiſtratum capito. 3. de Leg. 8
nondum centum & decem anni ſunt, cùm, &c. Off. 2. 111
annua ſolis conuerſio. de Nat. d. 2. 56
annuis curſibus conficiuntur ſæcula. de Nat. d. 2. 16
annales pontificum maximorum, quibus nihil poteſt eſſe iucundius. 1. de Leg. 4
combuŕamus annales. Diuin. lib. 2. 52
anniuerſarias viciſſitudines conſtantiſſimè conficit cœlum. 2. de Nat. d. 71
annonæ curatores ædiles. 3. de Leg. 6
putarem annonam in macello cariorem fore. Diuin. lib. 2. 45
vt non anquiras aliquem, &c. Læl. 75
anquirere & parare omnia quæ ſunt ad viuendum neceſſaria. Off. 1. 17
ſemper aliqui anquirendi ſunt, quos diligamus. Læl. 84
quo plures dat ſibi tanquam anſas ad reprehendendum. Læl. 53
ante hoc tempus. Acad. quæſt. ed. 2. lib. 1. 2
omnes ante eum philoſophi. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 22. Græca loquendi forma, κοινῶς οἱ πρὸ αὐτοῦ φιλόσοφοι.
in qua quid valeat id, quod fieri poſſit, anquiritur. Fat. 13
ante & pone quos ferebantur. de Vniuerſ. 47
ante & pone veheretur animal. de Vniuerſ. 61
antè iudicaſti Epicurum te eſſe oportere, quàm iſta cognouiſti (pro cognoſceres) de Nat. d. 1. 46
anteceptam animo rei quandam informationem πρόληψιν appellat Epicurus. de Nat. d. 1. 32
tum antecedunt, tum ſubſequuntur ſtellæ. de Nat. d. 2. 38
ſeptima pars quæ ſeptem & viginti partibus antecederet primæ. de Vniuerſ. 29
antecedere honore. Cat. 59
anteceſſiones & conuerſiones quæ in orbibus deorum eueniunt. de Vniuerſ. 45
anteceſſiones & progreſſus cauſarum. Off. 1. 19
antecellere ætate. Cato 59
anteire ætate. Læl. 61
anteire aliquem ætate. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 25. & Tuſc. q. lib. 1. 4
anteire cæteris virtute. Off. 2. 51
anteferre omnia priuatis negociis publicis. Tuſc. q. lib. 3. 48
anteparta bona. Cato 64
cùm animum quadam infinita laude anteponerent corpori. de Fin. lib. 4. 14
anteponere communem vtilitatem ſuæ. de Fin. lib. 3. 51
anteponere exilii libertatem domeſticæ ſeruituti. Tuſc. q. lib. 5. 78
anteponere honeſta & recta emolumentis omnibus & commodis. de Fin. lib. 2. 47
vt omnia cauſis fiant antepoſitis. Fat. 31
Græca anteponere Latinis. lib. 1. de Fin. 5
Anteros ex Venere & Marte natus 3. de Nat. d. 43
atque id ipſum cùm tecum agere conarer, Fannius anteuertit Læl. 15
ita eſt informatum anticipatúmque mentibus noſtris. de Nat. d. 1. 51
nulla gens quæ anticipationem quandam deorum ſine doctrina non habeat. de Nat. d. 1. 31. paulò poſt vocat prænotionem.
Antiochus Academicos vt à philoſophia abhorrentes arguit. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 29
Antiochus acutus fuit. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 65
Antiochus adſtipulator Stoicorū. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 61
Antiochus appellatus Academicus. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 125
Antiochus contra Philonem doctorem ſuum librum edidit, qui Soſus inſcribitur. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 11
Antiochus cum Lucullo quæſtore Alexādriæ fuit. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 11
Antiochus è philoſophis ingenio ſcientiáque excellere iudicatus eſt. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 4
Antiochus homo natura leniſſimus. Academ. q. ed. 1. lib. 2. 11
Antiochus homo quo nihil poterat fieri minus. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 11
Antiochus in virtute beatam conſtituebat vitam, ſed non beatiſſimam. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 124
Antiochus inconſtans. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 63. Academiam enim nouam in iuuentute laudauit, in Senectute vituperauit.
Antiochus multa præter virtutem putauit homini partim chara eſſe, partim etiam neceſſaria. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 124
Antiochus, Philonis auditor. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 4
Antiochus politiſſimus & acutiſſimus philoſophus. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 103
Antiochus ſi perpauca mutauiſſet, erat germaniſſimus Stoicus. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 123
Antiochi magiſter Philo. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 10
Antiocho præter honeſtatem multa bona, præter turpitudinem multa mala videbantur. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 125
Antiocho vehementiſſimè diſplicuit, omnia peccata eſſe paria. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 124
Antiochii, ab Antiocho dicti, ſicut ab Epicuro Epicurei, à Socrate Socratici. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 64
Antiope. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 21. Tragœdia Ennii de calamitatibus & miſeriis Antiopæ vxoris Lyci regis Thebanorum.
Antipater cenſuit, ei, qui affirmaret, nihil poſſe percipi, conſentaneum eſſe vnum tamen illud dicere percipi poſſe, vt alia non poſſent. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 28
Antipater Cyrenaicus, cuius cæcitatem cùm mulierculæ lamentarentur, Quid agitis, inquit, an vobis nulla videtur voluptas eſſe nocturna? Tuſc. q. lib. 5. 80
Antipater, Diogenis Babylonici diſcipulus, homo acutiſſimus. Off. 3. 07
Antipater duos libros edidit de diuinatione. Diuin. lib. 1. 6
Antipater & Archidemus principes dialecticorū, opinioſiſſimi homines, multis in rebus diſſenſerunt Acad. q. ed. 1. lib. 2. 132
Antipater hiſtoric*, Fānii ætate cōiūctus, paulò inflauit vehementius. 1. de Leg. 5
Antipater reprehenſus, quòd diceret, con-

ſentaneum eſſe ei, qui affirmaret nihil poſſe comprehendi, id ipſum ſaltem dicere poſſe comprehendi. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 100
Antipater Stoicus multus fuit in differẽdo contra Academicos. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 18
Antipodes ſunt è regione nobis è contraria parte terræ, qui aduerſis veſtigiis ſtant contra noſtra veſtigia. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 123
antiqui rationem ſententiæ ſuæ non ferè reddebant, niſi quid numeris aut deſcriptionibus erat explicandum. Tuſc. q. lib. 1. 38
antiquorum ſignor atque inſcitia. 2. d. 1. 5
ſtudioſè antiqua perſequeris. lib. 1. de Fin. 28
antiquiorem enim ſibi fuiſſe poſſeſſionibus ſuis gloriam. Diuin. lib. 1. 27
antiquiorem enim ſibi fuiſſe laudem & gloriam, quàm regnum & poſſeſſiones ſuas. Diuin. lib. 2. 61
qua nihil homini eſſe debet antiquius. Off. 1. 217
quod temporum ordine antiquius eſt. de Fin. lib. 4. 24
antiquiſſimum & deo proximum id habendum, quod ſit optimum. 2. de Le. 39
quem non moueat clariſſimis monumẽtis teſtata conſignatáque antiquitas Diuin. lib. 1. 76
antiquitas proximè accedit ad deos. 2. de Leg. 18
antiquitas quo propius aberat ab ortu & diuina progenie, hoc melius ea fortaſſe quæ erant vera, cernebat. Tuſc. q. lib. 1. 21
antiquaſtis legem ſine tabella. 3. de Leg. 35
quam tamen (legem) antiquari facilè paſſus eſt. Off. 3. 107
Antiſthenes in eo libro qui Phyſicus inſcribitur, populares deos multos, naturalem vnum eſſe dicit de Nat. d. 1. 24
anus delira. Diuin. lib. 2. 108. & Tuſc. q. lib. 1. 40
anus fatidica, Sio eorum πρόνοια. de Nat. d. 1. 14
quæve anus iam expers inueniri poteſt? de Nat. d. 2. 4
anus ſagæ, quia multa ſentire volunt. Diuin lib 1. 59
hæc, mihi iam crede, ne aniculæ quidem exiſtimant. Diuin. lib. 1. 16
vix digna ſunt lucubratione anicularũ. de Nat. d. 1. 67
tãquam aniculis, & iis quidem indoctis, fato fieri omnia videantur. de Nat. d. 1. 59
anilis ſuperſtitiones. 1. de Nat. d. 51
ſuperſtitioſè atque aniliter aliquid dicere 3. de Nat. d. 69
ἀντίχθων (zona auſtralis, ſic dicta, quòd noſtræ zonæ vergenti ad polum Septentrionalem eſt oppoſita. Tuſc. q. lib. 1 56
anxietas ab angore quid differat. Tuſc. q. lib. 4. 28
¶ Aoede, muſa. 3. de Nat. d. 58
¶ infinitio ipſa, quam ἀπειρίαν vocát, tota eſt à Democrito. lib. 1. de Fin. 26
Apri Erymanthios. Tuſc. q. lib. 4 40
apri dentibus ſe defendunt. 2. de Nat. d. 96
totam rem aperiam & explicabo. lib. 1. de Fin. 15
aperire, de anatome medicorum dictum corpora diſſecantium. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 125
aperire cauſas. Acad q. ed. 1 lib 2. 7
aperire fontes philoſophiæ. Tuſc. q. lib. 1. 5
aperire myſteria. Tuſc. q. lib 4 45
aperire ſibi reditum ad hunc locum. Som. Scip. 28
aperire totam rem. de Fin. lib. 1. 15
aperire res occultiſſimas, in lucémque proferre. Acad. q ed 1. lib. 1 57
tum occultantur, tum rurſus aperiuntur ſtellæ de Nat d 2. 57
ſimul illud aperiebatur. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 36. pro indicabatur ſeu demonſtrabatur.
occulta quædam & quaſi inuoluta aperiri (prompta & aperta indicari. lib. 1. de Fin. 24
aperta ſimplexque mens. de Nat. d. 2. 10
hoc tamen opus in apertum vt eſſeras nihil poſtulo. Parad. 6
qui iſta aperta & patefacta videtur. Tuſc. q lib. 1. 59. Græci ἀφαιρουμένως, id eſt, corporum diſſectione appellant.
apertis oculis, & ſomno conniuentibus. 2. de Nat. d. 108
apertiora ſunt ad reprehendendum, quæ breuius concluduntur. de Nat. d. 2. 15
apertè mentiri. Acad. q. ed. 1 lib. 2 19
tam apertè perſpicueque & peruerſa & falſa. Acad. q. ed. 1. lib 2 56
apertiſſimè inſanire. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 11
vt Apum examina non fingendorum fauorum cauſa congregantur, ſed cùm congregabilia naturá ſint, fingunt fauos: ſic homines naturá congregati adhibent agendi congregãdique ſolertiá. Off. 1. 219
apex ſenectutis eſt authoritas. Cat. 57
Aphricanus eloquentia cumulauit bellicam gloriam. Off. 2. 161
Aphricanus Pauli F. in re militari excelluit. Off. 2. 161
Aphricanus ſingularis & vir & imperator in excindenda Numãtia nihilo plus Reipub profuit, quàm eodem tempore P. Naſica priuatus, quum T. Gracchum interemit. Off. 1. 107
Aphricani apophthegma. Off 1. 87
apis, bos ſanctus Ægyptiorum. de Nat. d. 1. 57
ἀποκαρτερῶν liber Hegeſiæ. Tuſc. q lib. 1 63
ἀπόδειξις Græcè, Latinè argumenti concluſio. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 27
Apollo, eſt Sol: & Diana, Luna. 3. de Nat. d. 56
Apollo Crinitus. Acad. quæſt. edit. 1. lib. 2. 81
Apollo Pythius. Tuſc. q. lib. 1. 15. & Diuin. lib. 1 56
Apollo Pythius iubet nos noſcere noſmetipſos de Fin. lib. 5 41
Apollo nunquam Latinè locutus. Diu. lib. 2. 90
Apollo ſemper imberbis. de Nat. d. 1. 38
Apollo ſudauit Cumis. Diuin. lib. 1. 83
Apollo temporibus Pyrrhi verſus facere deſierat. Diuin. lib 1. 90
Apollinis nomen eſt Græcum, quem ſolem eſſe volunt. 2. de Nat. d. 50
Apollinem illum cuius in tutela Athenas antiqui hiſtorici eſſe voluerunt. 3. de Nat. d. 39
Apollinem Pythium cùm conſulerent Athenienſes, quas potiſſimum religiones tenerent, oraculum editum eſt, eas quæ eſſent in more maiorum: quò cùm iterum veniſſent, maiorumque morem dixiſſent ſæpe eſſe mutatum, quæſiuiſſéntque quem morem potiſſimum ſequerentur è variis, reſpondit, optimum. 2. de Leg. 39
Herculem qui cum Apolline de tripode concertauit. 3. de Nat. d. 39
Apollinum quis antiquiſſimus. 3. de Nat. d. 40
Apollodorus in ipſo flore Græciæ, multos cruciauit & necauit. 3. de Nat. d. 61
Apollodorum, qui tum erat maledictus, figebat Zeno. de Nat. d. 1. 66
ἀποφθέγματα, facetè dicta. Off. 1. 145
ἀποπροηγμένα, Latinè reiecta de Finib. lib. 3 41
apparet leuiter, claudicatio non deformis. de Nat. d. 2 58
ſi quis quærat vnde habeamus, apparet quod à terra, &c. de Nat. 2. 24
hæ leges ſunt, quas apparitores noſtri volunt. 3 de Leg 40
apparatum omnem totius nihil requiro. de Nat. d. 1 16
apparatus regius. Somn. Scip. 5
apparatus belli. Acad q ed 1. lib 2. 5
apparatus ludorũ, venationumque. Off. 2. 80
apparatus magnifici. Off. 1. 37
non appellãt nomen ſyderum homines. de Vniuerſ. 41
appellare aliquem blando ſermone. Off. 2. 68
appellare comiter. de Pet. Conſ 33
quos appellare inter ſe fratres videmus. de Vniuerſ. 49
appulſu ſolis pars earum exarſerit. de Nat. d. 2. 19
appulſus deorum. Diuin. lib. 1 59
nimii appulſus frigoris & caloris 2. de Nat. d. 107
appetere, vide Adpetere.
appetere alienum. Tuſc. q. lib 5. 32. Off. 3. 19
voluptatem appetere, eáque gaudere vt ſummo bono lib 1. de Fin. 23
eáſque ipſas virtutes viderent nos magnificentius appetere & ardentius. de Fin. lib 4 5
appetere id quod accommodatum ad naturam appetere, hoc eſt, ὁρμὴν ἐπὶ [illegible], quæ proprietas eſt & natura animalis. Acad. q. ed. 1 lib. 2. 37
appetere & refugere, contraria. de Fin. lib. 1. 33
appetere fugienda. de Fin lib. 5. 25
appetere ſuperiora Tuſc. q lib 1 33
ter eum ſcribit fruſtrà appetiuiſſe manibus. Diuin. lib 1. 44
omnia rabidè appetentem cum inexplebili cupiditate. Tuſc. q lib. 5. 23
nihil enim eſt appetentius ſimilium ſui, &c. Læl. 46
appetentia effrænata. Tuſc. q lib 4. 15
appetitionem enim eſſe volumus ὁρμήν. Acad q. ed. 1. lib. 1 25
deinde appetitio ab his (ſubaudi, viſis) pulſa ſequeretur. Acad. q. edit. 1. lib. 2. 30
appetitio alieni. Off. 3. 37
appetitio animi, ὁρμὴ Græcè dicitur. de Fin lib. 4. 19
ὁρμὴ appetitio, eſt qua ad agendum impellimur, & id appetimus quod eſt viſum. Acad. q. ed. 1. lib 2. 25
appetitio & declinatio naturalis eſt in omni animali. 3. de Nat. d. 33
appetitio naturalis, Græci ὁρμήν vocant. de Fin. lib. 4. 31
appetitio principante. Off. 1. 21. ea eſt in nemini parere animus bene à natura informatus velit, niſi præcipienti, aut docenti, aut vtilitatis cauſa iuſtè & legitimè imperanti. Vide Ariſtot. Polit. 4 cap. 11.
ſidem inflammãt appetitione nimis, qui

tum cupiditatem, tum libidinem dicimus. Tuſc.q.lib.4.17
conatus & appetitiones. de Natura deor. 2 41
appetitiones Græci ὁρμὰς vocant. Offic. 1.24
appetitiones obedientes efficere rationi. Offic.1.24
appetitus, ὁρμὴ Græcè. Off.1.141
appetitus coniunctionis omnium animantium communis. Off 1.19
appetitus impellit ad agendum. Offic. 1.183
appetitus rerum ad naturā accommodatarum ingeneratus eſt omnibus, qui continentur ea commendatione naturæ, qua ſe ipſi diligunt. de Finib. lib. 5.30
appetitum animi ὁρμὴν Græci vocant. de Fin.lib.5.24
ſenſum & appetitum beluis natura cur dederit.2.de Nat.d.91
à principatu naturæ oriuntur rerum appetitus. de Nat.d 2.21
appetitus animi ratione regūtur. de Nat. deor. 1.24
appetitus rationi ſubiecti ſunt lege naturæ. Off.1.143
ab appetitibus non modò animi perturbantur, ſed etiam corpora. Offic.1 141
Appius cenſor P. Æthejum notauit, quòd ementitum auſpicia ſubſcripſerit. Diuin.lib.1.29
Appius Claudius, qui cæcus annos multos fuit, in illo ſuo caſu nec priuato, nec publico muneri defuit. Tuſcul. q.lib. 5. 80
Appius quatuor robuſtos filios, quinque filias, magnam domum, magnas clientelas regebat & ſenex & cæcus. Cat.35
ad Appii Claudii ſenectutem acceſſit etiā vt cæcus eſſet. Cat.15
ad hanc potiſſimum philoſophiam me applicam. Acad.quæſt.edit.2.lib.2.59
ad quam ſe ſimilis animus applicet, & adiungat. Læl.45
applicare ſe ad flammam. Tuſc. quæſt. lib.5.57
applicare ſe ad philoſophiam, ad ius ciuile, ad eloquentiam. Off.1.161
applicare ſe, & propius admouere. Læl. 32
omne animal ſimulatque ſit ortum, applicatum eſſe ad ſe diligendum. de Fin. lib.4 28
applicatio animi. Læl 26
apponere modum vitiis. Tuſc. quæſt. lib. 4.31
apricari, ἀλεαίνειν dicunt Græci ſeu θέρεσθαι. Tuſc.q.lib 5.67
apricatione deleſcere. Cat.53
aliæ alias apprehendentes atomi continuantur. de Nat.d.1 39
quod approbaris, id gratum acceptúmque habendum. Tuſculan. quæſt. lib. 5.34
approbare, cui improbare opponitur. Acad.q ed.2.lib.2.87
approbare aſſertione. Acad. quæſt.edit.2. lib 2 32
approbare falſa pro veris. Acad. quæſt.ed. 2.lib.2.49
aptare arboribus aut viribus quædam ad naturam apta. de Fin.lib.5.36
aptus ad dicendum. Tuſcul. quæſt. lib. 2. 4
aptus ad rem militarem. Off.1.105
ad illud aſtrum, quocum aptus fuerit, reuertetur. de Vniuerſ.57
ſi ea cauſa non ex æternis cauſis apta ducatur. Fat.16
apta interrogatio. Acad q ed.2 lib 2.4 hoc eſt, rationū concinna cōcluſio, quæ in diſputationibus dialecticorum interrogatione efficitur.
apta interrogatione concludere Acad. q. ed.2 lib.2 4
ita aptum cælum ex ea coniunctione, vt ſub aſpectum & tactum cadat. de Vniuerſ.19
aptum & accommodatum naturæ. de Finib.lib.5.24
& aptum ex illis tribus. de Fin.lib.2 40
& ita eum eſſe vndique aptum, &c. hoc eſt, compoſitum & coagmentatum mūdum intelligit. Acad.q ed.2.lib.2.100
aptum, perfectum, expletúmque. de Nat. deor.2.17
res inter ſe aptæ, colligatǽque. de Natura deor.2.8
omnia inter ſe connexa & apta.2.de Nat. deor.71. & de Finib.lib.4.44
ſic in vita omnia ſint apta inter ſe & cōuenientia. Off.1.199
apta inter ſe & cohærentia dicere. 3. de Nat.d 1
à te quidem aptè ac rotundè, ſcilicet dicta ſunt. de Fin. lib.4.6
ita aptè cohæret. de Vniuerſ.19
aptè & quietè ferre quemcunque caſum fortuna inuexerit. Tuſc.q.lib.4 30
aptiſſimum ad cultum deorum animal. de Vniuerſ.55
aptiſſimum vinculorum. de Vniuerſ.17
apud Theopompum hiſtoricum innumerabiles ſunt fabulæ.1.de Leg.3
apud Thraſimenū cecidit C. Flaminius. de Nat.d.1.6
¶ Aqua concluſa facilè corrumpitur. de Nat.d.2.15
aqua & terra in medium locum mundi grauitate feruntur & pondere. Tuſc.q. lib.1 33
aqua ex terra oritur, & contrà.2. de Nat. deor 60
aqua frigoribus conglaciat, niue, pruináque concreſcit. de Nat. d.2.19
ſed aqua hæret, vt aiunt. Offic.3.261. Vide Clar Eraſmi.
aqua intercus, quæ aliàs hydrops vel hydropiſis. Off.3.124
aqua iugis. Diuin lib 2.24
aqua nigra Anaxagoræ. Acad.q ed.2. lib. 2.92
aqua turbida, & cadaueribus inquinata. Tuſc.q.lib.3.70
aquæ admixtum eſſe calorem, primùm ipſe liquor, tum aquæ declarat effuſio. de Nat d.2.19
aquam calidam ex puteis iugibus trahi, & id maximè fieri hybernis temporibus. de Nat.d.2.19
aquam dixit eſſe initium rerum Thales Mileſius. de Nat.d.1.29
non aqua, non igni (vt aiunt) pluribus locis vtimur, quàm amicitia. Læl.22
ex aquarum reſpiratione & vapore fit aer. de Nat. d.2. 10. motu eius caloris qui aquis continetur.
aquis alia dulcibus, alia marinis.3.de Natur.d.25
quò vtamur quaſi aquis tentatis, ſic amicitiis. Læl.56
aquatiles beſtiæ quæ gignuntur in terra. 2.de Nat.d.93
aquila inſectans alias aues & agitans, ſemper ipſa poſtrema eſt. Diuin. lib. 2. 121
aquila nulla auis volat vehementius. Diuin.lib.2.121
non dubito quin ab Aquila, Tarquinio apicem impoſitum putent. 1 de Leg 3
Aquilo ſuſtulit Orithyam Athenis. 1. de Leg.3
Aquilonibus, reliquiſque frigoribus dureſcit humor (aqua ſcilicet.) de Nat. deo 2.10
¶ Ara vetus ſtat in Palatio Febris, & altera in quiliis malæ fortunæ. deteſtandǽque, quæ omnia eiuſmodi repudianda ſunt.2.de Leg.19
in aram confugere. Tuſc.quæſt.lib.2 69
tanquam in aram confugitis ad deum.3. de Nat.deo.17
aræ fumantes. Diuin.lib.2.49
eſt enim mihi tecum pro aris & focis certamen.3.de Nat.deo.71
Arabes & Phryges & Cilices cantus auium & volatus notauerunt, & qua occaſione. Diuin.lib.1.80
Arabes & Phryges & Cilices paſto pecudum maximè vſi. Diuin.lib.1.80
Arabū, Phrygum, Lycaonum, Cilicū, nationes vatum, ſeu augurum nomina cum diſciplina ad tempora Ciceronis retinuerunt.2.de Leg 34
Aratus Sicyonius ciuitatem ſuam, quæ quinquaginta annos à tyrannis tenebatur, liberauit. Offi.2.118
ſicut in Arati carmine orſi ſumus.2. de Leg.6
in quo noſtra quædam Aratea memoriter à te pronunciata ſunt. Diuin. lib.2. 22
aratio fructuoſa. Tuſc. quæſt.lib 3 63
aratrum extrahere.2.de Nat.deo.120
arbiter honorarius. Tuſc.quæſt. lib.3 85. & Fat.29
arbitri tres fines regemus.2.de Leg.43
arbitrum illum adegit, &c. id eſt, vocauit eum ad arbitrum. Offi.3.86
arbitrum me datum vellem inter antiquam Academiam & Zenonem.2. de Leg 40
remotis arbitris. Offi.3.253
& multitudinis arbitrio res maximas geri. Læl.39
quas in hoc libro expoſui meo arbitratu. Læl.3
meo verò id quidem arbitratu. de Finib. lib.1.12
reſponde arbitratu meo. de Finib. lib. 4.1
vt cum arbitratu meo diligam. 3. de Legib. 1
arbitratu ſuo reprehendere aliquid. Aca. q.edit.2.lib.2.93
arbor nouella. de Finib.lib.5.36
arbor vetula. de Finib lib 5.36
arbores hyemali tempore cum luna ſimul ſeneſcētes, quia tum exiccatæ ſunt, tempeſtiuè cædi putantur. Diuin. lib. 2.15
arbores, vites, & id genus alia viuere dicuntur æquè ac homo. Tuſc. quæſt. lib. 1. 46. ſed anima vegetatiua tantùm.
arborum confectio.2.de Nat.deo.124
in arborum radicibus ineſſe principatus putatur. de Nat.deo.2.22
arceſſere innocentem iudicio capitis, ſine ſcelere fieri nullo modo poteſt. Offi.2. 72
Archytæ Tarentini oratio. Cat. 36
ex quo illud laudatur Archytæ, qui cum villico factus eſſet iratior, Quo te modo, inquit, accepiſſem, niſi iratus eſſem? Tuſc.quæſt.lib. 4.65. vide de eodem Plutarchum in lib. de ſera numinis animaduerſione.

Arcadum duorum vnà iter facientium inſomnium Diuin.lib 1.51
quæ magis arceat homines ab improbitate animi.Parad.18
arcere aliquem reditu. Tuſcul. quæſt.lib. 1 75
arcere aliquem vinclis ac cuſtodia.Tuſc. q.lib.1 43
certus ſocietatis arctiſſimum vinculum eſt,&c.Off.3.55
arctè & grauiter dormitare. Diuin. lib. 1. 54
arctè tenere aliquid.Parad.15
arctè vehementérque comprimere.Acad. q ed.1.lib.2.134
cómes arctius per hyemem calorem inſitum.de Nat.d.2.19
Arceſilas.Acad q.ed.1.lib.1.31
Arceſilas cenſebat nihil oportere, neque profiteri,neque affirmare quenquam, neque aſſertione approbare. Acad. q. ed.1.lib.1.31
Arceſilas cenſuit, ſapientis vim eſſe maximam, cauere ne capiatur, ne fallatur videre. Academic. quæſt. edit. 1. lib. 2.61
Arceſilas conſtitutam philoſophiā euertit.Acad.q.ed.1.lib.2.15
Arceſilas dum Zenoni definitiones labefactare vult, conatus eſt clariſſimis rebus tenebras obducere. Acad.quæſt.ed. 1.lib.2.17
Arceſilas & Carneades nihil percipi poſſe putarunt.Academ. quæſt. edit.1.lib. 2. 55
Arceſilas & Zeno auditores Polemonis. Acad.q ed 1.lib.1.35
Arceſilas floruit tum acumine ingenii,tū admirabili quadā lepore dicendi.Acad. q.ed.1.lib.2 17
Arceſilas in eorum authoritate delituit, qui negabant quicquam ſciri aut percipi poſſe. Academ.quæſtion.edit.1.lib. 2. 15
Arceſilas morem differendi Socraticum reuocauit.de Fin.lib.2.2
Arceſilas negabat eſſe quicquam quod ſciri poſſet, ne illud quidem ipſum, quod Socrates ſibi reliquiſſet, nempe quòd nihil ſciret. Acad.queſt.edit 1.lib. 1.31
vegebat Arceſilas Zenonem, cùm diceret omnia falſa eſſe,quæ ſenſibus viderentur.de Nat.d.1 49
Arceſilæ cum Zenone certamen quod & qua de cauſa ortum. Acad.quæſt.edit.1. lib.1.51
Arceſilæ ratio à Carneade confirmata. Acad. q.ed.1.lib.1.17
Arceſilæ ratio à ſolo Lacyde retenta eſt. Acad.q.ed.1.lib.1.17.ſucceſſit enim Arceſilæ in Academia.
Arceſilæ ratio, hoc eſt, ſententia primò non admodum probata. Acad. q. ed.1. lib.1.17
Arceſilam Zeno ætate anteiuit. Acad. q. ed.1.lib 1 15
in Arceſila magna, multò etiam maior in Carneade & copia rerum, & dicendi vis fuit. Academ. quæſt. edit. 1. lib. 1.56
ab Arceſila repetita ratio in philoſophia, contra omnia differendi, nullámque rem apertè iudicandi. de Natura deor. 1. 9
Archelaus, Anaxagoræ diſcipulus. Tuſc. q.lib.5.8
Archelaus & Caſſander cùm in cæteris aſtrologiæ partibus excellerent, prædictionis genere (ex natali die) non ſunt vſi. Diuin.lib 2.69
Archelaus & Caſſander ſummi aſtrologi illius ætatis, qua fuit Panætius. Diuin. lib.2.69
Archilochus fuit regnante Romulo. Tuſcul.quæſt.lib.1.2. ac,vt Cornel. Nepos putat,clarus.
Archilochi verſu vulneratus. 3. de Nat. deor.68
Archimedes dum in puluere quædam deſcriberet attentius,ne patriam quidem captam eſſe ſenſit.de Fin.lib.5.47
Archimedes imitatus ſphæræ conuerſiones.2.de Nat.d.64
Archimedes lunæ, ſolis, quinque errantium motus in ſphæram illigauit. Tuſcul.q.lib 1.52
Archimedis & Dionyſii tyranni collatio. Tuſc.q.lib.5.49
ex eadem vrbe humilem homunculum à puluere & radio excitabo, qui multis annis pòſt fuit, Archimedem. Tuſc. q. lib.5.47
Archipirata.Off.2.56
vt optimè poſſis architectari voluptates. de Fin.lib.2.44
architectus tanti operis.2 de Naturæ deorum,66
architecti voluntati parere. de Natura deor.1.15
& quaſi architectum beatæ vitæ,&c.de Fin. lib.1.15
quæ ab illo inuentore veritatis, & quaſi architecto beatæ vitæ dicta eſt.lib.2.de Fin.15
arcus auratus. Acad.quæſt.edit.1.lib.2 82. Βιόδωρον eſt arcus, quem Apollo geſtare fingitur,vnde & ab Homero, ἀργυρότοξος appellatur.
arcus qui eſt in cœlo, ex nubibus efficitur,quodammodo coloratus. 3. de Nat. deor.56
arcum intendere. Acad. quæſt.edit.1. lib. 2. 82
ardere deſiderio. Tuſcul.quæſt.lib.4.29
ardere ſtudio veri reperiendi. Acad. q.ed. 1.lib.1.60
cùm omnes artus ardere viderentur. de Fin.lib 2.77
cui cùm fana circuimus in egro ardenti, rem diuinam facere ſolemus 3. de Nat. deor 33
ardentes tum cupiditate, tum metu, tum conſcientia.2.de Leg.41
partim refrigerata, partim ardentia dicēda ſunt dei membra, ſi mūdus eſt deus. de Nat.d.1.19
ardenter cupere aliquid. Tuſc.quæſt lib. 4 30
ardor amoris.Off.1.71
ardor animi inuita ratione excitatus. Tuſcul.quæſt.lib.4 65
ardor atque impetus animi.de Finib. lib. 1. 50
ſummus ardor cupiditatis. Tuſc. quæſt. lib.4.34
ardor cupiditatum.de Fin.lib.1.35
ardor irarum Diuin.lib.1.57
ardor mundi, per ſe ipſe ac ſua ſponte mouetur.de Nat.deor.2.15.prius feruentem vocauit.de Nat.d.1.25
ardor ſtudii.de Finib.lib.5.47
ardor vultuum atque motuum. Diuin. lib.2.71
ardorem cœli deum dicit eſſe Ariſtoteles. de Nat.d.2.25
ardorem vltimum & altiſſimum, atque vndique circunfuſum, & extremum, omnia cingentem atque complexum, qui æther nominatur, certiſſimum deum iudicat Cleanthes de Natura deor.2.18
ardore deflagrare. Acade.quæſt. ed 1.lib. 2.110
in ardore cœleſti, qui æther vel cœlum nominatur.de Nat.deo.2.19
ex mundi ardore motus omnis oritur. de Nat deo.2 13
continentem ardore lucis orbem.de Nat deo.1.21
ardore integro, puro,libero, eodémque acerrimo & mobiliſſimo mundus tenetur.de Nat.deo.2.13
ardores animorum. Tuſcul. quæſt.lib.4. 57
eſt enim arduum, hoc eſt, difficile & laborioſum. Tuſc.q.lib.1 18
Areopagitæ à Solone conſtituti. Offi.1. 105
Arganthonius,Tarteſſiorum rex, L X X X regnauit annos, & C X X. vixit. Cat.63
argentum exlatum. Par.14
argentum plenum artis. Tuſcul. quæſt. lib.5.45
argenteæ menſæ in delubris. 3. de Nat. deo.62
argentarius. Off.3.76
argentariam facere. Offi. 3. 75. Græci ad ἀργυροπωλεῖον ἐργάζεσθαι dicunt.
Argiua nec Romana Iuno, talis non eſt, qualis Soſpita.de Nat.deo.1.57
Argiuis & Latinis alia Iunonis ſpecies. de Nat.deo.1.57
ἀργὸς λόγος,ignaua ratio. Fat.22
pecunias prætorem in prouincia cepiſſe arguere.lib 1.de Finib.18
argutè differere. Acade. quæſt edi.1.lib. 1.5
cuius loquacitas habet aliquid argutiarum.1.de Leg.5
hoc premendum etiam atque etiam eſt argumentum. Tuſc.q.lib.1.72
argumentum concludi non poteſt, niſi his quæ ad concludendum ſumpta erunt,ita probatis, vt falſa eiuſdem modi nulla poſſint eſſe. Acad.q.ed.1.lib. 2.42
argumentum concluſum. Acade. quæſt. ed.1 lib.2.27
intereſſe enim inter argumentum concluſionémque rationis,& inter mediocrem animaduerſionem atque admonitionem, altera occulta quædam & quaſi inuoluta aperiri, altera prompta & aperta indicari. lib.1.de Finib.14
maximum verò argumentum eſt. Tuſc. quæſt.lib.1.26
argumentum, pro argumentatione. Aca. quæſt.ed.1.lib.2.48
argumentum ratione cōcluſum. de Fini. lib.4.7
argumenti concluſio. Acade quæſt edi.1. lib.2.32
argumenti concluſio, ἀπόδειξις Græcè, ratio eſt, quæ ex rebus perceptis ad id quod non percipiebatur, adducit. Aca. quæſt.ed.1.lib.2.17
argumenti exitum cùm explicare non poſſint poetæ tragici, confugiunt ad deum. de Nat.deo.1 38
vnius argumenti concluſione tota ab his cauſa comprehenditur. Acade. quæſt. ed.1.lib.2.39
argumenti ſententiam concluſiſti. de Nat.deo.1.61
propriis enim & ſuis argumentis & admonitionibus tractanda quæque res eſt. Tuſc.quæſt.lib.5.15
quàm plurimis poſſes argumentis onerare iudicem 3.de. Nat.deo.5

argumentari, pro, argumentis confirmare. 3. de Nat. d. 6
argumentandum, & accuratè differendũ, & rationibus conquiſitis de voluptate & dolore diſputandum. lib. 1. de Finib. 15
rem omninò dubiam, argumentando dubiam facit. 3. de Nat. d. 7
argumentatio probabilis. de Finib. lib. 5. 8
argumentatione eleuatur perſpicuitas. 3. de Nat. d. 6
quando murum aries percuſſerit. Offic. 1. 53
Arion Methymnæus delphino per mare vectus. Tuſc. q. lib. 2. 57
Ariſtæus, qui oliuæ dicitur inuẽtor, Apollinis filius. 3 de Nat. d. 31
quid Ariſtides? nónne ob eam cauſam expulſus eſt patria, quòd præter modum iuſtus eſſet? Tuſc. q. lib. 5 76
Ariſtippus eam voluptatem tuetur, qua ſenſus dulciter ac iucundè mouetur. de Fin. lib. 2. 16
Ariſtippus princeps Cyrenaicorum, Socratis auditor. Acad. quæſt. edit. 1. lib. 2. 121
Ariſtippus, quaſi animum nullum habeamus, corpus ſolum tuetur. Acad. q. ed 1. lib. 2 129
Ariſtippus Socraticus, philoſophorum princeps, & authoritate & antiquitate non dubitauit ſummum malum dolorem dicere. Tuſc. quæſt. lib. 2 15
Ariſtippus voluptatem ſummũ bonum dixit. de Finib. lib. 2. 17
Ariſtippi eſt, ad voluptatem & dolorem quæ fugiamus, quæque ſequamur, referri omnia. lib. 1. de Fin. 17
poſſe aſotos ex Ariſtippi, acerbos è Zenonis ſchola exire. 3. de Nat. d. 58
Ariſto, Antiochi frater. Acad. quæſt. edit. 1. lib. 2 15
Ariſto concinnus & elegans, ſed ea, quæ deſideratur à magno philoſopho, grauitas in eo non fuit. de Fin. lib. 5. 13
Ariſto nihil bonum eſſe cenſuit, niſi virtutem: neque malum, niſi quod virtuti eſſet contrarium: in mediis ea momenta, quæ Zeno voluit, nulla eſſe cẽſuit. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 123
Ariſto præter vitia atque virtutes negauit rem eſſe vllam aut fugiendam, aut expetendam. de Fin. lib. 5 66
Ariſto, Zenonis auditor, re probauit illa, quæ ille verbis. Acad. quæſt. edit. 1. lib. 2. 111
Ariſto, Zenonis diſcipulus, neque formã dei intelligi poſſe cenſet, neque in diis ſenſum eſſe dicit: dubitátque omnino deus animans, necne ſit. de Natura deo. 1. 37
Ariſtonis Chii dictum de philoſophis. 3. de Nat. d. 57
Ariſtonis difficilis atque ardua, iam tamen fracta atque conuicta ſecta. 1. de Leg. 28
Ariſtoni Chio ſummum bonum eſt, in virtutibus & vitiis neutram in partem moueri, quæ ἀδιαφορία ab ipſo dicitur. Acad. q. ed 1. lib 2 131
in Ariſtonis vitia & peccata Incidemus. de Fin. lib 4. 33
Ariſtolochia ad morſus ſerpentum vtilis. Diuin. lib. 1. 25
Ariſtolochia ex inuentore nomen repe- rit Diuin. lib. 1. 15
Ariſtolochiæ inuentor herbam ipſam ex ſomnio inuenit. Diuin lib. 1. 25
Ariſtophanes facetiſſimus poeta veteris comœdiæ nouos deos, & in his colendis nocturnas peruigilationes ſic vexat, vt apud eum Sabazius, & quidam alii dii peregrini iudicati è ciuitate eiiciantur. 2 de Leg. 37
Ariſtoteles ait omnes ingenioſos melancholicos eſſe. Tuſculanarum quæſt. lib. 1. 65
Ariſtoteles animum ἐνδελέχειαν vocat nouo nomine, quaſi quandam continuatã motionem & perennem. Tuſc. quæſt. lib. 1. 19
Ariſtoteles cœlum diuerſum à quatuor elementis ratus eſt. Acad. quæſt. edit. 1. lib. 1. 20
Ariſtoteles cùm motus eſſet Iſocratis rhetoris gloria, dicere etiam cœpit, adoleſcentes docere, & prudentiam cum eloquentia iungere. Tuſculan. quæſt. lib. 1. 5
Ariſtoteles eos, qui valetudinis vitio furerent, & melancholici dicerentur, cenſebat aliquid habere in animis præſagiens atque diuinum. Diuinatio lib. 1 72
Ariſtoteles & Theophraſtus cum academia re congruentes, genere docendi paulùm differentes. 1. de Legib. 28
Ariſtoteles & Theophraſtus cum philoſophia etiam dicendi præcepta coniũxerunt. Diuin. lib. 1. 5
Ariſtoteles & Theophraſtus excellentes viri cùm ſubtilitate, tum copia. Diuin. lib. 2. 5
Ariſtoteles illuſtrauit omnem hunc ciuilem in diſputando locum. 3. de Legib. 16
Ariſtoteles in philoſophia propè ſingularis. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 125
Ariſtoteles ingenii abundantia præſtitit. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 13
Ariſtoteles longè omnibus (Platonem ſemper excipio) præſtans & ingenio & diligentia. Tuſculan. quæſtion. lib. 1. 19
Ariſtoteles, magiſter Ariſtoxeni. Tuſc. q. lib 1. 54
Ariſtoteles, Peripateticorũ princeps, excepto Platone. de Fin. lib. 5 6
Ariſtoteles perſecutus eſt animantium omnium ortus, victus, figuras. de Fin. lib. 5. 9
Ariſtoteles primus ſpecies ſeu ideas labefactauit. Acad. quæſt. edit. 1. lib. 1. 24. in Metaph.
Ariſtoteles quæ in gruibus animaduerterit. 2 de Nat. d. 94
Ariſtoteles quintam quandam naturam præter quatuor elementa cenſet eſſe, è qua ſit mens. Tuſc. quæſt. lib. 1. 19. nempe æthera.
Ariſtoteles ſenſit mundum nunquam eſſe ortum. Academ. quæſt. edit. 1. lib. 2. 120
Ariſtoteles ſingulari vir ingenio, & penè diuino. Diuin. lib. 1. 49
Ariſtoteles Stagirites, & Xenocrates Chalcedonius præſtantiſſimo ſtudio atque doctrina. Academic. quæſt. edit. 1. lib. 1. 12
Ariſtoteles vſus eſt conſuetudine de omnibus rebus in contrarias partes diſſerendi. Tuſc. q. lib 2 6
Ariſtoteles vir ſummo ingenio, ſcientia copia. Tuſculanarum quæſtion. lib 1. 5
Ariſtoteles virtutis vſum cum vitæ perfectæ proſperitate coniunxit. de Finib. lib. 2. 16
Ariſtotelis condiſcipulus Xenocrates. de Nat. deo. 1. 25
Ariſtotelis laus in eo quod ſcripſit de motu aſtrorum. de Nat. deo. 1 31
Ariſtotelis magiſter Plato. de Nat. deo. 1. 24
Ariſtotelis varia de dei diffinitione ſententia ex tertio de Philoſophia libro repetita. de Nat. deo. 1 24
abſurdum eſſe Ariſtoteli videtur, in ea parte quæ ſit ad gignenda animalia aptiſſima, animal gigni nullum putare. de Nat. deo. 1. 30
aut ipſum Ariſtotelem, quo profectò nihil eſt acutius, nihil politius. Acade. q. ed. 1. lib. 2. 132
ab Ariſtotele de ſingulis rebus in vtranque partem dicendi exercitatio eſt inſtituta. de Finib. lib. 5. 9
eodémque modo de Ariſtotele & Iſocrate iudico, quorum vterque ſuo ſtudio delectatus contempſit alterum. Offi. 1. 7
qui erant cum Ariſtotele, Peripatetici dicti ſunt. Acade. quæſt. ed. 1 lib. 2. 15
Ariſtoxenus corporis intẽtionem quandam, velut in cantu & fidibus, quæ harmonia dicitur, eſſe aſſeruit. Tuſcul. q. lib. 1. 17
Ariſtoxenus doctus. Tuſcul. quæſt. lib. 1. 54
Ariſtoxenus ex corporis totius natura & figura varios motus cieri ſenſit, tanquam in cantu ſonos. Tuſc. q. lib 1. 17
Ariſtoxenus ita delectatus eſt iuis cantibus, vt eos etiam ad diſputationem de animo transtulerit. Tuſc. q. lib. 1. 34
Ariſtoxenus muſicus, idémque Philoſophus. Tuſc. q. lib. 1. 17
Ariſtoxeni opinio de animo refellitur. Tuſc. q. lib. 1. 34
Ariſtus, Antiochi frater. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 9. Plutarch. in Bruto eum Ariſtonem vocat.
ita conſiliis diligentiáque noſtra celeriter de manibus audaciſſimorum ciuium delapſa arma ipſa ceciderunt. Offi. 1. 109
arma, membra militis. Tuſc. q. lib. 2. 31
parua ſunt foris arma, niſi eſt conſilium domi. Off. 1. 107
cedant arma togæ, concedat laurea linguæ. Offi. 1. 109
arma Vulcania. Tuſc. q. lib. 2 30
arma ſumere imparatum. Tuſcu. q. lib. 2. 70
eadem ſunt arma ſumenda. Tuſc. q. lib. 2. 50
armis cum hoſte certare, non venenis. Offi. 3. 116
armis & caſtris tentata res eſt. Offi 2. 124
& eſſe armatos, &c. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 44 tranſlatio à rebus bellicis ad certamen diſputationum.
rationis, contentioníſque (ἁρμονία Græcè) compos & particeps animus. de Vniuerſ. 33
Arpinatum quercus ingenio ſata. 1. de Leg. 1
video quid arriſeris, ſed tamen ita res ſe habet. de Nat. deo. 1. 55
inquit arridens. Academ. quæſt. ed. 1. lib. 2. 58
leniter arridens lib. 2. de Finib. 10. Somn. Scip. 8
quas quidem ſic auidè arripui. Cat. 13
vnde enim hanc mentẽ homo arripuit? de Nat. deo. 1. 14
qui (dolor) ſimulatque arripuit, interficit. de Fin. lib. 2. 77

ita celeriter res innumerabiles arripiant. Cat.78
arripere aliquid ad reprehendendum. 1 de Nat.d.181
arripere mihi videmini quaſi veſtem iore 1.de Nat.d.78
arripere tabulam de naufragio. Offic. 3.110
de qua different, arripere verba de foro non poteſt de Finib.lib.3.5
arripere viſa, dicitur mens. Acad.q. ed. 1. lib.1.30
tantum tibi arroges. Acad. quæſt. edit. 1. lib.2.104
arrogantem neminem tam ſtolidè eſſe oportet, vt in ſe mentem & rationem putet ineſſe, in cælo mundóque non putet, aut ea quæ vix ſumma ingenii ratione comprehendat, nulla ratione moueri.2.de Leg.13
nec verò arroganter hoc dictum exiſtimari velim.Off.lib.1.3
arroganter poſtulare aliquid. Acad.q.ed. 1.lib.2.116
deſipientis arrogantiæ eſt. de Nat. deor. 2. 13
arrogantiam alicuius increpare. Acad.q. ed.1.lib.2.67
atque affirmandi arrogantiam vitantem fugere temeritatem, &c. Officiorum lib.1.10
ἀλαζονεία. Tuſc q.lib.4 18
ars dicendi, pro rhetorica. Acad.q. ed. 1. lib.1.4
ars differendi.de Finib.lib 1.22
ars differendi, pro Logica. Acad.quæſt.ed. 1.lib 1.4
corporis curandi tuendique cauſa quæſita ſit ars eius, id eſt, medicina. Tuſc.q. lib.3 1
ars eſt dux certior, quàm natura. de Fin. lib 4 9
nulla ars imitari poteſt naturæ ſolertiã. de Nat.d.1.65
nulla ars in ſe verſatur, ſed eſt aliud ars ipſa, aliud quod propoſitum eſt arti.de Fin.lib.5.14
ars memoriæ. Academ. quæſtion. edit. 1. lib.2.2
ars memoriæ primùm temporibus Themiſtoclis prolata. Acad. quæſt. edit. 1. lib.2.1
ars non ex vna, aut ex duabus, ſed multis animi perceptionibus conſtat. Acad.q. ed.1.lib.2.15
ars operoſa & fructuoſa. de Finib. lib. 1.56
ars philoſophiæ. Acad. quæſt. edit.1. lib. 1.13
ars quædam eſt docendi ciuilis, quam qui ignorãt, ſæpe quod poſitum eſt in vna cognitione, diſpertiuntur id in infinita.2.de Leg.45
ars quædam intelligendi quid quamque rem ſequatur, & quid ſit cuique contrarium.2 de Leg.47
artem componere. Acad.quæſt.edit.1.lib. 2.38
differendi artem nullam habuit. lib.1. de Fin.22
quam quiſque norit artem, in hac ſe exerceat. Tuſc. quæſt.lib. 1. 35.1. prouerbiorum eſt Græcorum, & habetur apud Ariſtoph. ἔρδοι τις ἣν ἕκαστος εἰδείη τέχνην.
artem tractans. Acad. quæſt.ed 1.lib.2.14
quod arte comprehenditur, id ſemper extra eſt.de Fin.lib.5.14
arte effici. Acad.q.ed.1.lib.2 24
arte nil effici poteſt, niſi in qui artem tractabit, multa perceperit. Acad. quæſt. ed 1 lib.2.24
minimarum rerum ſine arte nulla eſt. Off 1.7
& in hac maiore & vberiore arte verſari. Tuſc q lib.1 6
artes ad victum & ad vitam neceſſariæ. 2.de Nat.d.100
artes conſtant ex cognitionibus, ἐκ τῶν καταλήψεων.de Fin lib.3.25
artes duæ ſunt, quibus perfectè ratio & oratio compleatur: vna inueniendi, altera diſſerendi.de Fin.lib.4.8
artes elegantes & ingenuæ.de Fin.lib.3.3
artes, exercitationéſque virtutum, aptiſſima ſunt arma ſenectutis.Cat.8
artes ingenuæ. Tuſc.q.lib.5.46.De Finib. lib.5.45
artes innumerabiles repertæ ſunt docente natura, quam imitata ratio, res ad vitam neceſſarias ſolerter conſecuta eſt. 1.de Leg.19
artes per ſe aſſumendas putarunt Stoici, & quare.de Fin.lib.3 15
artes, quæ coniectura continentur, & ſunt opinabiles, multa fallunt. Diuinatio lib.2.15
artes, quæ miniſtræ ſunt voluptatum, minimè ſunt probandæ.Off.1.109
artes quarum omne opus eſt in faciendo atque agendo. Acad. quæſt. edit 1. lib.1.14 ποιητικαί à Græcis dicuntur.
artes quaſi ſenſus altera.Acad.quæſt.ed.1. lib.2.31
artes rhetorum totæ forenſes ſunt atque populares.de Fin.lib 3.3
artes ſine aſſenſione non poſſe conſtare. Acad.q.ed.1.lib.2.38
omnium artium commune eſt, vt in aliqua ſcientia verſentur. de Finib. lib. 5.18
artium duo genera ſunt: vnũ eiuſmodi, vt tantummodo animo rem cernat quod θεωρητικὸν Græci vocant: aliud, vt moliatur aliquid & faciat, quod πρακτικὸν ab iiſdem dicitur. Acad. quæſt.ed. 1.lib.2.15
omnium artium, quæ ad rectam viuendi viam pertinent, ratio & diſciplina ſtudio ſapientiæ, quæ philoſophia dicitur, continetur. Tuſc quæſt lib.1.1
artibus omnibus, quæ dignæ libero eſſent, ornatus de Vniuerſ 1
non ſatis politus iis artibus, quas qui tenent, eruditi appellantur. lib 1. de Finib.26
artibus in quibus iudicium eſt oculorũ. 2.de Nat.d.150
ſine artibus vita omnino nulla eſſe potuiſſet. Off.2.19
quòd ſit tanquam artifex conquirendæ & comparandæ voluptatis. de Finib. lib 1 34
artifex mundi probus de Vniuerſ 7
artifex callidus comparandarum voluptatum. de Finib lib 1.95
artificem ab inſcio non eſt diſtinguere, ſi artem ſubſtraxerit. Acad.quæſt.edit. 1.lib.2.23
artificem non ſortiuntur, ſed quem percepta & comprehenſa tenere videmus, appellamus. Academ. quæſt.edit.1. lib. 2. 15
artificium neceſſarium. Tuſculan.quæſt. lib 1 50
artificium ſordidum ancillaréque. Tuſc. q lib.5 43
artificium effingitur. de Natura deorum, 1. 35
quanto quaſi artificio natura fabricata eſſet primum animal omne, &c. Acad. q.ed 1.lib.1.30
ſuperiores autem artificio & via tradiderunt.de Finib.lib.4 8
hic ab artificio ſuo non receſſit. Tuſc q. lib.1.17
artificioſa. Acad q ed.1.lib.2 47. quæ ab arte ſunt effecta.
artificioſus ignis.de Nat.deo 2.41.&, multò artificioſius. Ibidem.
artem tu quidem Stoicorum defendis. Diuin.lib.1 9
vt Artemiſia illa Mauſoli Cariæ regis vxor, quæ nobile illud Halicarnaſſi fecit ſepulchrum, quandiu vixit, vixit in luctu, eodémque etiam confecta contabuit. Tuſc q.lib.3.64
micare cùm deſinũt venæ & arteriæ, quaſi quodã igneo motu. de Nat. deo.2 18
exiſtit tanquam ad articulos ſarmentorum ea quæ gemma dicitur. Cat 49
artus à neruis continentur.2.de Nat.deo. 105
quòd vehementer eius artus laborarent. Tuſc.q.lib.2 52
ad artus finiendos accommodatæ oſſium commiſſuræ.2.de Nat.deo.105
prata & arua, & pecudum greges diliguntur iſto modo. de Nat. deo.1. 86. quòd fructus ex eis capiantur.
aruſpices fulgura atque oſtenta pianto.2. de Leg.18
aruſpices quibus diuis creuerint procuranto.2.de Leg.18
aruſpicum auſpicia. Acad. quæſt. edit 1. lib.1. 98
aruſpicum diſciplinam Etruriæ principes docento.2.de Leg.18
aruſpicina. Diuin.lib.2.22
aruſpicina vnde ortum habeat. Diuin. lib.2.39
præclarus auctor nobilitatis tuæ. Tuſc. q.lib.4.2
quibus tandem Romulus gradibus aſcendit in cœlum? Parad.22
multis gradibus aſcendit, vt ad ſummum perueniret. de Finib.lib.5.37
ſic enim aſcenditis. Acad.q.ed.1.lib.2.46. tranſlatio à gradibus ſumpta: nam in ſorite ab vno ad alterum quaſi per gradus aſcendimus.
aſcendere altiorem gradum. Off.2.90
aſcendere in cœlum. Tuſcul. quæſt. lib. 1.59
aſcendere in concionem. de Finib. lib. 2.61
aſcendere in equum. Cat 30
aſcenſus hominis in cælum datur ob mentem, virtutem, pietatem, fidem. 2. de Leg.16
aſcenſus primus ædilibus ad honoris amplioris gradum.3. de Leg.6
aſcia ne polito verba XII. tabul.2. de Leg.54
quos tamen augures ne ipſæ quidem fabulæ aſciuiſſent.de Nat.deo 1.6. vide Adſciſcere.
Aſclepiadem ferunt non ignobilem Eretricum philoſophum, cùm quidam quæreret, quid ei cæcitas attuliſſet, reſpondiſſe, vt puero vno eſſet comitatior. Tuſc.q.lib 5 82
aſcribendas ferias & ceremonias ſacris patriſſam. putant pontifices 2. de Legib.47
quos quaſi nouos & aſcriptitios ciues in cælũ receptos putant 3 de Nat. deo.17
Aſellio hiſtoricus 1 de Leg 5
ἀσώματον deum, id eſt, ſine corpore vllo voluit eſſe Plato.de Nat.deo.1 25

aſotos poſſe ex Ariſtippi, acerbus è Zenonis ſchola exire. 3. de Natura deorum,57
atque reperiemus aſotos primùm ita nõ religioſos,&c.de Fin.lib.1.20
quod omnium mentes aſpernentur ac reſpuant.Fat.35
aſpernari, odiſſe, fugere (amare, conſectari,adipiſci velle.lib.1.de Fin 15
aſpernari aliquam ſententiam. Acad. q. ed.1.lib.2.136
dolorem aſpernari, quantúmque poſſit, à ſe repellere.lib.1.de Fin.23
aſpernari veritatem.Læl.75
aſpernatio rationis. Tuſcul. quæſt. lib. 4 15
ſi eum aſperum & difficilem perpeſſu, &c. ſcilicet dolorem,dixero. de Finib. lib. 4.59
aſpera arteria.2.de Nat.d 106
aſpera perpeſſu. Tuſc.q.lib.2 25
aſperitatis nihil habet mundi forma. de Vniuerſ.23
ſi quis aſperitate ea eſt & immanitate naturæ.Læl.73
aſperitate ſtirpium terram vaſtari non patiuntur homines. 2. de Natura deor. 75
aſperitates ſaxorum. 2. de Natura deor. 72
neque aſpiciet prima malorum terminũ. de Vniuerſ.57
quarum eſt aſpectus illuſtrior. de Finib. lib.5.44
primo quaſi aſpectu. Acad. quæſt. edit.2. lib.2.55
aſpectabile animal, mundus. de Vniuerſ.13
aſpectabile eſt omne quod natum eſt. de Vniuerſ.15
vt ad me aſpirare non poſſes. id eſt, accedere.Tuſc.q.lib.3.11
aſpiratio cœli grauis & peſtilens. Diuin. lib.1.109
aſpiratio terrarum diſparilis. Diuin. lib. 1.71
aſſectatio.de Pet.Conſ.22
aſſectatores.de Pet.Conſ.23
certè pertinax non ero, ubique, ſi mihi probabis ea quæ dices, libenter aſſentiar.lib.1.de Fin.22
qui ipſe ſibi aſſentetur.Læl.80
aſſentiri famæ. Tuſc.q.lib.2.23
aſſentiri imbecilliùs. Acad. quæſt. edit.1. lib.1 49
aſſentiri incognito. Acad. quæſt. edit. 1. lib.1.114
aſſentiri incognito turpiſſimum, & pleniſſimum temeritatis.Acad.q.ed.1. lib. 1.104
temere aſſentiri incognitis.Off 1.19
aſſentiri quicquam aut falſum aut incognitum, valde vitioſum. Acad.q. ed.1. lib.2.63
aſſentiri rebus commentitiis. Acad.q.ed. 1.lib.1.116
aſſentiri temere rei vel falſæ, vel non ſatis cognitæ.Diuin.lib.1.7
aſſentiri viſis. Academ. quæſt. edit. 1.lib. 2. 61
aſſentiendi conſuetudo periculoſa & lubrica.Acad.q ed 1.lib.2.61
ab aſſentiendo ſe continere. Acad.q.ed.1. lib 1.95
aſſenſum à certis & illuſtrioribus cohibere.Acad.q.ed 1.lib.2.85
aſſenſum retinere. Acad.quæſt. edit.1.lib. 2. 53
ab aſſenſu ſe ſuſtinere. Acad.q. ed. 1. lib. 2.98
aſſenſu ſuo comprobare aliquid. Acad.q. ed.1.lib 2.98.& 116
aſſenſus omnes cohibere.Acad. quæſt.ed. 1.lib.1 69
aſſenſus lubricos ſuſtinere.Acad.q. edit.1. lib.1.99
aſſenſus ſuſtinere ſapientem dupliciter dicitur Acad q.ed.1.lib.2.94
Aſſenſa.Acad quæſt.ed.1.lib.2 91.pro viſis quibus aſſentimur.
aſſenſio, id eſt opinatio & temeritas. Academ.q.ed.1.lib.2.99
aſſenſio animorum.Acad. q.ed 2.lib.1.29. συγκαταθέσεις Græcè.
aſſenſio firma & conſtans. Acad. q. ed. 2. lib.1.30
aſſenſio in noſtra poteſtate ſita eſt.Acad. q.ed.1.lib.2.37
aſſenſio non poteſt fieri, niſi commota viſo.Fat.32
cùm paſſus liberum, aſſenſio omnis elabitur.Tuſc.q.lib.1.12
aſſenſionis retentio, ἐποχή. Acad. q. ed. 1. lib.2.55
aſſenſionem animorum in nobis poſitam eſſe & voluntariam vult Zeno. Acad. q. ed.2.lib.2.19
aſſenſionem ſuſtinere. Acad.quæſt. ed.1. lib.2 50
aſſenſionem cohibere à rebus incertis. de Nat.d.1.1
nunc de aſſenſione atque approbatione, quam Græci συγκατάθεσιν vocant, pauca dicemus. Acad.quæſt.edit.1.lib.2.36
ſine aſſenſione comprehendi & percipi ſenſibus nihil poſſe. Acad. quæſt. ed.1. lib.2.36
ſine aſſenſione ipſam veriſimilitudinem non impeditam ſequi. Acad.quæſt.ed. 2.lib.2.98
aſſenſione ſublata, omnem & motum animorum, & actionem rerum Academici ſuſtulerunt. Acad.quæſt. edit.1. lib.2.57
aſſenſiones veteres illi, quibus omnia fato fieri videbantur, vi effici & neceſſitate dicebant.Fat 19
ſed videamus, ne hæc oratio ſit hominũ aſſentantium noſtræ imbecillitati,& indulgentium mollitudini. Tuſc. quæſt. lib.3.11
vt nihil nobis aſſentari eſſe videamur. Acad.q.ed.1 lib.2.45
illa, quaſi aſſentatorum populi, multitudinis leuitatem voluptate quaſi titillãtium.Off.1.98
aſſentatio non modò amico, ſed ne libero quidem digna eſt. Læl.75
aſſentatio quamuis pernicioſa ſit, nocere tamen nemini poteſt, niſi ei qui eam recipit,atque ea delectatur. Læl.60
aſſentatio,vitiorum adiutrix. Læl.75
aſſequi aliquem nec opinantem. Tuſc.q. lib.1.78
aſſequi propoſitum.de Fin.lib.3.28
aſſertione approbare. Acad. quæſt. ed. 1. lib.2.52
multò etiam aſſeuerantius: ſubintellige, diſputabat. Academ. quæſt. edit. 1.lib. 2.56
aſſiduitas bellorum.Off.2.109
aſſiduitas & frequentia quotidiana amicorum.de Pet.Conſ.2
aſſiduitas exercitationis.Acad. quæſt. ed. 2.lib.1.25
vt aſſiſteres vnus Cocles in ponte contra omnes hoſtium copias.1.de Leg 8
ſi id mihi aſſumo. id eſt, arrogo ſeu vendico, quod Græci [illegible] dicunt.Off. 1.3
aſſumpſit ſibi quicquid in cernendi ſenſum caderet.de Vniuerſ.22
& id quod alteri detraxerit, ſibi aſſumat. Off.3.19
omnis voluptas aſſumenda eſt, omnis dolor depellendus. lib.1. de Finib. 16
aſſumptione non conceſſa nulla concluſio eſt.Diuin lib.2.84
aſſurgi.Cat.58
aſſueſcunt animi aſſiduitate quotidiana & conſuetudine oculorum. 2. de Nat. deor 72
Aſſyrii primùm traiectiones motúſque ſtellarum obſeruauerunt: quibus notatis quid cuique ſignificaretur, memoriæ prodiderunt.Diuin lib.1.2
aſt quid turbaſſitur in agendo. 3. de Legib.11
Aſtarte,quarta Venus vocatur. 3. de Nat. deor.41
Aſteria,Latonæ ſoror.3.de Nat d.29
Aſteria,ſoror Latonæ,mater Hecates.3 de Nat.d 31
Aſtipulor,vide Adſtipulor.
aſtringit duo, tertium, vt vinculum. de Vniuerſ.17
breuiter aſtringere argumenta, Stoicorũ more.Tuſc.q.lib 3.13
aſtringentibus ſe vel relaxantibus inteſtinis.2.de Nat.d.104
qui aſtringantur ſactis mortui patriſfamiliâs.2.de Leg. 46
hæc actus aſtringi ratio non poteſt.Fat. 24
nulla aſtrictus neceſſitate. de Nat. deor. 1.14
aſtrictum teneri. Acad. quæſt. edit.1. lib. 2. 8
nulliſque vnius diſciplinæ legibus aſtricti, quibus in philoſophia neceſſariò pareamus, &c. Tuſculan. quæſt. lib. 4 6
quibus maximè aſtricti ſunt,voluptates, &c.Parad.7
aſtricti ſimus iis vinculis, vt nos commouere nequeamus.Acad. quæſt.edit. 1.lib.2.57
ad aſtrum illud,quocum aptus fuerit,homo reuertetur, qui rectè atque honeſtè curriculum à natura datum confecerit. de Vniuerſ.57
aſtra alii aquis, alia dulcibus, alia marinis 3.de Nat.d.15
aſtra & terram deos eſſe dicit Plato in Timæo & in legibus. de Natura deor. 1.33
aſtra in deorum numero, quòd in iis ſenſus inſit & intelligatur. de Natura deor.2.30
aſtra infixa certis locis. id eſt, in firmamento octauóque globo, cuiuſmodi ſunt duodecim ſigna Zodiaci, & extra eum alia. Tuſc.q.lib.1.50
aſtra non re,ſed vocabulo errantia. Tuſc. q.lib.1.50
aſtra ob has cauſas nata, quæ per cœlum penetrantia ſolſtitiali ſe & brumali reuocatione conuerterent. de Vniuerſitate 43
aſtra oriuntur in ardore cæleſti, qui æther vel cælum nominatur. de Nat. deor.2.19
aſtra rotunda ſunt. 2. de Natura deorum,18
aſtra voluuntur in æthere. 1. de Natura deor.88
curſus aſtrorum diſpares conſeruantur, vna totius cœli conuerſione. de Nat. deor.2.15

aſtrorum motus voluntarius. de Nat. d. 2 31.in orbem circunfertur.
aſtrorum ordo cælique conſtantia. 3. de Nat.d 11
aſtrorum rati ordines.2.de Nat.d.71
aſtris immenſam diuinitatem tribuit Cleanthes.de Nat.d.1.28
in aſtu, quod dicitur, ſe ex agris conferre Atticos Theſeus iuſſit.2.de Leg.4
¶ Atellanius verſus. Diuin lib 2.19
ather dicti Diagoras & Theodorus philoſophi. de Nat. d. 1 44. quòd apertè deorum naturam ſuſtulerint.
Athenæ cùm multa diuina eximiáque videntur peperiſſe, atque in vita hominū attuliſſe, tum nihil melius illis myſteriis, quibus ex agreſti immaniique vita exculti ad humanitatem & mitigati ſumus,initiáque vt appellantur, ita re vera principia vitæ cognouimus, neque ſolùm cum lætitia viuendi rationem accepimus, ſed etiam cum ſpe meliore moriendi.2.de Leg 36
Athenæ (inquit Atticus) illæ noſtræ me non tam operibus magnificis exquiſitíſque antiquorum artibus delectant, quàm recordatione ſummorum virorum, vbi quiſque habitare, vbi ſedere, vbi diſputare ſit ſolitus, ſtudioſéque eorum etiam ſepulchra contemplor. 2. de Leg.3
Athenæ in Apollinis tutela. 3. de Natura deor.39
Athenis cœlum tenue, ex quo acutiores etiam putantur Attici. Fat 6
Athenis iam ille mos à Cecrope,vt aiunt, permanſit, hoc ius terra humandi: quam cum proximi fecerant, obductáque terra erat,frugibus obſerebatur, vt ſinus & gremium quaſi matris mortuo tribueretur: ſolum autem frugibus expiatum vt viuis redderetur.2. de Legib.58
Athenis illud vitioſum, quòd, Cylonio ſcelere expiato, Epimenide Crete ſuadente fecerunt Contumeliæ fanum, & Impudentiæ. 2.de Leg. 19
Athenis,in arce, fuit olea.1.de Leg.1
Athenis laudamus Vulcanū eum quem Alcamenes fecit. de Nat.d.1.58
Athenis pulſi clariſſimi viri,carere ingrata ciuitate, quàm manere in improba maluerunt.3.de Leg.15
Athenienſes cum conſulerent Apollinem Pythium quas potiſſimum religiones tenerent,oraculum editum eſt, eas quæ eſſent in more maiorum. Quo cùm iterum veniſſent,maiorúmque morem dixiſſent ſæpe eſſe mutatum, quæſiuiſſéntque quem potiſſimum ſequerentur è variis, reſpondit, optimum. 2. de Leg.39
Athenienſes omnibus ſemper publicis cōſiliis diuinos quoſdā ſacerdotes,quos μάντεις vocant, adhibuerunt. Diuinat. lib.1.81
Athenienſes Protagoram ſophiſtam vrbe atque agro exterminarunt, eius libris in concione combuſtis. quod eorum tale eſſet initium, De diis neque vt ſint,neque vt cùm ſint,habeo dicere. de Nat.d.1.44
Athenienſes iuuerunt, vt Æginetis, qui claſſe valebant,pollices præciderentur. Off.3.60 vide Val.Maxim.lib 9.de crudelitate.
ἄτομοι, id eſt, corpora indiuidua propter ſoliditatem.lib 1.de Fin.13
atomi,interiecto inani,cohæreſcunt inter ſe.de Nat.d.1.39
atomi,Latinè corpuſcula.Acad.quæſt.ed. 1.lib.2.4
atomorum cōcurſus an mundum poſſit efficere.1 de Nat.d 69
atomorum concurſus fortuitus. de Nat. deor.1.46
turbulenta atomorum concurſio lib 1.de Fin.15
atomorum infinita vis volitat in hac immenſitate,&c.de Nat d.1.38
atomorum innumerabilitas efficit, vt continenter ferantur imagines.de Nat. deo.1.77
ἀτόμους cenſet Epicurus in infinito inani ita ferri,vt concurſionibus inter ſe cohæreſcant, ex quo efficiantur ea quæ ſint,quæque cernantur omnia. lib.1.de Fin 23
ſummum dico,etiamſi decem atomis eſt maior alius. Tuſc.q.lib.1 40
atque etiam cùm ad fluuium Sagram,&c. (pro,item) de Nat d.2.5
atramenti effuſione ſe tutantur ſepiæ. 2. de Nat d 96
quid, quòd fluuius atratus ſanguine fluxit? Diuin.lib 1.83
ac atrienſim diligentem putaret. Paradox.48
attendi ita, nec ſatis intellexi. 3. de Legib.30
attende quò ſerpat genus hoc argumenti.de Nat d.1.69
attendite hæc vos qui deorum ſatu orti eſtis.de Vniuerſ.49
mihi quidem Antiochum ſatis bellè videris attendere.de Fin.lib.5.5
attendere animum.Off.3.44
non attendere,id eſt, non animaduertere. Acad.q.ed.1.lib.2.101
attendere ſatis iſtud non videris.3. de Legib.15
attexitote partem mortalem ad id quod erit immortale.de Vniuerſ.53
Attici vita & oratio cōſecuta videtur Ciceroni difficillimam illam ſocietatem grauitatis cum humanitate. 3. de Legib. 1
ſcito quidem illa ſermone, & Attico. de Nat.d.1.65
Attico nihil vnquam populare placuit, eámque rempub.optimam eſſe duxit, quæ ſit in poteſtate optimorum. 3. de Leg.33
Atticum ſcurram fuiſſe dicebat Zeno, Socratem philoſophiæ parentem. de Nat. deor.1.66
vnde erat exortum genus Atticorum. Tuſcul.quæſt lib. 2.3.genus id Oratorum erat, nihil ſuaue aut redundans ferentium:quibus contrarii erant Aſiani,inflati videlicet,tumidi ac iactatores: medii inter hos erant, qui vocabantur Rhodii.
Attilius Calatinus in Capitolio fidem cōſecrauerat, antequam Scaurus dedicaſſet.de Nat.d.1.44
quid ergo attinet dicere,&c. De Finib.lib. 1. 10.& Lib.3.37
nihil attinet de aſſenſione omnino loqui prudentem quod,nihil neceſſe eſt. Acad. q.ed.1.lib.2.57
labor non attingit deum, nec erat vllus, quum omnes naturæ,&c.de Nat.d.1.27
non attingis te ea cauſa.1.de Leg 1
nihil eſſe poteſt niſi quod attigimus aut vidimus (Epicureorum ſententia.) de Nat.d 1.61
ex quo nec timor eum, nec angor attingat. Tuſc.q.lib.5.14
& quæcunque res eum ſic attinget. Acad. q.ed.2.lib.1 92
& quatenus quicquid ſe attingit, ad ſeque pertinet,perſpicere cœpit. de Fin. lib.5 11
ſed ne verbis ſolùm attingamus ea,quæ volumus oſtendere. Tuſcul.quæſt. lib. 5.50
quicquid horum attigeris, vlcus eſt. de Nat.d.1 74
attingere verum. Acad. quæſt. edit.1 lib. 2.36
attingantur ea potius quæ ſunt ante oculos.1.de Leg 40
ne in eo quod attingendum fuit, quàm in eo cuius cauſa id attigimus, longior ponatur oratio.de Vniuerſ 37
Attius Nauius per lituū regiones deſcripſit.Diuin.lib.1.31
Attius Nauius propter paupertatem,ſues puer pauit.Diuin.lib.1 31
Attii Nauii nomen nō memoria floreret tam diu,niſi multa ad veritatem admirabilia dixiſſet.2.de Leg.34
nunc illud ſatis eſt, non attribuere ad amiſſionem amicorum miſeriam noſtram,ne illos plus,quàm ipſi velint, ſi ſentiant, plus certè quàm noſmetipſos diligamus. Tuſc.q.lib.3.61
¶ nam cùm eſt concupita pecunia, nec adhibita continuò ratio, quaſi quædā Socratica medicina, quæ ſanaret eam cupiditatem, permanat in venas, & inhæret in viſceribus illud malum, exiſtitque morbus & ægrotatio, quæ auelli inueterata non poſſunt, eique morbo nomen eſt auaritia. Tuſcul. quæſt. lib. 4.19
auaritia eſt opinatio vehemens de pecunia, quaſi valde expetenda ſit, inhærens, & penitus inſita. Tuſcul. q.lib.4
nullum vitium tetrius eſt quàm auaritia, præſertim in principibus & rempub. gubernantibus. Off.2.114
auaritia mulcta ſanciatur, vt par ſit noxiæ pœna.3.de Leg. 42
auaritia ſenilis.Cat.60
auaritia nihil fœdius.1.de Leg.38
quis eſt enim aut auaritia tam ardenti, &c.de Fin.lib.3.30
Auctor, auctoritas, vide Author, authoritas.
aucupans omnes rumuſculos populari ratione.3.de Leg.32
aucupium ſagittarum.de Finib.lib.5.19
audaciam in admittendis fœdis religionibus damnet ſacerdos publicus, atque impiam iudicet.2. de Leg.37
audacter reſpondere alicui. Acad.q. ed.1. lib.2.73
nec Homerum audio. Tuſc.q.lib.2.51
bona venia me audies.de Nat.d.1. 41 honoris præfatio.
vt bene audiant,& rumorem bonum colligant,innocentes ſunt & verecundi 1. de Leg 38
audire ex aliquo.Acad.q.ed.1.lib.2.10
ita nobis dicto audientes ſunt. Diuin.lib. 1.106
facitque perſæpe ipſa ſibi audientiā oratio.Cat.15
re ex vtraque parte audita. lib.1.de Fin.18
audita recordari. Acad.q.ed.2.lib 1 10
ne auditum quidem ſtudio.de Nat.d.1.57
auditor æquus.de Nat.d.1.14
auditor Theophraſti, Strato.de Nat.d.1.26
quaſi poma ex arboribus, ſi cruda ſunt, vi auelluntur. Cat.65
non poſtulo id quidem: aueo tamen audire. Tuſc.q.lib 1.15
aueo audire quid ſentias. de Nat.d.1.1

etiam quid in cœlo fiat, ſcire auemus. de Fin.lib.1.40
cum auemus aliquid videre, &c. pro cupimus. verbũ poetis magis, quàm oratoribus vſitatum.Off.1.21
ab aue ſiniſtra dictus, populi magiſter eſto.3.de Leg.8
Auerni lacus.Tuſc.q.lib.1.30
auertunt ibes peſtem ab Ægypto.de Nat.d.1.72
ſed partim obliquos, partim auerſos, partim aduerſos ſtare vobis. Somnium Scip.11
auferre per vim Off.1.67
auferre ſpem aliquid faciendi. Offic. lib. 3.15
augere aliquem ſcientia, exemplis.Offic. lib.1.2
augere & honeſtare aliquem. Off.2.18
& qui de conuiuiis auferantur. de Finib. lib 2.21
nihil cuiuſquam eſt, quod auferri, quod eripi, quod amitti poteſt. Parad.35
augere aduerſa, præſentia mœrere. Tuſc. q.lib 5 5
augere aduerſa, venientia metu. Tuſc. q. lib.5.3
augere ſuas facultates, copias, opes, ſpoliis aliorum.Off.3.28
augere ſuum commodum alterius incommodo.Off.3.16
augere patriam. Som.Scip.8
temperatione caloris oriri & augeſcere. de Nat. d.2.19
poteſt id quidem fusè & copiosè, & omnibus electiſſimis verbis, grauiſſimiſque ſententiis rhetoricè & augeri & ornari.de Fin.lib.5 21
augur quæ iniuſta, nefaſta, vitioſa, dira defixerit, irrita infectaq; ſunto.2.de Legib.28
augures diſciplinam tenento. 2. de Legib.18
augures diuinorum prouidento, cæliquæ fulgura regionibus ratis temperanto, vrbemque & agros, & templa liberata & effata habento.2.de Leg 18
augures Poles, Melampus, Mopſus, Amphiaraus, Chalchas, Helenus.2. de Leg. 33 & 34
augures publici, interpretes Iouis optimi maximi, ſignis & auſpiciis poſtea vidento.2.de Leg.18
quique augures agent rem duelli, quique populare auſpicium præmonento.2.de Leg.18
cur auſpiciis augures præſunt. de Nat. d 1.86
augures Sacerdotes vineta virgetáque, & ſalutem populi auguranto. 2. de Legib.18
augurum ars & vetuſtate & negligentia euanuit.2 de Leg.34
augurum ius maximum & præſtantiſſimum in repub. cùm eſt authoritati cõiunctum 2.de Leg.31
augurum ius poſſe à ſummis imperiis & poteſtatibus comitia tollere, cõcilia vel inſtituta dimittere, vel habita reſcindere, vt res ſuſcepta dirimatur, ſi vnus augur ALIO DIE dixerit, poſſe decernere vt magiſtratu ſe abdicent conſules, cum populo, cum plebe agendi ius dare aut non dare, legem, ſi non iure rogata eſt, tollere, nihil domi, nihil foris per magiſtratum geſtum ſine eorum authoritate poſſe cuiquam probari.2.de Leg.31
augurum prædictis multa incredibiliter vera cecidiſſe.2.de Leg.33
auguribus qui nõ paruerit, capitale eſto. 2.de Leg.18
auguribus Reges Romani ſunt vſi. Diu. lib.1 3
auguranto augures ſacerdotes vineta virgetáque & ſalutem populi. 2.de Leg.18
de C. Gracchi tribunatu quid expectem, non libet augurari.Læl 39
augurari futura. Diuin.lib.1.39
rerum augurandarum cauſa aues quaſdam natas eſſe putemus. 2. de Natura deor 111
augurium futurorũ ſeculorum. Tuſc.q. lib.1.27
augurum diſciplina omiſſa, negligẽtia nobilitatis.de Nat.d.2.7
auguſta & ſancta deorũ ſimulachra veneremur.2.de Nat.d.57
auguſtè ſancteque conſecrauerunt. de Nat.d.1.5
auiditas legendi inexhauſta. de Finib. lib.3.5
auiditas pecuniæ. Parad.54
auiditas potionis & cibi.Cat.41
quæ mihi ſermonis auiditatem auxit. Cat.41
quas quidem ſic auidè arripui.Cat 23
auidè expetere aliquid. Tuſcul. quæſt. lib.4.28
auis lugubris vnde nomen inuenerit.Diuin lib.1.54
ibes cùm ſint aues excelſæ. de Nat. deor. 1.72
aues quaſdam & alites rerum augurandarum cauſa eſſe natas putemus. 2. de Nat d.121
Auio Poſthumio Dictatore dimicãte cũ Octauio Mamilio Tuſculano prœliũ, in noſtra acie Caſtor & Pollux viſi ſunt.de Nat.d 2.4
animum auocare à philoſophia. lib.1. de Fin.2
auocare à rebus gerendis.Cat.14
auocare aliquem à libidine. Tuſc. quæſt. lib.5.31
auocare ſe à corpore.Diuin.lib.1.94
auocandi à peccatis, & ad rectè facta vocandi vis.2.de Leg.8
cuius autem aures clauſæ veritati ſunt. Læl.76
noſtrorum hominum ad eorum doctiſſimas voces aures clauſas fuiſſe? Tuſc. q lib.4 2
aures cur in altis corporum partibus ſint collocatæ.2.de Nat.d.106
aures duros & corneolos habent introitus, multiſque cum flexibus, quòd, &c. 2.de Nat.d.109
vt quàm plurimorum aures optimo ſermone compleantur.de Pet.Conſ.51
in ſinibus aurium tanquam in viſco inhæreſceret.2.de Nat.d.109
aurum cælatum. Tuſc. quæſt. lib. 5. 45. Paradox. 14. χρυσὸν ἐργασμένον Græci vocant.
aurum & argentum in vrbibus & priuatim, & in fanis, inuidioſa res eſt.2.de Legib.45
auri argentique recõditæ venæ.2.de Nat. deor.72
auratus arcus.Academ.quæſt. edit. 1.lib. 2. 81
illo aureo genere, vt poetæ loquuntur. 2. de Nat d 110
aureolus libellus. Acad.quæſt. edit.1.lib. 2.116
aureola oratiuncula.3 de Nat d.29
auſpices nuptiarum. Diuin.lib.1.28
auſpicium coactum & expreſſum.Diuin. lib.2.57
auſpicium iudiciúmque omnes magiſtratus habento.3.de leg.9
qui auſpicium populare agent, augures præmonento 2.de Leg 18
auſpicium ſiniſtrum Romani nominauerunt, externique dextrum, quia plerunque melius id videbatur. Diuinat. lib.2.66
quos in auſpicio ſuæ eſſe Iupiter iuſſerit, meminiſſe bonus augur debet.3.de Legib 38
auſpicia aruſpicum. Acad. quæſt. edit.1. lib 2.98
auſpicia ad vtilitatem eſſe reip compoſita alteri placet.2. de Leg.31
auſpicia bona Romani ſiniſtra dicebant, etiam ſi dextra eſſent.Diuin.lib.1.65
auſpicia coacta.Diuin.lib.2.27
auſpicia ſecunda.Diuin.lib.1.27
auſpicia magiſtratibus data, vt multos comitiatus probabiles impedirent moræ.3.de Leg.16
auſpicia non cauſas afferunt cur quid eueniat, ſed enunciant euentura, niſi prouideris.Diuin.lib.1.30
auſpicia patrum ſunto, olliq; ex ſe produnto qui comitiis creare conſules ritè poſſint.3.de Leg.8
auſpicia ſiniſtra.Diuin.lib.2.28
auſpicia ſiniſtra Romanis, Græcis & Barbaris dextra meliora videbãtur.Diuin. lib.2.65
veritas auſpiciorum ſpreta eſt, ſpecies tantùm retenta.de Nat.d.2.7
cur auſpiciis augures præſunt. de Nat.d. 1.86
in ſacra & in auſpicia diuiſa omnis religio pop.Rom.3.de Nat.d.5
auſpicia ſeruanto qui agent 3.de Leg.11
auſpiciis dii immortales ſæpe populi iniuſtum impetum repreſſeruut.3.de Legib.26
ſine auſpiciis regibus exactis nihil publicè, nec domi nec militiæ Romæ, gerebatur. Diuin.lib.1 3
auſpicari tripudio. Diuin lib.2 60
auſpicatò rogaui.de Nat.d.1.8
auſpicato vrbem condidit Romulus.1.de Leg 34
non ſolùm auſpicato vrbem condidiſſe, &c.Diuin.lib.1.3
aut bibat, aut abeat: ἢ πῖθι ἢ ἄπιθι: lex in Græcorum conuiuiis. Tuſcul. quæſt. lib.5.84
author grauiſſimus. Tuſc.q.lib 4 5
author locuples.Diuin.lib.2.36
neque author, neque lator quiſquã bonus eſt inuentus legi tabellariæ 3.de.Leg.32
author moderatur & effingit non modù mentem ac voluntates, ſed pene vultus eorum, apud quos agit.3 de Leg.35
author haud deterior, meliorẽ multi nominant.2.de Leg.21
vt ipſi authori huius diſciplinæ placet. lib.1.de Fin.22
authorem eſſe alicui alicuius rei. Acad.q. ed.1.lib.2 14
qui ſe authorem vitæ grauiter & ſapienter agendæ profiteretur. de Fin.lib.4.19
Zenonem audiebam frequenter authore Philone.de Nat.d.1.41
authore Scipione, quòd lata lex Caſſia eſſe dicatur, eius culpam ſuſtinet. 3. de Leg 33
authore vtar Simonide. de Natura deor. 1. 42
te authore Acad.quæſt.edit.1.lib.1.19
authores domeſtici.de Per Conſ.11
num locupletiores quærit authores? Off. 3.135

III.iiii.

ſibique eas auct, quibus authoribus, &c. Diuin.lib.1 17
authoribus ad ſententiam, quam vis obtineri, vel optimis, in omnibus cauſis & debet & ſolet valere plurimum. Tuſ. q.lib.1.11
authoritas bonorum retinetur. 3. de Legib.35
authoritas in ſenatu, poteſtas in populo. 3.de Leg.26
authoritas pontificalis maneret. 2. de Legib.49
& aruſpicum diſciplinæ magna acceſſit authoritas. Diu.lib.1.92
authoritas leuatur inconſtantia. Acad.q. ed.1.lib.2.64
authoritas, pro ſententia, ſeu doctrina. Acad.q ed.1.lib.1.24
authoritatis in diſputando momenta quærere.de Nat.d.1.8
authoritati aut gratiæ traditæ reliqua populi voluntas, cui libertas tabella relicta eſt.3 de Leg.34
authoritatem alicuius frangere. Acad. q. ed.2.lib.1.24
ad vnius ſe authoritatem contulerunt. Acad q.ed.1.lib.2.9
ſi & authoritatem habet vetuſtatis, &c. Diuin.lib.1 33
authoritatem minuere rerum pulcherrimarum. Acad.q.ed 1.lib.2.58
authoritatem omnem optimatium tabellaria lex abſtulit.3 de Leg.31
earum etiam rerum authoritatem, ſi quæ illuſtriores videantur, amittere. Acad. q.ed.1.lib.2.118
authoritatem ſuam opponere. Acad.q.ed. 1 lib.2.59
authoritate alicuius moueri. Acad.q. ed. 2.lib.2.58
prinſq; te quia de omni vitæ ſtatu, quàm de iſta authoritate deiecerit. (authoritatem pro Democriti opinione ac ſententia ſumit)de Nat.d.1.46
in eorum authoritate delitesceret. Acad. q.ed 1.lib.2.15
authoritate duci. Acad.q.ed 1 lib.2.56
quibuſcum ſine Senatus authoritate fœdus fecerat. Off 3 148
vt enim rationem Plato nullam afferret, ipſa authoritate me frangeret. Tuſc.q. lib.1.41
vt authoritate valeat populus. 3. de Legib.34
authoritates omnes contemnis, ratione pugnas 3.de Nat.d.6
eſt enim in illis ipſa merces authoramentum ſeruitutis. Off.1.109
auunculum Platonem ſubſequens Speuſippus.de Nat.d 1.24
auxilia equitum ac peditum. Parad.37
auxilia totidem ſunt contrà comparanda. Acad.q.ed.1.lib.2 44
¶ Ἀξίας Græci, Latini æſtimationem vocant.de Fin.lib.3.28
Ἀξίωμα Græcè, Latinè pronunciatum. Tuſc.q lib.1.11
Ἀξίωμα, Latinè effatum, quicquid enunciatur. Acad q.ed.1.lib.2.86
Ἀξίωμα. Fat.1
axis, pro polo ſiue vertice Septentrionali. Tuſc.q.lib.1.56
verſatur mundus circum axem cæli, admirabili celeritate. de Nat.d 1 37
quæ cùm circum axem ſe ſumma celeritate conuertat & torqueat, &c. Acad.q. ed.1.lib 2.124
axe traiecto terra ſuſtinetur. de Vniuerſ.45

B

BAcca. Tuſc.q.lib.1 26
baccæ arborum. Diuin.lib.1.98
baccæ quæ ex quaque ſtirpe funduntur.2.de Nat.d.96
baccas certas ſacerdotes publicè libanto. 2.de Leg.27
& tanquam in arborum baccis, terræque frugibus, &c. Cato 5
Bacchis Bœotius. Diuin.lib.2.33
vt bacillum aliud eſt inflexum & incuruatum de induſtria. de Finibus, lib. 2. 29
bacillum incuruum & leuiter à ſummo inflexum. Diu.lib 2.30
quid batuit atque operarit, an quid homines doctiſſimi ſenſerint. Parad.27
me quidem authore etiam Peripatetici veteréſque Academici balbutire deſinant aliquando, &c. Tuſcul. quæſt.lib. 5.56
perpauca balbutiens. Acad. quæſt. edit.2. lib.2.118
præter Epicurum balbutientem de natura deorum. Diuin.lib.1 5
baliſtæ. Tuſc.q.lib.2 49
vt baliſtæ lapidum, & reliqua tormenta telorum eò grauiores emiſſiones habent, quò ſunt contenta atque adducta vehementius: ſic vox, ſic curſus, ſic plaga hoc grauior, quo eſt miſſa contentius. Tuſc.q.lib.2.49
Barbari vani, atque fallaces. Diuin. lib. 1 35
Barbarorum dii.3.de Nat.d 33
nec Ægyptii, nec Syri, nec ferè cuncta barbaries. de Nat.d 1.57
barbatus Iupiter, galeata Minerua. de Nat.d 1.71
barbatus ſemper Iupiter, Apollo ſemper imberbis. de Nat.d.1.58
quod antiqui illi quaſi barbati, vt nos de noſtris ſolemus dicere, crediderint. de Fin.lib.4.52
barbatulus mullos exceptiàtem de piſcina & pertractatem. Parad 48
hæc cùm loqueris, nos barones ſtupemus. de Fin.lib 2.65
Bauli. Acad. quæſt. edit. 1. lib 2. 9. vicus in Campania inter Baias & Miſenum, vbi quondam Herculis boues ſtabulati, varios boatus ediderunt, vnde nomen vico datum eſt.
¶ Beatus eſſe in maximarum rerum timore nemo poteſt. de Fin.lib.2.71
nam qui beatus eſt, non intelligo quid requirat, vt ſit beatior: ſi eſt enim quod deſit, ne beatus quidem eſt. Tuſc. q. lib.5.28
beatus eſſe ſine virtute nemo poteſt. de Nat.d.1.35
beatus, iuxta Metrodorum, eſt, cùm corpus bene conſtitutum ſit, & ſit exploratum ita futurum. de Finib. lib.2. 76
mihi enim non videbatur quiſquam eſſe beatus poſſe, cùm in malis eſſet. Tuſc. q.lib.5.17
volumus enim eum qui beatus ſit, tutum eſſe, inexpugnabilem, ſeptum atque munitum, non vt paruo metu præditus ſit, ſed vt nullo. Tuſc. quæſt. lib.5.30
nec vlla alia huic verbo, cùm beatum dicimus, ſubiecta notio eſt, niſi ſecretis malis omnibus cumulata bonorum complexio. Tuſculan. quæſt. lib.5.28
his tu iá grauibus concitationibus tamque ipſis inter ſe diſſentientibus atque diſtrahit (ægritudine videlicet, metu, lætitia geſtiente & libidine) quem vacuum, ſolutum, liberum viderit, hunc dubitabit beatum dicere? Tuſc.q.lib 5. 32,& 33
beatum ex bonis, quæ ſola honeſta ſunt, efficiendum. Tuſc.q.lib.5 34
quo (honeſto) detracto, quid poterit beatum intelligi? Tuſc.q.lib.5.34
beatum, ſi modò ſit aliquid eſſe beatum, id totum poſitum eſt in poteſtate ſapientis.de Finib.lib.2.72
beati dicuntur, qui ſunt in bonis, nullo adiuncto malo. Tuſc.q.lib.5.28
beati qui honorati ſunt, videntur propter honeſtatis & gloriæ ſimilitudinem miſeri, qui ingloriú.1.de Leg.23
ſic contrà illi beati, quos nulli metus terrent, nullæ ægritudines exedunt, nullæ libidines incitant, nullæ futiles lætitiæ languidis liquefaciunt voluptatibus. Tuſc.q.lib.5.15
beata vita in vna virtute poſita. Acad. q. ed.2.lib.1.17
beatam vitam in animi ſecuritate, & in omnium vacatione munerum ponimus.de Nat.d 1.38
ſi omne beatum eſt, cui nihil deeſt, & quod in ſuo genere expletum atque cumulatum eſt, idque virtutis eſt proprium, certè omnes virtutis compotes beati ſunt. Tuſc.q lib.5.29
quod beatum & immortale eſt, id nec habet, nec exhibet cuiquam negotium. de Nat.deorum.1.60. Epicuri dictum.
nemo poteſt non beatiſſimus eſſe, qui eſt totus aptus ex ſeſe, quique in ſe vno ponit omnia. Parad.19
nomen beati longè & latè patet. Tuſc.q. lib.5.63
beatè viuere. Acad. quæſt.edit.2. lib 1.24. idem quod apud Græcos εὖ καὶ καλῶς ζῆν.
beatè viuere in vna virtute poſitum eſt, iuxta Stoicos. Tuſc.q.lib.1 26
quid poteſt ad beatè viuendum deeſſe ei, quem fortitudo ab ægritudine & à metu vindicet, temperantia tum à libidine auocet, tum inſolenti alacritate geſtire non ſinat? Tuſc.q.lib.5.31
iſta ſiue beatitas, ſiue beatitudo dicenda eſt, vtrunque ſatis durum, ſed vſu mollienda nobis verba ſunt. de Nat.d.1.67
vt ait Homerus de Bellerophonte ſcilicet, Iliad ζ. Tuſc q.lib.3.63
belua fera & immanis. Acad.quæſt.ed.2. lib.2.99
belua tetra & immanis. Tuſcul.quæſt.lib. 4 35
belua vaſta & immanis. Diuin.lib.1.46
belua vaſtifica. Tuſc.q.lib.2.19
beluæ impuræ furor multis inflammatus furoribus.3.de Leg.21
beluæ ad ſaxa natiuis teſtis inhærentes. 2.de Nat.d.75
beluarum diſparia genera (in mari) partim ſubmerſarum, partim fluitantium & innatantium. 2. de Natura deor.73
Elephanto, beluarum nulla prudentior de beſtiis loquor. de Natura deor. 1. 69
ea genera beluarum quæ in rubro mari Indiáue gignantur.de Nat.d 1.68
beluis ſenſum & appetitum natura concederit.2.de Nat.deo 90
beluas multas in numero deorum reponebant Barbari.3.de Nat.deo 35
bellum denunciatum antè & indictum. Offic.1 35

bellum, diſcordiam, cupiditatem, cæteráque generis eiuſdem, ad deum reuocat Parmenides de Nat d.1.28
bellum domeſticum, triſte, ac turbulentum. Diuin.lib.1. 88
bellum ita ſuſcipiatur, vt nihil aliud niſi pax quæſita videatur. Offic.1.113. ſic Plato de Legib.1. ὅστ' αὖ πολεμικὰ χάριν εἰρήνης, ἀλλ' οὐκ εἰρήνην ἕνεκα τῶν πολέμων νομοθετοῖ μᾶλλον, εἰ τῇ πολεμικῷ ἕνεκα τῶν εἰρηνικῶν.
nullum bellum iuſtum, niſi quod aut rebus repetitur geratur, aut denunciatum antè ſit & indictum Offic.1.53
bellum moriferum. Tuſc.q lib 3.85
bellum nefarium. Diuin.lib.1 75
bellum Octauianum. de Nat.de.1.11
nihil turpius, quàm cum eo bellum gerere, quicum familiariter vixeris. Lælius 66
belli apparatus. Acad. quæſ.edit.1.lib.2.3. παρασκευὴν τοῦ πολέμου Græci vocant.
ſucceſſêre huic belli, Clodius, Aſellio, &c. 1.de Leg 5
belli ius, in quo & ſuſcipiendo, & gerendo, & deponendo ius vt plurimum valet, & fides.1.de Leg.35
belli inſtrumenta. Acad q.ed.1.lib.1 3
bello Latinorum, &c. cum Octauio, Mamilio, Tuſculano prælio dimicaret, &c. de Nat.deo.2 4
bello Liguſtico Q. Maximus dedicauit templum Honoris & Virtutis. de Nat. deo.2 44
bello gloriam quærere Offic.1.57
in bello mouendo ſumma fuit apud priſcos Romanos obſeruatio. Offic 1.55
bello Punico ſecundo exercitus Po. Ro. ad lacum Traſimenum interiit. Diuin. lib.2.15
bella, quibus Reip. ſalus continetur. de Nat.deo.2 7
bella, quibus imperii gloria propoſita eſt, minus acerbè gerenda ſunt. Officio.1.57
itaque eorum conſilio ſæpe aut non ſuſcepta, aut confecta bella ſunt, nonnunquam etiam illata. Offic.1.111
bella ſuſcipienda ſunt ob eam cauſam, vt ſine iniuria in pace viuatur. Offic.1 51
tum enim noſtri duces bella gerere incipiunt, &c. de Nat.deo.2.7
bellis præliiſque dii non caruerunt.2.de Nat.deo.51
bellica diſciplina. Acad.q.edit.2.lib.1 7
bellica mors.2.de Leg.56
ad ſimilitudinem bellicæ diſciplinæ, exercemur in venando.2.de Nat.deo.161
bellicam rem adminiſtrari priſci Romani niſi auſpicatò noluerunt. Diuin. lib.2.60
bellica inſignia tincta.2 de Leg.44
bellipotentes. Diuin.lib 1.90
bellare cum diis gigantum modo. Cat.6
bellator Tuſcul q.lib.4 33
quàm bellum erat Velle confiteri, &c. de Nat.deo.1.59
bellè negare aliquid. de Pet.Conſ 19
Belus in India dicitur Hercules.3.de Natura deo.29
bene beatéque viuere. Tuſc q.lib.4 69
bene dicere. Tuſcul quæſt.lib 2.2. quod oratorum eſt.
bene fieri verè dicitur id, quod rectè fit, & honeſtè, & cum virtute. Parad 10
bene meritis de patria quaſi limes ad cæli aditum patet. Som.Scip.18
bene paratum ventre 3.de Nat.deo.2
quum bene planéque percepiſſet. 3.de Natu.deo.62
bene viuere. Acad.q.edit.2.lib.1. 14 Græci eodem modo εὖ καὶ καλῶς ζῆν dicunt.
totámque vim bene viuendi in animi robore ac magnitudine, & in omnium rerum humanarum contemptione ac deſpicientia, & in omni virtute ponamus. Tuſc.quæſt lib.1.78
omnia benefacta in luce ſe collocari volunt. Tuſc.quæſt. lib.2.55
benefacta malè locata, malefacta arbitror eſſe. Offic.2.90
quamobrem melius apud bonos, quàm apud fortunatos beneficium collocari puto. Offic.2.104
beneficium dare, necne in noſtra poteſtate eſt: non reddere bono viro non licet, modò id facere poſſit ſine iniuria. Offic.1.73
in collocando beneficio, & in referenda gratia, ſi cætera paria ſint, hoc maximè officii eſt, vt quiſque maximè opis indigeat, ita ei potiſſimum opitulari. Offic.1.73
ſi ea quæ vtenda acceperis, maiore menſura, ſi modò poſſis, iubet reddere Heſiodus, quidnam beneficio prouocati facere debemus? an imitari agros fertiles, qui multò plus offerunt, quàm acceperunt? Offic.1 71
beneficia iudicio, conſideratè, conſtantérque delata quibus contraria ſunt, quæ quis repentino quodam quaſi vento, impetu animi incitatus facit. Offi.1.73
beneficia mutua & grata dum ſunt, inter quos ea ſunt, firma deuinciuntur ſocietate. Offic.1.81
beneficia vltrò citróque data & accepta. ibidem.
beneficiorum acceptorum ſunt delectus habendi. Offic.1.73
in beneficiis acceptis in primis quo quiſque animo, ſtudio, beneuolentia fecerit, ponderandum eſt. Offic.1.73
beneficiis alicuius maximis obligatum eſſe. Offic.1.83
vt beneficiis excellentes viros in cælum fama ac voluntate tollerent. de Nat. deo.2 43
beneficus, contrarium, pernicioſus. Offic.1.63
beneficentia multas habet cautiones: videndum eſt enim primùm ne obſit benignitas iis ipſis, quibus benignè videbitur fieri & cæteris: deinde ne maior benignitas ſit quàm facultas: tum vt pro dignitate cuique tribuatur. Offic.1.65
beneficentiæ ac liberalitatis eſt ratio duplex: nã aut opera benignè fit indigentibus, aut pecunia. Offic.2.74
beneficentia ac liberalitate nihil eſt naturæ hominis accommodatius. Offi.1.65
beneficentia nihil præſtantius. Diu.lib.1. 75.& 1.79
bonitate & beneficentia quid præſtantius? de Nat.deo 1 85
beneuolos obiurgatores placare. de Nat. deo.1 3
beneuolentia beneficiis capitur maximè. Offic.2.44
beneuolentia eſt amicitiæ fons à natura conſtitutus. Læl 46
beneuolentia nõ adoleſcentulorum more ardore quodã amoris, ſed ſtabilitate potius & conſtantia iudicanda. Offic.1.71
beneuolentia voluntate mouetur beneficia, etiam ſi res forte non ſuppetit. Offic.2.44
ad beneuolentiam tribus rebus maximè ducuntur homines, beneficio, ſpe, adiunctione animi vel voluntate. de Petit. Conſul.15
de beneuolentia quam quiſque habeat erga nos, primum illud eſt in officio, vt ei plurimum tribuamur, à quo plurimum diligamur. Offic.1.71
beneuolentia ſublata, amicitiæ nomen tollitur. Læl.18
benignus, liberaliſve qui dicitur, officiũ, non fructum ſequitur.1.de Leg.56
benigna ſine præmio liberalitas, gratuita eſt.1.de Leg.36
qui benigniores eſſe volunt, quàm res patitur, primùm in eo peccant, quòd iniurioſi ſunt in proximos. Offic.1.67
benignitate quò in plures vſus ſis, eò minus in multos vti poſſis. Offic.2.75
beſtia monſtroſiſſima. Diuin.lib.2.54
beſtiæ in perturbationes non incidunt. Tuſc.q.lib.4.25
quid beſtiæ? non pro ſuo partu ita propugnant, vt vulnera excipiant: nullos impetus, nullos ictus reformident? Tuſc. q lib 5.58
beſtiæ quæ alius generis beſtiis veſcuntur.2.de Nat.deo 91
beſtiæ, quicquid obiectum eſt, quod modò à natura non ſit alienum, eò contentæ, non quærunt amplius. Tuſcul.quæ. lib.5.70
beſtiarum quæque ſuum tenent munus, quum in diſpari animantis vitã tranſire non poſſit, manet in lege naturæ. Tuſcul.q.lib.5.29
beſtiarum varia genera vel cicurum vel ferarum.2.de Nat.deo.73
vt beſtiis aliud alii præcipui à natura datum eſt, quod ſuum quæque retinet, nec diſcedit ab eo: ſic homini multò quiddam præſtantius (ſcilicet animus). Tuſcul.q.lib.5.10
beſtiis ſenſus à natura datus eſt. Tuſcul. quæſt lib.5.18
beſtiis ſenſum & motum dedit natura, & cum quodam appetitu acceſſum ad res ſalutares, & à peſtiferis receſſum. de Natura deo.2.14
beſtias quaſdam eſſe, in quibus inſit aliquid ſimile virtutis. de Fin.lib.5.35
namque alias beſtias nãtes, aquarum incolas eſſe voluit (natura), alias volucres cælo frui libero, ſerpentes quaſdam, quaſdam eſſe gradientes: earum ipſarum partim ſolíuagas, partim congregatas: immanes alias, quaſdam autem cicures: nonnullas abditas, terráque tectas. Tuſc.q.lib 5.38
in beſtiis quanta ratio appareat ad perpetuam conſeruationem earum generis.2.de Nat.deo 96
de beſtiis quibuſdam firmiores videas eſſe apud Ægyptios ac Syros opiniones. de Nat.deo.1.57
beſtiola minima.2.de Nat.deo 108
¶ Bias Prienaus, quum patriam eius cepiſſet hoſtis, cæteríque ita fugerent, vt multa de ſuis rebus aſportarent, quum eſſet admonitus à quodã vt idem ipſe faceret, Ego verò, inquit, facio: nam omnia mecum porto mea. Parad.9
Biantis dictum (Ita amare oportere, vt aliquando eſſet oſurus) à Scipione reprehenſum. Læl 59
bibliotheca. Diuin.lib.2.6
ne bibliothecis quidẽ Græcis egebimus. Tuſc.q lib 2.5
bifariam contrariè ſimul procedentia. de Vniuerſ.39
bilis ſecreta à cibo.2.de Nat.de. 104
bipedalem ſolem Epicurus cenſet eſſe; vel paulò maiorem aut minorem. lib.

cælum & terram refert in deos Heraclides Ponticus.de Nat.d.1.26
ad cælum ferri Tuſcul q.lib.1 35
quos in cælum receptos putant quaſi nouos & aſcriptitios ciues.3.de Na.deo.57
in cælum migrare.Tuſc q lib.1.66
In cælũ quaſi in domicilium ſuum peruenire dicuntur animi poſt mortem. Tuſcul.quæſt.lib 1.11
è cælo,quod quintam naturam ſtatuebat, ſuperiores ſenſus & mentem effici rebantur antiqui philoſophi Acad.q.ed. 1.lib.2.28
cæleſte Epicuri volumen de regula & iudicio.de Nat.deo.1.31.per ironiam.
oriuntur in ardore cæleſti, qui æther vel cælum nominatur. 1.de Nat.deo.30
Cælus à filio exectus.3 de Nat.deo.43
Cæli quoque parentes dii habendi ſunt Æther & Dies.3.de Nat.deo 31
cærulei & cæſii oculi Neptuni ac Mineruæ.de Nat.deo.1 58
Cæſar, Catuli patris frater, ſale & facetiis vicit omnes.Offic.1.185
Cæſar contra ſummi aruſpicis monitum tranſmiſit in Africam,& rem bene geſſit.Diuin.lib.2.40
Cæſar quum immolaret illo die,quo primùm in ſella aurea ſedit, & cum purpurea veſte proceſſit, in extis bouis optimi cor non fuit.Diuin.lib.1.101
Cæſar Deiotaro Armeniã à Senatu ei datam detraxit.Diuin.lib.1.63
C.Cæſar omnia iura diuina atque humana peruertit propter eum, quem iam ipſe ſibi opinionis errorem finxerat. Offic.1.39
C. Cæſaris (caput præcidi iuſſit Cinna)in quo mihi videtur fuiſſe ſpecimen humanitatis,ſalis,ſuauitatis,leporis. Tuſ. q lib 5 41
Cæſare immolante in tauri opimi extis cor non fuit.Diuin.lib.2.27
cæteri philoſophi motum inanem vocãt. de Nat.deo 1.75
præter mundum, cætera aliorum cauſa generata.de Nat.de.2.17
cæteroqui doctus. de Nat.deo.1.41
C.Canius eques Ro. quomodo ab homine Græco deceptus. Offic. 3.75
C.Cotta in ambitione artifex.de Pet.Conſul.30
C. Cotta Ciceronis familiaris. de Natu. deo 1.15
C.Curiatius D. Brutum & P. Scipionem conſules quos,& quantos viros homo omnium infimus & ſordidiſſimus Tribunus pleb. in vincula coniecit, quod antè factum non erat.3.de Leg.20
C.Duillius primus Pœnos claſſe deuicit. Cat.41
C Flaminius cecidit apud Traſimenum, religione neglecta.de Nat.deo.2.6
C.Flaminius Conſul iterum ſigna rerum futurarum magna cum clade Reip.neglexit.Diuin.lib.1.68
C. Flaminius legẽ Agrariam aliquot annis ante ſecundum bellum Punicum Trib.pleb. inuito Senatu tulit, & poſtea bis conſul factus eſt.Acad. quæſ.ed. 1.lib.2.14
C. Gallus Aſtrologiæ ſtudioſiſſimus fuit. Cat.45
C. Gracchus quum largitiones maximas feciſſet,& effudiſſet ærarium,verbis tamen defendebat ærarium. Tuſc.quæſt. lib 3.41
C. Gracchus Trib. pleb. ruinis & emiſſitiis,quas ipſe ſe proieciſſe in forum dixit, quibus digladiarentur inter ſe ciues, omnem Reip. ſtatum permutauit. 3.de Leg 20
C.Lælius augur,& idem ſapiens.3.de Natu.deo 5
C. Lælius ſocer fuit Q. Mutii auguris. Læl 1
C Licinius Craſſus primùm inſtituit in forum verſus agere cum populo. Lælius 79
C.Mancinus Numantinis,quibuſcum ſine auctoritate Senatus fœdus fecerat, deditus eſt.Offic.3.148
C.Marius Cimbricæ victoriæ gloriã cum collega Catulo communicauit.Tuſc.q. lib.5.41
C. Marius omnium perfidioſiſſimus Q. Catulum mori iuſſit. 3.de Nat.deo.60
C. Marius ruſticanus vir, ſed planè vir, quum ſecaretur, principio vetuit ſe alligari: nec quiſquã ante Marium ſolutus dicitur eſſe ſectus. Tuſcul.q.lib 2. 46. & 47
C. Octauius primus ex illa familia Conſul factus eſt.Off 1.193
C. Octauius præclaram in Palatio & plenam dignitatis domum ædificauit.Offic.1.193
C. Pompeius vir abundans bellicis laudibus. Offic.1.111
C. Sulpitius in Aſtrologia operam poſuit.Off.1 19.vide Liuium lib. 4.Decad. 5.& Plutarchum in Paulo Æmylio.
C. Velleius ſenator Epicureus. de Natu. deo.1.15
C. Gracchi tribunatus quid iuris bonis viris reliquit.3.de Leg 20
C. Lælii & P. Scipionis familiaritas memorabilis.Læl 4
C.Marii ſuas reliquias apud Anienem diſſipari iuſſit Sylla victor,acerbiore odio incitatus.2.de Leg.56
C.Fabricio paupertas tolerabilis fuit. Toſcul.q.lib.3.48
C.Claudio conſule de C.conſulis ſeditione referente ſenatus decreuit eo inuito,qui cum populo ageret, ſeditionem non poſſe fieri.3. de Leg 37
C.Gracchn Quæſturam petenti Ti.Frater viſus eſt in ſomnis dicere, quàm vellet cunctaretur: tamen eodem ſibi letho, quo ipſe interiiſſet, eſſe pereundum. Diuin.lib.1.51
calamitas inueterata: eoi oppoſitus Præſens. Tuſc.quæ.lib.3 46
quot, quantas, quàm incredibiles hauſiſſ calamitates Tuſc.q.lib.1.71
Calanus Indus Alexandro mortem propinquam prædixit.Diuin.lib.1.44
Calanus Indus, indoctus ac barbarus, in radicibus Caucaſi natus, ſua voluntate viuus combuſtus eſt. Tuſc.q.lib.2.46
Atilius Calatinus fidem conſecrauit in Capitolio.de Nat.deo.2.44
Calatinus primo Punico bello. 2.de Nat. deo.124
à Calatino rectè ſpes conſecrata eſt. 2 .de Leg 29
calceoli repandi, haſta, ſcutulum, pellis caprina, ornatus Soſpitæ deæ. de Nat. deo.1.57
Calchas augur in fabulis. de Nat.de.2.5
Calchas apud Homerum ex paſſerum numero belli Troiani annos auguratus eſt.Diuin.lib.1.65
Calchantem augurem ſcribit Homerus longè optimum, eúmque ducem claſſis fuiſſe. Diuin.lib.1.70
hoc quidem eſt nimis exiguè & exiliter ad calculos vocare amicitiam.Læl 58
voluptatúmne calculis ſubductis prælium ineunt.de Fin.lib 1 50
Caleo,caleſco,Vide Calor.
& hæc indoctorum animis offuſa caligo eſt. Tuſc.q lib.5 4
caligo rigida,craſſa. Tuſc.q lib.1 30
in infirma ætate, imbecillâque mente vis naturæ per caliginem cernitur. de Fin. lib.5 40
caligine circunfuſus Tuſc.q.lib.1.38
huic calix mulſi impingendus eſt, vt plorare deſinat. Tuſc.q lib.3 38
Callicratidas, quum Lacedæmoniorum dux fuiſſet Peloponneſiaco bello, multaque feciſſet egregiè, vertit ad extremum omnia, quum conſilio non paruit eorum qui claſſem ab Arginuſis remouendam, nec cum Athenienſibus dimicandum putabãt. Quibus ille reſpondit,Lacedæmonios, claſſe illa amiſſa,aliam parare poſſe,ſe fugere ſine ſuo dedecore non poſſe.Offic.1.117.Vide & Xenophon. ἐν Ἑλληνικῶν α.
calidus agitator. Acad.q ed.1.lib.2.85
an quòd illa callida eſt, vt optimè poſſit architectari voluptates.de Fi.lib 2.44
callidi, quorum tanquam manus opere, ſic animus vſu concalluit. 3.de Nat.d.17
callidiſſimo artificio fabricari aliquid. Tuſc.q lib.1.59
nihil horum niſi callidè Epicurus. de Natu.deo.1.49
Callipho adiunxit ad honeſtatem voluptatem.de Fin.lib.5.26
Calliphn voluptatẽ & honeſtatem finem eſſe cenſuit. Acad q.ed.1.lib.2.131
Calliphontis ſententiam Carneades ita ſtudioſè defenſitabat,vt eam probare etiam videretur. Acad.q.ed.1.lib.2 139
Calliſthenes, liber Theophraſti. Tuſcul. quæſt.lib.5.19
callum ſoloeum. Tuſc.q.lib.5.66
ἂν μόνον τὸ καλὸν ἀγαθόν. Parad.6
calor ineſt in iis ciborum reliquiis, quas natura reſpuerit.de Nat.deo.2 18
(quãdiu calor qui motus cauſa eſt) remanet in nobis, tandiu ſenſus & vita remanet.de Nat.deo.2.17
magna vis caloris cõtinetur cauernis terræ.2.de Nat. deo.29
caloris & frigoris modum temperant ſolis acceſſus ac receſſus modici. de Nat. deo.2.36
caloris omninò eſt expers aer, qui natura maximè eſt frigidus. de Nat.deo 2.52
caloris natura (quæ in animantibus eſt) vim in ſe habet vitalem, per omnem mundum pertinentem. de Nat.d.2.18
omnia quæ aluntur & creſcunt,continent in ſe vim caloris,ſine qua neque ali poſſent, neque creſcere. de Natu.deo.2 17. (paulò pòſt) refrigerato autem & extincto calore, occidimus ipſi & extinguimur.
caloris temperatione oriuntur & augeſcunt. de Nat. deo.2 19
(ignei caloris vis in animãtibus animaduerſa eſt) quum cor animantis alicuius euulſum ita mobiliter palpitaret, vt imitaretur igneam celeritatem. de Natu. deo.2. 18
calorem admixtum eſſe aquæ, primùm ipſe liquor, tum aquæ declarat effuſio. de Nat.deo.2.19
calorem qui eſt fuſus in corpore,ab igne ſumpſimus. de Nat deo 2 14
calorem ſalutarem & vitalem omnibus impertit quarta pars mundi tota fecunda. de Nat. deo.2.10
omne quod viuit, ſiue animal, ſiue è terra editum, id viuit propter incluſum in ea

calorem. de Nat.deo.2 18
calore ſuſtinentur omnes mundi partes. de Nat.deo.2.26
& calorum modeſtiæ ſedarentur. Off.1.17
calidum illud atque igneum in omni fuſum eſt natura. de Nat.d 2.21
in omni natura eſtum quod caleat, id viuere, id vigere. 3.de Nat.deo.24
calentem interdum videmus fumare ex recenti foſſione. de Nat.deo.2.29
calfacere apricatione, igni. Cat.55
calumnia minimis in rebus coërcere. Acad q ed 1.lib.2 60
nunc video calcem. id eſt, finem & extremum. intelligit verò mortem. Tuſ. q.lib.1 14
cum iiſdem ad calcem (vt dicitur) peruenire poſſis. Læl.84
è calce ad carceres reuocare. Cat 76
Camirus 3.de Natu.d.39
hinc rhetorum campus de Marathone, &c. Offi 1.89
cùm ſit enim campus, in quo poſſit exultare oratio. Acad.quæſ.ed 1.lib.2.102.
ἀδιεξοδικῶς copioſum & latè fuſum argumentandi genus intelligit.
candor cæli Tuſc. q.lib.1.55
ſolis candor, illuſtrior eſt, quàm vllus ignis (pro ardore.) de Nat deo.2 29
præſertim quæ à candidato petant. De Pet.Conſ.19
canis venandi & cuſtodiendi cauſa factus.de Nat.deo.2.27
canes ſagaces.Diuin. lib.1.59
canum tam amans dominorum adulatio, & odium in externos.2.de Nat. deo.129
canum fida cuſtodia.2.de Nat.deo.129
canum Hircanorum nobile genus. Tuſ. q.lib.1 97
canum ſagacitate ad vtilitatem noſtram abutimur.2.de Nat.2 14
canicula exoriente Romæ aliquot diebus poſt ſolſtitium, apud Troglodytas ante ſolſtitium. Diuin.lib 2.75
ſi quis oriente Canicula natus eſt, is in mari non morietur. Fat.9
à quibus cùm cecinit receptui. Tuſ quæſ. lib.4.50
canere abſurdè. Tuſ.q.lib 1.9
canere ad tibiam virorum clarorum laudes atque virtutes: qui mos fuit priſcorum Romanorum. Tuſ.q lib 4 3
canere ad tibicinem. Tuſc.q.lib.1 3
canere diſcebant in Græcia omnes. Tuſc. q lib. 1.4
canere fidibus. Tuſ.q.li.1.4. Diui.lib.2.95
canere qui neſciebat in Græcia, non ſatis excultus doctrina putabatur. Tuſcu.q. lib.1 4
canere voce. Diuin.lib.2 95
canendi ſonis variis nihil tam facile in animos teneros ac molles influit, quorum dici vix poteſt quanta ſit vis in vtramque partem: nam & incitat languentes, & languefacit excitatos, & tum remittit animos, tum contrahit: ciuitatúmque hoc in Græcia interfuit vocum ſeruare modum: quarum mores lapſi ad mollitiem pariter ſunt immutati cum cantibus, aut hac dulcedine corruptelàque deprauati: aut, cùm ſeueritas eorū ob alia vitia cecidiſſet, tum fuit in auribus, animiſque mutatis etiam huic mutationi locus.2. de Leg.37.& 38
modulatè canētes tibiæ. de Nat. deo.2.17
ad cantus, ad tibicinem honoratorum virorum laudes proſequātor.2 de Leg.57
cantus lugubres à Græcis næniæ vocabulo nominantur.2.de Leg 57
cantus neruorum vocúmque. Tuſcul. q. lib 1.3, & 4
cantus Phrygii. Diuin.lib.1 96
cantus, & modorum mutationē grauiter olim vindicabat vetus Græcia, longe præuidens, quàm ſenſim pernicies illapſa ciuium animos malis ſtudiis, maliſque doctrinis repentè totas ciuitates euerteret: ſiquidem illa ſeuera Lacedæmon, neruos iuſſit, quòd plures quàm ſeptem haberet, in Timothei fidibus inde demi.2 de Leg.39
canorum. Acad.q.edit.1.lib.2.21
canorum in voce. Cat.13
canorum & fuſcum vocis genus. 2.de Nat. deo.210
non cani, nō rugæ repentè authoritatem arripere poſſunt, ſed honeſtè acta ſuperior ætas fructus capit authoritatis extremos. Cat.58
minuſſe grata diis immortalibus capedines ac fictiles vrnas fuiſſe, &c. Parad.11
capedunculis iis, quas Numa nobis reliquit.3 de Nat.deo.19
capere exordium pro amico. Læl.45
capere maximam calamitatem. Diuin. lib.1 29
capere caſtra hoſtium. Diuin.lib 1.65
capere conſilium ex tempore. Offic.1. 47
capere conſulta & agendi & non agendi. Acad.qu.ed.1. lib 2.91
capere conſuetudinem, exercitationémque. Offic.1.85
capere deſiderium ex aliqua re. Cat 50
capere exemplum ex aliqua re. Læl 33
capere maximam gloriam. Læl.25
capere maximam laudem ex aliqua re. Offic.2.37
capere moleſtiam. Læl.76
capere omen. Diuin.lib.1.87
capere pecunias ob rem iudicandam. de Finib.lib.2. 45
plus capere ſine religione liceat, alicui legatum.2.de Leg.48
capere ſpecimen. Tuſc.q.lib 1.16
capere voluptatem alienis malis. Tuſc.q. lib.4 55
ex quibus ſperant ſe maximum fructum eſſe capturos. Læl.67
ne callida aſſentatione capiantur. Læl.81
captus mente Acad.q.ed 1 lib 1 50
captus oculis & auribus. Tuſc.q.lib 5 84
captum eſſe mente. Offic.1 133
captum ſibi tabernaculum fuiſſe in hoſtes Scipionis. de Nat.d.2.8
aut ſpe largitionis promiſſioniſque capti. Offic.1.30
capienda primordia agendi è diis immortalibus.2.de Leg.6
hoc ipſum prouidens dialecticas captiones. de Finib. lib.1.14
captiones diſcutere. Acad.q ed.1.lib.2.44
omnes igitur iſtius generis captiones eodem modo refelluntur. Fat.25
qua via captioſa ſoluātur. lib 1.de Fin.27
captioſis & fallacibus interrogationibus circumſcribi atque decipi. Acad.quæſt. ed.1. lib.2.44
captioſiſſimum genus interrogationis. Acad.q.ed.1.lib 2.46
captare plauſum. Tuſc.q.lib 2.55
captare ſtſus. Tuſc.q.lib.1.13
captare ſolitudines. Tuſc.q.lib 3 53
captare vult, quod alias capere dicitur, quod fit in interrogendo ſeu diſputando. Acad qu.ed 1 lib.2.65
capeſſere Remp. Offic.1. 111
capeſſere Remp. honoribus, imperiiſque adipiſcendis. de Fin.lib.3.51
capeſſentibus Remp. nihil minus quàm philoſophis, & magnificentia & deſpicientia adhibenda eſt rerum humanarum, & tranquillitas animi atque ſecuritas: ſiquidem nec anxii futuri ſunt, & cum grauitate conſtantiáque victuri. Offic 1 105
verum capacitatem aliquam in animo putamus eſſe, quò tanquam in aliquod vas ea quæ meminimus, infundantur Tuſc. q lib.1.49
flaccos, frontones, capitones. de Nat.deo. 2.56. vitia corporis.
concionantem in Capitolio Ti. Gracchū. de Nat.d.2 75
in Capitolio dedicauit Scaurus fidem & mentem. de Nat.deo.2.44
Capitolinus Iupiter.3.de Nat.deo.7
Capitolini Iouis alia nobis ſpecies, alia Afris Ammonis Iouis. de Nat.d.1.58
capræ feræ in Creta confixæ venenatis ſagittis dictamnum herbam quærunt.2.de Nat.deo.95
pellis caprina, haſta, ſcutulum, calceoli repandi, Soſpitæ deæ ornatus. de Natu. deo 1 57
Caprius pater vnius ex Dionyſiis. 3. de Nat.deo 41
caput cœnæ. Tuſc.q.lib.5.70. & de Fin. lib.2.13
caput Epicuri, quod Græci κεφάλαιον dicunt, hoc eſt, firmamentum & caput cauſæ. Acad.q.ed. 1.lib.2.93
ſed quod caput eſt. Diuin.lib.1.91
illud autē ſuperius ſicut caput & famam tuam defendere neceſſe erit. Acad. qu. ed.1.lib.2.111
caput primum libri optimi.2.de Leg.16
capitis periculum inferre alicui. Offic. 2.71
ſi ad caput referat quæſtiones. 2. de Legib.48
quum ad idem caput ſe retulerunt nocto ambitus confectis ſuis curſibus. de Vniuerſ 41
de capite ciuis Rom. niſi maximo comitiatu rogari lex vetat.3.de Leg.38
capite damnatus. Tuſc.q.lib.1.41
quo capite legis iubentur à deorum manium iure ſumptus & luctum remouere.2 de Leg.58
vt capite operto ſit. Cat 30
à capite repetit quod quærimus. 1 de Legib 13
capite & fronte defluentem repellunt. 2. de Nat.d.108
capite velato, certis verbis deuouerunt ſeipſos quidam imperatores pro Rep. diis immortalibus. de Nat.d.2.7
capitali odio ab aliquo diſſidere. Læl.2
capitale eſto qui auguribus non paruerit.2.de Leg 28
capitalia facinora. de Nat.d.2.11
capitalia vindicanto.3.de Leg.5
carbo candens. Offic 1.33
carbonis eſt tertia lex tabellaria de iubendis legibus ac vetandis, ſeditioſi atque improbi ciuis, cui ne reditus quidem ad bonos, ſalutem à bonis potuit afferre.3 de Leg.35
in carcerem vadere Tuſc.q.lib 1.80
quibuſcum tanquam è carceribus emiſſus, &c. Læl.84
an nec cardiacis hoc tribuendum ſit, nec phreneticis. Diuin.lib.1.75
non caret is qui non deſiderat. Cato 44
ne viuus quidem bono caret, ſi eo nō indiget. Tuſc.quæ.lib.1 75
quum id non habeas, quod tibi nec vſu

quot formas animalium mens in ſpeciē earum intuēs poterat cernere, totidem & tales in hoc mundo ſecum cogitauit effingere. de Vniuerſ. 43
vis animalis qua omnia reguntur. de Natur. d. 1. 24
animabilis ſpirabiliſque natura, aer. 2. de Nat. d. 67
ſed quid ſingulorum opiniones animaduerteram? Tuſc. q. lib. 1. 96
aut euentis animaduerſa & notata. Diuin. lib. 1. 64
animaduerſor vitiorum. Off. 1. 103
mediocris animaduerſio atque admonitio. lib. 1. de Fin. 24
omnis & animaduerſio & caſtigatio contumelia vacare debet, neque ad eius qui punit aliquem, aut verbis caſtigat, ſed ad Reipub. vtilitatem referri. Off. 1. 125
animaduerſio atque admonitio mediocris. de Fin. lib. 1. 54
animate non poſſunt indiuidua. de Nat. d. 1. 78
animans eſt igitur mundus, compóſque rationis. de Nat. d. 2. 16
qui mundum ipſum animantem ſapientémque eſſe dixerunt. de Nat. d. 1. 18
nihil quod (viuit) generare ex ſe poteſt animãtem, compotémque rationis. de Nat. d. 2. 16
quæ autem animans naturæ, nihil curāt. de Nat. d. 1. 86
animantem legem efficit Zeno. de Nat. d. 1. 36
animantes aſpiratione aeris ſuſtinentur. 2. de Nat. d. 60
animantes multæ inſectantes odoris intolerabili fœditate depellunt. 2. de Nat. d. 96
animantes oriuntur quos & viuos alatis, & conſumptos ſinu recipiatis. de Vniuerſ. 55
animantes qui animo cernuntur, & ratione intelliguntur. de Vniuerſ. 13
animantium aliæ coriis tectæ, aliæ villis veſtitæ, aliæ ſpinis hirſutæ. 2. de Natur. d. 90
animantia diuina ſunt infixa cœlo ſydera, ob eámq; cauſam ſuis ſedibus inhærent, & perpetuò manent. de Vniu. 47
animantia omnia ſunt in quadam genera partita aut inchoata. de Vniuerſ. 13
commune animantium omnium eſt coniunctionis appetitus, procreandi cauſa, & cura quædam eorū quæ procreata ſunt. Offic. 1. 19
animantium generi omni à natura tributum eſt, vt ſe, vitam, corpúſque tueatur, declinétque ea quæ nocitura videãtur, omniaque quæ ſint ad viuendum neceſſaria, anquirat & paret. Off. 1. 17
animantium hoc natura commune eſt, vt habeant libidinem procreandi. Off. 1. 79
animantium varios ortus. de Nat. d. 2. 30
animantibus quantam cuſtodiam conſeruandi ſui ingenuit natura. 2. de Nat. d. 95
animationis diuinæ maximè ſpeciem faciebat quartum genus animantium ex igne. de Vniuerſ. 45
bene animatus. Tuſc. q. lib. 1. 27
animatum. Græci vocant ἔμψυχον. Tuſc. q. lib. 1. 45
animatum quod eſt, id motu cietur interiore & ſuo. Tuſc. q. lib. 1. 45
quemadmodum ſint in ſe ipſas animati. de Fin. lib. 2. 69
animus à medio profectus, extremitatem cæli à ſuprema regione rotundo ambitu circumiecit, ſeſéque ipſe verſans, diuinæ, ſempiternæ, ſapientiſque vitæ induxit exordium. de Vniuerſ. 33
animus à ſe ipſe diſſidens, ſecúmque diſcordans. de Fin. 1. 45
animus ægritudine ac perturbationibus reliquis omnibus vacuus, perfectè atque abſolutè beatos efficit. Tuſſ. q. lib. 4. 30
animus ab anima dictus. Tuſc. q. lib. 1. 17
quid ſit animus, aut vbi, aut vnde, magna diſſenſio eſt. Tuſc. q. lib. 1. 16
animus accipit quæ videmus. Tuſcul. q. lib. 5. 79
animus æger (vt ait Ennius) ſemper errat, neque pati, neque perpeti poteſt, cupere nunquam deſinit. Tuſc. q. lib. 3. 4
animus altiſſimus & gloriæ cupidus. Offic. 1. 93
animus anguſtus. Off. 1. 97
animus, appropinquante morte, multò eſt diuinior. Diuin. lib. 2. 58
animus calidior eſt, vel potius ardentior, quàm eſt aer terræ proximus. Tuſſ. q. lib. 1. 35
animus concitatus abſtractúſque ab integra certáque ratione, non conſtantiã ſolùm amittit, verumetiam ſanitatem. Tuſc. q. lib. 4. 30
animus corporis expers Xenocrati, & antiquis philoſophis. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 18
animus cùm ad ſui ſimilē penetrauit, ita eo nulla re egens aletur, & ſuſtentabitur iiſdem rebus quibus aſtra. Tuſc. q. lib. 1. 37
animus cum languore corporis nec mẽbris vti, nec ſenſibus poteſt, incidit in viſa varia & incerta, ex reliquiis inhærentibus earum rerum, quas vigilans geſſerit aut cogitarit. Diuin. lib. 2. 99
animus cùm multum corpori præſtet, obſeruetúrque vt caſto corpore ad deos adeatur, multò eſt in animis id ſeruãdū magis. Animi labes nec diuturnitate vaneſcere, nec manibus vllis elui poteſt. 2. de Leg. 16
quod ſi tui ſimul animus cum re concidit. Tuſc. q. lib. 3. 34
animus cùm ſuperauit regionem aeris craſſi, naturámque ſui ſimilem contigit & agnouit, ignibus inſiſtit, & finem altius ſe efferendi facit. Tuſc. q. lib. 1. 36
animus de ſe ipſe tum iudicat, cùm id ipſum, quo iudicat, ægrotet. Tuſcul. q. lib. 3. 1
animus deſertus languore corporis. Diu. lib. 2. 107
animus diuinus eſt. Tuſc. q. lib. 1. 52
animus diuinus, corpore liberatus. Tuſſ. q. lib. 1. 42
animus effœminatus. Tuſc. q. lib. 4. 49
ardor mundi animus eſt. de Nat. d. 1. 25
animus exanclatus, id eſt, exhauſtus ærumnis. Tuſſ. q. lib. 2. 16
quorum aut ingenio, aut virtute animus excellit. Tuſſ. q. lib. 1. 29
animus excelſus atque inuictus. Off. 1. 13
animus excelſus & magnificus. Off. 1. 112
animus fortis. Tuſc. q. lib. 2. 8
animus fortis & magnus duabus rebus maximè cernitur: quarum vna eſt in deſpicientia rerum externarum: altera in rebus magnis & vtilibus, ſed vehementer arduis gerendis. Off. 1. 95
animus fortis & magnanimus in homine non perfecto nec ſapiente feruentior plerunque eſt. Off. 1. 71. quoniam feruorē fortitudinis Ariſtoteles 3 Eth. exceſſum facit, [illegible].
animus fractus & abiectus. Parad. 44
animus furore diuino incitatus. Diuin. lib. 2. 78
animus harmonia, ſecundum Ariſtoxenum. Tuſc. q. lib. 1. 18
animus hominis diues, non arca appellari ſolet. Parad. 55
animus hominis habet memoriam, & eã infinitam rerum innumerabiliũ. Tuſc. q. lib. 1. 46
animus in duas partes diuiſus, alteram rationis participem, alteram expertẽ. Tuſc. q. lib. 4. 9
animus hominis nunquam naturaliter diuinat, niſi cùm ita ſolutus eſt & vacuus, vt ei plenè nihil ſit cum corpore. Diuin. lib. 1. 56
animus hominis quibus rebus beatus fiat. 1. de Leg. 46
cur animus hominis quicquam ignoraret, ſi eſſet deus. de Nat. d. 1. 27
animus hominis ſi nihil eſſet in eo, niſi vt per eum viueremus, eſſet nobis cum beſtiis plantiſque communis. Tuſc. q. lib. 1. 46. beſtiæ enim & plãtæ animam vegetatiuam ſeu vitalem habent, per quam viuunt.
animus hominis ſi nihil haberet, niſi vt appeteret aut refugeret, id ei eſſet cómune cum beſtiis. Tuſc. q. lib. 1. 46. nam & beſtiæ appetunt quæ ſunt bona, & refugiunt contraria.
animus hominibus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus, quæ ſydera & ſtellæ vocantur. Som. Scip. 11
animus humanus decerptus ex mente diuina, cum alio nullo, niſi cū ipſo deo, ſi hoc fas eſt dictu, comparari poteſt. Tuſc. q. lib. 5. 29
animus humanus ſic vt natura cœleſtis & terra vacat & humore. Tuſc. q. lib. 1. 65
animus humanus ſi eſt excultus, & ſicut acies ita curata eſt, vt ne cæcetur erroribus, fit perfecta mens, id eſt, abſoluta ratio, quæ eſt idem quod virtus. Tuſc. q. lib. 5. 39
animus imbecillus atque anilis. Diuin. lib. 1. 97
animus imbecillus remiſſúſq;. Diuin. lib. 2. 107
animus in corpore incluſus. Tuſc. q. lib. 1. 47
animus in corpore tanquam alienæ domi. Tuſſ. q. lib. 1. 51. propria enim eius ſedes eſt cœlum.
animus inflatus & tumens. Tuſcul. q. lib. 3. 26
animus in partes duas diſtributus eſt, quarum altera rationis eſt particeps, altera expers. Tuſc. q. lib. 2. 47
ex hoc ille animus in præliis paratus ad vulnera. Tuſc. q. lib. 2. 33
animus intentus. Tuſc. q. lib. 4. 8
vt onera contentis corporibus facilius feruntur, remiſſis opprimunt: ſimillimè animus intẽtione ſua depellit preſſum omnem ponderum, remiſſione autem ſic vrgetur, vt ſe nequeat extollere. Tuſcul. q. lib. 2. 48
animus iudex omnium. Tuſc. q. lib. 1. 59
animus iuxta Empedoclem eſt cordi ſuffuſus ſanguis. Tuſc. q. lib. 1. 17
animus latè longéque peregrinatur. de Nat. d. 1. 58
animus leuis & calidus. Tuſc. q. lib. 1. 56
animus magnus & excelſus. Off. 3. 30
animus magnus erectuſque, humanáſque res deſpiciens. Off. 1. 87
animus magnus erectuſque. de Fin. lib. 5. 64

animus mundi Acad.q.ed.1.lib.1.21 Vult & Plato in Timæo mundum eſſe animantem,& omnium,qui ſub aſpectum cadunt,animantium perfectiſſimum.
animus mundi omnium rerum quæ ſunt ei ſubiectæ quaſi prudentia quædam, procurans cæleſtia ac humana,ſecundū Academicos.Acad.q.ed.1.lib.1.21
animus natura inſiſtens, agitatione & motu nunquam vacuus eſſe poteſt. Diuin.lib.2.99
animus nec ſecerni,nec diuidi,nec diſcerpi,nec diſtrahi poteſt: nec interire igitur.Tuſc.q.lib.1.58
quemadmodum oculus conturbatus nō eſt probè affectus ad ſuum munus fungendum: ſic conturbatus animus non eſt aptus ad exequendum munus ſuū. Tuſc.q lib.3.15
cùm præſertim ipſe quoque animus non inane neſcio quid ſit,ſed in quodam genere corporis de Fin.lib.4.30
animus numerus, ſecundum Xenocratē. Tuſc.q.lib 1.18
animus oculorum effugit obtutum. de Vniuerſ.33
animos opinionibus malóque more, id eſt, vſu & conſuetudine vitæ delinitus. Tuſc.q.lib.5 58
animus paratus ad periculum , ſi ſua cupiditate,non vtilitate cōmuni impellitur, audaciæ potius nomen habeat, quàm fortitudinis.Off.1.95
animus paruus.Off.1.97
animus perturbatus. Tuſc.q lib.3.7
vt qui è Leucade ſe præcipitauerit, ſuſtinere ſe, cùm velit,non poteſt : ſic animus perturbatus & incitatus nec cohibere ſe poteſt , nec quo loco vult, inſiſtere omnino. Tuſc.q.lib.4.32
animus piis omnibus retinendus eſt in cuſtodia corporis , nec iniuſſu eius , à quo ille eſt nobis datus,ex hominum vita migrandum eſt.Som.Scip.11
animus prudentia conſilióque fidēt.Off.1.113
animus qui eſt in aliquo morbo,non magis eſt ſanus , quàm id corpus, quod in morbo eſt.Tuſc.q.lib.3.8
animus rerum bonarum expectatione erigitur.1.de Leg.19
animus robuſtus & excelſus . de Finib. lib.1.39
animus ſapientis ita ſemper eſt affectus, vt ratione optimè vtatur. Tuſ.q.lib.3.15
animus ſapientis nunquam eſt perturbatus.Tuſc.q.lib.5 15
animus ſapientis ſemper vacat vitio, nūquam turgeſcit,nunquam tumet. Tuſc. q.lib.3.16
animus ſe iniiciens & intendens in immenſum.de Nat.d.1.38
animus ſeipſum ſemper mouet,atque idcirco non eſt natus,ſed æternus. Tuſc. q lib.1.45
animus ſemper agit aliquid , neque vlla conditione quietem ſempiternam poteſt pati.de Fin.lib.1.51
vt ipſum mundum ex quadā parte mortalem ipſe deus æternus, ſic fragile corpus animus ſempiternus mouet.Som. Scip.19
animus ſenſum omnem effugit oculorū. de Vniuerſ 63
animus ſenſibus & curis vacuus . Diuin. lib.1.30
vinculis,ſic animus ſeſe non videns alia cernit. Tuſc.q.lib.1.54
animus ſi eſt horum quatuor generum, ex quibus omnia conſtare dicuntur,ſid eſt, elementorum , ex inflammata animo conſtat,atque idcirco ſuperiora capeſſet nec. de cæ.Tuſc.q.lib.1 55
animus ſi ſit numerus,vt ſenſit Xenocrates: vel ἐνδελέχεια, vt Ariſtoteles, multū integrior ac purior eſt , quàm igneus, cui animalis , longiſſiméque à terra ſe efferet. Tuſc.q.lib.1 53
illud quidem ſic habeto, niſi ſanatus animus ſit, quod ſine philoſophia fieri nō poteſt,finem miſeriarum nullum fore. Tuſc.q.lib.3.11
animus ſiue anima ſit, id eſt, ſpiritalis & aerius, ſiue ignis, diuinus eſt. Tuſc. q. lib 1.49
animus ſomno ſeuocatus à ſocietate & contagione corporis meminit præteritorum, præſentia cernit, futura prouidet. Diuin.lib.1.58
animus tres partes habet, vt Platoni placuit, rationem, iræ, cupiditatis. Acad. q. ed.1.lib. 1. 115. eas Plato λόγον, θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν vocat.
animus turpificatus.Off.3.145
animus vacans corpore. Tuſc.q.lib.1.41
animus iunctus ex anima tenui . id eſt, aere,& ardore ſolis temperato. Tuſc.q. lib.1.36
ſi animus vnà cum corpore interit , nullus in eo ſenſus remanet,ipſe enim nuſquam eſt.Tuſc.q.lib.1.67
animus , vt Euripides audet dicere , deus eſt. Tuſc.q.lib.1.55
animus, vt Xenocrates,mens nullo corpore.Acad.q.ed 1.lib.1.115
animus vnus ex omnibus rationis , contentioniſque ſempiternarum rerum & ſub intelligentiam cadentium compos & particeps.quo nihil ab optimo genitore melius procreatum:quippe qui ex eadem vinctus,alteráque natura,adiūcta materia temperatione trium partium,proportione compacta, ſe ipſe cū verſans,cùm materiam mutabilem corripuiſſet,& cùm rurſus indiuiduam atque ſimplicem; per quam omnis mouetur,diſcernitque quid ſit eiuſdem generis, & quid alterius, & cætera diiudicat, quid cuique ſit ſit maxime aptum, quid quoque loco,aut modo, aut tempora contingat , quæque diſtinctio ſit inter ea quæ gignantur, & ea quæ ſemper ſint eadem de Vniuerſ.35
animus Zenoni Stoico ignis videtur. Tuſcul.q.lib.1.17
vt optima quiſque valetudine affectus poteſt videri alius, vt natura ad aliquem morbum procliuior : ſic animus alius ad alia vitia propenſior. Tuſc. q. lib. 4.67
animi appetitus,ratione regūtur. de Nat. deo 2.14
animi auxilium nōn vt in corporis morbis petendum eſt foris. Tuſc q.lib 5 5
animi bene conſtituti proprium eſt,& lætari bonis rebus , & dolere contrariis. Læl.44
animi bona ab Academicis in naturam & mores diuidebantur. Acad.q. ed. 1. lib. 1.15
animi bona dicebant Academici, quæ eſſent ad comprehendendam animi virtutem idonea.Acad.q.ed.1 lib.1.15
animi celeritas. Tuſc.q.lib.1.36
omnem animi conformationem , exteri philoſophi motum inanem vocant : vos,aduentum in animos & introitum imaginum dicitis.de Nat.d.1.75
animi creatio vnde à deo facta . de Vniuerſ.17
animi domus,corpus. Tuſc.q.lib 1.42
in omnibus officiis perſequendis animi eſt adhibenda contentio. Tuſc. q. lib. 1.48
qui magni animi eſt,eum neceſſe eſt eſſe inuictum. Tuſc. q. lib.3 13
munus animi eſt,ratione bene vti. Tuſc. q.lib.5 25
magni animi eſſe. Tuſc.q.lib.3.13
animi & corporis inter ſe comparatio. Tuſc.q.lib 4.15
animi & plures ſunt & perniciosiores morbi quàm corporis.Tuſc q.lib.5.4
animi fortis & conſtantis eſt non perturbari in rebus aſperis , nec tumultuantem de gradu deiici, ſed præſenti animo vti & conſilio , nec à ratione diſcedere.Off.1.113
animi fortis magnique ducendum eſt, ea quæ eximia plerique & præclara videntur,parua ducere.Off.1.95
animi intelligentia , quid aut qualis ſit, difficilis.Tuſc.q.lib.1.45
animi magnitudo Acad.q. ed.1 lib 1. 66. Tuſc.q.lib.1 e
animi motus & cogitatio.id eſt,ratio. 3.de Nat d.51
animi motus qui ratione rexerit,iuſtè vixerit qui autem his ſe dederit, iniuſtè. de Vniuerſ.55
in animi notione reponere tanquam in veſtigio.de Nat.d.1.18
animi pars , in qua feritas quædam eſt, atque agreſtis immanitas. Diuin. lib.1. 56. Græci θυμὸν ſeu θυμοειδὴς vocant.
animi pars, in qua irarum exiſtit ardor. Diuin.lib.1.57. θυμὸς & θυμοειδὴς dicitur è Græcis.
animi pars quæ mentis & conſilii eſt. Diuin.lib.1.56. Græci νοῦν & λόγον vocant.
animi pars,quæ mentis & rationis particeps eſt. Diuin. lib.1.59 Græci λογιστικὸν μέρος vocant.
animi pars,quæ voluptate alitur. Diuin. lib.1.56. ἐπιθυμητικὸν μέρος τῆς ψυχῆς Græcis dicitur.
animi pars rationis atque intelligentiæ particeps,tum maximè viget, cùm plurimum abeſt à corpore.Diuin lib.1.63
animi partes duæ temerariæ.Diuin.lib.1. 57.nempe θυμὸς καὶ ἐπιθυμία.
animi propria natura atque vis eſt,motu etem interiore & ſuo. Tuſc q.lib.1 45
vt maris tranquillitas intelligitur , nulla ne minima quidem aura fluctus commouente: ſic animi quietus & placatus ſtatus cernitur , cùm perturbatio nulla eſt,qua moueri queat. Tuſc.q lib.5 13
animi robuſti eſt,magnæque conſtantiæ, ea quæ videntur acerba,ita ferre, vt nihil à ſtatu naturæ diſcedat , nihil à dignitate ſapientis.Off.1.97
in animi ſecuritate vitam beatam ponimus.de Nat.d 1 38
animi ſedes naturalis. Tuſc.q.lib 1.36
animi ſedem & locum in corde eſſe dixerunt Stoici:in cerebro,Pythagoras,& eum ſecutus Plato. Tuſc.q.lib.1 17
ſingularis eſt quædam natura atque vis animi,ſeiuncta ab his vſitatis notiſque naturis.(ſcilicet terrena, humide,aerea & ignea)Tuſc.q.lib 1.55
ex animi ſententia. Tuſc.q lib.1.17
ſunt enim quædam animi ſimilitudines cum corporibus. Tuſc.q.lib.1.48
animi turpitudo vitiis ipſis facillime percipitur.1.de Leg 38
animo diuinitatem dedit Alcmæo Crotoniates.de Nat d.1.10
animum à conſuetudine oculorum ab-

ducere, difficillimum eſt. 3 de Nat. d. 14
qui animum à corpore diſcedere cẽſent, alii ſtatim diſſipari, vt Democritici & Epicurei: alii diu permanere, vt Stoici: alii ſemper, vt Platonici. Tuſc. q. lib. 1. 16
animum à corpore ſecernere, nec quicquã aliud eſt, quàm emori diſcere. Tuſc. q. lib. 1. 61
cùm animum à negotio omni ſeuocamus, nihil aliud agimus, quàm animũ ad ſe ipſum aduocamus, ſecum eſſe cogimus, maximeque à corpore abducimus. Tuſc. q. lib. 1. 61
animum, antequam corpus intrauit, in rerum cognitione viguiſſe. Tuſc. q. lib. 1 47. ſententia Socratis apud Platonem in Phædone.
animũ Ariſtoteles appellat ἐντελέχειαν nouo nomine. Tuſc. q. lib. 1. 19
animum ad ſeipſum aduocare, ſecum eſſe cogere, maximè à corpore abducere. Tuſc. q. lib. 1. 61
animum cum corpore extingui ſunt qui cenſent, quales ſunt Epicurei. Tuſc. q. lib. 1. 16
animum defigere, & intendere in rem aliquam. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 44
animum deus vt in medio mundi collocauit, ita per totum tetendit. de Vniu. 15
animum deum eſſe Pythagoras cenſuit per naturam rerum omnem intentum & commeantem, ex quo animi noſtri carperentur. de Nat. d. 1. 21
animum diuinum, corpore liberatum, cogitatione cõplecti non poſſumus. Tuſc. q. lib. 1. 41
animum & corpus occidere cenſet Epicurei. Tuſc. q. lib. 1. 16
nihil omnino eſſe animum, & hoc eſſe nomen totũ inane ſenſit Dicæarchus. Tuſc. q. lib. 1. 18
animũ & videre & audire, nõ eas partes, quæ quaſi feneſtræ ſunt animi (vt ſunt oculi & aures) Tuſc. q. lib. 1. 39
animum eſſe deum, ſeu diuinum probatur. Tuſc. q. lib. 1 55
licet etiam mortalem animum iudicantem, æterna moliri, non gloriæ cupiditate, quam ſenſurus non ſit, ſed virtutis, quam neceſſario gloria conſequatur. Tuſc. q. lib. 1. 75
animum mundi Academici deum appellant. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 21
animum mundi haud eum denique cùm corpus et effecit, inchoauit deus. Deus anim & ortu & virtute antiquiorem genuit animum, eúmque vt dominum atque imperantem obedienti præfecit corpori. de Vniuerſ. 17
cùm nihil erit præter animum, nulla res obiecta impediet, quo minus percipiat quale quidque ſit. Tuſc. q. lib. 1. 40
neceſſe eſt animum perſpicuis cedere, vt lancem in libra ponderibus impoſitis deprimi. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 37
animum procreator mundi deus ex ſua mente & diuinitate genuiſſet, cum denique omne quod erat concretum atque corporeum ſubſternebat animo, interiuſque faciebat. de Vniuerſ. 33
vt animum ſapientis commoueri & conturbari negarent. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 116
animum ſpirabilem ſumpſimus ab aere eo quem ſpiritu ducimus. de Nat. d. 2. 14
animum vel animam ineſſe in homine, & in beſtia negauit Dicæarchus. Tuſc. q. lib. 1 18
animo aliquid videre, vt faciunt dormientes. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 116
quicquid animo cernimus, id omne oritur à ſenſibus. de Fin. lib. 1. 50
qui animo cernuntur, & ratione intelliguntur animantes de Vniuerſ. 13
animo comprehendere. 3. de Nat. 45
animo comprehendere & tenere. Acad. q. ed. 1. lib. 2 13
animo comprehenſum atque perceptum habere. Acad. q. ed. 1. lib. 2 91
animo diuino in homine influente atque effluente ambitus illigabant. de Vniuerſ. 61
animo elato eſſe. Tuſc. q. lib. 1. 79
cùm conſtemus ex animo & corpore. Tuſc. q. lib. 3 1
in eum locum ſæpè profectus alacri animo & erecto, &c. Cat 68
facillimè ad res iniuſtas impellitur, vt quiſque altiſſimo eſt animo & gloriæ cupido. Off. 1. 65
animo & præterita & futura ſentimus. de Fin. 1. 43
animo & ſenſibus præditus mundus. de Nat. d. 1. 14
negãt ſatis eſſe quid bonum ſit aut quid malum ſenſu iudicari; ſed animo etiam ac ratione intelligi poſſe. lib. 1. de Finib. 24
ſiquidem animũ excelſo & alto & virtutibus exaggerato ſumus. Parad. 52
animo excelſo magnóque deſpicere aliquid. Off. 2. 52
ex animo exire hoc mihi non poteſt. 3. de Nat. d. 5
æquo animo ferre aliquid. Tuſc. q. lib. 1. 77
animo fidenti gradi ad mortem. Tuſc. q. lib. 1. 99
animo iam hæc tenemus comprehenſa. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 21
ſiue ex animo id ſit, ſiue ſimulatè. 2. de Natur. d. 115
animo in quo ſunt omnia, iubet lex caſtè ad deos adire. 2. Leg. 26
animo inflammato aliquid cõcupiſcere. Tuſc. q. lib. 4. 57
animo ipſo animum videre. Tuſc. q. lib. 1. 43
in animo meo ineſt neſcio quid, quo magis hic locus delectet. 2. de Leg. 10
nimis es penè animo molli. Tuſc. q. lib. 2 44. ex Pacuuio.
animo multis modis variiſque delectari licet, etiam ſi non adhibeatur aſpectus. Tuſc. q. lib. 5. 79
animo nihil præſtantius, neque diuinius. Parad. 16
in animo perturbato, ſicut in corpore, ſanitas eſſe non poteſt. Tuſc. q. lib. 3. 7
animo rem cernere. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 23. de artibus dictum, quas Græci Στοιχεῖα vocant.
in animo res inſculptas habere. Acad. q. ed. 1. lib. 2 3
non modò viderat animo res obſcuras. de Nat. d. 1 36
ab animo tanquam ab oculis caliginem diſpellere. Tuſc. q. lib. 1. 64
ab animo tuo quicquid agitur, id agitur à te. Tuſc. q. lib. 1. 43
animo tranquillo eſſe. Cat. 67
animo vacuo audire aliquem, & magno ſtudio Acad. q. ed. 1. lib. 2. 11
nihil animo velocius. Tuſc. q. lib. 1. 36
nihil enim animo videre poterant. Tuſc. q. lib. 1. 51
ipſi animi magni refert quali in corpore locati ſint: multa enim è corpore exiſtunt, quæ acuant mentem, multa quæ obtundant. Tuſc. q. lib. 1. 65
vt agri non omnes frugiferi ſunt qui coluntur: ſic animi non omnes culti fructum ferunt. Tuſc. q. lib. 2. 50
animi altiſſimi. Tuſc. q. lib. 1. 27
animi beſtiarum ſunt rationis expertes. Tuſc. q. lib. 1. 65
animi cum corpore permiſti. Diuin. lib. 2. 109
ne ſi interirent quidem animi, quicquam mali eſſe in morte. Tuſc. q. lib. 1. 66
animi hominum ſemper fuerunt, futurique ſunt. Diuin. lib. 1. 118
animi imbecilles. Acad. q. ed. 2 lib. 2. 52
ſi animi mortales ſint, tantus interitus eſt in morte, vt ne minima quidem ſuſpicio ſenſus relinquatur. Tuſc. q. lib. 1. 78
animi per ſe ipſos viuentes. Tuſc. q. lib. 1 50
animi, quo maior eſt in eis præſtantia & diuinior, eo maiore indigent diligentia. Tuſc. q. lib 4 47
animi quibus rebus pelliantur, ſæpe vehementius. Diuin. lib. 1. 72
animi ſeipſos mouent, ergo æterni. Tuſc. q. lib. 1. 45
animi valentes. id eſt, bene conſtituti ac ſani, qui nullis perturbationibus tentari poſſunt, qualis eſt animus ſapientis. Tuſc. q. lib. 4 14
animorum æternitas cur nonnullis videatur incredibilis. Tuſc. q. lib. 1 41
cùm de animorum æternitate dicitur, de mente dicitur, quæ omni turbido motu ſemper vacet: non de partibus iis, in quibus ægritudines, iræ, libidinéſque verſantur. Tuſc. q. lib. 1. 65
illud animorum corporúmque diſſimile eſt, quòd animi valentes morbo tentari non poſſunt, corpora poſſunt. Tuſc. q. lib. 4. 14
animorum è corpore excedentium duas eſſe vias, duplicéſque curſus diſſeruit Socrates. Tuſc. q. lib. 1. 59
de animorum immortalitate Plato eadẽ dicit. 2. de Leg. 61
animorũ ingeniorúmque naturale quoddam quaſi pabulum conſideratio contemplatióque naturæ. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 118
ſed ſumendum tempus eſt non minus in animorum morbis, quàm in corporis. Tuſc. q. lib 3 65
animorum nulla in terris origo inueniri poteſt. Tuſc. q. lib. 1. 55
animorum omnes morbi & perturbationes ex aſpernatione rationis eueniunt. Tuſc. q. lib 4 15
animorum parem numerum ſideribus diſtribuit deus, & ſingulos adiunxit ad ſingula. de Vniuerſ. 53
animorum vis duplex eſt: vna pars in appetitu poſita eſt, quæ eſt ὁρμὴ Græcè, quæ hominem huc atque illuc rapit: altera in ratione, quæ docet & explanat quid faciendum fugiendúmque. Off. 1. 141
animos ad audiendum ereximus. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 11
poſſe animos, cùm è corporibus excesſerint, in cœlum quaſi in domicilium ſuum peruenire. Tuſc. q. lib. 1. 21
animos deos eſſe dicit Plato in Timæo & in Legibus. de Nat d. 1. 25
animos eſſe mortales quibus rationibus probet Panætius. Tuſc. q. lib. 1. 65
ab altero non omnis alienos animos habemus. Læl 18
animos, omnium hominum immortales

esse, sed fortium, bonorumque diuinos. 2. de Leg. 28
animos permanere arbitramur consensu omnium nationum. Tusc. q. lib. 1. 19
dasne aut manere animos post mortem, aut morte ipsa interire. Tusc. q. lib. 1. 22
animos siue animales sint, id est, spirabiles, siue ignei, in sublime ferri perspicuum est. Tusc. q. lib. 1. 33
animos, siue dissipentur procul à terris, siue permaneant & conseruent habitum suum, necesse est ad cœlum ferri. Tusc. q. lib. 1. 35
ex animis conatur euellere cognitionem deorum. de Nat. d. 1. 14
ab animis consuetudine imbutus. de Nat. d. 1. 58
in animis doctissimi illi veteres inesse quiddam cœleste & diuinum putauerunt. de Fin. lib. 2. 93
in animis hominum, deorum notionem impressit ipsa natura. de Nat. d. 1. 31
in animis imprimentur. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 30
nihil est in animis mixtum aut concretum. Tusc. q. lib. 1. 53
nosmetipsi qui animis mouemur & sensibus. de Nat. d. 1. 42
in solis animis motum, qui sua sponte fit, ponit Plato. de Nat. d. 1. 23
animis nihil admixtum, nihil concretum, nihil copulatum, nihil coagmentatum, nihil duplex. Tusc. q. lib. 1. 58
est in animis omnium ferè naturâ molle quiddam, demissum, humile, eneruatum quodam modo & languidum. Tusc. q. lib. 2. 42
in maximis animis splendidissimisque ingeniis plerunque existunt honoris, imperii, potentiæ, gloriæ cupiditates. Off. 1. 39
naturis quæ sine animis sunt, locus est proprius de Nat. d. 1. 73
animis tanquam oculis, totam licet lustrare terram 2. de Nat. d. 161
sed est naturale in animis tenerum quiddam atque molle, quod ægritudine, quasi tempestate, quatiatur. Tusc. q. lib. 3. 10
animosus. Tusc. q. lib. 1. 17
præsertim cùm ab his non sanè animosè defendatur sententia, &c. Tusc. q. lib. 5. 44
ita pueros orientes animari atque formari. Diuin. lib. 2. 71
sit in amicum sit animatus. Læl. 51
quæ globosæ & rotundæ, diuinis animatæ mentibus, &c. Som. Scip. 11
visa illa vera sint, anne falsa. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 45
Annibal Marcellum interemit. 3. de Nat. d. 59
Annibal apud Prusiam Regem exulauit. Diuin. lib. 2. 40
Annibalis somnium. Diui. lib. 1. 45, & 46
Annibalis somnium cùm cepisset Saguntum. Diuin. lib. 1. 46
Anniceris philosophi Off. 3. 159
lempérque ad aliquid tanquam adminiculum annititur Læl. 74
annularius. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 77
annus fit vbi sol suum totum confecit & peragrauit orbem. de Vniuers. 41
annus perfectus & absolutus perfecto numero temporis tum completur: denique cùm ie octo ambitus confectis suis cursibus ad idem caput reuulerunt, cumque eos permensus est idem & semper sui similis orbis. de Vniuers. 41
annus vertens verè appellari potest tum, cùm ad idē, vnde semel profecta sunt, cuncta astra redierunt, eandémque totius cœli descriptionem longis interuallis retulerint. Som. Scip. 25
anni primus mensis apud Ægyptios. 3 de Nat. d. 40
anni tempora quomodo ex solis inflexione fiant. de Nat. d. 1. 36
magnum annum mathematici nominarunt de Nat. d. 2. 38
annum homines populariter tantummodo solis, id est vnius astri reditu metiuntur. Som. Scip. 15
anno ferè vertente. de Nat. d. 2. 49
ni anni decem interfuerint, nequis eundem magistratum capito. 3. de Leg. 8
nondum centum & decem anni sunt, cùm, &c. Off. 2. 111
annua solis conuersio. de Nat d. 2. 36
annuis cursibus conficiuntur sæcula. de Nat. d. 2. 16
annales pontificum maximorum, quibus nihil potest esse iucundius. 1. de Leg. 4
comburamus annales. Diuin. lib. 1. 32
anniuersarias vicissitudines constantissimè conficit cœlum. 2. de Nat. d. 72
annonæ curatores ædiles. 3. de Leg. 6
putarent annonam in macello cariorem fore. Diuin. lib. 2. 45
vt non anquiras aliquem, &c. Læl. 75
anquirere & parare omnia quæ sunt ad viuendum necessaria. Off. 1. 27
semper aliqui anquirendi sunt, quos diligamus. Læl. 84
quo plures det sibi tanquam ansas ad reprehendendum. Læl. 53
ante hoc tempus. Acad. quæst. ed. 2. lib. 1. 2
omnes ante eum philosophi. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 31. Græca loquendi forma, πάντες οἱ πρὸ αὐτοῦ φιλόσοφοι.
in qua quid valeat id, quod fieri possit, anquiritur. Fat. 13
ante & post quos labuntur. de Vniuers. 47
ante & pone veheretur animal. de Vniuers. 61
antè iudicasti Epicurum te esse oportere, quàm ista cognouisti (pro cognosceres) de Nat. d. 1. 46
anteceptam animo rei quandam informationem πρόληψιν appellat Epicurus. de Nat. d. 1. 32
tum antecedunt, tum subsequuntur stellæ. de Nat. d. 2. 38
septima pars quæ septem & viginti partibus antecederet primæ. de Vniuers. 19
antecedere honore. Cato 59
antecessiones & conuersiones quæ in orbibus deorum eueniunt. de Vniuers. 45
antecessiones & progressus causarum. Off. 1. 19
antecellere ætate. Cato 59
anteire ætate. Læl. 61
anteire aliquem ætate. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 35. & Tusc. q. lib. 1. 4
anteire cæteris virtute. Off. 2. 51
anteferre otium priuatum negociis publicis. Tusc. q. lib. 3. 48
anteparta bona. Cato 64
cùm animum quadam infinita laude anteponerent corpori. de Fin. lib. 4. 14
anteponere communem vtilitatem suæ. de Fin. lib. 3. 51
anteponere exilii libertatem domesticæ seruituti. Tusc. q. lib. 5. 78
anteponere honesta & recta emolumentis omnibus & commodis. de Fin. lib. 2. 47
vt omnia causis fiant antepositis. Fat. 31
Græca anteponere Latinis lib. 1. de Fin. 5
Anteros ex Venere & Marte natus. 3 de Nat. d. 41
atque id ipsum cùm tecum agere conarer, Fannius anteuertit. Læl. 15
ita est informatum anticipatúmque mentibus nostris. de Nat. d. 1. 51
nulla gens quæ anticipationem quandā deorum sine doctrina non habeat. de Nat. d. 1. 32. paulò pòst vocat prænotionem.
Antiochus Academicos vt à philosophia abhorrentes arguit Acad. q. edit. 1. li. 2. 29
Antiochus acutus fuit. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 63
Antiochus adstipulator Stoicorū. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 61
Antiochus appellatus Academicus. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 125
Antiochus contra Philonem doctorem suum librum edidit, qui Susus inscribitur. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 12
Antiochus cum Lucullo quæstor Alexādriæ fuit. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 11
Antiochus è philosophis ingenio scientiáque excellere iudicatus est. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 4
Antiochus homo natura lenissimus. Academ. q. ed. 1. lib. 2. 11
Antiochus homo quo nihil poterat fieri mitius Acad. q. ed. 1. lib. 2. 11
Antiochus in virtute beatam constituebat vitam, sed non beatissimam. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 134
Antiochus inconstans. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 63. Academiam enim nouam in iuuentute laudauit, in Senectute vituperauit.
Antiochus multa præter virtutem putauit homini partim chara esse, partim etiam necessaria. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 134
Antiochus, Philonis auditor. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 4
Antiochus politissimus & acutissimus philosophus. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 113
Antiochus si perpauca mutauisset, erat germanissimus Stoicis. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 113
Antiochi magister Philo. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 20
Antiocho præter honestatem multa bona, præter turpitudinem multa mala videbantur. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 115
Antiocho vehementissimè displicuit, omnia peccata esse paria. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 134
Antiochii, ab Antiocho dicti, sicut ab Epicuro Epicurei, à Socrate Socratici. Acad q. ed. 1. lib 2. 64
Antiops. Acad. q. ed. 2. lib 2. 21. Tragœdia Ennii de calamitatibus & miseriis Antiopæ vxoris Lyci regis Thebanorum.
Antipater censuit, eis, qui affirmarent, nihil posse percipi, consentaneum esse vnum tamen illud dicere percipi posse, vt alia non possent Acad. q. ed. 1. lib. 2. 28
Antipater Cyrenaicus, cuius cæcitatem cū mulierculæ lamentarentur, Quid agitis, inquit, an vobis nulla videtur voluptas esse nocturna? Tusc q. lib. 5. 80
Antipater, Diogenis Babylonici discipulus, homo acutissimus. Off. 3. 07
Antipater duos libros edidit de diuinatione. Diuin. lib. 1. 6
Antipater & Archidemus principes dialecticorū, opiniosissimi homines, multis in rebus dissenserunt. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 132
Antipater historic[*], Fānii ætati coniūctus, paulò inflauit vehementius. 1. de Leg. 5
Antipater reprehensus, quòd diceret, con-

ſentiorum eſſe ei, qui affirmaret nihil poſſe comprehendi, id ipſum ſaltem dicere poſſe comprehendi. Acad q ed. 1. lib 2.100
Antipater Stoicus multus fuit in differē do contra Academicos. Acad. q. ed. 1. lib. 2.18
Antipodes ſunt è regione nobis è contraria parte terræ, qui adverſis veſtigiis ſtant contra noſtra veſtigia. Acad. q. ed 1. lib. 2.123
antiqui rationem ſententiæ ſuæ non ferè reddebant, niſi quid numeris aut deſcriptionibus erat explicandum. Tuſc. q. lib. 1.38
antiquorum languor atque inertia 1. d. 1.5
ſtudioſè antiqua perſequeris. lib. 1. de Fin. 18
antiquiorem enim ſibi fuiſſe poſſeſſionibus ſuis gloriam. Divin. lib. 1.57
antiquiorem animi ſibi fuiſſe laudem & gloriam, quàm regnum & poſſeſſiones ſuas. Divin. lib. 2.61
qua nihil homini eſſe debet antiquius. Off. 1.257
quod temporum ordine antiquius eſt. de Fin lib 4.14
antiquiſſimum & deo proximum id habendum, quod ſit optimum. 2. de Le. 39
quem non moveat clariſſimis monumentis teſtata conſignataque antiquitas. Divin. lib. 1.76
antiquitas proximè accedit ad deos. 2. de Leg. 18
antiquitas quo propius aberat ab ortu & divina progenie, hoc melius ea fortaſſe quæ erant vera, cernebat. Tuſc. q. lib 1.12
antiquaſti legem ſine tabella. 3 de Leg 33
quam tamen (legem) antiquari facilè paſſus eſt. Off 2.107
Antiſthenes in eo libro qui Phyſicus inſcribitur, populares deos multos, naturalem unum eſſe dicit de Nat. d 1 24
anus delira. Divin. lib. 2. 108. & Tuſc. q. lib. 1 42
anus fatidica, Stoicorum πρόνοια. de Nat. d 1.14
quæ've anus tam excors inveniri poteſt? de Nat. d. 2 4
anus ſagæ, quia multa ſcire volunt. Divin lib 1.59
hæc, mihi iam crede, ne aniculæ quidem exiſtimant. Divin. lib. 2.26
vix digna ſunt lucubratione anicularū. de Nat. d. 1.67
tanquam aniculis, & iis quidem indoctis, fato fieri omnia videantur. de Nat. d. 1.59
aniles ſuperſtitiones. 2. de Nat. d. 52
ſuperſtitioſè atque aniliter aliquid dicere 3 de Nat. d. 69
ἀντίχθων (zona auſtralis, ſic dicta, quòd noſtræ zonæ vergenti ad polum Septentrionalem eſt oppoſita. Tuſc. q. lib. 1 56
anxietas ab angore quid differat. Tuſc. q. lib. 4 21
Aoede, muſa. 3. de Nat. d. 38
Infinitio ipſa, quam ἀπειρίαν vocāt, tota eſt à Democrito lib. 1. de Fin. 16
Aper Eryminthius. Tuſc. q. lib. 4 40
apri dentibus ſe defendunt. 2. de Nat. d. 96
totam eam aperiam & explicabo. lib. 1. de Fin. 15
aperire, de anatome medicorum dictum corpora diſſecantium. Acad. q. ed. 1 lib. 2.113
aperire cauſas. Acad q. ed. 1 lib 1 7
aperire fontes philoſophiæ. Tuſc. q. lib. 1.5
aperire myſteria. Tuſc q. lib. 4 45
aperire ſibi reditum ad hunc locum. Som. Scip. 18
aperire totam rem. de Fin. lib. 2.15
aperire res occultiſſimas, in lucémque proferre. Acad. q ed 1. lib. 2.57
tum occultantur, tum rurſus aperiuntur ſtellæ de Nat d. 2.57
ſimul illud aperiebatur. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 36. pro indicabatur ſeu demonſtrabatur.
occulta quædam & quaſi involuta aperiri (prompta & aperta indicari. lib. 1. de Fin. 14
aperta ſimpléxque mens. de Nat. d. 2.10
hoc tamen opus in apertum ut referas nihil poſtulo. Parad. 6
qui iſta aperta & patefacta viderit. Tuſc. q lib. 1.39. Græci ἀνατομάς, id eſt, corporum diſſectiones appellant.
apertis oculis, & ſomno conniventibus 2. de Nat. d. 108
apertiora ſunt ad reprehendendum, quæ brevius concluduntur. de Nat. d. 2.25
apertè mentiri. Acad. q. ed. 1 lib. 2. 19
tam apertè perſpicuéque & perverſa & falſa. Acad. q. ed. 1. lib 2 56
apertiſſimè inſanire. Acad. q. ed. 1. lib. 2.22
ut Apum examina non fingendorum favorum cauſa congregantur, ſed cùm congregabilia naturâ ſint, fingunt favos: ſic homines naturâ congregati adhibent agendi cogitandique ſolertiā. Off. 1 219
apex ſenectutis eſt authoritas. Cat. 57
Aphricanus eloquentia cumulavit bellicam gloriam. Off. 1.161
Aphricanus Pauli F. in re militari excelluit. Off. 1.261
Aphricanus ſingularis & vir & imperator in excidendâ Numātia nihilo plus Reipub profuit, quam eodem tempore P. Naſica privatus, quum T. Gracchum interemit. Off. 1.107
Aphricani apophthegma. Off 3.127
apis, bos ſanctus Ægyptiorum. de Nat d. 1.57
ἀποκαρτερῶν liber Hegeſiæ. Tuſc. q lib. 1 68
ἀπόδειξις Græcè, Latinè argumenti concluſio. Acad. q. ed. 1. lib. 2.27
Apollo, eſt Sol: & Diana, Luna. 3. de Nat. d. 56
Apollo Cretenſis. Acad. quæſt. edit. 1. lib. 2. 81
Apollo Pythius. Tuſc. q. lib. 1. 15. & Divin. lib. 1.56
Apollo Pythius iubet nos noſcere noſmetipſos. de Fin. lib. 5 41
Apollo nunquam Latinè locutus. Div. lib. 2.90
Apollo ſemper imberbis. de Nat. d. 1.58
Apollo ſudavit Cumis. Divin. lib. 1.83
Apollo temporibus Pyrrhi verſus facere deſierat. Divin. lib. 1.90
Apollinis nomen eſt Græcum, quem ſolem eſſe volunt. 2. de Nat. d. 50
Apollinem illum cuius in tutela Athenas antiqui hiſtorici eſſe voluerunt. 3. de Nat. d. 59
Apollinem Pythium cùm conſulerent Athenienſes, quas potiſſimum religiones tenerent, oraculum editum eſt, eas quæ eſſent in more maiorum. quò cùm iterum veniſſent, maiorumque morem dixiſſent ſæpe eſſe mutatum, quæſiviſſéntque quem morem potiſſimum ſequerentur è variis, reſpondit, optimum. 2. de Leg 39
Hercules qui cum Apolline de tripode concertavit. 3. de Nat. d. 42
Apollinum qui antiquiſſimus. 3 de Nat. d. 40
Apollodorus in ipſo flore Græciæ, multos cruciavit & necavit. 3 de Nat d. 81
Apollodorum, qui tum erat maledictus, figebat Zeno. de Nat. d. 1.66
ἀποφθέγματα, facetè dicta. Off. 1.145
ἀποπροηγμένα, Latinè reiecta. de Fin. lib. 3 42
apparet leviter, claudicatio non deformis. de Nat. d. 2 38
ſi quis quærat unde habemus, apparet quod à terra, &c. de Nat. 2.14
hæ leges ſunt, quas apparitores noſtri volunt. 3 de Leg 40
apparatum omnem totius orbis regnato. de Nat. d. 1 16
apparatus regios. Somn. Scip. 3
apparatus belli. Acad q ed 1. lib 1.3
apparatus ludorū, venationumque. Off. 2.80
apparatus magnifici. Off. 2.57
non appellat nomen ſyderum homines. de Univerſ. 41
appellare aliquem blando ſermone. Off. 2.68
appellare comiter. de Pet. Conſ. 33
quos appellare inter ſe fratres videmus. de Univerſ. 49
appulſu ſolis pars earum exardeſcit. de Nat. d 2.19
appulſus deorum. Divin. lib. 1.59
omnis appulſus frigoris & caloris 2. de Nat. d. 107
appetere, vide Adpetere.
appetere alienum. Tuſc. q. lib. 5. 32. Off. 3 29
voluptatem appetere, eique gaudere ut ſummo bono. lib 1. de Fin. 23
eáſque ipſas virtutes viderent nos magnificentius appetere & ardentius. de Fin. lib 4 5
appetere id quod accommodatum ad naturam appareat, hoc eſt, ὁρμὴν τῆς ψυχῆς, quæ proprietas eſt & natura animalis. Acad. q. ed. 1 lib. 2.57
appetere & refugere, contraria. de Fin. lib. 2.33
appetere fugienda. de Fin lib. 5.25
appetere ſuperiora Tuſc. q. lib 1 33
tot cum ſcribis fruſtrà appetivit ſe manibus Divin. lib. 1.44
omnia eadē appetentem cum inexplebili cupiditate. Tuſc. q. lib. 5.13
nihil animi eſt appetentius ſimilium ſui, &c. Lel. 46
appetentia effrænata. Tuſc. q lib. 4.21
appetitio: eam enim eſſe volumus ὁρμήν. Acad q. ed. 1. lib. 2 25
deinde appetitio ab his (ſubaudi, viſis) pulſa ſequeretur. Acad. q. edit. 1 lib. 2.30
appetitio alieni. Off. 3.37
appetitio animi, ὁρμὴ Græcè dictus. de Fin. lib. 3.19
ὁρμὴ appetitio, eſt qua ad agendum impellimur, & id appetimus quod eſt viſum Acad. q. ed. 1. lib 2.25
appetitio & declinatio naturalis eſt in omni animali. 3. de Nat. d. 33
appetitio naturalis, Græci ὁρμὴν vocant. de Fin. lib. 4.35
appetitio principatus. Off 1.13. ea eſt, ut nemini parere animus bene à natura informatus velit, niſi præcipienti, aut docenti, aut utilitatis cauſa iuſtè & legitimè imperanti. Vide Ariſtot. Polit. 4 cap. 11.
iidem inflammāt appetitione nimia, qui

tum cupiditatem, tum libidinem dicimus. Tuſc.q.lib.4.17
conatus & appetitiones. de Natura deor. 1.41
appetitiones Græci ὁρμὰς vocant. Offic. 1.14
appetitiones obedientes efficere rationi. Offic.1.14
appetitus, ὁρμὴ Græcè. Off.1.141
appetitus coniunctionis omnium animantium communis. Off.1.29
appetitus impellit ad agendum. Offic. 1.183
appetitus rerum ad naturā accommodatarum ingeneratus eſt omnibus, qui continentur ea commendatione naturæ, qua ſe ipſi diligunt. de Finib. lib. 5.30
appetitum animi ὁρμὴν Græci vocant. de Fin.lib.5.14
ſenſum & appetitum beluis natura cur dederit. 2.de Nat.d.91
à principatu naturæ oriuntur rerum appetitus. de Nat.d 1.51
appetitus omnis ratione regūtur. de Nat. deor.e.14
appetitus rationi ſubiecti ſunt lege naturæ. Off.1.143
ab appetitibus non modò animi perturbantur, ſed etiam corpora. Offic.1 141
Appius cenſor P. Æthenium notauit, quòd ementitum auſpicia ſubſcripſerit. Diuin.lib.1.29
Appius Claudius, qui cæcus annos multos fuit, in illo ſuo caſu nec priuato, nec publico muneri defuit. Tuſcul. q.lib. 5. 80
Appius quatuor robuſtos filios, quinque filias, magnam domum, magnas clientelas regebat & ſenex & cæcus. Cat.33
ad Appij Claudij ſenectutem acceſſit etiā vt cæcus eſſet. Cat.15
ad hanc puriſſimum philoſophiam me applicaui. Acad.quæſt.edit.1.lib.2.59
ad quam ſe ſimilis animus applicet, & adiungat. Læl.45
applicare ſe ad flammam. Tuſc. quæſt. lib.3.57
applicare ſe ad philoſophiam, ad ius ciuile, ad eloquentiam. Off.1.16e
applicare ſe, & propius admouere. Læl. 31
omne animal ſimulatque ſit ortum, applicatum eſſe ad ſe diligendum. de Fin. lib.4 28
applicatio animi. Læl.26
apponere modum vitiis. Tuſc. quæſt.lib. 4.31
apricari, ἀλεαίνειν dicunt Græci ſeu θέρεσθαι. Tuſc.q.lib 5.67
apricatione caleſcere. Cat.53
aliæ alias apprehendentes atomi continuantur. de Nat.d.1 39
quod approbaris, id gratum acceptúmque habendum. Tuſculan. quæſt. lib. 5.34
approbare, cui improbare opponitur. Acad.q.ed.1.lib.2.87
approbare aſſertione. Acad. quæſt.edit.e. lib.1.52
approbare falſa pro veris. Acad.quæſt.ed. 1.lib.2.49
aptere arboribus aut vitibus quædam ad naturam apta. de Fin.lib.5.36
aptus ad dicendum. Tuſcul. quæſt. lib. e. 4
aptus ad rem militarem. Off.1.105
ad illud aſtrum, quocum aptus fuerit, reuertetur. de Vniuerſ 57
ſi ea cauſa non ex æternis cauſis apta ducatur. Fat.16
apta interrogatio. Acad.q ed.1 lib 1.4 hoc eſt, rationis concinna cōcluſio, quæ in diſputationibus dialecticorum interrogatione efficitur.
apta interrogatione concludere. Acad. q. ed.e.lib.1 4
ita aptum cœlum ex ea coniunctione, vt ſub aſpectum & tactum cadat. de Vniuerſ.19
aptum & accommodatum naturæ. de Finib.lib.5.24
& aptum ex illis tribus. de Fin.lib.1 40
& ita eum eſſe vndique aptum, &c. hoc eſt, compoſitum & coagmentatum mūdum intelligit. Acad.q ed.1.lib.2.119
aptum, perfectum, expletúmque. de Nat. deor.1.37
res inter ſe aptæ, colligatǽque. de Naturæ deor.2.8
omnia inter ſe connexa & apta. 2. de Nat. deor.71. & de Finib.lib.4.44
ſic in vita omnia ſint apta inter ſe & cōuenientia. Off.1.199
apta inter ſe & cohærentia dicere. 3. de Nat.d 2
à te quidem aptè ac rotundè, ſcilicet dicta ſunt. de Fin.lib.4.6
ita aptè cohæret. de Vniuerſ.29
aptè & quietè ferre quemcunque caſum fortunæ inuexerit. Tuſc.q.lib.4 30
aptiſſimum ad cultum deorum animal. de Vniuerſ.55
aptiſſimum vinculorum. de Vniuerſ.17
apud Theopompum hiſtoricum innumerabiles ſunt fabulæ. 1. de Leg.3
apud Thraſimenū cecidit C. Flaminius. de Nat.d.1.6
Aqua concluſa facilè corrumpitur. de Nat.d.2.15
aqua & terra in medium locum mundi grauitate feruntur & pondere. Tuſc.q. lib.1 33
aqua ex terra oritur, & contrá. 1. de Nat. deor 60
aqua frigoribus conglaciat, niue, pruináque concreſcit. de Nat.d.1.19
ſed aqua hæret, vt aiunt. Offic.3.e61. Vide Chil Eraſmi.
aqua intercus, quæ aliàs hydrops vel hydropiſis. Off.3.124
aqua iugis. Diuin lib 2.14
aqua nigra Anaxagoræ. Acad.q ed.1. lib. 1.91
aqua turbida, & cadaueribus inquinata. Tuſc.q.lib.5.70
aquæ admixtum eſſe calorem, primùm ipſe liquor, tum aquæ declarat effuſio. de Nat d.1.19
aquam calidam ex puteis iugibus trahi, & id maximè fieri hybernis temporibus. de Nat.d.1.19
aquam dixit eſſe initium rerum Thales Mileſius. de Nat.d.1.19
non aqua, non igni (vt aiunt) pluribus locis vtimur, quàm amicitia. Læl.22
ex aquarum reſpiratione & vapore fit aer. de Nat. d. 2. 20. motu eius caloris qui aquis continetur.
aquis alia dulcibus, alia marinis. 3. de Natur.d.25
quò vtamur quaſi aquis tentatis, ſic amicitiis. Læl.56
aquatiles beſtiæ quæ gignuntur in terra. 2.de Nat.d.93
aquila inſectans alias aues & agitans, ſempre ipſa poſtrema eſt. Diuin. lib. 2. 111
aquila nulla auis volat vehementius. Diuin.lib.2.11e
non dubito quin ab Aquila, Tarquinio apicem impoſitum putent. 1. de Leg 3
Aquilo ſuſtulit Orithyam Athenis. 1. de Leg.3
Aquilonibus, reliquiſque frigoribus adreſcit humor (aquæ ſcilicet.) de Nat. deo 1.20
Ara vetus ſtat in Palatio Febris, & altera Exquiliis malæ fortunæ, deteſtatæque, quæ omnis eiuſmodi repudianda ſunt. 2. de Leg.29
in aram confugere. Tuſc. quæſt.lib.1.69
tanquam in aram confugitis ad deum. 3. de Nat. deo.17
aræ fumantes. Diuin.lib.1.49
eſt enim mihi tecum pro aris & focis certamen. 3. de Nat. deo.71
Arabes & Phryges & Cilices cantus auium & volatus notauerunt, & qua occaſione. Diuin.lib.1.80
Arabes & Phryges & Cilices paſtu pecudum maximè vſi. Diuin.lib.1.80
Arabū, Phrygum, Lycaonum, Cilicū, nationes veterum, ſeu augurum nomina cum diſciplina ad tempora Ciceronis retinuerunt. e. de Leg.34
Aratus Sicyonius ciuitatem ſuam, quæ quinquaginta annos à tyrannis tenebatur, liberauit. Offi.2.118
ſicut in Arati carmine orſi ſumus. 2. de Leg.6
in quo noſtra quædam Aratea memoriter à te pronunciata ſunt. Diuin. lib.2. 22
aratio fructuoſa. Tuſc. quæſt.lib 5.63
aratrum extrahere. 2. de Nat.deo.120
arbiter honorarius. Tuſc.quæſt. lib 5.85. & Fat.29
arbitri tres fines regemus. 2. de Leg. 43
arbitrum illum adegit, &c. id eſt, vocauit eum ad arbitrum. Offi.3.86
arbitrum me datum vellem inter antiquam Academiam & Zenonem. 2. de Leg 40
remotis arbitris. Offi.3.253
& multitudinis arbitrio res maximas geri. Læl.39
quas in hoc libro expoſui meo arbitratu. Læl.3
tuo verò id quidem arbitratu. de Finib. lib.1 et
reſpondé arbitratu meo. de Finib. lib. 4.2
vt cum arbitratu meo diligam 3. de Legib. e
arbitratu ſuo reprehendere aliquid. Aca. q.edit.1.lib.1.93
arbor nouella. de Finib.lib.5.36
arbor vetula. de Finib lib 5.36
arbores hyemali tempore cum luna ſimul ſeneſcētes, quia tum exiccatæ ſunt, tempeſtiuè cædi putantur. Diuin. lib. 2.25
arbores, vites, & id genus alia viuere dicuntur æquè ac homo. Tuſc. quæſt. lib. e.46. ſed anima vegetatiua tantùm.
arborum confectio. e. de Nat. deo.114
in arborum radicibus ineſſe principatus putatur. de Nat.deo.2.25
arceſſere innocentem iudicio capitis, ſine ſcelere fieri nullo modo poteſt. Offi.2. 72
Archytæ Tarentini oratio. Cat. 36
ex quo illud laudatur Archytæ, qui cum villico factus eſſet iratior, Quo te modo, inquit, accepiſſem, niſi iratus eſſem? Tuſc. quæſt.lib. 4.65. vide de eodem Plutarchum in lib. de ſera numinis animaduerſione.

Arcadum duorum vnà iter facientium inſomnium. Diuin.lib.1.57
quæ magis arceat homines ab improbitate animi. Parad.18
arcere aliquem reditu. Tuſcul.quæſt.lib.1.75
arcere aliquem vinclis ac cuſtodia. Tuſc.q.lib.2.43
cuius ſocietatis arctiſſimum vinculum eſt,&c. Off.3.55
arctè & grauiter dormitare. Diuin.lib.2.54
arctè tenere aliquid. Parad.15
arctè vehementérque comprimere. Acad.q.ed.1.lib.2.134
cõtinere arctius per hyemem calorem inſitum. de Nat.d.2.19
Arceſilas. Acad.q.ed.1.lib.1.32
Arceſilas cenſebat nihil oportere, neque profiteri, neque affirmare quenquam, neque aſſenſione approbare. Acad.q.ed.2.lib.1.31
Arceſilas cenſuit, ſapientis vim eſſe maximam, cauere ne capiatur, ne fallatur videre. Academic. quæſt. edit.1.lib.2.61
Arceſilas conſtitutam philoſophiã euertit. Acad.q.ed.1.lib.1.25
Arceſilas dum Zenoni definitiones labefactare vult, conatus eſt clariſſimis rebus tenebras obducere. Acad.quæſt.ed.1.lib.1.17
Arceſilas & Carneades nihil percipi poſſe putarunt. Academ. quæſt. edit.1.lib.1.55
Arceſilas & Zeno auditores Polemonis. Acad.q.ed.1.lib.1.15
Arceſilas floruit tum acumine ingenii,tũ admirabili quodã lepore dicendi. Acad.q.ed.1.lib.1.17
Arceſilas in eorum authoritate delituit, qui negabant quicquam ſciri aut percipi poſſe. Academ.quæſtion.edit.1.lib.1.15
Arceſilas morem diſſerendi Socraticum reuocauit. de Fin.lib.2.2
Arceſilas negabat eſſe quicquam quod ſciri poſſet, ne illud quidem ipſum, quod Socrates ſibi reliquiſſet, nempe quòd nihil ſciret. Acad.queſt.edit.1.lib.2.31
vrgebat Arceſilas Zenonem, cùm diceret omnia falſa eſſe, quæ ſenſibus viderentur. de Nat.d.1.49
Arceſilæ cum Zenone certamen quod & qua de cauſa ortum. Acad.quæſt.edit.1.lib.1.51
Arceſilæ ratio à Carneade confirmata. Acad.q.ed.1.lib.1.17
Arceſilæ ratio à ſolo Lacyde retenta eſt. Acad.q.ed.1.lib.1.17. ſucceſſit enim Arceſilæ in Academia.
Arceſilæ ratio, hoc eſt, ſententia primò non admodum probata. Acad.q.ed.1.lib.1.17
Arceſilam Zeno ætate anteiuit. Acad.q.ed.1.lib.1.15
in Arceſila magna, multò etiam maior in Carneade & copia rerum, & dicendi vis fuit. Academ. quæſt. edit.1.lib.1.56
ab Arceſila reperta ratio in philoſophia, contra omnia diſſerendi, nullamque rem apertè iudicandi. de Natura deor.1.9
Archelaus, Anaxagoræ diſcipulus. Tuſc.q.lib.5.8
Archelaus & Caſſander cùm in cæteris aſtrologiæ partibus excellerent, prædictionu generæ (eo natali die) non ſunt vſi. Diuin.lib.2.69
Archelaus & Caſſander ſummi aſtrologi illius ætatis, qua fuit Panætius. Diuin.lib.1.69
Archilochus fuit regnante Romulo. Tuſcul.quæſt.lib.1.2. at, vt Cornel. Nepos putat, clarus.
Archilochi verſu vulneratus. 3.de Nat.deor.68
Archimedes dum in puluere quædam deſcriberet attentius, ne patriam quidem captam eſſe ſenſit. de Fin.lib.5.47
Archimedes imitatus ſphæræ conuerſiones.2.de Nat.d.64
Archimedes lunæ, ſolis, quinque errantium motus in ſphæram illigauit. Tuſcul.q.lib.1.32
Archimedis & Dionyſii tyranni collatio. Tuſc.q.lib.5.49
ex eadem vrbe humilem homunculum à puluere & radio excitabo, qui multis annis poſt fuit, Archimedem. Tuſc.q.lib.5.47
Archipirata. Off.2.56
vt optimè poſſit architectari voluptates. de Fin.lib.2.44
architectus tanti operis.2 de Natura deorum,66
architecti voluntati parere. de Natura deor.1.25
& quaſi architecto beatæ vitæ,&c. de Fin.lib.2.25
quæ ab illo inuentore veritatis, & quaſi architecto beatæ vitæ dicta eſt.lib.2.de Fin.15
arcus auratus. Acad.quæſt.edit.2.lib.2 82. Ἰοδόκος eſt arcus, quem Apollo geſtare fingitur, vnde & ab Homero, ἀργυρότοξος appellatur.
arcus qui eſt in cœlo, ex nubibus efficitur, quodammodo coloratus. 3.de Nat.deor.56
arcum intendere. Acad. quæſt.edit.1.lib.1.82
ardere deſiderio. Tuſcul.quæſt.lib.4 19
ardere ſtudio veri reperiendi. Acad.q.ed.1.lib.1.60
cùm omnes artus ardere viderentur. de Fin.lib.2.77
cui cùm fana circuimus in agro ardenti, rem diuinam facere ſolemus.3. de Nat.deor 33
ardentes tum cupiditate, tum metu, tum conſcientia.1.de Leg.41
partim refrigerata, partim ardentia dicẽda ſunt dei membra, ſi mũdus eſt deus. de Nat.d.1.19
ardenter cupere aliquid. Tuſc.quæſt lib.4 50
ardor amoris. Off.1.71
ardor animi inuita ratione excitatus. Tuſcul.quæſt.lib.4 65
ardor atque impetus animi. de Finib.lib.2 50
ſummus ardor cupiditatis. Tuſc.quæſt.lib.4 54
ardor cupiditatum. de Fin.lib.1.55
ardor irarum Diuin.lib.1.57
ardor mundi, per ſe ipſe ac ſua ſponte mouetur. de Nat deor 2.15. prius ſeruorem vocauit. de Nat.d.1.15
ardor ſtudii. de Finib.lib 5.47
ardor vultuum atque motuum. Diuin.lib.1.71
ardorem cœli deum dicit eſſe Ariſtoteles. de Nat.d 1.25
ardorem vltimum & altiſſimum, atque vndique circumfuſum, & extremum, omnia cingentem atque complexum, qui æther nominetur, certiſſimum deum iudicat Cleanthes de Natura deor.1.18
ardore deflagrare. Acade.quæſt. ed.1.lib.2.110
in ardore cœleſti, qui æther vel cœlum nominatur. de Nat.deo.2.19
ex mundi ardore motus omnis oritur. de Nat.deo.2.15
continentem ardore lucis orbem. de Nat.deo.2.11
ardore integro, puro, libero, eodémque acerrimo & mobiliſſimo mundus tenetur. de Nat.deo.2.15
ardore animorum. Tuſcul.quæſt.lib 4.57
eſt enim arduum, hoc eſt, difficile & laborioſum. Tuſc.q.lib.1 12
Areopagitæ à Solone conſtituti. Off.1.105
Arganthonius, Tarteſſiorũ rex, L X X X regnauit annos, & C X X. vixit. Cat.43
argentum cælatum. Par.14
argentum plenum artis. Tuſcul.quæſt.lib.5.45
argenteæ menſæ in delubris.3.de Nat.deo.61
argentarius. Off.3.76
argentariam facere. Offi.3.75. Græci id ἀργυροαμοιβὸν ἐργάζεσθαι dicunt.
Argiua nec Romana Iuno, talis nou eſt, qualis Soſpita. de Nat.deo.1.57
Argiuis & Larinis alia Iunonis ſpecies. de Nat.deo.1.57
ἀργὸς λόγος, ignaua ratio. Fat.21
pecunias prætorem in prouincia cepiſſe arguere. lib 1.de Finib.18
arguè diſſerere. Acade. quæſt. edi.1.lib.1.5
cuius loquacitas habet aliquid argutiarum.1.de Leg.5
hoc premendum etiam atque etiam eſt argumentum. Tuſc.q.lib.1.71
argumentum concludi non poteſt, niſi his quæ ad concludendum ſumpta erunt, ita probatis, vt falſa eiuſdem modi nulla poſſint eſſe. Acad.q.ed.1.lib.1.41
argumentum concluſum. Acade. quæſt. ed.1 lib.2.27
intereſſe enim inter argumentum concluſionémque rationis, & inter mediocrem animaduerſionem atque admonitionem, altera occulta quædam & quaſi inuoluta aperiri, altera prompta & aperta indicari. lib.2.de Finib.14
maximum verò argumentum eſt. Tuſc.quæſt.lib.1.36
argumentum, pro argumentatione. Aca.quæſt.ed.1.lib.1 48
argumentum ratione cõcluſum. de Fini.lib.4.7
argumenti concluſio. Acade quæſt edi.1.lib.1.31
argumenti concluſio, ἀπόδειξις Græcè, ratio eſt, quæ ex rebus perceptis ad id quod non percipiebatur, adducit. Aca.quæſt.ed.1.lib 2.27
argumenti exitum cùm explicare non poſſint poetæ tragici, confugiunt ad deum. de Nat.deo.1 38
vnius argumenti concluſione tota ab his cauſa comprehenditur. Acade. quæſt.ed.1.lib.1.59
argumenti ſententiam concluſiſti. de Nat.deo.1.61
propriis enim & ſuis argumentis & admonitionibus tractanda quæque res eſt. Tuſc.quæſt.lib.5.15
quàm plurimis poſſe argumentis onerare iudicem 3.de Nat.deo.5

argumentari,pro, argumentis confirmare.3.de Nat.d 6
argumentandum,& accuratè diſſerendũ, & rationibus conquiſitis de voluptate & dolore diſputandum. lib. 1 . de Finib.15
rem minimè dubiam, argumentando dubiam facis.3.de Nat d.7
argumentatio probabilis . de Finib. lib. 5. 8
argumentatione elcoatur perſpicuitas. 3. de Nat.d.6
quantis murum aries percuſſerit.Offic. 1. 53
Arion Methymnæus delphino per mare vectus.Tuſc.q lib.2.57
Ariſtæus,qui oliuæ dicitur inuentor,Apollinis filius.3 de Nat.d.51
quid: Ariſtides nónne ob eam cauſam expulſus eſt patria, quòd præter modum iuſtus eſſet? Tuſc.q.lib.5 76
Ariſtippus eam voluptatem tuetur , qua ſenſus dulciter ac iucundè mouetur. de Fin.lib.1. 16
Ariſtippus princeps Cyrenaicorum , Socratis auditor. Acad. quæſt. edit. 1. lib. 2. 121
Ariſtippus, quaſi animum nullum habeamus, corpus ſolum tuetur. Acad. q. ed 1.lib.2 119
Ariſtippus Socraticus , philoſophorum princeps, & authoritate & antiquitate non dubitauit ſummum malum dolorem dicere. Tuſc.quæſt.lib.2.12
Ariſtippus voluptatem ſummũ bonum dixit.de Finib.lib.2.17
Ariſtipi eſt , ad voluptatem & dolorem quæ fugiamus,quæque ſequamur, referre omnia.lib.1.de Fin.17
poſſe aſotos ex Ariſtippi,acerbos è Zenonis ſchola exire.3 de Nat.d.58
Ariſto, Antiochi frater.Acad.quæſt edit.1. lib.2 13
Ariſto concinnus & elegans, ſed ea, quæ deſideratur à magno philoſopho, grauitas in eo non fuit.de Fin.lib.5.13
Ariſto nihil bonum eſſe cenſuit, niſi virtutem: neque malum, niſi quod virtuti eſſet contrarium: in mediis ea momenta,quæ Zeno voluit,nulla cẽſuit.Acad. quæſt.ed.1.lib.2.123
Ariſto præter vitia atque virtutes negauit rem eſſe vllam aut fugiendam , aut expetendam.de Fin.lib.5.66
Ariſto,Zenonis auditor, re probauit illa, quæ ille verbis.Acad. quæſt.edit.1.lib. 2.111
Ariſto,Zenonis diſcipulus, neque formã dei intelligi poſſe cenſet , neque in diis ſenſum eſſe dicit : dubitátque omnino deus animans,nécne ſit. de Natura deo. 1.37
Ariſtonis Chii dictum de philoſophis. 3. de Nat.d.57
Ariſtonis difficilis atque ardua , iam tamen fracta atque conuicta ſecta. 1. de Leg.18
Ariſtoni Chio ſummum bonum eſt , in virtutibus & vitiis neutram in partem moueri, quæ ἀδιαφορία ab ipſo dicitur. Acad.q.ed.1.lib 2 111
In Ariſtonæa vitia & peccata incidemus. de Fin.lib 4 35
Ariſtolochia ad morſus ſerpentum vtilis.Diuin.lib.1.25
Ariſtolochia ex inuentore nomen reperit.Diuin.lib.1.25
Ariſtolochiæ inuentor herbam ipſam ex ſomnio inuenit.Diuin lib.1.25
Ariſtophanes faceſſiſsimus poeta veteris comœdiæ nouos deos , & in his colendis nocturnas peruigilationes ſic vexat, vt apud eum Sabazius, & quidam alii dii peregrini iudicati è ciuitate eiiciantur.2.de Leg.37
Ariſtoteles ait omnes ingenioſos melancholicos eſſe . Tuſculanarum quæſt . lib.1.65
Ariſtoteles animum ἐνδελέχειαν vocat nouo nomine, quaſi quandam continuatã motionem & perennem.Tuſc.quæſt. lib.1.19
Ariſtoteles cœlum diuerſum à quatuor elementis ratus eſt.Acad. quæſt. edit.2. lib.1 10
Ariſtoteles cùm motus eſſet Iſocratis rhetoris gloria , dicere etiam cœpit , adoleſcentes docere , & prudentiam cum eloquentia iungere . Tuſculan. quæſt. lib.1.5
Ariſtoteles eos, qui valetudinis vitio furerent,& melancholici dicerentur, cenſebat aliquid habere in animis præſagiens atque diuinum . Diuinatio lib. 1 71
Ariſtoteles & Theophraſtus cum academia vetere re congruentes, genere docendi paulùm differentes . 1. de Legib.28
Ariſtoteles & Theophraſtus cum philoſophia etiam dicendi præcepta coniũxerunt.Diuin.lib.1.3
Ariſtoteles & Theophraſtus excellentes viri cùm ſubtilitate, tum copia. Diuin. lib.2.3
Ariſtoteles illuſtrauit omnem hunc ciuilem in diſputando locum. 5. de Legib 16
Ariſtoteles in philoſophia propè ſingularis.Acad.q.ed 1.lib.2.115
Ariſtoteles ingenii abundantia præſtitit. Acad q.ed.1 lib.1.25
Ariſtoteles longè omnibus (Platonem ſemper excipio) præſtans & ingenio & diligentia. Tuſculan. quæſtion. lib. 1. 19
Ariſtoteles,magiſter Ariſtoxeni. Tuſc. q. lib 1.34
Ariſtoteles, Peripateticorũ princeps, excepto Platone.de Fin lib.5 6
Ariſtoteles perſequutus eſt animantium omnium ortus, victus, figuras. de Fin. lib.5.9
Ariſtoteles primus ſpecies ſeu ideas labefactauit.Acad. quæſt. edit. 2.lib.1.24.in Metaph.
Ariſtoteles quæ in gruibus animaduerterit.2.de Nat.d.94
Ariſtoteles quintam quandam naturam præter quatuor elementa cenſet eſſe , è qua ſit mens.Tuſc.quæſt.lib 1.19.nempe æthera.
Ariſtoteles ſenſit mundum nunquam eſſe ortum. Academ. quæſt. edit. 1. lib. 2. 120
Ariſtoteles ſingulari vir ingenio,& penè diuino.Diuin.lib.1.49
Ariſtoteles Stagirites,& Xenocrates Chalcedonius præſtantiſſimo ſtudio atque doctrina. Academic. quæſt. edit. 2. lib. 1. 11
Ariſtoteles vſus eſt conſuetudine de omnibus rebus in contrarias partes diſſerendi.Tuſc.q .lib 2.6
Ariſtoteles vir ſummo ingenio , ſcientia copia . Tuſculanarum quæſtion. lib.1.5
Ariſtoteles virtutis vſum cum vitæ perfectæ proſperitate coniunxit.de Finib. lib.2.16
Ariſtotelis condiſcipulus Xenocrates.de Nat.deo.1.15
Ariſtotelis laus in eo quod ſcripſit de motu aſtrorum.de Nat.deo.2.31
Ariſtotelis magiſter Plato. de Nat.deo. 1.24
Ariſtotelis varia de dei diffinitione ſententia ex tertio de Philoſophia libro repetita.de Nat.deo.1.24
abſurdum eſſe Ariſtoteli videtur , in ea parte quæ ſit ad gignenda animalia aptiſſima , animal gigni nullum putare. de Nat.deo.2.30
aut ipſum Ariſtotelem, quo profectò nihil eſt acutius, nihil politius. Acade. q.ed.1.lib.2.132
ab Ariſtotele de ſingulis rebus in vtramque partem dicendi exercitatio eſt inſtituta.de Finib.lib.5.9
eodémque modo de Ariſtotele & Iſocrate iudico, quorum vterque ſuo ſtudio delectatus contempſit alterum Offi. 1.7
qui erant cum Ariſtotele , Peripatetici dicti ſunt. Acade.quæſt.ed.1.lib.2.12
Ariſtoxenus corporis intentionem quandam , velut in cantu & fidibus , quæ harmonia dicitur,eſſe aſſeruit. Tuſcul. q.lib.1.17
Ariſtoxenus doctus.Tuſcul. quæſt. lib.1. 34
Ariſtoxenus ex corporis totius natura & figura varios motus cieri ſenſit,tanquam in cantu ſonos. Tuſc.q.lib 1.17
Ariſtoxenus ita delectatus eſt ſuis cantibus , vt eos etiam ad diſputationem de animo transtulerit. Tuſc.q.lib.1.34
Ariſtoxenus muſicus, idémque Philoſophus. Tuſc.q.lib.1.17
Ariſtoxeni opinio de animo refellitur. Tuſc.q.lib.1.,4
Ariſtus,Antiochi frater. Acad.q.ed.1.lib. 1 9. Plutarch. in Bruto eum Ariſtonem vocat.
ita conſiliis diligentiáque noſtra celeriter de manibus audaciſſimorum ciuium delapſa arma ipſa ceciderunt. Offi.1.109
arma,membra militis. Tuſc.q lib.2.38
parua ſunt foris arma, niſi eſt conſilium domi. Off.1.107
cedant arma togæ , concedat laurea linguæ. Offi.1.109
arma Vulcania. Tuſc.q.lib.2 30
arma ſumere imparatum. Tuſc.q.lib.2. 70
eadem ſunt arma ſumenda. Tuſc.q.lib.2. 50
armis cum hoſte certare, non venenis. Offi.3.116
armis & caſtris tentata res eſt. Offi 1.104
& eſſe armatos,&c. Acad.q.ed.1. lib.2.44 tranſlatio à rebus bellicis ad certamen diſputationum.
rationis,contentionisque (ἁρμονία Græcè) compos & particeps animus. de Vniuerſ.33
Arpinatium quercus ingenio ſata. 1. de Leg.1
video quid arriſeris , ſed tamen ita res ſe habet.de Nat.deo.1.55
inquit arridens . Academ. quæſt. ed.1.lib. 1.58
leniter arridens lib.1.de Finib.10. Somn. Scip.8
quas quidem ſic auidè arripui . Cat. 13
vnde enim hanc menti homo arripuit? de Nat.deo.2.14
qui (dolor) ſimulatque arripuit,interficit. de Fin.lib.2.77

ita celeriter res innumerabiles arripiant. Cat.78
arripere aliquid ad reprehendendum. 1. de Nat.d.121
arripere mihi videmini quaſi veſtro iure. 1.de Nat.d.92
arripere tabulam de naufragio. Offic. 3.120
de qua different, arripere verba de foro non poteſt de Finib.lib.3.5
arripere viſa, dicitur mens. Acad.q. ed. 1. lib.1.30
tantum tibi arroges. Acad. quæſt. edit. 1. lib.2.104
arrogantem neminem tam ſtultè eſſe oportet, vt in ſe mentem & rationem putet ineſſe, in cælo mundóque non putet, aut ea quæ vix ſumma ingenii ratione comprehendat, nulla ratione moueri. 2.de Leg.13
nec verò arroganter hoc dictum exiſtimari velim. Off.lib.1.3
arroganter poſtulare aliquid. Acad.q.ed. 2.lib.1.116
deſipientis arrogantiæ eſt. de Nat. deor. 2. 13
arrogantiam alicuius increpare. Acad.q. ed.1.lib.2.67
atque affirmandi arrogantiam vitantem fugere temeritatem, &c. Officiorum lib.2. 10
ἀῤῥωστήματα. Tuſc q.lib.4 18
ars dicendi, pro rhetorica. Acad.q. ed. 1. lib.1.4
ars diſſerendi. de Finib lib 1.22
ars diſſerendi, pro Logica. Acad.quæſt.ed. 1.lib.1.4
corporis curandi tuendique cauſa quæſita ſit ars eius, id eſt, medicina. Tuſc.q. lib.3 5
ars, eſt dux certior, quàm natura. de Fin. lib.4 9
nulla ars imitari poteſt naturæ ſolertiâ. de Nat.d.1.65
nulla ars in ſe verſatur, ſed eſt aliud ars ipſa, aliud quod propoſitum eſt arti. de Fin.lib.5.24
ars memoriæ. Academ. quæſtion. edit. 1. lib.2.2
ars memoriæ primùm temporibus Themiſtoclis prolata. Acad. quæſt. edit. 1. lib.2.2
ars non ex vna, aut ex duabus, ſed multis animi perceptionibus conſtat. Acad.q. ed.1.lib.2.23
ars operoſa & fructuoſa. de Finib. lib. 2. 56
ars philoſophiæ. Acad. quæſt. edit. 1. lib. 2. 23
ars quædam eſt docendi iuris, quam qui ignorát, ſæpe quod poſitum eſt in vna cognitione, diſpartiuntur id in infinita. 2.de Leg. 45
ars quædam intelligendi quid quamque rem ſequatur, & quid ſit cuique contrarium. 2 de Leg.47
artem componere. Acad quæſt.edit.1.lib. 2.38
diſſerendi artem nullam habuit. lib.1. de Fin.22
quam quiſque norit artem, in hac ſe exerceat. Tuſc. quæſt.lib. 1. 35.1. prouerbiosum eſt Græcorum, & habetur apud Ariſtoph. ἔρδοι τις ἣν ἕκαστος εἰδείη τέχνην.
artem tractare. Acad.quæſt.ed 1.lib.2.24
quod arte comprehenditur, id ſemper extra eſt. de Fin.lib.5.24
arte effici. Acad.q.ed.1.lib.2 14
arte nil effici poteſt, niſi is qui artem tractabit, multa perceperit. Acad. quæſt. ed.1.lib.2.14
minimarum rerum ſine arte nulla eſt. Off 1.7
& in hac maiore & vberiore arte verſari. Tuſc q lib.1 6
artes ad victum & ad vitam neceſſariæ. 2.de Nat.d.150
artes conſtans ex cognitionibus, ἐκ τῶν καταλήψεων. de Fin lib.3.18
artes duæ ſunt, quibus perfectè ratio & oratio compleatur: vna inueniendi, altera diſſerendi. de Fin.lib.4.8
artes elegantes & ingenuæ. de Fin.lib.3 5
artes, exercitationéſque virtutum, aptiſſima ſunt arma ſenectutis. Cat.8
artes ingenuæ. Tuſc.q.lib.5.46. De Finib. lib.5.45
artes innumerabiles repertæ ſunt docente natura, quam imitata ratio, res ad vitam neceſſarias ſolerter conſecuta eſt. 1.de Leg.19
artes per ſe aſſumendas putarunt Stoici, & quare. de Fin.lib.3 15
artes, quæ coniectura continentur, & ſunt opinabiles, multa fallunt. Diuinatio lib.2.25
artes, quæ miniſtræ ſunt voluptatum, minimè ſunt probandæ. Off.1.150
artes quarum omne opus eſt in faciendo atque agendo. Acad. quæſt. edit. 1. lib.2.24. πρακτικαὶ à Græcis dicuntur.
artes quaſi ſenſus alteri. Acad.quæſt.ed.1. lib.2.31
artes rhetorum totæ forenſes ſunt atque populares. de Fin.lib 3.3
artes ſine aſſenſione non poſſe conſtare. Acad. q.ed.1.lib.2.38
omnium artium commune eſt, vt in aliqua ſcientia verſentur. de Finib. lib. 5. 18
artium duo genera ſunt: vnū eiuſmodi, vt tantummodo animo rem cernat quod θεωρητικὸν Græci vocant: aliud, vt moliatur aliquid & faciat, quod πρακτικὸν ab iiſdem dicitur. Acad. quæſt.ed. 1.lib.2.23
omnium artium, quæ ad rectam viuendi viam pertinent, ratio & diſciplina ſtudio ſapientiæ, quæ philoſophia dicitur, continetur. Tuſc.quæſt lib.1.1
artibus omnibus, quæ dignæ libero eſſent, ornatus de Vniuerſa
non ſatis politus iis artibus, quas qui tenent, eruditi appellantur. lib 1. de Finib.26
artibus iis quarum iudicium eſt oculorū. 2.de Nat.d.150
ſine artibus vita omnino nulla eſſe potuiſſet. Off.2.19
quòd eſt tanquam artifex conquirendæ & comparandæ voluptatis. de Finib. lib 1 34
artifex mundi probus de Vniuerſ.7
artifex callidus comparandarum voluptatum. de Finib.lib 2.95
artificem ab inſcio non eſt diſtinguere, ſi artem ſubſtraxeris. Acad.quæſt.edit. 2.lib.2.23
artificem non fortuito, ſed quem percepta & comprehenſa tenere videmus, appellamus. Academ. quæſt.edit.1. lib. 2. 23
artificium neceſſarium. Tuſculan.quæſt. lib.1 50
artificium ſordidum ancillaréque. Tuſc. q lib.5 43
artificium effingunt. de Natura deorum, 1. 35
quanto quaſi artificio naturæ fabricata eſſet primum animal omne, &c. Acad. q.ed.1.lib.2.30
ſuperiores autem artificio & via tradiderunt. de Finib.lib.4 8
hic ab artificio ſuo non receſſit. Tuſc.q. lib.1.17
artificioſa. Acad.q.ed.1.lib.2. 47. quæ ab arte ſunt effecta.
artificioſus ignis. de Nat.deo 2.41. &, multò artificioſior. Ibidem.
artem tu quidem Stoicorum defendis. Diuin.lib.1.9
vt Artemiſia illa Mauſoli Cariæ regis vxor, quæ nobile illud Halicarnaſſi fecit ſepulchrum, quandiu vixit, vixit in luctu, eodémque etiam confecta contabuit. Tuſc q.lib.3.64
micare cùm deſinūt venæ & arteriæ, quaſi quodā igneo motu. de Nat. deo.2 18
exiſtit tanquam ad articulos ſarmentorum ea quæ gemma dicitur. Cat 49
artus à neruis continentur. 2.de Nat.deo. 105
quòd vehementer eius artus laborarent. Tuſc.q.lib.1 52
ad artus finiendos accommodatæ oſſium commiſſuræ. 2.de Nat.deo.105
prata & arua, & pecudum greges diliguntur iſto modo. de Nat. deo.1. 86. quòd fructus ex eis capiantur.
aruſpices fulgura atque obſtita pianto. 2. de Leg.18
aruſpices quibus diuis creuerint procuranto. 2.de Leg.18
aruſpicum auſpicia. Acad. quæſt. edit. 1. lib.1. 98
aruſpicum diſciplinam Etruriæ principes docento. 2. de Leg. 18
aruſpicina. Diuin.lib.2 21
aruſpicina vnde ortum habeat. Diuin. lib.2.39
præclarus auctor nobilitatis tuæ. Tuſc. q.lib.4.1
quibus tandem Romulus gradibus aſcendit in cœlum? Parad.11
multis gradibus aſcendi, vt ad ſummum peruenires. de Finib.lib.5.37
ſic enim aſcendimus. Acad.q.ed.1.lib.2.46. tranſlatio à gradibus ſumpta: omnia ſorite ab vno ad alterum quaſi per gradus aſcendimus.
aſcendere altiorem gradum. Offi.2.90
aſcendere in cœlum. Tuſcul. quæſt. lib. 1.59
aſcendere in concionem. de Finib. lib. 2.61
aſcendere in equum. Cat.30
aſcenſus homini in cælum datur ob mentem, virtutem, pietatem, fidem. 2. de Leg.16
aſcenſus primus ædilibus ad honoris amplioris gradum. 3. de Leg.6
aſcia ne polito verba xii. tabul. 2 de Leg.54
quos tamen augures ne ipſe quidem fabulæ aſciuiſſet. de Nat deo 1.6. vide Adſciſcere.
Aſclepiadem ferunt non ignobilem Eretricum philoſophum, cùm quidam quæreret, quid ei cæcitas attuliſſet, reſpondiſſe, vt puero vno eſſet comitatior. Tuſc.q.lib 5 81
aſcribendas ferias & ceremonias ſacris patriſſam. putant pontifices. 2. de Legib.47
quos quaſi nouos & aſcriptitios ciues in cælū receptos putant 3 de Nat. deo.17
Aſellio hiſtoricus 1.de Leg.5
ἀσώματον deum, id eſt, ſine corpore eſſe voluit eſſe Plato. de Nat.deo.1 31

aſotus poſſe ex Ariſtippi, acerbos è Zenonis ſchola exire. 3. de Natura deorum,57
atque reperiemus aſotos primùm ita nõ religioſos,&c.de Fin.lib 2.20
quod omnium mentes aſpernentur ac reſpuant.Fat 35
aſpernari, odiſſe, fugere) (amare, conſectari,adipiſci velle.lib.1.de Fin 25
aſpernari aliquam ſententiam. Acad. q. ed.1.lib.2.136
dolorem aſpernari, quantùmque poſſit, à ſe repellere.lib.1.de Fin.23
aſpernari veritatem.Læl.75
aſpernatio rationis. Tuſcul. quæſt. lib. 4 25
ſi eum aſperum & difficilem perpeſſu, &c. ſcilicet dolorem,dixero. de Finib. lib. 4.59
aſpera arteria. 2.de Nat.d 102
aſpera perpeſſu. Tuſc.q.lib.2 25
aſperitatis nihil habet mundi forma. de Vniuerſ.13
ſi quis aſperitate ea eſt & immanitate naturæ.Læl.73
aſperitate ſtirpium terram vaſtari non patiuntur homines. 2. de Natura deor. 73
aſperitates ſaxorum. 2. de Natura deor. 72
neque aſpiciet prius malorum terminũ. de Vniuerſ.57
quarum eſt aſpectus illuſtrior. de Finib. lib.5.44
primo quaſi aſpectu. Acad. quæſt. edit.1. lib.2.55
aſpectabile animal, mundus. de Vniuerſ.13
aſpectabile eſt omne quod natum eſt. de Vniuerſ. 15
vt ad me aſpirare non poſſes. id eſt, accedere. Tuſc.q.lib.5.22
aſpiratio cœli grauis & peſtilens. Diuin. lib.1.109
aſpiratio terrarum diſparilis. Diuin. lib. 1. 71
aſſectatio.de Pet.Conſ 21
aſſectatores.de Pet.Conſ.23
certè pertinax non ero, tibique, ſi mihi probabis ea quæ dices, libenter aſſentiar.lib.1.de Fin.22
qui ipſe ſibi aſſentetur.Læl.80
aſſentiri famæ. Tuſc.q.lib.1.23
aſſentiri imbecillius. Acad. quæſt. edit.1. lib.1 49
aſſentiri incognito. Acad. quæſt. edit. 2. lib.1 114
aſſentiri incognito turpiſſimum, & pleniſſimum temeritatis.Acad.q.ed.1. lib. 2.104
temere aſſentiri incognitis.Off 1.29
aſſentiri quicquam aut falſum aut incognitum, valde vitioſum. Acad.q. ed.1. lib.2.63
aſſentiri rebus commentitiis. Acad.q.ed. 1.lib.2.116
aſſentiri temere rei vel falſæ, vel non ſatis cognitæ.Diuin.lib.1.7
aſſentiri viſis. Academ. quæſt. edit. 1.lib. 2. 61
aſſentiendi conſuetudo periculoſa & lubrica.Acad.q.ed 1.lib.2.68
ab aſſentiendo ſe continere. Acad.q.ed.1. lib 1.95
aſſenſum à certis & illuſtrioribus cohibere.Acad.q.ed.1.lib.2.85
aſſenſum retinere. Acad.quæſt. edit.1.lib. 2. 53
ab aſſenſu ſe ſuſtinere. Acad. q. ed. 1. lib. 1.98
aſſenſu ſuo comprobare aliquid. Acad.q. ed.1.lib.2.98.& 116
aſſenſus omnes cohibere.Acad. quæſt.ed. 1.lib.1 63
aſſenſus lubricos ſuſtinere.Acad.q. edit.1. lib.1.99
aſſenſus ſuſtinere ſapientem dupliciter dicitur Acad q.ed 1.lib.1.04
Aſſenſa.Acad.quæſt.ed.1.lib 2 91.pro viſis quibus aſſentimur.
aſſenſio, id eſt opinatio & temeritas. Academ.q.ed.1.lib.2.99
aſſenſio animorum.Acad. q.ed.1.lib.1.29. συγκαταθέσεις Græcè.
aſſenſio firma & conſtans. Acad. q. ed. 1. lib.1.30
aſſenſio in noſtra poteſtate ſita eſt.Acad. q.ed.1.lib.2.37
aſſenſio non poteſt fieri,niſi commota viſo.Fat.32
cùm poſui librum, aſſenſio omnis elabitur.Tuſc.q.lib.1.22
aſſenſionis retentio, ἐποχή. Acad. q. ed. 1. lib.1.55
aſſenſionem animorum in nobis poſitam eſſe & voluntariam vult Zeno. Acad. q. ed.1.lib.1.29
aſſenſionem ſuſtinere. Acad.quæſt. ed.1. lib.2 30
aſſenſionem cohibere à rebus incertis. de Nat.d.1.1
nunc de aſſenſione atque approbatione, quam Græci συγκατάθεσιν vocant, pauca dicemus. Acad.quæſt.edit.1.lib.2.36
ſine aſſenſione comprehendi & percipi ſenſibus nihil poſſe. Acad. quæſt. ed.1. lib 1.56
ſine aſſenſione ipſam veriſimilitudinem non impeditam ſequi. Acad.quæſt.ed. 2.lib.2.98
aſſenſione ſublata, omnem & motum animorum, & actionem rerum Academici ſuſtulerunt. Acad.quæſt. edit.1. lib.1.57
aſſenſiones veteres illi, quibus omnia fato fieri videbantur, vi effici & neceſſitate dicebant.Fat 29
ſed videamus, ne hæc oratio ſit hominũ aſſentantium noſtræ imbecillitati,& indulgentium mollitudini. Tuſc. quæſt. lib.3.21
vt nihil nobis aſſentari eſſe videamur. Acad.q.ed.2 lib.1.43
illa, quaſi aſſentatorum populi,multitudinis leuitatem voluptate quaſi titillantium.Off.1.92
aſſentatio non modò amico, ſed ne libero quidem digna eſt.Læl.75
aſſentatio quamuis pernicioſa ſit, nocere tamen nemini poteſt, niſi ei qui eam recipit,atque ea delectatur. Læl 60
aſſentatio,vitiorum adiutrix. Læl.75
aſſequi aliquem nec opinantem. Tuſc.q. lib.1.78
aſſequi propoſitum.de Fin.lib.3.18
aſſertione approbare. Acad. quæſt. ed. 1. lib.1.32
multò etiam aſſeuerantius: ſubintellige, diſputabat. Academ. quæſt. edit. 2.lib. 1.56
aſſiduitas bellorum.Off.2.109
aſſiduitas & frequentia quotidiana amicorum.de Pet.Conſ.2
aſſiduitas exercitationis.Acad. quæſt. ed. 2.lib.1.15
vt aſſiſteret vnus Cocles in ponte contra omnes hoſtium copias.2.de Leg 8
ſi id mihi aſſumo,id eſt,arrogo ſeu vendico,quod Græci ἀξιοῦν dicunt.Off. 1.3
aſſumpſit ſibi quicquid in cernendi ſenſum caderet.de Vniuerſ.11
& id quod alteri detraxeris, tibi aſſumas. Off.3.19
omnis voluptas aſſumenda eſt, omnis dolor depellendus. lib. 2. de Finib. 26
aſſumptione non conceſſa nulla concluſio eſt.Diuin lib.2.84
aſſurgi.Cat.58
aſſueſcunt animi aſſiduitate quotidiana & conſuetudine oculorum. 2. de Nat. deor.71
Aſſyrii primùm traiectiones motúſque ſtellarum obſeruauerunt: quibus notatis quid cuique ſignificaretur, memoriæ prodiderunt.Diuin.lib.1.1
aſt quid turbaſſitur in agendo. 3. de Legib.11
Aſtarte,quarta Venus vocatur. 3. de Nat. deor.41
Aſteria,Latonæ ſoror.3.de Nat d.19
Aſteria, ſoror Latonæ,mater Hecates.3 de Nat.d 31
Aſtipulor,vide Adſtipulor.
aſtringit duo, tertium, vt vinculum. de Vniuerſ.17
breuiter aſtringere argumenta, Stoicorũ more.Tuſc.q.lib 3.12
aſtringentibus ſe vel relaxantibus inteſtinis.2.de Nat.d 104
qui aſtringantur ſacris mortui patriſfamiliâs.1.de Leg.46
hæc arctius aſtringi ratio non poteſt Fat. 14
nulla aſtrictus neceſſitate. de Nat. deor. 1.14
aſtrictum teneri. Acad. quæſt. edit.1. lib. 2. 8
nulliſque vnius diſciplinæ legibus aſtricti, quibus in philoſophia neceſſariò pareamus, &c. Tuſculan. quæſt. lib. 4. 6
quibus maximè aſtricti ſunt,voluptates, &c.Parad.7
aſtricti ſimus iis vinculis, vt nos commouere nequeamus.Acad. quæſt.edit. 2.lib.1.57
ad aſtrum illud,quo cum aptus fuerit,homo reuertetur, qui rectè atque honeſtè curriculum à natura datum confecerit. de Vniuerſ.57
aſtra alii aquis, alia dulcibus, alia marinis.3.de Nat.d 15
aſtra & terram deos eſſe dicit Plato in Timæo & in legibus. de Natura deor. 1. 13
aſtra in deorum numero, quòd in iis ſenſus inſit & intelligatur. de Natura deor.1 30
aſtra infixa certis locis. id eſt, in firmamento octauóque globo, cuiuſmodi ſunt duodecim ſigna Zodiaci, & extra eum alia. Tuſc.q.lib.1.50
aſtra non re,ſed vocabulo errantia.Tuſc. q.lib.1 50
aſtra ob has cauſas nata, quæ per cœlum penetrantia ſolſtitiali ſe & brumali reuocatione conuerterent. de Vniuerſitate 43
aſtra oriuntur in ardore cæleſti, qui æther vel cælum nominatur. de Nat. deor.2.19
aſtra rotunda ſunt. 1. de Natura deorum,18
aſtra voluuntur in æthere. 1. de Natura deor.28
curſus aſtrorum diſpares conſeruantur, vna totius cœli conuerſione. de Nat. deor.1.25

III.iii.

aſtrorum motus voluntarius. de Nat. d. 2 51. in orbem circumfertur.
aſtrorum ordo cælique conſtantia. 3. de Nat. d. 21
aſtrorum rati ordines. 2. de Nat. d. 71
aſtris omnem diuinitatem tribuit Cleanthes. de Nat. d. 1. 28
in aſtu, quod dicitur, ſe ex agris conferre Atticos Theſeus iuſſit. 2. de Leg. 4
¶ Atellanius verſus. Diuin lib 2. 19
athei dicti Diagoras & Theodorus philoſophi. de Nat. d. 1 44. quòd apertè deorum naturam ſuſtulerunt.
Athenæ cùm multa diuina eximiáque videntur peperiſſe, atque in vita hominũ attuliſſe, tum nihil melius illis myſteriis, quibus ex agreſti immanique vita exculti ad humanitatem & mitigati ſumus, initiáque vt appellantur, ita reuera principia vitæ cognouimus, neque ſolùm cum lætitia viuendi rationem accepimus, ſed etiam cum ſpe meliore moriendi. 2. de Leg 36
Athenæ (inquit Atticus) illæ noſtræ me non tam operibus magnificis exquiſitiſque antiquorum artibus delectant, quàm recordatione ſummorum virorum, vbi quiſque habitare, vbi ſedere, vbi diſputare ſit ſolitus, ſtudioſéque eorum etiam ſepulchra contemplor. 2. de Leg. 5
Athenæ in Apollinis tutela. 3. de Natura deor. 39
Athenis cælum tenue, ex quo acutiores etiam putantur Attici. Fat. 6
Athenis iam ille mos à Cecrope, vt aiunt, permanſit, hoc ius terra humandi: quam cum proximi iniecerant, obductáque terra erat, frugibus obſerebatur, vt ſinus & gremium quaſi matris mortuo tribueretur: ſolum autem frugibus expiatum vt viuis redderetur. 2. de Legib. 58
Athenis illud vitioſum, quòd, Cylonio ſcelere expiato, Epimenide Crete ſuadente fecerunt Contumeliæ fanum, & Impudentiæ. 2. de Leg. 19
Athenis, in arce, fuit olea. 2. de Leg. 2
Athenis laudamus Vulcanũ eum quem Alcamenes fecit. de Nat. d. 1. 58
Athenis pulſi clariſſimi viri, carere ingrata ciuitate, quàm manere in improba maluerunt. 3. de Leg. 25
Athenienſes cum conſulerent Apollinem Pythium quas potiſſimum religiones tenerent, oraculum editum eſt, eas quæ eſſent in more maiorum. Quo cùm iterum veniſſent, maiorúmque morem dixiſſent ſæpe eſſe mutatum, quæſiuiſſentque quem potiſſimum ſequerentur è variis, reſpondit, optimum. 2. de Leg. 39
Athenienſes omnibus ſemper publicis cõſiliis diuinos quoſdã ſacerdotes, quos μάντεις vocant, adhibuerunt. Diuinat. lib. 1. 81
Athenienſes Protagoram ſophiſtam vrbe atque agro exterminarunt, eius libris in concione combuſtis. quod eorum tale eſſet initium, De diis neque vt ſint, neque vt cùm ſint, habeo dicere. de Nat. d. 1. 44
Athenienſes ſciuerunt, vt Æginetis, qui claſſe valebant, pollices præciderentur. Off. 3. 60 vide Val. Maxim. lib 9. de crudelitate.
ἄτομοι, id eſt, corpora indiuidua propter ſoliditatem. lib 1. de Fin 15
atomi, interiecto inani, cohæreſcunt inter ſe. de Nat d. 1. 39
atomi, Latinè corpuſcula. Acad. quæſt. ed. 2. lib. 1. 4
atomorum cõcurſus an mundum poſſit efficere. 2. de Nat. d. 69
atomorum concurſus fortuitus. de Nat. deor. 1. 46
turbulenta atomorum concurſio lib 1. de Fin 15
atomorum infinita vis volitat in hac immenſitate, &c. de Nat d. 1. 58
atomorum innumerabilitas affícit, vt continenter ferantur imagines. de Nat. deo. 1. 77
ἀτόμους cenſet Epicurus in infinito inani ita ferri, vt concurſionibus inter ſe cohæreſcant, ex quo efficiantur ea quæ ſint, quǽque cernantur omnia. lib. 1. de Fin. 15
ſummum dico, etiamſi decem atomis eſt maior alius. Tuſc. q. lib. 1 40
atque etiam cùm ad fluuium Sagram, &c. (pro, item) de Nat. d. 2. 5
atramenti effuſione ſe tutantur ſepiæ. 2. de Nat d 96
quid, quòd fluuius atratus ſanguine fluxit. Diuin. lib. 1. 83
an atrienſem diligentem putaret. Paradox. 48
attendi ita, nec ſatis intellexi. 3. de Legib. 30
attende quò ſerpat genus hoc argumenti. de Nat. d. 2. 69
attendite hæc vos qui deorum ſatu orti eſtis. de Vniuerſ. 49
mihi quidem Antiochum ſatis bellè videris attendere. de Fin. lib. 5. 5
attendere animum. Off. 3. 44
non attendere, id eſt, non animaduertere. Acad. q. ed. 2 lib. 2. 101
attendere ſatis iſtud non videris. 3. de Legib. 15
attexitote partem mortalem ad id quod erit immortale. de Vniuerſ. 53
Attici vita & oratio cõſecuta videtur Ciceroni difficillimam illam ſocietatem grauitatis cum humanitate. 3. de Legib. 1
ſcito quidem illa ſermone, & Attico. de Nat. d. 1. 65
Attico nihil vnquam populare placuit, eámque rempub. optimam eſſe duxit, quæ ſit in poteſtate optimorum. 3. de Leg. 33
Atticum ſcurram fuiſſe dicebat Zeno, Socratem philoſophiæ parentem. de Nat. deor. 1. 66
vnde erat exortum genus Atticorum. Tuſcul. quæſt. lib. 2. 3. genus id Oratorum erat, nihil inane aut redundans ferentium: quibus contrarii erant Aſiani, inflati videlicet, tumidi ac iactatores: medii inter hos erant, qui vocabantur Rhodii.
Attilius Calatinus in Capitolio fidem cõſecrauerat, antequam Scaurus dedicaſſet. de Nat. d. 2. 44
quid ergo attinet dicere, &c. De Finib. lib. 2. 20. & Læl. 57
nihil attinet de aſſenſione omnino loqui: pro idem quod, nihil neceſſe eſt. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 57
labor non attingit deum, nec erat vllus, quum omnes naturæ, &c. de Nat. d. 2. 17
non attingis te ea cauſa 2. de Leg 2
nihil eſſe poteſt niſi quod attigimus aut vidimus (Epicureorum ſententia.) de Nat. d. 1. 61
ex quo nec timor eum, nec angor attingat. Tuſc. q. lib. 5 14
& quæcunque res eum ſic attinget. Acad. q. ed. 2. lib. 1 91
& quatenus quicquid ſe attingat, ad ſeque pertineat, perſpicere cœpit. de Fin. lib. 5. 21
ſed ne verbis ſolùm attingamus ea, quæ volumus oſtendere. Tuſcul. quæſt. lib. 5. 50
quicquid horum attigerit, vlcus eſt. de Nat. d. 1 74
attingere verum. Acad. quæſt. edit. 1. lib. 2. 36
attingantur ea potius quæ ſunt ante oculos. 1. de Leg. 40
ne in eo quod attingendum fuit, quàm in eo cuius cauſa id attigimus, longior ponatur oratio. de Vniuerſ 57
Attius Nauius per lituũ regiones deſcripſit. Diuin. lib. 1. 31
Attius Nauius propter paupertatem, ſues puer pauit. Diuin. lib. 1 31
Attii Nauii nomen nõ memoria floreret tam diu, niſi multa ad veritatem admirabilia dixiſſet. 2. de Leg. 34
nunc illud ſatis eſt, non attribuere ad amiſſionem amicorum miſeriam noſtram, ne illos plus, quàm ipſi velint, ſi ſentiant, plus certè quàm noſmetipſos diligamus. Tuſc. q. lib. 3. 61
¶ nam cùm eſt concepta pecunia, nec adhibita continuò ratio, quaſi quædã Socratica medicina, quæ ſanaret eam cupiditatem, permanat in venas, & inhæret in viſceribus illud malum, exiſtitque morbus & ægrotatio, quæ euelli inueterata non poſſunt, eique morbo nomen eſt auaritia. Tuſcul. quæſt. lib. 4. 19
auaritia eſt opinatio vehemens de pecunia, quaſi valde expetenda ſit, inhærens, & penitus inſita. Tuſcul. q. lib. 4
nullum vitium tetrius eſt quàm auaritia, præſertim in principibus & rempub. gubernantibus. Off. 2. 114
auaritia mulcta ſanciatur, vt par ſit noxiæ pœna. 3. de Leg. 40
auaritia ſenilis. Cat. 60
auaritia nihil fœdius. 1. de Leg. 58
quis eſt enim aut auaritia tam ardenti, &c. de Fin. lib. 3. 30
Auctor, auctoritas, vide Author, authoritas.
aucupans omnes rumuſculos populari ratione. 3. de Leg. 32
aucupium ſagittarum. de Finib. lib. 5. 19
audaciam in admittendis fœdis religionibus damnet ſacerdos publicus, atque impiam iudicet. 2. de Leg. 37
audacter reſpondere alicui. Acad q. ed. 2. lib. 2. 75
nec Homerum audio. Tuſc. q. lib. 1. 51
bona venia me audies. de Nat. d. 1. 42 honoris præfatio.
vt bene audiant, & rumorem bonum colligant, innocentes ſunt & verecundi. 1. de Leg 38
audita ex aliquo. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 10
ita nobis dicto audientes ſunt. Diuin. lib. 2. 106
facitque perſæpe ipſa ſibi audientiã oratio. Cat. 25
re ex vtraque parte audita. lib. 1. de Fin. 8
audita recordari. Acad. q. ed. 2. lib 2. 10
ne auditum quidem fando. de Nat. d. 2. 57
auditor æquus. de Nat. d 1 14
auditor Theophraſti, Strato. de Nat. d. 1. 35
quaſi poma ex arboribus, ſi cruda ſunt, vi auelluntur. Cat. 65
non poſtulo id quidem: aueo tamen audire. Tuſc. q. lib 1. 15
aueo audire quid ſentias. de Nat. d. 1. 2

etiam quid in cœlo ſiat, ſcire auemus. de Fin.lib.2.40
tum auemus aliquid videre, &c. pro cupimus: verbũ poetis magis, quàm oratoribus vſitatum. Off.1.22
it aue ſiniſtra dictus, populi magiſter aſtu 3 de Leg 8
Auerni lacus. Tuſc.q.lib.1 30
auertunt ibes peſtem ab Ægypto. de Nat. d.1.71
ſed partim obliquos, partim auerſos, partim aduerſos ſtare vobis. Somnium Scip.21
auferre per vim Off.1.67
auferre ſpem aliquid faciendi. Offic. lib. 3.13
augere aliquem ſcientia, exemplis. Offic. lib 1.2
augere & honeſtare aliquem. Off.2.18
& qui de communis auferantur. de Finib. lib 2.21
nihil cuiuſquam eſt, quod auferri, quod eripi, quod amitti poteſt. Parad.33
augere aduerſa, præſentia mœrere. Tuſc. q.lib 5 3
augere aduerſa, venientia metu. Tuſc. q. lib.5.3
augere ſuas facultates, copias, opes, ſpoliis aliorum. Off.3.28
augere ſuum commodum alterius incommodo. Off.3.16
augere patriam. Som.Scip.8
temperatione caloris oriri & augeſcere. de Nat. d.2.19
poteſt id quidem fuſè & copioſè, & omnibus electiſſimis verbis, grauiſſimiſque ſententiis rhetoricè & augeri & ornari. de Fin.lib.3 22
augur quæ iniuſta, nefaſta, vitioſa, dira defixerit, irrita infectáq; ſunto. 2. de Legib.18
augures diſciplinam tenento. 2. de Legib.18
augures diuorum prouidento, cælique fulgura regionibus ratis temperanto, vrbémque & agros, & templa liberata & effata habento. 2. de Leg 18
augures Poles, Melampus, Mopſus, Amphiaraus, Chalchas, Heleous. 2. de Leg. 33. & 34
augures publici, interpretes Iouis optimi maximi, ſignis & auſpiciis poſtea vidento. 2. de Leg.18
quique augures agentam duelli, quique populare auſpicium prænoſcento. 2. de Leg.18
cor auſpiciis augures præſunt. de Nat. d 1.86
augures Sacerdotes vineta virgetáque, & ſalutem populi auguranto. 2. de Legib.18
augurum ars & vetuſtate & negligentia euanuit. 2 de Leg.34
augurum ius maximum & præſtantiſſimum in repub. cùm eſt authoritati coniunctum 2. de Leg.31
augurum ius poſſe à ſummis imperiis & poteſtatibus comitia tollere, concilia vel inſtituta dimittere, vel habita reſcindere, vt res ſuſcepta dirimatur, ſi vnus augur ALIO DIE dixerit, poſſe decernere vt magiſtratu ſe abdicent conſules, cum populo, cum plebe agendi ius dare aut non dare, legem, ſi non iure rogata eſt, tollere, nihil domi, nihil foris per magiſtratum geſtum ſine eorum authoritate poſſe cuiquam probari. 2. de Leg.31
augurum prædictis multa incredibiliter vera cecidiſſe. 2. de Leg.33
auguribus qui nõ paruerit, capitale eſto. 2. de Leg.18
auguribus Reges Romani ſunt vſi. Diu. lib.1 3
auguranto augures ſacerdotes vineta virgetáque & ſalutem populi. 2. de Leg.18
de C. Gracchi tribunatu quid expectem, non libet augurari. Læl.39
augurari futura. Diuin.lib.1.59
rerum augurandarum cauſa aues quaſdam natas eſſe putemus. 2. de Natura deor 121
augurium fororũ ſæculorum. Tuſc.q. lib.1.17
auguriorum diſciplina omiſſa, negligentia nobilitatis. de Nat.d.2.7
auguſta & ſancta deorũ ſimulachra veneramur. 1. de Nat.d.57
auguſtè ſanctéque conſecrauerunt. de Nat.d.2.3
auiditas legendi inexhauſta. de Finib. lib.3.5
auiditas pecuniæ. Parad.54
auiditas potionis & cibi. Cat.41
quæ mihi ſermonis auiditatem auxit. Cat.41
quas quidem ſic auidè arripui. Cat 15
auidè expetere aliquid. Tuſcul. quæſt. lib.4.28
auis loquens vnde omnem inuenerit. Diuin lib.2.34
ibes cùm ſint aues excelſæ. de Nat. deor. 1.71
aues quaſdam & alites rerum augurandarum cauſa eſſe natas putemus. 2. de Nat d.121
Aulo Poſthumio Dictatore dimicãte cũ Octauio Mamilio Tuſculano prælio, in noſtra acie Caſtor & Pollux viſi ſunt. de Nat.d 2.4
omnino auocare à philoſophia. lib.1. de Fin.1
auocare à rebus gerendis. Cat.14
auocare aliquem à libidine. Tuſc. quæſt. lib.5.31
auocare ſe à corpore. Diuin.lib.1.94
auocandi à peccatis, & ad rectè facta vocandi vis. 2. de Leg.8
cuius autem aures clauſæ veritati ſunt. Læl.76
noſtrorum hominum ad eorum doctiſſimas voces aures clauſas fuiſſe? Tuſc. q.lib.4 1
aures cur in altis corporum partibus ſint collocatæ. 2. de Nat d.106
aures duras & corneolos habent introitus, multiſque cum flexibus, quòd, &c. 2. de Nat.d.109
vt quàm plurimorum aures optimo ſermone compleantur. de Pet.Conſ.31
in ſordibus aurium tanquam in viſco inhæreſceret. 2. de Nat.d.109
aurum cælatum. Tuſc. quæſt lib. 5. 45. Paradox. 14. χρυσὸν ἐμπαιστὸν Græci vocant.
aurum & argentum in vrbibus & priuatim, & in fanis, inuidioſa res eſt. 2. de Legib 43
auri argentique recõditæ venæ. 2. de Nat. deor.72
auratus arcus. Academ. quæſt. edit. 1. lib. 1. 82
illo aureo genere, vt poetæ loquuntur. 2. de Nat d.120
aureolus libellus. Acad. quæſt. edit. 1. lib. 2. 116
aureola oratiuncula. 3. de Nat d.29
auſpices nuptiarum. Diuin. lib.2.18
auſpicium coactum & expreſſum. Diuin. lib.2.57
auſpicium iudiciumque omnes magiſtratus habento. 3. de leg.9
qui auſpicium populare agant, augures præmonento 2. de Leg 18
auſpicium ſiniſtrum Romani nominauerunt, externique dextrum, quia plerunque melius id videbatur. Diuinat. lib.2.66
quos in auſpicio ſuo eſſe Iupiter iuſſerit, meminiſſe bonus augur debet. 3. de Legib 38
auſpicia atque auſpicum. Acad. quæſt. edit. 1. lib 1.98
auſpicia ad vtilitatem eſſe reip. compoſita alteri placet 2. de Leg.31
auſpicia bona Romani ſiniſtra dicebant, etiam ſi dextra eſſent. Diuin. lib.1.65
auſpicia coacta. Diuin. lib.2.27
auſpicia ſecunda. Diuin. lib.1.17
auſpicia magiſtratibus data, vt multos comitiatus probabiles impedirent moræ. 3. de Leg.16
auſpicia non cauſas afferunt cur quid eueniat, ſed anunciant euentura, niſi prouideris. Diuin. lib.1.30
auſpicia patrum ſunto, ollique ex ſe producunto qui comitiis creare conſules ritè poſſint. 3 de Leg.8
auſpicia ſiniſtra. Diuin. lib.1.28
auſpicia ſiniſtra Romanis, Græcis & Barbaris dextra meliora videbatur. Diuin. lib.2.63
veritas auſpiciorum ſpreta eſt, ſpecies tantùm retenta. de Nat.d.2.7
cur auſpiciis augures præſunt. de Nat.d. 1.86
in ſacra & in auſpicia diuiſa omnis religio pop. Rom. 3. de Nat.d 5
auſpicia ſeruanto qui agent 3. de Leg.10
auſpiciis dii immortales ſæpe populi iniuſtum impetum repreſſerunt. 3. de Legib.16
ſine auſpiciis regibus exactis nihil publicè, nec domi nec militiæ Romæ gerebatur. Diuin. lib.1 3
auſpicari tripudio. Diuin lib.1 60
auſpicatò rogaui. de Nat.d.1.8
auſpicato vrbem condidit Romulus. 2. de Leg.54
non ſolùm auſpicato vrbem condidiſſe, &c. Diuin. lib.1.3
aut bibat, aut abeat· ἢ πῖθι ἢ ἄπιθι : lex in Græcorum conuiuiis. Tuſcul. quæſt. lib 5.84
author grauiſſimus. Tuſc.q. lib 4.3
author locuples. Diuin. lib.2.36
neque author, neque lator quiſquã bonus eſt inuentus legis tabellariæ 3. de. Leg.31
author moderatus & effingit non modò mentem ac voluntates, ſed petus vultus eorum, apud quos agit. 3 de Leg.35
author haud deterior, meliorẽ multi nominant. 2. de Leg.12
vt ipſi authori huius diſciplinæ placet. lib.1. de Fin.21
authorem eſſe alicui alicuius rei. Acad.q. ed.1. lib.2.14
qui ſe authorem vitæ grauiter & ſapienter agendæ profiteretur. de Fin. lib.4.19
Zenonem audiebam frequenter authore Philone. de Nat.d.1.41
authore Scipione, quòd lata lex Caſſia eſſe dicatur, eius culpam ſuſtinet. 3. de Leg.35
authore vtae Simonide. de Natura deor. 1.41
te authore Acad. quæſt. edit.1. lib.1.19
authores domeſtici. de Pet.Conſ.11
num locupletiores quæris authores? Off. 3.33

ſibique aut artes, quibus authoribus, &c. Diuin.lib.1.27
authoribus ad ſententiam, quam vis obtineri, vti optimis, in omnibus cauſis & debet & ſolet valere plurimum. Tuſ. q.lib.1.21
authoritas bonorum retinetur. 3. de Legib.35
authoritas in ſenatu, poteſtas in populo. 3.de Leg.26
authoritas pontificalis maneret. 2. de Legib 49
& aruſpicum diſciplinæ magna acceſſit authoritas. Diu.lib.1.92
authoritas lauatur inconſtantia. Acad.q. ed.1.lib.2.64
authoritas, pro ſententia, ſeu doctrina. Acad.q.ed.2.lib.1.14
authoritatis in diſputando momēta quærere. de Nat.d.1.8
authoritati aut gratiæ traditur reliqua populi voluntas, cui libertas tabellæ relicta eſt. 3.de Leg.34
authoritatem alicuius frangere. Acad. q. ed.1.lib.1.14
ad vnius ſe authoritatem contulerunt. Acad.q.ed.1.lib.1.9
ſi & authoritatem habet vetuſtatis, &c. Diuin.lib.1.33
authoritatem minuere rerum pulcherrimarum. Acad.q.ed.1.lib.2.58
authoritatem omnem optimatium tabellaria lex abſtulit.3 de Leg.31
earum etiam rerum authoritatem, ſi quæ illuſtriores videantur, amiſere. Acad. q.ed.1.lib.1.118
authoritatem ſuam opponere. Acad.q.ed. 1 lib.1.59
authoritate alienius moueri. Acad.q. ed. 1.lib.2.58
priuſq; te quis de omni vitæ ſtatu, quàm de iſta authoritate deiecerit. (authoritatem pro Democriti opinione ac ſententia ſumit) de Nat.d 1.46
in eorum authoritate delitescerēt. Acad. q.ed.1.lib.1.15
authoritate duci. Acad.q.ed 1 lib.1.56
quibuſcum ſine Senatus authoritate fœdus fecerat. Off.3 148
vt enim rationem Plato nullam afferret, ipſa authoritate me frangeret. Tuſc.q. lib.1.41
vt authoritate valeat populus. 3. de Legib.34
authoritates omnes contemnis, ratione pugnas 3.de Nat.d.6
eſt enim in illis ipſa merces authoramentum ſeruitutis. Off.1.109
auunculum Platonem ſubſequens Speuſippus. de Nat.d 1.24
auxilia equitum ac peditum. Parad.57
auxilia totidem ſunt contrà comparanda. Acad.q.ed.1.lib.1.44
¶ Ἀξίαν Græci, Latini æſtimationem vocant. de Fin.lib.3.18
ἀξίωμα Græcè, Latinè pronunciatum. Tuſc.q lib.1.14
ἀξίωμα, Latinè effatum, quicquid enunciatur. Acad.q ed.1.lib.2.86
ἀξιώματα. Fat.1
axis, pro polo ſiue vertice Septentrionali. Tuſc.q.lib.1.56
verſatur mundus circum axem cœli, admirabili celeritate. de Nat.d 1 57
qui cùm circum axem ſe ſumma celeritate conuertat & torqueat, &c. Acad.q. ed.1.lib.2.124
axe traiecto terra ſuſtinetur. de Vniuerſ.45

B

Bacca. Tuſc.q.lib.1.56
baccæ arborum. Diuin.lib.1.98
baccæ quæ ex quaque ſtirpe funduntur. 2.de Nat.d.96
baccas certas ſacerdotes publicè libanto. 2.de Leg.17
& tanquam in arborum baccis, terræque frugibus, &c. Cato 5
Bacchis Bœotius. Diuin.lib.1.53
vt bacillum aliud eſt inflexum & incuruatum de induſtria. de Finibus, lib. 2. 29
bacillum incuruum & leuiter à ſummo inflexum. Diu.lib 1.30
quid bauli atque operarii, an quid homines doctiſſimi ſenſerint. Parad.17
me quidem authore etiam Peripatetici veteréſque Academici balbutire deſinant aliquando, &c. Tuſcul. quæſt.lib. 5.56
perpauca balbutiens. Acad. quæſt. edit.2. lib.1.128
præter Epicurum balbutientem de natura deorum. Diuin.lib.1 5
baliſtæ. Tuſc.q.lib.1 49
vt baliſtæ lapidum, & reliqua tormenta telorum eò grauiores emiſſiones habent, quò ſunt contenta atque adducta vehementius: ſic vox, ſic curſus, ſic plaga hoc grauior, quo eſt miſſa contentius. Tuſc.q.lib.1.49
Barbari vani, atque fallaces. Diuin. lib. 1 35
Barbarorum dii. 3.de Nat.d 33
nec Ægyptii, nec Syri, nec ferè cuncta barbaries. de Nat.d 1.57
barbatus Iupiter, galeata Minerua. de Nat.d 1.71
barbatus ſemper Iupiter, Apollo ſemper imberbis. de Nat.d.1.58
quod antiqui illi quaſi barbati, vt nos de noſtris ſolemus dicere, crediderint. de Fin.lib.4.52
barbatulos mullos exceptātem de piſcina & pertractantem. Par. d 48
hæc cùm loqueris, nos barones ſtupemus. de Fin.lib 2.63
Bauli. Acad. quæſt. edit. 1. lib. 2. 9. vicus in Campania inter Baias & Miſenum, vbi quondam Herculis boues ſtabulati, varios boatus ediderunt, vnde nomen vico datum eſt.
¶ Beatus eſſe in maximarum rerum timore nemo poteſt. de Fin.lib.2.71
eum qui beatus eſt, non intelligo quid requirat, vt ſit beatior. ſi eſt enim quod deſit, ne beatus quidem eſt. Tuſc. q. lib.5.18
beatus eſſe ſine virtute nemo poteſt. de Nat.d.1.35
beatus, iuxta Metrodorum, eſt, cùm corpus bene conſtitutum ſit, & ſit exploratum ita futurum. de Finib. lib.2. 76
mihi enim non videbatur quiſquam eſſe beatus poſſe, cùm in malis eſſet. Tuſc. q.lib.5.27
volumus enim eum qui beatus ſit, tutum eſſe, inexpugnabilem, ſeptum atque munitum, non vt paruo metu præditus ſit, ſed vt nullo. Tuſc. quæſt. lib.5.30
nec vlla alia huic verbo, cùm beatum dicimus, ſubiecta notio eſt, niſi ſecretis malis omnibus cumulata bonorum complexio. Tuſculan. quæſt. lib.5.28
his tu tā grauibus concitationibus, tamque ipſis inter ſe diſſentientibus atque diſtractis (ægritudine videlicet, metu, lætitia geſtiente & libidine) quem vacuum, ſolutum, liberum videris, hunc dubitabis beatum dicere? Tuſc. q.lib.5. 31.& 33
beatum ex bonis, quæ ſola honeſta ſunt, efficiendum. Tuſc.q.lib.5 34
quo (honeſto) detracto, quid poterit beatum intelligi? Tuſc.q.lib.5 34
beatum, ſi modò ſit aliquid eſſe beatum, id totum poſitum eſt in poteſtate ſapientis. de Finib.lib.2.72
beati dicuntur, qui ſunt in bonis, nullo adiuncto malo. Tuſc.q.lib 5.12
beati qui honorati ſunt, videntur propter honeſtatis & gloriæ ſimilitudinem miſeri, qui ingloriis. 2 de Leg.13
ſic contrà illi beati, quos nulli metus terrent, nullæ ægritudines exedunt, nullæ libidines incitant, nullæ futiles lætitiæ languidis liquefaciūt voluptatibus. Tuſc.q.lib.5.13
beata vita in vna virtute poſita. Acad. q. ed.2.lib.1.17
beatam vitam in animi ſecuritate, & in omnium vacatione munerum ponimus. de Nat.d 1.38
ſi omne beatum eſt, cui nihil deeſt, & quod in ſuo genere expletum atque cumulatum eſt, idque virtutis eſt proprium, certè omnes virtutis compotes beati ſunt. Tuſc.q.lib.5.39
quod beatum & immortale eſt, id nec habet, nec exhibet cuiquam negotium. de Nat. deorum.1.60. Epicuri dictum.
nemo poteſt non beatiſſimus eſſe, qui eſt totus aptus ex ſeſe, quique in ſe vno ponit omnia. Parad.19
nomen beati longè & latè patet. Tuſc.q. lib.5.63
beatè viuere. Acad. quæſt. edit.2. lib 1.24. idem quod apud Græcos εὖ καὶ καλῶς ζῆν.
beatè viuere in vna virtute poſitum eſt, iuxta Stoicos. Tuſc.q.lib.1.26
quid poteſt ad beatè viuendum deeſſe ei, quem fortitudo ab ægritudine & à metu vindicet, temperantia tum à libidine auocet, tum inſolenti alacritate geſtire non ſinat? Tuſc.q.lib.5.42
iſta ſiue beatitas, ſiue beatitudo dicenda eſt, vtrunque ſatis durum, ſed vſu mollienda nobis verba ſunt. de Nat.d.1.67
vt ait Homerus de Bellerophonte ſcilicet, Iliad. ζ. Tuſc.q.lib.3.63
belua fera & immanis. Acad. quæſt. ed.1. lib.1.99
belua tetra & immanis. Tuſcul quæſt.lib. 4 35
belua vaſta & immanis. Diuin.lib.1. 46
belua vaſtifica. Tuſc.q.lib.2.19
beluæ impuræ furor multis inflammatus furoribus.3 de Leg.11
beluæ ad ſaxa natiuis teſtis inhærentes. 2.de Nat.d.73
beluarum diſparia genera (in mari) partim ſubmerſarum, partim fluitantium & innatantium. 2. de Natura deor.73
Elephanto, beluarum nulla prudentior de beſtiis loquor. de Natura deor. 1. 69
ea genera beluarum quæ in rubro mari Indiáue gignantur. de Nat.d.1.68
beluis ſenſum & appetitum natura concederit. 1.de Nat.deo 90
beluas multas in numero deorum reponebant Barbari. 3.de Nat.deo 33
bellum denunciatum antè & indictum. Offic.1 35

bellum, diſcordiam, cupiditatem, cæteráque generis eiuſdem, ad deum reuocat Parmenides de Nat d.1 28
bellum domeſticum, triſte, ac turbulentum. Diuin. lib.1. 88
bellum ita ſuſcipiatur, vt nihil aliud niſi pax quæſita videatur. Offic.1.113. ſic Plato de Legib.1. ἀντ' αὐ νομοθέτης ἀκριβὴς, εἰ μὴ χάριν εἰρήνης τὰ πολέμου νομοθετοῖ μᾶλλον, ἢ τῶν πολεμικῶν ἕνεκα τὰ τῆς εἰρήνης.
nullum bellum iuſtum, niſi quod aut rebus repetitis geratur, aut denunciatum antè ſit & indictum Offic.1.53
bellum mortiferum. Tuſc.q lib 3.25
bellum nefarium. Diuin. lib.1 72
bellum Octauianum. de Nat.de.1 11
nihil turpius, quàm cum eo bellum gerere, quicum familiariter vixeris. Lælius 66
belli apparatus. Acad. quæſ. edit.2. lib.1.3. παρασκευὴν τοῦ πολέμου Græci vocant.
ſucceſſêre huic belli, Clodius, Aſellio, &c. 1. de Leg 3
belli ius, in quo & ſuſcipiendo, & gerendo, & deponendo ius vt plurimum valet, & fides. 2. de Leg.35
belli inſtrumenta. Acad. q. ed.1. lib.2.3
bello Latinorum, &c. cum Octauio, Mamilio, Tuſculano prælio dimicaret, &c. de Nat. deo.2 4
bello Liguſtico Q. Maximus dedicauit templum Honoris & Virtutis. de Nat. deo.2.44
bello gloriam quærere Offic.1.37
in bello mouendo ſumma fuit apud priſcos Romanos obſeruatio. Offic.1.35
bello Punico ſecundo exercitus Po. Ro. ad lacum Traſimenum interiit. Diuin. lib.1.13
bella, quibus Reip. ſalus continetur. de Nat.deo.2.7
bella, quibus imperii gloria propoſita eſt, minus acerbè gerenda ſunt. Officio.1.57
itaque eorum conſilio ſæpe aut non ſuſcepta, aut confecta bella ſunt, nonnunquam etiam illata. Offic.1.111
bella ſuſcipienda ſunt ob eam cauſam, vt ſine iniuria in pace viuatur. Offic.1 52
tum enim noſtri duces bella gerere incipiunt, &c. de Nat.deo.2.7
bellis præliiſque dii non caruerunt. 2. de Nat.deo.55
bellica diſciplina. Acad. q. edit.2. lib.1 7
bellica mors. 2. de Leg.56
ad ſimilitudinem bellicæ diſciplinæ, exercemur in venando. 2. de Nat.deo.111
bellicam rem adminiſtrari priſci Romani niſi auſpicatò noluerunt. Diuin. lib 2.60
bellica inſignia tincta. 2. de Leg.44
bellipotentes. Diuin. lib.2.90
bellare cum diis gigantum modo. Cat.6
bellator Tuſcul q. lib.4 33
quàm bellum erat Vellei confiteri, &c. de Nat deo.1.59
bellè negare aliquid. de Pet. Conſ.29
Belus in India dicitur Hercules. 3. de Natura deo 19
bene beatéque viuere. Tuſc q. lib.4 69
bene dicere. Tuſcul. quæſt. lib.2.2. quod oratorum eſt.
bene fieri verè dicitur id, quod rectè fit, & honeſtè, & cum virtute. Parad.10
bene meritis de patria quaſi limes ad cæli aditum patet. Som. Scip.18
bene prætori venire 3. de Nat.deo 2
quum bene planéque percepiſſet. 3. de Natu.deo.61
bene viuere. Acad. q. edit.2. lib.1. 14 Græci eodem modo εὖ καὶ καλῶς ζῆν dicunt.
totámque vim bene viuendi in animi robore ac magnitudine, & in omnium rerum humanarum contemptione ac deſpicientia, & in omni virtute ponamus. Tuſc. quæſt lib.1.78
omnia benefacta in luce ſe collocari volunt. Tuſc. quæſt. lib.2.55
benefacta malè locata, malefacta arbitror Ennius. Offic.2.90
quamobrem melius apud bonos, quàm apud fortunatos beneficium collocari puto. Offic.2.104
beneficium dare, necne in noſtra poteſtate eſt: non reddere bono viro non licet, modò id facere poſſit ſine iniuria. Offic.1.73
in collocando beneficio, & in referenda gratia, ſi cætera paria ſint, hoc maximè officii eſt, vt quiſque maximè opis indigeat, ita ei potiſſimum opitulari. Offic.1.73
ſi ea quæ vtenda acceperis, maiore menſura, ſi modò poſſis, iubet reddere Heſiodus, quidnam beneficio prouocati facere debemus? an imitari agros fertiles, qui multò plus efferunt, quàm acceperunt? Offic.1.71
beneficia iudicio, conſideratè, conſtantérque delata quibus contraria ſunt, quæ quis repentino quodam quaſi vento, impetu animi incitatus facit. Offi.1.73
beneficia mutua & grata dum ſunt, inter quos ea ſunt, firma deuinciuntur ſocietate. Offic.1.81
beneficia vltrò citróque data & accepta. Ibidem.
beneficiorum acceptorum ſunt delectus habendi. Offic.1.73
in beneficiis acceptis in primis quo quiſque animo, ſtudio, beneuolentia fecerit, ponderandum eſt. Offic.1.73
beneficiis alicuius maximis obligatum eſſe. Offic.1.83
vt beneficiis excellentes viros in cælum fama ac voluntate tollerent. de Nat. deo.2 45
beneficus, contrarium, pernicioſus. Offic.1.63
beneficentia multas habet cautiones: videndum eſt enim primùm ne obſit benignitas iis ipſis, quibus benignè videbitur fieri & cæteris: deinde ne maior benignitas ſit quàm facultas: tum vt pro dignitate cuique tribuatur. Offic.1.65
beneficentiæ ac liberalitatis eſt ratio duplex: nã aut opera benignè fit indigentibus, aut pecunia. Offic.2.74
beneficentia ac liberalitate nihil eſt naturæ hominis accommodatius. Offi.1.65
beneficentia nihil præſtantius. Diu. lib.1. 73. & 1.79
bonitate & beneficentia quid præſtãtius? de Nat.deo.1 85
beneuolos obiurgatores placare. de Nat. deo.1 3
beneuolentia beneficiis capitur maximè. Offic.2.44
beneuolentia eſt amicitiæ fons à natura conſtitutus. Læl.46
beneuolentia nõ adoleſcẽtulorum more ardore quodã amoris, ſed ſtabilitate potius & conſtantia iudicanda. Offic.1.78
beneuolentia voluntate mouetur beneſica, etiam ſi res fortè non ſuppetit. Offic.2.44
ad beneuolentiam tribus rebus maximè ducuntur homines, beneficio, ſpe, adiunctione animi vel voluntate. de Petit. Conſul.23
de beneuolentia quam quiſque habeat erga nos, primum illud eſt in officio, vt ei plurimum tribuamus, à quo plurimum diligamur. Offic.1 78
beneuolentia ſublata, amicitiæ nomen tollitur. Læl.18
benignus, liberaliſve qui dicitur, officiũ, non fructum ſequitur. 1. de Leg.36
benigna ſine præmio liberalitas, gratuita eſt. 1 de Leg.36
qui benigniores eſſe volunt, quàm res patitur, primùm in eo peccant, quòd iniurioſi ſunt in proximos. Offic.1.67
benignitate quò in plures vſus ſis, eò minus in multos vti poſſis. Offic.2.75
beſtia monſtroſiſſima. Diuin. lib.2.54
beſtiæ in perturbationes non incidunt. Tuſc. q. lib.4.53
quid beſtiæ? non pro ſuo partu ita propugnant, vt vulnera excipiant: nullos impetus, nullos ictus reformident? Tuſc. q lib.5.58
beſtiæ quæ alius generis beſtiis veſcuntur. 2 de Nat.deo 91
beſtiæ, quicquid obiectum eſt, quod modò à natura non ſit alienum, eò contentæ, non quærunt amplius. Tuſcul. quæ. lib.5.70
beſtiarum quæque ſuum tenens munus, quum in diſparis animantis vitã tranſire non poſſit, manet in lege naturæ. Tuſcul. q. lib.5.29
beſtiarum varia genera vel cicurum vel ferarum. 2. de Nat.deo.73
vt beſtiis aliud alii præcipui à natura datum eſt, quod ſuum quæque retinet, nec diſcedit ab eo: ſic homini multò quiddam præſtantius (ſcilicet animus). Tuſcul. q. lib.5.10
beſtiis ſenſus à natura datus eſt. Tuſcul. quæſt lib.5.28
beſtiis ſenſum & motum dedit natura, & cum quodam appetitu acceſſum ad res ſalutares, & à peſtiferis receſſum. de Natura deo 2.34
beſtias quaſdam eſſe, in quibus inſit aliquid ſimile virtutis. de Fin. lib.5.35
nanque alias beſtias nãtes, aquarum incolas eſſe voluit (natura), alias volucres cœlo frui libero, ſerpentes quaſdam, quaſdam eſſe gradientes: earum ipſarum partim ſolíuagas, partim congregatas: immanes alias, quaſdam autem cicures: nonnullas abditas, terráque tectas. Tuſc. q. lib 5.38
in beſtiis quanta ratio appareat ad perpetuam conſeruationem earum generis. 2. de Nat.deo 96
de beſtiis quibuſdam firmiores videas eſſe apud Ægyptios ac Syros opiniones. de Nat.deo.1.57
beſtiola minima. 2. de Nat.deo.108
¶ Bias Prieneus, quum patriam eius cepiſſet hoſtis, cæterique ita fugerent, vt multa de ſuis rebus aſportarent, quum eſſet admonitus à quodã vt idem ipſe faceret, Ego verò, inquit, facio: nam omnia mecum porto mea. Parad.9
Biantis dictum (Ita amare oportere, vt aliquando eſſet oſurus) à Scipione reprehenſum. Læl.59
bibliotheca. Diuin. lib.2 6
ne bibliothecis quidẽ Græcis egebimus. Tuſc. q lib 2.5
bifariam contrariè ſimul procedentia. de Vniuerſ.39
bilis ſecreta à cibo. 2. de Nat.de. 124
bipedalem ſolem Epicurus cenſet eſſe; vel paulò maiorem aut minorem. lib.

1.de Fin.16
quæ,ſi ha bina quid eſſent, didiciſſet Epicurus, certè non diceret. de Nat.de.1.55
¶ Quàm blanda conciliatrix & quaſi ſui ſit lena natura. de Nat.deo.1.55
ſuauiter blandiri ſenſibus noſtris dicitur voluptas. Acad.q.ed.2.lib.2.139
blanditia etſi vitioſa eſt & turpis in cætera vita, tamen in petitione neceſſaria. de Pet.Conſ.38
ne blanditiis eius illecebriſque impediatur diſputandi ſeueritas. de Fin.lib.3.1
ſi ſunt mellitoſis blanditiis officiorum, non veritate, ſed ſimulatione quæſitæ. Offic.3.97
qui blanditiis præſentium voluptatum deliniti atque corrupti, &c. de Fin lib.1.26
¶ Quum eſſent agri in Bœotia deorum immortalium excepti lege Cenſoria. 3. de Nat.deo.54
Boëthus Stoicus conatus eſt earum rerum rationẽ explicare, quæ in mari cœloue fierent. Diuin.lib.2.12
bonus vir. Acad.q.ed.1.lib.2.14
bonus vir minime eſt qui ad ſuum commodum refert quæcunque agit. 1.de Legib.57
boni augurii eſt meminiſſe maximis Reipub. temporibus præſto eſſe debere, Iouique Opt.Max ſe conſiliarium, atque adminiſtrum datum, vt ſibi eos, quos in auſpicio eſſe iuſſerit, cœlique partes ſibi definitas eſſe traditas, è quibus ſæpe opem referre poſſit. 2 de Leg.32
boni haudquaquam eſt diſſoluere ratione vinctum. de Vniuerſ.52
nec enim cuiquam bono mali quicquam euenire poteſt, nec viuo, nec mortuo: nec vnquã eius res à diis immortalibus negligentur. Tuſc.quæſt.lib.1.81
omnes boni ſemper beati. Tuſcul. quæſt. lib 5.18
boni viri qui appellandi. Læl.17
boni viri omnes ipſam æquitatem & ius ipſum amant, nec eſt viri boni errare, & diligere quod per ſe non ſit diligendum. 1.de Leg.36
boni viri vt ſimus, ſi nõ ipſo honeſto mouemur, ſed vtilitate aliqua atque fructu, callidi ſumus, nõ boni.1. de Leg.50
bonis ac ſapientibus, à principio innaſcitur ratio. de Nat.deo.2.25
bonis inter bonos quaſi neceſſaria eſt beneuolentia. Læl.46
bonis viris quid iuris reliquit tribunatus C.Gracchi.3.de Leg.20
ita prorſus exiſtimo bonos beatos, improbos miſeros. Tuſc.quæſt.lib. 5.26. dictum Socratis eſt apud Platonem in Gorgia.
inter bonos bene agier oportet, & ſine fraudatione. Offic.3.61
niſi inſitum illud in animis haberemus, omnes bonos interitu ſuorum quàm grauiſſimè mœrere oportere. Tuſc. q. lib 3.53
bona actio. Acad.q ed.2.lib.1 16
bonam rem impediri melius, quàm concedi malæ. 3 de Leg 37
bona venia meandiet de Nat. deo 1.41. honoris præfatio.
bonarum rerum expectatione animus erigitur 1.de Leg 19
bonum Academici antiqui, quod ſecundum naturam eſſet, quo in vita iuuaremur, id eſſe decreuerunt: Zeno, niſi quod honeſtum eſſet, nihil putauit bonum. 1 de Leg.41
bonum creſcendi acceſſionem nullam habet. de Fin.lib.3.57
bonũ definiuit Diogenes, id quod eſſet natura abſolutum. de Finib.lib 3.71
bonum efficiens, ποιητικὸν dicitur, quod honeſtas actiones affert & efficit. de Finib.lib.3.44
quod bonum eſt, id vnu quiuis habere poteſt. Tuſc.quæſt.lib.5.54
ſummum bonũ eſt, quod ipſum nullam aliam ad rem, ad id autem res referuntur omnes. de Fin.lib.1.33
id ſolum bonum eſt, quod rectum & honeſtum, & cum virtute eſt. Parad.10
quod bonum, id honeſtum. Tuſc.quæſt. lib.5 33
quod bonum, id vtile. Offic.3.45
ſummum bonũ in cognitione & ſcientia ponit Herillus. Acad. q.ed.2.lib.2.120
bonum in eo poſitum eſt, vt naturæ conſentiat. de Finib.lib.3.37
ſummum bonum in corpore videtur Epicuro. Tuſc.q.lib.3.45
atque hæc certè non ita ſe haberent, niſi omne bonum in vna honeſtate conſiſteret. Tuſc.q.lib 5.31
ſummum bonum in voluptate videtur Epicuro. Tuſc.4.lib.5 .43
bonum ipſum non eſt in opinionibus, ſed in natura: quod ni ita eſſet, beati quoque opinione eſſent. 1.de Leg.35
ſummum hominis bonum iuxta Stoicos poſitum eſt in eo, quod ὁμολογίαν ipſi, hoc eſt, conuenientiam vocant. de Finib.lib.3.27
omne bonum lætabile eſt: quod autem lætabile, id prædicandum & præ ſe ferendum: quod tale autem, id etiam glorioſum: ſi verò glorioſum, certè laudabile: quod autem laudabile, profectò etiam honeſtum: quod bonum igitur, id honeſtum. Tuſc.q.lib.5.33
bonum mentis eſt virtus. Tuſcul. quæſt. lib.5 49
nihil bonum, niſi naturæ primis bonis, aut omnibus, aut maximis frui, vt Carneades contra Stoicos diſſerebat. Tuſcul.q.lib 5.61
nihil bonum niſi quod honeſtum, iuxta Stoicos. Tuſcul. quæſt lib.2.27. Ibidem, lib.5.61
nihil bonum, niſi vacuitas doloris, vt Hieronymus. Tuſc.q.lib.5.61
nihil bonum, niſi virtus, ſecundum Ariſtonem Chium, & Zenonem. Acad.qu. ed.1 lib.2 121
nihil bonum, niſi voluptas, vt Epicurus. Tuſc.q.lib.5.61
bonum non eſt, de quo non is qui id habeat, honeſtè poſſit gloriari. Parad.16
bonum omne laudabile. Tuſc.q.lib.5.34
nihil bonum, quod non eum qui id poſſidet, meliorem facit. Parad.16
ſolum bonum, quod honeſtum. Tuſcul. quæſt.lib.5.53
ſummum bonum ſi ignoretur, viuendi rationem ignorari neceſſe eſt. de Fin. lib.5.13
qui ſummum bonum ſic inſtituit, vt nihil habeat cum virtute coniunctum, idque ſuis commodis, non honeſtate metitur, hic ſi ſibi ipſe cõſentiat, & non interdum naturæ bonitate vincatur, neque amicitiam colere poſſit, nec iuſtitiam, nec liberalitatem. Offic.1.5
quicquid eſt quod bonum ſit, id expetendum eſt. Tuſc.q.lib 5.34
bonum ſolum quod honeſtum, vt Zenoni, eiuſque auditori Ariſtoni placuit. Tuſc.q.lib.5 25
quamobrem ſimul obiecta ſpecies cuiuſpiam eſt, quod bonum videatur, ad id adipiſcendum impellit ipſa natura. Tuſc.q.lib 4 10
ſummi boni diffinitione omnis ratio vitæ continetur, de qua qui diſſident, de omni ratione vitæ diſſident. Acad. q. ed.2.lib 2.123
vt quiſque boni eſt maximè particeps, ita & laudabilis maximè. Para.16
atqui niſi ſtabili & fixo permanente bono, beatus eſſe nemo poteſt. Tuſc.quæ. lib.5.30
ſummo bono in philoſophia conſtituto conſtituta ſunt omnia. de Fin.lib.5.15
diſſenſio de ſummo bono malóque. 1. de Leg.44
bono mentis fruendum eſt, ſi beati eſſe volumus. Tuſc.q lib.5.49
bono nil melius. Parad.16
bono philoſophiæ nullum optabilius. de Vniuerſ.65
de ſummo bono qui diſſentit, de tota philoſophiæ ratione diſſentit. de Finib. lib 5.12
bona animi ab academicis in naturam & mores diuidebantur: hoc eſt, in virtutes quæ ſua pte natura ingenerantur, & in voluntarias, quæ exercitatione acquiruntur. Acad. quæſt. ed.2.lib.1.15
quædam bona animi & corporis in quibuſdam non tam naturæ, quàm beatæ vitæ adiuncta ſunt. Acad.quæſt.edit.2. lib.2.15
bona corporis alia in toto, alia in partibus ſecundum Academicos. Acad.q.ed. 2.lib 1 14
bona corporis complent quidem beatiſſimam vitam, ſed ita vt ſine illis poſſit beata vita exiſtere. de Fin.lib.5.69
non ſunt igitur ea bona dicenda, quibus abundantem licet eſſe miſerrimum. Tuſc.q.lib.5 53
bona maxima ſunt, quæ in ipſo animo, atque in ipſa virtute verſantur. Acad. quæſt.ed 2.lib.1 16
bona præterita ſapientes grata recordatione renouata delectãt. de Fin.lib.1.44
bona ſi ex diſſimilibus mixta erunt, honeſtum ex his effici nihil poterit. Tuſc. q.lib.5.34
naturã omnes ea quæ bona videntur, ſequuntur, fugiúntque contraria. Tuſc. q.lib.4.10
quid ſit extremum, quid vltimum bonorum. lib.1 de Fin 13
bonorum alia τελικά, id eſt, ad vltimum pertinentia: alia autem efficientia, quæ Græci ποιητικά: alia vtrunque. de Finib. lib 3.43
bonorum finis ad quem referuntur, & cuius cauſa ſunt facienda omnia. 1. de Leg.40
omnium bonorum fons in corpore, iuxta Epicureos. Acad.q ed.2.lib.2.2,0
bonorum tria genera: maxima animi, ſecunda corporis, externa tertia, vt Peripatetici, nec multò veteres Academici ſecuti. Tuſc.q.lib 5.61
bonorum maiorumque fines conſtituere. Acad q.ed 2 lib 2.104
bona animi ponebant Academici, quæ eſſent ad comprehendendam animi virtutem idonea. Acad.q ed.2.lib 1.15
bona ciuium voci ſubiicere præconis. Offic.2.121
quomodóque bona naturã appetimus, ſic à malis naturã declinamus. Tuſc.quæ. lib.4 11
eſſe in bonis. Acad.qu.ed 2.lib.2.125
in bonis animi tanta præſtantia eſt, vt ab his corporis & externa obſcurentur.

Tuſc.q lib 5.85
bonis corporis & fortunæ vitam beatam compleri negant Stoici. Tuſcul.quæſt. lib 5 35
ſine bonis corporis & fortunæ vitam beatam nullam eſſe putăt Peripatetici aut ſi ſit beata, beatiſſimam eſſe negăt. Tuſ. q.lib.5.35
quod ſi ita eſt (id eſt, ſi vita beata ex ſui ſimilibus partibus effici debet) ex bonis quæ ſola honeſta ſunt, efficiendum eſt beatum. Tuſc.quæ.lib 5.54
vt in malis opinatis tolerabilia, ſic in bonis ſedatiora ſunt efficiĕda ea, quæ magna & lætabilia dicuntur. Tuſc. quæſt. lib 4 54
bonitas diuina erga homines. de Nat. deo 1.44
quid enim eſt melius, aut quid præſtantius bonitate & beneficentia: de Natu. deo.1.85
quæ & ingenii bonitate multi aſſequuntur, &c. Offic.3.17
bos opimus. Diuin.lib.2 101
bus ſanctus, Ægyptiorum apis. de Natu. deo.1.57
boues & equi, ibes, accipitres, aliæque beluæ à Barbaris in numero deorum reponebantur.3.de Nat.deo.35
bones mollipedes. Diuin.lib 1 14
boum ceruices natæ ad iugum, & vires humerorũ & latitudines ad aratra extrahenda.2 de Nat d.120
boum terga declarăt non eſſe ſe ad onus accipiendum figurata.2. de Na.deo.119
boum viſceribus veſci ſcelus habebatur, tempore aurei ſeculi.2.de Nat de 110
bobus ab illo aureo genere vis nunquam vlla afferebatur.2.de Nat.deo.120
id cùm conſtanter prudenterque fit (nempe impelli ab ipſa natura ad adipiſcendum bonũ) eiuſmodi appetitionĕ Stoici βούλησιν appellant, nos appellamus voluntatem. Tuſcul.q.lib 4.10
A caulibus braſſicisque ſi propè ſati ſunt, vt à peſtiferis & nocentibus vites refugere dicuntur.2.de Nat.deo.90
Brennus fano Apollinis Delphici nefarium bellum intulit. Diuin.lib.1.71
breues & acutulæ concluſiones.3.de Na. deo.11
quis enim poteſt iſtis breuibus & acutis auditis de ſententia decedere? de Fin. lib.4.45
breui præcidam. Cato 53
ſed breui res poteſt tota confici. Acad.q. ed 1.lib.1.99
multa breuiter & commodè dicta. Læl 1.
quæ breuiter anguſtiùſque côcluduntur, vt Zeno ſolebat, apertiora ſunt ad reprehendendum. de Nat.deo.2 15
breuius diſſero, quàm cauſa deſiderat. de Nat.deo.1.36
breuitas, non modò Senatoris, ſed etiam oratoris magna laus eſt in ſententia.3. de Leg.35
breuitas vitæ. Tuſc.q.lib.1.75
breuitate temporis ab aliquid faciendo excludi. Acad.q.ed.2.lib.2.50
Britanniæ barbaries.2.de Nat.deo.63
brumæ & ſolſtitii ſimilitudo quædam eſt in lunæ curſu. de Nat.deo.2.37
ſolſtitiis bruniſque cognoſcitur ſolis acceſſus diſceſſuſque. de Na.deo.2.15
brumali & ſolſtitiali reuocatione ſe conuertunt aſtra. de Vniuerſ 45
Brutus excellens omni genere laudis. Acad.q.ed.1.lib.1 9
Itaque ex eo auro buculam curaſſe faciendam. Diuin.lib.1.46
buſtum vel rogum nouum propius ſexaginta pedes ædes alienas adi ci inuito domino lex vetat, quòd incendium acerbum vereatur.2.de Leg.57

C

Cachinnatio.) vt ſi ridere côceſſum ſit, vituperetur tamĕ cachinnatio. Tuſcul.quæſt.lib.4 55
quam Græci κακίαν appellant, melius eſt vocare vitioſitatem, quàm malitiam: nã malitia certi cuiuſdam vitij nomen eſt vitioſitas omnium. Tuſc q.lib 4 17
atque ea quidĕ tua laus pariter cum Repub. cecidit. Offic.2.65
cecidit optimatum grauitas nata tribunorum poteſtate.3.de Leg.17
ceciderunt arma tribunitia poteſtate plebi à patribus conceſſa.3.de Leg.25
ceciderũt multa incredibiliter vera prædictis augurum.2.de Leg.33
ne caderet Epicurus in offenſionem Athenienſium. de Nat.deo.1.59
qui ita talus erit iactus, vt cadat rectus. de Fin.lib 3.43
vt quum euenerit, ita cadat vt prædictum ſit. Diuin.lib.1.105
& eius verbum aliquod aptè ceciderit ad id quod ages. Diuin lib.2.66
quum cecidiſſet ſeueritas in ciuitatibus ob alia vitia.2.de Leg.38
cadere cauſa. de Fin.lib.1.45
cadere de equo. Fat. 4
cadere in cogitationem. de Nat.deo. 1.16
cadere in conſpectum. Tuſc.q.lib.1.43
cadere in conſuetudinem. Tuſc. q. lib.3.6
cadere in intelligentiam. Off 3.25
cadere in pugna. Diuin.lib.1.56
cadere in terram dicuntur corpora. Tuſc. q.lib.1.29
& ſi quid aduerſi eueniat, tam grauiter cadere non poſſunt. Offic.1.103
intelligentes in quam figuram cadere poſſit mundus. de Natu.deo.1.18
cadere pro patria. Tuſc.quæſt.lib.1.74
cadere ſub aſpectum & tactum. de Vniuerſ.19
cadere ſub ſenſum. Acad.q.ed.2.lib.2.21 Ibidem, ed.2.lib.1.96
cadentes ret ſub intelligentiam. de Vniuerſ.35
caſus dicitur, quum ſic aliquid cecidit, ſic euenit, vt vel non cadere atque euenire, vel aliter cadere atque euenire potuerit. Diuin.lib.2.21
quæ tibi caſus inuexerat. Tuſc.q.lib.3.23
præſertim quum tibi hoc caſus afferat, vt, &c. de Pet.Conſ. 28
cui ille nec opinatus caſus euenerit. Tuſ. quæſt.lib.5.49
caſus nunquam perfectè veritatem imitatur. Diuin lib.2.25
nam hæc caſus importat qui in ſapientem poteſt incurrere. Tuſc q lib.5.23
ſi quis eiuſmodi fortè caſus inciderit. de Fin.lib.5 54
ſi is caſus tuiſſet rerum, quas pro ſalute Reipub geſſimus, vt non omnibus gratus eſſet.3 de Leg.24
caſus veritatem imitari poteſt. Diuin.lib. 1. 37
vt quemcunque caſum fortuna inuexerit, hunc aptè & quietè ferat. Tuſcul. quæſt.lib.4 30
caſus aduerſi. Tuſcul.q.lib.3.32
caſus incerti. Tuſc.q.lib.1 75
caſus varii incertique. Tuſcul.q.lib.5 2
qui ſuos caſus aliter ferunt, atque vt alii authores ipſi fuerunt, non ſunt vitioſiores, quàm ſecè plerique, qui auari auaros gloriæ cupidos glorioſi reprehendunt. Tuſc q.lib.3.61
quid caducum & mortale, quid diuinum & æternum.1.de Leg 46
cæcati libidinibus. Tuſc.q.lib.1 99
cæcari erroribus. Tuſc.q.lib.5 29
cæcus animo de Fin.lib. 4.54
cæcitas mentis. Tuſc.q.lib.5.10. contrariũ eius eſt, Lumen mentis.
Cæciliæ Q. filiæ ſomnio modo, Marſico bello, templum eſt à ſenatu Iunoni Soſpitæ reſtitutum. Diuin.lib.1 83.& 84
cædere ſiliceum. Diu.lib.2.67
cædi virgis. Diuin lib.2.51
cælibes eſſe cenſores prohibento. 3. de Legib.7
Cælius ſcribit C. Flaminium cecidiſſe, &c. de Nat.deo.2.6
Cælius tabellá iudicio perduellionis dedit, docuitque quoad vixit, ſe vt opprimeret, C. Popilium, nocuiſſe etiã Reip. 3.de Leg.31
atque hanc ſpeciem Praxiteles cælauit argento Diuin.lib.1.70
cælum. Acad q ed.1.lib.2. 77. inſtrumentum ſculptorum.
cælum à quatuor elementis diuerſum, ſecundum Ariſtotelem. Acad.quæſ.ed.1. lib 1.26
cælum complexu ſuo omnia animalia teneat oportet. de Vniuerſ.51
cælum craſſum ac concretum: cui oppoſitum, purum ac tenue. de Nat. deo.2.30
cælum, domus animi. Tuſc. q.lib.1.42
cælum ex ea coniunctione ita aptum eſt, vt ſub aſpectum & tactum cadat. de Vniuerſ.19
cælum extremum atque vltimum mundi eſt. Diuin.lib.2.78
cælum ignis Zenoni. Acad.quæſt. edit 1. lib.1 28
cælum, ignes, terræ, maria, (naturæ omnes) parent diuino numini. de Natu. deo.2.17
cælum in quo nubes, imbres, vĕtique coguntur, humidum eſt & caliginoſum propter exhalationes terræ. Tuſcul.q. lib.1.36
cælum nebuloſum & caliginoſum. Tuſc. quæſt.lib.1.49. is eſt aer ſpiſſus terræ proximus.
totum cælũ nónne humano genere completum eſt? Tuſc.q.lib.1 24
cælum pingue & concretum. Diuin.lib. 1.109
cælum tenue & purum. Diuin.lib.1.110
cæli ardorem deum dicit eſſe Ariſtoteles. de Nat.deo.2.25
cæli complexum omnia cingĕs, qui idem æther vocatur.2. de Nat.d 74
cæli conſtantia.5.de Nat.deo.16
vna totius cæli conuerſione, curſus aſtrorum diſpares conſeruantur. de Nat.deo. 2.15
cæli diuinus ille ſenſus in celeritate tanta conſeruari quomodo poteſt? de Natu.deo.1.25
cæli impetum admirabili cum celeritate moueri vertique videmus.2. de Natu.deo.71
cæli motum ab omni erratione liberauit. de Vniuerſ.35
cæli partes definitas, ſibi eſſe traditas meminiſſe augur debet.5.de Leg 58
cæli plenior natura. de Nat.deo.2.15
cæli ratis regionibus fulgura augures tĕperanto.2.de Leg.18
cælum deum eſſe dicit Plato in Timæo & in legibus. de Nat.deo 1.63

cælum & terram refert in deos Heraclides Ponticus.de Nat.d.1.26
ad cælum ferri Tuſcul q.lib.1 35
quos in cælum receptos putant quaſi nouos & aſcriptitios ciues.3.de Na.deo.37
in cælum migrare. Tuſc q lib.1.66
in cælū quaſi in domicilium ſuum peruenire dicuntur animi poſt mortem. Tuſcul quæſt lib 1.21
e cælo,quòd quintam naturam ſtatuebāt, ſuperiores ſenſus & mentem effici rebantur antiqui philoſophi.Acad.q.ed.2.lib.1.18
cæleſte Epicuri volumen de regula & iudicio.de Nat.deo.1.32.per ironiam.
oriuntur in ardore cæleſti, qui æther vel cælum nominatur. 2.de Nat. deo.30
Cælus à filio exectus.3.de Nat.deo.43
Cæli quoque parentes dii habendi ſunt Æther & Dies.3.de Nat.deo 31
cærulei & cæſii oculi Neptuni ac Mineruæ.de Nat.deo.1.58
Cæſar, Catuli patris frater, ſale & facetiis vicit omnes.Offic 1.183
Cæſar contra ſummi aruſpicis monitum tranſmittit in Africam,& rem bene geſſit.Diuin.lib.2.40
Cæſar quum immolaret illo die,quo primùm in ſella aurea ſedit, & cum purpurea veſte proceſſit, in extis bouis opimi cor non fuit.Diuin.lib.1.101
Cæſar Deiotaro Armeniā à Senatu ei datam detraxit.Diuin.lib.2.63
C.Cæſar omnia iura diuina atque humana peruertit propter eum, quoniam ipſe ſibi opinionis errorem finxerat. Offic.1.39
C. Cæſaris (caput præcidi iuſſit Cinna) in quo mihi videtur fuiſſe ſpecimen humanitatis,ſalis,ſuauitatis,leporis. Tuſ. q lib.5 41
Cæſare immolante in tauri opimi extis cor non fuit.Diuin.lib.2.17
cæteri philoſophi morum inanem vocāt. de Nat.deo.1.75
præter mundum, cætera aliorum cauſa generata.de Nat.de.2.17
cæteroqui doctus. de Nat.deo.1.41
C.Canius eques Ro.quomodo ab homine Græco deceptus.Offic.3.75
C.Cotta in ambitione artifex.de Pet.Conſul.30
C. Cotta Ciceronis familiaris. de Natu. deo 1.11
C.Curiatius D. Brutum & P. Scipionem conſules quos,& quantos viros? homo omnium infimus & ſordidiſſimus Tribunuſpleb. in vincula coniecit, quod antè factum non erat.3.de Leg.20
C.Duilius primus Pœnos claſſe deuicit. Cat.41
C. Flaminius cecidit apud Traſimenum, religione neglecta.de Nat.deo.2.6
C.Flaminius Conſul iterum ſigna rerum futurarum magna cum clade Reip.neglexit.Diuin.lib.1.68
C. Flaminius legē Agrariam aliquot annis ante ſecundum bellum Punicum Trib.pleb. inuito Senatu tulit, & poſtea bis conſul factus eſt.Acad. quæſ.ed. 2.lib.2.14
C. Gallus Aſtrologiæ ſtudioſiſſimus fuit. Cat.45
C. Gracchus quum largitiones maximas feciſſet,& effudiſſet ærarium,verbis tamen defendebat ærarium. Tuſc.quæſt. lib 3.42
C. Gracchus Trib. pleb. ruinis & emiſſitiis,quas ipſe ſe proieciſſe in forum dixit, quibus digladiarentur inter ſe ciues, omnem Reip. ſtatum permutauit. 3.de Leg 20
C.Lælius augur,& idem ſapiens.3.de Natu.deo 3
C. Lælius ſocer fuit Q. Mutii auguris. Læl 1
C. Licinius Craſſus primùm inſtituit in forum verſibus agere cum populo Lælius 79
C.Mancinus Numantinis,quibuſcum ſine authoritate Senatus fœdus fecerat, deditus eſt.Offic.3.148
C.Marius Cimbricæ victoriæ gloriā cum collega Catulo communicauit.Tuſc q. lib.5.41
C. Marius omnium perfidioſiſſimus Q. Catulum mori iuſſit. 3.de Nat.deo.60
C. Marius ruſticanus vir, ſed planè vir, quum ſecaretur, principio vetuit ſe alligari:nec quiſquā ante Marium ſolutus dicitur eſſe ſectus. Tuſcul.q.lib 2. 46. & 47
C. Octauius primus ex illa familia Conſul factus eſt.Off 1.193
C. Octauius præclaram in Palatio & plenam dignitatis domum ædificauit.Offic.1.193
C. Pompeius vir abundans bellicis laudibus. Offic.1.211
C. Sulpitius in Aſtrologia operam poſuit.Off.1 19.vide Liuium lib.4.Decad. 5.& Plutarchum in Paulo Æmylio.
C. Velleius ſenator Epicureus. de Natu. deo.1.15
C. Gracchi tribunatus quid iuris bonis viris reliquit?3.de Leg 10
C. Lælii & P. Scipionis familiaritas memorabilis.Læl 4
C.Marii ſitas reliquias apud Anienem diſſipari iuſſit Sylla victor,acerbiore odio incitatus.2.de Leg.52
C.Fabricio paupertas tolerabilis fuit. Tuſcul.q.lib.3 48
C.Claudio conſule de C.conſulis ſeditione creſcente ſenatus decreuit eo inuito,qui eum populo ageret, ſeditionem non poſſe fieri.3. de Leg 37
C.Graccho Quæſturam petenti Ti.Frater viſus eſt in ſomnis dicere, quàm vellet cunctaretur: tamen eodem ſibi letho, quo ipſe interiiſſet, eſſe pereundum. Diuin.lib.1.51
calamitas inueterata:cui opponitur Præſens. Tuſc.quæ.lib.3.46
quot, quantas, quàm incredibiles hauſit calamitates? Tuſc q.lib.1.71
Calanus Indus Alexandro mortem propinquam prædixit. Diuin.lib.1.44
Calanus Indus, indoctus ac barbarus, in radicibus Caucaſi natus, ſua voluntate viuus combuſtus eſt.Tuſc.q.lib.2.46
Attilius Calatinus fidem conſecrauit in Capitolio.de Nat.deo.2.44
Calatinus primo Punico bello. 2.de Nat. deo.114
à Calatino rectè ſpes conſecrata eſt. 2 .de Leg 19
calceolis repandis, haſta, ſcutulum, pellis caprina, ornatus Soſpitæ deæ. de Nat. deo 1.57
Calchas augur in fabulis.de Nat.de.2.5
Calchas apud Homerum ex paſſerum numero belli Troiani annos auguratus eſt.Diuin.lib.1.65
Calchantem augurem ſcribit Homerus longè optimum, eúmque ducem claſſis fuiſſe.Diuin.lib.1.76
hoc quidem eſt nimis exiguè & exiliter ad calculos vocare amicitiam.Læl 51
voluptatúmne calculis ſubductis prælium ineunt? de Fin.lib.1.50
Caleo,caleſco, Vide Calor.
& hæc indoctorum animis offuſa caligo eſt. Tuſc.q lib.5 4
caligo rigida,craſſa. Tuſc.q.lib.1.30
in infima ætate, imbecilláque mente vis naturæ per caliginem cernitur. de Fin. lib 5 40
caligine circunfuſus. Tuſc.q.lib.1 38
huic calix molli impingendus eſt, vt plorare deſinat. Tuſc.q lib.5 38
Callicratidas, quum Lacedæmoniorum dux fuiſſet Peloponneſiaco bello, multúmque feciſſet egregiè, vertit ad extremum omnia, quum conſilio non paruit earum qui claſſem ab Arginuſis remouendam, nec cum Athenienſibus dimicandum putabāt. Quibus ille reſpondit,Lacedæmonios, claſſe illa amiſſa,aliam parare poſſe,ſe fugere ſine ſuo dedecore non poſſe.Offic.1.117.Vide & Xenophon.ἐν Ἑλληνικῶν ά
callidus agitator. Acad.q.ed.1.lib.1.85
an quòd illa callida eſt, vt optimè poſſit architectari voluptates? de Fin.lib.1.44
callidi, quorum tanquam manus opere, ſic animus vſu cōcalluit. 3.de Nat.d.17
callidiſſimo artificio fabricari aliquid. Tuſc.q lib.1.39
nihil horum niſi callidè Epicurus. de Natu.deo 1.49
Callipho adiunxit ad honeſtatem voluptatem.de Fin.lib.2.26
Callipho voluptatē & honeſtatem finem eſſe cenſuit. Acad.q.ed.1.lib.1.131
Calliphontis ſententiam Carneades ita ſtudioſè defenſitabat, vt eam probare etiam videretur. Acad.q.ed.1.lib 2.139
Calliſthenes,liber Theophraſti. Tuſcul. quæſt.lib.3.19
callum ſolorum. Tuſc.q.lib.5.66
ὅτι μόνον τὸ καλὸν ἀγαθόν.Parad.6
calor ineſt in iis ciborum reliquiis, quas natura reſpuerit.de Nat.deo.2 18
(quādiu calor qui motus cauſa eſt) remanet in nobis, tandiu ſenſus & vita remanet.de Nat.deo.2.17
magna vis caloris cōtinetur cauernis terræ.2.de Nat. deo.29
caloris & frigoris modum temperant ſolis acceſſus ac receſſus modici. de Nat. deo.2.36
caloris minimè eſt expers aer, qui natura maximè eſt frigidus. de Nat deo.2.18
caloris natura (quæ in animantibus eſt) vim in ſe habet vitalem, per omnem mundum pertinentem.de Nat.d.2.18
omnia quæ aluntur & creſcunt, continēt in ſe vim caloris, ſine qua neque ali poſſent, neque creſcere. de Natu.deo 2.17. (paulò pòſt) refrigerato autem & extincto calore, occidimus ipſi & extinguimur.
caloris temperatione oriuntur & augeſcunt.de Nat. deo.2.19
(ignei caloris vis in animātibus animaduerſa eſt) quum cor animantis alicuius euulſum ita mobiliter palpitaret, vt imitaretur igneam celeritatem. de Nat. deo.2. 18
calorem admixtum eſſe aquæ, primùm ipſe liquor, tum aquæ declarat effuſio. de Nat.deo.2.19
calorem qui eſt fuſus in corpore, ab igne ſumpſimus.de Nat.deo.2 14
calorem ſalutarem & vitalem omnibus impertit quarta pars mundi tota terrenda.de Nat.deo.2.10
omne quod viuit, ſiue animal, ſiue è terra editum, id viuit propter incluſum in eo

calorem. de Nat.deo.2 18
calore ſuſtinentur omnes mundi partes. de Nat.deo.2.26
& calorum modeſtia ſedarentur. Off.1.17
calidum illud atque igneum in omni fuſum eſt natura. de Nat.d 2.21
in omni natura rerum quod caleat, id viuere, id vigere. 3.de Nat.deo.24
calentem terram videmus fumare ex recenti foſſione. de Nat deo.2.19
caleſcere apricatione, igni. Cat.53
calumnia minimis in rebus coërcetur. Acad q ed 1.lib 2.60
nunc video calcem. id eſt, finem & extremum. intelligit verò mortem. Tuſ. q.lib.1.14
cum iiſdem ad calcem (vt dicitur) peruenire poſſis. Læl.34
à calce ad carceres reuocare. Cat.76
Camirus 3.de Natu.d.39
hinc rhetorum campus de Marathone, &c. Offi 1.89
cùm ſit enim campus, in quo poſſit exultare oratio. Acad.quæſ.ed 1.lib.1.108. διεξοδικῶς copioſum & latè fuſum argumentandi genus intelligit.
candor cœli Tuſc. q.lib.1.55
ſolis candor, illuſtrior eſt, quàm vllius ignis (pro ardore.) de Nat deo.2.29
præſertim quæ à candidato petant. De Pet.Conſ.29
canis venandi & cuſtodiendi cauſa factus. de Nat.deo.2.27
canes ſagaces. Diuin. lib.2.59
canum amans dominorum adulatio, & odium in externos.2.de Nat. deo.119
canum fida cuſtodia.2.de Nat.deo.119
canum Hircanorum nobile genus. Tuſ. q.lib.1 97
canum ſagacitate ad vtilitatem noſtram abutimur 2.de Nat.11 4
canicula exoritur Romæ aliquot diebus poſt ſolſtitium, apud Troglodytas ante ſolſtitium. Diuin.lib 2.75
ſi quis oriente Canicula natus eſt, is in mari non morietur. Fat.9
à quibus cùm cecinit receptui. Tuſ.quæſ. lib.5.30
canere abſurdè. Tuſ.q.lib.2.9
canere ad tibiam virorum clarorum laudes atque virtutes: qui mos fuit priſcorum Romanorum. Tuſ.q lib 4 3
canere ad tibicinem. Tuſc.q.lib.1 3
canere diſcebant in Græcia omnes. Tuſc. q.lib.1.4
canere fidibus. Tuſ.q.li.1.4. Diui.lib.1 95
canere qui neſciebat in Græcia, non ſatis excultus doctrina putabatur. Tuſcu.q. lib.1 4
canere voce. Diuin.lib.1 95
canendi ſonis variis nihil tam facile in animos teneros ac molles influit, quorum dici vix poteſt quanta ſit vis in vtramque partem: nam & incitat languentes, & languefacit excitatos, & tum remittit animos, tum contrahit: ciuitatúmque hoc in Græcia intereſſuit vocum ſeruare modum: quarum mores lapſi ad mollitiē pariter ſunt immutati cum cantibus, aut hac dulcedine corruptelâque deprauati: aut, cùm ſeueritas eorū ob alia vitia cecidiſſet, tum fuit in auribus, animiſque mutatis etiam huic mutationi locus.2. de Leg.37.& 38
modulatè canētes tibiæ. de Nat. deo.2.17
ad cantus, ad tibicinem honoratorum virorum laudes proſequātor.2 de Leg.57
cantus lugubres à Græcis næniæ vocabulo nominantur.2.de Leg 57
cantus neruorum vocúmque. Tuſcul. q. lib.1.3.& 4
cantus Phrygii. Diuin.lib.1 96
cantus, & modorum mutationē grauiter olim vindicabat vetus Græcia, longe præuidens, quàm ſenſim pernicies illapſa ciuium animos malis ſtudiis, maliſque doctrinis repentè totas ciuitates euerteret: ſiquidem illa ſeuera Lacedæmon, neruos iuſſit, quòd plures quàm ſeptem haberet, in Timothei fidibus inde demi.2 de Leg.39
canorum. Acad. q.edit.1.lib.2.12
canorum in voce. Cat.15
canorum & fuſcum vocis genus.2.de Natu.deo.210
non cani, nō rugæ repentè authoritatem arripere poſſunt, ſed honeſtè acta ſuperior ætas fructus capit authoritatis extremos Cat.58
minuſne gratas diis immortalibus capedines ac fictiles vrnas fuiſſe, &c. Parad.11
capedunculis iis, quas Numa nobis reliquit.3 de Nat.deo.29
capere angorem pro amico. Læl.45
capere maximam calamitatem. Diuin. lib.1 29
capere caſtra hoſtium. Diuin.lib 1.65
capere conſilium ex tempore. Offic.1.47
capere conſilia & agendi & non agendi. Acad.qu.ed.1. lib.2.91
capere conſuetudinem, exercitationémque. Offic.1.83
capere deſiderium ex aliqua re. Cat 50
capere exemplum ex aliqua re. Læl 33
capere maximam gloriam. Læl.25
capere maximam laudem ex aliqua re. Offic.2.37
capere moleſtiam. Læl.76
capere omen. Diuin.lib.1.87
capere pecunias ob rem iudicandam, de Finib.lib.2.45
plus capere ſine religione liceat, alicui legatum.2.de Leg.48
capere ſpecimen. Tuſc.q.lib.1.26
capere voluptatem alienis malis. Tuſc.q. lib.4.35
ex quibus ſperant ſe maximum fructum eſſe capturos. Læl.67
ne callida aſſentatione capiantur. Læl.82
captus mente. Acad.q.ed 1 lib.2 50
captus oculis & auribus. Tuſc.q.lib 5.84
captum eſſe mente. Offic.1 133
captum ſibi tabernaculum fuiſſe in hoſtes Scipionis. de Nat.d.2.8
aut ſpe largitionis promiſſioniſque capti. Offic.2.30
capienda primordia agendi à diis immortalibus.1.de Leg.6
hoc ipſum prouidens dialecticas captiones. de Finib.lib.1.14
captiones diſcutere. Acad.q.ed.1.lib.2.44
omnes igitur iſtius generis captiones eodem modo refelluntur. Fat.15
qua via captioſa ſoluātur. lib 1.de Fin.27
captioſis & fallacibus interrogationibus circunſcribi atque decipi. Acad.quæſt. ed.1. lib.2.44
captioſiſſimum genus interrogationis. Acad.q.ed.1.lib 2.46
captare plauſum. Tuſc.q.lib.2.53
captare riſus. Tuſc.q.lib.1.13
captare ſolitudines. Tuſc.q.lib 3 53
captare vult, quod aliâs capere dicitur, quod fit in interrogando ſeu diſputando. Acad qu.ed.1 lib.2.83
capeſſere Remp. Offic.1.105
capeſſere Remp. honoribus, imperiiſque adipiſcendis, de Fin.lib.5.52
capeſſentibus Remp. nihil minus quàm philoſophis, & magnificentia & deſpicientia adhibenda eſt rerum humanarum, & tranquillitas animi atque ſecuritas: ſiquidem nec anxii futuri ſunt, & cum grauitate conſtantiáque victuri. Offic 1 105
virium capacitatem aliquam in animo putamus eſſe, quò tanquam in aliquod vas ea quæ meminimus, infundantur. Tuſc.q lib.1.49
flaccos, frontones, capitones. de Nat.deo. 1.56. vitia corporis.
concionantem in Capitolio Ti. Gracchū. de Nat.d.2 75
in Capitolio dedicauit Scaurus fidem & mentem. de Nat.deo.2 44
Capitolinus Iupiter.3.de Nat.deo.7
Capitolini Iouis alia nobis ſpecies, alia Afris Ammonis Iouis. de Nat.d.1.58
capræ feræ in Creta confixæ venenatis ſagittis dictamnum herbam quærunt.2.de Nat.deo.93
pellis caprina, haſta, ſcutulum, calceoli repandi, Soſpitæ deæ ornatus. de Natu. deo 1 57
Caprius pater vnius ex Dionyſiis.3. de Nat.deo.41
caput cœnæ. Tuſc.q.lib.5.70. & de Fin. lib.2.13
caput Epicuri, quod Græci κεφάλαιον dicunt, hoc eſt, firmamentum & caput cauſæ. Acad.q.ed.1.lib.2.93
ſed quod caput eſt. Diuin.lib.2.91
illud autē ſuperius ſicut caput & famam tuam defendere neceſſe erit. Acad. qu. ed.1.lib.2.115
caput primum libri optimi.1.de Leg.16
capitis periculum inferre alicui. Offic. 2.71
ſi ad caput referas quæſtiones. 2. de Legib 48
quum ad idem caput ſe retulerunt octo anibus confectis ſuis curſibus. de Vniuerſ.41
de capite ciuis Rom. niſi maximo comitiatu rogari lex vetat.3.de Leg.38
capite damnatus. Tuſc.q.lib.1.41
quo capite legis iubentur à deorum manium iure ſumptus & luctum remouere 2 de Leg.58
vt capite operto ſit. Cat.30
à capite repetis quod quærimus. 2 de Legib 13
capite & fronte defluentem repellunt. 2. de Nat.d.108
capite velato, certis verbis deuouerunt ſeipſos quidam imperatores pro Rep. diis immortalibus. de Nat.d.2.7
capitali odio ab aliquo diſſidere. Læl.2
capitale eſto qui auguribus non paruerit.2 de Leg 28
capitalia facinora. de Nat.d 2.12
capitalia vindicanto.3.de Leg.5
carbo candens. Offic 1.33
carbonis eſt tertia lex tabellaria de iubendis legibus ac vetandis, ſeditioſi atque improbi ciuis, cui ne reditus quidem ad bonos, ſalutem à bonis potuit afferre.3.de Leg.38
in carcerem vadere Tuſc.q.lib 1.80
quibus tum tanquam è carceribus emiſſus, &c. Læl.84
an nec cardiacis hoc tribuendum ſit, nec phreneticis. Diuin.lib.1 73
non caret is qui non deſiderat. Cato 44
ne viuus quidem bono caret, ſi eo nō indiget. Tuſc.quæ.lib.1 73
quum id non habeas, quod tibi nec vſu

nec natura aptum ſit,nõ carere,etiamſi ſentias te non habere. Tuſcul. quæſt. lib.1.72
carere bono illud dicitur, quod eſt malum. Tuſcu.quæſ lib.1.73
carere ſignificat egere eo quod habere velis. Tuſc.q.lib.1.72
carere conſuetudine amicorum. Tuſcu. q.lib.5.46
carere vitæ commodis. Tuſc.q.lib.1.71
carere omni culpa. Tuſc.q.lib.5.3
carere omni cultu. Tuſc.q lib.1.38
carere omni cultu & victu humano. Tuſ. quæſ.lib.5.47
carere honore ſepulturæ. Cat.68
carere non eſt in mortuo. Tuſc.q.lib.1. 73
carere in mortuo ne intelligi quidem poteſt: ſentientis enim eſt, nec ſenſus in mortuo eſt. Tuſc.quæſ.lib.1 73
carere luce.id eſt,mortuum eſſe. Tuſcu. quæſ lib.1.10
carere malo non dicitur. Tuſc. quæſ.lib. 1.73
carere omni malo. Tuſc.q.lib.1.11
carere etiam alio modo dicitur, cùm aliquid nõ habeas,& nõ habere te ſentias, etiamſi id facilè patiare. Tuſ q.lib.1.57
carere vlla re non poteſt is qui non eſt. Tuſc.q.lib 1.71
carere rebus vrbanis. Acad.quæſ. ed .1. lib.1.1
carere iuſta reprehenſione. Offi.1.101
carere ſenſu. Tuſc.q.lib.1.11
carere ſenſibus oculorum, aurium, &c. Tuſc q lib.5.79
carere ſenectutis eſt. Tuſc.quæſ.lib.1.37
carere,ſocietate victus. Tuſc.q.lib.5. 46
carere omni perturbatione animi. Offi. 1.141
nomen carendi triſte eſt: quia ſubijcitur hæc vis,habuit,non habet:deſiderat,requirit,indiget. Tuſc.q.lib.1.71
in carendo ineſt velle. Tuſc.q.lib.1 72
meliora ſunt quàm ea quæ ſunt his carentia. de Nat.deo 2.16
quas enim Græci κακίας appellant, vitia malo,quàm malitias nominare. de Finib lib.3.32
Caria tota, præcipuéque Telmeſſes, in oſtentis animaduertendis diligentes fuerunt,& quare. Diuin.lib.1 81
ne liceret carmen ad alterius iniuriam condi,leges ſanxerunt. Tuſc.q.lib.4.3
quibus auctis,virtutis quaſi carmen efficitur. de Finib.lib.5.40
carmen & rebus, & verbis, & modis lugubre. Tuſc.q lib.3.40
carmen grande. Tuſc.q.lib.1.29
carmen graue pleruńque. Tuſ.q.lib.1.51
vt carmen neceſſariũ pueri duodecim tabulas diſcebamus.2.de Leg.54
carmen Orphicum Pythagorici ferũt eiuſdem fuiſſe Crecopis.de Nat.deo.1 76
libenter in Stoicos inuchebatur Carneades 2.de Nat.deo.122
Carneades à Diogene Stoico dialecticam didicit. Acad.q.ed.2.lib 2.89
Carneades concertationis ſtudio modò ait hoc,modò illud. Diuin.lib. 1.57
Carneades dicebat ne Apollinē quidem futura poſſe dicere, niſi ea, quorũ cauſas natura ita contineret, vt ea fieri neceſſe eſſet. Fat.25
Carneades dicere ſolitus eſt, nuſquam ſe fortunatiorem,quàm Præneſte vidiſſe fortunam. Diuin.lib.2.69
Carneades Egeſinum audiuit. Acad.q.ed. 1.lib.2.17
Carneades inconſtantiæ arguitur. Acad. q.ed.1.lib.1.35
Carneades incredibili quadam facultate fuit. Acad.q.ed.1.lib.1.35
Carneades introducebat, ſummum bonum eſſe frui iis rebus, quas primas natura conciliauiſſet: non quò probaret, ſed vt Stoicis opponeret. Academ. quæſt. edit.1.lib.2.131
Carneades libenter in Stoicos inuchebatur.1.de Nat.d.122
Carneades magna memoria fuit. Tuſcul. q.lib.1.48
Carneades negabat vllam eſſe artem, quæ ipſa à ſe proficiſceretur. de Fin.lib.5.14
Carneades nonaginta vixit annos. Acad. q.ed.1.lib.2.17. Laërtius tamen octuageſimo tertio ſuæ ætatis anno eum obiiſſe tradit.
Carneades nullius philoſophiæ partis ignarus.Acad.q.ed.1.lib.1.35
Carneades philoſophus.de Nat.d.1.4
Carneades quartus ab Arceſila fuit.Acad. quæſt. ed.1 lib 1.35.& lib.2.17
Carneades tantum abeſſe dicebat, vt affirmanti nihil poſſe percipi conſentaneũ eſſet dicere, ſaltem vnum illud percipi poſſe,vt alia non poſſent,in qua ſententia erit Antipater, vt maximè etiam repugneret. Qui enim negaret quicquã eſſe quod perciperetur, eum nihil excipere: ita neceſſe eſſe, ne id ipſum quidem, quod exceptum non eſſet, comprehendi & percipi vllo modo poſſe. Acad.quæſt.edit.1 lib.2.28, & 29
Carneadi placuit tale viſum nullum eſſe, vt perceptio conſequeretur: vt autem probatio,multa. Acad.q. ed.1 lib.2.90
quod quidem Carneadem diſputare ſolitum accepimus: ſed is,vt cõtra Stoicos, quos ſtudioſiſſimè ſemper refellebat,& contra quorum diſciplinam ingenium eius exarſerat. Tuſc.q.lib.5.61
Carneadem Zeno Epicureus cùm ab eo plurimum diſſentiret, vnum tamen præter cæteros mirabatur. Acad quæſt. ed.1.lib.1.35
à Carneade conſtituta ratio in Philoſophia contra omnia diſſerendi, nullámque rem apertè iudicandi.de Na.de.1.9
à Carneade multa acutè & copioſè contra Stoicos diſputata ſunt. Diu. lib.1.6
Carneadeo more & modo multa à Cicerone contra Phyſicos diſputata. de Vniuerſ.1
ex quo carperentur noſtri animi.de Nat. deo.1.11
Carthaginem euertit Aſdrubal. 3.de Nat. deo.68
Carthaginenſes multi Romæ ſeruierunt. Tuſc.q.lib.3.46
caritas annonæ. Offic 3.66
Caſci priſci dicti. Tuſ.q.lib.1.23.huius verbi origo Sabina eſt,vt tradit Varro.
Caſſius in lege tabellaria vno in genere reliquit vocis ſuffragium,excepto perduellionis iudicio. 3 de Leg.32
caſſa ſanguine cochlea. Diu.lib.2.133
id illi caſſum quiddam, & inanis vocis ſono decoratum eſſe dicant,&c. Tuſcu. quæſt.lib.5.85
caſtigare aliquem verbis. Offic.1 135
Caſtor & Pollux eum Lacedæmoniorum claſſe viſi, quando Lyſander Athenienſes prælio nauali ſuperauit. Diuin. lib. 1.67
Caſtor & Pollux in acie viſi ſunt ex equis pugnare bello Latinorum. de Natura deo.1.4
Caſtor & Pollux non modò adiutores in præliis victoriæ po.Ro.ſed etiam nuncii fuiſſe prohibentur. Tuſc q lib 1 14
Caſtoris & Pollucis ædes Tuſculi ex celo icta. Diuin.lib 1 85
Caſtoris & Pollucis ædes in foro dedicata ab A.Poſthumio. 3.de Na.deo.9
caſtra florentiſſima. Diuin.lib.1.65
caſtum haud ſetis domum deo ebur ex inani corpore extractum.2.de Leg 45
caſtè iubet lex adire ad deos, animo videlicet, in quo ſunt omnia, nec tollit caſtimoniam corporis: ſed hoc oportet intelligi,quum multum animus corpori præſtet, obſeruetúrque, vt caſto corpore adeatur, multò eſſe in animis id ſeruandum magis. Nam illud vel aſperſione aquæ, vel dierum numero tollitur,animi labes nec diuturnitate vaneſcere, nec manibus vllis elui poteſt.2. de Leg.16
caſtimonia corporis.2.de Leg.16
κατάληψις Græcis, Latinis cognitio, ſeu perceptio. Acad.q.ed.1.lib.1 18
κατάληψιν nominauit Zeno comprehenſionem à ſimilitudine manus compreſſæ in pugnum. Acad.q.ed 1.lib.2.134
κατάληψιν, hoc eſt, firmam & certam perceptionem ac cõprehenſionem rerum eſſe conatur probare Lucullus contra Academicos. Acad.q.ed.1 lib.2. 20,21,22, 23,24,25,26
κατάληψιν, quam(vt dixi) verbum è verbo exprimentes, comprehenſionem dicemus. Acad q.ed.1.lib.1 31
καταλήψεις ipſas propter ſe aſciſcẽdas cenſuerunt Stoici, quòd habeant quiddam in ſe quaſi complexũ & continens veritatem. de Fin.lib.3 14
καταλήψεις, cognitiones. Ibidem.
καταληπτόν, Latinè comprehenſibile. Acad. q.ed.1.lib.1 19
catalogus librorum à Cicerone editorũ, & quid in ſingulis tractet. Diuin lib.2. 1,2 3
καθῆκον, officium Latinè. de Fin.lib 3.16
Catilina Catulum ſororis ſuæ virum, equitem Romanum ſuis manibus occidit.de Pet.Conſ.6
Cato cum Q. Maximo quartùm Conſule adoleſcentulus miles profectus eſt ad Capuam. Cat.9
Cato quum aruſpicem vidiſſet, mirari ſe aiebat, quòd non rideret aruſpex. Diu. lib 2.40
Cato Galbam, Aphricanum, Lælium æqualem anteiuit. Tuſc.q.lib.1 4. intelligit verò Porcium Catonem.
Cato Græcas literas ſenex didicit. Cat.25
Cato hiſtoricus.1.de Leg.5
Cato L.Flamininum T.Flaminii fratrem è ſenatu eiecit ſeptem annis, poſtquam Conſul fuiſſet. Cat.38
Cato perfectus Stoicus. Pared 1
Cato Præturam geſſit Cuſſ. Tuditano & Cethego. Cat 9
Cato v.& 1 x.a0 00s natus legem Voconiam magna voce & bonis lateribus ſuaſit. Læl.14
Cato ſcribit,legiones ſæpe alacreis in eum locum profectas,vnde redituras ſe non arbitrarentur. Tuſc.q.lib 1.90
Cato, Senator magnus in vtroque genere dicendum,ſiue breuitate, ſiue longa oratione ſit vtendum,vel ad hortandum, vel ad docendum.3.de Leg.36
Cato ſenior, quũ ab eo quæreretur, quid maximè in re familiari expediret, reſpondit, Bene paſcere. Quid ſecũdum? Satis bene paſcere. Quid tertium? Bene veſtire. Quid quartum? Arare. Offic. 2.130

Cato ſic abiit è vita, vt cauſam moriendi nactum ſe eſſe gauderet. Tuſc.q. lib.1.60
Cato tribunus militaris depugnauit apud Thermopylas, M. Atilio Glebrione Conſule. Cat.18
Cato vt probrum obiecit M. Nobiliori, quòd is in prouinciam poetas duxiſſet. Tuſc. q lib.1.3
Catonis filius in exercitu Pompilii Tyro militauit. Offi.1.55
Catoni natura incredibilem tribuit grauitatem. Offi.1.157
κατόρθωμα, officium perfectum, ſeu rectum. Offi.1.13
κατορθώματα Græci vocant, quæ Latini recta & rectè facta. de Finib.lib.3.50
κατόρθωσις, recta effectio. de Finib lib.3.37
Catus Ælius Sextus egregiè cordatus homo. Tuſc.q.lib.1.16
catus & prudens.1.de Leg 34
cauea circóque diuiſi ludi publici, vt in cauea ſint certationes cantu, voce, fidibus, & tibiis.2.de Leg 37
cauea liberati pulli.de Nat.deo.2.6
qui in prima cauea ſpectat.Cat.44
è terræ cauernis ferrum elicimus. 2. de Nat deo.114
cauernis terræ, magna vis caloris continetur.de Nat.deo.2 19
cauet lex priuatis ædificiis & ſepulchris 2.de Leg.56, & 57
cauent iuris periti pontifices hoc. 2. de Leg.48
tam accuratè, támque diligenter caueat & ſanciat. de Finib.lib.1. 83
cauere teſtamento. de Finib.lib.2.84
cautio eſt declinatio à malis, quæ fit cum ratione. Tuſc.q lib.4.12
omnium borum vitiorum atque incommodorum vna cautio eſt atque vna prouiſio. Læl.67
cautio in ſolo eſt ſapiente. Tuſc.4.lib. 4.12
à caulibus braſſicíſque, ſi propè ſati ſunt, vt à peſtiferis & nocentibus vites refugere dicuntur 2.de Nat.deo.90
cauſæ, id eſt principium philoſophiæ, ſcientia.de Nat.deo.1 1
cauſa confirmata. Acade q.ed.1.lib.2.56
ubi ipſi pro te erit maxima corona cauſa dicenda. Tuſc.q.lib.1 9
cauſa eſt id, quod cùm acceſſit, id cuius cauſa eſt, efficit neceſſario. Fat.27
cauſa eſt, quæ id efficit, cuius eſt cauſa. Fat. 26
quanquam noſtra quidem cauſa facilior eſt. Acad.q.ed.2.lib.2 7
vt quidem ſe nunc cauſa habet. Acad. q. ed.1.lib.2.12
cauſa labefactata. Acad.q.ed.1.lib 2 12
cauſa non ægritudinis ſolùm, ſed etiam reliquarum omnium perturbationum, eſt in opinione. Tuſc.q.lib.3.20
cauſa non ſic intelligi debet, vt quod cuique antecedat, id ei cauſa ſit, ſed quod cuique efficienter antecedat. Fat.16
perinde vt cauſa poſtulat. Acad.q.ed.2.lib.2.32
cauſa proxima & continens. Fat.33
quid cauſæ eſt? Acad.q.ed.2.lib 1 8
non exiſtimant oportere nimium nos cauſæ confidere.lib.1.de Finib.15
tu quidem adhuc meam cauſam agis. Tuſc.q.lib.2.25
cauſam agere magno ſuo periculo. Acad. q ed.1.lib.2.72
cauſam apud ſe dicere iubere.lib.1. de Finib.18
vt cauſam ex eo totam cognoſcerē. Acad. quæſt.ed 1.lib.2.11
intelligi neceſſe eſt, non rem ipſam cauſam atque fontem eſſe mœroris. Tuſc. q.lib.3.57
quæ maximè cauſam iſtam continent. Acad.q.ed. 1.lib.2 98
cauſam iuſtam dare alicuius rei faciēdæ. Tuſcul.q.lib 1.60
non ſine cauſa. Acad.q.ed.1.lib 2.7
tu tam egregios viros cenſes tantas res geſſiſſe ſine cauſa.lib 1. de Fin 27
ſiue cauſa animum moueri quum dicimus, ſine antecedente & externa cauſa moueri, non omnino ſine cauſa dicimus. Fat.24
in cauſa bona vi opprimi eſt melius, quàm malè cedere.3.de Leg.34
quum in eadem cauſa eſſet. Offic 3.148
quibus virtutis cauſa hoc tributum eſt. 2. de Leg.54
ſine cauſa nihil fit. Diuin.lib.2.46
nihil turpius phyſico, quàm fieri ſine cauſa, quicquam dicere.lib.1.de Fin.19
in eadem cauſa ſunt, qua, &c. de Finib. lib.2.39
cauſæ adiuuantes & proximæ. Fat.31
cauſæ cohibentes in ſe efficientiam naturalem. Fat.25
cauſæ æternæ naturæ neceſſitate manantes. Ibidem.
cauſæ externæ & antecedentes. Fat.19
cauſæ fatales. Fat.16
cauſæ fortuitæ. Fat.11
cauſæ fortuito antegreſſæ. Fat 25
cauſæ iudiciales. Diuin.lib.2 42
cauſæ naturales & antecedentes. Fat.7
cauſæ principales. Ibidem.
cauſæ quæ cum intelligentia ſunt, efficientes ſunt rerū pulcherrimarū atque optimarum: quæ autem ſunt vacantes prudentia, inconſtantia, perturbatáque efficiunt. de Vniuerſ. 63
cauſæ rerum efficientium, pro, cauſæ efficientes. Acad.q ed 1.lib.1.4
multǽque cauſæ ſuſpicionum offenſionúmque dantur. Læl.74
cauſarum obſcuritas ignoratióque. Acad. quæſ.ed.2.lib.1 22
cauſarum aliæ (iuxta Chryſippum) ſunt perfectæ & principales, aliæ adiuuantes & proximæ. Fat.30
ad cauſarum operam nunquam niſi paratus & meditatus acceſſit Cicero. 1. de Leg. 9. Sine cogitatione ad nullam vnquam cauſam maiorem auſus eſt accedere.
quum rerum cauſas alias ex aliis aptas & neceſſitate nexas videt. Tuſc. quæſt. lib.5.71
cauſas aperire. Acad.q.ed.2.lib 1.7
cauſas efficientes quod non habebit, id nec verum, nec falſum erit. Fat.26
cauſas & rationes rerum tenere. Tuſc.q. lib.1.24
cauſas primas naturæ intelligentis ſapientiſque conquirere. de Vniuerſ.63
cauſas rerum futurarum qui teneat, idem neceſſe eſt omnia teneat, quæ futura ſint. Diuin.lib.1.127
cauſis ab æterno tempore fluentibus in æternum, ratio tamen meóſque moderatur. Tuſcul.q.lib 5.72
in cauſis conditæ ſunt res futuræ, vt in ſeminibus vis ineſt earum rerum, quæ ex iis progignuntur. Diuin.lib.1.128
vt in cauſis non ſemper vtimur eodem ſtatu, &c. ſed ad tempus, ad controuerſiæ naturam, ad perſonam accommodamus: ſic in ægritudine leniuda.
Tuſc.q.lib.3.68
cauſis rerum efficientium ſublatis haud magnum eſt de corpuſculorum ſeu atomorum concurſione fortuita loqui. Acad.q.edit.1.lib.1 4
¶ A Cecrope iam ille mos Athenis remanſit, hoc ius terra humandi.2.de Leg.58
cedò mihi iſtorum deorum formas. de Nat.deo.1.51
cedere de ſuo iure. Offi.2.1.93
cedere è vita. Tuſc.q lib.1 28
cedere fortunæ. Tuſc.q lib.3 32
cedere viſis. Acad.q.ed.1.lib 2 61
ne Græcis quidem cedentem in philoſophia.lib.1.de Fin.6
vt non multum, aut nihil omnino Græcis cederetur. Tuſc.q lib.1.4
ex multis diebus, quos in vita celeberrimos lætiſſimóſque videris. Læl.12
celebritas famæ. Tuſc.quæſt.lib.1.14
celebritas ſermonis hominum. Somn. Scip.20
celebritas virorū & mulierum in funeribus ſublata, quo lamentatio minueretur: habet enim luctum concurſus hominum 2 de Leg.60
nam ſi quis ab ineunte ætate habet cauſam celebritatis & nominis. Offic 2.62
ita qui in maxima celebritate, in oculis ciuium quondam viximus. Offic.3.4
celebrare funere cum gemitu. Tuſc.quæ. lib.1.106
celebrare memoriam nominis alicuius epulis.de Fin.lib.2.85
celebrata Græcis & Latinis literis. Acad. q ed.1.lib 2.4
celerares vno modo.de Vniuerſ 47
celeritas ad diſcendum. Acad.quæſt.edit. 2.lib 1.25. ἀγχίνοια Græcè.
celeritas animi. Tuſc.q lib.1 56
celeritas animorum. Cat.71
celeritas corporum. Cat.16
celeritas pedum. Acad.q.ed.1.lib.2.24
nulla eſt celeritas quæ poſſit cum animi celeritate contendere. Tuſc q.lib.1 36
celeritas, velocitas corporis. Tuſc.quæſt. lib 4.14
celeritas pares trium orbium fecit. de Vniuerſ 33
celeritates tarditatéſque declararet. de Vniuerſ.39
celeriter animo circumſpicite, qui ſint rerum exitus conſecuti.2.de Leg.42
in iis rebus celeriter expeditéque percipiendis.de Finib. lib.5.32
nec tu me celas aliquos.de Nat.deo.1 51
aut cur celatis quaſi turpe aliquid ſententiam veſtram? Acad.quæ.ed.1 lib.2.56
neque enim id eſt celare, quicquid reticeas: ſed quum quod tu ſcias, id ignorare emolumenti tui cauſa velis eos, quorum interſit id ſcire. Offic.3 74
cella olearia, penaria, vinaria. Cat.72
quis autem poterit eſſe celſus & erectus, & ea quæ accidere poſſunt, omnia parui duceris, qualem ſapientem eſſe volumus, niſi omnia ſibi in ſe poſita eſſe cēſebit? Tuſc.q.lib.5.38
quid igitur cenſenda Nat.deo.2.57
cenſuit referēdum quos ad ſolares.de Na. deo.2.8
illud verò non cenſuerim. Acad.qu.ed.1. lib 2.58
cenſu deſcriptus populus 3.de Leg.38
vt cenſorem quærat interpretem.3.de Legib.27
cenſores apud Romanos nulla de re diligentius, quàm de iureiurādo iudicabant. Offic.3 152
cenſores fide legem cuſtodiunto. 3. de Le-

gib 11
cenſores lege liberi ne ſunto.3. de Leg 12
cenſores, populi æuitates, ſoboles, familias, pecuniaſque cenſento, vrbis templa, vias, aquas, ærarium, vectigalia tuento, populique partes in tribus diſtribuunto. Exin pecunias, æuitates, ordines partiunto, equitum, peditúmque prolem deſcribunto, cælibes eſſe prohibento, mores populi regunto, probrum in ſenatu ne relinquunto, bini ſunto, magiſtratum quinquennium habento, eóque poteſtas ſemper eſto. 3 de Leg.6.& 7
ad cenſores priuati acta referunto.3. de Leg 11
de capite ciuis niſi per maximum comitiatum, ollíſque, quos cenſores in partibus populi locaſſint, ne ferunto. 3 de Leg.11
cenſores, quos in partibus populi locaſſint, per eos de capite ciuis feratur.3. de Leg 11
cenſoribus quos ſemper in rep. volt eſſe Cicero, detur cura legum: apud eos qui magiſtratu abierint, edant, & exponant quid in magiſtratu geſſerint, deque iis cenſores præiudicent.3.de Leg.40
cùm lege cēſoria agri deorum immortalium excepti eſſent.3.de Nat.deo.34
cenſoria cooptatione ſublata. 3. de Leg.26
Centaurus in Capitolio ex cælo ictus. Diuin.lib 1 83
Centauri ſanguine tinctam tunicam dedit Deianira Herculi.3.de Nat.deo.52
κέντρον, punctum. Tuſc.q.lib.1.52
quid ſi in eiuſmodi cera centū ſigilla hoc annulo impreſſero? Aca.q.ed.1 lib.2.77
in Ceramico ſepulchrorum amplitudines.2.de Leg 59
triceps apud inferos Cerberus. Tuſc. q. lib.1.8
Cercopis cuiuſdam ferunt Pythagorici fuiſſe Orphicum carmen. de Nat. deo. 1.76
pars quædam cerebri nonnullis viſa eſt animi principatum tenere. Tuſc.quæſ. lib.1. 17. partem illam cerebri intelligendum, quod cerebellum, id eſt, ἐγκεφάλου & ἐγκεφαλίδα vocarunt, vel, vt iis maluerunt, βρέγμα.
ceremoniam magnā, religionémque declarat tota iuris pontificii compoſitio. 2.de Leg. 52
ceremoniæ ſepulchrorum. Tuſ.q.lib.1.23
ceremonias religionéſque publicas ſanctiſſimè tuendas arbitror. de Nat.deo. 1.43
ceremonias ſepulchrorum violatas inexpiabili religione ſancire. id eſt conſecrare, confirmaréque. Tuſc. q. lib.1 13
Ceres vnde dicta.2.de Nat.deo 49
Ceres à gerendo dicta.3. de Nat deo.56
eam quæ Ceres dicitur, terram eſſe diſputat Chryſippus.de Nat.deo.1.30
Ceres pertinens per terras, per maria Neptunus.2.de Nat.deo.31
Cereri Græco ſacro tantùm mulieres initiantur.2. de Leg.24
Cererem fruges, vinum liberum dicimus.3.de Nat.deo 28
Cerere nati liber & libera idcirco nominati ſunt, quòd ex nobis natos, liberos appellamus.de Nat.deo 2 46
cerno ſic nobis eſſe faciendum. de Vniuerſ.63
ne hoc quidem cernunt. Acad.quæſt. ed. 1.lib.2.50
fit enim neſcio quomodo, vt magis in aliis cernamus, quàm in nobiſmetipſis, ſi quid delinquitur.Offic.1.203
cernere certa & vera in ſomnis. Diuin. lib 1.103
cernere multa antè. Diu.lib.2.91
cernere naturæ vim. Tuſc.q.lib.1.19
cernere perturbata & confuſa dicuntur, quæ onuſti cibo & vino ad quietē eūt. Diuin.lib 1.35
cernere rem animo. Acad.q.ed.1.lib.2 13
cernere verum. Acad.qu.ed.1 lib.2 111
ſi beata vita honeſtate cernitur. de Finib. lib.5.23
quæ in communitate cernuntur, & in ſocietate generis humani. Offic.3.163
nihil eſſe eorum quæ natura cernerētur, præſtantius.de Vniuerſ.18
vincula quæ cerni non poſſent propter paruitatem.de Vniuerſ 59
cerni recondita quadam ratione: contrarium, in promptu eſſe.Offic.1.133
certare cum aliquo.Acad.q.ed.1.lib.2.93
certare cum aliquo æquo iudicio. de Pet. Conſ.3
certare pugnaciter cum aliquo. Acad.qu. ed.1.lib.2.60
certatur de his ſumma philoſophorum diſſenſione.de Nat.deo.1.2
maximéque ubi de hoc ipſo cum Diodoro certamen eſt.Fat.10
quumque de imperio certamen eſſet, &c. Offic.3. 113
in quo maius erat certamen & diſcrimen ſalutis. Diuin.lib.1 83
cum altero certamen honoris & dignitatis eſt, cū altero capitis & famæ.Of.1.37
certamen honoris & gloriæ.Læl.33
certamen honeſtum.de Fin.lib.2.57
certamen cum aliquo inſtituere pertinacia ſtudióque vincendi. Acad.qu. ed.1. lib.2.38
nullū vt certamē inſtituam. Tuſ.q.li.3.44
in certamen iudiciúmque venire. Tuſc. quæſt.lib.3.57
ſi in virtutis certamen venerint. de Fin. lib.3.63
atque hæc inter eos ſit honeſta certatio. Læl.32
certatio per populum eſto multæ, pœnæ quā magiſtratus inrogaſſit. 3. de Leg. 5
certationes corporum in circo, curſu, pugillatione, luctatione, curriculis equorum vſque ad certam victoriam in eo conſtitutis.2.de Leg.37
certum magiſtratum huic procurationi præfecerat.2.de Leg.61
certum, comprehēſum, perceptū, ratum, firmum, fixum, ſynonyma. Aca.q.ed.1. lib.1.131
omnibus qui patriam cōſeruauerint, &c. certum eſſe in cælo ac definitū locum. Som.Scip.8
certum ſciri nullo modo poteſt, quandiu adfutura ea ſint.2.de Leg 59
certa iudicandi & aſſentiendi nota.de Natu.deo.1.10
certam habere rem aliquam. Acad.quæſ. ed.1.lib 2 98
certam quandam diſciplinæ formulam compoſuerunt: hoc eſt, certā quandam philoſophandi rationem. μεθ φεσμῶς à formulis actionū & ſtipulationum. Acad.q.ed.1.lib.2.22
certa vt ſint & fixa quæ dixero. Tuſc.qu. lib.1.15
certis argumentis aut rationibus nō confirmatur eorum oratio. de Vniuerſ.47
certis temporū interuallis fore.de Vni.55
certis verbis capite velato deuouerint ſe ipſos quidam imperatores pro Repub. diis immortalibus.de Nat.deo.2.7
an de villis certius poſſem dicere? Acad.q edit.1.lib.2.68
ceruæ paulò ante partum perpurgant ſe quadam herbula quæ ſeſelis dicitur. 2. de Natu. deo.95
in ceruicibus noſtris ſempiternū dominum impoſuiſtis.de Nat.deo.1 59
cerulea dicitur Furiæ.Acad.q.ed.1.li 1 81
nec tamen iſtum ceſſare, ſed celare quæ ſcribas exiſtimo. Acad. quæſt.ed.1.lib. 2.2 κατ' ἀντιφρασιν dictum.
nihil ceſſatione melius exiſtimat.de Nat. deo.1.78
ceſſatione torpere.de Nat.deo.1 78
Quid Chalcidico Euripo in motu reciprocādo putas fieri poſſe conſtantius? 3.de Nat.deo.16
Chaldæi diuturna obſeruatione ſiderum ſcientiam putantur effeciſſe, vt prædici poſſet quid cuique euenturum, & quo fato natus eſſet. Diuin.lib.1.2
Chaldæi in Syria cognitione aſtrorum, ſolertiáque ingeniorum antecelluerunt. Diuin.lib.1.79
Chaldæi non ex artis, ſed ex gentis vocabulo nominati.Diuin.lib.1.2
Chaldæi quadringenta & ſeptuaginta millia annorum in periclitādis experiundiſque pueris, quicunque eſſent nati, ſe poſuiſſe aiunt. Diuin.lib 2 73
vt ſi antè mors aduēnerit, quàm Chaldeorum promiſſa conſecuti ſumus. id eſt, Aſtrologorum ex aſtris vaticinantium. Tuſc.q.lib.1.79
Charondas in ſuis legibus præſcribit, vt populi non ſolùm magiſtratibus obediant, ſed & eos colant & diligant.3 de Legib 3
Charōdas non ſtudii & delectationis, ſed Reip.cauſa leges ciuitati ſuæ ſcripſit.2. de Leg.12
his charum & iucundum eſſe maximè prodeſt.de Pet.Conſ.12
charum, ipſum verbum eſt amoris. de Nat.deo.1.83. ex quo amicitiæ nomen eſt ductum.
qui ſibi chari ſunt, ſeſéque diligunt.de Finib.lib.3.16
charitas ad quietē viuendum aptiſſima. de Fin.lib.2.14
hominum charitas & amicitia gratuita eſt.de Nat.deo.1.86
charitas & laus ſunt vitæ ſine metu degēdæ præſidia firmiſſima. de Fin.lib.1.16
nulla eſt charitas naturalis inter bonos. de Nat deo.1 85
charitas patriæ tanta eſt, vt eam non ſenſo noſtro, ſed ſalute ipſius metiamur. Tuſc.q.lib.1.73
charitas ſequitur virtutem.Læl.53
ſocietatem charitatis cum ſuis coierit.1. de Legib.46
charitatem beneuolentiæ gigni facta ſignificatione probitatis.Læl 32
charitate beneuolentiáque ſublata, omnis eſt è vita ſublata iucūditas. Læl 84
charitate patria ea præſtare debet, quæ Reipub.nomen vniuerſæ ciuitatis eſt. 2.de Leg 4
quis enim Hippocentaurum aut Chimæram fuiſſe putat.de Nat.d.1.4
Scyllæ & Chimeræ imagines, nunquam omnino fuerint, neque eſſe potuerint. de Nat.deo 1.76
chirographum alicuius imitari 3.de Natu.deo.74
chorus virtutum Offic.3.158
velut iſte chorus virtutū in equuleum impoſitus. Tuſc.q. lib.5.15
tu quidem Epicurum penè è philoſo-

phorum choeo ſuſtuliſſ. de [illegible]
[illegible], id eſt, impoc [illegible] ſpanum [illegible] de [illegible] 4
Chryſippus acerrimo ingenio [illegible]. Diuin. lib. [illegible] 5
primùm Zeno, poſt Cleanthes, deinde Chryſippus. 3. de Nat. deo. 4[illegible]
Chryſipp' Academicis [illegible] permultò clarior [illegible] & certè [illegible], quæ [illegible] omnibus videantur, [illegible] quæ [illegible] omnibus. Diuin. lib. 1. 98
Chryſippus [illegible] mans ipſam ſ[illegible] pro ſale datam dicit eſſe, ne putreſceret. [illegible] de Nat. deo. [illegible]
Chryſippus authoc diuinationis. Diuin. lib. [illegible] 46
Chryſippus cæteras omnia, præter mundum [illegible] ruin cauſa, generata eſſe dixit. de Nat. deo. [illegible] 17
Chryſippus caput eſſe cenſet in conſolando detrahere illam opinionem mœrentis, ſi ſe officio ſuo [illegible] putet iuſto atque debito. Tuſc. quæſt. lib. 3. 65
Chryſippus cum Cleanthe doctore ſuo multis rebus diſſidet. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 132
Chryſippus defendit tres ſolas eſſe ſententias de finibus bonorum: aut enim honeſtatem eſſe finem, aut voluptatem, aut vtrunque. Acad. quæſt. ed. 2. lib. 2. 138
Chryſippus diſputat æthera eſſe eũ, quem homines Iouem appellant. de Nat. d. 1. 30
Chryſippus & Stoici, cùm de animi perturbationibus diſputant, magnam partem in his partiendis & definiendis occupati ſunt. Tuſ. q. lib. 4. 8
Chryſippus etiam quæ non ſunt futura, poſſe fieri dicebat. Fat. 10
Chryſippus homo & acutus & diligens. de Finib. lib. 2. 38
Chryſippus homo verſutus & callidus. 3. de Nat. deo. 17
Chryſippus in omni hiſtoria curioſus. Tuſc. q. lib. 1. 97
Chryſippus innumerabilia oracula collegit, nec vllum ſine locuplete authore atque teſte. Diuin. lib. 1. 56
Chryſippus magnam turbam congregat ignotorum deorum. de Nat. deo. 1. 59
Chryſippus mundum eſſe deum dicit. de Nat. d. 1. 29
Chryſippus totam de diuinatione duobus libris explicauit ſententiam. Diu. lib. 1. 5, & 6
Chryſippus Stoicorum ſomniorum vaferrimus habetur interpres. de Nat. d. 1. 29
Chryſippus totum volumen impleuit oraculis Apollinis. Diuin. lib. 1. 89
Chryſippus vno libro explicauit ſententiam de oraculis, vno de ſomniis. Diuin. lib. 1. 6
Chryſippi de deo ſententia. de Nat. d. 1. 12
etiã Chryſippo ita videri ſcio, quod prouiſum antè non ſit, id ferri vehementius. Tuſc. q. lib. 3. 45
Chryſippum nunquam niſi Cheſippum vocabat Zeno. de Nat. deo. 1. 66
quum habeam Chryſippum, qui fulcire putatur porticum Stoicorum. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 68
nihil eſt à Chryſippo prætermiſſum in Stoicis. lib. 1. de Fin. 5
¶ Sed animi cultus ille erat ei, quaſi quidam humanitatis cibus. de Fin. lib. 5. 50
cibus in omne corpus diuiſus & modificatus. Diuin. lib. 1. 43
cibus ſuauiſſimus, & idem facillimus ad concoquendum. de Fin. lib. 2. 54
cibi & potionis tantũ adhibendũ, vt reficiantur vires, non opprimantur. Cat. 32
cibi reliquiæ quomodo depellantur. 2. de Nat. deo. [illegible] 4
[illegible] cibum tam graue eſſe putat [illegible], quin in [illegible] & die concoquatur. de Nat. deo. 2. 18
quid quòd ne mente quidem rectè vti poſſumus, multo cibo & potione completi. Tuſc. q. lib. [illegible]
cibo, potione, ſpiritu tenetur animantium vita. 2. de Nat. de[illegible]
cibo quo vtare, interire aliquid ad menſis intelligentiam putant. de Nat. d. 1. 30
in iis cibos [illegible], quas natura reſpuer[illegible] de Nat. deo. 2. 18
ferre plus [illegible] cibaria, qui [illegible] Romanorum militum. Tuſc. q. lib. [illegible] 32
Cicero [illegible] tempore ætatis [illegible] ſtudiis, neque [illegible] ſe ad decendum dedit, vt ius ciuile contemneret. 1. de Leg. 9
Cicero augur fuit. 2. de Leg. 31
Cicero conſul Rempub. optimam Attici opinione conſtitueras, quæ eſſet in poteſtate optimorum. 3. de Leg. 33
Cicero cuſtodem vrbis, omnibus ſuis rebus ereptis ac perditis, violari ab impiis paſſus non eſt, eamque ex ſua domo in ipſius patris domum detulit. 2. de Leg. 42
Cicero Diodorum à puero audiuit. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 105
Cicero inſtitutus à Philone, Antiocho, Diodoro, Poſidonio. de Na. d. 1. 6
Cicero iudicia Senatus, Italiæ, gẽtium denique omnium conſeruatæ patriæ conſecutus eſt. 2. de Leg. 42
Cicero plura ſcripſit, quàm quiſquam ex Latinis. 1. de Leg. 7
Cicero quæ de optima Rep. ſentiret, ſex libris ante ſcripſit, quàm de legibus. Leges autem, de quibus ad eum, quẽ probauit, ciuitatis ſtatum accommodauit. 3. de Leg. 5
Cicero ſibi egregium, & ad immortalitatem memoriæ glorioſum duxit, neminem in eum mercede vlla tribunum potuiſſe reperire, niſi cui ne eſſe quidem licuiſſet tribuno. 3. de Leg. 21
Ciceronis auus ſingulari virtute in ſuo municipio, quoad vixit, reſtitit M. Gratidio, cuius in matrimonio ſororem auiam noſtram habebat, ferenti legem tabellariam. Quæ quum res eſſet ad ſe delata, Scaurus conſul: Vtinam, inquit, M. Cicero iſto animo atque virtute in ſumma Rep. nobiſcũ verſari, quàm in municipali maluiſſes. 3. de Leg. 31, & 35
Ciceronis cauſa quæ ipſius in tribunitiã poteſtatẽ, nihil habuit cõtentionis cum tribunatu: non enim plebs incitata rebus eius inuidit, ſed vincula ſoluta ſunt, & ſeruitio incitato, adiuncto terrore etiam militari. 3. de Leg. 24
Ciceronis diſceſſu polluta ſunt religionum iura omnia, perditorum ciuium ſcelere, vexati lares eius familiares, in eorum ſedibus exædificatum templum licentiæ pulſus à delubris ſit, qui ea ſeruarat. 2. de Leg. 41
Ciceronis inſomnium, quum Aſiæ prouinciæ præeſſet. Diuin. lib. 1. 53, & 54
Ciceronis pater, quum eſſet infirma valetudine, in villa egit ætatem in literis. 2. de Leg. 2
Ciceroni & clariſſimis viris viſum, de quo ſerui & latrones ſciuiſſe ſe aliquid dicerent, de hoc eodem cunctam Italiam quid ſentiret, oſtendere. 3. de Leg. 39
nihil de Cicerone actum legibus. 3. de Legib. 59
[illegible]
[illegible] vel [illegible] ade [illegible]
ciere [illegible]
ciebatur [illegible] ſemper [illegible] u[illegible]
cieri motu inter [illegible] & ſuo, [illegible] eſt animata. Tuſc. quæſt. lib. [illegible] 45 [illegible] Sc. [illegible] 38
partem attingit, qua cier[illegible] enſus [illegible] de V[illegible]erſ.
Cilicum & Piſidarum gens & Pamphylia volatibus auium cantibusque [illegible] res [illegible] putant. Diuin. lib. 1 [illegible]
Cimbri & Celtiberi in prælio exultant, lamentantur in morbo. Tuſc. q. lib. [illegible] 56
Cimmerii [illegible] Acad. q. ed. 2. lib. [illegible] populi in Italia ad Baiarum & Auernum ſinum, incolentes vallem ingenti iugo circũdatam, quæ neque matutino, neque veſpertino ſole contegitur: vnde prouerbium, Cimmeriæ tenebræ.
Cincinnatus ab aratro adductus, vt Dictator eſſet. de Fin. lib. 2. 10
cingitur mens corpore externo. de Nat. deor. 1. 10
Cinna collegæ ſui Conſulis Cn. Octaui præcidi caput iuſſit. Tuſc. q. lib. 5. 42
Cinna dedit pœnas. 3. de Nat. d. 60
Cinna omnium crudeliſſimus, cur tandiu regnauit. 3. de Nat. d. 60
à Cinna plurimi ciuitatis principes interfecti. 3. de Nat. d. 60
Circe & Paſiphae è Perſeide Oceani filia natæ, patre Sole. 3. de Nat. d. 54
Circen quoque coloni noſtri Circeienſes religiõe colunt. 3. de Nat. d. 54
circuitus ſolis annuus. de Natura deor. 2. 36
circuitus ſolis & lunæ, reliquorúmque ſiderum. 2. de Nat. d. 117
vnum circuitum orbis efficit ſapientiſſimum, atque optimum. de Vniuerſ. 41
duóque ii numeri, & c. circuitu naturali ſummam tibi fatalem cõfecerint. Som. Scip. 7
Imagines, earúmque circuitus in deorum numero refert Democritus. de Natura deor. 1. 21
iam verò quid opus eſt circuitione & anfractu. Diuin. lib. 1. 98
circum ſe torquetur & vertitur cælum. de Vniuerſ. 15
verſatur mundus circum axem cæli, admirabili celeritate. de Nat. d. 1. 37
circum æqualiter cælum mundo diſtribuit deus. de Vniuerſ. 45
circuncidere & amputare multitudinem. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 138
circundedit deus animum mundi corpore, & veſtiuit extrinſecus. de Vniuerſ. 35
circunfluere omnibus copiis. Læl. 48
his rebus circunfluentibus. Parad. 7
terram craſſiſſimus circunfundit aer. de Nat. deor. 2. 15
circunfuſus caligine. Tuſculan. q. lib. 1. 38
circunfuſus gelidis fluminibus. Tuſc. q. lib. 5. 55
multa circunfuſum Stoicorum libris. de Fin. lib. 3. 5
circunfuſa luce. Acad. quæſt. edit. 2. lib. 2. 44
quod ſe claſſe hoſtium circunfuſos viderent. Tuſc. q. lib. 3. 56
omnia circunfuſa tenebris. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 38
circonient extremitatem cæli à ſuprema regione ambitu rotundo. de Vniuerſ. 35
vt circunligatus fuerit angui. Diuin. li. 1. 51

circumſpectio omnis ex funeribus tolli [illegible] tabula.de Leg.56
c[illegible]b atque decipi [illegible] laciebus & captioſis interrogationibus. Acad.quæſt. ed.1 lib.2.44
quibus circumſcriptus eſt habitandi locus. Parad.18
circumſcripti complectimur. 2 de Nat. deor.11
circumſcriptio adoleſcentium lege lætoria erat [illegible] Off 3.79
nulla temporum circumſcriptio metiebatur ipſa [illegible] æternitatem.de Nat.d.1 18
circumſcriptio mundi.Tuſc.q lib 1 38
nunquam vnne homo amentudine te circumſpic[illegible] Parad.37
circumſpicite celeriter animo qui ſint exitus & [illegible] ſecuti.3.de Leg.41
circumſpicit omnia diligentiſſime.Acad. q.ed.1 lib 2 35
circumſpectio.Acad.q ed 1 lib.2.35
quod viſum ſit ex circumſpectione aliqua & accurata conſideratione. Acad. q ed. 1.lib.2 35
talibus aures tuas vocibus vndique circumſonare Offic 3 7
circumuectis ſoli proxima lunæ. de Vniuerſ 7
circumuenitur iudicio iniquorum. Tuſc.q. lib.1 81
qui potentis alicuius opibus circumuenti vrgerique videatur.Off 2 73
circo caueaque diuiſi ludi publici, ſic vt in circo ſint corporum certationes,curſu,& pugillatione,luctatione, curriculiſque equorum in eo vſque ad certam victoriam conſtitutis.2.de Leg.37
circulus aut orbis, qui [illegible] Græcè dicitur de Nat.d.2.34
vt ad citerıora & notiora nobis veniam. 3.de Leg 2
hanc citimam à media linea direxit ad lunam.de Vniuerſ.33
grauis & fortis ciuis,& in Repub.principatu dignus bella ciuilia fugiet atque oderit, tradetque ſe totum reipub. neque opes aut potentiam conſectabitur: totámque eam ſic tuebitur,vt omnibus conſulat.Off.1.125
ciuis improbus.Tuſc.q.lib 4.33
ciuis ſeditioſus & inutilis.Off.2 70
de ciuis capite niſi per maximum comitiatum, ollóſque, quos cenſores in populi partibus locaſſint, ne ferunto.3.de Leg.11
ciuis boni ſumma ratio & æquitas eſt,cõmoda ciuium defendere,non diuellere, atque omnes æquitate eadem continere.Off.2 83
ciuem ſe totius mundi quaſi vnius vrbis agnoſcat homo.1.de Leg 47
nam eſſe pro ciue, qui ciuis non ſit, &c. Off.3.61
ciues ſeditioſi.Acad q.ed.1 lib.2.15
quos quaſi nouos & aſcriptitios ciues in cælum receptos putant.3. de Nat. deor. 17
ciuibus multa inter ſe ſunt communia, forũ,fana,porticus,viæ,leges,iura,iudicia, ſuffragia, conſuetudines præterea & familiaritates,multæque cum multis res rationeſque contractæ.Off.1.77
eum locum,quem ciuilem rectè appellaturi videmur, Græcè [illegible].de Finib. lib 4 4
vt habeat quiddam innatum quaſi ciuile atque populare, quod Græci [illegible] vocant de Fin.lib.5.61
quaſi ciuili conciliatione & ſocietate inter ſe coniunctos.2.de Nat.d.56
quanti verò [illegible] mandata eſt,ex q[illegible] boni [illegible] pelluntur [illegible] ſcul.quæſt.lib
ciuitas. Acad q ed 1 lib 1 16. pro mundo, ſecundum Stoic[illegible] mundum communem deorum & [illegible] ciuitatem vocabant
ciuitas communis deorum atque hominum exiſtimari debet mundus vniuerſus.1.de Leg.1
& eam vrbem Romam ciuitas incoleret. Acad.quæſt.ed.1 lib 1. 18
ciuitas noſtra ſine ſumma placatione deorum immortalium [illegible] tanta eſſe potuiſſet.3 de Nat deo 4
ciuitas ſine ſeueritate adminiſtrari non poteſt.Offic 1.115
ciuitas tota vt principum cupiditatibus & vitiis infici ſolet, ſic emendari & corrigi continentia.3.de Leg.18
ciuitatis atque vrbis proprium eſt, vt ſit libera & [illegible] ſolicita ſuæ rei [illegible] cuſtodia.Offic.2.116
eiuſdem ciuitatis eſſe.Offic 1.77
ciuitatis principes. Acad.q.ed 1.lib.2 5
ciuitatis regale genus probatum quondam Romanis.3.de Leg.17
mores ciuitatis corrumpere vel corrigere.3.de Leg 30
& ei quaſi ciuitatem dare de Fin lib 3. 32
ciuitatem talem fuiſſe,qualeſcúnque ſummi ciuitatis viri fuerint.3.de Leg.19
ciuitate ingrata carere maluerunt clariſſimi viri,Athenis pulſi,quàm manere in improbo. 3.de Leg.25
ciuitates,cõcilia ſunt & cœtus hominum iure ſociati.Som.Scip 8
ciuitates vectigales.Offic 3 117
ciuitates aut nationes bello deuictas in fidem recipere. Offic.1. 35. id qui apud Romanos feciſſent, earũ patroni erant, vt eſt apud Alexand ab Alexãd.Genial. dierum 5.cap.24.
ciuitates conſtituere ac temperare.Acad. quæſt.edit.2.lib.1.3
¶ Clamo,poſtulo,obſecro.de Nat. d.1 11
ſenſus enim cuiuſque, & natura rerum, atque ipſa veritas clamat quodámodo, &c.de Fin.lib.4.45
clamor Philoctetæus.de Fin.lib.2.78
hinc cum hoſtibus clandeſtina colloquia naſci.Cat.56
clangor tremulus.Diuin.lib.2 50
claſſes Pop.Rom.bello Punico primo altera naufragio, altera à Pœnis depreſſa interierunt. Diuin.lib.2.15
clarus homo.Acad. quæſt.edit.1 lib.2.68
clarus vir.Acad.q.ed.1 lib.1.6
clari & fortes viri commemorandi . lib.2. de Fin.18
clari viri fuerunt.2.de Leg.53
clarorum virorum non decet tacitos eſſe congreſſus, aut iudicent ſermones, aut rerum colloquia leuiorum . Acad. quæſt.ed.1.lib.2.6
clara & certa iudicia. Acad. quæſt.edit.1. lib.2.11
clariſſimus vir.Acad.q.ed.1 lib.2.4
clariſſimis rebus tenebras obducere. Academ.q.ed.1 lib.2.17
claritas vocis.Acad.q.ed 1.lib.1 14
claſſe valebant Æginetæ.Offic.3.90
claſſium nauigatio.2. de Nat deo.61
tota amicitia quaſi claudicare videatur. de Fin. lib.1.54
claudicare in officio. Offic.1.267
claudicatio non deformis inſtante Vulcano de Nat.deo.1.58
Claudius proſcripſit inſulam. id eſt, ſcripſit venalem propoſuit.Offic.3.85
P[illegible] laudis temeritas [illegible] de Nat.deo 2.6
de C Carbo [illegible] conſule,de[illegible] cum pop[illegible] poſſe fieri.3 de Le[illegible]
etiam nouo [illegible] odam [illegible] morem tanquam [illegible] dutu[illegible] b 4 62
ille clau[illegible] nib[illegible] appre[illegible] nd[illegible]
cl[illegible] eſt [illegible]
Cleanth[illegible] de N[illegible]
Cleanthes[illegible] Zeno pr[illegible] 44
Cl[illegible] Acad. ed. [illegible] 132
Cleanthes [illegible] tiones 3 de [illegible]
Cleanthes ſcripſit arte[illegible] ſi quis ob[illegible] legere debeas. [illegible] 4. 5 & 6
Cleanthes ſolem domi[illegible] putauit. Acad q ed [illegible] lib
Cleanthes, Zeno [illegible] rum gerum Stoicus Aca[illegible] lib 1 117
libri Cleanthis contra v[illegible] de Nat deo 1.28
Cleanthis argumenta d[illegible] mni corpore. de Nat de[illegible]
Cleanthis,qui [illegible] enonem au[illegible] de deo ſententia.de [illegible]
Cleanthis ſententia de deorum [illegible] bus.de Natu deo 2.5
etſi ſatis clemens ſum in diſputa[illegible] Finib.lib.2 9
Cleobis & Biton Argiæ ſacer[illegible] eorumque fabula.Tuſc q lib 1 [illegible] bulam hanc vide apud Herod[illegible] libro primo.
Cleombrotus Ambraciotes q[illegible] ei accidiſſet aduerſi, lecto P[illegible] bro de Æternitate animarum [illegible] ſe in mare abiecit. Tuſ.q lib 1 [illegible]
Cleombrotus quum inuidiam [illegible] mere cum Epaminonda [illegible] Lacedæmoniorum opes cor[illegible] Offic 1.119
Cleomenes Lacedæmonius quum [illegible] dierum eſſent cum hoſte [illegible] ctæ induciæ, noctu popula[illegible] quòd dierum eſſent pactæ, [illegible] induciæ.Offic 1 49
cras ego ad clepſydram, [illegible] ligendum, reuertam [illegible] mus reliqua. Tuſc.q lib [illegible]
clientes Ciceronis Luc[illegible] 13
Cliſthenes Athenienſis [illegible] ui egregius,quum rebu[illegible] dotes filiarum credidit.2.de [illegible]
Clitarchus hiſtoriam Græcè ſcrip[illegible],ſed pueriliter.1.de Leg.6
vnum Clitarchum, neque præterea quenquam.1.de Leg.6
Clitomachus homo acutus & valde ſtudioſus ac diligens. Acad. [illegible] ed 1.lib.2.90
Clitomachus euerſa Cartha[illegible] ne [illegible] ſolandi cauſa librum ad captiuos ciues ſuos. Tuſc.q lib.3.46
Clitomachus Pœnus . Aca[illegible] quæſt.edit.1. lib.2 90
Clitomachus quatuor [illegible] ros conſ[illegible] de ſuſtinendis aſſenſ[illegible] Acad [illegible] ed.1.lib.2 92

Cl[illegible]tomachus ſcribit, Herculi quendam la[illegible]cem exanclatum [illegible] arnead[illegible] vt ferā [illegible] immanem belua[illegible], ſic [illegible] ani mis noſtris a[illegible] ſione [illegible] op na tionem & temeritatem extraxiſſet. Aca dem [illegible] ed.1 lib.2.09
Clitomachus vſque ad [illegible] cum Carneade fuit. Acad.q [illegible] lib 1 40
Clitomacho operam [illegible] an 101 dedit Phil[illegible] Acad.q ed [illegible]
in Clitomacho non minu[illegible] [illegible] ac Carneade eloquentiæ in Melanthio Rhodio [illegible] declarat libro rum multitud[illegible] Acad.q.ed.1.lib [illegible] fertur enim eo doctrinæ proceſſiſſe, vt ſupra quadraginta volumina ſcripſerit.
Clodius [illegible] ſtoricus 1.de Leg 5
Clodius Tribunus plebis eas ſtra[illegible] et edidit, quas ſine ratione, ac ſine vlla ſpe bona furor edere potuit. impuræ beluæ multorum inflammatus furoribus. 3.de Leg.21
Clodius in nocturnum ſacrificium cogitatam libidinem intulit, quo ne imprudentem quidem oculorum adiici fas fuit. 2.de Leg 36
vt clypei caula inuoluerum, vaginā autem gladii, ſic, &c. de Nat deo 2.27
Cn. Pompeius in ſolitudine Ægyptiorum trucidatus eſt amiſſo exercitu. Diuin.lib 2.17
Cn. Pompeius ter Conſul fuit, ter triumphauit Diuin.lib.2.17
Coaceſcere vetuſtate. Cat.60
coagitatio pulmonum.2.de Nat deo 105
omnis coagmentatio corporis vel calore vel frigore, vel aliqua impulſione vehementi labefactatur & frangitur, & ad morbos ſenectutémque compellitur. De Vniuerſ.21
nulla coagmentatio non diſſolubilis. de Nat.deo.1.16
coanguſtari poteſt hæc lex dilatata in ordinem cunctum.3.de Leg.30
coarguere errorem. Acad.q.ed.1.lib.2.10
Cocles nō minus fortitudinis lege atque imperio tantam rem geſſiſſe putandus eſt, quia nuſquam erat ſcriptum, vt contra omnes hoſtium copias vnus aſſiſteret, à tergóque pontem interſcindi iuberet.2.de Leg 8
Cocytus, Acheron, Styx, Phlegethon, fluuii apud inferos.3.de Nat.deo 30
Cocyti fremitus. Tuſ.quæſ.lib.1.8.pre Cocytum vetuſtiſſimi philoſophi intellexerūt, quicquid homines in luctum lachrymaſque compellit: à κωκύω, vlulo.
Codrus & cæteri qui pugnantes pro patriæ libertate ceciderunt. 3 de Nat d 35
Codrus in medios ſe hoſtes immiſit famulari veſte, ne poſſet agnoſci, ſi eſſet ornatu regio. Tuſc.q.lib.1.104
Cœlum, vide Cælum.
coitiones candidatorum. Parad.58
nuſquam orationem rapidam coerceas. de Fin.lib.2.3
coercento ciuem noxium & nec obedientem magiſtratus multa, vinculis, verberibus.3.de Leg 4
coercere aliquem morte, exilio, vinculis, damno. Offic.3 19
coercere auaritiam. Parad. 41
coercere imperio, vi oppreſſus. Offic.2 31
coerceri metu, pœna, aut infamia. de Fin. lib.2.61
admiſſum coerceri reprimique non poteſt. lib.1.de Fin.2
cæruleum mare. Acad.q.ed.1.li.2 96
cœtus ciuitatis. de Fin.lib.2.90
cœtus popularis. Acad.quæſ.ed.1. lib.2.6
cœtus & ſermones habere. Acad.q.ed.1. lib.2.11
cœtus matronarum de Fin b[illegible].1 9
inc[illegible]rſione [illegible] non ſ[illegible]lùm videmus, ſed etiam cogitamus lib 1 de [illegible] 16
nihil abiectum, nihil humile cogitant. de Fin lib 1 3
vt acrius aliquanto & attentius de claris viris locorum admonitu cogitemus. de Fin.lib [illegible] 3
nihil vt de vtilitatibus, nihil vt de cōmodis ſuis cogitare [illegible] lib 1 de Fin 17
quæ declarat [illegible] in otio de negotiis cogitare. Offic 3 1
cogitare aliquid dies & noctes. Tuſc.q. lib.5.51
cogitare aliquid libidinoſ[illegible] Off c 1 33
cogitare de aliquo cum ſollicitudine. Diuin.lib 2 1[illegible]7
cogitare diu multúmque. Diuin lib 2 1
cogitare futura Tuſc quæſt.lib.1 16
cogitare ſupera atque cœleſtia. Acad.q. ed.1.lib 2 128
nūquid videtur tibi de voluptatibus ſuis cogitaſſe lib 1 de Fin 19
ne cogitari quidem poteſt. Acad.q.ed.1. lib.2 57
cogitatam libidinem in ſacrificium intulit Claudius.2 de Leg 36
ipſa enim cogitatio de vi & natura deorū ſtudiū incēdit illius æternitatis imitandæ: neque ſe in breuitate vitæ collocatā putat, cùm rerū cauſas alias ex aliis aptas & neceſſitate nexas videt. Tuſc q. lib.5.51
cogitatio diuturna nihil eſſe in re mali, dolori medetur, non ipſa diuturnitas. Tuſ.q.lib 3 63
cogitatio in vero exquirendo maximè verſatur. Offic.1.185
omnis autē cogitatio motúſq; animi aut in conſiliis capiendis de rebus honeſtis, & pertinentibus ad benè beatéque viuendū, aut in ſtudiis ſcientiæ cognitioniſque verſabitur. Offic 1.31
cogitatu, nihil eſſe quod accidere non poſſit, vna maximè moleſtias omnes extenuat & diluit. Tuſcul.q.lib 4.31
cogitatio, prudētia, mens, conſilium (pro ratione) de Nat deo 2 14
motum iſtum celerem, cogitationis acumen, ſolertiam, quam rationem vocamus.3 de Natu.deo.50
cogitationem a conſuetudine abducere. Tuſc q.lib 1 31
ne in cogitationem quidem cadit. de Na. deo 1.16
cogitatione aliquid comprehendere. Tuſcul.q.lib 1 41
cogitatione cōplecti aliquid. Tuſ.q li.1.42
quæ cogitatione depingimus. Acad.q.ed. 1.li.2.45
cogitatione depingere. Aca.q.ed.1.li.2.48
cogitatione futura percipere. Offic.1.113
quod cogitatione magis à virtute poteſt, quàm re ſeparari. Offic.1.135
cogitatione percipi ſpeciem dei, non ſenſu. de Nat d 1. 74. paulò pòſt tantummodo valet ad cogitationem.
ab ea cogitatione, quā habemus de grauitate ſapientis. Acad qu.ed 1 lib.2.61
cogitatione quidnis poſſe depingere mēs noſtra videtur. de Nat.deo.1.29
cogitatione ſibi aliquid fingere.3. de Nat. deo.33
vt cogitatione tacita à ſolitudine abſtrahamur. Offic.3.6
ferè fit vt cogitationes ſermonéſq; noſtri pariāt aliquid in ſomno tale, quale eſt id de quo ſæpiſſimè vigilantes ſolemus cogitare & loqui. Som.Scip 4
cogitationes acerbæ [illegible]
cogitation[illegible] 1 79
cogitationes ſuas mandare [illegible] q[illegible] b[illegible] 5
& meas cogitationes ſ[illegible] la parualam [illegible] oſueam, [illegible] cen & clariſſimos Septentrion[illegible] eſt, cationes has, lat ore ſpecie, no[illegible] nue climatas Acad q.ed 1 [illegible].60 allegoria eſt & metaphora à nauigantibus ſumpta.
cognatam ſib[illegible] Deu[illegible] undo dedit de Vniu[illegible]
cognat[illegible] con[illegible] nſpira[illegible] contin[illegible] ta.de Nat d [illegible] 14
cognatio naturæ, & quaſi [illegible] etque [illegible] ſui [illegible] dicitur Diuin [illegible] 16
qui ſibi cum [illegible]ratoribus cognationem eſſe dicant Acad q ed [illegible]
cum rerum autem natura quam cognationem habent Diuin lib 2 14
Torquatum qui hoc primus cognomen inuenerit lib.1.de Fin.18
cognomina Iouis Statoris & inuicti.2.de Leg.29
cum quibus cauſas cognouit. Off.1.118
quæq; iurati iudices cognouiſſent. Acad. q.ed 1.lib.2 155
cognoſcere aliquid ex aliquo. Acad.q.ed. 1.lib.2.57
cognoſcere ratione. Tuſc.quæſt lib.1.19
quæ cognoſci, comprehendi, percipi poſſit. Acad.q ed.1.lib.2.[illegible]7
cognitio atque interpretatio iuris ciuilis. Off.2.96
cognitio cōtemplatióque naturæ manca quodammodo atque inchoata ſit, ſi nulla actio rerum conſequatur. Off.1.215
cognitio multarū rerum. Tuſc.q. lib.1.48
omnis cognitio multis difficultatibus eſt obſtructa. Acad.q ed.1.lib.1.7
cognitio naturæ. Tuſc.q lib.1 40. à φυσικῶν de Fin.lib.4.7
nulla eſt cognitio, nulla perceptio. de Nat.d.2.35
cognitio rerum cœleſtium. Tuſc.q.li.1.37
cognitio rerum occultarum aut admirabilium. Off.1.21
cognitio ſoliuaga & ieiuna. Off 1 119
cognitio veri & falſi. Acad.q. ed 1 lib.2.54
cognitio virtutum. Acad.q.ed.1 lib.2. 14. idem quod Philoſophia moralis.
omnes trahimur ad cognitionis & ſcientiæ cupiditatem, in qua excellere pulchrum putamus: labi autem, errare, neſcire, decipi, & malum & turpe ducimus. Off 1.27. ſic Ariſtot. πάντες ἄνθρωποι τοῦ εἰδέναι ὀρέγονται φύσει.
cognitionis nota. Acad.q.ed 1.lib.2 100
cognitionem prudentiáque ſequitur conſiderata actio. Off.1.113
cognitionem veri conturbare Acad q.ed. 1.lib 2.43
In cognitione rerum vigere. Tuſc. quæſt. lib.1.47
cognitiones deorū inſitæ & perceptæ. de Nat.d.1.27
cognitiones, Græci vocant καταλήψεις. de Fin.lib.3.14
cognitiones optimarum rerū nobis occultauerant. de Vniuerſ 65
dum Senatus cogeretur. de Fin.lib.3.6
cogi neceſſitate. Acad.q.ed.1.lib 2 8
iam iſtuc coacti à te paulò antè conceſſimus. Tuſc.q lib.1.21
coacti iudicio veritatis. Acad. quæſt.ed. 1.lib 2.34
cohæret ita aptè. de Vniuerſ 19

ea q[illegible] ædicat, præclarè inter ſe cohærere. de [illegible] lib 5 71
qui [illegible] unt, n[illegible] cohærere poſſunt propter ma[illegible]nitudinem ægritudinis. T[illegible]cul.q. lib. [illegible] 31
apta inter ſe & cohærentia dicere 3 de Natu.deo 1
qui prim[illegible] hæc naturâ cohærentia opinione [illegible] ſtraxiſſent. Offic 3 14
cohærentia mundi. 1 de Nat. deo 117
ea inter ſe non cohæreſcunt de Vniu. 61
atomi interiecto inani cohæreſcunt inter ſe de Nat deo [illegible] 59
[illegible] cenſet Epicurus con[illegible]urſionibus inter ſe cohæreſcere lib 1 [illegible] Fin 15
cohibuerunt aſſenſionem [illegible] rebus incertis. de Nat deo. 1. 1
cohibere aſſenſum à certis & illuſtrioribus Acad quæſt. ed. 1. lib. 2. 85
cohibere, & ab omni lapſu continere temeritatem. Acad. q ed. [illegible] lib 1. 31
cohibere motus animi turbatos. Off. 2 14
cohibere omnes aſſenſus. Acad. qu. ed. 1. lib 2. 63
quem vt agnoui, equidē cohorrui. Som. Scip. 5
cohortari aliquem ad virtutis ſtudium. Acad. quæ ed. 1 lib. 1 11
Collatinus in regibus expellendis ſocius Bruti fuit, & conſiliorū adiutor. Off 3. 53
defenſa & collaudata philoſophia.) (accuſata & vituperata. lib. 1. de Fin 2
collega ſapientiæ Epicuri Metrodorus. de Nat. deo 1 73
collegium nullum eſt deſperatū in quo è decē nemo ſana mente ſit. 3. de Leg. 13
collegii augurum decreto. 2 de Leg 32
literas ex prouincia ad collegiū miſit (augurum, ſcilicet). de Nat. d. 2. 8
à collegio pōtificum decretū. 2. de Leg. 54
ſimul ac mihi collibitum eſt. de Nat. deo. 1. 76
colligaret vnum interiectum medium, & ſeipſum, & ea, quibus eſſet interpoſitū. de Vniuerſ 17
colligatur à deo mundus, ab eo tantùm diſſolui poteſt. de Vniuer 19
colligati vinculis. de Vniuerſ. 51
colligatū omne ſolui poteſt. de Vniu. 49
qui colligationē cauſarum omnium perſpiciat animo. Diuin. lib. 1. 107
omnia naturali colligatione conſertè contextéque fiunt. Fat 14
colligationibus ex his ſumptis. de Vniuerſ. 51
Torquatos noſtros, quos tu paulò antè cum memoriter, tum erga nos amicè & beneuolè collegiſti. lib. 1. de Fin. 2 7
ſed quid eos colligam, hoc eſt, quid ſingulos commemorem? Acad. quæſt. edit. 2. lib. 1. 68
colligant humores aut minus acres, aut concretos. de Nat. deo. 2. 43. pro accumulent.
vt colligant rumorem bonum innocentes ſunt 1. de Leg 38
ſi collegerit peccata conſulum, vituperabilis erit conſulatus. 3. de Leg. 12
colligere beneuolentiam ciuium blanditiis & aſſentationibus. Læl 55
quid eſt autem ſeipſum colligere, niſi diſſipatas animi partes in ſuum locum cogere? Tuſc. quæſt. lib. 4 65
colligere ſe atque erexerat c. Tuſcul. quæſt. lib 1 48
colligere vnum in locum. de Per. Conſ 37
quis eſt enim qui totum diem iaculans, non aliquando collimet? Diuin. li. 2. 94
collimare haſtam aliquò aut ſagittam. de Fin. lib. 3. 18
ea qui in ſ[illegible] ac domo atque in Rep collocat[illegible] Parad [illegible]
vt omnibus reb[illegible] poſt habitis totos ſe in optimo vitæ ſ[illegible] ex[illegible] rend[illegible] collocarent. Tuſc q lib 5 1
collocare al[illegible]uem in conc[illegible] cæleſtium, [illegible] O[illegible] 3 31
collocare aliquem in culcitra pluma. Tuſc q. lib 3 40
collocare beneficiū, Off c. 1. 73. beneficia, Offic 1. 100
collocare filiam alicui. Offic 2. 104
collocare filiam in matrimonium. Diu. lib 1 87
collocare in cubili. Tuſc. q. lib 2. 54
collocare in aliquo gradu. Acad. q. edit. 1. lib. 2. 6
collocare ſe totum in cognitione & ſcientia. Offic 1 111
celeſque eorum ſiderum quæ cauſa collocandi fuerit, quæque ſit eorum collocatio. de Vniuerſ. 57
collocari in luce. Tuſc. q lib. 1. 55
aut in filiarum collocatione adiuuant. Offic. 1. 80
colloqui inter ſe leniter & quietè. Tuſc. q. lib 4. 38
collocutio hominum. Tuſ q. lib. 1. 85
colloquia clandeſtina cum hoſtibus. Catu 36
colloquia rerum leuiorum. Acad. quæſt. ed 1. lib 2. 6
immenſo mundo longè latéque collucet (ſolis candor). de Nat deo. 2 39
collucent agri, inſulæ, hominū operibus. 2. de Nat deo. 75
collucere à ſole. Acad quæſt. ed. 1 lib. 2 96
collorum proceritate adiuuantur ad capeſſendum cibum quædam animalia. 2. de Nat. deo. 92
ego autem quum omnia colluſtrarem oculis. Tuſc. q. lib 5. 43
piè ſanctéque colimus naturam excellentem atque præſtantem. de Nat deo 1 40
neque ſolùm colent inter ſe ac diligent, ſed etiam verebuntur. Læl. 69
qui præſtantibus ingeniis in vita humana, diuina ſtudia coluerint. Som. Scip 18
colunto ex patriis ritibus optima. 2. de Legib 24
colere amicitiam, iuſtitiam, liberalitatē. Offic. 1 9
colere amicitias. Læl 19
colere amicitias fructibus, & emolumentis, & voluptatibus de Fin. lib. 2 69
colere ceremonias ſepulchrorum magna cura Tuſ. q. lib. 1. 25
colere iuſtitiam & pietatem. Som. Scip. 11
colere officium, contrarium Negligere. Offic. 1. 7
vt & ſui, & Metrodori memoria colatur. de Fin. lib 2 84
coli ſimulatione amicitiæ Læl 26
coli ſua charitate. de Fin. lib 5 54
colendus eſt ita quiſque maximè, vt quiſque maximè virtutibus his leuioribus erit ornatus, modeſtia, temperantia, ac ipſa, &c. iuſtitia. Offic. 1 69
arborum confectio & materia omnis culta & ſylueſtris. 2 de Nat deo. 114
cultus amici, parentis, & qui officiū fungitur. de Fin. lib. 5. 63
cultus agrorum. Tuſc. q. lib 1 57
cultus animi. de Finib. lib. 5 50
cultus corporis. Læl 45
omnis cultus & curatio corporis. de Nat. deo. 1. 67
cultus deorum. Tuſc. q. lib. 1 51
cultus vitæ. Tuſc. q lib. 1. 50
cultus vitæ cum elegantia & [illegible] 2 7
cultus vitæ communis atque [illegible] Tuſc q. lib [illegible] 10
cultus atque victus quotidia[illegible] lib 5 53
cultus atq. victus ſalubris & [illegible] Diuin. lib 1. 56
ne agri quidē cultus permanebat. Læl [illegible]
nullum nece[illegible]ar[illegible]um vitæ c[illegible] aut paratum requirentes. de Fi[illegible] lib. 5. 49
ſine cultu & curatione h[illegible]um [illegible] nullum fructum edere ex ſe p[illegible] 2. de Nat d 1. 9
cultu molliſſimo parietum vmbra[illegible] culi. Tuſc q. lib. 1 51
cultor veritatis. Off. 1 153
cultura agrorum vniuerſo hominum generi eſt ſalutaris. Cat. 51
cultura animi. Tuſc. q. lib. 2. 10
cultura vitium. de Fin[illegible] lib. 4 32
qui ſe agri cultione oblectabant. Cat.
qui (ſcilicet fratres, conſobrini, [illegible] que) cùm vna domo iam capi n[illegible] ſint, in alias domos tanquam in [illegible] nias exeunt. Off. 1. 79. huc apud Ariſtot. [illegible] ſic habetur, [illegible]
color albus præcipuè decorus deo [illegible] in cæteris, tum maxime [illegible] text[illegible] cta verò abſint, niſi à bellicis [illegible] bus. 2. de Leg. 44
color exercitatione corporis tuendus [illegible] fic. 1. 131
color ſuauis. Tuſc q lib. 5 35
formare, figurare, colorare, animare [illegible] poſſent indiuidua. de Nat d 1 [illegible]
ne columnam quis in ſepulchro [illegible], deiiciat, frangat. 2 de Leg. 59
columellam ſuper terræ tumulum ſepulchris ſtatuit. 2. de Leg. 61
coma intonſa. Tuſc. q. lib 3. 52
quas (artes) ſi dum eſt tener, comb[illegible] de Fin. lib 5. 7
non tepefacit ſolum, ſed etiam ſæpe comburit. de Nat. d 1. 19
nec ſe comitem illius furoris, ſed ducem præbuit. Læl. 55
comite ſapientia mundum deus quam optimæ mentis effecit. de Vniu 45
comites ſuperiorum animi motu[illegible] de Vniuerſ 55
comitatus virtutum. de Fin. lib. 2 91
commutatior. Tuſc. q. lib. 5. 81
cometæ bello Octauiano ma[illegible] rum calamitatum prænunciæ. de Nat. d. 2. 8
ſtellæ quas Græci cometas, noſtri crinitas vocant. de Nat. d. 2 11
nunc cominus agamus. Diuin lib. 2 10
comis in amicitiis tuendis. de Finib lib. 2. 67
comitas, affabilitáſque ſermonis. Offic. 1 133. & 2 67
tū Cotta comiter, vt ſolebat de Nat. deo 1. 40
comitia aduerſus Ciceronem armis geſta ſeruilibus. 3. de Leg. 59
comitia inquinata largitione. de Petit. Conſ. 57
comitia haberi Ioue tonante, f[illegible] [illegible]rum, nefas. Diuin. lib 2 52
comitiorum interpretes de Nat d 1. 8
iuſtus comitiorum rogator. de Nat. d. 1 8
comitia conſules qui ritè creare poſſint, patres ex ſe produnto. 3. de Leg. 8
niſi comitiis centuriatis de ſinguli[illegible] leges ferri maiores noluerunt: deſcriptus enim populus cēſu, ordinib', ætatib' plus ad-

liber ad [illegible]
[illegible] us con [illegible]
per c [illegible]
Le [illegible]
[illegible]
pite rogar [illegible]
ego aute [illegible] comem [illegible]
co.nemor [illegible] Leg.4
c [illegible] me [illegible] ratio [illegible] orum.
Tuſc.q.lib [illegible] 51
commemoratione mu ta m [illegible] locis diutius manent, quàm natura ſtare potuerunt.1.de Leg.[illegible]
cõmemorabilia multa poſſem proferre. 1.de [illegible]t.deo.99
cùm means ſalutem Senatus exter[illegible] nationibus commendabat. Parad 36
quorũ vterque tib[illegible] teſtam[illegible] libe-ros commendauit.de [illegible] lib 5 [illegible]
commendatum ſacro qui abſtulerit, ei [illegible] ſacrilego pœna eſt 2 de Leg.40
cõmendatum ſacro qui clepſerit, rapſerit-que parricida eſto.2.de Le[illegible] 14
noſmetipſos commendati [illegible] eſſe nobis. de Fin lib.4 [illegible]
paucos [illegible] commendati [illegible] rum cauſa poſt[illegible]
vt etiam commun[illegible] natural[illegible] de [illegible] 5 50
commendatio ad gloriam. Off[illegible] 1 64
commendatio in vulgus. Tuſc. [illegible] lib.5.74
fundamentũ perpetuæ commendationis & famæ eſt iuſtitia, ſine qua nihil poteſt eſſe laudabile. Offic.2 105
qui contineantur ea commendatione naturæ de Fin lib 5 30
ex hac animorum affectione teſtamenta commendationeſque morientium natæ ſunt.de Fin lib 5 51
commẽdatricem vitiorum legem eſſe oportet 1.de Leg 44
retro vicilim eade cõmeant.3 de Na.d.23
intentus & commeans animus per naturam rerum omniem.de Nat deo.1.27
commeantibus natur[illegible] his ſurſum deorſum, vltrò citroque 2 de Nat deo.61
opinionum commenta delet d[illegible]es, naturæ iudicia confirmat. de Nat deo 2.4
propterea quòd hæc plurimæ commentationis & exercitationis indigeat.de Finib.lib.5 40
commentitii & ficti dii.1 de Nat.deo 52
attollit rem commentitiam. de Fin.1.24
commentitiæ fabulæ, ſententiæ. de Nat. deo.2.24
commentitiarum fabularum rationem reddere.3.de Nat.deo 44
futuras mecum commentabar miſerias. Tuſc.q lib 3.16, & 49.dictum Theſei apud Euripidem.
commentatio mortis.Tuſc.q.lib.1 61
nec vllum habet cum virtute commercium Cat.38
non commetiuntur numero inter ſe homines ſydera.de Vniuer.41
commiſcent honeſta commodis Peripatetici.de Nat deo.1 15
quando Reſpub.per eos gerebatur, quibus ſeipſa commiſerat Offic.1 5
cõmittere alicui vitam ſuã. Tuſ.q li 5 44
committere collũ tonſori. Tuſ q.lib 5 43
committere prælium.Diuin.lib.1 68
committere ſe in præcipitẽ locum.Acad. q ed.1 lib 1 63
commiſſum ſacrum, quod neque expiari poterit, impiè cõmiſſum eſt, quod expiari poterit, publici ſacerdotes expianto.2.de Leg.14
ex commiſſura quæ è regione eſſet inter ſe iungerentur.de Vniuerſ.31
[illegible] da.13
[illegible] de
[illegible] de [illegible]
ve [illegible] de [illegible] equam.
[illegible]
com[illegible] æ [illegible] lib [illegible]
q[illegible] b [illegible]
commu[illegible] ne [illegible]
da [illegible] iem [illegible] tap [illegible]
de [illegible]
de [illegible] commodi [illegible] cogitare.lib 1 de [illegible]
comm [illegible] d tere aliquid T[illegible] 18
omnem de [illegible] pro-pe ritate [illegible] dıis ſe h[illegible] de Nat.deo [illegible]
com[illegible] nod[illegible] rnæ.Ibidem.
copia comm[illegible] complurium. de Na[illegible] de [illegible]
ſi tu [illegible] cuiquam commodet. de [illegible] lib 2 95
c[illegible] a quædã. Aca.q ed 1.li.2 19
ſu[illegible] commouebat. de Fi[illegible] 4.10
me[illegible] orias [illegible]
p[illegible] quæd[illegible] commouit. de [illegible] 1
cõmouer[illegible] ſtud[illegible] rum de [illegible] 1.7
commoueri æſtus [illegible] que anguſtiæ, ortu aut obitu lunæ. de Nat.deo [illegible]
commoueri & conturbari. Acad. quæſt. edit.1 lib 2.46
commoueri miſericordia. Tuſ.q.lib 4 15
commota ægritudo animi, magna & grauiore fortunæ iniuria.de Nat deo.2.7
commotio animi. Tuſc.quæſt.lib.3 7
commotio ſuauis iucunditatis in corpore.de Fin.lib 2 11
Inter omnes enim (philoſophos) conuenire oportet, commotiones animorum à recta ratione auerſas eſſe vitioſas: vt etiã ſi nec mala ſint illa quæ metũ ægritudinemve, nec bona, quæ cupiditatem lætitiamve moueant, tamen ſit vitioſa ipſa commotio. Tuſc quæſt.lib 4 50
communis vita. Acad.q.ed 1 lib.1.11
quod mihi tecum eſt dogma commune. Acad quæ.ed.1.lib.1 124
negatque ei cum dolore & cruciatu quicquam eſſe commune. Tuſc.q.lib 5.11
communi loco defendere. Acad.q.ed.1. lib.2.71. eſt probabiliter & copioſè ad imitationẽ Oratorũ aliquid diſputare.
cõmunia hominũ quæ dicantur. Off 1.77
communia omnia eſſe debent in morte locupletibus cum plebe.2.de Leg.55
tum ſit inter eos omnium rerum, conſiliorum, & voluntatum, ſine vlla exceptione communitas. Læl.54
communitas ac ſocietas vitæ. Offic.1.69
communitas ciuilis. de Fin.lib.5.55
communitas cum hominum genere. Acad.quæſt.edi.1 lib 2.140
cõmunitas generis humani. de Fin.li.4 3
communitas naturalis.de Fin.lib.3 52
communitas vitæ. Offic.1.31
quibus cum cõmunitate iuncti ſumus. Offic.1.119
ductum à prima communitate naturæ. de Fin.lib 5 37
communio literarum & vocum. Tuſcul. quæſt. lib 5.4
nec vlla communione viſorum impediet. Acad quæſt.edit.1 lib.2 41. communionem viſorũ eam intelligit, qua eadem & vera & falſa videri poſſunt.
communicare conſilium cum aliquo. Offic.3 64
communicatio & ſocietas vtilitatum. de Finib lib.5.60
vt reliqui [illegible]
[illegible]
com[illegible]
[illegible]
[illegible] te de [illegible]
commut[illegible]
[illegible] F[illegible] 19
[illegible] 4
co[illegible] Acad. [illegible] lib.
ne [illegible]
rum, q[illegible] da[illegible] reru[illegible]
p[illegible] 4
commut[illegible] ne in futuro q[illegible] de [illegible] 14
commutati[illegible] ac[illegible] Læl 66
commut[illegible] te T[illegible] 15
commutatio[illegible] quadr[illegible] ſit [illegible] Ver [illegible] Autumnum & Hyemem T[illegible] 55
ſi eſſet c[illegible] tabulis o[illegible] 3 de Nat.d.20
nam dum ſumus i[illegible] incluſi compagibus corporis, [illegible]
comparat[illegible] ſe [illegible] ta cum [illegible] & t[illegible] pr[illegible] one [illegible] de Vniu[illegible] 19
comparare a[illegible] de [illegible] & [illegible] 4
comparare argumenta cum argumentis. Diuin lib [illegible]
comparare auxilia. Acad [illegible] ed.1 lib 1.44
comparare magnum præſidium ad aliquid. Tuſc q lib 2 1
comparare remedia ad tolerandum dolorem. Tuſc.q.lib [illegible] 5
comparare ſimilitudinem. Off.1.19
comparatio vel proportio dici poteſt Latinè, quæ Græcè dicitur ἀναλογία. de Vniuerſ.17
comparationem proportionémque eandem habebat de Vniuerſ 31
In compedibus corporis eſſe.id eſt, vinculis. Tuſc q lib.1.61
compellere orationem in anguſtias, & in Stoicorum dumeta. Acad.q. ed 1 lib.2. 101 hoc eſt, ad ſubtile & anguſtum argumentandi genus, quale placebat Stoicis, reſtringere.
compellitur ad morbos & ſenectutem corporis coagmentatio, calore vel frigore.de Vni[illegible]erſ 11
& cum maximis curis & laboribus compenſare eam, quam ex diſcendo capiãt, voluptatem. de Fin.lib.5 45
eiúſque vitia diligentia compenſanda ſunt.Cat.35
compenſatione commodorum, incommoda quæ ſunt in vita, leniunt ſapientes. de Nat d 1.17
compilant omnia fana quæ poſſunt. de Nat.d 1.60
caupones omnes hic compilare per turpiſſimam legationem maluit. de Pet. Conſul.5
tam compoſitum, támque compactum & coagmentatum, &c. de Fin.lib.3.58
compactio membrorum. de Fin.lib.5.30
cùm complector animo. Cat 14
complectitur verbis quod vult. lib. 1. de Fin 11
vt iam liceat vna comprehenſione omnia complecti de Fin.lib.5.13
complecti aliquid animo & cogitatione. Off.1.163
complecti aliquid cogitatione. Tuſc.q. lib.1.41
complecti aliquid mente. Tuſc q. lib 1 30
complecti innumerabilia. Acad.q. edit.1. lib 2 105
complecti omnem vitæ conſequentis ſtatum. de Fin.lib.1 39

KKK.iii.

[illegible] præſentia. Tuſ. q. lib. 1. 15
[illegible] 4
[illegible] eam, q [illegible]
[illegible] de [illegible] deo 1. 1
[illegible] Tuſ. [illegible] lib. 1. [illegible]
[illegible] Græci [illegible]
[illegible] corporum. Tuſ. q. lib. 3. 41
deinde [illegible] genus humanæ. de [illegible] lib. 1. 60
complex [illegible] rationis & intelligentiæ. de [illegible] 3
comp[illegible] animorum genera [illegible] de [illegible] 1
cõplex [illegible] & adæſiones [illegible] de Fin. 15
[illegible] quotidie complco Cat. 45
quis eſt, [illegible] complet aures meas, tantus & tam dulcis [illegible] Som. Scip. 16
complet luna [illegible] oneris menſtruo ſpatio. de Nat. deo [illegible]
centum [illegible] complet annos. Cat. 13
quum ſol complet [illegible] terras larga luce. de Nat. d. 1. 36
humaniſſima completur animus voluptate. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 118
quoniã gaudio complerentur. de Fin. 5. 64
cõpleri inſatiabili gaudio. Tuſ. q. lib. 5. 51
compleri vndique voluptatibus. de Fin. lib. 2. 18
completus multo cibo & potione. Tuſc. q. lib. 5. 72
quum ita completa & conferta ſint omnia. Acad. qu. ed. 1. lib. 1. 115
complicatam animi ſui notionem euoluere. Offic. 3. 99
complures dies Acad. q. ed. 1. lib. 2. 13
qui cuncta compoſuit deus. de Vniu. 50
componere artem. Acad. qu. ed. 1. lib. 1. 38
eædem res alia ratione compoſitæ. lib. 1. de Fin. 5
ant in operibus manu factis tam cõpoſitum, támque compactum & coagmentatum inueniri, &c. de Fin. lib. 3. 58
compoſitio anni. 2. de Leg. 30
apta compoſitio membrorum. Off. 1. 159
compoſitio tota iuris põtificii. 2. de Leg. 52
ex compoſitione magiſtratuum quod cuiuſque in Rep. genus ſit, intelligitur. 3. de Legib. 14
cõpoſitiones vnguentorũ. 2. de Nat. d. 120
compos & particeps animus rerum ſub intelligentiam cadentium. de Vniu. 35
compos canonis. de Nat. deo. 2. 16
compos virtutis. Tuſc. q. lib. 1. 38
rationis & conſilii compotem naturam. de Nat. deo. 2. 16
ſic eam firmè grauitérque comprehenderit. de Fin. lib. 2. 55
comprehendere aliquid animo. Acad. q. edit. 1. lib. 2. 22
non modò comprehendere animo, ſed ne ſuſpicione quidem poſſum attingere. 3. de Nat. deo 45
comprehendere & tenere animo. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 23
comprehẽdere aliquid cogitatione. Tuſ. q. lib. 1. 41
comprehendere aliquid memoria. Tuſc. q. lib. 5. 86
comprehendere aliquid ſenſibus. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 22
comprehendere res. diſſimillimas. Tuſc. quæſt. lib. 1. 59
comprehenditur id intelligentia & ratione. de Vniuer. 3
quod comprehendi & percipi poſſet. Academ. q. ed. 1. lib. 2. 18. Græci voo vocabulo [illegible] vocant.
comprehendi & percipi ſenſibus ſine aſ[illegible]
ſenſ[illegible] c. Acad. q. [illegible] 56
qu[illegible] poſſit, [illegible] ſit, quale [illegible] q.
e[illegible] lib. [illegible]
comprehendi [illegible] q. [illegible]
ipſum [illegible] qu. ed. 1. lib. 2. 51
compr[illegible] Acad. [illegible] ed. 1. lib. [illegible] 19
[illegible] comprehenſum [illegible] atque perceptum. Acad. quæſt. [illegible] lib. 1. 91
nihil haberet comprehẽſi, percepti, cogniti conſtituti. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 25
comprehenſio Latine quod [illegible] Græce [illegible] q. ed. 1. lib. 1. 10
compre[illegible] o facta ſenſibus quaſi norma [illegible] ipſumque naturæ ab ipſa natura data, vnde poſtea notiones rerum in animis imprimuntur. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 30
cõprehẽſio facta ſenſibus Zenonis, & veraeſſe & fidelis Zenoni videbatur. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 30
comprehenſio Latinè, Græcè [illegible]: Acad. q. ed. 2. lib. 2. 18. & 31 & ed. 2. lib. 1. 29
comprehenſio nihil quod in eam cadere poteſt, relinquit, ideóque vera & fidelis iuxta Zenone. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 30
cõprehenſio rerum. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 14
comprehenſio rerum explicta. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 22
comprehẽſio ſimilis iis rebus quæ manu prenduntur. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 29
comprehenſionem non omnia quæ ſunt in re comprehendere. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 30. id eſt, vim totam rei.
comprehenſionẽ Zeno inter ſcientiam & inſcientiam collocabat, eámque neque in rectis, neque in prauis numerabat. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 30
comprimere animum. Tuſc. q. lib. 2. 47
cõprimere conatus furoreſque alicuius. Offic. 1. 86
cõprimere conſcientiam animi nihil eſt negocii. de Fin. lib. 2. 45
cõprimere manum. Acad. q. ed 1. lib. 2. 133
comprobabit ea quæ à me dicuntur. de Nat. deo. 2. 25
numen deorum comprobabimus. de Natu. deo. 1. 6
comprobare aliquid aſſenſu ſuo. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 98
comprobare aliquid oratione. de Fin. 2. 52
comprobare aliquid vita, & factis & moribus. Ibidem.
& cum quidem compunctum notis Treiciis. Offic. 2. 34
quorum animus vſu concalluit, tanquam manus opere. 3. de Nat. deo. 17
concauæ altitudines ſpeluncarum. 2. de Nat. deo 72
hæc magiſtro concedat Ariſtoteli. Tuſc. quæſt. lib. 1. 34
etſi illud erat aptius, æquum cuique concedere. de Fin. lib. 4. 2
concedere amicis quicquid velint. Læl. 36
concedi ſibi oportere, quod iis, qui rerum eſſent ordinata, liceret. 3. de Leg. 18
concedi malæ rei. 3. de Leg. 37
conceſſu deorum atque munere nullum optabilius, nullum præſtantius bonum datum eſt mortalibus bono philoſophiæ. de Vniuerſ. 65
quo cõceſſo, conſẽtiendũ eſt. 2. de Nat. d. 54
concelebrare conuiuia amicis, & paſſim & tributim. de Pet. Conſ. 18
ſicut parata eſſe cocertio. de Pet. Conſ. 14
concertatio verborum. Tuſcul. q. lib. 2. 27. [illegible] à Græcis dicitur.
nulla inter eos concertatio vnquam fuit. Tuſc. q. lib. 5. 44
co[illegible] certa [illegible]
in[illegible]
[illegible]
que in [illegible]
con[illegible] quoni [illegible]
de [illegible] d. 91
totis [illegible] commi[illegible]
[illegible] pic[illegible] rus. de Nat. d. [illegible] 66
hæc [illegible] conc[illegible]
[illegible] nuntius. Acad. q. ed. 1. lib. [illegible]
concidere in[illegible] Acad. q. [illegible]
itaque trib[illegible] coc[illegible]
[illegible]
vel concidat omne cœlum [illegible]
[illegible] ra conſiſtat neceſſe eſt [illegible]
vel concidat omne cœlum, [illegible]
[illegible] ſtat neceſſe eſt, nec [illegible]
nanciſcatur, qua primo imp[illegible]
ueatur. Tuſc. q. lib. 1. 44. hoc [illegible]
tum in Phædro ſic legitur, [illegible]
[illegible]
[illegible]
concidere in prælio. Tuſc. q. lib. 1. 73
concidere ſubito [illegible] lib. 1. 9
concidere vulneribus. Tuſc. [illegible] lib. [illegible]
quo oſtento regnum patr[illegible] funditus concidiſſe. [illegible] lib. [illegible]
concilium deorum. Tuſc. [illegible]
concilium virtutum. de Fin. [illegible]
concilium dimittere ſimul atque [illegible] ceſſum ſit. 3. de Leg. 37
concilium qui permouet, cùm a[illegible] poteſt, vim quærit. 3. de Leg. [illegible]
quum ad illud diuinum ani[illegible] rum c[illegible] cilium cœtúmque profic[illegible]
quem hominum fama, benefi[illegible] oru[illegible] mor, in concilio cœleſtium coll[illegible] Off. 3. 31
ex deorum concilio deſcendiſſet. de [illegible] deor. 1. 14
concilia cœtúſque hominum iure ſociati. Somn. Scip. 8
conciliare animos. Off. 1. 67
conciliare animos hominum Off. 2. 13
conciliare beneuolentiam multitud[illegible] Off. 2. 114
conciliare ſibi beneuolẽtiam. de F[illegible] 14
conciliare ſibi charitatem. de [illegible] 1. 14
ipſum ſibi conciliari & commendari ad ſe conſeruandum, &c. de Fin. lib. 4. 15
quàm blanda conciliatrix, & quaſi [illegible] lena natura. de Nat. d. 1. 93
prima eſt enim conciliatio homini[illegible], ad ea quæ ſunt ſecundum naturam. de Finib. lib. 3. 17
conciliatio totius generis hominum & conſociatio. Off. 1. 107
propterea quòd non ineſt in prima naturæ conciliationibus honeſta [illegible] de Finib. lib. 3. 18
hæc cùm preſſis & flebilibus modis concinnuntur. Tuſc. q. lib. 1. 95
omnibus inter ſe concinentibus mundi partibus. de Nat. d. [illegible] 15
concentus atque conſenſus naturæ. Diuin. lib. 2. 26
quo melior actionum, quàm ſonorum concentus eſt. Off. 1. 103
concentus varii æquabiliter. Som. Scip. 17
in concionem vocare aliquem. Acad. qu. ed. 1. lib. 2. 133
in concione honoratorum virorum laudes memoraſſior. 2. de Leg. [illegible]
ſi in concione quæreret ſi [illegible] tim. de Nat. deo. 1. 43
quòd eos omnes qui in concione ſtabãt, &c. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 133
concionari [illegible] loco ſuperi[illegible] Tuſ. q. lib. 1. 103
concionãtem in Capitol[illegible] e [illegible]

de Nat.deo 1.75
concipiunt ipſi vitia.3 de Leg.19
concepit animo ac mente adumbratas intelligentias.1 de Leg.45
omnia quæ terra concipiat ſemina.de Natura deo.1 19
concipere dedecus.Offic.1 173
concipere fraudes inexpiabiles. Tuſc.q. lib.1.59
in concipientem comprehendentémque naturā ſi inciderit ſeman.1.de Nat.d.59
nos animi ad ſacra Idæa concipiēda optimum virum delegimus.de Fin.lib.5.59
& ſatis firmè concepta animo atque comprehenſam.de Fin.lib.1 4
quædam etiam ex hominum pecudúmve conceptu & ſatu.Diuin.lib.1 80
conceptu terræ, tuli ſatu generati Saturnus & Salacia.de Vniuerſ.49
quæ mentem Pythia diuino afflatu concitabat.Diuin.lib.1.36
concitare mētes mortalium falſis & mendacibus viſis.Diuin lib.1.99
an quodam animi ardore atque impetu concitati.de Fin.lib 2.50
concitatio animi.id eſt,perturbatio. Tuſ. q.lib.4 36.Diuin.lib 1.33
concluſiſti ſententiam argumenti.de Natu.deo 1 61
concluſit deus intelligentiam in animo. de Vniuerſ.35
potius quàm vno fine omnia concludāt. de Fin.lib 4 32
concludere aliquid argumētatione probabili.de Fin.lib.5 8
concludere aliquid neceſſaria mathematicorum ratione. Ibidem.
concludere beſtias delectationis cauſa.de Fin lib.5.38
concludere rectè,vitioſè. Acad. quæſt.ed. 1. lib.2.89
hæc ſic dicuntur à Stoicis,concluduntúrque contortius.Tuſc.q.lib.3.18
iam enim concludatur oratio, de Finib. lib.4.74
quomodo efficiatur, concludatúrque ratio.lib.1.de Fin.17
concludatur in paruum quēdam & anguſtum naturæ locum 1.de Leg.13
concludi in exiguum anguſtúmque.Offic.1.79
concluſa autem aqua facilè corrumpitur. de Nat.d 2.25
concluſa mihi iam hæc ſit omnis oratio. 2.de Leg.36
concluſa eſt à te tā magna lex ſanequàm breuis.2.de Leg 15
cōcluſæ orationis anguſtia de Nat.d.2.16
concluſum argumentum. Acad.q.edit.1. lib.2 17
concluſio argumēti, quæ Græcè ἀπόδειξις. Acad.quæſt.ed.1.lib.2.27
argumentum concluſióque rationis. id eſt ſyllogiſmus.lib.1.de Fin.14
concluſio rationis.Diuin.lib.1.78
concluſio rationis ea probāda eſt, in qua ex rebus non dubiis,id quod dubitabatur, efficitur.Diuin.lib.2 80
concluſio rationis,idem quod argumentum.de Fin.lib.1 14
concluſiones breues & acutulæ.3 de Nat. deo.18
concluſiunculæ contortulæ ac minutæ. Tuſc.quæſt.lib.1 37
concluſiunculæ fallaces. Acad.quæ.ed.1. lib.2.68
concœnatio.Cat.45
concordes,quaſi eiuſdem cordis, hoc eſt animi.Tuſc.q lib 1 16
ita perfectum eſt, vt omnes cōcordia conſtituta ſine querela diſcederent.Offic.2. 121,& 122
viditque rerum agendarum ordinem,&, vt ita dicam,concordiam. de Fin.li.3 17
concordiæ templum. de Nat.deo.2 44
concrepere digitis.Offic.3 99
concreſcit aqua niue pruináque.de Nat. deo 2.19
craſſum ac concretū cælū.de Nat.deo 2 30
cōcretum & corporeum omne deus ſubſtrauit animo de Vniuerſ.33
concretos aut acres humores colligunt. de Nat.deo.2.43
concretio mortalis. Tuſc.q.lib.1.54
cur concretionis & liquoris vim habeāt. de Vniuerſ.63
concumbere cum vxore.Fat.15
concupiſcere venereas voluptates animo inflammato.Tuſc.q lib.4.57
concurrere ad non dubiam mortem. Tuſcul.q.lib.1.73
concurſus hominum in funere, luctum habet.2.de Leg.60
concurſus omnium philoſophorum. Acad. quæſt.ed.1.lib 2.64 vocatur ibi illa ἀποσυγκατάθεσις omnium reliquorū philoſophorū,qui Academicorum δόγματα impugnabant.
concurſus prædonum.Parad.34
concurſus quidam atomorum fortuitus. de Nat.deo.1.46
quid tanto concurſu honeſtiſſimorū ſtudiorum? de Fin.lib.5.95
concurſio fortuita corpuſculorum. Acad. q.ed.2.lib.1.4
concurſio fortuita corporū indiuiduorū, leuium,rotundorum. Tuſc.q.lib.1.35
concurſionem fortuitam atomorum Democritus cōcalefactam & ſpirabilem, id eſt,animalē eſſe voluit. Tuſ.q.lib.1 35
cōcurſiones inter ipſos deos. de Vniu.45
deóſne immortales concurſare omnium mortalium,non modò lectos,verumetiam grabatos.Diuin.lib.2.100
aut quæ concurſatio ſomniorum?Diuin. lib.2 111
vt condēnet minus multos tabella,quàm ſolebat vox.3.de Leg.34
condemnare aliquem ſtultitiæ,vanitatis, impudentiæ. Diuin.lib.1.35
condire mortuos.Tuſc.q lib.1.97
erat enim in illo viro comitate grauitas condita.Cat.9
tum conditiora facit hæc,&c.Cat.53
haudquaquam mediocre condimentum amicitiæ.Læl 59
cibi condimentum,fames: potionis, ſitis. de Finib.lib 2.75
condimēn fortaſſè nonnihil,vtilitatis certè nihil habebit.Offic 3 165
condiſcipulus.Tuſ.q.lib.1 34. συμμαθητής
condiſcipulus Ariſtotelis,Xenocrates. de Nat.deo.1.15
condere fructus.Cat.21
ea enim cōditione acceperas.Tu.q.li.1.77
at eſt eo meliore conditione,quàm adoleſcens.Cat.61
cōditione vt mortali generētur.de Vni 52
conditiones ciborum 2 de Nat.deo.155
condocefacere. Tuſc.q.lib.5.64
domitis & condocefactis vti feris beluis. 2.de Nat.deo.155
condoleſcere.Acad.q ed.2.lib.2.27
cōdonare debitoribus pecunias creditas. Offic.2.115
qui columnam illam de Cotta & Torquato conduxerat faciendam. Diu.lib.2.36
aut poſtremò mercede conducti. Off.1.30
copulata enim res eſt & confatalis. Fat.13
hæc,vt dixi, cōfatalia ille appellat. Fat.14
coniunxit & confudit ſe ignis oculorum cum eo igne qui eſt ob oculos offuſus. de Vniuerſ.61
& ii qui ad Remp ſe contulerunt.Læl 71
ſi ſe in amicitiā cōtulerint.de Pet. Cōſ.17
modò commutatis verbis ipſas res conferamus.de Fin.lib.4.49
non moleſtè fero nos hæc cōtuliſſe.Acad. q.ed.1.lib.2.136
conferre caſtra caſtris.Diuin.lib.2.58
conferre cum aliquo familiares ſermones.Off.2.55
conferre nimis magnum ſtudium, multámque operam in res obſcuras atque difficiles, eaſdémque non neceſſarias. Off.1.19
conferre officia in eos quos ſperamus nobis profuturos.Off.1.71
conferre omnes ſuas curas cogitationéſque in aliquam rem.Off.1.3
conferre pecuniam ad beneficentiam liberalitatémque.Off 1.97
conferre ſe ad hoſtes.Læl.36
cōferre ſe ad ſtudium philoſophiæ.Tuſc. q.lib.5 1
conferre ſe ad vnius authoritatem. Acad. q.ed.1.lib.2.9
conferre ſe ex alto in portum.Off.1.215
conferre ſe totum ad aliquid. Acad. q.ed. 1.lib.1.24
conferre ſe totum ad ſtudia doctrinæ. de Fin.lib.5.53
cōferre ſermonem cum aliquo.Off.1.159
conferre tributum.Off.2.109
collatio rationis.de Fin.lib.3.17
quæ eſt in collatione iſta ſimilitudo? 3.de Nat.d.51
nunc quàm maximè conficio orationes. Cat.54
ibes,maximam vim ſerpentū conficiunt. de Nat.d.2.71
conficiunt eadem ſpatia diſparibus temporibus (de ſtellis errantibus loquitur) de Nat.d.1.61
conficiunt eſcas genuini dentes.2.de.Nat. deor.108
confecit & peragrauit totū ſuum orbem Sol.de Vniuerſ.40
conficiam cætera ſermone hodierno. 2.de Leg.61
tanquam aliquam viam longam confeceris Cat.6
cùm extremum vitæ diem morte confecerit de Fin.lib.3.59
qui rectè atque honeſtè confecerit curriculum à natura datum.de Vniuerſ.55
conficere animum. Tuſc.q.lib.3.24
conficere animos curis.de Fin.lib.2.46
conficere maximum bellum Som. Scip.6
conficere centurias.de Pet.Conſ.13
conficere curſum vitæ.Tuſc.q.lib.3 5
conficere iter.Tuſc.q lib.1.79
conficere nutu quod velis.Tuſ.q. lib.2.45
conficere ſe mœrore.Tuſc.q.lib.3 83
conficere ſexaginta annos.Tuſ.q.lib.1.76
conficere verſus.Acad.q.ed.1.lib.2.24
conficiuntur ſæcula curſibus annuis. de Nat.d.1 16
confici angore & metu de Fin.lib.1.47
confici angoribus.Off.1.3
confici fame.Off.3.36
confici frigore.Off 3.36
confici luctu. Tuſc.q.lib.3.64,& 68
res cæleſtes ab homine cōfici nō poſſunt. de Nat.d.2.22
quòd præſtantiſſimus fuiſſet in conficiēdis voluptatibus.de Fin.lib 2 95
confectus ægritudine.Tuſc.q.lib.3.24
confectus animi corporiſque doloribus. de Fin.lib.2.31

confectus ſenectute. de Fin.lib.5.28
confectus ſenio. Tuſc.q.lib.3.14
confectus vulneribus. Tuſc.quæ.lib.1.56
cùm eſt confirmata & confecta in hominis mente ratio, lex eſt.1.de Leg.14
nimirum igitur confecta res eſt. Tuſc.q. lib.5.14
confectum negotium. Fat.20
confecti & conſumpti cibi detractio. de Vniuerſ.23
confectis atque cótextis villis nuium homines veſtiuntur.2.de Nat.deo.119
confectio omnium aſtrorum (ſpatiis).de Nat.deo.2.58
mihi quidè ita iocunde huius libri confectio fuit. Cat.2
confector eſt & conſumptor omnium ignis.de Nat.deo.1.29
vt enim quiſque ſibi plurimum confidit. Læl.19
quid enim deeſt ad beatè viuendum ei, qui confidit ſuis bonis? Tuſc.q.lib.5.30
ſi mihi ipſe confiderem. Læl.15
non exiſtimāt oportere nimium nos cauſæ confidere. de Fin.lib.1.55
nihil nimis oportet confidere. Tuſc.quæ. lib.1.63
vt confidere decet, timere non decet: ſic gaudere decet, lætari non decet. Tuſc. q lib.4.55
& cōfidere ſibi debet, & ſuæ vitæ, & actæ, & conſequenti. de Fin.lib.3.24
confidere ſuis teſtibus. Acad.quæſt. edi.1. lib.2.72
confidens à confidēdo ducitur, quod laudis eſt. Tuſc.q.lib.3.22
confidens mala conſuetudine in vitiū ponitur. Tuſc.q.lib.3.12
configere ſagittis. Acad.q.ed.1.lib.2.80
ego autem tibi hoc confirmo, &c.2.de Pet. Conſ.28
ſi tota oratio noſtra ſibi fidem ſenſibus confirmat. de Fin.lib.1.55
cōfirmare aliquid exquiſitis rationibus. de Fin.lib 1.13
quorum nihil oporteret exquiſitis rationibus confirmare, tantùm ſatis eſſe admonere.lib.1.de Fin.13
confirmatur oratio certis argumentis aut rationibus. de Vniuerſ.47
confirmari volo rationibus phyſicis. de Nat.deo.2.17
confitendarum religionum facultas. 2.de Leg.30
confligere cum hoſte. Offic.1.113
vniuerſa cum illorum ratione cum tota veſtra confligendum puto. de Finib. lib.4.3
conflictus nubium. Diuin.lib.2.33
conflictu lapidum atque tritu, ignis elicitur. de Nat.deo.2.19
confluxit ex æterna veritate cauſarúmque continuatione quicquid accidit. de Nat.deo.1.39
ſi ad hæc ſtudia plures confluxerint. Tuſc. q lib.1.5
quæ mores conformari putantur. de Fin. lib.4.3
conformatio. id eſt, figuratio & forma animæ. Tuſc.q.lib.1.41
conformatio lineamentorum. de Natura deo.1.54
cōformatio omnium officiorum. de Fin. lib.5.13
quæ in confracta parte iura ſint.1.de Legib.51
deinde confugit ad phyſicos. Acad quæ. ed.1.lib.1.51
confugere ad imperatorum fidem armis poſitis. Offic.1.35
confugere in aram. Tuſc.q.lib.1.69
confugere in portum. Tuſcul.q.lib 5 3
in eandem arcem confugiendum eſt. Tuſcul.q.lib 2.50
confudit & contulit ſe ignis oculorum cum eo igne qui eſt ob os offuſus. de Vniuerſ.61
confundere omnia, & incerta reddere Acad.q.ed.1 lib.2.101
confundere vera cum falſis. Acad.quæſt. edit.1 lib.2.57
qui omnia cupiunt confundere. Acad.q. ed 1.lib.2.50
hanc initio inſtitutionem confuſam habet & incertam. de Fin.lib.5.21
quam quidem ante hanc confuſionē temporum, &c. Offic.2.96
confuſionem habet religionum coli deos ſuos, aut nouos, aut alienigenes. 2.de Legib.3
confuſè agere.3.de Nat.d.13
confuſè loqui. Acad.quæſt.edit.1.lib.2.44
confutare argumenta. Diuin.lib.1.8
confutare dolores. Tuſc.quæ.lib 5.65
herbam autē aſperam credo auium congeſtu, non humano ſatu. Diuin.lib.2 53
conglaciat aqua frigoribus. de Natura deo.2.19
conglobata figura. Acad.q.ed.1.lib.2.109
ſic hominem eadem optimè quæ conglutinauit natura, diſſoluit. Cat.66
conglutinare amicitias. Læl.32
omnis conglutinatio recens, ægrè inueterata, facilè diuellitur. Cat.66
congredi. id eſt, conuenire amicitiæ vel colloquii gratia. Acad.q.ed.1 lib.2.136
primi congreſſus copulationéſque conſuetudinum inſtituendarum alliciuntur. de Finib.lib.1.54
congreſſus tacitus. Acad.q.ed.1.lib.2.6
congregare ſe cum æqualibus. de Finib. lib.5.39
iis, quibuſcum congregemur, vti moderatè & ſcienter. Offic.1.15
ſed quum congregabiles naturâ ſint ἀγελαῖα φύσει. Offic.1.129
congruere cum virtute ſemper. Off.3 16
congruere naturæ, cum eáque conuenienter viuere, Stoici finem bonorum eſſe ſenſerunt. Tuſc.q.lib.5.60
congruere rebus. Acad q.ed.1.lib.2.12
congruere rebus, differre nominibus. Acad.q. ed.1.lib.1.16
non congruentibus vehemēter repugnantia ſumere. Acad.q.ed 1.lib.2.42
ego tibi illa ludens conieci in communes locos. Parad.4
ſed te mirificam in latebram coniecisti. Diuin.lib.2.35
vt ferè nos omnia in cōſolationem vnam coniecimus. Tuſc.quæſt.lib 3.65
quòd tantam pecuniam in præclara illa Propylæa coniecerit. Offic.2 88
conicere oculos in aliquem. Offic.2 63
conicere ſe in portum. Diuin.lib.2 111
conici in plauſtrum. Diu.lib.1.53
omnium oculos in te eſſe cōiectos. Læl.5
malè coniecta, maléque interpretata, falſa ſunt. Diuin.lib.2.100
coniectionem ſomniorum definit Chryſippus, vim cernētem & explanantem, quæ à diis hominibus ſignificentur in ſomniis. Diuin.lib.2.205
coniector & interpres portentorum. Diuin.lib.1.47
coniectores. Diuin.lib.2.42
vt vates & coniectores nobis eſſent colendi. de Nat.d.1.39
coniectura probabilis. Diu.lib.2.12
cōiectura aliquid inueſtigare. de Vniu.11
à coniectura aberrat. de Na.deo.2.71
coniectura informare. de Natu.deo 1.19
in omnibus rebus, quæ coniectura inueſtigari ſolent, anceps reperitur oratio. Diuin.lib.1.45
ex coniectura pendere dicimus rationes probabiles & veriſimiles. Acad. q ed.1. lib.2.116
coniectura plus vti quàm ſcientia Acad. q.ed.1.lib.1.97
coniectura ſequi probabilia. Tuſc.q. lib. 2.16
qui nouas res coniectura perſequuntur. Diuin.lib.2.33
omnéque genus coniecturale in hoc ferè genere ponebas. Diuin.lib 2.20
coniugatio capitum. Cat.49
coniugia virorum & vxorum natura cōiuncta. de Fin lib.4.14
coniungere diſiuncta. de Fin.lib.2.39
cōiungere Græca cum Latinis. Off. lib.1.1
coniungere iniuriam cum amicis aut bene meritis. de Fin.lib.3.56
coniungere prudentiam cum eloquentia. Tuſc.q.lib.1.5, & 6
coniungi pecuniam patriſſam. mortui ſacris eius.2.de Leg 47
cum mecum & amicitia, & omni voluntate ſententiáque coniunctus. de Finib. lib.3.7
coniunctus cum aliquo & ſtudiis iiſdē, & vetuſtate amicitiæ. Acad.quæſt.edit. 2.lib.2.1
coniunctus propinquitate atque natura. Læl.46
nihil neque coniunctum, neque ſenticos in infinitate eſſe poteſt. de Nat. deor.2.21
cum alio coniuncta atque connexa natura. de Nat.d.2.22
alios homines beneuolentia coniuncti, &c. Læl.69
quibus cum vſu coniuncti eſſe poſſint. Læl.28
ſic inter nos natura ad ciuilem communitatem coniuncti & cōſociati ſumus. de Fin.lib.3.55
cōiūctos omnes ſuos ducere.1.de Leg.46
coniunctiſſimè & amantiſſimè viuere cū aliquo. Læl.2
coniunctio, pro pronunciato affirmato: in eo enim ſubiectum prædicato coniungitur. Acad.q.ed.2.lib.2.85
coniunctio beneuolentiæ. Læl 21
coniunctio conſuſióque virtutum. de Finib.lib.5 61
coniunctio hominum inter homines. de Fin lib.5.60
coniunctio ſanguinis. Off.1.79
nos ad coniunctionem cōgregationémque hominum, & ad naturalem communitatem eſſe natos. de Fin.lib 3.52
etenim ſi illud verè connectitur. Fat.11
connexum. Academ.quæſt.ed.1.lib. 2.87. Fat.12. Græci συνημμένον vocāt in ſyllogiſmo hypothetico. eſtque pars ſyllogiſmi cōditionalis.
connexa infinita. Fat.21
ſi quod primum in connexo eſt, neceſſarium eſt, fit etiam quod conſequitur neceſſarium. Fat.15
conniti animo. Off.3.8
apertis oculis & ſomno conniuentibus. 2.de Nat.d 108
conatus & appetitiones. de Natura deor. 2.41
omnes P.Clodii conatus furoréſque compreſſit. Off.2.86
qui T. Gracchi conatus perditos vindicauit. Off 2.153

Apuliaque maximis terræ motibus conquaſſata eſſet. Diuin. lib. 1. 83
conquaſſatio & perturbatio valetudinis corporis. Tuſc. q. lib. 4. 31
conqueri fortunam aduerſam, non lamentari decet. Tuſc. q. lib. 2. 44. ex Pacuuio.
cùm ex regionum conquiris hiſtoriam. de Finib. lib. 2. 88
qui non in amici mutua beneuolentia conquieſcat. Læl. 20
an vt conquirat vndique ſuauitates. Offi. 3. 160
conquirere aliquid ſumma cura ſtudioque. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 7
conquirere cauſas naturæ. de Vniuerſ. 63
conſcendere nauem. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 91. & Diuin. lib. 1. 52. & lib. 4. 65
necem ſibi ipſe conſciuit. de Nat. deo. 2. 6
conſciſcere ſibi mortem. Tuſc. quæſt. lib. 1. 68. & Læl. 40
etſi enim mihi conſcius ſum, &c. Tuſcul. quæſt. lib. 2. 7
ſibi autem nullius eſſent conſcii culpæ. Off. 3. 96
conſcientia bene actæ vitæ, multorúmque bene factorum recordatio iucundiſſima eſt. Cat. 8
nullum theatrum virtuti conſcientia maius eſt. Tuſc. q. lib. 2. 55
conſcientia ſublata, iacent omnia. 3. de Nat. deo. 63
te conſcientiæ ſtimulant maleficiorum tuorum. Parad. 18
conſcribere edictum cum pœna atque iudicio. Offi. 3. 105
conſectio arborum. 2. de Nat. deo 114
nullam beluam conſecrauerunt Ægyptii, niſi ob aliquam vtilitatẽ. de Nat. d. 1. 71
paulò pòſt dicit propter beneficium.
ne quis conſecrato agrum. 2. de Leg. 24
conſecrare noſtra omnia in patria debemus. 1. de Leg. 4
conſecrare ſimulachra deorum. Diuin. lib. 2. 44
conſecrare virtutes decet, non vitia. 2. de Leg. 19
conſecratæ manu mens, pietas, virtus, fides, vtilia quæ habeant, deos ipſos in animis ſuis collocatos putent. 2. de Leg. 29
ne conſecrentur agri, Platoni aſſentior. 2. de Leg. 45
conſecrata fides (id eſt, templum fidei) ab Attilio Calatino. de Nat. deo. 2. 44
conſecrata religione omnium. Tuſcul. q. lib. 1. 27
& ingenii magnitudo Platonis memoria & literis conſecrata. Tuſcul. quæſt. lib. 5. 8
conſecratos ex hominum genere, veluti Herculem coli lex iubet, vt indicet omnium quidem animos immortales eſſe, ſed fortium, bonorúmque, diuinos. 2. de Leg. 28
quamuis conſenuerint vires atque defecerint. Cat. 36
de iuris vtilitate omnes vno ore conſentiunt. Læl. 71
conſentire inter ſe quodam lepore dicuntur partes corporis bene aptéque compoſitæ. Offi. 1. 139
conſentire naturæ Stoici interpretantur, viuere cum intelligẽtia earum rerum, quæ natura eueniunt, eligentem ea quæ ſint ſecundum naturam, reiicientémque contraria. de Finib. lib. 2. 31
re conſentire, verbis diſcrepare. de Nat. deo. 2. 15
conſentire vno ore. de Finib. lib. 2. 95
conſentiens, conſpirans, continuata cognatio. de Nat. deo. 2. 14
conſenſio improborum non modò excuſatione amicitiæ tegenda non eſt, ſed potius omni ſupplicio vindicanda. Læl. 40
omni in re conſenſio omnium gentium lex naturæ putanda eſt. Tuſc. quæſt. lib. 1. 25
in conſenſione voluntatum, ſtudiorum, ſententiarum omnis vis eſt amicitiæ. Læl. 14
conſenſus omnium nationum. Tuſc. q. lib. 1. 29
conſenſus omnium, naturæ vox eſt. Tuſ. quæſt. lib. 1. 28
conſenſus populi liberi. Parad. 34
conſentaneæ leges dandæ ſunt optimæ reipub. 3. de Leg. 15
conſentaneum eſt in iis ſenſum ineſſe. de Nat. deo. 2. 30
quid cuique rei conſentaneum eſſet, quid repugnaret. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 13
et qui affirmaret nihil poſſe percipi conſentaneum eſſe, &c. Acad. quæſt. edi. 1. lib. 2. 23
& et quendam conſeptum agrum diligenter conſitum oſtendiſſe. Cat. 55
conſequuntur magnos dolores eos, qui ratione voluptatem ſequi neſciunt. lib. 1. de Finib. 25
vt aliquid ex ea commodi conſequatur. lib. 2. de Finib. 26
qua nihil moleſtiæ conſequatur. de Fini. lib. 1. 26
conſequi ea quæ quis velit honeſtis conſiliis, iuſtiſque factis. Offi. 2. 14
conſequi ea quæ quis velit fraude & malitia. Offi. 2. 14
conſequi celebritatem ſermonis hominum. Somn. Scip. 20
conſequi aliquid magna laude dignum. Offi. 1. 87
conſequi dicendi copiam ſine ratione. de Finib. lib. 4. 9
conſequi gloriam fortitudinis inſidiis & malitia. Offi. 1. 89
quæ conſequi ingenio aut vſu homines, aut diligentia poſſunt. de Pet. Conſol. 2
conſequi immortalitatem. de Nat. deo. 1. 30
conſequi opes quàm maximas. Offi. 1. 93
conſequi plurimum gratiæ. Offi. 2. 99
cùm conſequens aliquod falſum eſt, illud, cuius id conſequens eſt, non poteſt eſſe verum. de Finib. lib. 4. 56
quem conſequens Diogenes Babylonius. de Nat. 1. 31
frequens conſeſſus theatri. Tuſcul. quæſt. lib. 1. 29
eorum remanet, quod virtute & rectè factis ſit conſecutus. Cat. 69
conſecuta luna ſolem luſtrato ſuo curſu. de Vniuerſ. 41
conſequutum eſſe me non profiteor, ſequutum eſſe præ me fero. de Nat. deo. 1. 9
ſi modò conſequuti ſumus. Acad. q. edi. 2. lib. 1. &c. modeſtiæ cauſa dictum.
puerile quiddam conſectatur in hiſtoria. de Leg. 1. 6
nos non ſtudioſiſſimè conſectamur. Tuſ. quæſt. lib. 2. 6
amare, conſectari, adipiſci velle (aſpernari, odiſſe, fugere. lib. 1. de Finib. 25
conſectari aliquid pueriliter. Acad. q. edi. 1. lib. 2. 52
conſectari adumbratam imaginem gloriæ. Tuſc. q. lib. 3. 3
conſectari beneuolentiam alicuius largitione. Offi. 2. 76
conſectari eminentem effigiem virtutis. Tuſc. q. lib. 3. 3
conſectatrices voluptatis libidines. Offic. 3. 162
conſectari opes, potentiam. Off. 1. 181
conſectari riuulos. Academ. quæſt. edit. 2. lib. 1. 6
conſectari vbertatem orationis. de Finib. lib. 3. 15
conſectari voluptates. de Fin. lib. 5. 53
ſed conſectaria me Stoicorum breuia & acuta delectant. de Fin. lib. 3. 22
nunc venio ad illa tua breuia, quæ conſectaria eſſe dicebas. de Fin. lib. 4. 40
conſerere, pro ſeminare agrum. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 99
conſerere leges, inſtituta, Rempub. Tuſc. q. lib. 1. 26. tranſlatio ab agro qui conſeritur.
conſerere manum. Tuſc q. lib. 4. 38
omnia naturali colligatione conſertè contextéque fiunt. Fat. 24
nec conſitiones modò delectant. Cat. 50
vt hoſti fidem datam conſeruaret. Cat. 67
conſeruare ſuum habitum. Tuſc. quæſt. lib. 1. 35
conſeruare honeſtatem & decus. Offic. 1. 17
conſeruare iuſiurandum. Off. 3. 136
conſeruare patriam. Som. Scip. 8
conſeruare ſe in naturæ ſtatu. de Finib. lib. 3. 16
conſeruare & continere vtilitatem hominum. Off. 3. 58
& ad ea, quæ conſeruantia ſunt eius ſtatus, diligenda. de Fin. lib. 3. 13
conſeruari, abſolutè poſitum, pro conſeruari in vita. 3. de Nat. d. 61
conſeruatæ patriæ iudicia Senatus, Italiæ, gentium denique omnium conſecutus Cicero. 2. de Leg. 42
conſeruatores duo reip. extiterunt ex Arpino municipio. 2. de Leg. 5
conſeruatores ciuitatum. Som. Scip. 9
quanta curſus animi tranquillitate humana & citeriora conſiderat? Tuſc. q. lib. 5. 72
de quibus etiam atque etiam conſideret. de Fin. lib. 2. 33
conſiderare res humanas. Tuſcul. quæſt. lib. 3. 31
hoc eſt non conſiderare, ſed quaſi ſortiri quid loquare. de Nat. d. 1. 70
conſideratè agere pluris eſt, quàm cogitare prudenter. Offic. 1. 153
conſideratè agere quod agas. Off. 1. 33
parum conſideratè loqui. Off. 1. 8
conſideratio accurata. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 35
conſideratio cognitióque rerum cœleſtium. de Fin. lib. 5. 54
conſideratio contemplatióque naturæ eſt animorum ingeniorúmque naturale quoddam quaſi pabulũ. Acad. quæſt. ed. 2. lib. 2. 128
conſideratio contẽplatióque naturæ quid in nobis efficiat. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 118
ſi conſedit in ſplendore. de Vniuerſ. 61
conſedimus in eodem ſpatio. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 10
conſidamus hic in vmbra. 2. de Leg. 6
conſidere dicitur furor, cùm motus ſuus & impetus remittit. Acad. quæſt. edit. 2. lib. 2. 78
conſidere in conſpectu. Acad. q. edit. 2. lib. 2. 10
cõſeſſor. de Fin. lib. 2. 52. dicitur in iudicio qui iudici aſſidet.
conſignare literis. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 5
conſignandus temporis motus è curſu

ſiderum.de Vniuerſ.37
conſignatam literis publicis publicã memoriam nullam habemus 3.de Leg.40
quod ſit eorum conſilium, aut quid velint. Acad. q.ed.1.lib.1.31
conſilium fidele deliberanti dare. Offi.1.71
conſilium omnis vitæ conſentiens & penè conſpirans. Tuſc.q.lib.5.53
tum in conſilium paſtorum ſe recepit.i. congregationem. Offi.3.49
conſilium periculoſum & calidum. Offi.1.115. calidum verò dixit more Græcorum, quiſ θερμὸν, pro audaci facinore dicunt.
conſilium publicum. Diuin.lib.1.81
conſilium publicum Lacedæmonii vocant ſenes. Diuin.lib.1.81. γέροντας καὶ γερουσίαν.
conſilium quietum & cogitatum. Offi.1.115
conſilium veritatis petere, ab animis conſuetudine imbutis.de Nat.deo.1.58
video eſſe magni conſilii atque artis, &c. de Pet.Conſ.35
conſilii capiendi deliberatio triplex. Offi.1.15
quid conſilii datis? Acad.q.ed.1.lib.2.118
nunquam vidi (inquis) animam rationis conſiliique participem in vlla alia niſi in humana figura.de Nat.deo.1.61
conſilii publici ſit dominos ſenatus.3. de Leg.26
in ſecundiſſimis rebus maximè vtendum eſt conſilio amicorum. Offi.1.117
conſilio capto ſuſcipiunt facinus. 3. de Nat.deo 51
conſilio & prudentia adiuuare aliquem. Offi 1.173
nihil eſt quod ratione & numero moueri poſſit, ſine conſilio, in quo nihil eſt temerarium, &c. de Nat. deo.2.31
quæ quanto conſilio gerantur, nullo conſilio aſſequi poſſumus.2.de Nat.deo.71
id non eo conſilio feciſſe.de Pet.Conſ 3
conſilia pugnantia & contraria.de Finib. lib 1.46
conſilia capere & agendi & non agendi. Acad. q.ed.1.lib 2.91
conſiliis præpoſteris vti. Læl.71
conſiliarius atque adminiſter Ioui optimo maximo datus eſt augur.3 de Leg.38
nec conſulunto pluſquam de ſingulis rebus.3 de Leg.11
bene conſulere rebus ſuis. Offi 1.28
conſulere vitæ & ſaluti.Offi 3 117
quòd ſeſe malè rebus ſuis conſuluiſſe dicerent.de Finib.lib.5.26
conſulentibus in ſolio ſedens reſpondere m.1 de Leg.89
conſuli ius eſto agendi cum populo patribuſque.3.de Leg.10
conſules duo regio imperio ſunto, iique præeundo, iudicando, conſulendo, prætores, iudices, conſules appellantor. Militiæ ſummum ius habento, nemini parento. ollis ſalus populi ſuprema lex eſto.3.de Leg.8
conſules D. Brutum & P. Scipionem, quos & quatuor viros, C. Curiatius tribunus plebis homo omnium infimus & ſordidiſſimus in vincula coniecit, quod antè factum nó erat.3. de Leg.10
conſules qui comitiis creare ritè poſſint patres, ex ſe produnto. 3.de Leg 8
conſules abdicauerunt.de Nat.deo 2.9
quòd duo conſules idem iuris tenento.3. de Leg.8
conſulum rogandorum ergò quem prodit patres, ei cum populo, patribuſque agendi ius eſto.3.de Leg.10
conſulibus apud Romanos oppoſiti tribuni. Illud quidem ipſum quod in iure poſitum eſt, habet conſul, vt ei reliqui magiſtratus pareant, excepto tribuno, qui poſt exstitit, ne id quod fuerat, eſſet. Hoc enim primum minuit conſulare ius, quòd exstitit ipſe qui eo non teneretur: deinde quòd attulit auxiliũ reliquis non modò magiſtratibus, ſed etiam priuatis, conſuli non parentibus. 3.de Leg.17
conſultrix & prouida vtilitatum. de Nat. deo.2.41
vel conſulatus iſto modo vituperabilis eſt, ſi conſulum peccata collegeris.3. de Leg.23
conſulatum gerere.Acad. q.ed.1.lib.2.8
conſulare ius ſuperbius populo violentiuſq; videri neceſſe erat, quòd poſteaquam & ſapiens temperatio acceſſit, conuerſa lex in omnes eſt.3. de Leg. 18
conſulto & cogitato fieri dicitur, quod fit de induſtria. Offi.1.39
conſulto facere.de Nat.de. 1.60
quis poterit animo conſiſtere? Cat.67
vt nunquam liceat quieta mente conſiſtere. Diuin.lib.2.114
tum ad menſam eximia forma pueros delectos iuſſit conſiſtere. Tuſc.q.lib.5.45
nec verò rectum eſt, cum amicis aut benemeritis conſociare aut coniungere iniuriam de Finib lib.3.56
conſociatio atque communitas hominũ. Offi.1.119
diſſoluetur omnis humana conſociatio. Offi 3.53
conſociatio & conciliatio totius generis hominum.Offi.1.107
conſolantis vnum officium, vt Cleanthi placet, nimirum malum illud omnino non eſſe. Tuſc. q.lib.3.64
conſolantis officium, iuxta Peripateticos, eſt oſtendere, malum non eſſe magnum.Tuſc. q.lib.3.64
conſolantium officia ſunt, tollere ægritudinem funditus, aut ſedare, aut detrahere quamplurimum, aut ſupprimere, nec pati manare longius, aut ad alia traducere. Tuſc.q.lib.3 64
& in conſolationis libro, quoniam in medio (non enim ſapientes eramus) mœrore & dolore conſcripſimus. Tuſ. q lib.4 52
conſolationis varia genera. Tuſc.q.lib.3.64.& 65
his ipſis verbis in conſolatione hæc expreſſimus. Tuſc.quæſt. lib.1.53. librum conſcripſit Cicero de conſolatione, cùm mirificis doloribus angeretur ob mortem filiæ ſuæ.
conſolatione ſolemus vti, cùm leuare dolorem mœrentium volumus. Tuſcul.q. lib.5 47
conſopiri ſomno. Diuin.lib.1.104
conſopiri ſomno ſempiterno. Tuſcul. q. lib 1 106
conſpergere quadam hilaritate. Acade. q. ed.1.lib.1 6
in conſpectum cadere. Tuſc.q.lib.1.45
nunc fugientes conſpectum ſceleratorum. Offi.3.4
in conſpectum ſuum venire vetuit.lib.1. de Finib.18
in conſpectu conſidere. Acade quæſt edi. 1.lib.1.10
conſpiratio conſenſuſque virtutum. de Finib lib.5.61
vt magnas vtilitates adipiſcimur conſpiratione hominum atque conſenſ... nulla tam deteſtabilis peſtis eſt, quæ nõ homini ab homine naſcatur. Offi.2.21
conſtituã quid & quale ſit id, de quo quærimus.lib.1 de Fin.13
neceſſarios ſuos in hoc munere conſtituant.de Pet.Conſ.25
cùm amicorum tuorum ſtudia cõſtitueris.de Pet.Conſ.16
conſtituere ac temperare ciuitates. Acad. q.ed.1 lib.1.3
conſtituere aliquem ſui cupidum de Pet. Conſ 21
conſtituere aliquid iudicio atque ſententia. Tuſc.q.lib.4.40
conſtituere fines. Acad.q.ed.1.lib.1.110
conſtituere fines bonorum malorũmq;. Acad.q.ed.1.lib.2.104
conſtituere imagines ante oculos cum ampliſſima dignitate. Tuſc.q.lib.5.11
conſtituere fortunas ſuas alicubi. Tuſc.q. lib.5.78
conſtituere modum rebus infinitis. lib.1. de Fin.1
nec verò ſatis conſtituere poſſum. Acad. q.ed. 2.lib.2.31
ſi verò etiam præſidii ſe aliquid ſibi conſtituere putant.de Pet.Conſ.21
conſtituere reſpub. Diuin. lib.2.74. Som. Scip.7
conſtituere ſibi genus ætatis degendæ. Off.1.163
vt res nummaria de communi ſententia conſtitueretur. Off 3.105
qui hoc tempus amicitiæ tecum conſtituendæ prætermittat.de Pet.Conſ.18
conſtitutus animo ac vita, vt ratio poſtulat. Tuſc.q.lib.2.9
ex quo leges moréſque conſtituti. Offic. 2.10
conſtituta religione magiſtratus temp. maximè continent. 2.de Leg.61
& te duce latrocinium in foro conſtitutum. Parad.54
quatenus iure ciuili conſtitutum ſit. Off. 3.67
& contineant quiddam in ſe rationi conſtitutum & via. de Fin.lib.3.15
quòd erat conſtitutum Lucullo in Neapolitanum, mihi in Pompeianum nauigare. Acad.q.ed.1.lib.2.10
quæ ab ipſis conſtituta & deſignata ſunt. Diuin.lib.1 79
firma conſtitutio corporis. Off 3.159
id quod conſtat inter omnes. Acad.q.ed. 1.lib.2.12
in qua melius ſibi cõſtitit Arceſilas. Acad. q.ed.1.lib.2.55
qui tibi conſtaret? Acad.q.ed.1 lib.1.58
niſi in eo qui ex animo conſtet. de Nat. d.2.69
& hic metuo ne vix ſibi conſtet. Acad. q. ed.1.lib.2.115
vt conſtet ſibi tota oratio. de Vniuerſ 9
cùm idem dies conſtitiſſet (pro, cum eodem die factum fuiſſe conſtitiſſet) de Nat.d 2.5
cùm tam conſtitiſſent diſciplinæ grauiſſimæ philoſophorum. Acad. q.edit. 1. lib.1.15
vt conſtare in vitæ perpetuitate poſſimus nobiſmetipſis. Off.1 167
conſtans ætas quæ dicitur media. Cat.69
vix conſtare mente. Tuſc.q.lib.4.50
ſi tibi conſtare vis. Tuſc.q.lib 1.7
qui conſtans eſt, ei neceſſe eſt eſſe quietum. Tuſc.q.lib.3.25
conſtans & certus motus ſtellarũ. de Nat deor.2.37

[illegible]ſtans & [illegible]
[illegible] ſ[illegible]
[illegible]ſtantia ex[illegible]
conſtan[illegible] ſa in-
ter [illegible] D[illegible]
conſt[illegible] firmitas [illegible] quæſt. edi.
[illegible] b [illegible] 58
c[illegible] placida quieteque. [illegible] q lib.
4
c[illegible] vt conſtantia ſ[illegible]leotiæ, ſic perturba-
tio [illegible] eſt. Tuſc quæſt. lib 4.66
conſtantia, pro eo quod Stoici Græcè [illegible]
[illegible] nominant, hoc eſt laudatos mo-
tus, qui ſine gaudium, voluntas, cau-
tio. Tuſc q lib. 4.11
ordo [illegible] conſtantia ſiderum in omni æ-
ternitate. de Nat. deo. 1.31
conſtantia vitæ. Acad q ed. 1 lib. 2.31
conſtantiam ex ſe habere. Acade. quæſt.
ed. 1 lib. 2.24
nihil eſt quod tam deceat, quàm in omni
re gerenda conſilioque capiendo ſerua-
re conſtantiam. Offi. 1 175
conſtantiam reſpuit fortuna amica va-
rietati. de Nat. deo. 1.31
conſtanter dicere aliquid. Acade. q. ed. 2.
lib 2.11
conſtanter & ſedatè ferre dolorem. Tuſc.
quæſt. lib. 2 41
à quibus conſtanter honeſtéque viuendi
præcepta ducuntur. Offi. 3.7
conſtanter in ſuo ſtatu manebat. de Vni-
uerſ. 59
conſtanter ſenſire. Tuſc. quæſt. lib 3 13
conſtantiſſimè dicatur ſine pertinacia
exquirere. Acad. q. ed. 1. lib. 1.9
conſtringere digitos. Acade. q. ed. 1. lib. 2.
153
cuius etiamſi corpus conſtringatur, &c.
de Finib. lib. 3.59
conſtrictus neceſſitate. Tuſc. q lib. 2. 4
conſtrictum & implicatum tenere ali-
quem. Acade. q. ed. 1. lib. 1.8
vt ſe virtuti tradat conſtringendam vo-
luptas. de Finib. lib. 2 58
conſtruere ædificium, nauem. Cat. 66
conſtructio hominis. Acade. quæſt. edi. 2.
lib. 1 77
vt propè in parentum gremiis prætexta-
tos liberos conſtuprarit. de Pet. Conſ. 7
in quo maximè conſueuit iactare ve-
ſtra ſeratio. lib. 1. de Finib. 28
conſueſcere mori. Tuſc. quæſt. lib. 1. 61
conſuetudo aſſentiendi periculoſa & lu-
brica. Acad. q ed. 1 lib. 1. 61
conſuetudo diſſerendi nulla affirmatio-
ne adhibita. Acad. q. ed. 1. lib. 1.13. ibidē
paulò antè dubitationem Socraticam
de omnibus rebus vocat.
conſuetudo ferendi doloris non contem-
nenda magiſtra. Tuſc. q. lib. 1. 44
conſuetudo laborum. Tuſc. q. lib. 1 51
conſuetudo vitæ & conſtantia. Acad. q.
ed. 2 lib. 1. 6
conſuetudinis magna vis eſt. Tuſc. q. lib.
2.35
ad quam nos conſuetudinem à familia-
ribus noſtris adducti, &c. Tuſc. q. lib.
2.7
conſuetudinem decernendi tenere debet
Senator. 3. de Leg 36
ſed in conſuetudinem noſtram non ca-
deret. Tuſc. q. lib. 3.6
deinde conſuetudinem quaſi alteram na-
turam effici de Finib lib. 5.67
quàm quod eſt in conſuetudine ſermo-
nis Latini. Tuſc q lib. 3.9
conſuetudine adhibita. Acade. quæſt. edi.
2. lib. 2. 53
[illegible] imbuti animi. de [illegible] Nat. deo.
[illegible]
[illegible] conſuetu[illegible] prohibemur. Tuſcul.
q. lib. [illegible]
à conſuetudine [illegible] ulorum [illegible] mente
abd[illegible] ere. de N[illegible] deo. [illegible]
conſ[illegible] [illegible]
conſum[illegible] ſimus [illegible] ſta
vna di[illegible] Acad [illegible] lib. [illegible] 13
conſumpſerat om[illegible] per[illegible] de
[illegible] niuerſ. 31
cùm præſertim in eo omne ſtudi[illegible] con-
ſumeret. de Fin b lib[illegible]
niſi vt omne tempus in [illegible] ac de-
ſcend[illegible] [illegible] tione naturæ c[illegible]
mant de Finib lib 5 40
conſumere adoleſcentiam in aliqua re.
Acad q ed 1. lib 1 [illegible]
conſumere diuturnum tempus in aliqua
re Acad. q ed. 1. lib 2 8
conſumere operam legendis Græcis (ſci-
licet literis.) lib. 1. de Finib. 1
conſumere orationē. Acad q. ed 1. lib 1. 11
conſumere tempus in poetis euoluendis.
de Finib. lib 1. 56
quorum omnis vita conſumpta eſt in la-
boribus glorioſis. de Finib. lib. 1. 56
conſumptus animantes ſinu recipiant, vi-
uus alatis. de Vniuerſ 53
cōſumptione & ſenio ſui ſcalebat mun-
dus. de Vniuerſ. 13
contabeſcere luctu. Tuſc. q. lib. 3 64
quibuſque fuiſſet omnima cum corpori-
bus contagio. Tuſc. q. lib. 1. 59
ſed etiam reliquam Græciam euertit con-
tagionibus malorum. Offi. 2.118
contaminare extremum tempus ætatis.
Tuſc. q. lib. 5. 41
contaminare ſe humanis vitiis. Tuſ. q. lib.
2.59
contaminare ſe ſcelere. Offi. 3 47
contemnit hunc Platonicum mirificè. de
Nat. deo. 1 50
hos ſi contemnimus, etiam abiectos pu-
tamus illos. Acad. q ed. 1. lib. 2 151
cōtemnere caſus humanos. Tuſc. q. lib 5.3
contemnere & irridere aliquid. Acad. q.
ed. 1. lib. 2. 88
contemnere gloriam, & pro nihilo puta-
re. Offi. 1. 102
contemnere legem & modum naturæ. de
Finib. lib. 5.44
ſeueriſſimè contemnere voluptatem.
Offi. 3. 105
contemnuntur ii, qui nec ſibi, nec alteri,
vt dicitur. Offi. 2. 51
minimè contempti philoſophi. Acad. q.
ed 1. lib. 1. 69
firma & ſtabilis doloris mortiſque con-
temptio. de Finib. lib. 2 93
contemptio ac deſpicientia omnium re-
rum humanarum. Tuſc. q. lib. 1. 78
contemptio fortunæ. Parad 33
contemptio mortis. Tuſc. q. lib. 2. [illegible]
contemptio mortis dolorisque, munera
duo maxima fortitudinis. Tuſc. quæſt.
lib. 1. 38
contemptio rerum humanarum Off. 1. 11
contemptor voluptatum. Acad. quæſt.
ed. 1. lib 1 17
contemplor ſtudioſe ſummorum viro-
rum ſepulchra 2 de Leg. 3
in contemplandis rebus perſpiciendiſ-
que ſe totum ponere. Tuſcul. quæſt.
lib. 5 37
contemplatio rerum occultiorum. de Fi-
nib. lib 4.15
ſic in vita longè omnibus rebus contem
plationem rerū cognitionémque præ-
ſtare. Tuſc. q lib. 5 7
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ne q[illegible]d [illegible] aq[illegible]
Off. 2 [illegible]
vt p[illegible] vi[illegible]
[illegible] petuque conten[illegible]
vt eti[illegible] [illegible]end[illegible] nt & elab[illegible]
Fi[illegible] lib. [illegible]
quantum labore contendere poteſt. Off.
3.8
contendere ad magna re[illegible] ſtudi[illegible] Off.
1 [illegible]
contendere contra naturam vniuerſam.
[illegible] 115
contendere de honore, de dignitate. Tuſc.
q. lib 5 43
contendere omnes neruos. [illegible]
contendere omnibus neruis ac facultati-
bus de Pet. [illegible] ſ 36
quenquam horum ab amico quippiam
contendi ſe [illegible] c. Læl. [illegible]
quo ſunt contenta atque adducta vehe-
mentius. Tuſc. q lib 1. 49
cùm contentè ipſe pro ſe lege Varia di-
ceret. Tuſc. [illegible] lib. 2. 49
quo eſt nulla contentius. Tuſc. quæſt, lib.
2 49
eſt enim inter eos non de terminis, ſed de
tota poſſeſſione contentio. Acad. q. ed.
2. lib. 2 123 Metaphora.
contentio [illegible] imi eſt ſola officii tanquam
cuſtodia. Tuſc. q lib 2 48
contentio [illegible] auſ[illegible]rum Off. 1 10
contentio honoris, Læl. 33. honorum, Off.
1. 123
contentio orationis ea eſt quam eloquē-
tiam dicimus. Off. 2 67
contentio vocis. Tuſc. q lib 2. 49 & Off.
2. 189
rationis contentioniſque particeps ani-
mus. de Vniuerſ. 35
ſed ſi res in contentionem veniet. Offic.
1. 04
ſine vlla contentione. Acad. quæſt. edit. 1.
lib 1 7
quem cùm maxima contentione nō poſ-
ſet extrahere. Diuin. lib. 1. 65
omni contentione, velis remiſque fugere
aliquid. Tuſc. q lib 3.22
contentiones concertationéſque in diſ-
putando pertinaces. de Fin lib 1 11
contentiones præliorum Off. 1 117
reliqua ex collatione facile eſt conterere
atque contemnere. Tuſc. q. lib 5 63
conterere omne otioſum tempus in ſtu-
diis cognoſcendi ſemper aliquid aut
diſcendi. Læl. 85
conterere ſe in muſicis, geometria, nume-
ris, aſtris, &c. de Fin. lib. 1. 56
tamen in rebus quærendis, explicandiſ-
que naturis ætates cōterere videamus.
de Fin lib 5.53
aut vnde eſt hoc cōtritum vetuſtate pro-
uerbium. de Fin. lib. 1. 44
confectis atque contextis villis ouium
homines veſtiuntur. 2. de Nat. d. 119
omnia naturali colligatione conſertè cō-
textéque fiunt. Fat. 14
contineo igitur me, ne incognito aſſen-
tiar Acad. q ed. 1 lib. 2 114
contineo me ab exemplis Græcis. de Fin.
lib. 1 51
continet arctius calorem inſitú per hye-
mem. de Nat. d. 1. 19
continens in ſe vim caloris de Nat d 2 17
continens rempublicam maximè. 2. de
Leg 61
continénque in grauiſſimo bello ani-

[illegible] metu contineret de Fi[illegible]
compre[illegible] in hoc ipſum D[illegible]yſi[illegible] al[illegible] contineret Diuin lib 1 3[illegible]
qu[illegible] lib dine continere [illegible] [illegible] Parad.25
qua[illegible] tineant omnem hanc præ[illegible] Acad q [illegible] lib 2 39
cont[illegible] in Acad q ed 1 lib 1 28
continere p[illegible] maximas commo[illegible] dit[illegible]
co[illegible] conceptam præcor[illegible] T[illegible] q lib [illegible] 80
co[illegible] numer[illegible] ve[illegible] de Fi[illegible] 31
continere[illegible] m de Finib lib. [illegible] 18
co[illegible] ſ. ab aſſentiendo Acad q ed 1. lib [illegible]
continere ſ[illegible] bus ſ[illegible] arum rerum. Offi. 1.9
continent Græci [illegible] v[illegible] cant id eſt, terra firma Acad. q ed [illegible] lib 1.96
continens oratio. T[illegible] q lib 1 15
voluptaria, delicata, mollis diſciplina, quàm grauis, quàm continens, quàm ſeuera lib 1. de Finib.29
continentem ardore lucis orbem de Nat. deo 1.11
coniunc[illegible] tam & continentem ſenſus motum in infinito nullum eſſe poſſe. de Nat deo 1 10
ſeque è continenti genere tertiam victimam Reipub præbuiſſet de Finib lib.2. 62
continentia in victo. Tuſcul. q lib 5 71. & Offi 1 117
continentia principum emendatur & corrigitur tota ciuitas.3.de Leg 28
vna continentur omnes, & eadem lege naturæ. Offi 3.13
continetur reſpubl. magiſtratibus, & iis qui præſunt.3.de Leg 14
non continentur venis, neruis & oſſibus. (pro, non conſtant) de Nat deo 1. 45
contentus naturæ finibus.de Finibus lib. 1.45
contentum eſſe antè perceptis bonis. Tuſc.q lib 3 34
contentum ſe eſſe mundum, neque egere altero. de Vniuerſ.13
contentum ſuis rebus eſſe, maximæ ſunt certiſſimæque diuitiæ Parad.6 4,& 63
cur eo non eſtis contenti? Acad.quæſt.ed. 1.lib.2.58
contenti eſſe debebitis, ſi probabilia dicentur de Vniuerſ 9
quos paruo contentos tenuis victus cuiuſque delectat. Læl 71
cùmque inter ſe pene contingant.de Vniuerſ.45
contingere cœlum, [illegible], pro eminere & excellere ad eximium quendam modum. Tuſc.q.lib.5.56
vel ſuſpicor contactum aliquo morbo bouis cor fuiſſe. Diuin lib 2.18
contingantur atomi aliæ alias apprehendentes.de Nat deo.1 39
niſi ea vno diuino & continuato ſpiritu continerentur de Nat.deo.2.15
continuatio coniunctioque naturæ. Diuin.lib 1.109
eſt admirabilis quædam continuatio ſeriesque rerum, vt alia ex alia nexa, & omnes inter ſe aptæ colligatæque videantur.de Nat deo 2.8
ex æterna veritate, cauſarumque continuatione conf[illegible] quicquid accidit. de Nat deo.1 39
vt vi ſua ſtellas complexa contorqueat. de Nat.deo.1.40
contorq[illegible] verbera [illegible] 101
contor[illegible] Vel[illegible] lib.3
vt e[illegible] cui par nulla [illegible] qu dem poſſit. de Nat deo [illegible] 18
a[illegible] contortos & deflexos [illegible] lib 1 36
con[illegible] leata [illegible] Acad q. ed 1 lib [illegible] 8
mat[illegible] hac contortiones orationis [illegible] ſignorum ortus obitusque perdiſcere [illegible] 15
itaque contra e[illegible], ac dicitis. de Finib. lib. 4 33
contra[illegible] ſta dicamus 3 de Nat deo 71
etenim contra naturam eſt, ſi probabile nihil [illegible] Acad q ed 1 lib.2 103
contra nos eſt Acad q ed 1.lib.2 50
quæ contra ſenſus, contraque perſpicuitatem dicantur Acad.q ed.1.lib 2.90
nónne videtur contra ſe valere. Acad. q. ed 1 lib 2.77
contrahit animos & remittit eaneodi vis. 2.de Leg 38
qui nihil omnino cum populo contrahunt. Tuſc.q.lib 5 76
contrahere animos. Tuſc.q lib.4 11
contrahere appetitus. Offi 1 143
contrahere collum. Tuſc q lib 1 36
contrahere cum altero contrarium, ſecum agere.id eſt, ſolitariam vitam degere Offi.1 7
contrahere, in anguſtúmque deducere. Acad q.ed 1.lib 1 17
contrahere interualla. Acad q.ed.1 lib 1.28
contrahere membra.Diuin.lib 1 [illegible]
vt ex bonis amici quaſi diffundatur, & incommodis contrahatur. Læl 45
contrahi animo. Tuſc q lib. 4.11
contractas lites magiſtratus iudicanto. 3. de Leg 5,& 6
contrahendis negotiis implicari. Off.2.35
lucubratum his iam contractioribus noctibus. Parad.5
contractio animi ex metu mortis. Tuſc. q lib.2.74
contractiu animi fieri rectè nunquam poteſt, elatiu poteſt. Tuſc.q lib. 4 56
contractio ſuperciliorum Offi.1.103
contractiuncula animi.Tuſc.q.lib.3.70
contraria ſunt, cùm alterum ait, alterum negat Acad q.ed 1 lib 2 80
contraria ſunt, quorum alterum ait quid, alterum negat Fat.28
contrariorum contraria ſunt conſequentia. Tuſc.q.lib.5 37
in rebus contrariis duabus neceſſe eſt alterum verum eſſe, alterũ falſum. Fat.17
contrariè ſimul procedentia.de Vniu 39
tota mente contrectare varias voluptates. Tuſc q.lib.3.30
cur non geſtiret taurus aquæ contrectatione de Nat deo 1.54
me contremuiſſe timore perterritum. Diuin.lib 1.54
controuerſa res & plena diſſenſionis inter doctiſſimos 1.de Leg. 42
etenim de eo eſt omnis controuerſia. Acad.q.ed.1.lib.2.65
ſi perſpexeris, rerum inter eas, verbórumne ſit controuerſia. de Finib.lib.2.31
omnis controuerſia aut de re ſolet eſſe, aut de nomine. de Finib lib 4.47
neque erat vnquam controuerſia, quid ego intelligerem, ſed quid probarem. lib 1.de Finib.15
non eſſe rerum Stoicis cum Peripateticis controuerſiam, ſed nominum. de Finib. lib.3 34
ſine controuerſia Off 3.9
cùm A[illegible]
[illegible] ad [illegible] & [illegible] contueri Somn.Scip.27
cùm totam terram contueri [illegible] q. lib [illegible] 58
adhibuit [illegible] liberam cu[illegible] gnis [illegible] animi d[illegible] [illegible] bia [illegible] Tuſc [illegible] lib 1 58
omnibus [illegible] melius vexat de Nat. 1. [illegible]
con[illegible] meliſſime Ariſtotelem [illegible] de Nat.d 1.66
con[illegible] iudicaſtibus Tuſc [illegible]
non ſatè conturbas me [illegible] Acad.q.ed.1 lib.2.[illegible]
quid eſt quod in vna forma con[illegible] (pro, commoueat) de Nat d 1 [illegible]
multa occurrunt quæ conturbe[illegible] de Nat. deor 1 43
conturbare veri cognitionem. [illegible] 1.lib.1 43
non conturbor ſubtilitate ſententiarum de Nat d 1 [illegible]
conturbari ignorati[illegible] rerum de [illegible] 1. 49
conturbatio eſt metus excutiens [illegible] ta Tuſc q lib 4 16
conturbat o prauarum opi[illegible] Tuſc. q lib.4 17
conualeſcere ex morbo.Fat.11
conualuit ſui multitudinis omnia tribunitia poteſtate 3 de Leg 18
conuellit Atticum Antiochus [illegible] familiarem ex hortulis ipſius, dedu[illegible] in academiam perpauculis paſſ[illegible] Legib 41
conuellere ſigna.Diuin lib. [illegible] 9
quæ mihi quidem non videntur poſſe conuelli.Diuin lib.1 99
conuelli ratione Academ. quæſt ed 1 lib. 1. 19
conuenæ Tuſc q.lib.5.45 eos dicit [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible]
non enim poteſt conuenaret dici Acad. q.ed 1 lib.2 100
conuenienter naturæ viuere Off [illegible] 11
ſed quid conuenienter [illegible] & ſententiæ ſuæ dicere. de [illegible] 1. 69
conuenientia conſeruatioque naturæ. Offic.1.139
conuenientia conſenſúſque naturæ. 3.de Nat.d 19
conuenientia & coniunctio naturæ. Diuin.lib.2.96
conuenientia, idem quod [illegible] Græcis.de Fin lib.3 17
conuenientia partium, [illegible]. Offic 2.23
ſi vllam eſſe conuenientiam naturæ cum extis concedero. Diuin.lib 1 29
in ea eſt enim conuenientia rerum Læl. 83
conuentus ſeruorum & immanium Parad 33
conuentum, generale nomen, pertinens ad omnia, de quibus negoc[illegible] contrahendi tranſigendique cauſa, conſ[illegible] qui inter ſe agunt. [illegible] id eſt de pa[illegible] Off.1.45
conuertere hæreditates omnium. Offic. 3 103
totos ad ſe conuertit & rapit Off 2.53
conuertunt ſe aſtra Solſtitiali [illegible] reuocatione. de Vniuerſ 43
nam meipſum [illegible] ne modo ven[illegible] conuertebat ad ſeſe Coluna[illegible] locus de Finib lib.5 [illegible]

quæ [illegible] magis ad cognitionem intelli gent [illegible] que conuertant. Tuſc.q.lib.5. 50
quum ærat ios ſeptenos octies ſolis anfractus rediuiſque conuerteris. Somn. Scip.7
conuertere & torquere ſe circum axem ſumma celeritate. Acad.q.ed.1.lib.2.114
conuertere in Latinum. Tuſc.q.lib 3.15
in te vnum atque nomen tuum ſe tota conuertet ciuitas Som.Scip.7
conuertere rem alienam in ſuam, Off.1.63
conuertere omne ſtudium curamque ad aliquid Offi.3.6
conuertere ſe ad aliquod ſtudium. Diuin. lib 1 4
conuertere ſe ex homine in beluam. Offi. 3 108
quæ conuertens inferiora reddit, quæ ſunt ſuperiora. de Vniuerſ 61
qui ad alterius non modò ſenſum ac voluntatem, ſed etiam vultum atque nutum conuertitur. Læl.77
conuerſa lex in omnes eſt.3.de Leg.18
ſi modò hoc rectè conuerſum ex Græco videri poteſt. de Vniuerſ 47
non conuerſe de Græcis ſplendidè quædam dicta eſſe.lib.1.de Finib.5
conuerſe eadem propè verbis iiſdem dicere nihil negotii eſt 1.de Leg 15
conuerſio cæli de Nat.deo.2.11
côuerſio mundi citatiſſima. Som.Scip.19
cùm (aſtrorũ) conuerſio facta eſt, confectis omnium ſpatiis.de Nat.deo.2.38
deinde conuerſionis celeritatem tantam, quantam cogitare non poſſumus. Tuſc.q lib.1.55
quàm conuerſionem illam ſequi cœperat, quam habebat in ſe ipſe eiuſdem ſimul innatam & inſitam. de Vniuerſ 57
vna totius cæli conuerſione curſus aſtrorum diſpares conſeruantur. de Nat.deo. 2.13
conuerſione ea quam inter ſe habent Lucifer, Mercurius, Sol, alii alios vincunt, viciſſimque vincuntur. de Vniuerſ 37
ſæcula ſine mundi conuerſione effici non potuiſſe fateor. de Nat.deo.1 16
in antiquam partem à conuerſione eiuſdem pelleretur.de Vniuerſ 47
conuerſione vna atque eadem circum ſe torqueto & vertitur cæli motus. de Vniuerſ 13
conuerſiones, annorum menſiúmque ad numerum machinatæ ſuos.de Vniu.65
conuerſiones aſtrorum. Tuſc.q.lib.1.59
conuerſiones, commutationéſque cæli. Diuin.lib 1 70
conuerſiones, & anteceſſiones, quæ in orbibus deorum eueniunt. de Vniuerſ. 45
conuerſiones mundi. Tuſc.q.lib.5 51
conuerſiones ſphæræ.2.de Nat deo.63
conuerſans ſe ipſe animus. de Vniuerſ.35
conueſtiri herbis, tranſlatè de pratis dictum. Tuſc. q lib.1.56
conuinci oratio non poteſt.de Vniuerſ 9
conuicti, ac iudicio veritatis coacti. Acad. q ed 2.lib.2.34
conuiuium opiparè apparatum. Offic.3. 76
nam principio tollit conuictum humanum & ſocietatem. Offi 3 26
conuocare homines diſſipatos in ſocietatem vitæ. Tuſc q.lib.5 4
multi autem ſunt qui ſtatim conualent. Tuſc.q.lib 3 43
conum, cylindrum, & pyramidem tibi ait pulchriorem, quàm ſphæram videri. de Nat.deo 2 54
cooptare ſe[illegible]
cooptatio [illegible]
cooptatione [illegible] Leg.16
copia dicendi [illegible] Finib.lib.4
ſi tui copia nobis ſemper [illegible] de Finib. lib.5 68
vt copia oratoris opus ſit, vel ad hortandum vel ad docendum 3 [illegible] Le[illegible] 36
copia rerum. Acad q ed.1.lib.1 19, & 56
copia ſententiarum atque verborum. Tuſc.q lib.2.5
copia verborum. Acad q ed 1 lib.1 19
nec id tamen ex illa erudita Græcorum copia.1 de Leg.5
copiæ pedeſtres. Tuſc.q.lib 5 16
copiæ equeſtres & pedeſtres. de Finib. lib.2.91
copioſè eloqui. Offi.1.117
de maximis quæſtionibus copioſe ornatéque dicere Tuſc.q.lib.1 6
copioſè ſapientérque dicere Offi.2.68
copulabat medium medio accommodàs. de Vniuerſ 33
copulabant inter ſe particulas. de Vniuerſ.59
copulare futura cum præſentibus. de Finib lib.1.39
qui propè copulantur contraria regione. de Vniuerſ.47
nunquam copulantur ſolida omnia vno medio.de Vniuerſ 19
copulationis eius aliena materia.de Vniuerſ.27
copulationes conſuetudinum. de Finib. 2.34
complexiones & copulationes & adhæſiones atomorum inter ſe.lib.1.de Fini.19
cor animalis alicuius euulſum ita mobiliter palpitans, vt imitaretur igneam celeritatem (caloris ignei argumentum dedit) de Nat.deo.2.18
ipſe ſuum cor edens, Tuſcul. quæſt. lib. 3 53
cor exile, & exiguum, & vietum. Diuin. lib.1.18
cor ipſum nonnullis animus videtur, vt Epicuro & Stoicis. Tuſc.q.lib.1.26
cor, pulmones, iecur, vitæ domicilia. de Nat.deo.1.70
cordis ventriculus 2.de Nat.deo.103
idque mihi eo magis eſt cordi. Læl.14
apparet enim iam cor cum oculis conſentire. Acad.q.ed.1.lib.1.81
hoc eſt non modò cor non habere, ſed ne palatum quidem.de Finib.lib 2.73
qui negat cor ſibi cum oculis conſentire. Acad.q ed.1.lib 2.81
à corde conſilium & vita proficiſcitur. Diuin.lib.1.101
corculum, cognomen Naſicæ propter ſapientiam qua præſtabat. Tuſc.q.lib.1.16
egregie cordatus homo. Tuſc.q lib 1.16
coràm aliquid ex aliquo audire. Acad.q. ed.2.lib.1.10
Coriæ Minerua apud Arcades. 3. de Nat. deo.45
Corinthum euertit Critolaus. 3. de Nat. deo 68
ſi quid de Corinthiis tuis amiſeris. id eſt, vaſculis ex ære Corinthio fabricatis. Tuſc.q.lib 2.29
Coriolanus, quòd adiutor contra patriam ei nemo iretur nemo, mortem ſibi conſciuit. Læl.40
coriis tectæ animantes.2.de Nat.deo.50
Corneliam gentem vſque ad memoriam noſtram hac ſepultura ſcimus eſſe humatam 2.de Leg 52
cornix fuſca. Diuin.lib.1.15
quàm cùm cornix cecinerit, tum eam all-
quid aut iubere, aut vetare. Acad. [illegible] ed. [illegible].2.119
quis [illegible] cautum [illegible] de Nat. deor 10
experiamur itaque, ſi poſſ[illegible] commouere diſputationis [illegible] lib.1 50
cornibus armatæ animantes. 2. de Nat. deor.90
corneo proceroque roſtro. de Nat. deor. 2 71
duros & quaſi corneolos introitus habêt aures 2 de Nat d 109
coronæ tibi & iudices defuerunt. de Nat. deor 2.8
aliquid etiam coronæ datum de Finib. lib.4.71
ei qui peperiſſet coronam ſine fraude eſſe.2.de Leg.56
aut ſi coronam times, dic in Senatu. de Finib.lib.5.61
coronam virtute partam & ei qui peperiſſet, mortuo, & eius parenti ſine fraude eſſe lex impoſitam iubet. 2. de Legib.56
maxima corona cauſam dicere. id eſt, multitudine populi circum ſubſellia ſtare ſolita. Tuſc q.lib 1.9
coronæ longæ in funeſtibus ſublatæ.2.de Leg.36
coronati parentes epulas inibant in funere.2.de Leg.38
corpus bene conſtitutum. Tuſc.q.lib 2.13. de Fin.lib.1.76
ſic corpus clade horribili abſumptũ extabuit. Tuſc.q.lib.2.16
corpus effœtum. Cato 6
corpus exanclatum. id eſt, exhauſtum ærumnis, cruciatibuſque debilitatum. Tuſc.q.lib.2 56
corpus exercendum, & ita afficiendum eſt, vt obedire conſilio rationique poſſit in exequendis negociis, & in labore tolerando. Off.1.111
corpus motum à ſtatu. id eſt, à conſtitutione & temperie. Tuſc.quæſt.lib.3 15
corpus omnibus oppreſſum & confectũ doloribus. Tuſc.q.lib.5.18
corpus quaſi vas eſt, aut aliquod animi receptaculum. Tuſc.q.lib 1.43
nec quicquam ſit niſi corpus vnum & ſimplex. Tuſc.q.lib.1.29
corpus & qualitatem nominabant Academici, id quod ex materia & forma conſtat. Acad.q.ed.1.lib.2.28
corporis bona alia in toto, alia in partibus ſecundũ Academicos. Acad.quæſt. ed 2.lib.1 54
corporis expers. Acad.q.ed.1.lib.1.18
corporis grauitatem & dolorem animo iudicamus, animi morbum corpore nõ ſentimus. Tuſc.q.lib.3 1
corporis omnis coagmentatio vel calore, vel frigore, vel aliqua impulſione vehementi labefactatur & frangitur, & ad morbos, ſenectutémque compellitur. de Vniuerſ 11
vt in malis attingit animi naturam corporis ſimilitudo, ſic & in bonis. Tuſc. q lib.4 13
quaſi corporis ſimus expertes. Acad. q. ed.1.lib.2.139
vt corporis temperatio, cùm ea congruũt inter ſe, è quibus conſtamus, ſanitas ſic animi dicitur, cùm eius iudicia opinionéſque concordant. Tuſc q lib. 4 13
quocirca corpus gaudere tamdiu (cenſuit Epicurus) dum præſentem ſentiret voluptatem: animum & præſentem percipere pariter cum corpore, & proſpi-

cere venientem, nec præteritam præterfluere ſinere. Tuſc q.lib.5.69
corpus non eſſe deorum ſpeciem, ſed quaſi corpus dixit Epicurus. de Nat. deo.1 35
corp[illegible] externo mens cingitur. de Nat. d[illegible] 20
corpor[illegible] nihil niſi præſens, & quod adeſt, ſentire po[illegible]mus. de Finib.1 43
è corpore excedere dicuntur animi. Tuſc. q lib 1 33
è corpore multa exiſtunt quæ acuant mentem, multa quæ obtundant. Tuſc. q.lib.1.65
in corpore nullus dolor, aut omnino ſenſus eſt poſt mortem. Tuſc [illegible] lib 1 67
in corpore nullus ſenſus. T[illegible]c.q.lib.1.39
in corpore perſpicuum eſt vel extincto animo, vel elapſo, nullum reſidere ſenſum. Tuſc.q lib.1 94
in corpore viæ quaſi quædam ſunt ad oculos, ad aures, ad nares, à ſede animi perforatæ Tuſc.q.lib.1 39
corpora aſpera, leuia, hamata, vncinata. Acad q.ed.1 lib 2 121
corpora contenta. id eſt, quæ omni nixu intenduntur aduerſus laborem. Tuſc.q. lib.1 48
corpora exercitata. Tuſc.q.lib.5.6
corpora exercitationum defatigatione ingrauescunt, animi autem ſe exercendo leuantur. Cat 32
corpora indiuidua, leuia, rotunda. Tuſ.q. lib.1 54 de Nat.deo.1 77. ἄτομοι ſunt.
corpora indiuidua propter ſoliditatem, id eſt ἄτομοι. lib.1.de Finib.13
noſtra corpora recaleſcunt motu & exagitatione. de Nat.deo.2.10
corpora noſtra terreno principiorum genere confecta, ardore animi concaleſcunt. Acad.q.ed.1 lib.2.35
neque nos corpora ſumus. Tuſ.q lib.1 45
corpora terrena & humida ſuopte nutu & ſuo pondere ad pares angulos in terram & in mare feruntur. Tuſc. q. lib.1. 33
corpora terrena concretáque. Tuſc.quæſt. lib.1.39
eam porrò naturam eſſe quatuor omnia gignentium corporum, id eſt, elementorum. Tuſc.quæſt.lib.1.53
corporum genera ſunt quatuor, quorum viciſſitudine, mundi continuata natura eſt. 2.de Nat.deo.60
corporum lenocinia. 1.de Nat.deo.111
corporum tegumenta vel texta vel ſuta. 1.de Nat.deo 113
corpora noſtra non nouimus: qui ſint ſitus partium, quam vim pars quæque habeat, ignoramus. Acad.q ed.1.lib.2.123
corporibus omnis obſidetur locus. de Nat. deo.1 46. nihil eſt enim quod vacet corpore.
corpuſcula. Acad.quæſt.ed.1.lib.2.4 Græci ἄτομα vocant.
corpuſcula leuia & rotunda, ἄτομοι Græcè. Tuſc.q.lib.1 10
corpuſculorum fortuita concurſio. Acad. q.ed 2.lib.1.4
ignis corporeus, vitalis & ſalutaris. de Nat.deo.2.19
corporeum eſt omne quod natum eſt. de Vniuerſ.25
corporeum omne & côcretum deus ſubſtrauit animo. de Vniuerſ.33
corporatus vndique mundus de Vniuerſ. 5
ſi quæ in his corrigere voluit, deteriora fecit. lib 1 de Finib.20
quæ corrigere vult Epicurus in Democrito mihi quidem deprauare videtur. l[illegible] 1.de Finib.15
corrigitur & emendatur tota ciuitas continentia principum 3 de Leg.28
Democr[illegible] errata ab Epicuro reprehenſa & correcta permulta lib 1 de Finib.21
omnis correctio vitiorum peccatorumque noſtrorum à philoſophia petenda eſt. Tuſc.quæſt.lib 5.5
corrob[illegible] ratus in cæde ciuium. de Pet. Conſ 6
nec me tamen laudandis maioribus meis corrupiſti lib 1.de Finib 17
corrumperet aliquem pecunia. Offi 1.76
blanditiis præſtantium voluptatum deliniti atque corrupti lib 1 de Finib.16
corrupta largitione ſuffragia. 3. de Leg 35
corruptio opinionum. Tuſc.q lib.4 21
iſta corruent vniuerſa. Acad.q.ed 1. lib.2. 92
nec tanquam inexercitati hiſtriones in extremo actu corruiſſe. Cat.59
libro aut cortice obducuntur trunci. 2. de Nat.deo.90
Coruncanus.2.de Nat.deo.114
Coruncanus pontifex maximus.2.de Leg.49
ſic loquitur, vt Coruncanum aut Scæuolam pontifices maximos te audire dicat de Nat deo 1.81
Corybantis filius vnus Apollinum. 3.de Nat.deo. 40
Coryphæum Epicureorum Philo noſter Zenonem appellare ſolebat. de Nat. deo.1 40
Coryphe, Oceani filia.3.de Nat.deo.42
cos, fortitudinis iracundia. Acad q.ed 1. lib.2 116.& Tuſc.q.lib 4.53
cotes ſcrupuloſi Tuſc.q.lib 4 16
cotes virtutum. Tuſc.q lib 4 57
è quibus quoniam tanquam è ſcrupuloſis cotibus enauigauit oratio, reliquæ diſputationis curſum teneamus. Tuſc. q.lib.4.26. metaphora à rebus nauticis.
κόσμον Græci, nos lucentem mundum nominamus. de Vniuerſ.47
M. Cotta his cum P. Seruilio Gemino conſul fuit. Acad.q ed.1.lib 2 75
Cotta cenſet habendas triduum ferias, & porco fœmina piaculum pati, ſi in mari mortuus eſſet 2.Leg.55
ſuam mihi dari velim Cottæ eloquentiam.1.de Nat.deo.111
tu Cotta te & principem ciuem putes, & pontificem eſſe cogites.1. de Nat. deo. 115
Cos ortum caniculæ diligenter quotannis ſeruare ſolitos, coniecturámque capere, ſalubriſne an peſtilens annus futurus eſſet. Diuin.lib.1.109
Crantor Soleuſis, vetus Academicus, libellum edidit de luctu, aureolum, & ad verbum ediſcendum. Acade. q.ed.1.lib. 2.126
Craſſus niſi ſequiſſet, nũquam Euphraten, nulla belli cauſa, tranſire voluiſſet. de Finib.lib 5.59
Craſſi ſapientiſſimi hominis ſententia, quam ſenatus eſt ſecutus, cum decreuiſſet C. Claudio côſule, de C. Carbonis ſeditione referente, eſt inuitum, qui cum populo ageret, ſeditionem non poſſe fieri, quippe cui liceret conſilium, ſimulatque intercessum, turbarique cœptum ſit, dimittere.3 de Leg.57
craſſum ac concretũ cœlu de Nat.deo.2.30
terram craſſiſſimus circumfundit aer. 2. de Nat.deo.15
craſſitudo aeris. Diuin lib 1.80
Cratippus familiaris Ciceronis. Diu. li.1 5
Cratippus par ſummis Peripateticis[illegible] uin lib 1 5
Cratippus Peripateticor[illegible] audieris C[illegible] cero, fac le pr[illegible] cps.de[illegible] uerſ 3
Cratippus princeps ph[illegible]loſ[illegible]p[illegible]rum [illegible] ætat[illegible]. Off. [illegible] b 1 5
Cratippus reliqua diuinat[illegible] tecit, ſo[illegible] um & furor[illegible] bus Di[illegible] lib 1
Cratipp[illegible], vir [illegible]primus, [illegible] Cicero[illegible] 85
cu[illegible] le) crebra [illegible] pellar[illegible] de Nat.d.1 [illegible]5
credo, aut illos mortis timor [illegible] aut hos religionis de Nat d.1
credo vt la[illegible] lius iudicaren[illegible] c. de Nat d.1 41
credidit dotes filiarum iunonis Sa[illegible] ſthenes Athenienſis, cum rebus [illegible] ſuis.1.de Leg 40
credere in nos, &c.de Nat.d.2.9
ne omnia ſuperſtitioſa ſ[illegible] dine[illegible] ſeria crederent Diuin lib.1 68
credere alicui, nulla ratione reddita. [illegible] de Nat.d.4
credere aliquid ſine doctrina. T[illegible] quæ. lib 1 41
credendum nimirum eſt veteribus, [illegible] priſcis, vt aiunt, viris, qui le pr[illegible] deorum eſſe dicebant, itaque [illegible] vocabula nobis prodiderunt. [illegible] teru generatores ſuos optime po[illegible] de Vniuerſ 47
ita tete ad credendum tua ducit oratio. Tuſc.q.lib 1 37
de creditoribus patriſfamil ma[illegible] plurimum ſeruat, ſacris eius ali[illegible] tur 2 de Leg 47
credibile ſit.1. de Nat.d 108
creduli. Acad,q.ed 1 lib.1.74
crematei igni primus è patriciis Corneliis voluit Sylla.2 de Leg.56
cinis à me corpus crematum eſt. Cat.7
nonnunquam etiam errorem creat ſimilitudo. Diuin.lib 2 43
creatio magiſtratuum cũm ſc[illegible] entus ſuffragia, optimatibus nota, plebi libera ſunto. 3 de Leg.10
crepitus dentium. Tuſc.q.lib 4 15
ſi creuerit Senatus.3 de Leg 8
quodcunque creuerit Senatus, magiſtratus agunto 3.de Leg 6
creſcens & ſeneſcens luna 2 de Nat. deor. 70
quæ creſcentia pernicioſa ſunt, eadẽ ſunt vitioſa naſcentia. Tuſculan .quæſt.lib. 4. 52
in Creta inſula Iouis ſepulchrum oſtenditur.3.de Nat.d.53
criminibus falſis in odium aut inuidiam vocare aliquem. Off.1.121
Crinitus Apollo. Acad.quæſt. edit. 1. lib 2. 81
crinitas ſtellas noſtri, cometas Græci vocant.de Nat.d.2 14
Crito, familiaris Socratis. Diuin lib 1.48
Critolaus euertit Corinthum. 3. de Nat. deor 68
Diodorus Critolai auditor fuit. De Finib. lib.5.14
crocodilum, aut ibim, aut felem nullum violatum ab Ægypto. de Nat.d.1 [illegible]7
crocodili cũm in terra partum ediderunt, obruunt oua, deinde diſcedunt. 2. de Nat.d.98
crocodili & fluuiatiles teſtudines 2. de Nat.d 95
crocodili, piſces, canes, aliǽque multæ beluæ à barbaris in numero deorum

po[illegible]chantur [illegible]
Cœ[illegible] Ap[illegible] viui hoſtium ſe [illegible] peruen [illegible] am. [illegible]
Crœſ[illegible] pulenti [illegible] ſum. l [illegible] 40
Crœſ[illegible], cùm eſſet [illegible] eſt. Diuin lib.2 1.1
[illegible] dicitur Satur[illegible] qui eſt idem [illegible] de [illegible] at.deo.47
Cro[illegible]niates Alcmeo, ſoli & luna reliquiſque ſid[illegible]ribus, ani[illegible] quę præterea diuinitatem dedit de Nat deo 1.10
Crotoniatę à Locris deuicti ad fluuium Sagram de Nat.deo.1 5
illa ſ[illegible]picio intolerabili dolore cruciat. Tuſc q lib.1 1.0
cruciari dies, noctéſque. Parad 11
cruciari dies, noctes torqueri vellent de Finib.lib.5.15
cruciari dolore. de Finib.lib.2.12 ibidem lib.4.57
cruciari libidine augendi bona. Parad. 7
cruciari maximis doloribus, odagræ. Tuſc.q lib 1 40
cruciari non ferendis doloribus. de Finib.lib 5.29
cruciari ſummis doloribus. de Finib lib. 2 12
cruciati vita atque dedecore, ſepultura ac iuſtis exequiis caruerunt. 2 de Leg. 41
omnem cruciatum perferre. Acad. q.ed. 2.lib 2 24
qui retinendi officii cauſa cruciatum ſubierit voluntarium. Offi 3 145
ſummo cruciatu ſuppliciòque periit. 3. de Nat.deo. 60
quo cruciatu timoris angi ſolitum. Offi. 2.35
importunus atque crudelis. lib.2. de Finib.18
nihil quod crudele, vtile. Offic. 3. 60
in ſanguinem ſuum tam crudeles fuiſſe. lib 1 de Finib 27
crudelitas, hominum naturæ (quam maximè ſequi debemus) maximè eſt inimica. Offi.3 60.& 61
& impiè cruentari. Diuin.lib 1.56
quaſi cruentæ guttæ imbrium. de Nat. deo 2.10
cruribus rigidis. de Nat.deo 1.72
¶ Cubilia ſibi nidóſque conſtruunt. 2.de Nat.deo.98
quamuis multa cuiuſque modi rapiat. de Finib.lib.2 9
ſupereſt cum nobis hoc cuicuimodi ocium. Tuſcul. q. lib 3 72
vbi enim melius vti poſſumus hoc, cuicuimodi eſt, ocio? Tuſc.q.lib.5.86
Culcitra plumea. Tuſc.q.lib 3 40
culpa nulla eſt, icùm id quod ab homine non potuit præſtari, euenit. Tuſc.q.lib. 3.31
extra culpā omnem & cauſam ſe poſuit, ſi quid poſtea fraudis eueniſſet. de Vniuerſ.57
ſimilique ſunt in culpa. lib.2.de Finib. 26
alſe in magna culpa.3. de Nat.deo.58
culter moloreus. Offic.2.33
cum diuûm honore lætitiam popularem ludis publicis iungunto.2. de Leg. 24
duo iuuenes cum equis albis.de.Nat.deo. 2.4
cum qua ſimul & ſanctitatem & religionem coli neceſſe eſt. de Nat.deo.1.3
cùm ipſe ſecum [illegible], ſubintelligitur cogitat. Tuſc.q.lib.2.45
cùm donari ab improbo vir nemo bonus velit. 1. de Leg. 40
cumulus bonorum. Tuſc.q.lib 1 29
[illegible] erit a[illegible] ma[illegible] toto corde l[illegible] ib [illegible]
[illegible]tus p[illegible] [illegible]is volu- ptatib[illegible] l[illegible]
[illegible] mulatè uidetur [illegible] 3.23
& [illegible] vi[illegible] beatam. d[illegible]ib.2[illegible]
[illegible] c[illegible] b 7
[illegible] m[illegible] c. [illegible]
[illegible]b[illegible] c ne [illegible] c[illegible]nt ex [illegible]nibus cor[illegible] de [illegible] ueri[illegible]
cu[illegible] ag[illegible] Offi [illegible]
qua[illegible] nq[illegible] o[illegible]
Cupid[illegible] Antes[illegible] d[illegible]
Cupidi[illegible] [illegible] 3 de N[illegible] 41
Cupidi[illegible] [illegible] luptatis [illegible] la de Nat. deo.1.45
Cupidinem Pinn[illegible] aiſſe dicitur Diana, quæ ut Iou. & Proſerpinæ. 3. de Nat.deo.41
Cupidines quot & qui fuerint. 3. de Nat. deo 41
ego me cupio non mendacem putari. 1. de Leg.
cupere [illegible]nia ſcire, cuiuſcunque modi ſunt, curioſorum. duci vero maiorum rerum contemplatione ad cupiditatem ſcientiæ, ſummorum [illegible]rorum eſt putandum. de Finib.lib.5 47
cupidus bellorum gerendorum Offi 1.1 3
cupidus gloriæ. Tuſc q lib 1 9 φιλοδοξος.
cupidus euertendarum rerum. Offi.2.4
cupidus pecuniæ. Tuſc quæſt.lib.2.9. φιλοχρηματος.
cupidus ſplendoris & gloriæ. Offi 1 65
cupidus rerum commutandarum. Offic. 2.4
cupidus vitæ. Tuſc q.lib.1 7. φιλόψυχος & [illegible] Græci vocant.
non eſſe cupidum, pecunia eſt. Parad. 64
virtut cupidiſſime elaborato. de Pet. Conſ. 40
cuius ſermone ita tum cupidè fruebar. Cat.11
cupiditas auidè ſemper aliquid expetens & inanis alacritas 2. id eſt, lætitia geſtiēs, non multùm differunt ab amentia. Tuſc.q.lib.4.18
cupiditas cognitionis & ſcientiæ. Offic.1. 17
cupiditas cognoſcendi. Tuſc.q.lib.1 37
cupiditas dominatus iniuſta. Tuſc. q.lib. 5.43
cupiditas effrenata in omnibus ſtultis inuenitur. Tuſc.q.lib.4.11
cupiditas, ἐπιθυμία, ſecundum Platonem, ſubter præcordia locata eſt. Tuſc. q.lib.1.18
cupiditas flagrans. Tuſc.q.lib 4 34
cupiditas gloriæ. Tuſc.q lib.4.19
cupiditas gloriæ cauenda; eripit enim libertatem, pro qua magnanimis viris omnis debet eſſe contentio. Offi.1.97
cupiditas honorum. Tuſc.q lib.1.55
eadémque leuitate eſt cupiditas in appetendo, qua lætitia in fruendo. Tuſcul. q.lib.4 55
cupiditas inexplebilis. Tuſc q.lib.5 13
cupiditas inſatiabilis. Tuſcul.quæſt. lib. 1 57
cupiditas pecuniæ. φιλοχρηματία. Offic.1. 37
cupiditas pecuniæ infinita. Offi.1 37
cupiditas pecuniæ fugienda. Offi.1.97
pertinacia & nimia cupiditas principatus in elatione & magnitudine animi facillimè innaſcitur. Offi.1 91
nimia cupiditas principatus. Offi.1 92
cupiditas rapiend[illegible] & auferendi p[illegible] Offi[illegible].6
cupi[illegible]tas referendæ gr[illegible] de [illegible] b
cu[illegible]iditas veri videnď [illegible]
cu[illegible]iditas vi[illegible]ere Tu[illegible] l[illegible]
cu[illegible]iditas vincen[illegible]
[illegible] puta[illegible] l æc [illegible] l[illegible] piditates aid[illegible] re p[illegible] T[illegible] lib 4 34
neque enim vnq[illegible] exple[illegible] nec [illegible] c[illegible]iditas [illegible] Parad
cupiditas [illegible]bel [illegible] di[illegible]ordiam ad [illegible] r[illegible] Par[illegible] de [illegible]
p[illegible] ſol[illegible] p[illegible] de [illegible] [illegible] ſtantis p[illegible] fi[illegible] c[illegible]piditate [illegible] p[illegible] tem T[illegible] lib. 4 34
o[illegible] cupiditate non prouidere lib 1. de l[illegible] .26
qui cupiditate peculii nullam c[illegible]ndit o- nem recuſant duriſſimæ ſeruitutis. Parad 49
ſic diſtrahuntur [illegible] contrar[illegible] p[illegible] p[illegible] uſum [illegible]piditates [illegible] cuius ſit, ille eſt [illegible] lib.5 44
cupiditates [illegible] di[illegible]ore p[illegible] turales ſunt [illegible] neceſſariæ [illegible] ral[illegible] & non neceſſar[illegible] [illegible]. Tuſc [illegible] b 5 68
cupiditates hon[illegible] [illegible], gloriæ in maximis a[illegible] diſſimi que ingenii s pler[illegible] unt. Offi.1.39
cupiditates non foris ſolum [illegible], nec tantùm in alios c[illegible] impetu incurrunt, ſed intus [illegible] inclusæ inter ſe diſſident atque diſcordiæ. de Fin.lib.1 35
cupiditates quæ à natura proficiſcuntur, facilè explentur ſine vlla iniuria. de Finib 1 45
cupiditates regnandi. Off.3.46
cupiditates ſunt inſatiabiles, quæ non modò ſingulos homines, ſed vniuerſas familias euertunt, totam etiam labefactant ſæpe rempub. de Fin.lib.1.35
cupiditatum aliæ naturales & neceſſariæ; aliæ naturales, nec tamen neceſſariæ: aliæ nec naturales, nec neceſſariæ. de Finib lib.1 36
cupiditatum inanium nec modus vllus, nec finis inueniri poteſt. de Fin.lib 1 36
ex cupiditatibus odia, diſſidia, diſcordiæ, ſeditiones, bella naſcuntur. de Finib. lib.1.35
ratio inuenta cur pecunia ſacrorum moleſtia liberaretur. 2 de Leg. 49
anceps cura cogitandi. Off.1.17
cura Reipub. Acad.q.ed.2 lib 1.8
cura rerum alienarum difficilis. Offic. 1.43
curam & diligentiam non mediocrem adhibere. Acad.q.ed.1.lib.2.40
profectò ſpe beatè viuendi tantam in eo ſtudio curam operamque poſuerunt. Tuſc.q.lib.5.1
ſumma cura ſtudióque aliquid conquirere. Acad q.ed.1.lib.1 7
cura atque conſilio vnius Rempub. gubernari neceſſe eſſet. de Nat.d.1.6
omnes meas curas cogitationeſque in eā conferebam. Off.2 3
cum his habitantem pernoctantémque curis. Tuſc.q lib.5.52
curioſum & plenum negotii deum quis non timeat? de Nat.d.1.54
curioſi quos offendit alienus labor, ipſis minimè inuenuus. lib.1. de Fin.3

curam in ſuos Curiales Lacidas hoſpitalem tu [illegible] Off. 1 95
Curio ad focum ſeden magnum auri põdus Samnites quum attuliſſent, repudiati ſunt Cat.51
Curius & cæteri ſenes, à villa in ſenatum arceſſiti Cato 51
C[illegible] n[illegible] aurum habere præclarum ſibi [illegible] dere dicebat, ſed eis, qui haberent aurum imperare. Cat.51
Cur[illegible] Pyrrhi bello 2 de Nat deo 1.4
curare [illegible]que corpus. T[illegible] q lib.3.5
cũm [illegible] à deo ſe curari. Acad.q.ed. 1 li[illegible]
cura [illegible] ædiles [illegible] rbis, annonæ, ludoru[illegible] ſolennium.3. de Leg 6
his nulla [illegible] eſt adhibenda curatio? Tuſc. quæſt [illegible] 3 4
cur[illegible] valetudinis Offi.2.16,& 116
n[illegible] m[illegible] curationem eius recipiamus. Tu[illegible] lib 3 71
ab om[illegible] curatione & adminiſtratio[illegible] vacent. de Nat deo.1.5
ſine c[illegible] & curatione hominum, oues nullum fructum edere ex ſe potuiſſent. 2.de Nat de[illegible] 119
curationes periculoſæ & ancipites, quales medici grauioribus morbis adhibere coguntur. Offi.1.115
curationes perturbationum variæ. Tuſc. q.lib.4 43
currere ſtadium. Offi.3 55
te autem hortamur omnes currentem quidem, vt ſpero. de Finib.lib.5 5
curſus atque impetus animorum ad veram laudem atque honeſtatem. Tuſc. q lib 2 52
cuius progreſſio admirabilis, incredibiliſque curſus ad omnem excellentiam factus eſt. Tuſc.q.lib. 4.5
omnium virtutum curſus ad voluptatem. lib 2. de Finib.19
curſus annuus ſolis. de Nat deo.2.36
curſus aſtrorum diſpares conſeruantur vna totius cæli conuerſione. de Nat. deo.2.15
curſus lunæ terram proximè ambit. de Vniuerſ 57
curſus lunaris atque infimus grauiſſimo mouetur ſono. Somn. Scip.17
curſus ſtellarum ſempiterni. Som. Sci.14
curſus ſummus cæli ſtelliferi, cuius conuerſio eſt concitatior, acuto & excitato mouetur ſono. Som. Scip.17
curſus vitæ. Tuſc.q.lib.3.2
non montiuagos atque ſyluestres curſus luſtratione[illegible]ſque patiuntur. Tuſc.q. lib.5 58
curſus octo ſeptem efficiunt diſtinctos interuallis ſonos. Som. Scip.18
quibus curſus rerum obſeruando notatus eſt. Diuin. lib.1.107
curſus ſtellarum errantium. Tuſc. q.lib 4 50
curſum decorum eſt adeptum vnumquodque ſyderum. de Vniuerſ.37
curſum habent Lucifer & Mercurii ſtella ſolis celeritati parem, ſed vim quandam contrariam. de Vniuerſ 37
quem poſtliminium vitæ curſu ſequi vellent. Offi.1.165
repente in medio curſu amicitias dirumpimus. Lal.71
curſu ſuo luſtrato luna ſolem conſecuta. de Vniuerſ.41
curſus menſtrui lunæ. de Nat. deo. 2.37
curſus annuos ad eam rem & rationem ſacerdotes finiunto. 2 de Leg 17
curſibus annuis conficiuntur ſæcula. de Nat. deo.2.16
curſibus inter ſe contrariis ſeptem orbes mouet [illegible] de [illegible] Vniuerſ 35
curſor ad Olympia pro[illegible] cens, viſus eſt in ſomnis curru quadrigarum vehi, mane ad coniectorem a[illegible] ſe, vinces, inquit. Diui[illegible] lib.2.11
curſim pergere ad aliquem. Tuſc.quæſt. lib.5 10
turbulenta illa atomorum curſio hunc mundi ornatum efficere non poterit. lib.2 de Finib.1
currus quadriiugus. Tuſcul.quæſt. lib.1. 54
quaſi in currum vniuerſitatis animos ſideribus deus impoſuit. de Vniuerſ. 35
qui curriculum viuendi à natura datum recte atque honeſtè confecerit. de Vniuerſ.55
curricula mentis. Cat 34
curricula vitæ breuia. Acad.quæſt edi 2. lib.1.51
cuſtos, antiquiſſima deorum omnium qui intra cælum gignuntur, terra. de Vniuerſ 45
cuſtos iuris ciuilis prætor.3.de Leg.7
cuſtodem vrbis Cicero, omnibus ſuis rebus ereptis ac perditis, violari ab impiis paſſus non eſt, eamque ex ſua domo [illegible] ipſius patris domum detulit. 2. de Leg.41
cuſtodia fida canum.2.de Nat.deo.119
cuſtodiam nullam legum habemus conſignatam: memoriam publicam nullam habemus 3.de Leg.40
cũm eſſet in cuſtodia publica. Diuin. lib. 1.48
κύκλος Græcè dicitur circulus aut orbis. de Nat.deo.2.34
cygni Apollini dicati, & quare. Tuſcul. quæſt. lib.1.59
cygni collorũm proceritate ad cibum capeſſendum adiuuantur. 2. de Nat. deo. 91
cygni prouidentes quid in morte boni ſit, cum cantu & voluptate moriuntur. Tuſc.q lib.1.59,& 60
ſed reuertitur ad cylindrum & turbinem ſuum Fat. 31
conum, cylindrum, & pyramidem tibi ais pulchriorem, quàm ſphæram videri. de Nat.deo.1 54
cylindri, vel quadrati vel rotũdi vel pyramidis forma, mihi formoſior eſſe videtur. de Nat deo 2.18
Cylonio ſcelere expiato, Athenæ Epimenide Crete ſuadente fanum contumeliæ & impudentiæ fecerunt 2 de Leg 19
Cyneas à Pyrrho legatus ad ſenatum miſſus, magna memoria vir. Tuſc.q. lib.1.48
Cynoſura paruula. Acad. quæſt.ed.2.lib.2. 60
Cynoſuris humatus Æſculapius fulmine percuſſus.3 de Nat.deo. 40
à Cyprio tyranno Democriteum Anaxarchum excarnificatum accepimus.2. de Nat.deo.61
Cypſelum Corinthi regnaturum milleſimo antè anno Apollinis oraculo editum fuit. Fat.10
Cyrſilus ab Athenienſibus lapidibus obrutus. Offi.3 63. Vide Demoſth. in oratione pro corona.
Cyrenæi dicunt ea ſe ſola percipere, quæ tactu intimo ſentiant, vt dolorem & voluptatem. Acad. quæſt edit.1. lib 2. 69
Cyrenaici minimè contempti philoſophi. Acad q ed 1 lib.2 69
Cyrenæi negãt eſſe quicquam, quod percipi poſſit extrinſecus [illegible] 1 69
C[illegible] ſe, q[illegible] quo[illegible] affici ſe quodammodo. Acad. quæſt.ed. 1 lib. 69
C[illegible] Acad.q.ed.2.lib. 2.2[illegible] phi ab Ariſtippo Cyrenaico [illegible]
C[illegible] ſolo tactu [illegible] iudicium putabant, quia ſentiatur Acad. [illegible] lib [illegible]
Cyrenaici non [illegible] mali [illegible] ægritudinem efficere cenſent, ſed inſperat[illegible] rop[illegible] malo. Tuſc.q.l b 3 [illegible]
Cyrenaici, præter per[illegible]ones animos, nihil putant eſſe iudicii. Acad [illegible] ed 2 lib.2 1[illegible]
Cyrenaici philoſophi virtutem cenſuerunt [illegible] laudandam, q[illegible] eſſet voluptat[illegible] Offi 159
Cyrena[illegible] [illegible] ægritudinem [illegible] exiſtere, [illegible] opinato quid euenerit. [illegible] q.lib 3 44
Cyrenaici voluptatem finem eſſe [illegible] bonorum. Acad [illegible] ed.2 lib.2.131
κυρίας δόξας vocãt ſelectas breueſque Epicuri ſententias de N[illegible] d [illegible] 60
quis enim veſtrum non edidi[illegible] Epicuri κυρίας δ[illegible], id eſt maxim[illegible] de [illegible] nib.lib [illegible]
Cyrus ad ſeptuageſimum ann[illegible] peruenit, cùm [illegible] regnare cœpiſſet. Diuin lib [illegible].44
Cyrus apud Xenophontem, quum admodum ſenex eſſet negat ſe [illegible] ſenſiſſe ſenectutem ſuam imbec[illegible] factã, quàm adoleſcentia f[illegible] 1.16
Cyri apud Xenophontem ſepulturæ genus.2.de Leg 56
Cyri morientis oratio ad filios, ex Xenophonte. Cat.79,& 73
Cyri ſomnium. Diuin.lib.1.44
non potueras igitur hoc à pr[illegible] pro Cythariſta dicere: Diuin.lib 2 1[illegible]

D

DÆmonio Socrates ſemper paruit, nunquam impellenti, ſed ſæpe reuocanti. Diuin.lib.1.105
δαίμονας Græci appellant quos Lar[illegible] La[illegible]res (ſi modò hoc rectè conuerſum videri poteſt). de Vniuerſ 47
damnari capite. Tuſc.q.lib 1.41,& [illegible]
damnare impiis ſententiis. Diuin.lib.1.124
qui in vinculis eſſent damnati rei capitalis. Cat.38
Damocles vnus ex aſſentatoribus Dionyſii. Tuſc q.lib.5 44
Damon & Pythias nobile par amicorum. Off.3.58
Darius in fuga, cùm aquã turbidam, & cadaueribus inquinatam bibiſſet, negauit vnquam ſe bibiſſe iucundius: nunquam videlicet ſitiens biberat. Tuſc.q. lib.5.70
De alienatione ſacrorum dicendum putaſti 3 de Leg 41
de auſpicum religione, expiationibus, procurationibus 2.de Leg.31
de cætero. de Finib.lib 1.20. Græci dicunt, τὸ λοιπόν.
familiæ noſtræ hoſtis de cauſis amiciſſimum. Som.Scip.1
de Cicerone nihil actum eſſe legibus. 3. de Leg.39
de duodecim tab. tranſlatæ leges duæ. 3 de Leg.38
de eius hæredibus aliquã 2 de Leg 48

de fratris mei Mario, Mariana quercus dicatur.1.de Leg.1
neque præterea quenquam de Græcis legiſſe videatur.1.de Leg.6
de his quæ aſtringit, & ex ſe vnum efficit, vinculum.de Vniuerſ.17
nec tamen ab illis ita dicuntur de Induſtria.de Finib.lib.4.1
de labefactando ſtatu noſtro quis cogitaſſet 3.de Leg.11
videor videre deferentem ſitellam de M. Octauio 2.de Nat.deor.75
ſi qui de noſtris.Acad. quæſt edi.2.lib.1.3. idem quòd, ſi qui noſtratum.
de poteſtate magiſtratuum diſputes.3 de Leg.41
de quo omnium natura conſentit, id verum eſſe neceſſe eſt.de Nat deo.1.31
de quibus rebus explicandum eſſe videtur.de Vniuerſ.9
de ſacris perpetuis reſpóſa multa & ſcripta.2.de Leg.44
quum de Simonide quæſiſſet Hiero. de Nat.deor.1.42
nûquid videtur tibi de voluptatibus ſuis cogitaſſe.lib.2.de Fin 19
nihil quiſquam debet, niſi quod eſt turpe non reddere. Parad 52
ſe vt ames, & ſibi vt debeas. de Petit. Conſ.18
debito teſtimonio aliquem priuare.Acad. q ed.2.lib.2.4
victi debilitantur, animúſque demittunt. de Finib.lib.5.39
debilitas animi. de Finib.lib.1.38
iiſdem de rebus ſemper quaſi dictata decantare.de Finib.lib.4.8
decedere de præſidio & ſtatione iniuſſu imperatoris.Cat.66
decedere de ſententia.de Finib.lib.4.43
decedens Roma ex legatione. de Vniuerſ.2
decedatur de prouinciis, in vrbem redeatur.3.de Leg.19
decedi Cat.58
quo amicorum deceſſu pleríque angi ſolent.Læl.9
deceſſio aut acceſſio.de Vniuerſ.13
huius magnitudinem quaſi decempeda permenſus refertis. Academ. quæſt. edit. 2.lib.2.117
decemuiri legem Solonis de ſublatis lamentabilibus & ſumptuoſis funeribus in decimam tabulam eiſdem propè verbis coniecerunt.2 de Leg.59
num quis igitur quicquam decernit inuitus Tuſcul. q. lib.5 55
qui ſine manibus & pedibus conſtare deum poſſe decreuerũt.de Nat.deo.1.64
cùm triumphum Africano decerneret.de Finib.lib.4.19
decernendi conſuetudinem tenere debet Senator 3.de Leg.36
expetenda quidem magis eſt decernandi ratio, quàm decertandi fortitudo: ſed cauendum, ne id bellandi magis fuga, quàm vtilitatis ratione faciamus. Offic. 1.113
decretum à pontificum collegio, non eſſe ius in loco publico fieri ſepulchrum. 2. de Leg.54
decretum Academicorum, nihil poſſe percipi.Acad.q.ed.1 lib 2.29
decretum collegii augurum fuit Romæ, omnem auem tripudium facere poſſe. Diuin.lib.2.57, & 58
decretum nullum falſum.Acad quæſt.ed. 2 lib.2.23
cùm enim decretum proditur, lex veri rectíque proditur. Acad. quæſt. ed. 2. lib. 2.27
nullum decretum ſapientis, niſi comprehenſum, perceptum, cognitum. Acad. q.ed 2 lib.2 100
decretum ſtabile, fixum, ratum, quod mouere nulla ratio poteſt.Acad.quæſt.edi. 2.lib 2.28
decreto collegii augurum.2.de Leg.31
decreta, quæ philoſophi vocant δόγματα. Acad.q.ed.2.lib.2.27
decreta ſenatus rata ſunto, aſt ni par poteſtas maiórue prohibeſſit.3.de Leg 10
decretorum quæ philoſophi δόγματα vocant, nullum ſine ſcelere prodi poteſt. Acad. q.edi.2.lib.2. 27. temeritas hæc erat antiquorum philoſophorum, qui diſcipulos ſuos certis decretis ſic addictos eſſe iubebant, vt ſcelus crederent de quoquam dubitare.
decertare de imperio. Offi 1.57
acerrimè decertare ferro. Tuſc.q.lib.2.56
decertare manu.Offi.1.113
decertãdi duo genera ſunt, vnum per diſceptationem, alterum per vim. cúmque illud proprium ſit hominis, hoc beluarum, confugiendum eſt ad poſterius, ſi vti non liceat ſuperiore. Offi 1.32
cùm tempus neceſſitáſque poſtulat, non temere decertandum manu eſt, & mors ſeruituti turpitudiníque anteponenda. Offi.1.113
quod decet, honeſtum eſt.Offi.1.133
nihil decet inuita, vt aiunt, Minerua, id eſt, aduerſante & repugnante natura. Offic.1 155
id maximè quenque decet, quod eſt ſuum cuiuſque maximè.Offi.1.159
quicquid eſt quod deceat, id tum apparet, cùm antegreſſa eſt honeſtas. Offic. 1 135
venuſtatem atque ordinem, &, vt ita dicam, decentiam.2.de Nat.deo.110
Decius pater cum Latinis decertans, hoſtium telis ſe obiecit. Tuſcul.q lib.1. 74. vide Liuium, lib.8, & m.ab vrbe.
Decii nepos cum Pyrrho decertans, hoſtium telis ſe obiecit Tuſc. q. lib.1. 74. eiuſdem mentionem facit Cicero 2. de Finib.
Decii duo ad voluntariam mortem, curſum equorum incitauerunt.Cat.67
Deciorum deuotionibus placatos deos eſſe cenſet.3.de Nat.deo.10
Deciis, cùm in aciem hoſtium irruebant, leuabat omnem vulnerum metum nobilitas mortis & gloria. Tuſcul.q.lib. 2.52
declamatio ſenilis.Tuſcul. q. lib.1.6
itaque poſtquam adamaui hanc quaſi ſenilem declamationem. Tuſcul. q.lib. 2.14
præſentiam ſæpe dìi ſuam declarant. de Nat deo.2 4
declarare hominibus quæ futura ſunt. Diuin.lib.1.73
declaratio. Acad.q.ed.2.lib.2.29. hoc eſt, ſignificatio & nota.
declinare de via. de Fini.lib.3.4. & Læl.54
declinare ea quæ nocitura videantur. Offic.2.17
declinatio à malis, ſi cum ratione fit, cautio appellatur, eáque intelligitur in ſolo eſſe ſapiente: quæ autem ſine ratione, & cum exanimatione humili atque fracta, nominatur metus. Tuſc. quæſt. lib.4 13
appetitio & declinatio naturalis eſt in omni animali.3 de Nat.deo.33
decoloratio.Diuin.lib.1.44
decor ipſius honeſtatis (emolumentum aliquod).lib 2.de Finib.18
decore ſuo aliquem ſpoliare.Acad.q.edi. 2.lib.2 24
decorum ad omnem honeſtati pertinet. Offic.1.133
decorũ, τὸ πρέπον, totum quidem eſt cum virtute confuſum, ſed mente & cogitatione diſtinguitur. Offi. 1. 152, & 155. Tuſc.q.lib.2.27
decorum duplex eſt: generale, quod in omni honeſtate verſatur, & aliud huic ſubiectum, quod pertinet ad ſingulas partes honeſtatis. Offic.1 135
decorũ generale eſt, quod conſentaneum eſt hominis excellentiæ in eo, in quo natura eius à reliquis animantibus differat.Offic.1.135
decorum ſpeciale eſt, quod ita naturæ conſentaneum eſt, vt in eo moderatio & temperantia appareat, cum ſpecie quadam liberali.Offic.1.135
decorum poſitum eſt in tribus rebus, formoſitate, ordine, ornatu ad actionem apto.Offic.1.175
decori vis ea eſt, vt ab honeſto nequeat ſeparari.Offic.1.131
quæ decoræ grataéque cuique diuo ſint hoſtiæ, ſacerdotes prouidento.2.de Legib.17
decorare aliquem lachrymis. Tuſc.quæſt. lib 2 18
decorari populari gloria. Acad.quæ.ed.2. lib.2.4
neque Herculi quiſquam decumam vouit vnquam, ſi ſapiens factus eſſet.3.de Nat.deo.66
decurrere ad calcem.Tuſc.q.lib.1.14
quaſi decurſo ſpatio à calce ad carceres reuocari.Cat.76
dedecus humana periurii pœna.2. de Legib 14
dedecus, flagitium, turpitudinem vt effugias, quis eſt non modò non recuſandus, ſed vltrò appetendus, ſubeundus, excipiendus dolor Tuſc.q.lib 2 11
quid enim minus eſt dignum, quàm tibi quicquam peius videri dedecore, flagitio, turpitudine Tuſc.q.lib 2.12
In dedecore plus mali, quàm in dolore. Tuſcul.q.lib.2.42
dedecorare authoritatẽ magiſtri. Off. 3.8
dedicata publicè Romæ templa Menti, Pietati, Virtuti, Fidei.2.de Leg.19
publicè vota & dedicata templa.3 de Nat. deo.30
dedicandæ huius ædis ea cauſa fuit. 2. de Legib 54
dedere nos totos patriæ debemus.2.de Legib 4
dedere ſe ægritudini. Tuſcul.q.lib.3.59.& lib.4.68
dedere ſe alicui rei toto animo. Tuſcul.q. lib 5.81
dedere ſe angoribus.Offic.1 5
dedere ſe doctrinæ. Offic.1.101
dedere ſe lamentis, lachrymiſque. Tuſc. q lib.2.43
dedere ſe languori, deſidiæque. Offi.1 173
dedere ſe totum libidinibus. Tuſc.quæſt. lib.1.59
dedere ſe voluptatibus. Offic.1.3
deditus omni generi literarum. Acad. q. ed.2.lib.2 4
deditus philoſophiæ. Acad.quæſt. edit.2. lib.2.4
ſi à Polyæno familiari ſuo geometriam diſcere maluiſſet, quàm illum etiam ipſum dedocere.lib.1.de Fin.16
vt omnes bene ſanos in viam placatæ, tranquillæ, quietæ, beatæ vitæ deduce-

ret.de Fin.lib.1.55
vt de illa animi prauitate deducat.de Pet.Conſ.17
deducere Offi.1.85.Eſt numerum è maiori vel æquali numero ſubtiliter auferre, vt quæ reliqui ſumma ſit videator.
deducere aliquem de ſententia. Tuſcul.q.lib.2.51
deducere coloniam. Diuin.lib.2.86
deducere in anguſtum. Academic.quæſt.edi.1.lib.1.27
deducere perterritos à timore 2. de Natu.deor.110
deduci in contrarias partes. Diuin.lib.2.42
in multas ac diuerſas partes deduci. Diuin.lib.2.42
deductores. de Pet.Conſ.25
defatigatio miſeriarum ægritudines cùm faciat leniores, intelligi neceſſe eſt, non rem ipſam cauſam atque fontem eſſe mœrorum.Tuſc.q.lib.3.57
defatigatio quærendi turpis eſt, cùm id, quod quæritur, ſit pulcherrimum. lib.2. de Finib.3
& nimios ſolis defendit ardores. Cat 49
dentibus ſe defendunt apri. 2. de Nat.deor.96
defendunt leges ac tuentur bonos. 2. de Leg.11
ſi ſocios æquitate & fide defendiſſent. Offi 2.57
ſed quòd videntur acutiſſimè ſententias ſuas, prudentiſſiméque defendere. Diuin.lib.2.115
defendere alicuius cauſam. Tuſc. quæſt.lib.5 74
defendere aliquid locum communi. Acad.q.ed 1 lib.2. 71. quid ſit vide in dictione Communis.
defendere aliquid ſicut caput & famam. Acad.q.ed.1.lib 2 111
defendere audacter ſua decreta. de Finib.lib 2.25
defendere commoda ciuium.Offi.1 122
defendere iniuriam.Off.3.97
defendere nocentem & nefarium impiúmque. Offi 2.71
defendere pugnaciſſimè. Acad. quæſt.ed.2 lib.29
defendere rempub. conſilio & authoritate.Cat.25
defendere ſententiam aliquam. Acad.q.ed.2.lib.2.57
defendere ſine vlla dubitatione quod non ſatis eſt exploratum. de Natu.deor.1.1
quæ plurimorum patrociniis defenditur, Parad.27
à Cyrenaicis melius, liberiúſque defenditur. lib.1.de Finib.17
quas putet probabiliter defendi poſſe. Acad.q.ed.2.lib.1.119
defenſa & collaudata philoſophia. lib.1. de Finib 1
tam ſunt defendenda, quàm mœnia. Acad.q.ed. 1.lib.1.117
ſed hæc quidem eſt perfacilis & perexpedita defenſio.de Finib.lib.3.30
defenſio accuſatione laudabilior. Offic.2.69
defenſiones prætermittendæ, deſerendique officii plures ſolent eſſe cauſæ. Offic.1.41
defenſionem facinoris à natura iure aliquo quærere.1.de Leg.30
quod cauſarum defenſionibus adeptus es.de Pet.Conſ.15
cuius ſententiam ita ſtudioſè defenſitabat Acad.q.ed.2.lib 2.129
quàm antea defenſitauerat. Acad.q.edi.2.lib.1.65
defenſitare. Acad.quæſt.ed.1.lib.1 65
defenſitare cauſas. Offi.1.169
rem ad populum detulit. Offi.3.113
quòd ſi etiam poſſis quidvis deferre ad alterum, &c. Læl.65
deferre primas ad aliquem, de Nat. deor.2.11
deferre rem. Diuin.lib.2.50
deferre rem ad amicos. Diuin.lib.1.51
deferre viſa ad coniecturam. Diuin.lib.2.100
deferentem ſtellam de M.Octauio. de Nat.deor.1.75
ad iſtam epiſtolam delati ſumus. de Finib.lib.2.85
dum deferueſcat ira. Tuſc.q.lib.4. 65.deferueſcere autem certè ſignificat ardorem animi inuita ratione excitatum.
deficiebat ex ea parte ad propoſitum exemplar imaginis ſimilitudo. de Vniverſ.43
ſed ſicubi illi defecerunt, &c. Tuſc.quæſt.lib.2 14
nec illi defecerunt. Academ. quæſt. ed.2.lib 18
ſi me memoria fortè defecerit. de Finib.lib.2 38
dies deficiat, ſi velim numerare. 3.de Nat.deor.60
deficere à virtute. Læl.36
nanque vt olim deficere ſol hominibus extinguique viſus eſt, &c. Somn. Scipion.16
defectio virium adoleſcentiæ vitiis efficitur ſæpius, quàm ſenectutis.Cat.26
defectiones ſolis, lunæ. Diuin. lib.2.11. & Cat.45
quòd parum defigunt animos, & intendunt in ea quæ perſpicua ſunt. Acad. q.ed.1 lib 2.44
quouſque humi defixa tua mens erit? Som Scip 14
definire quam quis vitam ingrediatur. Acad q.ed.1.lib.2.104
ſol, duabus vnius orbis vltimis partibus definiens motum. de Nat.deor.1 61
certa & definita quæſtio. de Nat. deor.2.38
definitas partes cæli ſibi eſſe traditas meminiſſe augur debet.3.de Leg.58
definitum & conſtitutum principalibus cauſis. Fat.7
definitio, eſt patefactio quaſi rerum opertarum, cùm quid quidque ſit, aperitur.de Finib.lib.2.4
definitio hominis quæcunque eſt, vna in omnes valet.1.de Leg.11
num illa definitio poſſit in aliam rem transferri. Acad.q.ed.1.lib.2.41
definitioni adiunctum eſt, vt res in partes diuidatur. de Finib.lib.4 7
definitionem euertere. Acad.quæſt edi.1.lib.2.10
quod ea definitione explicetur. Acad q.ed.1.lib 2.42
definitiones rerum euidentium. Acad.q.ed.1 lib 2.19
dum huius definitiones labefactare vult. Acad.q.ed 1.lib.2.16
definitiones rerum Academici probabāt, & has ad omnia, de quibus diſceptabatur, adhibebant. Acad.q.ed.2.lib.1.23
definitiones rerum euidentium philoſophorum aliqui probant, aliqui improbant. Acad.q.ed.1.lib.2.18, & 19
deflagrare ardore. Academic.quæſt.edi.2.lib.2.120
deflagrare ictu fulminis.Offi.3.116
quo minus ipſis mortuis terrarum omnium deflagratio conſequatur. de Finib lib.3.51
deflexit enim iam aliquantulum de ſpatio curriculoque cõſuetudo maiorum. Læl 38
deflectere de via Offic.1 11
iam ipſæ defluebant coronæ. Tuſc.quæ.lib.5.45
aut ne quid in terram defluat. Læl.51
hæc à ſuperis defluere in terras.2. de Nat. deo.57
defluere à neceſſariis artificiis ad elegantiora. Tuſc.q.lib.1.50
deformis claudicatio. de Nat.d.1.58
deformitas animi, vt corporis perinſignis prauitas, offenſionis aliquid habere debet 1.de Leg.38
deformitas corporis.Offic.3.145
deformitas membrorum. Tuſcul. quæſt.lib.4.22
ne munus humanum aſſignatum à deo defugiſſe videamini. Som.Scip 11
à quo illum degenerare dolebat. Tuſc.q.lib.1.52
degere ætatem. Tuſc.quæſ lib.5 53.& Lælius 73
degere omnem ætatem in tranquillitate ſine dolore. de Fin.lib.2.96
degere æuum cum diis genialibus. Tuſ.q. lib.1.23
degere vitam ſine metu. de Finib.lib.2.28
eáque vita, quæ ex ſummo bono degitur. de Fin.lib.4.25
quæque ab iis degatur ætas. de Nat. deo.2.37
& deguſtabis genus exercitationũ mearum. Parad.5
Deianira vxor Herculis ſanguine Centauri tinctam tunicam ei induit. Tuſc.q.lib.2.25
Deianira Herculi nocere noluit, quum ei tunicam ſanguine Centauri tinctam dedit.3.de Nat.d.51
quantum mali ex humana cõditione deieceris Tuſc.q.lib.1.15
quantum de doloris terrore deieceris Tuſc.q.lib.2.11
prius te quis de omni vitæ ſtatu deiecerit, quàm de iſta authoritate. hoc eſt, Democriti ſententia & opinione. de Nat.deo.1.46
deiicere vitia ratione. Tuſculan. quæſt.lib.4.67
deiici de ſententia. Tuſculan. quæſt. lib.2. 11
deinde quòd ita multa ſunt incommoda in vita. de Nat. deor 1.27 pro prætereà.
Deiotarus à Cæſare Tetrarchiæ regno pecuniáque mulctatus. Diuin.lib 1.27
Deiotarus quum ex itinere quodam propoſito & iã conſtituto reuertiſſet, aquilæ admonitu volatu, conclaue illud, vbi erat manſurus, ſi ire perrexiſſet, proxima nocte corruit.Diuin.lib.1.27
Deiotarus eodẽ tempore Cæſarem & hoſtem & hoſpitem vidit. Diuin.lib.2.63
Deiotarus fugit ex prælio cum Pompeio. Diuin.lib.2.68
Deiotarus magnificẽtiſſimo hoſpitio accepens.Diuin.lib.2 63
Deiotarus perſæpe reuertit ex itinere, quum iam progreſſus eſſet multorum dierum viam.Diuin. lib.1.27
Deiotarus rex, hoſpes Ciceronis. Diuin.lib.1 26
Deiotarus rex nihil vnquam niſi auſpicatò geſſit.Diuin.lib 1 26

Cæſar Deiotaro Trogiorum Tetrarchiam eripuit, & aſſeclæ ſuo Pergameno cuidam dedit. Diuin.lib.2.63
Deiotarum ex itinere aquila reuocauit. Diuin.lib.1.25
delabi in turpitudinem. Offi.1.147
ſic ſe res habet, te tua, me delectant mea. Tuſcul quæſt. lib.5.47
delectare animum ſuauitate auditus, oculorum, tactionum, odorationum, ſaporum. Tuſc.quæſt.lib.4.16
& ii qui rerum cognitione doctrináque delectantur. Læl.72
delectari aſſentatione. Læl.80
delectari criminibus inferendis. Læl.58
delectari fabulis Græcis) (ſpernere aut reiicere Latinas.lib.1.de Finib.4
delectari rebus inanibus. Læl.45
delectari ingenuis ſtudiis atque artibus. de Finib.lib.5.45
delectari mirificè lectione librorum. Acad.quæſt.ed.2.lib.1.5
delectari luſionibus vel laborioſis. de Finib.lib.5 52
delectatio, eſt voluptas ſuauitate auditus animum deliniens. Tuſcul. quæſt. lib. 4.16
delectatio animi. Acad.q.edi.2.lib.1.6
delectatio aurium. de Finib.lib.2.5
delectatio ingenua & digna ſapientia. Tuſc.q.lib.5.53
delectatio puerilis. de Finib.lib.1.56
an delectationis ac otii conſumendi cauſa locuti ſumus, &c. Tuſcu. quæſt.lib. 5.36
ad delectationem animi ſtudium aliquod ſibi ſumere. Acad.q.ed.2.lib.1.6
delectatione allicere aliquem. Tuſcul.q. lib.1.5
quanta delectatione autem afficerer. Tuſc.q lib.1.81
non modò præſentia, verumetiam futura bella deleuit. Læl 10
ne deleat quis ſepulchra.2.de Leg.59
ſi huius æterni beneficii mortalem memoriam deleuiſſes. Parad.36
delere religionem hominum. Diuin.lib. 1.8
quæ delentur vel morbo, vel ſomno, vel obliuione, vel vetuſtate. de Nat.deor. 1.12
neque exceſſu vitæ ſic deleri hominem. Tuſcul q.lib.1.13
deliberandi cauſa, Simonides ſibi vnum diem poſtulauit. de Nat.deor.1.42
ea deliberanda omnino non ſunt, in quibus eſt turpis ipſa deliberatio. Offic. 3.47
deliberatio conſilii capiendi triplex. Offi. 1.15
ex omni deliberatione celandi & occultandi ſpes opinióque remouenda eſt. Offic.3.47
quia ex vniuerſa mente diuina delibatos animos haberemus. Cat.70
voluptaria, delicata, mollis diſciplina, quàm grauis, quàm continens, quàm ſeuera.lib.1.de Finib.19
delicatæ & obſcœnæ voluptates. de Nat. deor.1.78
hæc mihi videtur delicatior, vt ita dicam, molliórque ratio. de Finib.lib.5.12
delicatè & molliter viuere. Offi.1.149
quam rex Moloſſorum in deliciis habebat. Diuin lib.1.67
quos ſibi ipſi delegerunt ad imitandum. Off.1.66
deligere genus vitæ. Offi.1 167
deligere quam quiſque viuendi viam ſit ingreſſurus. Offi.1.165
deligere rationem degendæ ætatis. Tuſc. q.lib.5.52
harum rerum hic tenetur à ſapiente delectus.lib.1.de Finib.27
Latini ſic delectus vim in lege ponunt, vt Græci æquitatis.1 de Leg.14
delinire aliquem beneficio, aut ſpe. de Pet. Conſ.27
delinire aliquem blando appellando ſermone. Offi.1.68
qui blanditiis præſentium voluptatum deliniti atque corrupti, &c. de Finib. lib 1.26
quæ fiunt ad multitudinem deliniendam. Offi.1.81
delinquere in vita. Tuſcula. quæſt. lib. 2 9
nec alacritate futili geſtiens deliqueſcat. Tuſc. q.lib.4 19
adeóne me delirare cenſes, &c. Tuſcul.q. lib.1.9
quaſi delirans in iis libris, &c. de Nat. deor.1.28
delirantium philoſophorum ſumma. de Nat.deor.1.31
deliteſcere in alicuius authoritate. Acad. q ed.2.lib 1.13
Deli complures fuiſſe, qui gallinas alere permultas quæſtus cauſa ſolerent: hi cùm ouum inſpexerant, quæ id gallina peperiſſet, dicere ſolebant. Acad.q. ed.2.lib.2.54
Deli ſe vidiſſe dixit Vlyxes Homericus palmam teneram & proceram. 1. de Leg.1
delubra mentis, virtutis, pietatis, fidei, ob quæ datur homini aſcenſus in cælum, iunto.2.de Leg.16
delubra à patribus conſtructa in vrbibus habento. 2.de Leg.16
delubra eſſe in vrbibus cenſeo, nec ſequor magos Perſarum, quibus auctoribus Xerxes inflammaſſe tēpla Græciæ dicitur, quòd parietibus includerent deos, quibus omnia deberent eſſe patentia ac libera, quorúmque hic mundus omnis templum eſſet, ac domus.2.de Leg.17
quamuis delubra menti & virtuti & fidei conſecremus.3 de Nat.deor.66
Demaratus, Tarquinii regis pater, tyrannum Cypſellum quòd ferre non poterat, fugit Tarquinios Corintho, & ibi ſuas fortunas conſtituit, ac liberos procreauit. Tuſc.q.lib.5.78
dementia, animi affectio, lumine mentis carens. Tuſc.q.lib.3.8
demerſus in aqua. de Finib.lib.3.37
quamuis enim demerſæ ſint leges alicuius opibus. Offi.2.32
Demetrius ait increbuiſſe eam funerum ſepulchrorúmque magnificētiam, quæ nunc Romæ eſt.2.de Leg.60
Demetrius fuit vir non ſolùm erudiſſimus, ſed etiam eius reipublicæ maximè, tuendæque ciuitatis peritiſſimus. 2.de Leg.60
Demetrius Phalereus à Theophraſto mirabiliter doctrinam ex vmbraculis eruditorum, otióque, non modò in ſolem atque puluerem, ſed in ipſum diſcrimen aciémque perduxit.3.de Leg 16
Demetrius Phalereus, diſputator ſubtilis, orator parum vehemens, dulcis tamē, vt Theophraſti diſcipulum poſſis agnoſcere. Offi.1.5
præter Demetrium Phalereum, facilè inueniri non poteſt qui vtraque re excelluerit, vt & doctrinæ ſtudiis, & regenda ciuitate princeps eſſet.3.de Leg.16
demigrare ab hominibus. Parad 18
demigrare ex agris, & in aſtu ſe conferre Atticos iuſſit Theſeus. 2. de Legib. 4
demittere animum, Tuſc.q.lib.4 19. animos, de Finib.lib.5.39. & Tuſc. quæſt. lib 4.11
demiſſus contrahique animo. Tuſc. quæſt. lib.4.12
demiſſio animi. Tuſc.q.lib.3.12
qui tantum Titiniorum, &c. capita demebant. de Pet.Conſ.6
Democritus aſperis, & leuibus, & hamatis, vncinatiſque corporibus concreta dicit omnia interiecto inani. Acad.qu. edit.2.lib.2.18
Democritus author atomorum. Fat.18
Democritus cenſet imagines diuinitate præditas, ineſſe vniuerſitati rerum. de Nat.deo 1.84
Democritus cēſuit dormientium animos externa & aduentitia vi pulſari. Diuin. lib.2.93
Democritus deos eſſe dicit, principia, mentéſque quæ ſunt in vniuerſo. de Nat.deo.1.84
Democritus ex indiuiduis (ἐκ τῶν ἀτόμων) omnia gigni affirmat. Acad.qu.edit.1. lib.2.52
Democritus extorum habitu & colore vel vbertatem earum rerum, quas terra procreat, vel tenuitatem ſignificari cenſuit. Diuin.lib.2.13
Democritus homo eruditus, in Geometriáque perfectus.lib.1.de Fin.16
Democritus imagines, earúmque circuitus in deorum numero refert. de Nat. deo.1.12
Democritus impediri animi etiam aciem aſpectu oculorum arbitrabatur. Tuſc. quæſt lib.5 81
Democritus leuibus & rotundis corpuſculis animum concurſu quodam fortuito efficit. Tuſc.q.lib.1.19
Democritus magnus vir. Ibidem.
Democritus maluit accipere, neceſſitate omnia fieri, quàm à corporibus indiuiduis naturales motus auellere. Fat. 18
Democritus minimè obſcurus. Diui.lib. 2. 101
Democritus negat ſine furore quēquam poetam magnum eſſe poſſe. Diuin.lib. 1. 71
Democritus pluribꝰ locis grauis author. Diuin.lib.1.5
Democritus poſt Leucippum, atomorum concurſu quodam fortuito mundum efformatum fuiſſe aſſerebat. de Nat. deo.1.46
Democritus præſenſionem rerum futurarum comprobauit. Diuin.lib.1.5
Democritus quodam pacto deos eſſe negat.1.de Nat.d.55
Democritus ſalubritatem aut peſtilentiam extis ſignificari putauit. Diuin. lib.2.13
Democritus ſemper ſtudioſus nobilitatis fuit. Acad.quæſt.edit.1.lib.2.115
Democritus ſimilis Leucippo in conſtituendo principio vniuerſi: vterque enim plenum & inane, principium rerum omnium ſtatuit. Acad.quæſt.ed.1. lib.1.109
Democritus verum eſſe planè negat. Acad.q.ed.1.lib.2.67
Democritus, vir magnus imprimis, cuius fontibus Epicurus hortulos ſuos irrigauit, nutare videtur in natura deorum. de Nat.deo.1.84

Democritus vult à corporibus ſolidis & à certis figuris fluere imagines. Diuin. lib 2.105
Democriti errata ab Epicuro reprehenſa & correcta permulta. lib.1. de Finib.21
Democriti opinio de fortuito atomorum concurſione funditus eiicienda & explodenda. Tuſc.q.lib.1.35
in Democritum ipſum, quem ſequutus eſt, fuit ingratus Epicurus.de Nat.deor. 1.66
nihil eſt apud Democritum, quod non turba atomorum conficiat. Tuſc.q.lib. 1.18
infinitio ipſa, quam ἀπειρίαν vocat, tota eſt à Democrito: tum innumerabiles mūdi qui & oriantur, & intereant quotidie lib. 1. de Finib.16
à Democrito omnino hæc licentia (imaginum, quibus pulſentur animi) .de Nat.deo 1.75
Democriteus Nauſiphanes. de Nat. deor. 1.52 hoc eſt, Democriti diſcipulus.
demoliri domum.Offi.1.193
Demoſthenes annos propè trecentos ante Ciceronem fuit.Diuin.lib 2.91
Demoſthenes dolere ſe aiebat, ſi quando opificum antelucana victus eſſet induſtria. Tuſc.q.lib.4 34
Demoſthenes Pythiam φιλιππίζειν dicebat. id eſt eum Pythia agere. Diuin. lib.2 91
Iuuiculus ſane noſter Demoſthenes, qui illo ſuſurro delectari ſe dicebat aquam ferentis mulierculæ, vt mos in Græcia eſt, inſuſurrantique alteri, Hic eſt ille Demoſthenes. Tuſc q.lib.5.74
Demoſthenem aiunt in Phalerico ad fluctum declamare ſolitum, vt fremitum aſſueſceret voce vincere. de Finib. lib.5.4
& Demoſthenem (exiſtimo) ſi illa quæ à Platone didicerat, tenuiſſet, & pronunciare voluiſſet, ornatè ſplendidéque facere potuiſſe. Offi.1.5
Demoſthenem ſcribit Phalereus, cùm ῥῶ dicere nequiret, exercitatione feciſſe, vt planiſſimè diceret. Diuin. lib. 1.75
nec tam feriæ denicales, quæ à nece appellatæ ſunt, quia reſidentur mortui, quàm cæterorum cæleſtium quieti dies feriæ nominarentur, niſi maiores eos qui ex hac vita migraſſent, in deorum numero eſſe voluiſſent.2.de Leg 55
res quas non habeat denotatas. Acad q. ed.1.lib.2.53
dentis euulſionem quis ex Æſculapiis inuenerit.3.de Nat.deor.40
dentes aduerſi acuti morſu diuidunt eſcas.2. Nat.deor.102
cui dentes auro iuncti eſſent, aſtim cum illo ſepeliretur.2.de Leg 56
dentes canduduli. Tuſc.q.lib 5.35
dentes chordarum ſimiles.2. de Nat.deo. 122
dentes & pubertatem natura exiſtere ſi quis dicat.2.de Nat.deo.62
dentes intimi, qui genuini vocantur, conficiunt eſcas.2.de Nat.deo.102
cibus dentibus manditur, atque extenuatur & mollitur.2.de Nat.deor.102
quæ ſylueſtribus ſepibus denſa Lemni nocturno aditu coluntur. de Nat.deor. 3.85
denſior terra hyeme. de Natura deorum.2.19
multò autè denuncio Cat.17
denoncias orbis ille omnia animo. de Vniuer.55
denunciare bellum. Offic.1.55
quicquid denunciatum ſit, facit. Parad. 49
denunciatio calamitatum. Diuin.lib.1.41
deorſum aut ſurſum veheretur animal. de Vniuerſ.61
depaſci veterem poſſeſſionem Academiæ ad hoc acuto homine non ſinamus.1. de Leg.45
depellere à ſe turbulenta, & rationis expertia, ratione.de Vniuerſ.57
depellere à ſe Saturninum tribunum plebis ſine ferro non potuit reſp.3.de Leg. 21
depellere ægritudinem. Tuſc.q. lib.3.22
depellere errorem.Diuin.lib.2.46
depellere manu aliquem. Offi.3.55
depelli ſententia. Tuſc.quæſt lib.2.16
omnis voluptas aſſumenda eſt, omnis dolor depellendus.lib 1.de Finib 26
linguæ agitatione & motibus depulſus cibus.2. de Nat.deor.102
cùm cibo & potione fames, ſitiſque depulſa eſt.de Finib lib.1.29
depulſio. Acad.quæſt edi.1.lib.2.48
depulſione luminum ſopita ora cernuntur, quæ conuertens inferiora reddit, quæ ſunt ſuperiora. de Vniuerſ 61
depingere cogitatione. Acad q.ed.2.lib.2. 45.& 48
depingere cogitatione quiduis poſſe videtur mens noſtra. de Nat.deo 1.39
deplorare voce lamentabili. Tuſc. quæſt. lib.2.18
ſic nobis placet nec priſtinum dicendi ſtudium deponere. Tuſcul. q. lib. 2.6
deponere amicitias. Lel.66
deponere dolorem. Tuſc.quæſt.lib.3 56
deponere de manibus. Acad. quæſt.edi.2. lib.2.2
deponere imperium. Offic.1.97
deponere ſummum imperium. de Nat. deor.1.9
deponere moleſtias.Offic.2.5
deponere pecuniam apud aliquem. Offi. 3.118
depoſuiſſe in Cilicia apud Solem in delubro pecuniam Alexander dicitur. 2. de Leg.40
qui depoſitum nullo teſte quom lucrari impunè poſſit, &c. Parad.25
depoſita non ſemper reddenda. Offic.3. 118
coniugibus & liberis Trœzene depoſitis. Offi.3.62
deportare triumphum. Offi.2 22
idque facere nondum deprauatum, ipſa natura incorruptè atque integrè iudicante. lib 2. de Finib.23
cùm ita nati eſſent, vt quædam contra naturam deprauata haberent. Diuin. lib. 2 75
quanta illa deprauatio & fœditas turpificati animi debet videri? Offic.3 143
deprimere claſſem. Diuin.lib.1.25
depromere argumenta è locis quaſi theſauris. de Finib lib 4 8
depugnare ferro. Tuſc.quæſt.lib.2.37
cùm ſibi cum capitali aduerſario dolore depugnandum videret. de Fini.lib.4.25
malo ſe dignum deputat, niſi miſer ſit. Tuſc.q.lib 3.55
derelictio communis vtilitatis contra naturam eſt: eſt enim iniuſta. Offi.3.38
ruſtica nihil inde (à repub.) in ſuam domum deriuet. Tuſc.quæſt lib.5.53
deriuationes fluminum. Offi 2.18
deſcendere ad forum. de Pet.Conſul 1
deſcendere ad ſocietates calamitatum. Lel 57
deſcendere ex æquo. Cat 50
deſcendere in campum. Lel 26
deſcendere in certamen. Tuſcul. quæſt. lib.2.55
cur Zeno ab hac antiqua inſtitutione deſciuerit. de Fin.lib.4.16
deſciſcere à natura. de Finib.lib. 4 36.Tuſcul.q.lib.3.2
deſciſcere à re ipſa, dignitatem verò nominis retinere. Academ. quæſt. edit.2. lib.1.64
deſciſcere à veritate. Academ. quæſt. ed.2. lib.2 .44
deſciſcere à vita de Fin lib.5.48
deſcribunto cenſores prolem equitum, peditumque.3. de Leg.6
deſcribere de geometris dictum, figuras ſuas delineantibus. Acad.quæſt.edit 2. lib.2.107
deſcribere iura. Offic 1 175
deſcribere librum ab aliquo. Acad.quæſt. ed.2.lib.2.22
deſcribere officia. Academ. quæſt.edit. 2. lib.2.104
deſcribere ſuum cuique munus. de Pet. Conſ 57
deſcriptus populus cenſu, ordinibus, ætatibus.3.de Leg.38
à qua cùm cæteræ partes ætatis bene deſcriptæ ſint. Cat.5
vt plane ita hominibus deſcriptum ac depoſitum ſuum cuique munus ſit. de Pet.Conſ.15
vt quæ deſcripta ſunt, legibus & iure ciuili. Offic.1.75
qua nihil eſt aptius, nihil deſcriptius. de Finib.lib 3.58
ad quem accommodanda eſt ædificandi deſcriptio. Offic.1.193
equitum peditumque deſcriptio. Tuſc.q. lib.4 2
deſcriptio diſciplinæ. Acad.quæſt.edit.2. lib.2 25
æqua deſcriptio iuris. Offic 2.42
deſcriptio rerum expetendarum fugiendarumve. id eſt, ὅλαι. Tuſc.q.lib 5 50
deſcriptio temporum. Academ.quæſt.ed. 2.lib.1 7. Græci χρονογραφίαν, ſeu χρονολογίαν vocant.
deſcriptionem rerum omnium, vi ac ratione deſignari & confici. de Nat. deo. 2. 80
deſcriptione magiſtratuum omnis Reip. moderatio continetur 3 de Leg.5
deſcriptione tali magiſtratuum facta eſt Reip. temperatio.3.de Leg.14
deſecans ex toto partes. de Vniuerſ.19
cùm ad infinitam altitudinem terra deiiceret. Diuin.lib.1.81
qui officia deſerit mollitia animi. id eſt, laborum & dolorum fuga. libro 1 de Fin.26
deſerere ſuam cauſam. Fat 4
dolores quoſuis ſuſcipere malle, quàm deſerere vllam officii partem. lib.1. de Finib.19
deſerere tui amicitiæ. Lel.34
deſerere parentes, patriam. Offic.2.35
deſerere rationem propter pigritiam aut ignauiam dicitur appetitus. Off.1.143
deſerere ſocietatem vitæ Offic.1.45
non deſeruiſſe mihi videor præſidium, in quo à Pop.Rom locatus ſum. lib. 2. de Finib 9
deſeri à ſeipſo. Tuſc.quæſt lib.2 44
vt eos quos tutari debeant, deſertos eſſe patiantur. Offic.1 41
vita inculta & deſerta ab amicis. Lel.52
deſertæ diſciplinæ & iampridem relictæ patrocinium. de Nat.deo.1 5

quàm communis vtilitatis aut ſalutis deſertor propter ſuam vtilitatem aut ſalutem. de Finib.lib.3 51
cui vis deſeruire, dum quod velis conſequaris. Offi.1.153
deſiderant ſententiæ lucem auctoris. de Nat.deor.1.9
amplius quod deſideres nihil erit. Tuſc. quæſt lib.1.21
deſiderare gloriam quaſi mercedem rerum geſtarum. Offic.1.93
non deſiderare, iucundius eſt quàm frui. Cat.44
nec tam deſiderata ſit antè quàm inuecta. Tuſc.q.lib.3 1
nihil enim deſiderabile concupiſcunt. de Finib lib.1.41
inter deſiderium & indigentiam diſtinguunt Stoici, vt deſiderium ſit libido earum rerum, quæ dicuntur de quodam aut quibuſdam, quæ κατηγορήματα dialectici appellant, vt habere diuitias, capere honores. Indigentia rerum ipſarum eſt, vt honorum, vt pecuniæ. Tuſc.quæſt.lib.4 17
deſiderium, eſt libido eius, qui nondum adſit, videndi. Tuſc.quæſt.lib.4.17
ſi Scipionis deſiderio me moueri negem. Læl.9
diutius enim iam in hoc deſiderio eſſe non poſſum. Læl 86
deſiderata naturæ. de Finib.lib.2.25
etenim quis hoc non videt, deſideria iſta condire omnia (quæ ad victum pertinent.) Tuſc.quæſt.lib.5.70
deſidiæ fuga. Academic. quæſt. edit.2.lib. 2 17
quæ cùm ita deſignaſſet. de Vniuerſ. 57
deſignari, & confici vi ac ratione rerum omnium deſcriptionem. de Natu.deor. 2.10
ratione quadam & diſciplina deſignata Reſpub.3.de Nat.deo.64
quæ ab ipſis conſtituta & deſignata ſunt. Diuin.lib 1 73
omnem totius orbis deſignationem atque apparatum requiro. de Natu. deo. 2.16
deſinunt adhibere ſuum iudicium. de Nat.deor.1.8
deſine quæſo communibus locis. Acad.q. ed.1.lib.2 72
neque enim tam deſipiens fuiſſet, vt, &c. de Nat.deor.1.87
deſipientis arrogantiæ eſt. de Natu. deor. 2.13
nunquam vllius oratione victi ſententia deſiſtemus. de Finib.lib.1.50
deſiſtere à ſententia. Offi.3.19
deſiſtere de ſententia. Tuſcul. q. lib.2.53
deſiſtere ſententia. Acad.quæſt.ed.1.lib.2. 58, & 59
deſiſtere cauſa. Offi 3.153
Simonidem arbitror deſperaſſe omnem veritatem. de Nat.deor.1.48
huius ſalus deſperanda eſt. Læl.76
quaſi deſperatos aliquos relinquamus. Acad.q.ed. 1.lib.2.32
deſperatio, eſt ægritudo ſine vlla rerum expectatione meliorum. Tuſc. quæſt. lib.4.15
deſpicere humana. Tuſc.q. lib.1.8. Acad. q.ed.1.lib.2.118
deſpicere imperia & magiſtratus. Offic. 1.101
deſpicere & pro nihilo putare omnia quæ cadere in hominem poſſunt. de Finib.lib.3.13
deſpicere res humanas, æque infra ſe poſitas arbitrari. Tuſc.q.lib.3.15
deſpicientia rerum externarum. Offi. 1. 95 omnium rerum humanarum. Tuſc. q lib.1.78
deſpicationes. de Finib.lib.1.52
deſtinare alicui diem necis. Offic.3.58
deſtruere ædificium. Cat.66
in his deſudans atque elaborans, &c. Cat.54
dreori veſtro non deſui. Som. Scip.18
non deſuit huic rationi ac ſtudio Dicæarchus.3.de Leg 16
nuſquam deeſſe. de Pet.Conſ.18
deeſſe officio ſuo & muneri. Tuſc.q.lib. 3.15
tute tibi defuiſſe videare. Offi.3 9
ſi quæ in his corrigere voluit, deteriora fecit.lib.1 de Finib.10
optima potius putanda, quàm deterrima natura. de Nat deo.2.16
aut ne deterruiſſet alios à ſtudiis. de Finib. lib.1 10
deterreri de ſententia. Diuin.lib.2.64
inuidiæ deteſtandæ gratia dixiſſe. de Nat.deor.1.87
nihil eſſe tam deteſtabile, tamque peſtiferum, quàm voluptatem. Cat.37
quæ dirimi niſi deteſtabili ſcelere non poteſt. Læl.27
eam detorſit à latere in dextram partem. de Vniuerſ 31
niſi quos à recta ratione natura vitioſa detorſiſſet. Tuſc.quæſt.lib 5.66
in quibus de ſuis commodis viri boni multa detrahunt, &c. Læl.52
detraxit vnam partem ex tota. de Vniuerſ 19
nihil cuiquam quod in ſe transferat, detrahet. Offi 3.99
ſaltem aliquid de pondere detraxiſſet. de Finib lib 4 46
detrahere ægritudinem. Tuſc.quæſt. lib. 4.50
detrahere aliquid alteri, & hominem hominis incommodo ſuum augere commodum, magis eſt contra naturam, quàm mors, quàm paupertas, &c. Offi. 3 16
detrahere aliquid de opera publica priuatis ſtudiis. Acad. quæſt. edit. 1. lib. 1.6
detrahere alteri ſui commodi cauſa, magis eſt contra naturam, quàm mors, quàm dolor, quàm cætera generis eiuſdem. Offi 3.30
detrahere de alterius commodis. Offic 3. 37
detrahere de ſe ipſo. Acad. quæſt. edit.1. lib. 1.16
detrahere inanes ſolicitudines. Tuſc.q.lib. 5 8
detrahere quid de aliquo, quod ſibi aſſumat. de Finib.lib.3.55
detrahere quod cuique quis poſſit, emolumenti ſui gratiâ. Offi.3 17
nihil operæ reipub. detrahens. de Finib. lib.3.6
verba modò mutantem, de opinionibus nihil detrahentem. de Finib.lib.4 19
cor, &c. detracta vtilitate, quid habet venuſtatis. de Nat.deor.2.65
quaſi detractis de homine ſenſibus. lib.1. de Finib.21
detractio confecti & conſumpti cibi. de Vniuerſ.13
detractio moleſtiæ ipſa conſecutionem affert voluptatis. de Finib.lib.1 30
deuincire aliquem vi. Offi.1.53
deuincire hominum inter homines ſocietatem Offi.1.53
deuincire homines charitate. Offi.2.79
deuincire mentem neceſſitate fati. Fat.16
deuinciri firma ſocietate. Offic.1.81
deuincta quæ fuerunt omnia, ſine vinculo. de Vniuerſ.17
& quum iis, quos vi deuiceris, conſulendum eſt, tum ii qui armis poſitis ad imperatorum fidem confugiunt, quamuis murum aries percuſſerit, recipiendi ſunt. Offic.1.35
deuincere aliquam ciuitatem ſeu nationem bello. Offic 1.53
quibus etiam cum hoſte deuincitur fides. Offic.3.111
quid enim poteſt eſſe tam flexibile, tam deuium, &c. Læl.77
deuouerunt ſe quidam imperatores pro Repub. diis immortalibus capite velato, verbis certis. de Nat.deo.2.7
deuotionibus Deciorum placatos deos eſſe cenſes.3 de Nat.deo.10
ſapiens eſt mundus, & propterea deus. de Nat.deo.2.28
tantus & tam præſens habetur deus. Tuſcul.q lib.1.24
deus æternus hunc mundum perfectè beatum deum procreauit. de Vniuerſ.27
harum ſententiarum quæ vera ſit, deus aliquis viderit. Tuſc.q.lib.1.20
deus quum ſimilem mundum efficere vellet, ei quod pulcherrimum in rerum natura intelligi poteſt, & quod omni ex parte abſolutiſſimum eſt, animal vnum aſpectabile, in quo omnia animalia continerentur effecit. de Vniuerſ.13
deus effector mundi atque molitor hanc habuit rationem, vt vnum opus totum, atque perfectum ex omnibus totis atque perfectis abſolueret, quod omni morbo ſenioque careret. de Vniuerſ.18
nihil eſt, quod deus efficere non poſſit. Diuin.lib.2.68
deus eſt qui viget, qui ſentit, qui meminit, qui præuidet, qui tam regit & moderatur & mouet id corpus, cui præpoſitus eſt, quàm hunc mundum princeps ille deus. Som Scip.29
ſi deus eſſet animus hominis, cur quicquam ignoraret? de Nat.deo.1.11
deus incluſus corpore humano. Diuin. lib.1.61
vetat dominans ille in nobis deus iniuſſu hinc nos ſuo demigrare. Tuſcul. quæſt.lib.1.60
deus ipſe nullo alio modo intelligi poteſt, quàm mens ſoluta quædam & libera, ſegregata ab omni concretione mortali, omnia ſentiens & mouens, ipſaque prædita motu ſempiterno. Tuſcul q.lib.1.54
deus is, qui erat, quum mundum crearet, de aliquando futuro deo cogitans. de Vniuerſ.25
deus mundum ædificauit, ſecundum Platonem in Timæo. Tuſculan.quæſt.lib. 1.52
deus nulli naturæ obediens aut ſubiectus. 1.de Nat.d.56
deus Platonis de Timæo opifex ædificatórque mundi. de Nat.deo.1.54
deus Platonicus. de Nat.deo.1.16
deus præſens & præpotens. de Nat.deo. 2.3
deus procreator mundi, animum ex ſua mente & diuinitate quum genuiſſet, tum denique omne quod erat concretum atque corporeum, ſubſternebat animo. de Vniuerſ.33

deus qui omnia genuit, ad alios deos genitos fatur. de Vniuerſ. 49
deus quę facie ſit, aut vbi habitet, ne quærendum quidem eſt. Tuſcul. quæſt. lib. 1.55
deus qua mente ſit futurus, quando ei aliquid ab impijs donatur, vetat Plato dubitare, cùm vir nemo bonus ab improbo donari velit. 2. de Leg. 41
deus quid eſſet, quum de Simonide quæſiſſet Tyrannus Hiero poſt duplicatum numerum dierum, &c. Quãto (inquit) diutius conſidero, tanto mihi videtur res obſcurior. de Nat. deor. 1.41
ſi mũdus eſt deus, quoniam partes mundi ſunt, dei membra partim ardentia, partim refrigerata dicenda ſunt. de Nat. deor. 1.19
deus ſignificatur beatus & æternus. de Nat. deor. 1.47
deus ſingularem hunc mundum atque vnigenam procreauit. de Vniuerſ. 15
deus vel effector mundi, ſi natus eſt, vel moderator, ſi ſemper fuit. Tuſc. quæſt. lib. 1.57
deus vindex conſtituitur, vt præſentis pœnæ metu religio confirmetur. 2. de Leg. 17
mundus, deus volubilis. de Nat. deor. 1.14
dei formam intelligi non poſſe cenſet Ariſtoteles. de Nat. deor. 1.17
dei formam mutabilem eſſe vult Heraclides Ponticus. de Nat. deor. 1.16
dei formam quæri non oportere, Socrates apud Xenophontem. de Nat. deor. 1.14
dei notitiam nullum eſt animal quod habeat præter hominem 1. de Leg. 18
ipſis in hominibus nulla gens eſt, neque tam immanſueta, neque tam fera, quæ non, etiamſi ignoret qualem habere deum deceat, tamen habendum ſciat. 1. de Leg. 18. Ex quo efficitur, vt is agnoſcat deum, qui vnde ortus ſit, quaſi recordetur ac agnoſcat 1. de Leg. 19
dei numini patent omnia. Diuin. lib. 1.111
dei ſpeciem cogitatione percipi nõ ſenſu. de Nat. deo. 1.74
deo cauſa iuſtiſſima mundum generandi, fuit probitas, itaque omnia ſui ſimilia generauit. de Vniuerſ. 11
deo ſiti rotundo, quæ vna tribuitur. de Nat. deor. 1.18
deo nihil minus gratum, quàm non omnibus patere ad ſe placandum & colendum viam. 2. de Leg. 17
deo nihil, quod quidem in terris fiat, acceptius eſt, quàm concilia cœtuſque hominum iure ſociati, quæ ciuitates appellantur. Som. Scip. 8
deo paret mundus, & huic obediunt maria, terræque, & hominum vita iuſſis ſupremæ legis obtemperat. 3. de Leg. 3
deo probitas grata eſt, ſumptus removendus. 2. de Leg. 16
deo proximum & antiquiſſimum id habendum, quod ſit optimum 2. de Leg. 39
deo ſponſione voti obligamur. 2. de Leg. 40
non membra ſolùm hominis deo tribuunt imperiti, ſed vſum etiam membrorum, arcum, ſagittas, haſtam, &c. de Nat. deo. 1.71
deo tribuenda eſt ratio recta cõſtànſque. 2. de Nat. deo. 25. paulò pòſt vocat perfectam & abſolutam.
deum certiſſimum iudicat Cleanthes, vltimum & altiſſimum, atque vndique circumfuſum, & extremum omnia cingentem, atque complexum ardorem qui æther nominetur. de Natura deor. 1.28
deum dixit Thales Mileſius eam mentem quæ ex aqua cuncta fingeret. de Nat. deo. 1.19
contra deum diſputare. 3. de Nat. deor. 57
deum eſſe mundum & cœlum & aſtra & terram, & animos, & eos quos maiorum inſtitutis accepimus. de Nat. deo. 1.35
deum eſſe mundum, omnémque vim mundi diuina natura contineri. de Nat. deor. 1.22
deum etſi non videmus, tamen agnoſcimus ex operibus eius. Tuſcul. quæſt. lib. 1.57
deum ipſum cogitatione complecti non poſſumus. Tuſcul. quæſt. lib. 1.41
nonne deum ita tollit omnino, vt nullam eius opinionem reliquam faciat? de Nat. deo. 1.23
fingeret deum lineamentis duntaxat extremis. de Nat. deor. 1.87
ſed nos deum niſi ſempiternum intelligere qui põſſumus? de Nat. deor. 1.19
deum non attingit labor. de Natura deorum 1.17
deum non modò aliqua, ſed etiam pulcherrima ſpecie eſſe decet. de Nat. deo. 1.20
quis enim deum non timeat omnia prouidentem & cogitantem & animaduertentem, & omnia ad ſe pertinere putantem, curioſum & plenum negotij deum? de Nat. deo. 1.39
deum nunquam nec iraſci nec nocere, commune eſt omnium philoſophorum. Offi. 3.238
deum omnia noſtri cauſa feciſſe docent Stoici. Acad. quæſt. ed. 2. lib. 2.111
deum Pythagoras cenſuit eſſe animum per naturam rerum omnem intentum & commeantem, ex quo animi noſtri carperentur. de Nat. deo. 1.18
deum Plato ſine corpore vllo vult eſſe, vt Græci dicunt ἀσώματον. de Nat. deo. 1.13
deum qui eſſet optimus fas nec eſt, nec vnquam fuit facere quicquam, niſi pulcherrimum. de Vniuerſ. 11
ne in deum quidem cadere, vt ſciat quid caſu & fortuitò futurum ſit. Diuin. lib. 1.14
ad deum reuocat Parmenides cupiditatem, bellũ, diſcordiam. de Nat. deo. 1.12
aera deum ſtatuit Anaximenes. de Nat. deo. 1.19
deum, ſolem & animum eſſe ait Socrates apud Xenophontem, & modò vnum, tum autem plures deos conſtituit. de Nat. deor. 1.14
deum voluit eſſe Xenophanes, mente adiuncta, omne præterea quod eſſet infinitum. de Nat. deor. 1.11
deo inuito non ſunt diſſoluta per eum facta. de Vniuerſ. 49
nihil à deo ſignificari ſomniis. Diuin. lib. 2.97
niſi iuuante deo tales non fuerunt, Curius, Fabricius, Coruncanus, reliquique viri fortes. 2. de Nat. deor. 114
dij Barbarorum. 3. de Nat. deo. 55
dij bellis præliiſque non caruerunt, vt fabulæ ferunt. 2. de Nat. deor. 52
dij benefici ſunt, generique hominum amici. Diuin. lib. 1.79. & lib. 1.73
dij commentitij & ficti. 1. de Nat. deo. 52
dij genitales. Tuſcul. quæſt. lib. 1.13
dij hominum ſimiles, &c. de Natu. deor. 1.83
dij induti ſpecie humana, fabulas poetis ſuppeditauerunt. 2. de Nat. deor. 46
dij ipſi ſe nobis non offerunt, vim autem ſuam longè latéque diffundunt. Diuin. lib. 1.70
dij magna curant, parua negligunt. 2. de Nat. d. 115
dij maiorum gentium. Tuſc. q. lib. 1.14
dij minora negligunt, neque agellos ſingulorum, nec viticulas perſequuntur. 3. de Nat. d. 64
dij poetici. 3. de Nat. deo. 57
dij præſentes vbi viſi fuerint. 3. de Nat. deo. 8
dij quales ſint, ratione cognoſcimus. Tuſcul. quæſt. lib. 1.19
quiſquam nobilium deorum. 3. de Nat. deo. 55
vim omnem deorum ac poteſtatē redarguunt improborum proſperitates. 3. de Nat. deo. 66
deorum aditu arcenda paupertas non eſt ſumptu ad ſacra adhibito. 2. de Leg. 28
quot hominum linguæ, tot nomina deorum. de Nat. deo. 1.58
deorum beneficia multi peruerſè vtuntur. 3. de Nat. d. 51
tanquam deſcendiſſet ex deorum concilio. 1. de Nat. d. 14
deorum cultus quis optimus & caſtiſſimus. 2. de Nat. deo. 53
Cleanthes quatuor modis formatas in animis hominum putat deorum eſſe notiones. 3. de Nat. deo. 11
eſt deorum eximia quædam præſtánſque natura. de Na. d. 1.81
deorum formæ & ætates & veſtitus, ornatúſque noti ſunt. 2. de Nat. deo. 51
deorum honore res ſordidas atque deformes afficere. de Nat. deo. 1.29
deorum ignotorum turbā magnam congregat Chryſippus. de Nat. deo. 1.19
quum eſſent agri deorũ immortalium excepti lege Cenſoria. 3 de Nat. deorum, 34
deorum immortalium vi, natura, ratione, poteſtate, mente, numine, natura omnis diuina regitur 1. de Leg. 16
deorum inſitas vel potius innatas cognitiones habemus. de Nat. deo. 1.51
deorum interpretes auſpices. de Nat. deo. 1.9
deorum iram donis placare impius nè audeto. 2. de Leg. 14
deorum magna multitudo fluxit ex ratione phyſica. 2. de Nat. d. 46
deorum manium iura ſancta ſunto, hos leto datos diuos habento. Sumptum in ollos, luctúmque minuunto. 2. de Legib. 24
à deorum manium iure ſumptus & luctum remouere. 2. de Leg. 58
deorum natura præpotens & excellens. 2. de Nat. deo. 55
deorum notionem in hominum animis impreſſit ipſa natura. de Natura deor. 1.32
in deorum numero aſtra eſſe conſentaneum eſt: quòd in iis ſenſus inſit, & intelligentia. 2. de Nat. deo. 1.30
in deorum numero Democritus refert imagines, earúmque circuitus, &c. de Nat. deo 1.12
in deorum numero eſſe maiores voluerunt eos qui ex hac vita migraſſent. 2. de Leg. 51
deorum numini tribuere. de Nat. deo. 1.3
deorum omnem hunc mundum templum eſſe & domum Magi Perſicæ cenſuerunt. 2. de Leg. 17

deorum omnium plures, ſinguli ſingulis ſacerdotes. 2. de Leg. 30
deorum omnium qui totra cælum gignerentur, terram cuſtodem eſſe voluit deus. de Vniuerſ. 45
deorum omnium terra ſacrum domicilium 2. de Leg. 45
in deorum opinione turpiſſimè labitur Empedocles. de Nat. deor. 1. 31
deorum ortus habeatur, atque dicatur, vt Oceanum, Salaciámque cæli ſatu, terræque conceptu generatos, editóſque memoremus, ex his Phorcyn, Saturnum, & Opem, deinceps Iouem atque Iunonem, reliquos, quos fratres inter ſe, agnatóſque appellare videmus. de Vniuerſ. 49
deorum præſentiæ. 2. de Nat. deo. 11 4
deorum progeniem ſe eſſe dicebant veteres & priſci viri. de Vniuerſ. 47
quæ de deorum, qui cernuntur, quique ſunt orti natura, præfati ſumus. de Vniuerſ. 47
deorum, quos Græci *δαίμονας* appellant, Latini lares, & noſſe, & nunciare ortum maius eſt, inquit Cicero, quàm vt profiteri ſcribere nos audeamus. de Vniuerſ. 47
deorum ſpecies quadam opinione in oculis eſt, non ſolùm in mentibus. 2. de Leg. 18
deorum ſpeciem, corpus non eſſe, ſed quaſi corpus: nec habere ſanguinem ſed quaſi ſanguinem dixit Epicurus. de Nat. deor. 1. 35
deorum vim & naturam tollit Antiſthenes. de Nat. deor. 1. 14
deos alios in terra, alios in luna, alios in reliquas mundi partes ſpargens deus quaſi ſerebat. de Vniuerſ. 57
in deos ceremoniæ ac religiones, vñ metu, ſed ea coniunctione, quæ eſt homini cum deo, conſeruandæ. 1. de Leg. 33
deos certos cur Homerus principibus heroum periculorum comites adiûxerit. 1. de Nat. deo. 114
mala & impia eſt conſuetudo cõtra deos diſputandi. 2. de Nat. deo 115
deos eaſdem, quas nos vrbes incolere Græci & Romani vt pietatem augerent, voluerunt. 2. de Leg. 27
re tollis, oratione relinquit deos Epicurus. de Nat. deo 1 87
cur deos eſſe credamus, firmiſſimum hoc afferri poteſt, quòd nulla gens tam fera, nemo omnium tam ſit immanis, cuius mentem non imbuerit deorum opinio. Tuſc. q. lib 1. 25
deos eſſe dixit Democritus, principia, mentéſque, quæ ſunt in vniuerſo. de Nat. deor 1. 84
deos eſſe dominos ac moderatores omnium rerum, eáque quæ gerantur, eorum geri iudicio ac numine, eoſdémque optimè de genere hominum mereri, & qualis quiſque ſit, quid agat, quid in ſe admittat, qua mẽte, qua pietate religiones colat, intueri, piorúmque & impiorum habere rationem, à principio ciuibus perſuaſum eſſe debet. 2. de Leg. 13
deos eſſe dubitauit Protagoras, nullos eſſe omnino Diagoras & Theodorus Cyrenaicus putauerunt. de Nat. deo. 1. 2
deos eſſe, & conſulere rebus humanis. Diuin. lib 1. 9
deos eſſe facimus his vocabulis, quibus à nobis nominantur. de Nat. d. 1. 58
deos eſſe natiuos Anaximander putauit. de Nat. deor. 1 10
deos eſſe natura opinamur. Tuſc. quæſt. lib. 1. 29
deos eſſe quodam pacto negat Democritus. 1. de Nat. deor. 55
deos eſſe ſummos cùm concedamos, eorúmque mente mũdum regi, & eorum benignitatem hominum conſulere generi, & poſſe nobis ſigna futurarum rerum oſtendere, non video (inquit Cicero) cur diuinationem eſſe negem. 2. de Leg 33
multos ex hominibus deos habent in Græcia 3. de Nat. deor. 17
deos nemo ſeparatim habeſſit, néue nouos, ſed ne aduenas, niſi publicè adſcitos priuatim colunto 2. de Leg 16
deos non eſſe parietibus claudendos, quibus omnia deberent eſſe patentia ac libera, quorúmque hic mũdus templum eſſet, cenſuerunt magi Perſarum. 2. de Leg 27
deos nouos, & in his colendis nocturnas peruigilationes ſic Ariſtophanes poëta vexàt, vt apud eum Sabazius, & quidam alii dii peregrini iudicati è ciuitate eiiciantur. 2 de Leg. 37
deos octo eſſe dixit Xenocrates. de Nat. deor. 1 15
deos omnia cernere, deorum eſſe plena omnia homines exiſtimare oportere dicebat Thales: fore enim omnes caſtiores. 2. de Leg. 28
deos Perſeus eos dicit eſſe habitos, à quibus magna vtilitas ad vitæ cultum eſſet inuenta. de Nat. deor. 1. 28
deos placatos efficit pietas & ſanctitas. Offi. 2. 15
deos populares eſſe multos, naturalem vnum dicit Antiſthenes. de Nat. deor. 1 24
vt deos qui canem & felem colunt, eadem ſuperſtitione, qua cæteræ gentes conflictantur. 1. de Leg 24
deos ſuos, aut nouos, aut alienigenas, coli confuſionem habet religionum, & ignotas ſacerdotibus cerimonias. 2. de Leg. 27
euocat deos teſtimonium dicere. 3. de Nat. deor. 61
diis immortalibus interpoſitis tum iudicibus, tum teſtibus ciuium inter ipſos, quàm ſancta erit inter eos ſocietas. 2. de Leg 14
de diis multi praua ſentiunt. Tuſc. quæſt. lib. 1. 25
non idcirco à diis non optimè nobis eſſe prouiſum, quod multi eorum beneficio peruerſè vtantur 3. de Nat. deor 31
à diis ortus fidem non habere, difficile. de Vniuerſ. 47
dextra hoſtilis. Tuſcul. quæſt. lib. 1. 16
dextra detruſit in læuam partem oculorũ, læuáque in dextram. de Vniuerſ. 61
dextra videntur quæ læua ſunt, quia contrariis partibus oculorum contrarias partes attingunt. de Vniuerſ. 61
Diagondas Thebanus nocturna omnia in media Græcia lege perpetua ſuſtulit. 2. de Leg. 37
Diagoras ac Theodorus, omnino deos eſſe negabant. de Nat. deor. 1. 81
Diagoras, Atheos ille qui dic[illegible]. 3. de Nat. deor. 66
Diagoras, Atheos qui dictus eſt, poſteáque Theodorus, nónne apertè deorum naturam ſuſtulerunt? de Nat. deor. 1. 44
Diagoras & Theodorus Cyrenaicus nullos eſſe deos putauerunt. de Nat. deo. 1. 2
Diagoras putabat deos humana negligere. 3. de Nat. deor. 66
Diagoras Rhodius, Olympionices nobilis, vno die duos ſuos filios victores Olympiæ vidit. Tuſc. q. lib. 1 99
Diagoræ dictum de diis. 3. de Nat. deo. 66
dialectica, diſciplina eſt orationis ratione concluſæ. Acad. quæſt. edi 2. lib 1 13
dialectica diſciplina. Acad. quæſt. edit 2. lib. 1 25
dialectica in ratione & diſſerendo eſt. Acad. quæſt. edit. 1 lib. 1. 22
dialectica pars philoſophiæ. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 1. 15
dialectica Stoicorum qualis, & quo ordine progrediatur. Academ quæſt. ed. 1. lib. 2. 83
dialectica veri & falſi quaſi diſceptatrix & iudex. Academ. quæſt. edit. 1. lib. 1. 81
dialectica vna continet omnem & perſpiciendi quid in quaque re ſit, ſcientiam, & iudicandi quale quidque ſit, & ratione & via diſputandi. de Finib. lib. 2. 15
dialecticæ fundamentum eſt, quicquid enuncietur, aut verum eſſe aut falſum. Acad. quæſt. edi. 1. lib 2. 26
iudicia dialecticæ nulla. Acad. quæſ. ed 1. lib. 2. 132
an ſit dialecticis ne imbutus quidem eſt. Tuſcul. quæſt. lib 1. 11
dialectici ſtatuunt omne, quod ita diſiunctum ſit, quaſi aut etiam, aut non, non modò verum eſſe, ſed etiã neceſſarium. Acad. quæſt. edit. 1. lib. 2. 88
dialecticorum verba nulla ſunt publica. Acad. qu. ed. 2. lib. 1. 19
Diana, eſt luna: vt Apollo, ſol. 3. de Nat. deo. 36
Diana lucifera apud Græcos. 2. de Nat. deo. 50
Diana omniuaga. 2. de Nat. deo. 51
Dianæ Epheſiæ templum eadem nocte deflagrauit, qua natus eſt Alexander. Ibidem.
Dianam & lunam eandem eſſe putant. 2. de Nat. deo. 50
Dianæ plures. 3. de Nat deo. 41
Dicæarchus ab Ariſtotele doctus, huic rationi ſtudióque non defuit. 3. de Leg. 26
Dicæarchus acerrimè contra immortalitatem animæ diſſeruit. Tuſcul. quæſt. lib 1. 63
Dicæarchus Ariſtoxeni æqualis & condiſcipulus. Tuſc. q. lib. 1. 34
Dicæarchus, deliciæ meæ, per appoſitionem. Tuſc. q. lib. 1. 63
Dicæarchus & Ariſtoxenus nullum omnino animum eſſe dixerunt. Tuſc. qu. lib. 1. 43
Dicæarchus Meſſenius Tuſc. q. lib 1. 18
Dicæarchus ne condoluiſſe quidem vnquam videtur, qui animum ſe habere non ſentiat. Tuſc. q. lib. 1. 34
Dicæarchus Peripateticus magnus & copioſus, librum ſcripſit de interitu hominum. Offic. 2. 12
Dicæarchus tres libros ſcripſit, qui Leſbiaci vocantur, quòd Mitylenis ſermo habetur: in quibus vult efficere animos eſſe mortales. Tuſc. quæſt. lib 1. 63
Dicæarchi de animo & anima ſententia ſub perſona Pherecratis Phthiotæ. Tuſcul. q. lib 1. 18
Dicæarchi magnus liber eſt, quæ euentura ſint, ea neſcire melius eſſe, quàm ſcire. Diuin. lib. 2. 81
mortem dico & deos timebat Metrodorus de Nat. deo 1. 60
non dico fortaſſe etiam quod ſentio. Tuſcul. q. lib. 1. 10

dicit planè quod intelligam. lib. 1. de Finib. 18
dicimus multa inconſideratè ac temerè. de Vniuerſ. 17
qui nihil ſine aliqua probabili coniectura ac ratione dicunt. Diuin. lib. 2. 12
dicam quod ſentio tamen. Parad. 7
dicam vt res eſt. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 8
valeat. quid enim dicam, propitius ſit? de Nat. deo. 1. 87
ſic loquitur, vt Coruncanum pontificem maximum te audire dicas. de Nat. deo. 3. 81
dicat Senatue loco. id eſt rogatus. 3. de Leg. 35
dicamus hunc totum tibi diem maiore muſarum primordio. 2. de Leg. 6
voluptatē cùm ſummum bonum diceret. lib. 1. de Finib. 21
qui maiore authoritate nihil diceret. Diuin. lib. 2. 106
qum cùm dixiſſem, magis vt illum prouocarem, quàm vt ipſe loqueretur. lib. 2. de Finib. 20
dicere ad voluntatem alicuius. Læl. 81
dicere aliquid acrius & vehementius. Tuſc. q. lib. 4. 44
dicere aliquid conſtanter. Acad. quæſt. ed. 2. lib. 2. 12
dicere aliud atque ſentias. Acad. quæſt. ed. 2. lib. 2. 16
dicere apertè & clara voce. Tuſc. quæſt. lib. 5. 56
dicere aptè, diſtinctè, ornatè. Offi. 1. 3
dicere certa. Tuſc. quæſt. lib. 1. 16
dicere contra omnes. lib. 2. de Finib. 2
dicere contra ſenſus, contráque perſpicuitatem. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 90
dicere copioſè, ſapienterque. Offic. 2. 68
dicere de abſentibus detrahendi cauſa. Offi. 1. 187
longum eſt dicere de Platonis inconſtantia. de Nat. deo. 1. 23
dicere de ſeipſo ſenile eſt, eique ætati conceditur. Cat. 27
dicere de ſingulis rebus in vtranque partem. de Finib. lib. 5. 9
dicere diem alicui. Offi. 3. 112
dicere disertè copioſéque. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 114
dicere ea quæ ſunt in promptu. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 3
dicere grandia ornatè. de Finib. lib. 4. 5
dicere grauiſſimè & copioſiſſimè. Offi. 1. 5
dicere in vtranque partem. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 8, & 99
dicere inuidioſè, eleganter, ſubtiliter. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 134
dicere ius. de Finib. lib. 1. 61
dicere liceat inter nos. de Nat. deo. 2. 52
dicere mendacium alicui. de Pet. Conſul. 31
dicere minora enucleatè. de Finib. lib. 4. 5
dicere monſtra. Tuſc. q. lib. 4. 45
dicere politè, aptèque. de Finib. lib. 4. 4
dicere pro aliquo. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 18
dicere pro reo. de Finib. lib. 4. 19
dicere ſententiam in Senatu. Tuſc. quæſt. lib. 5. 80. Parad. 1
dicere ſimpliciter breuitérque. Offic. 2. 44
dicere ſubtiliter magis, quàm dilucidè. Tuſ. quæſt lib. 1. 33
dicere ſubtiliter contra aliquem. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 58
dicere teſtimonium. Acad. quæſt. ed. 1 lib. 2. 135
dicere falſum teſtimonium. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 74
quæ dicuntur quidem, & acuta mihi videntur in vtranque partem & parta. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 124
quid eo miſerius dici aut fingi poteſt? de Finib. lib. 2. 33
video enim ab eo dici multa ſeuerè, multa præclarè. Tuſc. q. lib. 3. 40
de cuius excellentia multa quidem dici quamuis fusè latéque poſſint. Tuſc. q. lib. 4. 46
dici ſplendidè quædam non conuerſa de Græcis lib. 1. de Finib. 5
dicendi ars, pro Rhetorica. Acade. q. edi. 2. lib. 1. 4
dicendi genus forenſe. Offi. 1. 3
res bonas verbis electis grauiter ornatéque dictas quis non legat? lib. 1. de Finib. 7
quod ne dictu quidem fas eſt. de Vniu 7
dictum ambiguè Acade. q. edi. 1. lib. 2. 83
dictum proteruum. de Finib. lib. 2. 41
dicta breuiter & commodè. Læl. 2. ἀποφθέγματα dicuntur Græcis.
iſta enim à vobis, quaſi dictata redduntur. de Nat. deo 1. 50
itaque cùm ante meridiem dictioni operam dediſſemus. Tuſc. q. lib. 2. 7 hoc eſt, arti oratoriæ.
qui illis orationem dictauiſſes. de Finib. lib. 4. 51
rectius magiſter populi (is enim eſt Dictator. de Finib lib. 3. 59
dictamum herbam quærunt capræ feræ, confixæ venenatis ſagittis. 2. de Nat. deo. 95
diducere interualla. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 22
dies brumalis. Diuin. lib 2. 13
dies deficit, ſi velim paupertatis cauſam defendere. Tuſc. q. lib. 5. 73
dies deficiat, ſi velim numerare 3. de Nat. deo. 60
quis enim iſte dies illuxerit, &c. Acad. q. edi 1. lib. 2. 64
ſed dies me deficiet. de Finib. lib. 2. 52
dies natalis. de Finib. lib. 1. 84
delet dies opinionum commenta, naturæ iudicia confirmat. de Nat. deo. 2. 4
dies præſtituta. Tuſc. q. lib. 1. 77
dies, pro longinquitate temporis. Tuſc. quæſt. lib. 3. 45
dies ſupremus. Tuſc q lib 3. 48
dies ſolſtitialis. Tuſc. q. lib 1. 78
diei noctiſque effectrix terra. de Vniuerſ. 45
diei noctiſque viciſſitudo tribuit aliud agendi tempus, aliud quieſcendi. 2. de Nat. deo. 100
nos in diem viuimus. id eſt, tenemus tandiu atque defendimus aliquid, dum afferat dies aliquid probabilius. Tuſc. quæſt. lib. 5. 25
& quodam liberiore, quàm ſolebat, & magis vacuo ab interuentoribus die. Fat. 2
qui ſi error ſtultis extenuetur die. id eſt, diuturnitate temporis. Tuſcul. q. lib. 4. 32
inclinato iam in poſt meridianum tempus die. Tuſc. q. lib. 3. 6
dies quieti, cæleſtium feriæ nominantur. 2. de Leg. 58
dies complures. Acad. quæſt. edit 1. lib. 2. 13
dies faſtorum. Tuſc. quæſt. lib. 1. 55
dierum feſtorum, feriarumque ratio in liberis requietem habet litium & iurgiorum, in ſeruis operum & laborum, quas compoſitio anni conferre debet, & perfectionem operum ruſticorum. 2. de Leg 30
dies & noctes ſempiternum dominum timeremus. de Nat deo 1. 39
dies pleroſque deduceret. Acad. quæſt. ed. 2. lib 1. 33. tranſlatio à filo, quod deduci propriè dicitur.
Dis mater Mercurii 3. de Nat. deo. 59
qui re conſentientes vocabulis differebant. de Fin. lib. 4. 4
differre aliquid in aliud tempus. Cat. 2
differre in tempus aliud. Tuſcul. quæſt. lib. 4. 65
differre nominibus. Academ. quæſt. ed. 2. lib. 1. 22
differre nominibus, congruere rebus. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 16
differre tempus. de Fin. lib. 4. 1
difficile dictu. Tuſc. q. lib. 2. 15
ea difficultas induxit imperitos, &c. de Nat. deo. 2. 52
multis difficultatibus obſtructa. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 7
diffidit hanc coniunctionem omnem in duplicem longitudinem. de Vniu. 32
aut qui diffidit (bonis ſuis), beatus eſſe qui poteſt? Tuſc. q. lib. 5. 30
at diffidat (bonis ſuis) neceſſe eſt, qui bona diuidit tripartito. Tuſcul. quæſt. lib. 5. 30
huic incipio ſententiæ diffidere. Tuſc. q. lib. 5. 2
ſingulaſque res diffinimus, circumſcripteque complectimur. 2. de Nat. d. 121
& omnia quæ fiunt, ex omni æternitate diffinita dicit eſſe fataliter. Diuin. lib. 2. 14
diffluere luxuria. Offic. 1. 149
aut qui periculo mortis diffugiſſent. Offic. 3. 156
aqua ſe diffundit admixta calore liquefacta & dilapſa. de Nat. deo. 2. 39. prius dixerat aquæ effuſionem.
vt ex bonis amici quaſi diffundatur, & incommodis contrahatur. Læl. 45
diffuſius & latius dicere aliquid. Tuſc. q. lib. 5. 18
quibus non conceſſis digitum progredi non poſſunt. Acad qu. ed. 1 lib. 2. 107
ne digitum quidem eius cauſa porrigendum eſſe dicebant. de Fin. lib. 3. 45
digitorum contractio facilis, faciliſque porrectio. 2. de Nat. deo. 115
digitorum percuſſione hæres ſcriptus. Offic. 3. 99
quũ paulùm digitos cõſtrinxerat. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 135
nam cùm extenſis digitis aduerſam manum oſtenderat, &c. Acad quæſt. edit. 1. lib. 2. 133
ſi digitis cõcrepuerit. id eſt, leuiſſimo momento. prouerbialis locutio. Offic. 3. 59
digitis peccata ſua dimetiri. Parad. 3
dignus eſt qui aliquando imperet, is qui modeſte paret 3. de Leg. 3
dignus quicum in tenebris mices. Offic. 3. 101
quæ quidem digna ſtatuiſſent, in quibus elaborarent. Tuſ q. lib. 2. 1
iſta quæ vos dicitis, vix digna ſunt lucubratione anicularum. de Natura deo. 2. 67
qui illa non modò cura, ſed ne memoria quidem digna ducant. Diuin. lib. 2. 97
digniſſimus iuſto odio. de Finib. lib. 1. 16
dignitas formæ de Finib. lib. 5. 44
perſona & dignitas. lib. 2. de Finib. 2
alienum eius dignitatis, quam mihi quiſque tribuit. lib. 1. de Finib. 10
dignitatem nominis retinere, & à re ipſa deſciſcere. Academ. quæſt. ed. 2. lib. 1. 64

vir dignitate præſtantiſſima. 3 de Nat. deo.60
non longinquum inter nos digreſſum & diſceſſum fore. Cat.77
diiudicat animos cætera. de Vniu.35
eámque controuerſiam diiudicabis. de Finib.lib.3.5
virum igitur inter has ſententias diiudicare malumus, &c. Tuſc.quæ.lib.1.20
diiudicare vera & falſa. Acad. quæſt.ed.1. lib.1.97.98. & Tuſcul.q.lib.5.53
ea diſſenſio niſi diiudicatur, in ſummo errore neceſſe eſt homines verſari. de Natu.deo.1.2
diiudicari hoc, neſcio an vnquã, ſed hoc ſermone certè non poteſt.1 de Leg.43
diiudicatio iſta magna eſt. 1. de Leg.43
& præclariſſimè conſtituta Reſpub. dilaberetur. Offic.1.118
ſed toto opus eſt animo, ne omnia dilabantur, ſi vnum aliquod effugerit. Tuſc.q.lib.4 8
aqua liquefacta & dilapſa admixto calore ſe diffundit. de Nat.deo.2.19
neque dilatat argumentum. Parad 3
dilatare propoſitum. Acad.q.ed.1.lib 2.40
quæ dilatantur à nobis, Zeno ſic premebat. de Nat.d.2.16
dilatare & contrahi, contraria. 2. de Nat. deo.101
quantis in anguſtiis veſtra gloria ſe dilatari velit. Som.Scip.25
dilatata lex in ordinem cũctum coanguſtari poteſt 3 de Leg.30
dii nullare egentes, inter ſe diligunt. de Nat.deo.1.86
quaſi fieri vllo modo poſſit, quod in amatorio ſermone dici ſolet, vt quiſquam plus alterum diligat, quàm ſe. Tuſc.q. lib.3 61
niſi æquè amicos & noſmetipſos diligamus. de Fin.lib 1.53
diligere oportet, cùm iudicâris: non, cùm dilexeris, iudicare. Læl.71
diligere quod per ſe non ſit diligendum, non eſt boni viri.1.de Leg.36
diligendi principium in animalibus à ſa ductum. de Fin.lib 3 13
omnium rerum nec aptius eſt quicquam ad opes tuendas ac tenendas, quàm diligi: nec alicuius, quàm timeri. Offic.2 30
diligenter operam dare alicui. Acad.q.ed. 1 lib.2.21
diligẽtiſſimè omnia circunſpicere. Acad. q.ed.1.lib.2.35
diligentia cei familiaris. de Fin.lib 4.56
diligentia teſtamentorum. Tuſc. quæſt. lib 2.26
ſine diligentiæ memoria Senator paratus eſſe nullo modo poteſt. 3. de Legib.36
diligentiam alicuius admirari. Acad.q. ed.1.lib.2.1
diligentiam & curam non mediocrem adhibere. Acad.quæſt.ed.1.lib.2.40
quod dilucidè docetur à poſterioribꝰ phyſicis. Acad.q.ed.1.lib.2.52
dilucidè perſpicere. Academ. quæſt. ed.1. lib.1.41
diluere moleſtias. Tuſc.quæſ.lib.3.32
dimetiri peccata ſua digitis. Parad.32
in ſtudio dimetiendi penè cœli, atque terræ, &c. Cat 45
dimenſæ ad ſpatium temporis annorum conuerſiones. de Vniuerſ.65
à quo eſſentialia dimenſa & deſcripta. Cato 55
dimenſio quadrati. Tuſc.q.lib.1.46
dimicare de honore & gloria. Offic.1.117
dimicata de imperio. Offic.1.59
dimicare pro legibus, pro libertate, pro patria. Tuſc.q.lib.4 53
neque de bonis priuatorum publicè diminutio fiat. Off.2.107
δημήτηρ quaſi γημήτηρ nominata eſt.2. de Nat d.50
eò enim rem dimittit Epicur°, &c. Acad. q.ed.1.lib.1,71
dimittere aliquem cum bona gratia. Fat.5
dimittere amicitias. Læl.65
dimittere concilium, ſimulatque intereeſſum ſit 3.de Leg 37
dimouere mentem è ſua ſede & ſtatu. Parad.17
dimoueri de grado dignitatis. Tuſc.quæ. lib.2.52
vt nullis nec ſuppliciis, nec præmiis dimoueri poſſit ex eo, quod rectum eſſe decreuerit. de Fin.lib.4.48
Diodorus ad honeſtatem addidit vacuitatem doloris. de Fin.lib.5.16
Diodorus & Hieronymus Peripatetici. Acad.q. ed 1.lib.2.131
Diodorus finem bonorum iudicauit, vacare omni moleſtia cum honeſtate. Acad.q.ed.2.lib.2.131
Diodorus id ſolum fieri poſſe dicebat, quod aut eſſet verum, aut futurum eſſet verum. Fat.10
Diodorus Stoicus cum Cicerone vixit. Acad.q.ed 1 lib.2.105
Diodorus valens dialecticus. Fat.9
Diodorum à puero audiuit Cicero. Acad. q.ed.1.lib.2.105
Diodotus Stoicus cæcus, quod credibile vix eſſet, cũ in philoſophia multò etiã magis aſſiduè, quam antea, verſaretur, & cùm fidibus Pythagoræorum more vteretur, cúmque ei libri noctes & dies legerentur, quibus in ſtudiis oculis nõ egebat: tamen quod ſine oculis fieri poſſe vix videtur, Geometriæ munus tuebatur, verbis præcipiens diſcentibus, vnde, quò, quamque lineam ſcriberent. Tuſc.q.lib.5.80, & 81
Diogenes Alexandro roganti, vt diceret ſi quid ſibi opus eſſet, nunc quidem paululum, inquit, à ſole. Tuſcul.quæſt. lib.5.67
Diogenes Apolloniates aere vtitur deo. de Nat.d.1.13
Diogenes Babylonius auditor Chryſippi vnum librum addit de diuinatione. Diuin.lib.1 6
Diogenes Babylonius magnus & grauis Stoicus. Off.3.67
Diogenes Babylonius, partũ Iouis diſiungit à fabula. de Nat.d.1.31
Diogenes diſputare ſolebat, quanto regẽ Perſarum vita fortunáque ſuperaret: ſibi nihil deeſſe: illi nihil ſatis vnquam fore: ſe eius voluptates non deſiderare, quibus nunquam ſatiari ille poſſet, ſuas eum conſequi nullo modo poſſe. Tuſc.q.lib.5.67
Diogenes proiici ſe iuſſit inhumatum. Tuſc.q.lib.1 95
Diogenes Stoicus Babylonius, & Carneades Academicus Cyrenæus Lælio & Scipione adoleſcẽtibus ad Senatum ab Athenienſibus legati miſſi ſunt. Tuſ. q.lib.4 4. vide Gell.lib 7.cap.14. & lib. 17.cap.vlt.
Diogenis Cynici dictum.3.de Nat.d.61
A Dione Stoico ſunt propria quædam de magiſtratibus quæſita ſubtilius.3.de Leg 13
Tritopatreus, Eubuleus, Dionyſius, fuerunt dioſcuri.3.de Nat d.53
Dionyſius à filiabus ſuis, cùm iam eſſent adultæ, ferrum remouit, inſtituitque vt candentibus iuglandium putaminibus barbam ſibi & capillum adurerẽt. Tuſc. q lib.5 43
Dionyſius cultros metuens tonſorios, cãdente carbone ſibi adurebat capillum. Off.2.25
Dionyſius cùm duas vxores haberet, Ariſtomachen ciuem ſuam, Doridem autem Locrenſem, ſic noctu ad eas ventitabat, vt omnia ſpecularetur & perſcrutaretur antè: & cum foſſam latam cubiculari lecto circundediſſet, eiuſque foſſæ tranſitum ponticulo ligneo coniunxiſſet, eum ipſum, cùm fores cubiculi clauſerat, detorquebat. Tuſcul. quæſt. lib.5.43
Dionyſius cùm eſſet bonis parẽtibus atque honeſto loco natus, abundarétque & æqualium familiaritatibus & conſuetudine propinquorum, haberet etiã more Græciæ quoſdam adoleſcentes amore coniunctos, credebat eorum nemini: ſed iis quos ex familiis locupletum ſeruos delegerat, quibus nomen ſeruitutis ipſe detraxerat, & quibuſdã conuenis & feris barbaris, corporis cuſtodiam committebat. Tuſc. quæſt.lib. 5.42.43
Dionyſius cùm in communibus ſuggeſtibus conſiſtere non auderet, concionari ex turri alta ſolebat. Tuſc. quæſt. lib.5 44
Dionyſius cùm pila ludere vellet, tunicámque poneret, adoleſcentulo, quem amabat, tradidiſſe gladium dicitur. hic cùm quidam familiaris iocans dixiſſet, huic quidem certè vitam tuam committis, arriſiſſetque adoleſcens, vtrunque iuſſit interfici: alterum, quia viam demonſtrauiſſet interimendi ſui: alterum, quia id dictum riſu approbauiſſet. Tuſc.q lib 5 44
Dionyſius doctus à puero, & artibus ingenuis eruditus fuit. Tuſculan. quæſt. lib.5 46
Dionyſius duodequadraginta annos Syracuſanorũ tyrãnus fuit, cùm v. & xx natus annos dominatum occupaſſet. Tuſc.q.lib.5.42
Dionyſius quandiu regnauerit.3.de Nat. deor.81
Dionyſius quantopere amicitias deſideraret, quarum infidelitatem extimeſcebat, declarauit in Pythagoreis duobus illis (Damone & Pythia) quorũ cùm alterũ vadem mortis accepiſſet, alter vt vadem ſuum liberaret, præſto fuiſſet ad horam mortis deſtinatam, Vtinam ego, inquit, tertius vobis amicus aſcriberer. Tuſc.q.lib.5.46
Dionyſius Heracleotes cùm ex renibus laboraret, ipſo in eiulatu clamitabat, falſa eſſe illa, quæ antea de dolore ſenſiſſet. Tuſc.q.lib.2.52
Dionyſius Heracleotes, cùm à Zenone fortis eſſe didiciſſet, à dolore deductus eſt. Tuſc.q lib.2.51
Dionyſius muſicorum perſtudioſus fuit, poeta etiam tragicus. Tuſculan.quæſt. lib.5.46
Dionyſius, ne tonſori collum committeret, tondere filias ſuas docuit. Tuſc.q. lib.5.45
Dionyſius omni cultu & victu humano carebat: viuebat cum fugitiuis, cum facinoroſis, cum barbaris. neminem, qui aut libertate dignus eſſet, aut vellet omnino liber eſſe, ſibi amicum arbitrabatur. Tuſc.q.lib.5 47

Dionyſius tyrannus Æſculapii Epidaurii barbam auream demi iuſſit. 3 de Nat. deor. 62
Dionyſius tyrannus cùm in Phiditiis Lacedæmoniorum cœnauiſſet, negauit ſe iure illo nigro, quod cœnæ caput erat, delectatum: tum is, qui illa coxerat, Minimè mirum, inquit, condimenta enim defuerunt. Quæ tandem, inquit ille? labor in venatu, ſudor, curſus ab Eurota, fames, ſitis: his enim rebus Lacedæmoniorum epulæ condiuntur. Tuſcul. quæſt. lib. 5. 70
Dionyſius tyrannus fanum Proſerpinæ Locris expilauit. 3 de Nat. deo. 61
Dionyſius tyrannus in ſuo lectulo mortuus, in Tympanidis rogum illatus eſt. 3. de Nat. d. 65
Dionyſius tyrannus Ioui Olympio aureum detraxit amiculum. 3. de Natura deo. 61
Dionyſius tyrannus menſas argenteas de omnibus delubris iuſſit auferri. Ibidē.
Dionyſius tyrannus Syracuſis expulſus, Corinthi pueros docebat, eſque eò imperio carere nō poterat. Tuſc. q. lib. 3. 27
Dionyſii Heracleotis argumentum, quo probat dolorē eſſe malū. Tuſ. q. lib. 2. 52
Dionyſii Syracuſanorum tyranni mater, quum prægnans Dionyſium aluo contineret, ſomniauit ſe peperiſſe Satyriſcum. Diuin. lib. 1. 37
Dionyſii tyranni dictum. 3 de Nat. deo. 61
Dionyſio ne integrum quidem erat, vt ad iuſtitiam remigraret, ciuibuſque libertatem & iura redderet: is enim ſe adoleſcens improuida ætate irretierat erratis, eáque commiſerat, vt ſaluus eſſe non poſſet, ſi ſanus eſſe cœpiſſet. Tuſcul. q. lib. 5. 46
Dionyſio per agrum Leontinum iter facienti, cuiuſmodi oſtentum euenerit. Diuin. lib. 1. 65
atqui de hoc homine (Dionyſio Syracuſanorum tyranno) à bonis authoribus ſic ſcriptum accepimus, ſummā fuiſſe eius in victu temperantiam, in rebuſque gerēdis virum acrem & induſtriū, eundem tamen maleficū natura & iniuſtum. Tuſc. q. lib. 5. 41
Dionyſii multi. 3. de Nat. deo. 41
Διόνυσοι apud Græcos multis modis nominantur. 3. de Nat. deo. 38
ſed tamen ad veritatem ſæpiſſimè dirigit. Diuin. lib. 1. 26
direxit hanc à media linea ad læuam. de Vniuerſ. 33
non igitur poteſtis voluptati omnia dirigentes, aut tueri, &c. de Fin. lib. 2. 58
dirigere cogitationes ſuas non ad paruulam Cynoſuram, hoc eſt, ad rationes ad tenue elimatas ſed ad Helicen & clariſſimos ſeptentriones, id eſt, ad rationes latiore ſpecie. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 66
dirigere regiones. Diuin. lib. 1. 30
dirigere officium vtilitate magis, quàm humanitate. Offic. 3. 119
ad voluptates artes ſuas direxiſſe. de Fin. lib. 1. 94
diriguntur ad naturam rerum omnium principem leges hominum. 2. de Leg. 13
honeſtate igitur dirigenda vtilitas eſt. Offic. 3. 112
directò deorſum feratur. de Nat. deo. 1. 48
dirimere communem humani generis ſocietatem. Offic. 3. 54
dirimere contionem ciuium. Offic. 3. 29
dirimere controuerſiam. Offic. 3. 164
dirimere tempus. Diuin. lib. 1. 74
dirimitur res ſuſcepta, ſi vnus augur ALIO DIE dixerit 2. de Leg. 31
diripere vrbes Off. 1. 125
& omnium falſarum opinionum temeritate direpta. de Fin. lib. 1. 55
direptio expilatióque ſociorum. Offic. 2. 118
direptiones ſociorum & ciuium. Offic. 3. 46
dirumpere amicitias. Læl. 72
in dira & in vitioſa incurrimus. Diuin. lib. 1. 28
diræ, ſicut cæteræ auſpicia, vt omina, et ſigna, non cauſas afferunt cur quid eueniat, ſed enunciant euentura, niſi prouideris. Diuin. lib. 1. 30
dira quæ defixerit augur, irrita, infectáque ſunto. 2. de Leg. 18
quanta in altero diritas, in altero comitas! Cat. 60
et ſi qua inuecta diritas caſu foret. Tuſc. q. lib. 3. 26
Dis vt apud Græcos πλούτων. 2. de Natura deor. 49
Diti patri terrena vis omnis atque natura dedicata eſt. 2. de Nat. d. 49
nunquam ex animo meo diſcedit illius optimi atque inuictiſſimi viri memoria. Som. Scip. 1
diſcedat animus à corporis obſequio & indulgentia. 1. de Leg. 46
ſed diſcedamus à nobiſmetipſis. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 106
quamobrem à ſuperiorum authoritate diſcederet. de Fin. lib. 4. 36
vt amiciores abs te diſcedant, quàm acceſſerint. de Pet. Conſ. 51
cùm terra diſceſſiſſet magnis quibuſdam imbribus. Off. 3. 48
neque à commentariolis ſuis diſcedere. de Fin. lib. 4. 8
diſcedere à conſtantia atque à mente, atque à ſe ipſo magnitudine timoris. Diuin. lib. 2. 88
diſcedere à dignitate ſapientis. Off. 2. 97
diſcedere à fide iuſtitiáque. Off. 3. 104
diſcedere à natura. de Fin. lib. 4. 54
diſcedere à ratione. Off. 1. 113
diſcedere à ſtatu naturæ. Off. 1. 97
diſcedere à vita per inediam. Tuſc. quæſt. lib. 1. 68
diſcedere ab officio. Off. 1. 47
diſcedere inimicum. de Pet. Conſ. 50
diſcedere placatum, æquumque. de Pet. Conſ. 50
nam prius poterit à ſe quiſque diſcedere, quàm appetitum earum rerum, quæ ſibi conducant, amittere. de Finib. lib. 5. 30
diſcedere repudiatum & condemnatum. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 109
diſcedere ſuperiorem. id eſt, victorem. Tuſc. q. lib. 1. 43
& cùm cœlum diſceſſiſſe viſum eſt. Diuin. lib. 1. 81
diſceſſus animi à corpore fit plerunque ſine ſenſu, nonnunquam etiam cum voluptate. Tuſc. q. lib. 1. 67
diſceſſus cœli. Diuin. lib. 2. 46
diſceſſus è vita. Diuin. lib. 2. 45
acceſſus, diſceſſuſque ſolis. de Nat. d. 1. 25
tamen diſceſſu à ſuis, atque ipſa relinquenda luce moueatur. de Fin. lib. 5. 28
diſceptare controuerſias aliquorū. Tuſc. q. lib. 4. 5. eſt componere, moderari.
cùm de Repub. diſceptatur. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 60
hoc modo hanc cauſam diſceptari oportet. Fat. 54
cum quibus omnis ferè nobis diſceptatio contentióque eſt. Diuin. lib. 2. 125
diſceptator iuris qui priuata iudicet, iudicaríue iubeat, prætor eſto. 3. de Leg. 7
diſcernere atra & alba non poſſe. Tuſc. q. lib. 5. 81. τὰ λευκὰ καὶ μέλανα εἰδέναι dicunt Græci.
diſcerni à falſis. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 23
in ipſum diſcrimen & artem doctrinam perduxit. 3. de Leg. 16
in diſcriménque ventum eſt. Off. 2. 47
in diſcrimen vocari. Off. 1. 117
erit igitur res iam in diſcrimine. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 113
diſcindere amicitias. Læl. 65
diſcludere locis aliqua. Tuſc. q. lib. 1. 18
diſcebamus pueri (inquit Cicero) duodecim tabulas, vt carmen neceſſarium, quas iam nemo diſcit. 2. de Leg. 54
didicimus à paruis. 2. de Leg. 8
ſi didiciſſet bis bina quid eſſent, certè nō diceret. de Nat. d. 2. 55
diſcere aliquid ratione. Tuſcul. quæſt. lib. 2. 29
diſcere emori. Tuſc. q. lib. 1. 61
ſi à Polyæno familiari ſuo Geometriam diſcere maluiſſet, quàm illū etiā ipſum dedocere. lib. 1. de Fin. 16
diſcere nihil aliud quàm recordari. Tuſc. q. lib. 1. 47, & 48. Socratis ſententia apud Platonem in Menone.
ad diſcendum celeritas. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 15. alibi Docilitatem vocat.
certáque viuendi diſciplina. Off. 1. 20
diſciplina augurorum. de Nat. d. 2. 7
diſciplina deſerta & iampridem relicta. de Nat. d. 1. 5
diſciplina dialectica. Acad. quæ. ed. 1. lib. 1. 19
diſciplina domeſtica, bellica. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 7
diſciplina imperii militaris. de Finib. lib. 1. 18
diſciplina memoriæ non ſine cauſa e locis ducta: ineſt enim in eis magna admonitionis vis. de Fin. lib. 5. 2
diſciplina perfectiſſima. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 1. 16
ea quæ voluptaria, delicata, mollis habetur diſciplina, quam grauis, quam continens, quam ſeuera ſit. lib. 1. de Fin. 19
diſciplina Reipub. magnam habet vim. Tuſc. q. lib. 1. 92
diſciplina ſatis & copioſè, & eleganter conſtituta. de Fin. lib. 4. 1
diſciplina vſus militiæ indoctis. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 2
Peripateticorum diſciplinæ forma triplex eſt, vna pars eſt naturæ, diſſerendi altera, viuendi tertia. de Fin. lib. 5. 8
vt dolore ſuo ſanciret militaris imperii diſciplinam. lib. 1. de Fin. 18
probare aliquam diſciplinam, id eſt, ſcholam, vel doctrinam alicuius philoſophi. lib. 1. de Fin. 11
accepit diſciplinam ab Anaximene. de Nat. d. 1. 20
diſciplinam aruſpicum Etruriæ principes docento. 2. de Leg. 18
diſciplinam augures tenento. 2. de Legib. 18
diſciplinam & legem viuendi ſingulis dare. 1. de Leg. 44
verum igitur percurri omnem Epicuri diſciplinam placet, an, &c. lib. 1. de Finib. 11
ad quamcunque ſunt diſciplinam quaſi tempeſtate delati. Acad. q. edit. 1. lib. 2. 8. metaphora à nauigantibus.
diſciplinam ſapientiæ exponere. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 104

qui ipſorum diſciplinam ſequor. Acad. q.ed.1.lib.2.89
hic ampliſſimam omnium artium bene viuendi diſciplinam, vita magis quàm literis perſecuti ſunt. Tuſc.q.lib.4.5
quum iam diſciplinæ grauiſſimæ philoſophorum conſtituiſſent. Acad.quæ.edit.1.lib.1.25
diſciplinæ nónnullæ ſunt, quæ propoſitis bonorū & malorum finibus, officium omne peruertunt. Offic.1.5
iacere neceſſe ſit tot & tam nobiles diſciplinas. Acad.quæſt.ed.1.lib.2.135
quid à ſingulis philoſophiæ diſciplinis diceretur, perſecuti ſumus. lib.2. de Fin.b.10
diſcipulus rudis & integer.3.de Nat.d.5
diſcordia eſt ira acerbior, intimo odio & corde concepta. Tuſc.q.lib.4.16
diſcordia non rerum, ſed verborum. 1.de Legib.42
diſcordia, quæ in rerum natura, totóque mundo conſtant, quæque mouentur, diſſipat omnia. Læl.23
diſcordiam, cupiditatem, cæteráque generis eiuſdem ad deum reuocat Parmenides.de Nat.deo.1.21
quid attinuit cum iis, quibus cum re conueniebat, verbis diſcrepare? de Finib. lib.4.50
diſcrepare à ſeipſo. Tuſc.quæſt.lib.4.23
diſcrepare ab aliquo. Acad.q.ed.2.lib.1.28
diſcrepare ab officio & natura. Off.1.105
diſcrepantes & variæ doctiſſimorum hominum ſententiæ. de Nat.deo.1.1
diſcutere captiones. Acad.q.ed 2.lib.1.44
quia diſertus eſſe poſſem, ſi contra iſta dicerem. Tuſc.q.lib.1.9
diſertè copioſéque dicere. Acad.q.edit.1.lib.2.124
diſiungere ſe à corpore. Tuſc.q.lib.1.61
diſiunctus, idem quod magis alienum. Acad.q.ed.1.lib.2.61
ſi diſiunctio à contrariis falſa poteſt eſſe, nulla vera eſt. Acad.q.ed.1.lib.2.89
diſiunctio, pro Pronūciatum negatiuo: in eo enim prædicatum à ſubiecto remouetur. Acad.q.ed 2.lib.2.83
diſiunctiones ex contrariis Epicurei veras eſſe dicunt. Fat.18
in omnibus diſiunctionibus, in quib⁹ aut etiam, aut non, poneretur. de Na.d.1.48
ex diſparibus ſtellarum errantium motionibus.de Nat.d.1.58
diſparibus temporibus eadem ſpatia conficiunt errantes ſtellæ. de Nat.d.1.61
diſpartire genera. διαιρεῖν. Tuſc.q.lib.5.53
diſpartiuntur in infinita: ad quod in vna cognitione eſt poſitum. 1.de Leg.45
diſpartiri ac diuidi.3.de Nat.deo.70
diſpartiri in minima. Acad quæſt.edit.2.lib.1.40
diſparilis aſpiratio terrarum. Diu.lib.1.72
diſpellere caliginem. Tuſcul. quæſt. lib. 1.52
diſpicere verum. Diuin.lib.1.65
ipſe ſibi diſplicet. de Nat.d.1.59
diſplicere alicui totum philoſophari. lib.1.de Fin.1
diſputare contra propoſitum. Fat.4
diſputare de aliqua re rationibus conquiſitis. de Fin.lib.1.25
diſputare de benè beatéque viuendo. lib.1. de Fin.4
diſputare legibus impoſitis. Tuſc.quæſt. lib.5.25
diſputare ratione ac via. de Finib.lib.2.15
diſputatur etiam eleganter. Acad.q.ed.1.lib.2.75
neque enim diſputari ſine reprehenſione poteſt, nec cum iracundia aut pertinacia rectè diſputari poteſt. lib.1. de Fin.28
rectè diſputari cum iracundia aut pertinacia non poteſt. de Fin.lib.1.28
diſputari ſubtiliter. Acad. quæſt. edit. 1. lib.2.30
diſputandi genus tortuoſum. Acad.q ed. 1.lib.2.89
diſputandi & intelligendi iudicium & artificium tradere Acad.q.ed.1 lib.2 104
diſputandi genus quietum: quale eſt in philoſophia & naturæ explicatione. Offic.1.5
argumentandum & accuratè diſſerendū, & rationibus conquiſitis de voluptate & dolore diſputandum. lib.1.de Fin.25.
acutè diſputantis illud eſt, non quid quiſque dicat, ſed quid cuique dicendum ſit, videre. Tuſc.q.lib 5.22
& erat de hac vna re vnius diei diſputatio. Acad.q.ed.1 lib.1.46
diſputatio copioſa, ſed paulò abſtruſior. Acad.q.ed.1.lib.2.30
diſputatio litigioſa. de Fin.lib.5.69
diſputatio ſplendida. de Fin.lib.2.57
diſputationi intereſſe. lib.1.de Fin.21
negat opus eſſe ratione, neque diſputatione. lib.2.de Fin.25
quæ diſputationibus huc & illuc trahuntur: intelligit de rationibus ex coniectura pendentibus. Acad.quæſt. edit.1. lib.2.106
diſſentire ab aliquo de veritate. de Finib. lib.2 67
diſſentire ab aliquo non verbis, ſed vniuerſa re, & tota ſententia. de Fin. lib.4.2
diſſentire ab aliquo verbis magis, quàm ſententia. Acad.q.ed.1.lib.2.16
tamque ipſis inter ſe diſſentientibus atq; diſtractis. Tuſc.q.lib.5.82
eſt enim inter magnos homines ſumma diſſenſio Acad.q.ed.1.lib.2.108
quæ de re eſt igitur inter ſummos viros maior diſſenſio? Acad.q.ed.1.lib.2.130
qua de re cùm ſit inter doctiſſimos magna diſſenſio. de Fin.lib.1.10
diſſenſio inter aliquos ſine acerbitate. Offic.1.115
diſſenſio inter eos de re maxima. 1. de Legib.42
itaque cogimur diſſenſione ſapientum dominum noſtrum ignorare. Acad. q. ed.1.lib.2.117
diſſero breuius quàm cauſa deſiderat. de Nat.d.1.36
prudenter acutéque diſſerere. Tuſc.q.lib. 4.37
diſſerere contra aliquem. Acad.quæſt.ed. 1.lib.2.12
diſſerere contra alterius opinionem. Tuſc. q.lib.1 7
diſſerere de omnibus rebus in contrarias partes maxima eſt dicendi exercitatio. Tuſc.q lib.2.6
diſſerere dialecticè, oratoriè. de Finib. lib.5.9
diſſerere doctè & copioſé. Tuſc.q.lib.5.6
diſſerere in vtramque partem. Acad. q.ed. 2.lib.1.33
ea quæ diſputaui, diſſerere malui, quàm iudicare. 3.de Nat.d.71
diſſerere valde ſubtiliter. Acad. quæ.ed.2. lib.1.25
diſſerendi ars, pro Logica. Acad. quæ. ed. 2.lib.1.4
ſequitur tertia, quæ per omnes partes ſapientiæ manat & funditur, quæ rem definit, genera diſpertit, ſequentia adiūgit, perfecta cōcludit, vera & falſa diiudicat, diſſerendi ratio & ſcientia. Tuſc. q.lib.5.55
ex diſſerendi ratione & ſcientia (hoc eſt dialectica) cùm ſumma vtilitas exiſtit ad res ponderandas, tum maximè ingenua delectatio & digna ſapientia. Tuſ. q.lib.5.55
argumentandum & accuratè diſſerendū, & rationibus conquiſitis de voluptate & dolore diſputandum. lib.1 de Fin 25
diſſerentium inter ſe reprehenſiones non ſunt vituperandæ. de Fin.lib.1.28
quibuſcum diſſeratur. Acad.quæſt.edit.1. lib.2.29
aut cur cogimur eos ſequi, qui inter ſe diſſident? Acad.q ed.1.lib.2.32
diſſidere ab aliquo capitali odio. Læl.2
diſſidere cum aliquo. Acad. quæſt.edit.1. lib.2.132
diſſidere verbis, non re. Fat 54
diſſidentes his contrarii motus animi. de Vniuerſ.55
diſſimilitudo locorum nónne diſſimiles hominum procreationes habet? Diuin. lib.2 75
vt se id audiſſe, aut ſcire diſſimulet. de Pet.Conſ.14
diſſimulatio, quam Græci εἰρωνείαν vocāt. Acad.q.ed.1.lib.2.16
non eſt enim in noſtra poteſtate, fodicantibus iis rebus, quas mala eſſe opinemur, diſſimulatio vel obliuio. Tuſc.q. lib.3.32
& aliud aliò diſſipauit. Diuin.lib.1 68
diſſipari procul à terris. Tuſc. quæſt. lib. 1 35
diſſipari reliquias C.Marii iuſſit Sylla victor. 2.de Leg.52
aut qui diſſipatos homines congregauit. Tuſc.q.lib.1.50
quorum diſſimilitudo diſſociat amicitias. Læl.64
diſſoluere amicitias. Læl.32
diſſoluere interrogationes captioſas & fallaces. Acad q.ed 2 lib.2 44
diſſoluere, pro refellere ac refutare. Acad. q ed 1.lib 2.68, & 69
diſſoluere ratione vinctum haudquaquā bonum eſt. de Vniuerſ 49
diſſoluere pœnam. Tuſc.q.lib.1.90. metaphoricōs.
diſſoluere ſine mutuatione & ſine verſura. Tuſc.q.lib.1.90
diſſolui mundus nullo modo poteſt, niſi ab eo, à quo eſt colligatus. de Vniuerſ.19
neutiquam diſſoluemini, nec vos mortis fata periment. de Vniuerſ.51
nulla non diſſolubilis coagmentatio. de Nat.d.1.16
diſſolubile & diuiduum eſt omne animal mortale. 3. de Nat.d.20
diſſuere amicitias. Offic.1.169. & Læl.65
diſtentus, id eſt, occupatus. 3. de Natura deor 70
diſtinguere ratione & arte quæ dicas. de Fin.lib.4 9
diſtinguere falſa à veris. Acad. quæ.ed.1. lib.1.61
diſtinguere vera à falſis. Acad.quæſt.ed.1. lib.1.52
ambigua diſtinguuntur. lib.1.de Fin.17
diſtinctè, grauiter, ornaté. de Nat.d 1.42
harum quidem rerū facilis eſt & expedita diſtinctio. lib.2.de Fin 26
quæ diſtinctio ſit inter ea quæ gignantur, & ea quæ ſemper ſint eadem. de Vniuerſ.35
diſtinctio prima. de Vniuerſ.7
diſtinctio ſolis, lunæ, ſyderúmque omniū. de Nat.d.2.11

diſtinctio tenuis & acuta. Acad.quæ.ed.1.lib.2.41
diſtantia morum ſtudiorúmque.Lęl.64
diſtorſio membrorum. Tuſc.q.lib 4.28
in quibus ſi peccetur diſtorſione & deprauatione quadam.de Fin.lib.5.31.& 32
quæ ſententia omnem ſocietatem diſtrahit ſocietatis.Offic.3 34
diſtrahor.id eſt,dubius & ancepſ ſum.Acad.q.ed.1.lib.2.125
ſit,vt diſtrahatur in deliberando animus.Offic.1.15
diſtrahi in contrarias ſententias.Off.1.15
diſtrahi in contrarias partes.Tuſc.quæſt.lib.5.44
diſtracti ac diſſipati iacent. 2.de Leg.42
diſtribuit deus cœlum æqualiter circum mundum.de Vniuer.45
totam Italiam fac vt in animo & memoria tibi diſtributam comprehenſámque habeas.de Pet.Conſ.30
diſtributio ſenſuum.de Fin.lib.5.29
qui vela vno ſuffragio duas in Rempub. ſicas diſtringere.de.Pet.Conſ.9
diſtringere gladium Offic.3 153
cuncta diſturbat ac diſſipat ignis.de Nat.deo 2.19
diſturbare parietes.Parad.35
quid eſt in hominis vita diu?Cat 63
hæc videamus, quæ nunc diu multúmque defenſa ſunt.Acad.q. ed. 1.lib.2.128
quum diu multúmque vixeris.Cat.8
diuinus manat,quàm natura ſtare potueſuut.1.de Leg.1
nihil diuturnum,in quo eſt aliquid extremum.Cat.63
diuturnum tempus.Academ.quæſt.edit.2.lib.2.1
diuturnitas temporum. Acad.quæſ.ed.2.lib.2.111
diuturnitate extabeſcit ficta & vana opinio: ſtabilis, vnà cum ſeculis ætatibúſque hominum inueterare poteſt.de Natu.deo.2.4
diuturnitate vaneſcere labes animi nō poteſt.2.de Leg.16
res a natura copulatas audebit errore diuellere.Offic.3.98
diuellere commoda ciuium. Offic.1.111
quanquam à Polemonis & Peripateticorum & Antiochi finibus non facile diuellor.Acad.q.ed.1.lib 1.19
vt ab ea nullo modo nec diuelli,nec abſtrahi poſſimus.de Fin.1.39
diuertere ad cauponem,ad hoſpitem.Diuin.lib 1.58
diuertere ad hoſpitem.de Fin.lib.5.3
qui à te totus diuerſus eſt. Academ.quæſ.ed.1.lib.1.93
diues dicitur,cui tanta poſſeſſio eſt, vt ad liberaliter viuendum facilè contentus ſit:qui nihil quærat, nihil appetat, nihil optet amplius. Parad 34
diuitiæ expetuntur tum ad vſus vitæ neceſſarios, tum ad perfruendas voluptates.Offic.1.37
diuitiarum fructus eſt in copia. Parad.60
quantum cuique opus eſt, ad id accommodatur diuitiarum modus. Parad.56
diuitiarum proprium eſt,contentum eſſe rebus ſuis.Parad.66
diuitias cenſuit Diogenes non tam modò vim habere, vt quaſi duces ſint ad voluptatē, & ad valetudinem bonam, ſed etiam vt ea contineant. de Finib. lib.3.39
omitto diuitias,quas quum quiuis quamuis indignus habere poſſit, in bonis nō non numero:quod enim eſt bonum,id non quiuis habere poteſt. Tuſ.q.li.5 34
diuidere viritim. Tuſc.q.lib 3.42
nihil de diuidendo ac partiendo docere. lib.2.de Fin.26
in diuidendo maximum vitium eſt præterire aliquid. Off.2.17
in diuidendo vitioſum eſt,partem in genere numerare.de Fin.lib 2.24
diſſolubile & diuiduum eſt omne animal mortale.3.de Nat.d.29
quod diuiduum eſſet in corpore.de Vniuerſ.27
Diuitiacus Heduus & naturæ rationem ſibi notam eſſe profitebatur, & partim auguriis,partim coniectura quæ eſſent futura dicebat.Diuin.lib.1.78
Diuitiacus Heduus hoſpes & laudator Ciceronis & Cottæ.Diuin.lib.1.78
quæ diuo cuique decora gratáque ſint hoſtiæ ſacerdotes prouidento. 2. de Legib.17
præſentiam ſæpe diui ſuam declarant.de Nat.d 2.4
diuorum iras augures prouidento. 2. de Leg.18
diuis aliis alii ſacerdotes, omnibus pontifices,ſingulis flamines ſunto 2.de Legib.17
diuis quibus cenſuerint procuranto aruſpices 2.de Leg.18
diuos, & eos qui cæleſtes ſemper habiti colunto,& ollos quos in cælum merita vocauerunt Herculem, Liberū, Æſculapium,Caſtorem, Pollucem,Quirinū: aſt olla propter quæ datur homini aſcēſus in cælum, mētem, virtutem, pietatem,fidem.2.de Leg 16
diuinus ille cæli ſenſus in celeritate tanta conſeruari quomodo poteſt? de Nat. deor.1.25
omnis mundi vis,diuina natura continetur.de Nat.d.1.22
diuina ſolertia.de Nat.d.1.58
diuinum atque cœleſte animal. de Vniuerſ.43
cùm numini diuino omnes naturæ, cælum, ignes, terræ, maria, parerent. de Nat.d 1 17
diuinum illum virum Platonem ſequar. 3.de Leg.1
diuinam vim in ratione eſſe poſitam ait Chryſippus.de Nat.d 1.39
diuino ingenio eſſe. Acad. quæſt. edit. 2. lib.2.108
ſine aliquo afflatu diuino nemo vnquam fuit vir magnus.2.de Nat.d.125
diuinas eſſe quatuor naturas cenſet Empedocles, ex quibus omnia conſtare vult.de Nat.d.1.21
diuina animantia infixa cœlo ſydera. de Vniuerſ.47
diuiniſſima dona habent formæ ab vno pictore vno abſolutæ die 2.de Leg.44
quaſi iam diuinarem id quod euenit. Cat.12
diuinare arte.Diuin.lib.2.105
diuinare auguriis.Diuin.lib.1.77
diuinare coniectura.Diuin.lib 2.103
diuinare mentis incitatione diuina. Diuin.lib.2 77
diuinandi ars in iis eſt, qui nouas res cōiectura perſequuntur,veteres obſeruatione didicerunt.Diuin lib.1 23
diuinandi ars qua ratione affecta. Diuin.lib.2.26
diuinandi genera duo, vnum artificioſum,alterum naturale.Diuin.lib.2.20
diuinandi genera duo:alterum artis,alterum naturæ.Diuin.lib.1.10
diuinandi genera non naturalia,ſed artificioſa quæ dicantur.Diuin.lib.2.64
diuinatio ad nullam earum rerum adhibetur, quæ ſenſu accipiuntur. Diuin. lib.2.7
diuinatio animi eſt integri, non vitioſi corporis.Diuin.lib 1.73
diuinatio artificioſa quomodo efficiatur. Diuin.lib.1 107
diuinatio certā eſt,ſi aliquid ita eſt prædictum præſenſúmque, vt cùm euenerit,ita cadat vt prædictum eſt,neque in eo quicquam caſu & fortuito factum eſſe appareat.Diuin.lib 1.125
diuinatio coniectura vtitur. Diuin. lib. 2. 41
diuinatio eſt præſenſio & ſcientia rerum futurarum.Diuin.lib.1 1
diuinatio eſt earum rerum, quæ fortuitæ putantur, prædictio atque præſenſio. Diuin.lib 2.8 & 2 10
diuinatio Latinè, μαντική dicitur. de Nat. deor.1.39
diuinatio opinabilis coniectura nititur, vltra quam progredi non poteſt. Diuin lib.1.26
diuinatio quæ fit ſine ratione ac ſcientia, duplex erat, vna furoris,altera ſomniorum Diuin.lib 2.5
diuinatio quarum rerum ſit.Diuin lib.2.6
diuinatio earum eſt futurarum. Diuin.lib.2.16
diuinationis genus artis carens eſt,cū quis non ratione aut coniectura obſeruatis ac notatis ſignis,ſed concitatione quadam animi,aut ſoluto liberoque motu futura præſentit. Diuin.lib.1.3
diuinationis ars quomodo ſit effecta.2.de Nat.d.124
diuinationis officium, ſecundum Chryſippum,eſt prænoſcere, dii erga homines mente qua ſint,quidque ſignificēt, quemadmodumque ea procurentur atque expientur.Diuin.lib 2.101
diuinationis non vnum genus eſt. Diuin.lib 1.3
diuinationis genera duo, vnum particeps artis,alterum arte carens. Diuin. lib 1.33
diuinationi Latini à diuis, Græci à furore nomen duxerunt.Diuin.lib 1 1
diuinationem definit Chryſippus vim cognoſcentem & videntem, & explicantem ſigna,quæ à diis hominibus portēdantur.Diuin.lib.2 101
diuinationem eſſe ratione Stoicorum cōcluſum. Diuin.lib.1.73
diuinationem furoris,Sibyllinis maximè verſibus contineri priſci arbitrati ſunt. Diuin.lib.1.4
diuinationem Græci μαντικὴν appellant. Diuin.lib 1 1
diuinationem nullam eſſe probatur remotione partium.Diuin.lib.2.9
diuinationem quam Græci μαντικὴν appellant,eſſe cēſet Cicero,& huius eam partem quæ eſt in auibus cæteriſq; ſignis diſciplinæ augurum.2.de Leg.33
diuinationem,quam Stoici probant,nullam eſſe arbitratur Cicero ex ſententia Academicorum.Acad.q ed.1 lib.2.316
diuinationem quandam inter homines verſari, vetus opinio eſt. Diuin. lib. 1. 1
diuinationis opus nō eſt in iis rebus, quæ arte tractantur Diuin.lib 2 7
diuinationum opportunitates ex locis ipſis, qui à quibuſque incolebant, ductæ.Diuin.lib.1.79
diuinationum ratio ne in barbaris quidem gentibus neglecta fuit.Diuin. lib. 1. 78

diuinitatem dedit ſoli & lunæ, reliquiſque ſideribus, animóque præterea. de Nat.deo.1.20
diuinitatem omnem menti tribuit Ariſt. de Nat.deo.1.14
diuinitatem omnem tribuit aſtris Cleanthes.de Nat.deo 1.18
diuinitatem tribui putat ſtellis errantibus Heraclides Ponticus. de Nat.d.1.16
ex diuinitate ſua animum genuit deus. de Vniuerſ.53
¶ Quod tu mihi das. Acad qu ed.1. lib.2. 65.hoc eſt,concedis, vt ſit in diſputando.
id quoque damus & libenter quidem. de Nat.deo.1 61
vos autem quid mali datis. de Nat.d.1 85
quò ſunt excelſiores, eò dant clariora indicia naturæ.de Finib.lib.5.45
dedi operam Antiocho diligentius. Acad. quæſt edit.1.lib.2.11
quod ad Cn. Pompeii gloriam augẽdam tanto ſtudio te dediſti.de Pet.Conſ.11
dedit diuinitatẽ ſoli & lunæ, &c de Nat. deo.1.20
dabitis enim profectò, pro permittetis, concederis. Acad q.ed.1.lib.2.18
quòm ſi me ad totam philoſophiam pertractandam dediſſem de Nat.deo.1.7
atque ad æternum des manus. Læl 81
quis enim tibi dederit,pro quo & conceſſeris, alibi dicit. Academ. quæſt. edit.1. lib 1.47
qui dederit ſe motibus animi, iniuſtè vixerit.de Vniuerſ.55
dare alicui facultatem ſui irridendi. Diuin.lib.2.30
dare alicui immunitatem. Acad. quæſt. ed 1.lib.2.211
dare alicui magnam licentiam.Off.5.26
dare alicui medicamentum.Offic.3.124
dare alicui operationem. Offic.3.117
dare alicui plauſum multiplicem.Cat.59
dare alicui venenum.Offic.1 61
dare beneficium.Offic.2.108
dare beneficium,uécue,in noſtra poteſtate eſt.Offic.1.75
dare conſilium fidele deliberanti. Offic. 1.77
quicquid ſibi dare facere uoporteret.Offic. 3.86
dare fabulam. Tuſc.q.lib.1 3
dare iugulum. Tuſc.q lib 1.30
dare laudi,vitio,contraria.Offic 1.102
dare merita.Læl 16
dare operam alicui. Academ.quæſt. edit. 1.lib.1.17
dare operam liberis.Offic.1.177
dare operam rebus diuinis.2.de Leg.18
dare operas.Parad.58
dare optionem. Acad.quæſt.ed.1 lib.2.20
dare principatum alicui, τὰ πρωτεῖα διδόναι. Offic.1.97
dare ſe ad legendos libros.de Nat.deo.1.7
dare ſe ad ludendum.de Finib.lib.5.59
dare ſe alicui generi literarum. Acad. q. ed.1.lib.2.9
dare ſe gemitui lamẽtabili,imbecillo,abiecto,flebili. Tuſc.q.lib.2.50
dare ſe in tormenta. Tuſc.q.lib.5.59
dare ſe iucunditati.Offic.1.171
dare ſe ſermonibus vulgi.Somn.Scip.27
dare ſe vadem ad mortem pro amico. de Finib.lib.2.66
dare ſe voluptatibus.Cat.39
multa iam mihi dare ſigna puerum & pudoris & ingenii.de Finib.lib.5 7
dare verum conſilium liberè.Læl.41
deos gallis ſignum dediſſe cantandi. Diuin.lib.1.44
detur id vobis (id eſt,concedatur) de Nat. deor.1.55
conuenit autem eũm in dando munificũ eſſe, tum in exigendo non acerbum. Off.2.93
quantum autem conſuetudini famæque dandum ſit.&c. Tuſc.q.lib.1.97
δόγματα,Latinè decreta.Acad. quæſt. ed.2. lib.2.27
docere argumentis & rationibus. Diuin. lib.1.21
docere de diuidendo ac partiendo. lib. 2. de Fin.26
docere fabulam. Tuſc.q.lib.4.51
auctores eorum, qui ſe docere profitentur.de Nat.d.1.8
docẽdi iuris ciuilis ars quædam eſt, quam qui ignorant,ſæpe quod poſitum eſt in vna cognitione, diſpartiuntur id in infinita.2.de Leg 45
vtendum eſt enim docendi cauſa verbo minus vſitato. Tuſc.q.lib.4.23
doctus ſapiẽnſque traditur Simonides, de Nat.d 1 42
minus docti. Acad.q.ed.2.lib.1.6. pro indoctis.
docti exemplis domeſticis.de Nat.d.1.6
an ſum etiam nunc vel Græcè loqui, vel Latinè docendus?de Fin.lib.1.22
doctrina liberalis.de Fin.lib.5.6.& Tuſ.q. lib.2.25
doctrina liberalis & digna homine nobili.Acad.q.ed.1.lib.2.1
doctrina mediocris.lib.1.de.Fin.6
homo omni doctrina eruditus. lib. 2. de Fin.11
exquiſita doctrina, ſummiſque ingeniis philoſophi.lib.1.de Fin.1
vellem equidem doctrinis fuiſſes inſtructior.lib.2.de Fin.20
aut nulla virtus eſt,aut contemnendus eſt omnis dolor. Tuſc.q.lib.2.18
ſenſim enim & pedetentim progrediens extenuatur dolor. Tuſc.q.lib.3.47
amittenda igitur fortitudo eſt, aut ſepeliendus dolor. Tuſc.q.lib 2.19
pericula,labores,dolor etiam. lib.2. de Finib.19
dolor aut non eſt malum, aut etiam, ſi quicquid aſperum,alienumque à natura ſit,id appellari placeat malum : tantulum tamen eſt, vt à virtute ita obruatur,vt nuſquam appareat. Tuſc. q. lib. 2. 56
itaque & dolor corporis, cuius eſt morſus acerrimus, perfertur ſpe propoſita boni. Tuſc.q.lib.3.51
omnis voluptas aſſumenda eſt,omnis dolor depellendus.lib 1.de Fin.26
dolor diuturnus, inquit Epicurus, plus habet lætitiæ,quàm moleſtiæ. Tuſc. q. lib.2.39
dolor eſt ægritudo crucians. Tuſc.quæſt. lib.4.15
dolor eſt motus aſper in corpore à ſenſibus alienus. Tuſc.q.lib.2.31
dolor eſt,omne id quo offendimur. de Finib.lib 2.19
dolor eſſe videtur acerrimus virtuti aduerſarius:is ardentes faces intentat : is fortitudinem, magnitudinem animi, patientiam ſe debilitaturum minatur. Tuſc.q.lib.5.56.& 57
dolor & labor finitima ſunt, ſed tamen differunt aliquid. Tuſc.q.lib.2.30
dolor in longinquitate leuis,in grauitate breuis.de Fin.lib 1.52
dolor intolerabilis. Tuſc.q.lib.1.100
dolor inueteratus. Tuſc.q lib.3 31
dolor malum ſit, nécne. Tuſc.q.lib.2.10
nec eam quærendum,dolor maximne ſit, quàm firmandus animus ad dolorem ferendum. Tuſc q lib.2 26
dolor malorum omnium extremũ, iuxta Epicurum. Tuſc.q.lib.2 14
mortalis nemo eſt, quem non attingat dolor morbúſque. Tuſc.quæſt. lib.3 50. ex Euripide.
dolor officioſus. Tuſc.q.lib.3.59
dolor opprimitur patientia. Tuſc.quæſt. lib.1 89
dolor per ſe fugiendus, Epicuro. de Fin. lib.1.14
dolor quando depellendus, & viciſſim non recuſandus.de Fin.lib.1.16
dolor res triſtis eſt ſine dubio, aſpera, amara, inimica naturæ, ad patiendum tolerandúmque difficilis. Tuſc. quæſt. lib.2.14
dolor ſi deponi poteſt, etiam non ſuſcipi poteſt. Tuſc q lib.3 56
ſummus dolor non continuò breuis: cõtra Epicurum. Tuſc q lib.2.40
dolor ſummus,quo nihil ſit ſuperius:breuis, quo nihil breuius. Tuſcul. quæſt. lib.2.39
pungit dolor,vel fodiat ſane. Tuſc. quæ. lib.2.32
doloris medicinam à philoſophia peto. Acad.q.ed.2.lib.1.8
doloris remedia non ſunt ab eo quærenda, qui dolorem malorum omnium maximum dixerit. Tuſc.quæſt.lib.2.40
doloris ſuſcipiendi plures ſunt cauſæ. Tuſc.q.lib.3.61
doloris non voluptas contraria,ſed doloris priuatio.de Fin.lib.1.16
quid percipis & quid iudicas, quo aut petas aut fugias aliquid, præter voluptatem aut dolorem?lib.1 de Fin.24
quod dolorem accipit, id accipiat etiam interitum neceſſe eſt.5.de Nat.d.12
dolorem animi in ſapientem cadere. Læl.44
dolorem aſpernari, vt ſummum malum, & quantum poſſit, à ſe repellere. lib 1. de Fin 23
Inter dolorem & laborem eſt quædem ſimilitudo : conſuetudo enim laborum perpeſſionem dolorum efficiet faciliorem. Tuſc.q.lib.2.51
dolorem & laborem Græci vno nomine appellant (nempe πόνον) Tuſcul.quæſt. lib.2.35
voluptatem etiam & per ſe expetendam eſſe,& dolorem ipſum per ſe eſſe fugiẽdum.lib.1.de Fin.24
ſed ipſum etiam dolorem neſcio quo pacto mitiorem reddit. Tuſc.q.lib.2.47
dolorem non eſſe ſummum malum. de Fin.lib.2.85
dolorem noſtrum & noſtra cauſa ſuſceptum modicè ferre debemus, ne noſmetipſos amare videamur. Tuſ.quæſt. lib.2,100
dolorem ob id ipſum,quia dolor ſit,ſemper eſſe fugiendum putat Epicurus. Tuſc.q.lib.5.69
ad dolorem omnes & metus & ægritudines referuntur.de Fin lib.1.33
ad dolorem placidè & ſedatè ferendum pluſimum proficit toto pectore, vt dicitur,cogitare, quàm id honeſtum ſit. Tuſc.q.lib.2.50
Ariſtippi eſt ad voluptatem & dolorem quæ fugiamus,quæq; ſequamur,referri omnia.lib.1.de Fin.27
quid eſt autem quod plus valeat ad ponendum dolorem,quàm cùm eſt intellectũ,nihil profici,& fruſtrà eſſe ſuſceptum? Tuſc.q lib 3.56

quam porrò quis ignominiam, quam tue ſtudinem non pertuleris, vt effugias dolorē, ſi id ſummum malum eſſe decreueris Tuſc.q.lib.2.32
dolorem ſummum malum non dubitauit dicere Socraticus Ariſtippus. Tuſc. q.lib.2.15
voluptas quædam percipitur omni dolore detracto.lib.1 de Fin.29
in dolore hoc maximè eſt prouidendum, ne quid abiectè, ne quid timidè, ne quid ignauè, ne quid ſeruiliter muliebriter ve faciamus. Tuſc.q.lib.2.48
quum priuamur dolore, ipſa liberatione & vacuitate omnis moleſtiæ gaudem⁹. lib.1.de Fin.29
vt labore & dolore magnā aliquam quærat voluptatem.lib.1.de Fin.25
ſi in dolore ſummum malum eſt, fit, vt omnino nemo poſſit eſſe beatus. Tuſc. quæſt.lib 2.22
dolores acerbiſſimi. Tuſc quæſt.lib.5.21
dolores graues corporis. Tuſc.q.lib 4 31
dolores intolerabiles. Tuſc.q.lib.5 8
dolores longinquitate producti. Tuſc.q. lib.1.84
dolores magni & longinqui. de Fin.2.78
dolores ſuſcipiantur maiorum dolorum effugiendorum gratia.lib.1.de Fin.19
quos dolores, quas moleſtias exceperit ſine.lib.2.de Fin.26
ſic vrgentibus aſperis & odioſis doloribus,&c. Tuſcul.q.lib.1.57
in doloribus animi ſuos qui ſolitudines capiant. Tuſc.quæſt.lib.5.53
eiiciendis voluptatibus maiores alias conſequatur aut perferendis doloribus aſperiores repellat.lib 1.de Fin.17
qui complures annos doloribus podagræ crucientur maximis. Tuſc.q.lib.2.40
nam qui dolet rebus alicuius aduerſis, idem etiam alicuius ſecundis dolet. Tuſcul.quæſt.lib.3.18
cùm varices ſecabatur C. Marius, dolebat: quum æſtu magno ducebat agmen, laborabat. Tuſc.q.lib 2.35
doleas, necne doleas, nūquam quicquam ad beatè viuendum intereſt, iuxta Zenonem, quod eſt in vna virtute poſitū, ſed eſt tamen reiiciendum. Tuſc quæſ. lib.2.26
dolere alicuius rebus ſecundis. Tuſc. q. lib.4.14
dolere alterius improbè facto. de Finib. lib.1.46
aliud eſt dolere, aliud laborare. Tuſc. q. lib.2.35
dolere angoribus amicorū. de Fin.li.1 53
dolere delicto. Læl 76
dolere & angi. Tuſc.q.lib.1.25
nihil dolere nō ſine magna mercede contingit, immanitatis in animo, ſtuporis in corpore. Tuſc.quæſt.lib.3.12
nihil dolere ſumma voluptas eſt, vt Epicuro placet.de Finib.lib 1.38
dolus malus eſt, quum aliud eſt ſimulatum, aliud actum. Offic 3 78
dolus malus in ſimulatione continetur. Offic.3 80
quid ergo iſti doli, quid machinæ, quid fallaciæ, præſtigiæque? 3.de Nat d.54
quicquam agi doloſè aut malitioſè poteſt? Offic.3.80
dominus, dominari, domitor, Vide Dom⁹
domiporta. Diuin.lib.2. 101
domus clari hominis, in quam & hoſpites multi recipiendi ſunt, & admittenda hominum cuiuſque generis multitudo, qualiter comparata eſſe debeat. Offic.1.139
quorum domus fuit & militia communis. Læl.14
odioſum eſt, cùm à prætereuntibus dicitur, ò domus antiqua, heu quàm diſpari dominare domino. Off.1.139, & 195
domus magna pulchráque. de Nat. deor. 2. 15
domus præclara & plena dignitatis. Offic.1.139
domus finis vſus eſt. Off. 1.191
domi alienæ eſſe. Tuſc.q.lib.1.41
quæ ipſa Phalaridis domi conſecrauiſſet. Diuin.lib.1 44
domi militiæque. Cat.74
quorum virtus fuerat domi militiæque cognita. Tuſc.q.lib.3.40
domi nobis iſta naſcuntur. Acad. quæſt. ed.2.lib.2.72
domum deducere. Acad.q.ed.2.lib.1.7
non domo dominus, ſed domino domus honeſtanda eſt. Off.1.139
eſt enim valde decorū, patere domos hominum illuſtrium illuſtribus hoſpitibus. Off.2.64
domeſtica diſciplina. Acad. quæſt. ed. 2. lib.1.7
vnde hoc tam inſolens domeſticarum rerum faſtidium. lib 1.de Fin.8
ne domeſticis quidem exemplis docti. de Nat.d.2.6
domicilium ſacrum, deorum omniū terra. 2.de Leg.45
cùm tam repente in tam inſolitum, támque perturbatum domicilium immigrauit. Tuſc. q. lib.1. 48. corpus intelligit.
hæc enim ſunt vitæ domicilia. de Natura deor.2.70
domitor, pro eo qui equos, iuuenes, ac ferocientes domat. Off.1.117
domitis & condocefactis vti feris beluis. 2.de Nat.d.161
domitu noſtro efficimus quadrupedum vectiones.2.de Nat.d.114
dominus agreſtis ac furioſus. Cat 45
dominus grauiſſimus. Tuſc.q.lib 2 40
dominus ſit publici conſilii Senatus. 3 de Leg.16
domina rerum, eloquendi vis. 2. de Nat. deor. 148
domini boni aſſiduique ſemper referta cella vinaria, olearia & penaria eſt, villáque tota locuples eſt,&c. Cat.56
dominum ſempiternum impoſuiſtis in ceruicibus noſtris.1.de Nat.d.1.54
dominari & potiri rerum. Acad.q.edit.1. lib.2.117
dominatus regius. Tuſc.q.lib.4.1
poteſtate dominatúque digniſſimum. de Nat.d.2.22
cùm autem dominatu vnius omnia tenerentur. Off.2.3
donum haud ſatis caſtum deo ebur ex inani corpore extractum.2.de Leg 45
donum ne capiunto, neue danto, neue petenda, neue gerenda, neue geſta poteſtate.3.de Leg.11
dona fortunæ. Tuſc.q.lib.5.16
quæ ſunt quaſi dona fortunæ. Læl.50
dona diuiniſſima habēt & formæ ab vno pictore vno abſoluta die. Itémque cætera huius exempli dona, illi placent.2. de Leg.44
donis impii placare ne audeant deos.2.de Leg 40
donis placare deorum iram impius ne audeto.2.de Leg.24
in donatione, quod paterfam. in eius donatione, qui in ipſius poteſtate eſſet, approbauit, ratum eſt: quod eo inſcio factum eſt, ſi id is non approbat, ratum non eſt.2.de Leg 48
dormientis corpus iacet vt mortui: viget autem & viuit animus. Diuin.lib.1.58
aut ſi etiam dormiētes aliquid animo videre videamur. Acad. quæſt. edit.2.lib. 2. 116
dormientium & vigilantium non eandē eſſe vim neque integritatem, nec mente, nec ſenſu. Acad.q.ed.2.lib.2.49
¶ Draco terribilis immani ſpecie tortúq; Diuin.lib.2.49
Druides in Gallia. Diuin.lib.1.78
Druſus domi ſuæ interfectus. 3. de Nat. deor.60
C. autem Druſi domum compleri cōſultoribus ſolitam accepimus, cùm quorū res eſſet, ſua ipſi non videbant, cæcum adhibebant ducem. Tuſc.q.lib.5.80
Druſum ferro ſuſtulit Q. Varius. 3. de Nat.d.61
¶ Dubia omnia reddiderit. Acad. quæſt. ed.1.lib.2.76
quod qui dubitat, haud ſane intelligo, &c.de Nat.d.2.5
quid dubitamus igitur affirmare. Acad. q.ed.2.lib.2. 47. vt Græci ἀπορεῖν
non dubitares quin,&c.de Nat.d.1.17
dubitare de alicuius voluntate. de Pet. Conſ 14
nec id quidem dubitari poterat. Acad. q. ed 1.lib.2.32
dubitatio Socratica de omnibus rebus. Acad, quæſt. ed.2. lib.1. 15. Græci ἐποχὴν vocant.
dubitationem affert quin, &c. 2. de Nat. deor 119
ſine vlla dubitatione defendere quod nō ſatis exploratè perceptum ſit, ſapientis grauitate atque conſtantia indignum. de Nat.d 1.2
aer, quem ſpiritu ducimus (id eſt, ſpirando attrahimus. de Nat d 2 14
vt mortem non ducerem in malis. Tuſc. q lib.1.105
ex qua affectione cæli primum ſpiritum duxerit. Diuin.lib.2.77
quæ quidem contemnere, & pro nihilo ducere,&c. Off.3 30
ducere ætatem in literis. de Finib.lib.5.47
ducere bellum. id eſt, producere ſeu protrahere. Off. 3.104
ducere coniecturam ex ſimilitudine aliqua, modò huc, modò illuc. Diuin. lib. 1 111
ducere hoſtias. Diuin.lib 1 86
ducere oracula æquatis ſortibus. Diuin. lib.1 33
ducere omnia humana infra ſe. de Fin. lib.3 14
ducere pro nihilo. Tuſc.q. lib.4.13
ducere ſortes. Diuin.lib.1.48
ducere vxorem. Acad.q.ed.1.lib.1.99
quibus ad virtutum ſtudia ducuntur. Cat.23
quæ ducuntur à ſenſibus, & ab omni conſuetudine. Acad.q.ed.2.lib.2.42
ſecúmque rapient ad quemcunque ipſa dolorem, cruciatúmque ducentur. Tuſ. q.lib.5.19
duci ab humili. Tuſc.q.lib.1 4
duci ad mortem. Tuſc.q.lib.1.90
duci auditione fabellarum. de Finib lib. 5. 39
duci beneficiorum magnitudine. Offic. 1. 30
duci beneuolentia. Off.1.30
duci dignitatis præſtantia. Off.1.30
duci gloria. Tuſc q.lib.2.41
duci honeſtate. de Fin.lib.5.39

duci in gyrum. Offic.1.227
duci opinione. Tuſc.q lib.2.56
è quibus vtilitas nulla duci poteſt. de Finib.lib.5 49
duci precio ac mercede. Offic.1.19
duci ratione potius, quàm authoritate. Acad.q.ed.1.lib.1.56
duci ſplendore dignitatis. de Finib. lib. 5.59
duci ſtudio alicuius rei. Tuſcul. quæſt. lib.2 56
ex quo amicitiæ nomen eſt ductum. de Nat.deo.1.85
ductus aquarum. Offic.2.18
ductus aquarum, quos iſti tubos & euripos vocant.2.de Leg.2
qui ductus oris, qui vultus in quoque ſit. de Finib.lib 5.43
ductores.id eſt, ducer exercitus, ἡγεμόνες, στρατηγοί. Tuſcul.quæſt.lib.1.75
duellum grauius, diſcordiæ ciuium.3.de Leg.8
duelli inſtrumenta non fani æs atque ferrum 2 de Legib.45
qui duelli rem aget, augures præmonento.2.de Leg 18
duella iuſtè gerunto.3.de Legib.9
Duillius primo Punico bello. 1. de Nat. deo.114
dulcis non multò ſecus eſt patria ea quæ genuit, quàm quæ excepit. 2. de Legib.5
dulcedo corporis. de Fin.lib.5.1
dum literæ Latinæ loquentur. 1. de Legib.1
dumeta Stoicorum, allegoricè, pro ſpinoſo & ſubtili diſſerēdi genere, quale erat Stoicorum. Acad.q ed.1.lib.2.103
eum tamen velle duntaxat imitari. de Legib.1.6
omnia duo tertium aliquod ad cohærendum requirunt. de Vniuerſ.15
qui poſt duodecim in vrbe ſepulti ſunt. 2.de Legib.55
in duodecim hæc habemus ſecundum naturam, reliqua ſunt in more 2 de Legib.57
duodecim (inquit Cicero) diſcebamus pueri vt carmē neceſſarium, quas iam nemo diſcit.2.de Leg 54
quum ſæpius duplicarer numerum dierum. de Nat.deo.1 42
dupla ſecunda pars primæ partis de Vniuerſ 19
duplo & triplo interuallo orbes ſeptem diſpares moueri iuſſit. de Vniuerſ 33
dupla & tripla interualla explere. de Vniuer.19
durescit humor aquilonibus. de Nat deo. 2. 10
durus & ſermone & moribus. de Finib. lib 4 74
duritia virilis. Tuſcul q.lib.5. 55
maiorem ducem. Academ. quæſt. edit.1. lib.1.5.στρατηγόν.
nec ſe comitem illius furoris, ſed ducem præbuit. Læl.55
certiſſimam ſe nobis ducem præbeat ad voluptatem. de Finib lib.1.55
ducem quòd habet vir populi, interdum lenior eſt, quàm ſi nullum haberet. Dux enim ſuo periculo progredi cogitat, populi impetus periculi ſui rationem non habet.3 de Leg 22
ducem ſe huic animanti præberet. de Vniuerſ 59
qui ipſi fuerint impietatis duces, Lælius 40

E

EPicureos tecum paucos è Græcia cōparares de Nat d.1.41
è gregibus epheborum vix ſinguli reperiebantur, &c. de Nat.d.1 55
vt è multis vna videatur. de Nat.d.1.77
è natura maximè eſt in morte fortunæ diſcrimen tolli, vt ſint omnia locupletibus cum plebe communia. 2. de Legib.55
è natura, hoc eſt, ſecundum naturam. Academ.q ed.1.lib.2.14
vt è patre audiebam (vt dicebat pater) de Nat.d 2.8
è regione. id eſt, ad lineam. lib. 1. de Finib 15
non enim eſt è ſaxo ſculptus, aut è robore dolatus. Acad.q ed.1.lib 2.92
è ſomno excitare aliquem. Som. Scip 8
ſiue animal, ſiue è terra editum, de Nat. deor.2.18
Eatenus nobis declarantur quidam dii, quo ipſi volunt de Vniuerſ 49
Ebrioſitas. Acad.q.ed.1.lib.1.50
vt inter ebrietatem & ebrioſitatem intereſt. Tuſc.q.lib.4.12
qui ſi virtutes ebullire volent & ſapientias. Tuſc.q.lib 3 36
quod quidem ſolet ebullire nonnunquā. de Fin.lib.5.71
ebur ex inani corpore extractum, haud ſatis caſtum donum deo. 2.de Leg.45
Ecce autem, ſucceſſere huic, &c. 1 de Leg.5
Et ſi prius, quod maximè reprehendere Scipio ſolitus eſt, edixero. Læl.55
edicere vt poſſim iſtam legem vt tu rogar 2.de Leg 25
ediſcere ad verbum. Acad.quæſt.ed.1.lib. 2. 116
edidit multas ſtrages beluæ impuræ furor 3.de Leg.22
niſi qui forte (ſcriptores) nondum ediderunt.1.de.Leg.5
vbi vitam ediderat. de Fin.lib.5.4
edat præcepta ſalutis & laudis aptè ad perſuadendum ſuis ciuibus. 2. de Legib.47
edere clamorem maiorem cum admiratione. Diuin.lib.2.39
edere librum. Acad.q.ed.1.lib.2.12
edere oraculum. Off.3.114
edere turpiſſimos ploratus. Tuſc. quæſt. lib 2.35
edere virginalem ploratum. Tuſc. quæſt. lib 2.18
nunc autem ſimul atque editi in lucem & ſuſcepti ſumus. Tuſc.q.lib.3 2
editi ſatu cæli, terræ conceptu Saturnus & Salacia de Vniuerſ.49
vt eæ ſunt ſortes, quas è terra editas accepimus. Diuin.lib.1.35
ſiue animal, ſiue è terra editum. de Nat. deor.2.18
editum eſt oraculum Apollinis Pythii. 2. de Leg.39
vitioſam enim naturam ab eo ſic edomitam & compreſſam eſſe doctrina, &c. Fat 8
eumque edormiuerunt. Acad.quæſt.ed.2. lib.2.49. de vinolentis dictum.
educatus in ſororis ſtupris. de Pet Conſul 6
educator atque altor.2.de Nat.d.6?
educatrix earum rerum ſapientia. 1. de Leg.48
educatione quadam & diſciplina id fiet. 3.de Leg.17
educere exercitum in expeditionem. Diuin.lib.2.65
educi è cuſtodia. Tuſc.q.lib.1.58
Non poteſt tantum effari dictis, quantum ſactis ſuppetit laboris. Tuſc.quæ. lib.1 54
effatum eſt id, quod aut verum eſt, aut falſum Acad.q.ed.1.lib.2.85
effatum Latinè, Græcè ἀξίωμα, quicquid enunriatur. Acad q ed.2.lib.2.86
effata fatidicorum & vatum incognita interpretentur ſacerdotes, cùm ſenatus populuſque aſciuerit 2.de Leg.17
nulla impotenti lætitia efferantur. Tuſc. q.lib.5.24
efferari terram immanitate beluarum nō patiuntur homines.2 de Nat d.75
immanitate efferatæ gentes. de Natura deor 1 44
quis eſt qui id non maximis efferat laudibus Læl.14
efferre laudibus. Acad.q.ed.1.lib.1 56
efferre maximis laudibus. Off 2.50
efferre ſe gloriando & prædicatione. Parad 17
efferre ſe inſolentius. Tuſc.q lib.4 16
efferre ſe lætitia. de Fin.lib.5.39
efferre ſe longiſſimè à terra. Tuſc. quæſt. lib.1.34
& finem altius ſe efferendi facit. Tuſc. q. lib.1 36
nulla efferatur animi inani voluptate. Tuſc.q.lib 5.14
efferri ante luce funera iuſſit Demetrius. 2.de Leg.60
efferri & geſtire. Tuſc.q.lib. 4 10
efferri faſtidio & contumacia. Læl.49
efferri iracundia. de Fin.lib.5.25
efferri lætitia. Acad. quæſt.ed.2. lib.2.27. & ed 1 lib.1.115
efferri ſtudio alicuius rei. Cat.75
elatus leuitate. Tuſc.q.lib 5.15
elatus ſtudio, vereor ne longior fuerim. de Nat.d.1.40
vt nimis afflicti moleſtia, ſic nimis elati lætitia iure iudicantur leues. Tuſcul. q. lib.4. 55
elatio animi. Tuſc.q.lib.4.21
elatio animi quæ cernitur in periculis & laboribus, ſi iuſtitia vacat, pugnatque non pro ſalute communi, ſed pro ſuis commodis, in vitio eſt. Off.1 89
ſed illud odioſum eſt, quòd in hac elatione & magnitudine animi facillimè pertinacia & nimia cupiditas principatus innaſcitur. Off.1 91
elatiores fieri videmur. Acad. quæſt. ed 1. lib.1.118
efferueſcunt aquæ ſubditis ignibus. de Nat.d 2.10
vis quæ quæque efficit. id eſt, cauſa efficiendi lib.1 de Fin.14
ne efficit quidem quod vult. hoc eſt, vt vulgo aiunt, non concludit. lib.1.de Finib 15
efficiat opus præclarū neceſſe eſt. de Vniuerſ.5
efficere varios æquabiliter concentus. Som. Scip.17
efficere munus aliquod. de Vniuerſ.5
vis & cauſa efficiendi. lib.1.de Fin.14
quòd ea efficiens vtilitatis eſſet. Off.3.15
efficientes cauſæ rerum pulcherrimarū. de Vniuerſ.65
efficientia naturalis. Fat.25
efficientia ſolis.2 de Nat.d 70
ſed quod cuiq; efficiēter antecedat. Fat.26
ex quo efficitur. Acad.q.ed 1.li.1. 20. quod vulgò dicitur concluditur.
efficitur ex iis, & cogitur id quod volumus.2.de Leg 33

efficitur tamen in homine virtus. de Nat. deo. 1. 18
ſi efficeretur. Acad. quæſt. edit. 1. lib. 2. 47. ſi rationibus & argumentis comprobaretur.
quomodo efficiatur concludatúrque ratio. lib. 1. de Finib. 17
effectum eſt mundi corpus ab iis rebus quatuor. de Vniuer. 19
effectum illud erit. Acad. q. edit. 2. lib. 1. 63. hoc eſt, concluſum ratione & argumento.
effectus ad id exemplar mundus. de Vniuerſ. 7
effecta & imitata ſimulacra. de Vniuer. 9
effectum eſſe pulcherrimum. de Vniu. 11
habens quendam abſoluti operis effectũ. de Nat. deo. 2. 15
effector mundi molitórque deus. de Vniuerſ. 11
effector operum ac parens deus. de Vniuerſ. 49
effectorem ſui & genitorem imitantes. de Vniuerſ. 59
effectrix diei noctiſque terra. de Vniu. 45
eſt enim effectrix multarũ & magnarum voluptatum. de Finib. lib. 2. 47
effectio, pro cauſa efficiente. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 5
recta effectio creſcendi acceſſionem nullam habet. de Fin. lib. 3. 57
recta effectio, quam Græci κατόρθωσιν vocant, non fit maior productione temporis. de Fin. lib. 3. 57
tantum denique in libidine artis & efficacitatis (ſcilicet habet). de Pet. Conſ. 7
effigies hominis & imago, deus. de Nat. deo. 1. 73
omnis tamen iſta rerum effigies. de Nat. deo. 2. 77
effigies virtutis eminens. Tuſc. q. lib. 5. 5
qui hunc noſtrum reliquit, effigiem & humanitatis & probitatis ſuæ filium. de Fin. lib. 1. 49
germanǽque iuſtitiæ ſolidã & expreſſam effigiem nullam tenemus. Offic. 3. 91
effingis atque efficis quodcunque in ſolum venit (vt dicitur). de Natu. deor. 1. 45
effingit & moderatur auctor, non modò mentem ac voluntates, ſed penè vultus eorum, apud quos agit 3. de Legib. 35
effingunt artificium. de Nat. d. 1. 35
effinxerat cætera impreſſa ab illis quæ imitabatur. de Vniuer. 45
vt effingerent mortalia corpora. de Vniuerſ. 59
effingere & formas & mores & pleroſque ſtatus ac motus à parẽtibus dicuntur liberi. Diuin. lib. 2. 75
effingere formas animalium. de Vniuerſ. 43
effingere lineamenta oris. Diuin. lib. 2. 24
efflare animam. Tuſc. q. lib. 1. 17
efflare extremum halitum. Tuſc. quæſt. lib. 2. 19
efflata & liberata templa augures habento. 2. de Leg. 18
quæ tamen ipſa effloreſcit ex amicitia. Læl. 83
tum amorem effloreſcere tantùm, &c. de Finib. lib. 1. 54
tum illud quod præterit, effluxit. Cato 65
præterita enim ætas, quamuis longa, cùm effluxiſſet, &c. Cat. 5
nec præteritas voluptates effluere patiatur. de Finib. lib. 1. 32
bona præterita non effluere ſapienti. de Fin. lib. 1. 86
influente atque effluente diuino animo. de Vniuerſ. 61
nec ferrum, æs, aurum, argentum effoderetur, penitus abditum. Off. 2. 17
effœminarúnt Iouem, Iunonique tribuerunt. 2. de Nat. d. 49
effœminari cogitationibus molliſſimis. Tuſc. q. lib. 1. 79
quæ effœminari virum vetant in dolore. de Fin. lib. 1. 78
quid eſt aut nequius, aut turpius effœminato viro? Tuſc. q. lib. 5. 52
effrenatus ſecundis rebus. Off. 1. 117
effrenatum ferri aut libidine, aut iracundia. Tuſc. q. lib. 3. 9
effrenatè in aliquem inuadere. Tuſc. quæ. lib. 4. 39
effugit animus oculorum obtutum. de Vniuerſ. 33
effugit ſenſum omnem oculorum animus. de Vniuerſ. 63
effugere impendentes calamitates. Diuin. lib. 2. 42
effugiſſe arbitrabar. 2. de Leg. 6
dolores ſuſcipiantur maiorum dolorum effugiendorum gratia. lib. 1. de Fin. 19
effugia pennarum habent quædam animantes. 2. de Nat. d. 90
multi enim patrimonia effuderunt incõſultè largiendo. Off. 2. 77
qui ſe in aliqua libidine continuerit, in aliqua effuderit. Parad. 15
effundere ærarium. Tuſc. q. lib. 3. 48
vt effuſas in omni intemperantia deorũ libidines videremus. de Nat. d. 1. 52
effuſio animi, contrarium, contractio animi. Tuſc. q. lib. 4. 55
effuſio aquæ, declarat admixtum huic eſſe calorem. de Nat. d. 2. 19 (eo enim) liquefacta & dilapſa ſe diffundit.
effuſiones pecuniarum. Off. 1. 82
effutiunt ita temerè de mundo, vt, &c. 2. de Nat. d. 69
nec hoc ſic agit, vt ex tempore quaſi effutire videatur. Tuſc. q. lib. 5. 65
quàm iſta effutientem nauſeare, atque ipſum ſibi diſplicere. de Nat. d. 1. 59
effutita temere. Diuin. lib. 2. 88
¶ qui conſumptis patrimoniis egeant. de Fin. lib. 2. 22
quòd primùm ex eo iudicio tam egens diſceſſit, &c. de Pet. Conſ. 8
non dubito quin cũ Egeria colloquutũ Numam, &c. 1. de Leg. 3
Egeſinus Euandrum audiuit. Acad. quæ. ed. 1. lib. 2. 17
noui ego Epicureos, omnia ſigilla numerantes. de Nat. d. 1. 59
ego me cupio non mendacem putari. 1. de Leg. 3
egredi è vel ex portu. Tuſc. quæſt. lib. 4. 8. & 5. 3
¶ reliquum ſit è poculo eiecit, vt id reſonaret. Tuſc. q. lib. 1. 79
eiicere calculos. Diuin. lib. 2. 109
eiicere ſtirpes ſuperſtitionis. Diuin. lib. 2. 124
eiici in exilium. Parad. 39
hoc ſimile tandem eſt non riſu potius, quàm oratione eiiciendum: de Fin. lib. 4. 15
εἱμαρμένη eſt ordo ſeriéſq; cauſarum, cùm cauſa cauſæ nexa rem ex ſe gignat. Diuin. lib. 1. 106
εἱμαρμένη eſt ex omni æternitate fluens veritas ſempiterna. Diuin. lib. 1. 106
εἱμαρμένην, fatalem neceſſitatem dixerunt Stoici. de Nat. d. 1. 39
εἰρωνεία Græcis, Latinis diſſimulatio dicitur. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 16
εἴρωνα Græci Socratem nominarunt, quòd eſſet in omni oratione ſimulator. Off. 1. 131
eiulare magnitudine dolorum. Tuſc. q. lib. 2. 24
eiulatus ne mulieri quidem conceſſus. Tuſc. q. lib. 2. 48
eiulatum duodecim tabulæ in funeribus adhiberi vetuerunt. Tuſc. q. lib. 2. 48
eiulationem lugubrem in funere Solonis lex vetat. 2. de Leg. 55
hic Tito fratre ſuo cenſore elapſus eſt. Cat. 58
corporibus elapſi circum terram ipſam voluntantur. Som. Scip. 33
ſed in literis certè elaboraui. Cat. 24
nec tam docti tunc erant, ad quorum iudicium elaborarei. lib. 1. de Fin. 6
elaborare in aliqua re. Tuſc. q. lib. 1. 4
ἐκκλίνειν appellat Epicurus, cùm declinat atomus interuallo minimo. Fat. 18
Eleatici philoſophi à Parmenide & Zenone nominati, qui idem & Megarici. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 120
quatuor elementa, corpora ſunt omnia gignentia. Tuſc. q. lib. 1. 33
elementa quaſi partita habent inter ſe & diuiſa momenta. Tuſcul. q. lib. 1. 33 per momenta τὰς ῥοπάς, hoc eſt, motus intelligit.
ſunt enim quaſi prima elementa naturæ. de Fin. lib. 5. 25
elementa Latinè, quæ Græcè στοιχεῖα. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 20
quatuor elementorum natura. Tuſc. quæ. lib. 1. 35
elementa loquendi tradere, hoc eſt, Grammaticam. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 83
ex elementis aer & ignis mouendi vim habent & efficiendi, aqua & terra patiendi. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 26. Ariſtoteli tamen aer patitur, quia humidus eſt: & aqua magis agit, quàm patitur, quia frigida.
ex elementis formæ animantium, earúmque rerum, quæ gignuntur è terra, ortæ. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 20
elephanto, beluarum nulla prudentior. de Nat. d. 1. 69
elephantis domitis vti & condocefactis. 2. de Nat. d. 121
elephantis cur data ſit manus. 2. de Nat. deor. 91
elephantorum acutiſſimis ſenſibus ad vtilitatẽ noſtram abutimur. 2. de Nat. deor. 114
eleuare amicitias, remiſſiſſimus vſus. Læl. 65
eleuare ægritudinem. Tuſc. q. lib. 3. 30
omitto Eleuſinem ſanctam illam & Auguſtam, vbi initiantur gentes orarum vltimæ. de Nat. d. 1. 83
elicere aliquem præmio. Tuſcul. quæſt. lib. 5. 16
quis igitur elicere cauſas præſenſionum poteſt? Diuin. lib. 1. 12
elicere ſapientem debent ad ſe colendum. de Nat. d. 1. 81
elicere verum. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 8
elicitor ignis conflictu lapidum atque tritu. de Nat. d. 2. 29
elidere neruos omnes virtutis. Tuſcul. q. lib. 1. 29
elidi ægritudine. Tuſc. q. lib. 5. 11
ſoluta nobis eſt eligendi optio. lib. 1. de Fin. 16
elegantes ex eligendo dicti, tanquam à deligendo diligentes. 2. de Nat. d. 33
eleganter diſputare. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 78

eleganter explicare aliquid. Tuſc. q. lib. 1.45
elegantia diſſerendi. de Finib. lib.2.14. & Tuſc q. lib.5.50
quæ abhorret ab omni politiore elegantia. de Finib. lib 5 3
elimatæ ad tenue rationes. Acad. q. ed.1. lib.2.61
Elis in Peloponneſo familias duas certas habuit, iamidarum vnam, alterá Glutidarum, aruſpicinæ nobilitate præſtantes. Diuin. lib.1.79
Eliſius Terinæus. Tuſc. q. lib.1.101
in quem illud elogium vnicum plurimæ conſentiunt gentes. Cat.57
elogia. Tuſc. q. lib.1.16. teſtificationes ſunt de aliquo, ſiue honoris, ſiue vituperationis cauſa. Quintil.
elogia monumentorum. de Finib. lib.2.95
eloqui copioſé. Off.1.117
eloqui copioſè, modò prudenter, melius eſt, quàm vel acutiſſimè ſine eloquétia cogitare. Off.1.119
eloquendi vis domina rerum. 2. de Nat. d 111
eloquentiæ effectus eſt audientiú approbatio Tuſc. q. lib 5 1
num quid eſt tam inhumanú, quàm eloquentiam à natura ad ſalutem hominum & ad conſeruationé datam, ad bonorum peſtem perniciémque conuertere? Off 2 72
eloquentiam à philoſopho ſi afferas, non aſperner: ſi non habeat, non admodum flagitem. lib.1. de Finib.22
aut eloquentiam ſine quadam vi maiore fluere. Tuſc. q lib 1.51
num eloquentia Platonem ſuperare poſſumus? Tuſc. q. lib.1.55
ſi qua ſignificatio virtutis eluceat. Læl. 45
eóque in maximis ingeniis maximè elucere. de Finib. lib 4.3
eluditis iuris pontificii ſcientia id, quod eſt iuris ciuilis. 2. de Leg. 45
eludere aliquem. Acad. q. ed 1. lib.2.114
eludere ingenio. Diuin. lib.2 111
eluit manibus vllis labes animi non poteſt 2. de leg.16
eluuiones exuſtionéſque terrarum. Som. Scip.14
¶ Quem in adoptionem D Silano emancipauerat. de Finib. lib.1.18
filium ſuum in adoptionem alicui emancipare. lib.1 de Finib 18
Emathin Attici, platanìſque cauè putes quicquam eſſe præclarius. 2. de Leg.6
vt cùm emendati mores amicorum ſint. Læl.54
emendatrix vitiorum lex, virtutum commendatrix.1. de Leg.44
ementiri auſpicia. Diuin. lib.1.19
videmus hæc ſigna nunquam ferè ementientia. Diuin. lib.2.15
emergere ex alto. de Finib. lib.4 53
emergere ex flumine. Diuin. lib.2.13
ſubitò ſum viſus emerſus ex flumine. Diuin. lib 1.107
emerſi deorum orbes, errorem inſcitiunt rationis expertibus. de Vniuerſ 47
emerita ſtipendia. Cat.44
ſi iam tum, cùm erit incluſus in corpore, eminebit foras. Som. Scip.31
eminentia. Acad. q. ed.1. lib.2.20. in pictura dicitur, qua imagines planæ eminere atque extare videntur.
nec eminus haſtis, aut comminus gladiis vteretur. Cat 18
emittere fulmina dicitur Iupiter. Diuin. lib.1 33
emitti e cuſtodia. Tuſc. q. lib.1.116
emitti è vinculis. Tuſc q. lib.1 61
emiſſio lapidum, telorum. Tuſcul. q. lib. 2.49
emiſſitiis in forum protectis.3. de Leg.10
non eſſe emacem, vectigal eſt. Parad.64
emolumentum aliquod) (decor ipſius honeſtatis. lib.1. de Fin 38
& emolumenta & detrimenta, quæ ὠφελήματα & βλάμματα appellant. de Finib. lib.3.54
emolumentis & commodis omnia metiri. Off. 3.21
emori miſerabiliter. Tuſc. q. lib.1.79
emori nolo: ſed me eſſe mortuum nihili æſtimo, ſententia Epicharmi. Tuſc. q. lib.1 14
ſenſit Empedocles nihil nos ſentire, nihil cernere, nihil omnino quale ſit; poſſe reperire. Acad. q. ed 1. lib.1.15
Empedocles animú eſſe cenſet cordi ſuffuſum ſanguinem. Tuſc. q. lib.1.17
Empedocles multa alia peccans, in deorú opinione turpiſſimè labitur. de Na. deo.1.29
Empedocles parum magnam vim cenſet eſſe in ſenſibus, ad ea, quæ ſub eos ſubiecta ſunt, iudicanda. Acad. q. ed.1. lib. 2.67
Empedocles quatuor elementa velut materiem communem omniú rerum adhibuit. Acad. q. ed.1. lib.2.109
Empedocles quatuor naturas, ex quibus omnia conſtare vult, diuinas eſſe cenſet. de Nat. deo.1.12
Empedoclis Agrigentini vaticiniú. Læl.23
Empirici. Acad. q. ed.1. lib.2.123. genus medicorum, qui neglecta naturæ aut morbi cóſideratione, ſolam experientiá ſequebàtur. ἐμπειρία enim eſt experiétia.
¶ Enauigare é ſcrupuloſis cotibus. Tuſc. q. lib 4 16
ἐνάργεια Græcis, Latinis perſpicuitas, aut euidentia Acad. q ed.1. lib.2 18
ἐναργῶς nihil clarius. Acad. q. ed.1. lib.2.18
Endymion à Luna conſopitus putatur, vt eum dormientem oſcularetur. Tuſc. q. lib.1.76
Endymion. Tuſc. q. lib.1.76. Iouis is filius fuit, qui cùm in Latmo Cariæ móte obdormiſſet, núnquam poſtea experrectus fuiſſe traditur.
enectus. contrarium, plenus. Diuin. lib. 1.109
enectus fame. Diuin. lib 2.58
enectus ſiti. Tuſc. q. lib.1.8
enectus inopia. Diuin. lib.2.56
non planè me eneruauit, non afflixit ſenectus. Cat.28
nunc tamen táto præmio propoſito enitar multò vigilantius. Som. Scip 18
ſed potius eniti & efficere, vt &c. Læl. 52
ἔννοιαι Græci appellant intelligentiam, vel notionem potius. de Finib. lib 3.17
ἐννοίας, Latinè notitiæ rerum. Acad. q ed.1. lib.2.21, & 30
ἐννοίας, notiones rerum inſitæ, & quaſi conſignatæ in animis. Tuſc. q. lib 1.47
Ennius à M. Fuluio Nobiliore in Ætoliá ductus. Tuſc. q lib.1.3
Ennius Cæpione & Philippo iterú Coſſ. mortuus eſt, annos LXX. natus. Cat.14
Ennius de Africano: Hic eſt ille ſitus. 2. de Leg.57
Ennius deos eſſe cenſet, ſed eos non curare opinatur quid agat humanú genus. Diuin. lib.1.132
Ennius duo, quæ maxima putantur, onera, paupertatem & ſenectutem ita tulit, vt eis penè delectari videretur. Cat.14
Ennius fatetur quidem deos eſſe, ſed eos non opinatur curare quid agat hominum genus. Diuin. lib 2 81
Ennius maior natu, quàm Plautus & Næuius. Tuſc. q. lib 1.3
Ennius interpretatus & ſecutus eſt Euhemerum præter cæteros. de Na. de.1.89
Ennius, Pacuuius, Accius, non verba, ſed vim Græcorum expreſſerunt poetarum. Acad. q. ed.1. lib.1.8
Ennius verſus heroicos longos appellat. 2. de Leg.68
Ennii annales. 2. de Na deo.68
ſed ſi enodatius, cognoſcetis. de Finib. lib.5. 53
enodatio nominum.3. de Nat. deo. 43
enotare aliquid ne obſoleſcat. Acad. q. ed. 1. lib.1. id eſt, exercere ne in deſuetudinem & obliuionem abeat.
ἐντελέχεια, continuata quædam motio & perennis. Tuſc. q lib.1.19
hæc nunc enucleare non ita neceſſe eſt, id eſt preſſè, & ſubtiliter diſputádo exquirere. Tuſc. q. lib.5.18
enucleatè diſputare Tuſc. q. lib.4 16
eſt autem vtilis ad perſuadendum ea, quæ acciderunt, ferri & poſſe & oportere, enumeratio eorum qui tulerunt. Tuſc. q. lib.4.52
enumeratio exemplorum (in conſolando) non vt animú maleuolorum oblectet, affertur, ſed vt ille, qui mœret, ferendum ſibi id cenſeat, quod videat multos moderatè & tranquillè tuliſſe. Tuſcul. q. lib.3.58
enumeratio malorum, vitiorúmque ſelectio, prætermiſſis bonis, in omni re iniqua eſt, & accuſanda.3. de Leg 23
ſed enunciant euentura, niſi prouideris. Diuin. lib.1.90
enunciare commiſſa id eſt, arcana fidei noſtræ commiſſa. Tuſc. q. lib.1.18. Græci id ἐξορχεῖσθαι dicunt.
enunciationes contrarias Epicurei nec veras, nec falſas eſſe dicunt. Fat.28
enunciationes Græci vocant ἀξιώματα. Fat 1
¶ (Eo) Ire ad aeras. Diuin. lib.2 18
quoties ſenatus decem viros ad libros ire iuſſit? Diuin. lib.1.81
ire ad quietem Diuin. lib.1.55
ire cubitum. Diuin. lib 1.95
ire pedetentim, & ſedato niſu. Tuſcul. q. lib. 2. 45. ex antiqua tragœdia Pacuuii.
ire perreximus. Acad. q. ed.1. lib.1. id eſt, iuimus vel perreximus, Græca plenniſſimo dictum ἄιτης ὠχόμεθα.
nec eo magis lege liberi ſumus.3. de Leg.21
eodem ferme modo, niſi quòd non ita incorrupta ſumebas. de Vniuerſ.55
eóque deum eſſe mundum (pro, quamobrem, vel atque ob id). de Nat. deo.1.2c
¶ Epaminondas fidibus præclarè cecini ſſe dicitur. Tuſc. q lib 1 4
Epaminondas imperantem patriam Lacedæmoniis reliquit, quam acceperat ſeruientem. Tuſc. q. lib.1.53
Epaminondas, princeps Græciæ. Tuſcul. q. lib.1 4
num tum ingemuiſſe Epaminondam putas, cùm vná cum ſanguine vitam effluere ſentiret? Tuſc. q. lib 2.58
è gregibus ephœborum, vix ſinguli reperiebantur (formoſi ſcilicet). de Nat. deo, 1.55
ne hoc ephippiis & acratophoris potius, quàm proegmenis & apoproegmenis concedatur. de Finib. lib 3 21
Ephori Lacedæmone nó ſine cauſa à Theopópo oppoſiti ſunt regibus.3. de Le.17

Epicharmus acutus, nec inſulſus homo, vt Siculus. Tuſc.q.lib.1.14
quamobrem Ἐπιχάρμειον illud teneto, &c. de Pet. Conſ.16
Epicurus affirmat quodam loco, ſi vratur ſapiens, ſi crucietur, in Phalaridis tauro ſi erit, dicet, quàm ſuaue eſt hoc! quàm hoc non curo! Tuſc.q.lib.2.13
Epicurus bonus vir, & comis, & humanus fuit. de Fin.lib.2.67
Epicurus cenſet parere animum rationi poſſe, & quò illa ducat, ſequi. Tuſc. q. lib.3.29
Epicurus cenſet neceſſe eſſe omnes in ægritudine eſſe, qui ſe in malis eſſe arbitrentur, ſiue illa antè prouiſa & expectata ſint, ſiue inueterauerint. Tuſc. q.lib.3.19
Epicurus contumelioſiſſimè Ariſtotelem vexauit. de Nat.d.1.66
Epicurus de morte ita ſentit, vt diſſoluto animante ſenſum extinctū putet. Tuſc. q.lib.5.65
Epicurus declinatione atomi vitari fati neceſſitatem putauit. Fat.17
Epicurus deos habere putat eadē membra, quæ nos, nec vllum vſum habere membrorum. Diuin.lib.2.30
Epicurus deos nihil agere, nihil curare confirmat.5.de Nat.d.1
Epicurus dicebat deorum ſpeciem non eſſe corpus, ſed quaſi corpus, &c. de Nat.d.1.35
Epicurus diſſerēdi artem nullam habuit. de Fin.lib.1.21
Epicurus dolorum magnitudinem breuitate conſolatur, longinquitatem leuitate. Tuſc.q.lib.5.65
Epicurus dolorem malum dicit, & malorum omnium extremū. Tuſc.q.lib.2.14
Epicurus dolorem ob id ipſum, quia dolor ſit, ſemper eſſe fugiendum putat. Tuſc.q.lib.5.69
Epicurus & voluptatum præteritarum memoria, & ſpe conſequentium ſapiētis vitam refertam putat. Tuſc. quæſt. lib.3.30
Epicurus eum diem, quo moritur, beatū appellat. Tuſc.q lib.5.65
Epicurus extremum ſeu vltimum bonorum in voluptate ponit. de Fin. lib.1.23
Epicurus fuit ingratus in Democritum ipſum quem ſecutus eſt. de Nat.d 1.66
Epicurus hac vſurum compenſatione putat ſapientem, vt voluptatem fugiat, ſi ea maiorem dolorem effectura ſit: & dolorem ſuſcipiat maiorem efficiētem voluptatem. Tuſc.q.lib.5.69
Epicurus homo aſper & durus. Tuſc. q. lib.2.23. εἰρωνικῶς.
Epicurus homo minimè malus, vel potius vir optimus. Tuſc.q.lib.2.39
Epicurus homo voluptarius. Tuſc.quæſ. li.1.14
Epicurus hortulos ſuos irrigauit fontibus Democriti. de Nat.d.1.84
Epicurus imagines inducens, deos eſſe quodam pacto negat.1.de Nat.d.55
Epicurus iocandi cauſa deos ipſos induxit perlucidos & perflabiles, & habitātes, tanquam inter duos lucos, ſic inter duos mundos propter metum ruinarum. Diuin.lib.2.30
Epicurus in dialectica nullam vim exiſtimauit eſſe nec ad melius viuendum, nec ad commodius diſſerendum. de Fin.1.49
in altera parte philoſophiæ, quæ eſt quærendi ac diſſerendi, Epicurus inermis ac nudus eſt. lib.1.de Fin.16
Epicurus, in quibus ſequitur Democritū, non ferè labitur. lib.1. de Fin.14
negat Epicurus iucundè poſſe viui, niſi cum virtute viuatur. Tuſc.q.lib.3 43
Epicurus iudicia rerum in ſenſibus ponit, quibus ſi ſemel aliquid falſi pro vero probatum ſit, ſublatum eſſe omne iudicium veri & falſi putat. lib.1.de Fi.17
Epicurus maximis doloribus affectus, eos ipſos inuentorum ſuorum memoria & recordatione confutat. Tuſc.quæ. lib.5.65
Epicurus membris humanis deos præditos eſſe ait, ſed eorum membrorū vſum nullum habere.3 de Nat.d.1
Epicurus mortuus eſt, cùm duo & ſeptuaginta annos vixiſſet, Archonte Pitharato. Fat.16
Epicurus multa præclarè ſæpe dicit. quàm enim ſibi cōſtanter conuenienterque dicat, non laborat. Tuſc.q.lib.5.10
Epicurus negat definiri rem ſibi placere. de Fin.lib 1.5
Epicurus negat deos quicquam nec alienum curare, nec ſui. Diuin.lib.2.81
Epicurus negat quenquam iucundè poſſe viuere, niſi idem honeſtè, ſapienter, iuſtéque viuat. Tuſc.q.lib.5 10
Epicurus negat verum & ſimplex bonū ſine voluptatibus ſenſum mouentibus nec ſuſpicari. Acad.q ed.1 lib.1.5
Epicurus negat vllam in ſapientem vim eſſe fortunæ. Tuſc.q.lib.5.45
Epicurus negat vllum eſſe tempus, quo ſapiens non beatus ſit. Tuſc.q lib.3.43
Epicurus negligendum dolorem docet, quem ſummum malum eſſe dicit. Tuſ. q.lib.2.39
Epicurus nihil vnquam ſenſit elegans, nihil decorum. Diuin.lib.1.57
Epicurus nō ſatis politus iis artibus, quas qui tenent, eruditi appellantur. de Fin. lib.1.20
Epicurus non tam facetus, quàm ad ſcribendi licentiam liber. de Nat.d.1.86
Epicurus nullam eruditionem eſſe duxit, niſi quæ beatæ vitæ diſciplinam iuuaret. de Fin.lib.1.36
Epicurus nullam cenſet gratuitam eſſe virtutem. Diuin.lib.1.76
Epicurus omnes ſenſus veri nuntios dixit eſſe de Nat.d.1.49
Epicurus omne iudicium in ſenſibus, & in rerum notitiis, & in voluptate conſtituit. Acad.q.ed.1.lib.2.131
Epicurus omne malum dolore definit, bonum voluptate. Tuſc.q.lib.5.54
Epicurus omnia nomine naturæ appellat.1.de Nat.d 59
Epicurus Platonis, Ariſtotelis, Theophraſti orationis ornamenta neglexit. lib.1. de Finib.12
Epicurus πρόληψιν appellat rei quandam informationem animo anteceptam. de Nat d.1 31
Epicurus putauit omni priuatione doloris terminari ſummam voluptatem. de Fin.lib.1.30
Epicurus, quaſi pueri delicati, nihil ceſſatione melius exiſtimat. de Nat.d.1.71
Epicurus, quòd ſenſu careat, nihil ad nos id iudicat pertinere. Tuſc.q. lib.5.65
Epicurus, re tollit, oratione relinquit deos. de Nat deo.1.87
Epicurus ſcripſit libros de ſanctitate, de pietate aduerſus deos. de Nat. deo.1.80
Epicurus ſeparauit ſummum bonum à virtute. Tuſc.q.lib.5. 42
Epicurus ſolus primùm vidit eſſe deos. de Nat.deor.1.31
Epicurus ſummum bonum eſſe vult voluptatem, ſummúmque malum dolorem. de Finib.lib.1.23
Epicurus ſuſtulit omnem funditus religionem: nec manibus, vt Xerxes, ſed rationibus, deorum immortalium templa & aras euertit. de Nat.deo.1.81
Epicurus tenuem victum anteferet imperio. Tuſc.q.lib.3.45
Epicurus tollit definitiones, nihil de diuidendo ac partiendo docet, &c.lib.1.de Finib.16
Epicurus totam dialecticam euertit, & contemnit & irridet. Academic.q.ed.1. lib 1.88
Epicurus veraces ſenſus eſſe dicit. Acad. q ed.1.lib.2.71
Epicurus vnus ſe ſapientem profiteri eſt auſus. de Finib.lib.2 6
Epicurus voluptatem ipſam per ſe, quia voluptas ſit, ſemper optandam expetendamque putat. Tuſc.q.lib.5.69
Epicurus voluptatem ſummum bonum dixit. de Fin.lib.1.12
Epicuri diſcipulos cum Cyrenaicis de ipſa voluptate non eſt conſentiens. Acad. q.ed 1.lib.2.121
Epicuri epiſtola ad Hermachum. de Finib. lib.2.80
cur tantum Epicuri hortus habuerit licentiæ. de Nat.deo.1.65
Epicuri intermundia. de Natu.deo.1.14
Epicuri liber de ſanctitate. de Nat deor. 1.86
Epicuri magiſter Nauſiphanes, quem ille malè accepit. de Nat.deo.1.66
quid eſt in phyſicis Epicuri, non à Democrito? de Nat.deo.1.51
Epicuri primas ex noſtris hominibus deferebant ad C. Velleium. de Nat.deo.1 11
Epicuri ratio pleriſque notiſſima eſt. lib. 1.de Finib 11
Epicuri refutatio dicentis, nullū ſapienti eſſe tempus, etſi vratur, torqueatur, ſecetur, quin poſſit exclamare, Quàm pro nihilo puto! Tuſc. q.lib 5.54
Epicuri volumen cæleſte de regula & iudicio de Nat deo.1. 32
Epicuro non placuit medium eſſe quiddam inter dolorem & voluptatem. de Finib.lib.1.30
Epicuro placet corpora indiuidua grauitate ſua ad perpendiculum ferri rectis lineis. Fat.18
Epicuro placet opinionem mali ægritudinem eſſe naturā, vt quicunque intueatur in aliquod maius malum, ſi id ſibi accidiſſe opinetur, ſit continuò in ægritudine. Tuſc.q.lib.3.25
an Epicuro, qui tantummodo induit perſonam philoſophi, & ſibi ipſe hoc nomen inſcripſit, &c. Tuſc.q.lib.5.54
Epicuro ſummum bonum in corpore videtur. Tuſc.quæſt.lib 3 43
Epicuro ſummum bonum videtur in voluptate. Tuſc.q.lib.3.43
Epicurum arbitror vnum vidiſſe verum, maximiſque erroribus hominum animos liberauiſſe, &c.lib.1.de Finib.11
Epicurum hebetem & rudem dicere ſolent Stoici. Diuin.lib.2 80
Epicurum non puduit dicere, ſe ne intelligere quidem vllum bonum quod ſit ſeiunctum à delicatis & obſcœnis voluptatibus. de Nat.deo.1.78
Epicuri dei monogrammi & nihil agentes. de Nat deor.2. 43
Epicurei pecudis & hominis idem bonum eſſe cēſent. Academic. quæſt.ed.1. lib.1.5

Epicurei viri optimi. Tuſcul. quæſt. lib. 5. 43
Epicurei diſputant, nihil opus eſſe eum, qui philoſophus futurus ſit, ſcire literas. de Fin. lib. 1. 10
Epicureorum Coryphæum, Zenonem Philo noſter appellare ſolebat. de Nat. deor. 1. 41
Epicureos noui, omnia ſigilla numerantes. de Nat. d. 1. 59
Epicureis nullum genus eſt minus malitioſum. Tuſc. q. lib. 5. 43
Ἐπιγεννηματικὰ Græci dicunt poſteri quodammodo, & conſequens. de Finib. lib. 3. 16
epilogos. Tuſc. q. lib. 1. 101
Epimenides Cres. Diuin. lib. 1. 33
Epimenide Crete ſuadente, Athenæ fanū contumeliæ & impudentiæ fecerunt. 2. de Leg. 19
epiſtola Anacharſis miſſa ad Hannonem. Tuſc. q. lib. 5 66
ἐποχὴ, id eſt, aſſenſionis retentio. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 55. & 136
epulæ conquiſitiſſimæ. Tuſc. q. lib. 5. 45
epulæ in funere, quas inibant parentes coronati. 2. de Leg. 58
in epulis. Tuſc. q. lib. 1. 3. & 4
Equus ferocitate exultans. Off. 1. 117
equus inueteratus & nouus. Læl. 60
equi Pelopis Neptunii per vndas currus ſuſpenſos rapuerunt. Tuſc. quæſt. lib. 2. 57
vt equis vetulis teneros anteponere ſolemus. Læl. 59
hæc etiam in equuleum coniicientur, quò vita non aſpirat beata. Tuſc. quæ. lib. 5. 10
equitem Rom. nullarum partium. de Pet. Conſ. 6
Erebi & noctis filii ac filiæ quot. 3. de Nat. d. 31
Eretriaci, philoſophi à Menedemo Eretriate ſic appellati, qui & Megarici. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 120
Eretriacorum omne bonum in mente poſitum, & mentis acie, qua verum cernetur. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 129
Erichtheus Athenis, filiæque eius in numero deorum ſunt 3. de Nat. d. 33
ereximus animos ad audiendum. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 11
erigitur animus bonarum rerum expectatione. 2. de Leg. 19
vt iis bonis erigimur, quæ expectamus. de Fin. 1. 44
ſed etiam ſpe eriguntur conſequentis ac poſteri temporis. de Fin. 1. 51
hominis omnino aſpiciendi poteſtatem eriperet. Læl. 73
eripere alicui ægritudinem. Tuſc. quæſt. lib. 3 40
eripere aliis quod aliis largiaris. Off. 1 65
eripere alicui laudem. Tuſcul. quæſt lib. 2. 4
eripere lucem. Academ. quæſt. edit. 1. lib. 2. 95
eripere lucem, & noctem offundere. de Nat. d. 1. 5
non poſſit aut labefactari, aut eripi rebus aduerſis. de Fin. lib. 5 11
mihi quidem Scipio, quanquam eſt ſubitò ereptus, &c. Læl. 14
cùm in locis ſolis incultus erraret. Diuin. lib. 1. 54
errare & diligere quod per ſe non ſit diligendum, non eſt boni viri. 1. de Leg. 36
errans in campis. Tuſc. q. lib. 3. 53
errare malunt plerique, eamque ſententiam, quam adamauerunt, pugnaciſſimè defendere, quàm ſine pertinacia, quid conſtantiſſimè dicatur, exquirere. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 9
errare nullo pacto poteſt, duce natura. 1. de Leg. 15
errans & vaga ſententia (cui opponuntur) ſtabilis & certa. de Nat. d. 2. 1
erranti viam non monſtrare, Athenis execrationibus publicis ſanctum fuit. Offic 3. 71
errantium falsò dictarum ſtellarum motus. de Nat. d. 2. 57
errantium quoque ſyderum motus. de Nat. d. 1. 61
errantibus ſtellis diuinitatem tribuit Heraclides Ponticus. de Nat. d. 1. 26
Democriti errata ab Epicuro reprehenſa & correcta permulta. lib. 1 de Fin 21
quæ ſunt iiſdem in erratis. de Nat. d. 1. 24
nulla erratio in cælo, nulla temeritas. de Nat. d. 2 41
ab omni erratione cæli motum liberauit. de Vniuerſ. 25
error de Inferis vnde ortus, & quantus. Tuſc. q lib. 1. 29. & 30
hic igitur error eſt eripiendus, &c. Tuſc. q. lib 4. 54
quorum error eripiendus eſt. Off. 1. 14
cuius generis error ita manat, vt non videam quo non poſſit accedere. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 85
error longè latéque diffuſus. de Fin. lib. 2. 94
vt perſpiciatis vnde omnis iſte error natus ſit. lib. 1. de Fin. 23
tollatur error omnis imperitorum. lib. 1. de Fin 29
error pernicioſus. Læl. 69
ſcientem in errorem alterum inducere. Off 3 71
errorem incutiunt rationis expertibus emerſi deorum orbes. de Vniuerſ. 47
in errorem vulgi opinionibus rapimur. 1. de Leg 41
in errore verſari. Tuſc. q. lib. 1. 96
qui ex errore imperitæ multitudinis pendet, hic in magnis viris non eſt habendus. Off. 1. 95
errore inflatus. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 106
in maximo errore verſatur. de Nat. deor. 1. 22
ſimili in errore verſantur. Acad. q. edit 1. lib. 2. 34
quam eorum opinionem magni errores conſecuti ſunt. Tuſc. q. lib. 1. 69
errores ſyderum, multitudine infinita, varietate admirabili præditi ſunt, id quod dicitur tempus de Vniuerſ. 41
errore turbulentus. 2. de Nat. d. 52
errorum plena ſunt omnia. Tuſc. quæſt. lib. 1 94
maximis erroribus hominum animos liberauiſſe. lib. 1. de Fin. 22
erroribus ſubuenire. Acad. quæſt ed. 1. lib. 2. 45
quas quidem, non erubeſcens, nominatim perſequitur. de Nat. d. 1. 78
erudire aliquem ad modeſtiam, magnitudinémque animi. Tuſc. q. lib. 1. 51
erudire iuuentutem laboribus. Tuſcul. q. lib 2. 30
eruditus artibus ingenuis. Tuſc. quæ. lib. 5. 46
eruditus Græcis doctrinis. Acad. q. edit. 1. lib. 1. 3
eruditus Græcis literis. lib. 1. de Fin. 1. Aca. quæſt. edit 1. lib. 1. 8
eruditus liberaliter. Tuſc. q. lib 1. 5
quis unquam eruditum illum puluerē attigiſtis. de Nat. d. 2. 35
non ex erudita illa Græcorum copia. 1 de Leg 5
non ſatis politus iis artibus, quas qui tenent, eruditi appellantur. lib. 1. de Finib. 10
mihi quidem nulli ſatis eruditi videntur, quibus noſtra, id eſt, *Latina* ignota ſunt. lib 1. de Finib. 4
eruditio Græca. Acad. q ed. 1. lib 1. 3
eruditio & doctrina liberalis. Tuſ. quæſt. lib. 1. 25
eruditio perfecta. Diuin. lib. 2. 101
ſummam eruditionem Græci ſitam cenſebant in neruorum, vocúmque cantibus. Tuſcul. q. lib. 1 5
& ex his ea, quæ ſcriptores Græciæ prodiderunt, eruere conor. Tuſc. q lib. 1. 24
Eſcæ temperatæ. Diuin. lib. 1 98
eſcæ & potiones contemptiſſimæ. de Finib. lib. 2. 74
in ea parte oris qua eſculentis & poculentis iter natura fecit. 2. de Nat. deo. 107
Eſia, Veſta. 2. de Nat. deo. 50
Eteſiæ venti quàm ſalutares iis omnib. qui oriuntur è terra. 2. de Nat deor. 100
Eteſiarum flatu nimii temperantur calores. 2. de Nat. deo. 100
ab Eteſiis maritimi curſus celeres & certi diriguntur. 2. de Nat deor. 100
etiam atque etiam vide. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 57. hoc eſt diligenter.
quaere etiam atque etiam perge tenere viā, &c. de Pet. Conſ 56
aut etiam, aut non, reſpondere. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 95 hoc eſt, affirmare vel negare.
Etruriæ principes diſciplinam aruſpicum docento. 2. de Leg. 18
etymologia ab Academicis probata. Aca. quæſt. edit. 1. lib. 1. 15. de hac plurima Plato in Cratylo.
etymologia declarat, qua de cauſa quæque ita ſint nominata. Acad. q. ed 1. lib. 1 32
ἐτυμολογία, verborum explicatio. Acad. q. ed 1 lib. 1. 32
Si ſomnium verum euaſit aliquod. Diuin. lib. 2. 113
vt eo facilius animus euadat ex hoc aëre. Tuſcul. q lib. 1. 56
euadere è corpore dicitur animus. Cat. 73
euadere ex inſidiis & ex morbo. Diuin. lib. 2. 10
euadere ex periculo. Diuin. lib. 2. 10
euadere ſecus omnis ſæpe videmus. 2 de Leg 41
Euander Lacydis diſcipulus fuit. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 17
euanuit ars augurum & vetuſtate & negligentia. 2. de Leg. 34
euaneſcere vetuſtate. Diuin. lib 1. 36. Ibidem, lib 2. 91
Εὐκαιρία Græcè, Latinè dicitur occaſio. Offi. 1. 142
Euclides, Socratis diſcipulus Megareus, à quo Megarici dicti ſunt. Acad q. ed. 1. lib. 2. 129
Eudemus ad Syracuſas prælians occidit. Diuin. lib. 1. 50
Eudami Pheræi grauiter ægrotantis inſomnium. Diuin. lib. 1. 49
Εὐδοξία, fama bona. de Finib. lib. 3. 44
Eudoxus in aſtrologia iudicio doctiſſimorum hominum facilè princeps. Diuin. lib. 2. 69
Eudoxus, Platonis auditor. Diuin. lib 2. 69
Eudoxus opinatus eſt, Chaldæis in prædictione, & in notatione cuiuſque vitæ ex natali die, minimè eſſe credendum. Diuin. lib. 2. 69
euellere aliquem ab errore. Offi. 3. 121

euellere ex animis conatur. de Nat.d.1.14
euellere omnes radicum fibras Tuſcul.q. lib.3.11
euellere ſignum. Diuin.lib.2.53
quæ ruſſur dum ſibi euelli ex ore noluit. de Fin.lib.4.74
quæ euellenda & extrahenda penitus, nõ circũcidenda, nec amputãda ſunt. Tuſc. q.lib.4.47
eadem mihi vſu euenisent. Cat 7
auſpiciorum, quæ ſibi ſecunda euenerint, &c. Diuin lib.1.17
ſi quid eueniſſet poſtea fraudis aut vitii. de Vniuerſ.57
at certè ei melius eueniſſet. Tuſc. quæſt. lib.1.69
bene euenire alicui. Tuſc.q lib.1.80
euenire præter ſpem. Tuſc.q.lib.3.28
euentus dictus, cùm ſic aliquid cecidit, ſic euenit, vt vel non cadere atque euenire, vel aliter cadere atque euenire potuerit. Diuin lib.2.21
quorum diſciplinam & euentus ac res cõprobauit Diuin.lib.1.35
euentus aduerſi, ſecundi. Diuin.lib.2.62
euentus proſperi. Diuin lib.2.61
euentus humanos ſuperiores, quàm ſuũ animum eſſe ducere. Tuſcul.quæſt.lib. 4.51
eruum magis euentis moniti, quàm ratione docti Diuin lib.1.4
funditus alii euerterunt ſuas ciuitates. Tuſc.q.lib 5.3
euertere definitionem. Acad. quæſt. ed.1. lib.2.10
euertere nauem. Parad.15
euertere ſocietatem inter homines. Offic. 3.35
euertere vniuerſas familias. de Finib. lib. 1.35
euertere vrbes. Off.1.115
id totum euertitur eo delectu rerum cõſtituto. lib.1 de Fin 13
totam rationem euerti lib 1. de Fin.10
euerſio omnis vitæ. Academ. quæſt. edit.1. lib.2.90
quæ ſine dubio vitæ ſunt euerſio. de Fin. lib.5.15
euerriculum maliciarum omnium. 3. de Nat.d 55
Euhemerum præter cæteros interpretatus & ſecutus eſt Ennius. de Natura deor 1.83
ab Euhemero & mortes & ſepulturæ demonſtrantur deorum. de Nat.d.1.83
euidens quædam menſura. de Vniuerſ.39
euidentes ert Acad.q.ed 1 lib.2.19
euidentia Latinè, quæ Græcis [illegible]. Acad.q.ed.1 lib 1.18
euidentia nulla oratio illuſtrior ſecundum philoſophos quoſdam. Acad.q.ed. 2.lib.1.18
aut in quo euigilarunt curæ & cogitationes meæ? Parad.10
Eumenides ac deæ. 3. de Nat.d.35
Eumenides, & Furiæ deæ ſpeculatrices & vindices facinorum & ſcelerum. 3. de Nat.d.35
Eumenidum Athenis fanum eſt. 3. de Nat.d 35
Eumolpidæ noſtri quid agent, & ſacra illa myſteria, ſi quidè ſacra nocturna tollimus. 2. de Leg 55
nec præmiorum mercedibus euocetam. de Fin.lib.2 81
quorum animi ſpretis corporibus euolãt atque excurrunt foras. Diuin.lib.1 96
ex quercu glandifera euolauit nuncia fulua Iouis. 1 de Leg.1
qui ex corporum vinculis, tanquam è carcere euolauerunt. Som. Scip 9
euolare tanquam è cuſtodia vinculiſque corporis dicitur animus in morte. Læl.14
euoluere complicatam animi ſui notionem Off.3.99
diligenter euoluere librum aliquem. Tuſc. q.lib.1.21
euoluere naturam omnium rerum. Acad. q.ed.1.lib.2.104
euoluere poetas. de Fin. lib.1.56
euolutio poetarum. de Fin.lib.1.19
quid poetarum euolutio, quid tanta tot verſuum memoria voluptatis affert? lib.1. de Fin.9
apud quem euomat virus acerbitatis ſuæ. Læl.73
Euphorion nimis obſcurus. Diui.li.2 105
Euphrates Meſopotamiam efficit fertilẽ. 2. de Nat.d.99
euripi & tubi ductus aquarum. 2. de Le.1
Euripides auditor fuit Anaxagoræ. Tuſc. q lib 3.26
taurus qui vexit Europam. de Nat.d.1.54
Eurotas, fluuius eſt Laconiæ propter Spartam fluens. Tuſc.q.lib.5.71
Eurotas, Tuſc.q.lib.5.71 fluuius eſt prope Lacedæmonem, in quo Lacænæ virgines natando exercebantur, & ſudorem diluebant.
Eurypylus. Tuſ q.li. 2.33. de eo vide Hom. Iliad.11.
[illegible], ordinis conſeruatio. Off.1.197
[illegible] Græci appellant tranquillitatem animi. de Fin.lib.5.19
Ex aere oritur æther, & contrà. 2. de ...t.d.60
ex aliqua cauſa gigni omne quod gignitur, neceſſe eſt: nullius enim rei cauſa remota reperiri origo poteſt. de Vniu.5
niſi in eo, qui ex animo conſtet. de Nat. deor.1.69
ex aqua oritur aer, & cõtra 2. de Nat.d.60
ex aruſpicum & pontificum inſtitutis, quibus hoſtiis cuique deo immolandum. 2. de Leg 30
ex funeribus vnctura ſeruilis tollitur, omniſque circumpotatio Lege XII. tabul.2. de Leg.56
ex hominum genere conſecratos coli lex iubet, veluti Herculem, vt indicet omnium quidem animos immortales eſſe, ſed fortium bonorũmque diuinos. 2. de Leg.28
ex hoc quod probat, nunquam me mouebit. de Nat.d.1.35
ex igne diuinæ animationis maximè ſpeciem faciebat de Vniuerſ 43
quibus ex inſtituto veterum vtimur pro Latinis. de Fin lib.3.4
ex inſtitutis pontificum & aruſpicum illud mutandum non eſt, quibus hoſtiis immolandum cuique deo, cui maioribus, cui lactentibus, cui maribus, cui fœminis. 2 de Leg.30
ex legatione Roma decedens. de Vniu. 1
quando ex me quæſieras. Acad. q. edit.1. lib.1.69
ſi ex omni parte eiuſdè modi ſint. Acad. q.ed.1.lib.1.39
ex pontificum & aruſpicum inſtitutis, quibus hoſtiis cuique deo immolandũ, illud mutandum non eſt. 2. de Leg.30
portendi, mõſtrari, prædici, ex quo oſtẽta monſtra (pro vnde). de Nat.d.2.5
ex recenti foſſione videmus terram calentem fumare. de Nat.d.2.19
ex tribus patriis optima coſtitio. 2. de Le.24
ex ſententia nauigare. Acad q.ed.1.li.2.91
ex ſomno excitare aliquẽ. Ac.q.ed 1.li.2.84
quæ ex te illa cognoueram. Acad. q.ed. 1. lib.2.57
ex vmbraculis eruditorũ otioque doctrinam non modò in ſolem atque puluerem, ſed in ipſum diſcrimen aciemque perduxit. 3. de Leg.16
exacuerit ingenii aciem ad bona deligẽda & reiicienda, contraria. 1. de Leg.46
ne exædificatum quidem hunc mundum diuino conſilio exiſtimo. Acad.q.ed.1. lib 2.117
vt grauitatem dignitatẽmque virtutis exaggerant. Tuſc q.lib.5.63
exaggerare rem ſuam familiarem omni ratione. Off.1.129
motu atque exagitatione concaleſcunt noſtra corpora. de Nat.deo.2.10
exalbeſcere. Acad.quæſt.ed 1.lib.2.45
examina apum. Cat.50
tanquam paribus examinatus ponderibus, id eſt libratus æqua lance. Metaph. Tuſc.q lib.1.36
te metus exanimant iudiciorum atque legum. Parad.11
exanimari graui vulnere de Finib.lib 2.82
exanimatũ pendere animi. Tuſ.q lib.4.18
exanimatio eſt metus ſubſequens, & quaſi comes pauoris. Tuſc q.lib.4.16
exanimatio humilis atque fracta. Tuſc. q lib.4.18
in exanimationes incidere Off.1.183
quod cùm exantlauiſſet omnes labores, &c. Tuſc.q lib 1.107
exantlare laborem Herculis. Acad q.ed.1. lib.2.99
exarata ſepulchra in loco publico facta. 2. de Leg.54
qui exaudire exaratum eſſe, deum dicam an hominem? Diuin.lib.2.39
niſi quædam admodum intolerabilis iniuria exarſerit. Læl.65
exarſerit eorum pars appulſu ſoli. de Nat.deo.2.19
ex quo eorum exardeſcit ſiue amor, ſiue amicitia. Læl.83
admirabilis quædam exardeſcit beneuolentiæ magnitudo. Læl 29
exardeſcere dicitur ira. Tuſc.q lib.4.50
exareſcere vetuſtate. Tuſc.q.lib 3.64
num ergo is excæcat nos. Acad quæſt.ed. 1.lib.2.67
excandeſcere ira. Tuſc.q.lib.4.33
excandeſcentia, eſt ira naſcens, & modò exiſtens: [illegible] Græcè dicitur. Tuſc. q lib 4.16
excarnificatus à tyranno. 3. de Nat.deo.61
pridie quàm exceſſit è vita. Læl 11
vt nulla pars huius generis excederet extra. de Vniuerſ 19
excedere ex corpore dicitur animus. Diuin lib.2.58. Tuſc.q lib.1.33
excedere è corporibus dicuntur animi, quod fit in morte. Tuſc.q.lib.1.11
excedere è vita. Tuſc.q.li 1.18, & 47. Off. 1.113. de Finib.lib.3.48
excedere vita. Tuſc q lib.1.25
exceſſus è vita. de Finib.lib.3. vitæ. Tuſc. q.lib 1.23
Romulus poſt exceſſum ſuum, Proculo Iulio dixit 1 de Leg.1
quicquid excellit, iuſtam habet venerationem de Nat.deor.1.34
qui excellunt ſingulis viris, aut pluribus. 2 de Leg 39
excellere dicendo. de Pet.Conſ.56
excellere ingenio ſciẽtiáq. Ac.q.ed 1.li.1.4
excellere ingenio, virtute. Tuſc.q.lib.1.29
quicquid eiuſmodi eſt, in quo non poſſunt plures excellere, in eo fit plerunque tanta contentio, vt difficillimum ſit ſanctam ſeruare ſocietatem. Off.1.39

excellere magnitudine animi. Off.1.89
excellere omni genere laudis. Acad. q. ed. 2.lib 1.9
excellere ſapientia. Tuſc. q. lib.4.2
excellẽtia, magnitudóque animi. Off.1.23
excelſus & altus. Tuſc. q. lib.1.8
ibes cùm ſint aues excelſæ. de Nat deor. 1.72
excelſitas animi & magnitudo. Off 3.19
neque enim verendum eſt, ne quid excidat. Læl.51
excidere lapides ex terra. Off.2.17
bellúmque maximum conficies, Numantiam excindent. Som. Scip.6
ſed memoriam illius viri excipient omnes anni conſequentes. Cat.17
excipere dolorem. Tuſc. q. lib.2.21
excipere dolores pro patria. de Finib. lib. 3.35
excipere grauiſſimas plagas. Tuſc. quæ. lib.2.41
excipere ſemen ſparſum dicitur terra. Cat.47
excipere verba alicuius, mandaréque literis. Diuin lib.2.39
fortiter excipere vulnera. Tuſc. q. lib 2.55. & 5.58
quos dolores, quas moleſtias excepturi ſint. de Fin lib.1.26
excepto in hac lege ſacrificio ſolenni ac publico 2. de Leg.35
excepti altera patria, in altera nati ſumus. 2. de Leg.4
quid attinet luxurioſis vllam exceptionem detrahe de Fin. lib.1.19
barbatulos mullulos exceptantem de piſcina & pertractantem. Parad.48
vt amici iacẽtem animum excitet. Læl.51
quæſo, inquit, ne me è ſomno excitetis. Som. Scip.8
quàm illa ardentes amores excitaret ſui, ſi videretur. de Fin. lib.2.44
excitare aliquem ex ſomno. Acad. q. ed.2. lib 2.84
excitare fluctus in ſimpulo, vel in mari Ægæo. 3. de Leg.31
excitare omnes rationis, fortitudinis ac patientiæ. de Fin. lib.4.16
excitare teſtes. de Fin. lib.2.56
excitari ſpe gloriæ. de Fin lib.5.63
ciuitas ad arma repentè eſt excitata. Diuin. lib 1.58
exclamans quaſi mente incitati. Acad. q. ed 1. lib.1.15
ratio quæ vitia, culpámque excluderet. 3. de Nat. d.57
excludere pullos ex ouis. 2 de Nat. d.98
excludere ſuos ab vſu etiam ſuæ familiaris. Off.1.151
excludi breuitate temporis ab aliquid faciendo. Acad. q ed.1. lib.1.50
pulli excluſi & foti. 2. de Nat. d.93
excogitatio. Tuſc. q lib.1.50
excoluit doctrina. Tuſc. q. lib.2.4
exculti ex agreſti immanique vita ad humanitatem, & mitigati ſumus. 2. de Legib.36
demus ergo nos huic (philoſophiæ) excolendos. Tuſc. q. lib.4.69
niſi qui admodum eſt excors. Læl.81
quis eſt enim tam excors, quem iſta moueant: hoc eſt, ſtolidus. Tuſcul. quæſt. lib.1.9
quæue anus tam excors inueniri poteſt. de Nat. d.2.4
excordes dicti, quaſi ſine corde, hoc eſt animo, quo ſapimus. Tuſc. q lib 1.16
excruciere animum. de Fin 1.40
excruciari conſcientia animi. de Fi. li.1 44
excruciari timore pœnæ de Fin. lib.2.44
qui ſempre animo ſic excubat, &c. Tuſc. q. lib.4.19
ſed hæc fuerit nobis tanquam leuis armaturæ prima orationis excurſio. Diuin. lib.2.20
deo ne excuſatio quidem eſt inſcientiæ. 3. de Nat. d.67
nulla eſt excuſatio peccati, ſi amici cauſa peccaueris. Læl.36
excuſatio turpis & minimè accipienda. Læl.38
excutere alicui opinionem aliquam. Tuſ. q. lib.1.101
exectus à filio. 3. de Nat. d.43
quos nullæ ægritudines exedunt. Tuſc. q. lib.5.13
exedere animum dicitur ægritudo. Tuſc. q. lib.3.24
exedere animos curis, dicunt mœrores & ægritudines. de Fin. lib.1.46
quibus (ſolicitudinibus) eorum animi noctes atque dies exeduntur. de Fin 1.40
apparebat epigramma exeſis poſterioribus partibus verſiculorum. Tuſc. quæ. lib.5.48
tamen ego illa moneor exedra. de Fin. lib. 5.4 Vide Exhedra.
exemplum generatum pro æterno ſecutus. de Vniuerſ.7
ad exemplum factus eſt mundus. de Vniuerſ 13
exemplo plus quàm peccato nocent vitioſi principes. 3. de Leg.29
nec ſibi ipſi exemplo ſunt. Læl.68
exempla clara & illuſtria. Diuin. lib.2.6
exempla commenticia. Diuin. lib.1 11
exempla maiorum noſſe debet Senator. 3. de Leg.36
exemplorum & noſtra plena eſt reſpub. & omnia regna. 2. de Leg.33
exemplis domeſticis docti. de Natura deor.2.6
tanquam exemplar aliquod intuetur ſui. Læl.21
exemplar imitatus, idne quod vnum & idem, & ſemper ſui ſimile, an id quod ortum dicimus. de Vniuerſ 7
ad exemplar propoſitum deficiebat imaginis ſimilitudo. de Vniuerſ.43
exemplar ſibi eam ſpeciem proponet. de Vniuerſ.5
exire de vita. Læl.14
exire è vita. Tuſc. q. lib.1.116
exire è vita æquo animo, tanquam è theatro. de Fin.1.39
ex animo hoc mihi exire non poteſt 3. de Nat. d.3
exiſſe de poteſtate, quod Græci dicunt [illegible]. Tuſc. q. lib. 4.64
qui exiſſe ex poteſtate dicuntur, ideirco dicuntur, quia non ſunt in poteſtate mentis. Tuſc. q. lib 3.9
exiſſe ex poteſtate dicimus eos, qui effrenati feruntur aut libidine aut iracundia. Tuſc. q. lib.3.9
quinto autem anno exeunte. id eſt, ſub finem quinti anni. Diuin. lib.2.50
veram enim fuiſſe obnunciationem exitus approbauit. Diuin. lib.1.29
exitus percipiendi & comprehendendi. Acad. q. ed.2. lib.2.27
& penè ad exitum adducta quæſtio eſt. Tuſc. q. lib 5.15
exitum argumẽti explicare de Nat. d.2.38
tamen exitum non habebunt. Acad. q. ed.1. lib.2.35
videtur enim ad exitum veniſſe quæſtio. Tuſc. q lib.3.24
exitum reperire non poteſt malè inſtituta ratio. de Nat. d.1.74
exitus fatales. Diuin. lib.2.18
exitus grauiſſimi. Diuin. lib 1.16
exitiũ diuina periuris pœna. 2. de Leg.24
qui alteri exitium parat, eum ſcire oportet ſibi paratam peſtem, vt participet parem. Tuſc. q lib.2.34
exequi æternitatem de Vniuerſ.9
quo ad munus officii exequi & tueri poſſis. Cat.65
exequi munus ſuum. Tuſc. q. lib.5.13
itaque exequi omnia regit officia & munera. Cat 30
exequiis iuſtis caruerunt. 2 de Leg.42
equidem eos caſus, in quibus me fortuna vehementer exercuit, &c. Tuſc. q. lib.3.2
cùm prætor quæſtionem inter ſicarios exercuiſſet. de Fin. lib.2.45
exercere æquabilitatem iuris. Offi.2.23
exercere animam in rebus optimis. Som. Scip 31
noſtri exercitus primùm vnde nomẽ habeant, vides. Tuſc. q. lib.2.37. nimirum ab exercendo, quòd, vt M. Varro interpretatur, exercitando fis melior.
exercitus veteris & noui differentia. Tuſc. quæſt. lib.2.33
exercitum in grauiſſimo bello animaduerſionis metu continere. lib.2. de Fin.28
exercitatus in repub. Diuin. lib 1.94
exercitatum eſſe in aliqua re. Acad. q. edi. 2. lib.2.102
exercitatio corporis laborioſa. de Finib. lib.1.25
exercitatio dicendi. Offi. lib.1.2
exercitatio & temperantia poteſt etiam in ſenectute conſeruare aliquid priſtini roboris. Cat. 32
exercitationis aſſiduitas. Aca. q. ed.2. li.2.25
quis noſtrum exercitationem vllam corporis ſuſcipit laborioſam. lib.1. de Finib.25
cùm ceſſant pueri, exercitatione aliqua ludicra delectantur. de Nat. deo 2. 72
hæ ſunt exercitationes ingenii, hæc curricula mentis. Cat.34
exercitationes laborioſæ. Tuſc. q. lib.2 32
& tanquam exercitationes ad bene de multis promerendum erunt. Offi.1.76
exhaurit domos ſtipis exactio. 2. de Le.39
exhaurire fontem benignitatis. Offi 2.75
exhaurire ſentinam. Cat.16
quæ breui tempore maximas copias exhaurire poſſint. Parad 56
in exhedra ſedentem eum offendi. de Nat. deor. 1.12. Vide Exedra.
exhibere alteri negotium. de Nat. deo. 2.53
exhorreſcere metu. de Finib. lib.1.35
exibilari dicitur hiſtrio. Parad.31
exiccatus atque aridus, Fet.6
& hanc quidem primam à te exigam operam. de Finib. lib.4.75
vt hoc tempore ab iis quod debent exigas. de Pet. Conſ.24
non vt aliquem è ſe ipſo mercedem exigat charitatis ſuæ. Læl.68
exiguos veritatem in iſto opuſculo. 2. de Leg.3
exigere acerbè. Tuſc. q. lib.2.77
exigere gratiam. Læl.30
exigere operam. Offi.2.68
exigere promiſſum. Offi.3.127
exacta ætate. Cat.56
exacta ætate mori. Tuſc. q. lib.1.77
exactis regibus. Acad. q. edit. 1. lib.1.25
in exiguũ anguſtúmq; concludi. Off.1.79
hæc noſtra vt exigua & minima contemnimus. Acad. quæſt. edi.1. lib.2.118

M.M.M.iii.

nimis exiguè & exiliter ad calculos vocare aliquid. Læl 51
exilem quendam atque perlucidum deū fingeret. de Nat d.1.87
quid tam exile, quàm iſti omnes. 1. de Legib 4. de hiſtoricis loquitur.
illud animi, quod me angebat, non eximit. Tuſc.q lib.2.26
quòd ſi exemeris ex rerum natura beneuolentiæ coniunctionem. Lǽl. 21
eximia pulchritudo mūdi. de Nat.d.2. 42
ea quæ eximia plæriſque & præclara videntur, parua ducere, eáque ratione ſtabili firmáque contemnere, fortis animi magnique ducendum eſt. Off.1 95
ſed de his malè exiſtimant. Off 2 51
malè exiſtimaut de homine minimè vafro. de Nat.d 1.160
vt ne ipſe de ſe bene exiſtimans, ſeſéque diligens, &c. Off.3.38
is autē exiſtit motu eius caloris, &c. (pro fit, vel generatur. de Nat.d. 2.20
nec exoluit id quod promiſerat. Off.3.10
exoptare ea maximè, quæ maiori parti pulcherrima videntur. Off.1.165
exordium in omni conquiſitione rationis difficillimum. de Vniuerſ. 7
exordium diuinæ vitæ induxit. de Vniuerſ 33
huiuſmodi quadam oratione ſum exorſus. Acad.q.ed.1.lib.2.59
ita exorſus eſt Acad.q.ed.1.lib.2. 10. ἀνεπιθετικῶς dictum, vt apud Græcos ἤρξατο.
tunc dicere exorſus eſt. lib.1. de Fin.21
ſic rurſus exorſus eſt. Acad.q.ed.1 lib.2.13
exortus alicuius ſigni Diuin. lib 2.13
exornare aliquid falſa gloria. Tuſc.quæ. lib.2.9
exornantur cælum & terræ varietate. de Nat.d.2.17
non exornari ſepulchra opere tectorio. 2. de Leg. 60
expectare teſtamēta amicorum. Parad. 55
tum in expectatis ad ampliſſimam dignitatem fratribus tuis Scip.o. Cat.62
in ſummam expectationem adducere aliquem. Tuſc.q lib 1 31
vt etiam maiorem expectationem mei faciam. Acad.q.ed.1 lib.2.12
ſuſtinet eum non paruam expectationē imitandæ induſtriæ noſtræ. Off.3 8
quātā cum expectatione Cotta ſim te auditurus. 3 de Nat.d.2
expectatione rerum bonarum animus erigitur. 4. de Leg. 19
nihil eſt quod expedire tam facilè poſſimus. de Nat.d.1.6
expedire rem aliquam planè & perſpicuè. de Fin. lib 3.16
facilis & expedita diſtinctio. lib. 1. de Fin. 16
expellere aliquem ciuitate. Tuſc. quæſt. lib.5.75
expellere tyrannum Tuſc.q.lib.2.73
expelli patria. Tuſc.q lib.5.76
expelli regno. Tuſc.q.lib.1.73
atque ob inuidiā ciuium bene meritorū expulſiones. Off.2,27
ne vim ſuam experiri vellet. Diuin. lib. 2.58
expers animi aut rationis. de Nat. deor. 2. 16
minimè eſt expers caloris. de Nat d.2.10
expers corporis. Acad.q.ed.2.lib 1.28. ἀσώματον Græcis.
expers humanitatis. Diuin. lib 1. 64
expers rationis. Tuſc.q.lib.1.65. ἄλογος.
expers terræ ſolidum nihil eſſe poteſt. de Vniuerſ.25
expers virtutis. de Nat.d.2.78
expertem quicqua reliquis motibus orbem eum eſſe voluit. de Vniuerſ 47
expertes cupiditatum & æmulationum. Tuſc.q lib.1 57
expertibus rationis errorem incurſionis emerſi deorum orbes. de Vniuerſ. 47
quæ experta rationis hominū inſederūt. de Vniuerſ.57
expetere amicitias. Læl.29
expetere auxilium. Tuſc.q lib.2.15
expetuntur ex pœnæ à liberis. 3. de Nat. deor. 67
voluptatem etiam & per ſe expetendam eſſe, & dolorē ipſum per ſe eſſe fugiendam. lib.1. de Fin.24
expetendæ fugiendǽque res. Acad. quæſt. ed.2 lib.2.13
quod ſit ipſum vi ſua, propteréque ſe expetendum. de Fin. lib.1.58
quod expetendum, id certè approbandū. Tuſc q lib.5 54
expetendorum duo genera. de Finib. lib. 5. 62
expiari quod non poteſt ſacrum commiſſum, impiè commiſſum eſt: quod expiari poterit, publici ſacerdotes expianto. 2. de Leg 24
expiati ſumus ſine ſuffimentis illinc. 2. de Leg. 29
expiatum frugibus ſolum viuis redderetur. 2. de Leg 58
expiatio ſcelerum in homines atque impietatum nulla eſt. 1. de Leg. 29
expilare ærarium. Parad. 55
expilare fana. Off.3 112
expilatio direptióque ſociorum. Offic. 2.118
qui motus hominum, qui ferarum non ita expictus aſt. Tuſc.q. lib.5.81
expirationes terræ. 2. de Nat.d.60
ſi verò id etiā explanare velles apertius. de Fin lib 2.51
explanari. Acad.q ed 1. lib.2.23
explanata vocum impreſſio. Academ. quæſt. edit.2. lib.1. 15. Græci τύπον & τύπωμα vocant.
quorum neque ſcientiam, neque explanationem habeamus. Diuin. lib 2 101
explanationes interpretum. Diui li 2.99
ſunt enim explanatores, vt grammatici poetarum. Diuin. lib 2.98
vt expleas id quod exoptas. Parad. 97
explere cumulatè. de Fin. lib.1.36
explere dupla & tripla interualla. de Vniuerſ 29
explere mundum bonis omnibus deus constituit. de Vniuerſ 11
explere numeros. Acad. q. ed.1. lib. 2.24
quaſi diuturnam ſitim explere cupiens. Cat 14
expleri inſaturabiliter. 2. de Nat.d.47
expleta rerum comprehenſio. Acad.q.ed. 1 lib 2 22
ea enim vita expetitur, quæ ſit animi, corporiſque expleta virtutibus. de Finib. lib. 5 34
id continuū debet expletum eſſe omnibus ſuis partibus. de Fin. lib.3.16
quorum ſtudiis ea quæ natura deſiderat, expleta cumulatáque habeamus. Off.1 15
expletio naturæ. de Fin. lib.5.37
explicaui paulò antè Clitomacho authore. hoc eſt, ex ſententia & doctrina Clitomachi. Acad.q.ed.1.lib.2.93
totam rem aperiam & explicabo. lib.1. de Fin 25
explica atque excute intelligentiam tuā. Off.3.107
explicare aliquid enodatius. de Fin. li.3.23
explicare ſcholam. de Fin. lib.2.2
explicare alicuius ſententiam. Cat 5
explicata ſententiam ſuam 1. de Finib. 58
ſed quo commodius diſputationes explicentur. Tuſc.q.lib.1.7
explicari aliquid Latinè. lib 1 de Finib. 4
explicatum ſummis ingeniis, maximis ſtudiis. Acad.q.ed.1.lib 2.15
ſed opinor explicata vberius & ornatius. Acad.quæſt ed.2 lib.2 111
quàm eſſet obſcura, & quàm difficiles explicatus haberet. 3. de Nat.deo.70
ſed eſt quaſi rudentis explicatio. Diuin. lib.1 107
explicatio naturæ. Tuſc.q.lib.3. 50. & de Finib. lib.3 58
explicatio verborum, Græcis ἐτυμολογία. Acad.q.ed.2.lib 1.32
explodi dicitur hiſtrio. Parad 31
quoniam Ariſtonis, Pyrrhonis & Herilli iampridē exploſa eſt ſententia. Off.1.9
iam exploſæ eiectǽque ſententiæ Pyrrhonis, &c. de Finib. lib.5.19
explorata ratio ad confirmandum. de Nat.deo 2. 45
non ſatis exploratè perceptum ac cognitum. de Nat deor. 1. 1
cui poſſit exploratum eſſe de ſua ſanitate? Acad.q.ed.1.lib.2.51
quid habes exploratum Acad.q.ed.1.lib.2.76
illud tamen exploratum habeto. Diuin. lib.1.46
habet exploratum fore ſe ſemper in maximis voluptatibus. de Nat.deo.1.57
vt eam rerum ſelectione expoliarent. de Finib. lib.2 37
expoliata fana. de Nat.deo.1.57
exponam igitur generatim argumenta eorum. Acad.q.ed 1. lib.2.44
exponere diſciplinam ſapientiæ. Acad.q. ed.1 lib.2.104
exponere mandata. Offi.3.115
exponere multa memoriter, obſcura dilucidè de Finib. lib.4.1
exponere pluribus verbis, quod vno non poſſis. de Finib. lib.3 18
exponi cauſam cenſoribus eſt melius. 3. de Leg.40
quam rationem ſic intelliges repoſitam, vt ab ipſis non ſoleat accuratius explicari. lib.1. de Finib.11
expoſitis nominibus tot virorum atque tantorum. Acad.q.ed 1.lib.2.14
exportatio rerum quibus abundamus. Offi 2.16
non modò expreſſerat, ſed ne dixerit quidem. Acad.q.ed.1.lib.2.69
exprimere verbum è verbo. Acad.q. edit. 1.lib.2.31
exprimere vim Græcorum poetarum. Acad.q.ed.2 lib.1.8. hoc eſt, ſententiam interpretari.
nec tamen exprimi verbum è verbo neceſſe erit. de Finib. lib.5.15
expreſſa lex ad illam antiquiſſimam & rerum omnium principem naturam. 2. de Leg.12
expreſſæ fabellæ Latinæ ad verbum de Græcis. lib.1. de Finib.5
quæ modò expreſſa ad verbum dixi. Tuſc. q. lib.3.37
exprobrare officia. Læl. 61
expromā primùm illa inuidioſa. Acad q. ed.1. lib.2 133
expromere quid in quamque ſententiam dici poſſit. Diuin. lib.1.115
expugnationes vrbium. Cat 11
exquirere ea conſilia, quæ ad pacem & concordiam ciuium pertinent. Fat 2
exquirere verum. Diuin. lib.1.21. & Offi. 1.183

exquirendi ſtudium. Acad.q.ed.1.lib 2.8
ne exquirẽdo audire tam multa poſſunt. de Nat.d.1 68
exquiſita ſupplicia. Off 3.136
diuturnitate extabuerunt variæ opiniones (cui paulò antè oppoſuit) ſtabiles verò cum ſæculis ætatibúſque hominũ iouetterarunt.de Nat.d.2.4
extenuare & diluere moleſtias. Tuſc.q. lib.3.35
ex eo auſo, quod exterebratum eſſet, &c. Diuin.lib.1.46
exterminare aliquam ex communitate hominum.Off.3.39
exterminare peregrinos. Off.3.61
& optimates exterminarentur. Off.2.118
exterminatus vrbe atque agro. de Nat. deor.1 44
neque tamen iſtas quæſtiones phyſicorũ exterminandas puto. Acad. quæſt.ed.1. lib.2.118
non eſt externus aut aduenticius tepor mentis.de Nat.d.2.30. ſed ex intimis eius partibus excitatus.
externi, pro iis quos Græci ἐκτὸς vocant. Diuin.lib.2.66
quod externum, id omne eſt in caſu. de Fin.lib.2.74
externo corpore mens cingitur. de Nat. deor 1 20
ſi conferre volumus noſtra cũ externis. de Nat.d 2.6
quibus extersiti homines. de Nat.d.2.21
quæ illi extersiti ſumnio ad coniectorem mane deferant. Diuin.lib.2.100
cur non extimeſcam opinandi temeritatem. Acad.q.ed.2.lib.2.77
vt aut caſus aut ictus extimeſcát. de Nat. deor.2.43
extimeſcere deum. Tuſc.q.lib.3.34
extimeſcere fatum. Fat.15
extimeſcere imbecillitatem, fragilitatémque humani generis. Tuſc.q.lib.5.2
extimeſcere infidelitatem amicitiarum. Tuſc.q.lib.3 46
extimeſcenda non ſunt portenta, quæ quondam credebantur apud inferos. de Nat.d.2.4
extinguere lumen animi dicitur voluptas. Cat.37
extingui obliuione poſteritatis dicitur ſermo de aliquo. Som.Scip.17
extincta diſciplina Pythagoreorum, quæ aliquot ſecula viguerat. de Vniuerſ.1
vt extincta potius amicitiæ, quàm oppreſſæ videantur. Læl.66
extirpari & funditus tolli. Fat.8
niſi ex eius animo extirpatam humanitatem arbitremur. Læl.44
extiſpices. Diuin.lib.2.20
extare literis. Tuſc q.lib.1.35
vnde hoc philoſophandi nobis ſubitò ſtudium extitiſſet. de Nat.d.1.5
ſum ea repente larum extitiſſe. id eſt, apparuiſſe, ſeu emarſiſſe à flumine. Diuin lib.1.54
extitiſſe huos qui poſt eos diſciplinam renouaret. de Vniuerſ.1
extollere aliquem ad cœlum. Tuſc.quæſt. lib.5.63
auxilium extinguet inueterati doloris. Tuſc.q.lib 3 31
quoniam extorſiſti vt faterer. Tuſc. quæ. lib 1 13
extorquere ex animis cognitiones verborum, quibus imbuti ſumus. de Fin. lib.2.13
nae mihi hunc errorem, dum viuo, extorqueri volo Cat.77
vt nulla pars huiuſce generis excederet extra. de Vniuerſ 19
extra collegium ſacerdotum ne quiſquã ſacra, quæ publicè conſtituta eſſent, noſſet.2.de Leg 31
ſe extra omnem culpam & cauſam poſuit. de Vniuerſ.57
extra quod cerni poſſet, nihil relictum erat. de Vniuerſ.23
extraxit radicitus religionem ex animis hominum. de Nat.d.1 84
extrahere aratrum.2.de Nat.d.120
extrahere radicitus. de Fin.lib.2.24
vt in extremo tertio ſcribis. id eſt, in fine tertii. Diuin.lib.2.8
in extremo libro tertio: pro, in fine libri tertii. Off.3.25
extremum. Acad. q. edit. 2.lib.1.14. Græci ἄκρας vocant.
nullius rei principium eſt, cuius non ſit extremum. de Nat d.1.26
extremum omnium appetendorum cumulatur ex integritate corporis, & ex mentis ratione perfecta. de Fin.lib.5.37
aliquid extremum atque perfectum. de Nat.d.2.35
quid ſit extremum, quid vltimum bonorum, quod omnium philoſophorũ ſententia tale debet eſſe, vt ad id omnia referri oporteat, ipſum autem nuſquam. lib.1.de Fin.15
ſed hoc extremum eorum eſt. Acad.q.ed. 2.lib.2.88
extremum & vltimum bonorum. Acad. q.ed.2.lib.2.23
extremum expetendi. Acad.quæſt.ed. 2. lib.2.29
extremum malorum) (Summũ ex rebus expetendis. lib.2.de Fin.9
extremum omnium malorum. Tuſcul.q. lib.2.24
extremum eſt, congruenter naturæ conuenienterque viuere. de Fin.lib.3.26
extremum, vltimum, ſummum, finis. lib. 2. de Fin. 9
quod habet extremum, id cernitur ex alio extrinſecus. Diuin.lib.1 80
& natura fert, vt extrema ex altera parte grauiter, ex altera autem acutè ſonent. Som.Scip.17
extremis duntaxat lineamento deum fingeret. de Nat.d 2.87
extremitas, vulgò ſuperficies, Græcè ἐπιφάνεια. Acad.q.ed.2.lib.2.107
extremitas omnis corporis globoſi paribus à medio radiis attingitur. de Vniuerſ 21
in extremitate nulla omnino craſſitudo ineſt. Acad.q.ed.2.lib.2 107. Euclidi ἐπιφάνεια eſt, ὃ μῆκος καὶ πλάτος μόνον ἔχει, quod idem eſt.
tantaſque vt vniuerſum mundum complectantur extrinſecus. de Nat.d.1 84
extrinſecus veſtiuit deus animum mundi corpore. de Vniuerſ.25
extrinſecus accipere aliquid.3.de Nat.d.10
age nunc Luci noſter, ea tua animo altitudinem excellentiamque virtutum. de Fin.lib.5.64
extruere menſas epulis conquiſitiſſimis. Tuſc.q.lib.5.45
nam iure exulantem conſolari non oportet. Tuſc.q.lib.5.77
exilium verum in malis numerandum, nécne. Tuſc.q.lib.5.76
iam verò exilium, ſi rerum naturam, nõ ignominiam nominis quærimus, quãtum à perpetua peregrinatione differt in qua ætates ſuas nobiliſſimi philoſophi conſumpſerunt. Tuſc. quæſt. lib.5. 76, & 77
vt eadem exultent, ceruices oculoſque pariter cum modorum flexionibus torqueant.2.de Leg.38
exultare immoderatéque iactari. Diuin. lib.1.56
exultare inaniter & effuſè. Tuſc. quæſt. lib.4.12
exultare dicitur oratio, quaſi in campo. Acad.q.ed 1.lib.2.101
inanique lætitia exultans & temere geſtiens. Tuſc. quæſt.lib.3.13
exultare iuueniliter. Cat.9
exultantem alicui gratias agere. Tuſcu.q. lib. 1 40. i. geſtu corporis lætitiam oſtendentem.
exuperantia virtutis. Tuſc.q.lib.5.75
exuſcitare animos, & maiores ad rem gerendam facere. Offic.2.21
& hominem ex homine exuens, naturam odiſſe videatur. de Finib.lib.5 32

F

FAba inflationem habet magnam. Diuin.lib.1.38
Fabius hiſtoricus.1.de Leg.5
Fabius homo nobiliſſimus. Tuſc. quæſt. lib.1 3
Fabius ortus Canicula moriente. Fat.9
Fabricius.2.de Nat.deor 1 14
fabricari aliquid callidiſſimo artificio. Tuſc.q.lib.1.39
fabricari ſigna. Offi.2.223
fabricari verba. Acad.q.ed.2.lib.2.18
fabricator minutorum opuſculorum. Acad.q.ed.2.lib.2.121. Græci vno nomine λεπτουργόν vocant.
fabricator tanti operis. de Vniuerſ.7
pictura & fabrica, cæteræque artes. de Nat.deor.2.35
fabrica naturæ incredibilis.2. de Nat. deo. 104
niſi confectionis eius fabricam haberemus. Diuin. lib 1 99
fabricam illam tanti operis. de Nat. deor. 1 15
nihil opus fuit fabrica. de Nat.deo.1.38
fabula ficta & commentitia. Offi.3.50
ſi mihi videntur fabulam ætatis peregiſſe. Cat.59
fabulæ innumerabiles ſunt & apud Herodotum patrem hiſtoriæ, & apud Theopompum.1.de Leg.5
fabulæ pueriles. de Nat.deor.2.16
rerum auctores non fabularum.3.de Nat. deor.57
fabularum commentitiarũ qui rationem reddere voluerunt.3.de Nat.deor. 44
fabularum explicatio.3 de Nat.deor.43
ea credimus facta fabularum licentia. de Nat.deor.2.5
in impias fabulas incluſa eſt phyſica ratio non ineleganſ.2.de Nat.deor.46
fabellæ commentitiæ. Diuin lib 2.63
fabellæ Orphæi, Muſæi, Heſiodi, Homerique, de diis. de Nat.deor.1.30
vna deorum facies. de Nat.deor.1.59
crebra facie dei pellantur animi. de Nat. deor.1.75
ea facie nouimus Apollinem & reliquos deos, qua pictores fictoréſque voluerunt. de Nat.deo.1.57
facimus deos eſſe his vocabulis, quibus à nobis nominantur. de Nat.deor.2.58
feci plus quàm vellem. Acad.quæſt.ed.2. lib.2.10
feci vt eſſent nota noſtris. Acad. q. ed.2. li.1.6. οἰκείως ἐκθεῖναι pro, noſtris expoſui.
Vulcanum eum quem Alcamenes fecit Athenis. de Nat.deor.1.58

ſi ne mori quidem faciet finem vitiorum. de Vniuerſ.57
fac id mihi eſſe perſuaſum. de Natura deor.1.51
fac imagines eſſe, quibus pulſentur animi. de Nat.d.1.75
vide ne facinus facias, cùm mori ſuadeas. de Fin.lib.1.78
vt nullam reliquam faciat eius opinionẽ. de Nat.d.1.13
facere abſurdè. de Pet.Conſ.17
facere aliquem hæredem. Off.3.96
facere aliquid contra morem conſuetudinémque ciuilem. Off.1.105
facere aliquid humanius. Tuſcul. quæſt. lib.3.54
facere aliquid humile, ſummiſſum, molle, effœminatum, fractum, abiectum. Tuſc.q.lib.4.53
facere aliquid indecorè, effœminatéue. Off.1.25
facere aliquid libidinoſè. Off.1.83
facere aliquid ſtudioſè ac libẽter. de Pet. Conſ.19
facere aliquid ſuo arbitratu.1.de Fin.56
facere amicè. Læl.8
facere argentariam. Off.3.75
facere audientiam. Cat.25
facere conſulto. de Nat.d.1.60
facere contra iuſiurandum ac fidem. Offic.3.56
facere contra rempub. amici cauſa. Offic.3.56
facere conuiuia. de Pet. Conſ.18
facere finem. Acad.q.ed.1.lib.1.58. & Tuſ. q.lib.2.36
facere fœdus. de Fin lib.1.69
facere fœdus cum aliquo Off.3.148
facere fucum. de Pet Conſ.14
facere gratum alicui. Tuſc.q.lib.3.61
facere iacturam gloriæ. Off 1.117
facere iacturas rei familiaris. de Finib. lib.1.66
facere magnam iacturam cauſæ. Diuin. lib.2.76
facere impetum in aliquem. Tuſc.quæſt. lib.4.65
facere impetum in aliquem iniuſtè. Offic.1.35
facere impetum in hoſtem armatum. de Fin.lib 1.27
multáque facere impurè atque tetrè, cum temeritate atque impudentia. Diuin. lib.2.56
facere incendium. Parad.39
facere lætitiam. lib.1.de Fin.19
facere maximas largitiones. Tuſc. quæſt. lib.5.41
facere mentionem alicuius. Acad.q. ed.1. lib.2.117
facere mercaturas. Parad 58
facere mirationem. Diuin lib.1.38
facere multa laudabilia. de Fin.lib.3.9
facere mutationem morum inſtitutorumque. Off.1 169
nihil facere, niſi quod expediat. Tuſc.q. lib.3 44
facere nomina. Off.3.77
facere omnia amici cauſa. Læl.34
facere ornatè ſplendidéque. Off.1.5
facere pacem & fœdus cum aliquo. Cat.13
facere pecuniam. Diuin.lib.1.95
facere poema. Acad.q.ed.2.lib.1.7
facere progreſſus. Tuſc.q.lib.4 54
facere promiſſum. Off 1.45
facere quid fruſtrà, ac ſine cauſa, abhorret etiam ab hominis conſtantia. Diuin. lib.2 97
facere quid fruſtrà, ac ſine cauſa, indignũ deo eſt. Diuin.lib.2.97
facere ratum. Diuin.lib.1 75
facere ſcelus. Acad.q.ed.1 lib.2.124
facere ſponſionem. Off.3.101
quod facere turpe non eſt, modò occultè, id dicere obſcœnum eſt Off.1.127
facere tripudium ſoliſtimum iu dicuntur pulli. Diuin.lib.2.15
facere vela. Tuſc.q lib.4.8
facere vota. Tuſc.q.lib.5.1
faciendum tibi eſt, vt magiſtratibus lege conſtitutis, de poteſtate, tum de iure diſputes.3.de Leg.41
nihil factum, quod non futurum fuerit. Diuin.lib.1.106
factum proteruum. de Fin.lib.2. 41
factum verſutum & callidum. Off.1.151
facta fortium virorum non emolumento aliquo, ſed ipſius honeſtatis decore laudanda. lib.1. de Fin.18
facta illuſtria & glorioſa clarorum hominum. de Fin.lib.2.29
facta improba. de Fin.2.41
ſed de clarorum hominum factis illuſtribus & glorioſis ſatis. lib.1. de Fin.19
factu difficile eſt fidem non habere ortis à diis. de Vniuerſ.47
ſtudioſè enim id factitabat. Tuſc. quæſt. lib.5.44
hæc apud maiores noſtros factitata. Off. 1.116
facilis aduerſarius. Acad.q ed.1.lib.2 76
facilis & expedita diſtinctio. lib.2. de Finib.16
facile ad credendum. Tuſc.q.lib.1.64
facilè etiam abſentibus nobis veritas ſe ipſa defendet. Acad.q.ed 1.lib.2 36
facilè ſermo. de Nat.d.1.7
facilitas ac iucunditas naturæ. de Pet. Conſ.11
facultas dicendi popularis eſt. Tuſc.quæ. lib.2.1
facultas medendi. Tuſc.q.lib.3 10
facultatis meæ vtinam eſſet 1.de Leg.44
tantæ rei, tamque difficilis facultatem cõſecutum eſſe me non profiteor, ſecutum eſſe præ me fero. de Nat.d.1.9
facultates & copiæ ſingulorum, diuitiæ ſunt ciuitatis. Off.3.83
quàm tam tetrum facinus admittendum fuit. Off.3.118
facinus capitale de Nat.d.1.11
nullum facinus ſuſcipitur niſi conſilio capto, aut ſine animi motu & cogitatione.3.de Nat.d.51
quomodo occultè, ſine teſte, ſine vllo cõſcio fallat. de Fin.lib 2.45
quæ nos fallerent probabilitate magna. Acad.q ed 1.lib.2.69
fallere fidem. Off.1.61
neue vnquam captioſa probabilitate fallamur de Fin.lib.3.57
falli, errare, labi, decipi, tam dedecet, quàm delirare, & mente captum eſſe. Off.1.13
fallaces concluſiunculæ. Acad. quæſt.ed. 2.lib.1 68
fallacibus & captioſis interrogationibus circumſcripti atque decepti. Acad.q.ed. 1.lib.2.44
aut fallaciter portenta interpretari. Diuin.lib.2.34
falſum quod eſt, id percipi non poteſt, ex ſententia Stoicorum & Academicorũ. Acad.q.ed.2.lib.1.97
omne quod falſum dicitur in futuro, id fieri non poteſt. Fat.10
falſum non poſſe percipi. Acad. quæſt. ed.2 lib.1.70
falſum teſtimonium dicere. Acad.q.ed 1. lib.1.74
nihil falſi cognitum & perceptum eſſe poteſt, ſecundum Academicos. Acad.q. edi.1.lib.2 94
falſa nemo inuenit. Acad.quæſt.edi.1.lib. 2.16
multa falſa probabilia. Acad.quæſt.edi.1. lib.2 94
ſi ea quæ rem aliquam conſequuntur, falſa ſunt, falſam illam ipſam eſſe, quam ſequuntur, docent dialectici. de Finib. lib.4.44
falſa veris finitima. Acad. quæſt. edit.1. lib.2.63
falſorum nulla memoria. Acad q. edit.1. lib.2.22 ſententia Stoicorum eſt, ſed falſa: ſæpe enim falſa meminimus, quæ vera eſſe putamus: & memoria tã falſarum quàm verarum notionum theſaurus eſt.
ex falſis verum effici non poteſt. Diuin.lib 1.83
ex ea difficultate illæ fallaciloquentiæ (vt ait Accius) malitiæ natæ ſunt. de Finib. lib 4.57
cuius de laudibus omnium eſſet fama conſentiens. Cat 57
multò etiam tardius fama deferet Corinum, &c. Tuſc.q.lib.1.99
fama forenſis. de Pet.Conſ.12
fama mortuorum cum ea eſt, vt eorum exitium & iudicio virorum, & gaudio comprobatur, pœna diuina eſt.2.de Leg. 43
fama ac laus perennis. Diuin.lib.1.51
fama popularis. de Pet.Conſul.51
fama popularis, quæ ſe gloriæ imitatricem eſſe vult, temeraria atque inconſiderata, & plerumque peccatorum vitiorúmque laudatrix, ſimulatione honeſtatis formam eius pulchritudinemque corrumpit. Tuſc.q lib.3.3
fama popularis, ſtultorum improborumque conſenſu excitata. Tuſc q.lib.5.34
famam mulierum vt multorum oculis lux clara cuſtodiat, diligentiſſimè ſanciendum eſt.2 de Leg.36
in cælum, fama ac voluntate tollerent. de Nat.deor.2.45
ex vetere fama Græciæ hæc collecta ſunt. 3 de Nat.deor.42
fama & auditione accepiſſent.2. de Nat. deor.69
fame confici. Off1.3.36
familia conſularis. de Pet.Conſul.9
familia patra eius qui in naui necatur, deinde in mare proiectus eſſet, quòd ei ſuprà terram non extaret.2.de Leg.53
ab hac familia magis iſta manarunt Platone principe.3.de Leg.15
ab illa familia Platonis valde diſcreparet.1.de Leg.41
familiæ funeſtæ quæ ſint.2.de Leg.51
familiæ ritus, patrúmque ſeruanto. 2. de Leg.16
familias populi cenſento cenſores. 3.de Leg 6
Eudemus Cyprius familiaris Ariſtotelis Diuin.lib.1.49
familiaris locus & ſermo legũ.1. de Leg.15
quod in Andria familiaris meus dixit. Læl.75
familiaris omnium noſtrũ Poſidonius. de Nat.deor.1.86
familiariter viuere cum aliquo. Læl.66
doctiſſimorum hominum familiaritates de Nat.deor.1.6
familiaritates habere fidas amicorum. Offic.2.41
in familiaritatis operibus paratis habento.2.de Leg.16

quàm miſer virtutis famulatus ſeruientis voluptati. Offi.3.160
qui aliquandiu propter ignorantiam ſtirpis & generis in famulatu fuerint. Læl.61
Faonius hiſtoricus.1.de Leg.5
fanum contumeliæ & impudentiæ Athenæ fecerunt.2.de Leg.29
fana multa expoliata.de Nat.deo.1.57
in fanis aurum & argentum inuidioſa res eſt.2.de Leg.43
fas dictu. Tuſc.q.lib.5.19
fas nec eſt, nec vnquam fuit, deum, qui eſſet optimus, facere quicquam, niſi quod eſſet pulcherrimum. de Vniuer.11
ouum pendere ex faſcia lecti ſui cubicularis. Diuin.lib.2.103
faſces laureatæ. Diuin.lib.1.55
faſciculum ad nares admouebis? Tuſc.q.lib 3 37
ſatis mirari non queo, vnde hoc ſit tam inſolens domeſticarum rerum faſtidium.lib.1.de Finib.8
eſſe omnino eundem in noſtris poëtis aut inertiſſimæ ſegnitiæ eſt, aut faſtidii delicatiſſimi lib.1.de Finib.4
non fateor ſolùm, ſed etiam facile patior. de Nat.deor.1.51
nec me pudet, vt iſtos, fateri neſcire quod neſciam. Tuſcul.quæſt.lib.1.49
qui non verbis ſunt & diſputatione philoſophorum, ſed vinculis & carcere fatigandi. Offi 3.95
nihil eſt futurum, cuius non fatum cauſas efficientes natura contineat. Diuin. lib.1.106
fatum eſt cauſa æterna rerum, cur & ea, quæ præterierunt, facta ſint, & quæ inſtant, fiant, & quæ ſequuntur, futura ſint Diuin.lib.1 106
fatum eſt ordo ſeriéſque cauſarum, cùm cauſa cauſæ nexa rem ex ſe gignat. Diuin.lib 1.106
fatum eſt ex omni æternitate fluens veritas ſempiterna. Diuin. lib.1.106
fatum Græci εἱμαρμένην vocant. Diuin. lib 1 106
fatum, quo omnia contineri dicunt Stoici, contemnit ex Academicorum ſententia Cicero. Acad.quæſt.edit.1.lib.2. 116, & 117
fatum id eſſe quod ſemper ex omni æternitate verum fuerit.3.de Nat. deor.9
fati nomen anile & plenum ſuperſtitionis. Diuin.lib.2.14
fato fieri omnia ratio cogit fateri. Diuin. lib 1.106
fato fieri omnia videtur quibuſdam philoſophis, tanquam aniculis, & iis quidem indoctis.de Nat.deor. 1.39
fato ſic fieri omnia cenſuerunt quidam veterum philoſophorum, vt id fatum vim neceſſitatis afferret, in qua ſententia Democritus, Heraclitus, Empedocles, Ariſtoteles fuit. Fat.19
ſine fato ratio omnium rerum ad naturam fortunamue refertur. Fat. 5
nec vos fata mortis periment. de Vniuerſ.51
fata mutari non poſſunt Diuin. lib.2.16
fatalis & immutabilis continuatio ordinis ſempiterni. Acad q.ed.1.lib 1 22
fatalis neceſſitas, quam εἱμαρμένην dicunt Stoici, à deo primùm extitit. de Natu. deor.1.39
fatalis neceſſitas.de Nat deo.30
fatalis vmbra.de Nat.deor.1.29
fatales leges & neceſſitates. de Vniuerſ. 53
fatidica anus.de Nat.deor.1.14
fatidicorum & vatum effata 2.de Leg 27
fauete linguis. Diuin.lib.2.66
vt fauerent linguis imperabatur. Diuin. lib.1.86
fauere faucibus. Diuin.lib.2.44
ſic amicitiæ non modo fautrices fideliſſimæ, &c de Fin. lib.1.52
Faunus omnino quid ſit, neſcio. de Nat. deo. 3.15
Fauni ſæpe in prœliis auditi. Diu.lib.1.85
Faunorum voces exauditæ.de Nat.d 2.5
ſed etiam Faunius ipſe inſuſurrat nauigandi nobis tempus eſſe. Acad.q. ed.1. lib.2.135
faucibus terræ patefactis.2.de Nat.deo 70
facem iacere. Acad.quæſt.edit 1.lib.2.82
faces cæleſtes viſæ.de Nat.deo.2.14
faces viſæ Romæ. Diuin.lib.1.82
& dolorum quum admouentur faces. Offic.2.52
quúmque quaſi faces ei doloris admouerentur, &c. Tuſc.q lib.2.53
ſi ſe in Capitolium faces ferre vellet. Lælius 35
aut quum tectis ſceleratas faces inferebas. Parad.35
facibus corporis inflammari ſolemus ad omnes ferè cupiditates. Tuſcul quæſt. lib.1.37
¶ Febris ara Romæ in palatio. 2. de Legib.29
Febris fanum in palatio.3.de Nat.deo. 45
febrium tertianarum reuerſione & motu quid poteſt eſſe conſtantius? 3. de Nat. deor.17
Februarius veteribus menſis anni extremus.2.de Leg.50
Feciales oratores, iudices fœderum, pacis, belli, induciarum ſunto.2.de Leg.18
fel gallinaceum. Diuin.lib.2.22
feneſtræ animi. Tuſc.qu.lib.1.39. vt ſunt oculi, aures, cæteráque ſenſuum inſtrumenta.
feneſtris animi nihil ſentire queat mens, niſi id agat & adſit. id eſt, niſi intenta ſit ei ſenſui, id inſtrumentum percipere nihil poteſt. Tuſc.q. lib.1.39
fera & immanis belua. Acad.q.ed 1 li.2.99
id ne feræ quidem faciunt, vt ita ruant atque turbentur, vt earum motus & impetus quo pertineat, non intelligamus. Lib.1.de Fin.17
ferarum natura non eſt illa quidem deprauata mala diſciplina, ſed natura ſua.de Fin.lib.2.19
feris beluis vtimur domitis & condocefactis.2.de Nat d.122
in feris iuſtitiam, bonitatem, æquitatem ineſſe non dicimus: ſunt enim rationis & orationis expertes. Off.1.75
tum nullus feracior in ea locus eſt, nec vberior. Offic 3.7
nec ferè cuncta barbaries. de Nat.d.1.57
vt ferè dicitur.1.de Nat.deo.17
hæc ferè dicere habui de natura deorum. 3.de Nat.deo.70
feriæ Latinæ.de Nat.deo 2.12
denicales feriæ quæ à nece appellatæ ſunt, quia reſidentur mortui.2.de Leg.55
feriarum feſtorúmque dierum ratio in liberis requietem habet litium & iurgiorum, in ſeruis, operum & laborum, quas compoſitio anni conferre debet, & perfectionem operum ruſticorum.2.de Legib.30
ferias & ceremonias ſacris patrisfamil. coniungi pontifices voluerunt 2. de Legib.47
ferias triduum habendas cenſet Cotta, & porco fœmina piaculum pati, ſi in mari mortuus eſſet.2.de Leg.55
feriis iurgia amouento, eáſque in famulis operibus patratis habento. 2. de Legib.26
ferire ſecuri. Cat.38
tum ferebant vi magna, tum ferebantur. de Vniuer.61
tolerabilius feret incommodum, qui cognouerit, neceſſe eſſe homini tale aliquid accidere. Tuſcul.q.lib.3 47
quàm ille grauiter ſuum caſum magno animo, quàm conſtanti tulerit. Diuin. lib.2.107
ferre ad plebem.de Fin.lib.2.45
ferre aduerſam ærumnam. ex Terentio. Tuſc. quæſt.lib.3.27
ferre aliquid æquo animo. Tuſc.quæſt. lib.1 77
ferre aliquid moderatè & tranquillè. Tuſcul.quæſt.lib.3.52
ferre aliquid modicè, moderatè. Tuſc. q. lib.4 31
ferre aliquid modicè ac ſapienter. Cat.2
ferre arma contra patriam. Læl.34
deſiderium coniunctiſſimi viri atque amantiſſimi ferre nullo modo poſſem. Lælius 86
ferre dolorem. Tuſc.q.lib.2.26
ferre dolorem ratione & ſapientia. Tuſc. quæſt.lib.2.55
modicè ferre dolorem. Tuſc.q.lib 2.100
ferre dolores animo humili imbecilló-que.de Fin.lib.1.38
ferre dolorem placidè & ſedatè. Tuſcul. quæſt.lib.2.50
ferre dolorem ſtudio potius & gloria, quàm ratione aut ſapientia. Tuſ.quæſt. lib 2.55
ferre fructum. Tuſc quæſt.lib.2.2
ferre fructus vberrimos. Tuſc.q.lib.2 10
ferre grauiter. Acad.q edit.1.lib.2 7
ferre & ignominiam & infamiã ſine dolore. Tuſc.q.lib 4 55
ferre inediam biduum aut triduum. Tuſ. q.lib.2 35
ferre iniurias fortunæ. Tuſc.q.lib.5.84
ferre modicè iniurias fortunæ. de Finib. lib 2.36
ferre laborem. Tuſc.q lib 2.33
ferre leges populares. Acad.quæſt. edit 1. lib.2.13
ferre mala æquo animo. Tuſc.q lib 4. 49
ferre grauiſſimas plagas ſilentio. Tuſc.q. lib.2.41
præ ſe ferre magnam ſpeciem doctrinæ ſapientiæque. Tuſc.q.lib.3.2
ferre nomen alicuius. Offic.3.96
ferre non poterat aſpernari Epicureos. de Nat.deo.1.79
ferre opem ſalutémque indigentibus. de Finib.lib.2 96
ferre priuilegium de aliquo Parad.59
ferre repulſam. Tuſc.q.lib.5.40
ferre rogationem. Offic.3.148
præ ſe ferre ſpeciem boni viri. Offic.2.55
quum enim fertur quaſi torrens oratio. de Fin.lib.2.3
ferri ad cælum. Tuſc.q.lib.1 35
ferri ad terram. Cat.48
ferri cupiditate pecuniæ. Tuſc q.lib.3 4
ferri ſuo deorſum pondere ad lineam, hunc naturalem eſſe omnium corporum motum.lib.1. de Finib.14
indiuidua & ſolida corpora cenſet Epicurus ferri ſuo deorſum pondere ad lineam.lib.1.de Fin.14
ferri è regione. Fat.35
ferri grauitate ad perpendiculum. Fat. 18
ferri omni impetu ad voluptatem. Offic. 1.147
ferri in medium mundi locum grauitate

& pondere(vt terra & aqua.Tuſ.q.li.1.33
ferri in ſublime. Tuſc.quæſt.lib.1.33
ferri in terrã & mare ſuopte nutu & pondere ad pares angulos (vt facit aqua & terra). Tuſc.quæſt.lib.1.33
ferri magna incitatione. Acad.quæſt.ed.1.lib.1.74
ferri indicio multitudinis, Offic.1.165
ferri legat in priuatos homines maiores noluerunt.3.de Leg.58
ferri libidine voluptatum. Tuſcul. quæſt.lib.3 4
fertilitas agrorum. Diuin.lib.1.110
fertilitas barbara. Tuſc. quæſt.lib.1.31. id eſt fœcunditas, ἀπονία, cui otium & fuga laborum idonea eſt.
ferrum, res ad colendos agros neceſſaria.2 de Nat.deor.114
ferro vel veneno aliquem tollere. 3. de Nat.deor.61
quis tam eſſet ferreus, qui eam vitam ferre poſſet.Læl.73
molitio, ferramenta, vectes, &c. de Nat.deor.1.13
ſed erat tamen quidã feruor ætatis.Cat.45
feruor concitatioque animi. Tuſc.q. li.4.18
feruor ille mundi purior, aptior eſt ad ſenſus commouendos, quàm hic noſter calor,&c. de Nat.deo.2 14. ardorem vocat poſtea.
tota feruida quarta pars mundi. de Natu.deor.2.30
feſſus bello. Diuin.lib.1.83
feſſus de via. Acad. quæſt.edit.2.lib.1.1.& Somn Scip.3
illud mihi à te nimium feſtinanter dictum videtur.de Finib.lib.5.69
¶ Fibræ ſtirpium. Tuſc.q.lib 3.71
quæ nixa fibris ſtirpium ſenſim adoleſcit.Cat.47
Fibrenus fluuius præcipitat in Lirem.2.de Leg.3
in Fibreno flumine inſula.2.de Leg.1
fides, eſt dictorum conuentorúmque cõſtantia & veritas.Offi.1.35
fides appellata (à fiendo) quòd fiat quod dictum eſt.Offi.1.35
nec enim vlla res vehementius rempub. continet, quàm fides.Offi.2.214
fides (hoc eſt, templum fidei) conſecrata ab Attilio Calatino.de Nat.deor.2 44
fides iuriſiurandi ſæpe eſt cum hoſte ſeruanda.Offi.3.144
fides rerum contractarum.Offi.1.25
fides ſtabilis, amicitiæ firmamentũ. Læl.58
fidei & mentis tẽpla in Capitolio dedicauit M. Æmilius Scaurus. de Nat. deor.2.44
fidem abrogare alicui. Acad. q.ed.2.li.2.33
fidem adiungere. Acad.q edi.2.lib.2.19
fidem habemus iis, quos plus intelligere quàm nos arbitramur, quoſque & futura proſpicere credimus, & cum res agatur, in diſcrimenque ventum ſit, expedire rem, & conſilium ex tempore capere poſſe.Offi.2.46
fidem alicuius implorare. Acad.quæſt.ed.2.lib.2.81
fidem prodere. Acad.quæſt.ed.2.lib.2 25
in fidem recipere.Offi.2.53
fidem tribuere. Acad.q.ed.2.lib.2.30
fide cenſores legem cuſtodiunto. 3. de Leg.11
ſemper in fide quid ſenſeris, non quid dixeris, cogitandum.Offi.1.61
fidere prudentia conſilióque.Offi.1.113
qui eſt fidens, is profectò non extimeſcit. Tuſc.q lib.3.14
& ſi fidentia, id eſt, firma animi cõfiſio, ſcientia quædam eſt, & opinio grauis, non temerè aſſentientis: metus quoque eſt diffidẽtia expectati & impendentis mali. Tuſcul.quæſt.lib.4.66
tum Velleius fidenter ſanè.de Nat.d.1.14
fidenter agere rem aliquam. Acad.q.ed.2.lib 2.25
fidelis. Acad. quæſt.ed.2. lib.2.50. hoc eſt, fide digna ἀξιόπιστος.
fideles in amicitiis.de Finib.lib.2.67
præclarè fidibus canere. Tuſc.q.lib.1.4
antiqui fidibus diſcebant. Cat.24
aut is qui fidibus vtitur. Acad.quæ.ed. 2. lib.2.14 ψάλτης ac fidicinæ.
fidiculæ numeroſè ſonantes. de Nat.deo.2.17
figebat maledictis Apollodorum. de Nat. deo.1.66
figura conglobata. Acad.q ed.2.lib 2.109
figura corporis.de Finib.lib.5.32. & Tuſc. q.lib.1 34
figura formæ, quum ab hominibus peruenit ad deos. de Nat.deo.1.63
figura membrorum & totius corporis. Tuſc.q.lib.1.45
at figura quæ vaſtior elephanto . de Nat. deo.2.69
figura (rotunda & ſphærica) ſola omnes alias complectitur.de Nat.d.2.34
in quam figuram cadere poſſit mundus. de Nat.deor 1.18
in quo neque figurã diuinam, neque ſenſum quiſquam ſuſpicari poteſt.de Nat. deo.2.21
In figuram muliebrem eum transferet. de Vniuerſ.37
figuræ cereæ ac fictiles.de Nat.deo.1.49
rerum formas & figuras ex atomis fieri ſine follibus & incudibus. de Nat.deo.1.39
in figuras moribus ſuis ſimillimas ferarum & pecudum transferetur.de Vniuerſ.37
de figuris deorum ac locis multa dicuntur.de Nat.d.1.2
ex ſolidis figuris globus, ex planis circulus præſtantiſſimus.de Nat.deo.2.34
figurauit mundum ea forma deus. de Vniuerſ.11
formare, figurare, colorare, animare non poſſeos(de indiuiduis loquitur). de Natu.deo.1. 77
& ita figuratum corpus.de Fin.lib. 3.31
filius diſſolutus. Tuſc.q.lib.4 33
filio hæreditatis loco eam poteſtatẽ quaſi iuſtam & legitimam tradidit.3 de Nat. deo.63
neque enim conuenire filium eſſe barbatum, quum patre imberbis eſſet. 3. de Nat.deo.61
filii iuſta vxore nati. Tuſc.q.lib.1.69
ſed aliud quoddam filum orationis mæ. Læl.25
quum ſibi fingis aliquid, & cogitatione depingit.Acad qu.ed.1.lib.2.48
fingit & terminat voce immoderatè profuſam lingua.2.de Nat.d.111
qui vtilitatis cauſa fingunt amicitias.Lælios 47
cauſam finxit calamitatis. Diu.lib.2.30
quòd ſi vultum tibi, ſi inceſſum fingeres, quo grauior viderere. de Fin.lib.2.64
vt ad errorem multitudinis religionis ſimulachra fingerent. Diuin.lib.1.89
fingere animo aliquid.Cat.37
fingere ſibi aliquid cogitatione.3.de Nat. deo.33
fingere fauos.Offic.1.109
nec ſibi fingere vllam moleſtiam, nec alteri quærere.de Nat.deo. 1.40
fingere mores. Acad.quæſ.ed.1.lib.2.104
fingere noua verba.de Fin.lib.4 5
fingere vitam ex virtute.de Fin lib 4.19
ipſa declinatio ad libidinẽ fingitur.lib.1. de Fin.19
iſque animo parumper, & cogitatione fingatur. Tuſc.quæſt.lib.3.50
hic fictus ad ipſorum voluptatem ſermo quum adhibetur.Læl.81
tota res ficta pueriliter.lib.1.de Fin.19
in ſpecie fictæ ſimulationis pietas eſſe nõ poteſt.de Nat.deo. 1.3
ficta omnia celeriter tãquam floſculi decidunt.Offic.2.43
in qua rebus fictis & adumbratis loci plurimum eſt.Læl.79
finis bonorum. Acad. quæſt. edit.2.lib 2. 24.apud Ariſtot.eſt τέλος τῶν ἀγαθῶν.
finis bonorum ad quem referuntur, & cuius cauſa ſunt facienda omnia. 2.de Legib.40
finis bonorum eſt, quò omnia, quæ rectè fiunt, referuntur, neque id ipſum vſquam refertur.de Finib.lib.2.4
finis bonorum Peripateticis & Academicis idem fuit, nempe adipiſci quæ eſſent prima in natura, quæque ipſa per ſeſe expetẽda, aut omnia, aut maxima, hoc eſt, animi corporis & fortunæ bona, vel ſaltem virtutes.Academ.quæſt. edit.2.lib.2.26
quid eſt enim in vita tantopere quærendum, quàm quid ſit finis, quid extremum, quid vltimum, quò ſint omnia bene viuendi rectéque faciendi conſilia referenda, quid ſequatur natura vt ſummum ex rebus expetẽdis, quid fugiat vt extremũ malorũ. lib.1.de Fin.9
quæ finis ſnoeſtæ familiæ.2.Leg.51
finis viuendi eſt optimus, quum integra mente, cæteriſque ſenſibus opus ipſa ſuum eadem quæ coagmentauit, natura diſſoluit.Cat.66
vſque ad eum finem, dum poſſint ſe ipſi defendere.2.de Nat.deo.97
finem facere ſup. dicendi. Acad.quæſt.ed.2. lib 2.58
ſi natum quidem finem vitiorum faciet. de Vniuerſ.37
cogitanti fore aliquando finem huius lucis.Tuſ.q lib.1.7
nempe fines conſtituendi ſunt, ad quos & bonorum & malorum ſumma referatur. Acad.q.ed.2.lib.2.110
fines & termini diligẽdi in amicitia qui. Læl.50
fines bonorum malorúmque conſtituere. Acad.quæſt.edit.2.lib.2.104
fines regemus tres arbitri.1.de Leg 43
quæſtio de finibus bonorũ & malorum ab eo proficiſcitur, quod natura aptum eſt & accõmodatum, quódque ipſum per ſe primùm appetitur. de Finib.lib. 5.10
iiſdem vt finibus nomẽ ſuum, quibus vita terminaretur Tuſc.q.lib.1 27
in finibus bonorum & malorum fundamentum philoſophiæ poſuit Cicero. Diuin.lib.2.2
de finibus nata controuerſia, in qua vſucapionem XII. tabulæ inter quinque pedes eſſe voluerunt.1.de Leg.55
finibus ſuarum rerum ſe continere. Offic.1.139
finire cupiditates ſua ſatietate . de Finib. lib.2.53
quod finitum eſt, id habet extremum. Diuin.lib.2.80
ita enim finitima ſunt falſa veris . Acad. quæſt.ed.2.lib.2.63
nihil fit quod fieri non poteſt.Diu.li 2.46

quid fiet artibus? Acad.q.ed.1.lib.1 97
non leuiſſima de re fieri faciunt capitalia.de Nat.deor.1.11
quod fieri non potuit,nunquam factum. Diuin.lib.2 38
quod fieri nullo modo poteſt.Acad.q.ed. 1 lib.2.51
fieri poteſt, vt rectè quis ſentiat, & id quod ſentit, politè eloqui non poſſit. Tuſcul.q lib.1.5
fieri temere cæcu caſu & volubilitate fortunæ.Diuin.lib.2.11
firma & conſtans aſſenſio. Acad. q.edit.2. lib.2.30
non ſatis firmam puto rationem,quæ à te affertur.de Nat.deor.2.44
firmæ veræque adſenſionre. de Vniuerſ. 57
firmiter & conſtanter manere in aliqua re.Acad.q.ed 1 lib 2.45
diſcedet tamen nihilo firmior ad dolorem ferendum,quàm veneret.de Finib. lib.4.43
firmiores videas apud eos opiniones eſſe de beſtiis quibuſdam.de Nat deo.2 57
vt porrò firmiſſimum hoc afferri videtur.Tuſc.q. lib.1.15
firmitas animi. Tuſc.q.lib.5 55. de Finib. lib.2.51
firmitas corporis.Tuſcul.q.lib.5.30
firmitas & conſtancia. Acad.quæſt.edit.1. lib.2.38
vt quiſque minimum firmitatis habeat, minimúmque virium.Lӕl.43
ſed ea non ſatis habet firmitatis.Lӕl.18
ad firmitatem vitæ nihil pertinet. de Nat. deor.1.70
quid igitur loquar de firmitate ſapientis? Acad.q.ed.2.lib.1.61
vt ea etiam latronum opes firmet atque augeat.Offi.2.57
firmare animum ad dolorem ferendum. Tuſcul.q.lib.2.26
firmantur molta iureiurando.2.de Leg 14
in quo non habeas firmamenti quod ſatis eſſe poſſit.de Pet.Conſ.20
id illi firmamentum eſſe diſciplinæ putant.Tuſc.q.lib 4.6
fiſſum familiare & vitale. Diuin. lib.1.24
quid fiſſum in extis, quid fibra valeat. Diuin.lib.2.25
fiſſum iecoris.Diuin.lib.1 11
quis inuenit fiſſum iecoris?3. de Nat.deo. 10
¶ Flaccos,frontones,capitones.de Nat.d. 1.56.vitia corporis.
ô præclarem emendatricem vitæ Porticam, quæ amorem flagitii & leuitatis authorem in concilio deorum collocandum putet. ἐρωτικῶς. Tuſcul.q. lib. 4.58
quaſi verò ipſe non propter libidinem tanta flagitia & faciat & dicat. Tuſc.q. lib. 4.62
flagitare.Acad. q.edi.1.lib.2.8
flagitare mercedem gloriæ.Tuſcul.q.lib. 1.18
poſtulatue vel flagitatue potius hiſtoria. 1 de Leg 4
flagrere amore.Tuſcul. q.lib. 4.60
his ſtudiis flagrentes ſenes vidimus. Cat. 45
flamines ſingulis diuis ſunto.1 de. Leg.17
C. Flaminius cecidit apud Traſimenum religione neglecta.de Nat.deo.2.6
quæ flamma eſt, per quam non cocurrerint ii,&c. μεταφορικῶς, pro quodnam periculum recuſarunt? Tuſc. q.lib.2.54
flammeæ natura ſunt ſtellæ. 2.de Natu. deor.88
flammifera vis.Acad.quæſt.edit.1 lib.1 81
flectere promontoria dicuntur nauigantes.Diuin.lib.1.74
flexiones deorum.de Vniuerſ 45
cum flexionibus modorum ceruices oculóſque pariter torqueant. 2. de Legib.58
flexibilis & commutabilis tota materia rerum.3 de Nat.deo.69
quid enim poteſt eſſe tam flexibile, &c. Lӕl.77
flexibile,& durum vocis genus.2.de Nat. deo.110
fletus mœrens.Tuſc.q.lib.1.26
fletus muliebri ingenio additus eſt. Tuſc. q.lib.2.44 ex Pacuuio.
quid eſt enim fletu muliebri viro turpius? Tuſcul.q.lib.2.50
vt primùm fletu repreſſo loqui poſſe cœpi.Som.Scip 10
nec tam flebiliter illa canerentur. Tuſc. quæſt.lib 1.69
flatu fortuna proſpero vti.Offic.2.16
nam & quum proſpero flatu eius (fortunæ vtimur.) Offic.2.26
fiſbile id eſt,aereum. Tuſc.q.lib.1.53
quæ nullum ſequitur florem orationis. Parad.5
in ipſo Græciæ flore.3.de Nat.deo.61
quum floreret in Italia Græcia potentiſſimis & maximis vibibus, &c. Tuſc. quæſt. lib.4 1
flurere acumine ingenii. Acad.quæſ.ed.1. lib.2.17
florere admirabili quodam lepore dicendi.Acad.q.edi.2.lib 1.17
florere in foro.Acad.q.ed 2.lib.1.2
florere maximis opibus fortuniſque.Diuin.lib.1.17
florentius nihil ſapientia hominum vitæ à diis immortalibus datum eſt. 1.de Legib.45
expones quæ ſpectet florida & varia.Tuſcul.q.lib 3.37
tum ea quæ natura fluerent atque manarent.de Nat.deo.1.30
fluminàque in contrarias partes fluxerint.Diuin.lib.1 69
fluere ad voluntatem noſtram dicuntur res proſperæ & ſecundæ.Offic.1.125
fluere mollitia.Tuſc.q.lib.2.46
quæ à libera mente fluere videntur. Diuin.lib 2.78
multum fluxiſſe video de libris noſtris. de Nat.d 1.5
fluentium frequenter tranſitio fit viſionum. de Nat.deo.1 77. vt è multis vna videatur.
fluctus in ſimpulo excitauit Gratidius, quos poſt filius eius Marius in Ægæo excitauit mari.3.de Leg.32
fluctibus inimolare hoſtiá conſueuerunt ducere noſtri, mare ingredientes. 3.de Nat deo.36
fluxiones aquarum.Diuin.lib.1.94
fluctuare. Acad.q.ed 1.lib.2.29
fluctuans,non tranquillum & quietum. de Vniuerſ.22
fluitantium & innatãtium beluarum diſparta genera in mari.2.de Nat.d.73
flumen orationis aureum fundens Ariſtotele.Acad.q.edit.1.lib.2.110
neque enim flumine cõturbae inanium verborum.de Nat.d.1.8
orationis flumine,reprehenſoris vitia diluuntur.de Nat.deo.2.25
flumina gelida. Tuſc.q.lib.5.55
nos flumina arcemus,dirigimus, auertimus.2.de Nat.deo.125
fluuiatiles teſtudines.2.de Nat.deo 93
¶ Foci publici ſempiternum ignem in vrbe Veſtales virgines cuſtodiunto. 2. de Legib.17
fodicare dicuntur res,quas malas eſſe opinamur. Tuſc.q.lib.3.32
ex recenti foſſione videmus terram fumare calentem.de Nat.deo.2.29
quid agri foſſiones repaſtinationéſque proferam? Cat.49
fœderum, pacis,belli,induciarum oratores feciales,iudices ſunto.2.de Leg.18
fœdius natus eſt.3.de Leg.20
fœditas intolerabilis odoris. 2. de Natura deo.96
ſi minus fœlices,in deligendo fuiſſemus. Lӕl.54
fœmina pulchritudine eximia. Diuin.li. 1 48
& quum ille qui quæſierat,dixiſſet,Quid fœnerer?tum Cato, Quid hominé occidere? Offic.2 131
fœnerari beneficium.Lӕl.30
fœnerari diripeŕéque prouincias. Parc.59
fœneratio,non beneficium eſt habẽdum, ſi tuam ob cauſam cuiquam commodes.de Fin.lib.2.95
ex quo triplex ille animi fœtus exiſtit. Tuſc q.lib.5.50.tres philoſophiæ partes ſignificat, φυσικὸν, ἠθικὸν, καὶ λογικόν.
fœtum fundere.2.de Natu.deo.97
fœta frugibus terra.2.de Nat.deo.117
ſine follibus & incudibus, rerum formas effici non poſſe putans quidã philoſophi. de Nat.deo.1.39
fons,pro authore & origine. Acad.quæſt. edit.2. lib.1.15
fons omnium bonorũ in corpore, iuxta Epicureos.Acad.q.ed 2.lib.2.130
fons & caput miſeriarum. Tuſc. quæſt. lib.4.69
fons principiúmque mouendi, πηγὴ καὶ ἀρχὴ κινήσεως. Tuſc.quæſt.lib.1 44
ex hoc igitur Platonis quaſi quodam ſancto auguſtóque fonte noſtra omnis manabit oratio. Tuſc.q.lib.5.17
fontes philoſophiæ aperire. Tuſc.quæſt. lib.2. 5
fontium gelidæ perennitates. 2. de Nat. deo.72
à fontibus haurire.Academ.quæſt. edit.2. lib. 2. 6
è quorum fontibus id hauſtum eſt. Tuſc. quæſt.lib.3.28
fontibus Democriti, Epicurus hortulus ſuos irrigauit de Nat.d.1.84
ne fando quidem auditum eſt. de Nat. deo.2.57
foramina illa, quæ patent à corpore ad animum, quanquam natura callidiſſimo artificio fabricata ſit, tamen terrenis concretiſque corporibus ſunt interſepta quodammodo. Tuſcul.quæſt. lib.1. 39
forma atque deſcriptio actus.Acad.quæſt. ed.2.lib 1.17
forma globoſa de Nat.deo.2.36
nulla forma tam inuſitata eſt, tam nulla, quam non ſibi animus poſſit effingere.Diuin.lib.2.106
forma mundi. Tuſc.q.lib.2.58
forma vitæ beatæ Epicuri, verbis Zenonis expreſſa. Tuſc.q.lib.5.54
formæ dignitas coloris bonitate tuenda eſt.Offic.1.281
forma figura non ab hominibus peruenit ad deos.de Nat.deo.1.65
nocturnámque cœli formam vndique ſideribus ornatam.Tuſc.quæſt.lib.1.55
formam dei mutabilem eſſe vult Heraclides Ponticus.de Nat.deo.1.26

formam dei quæri non oportere, Socrates apud Xenophontem dicit de Nat.deor. 114
formam mundo dedit deus & decoram & maximè ſibi cognatam.de Vniuerſ.21
de forma deorum partim natura nos admonet, partim ratio.de Nat. deor.1.54
forma ea mundum figorauit deus, qua omnes reliquæ formæ concluduntur. de Vniuerſ.21
à forma remouendus omnis viro non dignus ornatus. Offic.1.181
formæ ab vno pictore vno abſolutæ dicdona habent diuiniſſima.2.de Leg.44
formæ animantium, cæterúmque rerum, quæ gignuntur è terra, ex elementis ortæ. Acad.q.ed.2.lib.1.10
vnde verò ortæ illæ quinque formæ, ex quibus reliquæ formantur. de Nat.deo. 1.15
in pictis, fictis, cælatiſque formis. 2. de Nat.deo.110
formula quædam conſtituende eſt, &c. Offi.3.14
formula diſciplinæ plena ac referta. Acad. q.ed.1.lib 1.11
nondum enim Aquilius pertulerat de dolo malo formulas. Offi.3.78
formulas ſtipulationum & iudiciorum componere.1.de Leg.12
vt quibuſdam in formulis ea res agetur. de Finib.lib.2.5
quotus enim quiſque formoſus eſt? de Nat.deo.1.55
at mihi formoſior eſſe cylindri forma videtur, vel quadrati, vel coni, vel pyramidis. de Nat.deo.1.18
formido eſt metus permanens. Tuſc.q. lib.4.16
formidines. Tuſc.q.lib.1.19. aliàs terriculamenta, Græcè φόβητρα.
aut quia quaſdam poſt mortem formidines extimeſcant. de Fin.lib.5.28
fors eſt, cùm ſic aliquid cecidit, ſic euenit, vt vel non cadere atque euenire, vel aliter cedere atque euenire potuerit. Diuin.lib 2.18
fortis, dolorem ſummum malum iudicans, eſſe nullo modo poteſt. Offi.1.9
qui fortis eſt, idē eſt fidens. Tuſc.q.lib.3.12
neceſſe eſt qui fortis ſit, eundem eſſe magni animi. Tuſc.q.lib.3.15
fortes & magnanimi ſunt habendi, non qui faciunt, ſed qui propulſant iniuriam. Offi.1.93
fortium virorum memoria honore deorum immortalium conſecrata. 3. de Nat.deor.35
fortes non modò fortuna adiuuat, vt eſt in vetere prouerbio, ſed multò magis ratio, quæ quibuſdam quaſi præceptis confirmat vim fortitudinis. Tuſc quæſt. lib.2.8
quid eſt temeritate fortius? de Nat.deo 1.1
quamuis idem forticulum ſe in torminibus & in ſtranguria ſua præbeat. Tuſc. q.lib.2.40
non igitur deſiderat fortitudo aduocatam iracundiam. ſatis eſt inſtructa, armata, parata per ſeſe. Tuſcul.quæſt.lib.4.41
fortitudo, cuſtos dignitatis. Tuſ.q.lib.2.30
fortitudo, eſt animi affectio, legi ſummæ in perpetiendis rebus obtemperans. Tuſc.q lib 4 41
fortitudo, eſt conſeruatio ſtabilis iudicii in iis rebus, quæ formidoloſæ videntur, ſubeundis & repellendis. Tuſ.q.lib.4.41
fortitudo, eſt laborum dolorúmque contemptio. Off.3.161
fortitudo, eſt ſcientia rerum formidoloſarum, contrariarúmque perferēdarum, aut omnino negligendarum, conſeruans earum rerum ſtabile iudicium. Tuſcul.quæſt.lib 4 41
fortitudo, inquit Chryſippus, eſt ſcientia perferendarum rerum, vel affectio animi in patiendo ac perferendo ſummæ legi parens ſine timore. Tuſc q lib.4.41
fortitudo in laboribus periculiſque cernitur. de Fin.lib.5.61
vide, ne fortitudo minimè ſit rabioſa, ſitque iracundia tota leuitatis. Tuſc.quæ. lib.4.40
quæ eſt enim alia fortitudo, niſi animi affectio quom in adeundo periculo, & in labore ac dolore patiens, tum procul ab omni metu? Tuſc.q.lib.5.51
item tibi aderit princeps fortitudo, quæ te animo tāto eſſe coget, vt omnia quæ poſſint homini euenire contemnas, & pro nihilo putes. Tuſc.q.lib.3.32
neque enim eſt illa fortitudo, quæ rationis expers eſt. Tuſc.q.lib 4.40
fortitudo robuſta & ſtabilis. Tuſc.quæſt. lib.4 40
fortitudinis comites ſunt, magnitudo animi, grauitas, patientia, rerum humanarum deſpicientia. Tuſc.q.lib.2.18
fortitudinis cos, iracundia. Acad.q.edit.2. lib.2.156
quocirca nemo qui fortitudinis gloriam conſecutus eſt inſidiis & malitia, laudem eſt adeptus. Off.1.89
fortitudinis munera duo maxima ſunt, mortis dolorisque contemptio. Tuſc. qu.lib.2.38
fortitudinem definiunt Stoici eſſe virtutem propugnantem pro æquitate. Offic 1.89
fortitudinē in feris ineſſe ſæpe dicimus. Offic.1.75
fortitudines domeſticæ non ſunt inferiores militaribus, in quibus plus etiam, quàm in his, operæ ſtudiíque ponendum eſt. Offic.1.111
fortuna amica varietati, conſtantiam reſpuit. de Nat.d.2.31
nihil tam contrarium rationi & conſtantiæ, quàm fortuna. Diuin.lib.2.14
vt etiam ſi qua fortuna acciderit. Læl 54
non ſolùm ipſa fortuna cæca eſt, ſed eos etiam pleruūque efficit cæcos, quos complexa eſt. Læl 49
quum ad eos impetū ſuum fortuna conuerterit. Tuſc.q lib 3 62
fortuna eſt, quum ſic aliquid cecidit, ſic euenit, vt vel non cadere atque euenire, vel aliter cadere atque euenire potuerit. Diuin.lib.2.11
quo minus multa patent in eorum vita quæ fortuna feriat. Offic.1.103
ſed fortuna fortes. de Finib.lib.3.25
vitam regit fortuna, non ſapientia, Græcè ſic habet, τύχη τὰ θνητῶν πράγματ' οὐκ εὐβουλία. Tuſc.q.lib 5.19
in vtroque eandem habuit fortuna poteſtatem, ſed vſa in altero eſt. Tuſc.quæſ. lib.1.69
fortuna ſuis cuique fingitur moribus. Parad.45
fortuna varia. de Finib.lib.1 8
fortunæ diſcrimen in morte tolli, vt ſint omnia locupletibus cum plebe communia, maximè è natura eſt. 2. de Legib. 55
fortunæ grauiſſimo percuſſus vulnere. Acad.quæſt.edit 2.lib.1.8. pro, maxima calamitate affectus.
fortunæ iniuria. de Nat.deo.1.7
fortunæ malæ deteſtatæque ara Romæ Exquiliis.2.de Legib 19
fortunæ nulla vis in ſapientem. Tuſc.q. lib. 5. 43
quid melius, quàm fortunam exiguam interuenire ſapienti? Tuſc.q.lib.5.10
fortunam ipſam anteibo fortunis meis. Tuſc.q.lib.4.56.ex Trabea.
fortunam nemo ab inconſtantia & temeritate ſeiunget.3 de Nat.deo.43
fortunam à deo petendam, à ſeipſo ſumendam eſſe ſapientiam.3.de Nat d.66
magnam vim eſſe in fortuna in vtramque partem, vel ad ſecundas res, vel aduerſas, quis ignorat? Offic.2.15
quemque dignum fortuna quàm ampliſſima putant. Offic.2.18
in ampliſſimis fortunis occidere. Tuſcul. quæſt.lib.1.71
fortunæ, pro opibus & diuitiis. Tuſc.q. lib.1.10
fortuitus quidam atomorum concurſus. de Nat.deo.1.46
fortuita concurſio corpuſculorum. Acad. q.ed.2.lib.1.4
nec mihi ipſi hoc accidit fortuitò. Tuſc. quæſt.lib 1.82
fortuitu & immoderatè mouebatur animal. de Vniuerſ.61
quæ fortuita ſunt, certa eſſe non poſſunt. Diuin.lib.2.18
rerum fortuitarum nullam eſſe præſenſionem. Diuin.lib.2.14
in foro florere. Acad q.ed.1.lib.1.1
forenſis vſus.1.de Leg.11
forenſis opera. Acad.q.edit.1.lib.1.7
forenſe dicendi genus. Offic.1.5
forenſibus operis, laboribus, periculis. lib.1.de Fin.8
excluſi & fori pulſi.1.de Nat.deor.93
fomenta fortitudinis. de Fin.lib.1 79
fomenta ſummorum dolorum. Tuſc q. lib.2.51
¶ Quem C. Lælius Prætor fregit & comminuit. Offic.2.57
quis non frangeret eorum libidines. 3.de Legib.28
hoc eſt non diuidere, ſed frangere rem. de Finib.lib 2.24
frangere alicuius authoritatem. Acad qu. ed.1 lib.2.14
frangere aliquem ipſa authoritate. Tuſc. quæſt.lib.2.41
frangere impetus caſuum & euentum diuturna præmeditatione. Tuſc.quæſt. lib 3.28
frangere furtas. Acad.q.ed.1.lib.1.84
frangere vires. Tuſc.q.lib 3.52
frangitur corporis coagmentatio, & ad morbos ſenectutemque compellitur calore vel frigore. de Vniuerſ.12
frangi cupiditate. Offic.1.97
frangi dolore. Tuſc.q.lib.2.15 & 56
frangi infamia. Offic.1.103
frangi metu. Offic 1 97
frangi pudore. Tuſc quæſt.lib.2.43
frangi timore. Tuſc.quæſt.lib 4.19
cui ſpes amplificandæ fortunæ fractior. Læl.51
fragmentum lapidis.2.de Nat.deo.59
ſed quoniam res humanæ fragiles, caducæque ſunt. Læl.84
fragilitas humani generis. Tuſcul.quæſt. lib.5.1
& L. Cicero, frater noſter, cognatione patruelis, amore germanus. de Fin.lib 5 1
fratres gemini. Diuin.lib 1.71
quos fratres inter ſe agnatoſque vſurpare atque appellare videmus. de Vniuerſ.49
fraus diſtringit, non diſſoluit periurium.

Offi.3 155
fraus odio digna maiore, quàm vis. Offic. 1.63
nec fraus vna diſſoluet valentior, quàm conſilium meum. de Vniuerſ.51
ſe ſiquid poſtea fraudis aut vitij eueniſſet, extra omnem culpam cauſamque poſuiſſet de Vniuerſ.57
in maximam fraudem per errorem incurrere. Offi 3.72
ſine fraude eſſe coronā ei qui peperiſſet. 2 de Leg.56
fraudes inexpiabiles. Tuſc.q lib.1.59
& cum ex cœlo fremitus auditus. Diuin. lib 1.82
fremitus murmurantis maris. Tuſcul. q. lib 3.85
fremitus terræ. Diuin.lib.2.34
frequentia & aſſiduitas quotidiana amicorum de Pet Conſul.1
fretum horriſonum. Tuſcul. q lib 2.12
frigoris & caloris nimij appulſus. 2. de Nat.deor 127
frigoris & caloris modum temperare ſolis acceſſus ac receſſus modici. de Nat. deo.2.30
frigore confici. Offi.3 36
quibus & frigorum vis pelleret. Offi 2.17
frigoribus aqua conglaciat. de Nat.de.2.19
maximè frigid⁹ aër natura. de Na.de.2.20
alta hyeme nudata, verno tempore tepefacta frondeſcunt. Tuſc.q.lib.5.18
frondeſcere dicuntur arbores. Tuſcul.q. lib.1 56
frons ſemper eadem. Offi.1.127
frons tranquilla & ſerena. Tuſc.q.lib.5.28
fronte & oratione magis, quàm ipſo beneficio, réque capiuntur homines. de Pet.Conſ.30
fronte occultare ſententiam. Læl.59
flaccos, frontones, capitones. de Nat.deor. 1.56. vitia corporis.
eas fruges atque fructus, quos terra gignit de Nat deor.2.67
fruges Cererem appellamus. de Nat.deo. 2 44
fruges certas ſacerdotes publicè libanto. 2.de Leg.17
facta frugibus terra & vario leguminum genere. 2. de Nat.deor 117
qui ſit frugi, eum neceſſe eſt eſſe conſtantem. Tuſc.q lib.3.15
frugi homines, Græci χρησίμους appellant. id eſt, tantùmodo vtiles. Tuſc q.lib.3.14
ſed cùm tota philoſophia frugifera & fructuoſa ſit. Offi.3.6
reliquas autem virtutes frugalitas contineat, ſcilicet fortitudinem, iuſtitiam, prudentiam. Tuſc.q.lib.3.14,15
frugalitas, vt opinor, à fruge, qua nihil melius è terra oritur. Tuſc.q lib.3 15
frugalitatis nomine niſi virtutes continerentur, nunquam illud ita peruulgatum eſſet, vt iam prouerbij locum obtineret, hominem frugi omnia rectè facere. Tuſc.q.lib.4.29
frugalitatis videtur eſſe proprium, motus animi appetentis regere & ſedare: ſempérque aduerſantem libidini moderatam in omni re ſeruare conſtantiam. Tuſc.q lib 3.15
nam & ex horreis direptum effuſúmque frumentum vias omnes angiportuſque conſtrauerat. Diuin.lib.1.63
frumentarius, pro mercatore frumentum vendente. Offi 3.75
frui æuo ſempiterno. Som.Scipio.8
frui ſummo bono. Tuſc.q.lib.3.35
frui propter officia philoſophiæ. Tuſc.q. lib 3 31
frui otio. Offic.3.5
frui magnis, multis, perpetuis & animo & corpore voluptatibus. de Fin.lib.1.32
frui veneriis voluptatibus. Tuſc. quæſt. lib.4 57
frui voluptate amatoria. Tuſc q.lib.4 61
frui præſentibus voluptatibus. Tuſc.qu. lib.5.34
quibus fruentem voluptatibus. de Nat. deo.2.59
non ſolùm paranda nobis, ſed etiā fruenda eſt ſapientia. lib.1. de Fin.3
fretus intelligētia veſtra diſſero breuius, &c de Nat.deo.1.55
fretum ac munitum eſſe partis & fundatis amicitiis. de Pet.Conſ.17
fructus ingenij & virtutis omniſq; præſtantiæ tum maximus accipitur, quum in proximum quenque confertur. Lælius 61
adiunge fructum amicitiarum, in quo à doctis poſitum eſt, quum conſilium omnia vitæ conſentiens, & penè conſpirantium ſumma iucunditas è quotidiano cultu atque victu. Tuſc. quæſt. lib.5.53
fructum diuturnum beneficij mei patria non tuliſſet. 3. de Leg.24
amicitiam ſi ad fructum noſtrum referemus, non ad illius commoda, &c. de Natu deo.1.86
niſi quod fructuoſum ſit. Læl 67
fructuoſam eam rem ſibi putabit fore. 2. de Legib.32
aut fruſtra et quum alios, tum etiam meipſum velim Acad.q.ed.1.lib.2 60
vt fruſtrà omnis ſuſcipiatur labor. Acad. quæſt.ed.1.lib.2.4
¶ Quàm omnia fucata & ſimulata à ſynceris atque veris. Læl.78
niſi quæ me fortè fugiunt. Tuſc.q.lib.1.29
aſpernari, odiſſe, fugere) (amare, conſectari, adipiſci velle. lib.1. de Fin.25
fugere aciem. id eſt, viſum oculorum. Tuſcul.q lib.1.42
fugere appetenda. de Fin.lib.5.25
fugere congreſſus hominum Læl.73
fugere conſpectum alicuius. Offic.3.4
fugientem materiam cum ea coniunxit. de Vniuer. 17
voluptatem etiam & per ſe expetendam eſſe, & dolorē ipſum per ſe eſſe fugiendum. lib.1. de Fin 24
fuga animi. Tuſc.quæſt.lib. 4.15
fuga deſidiæ Acad.quæſt.edit.1.lib 1.17
fuga laborum & dolorum. de Fin.lib.1.36
aut exilij mœſtam fugam. Tuſcul.quæſt. lib.3.26
fuga vel occultatione tutâtur ſe quædam animantes de Nat.deo.2.96
quod gloria debet fulcimi eſſe & beneuolentia ſociorum. Offic.3 117
partes mundi maximo calore fultæ. de Nat.deo.2 18
omnibus enim modis fulciendi ſunt qui ruunt, nec cohærere poſſunt propter magnitudinem ægritudinis. Tuſcul.q. lib 3.51
fulgura & tonitrua quando & quomodo exiſtant iuxta ſententiam Stoicorum. Diuin.lib 2 33
fulgura atque obſita aruſpices pianto. 2. de Leg.18
fulguratores. Diuin.lib.2.85
fulmen eſt, vt placet Stoicis, ſi nubiū conflictu ardor expreſſus ſe emiſerit. Diu. lib.2 33
fulmen erbus omnibus optimum auſpicium, ſi ſiniſtrum fuerit. Diuin.lib 2.31
fulmē ſiniſtrum, auſpicium optimum ad omnia res, præterquam ad comitia. Diuin.lib.2.58
fulmen ſolum comitiorum vitium. Diuſ. lib 2.31
fulmina fortunæ. Tuſc.q lib.2.57
nuncia fulua Iouis. 2. de Leg.2
fumare videmus terram calētem ex recenti fuſſione. de Nat.d 2 19
fundo phyſicorum oracula. de Nat.deo. 1.46
fundit maxima largitate legumina terra. 2. de Natu.deo.127
quibus ipſa terra fundit ex ſeſe paſtus varios. de Finib.lib.2.91
fundere cantutē gutture tremulo. Diuin. lib. 1.13
fundere carmen graue plenumque. Tuſc. quæſt.lib.2.51
fundere vaſtum clangorem. Tuſc.quæſt. lib.1. 12
fundere flores, fruges, baccas. Tuſc.quæſ. lib.5.28
fundere oracula. Diuin.lib.1.97
fundere ſeptenarios ad tibiam. Tuſc.qu. lib.1.95
fundere ſonum. Acad.qu.ed.1 lib.2.67
fundere inanes ſonos. Tuſc.q lib.5.54
fundere verba more poetarum. de Finib. lib.4 9
fundere verſus. Diuin.lib.2.85
fundere inanes voces. Tuſc.q.lib.3 36
ſed illa quæ inſtinctu afflatúque diuino funduntur (ſcilicet oracula). Diu.li 1 35
attamen virúque eorum fundi quodam modo, & quaſi dilatari putant. de Fin. lib.3 59
fundens ſuperis permiſtionis reliquias æquabat. de Vniuerſ.55
calorem qui eſt fuſus in corpore, &c. de Nat.deo.2 24
in omni fuſum eſt natura calidum illud atque igneum. de Nat.deo.2 28
fuſa latine perpetua oratio.1 de Leg.47
quæ fuſa ſunt vocibus poetarum. de Nat. deo.1 31
fuſi in tribus conuocatis populus, non comitiis centuriatis.3. de Leg.39
funditus eiicere. Tuſc.q.lib.1 35
funditus eiicere aliquid. Tuſc.q.lib.5.68
funditus euertere. Acad.qu.ed.1.lib 2.32
quæ funditus gens veſtra non nouit. de Nat.deo.1 61
funditus interire. Tuſc.q.lib.1.23
omnem funditus religionem ſuſtulit. de Nat.deo.1.81
funditus tollere deos. Diuin.lib 1 8
funditus ſuſtollere aliquam ciuitatem. Offic.1.51
funditus ſuſtollere vrbem. Offic.1.115
& in omnes partes nimia fundatur. Cato 48
qui hanc Remp. tam præclarè fundatam nobis reliquerunt. Parad.11
fundamentum dialecticæ eſt, quicquid enuncietur, aut verum eſſe aut falſum. Acad.q.ed.1.lib.1.86
quod igitur fundamentum quæſtionis, id præclarè iactum videtis. de Nat.deo. 2. 51
fundamenta iacere. Academ.quæſt.ed.1. lib.1.36. tranſlatitiè dicitur de diſputationibus, quum præcipua argumenta, quib⁹ tota cauſa perinde vt domus fundamento nititur, proponuntur.
quarum omnium fundamenta vos in voluptate, tanquam in aqua, ponitis. de Finib.lib.2.59
fungi munere. Acad.q. edit.1.lib 1.6
fungi munere interpretis. Tuſcul.quæſt. lib 3 35

fungi munere ſapientiæ. Tuſc.q.lib.3.31
fungi muneribus corporis. Læl.81
fungi officio iuſto atque debito. Tuſc.q. lib.3.65
delectabatur crebro funali & tibicine. Cat.41
funus quo poſt faciat, oſſa ne legito homini mortuo.2.de Leg.55
funus vt indicatur.2.de Leg.57
funeris ſumptus minuendi, ac lamentationes 2.de Leg.54
funeris ſumptu extenuato tribus riciniis, & tunicula purpurea, & decem tibicinibus, tollit etiam lex XII tabul. lamentationem.2.de Leg.55
in funus aliorum quenquam accedere Pittacus vetat.2.de Leg.60
funera poſteaquàm ſumptuoſa fieri, & lamentabilia cœpiſſent, Solonis lege ſublata ſunt, quã legem eiſdem propè verbis decemuiri in decimam tabulã coniecerunt.2.de Leg.59
funerum iuſta ad interpretes religionum reiecit Plato, quem Romani morem tenuerunt.2.de Leg.61
funerum ſumptus non ſolùm pœna, ſed etiam tempore minuit Demetrius ante lucem enim iuſſit efferri.2.de Leg.60
in funeribus ſublata virorum & mulierum celebritas, quo lamentatio minueretur: habet enim luctum concurſus hominum.2.de Leg.60
funebris veſtimenti genus.2. de Leg.55
funebria cætera quibus luctus augetur, duodecim ſuſtulerunt.2.de Leg.55
ſed ſaxum illud Lemnium clamore Philoctetæ funeſtare. de Finib.lib.2.78
quæ funeſtæ familiæ finis.2.de Leg.51
furor, mentis ad omnia cæcitas. Tuſc. q. lib.3.10
furor dicitur, cùm à corpore animus abſtractus diuino inſtinctu concitatur. Diu.lib.1.60. Græci ἐνθουσιασμὸν vocant.
furor diuinus. Diuin.lib.2.85
furor impuræ beluæ multorum inflammatur furoribus.3.de Leg.21
furor incitatus. Acad.q.ed.1.lib.1 81
furor in ſapientem cadere poteſt. Tuſcul. q.lib.3.10
& cuius furor conſederit. Acad.quæſt.ed. 1 lib.2.78
furoris & ſomni vna ratio eſt, animos hominũ quadam ex parte extrinſecus eſſe tractos & hauſtos. Diuin.lib.1.63
quem nos furorem, μελαγχολίαν illi (Græci) vocant. Tuſc.q. lib.3. 9
furiæ ſceleratos agitant, inſectantúrque non ardentibus tædis, ſed angore conſciẽtiæ fraudiſque cruciatu. 1.de Leg.40
lucus Furinæ, furiæ deæ ſunt.3. de Natu. deo.46
furioſum dominum eſſe rerum ſuarum vetant duodecim tabulæ. Tuſ. q.lib.3 9
quæ vel furioſis vel dormientibus videntur. Acad.q.ed 1.lib.2.45
furentes libidine poetarum dei de Natu. deor.1 59
furtim fruuntur beſtiæ, domini palàm & liberè.2.de Nat.deor.118
ope conſilióque tuo furtum aio factum eſſe.3.de Nat.deo.55
fuſcum & candidum vocis genus.2.de Nat. deor.110
quid enim eſt tã futile, quàm quicquam approbare non cognitum? Acad.quæſt. edit.1.lib.2.55
futiles & commenticiæ ſententiæ.de Nat. deor.1.14

G

GAbinius) à Gabinio homine ignoto & ſordido lata lex tabellaria.3.de Legib.35
galeata Minerua.de Nat.deo.1 71
Galeotæ temporibus Philiſti nominabantur in Sicilia, interpretes portentorum. Diuin.lib.1.37
gallus, animal canorum ſua ſponte. Diuin.lib.1.44
gallus gallinaceus victus, ſilere ſolet. canere, ſi vicit. Diuin.lib 2.69.& 1.45
galli ſilentio noctis, vt ait Ennius, fauent faucibus, ruſſus cantu plauſúque premunt alas. Diuin.lib.2.44
gallos, ait Democritus, depulſo de pectore, & in omni corpus diuiſo & modificato cibo, cantus edere quiete ſatiatos. Diuin.lib 2.45
gallinæ quietum requirunt ad pariẽdum locum.2.de Nat.deo.98
gallinis ſæpe ſupponimus anatium oua. 2.de Nat.deo 95
gallinarius. Acad.q edi.1.lib 2.77
Ganymedes à diis raptus propter formã, vt Ioui pocula miniſtraret, vt ait Homerus (in hymno ad Venerem) Tuſc.q. lib.1.52
tanta eſt impunitas garriendi. de Nat. deo.1 77
quum ratione animus mouetur placidè atque conſtanter, tum illud gaudium dicitur. Tuſc.q.lib.4 13
gaudium inſatiabile. Tuſc.q.lib.5.52
gaudia perpetua, plenáque. Tuſc. quæſt. lib.5.50
ex perpetuis autẽ pleniſque gaudiis cùm perſpicuum ſit vitam beatam exiſtere, ſequitur, vt ea exiſtat ex honeſtate. Tuſc.q.lib.5.50
ſiue gaudet quouis alio vocabulo. de Vniuerſ 5
omne id, quo gaudemus, voluptas eſt.de Finib.lib.2.29
vt confidere decet, timere non decet: ſic gaudere decet, lætari non decet. Tuſc. q.lib.4.55
gaudere correctione. Læl.76
gaudere laboribus præteritis. de Finib. lib.2. 88
gaudere in ſinu. Tuſc.q.lib.3.44
gaudere alieno malo. Tuſc.q lib.3.17
gaudere alieno malo non cadit in ſapientem. Ibidem.
voluptatem appetere, eáque gaudere vt ſummo bono.de Fin.lib.1 23
¶ Gelo tyrãnus Iouem Olympiũ ex manubiis Carthaginenſium ornarat amiculo aureo.3.de Nat.d.61
genuini dentes, intimi, qui conficiunt eſcas.2.de Nat.deo.101
geminorum forma ſimilis, vita atque fortuna plerunque diſpar. Diuin.lib.2.71
geminatus ſol, P. Africani mortem prænunciauit.de Nat.d.2.14
his tu præſentibus gemere, & te lactare non audebis profectò: Stoicos intelligit. Tuſc.q.lib.2.40
gemitus lamentabilis, imbecillus, abiectus, flebilis. Tuſc.quæſt.lib.2.50
ſi gemitus in dolore ad confirmandum animum valebit, vtemur: ſin erit ille gemitus lamẽtabilis, ſi imbecillus, ſi abiectus, ſi flebilis, ei qui ſe dederit, vix cù virum dixerim. Tuſc.q.lib 2 50
gemma, in vite. Cat. 49 Græci ὀφθαλμὸν vocant.
genas mulieres ne radunto.2.de Legib.55
genealogi antiquitùs ſcripſerunt, qui deorum genealogias ſcripſerunt 3.de Nat.deo.44
generoſus, generare, gens, gentilis, vide Genus.
culmóque erecta geniculato, &c. Cat 47
genus diſputandi tortuoſum. Acad.q.ed. 1.lib.2.89
genus hoc totum igneum quod tenuit omnia.de Nat.deo.2.18
genus humanum. Tuſc.quæſt.lib.2.14.& Acad.q.edit.1.lib 1 16
genus ſcribendi elegans lib 1.de Fin.2
generis diuini appellantur. de Vniu 33
quum multò eſſet inferiore genere.de Petit.Conſ 8
quæ ſint in genere contrario. Acad.quæſ. ed 1.lib 1.86
quæ & in ſuo genere eſſent, & in alieno. Acad.quæſ ed.1.lib.2.47
de ſuo genere in aliud genus nihil transferri poteſt. Ibidem.
ſed ex æſtimatio genere valet, nõ magnitudine de Finib.lib.3.28
in genera quædam partita aut inchoata ſunt animantia omnia, nulla ex parte perfecta de Vniuer.15
nil generoſum ſapit atque magnificum. lib.1 de Fin.27
generatim exponere. Acad.quæſt.edit.1. lib.1.44
generatores ſuos optimè noſſe poterant priſci, qui ſe deorum progeniem eſſe dicebant.de Vniuerſ 47
gens fera. Tuſc.q.lib.2. 65
gens humana atque docta. Diuin.lib.1.1
gens homana, quod aliter genus humanum dicit.de Finib 5.60
gens immanis ac barbara. Diuin.lib.1.1
gens nulla eſt, quæ non ſignificari futura, & à quibuſdam intelligi prædicique poſſe cenſeat. Diuin lib.1.1,& 1
gens, quæ locum, Catadupa dictum, accolit, vbi Nilus præcipitat ex altiſſimis montibus, propter magnitudinem ſonitus ſenſu audiendi caret. Som.Scip.19
gentes oracum vltimæ de Nat.deo.1.83
gentilis. Tuſc.quæſt. lib.2.31. gentiles eſſe dicit Cicero in Topicis, qui inter ſe eodem nomine ſunt.
fuit enim meo regnãte gentilis id eſt. Tullio rege, vnde Cicero Tullius dictus. Tuſc.quæſt.lib.1.38
qui tales creantur, vt deorum immortalium quaſi gentiles eſſe debeant. de Vniuerſ 53
geometræ quum aliquid docere volunt, ſi quid ad eam rem pertinet eorũ, quæ antè docuerunt, id ſumunt pro conceſſo & probato: illud modò explicant, de quo antè nihil ſcriptum eſt. Tuſc.quæ. lib.5.14
geometræ profitentur ſe non perſuadere, ſed cogere. Acad.quæſt.edit 1 lib.2 107
geometræ ſolent non omnia docere, ſed poſtulare vt quædam ſibi concedantur, quò faciliùs quæ volunt explicent. Offic.3.41
geometria apud Græcos in ſummo honore fuit. Tuſc.quæſt.lib.1.4
Democritus homo eruditus, in geometriáque perfectus. lib.1 de Fin.20
geometricæ rationes vim adferant in docendo. Acad.quæſt.ed.1.lib 2 107
germana patria mea, & frater mei hic eſt.2.de Leg.3
germaniſſimus Stoicis. id eſt, ſimillimus. Academ.quæſt.edit.1 lib.2.132
& ii qui ſuum negocium gerunt, otioſi. Læl 72
quæ pro ſalute gentium ſummo labore geſſiſſet.de Fin.lib.2.97

gerere animum laude dignum. Parad 47
gerere animum muliebrem. Offi.1.87
gerere bellum denunciatum antè & indictum: quod Græci dicunt ἐκ προῤῥήσεως πόλεμον. Offi.1.55
gerere bellum rebus repetitis. Offi 1 53
gerere conſulatum. Academic. quæſ ed.1. lib.1.1
gerere dictaturam. Offi 3.112
gerere immanitatem beluæ. Offi.3.108
gerere mentem iniuratam. Offi.3.145
gerere morem alicui. Tuſcul.q lib.1.13
gerere negotia. Acad. q.edit.1.lib.1.2
gerere perſonam. Offic.1.161
gerere & adminiſtrare rempub. de Finib. lib.3.54
gerere res magnas & ſalutares. Offi.1.12
gerere res magnas & maximè vtiles. Offi. 1.95
gerere res laude dignas. Acad. quæſt.edi. 1.lib.1.9
gerere res vehementer arduas, plenáſque laborum & periculorum. Offi.1 95
gerere ſimilitudinem quandam ſpeciémque ſapientis. Offi.3 20
gerere ſe ſummiſſè Offic.1 127
Ceres à gerendo dicta.3. de Nat.deo. 44
geſta magno animo & fortiter excellentéſque. Offi.1.89
eue non geſtiret taurus equæ contrectatione.de Nat.deo.1.54
geſtire alacritate futili. Tuſc q.lib.4.19
geſtire inſolenti alacritate. Tuſcul. quæſt. lib.3.52
geſtire lætitia. de Fin.lib.2.12
geſtire nimia voluptate. Offi.1.145
geſtientes comprimere.2.de Nat.de 112
¶ Cum gigántibus bella geſſerunt dii. 1. de Nat.deor.53
ad maiora enim quædam nos natura genuit & conformauit. de Finib.lib.1.18
ii dii, qui vtilitates quaſque gignebant. de Nat. deor.1.45
id quod gignitur, & interit. de Vniuerſ. 3
omne quod gignitur, ex aliqua cauſa gigni neceſſe eſt. de Vniuerſ.3
diſtinctio inter ea quæ gignuntur, & ea quæ ſemper ſunt eadem. de Vniuerſ.35
vt ea quæ gignuntur è terra. Offi.2.14
gigni nihil poteſt ſine cauſis. de Vniuer.5
geniti intra cælum dii. de Vniuerſ. 45
genitorem & effectorem ſui imitantes. de Vniuerſ. 39
¶ Gladius diſtrictus. Offi.2 34
gladius fulgens. Tuſc.q.lib.5 45
gladium hoſti in pectus infigere. Tuſcu. q.lib.4 39
gladii fulgentes. Tuſc.q.lib.1.51
gladiatorum ſpectaculum crudele & inhumanum. Tuſc.q.lib 2 36
Glauce, mater tertiæ Dianæ. 3. de Natura deor.41
gleba priuſquam in ſepultos iniecta eſt, locus vbi crematū eſt corpus, nihil habet religionis. iniecta gleba tumulis, & humatus eſt, & gleba vocatur: ac tum denique multa religioſa iura complectitur. 2.de Leg.52.& 53
globus (ſic enim σφαῖραν interpretari placet) de Nat. deor.2. 34 ex ſolidis figuris præſtantiſſimus.
globos terræ duabus oris diſtantibus habitabilis & cultus quarum altera, quam nos incolimus, ſub axe poſita ad ſtellas ſeptem, altera auſtralis, ignota nobis, quam vocant Græci ἀντίχθονα. Tuſ.quæ. lib.1.35.& 56
globus terræ è mari eminēs, fixus in medio mūdi vniuerſi loco. Tuſc. q.lib.1.55
globoſus eſt mundus.2.de Nat.deo 83
in globoſi corporis forma, omnis extremitas paribus à medio radiis attingitur de Vniuerſ 11
globoſa forma de Nat.deo.1 35
gloria, eſt conſentiens laus bonorum, incorrupta vox bene iudicantium de excellente virtute. Tuſc. quæſ.lib.3.3
gloria bellica. Offic.1 89
ſumma & perfecta gloria conſtat ex tribus his, ſi diligit multitudo, ſi fidem habet, ſi cum admiratione quadam honore dignos putat. Offic.2.43.& 44
gloria dicendi. de Per.Orat.1
gloria etſi nihil in ſe habeat cur expetatur, tamen virtutem tanquam vmbra ſequitur. Tuſc.q lib.1.98
gloria in rebus maioribus adminiſtrandis adiuuat plurimum. Offic.2 43
gloria militaris. Tuſc.q.lib.2.35
vide ne plus commendatio in vulgus, & hæc quæ expetitur gloria, moleſtiæ habeat, quàm voluptatis. Tuſcul. quæſt. lib.5.74
gloria nominis. Acad.q edit.1 lib.1.132
gloria popularis. Acad.q.ed.1.lib.2.4
gloria, quia rectè factorum plerunque comes eſt, non eſt à bonis viris repudianda. Tuſc q lib 3.3
vera gloria radices agit, atque etiam propagatur. Offic.2.61
gloria ſolida quædam res eſt & expreſſa, non adumbrata. Tuſc.quæ.lib.3.3
gloria ſtabilis. Offic.2.61
gloria verborum. de Fin.lib 3 8
gloria & magnificentia verborum. de Finib.lib 4 49
optima hæreditas à parentibus traditur liberis, omnique patrimonio præſtantior, gloria virtutis rerúmque geſtarū. Offic.1 169
gloria virtutem neceſſario conſequitur. Tuſc.qu.lib.1.73
gloriæ cupiditas cauenda: eripit enim libertatem, pro qua magnanimis viris omnis debet eſſe contentio. Off.1.97
gloriam alicuius amplificare. Acad.q ed. 1.lib.2 5
non modò non æternam, ſed ne diuturnam quidē gloriam aſſequi poſſumus. Som.Scip.14
gloriam populi ſui augente.3 de Leg.9
qui ſimulatione & inani oſtentatione, & ficto non modò ſermone, ſed etiam vultu ſtabilem ſe gloriam conſequi poſſe rentur, vehementer errant. Offic.2.61
vix inuenitur, qui laboribus ſuſceptis periculiſque aditis, non quaſi mercedem rerum geſtarum deſideret gloriam. Offic 1.93
gloriam alicuius imminuere. Acad.quæ. ed 1 lib.1.3
intelligendum eſt igitur, nec gloriam popularem ipſam per ſe expetendam, nec ignobilitatem extimeſcendam. Tuſcul. quæſt.lib.3.74
ad gloriam popularem fertur optimus quiſque. Tuſc.q.lib.5.3
gloriam verò non modò non minui, ſed etiam augeri arbitramur, &c. Acad. q. ed.1.lib.1 6
gloriam ſuperiorum vincere. Acad.quæ. edit 1.lib.2.1
gloria afficere aliquem. Tuſc.q.lib.1.28
vt igitur nunc minore gloria eſt. Diuin. lib. 1.36
falſa gloria exornare aliquid. Tuſc.quæſ. lib 2. 9
omnes trahuntur ad ſtudia gloriâ. Tuſcul. q.lib 1.3
quod glorioſum, id laudabile. Tuſcul. quæſt.lib.5.33
quod eſt populari fama glorioſum. de Finib.lib.2.41
glorioſum nobis ad memoriæ immortalitatem. 3.de Leg.11
niſi forte quod glorioſum ſit in vulgus, id honeſtum velimus dicere. Acad qu. ed.1.lib 1.130
aut quid eius nomine glorioſi ſumus? Tuſc. quæſt.lib.1.30
glorioſè loqui. Tuſc.q.lib.3.44
rectè gloriamur in virtute 3. de Nat.d 65
vt de me ipſo aliquid more ſenum glorier. Cat.74
non pudet philoſophum in eo gloriari. Tuſc.q.lib.2.41
gloriari contra fortunam. Tuſc.q.lib 5.11
¶ Gorgias Leontinus, quum ex eo quæreretur cur tandiu vellet eſſe in vita, nihil habeo, inquit, quod accuſem ſenectutem. Cat.13
Gorgias Leontinus è numero ſophiſtarum primus eſt auſus in conuentu poſcere quæſtionem. id eſt, iubere dicere, qua de re quis vellet audire. de Fin.li.2.1
Gorgias Leontinus, & cæteri ſophiſtæ luſi a Socrate. de Fin lib 1.1
Gorgias Leontinus, Iſocratis magiſter, centum & ſeptem compleuit annos, nec vnquam in ſuo ſtudio atque opere ceſſauit. Cat 13
¶ Gracchus tribunos in Lenatem populum incitauit.3 de Leg.15
per Tib. Gracchum non ſolum vetitur, ſed & ſublatus ſuis interceſſor.3.de Leg.13
ſed vt altiorem gradum aſcendant. Offic.2.90
ad gradum honoris amplioris illis is primus aſcenſus eſt. 3 de Leg. 6
vt ex tam alto dignitatis gradu ad ſuperos videatur potius, quàm ad inferos perueniſſe. Læl.11
de gradu dignitatis dimoueri. Tuſc.quæ. lib.2. 51
quoi populus Ro. in hoc gradu collocauit Acad.quæſt.edit.1 lib 2.6
pedibus & gradu, aut ingrediendi membris non eget cæli conuerſio. de Vniuerſ. 25
de gradu deiici. Offic.1.113 pro animo conſternari, ac velut à ſtatu mentis dimoueri.
gradi ad mortem animo fidenti. Tuſcul. quæſt.lib 1.99
alia animalia gradiendo, alia ſerpendo, alia volando, alia nando, ad paſtum accedunt.2 de Nat.deo.92
in greſſu cauendum, ne aut tarditatibus vtamur mollioribus, aut in feſtinationibus ſuſcipiamus nimias celeritates. Offic.1.181
gradatim interrogare. Acad.quæſt.edit 1. lib 1.84
gradatim reſpondere. Tuſc.q.lib.1.46
video te gradatim iſthuc peruenire. de Nat.deo.1.62
Græcum te Albuti, quàm Romanum atque Sabinum, &c maluiſti dici. Sceuola apud Lucilium in Albutium prætorem. lib.1.de Fin.7
Græci & Romani melius quàm Magi Perſarum, qui vt augerent pietatem in deos, eaſdem illos quas nos vrbes incolere voluerunt.2.de Leg.17
Græci homines non ſatis animoſi, prudentes, vt eſt captus hominum, ſatis hoſtem aſpicere non poſſunt, morbos tolerantur atque humanè ferunt. Tuſc.q. lib. 2. 56
Græci homines induſtrii, ſtudioſi (ἀνθ...

fungi munere ſapientiæ. Tuſc.q.lib.3.31
fungi muneribus corporis. Læl.31
fungi officio iuſto atque debito. Tuſc.q. lib.3.65
delectabatur crebro funali & tibicine. Cat 41
funus quo poſt factæ, oſſa ne legito homini mortuo.2.de Leg.55
funus vt indicatos.2.de Leg 57
funeris ſumptus minuendi, ac lamentationes.2.de Leg 54
funeris ſumptu extenuato tribus ricinijs, & tunicula purpurea, & decem tibicinibus, tollit etiam lex x i i tabul. lamentationem.2.de Leg.55
in funus aliorum quenquam accedere Pittacus vetat.2.de Leg.60
funera poſtea quàm ſumptuoſa fieri, & lamentabilia cœpiſſent, Solonis lege ſublata ſunt, quã legem eiſdem propè verbis decemuiri in decimam tabulã coniecerunt.2.de Leg.59
funerum iuſta ad interpretes religionum reiecit Plato, quem Romani morem tenuerunt.2.de Leg.61
funerum ſumptus non ſolùm pœna, ſed etiam tempore minuit Demetrius: ante lucem enim iuſſit efferri.2.de Leg.60
in funeribus ſublata virorum & mulierum celebritas, quo lamentatio minueretur: habet enim luctum concurſus hominum.2.de Leg.60
funebris veſtimenti genus.2. de Leg.55
funebria cætera quibus luctus augetur, duodecim ſuſtulerunt.2.de Leg.55
ſed ſaxum illud Lemnium clamare Philoctetæo funeſtare.de Finib.lib.2.78
quæ funeſta familiæ finis.2.de Leg.51
furor, mentis ad omnia cæcitas. Tuſc. q. lib.3.10
furor dicitur, cùm à corpore animus abſtractus diuino inſtinctu concitatur. Diu.lib.1.60. Græci ἐνθουσιασμὸν vocant.
furor diuinus. Diuin.lib.2 85
furor impuræ beluæ multorum inflammatus furoribus.3.de Leg.31
furor incitatus. Acad.q.ed.2.lib.2.81
furor in ſapientem cadere poteſt. Tuſcul. q.lib.3.10
& cuius furor conſederit. Acad.quæſt.ed. 2 lib.2.78
furoris & ſomnij vna ratio eſt, animos hominũ quadam ex parte extrinſecus eſſe tractos & hauſtos. Diuin.lib.1.63
quem nos furorem, μελαγχολίαν illi (Græci) vocant. Tuſc.q. lib.3. 9
furiæ ſceleratos agitant, inſectantúrque non ardentibus tædis, ſed angore conſciẽtiæ fraudiſque cruciatu. 1.de Leg.30
lucus Furinæ, furiæ deæ ſunt.3. de Natu. deo 31
furioſum dominum eſſe rerum ſuarum vetant duodecim tabulæ. Tuſ. q.lib.3.9
quæ vel furioſis vel dormientibus videntur. Acad.q ed 2.lib.2.45
furentes libidine poetarum dei de Natu. deor.1.31
furtim ſequuntur beſtiæ, domini palàm & liberè.2.de Nat.deor.118
ope conſilióque tuo furtum aio factum eſſe.3.de Nat.deo.55
fuſcum & canorum vocis genus.2.de Na. deor.110
quid enim eſt tã futile, quàm quicquam approbare non cognitum? Acad.quæſt. edit.1.lib.2.55
futiles & commentitiæ ſententiæ.de Nat. deor.2.14

G

GAbinius) à Gabinio homine ignoto & ſordido lata lex tabellaria.3.de Legib.31
galeata Minerua.de Nat.deo 1.71
Galeotæ temporibus Philiſti nominabantur in Sicilia, interpretes portentorum. Diuin.lib.1.37
gallus, animal canorum ſua ſponte. Diuin.lib.2.44
gallus gallinaceus victus, ſilere ſolet. canere, ſi vicit. Diuin.lib.1 69.& 2.43
galli ſilentio noctis, vt ait Ennius, fauent faucibus, rurſus cantu plauſúque premunt alas. Diuin.lib.2 44
gallos, ait Democritus, depulſo de pectore, & in omni corpus diuiſo & modificato cibo, cantus edere quiete ſatiatos. Diuin.lib.2 43
gallinæ quietum requirunt ad pariẽdum locum.2.de Nat.deo.98
gallinis ſæpe ſupponimus anatum oua. 2.de Nat.deo 93
gallinarius. Acad.q edi.2.lib.2.77
Ganymedes à dijs raptus propter formã, vt Ioui pocula miniſtraret, vt ait Homerus (in hymno ad Venerem) Tuſc.q. lib.1.51
tanta eſt impunitas garriendi. de Nat. deo.2 77
quum ratione animus mouetur placidè atque conſtanter, tum illud gaudium dicitur. Tuſc.q.lib.4 11
gaudium inſatiabile. Tuſc.q.lib.3.51
gaudia perpetua, plenáque. Tuſc. quæſt. lib.5.30
ex perpetuis autẽ pleniſque gaudijs cùm perſpicuum ſit vitam beatam exiſtere, ſequitur, vt ea exiſtat ex honeſtate. Tuſc.q.lib.5.50
ſiue gaudet quouis alio vocabulo. de Vniuerſ 5
omne id, quo gaudemus, voluptas eſt.de Finib.lib.1.19
vt confidere decet, timere non decet: ſic gaudere decet, lætari non decet. Tuſc. q.lib 4.55
gaudere correctione. Læl.76
gaudere laboribus præteritis. de Finib. lib.2. 88
gaudere in ſinu. Tuſc.q.lib.3.44
gaudere alieno malo. Tuſc.q lib.3.17
gaudere alieno malo non cadit in ſapientem. ibidem.
voluptatem appetere, eáque gaudere vt ſummo bono.de Fin.lib.1.13
¶ Gelo tyrannus Iouem Olympiũ ex manubijs Carthaginenſium ornat at amiculo aureo.3.de Nat.d.82
genuit deones, intimi, qui conficiunt eſcas.2.de Nat.deo.101
geminorum forma ſimilis, vita atque ſors ſuorũ pleruoque diſpar. Diuin.lib.2.71
geminatus ſol, P. Africani mortem prænunciauit.de Nat.d 2.11
his tu præſentibus gemere, & te iactare non audebis profectò. Stoicos intelligit. Tuſc.q.lib.2.40
gemitus lamentabilis, imbecillus, abiectus, flebilis. Tuſc.quæſt.lib 2.50
ſi gemitus in dolore ad confirmandum animum valebit, vtemur: ſin erit ille gemitus lamẽtabilis, ſi imbecillus, ſi abiectus, ſi flebilis, ei qui ſe dederit, vix eũ virum dixerim. Tuſc.q.lib 2 50
gemma, in vite. Cat. 49 Græci ὀφθαλμὸν vocant.
genas mulieres ne radunto.2.de Legib.55
genealogi antiqui, id eſt, qui deorum genealogias ſcripſerunt.3.de Nat.deo 31
generoſus, generare, gens, gentilis, vide Gens.
culmóque erecta geniculato, &c. Cat 47
genus diſputandi tortuoſum. Acad q.ed. 2.lib.2.89
genus hoc totum igneum quod tranat omnia.de Nat.deo.2.18
genus humanum. Tuſc.quæſt.lib.2.14.& Acad.q.edit 1.lib.2 16
genus ſcribendi elegans.lib.1.de Fin.8
generis diuini appetentes. de Vniu 53
quum multò eſſet inferiore genere.de Petit.Conſ 8
quæ ſint in genere contrario. Acad.quæſ. ed 1.lib 2.86
quæ & in ſuo genere eſſent, & in alieno. Acad.quæſ ed.1.lib.2.47
de ſuo genere in aliud genus nihil tranſferri poteſt. Ibidem.
ſed ea æſtimatio genere valet, nõ magnitudine.de Finib lib.3.18
in genera quædam partita aut inchoata ſunt animantia omnia, nulla ex parte perfecta.de Vniuer.13
nil generoſum ſapit atque magnificum. lib.1 de Fin.27
generatim exponere. Acad.quæſt.edit.1. lib.1.44
generatores ſuos optimè noſſe poterant priſci, qui ſe deorum progeniem eſſe dicebant de Vniuerſ 47
gens fera. Tuſc.q.lib.2.15
gens humana atque docta. Diuin.lib.1.2
gens humana, quod aliàs genus humanum dicit de Finib 5.60
gens immanis ac barbara. Diuin.lib.1.2
gens nulla eſt, quæ non ſignificari futura, & à quibuſdam intelligi prædicique poſſe renſeat. Diuin.lib.1.2,& 1
gens, quæ locum, Catadupa dictum, accolit, vbi Nilus præcipitat ex altiſſimis montibus, propter magnitudinem ſonitus ſenſu audiendi caret. Som.Scip.19
gentes oratum vltimæ de Nat.deo.2.83
gentilis. Tuſc.quæſt. lib.2.31. gentiles eſſe dicit Cicero in Topicis, qui inter ſe eodem nomine ſunt.
fuit enim meo regnãte gentilis id eſt, Tullio rege, vnde Cicero Tullius dictus. Tuſc.quæſt.lib.1.31
qui tales creantur, vt deorum immortalium quaſi gentiles eſſe debeant, de Vniuerſ 53
geometræ quum aliquid docere volunt, ſi quid ad eam rem pertinet eorũ, quæ antè docuerunt, id ſumunt pro conceſſo & probato: illud modò explicant, de quo antè nihil ſcriptum eſt. Tuſc.quæ. lib.5.14
geometræ profitentur ſe non perſuadere, ſed cogere. Acad.quæſt.edit 2 lib 2 107
geometræ ſolent non omnia docere, ſed poſtulare vt quædam ſibi concedantur, quò facilius quæ volunt explicent. Offic.3.41
geometria apud Græcos in ſummo honore fuit. Tuſc.quæſt.lib.1.4
Democritus homo eruditus, in geometriáque perfectus. lib.2 de Fin.16
geometricæ rationes vim afferunt in docendo. Acad.quæſt.ed.2.lib 2 107
germana patria mea, & fratris mei hæc eſt.2.de Leg.3
germaniſſimus Stoicis. id eſt, ſimilimus. Academ.quæſt.edit 1 lib.2.132
& ij qui ſuum negocium gerunt, otioſi. Læl 72
quæ pro ſalute gentium ſummo labore geſſiſſet.de Fin.lib.2.97

gerere animum laude dignum. Parad.47
gerere animum muliebrem. Offi.1.87
gerere bellum denunciatum antè & indictum: quod Græci dicunt ἐκ προῤῥήσεως πολεμεῖν. Offi.1.55
gerere bellum rebus repetitis. Offi 1.53
gerere conſulatum. Academic. quæſ. ed.1. lib 1.1
gerere dictaturam. Offi 3.112
gerere immanitatem beluæ. Offi.3.108
gerere nicurem iniuratam. Offi.3.145
gerere morem alicui. Tuſcul.q.lib.1.13
gerere negotia. Acad. q. edit.1.lib.2.2
gerere perſonam. Offic.1.161
gerere & adminiſtrare rempub. de Finib. lib.5.54
gerere res magnas & ſalutares. Offi.1.22
gerere res magnas & maximè vtiles Offi. 1.95
gerere res laude dignas. Acad. quæſt. edi. 2.lib.2 9
gerere res vehementer arduas, plenáſque laborum & periculorum. Offi.1 95
gerere ſimilitudinem quandam ſpeciémque ſapientis. Offi.3.10
gerere ſe ſummiſſè Offic.1 117
Ceres à gerendo dicta.3. de Nat.deo. 44
geſta magno animo & fortiter excellenterque. Offi.1.89
cùe non geſtiret taurus equæ contrectatione. de Nat.deo.1.54
geſtire alacritate futili. Tuſc q.lib.4.19
geſtire inſolenti alacritate. Tuſcul. quæſt. lib.5.38
geſtire lætitia. de Fin.lib.2.21
geſtire nimia voluptate. Offi.1 145
geſtientes comprimere.1.de Nat.de.115
¶ Cum gigantibus bella geſſerunt dii. 2. de Nat.deor.51
ad maiora enim quædam nos natura genuit & conformauit. de Finib.lib.1.18
ii dii, qui vtilitates quaſque gignebant. de Nat. deor.2.45
id quod gignitur, & interit. de Vniuerſ. 3
omne quod gignitur, ex aliqua cauſa gigni neceſſe eſt. de Vniuerſ.3
diſtinctio inter ea quæ gignuntur, & ea quæ ſemper ſunt eadem. de Vniuerſ.35
vt ea quæ gignuntur è terra. Offi.1.14
gigni nihil poteſt ſine cauſis. de Vniuer.5
geniti intra cælum dii. de Vniuerſ 45
genitorem & effectorem ſui imitantes. de Vniuerſ. 59
¶ Gladius diſtrictus. Offi 1 34
gladius fulgens. Tuſc.q.lib.5.45
gladium hoſti in pectus infigere. Tuſcu. q.lib.4 39
gladii fulgentes. Tuſc.q.lib.1.51
gladiatorum ſpectaculum crudele & inhumanum. Tuſc.q.lib 2 56
Glauce, mater tertiæ Dianæ. 3. de Natura deor.48
gleba priuſquam in ſepultos iniecta eſt, locus vbi crematũ eſt corpus, nihil habet religionis. iniecta gleba tumulis, & humatus eſt, & gleba vocatur: ac tum denique multa religioſa iura complectitur.2. de Leg.51.& 53
globus (ſic enim σφαῖραν interpretari placet) de Nat. deor.2. 34 ex ſolidis figuris præſtantiſſimus.
globus terræ duabus oris diſtantibus habitabilis & cultus quarum altera, quam nos incolimus, ſub axe poſita ad ſtellas ſeptem, altera auſtralis, ignota nobis, quam vocant Græci ἀντίχθονα. Tuſ. quæ. lib.1.55.& 56
globus terræ è mari eminẽs, fixus in medio mũdi vniuerſi loco. Tuſc. q.lib.1.55
globoſus eſt mundus.2.de Nat.deo 83
in globoſi corporis forma, omnis extremitas paribus à medio radiis attingitur de Vniuerſ.21
globoſa forma de Nat.deo.1 35
gloria, eſt conſentiens laus bonorum, incorrupta vox bene iudicantium de excellente virtute. Tuſc.quæſ.lib.3.3
gloria bellica. Offic.1 89
ſumma & perfecta gloria conſtat ex tribus his, ſi diligit multitudo, ſi fidem habet, ſi cum admiratione quadam honore dignum putat. Offic.1.43.& 44
gloria dicendi. de Pet.Conſ.2
gloria etſi nihil in ſe habeat cur expetatur, tamen virtutem tanquam vmbra ſequitur. Tuſc.q lib 1.98
gloria in rebus maioribus adminiſtrandis adiuuat plurimum. Offic.2.43
gloria militaris. Tuſc.q.lib.2.35
vide ne plus commendatio in vulgus, & hæc quæ expetitur gloria, moleſtiæ habeat, quàm voluptatis. Tuſcul. quæſt. lib.5.74
gloria omnis. Acad.q edit.1 lib. 1.238
gloria popularis. Acad.q.ed.1.lib.2.4
gloria, quia rectè factorum plerumque comes eſt, non eſt à bonis viris repudianda. Tuſc q lib 3.3
vera gloria radices agit, atque etiam propagatur. Offic.2.62
gloria ſolida quædam res eſt & expreſſa, non adumbrata. Tuſc.quæ.lib.3.3
gloria ſtabilis. Offic.2.61
gloria verborum. de Fin.lib 3 8
gloria & magnificentia verborum. de Finib.lib 4 49
optima hæreditas à parentibus traditur liberis, omnique patrimonio præſtantior, gloria virtutis rerúmque geſtarũ. Offic.1.169
gloria virtutem neceſſario conſequitur. Tuſc.qu.lib.1.75
gloriæ cupiditas cauenda: eripit enim libertatem, pro qua magnanimis viris omnis debet eſſe contentio. Off.1.97
gloriam alicuius amplificare. Acad.q.ed. 1.lib.2 5
non modò non æternam, ſed ne diuturnam quidẽ gloriam aſſequi poſſumus. Som.Scip.24
gloriam populi ſui augento.3 de Leg.9
qui ſimulatione & inani oſtentatione, & ficto non modò ſermone, ſed etiam vultu ſtabilem ſe gloriam conſequi poſſe rentur, vehementer errant. Offic.2.61
vix inuenitur, qui laboribus ſuſceptis periculíſque aditis, non quaſi mercedem rerum geſtarum deſideret gloriam. Offic.1.93
gloriam alicuius imminuere. Acad.quæ. ed 1.lib.1.5
intelligendum eſt igitur, nec gloriam popularem ipſam per ſe expetendam, nec ignobilitatem extimeſcendam. Tuſcul. quæſt.lib.5.74
ad gloriam popularem fertur optimus quiſque. Tuſc.q.lib.3.3
gloriam verò non modò non minui, ſed etiam augeri arbitramur, &c. Acad. q. ed 1.lib 1 6
gloriam ſuperiorum vincere. Acad. quæ. edit 1.lib.2.1
gloria afficere aliquem. Tuſc.q.lib.1 28
vt igitur nunc minore gloria eſt. Diuin. lib. 1.36
falſa gloria exornare aliquid. Tuſc.quæſ. lib 2. 9
omnes incenduntur ad ſtudia gloriâ. Tuſcul. q.lib 1 3
quod glorioſum, id laudabile. Tuſcul. quæſt.lib.5 53
quod eſt populari fama glorioſum. de Finib.lib.2.41
glorioſum nobis ad memoriæ immortalitatem. 3.de Leg.11
niſi fortè quod glorioſum ſit in vulgus, id honeſtum velimus dicere. Acad qu. ed.1.lib 1.130
aut quid eius nomine glorioſi ſumus. Tuſc. quæſt.lib.1.30
glorioſè loqui. Tuſc. q.lib.3.44
rectè gloriamur in virtute 3. de Nat.d 65
vt de me ipſo aliquid more ſenum glorier. Cat 74
non pudet philoſophum in eo gloriari. Tuſc.q.lib.1.48
gloriari contra fortunam. Tuſc.q.lib 5 21
¶ Gorgias Leontinus, quum ex eo quæreretur cur tandiu vellet eſſe in vita, nihil habeo, inquit, quod accuſem ſenectutem. Cat.13
Gorgias Leontinus è numero ſophiſtarum primus eſt auſus in conuentu poſcere quæſtionem. id eſt, iubere dicere, qua de re quis vellet audire. de Fin.lib.2
Gorgias Leontinus, & cæteri ſophiſtæ luſi à Socrate. de Fin lib.1.1
Gorgias Leontinus, Iſocratis magiſter, centum & ſeptem compleuit annos, nec vnquam in ſuo ſtudio atque opere ceſſauit. Cat.13
¶ Gracchus tribunus in ſenatum populum incitauit.3 de Leg.15
per Tib. Gracchum no ſolum verſus, ſed & ſublatus fuit interceſſor. 3. de Leg.13
ſed vt altiorem gradum aſcendant. Offic.2.90
ad gradum honoris amplioris ollis is primus aſcenſus eſto. 3 de Leg 6
vt ex tam alto dignitatis gradu ad ſuperos videatur potius, quàm ad inferos perueniſſe Lal.12
de gradu dignitatis dimoueri. Tuſc.quæ. lib.2. 51
quos populus Ro. in hoc grado collocauit. Acad. quæſt. edit.1 lib 2.6
pedibus & gradu, aut ingrediendi membris non eget cæli conuerſio. de Vniuerſ.25
de gradu deiici. Offic.1.115 pro animo conſternari, ac velut à ſtatu mentis dimoueri.
gradi ad mortem animo fidenti. Tuſcul. quæſt.lib 1. 99
alia animalia gradiendo, alia ſerpendo, alia volando, alia nando, ad paſtum accedunt.2 de Nat.deo.92
in greſſu cauendum, ne aut tarditatibus vtamur mollioribus, aut in feſtinationibus ſuſcipiamus nimias celeritates. Offic.1.281
gradatim interrogare. Acad. quæſt. edit 1. lib 2.84
gradatim reſpondere. Tuſc.q.lib.2. 46
video te gradatim iſthuc peruenire. de Nat.deo.1.62
Græcum te Albuti, quàm Romanum atque Sabinum, &c maluiſti dici. Scæuola apud Lucilium in Albutium prætorem. lib.1. de Fin.7
Græci & Romani melius quàm Magi Perſarum. qui vt augerent pietatem in deos, eaſdem illos quas nos vrbes incolere voluerunt.2. de Leg.27
Græci homines non ſatis animoſi. prudentes, vt eſt captus hominum, ſatis hoſtem aſpicere non poſſunt, morbos tolerantèr atque humanè ferunt. Tuſc.q. lib. 2. 56
Græci homines induſtrios, ſtudioſos (am-

φιλοπόνους) vel potius amantes doloris (φιλοπόνους) appellant. Tuſcul q. lib 2 31
Græci in conuiuiis ſolent nominare, cui poculum tradituri ſunt. Tuſ. q lib. 1 79
Græci quæ affirmant, certiora eſſe dicis, quàm illa quæ apud Sagram. 3. de Nat. deor. 9
Græci ſummam eruditionem ſitam cenſebant in neruorum vocúmque cantibus. Tuſc. q lib. 1. 3. & 4
ex illa erudita Græcorum copia. 1. de Le. 5
Græcorũ de Sagra prouerbium 3. de Nat. deor. 9
& id quidem nemini Græcorum video adhuc contigiſſe, vt idem vtroque in genere laboraret, ſequereturque & illud forenſe dicendi, & hoc quietum diſputandi genus. Off. 1 5
apud Græcos nomophylaces creantur, qui non ſolùm literas, ſed etiam facta hominum obſeruabant, & ad eas reuocabant 3 de Leg. 40
Græca eruditio. Acad q. ed. 1. lib. 1. 3
Latinam linguam ſæpe diſſerui, non modò non inopem, vt vulgo putarent, ſed locupletiorem eſſe quàm Græcam. lib. 1. de Fin. 8
Græcæ literæ. Acad. q. ed. 1 lib. 1. 5
Græcum nomé eſt aer, ſed receptum iam tamen vſu à noſtris . ætherum eſt enim pro Latino. 1. de Nat. deor. 67
velle ſe planè Græcum dici, vt à Scæuola eſt Prætor ſalutatus Athenis Albutius. lib. 1. de Finib 7
Græca anteponere Latinis. lib. 1. de Fin. 5
Græcis doctrinis eruditus. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 3
Græcis literis eruditi. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 8
Græculum negocium. id eſt res aſſentationis adulationiſque plena. Tuſcul. q. lib. 1 70
magna Græcia. Tuſ. q. lib. 1 31. & libr 4. 2. Portio Italiæ eſt à Tarento vſque ad Cumas. vide Iuſtinum lib. 20.
Græcia Romanos doctrina, & omni literarum genere ſuperauit. Tuſc. q. lib. 1. 2
in ipſo Græciæ flore. 3. de Nat. deo. 91
vt huius quoque generis laudem iam languenti Græciæ eriperent. Tuſcul. q. lib. 2. 4. hoc dicit, quòd Græcia, quæ priſcis temporibus multarum artium diſciplinis fuerat floreiſſima, ætate ſua iam languens decoquebatur.
ex vetere Græciæ fama hæc collecta ſunt. 3. de Nat. deor. 41
Græciæ nihil cedamus in hiſtoria. 1. de Leg. 4
Græciæ ſapientiſſimus vir, longéque doctiſſimus negat mutari poſſe muſicas leges ſine mutatione legũ publicarum. 2 de Leg 38
in Græciam mitto. id eſt ad Græcos ire iubeo. Acad. q. ed 1 lib. 1. 6
ó verborum inops interdũ, quibus abundare te ſemper putas, Græcia. Tuſcul. q. lib 2 32
in Græcia multos habent ex hominibus deor. 3. de Nat. deo. 27
cùm planè grandis eſſet. Cat 9
non admodum grandem natu. Cat 9
ex quo intelligitur Pyrrhi bello grãdem ſanè fuiſſe. Cat. 16
iſti grandiloqui contra hæc duo, &c. Tuſ. quæſt. lib 5. 65
quæ terreret animos grandinibus, vaſtitate, peſtilentia. de Nat. deor. 2. 10
cui rectè facienti gratia eſt habenda. de Finib. lib. 2. 48
gratia popularis. Offic. 3. 106
ego verò illi maximam gratiam habeo. Tuſc. quæſt. lib. 1. 98
etiam ſi referre gratiam non poteſt, habere certè poteſt. Offic 2. 101
gratiã & iram à beata immortalíque natura ſegregari intelligitur. de Nat. d. 2. 54
diis immortalibus & opem & gratiam ſuſtulit. de Nat. deo. 1 84
gratiam qui habet, retulit & qui retulit, habet. Offic. 2. 101
in maxima gratia futurus ſit & gloria. Offic. 3. 114
nullum officium referenda gratia magis neceſſarium eſt. Offic. 1. 71
gratias agere alicui exultantem. Tuſcul. quæſt lib. 1. 40
nec tam mulus grata & probata. Tuſcul. quæſt. lib. 3. 2
quæ grata cuique diuo ſint hoſtiæ ſacerdotes prouidento. 2. de Leg. 17
gratum potius diis immortalibus, quàm graue videri velim. 2. de Leg. 41
deinde etiam gratum ſe facere mortuis, ſi grauiter eos lugeis, arbitrantur. Tuſcul. q. lib. 3. 61
gratè meminiſſe præterita. de Finib. lib. 2 48
& grates, inquit, tibi ago ſumme Sol. &c. Somn. Scip. 1
qui eſſet apud omnes ordines gratioſus. Offic 3 76
gratuita eſt hominum charitas & amicitia. de Nat. deo. 1. 86
qui gratificantur cuipiam, quod obſit illi, cui velle videamur prodeſſe, non benefici neque liberales, ſed pernicioſi & aſſentatores ſunt Offic. 1. 65
déque eo, quod ipſis ſuperat, aliis gratificari volunt. de Fin. lib. 5 39
gratificandi honeſtè boni poteſtas populo tabella detur. 3 de Leg. 34
quum imbecillitatem, gratificationem & beneuolentiam ponitis. de Nat. d. 1. 85
Gratidius fluctus in ſimpulo, vt dicitur, excitabat, quos poſt filius eius Marius in Ægæo excitauit mari. 3. de Legib. 36
nullus cibus tam grauis (ait Cleanthes) quin is nocte & die concoquatur. de Nat. deo. 2 18
voluptaria, delicata, mollis quæ habetur diſciplina, quàm grauis, quàm continens, quàm ſeuera. lib. 2. de Fin 29
grauis perſona. Academ. quæſt. edit. 1. lib. 1 6
graues accuſationes eſſe non poſſunt, niſi quæ ſunt voluntarii. 3. de Leg. 40
non graue, ſed gratum id potius diis immortalibus videri velim. 2. de Leg 41
graue, & acutum vocis genus. 2 de Nat. deo. 110
grauia dictu. Tuſc. q. lib. 1. 15
grauiter ægrotare. Tuſc q lib. 2. 70
grauiter & copioſè diſputare de aliqua re. Tuſc. q. lib. 2. 53
grauiter ferre. Acad. quæſt. edit. 1. lib. 1. 7. & Tuſc. quæſt lib 3. 33
grauitas iactabitur. de Vniuerſ. 37
itaq; dicimus grauedinoſos quoſdã, quoſdam torminoſos, nonquia iam ſint, ſed quia ſæpe ſint. Tuſc q. lib. 4. 21
multorum cauſas & non grauatè & gratuitò defendentis. Offic. 2. 97
grauitas animi atque conſtantia. de Fin. lib. 3. 1
grauitas comitate condita. Cat 9
grauitas & dolor corporis. Tuſc. quæſt. lib 3. 2
grauitas membrorum. de Fin. lib. 4. 15
grauitas optimatum nota tribunorum poteſtate cecidit 3. de Leg. 17
grauitas perſonæ. Tuſc. q. lib. 2 4
grauitas aut tarditas in ſenſibus. Acad q. edit. 1. lib. 2 50
grauitas verborum. Offic. 1 189
grauitatis cũ humanitate ſocietas in nationis difficillima. 3. de Leg 1
quid eſt quod tantam grauitatem conſtantiámque perturbet animi & ſapientis. Tuſc. q. lib. 4 47
grauitatè principum affixit. 3 de Leg 10
grauitatem res habet, quum frequens eſt ordo Senatus. 3 de Leg 35
grauidata ſeminibus terra omnia parit & fundit ex ſeſe. 2. de Nat. deo. 19
grauiditates & partus afferi luna à ſole illuminata. 2. de Nat. deo. 89
Athenis quum eſſem, è gregibus ephebotum, vix ſinguli reperiebantur (formoſi ſcilicet) de Nat. d 1 55
quæ cùm gremio molli ac ſubacto ſemen ſparſum excepit. Cat. 47
aut grunnitum, quum iugulatur ſus. Tuſcul. q lib. 5 83
grues locas altiora petentes, maria tranſmittunt. 2 de Nat. deo 94
grues mare tranſmittentes, habẽt ducem. Ibidem.
❡ Gubernare Rempub. Offici. 1. 109
gubernaret Rempub. neceſſe eſſet cura atque conſilio vnius. de Nat d. 1. 6
gubernator. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 92. qui clauum tenet in naui.
gubernatores quum exultantes loligines viderint, aut delphinos ſe in portum conicientes, tempeſtatem ſignificari putant Diuin. lib 2. 112
in tenebris tanquam in gurguſtio habitaueras. de Nat. deo. 1. 17
nondum guſtaueras vitæ ſuauitatem. Tuſc. q lib. 1. 77
guſtare primis labris phyſiologiam. de Nat. deo. 1 25
quo minus animus, &c. guſtare partem vllam liquidæ voluptatis & liberæ poteſt. de Fin 1 45
guſtatus. Acad. q. ed 1. lib. 2. 21
guſtatus. qui ſentire eorum, quibus veſcimur, genera debet. 2. de Nat. deo. 107
in guſtatu & odoratu intelligentia, etſi vitioſa, eſt quædam tamen. Acad. q ed. 2. lib. 2. 21
gutture tremulum. Diuin. lib. 2. 22
❡ Gyges, annuli beneficio, exortus eſt rex Lydiæ. Offi. 3. 50. Vide Herod. lib. 1.
Gygis fabula. Offic. 3. 48. Vide Platonem πολιτείας 6.
tanquam in gyrum rationis & doctrinæ duci oporteret. Offic. 1. 117

H

HAbenæ) Cõmodiſſimum eſſe quàm laxiſſimas habenas habere amicitiæ. Læl. 41
habeo quod volo. Acad. quæ. ed. 1. lib 2. 34
habeo, inquit, ſententiam tuam. Acad q. ed. 1 lib 2. 136
ſed ad hæc, niſi moleſtum eſt, habeo quæ velim. de Fin. lib. 2 22
habet exploratum, fore ſe ſemper, &c. de Nat. deo 1. 37
habet in deorum numero. de Nat. d. 1 17
nihil habet negotii. de Nat. deo. 1. 71
vim in ſe habet vitalem de Nat deo. 2. 18
nec habet, nec exhibet cuiquã negotium, quod beatum & immortale eſt. Epicuri dictum. de Nat. deo. 1 60
minus id quod habemus animo, ſi differentes conſequimur de Vniuerſ 9
vt aliquod ex te beneficium aut habent, aut vt habeant ſperant. de Pet. Conſ. 13

quam nec vſu, nec ratione habeot cognitum. Læl 48
id habeos ratum, quod ab eo, qoem probant, iudicatum vident. de Nat.deo.1.8
habebat Ciceronis auus in matrimonium M.Gratidii ſororem, Ciceronis auiam. 3.de Leg 32
habebat progreſſus in Stoicis. de Natu. deo. 1. 12
ſic habebant res. de Vniuerſ 55
hæc ferè dicere habui. 3. de Nat.deo.70
differendi autem nullam habuit. lib. 2. de Fin. 21
de me autem ſic habetote. Læl 9
vt deos haberemus æteroos & beatos, inſculpſit in mentibus natura. de Nat. deo. 1.33
ſi ita ees habeat. lib. 2. de Fin. 20
quid enim dicere habeant. Acad. q. ed. 2. lib. 2 41
habere à natura adiomenta rerum gerendarum. Offic. 1.103. vt ſunt eloquentia, prodentia, dexteritas, conſtantia, & adeò tandem animus excelſus.
habere aliquid comprehenſum animo atque perceptum. Acad. qu. ed. 1 lib. 2. 92, & 97
habere aliquid gratum acceptúmque. Tuſc. q. lib. 5 34
habere aliquid in deliciis. Diuin. lib. 1. 67
habere aliquid perceptum, comprehenſum, cognitum. de Fin. lib. 5. 69
habere aliquem in numero amicorum. de Pet. Conſ. 25
habere aliquam rem certam. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 98
habere animum alienum ab aliquo. Lælius 28
habere animum lotentum tanquam arcum. Cat. 35
habere aſpectum atque formam deformem. Offic. 1. 177
habere authoritatem vetuſtatis. Diuin. lib. 1 33
habere cogitationem de aliqua re. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 62
habere cognitum aliquid. de Finib. 4. 9
habere comitia conſulibus rogandis. Diuin. lib 2. 38
habere commercium cum muſis. id eſt, cum humanitate & cum doctrina. Tuſcul. quæſt. lib. 5. 49
habere cupiditates finitas. de Finib. lib. 2. 20
habere facultatem efficiendi. Offic. 2. 125
habere falſa pro veris. Cat 61
habere fidas familiaritates amicorum. Offic 2. 41
habere finem motus. Tuſc. quæ. lib. 1. 44. πᾶυλαν ἔχει κινήσεως. Plato.
habere finem viuendi. Tuſc. qo. lib. 1. 44. παῦλαν ἔχει ζωῆς.
habere gratiam. Offic. 2. 101
habere alicui maximam gratiam. Tuſc. q. lib. 2. 90
habere incerta pro certis. Cat. 62
habere in promptu. Acad. q. ed. 1. lib 1 44. & Tuſc. q. lib. 3. 47
habere in ſe omnes notiones veritatis. Diuin. lib 1. 14
habere in ſe omnia præſidia bene beatéque viuendi. Tuſc quæſ. lib. 5. 16
habere eadem monumenta maiorum. Offic. 1. 79
habere nauci. Diuin. lib. 1 121
nec habere ipſum negotii quicquam. de Nat. deo. 1. 35
habere omnes numeros. id eſt, perfectum atque abſolutum eſſe. Offic. 3. 18
plus habere vno digito moleſtum eſt. de Nat. deo. 1. 70
habere opus magnum in manibus. Acad. quæſt ed. 2 lib. 1. 2
habere procurationem rerum humanarum. de Nat. deo. 1. 5
habere quæſtui Remp. Offic. 2. 114
deos habere piorum & impiorum rationem. 2. de Leg. 13
habere rationem cum terra. Cat. 46
habere rationem valetudinis. de Finib. lib. 1. 55
habere religioni. Diuin. lib. 2. 68. & Offic 2. 71
habere ſcholas. id eſt, diſputationes & controuerſias, quæ in ſcholis inter doctorem & auditorem ociosè agitari ſolent. Tuſc. q. lib 1 6
habere ſpacium deliberandi. Offic. 1. 165
habere ſummam ſpeciem ac dignitatem. de Pet. Conſ. 34
habere ſpecimen honeſti. Offic. 3. 20
habere ſummam ſpem de aliquo. Læl. 10
habere ſplendorem hominum voluntatéſque. de Pet. Conſ. 33
habere viſum inſignem & illuſtrem. de Nat. deo. 1. 20
habere multarum rerum vſum. Læl. 6
ſic habeatur deorum ortus. de Vniuerſ. 49
haberi in aliquo numero. Offic. 2. 5
haberi in omnes partes dicitur oratio. Tuſcul. quæſt. lib. 5. 62. id aliàs dicitur, Dicere in vtranque partem.
haberi via & ratione dicitur oratio. de Finib. lib. 2. 3
neque enim ille externus aut aduenticius habendus eſt tepor (pro exiſtimandus aut cenſendus) de Nat. deo. 2. 30. (paulò pòſt) aquarum quaſi vapor habendus eſt aer.
quum Gracchus intraſſet, habendi Senatus cauſa. de Nat. deo. 2. 9
habita de vniuerſitate oratio. de Vniuerſ. 65
oris quidem habitus, ad vitæ firmitatem nihil pertinet. de Nat. deo. 1. 70
habitus mentis. Tuſc. q. lib. 2. 65
habitus oris & vultus. de Finib. lib. 5. 44
habitus virtutis per ſe præclarus. Acad. q. ed. 2. lib 1. 27
non habitu ſolido, ſed lineamentis duntaxat extremis finxiſſet. de Nat. deo. 1. 8
habitus corporis moderati æquabiléſque. de Finib. lib. 5. 32
qui habitat apud me. Acad. quæſt. edit. 2. lib. 2. 106
habitauerat in tenebris tanquam in gurguſtio. de Nat. d. 2. 17
nunc autem hactenus admirabor eorum tarditatem. de Nat. d. 2. 28
quum hærent aliquo loco. Acad. quæſt. edit. 2. lib. 2. 25
vt peccatum hæreat nõ in eo qui monuerit, &c. Diuin. lib. 1. 30
niſi hæſiſſet in eorum animis. Tuſc. quæ. lib. 1. 23
maluit peccatum ſuum confiteri, quàm hærere in Rep. religionem. de Nat. d. 2 9
hærere ſuis radicibus. Academ. quæſt. ed. 2 lib. 2 113
in eo hærentia & impedita. de Vniu. 39
hæſitauerunt in nouis rebus quaſi modò naſcentes. Acad. quæſt edit. 2. lib. 2. 25
non multum hæſitans reſpondebo. Acad. quæſt ed. 2. lib. 1. 3
heres ſcriptus digitorum percuſſione. Offic. 3. 99
hæredum cauſa iuſtiſſima eſt, vt ſacris paterfamil. mortuo aſtringantur: nulla eſt enim perſona, quæ ad vicem eius, qui è vita emigrauerit, propius accedat. 2. de Leg. 46
optima hæreditas à parentibus traditur liberis, omnique patrimonio præſtantior, gloria virtutis rerumque geſtarũ. Off. 1. 169
ad quem & hæreditas huius gloriæ, & factorum imitatio pertinet. Off. 1 109
eámque poteſtatem quaſi iuſtam & legitimam, hæreditatis loco, filia tradidit. 3. de Nat. d. 63
tribus modis, ſacris aſtringi hæreditatem. 2 de Leg. 47
hæreditate ita ſoluta eo loco res eſt, quaſi ea pecunia legata non eſſet. 2. de Leg. 48
quod (cognomen) habes ex nobis adhuc hæreditarium. Somn. Scip. 5
& in ea eſt hæreſi. Parad. 2
iſta redduntur, quæ Epicurus oſcitans hallucinatus eſt. de Nat. d. 1 30
Hamilcar, pater Annibalis. Off. 3. 134
Hamilcaris Carthaginenſis, Syracuſas oppugnantis, ſomnium. Diuin. lib. 1. 47
hariolari quæſtus cauſa. Diuin. lib. 1. 112
harmonia. Tuſc. q. lib 1. 34
ad harmoniam canere mundum Pythagoras exiſtimat. 3. de Nat. d. 19
Harpalus prædo temporibus Diogenis Cynici. 3. de Nat. d. 61
haſta, pellis caprina, ſcutulum, calceoli repandi, Soſpitæ deæ ornatus. de Natura deor. 1. 57
haſtam in foro ponere. Off. 2 122
quòd euelli primi haſtati ſignum non potuerit. Diuin. lib. 1. 53
vir ſapientiſſ. atque haud ſcio an omniũ præſtantiſſimus. de Nat. d. 1. 9
haudquaquam boni eſt diſſoluere ratione vinctum. de Vniuerſ. 32
quóque affluentius voluptates vndique hauriat, eò grauius ardentiúſque ſitientem. Tuſc. q. lib. 5 23
haurire à fontibus. Academ. quæſt. edit. 2. lib 1 6
haurire incredibiles calamitates. Tuſc. q. lib. 1 71
ſi omnia dixi hauſta è fonte naturæ. de Fin. lib. 2. 55
¶ Hebes, contrarium, acutus. Tuſc. quæſt. lib. 4. 25
hebes & tardus. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 22
hebetiora quibuſdam vrbibus ac regionibus ingenia, propter cæli pleniorem naturam. de Nat. d. 2. 13
hebeſcere & languere. Acad. quæſt. edit. 2. lib. 2. 6
Hecates mater Aſteria, Latonæ ſoror. 3. de Nat. d. 32
Hecaton Rhodius, Panætii diſcipulus. Offic. 3. 81
Hector Homericus moriẽs propinquam Achillis mortem denunciat. Diuin. lib. 1. 59
Hecuba in canem conuerſa, propter animi acerbitatem quandam & rabiem. Tuſ. q. lib. 3. 53
Hegeſias Cyrenaicus adeò copioſè de malis vitæ diſputauit, vt is à rege Ptolemæo prohibit⁹ eſſe dicatur illa in ſcholis dicere, quòd multi his auditis mortem ſibi ipſi conſciſcerent. Tuſ. q. lib. 1. 68. vide & Valerium Maxim. de vi eloquentiæ.
Hegeſiæ liber ἀποκαρτερῶν. Tuſcul. quæſt. lib. 1. 68
Helenus augur. 1. de Leg. 34
Helenus, augur aſcitus in fabulis. de Nat. d 2. 5
Helice. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 62
Heliopolis, vrbs ſolis. 3. de Nat. d 38
helluo librorum. de Finib. lib. 3 6

domi in hemicyclo ſedentem Lal.1
Heraclides Ponticus, doctus vir, auditor & diſcipulus Platonis. Diuin.lib.1.46. & Tuſcul.q.lib.5.6
Heraclides Ponticus, profectos ab eodem Platone.3.de Legib.16
Heraclidis Pontici varia de deo ſententia. de Nat.deo.1.16
Heraclitus cognomento σκοτεινὸς perhibetur, quia de natura nimis obſcurè memorauit.de Fin.lib.2.15
Heraclitus de induſtria obſcurus fuit. Ibidem.
Heraclitus ignem ſtatuit rerum omnium principium. Academic. quæſt. edit.1. lib.2 109
Heraclitus omnia ad igneam vim referebat 3 de Nat.deo.24
Heraclitus quid diceret, intelligi noluit.3. de Nat.d.24
Heraclitus Tyrius, Antiochi familiaris. Acad.q.ed.1.lib.2.11
Heraclitus Tyrius Clitomachum multos annos & Philonem audiuit.Acad.q.ed. 1.lib.2.11
Heraclitus Tyrius homo in philoſophia veteri probatus & nobilis.Acad.quæſ. ed.1.lib.2.11
Heraclitus valde obſcurus.Diu.lib.2.101
herba aſpera & agreſtis.Diuin.lib.1.67
herbis conueſtitis dicuntur prata. Tuſc.q. lib.1.56
vt tanquam in herbis non fallacibus fructus appareat Lal.60
herbula quæ ſeſelis dicitur 2.de Nat.deo. 95
herbigrada, cohclea. Diuin.lib.1.101
Hercules à Græcis ad Romanos, & vſque ad Oceanū perlapſus habitus eſt deus. Tuſc.quæſ.lib.1 24
Hercules antiquiſſimus Ioue natus. 3.de Nat.deo 19
Hercules filios ſuos vt Euryſthei ſagittis confixit, furore nimirum correptus. Acad.q.ed.1.lib.2.80. Vide Euripidem.
Hercules Index. Diuin.lib.1.50
Hercules is qui cum Apolline de tripode concertauit.3.de Nat.deo.19
Hercules Nilo natus Ægyptius, quem aiunt Phrygias literas conſcripſiſſe. 3.de Nat d.19
Hercules Prodicus quum primùm pubeſceret, exiit in ſolitudinem, atque ibi ſedens, diu ſecum multúmque dubitauit, quum duas cerneret vias, vnam voluptatis, alteram virtutis, vtram ingredi melius eſſet. Offic.1.163. Xenophon ἀπομ. C.
Hercules quot fuerint.3.de Nat.deo.19
Hercules ob beneficia in concilio cæleſtium collocatus. Offic 3 31
Hercules vxorem ſuam interemit. Acad. q. ed.1.lib.2.80
Herculis laborem exantlare. Acad.quæſ. ed.1.lib.2.99
Herculi Deianira nocere noluit, quum ei tunicam ſanguine Centauri tinctā dedit.3.de Nat.deo.51
Herculi illatæ lampades in monte Œteo. 3. de Nat deo.18
neque Herculi quiſquam decumam vouit vnquam, ſi ſapiens factus eſſet. 3.de Nat.deo.66
hoc Herculi Iouis ſato edito potuit fortaſſe contingere. Offic.1.165. τῷ Διοφιλεῖ.
quid Herculem quem in cælum iſta ipſa, quam vos iracundiam eſſe vultis, ſuſtulit fortitudo, &c. Tuſc.q.lib.4.50
ipſum enim Herculem videras in Œta magnitudine dolorum eiulantem. Tuſcul.quæſt lib.2.14
Herillus à Zenone doctore ſuo multùm diſſenſit. Academic. quæſt. edit. 1. lib. 2.110
Herillus ad ſcientiam reuocauit omnia. de Fin.lib.2.37
Herillus in cognitione & ſcientia ſummū bonum ponit. Academic. quæſt. ed.1. lib 2.130
Herillus cognitionem animi amplexatus, actionem relíquit. de Finib. lib. 4.40
Herillus nihil eſſe bonum ſenſit præter ſcientiam. de Fin.lib.5.10
Herillus ſcientiam ſummum bonum eſſe defendit, nec rem vllam aliam per ſe expetendam.de Fin.lib.5.66
Herillus Zenonis auditor. Acad.q.edit.1. lib.2.120
Hermas (quos vocant) in ſepulchris imponi non licebat.2.de Leg.60
apud Herodotum patrem hiſtoriæ ſunt innumerabiles fabulæ.1.de Leg.5
Heroum principes.2.de Nat.deo.124
Heroicæ perſonæ.3.de Nat.deo.52
Heroicis temporibus.3.de Nat.deo.39
Heſiodus & Homerus fuerunt ante Romam conditam. Tuſc.q.lib.1.2. videlicet annis circiter 164. vt Cornel.Nepos putat: at, vt Solinus, 160.
de qua doctus Heſiodus ne verbum quidem fecit.Cat.50
Heſiodus, quum de cultura agri ſcriberet, de vtilitate ſtercorandi ne verbum quidem fecit.Cat.50
Heſiodi Theogoniā interpretatus eſt Zeno.de Nat.deo.1.17
Heſperos, Veneris ſtella tum dicitur, quum ſubſequitur ſolem. de Nat deo. 2.39
Hetruria de cælo tacta, ſcientiſſimè animaduertit.Diuin.lib.1.79
Hetruſci cælum in XVI. partes diuiſerunt. Diuin.lib.1.31
Hetruſci habent exaratum puerum authorem diſciplinæ ſuæ. Diuin.lib 1.63
Hetruſci portentorum exercitatiſſimi interpretes extiterunt, & quare. Diuin. lib.1.80
Hetruſci, quòd religione imbuti, ſtudioſius & crebrius hoſtias immolabant, extorum cognitioni ſe maximè dediderunt.Diuin.lib.1 80
Hetruſcorum & Aruſpicum diſciplina. de Nat.d 1.7
¶ Tyrannus Hiero quum quæſiſſet de Simonide quid eſſet deus, &c. Quanto (inquit) diutius conſidero, tanto mihi videtur res obſcurior. de Nat.d.1.48
Hieronymus cenſet ſummum bonum eſſe ſine moleſtia viuere. de Finib. lib. 1.15
Hieronymus homo doctus & ſuauis. de Finib.lib.5.11
Hieronymus ne in expetendis quidem rebus numerat voluptatem. de Finib. lib.2.17
Hieronymus Rhodius dolore vacare ſummum bonum dixit. Tuſcul. quæſt.lib. 2.15
Hieronymus Rhodius negauit voluptatem eſſe propter ſe ipſam expetendam. de Finib.lib.2.7
Hieronymus vacare omni moleſtia finē bonorum cenſuit. Academ.quæſt.ed.1. lib.2.130
Hieronymo Rhodio finis viſus eſt, nihil dolere.de Fin.lib.2.7
hilaritas profuſa.Tuſc.q.lib 4 13
hilaritate quadam conſpergere. Acad. q. ed.1.lib.1.6
aut ſi hilarius locuti ſunt. Tuſc.quæ.lib. 3.54
hiatu oris & dentibus ipſis quædam animantes cibum capeſſunt. 2. de Natura deor.91
Hippocentaurus. Diuin. lib.2.37. Tuſc.q. lib 1.74
quid intereſt vtrum de Hippocentauro, an de deo cogitemus. de Nat.d.1.75
quis enim Hippocentaurum aut Chimæram fuiſſe putat.de Nat.d.2.4
ne ego multorum ægrorum ſalutem non ab Hippocrate potius, quàm ab Æſculapio datam iudico.3 de Nat.d.68
quem Hipponactis iambus læſerat. 3. de Nat.d 68
hirſutæ ſpinis animantes.1.de Nat.d 90
æſtus maritimi vel Hiſpanienſes vel Britannici.3.de Nat.d.17
in hiſtoria leges aliæ obſeruandæ, aliæ in poemate.1.de Leg.4
hiſtoria nec inſtitui poteſt, niſi præparato ocio, nec exiguo tempore abſolui. 1. de Leg.7
hiſtoria neque occupata opera, neque impedito animo ſuſcipi poteſt: vtrunque opus eſt, & cura vacare, & negocio 1.de Leg.7
hiſtoria, opus oratorium maximè. 1. de Legib 4
hiſtoriæ pater Herodotus.1.de Leg.5
hiſtoriam Latinè ſcripſerat Fabius, Cato, Piſo, Fannius, Vennonius, Antipater, Clodius, Aſellio, Accius, Siſenna. 1. de Leg.4.& 5
in hiſtoria non voluptas modò eſt, ſed vtilitas.de Fin.lib.5.49
hiſtrio inexercitatus.Cat.59
¶ Hoc ipſo, quòd ſolus, atque vnus eſt de Vniuerſ.15
etſi hoc loco non populum metuis, ſed ipſos deos (pro, ea in re). de Nat.d.1 59
hoc poſito, quod ſequitur, videndum eſt. de Vniuerſ 11
hoc, quod eſt partitio, dant Scæuolæ.2.de Leg.47
Homerus cæcus. Tuſc.q lib 5.81
Homerus dicit Tyndaridas ſepultos Lacedæmone.3.de Nat.d.8
Homerus cur principibus heroum certos deos periculorum comites adiungit.2. de Nat.d.114
Homerus & Heſiodus fuerunt ante Romam conditam. Tuſ.q.lib.1.2. annis videlicet circiter 164. vt Cornel. Nepos putat: at, vt Solinus, 160.
Homerus fuit temporibus Lycurgi. Tuſ. q.lib.5.3
Homerus Herculem conueniri apud inferos facit ab Vlyſſe, ſicut cæteros qui exceſſerant è vita.3.de Nat.d.18
Homerus Laertem lenientem deſideriū, quod capiebat è filio, colentem agrum, & eum ſtercorantem facit.Cat.50
Homerus multis ante Heſiodum ſæculis fuit.Cat 50
Homerus, philoſophorum Plato. Tuſc.q. lib 1.64
Homerus recens ab ætate Tyndaridarū fuit.3.de Nat.d.8
Homeri fabellæ de diis.de Nat.de.1.50
apud Homerum, dii duos exercitus contrarios alii ex alia parte defendunt.2.de Natu. deo. 52
hinc ille Agamemnon Homericus, ſcindens dolore identidem intonſam comam. Tuſculan. quæſt. lib. 3. 52. Vide Homer. Iliad.10

homo ecutus. Academ. quæſt. edit 1. lib. 2.90
homo ad ciuilem ſocietatem natus. 1. de Leg.47
homo ad duas res, vt ait Ariſtotel. intelligendum & agendum eſt natus, quaſi mortalis deus. de Fin.lib.2 34
homo ad nullam partem vtilis. Offic 3 57
homo ad tuendos conſeruandóſque homines natus. de Fin.lib.3.54
homo amiciſſimus. Academ. quæſt. ed. 1. lib. 2.56
homo animal prouidũ, ſagax, multiplex, acutum, memor, plenũ rationis & conſilii, præclara quadam conditione generatum à ſupremo deo. Solum eſt enim ex tot animantium generibus atque naturis, particeps rationis & cogitationis, cùm cætera ſint experta. 1. de Leg. 16, & 17
homo apertus, ſimplex, ingenuus, iuſtus. Offic.3.74
homo bellus & humanus. de Fin.li 2.84
homo clarus, nobilis. Acad.quæſt edit.1. lib.2.68
homo cum hominibus humana ſocietate coniunctus. Academ. quæſt. edit.1. lib. 2.16
homo cum primis prudẽs atque doctus. Diuin.lib.2 61
homo doctus, & copioſus, & peritus. Acad.quæſt.ed.1.lib.2.39
homo eſt mundi pars. de Nat.deo.2.14
Democritus homo eruditus, in Geometriáque perfectus. lib.1, de Fin.16
homo & ſtudiis iiſdem, & vetuſtate amicitiæ cum aliquo coniunctus. Acad.q. edit.1.lib.1 1
homo frugi omnia rectè facit. Tuſc. qu. lib.4.59
homo gratioſus apud aliquem. de Petit. Conſul 3
homo gratioſus in foro, nauóſque. de Petit.Conſ.19
homo illuſtris honore ac nomine. de Petit.Conſ 15
homo ingenuus & liberaliter educatur. de Fin.lib.3 45
homo iners atque inutilis. Offic.3 38
homo infans atque impotens. de Fin.1.41
homo inſulſus. Tuſc.quæſt.lib.1 14
homo in primis acutus. de Nat deo.1.13
qualis homo ipſe, talis eſt eius oratio. Tuſcul.quæſt.lib.5.35
Homo natura leniſſimus. Acad. qu.ed.1. lib.2.11
homo leuis atque fallax. Læl.77
homo moderatus & temperans. Tuſcul. quæſ.lib 3.15
vt homo nemo velit niſi hominis ſimilis eſſe de Nat.deo.1 54
homo nobilis. Acad.q.ed 1.lib 2.1
homo nobiliſſimus. Tuſc.q.lib.1.3
homo nouus. de Pet.Conſ 3
homo nullo modo perfectus, ſed quædam particula perfecti. de Nat.d.2.37
homo omni doctrina eruditus. lib.1.de Finib.11
homo opinioſiſſimus. Academ.quæſt.ed. 1 lib.2.131
ipſe autem homo ortus eſt ad mundum contemplandum & imitãdum (deum). de Nat.deo.2.37
homo pars quædam ciuitatis & vniuerſi generis humani, ſecundum veteres Academicos. Acad.quæ.ed.1.lib.1.16
homo quaſi contẽplator cæli ac deorum, ipſorúmque cultor. Tuſculan. quæſt. lib.1.46
homo qui ſe ipſe norit, aliquid ſentiet ſe habere diuinum, ingeniúmque in ſe ſuum, ſicut ſimulachrũ aliquod dedicatum putabit, tantóque munere deorũ ſemper dignum aliquid & faciet & ſentiet 1.de Leg.45
homo qui nihil timet niſi vel teſtem, vel iudicẽ, quid faciet in tenebris? quid in deſerto loco nactus, quem multo auro ſpoliare poſſit imbecillũ atque ſolum? 1 de Legib.30
homo qui rectè & honeſtè curriculũ viuendi à natura datum confecerit, ad illud aſtrum, quo quum aptus fuerit, reuertetur. Qui autem immoderatè & intemperatè vixerit, eum ſecundus ortus in figuram mulierbrem tráſferet, & ſi ne tum quidem finem vitiorum faciet, grauius etiam iactabitur, & in ſuis moribus ſimillimas figuras pecudũ & ferarum transferetur: neque malorum terminum prius aſpiciet, quàm illam ſequutus peperit conuerſionem, quam habebat in ſe eiuſdem & vnius ſimul innatam. de Vniuerſ.55, & 57
homo ſe non vnis mœnibus circũdatum popularem alicuius loci, ſed ciuem totius mundi, quaſi vnius vrbis agnoſcat. 1.de Leg.47
homo ſimplex. Acad.q ed.1 lib.2.102
homo ſumma potentia, ſummáque fortuna. Tuſc. quæſt.lib 3.18
homo valde ſtudioſus & diligens. Acad. q.ed.1.lib.2.90
homo verſutus & callidus. Offic.2.13
homo verſutus, obſcurus, aſtutus, fallax, malitioſus, callidus, veterator, vafer. Offic.3.74
homo voluptarius. Tuſc.quæſt.lib.2.14
hominis figura omniũ animantium formam vincit. de Nat.d.1.35
hominis in primis propria eſt veri inquiſitio atque inueſtigatio. Offic.1.13
ab hominis natura, repetenda eſt iuris natura.1.de Leg 13
hominis naturæ aptiſſimũ, quod verum, ſimplex, ſyncerumque. Offic.1.13
hominis quæcunque eſt definitio, vna in omnes valet 1.de Leg 11
hominis vtilitati agri omnes & maria parentia. Tuſc.q.lib.1.57
homini cuſtodi nullo caſu cõtingere poteſt, vt vlla intermiſſiõ fiat officii. Læl.8
homini datur aſcenſus in cælum ob mentem, virtutẽ, pietatẽ, fidem. 2.de Leg.16
quod homini homine nihil eſſet pulchrius, fortaſſe ſimulachrorum ſuperſtitionem inuenit. de Nat.d.1.59
homini (inquit lex XII.tabul.) mortuo ne oſſa legito, quo põſt funus faciat. 2. de Legib.55
homini nihil tam tetrũ, nihil tam aſpernãdum, nihil homine indignius, quàm quod eſt turpe. Tuſc.q.lib.2.41
homini ratione addidit (natura, amplius quàm beſtiis) qua regerentur animi appetitus. de Nat.d.2.14
quum perſuaſum ſit nihil hominem aut admirari, aut optare, aut expetere oportere: nullique neque homini, neque perturbationi animi, nec fortunæ ſuccumbere. Off.1.95
inter hominem & beluam quid interſit. Off.1.39
æquum eſt meminiſſe, & me, qui diſſerã, hominem eſſe, & vos, qui iudicatis, vt ſi probabilia dicentur, nihil vltra requiratis. de Vniuerſ 9
hominem hominis incommodo ſuum augere commodum, magis eſt contra naturam, quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, &c. Off 3.16
hominem hunc omnino numerare non decet, quem aſtrorum ordines, quem dierum noctiúmque viciſſitudines, quẽ menſium temperatio, quéque ea quæ gignuntur nobis ad fruendum, non gratum eſſe cogunt. 2.de Leg.15, & 16
hominem mortuum, inquit lex in duodecim tabulis, in vrbe ne ſepelito, neue vrito. 2.de Leg.55
hominem natura non ſolùm celeritate mentis ornauit, ſed etiam ſenſus tanquam ſatellites attribuit, ac nuncios, & rerum plurimarum obſcuras ac neceſſarias intelligẽtias enudauit, quaſi fundamenta quædam ſcientiæ, figurámque corporis habilem & aptam humano ingenio dedit. 1 de Leg.10
hominem principiũ reliquarum rerum eſſe voluit deus 1.de Leg.11
hominem ſolum erexit natura, cùm cæteras animantes abiecisſet ad paſtũ, &c. hominis oris ſpeciẽ ita formauit, vt in ea penitus recõditos mores effingeret. 1.de Leg. 10
ab homine ignoto & ſordido Gabinio lata lex tabellaria. 3. de Leg 31
loquor autem de docto homine & erudito, cui viuere eſt cogitare. Tuſc.q. lib. 5.79
homines ad iuſtitiam eſſe natos, neque opinione, ſed natura conſtitutum eſſe ius 1.de Leg.11
immortales eſſe illos negabant, qui homines aliquando fuiſſent. 3.de Na.d.54
homines cum diis lege conſociati putandi ſumus: inter quos eſt communio legis, inter eos communio iuris eſt: quibus autem hæc ſunt inter eos communia, & ciuitatis eiuſdem habendi ſunt. 1.de Leg.17
homines deorum agnatione & gente tenentur 1.de Leg.18
perpetuis curſibus, conuerſionibus cæleſtibus extitiſſe quandam maturitatem, ſerendi generis humani: quod ſparſum in terras atque ſatum, diuino auctum ſit animorum munere. Nam quòd alii quibus cohærent homines, è mortali genere ſumpſerunt, quæ fragilia eſſent & caduca: animum eſſe ingeneratum à deo 1.de Leg 18
homines excellenti gratia. de Pet.Conſ 13
homines hac lege ſunt generati, qui tuerentur terram. Som.Scip.11
homines hominum cauſa generãti, vt ipſi inter ſe aliis alii prodeſſe poſſint. Off 1. 33. vnde prouerbium, ἄνθρωπος ἀνθρώπου δαιμόνιον.
homines infima fortuna, nulla ſpe rerum gerendarum. de Fin.lib.5 49
homines iuſti natura facti ad participandum alium ab alio, communicandúmque inter omnes. 1.de Leg.14
homines mediocres, his nõ ita valde mouentur. de Nat. deo.1.60
homines meliores efficit rectè viuendi ratio. 1.de Leg 14
homines municipales & ruſticani. de Pet. Conſ.11
ſunt enim quidam homines non re, ſed nomine. Offic.1.147
homines perditi. Tuſc.q.lib.1.36
homines perfecti plenéque ſapientes. Offic 1.69
homines plurimum hominibus & prodeſſe & obeſſe. Offic 2.23
homines præſtantiſſimis ingeniis. de Finib.lib.1.44
homines probi non ſolent enſiciis impeo

NNN.ii.

deorum calamitates prædicere, quas illi effugere nullo modo poſſint. Di.li.2 48
homines proterui ac molles. de Fin li.5.38
homines quaſi auſtores terræ conſtituti. 2.de Nat.deo.73
homines ſeueri & graues. Offic 1.99
homines ſi quo modo eſt natura, ſic iudicio homines nihil à ſe alienum putarent, coleretur ius æquè ab omnibus. 1. de Leg.13
homines ſibi indulgentes, atque omnia quæ ſequuntur in vita, quæque fugiūt, voluptatibus & doloribus ponderantes, ab omni ſocietate Reip. etiam parte nec norunt vllam, nec vnquam obiſſe voluerunt, faceſſant.1.de Leg.39
homines tenues. Tuſc q lib 5.73
quot homines, tot ſententiæ.li.1.de Fin.15
homines tribus modis deorum appulſu ſomniare, iuxta Poſidonium. Diuin. lib.1.58, & 59
hominum à beſtiis differentia. de Finib. lib.2.39
hominum coniunctio & naturalis ſocietas inter ipſos.1.de Leg 28
ad hominum commoditates & vſus tantam rerum vbertatē natura largita eſt, vt ea quæ gignuntur, donata conſultò nobis, nōn fortuitò donata videantur. 1 de Leg 25
hominum genus omne inter ſe ſociatum.1.de Leg.24
hominum interitu, ſententiæ quoque non occidunt. de Nat.d.1.9
homunculus. Tuſc.q.lib.1.16
homunculus humilis. Tuſc q.lib.5 47
vt homunculi ſimilem deum fingeret. de Nat.deo.1 87
honeſtum aut ipſa virtus eſt, aut res geſta virtute. de Finib.lib.5.61
quod honeſtum eſt, decet. Offic.1.195
quicquid honeſtum eſt, id vtile cenſuerunt Stoici. Off.c 3 14
quod honeſtum eſt, id eſt maximè propter ſe expetendum. Offic.3 41
omne quod honeſtū eſt, id quatuor partium oritur ex aliqua. Offic.1.15 partes verò illæ ſunt quatuor virtutes, iuſtitia, prudentia, fortitudo, modeſtia, ſeu temperantia.
nihil honeſtum eſſe poteſt quod iuſtitia vacat. Offic.1.62
honeſtum, etiamſi in alio cernimus, tamē nos mouet, atque illi, in quo ineſſe videtur, amicos facit. Offic.1.81
quod honeſtum, id ſolum bonum. Tuſc. quæſt.lib.5 54. Parad 6
quod honeſtum, id iuſtum. Offic.1.13
honeſtum naturē laudabile. Off.1.13
quicquid honeſtum, idem & vtile. Offic. 2.13.& 3.45
honeſtum quod ducatur à conciliatione naturæ Zenon ſtatuit finem eſſe bonorum. Acad.quæſt.ed.1.lib. 1.138
omnino illud honeſtum, quod ex animo excelſo magnificóque quærimus, animi efficitur, non corporis viribus. Offic.1.101
honeſtum quod propriè veréque dicitur, id in ſapientibus eſt ſolis, neque à virtute diuelli vnquam poteſt. Offic.3.16
honeſtum quod ex virtutibus exoritur, & in his hæret, per ſe eſſe expetendum. de Finib.lib 5 60
honeſtum omne ſua ſponte eſt expetendum 1.de Leg.56
honeſtum tale eſt, vt detracta omni vtilitate, ſine vllis præmiis fructibuſque per ſeipſum poſſit iure laudari. de Finib.lib.2.38
honeſti forma, ſi oculis cerneretur, vt ait Plato, mirabiles amores excitaret ſapientiæ. Offic.1.15. Platonis verba in Phædro ſunt, ὄψις γὰρ ἡμῖν ὀξυτάτη τῶν διὰ τοῦ σώματος ἔρχεται αἰσθήσεων, ᾗ φρόνησις οὐχ ὁρᾶται. δεινοὺς γὰρ ἂν παρεῖχεν ἔρωτας, εἴ τι τοιοῦτον ἑαυτῆς ἐναργὲς εἴδωλον παρείχετο εἰς ὄψιν ἰόν.
honeſto nihil honeſtius. de Fin.li.4.71
tanta vis eſt honeſti, vt ſpeciem vtilitatis obſcuret. Offic.3.61
honeſto detracto, quid poterit beatum intelligi. Tuſc.q.lib 5.34
honeſta in virtute ponenda, in vitiis turpia.1.de Leg.54
honeſta & turpia ad naturam ſunt referenda.1.de Leg 35
recte & honeſta.lib.2.de Fin.19
multa quæ honeſta natura videntur eſſe, temporibus ſiunt non honeſta. Off.3.118
honeſtis ſimilia ſunt quædam non honeſta, & bonis nō bona, & artificioſis minimè artificioſa. Acad.q.ed.1.lib.1.47
honeſtas dictorum atque factorum. de Finib.lib 1 40
honeſtas in voluptate contemnenda conſiſtit. Acad.q.ed.1.lib 2 130
omnis honeſtas manat à partibus quatuor, quarum vna eſt cognitionis, altera communitatis, tertia magnanimitatis, quarta moderationis. Offic 1 152
honeſtas ſola expetēda eſt, vt Zenoni viſum eſt. Offic.3 45
honeſtas maiori pondere gravine habenda eſt, quàm reliqua omnia, quod Ariſtoteli placet. Offic.3.45
honeſtatis natura ſumus ſtudioſiſſimi, appetentiſſimique. Tuſc.quæſt.lib.2 50
honeſtate ſi quaſi lumen aliquod aſpexerint, nihil eſt, quod, vt eo potiantur, non parati ſint & ferre & perpeti. Tuſcul.quæſt.lib.2.500
his enim rebus, quæ tractantur in vita, modum quendam & ordinem adhibentes, honeſtatem & decus conſeruabimus. Offic.1.17
qui honeſtatem cum primis naturæ commodis coniunctam, ſummum bonum ponunt, iniurioſum voluptatis nomen fugiunt, ſed in vicinitate verſantur. Acad.q.ed 1.lib 2 118
honeſtatem cum voluptate, tanquam hominem cum belua copulare. Acad qu. ed 1 lib.2.130
honeſtate vna vitam contineri beatam. Tuſc.q.lib.5.53
honeſtè viuere, fruentem rebus iis, quas primas homini natura conciliet, & vetus Academia ſummum bonum cēſuit, & Ariſtoteles. Acad.qued.1.lib 2.131
honos alit artes. Tuſc.q.lib.1.3
qua ſi appelles, honos præſtandus ſit. de Fin.lib.1.16
honoris cupiditas ignominia ſanciatur, vt noxiæ pœna par ſit.3.de Leg.40
quo minus ergo honoris erat poetis, eò minora ſtudia fuerunt. Tuſc.q.lib.1.3
Honoris templum, à Q. Maximo dedicatū bello Liguſtico, & à M. Marcello renouatum de Nat.deo 2 44
eiſque honos ſit & dignitas. Læl.61
honore deorum afficere. de Nat.deo.1 19
de honore & gloria dimicare paratius debemus, quàm de cæteris commodis. Offic.1.117
in honore eſſe.de Nat. deo.1 12
in ſummo honore eſſe. Tuſc.quæſt.lib.1.4
poſteaquam honoribus inſeruire cœpi. Offic.1.5
honoratorum virorum funeribus laudes in contione memorantur.2.de leg.57
imbecillius horrere dolorem & reformidare. Tuſc.q.lib.5.63
horrere numen deorum.de Finib.1.40
horrere numen diuinum. Acad q.ed.1 lib. 2.121.& de Fin.lib 1.32
poſtérne florere, deinde viciſſim horrere terra.de Nat d.2.15
horridæ atque agreſtes vites ſine oliue & palæſtra (de hiſtoricis loquitur.) 1 de Leg.5
Hortenſius magna memoria fuit. Tuſc.q. lib. 1.48
Hortenſius maiorem verborum memoriam habuit, quàm Lucullus. Acad. q. ed.1 lib 2.2
Hortenſius poſtulauit ab Academicis, vt id ſaltem perceptum à ſapiente dicerēt, nihil poſſe percipi. Acad.q.ed.1.lib.2 28
Hortenſii villa, ad Baulos. Acad. q. ed.1. lib.2 9
in Hortenſio cohortatus eſt Cicero, vt maximè potuit, ad philoſophiæ ſtudium. Diuin.lib.2 1
hortus Epicuri.de Nat.d 1.65
hortum agricolæ ſuccidiam alteram appellant. Cat.55 Plinius alterum macellum vocat.
horti Scipionis.de Nat.d.2.8
hortulos ſuos irrigauit Epicurus fontibus Democriti.de Nat.d.1.84
tanquam hoſpes in aliquo loco peregrinari, errareque. Acad.q.ed.1.lib.1.7
hoſpitium magnificentiſſimum. Diuin. lib.1 65
& ex hac vita ita diſcedo, tanquam ex hoſpitio, non tanquam à domo. Cat.90
hoſtiis maximis parentare, pietatis eſſe adiunctum putabat.2.de Leg 50
hoſtiæ quæ cuique diuo decoræ grataéque ſint, prouidento.2.de Leg.27
rex Hoſtilius augurio Actii Neuii, maxima bella geſſit. de Nat d.2.7
hoſtis apud antiquos Romanos is dicebatur, quem nūc peregrinum dicimus. Off.1.37
atque etiam ſi quid ſinguli temporibus adducti hoſti promiſerint, eſt in eo ipſo fides conſeruanda. Off.1 61
cum iuſto enim & legitimo hoſte res gerebatur. Off.3.146
equo incitato ſe in hoſtes immittere.3.de Nat.d 10
hoſtium Ponti. Tuſc.q.lib.1. 58. Boſphorus Thracius.
Huc ſi peruenerit. Acad q ed.1.lib.2.47. id eſt, hoc ſi concludendo effecerit.
humanum genus. Acad.q.ed.1.lib.1.16
humana omnia quæcunque accidere poſſunt, tolerabilia ducere. Tuſcul.quæſt. lib 5.45
humana ſocietas. Acad.q ed 1.lib 1.16
ſint ſemper omnis homini humana meditata. Tuſc. q.lib 3.27
ad humanæ imbecillitatis ſimilitudinem tradocta omnia quæ de diis feruntur. 2.de Nat.d.52
ab humili dict. Tuſc.q.lib.1.4
humilitas animalium quorundam: quibus opponuntur animalia eleuata de Nat.d.91
humor allapſus extrinſecus, vt in ſectione videre eſt, Auſtro ſudorem imitatur. Diuin.lib 2.44
dureſcit humor aquilonibus (aquæ ſcilicet) de Nat.d.2.10
humoremque, calorem, viſcerum ſoliditatē, animum ſpirabilem, ſumpſimus ab humore, à terra, ab igne, ab aere, quod ſpiritu ducimus. de Nat.d.2 14

humores qui ex renibus profunduntur. 2.de Nat.deo.104
humoribus marinis terreníſque longo interuallo extenuatis aluntur ſidera. de Nat.deo.2.51
humoribus Oceani, alitur ſol igneos. de Nat.deo.2.19
humus ſubacta atque pura. Cat.55
humo tegi dicuntur corpora defunctorum. Tuſc.q.lib 1.19
humare corpora. Tuſc.qu.lib.1.97
humare mortuum. Diuin.lib.1.52
humandi terra mos Athenis iam à Cecrope permanſit, quam quum proxima ſecerant, obductáque terra erat, frugibus obſerebatur, vt ſinus & gremium quaſi matris mortuo tribueretur, ſolum autem frugibus expiatum viuis redderetur. 2.de Leg.58
humari id eſt, humo iniecta tegi. Tuſc.q. lib.1.19
humatum hac ſepultura gentem Corneliam. 2.de Leg.52
humati quod nunc communiter in omnibus ſepultis dicitur, id erat proprium tum in iis, quos humus iniecta contegeret, eumque morem ius pontificale confirmat. 2.de Leg.51
humatio ad corpus pertinet, ſiue occiderit animus, ſiue vigeat. Tuſc.q.lib 1.93
humatio & ſepultura. Tuſc.q.lib.1.92
¶ Id maximè fieri hybernis temporibus. de Natu.deo.2.19
tempus quod hyemi ſeneſcẽti adiũctum eſt de Nat.deo.2.36
hyeme denſior terra. de Nat.d 2.19
æſtates & hyemes efficit inflexus ſolis curſus, tum ad Septẽtrionem, tum ad Meridiem de Nat.deo.2.36
Hypanis fluuius, qui ab Europæ parte in Pontum Euxinum influit. Tuſc.quæſt. lib.1.76
apud Hypanim fluuium Ariſtoteles ait beſtiolas naſci, quæ vnum diem viuãt. Tuſc.q.lib.1.78. Lib.5.de Animalibus.
Hyperionis filius, ſol.3.de Nat.d 58
in Hyrcania, plebs publicos alit canes, optimates domeſticos: ſed pro ſua quiſque facultate parat, à quibus lanietur, eámque optimam illi eſſe cẽſent ſepulturam. Tuſc.quæſt lib.1 97

I

IAcchus quid aget, & auguſta illa myſteria, ſiquidem ſacra nocturna tollimus. 2.de Leg.35
iacent ea ſemper, quæ apud quoſque improbantur. Tuſcul.q lib.1.3. Sic Plato lib.de Repub 8. vnde tranſtulit, ἀσκεῖται δὴ τὸ ἀεὶ τιμώμενον, ἀμελεῖται δὲ τὸ ἀτιμαζόμενον.
quum iudicia iacebant. Parad.35
iacere, pro labefactatum & infirmatum eſſe. Acad.q.ed.1.lib.2.96
iacere afflictum & exanimatum. Tuſc.q. lib.2.48
& aſſiduas iacit ore querelas. Diu. lib.1.13
iacere facem. Acad.q.ed.1.lib.2.81
iacere fulmen dicitur Iupiter. Diu.lib.2.33
iacere talos. Diuin.lib.1 14. & 2.67
iacere teſſeras. Diuin.lib.2.67.
iacere venereum. Diuin.lib.2.94
iactam & immiſſam à te in me nefariam iniuriam ſemper duxi. Parad.35
iactum præclarè fundamentum quæſtionis. de Nat.deo.1 32
ſed paulò antè iacta ſunt fundamenta. Acad.q.edi.1.lib.2.36
iactus fulminum. Diuin.lib.2.31
iactus talorum. Diuin.lib.2 94
iactare cæſtus. Tuſc.q. lib.2 49
iactare ſe inconſtanter & turbidè. Tuſc. quæſt lib.4.28
in quo enim maximè conſueuit iactare veſtra ſe oratio. de Fin.lib.2.28
iactabitur grauius. de Vniuerſ 37
iactari magna tempeſtate. Tuſcul.quæſt. lib.5.3
iactatio, eſt voluptas geſtiens, & ſe efferẽs inſolentius. Tuſc.q.lib.4 16
iactationes animorum incitatæ, & impetu inconſiderato elatæ. Tuſcul. quæſt. lib. 5.12
iactura ingenuis. Offic.2.81
ſed iacturæ rei familiaris erunt faciendæ. de Fin.lib.2.66
Ialyſus.3.de Nat.d.39
iam verò venæ & arteriæ micare non deſinunt, &c.de Nat.deo.2.18
ianua animi, vultus & frons eſt. de Pet. Conſ.19
ianuæ nominantur fores in liminibus profanarum ædium. de Nat.deo.50
Ianus vnde dictus. ibidem.
à quibuſdam optimis viris ad Ianum medium ſedentibus, &c. Offic.2.131
¶ Aut ibim, aut felem violatum ab Ægyptio intelleximus. pro, ab Ægyptiis. de Nat deo.1 57
ibes (ab Ægyptiis conſecratæ) maximam vim ſerpentium conficiunt. de Nat.d. 1.72 quum ſint aues excelſæ.
maximã verò omnium flagraſſe amore Rheginum Ibycum apparet ex ſcriptis. Tuſc.q.lib 4.60
ibidem eſt repente mortuos. id eſt, eo loco. de Nat.d.2.8
¶ Ictus cælo. Diuin.lib.1.15
quanquam grauiter cernimus ictum. Tuſc.quæſt.lib.2. 44 ex Pacuuio.
nec vllum habet ictũ, quo pellat animum ſtatus hic non dolendi. de Fin.lib.2.29
video enim vtrunque cominus ictu cecidiſſe contrario, nempe L. Brutum & Aruntem, de quibus copioſè Liuius & Plutarchus. Tuſc. q.lib.4.39
¶ Id temporis, pro eo tempore. de Finib. lib.5 2
id nec habere ipſum, negotii quidquam. de Nat.deo. 1.53
Idea, quam Plato vocat, Latinè ſpecies dicitur. Tuſc.q quæſt.lib.1.47. & Acad.q.ed. 1.lib.1.22
præter famulos Idææ matris, eóſque iuſtis diebus, ne quis ſtipem cogito. 2. de Legib.24
Idææ matris propria ſtipis exactio. 2. de Leg.39
ex Idæis indigenis quis Hercules. de Nat. deo.3.29
idola quæ imagines nominant, quorum incurſione non ſolùm videmus, ſed etiam cogitamus. lib.1.de Fin 16
ἡδονὴ, Latinè lætitia, eſt geſtiendi animi elatio voluptaria. de Finib.lib.3.19
Idya, mater Medeæ.3.de Natu deo.34
¶ Iecur horridum & exile. Diu.lib.1.25
iecur nitidum atque plenum. Diu.li.2.25
quis inuenit fiſſum iecoris? 3.de Nat.d.10
iecoris portæ. 2.de Nat.deo.115
nimis ieiunè agere. Academ. quæſt. ed.1. lib.2.101
hæc dicuntur fortaſſe ieiunius. de Finib. lib 3 15
ieiunitas & fames: Tuſcul.quæſt.lib.2.2. contrarium eſt, vbertas & copia, dicitúrque de oratione.
¶ Quod ἡγεμονικὸν vocant, id dico principatum. de Nat.deo.2.29
ignis artificioſus. de Nat.d.2.41
ignis elicitur conflictu lapidum atque tritu. de Nat.d 2.19
ignis & aer omni impulſu facillimè pellitur. 3.de Nat.d.31
ignis & aer ſurſum rectis lineis in cæleſtem locum ſubuolant. Tuſc.q.lib 1 33
& viciſſim aut ſol, aut ignis hybernus. Cat.43
cùm ignis oculorum cum eo igne, qui eſt ob os offuſus, ſe confudit & contulit. de Vniu.61
nullus ignis ſine paſtu aliquo permanere poteſt. de Nat.d.2.29
ignis, principium vniuerſi ſecũdum Parmenidem. Acad.q.ed.1.lib.2.109
ob ignis periculum, ne homo in vrbe vreretur, vetuit lex x i i.tabularum. 2. de Leg.55
ignem foci publici ſempiternum in vrbe virgines Veſtales cuſtodiunto. 2.de.Le.27
ignem & terrã iungebat Deus, mundum efficere moliens. de Vniu.25
ab igni formari terram ſenſit Parmenides. Acad.q.ed.1.lib.2.109
igni vacuum videri nihil poteſt. de Vniuerſ.13
cælum, ignes, terræ, maria, naturæ omnes parent diuino numini. de Nat.d.1.27
ex illis ſempiternis ignibus, quæ ſydera & ſtellas vocatis. Som.Scip.22
ſubditis ignibus efferueſcũt aquæ. de Nadeor.2.10
quaſi virtutũ igniculi & ſemina. de Fin. lib.5 25
igniculi à natura dati, à corruptela malæ conſuetudinis extinguuntur, exoriuntúrque, & confirmantur vitia contraria. 1.de Leg.25
quaſi quodam igneo motu venæ & arteriæ micãre non deſinunt. de Nat.d.2.18
ignea natura, ætherea. 2.de Nat.d.46
cor animantis euulſum, ita mobiliter palpitabat, vt imitaretur igneam celeritatem. de Nat.d.2.18
ad igneam vim omnia referebat Heraclitus. 3.de Nat.d.14
igneæ formæ in æthere curſus ordinatos definiunt. 2.de Nat.d 74
tota ignea & calida eſſe ſydera Cleanthes affirmat. de.Nat.d 2 28
calidum illud atque igneum, in omni fuſum eſt natura. de Nat.d.2.21
igneſceret ad extremum omnis mundus. 2.de Nat.d.88
ignobilitas per ſe non extimeſcanda. Tuſ. q lib.5.74
ignominia nominis. Tuſc q.lib.5.77
ignominia ſanciatur honoris cupiditas, vt noxiæ pœna par ſit. 3.de Leg. 40
ignoratio cauſarum in re noua mirationem facit: eadem ignoratio ſi in rebus vſitatis eſt, nõ miramur. Diuin.lib.2 38
ignorantia futurorum malorũ vtilior eſt, quàm ſcientia. Diuin.lib.2.18
ignoratio ſedis, in qua manẽt animi, finxit inferos. Tuſc.q.lib.1 29
ignoratione ſui iuris 3.de Leg.41
in ignoratione hominum verſari propter humilitatem & obſcuritatem. Off.2.63
in maximarum rerum ignoratione verſari. de Nat.d.1 3
ignoratione rerum bonarum & malarum maximè hominũ vita vexatur. de Fin. lib.1.54
ignoratione veritatis, vulgi opiniones in maxima inconſtãtia verſantur. de Nat. deor.2.32
ignarus quemadmodum rebus ſecundis vti conueniat. Tuſc.q.lib.5 18

ignotorum deorũ turbam magnam congregat Chryſippus. de Nat. deo. 1. 39
¶ illachrymari morti alicuius. 3. de Nat. deo. 61
non ad illius commoda, quem diligimus, referemus, &c. de Nat. d. 1. 86
quum libido id ad quod videtur bonum, illecta & inflammata rapiatur. Tuſcul. quæſt. lib. 4. 10
ſiue quòd imitabatur illecebris blandis voluptatis. Tuſcul. quæſt. lib. 4. 6
ſtupra verò, &c. nullis aliis illecebris exci tari. Cat. 36
ſuis te illecebris oportet ipſa virtus trahat ad verum decus. Som. Scip. 27
in ſphæram illigauit. Tuſc. q. lib. 1. 51
illigabant ambitus animo diuino in homine influente atque effluente. de Vniuerſ. 61
illigari alicui rei. hoc eſt, in ea occupari. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 6
cùm autem iis dies illuxiſſet. Diu. lib. 2. 47
illuminata à ſole luna. 2. de Nat. deo. 89
illuſtrem & inſignem viſum habere. de Nat. deo. 2. 110
illuſtres homines. Acad. q. edit. 1. lib. 2. 68
illuſtres & populares laudes. Acad. quæſ. edit. 1. lib. 2. 6
illuſtres res. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 85. his opponuntur, Res obſcuræ. Ibidem.
illuſtribus rebus inſiſtere. Acad. qu. ed. 1. lib. 2. 85
ſolis candor illuſtrior eſt, quàm vllius ignis. de Nat. deo. 2. 49
ſi ea, quæ dixi, ſole ipſo illuſtriora & clariora ſunt. de Finib. lib. 1. 55
illuſtrauit hunc locum Ariſtoteles in diſputando. 3. de Leg. 16
Cn. Pompeii laudes illuſtrabit. 1. de Leg. 6
illuſtrare dubia perſpicuis. de Fin. li. 4. 56
illuſtrare Latinis literis. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 1. 3. & Tuſc. quæſt. lib. 1. 1
illuſtratus homo intelligentis animo conceptis. 1. de Leg. 45
quæ illuſtranda & excitanda nobis eſt. Tuſc. q. lib. 1. 3
illuſtrationem ſolis eiuſdem incenſa radiis menſtruo ſpatio luna complet. de Nat. deo. 2. 61
¶ Adumbrata imago gloriæ. Tuſc. q. lib. 3. 3
effigies hominis & imago. de Nat. d. 1. 73
imaginis ſimilitudo ad propoſitũ exemplar deſcribebat. de Vniuerſ. 43
imagines quæ idola nominant, quorum incurſione non ſolùm videmus, ſed etiam cogitamus. lib. 1. de Fin. 16
imagines ad dormientem venire innocatas, nugatorium eſt. de Nat. deo. 1. 76
imagines diuinitate præditas ineſſe cenſet Democritus vniuerſitati rerum. de Nat. deo. 1. 84
imagines, earumque circuitus, in deorum numero refert Democritus. de Nat. deo. 1. 11
fat imagines eſſe, quibus pulſentur animi. 1. de Nat. deo. 75 multa hoc loco de imaginum conformatione in noſtris animis.
imagines multas conſtituit Democritus. de Nat. d. 1. 84
imagines extrinſecus in animos noſtros per corpus irrumpere, ſenſit Democritus, diſputans de ratione intelligendi. Acad. quæſt. edit. 1. lib. 2. 116
vos imaginum aduentum, & introitum in animos dicitis, quod cæteri philoſophi motum inanem vocant. de Nat. deo. 1. 75
ſi propinquos habeant imbecilliores vel animo vel fortuna. Læl. 64
imbecillius aſſentiri. Acad. quæſt. edit. 1. lib. 1. 49
imbecillitas conſilii. Offic. 1. 163
imbecillitas generis humani. Tuſc. quæſ. lib. 5. 30
imbecillitas valetudinis. Offic. 1. 105
vt imbecillitate aliorum, non noſtra virtute valeamus. Offic. 1. 118
imbelles, timidique. Offic. 1. 115
imber lapidum, ſanguis terra. Diuin. lib. 1. 83
imber lapideus. Diuin. lib. 1. 46. de Nat. deo. 2. 10
imber ſanguineus. Diuin. lib. 1. 46
imbres, nimbi, procellæ, turbinesque. 3. de Nat. deo. 56
guttæ imbrium quaſi cruentæ. de Nat. deo. 2. 10
imbui erroribus. Tuſc. q. lib. 3. 5
imbui ſuperſtitione. de Nat. d. 1. 59
imbutus dialecticis. Tuſc. q. lib. 2. 12
imbuti animi cõſuetudine. de Nat. d. 1. 58
quando enim poſtea quidem fuit quem imitaremur, vllus nobis orationis vel copioſæ vel elegantis ornatus defuit. lib. 1. de Fin. 8
imitari vitam deorum. Tuſc. quæſt. lib. 1. 59
nemo opifex imitãdo conſequi poſſit naturæ ſolertiam. 2. de Nat. deo. 58
imitata & effecta ſimulachra ingreſſa oratio. de Vniuer. 9
nam & imitatio virtutis æmulatio dicitur. Tuſc. quæſt. lib. 4. 14
immanis & fera bellua. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 99
immanitas agreſtis. Diuin. lib. 1. 56
immanitas verborum. de Finib. lib. 4. 11
ſed potius immanitate, omnem humanitatem repellentis. Offic. 1. 89
immanitate efferatæ gentes, nullam habens dei ſuſpicionem. de Nat. deo. 1. 44
ſi quis aſperitate ea eſt & immanitate naturæ. Læl. 75
immemor beneficii communis hoſtis tenuiorum. Offic. 2. 91
omnes immemorem beneficii oderunt. Offic. 2. 91
immenſa & interminata in omnes partes magnitudo regionum mundi. de Nat. deo. 1. 38
immenſitas latitudinum. de Nat. deo. 1. 38
imminuere gloriam alicuius. Acad. quæſ. ed. 2. lib. 2. 5
imminutio corporis. de Fin. lib. 5. 44
immigrare in domicilium aliquod. Tuſcul. quæſt. lib. 1. 48
immittere ſe in hoſtes equo incitato. 3. de Nat. deo. 10
iactam & immiſſam à te in me nefariam iniuriam ſemper duxi. Parad. 35
immiſſio ſarmentorum. Cat. 49
immobilis & ſtans orbis. de Vniuerſ. 47
immoderata intemperantia. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 17
immoderatè agitarum. de Vniuer. 11
immoderatè facere aliquid. Tuſc. quæſt. lib. 1. 28
immoderatè ferre res aduerſas, ſecundas. Offic. 1. 27
immoderatè & fortuitu mouebantur animal. de Vniuer. 11
qui immoderatè & intemperatè vixerit. de Vniuerſ. 57
immolare hoſtias. Tuſc. q. lib. 3. 53 & Diu. lib. 1. 80
immortales & indiſſolubiles dii qui orti ſunt, eſſe non poſſunt. de Vniuer. 51
quod beatum & immortale eſt, id nec habet, nec exhibet cuiquam negotium. Epicuri dictum. de Nat. deo. 1. 60
immortales illos eſſe negabant, qui aliquando homines fuiſſent. 3. de Nat. deor. 54
immortalitas animorum probatur. Tuſc. q. lib. 1. 25
immortalitatem eſſent conſecuti. de Nat. deor. 1. 30
cùm immortalitatem ipſa morte quærebat. Tuſc. q. lib. 1. 15
immortalitatem ſcribitur Vlyſſes repudiaſſe, vt Ithacam videret. 2. de Leg. 2
immunitatem dare alicui magni muneris. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 18
tot rebus ipſis ſe immutantibus. de Nat. deor. 2. 15
immutari rebus proſperis. Læl. 50
immutatus orbis & rectus. de Vniu. 25
vel eadem ſpecies, vel interdum immutata redditur. de Vniuerſ. 61
immutatio verborũ. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 16
immutabilis & ſtabilis res. de Vniu. 9
ſed in factis immutabilitatem apparere. Fat. 14
imparatum arma ſumere. Tuſ. quæſt. lib. 1. 70
quem quidem vos impatibilem facitis. de Fin. lib. 2. 48. contrarium eſt tolerabilis.
nihil enim impedio. per impedimenta. Offic. lib. 1. 3
nihil impedit libero tempore, quo minus id quod maximè placeat, facere poſſimus. lib. 1. de Fin. 16
impedire magnas vtilitates amicorũ intemperata quadã beneuolentia. Læl. 64
quid impediat actionem eius, &c. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 99
impediri bonam rem melius, quàm concedi malæ. 3. de Leg. 37
impediri illum, ne tot ſummos viros interficeret. 3. de Nat. d. 60
in eo hærentia & impedita. de Vniu. 39
adueniens digito impellam tenuam. ex Trabea. Tuſc. q. lib. 4. 56
impellere & incitare ad conſpiciendas, totaque mente contrectãdas varias voluptates. Tuſc. q. lib. 3. 30
& in fraudẽ obſequium impellitur. Læl. 75
impellimur ad agendũ appetitione. Aca. q. ed. 1. lib. 2. 25
facillimè ad res iniuſtas impelli. Off. 1. 95
impelli ad officium voluptate quaſi mercede aliqua. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 30
impelli (ad ſuſcipienda pericula) ſua cupiditate, non vtilitate communi. Off. 1. 91
impulſio oblata extrinſecus. Acad. quæſt. ed. 2. lib. 1. 28. Stoici ὁρμὴν Græce nominant.
impulſione aliqua vehementi labefactatur corporis coagmentatio. de Vniu. 12
hæc ita multa quaſi fata impendere amicitiis. Læl. 54
altitudines impendentium montium. 2. de Nat. d. 98
imperitè faciunt. 1. de Leg. 5
qui imperat, eum cogitare oportet ſibi breui tempore eſſe parendum. 3. de Leg. 5
qui benè imperat, paruerit aliquãdo neceſſe eſt, & qui modeſtè paret, videtur qui aliquando imperet dignus eſſe. 3. de Leg. 5
ab eo qui militiæ imperabit, prouocatio ne eſto: quodque is qui bellum geret imperaſſit, ius ratumque eſto. 3. de Leg. 5
reliquum eſt, vt tute tibi imperes. Tuſc. q. lib. 2. 42
cùm præcipitur, vt nobiſmetipſis imperemus, hoc præcipitur, vt ratio coerceat temeritatem. Tuſcul. quæſt. lib. 2. 42

quibus iuſſi erunt, imperanto, eorúmque tribuni ſunto. 3. de Legib. 5
iuſtè & legitimè imperare. Offic. 1. 21
qui non poteſt cupiditatibus ſuis imperare. Parad. 40. Læl. 69
imperare feriæ. Diuin. lib. 1. 86
imperare liberis, ſcilicet ciuibus. Tuſcul. quæſt. lib. 3. 23
quidam imperatores etiam ſeipſos diis immortalibus pro Repub. deuouerunt, capite velato, certis verbis. de Nat. d. 2. 7
imperatores qui patriæ conſulerent, vitæ non parcerent. 3. de Nat. deo. 10
animos imperatorum à vitæ prauitate ad deorum cultum conuerterent. de Nat. deo. 1. 53
imperatorum illud conſilium fuit, quod Græci ϛρατήγημα appellant. 3. de Nat. deo. 10
imperatoria laus. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 2
imperium militare. de Finib. lib. 1. 28
imperium prætorium. Diuin. lib. 1. 62
tua maieſtatis atque imperii. lib. 1. de Finib. 28
imperii regii genus primùm ad homines iuſtiſſimos & ſapientiſſimos deferebatur. 3. de Leg. 2
nec verò vlla vis imperii tanta eſt, quæ premente metu poſſit eſſe diuturna. Offic. 2. 35
imperio parere animantis didicerunt. de Vniuerſ. 39
ſummum imperium tenere & deponere. de Nat. deo. 2. 9
de imperio decertare. Offic. 1. 57
de imperio dimicare. Offic. 1. 59
imperio regio duo ſunto, iique præeundo, iudicando, conſulendo, Prætores, Iudices, Conſules appellantor. 3. de Legib. 8
ſed iis etiam qui cum imperio ſunt, &c. Cat. 59
imperia quum ſenatus creuerit, populúſue iuſſerit, ex vrbe exeunto. 3. de Leg. 9
nec verò imperia expetenda, ac potius aut non accipienda interdum, aut deponenda nonnunquam. Offic. 1. 97
imperia iuſta ſunto, iiſque ciues modeſtè ac ſine recuſatione parento. 3. de Leg. 4
imperia ſeueriora nulla ſine aliqua acerbitate iracundiæ, iuxta Peripateticos. Tuſcul. quæſt. lib. 4. 33
vitalem calorem omnibus impertit. de Nat. deo. 2. 20
vt aliquid ſuorum ſtudiorũ philoſophiæ quoque impertiat. de Fin. lib. 5. 5
impertire operam ſuam alicui. de Petit. Conſul. 31
ſic tum auibus magnæ res impertiri ſolebant. Diuin. lib. 1. 28
impetrare optimum. Offic. 3. 117
impetus fortunæ. Tuſc. q. lib. 5. 23
impetus populi, periculi rationem ſui nõ habet. 3. de Leg. 10
motus & impetus quò pertineant. lib. 2. de Fin. 27
in armatũ hoſtem impetum feciſſe ibidẽ.
qui iniuſtè impetum in quempiam facit, aut ira, aut aliqua perturbatione incitatus, is quaſi manus videtur afferre ſocio. Offic. 1. 35
omni impetu ad voluptatẽ ferri. Of. 1. 147
vel repentino quodam, quaſi vento, impetu animi incitari. Offic. 1. 73
impetus diuini. Diuin. lib. 1. 94
impius ne audeto placare donis irá deorum. 2. de Leg. 24
etiam aduerſus deos immortales impii iudicandi ſunt. Offic. 3. 35
impii ne donis placare audeant deos. 2. de Leg. 40
impiorum nemo iam audax fuit vnquã, quin aut abnueret à ſe commiſſum eſſe facinus, aut iuſti ſui doloris cauſam aliquam fingeret, defenſionémque facinoris à natura iure aliquo quæreret. 1. de Legib. 32
nihil eſt quod iam miſeros faciat, quàm impietas & ſcelus. de Fin. lib. 4. 55
ad impietatem in deos, in homines adiunxit iniuriam. 3. de Nat. deo. 63
impiè ſacrum commiſſum, quod neque expiari poterit. 2. de Leg. 24
implicare ſe ſocietate omniũ mortalium. de Fin. lib. 2. 39
itaque antè implicatur aliquo certo genere curſúque viuendi, quàm potuit, quid optimum eſſet, iudicare. Offic. 1. 163
nimis implicari alienis. Læl. 41
implicari multis erroribus. Tuſcul. quæ. lib. 4. 48
implicari vltrò & citrò, vel vſu diuturno, vel etiam officiis. Læl. 71
implicatus moleſtis negociis & operoſis. 1. de Nat. deo. 38
implicatos occupationibus. de Nat. d. 1. 37
nec enim in Torquati ſermone quicquã implicatum aut tortuoſum fuit. de Finib. lib. 3. 2
implicatum & cõſtrictum tenere aliquẽ. Acad. quæ. ed. 1. lib. 1. 8. μονοφαγικῶς. ab iis qui vinculis conſtricti ſunt.
implicata in omni ſenſu inſidet voluptas. 1. de Leg. 36
implicatio neruorum. 2. de Nat. d. 105
implorare alicuius fidẽ. Aca. q. ed. 1. li. 2. 81
implorare fidem vicinorum. Tuſc. quæſ. lib. 3. 43
implorare memoriam alicuius. Acad. q. edit. 2. lib. 1. 12
quæ hic Reip. vulnera imponebat, eadem ille ſanabat. de Fin. lib. 4. 55
impoſuit deus animos ſideribus quaſi in currum vniuerſitatis. de Vniuer. 55
impoſuiſtis in ceruicibus noſtris ſempiternum dominum. de Nat. d. 1. 59
imponere aliquem in rogum. Tuſc. quæ. lib. 2. 69
imponere exercitum. Diuin. lib. 2. 67
imponere faſtigium operi inchoato. Offic. 3. 41
imponere leges alicui. Parad. 45
imponere ſibi graues leges. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 15
imponere rei inuſitatæ inauditũ nomen. de Finib. lib. 3. 12
imponere noua nouis rebus nomina. de Finib. lib. 3. 2
imponi in equuleum. Tuſc. q. lib. 5. 12
imponi in rogum. Tuſc. qu. lib. 5. 58
imponi ſepulchro lapidem. 2. de Leg. 61
importare ægritudines anxias atque acerbas. Tuſc. q. lib. 4. 27
ſi quid importetur nobis incommodi. Offic. 2. 25
à diis immortalibus ſupplicii cauſa importari putant. de Finib. 2. 41
importunus atque crudelis. li. 2. de Fin. 28
homo importuniſſimus. pro, teterrimus. 3. de Nat. deo. 6
importunè inſiſtere. Acad. q. edit. 2. li. 2. 72
importunitas & inhumanitas omni ætati moleſta eſt. Cat. 8
impotentia animi. Tuſc. q. lib. 4. 27
impotentia dictorum atque factorum. Tuſcul. q. lib. 4. 41
vir magnus imprimis. de Nat. deo. 1. 84
impreſſit ipſa natura in hominum animis deorum notionem. de Nat. deo. 1. 32
quod omnium animis eorum notionem impreſſiſſet ipſa natura. de Nat. d. 1. 32
imprimere in animo ſuam ſpeciem dicitur viſum obiectum. Fat. 32
imprimere ſigillum anulo in cera. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 77
imprimũtur nobis notitiæ rerum. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 12
imprimerentur in animis. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 30
ſo imprimi quaſi ceram animum putamur, &c. Tuſc. q. lib. 1. 49
& ſulcus altior eſſet impreſſus. Diuin. lib. 2. 39
quod impreſſum eſſet è vero. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 102
impreſſum in animo atque in mente. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 34
impreſſa ab iis quæ imitabatur, effinxit. de Vniuerſ. 43
impreſſa ſubtiliter. Acad. q. ed. 1 lib. 2. 34
impreſſio vtcumque explanata. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 14
improbo & ſtulto & inerti nemini bene eſſe poteſt. Parad. 12
omnes improbi, ſerui. Parad. 44
improborum proſperitates, ſecundǽque res redarguunt vim omnem deorum ac poteſtatem. 3. de Nat. d. 66
improbitas cuius in animo verſatur, nũquam ſinit eum reſpirare, nũquam acquieſcere. de Finib. 1. 41
improbare, cui contrarium approbare. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 87
improbare & ſequi, oppoſita. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 86
improbabilis viſio. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 33
ſtultiſſima perſona eſt improuidorum & credulorum ſenum. Læl. 81
an improuiſum aliquid atque repentinum. Tuſc. q. lib. 4. 47
nihil improuiſum atque repentinum accidere poteſt ei, cui nihil eſt ſubitum, quod homini euenire poſſit (vt ſapienti) Tuſc. q. lib. 4. 47
improuiſa nec opinata. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 11
ita imprudens eò, quò minimè vult, reuoluitur. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 20
quorum etiam ſi imprudentes quippiam fecerint, pœnam nullam recuſent. Tuſ. q. lib. 5. 58
imprudentiam oculorum en adiici ſes non fuit. 1. de Leg. 36
impudenter aliquid poſtulare. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 116
impudenter rogare. Off. 1. 213
ad ſummam impudentiam ineptus. 1. de Leg. 5
niſi enim multorũ impunita ſcelera tuliſſemus. Off. 2. 39
tum ſuguntur impunius. Diuin. lib. 1. 45
impunitas peccatorum data videtur eis, qui & ignominiam & infamiam ferũt ſine dolore. Tuſc. q. lib. 4. 35
ſe impunitate propoſita facturos quod expediat. Off. 3. 32
etiam omni impunitate propoſita. de Fin. lib. 3. 30
¶ in animo intelligentiam cõcluſit deus, animum in corpore. de Vniu. 11
vt mihi eſt in animo facere. de Nat. d. 2. 25
in animo quaſi inſculptum. de Nat. deor. 1. 10
aduentus & introitus imaginum in animos. de Nat. d. 1. 75
in araneolis eſt quædam machinatio & ſolertia. 2. de Nat. d. 92
in cælo mundóque mentem ac rationẽ vt in homine ineſſe putare verius eſt. 1. de Leg. 13

in C. Figuli ſepulchro quos ad ſumptus progreſſa iam res iſta ſit, vides. 2. de Legib. 58
in cantu, fidibus, & tibiis lætitiam popularem moderanto. 2. de Leg. 14
in cernendi ſenſum quicquid caderet. de Vniuerſ. 11
in cóquiſitione omnis rationis exordium difficillimum. de Vniuer. 7
in deos reponere homines morte deletos. de Nat. d. 2. 19
ſi quid affirmarent in diſputando. de Natu. deo. 1. 18
vt ſi quis in domum aliquam, in gymnaſium, in forum venerit. de Nat. deo. 2. 16
potes ſatiſfacere in ea. 1. de Leg. 4
in ea, quæ iſto modo memoriæ ſunt prodita, ne nimis diligenter inquiras. 1. de Legib. 3
ſiue animal, ſiue è terra editum, id viuit propter incluſum in eo calorem. (pro, in ſe) de Nat. deo. 2. 18
intelligêtes in quam figuram cadere poſſet mundus. de Nat. deo. 1. 18
in fingendo mundo. de Vniuer. 11
in grauiſſimis rebus non delectat ſermo patrius. lib. 1. de Fin. 3
in hæc intenta mens noſtra. de Nat. deo. 1. 74
in hiſtoria ad veritatem referuntur plæraque. 1. de Leg. 3
in hiſtoria leges alias obſeruare, alias in poemate. 1. de Leg. 3
earum diſciplinarũ quæ in honore ſunt, nullus vacaret locus. de Nat. deo. 1. 15
in hortis ambulare. Academ. quæſt. ed. 1. lib. 2. 48
in iſto tam immenſo ſpatio. de Na. d. 1. 26
in legis nomine interpretando ineſt vis & ſententiæ iuſti & iuris colendi. 2. de Legib. 10
in libro quinto diſſeruit de Nat. deo. 1. 86
in legum libris. de Nat. d. 1. 15
in lucem proferre res occultiſſimas. Academ. quæſt. edit. 1. lib. 2. 57
in magiſtratibus animaduerto quoſque ignoratione iuris ſibi tantum ſapere, quantum apparitores velint. 3. de Legib. 41
in manibus habere. Academ. quæſt. edit. 1. lib. 2. 2
in mentem venire. Tuſc. q. lib. 1. 46
in minima diſpartiri. Acad. quæſt. edit. 1. lib. 2. 40
in more erant maiorum qui tum vt lex valebat. 2. de Leg. 25
ſermonem in multam noctem produximus. Som. Scip. 3
in mundo mentem ac rationem vt in homine ineſſe putare verius eſt. 1. de Legib. 13
in oculis poſitam eſſe. Acad. quæſt. edit. 1. lib. 1. 29. ἐφ' ἡμῖν εἶναι in hoc ſenſu dicũt Græci.
reponere in numero deorum. de Nat. deo. 1. 40
in omni æternitate. de Nat. d. 2. 37
in omnes partes imméſa, & interminata magnitudo regionum. de Nat. deo. 1. 38
quòd ſit in omnibus his rebus obſiſtis. de Nat. deo. 1. 69
qui tibi ſemper eſt in ore, Cato. 1. de Legib. 4
hæc in præſentia nota eſſe debebunt. de Fin. lib. 5. 18
vt nihil in præteritis relinquamus. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 43
in precibus nobis occurrit deus, in optatis, in votis. de Nat. deo. 1. 27
in primis grauis & doctus adoleſcẽs. lib. 1. de Fin. 11
in procinctu teſtamenta. de Nat. deo. 2. 7
in promptu habere. Academ. quæſt. ed. 1. lib. 2. 44
in prouerbio eſſe. Acad. q. edit. 1. lib. 2. 13
in redeundo (pro, rediens.) de Nat. d. 2. 9
in rebus optimis habenda eſt lex. 1. de Legib. 11
vt videamus in ſcriptis (pro, ex ſcriptis, abſolutè). de Nat. deo. 2. 50
vim in ſe habet vitalem. de Nat. deo. 2. 18
in ſenſum cernẽdi caderet. de Vniuerſ. 11
in ſpecie fictæ ſimulationis pietas ineſſe non poteſt. de Nat. deor. 2. 3
in tenebris reip. perturbandas ſibi gentes putauerunt. 3. de Leg. 11
in tertio de philoſophia libro. de Nat. de. 1. 24
ſatiſne vobis videor pro meo iure in veſtris auribus commentatus? de Finib. lib. 5. 67
in vincula conſules coniecit. 3. de Leg. 20
in vitio ſuo quiſque plectatur, vis capite, auaritia mulcta, honoris cupiditas ignominia ſanciatur. 3. de Leg. 39, & 40
in vtranque partem dicere. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 8
in vtranque partem diſſerere. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 33
in vtranque partem reſpondere. Acad. q. edi. 1. lib. 2. 95 nempe vel affirmatiuè, vel negatiuè.
hac de re in vtranque partem & dicta ſunt & ſcripta multa. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 99
non longè à tuis ædibus inambulans. 1. de Legib. 2
inæſtimabile. de Fin. lib. 3. 16
inanimum. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 37. Græci ἄψυχα vocant. Tuſc. q. lib. 1. 45
inter inanimum & animal hoc maximè intereſſe, quòd inanimũ nihil agit, animal agit aliquid. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 37
inanimum eſt omne, quod pulſu agitatur externo. Tuſc. qu. lib. 1. 45. & Som. Scip. 31
inanimata res atque mutæ. de Nat. deo. 1. 27
inanem motum cæteri philoſophi talem animi conformationem vocant, quam vos adnantum in animos, & introitum imaginum dicitis. de Nat. deo. 1. 75
inane nomen. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 65
nihil inane in corpore, nihil ſuperuacaneum eſt. de Nat. d. 2. 65
inania non eſſe in rerum natura, contra Democritum. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 115
atomis interiecto inani cohæreſcunt inter ſe. de Nat. deo. 1. 39
inania viſa. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 48
inaniter & effuſè exultare. Tuſc. quæſt. lib. 4. 11
inaniter moueri. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 34
inaudita verba. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 18
an extrinſecus inaurata. Diuin. lib. 1. 45
quòd inauſpicatò pomœrium tranſgreſſus eſſet. Diuin. lib. 1. 33
nuo incallidè tergiuerſantur. Off. 3. 161
ne ego (inquit) incautus. de Nat. deo. 2. 1
inchoatum neque abſolutum. Acad. quæ. ed. 1. lib. 1. 15
inchoata animantia. de Vniuer. 13
quam Apelles inchoatam reliquiſſet. Offic. 3. 10
incendere cedrum. Tuſc. quæſt. lib. 3. 40
incendere odores. Tuſc. q. lib. 3. 37
incendere ſtudium alicuius rei faciendæ. Tuſc. quæſt. lib. 5. 52
incenditur populus, & ſedatur 3. de Legib. 13
incenduntur omnes ad ſtudia gloriæ. Tuſc. q. lib. 1. 3
incendi ad cupiditates. Tuſc. q. lib. 1. 37
incenſus amore. Tuſ. q. lib. 5. 58
incenſus ira de Nat. deo. 1. 8
luna incenſa radiis ſolis, &c de Nat. deo. 1. 61
incenſum corpus eſſe debet, priuſquam ſepulchrum dicatur. 2. de leg. 57
incendium veretur acerbum. 2. de Leg. 57
hic amor Medeæ quanta miſeriarum incendia excitauit. Tuſc. q. lib. 4. 58
incerta, quæ Græci ἄδηλα. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 50
ea quæ incerta permanent, inuenta eſſe nõ poſſunt: ſed cùm ea, quæ quaſi inuoluta fuerunt, aperta ſunt, tum inuenta dicitur. Aca. q. ed. 1. lib. 2. 26, & 27. ſententia Luculli eſt, ſed falſa: nõ enim inuentionis eſt efficere, vt res vera vel falſa, certa vel incerta videatur, ſed ſyllogiſmi.
in incertis nihil eſt probabile. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 101
inceſtum pontifices ſupremo ſupplicio ſanciunto. 2. de Leg. 24
inciſam laudem mortui quatuor heroicis verſibus capiat lapis ſepulchro impoſitus. 2. de Leg. 61
nihil angulis inciſum habet mundi forma de Vniuer. 23
atque in has clades incidimus. Off. 2. 41
nonnunquam eiuſmodi incidunt tempora. lib. 2. de Fin. 25
quod cuique in mentem incideret. de Fin. lib. 4. 35
quoniam in eam ipſam mentionem incidiſſet. Læl. 3
nunquam in tantas ſalebras incidiſſet. de Finib. lib. 2. 27
cùm incideret, vt id aptè fieri poſſit. lib. 2. de Fin. 6
incidere in ægritudinem, miſericordiam, inuidentiam. Tuſc. q. lib. 3. 17
incidere in aliquem caſum. Diuin. lib. 2. 15
incidere in contentionem honoris. Læl. 33
incidere in cupiditatem imperiorum, honorum, gloriæ. Off. 1. 37
incidere in ferrum & manus alicuius. Tuſc. q. lib. 2. 71
incidere in maximos luctus. Off. 1. 47
incidere in morbum ac perturbationem. Tuſc. q. lib. 4. 15
incidere in perturbationes. Tuſ. q. lib. 4. 25
incidere in perturbationes atque exanimationes. Off. 1. 183
incidere in plagas nullo inſequente, de ſceleris dictor. Off. 3. 89
incidere in ſermonem. Læl. 2
ſtatuens nihil mali poſſe incidere ſapienti. de Finib. lib. 3. 24
incinctæ igne furiæ. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 89. ἐνηχοι furiarum.
incitat languentes canendi vis, & excitatos langueſacit. 2. de Leg. 38
qui ad mortem voluntariã curſum equorum incitauerunt. Cat. 67
facilè contra vos incitabuntur. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 133
incitari furore diuino. Diuin. lib. 1. 78
incitari motu ſuo ſoluto & libero. Diuin. lib. 2. 5
incitari temere & effrenatè ad potiundũ. Cat. 36
incitatus acerbiore odio Sylla 2. de Leg. 57
incitatus furor. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 81
incitatos repentino quodam, quaſi vento, impetu animi Off. 1. 73
incitatus voluptate corporis. Cat. 37
incitatum ira aut aliqua perturbatione

iniuſtè imperium in quempiam facere. Off.1.35
incitatum cœlum in orbem. de Vniu.25
equo incitato ſe in hoſtes immittere. 3. de Nat d.10
incitata plebe. 3. de Leg 24
incitati mente. Acad. q. ed. 1. lib. 2.15
incitatio mentis diuina. Diuin. lib. 1. 77. ἐνθουσιασμός.
qui tanta incitatione fertur. Acad. q. ed. 1. lib. 1 74. de Sole.
cum ſententia Senatus inclinaret ad pacem & fœdus faciendum cum Pyrrho. Cat. 15
inclinationes rerum. de Finib. lib. 5 10
nondum incluſerat intus in mundo omne animal. de Vniuerſ. 43
incluſus calor in animantibus aut terra editis vitæ cauſa eſt. de Nat. d. 2.28
incogniti & cogniti iudicium tollit. Acad. q. ed 1. lib. 2.111
incognitis aſſentiri. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2.104
incognita pro cognitis habere. Off. 1 19
incognitis temerè aſſentiri. Off. 2.19
incolere locum aliquem. Acad q. ed 1. lib. 2.37
cùm has terras incolentes circũfuſi erant caligine. Tuſ. q. lib. 1.78
nec vlla pars eius inculta ac deſerta ſit. Off. 3 6
non quo quiſque incommodo affectus ſit, prædicandum eſt. Tuſc. q. lib. 3.67
incommoda corporis. Tuſc. q. lib. 3 67
incommoda fortunæ. Tuſc. quæſt. lib. 3.67
incommoda & commoda. (ita ἀποπροηγμένα & προηγμένα appello. de Finib. lib. 3.55
ſuis incommodis grauiter angi, non amicum, ſed ſeipſum amantis eſt. Læl. 9
incomprehenſa & non percepta. Acad. q. ed. 1. lib. 2.86
quos dicam vt potero, inconditè fortè. Off. 3.109
inconſtantia perturbatáque efficiunt cauſæ vacantes prudentia de Vniuerſ 63
inconſtantia leuatur authoritas. Acad. q. ed 1. lib. 2.64
inconſtantia mutabilitáſque mentis. Tuſ. q. lib. 4 63
de inconſtantia Platonis longum eſt dicere. de Nat. d. 1.13
in maxima inconſtantia verſantur vulgi opiniones, veritatis ignoratione. de Nat. d. 1.31
inconſtanter loqui. Acad. q. ed. 1. lib. 2.50
inconſiderate ac temere multa dicimus. de Vniuerſ. 17
inconſideratè negligentérque agere aliquid. Off. 1.143
quam iſta tam incõſideratè diceres. Tuſ. q. lib. 1.10
nihil poteſt dici inconſideratius. Acad. q. ed. 1. lib. 2.111
æquè enim contingit omnibus fidibus, vt incontentæ ſint. de Finib. lib 4.72
incorrupti & integri ſenſus. Acad. q. ed. 1. lib. 2.20
qui ſi permanet incorruptus. Tuſc. q. lib. 1.36
ipſa natura incorruptè atque integrè iudicante. de Fin. lib. 1.15
increbuiſſe eam ſepulchrorum magnificentiam. 2. de Leg. 60
incredibilis magnitudo ingenii. Acad. q. ed. 1. lib. 2.2
nihil eſt tam incredibile, quod non dicendo fiat probabile. Parad 3
incredibiliter vera permulta prædictis augurum ceciderunt. 2. de Leg. 33
increpare alicuius arrogantiam. Acad. q. ed. 1. lib. 2 67
quid ergo attinet inculcare fatum? Fat. 5
incubuit autem in eas diſputationes, &c. Acad. q. ed. 1. lib 2.70
incunabula penè mea tibi oſtendiſſe gaudeo. 2. de Leg. 3
rei maximè neceſſariæ tanta incuria. Læl. 72
labor alicuius in varias reprehenſiones incurrit. lib 1. de Fin. 1
nec enim tàtùm in alios cæco impetu incurrunt. de Finib. lib. 1.35
incurrunt quædam ſubciſiua tẽpora, quæ ego perire non patior. 1 de Leg. 7
incurrere in damna de Finib. lib. 1.37
incurrere in dedecora. de Finib. lib. 1.37
incurrere in maximam fraudem per errorem. Off. 3.71
incurrere in morbos graues. de Finib. lib. 1.37
incurrere in odia hominum. Off. 1.107
incurrere in apertam perniciem. 3. de Na. deor. 50
incurrere in vrbanitatem facetorum hominum. de Fin. lib. 1 85
incurrentia in eiuſdem naturæ motum. de Vniuerſ. 39
incurſione idolorum non ſolùm videmus, ſed etiam cogitamus. lib. 1. de Fin. 16
incurueſcere vbertate baccarum μεταφορικῶς dicuntur rami arborum. Tuſcul. q. lib. 1.56
indagare res à natura occultatas & latentes de Fin. lib. 5.54
indagatio rerum tum maximarum, tum etiam occultiſſimarum habet oblectationem. Acad. q. ed. 1. lib 2.128
indagatio atque inuentio veri proprium munus eſt ſapientiæ & prudentiæ. Off. 1.15
ſacrum illud Indicis Herculis nominatum eſt. Diuin. lib. 1.54
in India qui ſapientes habẽtur, nudi ætatem agunt (vnde γυμνοσοφισταί dicti) & Caucaſi niues, hyemalémque vim perferũt ſine dolore. cùmque ad flammam ſe applicuerint, ſine gemitu aduruntur. Tuſcul. q. lib. 5.57
quæ barbaria India vaſtior aut agreſtior? Tuſ. q. lib. 5.57
Indus, fluminum omnium maximus. 2. de Nat. deor. 99
Indus non aqua ſolùm agros lætificat & mitigat, ſed eos etiam conſerit. 2. de Na. deor. 99
indicare in vulgus. de Vniuerſ. 5
indicatur funus. 2. de Leg. 57
vt ſibi fundus, cuius emptor erat, ſemel indicaretur. Off. 3 81
prompta & aperta indicari (occulta quædam & quaſi inuoluta aperiri) lib. 1. de Finib. 14
quo fieret indicium coniurationis in Senatu, &c. Diuin. lib. 1.34
ſin tantummodo ad indicia veteris memoriæ cognoſcendi. de Finib. lib. 5.5
veluti qui ipſi ſibi bellum indixiſſent. de Finib lib. 5.25
indicere bellum. Off. 1 55
ne omnino bellum indixiſſe videar voluptati. Cat. 42
indifferens, ἀδιάφορα de Fin. lib 3.48
indigentia eſt libido inexplebilis. Tuſcu. q. lib. 4.16
vt nihil homine videatur indignius. lib. 1. de Finib. 17
indiſſolubiles dii qui orti ſunt, eſſe non poſſunt. de Vniuerſ. 51
indiuidua & ſimplex materia. de Vniuer. 35
indiuiduam reliquit eam partẽ. de Vniuerſ 35
ex indiuidua materia quæ ſemper vniuſmodi, ſuique ſimilis, & ex ea quæ corporibus diuidua gignitur. de Vniuerſ. 27
inter indiuiduum, idque quod diuiduum eſſet in corpore. de Vniuerſ. 17
indiuidua corpora propter ſoliditatem. id eſt ἄτομα. lib. 1 de Fin. 17
vt cùm duo indiuidua per inanitatem ferantur. Fat. 25. atomos aliàs vocat Græco vocabulo.
ex illis indiuiduis, vnde omnia Democritus gigni affirmat. Academic. q. ed. 1. li. 2. 55. ἄτομα Græci vocant.
omnis tamen iſta rerum effigies, ex indiuiduis quomodo corporibus oritur de Nat. deo. 1. 77
non admodum indoctus. lib. 1. de Finib 1
quia nimis indociles quidam, tardique ſunt, admonendi videntur ſæpius. de Nat. deo. 1. 10
indolentia. Tuſc. q. lib. 3.12. Græci ἀπάθειαν καὶ ἀναλγησίαν vocant.
indolentiam honeſtati Peripateticus Diodorus adiunxit. Tuſc. q. lib. 5.62
in quibus eſt virtutis indoles. Offi. 3.29
induciarum, pacis, belli, fœderum iudices, oratores feciales ſunt. 2. de Leg. 58
cur igitur vos inducitis in eas captiones, quas nunquam explicetis? Diuin. lib. 2.30
inducebat vt id facerem orationibus tuis. 2. de Leg. 2
induxit animus diuinæ vitæ exordium. de Vniuer. 35
inducere animum. Diuin. lib. 2. 34. & Tuſc. q. lib. 2.19
tu igitur animum poteris inducere, &c. Diuin. lib. 2.24
inducere & conſtituere aliquid. Acad q. ed. 1. lib. 2. 95
inducere aliquem in errorem. Offi. 3.72
inducere in ſpem. Offi. 2.76
inducere aliquem in ſpem cogitationémque meliorem. Læl. 53
credo ab Epicuro aliquo inductus. Diuin. lib. 1. 84
ſic igitur inducto & conſtituto probabili. Acad. q. ed. 1 lib. 2.95
inductionibus aquarum, terris fœcunditatem damus. 2. de Nat. deo. 152
indulgere nouis amicitiis. Læl. 50
indulgere molitudini. Tuſc. q. lib. 3.12
indulgere peccatis. Læl. 75
ab indulgentia corporis & obſequio diſcedas animus. 2. de Leg 46
in idipſum ſe induit, quod timebat. Acad. q. ed. 1. lib. 2.19 μεταφορικῶς dictum.
induere annulum aureum. Offi. 3.49
induere imaginem mortis dicimur, cùm obdormimus: ſomnus enim imago mortis eſt. Tuſc. q. lib 1 76
induere perſonam iudicis. Offi. 3.56
induere perſonam philoſophi. Tuſcul. q. lib 5.54
induere ſe in turbam. Diuin. lib. 2 35
induſtria) (labor illiberalis. lib. 1. de Fin. 3
induſtria antelucana. Tuſc. q. lib. 4.54
alienæ induſtriæ modum ſtatuere. lib. 1. de Finib. 3
aniculæ ſæpe inediã biduum aut triduum ferunt. Tuſc. q. lib. 2.55
& vno tempore ſuſcipiat res duas inenodabiles. Fat 35
inibant epulas in funere parentes coronati. 2. de Leg. 58

cùm pericula prælioru inire audacius. Diuin.lib.1.47
inire magnum & difficile certamen. de Finib.lib. 4.15
inire gratiam.Offi 2.71
inire magnam gratiam. de Finib.lib.4.25
inire magiſtratum.de Finib lib.2.61
inire prælium.Offi.1 55.ἀπτεσθαι τῆς μάχης.
inire difficile magnumque prælium. de Finib.lib 4.16
ineunte ætate. Læl.63
initis ſubductiſque ratione nefaria ſcelera meditantes.3 de Nat.deor.51
nondum initis ſeditioſis tribuniſplebis. 3 de Leg.38
ineptus,ad ſummam impudentiam. 2. de Leg.5
niſi ineptum putarem. Aca.q ed.1 li.2.60
ineptiæ penè aniles. Tuſc.q.lib.1.76
ad ineptias redit. Tuſc. q.lib.4 16
in altera parte philoſophiæ,quæ eſt quærendi ac differendi, &c. iſte inermis ac nudus.lib.1.de Fin.116
inerrantes ſtellæ.de Nat.d.2.40
modone qui illud tam ineruditum abſurdúmque reſpondeat. Acad. q. ed. 2. lib. 2 118
inexorabilis iudex.Tuſc.q.lib.1.8
inexpiabilis religio. Tuſc.q.lib 1.25
inexpiabili religione ſancire aliquid, id eſt,conſecrare & confirmare. Tuſ.q lib. 1 13
inexplicabilia. Acad.q.ed 2.lib.2.86.connexa quædam ſunt à Chryſippo ſic appellata,eo quòd indiſſolubilia viderentur,eiuſque generis exemplum proponitur,ibidem.
etiamſi nulla comitetur infamia. de Fin. lib.2.50
infamiæ metu qui à ſtupro arcentur, pudici dicendi non ſunt.1.de Leg.38
infenſus atque inimicus alicui. Tuſc.q. lib.4.47
hodie apud inferos fortè cœnabimus. Tuſc. q.lib.1 91. dictum Leonidæ ducis Lacedæmoniorum, qui ad Thermopylas occiderunt.
vndique ad inferos tantundem viæ eſt. Anaxagoræ Clazomenii dictum. Tuſc. q.lib.1.95
quæ anus tà excors inueniri poteſt, quæ illa, quæ quondam credebantur, apud inferos portenta extimeſcat? de Natur. d.1.4
reliquiſque inferioris ætatis. Acad.q ed.1. lib 2 66
inferiora,ſuperiora.de Vniu.61
inſulæ Clodius in ſacrificiũ nocturnum cogitatam libidinem.2.de Leg.36
inferre bellum patriæ.Diuin.lib.1.88
inferre crimina.Læl.58
inferre faces tectis Parad.35
inferre iniuriam alicui.Off.1.33
inferre mœſtitiam alicui. Tuſc.q.lib.1 95
inferre alicui periculum capitis. Off.1.71
inferre ſtuprum mulieri.Off.3.49
inferre ſtuprum in domum aliquam. Parad.18
inferri in ſepulchra extra ſacra & gentem fas negant eſſe.2 de Leg.52
inficere animum vmbris,deliciis,otio,languore,deſidia. Tuſc.q.lib.5.78
infici artibus.de Fin.lib.5 7
infici prauitate opinionum. Tuſcul. q li. 3.2
vt infici tota ciuitas principum cupiditatibus & vitiis ſolet, ſic emendari & corrigi continentia.3.de Leg.18
infecta irritaque ſunto quæ iniuſta, nefaſta,dica deſixerit augur.2.de Leg.18
infigere hoſti gladium in pectus. Tuſc.q. lib.4 39
infigere ictus corpori. Tuſc.q lib 2.16
infigere ſignum. Diuin.lib.1 58
infixus, aut infuſus in mundo deus. de Nat.deor.1.21
eſt enim infixum in ipſa natura. de Fin. lib. 3.14
infixa cœlo ſydera non mouetur loco. de Vniuerſ 47
infixa ſtirpibus ſemina, terra continet de Nat.deor.2 19
infimus & ſordidiſſimus homo.3. de Legib 20
infima eſt terra. de Nat.deor.2 15
infima ſummis paria fecit.3 de Leg.20
infimus ne ſit Senator, ſed modò dicat 3. de Leg.35
infinita vis innumerabiliũ volitat atomorum.de Nat.deor.1 58
infinitum & ſempiternũ malum.Tuſcul. q.lib.1.23
infinitum inane in quo nec ſummũ, nec infimum, nec medium, nec vltimum, nec extremum ſit.lib.1.de Fin.15
infinitæ mentis modum, vi ac ratione deſignari & confici.de Nat.deor.1.20
ab infinito tempore fuit quædam æternitas.de Nat.deor 1.16
rebus infinitis modum conſtituere.lib.1. de Fin.2
infinitè concupiſcere aliquid. Parad.65
infinitè ſecari ac diuidi. Academic.q.ed. 2.lib 1.20
infinitas rerum atque naturæ. Tuſcul. q. lib.5.76.& Acad.q.ed.2 lib 2.108
in infinitate nihil neque ſentiens, neque coniunctum eſſe poteſt. de Nat. deor. 2.21
hoc eum infirmat, tollitque. Acad. q.ed.1. lib.2.20
ea quæ vos infirmatis & tollitis.2.de Nat. deor 111
is & infirmus eſt, molliſque naturã, &c. Læl.65
infirmiſſimo tempore ætatis. Acad q.ed. 2.lib.2.8
infirmitas in iudiciis noſtris. Acad. q.ed. 2 lib.2.7
infirmitas valetudinis.Off.1 269
quorum cupiditate quidam inflammantur.Læl.72
inflammari ad cupiditates. Tuſcul. q lib.2. 37
inflammatus cupiditate vincendi.Offi.1. 91
inflammatus cupiditatum incendiis. de Fin.lib.5.64
inflammatus iracundia. Tuſcul q.libro 4. 39.
inflammatus libidinibus & furens. Tuſc. q.lib.5.25
inflammatus multis furoribus impuræ beluæ furore.3.de Leg.21
inflammatus ſpe potiundi voluptatum. de Finib.1.47
ad quas pleríque inflammati auiditate rapiuntur.Off.1.54
ita inflammati poetarum dei. de Natu. deor.1.32
nullum vnquã curſus ſui veſtigium inflectat.de Nat.deor.2.55
inflexus remus. Acad.q.ed 1.lib.2.20
& ſtatuer à ſummo inflexum bacillum. Diuin.lib 1.30
inflexione verebat.de Vniuer.39
paulò inflauit vehementius.2.de Le. 3. de hiſtoria Antipatri loquitur.
inflari,de tibicine dictum. Acade. q.ed.1. lib.2.77.ſicut apud Græcos ἐμφυσᾶν.
éſtne quiſquam tanto inflatus errore. Acad.q.ed.1.lib.2 126
primo inflatu tibicinis. Academic.q ed.1. lib.2.21
cùm homines inflati opinionibus turpiter irridentur. Off.1.219
inflatio tranquillitati mentis quærenti res contraria. Diuin lib.1 38
influere in aures conciones Læl.78
vt in vniuerſorum animos tanquam influere poſſimus.Off.2 44
in eo influente atque effluenta diuino animo ambitus illigabant. De Vniuerſ. 61
informare coniecturas.de Nat deor.1.29
quibus quaſi informatum eſt, quod hominis naturam poſtulet.de Finib.lib.5. 33
ita eſt informatum anticipatúmque mentibus noſtris.de Nat.deor 2 51
informatæ in animis hominum deorum notiones.de Nat.deor.1.20
habere in animo inſitam quandam informationem dei.de Nat.deor.1.71
informationem quandam rei antecepiam animo πρόληψιν appellat Epicurus. de Nat.deo.1.32
infractus remus. Acad.q.ed.1 lib 2.73
infractio animi Tuſc.q.lib.3.13
infundunt in ciuitatem vitia 3. de Leg.29
quomodo aut infixus, aut infuſus eſſet in mundo deus.de Nat.deor.1 22
nec verò vnquã nec ingemiſcit quidem vir fortis ac ſapiens, niſi fortè vt ſe intendat ad firmitatem. Tuſcul.q.lib 2.48
ingemiſcere nonnunquam viro conceſſum eſt, idque rarò. Tuſc.q.lib.2.48
quem vidi nemo vlli ingemiſcentem ſolo. Tuſcul.q.lib.2.18
ingenium acutum. Diuin.lib.1.71
ingenium corroboratum iam confirmatúmque.Læl.63
ingenium diuinum. Tuſc.q.lib 1.52
contra quorum diſciplinam ingenium eius exarſerat. Tuſc.q lib.5.63
ingenium excellens Offi.1.101
ingenium magnum. Acad.q.ed 2.lib.2.2
neque enim fidum poteſt eſſe multiplex ingenium & tortuoſum.Læl.58
ingenium præſtans. Diuin.lib.2.102
ingenium retuſum. Diuin.lib.1.72
ingenii abũdantia præſtare. Acad. quæſt. ed.2.lib 2.15
ingenii acumine florere. Acad.q.ed.1.lib. 2.17
ingenii magni eſt percipere cogitatione futura, & aliquanto antè conſtituere quid accidere poſſit in vtranque partem, & quid agendũ ſit, cùm quid euenerit, nec cõmittere vt aliquando dicendum ſit, Non putaram.Offi.1 123
magni eſt ingenii reuocare mentem à ſenſibus, & cogitationem à conſuetudine abducere. Tuſc.q.lib.1.38
ingenii magnitudo. Acad.q.ed.2.lib.2.66
ingenii incredibilis magnitudo. Acad.q. ed.1.lib.2.2
ingenii vires. Acad.q.ed.2.lib 2 15
tantum ingenium in tam leues ſententias incidiſſe.de Nat.deor.1.42
ingenium in ſe ſuum, ſicut ſimulacrum aliquod dedicatum putabit homo qui ſeipſum norit 1.de Leg.45
vt in reliquis rebus multa maiora ſunt opera animi, quàm corporis: ſic eæ res, quas ingenio ac ratione perſequimur, gratiores ſunt, quàm illa quas viribus. Offi.2.65
ingenio acri vir. Acad.q.ed.1.lib 2.24
ingenio Arpinatium illa quercus. 1. de

Leg 1
ingenio diuino eſſe. Acad.q.ed.1.lib 1.108
ingenio eximio eſſe. Tuſc q lib. 5.50
ingenio ſcientiáque excellere. Acad.q.ed. 1.lib.2.4
ingenio eſſe hebeti atque nullo. Tuſc. q. lib.5.35
maximo ingenio præditus. Tuſ.q.lib 1.23
quocirca optimo quiſque ſplédidiſſimoque ingenio,&c.Off.5 31
ingenia acutiora,& ad intelligendũ aptiora, in aere puro ac tenui, quàm craſſo cœlo ac concreto.de Nat.d 2.30
maxima ingenia. Tuſc.q.lib.1.17
ingenia quibuſdã regionibus hebetiora, propter cœli pleniorem naturã.de Nat. deor.2.43
manẽt ingenia ſenibus, modò permaneat ſtudium & induſtria.Cat.19
ingenia ſplendidiſſima.Off.1.39
ſi qui magnis ingeniis in eo genere extiterunt. Tuſc.q.lib.1.3
ſummis ingeniis, exquiſitáque doctrina philoſophi.lib.1.de Fin.1
tot ingeniis, tantiſque ſtudiis quærentibus.Acad.q.ed.1.lib.2.69
ingenioſi animus non in omnem morbum ac perturbationem incidit. Tuſc. q.lib 4.15
ingenioſi dicuntur, qui virtutes ingenii habent, cuiuſmodi eſt docilitas, memoria,&c.de Fin.lib.5.35
omnes ingenioſi melancholici, iuxta Ariſtotelem.Tuſc.q.lib.1.65. Probl.lib.18.
ingenioſè aliquid tractare. Acad. q. ed.1. lib.1.78
ingenuitas.Acad.q.ed 1.lib.1.24
quòd inglorius ſit atque ignobilis ad ſupremum diem peruenturus. Tuſcul. q. lib.3.48
ingraueſcere exercitationum defatigatione dicuntur corpora.Cat.31
quibus facillimè rationibus ingraueſcentem ætatem ferre poſſimus.Cat.6
aliâs ætate ingraueſcente.Læl.33
quod nos facere nunc ingredimur. Acad. q.ed.1.lib.1.17
vt ſi aut manibus ingrediatur quis, aut non antè,ſed retrò.de Fin.lib.5.38
ingredi iter pedibus.Cat.30
ingredi tardius. Tuſc.q.lib.1.61
ingredi viam longam.Cat.6
ingredi viuendi viam.Off.1.165
ingredi vitam aliquam, hoc eſt, vitæ genus.Acad.q.ed.1.lib.1.104
ingredi viam honeſtam.Off.3.7
ingrediendi membra cœlũ non dedit. de Vniuerſ.15
poſteaquam ſum ingreſſus. Acad.q. ed. 1. lib.1.2. hoc eſt, poſteaquam aggreſſus ſum, vel ſuſcepi.
quanquam à pueritia veſtigiis ingreſſus & patris & tuis.Som.Scip.18
crúdique poſtridie ſe rurſus ingurgitent. de Finib.lib.2.21
inhabitabiles atque incultas videmus terræ maximas regiones.de Nat.d.2.19
inhærens ſuis ſedibus, & perpetuò manẽt infixa cœlo ſydera.de Vniu.47
aut quorum linguæ ſic inhærerent, vt loqui non poſſent.Diuin.lib.2.75
inhærere cœlo dicuntur ſydera. Tuſcul.q. lib.5.38
inhærere in mentibus. Tuſcul quæſt.lib. 4.27
inhærere in viſceribus. Tuſcul.quæſt.lib. 4.29
& inhæreſcunt penitus in mẽtibus. Tuſc. q.lib.3.1
multi inhonorati proferuntur. Tuſcul. q. lib 3.48
inhoſpitalitas. Tuſc.q lib. 4.19,& 20
cumque eſſet profectus inhumatus. Diuin.lib.1.110
inijcere alicui vincula.de Fin.lib.3.59
ſe inijcient animus & intrœdent. de Nat. deor.1.38
iniecta humus quos ſepultos contegeret, humati dicebantur.2.de Leg.51
nunc quidem acerrimus inimicus. Læl. 38
inimicus fraudis.Off.1.153
inimicus nomini Romano qui Latinas literas oderit.lib 1.de Fin 4
multò melius de quibuſdã acerbos inimicos mereri, quàm eos amicos, qui dulces videntur: illos verum ſæpe dicere, hos nũquam. Catonis dictum.Læl 76
inimicitia,eſt ira vlciſcendi tempus obſeruans. Tuſc.q.lib. 4.26
inimicitias paternas perſequi.Acad.q.ed. 1.lib.1.2.Græcè [illegible]
ſtatim abalienans ſe & inimicantur. de Pet.Conſul.32
quid iniquitatis in ſeruiendo non ſuſcipit Parad.49
initiemur Cereri mulieres eo ritu quo Romæ initiantur 2.de Leg.56
quoniam es initiatus. id eſt,ſacris imbutus,ſacratus. Tuſc q.lib.1.24
initium cognoſcendi.Academic.q.ed.1.li. 2.29
initium quærendi.Academic.q.ed.1.lib.2. 27
initia mathematicorum. Acad.q.ed.1.lib. 2.107 ἀξιώματα Græci vocãt, ſententias quæ tanquam per ſe ſatis illuſtres ſint, in principio ſumuntur, non probantur, vt eſt videre apud Euclidem in principio.
initia vt appellantur ea myſteria, ita re vera principia vitæ cognouimus, neque ſolùm cum lætitia viuendi rationem accepimus, ſed etiam cũ ſpe meliore moriendi.2 de Leg 36
inde eſt indagatio nata initiorum, & tanquam ſeminum, vnde eſſent omnia orta, generata, concreta. Tuſc.q.lib.5.51
iniuria duobus modis fit, vt aut fraude, fraus vulpeculæ, vis leonis videtur: vtrunque ab homine alieniſſimum,ſed fraus odio digna maiore.Off.1 63
iniuria fortior.de Nat.de.1.7
iniuria ſemper fugienda eſt. Off 1.57
qui autem nec defendit, nec obſiſtit, ſi poteſt, iniuriæ, tam eſt in vitio, quàm ſi parentes aut patriam deſeret.Off.1.35
maximam autem partem ad iniuriam faciendam aggrediuntur, vt adipiſcantur ea quæ concupierunt: in quo vitio latiſſimè patet auaritia.Off.1.57
exiſtunt etiam ſæpe iniuriæ calũnia quadam,& nimis calida,ſed malitioſa iuris interpretatione Off.1.49
iniuria quæ nocendi cauſa de induſtria inferuntur,ſæpe à metu proficiſcuntur, quum is qui nocere alteri cogitat, timet ne niſi id fecerit, ipſe aliquo afficiatur incommodo.Offi.1.35
iniuſta omnia, vt turpia, ſic indecora. Off.1.135
iniuſtitiæ genera duo ſunt: vnum eorum qui inferũt, alterum eorum, qui ab iis, quibus infertur, ſi poſſunt, nõ propulſant iniuriam.Offi.1.35
totius iniuſtitiæ nulla capitalior eſt, quàm eorum, qui tum, cùm maximè fallunt, id agunt, vt viri boni eſſe videantur. Offic.1.65
ſapientibus à principio innaſcitur ratio. de Nat.deo.1.45
omnibus innatum, & in animo quaſi inſculptum.de Nat deo.1.10
innata ſimul & inſita homini conuerſio. de Vniuerſ.57
innatantium & fluitantium beluarum genera.2.de Nat.deo.73
vt mihi quidem qui tam magno animo fuerit, innocens damnatus eſſe videatur. Tuſc.q.lib.1 90
vt enim innocens is dicitur, non qui leuiter nocet, ſed qui nihil nocet: ſic ſine metu is habendus eſt, non qui parum metuit, ſed qui omnino metu vacat. Tuſc.q.lib 5.43
innocentia apud Græcos vſitatum nomen nullum habet, ſed habere poteſt ἀβλάβεια. Tuſc.q.lib 5 14
innocentia, eſt affectio talis animi, quæ noceat nemini.Tuſ.quæſt.lib.5.14
innumerabilis deorum numerus. de Nat. deor.1.55
innumerabiles mundi à Democrito, qui & oriantur & intereant quotidie. lib.1. de Fin.16.& Academic. quæſt.ed 1.lib. 2.51
innumerabiles natura mundos effecerit. de Nat.deo.1.,8
innumerabiles eſſe mundos Anaximandri eſt opinio de Nat.deor.1.19
innumerabilia complecti. Academic. q. edit.1.lib.2.105
innumerabilitas (inquit) ſuppeditat atomorum.de Nat.deor.1.77
Ino, Cadmi filia; Leucothea nominata à Græcis, à Romanis Matuta habita. Tuſ. q.lib.1.14 & 3.de Nat.deor.17, & 33
nec hoc tam re eſt, quàm dictu inopinatum atque mirabile. Parad.44
inops)(locuples.lib 1 de Fin.8
cum intelligitur quàm fuerint inopes amicorum.Læl.48
id ex inordinato in ordinem adduxit. de Vniuer.12
inquinare ſe parricidio. Tuſc.q lib.5.4
inquinare ſe vitiis atque flagitiis. Tuſ.q. lib.1.39
qui arbitrabantur homines ſceleribus & parricidiis inquinatos,&c.de Finib.lib. 4.53
quum ſit tot vitiis inquinatum. Off.3 79
quæ ſordidiſſima eſt illa quidem ratio & inquinatiſſima.Offi.2.19
nunquam vidi, inquis, animam,&c.de Nat.deor.1.61
ne nimis diligenter inquiras in ea quæ iſto modo memoriæ prodita ſunt. 1. de Leg 3
atque in eum quid agat, quemadmodum viuat, inquiritur. Offi.2.65
inquiſitio atque inueſtigatio veri in primis hominis eſt propria.Offi.1.13
ne inroganto priuilegia 3.de Leg.11
cùm inrogaſſit magiſtratus, per populum multæ pœnæ certatio eſto. 3 de Legib.5
inſanire apertiſſimè.Academi.q.ed.1 lib. 2 22
inſani, quorum mens motu, quaſi morbo perturbata eſt. Tuſcul. q.lib.3.8,& 9
inſanientes ob amorem quæ adhibẽda curatio. Tuſc.q.lib.4.43
inſania, inconſtãtia ſanitate vacans. Tuſ. q.lib 3.10
quod velle efficere nõ mediocris inſania eſt.Acad.q.ed 1.lib 2.51
inſania in ſapientem cadere non poteſt. Tuſc.q.lib.3 10
nomen inſaniæ ſignificat mentis ægrotationem & morbum, id eſt inſanitatem

& ægritudinem animi, quam appellarunt inſaniam. Tuſc.q.lib.3.7
hanc enim inſaniam, quæ iuncta ſtultitiæ patet latius, à furore diſiungimus. Tuſc.q.lib.3.9
inſanitas animi. Tuſ.q.lib 3.7
inſatiabilis cupiditas veri videndi. Tuſc.q.lib 1.57
inſatiabilior nulla eſt ſpecies.id eſt, quam ſpectando minus ſatiemur.2. de Natur. deor.117
inſaturabiliter expleri.2.de Nat.d.47
inſcientia. Acad.q.ed.2.lib.1.29
deo ne excuſatio quidem eſt inſcientiæ. 3.de Nat.d.67
ex inſcièntia opinio exiſtit ſecundum Zenonem. Acad.q.ed.2.lib.1.49
inſcienter facere Acad.q ed.2.lib.2.18
non inſcitè tamen dicitur. Tuſ.q.lib.2.40
quid inſcitius autem eſt, quàm, &c. Diuin. lib.2.99
inſcribere ſibi nomen philoſophi. Tuſc. q lib 5.54
inſculpſit in mentibus natura, vt deos æternos & beatos haberemus. de Nat. deor.1.45
inſculptas in animo res habere. Aca.q.ed. 2.lib.2.3
in animo quaſi inſculptum.de. Na,d.2.20
inſequi à tergo. Tuſc.q.lib.1 78
qui inimicè inſectantur, repellendi ſunt. de Nat.d.5
inſectari aliquem maledictis. de Finib. lib.2.67
inſectari vehementius. Lal.51
quem vos vt deditum Epicuro inſectari ſoletis de Fin.lib.5.2
cùm inſeuiſſet animis corpora cum neceſſitate.de Vniu.53
calorem inſitum (terra per hyemem) continet arctius.de Nat.d.2.19
inſita & innata hominis conuerſio. de Vniuerſ.57
habeo in animo inſitam quandam informationem dei.de Nat.d.1.71
hanc quaſi naturalem atque inſitam in animis noſtris ineſſe notionem. lib. 2. de Fin.14
inſitas vel potius innatas deorum cognitiones habemus.de Nat.d.1.31
niſi inſitum illud in animis haberemus, &c. Tuſ.q.lib.3.55
vt eſſet inſitum militibus noſtris, aut vincere, aut emori. Off.3.116
atque vnum illud erat inſitum priſcis illis. Tuſc.q.lib.1.27
nec conſitiones modò delectãt, ſed etiam inſitiones. Cat 50
inſeruire ſuis commodis.de Fin.lib.2.95
inſeruire honoribus. Off.1.5
inſeruire ſtudioſè negocia amicorum ac periculis.de Pet.Conſ.31
qui inſederant homines turbulenta, & rationis expertia.de Vniu.57
inſidere in animo dicitur aliqua de re habita oratio. Tuſc.q.lib.1 8
inſidere in venis medulliſque. Tuſcul.q. lib.4.18
de inſidiis agere. Off.1.153
cætera ſine inſidiis agere. Off.3 67
qui non ex inſidiis incertis. Off.2.35
illuſtris & inſignis.de Nat.d.2.10
inſignis ad deformitatem puer creatus.3. de Leg.20
neque tamen habere inſignem illam & propriam percipiendi notam. Acad.q. ed.2.lib.2.91
quod clariſſimum eſt inſigne auguratus. Diuin lib.1 30
vt hoc quoque pluribus nominibus inſigne faciamus.de Fin.lib.3.11
habet inſigne quiddam ad decus & gloriam.de Fin.lib.3.15
inſigne veri. Acad.q.ed.1.lib. 2. 36. quod aliàs notam veri vocat.
qui nequaquã ſunt tam genere inſignes, quàm vitiis nobiles.de Pet.Conſ.9
inſignia bellica tincta.2.de Leg.44
inſignia mundi, ſol, luna, ſtellæ.de Nat. deor.2.91
in quibus tanquam inſignitæ notæ veritatis appareant. Diuin.lib.1.59
inſimulare ſe peccati. Tuſc.q.lib.3.54
inſipiens nunquam lætitia affici poteſt, quòd nihil vnquam habet boni. Tuſc. q.lib.4 54
inſipienti fortunato nihil intolerabilius fieri poteſt. Lal.49
inſipientes fama & multitudinis iudicio mouentur, vt id honeſtum putent, quod à pleriſque laudatur. Tuſc.q.lib 2.54
omnes inſipientes inſaniunt. Tuſcul.q. lib.3 7
omnes inſipientes non ſani. Tuſcul.q.li. 3.8.decretum Stoicorum, quod à Socrate acceptum diligenter retinuerunt.
omnium inſipientium animi in morbo ſunt. Tuſcul. q.lib 3.7
quorùmque ita perturbantur animi, vt non multum abſint ab inſania, quod inſipientibus contingit. Tuſc.q.lib.3 4
inſipientia quaſi inſanitas quædam animi eſt, quæ eſt inſania, eadémque dementia. Tuſcul.q.lib.3.8
inſipientia nullum maius malũ eſt. Tuſc. q.lib.3.57
inſipienter ſperat. Cat.61
ad quoddam tempus inſiſtunt. de Nat. deor.2.38
nullum vitam vltimi videt, in qua poſſit inſiſtere.de Nat.deor.2.38
inſiſtere ignibus dicitur animus, poſteaquam aërem terræ proximum ſuperauit, naturámque ſui ſimilem contigit & agnouit, nempe aëre tenuiorem, liquidiorem, calidiorem. Tuſcul. quæſt. lib.1.56
inſiſtere importuné. Academic.q ed.1.li. 2.72
inſiſtere in rebus ſingulis.de Finib.lib 1.2
inſiſtere rebus illuſtribus. Acad. q.edit. 2.lib.2 85
inſolès domeſticarum rerum faſtidium. lib.1 de Fin.8
inſolenter ſe efferre. Tuſcul.q.lib. 4.30
ſolent ſæpe mirari nonnullorum inſolentiam philoſophorum. id eſt, rerum minorem tractationem. Tuſc. q.lib.1 40
eo inſpectante. Acad.q.ed.2.lib.2.107
quod te inſpectãte factum eſt. Diuin.lib. 1.65
niſi tãquam lumini oleum inſtilles. Cat. 36
inſtinctus, afflatuſque diuinus. Diuin.li. 1.12
inſtinctu mentis. Tuſ.q.lib.1.51
idque inſtituit docere ſic lib.1.de Fin.15
inſtituere aliquid ad aliquem, hoc eſt, aliquid cuipiam dicendum ſcribere. Acad q.ed.2.lib.1.2
inſtituere certamen. Tuſcul. q.lib 5.44
inſtituere certamen cum aliquo. Acad.q. ed.2.lib.2.31
inſtitutus ab Ariſtotele Theophraſtus.3. de Leg.26
inſtituta patria.de Fin.lib.5.12
malè inſtituta ratio, exitum reperire non poteſt.de Nat.deor.1.74
inſtitutum alicuius ſequi. Academi.q.ed. 2.lib.2.14
nos inſtitutum tenebimus. Tuſc.q.li.4 6
ſi pauca pauis de inſtituto ac de iudicio meo dixero. Off.1.2
inſtituta concilia dimittere, habita reſcindere poſſunt augures.2.de Leg 31
inſtituta regia. Tuſcul q.lib 4 1
inſtituta alicuius ſeruare. Aca.q.ed.2.li.2 3
quæ verò more aguntur, inſtitutiſque ciuilibus, &c. Off.1.105
magnámque Græciam inſtitutis & præceptis ſuis erudierunt. Lal.13
quis autem tam agreſtibus inſtitutis viuit, &c. de Finib.lib.3.50
inſtitutum amiſimus.de Fin lib.1.95
omnis quæ à ratione ſuſcipitur de aliqua re inſtitutio, debet à definitione proficiſci, vt intelligatur quid ſit id de quo diſputatur. Off.1.31
earum ipſarum rerũ, de quibus agimus, prima inſtitutio & quaſi diſciplina. Academic.q ed.2.lib.1.94
inſtitutio morum. Acad.q ed.2.lib.2.17
inſtitutio vitæ. Off.1.54
inſtitutio vitæ communis. Off.1.23
neque enim dici poteſt in vlla rerum inſtitutione, &c. de Nat.deor.2.85
inſtitutionibus Græcis eruditi.de Nat.de. 2.7
ſed id aliàs: nunc quod inſtat. Tuſcul.q. lib.5.8
quanquam iter inſtaret. Diuin.lib.1.24
quæ cùm dixiſſet, paululùmque inſtitiſſet.de Fin.lib 5.67
in inſtantibus ſequentibuſque videndum eſt, ne quid humile, ſummiſſum, molle, effœminatum, fractum, abiectúmque faciamus. Tuſc.q. lib.4.55
inſtitiones ſtellarum errantium. Tuſc. q. lib.1.50. Græci στηριγμὸς dicitur, cùm in Epicyclo, vel alitoma, vel nulla incrementi atque diminutionis differentia inuenitur.
inſtruere adoleſcentulos ad omne officii munus. Cat 26
inſtructus & ornatus plurimis & grauiſſimis artibus atque virtutibus. de Fini. lib.2.91 & Tuſc. q.lib.5.21
hortis inſtructis, id eſt, quibus nihil deeſt, quod vſui aut ornamento eſſe poteſt. Off 3.77
& ad faciendam iniuriam inſtructos Off. 2.31
aut ipſe doctrinis fuiſſet inſtructior. de Finib.lib.1.10
inſtrumenta belli. Acad q ed 2.lib.2.3
inſtrumenta duelli, non ſani, æs, atque ferrum.2.de Leg.45
inſtrumenta vitæ. Acad q.ed.2 lib.2.30
inſtrumenta quæ habeat homo ad obtinendam adipiſcẽdamque ſapientiam. 1.de Leg 45
inſula, pro domo vndique ſemota ab aliis ædibus. Off.3.85
inſula quæ eſt in Fibreno flumine.2 de Leg 1
qui quaſi magnam quandam inſulam incolunt, quam nos orbem terræ vocamus.2.de Nat.deo.165
inſulæ beatorum.de Finib.lib.5.49
inſultare in omnes.3.de Nat.deo.54
ineſt calor in iis ciborum reliquiis. de Nat deo.2.28
ineſt neſcio quid, & latet in animo acſenſu meo.2.de Leg.1
vt in iis nulla inſit certa iudicandi & aſſentiendi nota.de Nat.deo.1.12
ineſſe nõ poteſt pictæ in ſpecie ſiſtæ ſimulationis de Nat.deo 1 3
integra iudicandi poteſtas Acad q. ed 2. lib.2 8

integra res. Acad q. ed.1.lib.1.10. hoc eſt, intacta & quaſi illibata, de qua nihil adhuc eſt diſputatum aut iudicatum.
eundem me diſcipulum & integrum accipe.3.de Nat.d.5
vt integrum ſe ſaluúmque velit.de Finib. lib.1.19
integri & ſani ſenſus. Aca. q.ed.1.lib.2.71
integri incorruptique ſenſus. Acad.q ed. 1.lib.2,10
ſi ad quietem integri iſſemus. Diuin. lib. 1 55
incorruptè atque integrè iudicante natura.lib.1.de Fin.13
integritas corporis.de Fin lib.2.30
integritas valetudinis. Tuſc. q.lib.5.71
intelligere magna ex paruis.Off 1.103
qui intelliguntur animo et ratione. de Vniuerſ.13
ſed animo etiam ac ratione intelligi poſſe.de Fin.lib.1.24
intelligens animal mundus. de Vniu.11
& eiuſuis generis eius intelligens & copioſus. de Fin.lib.1.53
nihil eſſe eorum, quæ natura cerneretur, non intelligat, intelligente, in toto genere præſtantius.de Vniu.11
intelligentis naturæ cauſas primas conquirere. de Vniu.63
intelligentem & ſapientem eſſe mundum(hoc eſt deum) neceſſe eſt. de Nat. deo 1.26
mutæ & nihil intelligentes beſtiæ. 1. de Nat.d.101
intelligentia ambiguorum. Acad. q.ed 1. lib 1.83
intelligentia animalis. Acad. q. ed. 1. lib. 1 110
intelligentia communis nobis res notas effecit, eáſque in animis noſtris inchoauit, vt honeſta in virtute ponantur, in vitiis turpia.1.de Leg.54
intelligentia in guſtatu & odoratu quædam eſt, ſed vitioſa.Acad.q.ed.1.lib.1.21
intelligentiæ noſtræ vis & natio. de Nat. deor.1.15
ſub intelligentiam cadentium rerum capos animus.de Vniu.35
quod in noſtram intelligentiam cadit. Off.3.11
intelligentiam in animo concluſit deus, animum in corpore.de Vniu.11
ſcientiam intelligentiámque noſtram in deorum numero refert Democritus. de Nat.d.1.18
intelligentia autem omni & ratione careant.de Vniu.63
intelligentia veſtra fretus diſſero breuius. de Nat d 1.35
cauſæ quæ cum intelligentia ſunt efficientes rerum pulcherrimarum atque optimarum.de Vniuerſ.63
intelligentia & ratione id comprehenditur, quod vnum ſemper & idem eſt, nec vllum habet ortum.de Vniu.3
intelligentiæ inchoatæ ſimiliter in omnibus hominum animis imprimuntur. 1.de Leg.23
intelligentias quaſi adumbratas principio rerum omniú animo ac mente concipit homo, quibus illuſtratus ſapientia duce bonum vitá, & ob eam ipſam cauſam cernat ſe beatum fore. 1. de Leg 45
illuſtratus homo intelligétiis animo conceptis.1.de Leg 45
intemperans Acad q ed.1.lib 1.2.pro ſtulto & inſano.
intemperantis eſt, ſcribere quod occultari velit. Acad.q.ed.2.lib.1.2
intemperantia eſt à tota mente & à recta ratione defectio, ſic auerſa à præſcriptione rationis, vt nullo modo appetitiones animi nec regi, nec contineri queant. Tuſc.q.lib 4.17
intemperátia, fons omnium perturbationum. Tuſc.q.lib.4.17
intemperantia libidinum.Off 1.173
intemperantia omnem animi ſtatum inflammat, conturbat, incitat. Tuſc.q lib. 4.17
ex intemperátia & ægritudines, & metus, & reliquæ perturbationes omnes gignuntur. Tuſcul.q.lib.4.17
in omni intemperantia affuſa libidine. de Nat.deo 1.51
intemperanter abuti & ocio & literis. Tuſc.q lib.1.5
ne quis intemperata quadam beneuolentia impediat magnas vtilitates amicorum. Lxl 64
qui intemperatè vixerit.de Vniuerſ.57
nunquam intempeſtiua, nunquam moleſta eſt.Lxl.11
intempeſtiuè accedere.Off.1.103
intendere arcum.Acad.q.ed 1.lib.2.81
intédere & defigere animum in rem aliquam.Acad.q.ed.1 lib.2.44
intendere latera, fauces, linguam (quod faciunt, qui volunt exclamare maius.) Tuſc.q.lib.1.49
intendere ſe ad tempeſtatem. Tuſc.q.li.2 49
intendere ſenſus ad res percipiendas. Acad.q.ed.1.lib.1.30
intendens ſe & iniiciens animus in rem aliquam.de Nat.deor.1.38
ſed intendi longius acies non poteſt. Acad.q.ed.1.lib 1.43
intentus & commeans animus per omnem rerum naturam. de Nat. deor 1.11
mens noſtra intenta, infixáque intelligentia.de Nat.deor.1 36
intenta mens noſtra in hæc.de Nat. deor. 1.74
intentum enim animum tanquam arcum habebat.Cat.35
intentio cogitationum. Tuſc.q.lib.4 3
intentare ardentes faces. Tuſc.q.lib.5.56
inter augures Marcellum & Appium magna fuit diſſenſio, cùm alteri placeat auſpicia ad vtilitatem eſſe reipub. compoſita, alteri quaſi ea diſciplina diuinare prorſus videatur poſſe 2. de Leg. 32,& 33
inter homines paupertas diuitiis æqualis eſſe debet.2.de Leg.16
inter Marcellum & Appium augures magna diſſenſio.2.de Leg.32
inter omnes omnium gentium ſententia conſtat.de Nat.deor.1.10
dii nulla re egentes, & inter ſe diligunt, & hominibus conſulunt.de Nat.deor.1.86
atomi interiectu inani cohæreſcunt inter ſe.de Nat.deor.1.39
quos inter ſe fratres agnatóſque vſurpare atque appellare videmus.de Vniuer. 49
inter ſeſe vehemèter repugnantia.de Nat. deor.1.24
cúmque inter ſe pena contingát.de Vniuerſ. 47
interior tactus.Acad.q.ed 1.lib 1.21
interiorem partem in ſex diuiſit.de Vniuerſ.33
ii qui interiores ſcrutantur, & reconditas literas 3.de Nat.deor.19
interius tectis deus animo corporeum omne.de Vniuer.33
quid autem interius mente.de Na.de.1 20
nec externa magis, quàm interiora. de Nat.deor.1.65
intercalandi tempus ratio diligenter habenda, vt ſacrificiorum libamenta ſeruentur, fœtuſque pecorum, quod inſtitutum perite à Numa poſteriorú pontificum negligentia diſſolutum eſt. 2. de Leg.30
quas ob cauſas in eorum vita nulla eſt intercapedo moleſtiæ.de Finib.1.47
niſi cùm multa annorum interceſſerint millia. de Finib.lib.2.84
aut in reipub. partibus diſſenſiæ interceſſeris.Lxl.66
interceſſor per Tib. Gracchum non modò ventus, ſed & ſublatus.3.de Leg.23
interceſſor rei malæ ſalutaris ciuis eſto. 3.de Leg.11
voluptatis aditus intercludat neceſſe eſt. de Fin.lib.1.96
intercludere aditus fortunæ. Tuſ.q.li.5.12
vt quemadmodum noſtro more, malè rem gerentibus patribus, bonis interdici ſolet.Cat.22
interire ab aliquo.Acad.q.ed.1.lib.1 11
interiſſe ex inſidiis.Offi.1 35
interire funditus. Tuſc.q.lib.1.25
interire in nihilum. Acad.q.ed.1. lib.1.10
interire in ſuas partes, Acad. q.ed.1. lib. 1.50
morte ipſa interire. Tuſc.q.lib.1 12
interitus acerbus. Tuſc.q.lib.4.25
interitum accipiat neceſſe eſt, quod dolorem accipit.3.de Nat.deor.12
interitus eſt quaſi diſceſſus & ſecretio ac diremptus earum partium, quæ ante interitum iunctione aliqua tenebantur. Tuſc.q.lib.1.58
quid intereſt vtrum de Hippocentauro, an de deo cogitemus.de Nat. deor.1.79
interfuit multarum Græciæ ciuitatum antiquum vocum ſeruare modu, quarum mores lapſi ad mollitiem ſunt pariter immutati cú cantibus.2.de Leg.38
quorum intereras ea noſſe. Acad.q.ed.1. lib.1 113
vt nihil interſit. Acad.q.ed.1.lib.1.50
ni interfuerint decem anni, nequis eundem magiſtratum capito.3. de Leg.8
magni exiſtimans intereſſe ad decus & ad laudem ciuitatis.de Nat.deor.1.6
intereſſe diſputationi. lib 2 de Fini.11
negát quicquam à falſis intereſſe. Acad. q ed.1.lib.2.18
interierit id inter indiuiduum, atque id quod diuiduum eſſet in corpore. de Vniuerſ.17
quid inter horum ætates interiectus Cato Parad.14
neque quicquam interiectum eſt, quod obſtet.Aca.q.ed 1.lib.1.75
tu autem inter hæc tantam multitudinem hominú interiectam non vides. de Finib.lib.2.14
atomi interiectu inani cohæreſcunt inter ſe.de Nat.deor.1 39
aut interiecti inter philoſophos, & eos qui rempub. adminiſtrarent.Offi.1.119
interimi manu fœminea. Tuſc.q.lib.1.17
interminata & immenſa in omnes partes magnitudo regionum mundi. de Nat. deor.1.38
intermittere aliquid longo interuallo. Tuſc.q.lib.1.1
intermiſſio officii. Lxl.8
indiuidua & intermundia, quæ nec ſunt vlla, &c. de Finib.lib.1.61
tanquam ex Epicuri intermundiis deſcendiſſet.de Nat.deor 1.14
qua nota internoſcantur, &c. Diuin.lib. 1.100

internoſci à falſis. Acad. quæſt. edit.1. lib. 2. 14
hæ ſunt igitur aues internuntiæ Iouis. Diuin.lib.1.57
ſed nihil te interpellabo. Tuſc. quæſt.lib. 2. 15
interponere ſuum iudicium. Diuin. lib. 2. 115
interponere moram. Acad. quæſt. edit.1. lib 1.1
interpoſitis diis immortalibus, tum iudicibus, tum teſtibus ſocietatis ciuium inter ipſos.1.de Leg.14
interpres Iouis optimi maximi publici augures ſignis & auſpiciis poſtea vidento.2.de Leg.18
interpres ſomniorū Stoicorū vetuſtiſſimus habetur Chryſippus.de Nat.d.1.39
interpretes comitiorum.de Nat.d.2.8
interpretes deorum aruſpices. de Nat. deor.2.9
interpretes indiſerti.de Fin.lib.3.11
interpretes tuens veteres Sex. Ælius & L. Acilius verba quædam legis XII. tabularum non ſatis ſe intelligere dixerunt.2.de Leg.55
interpretes legis noſtræ quo capite iubētur ſumptus & luctū remouere à deorum manium iure, hoc intelligunt in primis ſepulchrorum magnificentiam eſſe minuendam.2 de Leg 58
ad interpretes religionum iuſta funerū reiecit Plato.2.de Leg.61
interpretari exta pecudum, monſtra, fulgura. Diuin.lib.1 10
interpretari ac procurare mōſtra. Diuin. lib 1.3
interpretari portenta. Diuin.lib.1.34
interpretari ſententias perfacile eſt. quid enim negotii eſt eadem propè verbis iiſdem conuerſa dicere.1.de Leg.15
interpretatio iuris ciuilis.Off.1.96
interpretatio iuris malitioſa.Off.1.49
interrex noſter legem tulit, vt dictator quem vellet ciuium indicta cauſa impunè poſſet occidere.1 de Leg 31
ſed vti oratione perpetua malo, quàm interrogare, aut interrogari. de Finib. lib 1.21
interrogationis genus ignauum atque iners.Fat.21
interrogationes fallaces & captioſæ. Academ. quæſt. edit.1. lib. 1. 44. de Finib. lib. 4 7
interrogatiunculæ anguſtæ de Finib. lib. 4. 6
ſed minutis interrogatiunculis, & quaſi punctis quod propoſuit efficit. Parad 5
hóſque qui incolunt terram, non modò interruptos ita eſſe, &c. Somnium Scip.21
tamen terrenis concretiſque corporibus ſuſis interſepta quodammodo. Tuſc.q. lib 1.39
interuallum infinitum & immenſum. Diuin.lib.2.71
ſatis longo interuallō. Acad.q ed. 1.lib.2. 2.de tempore dictum.
interuallo duplo & triplo orbes ſeptem diſpares moueri iuſſit.de Vniuerſ 33
nullo interuallo interiecto de Finib. lib. 1. 93
lōngo interuallo ſtudium aliquod intermittere. Tuſc. quæſt lib.2.1
interualla contrahere. Acad. quæſt. ed 1. lib 2.1
interualla diducere. Acad.quæſt.ed.1.lib. 2. 11
interualla dupla & tripla explere. de Vniuerſ.29
interualla imparia, ſed tamen pro rata portione diſtincta. Som.Scip.17
interualla infinitè diuidi poſſunt. Acad. q.ed 1 lib.1.11
interualla ſonorum. Tuſc.q. lib.1 54
interualla ſeſquialtera, ſeſquitertia, ſeſquioctaua.de Vniuer.19
paruum multa habere interualla quietis. de Fin.1.39
interuallis certis temporum.de Vniuerſ. 55
interuallis moueri.Acad.q.ed 1.lib.1.10
Anaximādri opinio eſt natiuos eſſe deos longis interuallis orientes, occidentéſque.de Nat deo.1.25
interuallo partes ita locabat, vt in ſingulis eſſent binæ medie.de Vniuerſ.29
hic qui interuenit me intuens. de Nat. deor.1 15
quod exiguam dicit fortunam interuenire ſapienti.de Finib 1.49
inteſtinum, cui oppoſitus obſatum extrinſecus Acad. q.ed 1.lib 1 46
inteſtinis tum aſtringentibus ſe, tum relaxantibus, reliquiæ cibi depelluntur. 2.de Nat.de.104
intimus tectus. Acad. q.edit.1.lib.2.69
intime philoſophia.Acad.q.ed.1 lib 1.6
intolerabili dolore lacerari. Academic.q. ed.1.lib 2 24
cùm ipſum Herculem tam intoleranter dolere videamus. Tuſc.q.lib.2.20
alterni enim verſibus intorquentur inter fratres grauiſſimæ contumeliæ. Tuſcul. q.lib 4 64
intra eluuio genitus dis de Vniuerſ. 45
cùm intraſſet pomœrium habendi Senatus cauſa.de Nat. deo. 2.9 (paulò pōſt) in redeundo cùm idem pomœriū tranſiret.
intrare terram. Acad. quæſt.ed. 1.lib 2.113
intrandum eſt igitur in rerum naturam, &c. de Finib.lib.5 41
vt prius introieram, ſic prius exire de vita.Lael 14
vos aduentum in animos & introitum imaginum dicitis, quem cæteri philoſophi motum inanem vocant. de Nat. deor.1 75
tute introſpice in mentem tuam ipſe.de Finib.lib 1. 96
introſpicere cauſas animorum. Diuin.lib. 2. 81
intueri ad nutum alicuius. Tuſc. quæſt. lib.5 45
te ſocii, te Latini intuebuntur. Som.Scip.7
intueri naturam animi. Tuſc.q lib.1 41
intuēri ea quæ prætereuntur acri animo & attento.de Finib.1 45
intueri & perſpicere naturam. Tuſc.q. lib.5.1
ſtudioſè intueri rerum naturam. Tuſc.q. lib.5.7
intueri ſolem aduerſum. Som.Scip 19
intuens in ſpeciem rerum ment. de Vniuerſ. 45
ſed intus domique præſtantior.Cat.11
mundum intus in mundo incluſerat omne animal.de Vniuer.43
modò enim hoc malum in hanc rempub. inuaſit Offi.2 111
quocunque inuaſit ignis. de Nat deo.2.19
inuadere in aliquem effrenatè. Tuſc.q. lib 4 39
marinis inuectus Triton pingitur, natantibus inuehi bestiis, &c.de Nat.deo.1.54
tam acerbius in aliquem inuectus. Lael.51
ſed cùm eris curru Capitolium inuectus. Som. Scip.6
angues inuectæ vento Africo ex vaſtitate Libyæ de Nat deor.1.71
inuectio rerum quibus indigemus. Offi. 2.16
operata magis quàm inuenta de Nat deo. 1 15
quæ ab illo inuentore veritatis, & quaſi architecto beatæ vitæ dicta ſunt. lib.1. de Finib.15
quæ inuentio atque excogitatio dicitur. Tuſc.q lib 1.58
inuentio ſinis eſt quæſtionis. Acad.q edi. 1.lib.2.26
inueniſſe ne in deo quidem quicquam maius intelligi poteſt. Tuſc.q lib 1 59
ad inueſtigandum ſuam regiones vitae terminauit. de Nat.deor.2.7
inueſtigare occulta. Tuſc q lib 1 58
vèra inueſtigandi cupiditas. de Nat.deor. 1 4
inueſtigari aliquid coniectura. de Vniuerſ 1
inueſtigatio naturæ. Acad.q ed 1.lib 1 24
Inueſtigatio rerum occultiſſimarum. de Finib.lib.5 9
inueſtigationis veri ſtudio à rebus gerendis abduci, contra officium eſt. Off.1.19. peccauit igitur Archimedes, quòd periclitante ciuitate ſuis ipſe puluribus intentus fuit.
inueſtigatio acre earum rerum quæ à natura inuolutæ videntur. de Vniuerſ.1
inueterare poteſt ſtabilis opinio. Vos enim ſecula annalibúsque hominum ſicta & vana, diuturnitate extabeſcit. de Nat. deor.2.4
inueteratio vt in corporibus ægriem depellitur, ſic in animis quoque perturbatio Tuſ.quæſt lib 4.67
qui inuictus eſt, eum neceſſe eſt humanas res deſpicere, atque infra ſe poſitas arbitrari. Tuſc q lib.5 15
inuictus à labore. Offi.1.97
inuidet probus nemini. de Vniuerſ 9
qui autem, cui alterius commoda nihil noceant, tamen eum doleat his frui, is inuidet profectò. Tuſc.q lib 4 14
inuidiæ verbum ductum eſt à nimis intuendo fortunam alterius. Tuſc quæſt. lib.3.17
nam ſi quis doleat eius rebus ſecundis, à quo ipſe lædatur, non rectè dicitur inuidere. Tuſc.q.lib. 4.14
cùm inuidere ægritudinis ſit, malis autē alienis voluptatem capere, lætitia, vtrumque immanitate & feritaté quadam proponenda caſtigari ſolet. Tuſc. q.lib 4 55
inuidere florem rectius dici, quàm flori. Tuſc.q lib 3.17
inuidere non cadit in ſapientem, ergo ne miſereri quidem. Tuſc q lib 3.18
inuidia tum eſt cùm inuidetur. Tuſc.q. lib 3 17
inuidiæ non in eo, qui inuidet, ſolùm dicitur, ſed etiam in eo cui inuidetur. Tuſc.q lib 4 15
inuidia iniqua & inueterata. Offi.2.86
inuidiæ deteſtandæ gratia dixiſſe. de Nat. deor.1.87
ſunt qui quod ſentiunt, etiā ſi optimum ſit, tamen inuidiæ metu non audent dicere. Offi 1.119
in inuidiam vocare aliquem Acad.quæſt. ed.1.lib.2.133
in inuidiam rapi. Acad.q.ed 1.lib.2.127
inuidia ſummus ordo non caret. 3. de Leg.23
ne inuidia verbi labefactetur oratio mea. de Finib, lib.1.34
inuidentia ab inuidendo rectè dici po-

eſt. Tuſc.q.lib.3 17
inuidentia, ægritudo eſt ex alterius rebus ſecundis. Tuſc.q.lib.3 18
inuidentiam eſſe dicunt Stoici ægritudinem ſuſceptam propter alterius res ſecundas, quæ nihil noceant inuidenti. Tuſc.q.lib.4 14
ergo inuidi & maleuoli, liuidi & timidi & miſericordes, quia procliues ad eas perturbationes ſunt, non quia ſemper feruntur. Tuſc.q.lib 4 12
inuidioſa res eſt aurum & argentum in vrbibus & priuatim, & in fanis.2.de Legib.45
inuidioſum nomen voluptatis. Acad. q. ed.1.lib.2.118
num nimis hæc inuidioſè dicuntur Aca. q.ed 1.lib 2.134
hoc inuiſior & ſuſpectior. Off.1.48
vt ipſum per ſe inuitaret & alliceret appetitum animi. de Finib.lib.5.14
inuitare aliquem ad miſeriam. Tuſcul.q. lib.3 61
inuitare homines ad amicitiam. de Pet. Conſ.19
inuitari illecebris blandis voluptatis. Tuſc.q lib.4.6
inuitari ad aliquid faciendum iucunditate. Acad.q.ed.2.lib.1.6
in quo ſint prima inuitamenta naturæ. de Fin.lib.5 15
itaque feci non inuitus. Læl.5
deorum cognationem agnoſcerem non inuitus. de Nat.d.1.64
inuito deo non ſunt diſſoluta per eum facta. de Vniuerſ.49
quod illi in aliqua re inuitiſſimis Stoicis facere licuit, &c. Diuin.lib.1.6
mortem ſuam ne inultam eſſe pateretur. Diuin.lib.1.53
latet fortaſſe obſcuritate inuoluta naturæ. Diuin.lib.1.34
inuolutæ res quædam à natura. de Vniu.
occulta quædam & quaſi inuoluta aperiri prompta & aperta iudicari. lib.1.de Fin.14
vt clypei cauſa inuolucrum, vagina autē gladii ſic, &c. de Nat.d.2.17
inurere alicui quàm maximum dolorē. Tuſc.q.lib.3.16
inuſitatæ res Acad.q.ed.2.lib.1.18
hominis mortui corpus vidit magnitudine inuſitata. Off.3.49
¶ iocetur Epicurus quàm volet. de Nat. deor.1.33
iocandi genus duplex eſt: vnum illiberale, petulans, flagitioſum, obſcœnum: alterum elegans, vrbanū, ingenioſum, facetum. Off.1.145
iocandi genere elegans Plautus, Atticorū antiqua comœdia, & philoſophorum Socraticorum libri referti ſunt. Offic. 1.145
ipſúmque genus iocandi non profuſum, nec immodeſtum, ſed ingenuum & facetum eſſe debet. Off.1.145
iocanſne, an ita ſentiens. Acad.q.ed.1.lib. 2.58. quod Græci dicunt παίζειν ἢ σπουδάζειν.
iocus comes leuitatis. de Fin.lib.2.55
iucunditate ad aliquid inuitari. Aca.q.ed. 2.lib.1.6
iocus illiberalis, ne homine quidem dignus eſt, ſi rerum turpitudini adhibeatur verborum obſcœnitas. Off.1.145
per iocum deos irridens. de Nat.d.1.6
iocus ingenuus, ſi tempore fit, ac remiſſo animo, homine libero dignus eſt. Offi. 1.145
ioculare iſtud, & à multis ſæpe derīſum. de Leg.1.40
¶ Iphigenia ab Agamemnone immolata. Offi.3.127
ipſe dixit, (Pythagoricorum reſponſum) ipſe autem, erat Pythagoras. de Natu. deo.1.8
tot rebus ipſis ſe immutantibus. de Nat. deor.2.15
¶ Ira, eſt libido puniendi eius, qui videatur læſiſſe iniuriā. Tuſcul.q.lib.4.16
an eſt quicquam ſimilius inſaniæ, quàm ira? Tuſc.q.lib.4.41
ira Aiacem ad furorem mortémque perduxit. Tuſcul. quæſt.lib.4.41
quomodo autem ſi naturalis eſſet ira, aut alius alio magis iracundus eſſet, aut finem haberet prius, quàm eſſet vlta vlciſcēdi libido, aut quenquam pœniteret, quòd feciſſet per iram? Tuſcul.q. lib.4.65
ira exardeſcit. Tuſ.q.lib.1.90
ira in puniendo maximè prohibenda. Offi.1.125
ira intimo odio & corde concepta. Tuſc. q.lib.4.16
ira inueterata. Tuſc.q.lib 4.16
ira, motus animi. de Vniuerſ.55
ira quandiu perturbat animum, dubitationem inſaniæ non habet. Tuſcul. q. lib.4 63
quid eſt enim, quò non eodem progrediatur ira, quò furor? Tuſcul.q.lib.4.64
iram deorum donec placare impius ne audeto.2.de Leg.14
iram Ennius initium dixit inſaniæ. Tuſ. q.lib.4.41
iram & gratiam à beata immortalíque natura ſegregari intelligitur. de Nat. deor.1.34
iram, hoc eſt θυμὸν, Plato in pectore locat. Tuſc.q.lib.1.18
ira incenſus. de Nat.deo.2.8
ira inflammati dei poetorum. de Naturæ deor.1.31
cùm ira nihil rectè fieri, nihil conſideratè poteſt. Offi.1.289
iras diuûm augures prouidento.2. de Leg.18
iracundus non ſemper iratur eſt laceſſe, iam videbis furentem. Tuſc.quæſt.lib. 4 45
éſtque aliud iracundum eſſe, aliud iratū, vt differt anxietas ab angore: neque enim omnes anxii, qui anguntur aliquando: neque anxii ſemper anguntur. Tuſc.q.lib.4.12
iracundos ſolos morboſos nominauerūt Academici, quòd nullum erat iracūdia fœdius vitium. Tuſcul.q.lib.4.43
hi nimis iracundè agunt. Tuſc.q.lib.3.44
iracundia, eſt vlciſcendi libido. Tuſc. q. lib.3 9 & lib.4.24
iracundia ab ira differt. Tuſcul.q lib 4.12
iracundia bellatrix. Tuſc.q lib.4.43
iracundia gladiatoria. Tuſc.q.lib.4.38
cos fortitudinis iracundia. Tuſc.q.lib. 4 33.& Acad.q.ed.1.lib.1.116
iracundia libidinis pars eſt. Tuſc.quæſt. lib.3 9
iracundia omnibus in rebus repudianda eſt, optandumque vt ii qui præſunt reipub. legum ſimiles ſint, quæ ad puniandum non iracundia, ſed æquitate ducuntur. Offi.1.125
iracundiam, cotem fortitudinis eſſe dicūt Peripatetici. Tuſc.q.lib.4 33
iracundiam laudant Peripatetici, & dicunt vtiliter à natura datam. Offi.1.155
iracundiā quaſi fortitudinis cotem eſſe dicebant Academici. Acad.q.ed.2.lib.1.116
iracundia nullum fœdius vitium. Tuſc. q.lib.4.43
nec cum iracundis aut pertinacia rectè diſputari poteſt. lib.1 de Finib.1.1
iracundiæ, contentiones, concertationéſque in diſputando pertinaces. lib.1. de Finib.1.1
cupiditates iracundiáſque reſtinguere.2. de Nat.deo.1.1
qui iraſcitur, etiam concupiſcit. Tuſc.q. lib 3.16
grauiter iraſci alicui. Offi.1.113
iraſci intempeſtiuè accedentibus. Offic. 1.113
an tibi iraſci tum videmur, cùm quid in cauſis acrius & vehementius dicimus? Tuſc.q.lib.4.44. aliter ſentit libro ſecundo de Oratore.
iraſci non cadit in ſapientem. Tuſcul. q. lib.3 17
iratus & propitius, contraria.2. de Natu. deor 110
irati proprium eſt cupere, à quo læſus videatur, ei quàm maximum dolorem inurere. Tuſc.q.lib.3 16
iratis ſubtrahendi ſunt, in quos impetum conantur facere, dum ſe ipſi colligant. Tuſc.q.lib.4 65
itaque iratos propriè dicimus exiſſe de poteſtate. id eſt de conſilio, de ratione, de mente: horum enim poteſtas in totum animum eſſe debet. Tuſc.quæſt. lib.4.64
ironia perpetua Acad.q.ed.2.lib.2.68
poſſit in locupletum teſtamenta nomen eius irrepere. Offi.3.99
hæc meretricio veſte furiali inſcium. Tuſcul.q.lib.1.16
irretire aliquem. Acad. q.edit.2.lib.2.85. hoc eſt, inter diſputandum capere.
irretire ſe errans. Tuſc.q.lib.5.46
ſi cantiunculis tantus vir irretitus teneretur. de Finib.lib.5.47
irridere aliquem facetè & vrbanè. de Finib.lib.1.30
irridens per iocum. de Nat.deo.1.6
irrigauit hortulos ſuos Epicurus fontibus Democriti. de Nat.deo.1.84
irrigationes. Cat. 49
irrigationes agrorum. Offi 2.18
irruere in aciem hoſtium. Tuſc.q lib.1.56
¶ Is & infirmus eſt, molliſque natura. Læl.65
eius auditor Strato, is qui phyſicus appellatur. de Nat.deor.1.16
in reliquiis ineſt calor, iis, quas natura reſpuerit. de Nat.deor.1 18
Iſis & Serapis an in diis numerandi.3. de Nat.deo.33
Iſocrates cum librum, qui Panathenaicus inſcribitur, quarto & nonageſimo anno ſcripſiſſe dicitur, vixitque quinquennium poſtea. Cat.11
ἰσονομίαν æquabilem tributionem vocat Epicurus, vt omnia omnibus paribus paria reſpondeant. de Nat.deor.1.56
ἰσονομίαν, ſi placet, appellabimus æquilibritatem. de Nat.deo.1.77
iſto modo. de Nat.deo.1.77
iſto enim modo dicere licebit. de Natura deor.1.58
diliguntur iſto modo, quòd fructus ex eis capiuntur. de Nat.deo.1.86
non ille, vt plerique, ſed iſto modo vt tu. de Nat deo.1 41
ſæpe de iſto collocuti ſumus (pro, de ea re.) 1.de Leg.6
nonnulli iſti faciunt imperitè.1. de Leg. 3
nam iſta quæ vos dicitis, vix digna ſunt, &c. de Nat.deo.1.66

ἀνεχέσθω, quieſcere Latinè. Acad quæſt. ed.1 lib 1. 84. ſumitur pro in diſputando ceſſare καὶ μὴ ματᾶν.
¶ Ita latè longeque peruagatur animus vt, &c. de Nat. d 1.38
ita metuit, ne quid, &c. (pro adeò). de Na. deor 1.50
ita mobiliter palpitant cor. de Nat. deor. 2.18
ita multa ſunt incõmoda in vita. de Nat. deor. 1.17
itane verò de Nat. d. 1. 8
ita popularis cauſa, vt ei non poſſet obſiſti. 3 de Leg. 25
ita reprehenduntur vt cæteri. de Nat. deor. 1. 21
ita ſancta ac compoſita leges nominaſſe. 2 de Leg. 11
tollamus ergo omnia, &c. ita fit vt mediterranei mare eſſe non credant. de Nat. deor. 1. 61
non ita valde mouentur his homines mediocres. de Nat. d 1 60
Italici philoſophi dicti Pythagorei. Cat. 70
longum eſt iter ad omnia. de Nat. deor. 2 45
iter deuium. Tuſc. q. lib. 2.59
proh dii immortales, quàm iter illud iucundum eſſe debet: quo confecto, nulla reliqua cura, nulla ſolicitudo futura ſit. Tuſc. q lib. 1 79
iter propoſitum & iam conſtitutum. Diuin. lib 1 27
in vite videmus naturam ſuo quodam itinere ad vltimum peruenire. de Nat. deor. 2.35
¶ cauſam apud ſe dicere iubeat. lib. 1. de Fin. 28
iubere, vetare, contraria. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 119
iuſſa ac vetita populorum leges. 2. de Legib. 8
iuſſa, vetita populi, cùm ſciſcerentur ſuffragia, optimatibus nota, plebi libera ſunto. 3 de Leg. 10
iucundum à iuuando dicitur. de Finib. lib. 2. 21
omnia iucunda, quanquam ſenſu corporis iudicentur, ad animum referri tamen putat Epicurus. Tuſcul. quæſt. lib. 5. 69
iucundè moueri. Tuſc. q. lib. 3. 41
iucunditas naturæ. de Pet. Conſ. 11
iucundior victus in deſiderio eſt, non in ſatietate. Tuſc. q. lib. 5. 71
Ipſa natura incorruptè atque integrè iudicat. lib. 1. de Fin. 23
quid percipit, & quid iudicat, quo aut petat aut fugiat aliquid, præter voluptatem aut dolorem. lib. 1. de Fin 24
de quibus neque deprauatè iudicant, neque corruptè. de Fin. lib. 2. 55
non eſt ſatis iudicare quid faciendum, nõ faciendúmve ſit, ſed ſtare etiam oportet in eo, quod ſit iudicatum. 1. de Finib. lib. 47
iudicare quid cuique rei ſit conſequens, quid repugnans. quod eſt proprium munus & officium τῆς λογικῆς. Tuſcul. q. lib. 5. 50
iudicandi poteſtas integra. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 8
iudex inexorabilis. Tuſc. q. lib. 1. 8
iudicis eſt ſemper in cauſis verum ſequi. Off. 2. 73
iudicem onerare quàm plurimis poſſet argumentis 3. de Nat. d. 3
iudices fœderum, pacis, belli, induciarum oratores feciales ſunto 2 de Leg. 28
iudices iurati. Acad. q. ed. 1. lib 2. 155
accuſatorum atque iudicum conſociatos greges Parad. 58
nos autem quorum in vtroque profecerimus, aliorum ſit iudicium. Offi. 1. 5.
iudicium acre. Acad. q. ed. 1. lib 2. 21
iudicium capitis. Tuſc. q. lib. 1. 58
iudicium & artificium diſputandi & intelligendi tradere. Acad. quæſt ed. 1. lib. 2. 105
ſed meum ſemper iudicium ſuit. Tuſc. q. lib. 1 2
iudicium auſpiciúmque omnes magiſtratus habento 3. de Leg. 9
iudicium grauitatis, conſtantiæ, firmitatis, ſapientiæ. Acad. q. ed. 1 lib 2. 50
his quæ dicta ſunt ab iis, quos probamus, noſtrum iudicium, & noſtrum ſcribendi ordinem adiungere. lib. 1. de Finib. 5
cuius ego iudicium longè antepono tuo. Tuſc. q. lib 5. 9
iudicium ſtabile. Tuſc. q. lib. 4. 41
iudicium ſuum adhibere. de Nat. deor. 1. 9
iudicium tollit incogniti & cogniti. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 20
ne quem vnquam innocentem iudicio capitis arceſſat. Off. 2. 71
tuo tibi iudicio eſt vtendum. Tuſc. q. lib. 2. 54
cùm alios iudicio iniquorum circumuentos conuenirem. Tuſc. q. lib. 1 82
iudicio opinionis ſuſcipi. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2 17
quas nos multitudinis iudicio probari volebamus, &c. Tuſc. q. lib. 2. 3
iudicia grauiora de potentiſſimis hominibus extant vocis quàm tabellæ. 3. de Leg 31
iudicia iuncta ſunt magiſtratibus. 3. de Leg. 41
iudicis fallacia. Offi. 3 47
ſunt enim iudicia libera. Tuſcul. q. lib. 4. 63. & de Leg. 10
iudicia magiſtratibus data, vt eſſet populi poteſtas, ad quam prouocaretur. 3. de Leg. 16
iudicia rerum in ſenſibus ponit Epicurus, quibus ſi ſemel aliquid falſi pro vero probatum ſit, ſublatum eſſe omne iudicium veri & falſi putat. lib. 1 de Finib. 27
iudicia ſenatus, Italiæ, gentium denique omnium conſeruatæ patriæ conſecutus Cicero 2. de Leg. 41
iudicia ſenſuum clara & certa. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 20
iudiciis magis quàm verbis ſancienda. 3. de Leg. 39
legionibus noſtris ſub iugum miſſis. Offi. 3 143
cùm eſſet in iugo luna. Diuin. lib. 2. 76
ex perennibus iugibus, aquam calidam trahi. de Nat. deor. 2. 19
Iulio Proculo dixit Romulus poſt exceſſum ſuum, ſe deum eſſe, & Quirinum vocari. 1. de Leg. 2
Iunius collega P. Claudii claſſem amiſit bello Punico primo, cùm auſpiciis non paruiſſet. de Nat. deor. 2. 6
iungi complexu venereo. Diuin. lib. 2. 109
iuncta ſunt iudicia magiſtratus. 3. de Leg. 41
poſt autem cauſa fuit propior, & cum exitu iunctior. Fat. 17
Iuno Argiua, nec Romana talis non eſt, qualis Soſpita. de Nat. deor. 1. 57
Iuno ex Ope & Saturno generata. de Vniuerſ. 49
Iuno Moneta vnde ſic dicta. Diuin. li. 1. 86
Iunonis nomine conſecratur aer. 2. de Natura deor. 48
Iunonis ſpecies alia Argiuis, alia Latinis. de Na. deor. 1 57
Iunoni Samiæ Cliſthenes Athenienſis cùm rebus timeret ſuis, dotes filiarum tradidit. 2 de Leg 40
Iunonem Lucinam in pariendo inuocant 2. de Nat. deo 50
Iunonem à iuuando credo nominatam. 2. de Nat. deor 49
Iupiter, quaſi iuuans pater. 2. de Nature deo. 47
Iupiter Barbatus, Galeata Minerua. de Nat. deo. 1. 58 & 71
Iupiter ex Ope & Saturno generatus. de Vniuerſ. 49
Iupiter puer Lactens, cum Iunone in gremio fortunæ ſedens, mammam appetẽs, caſtiſſimè apud Romanos à matribus cultus. Diuin. lib. 2. 68
Iupiter Saturnius, χρονίδης. Tuſc. q. lib. 2 12
Iupiter tertius Cretenſis fuit Saturni filius. 3. de Nat. deor. 58
Iouis Capitolini nobis alia ſpecies, alia Afris Ammonis Iouis. de Nat. deo. 1 58
Iouis fulgor humanum generi proſper & ſalutaris. Som. Scip. 17
Iouis optimi maximi augures publici ſignis & auſpiciis poſtea videnco. 2. de Leg. 18
Iouis partum à fabula diſiungit Diogenes Babylonius. de Nat. deor. 1. 41
Iouis ſignum eodem tempore in Capitolio collocatum eſt, quo coniuratio indicabatur, biennio poſt quàm erat locatum. Diuin. lib. 2. 46, & 54
Iouis ſtatoris & inuicti cognomina. 2. de Leg 29
Iouis ſtella 2. de Nat. deo 89
Iouis ſtella, φαέθων, eiuſque curſus. de Nat. deo. 2 38
Iouis Olympii aureum amiculum detraxit Dionyſius tyrannus 3. de Nat. deor. 61
eum quem homines Iouem appellant, Chryſippus æthera eſſe diſputat. de Na. deo. 1 40
Iouem cur effeminarunt, & Iunoni tribuerunt. 2. de Nat. deor. 49
Iouem, Iunonem, reliquos deos, ea facie nouimus, qua pictores fictoreſque voluerunt. de Nat. deor. 1. 57
Iouem optimum maximum cur appellent. 3. de Nat. deor. 65
Iouem, perpetuæ & æternæ legis vim eſſe, dicit Chryſippus. de Nat. deor. 1 38
à filio Ioue vinctus Saturnus. 2. de Nat. deor. 46
Ioues tres numerant ii, qui theologi nominantur 3 de Nat. deor 57
Ioues quoque plures, in priſcis Græcorum litteris inuenimus. 3 de Nat. de. 19
iuratum per Iouem, deoſque Penates. Acad. q. ed. 1 lib. 2. 60
quod ita iuratum eſt, vt mens conciperet fieri oportere, id ſeruandum eſt: quod aliter, id ſi non feceris, nullum periurium eſt. Offi. 3 245
iuratuſque dixerim ea te comperiſſe. Acad. q ed. 1. lib. 2 57
ſe in legem Voconiam iuratum contra eam facere non audere. de Finib. li. 2. 46
quique iurati iudices cognouiſſent. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 155
iurgia feriis amouento 2. de Leg. 16
ius æquè ab omnibus hominibus colaretur, ſi quo modo eſt natura, ſic iudicio humano nihil à ſe alienum putarent. 1. de Leg. 25

ius æquabile. Offi.1.58
ius augurum diuinationis opinione principio conſtitutum, poſtea reipub. cauſa conſeruatum ac retentū. Diuin.lib.1 59
ius augurandi. Cat.11
ius bellicum, fideſque iuriſiurandi ſæpe eſt cum hoſte ſeruanda. Offi.3 144
ius ciuile, & ius naturæ. 3. de Nat. deor.52
ius ciuile ſummi in ciuitate uiri & interpretari populo, & reſpondere ſoliti, ſed magna profeſſi, in paruis ſunt verſati. 1.de Leg.10
ius & æquitas, vincula ſunt ciuitatis. Parad.54
ius & honeſtum omne ſua ſponte eſt expetendum. 1.de Leg.46
ius & iniuria à natura diiudicatur, & omnia omnino honeſta ac turpia. 1. de Leg.45
vt ea ignorantes, quibus ius eſſet doceri, à ſolis motu, numerorum naturam cognoſcerent. de Vniuerſ.41
ius feciale. Off.1.36. de hoc vide Gellium li.16.cap.4.
ius hominum ſitum eſt in generis humani ſocietate. Tuſc.q.lib 1.64
vt eum genere humano quaſi ciuile ius intercederet. de Finib.lib.3.53
ius in natura poſitum eſſe. 1. de Leg.28
eius maieſtatis atque imperii. de Fin. li.2.18
ſi ius naturæ confirmatum non erit, virtutes omnes tollentur. Vbi enim liberalitas, vbi patriæ charitas, vbi aut pietas, aut bene merendi de altero, aut referendæ gratiæ voluntas poterit exiſtere? Nam hæc naſcuntur ex eo, quòd natura propenſi ſumus ad diligendos homines, quod fundamentum iuris eſt. 1.de Leg 32
ius nigrum, μέλας ζωμὸς Græcè. Tuſcul.q. lib.5.70
ius non opinione, ſed natura cōſtitutum eſſe. 1.de Leg.22
ius per ſe eſt expetendum & colendum: quòd ſi ius eſt, etiam iuſtitia: ſic reliquæ quoque virtutes per ſe colendæ ſunt 1.de Leg.36
ius pontificium. Tuſc.q.lib.1.45. & Cat.45
ius pontificale eum morem confirmat. 2. de Leg.52
ius prætorium. Offi.1.47
ius ratúmque eſto, quod is, qui bellum geret, imperaſſit. 3.de Leg.5
ſummum ius, ſumma iniuria. Offi.1.49. Ariſtot. ἀκριβοδίκαιον, iuriſconſulti peculiariter ius ſtrictum appellant.
ius vnum eſt, quo deuincta eſt humana ſocietas, & quod lex conſtituit vna 1. de Leg 32
iuris ciuilis cognitionem atque interpretationem olim principes in ſua poſſeſſione retinuerunt. Offi.1.96
iuris ciuilis cuſtos prætor. 3 de Leg.7
an iuris ciuilis diſputatione ferendi mores, nec ſcriptis omnia ſancienda. 1. de Leg.15
iuris conſtituendi ab illa ſumma lege capiendum exordium, quæ ſeculis omnibus antè nata eſt, quàm ſcripta lex vlla, aut quàm omnino ciuitas conſtituta. 1.de Leg 15
iuris diſciplina non à Prætoris edicto, neque è duodecim tabulis, ſed penitus ex intima philoſophia hauriendа. 1.de Leg.17
iuris exordium à lege ducendum. 1. de Leg.14
iuris fons eſt natura. Offi.3.94
iuris ignoratio potius litigioſa eſt, quàm ſcientia. 1.de Leg.13
in ſermone de diſciplina iuris non id quæritur quemadmodū caueamus in iure, aut quid quaque de conſultatione reſpondeamus, ſed in ea diſputatione complectenda eſt tota cauſa vniuerſi iuris ac legū, vt hoc ciuile ius, quod dicitur, in paruum quendam & anguſtum locum concludatur naturæ. Natura enim iuris explicanda eſt, eáque ab hominis repetenda natura: conſiderandæ leges, quibus ciuitates regi debeant, tum ea tractanda, quæ compoſita ſunt, & deſcripta iura & iuſſa populorum. 1. de Leg.12, & 13
iuris pontificalis tota compoſitio magnam religionem, cerimoniámque declarat. 2.de Leg.52
iuris ſtirps à natura repetenda, qua duce omnis eſt eius diſputatio explicanda. 1. de Leg.15
iuris violati voto facta pœna eſto. 2.de Leg.14
ipſi naturæ patrióque amori præferre ius maieſtatis atque imperii. lib.2.de Fin.18
ius ipſum & ipſam æquitatem omnes boni viri amant. 1.de Leg.30
ius populi Ro. ab iis qui in Rep. verſantur, ignorari, turpiſſimum. 3. de Leg.48
ad ius reſpondendū te dediſſet. 1.de Leg.9
poeta ius ſuum tenuit, & dixit audacius. Tuſcul.q. lib.3.17
qui tamen haberent ius ſuum diſputandi de officio, &c. Offi 2.8
an auſpiciorum ius teneris. de Nat.de.2.8
ſed vniuerſas prouincias regioneſq; vno cale mitatis iure cōprehenderet. Off 1 38
eſt enim modò liberale, paululum nonnunquam de ſuo iure decedere, ſed interdum etiam fructuoſum. Offi.2.93
iure & lege vobis volentes pareant. de Vniuerſ 53
multa multis de iure ſuo cedentem. Offi. 2.93
iura belli in repub. maximè conſeruanda. Offi.1.38
à quibus iura ciuib⁹ præſcribebātur. Ce.43
iura noſtra ad naturam accommodari gaudeo. 1 de Leg.57
iura ſi populorū iuſſis, ſi principū decretis, ſi ſententiis iudicum conſtituerentur, ius eſſet latrocinari, ius adulterare, ius teſtamenta falſa ſupponere, ſi hæc ſuffragiis, aut ſcitis multitudinis probarentur. 1.de Leg 33
qui mortuis tam religioſa iura tribuerūt. Læl 11
iuſiurandum, eſt affirmatio religioſa. Offi 3.141
qui iuſiurandum violat, is fidem violat. Offi.3.142
nullum vinculum ad aſtringendam fidem iureiurando maiores arctius eſſe voluerunt. Offi.3.152
iureiurando multa firmantur. 1. de Le.14
iuriſconſultus Mutius, pontifex idem. 2. de Leg.49
iureconſulti ſiue erroris obiiciendi cauſa, ſiue, quod ſimilius veri eſt, ignoratione docendi, ſæpe quod poſitū eſt in vna cognitione, id in infinita diſpartiuntur. 1.de Leg.45
iuris periti minores magiſtratus plures ſunto. 3.de Leg.5
iuris peritiſſimi Scæuolæ pontifices ambo. 2.de Leg.45
iuſtus cunctorum rogator. de Nat.de.2.8
nemo iuſtus eſſe poteſt, qui mortem, qui dolorem, qui exilium, qui egeſtatem timet: aut qui ea, quæ ſunt his contraria, æquitati anteponit. Offi.2.53
ſed incidūt ſæpe tempora, quando ea quæ maximè videntur digna eſſe iuſto homine, eóque, quem virum bonum dicimus, commutātur, fiuntque contraria. Offic 1 45
iuſtis diebus ſtipem rogant Idex matris famuli. 2.de Leg.24
iuſtis exequiis caruerunt. 2.de Leg.42
quicquid iuſtum, id etiam vtile. Off.3.13
iuſta eſſe omnia exiſtimare quæ ſcita ſint in populorū inſtitutis aut legibus ſtultiſſimum 1.de Leg.32
iuſta facta, & corpus quando eſt incenſum, tum ſepulchrū dicitur. 2.de Leg.52
iuſta funerū ad interpretes religionum reiecit Plato, quem Romani morē tenuerunt. 2.de Leg.61
iuſta omnia decora ſunt. Off.1.133
iuſtè & cum fide viuere. Toſc.q.lib.1.82
iuſtè vixerit, qui motus animi ratione vicerit: qui autem his ſe dederit, iniuſtè. de Vniuer.55
iuſtitia, eſt obtemperatio ſcriptis legibus inſtitutiſque populorum. 1.de Leg.42
iuſtitia ad fidem faciendam plus pollet prudentia. Offic 2.47
pietas eſt iuſtitia aduerſus deos. de Nat. deo.1 81
iuſtitia etiam aduerſus infimos ſeruanda. Offic.1.41
iuſtitiæ cernitur in ſuum cuique tribuendo. de Fin.lib.5.65
quæ animi affectio ſuum cuique tribuēs, & ſocietatem coniunctionis humanæ munificè & æquè tuens, iuſtitia dicitur. de Fin.lib.5.6
iuſtitia, & æqualitas, & ſocietas hominū per ſe eſt expetenda. 1.de Leg.37
quanquam omnis virtus nos ad ſe allicit, faciiq; vt eos diligamus, in quibus ineſſe videatur, tamen iuſtitia & liberalitas id maximè efficit. Offic.1 81
iuſtitia nihil expetit præmii, nihil pretii, per ſe expetitur. 1.de Leg.37
iuſtitia nulla omnino eſt, ſi neque natura eſt, & ea quæ propter vtilitatem conſtituitur, vtilitate illa conuellitur. 1.de Legib.32
iuſtitia omni ratione colenda & retinēda eſt, tū ipſa per ſeſe, tum propter amplificationem honoris & gloriæ. Off.2. 60
iuſtitia omniū eſt domina & regina virtutum. Offic.3.36
iuſtitia ſeruari niſi à forti viro, niſi à ſapiente non poteſt. de Fin.lib.5 61
iuſtitia ſine prudentia ſatis habet authoritatis. Offic.2.47
maximè autem adducuntur pleríque, vt eos iuſtitiæ capiat obliuio, quum in imperiorum, honorum, gloriæve cupiditatem inciderint. Offic.1.37
iuſtitiæ fundamentum, eſt fides. id eſt, dictorum conuentorúmque conſtantia & veritas. Offic.1.35
iuſtitiæ fundamentum eſt, vt pro dignitate cuique tribuatur. Offic.1.65
iuſtitiæ mercedem quærere, idipſum eſt iniuſtiſſimum. 1.de Leg.37
iuſtitiæ munus eſt, vt communibus vtatur pro communibus, priuatis vt ſuis. Off.1 31
iuſtitiæ primū munus eſt, vt ne cui quis noceat, niſi laceſſitus iniuria. Ibidem.
iuſtitiæ partes duæ ſunt: iuſtitia (ſpecialiter ſumpta, quam Ariſtoteles κατὰ μέρος διανεμητικήν appellat) in qua virtutis ſplendor eſt maximus, ex qua viri boni nominantur: & huic coniuncta beneficentia, quam eandem vel benignitatem vel liberalitatem appellari licet. Offic.1.31

L

Labes enim nec diuturnitate vaneſcere, nec manibus vllis elui poteſt. 2. de Leg. 26
vt labes decoris voluptas opprimenda. 1. de Leg. 46
vt multis locis labes facta ſit. Diuin. lib. 1. 69
labem hanc valde veretur. 2. de Leg. 38
eandem eſſe labem libidinis. Parad. 18
hanc tu quæ conſcientiæ labes in animo cenſes habuiſſe. Offi 3. 115
cæteras animi labes repellat. Parad. 41
quæ quam labefactauit ſententiam meã, &c. Diuin. lib. 1. 7
labefactare cauſam. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 10
labefactare definitiones. Acad. quæſt. edi. 1. lib. 1. 16
labefactare fundamenta reipub. Offi. 1. 115
labefactare totam rempub. de Finib. li. 1. 53
ſi quis contra ea, quæ dicta ſunt, labefactare volet. Acad. q. edi. 1. lib. 1. 36
labefactatur corporis coagmentatio calore vel frigore, vel aliqua impulſione vehementi. de Vniuerſ. 11
maximas reſp. ab adoleſcentibus labefactatas, à ſenibus ſuſtentatas & reſtitutas reperietis. Cat. 18
ſi vna litera commota ſit, ſore tota vt labet diſciplina. de Finib. lib. 4. 45
labare id eſt vacillare. Tuſc. q. lib. 1. 63
quæ labuntur mutabili ratione ſydera. de Vniuerſ. 47
ne labar ad opinionem. Acad. quæſt edi. 1. lib. 2. 118
noſq; nam labi. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 105
labi ad perniciem. Læl. 39
labi errore ſermonis. Tuſc. q. lib. 5. 41
labi in officio, cuius magiſter eſſe velis. Tuſcul. q. lib. 1. 9
labi in procliue. Tuſ. quæſt. lib. 4. 33
lapſi ad mollitiem multarum ciuitatum mores. 2. de Leg. 38
lapſus volucrum, pro volatu, 2. de Natu. deor. 73.
lapſu multiplici & erratico ſerpere. Cat. 48
& ſi lacus emiſſus lapſu & curſu ſuo ad mare profluxiſſet. Diuin. lib. 1. 84
labor, eſt functio quædam vel animi vel corporis grauioris operis & muneris. Tuſc. q. lib. 2. 30
labor diuos non attingit, nec erat vllus, cùm omnes naturæ numini diuino parerent. de Nat. deor. 1. 17
labor & dolor finitima ſunt omnino, ſed tamen differunt aliquid. Tuſc. quæſt. lib. 2. 30
labor illiberalis) (induſtria. lib. 1. de Fin. 3
labor quaſi callum quoddam obducit dolori. Tuſc q. lib. 2. 32
laborem Herculis exantlare. Acad. q. edit. 1. lib. 2. 99
vt labore & dolore magnã aliquam quærat voluptatem. lib. 1. de Finib. 15
qui Græciæ formam rerumpub. dederunt, corpora iuuenum firmari labore voluerunt. Tuſc. q. lib. 2. 31
iocundi acti labores. de Finib. li. 2. 86
pericula, labores, dolor etiã. li. 1. de Fin. 19
labores defenſionum. Tuſcul. q lib. 1. 2
laborum dolorumque ſuſceptio. Acad. q. edit. 2. lib. 2. 17
omnes clari & nobilitati labores contemnendo fiunt etiam tolerabiles. Tuſc. q. lib. 2. 53
ſuauis eſt laborum prætęritorum memoria. de Finib. lib. 2. 86
maximos labores moleſtiaſque ſuſcipere. Offi. 3. 50
in laboribus & periculis viuere. Tuſcul. q. lib. 2. 17
non laboro, inquit, de nomine. de Finib. lib. 2. 16
laboro vt aſſentiar Epicuro, &c. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 119
ego ſum is qui dicam me non laborare. Tuſc. q. lib. 5. 44
laborare dicitur luna, deficiente lumine, cùm terra directè inter hanc & ſolem intercedit. Tuſc. q. lib. 1. 76
laborare ex renibus. Tuſc. q. lib. 2. 51
laborare inruſtia. Tuſc. q. lib. 4. 14
laborare omni ſtudio atque opera. de Pet. Conſ. 15
laborantes nauet. 3. de Nat. deo. 67
quis noſtrum exercitationẽ vllam corporis ſuſcipit laborioſam. lib. 1. de Finib. 16
laborioſis exercitationibus & dolor intercurrit nonnunquam. Tuſc. quæſt. lib. 2. 52
laborioſus his nihil erit prouincia. 3. de Leg. 19
primis labris guſtare. de Nat. deo. 1. 20
labellum ſuper terræ tumulum in ſepulchris ſtatui. 2. de Leg. 61
in iis animantibus quæ lacte aluntur, omnis ferè cibus matrum lactiſcere incipit. 2. de Nat. deo. 97
vt penè cum lacte nutricis errorem ſuxiſſe videamur. Tuſc. q. lib. 3. 2
lacteus orbis. Somn. Scip. 11
lactentibus hoſtiis deo immolare. 2. de Leg. 32
lactiſcere incipit ferè omnis cibus matrum. 2. de Nat. deor. 97
Lacæna cum filium in prælium miſiſſet, & interfectum audiſſet: idcirco, inquit, genueram, vt eſſet qui pro patria mortem non dubitaret occumbere. Tuſc. q. lib. 1. 91
illi autem voluerunt nihil horum eſſe ſimile apud Lacænas virgines: quibus magis palæſtra, ſol, puluis, labor, militia in ſtudio eſt, quàm fertilitas barbara. Tuſc. q. lib. 2. 51
Lacedæmonii illa ſeuera neruos iuſſit, quòd plures quàm ſeptem haberet, in Timothei fidibus inde demi. 2. de Leg. 39
Lacedæmone Ephori non ſine cauſa à Theopompo oppoſiti ſunt regibus. 3. de Leg. 17
Lacedæmonii cuiuſdã conſtantia in morte contemnenda. Tuſc. q. lib. 1. 90. huius nomen Cicero proditum eſſe negat. Plutarchus verò in dictis Laconicis Thectamenem appellat.
Lacedæmonii alacri animo in Thermopylis occiderunt. Tuſc. q. lib. 1. 91. vide Liuium lib. 91
Lacedæmonii de rebus maioribus ſemper aut Delphis oraculum, aut ab Ammone, aut à Dodona petebant. Diuin. lib. 1. 81
Lacedæmonii, Philippo minitanti per literas ſe omnia, quæ conarentur, prohibiturum, quæſiuerunt, num ſe eſſet etiam mori prohibiturus. Tuſc. q. li. 5. 42
Lacedæmonii regibus ſuis augurem aſſeſſorem dederunt. Diuin. lib. 1. 81
Lacedæmonii ſenibus (ſic enim cõſilium publicum appellant) augurem intereſſe voluerunt. Diuin. lib. 1. 81
Lacedæmoniorum gens fortis fuit, dum Lycurgi leges vigebant. Tuſc. quæ. lib. 1. 91
Lacedæmoniorũ omnis mos inflãmatus cupiditate vincẽdi, vt eſt apud Platonẽ. Offic 1. 91. in Lachete, vbi ſic dicit: [illegible]
Lacedæmoniis cuiuſmodi ſignificatio facta ſit, paulò ante Leuctricam calamitatem. Diuin. lib. 1. 66
Lacedæmoniis Leuctricæ pugnæ calamitas multis ſignis antè denunciata eſt. Diuin. lib. 1. 67
Lacedæmonii qui præerant, non contenti vigilantibus curis, in Paſiphæ fano ſomniandi cauſa excubabant, quòd vera quietis oracula ducebant. Diu. li. 1. 43
apud Lacedæmonios ii qui ampliſſimum magiſtratum gerunt, vt erant, ſic etiam appellabantur ſenes, [illegible]. Cat. 18
lacerare aliquem omni crudelitate. de Pet. Conſ. 6
lacerare omni ſcelere patriam. Off. 1. 57
lacerari intolerabili dolore. Acad. quæſt. edi. 1. lib. 2. 14
muliebres lacerationes genarum. Tuſc. quæſt. lib. 3. 62
atque haud ſcio an ſatis ſit eum, qui laceſſierit, iniuriæ ſuæ pœnitere, vt & ipſe nequid tale poſthac, & cæteri ſint ad iniuriam tardiores. Offic. 1. 33
laceſſiti iniuria. Offic. 1. 31. & 3. 100
ſine lachrymis non queo dicere. Læl 38
lachrymis aliquem decorare. Tuſc. quæ. lib. 1. 18
Lacon quidam glorianti cuidam mercatori, quòd multas naues in omnem oram maritimam dimiſiſſet: Non ſanè optabilis iſta quidẽ eſt, inquit, rudentibus apta fortuna. Tuſc. q. lib. 5. 40. Vide Plutarchum in dictis Laconicis.
lacus Albanus Veienti bello præter modum creuit: & quid hoc ſignificaret. Diuin. lib. 1. 84
lacunoſum nihil habet mundi forma. de Vniuerſ. 23
Lacydes, Arceſilæ diſcipulus fuit. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 17
Lælius adoleſcens Diogenem Stoicum, poſt autem Panætium audiuit. de Fin. lib. 2. 24
Lælius, iuris interpres, Leſſum quaſi lugubrem eiulationem interpretatus. 2. de Legib. 55
Lælius ſi digito, quẽ attigiſſet, pœnas dediſſet. id eſt, ſi vel minima quem iniuria affeciſſet. Tuſc. q. lib. 5. 40
Lælii aureola oratiuncula. 3. de Nat. d. 29
lætus omnibus lætitiis. de Fin. lib. 2. 14. ex Cæcilio.
nam & lætamur amicorum lætitia æquè ac noſtra. de Fin. lib. 1. 53
lætari malo alieno. Tuſc. q. lib. 4. 13
lætari aſſidua recordatione voluptatum præteritarum. de Finib. lib. 1. 52
in ea natura, quæ ſua voluptate lætatur. de Nat. d. 1. 81
quid habet iſta res aut lætabile aut glorioſum? Tuſc. q. lib. 2. 41
quod lætabile, id prædicandum & præ ſe ferendum. Tuſc. q. lib. 5. 35
lætificare eque & mitigare agros. 2. de Natu. deo. 99
lætitia, eſt opinio recens boni præſentis, in quo efferri rectum eſſe videatur. Tuſc. quæſt. lib. 4. 14
lætitia efficit profuſam hilaritatem. Tuſc. q. lib. 4. 13
lætitia & libido in bonorũ opinione verſantur; cùm libido ad id, quod videtur bonum, illecta & inflammata rapiatur; lætitia vt adepta iam aliquid concupitum efferatur & geſtiat. Tuſc. q. lib. 4. 10

lætitia exultans geſtiénſque turpis. Tuſc.q.lib.4.55
lætitia geſtiens, eſt ſine ratione animi elatio. Tuſc.q.lib.4.11
lætitia geſtiens & libido in bonorum errore verſantur. Tuſc.q.lib.3.32
lætitia geſtiens habet leuitatem. Tuſc.q. lib.3.24
cùm autem & inaniter & effuſè animus exultat, tum illa lætitia geſtiens, vel nimia dici poteſt. Tuſc q.lib 4.15
lætitia immoderata, eſt voluptas animi elata & geſtiens. Tuſc.q.lib.4 19
lætitia impotens. Tuſc.q.lib.5.14
lætitia mentis. Tuſc.q.lib.3 36
quoniam docendi cauſa à gaudio lætitiam diſtinguimus. Tuſc.q.lib.4 55
facere lætitiam, id eſt voluptatem. lib.1.de Finib.19
lætitiā popularem ludis publicis in cantu, fidibus, & tibiis moderanto, eámque cum diuûm honore iungūto.2.de Le.24
lætitia efferri. Acad.q.ed.2.lib.2.27
eodem enim vitio eſt effuſio animi in lætitia, quo in dolore contractio. Tuſc.q. lib 4.55
quos nullæ futiles lætitiæ languidis liquefaciunt voluptatibus. Tuſc q li.5.13
lamentatio lugubris. Tuſc.q.lib.1 26
lamentationem in funere tollit lex x i i. tabul.2.de Leg.55
lamentationes funeris minuendæ. 2. de Leg.54
lamentationes deorum fecerunt poetæ vt videremus. de Nat.deo.1.31
lamentabilia funera & ſumptuoſa ſublata.2.de Leg.59
ſi ſe lamentis muliebriter lachrymiſque dedit. Tuſc.q.lib.1.43
de lamentis expreſſa verbis legis ſunt.2. de Leg.59
lamina inuenta ad aram honoris, in qua ſcriptum erat, domina honoris, cauſa fuit ædis honoris dedicandæ.2.de Le.54
Strato Lampſacenus. Acad.q.ed.1.li.2.121. is negabat ope diuina factum eſſe mūdum, deóſque ab omni munere feriari docebat.
languere & hebeſcere. Acad.q ed.1.li.1.6
languere otio. de Nat.deor.1 46
languentes incitat canendi vis, excitatos languefacit.2.de Leg 38
langueſcere corpore. de Finib.lib.4.54
langueſcere ſenectute. Cat.25
quæ langnorem afferunt cæteris. Offi.3 1
vt ſenectus non modò languida atque iners non ſit, &c.Cat.23
laniatus ferarum. Tuſ.q.lib.1 95
Lanuuii, initio belli Marſici, clypei à muribus deroſi. Diuin.lib.1.84
vt lancem in libra ponderibus impoſitis deprimi, ſic animum perſpicuis cedere neceſſe eſt. Acad. q. ed.2.lib.2.57
non iuſta cauſa cur Laomedōn tanta fieret iniuria. Tuſcul.q.lib.1. 52. Laomedontem ponit pro patre Ganymedis, cùm non ineit, ſed Tros, vt Homerus teſtatur in 20. Iliadis.
è lapide plus excitari, aut imponi vetuit Plato, quàm quod capiat laudem mortui inciſam quatuor heroicis verſibus. 2.de Leg 61
nec lapides ex terra exciderētur ad vſum noſtrum neceſſarii. Offi.2.17
lapidum conflictu atque tritu ignis elicitur. de Nat.deor.2.19
lapidibus obruere aliquem. Offi.3.65
lapides imbres. de Nat.deor.2.10
lapideum quodcunque vno è lapide dedicatū.2.de Leg.45
lapicidina. Diuin.lib.1 24
ad Chryſippi laqueos reuertamur. Fat.5
vt tam à laqueis Stoicorum recedamus. id eſt, ſubtilibus diſputationibus Stoicorum, quibus animi implicentur, & capti hæreant. Tuſc.q.lib.5.56
laqueata tecta.2.de Leg.1
Lare quod ſacrificii genus verueceibus fiat. 2.de Leg.51
Lares, familiares Ciceronis, vexati diſceſſu eius 2 de Leg.41
Lares Latini appellant, quos Græci *δαίμονας*. de Vniuerſ.47
Larum ſedes, ritus familiæ, patrúmque ſeruanto.2.de Leg 16
largiri patriæ ſuum ſanguinem. Tuſcul. q.lib.2.105
largitio frumentaria. Offi.2.107
largitio fundum non habet. Offi.2.79
largitio popularis. Off.2.85
largitio quæ fit ex re familiari, fontem ipſum benignitatis exhaurit. Offi.2.75
largitionem ſequuntur rapinæ. Offi.2.78
quòd largitione beneuolentiam Macedonum conſectetur. Offi 2.76
largitione corrupta ſuffragia.3. de Leg.35
cùm largitiones maximas feciſſet. Tuſc. q lib.3 42
cùm ſol terras larga luce compleuerit. de Nat.deo.2.36
largorum duo genera ſunt: quorum alteri prodigi dicuntur, alteri liberales. Offi 2.80
maxima largitate ea fundit terra. 2. de Nat deo.117
vt profectione læti piſcium laſciuiam intuerentur. Diuin.lib.2 55
latent iſta Lucullæ craſſis occultata & circunfuſa tenebris. Academic.quæſt.ed.1. lib.2.111
latere in occulto. Acad.q.ed.2 lib.2 32
latebra danda non ſuis populo, in qua bonis ignorantibus quid quiſque ſenciret, tabella vitioſum occultaret ſuffragium 3.de Leg 31
videant ne quæratur latebra periurio. Offi.3.144
nam ſi tuam dicerem, latebram haberes. de Finib.lib.1.89
adhibuit etiam latebram obſcuritatis. Diuin.lib.2.86
latices gelidi. Diuin.lib.1 49
Latini tertio Conſulatu T. Manlii Torquati ad Veſerim fuſi & fugati ſunt. Offi 3 154
Latinis non modò non vinci à Græcis verborum copia, ſed eſſe in ea etiam ſuperiores. de Finib.lib 3.4
bello Latinorum, Aulo Poſthumio Dictatore, &c.10 noſtra acie Caſtor & Pollux viſi ſunt. de Nat.deo.2.4
Latinis & Argiuis alia Iunonis ſpecies. de Nat.deo.1.57
Latinā linguā non modò non inopem, vt vulgo putant, ſed locupletiorem etiam eſſe, quàm Græcam. lib.1.de Finib 8
Latinæ feriæ. de Nat.deo.1.22
dum Latinæ literæ loquentur. 1 de Leg 1
Latinis literis illuſtrare. Acad quæſt. edi. 1.lib 1.3
Latina, & ſplendidè dicta, neque conuerſa de Græcis. lib.1.de Finib.5
Latina non miſcenda cum Græcis, nec Græca cum Latinis. Tuſc.q.lib.1.14
Latinis anteponere Græca. lib 1. de Fin.5
Latina ſcripta contemnere. lib.1.de Fini.3
ſed ex eo credo quibuſdam vſu venire vt abhorreant à Latinis, quòd inciderint in inculta quædam & horrida, de malis Græcis Latinè ſcripta deterius. lib. 1. de Finib.7
Latmus, mons Cariæ. Tuſc.q.lib 1.76
tot millia latrocinantur morte propoſita. de Nat.deo.3 60
latrocinari. 1.de Leg 35
non quo non latiùs locus ſit. Acad.q.edit. 1.lib.2.56
latè patere. Tuſ.q.lib.2.24
latè longéque peruagatur animus de Nat. deo.1.38
latitudines humerorū in bobus.2.de Nat. deo.110
à ſenis latere nunquam diſcederem. Lælius 1
cùm ego legem Voconiam magna voce & bonis lateribus ſuaſiſſem. Cat.14
ex lateribus, faucibus, lingua vox elicitur & funditur. Tuſc.q.lib.2.49
laudamus Vulcanum eum quem Alcamenes fecit. de Nat.d 1.58
laudare pleniore ore. Offic.1.89
laudari aut vituperari rectè nihil poteſt, ſi ab eius natura receſſeris, quod aut laudandum aut vituperandum putes.1.de Leg.38
laudari rumore multitudinis. de Finib. lib.1 41
laudabilis eſſe debet lex, quæ rectè lex appellari poſſit.2.de Leg.9
nec quicquam ſine virtute laudabile. Tuſcul.quæſ.lib.5.36
quod per ſe, ſua vi, ſua natura, ſua ſit ſpōte laudabile. de Fin.lib.2.45
quicquid eſt laudabile, idem & beatum, & florens, & expetendum videri decet. Parad 22
quod laudabile, profectò etiam honeſtū. Tuſc.quæſt.lib 5.35
laudabile ſua ſponte. Tuſc q.lib.1.46
laudabiliora omnia, quæ ſine venditatione & ſine populo teſte fiunt. Tuſc. quæſt.lib.2 55
laus admirabilis. Acad.q.ed.2.lib.2.1
laus & charitas ſunt vitæ ſine metu degendæ præſidia firmiſſima. de Finib. lib.1.18
laus imperatoria. Academ. quæſt. edit.1. lib.2.2
laus venandi, equitandi. Tuſcul. quæſt. lib.2.53
laudi dare. Tuſc.q lib.1.5
laudis ornamenta ad mortuos pertinere. 2.de Leg.56
laudem mortui inciſam quatuor heroicis verſibus capiat lapis ſepulchro impoſitus.2.de Leg.61
cum laude domum redeuntem. 3. de Legib.9
in laude eſſe. Tuſ.q lib.4 14
de laude mortui in funere mentiri, nefas habebatur 2 de Leg 58
de laude mortui, niſi in publicis ſepulturis, nec ab alio, niſi qui publicè ad eam rem conſtitutus eſſet, dici licebat. 2. de Legib.60
laudes honoratorum virorum funeribus in concione memorantor. 2. de Legib 57
laudes minus notæ, minúſque peruulgatæ. Acad.quæſt.ed.2.lib.2 7
laudes populares & illuſtres. Acad. quæ. ed 1 lib.1.6
quum tantis laudibus philoſophiam extuleris. Acad.q.ed.1.lib.1.56
laudibus veris & propriis generis ſui legem laudemus.3.de Leg.1
ſed illa lautior ac ſplendidior. Offic.2.74
lautius ædificata villa.2.de Leg. 2
quum laxati curis ſimus. Tuſcul.quæſt. lib.1.37

& corpore laxati illum incolunt locum. Somn. Scip.11
qui ſe à libidinum vinculis laxatos eſſe non moleſtè ferrent. Cat.7
¶ Lectus cubicularis. Diuin. lib.2 103. & Tuſc q.lib 5 43
lecti plures cùm vni mortuo ſternerentur, id quoque ne fieret, lege ſancitum eſt.2.de Leg.56
qui iacet in lectulo humido. Tuſ.q.li.2 19
in ſuo lectulo mortuus 3 de Nat.deo.63
philoſophi autem in ſuis lectulis plerunque moriuntur. de Finib.lib.2 81
quorum de ſententia lecticula in Curiam eſſe delatum Diuin.lib.2 51
legiones Romanæ à Samnitibus apud Caudium ſub iugum miſſæ. Offi 3.147
turpius nihil eſt, quàm legari quenquam niſi reip.cauſa 3.de Leg 18
cui legatum plus ſit, quàm ſine religione capere liceat, is per æs & libram heredes teſtamenti ſoluat, propterea quòd eo loco res eſt ita ſoluta hæreditate, quaſi ea pecunia legata non eſſet.2. de Leg 48
legatus ſenatus ſine mandatis, ſine vllo reip.munere.3 de Leg.18
legatus rei ſuæ ergò ne quis eſto.3.de Le.5
legatio nobilis. Acad.q.ed.1.lib.2.5
legationis ſine mandatis & munere genus, quanquam ad commodū ſenatus pertinere videretur, ſuſtuliſſet frequentiſſimo ſenatu Cicero, niſi ei leuiſſimus tribunus plebis interceſſiſſet, minuit tamen tempus, & quod erat infinitū, annuum fecit.3.de Leg.18,& 19
legationem obire. Academic quæſt.edi.1. lib.1.5
legationem aliquam oratio iſta poſtulat, aut eiuſmodi quampiam ceſſationem liberam atque otioſam.2 de Leg.8
legationes cùm ſenatus creuerit, populuſue iuſſerit, ex vrbe exeunto 3.de Leg 9
qui diligenter hæc, quæ de philoſophia literis mandamus, legere aſſueuerit, iudicabit nulla ad legendum eſſe potiora. lib.1.de Finib.9
itaque illi non dico me expetere, ſed legere. de Finib.lib 4.59
nec ſepulchra legens vereor (quod aiunt) ne perdam memoriam. Cat.19
quod ſi Græci leguntur à Græcis iiſdem de rebus, alia ratione compoſitis, quid eſt cur noſtri à noſtris non legantur? lib.1.de Finib 5
quæque legenda aut optanda ſunt. de Finib.lib 4 58
lectio ſine vlla delectatione. Tuſc.q li 2 5
lectitem timeat nemo eam. lib 1.de Fin.6
omitto ea, quæ Lemni nocturno aditu occulta coluntur ſyluestribus opibus denſa.de Nat.deor.2.63
quaſi ſui eſt leua natura, adeò eſt blanda conciliatrix.de Nat.deo.1.53
lenior aduerſarius. Academic.quæſt.edit. 2.lib.2.13
leniſſimus natura. Academic. quæſt ed.1. lib.1.14
leniter arridere. de Finib.lib 1.20
leniter & quietè inter ſe colloqui. Tuſc. q.lib 4.38
leniter & preſſè loqui. Offi 1.185
eam, quam Stoici lenitatem dicunt, Peripatetici vitioſo lentitudinis nomine appellant. Tuſcul q.lib.4.43
lenitudo orationis. Tuſc.q.lib 5.35
leniunt ſapientes incommoda quæ ſunt in vita, commodorum compenſatione.de Nat.deo.1.27
lenire deſiderium. Cat.30
lenocinia corporum.1. de Natura deor. 101
lentiſcus ſemper viridis, ſemperque grauata. Diuin.lib.1 14
lentiſcus folia triplici fœtu grandeſcere. Diuin.lib.1 14
lentiſcus ter fruges fundens, tria tempora monſtrat arandi. Diuin.lib.1.14
lentiſcus non ter flores. Diuin. lib.2 14
cùm lenius diſputantur Parad 10
lentitudo, ἀοργησία Græcè. Tuſc. quæſt. lib.4.43
leo Nemeæus. Tuſcul.q.lib.4 40
leones morſu ſe defendunt.2. de Natura deor.98
Leonaticum eſt delubrum Athenis, quod Leocorion nominatur.3. de Nat.deo.55
Leonidas, rex Lacedæmoniorum, ſe in Thermopylis, trecentóſque eos, quos eduxerat Sparta, cùm eſſet propoſita aut fuga turpis, aut glorioſa mors, oppoſuit hoſtibus.de Finib.lib 2.80
Leontium meretricula contra Theophraſtum ſcribere auſa eſt, ſcito quidem illa ſermone & Attico.de Nat.deor.1.65
lepos dicendi admirabilis. Acad q edit.2. lib 1.17
quòd inter ſe omnes partes quodam lepôre conſentiunt. Offi.1 19
lepuſculi, vulpeculǽque. de Natu. deo. 1.62
Leſbiaci libri Dicæarchi, à Leſbo inſula ſic dicti. Tuſc.q lib.1.65
ne Leſſum funeris ergô mulieres habento. 2.de Leg.55
Leſſum quaſi lugubrem eiulationem interpretatur Lælius, vt vox ipſa ſignificat, quod eo magis Cicero verum iudicat, quia lex Solonis idipſum vetat. 2. de Leg 55
leto datu deos manes diuos habento.2. de Leg 14
Leucippus ante Democritum, concurſum atomorum dixit corpuſcula quædam læuia, alia aſpera, &c. quæ concurſu quodam fortuito cælum atque terram effeciſſent. de Nat.de.1.46
Leucippus plenum & inane ſtatuit principium vniuerſi. Acad. quæſt.ed.1.lib 2.109
Ino, Leucothee à Græcis, à nobis Matuta dicitur.3 de Nat.deor.27,& 35
priuſquā Bœotia Leuctra tolleretur, quàm pugnæ Leuctricæ gloria. Tuſcul.q. lib. 1.59
leuis armatura. Diuin.lib.1. 30
leuem eum effecit, & vndique æquabilem.de Vniuerſ.15
nos autem ita leues & inconſiderati ſumus. Diuin.lib.2 45
leuiter apparet claudicatio non deformis.de Nat deo.1.58
leuiora à grauioribus natura repellantur. Tuſc.quæſt.lib.1.43
leuiora ſunt ea quæ repentino aliquo motu accidunt, quàm ea quæ meditata & præparata inferuntur. Offi.1 39
leuitas orationis. Acad. q.ed.2.lib.1.50
leuitas ſpeculorum de Vniuerſ 61
vt omittam leuitatem temerè aſſentientium. Acad.q.ed.1.lib.2. 110
videre licet alios tanta leuitate & iactatione, &c. Tuſc.q.lib.2 9
leuitate omni totam figuram mundi circundedit.de Vniuerſ.13
leuare ægritudinem. Tuſ.q.lib.3.57
leuare aliquem ægritudine. Tuſcul. q. lib.4 45
leuare aliquem cruciatu dolorum. de Finib.lib.4.15
leuare aliquem errore. Tuſc q.lib 5.9
leuare dolorem mœrentium. Tuſc. quæſt. lib 3.47
leuare ſuum dolorem doctrinæ ſtudiis. de Fin.lib 5.50
leuare luctum. Tuſc.quæſt.lib 3.51
leuatur authoritas inconſtantia. Acad.q. ed.2 lib.2.64
nihil leuari cõſolationibus. Tuſc q.li.3.81
leuari errore.de Fin.lib 4 54
leuari ſuperſtitione.de Fin.1.49
leuari vinculis. Tuſc.q.lib.1.106
leuari vitiis.de Fin.lib.4 54
qui hac opinione non modò verbis, ſed etiam opere leuandi ſunt. Lal.63
leuatio ægritudinis. Tuſc.q lib 4 29
leuatio ægritudinum, formidinum, cupiditatū omni è philoſophia eſt fructus vberrimus. Tuſc.q.li.1.107
leuatio vitiorum magna fit iis, qui habēt ad virtutē progreſſionis aliquantulum. de Fin.lib.4.55
ſi leuationis aliquid adferret. Tuſc.quæſ lib.1.50
leuationem ægritudinis in duabus rebus ponit Epicurus, auocatione à cogitāda moleſtia, & reuocatione ad cõtemplandas voluptates. Tuſc.q.lib 3.29
ſi maiorem aliquam leuationem reperire potuiſſem.de Nat.deo.1.7
leuamentum miſeriarum. de Fin.lib 5.50
lex, eſt iuſtorū iniuſtorúmque diſtinctio, ad illā antiquiſſimā & rerum omnium principem expreſſa naturam, ad quam leges hominum diriguntur, quæ ſupplicio improbos afficiunt, defendunt ac tuentur bonos.2.de Leg 11
lex, eſt recta ratio imperandi atque prohibendi, quam qui ignorat, is eſt iniuſtus, ſiue eſt illa ſcripta vſpiam, ſiue nuſquā. 1.de Leg.42
lex, eſt recta ratio in iubendo & vetando. 2 de Leg.13
lex, eſt ratio profecta à natura ad rectè faciendum impellens, & à delicto auocans, quæ non tum denique incipit eſſe quum ſcripta eſt, ſed tum quum orta eſt: orta eſt autem ſimul cum mente diuina.2 de Leg.9
lex, eſt ratio ſumma inſita in natura, quæ iubet ea quæ facienda ſunt, prohibetque contraria. Eadem ratio quum eſt in hominis mente confirmata & confecta, lex eſt.1.de Leg.24
lex Agraria à C.Flaminio Trib pleb.inuito ſenatu lata. Academ. quæſt. edit. 1. lib.2 14
lex quæ rectè appellari poſſit, eſſe debet laudabilis 2 de Leg 9
lex Cincia de donis & muneribus. Cat.9
lex, cuius vis à Cicerone eſt explicata, neque tolli, neque abrogari poteſt.2.de Legib.11
lex duodecim tabularum ſumptus funeris omnia, quibus luctus augetur, ſuſtulit. 2. de Leg 55
lex duodecim tabularum inquit: Hominem mortuum in vrbe ne ſepelito, neve vrito.2.de Leg 53
lex neque hominum ingeniis excogitata, neque ſcitum aliquod eſt populorum, ſed æternum quiddā quod vniuerſum mundum regit, imperandi prohibendique ſapientia. 2.de Leg.7
lex frumentaria. Tuſc.q lib 3.48 in ea fuit, vt populo frumentum daretur ſemiſſe ac triente.
lex grauis & præclara.3 de Leg 55
lex ius ex iniuria facere poteſt 1. de Legib.35

lex loquens, eſt magiſtratus : mutus magiſtratus, lex. 3. de Leg 5
lex Maria pontes fecit anguſtos in ſuffragiis. 3. de Leg. 34
lex non iuſta, quam Interrex tulit, vt Dictator quem vellet ciuium indicta cauſa, impunè poſſet occidere. 1. de Leg. 31
lex tam magna à te concluſa ſanequàm breuis. 1. de Leg. 25
lex naturæ, conſenſio omnium gentium. Tuſc q lib. 1. 15
lex naturæ conſeruat & continet vtilitatem hominum. Offi. 3. 58
lex popularis. Læl 78
lex, prudentia eſt, cuius ea vis eſt vt rectè facere iubeat, vetetque delinquere. 1. de Leg 14
lex recitata eſt, diſce rem, & tabellam iubebo dari. 3. de Leg. 51
lex Sempronia. id eſt Gracchana i quoniam Gracchi Sempronii dicebantur. Tuſc. q lib 3 45
lex ſumma ſeculis omnibus antè nata, quàm ſcripta lex vlla, aut quàm omnino ciuitas conſtituta, à qua conſtituendi iuris capiendum eſt exordium. 1. de Leg 13
vt lex ſumma eſt diuina mens, item cùm in homine eſt perfecta, eſt in mente ſapientis. Quæ ſunt variæ, & ad tempus ſcriptæ, populi fauore magis, quàm re legum nomen tenent. 2. de Leg. 9
lex ſuprema conſulib⁹ ſalus populi eſto. 3. de Leg. 8
lex varia. Tuſcul. q. lib. 5. 49. huius meminit Cicero in oratione pro Scauro, & in Bruto.
lex vera atque princeps apta ad iubendum & ad vetandum, ratio eſt recta ſummi Iouis. 2. de Leg. 9
lex verè dici non poteſt, quæ perniciosa aut peſtifera ſciſcuntur in populis, etiamſi perniciosum aliquid populus acceperit. 1. de Leg 11
lex veri rectique. Acad. q. edit. 1. lib. 1. 27
lex vitæ Tuſ. quæſt lib 4. 51
legis Caſſiæ culpam Scipio ſuſtinet, quo authore lata eſſe dicitur. 3. de Leg. 33
legis hæc vis vt ſcitum ſit iuſſum in omnes. 3 de Leg. 38
legis hoc quoque putauit eſſe Plato, perſuadere aliquid, nõ omnia vi ac minis cogere. 3. de Leg. 11
legis norma eſt natura. 2. de Leg. 57
legis perpetuæ & æternæ vim Chryſippus Iouem eſſe dicit. de Nat. d. 1. 30
legis vis ad rectè facta vocandi, & à peccatis auocandi non modo ſenior eſt, quàm ætas populorum & ciuitatum, ſed æqualis illius cælum atque terras tuentis & regentis dei 2. de Leg. 8
legi tabellariæ neque lator quiſquam eſt inuentus, neque author vnquam bonus. 3. de Leg 31
legi veteri morique parendũ. de Vniu. 47
legem aliqui putant Græco nomine à ſuũ cuique tribuendo appellatam, Cicero Latino nomine à legendo. nam vt Græci æquitatis, ſic Latini delectus vim in lege ponunt, & tamen propriũ vtrunque legis eſt. 1. de Leg 14
legem animatam quomodo efficit Zeno, intelligere non poſſumus. de Na. d. 1. 26
legem bonam à mala nulla alia niſi naturali norma diuidere poſſumus. Nec ſolum ius & iniuria à natura diiudicatur, ſed omnia omnino honeſta ac turpia. 1. de Leg 38
legem cùm dico, aliud nihil intelligi volo, quàm imperium, ſine quo nec domus vlla, nec ciuitas, nec gens, nec hominum vniuerſum genus ſtare, nec rerum natura omnia, nec ipſe mundus poteſt 3. de Leg. 1
legem emendatricem vitiorum eſſe oportet, commendatricemque virtutum. 1. de Leg 44
legem fide cenſores cuſtodiunto. 3. de Leg. 11
legem in rebus optimis haberi neceſſe eſt, qua carens ciuitas, nullo loco ob idipſum habenda eſt. 2. de Leg 10. & 11
legem iſtam vt, & tu rogas, edicere poſſim. 1. de Leg 25
legem naturalem, diuinam eſſe cenſet Zeno. de Nat. deor. 1. 36
legem populari ſermone appellare eam neceſſe, quæ ſcripta ſancit quod vult aut iubendo, aut vetando, vt vulgus appellat. 1. de Leg 24
legem principem & vltimam ſapientiſſimi mentem eſſe dicebant omnia ratione aut cogentis, aut vetantis dei, ex qua lex illa, quam dii humano generi dederunt, rectè eſt laudata: eſt enim ratio menſque ſapientis ad iubendum & ad deterrendum idonea. 2. de Leg. 7
legem tabellariam ferenti M. Gratidio reſtitit auus Ciceronis 3 de Leg. 32
legem viuendi & diſciplinam ſingulis dare. 1. de Leg. 44
lege conſociati homines cum diis putandi ſumus. 1 de Leg. 17
à lege ducendum eſt iuris exordium. Ea eſt enim naturæ vis, ea mens ratióque prudentis, ea iuris atque iniuriæ regula 1. de Leg. 14
in lege x i i. tabula. verba: Minuẽdi ſunt ſumptus, lamentationéſque funeris, tranſlata ferè ſunt è Solonis legibus. 2. de Leg. 54
lege nihil tam aptum ad ius, conditionémque naturæ 3. de Leg. 1
lege ſancitum eſt propter amplitudines ſepulchrorum, quas in Ceramico videmus, ne quis ſepulchrũ faceret operoſius, quàm quod decem homines effecerint triduo. 2. de Leg. 59
leges omnes à Cicerone accõmodatæ ad id reip. genus, quàm optimũ eſſe in ſex ei⁹ de rep. libris docuit Scipio. 2. de Le. 15
leges quæ genus optimum reipub. contineant. 2 de Leg. 15
lege Solonis ſublata ſunt lamentabilia & ſumptuoſa funera, quam legem eiſdem propè verbis decem viri in decimam tabulam coniecerunt. 2. de Leg. 59
leges à Cicerone eduntur non perfectæ: nam eſſet infinitum: ſed ipſæ ſummæ rerum ac ſententiæ. 2. de Leg. 15
leges ad puniendum non iracundia, ſed æquitate ducuntur. Offi. 1 115
leges conſentaneæ dandæ reipu. optimæ. 2. de Leg. 15
leges Cretenſium, ſiue Iupiter, ſiue Minos ſanxit de Iouis quidem ſententia, vt poetæ ferunt. Tuſc. q lib. 2. 30. vide Platonem in primo de Legibus.
leges Cretum, itémq. Lycurgi laboribus erudiũt iuuentutem venãdo, currendo, eſuriendo, ſitiendo, algendo, æſtuando. Tuſc. q. lib. 2. 30
leges duæ de ſepulchris, quarum altera priuatis ædificiis, altera ipſis ſepulchris cauet. 2. de Leg. 56
leges duæ præclariſſimæ de duodecim tabulis tranſlatæ, quarum altera priuilegia tollit, altera de capite ciuis rogari, niſi maximo comitiatu vetat. 3. de. Le 38
leges fatales & neceſſariæ. de Vniuerſ. 53
leges Lycurgi, Solonis, Charondæ, Zaleuci, & x i i. tabularum. 1. de Leg 44
leges quatuor ſunt tabellariæ. quarũ prima de magiſtratibus mandandis Ea eſt Gabinia, lata ab homine ignoto & ſordido. Secunda biẽnio pòſt Caſſia eſt de populi iudicio. Ea à nobili homine lata eſt Lucio Caſſio (ſed pace familiæ dixerim) diſſidẽte à bonis, atq; omnes rumuſculos populari ratione aucupante. Carbonis eſt tertia de iubẽdis legibus ac vetãdis, ſeditioſi atq; improbi ciuis. Vno in genere relinqui videbatur vocis ſuffragium, quod ipſe Caſſius exceperat, perduellionis. Dedit huic quoque iudicio Cælius tabellam, doluitque, quoad vixit, ſe, vt opprimeret C. Popilium, nocuiſſe etiam Reip 3. de leg. 35
leges Seiæ & Apuleiæ, & Liuiæ, nullæ, quæ vno verſiculo ſenatus pũcto temporis ſublatæ ſunt. 2. de Leg. 11
leges vetant rumpere vincula carceris. Tuſc. quæſt lib. 1. 61
legum curam Cenſoribus tribuit Cicero. 3. de Leg. 40
legũ & iuris fons inueniri poteſt his explicatis. Quid ſit homini natura tributum, quantam vim rerum optimarum mens humana contineat, cuius muneris colendi efficiendique cauſa nati, & in lucem editi ſumus, quæ ſit coniunctio hominum, quæ naturalis ſocietas inter ipſos. 1 de Leg. 15
in legum libris, quid ſit omnino deus, inquiri oportere non cenſet Plato. de Natu. deo 1. 23
legum cuſtodiam (inquit Cicero) nullam habemus. itaque hæ leges ſunt, quas apparitores noſtri volunt: à librariis petimus: publicè conſignatam memoriam nullam habemus. 3. de Leg. 40
legum vocem proponam. Certa ſunt legum verba, neque ita priſca, vt in veteribus ſacratiſque legibus: & tamen quo plus auctoritatis habeant, paulò antiquiora, quàm hic ſermo eſt. 2. de Leg. 15
qui leges populares de prouocationibus tulerint. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 13
leges quoniam demus (inquit Cicero) liberis populis, quæque de optima ſenſerim⁹, in ſex libris antè diximus, accommodabimus hoc tempore leges ad eum quẽ probamus ciuitatis ſtatũ. 3. de Le. 3
leges alias in hiſtoria obſeruandas, alias in poemate. 1. de Leg. 5
leges ad ſalutem ciuium, ciuitatúmque incolumitatẽ, vitámque omnium quietam ac beatã conditas eſſe conſtat, eoſque qui primùm eiuſmodi ſcita ſanxerunt, populis oſtẽdiſſe ea ſe ſcripturos atq; laturos, quibus illi aſcriptis, ſuſceptiſque honeſtè beatéq; viuerent, quæque ita cõpoſita ſanctaque eſſent, eas leges videlicet nominarũt. 2. de Le. 9. & 10
ad leges facta hominum reuocare. 3. de Legib. 40
leges populares ferre. Acad. q. ed 1. lib. 2. 13
leges ferri de ſingulis niſi centuriatis comitiis maiores noluerunt. 3 de Leg. 38
leges graues ſibi imponere. Acad. q. ed 1. lib. 1 35
leges muſicas ſine legum publicarũ mutatione poſſe mutari negauit vir Græciæ ſapientiſſimus, longéque doctiſſimus. 2. de Leg. 38
legibus ſoluti, virtutis cauſa hoc ſunt conſecuti, vt in vrbe ſepelirẽtur. 2. de Le. 54
in legibus pauca de ſepulturis, quæ non tam ad religionem ſpectant, quàm ad ius ſepulchrorum. 2. de Leg. 53

¶ Liber Semele natus pro deo habitus. Tuſc.q.lib.1.24.& de Nat.de.2.45
Liberum ex Æthere natum ferunt.3. de Nat.deo.37
Liber eſt qui eſt de matre libera.3. de Nat. deo.51
Liber & Libera Cerere nati idcirco nomi nati ſunt, quòd ex nobis natos, liberos appellamus. de Nat.deor.2.45.& 46
Liberum vinum vocamus, vt Cererē fruges.3.de Nat.deo 28
liber ab teriſione. Acad.q.ed.1.lib.2.114
homo liber ad ſcribendi licentiam. de Nat.deo.1.86.magis quàm facetus.
liber omni cura & angore. de Finib.li.1.39
liberum tempus, cùm ſoluta nobis eſt eli gendi optio, cùmque nihil impedit, quo minus id quod maximè placeat, facere poſſimus.lib 1.de Finib.26
hoc autem liberiores & ſolutiores ſumus. Acad.q.ed 1.lib.1.8
liberè aliquid facere. Tuſc.q.lib.1.37
libertas, eſt poteſtas viuendi vt velis. Parad.42
libertas ſit populo tabellæ in qua poteſtas honeſtè gratificandi ei detur.3. de Leg.34
libertatis proprium eſt ſic viuere vt velis. Offi.1.99.hinc in definitionib. Platonicis definitur ἐλευθερία, ἡγεμονία βίου, αὐτοπραγία ἐν παντί, ἐξουσία τοῦ καθ' ἑαυτὸν ἐν βίῳ.
libertatis templum.de Nat.deor.1.45
acriores morſus ſunt intermiſſæ libertatis, quàm retentæ. Offi.2.32
vt verear, ne maiorem largiar ei, qui contrà dicturus eſt, libertatem & licentiam. Acad.q.ed.2.lib.2.30
in libertatem vendicari.de Nat.de.2.40
pro libertate magnanimis viris omnis debet eſſe contentio. Offi.1.97
liberalis doctrina. Acad.q.ed.1.lib.2.1
liberales qui dicantur. Offi.1.80
videre etiam licet pleroſque non tam naturà liberales, quàm quadam gloria ductos, vt benefici videantur, facere multa quæ proficiſci ab oſtentatione magis quàm à voluntate videntur. Offi.1.67
temeritate remota gratiſſima eſt liberalitas. Offi 2.91
liberalitas ingenii.de Finib.2.41
liberalitas ſi ſine præmio benigna eſt, gratuita, ſi cum mercede, conducta eſt. 1.de Leg.56
liberalitatis duo genera ſunt. vnum dandi beneficii, alterum reddendi. Offi.1.73
liberalitate qua tecum vti cœperam. de Nat.deor.1.46
in tali liberalitate (quando benignitas maior eſt quàm facultates) ineſt plerùmque cupiditas rapiendi & auferēdi per vim, vt ad largiendum ſuppetant copia. Offi.1.67
videndum eſt igitur vt ea liberalitate vtamur, quæ proſit amicis, noceat nemini. Offi.1.67
poſſe enim liberalitate vti non ſpoliantem ſe patrimonio, nimirum, eſt pecuniæ fructus maximus. Offi.1.94
liberaliter eruditus. Tuſc.q.lib.2.5
vide quàm liberaliter tecum agam. de Nat. deo 1.45
ſi modò velint aliqua ex parte liberaliter viuere. Lel.70
liberi lege cenſores ne ſunto 3.de Leg 11
liberi & formas & mores, & pleroſq; ſtatus ac motus effingunt à parentibus. Diuin.lib.1.75
liberi prætextati de Pet.Conſul.7
liberos procreare. Acad.q.ed.1.lib 2.99
& ſeruorum ſimilimis liberis. Offi.2.85
liberare aliquem magno opere, timore. Acad.q.ed 1.lib.1.111
liberare animum metu. Tuſc.q lib.1.2
liberare animum & corpus moleſtia. de Finib.lib.1.58
liberare exercitum obſidione. Diu.li.1.48
liberare ſe magna & inueterata inuidia. Offi.2.86
liberare ſe omni timidia.de Nat.deo.1.10
liberare vadem ſuum. Tuſcul.q.lib.5.46
maximis erroribus hominum animos liberauiſſe.lib.1.de Finib.11
liberari grauiſſimis dominis. Tu.q.li.1 40
liberari errore maximo. de Finib.lib.1.34
liberari moleſtia. Tuſ.q.lib.1.8
liberari ſententiis iudicum. Cat.22
liberatus adminiſtratione reipu. Acad.q. ed.1.lib.1.8
qui per te ſeruati ac iudiciis liberati ſunt. de Pet.Conſ.15
liberata & effata templa augures habento.2.de Leg.28
liberatio & vacuitas omnis moleſtiæ. de Finib.lib.1.19
libro aut cortice obducuntur trunci, quo ſint à frigoribus & à caloribus tutiores.2.de Nat.deor.90
librum ab aliquo deſcribere. Acad.q.edi. 1.lib.2.22
librum edere. Acad q ed.1.li.2.12. ἀνέκδοτον.
libri etruſpicini. Diuin.lib.1.65
libri augurales. Diuin.lib.1.65
libri fulgurales. Diuin.lib.1.65
libri inconſideratè ſcripti. Tuſc. q.lib.2.5
libri Protagoræ Abderitis ab Athenienſibus in concione cōbuſti.de Nat.d.1.44
libri rituales. Diuin.lib.1.65
qui certè tam multis libris hæc perſecutus non eſſet. Acad.q.ed.1.lib.2.68
libris ſex Cicero quæ de optima re publ. ſentiret, dixit.3.de Leg.5
libris ſex Ciceronis de republ. Scipio optimā reip. rationem docuit.1. de Le.15
libellus aureolus, & ad verbum ediſcendus. Acad.q.ed.1.lib.2.116
à librariis leges petimus.3.de Leg.40
ex librariolis Latinis, non ex erudita illa Græcorum copia.1.de Leg.5
nihil enim quenquam, niſi quod libeat, præclarè facere poſſe. Tuſc. q.lib.4.34
cùm ſit nihil aliud, quod libenter agere poſſimus. Diuin.lib.1 9
quid enim eſt ſtultius, quàm quod libenter facias, curare vt id diutius facere nō poſſis. Offi 2.78
damnos & libenter quidem.de Na.de.2 61
libido, eſt immoderata appetitio opinati magni boni, rationi non obtemperans. Tuſc.q.lib.3.21
libido, eſt impotentia quædam animi à temperantia & moderatione plurimū diſſidens. Tuſc. q.lib. 4.27
libido, eſt opinio venturi boni, quod ſit ex vſu iam præſens eſſe atque adeſſe. Tuſc.q.lib 4.12
neque enim vnquam finem inueniet libido. Tuſc.q lib.5.16
tam flagitioſa & tā perdita libido. Cat.39
libido efficit effrenatam appetentiam. Tuſ.q.lib. 4.15
quæ autem aduerſa ratione incitata eſt vehementius, ea libido eſt, vel cupiditas effrenata. Tuſc q.lib.4.12
libido habet ardorem. Tuſc.q.lib.4 24
libido inexplebilis. Tuſc.q.lib.4.16
certa in eo peccandi libido fuit. Offi.1.125
libido, pro cupiditate. Tuſc.q.lib.3.9
libido procreandi. Offi.1.79
libidini ſubiecta ſunt ira, excādeſcentia, odium, inimicitia, diſcordia, indigentia, deſiderium, &c. eiuſmodi. Tuſc.q.li.4.11
ipſa declinatio ad libidinem fingitur. id eſt, vt Cicero interpretatur, ſine cauſa. lib.1.de Fin.15
libidinē verò laudare cuius eſt libidinis? Tuſc.q.lib.4.44
in libidine eſſe peccatum eſt, etiam ſine effectu.de Finib.lib.1.26
libidines furētes poetarū dei. de Nat.d.1.31
libidine nihil immanius.2.de Leg.38
libidine voluptatum ferri. Tuſc.q.lib.5.4
libidines effuſæ in omni intēperantia. de Nat.deo.1.31
libidines inter commiſcendorum corporum in mare & in fœmina cernuntur in beſtiis.2.de Nat.deo.97
cuius voluptatis auidæ libidines temerè & effrenatæ ad potiundum incitarentur. Cat.36
libidines ſunt conſectatrices voluptatis. Offic.3.161
libidinibus ſe totum dedere. Tuſ.q.li.1.59
quis enim poteſt, in quo libido cupiditas ve ſit, non libidinoſus & cupidus eſſe &c. Tuſc.q.lib 4.46
libanto publicè ſacerdotes certæ fruges, certaſque baccas certis ſacrificiis ac diebus.2.de Leg.17
libare ex omnibus quodcunque maximè ſpecie veritatis mouet. Tuſc.q.lib.5.60
libra Critolai. Tuſc.q.lib 5.58
vnde terra, & quibus librata ponderibus. Tuſc.q.lib.5.51
libramentum. Acad.q.ed 1.lib.2.107
licuit eſſe otioſo Themiſtocli. Tuſc. q. lib.1.27
ſed, quod inter nos dicere licet, ne tu qui dē intelligis.per parenthesin.pro, quod inter nos dicere poſſumus.de Nat.d.1.32
id enim licere dicimus, quod cuique conceditur. Tuſc.q.lib.5 41
licere populo ſacri eſt.3.de Leg.34
omnino hæc licentia à Democrito.de Natu.deo.2.75
licentia templum exædificatum in ſedibus Larium familiarium Ciceronis.1. de Leg 41
nobis autem noſtra academia magnam licentiam dat. Offic.3 26
ô licentiam iocularem! Fat.12
homo ad ſcribendi licentiam liber. de Natu.deo.1.86.magis quàm facetus.
qui tandem licentiam ſcribendi ſibi permitti volunt. Tuſc q.lib.2 5
ficta credimus licentiæ fabularum. de Natu.deo.2.5
at, quàm licet vteri? de Nat.deo 1 77
lictoribus atque accenſo in funere vtatur.2 de Leg.57
ligneum quodcunque voluerit vno è ligno dedicato.2.de Leg.45
bello Liguſtico Q. Maximus dedicauit templum Honoris & Virtutis. de Nat. deo.2.44
ſiquidem bene meritis de patria quaſi limes ad cæli aditum patet. Som.Scip.18
λήμματα dialectici vocant ſumptiones. Diuin.lib.2 84
limare politius. Acad q.ed.1.li.1.2. μετῳ ἐκ. de libris ſeu ſcriptis dictum, pro quo paulò pòſt dicit, Accuratius tractare, nec de manibus vnquam deponere.
quum veritas ipſa limatur in diſputatione. Offic.1.49
limatus moribus domeſticis ac noſtrorū hominum vrbanitate. 1.de Nat.deo 59
linceus mille & octingenta ſtadia quod abeſſet videbat. Acad. q.ed 1.lib 2.73. vide Valerium Maximum lib.1.

Lindi. 3. de Nat. deo. 39
linea eſt quæ ſine vlla latitudine cueriт. Acad q. edi. 1. lib. 2. 107 χάμμην μῆκος ἀπλατὲς, definit Euclides.
ad lineam deorſum ferri, hoc eſt, è regione lib 1 de Finib. 14
à linea media ad læuam hanc direxit. de Vniuerſ. 35
lineamenta oris. Diuin. lib. 2. 37
modò lineamenta maneant. de Nat. deor. 1. 70 id eſt, argumenti partes.
animi enim lineamenta ſunt pulchriora, quàm corporis. de Finib. lib. 3. 59
lineamétorũ conformatio. de Nat. de. 1. 34
lineamentis duntaxat extremis fingeret deum. de Nat. deor. 1. 87
in ore ſita lingua eſt finita dentibus. 2. de Nat. deo. 122
lingua Græcorum copioſior eſt, quàm Latina. Tuſc. q. lib. 2. 31
lingua ſimilis plectri, chordarum dentes. 2. de Nat. deo. 113
lingua vocem immoderatè profuſam fingit & terminat. 2. de Nat. deo. 112
ego ne Protagoram quidem, cui neutrum liqueret. de Nat. deor. 1. 28
linquere lumina funeſtis fatis. Diu. li. 1. 49
de quo Panætio non liquet. Diuin lib. 1. 6
ſi habes quod liqueat. id eſt, quod notum ſit & manifeſtum. Acad. q. ed 1. lib. 2. 85
ſi haberem aliquid quod liqueret. de Nat. deo. 1. 8
primùm ipſe liquor, tum aquæ declarat effuſio de Nat. deo. 1. 29. paulò pòſt vocat humorem.
quæ liquoris & concretionis vim habeát. de Vniuerſ. 65
liquores perlucidi amnium. 2. de Nat. de. 72
quod eò liquidius faciet, &c. de Fin. li. 1. 53
quos nullæ futiles lætitiæ languidæ liquefaciút voluptatibus. Tuſc. q. lib. 5. 13
aqua liquefacta & dilapſa, admixto calore ſe diffundit. de Nat deo. 2 19
liqueſcere fluereq́; mollitia. Tuſ. q. li. 2. 46
Liri nullũ frigidius flumé attigi. 2. de Le. 6
ex Ioue & Lyſito quis Hercules. 3. de Natura deor. 19
merum verò quid habent litium i Acad. q. ed. 1. lib. 2. 89
lites contractas iudicanto magiſtratus. 3. de Leg. 5. & 6
Zeno quidem etiam litigabat (pro, conquerebatur.) de Nat. de. 1. 65
litigandi viam non iuſtitiæ tradunt. 1. de Leg 13
litigioſa eſt ignoratio iuris potius, quàm ſcientia. 1. de Leg. 13
vt non, ſi vllam literam mouerit, labent omnia. de Finib. lib. 3. 58
ne literam quidem. Acad. q. edi. 1. lib. 2. 6. ἐφθέγξατο μέν οὐδέν.
ſed ne literam quidem vllam facimus niſi forenſem. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 6. hoc eſt, nihil omnino, niſi quod ad forum pertinet, tractamus.
literæ forenſes & ſenatoriæ. Offi. 2. 4
literæ Græcæ. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 5
literæ interiores & recóditæ. 3. de Na. d. 19
literæ Latinæ) (Sermo Græcus. li. 1. de Fi. 1
dum literæ Latinæ loquentur. 1. de Leg. 1
literæ neq; expreſſæ, neque oppreſſæ. Off. 1. 185
vnius & viginti literarũ formæ innumerabiles. 2. de Nat. deo. 68
omni literarum genere deditus. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 4
literas legum obſeruare. 3. de Leg. 40
literas Phrygias cóſcripſit Hercules Nilo natus Ægyptius. 3. de Nat deo. 19
literis conſignare. Acad. q. ed. 1. lib. 1 3
literis extare. Tuſcul. q lib. 1. 31
literis Latinis illuſtrare. Aca. q ed. 1. li. 1. 3
nobis autem videtur, quicquid literis mãdetur, id commendari omnium eruditorum lectioni decere Tuſc. q lib. 2. 6
literis mandare de Nat. deo. 1. 6
literis mandare cogitationes ſuas. Tuſc. q. lib. 1. 5
pauca primò inter nos de literis, quarum ſummum erat in vtroq; ſtudiũ. 1. de Fi 11
literis publicis conſignatam memoriam publicam nullã habemus 3. de Leg. 40
proxima hoſtia litatur ſæpe pulcherrimè. Diuin. lib. 2. 17
lituus Actii Naui, quo terminaoli regiones vineæ ad inueſtigandum ſuem. de Nat. deo. 2. 7
lituus, id eſt incuruũ & leuiter à ſummo inflexũ bacillũ, quod ab ei° litui, quo canitur, ſimilitudine nomẽ inuenit. Diu. lib. 1. 30
lituus, clariſſimum inſigne auguratus. Diuin. lib. 1 30
lituus Romuli cùm ſitus eſſet in curia Saliorum, eaque deflagraſſet, inuentus eſt integer. Diuin. lib. 1 30
litua Romulus regiones direxit tum, cùm vrbem condidit. Diuin lib. 1. 30
Liuius annis ferè 510. poſt Romam conditam fabulam dedit, C. Claudio Cæci filio, M. Tuditano Coſſ. ante natum Ennium. Tuſcul q. lib 1. 3
Liuius ſex annis ante Catonem natũ fabulam docuit, Cethego Tuditanoque Conſulibus. Cat. 45
Liuianis & Næuianis modis quæ cóplectí quondam ſolebant ſeueritate iucunda. 2. de Leg. 38
¶ Locri, ciues Zaleuchi, clientes Ciceronis. 2 de Leg. 15
Locri Crotoniatas deuicerũt ad fluuium Sagrum. de Nat. deo. 2. 5
locus ab omni turba vacuus. de Fin. li. 5. 1
loc° actionis eſt, ſecũdũ Stoicos. Offi. 1. 197
locus cæleſtis. Tuſc. quæſt. lib. 1. 33. qui eſt ignis & aeris.
locus cõmunis. Acad. q. ed. 1. lib 2. 71, & 72 eſt Oratoribus campus, in quo liberè expatiantur, cùm aliquid amplificant laudis aut vituperationis gratia.
proprius diſſerendi locus. lib. 1 de Fin 29
locus vt notus ſit, ex quo ducatur quæque res & ars iuris. 1 de Leg. 43
qui loc° de ſacris patet latius. 2. de Leg. 46
neque eſſe vſque conſilio aut authoritati locus. Offi. 2. 5
locus ipſe nos admonet 3. de Leg 41
locus latus. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 30. hoc eſt, copioſa quædam & ampla materia diſputandi.
locus lubricus Offi. 1. 93
locus lubricus & periculoſus. Acad. q ed. 1. lib. 2. 83
locus mundi medius. Tuſc. q. lib 1. 33. qui eſt aquæ & terræ.
locus neceſſarius. Acad q. ed. 1 lib 2. 72. cui communis opponitur in philoſophia.
locus præceps. Acad. q ed. 1 lib. 2. 85
locus ſalubris, contrarium peſtilens. Fat. 5
nullus locus vacaret earum diſciplinarũ, &c. de Nat. deo. 2. 22
locus vbi crematum eſt corpus, nihil habet religionis priuſquam gleba in ſepultos eſt iniecta: iniecta gleba tumulis, & humatus eſt, & gleba vocatur, ac tum denique multa religioſa iura complectitur. 2. de Leg. 52, & 55
ſiue eius loci, quem incolebant, ſitus. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 57
vel potius paululum loci mihi, vt his reſponderem, dares. de Finib lib. 4 51
loco dicat Stoicor. id eſt, rogatus. 3. de Legib. 35
quorum in locum ac numerũ peruenire velis. de Pre. Conſ 5
nec reperit locũ conſiſtẽdi. Tuſc q. li 4. 31
nec ſi vnum in locum collata omnia ſint. Tuſc. quæſ lib. 1 17
quem quide locum cum multa venuſtate & omni ſale idem Lucilius, apud quẽ præclarè Scæuola, &c. 1. de Fin. 7
vt eundẽ locum diutius vrgeam (pro ſermone vel opinione aut ſententia). 1 de Nat. deo 68
quem locum incolunt? Tuſc q. lib 1 9
locum iſtum totum de magiſtratibus, vt à doctiſſimis Græciæ quæſitũ & diſputatum eſt, explicabo. 3 de Leg 13
neceſſe eſt ſuum quæque in locum natura rapiatur. 3. de Nat. deo. 15
locum omnem religionis explicatum habetis. 2. de Leg 60
& aliquanto maiorem locum, quàm de vno dolore occupauit. Tuſc. q. lib 1. 16
loco communi aliquid defendere. Acad. q. ed. 1 lib. 2. 71. quid ſit vide in litera C.
de excelſo & pleno ſtellarum illuſtri & claro quodam loco. Som. Scip 5
loco non mouentur infixa cælo ſidera. de Vniuerſ. 47
In publico loco ſepulchra facta decreto collegii pontificum ſunt exarata, quòd locus publicus non priuata religione obligari potuit. 2. de Leg. 54
Iura alta Orci. Tuſc. quæſt. lib. 1 40
loca montuoſa & ſylueſtria. Læl 60
loca obnubila, obſita tenebris. Tuſc. quæ. lib. 1. 41
loca pallida Lethi. Tuſcul. q. lib. 1. 40
loca ſola. Diuin. lib. 1. 54
loci communes. Parad. 4
Theophraſtus quum tractat locos ab Ariſtotele ante tractatos, non mediocriter delectat. lib. 1. de Fin. 5
quas locis diſcluſit. Tuſcul. quæſt lib. 1. 28
locis ipſis neſcio quo pacto mouemur, in quibus eorũ, quos diligimus aut admiramur, adſunt veſtigia. 2. de Leg. 3
nam è quibus locis quaſi theſauris argumenta depromerentur, &c. de Fin. 4. 8
locuples) (inops. lib. 1. de Fin. 7
locuples oratione. de Fin. lib. 5. 12
locupletare ſuos amicos quacunque ratione. Offic. 1. 67
tanto in dominatu locatur, &c. de Finib. lib 4. 31
non deſeruiſſe mihi videor præſidium, in quo à po Ro. locatus ſum. 1. de Fin. 9
etenim eo loco locati ſumus, vt, &c. Lælius 38
quæ Logica appellant (Stoici) quia diſſeruntur ſubtilius. Tuſcul. quæſt. lib. 4 26
in altera philoſophiæ parte, quæ eſt quærendi ac diſſerendi, quæ λογικὴ dicitur. 1. de Fin. 16
quum exultantes loligines viderint. Diuin. lib. 2 121
ſed nolo eſſe longus. de Nat. deo. 1. 71
longa eſt oratio (pro, longum eſſet). de Nat. deo. 2. 19
longum eſt ire ad omnia. de Nat. d. 1. 15
ſed in rebus apertiſſimis nimium longi ſumus. de Fin. lib. 2. 70
longos verſus Heroicos appellat Ennius. 1. de Leg. 61
longis interuallis orientes, occidentéſque deos. de Nat. d. 1. 19
longum eſt de Platonis inconſtantia dicere. de Nat. deo. 1. 23
ne longè abeam. de Finib. lib. 2. 79

ne ille longè aberit, vt, &c. Acad.q.edit.1. lib.1 107
longè lateque fluere. Tuſc.q lib.4 1
immenſa mundo longè lateque collucet (ſolis candor). de Nat.deor.1 19
longè videre. Acad. q.edit.1.lib.1.72
qui poterunt longius progredi: Acad.q. ed.1 lib.1 41
longiſſimè abeſſe à vero. Acad.q.ed.1.lib. 1.36
longiſſimè ſe à terra efferre. Tuſc.q.lib.1. 33
longitudo diei tēpus largitur. 3. de Leg. 18
longinquitas temporum. Diuin.lib.1.1
nihil eſt quod non longinquitas temporum, excipiēte memoria, prodendiſque monumentis, efficere atque aſſequi poſſit. Diuin.lib.1.10, & 11
ſed loquimur nunc more communi. Tuſ.quæſt lib.4.55
loquimur quod traditum eſt ſiue fuit, ſiue non fuit.1.de Leg.13
vt quis loquitur, nec fieri ſine lingua, nec ſine palato, nec ſine faucium, laterum, pulmonum vi & figura poteſt. Tuſ. q. lib.1.31
quæ cùm dixiſſem, magis vt illum prouocarem, quàm vt ipſe loquerer. lib.1. de Finib 20
loqui ad voluntatem. Parad. 49
loqui barbarè. Tuſc.q lib.1.9
loqui confuſè. Acad.q.ed.1.lib.1.44
non eſt auſus latè & amplè loqui, cùm humiliter demiſſéque ſentiret. Tuſc. q.lib.5 18
loqui parum conſideratè. Offi 1.8
loqui latinè, contrarium, compreſſius. de Finib.lib.1.15
loqui planè & apertè. de Finib. lib. 2.21, & 23
loqui populariter. de Finib.lib.1.25
vt primùm fletu repreſſo loqui poſſe cœpi. Som.Scip.10
loqui preſſè & leniter. Offi.1.185
loqui pugnantia. Tuſcul. q.lib 1.11
loqui ſine interprete. Diuin.lib.1.101
& in ſolitudine ſecum loqui ſolitum. Offi 3.1
loqui vſitatè de Finib lib 4 59
ad voluptatem loquentium omnia, nihil ad veritatem. Læl.77
Actii loquacitas in hiſtoria, habet aliquid argutiarum.1.de Leg.5
Lubentinæ veneris templum. de Natu. deor.2 45
lubricus & periculoſus locus. Acad.q.ed. 1.lib 1.83
in lubrico eſſe. Tuſc.q lib.4.33
lubricos oculos & mobiles fecit natura.2. de Nat.deor.107
Lucilius recuſabat quo minus omnes ſua legerent. lib.1.de Finib.6
Lucilii ſcripta leuiora, vt vrbanitas ſumma appareat, doctrina mediocris. lib. 1.de Finib.6
Lucina eadem eſt quæ luna.2.de Nat.deo. 50
Lucinam Iunonem in pariendo inuocant.2.de Nat.deo.50
L. Acilius appellatus eſt ſapiens, quia prudens eſſe in iure ciuili putabatur. Læl.3
L. Brutus arcens eum reditu tyrannum (Aruntem videlicet Tarquinii Superbi filium) quem ipſe expulerat, in prælio concidit. Tuſc.q.lib.1.73
L. Brutus in liberanda patria interfectus eſt. Cat.67
L. Caſſio nobili homine lata lex tabellaria, ſed à bonis diffidente, atque omnes rumuſculos populari ratione aucupāte.3. de Leg 31
L. Cotta vir magni ingenii, ſummǽque prudentia in cauſa Ciceronis dicebat, nihil de eo actū eſſe: nec opus ei eſſe lege, de quo nihil actū eſſet legibus.3.de Leg 39
L. Flaminius cùm eſſet Conſul in Gallia, exoratus eſt in conuiuio à ſcorto, vt ſecuri feriret aliquem eorum, qui in vinculis eſſent damnati rei capitalis. Cat.38
L. Gellius Athenis philoſophos, qui tum erant, in locum vnum conuocauit, ipſiſque magnopere auctor fuit, vt aliquando controuerſiarum aliquem facerent modum.1.de Leg.40
L. Iulius, P. Rutilii collega, in Conſulatu templum Iunonis de Senatus ſententia refecit ex Cæciliæ Balearici filiæ ſomnio. Diuin.lib.1.4
L. Martius Cenſorinus, & M. Manilius collegæ in Conſulatu. Acad.q.ed.2. lib. 2.99
L. Metellus, cùm quadriennio poſt alterum Conſulatum pontifex maximus factus eſſet, u x. & duos annos ei ſacerdotio præfuit. Cat.16
L. Mummius collega Aphricani in cenſura. Offi.2.123
L. Paulus morte ſui collegæ in Cānenſi ignominia remeritatem. Cat.68
L. Pauli conſulis iterum, cùm ei, bellum vt cum rege Perſe gereret, obtigiſſet, omen. Diuin.lib.1.87
L. Quintii Cincinnati dictatoris iuſſu C. Seruilius Hala Sp. Melium regnum appetentem & occupare volentem interemit. Cat.51
L. Quintio Cincinnato aranti nunciatum eſt eum dictatorem eſſe factum. Cat. 51
L. Taruntius Firmianus, familiaris Ciceronis. Diuin lib.2.76
L. Taruntius Firmianus in primis Chaldaicis rationibus eruditus. Diu.lib.2 76
L. Taruntius Firmianus Romam à Romulo conditam, eámque, cùm eſſet in iugo Luna, natam eſſe dicebat. Diu.lib 2.76
L. Tubulus rogatione P Scæuolæ condemnatus fuit de Fin.lib 4.73
L. Virginius Virginiam filiam ſua manu occidit potius, quàm ea Ap. Claudii libidini dederetur. de Fin.lib.2.55
Lucretia per vim ſtuprata à regis filio, teſtata ciues, ſe ipſam interemit. de Finib. lib.2.55
Luctatius, primo Punico bello.2. de Nat. deor.124
nam cum Academicis incerta luctatio eſt. de Fin.lib.2.37
In qua tibi cum Diodoro valente dialectico magna luctatio eſt. Fat.9
vix digna ſunt lucubratione anicularum. de Nat.deor.1.67
lucubrationes. Diuin.lib.1 108
Lucullus Antiochum ſecum & quæſtor & imperator habuit. Acad.q.edit.1 li.1.5
Lucullus abſens factus ædilis. Acad.q.ed. 1.lib.2.1
Lucullus ad Mithridaticum bellum à Senatu miſſus, non modò opinionem vicit, quæ de eius virtute erat, ſed etiam gloriam ſuperiorum. Acad.q ed.1.li.2.1
Lucullus, admodū adoleſcēs, cū fratre pari pietate & induſtria prædito paternas inimicitias magna cum gloria eſt perſecutus. Aca. q.ed.1.li.2.1. Seruilium enim augurem, qui patrē eius furti accuſauerat, peculatus reum egit. Vide Plutarchum in vita Luculli.
Lucullus Aſiæ prouinciæ per multos annos admirabili quadam laude præfuit. Aca.q.ed 1.lib.2.1
Lucullus Conſulatum ita geſſit, vt diligentiam admirarentur omnes, ingenium cognoſcerent. Acad.q.ed.1 lib.2 1
Lucullus diuinam quandam memoriam rerum habuit. Acad.q.ed.1.lib.2.2
L. Lucullus fertur quàm commodiſſimè reſpondiſſe, quum eſſet obiecta magnificentia villæ Tuſculanæ, duos ſe habere vicinos, ſuperiorem equitem Ro. inferiorem Libertinum: quorum quum eſſent magnificæ villæ, concedi ſibi oportere, quod iis, qui inferioris ordinis eſſent, liceret.3.de Leg.18
Lucullus in Aſiam factus imperator venit, quum eſſet Roma profectus, rei militaris rudis. Acad.q.ed.1.lib.2.2
Lucullus in Aſiam proficiſcēs, totum iter & nauigationem partim in percontando à peritis, partim in rebus geſtis legendis conſumpſit. Acad.q. ed.1.lib.2.2
Lucullus in Aſiam Quæſtor profectus. Acad.q.ed.1.lib.2.1
Lucullus legis præmio celerius Prætor factus. Acad.q.ed.1 lib.2. 1. quia inter hos magiſtratus biennium legibus intereſſe debuit, ipſe autem ex Ædile continuò Prætor factus eſt.
Lucullus mirificè delectabatur lectione librorum, de quibus audiebat. Academ. quæſt.edit.1.lib.2.5
Lucullus non ineunte ætate ſolùm, ſed & Quæſtor aliquot annos, & in ipſo bello, in quo ita magna rei militaris eſſe occupatio ſolet, vt non multum imperatori ſub ipſis pellibus otii relinquatur, quum omni generi literarum, tum philoſophiæ deditus fuit. Acad.q. ed.1. lib.2 4
Lucullus prætor. Acad.quæſt.ed.1.lib.2.1
Lucullus quibus tēporibus florere in foro maximè potuit, caruit omnino rebus vrbanis. ibidem.
Lucullus tantus imperator in omni genere belli fuit, vt Mithridates hūc à ſe maiorem ducem cognitum, quàm quenquam eorum, quos legiſſet, fateretur. Acad.quæſt.edit.1 lib.2.3
Lucullus victor à Mithridatico bello reuerſus, inimicorum calumnia triennio tardius, quàm debuerat, triumphauit. Academ. quæſt.edit.1.lib.2.3, & 4
Luculli memoria, Hortenſii præſtantior. Acad q.ed.1.lib.2.2
Luculli imperatoria laus. Acad.q.edit.1. lib.2.3
à Lucullo laus imperatoria non admodum expectabatur, eò quòd adoleſcentiā in forenſi opera, Quæſturæ verò diuturnum tempus in Aſiæ pace conſumpſerat. Aca.q.ed.1. lib.2 1. contrariū habetur apud Plutarchū in vita Luculli.
in Lucullo ſumma fuit prudentia in conſtituendis temperandiſque ciuitatibus. Acad.q.ed.1.lib.2.3
Lucus Veſtæ, à palatii radice in nouam viam deuexus. Diu.lib 1.45
lucos in agris habento.2.de Leg.26
quum præſertim illa perdiſcere ludus eſſet. de Fin.lib.1.21
ludus talarius. Offic.1 109
vt ad ludum & iocum facti eſſe videamur. Offic.1 143
ludo & ioco vti illo quidem licet, ſed ſicut ſomno & quietibus cæteris, tum cùm grauibus ſeriiſque rebus ſatisfecerimus. Offic.1.143, & 145
ludi gymnici. Tuſc qu.lib.2.53
ludi inſtauratiui. Diu.lib.1.52

ludi publici quum ſint cauſa circoq. diuiſi, ſint corporum certationes curſu, & pugillatione, luctatione, curriculiſque equorum vſque ad certã victoriam circo conſtitutis, cauea, cantu, voce, ac fidibus & tibiis, dummodo ea moderata ſint. 2. de Leg. 37
ludi votiui. Diuin. lib. 1. 50
ludorum ſolennium curatores ædiles. 3. de Leg 6
præſultorem ſibi non placuiſſe ludis. id eſt, quum celebrarêtur ludi. Diu. li. 1. 51
ludis publicis, quod ſine curriculo, & ſine certatione corporũ fiat, popularem lætitiam in cãtu, & fidibus, & tibiis moderato, eámque cum diuûm honore coniungunto. 2. de Leg. 24
quum Athenis ludis quidã in theatrum grandis natu veniſſet. Cat. 58
vt opinor, ludi magiſter fuit. de Na. d. 1. 50
quouſque ludum nam etiam Philo, &c. de Nat d 1. 79
hoc ciuili bello quàm multa luſerunt. Diuin lib. 2 41
ludere pila. Tuſc. q. lib. 5. 44 & Fat. 16
ſic ludere Carocades ſolebat. Acad. q. ed. 2. lib. 2 89
illa ludens conieci in communes locos. Parad 4
ludibria fortuna. Parad. 9
ludicri ſermones. Acad. q. ed 1. lib. 2. 6
quum ceſſans pueri, exercitatione aliqua ludicra delectantur. de Nat. d. 1 72
grauiter lugere mortuos. Tuſc. q. lib 3 60
lugere mortem ſuorum. Tuſc. q. lib. 1. 25
lugendi genera varia & deteſtabilia vnde profecta. Tuſc. quæſt. lib. 3. 52
non lugendum viris confirmatum exemplis Q. Maximi, L. Pauli, M. Catonis, & ſimilium. Tuſc. quæſt. lib. 3 59
nihil eſſe malum quod turpe non ſit, ſi lugẽti perſuaſeris, non tu illi luctum, ſed ſtultitiam detraxeris. Tuſc. q. lib. 3. 66
luctus, eſt ægritudo ex eius, qui charus fuerit, interitu acerbo. Tuſc. q. lib. 4. 15
funebria omnia quibus luctus augetur, duodecim ſuſtulerunt. 2. de Leg. 55
eſt autẽ impudens luctus mœrore ſe conficientibus, quòd imperare non liceat liberis videlicet ciuibus. Tuſc. q. lib. 3. 25
luctus vnde oriatur. Tuſc. quæſt. lib. 3 26
luctum eſſe voluntarium. Tuſc. q. lib. 3. 54
quid hos aliud placauit, niſi quòd luctũ & mœrorem eſſe non putabant viri? Tuſc. qu. lib. 3. 59
luctum habet concurſus hominum in funere. 2. de Leg 60
luctum in duos menſes minuito. 2. de Legib. 24
cum planè luctum omnem abſterſeris. Tuſcul. quæſt. lib. 3 37
ſunt autem alii, qui in luctu cum ipſa ſolitudine loqui ſæpe delectat. Tuſcul. quæſt. lib. 3 54
quum in luctu eſſe vellent. Tuſc. quæſt. lib 3. 54
eorúmque, qui grauius ferunt, luctus, aliorum exemplis leniuntur. Tuſcul. quæſt. lib. 3. 48
in maximis fuit luctibus. Offic. 3. 117
lugubris lamentatio. Tuſc. q. lib. 2. 26
lugubrem eiulationem in funere Solonis lex vetat. 2. de Leg. 55
alterum ille extinxiſſet lumen ciuitatis. Cato 32
lumen mentis. Tuſc. q. lib. 3. 8
lumen tenuiſſimum & pleniſſimum lunæ. de Nat. d. 2. 37
plurimum luminis alicui rei adferre. Acad. q. ed. 2. lib 2. 7
omne animi lumen extingueret. Cat 37
& honeſtum ipſum quaſi virtutis lumen extinxeris. de Fin lib. 3. 8
nec vllum habuit lumen literarum Latinarum. id eſt, defuit philoſophia eloquentia. Tuſc. q. lib. 1. 5
oſtendas oportebit patriæ lumen animi, ingenii, conſiliique tui Som. Scip. 6
quòd in eo quaſi lumen aliquod probitatis & virtutis perſpicere videamur. Lælius 27
ſic hic, qui illud lumen progenuit, &c. Off. 3. 86
quid eſt quod ſignis & luminibus mundum ornare concupiſceret deus 1 de Nat. d. 1. 19
& horum luminibus vtens oratio. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 41. lumina intelligit definitionum & partitionum, quarum iam mentionem fecerat.
luna à lucendo nominata. 2. de Nat. d. 50
luna à ſole illuminata, grauiditates & partus affert. 2 de Nat. d. 89
ſolis annuos curſus, ſpatiis menſtruis luna conſequitur. de Nat d. 2 36
luna eam lucem, quam accipit à ſole, mittit in terras. 2 de Nat. d. 75
luna eſt Diana: vt Apollo, ſol. 3. de Nat. deos. 36
luna iiſdem ſpatiis vagatur quibus ſol. 2. de Nat. d. 75
luna in infimo orbe radiis ſolis accenſa conuertitur. Som. Scip. 26
luna incidens in vmbram terræ, cùm eſt è regione ſolis, interpoſitu terræ repẽtè deficit. 2. de Nat. d. 75
luna maior, quàm dimidia pars terræ. 2. de Nat. d. 75
luna moderatur ortus naſcentium. Diuin. lib. 2. 75
luna, omnium vltima verſatur in terris. de Nat d. 2. 42
luna quando è regione ſolis facta incurrit in vmbram terræ, neceſſe eſt eam obſcurari. Diuin. lib. 2 53
luna quando luſtrato ſuo curſu ſolem conſequuta eſt, fit menſis. de Vniuerſ. 41
luna, ſolis ineunſa radiis, huius illuſtrationem menſtruo ſpatio complet. de Nat. d 2. 61
luna ſolis lumine colluſtrari putatur. Diuin. lib 2 72
luna, ſtellarum minima, vltima cælo, citima terris, luce lucet aliena. Somnium Scip. 25
luna ſubiecta ſoli, atque oppoſita noſtris oculis, eius lumen obſcurat. Diuin. lib. 2. 35, & 2. de Nat. d. 75
luna, terra multarum vrbium & montium, ſecundum Xenophanem. Acad. quæſt. ed. 2. lib. 2. 123
lunæ curſus menſes nominantur, quia menſa ſpatia conficiunt. 2. de Natura deor. 52
lunæ curſus terram proxime ambit. de Vniuerſ. 37
lunæ luminum varietas tum creſcentis, tum ſeneſcentis. 2. de Nat. d. 70
lunæ ortu aut obitu, æſtus maritimi, fretorúmque anguſtiæ commouentur. de Nat. d. 2. 25
infra lunam nihil eſt niſi mortale & caducum, præter animos hominum munere deorum datos. Som. Scip. 16
lunámque acceſſione & diminutione luminis, quaſi faſtorum notantem & ſignificantem dies. Tuſculan. quæſt. lib. 1. 53
ſupra lunam ſunt omnia æterna. Somn. Scip. 16
in luna habitari ait Xenophanes. Acad. q. ed. 2. lib 2. 123
in luna duos ſpargens. de Vniuerſ 57
luna tres viſæ Romæ. Diuin. lib. 1. 82
qui morte luit collegæ temeritatẽ. Cat 68
quæ per vim oblatum ſtuprum voluntaria morte lueret. de Fin. lib. 5 59
in Arcadia non longè à Luſio flumine. 3. de Nat. d 40
vt cuncta ſua luce luſtret & compleat. Som. Scip. 25
cùm alia maiorem luſtrarent orbem, alia minorem. de Vniuerſ. 39
ſed quum omnia ratione animóque luſtraueris. Off. 1. 81
luſtrare animo. de Fin. lib. 2. 93
luſtrare coloniam. Diuin. lib. 1. 86
luſtrare exercitum dicitur imperator. Diuin. lib. 1. 86
luſtrare populum dicitur Cenſor. Diuin. lib. 1. 86
luſtrare viſimas terras. Tuſc. quæſt. lib. 4 34
luſtrata ſuo curſu luna ſolem conſecuta. de Vniuerſ. 41
lux luménque vitæ, ratio. Acad. quæſt ed. 2. lib. 2. 16
quoties illum lux noctu aliquid deſcribere ingreſſum oppreſſit. Cat. 45
cùm mortali corpore cremato in lucem animus exceſſerit. Diuin. lib. 2. 45
lucem auctoris fortaſſe deſiderans ſentẽtiæ. de Nat. d. 1. 9
ante lucem efferri funera iuſſit Demetrius. 2. de Leg. 60
lucem eripere. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 95
qui lucem eripere conatur. Acad. q. ed. 2 lib. 2 30
lucem eripere, & quaſi noctem quandem rebus offundere. de Nat. d. 1. 5
id quod eſt luce clarius. Tuſcul. quæſt. lib. 1. 74
qui hac luce careant. id eſt, qui defuncti ſint. Tuſc. q. lib. 2. 20
quanta luce ea circunfuſa ſunt, &c. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 44
nec verò ille in luce modò atque in oculis ciuium magnus, &c. Cat 21
cum prima luce, quod Græci ἅμα τῇ ἡμέρᾳ. Off 3. 152
luce veritatis menti hominis nihil dulcius. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 31
Lucifer, ſtella Veneris, Græcè φωσφόρος. de Nat. d. 2. 53. cùm antegreditur ſolem.
Lucifer, & ſancta Mercurii ſtella poſt ſolem, curſum habent ſolis celeritati parem. de Vniuerſ. 37
lucifugi. de Fin. 1. 47
cùm Græcè, vt videor, luculenter ſciam. de Fin. lib. 1. 15
luxuria cùm omni ætati turpis, tum ſenectuti fœdiſſima eſt. Off. 1. 123
ex vaſtitate Libyæ, vento Africo inuectæ angues. de Nat d. 1. 72
¶ Lycon (philoſophus Peripateticus, Stratonis ſucceſſor) ægritudinem paruis rebus ait moueri, fortunæ & corporis incommodis, non animi malis. Tuſc. q. lib. 3. 67
Lycurgus leges ſuas authoritate Apollinis Delphici confirmauit. Diui. lib. 1 81
λύπην Chryſippus, quaſi λύσιν, id eſt ſolutionem totius hominis appellatam putat. Tuſc. q lib. 3. 51
Lyſander cùm vellet commutare leges Lycurgi, religione prohibitus eſt. Diuin. lib. 1. 82
Lyſander Ephorus quamobrem à Lacedæmoniis expulſus. Off 2 117

Lyſider Lacedæmonios dicere ſolitus eſt Lacedæmone eſſe honeſtiſſimum domicilium ſenectutis: nuſquā enim tantum tribuitur ætati. Cat. 38
Lyſander Lacedæmonius verſutiſſimus & patientiſſimus. Offic. 1.155
Lyſander Lacedæmoniorum clariſſimus. Diuin. lib. 1.67
Lyſandri ſtatua in Delphis. Diu. lib. 1.67
In Lyſandri ſtatuæ capite Delphis ſubitò extitit corona ex aſperis herbis. Diuin. lib. 1.35
Lyſias oratione locuples, rebus ipſis ieiunior. de Fin. lib. 5.10
Lyſias Pythagoreus Thebanum Epaminondam erudiuit. 1. Offic. 1.157
Lyſippus Sicionius. Acad. q. ed. 2. lib. 1.77. Nobilis hic ſculptor fuit, à quo tantum Alexander ſe fingi paſſus eſt. Vide Plinium lib 34 cap 7.

M

MAcellū.) Quæ eſt iſta laus, quæ poſſit à macello emi. de Fin. lib. 2.45
machinata eſt hoc natura. id eſt, ſolerter excogitauit. de Nat. deo. 96
quanta opera machinata natura ſit ad vſum orationis. 2. de Nat. deo. 118
machinatæ ſunt ad numerum & ad ſpatium temporis annorum menſiúmque conuerſiones. de Vniuer. 65
machinatio & ſolertia quædam data eſt nonnullis beſtiis. 2 de Nat. deo 92
machinatione quadam mouetur ſphæra, horæ, & alia permulta. 2. de Nat. deo. 71
macte virtute. Tuſc. quæſt. lib. 1.31. id eſt, magis aucte.
ut eſt corporis macula næuus. de Nat. deo 1.55
& in ipſis quaſi maculis, vbi habitatur, vaſtas ſolitudines interiectas. So. Scip. 20
iis licet dicere ſe acipenſerem Mænæ non anteponere. de Fin lib. 2.75
magiſter Ariſtotelis Plato. de Nat. deo. 1.14
rectius magiſter populi (is enim eſt dictator), &c de Fin. lib. 3.59
iſque magiſter populi aut ſiniſtra dictus, eſto. 3. de Leg. 8
magiſtro populi, equitúmque cum populo patribuſque agendi ius eſto. 3. de Leg. b 10
ſine magiſtro, duce natura, mammas appetunt. 2. de Nat. d. 97
nulli bonarum artium magiſtri non beati putandi, quamuis conſenuerint vires atque defecerint. Cat 26
me verò & magiſteria delectant à maioribus inſtituta. Cat. 45
magiſtratus quum iudicaſſit, irrogaſſitve per populum mulctæ pœnæ certatio eſt. 3. de Leg 5
magiſtratus proprium munus eſt, intelligere ſe gerere perſonam ciuitatis, debereque eius dignitatem & decus ſuſtinere, ſeruare leges, iura deſcribere, & fidei ſuæ commiſſa meminiſſe. Offic. 1.173
magiſtratus hæc eſt vis, vt præſit, præſcribatque recta & vtilia, & coniuncta cum legibus. 3. de Leg. 1
magiſtratum certum huic procurationi præfecerat. 2. de Leg. 61
magiſtratum eundem ni interfuerint decem anni, ne quis capito. 3. de Leg. 8
qui magiſtratu abierint, apud Cenſores edant, & exponant quid in magiſtratu geſſerint, déque iis cenſores præiudicēt. Hoc in Græcia ſit publicè cōſtitutis accuſatoribus, qui quidē graues eſſe non poſſunt, niſi ſint voluntarii. Quocirca melius eſt rationes referri, cauſamque exponi cenſoribus, integram tamen legem accuſatori, iudicioque ſeruari 3. de Leg 40
magiſtratus minores periti iuris, plures in præſia ſunto 3 de Leg 5
iis qui habent à natura adiumenta rerum gerendarum, abiecta omni cunctatione adipiſcendi magiſtratus, & gerenda Reſpub. eſt. Off. 1.103
magiſtratus nec obedientem, & noxium ciuem mulcta, vinculis, verberibuſque coercento, ni par, maiórve poteſtas, populúsve prohibeſſit, ad quos prouocatio eſto. 3 de Leg. 4
magiſtratus omnes auſpiciū, iudiciúmque habento. 3. de Leg. 9
magiſtratus reliqui præter cenſores annui ſunto 3 de Leg 7
magiſtratus rempub. continent maximè religione conſtituta. 2. de Leg 61
magiſtratibus imperandi ciuibus obtemperandi modus eſt præſcribendus. 3. de Leg. 3
magiſtratibus iuncta ſunt iudicia. 3. de Leg. 43
vt magiſtratibus leges, ita populo præſunt magiſtratus, vereque dici poteſt magiſtratum legem eſſe loquentem: legem autem, mutum magiſtratum. 3. de Leg. 2
magiſtratibus non ſolùm obedire, ſed & eos colere, & diligere populi debent. 3. de Leg. 5
magiſtratibus omnibus auſpicia & iudicia dantur: iudicia, vt eſſet populi poteſtas, ad quam prouocaretur: auſpicia, vt multos comitiatus probabiles impedirent moræ. 3. de Leg. 16
magiſtratibus qui aduerſentur, eos à Titanum genere, qui cœleſtibus ſunt aduerſati, Plato conſtituit. 3. de Leg. 4
extra magiſtratus ſi curatores vius ſit. 3. de Leg. 10
magiſtratibus lege conſtitutis, 3. de Legib. 41
magiſtratibus, iiſque qui præſunt, continetur reſpubl. & ex eorum compoſitione, quod cuiuſque in repub. genus ſit, intelligitur. 3. de Leg. 14
magiſtratibus opus eſt, ſine quorum prudentia ac diligentia eſſe ciuitas non poteſt, quorum deſcriptione omnis reip. moderatio continetur. 3. de Leg. 5
à magiſtratibus, priuatique duceri patiuntor. 3. de Leg. 18
de magiſtratibus ſunt propria quædam à Theophraſto primùm, deinde à Dione Stoico quæſita ſubtilius. 3. de Leg. 15
magnes lapis eſt, qui ferrum ad ſe allicit & trahit. Diuin. lib. 1.75
magnus annus. de Nat. d. 2.58
magnus Cato noſter in vtroque eorum generum. 3. de Leg 36
magnus locus. id eſt, amplam præbens materiam. 2. de Nat d. 54
magnus vir. Aca. q. ed 1. lib. 1.18
vir magnus inprimis. de Nat. d. 2.84
à magno homine & in primis erudito Panætio tractata. 3. de Leg. 25
magni in repub. viri. 3. de Leg. 26
magna quæſtio eſt. de Nat. d. 2.38
ſi domum magnam, pulchrámque videris. de Nat. d. 2.13
magnum eſt eadem habere monumenta maiorum, iiſdem vti ſacris, ſepulchra habere communia. Off. 1.79
quid enim videtur ei magnum, cui æternitas omnis, totiuſque mundi nota ſit magnitudo? Tuſc. q. lib. 4.29
magnum ingenium. Acad. q. ed. 1. lib. 2.1
magni intereſt ad decus & ad laudem ciuitatis de Nat d. 2.6
nihil ferè quondam maioris rei, niſi auſpicatò, ne priuatim quidem, gerebatur. Diuin. lib 1.28
maiores imitandi ſunt non eorum vitia. Off 1.169
maiorum exempla noſſe debet Senator. 3. de Leg 36
maiorum noſtrorum hic multa veſtigia. 1. de Leg. 2
cur maximus extulit filium conſularem 3. de Nat. d. 39
maximo comitiatu rogari de capite ciuis Rom. 3. de Leg. 38
maximis reip temporibus ei præſto eſſe. 3. de Leg. 38
omnes ſtulti ſine dubio miſerrimi: maximè quòd ſtulti ſunt. de Nat. d 1.17
magnanimus & fortis, nec mœrens, nec timens, nec cupiens, nec geſtiens eſſe quiſquam poteſt: eorū enim hæc ſunt qui euētus humanos ſuperiores, quàm ſuos animos eſſe ducunt. Tuſc. quæſt. lib 4 51
conſtantem enim volumus quendam, ſedatum, grauem, humana omnia prementem illum eſſe, quem magnanimū & fortem virum dicimus. Tuſc. q. lib. 4 50, & 51
nil generoſum ſapit atque magnificum. lib. 2. de Fin. 17
magnificas villas contemno. 2. de Leg. 2
ex operibus magnificis atque præclaris. de Nat. deor. 1.71. paulò poſt dicit, Opus magnum & egregium.
magnificentia ædium regiarum. Tuſcul. q. lib. 5.44
magnificentia & gloria verborum. de Finib. lib. 4 49
magnificentia & ſumptus epularū. Tuſc. q. lib. 5.70
magnificentia verborum. Lel 10
magnificentia villæ Tuſculanæ L. Lucullo obiecta 3. de Leg. 28
eam magnificētiam funerum ſepulchrorúmque increbuiſſe, quæ nunc Romæ eſt. 2. de Leg. 60
magnificentiam ſepulchrorum eſſe minuendam. 2. de Leg. 58
magnitudo animi. Tuſc. q lib. 1.2, & 52
magnitudo & præſtantia animi excellēns Off 3.150
magnitudo ac robur animi excelſi atque inuicti. Off. 1.13
magnitudo animi, remota communitate coniunctionéque humana, feritas quædam eſt & immanitas. Off. 1.129
vera & ſapiens animi magnitudo honeſtū illud quod maximè naturam ſequitur, in factis poſitum, non in gloria iudicat, principémque ſe eſſe mauult, quàm videri. Off 1.95
magnitudo ingenii. Tuſc. q. lib. 5.8 & Acad. q. ed 1. lib. 1.66
magnitudo ingenii incredibilis. Acad. q. ed. 1. lib 2.1
magnitudo immenſa. Tuſ. q. lib. 1.90
magnitudo regionum mundi immenſa & interminata in omnes partes. de Na. d 1.38
magnitudo rerum geſtarum. de Petitione Conſ 19
magnitudinis animi & fortitudinis proprium eſt, nihil extimeſcere, omnia humana deſpicere, nihil quod homini accidere poſſit, intolerandum putare. Off 3.133

vt quiſque magnitudine animi maximè ea celliſ, ita maximè vult princeps omnium, vel potius ſolus eſſe. Off.1.91
magi Cyrum triginta annos regnaturum prædixerunt. Diuin.lib.1 44
magi in Perſis congregantur in fano cõmentãdi cauſa, atque inter ſe colloquendi. Diuin lib.1.78
magi Perſarum quibus auctoribus Xerxes inflammaſſe tẽpla Græciæ dicitur, quòd parietibus includerent deos, quibus omnia deberent eſſe patentia ac libera. 2. de Leg.27
magi ſapientes & docti habebantur in Perſis. Diuin.lib.1.44
magorum mos eſt non humare corpora ſuorum, niſi à feris ſint antea laniata. Tuſc q.lib 1.97
magorum portenta cum poetarum errore coniungere licet de Nat.deo.1.31
quanta in oratione maieſtas. Læl.78
maieſtas dominatus. Tuſc.quæſt.lib.5.44
ius maieſtatis atque imperii. lib.1. de Finib.18
cuius quidem vos maieſtatem deducitis vſque ad apium, formicarúmque perfectionem. Acad.quæſt.ed.1.lib.2.121
malleoli. Cat.48
mala actio. Acad.qu.ed.1.lib.2.26
nihil malũ, niſi quod turpe & vitioſum, iuxta Zenonem. Tuſc.q.lib.1.26
nihil malum, niſi quod virtuti eſt cõtrarium, iuxta Ariſtonem & Zenónem. Acad.q ed.1.lib.2.121
nihil malum, quod eſt à natura datum omnibus. Tuſc.quæſt.lib.1.90
mali ædificii domini (pro, malè extructi) de Nat.deo.1.50
malum æternũ & infinitum. de Fin.1.44
malum culpa contractum. Tuſc. quæſt. lib.3.45
malum expectatum & impendens. Tuſc. quæſt.lib. 4.66
malum infinitum & ſempiternum. Tuſc. quæſt lib.1.15
malum inſperatum, nec opinatum. Tuſ. q lib.5 25
malum inſperatum non mediocre eſt ad ægritudinem augẽdam. Tuſc.q.lib 3.25
malum inueteratum. Tuſc quæſ. lib.3 23
omne malum, etiam mediocre, magnum eſt. Tuſc.quæſt.lib.3.19
malum naturale. Tuſc.qu.lib. 3.68
nullum malum niſi culpa. Tuſc.q.lib.3. 32. culpa intelligitur, cuius nomine iure aliquis accuſari poſſe videatur.
neq; tam terribilis vlla fando oratio eſt, neque ſors, neque ira cæliſũ inuectum malum, quod non natura humana patiendo ferat. Tuſ.q.lib. 4.52. verſus ſunt Euripidis in principio Oreſtis.
malum ſempiternum. Tuſc.q lib.1.9
intellecto eo, quod remedium illud continet, malum, quod opinatũ ſis eſſe maximum, nequaquã eſſe tãtum, vt vitam beatam poſſit euertere. Tuſc.q.lib 3.49
ſummum malum. Tuſc.q lib 2.22
malum voluntario iudicio, & opinionis errore contractum. Tuſc q.lib.3.68
communis omnium cõditio eſt, eaque lege nati ſumus, vt nemo in perpetuum eſſe poſſit expers mali. Tuſc.q.lib 3 50
quid mali datis. de Nat.deo.1.85
quãtum mali ex humana conditione dexeceris. Tuſc.q.lib.1.23
nihil mali habere. Tuſc.quæſt.lib.1.69
poteſtne bonum cuiquam malo eſſe? Parad.8
in malo eſſe, & magno quidem. Tuſc q. lib 2.15
mala, acerba ſit, à quibus non fuerunt cogitata. Tuſc.q.lib.3.26
mala animi. Tuſc.q.lib.3.67
mala neque minui vetuſtate, nec fieri præmeditata leuiora cenſet Epicurus. Tuſc.q.lib.3.19
ergo id quidem non eſt dubitãdum, quin omnia, quæ mala putantur, ſint improuiſa grauiora. Tuſc.q.lib.3.26
hæc mala ô ſtultiſſime Æeta ipſe tibi addidiſti. Tuſc.q.lib. 3.23
nihil in malis ducendum, quod eſt vel à diis immortalibus, vel à natura parente omnium conſtitutum. Tuſc. q.lib.1. 106, & 107
ex malis non ſolùm eligenda minima, ſed etiam excerpendum ex his ipſis, ſiquid ineſt boni. Off.3.5
à malis naturâ declinamus. Tuſc. quæſt. lib 4.12
malè audire, κακῶς ἀκούειν, hoc eſt, laborare infamia. Tuſ.q.lib.5.83
malè rem gerere. id eſt, malè adminiſtrare rem familiarem. Cat.20
& quomodo Carthagini malè iam diu cogitanti bellum inferatur. Cat.17
maledixeris turpiſſimè Phædoni. de Nat. d.1.65 paulò pòſt ais, Zeno eos maledictis figebat, 66
maledicta, contumeliæ, tum iracundiæ, contentiones, concertationéſque in diſputando pertinaces, indignæ mihi philoſophia videri ſolent. lib.1. de Fin.21
maliuolentia, eſt voluptas ex malo alterius ſine emolumento ſuo. Tuſc.q. lib. 4.16
maleuolentia lætans malo alieno. Tuſc. q.lib.4.13. Græci ἐπιχαιρεκακίαν vocant.
malitia, eſt verſuta & fallax nocendi ratio 3. de Nat.d.56
eáque malitia quæ vult illa quidem videri ſe eſſe prudentiam, ſed abeſt ab ea, diſtátque plurimum. Off 3.95
malitiarum omnium euerriculum. 3. de Nat.d.55
malorum ſemina, in medus illis incluſa, ipſo brumali die, in contrarias partes ſe vertere dicuntur. Diuin.lib.1.15
mammas appetunt duce natura. 2. de Na. deor.97
ſi nemini mancipata eſt. Cat.33
qui manerẽ ſore putauerunt ſine aliqua acceſſione virtutem. de Fin.lib.3.25
mandare literis. Tuſc.q.lib. 1 6. & lib.1. de Fin.1
mandare quenquam literis cogitationes ſuas, qui eas nec diſponere, nec illuſtrare poſſit, nec delectatione aliqua allicere lectorem, hominis eſt intemperanter abutentis & otio & literis. Tuſc.quæſt. lib.1.5
mandare literis verba alicuius. Diuin.lib. 1.39
mandare memoriæ. Læl.1
mandare monumentis. Acad.quæſt.edit. 2.lib.1.3
mandare ſcriptis. Off.2. 4
mandare peremptos tumulis. Tuſc.q.lib. 3. 55
& à te ipſo mandata monumẽtis. Diuin. lib.1.31
quia nihil maneat ſemper ſuo ſtatu. de Nat.d.2.23
vt maneamus in perſpicuis firmius & conſtantius. Acad. q. ed.1.lib.2.43
manere in patriis inſtitutis. de Finib. lib.5.18
manere in lege naturæ. Tuſc.q. lib.5.19
manere in vita. de Fin.lib.3.47
manere poſt mortem, de animis dictum. Tuſc.q.lib.1.12
manſio in vita. de Fin.lib.3 47
μανία. Tuſc.q.lib.3.9
manium deorum iura ſancta ſunto. Hos leto datos diuos habento. Sumptum in illos luctúmque minuunto. 2. de Legib.14
latius totum manabit hæc ratio. Tuſc.quæ. lib.2.56
aeriam qui per maria manaret. de Nat. deor.1.30
vt nihil inter ipſos ab aliis ad alios manare poſſit. Som.Scip.22
manare latiſſimè. Off.3.92
manare multo ſudore. Diuin.lib.1.66
à quibus manſuefacti & exculti à neceſſariis artificiis ad elegantiora defluximus. Tuſc.q lib.1.50
manſuetudo atque clementia ita probanda eſt, vt adhibeatur Reipub. cauſa ſeueritas, ſine qua adminiſtrari ciuitas non poteſt. Off.1.123
manſuetudo morum. Off.1.45
μαντικὴ veſtra quæ Latinè diuinatio dicitur de Nat.d.1.39. Diuin.lib.1.1
manus aduerſa. Academ. quæſt. ed. 1 lib. 2.133
manus cur data elephantis. 2. de Natura deor.98
quæ nec haberemus, niſi manus & ars acceſſiſſent. Off.2.16
manus hoſtilis. Tuſc.quæſt.lib.1.69
quod præſens tanquam in manum datur. Off.1.88
manu depellere aliquem. Off.3.55
ſic tractat, vt manu doceat, &c. de Natura deor.1.36
manu fœminea interimi. Tuſc.q.lib 2.17
manu cum hoſte confligere. Off.1.123
manus victrices. Tuſc.q lib.2.19
ac ſi magiſtratibus manus adferant. Parad.28
in manus alicuius incidere. Tuſc.quæſt. lib 1 71
ſi impias propinquorum manus effugeris. Som.Scip.7
quæ in manus meas venerint. Off.3 44
in manus ſumere aliquid. Tuſcul.quæſt. lib.2.6
vt etiam manus ſæpe tolleret. Acad.quæ. ed.1.lib.2.58. inſtar mirantium: fingitur enim eo loco Hortenſius mirans.
in manus veniebant Antiochi. Acad. q. ed.1.lib.2 11
de manibus deponere. Acad. quæſt. ed.1. lib.2.2
& eſt in manibus oratio. Læl 78
ex manubiis Iouem ornaſſe tot amiculo aureo. 3. de Nat.d.83
Marcellus, ſecundo bello Punico. 2. de Nat.d.124
Marcellum Annibal interemit. 3. de Nat. deor.59
M. Æmilius Scaurus fidei & mentis templa in Capitolio dedicauit. de Natura deor.2.44
M. Antonii (ſcilicet caput præcidi iuſſit Cinna) omnium eloquentiſſimi, quos ego audierim. Tuſc.q.lib.5.40
M. Attilius ad ſupplicium profectus eſt, vt hoſti fidem datam conſeruaret. Cat. 67
M. Attilius Regulus Conſul iterum, in Aphrica ex inſidiis captus. Off.3.133
M. Attilius Regulus vigilando necatus. Off.3.136
M. Cato Græcas literas in ſenectute didicit. Acad.q.ed.1.lib.1.5
M. Cato in ipſa curia legere ſolitus eſt ſæpe, dum Senatus cogeretur. de Fi.lib 3 6

M.Cato princeps 3.de Nat.d.8
M.Cato ſapiens appellatus eſt, quia multarum rerum vſum habebat.Lal 6
in M.Catone fuit inexhauſta auiditas legendi de Fin.lib.3.5
M.Cethegum ſuadæ medullam dixit Ennius.Cat 46
M. Craſſus dicere ſolitus eſt, neminem eſſe diuitem, niſi qui exercitum alere poſſet ſuis fructibus.Parad.57
M. Craſſus negabat vllam ſatis magnam pecuniam eſſe ei, qui in Rep. princeps vellet eſſe, cuius fructibus exercitum alere non poſſet. Offic.1.57. Vide Plutarchum in eius vita, vbi & de diuitiis & largitionibus eius.
M.Craſſus erat ſurdaſter. Tuſcul. quæſt. lib.5.83
M.Craſſus, Publio filio interfecto, exercituque deleto, trans Euphratem cum ignominia & dedecore periit. Diuin. lib.2.17
M. Curius & T. Coruncanus coniunctiſſimi inter ſe.Lal.37
M. Curius, quum de Sabinis, de Samnitibus, de Pyrrho triumphaſſet, in vita ruſtica conſumpſit extremum tempus ætatis.Cat.50
M. Iunius ſodalis pluribus verbis ſcripſit ad patrē ſuum de poteſtate & iure magiſtratuum, peritè Ciceronis iudicio, & diligenter.3.de Leg.41
M.Manlius perindulgens in patrem, idem acerbè ſeuerus in filium ſuum.Off.3 154
M.Marcellus, qui ter conſul fuit, naufragio periit.Diuin.lib.1.11
M.Marcellus quinquies Conſul, idem imperator, idem augur optimus. Diuin. lib.1 60
M.Marcellus renouauit templum Honoris.de Nat.d.2.44
M. Marcellus, ſi quando rem agere volebat, ne impediretur auſpiciis, lectica operta facere iter ſolebat.Diu.lib.2.62
M. Marcelli interitum ne crudeliſſimus quidem hoſtis honore ſepulturæ carere paſſus eſt.Cat.68
C.Marius Conſulatus adipiſcendi gratia ab officio receſſit.Offic.3.103
Q. Maximus templum Honoris dedicauit bello Ligustico.de Nat.d.2.44
M Nobilior Coſ. Ennium in Æoliam duxit. Tuſc.q.lib.1 3
M. Piſo ſi adeſſet, nullius philoſophiæ, earum quidem quæ in honore ſunt, vacaret locus.de Nat.d.1.16
de M. Octauio deferentem ſitellam, Ti. Gracchum videre videor. de Nat. deo. 1.75
M. Valerius Coruinus ad centeſimum annum vitam produxit, quum eſſet exacta iam ætate in agris, eóſque coleret.Cat.56
Marcii fratres, nobili loco nati, motis incitatione diuina diuinarunt.Diuin.lib. 1.77
mare atque venti, res violentiſſimæ. 1. de Nat deo.15
mare cæruleum, quale apparet meridie. Academ. quæſt.edit.1.lib.2.96
mare conglobatur vndique æqualiter, neque redundat vnquam, neque effunditur.2.de Nat.d.18
mare manè flauum. Academ.quæſt.ed 1. lib.2.96
mare inflatum.Diuin.lib.1 11
noſtri duces mare ingredientes, immolare hoſtiam fluctibus conſueuerunt. 3 .de Nat.d.56
mare immenſum.Tuſc.q.lib.1.60
mare Fauonio naſcente purpureum.Aca. q.ed.1.lib.2.96
mare quando à ſole collucet, albeſcit & vibrat. Acad. q ed. 1.lib.2.96
ea genera beluarum quæ in Rubro mari, Indiáue gignuntur. de Natura deor. 1. 68
in hunc tu igitur, tanquam in mare, quod eſt ventis ſubiectum, perturbationes cadere tibi dixiſti videri Tuſc.quæ.lib. 4.46
cœlum, ignes, terræ, maria, naturæ omnes, parent diuino numini. de Nat. deor. 1.17
maria ventis agitata tepeſcunt (ob incluſum calorem)de Nat.d.2.10
marinis terreniſque humoribus, longo interuallo extenuatis, aluntur ſydera. de Nat.d.2.3
marinus Triton pingitur natantibus inuehens beluis.de Nat.d.1.54
maritimi curſus incredibili celeritate. 2. de Nat.d.111
maritimi æſtus vel Hiſpanienſes, vel Britannici.3.de Nat.d.17
æſtus maritimi, fretorumque anguſtiæ ortu aut obitu lunæ commouentur. de Nat.d.2.15
niſi fortè maritimæ nuptiæ terrenis anteponuntur.3.de Nat.d.31
Marius Ciceronis.1.de Leg 1
Marius, filius Gratidii, fluctus in Ægeo excitauit mari, quos pater eius Gratidius in ſimpulo excitauerat. 3. de Legib.36
cur Marius tam feliciter ſeptimùm Conſul domi ſuæ ſenex eſt mortu᷑.3.de Na. deor.80
Mariana quercus dicatur de fratris mei Mario.1.de Leg.1
Martis ſtella πυρόεις.de Nat.d.2 53.eiuſque curſus.
cum rutilus horribiliſque terris, quem Martem dicitis.Som.Scip.17
nullis adminiculis, ſed (vt dicitur) Marte noſtro.Off.3 43
Matellio Corinthius.Parad.48
mathematicus, muſicus, omni denique doctrina eruditus.3.de Nat.d.23
magnum annum mathematici nominauerūt ex diſparibus motionibus ſtellarum errantium.de Nat.d 2.38
mathematicis nihil apud Græcos illuſtrius. Tuſc.q lib.1.4
mater.Acad.quæſt.edit.1.lib.1.27.μητρὸς γονῆς.pro fons & origo.
mater geminos internoſcit conſuetudine oculorum.Acad. quæſt ed.2.lib.2.55
mater omnium perturbationum immoderata quædam intemperantia. Acad. q.ed.2 lib.1.27
matris terræ operimento corpus in ſepultura obducitur.2.de Leg 51
vt quaſi matris terræ ſinus & gremium mortuo tribueretur. 2.de Leg.56
materia eſt ex qua quæque res efficitur. lib.1.de Fin.14
materia infinita, ſecúdum Anaxagoram. Acad.q.ed 2.lib.2.109
materia prima non in nihilum interit, ſed in ſuas partes.Acad.quæſt. ed.1.lib. 1.30
materia prima tota omnia accipere poteſt, omnibuſque modis mutare. Aca.q. ed.1.lib.1.30. Vnde a Platone in Timæo ὑποδοχὴ & πανδεχὲς vocatur, quòd omnium ſit receptaculum.
materia prima ſine vlla ſpecie eſt, carens omni qualitate Acad. q.ed.1. lib. 1.20. Vnde à Græcis ὕλη ἄποιος dicitur.
materia rerum tota flexibilis & commutabilis 3 de Nat.d.69
materia ſine forma eſſe non poteſt. Acad. q.ed 1.lib.1.28
materiæ primæ partes infinitè ſecari et diuidi poſſunt. Acad.q.ed.1.lib.1.28
cùm materiam mutabilem eripuiſſet, & rurſus indiuiduam atque ſimplicem.de Vniuerſ.33
ex materia prima omnia expreſſa & effecta. Acad.q.ed.1.lib.1.20
ex materia quæ indiuidua eſt, & quæ ſemper vniuſmodi, ſuique ſimilis, & ex ea quæ corporibus diuiduis gignitur, tertiam materiæ genus ex duobus in medium admiſcuit.de Vniuerſ.27
ſo perfectis & maturis omnia meliora (ait Chryſippus)de Nat.d.2.38
maturius venturus.Acad.q.ed.1.lib.1.9
maturitas arandi.Diuin.lib 2.14
maturitas frugum. Tuſculan. quæſt. lib. 5 55
Ino Matuta à nobis dicitur, à Græcis Leucothea.3 de Nat.d.48
Mauors, qui magna verteret.2. de Nat.d. 92.& 3.44
maximus ſecundo bello Punico.2.de Na. deor 114
Et ſi ratio mecum facit.Diuin.lib.1.74
Medea & Atreus nefaria ſcelera meditantes.3.de Nat.d.51
Medea duobus auis, Sole & Oceano, Æeta patre, matre Idya procreata eſt 3.de Na. deor.54
mederi animis.Tuſc. quæſt.lib.2.8
vt ſi medicus grauitatem morbi, gubernator vim tempeſtatis accuſet. 3. de Nat. deor.56
medici, cauſa morbi inuenta, curationem eſſe inuentam putant. Tuſcul. quæſt. lib.3.10
medici ex quibuſdam rebus & aduenientes & creſcentes morbos intelligunt. Diuin.lib.2.109
pro ſalutaribus præceptis ſi mortifera conſcripſerint medici imperiti, medicorum ea præcepta dici verè non poſſunt.2.de Leg.13
medici, quanquam ſæpe intelligunt, tamen nunquam ægris dicunt illo morbo eos eſſe morituros.Diuin.lib.2. 41
medici quoque ſæpe falluntur.3. de Nat. deor.10
medicorum ingenuis nuper.id eſt, paucis antè ſeculis reperta.2.de Nat.d 95
medicorum præcepta dici verè non poſſunt, ſi quæ inſcii imperitique pro ſalutaribus mortifera conſcripſerint.2.de Leg 13
medicina animi cur non tam deſiderata, tam culta, tam grata & probata, quàm corporis. Tuſc.q.lib.3.1
medicina calamitatum. Tuſc.q.lib.3. 46
medicina doloris.Acad.q.ed.2.lib.1.8
quia non omnes conualeſcunt, idcirco ars nulla medicina eſt de Nat.d.2.9
eſt enim tarda illa quidem medicina, ſed tamen magna, quam affert longinquitas & dies. Tuſc.q.lib.3.31,& 31
vt magnitudini medicinæ doloris magnitudo concederet. Tuſc q.lib. 4.55
medicinæ vtilitas deorum immortalium inuentioni eſt conſecrata. Tuſc. quæſt. lib.3.1 nimirum Apollini & Æſculapio.
medicinam multa fallunt.Diuin.lib.1.15
& medicinam quandam laboris afferret. de Fin.lib.5.50
medicina ſublata tollitur omnis authoritas ſomniorum.Diuin.lib 1 96
medicamenta doloris.de Fin lib.2.18

medicamentorum ſalutarium pleniſſimæ terra 2.de Nat.d.100
qui meditatur in fratrem pœnam nouam. Tuſcul.quæſt.lib.4.64
meditari aliquid dies & noctes. Tuſcul. quæſt.lib.2.16
ſed hoc meditatum ab adoleſcentia debet eſſe.Cat.67
meditâtes nefaria ſcelera,inita ſubductáque ratione.3.de Nat.deo.52
meditatio conditionis humanæ. Tuſcul. quæſt.lib.3.30
meditationem futuri mali ſtultam cenſet Epicurus. Tuſc.quæſt.lib.3.29
vt mediterraneı mare eſſe non credant. de Nat deo 2.61
poſſum eſſe medius. Acad.q.ed.1.lib 2.129
an media pendeat(terra).Acad.quæ.ed.2. lib.2.123
medium vnû colligaret, & ea quibus eſt interpoſitum.de Vniuer.17
prima veniat in medium Epicuri ratio. lib.2.de Fin.10
tanquam arbiter honorarius medium ſe ferre voluiſſe.Fat 19
è medio pelli.Offic.3.47
hoc è medio eſt iure ciuili, nihil verò ad pontificium.2 de Leg.50
in medio ponam ſententias philoſophorum.de Nat.deo.1.20
medietates eum andet dicere Cicero, quas Græci appellant μεσότητας.de Vniu.29
vt non mediocrem curam & adhibeant & diligentiam.Acad.q.ed.1.lib 1.40
& ii quidem non mediocres.Acad.quæſt. edit.2.lib.2.48
quibus mediocres homines non ita valde mouentur.de Nat.d.2.60
mediocritas officiorum. Tuſc.quæſt.lib. 3.10
deſiderare mediocritatem in aliqua re. lib.1.de Fin.2
vt in omnibus ferè rebus mediocritatem eſſe optimam exiſtiment. Tuſc.quæſt. lib 4 36
ad mediocritatem reuocare aliquid. Offic.1.195
mediocritates malorum quis laudare rectè poſſit Tuſcul.quæſt.lib 4.46
mediocritates ſi naturales ſunt, quid opus eſt conſolatione? natura enim ipſa terminabit modum: ſin opinabiles, opinio tota tollatur. Tuſc.quæſt.lib.3.65
medulla ſuadæ dictus eſt ab Ennio M. Cethegus.Cat.46
Megarici philoſophi à Menedemo, quòd is Eretrias fuit, Eretriaci appellati. Academ.q.ed 2.lib.2.120
Megarici à Platone multa ſumpſerunt. Ibidem.
Megarici,philoſophi ab Euclide Megareſi cognominati. Aca.q.ed.1.lib.2.120
Megarici philoſophi etiam Eleatici, dicti à Parmenide & Zenone. Acad.qu.ed.2. lib.2.120
Megarici id bonum ſolum dicebât, quod eſſet vnû, & ſimile, & idem, & ſemper. Ibidem.
Megarici in conſtitutione ſummi boni non multum à Platone diſſenſerunt. Acad.q.ed 1.lib.2.120
Megaricorum nobilis fuit diſciplina. Acad.quæſ.ed.1.lib.2.120
μελαγχολίαν Græci vocant, quem Latini furorem.Tuſc.q.lib.3.9
Melampus augur.2.de Leg.33
Melete,muſa.3.de Nat.deo.58
Meliſſus,hoc quod eſſet infinitum & immutabile, & fuiſſe ſemper (principium rerum omnium) & fore ſenſit.Acad.q.
ed.1 lib.2.109
meliorem auctorem multi nominant. 2. de Leg.23
ego enim te ſcire iſta melius, quàm me facere patior.de Nat.d 1.51
eſt certè id quod illud efficit homine melius, pio, præſtantius.de Nat.d.2 11
membrum tumidum ac turgidum. Tuſc. q. lib.3 16
membra mundi, cælum, terræ, maria. de Nat d 2.71
vt membra quædam amputantur, ſi & ipſa ſanguine & tanquam ſpiritu carere cœperunt, & nocent reliquis partibus corporis. ſic iſta in figura hominis feritas & immanitas beluæ à communi tanquam humanitate corporis ſegreganda eſt. Off.3 40
membrorum, id eſt, partium corporis alia propter eorum vſum à natura data, alia ad quendam ornatum de Fin lib.3 15
ingrediendi membra cælo nõ dedit deus. de Vniuerſ 25
qui hæc imbecilla & commutabilia pecuniæ membra verbo(bona) putauerit appellanda.Parad.8
ſi qua in membris praua, aut debilitata, aut imminuta ſint de Fin.lib.5.49
membranis tenuiſſimis natura cæſitet & ſepſit oculos.2.de Nat.d.107
& ſecunda iucundè ac ſuauiter meminerimus.de Fin.1.45
meminiſſe bona præterita.de Fin.1.46
næ ego iſtam glorioſam memorabilémque virtutem non magno æſtimãdam putem.de Fin.lib.5 22
communis hominum memoria. Tuſc.q. lib.1.48
memoria infinita rerum innumerabilium in animo hominis. Tuſc.q.lib.1 46
quorum memoria liberis poſteriſq; prodatur.Off.1.91
memoria non modò philoſophiam, ſed omnis vitæ vſum, omneſque artes vna maximè continet. Academ. quæſt.ed.1. lib.2.23
memoria noſtra Diuin.lib 1 4
memoria præteritorum Cat 71
memoria præteritorum malorum iocunda.de Fin.lib 1.56
patrum noſtrorum memoria.Parad 63
memoria terens. Tuſcul.q.lib 4 39
memoria rerum eſt perceptarum comprehenſarúmque, ſecundum Stoicos. Acad.q ed 2.lib.2 97
memoria rerum & verborum ne in deo quidem quicquam maius intelligi poteſt. Tuſc.q.lib.1.52
memoria rerum in Themiſtocle ſingularis.Acad. q.ed.1.lib.2.2
memoria rerũ hoc tanto præſtantior memoria verborum, quanto plus in negociis gerẽdis, res quàm verba, proſunt. Acad.q.ed.1.lib.2 2
quid poetarum euolutio, quid tanta tot verſuum memoria voluptatis affert. lib 1.de Fin.29
memoria virorum fortium, honore deorum immortalium conſecrata.3.de Nat. deor 35
principe huius memoriæ philoſophorũ. Off.3.7
memoriæ traditum eſt. Tuſc.q lib.1.4
memoriæ vis nec cordis eſt, nec ſanguinis, nec cerebri, nec atomorum. Tuſc. q lib.1.49
memoria facilè eſſe locum, etiamſi comprehenſio perceptioque nulla ſit, dogma Academicorum contra Stoicos. Acad.q.ed.1.lib.2.97
omnium noſtræ memoriæ philoſophorum.Acad.q ed.1.lib.1.103
in ea quæ iſto modo(nempe porticè) memoriæ prodita ſunt, ne nimis diligenter inquiras.1.de Leg.3
& memoriam eſſe ſignatarum rerum in mente veſtigia. Tuſc. quæſt.lib.1.49
aut de quibus memoriam accepimus. Læl.36
cuius etiam illi hortuli non memoriam ſolùm mihi afferunt.de Fin.lib.5.2
memoriam ſine aſſenſione non poſſe cõſtare.Acad.q.ed.1.lib.2.37
memoriam ſuæ ætatis æqualem depoſcebat Cicero ad ſcribendam hiſtoriam.1. de Leg.6.vt ea complecteretur, quibus ipſe interfuit.
memoriam literis publicis conſignatam nullam habemus.3.de Leg 40
at hic nihil in domum ſuam intulit, præter memoriam nominis ſempiternam. Off 2.15
memoriam alicuius implorare. Acad. q. ed.1.lib.2.12
memoriam ſui conſulatus gratiſſimam is ordo retinet.3.de Leg.27
memoriam Plato vult eſſe recordationẽ ſuperioris vitæ. Tuſc.q lib 1 46
memoriam temporum explicare. 3 de Legib.29
quàm quòd amicitiæ noſtræ memoriam ſpero ſempiternam fore.Læl.14
tu ſi meliore memoria es,&c. Tuſc.quæ. lib.1.10
ſumma memoria pronunciabat. de Nat. deor.1.79
in memoria recenſui.1.de Leg.5
memoriter.id eſt,ex memoria vetuſtatis. lib.1.de Fin 27
enumeraſti memoriter & copioſe.de Na. deor.1 64
tollendum eſt ex rebus contrahendis omne mendacium.Off.3.81
mendacia oculorum, ſenſuúmque reliquorum Acad q.ed 1 lib.2.136
cùm & mendicitatem multi perpetiantur,&c.de Fin lib.5.28
Menœceus,Creontis filius, oraculo edito, largitus eſt patriæ ſuum ſanguinem. Tuſc q.lib 1 105
mens acris & vigens. de Fin.lib 2 39
mens alia viſa ſic arripit, vt his ſtatim vtatur: aliqua ſic recondit, è quibus memoria oritur: cætera autem ſimilitudinibus conſtituit, ex quibus efficiuntur notitiæ rerum. Acad.q ed.1.lib 2.30
mens aliqua eſt ex hominum ſolertia, & ea quidem acrior & diuina. de Nat. d. 2 13,& 14
mens aperta ſimpléxque de Nat.d.1.18
mens atque animus, niſi tanquam lumini oleum inſtilles, extinguuntur ſenectute Cat.32
mens cingitur corpore externo. de Nat. deor.1.20
mens concitata.Diuin.lib.1.108
mens, conſilium, cogitatio, prudẽtia (pro ratione).de Nat d.2 14
mens conſtans, cui opponitur, conturbata.Tuſc.q.lib 4.43
mens cuiuſque, is eſt quiſque, non ea figura quæ digito demonſtrari poteſt, Som.Scip 28
mens diuina in capite. Tuſcul.quæſt lib. 1 57
mens, ſenſuum fons eſt. Acad quæſt.ed.1. lib.2 30
mens furibunda. Diuin.lib.1 96
mens hominis artes efficit quaſi ſenſus alteros Acad.q.ed 1 lib.2.31

mens hominis ad rerum ſcientiam, vitæque conſtantiam aptiſſima. Acad.quæ. ed.2 lib.2.31
mens hominis amplectitur maximè cognitionem. ibidem.
mens hominis κατάληψιν, hoc eſt, comprehenſionem, quum ipſam per ſe amat, tum etiam propter vſum. Acad.q ed.2. lib 2.31
mens hominis diſcendo alitur, & cogitando ſemper aliquid aut anquirit, aut agit, videndique & audiendi delectatione ducitur. Offic.1.47
mens hominis vſque eò philoſophiam ipſam corroborat, vt virtutem efficiat, ex qua re vna vita omnis apta ſit. Academ.quæſt.ed.2.lib.2.31
mens mouetur ipſa per ſeſe. Acad q.ed.1. lib.2.45
mens mundi nonnunquam fortuna ab Academicis vocatur, & quare. Acad q. ed.1.lib.1.21
mens naturalem vim habet, quam intendit ad ea, quibus mouetur. Acad.q.ed.2. lib 2.30
mens noſtra quiduis videtur cogitatione poſſe depingere. de Nat.deo 1.39
mens omni turbido motu ſemper vacat. Tuſc.quæſt. lib 1.65. ſecundum Platonem, qui perturbationes à mente procul ſemouet ac diſcludit.
mens, princeps animi pars eſt. de Finib. lib.5.32
mens prouida rerum futurarum. Diuin. lib 1.91
alterius mens rationibus agitandis exquirendiſque alebatur, cum oblectatione ſolertiæ. Tuſc.quæſt. lib.5.49
mens rerum iudex. Acad.q.ed 2.lib.1 22
mens ſenſibus vtitur. Acad.q.ed.2.lib.2.31
mens ſoluta ſomno. Diuin.lib.1.208
mens vegeta. id eſt, ſentiendi vigorem habens. Tuſc.quæſt.lib.1.54
extitit illa à deo Delphis præcepta cognitio, vt ipſa ſe mens vitiis exutam cognoſcat, coniunctámque cum diuina mente ſe ſentiat. Tuſc.quæſt.lib.5.52
quemadmodum qui acuti oculis deficientem ſolem intuentur, aſpectū omnino amittunt: ſic mentis acies ſeipſam intuens, nonnunquam hebeſcit. Tuſc. quæſt.lib.1.60
mentis aciem abducere à conſuetudine oculorum. de Nat.deo.2.52
putant aliquid interceſſe ad mentis intelligentiam, quo cibo vtare. de Na.d 2 50
menti hominis veritatis luce nihil dulcius. Acad.q.ed 2.lib.2.31
mentis infinitæ modum omnium rerum deſcriptionem vi ac ratione deſignari & confici primus voluit Anaxagoras. de Nat.deo.1.20
menti diuinum principatū tribuit Theophraſtus. de Nat.d 1.26
menti totius animi regnum à natura tributum eſt. Tuſc.qu.lib.5.9
menti tribuit omnem diuinitatem Ariſtoteles. de Natu.deo.1.24
eam mentem, deum dixit eſſe Thales Mileſius, qua ex aqua cuncta fingeret. de Natu.deo.1.19
principatum in ſe habere naturam neceſſe eſt, vt in homine mentem, in belua quiddam ſimile mentis, vnde oriantur rerum appetitus. de Nat.deo.2 21
mentem, ſolam cenſebant Academici idoneam cui crederetur. Acad. quæſt.edit. 1 lib.1.22
mentem ſuam à cogitationum intentione cantu fidibúſque ad tranquillitatem traducere. Tuſc.q.lib.4 5
mentem tranquillitate conſtantiaque vacuam philoſophi nominauerunt inſaniam, propterea quòd in animo perturbato, ſicut in corpore ſanitas eſſe non poſſit. Tuſc.quæſt.lib 3 7
mente captus. Acad quæſt.edit.2.lib.2.90. & Off.1.153
mente complecti aliquid. Tuſc.quæſt.lib. 1.50
mente incitati. Academ. quæſt. ed. 1. lib. 2.25
quid eſt autem in homine ſagaci ac bona mente melius? Tuſc.q. lib.5.49
mente moueri. Acad.quæſt.ed.2.lib.2.92
ſine aliqua mente, natura mundum efficere non potuit. de Nat.d.1.38
mente nihil homini dedit deus ipſe diuinius. Off 3.57
mente nihil præſtabilius homini, ſiue natura, ſiue quis deus dedit. Cat.56
eadem mēte res diſſimillimas comprehēdimus. Tuſc.q lib.1.59
mente & voce pura, integra, incorrupta deos venerari debemus. 2. de Nat.d 55
mētes imbutæ prauitatis erroribus. Tuſc. q.lib.3.58
principia, mentéſque quæ ſunt in vniuerſo. de Nat.d.1.84
mentes ſingulares è cœlo. Acad. q.edit.1. lib.2.20. hoc eſt, animi ſingulorum.
mentibus tardis virtus non facilè committitur. Tuſc.q.lib.5 50
Menon, vnus ex libris Platonis. Tuſc. q. lib.1.46
crebrò mentionem alicuius facere. Acad. quæſt.edit.1 lib.1 17
quomodo autem mentientem, quem ψευδόμενον vocant, diſſoluas? Diuin.li.2.8
mentiri aperte. Acad. q.ed 1.lib.2.19
mentiri de mortui laude in funere nefas habebatur. 2. de Leg.58
mentiri, emolumenti ſui cauſa. Off.3.107
mentita & falſa plenáque erroris. de Nat. d.2.41
in quibus nihil vnquam immenſa & infinita vetuſtas mentita ſit. de Nat.d.2.12
menſam ſuper terræ tumulum in ſepulchris ſtatui. 2 de Leg 61
menſæ conquiſitiſſimis epulis extruebātur. Tuſc.q.lib.5.45
menſæ extructæ. Cat.40
menſæ Italicæ, Syracuſanæ. Tuſc.q.lib.5. 72. & de Fin.lib.2.76
menſas argenteas Dionyſius tyrannus de omnibus delubris iuſſit auferri. 3. de Nat d.61
menſis fit, quando luna luſtrato ſuo curſu ſolem conſecuta eſt. de Vniuerſ.42
menſem extremum anni vt veteres Februarium, ſic hi Decembrem ſequebantur. 2. de Leg.50
menſes appellantur lunæ curſus, quia menſa ſpatia conficiunt. 2. de Natura deor 51
menſtruo ſpatio, luna, ſolis illuſtrationē complet. de Nat.d.2.61
ſpatia lunæ menſtrua. de Nat.d.2 56
merces dialecticorum erat mina. Acad.q. ed.2.lib.2 89
mercedem gloriæ flagitare. Tuſcul.q.lib. 1.28
mercenariorum quæſtus illiberales & ſordidi. Off.1.207
non erit iſta amicitia, ſed mercatura quædam vtilitatum ſuarum. de Nat.d 1.86
mercatura quæſtuoſa. Tuſc.q lib.5.65
mercatura, ſi tenuis eſt, ſordida putanda eſt: ſin magna & copioſa, multa vndique apportans, multiſque ſine vanitate impertiens, non eſt admodum vituperanda. Off.1.209
mercatura ſi ſatiata quæſtu, vel contenta potius, vt ſæpe ex alto in portum, ſic ex ipſo portu ſe in agros poſſeſſionéſque contulerit, videtur iure optimo poſſe laudari. Off.1 212
ad quos quum tanquam ad mercaturam bonarum artium ſit profectus. Off.3.8
Mercurius, cuius obſcœnius excitata natura traditur, quòd aſpectu Proſerpinæ commotus ſit. 3. de Nat.d.59
quis Mercurius dicatur Ægypto præfuiſſe, atque Ægyptiis leges & literas tradidiſſe. 3. de Nat.d.40
quis Mercurius dicatur Argum interemiſſe. 3. de Nat.d.40
Mercurius quartus Nilo patre, quē Ægyptii nefas habent nominare. 3. de Nat. deor.42
Mercurius vn⁹ Cælo patre, Die matre natus 3. de Nat.d 39
Mercurii & Veneris eadem vis eſt. Som. Scip.18
Mercurii ſancta ſtella, & Lucifer, poſt ſolem curſum habent ſolis celeritati parem. de Vniuerſ 37
Mercurii quot & qui fuerint. 7. de Nat. deor.59
quid enim merear, vt Epicureus eſſe deſinam? de Nat.d 1 46
merentur pernicioſius de repub. vitioſi principes. 3. de Leg.29
mereri optimè de omnibus gentibus. de Fin.lib 2.96
bene mereri de repub. Off.2.207
malè mereri de ſe. de Fin lib.5.26
malè mereri de ſuis auibus. lib. 1. de Fin.6
quid ei deberi poteſt, cuius nullum meritum ſit? de Nat.d.1.81
vt dandis recipiendiſque meritis, &c. Læl.16
quid enim neceſſe eſt tanquam meretricem in matronarum cœtum, ſic voluptatem in virtutum concilium adducere? de Fin lib.2.9
meretricula Leontium, contra Theophraſtum ſcribere auſa eſt. de Nat.d.65
meridiationes. Diuin.lib.2 108
Meſopotamiam fertilem efficit Euphrates. 2. de Nat.d.99
μεσότητας Græci, medietates eas audet dicere Cicero. de Vniuerſ.19
qui illam Syllani temporis meſſem recordetur. Parad 59
Metellus, primo Punico bello. 2 de Nat. deor.114
Metellus quatuor filiis honoratus. Tuſc. q lib 1 69. Vide & Valerium Maximū.
Metelli ſperat ſibi quiſq; fortunam. Tuſc. quæſt.lib.1 71
Metellum multi filii, filiæ, nepotes, neptes in rogum impoſuerunt. Tuſ.q.lib. 1.69
Metellum veneno ſuſtulit Q. Varius. 3 de Nat d.61
vt ii qui res expetendas vel voluptate vel indolentia metiuntur. Off.3 15
metiebatur ventre omnia quæ ad beatam vitam pertinent. de Nat.d.1 80
qui honeſtate ſummum bonum metiantur. de Fin.lib.2 42
metiri omnia emolumentis & commodis. Off.3.21
metiri ſpatio. de Nat.d 2.16
metiri ſua ſtudia regula naturæ. Offic. 2. 255
metiri ſummum bonum ſuis commodis, non honeſtate. Off.1.9
metiri ſummum malum dolore. Tuſc.q.

lib.5.43
non ea fama populari, ſed vera bonorum laude metiens. Tuſc. quæſt lib.1.99
métiare quæ celeritates tarditatéſque deelararet. de Vniuer.39
Metrodorus alter penè Epicurus. de Finib.lib.1.76
Metrodorus Epicuri ſapientiæ collega. de Nat. deo.1.79
Metrodorus eum perfectè putat beatum, cui corpus bene conſtitutum ſit, & exploratum ita ſemper fore. Tuſc. quæſt. lib.2.13
Metrodorus, ſodalis Epicuri, & Timocratis fratra. de Nat.d.1.66
quod idem melioribus etiam verbis Metrodorus, Occupaui, inquit, te fortuna, atque cepi, omnéſq; aditus tuos interclusi, vt ad me aſpirare non poſſes. Tuſcul.q.lib 5.21. Plutar. [Greek] Græca refert verba, [Greek]
Metrodorum, qui negaret timenda eſſe, timebat tamen, mortem dico & deos. de Nat. deo.1.60
tu verò Metrodore, qui omne bonum in viſceribus medullíſque condideris, & definieris ſummum bonum firma corporis affectione, exploratáque ſpe contineri, &c. Tuſc q.lib.5 25
qui id quod vitari non poteſt, metuit, is viuere animo quieto nullo modo poteſt. Tuſc.q.lib 2.2
quē metuunt, oderunt. Off.2 23. ex Ennio.
metuere aliquod malum appropinquās. Tuſ.q lib.4.18
metuere ſuam vmbram. de Pet. Conſ 6
quis enim poteſt, mortem aut dolorem metuens, quorū alterum ſæpe adeſt, alterum ſemper impendet, eſſe non miſer. Tuſc.q.lib.5.15
qui in libera ciuitate ita ſe inſtruunt, vt metuantur, his nihil poteſt eſſe dementius. Offic.2.25
qui ſe metui volent, à quibus metuentur, eoſdem metuant ipſi neceſſe eſt. Offic.2.25
metus eſt rationi aduerſa cautio. Tuſc.q. lib.4.12
metus eſt declinatio à malis, cum exanimatione humili atque fracta. Tuſc.qu. lib 4.18
metus eſt diffidentia expectati & impendentis mali. Tuſc.q lib 4.66
metus eſt earum rerum abſentium, quarum præſentium eſt ægritudo. Tuſcul. quæſt.lib.4.7
metus eſt expectatio mali. Tuſc. quæſt. lib 4.66
metus eſt futuræ ægritudinis ſolicita expectatio. Tuſc.q.lib 5.38
metus eſt opinio impendentis mali, quod intolerabile eſſe videatur. Tuſc.quæſt. lib.4.11.& 3.25
metus à natura datus cauendi cauſa. Academ.q.ed.1.lib.2.216
malus eſt cuſtos diuturnitatis metus: contráque, beneuolentia fidelis vel ad perpetuitatem. Offic.2.23
metus diuini ſupplicij multos à ſcelere reuocat 1. de Leg.14
metus diuturnus ac nocturnus. Tuſc.qu. lib 1.40.& lib.5.48
metus & ægritudo malorum opinione turbantur. Tuſc.q.lib.3 22
tamē obiiciebatur interdum animo metus quidam & dolor. Tuſcul. quæſt. lib.2.7
metus efficit receſſum quendam animi & fugam. Tuſc.q.lib.4.13
metus habet humilitatem. Tuſcul. quæſt. lib.5.24
in quem cadit metus, hic vincatur interdum neceſſe eſt. Tuſc.q lib.5.38
in quem cadit metus, in eundem formido, timiditas, pauor, ignauia. Tuſc. qu. lib.5.38
metus, motus animi. de Vniuerſ 35
omnis metus ſeruitus eſt. Parad.35
metus iudiciorum atque legum. Parad.11
itaque nonnulli ægritudinis partē quandam metum eſſe dicebant: alii autem metum præmoleſtiā appellabant, quòd eſt quaſi dux conſequentis moleſtiæ. Tuſc.q.lib.4.55
ſub metum ſubiecta ſunt pigritia, pudor, terror, timor, pauor, exanimatio, conturbatio, formido. Tuſc.q.lib.4 13
metu amittendi bona. Parad.7
vt enim innocens is dicitur, non qui leuiter nocet, ſed qui nihil nocet: ſic ſine metu is habendus eſt, non qui parum metuit, ſed qui omnino metu vacat. Tuſc.q.lib.5.42
non eſt autem conſentaneum, qui metu non frangatur, eum frangi cupiditate: nec qui inuictum ſe à labore præſtiterit, vinci à voluptate. Off.1.97
metu mortis liberari. Tuſc. quæſt. lib.1.20
metus diurni & nocturni. Off.3.111
dignus quicum tu tenebris mices. Off. 3.101
idem propemodum quod micare. Diuin. lib.2.67
micare non deſinunt venæ & arteriæ quaſi quodam igneo motu. de Nat. d. 2.28
quod migraſſit quis earum rerum, noxiæ pœna par eſto. 3. de Leg.11
migrare de vita. de Fin.lib.1 48
migrare in cœlum. Tuſc. quæſt.lib.1.66
ne commouti iure migrare videatur. Diuin.lib.1.8
mihi pulchrè eſt, ego beatus ſum. de Nat. deor.2.80
miles exercitatus & vetus. Tuſc.quæ.lib. 2.33
miles rudis & inexercitatus. Tuſc. quæſt. lib.2.35
miles ignauus ac timidus. Tuſc.quæ.lib. 2.47
miles veteranus. Tuſc quæ.lib.2.35
niſi eſſent milites glorioſi Læl.81
militiæ, ab eo qui imperabit, prouocatio ne eſto, quodque is qui bellum geret, imperaſſit, ius ratúmque eſto. 3. de Legib.5
militiæ quibus iuſſi erunt imperanto. 3. de Leg.5
militiæ ſummum ius conſules habento. 3.de Leg 8
Milo Crotoniata, cùm iam ſenex eſſet, athletáſque ſe in curriculo exercentes videret, aſpexiſſe lacertos ſuos dicitur, illachrymanſque dixiſſe, At hi quidem iam mortui ſunt. Cat.14
Milo Olympiæ per ſtadium ingreſſus eſſe dicitur, cùm humeris ſuſtineret bouem viuum. Cat.19
miluo eſt quoddam bellum naturale cū coruo. 2. de Nat.d. 94
mina merces erat dialecticorum. Acad.q. ed.2.lib.2.89
quadrigarum inuentrix quarta Minerua. 3. de Nat.d.42
Minerua Galeata. de Nat.d 1.71
Mineruæ cæſii oculi. de Nat.d 1.58
Mineruæ Pallantis filiæ pinnarum talaria affigunt. 3. de Nat.41
ineptè quiſque Mineruam docet. hoc eſt, doctos & eruditos. Acad. quæſt. edit.1. lib.1.13
belli principem & inuentricem Mineruā ferunt. 3 de Nat.d.37
Mineruam Iupiter genuit filius Cæli. 3. de Nat.d.57
nihil decet inuita, vt aiunt, Minerua: id eſt, aduerſante & repugnante natura. Off.1.113
de Minerua Diogenis Babylonii liber. de Nat. d.1.41
Mineruæ noctuæ & quadrigæ. 3. de Nat.d.42
miniſtrare pocula alicui. Tuſc.q.lib.1.65
miniſter libidinis. Læl.34
quæ miniſtræ ſunt voluptatum. Offic. 1.109
quibus miniſteriis vtitur deus. de Vniuerſ.63
Minos & Rhadamanthus iudices inexorabiles. Tuſc.q lib.1.8
minuit hoc conſulare ius, quòd extitit tribunus, qui eo non teneretur. 3. de Legib.17
ſed vt minuam controuerſiam. Acad. q. ed.2.lib.2.74
minuere contentiones. de Fin lib 2.34
minuere moleſtias vitæ. de Fin. 1.41
ne illarum quoque rerum pulcherrimarum à te ipſo minuatur authoritas. Aca. q.ed. 2.lib.2.58
minuo. Acad. quæſt. ed.1.lib.1 68
ecce autem alii minuti & anguſti. de Fin. lib.1.47
vt quidam minuti philoſophi exiſtimāt. Cat.78
multis & minutis ſomniis colligendis. Diuin.lib.1.37
minutius concidere. Acad. quæſt. ed.1.lib. 2. 40
non ita tractantur vt debent, ſed aliquāto minutius. de Fin.lib.4 6
cùm aliquid minutatim & gradatim additur aut demitur. Acad. quæſt. ed.1. lib. 2. 46. id quod in argumentationibus, quas Soritas vocant, accidere ſolet.
minutatim ex communibus propriis, ex fucoſis firmos ſuffragatores euadunt. de Pet. Conſul.13
minutatim interrogare. Acad. quæſt ed.2. lib.2.84
cùm miraretur ille quidem vtrunque, alterum autem etiam emaret. lib.1 de Finib.13
nec mirum. Aca.q.ed.1.lib.2 53
mirabile videtur, quòd non rideat aruſpex (pro, eſt mirum quòd). de Natura deor 2.49
mirabilia Stoicorum, quæ [Greek] nominantur. Acad. quæſt. ed.1.lib.2.116
placuiſſe opinione mirabile quædam. Læl. 41. [Greek]
portenta & miracula non diſſerentium philoſophorum, ſed ſomniantium. de Nat d.1.14
cùm diu multúmque vixeris, mirificos afferunt fructus Cat.8
mirificè amplexari aliquid. Acad. q.ed.2. lib.2.24
mirificè contemnit. de Nat.d.1.50
mirificè delectari lectione librorum. Ace. q.ed 1. lib.1.5
mirificè & magna & honeſta ſunt. de Pet. Conſ.12
cuius animum ita cum ſuo miſceat, vt efficiat penè vnum ex duobus. Læl 69
qui alteri miſceat mulſum. de Finib. lib. 2.14
miſcere corpus cum matre. Diuin lib.1 56
miſceri & temperari ex rebus diſsimilibus. Off.3.164

mixtus amor voluptate & moleſtia. de Vniuer.55
nec enim poteſt eſſe quiſquam miſer ſuo ſu peremptio. Tuſc.quæſt lib 1.74
& quum miſeri animi eſſent, quod pleriſ que cógnoſceres, tum dei partem eſſe mi ſeram.de Nat.deo.1.21
miſerius ſtultitia quid poſſumus dicere? de Nat.deo.1.27
miſeris voluntaria. Tuſcul.quæſt.lib 3.19
in miſeriam naſcimus ſempiternam. Tuſcul.quæſt.lib 1.8
miſeriæ aliquid ſua culpa ſibi quæreret. de Vniuer.59
miſerias hominum morte, aut dolore corporis, aut luctu animi, aut offenſione iudicii ponderamus.1.de Leg.41
cur miſereare potius, quàm feras opem, ſi id facere poſſis Tuſc.quæſt.lib.4.45
in quem igitur cadit miſereri, in eundem etiam inuidere. Tuſc.q lib.3.18
miſericordia, eſt ægritudo ex miſeria alterius iniuria laborantis. Tuſcul.quæſt. lib 4.14
miſericordia, ægritudo eſt ex alterius rebus aduerſis. Tuſc.q lib.3.18
miſericordia, ægritudóque, clementiæ cauſa animis noſtris à natura datæ. Acad. q ed.1 lib 2.126
miſericordiam vtilem eſſe dicunt Peripatetici ad opem ferendam, & calamitates hominum indignorum ſubleuandas. Tuſc q lib 4 35
& admirabilem licentiam, & miſerabilem inſcitiam differendi. Fat.18
Mithridates rex poſt Alexandrum maximus. Acad.quæ.ed.1.lib.2.3
Mithridaticum bellum. Acad.quæſt.edit.1.lib.2.1
omni materia igni adhibita ad mitigandum cibum vtimur.2.de Nat.deo.115
mittere legiones ſub iugum. Offic.3.147
mittere munera. Parad 50
mitti ad mortem. Tuſc.q lib.1.80
mitti in exilium. Læl.40
ſe audiſſe eum miſſum factum eſſe à Conſule. id eſt, dimiſſum eſſe. Offic.1.55
ſe patrem miſſum eſſe facturum. Off.3.153
¶ Mneme, muſa.3.de Nat.d.48
Mneſarchus & Dardanus principes Stoicorum Athenis. Academ. quæſt. ed 1. lib.2.64
¶ Modò accedens, tum autem recedens.1. de Nat.deo 74
Cotta meus, modò hoc, modò illud. de Nat.deo.2.35
modò his, modò illis partibus. de Natu. deo.2.36
te quoque, vt id modò loquerere, intelligere puto, eum hoc modo loqui. lib.1. de Finib.10
modus eſt nullus inueſtigandi veri, niſi inueneris.lib.2.de Finib.3
modus eſto ſacrandi auri, argenti, eboris. 2.de Leg.24
modus optimus eſt decus ipſum tenere. Offic.1.157
modus vitæ Tuſc.quæſt.lib 5 49
rebus infinitis modum conſtituere. lib.1. de Finib 2
modum menti infinitæ, & rerum omnium deſcriptionem vi ac ratione deſignari & confici primus voluit Anaxagoras de Nat.deo.1.26
ne extra modum ſumptu & magnificentia prodeas. Offic.1.195
qui modum vitio quærit, ſimiliter facit, vt ſi poſſe putet eum, qui ſe è Leucade præcipitauerit, ſuſtinere ſe, quum velit. Tuſc q.lib.4 41,& 42
modo dicat ſenator, ne ſit infinitus. 3. de Leg.45
ego autem maiore etiam quodam modo memoriam admiror. Tuſcul.quæſt.lib. 1. 48
non ille, vt plerique, ſed iſto modo vtitur. de Nat.d 1.42
mihi autem bono modo tantum, quantum videbitur. Acad q ed 1.lib.1.117
modi preſſi & flebiles. Tuſc.q.lib 1.95
modis Liuianis & Næuianis quæ complecti quondam ſolebant iucunda ſeueritate.2.de Leg.38
modulatè canentes tibiæ.de Nat.d.2.17
in omne corpus diuiſo & modificato cibo. Diuin.lib.2 45
ſolis acceſſus & receſſus modici. de Nat. deor.2.36
modica iunto, quæ cum patribus agentur. id eſt, modeſta atque ſedata.3.de Legib 10,& 35
modicè ac ſapienter ferre aliquid. Cat.1
moderantor lætitiam popularem in cantu, fidibus, tibiis.2.de Leg.24
nec voluptate, ſed officio conſilia moderantes.de Fin.lib 2.67
moderatus & conſtans ortus. de Vniuerſ.55
moderatus vir. Acad. q.ed.2.lib.2.24. Græci vocant.
& in eo vehementer ſe moderatum præbuit. Off 1.107
moderatè & tranquillè ferre aliquid. Tuſc. q.lib.3 58
moderatè ferre dolorem. Læl.7
moderato omnis reſp. deſcriptione magiſtratuum continetur.3 de Leg.5
noui enim moderationem animi tui & æquitatem. Cat.1
modeſtè qui paret, videtur, qui aliquando imperet, dignus eſſe.3.de Leg.3
modeſtia à Stoicis definitur ſcientia rerum earum quæ aguntur aut dicuntur, loco ſuo collocandarum. Off.1.197
modeſtia, eſt moderatrix cupiditatum rationi obediens.de Fin.lib.2.50
modeſtia, eſt ſcientia opportunitatis idoneorum ad agendum temporum. Off. 1 199
modeſtia virginalis. Diuin.lib.1 60
nemo mœret ſuo incommodo. Tuſc. q. lib.1.25
at illa ſicut rem acerbiſſimam mœret. Tuſc q.lib.1 94
mœrere ſua voluntate. Tuſcul.quæſt.lib. 3 60
magnum opus eſt probare mœrenti, illũ ſuo iudicio, & quòd ſe ita putet oportere facere, mœrere. Tuſcul.q.lib.3 68
mœror, eſt ægritudo flebilis. Tuſc. q.lib. 4 15
mœrore ſe conficere Tuſc. quæſt.lib.3 23
qui totis theatris mœſtitiam inferant. Tuſc.q.lib.1 95
ſimul ac molam & vinum inſperſeris. Diuin lib.2.28
moles oppoſitæ fluctibus. Off.1.28
nihil eſt moleſtum, quod non deſyderes. Cat.43
expone igitur, niſi moleſtum eſt. Tuſcul. q lib.1.12.& Cat.6
niſi moleſtum ſit, modeſtiæ gratia dictum. Tuſc.q lib 5.60
qui moleſtas amicitias faciunt. Læl.63
moleſtia, eſt ægritudo permanens. Tuſc. q.lib 4 15
quia nihil moleſtiæ conſequatur. lib.1.de Fin.16
cùm priuamur dolore, ipſa liberatione & vacuitate omnis moleſtiæ gaudemus. lib.2.de Fin 29
nec ſibi fingere vllam moleſtiam, nec alteri quærere.de Nat.d 1.42
moleſtiam magnam ſuſcepit, & minimè neceſſariam 3.de Nat.d.44
ſine moleſtia atque angore viuere. Tuſc. quæſt.lib.4 30
exiſtimaui honeſtiſſimè moleſtias poſſe deponi. Off.2.5
quos dolores, quas moleſtias excepturi ſimus. lib.1. de Fin 16
vt & voluptates repudiandæ ſint, & moleſtiæ non recuſandæ.lib 1 de Fin.17
moleſtè ferre. Acad. q.ed.1.lib.1 136
moliri æterna. Tuſcul q.lib.1.95
molitus eſt deus id tali quodammodo. de Vniuerſ.17
moliri & facere aliquid. Acad. q.ed.2.lib. 2, 15. de artibus dictum, quæ à Græcis dicuntur.
mollei corruptelam iudicii. Parad.58
molitum deus mundum efficere. de Vniuerſ 25
quæ molitio, quæ ferramenta, qui vectes, quæ machinæ, qui miniſtri tanti muneris fuerunt. de Nat.d.1.25
molitor mundi deus de Vniuerſ 11
molitio rerum de Nat.d.1.27
molitio tantarum rerum facta ſit.2.de Nat d.100
voluptaria, delicata, mollis diſciplina, quàm grauis, quàm continens, quàm ſeuera. lib.1 de Fin.29
ſed effeceris mollem etiam & iucundam ſenectutem. Cat.2
molliorem eſſe in dolore Off.1.101
mollitia autem, id eſt, laborum & doloris fuga de Fin.lib 1.26
ad mollitiem lapſi multarum ciuitatum mores.2.de Leg.38
mollitudo. Tuſc q.lib.5.71
mollitudo corporis. Tuſc q.lib.5 55
molliter ferre aliquid. Cat.6
molliter ferre dolorem.de Fin.lib 2 54
molliter & delicatè viuere. Off.1.149
quàm poſſunt, molliſſimè nidos ſubſternunt, vt quàm facillimè oua ſeruentur. 2 de Nat.d.98
mollire animum opinionibus, maléque more delinitum. Tuſc. q lib.5.58
mollire animos. Tuſc.q.lib.2.24
mollire aliquem patientia. Cat.9
tepefactus humor mollitur, & tabeſcit calore.de Nat.d.2.20. paulò poſt, Atque etiam maria agitata ventis ita tepeſcunt.
quia momentum aliquod habeat ad iucundam acceſſionem.de Fin.lib.4.24
vt omnia ex altera parte collocata vix minimi momenti inſtar habeant. Off. 3. 24
momenta (......) elementorum quaſi partita inter ſe & diuiſa. Tuſc.quæ.lib. 2. 33
& in ea eſſe ad bene viuendum momenta maxima. de Fin.lib.5.33
ita ſunt in pleriſque contrariarum rationum paria momenta. Acad. quæſt.ed.2. lib 2.215
non tam auctoritatis in diſputãdo, quàm rationis momenta quærenda ſunt. de Nat d.1 8
momenta rationum. Acad.q.ed.1.lib.1.33. id eſt, argumenta.
momenta temporum. de Finib lib.5 80
monere & moneri, proprium eſt veræ amicitiæ. Læl.76
monere non modò apertè, ſed etiam acriter. Læl.41
quæ etiam monita & conſilia ſcripta ad ſummos viros de Fin lib.4.5

monitio acerbitate carere debet. Lael. 73
monogrammi dei, Epicuri, & nihil agentes. de Nat. d. 1. 43
monumenta literarum. Off. 1. 217
nulla tamen alius ingenii monumenta mandata literis, &c. Off. 3. 5
monumenta ſepulchrorum. Tuſc. q. lib. 1. 16
monumentis mandare. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 3 & ed. 2. lib. 1. 3
omnia antiquitatis monimenta colligo. Cat. 34
monumenta maiorum eadem habere. Offic. 1. 79
montium impendentium altitudines. 2. de Nat. d. 72
monſtrare viam erranti. Off. 3. 71
monſtrare viam comiter erranti. Off. 1. 77
monſtrum fatale. Diuin. lib. 1. 85
ea quæ ſunt, monſtrari declarant, ex quo monſtra. de Nat. d. 2. 5
monſtra dicuntur, quia monſtrant. Diuin. lib. 1. 80
monſtra Parmenidis de deo multa. de Nat. d. 1. 28
iam videbuntur monſtra dicere. Tuſc. q. lib. 4. 43
Mopſus, augur. 1. de Leg. 34
Mopſus, augur aſcitor in fabulis. de Nat. deor. 2. 3
moram interponere. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 1. 21
morbus animi. Tuſc. q. lib. 3. 1
cùm autem hic feruor concitatióque animi inueterauerit, & tanquam in venis medullíſque inſederit, tum exiſtit & morbus, & ægrotatio, & offenſiones eæ, quæ ſunt eis morbis ægrotationibuſq; contrariæ. Tuſc. q. lib. 4. 28
morbus & ægrotatio ex totius valetudinis corporis conquaſſatione & perturbatione gignuntur, vitium autem integra valetudine ipſum ex ſe cernitur. Tuſc. q. lib. 4. 28
morbus grauis & mortifer. Diu. lib. 1. 58
morbus ingrauiſcens. Diuin. lib. 1. 28
morbus metus. Tuſc. q. lib. 3. 7
morbum ab ægrotatione in animo tantummodo cogitatione poſſumus ſeiungere. Tuſc. q. lib. 4. 28
morbum appellant Stoici totius corporis corruptionem. Tuſc. q. lib. 4. 28
qui in morbo ſunt, ſani non ſunt. Tuſc. q. lib. 3. 7
morbo mortifero vrgeri. Fat. 14
morbi animi, ſunt cupiditates immenſæ & inanes diuitiarum, gloriæ, dominationis, libidinoſarum etiam voluptatū. de Fin. lib. 1. 46
morbi ægrotationéſque oriuntur ex libidine & lætitia. Tuſc. q. lib. 4. 19
morbi & ægrotationes, partes ſunt vitioſitatis. Tuſc. q. lib. 4. 13
morbi ex defatigatione membrorum. de Nat. d. 1. 43
morbi inſanabiles. Tuſc. q. lib. 5. 2
morbos philoſophi appellāt motus perturbatos. Tuſc. q. lib. 3. 8
morbiſque, ægrotationibuſque contraria naſci putantur à metu. Tuſc. q. lib. 4. 19
morderi conſcientia. Tuſc. q. lib. 4. 55
morſus animi. Tuſc. q. lib. 3. 70
morſus beſtiarum. Diuin. lib. 1. 12
morſus doloris. Tuſc. q. lib. 4. 15
acer morſus doloris. Tuſc. q. lib. 2. 47
morſus viperinus. Tuſc. q. lib. 2. 14
mordicus premere aliquid. 2. de Nat. d. 93
verba tenent mordicus. de Finib. lib. 4. 74
mordicus tenere. Academ. quæſt. edit. 1. lib. 2. 48
mors, eſt animi diſceſſus à corpore, ſecundum Platonicos, à quibus dicitur, ὁ θάνατος ἐστι ψυχῆς ἐκ σώματος διάλυσις. Tuſc. q. lib. 1. 16
quoniam mors ibidem eſt, æternum nihil ſentienti receptaculum. Tuſc. quæſt. lib. 5. 84
mors, migratio quædam commutatióque vitæ. Tuſc. q. lib. 1. 25
mors, eſt migratio in eas oras, quas, qui è vita exceſſerunt, incolunt. Tuſc. quæſt. lib. 1. 81
natura ſic ſe habet, vt quo modo initium nobis rerum omnium ortus noſter afferat, ſic exitum mors. Tuſc. q. lib. 1. 75, & 96
mors abducit à malis, non à bonis. Tuſc. q. lib. 1. 60
mors aut planè negligenda eſt, ſi omnino extinguit animum: aut etiam optanda, ſi aliquò deducit, vbi ſit futurus æternus. Cat. 66
mors omni ætati communis. Cat. 68
mors eſt ſomno ſimilis eſt, qui nonnunquam etiam ſine viſis ſomniorum placatiſſimam quietem affert. Tuſc. quæſt. lib. 1. 80
mors, eſt finis omnibus, quæ genera humano angorem nequicquam afferunt. ex Euripide Tuſc. q. lib. 3. 50
mors in claris viris & fœminis dux in cœlum. Tuſc. q. lib. 1. 15
ſi mors, malum, eſt ſempiternum malū. Tuſc. q. lib. 1. 90
mors, malum ſit, necne. Tuſc. q. lib. 1. 7
mors ſi eſt miſera, finis eſſe nullus poteſt. Tuſc. q. lib. 1. 90
mors miſeræ vitæ finis. Tuſc. q. lib. 1. 90
mors nec ad viuos pertinet, nec ad mortuos. Tuſc. q. lib. 1. 76
mors nihil habet quod ſit horrendum. Tuſc. q. lib. 1. 2
neceſſe eſt ſit alterum de duobus, vt aut ſenſus omnino mors omnes auferat, aut in alium quendam locum ex his locis morte migretur. Tuſc. q. lib. 1. 80
mors propter incertos caſus quotidie imminet, & propter breuitatem vitæ nunquam longè poteſt abeſſe. Tuſc. qu. lib. 1. 75
mors repentina. Diuin. lib. 1. 58
mors ſapientem non deterret, quo minus in omne tempus Reip. ſuiſque conſulat, & poſteritatem ipſam, cuius ſenſum habiturus non ſit, ad ſe putet pertinere. Tuſc. q. lib. 1. 75
mors ſeruituti turpitudinique anteponenda. Off. 1. 113
ſit mors terribilis iis, quorum cum vita omnia extinguuntur, non iis, quorum laus emori non poteſt. Parad. 20
mors tum æquiſſimo animo oppetitur, cùm ſuis ſe laudibus vita occidens conſolari poteſt. Tuſc. q. lib. 1. 98
mors videtur eſſe nouiſſima res. Tuſc. qu. lib. 1. 26
mors voluntaria. de Fin. lib. 3. 49
mors vt nihil pertinuit ad nos ante ortū, ſic nihil poſt mortem pertinebit. Tuſc. q. lib. 1. 76
mortis metu liberari. Tuſc. q. lib. 1. 10
mortis metu omnis quietæ vitæ ſtatus perturbatur. de Fin. lib. 1. 58
morti alicuius illachrymari. 3. de Nat. d. 61
morti iam aduenienti paululum obuiam procedere. Tuſc. q. lib. 5. 41
mortem bellicam peregrinámque excipit lex XII. tabul. quum homini mortuo oſſa à quoquam, vt funus faciat, colligi iubet. 2. de Leg. 58
ſed vniuerſi etiam exercitus ad non dubiam mortem concurrerunt, &c. Tuſc. q. lib. 1. 73
cùm iam præcordiis conceptam mortem contineret. Tuſ. quæſt. lib. 1. 80
ad mortem doci. Tuſcul. quæſt. lib. 1. 98
mortē alterius æquo animo ferre. Tuſc. q. lib. 3. 61
ad mortem fidenti animo gradi. Tuſc. q. lib. 1. 99
mortem ſuorū quiſque in eo luget, quòd eos orbatos vitæ commodis arbitratur. Toſcul. quæſt. lib. 1. 15
ad mortem mitti. Tuſc. q. lib. 1. 80
mortem maturam oppetere. Diuin. lib. 2. 35
mortem non eſſe interitum omnia tollentem atque delentem, ſed quendā quaſi migrationem commutationémque vitæ, quæ in claris viris & fœminis dux in cœlum ſoleret eſſe, in cæteris humi retineretur, & permaneret tamen hæſit. in animis priſcorum. Tuſc. q. lib. 1. 23
ad mortem ſe offerre pro patria. Tuſcul. q. lib. 1. 27
mortem eſſe optimum homini, comprobatur teſtimonio Apollinis. Tuſc. q. lib. 1. 102
mortem qui leuiorem faciunt, ſomni ſimillimam volunt eſſe. Tuſc. q. lib. 1. 76
qui mortem non timet, magnum ſe ſibi præſidium ad beatam vitam comparat. Tuſc. q. lib. 2. 2
ad mortem trudi. Tuſc. q. lib. 1. 59
in morte aut ſummum bonum, aut nullum malum. Tuſc. q. lib. 1. 98
homines iam morte deletos reponere in deos. de Nat. deo. 1. 29
qui illas fortunas morte dimiſerit. Tuſc. q. lib. 1. 10
morte effugiuntur mala, etiamſi non euenerint, tamen quia poſſunt euenire. Tuſc. q. lib. 1. 71
in morte fortunæ diſcrimen tolli maximè è natura eſt, vt ſint omnia locupletibus cum plebe communia. 2. de Leg. 55
morte homini nihil bonum aliud poſtus ſiquidem vel dii ipſi, vel cum diis futuri ſumus. Tuſc. q. lib. 1. 61
in morte nihil eſſe mali, etiamſi animi ſic, vt corpus, interirent. Tuſcul. quæſt. lib. 1. 67
in morte nullus ſenſus eſt, cùm in eius ſimulachro (ſomno) nullus ſit. Tuſc. q. lib. 1. 76
ne morte patriſfamiliâs ſacrorum memoria occideret, iura pontificum auctoritate conſecuta ſunt, vt iis eſſent ea adiuncta, ad quos eiuſdem morte pecunia peruenerit. 2. de Leg. 46
ſiquis morte pœnas ſceleris effugerit. 3. de Nat. deo. 68
in morte ſunt qui nuſtum cenſeant fieri diſceſſum, ſed vnà animum & corpus occidere, animúmque cum corpore extingui. Tuſc. quæſt. lib. 1. 16. tales ſunt Epicurei.
præclaræ mortes ſunt imperatoriæ. de Finib. lib. 2. 81
claræ mortes pro patria oppetitæ non ſolùm glorioſæ rhetoribus, ſed etiam beatæ videri ſolent. Tuſcul. q. lib. 1. 104
quibus videmus optabiles fuiſſe mortes cum gloria. Tuſc. q. lib. 1. 105
qui mortalis natus conditionem poſtules immortalium. Tuſc. q. lib. 3. 31, & 33
cur mortalem fecerit mundum. de Nat. deor. 1. 26
mortali códitione generentur. de Vni. 58

mortalitas conſequitur omne quod ortū eſt de Nat.d.2.10
mortifera. Acad.q.ed.2.lib.2.91
mortifera præcepta pro ſalutaribus ſi conſcripſerint imperiti medici.2.de Legib.11
in quo tamen ipſo vnà cum ſatietate memoriæ quoque moriatur voluptatis. Off.2.83
mori exacta ætate. Tuſculan. quæſtion. lib.1.77
mori ætate provecta. Tuſcula. quæſt.lib. 1.78
mori æquo animo. Toſculan. quæſt.lib. 5.61
mori æquiſſimo animo. Diuin.lib.1.104
mori ante tempus. Tuſculan. quæſt. lib. 1.76
mori cum claritate. Diuin.lib.2.77
mori in aliquo ſtudio, ἐν ὀλιγοσιτίᾳ. Cat 45
mori in ſuo lectulo.de Fin.lib.2.81
mori neceſſe eſt. Tuſc.q.lib.1.2
mori ſi mortuis etiam miſeri eſſet, infinitum quoddam & ſempiternum malum haberemus in vita. Tuſcul. quæſt. lib.1.85
moriendi cum ſpe meliore rationem ex myſteriis illis accepimus.2.de Leg.36
moriendum eſt omnibus. Tuſcul. quæſt. lib.1.8
moriendum eſſe non eſt malum. Tuſc.q. lib.1.15
morientes diuinare ſecundum Poſidonium. Diuin.lib.1.58
de mortui laude in funere mentiri, nefas habebatur.2.de Leg.58, & 59
de mortui laude orſi in publicis ſepulturis, nec ab alio, niſi qui publicè ad eam rem conſtitutus eſſet, dici licebat. 2. de Leg 60
mortui non ſunt miſeri, quia omnino nō ſunt. Tuſc q.lib.1.15
mortui, quanquam ſenſus abierit, tamen ſummis & propriis bonis & laudis & gloriæ, quamuis non ſentiant, non carent. Tuſc. quæ lib.1.98
mortuorum non vitæ modò commodis, ſed ne vita quidem ipſa quiſquam caret. Tuſc q.lib.1.78
ad mortuos, laudis ornamenta pertinere illa ſignificatio eſt, quòd coronam virtute partam, & ei qui peperiſſet, & eius parenti ſine fraude eſſe lex XII. tab. impoſitam iubet 2 de Leg.56
vt mos amicorum eſt. Acad. quæſt. edit 2. lib.1.1
nec patrius mos tam contumaciter repudiandus. Diuin lib 1.56
mos vitioſus. Tuſcul.quæſt.lib.2.23
mori veteri parendum.de Vniuerſ.47
itaque præclarum à maioribus morem accepimus, &c. Off.3.57
morem gerere alicui. Tuſculan. quæſt. lib.5.15
more antiquo cùm parua eſſet villa. 2. de Leg.2
quæ communi more in foro loquitur, in libello ſuo de Fin lib.4.19
in more maiorum quæ eſſent religiones, tenerent.2 de Leg.39
mores. Acad. quæſt.edit.2.lib.1.35.pro virtutibus voluntariis non ingenerari, ſed ſtudio atque exercitatione acquiri ſolitis.
mores corrupti deprauatique. Off.1.104
mores diſpares diſparia ſequuntur ſtudia. Læl.64
mores ferendi in diſputatione iuris ciuilis, nec ſcriptis omnia ſanciendo. 2. de Leg.25
mores multarum ciuitatum in Græcia ad mollitiem pariter ſunt immutati cum cantibus.2.de Leg.38
mores inſtitutáque maiorum. Tuſc.quæ. lib.4.1
mores populi cenſores regunto.3. de Le.7
mores varii.de Fin.lib.2.8
mores & inſtituta vitæ. Tuſc.q.lib.1.2
morum inſtitutio.Acad. q.ed.2.lib.1.17
morum mutatio quæcunque in principibus extiterit, eandem in populo ſequuturam.3.de Leg.29
nihil eſt amabilius nec copulatius, quàm morum ſimilitudo bonorum. Off.1.81
mores fingere. Acad.quæſt.ed.2.lib.2.104
mores mutari ciuitatum puto, nobiliumque vita, victúque mutato 3 de Leg.29
in tertia parte philoſophiæ, quæ eſt de vita & moribus.lib.2.de Fin.17
moribus eſſe commodis. Læl 49
quid dicam de moribus facillimis Læl.10
quodque in potens eſt moribus. Off.1.27
in moribus ſunt ſimillimas figuras ferarum & pecudum tranſfertetur. de Vniuerſ.57
quæ ſit ita moratus. Tuſcul. q.lib.2.9
vt quæque optimè morata eſt. Cat.58
denique eiuſm morati melius erimus. de Fin.lib.2.49
moroſitas Cat 60
moroſitas inutilis & odioſa. Off.1.88
ſuauitate aliqua naturam ipſam mouet. lib.2.de Fin.29
quod ſeſe mouet, cæteris quæ mouentur, fons eſt ac principium mouendi. Som. Scip.30.& Tuſc. quæſt.lib.1.44. πηγὴ ἀρχὴ κινήσεως, vt Plato.
ſolum quod ſeipſum mouet, quia nunquam deſeritur à ſe, nunquam ne moueri quidem deſinit. Tuſ.q.lib.1 44 & Som.Scip.30. ſic Plato, μόνον δὴ τὸ αὑτὸ κινοῦν, ἅτε οὐκ ἀπολεῖπον ἑαυτό, οὔποτε λήγει κινούμενον.
hiſtrio ſi paulum ſe mouit extra numerum, &c. Parad.26
quæ prima ſpecie admirationem, re explicata riſum mouerent. de Finib. lib. 4.30
mouere veros hæredes. Off 3.100
mouere metum, ægritudinem, cupiditatem, lętitiam. Tuſculan. quæſtion.lib. 4.50
mouere naturam ipſam ſuauitate aliqua. de Fin.lib.2 29
& quinquaginta annorum poſſeſſiones mouere non nimis æquum putabat. Off.2.81
mouere ſeipſum. Tuſcul. quæſt.lib.1.44. κινεῖ ἑαυτό.
mouere ſenſum maxima dulcedine. de Fin.lib 2.34
mouere hominum ſtudia.lib.1.de Fin.2
mouendi & efficiendi vis. Acad. quæſt. ed. 2. lib 2.30
proponenda quædam quaſi mouentia ſunt. Tuſc.q.lib.5.50
mouentia ſenſum quæ ſunt, eadem in opinatione cōſidunt.de Vniuerſ.5
quod ſemper mouetur, id æternum eſt. Tuſcul.quæſt.lib.1.43.& Som. Scip 29. eadem verba habentur apud Platonem in Phædro, τὸ ἀεικίνητον ἀθάνατον.
quod ipſum à ſe mouetur, nec naſci poteſt, nec mori. Tuſcul. quæſt.lib 1.44,& Somn. Scip.31.Plato in Phædro, τοῦτο δὲ (videlicet τὸ αὐτὸ κινοῦν) οὔτ' ἀπόλλυσθαι, οὔτε γίγνεσθαι δυνατόν.
mouemur locis, in quibus eorum, quos diligimus aut admiramur, adſunt veſtigia.2.de Leg.3
omnia quæ mouentur, aut natura, aut vi, aut voluntate mouentur. de Natura deor.2.32
mouebatur quidem totum animal, ſed immoderatè & fortuitò per vi ſex motibus veheretur. de Vniuerſ.61
moueri à ſtatu dicitur corpus. Tuſcul. q. lib.3.15
moueri alicuius authoritate. Acad. q.ed. 2.lib.2.58
moueri comprobatione honeſtatis. de Finib.lib 5 57
moueri cupiditate. Academic.quæſt ed.2. lib.2.25
moueri deſiderio alicuius. Læl.9
moueri dulciter ac iucundè dicuntur ſenſus à voluptate. de Finib.lib 2 26
nullam in partem moueri. Tuſc. quæſt. lib.1.36
moueri mente, ſenſibus. Acad.quæſt.ed.2. lib 2.91
moueri ſpiritualis. Academic.quæſt.ed.2. lib.2.10
moueri nulla ratione cælum ac mūdum, quæ vix ſumma ingenii ratione comprehenduntur, putare eſt ſtultè arrogantis.2.de Leg.13
moueri offenſione turpitudinis. de Fini. lib.5.57
moueri pondere & grauitate. Fat.18
moueri ratione, placidè atque conſtanter. Tuſc.q.lib.4 12
moueri rebus iiſdem. Læl.58
moueri ſolutè ac liberè, dicitur animus relaxatus ſomno. Diuin.lib.2.78
moueri ſuapte vi & natura. Fat.32
moueri vi ſua, non aliena. Tuſcul. quæſt. lib.1.45
moueri viſis. Tuſc.q.lib.2.15
motus animi, ira, metus. de Vniuerſ.55
motus animi neceſſitate liberati. Fat.29
motus animi opinabilis ac voluntarius. Tuſc.q.lib.4 66
motus quidam animi poteſt eſſe voluntarius, ſecundum Carneadem. Fat.18
motus cæli æquabilitas. de Natura deor. 2.21
motus cæli, quo vna atque eadem conuerſione circum ſe ipſe torquetur & vertitur. de Vniuerſ.25
motus certus & æquabilis eorum, quæ aluntur & creſcunt.de Nat.deor.2.17
motus & ſtatus corporis. de Finib. lib.5.48
motus corporis pronus, obliquus, ſupinus. Diuin.lib.2.108
motus atque impulſus deorum. Diuin. lib.1.98
motus fortunæ. de Finib.lib.5.64
motus & impetus quo perurgeant. lib. 2 de Finib.27
motus extra pondus & plagam. Fat.17
motus interior. Tuſcul quæſt. lib.1 45 id ἐμψύχου, id eſt animatorum eſt: huic opponitur pulſus externus, qui eſt τοῦ ἀψύχου, inanimorum.
motus iucundus voluptatis. de Finib. lib.1.31
motus naturalis omnium ponderum è regione inferiorem locum petit. lib. 2. de Finib.15
motus omnis oritur ex mundi ardore. de Nat. deo.2. 15
motus ſempiternus. Tuſculan.quæſt.lib. 1.54
motus ſine cauſa nullus iuxta Chryſippum. Fat.16
motus ſolutus & liber. Diuin. lib.2.5 & 55

motus ſtatuſve deformis. de Finib. lib. 5. 31
motus terræ. Diuin. lib. 1 34
motus turbidus. Tuſc. q. lib 1. 65
motus in animo turbidus. Tuſcul. quæſt. lib. 3. 19
motus voluntarius eam naturam in ſeipſo continet, vt ſit in noſtra poteſtate, nobiſque pareat Fat. 10
mot⁹ duo genera diuinis dedit deus. vnū, quod eſſet in eodem æquè, & in omnibus idem, atque vno modo celeraret. Alterum, quod in antiquam partem à conuerſione eiuſdem, & ſimilis, pelleretur de Vniuerſ. 45
motus principium ex eo eſt, quod ipſum à ſe mouetur. Som. Scip. 31
quod motum affert alicui, quódq; ipſum agitatur aliunde, quando finem habet motus, viuendi quoque finem habere neceſſe eſt. Som. Scip. 29. ſic Plato, τὸ δ' ἄλλο κινοῦν, καὶ ὑπ' ἄλλου κινούμενον, παῦλαν ἔχον κινήσεως, παῦλαν ἔχει ζωῆς. Tuſc. qu. lib. 1. 44
motum cælo dedit deus, qui figuræ eius eſſet aptiſſimus, qui vnus ex ſeptem motibus mentem atque intelligentiam cohiberet maxime. de Vniuerſ 25
motum autem ceteri philoſophi, omnē animi conformationē vocis, quam nos aduentum in animos, & introitum imaginum dicitis. de Nat. d. 1. 73
præter motum ingenii quendam, id eſt rationem. de Fin. lib. 4. 19
motum iucundum, quo ſenſus hilarentur, omnes Græcè ἡδονὴν, Latinè voluptatem vocant. de Fin. lib. 2. 6
neque motum ſenſui coniunctum & cōtinentem in infinito vllum eſſe poſſe. de Nat. d. 1. 20
motu animi ſublato nihil intereſſe inter hominem & ſaxum. Lal. 44
motu atque exagitatione recaleſcunt noſtra corpora. de Nat. d. 2. 10
quaſi quodam igneo motu venæ & arteriæ micare non deſinunt. de Natura deor. 2. 18
motu interiori & ſuo cieri. Tuſculan. qu. lib. 1. 43
ad quam rem motu mentis ac ratione vtatur. de Nat. d. 1 74
vtile eſt enim vti motu, qui vti ratione non poteſt. Tuſc. quæſt. lib. 4. 45
motus animi neceſſitate liberati. Fat. 19
motus animorum. Acad quæſt. ed. 1. lib. 2. 57
motus animorum duplices ſunt alteri cogitationis, alteri appetitus. Off. 1. 185
motus animorum voluntarii. Fat. 10, & 19
motus aſtrorum voluntarius, eaque in orbem circunferuntur. de Natura deor. 2. 31
motus ingenii. de Fin. lib. 5. 30
motus conuerſionéſque mundi. Tuſc. q. lib. 5. 52
motus flexi fractique de Fin. lib. 5. 31
motus ſoluti & vagi de Fin. lib. 5. 52
motus errantium quinque ſtellarum, quæ falſò vocantur errantes. de Nat. d. 1. 61. & 2. 37
motus morbidi concitatique. Tuſc. q. lib. 4 67
motus turbidi, contrarii, inimicique rationi. Tuſc. quæſt. lib. 4. 9
motus turbulenti, iactationéſque animorum incitatæ, & impetu inconſiderato elatæ, rationem omnem repellentes, vitæ beatæ nullam partem relinquunt. Tuſc. q. lib. 5. 22
eos autem hoc tuſdem motus concitati animi rectè, vt opinor, perturbationes dixerimus, morbos autem non ſatis vſitate. Tuſc. q. lib. 3. 6
quæ motus & ſtatus naturæ congruentis tenet. de Finib. lib. 5. 31
motus animi turbatos, Græci πάθη vocāt. Off. 2. 24
duos (mundi) motus eſſe placuit Platoni, vnum ſuum, alterum externū. de Nat. deor. 1. 13
vt nullis vis tantos queat motus mutationémque moliri. Academ. quæſt. ed. 1. lib. 1 110
motus perturbatos philoſophi appellant morbos. Tuſc. q. lib. 3. 8
motus animi qui ratione rexerit, iuſtè vixerit; qui autem his ſe dederit, iniuſtè. de Vniuerſ. 55
motibus ſex veheretur animal, ante & pone, ad læuam & ad dextram, & ſurſum & deorſum, modò huc, modò illuc. de Vniuerſ. 61
motio continuata & perennis, quam Ariſtoteles nouo nomine ἐντελέχειαν vocat. Tuſc. q. lib. 1. 19
motio corporum atque geſtus. 2. de Nat. deor. 110
motiones animi. Academ. quæſt. edit. 2. lib. 2. 23
motiones diſpares ſtellarum. de Natura deor. 1. 38
mobiles & concitatæ res. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 21
vt mobiliter animus agitatus, &c. Diuin. lib. 1. 100
cor ita mobiliter palpitans. de Nat. deor. 2. 18
¶ Mucronem tribunitiū exacuit in nos. 3. de Leg. 11
mugitus terræ. Diuin. lib. 1 34
filium morte mulctauit. lib. 1. de Fin. 18
mulctare aliquem morte. Tuſc. quæ. lib. 1. 41
mulctare aliquem pœna. Tuſcul. quæſt. lib. 1. 90
mulctari bonis. Tuſc. q. lib. 5. 76
mulctari morte. Tuſc. q. lib. 1. 80
mulctari pecunia, regno. Diuin. lib. 1 67
mulieres genas ne radunto, neve leſſum funeris ergò habento. verba legis e 12. tabul. 2. de Leg. 55
mulieres in India, cùm eſt cuiuſque earum vir mortuus, in certamen iudiciúmque veniunt, quam pluimum ille dilexerit: plures enim ſinguli ſolent eſſe nuptæ quæ eſt victrix, ea læta proſequentibus ſuis, vnà cum viro in rogum imponitur: illa victa mœſta diſcedit. Tuſc. q. lib. 5. 57, & 58
mulierum famam vt multorum oculis lux clara cuſtodiat, diligentiſſimè ſanciendum eſt, initientúrque eo ritu Cereri, quo Romæ initiantur. 2. de Leg. 36
mulierum nocturna ſacrificia ne ſunto, præter olla quæ pro populo ritè fient, neve initianto, niſi vt aſſolet Cereri Græco ſacro 2. de Leg. 28, & 24
muliebriter ſe lamentis lachrymiſq; dedere. Tuſc. quæſt. lib. 2. 43
mulieroſus. Fat. 8
mulieroſitas, Græcè φιλογυνία. Tuſcul. q. lib. 4 19
Actus, in orationibus multis & ineptus, ad ſummam impudentiam. 1. de Leg. 5
qui multus in eo fuiſſet. Acad. quæſt. ed. 2. lib. 2. 28
eſt enim multus in laudanda magnificētia, &c. Off. 1. 81
multus videri nolo in ſtellarum ratione. id eſt, longus. 2. de Nat. deo. 69
multis & veris oratione defendunt. Acad. q. edit. 1 lib. 2 40
multam vtilitatem reip. adferre. Offic. 3. 37
multis antè annis. de Nat. deo. 1. 44
multum & diu de aliqua re cogitare. Acad. q. edi. 2. lib. 1. 3
multum ponere in aliqua re. Aced. q. ed. 2. lib. 2. 83
atque omnis vndique ad vrbis conſentiens multitudo. Tuſculan. quæſt. lib. 3. 2
multitudo fugitiuorum ac latronum congregata vnum in locum. Parad. 33
multitudo infinita librorum. Tuſculan. quæſt. lib. 2. 5
multitudo rerum innumerabilium. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 31
multitudinis ius conualuit nata tribunitia poteſtate. 3. de Leg. 18
multitudinem hoc maximè allicit. lib. 2. de Fin. 19
mulorum vtilitates & aſinorum. 2 de Natura deo. 110
ſæpius enim mulam peperiſſe arbitror, quàm ſapientem fuiſſe. Diuin. lib. 2. 47
mundus animans ex perfectis partibus perfectus eſt, & vnus, nulla parte, vnde alter gigni poſſit, relicta. de Vniuerſ. 11
ſapiens à principio mundus & deus habendus eſt. de Nat. deo. 2. 26
mundus cùm ipſe per ſe, & à ſe & faceret, & pateretur omnia. de Vniuerſ. 23
mundus deo paret, & huic obediunt maria, terræque. 3. de Leg. 2
ſi mundus eſt deus, quoniam partes mundi ſunt, dei membra partim ardentia, partim refrigerata dicenda ſunt. de Nat. deor. 1. 19
mundus eſt quaſi communis deorum atque hominum domus. 2. de Na. deo. 116
mundus generatus, ad id effectus eſt exemplar, quod ratione ſapientiáque comprehenditur, atque immutabili æternitate continetur, ex quo efficitur, vt ſit neceſſe hunc, quem cernimus, mundum, ſimulacrum eſſe alicuius æterni. de Vniuerſ. 7
mundus globoſus eſt fabricatus, quod σφαιροειδῆ Græci vocant. de Vniuerſ. 27
mundus hic animans abſoluto ſimillimus, hoc ipſo, quòd ſolus, atque vnus eſt. de Vniuerſ. 15
mundus leuis, & vndique æquabilis, è medio ad ſummum par & perfectus, atque abſolutus ex abſolutis & perfectis. de Vniuerſ 25
mundus melior, quàm vlla natura. de Nat. deor. 2. 24
mundus, & quæ in eo ſunt omnia, nati ſunt, vt Platoni videtur. Tuſc. q. li. 1. 57
mundus natura effectus, nihil opus fabrica. de Nat. deo. 1. 38
non enim, ſi mundus nullus erat, ſecula non erant. de Nat. deo. 1. 16
mundus nunquam ortus, ſecundum Ariſtotelem. Acad. quæſt. edi. 2. lib. 2. 110
mundus, opus vnum totum atque perfectum ex omnibus totis, atque perfectis abſolutum. de Vniuerſ. 21
mundus (hoc eſt deus) vndique perfectus. de Nat. deo. 2. 17
mundus animus & ſenſibus præditus. de Nat. deo. 2 14
mundus, rotundus, ardens, deus volubilis. de Nat. deo 2. 14
mundus ſapiens, iuxta Stoicos. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 110

PPP. ii.

mundus ſeminator eſt & educator omnium rerum, quæ natura adminiſtrantur. 2. de Nat. d. 62
mundus ſe conſumptione & ſenio alebat ſui. de Vniuerſ. 23
mundus ſemper fuit, vt Ariſtoteli placet. Tuſc. q. lib. 1. 57
mundus ſemperne fuerit, nullo generatus ortu, an ortus ſit, an ab aliquo temporis principatu ortus eſt, quandoquidem cernitur & tangitur, & eſt vndique corporatus. de Vniuerſ. 5
mundus vniuerſus, vna ciuitas communis deorum atque hominum exiſtimanda. 1. de Leg. 18
ex mundi ardore motus omnis oritur. de Nat. d. 2. 23
mundi cohærentia. 2. de Nat. d. 117
mundi totius conſentientia & conſenſus. 3. de Nat. d. 11
ſine mundi conuerſione ſæcula effici nō potuiſſe. de Nat. d. 2. 16
mundi corpus conſtructum eſt quadam proportione, ex quo ipſe ſe concordi quadam amicitia & charitate complectitur, atque ita aptè cohæret, vt diſſolui nullo modo queat, niſi ab eodem, à quo eſt colligatus. de Vniuerſ. 19
mundi totam figuram leuitate deus circundedit. de Vniuerſ. 23
mundi inſignia, ſol, luna, ſtellæ. de Nat. deor. 2. 71
in mundi medio vt animum deus collocauit, ita per totum tetendit: deinde auſit circundedit corpore, & veſtiuit extrinſecus, cæloque ſoliuago, & volubili, & in orbem incitato complexus eſt, quòd ſecum ipſum propter virtutem facile eſſe poſſet, nec deſideraret alterum, ſatis ſibi ipſe notus & familiaris. de Vniuerſ. 15
mundi membra, cælum, terra, maria. de Nat. d. 2. 71
mundi ornatus. lib. 1. de Fin. 25
mundi partes quæ ſunt ad ſpatiorum tēporis ſignificationem notæ conſtitutæ. de Vniuerſ. 57
huius mundi patrem nominari negat poſſe Plato in Timæo. de Nat. d. 1. 23
omnes mundi partes ſuſtinentur calore. de Nat. d. 2. 21
mundi procreator deus. de Vniuerſ. 33
quarta pars mundi tota feruida, omnibus ſalutarem impertit & vitalem calorem. de Nat. d. 2. 20
mundi eſt propria virtus. de Nat. d. 2. 18
mundo formam dedit deus & decoram, & maximè ſibi cognatam. de Vniuerſitat. 21
deo, id eſt mundo, ineſt ratio perfecta & abſoluta. de Na. d. 2. 15 paulò poſt vocat extremam.
omnem mundum adminiſtrari & regi mente atque ratione deorum. de Nat. deor. 2. 4
mundum ardore deflagraturum, ſenſerunt Stoici. Acad. quæſt. edit. 1. lib. 2. 110
mundum cùm deus ſimilem efficere vellet, ei, quod pulcherrimum in rerum natura intelligi poteſt, & quod omni ex parte abſolutiſſimum eſt, animal vnum aſpectabile, in quo omnia animalia continerentur, effecit. de Vniuerſ. 13
mundum cùm conſtituiſſet deus bonis omnibus explere, mali nihil admiſcere, quoad natura pateretur, quicquid erat, quod in cernendi ſenſum caderet, id ſibi aſſumpſit, non tranquillum & quietum, ſed immoderatè agitatum, & fluctuans, idque ex inordinato in ordinem adduxit. de Vniuerſ. 11
mundum deus ea forma figurauit, ita tornauit, vt nihil effici poſſit rotundius, nihil vt aſperitatis haberet, nihil offenſionis, nihil inciſum angulis, nihil anfractibus, nihil eminens, nihil lacunoſum, omneſque partes eſſent ſimillimæ omnium. de Vniuerſ. 25
mundum deum eſſe Plato & in Timæo dicit & in legibus. de Nat. d. 1. 25
mundum efficere moliens deus, terram primùm, ignémque iungebat. de Vniuerſ. 13
mundum, eſſe deum, omnémque vim mundi diuina natura contineri. de Nat. deor. 2. 21
mundum ex iis quæ qualia appellant, in omni natura cohærente & continuata cum omnibus ſuis partibus effectum eſſe volunt Academici. Acad. quæ. ed. 2. lib. 1. 21
mundum (hoc eſt deum) eſſe ſapientem & intelligentem. de Nat. d. 2. 16
ipſum ſe contentum eſſe mundum, neque egere altero. de Vniuerſ. 25
præter mundum, cætera aliorum cauſa generata. de Nat. d. 2. 37
mundum generandi cauſa iuſtiſſima deo generanti fuit probitas. de Vniuerſ. 9
mundum habere mentem volunt Stoici, quæ & ſe & ipſum fabricata ſit, & omnia moderetur, moueat, regat. Acad. qu. ed. 1. lib 2. 119
mundum hūc animal eſſe, idq; intelligēs, & diuina prouidentia conſtitutum. de Vniuerſ. 11
mundum hunc omnem, deorum templum eſſe, & domum Perſarum magi cenſuerunt. 2. de Leg. 27
mundum hunc vnigenam & ſingularem deus procreauit. de Vniuerſ. 25
qui mundum ipſum animantem ſapientémque eſſe dixerunt, nullo modo viderunt animi naturam. de Nat. d. 1. 18
extra mundum nulla pars materiæ, nullúmque corpus, ſecūdum Academicos. Acad. quæſt. ed. 2 lib. 1. 11
mundum perfectè beatum deum deus æternus procreauit. de Vniuerſ. 17
mundum omnem continet quædam natura, eámque totius. de Nat. deor. 2. 31
mundum deus ad volubilitatem rotundauit, comitéque eum ſapientia, quam optimæ mentis effecit, circúmque calū æqualiter diſtribuit, vt hunc varietate diſtinctum, bene Græci κόσμον, nos lucentem mundum nominaremus. de Vniuerſ. 43
mundum ornauit deus ſignis & luminibus. de Nat. d. 1. 27
mundum eſſe ſapientem neceſſe eſt. de Nat. d. 2. 22
nihil eſt in omni mundo, quod non pars vniuerſi ſit. de Nat. d. 2. 22
mundo hæc omnes qui animo cernūtur, & ratione intelliguntur animantes, cōplexus rationis, & intelligentiæ, ſicut homines, & pecudes, & omnia quæ ſub aſpectum cadunt, comprehenduntur. de Vniuerſ. 13
mundo neque quicquam pulchrius, neque eius ædificatore præſtantius. de Vniuerſ. 7
innumerabiles mundi à Democrito, qui & oriantur & intereant quotidie. lib. 1. de Fin. 16 Acad. q. ed. 1. lib. 2. 52
munditia qualis adhibenda. Off. 1. 181
muniuit ſibi viam. Tuſc. q. lib. 1. 27
munitus plurimorum ſtudio atque omnium bona exiſtimatione. de Pe. Coſ. 19
& vt quiſque maximè virtute & ſapientia ſic munitus eſt, vt nullo egeat. Læl. 9
munus Ædilitium. Offi. 1. 14
munus aliquod qui efficere moliuntur, ſi eam ſpeciem, quæ ſemper eſt eadem, intuebitur, atque eam ſibi proponet exemplar, præclarum opus efficiat, neceſſe eſt: ſin autem eam, quæ gignitur, nūquam illam, quam expetet, pulchritudinem conſequetur. de Vniuerſ. 5
munus totum qui conſuluntur, populo neceſſarium. 1. de Leg. 10
munus priuatum, publicum. Tuſcul. q. lib. 5. 80
munus Senatorium. Tuſc. q. lib. 1. 4
munere fungi. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 6
quid in omni munere vitæ optimum & veriſſimum ſit exquirere. li. 1. de Fin. 10
munera popularia. Offi. 1. 81
alieni facinoris munuſculum non repudiauerunt. Offi 3. 96
in municipali rep verſari. 3 de Leg. 33
tam munificè & tam largè illam dari. 3. de Nat. deo. 30
próque vrbis muris, quos vos pontifices ſanctos eſſe dicitis. 3. de Nat. deo. 71
murium aut formicarum cauſa homines frumentum non condunt. 2. de Natura deor. 118
muſculorum iecuſcula bruma augentur. Diuin. lib. 2. 21
muſarum matore primordio rerū hunc tibi dicamus diem. 2. de Leg 6
muſarum quatuor nomina, Thelxiope, Mneme, Aœde, Meletē. 3. de Nat. deo. 38
muſis bouem immolaſſe dicitur Pythagoras, cùm in geometria quiddam noui inueniſſet. 3. de Nat. deo. 65
muſici floruerunt in Græcia. Tuſc. quæſt. lib. 1. 4
muſicorum cantibus mutatis, mutari ciuitatum ſtatus Platoni placet. 3. de Legib. 39
muſicas leges poſſe mutari ſine publicarum legū mutatione negauit vir Græciæ ſapientiſſimus, longeque doctiſſimus. 2. de Leg. 38
mutare principia naturæ. de Fini. lib. 4. 28
mutare ſententiam. Acad. q. edi. 1. lib. 2. 38
mutare ſolum. Parad. 38
mutare vultum. Tuſcul. q lib. 2. 36
mutationes rerum & temporum. de Finib. lib. 5 64
mutabilis materia. de Vniuerſ. 55
mutabilem eſſe vult dei formam Heraclides Ponticus. de Nat deo. 1. 36
mutabili ratione labentia ſydera. de Vniuerſ. 45
mutabilitas mentis. Tuſc. q lib. 4. 63
ſic in veſtris diſputationibus hiſtoria muta eſt. de Finib. lib 2. 56
mutarum & nihil intelligentium beſtiarum cauſa. 2. de Natu. deor. 101
mutuabantur à mundo particulas ignis, terræ, aquæ. de Vniuerſ. 59
¶ Mydæ Phrygio, cùm puer eſſet, dormienti formicæ in os tritici grana congeſſerunt. Diuin. lib 1. 69
Myrmecides, minutorum opuſculorum fabricator. Academ. quæſt. edit. 1 lib. 2. 120. hic quadrigam ex ebore fecit, quam muſca integeret alis. fecit & nauē, quā apicula pennis abſconderet. Plin. cap. 21. lib. 7
quænam vnquā ob mortem Myrtili pœnis luendis dabitur ſatietas ſuppliciī. 3. de Nat. deo. 68
μισογυνία, odium mulierum. Tuſ. quæſt. lib 4. 25

quæ ſunt tandem iſta myſteria? Acad.q. edit.1.lib.2 55
myſteria. Tuſc.q lib.1 34. erant autem arcana quædam ſacra, quibus initiati certiora de diuinis rebus tenere putabantur, quàm vulgò ſcire vtile eſſet.
ne rhetorum aperiamus myſteria. Tuſc. q.lib.4 45
quod quale ſit, ex myſteriis intelligi poteſt de Nat.d.1.45
myſteriis illis Athenæ nihil pepererunt melius, quibus ex agreſti immanique vita exculti ad humanitatem, & mitigati ſumus, initiaque vt appellantur, ita reuera principia vitæ cognouimus, neque ſolùm cum lætitia viuendi rationem accepimus, ſed etiam cum ſpe meliore moriendi.2.de Leg 36

N

NÆniæ vocabulo à Græcis cantus lugubres nominantur.2.de Leg.57
næuus, corporis macula.de Natura deor. 1. 55
nanciſcimur venando feras beluas. 2. de Nat d.161
quo minus homines tenebras & ſolitudinem nacti, nullo dedecore ſe abſtineant. de Fin.lib 3 38
nares cur contractiores habeant introitus.2.de Nat d.109
nares humorem habent ad puluerē, multáque alia repellenda non inutilem. 2. de Nat.d.109
naribus adiunctis os ſpiritu augetur.2.de Nat.d.101
male hercule narras. Tuſculan. quæſt.lib 1 9
tanquam de narthecio promant. de Fin. lib.2.20
naſcuntur innumerabilia hoc vno poſito.2.de Leg.48
naſcuntur quæſtiunculæ multæ his propoſitis.2.de Leg.46
ſi naſcerentur tibiæ ex oliua modulatè canentes.de Nat.d.2 17
naſci in miſeriam ſempiternam. Tuſc.q. lib.1.8
ſunt quædam etiam quæ igne naſci videntur.de Nat.d.2. 73
non naſci homini longè optimum, proximum autem quamprimum mori. Tuſc.q.lib.1 101
naſcentium ortus moderatur luna. Diuin.lib.2.71
natus ad homines iuuandos, tutandos, conſeruandos. Tuſculan. quæſtion.lib. 1. 17
natos familia conſulari.de Petitione Conſul 9
etiamſi in ampliſſima familia natus ſit. Parad.45
natus in patris egeſtate.de Pet. Conſ. 6
natus honeſto loco. Tuſculan. quæſt.lib. 5. 41
natus nobili loco.Diuin.lib.1.77
vt quiſque optimè natus inſtitutúſque eſt.de Fin.lib.5.58
natum à te idipſum, vt illi cuperent.3. de Leg 28
aut quod ex terra natum atque fictum eſſe videatur. Tuſcul. quæſt. lib.1. 33
omne quod natum eſt, neceſſe eſt eſſe corporeum, aſpectabile, tractabile. de Vniuerſ.15
natum eſſe parentibus humilibus. Læl.69
nata tribunorum poteſtate grauitas optimatum cecidit.3.de Leg 17
qui ad laudem & ad decus nati, ſuſcepti, inſtituti ſumus.de Fin.lib.5.58
non nobis ſolum nati ſumus (vt præclarè ſcriptum eſt à Platone) ortuſque noſtri partem patria vendicat, partem amici. Offic.1 22. Platonis verba in epiſtola ad Archytam Tarentinum ſunt hæc, ἀλλὰ κἀκεῖνο δεῖ σε ἐνθυμεῖσθαι, ὅτι ἕκαστος ἡμῶν οὐχ αὑτῷ μόνον γέγονεν, ἀλλὰ τῆς γενέσεως ἡμῶν τὸ μέν τι ἡ πατρὶς μερίζεται, τὸ δέ τι οἱ γεννήσαντες, τὸ δὲ οἱ λοιποὶ φίλοι.
qui eodem ſtatu cœli & terrarum nati ſunt. Diuin.lib.2.73
nata ob has cauſas aſtra. de Vniu.43
natio, dea à naſcentibus nominata eſt, quia partus matronarum tuetur. 3.de. Nat. deor.47
nationes Arabum, Phrygum, Lycaonum, Cilicum, Piſidarum, nomina vatum ſeu augurum ad Ciceronis tempora retinuerunt.2.de Leg.34
Anaximandri opinio, natiuos eſſe deos. de Nat.d.1.19
Naſica bis Conſul Corculum appellatus. Tuſc.q.lib.1.16. à ſapientia, qua præſtabat: teſtatur enim Plinius lib.7. Corculos apud Romanos cognominatos, qui ſapientia præſtiterunt.
naſus ita locatus eſt vt quaſi murus oculis interiectus eſſe videatur.2.de Natura deor.108
natura. Acad. quæſt.edit.2.lib.1.5. pro virtutibus naturalibus, ſuapte natura ingenerari ſolitis.
aperta enim res eſt, & quotidie nos ipſa natura admonet, quàm paucis, quàm paruis rebus egeat, quàm vilibus. Tuſc. q.lib.5.74
natura affert dolorem. Tuſc.q.lib.3.60. de hoc ex ſententia Peripateticorum diſputantem vide Plutarchum in Conſol.ad Apollonium.
natura paruis momentis multa aut affingit, aut mutat, aut detrahit. Diuin.lib.2. 100, & 101
quæ autem animans natura, nihil curant. de Nat.d.1 86
natura antiquiſſima, & rerum omnium princeps, ad quam leges hominum diriguntur.2.de Leg.13
nihil eſt appetentius ſimilium ſui, nihil rapacius quàm natura. Læl.46
natura, iuxta Epicurum, aſciſcit & reprobat, id eſt voluptatem & dolorem. de Fin.lib.1.17
omnia quæ natura aſpernatur, in malis ſunt: quæ aſciſcit, in bonis. Tuſc.q.lib. 1. 17
natura, qua nihil poteſt eſſe callidius. 2.de Nat.d.127
natura maximè cedens & diſſipabilis.3.de Nat.d.11
natura cupiditatem ingenuit homini veri inueniendi.de Fin.lib.2.40
natura ipſa deorum notionem in animis hominum impreſſit. de Nat.deor.1. 31
natura in pueris, vt in ſpeculis cernitur. de Fin.lib.5.56
natura cohærens & continuata cum omnibus ſuis partibus. Academ. quæſt. ed.2.lib.2.21
natura commorandi nobis diuerſorium dedit, non habitandi.Cat.76
natura communis parens. Tuſc.quæ.lib. 5.27
natura rerum communis, vniuerſa atque omnia continens. de Natura deor. 1. 29
natura, vi rationis, hominem conciliat homini: & ad orationis & ad vitæ ſocietatem, &c. Off.1.12
natura quàm blanda conciliatrix, & quaſi lena.de Nat.deo 1 53
natura omnium, de diis conſenſus.de Nat.deo.1.31
omnis natura conſeruatrix ſui eſt. de Finib lib.5 25
continet autem ſedationem animi humana in conſpectu poſita natura. Tuſc.q.lib 4 51
natura eſt igitur quæ contineat mundum omnem, eumque tueatur. de Nat. deor. 2. 21
natura paruo cultu contenta eſt. Tuſcul. q.lib.5.70
natura deprauata de Finib.lib.1.40
omnis natura diligens ſui eſt. de Finib. lib.4 17
natura diuina. Tuſc q.lib.1.25
natura duplex generis humani. de Vniuerſ.55
quæ nobis natura informationem deorum ipſorum dedit, eadem inſculpſit in mentibus, vt eos æternos & beatos haberemus.de Nat.deo.1.33
natura paruulos nobis dedit igniculos, quos celeriter malis moribus, opinionibúſque deprauatis ſic reſtinguimus, vt nuſquam naturæ lumen appareat. Tuſc.q.lib.3 2
vereor enim ne natura cùm corpora nobis infirma dediſſet, iiſque & morbos inſanabiles & dolores intolerabiles adiunxiſſet, animos quoq. dederit & corporum doloribus congruentes, & ſeparatim ſuis angoribus & moleſtiis implicatos. Tuſc.q.lib.5.3
natura in his ipſis rebus quæ ad quietem animi delectationémque quæruntur, dominatur.2.de Leg.2
ad maiora enim quædam nos natura genuit & conformauit.lib 1.de Finib.23
natura quicquid genuit, non modò animal, ſed etiam quòd ita eſſet ortum è terra, vt ſtirpibus ſuis niteretur, in ſuo quodq; genere perfectum eſſe voluit. Tuſc.q.lib.5.37
quòd ſi natura tales nos genuiſſet, vt eam ipſam intueri & perſpicere, eademque optima duce curſum vitæ conficere poſſemus, haud erat ſanè, quòd quiſquam rationem ac doctrinam requireret. Tuſc.q.lib 3 1
natura, ſicut aliarum omnium rerum, ſic viuendi modum habet. Cat.78
natura ipſa diuitias, quibus contenta eſt, & parabiles & terminatas habet. de Finib.lib.1.36
natura nihil habet præſtantius, nihil quod magis expetat, quàm honeſtatē, quàm laudem, quàm dignitatē, quàm decus. Tuſc.q lib.2.41
nec tam fuit hominum generi inſenſa atque inimica natura, vt corporibus tot res ſalutares, animis nullam inuenerit. Tuſcul.q. lib.4.47
natura ſemper eſt inuicta. Tuſc. quæſt. lib.5.58
natura rerum vno conſenſu iuncta & continens, vt Phyſicis placet Diuin, lib.2.34
natura iuris fons eſt. Off.3.94
natura iuris ab hominis repetenda natura.1.de Leg.15
nulla melior in hominum genere natura, quàm eorum, qui ſe natos ad homines iuuandos, tutandos, conſeruandos, arbitrantur. Tuſcul. quæſt. lib. 2.26, & 27
mundus melior, quàm vlla natura. de Nat.deor.2.14

natura de animis hoc merita melius eſt, quòd corporum adiumenta adhibentur extrinſecus, animorum ſalus incluſa in his ipſis eſt. Tuſculan. quæſt. lib. 4. 47
natura mundi ſempiterna, ſecundũ Academicos. Acad. quæſt. ed. 2. lib. 2. 11
natura mutari non poteſt. Læl 31
natura, norma legis eſt 2. de Leg 57
natura, optima re[illegible]è viuendi dux. Læl. 17
natura, parens omnium. Tuſc. quæſt. lib. 2. 107
natura parum contenta. de Finib. lib. 2. 75
quod rerum natura non patitur. Acad. quæſt. edit. 1. lib 1 31
hominis natura perfecta non eſt. de Nat. deor 1. 18 efficitur tamen in eo virtus.
natura per ſe longius progreditur, quæ nullo docente profecta ab iit, quorum ex prima & inchoata intelligentia genera cognouit, confirmat ipſa per ſe rationem, & perficit 1 de Leg. 21
omnis natura propoſitum habet quaſi finem & extremum, ſe vt cuſtodiat quàm in optimo ſui generis ſtatu. de Fin lib 5. 15
natura recta & conuenientia & conſtantia deſiderat, aſpernatúrque contraria. Off 3. 45
natura ſentiens eſt ſecundum Academicos Acad. q. ed. 1. lib. 1. 21. aliis quibuſdam philoſophis videtur, quòd ſit ſenſus & rationis expers.
natura ſolitarium nihil amat. Læl. 74
natura terrena, mortalis & caduca. Tuſc. q lib. 1. 50
natura in profundo veritatem, vt ait Democritus, penitus abſtruſit. Acad. q ed. 1. lib. 1. 32
natura dedit vſuram vitæ, tanquam pecuniæ, nulla præſtituta die. Tuſcul. q. lib 1. 77
naturæ nomine omnia Epicurus appellat 1. de Nat. d. 59
naturæ non artificioſè ambulantis, ſed omnia cientis & agitantis motibus & mutationibus ſuis 3. de Nat. d. 19
naturæ vniuerſæ animus & mens. de Natura deor. 1 39
naturæ diffinitio ex Zenone. de Natura deor. 2 41
naturæ fabrica incredibilis. 2. de Natura deor. 104
naturæ intelligentia ſapientiſque cauſas primas conquirere. de Vniuerſ 63
naturæ inueſtigatio Acad. quæſt. ed. 2. lib. 2. 14
naturæ patria vna, altera ciuitatis. 2. de Leg. 4
naturæ perfectio, virtus. Acad. quæſt. ed. 2. lib. 2. 15
naturæ ſentientis vim, animum mundi eſſe dicunt Academici. Aca. quæſt. ed. 1. lib. 1. 21
naturæ ſolertiam nulla ars imitari poteſt. de Nat. d. 1. 65
naturæ ſolertiam nulla ars, nulla manus, nemo opifex conſequi poſſit imitando 2. de Nat. d. 58
naturæ ſpecimen ex optima quaque natura capiendum. Tuſcul. quæſtionum lib 1. 16
naturæ ſpeculator, venatórque phyſicus. de Nat. d. 1. 38
naturæ accommodatum. Acad. quæſt ed. 1 lib. 1 15
naturæ obſiſti non poteſt. de Finib. lib. 2. 41
naturæ parere. Acad. q. ed 2 lib. 1 14
naturæ rerum omnium rem vllam præſtare cũ nefas ſit dicere, rationem eſſe [illegible] confitendum eſt. 1. de Leg 14
quid enim eſt aliud gigantum more bellare cum diis, niſi naturæ repugnare? Cat. 6
naturæ via vna eſt, eáque ſimplex. Cat 30
naturam arcuſ Acad. q edit. 1 lib. 31
ad naturam accommodatum, [illegible] Græce Acad. q. ed 1. lib. 1 37
ad naturam tuas noſtras accommodati gaudeo. 1 de Leg. 57
naturam excellentem atque præſtantem piè ſanctéque colimus. de Nat. deor. 1. 40
naturam quaſi cognatione continuatam conſpirare 3. de Nat. d. 19
naturam rerum omnium euoluere. Aca. q. ed 1. lib 2. 104
naturam ducem nactus non eſt quiſquã hominum, qui ad virtutem peruenire non poſſit. 1. de Leg 23
naturam eam, quæ res omnes complexa teneat, perfectione rationis excellere neceſſe eſt. de Nat d. 2. 18
naturam illam quæ imagines fundat, ac mittat in deorum numero. de Natura deor 1. 12
viſa eſt in quiete obſignatam habere naturam. Diuin. lib. 2. 111
naturam patibilem habet omne animal. 3. de Nat. d. 10
naturam ipſam de immortalitate animorum tacitam iudicare, maximum argumentum eſt, quòd omnibus curæ ſunt, & maximæ quidem, quæ poſt mortem futura ſint. Tuſcul. quæſt. lib. 1. 16
naturam in duas ſpecies partiebantur Academici, in materiam & formam. Acad. q ed. 2. lib. 1. 17
qui ſe naturam cuiuſque ex forma perſpicere profitebatur: quod eſt τῶν φυσιογνώμων. Tuſc. q lib 4. 67
an quicquam poteſt eſſe ſecundum naturam, quod ſit repugnante ratione? Tuſc. q. lib. 4. 63
omnia quæ ſecundum naturam fiunt, ſunt habenda in bonis. Cat. 64
naturam ſentientem dicunt Academici eſſe mentem, ſapientiámque perfectam. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 21
naturam ſi ſequemur ducem, nunquam aberrabimus. Off. 1. 141
neque naturam ſignificat, eſt enim plena rationis. de Nat. d. 2. 31
ſecundum naturam viuere. Off 3. 19
quæ natura, non litteris aſſecuti ſumus. Tuſc. q. lib. 1. 2
à natura dati hominibus igniculi, à corruptela malæ conſuetudinis extinguntur, exoriunturque & confirmantur vitia contraria. 1. de Leg. 15
à natura datum homini viuendi curriculum. de Vniuerſ. 55
à natura corporis experte nihil quicquã effici poſſe arbitrabatur Zeno. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 28
à natura deorum hauſtos animos & delibatos habemus. Diuin. lib. 1. 94
à natura repetenda iuris ſtirps. 1. de Legib. 15
de natura deorum quæſtio perdifficilis & perobſcura. de Nat. d. 1. 1
de natura variæ opiniones. 1. de Natura deor. 58
In rerum natura duo quærenda ſunt: vnum, quæ materia ſit, ex qua quæque res efficiatur: alterum, quæ vis ſit quæ quicque efficiat. lib. 1 de Fin. 14
in natura eſt bonum [illegible] nionib[illegible] opinione eſſe [illegible]
in natura, n[illegible] p[illegible] equi virtus [illegible] de [illegible]
In natura ratio perfe[illegible] cos. Acad. quæſt. edi[illegible]
in natura ter[illegible] voluptate ſ[illegible]. alterum, [illegible] lore tertium, [illegible] m nec [illegible] v[illegible] in dolore de F[illegible]b. lib. [illegible] 4
in natura tria ſun[illegible] v[illegible] rum dolore, tertium nec gaudere [illegible] dolere T[illegible] q lib. 5. 41
tantum ſibi perſuaſerant quantum [illegible] tura admonente cognouerant. T[illegible] q. lib. 1 84
qui autem natura dicuntur iracundi, aut miſericordes, aut inu[illegible], aut tale [illegible] ſi ſunt eiuſmodi conſtituti, quaſi [illegible] valetudine animi, ſanabiles t[illegible] Tuſc. q. lib. 4. 27
magiſtra ac duce natura de [illegible]. Fin. b. lib [illegible] 5
natura duce errari nullo pacto poteſt. 1. de Leg. 15
atque hæc ita ſentimus natura duce, nulla ratione, nullaque doctrina T[illegible] q. lib. 1. 16
natura diiudicanda ſunt honeſta & turpia. 1. de Leg. 54
natura diuina continetur omnis mundi vis. de Nat. d. 1. 21
ea quæ natura fluerent atque manarent. (pro, à natura) de Nat. deo. 1 30
natura ineſt in mentibus noſtris inſatiabilis quædam cupiditas vera videndi. Tuſ. quæſt. lib 1. 37
maior pars eò ferè deferri ſolet, quò natura ipſa deducitur. Off 1. 105
natura lentiſſimus homo. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 1 12
natura mundus effectus, nihil opus fuit fabrica. de Nat. de. 1. 53
noſtris manibus in rerum natura quaſi alteram naturam efficere conamur. 2 de Nat. deo. 115
in omni ſutum eſt natura calidum illud atque igneum. de Nat. deor. 2 23
optima naturæ eſſe. Tuſc. q lib. 1 19
natura ſentiente nihil valétius, à quo intereat. Acad. q edi. 1. lib. 1. 11
naturæ primæ & inchoatæ (sic appono) vltimas perfectáſque. de Nat. deor 2 34
naturis, quæ ſine animis ſunt, locus eſt proprius. de Nat. deo 1. 73
quatuor naturas, ex quibus omnia conſtare vult Empedocles, diuinas eſſe cenſet. de Nat. deor. 1. 28
à ſuperis externiſque naturis aliturterra. 2. de Nat. deo. 60
nulla eſt charitas naturalis inter bonos. de Nat. deo. 1. 85
naturalem vnum eſſe deum, populares multos dicit Antiſthenes. de Nat. deo. 1 34
naturalem legem, diuinam eſſe cenſet Zeno. de Nat. deo. 1 36
hanc quaſi naturalem atque inſitam in animis noſtris ineſſe notionem. lib. 1 de Finib. 24
naturali tantum norma legem bonam à mala diuidere poſſumus. Nec ſolum ius & iniuria à natura diiudicatur, ſed omnia omnino honeſta ac turpia. 1 de Leg. 33
quid tandem poteſt eſſe naturale, quod idem nimium eſſe poſſit? Tuſcul. q. lib 4. 47
vitioſarum rerum, neque naturalium vocabula de Nat. deo. 2. 45

[illegible]

ſi [illegible] multam pur[illegible] non [illegible] [illegible]

na[illegible]es [illegible] eodem [illegible] 3. de Nat.d.67

naues [illegible]. lib 63

[illegible] ad [illegible] ulas noſtras deſcendimus. Acad. [illegible] ed.1.lib.2.1[illegible]7

naual[illegible] p[illegible]na. Acad. quæſt. ed [illegible] lib 1.5. [illegible]

naut[illegible] ſententia. Acad [illegible] ſt. edit 1. lib.2 91

naui[illegible] in alt[illegible]

nauigare [illegible] de [illegible]

quo[illegible] ſignificat, &c. Acad q[illegible] d.1 [illegible] b 2 133

qui etiam ſi [illegible] ſtudia non [illegible] de Pet.Con[illegible]

q[illegible] atque [illegible] ſp[illegible] de [illegible]

N[illegible]

N[illegible] phanem m[illegible] ſtrum [illegible] quo [illegible] diceret, malè accepit Epicurus. de Nat.d.1.60

¶ Ne [illegible] ere cum morbus poſſit, aut ſenectus de Vniu[illegible] ſ.1

ne cogito quis ſæpè, præter Ideæ matris famulus, euſque iuſſis diebus 2. de Legib 14

ne quis apeum conſ[illegible] de Leg 14

in [illegible] ineptas ſen te[illegible] de Nat [illegible] 41

ne d[illegible] res tutte videantur 1 de Leg.57

ne [illegible] quide[illegible] auditum eſt. de Natura deor.1.57

vt ne hoc quidem diceret. de Nat. deor. 1.18

ne in cogitationem quidem cadit. de Na. deor 1 18

ne [illegible] quanto mulieres niſi Cereri Græco ſacro 1. de Leg 24

nun[illegible] ne in ſomnis quidem vides. de Nat.d 1 57

ne in pontificis quidem noſtris: de Nat. d.1 58

ne mouentur quidem. de Nat.d 1 38

ac ne multa. Som. Scip.7

ne obeunto ſacra vlla ſolemnia vinorum. 2. de Leg.16

ego ne [illegible] quidem. (ſub. ſuperſtitioſum eſſe cenſeo). de Natura deor. 2.31

ne ſit igitur ſol, ne luna, ne ſtellæ (pro, non). de Nat.d.1.61

hæc ne ſuſpicati quidem ſunt. de Natura deor 1.50

ne ſuſpicione quidem poſſum attingere. 5 de Nat.d.45

ſi ne tum quidem finem vitiorum faciet. de Vniuerſ 57

ne tu quidem intelligis (pro, neque) de Nat.d.1.52

nec agellos ſingulorum, nec viticulas dii perſequuntur. 3. de Nat.d.64

nec habet, nec exhibet cuiquam negotium, quod eſt immortale Epicuri dictum. de Nat.d 1.60

nec obedientem ciuem magiſtratus coercento. 3. de Leg 4

necopinatum patrocinium à vobis ſuſceptum. de Nat.d.1.5

vt alter alterum necopinato videremus. de Fin. lib. 5 6

quod omnibus neceſſe eſt, id ne miſerum [illegible] poteſt. Tu[illegible] quæſt. lib [illegible]

[illegible] eo [illegible] naturæ. de [illegible]

[illegible] Acad. quæſt [illegible] lib.

nam & [illegible] ad[illegible] munet [illegible] quæſt. lib [illegible]

neceſſitas fatalis, le[illegible] vis [illegible] de Natura deos [illegible]

neceſſitas fatalis, qua[illegible] dicunt Stoici, à deo premi[illegible] de Natura deor 1.39

neceſſitas [illegible] magna incitata 2. de Natura deor [illegible]

neceſſitate [illegible] Acad quæſt ed [illegible] lib.2 8

eaque nec[illegible] ate contractis. Tuſc. quæſt. lib.2 4

a[illegible] debi[illegible] neceſſitatibus euen[illegible] lib [illegible] de Fin.2[illegible]

qui [illegible] in amicitiæ conſu[illegible] que [illegible] ſuper[illegible]

neceſſitudinum non ii[illegible] gradus, q[illegible] & temporum Off 1 [illegible]

eos habere neceſſarios oportet 1 [illegible] 64

neceſſarium Academ quæſt ed 1 lib.2.88. [illegible] dicitur, quod aliter ſe habere non poteſt.

[illegible] quæ neceſſario mouent alias. de Vniuerſ 65

necare patrem Parad.18

necare aliquem veneno. Off 3.[illegible]

[illegible] Tuſc. q. lib. 1.30. vaticinatio eſt, euocatis vmbris defunctorum hominum v[illegible]ta.

nectar. Tuſc.q.lib.1.[illegible]

qui [illegible] aliud ex alio nectitur, &c. de Fin.lib.5.58

quæ ſunt dominorum facta nexu. Parad 44

res alia ex alia nexa de Nat.d.1.8

& ea non eſſe nexa cauſis æternis. Fat.19

[illegible] Homeri. Tuſcul. quæſt. lib.1.30

nefas dictu Cat 11

nefaſta quæ dixerit augus, irrita, infectáque ſunto. 2. de Leg.18

negligere gloria.n. Off 1 101

negligere mortem. Tuſculan. quæſt. lib. 1.98

negligere officium, contrarium colere. Off.1 7

negligere quid de ſe quiſque ſentiat, non ſolum arrogantis eſt, ſed etiam omnino diſſoluti Off 1 139

negligentia agreſtis & inhumana. Offic. 1 181

negare aliquid eſſe perſonæ & dignitatis. lib 1. de Fin.2

negare iucundè quod facere non poſſis. de Pet. Conſ.19

vt negationes infinitarum coniunctionum potius, quàm infinita connexa pa[illegible] nant. Fa 11

negotium audax. de Fin. lib.1 [illegible]

negotium impudens. de Fin. lib 2.1

ineptum ſanè negotium, & Græculum, ſed tamen fortunatum. Tuſcul quæſt. lib.1.70

quid negotii eſt, hæc poetarum & pictorum portenta conuincere? Tuſc. quæſt. lib.1.9

iam iſthuc quidem nihil negotii eſt. id eſt, difficultatis & laboris. Tuſc. quæſt. lib.1 14

nihil habet negotii. de Natura deorum, 1. 71

plenum negotii deum quis non timeat? de Nat. deo. 1 39

[illegible]

ne[illegible] q[illegible] Na[illegible]

ne [illegible] & ali[illegible] N[illegible] 33

ne [illegible] A[illegible] edi[illegible]

ne o[illegible] peroſ[illegible] mole[illegible] [illegible] 8

in omnibus ne[illegible] adhibenda eſt præparatio diligens. Offi 1.1 5

nemo eſt, qui non [illegible] ſenſib[illegible] que generis iudic[illegible] q[illegible] Acad [illegible] edi 1.l b.2 [illegible]

vel omo nem[illegible] hom[illegible] [illegible] e. de Nat. de [illegible] 14

ne[illegible] appella[illegible] q[illegible] ab [illegible] de Nat.deo 4[illegible]

Neocles, pater [illegible] Sam[illegible] gripeta [illegible]

Ne[illegible]ptolemus apud [illegible] ph[illegible] phari ſibi [illegible] eſſe, ſed pau[illegible] nam omnino haud placere. Tuſcul [illegible] lib 2.1

Neptunus à nando appellatus putatur. 3 de Nat deo. 44

Neptuni cærulei oculi. de Natura deor. [illegible] 58

Neptuno maritimum omne regnum eſt datum. 1 de Nat. deo 49

Neptunum eſſe aerem, q[illegible] per maria manaret, diſputat Chryſippus. de Natura deor.1 30

Neptunum eſſe dicis animum cum intelligentia per mare pergentem. 3. de Nat. deo. 45

ſed nequaquam [illegible] iſto ſunt omnia. Cat.8

nequaquam ſatis explicatæ ſunt de Nat. deo 2 1

neque feci adhuc, nec mihi tamen, ne faciam, interdictum puto. lib.1. de Finib.6

neque ira, neque gratia teneri. de Natura deo.1.53

ea facie, neque ſolùm facie, ſed etiam ornatu nouimus. de Nat. deo.1.57

nequitia ab eo dicitur, quòd nequicquam eſt in tali homine, ex quo idem nihili dicitur. Tuſc.q. lib 3 15

nequitia, vitium, frugalitati contrarium. Tuſc.q lib.3.15

neruorum implicatio toto corpore pertinens 2. de Nat. deo 125

in quibus nihil animi, nihil neruorum putant. Offi.1.52

neruos quòd plures quàm ſeptem haberet, iuſſit Lacedæmon in Timothei fidibus demi. 2. de Leg 39

à neruis continentur artus. 2. de Natura deor.105

qui ſine neruis ſunt. de Pet. Conſ 4

itaque neruoſius qui iſta diſſerunt. Off. 3.143

conficeri neſcire quod neſcires. de Natu. deo 1.59

non eſſe neſcium, fore, vt, lib 1. de Finib 1

Neſtor apud Homerum ſæpiſſimè de virtutibus ſuis prædicat. Cat. 17. Hom. Iliad 1.

Neſtor tertiam ætatem hominum vixit. Cat.17. Hom. Iliad. 1.

Neſtoris ex lingua, vt ait Homerus, melle dulcior fluebat oratio. Cat 17. Iliad. 1.

Neue viuus, neue mortuus eam terram minuat. [illegible] de Leg. 61

neutiquam diſſoluemini de Vniuerſ.51

[illegible]
[illegible] facultas [illegible] [illegible] pera deni [illegible] [illegible] 114
[illegible] conſtruxit 1. de [illegible] 8
[illegible] eſſe omnino no [illegible]
[illegible] Acad quæſt.ed 1 1. [illegible] 82
[illegible] cogitari [illegible] poteſt [illegible] Acad. quæſt ed [illegible] lib 1
[illegible] videtur [illegible] de [illegible]
[illegible] nunquam vid[illegible] [illegible] d. 8
[illegible] ab ea [illegible] habemus [illegible] errore [illegible] tate, temeritate [illegible] Acad q ed. [illegible]
[illegible] qui [illegible] ecere volunt, tam al [illegible] quàm [illegible] pro [illegible] Acad q [illegible]
[illegible] alicubi [illegible] Acad [illegible] 18
[illegible] de Nat d 1 1[illegible]
[illegible] de Nat. de[illegible]
[illegible] fit. de Nat. d. 1. [illegible]
[illegible] natura minimum, quod diui[illegible] Acad quæſt. edit 1 lib. 1. 10. contra Epicureos, qui corpuſcula quædam indiuidua ponunt rerum primordia.
nihil habet negotii. de Nat. d. 1. [illegible]
nihil turpius, quàm cognitioni & perceptioni aſſertionem approbationemque præcurrere. Acad q. ed. 1 lib 1 3[illegible]
nihil de ſuo genere in aliud genus transferri poteſt Acad q ed 1. lib 2. 47
nihil facere. Acad. q. edit. 1. lib. 2 45. quod vulgò, nihil proficere.
nihil poſſe comprehendi, hinc efficere volunt Academici, quod his omnibus, quæ viſa ſint, veris ſint adiuncta falſa, quæ à veris nihil differant. Acad. q. ed. 1. lib 2 40
nihil poſſe percipi. Acad. q. ed 1. lib. 2. 61
in nihilum interire. Acad. q ed. 1 lib. 1 10
ad nihilum venire. Tuſc. q. lib 1 4
pro nihilo putare. Tuſcul. q. lib. 3 31
Nilus Ægyptum irrigat. 2. de Nat d. 98
imbres, nimbi, procellæ, turbines 3. de Nat. d. 36
nimis acres humores, aut cõcreti. de Nat. deor. 2. 43
ne nimis diligenter inquiras in ea quæ iſto modo (id eſt poeticè) memoriæ prodita ſunt. 1. de Leg 3
nimis [illegible] dociles, admonendi videntur ſæpius. de Nat. d. 1 10
non nimis [illegible] repub. verſati 3 de Leg. 16
nimis ſæp[illegible] ſecus videmus euadere. 1. de Leg. 41
ne [illegible] vide, nec nimis ſæpe eum laudauerit. 3 de Leg. 1
[illegible] inter honeſtum & turpe, ni[illegible] quiddam, neſcio quid immen[illegible] de [illegible] lib 4 58
& [illegible] lapide [illegible] propter æternũ [illegible] Tuſc. [illegible] 33. vide [illegible]
[illegible] ad veritatem [illegible]
[illegible] floreret tam diu [illegible] 4
[illegible] vocabat. de [illegible] d 6
[illegible]
[illegible] enim [illegible]
[illegible] dilbet ad [illegible] fuſet [illegible] de [illegible] 8
[illegible] de Nat d. 61. pa[illegible] eſt, nih[illegible]
[illegible] acc[illegible] poſ[illegible] 4
[illegible] eſt. [illegible]
[illegible] de [illegible] lib [illegible]
nitor [illegible] corporis [illegible]
ſine nitore [illegible] de Le[illegible]
ſed plus [illegible] contrà naturam [illegible] lib [illegible]
tu [illegible] in quo nititur [illegible] lu. Som. Scip. 7
[illegible] ad [illegible] immortalem [illegible]
[illegible] conſilio atque authoritate [illegible] Off. [illegible]
[illegible] fiducia virtutis ad ſpem beate viuendi. Tuſc. q lib [illegible]
[illegible] dicuntur [illegible]. Tuſ. q lib [illegible] 17
[illegible] & progreſſa ratio hoc efficiet, &c. Acad q ed 1. lib 2 42
[illegible] ex aqua concreta. Acad. quæ. ed. 1 lib 2 [illegible]
[illegible] ndum Anaxagoram quia [illegible] vnde illa eſt concreta Acad q ed 1 lib [illegible] 91
niue [illegible] concreſcit aqua. de Nat. d [illegible]
niue ob[illegible] regionum pars. de Nat [illegible]
[illegible] Acad q ed. 1 lib 2 [illegible]
nobi[illegible] quæſt edit [illegible] lib [illegible]
nobilis [illegible] Acad. quæſt. ed. 1 lib 2 101
magni atque nobiles philoſophi. de Nat. deor. 1. 4
quiſquam nobilis [illegible] 3. de [illegible] deor 35
nobilium [illegible] mutato, mores mutari [illegible] 3 de Leg. 19
nobilitari poſt mortem. Tuſc q. [illegible] 1. 27
cuius eſt, præter cæteros, nobilitata crudelitas. Off. 1. 35
quàm nobiſcum malè agatur. Acad. quæ. ed. 1. lib. 2 72
qui aliis nocent, vt in alios liberales ſint, in eadem ſunt iniuſtitia, vt ſi ipſi in ſuam rem alienam conuertant [illegible] 65
nocere alteri, ſui commodi cauſa. Offic. 3. 28
& non audet cuiquam aut dicto proteruo aut facto nocere. de [illegible] lib [illegible] 41
qui numerus rerum omnium ferè nodus eſt. Som. Scip 18
quaſi nodum ac vinculum [illegible] aliquid requirunt omnia duo ad cohærendum de [illegible] 15
ex quo amicitiæ nomen eſt ductum. de Nat. d [illegible]
nomen Græcum tritum pro Latino. 1. de [illegible] d 67
nomen inane. Tuſc. q. [illegible] 18
non enim auditum [illegible] lib [illegible]
nomen inuidioſum [illegible] infamiæ [illegible] de [illegible] lib 2
quod enim [illegible] nomen imponi[illegible]
[illegible] primum [illegible] de [illegible] nomen eſt [illegible] Tuſc. [illegible] 4 1
[illegible]
erat [illegible]
[illegible]
nec [illegible]
ſi [illegible] Conſ. [illegible]
no[illegible] noua. de [illegible]
[illegible] debit [illegible]
[illegible] Finib lib 4 [illegible]
bonis nom[illegible]
horum [illegible]
deinde ex [illegible] q. lib. 1 17
niſi nominat [illegible]
ne nomenclator [illegible] bonus [illegible]
ea deſiderat nomen [illegible] Conſ. 17
[illegible] apud Gr[illegible] non ſolùm [illegible] numobſeru[illegible] vocabant 3 de Le[illegible] 4
non attingunt ea [illegible]
non cogere [illegible]
[illegible] de Le[illegible]
[illegible] deformis [illegible]
non eſt cu[illegible] uerſ[illegible]
non ſani [illegible]
ferro [illegible] 4[illegible]
non [illegible] eſt nomen [illegible]

[illegible]
ad [illegible]
La[illegible]
non [illegible]
[illegible]
noſſe [illegible]
[illegible]
de [illegible] de Vn[illegible].47
neq [illegible] Acad [illegible]
notio bonorum [illegible] Acad. q. ed.1.lib.1.[illegible]
vis & [illegible] de Nat. deo.1.[illegible]
notio natural[illegible] noſtris.de Finib.[illegible].14
notio verb[illegible] T[illegible].73
hanc quaſi na[illegible] atque [illegible] tam in animis noſtris [illegible] lib.1. de Finib.24
quæ enim iſtarum d[illegible]tionum non ape[illegible] notionem noſtr[illegible], quam habemus omnes de fortitudine tectam atque inuolutam. Tuſc q[illegible].4.41
ſi quis voluerit animi ſui complicatam notionem euoluere. Offi.3.99
notionem deorum in animis hominum impreſſit ipſa natura. de Nat.deor.1.32
notiones rerum. Acad q ed.1.1.lib.1.30
notiones rerum fiunt in animis, ſi aut vſu aliquid co[illegible] ſit, [illegible] coniunctione, aut ſimilitudine, aut collatione rationis. de Finib lib 3.17
notiones rerum [illegible] ſitæ, [illegible] quaſi conſi[illegible] in animi[illegible]. Tuſcul.q lib.1.47. Græci [illegible] voca[illegible]
quanta notitia anti[illegible] Cat.[illegible]
notitia bonorum [illegible] eſt [illegible] ratione [illegible]tionis. de Fi[illegible]b lib.[illegible].17
notitiæ rerum è ſing[illegible]ibus nobis imprimu[illegible]tur. [illegible]d.q e[illegible].1.lib.1.[illegible]
notitiæ rer[illegible], qu[illegible] [illegible]rum [illegible] vocant. Acad. q.edit[illegible] lib.1.30

[illegible]
[illegible] rebus quæ modo naſcentes [illegible]rum. Acad [illegible] lib.1.15
[illegible] animo ſit nouum. Tuſc.quæſ. [illegible]
[illegible] ortè Roma noui Acad quæſt.ed. [illegible] dictum. ſubauditur [illegible]
[illegible] paululum a te allatum eſt. 3. de Le[illegible].14
[illegible] reperientis. Acad. quæſt.ed.1. lib.1.16
[illegible] magis nos, quàm magnitudo rerum, ad exquirendas cauſas debet excitare 1 de Nat.deo.71
[illegible] verborum Tuſc.quæſt.lib 5.14
[illegible] dicendi gloria maxi[illegible] de Pet.Conſ[illegible]
[illegible] hæc primùm à nobis. de Vniuer[illegible].17
nil habui quod nouandum putarem in legibus 3 de Leg 14
nox opacat terras. 1 de Nat.deo.70
quoties nox oppreſſit, quum manè cœpiſſet Cat.45
noctis dieique effectrix terra de Vniu.45
noctem quandam rebus offundere. de Nat.deo.1.5
noctem effic[illegible], vmbra terræ ſoli officiens. de Nat.d.2 36
nocte concubia. Diuin. lib 1.58
& noctes & dies diuinum numen horrere. Acad.q.ed 1.lib.2.112
noctur[illegible] in media Græ[illegible] Diagondas Theban[illegible] lege perpe[illegible] ſuſtulit 2 de Le[illegible] 7
nocturna [illegible] præter illa qu[illegible] pro populo [illegible] 2 de Legib.18
no[illegible] pu[illegible] a par eſto 3. de Le[illegible]
[illegible] nubes concret[illegible] Nat.d[illegible].74
nec oſſa [illegible]antium. de [illegible] 4
tota res, Velles, [illegible]atoria eſt. [illegible] de Nat.

[illegible]
nam [illegible]
de [illegible]
numen [illegible] noct[illegible] ſeſt n[illegible] ſtimat. Ac[illegible]
Numerus Su[illegible] nob lis, iores [illegible] lib.1.67
numerus, p[illegible] n[illegible]. Acad quæſt ed 2.lib [illegible]
numer⁹ par, imp[illegible]
numerus ſeptenar[illegible] que plenus, alter[illegible] tor. Som. Scip.7
numerus ſeptenarius rerum o[illegible] rè nodus eſt. Sum. Scip 18
magnum frumenti numerum adu[illegible] Offic.3.66
& mortui numerum obtinebunt iure cæſorum. Offic 2.61
ſpeciem dei ad numerum non permanere. de Nat.deo.1.74
quorum in locum ac numerum peruenire velis. de Pet.Conſ 3
in numerum eundem referre. Acad quæ. ed.1 lib.1.24
niſi fortè Demetrius Phalereus in hoc numero haberi poteſt. Offic.1.5
qui ſe iud cum numero haberi volunt. Tuſcul.quæſt.lib 1.[illegible]
orator in [illegible]mero veſtro nũquam eſt habitus de Leg 1 6
non [illegible] numero hæc iudicantur, ſed p[illegible]dere Offic 1.117
ratione [illegible] numero mouentur aſtra, non conſili[illegible] in quo nihil eſt temerarium, &c. de Nat.deo.2 31
è numero tollere. Acad.q.edit 1 lib.1.16
numeros explere. Acad.q ed 1.lib.2.14
&, vt ide[illegible] dicunt, omnes numeros habet. O[illegible]ic.3.13
quod omnes habet[illegible] numeros veritis

[illegible]
ex nu[illegible] pro [illegible] Ac[illegible]
nu[illegible] [illegible]culæ. de Na deo[illegible]
numer[illegible], habes pro deo. 3. de Nat.[illegible]
qui voluptatem nullo loco numerat. de Finib.lib.1 75
nec quicquam numeraret in bonis. Acad. q.ed.1.lib 1 35
dies decerat fi[illegible]clim numerare 3. de Nat. deo 6
numerare ali[illegible]id in bonis vel malis Tuſc.q l b 5 34
numerare hunc hominem non decet. 2. de L[illegible] 14
cur nec [illegible] in bonis ſit numeranda. de Finib [illegible]
nu[illegible]mus ad [illegible]ter [illegible]ius. Offi 3 121
qu[illegible] nunc para Offi 3 84
vbi [illegible] angues nundinari ſolere [illegible] lib 2.51
nu[illegible] vidi[illegible]lla ali[illegible], ni[illegible] humana fig[illegible]. de Nat de[illegible]
qu[illegible] nunqu[illegible] philoſophum pictum, vt dic[illegible] viderunt. de Finib. lib 5 71
nunquidnam ſimile vidiſti de Nat. deor. 1 61. paulò pòſt Nunquid tale Epicure vidiſti
ſenſus omnes veri nuntios. de Nat. d 1 49
quæ nunquam quinque nuntiis animus co[illegible]noſceret. id eſt, quinque ſenſibus. T[illegible]ſcul q lib 1.39
nuntiare vera Acad.q.edi 1 lib.1.72
nuper, id eſt, paucis antè ſeculis 1. de Nat. deor.95
nutricatur omnia & continet mundus, ſicut membra & partes ſuas. 2. de Nat. deo.61
quem nutum locupletis orbi ſenis non obſeruat. Parad 49
ſu[illegible]ptie nutu & ſuo pondere ad pares angulos in terram & mare ferri. Tuſcul. q lib 1.33
quo[illegible]m non in ſenſent a ſolùm, ſed etiã in nutu reſidebat authoritas. Cat.57
nutibus ſuis vndique in ſeſe conglobata terra. 2. de Nat deo.71
& in eo nutare. de Finib.lib 1.45
nutare videtur Democritus in natura deorum. de Nat.deo.1.84

O

OB oculos nullo poſito ſimulachro earum rerum. de Vniuerſ.47
ob os effuſus ignis. de Vniuerſ.61
venenum vt ſiccus obbibiſſet. Tuſculan. q.lib.1.79
obdormiſcere in mediis vitæ laboribus. Tuſc.q.lib.1.105
obducere callum. Tuſc.q lib.2 36
obducere callum vetuſtatis. id eſt, longi temporis velut *[illegible]*: non ſentiũt enim quæ occalluere. Tuſc.q.lib.3 46
obducere tenebras rebus clariſſimis. Acad q.ed.1.lib.2 17
obducitur in ſepultura corpus matris terræ quaſi operimento. 2. de Leg.56
obducta terra mortuis humatis. 2. de L.58
obducta pluma vel ſquama animantes. 2. de Nat.deo.90
aut [illegible] ob[illegible]
obduruiſſe [illegible] lib [illegible]57
[illegible] conſilio ratio[illegible]
obe[illegible] & pa[illegible] Nat.de[illegible] 15
obe[illegible] voluptati [illegible] Som.Scip 33
obediens cupid tati. de [illegible]
& obtreris legatus Æ[illegible] Scip.6
obire legationem. Acad. [illegible]
obire mortem [illegible]
quando obitura omnia. 1. de Leg 46
obitus ſiderum Di[illegible] lib [illegible] 108
aut obitu lunæ, æſtus maritimi fretorumque anguſtiæ commouentur. de Nat. deo.2 15
obiicere aliquid alicu[illegible] vt probrum. T[illegible] quæſt lib 1 3
obiicere ſe telis hoſtium. Tuſc q lib 2 [illegible]4
obiiet animo dicitur metus aut dolor. Tuſc quæſt lib 2 7
qui aliqua ſpecie vtilitatis obiecta eſt. Offic.3 44
cũctari illum diutius in vita fortunæ obiectum, inus le putabat ipſi. Tuſc.quæ. lib.1 100
ſi tale viſum obiectum eſt à deo dormienti, &c Acad. q.ed 1 lib 2.46
obiiciendi erroris cauſa. 2. de Leg 45
obiurgatio contumelia carere debet. Lælius 75
obiurgationes quatenus adhibendæ, & quid deci[illegible] in eis [illegible]tandum. Off.1 136
obiurgationes nonnunquã incidunt neceſſariæ. Offic 1.139
obiurgationes etiam interdum in amicitiis vigent maxime Offic. [illegible]85
obi[illegible]gatores beneuolos placare. de Nat. deo 1 5
oblatum, cui opponitur infectũ. Acad. q. quæſt edit.2 lib.1.46
& vbi obla[illegible]tare ſe ſine interpellatoribus poſſet. Offic 3 73
oblectatio animi. Offic.1.7
oblectationes iucundæ ex doctrina. de Finib.lib.5.52
oblectamenta puerorum. Parad.47
obligare vulnus. Tuſc.qu.lib.2.34
obligare aliquem militiæ ſacramento. Offic.1.55
obligari beneficio. Offic.2.101
vt intelligant te ſibi in perpetuum ſummo beneficio obligari. de Pet. Conſ.14
obligari impia fraude. Diuin lib.1 7
obligari pœnis legum iudiciorumque. de Finib.lib 2.57
obligari non poteſt locus publicus prius ta religione ſepulchri. 2. de Leg.54
obligari ſuperſtitione anili. Diuin.lib.1 7
& qui voluns obligandi tui tempus ſibi aliud nullum fore. de Pet. Conſ 5
obligatum eſſe maximis alicuius beneficiis. Offic.1 85
vt qui nobis adhuc obligati fuerint, &c. de Pet. Conſ.15
mollitos & oblimatos agros ad ſerendum relinquit. 2. de Nat d 99
ſed partim obliquos, partim auerſos, partim aduerſos ſtare vobis Som. Scip 21
obliteſcunt orbes à noſtro aſpectu. de Vniuer.47
ſi verò motus animi, ſolicitudines, ægritudinéſque obliuione leniuntur, tradu ctis animis ad voluptatem Tuſc.quæſ. lib 5.78
coegit in ſuis ſtudiis obmuteſcere ſenectus. Cat 23
[illegible]
ob[illegible]
obſcuritas [illegible] l b 2 1
obſcuritas in ipſis rebus. [illegible] quæſt ed. [illegible] lib 2.7
quò pertinent obſcuritates, & [illegible] ſomnioru[illegible] lib.2.1[illegible]
vt ſpeciem vtilitatis ob[illegible] Off[illegible] 61
vt enim obſcuratur & off[illegible] dituæ[illegible] lit lumen l[illegible] enæ, & [illegible]3
ſplendore [illegible] & [illegible] ob ſcuretur, & obruatur, [illegible] intereat, nece eſt de Fini lib 3 [illegible]
eas obſcurant ſæpe & obru[illegible] de [illegible] 414
obſequi amicu Acad q ed.1.lib [illegible].8
obſequi alic[illegible]ius ſtudi[illegible] Tuſc q lib.2
obſequi alicuius voluntati de Fi[illegible].lib.[illegible]
obſequium ami[illegible], [illegible]eritas odium p[illegible] Lal.7
obſerebatur terra fru[illegible] de L[illegible] 58
obſita tenebris loca. Tuſc.q [illegible] l b 1 41
obſeruare & colere aliquem.[illegible]
obſeruare facta hominum, ad legeſque reuocare 3 de Leg. 40
obſeruare literas le[illegible]um 3 de Leg 40
obſeruare nutum al[illegible] Par[illegible] 49
obſeruare tempus. Tuſc[illegible] 4[illegible]
obſeruari cauſa [illegible]mp[illegible] 16
obſeruatio conſta[illegible] atque d[illegible]utur[illegible] uin.lib.1.96
obſeruatio diuturna nota[illegible] de rebu[illegible] artem. Diu.lib.1.111
corporibus omnino obſidetur locus de Natu.deo. 1. 46. n[illegible] eſt enim [illegible] vacet corpore.
obſideri ab hoſte Offic.1 81
quod ſi in omnibus hit rebus obſiſt[illegible] 1. de Nat.deo.1 70
obſiſtere dolori. Tuſc.q lib 1 16
obſiſtere dolori tanquam hoſti. Tuſcul. quæſt.l b 1.45
obſiſtere iniuriæ. Offic.1 35
obſiſtere opinionibus. Acad. quæſt ed.1 l b 1 99
obſiſtere ſtudiis alicuius Læl 35
obſoleſcere, pro, vetuſtate [illegible] deſ[illegible] nem & obliuionem abire. Acad. [illegible] ed.1.lib 1 8
obſonare ambulando fam[illegible] id eſt [illegible]ro

obſonio parare. Tuſc.q.lib.5.70
quæ obſtant & impediunt. Acad. quæſt. ed.1.lib 2.11
obſtrere fulgura auſpices planto.2. de Leg 18
obſtringere ſe fœdiſſimo & teterrimo parricidio patriæ.Offi.3.1 1
obſtringere ſe ſcelere. Offi.1.15
& ad beneficiis obſtringendos homines accommodata. O[illegible] 90
qui ſera pœnis corporibus ſuis obſtruere voluerunt. Cat.68
obſtructa multis difficultatibus. Acad.q. ad.1.lib.2.7
obſtructas eas partes & obturatas eſſe dicebat.Fat 8
cùm ſit immoderato obſtupefacta potu atque paſtu. Diuin.lib.1.56
obſtupeſcere alicuius aſpectu. Diuin. lib.2 59
obſurdeſcimus tamen neſcio quomodo. Læl 74
hoc ſonitu complexæ aures obſurduerũt. Som.Scip.18
obtegatur os terræ reiectum 2. de Leg.51
a virtutibus iis,quibus à natura eſſemus ornati,obteri poſſe.de Finib.lib.4.48
ſi minus id obtinebis Tuſc q lib 1.11
quomodo primùm obtinebit nomen ſapientiæ ‘Acad q ed.1.lib.2.25
obtinere aliquid nullo reſiſtente.Offic.3. 103
obtinere cauſam.de Finib.lib 4 1
obtinere locum prouerbii. Tuſc.q li.4.19
obtinere ſalutem & fortunas per aliquem nulla impenſa.de Pet.Conſ.15
quòd ſe poſſe putant duas contrarias ſententias obtinere.de Finib 4.74
obtinere falſum teſtamentum.Off.3.95
obtineri ſententiam aliquam. Tuſcul.q. lib.2.22
obtrectandi cauſa cum aliquo pugnare. Acad q.ed.1 lib.2.69
obtrectantis eſt,angi alieno bono, quod idem etiam alius habeat Tuſc.q.li 4.46
obtrectatio autem eſt ea , quam intelligi zelotypiam volo, ægritudo ex eo,quòd alter quoque potiatur eo , quod ille ipſe concupiuerit. Tuſc q.lib 4.14
obtutus oculorum. Offi.1.105
obtutum oculorum effugit animus. de Vniuerſ.55
obtundere ægritudinem. Tuſc q lib 3.50
obtundere mentem. Tuſcul q.lib 1.05
eutus obtuſior ſit acies. Cat 75
quo quid dici poteſt obtuſius (pro,ſtupidius). de Nat.deo.1 49
obuerſari animo.Tuſ.q lib 1 46
obuiam procedere morti aduentanti. Tuſc.q.lib.5.41
Occæcati cupiditate non prouident. lib.1.de Finib.16
occidimus ipſi,& extinguimur.de Natu. deor.2.17
non occidunt ſententiæ hominum interitu.de Nat.deo.2.9
qui centum millibus annorum antè occiderunt. Tuſcul.q.lib.1.8
ne occideret morte patrisfamil.ſacrorum memoria.2.de Leg.46
quarum rerum recordatio & memoria ſi vnà cum illo occidiſſet.Læl.86
occidere cum maxima gloria. Diuin. lib 1 48
occidere in nihilum. Diuin.lib 2.28
occaſus alicuius ſigni.Diuin.lib.2.13
primùm id occatom cohibet.Cat.47
occatio. Cat.47
occuli parietum vmbris cultu molliſſimo. Tuſc.q.lib 2.31
ita enim,qui [illegible] dicitur,tantum abe[illegible] etiam vt dolere alterius i[illegible] probè acto videatur.de Finib.li[illegible] 46
qui nihil e[illegible] de inſidiis gaudium putant. [illegible] 55
in occulto latere. Acad.quæſt.ed.1.lib.1 31
occultæ,& ab ipſa nat[illegible] inuolutæ res. Acad.quæſt.ed 1 2 lib 1 11
occulta & circumiuta cra[illegible] teoebris . Acad quæſt ed 1 li[illegible] 2.111
altera occulta quædam & quaſi inuoluta aperire de Fi[illegible] lib 2.24
occultiſſimas res aperire , in [illegible]que proferre Acad q[illegible] lib 2 [illegible]
occultare & dill[illegible] appetit[illegible] voluptatis propter verecundiam. Off.1 147
occultare ſuum gaudium. Offic 2.116
occultare ſententiam fronte.Læl.59
eorumque omnium,quæ naturæ obſcuritate occultantur.de Fin.lib.4 42
tum occultantur,tum rurſus aperiuntur ſtellæ.de Nat.deo.2 57
occumbere mortem pro patria. Tuſc.qu. lib 1.91
occupare dominatum. Tuſc.q.lib.5 42
occupare regnum. Læl 38
occupare tyrannidem.Offic.3.121
occupari in aliqua re. Acad.quæſt.edit.1. lib.1 11
occupatum eſſe in ſe conſeruando.de Finib.lib.4.28
dicéque nos in vocibus occupatos. Tuſ. quæſt.lib.5.54
occupatis & obſeſſis vrbis locis procreatur tribunatus.3.de Leg.19
occupatio rei militaris. Acad.quæſt.ed.1. lib.2.4
occupationibus implicatus. de Nat.deo. 1. 57
quodcunque occurrit. Acad.quæſt. ed.1. lib.2.35
non occurrit animo. Acad.q.ed.2.lib.2.16
nobis occurrit deus in precibus, in optatis,in votis.de Nat.deo.1 17
occurritur autem nobis ,& quidem à doctis & eruditis. Offic 1 9
Oceanus,Perſeidis pater.3 de Nat.d.54
Oceanus , Salaciáque,(iti,cæli ſatu, terráque conceptu generati.de Vniu 49
Oceani ſeruos conſtantiſſimus. 3.de Nat. deo 17
aut ii qui Oceani freta illa viderunt, &c. Gaditanum nempe ſiue Atlanticum. Tuſc.q.lib.1 38
Oceani humoribus alitur ſol igneus . de Nat.deo.2 29
otii conſumendi cauſa facere aliquid. Tuſc.quæſt lib.5.56
eorumque qui priuatum otium negotiis publicis antetulerunt. nominatim vita laudatur. Tuſc.q.lib.5 48
ita otium ſuum ad noſtrum negocium contuliſſe videantur. Offic.1.117
qui quondam peperiſſet otium ciuitati. Offic.3.3
otium perturbare. Acad.q.ed.1 lib.2.15
otio abundare. Tuſc.q.lib.2.14
quid eſt enim dulcius otio literato? Tuſc. q.lib 5.76
otioſorum vita & facilior , & tutior, & minus aliis grauis aut moleſta eſt:fructuoſior autem hominum generi,& ad claritatẽ amplitudinémque aptior eorum,qui ſe ad Rempub . & ad res magnas gerendas accommodauerunt. Offic.1.99,& 101
Octauianum bellum.de Nat.deo.2.11
octupla pars,ſexta primæ.de Vniu.29
oculus conturbatus. Tuſc.q lib.3.13
oculi,rerum optimarum cognitiones nobis attulerunt.de [illegible] ver.65
in hũc oculi omi[illegible]
oculi Minoruæ cæ[illegible],cærulei[illegible] de Nat.de[illegible] 58
oculi, tanquam ſpeculatores al[illegible] locum obtinent 2 de [illegible]
oculi[illegible]
oc[illegible]
à c[illegible] abducere de N[illegible] 31
à conſuetudine [illegible] abducere d[illegible] 3 de Nat de[illegible] 14
oculorum [illegible] qui eſt ob oculos off[illegible] 3.de V[illegible]
iis artibus, quarum iud[illegible] eſt oculorum.2.de Nat.deo.119
oculorum eſt in nobis ſenſus acerrimus. de Fin lib 2 44
oculorum ſenſum omnem effugit animus.de Vniuerſ.65
oculorum vtilitas maxima donata humano generi,deorum munere.de Vni 65
& primùm id quod ante oculos eſt.de Pet.Conſ.19
qui ante oculos ſunt Læl 36
nam nos quoque oculos eruditos habemus. Parad.47
cum rerum natura duo lumina ab animo ad oculos perforata nos habere voluiſſet.3 de Nat.deo.6
oculos lubricos & mobiles fecit natura 2. de Nat.deo 107
oculos natura membranis tenuiſſimis veſtiuit & ſepſit.Ibidem.
apertis atque integris & oculis & auribus nec videre nec audire.Tuſc.q.lib.1.59
oculis apertis , & ſomno conniuentibus. 2.de Nat.deo.108
nos enim ne nunc quidem oculis cernimus ea quæ videmus. Tuſc.q.lib.1.38
cur te duobus contueas oculis,& non altero tantum? 3.de Nat deo.56
qui in oculis ciuium quondam viximus. Offic.3.4
in oculis quidem exercitus.de Fin.li.2 18
ſi in oculis ſit multitudinis. Tuſc.quæſt. lib 2.54
quibus oculis intueri potuit veſter Platon fabricam illam tanti operis? de Nat. deo.1 19
erat oculis peruerſiſſimis.de Nat.d.1.55
oculis aliquem priuare. Acad quæſt.ed.1. lib.2.33
Quem quiſq; odit,periſſe expetit Ennius. Offic 2.23
non tu quidem oderis , ſed certè nõ probes.lib.1.de Fin.21
aſpernari,odiſſe,fugere), amare,conſectari,adipiſci velle.lib.2.de Fin.25
apertè odiſſe magis ingenui eſt , quàm fronte occultare ſententiam. Læl.59
odiſſe congreſſus hominum.Læl.75
odium,ira inueterata. Tuſc.q.lib.4.16
odium mulierum.Tuſc q lib 4.19
odium,venenum eſt amicitiæ.Læl.35
an propter infinitum odium tyranni effrenatius in Atrium inuaſerit . Tuſc. quæſt.lib 4.59
odio acerbiore Sylla incitatus, C. Marii reliquias diſſipari iuſſit.2.de Leg.56
odio capitali ab aliquo diſſidere.Læl.2
at verò eos & accuſamus,& iuſto odio digniſſimos ducimus.lib 1 de Fin. 26
odia, diſſidia,diſcordias. de Nat. deo. 1 31
in odia hominum incurrere.Offic.2.107
odoris inſolerabili fœditate depellunt inſectãtes multæ animãtes.2.de Nat d.96
odoratus.Acad.q.ed.1.lib,2.22

odoratus iucundus pomorum.2.de Nat. deor.118
odiſſimum de Finib.lib.2.11
¶ Œdipus Colonæus. Cat.20
Œnei partu edita. id eſt Deianira. Tuſc. q lib.2.16
quibus vinũ diffuſum ſit è plena œnophoro de Finib lib.2.11
ille cui in monte Œteo illatæ lampades fuerunt 3. de Nat.deo.28
¶ Neceſſe enim eſt offa obiecta cadere fruſtum ex pulli ore,&c. Diuin.lib.2.18
ſi in offam pultis inuadit. Diuin. lib 2.58
offendi eum ſedentem in exhedra.de Na. deo.1.15
nunquam illum ne minima quidem re offendi. Læl.85
grauiter offendere aliquem. Offi 1.110
offenſio(ægrotationibus contraria)eſt opinio vehemens de re non fugienda, inhærens,& penitus inſita,tanquam fugienda. Tuſc.q.lib.4.20
offenſio pedis. Diuin.lib.1.67
quæ ſi in deformitate corporis habent aliquid offenſionis,&c. Off.3.145
offenſionis aliquid habent corporis perinſignes prauitates.2.de Leg.58
offenſionis nihil habens mundi forma. de Vniuer.13
ne in offenſionem Athenienſium caderet. de Nat.deor.1.59
offenſiones corporum. Tuſc.q.lib 4 15
offenſionum & repulſarum quaſi quandam ignominiam timere & infamiam. Offi.1 101
ſi nihil ſe offerret.Acad.q.ed.2.lib 2.91
offerre ſe ad mortem pro patria. Tuſcul. q.lib.1.17
offerre ſe periculis ſine cauſa. Offi 1.115
officium, Græcè καθῆκον. de Finib.lib.3.16
officium commune, Græci καθῆκον μέσον. id eſt, mediũ officiũ appellant. Off.1.13
officium inchoatum. de Finib lib. 4.12
omne officium quod ad coniunctionem hominum,& ad ſocietatem tuendã valet,anteponendum eſt illi officio,quod cognitione & ſcientia continetur. Off. 1.121
officium medium quoddam eſt, iuxta Stoicos,quod neque in bonis ponatur, neque in contrariis. de Finib.lib.3.46
officium medium eſt, quod cur factum ſit,ratio probabilis reddi poteſt. Offic. 1.15
officium quoddã medium dicitur,quoddam perfectum. Offi.1.13
perfectum officium, rectum opinor vocemus, quod Græci κατόρθωμα. Offi.1.13
nullum officium referenda gratia magis neceſſarium eſt. Offi.1.71
vt nec medici,nec imperatores, nec oratores,quãuis artis præcepta perceperint, quicquã magna laude dignum ſine vſu & exercitatione conſequi poſſunt: ſic officii conſeruandi præcepta traduntur illa quidem, ſed rei magnitudo vſum quoq; exercitationémq; deſiderat. Offi. 1.85,& 87
dolores quoſuis ſuſcipere malle, quàm deſerere vllam officii partẽ.li.1.de Fi.19
officii fructus eſt officium ipſum. de Finib.lib.2.60
neq; vlla officii præcepta firma, ſtabilia, coniuncta naturæ tradi poſſunt, niſi aut ab iis qui ſolam(vt Stoici)aut ab iis qui maximè honeſtatem propter ſe dicant expetẽdã (vt Peripatetici.)Offi.1.9
quis eſt enim qui nullis officii præceptis tradendis philoſophum ſe audeat dicere? Offi.1.7
nouerit quid officii ſui ſit. Aca.q.ed.2.li 2.16
officium appellant Stoici, quod ratione actum ſit. de Finib.lib.3.46
contra officium eſt, maius anteponi minori. Off.1.47
officium prodere Acad.q.ed.1.lib.2.25
quibus authoribus officium & fidem ſecutus eſſet. Diu lib.1.17
in officio colendo ſita vitæ eſt honeſtas omnis,& in negligendo turpitudo. Offic.1.7
omnis de officio duplex eſt quæſtio; vnum genus eſt,quod pertinet ad finem bonorum:alterum,quod poſitum eſt in præceptis, quibus in omnes partes vſus vitæ confirmari poſſit. Offic.1.13
nulla enim vitæ pars neque publicis, neque priuatis, neque forenſibus, neque domeſticis in rebus, neque ſi tecum agas quid, neque ſi cum altero cõtrahas, vacare officio poteſt. Offic.1.7
officia quæ ex communitate ducuntur, apriora ſunt naturæ, quàm ea quæ ex cognitione. Offic.1.152
officia quando, & quibus de cauſis commutentur. Offic 1.45
officia quædam ſunt, quæ aliis magis, quàm aliis debeãtur: vt vicinum citius adiuueris in fructibus percipiendis, quàm aut fratrem, aut familiarem: at ſi lis in iudicio ſit, propinquũ potius & amicum, quàm vicinum defenderis. Offic.1.85
officia iuſtitiæ ſtudiis officiiſque ſcientiæ proponenda. Offic.1.157
& ad noſtras vtilitates officia antè collata. Offic.1.69
officia,ſiue καθήκοντα ab initiis naturæ proficiſcuntur. de Finib.lib.3 18
officia ſeruata. Acad.q.ed.2.lib.1.26
ſunt etiam officia quædam aduerſus eos ſeruanda, à quibus iniuriam acceperis. Offic.1.51
cumulata erant officia vitæ. Tuſc. quæſt. lib.1.98
lex quaſi officiorũ magiſtra. de Nat.d.1.50
omnia officia eò referũt, vt adipiſcamur principia naturæ. de Fin. lib.3.18
etenim ſi in eos, quos ſperamꝰ nobis profuturos, non dubitamus officia conferre: quales in eos eſſe debemus, qui iam profuerunt? Offic.1.71
officia deſcribere. Acad.q.ed.1.lib.2.104
qui officia deſerit mollitia animi. id eſt, laborum & dolorũ fuga. lib. 1.de Fin.16
officia & ſeruata, prætermiſſaque, media inter rectè facta & prauè putabat Zeno. Acad.q.ed.2.lib.1.16
officia meminiſſe debet is, in quem collata ſunt, non commemorare qui contulit. Læl.61
quum multa ſint in philoſophia & grauia & vtilia, accuratè copioſeque à philoſophis diſputata, latiſſimè patere videntur ea quæ de officiis tradita ab illis & præcepta ſunt. Offic.1 7
aut officiis debitis, aut rerum neceſſitatibus euenit. lib.1.de Fin.26
in omnibus officiis tribuendis videndum erit, quid cuique maximè neceſſe ſit, & quid quiſque nobiſcum, vel ſine nobis, aut poſſit conſequi, aut non poſſit. Offic.1.85
nec enim quicquã ingenuum poteſt habere officina. Offic.1.150
ſed tamen vt ex eadem officina exiſſe appareat. Parad.6
offundere noctem quandam rebus. de Nat.deo.1.6
offundere tenebras. Acad.q.ed.2.lib.2.57
offuſus ob os ignis. de Vniu.41
¶ Olea in arce Athenis. 3. de Nat.d.
nihil olet ex academia, nihil ex Lyceo. de Nat. deo.2. 50. pro, nihil habet Academicum.
bene olens. Acad.q.ed 2.lib 2.11
ſi ex oliua modulate canentes tibiæ naſcerentur,&c. de Nat.d. 2.87
Olympias, Alexandri mater.2. de Nat.deo. 31. draconem aluit. Diuin.lib.2.134
ludis Olympiæ memoriæ proditum eſt. de Nat.deo.1 5
Olympionices. Tuſc.quæſt lib 1 99
¶ Sed hæc omitto, illud quæro, &c. Acad. q.ed 2.lib.2.86
omittere omnem timorem. Tuſc. quæſt. lib.1. 57
voluptates omittuntur, maiorum voluptatum adipiſcẽdarum cauſa. lib.1.de Fin.29
vim vitalem per omnem mundum pertinentem. de Na.deo.2 18
omnes quum ſecundæ res ſunt maximè, tum maximè meditari ſecum oportet, quo pacto aduerſam ærumnam ferãt. ex Phormione Terent. Tuſc.q lib.3 17
omnes vim & naturam diuinam eſſe arbitrantur. Tuſc.qu.lib.1.25
omnium ferè artium commune eſt, vt ſuis, hoc eſt, propriis vtantur verbis, quibus vulgus non vtitur. Acad.q. ed. 2.lib.1.19
omnium rerum poteſtate dominatúque digniſſimum. de Nat.d.2.12
omnium rerum vna eſt definitio comprehendendi. Acad.q.ed 2.lib.2.119
omnibus his, quæ viſa ſunt, veris adiuncta ſunt falſa (ex ſententia Academicorum) quæ à veris nihil differunt: et quum talia ſint, nihil poſſe comprehendi inferunt. Acad. quæſ.ed 2.lib.2.40
nullum eſſe pilum omnibus rebus talẽ, &c. hoc eſt, per omnia ſimilem alteri pilo. Acad.quæſ.ed.2.lib 2.76
omnes diſſipatos congregare, & ad ſocietatem vitæ conuocare. Tuſc q lib 1.50
omnes igitur partes mundi tangam. de Nat.deo.2.18
inter omnes omnium gentium ſententia conſtat. de Nat.deo.2.20
quod omne eſt, id non cernitur ex alio extrinſecus. Diuin.lib 1 80
omne quod ex ſe connexum eſt, verum eſt. Acad.q.ed 2.lib.2.89
omne præterea quod eſſet infinitum. de Nat deo.1.21
omne infinitum eſſe, quum nihil haberet extremum, Epicuri ratione comprobatum. Diuin.lib 1 80
omne quod ortum eſt, mortalitas conſequitur. de Nat.deo.1.20
omne illud permiſtũ, ex quo hæc ſecerit, conſumpſerat. de Vniuer.31
omnia in perfectis & maturis meliora. de Nat.d.2.28
rectè eius omnia dicentur, qui ſcit vti ſolus omnibus. de Finib lib.3.59
omnia minima, pro, minima quæque. 3. de Nat.deo.64
omnia quæ mouentur, interuallis mouentur. Acad.q.ed.2.lib.1 10
nullum ſenſum omnino de Nat.deo.1 20
omniuaga Diana.2 de Nat deo.51
ὁμολογία, Latinè conuenientia. de Finib. lib 3.27
¶ Vt nouiſſe Ætna grauiora dicant ſuſtinere. Cat 4
onera contenti corporibus facilius feruntur, remiſſis opprimunt. Tuſc. qu. lib.2.48

opera quibuſdam beſtiis & iuga impoſuimus.2.de Nat.deor.114
nunc onuſti cibo & vino confuſa & perturbata cernimus.Diuin.lib.1 55
¶ Opacat terras nox.2.de. Nat.deo.76
ſol opacat terras modò his,modò illis partibus.de Nat.deor.1.36
Opas Nilo natus,ab Ægyptiis appellatur Vulcanus.3.de Nat.deo.59
opera forenſis. Diuin. lib 2.108. Acad. q. edit.2.lib 2.2
opera publica Acad. quæſt.edi.1.lib.2.6
mireturque in ea tantum me operæ & temporis ponere. Offi.2.3
quod in rebus honeſtis & cognitione dignis operæ curæque ponetur, id iure laudabitur.Offi.1.19
operam, curamque conſumpſimus in eo ſtudio.de Nat deo.1.6
operam literis Græcis legendis conſumeo.lib.1.de Finib.1
multam operam fruſtrà conſumere.Tuſ. q.lib.2.95
operam dare alicui.Acad.quæſt.edi.1.lib. 2 52,& 17
ſtudioſe operam dare in exercitationem aliquam. Tuſc q.lib 1 6
multam operam & magnum ſtudium in aliquam ponere.lib.1.de Finib.1
quis eſt qui non præclarè & ab illis poſitam,& à nobis ſuſceptam operam philoſophandi arbitretur? Tuſcul. quæſt. lib.5.5
non modò operam noſtram nunquam à populari cœtu remouemus.Acad.q.ed. 1.lib.2.6
quid ſibi ergo opera noſtra opus eſt? Tuſc.q.lib.2.25
debeo laborare vt ſint opera,ſtudio,labore meo doctiores ciues mei. li.1.de Fi.9
cæteriſque operis & officiis erit id quod violatum eſt,penſandum.Offi.2.100
operoſis negotiis & moleſtiis implicatus. de Nat. d.2.38
ne operoſius quis ſepolchrum faceret, quàm quod decem homines effecerint triduo.2.de Leg.59
ſi in opertum bonæ deæ acceſſiſſes. Para. 39
& quidem in operto fuiſti Parad.42
operta Apollinis.Diuin.lib.2.87
quo ex genere Apollinis operta prolata ſunt. Diuin.lib.2.97
operimento matris terræ obducitur corpus in ſepulchra.2.de Leg.56
ὠφέλημα. de Finib.lib.3.27
ὠφελήματα & βλάμματα, emolumenta & detrimenta. de Finib.lib.3.54
opifex ædificatórque mundi Platonis de Timæo deus. de Nat.deo.1.14
opifices etiam poſt mortem nobilitari volunt.Tuſc.q.lib.1.28
opifices omnes in ſordida arte verſantur. Offi.1.209
opinio eſt quædam effœminata ac leuis, nec in dolore magis,quàm eadem in voluptate,qua cùm liqueſcimus,fluimúſque mollitia, apis aculeum ſine clamore ferre non poſſumus. Tuſcul. quæſt. lib.2.46
opinio eſt Anaximãdri,natiuos eſſe deos. de Nat.deo.1.19
vt ſpes Romani populi bona dete ſit, & honeſta opinio. de Pet. Conſ.54
opinio confirmata. Tuſc.q lib.3.2
opinio, non inſtituto aliquo aut more, aut lege eſt conſtituta. de Natura deor. 1.35
opinio deorum. Tuſc.q lib.1.25
opinio de diis non inſtitutis eſt confirmata,non legibus. Tuſc.q.lib.1.25
opinio imbecilla, & cum falſo incognitoque communis. Acad.quæſt. edit. 2. lib.1.30
opinio, quòd homini homine nihil eſſet pulchrius, ſimulachrorum ſuperſtitionem fortaſſe inuenit.de Nat.d.1.55
opinio magni mali. Tuſc.quæſt.lib.3.52
opinio præiudicata.de Nat.deo.1.8
opinio rerum eſt ſub ſenſum cadentium. Acad.quæſt.ed.1.lib.1.13
opinio vehemens, inhærens, & penitus inſita. Tuſc.quæſ.lib 4.26
opinio vetus,& omnium gentium firmata conſenſu.Diuin.lib 1 1
opinio hæc veteris Græciam oppleuit.1. de Nat.deo.46
opinio nis iudicio ſuſcipi . Acad.q.edit 2. lib.2.27
opinionem voluit Stoici eſſe imbecillam aſſenſionem. Tuſc.q lib 4.15
ad opinionem magni mali cum illa etiam opinio acceſſit, oportere, rectum eſſe, ad officium pertinere, ferre illud ægrè: tum denique efficitur illa grauis ægritudinis perturbatio. Tuſc. quæſt. lib.3.52
quod affert opinionem per ſenſus, rationis expers.de Vniuer.3
quibus cum ſit frequentes ſunt, opinionem adferunt populo,&c.Offic.2.66
opinionem deorum non collocutio hominum, non conſenſus efficit. Tuſcul. quæſt.lib.1.25
hanc excutere opinionem mihimet radicitus volui. Tuſc.q.lib.1.105
vt nullam eius opinionem reliquam faciat.de Nat.deo.2.23
hanc opinionem vſque ad hanc ætatem perduxiſti.de Nat.deo.1 46
opinionem à ſcientia ſeparatam veteres philoſophi ratione ſubiecti, vt illa ſit in ſenſibus, hæc in notionibus animi atque rationibus . Acad. quæſt. edit.2. lib.1.15
opinionem omnium vincere. Acad.q.ed. 1.lib.2.2
in cælum tranſlatos non re, ſed opinione eſſe dicunt. 3. de Nat.deo.37
non opinione ſolùm, ſed etiam ad veritatem planè velim mihi perſuaderi . de Nat.deo.1.45
non in opinione,ſed in natura ſite arboris aut equi virtus.1.de Leg 34
opiniones deprauatæ. Tuſc.quæſ lib.3.2
tum opiniones adſenſionéſque firmæ & veræ gignuntur.de Vniuer.57
opinionum commenta delet dies,naturæ iudicia confirmat.de Nat.deo 2.4
videmus cæteras opiniones fictas atque vanas diuturnitate extabuiſſe . de Nat. deo.2.4
opiniones videas apud eos firmiores eſſe de beſtiis quibuſdam.de Nat.deo.1.57
opinionibus obſiſtere. Acad.q.ed.1.li.2 99
opinionibus vulgi rapimur in errorem. 2.de Leg.45
opinionibus & inſtitutis omnia teneri. Acad. quæſt. ed.2.lib.1.31
opinioſiſſimus homo . Acad. quæſt.ed.1. lib.2.151
ergo iſta nec opinata non habent tantam vim, vt ægritudo ex his omnis oriatur. Tuſc.qu.lib 3.47
nec opinata,quia recentia ſunt, maiora videntur,non quia repentina. Tuſc.q. lib.3.43
ſi perſpiciunt nec opinata quædam bona. Offic.2.50
ſi nec opinato quid euenerit. Tuſc.quæſ. lib.3 44
in opinatione confidunt.de Vniuer.5
opinatione & perceptione ſublata ſequitur omnium aſſenſionum retentio. Acad q.ed.2.lib 2 71
opinator. Acad.qu.ed.1.lib 2.60
quod totum opinabile eſt.de Vniu 5
oppetere mortem.Offic.1 121
oppetere maturam mortem Diu. lib.1 35
oppetere mortem pro patria Offic.1.83
oppetere mortem pro Repub.de Finib. lib.5.58
ſed earum definitiones paululum oppidò inter ſe differunt.de Fin.lib.5.27
opponere authoritatem ſuam. Acad. qu. ed.1.lib 2.59
oppoſiti conſulibus tribuni apud Romanos.3.de Leg.17
oppoſiti regibus Lacedæmone Ephori à Theopompo.Ibidem.
oppoſita ſunt ea ambitioſis. 3.de Leg.34
opportunitas,quam Græci εὐκαιρίαν vocant, non fit maior productione temporis.de Fin lib 3.36,& 37
quæ vtilitas, quæque opportunitas membrorum in homine.de Nat.deo.1.24
opportunitas temporis eſt,iuxta Stoicos. Offic.1.197
opportunitas temporum.Ibidem.
corporis opportunitates atque habilitates.1 de.Leg 10
opportunitates fluminum.2.de Nat.d 100
opprimi ægritudine. Tuſc.q lib.3 14
opprimi toto corpore doloribus acerbiſſimis.Tuſc.q.lib.5.81
opprimi ruina.Diuin.lib.2.15
opprimi vi in bona cauſa eſt melius, quàm malè cedere.3.de Leg 31
oppreſſus populus dominatu ac potentia principum.3.de Leg.31
quo(malo) non oppreſſus iaceas,aut ne opprimare,mete vix conſtet.Tuſ.q lib.4 30
oppreſſus multis malis. de Fin.lib.5.70
quinam modo potuit terra oppreſſus viuere. Diuin.lib.2.40
oppreſſus vino, ſomno . Acad.quæſt.ed.1. lib.2 50
nec verò huius tyranni ſolùm , quem armis oppreſſa pertulit ciuitas . Offic.2 31
quæ item oratio non à philoſopho aliquo , ſed à cenſore opprimenda eſt. de Finib.lib 2.17
oppreſſio deteſtabilis & tetra legum & libertatis.Offic.3.110
oppugnationes. Acad.quæſt.ed.1.lib.2.3. Græci πολιορκίας vocant.
Ops Saturno & Salacie generata . de Vniuerſ.49
Opis templum.de Nat.deo.2 44
quibus enim nihil opis eſt in ipſis,&c. Cato 4
ope conſilióque tuo furtum aio factum eſſe.3.de Nat.deo.55
optimatium authoritatem omnem tabellaria lex abſtulit.3 de Leg.32
optimatum grauitas nata, tribunorũ poteſtate cecidit.3 de Leg.17
optimus id eſt,beneficentiſſimus.2.de Natu.deo.47
nónne optimus & grauiſſimus quiſque confitetur multa ſe ignorare? Tuſc.qu. lib.3.59
optimus maximus à maioribus noſtris dictus Iupiter.2.de Nat.deo 47
optimus quiſque maximè poſteritati ſeruit. Tuſc.q.lib 1.29
pericula, labores, dolorem etiam optimus quiſque pro patria & pro ſuis ſuſcipit, vt non modò nullam capiet, ſed etiam prætereat omnes voluptates.lib.1.de Fi

nibus 25
in optimorum poteſtate quum eſſet, tam eſſe optimam remp. duxit Atticus, cui nihil vnquam populare placuit. 3. de Leg.35
in omni munere vitæ optimum & veriſſimum, id eſt rectiſſimum li 1. de Fin. 10
volo autem dicere honum id longè optimum eſſe, quod ipſum ſit optandum per ſe, è virtute perfectum, vel in ipſa virtute ſitum, ſua ſponte laudabile: quod quidem citius dixerim ſolum, quàm ſummum bonum Tuſc. q li 5 41
in omni arte vel ſtudio, vel quauis ſcientia, vel in ipſa virtute, optimum quidq; rariſſimum eſt. de Finib lib 2.67
optimè, concedentis & affirmantis particula. Acad q. ed. 1. lib. 2 106
optare alicui cruciatum. Tuſc. q. lib. 1. 96
optare tempeſtatem in tranquillo, dementis eſt. Offi. 1. 83
optata magis, quàm inuenta. de Natura deor. 1. 15
in optatis, in votis, nobis occurrit deus. de Nat. deor. 1 27
quid enim mihi poteſt eſſe optatius? de Finib lib 4.57
cui cùm tres optationes Neptunus dediſſet. Offi. 3. 117
vt ſi optio naturæ noſtræ detur. Acad. q. ed. 1. lib. 2 20
cùm ſolute eſt nobis eligendi optio. de Finib lib. 1 26
hodie vero frui malis, optio ſit tua. Fa3. 5
ſed quid opus eſt plura? Cat. 3
opus magnum & difficile. Tuſc. q. li 3. 7e
operi inchoato tanquam faſtigium imponere. Offi. 3. 42
opus illud effectum eſſe pulcherrimum. de Vniuerſ. 11
opus præclarum efficiat. de Vniuerſ. 5
magno opere aliquem liberare. Acad. q. ed. 1. lib 2. 212
opera animi multò maiore, quàm corporis. Offi. 2. 65
opera Corinthia. Parad. 14, & 15
opera manu facta. de Finib lib. 5 38
nulla opere moliuntur. de Nat. de. 1 57
operibus hominum, id eſt manibus, vbi etiam varietas inuenitur. 2. de Na. d. 114
ex operibus magnificis atque præclaris. de Nat. deor. 1. 71. opus magnum & egregium, paulò pòſt.
operibus patentis in famulis ferias habento. 2 de. Leg. 16
minus operoſa, & multò faciliora. de Na. deo 1. 69
in iſto opuſculo veritatem exigunt. 1. de Leg. 5
minutorum opuſculorum fabricator. Acad. q. ed. 1 lib 2. 112
ignibus altiſſima ora redditur. de Natu. deor. 1. 73
extreme ora & determinatio mundi. 2. de Nat. deor. 74
ora maritima. Tuſc q. lib. 5. 30
ita latè longèque peregrinatur animus, vt nullam oram vltimi videas. de Natura deor. 1 58
oræ, id eſt regiones. aliâs extremas partes ſignificat Tuſc. q lib. 1. 57
oræ globi terræ habitabiles & cultæ ſunt duæ: altera ſub axe, id eſt polo ſeptentrionali poſita: altera auſtralis: cæteræ partes incultæ ſunt, quòd aut frigore rigeant, aut calore vrantur. Tuſcul. q. lib 1. 56
orarum & litorum amœnitates 2. de Na. deor. 75
gentes orarum vltimæ. de Nat. deo. 1. 83
oraculum editum ab Apolline Pythio. 2. de Leg. 19
oraculum Delphicum, celebre & clarum fuit Diu. lib 1. 36
oraculum Delphicum multis ſæclis verax fuit. Diuio lib 1. 37
oraculum Delphicum magnis donis refertum fuit omni populorum atque regum. Diuio. lib 1 36
oraculi Delphici veritatem omnis ætas eſt experta. Diuio. lib. 1. 36
oracula flexiloqua & obſcura. Diu. li 2. 89
oracula Phyſicorum. de Nat. deo. 1. 46
oracula quæ aquatis fontibus ducuntur. Diuio. lib 1. 33
circulus aut orbis, qui κύκλος Græcè dicitur. de Nat. deo. 2 54
orbis idem quum permenſus eſt octo ambitus. de Vniuer. 40
orbis lacteus. Som Scip. 16
orbis immobilis & ſtans. de Vniuer 47
orbis rectus & immutatus de Vniu 35
orbis ſignifer, Græcè ζωδιακὸς dicitur. Diuin lib. 2. 70
orbis terræ, quaſi magna quædam inſula. 2. de Nat deo. 113
orbi cæleſti ſubiecti ſunt ſeptem, qui verſantur retro contrario motu atque cælum. Som. Scip 14
orbem ſuum totum ſol confecit. de Vniuer. 41
quod in hunc orbẽ, quem circunſcripſimus, incidere non poſſunt. de Fin. 5 20
orbem alia maiorem luſtrarent, alia minorem. de Vniu. 39
ſtellæ errantes eundem orbem tenent. de Nat. deo 2. 61
in orbem incitatum cælum. de Vniu. 15
in orbem torſit medias longitudines. de Vniuer. 32
cum in eodem orbe in duodecim partes diſtributo, &c. (zodiacum dicit). Tuſc. q. lib. 1. 55
in orbe cæleſti infixi ſunt illi, qui voluuntur, ſtellarum curſus ſempiterni. Somn Scip 14
in orbe Parmenidis, neque figuram diuinam, neque ſenſum quiſquam ſuſpicari poteſt. de Nat. deo. 1. 28
orbium cæleſtis extimus eſt, qui reliquos omnes complectitur. Som. Scip. 14
orbium ipſorum impulſu & motu effici ſonum, interuallis coniunctum imparibus, ſed tamen pro ratione portione diſtinctis. Som Scip 17
orbium vnum ex ſeptem fecit parem celeritate, ſed quatuor & inter ſe diſpares, & diſſimiles trium reliquorum. de Vniuer 35
orbes ſeptem diſpares duplo & triplo interuallo mouere iuſſit contrariis inter ſe curſibus. de Vniu. 35
nouem orbibus vel potius globis connexa ſunt omnia. Som. Scip. 14.
orbatio in Græcia. de Nat. deo. 1. 9
orbam tribuni plebem ne relinquunto. 3. de Leg 9
orbitates liberorum. Tuſc. q. lib 3. 48
orbare ſe luce. Tuſc. quæſt. lib. 3. 22
qui tantæ gloria, dignitate tanta ſit orbatus. Tuſc. q. lib. 1. 10
orbatus vitæ commodis. Tuſc. q. lib. 1. 85
cur orbas Respub. muneribus, &c. Offic. 2. 8
Orcus, frater Iouis & Neptuni. 3. de Nat. deo. 50
vt autem à facillimis ordiamur. lib. 1. de Finib. 20
ordo, eſt cõpoſitio rerum aptis & accommodatis locis. Offic. 1. 197
ordo & conſtantia ſiderum in omni æternitate. de Nat. d. 2. 31
ordo & modus omnium quæ fiunt, quæque dicuntur: hoc eſt, modeſtia ſeu temperantia. Offic. 1 15
ordo gerendarum negociorum. de Fin. lib. 4. 56
ordo opponitur temeritati. 1 de Nat d. 59
ordo princeps, Senatus 3. de Leg. 26
ordo rerum. Acad. quæſt. edit 1 lib. 1 13
ordo ſcribendi. lib 1. de Fin 5
ordo ſempiternus. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 20
ordo ſempiternus rerum cæleſtium de Nat deo. 2 11
ordo Senatus quum frequens eſt, auctoritatem res habet 3 de Legib. 55
ordo Senatus talis, vt non modò tranſeres, ſed etiam iudices omnes poſſet deſtringere. 3. de Leg 17
ordo Senatus vitio vacato, cæteris ſpecimen eſto 3. de Leg 10
ordo ſummus inuidia non caret. 3. de Legib. 13
nunquam inferioris ordinis amicis (ſe anteponebat) Læl. 62
qui ordinis tenuioris eſſent. 3. de Leg 18
in ordinem adducere. Acad quæſt. edit. 1. lib 1. 109
ordinem parentis dei quum cognouiſſent dii ab eo creati. de Vniuer 59
ordine id quoque eſt: eſt enim ad id quod propoſitum eſt, accõmodatum. 1. de Legib 46
ordines adminiſtrorum. Cat. 49
ordines arborum. Cat. 55
ordines arborum directi in quincuncem. Cat. 55
nullius rei origo cauſa remota reperiri poteſt. de Vniuer. 3
vt originem rerum, & molitionẽ notam quæreret. de Vniuer. 9
quiſquam eſt in originibus. ſubaudi, Porcii Catonis, de quibus voluminib', vide Ciceronem in Bruto. Tuſc. q lib. 1 5
quicquid oritur, qualecunque eſt, cauſam habeat à natura neceſſe eſt. Diu. lib. 2. 46
innumerabiles mundi à Democrito, qui & oriantur & intereant quotidie. lib 1. de Fin. 16
longis interuallis orientes occidentéſque deos opinatus eſt Anaximander. de Nat. d. 1. 29
ortus obſcuris parentibus. Offic. 1. 165
nullum me ab eo ortum tam importunum, támque crudelem. lib. 2 de Fin. 48
omne quod ortum eſt, mortalitas conſequitur. de Nat. deo. 1 20
ortus ſolis & lunæ, reliquorúmque ſiderum. Diuio. lib. 1. 208
ortus ſecundus cum hominem, qui immoderatè vixerit, in figurà muliebrem transferet. de Vnio 57
ortum virginis diſtinguit à fabula Diogenes Babylonius. de Nat. deo. 1 31
ortum vnum fore omnibus, eundemque moderatum & conſtantem de Voiu. 55
ortu aut obitu lunæ æſtus maritimi, fretorúmque anguſtiæ commouentur. de Nat. deo. 2. 15
ortus à diis fidem non habere, difficile eſt. de Vniuer. 47
Orithyam Athenis Aquilo ſuſtulit. 1. de Legib. 3
ὀρίζοντες Latinè finientes rectiſſimè nominari poſſunt. Diuin. lib. 1 73
ὀρίζοντες varietatem maximam habent, aliique in aliis locis ſunt. ibidem.
ὀρίζοντες ſunt orbes, qui cælum quaſi medium diuidunt, & aſpectum noſtrũ definiunt. Diuin. lib. 2. 73

ὁρμὴ, Latinè appetitio. Acad.q.edit. 1.lib. 2.23
ὁρμὴν vocant Græci appetitum animi. de Finib.lib.3.c9.& 5.14
ornanti deus mundum ſignis & luminibus. de Nat.deo.2.17
ornare abacos argento, auróque cælato. Tuſc.q.lib.5.45
ornatus artibus omnibus, quæ dignæ libero eſſent. de Vniuerſ.1
ornatus excellente ingenii magnitudine. Offi.1.165
ornatus præclara eruditione atque doctrina. Offi.1.165
ornatus militaris. Offi.1.89
vt his ornatus vnquam dilapſus occidat. Acad.q.ed.2.lib.2.125
ornatus regius. Tuſc.q lib.2.105
ornatus regalis. de Finib.lib.2.57
ornatus mundi.lib.1.de Finib.15
ornatus orationis vel copioſæ vel elegantis.lib.1.de Finib.7
ornatu, ætate, atque veſtitu.de Natu.deo. 1.57
quæ & principibus maximè ornamento eſt.de Finib.lib.4.51
ornamenta dicendi.Fat.3
ornamenta vitæ. Acad.q.ed.1.lib.2.31
ornamenta laudis ad mortuos pertinere illa ſignificatio eſt, quòd coronam virtute partam & ei qui peperiſſet, & eius parenti ſine fraude eſſe lex impoſitam iubet 2 de Leg.56
ornamenta oratoria. Parad.4
oro, ploro, atque imploro fidem. de Nat. deo.2.52
ſed redeat vnde aberrauit oratio. Tuſc. q.lib 5.48
ſed neſcio quo pacto ab eo, quod erat à te propoſitum, aberrauit oratio. Tuſc.q. lib.3.68
oratio ad perſuadendum accommodata. Acad.q.ed.1.lib.1.23
oratio accurata. Acad.q.ed.1.lib.2.40
oratio anceps. Diuin. lib 1.45
oratio Attici conſecuta difficillimam illam ſocietatem grauitatis cum humanitate.3.de Leg.1
oratio capitalis.Offi.2.108
oratio compta & mitis Cat.25
oratio continens. Tuſculan. quæſt. lib. 2.15
oratio ratione concluſa, hoc eſt ſyllogiſmo. Acad.quæſt. ed.2.lib.1.23
ad te igitur mihi iam conuertenda eſt omnis oratio. Tuſc.q.lib.4.48
oratio copioſa & elegans. lib.1. de Fini.7
oratio dilucida. de Finib lib.3 2
oratio duplex eſt: altera contentionis, altera ſermonis Offi. 1.183
quando me in hunc locum deduxit oratio. 3.de Nat.deor 29
ſic agamus, vt nos ipſa ducit oratio.3. de Nat.deo.3
an alia eſſet erudita, alia popularis oratio. Parad.3
oratio faceta. Offi. 1.185
quæ in multitudine cum contentione habetur oratio, ea ſæpe vniuerſam excitat gloriam. Offi.2.68
oratio habita memoriter, accuratè, copioſè. Acad.q.ed 1.lib 2.58
oratio cùm ingreſſa eſt, imitata & effecta ſimulacra, benè agi putat, ſi ſimilitudinem veri conſequatur. de Vniuerſ.9
ſi te Luculli oratio flexit. Acad. q.edi.1. lib 2.58
ſed ita terra ſunt quædam, vt ea fugiat & reformidet oratio. Tuſ.quæſt lib 1 97
oratio in hominibus mentis eſt interpres verbis diſcrepans, ſententiis cóngruens. 1.de.Leg.13
itaque facilè in animo forti contra mortem habita inſedit oratio. Tuſc. quæſt. lib.1.8
oratio me iſtius philoſophi non offendit: ite mihi non ſatiſfacit. lib. 1. de Finib.15
ſed adhibeat neuo modum, & redeat illuc vnde deflexit. Tuſc q lib 5.68
oratio mollis & eneruata. Tuſc. quæſt. lib 4 30
iam enim à ſapientum familiaritatibus ad vulgares amicitias oratio noſtra delabitur. Læl.65
oratio ornata & grauis. de Fin.lib 4.4
oratio perpetua de Fin.lib 1.28
vt in vtranque partem perpetua explicetur oratio.Fat.1
oratio perpetua fuſa latius, qua homo regat populos, qua ſtabiliat leges, qua caſtiget improbos, qua tueatur bonos, qua laudet claros viros, qua præcepta ſalutis & laudis aptè ad perſuadendum edat ſuis ciuibus, qua hortari ad decus, reuocare à flagitio, conſolari poſſit afflictos.1.de Leg 47
vt ratione & via procedat oratio. lib.1. de Finib.13
vt cum eorum vita mirabiliter pugnet oratio. Tuſc.qu.lib.2.9
ſed vnde huc digreſſa eſt, eodem redeat oratio. Diu.lib.1.93
vt eò vnde egreſſa eſt, referat ſe oratio. Offic.1 114
oratio ſplendida & illuſtris. de Finib. lib.5. 10
omnis oratio contra Academiam ſuſcipitur à nobis. Acad.q.ed.1.lib.1 30
oratio quum de reſtabili & immutabili diſputatur, talis ſit, qualis ſit illa, quæ neque redargui, neque conuinci poteſt. de Vniuerſ 9
oratio tota planè & dilucidè exornata, vt ſibi conſtet. de Vniu.9
oratio vana. Læl.80
oratio varia. de Fin.lib.2.8
oratio nequit eſſe vehemens, & grauis, & copioſa, niſi eſt animus ipſe commotior. Diuin.lib 1.71
concluſæ orationis anguſtia, non facilè ſeipſa tutatur. de Nat.deo.2.56
orationis Ariſtoteles flumen aureum fundens. Acad.q.ed.1.lib.2.119
orationis duplex ratio eſt: quarum in altera ſermo eſt, in altera contentio. Offic.2.67
orationis flumine, reprehenſoris vitia diluuntur. de Nat.d.2.15
orationis genus æquabile & têperatum. Offic 1.5
orationis accuratæ natura hoc profitetur, ſe aliquid patefacturam, quod non appareat, & quò id facilius aſſequatur, adhibituram & ſenſus, & ea quæ perſpicua ſint. Acad.q ed.2.li.2.42
orationis eſt ſiccitas 1.de Nat.deo.2.1
orationis vis quæ conciliatrix eſt humanæ maximè ſocietatis.1.de Leg.20
ad vſum orationis quanta opera machinata natura ſit. 2.de Nat.deo 112
orationi facta ſimilia factis vita. Tuſcul. quæſt.lib 5.36
nam illam quidem orationem ex commemoratione alienorum malorum ad maleuolos conſolandos eſſe accommodatam. Tuſc.q.lib.3 51
orationè repentè auertas, nec des reſpondendi locum. 3.de Nat.deo.13
orationem in anguſtias, & in Stoicorum dumeta compellere. Acad.quæſt.edit.1. lib.1.108
orationem conſumere. Acad.quæſt.ed.2. lib.1.11
orationem ſuſcipere. Acad.q.ed 1 lib 1 10
oratione benigna multorum ſtudioſos animos ad beneuolentiam allicere. Offic 2.48
oratione multa & varia aliquid defendere. Acad.quæſ ed.1 lib.2.40
nihil tam horridum eſt, tam incultum, quod non ſplendeſcat oratione, & tanquam excolatur. Parad 3
oratione longa nunquam eſt vtendum, niſi aut ſpectante Senatu, aut cùm tanta cauſa eſt, vt opus ſit oratoris copia, vel ad hortandum, vel ad docendum. 3.de Leg 56
oratione luſuit. Acad.q.ed.1.lib.1.14
vti oratione perpetua malo. lib. 1. de Finib. 11
In orationibus Ciceronis vis dicendi maior eſt. in libris de philoſophia æquabile & temperatum orationis genus. Offic.1.3
oratiuncula aureola.3. de Nat.d.19
oratoris proprium eſt, aptè, diſtinctè, ornatè dicere. Offic.lib 1.3
vt oratoris copia opus ſit vel ad hortandum vel ad docendum.3.de Leg.56
oratoris magna laus, eſt in ſententia breuitas.3.de Legib.55
oratoris munus eſt non ingenii ſolùm, ſed laterum etiam & virium. Cat.25
oratorem iraſci minimè decet, ſimulare non dedecet. Tuſc.quæſt.lib.4 44
oratorem non modo accuſantem, ſed ne defendentem quidem probant Peripatetici ſine aculeis iracundiæ. Tuſc.quæ. lib.4 35
oratores feciales, iudices fœderum, pacis, belli, induciarum ſunto.2.de Leg.18
atque oratorũ quidem laus ita ducta ab humili venit ad ſummũ, vt iam, quod natura fert in omnibus ferè rebus, ſeneſcat, breuique tempore ad nihilum ventura videatur. Tuſc.q.lib.1 4
oratorum opus, hiſtoria 1.de Leg.4
oratoria laus. Tuſc.q.lib 1.5
oratoria vis dicendi, pro Rhetorica. Acad. q.ed.1.lib.1.25
oratoria vis dicendi, explicatrix orationis perpetuæ, ad perſuadendum accommodatæ. Ibidem.
oratoria vis dicendi, quaſi ex altera parte dialecticæ adhibebatur ab Academicis. Acad.q.ed.2.lib.1.35. Eſt enim, teſte Ariſtotele lib.1. Rhetor. ad Theod. ἡ ῥητορικὴ ἀντίστροφος τῇ διαλεκτικῇ.
Orpheus & Rheſus, matre Muſa nati. 3.de Nat deo.51
Orpheum poetam docet Ariſtoteles nunquam fuiſſe. de Nat.deo 1.76
Orphicum carmen Pythagorei ferũt, eiuſdam fuiſſe Cercopis. de Nat. deo. 1.76
Orphica ſacra cui Dionyſio cõſiciantur. 3.de Nat.deo.41
¶ Reſectum os terræ obtegatur. 2. de Legib.51
oris hiatu & dentibus capeſſunt quædam animantes cibum. 2.de Nat.d.91
oris quidam habitus, ad vitæ firmitatem nihil pertinet. de Nat d.1 70
oris vicinitatem cur ſecutæ ſint nares. 2. de Na.deo.106
ob os offuſus ignis. de Vniuerſ.65
quòd os ſupra terram no extaret, potam defuncti familiam eſſe.2 de Leg.53
qui cum ferè multis erat in ore. Læl.2
qui tibi ſemper in ore eſt Cato. 1.de Leg 5

qui in ore ſunt ceterorum omnium philoſophorum. de Finib.lib.2.56
quem tu in ore ſemper habes. de Finib. lib.3.50
pleniore ore laudare aliquid. Offi 1 89
in ore ſita lingua,eſt finita dentibus.2.de Nat.deo.111
oſſa ſubiecta corpori,mirabiles commiſſuras habent.2.de Nat.deor.109
oſſa ne legito hominis mortui,quò poſt funus faciat.2.de Leg.95
oſcines, vt noſtri augures appellant.2. de Nat.deo.1 11
tum à dextra, tum à ſiniſtra canant oſcines. Diuin.lib.1.101
iſta redduntur quæ Epicurus oſcitans hallucinatus eſt.de Nat.deo 1.50
oſtendamuſque qui ſimus. Acad q.edit.2. lib.2.89
oſtendi, monſtrari, portendi,prædici: ex quo oſtenta, monſtra,portenta,prodigia dicuntur.de Nat.deo 2.3
qui oſtentat aliquid in ſe voluntatis. de Pet.Conſ.11
oſtentatio glorioſa. de Finib.lib.4.56
oſtentatio inanis. Offi.2.61
oſtentatio inſolens. Parad.35
oſtentatio ſcientiæ. Tuſc.q.lib 2.9
oſtentationis aut quæſtus cauſa philoſophari.Academ.quæſt.ed.1.lib 2 66
ſi aut oſtentatione aliqua adductus. Academic.q.ed.2.lib.1.59
ab oſtentatione magis,quàm à voluntate proficiſci. Off.2.67
oſtenta dicuntur,quia oſtendunt. Diuin. lib.1 80
ea quæ ſunt,oſtendi declarant,ex quo oſtenta de Nat.deo.2.5
oſtreis & conchyliis omnibus contingit, vt cum luna creſcant pariter,pariterq; decreſcant. Diuin lib.2.35
¶ Otio languere.de Nat. de.1 6,& 46
¶ Quid animo nuas aliud afferunt, niſi vt earum villis contactis atque contextis homines veſtiantur.de Nat deo.119
vt ſibi ſint & oua ouorum, & apes apum ſimillima.Acad q.ed.1 lib 2.58
oua ſupponere gallinis.2.de Nat.deo.95

P

PAbulum) Si verò habet aliquod tanquã pabuli ſtudii & doctrinæ.Ca. 45
ſed in illo genere ſit ſanè Pacideianus aliquis hoc animo. Tuſcul.quæſt.lib.4 57. nomen eſt celebris gladiatoris,cuius & alibi Cicero,& Horatius in Sermonibus meminit.
vt ſi prædonibus pactum pro capite precium non attuleris. Offi.3 145
pactiones pecuniarum. Parad 58
qui tuas mercedum pactiones in patrociniis intercisas,&c. Parad.58
verum igitur tibi literam videor, an totas paginas commouere? de Finib. lib. 4 43
Palæmon, Leucotheæ filius. 3. de Natura deor.17
ſine nitore & palæſtra vires agreſtes. 1.de Leg 5
ibi cùm palam eius annuli ad palmam conuerterat, &c. Offi 3 49 id eſt, maſſam,qua annuli gemma clauditur.
palàm & liberè, quibus opponitur,furtim 2.de Nat.deor.118
nec enim ſequitur, vt cui cor ſapiat, ei non ſapiat palatus. de Finib.lib.2.22
dum palato quid ſit optimum,iudicat Epicurus, cœli palatum non ſuſpexit. de Nat. deor.2.51
ſi palearum nauem euertit. de Finib. lib. 4 71
Palladis filia,Mineruæ quinta. 3 de Nat. deo 41
ſæpe eſt etiã ſub palliolo ſordido ſapientia. ex Cæcilio. Tuſc q.lib 3 48
quam palmam vtinam dii immortales tibi Scipio reſeruent.Cat.27
palmam teneram & proceram Homeri aut Vlyxes Deli ſe vidiſſe dixit.1.de Legib 2
palpebræ munitæ ſunt tanquam vallo pilorum. 2.de Nat deo.108
palpebræ quæ ſunt tegumẽta oculorum. 2.de Nat deo 108
Pamphilum quendam Platonis auditorem ait à ſe Sami auditum. de Nat. deo.1.50
Pan ex Penelopa & Mercurio natus.3.de Nat deo 59
Panætius à Platone ſuo diſſentit (de immortalitate animorum.) Tuſc. quæſt. lib.1.64
Panætius à Stoicis degenerauit (quo ad diuinationem) Diuin.lib.1.6
Panætius,P.Africani in legatione illa nobili, quam ante Cenſuram obiit, vnus omnino comes fuit. Acad.quæſt.ed.2. lib.2.5
Panætius cenſuit animũ conſtare ex inflammata anima. id eſt, aere ignito & caleſcente. Tuſc.q.lib.1 35
Panætius grauiſſimus Stoicorũ.Off 1.71
Panætius, Platonis vnam ſententiam de immortalitate animorum non probat. Tuſc.quæſ lib.1.64
Panætius Platonem omnibus locis diuinum,ſapientiſſimum,ſanctiſſimũ, Homerum philoſophorum appellat. Tuſcul.q lib.1 64
Panætius, Poſidonii doctor, diſcipulus Antipatri fuit. Diuin.lib.1.6
Panætius,princeps Stoicorum. Acad.quæſt 2.lib.2 98
Panætius ſemper in ore habuit Platonẽ, Ariſtotelem, Xenocratem, Theophraſtum,Dicæarchum,vt ipſius ſcripta declarant de Fin.lib 4 75
Panætius ſine controuerſia de officiis accuratiſſimè diſputauit.Offic.3.9
Panætius triginta annis vixit,poſteaquã libros ſuos de officiis adidiſſet. Off.3.11
Panætius triſtitiam atque aſperitatẽ Stoicorum fugiens, nec acerbitatem ſententiarum,nec diſſerendi ſpinas probauit. de Finib.lib.4.75
Panætius vim aliã diuinandi negare non auſus eſt, ſed dubitare ſe dixit. Diuin. lib.1.6
Panætius vixit cum Africano. Tuſc.quæ. lib.1.66
Panætius vnus à Stoicis, Aſtrologorum prædicta reiecit.Diu.lib.2.69
Panætius vult naſci animos. Tuſc. quæſt. lib.1.64
Panætius vult,quicquid natum ſit,interire. Tuſc.q.lib 1.64
à Panætio magno homine,& in primis eruditio,tractata iſta ſunt. 3.de Leg.14
longè lateque ſe pandant. Tuſc.q.lib.5.56
pandere vela orationis. Tuſc.q.lib.4.8
pangere facta patrum. id eſt,mãdare monumentis literarum. Tuſc.q.lib.1.18
panis cibarius. Tuſc.q.lib.5.70
Paniſci & Satyri,an dii.3.de Nat.deo 50
Paniſci caput in Chiorum lapicidinis ſaxo diffiſſo extitiſſe finxit Carneades. Diuin.lib.1 24
pantheræ quo remedio vtantur aduerſus venenatam carnem.2.de Nat.deo 95
par à medio ad ſummum mundus. de Vniuer 15
par & ſimilis 1.de Nat d 116
cui celeritati par, nulla ne cogitari quidem poſſit.de Nat.deo.2.18
par maiorve poteſtas plus ualeto.3.de Legib.18
aliquid alteri ſic par ſit, vt nihil differat, nihil interſit. Acad.q ed 1 lib 1 58
par iure habeto cum eo, quicunque erit iuris diſceptator.3.de Leg.8
ita pares,vt inter eos nihil prorſus intereſſit. Acad quæſt.edit.1.lib.2.54
pares cum paribus,veteri prouerbio, facillimè congregantur Cat.6
ex omnibus ſeculis vix tria aut quatuor nominantur paria amicorum Læl.15
paria fecit infima ſummis 3.de Leg 10
vt omnia omnibus paribus paria reſpondeant,ἰσονομίαν vocat Epicurus. id eſt,æquabilem tributionem. de Nat.d.1 50
παράδοξα,mirabilia. Acad. quæſt. edit.1. lib.2.136
παράδοξα à Stoicis appellantur, quæ ſunt admirabilia, contraque opinionem omnium.Parad.4
hæc παράδοξα illi, nos admirabilia dicimus.de Fin.lib.4 74
Parcæ, Heſperides, ſorores Ætheris & Diei.3.de Nat.deo.44
nec tamẽ cur id tam parcè,tãmque reſtrictè faciant,intelligo.de Fin.lib.2.56
parens effectorque operum quorundam deus.de Vniuer.49
ſic illi parti imperabit inferiori, vt iuſtus parens probis filiis. Tuſculan. quæſt. lib.2 48
parentis dei ordinem cùm cognouiſſent dii,ab eo creati.de Vniuer 39
illum quaſi parentem huius vniuerſitatis inuenire difficile: & quum inueneris,indicare in vulgus,nefas.de Vniu 5
parentes coronati epulas inibant in funere.2.de Leg.58
quum verò parentibus redditi,id eſt,magiſtris traditi ſumus. Tuſc q lib.3 2
vt ſi parentibus nati ſunt humilibus.Lælius 69
parentibus obſcuris orti. Off.1 116
parentare maxima hoſtia. 2.de Leg 54
qui paret, eum ſperare oportet ſe aliquo tempore imperaturum 3 de.Leg.5
qui paret modeſtè, dignus eſſe videtur qui aliquando imperet 3.de Leg 5
parent diuino numini cœlum,ignes,terræ,maria, naturæ omnes. de Nat. deor. 2. 77
ſi quis ſine teſte libidine pareat.de Finib. lib.2.50
pareant vobis volentes iure & lege.de Vniuerſ 55
parere minori maiorem rectum non eſſet.de Vniuer.27
parere naturæ. Acad q ed.1.lib.1.24
parêre neceſſitati. Offic 1.177
parere preceptis ſapientium. Tuſc.quæſ. lib.3.5
parendũ veteri legi morique. de Vniu.47
nec dominationi cuiuſquam parês. de Finib.lib 3 59
quinetiam ob has ipſas cauſas & parentiores habuerunt exercitus, &c. Offic.1.107
parietinæ. Tuſc q lib.3 46. ſunt reliquæ quædam parietum,quales apparẽt poſt ruinas & ſubuerſiones,& inuaſiones.
vrbis noſtræ natalem diem repetebat ab iis parilibus,&c Diuin.lib.2.98
parere ſibi maximam laudem.Offic.1.86, & 67

parere otium alicui. Offic. 3.5
parere nouum. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2.54
quibus etiam verbũ pariendæ ſunt. de Finib. lib. 3.2
quo dolor vulupeas nulla pariatur. lib. 1. de Fin. 26
part⁹ ancillæ, ſi ine in fructu habẽdus, diſſeretur inter principes ciuitatis, P. Scæuolam, M. Manilium, ab hiſque M. Brutus diſſentiet lib. 1. de Fin. 10
incredibilis partus malorum. Diuin. lib. 1.54
partus matronarum tuetur Natio dea. 3. de Nat. deo. 53
partus mature ſcunt aut ſeptem nonnunquam, aut plerique nouem lunæ curſibus. 2. de Nat. deo. 51
partum Iouis Diogenes Babylonius à fabula diſiungit. de Nat. deo 1.51
ſi tanquam parturias vouit pro malis. Læl. 42
illorum erga nos beneuolẽtiæ pariter æqualitérque reſpondeas. Læl 58
Parmenides ignam ſtatuit principium, qui mouæt terram, quæ ab eo ſormetur Acad. q. ed 1. lib. 2.109
Parmenides commentitium coronæ ſimilitudine efficit, Stephanem appellat, cõtinentem ardore lucis orbem, qui cingit cælum, quem appellat deum. de Na tu. deo 1.11
parare amicos. Læl. 50
parare ea quæ ſuppeditent & ad cultum, & ad victum. Offic. 1.19
quod ſibi à caupone interitus pararetur. Diuin. lib. 1.53
paratos eſſe Senator nullo modo poteſt ſine diligentia memoria 3. de Leg. 36
non ſolũm paráda nobis, ſed etiam fruenda eſt ſapientia. lib. 1. de Fin. 3
qua ad audiendum parati ſumus. Tuſc. quæſt lib. 1.16
quod ſi ita natura paratum eſt, &c. Diuin. lib. 2.94
paratus vitæ. de Finib. lib 5.49
parricida eſto, qui clepſerit, rapſeritque ſacrũ, ſacróve cõmendatum. 2 de Leg 24
nemo enim parricidæ aut proditoris ſupplicio miſericordia commouetur. Tuſ. q. lib. 4.15
fœdiſſimum & teterrimum parricidium patriæ. Offic. 3.111
etenim quæ pars optima eſt in homine, in ea ſitum eſſe neceſſe eſt illud quod quærimus omnium optimum. Tuſc. q. lib. 5.49
quòd pars earum appulſu ſolis exarſerit, pars obriguerit niue. de Na. deo. 1.19
maiorem partem. pro, maiori ex parte. Acad. q. ed. 2. lib. 2.15
aliquam partem, quàm nullam attingere, melius putatur in cæteris rebus, quàm in vita. Tuſ q. lib. 1.77
neutram in partem moueri. Acad. q. edi. 2. lib. 1.111
maximam autem partem, &c. Offic. 1 37. quod Græcè ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὡς ἐπίπαν ἀπὸ ἐπὶ τὸ πολύ. Budæus in comment.
in vtranque partem dicẽdo & audiendo elicere, & tanquam exprimere aliquid, quod aut verum ſit, aut ad id quamproximè accedat. Acad. q ed. 2. lib. 1.8
pro rata parte. Tuſc. q. lib. 1.78
ea ex vtraque parte audita. lib. 2. de Fin 18
partes corporis ad naturæ neceſſitatẽ datæ. Offic. 1.477
partes mundi omnia, quæ inſunt in eo, ſecundum Academicos. Acad. quæ. ed. 2. lib. 2.22
tres partes ſunt. Diuin. lib. 1.87. Acad. qu. ed. 2. lib. 2.32
quarum partium corporis vſus ſint necessarii, eas neque partes, neque earum vſus ſuis nominibus appellant, quæ ſunt turpia ſine. Offic 1.77
partes ex toto deſideranti. de Vniuer. 29
natura eſt, quin, quamuis viriumlicet, aptas malis & integras omnes partes corporis, quàm eodem vſu imminutas & detortas habere. de Fin. lib 3.14
omnes igitur partes mundi tangam. de Nat. deo. 2.18
in mundi partibus (nihil eſt enim in omni mundo, quod non pars vniuerſi ſit.) de Nat. deo. 2.22
quam non multis partibus malit ad ſe, &c. de Finib. 5.38
non de partibus iis, in quibus ægritudines, iræ, libidineſque verſantur (quæ ſunt θυμὸς καὶ ἐπιθυμία.) Tuſc. q. lib. 1 65
homo nullo modo perfectus, ſed quædã particula perfecti. de Nat. deo. 2.17
particulas ignis, terræ, aquæ à mundo mutuabantur. de Vniuerſ 59
particeps rationis. Acad. qu ed. 2. lib. 2.22
particeps animus & compos rerum. de Vniuerſ. 55
particeps vitii quiſquã in eum ordinem non veniet. 3. de Leg 27
partiuntur cenſores pecunias, æuitates, ordines. 3. de Leg. 7
partitus eſt idipſum in ea quæ decuit mẽbra. de Vniuer 29
nihil de diuidendo ac partiendo docere. lib. 2. de Fin. 26
partita aut inchoata animantia omnia in genera quædam. de Vniuer. 23
partitionis capita ſcriptum cautè. 2. de Legib. 49
nõ intelligunt homines quàm magnum vectigal ſit parſimonia. Parad. 62
parui ducere. de Fin. lib. 2.38
in paruum quẽdam & anguſtum locum concludatur naturæ. 1. de Leg. 13
parui, pro infantibus recẽns nati. de Finib. lib 5.59
paruis virtutum ſimulachris, quarum in ſe habent ſemina, ſine doctrina mouentur. de Fin. lib. 5.40
quæ propter paruitatem cerni non poſſent. de Vniuer 59
parum longè videre. Academ. quæſt. ed. 2. lib. 2.73
paſci maleficio & ſcelere. Offic. 2.33
qui eſt vnus ſuauiſſimus paſtus animorum. Tuſc. quæſt. lib. 5.49
paſtus pecudum. Cat. 50
ſine paſtu aliquo, nullus ignis permanere poteſt. de Nat. deo. 2.29
Circe & Paſiphae è Perſeide Oceani filia natæ, patre Sole. 3. de Nat. d. 54
patefacere aditum aliquò. Tuſcul. quæſt. lib. 5.48
patefacere aliquid quod non apparet. Acad. quæſt. ed. 2. lib. 2.42
patefacere aures aſſentatoribus. Offic. 2. 119. & Læl. 89
patefactio rerum opertarum. de Fin. lib. 2 5. & 4
vt patefactus aratro lucem aſpiceret. Diuin lib. 2.39
ſi modò id patefactum & illuſtratum eſt. Læl. 79
quæ poſſit fieri, vt patefacta & detecta mutentur. Acad. q. ed. 2. lib. 2.115
pater diuumque hominumque à poetis dicitur Iupiter 2. de Nat. deo 47
pater Stoicorum Zeno. 3. de Nat. deo 15
patrẽ huius mundi nominari negat poſſe Plato in Timæo. de Nat. deo. 1.15
quæſo, inquam, pater ſanctiſſime atque optime, &c. Som. Scip.
eſ qu... produnt patres conſulum rogandorum ergò cum ... populo patribúſque agendi ius eſto 3. de ... 10
patrum auſpicia ſunto, olliq; ex ſe produnto, qui comitiũ creare conſules ritè poſſint 3. de Leg. 8
quæ cum patribus agentur, modica ſunto, id eſt, modeſta atque ſedata. 3. de Legib. 35
paterfamilias, quod in eius donatione, quæ in ipſius poteſtate eſſet, approbarit, ratum eſt, quod eo inſcio factum eſt, ſi id non approbat, ratum non eſt. 2. de Legib. 48
patriſfamilias mortui pecuniam ſacra eius coniungi pontifices voluerunt, iiſdémque ferias & ceremonias aſcribendas putant. 2. de Leg. 47
quaſi in familiam patritiam venerit Fibrenus fluuius, poſtquam in Lirem flumium præcipitauit, amittit nomen obſcurius. 2. de Leg. 5
patria & auita philoſophia. id eſt, qua vſi ſunt patres & aui, rudi ſcilicet & impolita. Tuſcul. q. lib. 1.57
lege Sempronia patrimoniũ publicũ diſſipari. Tuſc. q. lib. 3.41, & 43
patrimonia ſpe bene tradendi relinquimus. 3. de Nat. d. 57
patrimoniis multos malè vti, nec ob eam cauſam eos beneficium à patribus nullum habere. 3. de Nat. d. 51
paterna felicitate. Parad. 11
πάθος Græci vocant, id eſt, morbum, quicunque eſt motus in animo turbidus. Tuſc. q. lib. 3.19
πάθη, hoc eſt morbi, motus ſunt animi rationi non obtemperantes. Tuſcul. quæ. lib. 3.6
quæ Græci πάθη appellant, ego poteram morbos, & id verbũ eſſet è verbo. Tuſc. q. lib. 3.6
quoniam quæ Græci πάθη, nobis perturbationes appellari magis placet, quàm morbos. Tuſ. q. lib. 4 9
alterum patienter accipere, non repugnanter. Læl. 76
patientia dolorum animi intentione firmanda eſt. Tuſc. q. lib. 2.55
atque hæc cogitatio, quid patientia, quid fortitudine, quid magnitudine animi dignum ſit, non ſolũm animum cõprimit, ſed ipſum etiam dolorem neſcio quo pacto mitiorẽ reddit. Tu. q. li. 2.47
patibilem naturam habet omne animal. 3. de Nat. d. 30
patria eſt, vbicunque eſt bene. Tuſc. q. lib. 5.78
ſi contentio quædam fiat & comparatio, quibus plurimum tribuendum ſit officii, principes ſint patria & parentes, quorũ beneficiis maximis obligati ſumus. proximi liberi, totáq; domus, quæ ſpectat in nos ſolos, neque aliud poteſt habere perfugium deinceps bene conuenientes propinqui, quibus cũ communis etiam fortuna plerunque eſt. Offic. 1 58
patria hæc mea & fratris mei germana, hic orti ſtirpe antiquiſſima ſumus, hic ſacra, hic genus, hic maiorum multa veſtigia. 2 de Leg. 2
patria non multò ſecus dulcis eſt ea quæ genuit, quàm quæ excepit. 2 de Leg. 5
omnes omnium charitates patria vna cõplexa eſt, pro qua quis bonus dubitet mortem oppetere, ſi ei ſit profuturus? Off. 1 57

patriam dicimus eam vbi nati, & illam, q a excepti ſumus; ſed neceſſe eſt cha- a rate c m præſtare qui Re [illegible] nomen vniuerſæ ciuitatis eſt, pro a m [illegible] & cui [illegible] to dedere, & o [illegible] omo ſponere & quaſi [illegible] re de- bemus.2. de Leg. 4
in patriis fundus delenda occupatum eſſe Offic.1 83
digniora ſuot patria Democriti, quàm De mocrito. de Nat deo. 1 84
patriæ duæ Catonis. vna naturæ, altera ci uitatis. Nam quum eſſet Tu culi natus, in populi Rom ciuitatem ſuſceptus eſt. Itaque quum ortu Toſculanus eſſet, ci- uitate Romanus, habuit alteram loci pa triam, alteram iuris.2. de Leg. 4
patriis operibus in famulis ferias habeo to.2. de Legib 16
patron s xrarii. Toſc. q. lib. 3 43
patronus cauſæ. de Finib. lib. 4 19
patroni eſt, nonnunquã veriſimile, etiam ſi minus ſit verum, defendere. Off. 2. 73
patronum quærere ad iudicium capitis. Tuſc. quæ. lib 1. 58
nec tam pertinaces hebeat patronos. de Fin. l b 3 1
patrocinium Academiæ non defuit. Aca- dem. q ed. 1 lib. 1. 17
patrocinium necopinatum. de Nac. d 1 5
itaque illud patrocinium orbis terræ ve- riuc, quàm imperium poterat nomina- ri. Offic. 2. 27
niſi omotorum patrociolum philoſophi ſuſcepiſſent. Diuin. lib. 2. 113
pauca niſi è multis eligi oõ poſſont. Tuſ. quæſt. lib. 2. 4
pauor, eſt metus mentem loco mouens. Tuſcul. quæſt. lib. 4. 15
pauiſſe terram. Diuin. lib. 2. 57
pauimenta marmorea. 2. de Leg. 2
Paulus Æmylius bis vnà, conſules & col- legæ in Cenſura. Læl. 37
Paulus Perſæ (Macedonũ regi) deprecan- ti ne in triumpho duceretur, In tua id, inquit, poteſtate eſt. quo dicto, voluit ſignificare, illũ poteſtate habere ſemet- ipſum interimendi. Tuſc. q. lib. 5. 84
Paulus omni Macedonum Gaza, quæ fuit maxima, potitus eſt. Offic. 2. 111
Paulum Cannæ ſuſtulerũt. 3 de Nat. d. 59
paupertas deorum aditu arcẽda eſt, ſum- ptu ad ſacra adhibito. 2. de Leg. 16
paupertas diuitiis inter homines æqualia eſſe debet. 2. de Leg 16
paupertatis vna eademque vis eſt. Tuſc. q lib. 3. 48
Pauſanias & Lyſander, quorum rebus ge ſtis quanquam imperium Lacedæmo- niis dilatatũ putatur, tamen ne minima quidem ex parte Lycurgi legibus & di ſciplinæ conferendi ſunt. Off. 1. 107
pax placidiſſima. Tuſc. q. lib. 5. 36
& pax ſit rebus. Som. Scip. 8
paci, quæ nihil habitura ſit inſidiarũ, ſem per eſt cunſulendum. Offic. 1 35
pace magiſtri dixerim. Fat. 4
pace tua dixerim. Tuſc. quæſt. lib 5 9. & 3. de Leg. 17
pace familiæ dixerim. 3. de Leg. 31
¶ Nemo peccat, niſi aſſenſione. Acad. qu. edit. 1 lib. c 38
eadem ferè peccat paucioribus verbis Xe nophon de Nat. d. 1 24
multa [illegible] a peccans. de Nat. deo. 1. 12
peccare, eſt tanqua tráſire lineas. Para. 23
peccare in ratione vitæ Tuſc q lib 1. 9
peccare nemini licet. Tuſc. qu lib. 5 42
peccare nunquam eſt vtile, quia ſemper turpe O [illegible] 3. 84
peccare principes tam [illegible] malum eſt [illegible] quàm eſt hic malis [illegible] per ſe [illegible] gnum q [illegible] tum [illegible], [illegible] ipſi habent principé exiſtant [illegible] de Leg 9
peccadi nullũ omni nõ cauſa eſt de Fin. 1. 41
quicquid peccatur, perturbatione pecca- tur rationis atque ord [illegible] is. Parad. 38
omne peccatum, imbec [illegible] tatis & incon- ſtantiæ eſt. de Fin lib. 4 75
peccatum [illegible] quod euitari poſſit. de Nat. deo. 2. 9
peccata quoniam ex vitiis manant, ſint æqualia neceſſe eſt. Parad 17
peccata non rerum euentis, ſed vitiis ho- minum metienda. Parad. 25
peccata paria, iuxta Stoicos. Acad q. edit. 1. lib. 2. 124
peccata eſſe paria quomodo probét Stoi- ci. de Fin. lib. 4. 71
ſupplicia peccatis, præmia rectè factis extent. 3. de Nat. d. 64
in qua oſti apertum pectus videas, tuúm- que oſtendas. Læl. 80
toto pectore, vt dicitur, cogitare aliquid. Tuſc. quæſt. lib. 2. 50
pecunia, effectrix eſt multarũ & magnarũ voluptatum. de Fin. lib. 2. 47
pecunia patriſſam. ad quem morte eius peruenerit, ei ſunt ſacra eius adiuncta. 2. de leg 46
cur pecunia ſacrorum moleſtia liberare- tur, rationem ratio. 2. de Leg 49
in quibus autem maior eſt animus, in his pecuniæ cupiditas ſpectat ad opes, & ad gratificandi facultatem. Off. 2 37
pecuniæ modus non æſtimatione ſenſus, verùm victu atque cultu terminatur. Parad. 64
pecuniam ad beneficentiã liberalitatém- que conferre. Offic 2 97
nihil honeſtius magnificentiúſq;, quàm pe cuniam contemnere, ſi non habeas ſi habeas, ad beneficentiam liberalitatém- que conferre. Offic. 1. 97
pecuniam publicam domi cuſtodiunto minores magiſtratus. 3. de Leg 5
pecuniã ſacris patriſſam. mortui coniugi pótifices voluerũt, iiſdémq; ferias & ce remonias adſcribẽdas putat. 2. de Le. 47
malè ſe res haber, cùm quod virtute effici debet, id tentatur pecunia. Off. 2 19
cum pecunia pontificum auctoritate nul la lege ſacra cõiuncta ſunt. 2. de Leg. 49
pecunia voluptates parimur plurimæ. de Fin lib 2. 47
pecunias creditas debitoribus condona- re. Offic. 2. 115
pecunias Prætorem in prouincia cepiſſe arguere lib 1. de Fin 18
pecus tarda & languida. de Fin lib. 2. 34
pecudis & hominis idem bonum eſſe ceo ſent Epicurei, nempe voluptatem. Aca- dem. q. ed 2. lib 2. 5
pecudes perſpicuum eſt partim eſſe ad v- ſum hominũ, partim ad fructũ, partim ad veſcendum procreatas. 1. de Leg. 19
rum multitudine pecudũ partim ad ve- ſcendũ, partim ad cultus agrorum, par- tim ad vehendum, partim ad corpora veſtienda. Tuſcul. q. lib 1. 56, & 57
S. Peduceus Sex F rum doctus, tum om- nium vir optimus & iuſtiſſimus. de Fi- nib. lib. 2. 49
pierare, non eſt falſum iurare. Off. 3 145
petebant pellem inauratam arietis. Tuſc. qu. lib. 1. 38. vellus aureum, quod præco- nio poetarum eſt cantatiſſimum.
pelles. Acad. quæſt ed 1 lib 2. 4. κατὰ μεταπο- μπαῖς pro caſtris & tentoriis, quæ olim ex pellibus ſiebant.
imago illorum [illegible] Lib. 2 [illegible]
ſpeciem enim vultus [illegible] c [illegible] 3 54
pellere mœſtitiam ex [illegible] lib. 2 [illegible]
pellere timores. Tuſc. q [illegible]
pelli [illegible]
hoc quidem de [illegible] beat [illegible] tur e medio Off. 3. 47
vt pellatur mortis & religionis metus. de Fin. lib 4 9
pellantur animi crebra facie. de Nat. d. 1. 75 paulo poſt pu [illegible].
vt poſſeſſores pellantur [illegible] ſ dibus Of- fic. 2. 215
pelli ciuitate. Parad. 35
quo non ipſa natũra p [illegible] ſequitur. de Nat. d 1. 20
aut Telamonem pulſum patria exulan- tem atque egentem. Tuſc q. l b. 3. 54
pulſus externus & aduentitius Diuin. lib. 2 98, & 106
neque externo pulſu (pro pulſione aut commotione). de Nat. d. 2. 1 poſtea di- citur, alieno pulſu.
pulſu externo agitari. Tuſc [illegible] lib 1. 45
naturam vehementius ſæpe pulſant. de Nat. d 1. 45
ſic imagine eſſe, quibus pulſentur ani- mi. de Nat. d. 1. 75. pauló anté, pellantur, dixit.
pulſari vi externa & aduentitia. Diuin. lib. 2. 93
Penates dii. 1. de Nat. d. 50
cui ſpes omnis & ratio & cogitatio pen- det ex fortuna Parad 19
pendere animi. Tuſc. q. lib. 4. 18
pendere animis expectando & deſiderã- do. Tuſc. q. lib. 1 79
pendere ex alterius euentis. Tuſc quæſt. lib. 5 17
pendere ex coniectura dicuntur rationes, quæ ex rebus probabilibus & veriſimi- libus ducuntur. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 106. Græci [illegible] vocant.
pendere ex errore imperitæ multitudinis. Off. 2. 93
pendere ex futuris de Fin. 1 43
pendere latere. Tuſc q. lib. 1 96
pendere omnia ex vno illo videtis. 1. de Leg. 47
quid turpius, quàm ſapientis vitam ex inſipientium ſermone pendere. de Fin. lib. 2. 42
péndere pœnas. Tuſc. q. lib. 2 10
ex Mercurio & Penelopa natus Pan. 3. de Nat. d. 39
vt penetret & diuidat omne cælum hoc, &c. Tuſc. q. lib. 1 36
penetrare in cælum Acad. quæſt ed 1. lib. 2. 113
penetrantia per cælum aſtra. de Vni- uerſ 45
penetrales dii. 2. de Nat d. 50
pennarum effugia habent quædam ani- mantes. 2 de Nat. d. 90
pennis fouent pullos aues, ne frigore læ- dantur 2 de Nat d 98
pennigerum animal de Voiuerſ 43
penſare operis & officii id quod [illegible] tum eſt. Off. 2 1 [illegible]
pennis, eſt omne quo veſc [illegible] niue hom [illegible] 2. de Nat. d. 50
per iocum deos irridens. de Nat d. 1 6
per omnem mundum pertinentem. de Nat. d. 2. 18
per populum multæ pœnæ certatio [illegible], cùm magiſtratus irrogaſſit 3 de Leg. 1
per ſe ſunt falſa perſpicué. de [illegible] d. 1 [illegible]

vt ea debeat ipſa per ſe ad ſe colendam eligere ſapientem. de Nat. deo. 1.81
iſta ſua ſponte, & per ſe eſſe iocunda. lib. 2. de Fin. 50
primò eſt peracerba guſtatu. Cat. 49
peracutè moueri. Acad. quæ. ed. 1 lib. 2. 18. hoc eſt, ſolertem & acutum eſſe in excogitando.
peragere comitia. de Nat. deo. 1. 8
peragere fabulam ætatis. Cat. 59
peragrauit totum ſuum orbem ſol. de Vniuer. 41
peragrare campos & montes hyeme & æſtate. Diuin. lib. 2. 80
peragrare maria pedibus. de Fin. lib. 2. 92
peragrare montes claſſibus. Ibidem.
peragrare mēte innumerabiles mundos, infinitaſque regiones. de Fin. lib. 2. 84
peragrare rura. Offic. 5. 3
qua illa tal nouitate perculſos. Diuin. lib. 2. 101
qui quid percipit, aſſentitur ſtatim. Academ. q. ad. 1. lib. 2. 37
quid percipit & quid iudicat, quo aut petat, aut fugiat aliquid, præter voluptatem & dolorem. lib. 1. de Finib. 3 4
ea magis percipimus atq; ſentimus, quæ nobis ipſis proſpera aut aduerſa eueniunt, quàm illa quæ cæteris, quæ quaſi longo interuallo interiectu videmus. Offic. 1 43
percipere animo maximas voluptates. de Finib. lib 2. 89
percipere cogitatione futura. Offic. 1. 113
percipere fructum ex aliqua re. Tuſc. q. lib. 2. 2
percipere fructus … Offic. 1. 85. Cat. 22
percipere præcepta artis. Offic. 1. 85
percipere quale quidque ſit. Tuſc. quæſt. lib. 2 40
cum iocunditate quadam percipitur ſenſibus. lib. 1. de Fin. 29
percipi & comprehendi. Acad. quæſ. ed. 1. lib. 2. 24
id ſolùm percipi poſſe, quod eſt verum tale, quale falſum eſſe non poſſet. Acad. quæſt. edit. 1. lib. 2. 105
id perceptum cognitumque eſſe. Acad. q. edit. 1. lib. 2. 19
perceptæ & viſitatæ deorum cognitiones. de Nat. deo. 2. 17
tamen quoniam vſu percepta ſunt. de Finib. lib. 3 4
percepta & comprehenſa tenere. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 23
ſi nihil habeat percepti & cogniti. Acad. q. ed 1. lib. 2. 24
perceptio, quam … Græci vocant. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 18
nulla eſt cognitio, nulla perceptio. de Nat deo. 1. 55
perceptio & conſeruatio fructuum. Offic. 2. 16
perceptiones animi. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 13. Græci … vocant.
percontarier peritis. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 2
quæ nec percunctari, nec audire ſine moleſtia poſſumus. Acad. quæſt. ed. 2. lib. 1. 1
percunctatione reliquum tempus conſumpſimus. de Vniuer. 3
quas quidem percurrere oratione facile eſt. Diuin. lib. 2. 75
vtrum igitur percurri omnem Epicuri diſciplinam placet, an, &c. lib. 1. de Fin. 12
Torquatus ſecuri filium percuſſit. lib. 1. de Finib. 18
percutere terram pede. Tuſc. q. lib. 2. 42
vt digitorum percuſſione hæres poſſet ſcriptus eſſe. Offic. 3. 99
percuſſiones capitis. Tuſc. quæſt. lib. 3 51
perdifficilis & perobſcura quæſtio eſt de natura deorum. de Nat. d. 1 1
perdifficiliter. Acad. q. ed. 1 lib 2. 45
perdere omnem fructum vitæ ſuperioris. Diuin. lib. 2. 28
perdere memoriam. Cat. 19
perduxiſti hanc opinionem vſque ad hāc ætatem. de Nat. deo. 1. 46
perduxit doctrinam non modò in ſolem & puluerem, ſed in ipſum diſcrimen & aciem. 3. de Leg. 16
quum eum ad rationis habitum perduxerit. de Fin. lib. 4. 31
vt quum ad ſpicam perduxerit ab herba. de Finib. lib. 4. 51
perducere aliquem ad ampliſſimos honores. Lael. 63
perduci ad exitum. de Fin. lib. 1. 87
equidem illud etiam animaduerto, quòd qui proprio nomine perduellis eſſet, is hoſtis vocaretur, lenitate verbi triſtitiā rei mitigante. Offic. 1. 37
nam pyrata non eſt ex perduellium numero definitus, &c. Offic. 3. 107
perduellionis iudicio Cælius tabellam dedit. 3. de Legib. 36
peregrini atq; incolæ officium. Off. 1. 125
peregrini dii iudicati, è ciuitate eiecti ab Ariſtophane. 2. de Leg. 37
peregrinos vſu vrbis prohibere, ſanè inhumanum eſt. Offic. 3. 47
peregrina mors. 2. de Leg. 56
peregrè redire. Tuſc. quæ. lib. 3 17
latè longéque peregrinatur animus. de Nat. deo. 1. 58
ille infinitatem omnem peregrinabatur, vt nulla in extremitate cōſiſteret. Tuſc. q. lib. 5. 82
peregrinari errareque in aliquo loco tanquam hoſpes. Acad. quæ. ed. 2. lib. 1. 7
peregrinātem, errantémque domum deducere. Acad. qu. ed. 2. lib. 1 7
nos in vrbe noſtra peregrinantes, errantéſque tanquam hoſpites, tui libri quaſi domum deduxerunt. Acad. qu. ed. 2. lib 1. 7. … dictum.
in peregrinatione perpetua nobiliſſimi philoſophi ætates ſuas cōſumpſerunt. Tuſc. q. lib. 5. 77
nulla perennia ſeruantur. de Nat. d. 2. 7
perennitates gelidæ fontium. 2. de Nat. deo. 98
perire cum ignominia & dedecore. Diu. lib. 2. 17
perier naufragio. Tuſc. q. lib. 1 95
perferre omnem cruciatum. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 24
perferre curas, ſollicitudines, vigilias. de Fin. 5 53
perferre ignominiam. Tuſc. quæſ. lib. 2. 12
perferre multa grauia dictu, perpeſſu aſpera. Tuſcul. q. lib. 2 15, & 16
perferre plagas. Tuſc. qu. lib. 2. 56
perferre turpitudinem. Tuſc. q. lib 2. 12
quod aſſequar profectò, ſi inſtituta perfecero. Diuin. lib. 2. 4
perfectio in homine, id eſt potiſſimum, quod eſt optimum, id eſt, in virtute, laudatur. de Fin. lib. 4. 31
perfectio naturæ, virtus. Acad. quæſt. ed. 2. lib. 1. 19
perfectione rationis excellit ea natura, quæ res omnes complexa tenet. de Nat. deo. 2. 25
perfectus mundus, & ex perfectis partibus. de Vniuer. 12
quæ vt plenè eſſet, cumulatéque perfecta. Diuin. lib. 2. 2
aptum, perfectum, expletúmque. de Nat. deo. 2. 37
perfectum omni ratione. de Pet. Conſ. 57
nihil difficilius, quàm … quod ſit omni ex parte in ſuo … perfectum. Lael. 67
omnia in perfectis & maturis meliora (ait Chryſippus) de Nat. d. 2. 38
perfectiſſima diſciplina. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 26
perfectè & abſolutè porta. Acad. quæſt. ed. 2. lib 2. 52
perfluere perpetuis voluptatibus. de Fin. lib. 2. 96
perfricare os. id eſt, verecundiam deponere. Tuſc. q lib. 3. 53
perfrui gaudiis. Tuſcul. q lib. 5 54
perfrui maximis & animi & corporis voluptatibus. de Fin. 2. 45
vt eos perfundas voluptatibus. de Natura deor 1. 79
perfuodere animum. Tuſc. q. lib. 4 16
perfundi quadam iucunditate. de Finib. lib. 2. 5
perfundi lætitia. de Fin lib. 5. 64
cùm omnes ſenſus dulcedine omni quaſi perfuſi mouerentur. de Fin lib. 1 93
ad perfundendum animum tanquam illiquefactæ voluptates. Tuſc. q. lib. 4. 16
perfunctio laborum. de Fin. lib 1. 58
pergit idem & vrget anguſtius. de Nat. d. 2. 16
pergam ad cætera, & hodiernum ſermonem conficiam. 1. de Leg. 63
pergere curſim ad aliquem. Tuſc. quæſt. lib. 5. 12
perhorreſcere diſſolutionem naturæ. de Fin. lib. 5. 27
nunquam omnino periculi fuga committendum eſt, vt imbelles timidique videamur. Off. 1. 83
at magnum periculum adiit. lib. 1. de Finib. 18
duri hominis, vel potius non hominis videtur, periculum capitis inferre multis. Off. 1. 72
magno ſuo periculo cauſam agere. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 72
pericula, labores, dolor etiam. lib. 1. de Finib. 29
pericula multa depulſa ſunt. 2. de Natura deor. 122
promptiores eſſe debemus ad noſtra pericula, quàm ad communia, dimicaréque parati de honore & gloria, quàm de cæteris commodis. Off. 1. 117
ſed fugiendum etiam illud, ne offeramus nos periculis ſine cauſa: quo nihil poteſt eſſe ſtultius. Off. 1. 215
in adeundis periculis conſuetudo imitāda medicorum eſt, qui leuiter ægrotantes leuiter curant, grauioribus autem morbis periculoſas curationes & ancipites adhibere coguntur. Off. 1. 115
periculoſa & lubrica res. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 68
periclitari mores amicitiarum. id eſt, tentare & experiri. Lael. 56
longinqui temporis vſu & periclitatione percipere aliquid. 2. de Nat. d. 161
niſi aliquis caſus aut occupatio conſiliū eius peremiſſet. Off. 3. 40
perindulgens in patrem. Off. 3. 154
Peripatetici dicti, quia diſputabant inambulantes in Lycio. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 12. … enim Græcis inambulare eſt.
Peripatetici ad placandos animos multa afferunt: ſpinas partiendi & diffiniendi prætermittunt. Tuſc. q lib. 4 8
Peripatetici corporis commodis cōpleri vitam beatam putant. de Fin lib 5. 35

Peripatetici & Academici quondam iidem. Offic 3.25
Peripatetici & Academici nominibus differentes, rebus congruentes. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 16. ibidem, ed. 2 lib. 2 18
Peripatetici honeſta commiſcēt commodis, vt ea inter ſe magnitudine, & quaſi gradibus, non genere diſſerant. de Nat. deo. 1. 15
Peripatetici imperia ſeueriora nulla eſſe putant ſine aliqua acerbitate iracundiæ. Tuſc. q. lib. 4. 53
Peripatetici libidinis vel cupiditatis genus ad ſummam vtilitatem eſſe dicunt à natura datum: nihil enim quēquam, niſi quod libeat, præclarè facere poſſe. Tuſc q. lib 4 34
Peripatetici omnia, quæ ipſi bona appellant, pertinere dicunt ad beatè viuendum. de Fin. lib. 5 54
Peripatetici, perturbationes iſtas, quas Stoici extirpandas putant, non modò naturales eſſe dicunt, ſed etiam vtiles à natura datas. Tuſc. q. lib. 4. 53
Peripatetici plurimum tribuūt honeſtati, ſed tamen & in corpore, & extra, eſſe quædam bona cenſent de Fin. lib. 2. 57
Peripatetici reprehendūt præmeditationem rerum futurarum, ſed malè. Tuſc. q. lib. 5. 30
Peripateticorum librorum duo genera ſunt, vnū populariter ſcriptū, quod ἐξωτερικὸν appellabant: alterum limatius, quod in commentariis reliquerunt. de Finib. lib. 5. 10
Peripateticorum facilè princeps Cratippus. de Vniuerſ. 5
quocirca mollis & eneruata eſt Peripateticorum ratio & oratio, qui perturbari animos neceſſe eſſe aiunt: ſed adhibent modum quendam, quem vltra progredi non oporteat. Tuſc. q. lib. 4 30
à Peripateticis differendi non dialecticè ſolùm, ſed etiam oratoriè præcepta ſunt tradita. de Fin. lib. 5. 9
Peripateticis nihil vberius, nihil eruditius, nihil grauius. Tuſc. quæſt lib. 4. 19
cum Peripateticis Stoici re conſentire videntur, verbis diſcrepare. de Nat. d. 1. 23
peritus vſu. Offic. 1. 205
a peritis percontari. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 6
peritè & diligenter ſcripſit 3. de Leg. 41
periurium eſt, quod ex animi tui ſententia iuraris, ſicut verbis cōcipitur, id non facere. Offic. 3 145
periurii pœna diuina, exitium: humana, dedecus. 2. de Leg. 14
exilem quendam atque perlucidum fingeret deum. de Nat. deo. 1. 87
perlucidi liquores animorum. 1. de Natu. deo 71
perlucidas fecit, vt per eas cerni poſſet. 2. de Nat. deo. 107
non permanere ad numerum ſpeciem dei. de Nat. d. 1. 74
permanere in propoſito, ſuſceptoq; conſilio. Offic. 1. 157
permanere in ſententia. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 11. & Tuſc. qu. lib. 1. 21
permanere non poteſt ignis ſine paſtu aliquo de Nat. d. 2. 29
nunquam in ſententia permanentes, de Finib lib 1 47
vt à principiis permanaret ad fines. de Finib. lib. 4. 35
ab his ad hominum vitam permanare poteſt. de Nat. deo. 2. 3
permanare in venas. Tuſc. q. lib 4 19
quum permenſus eſt octo ambitus, idem & ſemper ſui ſimilis orbis. de Vniu. 41
per omnia ea permeet & tranſeat. Acad. quæſt. ed. 2 lib. 1. 110
permixtionis reliquias ſuperis fundens æquabat de Vniuer 53
permoueri falſa viſione & ſpecie alicuius rei. Tuſc. qu. lib 1. 37
permotus mente. Diuin. lib. 1. 109
permotiones, hoc eſt, affectus ac motus animorum, quos Græci πάθη vocant. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 116
permotiones intimæ. Acad. q. ed. 1. li. 2. 135
permotiones vtiliter animis noſtris à natura datæ, ſecundum Academicos. Academ. q. ed. 1. lib. 2. 116
permulſere ſenſum voluptate. de Finib. lib. 2. 29
nulla cōſolatione permulſere poſſet ſtultam ſenectutem. Cat. 5
permutauit omne Reip. ſtatū 3. de Leg. 20
qua nulla pernicies maior hominum vitæ potuit afferri. Off 2 13
in apertam perniciem incurrere. 3. de Na. deo. 50
pernoctare in nine. Tuſc. quæſt. lib. 1. 95
peropportunè venis. de Nat. deo. 2. 11
eſſtas vt doceam, atque aliquando perorem. 1. de Nat. d. 116
perorare. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 135
perorare litem. Offic. 3. 57
perorare tribus horis. de Fin. lib. 4. 1
perorata omnis Platonis oratio de legib. vno æſtiuo die. 1. de Legib. 61
perpaucolis paſſibus me deduxit in Academiam. 1. de Legib 41
quæ tota veritate perpenditur. Læl 80
quiduis perpeti, cui vis deſeruire, dum quod velis, conſequare. Offic. 1. 153
perpeti vel Herculis ærumnas. de Finib. lib. 2. 96
omniaq; perpeti ipſa cognitione & ſcientia capios. de Fin. lib. 5. 45
ſic perpeſſio cæterorū facit, vt ea quæ acciderint, multò minora, quàm quāta ſint, exiſtimata videantur. Tuſ. q. lib. 5. 49
perpeſſio dolorum. de Fin. lib. 1. 38. Tuſc. q. lib. 2. 31
perpetua oratio. Acad. qu. ed. 2. lib. 1. 23
perpetua oratio latius fuſa. 1. de Leg. 47
cui ſimilis futura eſt perpetuitas omnis conſequentis temporis. Tuſc. q. lib. 1. 81
perpetuitas vitæ, id eſt, conſtantia. Offic. 1. 167
ad perpetuitatem veſcam vinculum mutuis. de Vniuer 51
perpolirent id omne, & abſoluerent. de Vniuerſ. 59
perrumpere aerem craſſum & cōcretum dicitur animus. Tuſc. q. lib. 1. 36
perrumpere leges. Offic. 3. 47
& ab his perrupatur & diuidatur craſſus hic & concretus aer. Tuſc. q. lib. 1. 35
Perſæ mortuos cera circūlitos condunt, vt quàm maximè permaneant diuturna corpora. Tuſc. quæſt. lib 1 97
nec Perſarum Magos ſequor, quibus authoribus Xerxes inflammaſſe templa Græciæ dicitur. 2. de Leg. 17
Perſarum rex nemo poteſt eſſe, qui non antè Magorum diſciplinam ſcientiamque perceperit. Diuin. lib 1. 78
Perſas negat Xenophon ad panem adhibere quicquam, præter naſturtium. Tuſc. quæſt. lib. 5. 70
Perſas naſturtio veſci ſolitos, ſcribit Xenophon. de Fin. lib. 1. 76
in Perſis augurantur & diuinant Magi. Diuin. lib. 1. 78
perſcripta ſenatuſconſulta ſeruanto. 3. de Legib. 10
ſed ecquid nos eodem modo rerum naturas perſecans, aperire, diuidere poſſumus &c. Acad. quæſt. ed. 2. lib. 2. 125
Perſeis, Oceani filia 3. de Nat. d. 54
περσεφόνη. 2. de Nat d. 49
ſtudioſè antiqua perſequeris. lib. 1. de Finib 18
ne plures perſequar. Tuſc. q. lib. 1 14
vt aut reliquias perſequatur Cat. 17
quæque ab his dicūtur, ſic perſequamur. Acad. quæſt. ed. 1 lib 2 43
perſequi numeris curſus & motus ſiderum. Diuin. lib. 1 25
perſequi coniectura nouas res. Diuin. lib. 1. 55
perſequi inimicitias paternas. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 1
perſequi inchoata. de Fin. lib 5. 48
perſequi aliquid multis libris. Acad q. ed. 1. lib. 2. 68
perſequi otium. Off. 3 3
perſequi alicuius veſtigia. Acad. q. edit. 2. lib 2. 5
perſequi cuiuſque modi voluptates. de Fin. lib. 1. 29
quam ſolemus perſequi vſque ad extremum. de Fin. lib. 5. 48
Perſeus, Zenonis auditor, eos dicit eſſe habitos deos, à quibus magna vtilitas ad vitæ cultum eſſet inuenta. de Nat d. 1. 38
perſoluere alicui pœnas graues iuſtaſq;. Læl. 36
perſona. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 5 non tantùm pro ſtatu & cōditione hominis, ſed pro homine ipſo.
perſona & dignitas. lib. 1. de Fin. 1
perſona grauis. Acad. quæ. ed. 2 lib 2. 6
duabus quaſi perſonis à natura induti ſumus: quarum altera communis eſt, altera propriè ſingulis attributa. Offic. 1. 149
perſpicere animo. Diuin. lib. 1. 107
perſpicere aliquid crebra animaduerſione. Diuin. lib. 1. 95
perſpicere dilucide. Acad. q. ed 1. lib. 1. 41
perſpicere cognoſcereque rerum naturā. Off. 1. 123
ſic enim mihi perſpicere videor. Læl. 18
perſpicere quid in quaque re verum ſyncerúmque ſit. Off. 1. 24
perſpicua & euidentes res. Acad. quæſt. edit. 1. lib. 2 44
iam illud perſpicuum eſt. Acad. q. edit. 1. lib. 2 111
atque etiam illud perſpicuum eſt. Acad. quæſt. edit. 1. lib 2. 15
perſpicui aliquid eſſe fatentur Academici. verùm illud quidem impreſſum in animo atque in mente, neque id tamen percipi ac comprehendi poſſe. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 54
quæ perſpicua ſunt, longa eſſe non debēt. de Fin. lib. 3. 25
perſpicua τὰ ἐναργῆ ἀπὸ τῶν καταληπτῶν, hoc eſt, à perceptis diſtinguunt Academici. Acad. quæſt. ed. 2 lib. 2. 54
vtrum igitur tandem, perſpicuiſne dubia aperiuntur, an dubiis perſpicua tolluntur. de Fin. lib. 4 56
perſpicientia veri. Off. 1 15
perſpicuitas Latinè, quæ Græcis ἐνάργεια. Acad q. ed. 1. lib. 2. 18
perſpicuitas argumentatione eleuatur. 3. de Nat. d. 6
perſpicuitas eā habet vim, vt ipſa per ſeſe ea, quæ ſint, nobis, ita vt ſint, indicet. Acad. q ed. 1. lib. 2. 45
perſpicuè ſunt falſa per ſe. de Nat. d. 1. 25
nus pertinaciſſimus fueris, ſi in eo perſtiteris. de Fin. lib. 1. 59

perſtare in grauitate. Acad.q.ed.1.lib.2.25
ac mentis (vt ita dicam) perſtringit oculos. Cat.38
aciem animorum noſtrorũ virtutis ſplendore perſtringitis. de Fin.lib. 4.31
quem locum breuiter perſtrinxi paulò antè. Læl 41
perſtringere aciem mentis. Diu.lib 2.57
vt ſibi ſe illa ſcire perſuaſeris. Acad.quæ. ed 1 lib 2.106
qui ſibi perſuaſerint ſcire ſe ſolos omnia. Ibidem.
perterebrare columnam. Diuin.lib.1.45
perterritus metu. Diuin.lib 1 65
perterritos deducere à timore. 2. de Nat. deo.111
his ille clamat, omnium mortalium mentes eſſe perterritas. de Nat.deo.1.60
pertimeſcere de Repub. Diuin lib.2.45
nihil pertinet ad vitæ firmitatem. de Nat. deo.1.70
omnia tradidiſſe, quæ pertinent ad bene beatéque viuendum. lib.1. de Fin. 12
quæ ad poſteritatis memoriam pertinerent. Cat.74
pertinere ad officium. Tuſculan. quæſt. lib 3 58
pertin deus per naturam cuiuſque rei. 2.de Nat.deo.51
(vim vitalem) per omnem mundum pertinentem. de Nat.deo.2.18
niſi ea, quæ ſunt prima naturæ, vt ad ſummam pertinentia, tenebit. de Finib. lib.4 33
certè pertinax non ero, tibique, ſi mihi probabis ea, quæ dices, libẽter aſſentiar. lib.1.de Fin 28
pertinacia minimis in rebus reprehenditur Acad.q.ed.1.lib.2.60
pertinacia ſtudiumque vincendi. Acad.q. edit.2.lib.1.31
quæ contra Academicorum pertinaciam dicebantur. Acad.q.ed 1.lib 1 29
ſine pertinacia, quid conſtantiſſimè dicatur, exquirere. Academ. quæſt. edit. 1. lib. 2. 9
nec cum iracundia aut pertinacia rectè diſputari poteſt. lib.2 de Fin.41
pertinacia, ſtudióque vincendi certamen cum aliquo inſtituere. Acad.quæſt. ed. 1.lib. 2.31
pertractare ea quæ rem continent. Tuſc. q.lib. 4 18
pertractare mentem ſuam omni cogitatione. de Finib.lib.2.96
perturbare animum morbis. Tuſcul. qu. lib.4.17
perturbare otium. Acad.q.ed.1.lib.2.15
perturbare philoſophiam bene conſtitutam. Acad.qu.edit.1.lib.2.14
non perturbari in rebus aſperis. Offic. 1. 113
perturbata & inconſtantia efficiunt cauſæ vacantes prudentia. de Vniu.63
perturbandas ſibi in tenebris Reip. gentes putauerunt. 3.de Leg.21
perturbatio, eſt appetitus vehementior. hoc eſt, qui longius diſceſſit à naturæ conſtantia. Tuſc.q.lib.4.9 57,& 48
perturbatio, πάθος, vt definit Zeno, eſt auerſa à recta ratione contra naturam animi commotio. Tuſc quæ.lib 4.9
perturbatio, ſecundum Zenonem, eſt aduerſa ratione contra naturam animi commotio. Tuſc.quæſt.lib.4 37
perturbatio, eſt aſpernatio rationis. Tuſc. quæſt.lib.4.48
omnis perturbatio eſt animi motus vel rationis expers, vel rationem aſpernans, vel rationi non obediens. Tuſc.quæſt. lib 4.11
ſed omnis eiuſmodi perturbatio animi placatione abluatur illa quidem quam doceas, nec bonum illud eſſe, ex quo lætitia aut libido oriatur: nec malum, ex quo aut metus, aut ægritudo. Tuſc.qu. lib 4 49
perturbatio animi plerunque breuis eſt, & ad tempus. Offic 1.19
perturbatio cæli. Dio.lib.1 74
perturbatio eſt erroris. Tuſc q lib 4.66
omnis perturbatio grauis eſt, nec multũ differt ab amentia. Tuſc.qu lib.4.68
perturbatio mentis. Tuſc.q.lib.4.14
omnis perturbatio, miſeria eſt. Tuſc.quæ. lib 3 14
perturbatio, iactantibus ſe opinionibus inconſtanter & turbidè, ſemper eſt in motu. Tuſc.q lib 4 18
perturbatio nulla eſt, niſi opinabilis, niſi iudicio ſuſcepta, niſi voluntaria. Tuſc. q.lib 4.65
perturbatio omnis in opinione. Tuſc.qu. lib.4 66
perturbatio valetudinis corporis. Tuſc. q. lib.4 10
perturbatio vitæ & magna confuſio. de Nat.deo.2.3
perturbatio vitæ atque omnium officiorum. Tuſc.q.lib.4.61
perturbationis duplex ratio eſt, quòd ægritudo & metus in malis opinatis, in bonorum autem errore lætitia geſtiens libidoque verſentur. Tuſ.q.lib. 5 32
nolli perturbationi animi ſuccumbere. Offic.1.95
quæ cum perturbatione aliqua fiunt, ea nec conſtanter fieri poſſunt, neque iis, qui adſunt, probari Offic.1.191
perturbationes animi, Græci πάθη vocant. Tuſc.quæſ lib.3 6. & Acad. quæſt.ed.1. lib.1.17.& de Finib.lib 3.18
perturbationes, ſunt affectiones manentes, vt non poſſint affectionũ manentium partes eſſe. Tuſc.q.lib.4 15
perturbationes, ſunt turbidi animorũ concitatique motus, auerſi à ratione, & inimiciſſimi mentis, vitæque tranquillæ. Tuſc.quæſ lib 4.27
perturbationes animi ex homine non tulerũt antiqui philoſophi. Acad. quæſt. ed.2.lib.1.17
perturbationes animi miſeram, ſedationes autem vitam efficiunt beatam. Tuſcul q.lib.5 32
perturbationes animorũ vitam inſipientium, miſeram acerbámque reddunt. de Fin.lib.3.18
omnes morbi & perturbationes animorũ ex aſpernatione rationis eueniunt. Tuſc. quæſt.lib 4.15
perturbationes nulla naturæ vi commouentur, ſed ſunt opiniones ac iudicia leuitatis. de Fin.lib.3.29
perturbationes in hominibus ſolùm exiſtunt. Tuſc.quæſ lib.4 15
perturbationes ex vitioſitate gignuntur. Tuſc.quæſt.lib.4 17
perturbationes omnes iudicio cenſent fieri & opinione Stoici. Tuſculan.quæſt. lib.4 14
perturbationes naturales, & rationis expertes, ſecũdum antiquos Academicos & Peripateticos. Acad.qu.ed 1 lib.1.17
perturbationes omnes in noſtra poteſtate, omnes iudicio ſuſceptæ, omnes voluntariæ. Tuſc.q.lib 4 18,& 54
perturbationes quatuor ſunt, tres conſtantiæ: quoniam ægritudini nulla cõſtantia opponitur. Tuſc. q. lib.4.12
perturbationes quatuor aut boni aut mali opinione citantur: boni, vt voluptas geſtiẽs & libido: mali, vt metus & ægritudo Tuſc.q.lib.3.10
perturbationes omnes ſuis genere quatuor, partibus plures, ægritudo, formido, libido, quamque Stoici communi nomine corporis & animi ἡδονὴν appellant de Fin.lib.3.19.& Tuſc. q. lib. 3. 10
perturbationes omnes oriuntur ex iudiciis opinionum, & voluntatibus. Tuſc. q.lib.4 68
perturbationes ipſæ ſe impellunt, vbi ſemel à ratione diſceſſum eſt. Tuſcul.qu. lib. 4.32
perturbationes tempeſtatum. 3. de Nat. deor 11
omnes perturbationes, animi morbos philoſophi appellant, negantque ſtultum quenquam his morbis vacare. Tuſc.q. lib.3 7
in omni vita rectiſſimè præcipitur, vt perturbationes fugiamus, id eſt, motus animi nimios rationi non obtemperantes. Off.1.189
perturbationes in vita hominum ſtultitia quaſi quaſdam immittit furias. Tuſc.q. lib 3 11
in perturbationes atque exanimationes incidere. Off 1.183
non ſolùm perturbationes in eis poſitas eſſe dicunt Stoici, quæ iudicia, quæque opiniones perturbationum ſunt, verùm illa etiam quæ efficiuntur perturbationibus. Tuſcul.q.lib. 4 11
perturbationes voluntarias eſſe, opinioniſque iudicio ſuſcipi vult Zeno. Acad. q.ed 1.lib.1.27
perturbationum omnium cauſa eſt in opinione. Tuſc.q.lib.3.20
perturbationum variæ curationes. Tuſc. q.lib. 4.48
omnium perturbationum mater, immoderata intemperantia. Acad.quæſt.ed.1. lib.1 11
perturbationum omnium fontem eſſe dicunt Stoici intemperantiam. Tuſc.q. lib.4.17
perturbationum certa & propria ſanatio eſt, ſi doceas, ipſas perturbationes per ſe eſſe vitioſas, nec habere quicquam aut naturale, aut neceſſarium. Tuſc. q. lib. 4.49
ex perturbationibus primùm morbi cõficiuntur, quæ vocant Stoici νοσήματα, eáque quæ ſunt eis morbis contraria, quæ habent ad res certas vitioſam offenſionem atque faſtidiũ. deinde ægrotationes, quæ appellantur à Stoicis ἀῤῥωστήματα, hiſque item oppoſitæ contrariæ offenſiones. Tuſc.q.lib.4.18
ſed in ſingulis perturbationibus partes eiuſdem generis plures ſubiiciuntur. Tuſcul. quæſt lib.4.15
perturbationibus omnibus viribus atque opibus repugnandum eſt, ſi volumus hoc, quod datum eſt vitæ, tranquillè placidéque traducere. Tuſc q.lib.3.12
perturbationibus ſemper vacat ſapiens. de Fin lib 3.29
ita latè, longeque peruagatur animus de Nat.d.1.38
peruehi ad exitus optatos. Off.1.16
peruehi ad portum velis paſſis. Tuſcul. quæſt.lib.1.107
ſi te fortè dolor aliquis peruellerit, exclamabis vt mulier Tuſc.q.lib 2.41
quæ (fortuna) peruellere te forſitan potuerit, & pungere. Tuſc.q.lib.5 31

peruenire ad rem dubiam rebus conceſſis. Diuin.lib.2.80
peruenire ad ſapientiam poteſt. lib. 1. de Finib.1
at erat, ſicut hodie eſt, peruerſiſſimis oculis. de Nat.deo.1.55
peruerſitas opinionum. Tuſc.q lib 3.2
niſi omnem hiſtoriam peruerterimus. Diuin.lib.1.37
peruertere omnia iura diuina atque humana. Offic.lib 1.59
peruertere omne officium. Offic.1.7
res vetuſtate robuſtas, calumniando velle peruertere. Diuin lib.1 34
peruertere vim hoſtiam. Diuin.lib.2.90
peruigilationes nocturnas in colendis nouis diis Ariſtophanes poeta vexat. 2 de Leg 37
velociter in hanc ſedem & domum ſuam peruolabit. Som. Scip.31
peruulgare & communicare operam. de Pet. Conſ 19
peruulgata & nota. Acad.q.ed.1.lib.2.109
minus peruulgatæ laudes. Acad. quæſt. ed.1.lib.2 7
ſi pes condoluit, ſi dens, ferre non poſſumus Tuſc.quæ.lib.2 46
à Chryſippo pedem nunquam. Acad.qu. ed 1 lib.2 131. [illegible], ſubauditur receſſit, vel quid ſimile.
pedalis. Acad.q.ed.2.lib.2.74. hoc eſt, magnitudine vnius pedis.
nulla tam deteſtabilis peſtis eſt, quæ non homini ab homine naſcatur. Offic 2 15
Ibes, aues excelſæ, auertunt peſtem ab Ægypto. de Nat.deo 1 71
negatque vllam peſtem maiorem vitā hominum inuaſiſſe. Offic. 3.43
peſtifera mihi videtur poteſtas tribunitia. 3. de Leg. 19
peſtifera ac pernicioſa multa ſciſcuntur in populis. 2. de Leg. 11
qui autem omnia bona à ſeipſis petunt. Cat 4
biduum petiuit. de Nat.deo.3.42
petere aliquid ardenti ſtudio. de Finib. lib.2.52
petere conſilium veritatis, ab animis conſuetudinis imbutis. de Nat.d.1.58
petere Conſulatum. Læl.10
petere gloriam & nobilitatem coronæ. Tuſc.q.lib.5.7
petere laudem cum dolore. Tuſc. quæſt. lib 5.63
petere oraculum. Diuin.lib.2.67
petere præſidium ab aliquo. Fat.15
petere ſupera. Tuſc.quæſt.lib.1.35
petitio magiſtratuū diuiſa eſt in duarum rationum diligentiam: quarum vna in amicorū ſtudiis, altera in populari voluntate ponenda eſt. de Pet. Conſ.12
petiſſere laudem. Tuſc q.lib 2.53
quàm ſi petulans fuiſſet in aliqua generoſa ac nobili virgine. Parad.13
petulos, ſilos, flaccos, frōtones, capitones. de Nat.deo.1.56. hominum vitia.
¶ Phædoni Socratico turpiſſimè maledixit Epicurus. de Nat. deo.1.66
Phædro nihil elegātius, nihil humanius. de Nat deo.1 65
Pheræ, vrbs in Theſſalia, admodum nobilis Diuin.lib.1 49
Pheræ ab Alexandro tyranno crudeli dominatu preſſæ. lib [illegible]
Pheræo Iaſoni quidam gladio vomicam aperuit, quam ſanare medici non potuerant 3. de Nat.deo. 1
Phaetontis fabula. Offic.3.[illegible]
Phalaris in ipſo flore Græciæ, multos cōciues & [illegible]. 3. de Nat.d.61
Phalaris tyrannus crudelis & immanis. Offic.3.36
Phalaridis crudelitas, præter cæteros, nobilitata eſt. Offic 1 35
Phalaridis matris ſomnium. Diuin. lib. 1 44
Phalereus Demetrius Theophraſti auditor fuit. de Fin.lib. 50
Phalereus Demetrius, quum patria pulſus eſſet iniuria, ad Ptolemæum ſe regem Alexandriam contulit, multaque præclara in illo calamitoſo otio ſcripſit de Fin lib 5.50
Phalereus ſcribit, poſteaquam ſumptuoſa fieri funera, & lamentabilia cœpiſſent, Solonis lege ſublata eſſe. 2. de Legib 59
[illegible], Latinè viſum. Acad.quæſt.ed.1. lib 1 19. & ed 2 lib.1.18
[illegible], impulſio quædam extrinſecus oblata. Acad. quæſt.ed.1.lib 1 18
Pheneatæ, qui Mercurium colant. 3. de Nat.deo 40
Pherecides fuit regnante Tullio. Tuſc.q. lib 1.38
Pherecides, Pythagoræ magiſter. Diuin. lib.1 95
Pherecides, quum vidiſſet hauſtā aquam de iugi puteo, terræmotus dixit inſtare. Diuin.lib.1 96
Pherecides Syrus primùm dixit animos hominum eſſe ſempiternos. Tuſc.quæ. lib 1 38
Pherecrates Phthiota, ortus à Deucalione, teſte Dicæarcho. Tuſcul.q.lib.1.18
Phidias ſui ſimilem ſpeciem incluſit in clypeo Mineruæ, quum inſcribere nō liceret (captus nimirum cupiditate gloriæ, vt teſtatur Valer. Maxim) Tuſc.qu. lib.1 18
Phiditia, conuiuia Lacedæmoniorum ſic vocata, vt Cretenſium Andria. Tuſc.q. lib.5.70
Philippus monitus fuit in capulo quadrigulas vitare. Fat.4
Philippus Macedonum rex, rebus geſtis, & gloria ſuperatus à filio, facilitate & humanitate ſuperior fuit. Offic. 1.137
Philo aduerſarius lenior. Acad. qu.ed.1. lib.2.13
Philo. Clitomacho operā multos annos dedit. Acad.q.ed.1.lib 2.17
Philo, in ſuis libris errorem coarguit eorum, qui duas Academias eſſe putarunt. Acad.qu.ed.1.lib.1.10
Philo inſtituit alio tempore rhetorum præcepta tradere, alio philoſophorum. Tuſc.q lib.1 7
Philo, magiſter Antiochi, vir magnus. Acad.quæ.ed 2.lib.1.10
Philo, nimius acer aduerſarius. Acad. qu. edit.1.lib.1.13
Philo negauit duas Academias eſſe. Acad. quæſt ed.1 lib.1.10
Philo noſter, ferre non poterat aſpernari Epicureos molles. de Nat.d.1 79
Philo noſter Zenonem Coryphæum appellare Epicureum ſolebat. de Nat.deo. 1. 41
Philo ſumma memoria pronunciabat Epicuri ſententias. de Nat.deo.1.79
Philonis auditor, Antiochus. Acad q ed.1. lib 2.4
Philonis authoritas extenuatur. Acad. quæſt.edit.1.lib.2 19
Philonem frequēter audiuit Cicero. Tuſcul.quæſt.lib.2.7
à Philone, Diodoto, Antiocho, Poſidonio, philoſophis inſtitutus Cicero. de Nat.deo.1.6
Philone viuo patrocinium Academiæ [illegible] defuit. Acad.q.ed.1.lib [illegible]
Philoctetæ Tuſ[illegible] lib [illegible] 4
ut primuſque refutetur [illegible] ut Philoctetus [illegible] eclamat. Tuſc q lib.2.48
[illegible], Latinè m[illegible] d eſt cupiditas mulicbris v[illegible]. Tuſc [illegible]. lib 4 19
philoſophia. Acad. quæſt. ed. [illegible] b [illegible]. pro parte philoſophiæ quæ mor[illegible] dicitur.
philoſophia nihil aliud [illegible] ū m ſapientiæ ſtudium Off 2.6
philoſophia nihil aliud eſt [illegible] ſi, vt Plato, donum deorum Tuſc q. [illegible] b 1. 1
philoſophia longè cæteris & [illegible] & artibus antecedit Acad.quæſt ed [illegible] lib 1 3
philoſophia antiqua ſenſit in vna virtute eſſe poſitam beatam vitam, nec tamen beatiſſimam, ni[illegible] adiu[illegible] cientur & cætera ad virtutis vſum [illegible] ca. Aca. quæſt.ed.2.lib 1.17
philoſophia vetus à Socrate orta. Acad q. ed.2.lib.1 3
philoſophia, eſt ars vitæ. de Fin.lib.3.
philoſophia ab animo, tanquam ab oculis, caliginem diſpulit, vt omnia ſupera, infera, prima, vltima, media videremus. Tuſc.q.lib.1.51
quanti æſtimanda eſt hæc philoſophia, qui tanquam auiculis, & iis quidem indoctis, fato fieri omnia videantur. 1 de Nat.d.1.39
cultura animi philoſophia eſt, quæ extrahit vitia radicitus, & præparat animos ad ſatus accipiendo[illegible], eaque mandat iis, &, vt ita dicam, ſerit, quæ adulta fructus vberrimos ferant. T[illegible]c. quæſt. lib.2 10
philoſophia, dux vitæ, virtutis indagatrix, expultrix vitiorum, &c Tuſc.q.lib.5.5
philoſophia defenſa & collaudata. lib 1 de Fin.1
philoſophia nos primùm ad deorum cultum, deinde ad ius hominum, tum ad modeſtiam magnitudinemque animi erudiuit. Tuſc.q.lib 1 52
philoſophia diligentiſſimè Græcis literis explicata. Academic. quæſt.ed.2.lib.1.5
in ipſa enim Græcia philoſophia tanto in honore nunquam fuiſſet, niſi doctiſſimorum contentionibus, diſſenſionibuſque viguiſſet. Tuſc.q lib.1 3
philoſophia tota frugifera & fructuoſa, nec vlla pars eius inculta ac deſerta. Off.3 6
philoſophia diſſipatos homines in ſocietatem vitæ conuocauit: eoſque inter ſe primò domiciliis, deinde coniugiis, tum literarum & vocum communione iunxit. Tuſc.q. lib.5 4
at philoſophia quidem tantum abeſt vt perinde, ac de hominum eſt vita merita, laudetur, vt à pleriſque neglecta, à multis etiam vituperetur. Tuſ q lib.5.4
philoſophia, inuentum deorum. Tuſc.q. lib.1.51
philoſophia, inuentrix legum, magiſtra morum & diſciplinæ. Tuſc q lib.5.4
philoſophia in libro, qui inſcriptus erat Hortenſius, laudata a Cicerone. Acad.q. edit. 1.lib.2.6
philoſophia, magiſtra vitæ. Tuſ q.lib.1.2[illegible]
philoſophia, omnium mater artium. Tuſ. q lib 1 51
philoſophia medetur animis, inanes ſollicitudines detrahit, cupiditatibus liberat, pellit timores. Tuſc. quæ[illegible] lib.2.1[illegible]
philoſophia, medicina animi Tuſc quæ. lib 3 5

philoſophia, medicina morborum animi. Tuſc.qu.lib.4.47
omnis philoſophia, quæ eſt de vita & moribus, manauit à Socrate. Tuſc q.lib.5.7
philoſophia moralis maximè neceſſaria. Acad q ed 1.lib.1.14
philoſophia, parens vitæ. Tuſc q.lib.5 4
philoſophia paucis contenta eſt iudicibus, multitudinē conſultò ipſa fugiens, eique ipſa ſuſpecta & inuiſa. Tuſc. qu. lib 1.5
perfecta philoſophia eſt, quæ de maximis quæſtionibus copioſè poteſt ornateq; dicere. Tuſc.q.lib.1.6
philoſophia promittit perfecturam ſe, qui legibus ſuis paruiſſet, vt eſſet contra fortunam ſemper armatus, vt omnia præſidia haberet in ſe bene beateq; viuendi, vt eſſet ſemper denique beatus. Tuſc.quæſt lib 5.16
philoſophia ex rationum collatione conſtat. Tuſc.quæſt.lib.4.69
ipſa autem philoſophia, quæ rationibus progredi debet, &c. Acad.q.ed.1.lib.2.17
philoſophia tres in partes diuiſa. de Fin. lib.4.5
philoſophiæ [illegible] Tuſc.quæ.lib.5.3
quid à ſingulis philoſophiæ diſciplinis diceretur, perſecuti ſumus. li.1.de Fin.10
philoſophiæ explicandæ cauſam attulit Ciceroni grauis caſus ciuitatis. Diuin. lib.2.4
philoſophiæ nomē recens, res ipſa vetus. Tuſc.q.lib.5.5
philoſophiæ parens Socrates. de Natu. deo.1.66
philoſophiæ pars, quæ poſita eſt in vita & moribus. Acad.quæſt.edit 1.lib.1.14. [illegible] moralis philoſophiæ.
iam in altera philoſophiæ parte, quæ eſt quærendi ac diſſerendi, quæ λογικὴ dicitur. lib 1.de Fin 16
in tertia parte philoſophiæ, quæ eſt de vita & moribus. lib.1.de Fin.17
philoſophiæ partitio Stoica. Tuſ q.li.5.50
philoſophiæ principium, ſcientia. de Nat. deo 1.1
philoſophiæ regula, eſt conſtitutio veri, falſi, cogniti, incogniti. Acad.quæſt.ed. 2.lib.2.19
philoſophiæ tractatio optimo atque ampliſſimo quoque digniſſima eſt. Acad. quæſt.ed.1.lib.2.6
philoſophiæ vis non idē poteſt apud omnes: tū valet multum, quū eſt idoneam complexa naturam. Tuſc.quæſt.lib.2.8
philoſophiæ deditus. Acad.q.ed.1.lib.1 4
quibus ex rebus philoſophiam adepti ſumus, quo bono nullum optabilius, nullum præſtantius neque datum eſt mortalium generi deorum conceſſu, neque dabitur. de Vniuerſ.63
philoſophiam, rerúmq; ad eam pertinentium diſputationem principibus ciuitatis non ita eſſe decori, ſecundū opinionem nonnullorum. Acad.q.ed.1.lib.2.5
philoſophiam bene conſtitutam perturbare. Acad.q.ed.1.lib.2.14
philoſophiam nobis pro Reſp. procuratione ſubſtitutam putabamus. Di.li.2.5
tertius liber Ariſtotelis de philoſophia. de Nat.deo.1.14
ſed & huius culpæ, & cæterorū vitiorum, peccatorúmq; noſtrorum omnis à philoſophia petenda correctio eſt. Tuſcul. q.lib.5.3
qui diligenter hæc, quæ de philoſophia literis mandamus, legere aſſueuerit, iudicabit nulla ad legendum eſſe potiora. lib.1.de Fin.9
duo hæc in philoſophia maxima: iudiciū veri, & finis bonorum. Acad.quæ.ed.1. lib 1.19
in philoſophia multa ſunt & grauia & vtilia, accuratè copioſeque à philoſophis diſputata. Offic 1.7
philoſophia nullum maius aut melius à diis datum munus homini. Acad.q ed. 1.lib 1.6. quomodo & Plato in Timæo, [illegible]
in philoſophia nil debet eſſe commētitiis fabellis loci. Diuin.lib.2.65
difficile eſt in philoſophia pauca eſſe ei nota, cui non ſint aut pleraque, aut omnia. Tuſc.q.lib.2.1
in philoſophia morali quod abſolutū eſt, virtus dicitur. Acad.quæſt. ed.1.lib.1.15
in philoſophia morali quod inchoatum eſt, neque abſolutum, progreſſio quædam ad virtutem appellatur. Acad.qu. ed.1.lib.1.15
philoſophia, hoc eſt, ſtudio ſapientiæ omnium artium, quæ ad rectam viuēdi viam pertinent, ratio & diſciplina continetur. Tuſc.qu.lib 1 1
philoſophia vir bonus & fortis efficitur. Diuin.lib 2 5
vt ſi grāmaticum ſe profeſſus quiſpiam barbarè loquatur: aut ſi abſurdè canat is qui ſe haberi velit muſicū, hoc turpior ſit, quòd in eo ipſo peccet, cuius profitetur ſcientiam: ſic philoſophus in ratione vitæ peccans hoc turpior eſt, quòd in officio, cuius magiſter eſſe vult, labitur, artemque vitæ profeſſus, delinquit in vita. Tuſc q.lib.2.9
philoſophi non eſt teſtibus uti, qui aut caſu veri, aut malitia falſi fictiq; eſſe poſſunt. Diuin.lib.2.21
quis eſt enim qui nullis officii præceptis tradendis philoſophum ſe audeat dicere? Offic.1.7. eſt enim philoſophia vitæ lex, vt ait Seneca.
à philoſopho ſi afferat eloquentiam, non aſpernér: ſi non habeat, non admodum flagitem. lib.1.de Fin.15
qui philoſophi cōtra omnia diſſerebant, nullámque rem apertè iudicabant. de Nat.deo.1.9
philoſophi omnes, præter Epicurum, diuinationem probauerunt. Diuin.lib.1.5
philoſophi eſſe volumus rerum auctores, non fabularum. 3.de Nat.d.57
philoſophi in his ipſis libris, quos ſcribūt de contemnēda gloria, ſua nomina inſcribunt (captantes nimirum gloriam) Tuſc.q.lib.1.28
philoſophi ſummis ingeniis, exquiſitáque doctrina. lib.1.de Fin.1
philoſophi dum alterū iuſtitiæ genus aſſequuntur in ferendo, ne cui noceant, in aliud incidunt. diſcendi enim ſtudio impediti, quos tueri debēt, deſerunt. Offic.1.41
philoſophi, virtutis magiſtri. Tuſ.q.li.2.15
philoſophi nocēt audiētibus, ne qui bene dicta malè interpretarētur. 3.de Na.d.57
philoſophi nominantur, qui ſapientiam expetunt. Offic.2.6
philoſophi plebeii. Tuſc.qu.lib.1.45 plebeios philoſophos appellat Cicero, vt ipſe dicit in eodē loco, eos, qui à Platone & Socrate, & ab illa familia deſciuerūt.
philoſophi quamcunque rē habent in manibus, in eam, quæ conueniunt, congerunt omnia, & ſi alio loco diſputata ſint. Tuſc.quæſt lib 5.14, & 15
philoſophi ſolebant orationi admiſcere verſus. Tuſc.quæſt.lib.2.14
non igitur ex ſingulis vocibus philoſophi ſpectandi ſunt, ſed ex perpetuitate atque conſtantia. Tuſc. quæſt lib. 1 14
philoſophi ſuperſtitioſi, & penè fanatici. Diuin lib 1 91
totum Epicurum penè è philoſophorum choro ſuſtuliſti. lib 1.de Fin.10
philoſophorum quaſi deus quidam Plato. de Nat.d 2.15
quotus enim quiſque philoſophorum inuenitur, qui ſit ita moratus, ita animo ac vita conſtitutus, vt ratio poſtulat? qui diſciplinam ſuam, non oſtentationem ſcientiæ, ſed legem vitæ putet? qui obtemperet ipſe ſibi, & decretis ſuis pareat? Tuſcul. q lib.2.9
philoſophorum more, non veterum, ſed eorum, qui quaſi officinas inſtruxerint ſapientiæ. 1.de Leg.27
non diſſerentium philoſophorū, ſed ſomniantium portenta & miracula. de Nat. deor.1.14
delirantium philoſophorum ſomnia. de Nat.d.1.31
tota philoſophorum vita, vt ait Socrates, commentatio mortis eſt. Tuſcul.quæſt. lib.1.61
raros eſſe aliquos, qui cæteris omnibus pro nihilo habitis, rerū naturam ſtudioſè intuerentur: hos ſe appellare ſapiētiæ ſtudioſos, id eſt enim philoſophos. Tuſc.quæ.lib.5.7. Pythagoræ dictum.
philoſophos ad rempub. ne acceſſuros quidem putat Plato, niſi coactos. Off.1. 41. vide Platonem in lib de Repub.
philoſophos, inquit Plato, quòd in veri inueſtigatione verſentur, quodque ea quæ plerique vehementer expetunt, de quibus inter ſe digladiari ſolent, contemnant, & pro nihilo ducāt, propterea iuſtos eſſe. Off.1.41
ad magiſtros virtutis philoſophos veniamus. Tuſ.q.lib.4.58
ad philoſophos me reuocas, qui in aciem non ſæpe prodeunt. Tuſc.q.lib.2.51
ſed quid opus eſt in hoc philoſophari: id eſt, diligentius inquirere aut diſputare. Tuſc.q.lib 1 73
totum philoſophari diſplicere. lib. 1. de Fin.1
moderatius philoſophari. lib.1.de Fin.1
philoſophari ratione & via. Tuſc. quæſt. lib 1.5
Phorcys ex Saturno & Salacia generatus. de Vniuerſ.49
Valentis & Phoronidis filius alter Mercurius.3.de Nat.d 59
φωσφόρος Lucifer, ſtella Veneris. de Nat. deor.2.59
[illegible] Off.1.115
Phryges & Piſidæ, & Cilices, & Arabum natio, auium ſignificationibus plurimum obtemperant. Diuin.lib.1.79
phyſicus, id eſt ſpeculator, venatórque naturæ. de Nat.d.1.58
ne illud quidem phyſici eſt, credere aliquid eſſe minimum. lib.1.de Fin.16
phyſici non eſt, putare vllum eſſe cuiuſquam diem natalem. de Fin.lib.2.84
nihil turpius phyſico, quàm fieri ſine cauſa quicquam dicere. lib 1.de Fin.15
hæc ergo nunc phyſicorum oracula fundo. de Nat.d.1 66
phyſicis nihil inane eſſe placet. Fat.19
contra phyſicos multa à Cicerone conſcripta in Academicis. de Vniuerſ.4
phyſicæ rationis ignarus. de Natura deorum 1 40
phyſica conſtantique ratione. 3. de Nat. deor.69

phyſicis rationibus confirmari volo. de Nat.deo.1 17
phyſica Tuſc.q. lib.1.24
phyſica Epicuri & Stoicorũ à ſe inuicem diſtans. quòd illa materiam tantùm ponunt, effectionem & formam tollunt: hæc verò continentur ex effectione, & ex materia ea quam fingit & format effectio, hoc eſt, cauſa efficiens. Acad.qu. edit 2 lib.1 45
quid eſt in phyſicis Epicuri non à Democrito. de Nat deo.1.51
omnibus ferè in rebus, maximè in phyſicis, quid non ſit citius, quàm quid ſit, dixerim. de Nat.deo.1 42
phyſicè à te dicte ſunt de vi ignea. 3.de Nat deo.15
phyſiologia. Diuin.lib.1 18
ad phyſiologiam traducis Diogenes Babylonius partum Iouis ortúmque virginis. de Nat.deo 1.31
ψυχολογίαν Græci appellant, naturæ rationem Diuin.lib 1 78
¶ Pierides, ſeu Pieriæ muſæ.3. de Nat. deo 58
pigritia, eſt metus conſequentis laboris. Tuſc.q.lib 4 15
aſperſa temerè pigmenta in tabula, &c. Diuin.lib.1.24
néve tanquam pilam retorſerit. Cat.75
in pictis, fictis, cælatiſq; formis.1.de Na. deo.110
ea facie, qua pictores fictoréſque voluerunt. de Nat.deo 1.57
poetæ, pictores, opifices auxerunt ſimulachrorũ ſuperſtitionem. de Nat.d.1.53
pictores in vmbris, & in eminentia, multa vident, quæ alii non vident. Acad.q. ed.1.lib.2.81
quod ipſi Antiocho pingue videbatur. Acad. q.ed.1.lit.2.100. id eſt, hebes & parum ſubtile, vel impeditũ & ineptum, vt ait Nonius, hunc locum citans.
pingui Minerua agere. Læl.17
at illa, quæ in concha patula pinna dicitur, &c de Fin.lib 3 50
pinna duabus grandibus patula conchis. 2.de Nat. d.92
pinnarũ talaria affigunt Mineruæ quintæ Pallantis filiæ.3 de Nat.deo.41
pulli quum pinnulis vti poſſunt, tum, &c.2.de Nat deo.98
pinnatus Cupido.3.de Nat.deo 41
iſque qui enat à cõcha, qui, quòd eam cuſtodiat, Pinnoteres vocatur. de Finib. lib.3 50
pianto aruſpices fulgura atque obſtita. 2. de Leg 18
piaculum porco fœmina pati. 2. de Legib.53
cum pirata nec fides debet, nec iuſiurandum eſſe commune. Off.3.145
piſces nua quum genuerunt, relinquunt. 2. de Nat.deo.97
Piſiſtratus in ipſo flore Græciæ 3.de Nat. deo.61
Piſo cognominatus Frugi (ob virtutem modeſtiámque). Tuſc.q lib 3 41
Piſo hiſtoricus.1 de Legib 5
Pittacus omnino accedere quenquã vetat in funus aliorum.2.de Leg 60
pituita: Græci φλέγμα vocant. Tuſc.quæſ. lib.4.17
pituitoſus & quaſi redundans. Fat.6
nemo pius eſt, qui pietatem cauet. de Finib.lib.3 59
piè ſanctéque colimus naturam excellentem atque præſtantem. de Nat.deo.1.42
pietas, eſt iuſtitia aduerſus deos. de Nat. deo.1.81

pietas ineſſe non poteſt in ſpecie fictæ ſimulationis. de Nat.d 1.5
pietas quum ſit magna in parentibus & propinquis, tum in patria maxima eſt. Som Scip.:2
Pietatis ædes Romæ ex cælo icta. Diuin. lib 1. 85
pietate & induſtria præditus. Acad. quæ. edit.1.lib.1.2
¶ Si diis placet. de Fin.lib.1 28
qui placere volunt. Acad.q.ed 1.lib 2.10
placidè & ſedatè ferre dolorem. Tuſc.q. lib.2.50
placidè atque conſtanter moueri. Tuſc. q.lib. 4.11
& eos (animos) quaſi concordia quadam placet ac leniat de Fin.lib 1.57
placare donis iram deorũ impius ne audeto.2.de Leg.24
placare beneuolos obiurgatores. de Nat. deo.1.5
placare numina diuûm tauris aurigeris. Diuin.lib.2 49
tamen ii poſſunt abs te placati æquique diſcedere. de Pet. Conſ.30
placatio deorum. Diuin.lib.1.27
placatio ſumma deorum immortalium. 3.de Nat.deo.4
placabilitate atque clementia nihil laudabilius, nihil magno & præclaro viro dignius. Offic 1.155
plaga peſtifera. Offic.1 119
eam plagam potius accipeam, quàm, &c. Fat.17
grauiorem plagam accipiebat (Epicurus) vt leuiorem repelleret. de Nat.d. 1 40. pro vulnere.
quomodo illi qui bene inſtituti accipere plagam malunt, quàm turpiter vitare. Tuſc.qu.lib.2.36
ſi eorum plaga perculſi (ſub. deorum immortalium) afflictos ſe & ſtratos eſſe fateantur. Tuſcul.quæſt.lib 5 63
quas plagas ipſi Stoici contra ſe texuerũt. Acad.quæſt.ed.1.lib.2 136
planetarum motus tarditate & celeritate diſſimillimi. Tuſc.q.lib.1.58
ſeptem alia (hoc eſt, planetas) ſuos quæque tenere curſus, multum inter ſe aut altitudine aut humilitate diſtãtia, quorum vagi motus, rata tamen & certa ſui curſus ſpatia definiunt. Tuſc.quæ. lib 5.51
ex planis figuris, circulus, aut orbis præſtantiſſimus. de Nat.deo.2 54
planum vniuerſitatis corpus. de Vniu.27
vt planè confidas. Acad.quæ.ed.1.lib.2.19
plenè videre aliquid. Tuſc q.lib.1.48
pletalee, auis.2.de Nat.deo.93
platanus vmbrifera. Diuin.lib.2.49
quid, ſi platani fidiculas ferrent numeroſè ſonantes? de Nat. deo.2 17
Plato ex Academia vetere numeratur. Acad.q.ed.2.lib.1.33
Plato ægritudines, iras, libidinéſque ſemotas à mente & diſcluſas putat Tuſc. q.lib.1.65
Plato triplicem finxit animam. Tuſcul. quæſt.lib.1.18
Plato principatum animæ, id eſt, rationem, in capite, ſicut in arce, poſuit. Tuſcul.quæſt.lib.1 18
Plato de animorum æternitate nõ ſolùm ſenſit idem quod Pythagoras, ſed rationem etiam attulit. Tuſculan. quæſt. lib 1.32
Plato pro immortalitate animæ tot rationes attulit, vt velle cæteris, ſibi certè perſuaſiſſe videatur. Tuſculan. quæſt. lib.1. 41

Plato eadem dicit de immortalitate [illegible]morum, & reliqu[illegible] po[illegible] mortem [illegible] quillitate bonorum, pœnis in [illegible] 2.de Leg.61
Plato & Socrates, vt rationem non redderent, authoritate tamen reliquos [illegible] nutos philoſophos vincerent. [illegible] lib.1.57
Plato beatam dicit, cui in Senectute contigerit, vt ſapientiam verá que opiniones aſſequi poſſit. de Fin.1 b 54
Plato ſine corpore vllo deum vult eſſe ut Græci dicunt ἀσώματον de Nat.d 1 15
Plato nihil putat eſſe quod oritur, & intereat. Tuſc. quæſt lib 1 40
Plato id ſolum eſſe putat, quod ſemper tale ſit, id eſt, quod æternum eſt, neque mutabile, neque corruptibile [illegible] uſc qu. lib.1.47
Plato ſic fecit, quem tu admiraris, quem omnibus anteponis, quem maximè diligis.1.de Leg.11
Plato iuſta funerum reiicit ad interpretes religionum, quem nos morem tenemus.2.de Leg.61
Plato in ideis ſeu ſpeciebus diuinũ quiddam eſſe dixit. Acad. quæſt. edit.2.lib. 1. 14
Plato iram & cupiditatem, duas partes animi, locis diſcluſit: iramque in pectore, cupiditatem ſubter præcordia locauit. Tuſcul. quæſt.lib.1.18
Plato, Ariſtotelis magiſter. de Nat.d 1.14
Plato vno & octogeſimo anno ſcribens mortuus eſt. Cat.13
Plato in Timæo patrem huius mundi nominari negat poſſe: in legum autem libris quid ſit omnino deus, inquiri oportere non cenſet. de Nat.d 1.13
Plato in Timæo & in legibus, mundum deum eſſe ait & cælum, & aſtra & terram & animos, & eos, quos maiorum inſtitutis accepimus. de Nat d.1.13
Plato ex materie in ſe omnia recipiente mundum eſſe factum cenſet à deo ſempiternum. Acad. quæſt. ed.1. lib.2. 109. hæc ſententia Platonis non eſt, ut ex Timæo liquet, ſed ab Ariſtotele lib.1.de cælo, falsũ illi attributa: quem ſecutus eſt Cicero.
Plato in muſicis, geometria, numeris, aſtris ſe contriuit. de Fin.lib.1.56
Platæ perfectiſſimam diſciplinam reliquit, Peripateticos & Academicos. Acad. q.ed 1 lib.2.16
Plato negat ſine furore quenquam poetam magnum eſſe poſſe. Diuin.lib.1.71
Plato poetas è ciuitate, quam finxit, eduxit. Tuſc. q.lib.2.15
Plato vir doctiſſimus, idémque grauiſſimus, omniúmque princeps de rep. tùm ſcripſit, idem & ſeparatim de Legibus eius ſcripſit 1.de Leg.11
Plato Crete, cum Clinia & Lacedæmonio Megillo, æſtiuo die in cupreſſetis Gnoſiorum & ſpatiis ſilueſtribus, de inſtitutis rerum publicarum, ac de optimis legibus diſputat 1.de Leg 11
Plato & Socrates tollendi ex eorum numero, qui negarunt quicquam ſciri aut percipi poſſe. Academ. quæſt. edit. 2. lib.2.16
Plato ſepulchrũ altius vetat extrui, quàm quod quinq; diebus abſoluerint, nec è lapide excitari plus, nec imponi, quàm quod capiat laudem mortui inciſam quatuor heroicis verſibus.2 de Leg.61
Plato iubet ſic ad ſomnum proficiſci corporibus affectis, vt nihil ſit, quod errorem animis perturbationemque affe-

ras Diuin.lib.2.57
Plato Speuſippum, ſororis filium, philoſophiæ quaſi hæredem reliquit. Acad. q.ed.1.lib.1.12
Plato Syracuſium Dionem erudiuit. Off. 1.157
Plato Athenienſis Tarentum venit, L. Æmylio, Ap. Claudio Coſſ. Cat.37, & 38
Plato Titanum è genere ſtatuit eos, qui vt illi cæleſtibus, ſic hi aduerſentur magiſtratibus. 3 de Leg.4
Plato omne iudicium veritatis, veritatemque ipſam, abductam ab opinionibus, & à ſenſibus, cogitationis ipſius & mentis eſſe voluit. Aca. quæſt. ed.1.lib. 2.131, & 132
Plato varius, & multiplex & copioſus fuit. Acad.q. edit.1.lib.1.16
Platonis ſummi viri auctoritas de ſepulchris, à quo funerum ſumptus præfiniuntur ex cenſibus, à minis quinque vſque ad minam. 2.de Leg.61
Platonis authoritate, vna & conſentiens duobus vocabulis philoſophiæ forma inſtituta eſt, Academicorum & Peripateticorum. Acad.q.ed.1.lib.1.12
Platonis de Timæo deus opifex, ædificatorque mundi de Nat.d.1.14
Platonis diſcipulus quidam Pamphilus, cuius auditorem ſe fuiſſe Sami dicebat Epicurus. de Nat.d.1.50
de Platonis inconſtantia longum eſt dicere. de Nat.d.1.13
Platonis leges de ſepulchro ex agro culto non ſumendo. 2.de Leg.61
Platonis liber qui eſt de animo. Tuſc. q. lib.1. 11. in alio nomine Phædon dicitur.
in Platonis libris nihil affirmatur, & in vtranque partem multa diſſeruntur: de omnibus quæritur, nihil certi dicitur. Acad.quæſt.edit.1.lib.1.45
Platonis oratio omnis de Legibus peroracta vno æſtiuo die.1.de Leg 61
ex eadem Platonis ſchola Ponticus Heraclides. de Nat.d.1.16
Platonis ſententia: nihil tam facile in animos teneros ac molles influere, quàm varios canendi ſonos. 2.de Leg.57
Platonis prorſus aſſentior, ne agri conſecrentur. 2.de Leg.45
Platoni, cùm in cunis paruulo dormienti apes in labellis conſediſſent, reſponſum eſt, ſingulari illum ſuauitate orationis fore. Diuin.lib.1 69
Platoni noſtro placet mulierum cantibus mutatis, mutari ciuitatum ſtatus. 3. de Leg.29
Platonem audiant impii, qui vetat dubitare qua ſit mente futurus deus, quãdo aliquid ei ab impiis donatur, cùm vir nemo bonus ab improbo donari velit. 2.de Leg 40
apud Platonem ſæpe hæc oratio vſurpata eſt, vt nihil præter virtutem diceretur bonum. Tuſc.q.lib.5.26
equidem & Platonem exiſtimo, ſi genus forenſe dicendi tractare voluiſſet, grauiſſimè & copioſiſſimè potuiſſe dicere. Off.1.5
Platonem ferunt, vt Pythagoreos cognoſceret, in Italiam veniſſe, & in ea cùm alios multos, tum Architam Timæúmque cognouiſſe, & didiciſſe Pythagorea omnia. Tuſc.q.lib.1.38
Platonem auunculum Speuſippus ſubſequens. de Nat.d.1.14
errare malo cum Platone, quàm cum iſtis vera ſentire. Tuſcul.quæſt.lib.1.39
nec ſapiens vſque plaudite viuẽdũ. Cat.63
ſtantes plaudebant in re ficta. Læl.24
quibus cùm à cuncto conſeſſu plauſus eſſet multiplex datus. Cat 58
quoniam hæc plauſibilia non ſunt. Tuſc. q.lib 5.44
plebs de ſuo iure periculoſas contentiones nullas facit. 3 de Leg.15
plebi, exactis regibus, re non verbis danda iure libertas: quæ tamen ſic data eſt, vt multis præclariſſimis adduceretur, vt auctoritati principum cederet. 3. de Leg. 14
plebes, quos pro ſe contra vim, auxilii ergò decem creaſſit, tribunos eius ſunto. 3. de Leg. 9
ſed cum multis in rebus negligentia plectimur, &c. Læl 71
plectri ſimilem linguam ſolent dicere, chordarum dentes. 2 de Natu. deo.115
plenum negari deum quis non timeat de Nat deo 1.59
vt hoc ipſum, pleni enectique ſimus. Diui. lib 2.109
plena ac referta ſnemula diſciplinæ. Acad.quæſt. edi.2.lib.2.18
plenum & inane, principia vniuerſi, iuxta Leucippum. Acad.q.ed.2.lib.2.109
quia plena ſunt dedecoris ac turpitudinis. Offi.3 114
quo ſit corporis aut externis bonis plenior. de Finib lib.5.55
plenior cæli natura. de Natu.deo.2.13
ploro atque imploro fidem. de Na.de.1.13
plorantur virginalis. Tuſc.q.lib.2.18
πλείονες, Dis Latinis.2.de Nat.deo.49
pluma vel ſquama obductæ animantes. 2.de.Nat.deo.90
plumæ verſicolores. de Finib.lib.3.15
niſi planè in phyſicis plumbei ſimus. Tuſc.q.lib.1.58
plus habet virium alius alio. 1.de Leg 4
plus habere vno digito moleſtum eſt. de Natu.deo.2. 70. id eſt, in manu digitum vnum ſuperare.
errorem ne modò pluris putare quod vtile videatur, &c. Offi.3. 22
plurimum ab aliquo diſcordare. Acad.q. ed.2.lib.2.35
hoc vnum, quod plurimi eſt, non habebit de Nat.deo.2.14
Pocula minuta atque rorantia. Cat.45
poculum mortiferum. Tuſc. q.lib.1.58
poema, Vide Poeta.
cauendum (in puniendo) ne maior pœna, quàm culpa ſit. Offi.1.145
quæ pœna diuina ſit, non rectè exiſtimamus, & opinionibus vulgi rapimur in errorem, nec vera cernimus morte, aut dolore corporis, aut luctu animi, aut offenſione iudicii hominum miſerias ponderamus, quæ & humana ſunt, & multis bonis viris accidunt, ſceleris autem pœna, triſtis, & præter eos euentus qui ſequuntur, per ſe ipſa maxima eſt. 2.de Leg 41
pœna violati iuris voluntarii eſto. 2. de Le.24
pœna noxiæ par eſto. 3.de Leg. 11, & 39
pœna periurii diuina, exitium: humana, dedecus. 2.de Leg 24
pœna violatæ religionis iuſtam recuſationem non habet. 2.de Leg. 40
improbis autẽ pœna ſtatuẽda eſt. Læl.40
pœnæ præſentis metu vt religio confirmetur, deus vindex conſtituitur. 2. de Leg.17
ad pœnam qui accedit iratus, nunquam mediocritatem illam tenebit, quæ eſt inter nimium & parum. Off.1.115. Lege & Platonem lib.de repub.5
pœnam diuinam eſſe duplicem, quòd conſtaret & ex vexandis viuorum animis, & ea fama mortuorum, & eorum exitium & iudicio viuorum, & gaudio comprobetur. 2 de Leg. 43
pœnam nullam recuſo. Tuſc.q.lib.5.58
qui me ea pœna mulctauerit. Tuſc.q lib. 2.90
etiam ſiquis morte pœnas ſceleris effugerit, expetuntur eæ pœnæ à liberis, à nepotibus, à poſteris. 3 de Nat.deo.67
pœnas luunt ſcelerati in homines atque impii non tam iudiciis, ſed vt eos agitent, inſectentúrque furiæ, non ardentibus tædis (ſicut in fabulis) ſed angore conſcientiæ, fraudiſque cruciatu. 1. de Leg.40
pœnas reipub. graues iuſtáſque perſoluit. Læl.56
Pœni fœdifragi. Offi.1.39
Pœnorum crudelitati corpus figuli eſt traditum. 3.de Nat. deo.39
quo ad te, quantum proficeas, non pœnitebit. id eſt, non parum videbitur, vt Terent. in Heautont. Offi.lib.1 5
poeta ſuauis Simonides. de Nat deor.1 41
poetæ verſu ſeminata quercus. 1. de Leg.1
poetæ vice ſi fingenda nomina. 1 de Le.19
adhuc neminem cognoui poetam, qui ſibi non optimus videretur. Tuſc.quæſt. lib.5.47
poetam graue plenúmque carmen fundere, id non fit ſine cæleſti aliquo mentis impulſu. Tuſculan. quæſt. lib.1.52
nõ vt à poeta, ſed vt à teſte, veritatem exigunt. 1.de Leg.3
ad malam domeſticam diſciplinam, vitámque vmbratilem & delicatam cùm acceſſerint etiam poetæ, neruos omnes virtutis eliduunt. Tuſc.q.lib.2.24
ſed videſne poetæ quid mali afferant, Tuſc.q.lib.2.24
poetæ, pictores, opifices auxerunt ſimulachrorum ſuperſtitionem. de Nat.de.1.53
poetæ à Romanis ſerò vel cogniti vel recepti. Tuſc.q.lib.1.3
poetæ rectè à Platone ciuitate educti. Tuſc.q lib 2.25
poetæ indicant comici quid diſpliceat in ſacris nocturnis. 2.de Leg.36
poetæ lamentantes inducunt fortiſſimos viros, molliunt animos noſtros: ita ſunt deinde dulces, vt nõ legantur modò, ſed etiam ediſcantur. Tuſc.q.lib.2.14
poetæ poſt mortem nobilitari volunt. Tuſc.q.lib.1.26
poetæ tum ſeruant id quod decet, quum id quod quaque perſona dignum eſt, & fit & dicitur. Offi.1.155
poetarum iſta ſunt: nos autem philoſophi eſſe volumus, rerum auctores, non fabularum. 3.de Nat.deo.57
poetarum genus apud Græcos è doctis antiquiſſimum. Tuſc.q lib.1.1
poetarum errores cum magorum portentis coniungendi. de Nat.deor.1.52
quid poetarum euolutio, quid tanta tot verſuum memoria voluptatis affert. lib.1.de Finib.29
quæ poetarum vocibus fuſa ſunt (de diis) ipſa ſuauitate nocuerunt. de Nat.de.1 32
poetis non fuit apud Romanos honor. Tuſc.q lib.1.3
poetis fabulas ſuppeditauerunt dii, induti ſpecie humana 2.de Nat.de.46
ſed poetas ludere ſinamus, quorum fabulis in hoc flagitio verſari ipſum videmus Iouem. Tuſc.q lib.4.58
in poetis nulla ſolida vtilitas, omniſque puerilis delectatio. de Finib. lib.1.56
poema elegans & varium. Acad.q. edit.1. lib.1.7. hoc eſt, mixtum varietate car-

minum, vt loquitur Quintilianus.
poema tenerum & moratum, atque molle. Diuin. lib. 2. 61
poema varium. de Fin. lib. 1. 8
poema facere. Acad. quæſt. ed. 1 lib. 1. 7
in poemate, ad delectationem pleraque referuntur. 1. de Leg. 5
electa poemata. Tuſc. q. lib. 2. 24
poetica. Tuſc. q. lib. 1. 2. ποιητική.
poetici dij 3. de Nat. d. 57
ποιότης apud Græcos non eſt vulgi verbum, ſed philoſophorum. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 18
ποιότητα Græci vocant qualitatem. 2. de Nat. d. 69
ποιότης Græcè, Latinè qualitates. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 18
Polemo ſummum bonum eſſe dixit, ſecundum naturam viuere. de Finib. lib. 4. 14
Polet, aeque 1. de Leg. 53
πολιτικὸν vocant Græci, quod eſt ciuile & populare. de Fin. lib. 5. 66
non ſatis politus iis artibus, quas qui tenent, eruditi appellantur. lib. 1. de Finib. 10
eſt enim non ſatis politus iis artibus, &c. de Fin. lib. 1. 10
politiores phyſici. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 52
politiſſimus & acutiſſimus philoſophus. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 105
negatis hæc tam politè, támque ſubtiliter effici potuiſſe ſine diuina aliqua ſolertia. Acad. quæ. ed. 1. lib. 2. 111
politè eloqui quod quis ſentit. Tuſcul. q. lib. 1. 5
vt etiam pro Scipione pollicere. Cat. 6
polliceri operam ſuam omnibus. de Pet. Conſ. 30
polluta religionum iura perditorum ciuium ſcelere. 2. de Leg. 41
Polyænus, magnus mathematicus. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 97. Lampſacenus is fuit, Athenodori filius, vir modeſtus & amabilis. Laert. lib. 10
Polyænus, Epicuro aſſentiés, totam geometriam eſſe falſam credidit. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 97
Polybius bonus author in primis. Offic. 3. 155
Polybus Corinthius & aliis multa, & filio ad Troiam proficiſcenti, mortem prædixit. Diuin. lib. 1. 77
an cenſemus, non multos etiam apud nos futuros Polycletos & Parrhaſios fuiſſe. id eſt, pictores egregios, quales Polycletus Parrhaſiuſque fuerunt. Tuſc. q. lib. 1. 3
poma cruda. Cat. 65
poma matura & cocta. Cat. 65
pomorum iucundus nó guſtatus ſolùm, ſed odoratus etiā & aſpectus. 2. de Nat. deor. 158
pomorum vbertas & varietas. 2. de Nat. deor. 158
pompa, pro apparatu ſacrorum, ἀπὸ τοῦ πέμπειν τῆς θυσίας: hæ enim erant quædam deductiones victimarum, cum quibus ad templa deorum procedebatur. Tuſc. quæſt. lib. 5. 66
pompa rhetorum. Tuſc. q. lib. 4. 57.
Pompeius familiaris Ciceronis. Tuſc. q. lib. 1. 70
Pompeius admodum exitis & oſtentis moueri ſolitus. Diuin. lib. 2. 41
Pompeius cum ſocero bellum geſſit, imparatus arma ſumpſit, domú reliquit, ex Italia fugit, exercitu amiſſo, nudus in ſeruorum ferrum & manus incidit. Tuſc. q. lib. 1. 78
Pompeio, cùm grauiter ægrotaret Neapoli, melius eſt factú, coronati Neapolitani fuerunt (pro ipſius ſalute) vt ait Plutarchus in eius vita. Tuſcul. q. lib. 1. 70
Pompeio (ſanitati reſtituto) Puteolani vulgi ex oppidis publicè gratulati ſunt. Tuſcu q. lib. 1. 170. vide Plutarchum in vita Pompeii.
Pompeium cæteris rebus omnibus ſemper ampliſſimis, ſummiſq; efferò laudibus, de tribunitia poteſtate taceo: nec enim reprehédere libet, nec mutare poſſum. 3. de Leg. 22
omne pondus nulla re impediente moueatur & feratur neceſſe eſt. Fat. 56
aureum amiculum grandi pondere. 3. de Nat. de. 61
non enim numero hæc iudicantur, ſed pondere. Offi. 2. 117
non infinito pondere auri contentus. Tuſc. q. lib. 5. 16
omnia pódera ſuo nutu feruntur in tellurem. Som. Scip. 16
motum naturalem omnium ponderum è regione inferiorem locum petere. li. 1. de Finib. 19
ponderamus hominum miſerias morte, aut dolore corporis, aut luctu animi, aut offenſione iudicii. 2. de Leg. 42
ponderare res. Tuſc. quæſt. lib. 5. 53
& ea quæ fiunt iudicio certo ponderanti. Offi. 1. 83
pone & ante veheretur animal. de Vniuerſ. 61
pone quos aut ante labuntur. de Vniu 47
iudicia rerum in ſenſibus ponit Epicurus. lib. 1. de Finib. 17
hoc Epicurus in voluptate ponit. lib. 1. de Finib. 13
cùm poſui librum, pro depoſui. Tuſc. q. lib. 1. 21
poſuit ſe extra omnem culpam & cauſam, ſi quid poſtea fraudis eueniſſet. de Vniuerſ. 57
bella gerere incipiunt, quum auſpicia poſuerunt. de Nat. deo. 2. 7
ponam in medio ſententias philoſophorum de natura deorum. de Nat. de. 1. 10
quòd ad tabulam, quam poneret non habebat. de Pet. Conſ. 5
ſapientia, vbi pedem poneret, non habebat, &c. de Finib lib. 4. 57
modò intelligas bene ſe ponere. de Pet. Conſ. 28
ponere caſtra in foro. Parad. 39
ponere omnem cogitationem & curam in re aliqua. Diuin. lib. 2. 5
ponere omnem curam in cognitione ſyderum. Diuin. lib. 1. 79
ponere magnam curam operámque in aliquo ſtudio. Tuſcul. quæſt. lib. 5. 1
ponere dolorem, pro deponere. Tuſc. q. lib. 3. 56
ponere haſtam in foro. Offi. 2. 118
ſed hic ipſum videntur in conſpectu vno ponere. de Finib. lib. 5. 2
ponere in deorum natura. de Na. deo. 1. 61
ponere aliquid in promptu: contrarium, contegere atque abdere. Off. 1. 175
nihil ponere in voluptate (&) omnia ponere in voluptate. de Finib lib. 2. 12
ponere iubebam de quó quis audire vellet, hoc eſt proponere, ſeu in medium adferre. Tuſc. q. lib. 1. 6
ponere multum in aliqua re Acad. q. ed. 1. lib. 1. 83
ponere multum operæ & temporis in aliqua re. Offi. 1. 5
ponere nomina rebus. Tuſc. q. lib. 3. 8
ponere noſtra in patria & quaſi conſecrare debemus. 2. de Leg. 4
ponere omnia in ſe vno. Parad. 19
ponere operam, curamque in rebus honeſtis & cognitione dignis. Off. 19
ponere ſe totum in contemplandis, perſpiciendiſque rebus. Tuſc q. lib. 1. 57
ponere ſpem rerum ſuarum in præmiis humanis. Som. Scip. 27
magnum ſtudium & multam operam in aliquo ponere. lib. 2. de Finib. 1
ponere ſtudia in rerum contemplatione. Tuſcula. quæſt lib. 5. 9
ponere ſub vno aſpectu ratione & diſtributione quæ ſunt diſperſa atque confuſa. de Pet. Conſ. 2
ponere tunicam, pro deponere. Tuſcul. q. lib. 5. 44
in aliquam hiſtoriam veſtigium ponimus. de Finib. lib. 5. 4
vt is id ponatur de quo diſputent, quærit ſubitò. Læl. 16
non modò et ſola ponatur in ſummi boni ſede. de Finib lib. 2. 35
ne in eo longior ponatur oratio. de Vniuerſ. 37
impertire iis (ſcilicet operam) apud quæ optimè poni arbitraretur. de Pe. Conq. 3
poni in vitio. Tuſculan. quæſt. lib. 4. 28
quod poſitum vel improbare, vel approbare poſſit, &c. hoc eſt, ſuppoſitum velut conſtitutum, vt apud Græcos θέσις. Acad. quæſt. edit. 1 lib. 2 98
quo poſito, & omnium aſſenſu approbato. de Finib lib. 3. 23
hoc autem poſito atque conceſſo. Diuin. lib. 1. 100
ponenda ſunt noua nomina rebus nouis. de Nat. deor. 1. 33
vt omnia, quæ ſine ea ſint, longè & retrò ponenda cenſeat. Tuſc q. lib. 5. 64
pontes anguſtos in ſuffragiis fecit lex Maria, ne eſſent ambitus. 3. de Leg. 34
pontificem neminem bonum eſſe, niſi qui ius ciuile noſſet, ex patre audiui, inquit Publii Scæuolæ filius. 2. de Le. 45
pótificis vſibus tantummodo eſſet, ſi pontificalis maneret autoritas. 2. de Leg. 49
pontifices pecuniam patriſſam mortui ſacris eius coniungi voluerunt, iiſdémque ferias & ceremonias aſcribendas putant. 2. de Leg. 47
pontifices inceſtum ſupremo ſupplicio ſanciunto. 2. de Leg. 14
pontifices omnibus diuis, ſacerdotes alii aliis, ſinguli flamines ſunto. 2. de Le. 17
pontificum auctoritate iura conſecuta ſunt, ne morte patriſſam. ſacrorum memoria occideret, vt iis eſſent ea adiuncta, ad quos eiuſdem morte pecunia peruenerit. 2. de Leg. 46
pontificum collegii decretú 2. de Leg. 54
pontificium ius quodammodo ciuilis ſcientia tollitur. 2. de Leg 49
pontificii iuris ſcientia eludicis quod eſt iuris ciuilis 2. de Leg. 49
pontificalis maneret auctoritas. 2. de Legib. 49
pótificalis iuris tota compoſitio magnam religionem ceremoniámque declarat. 2. de Leg. 52
in gente Popilia torquatur ad iudicandi. 2. de Leg. 51
populus centuriatis comitiis deſcriptus, cenſu, ordinibus, ætatibus, plus adhibet ad ſuffragium auxilii, quàm fuſe in tribus conuocatus. 3. de Leg 38
cùm populus iuſſerit, imperia, poteſtates, legationes ex vrbe exeunto. 3. de Leg. 9
cùm verò accedit eodem, quaſi maximus quidam magiſter populus. Tuſ. q. l. 4. 1

populus vanus. Tuſc.q.lib.5 42
popul. cauſa [illegible] ſenatori eſt neceſſarium 3.de Leg.36
populi iuſſa, vetita, cùm conſciſcentur ſuffragia, optimatibus nota, plebi libera ſunto.3 de Leg.10
populi vis multò ſæuior, multóque vehementior, quàm tribunitiæ poteſtatis, quæ ducem, quòd habet, interdum lenior eſt, quàm ſi nullum haberet. Dux enim ſuo periculo progredi cogitat, populi impetus, periculi rationem ſui non habet 3.de Leg.23
populo ſit libertas tabellæ, in qua poteſtas honeſtè bonis gratificandi ei detur 3.de Leg.34
per populum mulctæ pœnæ certatio eſto, cùm magiſtratus irrogaſſit.3.de Leg.5
populum rem docento.3.de Leg.11
& in noſtro populo, & in cæteris.de Nat.deor.2.4
in populo vis à belto 3 de Leg 11
in actionibus cum populo primum & maximum eſt, vt vis abſit.3.de Leg.36
ſecundo id populo facere poſſit id eſt, fauente & comprobante. Tuſc.q lib.2.3
populi liberi.Offi.1.115
populi potentes. Tuſc.q lib.5.12
popularis. Academ. quæſt. edit.2.lib.1 14. δημοτικὸν Græci vocant
popularis, hoc eſt, ex eodem populo, quẽ vulgo conterraneum vocant. Acad.q. ed.1.lib 2.108
popularis cœtus. Acad.q.ed.1.lib.2.6
popularis gloria.Acad.q.ed.2.lib.1.4
popularis vir. Acad.quæſt. edit.1.lib.2.66. δημοτικός.
quæ populari gloria decorari in Lucullo debuerunt. Acad.q.ed.1.lib.1 4
populare nihil vnquam placuit Attico, eámque optimam rempub. eſſe dixit, quæ ſit in poteſtate optimorum. 3. de Leg.33
populares, δημοκρατικοί, qui dignitatem in libertate conſtituunt. Offi.1.121
vt cùm reges popularéſve homines largitione aliquas proponunt. Offi.1.29
populares illuſtréſque laudes Acad.q.ed. 1.lib 2.6
populares leges. Acad.q.ed 1 lib.2.13
eſt enim multus in laudanda magnificentia & apparatione popularium munerum.Offi.2.81
populares deos multos, naturalem vnum eſſe ait Antiſthenes.de Nat.d.1.84
popularibus verbis eſt agendum & vſitatis, cùm loquimur de opinione populari.Offi 2.49
homines enim populariter annum tantummodo ſolis, id eſt, vnius aſtri reditu, metiuntur. Som Scip. 14
populari agros. Offi 1.49
porcam hæredi eſſe 2 de Leg 53
quæ in porca contracta iuſta ſint.2.de Legib.58
porco fœmina piaculum pati.2.de Leg.53
porrigere digitum.de Fin.lib.5 45
porrigere manum in menſam. Tuſc. qu. lib 5 45
porrigere membra. Diuin.lib 1 102
ab iis porrigentibus & dantibus nolle ſumere.3.de Nat.d.63
portenduntur ſignificationes rerum futurarum, tum dormientibus, tum vigilantibus.1.de Nat.d.114
portentum non eſt habendum, quod fieri poteſt.Diuin.lib 2 47
ſi id factum eſt, quod fieri potuit, id portentum putandum non eſt. Diuinat. lib.2.46
ea quæ fiat, port[illegible] qua portentum. de Nat[illegible]
portenta dicunt[illegible] quia portendunt. Diuin.lib 1.80
portenta, quæ quondam credebantur apud inferos, non extimeſcenda.de Nat. deo 1 4
portenta & miracula non diſſerentium philoſophorum ſed ſomniantium. de Nat.deo.1 14
portenta poetarum & pictorum. Tuſcul. q.lib 1.9
portentis ad Etruſcos & Aruſpices, ſi ſenatus iuſſerit, deferunto 2.de Leg.28
Porcius Cato in originibus [illegible] apud Romanos ſolitos eſſe conuiuas in epulis canere ad tibicinem de clarorum hominum virtutibus. Tuſcul. q.lib.4
ad exemplum ad iſti imperii portari in triumpho Maſſiliam vidimus. Offi.2.29
regum, populorum, nationum portus erat & refugium Senatus. Offi 2 26
in portum ex alto ſe conferre [illegible] 1.1 121
vt quem in portum ſe recipiant, ſcire non poſſint. de Finib.lib.5 15
aliquandoque in portum ex longa nauigatione eſſe venturus. Cat.65
his grauiſſimis caſibus in eundem portum, ex quo eramus egreſſi, magna iactati tempeſtate confugimus. Tuſc. q.lib.5.3
an quaſi è portu egredientes paululum remigeare? Tuſc.quæſt. lib.4.8
portus manu facti. Offi.2.18
Portunus à portu dictus.2. de Nat.de. 49
poſcere cauſam diſſerendi. Tuſc. quæſt. lib.3.6
poſcere quæſtionem. de Finib.lib.2 1
Poſidonius articulari morbo laborauit. Tuſcul. quæſt.lib.2.61
Poſidonius, familiaris Ciceronis, ſphæram effecit.2.de Nat.deor.88
Poſidonius, Panætii diſcipulus fuit.Offi. 3. 8
Poſidonius in libro quinto de natura deorum diſſeruit.de Nat.deo.1.123
Poſidonius quinque libros edidit de diuinatione. Diuin.lib.1 6
Poſidonius Rhodius, nobiliſſimus philoſophus, mirus doloris contemptor. Tuſc.q.lib.2.61
Poſidonius eſſe cenſet in natura, ſigna quædam rerum futurarum. Diuin.lib. 1.129
Poſidonii dictum ad Pompeium. Tuſc. q.lib.2.61
qui poſſidendo plurimum de bonis, quæ patrisfamil. cùm moreretur, fuerint, ceperit.2.de Leg.47
quoniam vtriuſque ſtudii noſtra poſſeſſio eſt. Fat. 3
poſſeſſio ſtabilis & certa. Lxl.50
poſſeſſionem veterem academiæ depaſci ab hoc acuto homine non ſinemus. 1. de Leg.43
nec verò tanquam in poſſeſſionem ſuam venerit, excludat alios, &c. Offi.1 187
poſſeſſiones incertæ, atque in caſu poſitæ. Parad.6 6
vt potuerunt, iudicarunt. Acad. q. edit 2. lib 1 9
peccatum ſuum, quod celari poſſit, confiteri maluit, &c.(pro poterat). de Nat. deor.1.9
quo nihil poſſet fieri minus. id eſt, quod minimè eſt impoſſibile lib.1.de Fin.14
qui apud ſuos tribules plurimùm gratia poſſint. de Pre.Conſ 12
poſſe rem contineri.2.de Leg 40
qui honeſtà multum poſſe volunt. Offi. 1.94
poſſe aliquem [illegible] prædictum eſſe lib [illegible]
plurimùm po[illegible]bus, opibus. Lxl. [illegible]
fortes, claros, potentes viros de N[illegible] 83
hinc opum [illegible] potentiæ [illegible] ferendæ. Offi.3 46
poteſtas in pop[illegible], auctoritas in ſenatu. 3.de Le[illegible] 26
poteſtas c[illegible] orla ſemper eſto [illegible] de [illegible] 7
poteſtas iudicandi integra. Acad. edit.2. lib.2 8
poteſtas legitima Tuſc.q.lib 1.41
poteſtas par, maiórue ni prohibe[illegible], coercere mulcta, vinculis, verberibus noxium ciuem magiſtratui liceat 3.de Leg. 4
poteſtas [illegible] par maiórue prolu[illegible], decreta ſenatus rata ſunto 3 de Le[illegible]
poteſtas par, maiórve, plus valeto. 3 de Leg.11
poteſtate dominatuque digniſſimum. de Natu.deor.1.12
poteſtate tribunorum nata, grauitas optimatum cecidit.3.de Leg 17
poteſtate néve petenda, néve gerenda, néve geſta, donum ne capianto, néva danto.3 de Leg 11
poteſtates cùm ſenatus creuerit, populúſue iuſſerit, ex vrbe exeunto.3.de Leg.9
antea in tenebris habitauerat, poſt autẽ, &c. de Nat.deor.1.17
at anno pòſt Paulus periit. Diuin.lib 1 56
poſteri eorum ius ſepulchrorum in vrbe tenuerunt.2.de Leg.54
in poſterum tantum maiores prouidiſſe. 3.de Leg.38
A.Poſthumius dictator.de Nat.deor 2.4
ab A. Poſthumio ædes Caſtori & Polluci in foro dedicata.3 de Nat.deo 9
etiam ſi Poſthumi futuri ſint, (ſcilicet liberi). de Finib.lib.3.45
niſi tot iuum poſtu o. de Finib.lib.4.1
poſtulare, Academ.q.ed.1.lib 2.51. quod Græcè αἰτεῖν in diſputando dicitur, vnde αἰτήματα, & Latinè poſtulata.
poſtulare conditionem immortalium. Tuſc q.lib.3.53
poſtulare aliquid impudenter, arroganter. Acad q.ed.1.lib.1.126
poſtulatur, vel flagitatur potius hiſtoria. 1.de Leg 4
veritas à te poſtulatur.1.de Leg.3
potiri rerum. Acad.q.ed.1 lib 1 117
potiri expetitis corporis voluptatibus. de Finib lib.1 12
ſi ad decem millia annorum gentem, aliquam vrbem noſtram potituram putem. Tuſc.q.lib 1.75
nihil mihi potius fuit, quàm, &c. Somn. Scip.1
potiſſimus inimicus. Acad.q ed.1.lib.2.15
potationes modicæ. Diuin.lib 2 93
potus atque paſtus immoderatus. Diuin. lib.1.56
potio dulciculs. Tuſcul. quæſt.lib 3.40
quem cibum, aut quæ potione. de Nat. deo 1.78
nec iis eſcis aut potionibus veſcuntur. de Nat.deo.1.43
¶ Præ me tero ſequutum eſſe. de Natura deo.1.9
noli quæſo præ te ferre Vellei. de Natura deo.1.54
præ ſe ferre probitatem quandam & ingenuitatem. Acad q.ed 2 lib.1.14
præbere iuſta, hoc eſt demenſum, vt ſeruis, vt mercenariis. Offi.1.41
præberet ſe ducem ac principem huic animanti. de Vniverſ.59

præbere ſe miniſtrum voluptatum. Som. Scip 55
præbere ſe victimam reipub. de Fin.lib. 2. 51
præbere venenum alicui Tuſc.q.lib.1 80
obſequium peccatis indulgens, præcipitem amicum ferri ſinit. Læl.75
in præcipitem locum ſe committere. Acad. quæſt. ed 1 lib 2 63
præcipitat in Liuem Fibrenus fluuius. 2. de Leg.5
ne præcipitet, ſi temerè proceſſerit Acad. q ed.1 lib.1.63
præcipitare iſthuc quidem eſt, non deſcendere. de Nat d 1.65
breui præciditur. Cat.53
repentè præcidere amicitias. Off 1.169
præcidere caput. Tuſc q lib.5.40
præciſè id dicitur &, plenè & perfectè dicitur, contraria 1. de Nat. d 54
præceptum Apollinis, vt ſe quiſque noſcat. Tuſc q lib 1.45 γνῶθι σεαυτόν.
præcepta, Græcè dicuntur θεωρήματα. Fat. 9
præcepta firma, ſtabilia, coniuncta naturæ Off 1.9
præcepta medicorum dici verè non poſſunt, ſi quæ inſcii imperitique pro ſalutaribus mortifera conſcripſerint. 2. de Leg. 11
præcepta apud eos ipſos non valent, niſi admodum paucos, à quibus inuenta, diſputata, conſcripta ſunt. Tuſc. qu. lib.2 8
præcepta dialecticorum & oratorum ſic parere, vt legibus. Acad. quæſt. edit. 2. lib.1 4
præceptio de officio propria eſt Stoicorum, Academicorum & Peripateticorũ. Off.1.9
qua præceptione in tranquillitate viui poteſt. de Fin. lib.1.55
quid autem præclarum, non idem arduũ Tuſc.q.lib 3.71
præclarum illud eſt, &, ſi quæris, rectum quoque & verum, vt eos, qui nobis chariſſimi eſſe debeant, æquè ac noſmetipſos amemus: vt verò plus, fieri nullo pacto poteſt. Tuſc.q.lib.3 61
omnia præclara, rara. Læl 67
præclarè agi cum aliquo. Læl. 9. Acad. qu. ed.1. lib.2.1.8
præcurrere rationem propter temeritatẽ dicuntur appetitus. Off.1.141
præcurſio viſorum. Fat.35
quas nulla præda vnquam improbè parta minuit de Fin.2 41
deforme eſt de ſeipſo prædicare, falſa præſertim. Off 1 191
prædicabile, hoc eſt, prædicandum. Tuſc. q. lib. 5 57
prædicere alicui impendentes calamitates. Diuin lib.1.41
prædicere ex fulguribus oſtentiſque. Diuin. lib.1.10
cum omnia eueniunt quæ prædictæ ſunt. de Nat d.1.9
prædicta natalitia. Diuin lib.1.70
prædictio diuina. Diuin. lib.1.81
omnis prædictio multum probatur, cùm ad prædictionem cautio adiungitur. Diuin. lib 1 48
prædictio ex natali die. Diuin lib 2.69
prædictiones & præſenſiones rerum futurarum. de Nat.d.2 5
prædictiones furibundæ ariolorum & vatum. Diuin. lib.1. 4
mundus præditus animo & ſenſibus. de Nat d.2 14
præditus ingenio excellenti. de Finib. lib. 5. 63
præditus maximo ingenio. Tuſc. q.li.1.13
præditus metu. Tuſc.q lib 5 50
præditus opibus & copiis Læl 47
præditus pietate & induſtria. Acad. q ed. 1 lib 2.1
præditi multitudine infinita & varietate admirabili ſyderum errores de Vniu 41
quos tum eodem ſtudio prædiτos dilexerunt Læl.64
de iure prædiorum ſancitum fuit apud Romanos iure ciuili, vt in his vendendis vitia dicerentur, quæ nota eſſent venditori. Offi 3.84
cùm ipſi naturæ patriǫque amori prætulerit ſua maieſtatis atque imperii. de Finib lib.1.18
præfecit deus animum vt dominum & imperantem obedienti corpori. de Vniuerſ 17
præfectus claſſis. Offi. 1. 153
ſibique præſidentes. Offi. 1. 127
nam præfinire non eſt meum. Tuſcul.q. lib.5.17
nimis mihi præfractè videbatur ærarium vectigaliaque defendere. Offi.3 118
prægreſſio cauſæ. Fat. 33
tantum opinio præiudicata poterat. de Nat. de 1.8
prælium calamitoſum. Diuin lib 1.69
prælium difficile magnumque. de Finib. lib.4 16
in prælio concidere. Tuſc.q.li.1.73
quòd bona ſpe prælucet in poſterum. Læl.11
præmeditatio futurorum malorum lenit eorum aduentum, quæ venientia longè antè videris. Tuſc.q.lib.3.15
præmeditationem rerum futurarum ſtultè reprehendunt Peripatetici. Tuſc.q. lib.3.30
diuturna præmeditatione impetus caſuum & euentuum frangere. Tuſc q. lib.3.28
ſi præmium ſibi propoſuiſſet. Offi.3 115
ſi nec rectè factis præmia extent vlla, nec ſupplicia peccatis.3. de Nat. deo.84
præmoleſtiæ, id eſt anticipatio moleſtiæ, ſeu dux conſequentis moleſtiæ. Tuſc. q. lib.4 55
prænoſcere futura. Diuin. lib.1.73. & 2.79
anticipationem ſiue prænotionem hanc nos habere deorum fateamur. de Nat. deo.1.33
prænuntiare futura inſtinctu inflatuque diuino. Diuin. lib 1.10
prænuntiæ cometæ magnarum calamitatum. de Nat. deor.2.11
præparare animos ad ſatus accipiendos. Tuſc q lib.2.10
præparare res neceſſarias ad vitam degendam. Offi.1.19
ἡ προηγμένη vis ea eſt, vt ab honeſto nequeas ſeparari. Offi.1.151
neque ea volunt præponderari honeſtate. Offi.3.11
bonam famam ipſam propter ſe præpoſitam & ſumendam eſſe dixerunt. de Finib. lib.3 45
προηγμένον, quod præpoſitum vel præcipuum nominatur, id nec bonum eſt, nec malum. de Finib. lib.3.45
neque tamen illa præpoſitio tali ad eum finem pertinebit. de Finib. lib 3 45
vt præpoſterè rerum agam, hoc eſt, ordine inuerſo, incipiendo à poſterioribus. Acad. quæſt. edi.2. lib.1.62
præpotens & præſens deus. de Nat. de.2.30
præpotens & excellens deorum natura. 2. de Nat deo. 53
præripere hoſtium conſilia. Offi.1.151
vt Mario præripere collegis & tribunis popularem gratiam. Offi 3.106
prærogatiuum omen comitiorum. Diuin lib 1 66
prærogatiua Diuin. lib 2.87
præſagire dicitur qui antè ſagit, quàm oblata res eſt. Diuin lib.1 59
præſagire, eſt futura antè ſentire. Diuin. lib.1.59
præſagitio ineſt in animis extrinſecus iniecta atque incluſa diuinitus Diuin. lib 1.60
præſagitio ſi exarſit acrius, furor appellatur. Diuin. lib.1.60
at ſenatus, quæ ſunt gerenda, præſcribo. Cat 17
præſcribere iura ciuibus. Cat 15
præſcribere leges alicui. Parad 45
præſcribere leges & inſtituta ac mores ciuitatum. de Finib. lib.4.61
præſcripta & quaſi imperata. Acad q. ed. 2. lib.2 8
præſcriptio rationis. Tuſc.q. lib.4 17
præſcribendus modus magiſtratibus imperandi, ciuibus obtemperandi. 3. de Leg.5
præſentire futura concitatione quadam animi. Diuin. lib 1.55
præſentire futura motu ſoluto ac libero. Diuin. lib 1 55
præſentire futura ratione aut coniectura obſeruatis ac notatis ſignis. Diu. lib 1.33
præſentire futura ſignis quibuſdam conſequentia declarantibus. Diuin li 1.107
præſenſio rerum futurarum. Diuin. lib. 1.5. & 3. de Nat. deor.11
præſenſio veritatis futuræ. Diuin. lib.1.89
prædictiones & præſenſiones rerum futurarum. de Nat. deo.2 5
præſignificare hominibus quæ ſunt futura. Diuin. lib.1.73. & lib.2.79
& ſi præſidii ad beatè viuendum in virtute ſatis eſt, &c. Tuſc.q. lib 5.2
magnum is ſibi præſidium ad beatam vitam comparat. Tuſc q. lib.2.8
non deſeruiſſe mihi videor præſidium in quo à populo Ro. locatus ſum. lib.2. de Finib.9
quæ ſuus vitæ ſine metu degendæ præſidia firmiſſima. de Finib. lib.1.28
qui præſidia contra feras inuenerunt. Tuſc.q lib.1.50
qui diceret præſultorem ſibi nõ placuiſſe ludis. Diuin. lib.1.51
præſtigiæ verborum. de Finib. lib.4.61
ne ab his, quæ clara ſunt ipſa per ſeſe, quaſi præſtigiis quibuſdam & captionibus depellamur. Acad. quæſt ed.1. lib.2.45
præſtituere diem. Tuſc.q. lib.1.77
præſtabis ipſe legem tabellariam, ſi eam ſuleris. 3. de Leg.35
præſtare abundantia ingenii. Acad. q edi. 2. lib.1 15
præſtare ingenio & diligentia. Tuſcul.q. lib 1.19
difficile eſt, cùm præſtare omnibus concupieris, ſeruare æquitatem, quæ eſt iuſtitiæ maximè propria. Offi. 1.91
iſtam voluptatem perpetuam quis poteſt præſtare ſapienti? de Finib. lib.2 74
præſtare ſe grauem, conſtantem, ſtabilemque in amicitia Læl. 57
præſtare ſe iniuctum à labore. Offi. 1. 97
emptori damnum præſtari oportere. Offi.3.86
præſtans extremis eadem parte mediam, & pari numero ſuperata. de Vniuerſ.
præſtans valetudine, viribus, forma, &c. Tuſcul. quæſt. lib.5.55
præſtantia ea debent dici, quæ habent

aliquam comperationem. Tuſcul. quæ. lib.5.19
præſtantiſſimo ſtudio atque doctrina vir. Acad. q. ed.1.lib.1.12
vir præſtantiſſima dignitate, 3.de Natura deor.60
vt ſi quam præſtantiam virtutis, ingenii, fortunæ, conſecuti ſint. Læl.61
quem tandem hoc ſtatu ſuo præſtabiliorem, aut, &c. de Fin.lib.1.51
quid enim eloquentia præſtabilius, Off. 1.97
ſimul ac mihi collibitum eſt, præſto eſt imago. de Nat.d.1.76
præſto eſt huius vitii temperatio. 3.de Legib.26
præſto eſſe. Acad.q.ed.1.lib.1.91
præſto eſſe maximis reip. temporibus bonus augur debet. 3 de Leg.38
non enim paruit illi T. Gracchi temeritati, ſed præfuit. Læl.33
præſint ſacerdotes cerimoniis & ſacris. 2. de Leg.17
præeſſe prouinciæ. Acad.q.ed.1.lib.2.1
præeſſe reipub. Offi.1.121
præſens & præpotens deus. de Nat.de.1.3
præſentiam ſæpe diui ſuam declarans. de Nat.d.1.4
præſumptionem dialectici vocant πρόληψιν. Diuin.lib.1.84
præter ideæ matris famulos, eoſque iuſtis diebus, ne quis ſtipem cogito. 2 de Legib.24
præter laudem bonis atque innocentibus nihil ex hoſtibus, neque à ſociis reportandum. 3.de Leg.18
reliquis ſyderibus animóque præterea diuinitatem dedit. de Nat.d.1.20
vnum Clitarchum, neque præterea quenquã de Græcis legiſſe videatur. de L.1.6
vt non modò nullam capiat, ſed etiã prætereat omnes voluptates. de Fin.lib.1.29
nihil eorum præterire, quæ pro cauſa dici poſſunt. Acad.q.ed.1.lib.2.59
præteriri ſuffragiis. Tuſc.q.lib.5.40
præterita in falſum è vero conuerti non poſſunt. Fat.11
præterita ea vera dicuntur, quorum ſuperiore tempore vera fuerint inſtantia. Fat.11
præterita tenere, & futura prouidere, & complecti præſentia, ſola diuina ſunt. Tuſcul.q.lib.1.53
prætermittere officium. Acad. quæſt.ed.2. lib.2.26
quid enim eſt à Chryſippo prætermiſſum in Stoicis. lib.1.de Fin.5
hæc dum propoſita non præteruolant, ſed ita dilatant, &c. Acad. q. ed.1. lib.2.40. metaphora ab auibus, quæ vltrà volãdo celeriter effugiunt.
neſcio quo modo præteruolauit oratio. de Fin.lib.5.69
prætor iuris diſceptator eſto, qui priuata iudicet, iudicariva iubeat, is iuris ciuilis cuſtos eſto, huic poteſtas pareto. 3 de Leg.7
prætori cum populo patribuſque agendi ius eſto. 3.de Leg.10
prætorem decet non ſolùm manus, ſed etiam oculos abſtinentes habere. Off.1.101. dictum Periclis ad Sophoclẽ collegam. vide Plutarchũ in Pericle, & Valerium lib.4.cap. De continentia.
prætores præeundo etiam conſules appellantur. 3.de Leg.8
quod creuerit prætores ſenatus, populuſque iuſſerit, id ſoſ ſunto 3.de Leg.7
neque habes aliquid quod huic ſermoni præuertendum putes. Diuin.lib.1.9
praua ſentire. Tuſcul. quæſt. lib.1.25
praue factum. Acad.q.ed.1.lib.1.16 κακῶς ἁμάρτημα. Eodem loco peccatum quoque Cicero vertit.
prauitas, imminutioque corporis. de Finib.lib.5.44
prauitas membrorum. Tuſc.q.lib.4.28
prauitas opinionum. Tuſ.quæſt lib.3.2
à vitæ prauitate ad deum conuerterent. de Nat.deo.1.53
tamenne in iſta prauitate perſtabitis. Acad.q.ed.1.lib.1.16
prauitates animi rectè vitia dicuntur. Parad.26
prauitates corporis vt habent aliquid offenſionis, ſi ſunt perinſignes, ſic & animi deformitas. 1.de Leg.38
Praxiteles Roſcii, dũ eſſet in cunabulis, ſerpentis amplexo circumplicati ſpeciem cælauit argento. Diuin.lib.1.70
& non in omni marmore neceſſe ſit ineſſe vel Praxitelæa capita. Diuin.li.2.57
quoniam me verbo premis. Tuſcu.q.lib.2.12
ſic premebat Zeno, quæ dilatantur à nobis. de Nat. deo.1.26
premere argumentum. Tuſc.q.lib.1.72
premere omnia humana. Tuſcul. quæſt. lib.4.50, & 51
premi ægritudine. Tuſc.q.lib.3.59
premi calamitate. Offi.2.89
premi acerrimis doloribus corporis. Tuſc.q.lib.5.84
premi ſummis doloribus. Tuſc.q.lib.2.12
hoc vnõ vitio maximè mihi premi videntur tui Stoici. de Finib.lib.4.74
preſſus, pro preſſura ſiue preſſione. Tuſc. q.lib.1.48
preſſè & leniter loqui. Offi.1.185
ad iſtum locum preſſius videbatur accedere. Acad. quæſt.edit.2 lib.2.29
Priamus, Aſiæ rex, Helenum filium, & Caſſandram filiam diuinantes habuit. Diuin.lib.1.77
Priamus quinquaginta filiis honoratus, à quibus decem & ſeptem iuſta vxore nati. Tuſc.q.lib.1.69
Priamũ magna progenie orbatum, cùm in aram confugiſſet, hoſtilis manus interemit. Tuſc.q.lib.1.69
primo progreſſu. Acad.q.edi.1.lib.1.85
ad quem tum Epicuri primas ex noſtris hominibus deferebant. de Nat. deo.1.58
primum tempus ſalutationibus conſumpſimus. de Vniuerſ.3
primis labris guſtare phyſiologiam. de Nat. deo.1.13
primum & maximum eſt in actionibus cum populo vt vis abſit. 3 de Leg.56
eorum quæ ſunt prima naturæ, propter ſe nihil eſt expetendum. de Finib.lib.3. 18, & 14
principio in phyſicis primùm totus eſt alienus. lib.1.de Finib.13
primarius vir. Cat.57
primordia agendi capienda à diis immortalibus. 2.de Leg.6
primordio maiore muſarum eorum hũc vbi dicamus diem, ſicut in Arati carminé oſi ſumus. 2.de Leg.6
princeps Peripateticorum Cratippus. de Vniuerſ.3
princeps lex & vltima mens omnia ratione aut cogentis, aut vetantis dei. 2.de Leg.6
princeps & doctrinæ ſtudiis, & regenda ciuitate Demetrius Phalereus. 3. de Leg.16
princeps Stoicorum Panætius. Aca.q ed. 2.lib.2.98
principis ordinis conſilio rempubl. gubernari vellet. 3.de Leg.46
principem ſe ac ducem huic animanti præberet, vitámque eius perfectiſſimè regeret ac gubernaret. de Vniu. 1.59
principes ciuitatis Acad.q.ed.1.lib.1
principes Heroum 3.de Nat.deor. 19
principes qualitates Acad q ed.1.lib.1.19. hoc eſt elementa.
principes vitioſi eò pernicioſius de rep. merentur, quòd non ſolùm vitia concipiunt ipſi ſed ea infundunt in ciuitatem. Neq; id ſolùm obſunt, quòd ipſi corrumpuntur, ſed etiam quòd corrumpunt, pluſque exemplo, quàm peccato nocent 3 de Leg.19
principũ cupiditatibus & vitiis vt infici ſolet tota ciuitas, ſic emendari & corrigi continentia 3.de Leg.18
principes peccare non tantum mali eſt (quanquam eſt hoc magnum per ſeipſum malum) quantum illud, quòd principum permulti imitatores exiſtunt. 3. de Leg.29
in principibus ciuitatis quæcunq; mutatio morum extiterit, eandem in populo ſequuturam. 3.de Leg.29
huic ergo à maioribus noſtris eſt in tota dignitate principatus datus. Off.1.97
principatum dedit parti ſuperiori. de Vniuerſ.33
habere aliquem in ſe principatum neceſſe eſt naturam, quæ non ſit ſimplex. de Nat.de.2.21. vnde oriantur rerum appetitus. (paulò poſt) Principatum autem id dico, quod Græci ἡγεμονικὸν vocant.
principatum mundi, qui in mente & ratione verſetur, Chryſippus deum eſſe dicit. de Nat.deo 1.39
principatum omnium animantium teneant. de Vniuerſ 53
principatum alicuius rei tenere. Tuſc. q. lib.1 17
principatum diuinũ menti tribuit Theophraſtus. de Nat.deo 1.26
quid eſt, cuius principium aliquod ſit, nihil ſit extremum? de Nat. deor.1.16
principium extinctũ, nec ipſum ab alio renaſcetur, nec ex ſe aliud creabit. Som. Scip.31
principium nulla ex re fieri poteſt. Som. Scip.30
principium non eſt, quod gignitur aliũde. Som.Scip 30
nec enim eſſet id principium, quod naſceretur aliunde. Tuſc.quæſt.lib.1.44
principium nulla ex re alia naſci poteſt. Tuſc.q.lib.1.44. αὐτὴ δὲ (ἀρχὴ) μηδ' ἐξ ἑνὸς ἀγένητον γίγνεσθαι. Plato in Phædro.
principium motus ex eo eſt, quod ipſum à ſe mouetur. Som. Scip.31. & Tuſcul. q.lib.1.44
principium nunquam occidit, quia nunquam oritur. Tuſcu.q.lib.1.44. ἐπειδὴ δὲ ἀγένητόν ἐστι (ſub. ἀρχὴ, inquit Plato) καὶ ἀδιάφθορον αὐτὸ ἀνάγκη εἶναι videlicet.
principium ſi nunquam oritur, nec occidit quidem vnquam. Som. Scip.30
principii nulla eſt origo. Tuſcul. quæſt. lib.1.44. ἀρχὴ δὲ ἀγένητον. Plato.
principio nulla eſt origo. Som. Scip. 30
à principio neceſſe eſt nata omnia. Som. Scip.30, & 31
motum atomorum nullo à principio, ſed ex æterno tempore intelligi conuenire. lib.1.de Finib.14
ex principio oriuntur omnia. Tuſcul. q. lib.1.44. ἐξ ἀρχῆς ἀνάγκη πᾶν τὸ γιγνόμενον γίγνεσθαι. Plato in Phædro.

principio in omni quæſtione conſiderãdum. de Vniuerſ.5
principia. Acad q.ed. 2.lib 1.30 pro primis & ſingularibus rerum notitiis.
principia, è quibus oriuntur omnia. Tuſc q.lib.1.29
principia non bene prouiſa, nec diligenter explorata, ne in diſputationibus ponantur.1.de Leg.18
omnium rerum principia parua ſunt, ſed ſuis progreſſionibus vſu augentur. de Fin.lib.5.54
principia rerum, è quibus omnia conſtant. Acad q.ed 1 lib.2.108
cùm quatuor nota illa genera principiorum eſſet complexus Tuſc.q lib. 1 29. quatuor elementa dicit, ignem, aerem, aquam, terram.
à ſe principia rei gerendæ peti. de Finib. lib.4.39
in principiis naturalibus diligendi ſui plerique Stoici non putant voluptatem eſſe ponendam. de Fin.lib.3.14
Priſcus Tarquinius Attium Nauium ob ſcientiam auguratus ad ſe acceſſiuit. Diuin.lib.1 32
Priſco Tarquinio regnante, c o s. inſpectante, & rege & populo, in comitio nouacula diſciſſa eſt. Diuin.lib 1 32
Priſcis illis, quos Caſcos appellat Enni⁹, vnum illud erat inſitum, eſſe in morte ſenſum, neque exceſſu vitæ ſic deleri hominem, vt funditus interiret. Tuſc. q.lib.1.13
prius dixeras, poſtulant 2.de Leg.3
priuſquam aggrediamur ad leges ſingulas.1.de Leg.7
priuati officium. Off.1 173
priuati acta ad Cenſores referũto.3.de Legib.11
in priuatos homines leges ferri maiores noluerunt, id eſt enim priuilegium.3. de Leg 38
priuata autem nulla ſunt, ſed aut vetere occupatione, vt qui quondam in vacua venerunt: aut victoria, vt qui bello potiti ſunt: aut lege, pactione, conditione, ſorte. Off.1.31
priuata ſacra perpetua manento.2.de Legib.14
priuata ſtudia. Acad.quæſt.edit. 1.lib.2.6
priuatis ſtudiis de opera publica aliquid detrahere. Acad.q.ed.1.lib.1.6
priuare aliquem oculis. Acad. quæ.edit.2. lib.2.33
priuare aliquem debito teſtimonio. Acad. q.ed.1.lib.2 4
priuare vita patrem. Parad.19
priuauiſſe ſe etiam videtur multis voluptatibus. lib.2.de Fin 18
priuari ſpe beatioris vitæ. Tuſcul. quæſt. lib.1.67
priuatur vitæ commodis. Tuſc. quæſt. lib.1 86
priuilegium, id eſt, leges in priuatos ferri legibus vetitum.3 de Leg.38
familiariſſimus tuus de te priuilegium tulit. Parad 39
priuilegia ne irroganto 3.de Leg.11
pro certo futurum, id eſt, certè. Diuin. lib. 2 16
nec enim ipſum mundum pro certo, rotundum eſſe dicitis de Nat.d 2.35
pro nihilo habenda ſit ciuitas. 2. de Legib.10
pro tuo ſtudio non eſt alienum te huic altercationi intereſſe de Nat.d.2.12
pro veris falſa probare, turpiſſimum, vt vera videre pulcherrimum. Aca.quæſt. ed.1.lib.1 60
probrum in ſenatu cenſores ne relinquunto.3 de Leg.7
probus inuidet nemini. de Vniuerſ.9
probo nauigio proficiſci. Acad. quæſt. ed 1 lib.2.91
probitas deo grata eſt, ſumptus remouendus.2.de Leg 16
probitas euocata præmiorum mercedibus. de Finib lib 2 81
probitas gratuita. de Finib lib.2.81
probitas imitata voluptatibus. de Finib. lib.2.81
probitatem & ingenuitatem præ ſe ferret. Acad.q.ed.2 lib.1 14
hæc igitur Epicuri non probo. lib.1. de Finib.10
hæc ſi vobis non probamus. Acad.q.edi. 1.lib 2 95
& intelligunt, & re probant. Læl 24
Phædrum & Zenonem audiui, cùm mihi nihil ſanè præter ſedulitatem probarent. lib.1 de Finib 13
non tu quidem oderis, ſed certè non probes. lib.1.de Finib.21
probare & concludere. Acad quæſt. edit. 2.lib.2.23
probare falſa pro veris turpiſſimum, vt vera videre pulcherrimum. Acad.q.ed. 1.lib.1.60
num pro veris probare poſſumus? Acad. q.ed 1.lib 2 115
probare ſe multis. de Finib.lib.2.67
probare ſententiam aliquam. Acad.q. ed 1.lib 2.109
probare re, verbis. Acad. q.edi.1 lib. 2.112
quæ non ſanè probantur in vulgus. Parad. 2
quid Carneadi probaretur. Acad. q. edit. 2.lib.2.119
probari alicui aliquid falſi pro vero. lib. 2.de Finib.17
In philoſophia probatos & nobiles. Academic.q ed.1. lib.2.12
nam mihi egregiè probata eſt oratio tua. Tuſcul.quæſt.lib.4.7
ſe probatos nemini vnquam fore. de Pet. Conſul.13
probabilis viſio. Acad.q.ed.1.lib.2.33
probabile. Acad. q.edit.2. lib.2.90. πιθανὸν Græci vocant.
idque cùm coniectura probabile eſt, &c. Tuſc.q.lib 4.2
probabile, ſolutum, expeditum, liberum, nulla re implicatum. Academ. q. edit. 2.lib 2.96
probabile ſpecie. Acad q.edi.2.lib.2.91
probabilia dicuntur. de Vniuerſ.9
probabilitas captioſa. de Finib.lib.3.57
quod ſit probabilitati illi contrarium. Acad.q.ed.2.lib.2.91
quodcunque noſtros animos probabilitate percuſſit, id dicimus. Tuſc. quæſt. lib 5.15
tum demum mihi procax Academia videbitur. de Nat.deo 2.20
item qui proceſſit aliquantum ad virtutis aditum. de Finib.lib.3.57
ſed vt ratione & via procedat oratio. de Finib.lib.2 13
quum ætate proceſſiſſet Cat.19
qui natura doctrináque longè ad virtutem proceſſiſſent. de Finib.lib 4.18
qui tum in philoſophia, tum in optimo philoſophiæ genere tantum proceſſeris. de Finib.lib.4.6
procedere & progredi in virtute. de Finib. lib.4.53
imbres, nimbi, procellæ, nubines.3.de Nat. deo.36
proceritas collorum in cygnis, gruibus, camelis.2.de Nat.de. 92
ex quo in procinctu teſtamenta perierunt. de Nat.deo.2 7
dicti quidem eſt procliue. Offi 1.2
eſt procliue labi. Tuſcul.q lib.4 33
vt ſunt alii ad alios morbos procliuiores. Tuſc.q lib.4.21
procliuitas ad ſuũ quodque genus à ſimilitudine corporis ægrotatio dicatur, dũ ea intelligatur ad ægrotandum procliuitas. Tuſc.q lib. 4.12
atque hæc aliorum ad alios morbos procliuitas latè patet. Tuſc.quæſt. lib. 4.12
procliuitas & hæc litas inter ſe differunt: quòd hæc dicitur in bonis rebus, illa verò in malis, vt ſignificet lapſionem. Tuſcul.quæſt.lib.4 12
Procles & Euryſthenes Lacedæmoniorum reges gemini fratres fuerunt. Diuin.lib 2.71
procreauit mundum hunc deus. de Vniuerſ.25
procreare liberos. Acad.q ed.1.lib.2 99
procreandi vis, & cauſa gignendi, inclu ſa calido & igore, fuſo in omni natura. de Nat.deor.2 22
procreatio liberorum. Tuſc.q.lib.2.16
procreator mundi, deus. de Vniuerſ 33
Proculo Iulio dixit Romulus poſt exceſſum ſuum, ſe deum eſſe, & Quirinum vocari 1.de Leg.1
procuranto aruſpices quibus diuis creuerint.2 de Leg.28
procurare cæleſtia. Acad.q.ed.2.lib.2.22
procurare ea quæ ad homines pertinent. Acad.q.ed.2.lib.2 81
procurare ac interpretari monſtra. Diuin.lib.1.3
procurare res diuinas. Diuin.lib 2.29
vt ſue plena procuratio fieret. Diuin. lib 1 86
procuratio reipub. Acad. q.ed.2. lib.2 8. & lib.2.5
vt tutela, ſic procuratio reipub. ad eorum vtilitatem qui commiſſi ſunt, non ad eorum, quibus commiſſa eſt, gerenda eſt. Offi.1.121
procurationi huic certam magiſtratum præfecerat.2 de Leg.41
nullam rerum humanarum procurationem habere deos quidam cenſuerunt. de Nat.deo.1.3
in omni procuratione negocii & muneris publici caput eſt, vt auaritiæ pellatur etiam minima ſuſpicio. Offi 2.75
an deos omni procuratione atque actione priuet. de Nat.deo.1 3
prodire extra modum ſumptu & magnificentia. Offi.1.195
prodire in ſcenam. Tuſc.q.lib.2.51
Prodicus Chius, ea quæ prodeſſent hominum vitæ, deorum in numero habuit. de Nat deo.1 82
prodigia dicuntur, quia prædicunt. Diuin.lib 1 80
ea quæ ſint prædici declarant, ex quo prodigia. de Nat.deo.1.5
prodigia, portenta ad Etruſcos & Aruſpices, ſi Senatus iuſſerit, deferunto.2. de Leg.18
prodigi qui dicuntur. Offi.2.80
quæ ſcriptores Græciæ prodiderit. Tuſc. q lib.1 14
prodiderunt nobis deorum vocabula veteres. de Vniuerſ 47
prodere memoriæ. Diuin lib.1.2
prodere monumentis facta & conſulta fortium & ſapientium.2.de Leg.48
ſed etiam poſteris prodere. Cat.22
prodere conſeruos. Tuſcul.q.lib.2.18

prodere dogma. Acad.q.ed.2.lib.2.114
prodere fidem. Acad.quæſt. ed 1 lib 1.5
prodere m nume[illegible] tum.lib 1.18
prodere nomen. Tuſc.q.li[illegible] 90
prodere offic[illegible]m. Acad quæſt. edit.2.lib. 2.15
prodere patriam. de Fin.lib.5.16. Offi. 111
prodebatur poſteris regium imperium. 3.de Leg.2
quorum memoria liberis poſteriſq; prodatur. Offi.1.91
prodantur ſacra familiis, vt ſint perpetua. 2.de Leg 48
proditiones aniicitiarum Acad.quæſt.ed. 2.lib.1.17
proditiones rerumpub Acad.quæſt.ed.2. lib.1 17
producere conuiuia vario ſermone ad multam noctem. Cat 45
producere ſermonem in multam noctē. Som.Scip.5
producere vitam ad annum centeſimum. Cat.56
regem ipſum quaſi productum eſſe ad dignitatem (id enim eſt [illegible]). de Finib.lib.3.42
tanquam productæ temporibus. de Finib. lib.4 14
producta vel præcipua, [illegible], dicunt Stoici, quæ Peripatetici bona (corporis ſcilicet & fortunæ) Tuſc q lib.5 55
profectò Epicurus, quaſi pueri delicati, nihil ceſſatione melius exiſtimat. de Nat.d.1.72
profecto mittit noſtra potius, quàm aliena. 3. de Leg.11
beatam vitam vſque ad illum à Cyro extructum rogum protuliſſet. de Finib. lib.5.60
proferre diem. Diuin.lib.1.74
proferre in lucem res occultiſſimas. Acad. q.ed.1.lib.2.57
proferri in lucem. Parad.4
ſed quod proficit Acad q. ed.1.lib.2 84
an pat eiurare ta quiſquam facere nihil proficientem & laborantem. Tuſc.q. lib 1 18
intellectúmque eſt nihil profici mœrando. Tuſc.q.lib.3.54
quid proficiatis, ii, dcs. Fat.16
quoniam ab hac laude proficiſceris. de Pet.Conſ.1
proficiſci bono gubernatore ac tranquillitate. Acad.q.ed.1.lib.2.91
proficiſci probo nauigio. Acad.q.ed.2.lib. 2. 91
proficiſci ab oſtentatione magis, quàm à voluntate. Offi.1 67
proficiſci ad reuictatum ſine vllo animi terrore. Tuſc.q.lib.5.59
proficiſci ad dormiendum præparatum quodam cultu atque victu. Diuin. lib. 2 91
proficiſci ad meliora. Cat.75
proficiſci ad ſomnum. Diuin.lib.2.57
proficiſci in exilium. de Fato.lib.2.45
vt profectus à charitate domeſticorum ac ſuorum, curent longius. de Fin.lib.2 39
profectus à Platone Heraclides Ponticus. 3.de Leg.56
ſi à falſis principiis profecta congruent ipſa ſibi. de Fin.lib.4 44
eū qui ſe profitetur intelligentiæ ſapientiæque amatorem, nam eſt intelligētia ſapientiſque naturæ primas cauſas conquirere. de Vniuerſ.63
ab eis cenſeo petaſſi qui iſta profitentur. Læl 16
cùm puer contaluiſſima voce profiteri. Tuſc. q. lib.5.23
profiteri artem pa..ax. Tuſc q.lib.2.9
profiteri ſe[illegible] tiam alicuius rei. Tuſcul. quæſt.lib 1.9
profiteri hoc ſcribere non audemus. de Vniuerſ.47
profiteri [illegible] grammaticum. Tuſc. quæſt. lib.2 9
profiteri ſe eſſe ſapientem. Tuſc. quæſt. lib 1 40
plus profiteri ſe ſcire, quàm [illegible]. Acad. q.ed.1 [illegible] 2.15
profluens amnis. (cui oppoſitum concluſa aqua) de Nat.deor.2.1 aut vna aut nullo modo corrumpitur.
profugere ad otium. Offi.2.59
quòd ſummi cui[illegible]que bonitas commune profugium ſit omnium. Offi 2 91
profundere pecuniam pro patria. Offic. 2.117
profundere pecunias in eas res, quarum memoriam aut breuem, aut nullam omnino ſis relicturus. Offi.2 60
profundere ſanguinem pro patria. de Finib lib.2.5.
profundere vim lachrymarum. Somn. Scip.10
profundere vitam pro patria. Offi.1.117
profundere vocem. Tuſc. lib.2 49
progenies diuina. Tuſc q lib 1.25
progeniem deorum ſe eſſe dicebant veteres & priſci viri. de Vniuerſ.47
atque his earum præſenſionibus prognoſtica tua referta ſunt. Diuin.lib.1.24
& eo quidem loco & prognoſtica noſtra pronunciabas. Diuin. lib.2.85
prognoſticorum cauſas perſecuti ſunt Boethus Stoicus & Poſidonius. Diuin. lib.2.35
vltra enim quò progrediar, non habeo. Tuſc.q lib.1.6
cùm iam progreſſus eſſet multorum dierum viam. Diuin.lib.1.27
progredi cum exercitu. Diuin.lib.1.46
progredi longius. Academic.quæſt. edit.2. lib.2.41
progredi rationibus. Acad. quæſt. edit.2. lib.2.17
progredi ſenſim & pedetentim. Tuſc.qu. lib.5.47
à communibus initiis progredientem. de Finib.lib.4.57
paulum ætate progreſſi, &c. Cat.29
progreſſa res iſta ad quos ſumptus ſit, vides.2 de Leg.58
progreſſus & quaſi anteceſſiones cauſarum, Offi.1.19
progreſſus & regreſſus ſtellarum. de Natu.deo.2.37
qui tantos progreſſus habebat in Stoicis. de Nat.deor.1.15
cum progreſſio admirabilis, incredibiliſque curſus ad omnem excellentiam factus eſt. Tuſc.q.lib.4.1
progreſſio ad virtutem. Acad quæſt. edi. 1. lib 2.15. Græci [illegible] vocant. de qua Plutarchus peculiarem libellum ſcripſit.
ſi qua ad virtutem eſt facta progreſſio. Offi.3.21
progreſſio diſcendi. Offi.3 17
qui habent ad virtutem progreſſionis aliquantulum. de Finib.lib.4.55
progreſſiones ſtellarum retrogradum. Tuſc. q.lib.1.50
quid me prohiberet Epicureum eſſe[illegible]. de Finib.11
qui quum prohiberent iniuriam tacere. Offi. 2.58
prohiberi conſuetudine. Tuſcul.quæſt. lib.4.17
prohibere peregrinos vſu vrbis. Offic. 3 61
nam & à repub. [illegible] viqu[illegible]
[illegible] defin[illegible] quòd ſit [illegible] cum æſtimat[illegible] de Finib. lib.3 41
[illegible], id eſt præpoſita, partim [illegible] per ſe ipſa, partim [illegible] cium, partim vtrunque. de Fin. lib. 3.41. & 44
[illegible] cuntur in [illegible] ratione, quæ primario [illegible] ſint [illegible] dum locum obtinent [illegible] lib.[illegible] 41
[illegible] ſint prop[illegible] & [illegible] dicere licebit. de Finib. lib. 4.13
ſed dicam Græcè [illegible], Latinè autem producta: ſed præpoſita aut præcipua malo. de Finib. lib.4 78
qui cùm ignotum quendam proiectum mortuum vidiſſet. Diuin lib.1.56
[illegible] Acad.q ed.1 lib 2 30
[illegible] vocant dialectici præſumptionem. Diuin.lib 2.84
[illegible] Epicurus appellat, antè ceptam animo rei quandam informationem. de Nat.deor 1.43
vt ſuo beneficio promereatur ſe vt ames. de Pet. Conſ 18
bene promittere de multis. Offi.1.76
Prometheus. Tuſc.q.lib 2.20
promittere aliquid affirmatè, quaſi deo teſte. Offi 3 141
quod honeſte, aut ſine detrimento noſtro promittere non poſſumus. de Pet. Conſ 19
promittere largè ac honorificè. de Petit. Conſ. 19
promittere promptè. de Pet. Conſ.19
poteſt etiā accidere promiſſum aliquod & conuentum, vt id efficere ſit inutile vel ei cui promiſſum ſit, vel ei qui promiſerit. Offi.1 45
promiſſa Chaldæorum. Tuſculan.quæſt. lib 1.79
promiſſa nonnunquam non facienda. Offi.3.128
nec promiſſa igitur ſeruanda ſunt ea, quæ ſint iis, quibus promiſeris, inutilia, nec ſi plus tibi noceant, quàm illis, cui promiſeris. Offi.1.47
promiſſa ſeruanda non ſunt, quæ non ſunt iis ipſis vtilia, quibus illa promiſeris. Offi 3. 116
iam illis promiſſis ſtandum non eſſe quis non videt, quæ coactus quis metu, quæ deceptus dolo promiſerit? Offi.1 47
promptus ad pericula. Offi 1.112
hominum autem ſtudia ad amplificationem noſtrarum rerum prompta & parata. Offi.2 24
vt prompta ac parata ſint cura. de Pet. Conſ 2
altera prompta & aperta iudicari. de Finib.lib 2.14
à me enim quæ in promptu erant, dicta ſunt. Acad.q ed 1.lib.2 10. hoc eſt facilia, perſpicua, & peruulgata.
quæ quanquam ita ſint in promptu, vt eam diſputatione non egeat, &c. Offi 1.9
hæc enim ferè tum habemus in promptu. Tuſc.q lib.3.47
promulgata, propoſita in ærario, cognita agunto 3.de Leg.11
[illegible], mundi prouidentia de Na d 1.42
[illegible], Stoicorum, anus fatidica. de Nat. deo.1.14
pronœa vero ſi veſtra eſt Lucili. de Nat. deo 1.16

orum fatidicam πρόνοιαν à Stoicis induci, id eſt, prouidentiam. 1. de Nat. d. 54
πρόνοιαν Latinè licet prouidentiam dicere. de Nat. d. 1. 14
pronuntiabat ſumma memoria. de Nat. deor. 1. 79
pronuntiata numero verſúque. Diuinat. lib. 1. 91
pronuntiatum, quod Græci ἀξίωμα vocant. Tuſc. quæſt. lib. 2. 15
pronuntiatum eſt, quod aut verum, aut falſum eſſe dicitur. Tuſc. q. lib. 1. 15
in pronuntiato ſi verbum ſuppetitur, vt miſer M. Craſſus, nihil ſignificabitur, nec implebitur ſententia, niſi verbum (eſt) ſubintelligatur. Tuſc. q. lib. 1. 13
procemium legis ſic appellatum à Platone. 2. de Leg. 14
procemia philoſophiæ. Aca. q. ed. 2. lib. 1. 6
propagines. Cat. 48
propagabat tamen vitam aucupio ſagittarum. de Fin. lib. 5. 29
propagare religionem. Diuin. lib. 2. 114
propagatio nominis. Tuſc. q. lib. 1. 26
propagatio vitæ. Tuſc. q. lib. 1. 72
propagatio viti ſarmentorúmq;. Cat. 49
propius à terra. de Nat. d. 2. 38. prius infra hanc dixerat, de ſtellis loquens. de Nat. deor. 1. 58
aliæ propius à terris, aliæ remotius. de Nat. d. 1. 61
quæ quo propius aberat ab ortu & diuina progenie. Tuſc. q. lib. 1. 22
quæ propius accedat ad vicem mortui patriſſam. perſona. 2. de Leg. 46
propius ſexaginta pedes, ædes alienas adiici rogum buſtúmve inuito domino lex vetat. 2. de Leg. 57
ſed hæc vetera: propiora videamus. 3. de Nat. d. 60
proximè ad verum accedere. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 45
in Capitolio proximè dedicatis. de Nat. deor. 2. 44
proximè terram ambit lunæ curſus. de Vniuerſ. 37
propellere orationem paululum dialecticorum remis. Tuſc. quæſt. lib. 4. 8
propulſare iniuriam. Off. 1. 43
propulſare iniuriam à ſuis. Off. 3. 97
propulſare iniuriam ab aliquo cui infertur. Off. 1. 35
propendere dicitur in libra lanx, cui maius pondus impoſitum eſt. Tuſc. q. lib. 5. 38
cuius diſputatio tibi ipſi ad veritatem eſt viſa propenſior. Diuin. lib. 1. 8
propinqui bene conuenientes. Offic. 1. 83
eſſe propitius poteſt nemini. de Natura deor. 1. 87
propitius & iratus, contraria. 2. de Natura deor. 110
eam ſpeciem ſibi proponet exemplar. de Vniuerſ. 5
proponere ſibi finem. Tuſculan. quæſt. lib. 2. 2
proponere largitiones. Off. 2. 29
proponere ſibi magna. Off. 2. 163
proponere ſibi memoriam atque imaginem alicuius. Læl. 85
proponere pœnam improbis. de Finib. lib. 2. 48
proponere præmium alicui. Off. 3. 113
iis fac vt propoſitum ac paratum auxilium tuum eſſe videatur. de Pet. Conſ. 15
ad propoſitum exemplar. de Vniuerſitate. 43
ſed vt ad propoſitum redeat oratio. Tuſc. q. lib. 4. 4
ad propoſitum redire. Tuſcul. q. lib. 1. 10
nos ad propoſitum reuertamur. Tuſcul. q. lib. 3. 10
propoſita in ærario. 3. de Leg. 11
proportio vel comparatio dici poteſt, quæ Græcè ἀναλογία. de Vniuerſ. 17
proportionem eandem habebit antecedens ad numerum, ac comparationem in extremis. de Vniuerſ. 32
proportione ita conſtructum corpus mundi. de Vniuerſ. 15
proportione compacta temperatione trium partium. de Vniuerſ. 55
proportione coniungere. de Vniuerſ. 19
propria nota veri & certi. Acad. q. edit. 1. lib. 1. 94
hoc proprium eſt animantium. 2. de Nat. deo. 74
proprium in communi ſigno notari non poteſt. Acad. quæſt. edit. 1. lib. 2. 34
propugnare pro æquitate. Offic. 1. 89. id fortitudinis proprium eſt.
quid duo propugnacula belli Punici C. & P. Scipiones. Parad. 13
Propylæa. Off. 2. 88
quæ libido non ſe proripiet ac proiiciet? de Finib. lib. 2. 61
proſapia deorum, vt veteri verbo vtamur. de Vniuerſ. 49
quòd ſi qui proſcriberent villam bonam, &c. hoc eſt, venalem exponam. Offic. 3. 71
ille, quod non placebat, proſcripſit. id eſt venale expoſuit. Offi. 3. 71
proſcribere ædes. id eſt, ſcripto venales proponere. Offi. 3. 89
eorum alterius bona proſcripta vidimus. de Pet. Conſ. 5
proſequi aliquem honorificis verbis. Tuſc. q. lib. 1. 52
Proſerpina ex Æthere nata. 3. de Natura deo. 37
Proſerpinæ aſpectu commotus Mercurius. 3. de Nat. deo. 59
Proſerpinam Dis rapuit. 2. de Nat. deo. 49
Proſerpinam, frugum ſemen eſſe volunt, abſconditámque quæri à matre fingunt. 2. de Nat. deo. 49
proſpicere futura. Diuin. lib. 1. 75. & Cat. 73. & Off. 1. 46
vt nos longè proſpicere oporteat futuros caſus reip. Læl. 58
proſpicere aliquid multò antè. Diuin. lib. 1. 94
proſpicere ſaluti ciuium. de Finib. lib. 2. 18
proſtratæ afflictæque religiones. 2. de Leg. 41
multi profuerunt, cùm obeſſe vellent & cùm prodeſſe, obfuerunt. 3. de Nat. de. 52
id quod prodeſſet (Græci ὠφέλημα vocãt) definiuit Diogenes, motum aut ſtatum è natura abſoluta. de Finib. lib. 3. 57
Protagoras ſeſe negat omnino de diis habere quod liqueat, ſint, non ſint, qualéſve ſint. de Nat. de. 1. 12
Protagoras deos eſſe dubitauit. de Natu. deo. 1. 2
Protagoras, philoſophus Athenienſium, vrbe & agro exterminatus eſt, eiuſque libri in concione combuſti, quòd eorum tale eſſet initium, De diis neque vt ſint, neque vt non ſint, habeo dicere. de Nat. deor. 1. 44
Protagoras putauit id cuique verum eſſe, quod cuique videatur. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 142
protegere aliquem ſcuto. Tuſcu. quæſt. lib. 4. 50
protrudere cylindrum. Fat. 52
prouehi in altum. Tuſc. q. lib. 4. 51
nam & ſtudio rerum ruſticarum prouectus ſum, &c. Cat.
ſed iam ſentio me eſſe longius prouectum, quàm propoſita ratio poſtularet. de Finib. lib. 3. 58
ſed tamen iam ætate prouectum. Cat. 4
quòd ſi qui longius in amicitia prouecti eſſent. Læl. 33
prouerbium contritum vetuſtate. de Finib. lib. 2. 44
prouerbium tritum ſermone. Offic. 1. 49
quod iam tritum eſt vetuſtate prouerbium. Offi. 3. 108
quod à noſtris hominibus ſæpiſſimè vſurpatum, iam in prouerbii conſuetudinem venit. Offi. 1. 79
occæcati cupiditate non prouident. lib. 1. de Finib. 34
nec quid prouenturum ſit, prouident. de Finib. lib. 1. 57
prouide etiam, ne, &c. Acad. quæſt. edi. 1. lib. 2. 17
prouidentia augures diuorum iras. 2. de Leg. 18
Geometræ prouident. Acad. quæſt. edit. 2. lib. 2. 107
prouidere futura. Diuin. lib. 1. 58. & 2. 97. & Tuſc. q. lib. 1. 55
prouidiſſe tantum in poſterum maiores. 3. de Leg. 38
prouidentes rerum maximarum dii. 2. de Nat. deo. 56
prouidentia diuina conſtitutus mundus, animal intelligens. de Vniuerſ. 11
prouidentia mundi πρόνοια. de Natura deor. 1. 42
prouidentiam Græcis πρόνοιαν dicere licet. de Nat. deo. 1. 14
prouiſio animi & præparatio multum poteſt ad minuendum dolorem. Tuſc. q. lib. 3. 27
quod prouiſione aut permotione mentis magis, quàm natura ipſa ſentiamus. Diuin. lib. 2. 6
prouinciæ præeſſe. Academic. quæſt. edi. 1. lib. 1. 1
quaſi prouinciam atomis dare (id eſt certũ curſum præſcribere) quæ rectè, quæ obliquè ferantur. lib. 1. de Finib. 15
prouocare ad pugnam. Tuſc. q. lib. 4. 38
quæ cùm dixiſſem, magis vt illum prouocarem, quàm vt ipſe loquerer. lib. 1. de Finib. 10
à teipſo id facio prouocatus gratiſſimo mihi libro. de Finib. lib. 1. 7
prouocatio à magiſtratibus eſto, à magiſtratibus ad poteſtates maiores, vel populum. 3. de Leg. 4. & 5
prouocatio ne eſto militiæ ab eo qui imperabit, quódque is qui bellum gerat imperaſſit, ius ratúmque eſto. 3. de Le. 5
prouocationes. id eſt appellationes, datæ aduerſus iniuriam magiſtratuum. Tuſ. q. lib. 4. 1
quos prudentes poſſumus dicere. id eſt prouidentes. Diuin. lib. 1. 94
beluarum nulla prudentior elephanto. de Nat. deo. 1. 69
vt enim quiſq; maximè perſpicit, quid in quaque veriſſimum ſit, quiq; & acutiſſimè & celerrime poteſt videre & explicare rationem, is prudentiſſimus & ſapientiſſimus ritè haberi ſolet. Offi. 1. 15
prudentia, quam Græci φρόνησιν dicunt, eſt rerum expetendarum fugiendarumque ſcientia. Offi. 1. 153
prudentia eſt, ſine qua ne intell[illegible] dem vlla virtus poteſt. Tuſc. q. [illegible]
prudentia viuendi ars eſt. de F[illegible] 4

prudentia, virtus ex [illegible] appellata. 1. de Leg 40
prudentia, pro ea quam Græci [illegible], & alibi [illegible] cero prouidentiam vocat. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 11
prudentia, cernitur in delectu bonorum & malorum de Finib. lib. 5 [illegible]
prudentia quæ omnium [illegible] appellatur, omnibus artibus attributa est. de Finib. lib. 4.
prudentia [illegible] in veri cognitione [illegible] [illegible] naturam [illegible] humanam. Off. 1 17
prudentia in delectu bonorum & malorum collocata est. [illegible] 3 95
prudentia futurorum [illegible] 71
prudentia senectutis est. C[illegible] 19
prudentia senilis. Diuin [illegible] 1. 39
prudentia sine iustitia nihil valet ad faciendam fidem Off 2. 48
prudentiæ munus proprium est, indagatio atque inuentio veri. Off. 1 15
prudentiæ quasi materia, quam tractet, & in qua versetur, subiecta est veritas. Off. 1 15
prudentiam communem omnes, qui cuique artificio præsunt, debent habere. de Finib lib. 4 73
prudentia nihil homini dulcius quam, vt cætera auferat, affert certè senectus. Tusc. q lib. 1. 77, & 78
nulla virtus prudentia vacat. Tuscul. q. lib. 5 11
cùm contineret prudentia vtilitatem ciuium ceenat. Tusc q lib 5. 95
atque pruinâque concreta est aqua. de Nat. deor. 2 19
Prusias rex, cùm Annibali pugnare placeret, negabat se audere, quòd exta prohiberent. An tu, inquit, carunculæ vitulinæ mauis, quàm imperatori veteri credere? Diuin. lib. 2 40
¶ [illegible], syllogismus mentiens. Diu. lib 2. 8
Pseudomenon. Aca. q ed 2 lib. 2. 136
Psychomanna. Diuin. lib 1 111
¶ Ptolemæu cùm peragraret Ægyptum, comitibus non consecutis, cibarius in casa panis datus esset, nihil visum est illo pane iucundius: nunquam videlicet esuriens ederat. Tusc. q lib 5 70
in eo gymnasio quod Ptolemæum vocatur. de Finib. lib 5. 1
omnia quæ terra gignit, maturata pubescunt. de Nat. deor 2 4
sol efficit, vt omnia in suo quæque genere pubescant. de Nat. deo 2. 19
pubescere pampinis dicuntur vites. Tusc. q. lib 1. 56
publicolæ ante legem x i i. tabula. virtutis causa tributum est, vt in vrbe sepeliri posset, quod posteri eius tenuerunt. 2. de Leg. 54
in loco publico ius non esse fieri sepulchrum. 2. de Leg 54
publica opera. Acad. quæst. edit 2. lib 2. 6
publica verba. Acad. quæst. edit. 2. lib 1. 19
in publico ambulare. Tusc. q lib 4 34
publicè ad laudem mortui dicendam constitutus. 2. de Leg. 60
publicè constituti accusatores. 3. de Le. 40
publicare bona ciuium. Off. 2. 58
publicatio bonorum de Finib. lib. 4. 19
publicani nostri negabant immortales esse vllos qui aliquando homines fuissent 3 de Nat deo 54
quo anno P. Africanus, sol altero, extinctus est. de Nat. deo. 2. 11
P. Claudius, Appii Cæci filius, eiúsque collega L. Iunius, classes maximas perdiderunt, cùm vitio nauigassent. Diu. lib 2. 18
P. Claudii temeritas bello Punico primo de Nat. deo. 2. 6
P. Crassus cùm cognomine diues, tum etiam copiis. Off 1 [illegible] 4
P. Crassus & P. Scæuola, Tib. Graccho authores legum fuerunt. Acad. q. ed. 1. lib 2 14
P. Crassus sapiens & eloquens homo. Tusc. q. lib 1. 66
P. Decius, Q. filius primus, è Decius Consul [illegible] Diuin lib. 1 47
P. Decius consul se deuouit, & in aciem Latinorum irrupit armatus. Diuin. lib. 1 48
P. Decius quinquennio ante M. Curium consulem se pro repub. quarto consulatu deuouit. Cat. 39
P. Decius tribunus militum fuit, M. Valerio, & A. Cornelio consulibus. Diuin. lib. 1 47
P. Decii mors ita gloriosa fuit, vt eandem concupisceret filius. Diuin. lib. 1. 48
P. Decii somnium. Diuin lib 1 47
P. Mutius in eo qui in naui necat⁹, deinde in mare proiectus esset, decreuit familiam puram, quod os supra terram non extaret, porcam hæredi esse. 2. de Leg. 55
P. Nasica T. Gracchum interemit. Offic. 1. 109
P. Nigidius vir fuit, cùm cæteris artibus, quæ quidē dignæ libero essent, ornatus omnibus, tum acer inuestigator & diligens earu rerū, quæ à natura inuolutæ videntur. Iudicabátq; Cicero post antiquos nobiles Pythagoreos, quorum extincta erat disciplina, hunc extitisse, qui illam renouaret. Ephesi Ciceronem in Ciliciam proficiscentem expectauit, Roma ex legatione ipse decedens. de Vniuers 1
P. Rutilius fundum Formianum amisit. 3 de Nat. deo. 64
P. Rutilius in exilium missus. 3. de Natu. deo. 60
P. Scæuola, pontifex Maximus. 3. de Nat. deo 3. & 2 de Leg 49
P. Scipio Africanus dicere solitus fuit, nūquam se minus otiosum esse, quàm cùm otiosus: nec minus solum, quàm cùm solus esset. Off. 3 1
P. Valerius, exactis regibus primo anno consul fuit. Acad. quæst. ed 1. lib. 2 15
non pudet igitur physicum &c de Natu. deo. 1. 58
pudor, moderator cupiditatis. de Finib. lib. 2. 98
sæpe enim videmus fractos pudore, qui iam nunc nulla vinceremur. Tus. quæst. lib 2 45
puer vagiens. de Finib. lib. 2 18
à puero. Academic. q. ed. 2. lib. 2. 105
pueri Spartæ ad aram sic verberibus accipiuntur, vt multus è visceribus sanguis exeat, nonnunquam etiam ad necem. Tusc. q. lib. 2. 30. vide & Plutarchū in apophthegm. Laconicis.
pueri Spartiatæ non ingemiscunt verberum dolore laniati. Tusc. q. lib 5. 57
pueros vero matres & magistri castigare etiam solēt, nec verbis solùm, sed etiam verberibus, si quid in domestico luctu hilarius ab iis factum est, aut dictum. Tusc. q lib 3. 54
pueris nobis. Off. 1. 107
an quicquam tam puerile dici potest? de Nat. deo. 1 63
puerile quiddam consectatur in historia. Sisenna. 1 de Leg. 6
puerilibus fabulis [illegible] deo. 1. 26
pueriliter [illegible] ed 1. lib [illegible]
faciunt pu[illegible]
inde pugile[illegible] sicut quidē Tusc. [illegible]
pugiles [illegible] ictandis cæst[illegible] doleant [illegible] in profundenda [illegible] tenditur [illegible] Tusc [illegible] quæst lib. 2 49
pugilatu [illegible] de Leg. [illegible]
ô plumbeum [illegible] de Finib. lib. 4. 40
pugna Leuctrica Tusc. q. [illegible] 9
pugna naualis. Acad. q edit 1. lib. 2 3. Pedestris. Cat 13
nihil enim pugno [illegible] Tusc. q. lib. 1. 41
itaque non pugno. de Nat. deo 1 43
quid pugnas igitur? Academ. quæst ed. 2. lib [illegible]
hic pugnes licet, non repugnabo. Acad. quæst edit 1 lib 1 51
illud video pugnare te (pro disceptare). de Nat. deo 1 [illegible]
pugnare cum aduersario facili. Academ. quæst edit 1. lib. 2. 76
pugnare cum aliquo, causa obtrectandi. Acad. quæ. ed. 1. lib. 2. 69
negat enim ius esse qui miles nō sit, cum hoste pugnare Offic 1 55
pugnare cum vita dicitur oratio, quando quis aliter docet, & aliter agit. Tusc. q. lib 1 9
ex equis pugnare visi sunt. de Nat. de. 2 4
pugnare pro suis commodis. Offic. 1 84
pugnare pro salute communi. Offic. 1 89
pugnantia loqui. Tusc. q. lib 1 12
pugnaciter cum aliquo certare. Acad. qu. ed 1. lib 1. 60
pugnacissimè defendere sententiam, quam quis adamauit. Academ. quæst. edit. 1. lib 1. 9
facere pugnum. Academic. quæst. edit. 1. lib 2 135
pulchru esse nihil potest imperfecto nec absoluto simile. de Vniuer 13
mihi pulchre est, ego beatus sum. de Nat. deo 1 80
pulcherrimè vitam eius regeret ac gubernaret. de Vniuers. 59
pulchritudo, in animo est opinionum iudiciorúmque æquabilitas & constātia, cum firmitate quadā & stabilitate virtutem subsequens, aut virtutis vim ipsam continens. Tusc. quæst. lib. 4 14
pulchritudo corporis, est quædam apta figura membrorum, cum coloris quadam suauitate. Tus. quæst. lib. 4. 14
pulchritudo vt in corpore, sic etiam in animo dicitur. Tusc q. lib 4. 14
pulchritudo factorum. de Finib lib 2 94
pulchritudo orbis. Offic. 3. 15
hæc enim pulchritudo etiam in terris, &c. Tuscul. quæst lib 1. 57. pulchritudinem intelligit, cæli formam.
pulchritudinis duo genera sunt, quorū in altero venustas, in altero dignitas. Offic 1. 179
pulegium aridum ipso brumali die florescere dicitur. Diuin. lib. 1 15
pulli, quum pinnulis vti possunt, tum volatus eorum matres prosequuntur. 2. de Nat. deo. 98
pulli eas relinquunt, à quibus exclusi fotique sunt 2. de Nat. deo. 93
pullos aues excludunt ex ouis. 2 de Nat. deo 98

[illegible] Diuin.lib. [illegible]
[illegible] bonis [illegible] dis[illegible] pus. Diu [illegible] 74
[illegible] & [illegible] ritum ad-ducunt [illegible] N[illegible] deo. [illegible]
p[illegible] mones contrah[illegible] antes, & re-ſpiratu dilatant [illegible] de [illegible] deo 135
à pulmonibus arteria [illegible] ad os [illegible] mi[illegible] ertinet [illegible] de Nat.de[illegible]
in pulmonibus ineſt raritas quædam & aſ-ſi[illegible] pon[illegible] mollitudo. de Natu. deo [illegible]3
pul[illegible] inaris deorum. Tuſc.q.lib.4.4 Frāt lectuli, ſter[illegible] templis [illegible] &, vt ait Seru[illegible] aliquādo pu[illegible] ntur pro tēplis.
quia un[illegible] eruditum illum puluerem att[illegible] de Nat.deo.1 35
pu[illegible] quaſi ac de [illegible] terrogatiuncu-l[illegible] anguſtii de Fini. lib 4.6
ſi[illegible] no[illegible] p[illegible] Tuſcul.q lib 5.70
aut perleuiter p[illegible] animi dolor Tuſc. q lib.2 51
punctum eſt, quod ma[illegible]nitudinem nullam [illegible]abet. Acad.q ed.[illegible] lib.2 [illegible]
punctum, Græci [illegible] vocant. Tuſcul.q. lib.1 31
fit enim ad punctum temporis. Tuſc. q. lib 1 67
quòd v[illegible]o eodémque temporis puncto nati, &c. Diuin.lib 2.75
malui[illegible] deponere ſummum imperium, quàm id temere punctum temporis. de Natu.deo 2.9
nullo puncto temporis intermiſſo. de Nat deo.1 57
puncto temporis, ſublatæ verſiculo vno Senatus leges Sextæ.2 de Leg.31
ſed minutis interrogatiunculis, & quaſi punctis quod propoſuit, efficit. Parad 3
qui hæc olim punctis ſingulis colligebāt, id eſt, ſuffragiis ſingulorum ſuffragatorum. Tuſc quæſt lib.2 54
primo bello Punico & ſecundo qui fuerunt viri fortes.2.de Nat.deo 114
punire ſontes. Offi.1.155
in puniendo cauēdum ne iiſdem de cauſis alii plectantur, alii ne appellentur quidem. Offi.1.185
In puniendo ira maximè prohibenda. Off.1.1[illegible]5
acies, qua cernimus, quæ pupilla vocatur.2.de Nat deo.107
pura familia eius qui in naui necatur, & in mare proiectus eſſet.2.de Leg.53
purè ac caſtè numina deorum tribuenda. de Nat.deo 1.3
purgare & aperire locum aliquem. Tuſc. q.lib.5.43
puſio. Tuſculan.quæſt lib 1.46
ſuperque impoſitum puteal accepimus. Diuin.lib 1.32
puteus iugis. Diuin lib.1.96
ex puteis iugibus aquam calidam trahi, & id maximè hybernis temporibus. de Nat deo 2.19
permulti ſunt qui pro nihilo putent. Lal.71
putare plurimi, [illegible] Offi 3.12
quis coegit eos falſum putare? Cat.5
ego me cupio non mendacem putari. 1. de Leg 5
humine ac ſublime putreſcat. Tuſcul.q. lib 1 91
¶ Pyladea amicitia. de Finib.lib 2. [illegible]0
conum, [illegible]lindrum & pyram dem tibi [illegible] h[illegible]iorem [illegible] quam ſphæram videri de Nat.deo.2.54
[illegible] Martis ſtella. de Nat.deo.2 53
Pyrrho ne ſenti[illegible] quidem [illegible] cenſuit ſapientem, quæ [illegible] nominantur. Acad q. ed.[illegible] lib.[illegible] 21
Pyrrho, v[illegible] ritute conſtituta, nih[illegible] q[illegible]od appeten[illegible]um ſit, relinq[illegible] nib lib 4.15
Pyrr[illegible] rex generoſus [illegible] potē[illegible] bellum pop.Rom.vitrò [illegible]ulis. Off 3 214
[illegible]rrhi bello qui fuerit [illegible] viri [illegible] tes.2. de Nat deo.2 54
Pythagoras fuit in Italia temporibus iiſdem, quibus L. Brutus patriam liberauit. Tuſc.q lib 4.2
Pythagoras, re[illegible] nāte Tarquinio Superbo, in Italia [illegible] enit. Tuſc.q lib.1 31
Pytha[illegible]oras vult in [illegible]micitia, [illegible] vnus fiat ex pl[illegible] O[illegible] 1.81
Pytha[illegible]oras & Plato animum [illegible] duas partes diuidunt: alteram rationis participem faciunt, alter[illegible] expertem [illegible] in participe rationis ponunt tranquillitatem, id eſt, placidam qu[illegible] ſtantiam in illa altera motus turbidos tum iræ, tum cupiditatis contrarios inimicoſq; rationi. Tuſcul q.lib.4 9
Pythagoras interrogatus à Leonte Phliaſiorum principe, qua maximè arte c[illegible]fideret, artem quidem ſe nullam ſcire reſpondit, ſed eſſe philoſophum. Tuſc. q lib 5 6
Pythagoras etiam ipſe augur eſſe voluit. Diuin.lib.1 5
Pythagoras cenſuit deum, animum eſſe, per naturam rerum omnem intentum, & commeantem, ex quo animi noſtri carperentur. de Nat.deo 1.11
Pythagoras, diſcipulus Pherecydis opinionem de immortalitate animorum maximè confirmauit. Tuſcul. quæſt. lib.1.31
Pythagoras magnam authoritatem tribuit diuinationi. Diuin.lib.1 5
erat enim illis penè in conſpectu præſtanti ſapientia & nobilitate Pythagoras. Tuſc.q.lib.4.2
Pythagoras, cum in Italiam veniſſet, exornauit eam Græciam, quæ magna dicta eſt, & priuatim & publicè præſtantiſſimis & inſtitutis & artibus. Tuſcul q. lib.5.8
Pythagoras magnam Græciā tenuit c[illegible] honore & diſciplina, tum etiam auctoritate. Tuſc.q.lib 1.38
Pythagoras, cùm in Geometria quiddam noui inueniſſet, muſis bouem immolaſſe dicitur.3 de Nat.deo.65
Pythagoras ne Apollini quidem Delio hoſtiam immolare voluit, ne aram ſanguine aſpergeret 3.de Nat.d 66
Pythagoras Phliuntem venit, ibiq; cum Leonte principe Phliaſiorum doctè & copiosè quædam diſſeruit. Tuſc.quæſt. lib.5.6
Pythagoras exiſtimat ad harmoniam canere mundum.3. de Nat.deo 19
Pythagoras interrogatus à Leonte quinā eſſent philoſophi, & quid inter eos & reliquos intereſſet, reſpondit, ſimilem ſibi videri vitam hominum, & mercatum eum, qui haberetur maximo ludorum apparatu totius Græciæ celebritate. Tuſc.q.lib.5 6
Pythagoras [illegible] ratione, quò in ſomnis certiora videamus, præparatos quodam cultu atque victu proficiſci ad dormiendum iubent. Diuin.lib.1.62
Pythagoras vetat, iniuſſu imperatoris, id eſt dei, de præſidio & ſtatione vitæ decedere. Cat. 66
Pythagoræ autem doctrina cùm longè lateque flueret, &c. Tuſcul[illegible] quæſt. lib.4.2
P[illegible] d[illegible]
[illegible] a vi[illegible] ſt, tum [illegible] religionem verſari [illegible] bus diuinis oper[illegible] gib [illegible]
P[illegible]agorei Ital[illegible] p[illegible] nominati [illegible]
Pytha[illegible]orei [illegible] quam ex [illegible] uerſa [illegible] ente d[illegible] n[illegible] haberemus [illegible]
Pyth[illegible] ret [illegible] eiſ[illegible] p[illegible]cep[illegible] dere [illegible] cnres [illegible] t[illegible] ndi [illegible] b[illegible] 4[illegible]
Pytha[illegible] d[illegible]orum ſer[illegible] d[illegible] vo[illegible] D[illegible] lib [illegible]
Pyth[illegible] abſti[illegible]uere [illegible]
Pythagorei ex nume[illegible] Mathem[illegible] e[illegible] p[illegible] ea[illegible] quæ[illegible] d[illegible] lib.2 [illegible]9
Pythagore[illegible] nen multa ſe[illegible] v[illegible], vt [illegible] ſi d[illegible]cti viderentur. T[illegible] c.qu[illegible] b.[illegible]
Pyth[illegible] orea v[illegible] [illegible] de Leg.[illegible]
Py[illegible] orei ter[illegible] ne, Orp[illegible] eum carmen fuiſſe eu[illegible] Cercopis. de Nat.deo 1.76
Pytha[illegible]oreorum nobilium extincta d[illegible] ſciplina, quæ al[illegible] ſecula in Italia, Siciliaque v[illegible] de Vniuerſ.1
Pyth[illegible] fabæ veſci [illegible] terdictum. Di[illegible]n lib 1 57
Pytha[illegible] orico [illegible] ferunt, ſi quid affirmarent in diſputa[illegible]do, quum ex iis quæreretur, quare ita eſſet, reſpondere ſolitos, Ipſe dixit. de Nat [illegible] 8
Pythius Ap[illegible] Tu[illegible] quæſt.lib.[illegible]
Pythie[illegible] De[illegible], [illegible] incitabat [illegible] uin.lib.1 [illegible]

Q

QVadripartita diuiſio.3 de Nat deo 4
Quadrupes tardigrada. Di[illegible]n lib.2 108
& ea res ſi quæreret magno honori ſuis. Off c 3 1[illegible]6
ſua culpa ſibi quæreret aliquid miſeriæ. de Vniuer.59
ſi quis quærat vnde, &c. de Nat deo 1.14
vt labore & dolore magnam aliquā quærat voluptatem. lib.1.de F[illegible] lib.15
quærere, multa [illegible] que & diu [illegible] tare. Diuin lib 2.1
quærere pro diſſerere ac diſputare, vt apud Græcos ζητεῖν Acad q ed 1 lib. 33. & ed 1.lib 1.11
quærere auxilium. Tuſc q lib.3.58
quærere bella propter gloriæ cupiditatē. Off.c.1.105
quærere aliquid malitioſis blanditiis officiorum, non veritate, ſed ſimulatione. Offic 3.97
quærere cauſas rerum Diuin lib 1 45
quærere diuerticula. de Fin.lib 5 67
quærere ex aliquo. Acadēm. quæſt. ed.2. lib.1 69
quærere gloriam bello Offi[illegible]
quærere lucrum. Tuſc q[illegible] quæſt lib[illegible]
nec ſibi fingere vllam [illegible] eſtiam, nec alteri quærere. de N[illegible] de[illegible] 40
qu[illegible] momenta [illegible] ornatus & rationem d[illegible] de Nat.d[illegible] 8

quærere plauſum. Tuſcul. q. lib. 5 7
quærere ab aliquo remedia doloris. Tuſc. q lib. 1. 40
quærere rem honeſtè Parad. 58
quærere res meliores nullis rebus ſuis aduerſis. Offi 2. 89
quærere verum. Tuſc q. lib. 1 68
quærendi initium ratio attulit. Acad. q. edi. 1 lib. 1 26
in altera philoſophiæ parte, quæ eſt quærendi ac differendi, quæ λογικὴ dicitur. lib. 1. de Finib. 16
quicquid quæritur, id habet aut generis ipſius ſine perſonis temporibúſque, aut hic adiunctis, facti aut iuris, aut nominis controuerſiam. de Fin. lib. 4. 5
ſed non de me, ſed de ſapiente quæritur. Academic. quæſt. edit 1 lib 1. 64
id quod quærebatur, penè explicatum eſt. Academic. quæſt. ed. 1 lib. 2. 10
de qua quæratur. Acad. q. edit. 1. lib. 1. 29. differatur vel diſputetur.
quæſita & diſputata. Acad. q ed. 1. lib. 2. 9
quæ de natura rerum ſint quæſita, id eſt diſputata. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 206
quæſtio, eſt appetitio cognitionis Acad. q edi. 1. lib. 1. 26
quæſtio de natura deorum perdifficilis & perobſcura. de Nat. deo. 1. 1
magna quæſtio eſt. de Nat. deo. 1. 38
quæſtionis finis, inuentio. Acad q. edit. 1. lib. 2. 26
ad quæſtionem totius naturæ ea nos impulerunt. de Vniuerſ 65
omnem quæſtionem de Finibus bonorũ & malorũ ferè à nobis explicatam eſſe Latinis literis arbitramur. lib. 1. de Fi. 10
de quæſtione adhibita confeſſus eſt. Diu. lib. 1. 50
pleræque quæſtiones, quæ ad vitam moreſque pertinent, à virtutis fonte ducuntur. Tuſc q. lib. 4. 26
non perſequor quæſtiones infinitas. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 108
quæſtiuncula multæ his propoſitis naſcuntur. 2. de Leg. 48
quæſtus liberalis. Off. 1. 207
quæſtus mercenariorum, omniúmque, quorum operæ, non quorum artes, emuntur, illiberales & ſordidi ſunt. Offic. 1. 107
quæſtus ſordidus, Offic. 1. 207
quæſtus turpis atque odioſus Off. 1. 150
quæſtus habere rempub. Off. 2. 114
quæſticulus. Diuin. lib. 2 26
qualis eſſet Scipionis in noſtro (vt ita dicam) grege. Læl. 6e
quale eſt iſtud quod poeta fertur. 1. de Le. e
qualia. Acad. quæſt. edi. 1. lib 1. 2e. ποιὰ vel ποιότητας.
qualia ſunt hæc quæ ſenſibus percipiuntur, talia ſequuntur ea quæ non ſenſibus ipſis percipi dicũtur, ſed quodammodo ſenſibus. Academic. quæſt. edit. 1. lib. 1. 18
qualitas quam ποιότητα Græci vocant. 2. de Nat. deo. 69
qualitates principes ſunt vniuſmodi & ſimplices. Acad. q. ed 2. lib. 1. 19. per eas intelliguntur elementa.
qualitates ortæ ex qualitatibus principibus, hoc eſt elemẽtis, variæ ſunt & multiformes. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 20
qualitatum aliæ principes ſunt, aliæ ex his ortæ. Acad. q ed. 1. lib. 1. 19
qualitates, Græci ποιότητας vocant. Acad. q. ed 1 lib. 1. 28
contrà quèm polliciti profeſſique ſunt, fecerunt. 2. de Leg. 10
quàm proximè ad verum accedere. Acad. q. edi. 1. lib. 2 36
hic quàm velis Epicurus, iocetur. de Nat. deo 1. 53
quanquam nóſumus ignari, multos ſtudioſè contra eſſe dicturos. Tuſc. q. li. 1. 2
quanquam non mihi, ſed tibi hic venit adiutor. de Nat. deo. 2. 14
quanti æſtimanda eſt hæc philoſophia, cui. &c. de Nat. deo. 1 39
quantum potuit. Acad. q. ed. 1 lib. 1. 6
quantum apparitores velint, tantum ſapere quoſdam in magiſtratibus, inter ſui ignoratione. 3. de Leg. 41
quantulus nobis videtur? Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 74
nihil affert quare putemus. id eſt, nullam rationem, ob quam. 3. de Na. deo. 16
quaſi aut aer ſine vlla forma deus eſſe poſſit. de Nat. deo. 1. 19
quaſi cruentæ guttæ imbrium. de Natu. deo. 2. 10
quaſi quodam igneo motu. de Na de 2. 18
quaſi particula quædam. de Vniuerſ 13
Epicurus, quaſi pueri delicati, nihil ceſſatione melius exiſtimat. de Na. deo. 1. 72
quaſi ſepimento aliquo vallabis hanc omnia differendi ratione. 1. de Leg 47
& quaſi ſui eſt lena natura. de Natura deo. 1. 55
aquarum quaſi vapor quidam habendus eſt aer. (pro, velut quidam vapor) de Nat. deo. 2. 10
niſi quatenus ipſe ſua culpa ſibi aliquid miſeriæ quæſierit. de Vniuerſ. 59
quatuor capita, quæ concludunt nihil eſſe, quod noſci, percipi, comprehendi poſſit. Acad. q. ed 1. lib. 2. 75
ab iis rebus quatuor mundi eſt corpus effectum. de Vniuerſ. 19
Quemadmodum os rejectum terra obtegetur. 2. de Leg 51
quercus Arpinatium ingenio ſata manet, & ſemper manebit 1. de Leg. 1
quercus glãdifera, ex qua euolauit nuntia fulua Iouis. 1 de Leg. 1
neque tam quererer cum deo. Aca. quæſt. ed. 1. lib. 2. 73
quod ſæpe diximus, & quidem cum aliqua querela. de Finib. lib. 5. 4
Qui clepſerit ſacrum, ſacróve commẽdatum, parricida eſto. 2. de Leg. 14
qui machinatus eſt mundum de Vniu. 9
qui moliius munus aliquod efficere. de Vniuerſ. 5
quem virum, dii immortales (pro admiratione). de Nat. deo. 1 50
quicum in tenebris mices, prouerbium. de Finib. lib. 2 44 & Off. 3 101
qui deſcripſerunt populis perniciosa & iniuſta iuſſa. 2. de Leg. 10
qui extra ſint conſecuti, animo circumſpicite 2. de Leg 41
qui exiſtimant libidinum peccatorúmque omnium patere in amicitia licentiam. Læl. 70
qui legatione hæreditates aut ſyngraphas ſuas perſequuntur. 3. de Leg. 18
qui ſcita legum ſanxerunt. 2. de Leg 10
vnus quibuſcum res eſt. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 75
quibus oculis intueri potuit veſter Plato fabricam illam tanti operis? de Natura deo. 1. 15
quibus digladiarentur inter ſe ciues. 3. de Leg. 20
quibus hoſtiis immolandum cuique deo, cui maioribus, cui lactentibus, cui maribus, cui fœminis, ex inſtitutis pontificum & aruſpicum, illud mutandum non eſt. 2. de Leg. 30
quibus ſacris initiati ſimus. 2. de Leg. 55
qui enim aliter poteſt eſſe? de Nat. d. 2. 26
qui poteſt eſſe in eiuſmodi trunco ſapientia? de Nat. deo. 1. 59
qui poſſumus deum, niſi ſempiternũ, intelligere? de Nat deo 1. 19
cur autem quicquam ignoraret animus hominis, ſi eſſet deus? de Nat deo. 1. 21
quid ergo? quo Diogenes Apolloniates vtitur deo. de Nat. deo. 1. 13
quid ad illum? Acad quæſ. ed. 1. lib. 2. 83
quid iſtud ad nos? Acad. quæſt. ed. 1. li. 2. 32
quid attinet plura eſſe nomina deorum? de Nat deo. 2. 59
quid igitur cenſes? de Nat. deo. 2. 57
quid cenſes, ſi ratio eſſet in belua, non ſuo quaſque generi plurimum tributuras fuiſſe? de Nat. deo. 1. 54
quid dicam Albucium? de Nat. deo. 1. 65
valeat ille deus, quid enim dicam, propitius ſit? de Nat. deo. 2. 87
quid eſt quod ſignis & luminibus mundum ornare concupiſceret deus? de Natu. deo 1. 17
quid autem eſt inſcitius, quàm, &c. de Natu. deo. 1. 26
quid intereſt, vtrum de Hippocẽtauro, an de deo cogitemus? de Nat. deo. 1. 75
quid interſit inter popularem, id eſt, aſſentatorem & leuem ciuem, &c. Lælius 78
quid loquar, quanta ratio appareat in beſtiis ad, &c. 2. de Nat. deo. 96
vos autem quid mali datis? de Natu. deo. 2. 85
quid enim mereas? de Nat. deo. 2. 46
quid Opis? quid Salutis? (templa commemorem) 2. de Nat deo. 44
quid pedibus opus eſt ſine ingreſſu? de Nat. deo. 1. 64
quæro quid ſit. Acad q. edit. 1. lib. 2. 3. pro, quæ ſit cauſa.
quiduis potius quàm leges tulerunt, qui perniciosa & iniuſta populis iuſſa deſcripſerunt, quum contra fecerint, quàm polliciti profeſſique ſint. 2 de Leg. lib. 10
quies placatiſſima. Tuſculan. quæſt. lib. 1. 80
quæ ſe in quiete per viſum ex Africano audiſſe dicebat. Læl. 13
quieſcere, ἐπέχειν, hoc eſt, in reſpondendo ceſſare: tranſlatio ſumpta à quiete corporis ad ceſſationem in reſpondendo. Acad. q ed. 1. lib. 2. 94
qui quietus eſt, eum neceſſe eſt perturbatione omni eſſe vacuum. Tuſc. quæſt. lib. 3. 15
quietum eſſe animo. Tuſculan. quæſt. lib. 4. 19
quum ſemper natura, tum etiam ætate iam quietum. de Pet. Conſ 6
quieſſit quo cernat Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 2e pro, qui non cernat.
nullus cibus tam grauis (ait Cleanthes) quin is nocte & die concoquatur. de Nat. deo. 2. 18
quinque formæ, ex quibus reliquæ formantur, aptè cadentes ad animum efficiendum pariendóſque ſenſus. de Natu. deo. 1 15
quinque ſiderum errantium motus. de Nat. deo. 2. 61
quinqueremis. Diuin. lib. 1. 62
Q. Catulus præſtantiſſima dignitate vir interfectus iubente C. Mario. 3. de Nat. deo 60
Q. Fabius Labeo, arbiter Nolanis & Neapolitanis de finib⁹ à Senatu datus, cùm ad locum veniſſet, cum vtriſque ſeparatim locutus, ne cupidè quid agerẽt nec

KKK.ii.

appeterent, atque ve egredi, quàm progredi mallent. id quũ vtrique feciſſent, aliquãtom agri in medio relictum eſt. itaque illorum fines, ſicut ipſi dixerant, terminauit, in medio relictum quod erat, Pop. Rom. adiudicauit. Offi. 1. 49. vide Valer. Max. li. 7. cap. 3.
Q. Lucilius Balbus. de Nat. deo. 1. 15
Q. Maximus Annibalem iuueniliter exultantem patientia ſua molliuit. Cat. 9
Q. Maximus anno pòſt conſul primùm fuit, quàm Cato natus eſt. Cat. 9
Q. Maximus augur cùm eſſet, dicere auſus eſt, optimis auſpiciis ea geri, quæ pro reipub. ſalute gererentur: quæ contra remp. ferrentur, contra auſpicia ferri. Cat. 11
Q. Maximus bella geſſit vt adoleſcens, cùm planè grandis eſſet. Cat. 9
Q. Maximus Catone prætore ſuaſor legis Cinciæ de donis & muneribus fuit. Cat. 9
Q. Maximus Salinator dicenti, mea opera Q. Fabi Tarentum recepiſti, certè, inquit ridens: nam niſi tu amiſiſſes, nunquam recepiſſem. Cat. 10
Q. Maximus templum Virtutis & Honoris dedicauit bello Liguſtico. de Nat. deo. 2. 44
Q. Mutius omnium hominum moderatiſſimus fuit. Offi. 2. 84
Q. Mutius P. F. in iure ciuili excelluit. Offi. 2. 161
Q. Scæuola pontifex Maximus ante ſimulachrum Veſtæ trucidatus. 3. de Nat. deo. 60
Q. Scæuola temperantiæ prudentiæque ſpecimen. 3. de Nat deo. 60
Q. Varius Druſum ferro, Metellum veneno ſuſtulit. 3. de Nat. deo 61
Q. Varius, homo importuniſſimus, ſummo cruciatu ſuppliciòque periit. 3 de Nat. deo. 60
Q. Soſii equitis Ro. facinus. 3 de Natu. deo 54
niſi quid Quinto videtur ſecus 1. de Leg. 6
ſe deum eſſe. & Quirinum vocari, dixit Romulus poſt exceſſum ſuum Proculo Iulio. 1. de Leg. 1
aut quinta illa nõ nominata magis, quàm non intellecta natura (ἐνδελέχεια intelligit.) Tuſc. q. lib. 1. 33
qui mihi cum illo collati, quintæ claſſis videntur. Acad. quæſt. edit. 1. lib. 2. 66
quippe qui (candor) immenſo mũdo longè lateque collucent. de Nat. deor. 2. 29
quippe qui bellum ad deum reuocat. de Nat. deo. 2. 11
❧ Quo auctoritatis plus habeant antiquiora legum verba. 2. Leg. 23
quo ipſi volunt, ratione nobis declarantur quidam dii. de Vniuerſ. 49
quoad natura pateretur de Vniuerſ. 11
quoad peruentum ſit eò, quò ſumpta nauis eſt, non domini eſt nauis, ſed nauigantium. Off. 3. 110
quoad fieri poteſt, optimi ſpeciem dei efficit. de Vniuerſ. 63
quoad potero, tractabo ius ciuile noſtrum. 2. de Leg. 45
quoad eius præſtabat iudicio diſſimilitudini ſimilitudo. de Vniuerſ. 23
quocunque inuaſit ignis, cuncta diſturbat ac diſſipat. de Natu. deor. 2. 29
quod ad cunque genus me diſputatio noſtra deduxerit. 2. de Leg. 44. & 45
quod caderet in ſenſum cernẽdi. de Vni 11
quod cùm leue per ſe, tum etiam falſum eſt. de Nat. deo. 2. 14
quod gignitur, & interit. de Vniuerſ. 3
ſed, quod inter nos liceat, ne tu quidem intelliges (pro, hoc poſſumus inter nos dicere.) de Nat de. 1. 51
quod qui dubitat, haud ſane intelligo, &c. de Nat. deo. 2. 3
quod ritè dicitur tempus, ſyderum ſunt errores, multitudine infinita, varietate admirabili præditi. de Vniuerſ 41
quod traditum eſt, loquimur, ſiue fuit, ſiue non fuit. 2. de Leg 13
nõ temere, nec caſu, ſed quòd præſentiam ſæpe diui ſuam declarant. de Natura deor 2. 4
quòd ſi haberent aliquid, quod liqueret. de Nat. deo 1. 1
quodcunque in ſolum venit, vt dicitur, effingis atque efficis. de Nat deo. 1. 41
quomodo probas continenter imagines ferri? de Nat. deo. 1. 77. id eſt, perpetuò.
quæ quondam credebantur portenta. de Nat. deo. 2 4
quoniam in populari ratione omnis noſtra verſatur oratio, populariter interdum loqui neceſſe erit. 2. de Leg. 14
quorſus hæc pertinent? 1. de Leg. 48
quotidie inter nos ea quæ audiebamus, conferebamus lib. 1. de Finib. 23
quotidiana ſtellarum conuerſio. de Nat. deo. 2. 40
quæ erant quotidiana & quaſi legitima nobis. Fat. 2
quotus igitur eſt quiſq;, &c. Diu. lib. 2. 97
quouſque Iudiati nam etiam Philo, &c. de Nat. deo. 1. 79

R

RAbioſus) Nihilne in ipſa quidem pugna iracundè rabioſéue fecerunt? Tuſc. q. lib. 4 38
radius. Virga eſt qua Geometræ lineas formant, indicántque. Tuſc. q. lib. 5. 47
radiis paribus a medio attinguntur omnis globoſi corporis extremitas. de Vniu. 11
ipſe enim hic radiatus me intueri videtur. de ſole loquitur. Aca. q ed. 1. li. 2. 117
radicibus ſuis hærere. Acad. q ed. 1. li. 2. 123
in radicibus arborum & rerum quæ gignuntur è terra, ineſſe principatus putantur. de Nat. deo. 2. 31
radicitus excutere alterui opinionem aliquam. Tuſc. q. lib. 1. 101
extraxit radicitus religionem ex animis hominum. de Nat. deor. 1 84
radicitus extrahere vitia. Tuſc. q. lib. 1. 20
tollenda eſt atque extrahenda radicitus. de Finib. lib. 1. 14
ranæ marinæ obruunt ſe arena, & mouentur prope aquam. 2. de Nat. deo. 94
ranunculis mirè ineſt quædam natura ſignificans aliquid. Diuin. lib. 1 14
qui ranunculos hoc videre ſuſpicari poſſit? Diuin. lib. 1 23
ipſa rat. verba rapiunt. de Finib. lib 3 15
ſed me ad ſuam quiſq; rapiet, ſcilicet diſciplinam. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 105
rapere ad ſe commoda alterius. Offi 3 27
quin ad eas res hominum natura nullo emolumento inuitata rapiatur. de Fin. lib. 5 41
& ad diuinatum rerum cognitionem cura omni ſtudióque rapiantur. Diuin. lib. 1. 94
rapi ad aliquam rem inflammatam cupiditate. Offi. 1. 54
rapi ad terrorem. Tuſc. q. lib. 5. 10
rapi in inuidiam. Academic. quæſt. edi. 1. lib. 2. 117
raritas quædam, & aſſimilis ſpongiis mollitudo ineſt pulmonibus. 2. de Nat. deo. 105
ratio. Acad. quæſt edit 1 lib. 1 15. pro doctrina & diſciplina.
ratio, eſt animi motus & cogitatio. 3. de Nat deo 52
ratio abſoluta, idem eſt quod virtus. Tuſ. quæſt. lib. 4. 19
ratio. pro, ſyllogiſmo, quem Stoici λόγον vocant. Acad. q. edit. 1 lib. 1 13
ratio quid ſit 3. de Nat. deo 50
quanta ratio appareat in beſtiis ad perpetuam conſeruationem earum generis. 2. de Nat deo 96
ratio bene adhibita cernit quid optimum ſit, neglecta multis implicatur erroribus. Tuſ quæſt. lib 4. 48
ratio & oratio (λόγος) docendo, diſcendo, communicando, diſceptando, iudicando, conciliat inter ſe homines, coniungitque naturali quadam ſocietate. Off. 1. 75. Ariſtoteles Politic. 1.
ratio & oratio, vinculum eſt ſocietatis humanæ. Offic. 1. 55
ratio concludendi. Acad. q. ed. 1. lib. 2 85
eadem ratio, quum eſt in hominis mente confirmata & cõfecta, lex eſt 1 de Le. 14
ratio connixa per ſe (id eſt, ſuiſmet adminiculis innixa, nihil externæ opis indiga) & progreſſa longius, fit perfecta virtus. Tuſc. quæſt lib. 2. 41
ſiue ratio conſtantiæ virtutiſque ducitur. Offic. 1. 7
ratio delicata molliſque. de Finib. lib. 5. 12
quæ degendæ ætatis ratio deligenda. Tuſc. q. lib 5 52
ratio diſſerendi. de Finib. lib. 4 7 λογική
ratio domina & regina omnium. Tuſc. q. lib. 2 41
ratio noſtra dubitans, circunſpectans, heſitans, multa aduerſa reuertens, tanquã ratis in mari immenſo vehitur. Tuſc q. lib. 1. 60
quomodo efficiatur concludatúrque ratio. lib. 1. de Fin. 17
ratio firma. de Nat. deo. 1. 44
ratio diuerſis modis imperat illi parti animi, quæ obedire debet, & quibus. Tuſc. quæſt lib 2 43
ita malè inſtituta ratio, exitum reperire non poteſt. de Nat. deo. 1. 74
ratio mollis & eneruata. Tuſcul. quæſt. lib. 4. 30
ratio quum in eodem & in altero moueatur, ipſa per ſe ſine voce & ſine ſono, quum eâdem partem attingit, qua ſenſus cieri poteſt, orbis illius generis alterius immotatos & rectus, omnia animi mentique denunciat, tum opiniones, adſenſionéſque firmæ & veræ gignuntur. de Vniuer 35
ratio orba in Græcia. de Nat. deo. 1. 9
atque hæc ratio latè patet. lib. 1 de Fin. 18
ratio perficit virtutem, quum eſſet ipſa ratio confirmata quærendo. Acad. quæſt. edit. 1 lib 1 16
ratio eſt quæ præſtat omnibus. 2. de Nat. deo. 101
ratio, qua vna præſtamus beluis, per quam coniectura valemus, argumentamur, refellimus, diſſerimus, conficimus aliquid, concludimus, communis eſt hominum. 1. de Leg. 11
recta ratio. Acad. quæſt ed. 1. lib. 2. 150
ratio recta conſtanſque ſupra hominem putanda eſt, deoque tribuenda. de Natu. deo. 2 15
ratio omnis tollitur, quaſi quædam lux lumenque vitæ. Academ. quæſt. edit. 1 lib 2. 26

ratio vera verſatur in iis, quæ ſunt ſemper eadem, & in iis quæ mutantur. de Vniuerſ.35
ratio quæ vitia culpámque excluderet. 3. de Nat.deo.57
ratio vitæ. Tuſcul.q.lib.1.9
ratio atque inſtitutio vitæ. Offi.1.54
ac ſic omnis ratio vitæ gubernabitur. Acad.q.ed 1.lib.2.91
argumētum concluſióque rationis. id eſt ſyllogiſmus. lib.1.de Finib.14
rationis aut animi expers. de Nat.de.2.16
rationis & conſilii compotem naturam. de Nat.deo.2.16
rationis, contentionisque, λογικὰ Græcè, compos & particeps animus. de Vniuerſ.33
rationis eorum quaſi fundamenta. Acad. q.ed.1.lib 2.38
anima, rationis conſiliique particeps. de Nat.deo.1.61.& Acad.q edit.1.lib.2.11
rationis momēta in diſputando quærere. de Nat.deo 1.8
rationis perfectione excellit ea natura, quæ res omnes complexa tenet. de Nat.deo.2.22
rationem, animæ principatum, in capite, ſicut in arce poſuit Plato. Tuſc.quæſt. lib.1.18
rationē à te accipere debeo religionis. maioribus autem noſtris, etiam nulla ratione reddita, credere 3.de Nat.deo.4
rationem homini amplius addidit, qua regerentur animi appetitus. de Natu.deo.2.14
rationem adferre. Tuſc.q.lib.1.31
rationē dico, & ſi placet pluribus verbis, mentem, conſilium, cogitationem, prudentiam, &c. de Nat.deo.2.14
habent enim rationem cum terra. Cat.46
homines optimi non intelligunt totam rationem euerti. lib.2.de Finib.20
quam rationem ſic intelliges expoſitam, vt ab ipſis non ſoleat accuratius explicari. lib.1.de Finib.11
rationem reddere. Academic. quæſt. edit. 1.lib.2.96
omnium rerum rationem, modum, diſciplinam. de Nat.deo.2.11
rationem, authoritatémque Platonis ſuſceperant. Academic.quæſt. edit.1.lib.2. 25. hoc eſt, Platonis doctrinam ſeu inſtituta.
pluſque rectam metuam, quàm rationem prauam valere. de Finib.lib.2.49
ſenſum & rationem videmus ineſſe in mundi partibus. de Nat. de.2.11
ratione conuelli. Academic.q.ed.1.lib.2.29
ratione nihil in homine diuinius cenſet Cleanthes. de Finib. lib.5.35.& de Nat. deor.1.18
ratione nihil eſt non dicam in homine, ſed in omni cælo atque terra diuinius, quæ cùm adoleuit atque perfecta eſt, nominatur ritè ſapientia. Ea quoniam in homine eſt, & in deo, prima homini cū deo eſt rationis ſocietas. Inter quos autē ratio, inter eos & recta ratio communis eſt, quæ cùm ſit lex, lege quoque conſociati homines cum diis putandi ſunt.1.de Leg.17
bona ratione donati ſunt pauci. 3.de Nat. deo.50
ratione potius, quàm authoritate duci. Acad.q.ed.1.lib.2 56
nihil ſine ratione rectè fieri poteſt. Tuſc. q.lib.4.69
nulla ratione melius frui potui. de Natu. deo 1.7
inita ſubductáque ratione, nefarie ſcelera meditantes.3.de Nat.deo.58
negant ſeſe eſſe quid bonum ſit, aut quid malum, ſenſu iudicari, ſed animo etiam & ratione intelligi poſſe.lib 1.de Fin.14
ratione animoque luſtrare omnia. Offic. 1.81
nihil eſt quod ratione & numero moueri poſſit ſine conſilio, in quo nihil eſt temerarium, nihil varium, nihil fortuitum. de Nat.deo.2.31
negat opus eſſe ratione, neque diſputatione.lib 1.de Finib.13
déque eo nulla ratione neque pelli, neque moueri poteſt Academ.quæſt.ed.1. lib.2.131
ne ratione quidem & coniectura vlla res percipi poteſt, ſecundum Academicos. Acad.q.ed.1.lib 2.40
quid eſt quod ratione percipi poſſit Academic q.ed.1.lib.2 81
ratione & via philoſophari. Tuſc.q.li.2.5
vt ratione & via procedat oratio.lib.1.de Finib.13
ratione pugnas, auctoritates omnes contemnis.3.de Nat.deo.6
ratione qui motus animi vicerit, iuſtè vixerit. qui autem his ſe dederit, iniuſtè. de Vniuerſ.35
ratione ſtabili firmáque, quæ pleriſque eximia & præclara videntur, parua ducere, fortis animi magnique ducendum eſt. Offi.1 95
in ratione vim diuinam poſitam eſſe ait Chryſippus. de Nat.deo.1.39
ſine ratione virtus conſtare non poteſt. de Nat.deo.1 35,& 61
qui ratione voluptatem ſequi neſciunt. de Finib lib.1.25
quod ratione vtitur, & non vtitur, &c. de Nat.deo.2.16
ſoli ratione vtentes, iure ac lege viuunt.2. de Nat.deo.117
rationes conquiſitæ. de Finib.lib 1.13
rationes ad teriue elimatæ. Acad. q.edit.1. lib 2 61
rationes Geometricæ vim adferunt in docendo. Acad q.ed.1.lib.2.107
rationes latiore ſpecie. Academ. q. edit.1. lib.1.61
rationum contrariarum paria momēta. Acad.q.ed.1.lib.2.115
quàm Archimedes eo inſpectante rationes omnes deſcripſerit, quibus, &c. Acad.q.ed.1.lib.1 107
non quæro rationes eas, quæ ex coniectura pendent. Acad q.ed.1.lib.2.106
quorum nihil oporteret exquiſitis rationibus confirmare. de Finib.lib.1.13
rationibus phyſicis confirmari volo. de Nat.deo.1.17
rationibus progredi. Acad. q.ed 1.li.2.27
concludunt ratiunculis Stoici, &c. Tuſc. q lib.2.26
ratiocinari, pro calculare, ſupputare, ſeu computare: quod apud Græcos eſt λογίζειν. Tuſcul.quæſt.lib.2.4
vt boni ratiocinatores officiorum eſſe poſſimus. λογιστaί. Offi.1.85
Ratus, vide Reor.
¶ Quod idem reapſe primum eſt. de Finib.lib.5.14
quæ reapſe nullæ ſunt. Diuin lib.2.72
recaleſcunt noſtra corpora motu & exagitatione. de Nat.deo 2.30
recedere à natura. de Finib.lib.4.35
recedere à repub. imbecillitate valetudinis, aut aliqua grauiore cauſa impeditum. Off. 1.101
recedere à vita Tuſc.quæſt.lib.4.31
recedere ab officio. Off. 3.34
receſſus quidam animi & fuga. Tuſc.qu. lib.4.13
in recenti memoria 1 de Leg 3
recentiſſima quæque ſunt correcta & emendata maximè Acad q.ed.1.lib.2.10. de noua Academia intelligitur.
qui Tarentum recepit Cat.9
recipiunt ſinu conſumptos animantes. de Vniuer.53
qui quum ad diem ſe recepiſſet. Off.3.59
quid tibi eorum ſodales receperint & confirmarint ſcio. de Pet. Conſ 14
recipere aſſentationem. Læl.80
recipere cauſam alicuius. de Pet.Conſ.35
recipere cauſam contra amicum. de Pet. Conſ.19
recipere ferrum. Tuſc. q.lib.2.36
recipere in fidem. Offic.1.53
recipere merita. Læl.26
recipere ſe in portum. de Finib.lib.5.13.& Offic.3.3
recipere ſe in ſolitudinem. Offic 3.3
receptui canere Tuſc.quæſt.lib.3.30
receptaculum animi, (corpus). Tuſ.quæ. lib.1 43
ſi quidem iſta reciprocantur. Diu.lib.1.9
recognoſcere leges populi Romani. 3. de Legib.33
vt non recondita quadem ratione cernatur, ſed ſit in promptu. Offic.1.135
reconditiora. Acad.quæſ.ed.1.lib.2.10
recordari audita. Acad.q.ed.1.lib.2.10. ἀπομνημονεύειν.
recordatio multorum benefactorum iucundiſſima eſt. Cat.8
recordatio ſuperioris vitæ. Tuſc. quæſt. lib.1.46
cuius ego nomine ipſo recreor. Somn. Scip.1
rectè, rectior, rectus, Vide Rego.
deinde quum ſe collegiſſet, recubuiſſe. Diuin.lib.1 35
quo rerurrant omnia.1.de Leg.46
quæ nunquam recuſat imperium. Cat 46
nullumque recuſent nec ſupplicium, nec dolorem. Tuſ.q.lib.5.10
ne recuſent quidem euenerit, non modò non repugnanti. Parad.19
recuſationem iuſtam non habet violatæ religionis pœna.2.de Leg.40
ſine recuſatione ciues iuſſis imperiis parento.3.de Leg.4
vel (vt ita dicam) redemare poſſit. Læl.45
redargui, refellique ſe animo iniquo ferunt, qui certis quibuſdam deſtinatiſque ſententiis quaſi addicti & conſecrati ſunt, eáque neceſſitate conſtricti, vt etiam quæ non probare ſoleant, ea cogantur conſtantiæ cauſa defendere. Tuſc.quæſt.lib.2.4
redargui aut conuinci oratio non poteſt. de Vniuers.9
nóſque ipſos redargui refellique patiamur. Tuſc.q.lib.2.4
nec ſegniorem ad reſpondendum reddidiſti.lib.2.de Fin.17
reddunto ſanctè vota. 2.de Leg.24
non reddere beneficium bono viro non licet, modò id facere poſſit ſine iniuria. Offic.1.73
reddere depoſitum. Tuſc.quæſt.lib 3.25.& 1.Offic. 45.& 3.128
reddere aliquid dubium. Acad.quæ.ed.1. lib.2.76
reddere ciuibus libertatem & iura. Tuſc. quæſt.lib.5.46
reddere rationem. Academ.quæſt.edit.1. lib.2.96
reddere rationem ſuæ ſententiæ. Tuſc q. lib.1.31

reddere voces triſtificas. Diuin.lib 1.11
reddatur ſpecies vel eadem, vel immutata. de Vniuerſ 61
his enim ipſis legendis redeo in memoriam mortuorum. Cat.19
redire ad propoſitum. Tuſc.q lib.1 20
redire peregrè Tuſc q.lib.5.17
in redeundo(pro, rediens.) de Nat. de.2.9
reditus ad bonos ſalutem Carboni à bonis afferre non potuit.3 de Leg.32
his ad illos, à quibus eſſent profecti, reditum facilè patere. Tuſcul.q.lib.1.39
quæ niſi dixeris, redhibeatur mancipium iure ciuili. Off.3.113
redigere aliquem in poteſtatem ſuam. Offi. 3. 114
redimiri ſertis & roſa. Tuſc.q. lib.3.37
quaſi quibuſdam redimitam & circundatam cingulis. Som.Scip.12
redimere captos à prædonibus.Off.2. 80
redimere è ſeruitute captos. Offi.2.91
redemptor, pro eo quem Græci ἐργολάβον vocant. Diuin.lib.2.36
mare neque redundat vnquam, neque effunditur.2 de Nat.deo.88
& redundat oratio. de Finib.lib.3.21
quorum tamen ad amicos redundet infamia. Læl. 65
vt tota domus ſanguine redundaret. Diuin. lib.1.44
& refellere ſine pertinacia, & refelli ſine iracundia parati ſumus. Tuſcul. q. lib.2.5
ſtudioſiſſimè refellere aliquem. Tuſcul. q.lib.5.61
etiamſi id poſſis nullo refellente obtinere. Offi. 3.103
quorum prædicta quotidie videas re & euentis refelli. Diuin.lib.2.77
ſic ego nunc tibi refero. Acad. quæſt.edi. 1 lib.2.134
ad vos nunc refero, quem ſequar. Acad. q. edit.1.lib.2.122
ad oculos omnis referebant. Tuſc.quæſt. lib 1.31
retuli me ad ea ſtudia, &c. Tuſc. quæſt. lib.1 1
retulit ad Senatum. de Nat.deo.2.8
vt eos retulit Tib. Gracchus.(hoc eſt, cùm conſules recenſuit, de Nat. deo.2 8
cùm retulerunt ſe ad idem. caput octo ambitus. de Vniuerſ.41
referunto priuati acta ad cenſores. 3. de Leg.11
cùm vicini omnes ad eum de rebus ſuis referrent. Diuin.lib.1.31
ſi referat ad caput quæſtiones.2. de Le 48
eandémque totius cæli deſcriptionem longis interuallis retulerint. Somn. Scip.25
referre gratiam. Offi.1.71.& 2.111
referre omnia ad ſuum arbitrium. Tuſc. q. lib.5.61
referre omnia ad ſuum commodum. de Finib.lib.2.49
referre omnem ſuum conatum ad honeſtatem ſeu voluptatem. de Fin.lib.1.48
referre omnia ad corpus. Tuſc q lib.5.44
referre omnia ad voluptatem, pecudum ritu. Læl.30
referre omnia ad vtilitatem ſuam. Tuſc. q.lib.5.44
referre opus aliquòd in apertum. Parad.6
referre in deorum numero. de Natura deo 1.11
referre in eundem numerum. Academic. quæſt.ed.1 lib.2.14
referre prærogatiuam. Diuin.lib.2.59
referre voces flebiles: Tuſcul. q.lib.1.19
ſed omnia callidè referentem ad vtilitatem. de Finib.lib.2.45
ſenatus referendum cenſuit, quos ad ſoleret.de Nat.deo.2.8
niſi omnia, quæ leges, quæque reiicies, vnam referantur ad ſummam. de Finib. lib.4.53
referri ad vtilitatem reipub. Offi 1.115
referre rationes, eſt melius, cauſámq; exponi cenſoribus.3.de Leg.47
referſit libros puerilibus fabulis. de Nat. deo.1.16
referſerunt hominum vitam ſuperſtitione.1.de Nat.deo. 46
refertus omnibus præmiis doniſque fortunæ. Tuſc q.lib.5.16
confer ſudantes, ructantes, refertos epulis, tanquam opimos boues. Tuſcul. q. lib.5.71
cui rei refertæ ior tantiſque gaudiis, &c. Tuſc.q.lib 5.53
& cùm reflaunt (fortuna), affligimur. Offi.2.16
reformidare iudicium aliquorum. lib. 1. de Finib.6
refrenare libidines. Parad.41
vt omnium opibus refrenanda atque coercenda ſit (iuuentus).Diuin lib 2.5
cæteris verò in locis ſortes planè refrixerunt. Diuin lib.2.69
aut viciſſim vmbris aquiſve refrigerari ſalubribus Cat.53
refrigerato & extincto calore, occidimus ipſi & extinguimur. de Natura deorum 2. 17
dei membra partim refrigerata, partim ardentia dicenda ſunt, ſi mundus eſt deus. de Nat.deo.1.29
refugere & appetere, contraria. de Finib. lib.1.33
vt & apud Regillum. de Nat.deo.2.4
apud Regillum Poſthumius deos præſentes vidit.3.de Nat.deo.8
regio, vide Rego.
regento fines arbitri tres.1.de Leg 43
regunto mores populi cenſores. 3. de Leg. 7
qui rexerit motus animi ratione, iuſtè vixerit. qui autem his ſe dederit, iniuſtè. de Vniuerſ.55
quicunque regat æquitatem.3.de Leg.8
regeret vitam eius ac gubernaret pulcherrimè. de Vniuerſ.59
regere motus animi appetentis. Tuſcul. q.lib 3.15
regere rempub. Academic. quæſt.edit.1. lib.2.105.Offi. 1.129
ita iacere talum, vt rectus aſſiſtat. de Fin. lib.3.43
rectus & immutatus orbis. de Vniuerſ 35
recta & honeſta.lib.2.de Finib.19
in omni fortuna recta atque honeſta retinere. Offi.1.115
illud enim rectum, quod κατόρθωμα dicebas, contingit ſapienti ſoli. de Finib. lib. 4.15
rectum honeſtúmque. Acad. quæſt,edi.1. lib 1.27. καλόν τε ἀγαθόν.
rectum non tum iter, quibus ſerta ſcribuntur, aut oritur, aut occidit. 2. de Leg.9
rectum quod eſt, verum quoque eſt.2. de Leg 9
recti præceptio, prauique depulſio. 2. de Nat.deo.57
recto vel rectius. Parad.16
rectè concludere. Academic. quæſt. edit. 1.lib.2.89
rectè atque honeſtè curriculum à natura datum confecerit.de Vniuerſ.55
rectè facere omnium intereſt. de Finib. lib 1.61
nam hoc ipſum ita iuſtum eſt, quod rectè fit, ſi eſt voluntarium. Offic.2 45
rectè factum Acad q.edi.1.lib 1.26. κατόρθωμα Græci vocant.
rectè factum perfectum eſt officium. de Finib.lib 3.46
recte facta, quando à virtutibus proficiſcuntur, paria eſſe debent. Parad 26
rectiones Rerumpub.de Finib.lib.4.61
rector nauis. Diuin lib.1.25
quod ſit ſummi rectoris & domini numen. de Finib.lib. 4.9
rectores & conſeruatores ciuitatum è cælo profecti, illuc reuertentur. Somn. Scip.9
regula philoſophiæ, eſt conſtitutio veri, falſi, cogniti, incogniti. Acad.quæſ.ed.1. lib.2. 29
regula veri & falſi nulla, ſi notionem veri & falſi nullam habemus. Acad.quæſ. ed 1.li.2.33. Argumentū Luculli eſt contra Academicos, qui probabile ſtatuebant regulam veri & falſi in diſputando, & tamen verum & falſum non poſſe internoſci affirmabant.
tamen nos ſtudia noſtra, naturæ regula metiamur. Offic.1.155
de regula & iudicio volumen Epicuri. de Nat.deo 1.2
regio nomine repudiato res manebit, ſi vnus omnibus reliquis magiſtratib' imperabit. 3.de Leg.17
tentarem etiam ſummi regis, qui maximas copias duxit ad Troiam, prudentiam. intelligit Agamemnonem. Tuſc. quæſt.lib.1.85
regna reliqui à Romulo auguribus vſi ſunt. Diuin.lib 1.3
reges bene morati iuſtitiæ fruendæ cauſa olim apud Medos conſtituti, vt ait Herodotus. Off.1.58
regibus oppoſiti Lacedæmone Ephori à Theopompo 3 de Leg.17
regibus quondam omnes antiquæ gentes paruerunt: quod genus imperii primùm ad homines iuſtiſſimos & ſapientiſſimos deferebatur, idque in Repub. Rom. maximè valuit, quoad ei regalis poteſtas præfuit. 3.de Legib.1
regibus exactis nihil publicè ſine auſpiciis nec domi nec militiæ gerebatur. Diuin.lib.1.3
regia poteſtas quibus populis non placuit, non ii nemini, ſed non ſemper vni parere voluerunt.3.de Leg 3
regalis poteſtas.3.de Leg.2
regale ciuitatis genus probatum quondam Romanis, poſtea non tam regni, quàm regis vitiis repudiatum eſt. 3 de Legib.17
nihil ei tam regale videri, quàm ſtudium agri colendi. Cat.54
vt enim ſapere, ſic diuinare regale ducebant. Diuin lib.1.77
regiones habitabiles. Tuſc.quæſt.lib.1.68
regiones omni cultu propter vim frigoris aut caloris vacantes. Tuſcul.quæſt. lib.1.38. vulgò Zonæ inhabitabiles dicuntur.
regiones vineæ lituo terminauit Actius Nauius. de Nat deo.2.7
regionum mundi magnitudo immenſa & interminata in omnes partes. de Nat. deo.1 38
regionibus ratis cæli fulgura augures temperanto.2.de Leg.18
ſi omnia deorſum è regione ferentur. id eſt, vt dixi, ad lineam. lib.1.de Fin.24

nulla ſancta ſocietas, nec fides regni eſt. ex Ennio. Offi.1.39
nec in, voluptatis regno virtutem poſſe conſiſtere. Cat.37
regulo.vide Rego.
Regul⁹ primo Punico bello captus à Pœnis, quom de captiuis commutandis Romam miſſus eſſet, iuraſſetq; ſe rediturum primùm vt venit,captiuos reddendos in Senatu non cenſuit: deinde cùm retineretur à propinquis & amicis,ad ſupplicium redire maluit, quàm fidem hoſti datam fallere. Offi.1 61
Reguli corpus præbitum eſt Pœnorum crudelitati 3 de Natu.deor.59
reiecit Plato iuſta funerum ad interpretes religionum 2 de Leg.61
reiicere voluptates. de Finib.lib.1.27
reiici reſtantibus ventis. Toſcul. quæſt. lib.1 107
reiectum os terræ obregatur.2. de Leg.51
non appello mala,ſed,ſi libet,reiectanea. de Finib.lib.4.59
relaxare animos. Offi. 1 171
cùm ſe plane corporum vinculis relaxauerint. Cat.73
cùm relaxentur. Academic.quæſt. edit.1. lib.2.49.de inſanis dicitur,furore & inſania ſoluti.
relaxari ſomno dicitur animus. Diuin. lib.2.78
quòd T. filium ab hominibus relegaſſet, & ruri habitare iuſſiſſet. Offi.3 112
pertractare diligenter,& tanquam relegere.2.de Nat.deor.53
religio, deorum cultu pio continetur. de Nat.deo.2 81
religio patrum, quæ à maioribus prodita eſt cùm dominis,tum famulis,poſita in fundi villæque conſpectu, repudianda non eſt.2.de Leg.28
religio ſepulchrorum.2.de Leg.59
religionis nihil habet locus vbi crematum eſt corpus, priuſquam in humatos iniecta gleba eſt: iniecta gleba tumulis,& humatus eſt,& gleba vocatur, ac tum denique multa religioſa iura complectitur.2.de Leg.53
religionis violatæ pœna iuſtam recuſationem non habet.2.de Leg.40
nec eam rem habuit religioni. Diuin. lib.1.68
ita habendum eſt religioni. Offi.2.72
religionem ciuitatibus vtilem afferre ea opinio,qua Romani eaſdem vrbes,quas nos incolere deos voluerunt.2.de Le.27
maluit conſiteri,quàm religionem habere in repub.de Nat.deo.2 9
ad moderandam religionem neceſſaria quæſtio.de Nat.deor.1.2
cùmque illam in religionem populo veniſſe ſentires. de Nat deo.2.8
vetera iam iſta & religione omnium conſecrata.Tuſc.q.lib.1.47
religione conſtituta magiſtratus temperationem maximè. 2.de Leg.61
cecidit apud Traſimenum religione neglecta(pro,ob religionem neglectam.) de Nat.deo.2.6
religione priuata ſepulchri,non poteſt locus publicus obligari.2.de Leg.54
plus quàm ſine religione capere liceat, alicui legatum 2.de Leg.48
religione, id eſt cultu deorum, multò ſuperiores.de Nat.deo.2 6
quo tempore religione teneatur ſepulchrum.2.de Leg.51
religiones & ceremoniæ in deos non metu,ſed ea coniunctione,quæ eſt homini cum deo,conſeruandæ.1.de Leg.33
religiones quorum ſcelere proſtratæ afflictæque ſunt,partim ex illis diſtracti ac diſſipati iacent. Qui verò ex his & omnium ſcelerum principes fuerunt,& præter cæteros in omni religione impii, non ſolùm vita cruciati, atque dedecore, verumetiam ſepultura, ac iuſtis exequiis caruerunt.2.de Leg.41, & 42
religionum conſtitutio Ciceronis non multum à legibus Numæ, moribuſque Romanorum diſcrepans 2.de Leg 23
expertes ſunt religionum omnium. de Nat.deo.1 83
religionum iura omnia perditorum ciuium ſcelere diſceſſu Ciceronis polluta ſunt,vexati lares eius familiares,in eorum ſedibus exædificatum templum Licentiæ:pulſus à delubris is,qui illa ſeruarat.2.de Leg 41
religiones qua mente, qua pietate colant ciues,deos intueri perſuaſum illis ſit.2. de Leg.13
ceremonias, religionéſque publicas ſanctiſſimè tuendas arbitror. de Na.d.1 43
in religionibus ſuſis admittendis audaciam damnet ſacerdos publicus, atque impiam iudicet. 2.de Leg.37
religioſi ex relegendo ſunt dicti.2.de Nat. deo.53
religioſa multa iura locus complectitur. 2.de Leg.53
ſi extrinſecus religata pendeat. Tuſc.q. lib.5.33
religatio. Cat.49
relinquere agros & patrimonia ſua. Tuſc. quæſt lib.5.82
relinquere aliquem in ærariis, eſt plebeium in ceritum tabulas referre. Offi. 1.71.vide Bud.L.vlt.ff.de Senat.
relinquere aliquid inchoatum. Offi.3 33
relinquere domum. Tuſc.q.lib.1.70
relinquere iudicium audientium liberum ac integrum. Diuin. lib.2.116
relinquere & abiicere obedientiam. Offi. 2.145
relinquere officium. Tuſc q lib.2 18
relinquere præſidium propter metum. Tuſculan.quæſt.lib.3.14
relinquere in aliquo loco ſuſpicionem dedecoris ex ſua nequitia.de Pet.Conſ.7
vt nullam reliquam faciat eius opinionem.de Nat.deo.1.23
de reliqua poſt mortem tranquillitate bonorum.2.de Leg.62
reliquiæ cibi.2.de Nat.deo.104
reliquias permixtionis ſuperis fundens æquabat. de Vniuerſ.53
reliquias C. Marii ſitas apud Anienem diſſipari iuſſit Sylla victor, acerbiore odio incitatus.2.de Leg.57
calor ineſt in iis ciborum reliquiis,quas natura reſpuerit.de Nat.deo.2.28
quandiu calor remanet in nobis. de Nat. deo.2.17
ſi in vita remaneas.Offi.3.37
remanere poſt mortem. Tuſc. q.lib 1.21
remedia ad tolerandum dolorem ſunt,firmitas animi, turpitudinis verecundia, exercitatio conſuetudoque patiendi, præcepta fortitudinis, duritia virilis. Tuſc.q lib.3.55
nec vatò illa ſibi remedia comparauit ad tolerandum dolorem.Tuſc.q.lib.5.55
remedia multa ex ferarum beluarum corporibus, morbis & vulneribus eligimus.2.de Nat.deo.161
neque remearet aer.2.de Nat.deo.89
remigrare ad ſuſturam.Tuſc q lib.5.46
remigrare in nouam domum à vetere. Acad. quæſt. edit.1.lib.1.9. id eſt,deſerta veteri Academia ad nouam ſe conferre.
remigrare in domum veterem è noua. Acad.q.ed.1.lib.1.13.hoc eſt, relicta noua Academia ad veterem reuerti.
remittit animos & abſtrahit cauendi cura. 2 de Leg.38
remittere habenas Læl 41
remittere rores gelidos dicitur auſtro. Diuin lib 1.13
multa enim, quum remiſſi & liberi ſumus animi, futura proſpiciunt Cat.75
quanquà in eo ſermone non remiſſi ſumus.De Finib.lib.5 1
remiſſio luctus. Tuſc quæ.lib 3 54
remiſſio ſuperciliorum.Off 1.103
tales igitur amicitiæ ſunt remiſſione vſus eluendæ.Læl 65
remouere ſe ab amicitia alicuius. Læl 66
remouere ſe à negotiis publicis. Off.1.99
remouere ab oculis aliquid Offic 1 177
in quibus remoti ab oculis populi,&c. Læl.85
remotiſſimum à cauſa.Acad.q ed.1 li.2.42
hoc ex officio remunerent.de Pet.Conſ.35
à quo enim expeditior & celerior remuneratio fore videtur, in eum ferè eſt voluntas noſtra propenſior.Offic.2.101
remuneratio beneuolentiæ Læl.46
remus inflexus. Acad.quæſt.ed.1.lib.2.20
remus infractus Acad.q.ed.1 lib.1.71
humores qui ex renibus profunduntur, 2. de Nat d.104
renouauit templum Honoris & Virtutis. de Nat.deo.1.44
qui renouaret extinctam diſciplinam. de Vniuerſ 2
renouare priſtina bella. Som.Scip 5
Reor)ratus & conſtans motus ſtellarum. 2.de Nat deo.37
ratum habere de Nat deo.1.8
niſi quod ab omni æternitate certum fuerit eſſe futurum rato tempore. Diuin. lib.1.14
rati aſtrorum ordines.1.de Nat.deo.71
rata ſunto ſenatus decreta 3.de Leg.10
ratis regionibus cæli fulgora augures temperanto.2.de Leg.18
repandi calceoli.de Nat.deo.1.57
quid agri foſſiones repaſtinationéſque proferam?Cat.49
nec qui contradicunt, cauſam difficilem repellunt.de Fin.lib.4.2
repellere ægritudinem.Tuſc.q.lib.3 59
timor igitur ab ea ægritudinè potuit repellere,&c.Tuſc.q.lib.3.56
repellere criminationes ab aliquo allatas.Læl.59
dolorem aſpernari, vt ſummum malum, & quantum poſſit à ſe repellere. lib.1. de Fin.23
repellere iniuriam.Offic.3.97
repellere omnem rationem. Tuſc.quæſt. lib.5 11
repulſa conſulatus.Tuſc.qu.lib 4.31
ibidem eſt repente mortuus. de Nat. deo.2.8
videntur enim omnia repentina grauiora. Tuſc.q.lib 3 25
exitum reperire non poteſt malè inſtituta ratio.de Nat.deo 1 74
reperire leuationem ægritudinis. de Natu deo.1.7
repetis aliâ & à capite quod quærimus.2. de Legib.13
repetunt iam P. Valerium. Acad. quæſt. edit.1.lib 2.13.hoc eſt, proferunt: quo vocabulo pauló antè vſus eſt, ſeu Commemorant,quod ibidem ſequitur.
repetam ab vltimo ſuperiorum. de Natu. deo.1.19

vt ab vltimis authoritatem repetam. Diuin.lib 2.1
repetere prætermiſſa. de Finib lib.5 48
repetere aliquod ſtudium longo interuallo Fat 4
repetendum à quo capite ius.1.de Leg.45
aſt enim ab omni æternitate repetita.Diuin.lib.1.26
ab vltima antiquitate repetitæ. de Finib. 1.32
replicare memoriam temporum. 3. de Leg 19
replicatione mundi quadam motum regat atque tueatur de Nat.deo 1 15
reponere in deos, iam morte deletos homines. de Nat.deo 1.29
reponere in animi notiona tanquam in veſtigio de Nat.deo 1 18
reponere in numero deorum. de Natura deo.1 42
reuocat virtus, vel potius reprehendit manu. Acad.q ed.1 lib.2.119
reprehendere aliquid, non totum. lib. 1. de Finib.1
reprehendere aliquid ſuo arbitratu.Acad. q.ed 1.lib 2.95
aliquid ad reprehendendum arripere.1. de Nat.deo 121
Democriti errata ab Epicuro reprehenſa & correcta permulta.lib 1.de Finib. 21
reprehenſio imprimis nobilis.Acad.q.ed. 1.lib.2.101
iuſta reprehenſione carere. Offi. 1 101
reprehenſiones diſſerentium mente ſe non ſunt vituperandæ. de Finib.lib.2.21
in varias reprehenſiones incurrit labor alterius.lib.1 de Finib.1
reprehenſor. Acad q.ed.1 lib.1 7
repreſſerunt ſæpe dii immortales auſpicia iniuſtum populi impetum. 3. de Leg.16
reprimam iam, & non inſequar longius. 2. de Leg. 45
reprimere ferocitatem alicuius. Offi.2.57
ſi res omnino repudiarent. de Nat.deor. 2. 6
repudiare morem patrium. Diuin lib.2.56
repudiare voluptates. de Finib. lib.1.17
repudiatum à Romanis regale ciuitatis genus non tam regni, quàm regis vitiis. 3 de Leg.17
cæteri tot viri & tanti repudiati ab eo & condemnati diſcedent. Academic. q. ed.1. lib.1.109
vt ex hic ætate repuereaſcam. Cat. 76
quid poteſt reperiri, quod ipſum ſibi repugnet magis. Academic. quæſt. edit.1. lib.2.41
ſed hæc quàm inter ſe repugnent, plerique non vident Tuſc.q. lib.3.61
repugnare naturæ nihil aliud eſt, quàm gigatum modo bellare cum diis. Cat 6
repugnare viſis. Acad.q.ed 1.lib 1 99
repugnare vtilitati ſuæ. Offi.3.135
qua facilè poſſet repugnari obſiſtique fortunæ de Finib lib 4.15
repugnantia inter ſeſe. de Nat.deo.1.14
vehementer repugnantia pro congruentibus ſumere. Academic. quæſt. edit.1. lib.2 41
repugnantia opinionum inter ſe. Tuſc. q.lib 4.17
alterum patienter accipere, non repugnanter. Læl.76
hæc repuient iſti qui, &c. Tuſcul. quæſt. lib.1.41
requies curarum. Offi.1.7
to eadem requies plena oblectationis fuit Læl.85
requietem habet iſtum iurgiorú atque in liberis dierum feſtorum ratio. 2 de Leg.30
vt meæ ſenectutis requietē oblectamentumque noſcatis. Cat 48
requieſcere à muneribus reipub. Offi 3.3
requieſcere in ſepulchro. Tuſcul. quæſt. lib.1.96
in quo maiorum noſtrorum ſæpe requiro prudentiam. Parad 8
vel ab ea deus aliquis requirat. Acad.q. ed 1 lib 2 20. id aſt poſtulet, interroget.
requirere voluptatem. de Finib lib.1.33
vt res cœpit ire. Læl 41
ſi enim mihi cum Peripateticis res eſſet. Acad.q ed 1 lib 2.101
ſi ita res ferret. Tuſcul.q.lib 1.99
ſi res poſtularet. Tuſcul.quæſt. lib.1. 40. & Læl 41
res commentitia. Diuin lib.1.61 contraria eſt, res facta.
res copulata & confatalis. Fat 13
res difficilis & obſcura de Finib.lib 1. 62
res familiaris augeatur ratione, diligentia, parſimonia. Offi.1.131
quamobrem nec ita claudenda eſt res familiaris, vt eam benignitas aperire non poſſit, nec ita reſerãda, vt pateat omnibus. Offi.2.78, & 79
res familiaris miniſtra eſt & famula corporis. Tuſc.q lib 2.61
res familiaris non libidini potius luxuriæque, quàm liberalitati beneficentiæque pareat. Off 1.131
res familiaris primum bene parta ſit, nullo neque turpi quæſtu, neque odioſo. Offi.2.92
res familiaris quamplurimis, modò dignis, ſe vtilem præbeat Offi.1 151
res familiaris quæri debet iis rebus, à quibus abeſt turpitudo: conſeruari autem diligentia & parſimonia: eiſdem etiam rebus augeri. Offi.2.127
res idonea de qua quæratur. Acad.q ed. 1.lib.1 29
res illuſtris & facilis. de Finib.lib 2 13
res inuſitata. de Finib.lib.5.21
res luctuoſa. Diuin.lib.2.63
res magnifica & ſalutaris Diuinat.lib 1.2
res eò melior, quò maior ſit. lib.1. de Finib.1
res militaris. Academic.quæſt.ed.1.lib.1.2. & Tuſc.q.lib 2 2
res alia ex alia nexa. de Natura deorum 1 8
res notiſſima. Tuſc.quæſt. lib.1.16
res noua atque admirabilis. Diuin. lib. 1.46
res in vulgus peruulgata. de Finib. lib. 1 13
res vilis atque contempta. Læl.32
res militaris occupatio. Acad.quæſt. edit. 2.lib.2.4
rem populum docento.3.de Leg 11
qua oratione minimè neceſſaria prætermiſſa, ea, quæ rem continent, pertractemus. Tuſc.q.lib. 4 18
rem enim opinor ſpectari oportere, non verba. Tuſcul.q.lib.5.15
rem à me ſæpe deliberatam, & multum agitatam requiris. Acad.q edi. 1.lib 1.3
rem familiarem dilabi ſinere, flagitioſum eſt. Offi.1.93
ad rem gerendam qui accedit, caueat ne id modò conſideret, quàm illa res honeſta ſit, ſed etiam vt habeat efficiendi facultatem. Offi.1.105
non eſſe in ciuitate duo millia hominum, qui rem haberent. Offi.1.108
rem obiectam, perſpicuam approbare. Acad.q.ed 2.lib 2.37
in rem præſentem venire. Offic.1 4-. Vide Venio
haud magna in re, id eſt, in fortuna tenui, & anguſtia rei familiaris. 1... 11.1
réque ex vtraque parte audita. de Finib. lib 2.28
ſuperius illud ea re eſſe con... um ... eſt, hanc ob cauſam. Academ.quæſt ... 2 lib.1 101
in cælum tranſlatos non re, ſed opinione eſſe dicunt 3 de Nat.deo.5
re conſentire, verbis diſcrepare. de Nat. deo.1 13
quum re ac factis longè aliter ſed cauſſent. Parad.8
vt in omnibus factis re, non teſte moueamur. de Finib lib.2 44
oratio me iſtius philoſophi non offendit: re mihi non ſatiſfacit. lib. 1. de Finib.11
qui re omiſſa nomen tantum tenent. Diuin lib.1.18
turpe valdeque vitioſum eſt in re ſeuera conuiuio dignum aut delicatũ aliquem inferre ſermonem. Offic.1 190
ſed re ſuccumbere non oportebat, verbis gloriantem. Tuſc.quæſt.lib.2 2-
vtraque re valuiſſe de Nat.d.1 1
ſi enim res ita ſe haberent. Acad.quæ.ed 1. lib.2.50
res abditæ & obſcuræ. Acad.q ed.1 li.1.30
res aſperæ reiiciendæque. de Fin. lib.5 70
res commenititæ. Academ.quæſt. edit.1. lib.2.116
res domeſticæ ac familiares. Tuſc.quæſt. lib. 1. 1
res euidentes. Acad.qu.ed.1.lib.2 19
res expetendæ fugiendæque. Acad.quæſt. ed.1 lib.1.15
res exquiſitiſſimæ ad epulandum. de Finib lib.2. 74
res formidoloſæ Tuſc.q lib. 4. 41
res quæ gignuntur è terra. Acad. q.ed. 1. lib. 1. 10. ... pro ſtirpibus & herbis, vt ſæpe lib. 2. de Nat.deorum.
res illuſtres, quibus opponuntur obſcuræ. Acad.q.ed.1.lib.1.85
res inuſitatæ. Acad.quæſt.ed.2.lib.2.18
res magnæ nō viribus, aut velocitatibus, aut celeritate corporum geruntur, ſed conſilio, authoritate, ſententia Cat.16
res mobiles & concitæ. Acad.quæſt. ed.1. lib.1.21
res multæ atque magnæ. Acad.quæſt.ed. 1.lib. 1.85
res ad viuendum neceſſariæ. Offic 3 38
res obſcuræ & incertæ. Diuin.lib.1 105
res occultæ, & ab ipſa natura inuolutæ. Acad.quæſt.ed.1.lib.1 11
res à natura occultatæ & latentes. de Fin. lib.5.54
res ante oculos poſitæ. Acad.quæſt.edit.1. lib.1. 4
res priuatæ, publicæ, forenſes, domeſticæ. Offic.1.7
res proſperæ, & ad voluntatem noſtram fluentes. Offic.1.125
res in negotiis gerendis, plus quàm verba proſunt. Acad q ed.2.lib 1.8
res rectæ atque laudabiles eò efferuntur omnes, et cum voluptate viuatur. de Finib lib.1.53
res vetuſtate robuſtæ. Diu.lib.1 34
res ſalutares, cui opponuntur, peſtiferæ. de Nat dru.2.24
res ſignatæ in mente. Tuſc.q lib 1 49
res turbidæ. Diuin. lib 2.85
rerum appetitus oriuntur à mente in homine, in belua quiddam ſimile menti. de Nat.deo.2.21

rerum auctores, qui fabularum 3. de Nat. deo 57
rerum formæ & figuræ efficiuntur ex atomis de Nat. deo. 2. 59
rerum gerendarum initia omnino aut à voluptate, aut à dolore proficiſcuntur. de Finib. lib. 1. 43
rerum ſolutio. de Nat. deo. 1. 17
rerum innumerabilium multitudo. Academ. q. edit. 2. lib. 2. 31
rerum communis natura, vniuerſa atque omnia continens. de Nat. deo. 2. 19
rerum natura nullã nobis cognitionem dedit finium, vt vlla in re ſtatuere poſſimus quatenus. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 83
eſſet aliquid in rerum natura quod ab homine effici non poſſet 3. de Nat. deo. 18
rerum notiones. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 30
rebus omnis inus ſunt punẽda omnina. de Nat. deo. 1. 33
rebus perſpicuis & euidentibus duas cauſas aduerſari. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 44
rebus præſentibus adiungere atque annectere futuras. Offic 1. 17
res bonas verbis electis grauiter ornatéque dictas quis nõ legat? lib. 1. de Fin. 7
res occultiſſimas aperire. Acad. quæ. ed. 2. lib. 1. 57
res laude dignas gerere. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 9
res vtiles & ſalutares deorum eſſe vocabulis nuncupatas dicit Perſeus. de Nat. deo. 1. 28
res humanas perceptas penitus & pertractatas habere Tuſc. quæſt. lib. 3. 17
res nouas coniectura perſequi. Diuin. lib. 1. 33
res tam vniuerſas profundam. Acad. qu. ed. 1. lib. 2. 78
quum res non bonas tractent, ſimiles bonorum videri volunt. Acad. quæſ. ed. 1. lib. 1. 66
res vrbanas maiores eſſe bellicis. Of. 1. 105
rebus vrbanis carere. Acad. q. ed. 1 lib 2. 1. in cauſis agendis foróque verſari.
rebus congruere. Acad. quæſt. ed. 2. lib. 1. 12
rebus congruere, nominibus differre. Academ. quæſ. ed. 1. lib 1 16
ſunt qui in rebus contrariis parum ſibi conſtent, voluptatem ſeueriſſimè contemnant, in dolore ſint molliores, gloriam negligant, franganture infamia. Offic. 1. 101
de rebus ante oculos poſitis nulla arte adhibita, vulgari ſermone diſputare. Academ. quæſt. edit. 2. lib. 1. 4. hoc eſt, ſine omni ueſtionis elegantia, nulla vel dicendi vel diſſerendi arte adhibita: quod faciebant Epicurei.
rebus omnibus excellit natura diuina (pro, res omnes.) de Nat. deo. 2. 51
ea eſt in ipſis rebus obſcuritas, & in iudiciis noſtris infirmitas, vt non ſine cauſa & doctiſſimi & antiquiſſimi inuenire ſe poſſe, quod cuperent, diffiſi ſint. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 1. 7
in rebus quædam ſimplicia ſunt, quædam copulata, vt Chryſippo placet. Fat. 25
Reſpub. ratione quadam & diſciplina deſignata. 3. de Nat deo. 64
Reipub. adminiſtrandæ poteſtatem aliis laudemque concedere. Offic. 1. 101
Reipub. cura. Acad. q. edit. 2. lib. 1. 8
qui quum Reipub. nullam vnquam partem attigiſſent. Tuſc. quæſt lib. 4. 5
Reipub. procuratio. Acad. quæſt. edit. 2. lib 1. 8
de optimo Reipub. ſtatu ſatis à Cicerone ſcriptum. 1. de Leg. 11
Reipub. optimæ leges conſentaneæ dandæ. 1. de Leg. 25
omnino qui Reipub. præfuturi ſunt, duo Platonis præcepta teneant. vnum, vt vtilitatem ciuium ſic tueantur, vt quicquid agant, ad eam referant, obliti commodorum ſuorum. Alterum, vt totum corpus Reipub. curent, ne dum partem aliquam tuentur, reliquas deſerant. Offic. 1. 85. prius præceptum habetur in primo de Repub. alterum [illegible] 4. & de Leg. 4
qui inter ſe contendunt, vter potius Rempub. adminiſtret, ſimiliter faciunt, vt ſi nautæ certarent quis eorum potiſſimũ gubernaret, vt eſt apud Platonem de Repub. 6. Off. 1. 87
Rempub. continent maximè magiſtratus religione conſtituta. 2. de Leg. 64
quocirca non iisdem cauſa maiores motus animorum concitantur, maioraque efficiendi Repub. gerentibus, quàm quietis, quo magis his & magnitudo animi adhibenda eſt, & vacuitas ab angoribus. Off. 1. 73
Rempub. gubernari neceſſe eſſet cura atque conſilio voluit. de Nat d. 2. 6
ſi non optimam, at aliquam Rempub. quæ nunc nulla eſt, haberemus. Off. 2. 53. [illegible] intelligit, quæ eo tempore nulla erat, repub. Cæſaris tyrannide oppreſſa.
habere quæſtui Rempub. non modò turpe eſt, ſed etiam ſceleratum & nefariũ. Off. 2. 114
Rempub. noſſe Senatori neceſſariũ, quod latè patet, quid habeat militum, quid valeat ærario, quos ſocios reſp. habeat, quos amicos, quos ſtipendiarios, qua quiſque ſit lege, conditione, fœdere, tenere conſuetudinem decernendi, noſſe exempla maiorum. 3 de Leg. 36
Rempub. eam optimã eſſe duxit Atticus, quam Cicero conſul conſtituerat, quæ ſit in poteſtate optimatum. 3. de Leg. 33
Rempub. bene conſtitutam perturbare. Acad quæſt. ed. 1. lib 2 14
de Repub. veteres verbo tenus acutè illi quidem, ſed non ad hunc vſum popularem atque ciuilem, diſſerebant. 3. de Leg. 15
pro Repub. deuouerunt ſeipſos quidam imperatores diis immortalibus verbis certis, capite velato. de Nat. d. 2. 7
de Repub. libros ſex tunc ſcripſit Cicero, cum gubernacula reip. teneret. Diuin. lib. 2. 1
Repub. compoſita & conſtituta nihil eſt exitioſius ciuitatibus, nihil tam contrarium ciuile & humanum, quàm quicquam agi per vim. 3. de Leg. 37
ab iis qui in Repub. verſantur, ius populi Rom. ignorari turpiſſimum. 3. de Legib. 41
in Repub ſumma verſari, quàm in municipali malle. 3. de Leg 35
Reſpub. ciuitateſque hanc ob cauſam maximè conſtitutæ ſunt, vt ſua tenerentur. Off. 2. 108
Rerumpublicarum omnium veterem Romanam fuiſſe optimam in libris Ciceronis de repub. perſuadere conatur Africanus. 2. de Leg. 25
Rerumpub. naturales ſunt conuerſiones, vt eæ tum à principibus teneantur, tum à populis, aliquando à ſingulis. Diuin. lib. 2 5
neque id ad viuum reſeco. Læl. 16
reſecare linguam ſcalpello. Diui. lib 2. 75
à rece, qua reſidentur mortui, appellatæ ſunt Deniales 2. de Leg. [illegible]
ſed ego in hoc reſiſt[illegible] cit. de Fin. lib 4 41
reſtitit autem [illegible] M Gra[illegible] legem tabellariam ferenti [illegible] Leg. 31
reſiſtere ang[illegible] 13
reſiſtere extra fores. Tuſc q [illegible]
quibus intelligis reſi[illegible] eſſe [illegible] quæ intelligis eſſe [illegible] de [illegible] deor 41
niſi videret his reſiſt[illegible] non [illegible] poſſe. Acad q ed. 1 lib 1 69
reſpertio p[illegible] Diu[illegible]
homo non ap[illegible] omneque reſpiciens [illegible] de [illegible] deor. 1. 33
nunqua[illegible] ſinit eum reſpirare, nunquam acquieſcere. de F[illegible] lib. [illegible] 41
vt reſpirationem requireret mundus. de Vniuerſ. 13
ex reſpiratione aquarum aer [illegible], earum[illegible]ue quaſi vapor quidam [illegible] eſt. de Nat deo. [illegible]
reſplendeat his veſtis. de Finib lib [illegible]
reſpondens de[illegible] dextris, læua lunã [illegible] tione lumin[illegible] de Vniuerſ
non ſatis Græcorum gloriæ reſponderunt. Tuſc. quæſt lib. 1. 3
reſponderem igitur audacter iſti veſtro deo. Acad. q ed 2. lib 2
reſpondere aut etiam, aut non. Acad. q. ed. 1. lib 2 95
reſpondere in vtramque partem. Acad. q. edi 1 lib. 2. 95 nempe affirmando vel negando.
reſpondendi locum dare 3 de Nat. deo. 13
reſpondendi iuris facultatem afferunt ſacerdotes. 2. de Leg. 50
ea quæ pro perſpicuitate reſponderi poſſunt. Acad. q edi. 2. lib. 1 44
reſponſa & ſcripta multa de ſacris perpetuis, & manium iure 2. de Leg 44
reſponſio aruſpicum. Diuin. lib 1 20
reſtincta ſeditio eſt. 3. de Leg. 23
omnium cupiditatum ardore reſtincto. de Finib. lib 1 55
eadémne quæ reſtincta ſitis de Fin. lib 1 7
reſtinctio ſitis. de Finib lib. 1 7
reſtituere exules. Off. 2. 2. 119
reſtrictus, pro tenaci & auaro. Offi. 2. 90
nec obſeruare reſtrictè, ne plus reddat, &c. Læl. 58
retexere telam. Acad. q ed. 2 lib. 2. 86
à iureconſultis etiam reticentiæ pœna eſt conſtituta. Offi. 3. 84
retinere ſomno. Tuſc. q lib 1
retinere aſſenſum. Acad. q ed 1 lib. 1 53
retinere ſuum iudicium. de Fin. lib 1 37
retinere ius ſuum. Cat. 35
retinere hominum ſtudia lib 2. de Fin 1
clamare non deſinitis, retinendum hoc eſſe, deus vt beatus immortaliſque ſit. de Nat. d. 1. 67
retinetur bonorum auctoritas. 3. de Legib. 35
hoc retento reliqua voluntas auctoritati aut gratiæ traditur. 3 de Leg 34
retentio aſſenſionis, [illegible]. Academ. quæſt. ed. 1. lib. 1. 55
retentio omnium aſſenſionum. Acad. q. ed. 1. lib. 2 71
retentare aliquid memori mente. Diuin. lib. 1 49
retorquere pilam. Cat. 75
ſi Annibalem in Africam retraxiſſet de Fin. lib. 2 48
ſiue retrectabit, ſiue proprerabis. Tuſc q. lib. 1. 61. ſub. moriendum eſt.
vt ſine retractatione liberè dicere auderent, &c. Tuſcul. q. lib. 5. 60. hoc eſt, ſine

aliquo timore ac difficultate.
quid retrò atque à tergo fieret, ne laboraret. Diuin lib 1 47
reuerti ad temperationem ſuperiorem deus. de Vniuer. 53
reuerti ad propoſitum Tuſculan. quæſt. lib 3 10
reuerti ex itinere propoſito & iam conſtituto. Diuin lib 1 17
reuocat ad drum cupiditatem. de Nat. deo. 1 11
reuocare ad mediocritatem. Offic. 1 195
reuocare ad ſe. Academ q. ed. 1 lib 2. 48
reuocare aliquem medio curſu. Off. 3. 165
reuocare facta hominum ad leges 3 de Legib. 40
reuocare mentem à ſenſibus. Tuſc quæſ. lib 1. 31
reuocare rationem ad veritatem. Offic. 3 111
reuocare ſe. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 49. videlicet à re aliqua agenda.
reuocare ſtudia retenta animo, remiſſa temporibus, longo interuallo intermiſſa. Tuſc quæſt lib 1 1
primos tres verſus reuocaſſe dicitur Socrates. id eſt, repetiiſſe vel iteraſſe. Tuſ. q. lib 4 71
aut omnia ad ſuam potentiam reuocantis. Lael 53
reuocari à mœrore ad cogitationem bonorum. Tuſc q. lib. 3 40
reuocatione ſolſtitiali & brumali ſe conuertunt aſtra de Vniuerſ. 43
egone ad patres reuolui ne ſententiam? Acad q. edit. 1. lib. 1 136
reuoluitur imprudens eò, quò minimè vult. Acad quæſt. edit. 2 lib. 2. 10
reuolui eodem. Tuſcul. q. lib. 1. 10. Diuin. lib. 1. 10
reus pecuniofus. Parad. 58
rex, vide Rego.
¶ Ricinis tribus extenuato ſumptu funeris. 2 de Leg. 55
de tribus ricinijs, & pleraque illa Solonis 2. de Leg. 59
ea videlicet tecum ipſe rides. de Finib. lib. 1 64
per ridiculum contrarium, ſeuerè. Offic. 1. 187
qui riſus magnam cladem attulit. de Nat. deo 2. 6
riſus, comes leuitatis de Fin. lib. 1. 53
riſum tenere de Nat deo 1 49
rigidis cruribus ſunt ibes. de Nat. deo. 1. 71
rigere frigore. Tuſ. quæſt. lib. 1. 56
ripacum veſtitus viridiſſimi. 2. de Nat. deo. 72
aut illa vitioſa æmulatione, quæ riualitati ſimilis eſt, æmulari, &c. Tuſc. quæſt. lib. 4 45
ritus familiæ, patrúmque ſeruento. 2. de Legib. 16
ritus familiæ patrúmque ſeruari. id eſt, quoniam antiquitas proximè accedit ad deos, à diis quaſi traditam religionem tueri. 2. de leg. 18
quum inter digitos eius riui ſanguinis fluerent de Pet. Conſ. 7
riuulos conſectari. Academ. quæſt. edit. 1. lib. 1 6
¶ Robur ac magnitudo animi. Tuſc. qu. lib. 1. 7
roges me quid aut qualis ſit deus. de Nat. deo. 1. 41
rogabit leges quæ nunquam abrogentur. 2. de Leg 11
rogare Conſules. Diuin. lib. 1. 31
rogare rei turpes Lael. 58
rogari contra officium de Pet. Conſ. 50
& valde ac diligenter rogatum. de Pet. Conſ 18
rogatu meo feciſti 3 de Leg. 15
vt prodeſſem multis tuo rogatu Lael 3
ipſius rogatu arceſſitus, ad eum veni. de Nat. d. 1. 15
quæ ſignificet illum in hac eſſe rogatiuncula delectatum. de Fin lib. 1 50
rogator centuriæ. Diuin lib. 1. 59
iuſtus rogator comitiorum. de Nat. d. 2. 8. & Diuin. lib. 1. 35
primus rogatorum ibidem eſt mortuus. de Nat. d. 2. 8. hoc eſt, eorum qui petebant conſulatum.
rogum buſtúmve nouum propius ſexaginta pedes, ædes alienas adijci inuito domino lex vetat, quòd incendiú acerbum vereatur 2. de Leg. 57
rogum ne ſcalito. 2. de Leg. 54. verba XII. tabul.
in rogum imponere aliquem. Tuſc. q. lib. 1. 69
in rogum imponi. Tuſc. q. lib. 5. 58
illatus in rogum. 3. de Nat. d. 65
Roma ſexennio poſt Veios captos à Gallis capta. Diuin. lib. 1. 85
Roma, ciuitas ex nationum conuentu cõſtituta. de Pet. Conſ. 55
Romæ & reges augures, & poſtea priuati eodem ſacerdotio præditi Rempub. religionum authoritate rexerunt. Diuin. lib. 1 77, & 78
Roma in terris nihil melius. 3. de Natura deor. 14
populi Romani omnis religio in ſacra & in auſpicia diuiſa. 3. de Nat. d. 3
Romani Tuſculanos, Æquos, Volſcos, Sabinos, Hernicos victoria parta non modò conſeruarunt, ſed etiam in ciuitatem acceperunt. Off 1. 51
Romani nihil in bello ſine extis egebant, nihil domi ſine auſpicijs. Diuin. lib. 1. 81
Romani omnia aut inuenerunt per ſe ſapientius, quàm Græci, aut accepta ab illis fecerunt meliora. Tuſculan. quæſt. lib. 1 1
Romani omnibus rebus agendis, quod bonum, fauſtum, fœlix, fortunatúmque eſſet, præfabantur. Diuin. lib. 1. 86
Romani ſerius, quàm Græci, poeticam acceperunt. Tuſc. q lib. 1. 1
Romanorum cum Græcis collatio. Tuſc. q. lib. 1. 1
Romanorum antiqua iuriſiurandi formula & conſuetudo. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 155
apud priſcos Romanos morê hunc epularum fuiſſe author eſt Cato in originibus, vt deinceps, qui accubarent, canerent ad tibiam virorum clarorum laudes atque virtutes. Tuſc. quæſt. lib. 4 5
Romana ſunt talia nõ, eſt, qualia Scipiada de Nat d. 1 57
Romulus & Remus ambo augures fuerunt. Diuin. lib. 1. 64
Romulus & Remus cum altrice belua vi fulminis icti conciderunt. Diuinat. lib. 2 54
Romulus vrbem auſpicato condidit. 2. de Leg 54
Romulus auſpiciis, Numa ſacris conſtitutis, fundamenta iecit noſtræ ciuitatis 3. de Nat. d. 4
Romulus non ſolùm auſpicato Romam condidit, ſed etiam optimus augur fuit. Diuin. lib. 1. 3
Romulus poſt exceſſum ſuum Proculo Iulio dixit ſe deum eſſe, & Quirinum vocari. 2. de Leg. 3
Romulus, cùm ei viſum eſſet vtilius ſolum, quàm cum altero regnare, fratrem interemit. Off 3 14
Romulo moriente, deficere ſ[illegible]inibus extinguique viſus eſt. S[illegible] Scip. 26
rotes gel di Diuin lib. 1 13
quàm potanté in toſa Thorium. de F[illegible] lib 1. 54
Roſcius, Ciceronis familiaris, in ſene[illegible]te numeros in cantu ceciderat, ipſaſque tardiores fecerat tibias 1 de Le[illegible]
hoc quaſi roſtro inſulæ finditur [illegible]iberam fluuius. 2 de Leg. 5
corneo proceroque roſtro ſunt ibes. de Nat. d 1. 71
roſtrorum aduncitate cibum arripiunt quædam animalia. 2 de Nat. d 91
rotundo illi deo quæ vita tribuitur 1 de Nat d. 1. 18
rotundo ambitu extremitatem cœli à ſuprema regione circumiret. de Vniuerſit. 53
(rotunda & ſphærica) figura, ſola omnes alias complectitur. de Nat. d. 1 34
rotundis formis minimè noceri poteſt 1. de Nat. d 88
rotundius mundo nihil effici poteſt. de Vniuerſ 13
rotundauit mundum ad volubilitatem. de Vniuerſ 43
¶ Rudis Græcarum literarum. Off. lib. 2. 3
rudis rei militaris. Acad. quæ. ed. 1 lib 2. 2
rudis rerum omnium. Tuſcul. quæſt. lib. 2. 47
rudes & indocti. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 9
rudem me diſcipulum & integrum accipe. 3. de Nat. d. 5
rudem eſſe omnino in noſtris poetis aut inertiſſimæ ſegnitiæ eſt, aut faſtidii delicatiſſimi. lib 1. de Fin. 4
vt eum morem bonum colligent, & bene audiant, innocentes ſunt & verecundi. 1. de Leg 58
rumoribus mecum pugnat: ego autem rationes requiro. 3. de Nat. d. 9
rumpere vincula carceris. Tuſcul. quæſt. lib. 1. 61
alterum ſi ſequere, multa ruunt. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 130
id ne feræ quidem faciunt, vt ita ruant atque turbentur. lib 1 de Fin 17
ruere in dicendo. de Fin. lib. 2 15
ruere in mala ſcientem. de Fin. lib. 5 15
ſed hoc commune vitium: illæ Epicuri propriæ ruinæ. lib. 1. de Fin. 14
ruinas miras eder, ſi inuaſerit in hæc quæ ſatis ſcitè nobis inſtructa & compoſita videntur. 1. de Leg 19
ruinas & emiſſiones, quas ſe proieciſſe in forum dixit C. Gracchus, omnem reip. ſtatum permutauit 3 de Leg. 20
ruſtici cuiuſdam Romani ſomnium. Diuin. lib. 1 52
ſed etiam peregrinationes ruſticationéſque communes. Lael. 85
ægre tuliſſe P. Rutilium fratris repulſam contulatur, ſcriptum apud Fannium eſt. Tuſc. q. lib. 4 51. Plin lib 7 cap 36. author eſt hunc dolore repulſæ fraternæ mortuum, quod & hoc loco teſtatur Cicero.

S

SAbezioſ, deus peregrinus, è ciuitate eiectus ab Ariſtophane. 2 de Leg 37
ſacra idæ magnæ matris. Cat 41
ſacrum commiſſum, quod neque expiari poterit, impiè commiſſum eſt, quod

expiari poterit, publici ſacerdotes expianto.2.de Leg.24
ſaccum, ſacróva commendatum qui clepſerit, rapſeritque, parricida eſto. 2. de legib.24
ſacro Græco mulieres Cereri initianto. 2. de Leg.18
ſacra priuata perpetua manento.2.de Legib.14
ſacra ſolennia victorum ne vila obeunto.2.de Leg.16
ſacra cum pecunia pontificû auctoritate nulla lege coniuncta ſunt.2 de Leg.49
in ſacra & in auſpicia diuiſa omnis religio pop.Romani.3.de Nat.deo.5
ne ſacrorum memoria morte patrisfamiliâs occideret, iura pontificum auctoritate conſecuta ſunt, ve iis eſſent ea adiûcta, ad quos eiuſdem morte pecunia venerit.2.de Leg.46
ſacris patrisfamil. mortui aſtringitur qui morte, teſtamentóve eius tãtundem capiat, quantum omnes hæredes. Deinde, ſi nemo ſit hæres, qui de bonis, quæ eius fuerint, cùm moreretur, acceperit plurimû poſſidẽdo. Si nemo ſit qui vllã rem ceperit, de creditorib⁹ eius qui plurimû ſeruet. Extrema illa perſona eſt, vt is, qui ei, qui mortuus ſit, pecuniã debuerit, nemini que eam ſoluerit, perinde habeatur, quaſi eam pecuniam ceperit. 2. de Leg 46, & 47
de ſacris, qui locus patet latius, hæc vna ſit ſententia, vt conſeruentur ſemper, & deinceps familiis prodantur, vt perpetua ſint ſacra.2 de Leg.46
ſacramento militiæ aliquem obligare.Offic.1 55
ſacrificium ſolenne & ſtatum.Tuſc.quæ. lib.1.102
ſacrificii genus, quod Lare veruecibus fiat. 2. de Leg 52
ſacrificia nocturna mulierum ne ſunto, præter olla, quæ pro populo ritè fient. 2.de Leg 18
ſacrilego pœna eſt, neque ei ſoli, qui ſacrum abſtulerit: ſed etiam ei, qui ſacro commendatum, quod & nunc multis fit in fanis.2.de Leg. 40
ſacrandi auri, argenti, eboris modus eſto. 2.de Leg.24
ſacerdos publicos imprudentiam conſilio expiatam metu liberet, audaciam in admittẽdis fœdis religionibus damnet, atque impiam iudicet.2.de Leg.37
ſacerdotes plures deorum omnium, ſinguli ſingulis & reſpondẽdi iuris & conficiendarum religionum facultatem aſſecuti.2.de Legib.30
ſacerdotes vineta, virgetáque augures auguranto 2.de Legib.17
ſed quum ſacerdotes deorũ vacationem habeant, &c. Acad.q.ed.1.lib.2.121
ſacerdotes publici ſacrum commiſſum quod expiari poterit, expianto.2.de Legib.24
ſacerdotes ad eam rem & rationem curſus annuos finiunto.2.de Leg.17
ſacerdotes publicè certas fruges, certáſque baccas libanto, certis ſacrificiis ac diebus.2.de Leg.17
ſacerdotes, quæ cuique diuo decoræ gratǽque ſint hoſtiæ, prouidento. 2.de Legib.17
ſacerdotes alii, aliis diuis, omnibus pontifices, ſingulis flamines ſunto.2 de Legib.17
ſacerdotum alii ſunt ad placandos deos conſtituti, qui ſacris præſint ſolennibus, ad interpretanda alii prædicta vatum, neque multorum, ne eſſet infinitum, neque vt ea ipſa quæ ſuſcepta publicè eſſent, quiſquam extra collegium noſſet.2 de Repub.31
ſacerdotum deſcriptio nullum iuſtæ religionis genus prætermittit.2 de Leg 31
ſacerdotum genera duo ſunto, vnũ quod præſit cærimoniis & ſacris, alterũ quod interpretetur fatidicorum & vatum effata incognita, cùm ſenatus populúſq; aſciuerit.2.de Leg.17, & 18
à ſacerdotibus publicis ignari diſcunto quo & priuatim, & publicè, modo, ritúque fiat.2.de Leg.17
ſæcula dierum noctiúmque numero, annuis curſibus conficiuntur. de Natura deor.2.16
ſæcula, ſine mundi conuerſione effici nõ potuiſſe fateor.de Nat.d.1.26
non enim ſæcula non erant, ſi mundus nullus erat.de Nat.d.1.16
futura ſæcula.Tuſc.q.lib.1.27
qui in iis rebus tot iam ſæcula verſantur. Acad.q.ed.1.lib.2.19
ſæculis omnib⁹ antè nata eſt lex ſumma, quàm ſcripta lex vlla, aut quàm omnino ciuitas conſtituta.1.de Leg.15
ſagacitas.Tuſc.q.lib.2.54
ſagacitas narium canibus. 2. de Natura deor.119
ſagacitate canum ad vtilitatem noſtram abutimur.2.de Nat.d.114
is qui antè ſagit, quàm oblata res eſt, dicitur præſagire.Diuin.lib.1.59
ſagire, eſt acutè ſentire.Diuin.lib.1.59
ſagittis configere.Acad.q.ed.1.lib.2.80
Locrorum apud Sagram prælio.3.de Na. deor.8
certiora quàm illa quæ apud Sagram.3.de Nat.d.9
multos modios ſalis ſimul edẽdos eſſe, vt amicitiæ munus expletum ſit.Læl.60
cui, ne putreſceret, anima ipſa pro ſale data eſt 2.de Nat.d.160
Salacia & Oceanus dii cæli, ſatu terræque conceptu generati.de Vniuerſ 49
citeturque Salamis clariſſimæ teſtis victoriæ.Off.1 105. Themiſtocles enim Athenienſis imperator apud Salaminam inſulam Xerxem prælio vicit.
antè enim Salaminam ipſam Neptunus obruet, quàm Salaminii trophæi memoriam.Tuſc.q.lib.1.99
In Salacia Vacienus deos præſentes videmur.3.de Nat.d.8
ſalinæ ab ora maritima remotiſſimæ.2.de Nat.d.100
Salutis templum. de Nat.d.1.44
ne dum ii quibus ſalus fuiſſet, de Pet. Conſ.15
ſaluti proſpexit ciuium, qua intelligebat contineri ſuam.lib.1.de Fin 18
ſalutem populi augures auguranto. 2. de Leg 18
ſalubritatem & amœnitatem hâc ſequor. 2.de Leg.2
ſalutaris ciuis eſtne rei malæ interceſſor.3. de Leg.11
ſalutarem & vitalem calorem omnibus impertit quare pace mundi tota ſeruida.de Nat.d.2.10
abceſſum ad res ſalutares, & à peſtiferis receſſum.de Nat.d.2.24
cùm ad me in Cumanum ſalutandi cauſa vterque veniſſet.lib.1.de Fin 14
vna ſalutatorum, quum domum veniũt. de Pet.Conſ 3
ſalutationibus primum tempus conſumpſimus.de Vniuerſ.3
ſaluum venire aliquo. Acad. quæſt. edit. 2.lib.2.91
vt ſalui atque integri eſſe poſſimus. de Fin.lib.5 38
luce palàm in foro ſaltet. Off.3.125
Sami profitebatur quidam Pamphilus, Platonis auditor, quem Epicurus ſe audiſſe aſſerebat.de Nat d.1.50
ſancit lex eam tribunorum poteſtatem, quæ in noſtra repub 3.de Leg 19
ſanciunto pontifices inceſtum ſupremo ſupplicio.2 de Leg.24
vt dolore ſuo ſanciret militaris imperii diſciplinam.lib.1.de Fin.28
ſanciatur vis capite, auaritia mulcta, honoris cupiditas, ignominia, vt noxiæ pœna par ſit.3.de Leg.40
neque aut lege ſanciri, aut iure ciuili.Off. 3.90
ſanciendæ res iudiciis magis, quàm verbis. 3.de Leg.39
ſancta Mercurii ſtella.de Vniuerſ.37
ſanctam illam & auguſtam Eleuſinem. de Nat.d.2.83
ſancti ſunto tribuni plebis.3.de Leg 9
ſancta ſunto deorum manium iura.2. de Leg.24
ſanctè vota redduntò 2.de Leg.24
ſanctitas, eſt ſcientia colendorum deorũ. de Nat.d.2.82
quæ poteſt eſſe ſanctitas.de Nat.d.1.3
religionum ſanctitates.de Nat d.2.4
ſanequam breuis lex.2.de Leg.25
ſanguis, pro eo quod Græci φλέγμα vocant. Tuſc. quæſt.lib.2 46
quemadmodum cùm ſanguis corruptus eſt, aut pituita redundat, aut bilis, in corpore morbi ægrotationéſque naſcuntur: ſic prauarum opinionum conturbatio, & ipſarum inter ſe repugnantia ſanitate animum ſpoliat, morbiſque perturbat. Tuſc.q lib4.17
ſanguis decolor. Tuſc.q lib.2.26
ſanguinis coniunctio & beneuolentia deuincit charitate homines.Off 1.79
in ſanguinem quomodo ſe vertat cibus. 2.de Nat d 104
ſanguine aram aſpergere Pythagoras noluit.3.de Nat.d 66
ſanus. Acad.quæſt. edit.1. lib.2. 52.pro eo qui mentem & rationem integram habet, cui Inſanus opponitur.
ſanus, cui opponitur furioſus.Acad q.ed. 2 lib.2 78
ſúmne ſanus? hoc eſt, mente ac ratione præditus.Aca.q.ed.2.lib.1.15
eos enim ſanos intelligi neceſſe eſt, quorum mens motu, quaſi morbo perturbata nullo ſit. Tuſc.q.lib 3 8
ſani & integri ſenſus.Acad.quæſt ed.2 lib. 2. 71
ſanitas animi, quã alii ipſam tẽperãtiam dicunt eſſe, alii obtemperantem temperantiæ præceptis, & eam ſubſequentem, nec habentem vllam ſpeciem ſuã, in ſolo eſt ſapiente, iuxta Stoicos. Tuſc. q.lib. 4 14
ſanitas, pro integritate mentis. Acad. q. ed 2.lib.2.51
eſt autem quadam animi ſanitas, quæ in inſipientem etiam cadat, cùm curatione medicorum perturbatio mentis aufertur. Tuſc.q.lib.4.14
ſanitatem animorum poſitam in tranquillitate quadam conſtantiáque cenſebant philoſophi. Tuſc.q.lib 3 7
& aduerſis caſibus triplici conſolatione ſanetur. Tuſc.q.lib.3.31
ſanatio corporum. Tuſc.q.lib.3 5
ad ſanationem corporum multum ipſa corpora & natura valet. Tuſc.q.lib 3 5

niſi generoſum ſapit atque magnificum. lib. 1. de Fin. 17
ſapere aliquid lib. 1. de Fin. 19
nihil tam valde vulgare, quàm nihil ſapere. Diuin. lib. 1. 64
ſapiens igitur eſt (mundus), & propterea deus. de Nat. deo. 2. 18
ſapiens temperatio iuriſconſultum ſuperbiori & violētiori acceſſit creatione tribunorum. 3. de Leg. 18
nemo ſapiens, niſi fortis. Tuſc. q. lib. 3. 15
ſolus ſapiens diues. Parad. 53
ſapiens diſtinguere poteſt falſa à veris, & quæ non poſſint percipi ab iis quæ poſſint. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 61
ſapiens ſemper beatus. de Fin. lib. 1. 85. & Tuſc. q. lib. 5. 33
ſapiens nullo non tempore beatus, iuxta Epicurum Tuſc. quæ. lib. 3. 43
ille vero ſapiens noſtras ambitiones leuitateſque contemnet, honoreſque populi, etiā vltrò delatos repudiabit. Tuſc. q. lib. 5. 75
ſapiens cōſolatione nō eget. Tuſ. q. li. 3. 66
dolorem verò ſapiens extimeſcet? nimirum huic ſententiæ maximè repugnat. Tuſcul. q. lib. 5. 56
ſapiens ſemper tēperatus eſt, ſemper conſtans, ſine metu, ſine ægritudine, ſine alacritate vlla, ſine libidine: ſemper igitur beatus. Tuſc. qu. lib. 3. 36
ſapiens ita acrem in omnes partes aciem intendit, vt ſemper videat ſedem ſibi ac locum ſine moleſtia atque angore viuendi. vt quemcunque caſum fortuna inuenerit, hunc aptè & quietè ferat. Tuſc. q. lib. 4. 30
ex quo efficitur, vt (ſapiens) diuina mirétur, humana omnia inferiora ducat virtute. Tuſc. q. lib. 4. 46
ſapiens, quum ei res ſimiles occurrunt, quas non habet denotatas, retinet aſſenſum, nec vnquā vlli viſo aſſentitur, niſi quod tale fuerit, quale falſum eſſe non poſſit. Academ. quæſt. ed. 1. lib. 2. 53
ergo is quiſquis eſt, qui moderatione & cōſtantia quietus animo eſt, ſibiq; ipſe placatus, vt neq; tabeſcat moleſtiis, neque frangatur timore, nec ſitienter quid appetens ardeat deſiderio, nec alacritate futili geſtiens deliqueſcat, is eſt ſapiens quem quærimus, &c. Tuſc. quæſt. lib. 4. 29
qui à vobis ſapiens inducitur. Acad. quæ. ed. 1. lib. 2. 91
ſapiens nunquam iraſcitur. Tuſc. quæſt. lib. 5. 16
ſi ſapiēs in ægritudinem incidere poſſet, poſſet etiam in miſericordiam, poſſet in inuidentiam. Tuſc. q. lib. 3. 17
ſapiens nihil opinatur. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 61
ſapiens ſolus rex, ſolus diues, ſolus formoſus, &c. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 127
ſapiens quando ſuſtineat ſe ab aſſenſu. Acad. quæ. ed. 1. lib. 2. 49
ſapiens ab omni concitatione animi ſemper vacat. Tuſc. quæſt. lib. 5. 36
ſapienti vacat iracundia. Tuſc. q. lib. 3. 17
ſapiens virum omni perturbatione animi poſſit vacare, necne. Tuſc. q. lib. 4. 7
ſapientis eſt enim proprium, nihil, quod pœnitere poſſit, facere, nihil inuitum: ſplendidè, conſtanter, grauiter, honeſtè omnia: nihil ita expectare, quaſi certò futurum: nihil, quum acciderit, admirari, vt inopinatum ac nouum accidiſſe videatur: omnia ad ſuum arbitrium referre: ſuis ſtare iudiciis. Tuſc. quæſt. lib. 5. 59
ſapientis eſſe dixit Epicurus, opinionem à perſpicuitate ſeiungere. Acad. quæ. ed. 1. lib. 2. 45
ſapientis naturæ cauſas primas conquirere. de Vniuerſ. 03
ſapientis vel maximè eſſe videtur ſtatuere quid ſit ſapiens. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 9
præſentis mali ſapientis affectio nulla eſt. Tuſc. q. lib. 4. 14
ſapientis animus ſemper vacat vitio, nūquam turgeſcit, nunquam tumet. Tuſc. q. lib. 3. 20
ſapientis animus ita ſemper eſt affectus, vt ratione optimè vtatur. Tuſcul. quæ. lib. 3. 13
ſapientis animus nunquam eſt perturbatus. Tuſc. q. lib. 3. 13
ſapientis animum nunquam neque cupiditate moueri, neque lætitia efferri placet Stoicis. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 135
in animo ſapientis ſemper placidiſſima pax. Tuſcul. q. lib. 5. 36
ſapientis nullum decretum, niſi comprehenſum, perceptum, cognitum. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 108
ſapientis grauitate atque conſtantia indignū eſt, aut falſum ſentire, aut, quod non ſatis exploratè perceptum ſit, ſine vlla dubitatione defendere. de Natura deor. 1. 1
ſapienti accidere poſſe dicunt Academici, vt cùm omnia fecerit, diligentiſſiméque circumſpexerit, exiſtat aliquid, quod & veriſimile videatur, & abſit longiſſimè à vero. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 35
ſoli ſapienti contingit, vt nihil faciat inuitus, nihil dolens, nihil coactus. Parad. 43
ſapienti aut malum videri nullum poteſt, quod vacet turpitudine: aut ita paruum malum, vt id obruatur ſapientia, vixque appareat. Tuſc. q. lib. 3. 68
ſapienti ſatis non eſt, decretum non eſſe falſum, ſed etiam ſtabile, fixum, ratum eſſe debet, quod mouere nulla ratione queat. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 18
quid aut in ſtudiis humanis, aut in tam exigua vitæ breuitate magnum ſapienti videri poteſt, qui ſemper animo ſic excubat, vt ei nihil improuiſum accidere poſſit, nihil inopinatum, nihil omnino nouum? Tuſc. quæſt. lib. 4. 19
in malis autem ſapientem eſſe poſſe, ſi eſſent vlla corporis aut fortunæ mala. Tuſc. q. lib. 5. 17
ſapientem eſſe non poſſe, qui aut cognoſcendi eſſe initium ignoret, aut extremum expetendi, vt aut vnde proficiſcatur, aut quò perueniendum ſit, neſciat. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 29
ſapientem vel in omnibus tam corporis, quàm fortunæ bonis beatum eſſe, ſententia Stoicorum. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 113
ſapientem non eſſe ſemper beatum, ſi corporis & fortunæ incōmoda ſint in malis numeranda: cum vel in his omnibus vno tempore eſſe poſſit. Tuſc. quæ. lib. 5. 13
in ſapientem non cadit gaudere alieno malo. Tuſc. q. lib. 3. 17
in ſapientem non cadit inuidere, ergo ne miſereri quidem. Tuſcul. q. lib. 3. 18
in ſapientem non cadit iraſci. Tuſc. q. lib. 3. 17
niſi ſapientem liberum eſſe neminem. Parad. 42
qui animantem ſapientémque mundum eſſe dixerunt, de Nat. d. 1. 18
ſapientem eſſe mundum neceſſe eſt. de Nat. d. 2. 21
ſapientem nihil opinari, id eſt, nunquam aſſentiri rei vel falſæ vel incognitæ. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 55, & 105
ſapientem, ſi aſſentiatur ſit, etiam opinaturum, falſum eſſe Stoici dicunt. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 61
nequicquam ſapere ſapientem, qui ipſe ſibi prodeſſe non quiret, ex Ennio. Off. 3. 81
ſapientem ſuſtinere aſſenſus dupliciter dicitur. Acad. q. edi. 1. lib. 2. 94
ſapientem in furore ſuſtinere ſe ab omni aſſenſu, quia nulla in viſis diſtinctio appareat, aiunt Academici. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 46
ſapientem nunquam timere, nunquam dolere cenſuerunt Stoici. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 125
itaque hac vſurum compenſatione ſapientem (putat Epicurus), vt voluptatem fugiat, ſi ea maiorem dolorem effectura ſit: & dolorem ſuſcipiat, maiorem efficientem voluptatem. Tuſc. q. lib. 5. 69
à ſapiente nihil tam alienum, quàm rei falſæ aſſentiri. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 115
omnes ſapientes fortes. Tuſc. q. lib. 5. 15
ſapientes, incommoda quæ ſunt in vita, commodorum compenſatione leniunt. de Nat. d. 1. 77
omnes ſapientes liberi. Parad. 41
ſeptem ſapientes non ſuo, ſed populorū omnium ſuffragio nominati ſunt. de Fin. lib. 2. 6
quòd ſi gaudere talibus bonis animi, id eſt virtutibus, beatum eſt, omneſque ſapientes iis gaudiis perfruuntur: omnes eos confiteri beatos eſſe neceſſe eſt. Tuſc. q. lib. 5. 54
omnibus enim virtutibus inſtructos & ornatos, tum ſapientes, tum viros bonos dicimus. Tuſc. q. lib. 5. 21
ſapientes ſapientibus etiam ignotis eſſe amicos cenſent Stoici. 1. de Nat. d. 85
ſapientum nemo non beatus. de Fin. lib. 3. 47
ſapientum nomen vſque ad Pythagoræ manauit ætatem. Tuſc. q. lib. 5. 6
ſapientiſſimus quiſque æquiſſimo animo moritur, ſtultiſſimus iniquiſſimo. Cat. 75
duos ſapientiſſimos & clariſſimos fratres. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 14
ſapienti potentes. Diuin. lib. 2. 90
ſapientia, eſt rerum diuinarum & humanarum ſcientia cognitioque, quæ cauſa cuiuſque rei ſit. Tuſc. quæſt. lib. 4. 46. & Off. 1. 153. & 2. 6
ſapientia diuinarum humanarúmque rerum, tum initiorum, cauſarumque, tum cuiuſque rei cognitione hoc pulcherrimum nomen apud antiquos aſſecuta eſt. Tuſc. q. lib. 5. 5
omnis ſapientia eſt, non arbitrari ſeſe ſcire quod neſciat. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 16
ſapientia, ars viuendi, quæ ipſa ex ſeſe cōſtantiam habet. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 24. & de Fin. lib. 1. 34
ſapientia, totius hominis cuſtos & procuratrix. de Fin. lib. 4. 14
vt ſtultitia, etſi adepta eſt quod concupiuit, nunquam ſe tamen ſatis conſecutā putat: ſic ſapientia ſemper eo contenta eſt, quod adeſt, neque eam vnquam ſui pœnitet. Tuſc. q. lib. 5. 59
ſola ſapientia in ſe tota conuerſa eſt. de Fin. lib. 3. 20
ſapientia in tres partes diſtributa. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 106
ſapientia vna nos cùm cæteras res omnes, tum, quod eſt difficillimum, docuit, vt

noſipſos noſceremus.1.de Leg.45
ſapientia ſola eſt, quæ ipſius fortunæ mãdicè ſecre doceat iniurias. de Fin.lib.1.56
ſapientia ſola docet omnes vias quæ ad quietem & tranquillitatē ferunt. de Finib.lib.1.56
ſapientia neque de ſe dubitare debet, neque de ſuis decretis. Academ. quæſ ad 1. lib.2 27
ſapientia, beatæ vitæ effectrix. de Finib. lib.2 72
non ſolùm paranda nobis, ſed fruenda etiam eſt ſapientia. lib.1. de Fin.3
ſapientia non ipſa genuit hominem, ſed accepit à natura inchoatum. de Finib. lib 4.19
ſapientia, bonorum omnium artium mater, à cuius amore Græco verbo philoſophia nomen inuenit, qua nihil à diis immortalibus vberius, nihil florentius, nihil præſtabilius hominum vitæ datum eſt. 1.de Leg.44.& 45
& nimirum hæc eſt illa præſtans & diuina ſapientia, perceptas penitus & pertractatas humanas res habere, nihil admirari, quum acciderit: nihil antequam euenerit, non euenire poſſe arbitrari. Tuſcul.quæſt.lib.3.17
ſapientia eſt vna, quæ mæſtitiam pellat ex animis, quæ nos exhorreſcere metu non ſinat, qua præceptrice in tranquillitate viui poteſt, omnium cupiditatū ardore reſtincto. de Finib lib 1.35
omnium virtutum princeps eſt illa ſapientia, quam σοφίαν Græci appellant. Offic.1 123
ſapientia, ſanitas animi. Tuſc.qu.lib 3.8
ſapientia ſola eſt, quæ nos à libidinum impetu, & formidinum terrore vindicet. de Finib.lib.1.36
ſapientiæ Epicuri collega, Metrodorus. de Nat.deo.1.79
ſapientiæ diſciplinam exponere. Acad. quæſt.edit.1.lib 1.104
ſapientiæ munus proprium eſt, indagatio atque inuentio veri. Offic 1.25
ſapientiæ nerui atque artus ſunt, non temerè credere. de Petit. Conſ.26. dictum Epicharmi.
ſapientiæ omne officium, munuſque in hominis cultu occupatum eſt. de Fin. lib 4 19
ſapientiam qui expetunt, philoſophi nominantur. Offic 2 6
nam ſapientiam quidem ipſam quis negare poteſt, non modò eſſe antiquam eſſe, verumetiā nomine? Tuſc.q lib 5 5
ſapientia cornite, mundum deus quàm optimæ mentis effecit de Vniuer.45
Sardanapalus, Aſſyriæ rex, in epigrammate ſuo gloriatur, ſe omnes ſecū libidinum voluptates abſtuliſſe. de Fin.lib.2.87
Sardanapali opulentiſſimi Syriæ regis epitaphium. Tuſc.q.lib.5 73
tum auis illa videri poſſet interpres & ſatelles Iouis. Diu.lib.2 58.& Tuſc.q.lib. 1.22.id eſt, aquila.
tu voluptatum ſatellites & miniſtres eſſe voluiſti. de Finib.lib.2 35
vt animo quieto ſatiaret deſideria naturæ. de Fin.lib 1.25
ſatiari delectatione non poſſum. Cato 47
ſatiatus quiete. Diuin.lib 1.44
ſatietas atque abundantia rerum. Paradox.6o
ſatietas rerum omnium, vitæ facit ſatietatem. Cat.68
non enim amicitiarum ſicut aliarum rerum debent eſſe ſatietates. Læl.60
nam nobis ſatis eſt: Acad.q.ed.1.lib 2.54
ſi nihil aliud quæreremus, &c. ſatis erat dictum de Nat.d.1 55.
non videtur hoc ſatis eſſe vobis. Acad. q. ed.1 lib.1.93
ſatin' eſt id? de Nat.d 1 80
potes ſatisfacere in ea.1.de Leg.4
exiſtimant enim diis immortalibus ſe ſatius ſatiſfacturos, ſi eorum plaga perculſi, afflictos ſe & ſtratos eſſe fateantur. Tuſc.q.lib.3 62
Saturninus, Luculli inimicus potiſſimus. Acad. q.ed.1.lib 2.14
Saturninus tribunus in Metellum populum incitauit.3.de Leg.25
Saturninum tribunum plebis à ſe ſine ferro depellere non potuit reſpublica 3 de Leg.11
Saturnus eſt appellatus, quòd ſaturetur annis.2.de Nat.d.47.& 3 44
Saturnus cur ex ſe natos, & cur à Ioue vinctus fingatur.2 de Nat.d 47
Saturnus ex Saturno & Salacia generatus. de Vniuerſ 49
Saturnus vinctus à filio.3 de Nat.d.45
Saturni ſtella, φαίνων Græcis (eiuſque curſus). de Nat.d 2.58,& 89
Saturnum vulgò maximè ad occidentem colunt.3.de Nat.d 50
Saturnum eum eſſe voluerunt qui curſum & conuerſionem ſpatiorum ac temporum contineret. 2.de Nat d.47
à filio Saturno exectus Cælus. 2. de Nat. deor.46
ex quibus vnum globum poſſidet illa, quam in terris Saturniam nominant. Som.Scip.15
bis 20 die ſaturum fieri. Tuſculan. quæſt. lib.5 72
ſaturitas copiáque omnium rerum quæ ad victum hominum, & cultum deorū pertinent. Cat.52
ſaturatus bonarum cogitationum epulis. Diuin.lib.1 56
quæ quaſi ſaxum Tantalo ſemper impēdet de Fin 1 46
ſaxum Lemnium. de Fin.lib.1 78
ad eam tanquam ad ſaxum adhæreſcunt. Acad.q.ed.1.lib.2 9
ſaxa cana. Diuin.lib.1 11
ſaxa aſpera, pendentia. Tuſcul.quæſt.lib. 1.30
ſaxa ſpumata niueo liquore ſalis. Diuin. lib 1 11
ſaxorum aſperitates.2.de Nat.d.71
ad ſaxa teſtis natiuis inhærentes beluæ.2. de Nat.d.75
Scabra hæc & dulcedine voluptatis carent 1.de Leg 36
Scæuola P. Filius, cùm poſtulaſſet, vt ſibi fundus, cuius emptor erat, ſemel indicaretur, idque venditor ita feciſſet, dixitque ſe pluris æſtimare, addiditque centum milia. Off.3.62
vt Coruncanum aut Scæuolam pontifices maximos te audire dicas. de Nat.d.1.81
Scæuolæ pontifices ambo; & iidem iuris peritiſſimi.2.de Leg.45
Scæuolæ pontifices maximi, & Ciceronis iudicio acutiſſimi 2 de Leg.49
ſcalmum nullum videt. Off 3 78
ſcamoniæ radix ad purgandum valet. Diuin.lib.1 15
quum alii malos ſcandant. Cat.16
Scaurus conſul, cùm ad ſe delatum eſſet M. Ciceronem, Ciceronis auum, M. Gratidio legem tabellariam ferenti reſtitiſſe, Vtinam inquit M. Cicero, illo animo atque virtute in ſumma reip. nobiſcū verſari, quàm in municipali maluiſſes.3.de Leg 36
M. Æmilius Scaurus, Fidei & Mētis templa in Capitolio dedicauit. de Natura deor.2 44
nónne caueant, ne ſcelus faciant? Acad. q. ed.1.lib 2.114
ſceleris pœna triſtis, & præter eos euentus qui ſequuntur, per ſe ipſa maxima eſt.1 de Leg 41
ſcena referta his ſceleribus.3 de Nat d.49
ſcenici non optimas, ſed ſibi accommodatiſſimas fabulas eligunt Off.1.159
ſcenicorum mos tantam habuit veterē diſciplina verecundiam, vt in ſcenam ſine ſubligaculo prodierit nemo. Off. 1.129
Metrodorus Sceptius magna memoria fuit. Tuſc.q.lib.1 48
ac me tanquam philoſophum putetis ſcholam vobis aliquam explicaturum. de Fin.lib.2 1
ex ſchola Platonis Ponticus Heraclides. de Nat.d.1 16
ſeparatim autem certæ ſcholæ ſunt de exilio, &c. Tuſ q.lib 3.69
itaque dierum quinque ſcholas, in totidē libros contuli, hoc eſt, diſputationes. Tuſc.q.lib.1.7
hæc Græci in ſingulas ſcholas, & ſingulos libros diſpertiunt. Tuſc.q.lib.3.69
vt iam etiam ſcholas Græcorum more habere auderemus. Tuſc. quæſt.lib.1 6
ſcindere comam intonſam. Tuſc. quæſt. lib.3 51
ſcito quidem illa ſermone, & Attico. de Nat.d.1.65
Athenienſes ſciuerunt, vt Æginetis pollices præciderentur. Off. 3. 60 pro ſanxerunt.
nō ſolùm ſcire aliquid, artis eſt, ſed quædam eſt ars etiam docendi 2.de Leg 45
ſcire literas de Fin.lib.2.20
ſcire pleraque homines antequam nati ſint Cat.78
ſi ſcient falleret. Acad. quæſt.ed.1.lib.2.135
an ſe ſcientes ſcelere contaminent. Off. 3 47
& cùm in mala ſcientes ruunt. de Finib. lib 5 25
ſcientia, comprehenſio rerum, ſtabilis atque immutabilis. Acad.q.edit.1.lib.2.14
ſcientia diuinarum humanarumque rerum de Fin.lib.2.35
ſcientia eſt in animi notionibus atque rationibus Acad q.ed 1 lib.2 25
quæ ſcientia iuris augurandi? Cat.11
ſcientia philoſophandi. Off lib.2 5
ſcientia, principium philoſophiæ. de Nat. deor 1 1
ſcientia remota ab iuſtitia, calliditas potius, quàm ſapientia eſt appellanda. Off.1.63. Plato in epitaphio id ſic habet, [illegible]
ſcientia rerum. Acad q ed. 1.lib.2.31
ſcientia tibicinis. de Nat d.2 17
ſcientia veritatis futuræ. Diuin lib 1 89
ſcientiæ nemo compos, iuxta Zenonem, niſi ſapiens Acad.q ed.1.lib.2.134
ſcientiam nominauit Zeno id, quod ſenſu ita eſt comprehenſum, vt conuelli ratione non poſſit. Acad quæſt. edit.2. lib.1.19
ſcientiam, intelligentiámque noſtram in deorum numero refert Democritus. de Nat.deo 1.12
ſcientiam rerum futurarum eſſe inutilē. Diuin.lib 2.16
non ſatis ſcienter virum bonum nominauit. Diuin.lib.1.19

quæ tu ſcientiſſimè complexus es de Finib lib 4 28
ſciſcuntur multa peſtifera ac perniciosa in populis.2.de Leg.11
quum ſciſcentur ſuffragia populi, libera ſunto 3.de Leg 10
ſciſcitari de victoria. Diuin.lib.2 67
Scipio & Figulus, quòd augures iudicaſſent eos vitio creatos eſſe, magiſtratu ſe abdicauerunt Diuin.lib.2.58
Scipio maior Africanus anno ante Catonem cenſorem mortuus eſt, nouem annis poſt eius conſulatum. quum conſul iterum. Catone conſule creatus eſſet. Cat 17
Scipio, perpaucis ante mortem diebus, triduum diſſeruit de Repub. Læl.13
Scipio optimam Reipub. rationem docuit libris ſex Cic. de Repub. 2. de Legib.13
Scipio P. Rutilium conſulem fecit. Lælius 63
Scipio tuus legis Caſſiæ culpam ſuſtinet, quo auctore lata eſſe dicitur. 3. de Legib.35
Scipionis horti. de Nat.deo.2 8
P. Scipione, C. Figulo Coss. res ipſa probauit diſciplinam augurum & Aruſpicum. de Nat.d.2 8
Scipiones duo iter Pœnis corporibus ſuis obſtruxerunt. Cat.68
C. & P. Scipiones Carthagienſium aduentum corporibus ſuis intercludendum putauerunt Parad 12
Scipiones duos, fortiſſimos & optimos viros in Hiſpania Pœnus oppreſſit.3.de Nat.deo.59
Scipiones vno bello pro patria cadentes Hiſpania vidit. Tuſculan. quæſt. lib. 1.74
vt eam factam à ſcopa diceres. Diu.li 1 15
ſcripſit peritè & diligenter. 3.de Leg. 4
de eiſdem, de quibus & ab alio ſcriptum ſit, & ab antiquis ad arbitriū ſuum ſcribere. lib.1.de Finib 3
ſcribere diſtinctè, diſtributè, eleganter, ornatè. Tuſc.quæſt lib.1 3
ſcribere heredes. Offic.3 96
ſcribere orationes. Tuſculan. quæſt. lib. 4 44
tantùm abeſt, vt contra nos ſcribi nolimus, vt id etiam maximè optemus. Tuſcul.q lib 1.3
qui autem alia malunt ſcribi è nobis. lib. 1.de Finib.9
homo ad ſcribendi licētiam liber magis, quàm facetus. de Nat.deo.1.86
ſcribendi ordo lib.1.de Fin.5
ſcriptus hæres digitorum percuſſione. Offic.3.99
ſcripta multa ſunt (à nobis) ſicut plura nemini è noſtris: & ſcribemus fortaſſe plura, ſi vita ſuppetet. lib.1.de Fin 9
ſcripta polita. de Fin.lib.5.12
inculta quædam & horrida, de malis Græcis Latinè ſcripta deterius. lib.1. de Finib.7
deinde ipſis ſcriptis non ea, quæ nunc, ſed actiones noſtras mandaremus. Offic.2.4
ſcriptor ferreus lib.1.de Finib.4
à ſcriptoribus legum ſapientiſſimis non ſuos hæc neglecta. 2.de Leg 58
ſcrutari vetera. Tuſc.q.lib 1.24
ſculptus è ſaxo. Acad.quæſt. ed. 1 lib.2.91. pro homine qui nullis affectibus aut rebus viſis mouetur.
ſcurram Atticum fuiſſe dicebat Zeno, Socratem philoſophiæ parentem. de Nat. deo.1.66
nam ſcutum, gladium, galeam in onere noſtri milites non plus numerant, quàm humeros, lacertos, manus. Tuſc. q lib.2.37
abiecto ſcuto fugiat quantum poſſit Tuſ. q.lib.2 47
ſcutulum. haſta, calceoli repandi, Soſpitæ deæ ornatus. de Nat.d 1.57
demus ſcutellam dulciculæ potionis. Tuſc q lib.3.40
Scyllæ & Chimeræ imagines quæ nūquā omnino fuerunt, neque eſſe potuerunt. de Nat.d 1.76
Scylax Halicarnaſſæus, familiaris Panætii, excellens in aſtrologia, idémque in regenda ſua ciuitate princeps. Diuin. lib.2.70
Scylax Halicarnaſſæus totum Chaldaicū prædicendi genus repudiauit. Diuin. lib.2.70
Scyron omnia meminit Epicuri dogmata. Acad q.ed.1.lib.2.97
Scythæ barbari. 2.de Nat.d.63
Secernere animum à corpore. Tuſc. q. lib.1.61
contracta autem non fugere, ſed quaſi ſecernere. de Fin.lib 4.59
ex omni illo permiſto hæc ſecuit. de Vniuerſ.31
vnus ſtanti collum gladio ſua dextra ſecuerit. de Pet.Conſ.7
ſed quoniam cœpi ſecus agere, atque initio dixeram. de Nat.d.1.17
ſeclis innumerabilibus.1.de Leg.1
ſecum agere quid. contrarium, contrahere eum alterum. Off 1.7
ſecum ipſe pugnare. Tuſc.q.lib.3 41
ſecundus ad regium principatum. de Fin. lib.3.42
vt aduerſas res, ſic ſecundas immoderatè ferre, leuitatis eſt. Off.1.117
quibus ille ſecundum fratrem plurimum tribuebat. Aca.q.ed.1.lib.2.13
ſecundum naturam viuere Off.3 19
quæ ei ſecundum quietem viſa ſunt. Diuin.lib.1.41 & 2.56
Torquatus ſecuri filium percuſſit. lib. 1. de Fin.18
caput ad bene viuēdum ſecuritas. Læl. 45
ſecuritatem autem nunc appello vacuitatem ægritudinis, in qua, vita beata poſita eſt. Tuſc.q.lib 5 31
quis autem illam maximè optatam & expetitam ſecuritatem habere quiſquam poteſt, cui aut adſit, aut adeſſe poſſit multitudo malorum? Tuſc.q.lib.5.31
in animi ſecuritate vitam beatam ponimus. de Nat.d 1 38
ſedere ad focum. Cat.51
ſeſſum ire precor. 3 de Nat.d.54
& ſenem ſeſſum recepiſſe. Cat.58
& id aut ſedens aut ambulans diſputabā. Tuſc.q. lib. 2.6. ſedens quidem, ad imitationem Socratis: ambulans verò, ad imitationem Ariſtotelis cæterorumque Peripateticorum.
cuius ipſa illa ſeſſio fuit, quam videmus. de Fin.lib.5 2
quæ in ſede maneant. Tuſc.q lib.1.29
ancipites beſtiæ, in vtraque ſede viuentes. de Nat.d.2 73
ſedibus ſuis inhærent infixa cœlo ſydera. de Vniuerſ 47
ſeditionem atque diſcordiam in ciuitatē inducere. Off.1.121
ſeditionem non poſſe fieri, eo inuito, qui cum populo ageret, decreuit Senatus C. Claudio conſule, de C. Carbonis ſeditione referente. quippe cui liceat cōſilium, ſimul atq; interceſſum, turbatq; cœptum ſit, dimittere. 3.de Leg.37
ſeditioſi ciues. Acad.q ed.1 lib 2.13
ſedare ægritudinem. Tuſc.q lib 3.64
ſedare appetitus. Off.1.143
ſedare moleſtias calorum. Off.1 17
ſedare motus animi appetentis. Tuſc. q. lib.3 15
ſedata atque modeſta ſint, quæ cum patribus agentur. 3.de Leg.35
alia etiam tertia parte animi ſedata atque extincta. Diuin.lib.1.57
ſedatè ferre dolorem. Tuſc. q.lib.2.50
ſedatio animi. Tuſc.q lib 4.31
interitus multorum ſedationem mœrendi afferunt. Tuſc.q.lib.3 55
atqui cùm perturbationes miſeram, ſedationes autem vitam efficiant beatam, &c. Tuſc.q.lib 5 32
nec ſegniorem ad reſpondendum reddidiſti. lib 1. de Fin 27
omnino rudem eſſe in noſtris poetis aut inertiſſimæ ſegnitiæ eſt, aut faſtidii delicatiſſimi. lib 1.de Fin.4
ſegregari eam & gratiam intelligimus, à beata immortaliq; natura. de Natura deor.1.54
non eſſe ab actione corporis ſeiugatam. Diuin lib.1.63
& à ſpe partendarum voluptatum ſeiungi non poteſt. de Fin lib.1.52
ſelecta breuiſque ſententiæ Epicuri. de Nat.d.1.60
ſelectio rerum. de Fin. lib.2 37
ſelectio vitiorum, bonis prætermiſſis, in omni re accuſanda eſt. 3.de Leg.21
Selonius, campus agri Lanuuini. Diuin. lib.1 79
in Selonio apud ſocum angues nūdimari ſolent. Diuin.lib.2.62
nec verò vnquam bellorum ciuilium ſemen & cauſa deerit. Off.2 40
ſemen incluſum eſt in intima parte baccarum quæ ex quaque ſtirpe funduntur. 2.de Nat.d.96
ſemen cùm in locis inſedit, rapit omnem ferè cibum ad ſeſe, eoque cœptum fingit animal 2.de Nat.d.97
ſeminis quanta vis. 2.de Nat.d.59
ſemina iniuſtitiæ, intemperātiæ. 3.de Nat. deor.52
ſemina ſtirpibus infixa. de Nat d 2.69. tēperatione caloris oriuntur & augentur.
ſeminaria virtutum. de Fin. lib.5.15
ſeminum vis ad gignendum procreandúmque plurimum valet. Diuin.lib.2.71
ſeminibꝰ grauidata terra, omnia parit & fundit ex ſeſe 2 de Nat.d.59
ſeminari nullius agricolæ cultu ſtirps tā diuturna, quàm poeta verſu poteſt. 1 de Leg.1
ſunt enim ingeniis noſtris ſemina innata virtutum. Tuſc.q lib.3.2
ſeminator & ſator & parens. 2. de Natura deor.62
ſeminarium reipub. Off 1 19
ordo ſempiternus rerum cœleſtium. de Nat.d.2.12
ſempiternum dominum impoſuiſtis in ceruicibus noſtris. de Nat.d 1.59
ſempiterna dei natura. de Nat d 1 74
ſempiterna rerum futurarum veritas, legis vis. de Nat.d.1.40
ſempiternum malum. Tuſcul.q.lib.1.9
Senator paratus nullo pacto eſſe poteſt ſine diligentia & memoria. 3.de Leg 36
rogatus dicat Senator. 3.de Leg.35
Senator cauſas populi teneat 3 de Leg 11
Senatoris animus non ad auctorem referatur, ſed ipſe per ſe ſpectari vult, cùm agit. 3 de Leg.35

Senatori, qui nec aderit, aut cauſa, aut culpa eſto 3. de Leg. 11
Senatori tuſſa [illegible] ſunt, vt ad [illegible] Nam [illegible] uitatem res habet, quum [illegible] doeſt [illegible] dicat, id e[illegible] modo ne [illegible] Senatoris ſed enamoratio [illegible] gna [illegible] ſe [illegible] 3. de Leg. 35
Senat[illegible] neceſſarium [illegible] quid habe[illegible] valeat [illegible] habeat [illegible] quid [illegible] nec [illegible] de exempla [illegible] 3. de Leg. [illegible]
Senatore [illegible] in legatione exiſtente [illegible] turpius 3. de Leg. 18
Senatu [illegible] appe[illegible] quod in eis [illegible] 3. de Leg. 18
Senatus è magiſtratibus [illegible] 3. de Leg. 10
quodcunque Senatus cre[illegible] magiſtratus 3. de Leg. 6
quum creuerit Senatus, populuſue [illegible] ſſe erit, imperia, poteſtates, legati[illegible] ex vrbe exeunto 3. de Leg. [illegible] 9
Senatus ſi dominus [illegible] pu[illegible] conſ[illegible], quodque is creuerit, [illegible] omnes, & ſi ordines reliq[illegible] ordini[illegible] principis con[illegible] Remp. guberna[illegible] velint, poterit ex temperatione [illegible], quum poteſtas in pop[illegible] in Senatu ſit, teneri [illegible] moderatus [illegible] ciuitatis ſtatus 3. de [illegible] 7
ſi Senatus [illegible] erit, ad [illegible] & Auſpices, bella [illegible] 3. de Leg. 8
Senatus quot prætores creuerit, populuſque iuſſerit [illegible] 3. de Leg. [illegible]
Senatus vetus auctoritas de Bacchanalibus, & conſu[illegible] quæſtio, [illegible] declarat ſ[illegible] tatem [illegible] de Leg. 36
Senatus decre[illegible] par poteſtas [illegible] 3. de Leg. 10
Senatus ordo quum [illegible] quens eſt, auctoritatem res habe[illegible] 3. de Leg. [illegible]
Senatus ordo, vit[illegible], cæteris ſpecimen eſto 3. de Leg. 10
contraſſet habendi Senatus cauſa. de Nat. deo. 2. 9
Senatus vno verſiculo, puncto temporis ſublatæ leges Sextæ, Apuleiæ, Liuiæ 2. de Leg. 11
in Senatu probrum Cēſores ne relinquunto 3. de Leg. 7
Senatusconſultum frequentiſſimo theatro, incredibili clamore & plauſu comprobatum Diuin. lib. 2. 55
Senatusconſulta perſcripta ſeruanto 3. de Leg. 10
ſenex credulus, diſſolutus, obliuioſus Cato 31
nemo eſt tam ſenex, qui ſe annum nō putet poſſe viuere. Cat. 11
maturè fieri ſenem oportet, ſi diu velis eſſe ſenex Cat. 18
ſenes moderati, & nec difficiles, nec inhumani, tolerabilē agunt ſenectutē. Cat. 7
ſenes ſic moriuntur, vt ſua ſponte, nulla adhibita vi, cōſumptus ignis extinguitur Cat. 65
ſenior eſt ea vit, quàm ætas populorum & ciuitatum. 1. de Leg. 8
nōnne modò pueros, modò adoleſcentes in curſu à tergo inſequens, nec opinantes aſſecuta eſt ſenectus Tuſc. q. lib. 1. 78
ſenectus ita honeſta eſt, ſi ſe ipſa defendit, ſi ius ſuum retinet, ſi nemini mancipata eſt, ſi vſque ad vltimum ſpiritum dominatur in ſuos. Cat. 33
ſene[illegible] on [illegible]
[illegible]
ſe[illegible] de[illegible]
[illegible]
[illegible] 16
[illegible]
[illegible] d. [illegible] T[illegible] 78
[illegible] Acad. q. ed. [illegible]
ſe[illegible], præ[illegible] ætati eſt, tā quam [illegible] b[illegible] 8
ſenectu[illegible] ca[illegible] miſera videtur [illegible] 14
ſene[illegible] pex[illegible] 59
ſenectuti [illegible] eſt antepar[illegible] bono [illegible] nemo [illegible] & [illegible] 14
ſenectuti [illegible] ne ſto munere fungeretur, [illegible] ſedem in ſolio conſ[illegible] reſpondere m. 1. de Leg. 9
ſenectuti [illegible] ages ca[illegible] ne languori ſe deſidiæ [illegible] 1. Off. 1. 173
contra ſenectutem ſic pu[illegible] tanquam contra [illegible]
ſene[illegible] vt adipiſcantur omnes optāt, eandem [illegible] accuſant adepti [illegible] 4
ſeneſcere dicitur arbor vetula. de Finib. lib. 5. 56
ſeneſc[illegible] cum luna dicuntur arbores Diuin. lib. 25
creſc[illegible] & ſeneſcens luna 1. de Nat. d. 70
te[illegible] ſeneſcenti adiunctū eſt de Nat. d. 2. 56
nulla [illegible] res ſeniles ſunt, quæ, &c. Cat. 14
ſentio [illegible] de Nat. d. 1. 7
non enim ſentiunt quàm multa vobis ſuſcipienda ſint [illegible] de Nat. d. [illegible] 67
multis ſenſi mirabile videtur. de Nat. d. 2. 5
ſentire acute. Diuin. lib. 2. 59
alia ſentire, alia loqui. de Fin. lib. 2. 19
bene ſentire de Repub. Off. 1. 107
ſentire cum optimatibus de repub. contrarium, popularem eſſe. de Petit. one Conſul. 5
falſum ſentire, ſapientis grauitate indignum. de Nat. d. 1. 1
ſentire humiliter demiſſéque. Tuſc. quæ. lib. 5. 19
nihil ſentire melius eſt, quàm prauè ſentire. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 116. & Tuſc. quæ. lib. 1. 25
ne ul neque ſentiens, neque coniunctum in infinitate eſſe poteſt. de Nat. d. 1. 11
non ſentientis nihil eſt vllam in partem, quod interſit. Tuſc. q. lib. 1. 11
vt hæc qui non ſentiat, is nihil omnino ſenſurus eſſe videatur. de Nat. d. 2. 41
pariter enim cum vita ſenſus amittitur. Tuſcul. q. lib. 1. 11
ſenſus in corpore nullus. Tuſc. q. li. 1. 34
ſenſus ille diuinus in æternitate ſancta conſeruari quomodo poteſt. de Nat. d. 1. 25
hinc ſenſus extinguitur. Tuſc. q. lib. 1. 80
ſenſus feneſtræ animi Tuſc. q. lib. 1. 59
non eſt vllus hebetior ſenſus in hominibus, quam auditus. Som. Scip. 19
ſenſus oculorum fallaciſſimus. Diuinat. lib. 2. 71
ſenſus & vita tam diu remanet, quandiu motus in nobis remanet. de Nat. d. 2. 17
neque ſenſus coniunctum & continentem motum in infinito vllum eſſe poſſe. de Nat. d. 1. 10
ſenſum appellabat Zeno id, quod erat ſenſu comprehenſum Acad. q. ed. 2. lib. 1. 29
hoc [illegible] tempore [illegible] ſi. Tuſc. q. [illegible] b. 29
ſenſu[illegible] ap[illegible] dedi[illegible] de [illegible] d. 92
ſub[illegible] der. A[illegible] q. ed. [illegible]
ſ[illegible] & [illegible] Acad. q. [illegible] lib. 1. 13
ſ[illegible] d. [illegible] nd [illegible] L[illegible] 91
ſe[illegible] uſo [illegible] d. V[illegible]
[illegible]
[illegible] de [illegible]
ſi [illegible] haber [illegible]
[illegible] T[illegible]
ſen[illegible] & re[illegible] 14
igni[illegible]
[illegible]
quo ſe[illegible] beati[illegible] poteſt[illegible]
ſenſ[illegible] perce[illegible] 19
ſunt qui [illegible] aut quid [illegible] nim [illegible] intellig[illegible] de lib. 1. de Fin. 24
ſpeciem dei [illegible] ne percipi [illegible] non ſenſu de [illegible] d. 1. 74
ſenſ[illegible] mod[illegible] neque pr[illegible] uidentia 1. de Nat. d. 61
ſenſus acres in integere manque. Tuſc. q. lib. 5. [illegible]
ſenſus anguſti Acad. q. [illegible] lib.
ſenſ[illegible] interruptique. Acad. q. ed. 2 lib. [illegible] & ed. 2 l. 1. 14
ſenſus [illegible] oblata extrinſec[illegible] Acad. q. ed. 2 lib. 1. 18
ſenſus [illegible] Tuſc. q. lib. [illegible]
ſenſus obſcuri ac [illegible] C[illegible] Metrod[illegible] lib. 1. 67
ſenſus ſani & inte[illegible] Acad. q. ed. 1 lib. 1. [illegible] & 72
ſenſ[illegible] uperiores. Acad. q. ed. [illegible] 8
ſenſ[illegible] valentes. Acad. q. ed. [illegible] lib. 1. 10
ſenſus omnes, veri nuntii ex Epicuro. de Nat. d. 1. 49
ſenſus veraces, ſecundum Epicurum. Acad. quæſt. ed. 1 lib. 2. 71
ſenſuum fons eſt mens. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 1. 30
ſenſuum iudicia clara & certa Acad. q. ed. 1 lib. 2. 10
ſenſibus accepta. Acad. q. ed. 1 lib. 1. 29
ſenſibus etiam fidem tribuebat Zeno. Acad. q. ed. 1. lib. 1. 42
ſenſus conſequitur appetitio, & hanc ſequitur actio, ſecundum Stoicos. Acad. q. ed. 1 lib. 2. 99
ſenſus noſtros deprauat, inficit, & vt vult, flectit ea, quæ penitus in ipſis implicata induſtria, malorum mater omnium: cuius blanditiis corrupta, quæ natura bona ſunt, quia dulcedine hac & ſcabie carent, nō cernuntur ſatis 1. de Leg. 5. & 36
ſenſus exiguam habere [illegible] ad percipienda rationem Academici, duplici culpa rerum illas ſubiectarum: aut enim ita minuta & exilia ſunt, vt ſenſus effugiant: aut ita mobilia & concitata, vt nihil ſit conſtans, quod certò comprehendi poſſit. Academ. quæſt. ed. 1 lib. 1. 31

ſenſ[illegible] omnes hebetes & tardos [illegible] arbitrabātur Ac demici.Acad q.ed [illegible] lib.r.33
[illegible] [illegible] ſentus ad res percipiendas intenderemus. Acad.qu.ed 1.lib.2.30
ſenſu[illegible] mouentia quæ ſunt, eadem in opi[illegible] atione conſidune de Vniuer.5
ſenſus nec eas quidem res percipere,[illegible] ſenſibus ſubiectæ videremus, arbitrabantur Academ[illegible] Acad.q ed [illegible] lib.2.[illegible]
ſenſibus aliquid comprehēdere,ſeu comprehenſum tenere. Acad.q.ed [illegible] lib [illegible]
quaſi detractis de homine ſenſibus.lib 1. de Fi[illegible] 11
in ſenſibus non ineſſe quicquā tale,quale non etſ[illegible] alſum nihil ab eo differente eſſe po[illegible]it.Acad q.ed.2.lib.2.91
in ſenſibus non eſſe iudicium [illegible] ceteatit. Acad.quæſt edit.2.lib.1 30
ſenſibus moueri.Acad.quæ.ed.1.lib.2 91
Epicurus iudicia rerum in ſ[illegible]nſibus ponit, quibus ſi ſemel aliquid falſi probatum ſit,ſublatum eſſe omne iudicium veri & f[illegible] putat.lib 1.de Fin.17
è ſenſibus non principia ſolùm, ſed latiores quædam ad rationem inuenienda viæ reperiuntur. Acad.q ed 1.lib.1.30
in ſenſibus maxima veritas,ſi & ſani ſint, & bene valentes, & omnia remouētur, quæ obſtant & impediunt. Acad.q.ad. 1 lib.2 10,& 11
in ſenſibus magna vis eſt, ſi ad eos ſanos et valentes exercitatio & ars adhibeantur,vt ad ſenſum oculorum,pictura,ad aurium muſica,&c Acad.q ed.1.lib.1 12
ſenſim & pedetentim progredi. Tuſc.qu. lib.5.47
ita ſenſi[illegible] ſine ſenſu ætas ſeneſcit Cat.35
ſententia certa & ſtabilis.de Fin.lib.1 43
ſententiæ commutata.Acad.q.ad 1.lib 2 65
ſententia omnium populorū & gentium conſenſu comprobata.Diu.lib.1.10
ſententia curta.de Fin.lib.4 30
ſententia eneruata, muliebriſque. Tuſc. q lib 2.1[illegible]
ſententia errans & vaga (cui opponuntur)ſtabilis & certa.de Nat.deo 1.1
ſi vlla ſentētia cuiuſquam eſſe poteſt nihil approbantis. Academ.quæſt.edit.1. lib.1.30
ſententia perfectæ atque plena. de Finib. lib.4 30
ſententia vera,honeſte, & digna ſapiente. Academ.quæſt.edit.2.lib.2.70
ſi honeſtatem tueri ac retinere ſententia eſt.Offic 3 159
ſententiæ ſuæ rationem reddere. Tuſcul. quæſt.lib 1.[illegible]
ſententiam ſuam celare.Acad.quæſt.ed.1. lib.1.56
ſententiam argumenti concluſiſti. de Nat.deo.1,61
ſententiā hanc continet lex 3.de Leg.34
ſententiam aliquam defendere. Acad.q. ed.1.lib 2.57
eámque ſententiam, quam adamaueriſ, pugnaciſſimè defendere. Acad.quæſt.edit.1.lib.2 9
vereſtrum. ſic ſententiam habeas aliam domeſticam,aliam forenſem.de Finib. lib.2.64
ſententiam mutare. Acad.qu.ed 1.lib.2.58
quamcunque vero ſententiam probauerit Acad quæſt.edit.1 lib.2 109
hanc ego quum teneam ſententiam,quid eſt cur verear, ne ad eam non poſſim accommodare Torquatos noſtros? lib.1. de Finib.27
in ſententia,breuitas magna, laus eſt,non modò Senatoris,ſed etiam oratoris.3.de Leg.[illegible]
quæ enim ratio e[illegible] m de ſententia deduxiſſet Tuſcul[illegible] quæſ.l[illegible] [illegible]
& me pudet ta [illegible] de ſententia eſſe deiectum Tuſc.q lib: 11
ſententia deſi[illegible] Acad.q ed 1 lib : 58
in ſententia permanere. Tuſc. quæſt lib. 5 11.& Acad.[illegible] ed 2 lib 2 11
ſententiæ luce[illegible] auctoris fortaſſe deſiderant de Nat.d 1 9
ſententiæ diſcrepantes & variæ. de Nat. deor.1.[illegible]
ſententiæ breuiter enunciatæ. de Finib. lib. [illegible] 18
ſententiæ futiles & commentitiæ de Nat. deor.1 19
ſente[illegible] tiæ grauiſſimæ de Fin.lib.3 11
ſententiæ ſubtiles Tuſc. q lib.5.40
omnes mihi Epicuri ſententiæ ſatis notæ ſunt.[illegible] lib 1.de Fin.13
hominum ingenia ſententiæ quoque nō occidunt de Nat d 1 9
ſententiæ Epicuri ſelectæ ac breues. de Nat.d.1 60
quot homines,tot ſententiæ.lib 1.de Fi.15
ſententiæ vberes. Tuſc q lib.2.51
ſententiarum ſubtilitas de Nat.d 1 1
qui certis quibuſdam deſtinatiſque ſententiis quaſi addicti & conſecrati ſunt. Tuſ q.lib.2 4
ſeparatum de his dicamus. de Vniuerſ.65
non ſepeliri eum qui vetatur,ſed qui humetur 2.de Leg.55
ſepulti qui ſunt in vrbe poſt duodecim tabulas, clari viri fuerunt, ante quibus hoc ante eam legem virtutis cauſe tributum eſt, vt Publicolæ aut Tuberto, quod eorum poſteri iure tenuerunt,aut qui hoc virtutis cauſa ſoluti legibus conſecuti ſunt 2 de Leg.55,& 54
in ſepultos priuſquam iniecta gleba eſt, locus ille vbi crematum eſt corpus, nihil habet religionis 2.de Leg.52
ſepulturæ genus antiquiſſimum Ciceroni fuiſſe videtur,quo apud Xenophontem Cyrus vtitur : redditur enim terræ corpus,& ita locatum ac ſitum,quaſi operimento matris obducitur.2.de Leg. 52
de ſepultura quid ſenſerit Socrates,apparet in eo libro,in quo moritur(in Phædone).Tuſc.q.lib.1.98
ſepultura & iuſtis exequiis caruerunt. 2. de Leg.42
niſi in ſepulturis publicis de laude mortui,nec ab alio,niſi qui publicè ad eam rem conſtitutus eſſet, dici licebat. 2.de Leg 62
ſepulchrum, portus corporis: ex Ennio. Tuſc. quæſt.lib.1.96
ſepulchrum Archimedis, ab Syracuſanis ignoratū, à Cicerone Quæſtore indagatum. Tuſc.q lib.5.47
ſepulchrum ſeptum vndique, & veſtitum vepribus & dumetis. Tuſculan. quæſt. lib.5.47
ſepulchrum eorum qui conditi ſunt, antè non eſt, quàm iuſta facta, & corpus incenſum eſt.2.de Leg. 51
ſepulchrum quo tempore incipiet, & religione teneatur.2.de Leg.51
ſepulchri veſtibulum, buſtumve, quod lex vſucapi vetat, tuetur ius ſepulchrorum.2.de Leg 57
ſepulchro vetat Plato vllam partem ſumi ex agro culto, nec qui coli poſſit, ſed quæ natura agri tantummodo efficere poſſit, vt mortuorum corpora ſine detrimento viuorum accipiat, ea potiſſimum vt compleatur Quæ autem terra fruges ferre,& vt mater,cibos ſuppeditare poſſit, eam ne quis nobis minuat,
neve viuu[illegible] [illegible] gib 61
ſepu[illegible]rum alti[illegible] qu[illegible]m quod quum [illegible] e[illegible]ni,nec [illegible] pide [illegible] poni, [illegible] od capit[illegible] rui neiſam quatuor heroicis [illegible] quos longos appellat E[illegible] gib.6[illegible]
ſepulchrum in l[illegible]co publico [illegible] aliter 2.de Le[illegible] 4
in ſepulc[illegible]ro [illegible] quos [illegible] pro[illegible] [illegible] de [illegible]
in ſepulchro,quod proc[illegible] eodem ritu c[illegible]nditus [illegible] Roman[illegible]rum.2 de Le[illegible]
ſepulchr[illegible] vbi ded[illegible] eſt ædes H[illegible] portam [illegible] enim e[illegible] potuiſſe pe[illegible] religione obl[illegible] de Leg.54
ſepulchrorum m[illegible] ficentiam eſſe minuendam 2.de [illegible]
ob ſepulchrorum, quas i[illegible] Ceramico videmus, ampl[illegible] lege ſancitum eſt, neque ſepulchrum facere operoſius, quàm quod decem homines effecerint triduo, neque id opere tectorio exornari, nec Hermas quos vocant, licebat imponi 2.de Leg 59,& 60
ſepulchrorum tanta eſt rel[illegible], vt extra ſacra & gentem inferri fas negent eſſe, idq; apud ma[illegible] noſtros Torquatus in gente Popilia iudicauit 2.de Leg 50
ſepulchris nouis modum finiuit Demetrius : Nam ſuper terræ tumulum noluit quid ſtatui,niſi columellam [illegible] tribus cubitis non altiorem, aut menſa[illegible] labellum. & huic procurat on[illegible] cer[illegible] magiſtratum præfecerat 2 de [illegible]
ſepulchra habere comm[illegible] O[illegible]
nec ſepulchra legens, &c hoc [illegible] inſcriptiones ſepulchroru[illegible] 19
de ſepulchris nihil eſt apud Solonem amplius, quàm ne q[illegible] deleat, neve alienum inferat: pœnaq[illegible] eſt, ſi quis buſtum, aut monumentum, aut columnam violarit,deiecerit,fregerit.2. de Leg 9
de ſepulchris habemus authoritatem Platonis,à quo funerum ſumptus præfinitur ex cenſibus,à minis quinque vſque ad minam.2.de Leg 61
de ſepulchris duæ leges : quarum altera priuatis ædificiis,altera ipſis ſepulchris cauet 2.de Leg.56,& 57
ſepiæ atramenti effuſione ſe tutantur 2. de Nat.d.96
ſeptus atque munitus. Tuſcul. quæſt.lib. 5.30
nullis amicis ſeptus. de Pet.Conſul 19
ſeptus virtutibus omnibus, vt mœnibus. Parad.33
quòd ſi qui ſatis opibus hominū ſibi contra conſcientiam ſepti eſſe & muniti videntur.de Fin 2.40
nullis præſidiis ſepti.Off.2.25
quaſi ſepimento aliquo vallabit hæc omnia diſſerendi ratione,veri & falſi iudicandi ſcientia.1.de Leg 47
quamobrem Sibyllam quidem ſepoſitam & conditam habeamus. Diuin lib 2 [illegible]
quæ tibi ſcio eſſe ſepoſita de Petitione Conſul 2
nam quum ætas tua ſeptenos octies ſolis anfractus, reditúſque conuerterit. Som.Scip 7
cùm tam bonus ſeptenarios fundit ad tibiam. Tuſc.quæſt.lib.1.95

ſeptentriones clariſſimi. Acad q.ed. 1 lib. 2. 61
quid ſequatur quamque rem, quid repugnet. Acad.q.ed.1.lib.2.83
ſequi authoritatem alicuius. Diuinat.lib. 2. 65
ſequi, & improbare, contraria. Acad q.ed. 1 lib.2.86
ſequi facultatẽ rei alicuius potius, quàm conſequi. de Nat.d.1.9
ſequi alicuius inſtitutum. Acad. q.edit.1. lib 2 14
ſequi atque colere leges. Parad. 41
conſequuntur magni dolores eos, qui ratione voluptatem ſequi neſciunt. lib. 1. de Fin. 15
ſequi officium & fidem. Diuin.lib.1.27
ſequi probabilia. Acad. quæ. ed.1.lib.2.54, & 91
ſequi probabilia coniecturæ. Tuſc quæſt. lib.1.16
ſequi voluptatem ratione. de Fin.lib.1.25
quibus rationibus inſtantia ſeruetur, eiſdem contemnuntur ſequentia. Tuſc.q. lib.4.53
ſecta Ariſtonis fracta atque contuſa.1.de Leg.38
habet quaſi viam quandam & ſectam quam ſequatur. de Nat.d.2.42
ſerenitas cæli. Diuin.lib.1.74
ſeries rerum & ſententiarum quanta ſit, & vt ex alio alia nectantur.1.de Leg.55
ſeriem cauſarum ſempiternam qui introducunt, ii mentem hominis, voluntate libera ſpoliatam neceſſitate fati deuinciunt. Fat 16
ſi Seriphi natus eſſes, nec vnquam egreſſus ex inſula. de Nat.d.1.62
de quo omnis hic ſermo eſt. Acad. q.ed.1. lib 1.53
& is ſermo, qui more maiorum à ſummo adhibetur magiſtro in poculo. Cat. 43
ſermo amatorius. Tuſc. quæſt lib.3.61
ſermo delicatus Off.1 199
ſermo conuiuio dignus. Off.1 159
ſermo familiaris Tuſc.q.lib.5.46
ſermo fictus ad alicuius voluptatem. Læl. 80. & Off.1 61
Græcus ſermo) (Latinæ literæ. lib. 1. de Fin.1
ſermo intimus. Tuſc q.lib.1.45
ſermo lenis minimèque pertinax. Offic. 1. 187
ſermo quietus & remiſſus. Cat.25
ſermo vulgaris. Acad q.ed.1.lib.1.4
iſto ſermonis errore labimur. Tuſc.q.lib. 5. 41
ſermoni reliquo ſedentes demus operam. 1.de Leg.1
quibus cum ſermonem conferremus. Off. 1. 189
in ſermonem alium differendum eſt. de Vniuerſ.37
in eum illum ſermonem incidere. Læl 2
ſermone blando appellare aliquem. Off. 2. 68
ita ſermone confecto Catulus remanſit, &c. Acad.q.ed.1.lib 2.157
ſed in huiuſmodi ſermone & conſeſſu facillimum. de Nat d 2.43
ſcito quidem illa ſermone, & Attico. de Nat.d.1.65
ſermones ludicri. Acad.q ed.1 lib.2.6
ita multi ſermones perſcripti ſunt. Acad. q.ed.1.lib.2 68
ſermones variè & copioſè perſcripti. Aca. q.ed.1.lib.1.11
ſermones familiares cum aliquo conferre. Off.1 55
ſermones & cœtus hebere. Acad. q. ed.1. lib.1.12
ſerere arbores. Tuſc.q lib.1.26. Cat.24
ſerere fructus. Cat 24
niſi ex æternitate cauſa cauſam ſerens hoc erit effectura. Fat.20
& ſertiſ redimiri iubebis & roſa. Tuſc.q. lib 3 37
ſata querens ingenio.1.de Leg.1
ſata & quaſi ſparſis animis. de Vniuer.55
ſatu cæli, terræque concepta generati Saturnus & Salacia. de Vniuerſ.49
ſatu deorum orti. de Vniuerſ. 49
poſt eam ſationem. de Vniuerſ.57
iam ſero litteris mandare. de Nat.d.2.6
attende quò ſerpat genus hoc argumenti. de Nat.d.1.69
illa quàm longè ſerpant, non vides.3. de Nat.d.36
ſerpere multiplici lapſu & erratico dicitur vitis. Cat.48
alia animalia ſerpendo, alia gradiendo, alia volando, alia nando, ad paſtum accedunt.2.de Nat d.91
ſerpentes quædam beſtiæ extra aquam, ſimul ac primum niti potuerint, aquam perſequuntur.2.de Nat.d.93
ſerpentium maximam vim conficiunt ibes. de Nat.d.1.71
Seruilii, gemini, ſibi inuicem valde ſimiles fuerunt. Acad q.ed 1.lib 2 53
Seruio Tullio dormienti caput ardere viſum eſt. Diuin.lib.1.121
ſeruanto iuſtitium vincula.3 de Leg.5
ſeruare æquitatem. Off 1.91
ſeruare amicitiam ſumma fide, conſtantia, iuſtitiaque. Læl 15
ſeruare alicuius inſtituta. Acad. quæ.ed 1. lib.1 3
ſeruare memoriam alicuius piè, inuiolatéque. Cat.73
ſeruare officium. Acad.q ed 1 lib.1 26
ſeruare pacta & promiſſa. Off 3 124
ſeruare aliquid ſumma religione. Diuin. lib.1.87
ſeruare ſe integrum caſtúmque. Tuſc. q. lib.1.59
etiam recentibus beneficiis ad ſtudium ſeruandum excitabuntur. de Petitione Conſ.14
qui ex Caucaſo exili ſignum ſeruantes, &c. Diuin.lib.1.35
ſed à diis immortalibus ad iſtam horam ſeruatus eſt. Diuin.lib 2.36
ſeruari legem integram accuſatori & iudicio.3.de Leg 40
ſeruus libidinum. Tuſc.q lib.2.9
ſerui atrienſes. Parad.45
eſt autem infima conditio & fortunæ ſeruorum, quibus non malè præcipiunt, qui ita iubent vti vt mercenariis, operam exigendam, iuſta præbenda. Offic. 1. 61
ſeruitus, eſt obedientia animi fracti & abiecti, & arbitrio carentis ſuo. Parad.44
ex (ædes) Sergio ſeruiebant. Off.3.87
ſeruire cupiditatibus. Læl.69
ſeruire gloriæ. Tuſc.q lib. 5.7
ſeruire neceſſitatibus vitæ. Diuinat. lib. 2 94
ſeruire pecuniæ. Tuſc q.lib.5.7
ſeruire perſonæ. Offic. 3.144. quod faciunt poetæ, tribuentes cuique perſonæ, quod ei maximè conuenit & decorum eſt.
ſeruire poſteritati. Tuſculan. quæſt. lib. 1. 29
ſeruire humanæ ſocietati. Officiorum 3. 68
ſeruire tempori. Tuſc.q.lib.3.56
ſeruire ſuæ vtilitati. Off 3 55
ſeſelis, herba qua ceruæ paulo ante partum ſe perpurgant.2.de Nat.deo 95
ſeuocare animum à voluptate, id eſt à corpore, à re familiari, à repub. à negotio omni. Tuſcul. q lib.1.62
ſeuocare ſe à corpore, dicuntur animi. Tuſc. quæſt.lib.1.59
cùm ergo eſt ſomno ſeuocatus animus à ſocietate & contagione corporis. Diu. lib.1.58
voluptaria, delicata, mollis diſciplina, quàm grauis, quàm continens, quàm ſeuera. Lib.1.de Finib.29
nónne ipſa ſeueritas, & grauis, & recta ratio obuerſatur? Academic. quæſt. ed. 2.lib.2.130
ſeueritas morum in ciuitatibus cùm ob vitia cecidiſſet.2.de Leg.38
ſeueritatem in filio adhibuit. lib.1. de Finib.18
ſine ſeueritate adminiſtrari ciuitas non poteſt. Off.1.88
ſexcenta licet eiuſmodi proferri, id eſt infinita. Diuin.lib.1.25
ſi emere aquæ ſextarium mina cogerentur, Off.2.82
Sex. Ælius, L. Acilius, veteres iuris interpretes, verba quædã legis x 11. tabul nõ ſatis ſe intelligere dixerunt.2.de Leg.55
Sextus Pompeius (Cn. Pompeii magni patruus) in Geometria operam poſuit. Off.1.19
Sex. Tarquinius contra legem illam ſempiternam de ſtupris, licet eo tempore de ſtupris ſcripta lex Romæ nulla eſſet, vim Lucretiæ Tricipitini filiæ attulit. 2.de Leg 9
¶ Si eorum (deorum immortalium) plaga perculſi, afflictos ſe & ſtratos eſſe fateantur. Tuſcul.quæſt.lib.3.61
ſi fingenda nomina vt ce poetæ 2.de Le.19
ſi probus mundi artifex. de Vniuerſ. 7
ſi quando ſileat ambitus.3.de Leg.35
ſi quis quærat vnde habemus. de Nat. deo.2.14
ſi rectè concluſit, teneo: ſin vitioſè, minam Diogenes reddat. Acade.quæſt.ed. 1.lib 1 89 dictum Carneadis, quo iudere ſolebat, quando inexplicabile aliquod argumentum incidebat.
ſibi captum fuiſſe tabernaculum in hortos Scipionis.2.de Nat.deo.8
ipſe ſibi diſplicet. de Natura deo.1 59
Sibylla verſus furens fudiſſe dicitur. Diu. lib.2.85
Sibylla Erythræa. Diuin.lib.1.33
ſi quid ex portentis Sibyllæ, interpretes aruſpicesve monuerunt. 3. de Natu. deo.4
Sibyllam incitabat naturæ vis. Diuin. lib.1.70
Sibyllinis carminibus ex primo verſu cuiuſque ſententiæ primis literis illius ſententiæ carmen omne prætexitur. Diuin. lib.2 86
Sibyllinæ vaticinationes. de Nat.deo.1.7
Sibyllinorum verſuum decem interpretes erant delecti ex ciuitate. Diuin. lib.1.4
multas gentes ſic immanitate efferatas, vt, &c. de Nat.deo.2.44
ſiccus, cui opponitur Vinolentus. Acad. q.ed.1.lib.1.78
ſiccitas orationis. de Nat.deo.1.2
ſummam in eo eſſe corporis ſiccitatem. Cat.30
Siculenſe fretum.3.de Nat.deo.17
ſidera certis infixa ſedibus. Tuſc. quæſt. lib.5.51
ſidere æthereum locum obtinent, qui in-

nuiſſimus eſt,& ſemper agitatus & vi- get. de Nat.deo.1.30
ſiderum vnumquodque curſum deco- rum eſt adeptum.de Vniuerſ.39
ſiderum ortus occaſúſque non fieri eo- dem tempore apud omnes. Diuin.lib. 2.73
ſideribus deus parem numerorum diſtri- buit animorum, & ſingulos adiunxit ad ſingula.de Vniuerſ.53
ſideribus animos deus quaſi in currum vniuerſitatis impoſuit de Vniuerſ.53
ea ſidera celeritate vinci à tardioribus. de Vniuerſ.39
eſt hoc quidem res illius ſignum aut ar- gumentum.Acad.q.ed.1 lib 2.36
ſignum dubiè datum.Diuin.lib.1.105
ſed ſigno obiecto monuit Craſſum, &c. Diuin.lib.2.30
ſigna annulis impreſſa. Acad. q.ed.1 lib. 2.58
& ii qui ſigna fabricantur. Officia.2. 105. ἀγαλματοποιοὶ dicuntur, ſtatuarii.
nec habere quaſi ſigna quædam & notas, &c.Læl.55
ſigna rerum futurarum poſſunt dii oſtē- dere.2.de Leg.33
quid eſt quod ſignis & luminibus mun- dum ornare concupiſceret deus.de Na. d.1.17
ſignis refertæ villæ partim publicis, par- tim etiā ſacris & religioſis.3.de Leg.28
ſignifer um luſtrat orbem (pro zodiaco.) de Nat.d.2.39
ſigillum in cera annulo imprimere. Aca. q.ed.1 lib.2.77
omnia ſigilla numerantes Epicureos ao- ui.de Nat.d.1 59
ſignanto publicè æs, argentum, aurum 3. de Leg.5
ſignare in animo ſuam ſpeciem.Fat.42
nihil ita ſignari in animis noſtris à vero poſſe,&c Acad.q.ed.1.lib.2.65
ſignatæ in mente res. Tuſc.q.lib.1.49
ſignificare futura.Diuin.lib.1.73
verbis duobus,beato & æterno,ſignifica- tur deus.de Nat.d.1.47
ex quibus magna ſignificatio fit, &c.Off. 1.183
ſignificatio & quaſi denuntiatio calami- tatum.Diuin.lib.2.41
per quandam ſignificationem rebus in- animatis tribuit nomina. de Nat.deo. 2.17
ſignificationes nonnullæ valetudinis, vt hoc ipſum, plena, enectáve ſimus, ex quodam genere ſomniorum intelligū- tur. Diuin.lib.2.109
Silenos diligentiſſimè res Annibalis per- ſecutus eſt. Diuin.lib 1.46
Sileni fabella. Tuſculan. quæſt. lib 1.102
ſilent muſæ Varronis. Acad. quæſt. ed 1. lib.1.2 hoc eſt, Varro ceſſat, nihil com- mentatur aut ſcribit.
ſilentium in auſpicitis dicitur, quod omni vitio caret. Diuin.lib.2 56
te tamen ſilentium fieri iuſſiſſe. Diuin. lib 1 54
ſilentio ferre aliquid.Tuſc q.lib.2.41
non enim ſilice nati ſumus. Tuſc.q. lib. 3.10
ſilos, flaccos, frontones, capitones. de Nat.d.1 56.vitia corporis.
ſimia Dodonæa improbitas. Diuinat. lib.2.54
ſemper ſui ſimilis orbis.de Vniuerſ.41
ſimiles deorum & hominum. de Nat. d. 1.54.& 63
non ſolùm ſimiles, ſed vndique perfectè & abſolutè pares. Acad. quæſt.ed.1.lib. 1.58
atque vt in eodem ſimili verſer. Tuſcu.q. lib.2.40
ſimilia veri. Acad.q ed.1.lib.1.91
ſimillimæ omnes mundi partes omniū. de Vniuerſ.23
ſimillimum ad æternitatis imitationem. de Vniuerſ.45
nihil eſt quod ad ſe rem vllam tam alli- ciat,tā attrahat, quàm ad amicitiam ſi- militudo.Læl.46
ſimilitudo animorum magis apparet in beſtiis, quarū animi ſunt rationis ex- pertes.Tuſcul.q.lib.2.65
ſimilitudo hominum, in corporum figu- ra magis extat, quàm in animis. Tuſc. q.lib.1 65
ſimilitudo bonorum morum. Offic. 1.81, & 85
quorum ſimilitudinem aliquam qui ar- ripueris,&c. Tuſc.q lib.1.99
ſimilitudinem veri conſequi. de Vniuer- ſit 9
ſed ex mediorum officiorum frequentia ſimilitudinem quandam gerebant,ſpe- ciemque ſapientum.Off.3 10
commentum coronæ ſimilitudine quid- dam efficit Parmenides.de Nat.d.1.28
ſimilitudines plurimis in rebus apparet. Acad. q.ed 1.lib.2.51
ſimiliter à nobis de antiquis philoſophis commemorari, atque,&c.Acad. q.edit. 1.lib.1 65
ſimiliter effici poteſt (pro eadem ratione vel,eodem pacto).de Nat d.2.16
Simonides magna memoria fuit. Tuſc.q. lib.1.48
Simonides per inſomnium à naufragio ſeruatus. Diuin.lib.2.50
de Simonide cùm quæſiuiſſet tyrannus Hiero, quid eſſet deus, deliberandi cau- ſa ſibi vnum diem poſtulauit, deinde plures, &c. Quia quanto, inquit, diutius conſidero, tanto mihi res videtur obſcu rior. de Nat.d.1. 48
homo ſimplex & apertus.Off.1.153
an ſimplex, vnúſque ſit. Academ. quæſt. edit 1.lib.2 115
ſimplex & vniuſmodi. Acad. quæſt. ed.1. lib.1.49
ſimplex materia & indiuidua. de Vni- uerſ.35
aperta ſimpléxque mens de Nat.d.1.20
cum ſimplici homine ſimpliciter agere. Acad. q.ed.1.lib.2.108
ſi eſt ſimpliciter breuitérque dicendum. Off.1.44
in ſimpulo fluctus excitabāt, vt dicitur, Gratidius, quos poſt filius eius Marius in Ægeo excitauit mari.3 de Leg 36
ſimul inflauit tibicen,&c.pro, quàm pri- mum, ſimul ac,&c. Acad.q ed.1 lib.2 77
ſimul autem cepit intelligentiam, &c. id eſt, poſtquam, vel quamprimum. de Fin.lib.3 17
ſimul vt experrecti ſumus. Acad. q. ed.1. lib.1.49
ſimulachrum,eſt alicuius æterni mundus hic quem cernimus.de Vniuerſ.7
ſimulachro nullo earum rerum ob ocu- los poſito.de Vniuerſ 47
quarum rerum vtilitate ſimulachra con- ſecrata 3.de Nat.d 43
ſimulachra virtutum.de Fin. lib. 3.40. & Off.1.69
victoriolæ aureæ & pateræ quæ ſimula- chrorum porrectis manibus ſuſtinen- tur 3.de Nat d.63
nihil ſimulatum poteſt eſſe diuturnum. Off.1.61
ſimulatè aliquid facere,& ex animo face- re, contraria.2 de Nat.deo.115
ſimulatio veritatem delet, ſine qua no- men amicitiæ valere non poteſt. Læl. 77
ex omni vita ſimulatio diſſimulatióque tollenda eſt. Off.3.79
nec vlla pernicies vitæ maior inueniri po- teſt, quàm in malitia ſimulatio intelli- gentiæ.Off.3 94
ſimulatio omnium rerum vitioſa eſt: tol- lit enim iudicium veri, idque adulte- rat. Læl 77
qui ſimulatione amicitiæ coluntur. Læl 16
ſine curriculo & certatione corporum ſtat.2.de Leg.24
cùm ſe togatis omnibus ſine dubio ante- ferret. de Nat.deo.1.41
ſine dubio omnes ſtulti ſunt miſerrimi. de Nat.deo.1.17
ſine dubitatione reſpondere. Acad.q. ed. 1.lib.1.85
ſine mandatis legatus Senator.3. de Le- gib.18
ſine procuratione Senator in legatione. 3.de Leg.18
legatum plus alicui quàm ſine religione capere liceat 2.de Leg.48
ſine teſte. de Finib.lib.2.50. quod alibi, ſi- ne conſcio, dicit.
vix ſinguli reperiebantur (formoſi ſcili- cet) è gregibus ephebotū.de Nat de.1.55
ſingulos animos adiunxit deus ad ſingu- la ſidera. de Vniuerſ.53
quæ ſi ſingula vos fortè non mouent, vni- uerſa certè inter ſe connexa mouere debebunt.2. de Nat.deo.113
ſingularem hunc mundum atque vnige- nam procreauit.de Vniuerſ.15
qui ingenio atque animo ſingulares,&c. Diuin.lib.2.76
ſingularum rerum ſingulas proprietates eſſe. Academic. quæſt.ed 1.lib.1.52. do- ctrina poſitiorum phyſicorum.
is ſiniſtra aue dictus populi magiſter eſto.3 de Leg.8
vt in ſinu gaudeant. Tuſc.q.lib.3 44
ſiou præcipitis conſumptos animantes de Vniuerſ.53
Siſenna, Accii amicus, neque orator in nu- mero veſtro vnquàm eſt habitus, & in hiſtoria puerile quiddam conſect[illegible] 2.de Leg.5
vat factus eſt alter ſiſtendi [illegible]
Siſyphus. Tuſc.q. lib.1.8
deſerētem ſitellam de M.Octauio. de Na. deo.1.75
ſitis cupiditatis nūnquam nec expleta, nec ſatiatus. Parad.7
ſitis reſtincta. de Finib.lib.2.7
quaſi diuturnam ſitim explere cupiens. Cat.14
ſiti enectus. Tuſc.q.lib.1.8
grauiter ardentérque ſitire, id eſt expete- re & deſiderare voluptates. Tuſculan. q.lib.4.13
ſitienter quid appetere. Tuſc q.lib.4.29
ſitum ac locatum corpus terræ reddatur in ſepultura 2 de Leg.51
ſiti dicuntur, ii qui cōditi ſunt, nec tamen eorū antè ſepulchrum eſt, quàm iuſta facta, & corpus incenſum eſt.2.de Le- gib.52
ſitus loci. Acad. q edit. 1.lib 2 57
ſitus membrorum. Tuſc.q lib 1.34
ſitus mundi. Tuſc.q.lib.1.38
ſitus partium. Academ. q.edit.1. lib.1.113
❡ Sociis parento 3 de Leg.9
prima ſocietas in ipſo coniug[illegible] eſt, pro-

xima in liberis:deinde vna domus,communis omnia. Offic.1.79. vide Ariſtot. ἀνακοινωνία.
ſocietas coniunctionis humanæ. de Fin. lib.5.60
ſocietas communitáſque generis humani. de Fin.lib.4.5.& Tuſc.q.lib.1.51
ſocietas grauiſsima cũ humanitate in oratione difficillima.3.de Leg.1
ſocietas hominum coniunctióque optimè ſeruabitur, ſi,vt quiſque erit coniunctiſsimus, ita in eum benignitatis plurimum conferetur. Off.1.45,& 75
ſocietas eſt,latiſsimè quidem quæ patet, omnium inter omnes, interior eorum quæ eiuſdem gentis ſunt, propior eorum qui eiuſdem ciuitatis. Offic.3.90
ſocietas orationis & vitæ. Off.1.19
ſocietas vitæ. Tuſc.q lib.1.50 & lib 5 4
ſocietas & communicatio vtilitatum. de Fin.lib.5.60
ſocietas inter homines à diis immortalibus conſtituta. Off.3 35
ſocietatis inter homines arctiſsimum vinculum eſt, magis arbitrari eſſe contra naturam,hominem homini, ſui commodi cauſa,detrahere,quàm omnia incommoda ſubire, vel externa, vel corporis,vel etiam ipſius animi. Off.3.35
ſocietatis hominum gradus plures ſunt. Offic 1.77
ſocietatis generis humani vinculum eſt ratio & oratio. Offic.1.75
ſocietatis hominum propior gradus eſt eiuſdem gentis, nationis, linguæ, qua maximè homines coniunguntur. Offic.1.77
ſocietatem charitatis cum ſuis coierit. 1. de Leg 46
ſocietatẽ generis humani natura ipſa conciliauit. Lul.19
deſerunt enim vitæ ſocietatem, qui nihil conferunt in eam ſtudii, nihil operæ, nihil facultatum. Offic.1.43
ad ſocietatem ciuilem natus homo. 1. de Legib.47
ſocietatem ſanctam ſeruare. Off.1.59
quàm difficiles pleriſque videntur calamitatum ſocietates. Læl.57
omnium ſocietatum nulla præſtantior eſt,nulla firmior, quàm quum viri boni moribus ſimiles familiaritate coniuncti ſunt. Off.1.81
vt excitaret homines non ſocordes, ad veri inueſtigandi cupiditatem. de Nat. deor.1.4
Socrates Archelai, Anaxagoræ diſcipulum,audiuit. Tuſc.q lib 5.8
vt ait Socrates apud Xenophontem. de Nat.deo.1.14
Socrates apud Platonem & Xenophontem ita diſputat,vt nihil affirmet ipſe, refellat alios. Academ.quæſt.edit.1. lib. 1.11
Socrates Xenophonti conſulenti, ſequereturne Cyrum, Et noſtrum,inquit, humanum eſt conſilium: ſed de rebus & obſcuris & incertis ad Apollinem cenſeo eſſe referendum. Diui.lib.1.103
Socrates quum facilè poſſet educi è cuſtodia, noluit. Tuſc.q.lib.1.58
Socrates quum impiis ſententiis damnatus eſſet, æquiſſimo animo ſe dixit mori. Diuin.lib 1.104
Socrates de ſe ipſo detrahens in diſputatione,plus tribuebat iis,quos volebat refellere. Acad quæſt.edit.1.lib.1.16
Socrates in pompa,quum magna vis auri argentique ferretur, Quàm multa non deſidero,inquit. Tuſculan.quæſt. lib.5.66
Socrates quum apud Delium malè pugnatum eſſet,Lachete Prætore,fugerétque cum ipſo Lachete,vt ventum eſt in triuium,eadem, qua cæteri, fugere noluit: quibus quærentibus, cur non eadem via pergeret, deterreri ſe à deo dixit: tum quidem ii, qui alia via fugerant, in hoſtium equitatum inciderũt. Diuin.lib.1.104
Socrates in ſolitus eſt ea diſſimulatione, quam Græci εἰρωνείαν vocant, quando ſe nihil ſcire affirmauit. Acad.quæ. edit.1. lib.1.16
Socrates apud Xenophontem formam dei quæri non oportere, eundémque & ſolem & animum eſſe ait, & modò vnum, tum plures deos. de Nat.d 1 14
Socrates hanc viam ad gloriam proximam & quaſi compendiariam dicebat, ſi quis id ageret,vt qualis haberi vellet, talis eſſet. Off.2.69
Socrates tugulis concaua non habuit. Fat.8
Socrates cùm interrogaretur, cuiatem ſe eſſe diceret, Mundanum, inquit: totius enim mundi ſe incolam & ciuem arbitrabatur. Tuſc.q.lib.5.78
cùm Socrates Alcibiadi perſuaſiſſet, eum nihil hominis eſſe,nec quicquam inter Alcibiadem ſummo loco natum, & quemuis baiulum intereſſe,&c. Tuſcul. quæſt.lib.3.66. vide Platonem in Alcibiade.
Socrates percontando atque interrogando elicere ſolebat eorum opiniones, quibus cum diſſerebat, vt ad ea,quæ ii reſpondiſſent,ſi quid videretur,diceret. de Finib.lib.2.1,& 2
Socrates nec patronum quæſiuit ad iudicium capitis, nec iudicibus ſupplex fuit. Tuſc.q.lib.1.58
Socrates primus philoſophiam deuocauit è cælo, & in vrbibus collocauit, & in domos etiam introduxit,& coegit de vita & moribus,rebúſque bonis & malis quærere. Tuſc.q.lib.5.8
Socrates primus philoſophiæ moralis author fuit,rerumq; naturalium, in quibus omnes ante eum philoſophi occupati fuerunt,inquiſitionem obſcuram, & ad benè viuendum non neceſſariam omiſit. Acad q. ed.1.lib.1.1
Socrates,philoſophiæ parès. de Fin.lib.1.1
Socrates veteris philoſophiæ, moralis videlicet,author. Acad.q.ed.1.lib.1.3
Socrates in Phædro Platonis flumen pede tentat 1.de leg.6
Socrates cùm penè iam in manu mortiferum illud teneret poculum,locutus ita eſt, vt non ad mortem trudi,verùm in cælum videretur aſcendere. Tuſc.q.lib. 1.59
Socrates ab Apolline omnium ſapientiſſimus dictus, ob id,quòd nihil ſe ſcire affirmaret. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 1. 16. Idem de ſe dicit apud Platonem in Apologia.
Socrates cùm Critonis oculum alligatum vidiſſet,quæſiuit quid eſſet:cùm autem ille reſpondiſſet,in agro ambulanti ramulum adductum, vt remiſſus eſſet, in oculum cecidiſſe. Non enim paruiſti mihi,inquit,reuocanti, cùm vterer, qua ſoleo, præſagitione diuina. Diuin. lib.1.104
Socrates, Apollinis oraculo ſapientiſſimus iudicatus. Cat.71
Socrates cùm ei viſum eſſet nihil ſciri poſſe, excepit vnum tantùm, ſcire ſe, nihil ſe ſcire:nihil amplius. Acad.q.ed. 1.lib.2.68
Socrates dulcis & facetus, feſtiuique ſermonis,atque in omni oratione ſimulator,quem εἴρωνα Græci nominauerunt. Off.1 151
Socrates & Plato tollendi ex eorum numero, qui negarũt quicquam ſciri aut percipi poſſe. Academic.quæſt.ed.1.lib. 2.16
Socrates & Theramenes præſtantes viri virtutis & ſapientiæ gloria. Tuſcul. q. lib 1.90
Socrates voluptatem nullo loco numerat. de Finib.lib.2 75
Socrates exſecrari eũ ſolebat, qui primus vtilitatem à natura ſeiunxiſſet. Id enim caput eſſe exitiorum omnium.1.de Legib.25
Socratis mors.3.de Nat.deo.61
Socratis mortẽ illachrymari ſoleo Platonem legens.3 de Nat.deo.61
Socratis omnis oratio tum in virtute laudanda, & in hominibus omnibus ad virtutis ſtudium cohortandis conſumebatur. Acad. quæſt. edit.1.lib.1.11
Socratis multiplex ratio diſputandi, rerúmque varietas, & ingenii magnitudo Platonis memoria & literis conſecrata, plura genera effecit diſſentientium philoſophorum. Tuſc.q.lib.5.8 9
Socratis apud Platonem ſomnium. Diuin.lib.1 48
Socratem ferunt, cùm vſq; ad veſperum contentius ambularet, quæſitumque eſſet ex eo, quare id faceret, reſpondiſſe, ſe,quo melius cœnaret, obſonare ambulando famem. Tuſc.q.lib.5.70
Socratem ipſum parentem philoſophiæ, Zeno, Latino verbo vtẽs, ſcurram Atticum fuiſſe dicebat. de Nat. deo.1.66
ſodalitates ciuium, de Pet. Conſ.14
ſodalitates Romæ, Catone Quæſtore, inſtitutæ ſunt, ſacris Idæis magnæ matris acceptis. Cat. 41
ſol vnde dictus.1.de Nat.deo 50
ſol dictus, quia ſolus eſſet. 3. de Natura deo.38
ſol,eſt Apollo: luna autem, Diana.3. de Nat.deo.36
vbi ſol ſuum totum confecit & peragrauit orbem, fit annus, de Vniuerſ 41
ſol, duabus vnius orbis vltimis partibus definiens motum, curſus annuos conficit. de Nat.deo.2 61
ſol, dux & princeps, & moderator luminum reliquorum, mens mundi & temperatio,&c. Som.Scip.15
ſol Democrito magnus videtur, quippe homini erudito, in Geometriaque perfecto. lib 1.de Finib.16
ſol qui tanta incitatione fertur, vt celeritas eius quanta ſit, ne cogitari quidem poſſit, nobis tamen ſtare videtur. Academic.q.ed.1 lib.1.74
ſol geminatus, P. Africani mortem prænuntiauit. de Nat.deor.2.11
ſol igneus, Oceani alitur humoribus. de Nat.deo.2 19
ſol duodeuiginti partibus maior terra. Academic.q.ed.1.lib.2.74
ſol mediam fere regionem inter planetas obtinet. Somn.Scip.15
ſol multis partibus maior atq; amplior, quàm terra vniuerſa.2. de Nat.d 68.& Acad.q.ed.1.lib.2.107
ſol, moderator & dux omnium. Tuſc. q. lib.1.55
ſol cùm Phaetontem filium in currum tranſtulit.3.de Nat. deo.57

ſol oriens, contrarium, obiens. Somnium Scip 13
ſol cur ſe referat, nec longius progrediatur ſolſtitiali orbe, itémque brumali 3. de Nat d.15
ſol tantus, quantus videtur, iuxta Epicureum. Acad. q. ed. 2. lib 1.74
ſi hoc vno quicquam ſol vidiſſet indignius. Off 3.39
ſol nocte viſus Romæ. Diuin. lib. 1.81
P. Africanus, ſol alter, extinctus eſt. de Nat. d. 2.11
ſolis acceſſus diſceſſúſque, ſolſtitiis brumiſque cognoſcitur. de Nat. d. 2.19
ſolis candor, illuſtrior eſt, quàm vllius ignis. de Nat. d. 2.19
ſolis & lunæ circuitus, reliquorúmque ſiderum. 2 de Nat. d. 117
ſolis circumuectio proxima lunæ. de Vniuerſ 37
ſolis & Perſeidos filiæ, Circe & Paſiphae. 3. de Nat. d. 54
ſolis luce claruit. Diuin. lib. 1.6
ſolis magnitudo, pulchritudóque & efficientia. 2. de Nat. d. 70
ſolis motus, curſus ac circuitus vniuerſa conſideratio. de Nat. d. 2.56
ſolis radiis inceſſa lona, &c. de Natura deor. 1.61
ſolis tactus non tepefacit ſolum, ſed etiã ſæpe comburit de Nat. d. 2.19
ſoli & lunæ, reliquiſque ſideribus, omnique præterea diuinitatem dedit Crotoniates Alcmæo. de Nat. d. 1.10
ſolem quaſi lumen accendit deus ad ſecundum ſupra terram ambitum, vt quàm maximè ex lumine omnibus colluceret, animantéſque, quibus ius eſſet doceri, ab eiuſdem motu, & ab eo, quod ſimile eſſet, numerorum naturam, vimque cognoſcerent. de Vniuerſ 39
ſolem, lunam, reliqua aſtra ali aquis, alia dulcibus, alia marinis. 3 de Nat. d. 35
ſolem vt comites conſequuntur Veneris & Mercurii curſus. Som. Scip. 16
apud ſolem in delubro depoſuiſſe pecuniam in Sicilia Alexander dicitur. 2. de Leg. 40
ſolem dominari, & rerum potiri putauit Cleanthes. Acad. q. ed. 2. lib. 2.117
qui ſolem, vt aiunt, nec occidentem vnquam viderint, nec orientem. de Finib. lib. 2.10, & 11
non modò in ſolem & puluerem ex vmbraculis eruditorũ, & otio, ſed in ipſum diſcrimen & aciem doctrinam perduxit 3. de Leg. 16
ſolem Epicurus tantum eſſe cenſet, quãtus videtur, id eſt, bipedalem fortaſſe, vel paulò aut maiorem, aut minorem. lib. 1. de Fin. 16
ſolem è mundo tollere videntur, qui amicitiam è vita tollunt. Læl. 43
à ſole colluſtere. Academ. quæſt. ed. 2. lib. 2. 96
à ſole ex agris tepefactis & ex aquis excitantur vapores 2. de Nat. d 88
ſoles duo viſi Romæ. Diuin. lib. 2. 81
ſoles quàm multi fuerint. 3. de Natura deor. 58
cùm ſolatium vel deſcriptũ, aut ex aqua contemplere, &c. 2. de Nat. d 65
ſolſtitiis, brumiſque cognoſcitur ſolis acceſſus diſceſſúſque. de Nat d. 2 19
ſolſtitiali ſe & brumali reuocatione conuertunt aſtra. de Vniuerſ 45
ſolennium ludorum curatores ædiles. 3. de Leg. 6
quærere à nobis Balbe ſolētis. de Natura deor. 1.57
ſolertia diuina. de Nat. d 1 38. Acad q. ed. 2. lib. 2. 115
ſolertia ingeniorum. Diuin. lib. 1.79
ſolertiam naturæ, nulla ars imitari poteſt. de Nat. d. 1.65
ex hominum ſolertia mens aliqua eſt, & ea quidem acrior & diuina. de Natura deor. 2. 14
ſolicitudo eſt ægritudo cum cogitatione. Tuſc. q lib. 4 15
ſolicitudo ſuperſtitioſa. Diuin. lib 2.68
ſolicitudines inanes. Tuſc. q. lib. 2.8
atque ſolicitam habere noſtram ætatem videtur. Cat. 61
nulla res eſt, quæ ſua natura aut ſolicitare poſſit, aut frangere. de Fin. lib 2.33
ſolicitare animum. de Fin. lib. 2.40
ſolicitari noctes dieſque. Cat. 1
ſolidum nihil, quod terræ ſit expers. de Vniuerſ. 15
vtrum ea ſolida eſſet, an extrinſecus inaurata. Diuin. lib 1.45
ſolida omnia vno medio nunquam, duobus ſemper copulantur. de Vniuerſ. 19
ex ſolidis figuris præſtantiſſimus globus. de Nat. d. 2.54
quod ſolido careat, nihil tangi poteſt. de Vniuerſ. 15
ſoliditas mundo cùm quæreretur. de Vniuerſ. 19
nec eſſe in ea ſpecie vllam ſoliditatem. de Nat. d. 1.74. paulò poſt, nec vllam habet ſoliditatem nec eminentiam.
In ſolio ſedentem conſulentibus reſpondere. 1. de Leg. 8
Solon Areopagitas conſtituit. Off. 1.105
Solon quo & tutior vita eius eſſet, & plus aliquanto reipub prodeſſet, furere ſe ſimulauit. Off. 1.151. vide Iuſtinum lib. 2.
Solon negabat ſe velle ſuam mortem dolore amicorum lamentiſque vacare. Cat. 66
Solon Piſiſtrato tyranno quærenti, qua tandem ſpe fretus ſibi tam audacter obſiſteret, reſpondiſſe dicitur, Senectute. Cat. 65
Solon, ſe quotidie aliquid addiſcentem, ſenem fieri dicebat. Cat. 13, & 46
Solonis lex lugubrem eiulationem in funere vetat. 2. de Leg 55
Solonis lege ſublata, funera lamentabilia & ſumptuoſa. 2. de Leg. 59
è Solonis legibus tranſlata verba in x i i. tabul. 2. de Leg. 54
apud Solonem de ſepulchris nihil eſt amplius, quàm ne quis ea deleat, néve alienum inferat pœnáque eſt, ſi quis buſtum aut monumẽtum, aut columnam violarit, deiecerit, fregerit. 2. de Leg. 59.
hæc ſunt ſolatia, hæc fomenta ſummorũ dolorum. Tuſc. quæ. lib. 2.51
qui & domeſticis & forenſibus ſolatiis ornamentiſque priuati, &c. Tuſc. quæſt. lib. 1.68
ſolum, hoc eſt planum pedis imi, quæ pars & planta dicitur. Tuſc. quæſt lib. 5. 66
quodcunque in ſolum venit, vt dicitur, effingit atque efficis de Nat d 2.45
ſolum habere velle, ſumma dementia eſt. Tuſc. q. lib. 4.46
ſola marmorea. Parad. 61
ſoluat per æs & libram hæredem teſtamenti ii, cui plus legatum ſit, quàm ſine religione capere liceat. 2. de Legib. 48, & 50
ne videatur non fuiſſe ſoluendo. Off. 2.116
quis vta captioſa ſoluantur. lib. 2. de Fi. 17
ſolui poteſt colligatum omne. de Vniuerſ. 49
ſolui ſomno. Som. Scip. 43
ſolutus iureiurando, contrarium, adſtrictus iureiurando. Off. 1 61
illorum ratio ſoluta ac libera eſt. Fat 26
ſolutis hæreditate eo loco res eſt, quaſi ea pecunia legata non eſſet. 2. de Leg. 48
ſoluti legibus virtutis cauſa hoc conſecuti, vt in vrbe ſepelirentur. 2. de Leg. 14
ſoluti terroribus ab Epicuro. de Natura deo. 1.40
ſolutiores & liberiores. Academic. quæſt. edit. 2. lib. 2.8
neceſſaria ſolutio rerum creditarum. Off. 2.184
ſolum eum ſine cohæredibus ſacris alligari. 2. de Leg. 48
ſolitarius homo, atque in agro vitam agens. Off. 2.55
nullam naturam quæ non ſolitaria ſit, neque ſimplex. de Nat. deo. 1.31
ſolitudo & vita ſine amicis, inſidiarum & metus plena eſt. de Finib. lib. 1.52
& à cœtu hominum frequentiáque interdum tanquam in portum ſe in ſolitudinem recipiebat. Off. 3.3
ſolitudines caſtæ. Som. Scip. 11
ſolſtagium cœlum. de Vniuerſ. 25
me & de via feſſum, & c. arctior, quàm ſolebat, ſomnus complexus eſt. Somn. Scip 4
ſomnus Endymionis. de Finib. lib. 5.51
ſomnus, imago mortis. Tuſcul. quæſt. lib. 1.76
nihil morti tam ſimile, quàm ſomnus. Cat. 95
ſomnus, perfugium videtur omnium laborum & ſolicitudinum. Diuin. lib. 2.115
ſomno ſempiterno conſopiri. Tuſculan. quæſt. lib 1.106
ex ſomno plurimæ curæ metúſque naſcuntur. Diuin. lib 2.115
ſomno oppreſſus. Academic. quæſt. ed. 1. lib. 2.50
è ſomno ſuſcitati. Tuſcul. q. lib 4.34
ſomnium illuſtre ac certum. Diuin. lib. 2.108
ſomnia grauiora, ſi quæ ad rempub. pertinere viſa ſunt, Romæ à ſummo conſilio non fuerunt neglecta. Diuin. lib. 1.4
ſomnia minantia. Diuin lib. 1.67
ſomnia obſcura minimè conſentanea ſunt maieſtate deorum. Diuin. lib. 2.104
ſomnia delirantium philoſophorum. de Nat. deo. 1 31
aliquot ſomnia vera, inquit Ennius. Diuin. lib. 1 98
ſomniorum Stoicorum Chryſippus Vaferrimus interpres habetur. de Natura deor. 1.39
ſomniis nihil prorſus tribuendum. Diu. lib. 2.115
ſomnia cenſet hæc eſſe Democriti non docentis, ſed optantis. Academ. q. edit. 2. lib. 2.121
ſomnia non eſſe diuina. Diuin. lib 1.98
nihil tam præpoſterè, tam incondite, tam monſtroſè cogitari poteſt, quod non poſſimus ſomniare. Diuin lib. 2.146
ſomnianti nihil magnum eſt. Diuin. lib. 2.108
ſomniantium viſa, inſanorum etſis multò perturbatiora. Diuin. lib. 1.95
cùm ſontes ferro depugnabant, auribus fortaſſe multæ, oculis quidem nulla poterat eſſe fortior contra dolorẽ & mortem diſciplina. Tuſculan. quæſtio. lib. 2.37
ſontium vincula ſeruanto. 3. de Leg. 5

ſonus acutus & excitatus. Som.Scip.17
ſonus interuallis coniunctus imparibus, ſed tamen pro rata portione diſtinctis. Som.Scip.17
ſonus dulcis. Off.1.185
ſonus natura in ſublime fertur.2. de Nat. deor.106
ſonum fundere. Academic.quæſt. edit.1. lib.1.67
ſonorum varia compoſitio harmonias affiert plures. Tuſc.q.lib 1 34
ſonorum temperata varietas. Tuſc. quæ. lib.1.50
aut qui ſonos vocis, qui infiniti videbantur, paucis literarum notis terminault. Tuſc.q.lib.1.50
eos ait inani voce ſonare. de Fin.lib.2.48
vt hæc duo verba inter ſe diſcrepare, vnũ ſonare videantur. Off.3 118
ſonatores numeroſe. de Nat.d.2 17
ſonitus totius mundi in citatiſſima conuerſione tantus eſt, vt eum aures hominum capere non poſſint. Somnium Scip.19
ſophi motum ſoanem vocant, nos autem aduentum in animum, & introitum imaginum dicimus. de Nat.d.1.75
σοφία. Off.1.153
ſophiſtæ. de Fin.lib.1 1
ſophiſtæ appellantur ii, qui oſtentationis aut quæſtus cauſa philoſophãtur. Aca. q.ed 1.lib.1 66
ſophiſmata contorta & aculeata. Acad.q. ed 1 lib.2.68
Sophocles à filiis ſuis in iudicium vocatus eſt, quòd propter ſtudium, rem familiarem negligere videretur. Cat.20
Sophocles ad ſummam ſenectutem tragœdias fecit. Cat.20
Sophocles, homo doctiſſimus, poeta diuinus. Diuin.lib.1.50
Sophocles, loci Colonæi incola fuit. de Fin.lib.5.2
Sophocles, cùm ex æde Herculis patera aurea grauis ſubrepta eſſet, in ſomnis vidit ipſum deum dicentem, qui id feciſſet. Diuin lib 1 50
Sophocles, cùm ex eo quidam iam confecto ætate quæreret, vteretúrne rebus Venereis, Dii meliora, inquit: libenter verò iſtinc tanquam à domino agreſti ac furioſo profugi. Cat.45
σώφρονα Græci appellant, quem Latini temperantem. Tuſc.q.lib.3 14
σωφροσύνην Græci appellant, quam Latine tum temperantiam, tum moderationem, tum modeſtiam. Tuſc. q lib.3.14
cum dormientibus ea pars animi, &c. ſopita langueat. Diuin.lib.1 56
ſordes aurium.2.de Nat.d.109
ſordidum ad famam. Off.1.71
res ſordidas atque deformes deorum honore afficere quid abſurdius? de Nat. deor.1 29
ſordidiſſimus & infimus homo. 3. de Legib.10
ſorites, vt ipſa (philoſophia) & multa verba Græcorum, ſatis Latino ſermone tritus eſt. Diuin.lib.2.9
ſoritem, ſi neceſſe ſit, Latino verbo liceat aceruatem appellare. Diuin.lib.1.8
ſoritæ, vitioſum interrogãdi genus. (ſiue) lubricus & periculoſus locus. Academ. q.ed.1.lib.1.83
ſoritæ vitioſi. Acad. quæſt.edit 2. lib.2.84
ſoritarum vitioſum & captioſum genus. Acad.q.ed.1.lib.1.46
ſoritas hos vocant, qui aceruum efficiunt vno addito grano. Acad. quæſt. edit.1. lib.1 46
ſortes, quibus ego credo. 3 de Natura deor.10
ſortium quæ tradatur inuentio. Diuinat. lib.2.67
quæ æquatis ſortibus ducuntur. Diuin. lib.1.33
aut eum ſortiuntur inter ſe, quæ declinet, quæ non? Fat.35
hoc eſt non conſyderare, ſed quaſi ſortiri quid loquare. de Nat.d.1.70
ſortilegi. Diuin.lib.1.85
noſtram Soſpitam nunquam vides, niſi cum pelle caprina, cum haſta, cum ſcutulo, cum calceolis repandis. de Natura deor.1.57
¶ Spargere ſaxa tabo, ſanie & ſanguine atro. Tuſculan. quæſt. lib. 1. 96. Ennii verba.
ſed credo deos immortales ſparſiſſe animos in corpora, &c. Cat.70
ſpargens alios in terra, alios in luna, alios in reliquas mundi partes quaſi ſerebat. de Vniuerſ.57
Spartiatæ fœminarum, quæ cæteris in vrbibus molliſſimo cultu parietum vmbris occuluntur, corpora firmari labore voluerunt. Tuſc.q.lib 1.31
Spartanæ ſortes & duci. Tuſc. quæſt. lib. 2.92
Spartiatarũ militia procedit ad modum, ad tibiam, nec adhibetur vlla ſine anapæſtis pedibus exhortatio. Tuſc. q.lib. 2 37
ſpatium conſiderandi. Tuſcul.quæſt lib. 3. 45
ſpatium immenſum. de Nat.deor.1.16
ſpatium menſtruum lunæ. de Nat. deor. 2. 61
in æterno præteriti temporis ſpatio. de Nat.d.1.16
eodem in ſpatio conſedimus Acad. quæ. ed.1.lib.2.10
ſpatio metiri. de Nat.d.2.16
non ſine cauſa nobilitata ſpatia. de Finib. lib.5.2
eadem ſpatia conficiunt errantes ſtellæ diſparibus temporibus. de Nat.d.2.61
ſpatiis omnium (aſtrorum) conlectis, conuerſio facta eſt. de Nat.d.2 38
ſpecies, idea Platoni dicitur. Tuſc. q. lib. 1 47
nulla ſpecies cogitari poteſt, niſi pulſu imaginum. Diuin.lib.2.106
ſpecies Iunonis alia Argiuis, alia Lanuiis. de Nat.d.1.57. pro ornatu.
ſpecies pueriles. Diuin.lib.1.39
ſpeciem æternitatis imitari maluit. de Vniuerſ.7
ſpeciem dei percipi cogitatione, non ſenſu. de Nat.d.1 74
qui cùm magnam ſpeciem doctrinæ ſapientiæque præ ſe ferrent. Tuſc.quæ. lib 3 8
vt habeat ſummam ſpeciem ac dignitatem. de Pet.Conſ 54
ſpeciem eam, quæ ſemper eſt eadem, ſi intuebitur, quæ munus aliquod efficere molitur, atque eam ſibi proponet exemplar, præclarum opus efficiat neceſſe eſt. Sin autem eam quæ gignitur, nunquam illam, quam expetet, pulchritudinem conſequetur. de Vniuerſ.5
ſpecie non modò aliqua, ſed etiam pulcherrima deum eſſe decet. de Nat.d.1.10
ſpecie probabile. Academ. quæſt. edit. 1. lib.2.91
ſpecies Latinè, quas Plato ἰδέας Græcè vocat, mirificè amplexatus eſt. Acad. q.ed.2.lib.1 24
obuerſentur ſpecies honeſtæ animo. Tuſc q lib.2.46
ſpecies ſeu ideas primus labefactauit Ariſtoteles. Acad.q.ed.2.lib.1.24
ſpecies deorum, corpus non eſſe, ſed quaſi corpus, nec habere ſanguinem, ſed quaſi ſanguinem, dixit Epicurus. de Nat.deo.1.35
in ſpeciebus quiddam diuinum ſecundum Platonem. Academic quæſt. edit. 2.lib.1.24
ſpecimen cæteris eſto ordo Senatus.3 de Leg.10
ſi id quod ſpecimen haberet honeſti. Off.3.10
ſpecimen naturæ capiendum ex optima quaque natura. Tuſcul. quæſt.lib.1.16
ſpecimen temperantiæ prudentiæque Q. Scæuola.3.de Nat.deo.60
quorſum igitur hæc ſpectat oratio? Tuſc. q.lib.1.48
ſi ad perniciem patriæ res ſpectabit. Off.3.112
quod ſpectet & valeat ad bene beatéque viuendum. Off 2.7
ſpectare aliquid & viſere. Tuſc.q.lib.1 37. θεωρεῖν Græcè dicunt.
ſpectare alta. Tuſc.q lib 1.66
ſpectare magna, & adea recta ſtudiis contendere. Off.2.63
hunc dignum ſpectatu arbitrantur. Off. 2.54
vt ſpectatorem te ſuorum officiorum eſſe intelligant diligentem. de Pet.Conſul.26
ſpectabile corpus effectum eſt, animus oculorum effugit obtutum. de Vniu.35
quod tandem ſpectaculum fore putamus, &c. Tuſc.q.lib.1.48
ſpectaculum acerbiſſimum miſerrimumque. Tuſc.q.lib.5.56
ſpectaculum crudele & inhumanum. Tuſc.q.lib 1.36
quæ putat eſſe ſpecula naturæ. de Finib. lib.1.18
cùm ſpeculorum leuitas hinc illinc que altitudinem aſſumpſit. de Vniuerſ.61
ſpeculator venatórque naturæ phyſicus. de Nat.deo.1.58
ſpeculatrices & vindices facinorum & ſcelerum Eumenides 3. de Natura deorum 33
ſpecillum inueniſſe, primúſque vulnus obligauiſſe dicitur Æſculapius, Apollinis filius.3 de Nat.deo 40
ſpelunca ſaxis ſtructa aſperis. Tuſcul.q. lib. 1.30
ſpeluncarum concauæ altitudines. 2. de Nat.deo.72
ſpernere aut reiicere Latinas fabulas)(delectari Græcis. lib.1. de Finib.4
ſpernere voluptates. Parad.42
ſpes rectè à Calatino conſecrata eſt. 2. de Leg.29
ſi ſpes eſt expectatio boni, mali expectationem neceſſe eſt eſſe metum. Tuſcul. q.lib.4 66
ſpes explorata. Off.3.259
ſpes immortalitatis. Tuſc.q.lib.1.27
magna me ſpes tenet bene mihi eueniſſe. Tuſc.q.lib.1.80
vt ſpes Romani populi bona de te ſit & honeſta opinio. de Pet. Conſ 54
nec habere ne ſpei quidem extremum, & tamen commune ſolatium 3. de Natu. deo.9
reliquorum ſententiæ ſpem adferunt, &c. Tuſc.q.lib.1.28
reliqui corporis imitandi ſpem auferebat. Off.3 13

præter ſpem euenire. Tuſc. q. lib. 3. 18
quod te malum rationis in iſtam ſpem induxit. Off. 1. 76
In optima ſpe eſſe debebis, de Petitione Conſul. 11
cùm à ſpe conſulatus longè abeſſet. Off. 3. 103
ſpe beatioris vitæ priuari. Tuſcul. quæſt. lib. 1. 67
Speuſippus & Xenocrates primi Platonis rationem authoritatémque ſuſceperūt. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 25
Speuſippus, ſororis Platonis filius. Acad. q. ed. 2. lib. 1. 18
Speuſippus, Platonem auunculum ſubſequens, vim conſtituit quandam, qua omnia regantur, eámque animalem. de Nat. d. 1 14
ſphæra, quam effecit Poſidonius. 2. de Na. deor. 63
ſphæræ conuerſiones imitatus Archimedes. 1 de Nat. d 64
pyramidem tibi ais pulchriorem, quàm ſphæram videri. de. Nat. d. 2. 34
σφαῖραν interpretari placet globum. de Nat. d 1 54
σφαιροειδής Græci vocás globoſum, cuiuſmodi eſt mundi forma. de Vniuerſ. 21
eam ſuperiores definitiones erant Sphæri, hominis in primis bene definientis. Tuſc. q. lib. 4 41. philoſophi id nomen eſt, cuius alibi Cicero & Quintilianus meminerunt.
ſpinæ differendi. de Fin. lib 4. 74
ſpinas partiendi & diffiniendi vocat Cicero ſubtiles & preſſas partitiones & definitiones Stoicorum, quæ dumeta appellat in Academicis. Tuſcul. quæſt. lib. 4. 8
ſpinis hirſutæ animantes. 2. de Nat. d. 90
hæc enim ſpinoſiora prius vt confitear me cogunt, quàm vt aſſentiar. Tuſc. q. lib. 1. 23
Tiberinum, Spinonem, Anemonem, alia propinquorum fluminum nomina videmus. 3. de Nat. d. 37
ſpiritus extremus. Tuſc. q. lib. 1. 80
nec tum quidem poſt ſpiritum extremū ſub. miſeri fuerunt. Tuſcul. quæſt. lib. 1. 74
aer quem ſpiritu ducimus. (id eſt, ſpirando attrahimus de Nat d. 2. 24
in extremo ſpiritu. de Fin lib. 2. 81
quorum vſque ad extremum ſpiritum prouecta eſt prudentia. Cat. 15
ſpirabilis. id eſt, animalis. Tuſc. quæſt. lib. 1. 35
aer animabilis, ſpirabiliſque natura. 2. de Nat. d. 67
omnino canorum illud in voce ſplendeſcit etiam neſcio quo pacto in ſenectute. Cat. 23
quod non ſplendeſcat oratione. Parad. 3
ſic huius ſcientiæ ſplendor deletus eſt. Off. 1. 96
vt viri boni & ſplendorem & nomen amittas. Off. 3. 108
qui idem ſplendorem hominum voluntatéſque haberet. de Pet. Conſ. 33
cum quis non admiretur ſplendorem pulchritudinémque virtutis. Off. 1. 53
alter verò quo ſplendore eſt. de Petitione Conſul 6
& ſplendore nominis capti, &c. de Finib. lib. 1 33
tamen ſplendidiùs hæc ab eis differuntur. Off. 3. 15
vt aliorum ſpoliis noſtras facultates, copias, opes augeamus. Off. 3 28
hæc oratio ſpoliat deos motu & actione diuina. de Nat. d. 1. 73
ſpoliare alterum propter ſuum emolumentum. Off. 3. 17
neque eſt contra naturam ſpoliare eum, ſi poſſis, quem honeſtum eſt necare. Off. 3. 32
ſpoliare aliquem ſuo decore. Acad. quæſt. ed. 2. lib. 1. 24
ſpoliare animum ſanitate Tuſc. q. lib. 4. 17
ſpoliare fama probatum hominem. Off. 3. 101
ſpoliare ſocios. Parad. 55
ſponſio voti, qua obligamur deo. 2. de Legib. 40
ſponſionem facere. Off. 3. 101
ſponte ſua ius & honeſtum omne eſt expetendum. 1. de Leg. 36
iſta ſua ſponte, & per ſe, eſſe iocunda. lib. 5. de Fin. 11
¶ Sed vos ſquallidius, ſub. dicitis. de Fin. lib. 4. 4
pluma vel ſquama obductæ animantes. 2. de Nat. deor. 9
cum parua ſquilla ſocietatem comparandi cibi coit pinna. 2. de Nat. d. 91
Sp. Poſthumius, T. Veturius Coſſ. Caudino prælio à Samnitib. ſuperati ſunt. Cat. 37
¶ Stadium. Locus curſus. Tuſc. quæſt. lib. 2. 49
Staſeas Neapolitanus, nobilis Peripateticus, Piſonis doctor. de Fin. lib. 5. 68
Stataſſandi cognomen. 2 de Leg. 19
Stanus in ſynephebis. de Nat. d. 2. 11
ſtatuere pœnam improbis. Læl. 40
vt vlla in re ſtatuere poſſimus quatenus. Acad. q. ed. 2. lib. 2. 84
ſtatuere quid ſit ſapiens, vel maximè videtur eſſe ſapientis. Acad. q. edit. 2. lib. 2. 9
ſtatum benenè militari. Off. 1. 89
ſtatura corporis. de Fin. lib. 3. 52
aut ſtaturam figurámve noſcamus. Tuſc. quæſt. lib. 2. 43
ſtella illuſtris & perlucida. Diuinat. lib. 2. 109
ſtella Iouis aut Veneris coniuncta cum Luna, ad ortus puerorum ſalutaris. Diuin. lib. 2. 73
ſtella Martis πυρόεις. de Nat. d. 2 48. eiúſque curſus.
ſtella ſancta Mercurii. de Vniuerſ. 37
ſtella Saturni, φαίνων Græcis de Nat. d. 2. 58
ſtella Saturni, Martiſve coniuncta cum Luna, ad ortus puerorum noxia. Diuin. lib. 2. 75
ſtella Veneris, φωσφόρος, & Lucifer. de Na. deor. 2 59
ſtellæ quædam beluarum nomine appellantur, vt capra, vt lupa. 3 de Nat. d. 28
ſtellæ aureæ, inſignia deorum, Caſtoris & Pollucis, quæ Delphis erant à Lacedæmoniis poſitæ, paulò ante Leuctricam pugnam deciderunt. Diuin. lib. 1. 67
ſtellæ, quas Græci Cometas, noſtri Crinitas vocant. de Nat. d. 2. 14
ſtellæ globoſæ & rotundæ, diuinis animatæ mentibus, circulos ſuos, orbéſque conficiunt celeritate mirabili. Som. Scip. 15
ſtellæ errantes. Tuſcul. quæſt. lib. 1. 50. πλανῆτας Græci vocant.
quinque ſtellæ errantes, aliæ propius à terris, aliæ remotius diſparibus temporibus eadem ſpatia conficiunt. de Nat. deor. 2. 62
ſtellæ flammeæ ſunt: quocirca terræ, maris, aquarum vaporibus aluntur. 2. de Nat. d. 88
ſtellæ inerrantes ſuam ſphæram habent. de Nat. d. 2. 40
ſtellæ inerrantes ex notarum figurarum ſimilitudine nomina inuenerunt. 2. de Natu. deo. 75
ſtellæ Saturni, Iouis, Martis, Veneris & Mercurii, eoſdem curſus conſtantiſſimè ſeruant, diſparibus inter ſe motibus. Tuſc. q. lib. 1. 55
ſtellarum rotundi ambitus. de Natura deo. 2. 36
ſtellarum earum, quæ errare dicuntur, quantus concentus. 2. de Nat. deo 89
ſtellarum globi, terrarum magnitudinem facilè vincunt. Som. Scip. 13
ſtellarum earum motus, quæ falſò dicuntur errantes. de Nat. deo. 2. 37
ſtellarum inerrantium maxima multitudo. 2. de Nat. deo. 75
ſtellarum vagarum motus tum incitantur, tum retardantur, ſæpe etiam inſiſtunt. 2 de Nat. deo. 75
ſtellis errantibus diuinitatem tribui putat Heraclides Ponticus. de Nat. deo. 1. 26
ſtellas quaſdam rerum inanimatarum nomine appellarunt: vt Argon, vt aram, vt coronam. 3. de Nat. deo. 28
Stephanem appellat Parmenides continentem ardore lucis orbem, qui cingit cælum, quem appellat deum. de Nat. deo. 1. 11
quid de vtilitate loquar ſtercorandi? Cato 49
στερέμνια propter firmitatem appellat Epicurus. de Nat. deo. 1. 36
ſterilitas agrorum. Diuin. lib. 1. 110
quia fœtus extitit in ſterilitate naturæ. Diuin. lib. 2. 34
ſternebantur lecti plures vni mortuo. 2. de Leg. 56
ſtratum textile. Tuſc. q. lib. 5. 45
per me vel ſtertas licet, non modò quieſcas. Academic. q. ed. 1. lib. 2. 84
ſtigmatia. Off. 2. 34
& vt intereat magnitudine maris Ægei ſtilla muriæ. de Finib. lib. 3. 36
ſtimuli doloris. Tuſc. q. lib. 2. 57
te conſcientiæ ſtimulant maleficiorum tuorum. Cat. 11
quos ſtipendiarios habeat reſpub. noſſe debet Senator. 3. de Leg. 36
quid enim eſt iucundius ſenectute, ſtipata ſtudiis iuuentutis? Cat. 26
ſtipem nequis cogito præter Idææ matris famulos, eóſque iuſtis diebus. 2. de Leg. 14
ſtipem ſuſtulit ſuis legibus Cicero, niſi eam, quam ad paucos dies propriam Idææ matris excepit: implet enim ſuperſtitione animos, & exhaurit domos. 2. de Leg. 39
ſi is, cui legatum eſt, ſtipulatus eſt idipſum quod legatum eſt, vt ea pecunia ex ſtipulatione debeatur. 2. de Leg. 50
ſtirps iuris à natura repetenda. 1. de Leg. 15
ſtirps nullius agricolæ cultu tam diuturna, quàm poetæ verſu ſeminari poteſt. 1. de Leg. 1
quæ quaſi ſtirps eſt huius quæſtionis. de Finib. lib. 4. 4
ſtirpe antiquiſſima hic orti ſumus. 2. de Leg. 2
ſic ſuperſtitionis ſtirpes omnes eiiciendæ ſunt. Diuin. lib. 2. 124
ſtirpes ex terra ſuccum trahunt, qui alantur ea quæ radicibus continentur. 2 de Nat. deo 90
ſtirpium aſperitate vaſtari terram non patiuntur homines. 2. de Natura deorum 73

ſtirpibus infixa ſemina terra continet. de Nat.d.2.19
ſtirpitus extrahere errorem. Tuſc.quæſt. lib.4.69
non enim ſuo iudicio ſtetit.Off.3.145
atque vtinam reſpub.ſtetiſſet, quo cœperat ſtatu. Off.2.4
ſtare contrarium, fugere. Tuſc.quæſt.lib. 2.47
ſtare conuentis.Off.3.119
ſtare in concione. Acad.q.edit. 2.lib.2.123. Tuſc.q.lib.5.42
ſed ſtare etiam oportet in eo, quod ſit iudicatum.de Fin.lib.1.57
ſtare iudicio multitudinis. Tuſcul.quæſt. lib 2.54
ſtare ſuis iudiciis. Tuſc.q.lib.5.60
ſtare promiſſis.Off.1.47
ſtans & immobilis orbis.de Vniuerſ.47
ſtans ac veſtitus Vulcanus.de Nat.d.1.58
vt ſtante rep. facere ſolebamus.Off.2.4
ſtatus moderatus & concors ciuitatis.2.de Leg.27
ſtatus animi quietus & placatus. Tuſc.q. lib.5.13
ſtatus, & initium eorum vobis à me traditur.de Vniuerſ.53
ſtatus conſiliumque totius vitæ. Acad. q. ed.2.lib.2.60
ſtatus vitæ quietæ de Fin.lib.1.38
in ſuo ſtatu conſtanter manebat. de Vniuerſ.59
quia nihil ſemper ſuo ſtatu maneat. de Nat.d.1.22
à ſtatu cùm eſt motum. Tuſc.q.lib.3.13
vt in cauſis non ſemper vtimur eodem ſtatu (ſic enim appellamus controuerſiarum genera, &c. Tuſc.q.lib.3.68
ſtabilis atque immutabilis rerum comprehenſio Acad.q edit.1.lib.1.14
ſtabilis opinio permanet, confirmatur diuturnitate temporis, & vna cum ſeculis ætatibuſque hominum inueteraſcit, ficta atque vana diuturnitate extabeſcit.de Nat.d.2.4
ſtabilis res.de Vniuerſ.9
nihil ſtabile, quod infidum eſt. Læl 58
ſtabilitas amicitiæ. Læl.69
ſtabilitas fortunæ. Tuſc q lib.5.30
quæ ſtabilitatis aliquid habuerunt. Tuſc. q lib.5.61
ſtabilire rempub.de Fin.lib 4.54. contrarium, euertere.
hoc igitur probè ſtabilito & fixo. Tuſc.q. lib 1.71
Stoici, Chryſippus, Diogenes, Antipater, Mneſarchus, Panætius, Poſidonius.lib. 1.de Fin.5
Stoici diu manſuros aiunt animos, ſemper negant. Tuſc.q.lib 1.65
Stoici negant fieri poſſe, vt quiſquam nulli rei aſſentiatur. Acad. quæſt. ed.2. lib.2.98
Stoici negant quicquam eſſe bonum, niſi quod honeſtum ſit. de Finib. lib. 2.56
Stoici negant ſine deo poſſe quicquam. Acad.q ed.2.lib.2.121
Stoici bonis corporis & fortunæ vitam beatam compleri negant. Tuſcul. quæ. lib 5.35
Stoici contortulis quibuſdam ac minutis concluſiunculis, nec ad ſenſus permanantibus, efficere volunt non eſſe malum dolorem. Tuſc. q.lib.2.57
Stoici putarunt ſolem, lunam, ſtellas omnes, terram, mare, deos eſſe, quòd quædam animalis intelligentia per omnia ea permeet & tranſeat. Acad. q. edit.2. lib.2.120
Stoici dialecticam & phyſicam virtutum nomine appellant, & quare.de Fin. lib. 3.56
Stoici, principes diſciplinæ diuinandi. Diuin.lib.1.6
Stoici omnia ferè diuinationis genera defenderunt. Diuin.lib.1.5
Stoici omnia fato fieri dicunt. Fat.35
Stoici fatalem neceſſitatem εἱμαρμένην dicunt.de Nat.d.1.39
Stoici præcipua vel producta dicunt, quæ Peripatetici bona. Tuſc.q.lib.5.35
Stoici & ſapientem amatorum eſſe dicunt, & amorem ipſum conatum amicitiæ faciundæ ex pulchritudinis ſpecie definiunt. Tuſc.quæ.lib.4.62
Stoici honeſta è commodis, non nomine, ſed genere toto diſiungunt. de Natura deor.3.13
Stoici exiſtimarunt fore aliquando, vt omnis hic mundus ardore deflagret. Acad. q.ed 2.lib.2.120
Stoici ex omnibus philoſophis plurima nominauerunt.de Fin.lib.3.3
Stoici cum Peripateticis re conſentire videntur, verbis diſcrepare, inquit Antiochus.de Nat.d 1.16
Stoici à Peripateticis & Academicis verbis magis, quàm ſententiis diſſenſerũt. Acad. q.ed.1.lib.2.16
Stoici cùm à Peripateticis & Academicis omnia tranſtuliſſent, nominibus aliis eaſdem res ſecuti ſunt.de Fin.lib.5.29
Stoici cenſent ſapiẽtes ſapientibus etiam ignotis eſſe amicos.de Nat.d.1.85
Stoici dicunt ſenſus ipſos eſſe aſſenſus. Acad. q.ed.2.lib.2.98
Stoici ſtudioſè exquirunt vnde verba ſint ducta.Off.1.35
Stoici negant quenquam, niſi ſapientem, diuinum eſſe poſſe. Diuin.lib.2.100
Stoici negant quicquam poſſe percipi, niſi tale verum, quale falſum eſſe non poſſit.de Fin.lib.5.69
Stoici quod æſtimatione omnino aliqua dignum ſit, complecti beatam vitam putant.de Fin lib 3.34
Stoici vſuram (animæ) nobis largiuntur tanquam cornicibus. Tuſculan. quæſt. lib.1.63
Stoicorum anus fatidica πρόνοια. de Nat. deor.1.18
Stoicorum differendi genus ſubtile, vel ſpinoſum potius.de Fin.lib.3.2
Stoicorum de natura deorũ oratio quàm ſit leuis.3.de Nat.d.71
Stoicorum ſententia de diuinatione nimis ſuperſtitioſa. Diuin.lib 1.78
tanquam leuia quædam vina nihil valẽt in aqua, ſic Stoicorum iſta (ſcilicet argumenta, quòd idem ſit honeſtè & beatè viuere) magis guſtata, quàm potata delectant. Tuſc.q lib 5.12
pleraque Stoicorum mirabilia, quæ παράδοξα nominantur, ſunt Socratica. Acad.q.ed.1.lib.2.136
& primò Stoicorum more agamus, qui breuiter aſtringere ſolent argumenta. Tuſc.q.lib.3.12
Stoicorum opinio de mundo. Acad.q.ed. 2.lib.2.110
Stoicorum pater, Zeno.3. de Natura deorum.25
Stoicorum princeps, Panætius. Acad. q. ed.2.lib.2 98
Stoicorum ſomniorum Chryſippus, interpres vaferrimus.de Nat.d.1.39
Stoicis non placet, ſingulis iecorum fiſſis, aut auium cantibus intereſſe deum. Diuin.lib.1.120
Stoicis placet, quæ in terris gignuntur, ad vſum hominum omnia creari: homines autem hominũ cauſa eſſe generatos, vt ipſi inter ſe aliis alii prodeſſe poſſint. Offi.1.23
Stoicis placet, omnia peccata eſſe paria. Acad.q.ed.2.lib.2.134
Stoicos amicos ſuos vocat Cicero. Tuſcul. q.lib. 1.63. à quibus tamen diſſentit ſuper immortalitate animæ.
Stoicos nihil de diis explicare, id eſt, incertam relinquere de diis quæſtionem. 3.de Nat.deo.30
à Stoicis anum fatidicam πρόνοιαν induci.2.de Nat.deo.54
Io Stoicis tantos progreſſus habebat. de Nat.deo.2.22
ſtomachus vtraque ex parte attingens tonſillas, palato extremo atque intimo terminatur.2.de Nat.deo.201
ſtomachi calore conchas plataleas nos concoquit.2. de Nat.deo.93
in ſtomachum primùm illabitur ea, quæ accepta ſunt ore.2.de Nat.deo.202
intelliges eam ſtomacho non egere, id eſt, ira, cuius quaſi ſedem in ſtomacho collocarunt. Tuſc.q.lib.4.42
ſtomachari, Acad.q ed.1.lib.2.12
an verò vir fortis, niſi ſtomachari cœperit, non poteſt fortis eſſe? Tuſc. quæſt. lib.4.57
ſtrabones, pæti, ſili, flacci, frontones, capitones (corporum vitia) de Natu.deorum 1.56
ſtragulum magnificis operibus pictum. Tuſc.q.lib.5.45. Plautus belluata tapetia vocat.
ſtrangyria. Tuſc. q. lib. 2. 40. difficultas vrinæ.
στρατήγημα, conſilium imperatorum.3. de Nat.deo.10
Strato, Theophraſti auditor, acri ingenio vir. Acad q.ed.1.lib.1.34
Strato cenſuit nullam rem in mundo moueri præter terram, Acad.q.ed.2.li.2.114
Strato in inueſtigatione rerum naturalium, plurimùm diſcedit à ſuis. Acad. q.ed.1.lib 1.34
Strato Lampſacenus negat, opera deorum ſe vti ad fabricandum mundum. Academ. q. edit.2.lib.2.121
Strato Lampſacenus quæcunque ſint, docet omnia eſſe effecta natura. Acad.q. ed.2.lib.2.121
Strato quicquid aut ſit, aut fiat, naturalibus fieri, aut factum eſſe docet ponderibus & motibus. Acad.q.ed 2 lib.2.121
Strato, relicta morali philoſophia, totum ſe ad inueſtigationem, contemplationémque rerum naturalium contulit. Acad q ed 1.lib.1 34
Strato phyſicus, Theophraſti auditor, omnem vim diuinam in natura ſitam eſſe cenſet.de Nat.deo.1.26
Stratonici vrbanum dictum.3.de Na.d.37
ne ſtridorem quidem ſerræ ſum, cùm acuitur. Tuſculan.quæſt lib.5.85
in quibus eſt ſtudium. Acad.q.ed 2.lib.2. 6. pro, qui philoſophiæ ſtudio tenentur.
magnum ſtudium optimarum artium. Acad.q ed 2.lib.2.2
ſtudium bellicæ gloriæ. Off.1.89
ſtudium certandi. Academic. quæſt.edit. 2.li.2.59. φιλονεικία Græcè dicitur.
ſtudium concertationis. Diuin.lib.2.57
ſtudium exquirendi. Academic. quæſt. ed.1 lib.2.8
ſtudium ſuffragationis. de Pet. Conſ.25

SSS.iiii

ſummum ſtudium literarum in aliquo eſſe.lib.1.de Fin.11
ſtudium ſapientiæ, philoſophia. Tuſc.q. lib 1.1
ſtudium vincendi. Academ. quæſt.edit.2. lib.4.31
ſtudium virtutis.Acad q.ed.2.lib.4.22
non ſtudii & delectationis cauſa, ſed reipub. leges ciuitatibus ſuis ſcripſerunt Zaleucus & Charondas 2.de Leg 14
in eo ſtudii operam, curámque conſumpſimus.de Nat.d.1.5
ad hanc ſcribendi operam omne ſtudium curámque conuertimus.Off.3.6
magnum ſtudium, multámque operam in aliqua re ponere.lib.1.de Fin.1
ſtudium aliquod ſibi ſumere. Acad.q.ed. 2.lib.1.3
ſtudio veri reperiendi ardere. Acad. q.ed. 2.lib.2.60
magno ſtudio audire aliquem. Acad. q. ed.2.lib.2.81
ſuo enim quiſque ſtudio maximè ducitur.de Fin.lib 5.4
in ſtudio eſſe. Tuſc q lib.2.58
ſtudio elatus, vereor ne longior fuerim. de Nat.d.2 40
eſſe ſtudio incitato ad inueſtigandam veritatem. Tuſc.q lib.5.50
ſtudio alicuius rei teneri. Acad. quæ.ed.2. lib.1.3
qui in aliquo maiori ſtudio & arte verſantur. Tuſc.q.lib 1.48
ſtudia amicorum.de Pet.Conſ.11
ſtudia doctrinæ.id eſt,philoſophiæ.Tuſc. q.lib.4 1
in quibus eadem ſtudia ſunt, eædem voluntates,in his fit vt æquè quiſque altero delectetur ac ſeipſo, efficiturque id quod Pythagoras vult in amicitia, vt vnus fiat ex pluribus.Off.1.81
hominum ſtudia ad amplificationem noſtrarum ciuium prompta & parata, virorum præſtantium ſapientia & virtute excitantur.Off.2 14
ſtudia humana.Tuſc.q.lib.4 19
ſtudia ingenua.de Fin lib.5.45
ſtudia priuata. Acad. q ed.2 lib.2.6
ſtudia pugnantia & contraria . de Finib. lib.1.46
ſtudia optimarum rerum, ſedata tamen & tranquilla eſſe debent. Tuſcul.quæſt. lib.4 44
ſtudia ſcientiæ,cognitioniſque.Off.1 32
ſtudiorum diſſimilitudo diſſociat amicitias.Læl.64
tuiſq; optimis ſtudiis obſequemur. Tuſ. q.lib 1.57
ſtudia hominum mouere.lib.1.de Fin.2
ſtudia multorum commouere.de Natura deor.2.7
ſtudia hominum retinere.lib.2.de Fin.2
& videas eſſe ſtudia,quæ tibi aduerſentur.de Pet.Conſ.11
& ſtudiis iiſdem, & vetuſtate amicitia cũ aliquo coniunctus.Acad. quæſt. edit.2. lib.2.2
vellē nē deterruiſſet alios à ſtudiis. li.1. de Fin.10
ſtudioſus ingenuarum artium. de Finib. lib.5.67
ſtudioſus laudis. Tuſc.q.lib.5.58
ſtudioſus otii atque rerum tranquillarũ. de Pet.Conſ 54
ſtudioſus venandi. Læl 65
ſtudioſi.Acad q.ed.2.lib.1 6
alii ſtudioſi optimi cuiuſque,&c.hoc eſt, ἀριστοκρατικοί, optimatium ſtatum fouentes.Off.1.118
vt ex antiquo,atque ex illa ſumme voluntate rui ſtudioſi ſint.de Pet.Conſ.13
nec erat vnde ſtudioſi ſcire poſſent. Acad. q.ed.2.lib.2.6.pro, diſcere ſeu petere, vt ibidem paulò poſt.
vel teneas ſtudioſos, quos habes.de Pet. Conſ 4
ſtudioſè audire aliquem.Acad. quæſt.ed. 2.lib.2.12
ſtudioſè omnia conquirere.Acad. q.ed.2. lib.2.78
ſtudioſè eorum ſepulchra contemplor.2. de Leg.3
ſtudioſè defenſitare aliquam ſententiam. Acad.q.ed.2.lib.2.29
id ſignifices te ſtudioſè ac libenter eſſe facturum.de Pet.Conſ.29
ſtudioſè reip.ſubuenire.3.de Leg.37
multò ſtudioſius philoſophiæ fontes aperiemus.Tuſc q lib 1.5
ſtudere laudi & dignitati.Diuin.lib.1. 58. & de Fin.lib.4 54
ſtudere pecuniæ, imperiis, opibus, gloriæ.de Fin.2.47
omnes ſtulti, ſine dubio miſerrimi, maximè quòd ſtulti ſunt.de Nat.d.1.47
omnes ſtulti ſerui. Parad.40
ſtulti, nec vitare venientia poſſunt incómoda,nec ferre præſentia.de Nat.d.1.57
ſtultorum nemo beatus.de Fin.2 47
omnes ſtultos inſanire,vt malè olere omne cœnum? at non ſemper. commoue,ſenties.Parad.32.Tuſc. q.lib.4.45
ſtultitia quantum ſit malum. 3. de Nat. deor.38
etenim vt ſtultitia etſi adepta eſt quod concupiuit, nunquam ſe tamen ſatis conſecutam putat: ſic ſapientia ſemper eo contenta eſt,quod adeſt, neque eam vnquam ſui pœnitet. Tuſc. quæſt. lib. 5.39
ſtultitia ſenilis, quæ deliratio appellari ſolet, ſenum leuium eſt, non omnium. Cat.36
ſumme ſtultitia, fruſtrà confici mœrore, cùm intelligas nihil poſſe profici. Tuſc. q lib.3.66
ſtultitiæ proprium eſt, aliorum vitia cernere,obliuiſci ſuorum. Tuſc.q.lib.3.73
non modò ſtultitiam meam, ſed etiā mores & naturam condemnandam puto. Acad q.ed.2.lib 2.59,& 60
neque tamen cùm ſe in media ſtultitia, qua nihil eſt peius, hærere intelligant, ægritudine premuntur. Tuſc.q.lib 5.59
quancunque in domum ſtuprum intulerint. Parad 28
ſtuprum per vim ablatum. de Finib. lib. 5.59
Stylpo & ebrioſus & mulieroſus fuit.Fa.8
Stylpo Megaricus philoſophus, homo acutus, & temporibus illis probatus. Fat.8
¶ Quem rectè Suadæ medullam dixit Ennius.Cat 46
ſuadere rogationem.Off.3.148
atque huius deditionis ipſe Poſthumius ſuaſor & auctor fuit.Off.3 148
ſuauis oratione Acad q ed 2.lib 2.24
ſuauis poeta Simonides.de Nat.d.1.42
ſuauitas coloris. Tuſcul.q.lib.4 24
ſuauitas ſermonis atque morum. Læl.59
ipſa ſuauitate nocuerūt,quæ iuſa(de diis) vocibus poetarum.de Nat.d.2.31
ſub oculis eſſe. Acad.q.ed.2 lib.2.73
ſub ſenſus cadere. Academ. quæſt. edit 2. lib.2.96
ſub tactum cadere. de Vniuerſ 19
ſubciſiua tempora Ciceronis occurrebant, quæ perire non patiebatur. 1. de Legib. 7
in iis aquis quæ efferueſcunt ſubditis ignibus.de Nat.deo.2.10
ſubducere alicui cibum. Tuſcul. quæſt. lib.2.55
neque intelligunt ſe rerum illarum pulcherrimarum atque admirabilium fundamenta ſubducere. de Finib.lib.4 45
quod non ſubducta vtilitatis ratione effici ſolet. de Finib.lib.2 65
inita ſubductáque ratione,nefaria ſcelera meditantes.3.de Nat.deo 51
illud alterum ſubdorem tibi hæc iis Platonico ſuadere. de Pet. Conſ 50
ſubire quamuis carnificinam pa°,quàm, &c.id eſt,quamuis tormenta, ſeu quemuis cruciatum. Tuſc q.lib.5.58
ſubire cruciatum voluntarium,retinendi officii cauſa. Off.3 143
ſubire dolorem. Tuſcul. q.lib 2 11
omne inutile eſt,vitiorum ſubire nomina: Off.3 74
ſubire pœnam dupli. Off.3 84
ſubita omnia videri maiora dies, (id eſt, temporis longinquitas declarat) quæ procedens ita mitigat, vt iiſdem malis manentibus non modò leniatur ægritudo,ſed in pleriſque tollatur. Tuſc. q. lib.3.45
omnia ſubita videntur maiora, & quidem ob duas cauſas: primùm, quòd quanta ſint quæ accidunt,conſiderandi ſpatium non datur:deinde cùm videtur præcaueri potuiſſe, ſi prouiſum eſſet, quaſi culpa contractum malum ægritudinem acriorem facit. Tuſcul.quæſt. lib.3.45
ſubitò diſputare. Læl.16. Græci dicunt ἐκ τοῦ παραχρῆμα λέγειν.
ſubiicere bona ciuium voci præconis.Off. 2.83
ſubiicere ſe imperio & poteſtati alterius. Off.1.30
ſubiecta ſub ſenſus. Academ.quæſt.ed. 2.lib.2.67
ſubigenda ferro terra 2.de Leg.44
ſubleuare calamitates hominum indigenorum. Tuſc.q.lib.4.35
vna illa ſubleuanda offenſio eſt. Læl. 74
in ſublime ferri. Tuſc q lib.1 33
qui admodum ſubornatus à natura in vitam venerit.1 de Leg.46
ſubſidia valetudinum, Tuſcul. quæſt. lib.5.81
ſubſidium temporum victus.1.de Leg.44
ſubſternunt nidos quàm poſſunt molliſſimè.2.de Nat.deo.98
ſubſtrauit enim mundeus corporeum omne & concretum. de Vniuerſ 33
ſubterfugere militiam. Off.3.131
quàm ſit ſubtile,vel ſpinoſum potius diſſerendi genus. de Finib.lib 3.2
ſubtiliter concludere. Tuſcul.q.lib.1 45
ſubtiliter contra aliquem dicere. Acad. q.ed.2.lib.2.58
quod ſubtiliter magis,quàm dilucidè dicitur. Tuſc.q.lib 1 33
ſubtiliter diſputari. Acad.q.ed.2 lib.2.30
ſubtiliter diſſerere. Acad.q.edit.2.lib.1.25
ſubtilius explicare.de Nat.deo.2.18
ſubtilitas.Academiæ.quæſt.ed.2 lib.2.43
ſubtilitas diſputandi. Tuſc.q.lib.3.48
ſubtilitas diſſerendi. Tuſc.q.lib 3.50
ſubtilitas ſententiarum non conturbor, ſi orationis eſt ſiccitas.de Nat. deo 1.1
ſubuenire erroribus. Acad.q.ed.2.lib.1.43
ſubuenire tempeſtati. Off 1.117
ſubuolare ſurſum in locum cæleſtem. Tuſc.q. lib.1.35. vt facit ignis & aer.
niſi in voluptatis locum dolor fortè ſucceſſerit de Finib.1.44

ſuccedere in locum verorum heredum. Off.3.100
nec langueſcens ſuccumbebat ſenectuti. Cat.33
ſuccumbere animo. Tuſc.q.lib.2.49
ſuccumbere doloribus. de Finib. lib.2. 38
ſuccumbere fortunæ. Tuſc.q.lib 3.32
ſuccum ex terra trahunt ſtirpes.2.de Natura deo 90
ſine ſuffimentis illius explati ſumus.2.de Leg.19
ſuffragari vbi fratrem laudando mihi videris.2.de Leg.2
ſuffragandi nimia libido in non bonis cauſis eripienda ſuis potentibus, non latebra danda populo, in qua bonis ignorantibus quid quiſque ſentiret, tabella vitioſum occultaret ſuffragium. 3.de Leg.31
ex communibus proprii, ex fucoſis firmi ſuffragatores euadit.de Pet Conſ 13
ſuffragii tabellam ſeo quaſi vindicem libertatis habeat populus, dummodo hæc optimo cuique & grauiſſimo ciui oſtendatur, vltroq; offeratur, vti ſit ipſa libertas, in qua populo poteſtas honeſtè bonis gratificandi datur.3. de Le 34
ſuffragium tegere.3.de Leg.34
ſuffragia largitione corrupta.3.de Le.35
ſuffragia populi cum ſciſcentur, optimatibus nota, plebi libera ſunto. 3.de Le.10
ſuffragia in magiſtratu mandando, aut de reo iudicando, lege aut rogatione, clàm an palàm ferre melius eſſet, multum & ſæpe quæſitum.3.de Leg.30
ſuffragia iubet Cicero nota eſſe optimatibus, populo libera.3.de Leg.30
quos cunctis ſuffragiis adepti ſumus. Off.2.87
in ſuffragiis ſi quando ambitus ſileat, quæritur quid optimi viri ſentient.3.de Leg 35
in ſuffragiis fecit lex Maria, vt eſſent ambitus.3.de Leg.34
in ſuffragiis voce nihil eſſe melius ſenſit Cicero.3.de Leg.30
ſi me memoria fortè defecerit, tuum eſt vt ſuggeras. de Finib.lib.2 38
ſui eſt lena natura.de Nat.deo.1 53
ſui genitorem & effectorem imitantes.de Vniuerſ 59
Sum) Es quicquid es, ex hoc es. de Petit. Conſ.2
omne quod eſt, vnum eſt.Diuin.lib. 2. 24
eſt tibi ſemper in ore.1 de Leg.3
non eſt igitur vt mirandum ſit.Di.li.2 108
eſt ita vt dicis. Acad.q ed 2.lib.2.10
ſunt iſta.Acad.q. edit.2. lib.1.7. pro, ſic ſe res habet.
omnia ſunt, ſed tempore abſunt. Diuin. lib.1.128
ſi quidem in voluptate ſint omnia. de Finib.lib.2. 91
ſi non fuerint. Acad.q.ed.1.lib.2. 10. ſubaudi vera, & rationi conſentanea.
qui in ea voluptate velit eſſe.li.1.de Fi. 26
perfice vt ſciant quantum in his putea eſſe. de Pet.Conſ.4
eſſe nunquam verè poteſt id quod gignitur, & interit, quod affert opinionem per ſenſus, rationis expers, quod totum eſt opinabile de Vniuerſ.3
qui omnia non tam eſſe, quàm videri volunt. Academic. quæſt. edit.2. lib.2. 42
eſſe aliquid perſonæ & dignitatis.lib.2.de Finib.2
eſſe animo altiore de Finib.lib.3.32
eſſe animo altiſſimo & gloriæ cupido. Off.1.93
eſſe animo anxio & ſolicito.de Fin.li.2.47
eſſe beneuolo animo in aliquem. de Pet. Conſ.27
eſſe bono animo.Diuin.lib.2.55
eſſe elato animo. Tuſc.q.lib.2.79
eſſe animo excelſo & alto, & virtutibus exaggerato.P[illegible] 12
eſſe animo magno atque forti. de Finib. lib.3 25
eſſe animo quieto & libero.Diu.lib.2.66
eſſe tranquillo animo. Cat.67
eſſe auaritia ardenti.de Fin.lib 3.50
eſſe operto capite.Cat.30
eſſe in bona cauſa.Offic.3.136
eſſe charum & iucundum alicui. de Pet. Conſ.11
eſſe effrenatis cupiditatibus. de Finib. lib.3.40
eſſe domi alienæ. Tuſc.quæſt lib.1 42
eſſe minori gloria.Diuin.lib.1 36
eſſe alicui honori & dignitati.Lal.61
eſſe ingenio diuino.Academ.quæſt.edit.2. lib.2.108
eſſe malo.Parad.8
eſſe optima natura Tuſc.q.lib.1.29
eſſe bonis parentibus.Tuſcul.q lib.5.42
eſſe alicui ſaluti.de Pet.Conſ.15
eſſe maximis viribus corporis.Offic.2.129
eſſe voluptati.de Finib.lib.1.19
eſſe vultu hilari atque læto. Tuſc. quæſt. lib.1 90
eſſe cum imperio.Cat.30
eſſe cum telo. Parad.32
eſſe ex vſu. Tuſc.quæſt.lib.4 12
eſſe in ægritudine Tuſcul. quæſt.lib.3.13
eſſe in compedibus corporis. Tuſc.quæſ. lib 1.61
eſſe in culpa.de Fin.lib.2.26
eſſe in deſiderio.Lal 86
eſſe in diſcrimine.Acad.q.ed.2.lib.2 123
eſſe in dolore. de Fin.lib.1 30.& 2.24
eſſe in famulatu. Lal.61
eſſe in magna gloria.Diu lib.1.36
eſſe in maxima gratia & gloria. Off.3.114
eſſe in honore. de Nat.deo 2 12
eſſe in ſummo honore. Tuſc.q.lib.1 4
eſſe in ſummo imperio.de Fin.lib.3.55
eſſe in laude, vitio. Tuſc q.lib.4.14
eſſe in libidine.de Fin lib.2 16
eſſe in lubrico. Tuſc.q lib 4 33
eſſe in luctu. Tuſc.quæſt.lib 3.54
eſſe in maximis luctibus.Offic 3 117
eſſe in malo Tuſc.quæſt.lib.2.15
eſſe in metu de Fin lib.2 44
eſſe in morbo. Tuſc.q.lib.4.7
eſſe in motu.de Fin.lib.2.8
eſſe in magno nomine & gloria. Diuin. lib.1.51
eſſe in principibus.de Fin.lib.5.7
eſſe in optima ſpe. de Pet.Conſ.14
eſſe in ſtudio dicitur res aliqua, cui quis ſtudet. Tuſc.quæſt.lib 2 32
eſſe in tumore dicitur manus, vel quoduis aliud membrum, quum inflatur & intumeſcit. Tuſ.quæſt.lib.3.16
eſſe in viriditate. Lal. 11. quod Græci dicunt ἐν τῷ ἀκμαίῳ εἶναι.
eſſe in vitio. Tuſc.q.lib.4 16
eſſe in aliqua voluptate de Fin.lib.2.26
eſſe in ſumma voluptate de Fin.lib.1.78
omnia talem videri fuiſſe in imperio, quales eius maiores fuiſſent.lib.2 de Fin.18
quod fore paratum eſt, id ſummum exuperat Iouem. Diuin.lib.2.19
habeat exploratum fore ſe ſemper, &c. de Nat.deo.1.57
futurarum rerum ſignificationes tum vigilantibus, tum dormientibus portenduntur.2.de Nat.deo.124
futurarum rerum ſempiterna veritas in lege.de Nat.deo.1 30
quicquid non eſt futurum, id negat fieri poſſe Diodorus.Fat.10
nihil eſt pro certo futurum, quod poteſt aliqua procuratione accidere ne fiat. Diuin.lib.2.26
quicquid futurum eſt, id fieri neceſſe eſt, ſecundum Diodorum. Fat.10
futura ſignificari natura ſine deo poſſunt. Diuin.lib.1.9
quæ futura ſunt, non magis commutari ex veris in falſa poſſe, quàm ea quæ facta ſunt.Fat.13
futura vera non poſſunt eſſe ea, quæ cauſas, cur futura ſint, non habent.Fat.20
futura vera dicuntur, quorum conſequenti tempore vera erunt inſtantia. Fat 21
in homine autem ſumma omnis animi eſt.de Finib.lib.5 35
præſertim quum in eo ſumma conſiſteret.Acad.quæſt.ed.2.lib.2 29
ſumma bonorum & malorum. Acad quæ edit.2 lib.2.110
& tamen in omnibus ſumma communis. de Finib.lib.5 23
quibus ſumma eſt in voluptate. de Fin. lib 4 58
duoque ei numeri, &c. circuitu naturali ſummam tibi fatalem confecerint. Somn. Scip.7
eorum omnium eſt aliqua ſumma facienda.de Fin.lib.4.26
ad ſummam, ne agam de ſingulis. Off.2.107
hæc enim oratio de ipſa ſumma mali nihil detrahit. Tuſc.q lib.5 47
nec in ſumma tamen ipſa aut varietas eſt vlla, &c. de Fin.lib.5.10
ideirco in his rebus ſumma, noſtra ſponte moueamur de Finib.lib.5.43
Summanus, cælo ictus. Diuin.lib.1.13
ſummerſus equus voraginibus nó extitit.Diuin.lib.1 65
ſummiſſio vocis.Offic 1.103
ſumma aqua, pro ſummitate ſeu ſumma parte aquæ.de Fin.lib 4.55
& eam in ſumma columna collocaviſſe. id eſt, in faſtigio columnæ.Diu lib.1 46
ſumma memoria pronuntiabat Philo noſter Epicuri ſententias. de Nat.d.1.79
ſummum bonum Acad.quæſt.ed.2.lib.2. 83.& ed.1. lib.1.19, & 16. Græci τ' ἀγαθὸν vocant.
ſummum bonum eſt, quò omnia referuntur.Acad quæſt. ed 2.lib.2 14
ſummum bonum eſt ex natura viuere, id eſt, vita modica & apta virtute perfrui, aut naturam ſequi, & eius quaſi lege viuere, id eſt nihil, quantum in ipſo ſit, prætermittere, quo minus ea, quæ natura poſtulet, conſequatur, quòd inter hæc velit virtute tanquam lege viuere.1.de Leg.43
ſummum bonum, extremum rerum expetendarum. Acad.quæſt.ed.2.lib.2.24
voluptatem quum ſummum bonum diceret.lib.2.de Fin.12
ſummum imperium tenere & deponere. de Nat.deo.29
ſummum ius militiæ conſules habento. 3.de Legib.8
de ſummo bono maloque diſſenſio.2. de Legib.44
ſummi viri.Acad q.ed.2.lib.2.110
ſummis ingeniis, maximis ſtudiis explicatum.Acad.quæſt.ed.1.lib.2.15
ſummú ex rebus expetendis) extremum malorum.lib.2 de Fin.9
ad ſummum venire. Tuſc.quæſt.lib.1 4
quæ autem ſumunt, vt concludant id quod volunt. Acad.quæſt.ed.1.lib.2.30
ſumpſiſti beatos eſſe deos, concedimus.

de Nat.deo.1.61
ſumpſimus ab igne calorem, qui eſt fuſus in corpore.de Nat.deo.2.24
ſume ad hanc rem tempus.1.de Leg.4
cùm ea ſumpſeris non conceſſa, ex illis efficere quod velis placet.de Fi.li.4.42
ſumere aliquid in manus. Tuſc. quæſt. lib.2.6
ſumere arma. Tuſcul.q.lib.2.50.& 4.38
ſumere arma imparatum. Tuſcul.quæſt. lib.2.70
ſumere pro certo, quod dubium controuerſúmque ſit. Diuin.lib.2.82
ſumere dubia pro certis atque conceſſis. Diuin.lib.2.81
ſumere publicas operas. Parad.58
ſumere vehementer repugnantia pro congruentibus. Acad.q.ed.2.lib.2.42
ſumere ſpatium ad cogitandum. de Finib.lib.4.1
ſumere ſibi aliquod ſtudium. Academic. q.ed.2.lib.2.5
ſumere virilem togam. Læl.1
ſumpta ad concludendum. Acad.q.ed.2. lib.2.42
nam omnia quæ ſumenda, quæq; legenda aut optanda ſunt, &c. de Finib. lib.4.38
ſumptus funerum à Platone ex cenſibus præfinitur à minis quinque vſque ad minam.2.de Leg.68
ſumptum in diuos manus minuito.2.de Leg.24
ſumptu ad ſacra adhibito, non eſt arcenda deorum aditu paupertas,2. de Le.26
ſumptu funerum extenuato tribus ricinis, & tunicula purpurea, & decem tibicinibus, tollit etiam lamentationem. 2.de Leg.59
ſumptus infiniti. Off.2.81
ſumptus quotidiani. Tuſc.q.lib.5.66
ſumptus funeris minuendi.2.de Leg.54
ſumptus funerum non ſolùm pœna, ſed etiam tempore minuit Demetrius: ante lucem enim iuſſit efferri.2.de Leg.60
vt ſumptus cæterorum, ſic ſepulchrorum modum rectè requirit.2.de Leg.57
ſumptuoſa reſperſio in funeribus ſublata.2.de Leg.56
ſed demus tibi iſtas duas ſumptiones, ea quæ λήμματα appellant dialectici. Diu. lib.2.84
ſuopte pondere ferrentur atomi. de Nat. deo.1.48
amicos non parare, optimam & pulcherrimam vitæ (vt ita dicam) ſupellectilem.Læl.50
ſuperabant, quicquid cepiſſet, aſtringi ſceris.2.de Leg.50
ſuperbius populo viſum ac violentius ius conſulare.3.de Leg.18
ſuperbiloquentia. Tuſcul. q.lib.4.18
ex ſuperciliorum aut remiſſione aut contractione. Off.1.203
déque eo, quod ipſis ſuperat, aliis gratificari volunt. de Finib.lib.5.39
ſuperare aliquem doctrina, & omni genere literarum. Tuſc.quæſt.lib.1.4
ſuperare ſpem. Læl.10
ſuperare varietates inimicitiáſque fortunæ. de Finib.lib.4.15
ſuperata extremis mediocres, & præſtans eiſdem. de Vniuerſ.29
ſuperſtitio anilis. Diuin. lib.2.7
ſuperſtitio imbecillis animi atque anilis. Diuin. lib.2.97
ſuperſtitio muliebris. Tuſc.q.lib.3.64
ſuperſtitionem ſimulachrorum auxerunt poetæ, pictores, opifices.de Nat. deo.1. 81. vel ea opinio fortaſſe (ſubdit) quòd homini homine nihil eſſet pulchrius.
ſuperſtitionem à religione, maiores noſtri ſeparauerunt.2. de Nat.deo.23
ſuperſtitione imbui. de Nat.deo.1.59
ſuperſtitione qui eſt imbutus, quietus eſſe nunquam poteſt. Diuin.2.46
ſuperſtitione animos implet, & domos exhauria ſtipis exactio.2.de Leg.40
ſuperſtitione tollenda, non tollitur religio.Diuin.lib.2.114
ſuperſtitiones penè aniles.2.de Nat.d.52
ſuperſtitioſi qui ſuerint appellati primùm.2.de Nat.deo.53
neque id dicitis ſuperſtitioſè atque aniliter.3.de Nat.deo.69
nihil ſuperuacaneú eſt in corporis partium deſcriptione.de Nat.deo.2.64
omnia ſupera meliore. de Nat.deo.2.15
ſupera atque cæleſtia cogitare. Acad.qu. ed.2.lib.2.128
ſuperiora omnia ſtare ſenſit Nicetas Syracuſius. Academ.quæſt.ed.2.lib.2.124
quanto ſuperiores ſumus, tanto nos geramus ſummiſſius.Offic.1.117
ſuperiores ſenſus. Acad.q.ed.2.lib.2.18.
ſuperiorum gloriam vincere. Acad.quæſt. ed.2.lib.2.4
quæ à ſuperioribus acceperant. Acad. q. ed.2.lib.2.29
ſupina ora cernuntur depulſione luminum.de Vniuer.61
ſuppeditat terra cibos, vt mater.2.de Le.62
atque ibi ſuppeditans omnium rerum, quas natura deſiderat, abundantiam & copiam.Læl.73.
vt amori, vt ambitioni, vt quotidianis ſumptibus copiæ ſuppetant. Tuſc.qu. lib.5.65
ſupplantare eum quicum certet, aut, &c. Offic.3.55
nec iudicibus ſupplex fuit. Tuſc.q.li.1.58
nullum ſupplicium recuſare æquitatis & fidei conſeruandæ cauſa. Acad.qu.ed. 2.lib.2.25
ſupplicia peccatis, præmia rectè factis exterit.3.de Nat.deo.64
& ad exquiſita ſupplicia proficiſci.Offic. 3.256
ſupponere teſtamenta. Par.55
ſupprimere ægritudinem. Tuſ.q.lib.3.64
omnéſque id nos in iis linguis, quas non intelligimus, quæ ſunt innumerabiles, ſurdi profectò ſumus. Tuſ.q.lib.5.83
ſurdaſter. Tuſ.quæſt.lib.5.83
ſurſum deorſum, vltrò citróq; commeantibus naturis.2.de Nat.deo.61
ſurſum & deorſum veheretur animal. de Vniuerſ.61
ſus nihil habet præter eſcam.2. de Natu. deo.160
non ſus Mineruam. Acad.q.ed.2.lib.1.23. ὗς Ἀθηνᾶν.
ad inueſtigandum ſuem, regiones vineæ terminauit.de Nat.deo.2.7
ſue nihil fœcundius natura genuit.2.de Natu.deo.160
vt non ineptè illud dictum videatur in ſue, animum illi pecudi datum pro ſale, ne putreſceret.de Fin.lib.5.35
ſuſcepit vita hominum conſuetudóque communis, vt, &c.de Nat.deo.2.45
ſuſcipite vos, vt illa gignatis.de Vniu.52
ſuſcipere periculoſas rerum actiones. Offic.1.117
ſuſcipere alienum amicorum.Off.2.80
ſuſcipere nimias celeritates. Offic.1.181
ſuſcipere dolorem. Tuſc.quæ.lib.2.100.& lib 3.46.
ſuſcipere exercitationem corporis laborioſam.de Fin.lib.2.23
ſuſcipere inimicitias. Læl.66. Laborem, ſumptus. Offic.1.41
ſuſcipere labores diurnos nocturnóſque. Cat.74
ſuſcipere multos labores magnóſque inflammatum ſpe potiundi voluptatum. de Fin.lib.2.47
ſuſcipere maximos labores, moleſtiáſq;. Off.3.30
ſuſcipere onus graue.Offic.3.8
ſuſcipere orationem. Acad.q.ed.2.lib.2.10
ſuſcipere poenam vitiorum. Tuſc. quæſt. lib.4.32
ſuſcipere patrocinium alicuius rei. Diu. lib.2.185
ſuſcipere patrocinium deſertarum relictarúmque rerum.de Natu.deo.2.9
ſuſcipere pericula, labores, dolorem pro patria & pro ſuis.de Fin.lib.1.29
dolores ſuſcipiantur maiorum dolorum effugiendorum gratia.lib.1.de Fin.29
fruſtrà ſuſcipi miſeriam voluntariam. Tuſc.q.lib.3.29
ſuſceptio laborum, dolorúmque. Acad.q. edit.2.lib.2.17
ſuſcitari è ſomno. Tuſc.quæſt.lib.4.34
ſi cuius virtutem ſuſcipiunt.Off.2.28
quum cælum ſuſpeximus, cæleſtiáq; contemplati ſumus.de Nat.deo.2.3
ſuſpicere aſtra.Tuſc.quæſt.lib.1.50
nihil enim altum, nihil magnificum ac diuinum ſuſpicere poſſunt, &c. Læl.32
pluribus etiam ſuſpecta & inuiſa. Tuſc. quæſt.lib.5.1
in qua neque figuram diuinam, neque ſenſum quiſquam ſuſpicari poteſt. de Nat.deo.1.21
nec verò quicquam de natura deorum ſuſpicari poteſt Protagoras.de Nat.d.1.12
ſuſpicari eſſent aliquam excellentem eſſe naturam.de Nat.deo.1.72
nulla ſuſpicio deorú apud efferatas gentes. de Nat.deo.1.44
vt nulla in his fraudis ſit iniuriæque ſuſpicio.Offic.1.47
vt ne minima quidem ſuſpicio ſenſus relinquatur.Tuſc.q.lib.1.72
ne ſuſpicione quidem poſſum attingere. 3.de Nat.deo.45
quæ ſe ſuſpirare non ſinunt.Parad.2
ſuſtinet culpam legis Caſſiæ Scipio, quo authore lata eſſe dicitur.3.de Leg.35
pedes aut alia membra deus mundo non adiecit, quibus ingreſſus corpore ſuſtineret.de Vniu.15
ſuſtinere firmè ſuum aſſenſum.de Finib. lib.3.25
ſuſtinere aſſenſus lubricos. Acad.q. ed.2. lib.2.99
ſuſtinere aſſenſionem. Acad. quæſt.ed.2. lib.2.50
ſuſtinere dignitatem & decus ciuitatis. Offic.1.173
quod ea ſuſtinere vix poterat.Acad.quæ. ed.2.lib.2.29
ſuſtinere equos.Acad.q.ed.2.lib.2.85
ſuſtinere magnam expectationem honorum nomine. Offic.3.8
ſuſtinere alicuius impetum.Offic.3.61
eſt igitur prudentis ſuſtinere vt curſum, ſic impetum beneuolentiæ Læl.56
ſuſtinere onus grauius Ætna.Cat.4
ſuſtinere ſe à reſpondendo. Acad.q. ed.2. lib.2.95
ſuſtinere ſe ab omni aſſenſu. Acad.q. ed. 2.lib.2.46,& 98
ſuſtinetur terra aëre traiecto.de Vniu.41
ſuſtinentur calore omnes mundi partes. de Nat.deo.2.25
maximas Reſpub. ab adoleſcentibus la-

beſachatas, à ſenibus ſuſtentatas & reſtitutas reperietis. Cat.18
ſuſtollere cachinnum. Par.8
ſuſtollere clamorem. Diuin.lib 1.70
ſuſtollere in cœlum. Tuſc.q lib 4.59
ſuſtollere terrorem mortis. Tuſc. quæſt. lib.5.4
ſemperque eſſe in diſputando ſuum. de Finib lib.4.9
de ſuis rebus nonne videntur loqui. de Vniuerſ.49
in hoc enim genere neſcio quo pacto magis, quàm in aliis, ſuum cuique pulchrú eſt. Tuſc.q.lib.5.47
¶ Sydera aluntur marinis terrenîſque humoribus, longo interuallo extenuatis. de Nat.deo 2.51
ſydera tota ſunt calida & perlucida. de Nat.deo.2.18
ſydera errantia. Diuin.lib.2.90
ſydera quæ infixa cœlo non mouentur loco, ſunt animantia, eáque diuina, ob eamque cauſam ſuis ſedibus inhærent, & perpetuò manent. Quæ autem vaga, & mutabili curſu noa labuntur, generata ſunt. de Vniuerſ.47
ſydera natalitia. Diuin.lib.2.79
ſyderum duo genera. de Nat.deor.2.35
ſyderum errores multitudine infinita, varietate admirabili præditi ſunt, id quod rectè dicitur tempus. de Vniuerſ.41
ſyderibus, quæ ex nobiliſſima puráque ætheris parte gignuntur, tribuenda eſt eadem diuinitas (quæ & mundo.) de Nat.deo.2.18
ſyderáque viderit innumerabilia cœlo inhærentia cum eius ipſius (mundi) motu congruere, certis infixa ſedibus. Tuſc q.lib.5.51
συγκατάθεσις, Latinè aſſenſio & approbatio. Acad. quæſt. edit 2.lib 2.36
Sylla cùm in agro Nolano immolaret ante prætorium, ab infima ara ſubitò anguis emerſit. Diuin. lib.1.65
Sylla, trium peſtiferorum vitiorum, luxuriæ, auaritiæ, crudelitatis, magiſter fuit. de Finib.lib.3.59
Sylla, C.Poſthumii aruſpicis rogatu, exercitu in expeditionem educto, ante oppidum Nolam Samnitum caſtra cepit. Diuin.lib.1.65
Sylla timens ſuo corpori poſſe accidere, quòd reliquiis C. Marii, primus è patritiis Corneliis igni voluit cremari.2. de Leg.52
Sylla ſua lege iniuriæ faciendæ poteſtatem tribunis ademit, auxilium ferendi reliquit.3.de Leg.22
Sylla victor, acerbiore odio incitatus, diſſipari iuſſit reliquias C. Marii, ſitas apud Anienem.2.de Leg.52
cùm enim tuus iſte Stoicus ſapiens ſyllabatim iſta dixerit. Acad.quæſt.ed.2.lib. 2 110. Alludit ad anguſtum ſpinoſumque Stoicorum diſſerendi genus.
Syllum, qui tum erat, maledictis figebat Zeno. de Nat.deo.1.66
ne ſyluescat ſarmentis. Cat 48
ſylueſtrium vita.2 de Nat.deo.75
συμπάθειαν, Græci appellant, cognationem naturæ, & quaſi concentum atque conſenſum. Diuin.lib.2.26
eſt in natura iſte quaſi conſenſus, quam συμπάθειαν Græci vocant. 3. de Natura deo.19
συμπάθειαν Græci vocant conſentientiam & coniunctionem naturæ. Diuin. lib. 2 90
qui ſyngraphas ſua legatione perſequantur 3.de Leg.18
Hamilcar victus à Syracuſanis è caſtris ſublatus. Diuin.lib.1.47
Syri piſcem venerantur. 3.de Nat.deo.39
apud Ægyptios ac Syros firmiores vidbesti opiniones de beſtiis quibuſdam, quàm apud nos de ſanctiſſimis templis. de Nat.deo.1.57

T

Tabernaculum ſibi captum fuiſſe, &c. de Nat.deo.2.8
humor tabeſcit calore (de aqua ſermo eſt) de Nat.d.2.10
tabeſcere moleſtiis. Tuſc.quæ.lib.4.19
atque vt hæ tabificæ mentis perturbationes ſunt, &c. Tuſc.q lib 4.18
tabulæ nouæ. Offic.2.113
tabulis ſcriptis vitæ partim publicis, partim ſacris & religioſis.3.de Leg.28
vt tabella minos multos condénat, quàm ſolebat vox.3. de Leg.34
diſce rem, & tabellam iubebo dari.3. de Legib. 11
videtis in tabella iam antè quanta ſit facta labes. Læl.39
ſine tabella legem antiquaſtis.3.de La. 33
tu quidem tabellis obſignatis agis mecū. Tuſ.quæſt.lib.5.23
animaduertis ex tot tabellis pictis, quàm multi votis vim tempeſtatis effugerint. 3.de Nat.deo.66
qui tabularium incenderit.3.de Nat.d.54
vt taceam, contuſio ipſa loquitur. Acad. q.ed.2.lib 2.95
maximæ res tacitæ præterierunt. id eſt, ſilentio prætermiſſæ ſunt.3.de Nat.deo.13
tacitè congreſſus. Acad.q ed.2.lib.2.6
Tages, Aruſpicinæ author. Diuin.lib.2.39
talis non eſt Argiua Iuno. (de ornatu ſimulachri loquitur). de Nat deo.1.57
non talem videri fuiſſe in imperio, quales eius maiores fuiſſent. lib.2.de Fin.18
de talibus rebus primus quæſiuit Thales Mileſius. de Nat.deo.1.19
nobis ſenibus ex luſionibus multis talos relinquant & teſſeras. Cat 54
pinnarum talaria.3 de Nat d.41
non eſt tam explorata ratio, quàm videtur. de Nat.deo.1.45
nónne deum videri Ægyptiis tam hercle, quàm tibi noſtram illam Soſpitam. de Nat.deo.1.57
ne ipſos quidem Græcos eſt cur tam multos legamus. lib.1.de Fin.5
ne exquirédo audire tam multa poſſunt, quàm multa ſunt, &c. de Nat.deo.1.68
tamenne iſta tam abſurda defendes? de Nat.deo.1.55
ſed vbi Xenocrates, vbi Ariſtoteles iſta tetigit? pro, de iſtis mētionem fecit Acad. quæſt.edit.2.lib.2.116
tangere genu. Tuſc.q.lib.2 49
nihil tangi poteſt quod careat ſolido. de Vniuerſ.15
tactus à te aliquoties iſte locus.2. de Legib. 8
quem locum miror à Poſſidonio breuiter eſſe tactum, &c. Offic.3.11
ſi tactum aliquid erit de cœlo. Diu.li.2.114
tactus interior. Academ q. edit.2.lib.2. 20 ſic à philoſophis dictus, quia tactus organum non eſt ipſa cutis, ſed aliquid ſubtus carnem, in quo eſt ſenſus omnium rerum tactilium.
tactus ſolis non tepefacit ſolum, ſed etiā ſæpe comburit. de Nat.deo.2.29
in ſolo tactu interiori Cyrenaici putabāt eſſe veri iudicium, quia ſentiatur. Acad. quæſt. edit.2.lib.2.22
tactu intimo percipere aliquid. Acad.q. ed.2.lib.2.69
mento ſummam aquam attingens, ſiti enectus Tantalus. Tuſc.q.lib.1.8
quinam Tantalidarum internecioni modus paretur.3.de Nat.deo 68
qui tantos progreſſus habebat in Stoicis. de Nat.deo.1.15
tanta ſimilitudine adiuncta ſunt falſa quædam veris, vt in iis nulla inſit certa iudicandi & aſſentiendi nota. de Natu deo.1.10
tantáſque imagines. id eſt, tam multas. de Nat.deo.1.84
tantum ingenium in tam leues ſententias incidiſſe. de Nat.deo.1.42
tantò mihi videtur res obſcurior. de Nat. deo.1 41
cur tantum licentiæ habuerit. de Natu. deo 1.65
tantum opinio præiudicata poterat. de Nat.deo.1. 8
quo in genere, tātum profeciſſe videmur. de Nat.deo.1.7
putas ſolem eſſe tantulum? Acad.q. ed 2. lib.2.124
tardus & hebes. Acad q.edit.2.lib.1 12
ſitne etiam ſi ſis natura tardior. Cat.29
tarditas in ſenſibus. Academ.quæſt. ed.2. lib.2. 50
tarditate & ſtultitia nihil abiectius. 1. de Legib.48
ne aut tarditatibus vtamur in greſſu molliotibus. Offic.1.131
Tarquinius, quum exul eſſet, dixiſſe fertur, ſe intellexiſſe, quos fidos amicos habuiſſet, quóſque infidos, quū iam neutris gratiam referre poſſet. Læl.49
Tarquinius, quū reſtitui in regnum nec Veientium nec Latinorum armis potuiſſet, Cumas ſe contuliſſe dicitur, inque ea vrbe ſenio & ægritudine eſſe cōfectus. Tuſc.q.lib.3.24
Tarquinius rex, nec ſe, nec ſuos regere potuit. de Fin.lib.3.59
Tarquinius augure Attio Nauio vſus eſt. Diuin.lib.1.31
Tarquinii Superbi ſomniū. Diu.lib.1.41
Tarquinio ab Aquila apicem impoſitum putent.1.de Leg.3
Tarquinio regnante, licet nulla erat Romæ ſcripta lex de ſtupris, idcirco non contra illam legem ſempiternam Sex. Tarquinius vim Lucretiæ Tricipitini filiæ attulit.2.de Leg.9
Tarquinio verò quid impudentius, qui bellum gereret cum iis, qui eius non tulerāt ſuperbiam? Tuſcul.quæſt.lib.3.24
taurus Marathonius. Tuſc.q lib.4.40
taurus opimus. Diuin.lib.2.22
taurus Phalaridis. Tuſc.quæſ.lib.2.13
taurus, qui vexit Europam. de Nat.d.1.54
tauri cornibus ſe defendunt.2. de Natu. deo. 96
tauri aurigeri. Diuin.lib.2.49
ex Taygeto monte extrema montis quaſi puppis eo terræmotu, quo Sparta tota corruit, auulſa eſt. Diuin.lib.1.95
¶ Tedæ ardentes. Acad.q.edit.2.lib 2.80
tegere ſuffragium.3.de Leg.34
tegere ſuam ſententiam. Tuſc.q.lib.5.8
tegi humo. Tuſc.q.lib.1.39
non modò excuſatione amicitiæ tegenda non eſt. Læl.40
tectus Vulcaniis armis. Tuſc.q.lib.2.30
tecta anſata. Parad.61
tecta cælata, laqueata. Tuſc.q.lib.1.69
tecta magnifica. Parad.7
tecta marmorea, ebore & auro fulgentia. Parad.14

tectorio opere ne ſepulchra exornarentur. 2. de Leg. 60
tegmen Scythicum. Tuſc. q. lib. 5. 66
tegumenta corporum vel texta vel ſuta. 2. de Nat. 113
telam retexere. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 86
tellus, quæ media eſt & nona, neque mouetur, & infima eſt, & in eam feruntur omnia ſuo nutu pondera. Som. Scip. 16
Telmeſſus, vrbs eſt in Caria. Diuin. lib. 1. 78
in Telmeſſo excellit aruſpicum diſciplina. Diuin. lib. 1. 78
Telmeſſes agros vberrimos, maximéque fertiles incolunt. Diuin. lib. 1. 81
τέλος Græci nominant vel ſummum bonum, vel vltimum, vel extremum. de Finib. lib. 1. 35
nec mediocre telum ad res gerendas exiſtimare oportet beneuolentiam ciuium. Læl. 55
vt ne quid temerè ac fortuitò, inconſideratè, negligentérque agamus. Off. 1. 143
idque euenit, non temerè, nec caſu. de Nat. deo. 2. 4
temerè & effrenatè ad potiendum incitari. Cat. 36
temerè opinari. Acad. q. edit. 1. lib. 2. 118
temerè procedere. Academic. quæſt. ed. 1. lib. 2. 63
non temerè, nec fortuitò ſati & creati ſumus. Tuſc. q. lib. 1. 107
temeritas eſt florentis ætatis, prudentia ſenectutis. Cat. 19
in quibus nulla temeritas, ſed ordo apparet. 2. de Nat. deo. 59
omnibus in rebus temeritas in aſſentiendo, erróque turpis eſt. Diuin. lib. 2. 7
temeritas in cælo nulla. de Nat. deo. 2. 41
temeritas à ſapientia diſſidet plurimum. Off. 2. 10
temeritas fortunæ. Parad. 20
temeritas inſignis, cum aut falſa, aut incognita res approbatur. Acad. quæſt. edit. 1. lib. 1. 31
temeritas falſarum opinionum. de Fin. lib. 1. 35
temeritas P. Claudii bello Punico primo. de Nat. deo. 2. 6
plurimum temeritatis. Acad. q. edit. 1. lib. 2. 104
temeritatem cohibere, & ab omni lapſu continere. Acad. quæſt. edit. 1. lib. 1. 45
quid eſt temeritate fortunæ. de Nat. deo. 1. 2
poſita non tam in noſtris conſiliis, quàm in fortunæ temeritate. Læl. 19
temperauit partes ſingulas ex eodem, & ex altero, & ex materia. de Vniuerſ. 19
temperauit hæc tria in vnam ſpeciem. de Vniuerſ. 27
temperanto cæli ſatis regionibus fulgura augures. 2. de Leg. 18
temperare acuta cum grauibus. Somn. Scip. 17
temperare ciuitates. Academic. quæſt. ed. 1. lib. 2. 3
temperare rempub. Diuin. lib. 2. 82
temperare rempub. bonis & inſtitutis & legibus. Tuſc. q. lib. 1. 2
temperans in ea animum vniuerſæ naturæ permiſcebat. de Vniuerſ. 19
temperàs, voluptatem ſummum bonum ſtatuens, eſſe nullo modo poteſt. Off. 1. 9
temperantem, Græci σώφρονα appellant. Tuſc. q. lib. 3. 14
temperantia, eſt moderatio cupiditatum, rationi obediens. de Finib. lib. 2. 50
temperantia eſt, quæ in rebus aut expetendis aut fugiendis rationem vt ſequamur, monet. de Fin. lib. 2. 37
aderit temperantia, quæ eſt eadem moderatio, à me quidem paulò antè appellata frugalitas. Tuſc. quæſt. lib. 3. 32
temperantia in prætermittendis voluptatibus cernitur. de Fin. lib. 5. 67
temperantia conſtat ex prætermittendis voluptatibus corporis. de Nat. deo. 3. 16
temperantia difficilis in eo, quod ſemel admiſſum, coerceri reprimique non poteſt. lib. 1. de Fin. 2
an temperantia ſinet te immoderatè facere quicquam? Tuſc. q. lib. 2. 18
temperantia, libidinum eſt inimica. Offic. 3. 116
quid ad hanc fortitudinem, de qua loquimur, temperantia adiuncta, quæ ſit moderatrix omnium commotionum? Tuſcul. q. lib. 5. 32
quemadmodum temperantia ſedat appetitiones, & efficit, vt hæ rectæ rationi pareant, conſeruatque conſiderata iudicia mentis: ſic huic inimica intemperantia omnem animi ſtatum inflammat, conturbat, incitat. Tuſc. q. lib. 4. 27
ſed haud ſcio an rectè ea virtus (nempe temperantia) frugalitas vocetur. Tuſc. quæſt. lib. 3. 14
temperantiam Græci σωφροσύνην vocant. Tuſc. quæſt. lib. 3. 14
temperatio. Acad. quæſt. ed. 1. lib. 2. 77. dicitur in opificiis mechanicis, qua fabri æs, ferrum, vel aliam quamcunque materiam temperant, & ad operandum idoneam reddunt.
cæli temperatio. de Nat. deo. 2. 10
temperatio ciuitatis. Tuſc. q. lib. 4. 1
temperatio corporis dicitur, quùm ea congruunt inter ſe, è quibus conſtamus. Tuſc. q. lib. 4. 13. & lib. 1. 55
temperatio iuris, quum poteſtas in populo ſit, auctoritas in ſenatu. 3. de Leg. 16
temperatio menſium. 2. de Leg. 19
temperatio modica & ſapiens iuri conſulum ſuperbiori & violentiori acceſſit creatione tribunorum. 3. de Leg. 18
temperatio hæc eſt Reip. quæ effici non potuit, niſi tali deſcriptione magiſtratuum. 3. de Leg. 12
temperatio huius viri præſto eſt. 3. de Legib. 26
temperatione caloris oriuntur & augeſcunt (ſemina). de Nat. deo. 2. 19
vt temperatione naturæ vigeat & ſentiat. Tuſc. q. lib. 1. 19
temperatione trium partium proportione compacta. de Vniuerſ. 32
temperamentum, quo tenuiores cum principibus æquari ſe putarint, inuentum. 3. de Leg. 25
tempeſtas, tempeſtiuus, Vide Tempus.
templum Virtutis & Honoris à Q. Maximo dedicatum bello Liguſtico, ac multò poſt à M. Marcello renouatum. de Nat. deo. 2. 44
cuius (dei) hoc templum eſt omne, quod conſpicis. Som. Scip. 10
templum deorum eſſe mundum hunc omnem Perſarum Magi cenſuerunt. 2. de Leg. 27
templa Acheruſia. Tuſc. q. lib. 1. 48
templa Cupidinis & Voluptatis. de Nat. deo. 2. 45
templa Mentis & Fidei ab Attilio Calatino, in Capitolio conſecrata, & à M. Æmilio Scauro dedicata. de Nat. de. 2. 44. & 2. de Leg. 19
templa Opis, Salutis, Concordiæ, Libertatis. de Nat. deo. 2. 45
templa publicè vota & dedicata. 3. de Natu. deo. 50
templa effata & liberata augures habento. 2. de Legib. 18
nónne aſpicis, quæ in templa veneris? Som. Scip. 14
breue tempus ætatis ſatis eſt longum ad benè honeſtéque viuendum. Cat. 64
infinitum tempus ætatis. de Fin. lib. 2. 72
vltimum tempus ætatis. de Fin. lib. 2. 72
tempus diuturnum in aliqua re conſumere. Acad. q. ed. 1. lib. 2. 1
tempus graue. Diu. lib. 2. 65
tempus hyemale Diu. lib. 2. 25
tempus idoneum ad agendum. Off. 1. 199
quàm inimicitiarum tempus cogitanda. Læl. 54
nullum tempus eſt, quod iuſtitia vacare debeat. Offic. 1. 93
tempus liberum, quum ſoluta nobis eſt eligendi optio, quúmque nihil impedit, quo minus id quod maximè placeat, facere poſſimus. lib. 1. de Fin. 26
quum tempus mortis veniſſet. Tuſc. qu. lib. 1. 41
tempus naſcendi nihil ad agendam vitam pertinere, ſed vim & naturam gignentium. Diuin. lib. 2. 75
tempus eſt actionis opportunum, iuxta Stoicos. Offic. 1. 199
tempus poſtmeridianum. Tuſ. q. li. 3. 6
quum tempus neceſſitáſque poſtulat. Offic. 1. 83
tempus ratum. Diu. lib. 2. 35
tépus nihil noui efficit, & primum quidque replicat. Diu. lib. 1. 107
tempus, vt ſacrificiorum libamenta ſeruentur, fœtúſque pecorum, diligenter habenda ratio intercalandi eſt. 2. de Legib. 29
tempus vernum. Cat. 64
quod cuique temporis ad viuendum datur, eo debet contentus eſſe. Cat. 69
temporis breuitate ab aliquid faciendo excludi. Acad. q. edit. ed. 1. lib. 2. 50
temporis motus conſignandi è curſu ſiderum. de Vniuer. 17
multum temporis in iſta vna diſputatione conſumpſimus. Acad. quæſt. edit. 1. lib. 2. 15
cui quum multum adoleſcens diſcendi cauſa temporis tribuiſſem. Offic. 1. 5
nullo puncto temporis interuallo. de Natu. deo. 1. 37
ad temporis ſpatiorum ſignificationem mundi partes notæ conſtitutæ. de Vniuer. 57
longinqui temporis vſu & perſiſtatione aliquid percipere. 2. de Nat. d. 12
niſi fortè eam pecuniam in Reipub. magnum aliquod tempus contulerit. Offic. 3. 116
tempus ad hanc rem ſume. 1. de Leg. 14
vſque ad vltimum tempus ſenectutis. Cat. 56
ex tempore conſilium rapere. Off. 1. 47
extremo tempore. Cat. 27
obſeruata ſunt hæc tempore immenſo. Diuin. lib. 1. 10
tempora Heroica. Diuin. lib. 1. 1
nonnunquam eiuſmodi incidunt tempora. lib. 2. de Fin. 25
tempora quædam ſubeſſiua inciderunt, quæ ego perire non patior. 1. de Legib. 7
nulla temporum circunſcriptio metitur ſpatii æternitatem. de Nat. d. 1. 21
quibus temporibus (pro, quando). Acad. q. ed. 1. lib. 2. 6
ſophiſtes temporibus illis vel maximus. de Nat. deo. 2. 44
remiſſis temporibus, ſcilicet Reipub. in-

telligit enim tẽpora turbolenta bellorum ciuilium. Tuſc.q.lib.2.1
tempeſtas maris ſubita,quàm antè prouiſa, terret nauigantes vehementius. Tuſc. quæſt.lib.3.41
in tranquillo tẽpeſtatem optare,dementis eſt:ſubuenire autem tempeſtati quauis ratione,ſapientis.Off.1.115
quaſi tempeſtate delati. Academic.q.ed.1.lib.2. 9
tempeſtates ac temporum varietates. de Nat.deo 1.4
tempeſtates pop. Rom. ritibus conſecratæ ſunt 3 de Nat.deo.36
aut tempeſtiuos fructus ex his capere poſſemus. Off 2.19
multa mihi ipſi ad mortem tempeſtiua fuerunt. Tuſc.q lib.1 98
quid tendit,&c.de Finib.lib.2.23
ad reliqua aeri tendebamus animo. Diuin.lib.1. 5
tetendit deus animum per totum mundum. de Vniuerſ.15
tendere plagas. Off. 3.89
craſſæ tenebræ. Acad.q.ed.1.lib 2 121
quando tenebræ eruptione ignium Ætnæorum,finitimas regiones obſcurauerint. 2.de Nat deo.70
ſi quid tenebrarum offudit exilium. Tuſculan.q.lib.3 70
tenebras rebus clariſſimis obducere. Acad.q.ed.1 lib 2.17
tenebris omnia circumfuſa. Acad.q.ed.1. lib.3.21
in tenebris tanquam in gurguſtio habitauerat. de Nat.deo.1.57
tenebris obſita loca. Tuſcul. q.lib.1.41
his propoſitis tenuit prorſus conſequentia. de Finib.lib.4.44
tenuerunt hoc eorum poſteri iure 2. de Leg.54
interea hoc tenebo, id eſt diſputabo. lib. 2.de Finib.28
tene rationem quam cœpiſti. 1.de Leg. 62
teneat oportet cælum complexu ſuo omnia animalia. de Vniuerſ.52
quo diutius memoriam ſui teneremus. Cat.71
tenerent religiones quæ eſſent in more maiorum.2.de Leg.59
quod multos annos tenuiſſet. Academic. q.ed 1 lib.2.65
hanc ego cùm teneam ſententiam. lib 2. de Finib.27
tenere ſummum aſſenſum ad decori conſeruationem. Off. 1.183
tenere auguria. Diuin.lib.1.77
tenere authoritatem in ſuos. Cat.33
tenere cauſas & rationes rerum. Tuſc. q. lib.1.24
tenere ciuitatem ſeruitute oppreſſam. Tuſc.q.lib.5.42
tenere clauum. Cat.16
tenere conciones. de Pet.Conſ.33
tenere conſtantiam. Off.1 167
tenere conſuetudinem decernendi debet ſenator.3.de Leg.36
tenere curſum. Tuſc. quæſt.lib.4 16
tenere aliquem deuinctum. de Pet. Conſul.15
tenere omnia quæ futura ſint, nemo, niſi deus,poteſt. Diuin.lib.1 107
tenere conſularis dignitatis gradum.Off. 3.134
tenere gubernacula reipub. Diuin.lib.2.2
tenere imperium in ſuos. Cat.33
tenere & deponere ſummum imperium. de Nat.deo.1.9
tenere inſtitutum. Tuſcul.q.lib 4 6
tenere iracundiam. Parad.41
tenere firmam & perpetuam iucunditatem vitæ.de Fin.1.53
tenere ius auſpiciorum.de Nat.deo.1.8
tenere ius ſuum & libertatem. Tuſc.quæ. lib.2.55.& 3.17
tenere locum altiſſimum,& maximè excellentem de Fin.lib.4.30
tenere mediocritatem, quæ eſt inter nimium & parum. Offic.1.125
tenere memoriam alicuius.de Fin.lib.3.7
tenere morſus. Acad.q.ed.1.lib.2.48
tenere aliquid mordicus. de Fin.lib 4 74
tenere ſuum munus. Tuſc.q lib 5.29
tenere percepta & comprehenſa. Acad.q. ed.1.lib.2.13
tenere populum concionibus. Off.2.69
tenere præterita. Tuſ.q.lib.5.53
tenere principatum alicuius rei. Tuſc. quæſt.lib.1 17
tenere principatum ſententiæ. Cat.39
tenere riſum. de Nat.deo.1.49
tenere ſe ſuis finibus. de Fin.lib.3 1
hoc loco ſe tenere Triarius non potuit. de Fin.lib.1 18
tenere ſtabilem ſcientiam rerum. de Finib.1.49
tenere viam,quam quis inſtituerit. de Pet.Conſ 36
quod tenere atque ſeruare id, quod ſtatuerunt,non poſſunt. de Fin.lib.1.47
in Nauſiphane Democriteo tenetur. de Nat.deo.1.51
terra tenetur natura & viget. 2. de Natu. deo.60
tenetur tribus rebus animantium vita. 2. de Nat.deo.101
tenentur aſtricti. Acad.quæ.ed.1.lib.1.8
ſi maximè talis eſt deus, vt nulla gratia, nulla hominum charitate teneatur. de Nat.deo.1.87
teneatur modò illud. Acad. quæſt. ed.1. lib.2.91
quum homines & beſtiæ hoc calore teneantur,& propterea moueantur & ſentiant. de Nat.deo.2 24
vt multis ipſe tui præſidii teneantur. de Pet. Conſ.33
vt pompis,ludis,atque eiuſmodi ſpectaculis teneantur. de Fin.lib.5.45
teneri anguſtiis. Tuſc.quæſt.lib.3.14
teneri cognatione deorum dicitur animus. Diuin.lib.1.59
teneri functione aliqua. Tuſc.q.lib.1.58
teneri iureiurando. Offic.3 133
teneri ſpe. de Pet.Conſ.15
teneri & allici aliquo re. de Pet.Conſ.36
teneri ſtudio alterius rei. Acad.qu. ed.1. lib.1.3
tenacitate vnguium cibũ arripiunt quædam animalia.2.de Nat.deo.91
Tenes, deus, apud Tenedios. 3. de Nat. deo.27
quum tentaret ſe totum homo atque perſpexerit.1 de Leg 41
tentare aliquid armis & caſtris. Off.1.114
tentare pede flumen.2.de Leg.6
tentari morbo. Tuſc q.lib.4.24
tenuis & acuta diſtinctio. Acad. q. edit.1. lib.2.41
qui tenuioris ordinis eſſent.3.de Leg.18
æthereus locus tenuiſſimus eſt,& ſemper agitatur & viget.de Nat.deo.2 30
tenuiſſimum & pleniſſimum lumen lunæ.de Nat.deo.2.37
tenuitas earum rerum, quas terra procreat Diuin.lib.2.13
an tanta ſit eius tenuitas, vt fugiat aciem? Tuſc. quæſt.lib 1.41
& iſta maximè propter limatã quandam & rerum & verborum tenuitatem. de Fin.lib 3 31
verbotenus veteres de Rep. diſputabant. 3.de Leg 25
tepor (maris ventis agitati)non eſt externus aut aduẽtitius:ſed ex intimis(eius) partibus agitatione excitatus. de Nat. deo.2.26
ſolis tactus nõ tepefacit ſolum, ſed etiam ſæpe comburit.de Nat.deo.2.69
tepeſcunt maria agitata vẽtis.de Nat.d.2. 26.ob incluſum calorem.
à tergo inſequi. Tuſc.quæſt.lib.1.78
neque terminum malorum prius aſpiciet.de Vniu 37
termini, quos pepigit Socrates,requirẽdi, iiſque parendum 2.de Leg 45
hunc terminum hæc habeant. de Vni. 47
nunquam terminat nec magnitudinis, nec diuturnitatis modum,&c. Tuſc.q. lib.2.40
terminauerunt regiones vineæ ſitu. 2.de Natu.deo.2.7
qui bonum voluptate terminauerit, malum dolore. Offic.3.161
ſi iiſdem finibus gloriam meam, quibus vitam,eſſem terminaturus. Cat.74
quæ nunc conſuetudo diuturna triuit.de Fin.lib.5.21
ſatis heſterno ſermone triuimus. Acad.q. ed 1.lib.2.19
tritu ac conflictu lapidum,ignis elicitur. de Nat.d 2.19
terra, craſſiſſima mundi regio. de Natu. deo 1.13
terra nutibus ſuis vndique in ſeſe conglobata 2.de Nat.deo.71
terra hyeme denſior.de Nat.deo.2.19
vt videamus terrane penitus defixa ſit, & quaſi radicibus ſuis hæreat, an media pendeat.Acad.q.ed.1.lib.2.123
terra(inquit Plato) vt focus, domicilium ſacrum omnium deorum eſt. Quocirca ne quis iterum conſecrato. 2.de Legib.45
terra & aqua in medium mundi locum grauitate feruntur & pondere. Tuſ.qu. lib.1. 33
terra grauidata ſeminibus,omnia parit & fundit ex ſeſe.2.de Nat.deo.59
terra fœta frugibus. 2 de Nat.deo.117
terra eius ex ſe hilarare videatur. 2 de Natu deo.73
terra eſt infima.de Nat.deo.2.23
omnis terra,parua quædam inſula eſt,circumfuſa illo mari; quod Atlanticum, quod Magnum, quod Oceanum appellatis. Som. Scip.21,& 23
terra nona immobilis manẽs, ima ſede ſemper hæret, complexa medium mundi locum. Som. Scip.18
terra homatis in ea mortuis, obducta frugibus obſerebatur,vt ſinus & gremium quaſi matris mortuo tribueretur, ſolum autem frugibus expiatõ,viuis redderetur.2.de Leg 58
terra ad vniuerſi cæli complexum quaſi puncti inſtar obtinet. Tuſc.q.lib.1.32
terra enim profectò, quoniam pars mundi eſt,pars eſt etiam dei.de Nat.d.1.28
terra quibuſdam quaſi cingulis redimita & circundata.Som.Scip.21
terra in medio mundi ſita. Tuſc. quæſt. lib.1 32
terra ſita in media parte mundi circumfuſa eſt aere.2.de Nat.d.67
vt mater terra cibos ſuppeditat. 2. de Legib.62
terra in aquam ſe vertit.3 de Nat.d.12
terra veſtita floribus, herbis, arboribus, frugibus.2.de Nat.d 71